

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

El *Segon del Cartoixà* de Joan Roís de Corella (1500)

Edició i estudi

Jordi Oviedo Seguer

Tesis

Doctorales

www.eltallerdigital.com

UNIVERSIDAD de ALICANTE

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Departament de Filologia Catalana

Institut Superior d'Investigació Cooperativa - Institut Virtual Internacional de Traducció

(ISIC - IVITRA)

Facultat de Filosofia i Lletres

El Segon del Cartoixà de Joan Roís de Corella (1500)

Edició i estudi.

TOM 1 DE 2

Jordi Oviedo Seguer

Doctorat en transferències interculturals i històriques en l'Europa medieval i
mediterrània

Tesi presentada per a aspirar al grau de

DOCTOR O DOCTORA PER LA UNIVERSITAT D'ALACANT

Dirigida per Antoni Ferrando Francés, Catedràtic de la Universitat de València

Alacant, setembre de 2017

VOLUM I. ESTUDI I EDICIÓ

ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	11
1.1. Objectius	24
1.2. Metodologia	25
2. ESTUDI	29
2.1. Ludolf de Saxònia (1295-1377/1378) i la <i>Vita Christi</i>:	29
2.1.1. Vida i obres principals	29
2.1.2. La <i>Vita Christi</i> de Ludolf de Saxònia	32
2.1.3. La difusió de la <i>Vita Christi</i> i les traduccions	35
2.1.4. Presència de la <i>Vita Christi</i> a la Corona d’Aragó	41
2.2. El <i>Cartoixà</i> de Joan Roís de Corella: edició i volums	46
2.2.1. Edicions del <i>Cartoixà</i>	46
2.2.2. Consideracions sobre la datació del <i>Segon del Cartoixà</i>	54
2.2.3. Context de l’obra: dedicatari i pròleg	57
2.3. Descripció de l’incunable del <i>Segon del Cartoixà</i>	62
2.4. L’impressor: Cristòfol Cofman	65
2.5. El contingut i la temàtica: la divisió en capítols i subcapítols en el <i>Segon del Cartoixà</i>	70
2.6. El context cultural i espiritual del <i>Cartoixà</i>: el coneixement de les Sagrades Escriptures per part de Joan Roís de Corella	87
2.6.1. La figura de sant Joan Baptista en el <i>Segon del Cartoixà</i> : model per a la conversió dels jueus i pont entre el Vell i el Nou testament?.....	94
2.7. La tècnica traductològica de Corella de la <i>Vita Christi</i> al <i>Segon del Cartoixà</i>	115
2.7.1. Omissions: de contingut i d’autoritats	115
2.7.2. Incorporacions	120
2.7.3. Amplificacions, retoricacions i modulacions: la creació literària en el <i>Cartoixà</i>	123
2.8. Notes sobre la llengua en el <i>Segon del Cartoixà</i>	143
2.9. Conclusions	147
3. BIBLIOGRAFIA	151
3.1. Edicions	151
3.2. Estudis	154

4. EDICIÓ	169
La divisió del text	169
Actualització de l'incunable	169
L'aparat textual.....	171
Les notes.....	172
Glossari	173
Abreviatures	179
Índex de taules	180
EDICIÓ I. Capítols 1-20	185

VOLUM II. EDICIÓ II

Capítols 21-53	446
-----------------------------	------------

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Nota preliminar

A Almudena i Arnau, primeres lletres del meu abecedari.

Als meus pares i germans, pel suport incondicional, l'estima i l'exemple de constància i lluita.

Al meu director de tesi, N'Antoni Ferrando, pels consells i l'ajut fonamental en aquest treball. Al meu tutor de la Universitat d'Alacant, En Vicent Martines, per l'empenta. Al company i professor Joan Maria Furió, pel saber i el diàleg compartit.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

1. INTRODUCCIÓ

Joan Roís de Corella (Gandia 1435 – València 1497)¹ i la seua obra ocupen un lloc central en el segle d'or de la literatura catalana medieval al costat de figures excelses com Ausiàs March, Joanot Martorell, Jaume Roig i sor Isabel de Villena. Amb tots quatre el nostre lletraferit va mantenir no només contactes personals sinó també relacions literàries.²

La producció corellana es caracteritza per la diversitat de gèneres, i es basteix sobre una formació sòlida en el trívium (gramàtica, lògica i retòrica) i el quadríviu (aritmètica, música, geometria i astronomia), la qual va culminar en la consecució del títol de mestre en teologia el 1469.³ Compta amb la traducció d'obres mitològiques d'origen grecollatí, a més del conreu de la poesia amorosa pròpia del seu temps i de caràcter religiós o de certamen.⁴ També, va elaborar obres amb finalitat catequètica i de pregària, com el *Psalteri*,⁵ i una exquisida i molt personal traducció de la *Vita Christi*, de Ludof de Saxònia, coneguda com *Lo Cartoixà*, en quatre volums, no reeditada des de fa cinc segles. Ja Ramon Miquel i Planas va reivindicar l'interés de fer una edició filològica d'aquest text excepcional de la nostra literatura. De fet, *Lo Cartoixà* és l'única obra de Corella que restava per reeditar, tasca ingent a causa de l'extensió de l'obra i del treball que suposa delimitar l'aportació personal de Corella del text llatí original de Ludolf de Saxònia.

---

¹ La informació biogràfica sobre Joan Roís de Corella s'ha ampliat en les darreres dècades amb investigacions com les de Jaume Chiner (1993, 2014), Agustín Rubio Vela (2013, 2014) Abel Soler (2014), que han sintetitzat les dades existents, exhumades sobretot per Martí de Riquer (1964), i han aportat noves dimensions a la figura literària del nostre autor, com puguen ser les relacions personals i familiars amb altres escriptors de l'època, així com la seua particular funció social a la València de la fi del quatre-cents.

² A banda dels autors ja referits, una anàlisi de la influència de l'obra corellana sobre els lletraferits del seu temps es pot trobar al treball d'Antoni Ferrando (2013b), qui especifica quatre elements on aquesta ascendència es fa palesa: la llengua artitzada, la poesia de certamen, la producció hagiogràfica i les glosses en prosa i vers a determinats textos escripturístics i litúrgics.

³ Segons s'indica al treball de Chiner (2014: 297, document 263).

⁴ El 1913, Ramon Miquel i Planas, publicava les *Obres de J. Roiç de Corella*, on incloïa les poesies i les proses profanes conservades així com les proses religioses i les poesies de la mateixa temàtica. L'edició de Josep Lluís Martos (2001a) es va centrar en les proses de caràcter mitològic i va suposar una fita important en la fixació, la datació i l'estudi de l'obra profana de Joan Roís de Corella, que ja s'havien publicat de manera anterior en edició divulgativa per part de Jordi Carbonell (1973).

⁵ Destaquem les dues edicions contemporànies d'aquest llibre de pregàries, a banda de la que imitava l'incunable (Roís de Corella 1928), impresa per Octavi Viader. L'edició d'Antoni López Quiles i Vicent Ribes (1985) va possibilitar l'accés ampli a un text que es vincula al *Cartoixà*, per datació, temàtica i tècnica traductològica en part. L'edició crítica del *Psalteri* elaborada per Martos (2013) fixa el text amb criteris filològics i analitza amb detall les opcions de traducció en Corella.

La iniciativa de mamprende l'edició filològica de *Lo Cartoixà* partí de la Comissió de Textos Religiosos de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), a instàncies d'Antoni Ferrando i Albert Hauf. Arran d'aquesta iniciativa, el 2007 es va signar un conveni, després prorrogat, entre l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i la Universitat de València per a la transcripció dels quatre volums del *Cartoixà*. A mi se'm va assignar l'estudi i l'edició del *Segon del Cartoixà*.⁶

Convé assenyalar que aquesta iniciativa s'insereix en un augment de l'interés per l'obra de Joan Roís de Corella en els darrers anys del segle XX, arran del cinquè centenari de la seua mort (1497), que s'ha incrementat amb les primeres dècades de l'actual. De fet, Corella no ha gaudit dels estudis que es mereixia fins que el va reivindicar Jordi Carbonell pels anys setanta del segle XX. Com indicava Miquel i Planas (1913: XXXVIII), el prestigi de Corella ha experimentat diferents moments històrics en la seua consideració:

La fama literària de Mossèn Joan Roïç de Corella ens apareix ja del tot formada en vida seva; y, a través dels alts y baixos que ha vingut experimentant la nostra literatura, pot dir-se que no ha fet sinó augmentar fins a l'època present.

Els «alts y baixos» a què es refereix Miquel i Planas es poden reseguir en la historiografia moderna i contemporània de la literatura catalana. En aquest sentit, és molt útil l'aportació de Vicent J. Escartí (2013), que revisa la posteritat de l'obra del lletraferit valencià i posa de manifest l'escassa o pràcticament nul·la presència de referències a Roís de Corella durant els segles XVI i XVII, amb petites excepcions. Una de les poques al·lusions a Corella, Escartí (2013: 761) la documenta en l'obra de Josep Rodríguez, *Biblioteca valentina* (1747), acabada el 1703. En aquesta obra només es parla de la seua traducció del *Cartoixà*, vista en una biblioteca particular, i presenta Corella com a «Cavallero. Maestro en Teología», sense aportar cap dada sobre la seua condició de poeta o de traductor d'obres mitològiques. És possible que Rodríguez llegís aquesta descripció de Roís de Corella en el *Segon del Cartoixà*, tot i que també se'l qualifica així en la pràctica totalitat de la resta de volums i edicions del *Cartoixà*, per tal com dóna com a data de referència el 1500, any de la publicació del *Segon*.

Tot seguit, Escartí (2013: 761-762) ressenya l'entrada de Vicent Ximeno (1747-1749) en *Escritores del Reyno de Valencia* sobre Roís de Corella, on s'aporten «una

⁶ Del *Primer del Cartoixà*, se n'ha encarregat Vicent Garcia Peris; del *Terç del Cartoixà*, Joan Maria Furió; del *Quart del Cartoixà*, Josep Antoni Aguilar. Els curadors del *Primer* i del *Terç* van presentar els seus treballs com a tesis doctorals (Garcia Peris 2015; Furió 2016).

sèrie d'informacions sobre Corella i les seues obres que, si bé no totes són encertades, tenen el mèrit d'haver obert el camí cap al redescobriment de la figura de l'escriptor medieval». Ximeno cita la que deu ser la segona edició del *Quart del Cartoixà* i reporta dos colofons de l'*editio princeps* del *Primer* i de l'edició única del *Segon*, d'on deriva erròniament que Corella va morir el 1500 o poc abans. També, descriu el manuscrit de la biblioteca de Gregori Maians, avui a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València, que conté obres de Roís de Corella, i fa referència a dues obres de Corella: la *Contemplació a la Sacratíssima Verge Maria tenint son fill Jesús en la falda* i un tractat, no conservat, que es titula *Tractat de la Concepció de la Sacratíssima Verge Maria, Mare de Déu, senyora nostra, fet per lo reverent mestre Corella*.

Finalment, en una ampliació de l'obra de Ximeno realitzada per Just Pastor Fuster (1827), es corregeixen les errades detectades, es donen les dades d'edició dels diferents volums del *Cartoixà* així com dels *incipit* i colofons de cada un. També es remet al *Psalteri* de Corella (1490) i a l'edició de la *Història de Josef*, de què no consta ni lloc ni data d'edició.

Si atenem a aquestes tres referències bibliogràfiques, destaquem el fet que el progressiu coneixement de Roís de Corella en aquests segles es vincula sobretot al *Cartoixà*. No s'aporten dades encara de la seua tasca com a poeta o traductor d'obres de prosa mitològica, atés que les obres d'aquests gèneres de Roís de Corella en gran part es conservaven en manuscrits que, tret d'algunes referències a la seua existència, no eixiran a la llum i s'estudiaran fins als segles XIX i XX.⁷

Al segle XIX, se'l considera com un dels representants del conreu de la vella llengua «llemosina», és a dir, de la llengua poètica clàssica i se li atorga un cert valor entre els clàssics medievals (Rubió i Lluç 1889: 71), com a continuador digne de la poesia de d'Ausiàs March, en el seu vessant religiós:

Después de Ausias March todo parece de secundario valor en aquella legión de innumerables imitadores, que siguen sus fecundas sendas, á excepción de aquel poeta de tan cendrado

⁷ Com recull Martos (2001a: 71) per referir-se a les proses mitològiques de Corella, hi ha quatre manuscrits que contenen textos d'aquest gènere i temàtica, a més de poemes del mateix autor, o d'altres com Bernat Fenollar o Carles de Viana. A tall d'exemple d'aquesta diversitat d'obres en els manuscrits amb obres del nostre autor, *La vida de sancta Bàrbara* de Roís de Corella, una prosa hagiogràfica, es troba en el cançoner titulat *Jardinet d'orats* (Martos 1999c). Els quatre cançoners o reculls esmentats per Martos, que han estat estudiats a bastament per la crítica, són el *Còdex de Cambridge* (Trinity College R. 14. 17) (Martos 1999a), el *Cançoner de Maians* (Biblioteca Universitària de València MS 728) (Martos 1999b), el *Jardinet d'orats* (Biblioteca Universitària de Barcelona MS 151) (Turró 1992) i el *Cançoner del marquès de Barberà* (Monestir de Montserrat MS 992) (Martí 1998).

sentimiento religioso y gusto artístico, de quien dijo Verdanza con razón, *que'l mateix Virgili d'aquell aprenquera*; del valenciano Juan Roig de Corella, cuya magnífica oración, sin rival en aquella época, acude sin duda ahora á vuestros labios.

Quant a les proses profanes mitològiques i les denominades «místiques» per Rubió i Lluch, és a dir, religioses, es considera que no estan a l'altura de la seua poesia religiosa i que esdevenen mostres d'una espècie de «gongorismo clásico, síntoma fatal de decadencia, y más fatal para nuestra lengua, á quien no esperaban más anchos horizontes donde espaciarse ni nuevas auras regeneradoras.» (Rubió i Lluch 1889: 90).

Així, tot referint-se a la seua prosa, se'l presenta com a exemple de «decadència», en el sentit que el seu model lingüístic era considerat excessivament retoricat i afectat pel model llatí. Es mostrava, a més, com a la fase final d'una llengua literària escapçada, que durant els segles XVI, XVII i XVIII no reeixirà a assolir l'esplendor dels usos medievals. L'etiqueta «valenciana prosa» recollia aquell model lingüístic menystingut que, amb el temps i les investigacions adients, s'ha vist com a resultat d'un prejudici historiogràfic propi de la visió renaixencista i noucentista (Ferrando 1993a). En realitat, la «prosa artitzada» de les quatre darreres dècades del segle XV ultrapassava l'àmbit geogràfic valencià. De fet, «prosa artitzada» és un terme preferible i més definidor d'un ampli conjunt de textos i autors que seguiren l'estil corellà i en reberen la influència.

Malgrat aquesta consideració negativa vers part de l'obra corellana, la prosa religiosa, durant la segona meitat del segle XIX, hi ha determinats fets que mostren l'inici de la recuperació de la seua memòria literària, com són la publicació el 1865 de la *Reseña histórica y crítica de dels antichs poetas catalans*, de Manuel Milà i Fontanals, on feia referència a Roís de Corella. També, el 1867, a Barcelona, Francesc Pelai Briz, inclou alguns poemes de Corella en *Lo llibre dels poetas. Cansoner de obras rimadas dels segles XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII y XVIII*, en el pròleg del qual afirma: «Hem publicat molt de certs poetas com Fenollar, Scrivá, Corella, Stela y alguns altres del segle XV, perque, que nosaltres sabém, no n'han vist molts trossos lo comú de la gent» (Briz 1867:13-14). El 1868, el mateix editor que havia publicat obres d'Ausias March (1864) i *Lo libre de les dones o Spill* de Jaume Roig (1865), publica textos en prosa corellans a l'obra *Llibre intitulat Jardinet de Orats, compost de diverses strofes y rims en moltes llengües*.

I en aquest procés de redescobriment de Roís de Corella cal destacar el paper dels escriptors que conformaven la Renaixença valenciana, tal com ha indicat Rafael Roca (2013), així com dels intel·lectuals que seguiren aquest impuls per la llengua i la cultura dels valencians. L'investigador valencià repassa les principals fites i notícies bibliogràfiques sobre l'obra de Corella entre els anys 1870 i 1928 a València, on remet als noms de Rafael Ferrer Bigné, Marià Aguiló, Wenceslau Querol, Pasqual Boronat i Barrachina o Salvador Guinot i Carles Salvador, entre altres, qui recuperaren textos corellans diversos i els publicaren amb intenció divulgativa «de manera substancial» (Roca 2013: 753).

A principi del segle XX, les obres de Roís de Corella es troben en procés de recobrament. La publicació de l'*Obra completa* per l'erudit Miquel i Planas (1913) provocà un interès renovat per Roís de Corella i, alhora, una de les escasses edicions de la seua obra de què es va poder disposar durant una part del segle passat. Aquest aspecte bibliogràfic determina la posició secundària que ha ocupat Corella respecte d'autors contemporanis a ell i, al seu torn, és una mostra dels prejudicis i les visions preestablertes sobre l'obra corellana. Encara que el *Cartoixà* i el *Psalteri* no figuren a l'esmentada *Obra completa*, Miquel i Planas (1913: XXXV) mostrà la necessitat que es reedités, sobretot pel que fa al *Cartoixà*, per atendre a la totalitat de les obres de Corella:

Una reimpressió integral d'aquesta obra en els nostres dies, fóra, doncs, empresa per demés meritòria, majorment perquè en l'ordre editorial no podria oferir cap esperança de remuneració. Per això mateix caldrà fer-la un dia o altre, pel bon nom de Catalunya, y per a goig dels enamorats de les nostres antigues lletres.

Per la seua part, Salvador Guinot, el 1921, editava el *Parlament en casa de Berenguer Mercader* i la *Tragèdia de Caldesa*, i revalorava així les obres de Roís de Corella, en una edició on combinava l'edició de les obres suara esmentades amb un conjunt d'estudis intitulats «Tertulias literarias de Valencia en el siglo XV», «Una microscòpica novel·la de Corella» i un darrer estudi amb el títol «La obra poética de Corella»; un glossari i unes notes a l'edició cloïen el volum (Roca 2013: 751). Es tracta, en conseqüència, d'una edició digna i selectiva, que recollia la informació sobre les publicacions corellanes prèvies, com siga l'edició de Miquel i Planas, i la posava a l'abast dels estudiosos del seu temps de manera benmereixent.

En els anys 50 del segle passat, destaquen les aportacions de Jordi Carbonell (1954, 1954-1956) i Ana M. de Saavedra (1955), qui trenquen amb les visions tradicionals dels historiadors de la literatura sobre l'obra corellana i n'aporten de noves,

ara més àmplies, sobre la relació de Corella amb la seua època i com aquesta determina una producció diversa i rica en matisos. La vinculació amb l'Humanisme mostrarà una perspectiva nova en els estudis sobre el nostre autor, que s'ampliarà amb les aportacions de Francisco Rico (1984) i Lola Badia (1988, 1991), entre altres.

Martí de Riquer (1964: 254-320) aporta dades biogràfiques concretes que mostren a Joan Roís de Corella com a personatge central en la societat del seu moment, amb un conjunt de relacions i contactes literaris que contribueixen a explicar el contingut de llurs obres. Per altra part, l'exhumació d'aquestes dades sobre la vida de Corella afavorí una visió biograficista de la *Tragèdia de Caldesa*.

Ara bé, cal destacar que la biografia de Corella el situa a prop dels principals nuclis de poder i esdeveniments històrics de la València de la segona meitat del segle XV; aquest serà un fet que condicionarà la seua producció literària. En aquest sentit, Agustín Rubio Vela (2013) analitza la relació del lletraferit valencià amb el patriciat, la noblesa i els burgesos amb qui Corella convisqué, malgrat que no va ocupar càrrecs de poder directe. En primer lloc, Rubio matisa el suport de Roís de Corella al príncep Carles de Viana, encabint-lo en el vianisme dels patricis valencians, que donaven suport al príncep primogènit però alhora retien lleialtat al rei Joan II. L'afecte personal i polític de Corella esdevé literari en el *Debat epistolar entre mossèn Corella i el príncep de Viana*. En segon lloc, el vincle biogràfic de Roís de Corella amb la noblesa valenciana es fa palés en el *Parlament a casa de Berenguer Mercader*. El propietari de la casa on se situa la tertúlia fou un personatge poderós de l'estament nobiliari, central en determinats episodis del regnat d'Alfons el Magnànim, per tal com fou Batlle General de València amb qui «Corella hi hagué de compartir afinitats estètiques» (Rubio 2013: 606-607). En tercer lloc, el factor històric, biogràfic i literari quant a l'estament burgés, es concentra en l'obra de Roís de Corella coneguda com a *Sepultura de mossèn Francí d'Aguilar*. Francí Aguilar va morir durant el setge de la ciutat de Loja, a Granada, el 1482, per part de les tropes de Ferran el Catòlic. El seu pare, Jaume Garcia Aguilar, exercí d'advocat de la ciutat de València entre 1454 i el 15 de febrer de 1484, quan morí. Sabem que Corella i Jaume Garcia Aguilar tingueren contactes per tal com consten junts en un document per a la «construcció e edificació de hun spital general»,⁸ entre altres indicis

---

⁸ Sobre aquesta qüestió, veg. Josep Guia (2002: 175-176).

El recentment desaparegut Jordi Carbonell en el seu estudi preliminar a la part profana del que havien de ser les *Obres completes* de Corella (1973), encarregades per Joan Fuster com a director literari de l'editorial Albatros, proposà una lectura ulterior d'aquelles que se centraven en la compartimentació estricta amb què s'havia considerat l'obra corellana. Amb tot, indica elements comuns entre la poesia amorosa i la religiosa, així com atorga valor a la prosa hagiogràfica, sobretot a la *Història de santa Magdalena*, com a culminació del nostre autor com a prosista. La referència al *Psalteri* i al *Cartoixà*, però, es presenta com l'abandonament dels recursos humanístics per part de l'escriptor en pro de la dependència als textos originals d'on provenien.

Albert Hauf (1993) es va fixar de manera destacada i primerenca en les connexions de l'obra de Roís de Corella amb el *Tirant lo Blanc* de Joanot Martorell. A més a més, l'estudiós mallorquí ha emmarcat la traducció de la *Vita Christi* feta per Corella en la tradició de vides de Jesucrist que es conreaven a Europa i d'una manera particular als països de llengua catalana.

A mesura que s'han incrementat les investigacions al voltant de l'obra corellana, s'ha establert que l'obra religiosa és de producció tardana, tant la poètica com la que s'escriu en prosa. El conjunt de les obres conservades de temàtica pietosa de Corella inclou textos que pertanyen tant al gènere poètic com a la prosa, ja siga de caràcter hagiogràfic o devocional.

D'una banda, les poesies de tema marià conformen un primer nucli d'obres de temàtica religiosa: «La vida de la sacratíssima verge Maria, Mare de Déu, senyora nostra, en cobles de rims strams», es conserva en el *Cançoner de Mayans* i al final de les dues edicions del *Primer del Cartoixà* (1496 i 1518). De la relació entre aquest poema i el procés d'edició del *Cartoixà*, se n'ha ocupat Josep Lluís Martos (2014b), que examina les dades externes d'aquest procés per analitzar el poema. Una primera versió d'aquest poema es va presentar al certamen de poesia mariana els textos del qual s'editaren el 1474 com a *Obres e trobes en llaors de la Verge Maria*, el primer llibre imprès de la Península (Ferrando 1983: 225-226; 252-254). La composició de Joan Roís de Corella s'intitulava «Resposta de Mestre Corella ab rims estrams en llaor de la Verge Maria, tirant a la joia».

La tercera de les poesies religioses que conservem de Corella, també de temàtica mariana, l'«Oració a la sacratíssima Verge Maria, tenint son Fill, Déu Jesús, en la falda,

davallat de la creu», és el text corellà amb més versions conservades, amb cinc edicions entre la fi de l'època medieval i les primeries de l'edat moderna. Es va publicar en les tres edicions del *Quart del Cartoixà* (dues el 1495 i 1513) i en les dues edicions de *Lo passi en cobles* (València 1493, 1518). Tant aquest poema com «La vida de la sacratíssima verge Maria», que hem comentat més amunt, presenten una estreta vinculació temàtica i formal i formarien una unitat, bastida sobre la dependència al gènere dels «goigs» marians medievals (Martos 2001b).

D'altra banda, destaca la publicació de tres hagiografies. *La vida de santa Anna* seria la primera en ser escrita; s'ha datat en els anys 60 del segle XV, atesa la dedicatòria i altres dades biogràfiques sobre Violant de Montpalau,⁹ que fou esposa de Lluís de Castellví, un dels tertulians de l'obra corellana coneguda com a *Parlament en casa de Berenguer Mercader*.

La Història de la gloriosa santa Magdalena és una de les hagiografies que més s'ha destacat de l'obra corellana.¹⁰ Ja en el temps de Corella, Maria Magdalena era un personatge evangèlic a qui es retia devoció, com a model per als laics, per tal com «la deixebra de Crist era especialment indicada per presentar-la a les dames que passaven dels salons rics i esplendents dels seus pares a la vida monàstica, que se suposava austera» (Escartí 2014: 25).

La tercera de les hagiografies és la *Història de Josef, fill de Jacob*. Si en la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, el model era una dona, ara se'ns presenta un home, que esdevé modèlic com a símbol de les virtuts humanes. El text va ser publicat per Alfons d'Orta a la ciutat de València, segons els principals repertoris bibliogràfics (ca. 1500). La datació de llur redacció resulta difícil d'esbrinar si atenem a la relació amb les fonts primàries, tal com va assenyalar Curt Wittlin (1999), en el sentit que hi ha una certa dependència del text bíblic i una aparent senzillesa que sembla adscriure

⁹ Curt Wittlin (1997: 184-188) la considera redactada cap al 1464 i n'analitza les fonts, que remeten a la *Legenda aurea* de Voragine i a la tradició oral sobre els episodis viscuts per la santa. A banda de l'edició de Miquel i Planas (1913) i d'Escartí (2014), qui remet a Josep Ribelles Comín (1915, I: 548-550) per indicar que l'obra es va publicar a València segurament el 1485; també s'ha editat com a annex en Antoni López i Abel Puig (2014). Veg. Lluís Ramon (2015) per a una comparativa d'aquesta obra amb el *Cartoixà* de Roís de Corella, les *Vitae Christi* de Francesc Eiximenis i Isabel de Villena i la *Vida de la sacratíssima verge Maria* de Miquel Peres.

¹⁰ Sobre els estudis que remeten a l'anàlisi d'algun aspecte sobre la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, veg. nota 101, pàg 128. De manera més concreta, en § 2.7.3.3. «Amplificacions, retoricacions i modulacions», incidim en la relació de la *Història* amb el *Segon del Cartoixà*, per mostrar la manera en què Corella tenia present aquesta hagiografia per tal com en el *Segon del Cartoixà* obviava notablement el text ludolfí de la *Vita Christi* sobre la santa.

l'obra a l'etapa de joventut, vers els anys 60 del segle XV o abans. Ara bé, aquesta disposició de simplicitat, que és pròpia dels tres textos hagiogràfics que ara referim, segons els mateix investigador canadenc, «podria ser deguda al fet que estan basats en models escrits en llatí bíblic i medieval, mentre que en les seves proses ovidianes Corella havia de reformular textos metrificats en llatí clàssic.» (Wittlin 1999: 316)

Com hem vist, amb l'arribada del segle XX i una relativa posada en valor de l'obra de Roís de Corella, es repensa el sentit i el paper que ocupa en aquesta la de caràcter religiós o devocional. De les obres religioses de Roís de Corella, Martí de Riquer (1964: 260) considera el *Cartoixà* i el *Psalteri* pròpies d'un mestre en teologia i destaca el valor de la poesia d'aquesta temàtica: «El millor ho trobem en les seves poesies marianes; i els tres tractadets en prosa responen, quant a llur contingut, a la més típica tradició medieval i manquen d'originalitat.» Tot i que rebutge les hagiografies de Corella per manca d'originalitat, Riquer sí que n'assenyala l'estil renaixentista, amb un cert recargolament sintàctic però alhora resolt amb elegància, trets que reporta sobretot de la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, més elaborada que la resta. Pel que fa al *Cartoixà*, Riquer (1964: 270-272), remet a les dades de les edicions dels diferents volums, tot al·ludint a l'èxit i l'acceptació social i comercial que degueren tenir, atesa la proximitat temporal entre aquestes. L'erudit de la nostra literatura medieval no preuà el contingut i el significat d'aquesta obra, per tal com no li atorgava la vàlua literària o creativa de les de caràcter poètic; amb tot, situa la traducció de Corella en relació a la portuguesa i la castellana, pràcticament d'aparició simultània a la catalana.

Sobre les obres religioses de Corella, ja hem avançat que Wittlin analitza les particularitats de les operacions traductològiques en el textos pietosos. Aquesta anàlisi es pot trobar, en concret, quan l'estudiós canadenc edita el 1994 *La visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia*, obra de Corella, que havia estat publicada el 1488, on Corella es mostra favorable a la immaculada concepció de la Mare de Déu. L'investigador determina els processos de traducció que van d'allò literal a allò literari en l'obra corellana, i així ho indica també (Wittlin 1997) en l'estudi de *La vida de santa Anna* de Corella, que vincula a la *Lamentació de Biblis* i a la *Lamentació de Mirra*, obres mitològiques que Corella modula, amplifica i adapta. També analitza aquesta qüestió en la *Història de Josef* (1999), on detecta operacions traductològiques d'amplificació i embelliment literari. Sobre el *Cartoixà*, Wittlin (1995b: 8) assenyala que després de la traducció del *Psalteri* elaborada pel lletraferit valencià, aquest:

Es va posar a traduir els quatre volums de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, obra ingent que mereixeria una reedició moderna. Volums tan extensos no conviden a fer-hi interpolacions, i Corella més aviat té tendència a abreujar. Tanmateix, per tot arreu introdueix expressions típiques del seu estil, com quan tradueix un simple *hic* amb «en aquesta pobra, dejecta, miserable posada» (Ic19.8), o *sermo* amb «doloroses y profètiques paraules» (Ia9.13), o un *dicit* amb «amb dolça veu y humil continença dient» (Id30.1).

Destaca, per tant, la necessitat de reduir el contingut del text llatí i se centra en l'anàlisi de l'estil que es deriva de la traducció de Corella.

Des del punt de vista de l'estudi de les edicions incunables, les aportacions de Diego Romero (2003) i Lourdes Soriano, Gemma Avenosa i Montserrat Lamarca (2006), han considerat la importància que la publicació del *Cartoixà* tingué en les primeres dècades de la impremta valenciana. També, destaquen com la producció de temàtica religiosa ocupa un paper central en la impressió d'obres en la nostra llengua, dins de la qual el *Cartoixà* de Roís de Corella presenta un lloc rellevant. De manera especial, es posa de manifest la necessitat d'estudiar en el seu conjunt la producció religiosa de Corella, on restava pendent el *Cartoixà* (Soriano 2006: 81).

Antoni López Quiles, un dels investigadors que s'ha ocupat principalment del sentit religiós i espiritual de l'obra de Corella en general i del *Psalteri* en particular (1985, 2007, 2013, 2014), posa de manifest com l'obra hierogràfica, és a dir, la que remet a les Sagrades Escriptures, és «producte de la seua evolució personal i maduresa literària. I madurar, en literatura, vol dir créixer, millorar, fins i tot des d'arrels o estils prèviament existents» (López Quiles 2007: 44). Així, l'investigador valencià proposa un *continuum* en l'obra corellana marcat per la visió moral i religiosa del fet literari, que canvia i evoluciona atenent als diferents registres en què s'inscriu. La maduració de què s'ha fet referència unes línies més amunt aportaria aquest sentit de coherència en l'obra corellana, de resposta moral, de convertir la literatura en expressió de vida. El *Cartoixà*, en conseqüència, forma part d'aquest camí d'ascendència espiritual en què esdevé la literatura corellana. El propòsit de la traducció de la *Vita* presenta, així doncs, tres motivacions, com s'explica al prefaci elaborat per Corella per al *Primer del Cartoixà*. López Quiles (2013:10) els recull i els sintetitza per comparar-los amb els motius de la traducció corellana dels salms: «conreu de la Bíblia, voluntat de propagació i proposta espiritual seran motors de la traducció del de Saxònia». Per aconseguir aquests objectius, en bona part catequètics, les opcions de traducció provaran d'identificar el lector amb el text, perquè es produísca l'eficàcia narrativa i evangelitzadora, és a dir, des del domini de la retòrica i del cosmos cultural que representa la seua obra, Corella

cercarà la veritat moral de la fe cristiana (López Quiles i Puig 2014). En el *Cartoixà*, també conflueixen aquestes estratègies i la finalitat cristocèntrica en una proposta sòlida i articulada al voltant dels fets de la vida de Crist.

Josep Lluís Martos, per la seua part, com a editor de les obres mitològiques (2001a), i d'altres textos de Roís de Corella com la *Lletra consolatòria* (2005) o de part de les seues poesies (2009a, 2009b, 2014b) i especialista en la literatura i la transmissió textual de manuscrits i incunables, justifica que l'interés per l'obra de Corella de les darreres dècades s'haja centrat en l'obra de creació de l'escriptor medieval per tal com calia fixar-la, tot atenent a criteris filològics.

Ara bé, l'investigador valencià considera que una vegada fermades aquest tipus d'obres, la investigació havia de centrar-se en les traduccions efectuades per Roís de Corella, com són el *Psalteri*, del qual elabora una edició crítica (Martos 2013), i el *Cartoixà*. El seu estudi del *Psalteri* permet establir alguns punts de contacte amb el *Cartoixà*, sobretot pel que fa al tipus de llenguatge que construeix Corella a l'hora de traduir el text llatí. Un model lingüístic d'«alteritat» i diferent del quotidià, perquè remet a les Sagrades Escripures (els salms en el *Psalteri*; els versets dels diferents passatges evangèlics en el *Cartoixà*). Així, en Corella, el llenguatge derivat de la traducció del llatí al romanç: «No podia tractar-se d'un model absolutament quotidià, sinó que havia de ser arcaïtzant –no arcaïc, pròpiament dit– perquè semblés genuí i, amb això, aportés a la traducció un efecte de validesa i autenticitat» (Martos 2013: 87). De manera general, si bé en el *Psalteri*, hi ha una major dependència del text bíblic, de la *Vulgata*, en el *Cartoixà*, pel tipus de text que és, que permet la glossa i la interpretació, i per l'extensió de l'obra, que calia reduir i adaptar a un nou públic, considerem que Corella actua amb major llibertat, però emprant determinades solucions també presents en el *Psalteri*. Una mostra d'aquestes operacions en el *Psalteri* es pot observar en Martos (2013: 87-105), i afecten tant qüestions de creació lèxica com d'ordre sintàctic.

L'interés per l'obra de Joan Roís de Corella s'ha incrementat arran de la sèrie d'iniciatives d'estudi i difusió de les seues obres propiciades no sols per l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, sinó també per l'AVL, que proclamà Corella Escriptor de l'Any, el 2013.

Uns anys abans, la celebració dels quatre-cents anys de la mort de l'escriptor el 1997 propicià l'adient volum d'estudis editat per Vicent Martines (1999), obra que

suposà una revisió i actualització d'aspectes ja apuntats en la investigació sobre el nostre autor, com són l'anàlisi de les obres poètiques o diverses qüestions respecte a les de caràcter mitològic, mentre es posava de manifest un cert buit en els treballs sobre la llengua de les obres corellanes i la investigació al voltant de les obres religioses. En aquest recull d'articles sobre la vida i obra de Roís de Corella, com havia fet Miquel i Planas a principis del segle XX, Germà Colon (1999: 125) destacava la urgència de mamprendre l'edició filològica dels diferents volums del *Cartoixà*, que qualificava com a «tresor».

Les edicions ja referides de les *Proses mitològiques* (Martos 2001a) o, de manera més recent, del *Psalteri* (Martos 2013), a més dels congressos celebrats per la Institució Alfons el Magnànim, la Universitat Catòlica de València i l'Acadèmia Valenciana de la Llengua entre altres, o la consideració del 2013 com a «Any Corella» per part d'aquesta darrera entitat, han posat de nou en valor aquest escriptor valencià del segle XV i han cercat la divulgació de la seua obra entre capes de la societat alienes a aquest tipus de lectures, com a aspecte respectable.

També, el mateix 2013, la revista *Afers* dedicava un monogràfic sobre l'obra corellana, coordinat per Antoni Ferrando, titulat *Joan Roís de Corella. Noves aportacions*, que compta amb interessants contribucions d'Agustín Rubio Vela, Abel Soler, Antoni Ferrando, Joan Maria Furió, Vicent Martines Peres, Josep Martines Peres, Vicent J. Escartí i Rafael Roca.

Amb una voluntat de projecció internacional de l'obra de Corella, l'ISIC-IVITRA ha editat una traducció de la *Tragèdia de Caldesa* a múltiples llengües en el volum *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon / Joan Roís de Corella Multilingüe. La importància d'un clàssic de la Corona d'Aragó del segle XV*, a cura d'Antonio Cortijo Ocaña i Vicent Martines (2013).

A més, el llibre d'Abel Soler (2014), *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*, actualitza les dades existents sobre el cavaller i mestre en sacra teologia valencià, tot destacant la seua rellevància i projecció social i intel·lectual en la València de les acaballes del segle XV. I encara, en el sentit d'aportar noves dades biogràfiques de manera exhaustiva i documentada, Jaume Chiner va publicar també el 2014 un extens estudi sobre aquesta qüestió en el primer número de la

revista electrònica *Magnificat Cultura i Literatura Medievals*. Paral·lelament, la Institució Alfons el Magnànim ha editat *Joan Roís de Corella i el seu món* (2014), a cura d'Antoni Ferrando, com a resultat del Congrés Internacional Joan Roís de Corella, organitzat per l'esmentada institució, l'Acadèmia Valenciana de la Llengua i la Universitat Catòlica de València «Sant Vicent Màrtir», com hem indicat.

En definitiva, a grans trets, en els darrers anys s'ha incrementat de manera molt notable el nombre d'estudis i edicions de les obres de Roís de Corella,¹¹ s'ha actualitzat la informació biogràfica i s'han donat noves claus bibliogràfiques per a entendre la influència lingüística i literària del nostre autor en el convuls context cultural, religiós i politicosocial de la València de finals de l'edat mitjana. Així, Corella ha ocupat una certa centralitat entre els estudiosos de la literatura medieval, sobretot de la que es produïa al Regne de València en el segle XV.

De manera més concreta, el nostre treball mirarà de demostrar que el *Cartoixà* no és una mera transposició o traducció literal del llatí a la «prosa artitzada» de Roís de Corella, sinó una obra parcialment de creació pel que fa al seu contingut i quasi totalment de creació pel que fa a la seua forma, sobretot en alguns capítols. Aquells que tenen a veure amb determinats personatges evangèlics, com la gentil samaritana, Marta i Maria Magdalena o Joan el Baptista, presenten canvis considerables en la seua estructura i contingut: la finalitat catequètica de l'obra de Corella determina aquestes modificacions respecte a l'original llatí i aporta al *Cartoixà* un segell particular.

---

¹¹ Una bibliografia extensa actualitzada fins 2014 que inclou manuscrits, edicions, traduccions i estudis, es pot trobar a l'espai web específic sobre Roís de Corella al Portal Cervantes Virtual: <http://www.cervantesvirtual.com/portales/rois_de_corella/bibliografia/>. Data de consulta: 30/01/2016. Així mateix, prèviament, Jordi Antolí (2013) ha proposat una bibliografia selecta amb obres clau per a copsar els diferents documents i estudis que tenen a veure amb l'obra corellana.

1.1. OBJECTIUS

L'edició i l'estudi del *Segon del Cartoixà* pretén aconseguir els següents objectius:

- Facilitar la recepció del *Segon del Cartoixà* amb la fixació textual de l'incunable i la seua descripció, tot atenent als criteris d'edició actuals.
- Ampliar la consideració de la totalitat de l'obra corellana, especialment la de caràcter religiós i de l'etapa de maduresa, així com les possibles relacions d'aquesta obra amb les proses mitològiques o les poesies i determinats autors contemporanis de Corella.
- Analitzar les diferents operacions efectuades per Corella en la seua traducció respecte a l'original llatí de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, és a dir, exposar, entre altres fenòmens, les omissions, les amplificacions, les modulacions i les retoricacions que s'hi donen.
- Determinar si es tracta d'una traducció o d'una versió amb una entitat pròpia suficient, arran l'estudi de les diferents tècniques traductològiques emprades.
- Assenyalar els elements que vinculen l'obra estudiada amb el context cultural, teològic i sociopolític de l'època de Roís de Corella.
- Mostrar l'aportació de la llengua i l'estil en el *Segon* a la denominada «prosa artitzada», així com indicar la seua importància en la història de la llengua catalana quant al lèxic, la sintaxi i la morfologia.

1.2. METODOLOGIA

La metodologia que hem emprat parteix de la col·lació del *Segon del Cartoixà* amb la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia (Rigollot ed., 1865). S'ha realitzat la transcripció de l'incunable atenent als criteris que s'expressen en § 4. «Edició». En notes a peu de pàgina, s'han comparat els versets del *Psalteri* que apareixen en el *Segon del Cartoixà*, amb els del *Psalteri* traduït per Corella, que seguiran l'edició de Martos (2013).

S'han sincronitzat els dos textos fent ús del programa informàtic Classical Text Editor per anotar-hi les diferents operacions efectuades en el text per Corella durant el procés de traducció: canvis d'ubicació, omissions, amplificacions, innovacions, síntesis, modulacions, retoricacions, etc. Les notes també analitzen la relació del text valencià amb el context cultural, religiós i politicosocial de l'època de Corella, així com les possibles actualitzacions operades pel lletraferit valencià; també, s'ha estudiat la relació d'aquesta obra amb altres seues, ja siguen de caràcter religiós com profà.

Un altre conjunt de notes conté l'aparat crític de l'edició. Hi hem anotat la forma original de les paraules que hem esmenat. La majoria d'aquests errors responen a desencerts del caixista, com per exemple: “perfuns”, que hem editat “perfums”, o “potcena”, que hem transcrit com a “potència”.

L'estudi que acompanya l'edició que presentem compta amb els següents apartats, que repassen les dades de context ampli de creació del *Cartoixà* i el caràcter particular que pugua tenir el *Segon del Cartoixà*.

En primer lloc, en § 2.1. «Ludolf de Saxònia (1295-1377/1378) i la *Vita Christi*», proposem una aproximació a la vida i l'obra del monjo cartoixà alemany del segle XIV, autor de la *Vita Christi*, obra a partir de la qual Corella elabora la seua traducció. En aquest capítol, analitzem la difusió de la *Vita* per terres europees i la seua influència en un conjunt d'obres que constitueixen i amplien els límits originaris de la denominada *devotio moderna*. Exposem també mostres de la presència concreta d'aquesta obra en els territoris de la Corona d'Aragó, existència ja documentada des de principis del segle XV en l'obra de sant Vicent Ferrer, entre d'altres. Diferents testimonis documentals evidencien la diversitat dels estaments socials que prenen aquesta obra com a referent i que Joan Roís de Corella «arromançarà» per aportar-hi la seua versió.

En segon lloc, en § 2.2. «El *Cartoixà* de Joan Roís de Corella: edició i volums», revisem les dades d'edició (data, impressor, editor, ciutat, nombre de folis, *incipit*, *explicit* i còpies disponibles) de cada volum, cosa que ens servirà per explicar i focalitzar les particularitats de l'edició del *Segon del Cartoixà*, per tal com va ser el darrer dels quatre en ser publicat, ja el 1500, quan Roís de Corella havia mort el 1497. També hem revisat el sentit del pròleg de Corella a tota l'obra que apareix en el *Primer del Cartoixà*, que afecta la significació dels quatre volums.

En tercer lloc, en § 2.3. «Descripció de l'incunable del *Segon del Cartoixà*», ens hem ocupat de l'incunable de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València de què hem partit de manera principal per a la nostra edició. Remetem també a les especificitats del volum concret, que ocupà una funció important en la recuperació dels fons bibliogràfic de l'esmentada universitat, ja en el segle XIX.

Així mateix, en quart lloc, en § 2.4. «L'impressor: Cristòfol Cofman», hem revisat la producció de l'impressor del *Segon*, per determinar quin paper ocupava aquest volum en el catàleg d'obres publicades per l'impressor alemany, un dels primers llibres que posà en circulació quan s'establí a València. El conjunt d'obres de què disposava, la seua funció com a editor d'opuscles solvents a nivell comercial, entre altres factors, el presenten com un impressor que s'adequava a un nou model que s'estava configurant.

En cinquè lloc, en § 2.5. «El contingut i la temàtica: la divisió en capítols i subcapítols en el *Segon del Cartoixà*», concretem el tema del volum, en relació als fets de la vida i passió de Crist que articulen tot el conjunt del *Cartoixà*. A més, també assenyallem quins dels cinquanta-tres capítols s'allunyen d'aquests fets evangèlics i se centren en qüestions religioses o que afecten l'estament eclesiàstic i el clergat en general. A banda de referir el llistat de capítols i subcapítols de la nostra edició, n'hem remarcat els que, respecte a la *Vita Christi*, presentaven un nivell de divergència major. Hem detectat que aquells capítols que tracten de passatges evangèlics concrets, o els que remetent a personatges dels evangelis com Joan el Baptista, Marta i Maria Magdalena o la gentil samaritana, s'allunyen en major mesura de l'original llatí pel que fa a la seua traducció en el *Segon*. Aquestes operacions de traducció àmplies conformaran el caràcter particular de l'obra.

En sisè lloc, en § 2.6. «El context cultural i espiritual del *Cartoixà*: el coneixement de les Sagrades Escripures per part de Joan Roís de Corella», revisem el

context moral en què es va produir el *Cartoixà* de Roís de Corella. D'una banda, destaquem que s'inscriu en la particular evolució de la *devotio moderna* i els postulats teològics d'exhaltació dels fets de la vida de Crist com a model a seguir i imitar. D'altra, la formació teològica de Roís de Corella i el seu reconeixement com a «mestre en sacra teologia» possibilitaren llur participació central en els assumptes teològics i culturals que afectaven la societat del moment. La condemna de la seua traducció del *Psalteri* per part de la Inquisició, la relació amb els jueus conversos i amb el bisbe Jaume Peres, així com el seu coneixement ampli de les Escripures Sagrades esdevenen elements que configuren el caràcter particular del *Cartoixà*. Ens centrem en el tractament de la figura de Joan el Baptista en el *Segon* i la seua condició simbòlica, de pas entre l'Antic Testament i el Nou. Arran d'aquest personatge evangèlic, detectem expressions i fragments que remetent a la condició de Corella com a sermonador i comentarista dels evangelis, que s'aproximen a fórmules pròpies de l'oralitat homilètica. Assenyalem la idea de l'ús dels textos del *Cartoixà* per a l'activitat de mestre en teologia i de predicador que exercí Corella; ahora, aquelles activitats podrien servir per a dotar la seua traducció de la *Vita* d'un caràcter especial.

En setè lloc, en § 2.7. «La tècnica traductològica de Corella de la *Vita Christi* al *Segon del Cartoixà*», exposem les diferents operacions efectuades respecte a l'original llatí de la *Vita*. L'omissió de continguts la relacionem amb la redundància d'aquests o la complexitat i especificitat teològica d'altres. La no incorporació d'autoritats de la patristica en fragments del *Cartoixà* s'explica per la voluntat de no sobrecarregar el text i adaptar-lo a un públic seglar. També, indiquem part de les fonts que emprà Corella per afegir continguts a la seua obra. Les *Postilae* de Nicolau de Lira són un dels repertoris d'on el teòleg valencià extreu textos per al *Segon*. Indiquem les reordenacions de contingut operades per Roís de Corella. De manera més específica, ens centrem en els mecanismes d'amplificació, retoricació i modulació, per tal com esdevenen mostres de la creativitat literària del lletraferit valencià sobre el *Segon*. Revisem la relació entre traducció i literatura i remetem a l'origen escolar d'aquestes tècniques de traducció, així com el seu vincle amb la denominada «prosa artitzada». En general, en aquest apartat, hem considerat les diferents tècniques traductològiques que opera Corella respecte al text ludolfí, en la mesura que responen a un projecte que va més enllà de la traducció literal i es fonamenten en una voluntat d'actualitzar el sentit del text sense perdre la dependència de registre d'una llengua que tracta de Déu. Es destaca la voluntat

catequètica i d'exaltació pietosa dels fets de la vida de Jesucrist, aspecte que s'observa en la centralitat dels evangelis així com de passatges i personatges concrets del Nou Testament.

En huitè lloc, en § 2.8. «Notes sobre la llengua en el *Segon del Cartoixà*», presentem algunes característiques bàsiques de la llengua en el volum del *Cartoixà* que ens ocupa, on revisem els fenòmens de vocalisme i consonantisme que s'observen a l'ortografia; també, examinem les qüestions morfosintàctiques i de lèxic, que configuren el model lingüístic equilibrat i elegant de la llengua en el *Segon*.

Finalment, presentem unes conclusions on destaquem alguns dels aspectes vists durant l'estudi, com són les particularitats de l'edició del *Segon del Cartoixà* quant a la resta de volums de l'obra, la importància de la formació teològica de Roís de Corella i la capacitat del nostre escriptor per adaptar la *Vita Christi* als corrents de pensament i al context cultural i social del seu temps, que determinen el caràcter propi del *Cartoixà*, més enllà de considerar-lo una traducció literal.

El volum inclou els criteris d'edició emprats així com un glossari amb el significat dels mots que esdevenen obscurs per al lector o que presenten particularitats respecte a la seua presència o absència en els principals repertoris lexicogràfics.

L'oportunitat d'aquesta edició és ben palesa, atés que es tracta d'un text amb una edició única (1500), amb una mostra variada del nivell d'intervenció efectuat per Corella.

Altrament, l'edició possibilitarà una visió més àmplia del conjunt de l'obra corellana que permeta establir relacions entre llurs diferents elements, que denoten un escriptor madur i hàbil per a les solucions que hagué de trobar en la traducció d'aquesta magna obra.

En l'àmbit de la llengua, l'edició i el glossari del volum contribuiran a un millor coneixement sincrònic i diacrònic del català, especialment pel que fa a l'estudi del lèxic i de l'estil de la denominada «prosa artitzada».

2. ESTUDI

2.1. LUDOLF DE SAXÒNIA (1295-1377/1378) I LA VITA CHRISTI

2.1.1. *Vida i obres principals*

Ludolf de Saxònia va nèixer a la zona nord d'Alemanya cap a finals del segle XIII i va morir a Estrasburg el 10 d'abril de 1377, com s'indica a la crònica del monestir d'aquesta ciutat, segons assenyala Stanislas Autore (1923: 1067). Altres autors com Antonin Passman (1949-1950: 22) indiquen que morí el 10 d'abril de 1378, per la diferència en l'atribució de la data a un dels dos anys possibles. Als 18 anys va ingressar a l'orde dels dominics on va romandre fins el 1340, quan va accedir com a novici al monestir cartoixà d'Estrasburg. El 1343 fou elegit prior del monestir de Coblença, càrrec del qual va dimitir el 1348 per viure d'una manera recollida al monestir cartoixà de Magúncia. Ingressarà posteriorment a la cartoixa d'Estrasburg, on passà la resta de la seua vida (Baier 1976). Sembla que cobrà rellevància ja en vida, pel fet que quan morí se li reconeixia una certa fama de santedat.

Pel que fa a la seua obra, se centra en la la juxtaposició i la glossa dels repertoris dels pares de l'Església i d'obres bíbliques, amb la qual cosa aconseguirà popularitat i influirà en els corrents espirituals contemporanis, com la *devotio moderna*, o en autors posteriors com sant Ignasi de Loiola (Shore 1998: 7-11) i santa Teresa d'Àvila, com ella mateixa declara en el seu *Libro de la vida* (Chicharro 1979: c. 38).

Així, destaca en primer lloc, la *Vita Domini Nostri Jesus Christ ex quator evangeliiis*, que li reportà fama notable i que posteriorment comentarem en el que resta del present capítol.

També escrigué o se li atribueixen altres obres amb un caràcter menor pel que fa a la *Vita Christi*. Primerament, un llibre de comentaris sobre els salms amb notable popularitat, l'*Expositio in Psalterium*, que segons Walter Baier (1976: 1131) fou escrit a Estrasburg entre 1340 i 1343. Aquesta obra reunia glosses de sant Jeroni i sant Agustí, així com de Cassiodor i de Pere Llombard, i fou portada a impremta a la ciutat francesa d'Espira el 1491, de la mà de l'editor Pierre Drach;¹² també se'n conegué una edició del període incunable a París el 1500 (Autore 1923: 1068).¹³ Sembla que el cartoixà alemany va prendre com a text base l'*Expositio litteralis super Psalterium* d'Alain de

¹² Referència il00336000 al catàleg del ISTC.

¹³ Referència il00336200 al catàleg del ISTC.

Lille († 1202). L'obra de Ludolf de Saxònia feia una exegesi dels versets dels salms, que anaven precedits de diferents epígrafs que introduïen el contingut històric, cristològic, ascètic i místic: *Auctor, Titulus, Materia, Intentio, Sententia in generali, Sententia in speciali* (Baier 1976: 1131).

Una altra de les obres atribuïdes al cartoixà alemany és *Super III et IV Sententiarum*, cosa que porta a Autore (1923: 1068) a suposar que també elaborà comentaris sobre els dos primers llibres de sentències de Pere Llombard, que no s'han conservat. Baier (1976), però, descarta que aquesta obra, tant la conservada com la desapareguda, fos escrita pel cartoixà alemany.

Ludolf de Saxònia va deixar alguns sermons i tractats de caràcter ascètic que es conservaren a la cartoixa d'Estrasburg, els quals versaven sobre la concepció i mort de la Mare de Déu (Autore 1925: 1068). Alguns d'aquests sermons foren recollits a *Sermones Magistri Ludolphi*.¹⁴ En general, una part de sermons i tractats, tant en llatí com en llengües vulgars, que se li han atribuït com a obres autònomes són extractes de la *Vita Christi* o de l'*Expositio*.

Altres obres del Cartoixà (Baier 1976: 1132-1133) que presenten dependències amb els títols que acabem d'esmentar són el *Commentarius in Cantica veteris et novi Testamenti et in Symbolum S. Athanasii*,¹⁵ amb la mateixa estructura que l'*Expositio*, així com la *Glossa in septem Psalmos poenitentiales*,¹⁶ que és un extracte, breu, de l'*Expositio*.

El *Tractatus bonus fratris Ludolphi, magistri in theologia, qualiter vivendum sit homini spirituali*¹⁷ recull les dotze regles per a una vida espiritual que es desenvoluparan en la *Vita Christi*. A grans trets, tracten de l'obediència i la búsqueda de Déu com a objectiu únic per part de l'home, de la Trinitat i de l'exaltació de la vida i la passió de Crist com a exemple a seguir.

De manera semblant, l'obra *Ludolfi carthusiensis Rationes XIV ad proficiendum in virtute*,¹⁸ busca l'espiritualitat íntima amb Déu i ataca la temptació de cercar visions

¹⁴ Bernkastel-Kues, Bibl. Cusanusstift, ms 121, f. 1ra-101va; de 1456.

¹⁵ Un únic manuscrit: Viena, Nat. Bibl., Cod. 4216, f. 319ra-356rb; de 1446, possiblement fou escrit a Estrasburg.

¹⁶ Karlsruhe, Badische Landesbibl., Cod. Aug. Pap. 84, f. 125ra-133rb.

¹⁷ Viena, Nat. Bibl., Cod. 3859, f. 150v-153v.

¹⁸ Bâle, Université, ms A. VIII. 28, f. 101v-102v.

extàtiques que no seguisquen aquesta consideració; per evitar-ho, es recomana l'ajut de persones experimentades en la contemplació de Crist, com a referent màxim. Aquestes *Rationes* s'incorporen a la *Vita Christi* (Segon, c. 41) per tal com es derivaven d'una obra de Venturin de Bergame, tal com ho refereix Giuseppe Clementi (1909: 1304-1346).

La darrera obra atribuïda per Baier (1976: 1133) al cartoixà alemany és *Flores et fructus arboris vitae Jesu Christi*.¹⁹ Text inspirat en el *Lignum vitae* de sant Bonaventura, l'obra està escrita en versos i es relaciona també amb la *Vita Christi*, per la presència de continguts comuns.

Quant a les falses atribucions d'obres al monjo cartoixà, destaquen l'*Expositio super canonem missae*, que és en realitat del cartoixà Jean de Brunswick, i un *Tractatus super regulam S. Benedicti*, el qual pertany a Bernard de Mont-Cassin. Sobre l'*Speculum humanae salvationis* (Lutz 1907), que va aparèixer cap a 1324 a Estrasburg en els cercles dominics i que també se li va atribuir, Baier (1976: 1133), per tal d'explicar l'atribució d'aquesta obra a Ludolf de Saxònia, indica que:

Le fait que certaines parties du *Speculum* soient reprises dans la *Vita* sans indication d'origine ne justifie pourtant pas l'attribution de ce traité à Ludolphe: il a procédé de même avec bien des ouvrages de son temps.

Per últim, Autore (1925: 1068) al·ludeix a un estudi de finals del segle XIX (Puyol 1899: 327) que descartava ja que el cartoixà alemany fos l'autor, fins i tot, de l'obra *De Imitatione Christi*, actualment atribuïda a Tomàs de Kempis.

Així doncs, d'una banda, del conjunt de l'obra de Ludolf de Saxònia destaquem la juxtaposició de materials teològics previs i contemporanis, que seran recuperats per a la *Vita Christi* i denotaran la fama i la validesa dels seus postulats teològics. També, suposaran el reconeixement com a impulsor, juntament amb altres autors de la mateixa època i sensibilitat, d'una nova espiritualitat contemplativa i íntima, basada en l'observació de la figura de Crist, com a Déu encarnat.

¹⁹ Bâle, Universitat, ms A. VIII. 28, f. 103ra-106rb; ed. W. Baier, en *Mysterium der Gnade*. Festschrift J. Auer, ed. H. Rossmann et J. Ratzinger, Ratisbonn, 1975.

2.1.2. *La Vita Christi de Ludolf de Saxònia*

Sobre la data de composició de la *Vita Jesu Christi e quatuor Evangelii et scriptoribus orthodoxis concinnata* no hi ha dades exactes, atés que no apareix cap referència explícita sobre aquesta qüestió en els documents més antics. La crítica sosté que fou elaborada durant el període que va de 1348, una vegada deixat el càrrec del priorat del monestir de Coblença, fins no poc després de 1368. Tot i que es considera que ja des de l'etapa de dominic, l'autor es dedicà a recollir materials per a l'elaboració d'aquesta obra tan voluminosa i complexa (Baier 1976: 1133), la qual cosa explicaria la presència de parts de determinades obres del cartoixà alemany a l'interior de la *Vita Christi*.

La *Vita Christi* ludolfina, origen de la traducció que elabora Roís de Corella, pren el caràcter de les *summa* medievals, centrada en els diferents evangelis i els comentaris i glosses que els Pares de l'Església hi havien anat dictant, i que aglutinaven una àmplia tradició de sermons i homilies de caràcter oral que es recopilaven, negre sobre blanc, per a l'exegesi tant de textos de l'Antic com del Nou Testament. Aquest conjunt d'autoritats eclesiàstiques, superposades, presenten una característica comuna com ha assenyalat Albert Hauf (2004: 255):

Existeixen en funció d'un missatge doctrinal únic i indivisible, i per això essencialment independent de la forma externa de la transmissió o de l'aparent diversitat externa. D'ací deriva el caràcter repetitiu de tòpics i conceptes, i també la tendència a l'aprofitament sistemàtic dels materials precedents comuns a qualsevol mena de llibres que integren aquesta tradició. Tradició, d'altra banda, tanmateix sempre renovellada per modes i tendències que conflueixen amb les que determinaven la docència i l'evolució del pensament teològic.

Amb el mateix sentit sobre la diversitat dels continguts de la *Vita Christi* i el seu aprofitament i actualització per a un públic laic, Charles Abbot (1976: 46-47) descriu la tècnica compositiva i discursiva de Ludolf de Saxònia de la següent manera, tot basant-se en l'amplificació com a estratègia principal per als seus objectius teològics:

His meditations are infused with references to theological authority, appeals to the response of the reader, references to contemporary Church and society, allusions to the Liturgy, all set forth with a view of creating an harmony of images which finally illuminate the doctrine and the text. Much of the diversity and diffuseness in the structure of the work springs from the various kinds of amplification Ludolph uses: explication of words, images on the allegorical level, liturgical and ceremonial references, references to ecclesiastical governance, comments on society, and distinctions and classifications.

Quant als continguts de la *Vita Christi*, tant les obres de la tradició en què s'inclou com les diferents versions arran de les traduccions que se'n deriven (Veg. § 2.1.3. «La difusió de la *Vita Christi* i les traduccions»), mostren els fets de la vida de

Jesucrist com a model que cal imitar i de virtut perfecta per a la pietat i la devoció cristiana. Es pretén, doncs, l'exaltació de la figura de Crist d'una manera metòdica i sistematitzada, tot partint de la contemplació dels fets de la seua vida i sobretot de la seua passió, d'acord amb les expectatives d'un públic seglar. D'aquesta manera, l'obra de Ludolf de Saxònia cohabita amb les *Meditationes Vitae Christi*, contemporània de la *Vita Christi*, en què, a grans trets, es promulga la contemplació i la meditació sobre les virtuts de Jesucrist des d'una perspectiva franciscana i compassiva. A la *Vita*, a diferència de les *Meditationes*, es proposa l'aplicació pràctica d'aquesta contemplació per part dels fidels dins l'Església del seu temps. Així ho destaca Lawrence Hundersmarck (1989: 161-162):

Ludolf, on the other hand, sees the Passion as a textbook for the Christian life and thus often tries to apply the virtues expressed through the Passion on the present Church situation. The *Vita* does not reject the idea that Christ is the object of meditation, it simply tends to focus on another idea: Christ as the example for all humankind.

Es tracta d'una obra inscrita, en conseqüència, en una àmplia tradició d'obres de caràcter teològic i pietós, pròpia de les darreries de la baixa edat mitjana. Organitza els diferents capítols que integren cada volum en funció dels episodis evangèlics presentats, a partir dels quatre sentits propis de l'hermenèutica bíblica medieval, que al seu torn és hereva dels sentits que es recullen a l'obra *De doctrina christiana* de sant Agustí d'Hipona: el sentit històric o literal de les paraules evangèliques; el tropològic o moral, que instrueix sobre les accions humanes; l'al·legòric, que versa sobre el contingut de la fe, i l'anagògic, el qual remet a l'esperança futura arran de l'episodi evangèlic comentat.

L'estructura interna de la *Vita* s'organitza en base a l'objectiu de transformació i de devoció cristològica, que atorga a aquesta obra una especificitat pel que fa a l'organització dels sentits del text.

En primer lloc, cada capítol s'inicia amb la *lectio*, és a dir, amb els versets corresponents de l'evangeli que aquest tracta, entre els quals s'intercalen diferents glosses d'autors medievals i clàssics, així com altres sense autoria explícita. En general, en les edicions clàssiques de la *Vita*, els versets de l'evangeli no apareixen destacats de la resta del text, per la qual cosa poden no ser identificats per un lector poc avesat a la lectura dels textos bíblics. També, és freqüent la presència de fragments en primera persona que segueixen les paraules evangèliques com si formaren part d'aquestes. Hem de destacar, d'altra banda, la discrecionalitat en la selecció dels versets per part de Ludolf de Saxònia, qui opta per aquells que mouen a la pietat i la devoció de manera

més explícita. Aquesta lectura parcial i selectiva dels evangelis es relaciona amb el declivi que la *lectio* havia experimentat com a pràctica espiritual directa i aïllada en els monestirs en els segles XIII i XIV, que havia facilitat que obres com la *Vita* es convertiren en conjunts d'escenes narratives determinades pel sentit de les glosses associades, més fàcils d'assimilar i de controlar que no la lectura directa del text bíblic (Baier 2009: 335).

A la *lectio*, en la *Vita* segueix la *meditatio*, que té a veure amb la reflexió moral derivada de la lectura dels evangelis corresponents. Es dóna pas a una exegesi que recull glosses i autoritats dels pares de l'Església i de fonts clàssiques que determinen el *sensus moralis* del capítol evangèlic. Es tracta, per tant, d'una interpretació mediatitzada pel compilador, qui determina el significat de les paraules evangèliques, des de l'ortodòxia cristiana, per a un lector devot però laic que cercava models espirituals. La *Vita* esdevé d'aquesta manera ja no una obra per a l'ascesi mística pròpiament monacal, sinó un manual on la meditació s'adequa als lectors laics de la cultura urbana que es desenvolupava en els segles XIV i XV, en un procés de democratització de les pràctiques monàstiques (Baier 2009: 335). Aquest procés de secularització teològica i mística es va concretar en l'extensió de l'ús de les llengües vernacles en aquest tipus de textos, (McGinn 1996: 119) com és el cas del *Cartoixà* de Joan Roís de Corella.

Inserida en la *meditatio*, en el text ludolfí, se solen presentar fragments que apel·len el lector perquè concentre la seua atenció en un determinat sentit; es tracta de la *contemplatio*, en la qual la ment s'ha de concentrar per extraure coneixement arran les qüestions divines i sublimes que se li plantegen (Baier 2009: 329).

Cada capítol de la *Vita Christi*, d'altra banda, es clou amb una *oratio* que condensa el sentit principal d'aquest. Aquesta pregària final recull els fets de la vida de Jesús de manera exemplar, com a instrument de contrició per a l'home pecador, qui s'adreça espiritualment a la divinitat de manera pietosa per aconseguir la salvació.

2.1.3. *La difusió de la Vita Christi i les traduccions*

La *Vita Jesu Christi e quatuor Evangelii et scriptoribus orthodoxis concinnata* és l'obra que, com s'ha dit, més s'associa a Ludolf de Saxònia, i que major impacte va tenir no només entre els contemporanis del cartoixà alemany sinó també en altres obres i autors posteriors d'arreu d'Europa, tot desenvolupant una devoció específica centrada en els fets de la vida de Jesucrist. L'àmplia difusió del text de la *Vita* de Ludolf de Saxònia durant el segle XIV i XV i posteriors indica la centralitat d'aquest text en el desenvolupament d'aquest corrent de devoció cristològica.

De manera concreta, quant a les edicions antigues del text llatí, Baier (1976: 1133) indica el següent conjunt del període incunable: París, 1472; Colònia, 1472; Estrasburg, 1474; Nuremberg, 1478; Brescia, 1483; Lió, 1486; Venècia, 1498. Ja en el període postincunable, fins a 1870, se'n recompten 60 edicions completes.²⁰

Aquestes edicions primerenques i modernes del text llatí conviuran amb traduccions i versions, impulsades pel desenvolupament i la consolidació de les llengües pròpies dels principals territoris europeus.

Segons apunta Baier (1976: 1135), en alemany no hi ha una traducció íntegra de la *Vita*, sinó una de parcial de 1396 (Engelberg-Zurich, Stiftsbibl., ms 339). En francès, es coneixen diferents traduccions anònimes de la *Vita Christi* anteriors a 1467 i la de Jehan Mansel (*ca.* 1477), a les quals seguirien la traducció de l'obra que ens ocupa per part del franciscà Guillaume Lemenand, *Le grant vita Christi*, impresa a Lió (1487) i a París (1490); la darrera edició integral en aquesta llengua la portà a terme el cartoixà F. Broquin (7 vol., París, 1870-1899).

L'arribada de la impremta i la seua expansió durant els segles XV i XVI dona lloc a la primera traducció romànica impresa de la *Vita* de Ludolf de Saxònia a la Península, que fou la de Joan Roís de Corella, amb el *Quart del Cartoixà* el 16 de febrer de 1495.

²⁰ En el següent web d'ARLIMA. Archives de Littérature du Moyen Âge, es presenten 50 referències de les edicions antigues de la *Vita Christi* des de la de 1472, impresa a Colònia, fins la de París de 1580: <http://www.arlima.net/no/3334> [Data consulta 03/02/2015]

El maig del mateix any s'edita a Lisboa el *Livro da vida de Jesu Christo*, atribuïda per la tradició a Bernardo d'Alcobaça,²¹ que es considera un dels primers llibres impresos en portugués.²² Sembla que l'edició partia ja d'una traducció de 1433 en llengua portuguesa, que es considera la versió més antiga de la *Vita Christi* coneguda en una llengua ibèrica (Soriano *et al.* 2007: 80).

Per altra part, el fet que el *Livro* siga dels pocs llibres impresos en portugués en el període incunable, ha donat lloc a estudis de rellevància sobre aquesta obra, que denoten la importància internacional i particular de què aquest llibre disposà. Una síntesi d'aquest interès per la versió portuguesa a nivell filològic i cultural l'ofereix Mafalda Frade (2015: 158), qui s'ocupa en especial de l'anàlisi de l'obra en el conjunt de les primeres impressions a Portugal i en destaca el ressò internacional de les traduccions de la *Vita* ja en les darreries del segle XV:

No caso da *Vita Christi*, sabemos que estamos perante um texto que se integra no conjunto de textos que mais impressões gerou no início da indústria tipográfica –os textos de foro religioso– e que suscitou o interesse da rainha D. Leonor, que encomendou e pagou a suas expensas a impressão da obra. Tal situação não é estranha, dado que o patrocínio de livros impressos pela Igreja ou membros abastados da sociedade era uma prática comum, como vimos. E, nesse caso, o interesse da rainha justifica-se pelo enorme sucesso que a obra junto do público de diversos países.

El 1501, per encàrrec dels reis Catòlics, Ambrosio Montesino, frare franciscà, acabava la seua traducció de la *Vita Christi*, publicada entre 1502 i 1503 a Alcalá de Henares,²³ a la qual seguirien diverses reimpressions entre 1530 i 1537 (Soriano *et al.* 2007: 80).

Hi ha dues edicions més del text ludolfí en castellà, que no són, per tant, reedicions de la traducció de Montesino. La primera és una edició moderna d'Antonio Roselló Sureda, *Vida de nuestro adorable redentor Jesucristo* (1848), qui l'augmentà amb glosses i indicacions litúrgiques. La segona és recent, i ha estat traduïda del text

²¹ Lourdes Soriano *et al.* (2007: 80), tot fent referència a Aires A. Nascimento (2001), indiquen que tot i que s'ha atribuït aquesta obra als monjos d'Alcobaça, per raons de cronologia, estat de la versió, transmissió i ús del text en les obres règies, es proposa com a autor a D. Duarte o alguna persona propera al rei Eduard I de Portugal. Recentment se n'ha publicat una edició filològica a càrrec de José Barbosa Machado (2012).

²² El 1487, Samuel Porteiro imprimia el primer llibre a Portugal, el *Pentateuco*, en hebreu. El primer llibre publicat en portugués fou el *Sacramental* (Chaves 1488), el segon fou el *Tratado de Confissom* (Chaves 1489) i el tercer el *Livro*, la traducció al portugués de la *Vita*, que es considera l'òpera prima de la tipografia portuguesa del segle XV (Barbosa 2012: 7).

²³ Aquesta edició és reputada per Álvaro Bustos (2015: 125-126) com a fundacional de la Universidad de Alcalá de Henares de Madrid, atés que s'imprimí per Estanislao Polono a la impremta ubicada al Col·legi Major de Sant Ildefons a Alcalá, seu del que seria l'espai per a l'inici de les classes de l'esmentada universitat, ja el 1510. L'investigador indica que el mecenatge cultural del cardenal Francisco Jiménez de Cisneros propicià l'edició d'aquesta obra i la vinculació a la institució universitària.

llatí de Ludolf de Saxònia al castellà actual per part d'Emilio del Río Maeso (2010); s'intitula *Vida de Cristo*.

Francesco Sansovino, a Itàlia, edita la *Vita di Giesú Christo*, el 1570 a Venècia, que va contar amb edicions posteriors. En italià, es disposa també d'una traducció moderna del text de Ludolf de Saxònia, elaborada pel sacerdot Francesco Maria Faber i publicada en huit volums a Parma el 1872. Es tracta de la *Vita del Nostro Signor Gesù Cristo ricavata dai Vangeli e commentata sulla scorta dei SS Padri*.

Per altra part, en llengua anglesa no consta cap edició de la *Vita* durant els segles XV i XVI. Segons indica Milton Walsh (2011: 18-19), no serà fins el segle XIX que el jesuïta Henry James Coleridge (1887) publica una traducció de deu capítols de l'obra del cartoixà alemany referents a la passió. La no publicació en el període incunable s'ha justificat per la popularitat que aconseguí una obra semblant a la *Vita*, que cobriria les necessitats del mercat editorial anglòfon, com fou la traducció de les *Meditationes vitae Christi*, intitulada *The Mirror of the Blessed Life of Jesus Christi*, publicada el 1410 pel també cartoixà Nicholas Love. Aquesta obra, conservada en no pocs manuscrits, segons Michelle Karnes (2011: 212) es va portar a impremta com a mínim deu vegades entre 1484 i 1606.

Quant a mostres directes de la influència de l'obra que comentem, en el segle XVI, un dels autors que en reporta i explicita fou sant Ignasi de Loiola. El fundador de l'Orde de la Companyia de Jesús llegí aquesta obra en la convalescència després de ser ferit el 20 de maig de 1521 en la batalla per la defensa del castell de Pamplona contra les tropes franceses. Disposava de la traducció castellana d'Ambrosio Montesino, a partir de la qual tingué el seu primer encontre amb la *Vita*, d'on es deriva llur transcendència per escriure els *Ejercicios espirituales*, com apareix en les memòries del jesuïta (De Loyola 1999: c. 1: 5, 11):

Y porque era muy dado a leer libros mundanos y falsos, que suelen llamar de Caballerías, sintiéndose bueno, pidió que le diesen algunos dellos para pasar el tiempo; mas en aquella casa no se halló ninguno de los que él solía leer, y así le dieron un *Vita Christi* y un libro de la vida de los Santos en romance.[...]

Y gustando mucho de aquellos libros, le vino al pensamiento de sacar algunas cosas en breve más esenciales de la vida de Cristo y de los Santos.

La influència de la *Vita* en sant Ignasi de Loiola va ser analitzada per Ignatius Shore (1998: 7-11) qui, a més de comparar les biografies i la formació de Ludolf de Saxònia i del jesuïta, destaca que el text ludolfí no només possibilitava conèixer els fets

de la vida de Crist sinó també apropar-se a la dimensió divina, d'una manera apropiada per als laics del seu temps. Aquest aspecte fou aprofitat per sant Ignasi; segons Shore, l'ús d'imatges i d'al·legories referides a Crist, presents en la *Vita*, seran també característiques definitòries dels *Ejercicios*, per tal com impel·lien a la devoció cristològica dels lectors.

L'especialista Enric Mallorquí Ruscalleda (2010: 55), per la seua part, destaca el fet que el vincle explícit de sant Ignasi amb la *Vita*, com hem vist en les paraules de la biografia del sant, va propiciar que aquesta obra acompanyés els jesuïtes en la seua expansió per les terres de Sudamèrica i esdevingués, amb els segles, un element clau en la creació de les identitats pròpies de les colònies:

La Vita Christi, junto a otros libros de devoción y de caballerías, formaría parte del equipaje de los conquistadores y de los colonizadores, tanto españoles como portugueses, en su viaje al Nuevo Mundo, tal y como han demostrado trabajos seminales como los de Irving Leonard, junto al de otros tantos investigadores que han seguido el camino abierto por el gran maestro. Todos estos críticos están de acuerdo en considerar que los best-seller peninsulares –los citados libros de devoción, numerosos libros de caballerías y otras tantas novelas sentimentales– se exportaban a la otra orilla del Atlántico poco después de ser publicados en la Península. Por tanto, se puede afirmar que la *Vita Christi* se convirtió muy pronto en un libro fundamental en la empresa misionera en el Nuevo Mundo y que, en Brasil, vería su máxima difusión gracias a la labor evangelizadora jesuítica impregnando así todas las esferas de la nueva vida cultural en las colonias y, por consiguiente, en la pervivencia que, en forma de continuum –o tradición– cultural, se encuentra en el despertar de las futuras conciencias nacionales de los países latinoamericanos.

Alguna de les tres edicions castellanés de la *Vita* coetànies a santa Teresa de Jesús (Alcalá de Henares, 1502; Sevilla, 1537, 1551) influenciarà a la santa, qui llegí el text cercant la contemplació ascètica en els fets de la vida de Jesucrist, tal com proposaven els cartoixans i ella mateixa recomana: «Tenga en cuenta la priora con que haya buenos libros, en especial Cartujanos.» (Constituciones 1995: 176). De manera recent, Mercè Gras (2016: 222-224) analitza la relació de les lectures personals de la santa, on destaca «el Cartujano», per vincular-les a la constitució de les biblioteques monàstiques sota la seua influència.

Més enllà de la influència cultural i moral directa i explícita de la *Vita*, en un altre ordre de coses, a les darreries de l'edat mitjana en l'àmbit peninsular, s'observa la rellevància i la demanda d'obres vinculades a aquesta nova espiritualitat cristològica, que són també vides de Jesucrist i que formen part d'aquest mateix corrent. Aquestes obres es relacionen, en conseqüència, amb la *Vita* de Ludolf de Saxònia. María Jesús Díez Garretas (2011: 73), en parlar de la primera de les vides de Crist escrita en castellà, les *Coplas de vita Christi de fray Íñigo de Mendoza* (escrita ca. 1467-1468, ed. 1482) fa

referència a partir d'Ana María Álvarez Pellitero (1976: 38) d'aquest tipus d'obres suaresmentades, com són: la *Passion trobada* de Diego de San Pedro (escrita entre 1470-1480, ed. ca. 1492); les *Coplas de la pasión, con la resurrección*, del Comanador Román (escrita ca. 1485, ed. ca. 1486-1494); *Coplas sobre diversas devociones y Misterios de Nuestra Santa Fe Católica* de fra Ambrosio Montesino (escrites ca. 1485, ed. ca. 1485) i la *Vita Christi* de Francesc d'Eiximenis (ca. 1400-1450), traduïda al castellà per fra Hernando de Talavera (ed. 1496).

A aquest compendi d'obres, en l'àmbit peninsular, cal afegir el *Cartoixà* de Roís de Corella, que s'inscriu en la mateixa tradició o gènere cristològic, que comparteix amb la *Vida Christi* de Sor Isabel de Villena.

A més, una obra destacable d'aquest corrent cristocèntric és la *Imitatio Christi* de Tomàs de Kempis (obra també coneguda com a *Gerson* o *Menyspreu del món; Imitació de Jesucrist*, en la traducció medieval de Miquel Peres de 1491), la qual va tenir un èxit considerable, com destaca Carme Arronis (2009: 489):

En matèria religiosa és el segon llibre més traduït i editat després de la Bíblia: es compta amb traduccions a vora cent idiomes, amb més de huit-cents còdexs manuscrits de l'obra i amb unes quatre mil edicions impreses, moltes de les quals incunables. I d'aquestes, la primera edició impresa que se'n va realitzar en una llengua vernacle fou la traducció al català de Miquel Peres, editada per primera vegada a Barcelona en 1482.

Hi ha una segona edició d'aquesta traducció de Miquel Peres de 1491, publicada a València, de la qual no consta el nom de l'editor ni de l'impressor, tot i que hom sol atribuir la impressió a Nicolau Spindeler; també s'ha adjudicat la impressió d'aquesta obra a Pere Hagenbach i Lleonard Hutz. En l'àmbit català, hi ha una tercera edició de l'obra, editada per Carles Amorós a Barcelona el 1518, basada en la de Miquel Peres de 1482, però ara amb gravats que acompanyen el text. L'èxit de l'opuscle rau en el fet que presentava consells clars i propers per al devot, qui trobava respostes des de la nova espiritualitat que aquesta obra representava, versionada en el cas de la «traducció literaturitzada» de Miquel Peres, tal com la qualifica Arronis (2009).

Per altra part, destaquem la relació entre Miquel Peres i Joan Roís de Corella, de qui era gendre, atés que era casat amb Magdalena, primogènita de l'autor del *Cartoixà*.²⁴ En general, és l'«estil artitzat» de Joan Roís de Corella que esdevé model

²⁴ Una revisió de la relació entre Miquel Peres i Joan Roís de Corella la realitza Abel Soler (2014: 231-24), qui dedica el capítol «Miquel Peres, gendre de Corella i traductor del Kempis» a l'anàlisi i actualització de les dades que vinculen els dos escriptors de la València de la fi del quatre-cents. També, el

lingüístic i literari per a Peres, com ha suggerit Tomás Martínez (2012: 196-197). Antoni Ferrando (2013b: 652) assenyala dos àmbits d'influència de l'obra corellana sobre la de Miquel Peres: en l'àmbit de la poesia de certamen i en el de la producció hagiogràfica. Així mateix, Ferrando recorda que Miquel Peres i, també, Bernardí de Vallmanyana foren els únics que empraren el sintagma «valenciana prosa», com a expressió cultista de la prosa i la llengua dels valencians.

Tot i les connexions entre ambdues obres, de les relacions entre el *Cartoixà* de Corella i la *Vida de la sacratíssima Verge Maria* (1494) de Miquel Peres, Arronis (2015: 59-69) determina que no existeix una dependència estricta entre aquestes; els punts en comú semblen provenir de l'ús per part d'ambdós escriptors de fragments de les *Meditationes vitae Christi*, obra atribuïda darrerament a Ioannes de Caulibus i no a sant Bonaventura. Si bé l'obra d'ambdós escriptors presenta punts en contacte i influències, cal assenyalar que cadascuna té una entitat autònoma.

En conseqüència, s'observa com, per una part, la *Vita* de Ludolf de Saxònia convivia amb un conjunt d'obres vinculades a una espiritualitat derivada de la *devotio moderna*, a la qual se sumava, d'altra banda, una concepció cristològica que tenia els seus referents en les obres derivades de la *Imitatio Christi*. En definitiva, es donava lloc a una xarxa d'influències teològiques i culturals múltiples que l'extensió de la impremta i l'augment de traduccions a les llengües dels diferents territoris va ajudar a difondre. El *Cartoixà* rebé aquest influx de la mà literària de Joan Roís de Corella.

---

vincle entre ambdós literats és tractat de manera particular en el capítol que Chiner (2014: 200-208) intitula «Magdalena Roís de Corella, esposa de Miquel Pérez».

2.1.4. Presència de la Vita Christi a la Corona d'Aragó

Per la seua part, hi ha diverses mostres de la presència del text llatí de Ludolf de Saxònia a la València del segle XV, aspecte que denota la importància de l'obra en aquest temps i la necessitat de presentar una versió en llengua romànica per a un públic més ampli; el del burgés pietós amb dificultats per a la lectura en llatí.

Ara bé, encara en llengua llatina, els estudiosos valentins Garganta i Forcada (1956: 466-472), quan analitzen les fonts del *Tractatus de vita spirituali* del dominic valencià sant Vicent Ferrer, escrit entre el final del segle XIV i el principi del XV, detecten la influència de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia i del *Tractatus et epistolae spirituales* de Venturí de Bèrgam entre altres fonts, que constitueixen, com s'ha dit, un conjunt de relacions literàries i teològiques no explicitat, com era propi de l'època medieval. De manera més concreta, Baier (1976: 1131) indica la relació entre els capítols 4, 5, 10, 18 i 20 del *Tractatus* vicentí especialment amb el capítol 16 de la primera part i el 84 de la segona meitat de l'obra del cartoixà l'alemany. Aquesta dependència de l'obra vicentina vers la *Vita* indica una presència primerenca del text ludolfí en les nostres terres, ja a finals del segle XIV, per tal com sant Vicent Ferrer l'emprà per a la constitució de fragments de la seua obra.

Josep Guia (2010: 225-229) revisa diferents testimonis de la *Vita* durant el segle XV a València, tot partint de la documentació que aporten inventaris de llibres exhumats per Josep Sanchis Sivera (1999) i María Rosario Ferrer Gimeno (1993).

En primer lloc, Guia assenyala tres testimonis sobre la *Vita Christi* o *Cartoixà*, nom amb què es coneixia popularment, anteriors a 1474, és a dir, previs a l'arribada de la impremta a València i, per tant, a la difusió des de l'esmentada ciutat d'aquesta obra llatina amb la nova tecnologia tipogràfica.

El primer d'aquests documents és del 5 de febrer de 1422, quan fra Francesc Maresme, prior de la cartoixa valenciana de Portaceli, contracta un prevere, Pere Cardona, perquè copie «lo libre de *Vita Xrispti* apellat del *Cartoxà*», que es trobava en tres volums (Sanchis Sivera 1999: 61-62). El fet que s'hi demane una còpia manuscrita evidencia l'interés pel llibre o bé el seu desgast com a conseqüència de l'ús. Aquesta distribució en tres volums sembla poc habitual en l'obra de l'alemany, com indica Guia (2010: 226).

Una referència relativament propera a aquesta es presenta en l'inventari de béns de Felip de Malla realitzat a Barcelona el juliol de 1431. Entre la voluminosa biblioteca

de qui fou canonge i autor de *Lo pecador remut*, Josep Maria Madurell (1963-64: 559), en fer la transcripció de l'esmentat inventari, mostra dos registres que suposem corresponen a una edició completa de la *Vita* en el primer cas, i a una edició parcial de la segona meitat de l'obra, on hi hauria els capítols referits a la passió de Crist:

Item dos volums en pergamins, a dos colondells, appellat *Vita Christi del Cartoxà*, ab les posts cascú cubertes de cordovà vermell empremtat ab les armes del dit deffunct, ab IIII gaffets de lautó cascú.

Item I altre libre appellat *Última pars de Vita Christi del Cartoxà*, en pergamins, a dos colondells, amb les posts cubertes de cordovà vermell empremtat ab ses armes.

La segona de les referències sobre el *Cartoxà* recopilades per Guia remet a l'inventari de llibres d'un ciutadà valencià fet el 8 de febrer de 1435 (Ferrer Gimeno 1993: 366), en què el *Cartoxà* es divideix en dos volums.

Una tercera referència reportada per Guia (2010: 226), a partir d'un inventari de béns d'un mestre en teologia, beneficiat de la Seu de València, amb data de 30 d'octubre de 1454, provinent dels documents exhumats per Ferrer Gimeno (1993: 478), hi indica el següent:

Item un altre libre de paper apellat lo Cartoxà, *De pacione Christi*, ab cubertes de paper e de aluda vermella. [...] Item un altre libre de pregamins apellat la primera part del Cartoxà, ab cubertes negres.

El document anterior remet a una divisió del text en dues parts, la segona de les quals, referida a la passió, sembla que circulava de manera autònoma com a volum únic, tal com es deriva també de la referència de Madurell (1963-64: 559), adés presentada.

Sobre aquesta darrera qüestió, hem de dir que l'edició incunable de la *Vita* de 1474 (Köln: Nicolaus Götz, 30 d'abril de 1474)²⁵ és de les poques en dos volums que apareixen després de passar per la impremta, a partir de la qual es podrien trobar mostres d'aquesta distribució en dos volums de *Vitae Christi* en les nostres terres, que fins el moment hi arribaven de manera manuscrita. Amb tot, des de l'aparició de la impremta fins a l'arribada dels primers textos impresos a la Corona d'Aragó devien passar uns pocs anys en què els exemplars manuscrits conviurien amb textos passats per les premses.

Hem de suposar, en conseqüència, que el document que referim tot seguit és encara el d'una edició manuscrita: el 1479, Jaume Eixarc, vicari general del bisbe Roderic de Borja i canonge de la catedral de València, feia el seu inventari de béns previ al testament on figuren dues entrades que remetent a diferents parts de la *Vita*

---

²⁵ N° ISTC: il00338000

Christi de Ludolf de Saxònia, tal com recullen Maria Josep Cortés i Vicent Pons (1993: 191-192): «Ítem, un altre libre de forma de full xich, scrit en paper, ab cubertes de fust e aluda vermella a la ytaliana, intitulat *Secunda et tertia pars Vita Christi secundum Cartosiensis*.»

La següent entrada de l'esmentat document devia correspondre a la part de l'obra del monjo alemany que es refereix a la passió, i que es presenta com a document individual: «Ítem, hun altre libre de forma de full comú, scrit en paper, ab cubertes engrutades vermelles, intitulat lo *Cartoixà. De Passione*.»

Josep Guia (2010: 227) reporta una nova referència d'aquesta obra a l'inventari dels béns de Pere Capdevila, de l'ofici de la Batllia General del Regne de València, fet el 19 de febrer de 1484 (AHG, notari Lluís Collar, rotlle 32), on es fa referència a quatre volums de l'obra que provindrien, segons l'investigador valencià, de l'edició impresa de Nuremberg (Anton Koberger, 20 de desembre de 1478), tot suposant que hauria arribat ja a València:

Item quatre volums del Cartoxà, de paper, quinternats de pergami, ab cubertes de fust ab cuyro vermell, los quals lo dit defunt, en son testament, ha legat al monestir de la Verge Maria de Jhesús.

Joan Maria Furió (2016: 70), per la seua part, indica sobre aquests darrers exemplars que es tractarien de diferents toms manuscrits de l'obra i no de l'edició impresa de Nuremberg de 1478 a què els atribueix Guia, ja que aquesta «es conforma en quaderns de plec de quatre o tres fulls», i no en plec «quinternats» com s'indica a l'assentament previ, segons es pot comprovar en la descripció electrònica de l'incunable, hostatjat a la biblioteca Heinrich Heine Universität Düsseldorf, d'on Furió n'extrau les dades.²⁶ Guia havia proposat ja aquesta hipòtesi prèviament, que després modifica.

D'altra banda, José Enrique Serrano Morales (1898-1899: 638) al·ludeix a un altre testimoni de la presència de la *Vita* de Ludolf de Saxònia a València, arran el testament de Macià Mercader, germà de Berenguer Mercader de qui rebé part de la seua biblioteca. Macià Mercader, qui fou ardiaca, canonge i paborde de la Catedral de València i inquisidor el 1487, dictava testament l'11 de maig de 1489 davant el notari Garcia Uguart on, entre el llistat de llibres llegats, destaca el següent registre: «Ítem, altre libre en paper de stampa de forma major, ligat ab posts cubertes de cuyro vermell, intitulat lo *Cartoxà*». Aquest mateix testament, reeditat per Curt Wittlin (1998), mostra

²⁶ <http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/ink/content/titleinfo/2691634>. Data consulta: 13/05/2016.

de manera clara que no és una còpia manuscrita, sinó que és ja un «libre en paper de stampa», possiblement de l'edició de Nuremberg de 1478, ja referida unes línies més amunt.

Així mateix, Guia (2010: 228) remet a una entrada de la *Vita* a l'inventari dels llibres emprats per Guillem Serra, canonge de la Seu de València, del 21 de juliol de 1489, elaborat per mossén Pere Jordà (APV, notari Bartomeu e Càrries, núm. 22450), que també fa referència a un exemplar d'impremta del *Cartoixà*:

Item de l'altre libre apellat *Lo Cartoixà*, de forma maior, scrit en paper, de empremta, ab cubertes de fusta, la mitat de aquelles cubertes de aluda vermella, ab quatre gaffets, lo qual comença: prologus Ludolfi Cartusiensis meditationes vite Jhesuchristi. E finix: Hos sacro tempore prefeci in beati Thome profesto Millesimo Quadringentesimo Septuagesimo Octavo eiusdem propi Jhesus incarnatione anno.

Destaquem el fet que hi consta la data de publicació explícita, el 1478, i que deu referir-se, per tant, a un exemplar de l'edició de Nuremberg de 1478, feta per Anton Koberger, el 20 de desembre 1478,²⁷ tal com assenyala l'investigador valencià.

Hi ha un darrer assentament de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia a l'inventari de l'impressor alemany Rix de Cura, una figura rellevant en l'obra corellana.²⁸ En aquest llistat dels béns de l'impressor, que es va iniciar l'1 d'octubre de 1490 després de la seua mort (Serrano Morales 1898-1899: 492), es llegeix el següent: «Item hun volum del Cartoixà de *Vita Christi*».

En un altre ordre de coses, més enllà de la presència documental i física de la *Vita* a les nostres contrades, hem d'assenyalar la influència directa de l'obra ludolfina en una obra com és la *Contemplació de la passió*, opuscle del mallorquí Francesc Prats, que fou imprès a Valldemossa el 1487. Curt Wittlin (1995b: 119) destaca que aquesta obra conté «extrets de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, traduïda literalment i amb ampliacions lexicals, o usada com a font d'inspiració per a associacions lliures». D'una banda, l'investigador constata i evidencia la dependència entre el primer llibre imprès a Mallorca i la *Vita*; d'altra, per les operacions de traducció observades i l'ús d'un determinat estil retoricat, el compara amb el d'autors contemporanis a Francesc Prats, com foren Joan Roís de Corella o Miquel Peres.

²⁷ N° ISTC: il00339000. Segons s'indica en aquesta base de dades d'incunables, se'n conserven pocs exemplars a l'Estat espanyol, curiosament en biblioteques de l'antiga Corona d'Aragó: Barcelona BU (II); València BCap; Saragossa BCap, entre els quals hi ha el de la Seu de la Catedral de València (Olmos 1951, núm. 67).

²⁸ Sobre la relació de Joan Roís de Corella amb Hans Rix de Cur, conegut a València com a Joan Rix de Cura, veg. el treball de Josep Lluís Martos (2013:21-29), en què reconstrueix la participació de l'impressor alemany com a impulsor de l'edició del *Psalteri* de Corella a Venècia el 1490.

D'aquesta manera, observem una presència primerenca i constant de la *Vita Christi* del cartoixà alemany al llarg del segle XV, amb assentaments que mostren la diversitat de l'estament dels propietaris de l'obra: des de la presència a les biblioteques de monestirs i centres religiosos fins a les prestatgeries d'impressors i membres de l'estament civil. També, es destaca les mostres tant de textos manuscrits com de textos impresos, en consonància al que era habitual en els territoris veïns.

Ara bé, notem les escasses mostres d'assentaments d'exemplars impresos de la *Vita Christi*, ja ben entrada la dècada dels 80, per sota de la presència constant de textos manuscrits, per la qual cosa és bastant probable que Roís de Corella emprés alguna de les versions del text ludolfí prèvies a l'arribada de la impremta per realitzar la seua traducció. A més, si tenim en compte la formació teològica de Corella²⁹ i si considerem la més que possible hipòtesi que va usar aquest llibre per ensenyar teologia,³⁰ i que una traducció tan extensa i complexa devia haver-li ocupat alguns anys previs a l'edició definitiva, podem deduir que Corella conegué aquest llibre ja des de la dècada de 1460, abans per tant de l'arribada d'obres impreses a València, però amb una presència constant i diversa des de principis de segle com s'ha dit. Amb el temps, el lletraferit valencià es disposà a traduir aquesta obra i actualitzar-la per als lectors de finals de l'edat mitjana.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

---

²⁹ Tal com apareix en un document recollit a Chiner (2014: 297, document 263), el 16 de setembre de 1469 Joan Roís de Corella es presenta ja en diversa documentació com a «cavaller i mestre en sacra teologia».

³⁰ Com indica Soler (2014: 316), des de 1482, se sap que Roís de Corella ja llegia i comentava la Bíblia a la Casa de la Ciutat; diferents testimonis el mostren com a «en sacra theologia professor» (1485), «in Sacra Pagina professor» (1485, 1489), «Sacrarum Litterarum professor» (1489), o «in sacra theologia professor» (1484, 1495).

2.2. EL CARTOIXÀ DE JOAN ROÍS DE CORELLA: EDICIÓ I VOLUMS

2.2.1. Edicions del Cartoixà

Quant a la impressió dels diferents volums del *Cartoixà* de Roís de Corella, previs a l'aparició del *Segon*, com s'observa en la taula següent, les primeres edicions del *Quart*, el *Terç*³¹ i el *Primer* aparegueren en un període breu, entre els anys 1495 i 1496, mentre que el que ens ocupa ix de les premses quasi quatre anys després, ja el 1500, una vegada mort Joan Roís de Corella, el 1497.

Posteriors a l'edició del *Segon*, en el període postincunable, hi ha la tercera edició del *Quart*, realitzada a València per Jorge Costilla el 24 de maig de 1513, així com la segona edició del *Primer*, impresa per Joan Rosenbach el 16 de setembre de 1518 a Barcelona, les quals denoten la influència i la fama que encara en la primera meitat del segle XVI degué tindre aquesta obra de Corella.

La informació de la Taula 1. «Edicions incunables i post-incunables del *Cartoixà*» prové dels principals repertoris bibliogràfics.³² De cada volum, n'incloem la data d'edició, l'impressor, l'editor, la ciutat, el nombre de folis de l'obra, els textos de l'*incipit* i l'*explicit*, així com les còpies de què es disposa actualment.³³ Les segones edicions del *Quart* i el *Primer* i la tercera del *Quart*, s'hi indiquen amb una xifra romana i volada al costat d'aquestes.

³¹ Sobre la qüestió de la data d'edició del *Terç*, que no apareix explícitament en el volum corresponent, la major part dels especialistes en les edicions incunables a València assenyalen que la impressió d'aquest volum es produí el 1495, de la mà dels impressors alemanys Hagenbach i Hutz. Joan Maria Furió (2016: 167-178) reforça aquesta tesi a partir de l'ús d'una nova tipografia emprada per aquests editors alemanys només en tres llibres, segons Vindel (1945-54: III, XXVIII-XXIX). El primer amb què s'usen aquests nous caràcters és l'*editio princeps* del *Quart* (16 de febrer de 1495). El tercer i últim fou l'*Ars musicorum*, de Guillem Despuig, l'11 d'abril de 1495. Entre aquests dos incunables, entre febrer i març de 1495, s'ha d'ubicar, en conseqüència, la impressió del *Terç*, atés que fa servir també aquesta nova tipografia, la qual després d'editar l'*Ars musicorum*, els impressors esmentats deixen d'usar per tornar a la primera que havien utilitzat, ara per a l'edició de dues traduccions de Bernardí de Vallmanya: el *Cordial de l'ànima*, el 8 de juny de 1495 i la *Revelació del benaventurat apòstol sant Pau*, del 8 d'agost del mateix any, com a darrera obra publicada a València pels impressors alemanys.

³² *Bibliografia de Textos antics Catalans, valencians i balears* (Biteca, http://vm136.lib.berkeley.edu/BANC/philobiblon/biteca_ca.html), *Incunabula Short Title Catalogue* (ISTC, <http://www.bl.uk/catalogues/istc/>) i *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* (GW, <http://gesamtkatalogderwiegendrucke.de/GWEN.xhtml>). També hem seguit les referències sobre les edicions i els incunables del *Cartoixà* que aporten Soriano, Avenoza i Lamarca (2007).

³³ Seguidament, indiquem les sigles dels arxius on es fa referència de les diferents còpies del *Cartoixà*: ACA: Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona; BC: Biblioteca de Catalunya, Barcelona; BL: British Library, Londres; BNE: Biblioteca Nacional d'Espanya, Madrid; BNF: Biblioteca Nacional de França, París; BHUV: Biblioteca Històrica de la Universitat de València, València.

Taula 1. Edicions incunables i post-incunables del Cartoixà

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Quart</i> ¹	16/02/1495 ³⁴	Pere Hagenbach / Leonard Hutz	Jaume de Vila	València	176 ³⁵	Comença lo <i>Quart</i> del Cartoxà, aramançat per lo reverent e magnífich mestre Joan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia.	Ad laudem et honorem domini nostri Jesu Christi eiusque virginis Marie, matris sue. Fuit impressum in civitate urbis Valentie die XVI februarii, anno Domini MCCCCLXXXV.	Barcelona, ACA, Inc. 26; Barcelona, BC, Bon. 7-IV-12 i 10-VI-11; Barcelona, Biblioteca Pública i Episcopal del Seminari Conciliar, Inc. 55; Càller, Biblioteca Universitària, il·localitzat; Chicago, Newberry Library, Inc. 9506; Londres, BL, IB.52065; Madrid, Biblioteca de la Casa Ducal de Alba, V-23; Madrid, BNE, INC/1369; València, BHUV, Inc. 115 i Inc. 125.
<i>Terç</i>	02/03-1495 ³⁶	Pere Hagenbach / Leonard Hutz	Jaume de Vila	València	183	Comença la terça part del Cartoxà, trelladat de latí en romanç per lo reverent mestre Corella.	Deo Gracias.	Barcelona, BC, 10-VI-13 i Mar. 33-4º; Càller, Biblioteca Universitària, Inc. 59; Girona, Biblioteca Provincial, Inc- 163(1); Madrid, BNE, Inc/2737(1); Palma, Biblioteca Pública, Inc. 469; París, BNF, D-1990 (3); València, BHUV, Inc101(2).

³⁴ BITECA, manid 1839; ISTC, il00351500; GW, M12297.

³⁵ Furió (2016: 73-76), en fer la descripció dels diferents volums i llurs edicions, té en compte els folis de la taula de capítols i de l'«Oració» d'aquesta primera edició del *Quart*, sense numerar, com també el darrer de la segona edició; en cadascuna de les edicions cal sumar, doncs, aquests folis al còmput de la totalitat de l'obra.

³⁶ BITECA, manid 1840; ISTC, il00351300; GW, M19294. Sobre la justificació de la publicació del *Terç* entre els mesos de febrer i març de 1495, veg. nota 31, pàg 46.

EL SEGON DEL CARTOIXÀ. EDICIÓ I ESTUDI

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Quart</i> ^l	06/10/1495 ³⁷	Llop de Roca	Miquel Albert	València	137	Comença lo <i>Quart</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat e ben examinat per lo reverent e magnifich mestre Johan Roiç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia	Ad laudem et honorem Domini nostri Jesu Christi eiusque virginis Marie matris. Impressum fuit opus istud, correctum necnon diligentissime emendatum per reuerendissimum dominum Joannem Roiç de Corella, doctorem sacre theologie, die vero sexa mensis novembris, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo quinto	Barcelona, BC, 10-VI-15; Càller, Biblioteca Universitària, Inc. 60; Madrid, Biblioteca de la Casa Ducal de Alba, antic U-21; Madrid, Biblioteca de Palacio, I/215(2); Morella, Arxiu Arxiprestal, il·localitzat; Palma, Biblioteca Pública, il·localitzat; València, Biblioteca Municipal, fons Sastre, 3; València, BHUV, Inc. 180
<i>Primer</i> ^l	13/04/1496 ³⁸	Llop de Roca	Miquel Albert	València	145	Comença lo <i>Primer</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat y ben examinat per lo reverent e magnifich mestre Joan Roiç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia.	Acaba la primera part del Cartoxà en la vida de Jesús, Déu hi Senyor nostre, trelladada de latí en valenciana lengua per lo magnifich hi reverent mestre Joan Roiç de Corella, cavaller hi mestre en sacra theologia, hi per ell mateix corregit, smenat hi ben examinat, a pregàries del molt reverent hi magnifich frare Jaume del Bosch, cavaller religiós del sagrat orde de la sacratíssima senyora nostra, Verge Maria de Montesa. Stampat en la insigne ciutat de València, a tretze de abril, any de la salut nostra MCCCCLXXXVI.	Àvila, Biblioteca Pública, Cat. Prov. 2886 (1); Barcelona, BC, 10-VI-14 (a) i Marès I-65; Càller, Biblioteca Universitària, 2 vols. il·localitzats; Palma, Biblioteca Municipal, 2 vols. il·localitzats; Madrid, Biblioteca de la Casa Ducal de Alba, V-21; Madrid, BNE, INC/1367, INC/1237 i INC/2736 (1); Madrid, Biblioteca de Palacio, I/87 i I/215 (1); Osca, Biblioteca Pública Provincial, I/A-96; París, BNF, Rés D. 1990 (1); Ripoll, Biblioteca Lambert Mata; València, BHUV, Inc. 173 i Inc. 179.
<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>

³⁷ BITECA, manid 1818; ISTC, il00351700; GW, M19295.

³⁸ BITECA, manid 2494; ISTC, il003504000; GW, M19291.

2.2. EL CARTOIXÀ DE JOAN ROÍS DE CORELLA: EDICIÓ I VOLUMS

<i>Segon</i>	1500 ³⁹	Cristòfol Cofman	-	València	158	Comença lo <i>Segon</i> del Cartoxà, arromançat, corregit, smenat y ben examinat per lo reverend e magnifich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller, mestre en sacra teologia.	A honor, laor y glòria de la Trinitat sanctíssima, acaba la segona part del Cartoxà, traduhida de latina lengua en valenciana prosa per lo molt reverend e magnifich mestre en sacra theologia, mossén Joan Roïç de Corella, y per aquell diligentment, ans de la mort sua, corregida hi examinada, la qual fon après ab gran vigilància effigiada y empremtada en la ínclita metropolitana ciutat de València, en lo any jubileu de la nativitat jocundíssima de nostre Senyor Déu Jesucrist mil cinch-cents.	Ávila, Biblioteca Pública, Cat. Prov. 2886 (2); Barcelona, BC, 10-VI-14 (b), Esp 74 Fol i Marès I-66; Càller, Biblioteca Universitària, Inc. 58; Chicago, Newberry Library, Inc.9508; Londres, BL, IB.52096; Madrid, Biblioteca de la Casa de Alba, V-22; Madrid, BNE, INC/1368 i INC/2736 (2); Madrid, Palacio Real, I/88; Munic, Bayerische Staatsbibliothek, 2º Inc.c.a. 3897; Nova York, Hispanic Society, Incunabula: Ludolphus 1500; Palma, Biblioteca Diocesana, il·localitzat; París, BNF, Rés. D. 1990 (2); València, BHUV, Inc. 101(2); València, Biblioteca valenciana, Incunable-3.
--------------	--------------------	------------------	---	----------	-----	--	--	---

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

³⁹ BITECA, manid 2071; ISTC, il00351000; GW, M19299.

<i>Llibre</i>	<i>Data</i>	<i>Impressor</i>	<i>Editor</i>	<i>Ciutat</i>	<i>Folis</i>	<i>Incipit</i>	<i>Explicit</i>	<i>Còpies</i>
<i>Quart</i> ^{III}	24/05/1513 ⁴⁰	Jorge Costilla	-	València	131	Comença lo <i>Quart del Cartoxà</i> , arromançat, corregit, smenat e ben examinat per lo reverent e magnífich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia.	A lahor e glòria de nostre senyor Déu Jesucrist e de la sacratíssima verge Maria, mare sua; és acabat aquest libre nomenat lo Quart del Cartoxà, corregit y smenat per lo molt reverent e magnífich mestre Johan Roïç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia. E fonch empremtat en la molt insigne e metropolitana ciutat de València per Gorge Costillal, a XXIII dies del mes de maig de l'any MDXIII	Barcelona, BC, 10-VI-12; Girona, Biblioteca Provincial, Inc. 163 (2); Madrid, BNE, R/15465; Montserrat, Monestir, Segle XVI 4°. 355; Palma, Biblioteca Pública, S.E. 48, S.E. 49 i S.E. 154; París, BNF, Rés. D. 1990 (4).
<i>Primer</i> ^{II}	16/09/1518 ⁴¹	Joan Rosenbach	Joan Trinxer	Barcelona	141	Comença lo <i>Primer del Cartoxà</i> , arromançat, corregit, smenat y ben examinat per lo reverent e magnífich mestre Johan Roïç de Corela, cavaller e mestre en sacra theologia.	Acaba la primera part del Cartoxà en la vida de Jesús, Déu hi Senyor nostre, trelladada de latí en valenciana lengua per lo ma[g]nífich hi reverent mestre Joan Roïç de Corella, cavaller hi mestre en sacra theologia, hi per ell matex corregit, smenat hi ben examinat, a pregàries del molt reverent y magnífich frare Jaume del Bo[s]ch, cavaller religiós del sagrat orde de la sagratíssima Senyora nostra, Verge Maria	Barcelona, Ateneu Barcelonès, 84-II; Barcelona, Universitat de Barcelona, B-58/2/7 i B-58/2/8; Palma, Biblioteca Pública, S.E. 47; Montserrat, Monestir, Segle XVI 4°. 64; Vic, Biblioteca Capítular, MEV: XVI-1752.

⁴⁰ BITECA, manid 2612.

⁴¹ BITECA, manid 1821.

de Montesa, a despeses de
Joan Trinxer, mercader de
libres, ciutadà de Barselona.
Estampat en la insigne ciutat
de Barselona per mestre Joan
Rosenbach, alema[n]y, a XVI
del mes de octubre, any
MDXVIII.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Així doncs, vistes les dades d'edició del *Cartoixà* amb perspectiva, es pot observar l'èxit editorial i la solidesa de la traducció de l'obra del cartoixà alemany per part de Roís de Corella, sobretot pel que fa a l'edició del *Quart*, també del *Primer*, amb diverses publicacions en el temps.

L'èxit de les primeres edicions del *Quart*, sobretot la segona, de Llop de la Roca, segons Diego Romero Lucas (2003: 312):

Provocó una nueva estrategia en el formato en que tenía que ver la luz: menos folios, planas con más texto o más decoraciones. Además, servirá de precursora para un tipo de producto tipográfico nada común hasta entonces: el formato *in folio* en lengua vernácula. Hasta ese momento, en Valencia, dichas características están reservadas para obras más jurídicas, especialmente los *Furs*.

Per tant, d'aquest nou format d'edició *in folio* per a una obra en llengua romànica, se'n pot deduir la importància i el prestigi del *Cartoixà*, amb la totalitat dels volums editats amb aquest format, tot fent servir una presentació que en destacava el contingut. També, aquesta dimensió remet a la fama i la transcendència de Joan Roís de Corella, reconegut en el seu temps com a teòleg i estudiós solvent dels textos bíblics, qui posava aquesta obra a l'abast dels lectors en llengua vernàcula. A més, l'extensió del text traduït va propiciar aquest format; la seua distribució en quatre volums presentava avantatges comercials, atés que es podia publicar de manera aïllada aquelles parts més adients als gustos dels lectors, com es mostra amb la posada a l'abast dels volums *Quart* i *Primer*, amb els episodis de la passió i la nativitat de Jesucrist respectivament. Romero addueix la publicació el 1497 de la *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena també amb el format *in folio*, de la mà del mateix editor del *Quart*, Llop de la Roca, per demostrar el prestigi i l'èxit com a referent editorial i cultural en què havia esdevingut la publicació del *Cartoixà*.

També, en l'àmbit de la impressió en el període incunable, un dels elements que influí en la posada en marxa d'aquest producte editorial particular per la seua extensió (quatre volums), i per la seua publicació en pocs anys (*Quart*, *Terç* i *Primer* entre 1495 i 1496), fou la condició de dinamitzador cultural i d'autor de Corella. Segons indica Rafael Mérida (1999: 308), un signe de la influència intel·lectual, social i religiosa de Roís de Corella es pot observar en les edicions del període incunable en què participà, com a autor o impulsor, la major part de les quals foren supervisades per ell abans de morir, tot i que algunes s'editaren de manera pòstuma, com el *Segon del Cartoixà*, o es reeditaren. Tot seguit, referim una llista d'obres religioses incunables en l'edició de les quals va participar Corella com a autor o propiciador (Mérida 1999: 308):

- «Vida de la sacratíssima verge Maria, en rims», dins *Obres e trobes en honor de la Verge Maria* (València, Lambert Palmart, 1474).

- Francesc Eiximenis, *Primer del Crestià* (València, Lambert Palmart, 1483).

- *La vida de la gloriosa santa Anna* (València, Alfonso Fernández de Córdoba, ca. 1485).

- «Visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia», dins *Obra en prosa sobre la veríssima Inmaculada Concepció*, de Ferrando Dieç (València, Lambert Palmart, 1488).

- *Psalteri arromançat* (Venècia, Joan Hertzog, 1490).

- *Història de la gloriosa santa Magdalena* (València, ca. 1490-1492).

- *Tractat de la concepció de la sacratíssima verge Maria* (València, ca. 1493; document perdut).

- «Oració a la sacratíssima verge Maria tenint son fill Iesus en la falda», dins *Lo Passi en cobles*, de Bernat Fenollar (València, Pere Hagenbach i Lleonard Hutz: 1495).

- Ludolf de Saxònia, *Quart del Cartoixà* (València, Pere Hagenbach i Lleonard Hutz: 1495).

- Ludolf de Saxònia, *Terç del Cartoixà*, (València, Pere Hagenbach i Lleonard Hutz: 1495).

- Ludolf de Saxònia, *Quart del Cartoixà* (València, Llop de la Roca: 1495).

- Ludolf de Saxònia, *Primer del Cartoixà*, (València, Llop de la Roca: 1496).

- Ludolf de Saxònia, *Segon del Cartoixà*, (València, Cristòfol Cofman: 1500).

El *Cartoixà* de Joan Roís de Corella esdevé per tant una obra novedosa quant al format de la seua publicació, marcat per la rellevància que tenien el contingut i l'autor d'aquesta, una mostra dels canvis en l'edició i la impressió d'obres que s'estaven produint ja a finals del segle XV a València, en particular. La desaparició de Corella, com a «factor presencial» (Mérida 1999: 309) potser contribuí a reduir les expectatives de la difusió impresa del *Cartoixà*, malgrat les reedicions del *Quart* (1513) i del *Primer* (1518).

2.2.2. Consideracions sobre la datació del Segon del Cartoixà

Sobre la data de publicació del *Segon*, aquesta s'indica de manera clara en el colofó del volum, tant pel que fa a l'any com al lloc on es publicà:

A honor, laor y glòria de la Trinitat sanctíssima, acaba la segona part del Cartoixà, traduïda de latina lengua en valenciana prosa per lo molt reverend e magnífich mestre en sacra theologia, mossén Joan Roïç de Corella, y per aquell diligentment ans de la mort sua corregida hi examinada, la qual fon après ab gran vigilància effigiada y empremtada en la ínclita, metropolitana ciutat de València, en lo any jubileu de la nativitat jocundíssima de nostre Senyor Déu Jesucrist mil cinch-cents.

Arran d'allò exposat en el colofó del *Segon*, es fa constar que Roís de Corella va tenir cura de manera directa en les fases prèvies a l'edició del *Segon*, tot deixant-ne enllestida la publicació que es produí tres anys després de la seua mort, esdevinguda el 1497. A més, l'esment del nom de l'autor funciona com a marca de qualitat davant les edicions descuroses de la primera edició del *Quart* i del *Terç*. En aquest sentit, notem com tant a l'*incipit* de la segona edició del *Quart* com a la princeps del *Primer* i també en el del *Segon* apareixen les paraules «arromançat, corregit, smenat e ben examinat», que serveixen per testimoniar la cura directa del text per part de Corella.

Per altra part, l'al·lusió a la mort de l'escriptor valencià és una de les poques dades biogràfiques explícites que apareixen en els volums que formen el *Cartoixà*, tal com ja indicà Miquel i Planas (1913: IX), qui es referia al fet que la impressió del *Segon* havia pogut començar «sots sa personal direcció, y que la mort no li permetria veure'l enllestit.»

Es dedueix que Isabel Martínez de Vera i els fills de l'escriptor s'encarregarien de gestionar la publicació del *Segon*, obra pòstuma, atés que, com indica Martí de Riquer (1964: 258), després de la defunció de Roís de Corella el 6 d'octubre de 1497, aquests en reben l'herència i la gestió:

La seua germana i hereva universal, Dalfina, el 10 d'octubre d'aquell 1497, davant el notari Jaume Albert, fa donació *inter vivos* de l'herència del seu germà, «amb plena llibertat i espontània voluntat» a l'honorable Isabel Martínez de Vera.

Jaume Chiner (2014: 208-220), exhuma i revisa de manera exhaustiva els documents notariais conservats que remetent a la cura dels béns heretats per Isabel Martínez de Vera i els fills de Joan Roís de Corella, Joan i Estefania qui, després de la mort de l'escriptor, administraren el llegat llibresc de l'escriptor, entre el qual consten exemplars dels diversos volums del *Cartoixà*.

De manera més concreta, el fill major del lletraferit valencià, també anomenat Joan Roís de Corella, va gestionar el procés per a estampar una obra del seu pare sobre «los Passis». Com ha demostrat Jaume Chiner (2014: 219), Francesc Carreres Calatayud (1949: 625-626) errà tant la data d'aquest permís rebut per part dels jurats de la ciutat de València el 13 de maig de 1502, com la ubicació arxivística (un manual de consell de l'Arxiu Municipal de València on no hi era).

La data real d'aquesta gestió cal situar-la anys més tard, el divendres 15 de maig de 1506, segons el document i l'anàlisi reportats per Chiner (2014: 219):

Dicto die [*divendres 15 de maig de 1506*]

Los magnífichs jurats et síndic [...] en Johan Alegre, attenant que lo reverent mossén Johan Corella, quòndam, féu e ordenà una bella obra sobre los Passis la qual lo fill de aquell vol fer estampar per ço proveexen que nengú altre sinó aquell stampar e fer stampar aquella dita obra dins terme de dos anys, sots pena de X lliures e perdre la dita obra.

Testimonis, Agostí Mo(n)yós e Johan Noguera.⁴²

Arran les dades documentals, juntament amb les dades figurades a la Taula 1, de manera especial les relatives al *Segon*, es planteja la qüestió dels motius pels quals la impressió d'aquest volum es va retardar pel que fa a la resta. A grans trets, la mort de Roís de Corella degué aturar el procés d'edició del *Segon*. A més, podem apuntar les dificultats econòmiques amb què es trobà Corella i les edicions deficientes de la primera impressió del *Quart* i del *Terç*, que retardarien el projecte i propiciarien una segona edició del *Quart* el mateix 1495 amb un nou editor. Aquests problemes en l'edició dels primers volums afectarien la publicació íntegra del *Cartoixà* en vida del nostre autor. Hem de destacar, endemés, la singularitat de l'edició incunable, pel fet que implicava la publicació d'una sèrie extensa com la del *Cartoixà* en un temps relativament reduït.

Sobre els motius del retard en l'aparició del *Segon* quant a la resta de volums, Romero Lucas (2003: 306-307) apunta al fet que l'editor i, possiblement també, els hereus del lletraferit valencià no veieren recompensat l'esforç de continuar amb una edició de qualitat per al *Segon*, com sí ho foren la segona edició del *Quart* a finals del mateix 1495 i l'edició del *Primer*, ja en les primeries del 1496, sota el patronatge literari de Miquel Albert. És possible que els diners disponibles per al projecte s'esgotaren i les vendes dels volums editats entre 1495 i 1496 no reportaren els beneficis esperats.

Així, unes dades que testimonien la quantitat elevada de volums encara pendents de venda del *Quart* i del *Primer* consten en l'inventari de béns heretats per Dalfina Roís de Corella del seu germà Joan Roís de Corella, el nostre autor:

⁴² Arxiu Municipal de València, Manuals de Consells, A-53, f. 149v.378.

E en la dita cambra restaren molts llibres de theologia y altres, y aquells lo dit defunct en sa vida donà als frares de Sanct Francesch. Ítem, set-cents huytanta volums que són lo Quart y lo Primer del Cartoxà.⁴³

S'observa arran del fragment previ, per la quantitat de volums disponibles, les dificultats de posar en circulació els exemplars del *Quart* i del *Primer*. També, es denota la implicació econòmica en l'edició d'aquests volums per part de Joan Roís de Corella, que els posseïa. La seua mort, en conseqüència, va alentir la publicació del volum pendent.

A més a més, la defunció de l'editor Llop de Roca el 1498 (Serrano Morales 1898: 503) condicionarà la publicació del *Segon*. Com que aquest impressor s'havia encarregat de les edicions prèvies, amb solvència, la segona del *Quart* i la *princeps* del *Primer*, hem de suposar que seria l'impressor que continuaria la sèrie. No serà fins el 1500 que un nou impressor, Cristòfol Cofman, s'encarregarà de l'estampa del segon volum que havia romàs pendent de publicació i que, com s'afirma en l'*incipit* i en el colofó del *Segon*, Corella tenia enllestit i revisat abans de morir.

Una altra qüestió que hem de destacar és l'absència d'un editor explícit que sufragués la impressió del *Segon*, com sí que n'havien tingut la primera edició del *Quart* i la del *Terç* (Jaume de Vila) i es testimonia en la segona del *Quart* per part de Miquel Albert, qui també degué participar en l'*editio princeps* del *Primer*. Sobre aquesta qüestió, Martos (2014a: 500-501) indica que no es pot desvincular la participació de Miquel Albert com a impulsor de l'edició del *Segon*, atés que havia estat un home clau en l'edició acurada del *Cartoixà* de Corella. Miquel Albert va morir a principis d'octubre de 1502, per tal com el 17 d'octubre d'aquell any es nomenava Francesc Dartés com a nou advocat de la ciutat de València, en substitució d'Albert per defunció (Serrano Morales 1898-1899: 9).

Així doncs, en resum, destaquem els factors de caràcter comercial i de la deficient qualitat de les primeres edicions del *Quart* i el *Terç*, com del grau d'insatisfacció de Corella amb aquestes, que marcarien el ritme de publicació de la magna obra i retardarien, en concret, l'aparició del *Segon*. La mort de Corella, l'interval temporal necessari per a definir la gestió dels seus béns i la busca d'un nou impressor van propiciar que l'edició del volum que ens ocupa es retardés fins 1500. Els paratextos del *Segon*, malgrat tot, destaquen la cura directa del mestre valencià sobre el text del

---

⁴³ Prenem la referència de Soler (2014: 668).

volum que podria servir, alhora, com a estratègia comercial front a les edicions defectuoses de la primera edició del *Quart* i la del *Terç*.

2.2.3. Context de l'obra: dedicatari i pròleg

Les primeres paraules del «Pròlech del trella[da]dor» amb què Roís de Corella inicia el *Primer del Cartoixà* indiquen de manera explícita el dedicatari de l'obra, a qui es qualifica de la següent manera (*Primer*, f. 2a):

Al molt reverend, magnífich e més virtuós senyor, cavaller e digne religiós del sagrat e militar orde de la sagratíssima senyora nostra Verge Maria de Montesa, frare Jaume del Bosch, comandador de Honda, síndich hi protector de la religió sobredita e diputat de[ ] Regne de València.⁴⁴

Segons planteja Chiner (2014: 169), Jaume del Bosch (nascut *ca.* 1430/32, mort després del 1501), el dedicatari del *Cartoixà*, formava part d'una important família de juristes de la ciutat i el Regne de València. No debades, un nebot seu, Ausiàs del Bosch fou un dels primers professors en Dret de la Universitat de València (Graullera 2009: 55, 141), tal com es deriva d'una butlla del Papa Alexandre VI, del 4 de juny de 1500. A més, el 1497, exerceix com a procurador del seu oncle, Jaume del Bosch, qui, com es diu en el pròleg del *Cartoixà* referit, ocupava el càrrec de comanador d'Onda.

Abel Soler (2014: 117, 327-328), per la seua part, indica les relacions entre el dedicatari del *Cartoixà* i la família Roís de Corella. En concret, un oncle de Joan Roís de Corella, fra Manuel Roís de Corella i Esplugues havia exercit durant un cert temps també com a comanador de Borriana (1416-1420), d'Onda (des de 1420) i Culla (des de 1428). Ja des de 1403, havia sigut majordom de Berenguer March, oncle del poeta Ausiàs March, qui fou comanador també d'aquesta ciutat de Castelló i mestre de l'orde de Montesa de 1382 a 1409. Així mateix, el germà de Joan Roís de Corella, anomenat d'igual manera que l'oncle, Manuel Roís de Corella i Cabrera, mort cap al 1460, havia sigut membre de l'orde de Montesa en edat preadulta.⁴⁵

A més, l'investigador valencià assenyala la relació de Jaume del Bosch amb el món de la cultura i les lletres arran dues dades. El seu avi matern Francesc de Pertusa,

⁴⁴ Prenem la transcripció del text del *Primer* de l'edició recent de Vicent Garcia Peris (2015).

⁴⁵ Sobre la qüestió de la primogenitura familiar entre Joan Roís de Corella i Manuel Roís de Corella, Soler (2014: 117-121), l'atribueix a Joan Roís de Corella, arran diferents testimonis notariais en què Joan esdevé el primer dels germans en ser nomenat com a primer hereu i curador dels béns en cas de mort, mentre Manuel apareix com a «frare» de l'orde de Montesa, a l'espera de ser nomenat cavaller. Per altra part, Chiner (2014: 140-144) defensa la primogenitura de Manuel quant a Joan, tot i que assumeix la falta de documents definitius vàlids per a qualsevol de les dues hipòtesis esmentades. Es basa però en un document del mestre de Montesa Romeu de Corbera, sobre l'edat d'entrada en l'orde.

cap al 1440, havia escrit un *Memorial de la fe catòlica* o *Lo Pertusà*,⁴⁶ que es conservava en romanç a l'Arxiu de la Catedral de València; en una declaració jurada del 10 de setembre de 1497, Jaume del Bosch testimonia que el llibre esmentat l'havia vist escriure de mans del seu avi quan era un infant.⁴⁷ Una segona dada de la vinculació de Jaume del Bosch i la seua família amb les lletres és el fet que guanyà un premi en el certamen de poesia immaculista el 1486, convocat per mossén Ferrando Dies. Així, que Jaume del Bosch era un home de religió i cultura, es demostra i es reconeix també arran dels següents fragments del «Pròleg» (*Primer*, f. 2a) que Roís de Corella li adreça: «quand pense la cristianíssima affectió que vostra reverència porta a la Sacra Scriptura hi singularment als sagrats evangelis [...], ab tot que vostra magnificència sia experta en la latina lengua».

Així doncs, les atribucions amb què Roís de Corella inicia la dedicatòria del seu «Pròleg» a Jaume del Bosch, com a cavaller de l'orde de Montesa i comanador d'Onda, i la referència a l'estudi dels textos bíblics i evangèlics del cavaller, són elements a partir dels quals es dona la relació entre tots dos nobles. Un vincle fruit de la coneixença entre dues famílies prototípiques de la noblesa valenciana de l'època, atesa la posició i funcions centrals que ocupaven en la societat del moment.

El mateix «Pròlech» de Corella, d'altra banda, explicita els destinataris de l'obra, que són els llecs que no poden accedir a la *Vita Christi* pel seu desconeixement del llatí, per a qui, en paraules de Corella, aquest text esdevé una «preciosa margarita» que està «amagada»:

Però zel de la casa de Déu, Sgleya sancta, vos stimula per los lechs, qui són gran part hi la major en {2b} nombre de la fe cathòlica, per als quals aquest tresor, aquesta preciosa margarita, stà amagada; voleu, donchs, virtuós senyor, aquest tresor yo'l descobra perquè los cristians lechs a salvació de les sues ànimes y de les nostres lo troben, hi sien tan richs que la gràcia hi la eterna glòria comprar y adquirir puguen. (*Primer*, f. 2ab)

Un aspecte, el del desconeixement del llatí per àmplies capes de la societat i dels possibles lectors de l'obra, que determinarà les diferents operacions de traducció que l'escriptor valencià efectua sobre la totalitat de la *Vita*. Tant l'eliminació de glosses redundants o específiques pel seu contingut teològic, com la modulació o l'addició de

⁴⁶ Ferrando (2013b: 648) apunta la idea que el nom d'aquesta obra, *Lo Pertusà*, amb què es coneixia en els sectors religiosos, podria haver inspirat Corella en posar el títol de *Lo Cartoixà*, a la seua traducció de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia.

⁴⁷ Sanchis Sivera (1999: 224) transcriu la nota manuscrita que Jaume del Bosch va escriure al dors del volum d'aquest exemplar de *Lo Pertusà*, en testimoni que l'havia vist escriure al seu avi matern i dedueix que Francesc de Pertusa no era canonge de la Catedral de València, com ho havia indicat Ximeno en *Escriptores del Reino de Valencia*, ni havia estat mai sacerdot. L'autor, per tant, d'aquesta obra religiosa era, com Joan Roís de Corella, un seglar amb vocació teològica.

fragments, es deriven del tipus de destinatari a què el *Cartoixà* s'adreçava. A més, la centralitat dels versets evangèlics que Corella intensifica quant a la posició de la *Vita*, de manera especial en l'agrupació de versets a l'inici dels capítols entre altres operacions, també té a veure amb aquest destinatari. També, la «cristianíssima affectió» de Jaume del Bosch de manera especial cap als evangelis reforçaria aquesta posició nuclear dels textos novotestamentaris en el *Cartoixà*.

En aquest sentit, la voluntat de Corella d'apropar les Escriitures i altres textos religiosos a un lector laic, tot «arromançant-los», forma part d'un objectiu que és comú en les obres religioses que l'escriptor valencià elabora i tradueix, de manera particular en les hagiografies⁴⁸ i textos semblants, publicats de manera prèvia al *Cartoixà* (*Vida de santa Anna*, 1485?; *La visió a la porta de la Senyora Nostra de Gràcia*, 1487; *Història de la gloriosa Santa Magdalena*, 1490-1492; *Història de Josef, fill de Jacob*, 1500), o les obres de caràcter bíblic (*Psalteri trelladat de lati en romanç per lo reuerent mestre Corella*, 1490; *Lo Cartoixà*, 1495-1500). En síntesi, amb la redacció d'aquestes obres en català, Roís de Corella pretenia, sobretot amb la traducció del *Cartoixà*, «que el missatge salvífic, el mestratge de vida i l'exemple de sofriment de la passió i Mort de Crist arribaren a tota la població valenciana» (Soler 2014: 320).

Ara bé, cal indicar que aquestes crides a la millor comprensió dels textos per al lector laic de l'època o l'accés a la qualitat d'aquests, conformaven una característica pròpia del gènere de les *Vitae Christi* i d'altres obres de caràcter pietós, que pretenien que aquest nou públic, allunyat de fonaments teològics complexos, pogués reflexionar a partir dels fets de la vida de Jesucrist des de la raó (*meditatio*), per tal que el portaren a la fe (*contemplatio*). D'aquesta manera, Baier (2009: 327) explica el procés des de la raó cap a la contemplació de la veritat cristiana, que es considera la més alta forma d'intel·ligència en la lògica de la teologia medieval:

Meditation is a much more focused way of thinking. It emerges when *cogitatio* starts to become seriously interested in something which it has uncovered. *Meditatio* and the following ways of cognition are subsequent steps on a progressive path towards truth. The dominant mental faculty is *ratio*, discursive thinking, which investigates the cause (*causa*), mode (*modus*), effect (*effectus*), purpose (*utilitas*) and inner structure (*ratio*) of its objects. Meditation finally merges into contemplation, the fulfilled act of insight that meditation is in search of.

Un exemple de com aquestes apel·lacions al destinatari llec i al profit espiritual que n'extrauria en llegir els fets de la vida de Crist, de manera mediada amb les glosses corresponents, el trobem en una obra contemporània al *Cartoixà* pel que fa a llur edició,

⁴⁸Sobre la importància d'aquest gènere religiós en l'edat mitjana i la difusió que tingué amb l'arribada de la impremta, veg. Marinela Garcia Sempere i Maria Àngels Llorca Tonda (2012).

com és la traducció al castellà del *Primer del Chrestia*,⁴⁹ de Francesc Eiximenis. Aquesta obra, també de caràcter cristològic, fou publicada a Granada el 1496 per Fra Hernando de Talavera amb el nom de *Vita Christi de Fray Francisco Ximénez*.

En el pròleg del traductor al castellà, detectem el següent fragment on s'observa la referència a les virtuts de l'obra per a qualsevol cristià qui vulga entendre els misteris de Crist, és a dir, perquè pugua meditar sobre aquests a partir de la seua lectura i contemplar la dimensió divina de Jesús com a model a seguir:

Cada christiano, según su manera y estado, deve remedar e seguir la doctrina, conversación e vida de nuestro redemptor y maestro Jesucristo, Dios y hombre verdadero. Ca no quiere otra cosa dezir cristiano, sino discípulo e seguidor de Jesucristo, el qual, segund que él mesmo lo dixo: «es camino de verdad e vida». E por esto es mucho provechoso a todo christiano tener los libros de aquella muy sanct doctrina son escriptos, porque leyendo en ellos o oyéndolos leer a menudo, pueda saber e sepa lo que le conviene para la remedar e seguir. Ca ninguno puede bien andar el camino que no sabe, ni le puede saber si alguno no le informa dél. [...] Ca quiso la piedad de nuestro Señor, para que más meresciésemos, que toviésemos alguna necesidad de ocupar y exercitar nuestros entendimientos en catar y escudriñar los misterios e cosas oscuras de los sanctos Evangelios, también como de las otra sanctas Escrituras. (Jiménez 1496: f. 2a)

Es tracta de la *Imitatio Christi*, de la qual es deriva tant la regla franciscana com l'essència del gènere de les *Vitae Christi*, com va assenyalar Albert Hauf (2001: 233-234).⁵⁰ De la citació del fragment previ de la *Vita Christi de Fray Francisco Ximénez*, n'observem, per tant, com hi ha una voluntat d'apropar els fets de la vida de Jesús a un lector no especialitzat en temes teològics, però que demana aproximar-s'hi. Com hem dit, es tracta d'una constant que es troba tant en el *Cartoixà* com en altres obres que, en un context semblant com el d'aquesta traducció castellana, expliciten una mateixa voluntat de proximitat i, alhora, de control teològic sobre allò llegit, mitjançant les glosses. Es deixa de banda, doncs, la lectura directa dels textos evangèlics o bíblics en llengua romànica, sense la mediació eclesiàstica.

Per altra part, Roís de Corella manté el proemi de Ludolf de Saxònia que encapçala la *Vita Christi*. Com hem vist, a banda de captar l'atenció del possible lector, també en aquest text inicial se solen aportar dades del sentit de l'obra i la relació amb el gènere en què s'inscriu. Sobre el sentit del manteniment del pròleg original de Ludolf de Saxònia traduït per Corella en el *Cartoixà*, Josep Lluís Martos (2012: 236), en referir-se

⁴⁹ Destaquem que el lletraferit valencià, Joan Roís de Corella, havia participat en l'edició en català d'aquest *Primer del Crestià* publicat a València el 28 de gener del 1483, tal com apareix en el colofó corresponent de l'obra (Eiximenis 1483: f. 199): «Lo qual dit primer libre a suassió, consell e instància del molt reverent mestre mossén Joan Ruys de Corella, mestre en sancta teologia, zelant la salut de les ànimes és stat tret o empremtat del dit libre appellat *Crestià*».

⁵⁰ Per altra part, Hauf (2010: 85-89) comenta i analitza aquesta traducció castellana tot situant-la en relació al projecte d'evangelització de l'arquebisbe de Granada Fra Hernando de Talavera i les divergències en la translació quant al text valencià d'origen: el *Primer del Crestià* de Francesc Eiximenis.

a aquesta mateixa situació en l'obra anònima *Spill de la vida religiosa*, indica com aquest text previ té diverses funcions: per una part, serveix per a la datació de l'obra anònima referida, i n'aporta dades contextuais i de sentit en altres obres; a més, esdevé una mostra de consideració i respecte cap al caràcter de l'obra traduïda. Així, l'estudiós de l'obra corellana assenyala que:

L'antigor del pròleg sol ser una mostra de respecte i dependència de l'obra original i és habitual que es mantinga en les obres literàries mentre que els nous autors, copistes, traductors, impressors o editors no se'n vulguen apropiat d'aquestes, en major o menor grau. N'és bona mostra el que ocorre amb els traductors i, en un àmbit proper espiritualment i comercialment, en tenim l'exemple de la versió que Joan Roís de Corella féu de les *Meditationes Vitae Christi* de Ludolf de Saxònia, en la qual manté –traduït– el pròleg original de l'obra i afig el seu, com a trellador, al davant.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

2.3. DESCRIPCIÓ DE L'INCUNABLE DEL *SEGON DEL CARTOIXÀ*

L'incunable, *in folio*, de l'única edició del *Segon del Cartoixà* de Joan Roís de Corella (1500) consta de 158 fulls, foliats a partir del segon. Està format per quaderns de 8 fulls, tret del darrer, que en té 6, amb la disposició, a-t, v. S'usa lletra gòtica de dos tamanys;⁵¹ un major, el 150G, per a *incipit*, encapçalaments i epígrafs; i un menor, el 102G, per a la resta de text. Els folis presenten una mida de 280 × 195 mm., amb una caixa d'escriptura de 219 x 153 mm., ampliable a 229 mm. de llarg per a les signatures i l'encapçalament. El text es disposa a dues columnes de 73 mm., cada una amb 42 línies, amb 7 mm. d'intercolumni, excepte el colofó, que es troba en una columna. L'encapçalament està centrat i hi apareix el títol del capítol corresponent. A l'inici de cada capítol de l'incunable, les caplletres, impreses, són gravades amb motius vegetals, i tenen dos tamanys, de 18 i 23 mm., juntament amb una lletra capital propera als 38 mm. Els calderons es fan servir per assenyalar les enumeracions del text. L'*incipit*, en el foli 2, se'ns presenta en tinta vermella;⁵² la resta del text es va imprimir en tinta negra.

D'altra banda, hi ha errades en la numeració de la foliació: el primer foli que apareix amb el número 27 correspon al 26 en l'ordre de la foliació. La numeració del foli 27 que segueix és correcta. La mateixa errada en la numeració s'esdevé en el foli que segueix el 136 i que es numera amb el 139, quan correspon en l'ordre de la foliació al 137. Com en el cas anterior, la numeració del foli 139 que segueix és correcta. Aquestes errades en la numeració no afecten, però, el contingut del text ni el nombre total de folis. Per a la numeració de la foliació de l'incunable, l'impressor va fer servir xifres romanes, humanístiques, no gòtiques.

Pel que fa a l'existència de còpies d'aquesta única edició del *Segon*,⁵³ a l'Estat espanyol, en trobem a la Biblioteca Pública d'Àvila;⁵⁴ a Barcelona, a la Biblioteca de

⁵¹ Prenem la descripció tècnica de l'incunable de Romero Lucas (2003: 307), qui per a la medició de la lletreria fa servir el mètode Próctor-Haebler, que s'obté amb la mesura de la caixa de 20 línies de text en mil·límetres (Romero Lucas 2003: 300, nota 4).

⁵² L'ús de diferents colors tipogràfics en la impressió de textos del període incunable a València, s'introdueix el 1487, quan els impressors volen destacar amb la tinta roja determinats aspectes, com ja es feia en el llibre manuscrit. En l'*Obra de la sacratíssima concepció de la Verge Maria*, publicada per Ferrando Dies aquell any, s'usa aquesta tinta per a l'*incipit*. Posteriorment, aquesta tinta es farà servir per a títols i colofons, com és el cas del *Segon del Cartoixà* (Romero Lucas 2007: 995-996).

⁵³ Seguim les referències sobre les edicions i els incunables del *Cartoixà* que aporten Soriano, L., Avenoza, G. i Lamarca, M. (2007). També, prenem les dades referides a aquesta qüestió des de *Bibliografia de Textos antics Catalans, valencians i balears*, amb la referència BITECA, manid 2071, corresponent a aquest títol, així com dels repertoris ISTC i GW, com hem indicat en la Taula 1. «Edicions incunables i post-incunables del *Cartoixà*». En total, hi ha detectades 17 còpies o fragments del *Segon* a institucions públiques. Des de la base alemanya de dades sobre incunables Gesamtkatalog der Wiegendrucke (<http://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/docs/M19299.htm>), se n'indiquen 18,

Catalunya;⁵⁵ a la Biblioteca de la Casa ducal de Alba a Madrid;⁵⁶ a la Biblioteca Nacional, dos exemplars⁵⁷ i, també a Madrid, a la del Palacio Real;⁵⁸ a Palma, a la Biblioteca Pública⁵⁹ i a la del Seminari;⁶⁰ a València, hem assenyalat els de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València⁶¹ i la Biblioteca Valenciana.⁶² Fora de l'Estat espanyol, hi ha còpies del *Segon* a la British Library de Londres;⁶³ a la Bibliothèque Nationale de France, a París;⁶⁴ a la Bayerische Staatsbibliothek de Munich;⁶⁵ a la Biblioteca Universitaria de Cagliari⁶⁶ i un exemplar parcial (35ff.) als Estats Units d'Amèrica a The Newberry Library, de Chicago;⁶⁷ també a la Biblioteca de la Hispanic Society of America.⁶⁸

L'exemplar de l'incunable a partir del qual hem elaborat el present treball prové del volum *in folio* que pertany a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València.⁶⁹ El volum es troba relligat juntament amb el *Terç del Cartoixà*; és per això que a la referència apareix el número 1 entre parèntesis. L'enquadració conjunta d'ambdues obres és moderna, posterior a l'edició i es troba en bon estat. Està realitzada en pergami sobre cartró, amb els talls jaspats en vermell.

L'incunable del *Segon* de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València ocupa la primera part del volum que comparteix, com hem dit, amb el *Terç*. Tal com assenyalen les descripcions que s'han fet d'aquest exemplar (Palanca i Gómez 1981), manca el foli 88, del qual en resta un taló. Per tal de recuperar el contingut d'aquest foli,

---

perquè es deu haver comptat una còpia moderna que hi ha dipositada a la Biblioteca de Catalunya (http://cataleg.bnc.cat/record=b2117768~S13*cat).

⁵⁴ Signatura Cat. Prov. 2886 (2).

⁵⁵ Signatura b2117768, dos exemplars.

⁵⁶ Signatura V-22.

⁵⁷ Signatures INC/1272 i INC/2736 (2).

⁵⁸ Signatura I/88.

⁵⁹ Exemplar no localitzat.

⁶⁰ Exemplar no localitzat.

⁶¹ Signatura BH Inc. 101(1).

⁶² Signatura BV Inc. 3.

⁶³ Signatura IB.52096.

⁶⁴ Signatura D-1990 (2).

⁶⁵ Signatura 2 Inc.c.a. 3897 s.

⁶⁶ Signatura Inc. 58.

⁶⁷ Signatura Folio Inc. 9508.

⁶⁸ Signatura Incunabula: Ludolphus 1500.

⁶⁹ Signatura BH Inc. 101(1). Des del web http://trobes.uv.es/tmp/webpac2_1479327.7941 es pot accedir a una còpia digital de l'incunable amb què hem treballat. Una edició electrònica d'alta qualitat d'un volum del *Segon del Cartoixà* es pot trobar a <https://opacplus.bsb-muenchen.de/metaopac/search?documentid=11639560> oferit per la Bayerische Staatsbibliothek de l'incunable que posseeixen (Signatura 2 Inc.c.a. 3897 s).

hem pres el corresponent de l'exemplar de la Biblioteca Valenciana⁷⁰ per a llur transcripció i edició.

El paper de l'exemplar estudiat conté algunes taques de brutícia i d'humitat en el foli 2 i alguns marges mostren marques d'haver estat afectats per bibliòfags, però no alteren el text. El foli 5ab conté algunes marginàlia juntament amb subratllats, claudàtors i reclams fets amb ploma als marges exteriors i interiors, les quals són d'una mateixa mà anònima, amb lletra del segle XVI. Tenen a veure amb un ús eclesiàstic del volum i remetent a elements del contingut del text: «petrus rauenna», «hugo», «missa», «festes», «Ley», «festes», «consell», «beda», «lo Senyor».

En el foli 2, el primer del text, hi ha diversos segells degradats de la biblioteca universitària, així com un requadre que n'indica el darrer propietari: «*Ex Bibliotheca, quam D. D. Vincentius Blasco Academiae Valentinae Rector perpetuus, eidem testamento legavit.*» Es refereix a Vicent Blasco, nascut a Xàtiva el 1735 i mort a València el 1813, qui fou rector perpetu i catedràtic de teologia a la Universitat de València. Com el text assenyalat indica, la propietat de l'exemplar per part de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València prové del llegat del rector Vicent Blasco, amb l'objectiu de recuperar el fons de la Biblioteca, semidestruït arran l'incendi d'aquesta, com a conseqüència d'una bomba caiguda el 7 de gener de 1812 durant la «Guerra del Francès».

De fet, el testament llibresc de Vicent Blasco, entre el qual destacaria l'incunable del *Segon*, constituí la base per a la recuperació del fons bibliogràfic de la Universitat (Cabeza 2000: 109-110). A més a més, a banda d'aquest volum enquadrat amb el *Terç*, el catedràtic de teologia també va fer donació d'un exemplar de la segona edició del *Quart del Cartoixà* (6 d'octubre de 1495), conservat a la mateixa Biblioteca amb la referència BH Inc. 180 (Romero Lucas 2003: 303). També, el rector d'origen xativí va deixar un volum del *Primer del Cartoixà* a la Universitat (BH Inc. 173), amb la qual cosa es denota que posseïa la totalitat dels volums de l'obra corellana del *Cartoixà* (Romero Lucas 2003: 306).

---

⁷⁰ Signatura BV Inc. 3.

2.4. L'IMPRESSOR: CRISTÒFOL COFMAN

Tot i que la dada no apareix de manera directa en el *Segon*, s'ha atribuït la impressió d'aquesta part del *Cartoixà* a l'impressor alemany Cristòfol Cofman. Konrad Haebler (1903: 179) ho justifica així:

Los caracteres de la impresión son los de Cristóbal Cofman, y como las más de las antiguas imprentas de Valencia habían dejado de existir en este tiempo, estamos seguros que este fué realmente el impresor.

Francisco Vindel (1945-1954), seguint Haebler, atribueix també la impressió del *Segon del Cartoixà* a Cofman, qui és identificat en altres repertoris bibliogràfics com a «Koffman». En el *Cancionero general* de Hernando del Castillo (València, 1511) s'hi presenta com a «alemán de Basilea», tot fent referència al nom amb què també se'l coneix: «Christophorus de Basilea» (Haebler 1903: 20). Degué arribar a València cap a 1498, atès que no se li coneix cap impressió prèvia al *Regiment de la cosa pública*, de Francesc Eiximenis, publicat per ell el 28 de gener de 1499, a la qual seguiren el mateix 1499, la *Vida de santa Caterina de Sena* de Miquel Peres, que es troba relligada en un mateix exemplar juntament amb la *Vida de sant Onofre*,⁷¹ de qui s'atribueix la impressió a Jordi Costilla (Gisbert i Ortells 1992: 453), però Rafael Valdecabres (2004: XV-XVII) l'ha assignada en darrer terme a la vídua de Lope de Roca el 20 de desembre de 1501. En el mateix volum, conservat a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València,⁷² s'hi troba també les *Cobles en lahor de sancta Caterina de Sena*, de Narcís Vinyoles.

Altres estudiosos dels primers temps de la impremta com José Enrique Serrano Morales (1898: 73-80) i Frederick Norton (1997: 133-135) aporten nombroses dades sobre l'activitat professional de l'impressor alemany a València, que finalitza el 1517. Amb el nom de Cristòfol d'Alemanya,⁷³ va editar el 21 de octubre de 1500 un llibre de

⁷¹ Sobre aquesta darrera obra, veg. l'estudi i l'edició filològica realitzada per Vicent Josep Escartí (2015).

⁷² Signatura CF/3-1.

⁷³ En un primer moment, Serrano Morales (1898: 73) va posar en dubte la identificació entre Cofman i Cristòfol d'Alemanya pel fet que només en l'obra també coneguda amb el nom *Questiones Magistri Gregorii de Arimino*, de 1500, i no en les anteriors ni en les posteriors, fes servir el nom de Cristòfol d'Alemanya: «Afirma Salvà, como hemos indicado en el artículo de Cristóbal de Alemania, que “el Cristóbal Cofman que imprimió este libro es el mismo que se denomina Christophorus de Alemania en el *Questiones Magistri Gregorii de Arimino*, de 1500”; y aunque no tengamos fundamento fehaciente para desechar esta hipótesis, nos ha parecido preferible hablar de cada uno en artículo separado, ya que tampoco tenemos prueba alguna que demuestre la exactitud de aquella opinión.» Amb tot, la prudència en destriar definitivament l'autoria de les impressions en una mateixa persona amb dos noms ve donada per no haver vist l'original de les *Questiones*, tot i que Serrano suposa que les lletres emprades a València en els darrers anys del segle devien ser les mateixes (Serrano Morales 1998: 78): «Como no hemos visto ejemplar de este último libro [*Questiones*], nos ha sido imposible comparar los caracteres que en él se usan con los de las obras de Cofman; pero aun suponiéndolos iguales, no probaría esta circunstancia la identidad de ambos impresores, puesto que tanto los libros citados en el artículo de Albert como los

Gregorius de Arrimino, *Quaestiones super primo sententiarum*. El 1501 va oferir una edició il·lustrada del *Repertorio de los tiempos*, d'Andrés de Li, de la qual hem de destacar, segons Romero Lucas (2005: 1417), que és la primera obra impresa en castellà en la seua totalitat a València. Amb la impressió d'aquesta darrera obra, Cofman se suma al mercat editorial castellà, ja fos per al consum dins dels territoris de la Corona d'Aragó, com per a Castella, que es trobava en expansió.⁷⁴ En una mostra d'un nou model d'impressor amatent als nous gustos estètics i comercials (Romero Lucas 2007: 1001-1002), que s'estava desenvolupant en aquest període,⁷⁵ com s'indica en el colofó d'aquest llibre, Cofman no només fou l'editor literari de l'obra, sinó que també costejà l'edició del *Repertorio*:

Señor muy virtuoso: huviendo arriba cumplido con su merced en las cosas que dan algún cumplimiento a la obra presente, lo qual no sólo era provechoso, mas muy necessario, no era razón que en tan noble y esclarecida ciudad se imprimiesse cosa que en otro lugar se hallase viciosa. Por ende, por obra y estudio del honrado Christófol Alemán de Basilea, ha seydo otra vez agora nuevamente con diligencia corregido y emendado el *lunario*. Porque sin recelo de topar con algún ingenio malívolo vaya desembultamente por todo y porque, como reza Valerio, «no hay ninguna humildad tan pequeña que no sea algún poquito tocada de dulcedumbre de gloria», lo hizo él imprimir a sus costas en aquesta real y magnífica ciudad de Valencia. Fue acaba a .xvij. días del mes de deziembre del año .M.d.j.

El 1502 Cofman va imprimir el repertori lexicogràfic *Synonyma variationum sententiarum elegante stilo constructa ex italico sermone in valentinum per Hieronimum Amiguetum, dertusensem*, basat en l'obra *Synonyma Stephani Flisci*. Per altra part, del gènere hagiogràfic, *La ystòria de Joseph, fill de Ely e spós de la sacratíssima Verge Maria*, de Joan Carbonell, editada a la fi del mateix any 1502, degué tenir també una bona acollida i es vincula al mestratge i influència de Corella.⁷⁶ De fet,

---

impresos á expensas de Jacobo de Vila por Hagembach y Hutz, y otros de aquella época sin nombre de impresor, se hallan estampados con letra igual ó muy semejante, que creemos era de la que entonces se fundía en Valencia.» Finalment, estudiosos posteriors com Haebler (1903) o Norton (1997), a partir de la comparació detallada entre els diferents caràcters fets servir, propis de l'impressor assenyalat, atribueixen de manera definitiva la impressió d'aquesta obra a Cofman, en data de 21 d'octubre de 1500. Per tant, els dos noms referits identifiquen un únic impresor.

⁷⁴ Martos (2014c) analitza l'*editio princeps* i la particular tradició textual i bibliogràfica del *Repertorio de los tiempos* en el període incunable, en el qual es detecten fins a cinc edicions diferents a les premses peninsulars.

⁷⁵ Segons les dades aportades per Alexander Wilkinson (2010: 444), es demostra la popularitat d'aquesta obra pel fet que va tenir diverses edicions en castellà a Saragossa entre 1493 i 1495 (Pablo Hurus) i altres durant el segle XVI a Sevilla (Jacobo Cromberger 1510, 1514, 1517), Toledo (Successor de Pere Hagembach ca. 1510) i a la ciutat de València (Jordi Costilla 1506), entre altres.

⁷⁶ Emili Casanova (2010a: 202) indica les principals fonts i influències d'aquesta obra, entre les quals se'n troben de Corella, com la *Història de Joseph* i el *Cartoixà*: «Carbonell compone a imitació de Roís de Corella, y de su texto *Història de Josep, fill de Jacob*, en su mismo estilo de valenciana prosa, es decir, imitando la sintaxis latina, lleno de hipérbatos y cultismos sintácticos y léxicos, una vida de San José a partir de fuentes diversas, como son los Evangelios, las *Vitae Christi* desde Eiximenis a Isabel de Villena, las *Flors Sanctorum*, *Lo Cartoixà* en el original latino y en la reciente traducción del mismo Corella, la Josefina de Gerson y otras obras.»

en aquesta darrera obra, a València, Cofman fou el primer en utilitzar peces xilogràfiques en la portada, per adornar el títol i presentar així el llibre amb un major atractiu estètic (Romero Lucas 2007: 998).

Vers 1510 va editar un text castellà basat en una traducció de l'italià elaborada per Juan Ramón de Trasmiera, a partir d'una edició feta a Salamanca de la qual no es conserven exemplars. S'intitulava *Probadas flores romanas de famosos y doctos varones compuestas para salud, y reparo de los cuerpos humanos y gentilezas de hombres de palacio, y de criança trasladadas de lengua italiana en nuestra española. Nuevamente impresas corregidas, y enmendadas*; hi conté un recull de receptes populars i de caràcter jocós sobre remeis diversos. Al final del llibre hi ha la mateixa xilografia de les Torres de Serrans de València que l'impressor va fer servir en l'edició del *Regiment de la cosa pública* de Francesc Eiximenis (1499).

Un dels millors contractes fou el que Cofman va signar davant el notari Joan Casanova, el 22 de desembre de 1509, juntament amb Lorenzo Ganoto, «*mercatozem sahonensem*», i el castellà Hernando del Castillo, per imprimir els 1.000 volums del ja esmentat *Cancionero general*. L'edició, acabada l'11 de gener de 1511, havia estat sufragada per Serafí de Centelles, comte d'Oliva, i es destinava no només al consum interior sinó, sobretot, a l'exportació, tot aconseguint una notable influència literària.

Cap a 1511, Cofman va publicar *Art y stil per a escriure a totes persones*, de Tomàs de Perpenyà. Un any després, el 1512, va imprimir un manual de confessió, *Dels confessors la vera guia, dels confitens segura via*. El 1514 publicava *Los dotze treballs de Hèrcules hystoriats e aplicats als dotze staments del món, ab molt belles, e elegants moralitats*, d'Enrique de Villena, quasi cent anys després que el pare d'Isabel de Villena l'escriués en català el 1417, a instàncies de mossén Pero Pardo,⁷⁷ i la traduís al castellà posteriorment, llengua en què es va editar a Zamora (Antonio de Centenera, 15 de gener de 1483) i a Burgos (Juan de Burgos, 8 d'agost de 1499).

Com a editor de plecs poètics, destaquen un conjunt intitulat *Ave Maria* amb una glossa en valencià (ca. 1510) i unes *Coples noves de la verge Maria* (ca. 1515), conservades en un volum, en quart, de la Biblioteca Històrica de la Universitat de València. La impressió de 3.000 butlles de la indulgència de la Mare de Déu, de l'església major de Conca, per encàrrec d'Alfonso Valverde, veí d'aquesta ciutat, fou

⁷⁷ Martí de Riquer va indicar la correspondència intertextual entre la dedicatòria que conté aquest llibre i la que va fer servir Joanot Martorell per al *Tirant* (Riquer 1949: 8-17; 1990: 275-278). Pedro Manuel Cátedra (1988) també va analitzar aquesta relació i les circumstàncies en què l'obra fou escrita primerament en català, de la qual es conserva un únic exemplar.

una de les darreres activitats professionals de Cofman documentades a València, concretament el 5 d'octubre de 1514, quan el nostre impressor va declarar davant el notari Joan Casanova haver rebut la remuneració econòmica acordada amb aquell. La impressió d'aquest tipus de treballs considerats menors aportava a l'impressor ingressos ràpids que li permetien l'edició d'obres més sòlides. Es denota així una certa autonomia de l'impressor qui determina què s'edita en les seues premses sense haver de disposar del suport econòmic d'editors solvents i esdevenint ell mateix editor. Aquesta autonomia condicionarà el llibre com a producte estètic i amb formes concretes adaptades als nous gustos i als nous mecenatges (Romero Lucas 2007: 1001), a diferència del que es va esdevenir en els primers anys del període incunable, en què la frontera entre l'editor i l'impressor o el tipògraf estava més marcada i diferenciades les seues funcions.

Per últim, un *Floretus*, l'autoria del qual se solia atribuir falsament a sant Bernat de Claravall en el cicle incunable i que va aconseguir un èxit considerable a finals del segle XV, apareix imprès per Cofman amb data de 8 de desembre de 1517. Un exemplar d'aquesta obra es va descobrir a la Biblioteca Pública de Palma, com indica Norton (1997: 133), i és la darrera de les obres impreses i conegudes de l'impressor d'origen alemany.

En un altre ordre de coses, Cofman, com altres impressors valencians del seu temps, fa servir gravats amb representacions de la Mare de Déu o els sants per embellir les seues obres, tot i que de manera més reduïda si es compara amb els impressors de Saragossa o Sevilla del període incunable. Un cas que Romero Lucas (2005: 1409-1410) destaca per la seua qualitat respecte a la resta és el gravat que figura en la *Vida de sancta Caterina de Sena* (1499), que Cofman inclou a la darrera pàgina d'aquest volum. Endemés, el gravat és el de més grans dimensions en un llibre valencià de l'etapa incunable i té origen alemany.

A més, Cofman, en la impressió del *Regiment de la cosa pública* de Francesc Eiximenis (1499), és el primer en utilitzar un gravat que representa una part de la ciutat de València; en concret, hi figura una escena amb les Torres de Serrans com a fons, juntament amb diferents personatges i àngels en actitud pietosa, entre els quals hi estaria representat l'autor del text, Francesc Eiximenis.

Un altre tipus de gravats que fa servir l'impressor d'origen alemany són els que tenen un tamany petit o mitjà, com el conjunt de trenta-tres que apareixen en el *Repertorio de los tiempos*, d'Andrés de Li (1501), on es representa els dotze mesos, els dotze signes del zodíac, els set cels i les tres representacions dels homes en relació als

signes zodiacals i les parts del cos. Aquest tipus de gravats s'intercalaven en el text i es desenvolupen àmpliament ja a partir del segle XVI; a banda, necessitaven una certa perícia tècnica pel fet que calia passar dues vegades el foli per la planxa d'impressió (Romero Lucas 2005: 1418).

Així doncs, en definitiva, notem com l'activitat de l'impressor del *Segon del Cartoixà* abasta diferents tipus de textos i fa servir recursos editorials i tipogràfics diversos, entre els quals destaquen els que presenten un caràcter religiós, devocional i pietós, com puga ser *La ystòria de Joseph, fill de Ely e spós de la sacratíssima Verge Maria* o l'edició de textos poètics de certàmens que se celebraven a la València de l'inici del segle XVI que tractaven aquesta temàtica. Se segueix per tant la tradició dels primers impressors valencians de posar en circulació obres pietoses i amb un caràcter local que les diferenciava de les edicions de ciutats castellanques (Norton 1997: 136). A més, s'opta per introduir nous recursos com el gravat o la xilografia entre altres, així com per l'edició i impressió d'obres amb un rendiment comercial immediat que mostra la relativa «professionalització» del nostre impressor.

Compat i debatut, el *Segon del Cartoixà*, una de les primeres obres editades per Cofman a València, s'havia de convertir en una peça important i de prestigi entre les produïdes per aquest impressor, atés el reconeixement social i la vàlua literària de Roís de Corella entre els seus contemporanis, que l'impressor alemany degué percebre encara als pocs anys de la mort de l'escriptor.

2.5. EL CONTINGUT I LA TEMÀTICA: LA DIVISIÓ EN CAPÍTOLS I SUBCAPÍTOLS EN EL *SEGON DEL CARTOIXÀ*

Ha estat dit que el *Cartoixà* de Roís de Corella forma part de la tradició llibresca i cultural de la darrera etapa de l'edat mitjana que se centra en els fets de la vida i passió de Jesucrist, la qual s'inicia el segle XIII, a partir d'obres com les *Meditationes Vita Christi* atribuïdes al Pseudo-Bonaventura,⁷⁸ l'*Arbor Vitae Crucifixi Jesu*, d'Ubertí de Casale (ca. 1239-1330) o altres com la *Vita Christi* de l'alemany Ludolf de Saxònia (ca. 1295-1377).

Aquesta darrera obra va donar lloc a un conjunt destacable de traduccions del llatí a diferents llengües europees durant el segle XV i els inicis de l'edat moderna, com hem exposat en § 2.1.3. «La difusió de la *Vita Christi* i les traduccions» i § 2.1.4. «Presència de la *Vita Christi* a la Corona d'Aragó».

Per altra part, davant d'aquesta tradició exegetica àmplia recollida en la *Vita Christi*, Roís de Corella elabora diverses operacions en el *Cartoixà*, que van des de la traducció literal i l'omissió de fonts i continguts fins a la incorporació de referents. Aquests mecanismes formarien part de la «docència i l'evolució del pensament teològic» (Hauf 2004: 255) rebut per Corella, tant en la seua formació de teòleg, com a mestre ja en sacra teologia. Endemés, caldria sumar a aquest procés les noves sensibilitats religioses, contextos i punts de vista constituïts a la València de la fi del quatre-cents.

Així mateix, quant a les operacions efectuades en l'estructura de la traducció del *Cartoixà* de Joan Roís de Corella, apuntades en § 2.7. «La tècnica traductològica de Corella: de la *Vita Christi* al *Segon del Cartoixà*», se segueix plenament el paradigma hermenèutic i exegetic assenyalat, tot i que, a grans trets, s'observa una certa tendència a l'aglutinació dels versets evangèlics a l'inici del capítol, que en l'obra llatina apareixien intercalats al llarg del capítol amb les corresponents glosses. En general, una altra constant observable pel que fa als continguts traduïts pel lletraferit valencià és l'omissió de fragments amb arguments de tipus morals i teològics obscurs o que havien aparegut prèviament, en els quals s'hi trobaven glosses i citacions dels Pares de

⁷⁸ Sobre aquesta obra, Sarah McNamer (2009) proposa, amb arguments ecdòtics, que els seus orígens s'han de situar en un text de finals del segle XIII i principis del XIV, possiblement redactat per una monja o, si més no, amb una sensibilitat pròpiament femenina en relació a l'època. La versió canònica de què parteix consta d'un pròleg i de 30 capítols i es troba en un únic manuscrit a Oxford, a la Bodleian Library, MS Canon. Ital. 174, el qual, segons la investigadora referida, hauria estat obviat de la genealogia de les *Meditationes vitae Christi* per part dels estudiosos.

l'Església, juntament amb altres fonts. L'amplificació i la retoricació de determinats fragments n'és també una operació traductològica considerable.

Si ens centrem en el contingut dels fets de la vida de Jesucrist en el *Segon del Cartoixà*, aquest volum conté els capítols sobre els diferents episodis evangèlics relatius a la predicació de Jesús i els miracles que efectuà abans de la seua entrada a Jerusalem, així com determinades paràboles que recullen els evangelis, que ja es trobaven en l'obra de Ludolf de Saxònia. Corella indica així al «Pròlech» la distribució dels continguts de tota l'obra i l'especificitat dels que conformaran el *Segon*:

Serà partit en quatre parts aquest libre de la vida de Jesús, Déu y Senyor nostre: la primera part comença a la sua generació eterna fins al miracle del servent de Centurió en la ciutat de Capharnaüm; la segona part comença en lo sobredit miracle hi a la sua transfiguració acaba. (*Primer*, f. 2a)

A més dels capítols que se centren en els fets evangèlics, n'hi ha d'altres que s'ocupen de qüestions religioses i teològiques més generals, que focalitzen l'atenció en destacar determinades virtuts per al cristià llec així com per als clergues i membres de l'estament religiós en particular: «De la paciència que hom deu tenir en les coses adverses. Capítol XI», «De no tembre la mort hi confesar lo Senyor. Capítol XII»; «De alguns impediments que empachen la perfectió e seqüela del Senyor. Capítol XIII»; «De la consolació que'l Senyor dóna als seus dexebles entre la càrrega dels manaments. Capítol XIII»; «De ambició hi altres defalliments de religiosos hi clergues. Capítol XXVII» i «De la exortació de seguir lo Senyor en la sua mort hi passió. Capítol LIII». Convé assenyalar que aquests capítols ja es trobaven en l'original llatí.

Tot seguit, mostrem la relació de la totalitat dels capítols del *Segon* i, entre parèntesis, la referència dels principals versets evangèlics a partir dels quals es desenvolupen les gloses i les citacions de la patrística vinculades en cada capítol. Amb l'objectiu de facilitar la lectura i mostrar de manera més específica el contingut dels diferents capítols, hem introduït els subtítols en el *Segon del Cartoixà* a partir de la traducció dels que havia afegit Rigollot a la seua edició de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia (1870).

1. Del servent de Centurió paralítich. Capítol primer (Mt 8, 1-13; Lc 7, 1-10). 1. De la lloança del centurió especialment perquè era dels gentils. 2. De les virtuts del centurió. 3. De l'admiració de Crist per la confiança de la fe del centurió. 4. Com el Senyor prediu la vocació dels gentils i la reprobació dels jueus. 5. Com el servent de

Centurió és sanat. 6. De la humilitat del Senyor, qui visita el servent de Centurió, tot i que aquest no li ho havia demanat; i com, després, rebutja visitar el fill del règulo, qui sí li ho havia demanat. 7. Com en Centurió es representa la fe dels gentils. 8. De la misèria del servent del pecat. 9. Del sentit moral de la raó del centurió, a la qual el nostre apetit sensitiu ha de ser sotmesa

2. De la curació de un endemoniat hi de la sogra de sant Pere. Capítol II (Mc 1, 21-26; Lc 4, 35-42). 1. Dels motius per què Crist ensenyava especialment dissabte. 2. De l'admiració de les gents per la seua doctrina. 3. Com Crist mana callar a un esperit immund qui el delatava. 4. Com l'endimoniat és alliberat del diable i resta vexat. 5. Com Crist entra a la casa de Simó de Pere per prendre refecció. 6. Com la sogra de Simó, guarida, serveix a Crist. 7. Del significat moral per la sanació i el servei de la malalta. 8. Com Crist realitza molts miracles per manifestar la seua divinitat i confirmar la doctrina. 9. Com Crist s'aparta al desert per evitar les lloances i per pregar.

3. Com lo Senyor ressuscità lo fill de la vídua. Capítol III (Lc 7, 11-15). 1. Com la misericòrdia del Senyor ressuscità el fill de la vídua. 2. Del significat místic del difunt, de sa mare, dels qui el porten i del sepulcre. 3. Dels tres senyals de la mort i de la resurrecció espirituals. 4. Com els pecadors són ressuscitats espiritualment. 5. Dels tres morts ressuscitats pel Senyor i què signifiquen. 6. De l'estat de l'ànima de no desesperar.

4. Del doctor fraudulent hi de altres dos qui volien seguir lo Senyor. Capítol IIII (Mt 8, 18-22). 1. De les cures i lloances mundanes. 2. Del doctor de la llei fraudulent qui volia seguir Crist. 3. Dels qui són semblants a aquell doctor de la llei. 4. D'un altre qui, abans de seguir a Crist, volia soterrar son pare i del seu significat. 5. De tres qui, abans de seguir a Crist, volien renunciar als béns familiars i del seu significat.

5. Com lo Senyor se despertà hi la mar e los vents lo obehiren. Capítol V (Mt 8, 23-27). 1. Com Crist dorm mentre el vent i les ones sacsegen la barca. 2. Com la por dels deixebles és represa. 3. Com Crist torna la tranquil·litat a la mar. 4. Del sentit místic d'aquesta naveta, la qual figura l'església. 5. Del sentit al·legòric de la creu del Senyor. 6. De la penitència, sentit tropològic de la naveta. 7. Del sentit moral de la naveta com a ànima fidel. 8. Del que podem fer per evitar les temptacions.

6. Dels dos endimoniats que tenien una legió de diables. Capítol VI (Mt 8, 28-29; Mc 5, 18-20; Lc 8, 31-37). 1. Com els dimonis confessen la força de Crist, la presència del qual els turmenta. 2. Del motiu per què el dimoni s'anomenava Legió. 3. De per què el Senyor va permetre als dimonis posseir els porcs. 4. Contra els detractors. 5. Com Crist s'allunyà de la regió de Gèrasa. 6. Com l'endimoniat no fou admés entre els deixebles i esdevingué predicador en la seua terra.

7. De la curació del paralítich qui per lo terrat lo posaren. Capítol VII (Mt 9, 1-6). 1. Del motiu per què Cafarnaüm s'anomenà la ciutat del Senyor. 2. Del paralític ofert a Crist, els pecats dels qual foren perdonats abans de sanar. 3. De tres causes dels miracles de Crist. 4. Dels motius per què els pecats del paralític foren perdonats abans de sanar. 5. Del sentit al·legòric dels gentils que portaven al paralític. 6. Moralment, del tipus de pecat del paralític. 7. Dels quatre anunciadors i portadors del paralític, qui pecador era. 8. De les quatre penitències de Crist al paralític.

8. De la dona que tenia flux de sanch e de la filla del príncep de la sinagoga. Capítol VIII (Mt 9, 18-26). 1. De la humilitat i la caritat de Crist per seguir Jaire. 2. De la sanació de la dona amb hemorràgies qui tocà el mantell de Crist. 3. Dels motius per què Crist volia saber qui l'havia tocat. 4. De la lloança per la fe de la dona amb hemorràgies. 5. De l'origen d'aquesta dona i de la imatge amb Crist. 6. Del sentit de la humilitat. 7. Del sentit al·legòric de la dona amb hemorràgies amb els gentils de l'Església i de qualsevol pecador. 8. De l'entrada de Crist a la casa de Jaire i de l'eixida prèvia dels qui hi estaven. 9. Com després, amb tres deixebles, ressuscità la donzella. 10. Del sentit místic de la donzella morta, dels músics, del tumult de les gents i dels deixebles com a testimonis del miracle. 11. Del significat del manament del Senyor de no fer públics els miracles.

9. Dels dos cechs hi del mut endiablant. Capítol IX (Mt 9, 27-35). 1. De la curació de dos cecs. 2. De l'evitació de la vanaglòria per les circumstàncies de la curació dels cecs. 3. Del sentit al·legòric i espiritual dels dos cecs. 4. De la curació del mut endiablant. 5. Místicament, del significat d'aquests pobles. 6. De la predicació i els miracles de Crist. 7. Dels motius per què el Senyor permet que els homes patisquen tribulacions.

10. Com tramés lo Senyor a pricar los apòstols ab potestat de fer miracles. Capítol X (Mt 9, 35-38; Mt 10, 1-15). 1. De la vexació de les ovelles, culpa dels pastors. 2. Com els apòstols són enviats de dos en dos per predicar. 3. Del que els apòstols hauran de fer.

4. Del que hauran de predicar. 5. De la concessió de la potestat als apòstols per fer miracles. 6. De l'obligació de donar de bon grat i sense preu el que han rebut. 7. De la voluntat perquè els dexeables s'alliberen de les coses terrenals en el camí. 8. De la possibilitat d'aconseguir sosteniment per part dels qui prediquen. 9. Del sentit de no portar dues túniques ni vara. 10. De la diligència necessària en la predicació. 11. De la tria dels hostes pels predicadors i de no canviar-los amb assiduitat. 12. Del significat d'oferir la pau i d'espolsar-se les sabates. 13. De la gravetat del pecat de no acollir els predicadors.

11. De la paciència que hom deu tenir en les coses adverses. Capítol XI (Mt 10, 16-27). 1. De la paciència necessària del predicador qui, com ovella enmig de llops, és enviat. 2. De la unió en el predicador de la prudència de la serp i la simplicitat de la coloma. 3. De la protecció contra els mals homes. 4. Com Crist prediu persecucions als apòstols. 5. Com no han de témer respondre a les preguntes que els facen. 6. De la persecució, a més, per part dels amics i parents. 7. Del premi als qui perseveren. 8. De quan els predicadors poden fugir de la persecució i de quan no. 9. Com Crist amb el propi exemple exhorta els apòstols a tolerar les tribulacions i els vituperis. 10. De l'exhortació als dexeables a la tolerància de la consideració del Judici final, en el qual es manifestaran els béns i els mals de la humanitat. 11. De la merescuda reprensió per la nostra peresa.

12. De no tembre la mort hi confesar lo Senyor. Capítol XII (Mt 10, 28-33). 1. De sis raons per no témer la mort corporal. 2. De la primera raó: de la feblesa dels homes. 3. De la segona raó: de la potència divina, la qual sols s'ha de témer. 4. De la tercera raó: de la providència divina. 5. De la quarta raó: de la resurrecció futura. 6. De la cinquena raó: de la retribució eterna d'aquells qui el confessen davant els homes. 7. De la sisena raó: de la damnació eterna d'aquells qui el neguen.

13. De alguns impediments que empachen la perfectió e seqüela del Senyor. Capítol XIII (Mt 10, 34-39; Lc 14, 26-33). 1. Del foc enviat a la Terra, sobretot en el temps de la passió de Crist. 2. De l'adveniment de Crist, espasa del Senyor. 3. Del primer impediment per a la perfecció i el seguiment de Crist: de l'amor desordenat als familiars. 4. Del segon impediment: de l'amor terrenal i voluptuós. 5. De trobar l'ànima i no perdre-la en aquest món i en el futur. 6. Del motiu per què l'amor als parents i a la pròpia ànima exclouen Crist. 7. Del tercer impediment per a la perfecció i el seguiment

del Senyor: de la lleugeresa i la inconsideració de l'esperit. 8. Del quart impediment: de la confiança estulta en els propis mèrits. 9. Del cinqué impediment: de l'amor als béns temporals. 10. De les dues condicions dels deixebles de Crist i del que hi abandonen.

14. De la consolació que'l Senyor dóna als seus dexebles entre la càrrega dels manaments. Capítol XIII (Mt 10, 40-42). 1. Qui els deixebles acull, Crist i la Trinitat acull. 2. Dels premis que atorgarà el Senyor, Jutge just, als qui l'aculguen. 3. Del mèrit de l'hospitalitat i de la seua recomanació. 4. Dels predicadors, qui parlen per Crist, i dels qui els menyspreen. 5. Del mèrit de l'obediència, i de la voluntat pròpia. 6. Com Crist envia a predicar els seus deixebles i com ell mateix ho fa per donar-los exemple.

15. Del que tramés a demanar a Joan Batista hi de les laors sues. Capítol XV (Mt 11, 2-15). 1. Del precursor del Senyor qui li envia deixebles seus perquè ells mateix l'interroguen. 2. De les obres miraculoses amb què Crist respon. 3. Moralment, sis miracles de Crist contra tants altres mals espirituals. 4. Com ningú deu escandalitzar-se en Crist. 5. Del motiu per què el Senyor lloà Joan en absència dels seus deixebles. 6. De la lloança al precursor per la constància del seu caràcter i la seua fe. 7. De la lloança per l'austeritat de la vida i la penitència. 8. De la lloança de Joan entre els homes. 9. De la lloança per l'autoritat de la seua doctrina i el seu ofici. 10. De Joan com a major missatger del Senyor entre els homes. 11. De la lloança pel temps de gràcia que s'aproxima. 12. Dels qui volen prendre amb violència el regne dels cels. 13. Del paper central de Joan entre la vella Llei i la nova. 14. De la lloança de Joan com a missatger. 15. Del significat que se l'anomenara Elies.

16. De la increpació e condemnnació dels infels jueus. Capítol XVI (Mt 11, 16-23). 1. Com el Senyor increpa la supèrbia dels jueus per no creure en Joan. 2. Del significat espiritual de tres cants i laments de la predicació. 3. De la interpretació perversa dels jueus sobre l'austeritat de Joan i la condescendència amb Crist. 4. Del significat d'aquests detractors. 5. De la increpació a les ciutats de Corazín, Betsaida i Cafarnaüm. 6. Del significat d'aquestes tres ciutats a les quals amenaça el Senyor. 7. De la lloança de les Sagrades Escripures i la seua utilitat. 8. Del judici ocult de Déu.

17. Com tornaren de pricar los apòstols hi com tramés los setanta-dos dexebles. Capítol XVII (Mc 6, 30-31; Lc 10, 1-22; Mt 11, 28-30). 1. Del retorn dels apòstols amb Jesús després de predicar per lliurar-se a la contemplació. 2. De l'elecció de setanta dos deixebles, els quals són enviats a predicar per parelles. 3. De la tornada dels deixebles,

als quals prevé de la supèrbia. 4. Com la potestat d'expulsar dimonis és una gràcia donada. 5. Del que s'han d'alegrar, que els seus noms estan escrits en el cel. 6. Del goig i les gràcies de Crist per la vocació dels seus deixebles cap a la sapiència. 7. Dels motius per què els humils cregueren i els savis no veritablement ho feren. 8. De Crist com a mitjà per a la vocació dels deixebles. 9. D'apropar-se a Jesús familiarment i segurament, qui és jou suau. 10. D'aprendre per Jesús la mansuetud i la humilitat. 11. Del premi pel servei al Senyor, el descans de l'ànima.

18. De l'home despullat hi nafrat per los ladres. Capítol XVIII (Lc 10, 21-37). 1. De les quatre maneres que es pot mirar Crist, i de per què nomena benaventurats als qui el veieren. 2. D'un doctor de la llei qui interroga a Crist sobre com posseir la vida eterna. 3. Del precepte de l'amor a Déu i al proïsme. 4. De la paràbola del Samarità: el caminant com a figura dels éssers humans. 5. Com Adam fou despullat i ferit. 6. Dels motius per què el sacerdot i el levita passaren de llarg. 7. Dels motius per què el Samarità el socorregué. 8. Dels motius per què el portà a la posada i donà dos denaris a l'hoste. 9. En sentit místic, aquesta paràbola s'adreça als pecadors. 10. Qui és el nostre proïsme? 11. De l'estima a Crist, perquè Déu i el proïsme és. 12. De portar les càrregues entre els uns i els altres i de la misericòrdia. 13. De l'exhortació a la caritat.

19. De la penitència de la Magdalena. Capítol XIX (Lc 7, 36-50). 1. Dels motius per què Crist menjava amb els pecadors. 2. De Maria Magdalena, qui s'apropa al Senyor, i del que li portava. 3. Moralment, els peus del Senyor simbolitzen els pobres. 4. De Maria Magdalena com a símbol de qualsevol penitent. 5. De la reprensió a la hipocresia del fariseu. 6. De la paràbola dels dos deutors.

20. Del servir de Marta hi oci de Maria. Capítol XX (Lc 10, 38-41). 1. De l'entrada de Jesús a Betània per visitar Marta i Maria. 2. De les tres vegades que és acusada Marta i com Crist la defén. 3. Del significat de «Maria, la millor part ha elegit». 4. De les dues accions que en distingeixen els filòsofs. 5. De la vida activa i la contemplativa representades per les dues germanes. 6. Dels actes de la vida activa i de la contemplativa. 7. Del deure de canviar de la vida contemplativa a l'activa, si és necessari. 8. Dels motius per què en el dia de l'Assumpció de Maria es llegeix aquest evangeli. 9. De la relació d'aquesta història amb la Verge Maria. 10. De la vida activa de la Verge, que es mostra en Marta. 11. De la vida contemplativa, que es mostra en

Maria. 12. De la presència de Maria i l'absència de Marta. 12. Del sentit moral d'aquesta història aplicada als religiosos.

21. De la dona samaritana. Capítol XXI (Jn 4, 3-41). 1. Del camí fet per Jesús a Samaria, on en un cert lloc mostrà la seua doctrina. 2. Com Crist s'assegué fatigat, perquè havia assumit totes les nostres enfermetats. 3. De la dissertació amb la dona samaritana. 4. De la disputa per un lloc d'oració entre els samaritans i els jueus. 5. De l'adoració a Déu i al Pare espiritualment i en qualsevol lloc. 6. Del fet que el Senyor no solia parlar amb una dona sola. 7. Del significat que la samaritana es deixà el cànter. 8. Del menjar de Crist, que és fer la voluntat del Pare. 9. De la conversió dels samaritans. 10. De la pietosa meditació d'aquesta història.

22. Del fill del règul al qual donà sanitat. Capítol XXII (Jn 4, 45-54). 1. De l'arribada del Senyor a Canà de Galilea, on se li apropà un règul. 2. De la desconfiança de Crist en el règul, tanmateix li cura el fill. 3. De la reflexió sobre aquest miracle. 4. Moralment, el fill del règul significa el llinatge humà. 5. Moralment, què significa el pecador? 6. De les principals causes de l'enfermetat espiritual. 7. De la comparació entre el pecat i la febra. 8. Del significat dels dos adveniments de Crist en Canà de Galilea.

23. De les set paràboles. Quatre als pobles e tres als dexebles. Capítol XXIII (Mt 13, 1-52). 1. Des de la nau, que l'Església significa, Crist ensenyava amb paràboles. 2. De la paràbola del sembrador, explicada per ell mateix. 3. De la diferència de fruits que produeix la terra bona. 4. De les tres diferències de la mala terra; contràriament a la bona, que és l'Església unida. 5. De la paràbola de la zitzània sembrada: del camp i la sement de Crist. 6. Dels prelats que dormen i de la sement del diable. 7. De les tres causes per tolerar el mal. 8. Del temps de les messes i de recollir la zitzània en feixets. 9. D'aquesta paràbola segons Marc. 10. De la paràbola del gra de mostassa. 11. De la paràbola del llevat. 12. De la paràbola del llevat. 13. Dels motius per què Crist parlava amb paràboles. 14. De la paràbola del tresor amagat. 15. De la paràbola de la perla trobada. 16. De la paràbola del filat llançat a la mar. 17. Dels doctors, qui no han d'escoltar tant sinó entendre.

24. De l'adveniment del Senyor en Natzaret, com legí en la sinagoga hi com lo volgueren derrocar de la montanya. Capítol XXIII (Lc 4, 15-30). 1. De l'adveniment de Jesús en la sinagoga de Natzaret, on llegí la profecia d'Isaïes. 2. Del compliment de la profecia en Crist. 3. De la reverència que cal tenir als llibres sagrats i

de la pulcritud de Crist respecte a aquests. 4. Com el Senyor exerceix tots els ordes i els oficis. 5. Com els simples i humils donen testimoni de Crist i els fariseus veritablement s'escandalitzen. 6. Com cap profeta és acceptat en la seua pàtria. 7. Dels motius per què el Senyor no féu molts miracles a Natzaret. 8. Com Crist fa servir els exemples d'Helies i d'Eliseu. 9. Del sentit moral de la dona de Sarepta i de Naaman. 10. De la indignació dels habitants de Natzaret, els quals proven fer caure Crist. 11. De les quatre maneres en què s'intenta la mort de Crist.

25. Del degollament de sanct Joan Babtista. Capítol XXV (Mt 14, 6-9). 1. Del motiu de la passió de Joan Baptista. 2. De les circumstàncies del seu degollament. 3. Del dia que fou aquell degollament i de la sepultura de Joan Baptista. 4. De la innocència de Joan Baptista. 5. De la manera en què esdevingué màrtir de Crist. 6. De la paciència dels màrtirs en les adversitats. 7. De l'espill espiritual dels sants. 8. De la condemna als qui no volen imitar els sants.

26. De la refectió de cinch mília homes hi com volgueren elegir lo Senyor en rey. Capítol XXVI (Mt 14, 13-23; Jn 6, 5-15). 1. Com Crist se separa de les multituds que el seguien i es retira al desert. 2. De la benignitat de Crist cap als seus i com es mostra en moltes maneres. 3. Dels motius per què l'evangeli de la multiplicació dels pans és llegit dues vegades en un any. 4. De la fe del poble. 5. De les mans de Crist es multipliquen els pans i els peixos. 6. De les dotze cistelles plenes del que sobrà. 7. De l'admiració del poble. 8. De la confiança de Crist i els seus deixebles. 9. Del sentit al·legòric d'aquest miracle. 10. Com Crist fuig de la gent perquè volien fer-lo el seu rei. 11. De fugir les honors mundanes, arran l'exemple de Crist. 12. De la pertinença de l'oració solitària.

27. De ambició hi altres defalliments de religiosos hi clergues. Capítol XXVII (Mt 14, 23). 1. Del rebuig a l'ambició dels clergues. 2. Del primer mal de voler obtenir honors i beneficis: un defecte de vocació. 3. De la maledicció contra els qui demanen honors. 4. Del segon mal per voler obtenir beneficis i honors: dels qui prefereixen els parents i amics. 5. Del tercer mal per voler obtenir beneficis i honors: de la promoció dels indignes. 6. Del quart mal: dels qui es beneficien de molts. 7. Del cinqué mal: del defecte sobre la residència. 8. Del sisé mal: de l'abús dels fruits dels beneficis. 9. Del seté mal: de la curiositat dels clergues, els perills de la qual s'enumeren. 10. De la gravetat dels escàndols provocats pel clergues. 11. Com es demostren els vicis del clergue i el religiós. 12. Com la consciència és quàdruple.

28. Com anà lo Senyor sobre les aygues hi donà la mà a Pere. Capítol XXVIII (Mt 14, 24-35). 1. De la divisió de la nit en quatre parts. 2. Dels motius per què el Senyor permeté que els deixebles estigueren en perill. 3. Com el Senyor s'hi apropa caminant sobre les aigües. 4. Com Pere Camina sobre la mar. 5. Com el Senyor entra en la naveta, cessa el vent i els deixebles ràpidament se li adrecen. 6. Místicament, per aquesta naveta figura l'Església i l'ànima del fidel. 7. Moralment, per la naveta figura la penitència o el cos humà de Crist; pel moviment de la mar, el món i les passions. 8. De la fe dels geneasareus, cap als quals es dirigeix el Senyor. 9. De l'admiració d'Herodes a Jesús, a qui creia Joan Resuscitat.

29. De les paraules del Senyor per les quals alguns se retragueren. Capítol XXIX (Jn 6, 25-70). 1. Dels qui volien Jesús prop d'ells. 2. Dels qui busquen l'aliment espiritual, com a obra meritòria. 3. Com el mannà es compara amb l'eucaristia, en el sentit que Crist viu és pa per a nosaltres. 4. De la murmuració que esdevingué a Cafarnaüm durant un sermó de Crist. 5. De la resposta fervorosa de Pere. 6. Com el cos de Crist es reb unit a l'Església i en estat de gràcia.

30. Com passà lo Senyor ab los dexebles per los sembrats. Capítol XXX (Lc 6, 1-5). 1. Com els deixebles, famolencs, cullen espigues en dissabte; els fariseus en malparlen. 2. Com Crist excusa els deixebles tot citant un primer exemple. 3. Del pecat de gola, el qual no només perjudica el cos sinó també l'ànima. 4. Del combat contra els desitjos, tot defugint-ne l'ocasió. 5. De la necessitat que estiguem alegres. 6. De les tres maneres en què hom s'allunya de les coses mundanes. 7. De l'excel·lència de la pobresa de Crist.

31. Del qui tenia la mà seca. Capítol XXXI (Lc 6, 6-11). 1. De la doctrina de Crist, declarada amb tres sentits. 2. De l'home qui tenia la mà seca i de la maldat del fariseus per veure si Crist el curava en dissabte. 3. Dels motius per què Crist predicava i feia miracles especialment els dissabtes. 4. Del sentit moral de l'home sanat, qui els humans pecadors representa, en particular els peresosos i els avars. 5. De la ceguesa i la maldat del fariseus. 6. Dels malalts sanats per Crist i dels motius per què no fessen públic qui els havia curat. 7. Del fervor del poble per escoltar la paraula de Déu.

32. De l'endemoniat, cech hi mut. Capítol XXXII (Mt 12, 22-37). 1. De la curació de l'endimoniat, cec i mut. 2. De l'endimoniat, símbol dels qui perseveren en els pecats mortals. 3. Dels quatre beneficis que rebé aquest home. 4. De la insinuació envejosa dels fariseus. 5. Dels orígens de les ídoles. 6. Dels diversos vicis que regeixen els

dimonis. 7. De la comparació entre el dit de Déu i l'Esperit Sant. 8. Com Crist, amb dues raons, prova que el dimoni no ha fet el miracle. 9. De tres raons que proven que Jesús no és ministre del diable. 10. Dels pecats de blasfèmia i de l'esperit de blasfèmia. 11. De la irremissibilitat del pecat contra l'Esperit Sant. 12. D'aquest pecat, de l'obstinació de la ment i la desesperança. 13. De la semblança amb l'arbre i les seues fruites. 14. De l'abundància del cor parla la boca; del seu sentit. 15. De les paraules ocioses, de les quals s'haurà de donar raó. 16. Del deure de tancar la nostra boca. 17. De no jutjar el proïsme. 18. De cinc circumstàncies quan parlem. 19. De la taciturnitat culpable.

33. Dels jueus qui senyal del cel demanaven hi del sperit inmunde que d'ells en altre temps lançat havia. Capítol XXXIII (Mt 12, 38-45). 1. Del senyal del cel que els jueus demanaven amb mala intenció. 2. Com Crist els blasma. 3. Del profeta Jonàs, senyal de Jesucrist. 4. De la comparació entre els jueus i els habitants de Ninivé. 5. De la comparació de la reina de Sabà amb els jueus i els cristians. 6. Del sentit místic, tropològic i moral dels de Ninivé i de la reina de Sabà. 7. De la paràbola de l'esperit immund, errant, aplicada als jueus. 8. D'aquesta paràbola aplicada als pecadors reincidents.

34. De la dona que alçà la veu beneint lo Senyor hi de la mare hi germans del Senyor qui'l cercaven. Capítol XXXIII (Lc 11, 27-28; Mt 12, 46-50). 1. De la lloança de Crist a Marcel·la, la qual representa l'Església. 2. De la beatitud d'aquells qui escolten la paraula de Déu i la custodien. 3. Del sentit literal i místic dels germans del Senyor. 4. De la no interposició dels afectes d'aquells qui són propers en els oficis divins. 5. De la preferència de l'amor espiritual al carnal.

35. Com increpà als fariseus hi als doctors de la Ley. Capítol XXXV (Lc 11, 37-54). 1. Del Senyor que, sense rentar-se les mans, menja amb els fariseus. 2. Dels fariseus, només preocupats per les mundícies exteriors. 3. De l'almoïna, deure per mundar el nostre cos. 4. De la rèplica als fariseus, per la seua avarícia i cobdícia. 5. De la rèplica per la seua supèrbia i hipocresia. 6. De qui no accepta la justícia i la veritat que el reprén. 7. De la reprensió als doctors de la Llei qui, sense indulgència, carreguen els pobles. 8. De la reprensió per la devoció simulada i per la falsedat en exposar les Sagrades Escripures.

36. Del germà qui demanava la herència hi del rich qui volia ampliar los graners.

Capítol XXXVI (Lc 12, 13-21). 1. Com Crist no volgué ser jutge en un litigi, sinó explicar l'evangeli als predicadors. 2. De l'ocasió d'aquest litigi per reprendre l'avarícia en general. 3. De la semblança del qui vol destruir els graners per la riquesa. 4. Dels quatre mals que porta l'abundància. 5. Qui és ric per a Déu? 6. Dels qui són semblants a aquest ric.

37. Del paralítich hi de la probàtica piscina. Capítol XXXVII (Jn 5, 1-44).

1. De la festa dels jueus. 2. De la probàtica piscina. 3. Del miracle de l'aigua que es movia: de les seues causes i de com era. 4. De la sanació del paralític qui jaïa prop de la piscina. 5. Del que ens ensenya la paciència del paralític en la perseverança de les seues oracions. 6. Del sentit moral de la sanació del paralític. 7. De la increpació dels jueus al paralític perquè portava la llitera el dissabte. 8. De l'origen envejós de la pregunta que fan al qui era sanat. 9. Com entre la multitud, Crist difícilment s'hi trobava. 10. Dels perills de tornar a pecar. 11. De les murmuracions i els atacs dels jueus, als quals Crist respon que actua com son Pare. 12. Del que escandalitzà més als jueus: no el que féu Crist sinó el que digué. 13. De quatre testimonis de la veritat. 14. De la reticència dels jueus a creure'l. 15. De la causa de la seua incredulitat.

38. Dels galileus que matà Pilat hi de l'infructuós arbre, hi de la dona corba.

Capítol XXXVIII (Lc 13, 1-33). 1. De Pilat, qui manà la mort de vint galileus que feien sacrificis. 2. Com Crist predià als jueus, els quals no eren menys pecadors que els galileus, que si no se'n penedien també peririen. 3. De la semblança entre una figuera que no feia fruits i el poble jueu, aplicada també al gènere humà. 4. D'aquesta comparació aplicada als religiosos. 5. De no ocupar estèrilment, sense bones obres, la terra. 6. De la sanació de la dona encorbada. 7. De la nostra vida, que no s'ocupe de les coses terrenes i dels pecats. 8. Dels motius per què hom ha d'estar dret. 9. De la dona corba, símbol de l'ànima pecadora i la ment avara. 10. De la reprensió per la hipocresia dels jueus. 11. De santificar el dissabte i el seu sentit. 12. Del tercer dia; del significat místic i moral del que Crist mana fer saber a Herodes. 13. De la predicció del lloc on el Senyor sofrirà la passió.

39. De l'hydròpic hi exortació a humilitat e misericòrdia. Capítol XXXIX (Lc 14, 1-

15). 1. De la qüestió plantejada per Crist als fariseus: és lícit sanar el dissabte? 2. De la sanació de l'hydròpic, callats aquests. 3. Del sentit místic d'aquest príncep dels jueus,

amb qui menjà el Senyor. 4. De les set condicions de l'hidròpic, símbols dels set pecats capitals. 5. Com l'hidròpic simbolitza especialment l'avarícia i la luxúria. 6. De la supèrbia, d'on el Senyor exhorta els convidats a l'humilitat. 7. De les noces espirituals i celestials. 8. De l'exaltació futura dels humils i la ruïna dels superbs. 9. De la humilitat verdadera, la qual consisteix de tres parts. 10. Dels motius per què no hem de desitjar el primer lloc. 11. Dels motius per què hem de desitjar el darrer lloc. 12. Com Crist demana als que l'havien convidat que tinguen misericòrdia als pobres. 13. Del sentit moral del convit espiritual i del pa de Déu.

40. Dels convidats a la gran Cena. Capítol XL (Lc 14, 16-24). 1. De la paràbola dels convidats a la gran cena. 2. De les tres raons de la concupiscència dels convidats. 3. De la reprovació als jueus i als gentils i de l'elecció dels pobres. 4. Dels elegits per a la cena celestial.

41. De cenofegia. Capítol XLI (Jn 7, 1-52). 1. De la cenofegia. 2. Del consell perjudicial dels parents. 3. De les dos glòries i les dos festes. 4. Del temps dels mundanals, sempre preparat; del veritable temps dels elegits encara no preparat. 5. De l'anada en secret de Crist a la festa i del que ens ensenya. 6. De les diverses intencions dels qui buscaven al Senyor. 7. De la detracció dels comuns. 8. Com, enmig de la festa, Crist parla als jueus qui el volen prendre. 9. Dels qui pregunten però no busquen a Crist. 10. Del seté dia de la festa. 11. De Crist i l'Esperit Sant, un riu d'aigua viva. 12. Dels ministres que, sorpresos per les paraules del Senyor, se'n tornen; i de Nicodemus, qui el defensa. 13. Del costum de Crist de tornar a Betània.

42. De la dona presa en adulteri. Capítol XLII (Jn 8, 2-11). 1. Dels fariseus que, davant Crist, acusen la dona adúltera i del que aquest escrigué a terra. 2. De la prudència en la resposta de Crist. 3. Del que escrigué el Senyor en terra. 4. De tres maneres en què hem de corregir el proïsme. 5. Com Crist deixa anar, amb misericòrdia, la dona adúltera. 6. De la inefabilitat de la bondat de Crist. 7. Del significat moral de deixar anar la dona adúltera.

43. De algunes paraules del Senyor, per les quals apedregar lo volien. Capítol XLIII (Jn 8, 12-59). 1. De Crist, llum del món. 2. Com Crist fa saber qui és, perquè el crucifiquen. 3. De la veritat, que allibera de la servitud del pecat. 4. Dels jueus, que no eren veritables fills d'Abraham, perquè no n'imitaven les obres. 5. De Crist, qui diu als jueus que són fills del diable. 6. Del senyal per reconèixer o no que és Déu. 7. De les

tres maneres de males persones. 8. Del que respongué Crist als jueus quan li deien que era samarità i endimonià. 9. Com el Senyor no busca la seua glòria. 10. D'Abraham, qui veié el dia de Crist i n'estigué content. 11. Dels jueus, que són com les pedres que agafaren per llançar-les a Crist. 12. Del que ens ensenya la fugida de Crist.

44. Del cech de nativitat. Capítol XLIII (Jn 9, 1-41). 1. De la causa de la ceguesa del cec de naixement, la qual no provenia del propi pecat o dels seus pares, sinó de la glòria de Déu. 2. Com Crist tornà la vista al cec. 3. Del cec il·luminat, qui missatger de la veritat esdevingué. 4. D'aquest cec que significa el gènere humà

45. Del pastor de les ovelles. Capítol XLV (Jn 10, 1-15). 1. De la semblança aplicada a Crist i la porta de les ovelles. 2. Del ramat de Crist, que és l'Església catòlica. 3. De la porta de les ovelles, que és Crist, per la qual s'accedeix a la fe i a la glòria. 4. De les condicions del bon pastor. 5. Del que calla el mal pastor. 6. Dels tres senyals que mostren com Crist és un bon pastor. 7. Dels oficis del bon pastor, qui ha de péixer les ovelles, estimar-les i defensar-les. 8. De l'exhortació als pastors perquè imiten la deïtat del Pastor. 9. De les greus culpes i escàndols dels prelats.

46. De la festivitat de les encennies, en la qual volgueren apedregar lo Senyor. Capítol XLVI (Jn 10, 22-41). 1. De les tres vegades que fou consagrat el temple de Jerusalem. 2. De les obres de Crist, testimoni d'ell mateix. 3. De la causa de la incredulitat dels jueus i del misteri de la santíssima Trinitat. 4. Dels quatre senyals de les ovelles de Déu. 5. De la dolça resposta de Crist als jueus qui volien lapidar-lo. 6. De les Sagrades Escripures i les obres de Crist, les quals proven que fill de Déu era. 7. De Crist, qui fugí de les mans malicioses dels jueus. 8. Dels qui entre els cristians són semblants als jueus. 9. Dels qui apedreguen el cor Crist amb mals pensaments. 10. Dels qui apedreguen la boca de Crist amb blasfèmia. 11. Dels qui apedreguen el Senyor quan pequen.

47. De les constitucions dels fariseus contra los manaments de Déu. Capítol XLVII (Mt 15, 1-19). 1. De la refutació vana dels fariseus, i dels qui els són semblants. 2. De les tradicions perverses dels fariseus, contràries a la Llei. 3. Com la hipocresia dels fariseus els ofén. 4. Del cec guia de cecs. 5. Dels pecats generats en el cor. 6. Dels mals pensaments i dels seus orígens. 7. De com resistir els mals pensaments.

48. De la dona cananea. Capítol XLVIII (Mt 15, 21-26). 1. De la dona cananea, símbol de l'ànima pecadora. 2. De la fe i la confessió de la dona. 3. Del silenci de Crist a la constança i la perseverança de la dona. 4. De la humilitat de la cananea. 5. De les tres peticions de la cananea. 6. De la sanació de la filla per la fe i la perseverança. 7. De la capella de Sidó. 8. De la dona cananea, al·legoria de l'Església dels gentils. 9. D'una altra interpretació al·legòrica de la dona cananea, i de l'exhortació a imitar-la.

49. Del sort hi mut posseït per lo diable. Capítol XLIX (Mc 7, 31-37). 1. De la sanació del sord i mut posseït pel dimoni, pel qual el gènere humà s'interpreta. 2. De l'explicació de com sanà. 3. De com va sanar el pecador. 4. De la prescripció perquè no digueren les causes del miracle. 5. D'evitar la vanaglòria.

50. De la refectió de quatre milia homes. Capítol L (Mt 15, 29-31; Mc 8, 1-7). 1. De molts miracles fets alhora. 2. De la pietat del Senyor cap a la multitud que el seguia. 3. De la resposta desconfiada dels deixebles. 4. De la multiplicació dels pans i els peixos amb la benedicció de Crist. 5. De la necessitat de la gràcia espiritual declarada per aquest miracle. 6. De la coneixença de la veritat, pa de la nostra ànima, el qual s'ha administrar per la predicació. 7. De la diferència entre aquest miracle i un altre semblant. 8. Dels qui s'alimentaren pel miracle, símbol d'aquells que comparteixen la gràcia. 9. Del significat místic dels set pans i els dos peixos.

51. Del levat que hom se deu guardar hi del cech il·luminat en Betzayda. Capítol LI (Mt 16, 1-12; Mc 8, 22-26). 1. De la resposta de Crist als jueus que demanen un senyal al cel. 2. Dels deixebles que obliden emportar-se el pa i de les causes d'aquest oblit. 3. Del sentit de les paraules de Crist perquè tinguem cura del llevat. 4. De les dues refutacions dels errors dels apòstols. 5. De la curació d'un cec a Betsaida, qui primer veié de manera imperfecta. 6. De l'apropament místic d'aquest miracle.

52. De la confessió de verdadera fe, la qual Pere confessà per tots los altres. Capítol LII (Mt 16, 13-23). 1. De la ciutat de Cesarea de Felip. 2. Com Crist interroga els deixebles. 3. De les diverses opinions que sobre Crist tenien els pobles. 4. De la resposta de Pere a Crist a qui confessa Fill de Déu. 5. De la resposta feta a si mateix. 6. De les claus del Regne del cel. 7. Dels motius per què atorgà a Pere les claus del Regne del cel i la potestat principal judiciària. 8. Dels motius per què Crist adverteix els apòstols que no revelen aquesta confessió de Pere. 9. De les diferents maneres en què els gentils i els

jueus seran cridats a la fe. 10. Com Crist prediu la passió als apòstols. 11. Del sentit que Pere siga anomenat per Crist «Satanàs» i «escàndol».

53. De la exortació de seguir lo Senyor en la sua mort hi passió. Capítol LIII (Mt 16, 24-27). 1. Com el Senyor no vol que ningú el seguisca forçat. 2. De la primera perfecció de la vida cristiana: l'abnegació. 3. De la segona perfecció: prendre la creu. 4. De la tercera perfecció: de les tres imitacions de les passes de Crist. 5. De la mort espiritual, per exemple de Crist, la qual s'aconsegueix en cinc graus. 6. Del que destrueix a l'ànima i dels impediments per a la primera perfecció. 7. De rebutjar els luxes terrenals, els quals impedeixen la segona perfecció. 8. De la vergonya del present segle, la qual impedeix la tercera perfecció. 9. Com Crist consola els deixebles predint-los que a la tristesa seguirà l'alegria.

Per últim, una vegada exposat l'índex dels capítols, a grans trets, hem detectat que n'hi ha un conjunt en què s'observen divergències notables, quant al seguiment del text llatí respecte al text traduït per Corella.

En primer lloc, un capítol com el 25, que tracta de la decapitació de Joan Baptista per part d'Herodes, destaca pel conjunt d'operacions de traducció efectuades que inclouen omissions, amplificacions, incorporacions i manteniment de determinats fragments dels darrers subcapítols (del 7 al 10), que resten sintetitzats a bastament. Així, l'abundància de canvis quant al text llatí indica que es pretenia cercar un sentit particular en el conjunt de l'obra, o que, si més no, hi ha una intervenció motivada per part de Corella, que pot tenir bases teològiques o culturals. Considerem que la figura de Joan Baptista com a precursor de Jesús és l'element que justificaria aquestes operacions que afecten el personatge evangèlic, atés que com hem dit, el *Cartoixà* pretén mostrar els fets de la vida de Jesucrist per poder imitar-lo. Joan Baptista és una figura clau en aquest projecte, com a anticipador de Crist i la seua passió. Representa el baptisme, que implica el pas del Vell testament al Nou testament i, en conseqüència, de la possible vinculació amb els conversos jueus. Aquesta qüestió l'ampliarem en § 2.6.1. «La figura de sant Joan Baptista en el *Segon del Cartoixà*: model per a la conversió dels jueus i pont entre el Vell i el Nou testament?»

Un segon grup de capítols amb diferències importants quant al text llatí el formen el 19, el 20 i el 21 del present volum, que tracten de passatges evangèlics on hi apareixen Marta i Maria Magdalena en els dos primers, i la dona gentil samaritana en el

darrer. També, el capítol 48 del *Segon*, que tracta del personatge evangèlic de la dona de Canà i la seua filla, presenta una alta densitat de divergències quant al text ludolfí. Les alteracions de la literalitat en la traducció afecten fins i tot l'estructura del capítols, tot ometent continguts en un percentatge elevat i/o canviant-ne la ubicació; també es detecta la introducció de fragments de fonts externes a la *Vita*. Pel que fa a la importància i extensió de les operacions de traducció efectuades, notem que es produeixen en capítols on els personatges femenins ocupen un paper central; aspecte que ens indica que les desviacions del text llatí responen a una voluntat específica d'aportar un caràcter filògin a l'obra per part del teòleg valencià, com ha estat assenyalat (Furió 2012).

Un tercer grup de capítols del *Segon* en què s'experimenta un major nombre de modificacions quant al text ludolfí és el que afecta a determinats episodis evangèlics com són el capítol 10 («Com tramés lo Senyor a pricar los apòstols ab potestat de fer miracles»), el 17 sobretot en la segona meitat («Com tornaren de pricar los apòstols hi com tramés los setanta-dos dexeables»), el 23 («De les set paràboles. Quatre als pobles e tres als dexeables»), el 26 («De la refectió de cinch mília homes hi com volgueren elegir lo Senyor en rey»), o el 44 («Del cech de nativitat»), entre altres. Sobre l'origen d'aquestes divergències, hem d'adduir-hi el fet que hi ha una voluntat per destacar els fets evangèlics concrets, possiblement aquells amb un valor didàctic i catequètic més clar i marcat, en concordança amb l'objectiu global de l'obra corellana que ens ocupa.

Universidad de Alicante

2.6. EL CONTEXT CULTURAL I ESPIRITUAL DEL *CARTOIXÀ*: EL CONEIXEMENT DE LES SAGRADES ESCRITURES PER PART DE JOAN ROÍS DE CORELLA

S'ha assenyalat que les *Vitae Christi* es vinculen de manera estreta amb l'anomenada *devotio moderna*,⁷⁹ un corrent teològic que es va iniciar en la darrera etapa de l'edat mitjana i que presenta, entre altres, una sèrie de característiques com són l'apropament de l'ésser humà a la divinitat i la compassió i la caritat a partir de la contemplació dels fets de la vida i mort de Crist.

El mecanisme que mou a la pietat, a la contrició en definitiva, es basa en l'observança i la contemplació dels relats evangèlics, que són els elements centrals. Aquest seria, doncs, l'objectiu de les obres inspirades en aquesta manera d'entendre l'espiritualitat cristiana. Sobre el funcionament d'aquest procés en l'*Arbor vitae crucifixae Jesu*, d'Ubertí de Casale, obra bàsica de la *devotio moderna* i la seua relació amb la *Vita Christi* de Sor Isabel de Villena, contemporània de la de Roís de Corella, Hauf (1990: 333) assenyala que:

Contemplar (...) consistiria a usar la nostra imaginació per a «dilatar» o «distendre» devotament una idea, aprofitant sense traves totes les possibles associacions i estímuls que aquesta idea evoqui en la nostra ment, estímuls que, en la mesura que produeixen l'efecte desitjat, es consideren inspirats per Déu. Així, es pretén d'intuir els misteris inaccessibles al nostre enteniment tensant al màxim les anomenades potències de l'ànima.

Observem una proposta programàtica basada en la contemplació devota i pietosa que parteix dels fets de la vida, passió i mort de Jesucrist. S'adopta un punt de vista cristocèntric propi de l'espiritualitat medieval. D'aquesta manera, veiem el fenomen esmentat en el proemi del *Primer del Cartoixà*, que Corella tradueix de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, on s'hi indica les virtuts i l'objectiu de l'obra que s'escoltarà o es llegirà:

Hoja lo malalt lo piados y solícit metge, acoste's a la benignitat sua ab contrició profunda, ab confessió solícita, ab virtuos prepòsit que de mal se aparte y en virtuosas obras treballe. Quin exercici, quin estudi se compara a legir la vida, les obres, los miracles, la mort y pasió que per nosaltres ha presa aquell Déu y Senyor qui de no-res, per la sua bondat sola, nos ha creat a la sua ymatge? Com és possible que a bona fi no pervinga aquell qui la vida del Senyor lig, contempla y recor- {2d} da? (*Primer*, f. 2cd)

Partint d'aquestes coordenades teologicoculturals, el lletraferit valencià basteix la traducció de l'obra de Ludolf de Saxònia, tot tenint en compte, a més, els diversos

---

⁷⁹ En aquest sentit, sobre la difusió i particularitats d'aquest corrent teològic en les nostres contrades durant la tardor de l'edat mitjana, destaquem el conjunt d'articles de Hauf (1990), on se centra en l'anàlisi de la influència d'aquest moviment devocional, iniciat per Geert Groote amb la fundació de la congregació dels «Germans de la vida comuna», sobretot en autors i obres de la nostra literatura com Francesc Eiximenis, Antoni Canals, Miquel Peres i Sor Isabel de Villena.

factors que constituïen la realitat de la València de finals del segle XV que l'envoltava, de la qual n'era un representant destacable. Els estudis sobre la biografia de Joan Roís de Corella ens mostren que optà en els darrers anys de la seua vida pel recolliment i la producció d'obres de caràcter religiós, entre les quals es troben els quatre volums del *Cartoixà*. També, sabem que ensenyà teologia amb un cert reconeixement intel·lectual i que Roís de Corella gaudí de projecció social en diferents moments de la seua vida (Soler 2014: 35):

El mateix any 1482 s'estrenarà Corella com a «professor de Sagrades Lletres» (*Sacrarum Litterarum professor*) a la Sala del Consell de la Ciutat. Aquesta tasca de docència pública, subvencionada pel municipi, s'interromprà, però, el 1484, potser per pressions inquisitorials. Comsevulla que fóra, mestre Corella continuà ensenyant l'Evangelí, el Salteri i altres texts sagrats privadament, a casa i —en els seus últims anys de vida (ca. 1492-1497)— en una discreta cambra del monestir de Sant Francesc.

De manera concreta, al voltant d'aquest estatus social, un document exhumat per Rubio Vela (2013: 614-615) resulta aclaridor sobre la fama no només literària sinó també religiosa de Corella, que mostra, d'altra banda, la seua vinculació al poder burgès de la València de la segona meitat del quatre-cents. Amb data de 24 de març de 1472 i a la ciutat de València, s'atesta la donació de vestits per a la litúrgia al convent de sant Francesc, de part de Guillem Saera, racional de València, amb el testimoni de Joan Roís de Corella. Notem, per tant, el prestigi del lletraferit valencià i el seu lligam al monestir de sant Francesc ja en uns anys llunyans a la seua mort. Com destaca Rubio Vela (2013: 609), l'afinitat entre Saera i Corella era de naturalesa religiosa: compartien afecte pels franciscans (Saera posseïa una capella en el convent on Corella passà els seus darrers anys), la devoció a sant Vicent Ferrer, sant Miquel i, sobretot, a santa Maria Magdalena, a més d'«una profunda devoció mariana, si valorem les nombroses i significatives al·lusions a “la glorióssíssima Verge Maria” que apareixen al text, en la redacció del qual podia haver intervingut el teòleg».

En el *Segon del Cartoixà*, hem de destacar un breu text afegit per Corella respecte al corresponent llatí de VC, 224b, en què se'ns mostra una de les poques dades autobiogràfiques o autoreferencials de què consta el *Cartoixà*. En concret, detectem una al·lusió a la vestimenta que distingia els mestres en teologia a l'època del nostre escriptor, com ho era el propi Roís de Corella i que suposem que aquest vestiria. Aquesta peça de vestir l'identificaria entre els seus coetanis amb una determinada autoritat, si més no teològica i religiosa: «que axí com és lo barret ab lo floch blanch

insígnia de mestre en theologia, axí la verga era insígnia en la ley dels doctors e mestres» (*Segon*, f. 23d).

Les dades aportades en la citació prèvia de Soler, el document exhumat per Rubio vela i el breu fragment del *Segon* sobre indumentària religiosa, a més de la traducció del *Psalteri*, entre d'altres, mostren com Roís de Corella, com a teòleg que era, coneixia a bastament la Bíblia i els Evangelis, a més dels repertoris que comentaven aquests escrits. La publicació del *Cartoixà* serà el resultat d'aquest saber ampli, determinat per l'objectiu de mostrar als seglars els fets de la vida de Crist en la llengua que parlaven. L'èxit de l'obra, amb diferents edicions i l'aparició dels volums en un breu espai de temps, com indica Miquel Navarro (2014: 18) no rau en l'originalitat del contingut de l'obra:

Sinó en més aïna en l'esperit que l'animava i amb què estava escrita, el qual responia als anhels i inquietuds intel·lectuals del seu temps: una època turbulenta, enfitada de lleis, de cànons, que anhelava el retorn a l'evangeli com a requisit per a la renovació d'una Església deformada per l'assimilació de molts elements mundans.

A més, una altra de les claus del reeiximent de la *Vita* i, de manera posterior també del *Cartoixà*, fou la seua aparent senzillesa teològica i el seu esperit pràctic, condicions que Roís de Corella amplifica i pretén mostrar en fer la seua traducció, com destaquem en § 2.7. «La tècnica traductològica de Corella».

Per altra part, fóra una hipòtesi viable el fet de plantejar que els diferents volums de l'obra cartoixana hagueren estat materials per a les lliçons que Corella pogués impartir als seus seguidors sobre teologia, materials que el nostre autor degué conèixer ja en la seua etapa de formació teològica, unes dècades prèvies a la publicació de llur traducció. També, es podria considerar el fet que part dels materials i continguts, de caràcter oral o escrit, fets servir per a la prèdica i la docència, serviren de base per a la modulació, ampliació i incorporació de determinats fragments en la seua traducció de la *Vita Christi*. D'aquesta manera, amb els coneixements de Corella i l'experiència vital i social adquirida, el *Cartoixà* s'aniria fent cada cop més personal.

Un aspecte del lletraferit valencià, el de predicador, divulgador i estudiós dels textos bíblics, que es reforça amb la seua participació en l'edició del *Psalteri* el 1490 i,

uns anys abans, en la revisió de la traducció de la *Bíblia valenciana*, atribuïda a Bonifaci Ferrer i publicada el 1478.⁸⁰

Una altra dada relacionada amb els coneixements bíblics de Corella la recull Ferrando (1993b: 86): la participació de Roís de Corella com a membre del jurat d'un certamen poètic en honor a sant Nicolau de Tolentí, a partir del qual Corella se'ns mostra com a col·laborador i expert davant la Inquisició en temes herètics i talmúdics:

El 14 de febrer de 1490, el diaca Jeroni Fuster, ara ja beneficiat a la Seu de València, es presentava a declarar davant el Sant Ofici. Després d'haver jurat sobre la creu i sobre els quatre evangelis, féu la denúncia següent: «Dix estar en veritat que, porrà haver sis mesos, poc més o menys, que Lluís Roís, escriptent, que és habitant de la present Ciutat de València, féu certes cobles en llaors de sant Nicolau de Tolentí, en les quals havia posada una conclusió errònea, dient que nostre senyor Déu l'havia transplantat del paràis en terra al dit sant. La qual conclusió per los reverents senyor bisbe Cristopolità [Jaume Pérez] e mossén Joan Roís de Corella li fonc dita conclusió ésser herètica talmotista, e que en nenguna manera se podia salvar dita conclusió: que lo dit Lluís la volgués esmenar.»

També, en el *Cartoixà* apareixen testimonis que mostren el valor i la consideració que Corella atorga a les Sagrades Escripures, al text bíblic, en definitiva. Així, a tall d'exemple, detectem un fragment, amplificat vers el corresponent llatí, en què es glossa el passatge evangèlic de la filla morta de Jaire, el príncep de la sinagoga, i com es riuen de Jesús per dir que no és morta sinó que dorm, arran el verset de Lc 8, 52 («Tots ploraven i feien planys per ella, però Jesús els digué: “No ploreu. No ha mort, sinó que dorm.”»):

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

⁸⁰ Com va indicar Jordi Ventura (1993: 29), podem conèixer la participació de Roís de Corella en la revisió de la *Bíblia valenciana* a partir de la confessió de Daniel Vives en el procés inquisitorial contra aquest sobre la publicació de la traducció valenciana de la Bíblia, atés que tant Corella com el bisbe Jaume Peres havien assessorat Daniel Vives sobre determinades solucions en la traducció: «E dix: que mestre Borrell, contra la opinió del bisbe mestre Jaume Pérez y de mestre Corella, ho féu dexar axí a ell confessant. Y perquè ell fehia rahons, e que devia dir “Salvador meu”, dix lo dit mestre Borrell que curàs d'ell, que quan fos mester lo dit mestre Borrell ne donaria rahó.»

Quamvis autem Dominus deridebatur ab eis, non tamen destitit ab incepto. In quo instruuntur boni, quod cum deridentur a malis, non ideo debent desistere a bono inchoato. (VC, 218a)

De ací prenem dos exemples: que no-ns torben scarns ni vituperis quant anam per acabar alguna caritativa obra; lo segon, *que si en la Scribtura Sacra trobam alguna cosa que al nostre enteniment no és manifesta, stimem axí com {19a} és que la culpa és nostra, hi la Scribtura, verdadera.* No siam semblants als qui lo Senyor scarnien, perquè deya que la donzella dormia. (Segon, f. 19a)

Aquest grau i consideració de coneixement dels textos bíblics, tant dels de l'Antic Testament com del Nou, que Roís de Corella devia tenir com a teòleg de formació medieval seran determinants en les operacions que portarà a terme en l'edició del *Cartoixà*, en el sentit de les diverses accions de traducció que realitzarà sobre l'original llatí. Per exemple, en nombroses ocasions, el tractament i la presència del jueus en relació a la doctrina cristiana i als fets de la vida de Jesús en què aquests intervingueren resulten divergents respecte al text ludolfí. Corella, d'una banda, tenia en consideració les aportacions del Vell Testament i algunes fonts textuales talmúdiques; d'altra, és testimoni de les persecucions contemporànies cap a aquest grup cultural i religiós al qual també s'hi adreça. Ell mateix va experimentar aquesta pressió amb la prohibició i la crema del *Psalteri* que havia traduït.⁸¹

En definitiva, com a teòleg del seu temps, la posició de Corella pel que fa als textos bíblics és la de seguir els quatre sentits de la teologia medieval amb què aquests es podien interpretar, que hem referit en § 2.1.2. «La *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia». Aquests serien el sentit literal o històric dels fets evangèlics, el sentit al·legòric que se'n deriva, el sentit moral o tropològic que se'n pot deduir i el sentit anagògic.

El seguiment d'aquests quatre sentits quan Corella es dedica als textos bíblics com el *Psalteri*, de manera especial, però també en el *Cartoixà* per la dependència dels episodis evangèlics del Nou Testament i la presència de referents de l'Antic Testament, el relaciona amb les idees sobre els textos sagrats del teòleg i bisbe de València Jaume Peres.⁸² Alhora, aquesta relació explica la posició de Corella quant als cristians nous

⁸¹ Una referència remarcable sobre la relació de Roís de Corella amb la Inquisició és reportada per Antoni López Quiles (2007: 85-92), on s'analitza, entre altres, les relacions personals i teològiques de Corella amb els seus coetanis i com aquestes el van situar unes vegades com a col·laborador necessari de la Inquisició, fruit de la seua consideració com a teòleg reconegut, altres com a principal investigat o sospitós.

⁸² A la pàgina 90, en una citació de Ferrando (1993b: 86) sobre la participació de Corella com a expert en temes talmúdics davant la Inquisició, aquest hi apareix juntament amb el bisbe Jaume Peres. En la nota

que formaven part intrínseca de la societat valenciana a la qual el traductor del *Cartoixà* s'hi adreça. La posició teologicoescripturística de Roís de Corella, compartida amb el bisbe Jaume Peres, és la d'incloure en els textos que manejaven les quatre possibles interpretacions dels fets bíblics, i no només el sentit literal a què s'aferraven els cristians nous o els judaïtzants, tal com ho explica el propi Jaume Peres en el seu *Tractatus contra Iudaeos*:

Els jueus interpreten la Llei al peu de la lletra, sense tindre en compte el seu sentit espiritual, mentre que els cristians, més enllà del sentit literal, interpreten i creuen el text literal en el seu sentit espiritual referit a Crist i a l'Església, i també creuen i afirmen que tots aquells signes s'han complit ja en Crist.⁸³

Així doncs, malgrat que aquesta proposta teològica i escripturística es puga aplicar en la traducció del *Psalteri* –procés que implica interpretació–, un text pròpiament de l'Antic Testament, també aquesta serà una de les claus de lectura que ens permetrà observar en el *Cartoixà* les referències als conceptes en què la «qüestió jueva» en siga remarcable.

Considerem, en conseqüència, que els jueus conversos o cristians nous de la noblesa valenciana serien també destinataris i lectors d'aquesta obra, on amb matisos subtils hi hauria la voluntat d'incorporar-los a la veritat cristiana, de la mateixa manera que s'havia operat amb la traducció del *Psalteri*. En un context cada vegada més hostil cap als jueus i les tendències teològiques que pogueren interpretar-se com a judaïtzants, Roís de Corella s'adreçaria a un doble lector també en el *Cartoixà*, com ja s'esdevingué amb el *Psalteri*, tal com destacava Martos (2013: 85-86):

A través de l'empatia vers la persecució injusta dels conversos valencians –que degué haver viscut de prop per raons familiars i per proximitat social– i del respecte a les seues arrels, al poble jueu, entès com a sagrat fins la vinguda de Crist, hi sura una voluntat d'expressar «un desig de continuïtat (i, òbviament, superació) entre judaisme i cristianisme» (López Quiles 2007: 129), que fes sentir els conversos com a part d'un grup i no com a element alié i qüestionat. Aquestes subtiletes, que no traïen el dogma cristià, passarien desapercibudes al lector general, però tindrien un impacte positiu entre els que s'hi havien convertit recentment i amb sinceritat: aquest és l'abast del *Salteri* de Joan Roís de Corella.

Aquestes «subtiletes» que ha apuntat l'investigador valencià en la citació prèvia tenen a veure, per tant, amb operacions de traducció limitades en llur extensió, que, a tall d'exemple, exposem en el subcapítol següent i que se centren en un personatge clau

---

80, pàg. 89, que hem referit de Ventura (1993: 29), també s'hi observa la vinculació personal i teològica de Corella amb Jaume Peres, tots dos com a experts en els textos bíblics, és a dir, com a autoritats reconegudes.

⁸³ La traducció catalana d'aquest text de Jaume Peres ha estat presa de López Quiles (2007: 154), la qual al seu torn prové de la traducció al castellà del *Tractatus* del qui fou bisbe de València (Pérez de Valencia 1998: 69-70).

per a la continuïtat entre judaisme i cristianisme, com és Joan el Baptista. Amb el baptisme de Jesús, s'instaura de manera simbòlica el pas d'una religió a una altra, és a dir, es manifesta i es posa en valor la conversió sincera.

En definitiva, notem com el context cultural i espiritual de la València del quatre-cents, juntament amb determinats fets biogràfics i socials vinculats a Joan Roís de Corella i la seua visió de la fe cristiana, marquen el signe del *Cartoixà* de manera personal.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

2.6.1. La figura de sant Joan Baptista en el Segon del Cartoixà: model per a la conversió dels jueus i pont entre el Vell i el Nou testament?

2.6.1.1. El simbolisme de sant Joan Baptista, «precursor» de Crist

Com hem indicat en les línies del subcapítol previ i també a final de § 2.5. «El contingut i la temàtica: la divisió en capítols i subcapítols» quan tractàvem dels capítols 15 i 25 del *Segon del Cartoixà*, es detecten divergències considerables en la traducció d'aquells que fan referència a la figura de Joan el Baptista. Així, aquests canvis tenen unes vegades un abast limitat; d'altres, un de més extens en relació a l'estructura proposada per la *Vita Christi*. El sentit d'aquestes operacions pretén actualitzar la figura evangèlica del Baptista, vinculada al context cultural i religiós de la València de la fi del quatre-cents, on el manteniment de pràctiques judaïtzants en els conversos i l'estret lligam d'aquesta religió amb el cristianisme marcaven els debats teològics entre els clergues i tèologs d'aquell temps.

El caràcter simbòlic que té Joan el Baptista per a la religió cristiana és remarcable. La capacitat d'aquesta figura per a associar-se a determinats significats és encara més intensa si tenim en compte que se'ns presenta en l'edat mitjana, una època en què l'ús del símbol és un dels trets que més identifiquen aquesta etapa de la nostra cultura. Subratllem la condició simbòlica de l'edat mitjana, tot apel·lant a l'origen etimològic del terme *symbolon*, que segons Le Goff (1999: 297) representa la unió entre un element, fet paraula, i el seu significat compartit:

Basta pensar en la etimología de la palabra «símbolo» para comprender el lugar que ocupaba el pensamiento simbólico no sólo en la teología, la literatura y el arte del Occidente medieval, sino también en todo su bagaje mental. El *symbolon* era entre los griegos un signo de reconocimiento representado por las dos mitades de un objeto repartidas entre dos personas. El símbolo es un signo de contrato, es la referencia a una unidad perdida, recuerda y tiende hacia una realidad superior y oculta.

Aquest sentit del terme símbol s'imbrica en la dimensió teològica i espiritual, que esdevé central en aquesta època. Així, el llenguatge serà l'element amb què el símbol es construirà i prendrà forma; es propiciarà, doncs, vincular un referent amb el seu significat simbòlic, perquè anomenar una cosa ja implicava explicar-la, donar-li sentit en una relació unívoca i creadora de significat (Le Goff 1999: 298):

Las *res* y las *verba* no se oponen, las unas son símbolos de las otras. Si el lenguaje es para los intelectuales de la Edad Media un velo de la realidad, es también la llave, el instrumento adecuado de esa realidad. «La lengua», dice Alain de Lille, «es la mano fiel del espíritu», y para Dante la palabra es un signo total que descubre la razón y el sentido: *rationales signum et sensuale*.

Aquest tarannà simbòlic de l'edat mitjana, a les darreries de la qual Joan Roís de Corella produí la seua obra, juntament amb la condició de lletraferit i teòleg del nostre autor, es pot observar de manera destacable en els diferents epítets i metàfores – vinculats al domini de Corella sobre el llenguatge literari– amb què la figura del Baptista se'ns refereix en el *Segon del Cartoixà*; sobretot en aquells en què hi ha una certa diferència respecte a l'original llatí. El llenguatge simbòlic, metafòric, propi de l'etapa medieval ara es concreta en el *Segon del Cartoixà*, amb la funció de connotar allò que es diu perquè resulte més efectiu.

Tot seguit, en primer lloc, presentem un llistat de les principals atribucions amb què es designa, de manera simbòlica, el personatge evangèlic de sant Joan el Baptista en el volum que ens ocupa.⁸⁴

Taula 2. Epítets i metàfores atribuïts a sant Joan el Baptista en el Segon del Cartoixà i relació amb la Vita Christi

<i>Segon del Cartoixà</i>	<i>Vita Christi</i>
del precursor bapbista del Senyor e dels apòstols, f. 22c.	<i>incipiunt Joannes et Christus, et discipuli ejus</i> (VC, 223a).
axí com a camarlench prop lo Rey, f. 40b.	No apareix en VC, 245b, afegit.
precursor hi araut del Senyor se nomena, f. 40a.	<i>solus tamen Joannes praecursor est appellatus</i> (VC, 245b).
preparador, majordom hi camarlench de les divines sposalles, f. 41a	<i>sponsae praepparator</i> (VC, 248a).
araut hi rey de armes, f. 73c	No apareix en VC, 290a, afegit.
Joan, scola de heroyques virtuts, f. 73c.	<i>stola virtutum, magisterium vitae</i> (VC, 290a).
regle de altíssima vida, f. 73c.	<i>norma justitiae</i> (VC, 290a).
de tota santedat retaule, f. 73c.	<i>fidei disciplina</i> (VC, 290a).
lo gloriós Baptista, f. 74a.	<i>igitur Joannes</i> (VC, 290b).

⁸⁴ Els capítols del *Segon del Cartoixà* on Joan el Baptista forma part central del text són els següents: XV («Del que tramés a demanar a Joan Batista hi de les laors sues»), XVI («De la increpació e condemnació dels infels jueus») i XXV («Del degollament de sanct Joan Bapbista»).

En altres volums del *Cartoixà* on apareix la figura de Joan el Baptista, també es detecten epítets i metàfores amb què se'l caracteritza, com puguen ser els següents, extrets del *Primer del Cartoixà*,⁸⁵ entre els quals destaca l'atribució de Joan com a precursor de Crist, present ja en els textos dels pares de l'Església:

- lo precursor del Senyor, araut, profeta y apòstol, I, f. 66d
- verdader núncio de penitència, I, f. 68a
- Gran zelador de la veritat, I, f. 73b
- lo seu offici d'haraut, precursor y núncio, I, f. 90d

Per altra part, sobre l'ús freqüent d'epítets i metàfores en el *Cartoixà*, de manera general, i, en particular, en el *Segon* per a referir-se al Baptista i a altres personatges bíblics, podem destacar el que indica Florent Coste (2004: 39), tot referint-se a l'ús d'aquests recursos retòrics en el conjunt de sermons *de sanctis*. L'investigador francès posa en valor la capacitat d'aquests elements per apropar la complexitat de la fe als creients amb referents comuns i compartits:

Le sermon *de sanctis*, en se construisant sur des métaphores, donne dès lors à la figure du saint un champ d'application dans le quotidien de l'auditoire. Le saint n'est pas un être flottant et éthéré; au contraire par le biais de ces images il intervient au coeur même de la vie, comme un personnage indexé à tout un réseau d'images utiles pour comprendre et simplifier au jour le jour les cadres complexes de la foi. Les images sont la condition de son insertion dans l'univers des pratiques de sens commun.

Així, en el cas dels epítets i metàfores sobre el Baptista exposats en les línies prèvies, en detectem alguns com «camarlench», «rey d'armes», «scola d'heroyques virtuts» o «de tota santedat retaule», que tenen la funció d'aportar referents concrets que caracteritzen el sant i aporten un sentit pròxim als receptors del text. La condició simbòlica d'aquest personatge evangèlic era coneguda pel receptor de l'edat mitjana, atés que el Baptista era qualificat com a «precursor» de Crist de manera general, ja fos tant en els textos de la patrística com en els reculls homilètics medievals.

Notem com Corella fa servir el que Miquel Dolç (1994: 84), tot partint dels paradigmes clàssics d'aquest recurs retòric i del seu estudi en les narracions mitològiques de Corella i *Lo somni* de Bernat Metge, anomena «metàfores expressives o ornamentals», Aquestes consisteixen en fer ús de substantius que canvien el referent

⁸⁵ Els volums *Terç* i *Quart del Cartoixà*, pels episodis evangèlics a què es refereixen, contenen escasses referències a Joan el Baptista. El *Primer* sí que en conté, atés que s'hi presenta a Crist com a Messies. De manera concreta, els capítols del *Primer* en què la figura del Baptista és important són els que tenen a veure amb el seu naixement, el baptisme de Crist per part de Joan i la seua mort a mans d'Herodes.

concret per un d'abstracte, amb una nova condició que afecta el significat simbòlic del referent. D'aquesta manera, observem com Corella aporta una nova significació a la figura del Baptista, tot usant un símbol poètic com és la metàfora amb referents actuals i propers als receptors del text corellà, actualitzats pel nostre lletraferit.

En segon lloc, a més a més, amb una extensió superior, detectem la introducció de determinats fragments en el *Segon* que incideixen de manera explícita en el vessant simbòlic de Joan el Baptista, tot recorrent sovint als textos evangèlics per fonamentar-la. El fet que siguin afegits per Corella determina el valor remarcable que aquest va atorgar-li al personatge evangèlic del Baptista i el seu significat dins el *Cartoixà*.

A l'exemple que ara presentem, notem com el Baptista se'ns mostra en primera persona, de manera directa, com una «entorxa» precursora de la llum de Jesucrist i de la fe en ell per part dels cristians. El següent fragment, afegit per Corella, substituïa una citació atribuïda a sant Hilari en VC, 243a, i es destaca la natura messiànica de Jesús:

Yo us he criat perquè d'ell fóseu dexeables, del vostre cor he adobat les meches perquè ell encenga la sua lum en vosaltres. No só yo la lum, mas testimoni de aquella. Yo só entorcha que ell, lum hi resplandor de la lum eterna, me ha encesa per fer lum a vosaltres, que trobàseu lo camí que a la sua lum vinguéseu; mirareu la sua presència, los miracles e doctrina, hi creureu hi conexereu que ell, hi no altre, és lo Messies. (*Segon*, f. 37d)⁸⁶

Amb aquest mateix sentit, d'anticipador de la llum, Corella incorpora de nou al *Cartoixà* un fragment respecte a VC, 246a que, a banda, caracteritza la «Ley vella» com la nit prèvia al dia que és Jesús i el cristianisme. Joan el Baptista és ara l'estel de l'alba, Venus, que apareix de manera quasi simultània amb el Sol, que és Crist:

Les steles en sos moviments denuncien que après de la nit deu venir lo dia hi la stela *Sperus*, que stel de l'alba-s nomena, més propinque que les altres promet lo dia hi no desapareix fins que la lum clara-s mostra. Tots los profetes en la nit de la Ley vella la venguda del sol Déu Jesús prometien, però la stela de l'alba, Joan Bartista, aparegué ensemps ab lo dia. (*Segon*, f. 40b)

Ara bé, quant a aquest darrer cas, la caracterització del Baptista com a un dels estels que anuncien la proximitat de l'alba ja havia aparegut en el text ludolfí de VC, 245b, en una glossa que Corella omet però que evidencia com Joan el Baptista presenta una forta càrrega simbòlica des dels primers moments del cristianisme, tal com apareix en les glosses.

Tot afegint fragments com els anteriors, Corella destaca en la seua obra un personatge com el Baptista, d'origen i vinculació jueva, que té la funció de pont entre la

⁸⁶ Notem la relació d'aquest fragment del *Segon* amb Jn 5, 35, d'on sembla que es deriva: «Joan era la llàntia encesa i resplendent, i vosaltres us vau deixar entusiasmar un cert temps per la seua claror.»

«foscor» de l'Antic testament i la «llum» que representa la vinguda del Messies per als cristians.⁸⁷ La prèdica sobre el Baptista implica el principi cristològic d'interpretació de l'Antic testament, del qual cap cristià no pot prescindir-ne i que funciona en base a l'esquema «promesa» (AT: profetes) – «compliment» (NT: arribada del Messies). El Baptista, per tant, possibilita una lectura cristològica de l'Antic Testament i destaca la centralitat de la figura de Jesucrist en el Nou Testament (Puig 2014: 160-161).

De qualsevol manera, l'operació de Corella consisteix en prendre aquesta potencialitat teològica i espiritual del Baptista per intensificar i evocar la figura de Crist i la seua passió; en definitiva, per a matisar de manera personal i amb uns objectius específics el *Cartoixà*. Aquesta opció esdevé destacable, com s'ha vist, quan Corella incorpora fragments que no estaven en l'original llatí, a partir dels quals es pot observar quin és el caràcter de la seua traducció que, en aquest sentit, s'allunya de l'original llatí.

En tercer lloc, presentem alguns exemples dels diferents «usos simbòlics» –que van més enllà dels epítets adés presentats–, que Corella atorgarà a Joan el Baptista en el *Segon*.

Així, trobem referències al símbol de l'*Agnus Dei* –símbol compartit de manera genèrica per cristians i jueus –, aportades pel Baptista qui presenta Jesús als jueus, ara en una citació atribuïda a Beda el Venerable en VC, 247b, que Corella amplifica amb nous continguts marcats pel fons teològic que denoten:

Unde Beda: *Lex et Prophetae usque ad Joannem*, quia non potuit ultra venturum prophetari, quod Joannis praeconio jam venisse clarebat. (VC, 247b)

Diu Beda: «Fins a Joan durà la Ley e los Profetes (Lc 16, 16), com podien més avant profetizar de aquell lo qual Joan ab lo dit mostrava?, dient: "Aquest és lo Anyell sens màcula (Jn 1, 36); *no-l cerqueu més tancat en l'archa de la Ley ni en los armaris dels Profetes. Moysés, qui us donà la Ley, los patriarques, reys hi profetes, més que la vida en què vivien lo desijaven veure; yo no-l vos profetize, de present lo prique, ab lo dit lo senyale.*» (Segon, f. 41c)

Corella incorpora *motu proprio* el fragment anterior assenyalat en cursiva, atés que no es troba en l'original llatí. Del text afegit, en destaquem l'advertiment explícit a un vosaltres indeterminat («no-l cerqueu»), que els jueus conversos o els criptojudais, possibles receptors del text corellà, podrien sentir com una al·lusió directa. Se'ls

⁸⁷ En aquest sentit, sobre la continuïtat i semblança entre Joan el Baptista i Jesucrist, tenint en compte els paral·lelismes fenomenològics entre ambdós predicadors i el seu origen comú com a jueus, veg. el treball de Fernando Bermejo (2010).

demana no cercar a Crist en l'Antic testament, sinó en els evangelis, mentre es fa ús, d'una manera gràfica, de la imatge associada a la representació del Baptista en la iconografia medieval, amb el dit assenyalant a Crist.

Per altra part, aquesta imatge del Baptista mostrant a Crist amb el dit índex apareix en diverses ocasions en el *Cartoixà*, afegida o retoricada per Corella, com és el cas de l'exemple següent, que destaquem en cursiva. Se'ns presenta un llenguatge pictòric i suggeridor, propi de l'estil corellà, amb l'objectiu de seduir per la via imaginativa el receptor del seu text:

Deinde subditur, omnes enim Prophetæ et Lex, quæ erant de Christo venturo, duraverunt usque ad Joannem, id est usque ad tempus Joannis, et etiam Christi: quia Christus et Joannes fuerunt quasi contemporanei, ex tunc enim cessaverunt legalia et prophetica. Ubi Christi tempus ostenditur, ut quem illi venturum esse dixerunt, Joannes venisse ostenderet. (VC, 247b)

E tornant a les evangèliques paraules, diu lo Senyor: «Tots los prophetes la Ley e les sues cerimònies han durat fins a Johan Babtista», perquè tota la Ley e les profecies eren del Rey e per lo rey Messies, *lo qual Joan ab lo dit mostrà als pobles: {41c} pintures, ymatges e figures eren; raó era que cessassen mostrant aquell qui figuraven.* (Segon, f. 41bc)

En el *Segon del Cartoixà*, Corella incorpora aquesta imatge del Baptista assenyalant a Crist, no només a l'exemple exposat sinó també en fragments dels fols. 111a («A la demostració fon per Joan Babtista, qui ab lo dit lo mostrà als pobles») i 138bc («Y allí stava ab los seus dexebles perquè, venint a ell los po- {138c} bles, se recordasen del testimoni de Joan quant ab lo dit lo mostrava al poble, y de les maravelles que en lo seu batisme eren stades»).

Ara bé, juntament amb aquestes incorporacions de la imatge del Baptista, cal dir que aquesta també es troba ja en altres fragments del text llatí, com en VC, 243a («*et postea digito demonstravit*») que Corella tradueix (Segon, f. 37c: «hi ab lo dit moltes vegades lo havia mostrat als pobles») o en VC, 245b: «*et prædictum digito demonstravit*», això és en el Segon (f. 40a): «hi Joan present ab lo dit lo senyalà». Amb tot, hem de posar en valor la incorporació de la imatge per part de Corella, car mostra una voluntat de presentar la figura del Baptista de manera destacada, remetent al retrat gràfic amb què el sant era reconegut i identificat pels cristians. A la ciutat de València, una de les parròquies més populars a l'edat mitjana fou la dels Sants Joans, dedicada a Joan el Baptista i a Joan l'evangelista, ambdós exemples i models a seguir per la seua proximitat amb Jesús, abans i després de la seua passió. La quantitat d'escultures i retaules amb la imatge del Baptista al segle XV valencià era freqüent i ha estat

analitzada per David Villaplana (1995: 405-406), qui recull testimonis d'obres atribuïdes als grans mestres d'aquell temps com Pere Nicolau, Pere Lembrí, Jacomart o Joan Reixach, entre altres, sobre aquest sant.⁸⁸

Tornant al fragment previ de la citació de Beda el Venerable sobre el símbol de l'*Agnus Dei* (pàg. 97), les referències a l'Antic testament, a «l'archa de la Ley» i a «los armaris dels Profetes», s'han d'entendre en funció dels textos messiànics aportats en aquest bloc de llibres bíblics sobre la vinguda de l'enviat de Déu. Una d'aquestes referències que estaria a la base del fragment del text corellà que comentem seria la d'Is 53, 6-7, amb la figura comuna de l'Anyell diví («Tots anàvem com ovelles disperses, cadascú seguia el seu camí; però el Senyor ha carregat damunt d'ell les culpes de tots nosaltres. Quan era maltractat, s'humiliava i no obria la boca. Com els anyells portats a matar o les ovelles mentre les esquilen, ell callava i ni tan sols obria la boca.»). Corella apel·la als creients en l'Antic testament, el poble jueu de manera específica, tot incorporant i assumint com a propis els profetes que anticiparen a Crist, en una argumentació dialògica inclusiva dels referents dels jueus abans de l'arribada de Jesús, que són també fonaments del cristianisme.

En aquest sentit, des de l'òptica cristiana, sobre la qualitat transversal i integradora del símbol del Corder amb què es representa Crist i amb què el presenta Joan el Baptista (Jn 1, 36: «i, fixant la mirada en Jesús que passava, va exclamar: "Mireu l'anyell de Déu!"»), Raquel Torres Giménez (2013: 55) reporta les següents paraules:

Aunque el simbolismo medieval bebe de muchas fuentes (Biblia judeo-cristiana, herencia de Oriente, herencia de Grecia y de Roma, herencia germánica), en este caso, las fuentes del símbolo son nítidamente bíblicas. Es más, el símbolo del Cordero, el Cordero de Dios en clave cristiana, atraviesa el Antiguo Testamento y el Nuevo Testamento y constituye un formidable eje integrador de lo disperso, desde la primera alianza y las promesas y las profecías mesiánicas veterotestamentarias hasta el triunfo del Apocalipsis, pasando por el sacrificio del Siervo, de la inmolación del definitivo Cordero Pascual que es el propio Cristo.

Així, veiem com Corella aprofita un símbol estretament lligat a Crist des dels primers temps de l'Església, com a corder sacrificat i com a ésser triomfant després de la resurrecció, que tindrà validesa al llarg de tota l'edat mitjana i acceptarà nous matisos i actualitzacions. Aquests nous significats d'un símbol canviant també s'observen en el

⁸⁸ Un estudi detallat d'un retaule medieval sobre la figura del Baptista a la Corona d'Aragó, es pot trobar en el treball d'Albert Velasco (2012). S'analitza el retaule de l'església de Sant Joan de Lleida que pintà Pere Garcia de Benavarri, on es recullen els principals episodis de la vida del sant i la importància d'aquesta figura en un temps contemporani a Corella.

Cartoixà, per tal com Roís de Corella destaca la figura de Joan el Baptista amb l'atribució d'epítets, com s'ha vist en la Taula 2, i la centralitat que se li atorga en relació a la *Vita Christi* de manera general.

Un nou exemple d'aquest ús simbòlic de la figura del Baptista en el *Cartoixà*, que Corella concreta arran les diferents operacions de traducció, el trobem en un fragment incorporat al *Segon* quant a VC, 288b, on es vol destacar la mort de Joan el Baptista com a prèvia de la passió que Jesús haurà de sofrir. El Baptista simbolitza el corder sacrificat, la passió per la veritat de Crist que ell anuncia i presenta als seus deixebles:

Qui·s pot indignar de qualsevol adversitat que li vinga, pensant en la mort hi en la causa de la mort de Joan Babtista, qui era sens peccat de mortal culpa? Podia lo Senyor en edat perfeta, resuscitant morts hi fent tants y tals miracles, delliurar del carçre a Joan Babtista; lo qual dins lo carçre del ventre de Elizabe[t]h sa mare lo féu alegre hi gran profeta, clos hi tancat lo Senyor dins la tanca verge dels liris de la sua intemerada Mare.

Per mínima hi injusta causa lo féu matar Herodes; però Joan per gran hi justa causa moria, per la veritat que pricava. Per la honor, lahor e glòria divina permetia lo Senyor que·l matàs Herodes. Havia dit qu·entre·ls nats de les dones algú no s'era levat major que Joan Babtista; major foren los martres, si Joan no morira martre. Tant se alegra en lo cel Joan que l'aja mort Herodes, no per la culpa de Herodes, mas perquè és mort per la honor divina.

Quant se entrestex hi pena en los inferns eternament Herodes perquè jurà hi acabà lo sagrament que inicament jurat avia! (*Segon*, f. 73a)

També, la redempció dels pecats, juntament amb la necessitat de penitència per aconseguir la salvació i la conversió, seran un dels elements que sovint són incorporats per Corella en fragments del *Cartoixà* on es tracta del Baptista. En el cas següent, el teòleg valencià afegí unes darreres paraules sobre aquesta exigència de contrició:

Deinde quasi declarando quod erat plus quam Propheta, commendat eum a temporis commoditate, in quo venit: quia in tempore gratiae, commodo et utili humano generi. (VC, 246b)

Continuant après lo Senyor hi declarant que era més que profeta, per la sua denunciació e pricació excelsa en lo temps de gràcia, *pricant als pobles penitència, sens la qual qui és lo qui salvar se puga*. (*Segon*, f. 40d)

Aquesta demanda de penitència i la capacitat del Baptista per portar-la a terme se'ns presenta en el *Cartoixà* sovint amb un llenguatge bèl·lic, absent del text ludolfí corresponent, que caracteritza el precursor de Crist com si d'un heroi cavalleresc es tractés, capaç d'oferir «l'entrenament» espiritual necessari per accedir a la vida eterna i evitar els pecats:

Unde Chrysostomus: Vides ergo quia magnus est Joannes, in cujus tempore, tanta gratia effusa est super terram; et

quod in diebus omnium Prophetarum factum non est, in illius tempore factum est, et ipse factus est gratiae {247a}

hujus minister: haec Chrysostomus. (VC, 247a)

Diu sant Crisòstom: «Mira quant és gran Johan Bapbista. No en lo temps dels patriarques, no en lo temps dels profetes,

mas en lo seu temps han après de combatre hi de pendre los peccadors lo celestial Regne ab les armes de penitència que ell ha mostrades.» (Segon, f. 41a)

Sobre aquesta condició, quasi militar, de Joan el Bapbista, reprenem un dels epítets que hem presentat a la Taula 2. En un se'l qualifica com a «scola d'heroyques virtuts». L'adjectiu «heroiques» sol concórrer en el *Cartoixà* en relació a Crist, sempre en un context bel·licista –en sentit teològic, però– que és propi també de les proses mitològiques corellanes. En l'obra que ara ens ocupa, el sentit «cavalleresc o bèl·lic», que es mostra en l'ús de determinats termes, s'associa a un heroisme cristià, i és per això que les «virtuts heroyques» s'assimilen a qualitats de la divinitat feta home.⁸⁹ Ja siga la figura de Jesucrist, ja siga la de Joan el Bapbista esdevenen així models cristians masculins per als lectors del *Cartoixà*, de la mateixa manera que la Mare de Déu, Maria Magdalena o la dona gentil seran models morals per a les receptores del text de Roís de Corella.

En darrer terme, el valor simbòlic del Bapbista es fa efectiu a partir de l'ús d'un llenguatge expressiu apelatiu, que mostraria una certa condició homilètica del text corellà i que ampliarem en § 2.6.1.2. «Textos i contextos: el Bapbista en la Patrologia i l'homilètica; Corella sermonador». En concret, serien aquells usos del llenguatge que cerquen l'embelliment del discurs i evidencien una voluntat catequètica i devota de manera més explícita i intensa, que tot seguit presentem.

La frase retoricada «La veu me fall per a dir les sues excel·lències!» (Segon, f. 41d), provinent de la llatina més neutra «*Silentio transeo cetera*» (VC, 248a), esdevé al nostre parer un d'aquests elements que combina discurs escrit i elements propis de l'estil directe; de la immediatesa entre emissor i receptor pròpia dels sermons orals. En aquest cas, aquesta expressió s'usa per posar en valor les qualitats de Joan el Bapbista, el simbolisme i la funció del qual hem presentat.

Un nou exemple d'aquest llenguatge expressiu amb què es referit el Bapbista el trobem en el fragment amplificat per Corella, on s'ha afegit una referència a Lc 7, 28 («Us ho assegure: entre els nascuts de dona no hi ha ningú més gran que Joan»), que

⁸⁹ El concepte de «*miles Dei*» es troba a la base de l'ús d'aquest llenguatge i d'aquesta perspectiva bel·licista i heroica; de manera especial, pel que fa al pecat. Agustín Rubio Vela (2014) desenvolupa aquesta idea en relació a l'obra de Corella la *Sepultura de Francí Aguilar*, en unes coordenades teologicoculturals aplicables també al *Cartoixà*.

amplia la condició elevada de Joan el Baptista. Notem la derivació lèxica entre «paga» i «pagaren»:

Ecce quam de facili peccatum transit de
uno in omnes. Similiter etiam qui ludum
et spectaculum illud inspiciebant,
consortes sceleris cum facientibus
fiebant. (VC, 288b)

Hi ací aprenem com fàcilment de hu en
los altres lo peccat passa. *Quina paga tan
gran del ballar hi del convit pagaren,
consentint hi aprovant mort crudelíssima
de aquell qui no y havia altre major en
tots los fills de les dones!* (Segon, f. 72d)

Amb un sentit semblant, el fragment «Romania lo cors de Joan en terra com malfactor, scelerat o ladre» (Segon, f. 73b), derivat d'un més neutre «*et insepultum reliquerat*» (VC, 289b), ha estat amplificat i retoricat per Corella, tot presentant el Baptista amb una gradació en els adjectius que el qualifiquen.

Sovint, com s'ha vist, hi ha operacions de traducció que pretenen apel·lar al receptor del text corellà, perquè la figura del Baptista i els seus fets commoguen i siguem un exemple a seguir:

Merito ergo concussa sunt viscera, corda
tremuerunt. (VC, 290a)

Mèritament, donchs, les nostres entràmenes se
moven hi lo no- {73d} stre cor tremola com la
divina bondat ha pogut sostenir un tan leyg
delicte.» (Segon, f. 73cd)

En definitiva, notem com Corella desenvolupa en la seua obra un símbol com el del Baptista que li permetia connectar amb els seus receptors, que podien trobar en aquest un referent comú i proper per apropar la seua fe als postulats del cristianisme des de diferents intensitats i orígens. Aquesta operació s'observa en l'ús retoricat dels termes amb què s'associa de manera més directa el Baptista i també en l'amplificació i incorporació de fragments diversos, en què es mostra la voluntat de destacar aquesta figura, sempre vinculada a l'objectiu de posar en valor la vida i obra de Crist, objectiu darrer del *Cartoixà*. L'ús i el domini del llenguatge esdevé, per tant, la marca personal de Roís de Corella en aquesta obra, on demostra una àmplia capacitat literària així com uns coneixements bíblics i teològics remarcables.

2.6.1.2. Textos i contextos: el Baptista en la Patrologia i l'homilètica; Corella sermonador

Com s'ha volgut mostrar en el subapartat anterior, la funció de Joan el Baptista en relació a la figura de Crist i el pas cap al cristianisme són elements tractats sovint pels teòlegs. En aquest sentit, en el *Segon* són freqüents les citacions de pares de l'Església que fan referència a aquest personatge evangèlic i que ja es trobaven en l'obra

del cartoixà alemany, atesa la seua significació i importància en tots els temps del cristianisme.

Així mateix, en el volum 221 de la *Patrologia latina* (Migne 1844-1855), on es recullen diferents índexs temàtics, analítics, etc., sobre els continguts d'aquesta extensa obra, n'hi ha un que aporta les referències sobre els sants. D'entre aquestes, l'entrada de sant Joan Baptista és de les més abundants (*PL* 221, col. 33),⁹⁰ i esdevé una mostra de la producció de textos sobre aquest personatge bíblic que s'havien destinat a l'homilètica de manera més específica.

Una obra on també es troben textos homilètics sobre Joan el Baptista és el recull *Sermones de tempore et de sanctis*,⁹¹ de Jacob de Voràgine, l'autor també de la *Legenda aurea*. Els sermons que fan referència al Baptista s'agrupen sota el capítol «*In decollatione sancti Johannis Baptistae*»; en concret, n'hi conté sis sermons titulats de la següent manera: «*Johannes Baptista fuit missus*», «*Johannes Baptista dictus est lucerna ardens*», «*Johannes Baptistae quadripliciter est persecutus*», «*Johannis Baptistae excellentia patet*», «*Johannis Baptistae missa prerrogativa*» i «*Johanne Baptista non surrexit viator quadruplici*».

Un exemple de la importància d'aquests sermons sobre sants en la literatura religiosa medieval, contemporània a Corella, el trobem en les 15 edicions incunables, que s'imprimiren de l'obra *Sermones de sanctis* de sant Vicent Ferrer,⁹² on hi ha un conjunt de textos homilètics en llatí que tracten del baptisme de Crist per part de Joan el Baptista.⁹³

Ja en el *Segon del Cartoixà*, també es troben referències a textos de la patristica i dels predicadors medievals que havien tractat de sant Joan Baptista.

⁹⁰ S'hi remet a obres de sant Ambròs (*PL* 17, cols. 706, 708-709), sant Agustí d'Hipona (*PL* 38, cols. 1306, 1308, 1312, 1316, 1319, 1327, 1406, 1408; *PL* 39, cols. 1674-1675, 2110, 2113-2114, 2117-2118; *PL* 46, cols. 846, 991, 994), sant Bernat (*PL* 183, col. 397; *PL* 139, col. 991), o sant Màxim (*PL* 57, cols. 647-649, 651, 655, 658, 661, 859, 863), entre altres obres i autors.

⁹¹ Referència ISTC: ij00197000. Prenem les dades de la còpia digital disponible des d'<http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000100947>

⁹² La majoria es publicaren a Alemanya i França. La primera edició és del 5 de setembre de 1482, per Johann Koelhoff (ref. ISTC if00126500); la darrera del període incunables s'imprimí a Lió el 1499, a les premses de Johannes Clein (ref. ISTC if00138600).

⁹³ Prenem la informació del volum digitalitzat d'una còpia de l'incunable de l'edició de Colònia de 1487, editat per l'impressor Heinrich Quentell (ref. ISTC if00130000), que es troba a la Biblioteca Valenciana (Signatura BV Inc/50). Disponible des d'<http://bivaldi.gva.es/consulta/registro.cmd?id=2736>

Una d'aquestes la trobem de manera explícita en un breu fragment del *Segon* afegit per Corella, qui remet a textos sobre el «precursor» de Crist escrits per sant Joan Crisòstom, pare de l'Església, tot referint-se al qui fou arquebisbe de Constantinoble «qui altament les laors de sant Joan ha scrites» (*Segon*, f. 40c). Com hem dit, aquesta al·lusió a les homilies que sant Joan Crisòstom dedicà al Baptista a partir de l'evangeli de Mateu no figura en VC, 246a. En concret, el teòleg valencià deu fer referència a diferents textos de les *Homiliae in Mattaeum*, de sant Joan Crisòstom (*PG* 57), com siguen l'«Homilia XI» (Mt 3, 7), la «XII» (Mt 3, 13), la «XIV» (Mt 4, 12), o, entre altres, la «XXXVII» (Mt 11, 7); el fragment breu que ara hem comentat, en el context del *Segon*, fa referència al verset de Mt 11, 11 (cols. 422-425).

Un nou exemple del coneixement bíblic de Corella, que li serveix per amplificar el que es diu en VC, 290b sobre el càstig per als executors de Joan el Baptista, el trobem en el següent fragment afegit pel mestre valencià, on explicita la lectura d'una font veterotestamentària que no és la ludolfina, sinó que parteix del Primer Llibre dels reis:

Legim que edificant Salamó lo temple, no sentien colp de martell, de pichs ni scarpres; de fora venien dolades les pedres, segons lo loch que devien tenir en lo temple. En aquest món les pedres per al temple de la Hierusalem superna per tribulacions hi angústies, penes hi martiris, lo Senyor les adoba segons los graus que té aparellats als seus elets en la eterna glòria. (*Segon*, f. 74a)

L'origen de les paraules prèvies, d'aqueix «Legim», glossa el verset d'1Re 6, 7: «L'edifici del santuari era de carreus ja preparats a la pedrera, de manera que no es van sentir ni martells ni escarpres ni cap altra eina de ferro mentre el van construir.» Així, observem que Roís de Corella, com a mestre en sacra teologia, coneixia els referents espirituals i eclesiàstics de la cultura medieval i, en ocasions com les que acabem de comentar, explicitava aquest saber, tot vinculant-lo a un personatge concret a qui atorga una posició especial en la traducció de l'obra ludolfina.

Un nou exemple per part del nostre autor d'aquest coneixement teològic sobre Joan el Baptista, el trobem en un fragment del *Segon* amplificat respecte al text llatí de VC, 243a, en un subcapítol on es planteja un debat teològic sobre si, com afirmaven alguns profetes de la vinguda del Messies, Crist davallaria també a l'infern, a més de fer-ho a la Terra. Corella, en el fragment amplificat que segueix, fa referència a altres consideracions sobre la qüestió, en què es denota el discerniment vers la controvèrsia teològica i vincula aquest saber amb Joan Baptista:

Et potest dici quod non simpliciter
dubitavit de descensu ad inferos; sed de

Hi perquè és cert que així com los profetes parlen hi
denuncien lo seu adveniment en la terra, així

descensu in anima et corpore ad eos. (VC, 243a)

scriuen lo seu devallar a les infernals claustres, les quals profecies sant Joan no ignorava. *Per ço alguns doctors dien que no dubtà Joan si l'ànima del Senyor hi devallaria, mas si, ans de morir, vivint delliberava visitar aquells sancts pares que tant lo desijaven.* (Segon, f. 37d)

A més, per tal de valorar el nivell d'influència i assimilació dels textos de la patristica i l'homilètica medieval per part del nostre autor, hem de tenir en compte el vessant de predicador que mestre Corella va exercir en diferents ocasions, algunes de les quals en moments destacables de la vida social i religiosa de la València del seu temps.⁹⁴ Podem deduir que el coneixement d'aquestes fonts bastirien de materials textuais i teològics la seua tasca de predicador i mestre en teologia.

Tot i que no s'hagen conservat textos homilètics de Roís de Corella, com ocorre amb part de la seua poesia i, especialment, de la prosa religiosa com la reportada pel bibliòfil Vicent Ximeno (1747-1749: 62) *Tractat de la Concepció de la Sacratíssima Verge Maria, Mare de Déu, Senyora nostra, fet per lo Reverent Mestre Corella* i les referències a la *Història de la passió o Lo Passis*,⁹⁵ de la qual el fill de Joan Roís de Corella rebé permís per part dels Jurats de la ciutat de València per imprimir-la el 1506 (Chiner 2014: 219), és segur que en va escriure per a llur activitat de predicador. Possiblement, no passaren a la impremta. Una altra hipòtesi és que aquests materials acabaren formant part dels fragments afegits per Corella al *Cartoixà*, o que determinades parts incorporades a aquesta obra ho foren a partir de la seua experiència com a sermonador. Roís de Corella amplificaria així el contingut de la seua traducció, tot partint de la seua experiència homilètica; a la inversa, en el procés d'estudi i traducció de la *Vita Christi* podria aprofitar els continguts teològics d'aquesta per emprar-los en els seus sermons.

Sobre aquesta operació d'assimilació i reaprofitament de continguts doctrinals i religiosos que podien servir tant per als sermons orals com a per a la literatura religiosa

⁹⁴ Josep Guia (2008: 631) documenta la primera participació de Roís de Corella com a sermonador, el 1470, el dia dels Innocents, que va ser encarregada per la confraria de l'Hospital dels Innocents. L'autor de l'*Espill*, Jaume Roig, com a administrador de l'Hospital, va anotar-ne el pagament. Un recull dels testimonis documentals sobre sermons promulgats en diversos esdeveniments religiosos i socials per part de Roís de Corella, entre els anys 1470 i el 1497, l'any de la seua mort, es troba al treball de Vicent Pons (2014: 67-68), i mostren una activitat constant. També Abel Soler (2014: 209-213) actualitza les dades sobre la formació religiosa i la prèdica del teòleg valencià, tot destacant-ne una certa fama que la societat valenciana del moment li retia com a bon sermonador.

⁹⁵ Josep Lluís Martos (2008: 13-14) aporta dades sobre aquesta darrera obra tot partint de Francesc Carreres Calatayud (1949: 624-626) qui donava la notícia de l'existència del projecte d'edició d'un text de Roís de Corella no conservat. Sobre els detalls d'aquesta qüestió, veg. pp. 54-55.

escrita, Hauf (2004: 257-258) ha destacat la condició d'aquesta darrera com una forma de predicació, però amb un suport material distint. Per tant, l'obra religiosa de Corella, en especial quan en el *Cartoixà* planteja diverses operacions de traducció amb la finalitat d'adaptar aquesta obra a un públic i un context determinat, prendria també aquest caràcter homilètic però escrit. De la mateixa manera que es pretenia amb la predicació, es buscava una finalitat didàctica i exhortativa, és a dir, «instruir o informar sobre la fe i els *mores* o costums i d'exposar la doctrina cristiana d'una manera persuasiva i devota, a fi que pugui arribar a ser entesa pel poble fidel.» (Hauf 2004: 258)

En aquest sentit, per referir-nos a la qüestió de la possible literatura homilètica no conservada –o reutilitzada– de Roís de Corella, destaquem el treball de Martos (2008), d'on hem pres les referències anteriors als textos perduts de Corella. En l'article de l'investigador valencià s'edita la peça literària titulada «Poema que mossén Fenollar tramés a mossén Corella, que, legint-la tota, diu mal e, legint-la per la mitat, diu bé», que evidencia el prestigi homilètic del lletraferit valencià (Martos 2008: 15):⁹⁶

Un altre sent Pau no sou vós, mossényer,
hoyn-t-vos contemple d'aquells ralladors.
Quant vós sermonau, no-s pot goig atényer:
alegra's lo temple sens vostres favors.
Tothom s'entresteix d'ohir-vos en trona.
De vostre scilenci lo pobl-és content.
La fama vos creix sens bé que resona.
D'un altre Terenci no us loha la gent.

En el *Segon del Cartoixà*, hi ha expressions i fragments que remetent a aquesta condició de sermonador i comentarista dels evangelis per part de Corella i que esdevenen fórmules assimilables a l'oralitat homilètica. Tot seguit, presentem alguns casos que mostren aquesta qualitat moralitzadora de l'obra del teòleg valencià:

En un primer exemple, a banda del caràcter didacticomoral del fragment, notem també com s'omet la referència directa als jueus del text ludolfí. Destaca l'amplificació de les paraules «*Ubi sciendum*», que en el text de Corella es vinculen al passatge evangèlic (Mt 11, 16-19) del capítol on es troba.

---

⁹⁶ Riquer (1964: 257, nota 24) indica la condició de Corella com a sermonador també referint-se a aquest poema; a banda, considera que l'obra del mateix Corella la *Vesió que véu a la porta de Nostra Senyora de Gràcia* presenta característiques de sermó, entenem que a partir dels tres objectius del text (raonar a favor del dogma de la immaculada concepció, descriure un nou retaule d'una capella de l'església de sant Agustí i lloar mossén Ferrando Dieç) i els set arguments amb què el lletraferit valencià defensava la puresa de la concepció de la Mare de Déu, entre altres elements.

Ubi sciendum quod pueri Hebraeorum, ad exercendum se in ludis honestis, inducentibus ad virtutes, et retrahentibus a vitiis, talem ludum habere consueverunt. (VC, 248a)

Devem notar per a entendre aquesta evangèlica letra que molt val per a virtut quant en la puerícia los fadrins en actes de virtuts se crien. Hi per ço és gran prudència quant en jochs honests se exerciten. (Segon, f. 42b)

En el mateix capítol, un cas on es glossa la figura de Joan el Baptista resulta paradigmàtic d'una amplificació amb una certa estructura i condició homilètica, per la glossa d'un verset evangèlic, l'ús d'un llenguatge expressiu i directe, així com del recurs a Aristòtil, com a autoritat:

Huic negotio, simile est negotium circa Judaeos, et postea Christi tempore factum. (VC, 248a)

Aplicat al propòsit de les evangèliques paraules, era vengut Joan en {42c} lo desert en austeritat de vida, del qual diu lo Senyor que no menjava ni bevia en sguart dels altres hòmens, «hi ço que és poch», diu lo Aristòtil, que per no res se pot entendre. Hi no-l volgueren creure ni per la sua pricació venir a penitència. Mirant la aspredat de la sua vida, vench après lo Senyor benigne, dolç, mansuet e misericorde, menjant hi comunicant ab los hòmens, acollint los peccadors, imposant-los poca o no alguna penitència, dient-los: «Anau e no vullau més avant pecar.» Ni per ço, a devoció, ni a pietat se movien, ans en la sua obstinació perseveraren, hi la vida aspra de Joan hi la dolça benigne del Senyor en mal interpretaven. (Segon, f. 42c)

Plantegem, tot seguit, un tercer cas amb fórmules que exhalcen els textos evangèlics i es vinculen a la capacitat homilètica de Corella, on l'amplificació i la referència als evangelis se centra ara en la Mare de Déu i la festa de la seua assumpció:

Haec autem historia quae hic tangitur, licet ad beatam Mariam non pertineat: tamen hoc Evangelium in die Assumptionis ejus legitur, vel quia ipsa est castellum in quod Dominus intravit, vel quia vitas et officia istarum sororum habuit. Castellum quippe fuit corpus intemeratae virginis Mariae, quod intravit Dominus Jesus in conceptione. (VC, 267a)

Grans són los misteris de aquesta evangèlica ystòria, hi senyaladament no deu passar en scilenci, que en la assumpció de la nostra Senyora se canta aquest evangeli; perquè és castell hon Déu entrà per fer-se home hi perquè aquestes dos vides en ella perfetament se troben. (Segon, f. 56b)

Un nou exemple d'aquesta apel·lació expressiva als evangelis, se'ns mostra en un cas amb un «nosaltres» absent del text llatí, que remetria a una situació i a una lectura homilètica i moralitzadora:

Et ne ad abnegandum se, et tollendum crucem auditores terreantur, ideo

tristibus laeta subjungit dicens. (VC, 400b)

Hi perquè aquestes coses no ls semblen
amargues, *hi a nosaltres, qui après d'ells*
les legim en los sagrats evangelis,

recorda'ls lo Senyor lo premi hi les
penes. (*Segon*, f. 156c)

Així, presentem seguidament un darrer cas sobre aquesta necessària vinculació
amb l'auditori, pròpia de les recomanacions medievals sobre la predicació:

clamantes praedicando coequalibus,
secundum capacitatem auditorum
doctrinam temperando (VC, 249a)

Aquests tres actes acostumen los hòmens
en los mercats hi places; *als qui són ab*
ells coheguals canten, que significa que
lo qui prica se deu egualar ab aquells a
qui prica, que sia tal la sentència e
paraules com pot rebre la capacitat dels
qui-l escolten. (*Segon*, f. 42d)

Respecte al fragment ludolfí, notem com Corella explica i concreta, per una part, qui són els «coheguals», és a dir, els qui escolten la prèdica; de l'altra, el lletraferit valencià especifica que l'adequació del sermó als oients ha de basar-se en l'adaptació del llenguatge emprat pel predicador («la sentència e paraules.»). Es deriva, per tant, un cert mestratge en les paraules de Corella sobre com ha de ser la relació de qui predica amb qui l'escolta, especialment pel que fa a l'ús del llenguatge. Destaquem, doncs, com Corella afig un matís propi sobre un motiu bàsic de la predicació oral medieval, com és tenir en compte aquells qui escolten el predicador.

Endemés, hem de preguntar-nos per què Corella va aconseguir fama i prestigi com a sermonador, vistes les nombroses ocasions en què va exercir aquesta funció. Sens dubte, a més del domini del llenguatge per part de Corella que hem esmentat, la fama literària degué ser un dels elements a destacar en aquest reconeixement; tal com es pot deduir de l'assimilació de textos seus en el *Tirant lo Blanc* encara en una etapa primerenca de la seua vida, però certament productiva.⁹⁷ Sembla, a més, que el renom de Corella provenia de les seues poesies amoroses, tal com s'explicita en l'obra de Jaume Gassull (1496) *Lo somni de Joan Joan*, on una de les dones que participen en aquest debat literari, coneixedora del *Salteri* i del *Tirant*, és referida de la següent manera: «Diga-us-ho ella, / que del senyor mossèn Corella / llig los més dies / totes les seues poesies». Quant a aquests versos, Ferrando (2013b: 651) destaca la persistència del valor literari de l'obra poètica corellana, que cohabita amb els temes i gèneres que

⁹⁷ Sobre la connexió entre Joanot Martorell i Joan Roís de Corella, són abundants les referències bibliogràfiques que versen al voltant de les relacions familiars entre ambdós nobles valencians i la influència dels textos de Corella en el *Tirant*, entre altres qüestions. Sobre aquesta qüestió, veg. Garriga (1991), Hauf (1991), Cingolani (1993), Guia (1996), Miralles (1998), Colón (1999) o Soler (2014), entre altres. Darrerament, Chiner (2014: 134-135), tot partint de treballs previs, indica el veïnatge de les famílies Martorell i Corella a la plaça de sant Jordi de la ciutat de València, així com la relació amb Ausiàs March.

conrea en la darrera etapa de la seua vida: «La dada és també interessant per la data tan tardana d'aquesta manifestació, perquè vol dir que, a pesar de l'orientació més estrictament religiosa del Corella madur, el públic lector femení continuava adilitant-se amb les poesies amoroses del Corella jove.»

Ara bé, més enllà de l'alt nivell en la consideració de l'obra literària de Corella que donés suport a la seua fama i reconeixement com a sermonador, hi ha un altre element que fonamentaria aquesta projecció social com a autoritat moral de la ciutat de València, reflectida en l'activitat homilètica. La predicació s'adequava a la societat del moment; en termes pragmàtics, del nivell d'adaptació al context enunciatiu per part del sermonador, en depenia el seu èxit i la seua consideració. D'aquesta manera, ho exposa Coste (2004: 30):

La prédication doit avant tout se saisir dans sa faculté à s'adapter aux circonstances mêmes de l'énonciation. N. Bérou parle à cet égard d'«un certain sens de l'événement, de l'actualité, de la relation singulière entre tel prédicateur et tel auditoire» (Bérou 2000: 417). L'engagement du prédicateur dans une situation consiste donc à s'adapter à son auditoire (c'est là l'aspect «tactique» du problème: tout prenant en compte diverses options qu'il faudrait optimiser, le prédicateur n'est pas un stratège, puisqu'il ne présage pas d'un projet futur) et à se risquer à laisser échapper des signes qui ne cadrent pas (et c'est là l'aspect pratique de son engagement à la fois corporel, langagier et non réflexif dans une situation).

Així doncs, Corella, amb les seues paraules i els seus ensenyaments públics, basats en una formació teològica sòlida i reflectida en el *Psalteri* i el treball del *Cartoixà*, devia connectar de manera efectiva amb el seus receptors, amb el seu auditori, un dels elements fonamentals d'una situació d'enunciació. El públic de Corella cercava respostes i models pràctics per a la seua quotidianitat espiritual i religiosa, necessitat que, d'altra banda, havia fet emergir textos de caràcter pragmàtic a nivell social com les hagiografies o les *Vitae Christi*, aspecte aquest on la llengua és un element clau, que explica la proliferació d'aquestes obres en diverses llengües romàniques.

Així, aquesta connexió amb la comunitat, aquest pragmatisme vital, literari i social de Corella podria tindre base en els postulats de John Duns Scotus. En aquest sentit, ho indica Soler (2014: 34), arran la particular condició civil i eclesiàstica de Corella:

Mossén Corella mostrà una opció *personalíssima* de vida —predicador, però no capellà; pare responsable de família, però ja no cònjuge; retirat d'ancià a Sant Francesc, però no mai frare profès—, tal vegada influïda per les seues lectures a la biblioteca dels franciscans, que solia freqüentar. Particularment, li seria grat el concepte de persona com a *ultima solitudo* de John Duns Scotus (1266-1308). El teòleg escocés defenia la importància de la independència personal, no entesa com a clausura o aïllament, sinó com una aposta de diàleg interior per afirmar la pròpia personalitat i poder contribuir a la millora de la comunitat.

En conseqüència, si tenim en compte la fama literària de Corella, a més de l'opció vital escotiana que sembla assumir el nostre teòleg, vinculada a un cert compromís amb la comunitat, podem deduir que els seus sermons i textos com el *Cartoixà* pretenien oferir models pragmàtics per als seus receptors: Crist serà un dels referents més evidents per a aquests, així com la Mare de Déu o determinats personatges evangèlics com Maria Magdalena, entre altres; en aquest capítol hem destacat la figura de Joan el Baptista.

Arribats a aquest punt, ens plantegem els motius pels quals Corella remet a aquest personatge evangèlic de manera particular en el *Cartoixà*. La resposta es pot derivar del fet que el teòleg valencià s'adreça a un determinat grup social, com són els jueus conversos a més del suport a la idea de Crist com a model de vida social, tots dos de manera «intrumental» i «pragmàtica».

S'entén d'aquesta manera que els sermons, com a element per al penediment i la conversió sincera, esdevenen una pràctica social, on el context és fonamental per a la consecució dels seus objectius. Tots els recursos emprats en el discurs s'adrecen cap a un canvi en les pràctiques socials (Coste 2004: 31):

La conversion ne peut en aucun cas s'opérer par un certain charme exercé par le prédicateur: ni son sujet, ni ses références patristiques ne le lui permettent. La séduction d'un geste esthétisé n'est pas opératoire. Il faut pour cela renoncer à une conception du langage comme jeu du signifiant et du signifié qui empêche de penser autrement que de manière interne, pour en revenir à une conception instrumentale et pragmatique: le langage est quelque chose que l'on ajuste pour apparaître et agir sur une scène, au sein de pratiques sociales.

D'aquesta manera, no només el coneixement bíblic de Corella i llur vàlua literària –això és el domini del llenguatge–, sinó també el control i l'adequació dels diferents elements del context en el qual es va trobar, van permetre que fos reconegut a nivell social i també literari i moral.

En el *Segon del Cartoixà*, el tractament particular de la figura del Baptista (l'atribució de metàfores diverses, les diferents operacions de traducció efectuades) mostren aquesta voluntat d'adequació a un públic, els dels conversos, que necessitava models i referents de la pròpia tradició jueva que els permetés assumir de manera plena els postulats del cristianisme, a base de penitència: en definitiva, la conversió sincera i completa.

Notem, doncs, la doble condició de teòleg i mestre de Roís de Corella, que s'articulava en base a uns continguts religiosos i a l'assoliment d'unes fonts que havia incorporat al seu quefer teològic, juntament amb una manera amb què articular i posar a l'abast aquest repertori, de manera devota i catequètica, en el context social on hi visqué: en conclusió, Corella fou capaç de vincular hàbilment un «què» –teològic, doctrinal– amb un «com» –un discurs propi, catequètic.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

2.7. La tècnica traductològica de Corella de la *Vita Christi* al *Segon del Cartoixà*

Diferents estudis sobre el grau d'intervenció de Roís de Corella quant als continguts de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia i altres obres seues, mostren que l'escriptor valencià els hi adaptà atenent a graus i mesures diverses per encabir-los en el seu projecte. En concret, sobre aquest aspecte en el *Terç del Cartoixà*, extensible a la resta de volums del *Cartoixà*, Joan Maria Furió (2013) presentà una primera classificació de les diferents operacions elaborades per Corella en aquesta obra que, a grans trets, consisteixen en: l'eliminació de glosses i referències dels autors d'aquestes, la incorporació de continguts, la reubicació de fragments concrets i les amplificacions, juntament amb retoricacions i modulacions.

De manera més general, sobre la tècnica de traducció del nostre autor en obres religioses, tot referint-se a la traducció del *Psalteri* de Roís de Corella imprès a Venècia el 1490, Martínez (1994: 14) assenyalava que Corella no defugí la literalitat i l'esperit essencial de les obres que traduïa, com era propi de la tradició i el context cultural de l'edat mitjana, sinó que els aportà el seu estil i la seua visió quant al fet literari i la divinitat. Així doncs, hi deixà la seua petjada com a individu en l'adaptació a l'estil literari dominant en el tombant del segle XV en les nostres lletres, que rebrà el nom de «valenciana prosa» per part de la historiografia moderna. El terme «prosa artitzada» es presenta com a revisió d'aquell terme que remetia a «una forma cultista de dir “llengua valenciana”». (Ferrando 1993a: 28)

Hom ha assenyalat el fet que la traducció de textos religiosos medievals, com el *Psalteri* o el *Cartoixà*, s'inscriu en una certa tensió entre la literalitat de voler mantenir un sentit teològic original i ortodox, amb les possibilitats d'oferir i millorar un text tot buscant la transmissió d'un significat teològic concret. Calia tenir en compte les implicacions d'un registre que requeria un llenguatge propi, ja fos pel seu arcaisme, ja fos per la seua qualitat «artitzada» o volgudament «cultista».

També sobre la traducció del *Psalteri* de Corella, suara referit, i per explicar millor aquesta tensió de què hem parlat que afecta també la redacció i edició del *Cartoixà*, sobretot pel que fa al nivell «no ordinari» del llenguatge emprat, Wittlin (1995b: 25) indica el següent:

Crec que podem assumir que els traductors de textos religiosos eren des de sempre conscients que treballaven amb una llengua no ordinària i que això els permetia procediments extraordinaris.

L'exclamació del profeta que Déu havia arranjat tota la creació –doncs també de la creació literària– «segons mesura, nombres i pes» (Sv 11, 20), i la frase de sant Jeroni que en la Bíblia hi ha misteris fins i tot en l'ordre dels mots, hauran fet preferir a molts traductors de limitar-se a una literalitat extrema. [...] Però un bon traductor i estilista com Corella devia veure que el mateix to extraordinari i sublim es pot aconseguir sense fer violència a la llengua. Ell també creia que les pregàries no podien usar mots i frases de cada dia; però ell veia la possibilitat d'arribar a aquesta «alteritat», no amb calcs de l'ús dels pronoms llatins, per exemple, sinó emprant un català més refinat i retòric, la «valenciana prosa».

Hem de deduir, en conseqüència, del que exposem en aquest capítol i del que n'hem indicat en anteriors, que la tècnica traductològica de Roís de Corella en el *Cartoixà* presenta dos nivells: d'una banda, el que afecta l'estructura del contingut quant a la *Vita Christi* ludolfina; d'altra, el nivell que s'ocupa de la traducció i l'adaptació a un estil propi de llenguatge, el qual per la seua part determina un ús del català «artitzat» o «retorcat» entre els coetanis de l'autor, a qui seguiran com a model lingüístic, literari, etc.

Seguidament, a partir de les notes de l'edició, presentarem exemples de la diversa casuística en les operacions de traducció entre la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia i el *Segon del Cartoixà* de Roís de Corella.

2.7. LA TÈCNICA TRADUCTOLÒGICA DE CORELLA DE LA VITA CHRISTI AL SEGON DEL CARTOIXÀ

2.7.1. Omissions: de contingut i d'autoritats

En primer lloc, trobem determinats casos en què les omissions de contingut entre la *Vita Christi* i la traducció de Corella tenen a veure amb el fet que els fragments no incorporats del text llatí contenien informació ja apareguda i, per tant, Roís de Corella els consideraria redundants i que no s'adien amb el seu objectiu de «traduir» el text ludolfí per a un públic seglar.

En el cas següent, s'ha prescindit d'una citació atribuïda a sant Remigi en VC, 318b, en la qual s'explicava l'origen i el significat del terme Beelzebub, que ja s'havia exposat des de l'inici del subcapítol segons la nostra edició:

In hoc simulachro dicebant Judaei principem daemoniorum habitare; tum quia in eo fuit principium idololatriae, tum quia nullum idolum inveniebatur illo efficacius, tum quia cultus ejus erat generalior apud omnes Gentes. Licet enim quaelibet natio haberet alios Deos speciales, hunc taraen tanquam universalem Deum venerabantur omnes. Itaque in virtute principis daemoniorum, qui in hoc idolo habitabat, Pharisaei Dominum facere miracula dicebant. {318b}

Unde Remigius: Beelzebub autem, ipse est Beel, et Baal, et Beelphegor. Bel fuit pater Nini regis Assyriorum; Baal dictus est, quia in excelso colebatur; Beelphegor a loco, id est a monte Phegai. Zebub, servus fuit Abimelech filii Gedeonis, qui occisis lxx fratribus, aedificavit templum Baal, et constituit eum sacerdotem in ipso, ad abigendas muscas, quae ibi congregabantur, propter nimium cruorem victimarum; Zebub namque musca dicitur, Beelzebub ergo vir muscarum interpretatur. Unde propter spurcissimum ritum colendi, dicebant eum esse principem daemoniorum. Nihil ergo sordidius invenientes, quod Domino objicerent, dicebant eum in Beelzebub ejicere daemonia: haec Remigius.

Hoc autem totum ex invidia faciebant, de qua hic dicit Chrysostomus: Tale quid estaemulatio, qua non utique erit malitia alia deterior. Sicut enira porcus gurgite, et daemones jactura nostra, ita et

aemulator proximi laetatur malis; et queraadmodum scarabaei nutriuntur stercore, ita et hic aliorum infortunatas: haec Chrysostomus. (VC, 318ab)

En aquesta ydola deyen los jueus que abitava lo príncep dels diables, perquè fon lo principi de la ydolatria; hi perquè alguna altra ydola no stimaven tan poderosa. Hi encara, perquè generalment totes les nacions la colien. Hi axí, los inichs fariseus afermaven que n la virtut del gran diable que abitava en aquella ydola, Jesús de Natzareth lançava los diables.

[Unde Remigius...]

Diu sanct Crisòstom: «No·s pot trobar malícia més pestilent que enveja; axí com lo porch en lo pudent fanch se bolca hi los diables en la nostra pèrdua, axí lo envejós se delita los dans del prohisme. Hi axí com los scaravats en la sutzietat se pexen, axí los envejosos dels mals hi dans que·ls altres passen.» (*Segon*, f. 93b)

S'observen, d'altra banda, casos en què el passatge omés no presentava un contingut exposat de manera prèvia, sinó que aportava nova informació, que es consideraria sobrera, tal com s'observa a l'exemple següent:

Et post miraculum de passione ostensum, dimissa turba, statim, ascendit, Jesus eum discipulis, in naviculam, fugiens turbae applausum et reverentiam, et ut a turba remotus doctrinae vacaret discipulorum, dans in hoc nobis simile faciendi doctrinam et exemplum. Et venit in fines, seu partes, Magedan, *seu Dalmanutha, quod secundum Augustinum, idem est secundum rem et eadem terra dupliciter vocata; sed secundum alios sunt duae regiones distinctae, sed in extremitatibus conjunctae; et ideo existens in confinio utriusque dicitur esse in fine istius vel illius; et in tali loco erat Jesus.*

Et accesserunt ad eum non tanquam devoti et simplices, ut addiscerent, sed tanquam invidi et insidiantes ut ipsum tentarent, Pharisei et Sadducaeii tentantes, si possent scilicet eum capere in aliquo; et rogaverunt eum ut ostenderet eis signum de coelo, declarando, scilicet tempus adventus sui, ex aliquo coelesti signo. Ac si dicant: Si de coelo venisti, proba in hoc quod signa de coelo ostendas. (VC, 389a)

Après que-l benigne Senyor hac licenciat los pobles, pujà en una naveta, fogint la mundana glòria dels pobles, donant a nosaltres en tota la sua vida de humilitat exemple; hi pres terra en los fins e térmens de Magedan.

[*seu Dalmanutha...*]

Hi acostaren-se al Senyor, no ab devoció ni ànimo simple, los fariseus hi saduceus, plens de malícia y enveja, tentant si en alguna paraula lo pogueren pendre, pregant-lo que-ls mostràs del cel algun senyal, algun miracle, quasi dient: «Si est vengut del cel, axí com afermes, del teu adveniment algun celestial senyal nos mostra.» (*Segon*, f. 148a)

En el cas anterior, notem el fet que Corella va ometre l'explicació sobre els dos possibles noms amb què a la Bíblia es feia referència a aquest lloc (Mc 8, 10: «[Jesús] va pujar a la barca amb els seus deixebles i se n'anà a la regió de Dalmanuta»; Mt 15, 39: «Després d'acomiar la gent, Jesús va pujar a la barca i se n'anà al territori de Magadan.»); i va optar per no trencar amb el fragment que segueix, que remet al passatge evangèlic dels jueus que posen a prova Jesús (Mt, 16, 1).

En l'exemple següent, Roís de Corella no va incorporar a la seua traducció una citació de Coh 12, 13 («Reverencia Déu i guarda els seus manaments: això vol dir ser home.»); i part del verset d'Ex 9, 12 («Però el Senyor va endurir el cor del faraó.»), sobre la idea del temor a Déu, que es pot trobar també en el fragment posterior, atribuït a sant Gregori de Nissa en VC, 233a. Notem com Corella sovint no afegia referències

bíbliques existents en el text de Ludolf de Saxònia que pogueren esdevenir redundants,

com fóra el cas:

Secunda ratio est, ex consideratione divinae potentiae, quia Deus potest potestate ordinaria, non ab alio delegata vel permissa, et animam et corpus perdere, quod plus est quam corpus occidere. Unde dicit: Sed potius eum timete, qui potest corpus et animam perdere in gehennam, quae est mors animae aeterna.

Manum enim Omnipotentis nullus potest effugere, neque vivus, neque defunctus. Unde in Ecclesiaste: Deum time, et mandata ejus observa: hoc, id est ad hoc, est omnis homo. Nullum siquidem summe pius perdit; sed perdere dicitur quando non salvat, sicut induravit cor Pharaonis, id est non emollivit, sed indurari permisit.(VC, 233a)

La segona rahó que la mort no devem tembre és la consideració de la divina potència, la qual pot l'ànima hi lo cors perdre; donchs, rahonablement aquell devem més tembre, del qual {30b} major mal podem rebre. E per ço diu lo Senyor: «No temau aquells qui lo cors maten, mas temeu molt més aquell qui pot lo cors e l'ànima perdre», quasi dient: «Si per temor de perdre lo cors, feu alguna cosa, quant més deveu fer per temor de perdre lo cors e l'ànima hi que en l'infern eternament penen!» (Segon, f. 30b)

[*Manum enim...*]

Un cas abundant d'omissions pel que fa al text llatí és el que té a veure amb glosses amb un contingut teològic més específic, adreçades a un lector amb formació teològica, que s'allunyaria de la voluntat de Corella d'adaptar el text a un lector més general, no necessàriament interessat o especialitzat en aquest tipus de qüestions i debats.

Un exemple d'aquesta operació l'oferim tot seguit, en què Corella omet en la seua traducció una glossa sobre el doble sentit de la perseverança: perseverar en les bones obres seria un dels sentits, perseverar en la voluntat del propòsit esdevindria preceptiu:

Unde et Bernardus: Perseverantia est vigor virium, consummatio virtutum, nutrix ad meritum, mediatrix ad praemium, soror patientiae, constantiae filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimittatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium habebit mercedem, nec beneficium gratiam, nec fortitudo laudem. Denique non qui inceperit, sed qui perseveraverit, hic salvus erit: haec Bernardus.

Et nota quod duplex est perseverantia: una est continuatio in bonis operibus, haec non est in praecepto; alia est perseverantia voluntatis in proposito

bene agendi, et haec est in praecepto. (VC, 229a)

Diu sanct Bernat: «Perseverança és fortalea de les fortalees, fi de les virtuts, conservació de mèrit, sperança de premi, germana de paciència, filla de constància, amiga de pau, nuu de amicitcies, ligam e vinclde de humanes penses, de santedat torre. Si leves la perseverança, ni lo trebal aurà loguer, ni lo benifici gràcia, ni la fortitut glòria. Finalment, no serà salvat lo qui comença mas lo qui fins a la fi persevera.» (Segon, f. 27bisb).

[*Et nota...*]

La no incorporació en el *Cartoixà* de fragments de la *Vita* en funció del seu contingut teològic específic sembla més intensa en els darrers subcapítols de determinats capítols. Aquests fragments finals del text llatí solen presentar la interpretació i el sentit moral dels fets evangèlics del capítol en què es troben, els arguments i comentaris dels quals sovint es repeteixen o esdevenen una mostra acumulada de glosses medievals sobre el passatge evangèlic concret. Per l'extensió de text a què afecten, són remarcables les omissions de contingut quant al text llatí que s'observen en el *Segon* en el final dels capítols 3 (subcapítols 6-7), 13 (subcapítol 10), 17 (subcapítols 6, 11), 19 (subcapítols 6-13), 21 (subcapítols 5-10), 32 (subcapítols 12-15) o 44 (subcapítols 6-8), entre altres. Remetem a les notes de l'edició sobre el contingut omès a què afecten i algunes de les possibles raons suara esmentades.

En segon lloc, en l'apartat que ara comentem, un altre fenomen considerable és l'omissió de citacions dels autors de les glosses, ja siguin pares de l'Església o autoritats de l'antiguitat clàssica, però tot conservant-ne el contingut. Sembla que l'objectiu siga no sobrecarregar el text amb referències a autoritats teològiques, per tal de mostrar-lo d'una manera més directa i assequible:

Unde Augustinus: Nostri principis cum pauperes delinquentes publice arguant et confundant, divitibus maiora peccantibus, nec nutum faciunt. (VC, 332b)

No u pratiquen axí de present los nostres prelats hi prínceps. Als pobres publicament corregeixen hi confonen, hi als rics, qui majors delictes cometen, solament corregir-los no senyalen. (*Segon*, f. 103d)

Per contra, en altres casos, es detecten falses atribucions a autoritats teològiques de fragments que en la *Vita Christi* formen part de la glossa ludolfina general, on hi apareixen sense referència explícita respecte a la seua autoria. Amb aquestes falses atribucions, és possible que Corella cerqués reforçar l'argument teològic exposat amb una font coneguda i respectada pels lectors:

In quo a dilectioni proximi, vacuum se ostendit, quia proximum non novit. Forsitan putabat quod Christus diceret: Judaeus est proximus tuus, et tunc responderet, Deum et Judaeum diligo; et sic appareret justus. (VC, 258a)

Diu sanct Crisòstom: «En aquesta resposta se mostrà buyt de la amor del prohisme, que demanant qui és, mostrà que no·l conexia hi axí no l'amava. Pot esser que pensava que·l Senyor devia respondre: “Los jueus són tos prohismes”, hi ell tinguera prompta resposta: “A Déu hi los jueus yo·ls ame”,

hi axí-s mostrara just e piadós home.”»
(*Segon*, 49d)

En el *Segon del Cartoixà*, segons hem recomptat, el principal autor a qui s’atribueixen textos que no li corresponen vers el text ludolfí és sant Joan Crisòstom, amb 16 falses atribucions; a sant Agustí d’Hipona, n’hi ha 13 casos; 4 a sant Gregori i, finalment, sant Teòfil d’Antiòquia, Beda el Venerable i sant Jeroni consten amb una falsa atribució cadascun. Resulta remarcable la falsa atribució d’un fragment a sant Jeroni, que en la *Vita Christi* (VC, 319a) s’atribuïa a Sal·lusti, l’historiador romà. En aquest darrer cas, es pot deduir una certa voluntat de mostrar referents cristians i deixar de banda autors grecollatins, tot i que no es podria descartar que Corella cerqués una autoritat més coneguda que no Sal·lusti.

Per altra part, un tercer grup d’omissions de contingut es detecta en determinats fragments on Corella tendeix a simplificar i a desfer possibles ambigüitats i sentits obscurs que una traducció literal d’aquests podria oferir. En conseqüència, el text català resultant esdevé reduït quant a l’original llatí. El sentit, però, dels textos és equivalent, amb la qual cosa el lletraferit valencià mostra la seua capacitat lingüística i literària d’adequar el text a un nou públic i a un nou context, en definitiva:

In his enim quae dantur propter
Christum, non tantum pensatur quantitas
doni quod datur, quantum pensatur
quantitas bonae voluntatis ex qua datur;
non quantum des, sed ex quanto, attendit
Deus; utrumque quidem attendit, sed
potius hoc quam illud. (VC, 240b-241a)

En les almoynes que per amor del Senyor
se donen, la cantitat de la affectió e
voluntat de qui les dóna lo Senyor mira.
(*Segon*, f. 35d)

En general, hem de considerar que la casuística d’aquestes omissions, tant de contingut com de fonts, juntament amb les falses atribucions, tenen un caràcter voluntari i cerquen adequar el contingut del *Segon* al projecte del lletraferit valencià. Corella pretén captar l’atenció d’un lector ampli, per la qual cosa defuig, a grans trets, les interpretacions de caràcter teològic més obscures, sense allunyar-se del sentit essencial de la proposta de la *Vita*.

2.7.2. Incorporacions

A banda de les omissions respecte al text ludolfí, l'autor valencià incorpora fragments i glosses de diversa procedència, com puga ser de les *Postillae perpetuae in universam Sacram Scripturam*, de Nicolau de Lira (La Vieille-Lyre, ca. 1270 – París, 23 d'octubre de 1349), o dels diferents volums del *Libri Quatuor Sententiarum* o *Quatre llibres de sentències* de Pere Llombart (ca. 1100 – París, 20 de juliol de 1160), entre altres fonts.

Primer, un cas que exemplifica l'origen i presència d'aquestes incorporacions el trobem a partir del següent fragment del *Segon del Cartoixà*, que parteix de les *Postillae* als versets evangèlics de Lluç 7, 3 («El centurió l'apreciava molt i, quan sentí parlar de Jesús, li va enviar alguns notables dels jueus a demanar-li que vingués a salvar el seu criat.») i de Mateu 8, 5 («Jesús va entrar a Cafarnaüm. Un centurió l'anà a trobar i li suplicava.»):

Fàcilment són concordades los evangelistes: són acostumades paraules que, si trametem algú qui per nosaltres parle, diem sens dir falsia: «Yo li he ja parlat de tal negoci hi m'è tornat tal resposta.» O pogué ser que Centurió, après que parlaren al Senyor los sacerdots hi pròmens, que ell hi vingués en persona. (Segon, f. 2b)

Corella, amb l'alusió inicial a la coincidència entre els evangelistes sobre els fets de la vida de Jesús, que hem destacat en cursiva, parteix de la glossa dels versets esmentats que, de fet, apareixen de manera conjunta en les *Postillae* de Nicolau de Lira. A més, la postil·la de Lc 7, 3, referint-se al verset de Mt 8, 5, indica que el Centurió accedí a Jesús, «*sed non intelligendum in persona propria, sed quia accessit per amicos et nuncios*», és a dir, que el Centurió contactà amb Jesús després que els «sacerdots hi pròmens» –dels quals tracta Corella en el fragment del *Segon* ara referit– ho feren de manera prèvia.

En segon lloc, un dels pocs casos en què el mestre en sacra teologia explicita la font dels textos que manejava, a partir dels quals n'incorporaria parts en el *Cartoixà*, se'ns presenta en el següent fragment sobre l'eucaristia i la comunió. Quant al text llatí de VC, 310b, el contingut corresponent en el *Segon* ha estat resumit i amplificat per Corella amb la inclusió de la referència al llibre conegut com a *Quart de les sentències* de Pere Llombard (ca. 1100-1160):

Altres ni espiritualment ni sacramentalment, però realment lo reben; hi són aquells {87c} infels qui no-l crehen, mas axí com si fos pa verdader lo mengén. Innumerables altres excel·lències de aquest sacrament al *Quart de les Sentències* sguarden. (*Segon*, f. 87c)

En el text ludolfí corresponent, es feia una referència genèrica al que havien dit «*nonnulli doctores*» sobre el sacrament de l'eucaristia; Roís de Corella, per la seua part, explicita el que era un dels principals llibres per a l'estudi de la teologia en l'època medieval. En particular, el volum quart glossa els diversos sacraments. I dins d'aquest, en el Llibre IV, en la *Distinctio X*, que es titula «*De haeresi aliorum qui dicunt corpus Christi non esse in altari nisi in signo*», es tracta de la qüestió de rebre el sacrament de l'eucaristia sense fe, tema que es tracta en el fragment incorporat per Corella.

En tercer lloc, un nou exemple de la incorporació de fragments de textos que no es troben en l'original llatí i que mostren, d'altra banda, la complexitat i la xarxa de relacions que es donen entre les glosses provinents de l'àmplia tradició exegetica, el trobem en les següents paraules del *Cartoixà* sobre la curació d'un endimoniat per part de Jesús. Aquest fragment pertany al capítol segon i ha estat incorporat per Corella quant a VC, 199b:

Permés lo Senyor que mostràs lo seu poder lo diable, perquè és de creure que l'home ho merexia hi perquè vesen quant és gran la potestat diabòlica hi major del Senyor la omnipotència, que axí-l manava, *perquè és tanta del vencedor la glòria quanta era del vençut la potència*. (*Segon*, f. 6a)

Notem el caràcter proverbial de l'enunciat «perquè és tanta del vencedor la glòria quanta era del vençut la potència»; un enunciat que, sense referència explícita en el *Cartoixà*, presenta ressons en la citació atribuïda a Marc Tuli Ciceró (*De officiis*, I, cap. XIX: «*Sed quo difficilius, hoc praeclarius*» («Com major és la dificultat, major és la glòria.») Per altra part, un fragment que podria ser l'adaptació cristiana d'aquest proverbi clàssic i del text afegit de què parlem, el trobem posteriorment en un altre text del *Segon*, atribuït a sant Gregori que sí apareix en el text ludolfí de *Vita Christi*, 252a (*Segon*, f. 45a): «Diu sant Gregori que tant serà major repòs en la glòria quant majors treballs per amor del Senyor han sofert en la present vida.»

En definitiva, amb aquest darrer cas, presentem un exemple de les dificultats per a determinar l'atribució dels fragments afegits per Corella a una font concreta, respecte al text ludolfí, atés que podien partir de fragments de la pròpia glossa ludolfina però ubicats en altres capítols, o en altres volums del *Cartoixà*. A més, com s'ha dit, la pràctica totalitat dels continguts incorporats al *Segon* per Corella no tenen cap referència explícita al seu origen.

Quartament, pel que fa a la incorporació de fonts d'origen clàssic, destaquem la següent citació de Sèneca que Corella pren de les *Epistulae ad Lucilium*,⁹⁸ Llibre XVI, epístola 97, per referir-se a la qüestió dels pecats i les penes i càstigs que pertocarien als pecadors (*Segon*, f. 4c):

Diu Sèneca: «És lo pecat la primera hi principal pena dels qui pequen»; hi per ço no pot tenir seguretat alguna lo qui peca, ni pot esser alguna culpa impunida per molt que la fortuna lo honre hi la prospere, perquè lo pecat dins lo pecat porta lo suplici.

D'altra banda, cal dir que els exemples de textos clàssics, grecollatins, aportats per Corella són minoritaris en el conjunt dels afegits pel lletraferit valencià al *Segon*. En destaquem, però, el sentit cristià que, seguint la lògica medieval, Corella els hi atorga.

A més, en el *Cartoixà*, una operació que també se sol observar és la reordenació de determinats fragments en funció de la posició que els corresponia en la *Vita Christi*, tot anticipant-los o ubicant-los en un lloc posterior al que ocupaven, sempre atenent a una voluntat de cohesionar i donar coherència al discurs que s'ha elaborat; en definitiva, de reforçar una determinada idea o un passatge evangèlic concret. L'extensió dels fragments reubicats és variable, des de fragments breus a citacions completes. En concret, en el *Segon del Cartoixà*, hem detectat 59 casos en què el lletraferit valencià reubica fragments de la *Vita* en funció dels seus interessos, fet que demostra de nou la voluntat d'adaptar el text ludolfí i elaborar-ne un amb matisos propis, que l'aproparia més a una versió del text ludolfí que a una versió literal –paraula per paraula– d'aquest.

---

⁹⁸ Sobre la difusió de l'obra de Sèneca en la baixa edat mitjana i les particularitats de les *Epístoles* en català, veg. l'estudi de Tomàs Martínez (2015), previ a l'edició crítica d'aquesta obra de Sèneca.

2.7.3. Amplificacions, retoricacions i modulacions: la creació literària en el Cartoixà

Un altre conjunt d'actuacions dutes a terme per Corella quant a la traducció de la *Vita Christi* és el que té a veure amb la retoricació de determinats fragments i l'ús de recursos estilístics i retòrics per part de l'autor valencià, amb la voluntat d'embellir el text i el missatge que se'n deriva. Alhora, considerem que amb aquests mecanismes es pretén atraure el lector amb una intenció divulgativa i catequètica, tot augmentant la intensitat evocadora del discurs, sense defugir el sentit original del text llatí. Aquestes operacions solen tenir una extensió relativa, però són una mostra de la voluntat de Corella de personalitzar la traducció a partir de l'estil, és a dir, d'aportar-hi literarietat, tenint en compte que les glosses amplificades pel lletraferit valencià tenen també l'objectiu d'aclarir i concretar el sentit de les paraules de la *Vita Christi* en la seua traducció.

A continuació, plantegem la relació entre la traducció i la literatura, és a dir, fins a quin punt determinades operacions de traducció (amplificacions, retoricacions i modulacions) tenen un caràcter més literari, és a dir, de creació per part de Roís de Corella, que no pas de traducció directa de les paraules de Ludolf de Saxònia. Així doncs, exposem ara una sèrie de qüestions prèvies a la casuística concreta derivades d'aquest tipus d'operacions traductològiques.

2.7.3.1. Traducció i literatura

El *Cartoixà* forma part d'un conjunt de traduccions que es publicaren al llarg dels segles XIV i XV, la majoria de les quals oscil·laven entre el seguiment literal de l'obra original i les innovacions proposades per Leonardo Bruni en *De interpretatione recta*, que consistien en què, segons Badia (1991: 33):

El traductor ha de comprendre bé el text de base, cosa que suposa conèixer a fons la llengua i el context segons la metodologia dels *studia humanitatis*; gramàtica, retòrica, història, incloses les intencions estilístiques de l'autor. La traducció s'ha d'adequar literàriament al seu model.

A més, convé assenyalar que la major part de les traduccions d'aquest període tenien un caràcter pietós o doctrinal, amb la qual cosa aquest tipus d'obres «tingueren tanta o més importància per a la llengua literària i el clima cultural de la tardor medieval catalana que les de tema clàssic». (Badia 1991: 39)

Caldrà veure, per tant, fins a quin punt la literatura, l'impuls creatiu, es troba en relació a l'objectiu que pretén aconseguir Corella amb el *Cartoixà*, que és moure el lector a la devoció cristiana, a la pietat, a una finalitat catequètica, en definitiva.

Sobre la qüestió de la literatura i la seua relació amb la moral en el nostre autor, Cingolani (1998: 18), tot basant-se sobretot en les obres denominades «profanes» o d'inspiració mitològica, en concret sobre el *Parlament en casa de Berenguer Mercader* i *La Tragèdia de Caldesa*, indicava que la moral, l'ètica era «una condició i no la causa de la seua literatura». Ara bé, l'obra que ens ocupa, el *Cartoixà*, està condicionada pels fets de la vida de Jesucrist, que esdevé la «situació narrativa», una matèria on la moral, l'ètica, presenta un paper central, és a dir «causal». No es deixa de banda, a més, l'ús dels recursos literaris que Corella desenvolupa al llarg de la seua trajectòria com a escriptor.

En el *Cartoixà*, l'aspecte literari, d'ací la qualitat «creativa» de què hem parlat adés, considerem que apareix sempre que és possible, però se supedita a la voluntat catequètica i a les diferents operacions per «adequar» o, «arromançar» l'obra al públic laic, a qui era destinada.

Un altre aspecte que serà fonamental per entendre els fenòmens d'embelliment literari en el *Cartoixà* i que també es relaciona amb la traducció és el que té a veure amb l'aprenentatge i l'educació de Corella; tot tenint en compte que aquesta obra fou escrita en la darrera etapa de la seua vida, on el lletraferit valencià havia consolidat i fet seues les tècniques apreses. Ens plantegem, doncs, quina és la influència de la formació escolar medieval que rebé en les traduccions que elaborà i en la literarietat d'aquestes. I com aquesta influència afectarà les obres més tardanes, ja de caràcter hagiogràfic i religiós, com és la seua traducció de la *Vita Christi* que ara ens ocupa.

Referint-se principalment a les proses mitològiques, Martos (2003: 245) mostra que aquestes obres evolucionen «des d'un procés de traducció més o menys fidel fins a la creació literària més allunyada dels models». És a dir, amb el temps, Corella tendeix a aportar major literarietat a les seues traduccions; un aspecte que es podrà observar en el *Cartoixà*, dins dels límits que les característiques d'una obra d'aquest gènere exigeix. L'estudi de la gramàtica i la retòrica en l'època medieval acaben confluint, doncs. Una de les principals tècniques escolars del període era la traducció i el comentari d'obres clàssiques: Ovidi, Sèneca, Ciceró esdevenen models per a les llengües vulgars, les quals a partir de les traduccions s'apropriaran dels diferents recursos retòrics, lingüístics, textuals, d'aquestes obres. Les llengües vulgars s'enriqueixen tot prenent com a model els textos clàssics arran les traduccions efectuades.

En el cas del nostre autor, la base en la seua formació i els models textuals i lingüístics que se'n deriven serviran de model per a la creació d'un estil propi, que

esdevindrà barreja de coneixements clàssics i, ja com a mestre en teologia, d'una sòlida bastida moral que se sumarà a allò previ.

2.7.3.2. La creativitat literària en el *Cartoixà*

Feta aquesta breu revisió del que implica la traducció i el vincle amb la literatura, així com l'origen escolar de les tècniques literàries emprades per Corella, ens referim de manera més concreta als objectius de l'obra que ens ocupa en relació a la seua condició literària.

Ens centrarem, en primer lloc, en el sentit de les paraules del pròleg a tota l'obra, que ja havíem tractat en 2.2.3. «Context de l'obra: dedicatari i pròleg»:

Y, per ço, ab tot que per a la vostra elevada intel·ligència hi a la voluntat devota plenament aquest excel·lent libre baste axí com stà, en còngrua latina lengua, però zel de la casa de Déu, Sgleya sancta, vos stimula per los lechs, qui són gran part hi la major en nombre de la fe cathòlica, per als quals aquest tresor, aquesta preciosa margarita, stà amagada. Voleu, donchs, virtuos senyor, aquest tresor yo·l descobra perquè los cristians lechs a salvació de les sues ànimes y de les nostres lo troben, hi sien tan ríchs que la gràcia hi la eterna glòria comprar y adquirir puguen. (*Primer*, f. 2b)

Del fragment previ, en destaquem la qüestió del coneixement de la llengua llatina i la necessària traducció per a un públic laic; un públic que demana textos en la seua llengua, aspecte del qual podem deduir la plenitud de la nostra llengua i la seua funcionalitat, encara, en els tombants del segle XV.

Notem també l'estilema «preciosa margarita», com a exemple i mostra de la voluntat de retoricar el text, que se subordina a l'objectiu catequètic del text, que és mostrar els fets de la vida de Jesús com a paradigma moral. L'ús dels recursos retòrics necessaris, fruit de la creativitat de Corella i de la seua experiència traductològica i creativa, configura l'estil del llibre i el seu caràcter propi com a versió de la *Vita*.

Per altra part, un altre element textual amb què es qualifica el *Segon* com és el terme «arromançat»,⁹⁹ testimonia la presència literària o creativa en la traducció del *Cartoixà*. Aquest mot determina segons Josep Pujol (2002: 11) no només:

Una simple transferència «horitzontal» d'una llengua a una altra, sinó una activitat més complexa que, en un tant per cent elevadíssim, implica un desplaçament cultural en sostreure les obres originals al nivell cultural elevat a què pertanyen –el del llatí– i lliurar-les a un públic laic que llegeix en llengua vulgar.

---

⁹⁹ El terme apareix en els *incipit* de totes les edicions del *Cartoixà*, tret de la del *Terç* (Veg. Taula 1. «Edicions incunables i post-incunables del *Cartoixà*»), i és molt freqüent en els pròlegs i colofons de les edicions incunables de la segona meitat del segle XV.

De manera semblant, pel que fa a la traducció d'obres literàries i en concret sobre el mot «traducció» amb què Joanot Martorell qualifica la seua obra *Tirant lo Blanc*, Lola Badia (1993: 133) s'expressa de la següent manera:

Traduir (i fins manllevar) és una tasca noble al segle XV, que assegura la transmissió de les autoritats antigues, plenes de valors morals que és bo de divulgar. Tot el

català és ple de traductors dels clàssics, dels grans italians del XIV, dels historiadors castellans i francesos, que proclamen la dignitat i la dificultat d'aquesta operació en els seus pròlegs. Pensem que arreu d'Europa les literatures romàniques han anat naixent de la traducció: la mateixa paraula roman, que en francès i en italià (romanzo) encara vol dir novel·la, deriva, com és sabut, del mot que al segle XII designava la traducció o arromançament d'un original llatí: el Roman d'Eneas, procedent de l'Eneida, el Roman de Troie, tret d'una complicada tradició de cròniques tardanes sobre la matèria dels poemes homèrics, etc.

En conclusió, «arromançar» i «traduir» implicaven anar més enllà de la traducció literal del llatí al català. Aquestes operacions, en mans de Corella, donarien lloc a un resultat particular. Així mateix, la resta de termes que en el *Cartoixà* acompanyen el mot «arromançat» a l'*incipit* del text, «corregit, smenat y ben examinat», farien referència a aquesta necessària adaptació que donarà lloc a una traducció amb un caràcter propi, afegit per Roís de Corella, que apropiaria el *Cartoixà* a una versió de l'obra ludolfina, pròpia d'un «autor lliure» com ha estat qualificat el lletraferit valencià.

D'altra banda, en el *Segon* apareixen alguns exemples relacionables amb la «literatura» o amb el «fet literari»:

Hi axí, puyt eren incorrigibles, no volien de tals ciutats e cases portar-se'n la pols en les çabates. Perquè·ls jueus usaven paraules exemplars ab figures e semblances, volgué lo Senyor los apòstols la pols de les çabates davant ells lançasen, *perquè les veritats axí figurades moven més que les soles paraules.* (*Segon*, f. 24c)

El darrer enunciat, «perquè les veritats axí figurades moven més que les soles paraules», que Corella incorpora en el *Cartoixà* respecte al text llatí, destaca el poder de suggestió, de la «figuració», d'allò simbòlic, més enllà del sentit literal de les paraules. Amb la seua incorporació al *Segon*, es dóna per tant valor a l'element ficcional, al sentit al·legòric, que és un dels significats que les glosses medievals elaboraven sobre els textos bíblics, especialment sobre els evangelis i els fets de la vida de Jesús i que es projectaven a realitats històriques o doctrines filosòfiques i religioses posteriors.

A partir d'aquest fragment i del que se'n deriva, podem establir una certa ressonància amb el que es diu en la també obra de Roís de Corella *Rahonament de Thelamó e de Ulixes en lo setge de Troya, davant Agamènon, après mort de Achilles*,

sobre les seues armes: «Paregué bé a tots los reys les armes fossen de aquell lo qual ab tan gentils paraules havia rahonat los mèrits de sos actes. E fon manifest quant lo gentil stil fa pus clara la justícia.» (Roís de Corella 2001: 135) Notem la importància atorgada, de nou, a l'ús no literal de les paraules, a la funció estètica que es deriva del «gentil stil» i que vincula, en aquest cas, les dues obres referides. Ara bé, cal indicar que des de les coordenades teologicoculturals medievals, tant en el fragment de l'obra de Corella suara ressenyada com també en el del *Cartoixà* que ens ocupa, allò que es debat és la superioritat de l'ànima, de l'intel·lecte, per sobre del cos i de la força (Martos 2001a:135).

Un nou ressò amb el fragment que Corella afig al *Cartoixà*, podem trobar-lo en un altre del *Parlament*, obra també del nostre lletraferit: «Perquè la veritat dels humans actes, ab exemples, millor se mira e en nostra memòria més temps se atura» (Roís de Corella 2001: 239). De nou, es destaca el valor d'allò figurat, d'allò al·legòric. Stefano Cingolani (1998a: 19), quant a aquest darrer fragment, assenyala tres idees sobre el fet literari en l'obra corellana, que pensem vàlides també per al text del *Cartoixà* que hem indicat més amunt: la literatura ha de ser útil; aquesta utilitat s'assoleix si els continguts corresponen a la veritat humana, és a dir, si són versemblants i no simple ficció; i, per últim, «la veritat de la natura humana assoleix el més alt grau d'utilitat si es presenta com una imitació d'aquests mateixs actes».

En definitiva, la literatura, com a representació de les històries de l'home, pel seu impacte emocional ha de possibilitar que aquestes romanguen impreses en la memòria. En el *Cartoixà*, aquest principi aristotèlic, s'aplica a la «veritat» dels fets evangèlics, que han de arribar al lector-oïdor per moure'l a la pietat i a la devoció, tot tenint a Crist com a ésser a imitar, un dels mecanismes de la «devotio moderna» en la qual s'inscriu l'obra del lletraferit valencià.¹⁰⁰

Ara bé, al mateix temps, com hem comentat, el pes de l'objectiu moral pretés, de la teologia en definitiva, es manifesta en diverses ocasions en oposició al fet literari o,

¹⁰⁰ De manera especial, sobre les obres denominades de creació de Roís de Corella (sobretot en la *Història dels amors de Leànder i Hero*), Vicent Martines (2013) ha observat la relació entre el llenguatge que el lletraferit valencià emprà en aquestes i la seua condició plàstica i suggestiva. En el *Cartoixà*, aquesta qualitat pictòrica del llenguatge es pot advertir en l'ús de figures retòriques afegides per Roís de Corella, de manera limitada en atenció al tarannà moral i teològic de la *Vita*, que traduïa. Veg. un llistat d'aquestes imatges i metàfores en la Taula 3. «Exemples de recursos retòrics en el *Segon del Cartoixà*.» (pp. 132-134).

en altres paraules, la literatura roman al servei d'allò que es vol aconseguir; es considera una ciència humana, en contrast amb la ciència divina, que és la teologia:

Per aquestes ciutats se deven entendre aquells qui sovint hoen la doctrina evangèlica hi exemples de virtuosa vida, hi stan obstinats en les sues culpes, les quals greument seran punides.[...] La primera és *sciència*, que per Corozaim se pot entendre, que s'interpreta «secret meu» o «misteri»; en aquests tres staments, los qui pequen més que ls altres són culpables. [...] O podem entendre, per Corozaim, los qui en aquest món se stimen savis; los rics per Betzayda; los carnals per Cafarnaüm, aquests, tres staments, la doctrina del Senyor no stimen. (*Segon*, f. 44a)

Així, el lletraferit valencià tradueix amb el terme «sciència», els mots llatins de VC, 250b «*litteratura et sapientia*», entesos com a camp del saber o obres pròpies d'una matèria determinada, però terrenal com hem dit. D'aquesta manera, l'escriptor valencià diferencia amb un terme més general allò que remet a la literatura, d'allò que correspon al fet religiós o teològic.

2.7.3.3. Amplificacions

Amb una extensió variable, les amplificacions són un exemple d'aquestes operacions que tenen a veure amb la creació literària de l'autor valencià sobre el text, per tal com Corella emprà recursos retòrics i expressius propis de la tradició retòrica per vincular-los a determinats continguts. Aquesta tradició recomanava «afegir adjectius altisonants, sinònims o antònims i substituir per pronoms els noms sobreentesos.» (Wittlin 1995b: 130-131)

Un primer exemple d'aquests usos l'observem si comparem un breu fragment del text ludolfí (VC, 241b) «*cum locus superior imperatur*», amb la traducció oferida per Corella: «quant per obediència bisbats, prelatures hi lochs superiors acceptes» (*Segon*, f. 36d). A partir de la comparativa, veiem com el lletraferit valencià incorpora i explicita els càrrecs eclesiàstics superiors de què tractava el text llatí. D'altra banda, arran d'aquest aclariment, també podem deduir el tipus de destinatari vinculat a la jerarquia eclesiàstica que tindria el *Cartoixà*, cap al qual s'adreçarien aquestes paraules de manera més específica. Un aspecte que es vincula a la condició de mestre en teologia que tenia l'autor valencià i que determina el caràcter explicatiu i catequètic del llibre i, ahora, atorga al lletraferit valencià una certa posició d'autoritat per elaborar aquest tipus d'enunciats.

En segon lloc, en el mateix capítol que l'exemple anterior, unes línies més avall, Corella en fer la traducció del text de Ludolf de Saxònia amplifica el contingut d'aquesta amb una gradació:

cum probra adipisci et contumeliae iubentur
(VC, 241b)

quant difícils coses te manen, aspres, dures,
menyspreus hi vituperis, forçat hi sens delit,
per sola obediència les acceptes, les quals
voldries, si fer se podia, que no·t fosen
manades (*Segon*, f. 36d).

El text resultant cerca intensificar i concretar el sentit de les paraules en el *Cartoixà*, les quals, per altra part, es presenten ara adreçades directament al lector, tot apel·lant a la seua consciència i a la necessitat de contrició.

En tercer lloc, presentem un cas en què s'observen una sèrie de canvis quant al text llatí:

Sed discipuli praesentem Dominum
habentes, et ab ipso quae volebant
interrogantes, docebantur per ipsum
aperte, non per Angelos, aut varias
visionum species in aenigmate (VC,
257a)

Los vostres ulls present me vehen, les
vostres orelles les mies paraules ohen, ab
mi praticau, ab mi stau, ab mi menjau
com fills ab pare, com vassalls ab senyor.
Amich hi germà vostre yo só, lo qui us
parle; no só l'àngel qui per mi hi en loch
meu parlava ab los reys, patriarques hi
profetes. (*Segon*, f. 49a)

Notem, doncs, l'amplificació establerta per Corella no només en el lèxic emprat o en les comparacions afegides, sinó també en el canvi a la primera persona operat en tot el fragment. D'aquesta manera, es destaca la proximitat amb què se'ns presenta a Crist, qui s'adreça de manera pietosa i directa als seus deixebles; i també als lectors del *Cartoixà* sota la forma modulada.

D'altra banda, hi ha casos en què l'amplificació operada per Corella presenta relacions textuais i literàries notables amb obres del mateix autor. Aquesta relació intertextual és destacable si fem la col·lació dels capítols del *Segon del Cartoixà* sobre Maria Magdalena, que es titulen «De la penitència de la Magdalena. Capítol XIX» i «Del servir de Marta y oci de Maria. Capítol XX», amb diferents fragments de la *Història de la gloriosa santa Magdalena*,¹⁰¹ escrita pel teòleg valencià entre 1482 i 1492, atesa la

¹⁰¹ Joaquim Juan-Mompó (1999) ha analitzat les fonts i el nivell d'originalitat que la *Història de la gloriosa santa Magdalena* de Corella presenta vers diferents obres com la *Legenda Aurea* de Jaume de Varese (segle XIII), la traducció d'aquesta en les *Vides de sants rosselloneses*, el *Flos sanctorum*, els diversos evangelis que en parlen, un sermó de sant Vicent i en el *Quart del Cartoixà* de Corella, però no en el *Segon del Cartoixà*. Rosana Cantavella (1990) ha revisat la repercussió de la *Legenda Aurea* en les *Vides de sants rosselloneses* i, principalment, comparava les al·lusions a la santa en la *Vita Christi* d'Isabel de Villena (1497) i la *Vida de santa Magdalena en cobles* (1496) de Jaume Gassull amb la *Història de la gloriosa santa Magdalena* de Corella. També, Guia (2010: 129) ha destacat el lèxic concordant entre diferents capítols del *Segon* i el *Terç del Cartoixà* amb determinats versos de l'*Espill* de Jaume Roig. Per la seua part, Mª Carmen Puche (2012) compara la *Legenda Aurea* de Voràgine amb les

dedicatòria a la viuda Flors de Vallterra, i publicada entre 1490 i 1492. En aquest cas, a tall d'exemple, mostrem les semblances entre un fragment del Capítol XIX del *Segon* amb la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, en què es glossa el contingut del verset evangèlic de Lc 7, 38 («i es quedà plorant als peus de Jesús, darrere d'ell. Li mullava els peus amb les llàgrimes, els hi eixugava amb els cabells, els hi besava i els hi ungia amb perfum»):

Coepit fortiter fletibus et
singultibus abundare; ac lacrymis
largiter decurrentibus, pedes
Domini balneare et lavare. Unde
patet magnitudo contritionis, ex
qua lacrymas poenitentiae
sanguinem cordis fundens,
tantum fleuit, quod pedes unius
hominis lavare potuerunt; tandem
a fletu cessans, capillis suis pedes
Jesu lotos extersit, et amore
crescente, osculabatur eos saepe
dulciter et amanter, nec de hoc
satiari potuit. Et quia propter
itineria, squalidi et lassii erant, eos
etiam unguento pretioso ungebat,
ad refrigerium doloris, et
mitigationem doloris, ex labore
itineris. Et haec quidem quae
dicta sunt agebantur exterius;
quae vero revolvebat ejus
intentio, multo ferventiora erant,
quae solus Deus inspiciebat.
(VC, 261ab)¹⁰²

Hi axí abundantment brollaven,
que-n poch spay feren dins lo cor
de la penident Magdalena una tal
gran pisina que, sobrexint de la
sua ànima, fon-li forçat obrir los
crifons dels seus ulls, per los
quals passava tan gran aygua que
no solament lavar, mas regar, diu
lo evangeliste, pogué aquells
peus polsosos que ab tan gran
amor e devoció besava.
O, lavament de peus de
excel·lència devota per als qui
contemplen! Tot lo que és mester
per a lavar los peus ab si, dins si,
hi per si portava. No hix defora
ni va a poar l'aygua; dins si té les
fonts que li abunden; no cerca
lenya ni foch ab què la calfe,
amor hi contrició fan que
prestament bulga; los ulls tanca,
com n'è mester li n'administren
hi damunt los peus del Senyor la
lancen; los cabells li són tela ab
què·ls exuga.
O, benaventurada Maria! Si en
algun temps has tengut de
alcofoll los ulls negres hi cara de
fictes colors cuberta, com
aquestes làgremes te laven tota,
lavant de la pols los peus de
nostre Déu hi Senyor hi mestre,
laven de les culpes la tua contrita
ànima. (*Segon*, f. 52b)

E, a l'hora que el sol en lo mig
del món egualment parteix la
llum, ella, de la sua salut ja
sol·lícita, fon avisada com lo rei
Jesús era entrat, ab los seus
deixebles, a pendre corporal
refecció en casa de Simon
fariseu. E aquesta primera nova,
de la sua salut certa ambaixada,
fon una flama de caritat encesa
que, ja escalfant la sua volentat,
començaren a regar les llàgremes
de penitència; les quals,
destillant, llavaren los ulls de
l'ànima del negre alcofoll de la
transitòria miserable bellea. E,
deixant de la vanitat d'aquest
món les pomposes riques
vestidures, ab un mantell burell
coberta, pres d'aquelles en gran
abundància aigües, ab mescla
d'odorants aromàtiques pòlvores,
un veixell de gran e bella forma,
ja figurant la vera contricció de
profundes llàgrimes, que la sua
contrita ànima, en odorant
sacrifici, a nostre senyor Déu
sacrificaria. (Escartí 2014,
Història, p. 229)

Vides de sants Rosselloneses, tot destacant els canvis incorporats per la traducció catalana en l'episodi del miracle de Marsella de la Magdalena. L'inventari hagiogràfic de Marinela Garcia Sempere (2012: 199-200) recull la referència a textos diversos que tracten de la vida de la santa, sobretot els de Gassull i Roís de Corella. De manera més recent, Dominique De Courcelles (2014) planteja la *Història de la gloriosa santa Magdalena* de Corella com a mostra típica de la literatura entesa com a fet artístic i espiritual a la València del quatre-cents. Els estudis indicats, però, no s'ocupen dels capítols sobre la santa que apareixen en el *Segon*.

¹⁰² «Començà amb plany fort, i amb llàgrimes abundants a banyar i rentar els peus del Senyor. Roman clara la grandesa de la seua contrició; vessant llàgrimes de conversió, sang del cor, plorà tant que les seues llàgrimes pogueren rentar els peus d'un home. Després, quan cessà el plor, li mullava els peus amb les llàgrimes i, creixent l'amor, els hi besava amb insistent dolcesa i estima, i no podia sadollar-se'n. I com que els peus del Senyor, pels camins, estaven secs i cansats, els hi ungia amb perfum, per refrescar la calor i mitigar el dolor del treball de caminar. Allò dit ocorria fora; el que dins removia llur intenció era de molta més fervor i només Déu ho veia.» Trad. Pròpia.

De l'exemple anterior, notem com el fragment previ del *Segon* no concorda amb el corresponent llatí de VC, 261ab, tot i que es refereixen ambdós al mateix passatge evangèlic ja referit. Les principals diferències provenen de l'amplificació retòrica operada per Corella en el *Cartoixà*, el fragment del qual presenta majors relacions amb una part del capítol titulat «Sabé la gloriosa santa com lo rei Jesús era entrat en casa de Simon fariseu», de la seua *Història*. Aquests vincles es poden observar en determinades expressions anàlogues en els textos corellans, que no apareixen en el text ludolfí: en aquests fragments del *Cartoixà* i de la *Història* serien mots com «regar», la referència a les fonts de contrició i amor, la flama de caritat que fa bullir i emergir les llàgrimes de penitència en gran quantitat i l'al·lusió a l'ànima contrita. En diferents passatges del *Cartoixà*, també trobem relacions de semblança entre expressions que se'ns presenten de manera amplificada dins el discurs i els fets evangèlics corresponents i que es vinculen més bé a la *Història de la gloriosa santa Magdalena*.

A grans trets, de la relació entre els capítols de la *Vita* sobre la Magdalena i el *Segon del Cartoixà*, podem indicar que Roís de Corella va optar per aproximar-se a un text que dominava, del qual en mostra la preferència, com era la *Història*. Les constants amplificacions dels passatges evangèlics sobre aquest personatge evangèlic en el *Segon* són freqüents, mentre es deixa de banda els continguts del text ludolfí en diferents nivells d'intensitat i mesura i es remet a la *Història*. Ara bé, no es tracta només d'una preferència estètica cap a l'obra hagiogràfica de Roís de Corella, sinó d'una opció pretesa, per tal com l'autor valencià fa servir les històries evangèliques amb personatges femenins per captar l'atenció d'aquestes fidels amb una voluntat catequètica (Furió 2012),¹⁰³ aspecte aquest que s'incardina amb l'objectiu general del *Cartoixà* d'«arromançar» el text al públic de la fi del quatre-cents.

2.7.3.4. Retoricacions

D'altra banda, pel que fa a les retoricacions operades per Corella, és a dir, a l'ús de recursos literaris en el *Cartoixà*, s'observa una àmplia casuística que, juntament amb les amplificacions, constitueix la poètica i l'estil del lletraferit valencià. Aquest estil, per

¹⁰³ Així doncs, els tres capítols del *Segon* que major grau de divergència presenten vers l'original ludolfí són els dos referits a la Magdalena que acabem d'esmentar («De la penitència de la Magdalena. Capítol XIX» i «Del servir de Marta y oci de Maria. Capítol XX») i a la dona samaritana («De la dona samaritana. Capítol XXI»). Per altra part, la figura de la Mare de Déu també rep un tractament especial al llarg dels diferents volums del *Cartoixà*, aspecte que s'observa sovint en la constant atribució d'epítets i d'imatges literàries o expressives, absents en la glossa ludolfina.

altra part, dóna forma al que s'ha denominat «estil artitzat» (Ferrando 1993a), basat en l'ús de diferents recursos i tècniques retòriques derivats de la traducció d'obres del llatí al català. La creació d'exclamacions i interrogacions retòriques a partir de la glossa ludolfina, la derivació lèxica («ab veus de lamentables instruments lamentaven», *Segon*, f. 18d), l'ús constant d'epítets («font de pietat», *Segon*, f. 14d; «creatura deffectuosa miserable», *Segon*, f. 19d) o la presència variada de rimes i metàfores, entre d'altres, són elements que operen ja siga sobre la forma o sobre el contingut semàntic dels textos, per embellir el missatge corellà «i dignificar el seu model de prosa en vulgar, una prosa *artitzada* i que provoca *alteritat* respecte de la llengua col·loquial» (Martos 2001a: 42). Una «alteritat» que calia remarcar en un text com el *Cartoixà*, pel seu caràcter d'obra culta i, alhora, religiosa.

De manera més concreta, presentem ara alguns exemples amb les característiques suara esmentades.

Trobem un cas d'incorporació de rimes en un fragment del *Segon* sobre el qual s'ha operat, a més, una síntesi respecte al text llatí de VC, 269b, on prèviament hi havia part del verset de Lc 10, 42 («Maria ha escollit la millor part, i no li serà presa.»): «*quia nullus hodie appellat contra claustralem, qui vult in claustro residere, sed bene appellatur contra eum qui vult abbas fieri.*» («Ningú apel·la hui contra un claustral que vol residir en el claustre, s'apel·la contra qui vol que el nomenen abat»). En el *Cartoixà*, el text resultant, amb un cert caràcter proverbial, s'esdevé: «Però huy molt poch se clama Marta de Maria, mas clamen-se quasi tots, que cascú vol l'abadia» (*Segon*, f. 57b).

Sovint, la retoricació de la traducció corellana, com en el cas següent i en altres, es produeix fent ús sobretot de lèxic valoratiu i de les seues possibilitats de derivació, així com de l'anteposició d'adjectius:

No fon axí de Jesús, Déu hi Senyor nostre, que-l stimaven *pobre*, dejecte fill de una *pobra* dona hi de un *pobrellet* menestral miserable, hi que *pobres* peccadors lo seguien, gent *pobra* hi en lo món poch stimada. Hi per aquesta causa, algú no pot esser axí *pobre* com fon lo nostre cap, Déu, Senyor hi mestre, essent rich per dret hi justícia sobre totes les creatures, no solament en quant Déu, mas en quant home. Rey de Judea, hereu del primer pare, Adam, qui fon monarca; Jhesús, fill seu, li succehí sens peccat entre tots los altres, fill de la Reyna sens peccat, verge Senyora Maria. (*Segon*, f. 89d)

Si atenem a qüestions de lèxic valoratiu, molt relacionades amb la presència d'elements literaris, trobem en el *Segon* certes referències que ens porten al to bèl·lic de les proses de temàtica mitològica del mateix autor, al voltant de diferents expressions: en el foli 25b del *Segon*, per exemple, es presenta els deixebles de Jesús armats per

aquest amb «saldes armes»,¹⁰⁴ mentre que en el *Rahonament de Thelamó e de Ulixes en lo setge de Troya, davant Agamènon, après mort de Achilles, sobre les sues armes*, també de Corella, consta la mateixa combinació de paraules (Martos 2001a:127): «Yo no ignore ni menys negue les armes de Achilles ésser gran premi, però és fet poch per demanar-les Ulixes, lo qual tant los perills tem, que los murs no li paren *armes saldes*.»

En un sentit teològic, l'equiparació entre els guerrers clàssics i els apòstols de Jesús a partir d'expressions que, alhora, es corresponen amb les que apareixen en diferents obres corellanes, o d'altres que ja es troben en la *Vita Christi*, pretén incidir en la idea de l'heroisme cristià que emergirà en nombroses ocasions, sobretot quan es fa referències al combat dels pecats. El concepte de «*miles Dei*», que representaria el que podria ser l'ideal humà per a Corella, es troba a la base d'aquests usos d'un llenguatge bel·licista.¹⁰⁵

Tot seguit, presentem un quadre amb exemples dels principals recursos retòrics emprats per Corella en el *Segon del Cartoixà*, que amplien els que acabem d'exposar:

Taula 3. Exemples de recursos retòrics en el Segon del Cartoixà.

Recurs retòric	<i>Segon del Cartoixà</i>	<i>Vita Christi</i>
Imatges, metàfores i comparacions	- Hi ab tot que·n lo infern hi aja <i>un foch de lum fumosa</i> , però <i>aquella claror scura</i> no·ls mostra sinó coses que·ls turmenten. (<i>Segon</i> , f. 3d) - Però mana lo Senyor al diable que se'n vaja, <i>hi ab la mà hi ajudori de la sua gràcia</i> , <i>los alça hi·ls leva de</i>	- Ideo autem dicuntur ibi esse tenebrae exteriores, quia licet ibi sit ignis, tamen non lucet, ad ostendendum damnatis aliquid ad eorum consolationem, sed ad eorum consolationem, sed ad eorum desolationem. (VC, 197a) - Sed Dominus in synagogam venit, cum mens hominis fuerit congregata, et tunc dicit daemioni inhabitanti,

¹⁰⁴ El mot «saldes» apareix com a primera documentació en l'obra mitològica *Rahonament de Thelamó e de Ulixes*, de Joan Roís de Corella. En el *Diccionari Aguiló* (1931: 198) s'aportava l'exemple del *Segon* que acabem de comentar (s.v. salt, salda). Joan Coromines (1988: 124), per la seua part, considera que el terme en Roís de Corella «deu ser ocasional italianisme cavalleresc.»

¹⁰⁵ Agustín Rubio Vela (2014) ha analitzat aquest concepte arran el debat de l'adscripció procavalleresca o anticavalleresca de l'obra de Corella, dialèctica plantejada en dècades passades, i que l'historiador valencià exemplifica arran del personatge de Francí Aguilar i el seu elogi en la *Sepultura de Francí Aguilar*, obra de Roís de Corella.

	<p><i>les cupiditats mundanes.</i> (Segon, f. 6a)</p> <p>- Diu Theòfil: «Passà lo Senyor als altres pobles que més havien mester la {7d} sua doctrina, <i>que no devia la sua lum en un loch esser closa, mas que en moltes parts los seus raigs pogués stendre.</i>» (Segon, f. 7d)</p> <p>- perquè la fe, novellament <i>en lo cor dels crehents plantada, ab miracles regada e cultivada, se fes gran e ferma.</i> (Segon, f. 22d)</p> <p>- perquè, orant hi contemplant, <i>pohe hi atenga l'aygua de sapiència que après regue los camps de la santa Sgleya.</i> (Segon, f. 24a)</p> <p>- Sant Pau, <i>arrapat fins al cel imperi,</i> après <i>ab les pròpies mans</i> treballava per no carregar los qui l'hohien.» (Segon, f. 56a)</p> <p>- que dins lo seu cor hi en <i>lo archiu de la sua pensa</i> conserva tots los teus misteris. (Segon, f. 57b)</p> <p>- Són <i>stàtues hi pijors que stàtues,</i> les quals dins són buydes, hi ells són plens de vicis pudents abominables. (Segon, f. 61b)</p>	<p>obmutesce, et statim egreditur ab eo. (VC, 199d)</p> <p>- Ubi Theophilus: Transit enim ad alios magis indigentes doctrina, quia non convenit in uno loco doctrinam concludere; sed ubique radios ejus extendere. (VC, 201b)</p> <p>- ut enim fides cresceret credentium, miraculis erat nutrienda. (VC, 223a)</p> <p>- ut ibi hauriat, quod populo postea effundat. (VC, 225a)</p> <p>- Apostolus raptus in paradisum, factus est doctor Gentium. (VC, 267a)</p> <p>- quae verba tua conservavit conferens in corde suo. (VC, 269)</p> <p>- Quia enim quod erant homines perdiderunt; sollicite huc illucque circumeunt, aliunde sibi gloriam {275a} colligentes omni sane irrisione plenissimam (VC, 275a)</p>
--	---	--

	<p>- fins que per contínues bones obres tota l'ànima sia levada, que res no y romanga, <i>que alís hi no levat sia, mas tota calenta en la amor divina.</i> (Segon, f. 67a)</p> <p>- hi nosaltres miserables, <i>ab fam, ab set, cansats hi pobres, no-ns volem acostar a la font de misericòrdia, al pa dels àngels, a la aygua de vida, al repòs nostre, a la celestial riquea.»</i> (Segon, f. 67c)</p> <p>- mostraven <i>la set</i>, ardor hi desig que tenien de beure en <i>la font de la sua doctrina.</i> (Segon, f. 75a)</p> <p>-hi <i>les clares fonts eren vins aromàtics, hi la mà servia per copes sculpides.</i> (Segon, f. 88d)</p> <p>- car si no entram per tu, <i>porta de gràcia</i>, no podem a tu, <i>porta de glòria</i>, atényer. (Segon, f. 136c)</p> <p>- axí fàcilment lo foch se apaga, <i>com ni l'encenen ni y pòsan lenya.</i> (Segon, f. 141c)</p> <p>- que rústegues y cremades <i>com a pregamins</i> staven les <i>sues galtes.</i> (Segon, f. 153d)</p>	<p>- in quibus charitas sive doctrina absconditur, donec totam mentem in sui perfectionem commutet; quod quidem hic inchoatur, sed in futuro perficitur. (VC, 282b)</p> <p>- Et nos miseri adhuc tantos clamores contemnimus. (VC, 283a)</p> <p>- ut ardorem mentis et desiderium suae salutis ostenderent. (VC, 293a)</p> <p>- Utinam modo nostra redirent (VC, 312a)</p> <p>- ut per te ad salvandum introeamus ad te. (VC 372)</p> <p>- Tunc facillime extinguuntur, cum et illos vere sentire, aut de illis cogitare, vel quid eorum suasionem facere dedignamur (VC, 378b)</p> <p>-Ita ut genae eius adustae lacrymarum fluxu videretur. (VC, 397a)</p>
Epanalepsi (reduplicació,	- Mirant lo piíssim Senyor les	[Incorporat per Roís de

<p>geminació o repetició expressiva)</p>	<p>làgremes tristes de la <i>miserable dolorada mare</i>, mogut de pietat e <i>misericòrdia</i>, que verdader home era, fill de la <i>Reyna de misericòrdia</i>, tant quant és major la <i>misèria</i>, tant del <i>misericorde</i> és major la <i>misericòrdia</i>. (<i>Segon</i>, f. 8a)</p> <p>- que lo que és de Déu <i>propi</i>, perdonar peccats, se <i>apropia</i>. (<i>Segon</i>, f. 15b)</p> <p>- <i>Mínima</i>, que no usa de pompes ni alt stil de paraules; <i>mínima</i> que sobre totes les altres doctrines humilitat mostra; <i>mínima</i> que <i>mínims</i> foren los primers qui la reberen; <i>mínima</i> que <i>mínims</i> foren los primers que la pricaren; <i>mínima</i> que les coses altes hi grans de aquest món <i>mínimes</i> stima. (<i>Segon</i>, f. 66c)</p> <p>- <i>lum verdadera qui tots los hòmens il·lumina</i>, stenent per totes parts los seus raigs <i>luminosos</i>. (<i>Segon</i>, f. 150b)</p>	<p>Corella]</p> <p>- id est quod Dei est sibi usurpat. (VC, 213b)</p> <p>- vel quia vix ei in principio creditur, vel quia docet quae in mundo minima et vilia reputantur; quia ampullositati verborum non innititur. (VC, 281d)</p> <p>- ubique lumem doctrinae spargens, ubique perditos quaerens (VC, 393a)</p>
<p>Al·literació</p>	<p>- gran és lo merit que <i>guanya</i> aquell qui una perduda ànima <i>guanya</i>. (<i>Segon</i>, f. 7d)</p> <p>- axí com l'orgue <i>sona</i> hi les sues veus <i>dóna</i> segons aquell qui <i>sona</i>. (<i>Segon</i>, f. 27d)</p>	<p>- Una enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere. (VC, 201b)</p> <p>- quia sicut organa emittunt modulatione ad motum temperantis. (VC, 228a)</p>

	<p>- L'aygua en la qual los malalts sanitat cobraven significa <i>la contrició hi compunició ab contrites cordials</i> làgremes. (<i>Segon</i>, f. 108d)</p>	<p>- Aqua in quam languidi sanabantur significat compunctionem. (VC, 338b)</p>
Paralel·lisme	<p>- <i>Volgué lo Senyor</i> après de tants miracles que havia fet en la terra fer-ne en les aygües, per mostrar que tota la mundial màchina lo obehia. <i>Volgué lo Senyor</i> que·ls dexebles lo despertassen e·l pregasen, per mostrar-nos que oració deu esser en les tribulacions lo nostre refugi: hon se mostra que és millor oració que liçó. (<i>Segon</i>, f. 12a)</p>	<p>- Qui ergo prius miracula in terra fecit, etiam in mari facere voluit, ut Dominus terrae et maris appareat, et in signum quod tota ei servit orbis machina, et cuncta ad nutum suum sunt creata. Per hoc autem quod a discipulis excitatus et rogatus eos liberavit, ostenditur quod semper vult rogari a nobis; saepe enim exponit nos pressuris quia vultut eum oremus et sic liberemur ab illis. Unde patet quod multo melior est oratio quam lectio. VC, 208a)</p>
Interrogació i exclamació retòrica	<p>- <i>Quina ley? Quina filosofia comença per tal principi?</i> Hi perquè alguna doctrina no té eficàcia si bastantment no prova lo que denuncia, diu lo medi per hon la veritat de aquesta doctrina se demostra, que són obres maravolloses, passant tot cors de natura. (<i>Segon</i>, f. 22c)</p> <p>- <i>O, maravellós acte!</i> Ella s'acostà (<i>Segon</i>, f. 17c)</p> <p>- <i>O maravollosa! O excel·lent</i></p>	<p>- Et quia doctrina non est efficax, nisi adsit probatio, sequitur modus conveniens ad probandum veritatem hujus doctrinae, scilicet opera facta virtute divina. (VC, 223a)</p> <p>- Et est notabile quod accessit. (VC, 216b)</p> <p>- Ecce optimus titulus, et</p>

	<i>e justa causa per la qual alegrament se deu acceptar qualsevol pena! (Segon, f. 27c)</i>	honestissima causa patiendi. (VC, 228a)
Enumeració	- delliures <i>de foch, de aygua, de feres bèsties (Segon, f. 27b)</i> - hi nosaltres miserables, <i>ab fam, ab set, cansats hi pobres, no-ns volem acostar a la font de misericòrdia, al pa dels àngels, a la aygua de vida, al repòs nostre, a la celestial riquea. (Segon, f. 67c)</i> - hi <i>recreador nostre, redemptor nostre, vida nostra, misericòrdia nostra.</i> (Segon, f. 146a)	[Incorporat per Roís de Corella] - Et nos miseri adhuc tantos clamores contemnimus. (VC, 283a) [Incorporat per Roís de Corella]

Així, tant en el casos presentats anteriorment com en altres semblants, fent ús dels recursos que el llenguatge posa a la disposició del lletraferit valencià, per augmentar la pietat en els fidels, se'ns mostren elements com la misèria de Jesús i els seus deixebles, llur doble condició divina i humana o l'elevada consideració de la puresa de la Mare de Déu. Tots aquests continguts esdevenen fonaments del projecte final de vida que implicà la tasca de traducció del *Cartoixà* per a Corella, sobre el qual deixà la seua empremta lingüística i literària. La configuració d'un estil propi, base de la «prosa artitzada», se'ns presenta en el *Cartoixà* com la culminació d'una tècnica de traducció perfeccionada des de les primeres obres mitològiques. L'elegància i la mesura en l'ús de les possibilitats del llenguatge literari es determinen per l'experiència i el saber de Corella i la necessària contenció que implicava una obra com el *Cartoixà*.

2.7.3.5. Modulacions

Una de les operacions de traducció que se sol detectar en l'obra que ens ocupa és el canvi de la tercera persona de la glossa ludolfina a la primera persona en el *Cartoixà*, donant lloc a un fenomen que pren el nom de modulació, a partir del qual, com indica

Martos (2003: 260), es pot caracteritzar una part de la prosa mitològica, que afectarà també a la prosa de caràcter religiós:

La modulació [...] era un exercici escolar que trobàvem en el procés de traducció de textos a l'edat mitjana, amb la finalitat d'anar avançant en l'aprenentatge literari, en la pràctica de la composició de textos més personal. I aquesta estratègia no sols servia per a passatges de cada obra, sinó que el canvi de perspectiva narrativa era una de les experimentacions literàries més habituals en les proses corellanes i, per tant, el fonament de la seua composició.

També, Curt Wittlin (1997) analitza aquest fenomen de traducció en les obres de Corella *Lamentació de Biblis*, *Lamentacions de Mirra* i *La vida de la gloriosa santa Anna*, per mostrar la intensitat d'aquest procés i concloure que es tracta d'un exercici fonamental i primari en l'aprenentatge de la retòrica clàssica en l'edat mitjana. Així, a falta d'estudis més específics, proposa ubicar la majoria de les obres en prosa de Corella en un «espectre que va de la traducció modulada a la versió adaptada.» (Wittlin 1997: 188)

En el *Cartoixà*, aquest exercici escolar d'apropiació del text a traduir, se sol emprar per transformar les glosses ludolfines que seguien els versets evangèlics amb les paraules de Jesús, en un discurs que les amplifica i les exposa de manera més directa:

Dicit autem: *Ecce ego mitto vos*, ut dum mittentis potestas consideratur, periculi magnitudo non timeatur. Unde Chrysostomus: Quac igitur horum erat consolatio? Mittentis virtus. Ideoque hoc ante omnia posuit, dicens: *Ecce ego mitto vos*. Sufficit hoc ad confitendum, et nullum formidandum supervenientium; vides auctoritatem, vides potestatem, vides virtutem inexpugnabilem: haec Chrysostomus (VC, 226b)

«Yo só lo qui us tramet», diu lo Senyor, quasi dient: «*Pensant la potència del qui us envia no stimeu los perills que venir vos poden. Senyor só de la mort e de la vida; no podeu fer res en vosaltres que yo no u permeta per major bé vostre, hi que en vida inmortal hi eterna en cent doblàries no us ho torne*», diu sanct Crisòstom. (*Segon*, f. 25c)

En el cas anterior, en primer lloc, notem que s'ha modulad la glossa llatina que seguia el verset de Mt 10, 16 («*Ecce ego mitto vos*») i ha esdevingut un fragment en primera persona, introduït per la fórmula «quasi dient». En segon lloc, destaca com s'ha eliminat la referència d'inici de la cita que atribuïa el fragment a sant Joan Crisòstom i s'ha convertit en un de sol (segurament per vincular aquestes paraules a les del verset de Mateu), del qual només es manté l'atribució final a aquest pare de l'Església. El seu contingut, però, no coincideix. El nou text de Corella («Senyor só de la mort e de la vida...») també en primera persona, segueix el contingut del parlament previ de Jesús i considerem que es pot relacionar amb Jn 11, 25: «Jo sóc la resurrecció i la vida. Qui creu en mi, encara que muira, viurà».

Un cas semblant el trobem en el capítol 17 del *Segon*, en un subcapítol que tracta de com apropar-se a Jesús de manera familiar i segura. Roís de Corella, a partir d'una citació de sant Bernat de Claravall, en què es glossa el verset de Mt 11, 29 («Accepteu el meu jou i feu-vos deixebles meus, que sóc benèvol i humil de cor, i trobareu el repòs»), n'incorpora *motu proprio* un altre sobre la passió de Jesús:

Yo·l portaré al mont de Calvari hi,
portant, lo faré lauger per a vosaltres, hi
aprés faré que ell me porte hi ab claus me
tinga, perquè sens mi no·l poríeu portar
ni moure. Plomes seran lo meu cors, que
fan més lauger lo pes ab qui s'ajusten.
(*Segon*, f. 47d)

Diu sant Bernat: «O, devot cristià! Si vols que de totes les tues tribulacions, dolors e angústies sia laugera la càrrega, liga-les ab la creu de Jesús e sobre tu la càrrega, que axí com les plomes fan lauger lo pes sobre lo qual se ajusten, axí la creu de Jesús fa lauger lo pes de nostres culpes e penes. Has fet tots los peccats que {44c} fer se poden; voldries que fets no fossen. Pren la creu de Jesús, en la qual, ans que tu los haguesses posat en obra, ell per tu ne havia fet la penitència tot atribulat de dolors e angústies. Pren la creu de Jesús, considera les dolors que Jesús per tu ha sofertes e les tues ajusta-les a les sues, e axí per a tu seran laugeres, puix per tu ell les ha portades.» (*Quart*, f. 44bc)

El text del *Segon*, afegit per Corella, es deriva d'una interpretació bastant lliure amb forma modulada del verset de Mt 11, 30 («perquè el meu jou és suau, i la meua càrrega, lleugera»). El nou fragment, d'altra banda, es relaciona també amb una altra citació de sant Bernat de Claravall sobre el mateix passatge evangèlic, però ara en el *Quart del Cartoixà*, com es pot veure en el text paral·lel. El vincle es produeix sobretot per les coincidències de contingut, amb els mateixos termes, arran l'episodi concret de la passió de Jesús, quan aquest carrega la creu amb què el crucificaran.

Un darrer exemple de modulació s'aplica sobre un personatge que vol seguir a Jesús; la glossa ludolfina que referia el seu parlament ara es transforma en un text en estil directe, en el qual el personatge evangèlic s'adreça de manera directa als seus familiars per no ser-li fidels:

Circa hoc primum impedimentum sequendi Christum, nota hic utile exemplum. Cum enim quidam amore propinquorum detentus, per hoc a sequela Domini esset impeditus, quadam vice volens apponere remedium, convocavit eos ad convivium, et inter epulas rogavit unum ex illis quem magis sibi fidelem esse credebat prae ceteris, ut si eum diligeret, digitum suum minimum pro eo in ignem mitteret; sed ille poenam timens hoc facere renuit, nec fidem quam simulaverat ei exhibuit. Et deinde ceteris omnibus per ordinem similiter requisitis, idem quod in primo, etiam reperit in eis. Tunc propositum suum aperiens omnibus dixit, quod ob solum amorem eorum hactenus a sequela Domini retardatus esset; sed quia fidem in eis non invenit, amplius retardari nollet, et quia ipsi minimum membrum corporis noluerunt pro eo ad horam exponere igni transitorio, nec ipse totum corpus et animam pro eis exponere vellet igni perpetuo; et valedicens omnibus illis, recessit ab eis. (VC, 236a)

Hi devem atendre al prepòsit un meravellós exemple, de hu que per amor dels parents e amichs se detenia de entrar en religió hi smenar hi mudar la vida. Convidà un jorn tots aquells qui lo y vedaven, hi stant a una chimenea pregà a cascú per si, hi a tots ensemps, que per amor d'ell un dit en lo foch posasen. Hi no volent algú per ell posar lo dit a les flames, dix-los semblants paraules: «Yo, per amor de vosaltres qui déyeu que tant me amàveu hi, detardat lo meu bon prepòsit, hi veyg que no voleu per mi posar al foch un dit vostre, ni yo vull per vosaltres posar la mia ànima a l'eternal incendi, e per ço dellibere dexar l'amor vostra, per atényer l'amor de mon Déu, Senyor e mestre, lo qual és mort per mi, per donar-me la vida eterna.» (Segon, f. 32d)

Els fragments corellans analitzats ens presenten, d'una banda, les paraules de Crist de manera directa, aprofitant i amplificant els versets evangèlics que la *Vita* proposava. D'altra, també es modulen fragments on personatges evangèlics diversos intervenen en primera persona. S'observa, doncs, una tendència per mostrar proximitat vers el receptor del text a partir d'un llenguatge i un punt de vista més directe i apel·latiu.

Però, aquesta tendència, concretada en l'ús de la primera persona arran la modulació de determinats fragments del *Cartoixà*, no és nova en l'obra corellana, com s'ha dit. La presència de la primera persona en l'obra del lletraferit valencià ha portat a a interpretar-ne una part en clau autobiogràfica, de manera especial en *La tragèdia de Caldesa*, tot i que aquesta primera persona ja era pròpia de la prosa sentimental, la literatura dels trobadors o la propera poesia ausiasmarquiana, que Corella passà pel sedàs de les seues vivències i lectures àmplies (Martínez 2002: 526). En el *Cartoixà*, considerem que aquest tret de la seua obra es fa servir i se subordina a la voluntat de destacar la centralitat de la figura de Jesús, amb l'objectiu d'aconseguir proximitat de cara al lector. Es tracta, en conseqüència, de la culminació del que havia estat un exercici escolar primerenc, que esdevé un principi més per al projecte cristològic i d'adequació a les noves coordenades historicoculturals que representa el *Cartoixà*.

En definitiva, més enllà del que presentem en aquest estudi previ, les operacions indicades en la nostra edició arran la col·lació amb el text ludolfí, donen com a resultat una obra amb un segell propi i personal que supera una traducció estrictament literal, tal com el *Cartoixà* ha estat qualificat. Es trobaria més prop d'una «versió adaptada», si fem ús del terme proposat per Wittlin (1997: 188) com un dels extrems possibles en les proses traduïdes per Joan Roís de Corella.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

2.8. NOTES SOBRE LA LLENGUA EN EL *SEGON DEL CARTOIXÀ*

Si atenem els aspectes lingüístics, partim dels articles i els comentaris de caràcter general sobre la llengua de Roís de Corella d'investigadors com Emili Casanova i Germà Colón (1999), qui estudien exemples presos del *Cartoixà*, alguns dels quals se centren en el volum que ara ens ocupa. Tots dos ja destacaven que el buidatge lèxic i lingüístic del *Cartoixà* havia estat fins la data poc analitzat i era parcial.¹⁰⁶ Amb tot, és una constant que la reflexió sobre la llengua en les obres de Roís de Corella s'ha unit a la derivada de la qüestió sobre la influència del lletraferit en un conjunt d'obres i autors que conformarien l'anomenada «valenciana prosa», etiqueta que ha estat superada per la d'«estil artitzat» o «prosa artitzada» (Ferrando, 1993a).

Darrerament, però, s'ha analitzat la llengua de les obres de Roís de Corella des de perspectives que se centren en l'anàlisi semàntica i en la pragmàtica diacrònica, tot tenint en compte la història de la cultura com a element per al canvi en els significats i, en conseqüència, de la llengua. Un exemple d'aquest punt de partida, l'ofereix Josep Martines (2013), en un treball sobre el canvi semàntic del verb «estimar» en el corpus corellà, en relació a altres. D'entre les obres analitzades, hi ha mostres del *Cartoixà*, d'on es conclou «que estimar en Corella és “amar honestament i no *hereosament*”» (Martines 2013: 734).

En línies generals, la llengua de Corella es caracteritza per la presència de cultismes i per una sintaxi llatinitzant, amb matisos però, pròpia de l'estament social al qual pertanyia, aspectes que no en dificultaven la comprensió per al públic a què anaven adreçades.

Si atenem a la qüestió de les grafies i llur relació amb els fonemes, en el *Segon*, trobem casos de debilitament de vocals àtones: amonasta's II c.10; passajava's II c. 46; sancera II c. 51 'sinzera', els quals tenen a veure en part amb la pronúncia valenciana de l'època. És poc freqüent, així mateix, en el *Segon*, la neutralització de vocals tòniques: destaca la forma comdampna II c.11, que apareix en tots els llibres, possiblement per la

¹⁰⁶Altres autors com Rafael Fresquet i Encarna Villafranca (1999) se centren en les qüestions morfològiques de la llengua corellana, però d'aquelles referides al corpus de les proses mitològiques. Un altre conjunt de referències bibliogràfiques de caràcter lingüístic s'ha centrat en l'anàlisi de les relacions intertextuals d'obres de Corella amb altres com el *Tirant lo Blanch* o l'*Spill*, tot partint de les coincidències lèxiques i d'unitats estilístiques (Guia 2002, 2013, 2014), amb matisos i divergències presentats per autors com Anna Isabel Peirats (2003), pel que fa a la dependència en l'autoria d'aquestes obres.

influència del verb *damnar*. També consta el mot *sagellaren* II c.33. Es manté l'ús de determinades grafies cultes com en els casos següents: *aniquilant* II c.43; *Sglésya* II c.2; *jerarchies* II c.20 o *voluptats* II c.1.

Quant a les dissimilacions vocàliques i consonàntiques, són les pròpies del valencià de finals del segle XV: *ignocència* II c.37; *porogativa* II c.14; *Scribtura* II c.10. Pel que fa a les que impliquen vocals: *beniplàcit* II c.17; *cauthiri* II c.18; *sixanta* II c.23; *matremoni* II c.25; *sepoltura* II c.2; *encurve* II c.24; *robosa* II c.4; *axugar* II c.19; *rajoles* II c.13; *sancera* II c.51 'sencera'; *cotidiana* II, c.22.

En relació al consonantisme, notem els casos que afecten diferents grups consonàntics i que en el volum estudiat són poc freqüents, com *practicar* II c.30 (grup *ct*); *trameté-li* II c.36 (caiguda *nt* final). La caiguda de la *r* final, com és el cas de *peccadó* II c.1, no és, així mateix, habitual. Altres fenòmens que tenen a veure amb la preferència per determinades grafies, com la que es fa servir per al fonema /tʃ/, es presenten de manera més sistemàtica, tal com correspon a la tradició de les obres prèvies: *archiu* II c.20; *chica* II c.32 'xicoteta', 'petita'; *chimenea*, II, c.13; *chímia* II c.27 (*DCVB*, s.v. *ximia*); *entorches* II c.41; *pòrchens* II c.37.

El resultat de l'evolució del sufix llatí *-itia* dóna lloc a una sèrie de vocables que fan servir la forma acabada en *-ea*, tot i que conviuen amb les acabades en *-esa*: *amplea* II c.40; *baxea* II c.24; *bellea* II c.25; *coixeha* II c.15; *corbea* II c.38; *embriaguea* II c.49; *granea* II c.11; *grasea* II c.22; *sordea* II c.15; *redonea* II c.13.

Altres fenòmens d'origen fonètic que s'hi observen són el manteniment de la sonoritat: *crueldat* II c.25; *execudors* II c.36; *penident* II c.37; el reforç de la labialitat: *columpna* II c.15; *calumpniar* II c.26; *condampnen* II c.2; *dampnació* II c.11; o bé la presència d'una *-d-* epentètica: *desondren* 'deshonren' II c.33.

Quant a la morfologia, la flexió verbal mostra la convivència de formes pures i d'altres incoatives: *hà-y* 'hi ha' II c.50; *cercar m'eu* II c.41; *culga* II; *convertexcam* II c.15; *cregué* II c.23 'cresqué'; *defensen* II c.10; *se defena* II c.13; *fallga* II c.30; *lest* II c.13 'llegit'; *obtés* II c.15 'obtingut'; *puny* II c.16 'punyeix'; *presumen* II c.40; *servexquam* II c.29; *sofert* II c.11;

Pel que fa al gènere de la morfologia nominal, mostrem alguns mots que han evolucionat fins l'actualitat tot afegint marques del gènere contrari: *ley de sperança*,

suau y benigne II c.50; les claustres II c.6; dues contràries vies II c.16; setanta-dues llengües II c.17; dos cases II c.2; dos milles II c.3; dos causes II c.3; dos vestidures II c.10; evangelista II c.15; evangeliste II c.19; canya vert II c.15; osta II c.15 'hoste' en femení. Destaca, d'altra banda, la presència de diminutius que es fan servir en aquells passatges que cerquen moure la pietat del lector com: palleta de fe II c.8; pobrelleta II c.26; hi aquell tan breu delit de tan poqueta vianda a la mort lo porta II c.36; goceta II c.48; miquetes II c.48; fexets II c.23.

Pel que fa a la sintaxi, aquesta esdevé una de les particularitats que defineixen l'estil i la llengua de Roís de Corella, en el sentit que rep la influència llatina, tot i que, com s'observa en diferents ocasions en el *Segon*, el nostre autor opta per l'elegància i la senzillesa a l'hora de traduir les glosses ludolfines. A tall d'exemple d'aquesta capacitat resolutiva en el *Segon* mostrem un breu fragment: «dexant emperò sollicitud de curiositats vanes» (f. 27bisa), que és el resultat de la síntesi operada de manera plana respecte al text ludolfí corresponent (VC, 228b), en què es recomana que els predicadors planifiquen els discursos i assagen la senzillesa en les seues paraules: «*Hanc prohibet Dominus provisionem in dicendis, ornatum et nimiam sollicitudinem, per multum temporis. Facile est enim veritatem dicere, quae sine ornatu persuadet ut recipiatur ubique.*»¹⁰⁷ En aquesta ocasió, el lletraferit valencià posa en pràctica la recomanació efectuada per la glossa sobre la senzillesa i la necessitat de concreció.

En altres ocasions s'hi destaca la presència del verb *in fondo*, aspecte que, d'altra banda, no dificulta la comprensió del *Segon*:

Les steles en sos moviments denuncien que après de la nit deu venir lo dia hi la stela Sperus, que stel de l'alba-s nomena, més propinqüe que les altres promet lo dia hi no desapareix fins que la lum clara-s *mostra*. Tots los profetes en la nit de la Ley vella la venguda del sol Déu Jesús *prometien*, però la stela de l'alba, Joan Bartista, aparegué ensemps ab lo dia. (*Segon*, f. 40b)

L'ablatiu absolut tampoc no dificulta la comprensió del text corellà: passava un dissabte per uns camps de forment les spigues ja granades II c.29. Així mateix, l'obligació s'expressa en alguns casos a través de perífrasis amb el verb *esser*: no és de curar d'elles II c.13; y lavors és de possar la vida per la fe sancta cathòlica II c.53; o amb altres formes verbals: yo, Senyor, tinch que vendre béns mobles II c.15; stima pena haver a usar de les corporals coses II c.30.

¹⁰⁷ «Aquesta provisió ha de prohibir Déu quan [els predicadors] parlen: l'ornament, l'excessiva sol·licitud, per massa temps. Perquè és fàcil dir la veritat, que persuadeix sense ornament i és entesa en qualsevol lloc.» Trad. pròpia.

L'ús de lèxic provinent del llatí, això és de cultimes, tant en el *Segon* com en la resta de volums del *Cartoixà* és abundant. Per a Casanova (1999: 92), aquest corpus lèxic en l'obra de Roís de Corella «va d'acord amb una finalitat estètica i didàctica: ensenyar les virtuts del món clàssic a través d'una llengua i un lèxic clàssic», a partir dels quals s'observa «una voluntat de contenció, d'equilibri, de buscar el punt dolç al lèxic emprat: sense estridències però dins dels canons de l'època, i això tant en les obres profanes com en les religioses.»

A grans trets, el camp semàntic dels cultismes que predominen són els que tenen a veure amb la religió i la moral, tot i que abasten altres àrees. Així, trobem cultismes de l'àmbit religiós i filosòfic com condoldre's (condolem) II c.13; conjectura II c.41 (verb); curats II c.17 'rector de parròquia'; dècimes II c.35; gloriació II 'glorificació'; inamicícia II c.37; lunació II c.18; juntament amb altres d'àmbits més quotidians o de referents que s'han popularitzat: calciaments II c.10; circuhit II c.11; domèstic II c.35; líquides II c.27 adj.; palàcios II c.25; parentela II c.14.

Alguns valencianismes que denotarien l'adscripció dialectal de l'autor serien: agrane II c.32; aparència II c.33; cabaç II c.23; crifons II c.7; faena II c.37; gemeca II c.48; gitat II c.1; mitat II c.18; plegar II c.50 «Set sportes ne plegaren los apòstols»; rael II c.7; ros II c.23 'rosada'; servici II c.4; vesprada II c.2.

2.9. CONCLUSIONS

A l'inici del present treball, féiem un breu recorregut per les principals fites en la revisió del lloc que ha ocupat Joan Roís de Corella i la seua obra en la historiografia sobre les darreries de l'edat mitjana, on destacàvem el valor progressiu que en els últims temps ha pres la totalitat de la producció corellana, així com els avanços en el coneixement de la seua biografia. D'entre la producció religiosa, observem com el *Cartoixà* esdevé la culminació d'una línia ascendent en el domini de les tècniques d'escriptura i de traducció per part de Roís de Corella, iniciada amb les proses mitològiques i perfeccionada amb el temps, com s'observa en el *Psalteri*.

La impressió pòstuma del *Segon del Cartoixà* era un dels elements que diferenciaven aquest volum de la resta, el conjunt dels quals va experimentar un procés d'edició bastant particular, marcat per la magnitud i l'elevat cost i riscos d'una operació comercial com aquella.

El procés per imprimir aquest volum forma part també, com hem dit, dels canvis que les impremtes experimentaven cap al tombant del segle XV i les primeries del segle XVI. En aquest cas, Cristòfol Cofman se n'encarregà de la impressió, que li serviria de carta de presentació davant el públic d'aquell temps i, alhora, bastiria el seu catàleg amb una obra sòlida, que demostraria la vigència i l'interés que el *Cartoixà* devia tenir, una vegada desaparegut Corella.

En el *Segon del Cartoixà*, editat el 1500, hem vist com es destacava el fet que va ser «arromançat, corregit, smenat y ben examinat», per part de Joan Roís de Corella. I com aquest va deixar enllestida la seua edició abans de morir, cosa que ens porta a la conclusió que no va poder ser preparada, per tant, només en els darrers anys de la seua vida. La traducció del *Cartoixà*, en conseqüència, fou un projecte que va ocupar una etapa considerable de la vida del nostre autor, i no sols els darrers anys. Hem apuntat, en aquest sentit, el possible aprofitament dels materials que aquesta obra oferia per a la seua funció de mestre en teologia, que ja exercia des de finals de 1469. Alhora, hem detectat que obres com les *Sentències* de Pere Llombard o les *Postil·les* de Nicolau de Lira, emprades en els estudis de teologia del període medieval, van aportar materials textuals per al *Cartoixà*.

Per altra part, partíem del fet que el *Cartoixà* s'havia considerat en l'àmbit d'una traducció bastant aproximada o literal respecte a l'original llatí del qual provenia. Alhora, hi havia indicis que n'indicaven altres característiques i l'apropaven al que podria qualificar-se com una versió amb caràcter propi, motivada per la condició de l'escriptor, qui va saber adaptar la seua obra a les circumstàncies del seu temps. D'aquesta manera, podem determinar que Corella va saber assumir el cabdal de coneixement que implicava una obra com la *Vita Christi* i la va «arromançar» per als lectors coetanis, d'una manera àmplia, complexa i particular.

El *Cartoixà*, així doncs, suposa la culminació d'un saber fer teològic, lingüísticoliterari i social; tres aspectes que bé defineixen la posició de Joan Roís de Corella: mestre i teòleg, escriptor i, també, personatge públic de la València del quatre-cents.

Com a mestre i teòleg, hem destacat el coneixement i el maneig de les Escriptures, especialment d'allò que té a veure amb els evangelis i els textos que els glossen. Així, hem vist com s'han destacat determinats referents que tenien una funció simbòlica i al mateix temps pragmàtica, dins dels objectius de la seua obra. A tall d'exemple, el personatge evangèlic de sant Joan Baptista i la seua figura aporta especificitat al volum del *Segon del Cartoixà*, quant a la resta dels que formen part d'aquesta obra. Hem observat també com el seu tractament pretén oferir referents als lectors del seu temps que engrandisquen a Crist, que els el facen proper i amplifiquen la seua funció de redemptor, dins del projecte d'exaltació cristològica que representa el *Cartoixà*. En definitiva, parlem d'un cristocentrisme pràctic, que es deriva també d'altres obres contemporànies com la *Imitació de Crist* de Tomàs de Kempis, o el propi gènere de les *Vitae Christi*, que tenen un substrat comú en l'espiritualitat de la *devotio moderna*.

El domini de les diferents tècniques de traducció, que va de les supressions a les incorporacions de continguts, passant per la modulació, i que arriba a l'ús de diversos recursos retòrics, mostren un repertori ampli, propi d'un escriptor madur, el qual ha implementat ja aquestes operacions durant la seua formació i les ha madurades al llarg de la seua obra. Aquest procés de domini tècnic s'ha observat no només en les composicions de tema clàssic, com la recreació dels mites, sinó també en les de tema religiós, com les hagiografies.

A aquest domini de les arts del trívium i el quadrívium clàssics, s'ha volgut destacar el tarannà de Joan Roís de Corella com a autor d'obres literàries, atés que considerem és un dels elements que aporta especificitat al *Cartoixà* de manera particular. La voluntat d'embellir el missatge, de retoricar-lo, condueix el nostre autor a usar els recursos que el llenguatge possibilita, sempre, com s'ha dit, en funció de l'objectiu central d'aquesta obra, que és Crist i l'exaltació dels fets de la seua vida i passió. Ara bé, aquesta tendència estilística busca l'elegància i esdevé mesurada i continguda. El domini de la llengua pròpia i de la que es tradueix donen com a resultat una prosa acurada i elegant, en la majoria dels casos fruit de la trajectòria d'un escriptor amb ofici.

Si tenim en compte les darreres investigacions sobre la biografia de Joan Roís de Corella, hem de considerar la seua dimensió ciutadana i llur posició en l'esquema social de la segona meitat del segle XV a la València del segle d'or. El seu paper com a referent, no només literari sinó també moral i social, el portà a tenir una posició destacable en episodis importants d'aquell moment, com el procés sobre la denominada Bíblia valenciana o, de manera més remarcable i directa, la condemna del seu *Psalteri* per part de la Inquisició. L'ur posicionament davant els problemes de l'època es pot entreveure en les operacions de traducció que criden a la conversió, o que la destaquen per sobre del que es feia a l'original llatí. Hem de considerar que el públic potencial i específic que rebria aquest missatge serien els jueus conversos o cristians nous que, convertits al catolicisme des de les generacions immediatament prèvies, mantenen un judaisme cultural i una certa vinculació amb aquesta cosmovisió. Corella no deixa de banda la idea de l'existència d'un *continuum* entre l'Antic testament i el Nou Testament, en què els principals referents veterotestamentaris esdevenien comuns per ambues religions. Notem com determinats elements d'aquest conjunt es destaquen en el *Cartoixà* i semblen oferir models de transició viables i aptes cap a la conversió a través de la penitència; sense defugir l'ortodòxia cristiana, pròpia de l'època medieval i dels referents teològics principals dels quals Corella en tenia referència.

En definitiva, podem determinar que, arran l'estudi de les diferents tècniques traductològiques emprades i altres qüestions d'anàlisi del contingut exposades, el *Segon del Cartoixà* presenta un alt nivell d'originalitat. En conseqüència, considerem que es tracta més bé d'una versió amb una entitat pròpia, marcada per un personatge com Joan

Roís de Corella i el seu bagatge teològic i literari, que no només una traducció apropada a la literalitat més directa.

Desitgem que l'edició del volum que presentem i l'estudi que l'acompanya faciliten la recepció de les obres del nostre escriptor i amplien les perspectives d'anàlisi de l'obra corellana.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

3. BIBLIOGRAFIA

3.1. Edicions

BARBOSA, José (2012) [ed.]: *Vita Christi*. Braga: Edições Vercial.

DE ÁVILA, Santa Teresa (1979) *Libro de la vida*. Madrid: Cátedra.

DE LIRA, Nicolau (1472): *Postilla super totam Bibliam*. Roma.

DE LOYOLA, San Ignacio (1999): *Autobiografía*. Text recollit per Luis Goçalves da Câmara 1553-1555. El Aleph.

DEL RÍO MAESO, Emilio (2010): *Vida de Cristo*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas.

DE SAXÒNIA, Ludolf (1865): *Vita Jesu Christi: Ex evangelio et approbatis ab Ecclesia catholica doctoribus sedule collecta*. París: Víctor Palmé. Edició a càrrec de Louis-Marie RIGOLLOT.

EIXIMENIS, Francesc (1483): *Primer del Crestià*. València: Lambert Palmart. BHUV, Inc. 016.

FERRER, Sant Vicent (1932-1988): *Sant Vicent Ferrer. Sermons*. Barcelona: Barcino, 6 vols. Edició a càrrec de Josep SANCHIS SIVERA i Gret SCHIB.

JIMÉNEZ, Fray Francisco (1496): *Primer Volumen de Vita Christi de fray Francisco Xymenez, corregido y añadido por el arzobispo de Granada*. Granada: Meinardo Ungut y Juan Pegnitzner. [Recurs en línia: <<http://realbiblioteca.patrimonionacional.es/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=84078>>. Darrera consulta: 03/06/2016.]

MARCH, Ausiàs (2000): *Poesies d'Ausiàs March*. Barcelona: Barcino. Edició a cura de Pere BOHIGAS, revisada per Amadeu-J. SOBERANAS i Noemí ESPINÀS.

MIGNE, J. P. (1841): *Petri Lombardi sententiarum. Liber quator*. Paris: Migne.

PERES, Miquel (2015): *La vida de la sacratíssima Verge Maria de Miquel Peres (1494)*. Alacant, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, edició a cura de Carme ARRONIS.

PÉREZ DE VALENCIA, Jaime (1998): *Tratado contra los judíos*. Madrid: Aben Ezra, edició a càrrec de Justo FORMENTÍN i María José VILLEGAS.

Recull de eximplis e miracles, gestes e faules e altres ligendes ordenades per A-B-C tretes de un manuscrit en pergami del començament del segle XV, ara per primera volta estampades. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, edició a cura de Marià AGUILÓ I FUSTER (1881). [Recurs en línia: <<http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmc0r9n9>>. Darrera consulta: 10/04/2016.]

- ROIG, Jaume (2010): *Spill*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, edició a cura d'Anna Isabel PEIRATS NAVARRO, 2 volums.
- ROÍS DE CORELLA, Joan (1500): *Segon del Cartoixà*. Incunable hostatjat a València, Biblioteca Històrica de la Universitat de València-Estudi General, signatura: BH Inc 101(1).
- (1500): *Segon del Cartoixà*. Incunable hostatjat a València, Biblioteca Valenciana, signatura: BV Inc. 3.
- (1913): *Obres de Joan Roïç de Corella*. Barcelona: Casa Miquel-Rius, edició a cura de Ramon MIQUEL I PLANAS.
- (1921): *Parlament de casa de Mercader y Tragedia de Caldesa, novelas de J. Roïç de Corella, siglo XV, publicada con unos estudios literarios*. Castelló de la Plana: Hijos de J. Armengot, edició a cura de Salvador GUINOT.
- (1928): *El Psalteri de Roïç de Corella. Edición gótica imitada sobre el incunable veneciano de 1490*. Sant Feliu de Guíxols: Octavi Viader impressor.
- (1973): *Obres completes, I. Obra profana*. València: Albatros Edicions, a cura de Jordi CARBONELL.
- (1985): *Psalteri*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, edició a cura d'Antoni LÓPEZ QUILES i Vicent RIBES.
- (1994): *Rims i proses de Joan Roís de Corella*. Barcelona: Edicions 62, a cura de Tomàs MARTÍNEZ.
- (1995): «Un text inèdit de Joan Roís de Corella: *La visió a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*, del 1487», en MARTINES, V., MARTINES, J. i PONSODA, J. [eds.]: *A sol post. Estudis de llengua i literatura*, 3. Alcoi: Marfil, pp. 257-268, edició a càrrec de Curt WITTLIN.
- (1998): *Lo Quart del Cartoixà*. València: Ajuntament, edició facsimilar a cura de Jaume CHINER.
- (2001): *Les proses mitològiques de Joan Roís de Corella*. València, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, a cura de Josep Lluís MARTOS.
- (2010): «*La Ystòria de Joseph, fill de Ely e spòs de la sacratíssima Verge Maria*. Edición y estudio», en CASTAÑER MARTÍN R. M., LAGÜÉNS GRACIA V., [eds.]: *De moneda nunca usada. Estudios dedicados a José Mª Enguita Utrill*. Zaragoza: Instituto Fernando El Católico, CSIC, pp. 201-217, edició a càrrec d'Emili CASANOVA.
- (2013): *Psalteri*. València: Institució Alfons el Magnànim, edició a cura de Josep Lluís MARTOS.

3. BIBLIOGRAFIA

- (2014): *Joan Roís de Corella. Obra completa*. València: Institució Alfons el Magnànim, edició a càrrec de Vicent Josep ESCARTÍ.
- (2015): *La traducció corellana de la Vita Christi de Ludolf de Saxònia (edició crítica i estudi traductològic del llibre Primer, València, 1496)*. Tesis doctoral inèdita, Universitat de València, Departament de Filologia catalana, edició a càrrec de Vicent GARCIA PERIS.
- (2016): *El Terç del Cartoixà de Joan Roís de Corella. Edició i estudi*. Tesis doctoral inèdita, Universitat de València, Departament de Filologia catalana, edició a càrrec de Joan Maria FURIÓ.
- ROSELLÓ SUREDA, Antonio (1848): *Vida de nuestro adorable redentor Jesucristo*. Madrid: Imprenta de Viuda de Jordán e Hijos, 2 vols.
- SÈNECA, L. A. (2015): *Epístoles a Lucili. Traducció catalana medieval*. Barcelona: Editorial Barcino, edició a càrrec de Tomàs MARTÍNEZ, 3 vols.
- Speculum humanae Salvationis*. Mulhouse: Meininger, edició a càrrec de J. LUTZ et P. PERDRIZET (1907), 2 vols.
- Vida de Sant Onofre*. València, 1501. Edició actual de cura Rafael VALLDECABRES RODRIGO (2004). Quart de Poblet: Ajuntament de Quart de Poblet. Edició actual a cura de Vicent Josep ESCARTÍ (2015) «Edició filològica i breu comentari de *La vida de sanct Honofre*, publicada a València a principis del segle XVI», en CORTIJO, A., MARTINES V. & ESCARTÍ V. [eds.]: *Mirabilia / MedTrans 1 (2015/1) New Approaches in the Research on the Crown of Aragon. Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó. Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragón*, Jan-Jun 2015/ISSN 1676-5818.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

3. 2. *Estudis*

- ABBOT CONWAY, Charles (1976): *The Vita Christi of Ludolph of Saxony and Late Medieval Devotion Centred on the Incarnation: A Descriptive Analysis*. Salzburg: Institut für Englische Sprache und Literatur, Universität Salzburg, col. Analecta Carthusiana 34.
- AGUILÓ I FUSTER, Marià (1881) [ed.] Veg. *Recull de eximplis e miracles*, 1881.
- (1931): *Diccionari Aguiló*. Barcelona: Institució Patxot, vol. 7.
- ÁLVAREZ PELLITERO, Ana María (1976): *La obra literaria de Fray Ammbrosio Montesino*. Valladolid: Universidad de Valladolid, Departamento de Lengua y Literatura Españolas.
- ANTOLÍ, Jordi (2013): «Bibliografía selecta sobre Roís de Corella», en CORTIJO OCAÑA, A. i MARTINES, V. [eds.]: *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon / Joan Roís de Corella Multilingüe. La importància d'un clàssic de la Corona d'Aragó del segle XV*. Santa Bàrbara: Publications of eHumanista, pp. 65-80.
- ARLIMA (2015): *ARLIMA. Archives de Littérature du Moyen Âge*. [Recurs en línia: <<http://www.arlima.net/no/3334>>]. Darrera consulta: 03/02/2015].
- ARRONIS, Carme (2009): «Traduccions literaturitzades: el cas de *La imitació de Jesucrist* de Miquel Peres (1482)», en *Discurso sobre fronteras - fronteras del discurso: estudios del ámbito ibérico e iberoamericano*. Lask: Leksem, pp. 489-500.
- (2015) [ed.] Veg. Miquel PERES (2015).
- AUTORE, Stanislas (1923): «Ludolphe de Saxe», en VACANT, A.; AMANN, E.; MANGENOT, E. [eds.]: *Dictionnaire de théologie catholique*. París: Letouzey, vol. 9, pp. 1067-1069.
- BADIA, Lola (1988): «*En les baixes antenes de la vulgar poesia: Corella, els mites i l'amor*», en BADIA, L. [ed.]: *De Bernat Metge a Joan Roís de Corella. Estudis sobre la cultura literària de la tardor medieval catalana*. Barcelona: Quaderns Crema, col. «Assaig», 6, pp. 145-181.
- (1991): «Traduccions al català dels segles XIV i XV i innovació cultural i literària», *Estudi General*, 11, pp. 31-50.
- (1993): «El *Tirant*, la tradició i la moral», en *Tradició i modernitat als segles XIV i XV: estudis de cultura literària i lectures d'Ausiàs March*. València, Barcelona: Institut Universitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 129-138.

3. BIBLIOGRAFIA

- BAIER, Walter (1976): «Ludolphe de Saxe», en DE GUIBERT, J.; VILLER, M.; CAVALLERA, F.: *Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et histoire*. París: Éditions Beauchesne, vol. 13, pp. 1130-1138.
- BAIER, Karl (2009): «Meditation and Contemplation in High to Late Medieval Europe», en FRANCO, Eli [ed.]: *Yogic Perception, Meditation and Altered States of Consciousness*. Viena: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, pp. 325-349.
- BÉRIOU, N. (2000): «Les sermons latins après 1200», en *The Sermon*. Turnhout, Belgium: Brepols Publishers, pp. 363-448.
- BERMEJO, Fernando (2010): «Juan el Bautista y Jesús de Nazareth en el judaísmo del Segundo Templo: paralelismos fenomenológicos y diferencias implausibles», *Ilu. Revista de Ciencias de las Religiones*, 15, pp. 27-56.
- BOHIGAS, Pere (2000) [ed.] Veg. Ausiàs MARCH (2000).
- BRIZ, Francesc Pelai (1867): *Lo llibre dels poetas. Cansoner de obras rimadas*. Barcelona: Salvador Manero.
- BUSTOS, Álvaro (2015): «El *Romance de la Sacratísima Magdalena* de Ambrosio Montesino: Escritura (1485), reescritura (1508) y censura», *Medievalia*, 18/2, pp. 119-151.
- CABEZA, M. C. (2000): «La Biblioteca Universitària», en *Història de la Universitat de València. La Universitat il·lustrada*. València: Publicacions de la Universitat de València, pp. 109-110.
- CANTAVELLA, Rosana (1997a): «Dames a l'aigua: el tema del debat entre el Príncep de Viana i Joan Roís de Corella», *Anuari de l'Agrupació Borriana de Cultura*, 8 (=«*Lo gentil estil fa pus clara la sentència*»). *De literatura i cultura a la València medieval*, en MARTÍNEZ, Tomàs [ed.], pp. 37-45.
- (1990): «Medieval Catalan Mary Magdalen Narratives», en CONNOLLY, E., DEYERMOND, A., DUTTON, B. [eds.]: *Saints and their Authors: Studies in Medieval Hispanic Hagiography in Honor of John K. Walsh*. Madison: The Hispanic Seminary of Medieval Studies, pp. 27-36
- CARBONELL, Jordi (1954): «Les paraules en l'estil de Joan Roís de Corella», *Homenatge a Carles Riba*. Barcelona: Josep Janés, pp. 140-142.
- (1955-56): «Sobre la correspondència literària entre Roís de Corella i el príncep de Viana», *Estudis Romànics*, 5, pp. 127-139.
- (1973) [ed.] Veg. Joan ROÍS DE CORELLA (1973).
- CARRÉ, Antònia (1995): «L'*Espill* de Jaume Roig i *El triunfo de les dones* de Joan Roís de Corella», *A sol post. Estudis de llengua i literatura*, 3, pp. 91-94.

- CARRERES CALATAYUD, Francesc (1949): «Noticias referentes a diversas obras literarias», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 35, pp. 624-628.
- CASANOVA, Emili (1999): «La llengua de Roís de Corella (1435-1497): una presentació», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, col. «Universitas», 9, pp. 89-105.
- (2010a) [ed.] Veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (2010).
- (2010b): «¿És de Francesc Eiximenis la carta introductòria i la conclusió del Regiment de la cosa pública? Què ens diu la llengua de la lletra», en FERRER, R. [ed.]: *Eiximenis i la seua obra*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 328-362.
- CÁTEDRA, Pedro (1988): «Sobre la obra catalana de Enrique de Villena», en *Homenaje a Eugenio Asensio*. Madrid: Gredos, pp. 127-140.
- CHICHARRO, Dámaso (1979) [ed.] Veg. DE ÁVILA (1979).
- CHINER, Jaume (1993): «Aportació a la biografia de Joan Roís de Corella: noves dades sobre el seu naixement i la seua mort», *Caplletra*, 15, pp. 49-62.
- (1997): «Ausiàs March i Joan Roís de Corella: relacions familiars», en CHINER, J. [ed.]: *Ausiàs March i la València del segle XV (1400-1459)*. València: Generalitat Valenciana, pp. 521-552.
- (1998): «Joan Roís de Corella: una aproximació a la seua vida i obra», estudi introductori en JOAN ROÍS DE CORELLA (1998): *Lo Quart del Cartoixà*. València: Ajuntament [facsimil].
- (2014): «Joan Roís de Corella, la seua vida i el seu entorn: noves dades per a la història de la cultura en la València del segle XV», *Magnificat Cultura i Literatura Medievals*, 1, pp. 111-377.
- CINGOLANI, Stefano M. (1995-1996): «Clàssics i pseudoclàssics al *Tirant lo Blanc*: reflexions a partir d'unes fonts de Joanot Martorell», *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 45, pp. 361-388.
- (1997b): «D'Aquil·les a Jesús. Reflexions sobre la cronologia de les obres de Joan Roís de Corella», *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura*, 8 (= 'Lo gentil estil fa pus clara la sentència'. *De literatura i cultura a la València medieval*, MARTÍNEZ, T. [ed.]), pp. 67-85.
- (1998a): «Joan Roís de Corella i els límits de la literatura», *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 24, pp. 13-24.
- (1998b): *Joan Roís de Corella: la importància de dir-se honest*. València: Tres i Quatre.

3. BIBLIOGRAFIA

- (1999a): «Anticavalleria i anticlassicisme a l'obra de Joan Roís de Corella», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, col. «Universitas», 9, pp. 107-123.
- (1999b): «L'art al·lusiú: Ausiàs March a l'obra de Joan Roís de Corella», en ALEMANY, R. [ed.]: *Ausiàs March i el món cultural del segle XV*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, col. «Symposia Philologica», 1, pp. 247-263.
- CLEMENTI, Giuseppe. (1909): *Un santo Patriota. Il B. Venturina de Bergamo OP*, 2 vol., Roma.
- COLERIDGE, Henry James (1887): «The Hours of the Passion Taken from the *Life of Christ* by Ludolph the Saxon», *Quarterly Series*, 59. Londres: Burns.
- COLÓN, Germà (1985): «La balada de la garsa i l'esmerla de Corella», en *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, XI (=Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit, 3). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 157-178. Reed. en COLÓN, G. (1987): *Problemes de la llengua a València i als seus voltants*. València: Servei de Publicacions de la Universitat de València, pp. 85-102.
- (1993): *El lèxic català dins la Romània*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- (1999): «Entre el *Cartoixà* de Corella i el *Tirant*», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, col. «Universitas», 9, pp. 125-132.
- Constituciones de las carmelitas descalzas 1562-1607* (1995): Roma: MHCT, 16.
- COROMINES, Joan (1988): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, vol. 8.
- CORTÉS, Maria Josep, PONS, Vicent (1993): «La biblioteca jurídica de Jaume d'Eixarc (1479)», *Saitabi: revista de la Facultat de Geografia i Història*, 43, pp. 181-194.
- CORTIJO, Antonio, MARTINES, Vicent [eds.] (2013): *Multilingual Joan Roís de Corella. The Relevance of a Fifteenth-Century Classic of the Crown of Aragon = Joan Roís de Corella Multilingüe. La importància d'un clàssic de la Corona d'Aragó del segle XV*. Santa Bàrbara: University of California at Santa Barbara (Publications of eHumanista; 8).
- COSTE, Florent (2004): «Pratiques rituelles et pragmatique de la conversion dans les sermons *de sanctis* du XIIIe siècle», *Tracés. Revue de Sciences humaines*, 7, pp. 27-44.
- DE COURCELLES, Dominique (2014): «La littérature, un fait artistique et spirituel dans la València medieval: de la Llegendà Àuria à la Història de santa Magdalena de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, R. [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 373-388.

- DÍEZ GARRETAS, María Jesús (2001): «El Cancionero ML1, copia manuscrita de un impreso: las Coplas de Vita Christi de Fray Íñigo de Mendoza», en MARTOS, J. L. [ed.]: *Del impreso al manuscrito en los cancioneros*. Madrid: Centro de Estudios Cervantinos, pp. 73-112 .
- DOLÇ, Miquel (1994): «Metàfores clàssiques en Bernat Metge i Roís de Corella», en DOLÇ, M. [ed.]: *Estudis de crítica literària. De Ramon Llull a Bartomeu Rosselló-Pòrcel*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 81-112.
- ESCARTÍ, Vicent Josep (2010) [ed.] Veg. VIDA DE SANT HONOFRE (1501).
- (2014) [ed.] Veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (2014).
- FERRANDO, Antoni (1983): *Els certàmens poètics valencians del segle XV al XIX*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- (1993a): «Sobre una etiqueta historiogràfica de la literatura catalana: la valenciana prosa», *Caplletra*, 15, pp. 11-30. Reed. en PAREDES, J. [ed.]: *Medioevo y literatura. Actas del V Congreso de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval (Granada, 1993)*, II. Granada: Universidad de Granada, pp. 237-256.
- (1993b): «L'Omèlia sobre lo psalm *De profundis* de Jeroni Fuster», *Miscel·lània Joan Fuster*, 6. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 79-96.
- (2013a): «Joan Roís de Corella: context, obra i transmissió. Noves aportacions». *Afers*, 76, pp. 589-592.
- (2013b): «Les relacions literàries de Joan Roís de Corella». *Afers*, 76, pp. 635-659.
- FERRER GIMENO, María Rosario (1993): *La lectura en Valencia (1416 – 1474). Una aproximación histórica*. Universitat de València, tesi doctoral.
- FORMENTÍN, Justo; VILLEGAS, María José (1998) [eds.] Veg. JAIME PÉREZ DE VALENCIA (1998).
- FRADE, Mafalda (2015): «A edição de traduções nos primórdios da impressão em Portugal», *Calíope: Presença Clássica*, 29, pp. 142-164.
- FRESQUET, Rafael; VILLAFRANCA, Encarna (1999): «Algunes consideracions morfològiques al voltant de l'obra de Roís de Corella», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, col. «Universitas», 9, pp. 157-168.
- FURIÓ, Joan Maria (2012): «Filogínia i catequesi en el *Cartoixà* de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, R. [ed.]: *Dones i literatura entre l'edat mitjana i el Renaixement*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 351-375.
- (2013): «Allò que Corella ha “corregit, smenat y ben examinat” en el *Cartoixà*. Contribució a l'estudi de la traducció a partir del Terç.», *Afers*, 76, pp. 687-715.

3. BIBLIOGRAFIA

- (2016) [ed.] Veg. Joan ROÍS DE CORELLA (2016).
- FUSTER, Just Pastor (1827): *Biblioteca valenciana*. València: Josep Ximeno.
- GARCIA PERIS, Vicent (2015) [ed.] Veg. Joan ROÍS DE CORELLA (2015).
- GARCIA SEMPERE, Marinela (2012): «Vides de sants en català conservades en manuscrits solts i en impresos anteriors a 1550», en GARCIA, M., LLORCA, À. [eds.]: *Vides medievals de sants: difusió, tradició i llegenda*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 185-207.
- GARGANTA, J. M. i GARGANTA, V. (1956): *Biografía y Escritos de San Vicente Ferrer*. Madrid: La Editorial Católica.
- GARRIGA SANTS, Carles. (1991): «Caldesa i Carmesina: Roís de Corella en el Tirant lo Blanc», en *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, 23, Miscel·lània Jordi Carbonell, 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 17-27.
- GISBERT, Ana i ORTELLS, Mª Lutgarda (1992): *Catálogo de obras impresas en el siglo XVI de la Biblioteca general e histórica de la Universitat de València*. València: Conselleria de Cultura, Educació i Ciència.
- GUIA, Josep (1996): *De Martorell a Corella. Descobrint l'autor del «Tirant lo Blanc»*. Catarroja: Afers.
- (2002): «De *Lo Cartoixà* a l'*Espill*: Concordances textuais i dades contextuais». *Afers*, 41, pp. 151-189.
- (2010): *Ficció i realitat a l'Espill. Una perspectiva fraseològica i documental*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- (2013a): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives. [Recurs en línia: <<http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcj97x6>>. Darrera consulta: 01/05/2015].
- (2013b): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (B)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.
- (2013c): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (C)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.
- (2014a): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (D)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.
- (2014b): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (E)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.
- (2014c): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (F)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.

- (2014d): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (G)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.
- (2014e): «Les unitats estilístiques de Joan Roís de Corella (1435-1497) (H)». Alacant: Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives.
- GARCIA SEMPERE, Marinela (1999): «Algunes connexions entre l'obra religiosa i l'obra profana de Joan Roís de Corella: l'*Oració* i la prosa mitològica *La història de Leànder i Hero*», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, col. «Universitas», 8, pp. 169-181.
- GRAS, Mercè. (2016): «Les biblioteques dels carmelites descalços de la província de Sant Josep de Catalunya (1586-1835)», *Scripta*, 7, pp. 220-265.
- GRAULLERA, Vicente (2009): *Derecho y juristas valencianos en el siglo XV*. València: Biblioteca Valenciana.
- GUINOT, Salvador (1921) [ed.] Veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (1921).
- HAEBLER, Konrad (1903): *Bibliografía Ibérica del siglo XV*. La Haia-Leipzig: Martinus Nijhoff, Karl W. Hieresermann.
- HAUF I VALLS, Albert G. (1990): *D'Eiximenis a sor Isabel de Villena: aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*. Barcelona: Institut de Filologia Valenciana; Abadia de Montserrat.
- (1993): «*Tirant lo Blanc*: algunes qüestions que planteja la connexió corelliana», en ALEMANY FERRER, R., FERRANDO FRANCÉS, A. & MESEGUER, Ll. [eds.]: *Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (Alacant-Elx, 1991)*, 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; Universitats d'Alacant, de València i Jaume I, pp. 69-116.
- (2001): «Fray Hernando de Talavera, O.S.H., y las traducciones castellanas de la *Vita Christi* de Fr. Francesc Eiximenis, O.F.M.», en MARTÍNEZ, T. & RECIO, R. [eds.]: *Essays on Medieval Translation in the Iberian Peninsula*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, Servei de Comunicació i Publicacions; Omaha, Creighton University, pp. 203-250.
- (2004): «Del sermó oral al sermó escrit: La *Vita Christi* de Fra Francesc Eiximenis», en COLÓN, G., MARTÍNEZ, T. & PEREA, M. P. [eds.]: *La cultura catalana en projecció de futur. Homenatge a Josep Massot i Muntaner*. Castelló de la Plana: Institut Ramon Llull; Universitat Jaume I; Fundació Germà Colón Domènech, pp. 253-289.
- (2010): «Exposició. Manuscrits i incunables», en Ferrer, R. [ed.]: *Eiximenis i la seua obra*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 50-132.
- HUNDERSMARCK, Lawrence (1989): «Preaching the Passion: Late medieval "Lives of Christ" as Sermon Vehicles», en *De Ore Domini: Preacher and Word in the middle Ages*. Kalamazoo: Medieval Institute Publications, pp. 147-167.

3. BIBLIOGRAFIA

- JUAN-MOMPÓ, Joaquim (1999): «“O, dona ja no dona”: la *Història de la Gloriosa santa Magdalena* de Joan Roís de Corella. Fonts i originalitats.», en *Estudis de llengua i literatura catalana, XXXIX, Homenatge a Artur Therry*, vol 3. Barcelona: Abadia de Montserrat, pp. 115-143.
- KARNES, Michelle (2011): *Imagination, meditation, and cognition in the Middle Ages*. Chicago: University of Chicago Press.
- LE GOFF, Jacques (1999 [1a ed. 1964]): *La civilización del Occidente medieval*. Barcelona: Paidós.
- LÓPEZ QUILES, Antoni (1985) [ed.]: veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (1985).
- (2007): *Literatura i espiritualitat. Aproximació a l'obra de Corella com a resposta davant Déu i l'home*. València: Institució Alfons el Magnànim, col. «Estudis Universitaris».
- (2013): *El «càntich novell» de Corella. Tècniques d'apropiació del Psalteri*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- LÓPEZ QUILES, Antoni i PUIG GISBERT, Abel (2014): *Ensenyar, commoure i adelitar. Notes de propedèutica per a rellegir Corella*. Catarroja: Perifèric Edicions.
- LUTZ, J., PERDRIZET, P. (1907) [eds.]: Veg. SPECULUM HUMANAЕ SALVATIONIS (1907).
- MADURELL, Josep Maria (1964): «Mestre Felip de Malla», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, 30, pp. 499-625.
- MALLORQUÍ RUSCALLEDA, Enric (2010): «Intertextualidad, reescritura y parodia de la *Vita Christi* de Ludolfo de Sajonia en *Macunaíma* de Mario Andrade», *Hispanófila*, 159, pp. 53-76.
- MARTÍ, Sadurní (1998): «El Cançoner del Marquès de Barberà (*S^l/BMI*): descripció codicològica», *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 11, pp. 463-502.
- MARTINES, Josep (2013): «El verb estimar i l'amor hereós i Joan Roís de Corella. Un acostament segons la pragmàtica diacrònica.», *Afers*, 76, pp. 717-739.
- MARTINES, Vicent (2013): «Els elements plàstics en l'obra de Joan Roís de Corella. Pintar amb paraules els amors de Leànder i Hero.», *Afers*, 76, pp. 661-685.
- MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs (1994) [ed.]: veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (1994).
- (1996a): «Literatura i teologia en una proposta profemista: el *Triümf de les dones*, de Joan Roís de Corella (1462)», *Annali di Ca'Foscari. Rivista della Facoltà de Lingue e Letterature Stranieri dell'Università Ca'Foscari di Venezia*, 35, 1-2, pp. 225-236.

- (2002): «La poesia de Joan Roís de Corella, entre el amor y la honestidad», en CASAS RIGALL, J. i DÍAZ MARTÍNEZ, E. [eds.]: *Iberia cantat. Estudios sobre poesía hispánica medieval*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, pp. 525-554.
  - (2011): «Joan Roís de Corella i la literatura a la València de la segona meitat del XV», en HAUF VALLS, A. [ed.]: *Panorama crític de la literatura catalana*, 2. Barcelona: Vicens Vives, pp. 435-449.
  - (2012): «Miquel Pèrèç i la posteritat de Corella», *Revista de Literatura medieval*, 24, pp. 193-210.
  - (2015) [ed.] Veg. L. A. SÈNECA (2015).
- MARTOS, Josep Lluís (1999a): «El “Còdex de Cambridge” del Trinity College, R. 14. 17 (X1): descripció i estudi.» en FORTUÑO, S. i MARTÍNEZ, T. (eds.), *Actes del VII Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval (Castelló de la Plana, 22-26 de setembre de 1997)*, II. Castelló de la Plana: Publicacions de la Universitat Jaume I, pp. 443-460.
- (1999b): «El Cançoner de Maians (BUV MS 728): un cançoner d'autor de Joan Roís de Corella» en *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes*, 39 (=Homenatge a Artur Therry, 3). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 93-113.
  - (1999c): «La “Vida de Sancta Bàrbara” del “Jardinet d'orats”: Joan Roís de Corella o la recepció de la seua obra», *Actas del VIII Congreso Internacional de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval (Santander, 22-26 de septiembre de 1999)*, II. Santander: Asociación Hispánica de Literatura Medieval, pp. 1269-1287.
  - (2001a) [ed.]: veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (2001).
  - (2001b): «El género popular de los goigs y Joan Roís de Corella: *La vida de la sacratíssima verge Maria y la Oració*», *Lyra mínima oral : los géneros breves de la literatura tradicional* (actas del Congreso Internacional celebrado en la Universidad de Alcalá, 28-30 octubre 1998). Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, pp. 85-97.
  - (2003): «Escola i aprenentatge literari a través de la traducció: Corella i els mites», *Traducció i pràctica literària a l'edat mitjana romànica, Quaderns de filologia. Estudis literaris*, VIII, pp. 245-266.
  - (2005): «La *Lletra consolatòria* de Joan Roís de Corella: edició crítica», *Revista de literatura medieval*, 17, pp. 9-30.
  - (2008): «La literatura perduda de Joan Roís de Corella: les fonts», *Caplletra*, 45, pp. 93-112.
  - (2009a): «*Sotsmissió amorosa*: uns poemes mal editats de Joan Roís de Corella», *Llengua & Literatura*, 20, pp. 7-25.

3. BIBLIOGRAFIA

- (2009b): «L'escondit de Joan Roís de Corella», *Revista de Poètica Medieval*, 22, pp. 115-132.
- (2012): «Sobre l'*Spill de la vida religiosa* i la impremta», *Zeitschrift für Katalanistik*, 25, pp. 229-258.
- (2013): [ed.] Veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (2013).
- (2014a): «La poesia de Joan Roís de Corella», en BELLVESER, R. [coord.]: *Joan Roís de Corella i el seu món*. València: Institució Alfons el Magnànim, pp. 487-507.
- (2014b): «La vida de la *sacratíssima Verge Maria* y el *Cartoixà* de Joan Roís de Corella», *Bulletin of Hispanic Studies*, 91:8; Liverpool: England Institute of Hispanic Studies; Liverpool University Press, pp. 1005-1014 DOI: 10.3828/bhs.2014.65.
- (2014c): «La *editio princeps* del *Repertorio de los tiempos* de Andrés de Li: el proyecto editorial y la recuperación del incunable», en HARO, M. i CANET, J. L. [eds]: *Texto, edición y público en los albores de la imprenta*. València: Publicacions de la Universitat de València, pp. 156-186.
- MCGINN, B. (1996) «Mysticism», en HILLEBRAND, H. (ed.): *The Oxford Encyclopedia of the Reformation*, Vol 3, New York/Oxford, pp. 119-124.
- MCNAMER, Sara (2009): «The origins of *Meditationes vitae Christi*», *Speculum*, 84, pp. 905-955.
- MEDINA, Jaume (2001): «Sobre la presència de sant Agustí als Països Catalans», *Estudi general: Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona*, 21, pp. 443-464.
- MÉRIDA, Rafael (1999): «Comentaris a l'entorn de la primera difusió impresa de Joan Roís de Corella», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, col. «Universitas», 9, pp. 303-313.
- MIGNE, Paul (1844-1855): *Patrologia latina cursus completus* [Recurs en línia: <<http://pld.chadwyck.co.uk/>>. Darrera consulta: 19/7/2016].
- MIQUEL I PLANAS, Ramon (1913) [ed.] Veg. JOAN ROÍS DE CORELLA (1913).
- MIRALLES, Carles (1998): «Corella i el Tirant: qüestions d'intertextualitat», *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 24, pp. 67-80.
- MUSSONS, Anna (1993): «Estudio del Recull de Exemples y Miracles per Alfabeto», *Actas do IV Congresso da Associaçao hispânica de literatura medieval*, Vol 2. Lisboa: Cosmos, pp. 105-109.
- NADAL, J. M. i PRATS, M. (1982-1996): *Història de la llengua catalana*, Vol II, Barcelona: Edicions 62, pp. 475-512.

- NASCIMIENTO, Aires A. (2001): «Vita Christi de Ludolfo de Saxònia, em portugués: percursos de traduçon e seu presumível responsábel», *Euphrosyne*, 29, pp. 125-142.
- NAVARRO, Miquel (2014): «El ressò de *Lo Cartoixà* a l'època medieval», *Saó*, 389, pp. 17-18.
- NIETO I GALÁN, Agustí (1998): «Ramon Llull i la ciència medieval», *Ars Brevis*, Núm. extraordinari, 2, pp. 113-126.
- NORTON, Frederick (1997): *La imprenta en España (1501-1520)*. Madrid: Ollero & Remos.
- OLMOS, Elías (1951): *Incunables de la Catedral de Valencia*. Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas.
- PALANCA PONS, Abelardo; GÓMEZ GÓMEZ, María Pilar. (1981): *Catálogo de los incunables de la Biblioteca Universitaria de Valencia*. València: Universitat de València.
- PASSMAN, Antonin (1949-1950): «Probleme um Ludolf von Sachsen», *Archives de l'église d'Alsace*, 3, p. 13-34.
- PEIRATS NAVARRO, Anna Isabel (2010) [ed.]: Veg. Jaume ROIG (2010).
- (2003): «*Lo Cartoixà*: taller mòbil o coincidència amena amb l'*Spill* de Jaume Roig?», *Afers: fulls de recerca i pensament*, Vol. 18, 45, pp. 463-476.
- PONS ALÓS, Vicent (2014): «El clergat valencià a les darreries de l'edat mitjana», en SOLER, A. [ed.]: *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, pp. 65-81.
- PUCHE LÓPEZ, Mª Carmen (2012): «La vida de María Magdalena en la *Legenda Aurea* de Iacobus de Voragine y en *Vides de Sants Rosselloneses*: un anàlisis comparativo», *Revista de Filología Románica*, Vol. 29, 1, pp. 165-188.
- PUIG I TÀRRECH, Armand (2014): «L'hermenèutica de l'Escriptura. Estudi de la "Dei Verbum" 12», *Revista Catalana de Teologia*, Vol. 39, 1, pp. 153-197.
- PUJOL, Josep (2002): «Expondre, traslladar i reescriure clàssics llatins», *Quaderns. Revista de traducció*, 7, pp. 9-32.
- PUYOL, P. E. (1899): *L'Auteur du livre De Imitatione Christi*. París: Retaux.
- RAMON, Lluís (2015): «El modelo hagiográfico de santa Ana en la Valencia tardomedieval», *Medievalia*, 18, 2, pp. 97-117.
- RIBELLES COMÍN, Josep (1915): *Bibliografía de la lengua valenciana*, vol. I. Madrid: Imp. de la Rev. de Archivos, Bibliotecas y Museos.

3. BIBLIOGRAFIA

- RICO, Francisco (1984): «Imágenes del Prerrenacimiento español: Joan Roís de Corella y la Tragèdia de Caldesa», en *Estudios de literatura española y francesa, siglos XVI y XVII. Homenaje a Horst Baader*. Frankfurt: Verlag Klaus Dieter Vervuert, pp. 15-27.
- RIERA I SANS, Jaume (1987): «Presència de Josefus a les lletres catalanes medievals», en *Studia in honorem prof. M. de Riquer*, Vol. 2. Barcelona: Quaderns Crema, pp. 179-220.
- RIGOLLOT, Louis-Marie (1865) [ed.] Veg. Ludolf DE SAXÒNIA (1865).
- RIQUER, Martí de (1949): «Nuevas contribuciones a las fuentes del Tirant lo Blanc», en *Conferencias desarrolladas con motivo del IV centenario del nacimiento de Miguel de Cervantes (1547-1947)*, III. Barcelona: Diputación de Barcelona, pp. 7-39.
- (1964): «Joan Roís de Corella», en *Història de la literatura catalana: part antiga*, 3. Barcelona: Ariel, pp. 254-320.
- (1990): *Aproximació al Tirant lo Blanc*. Barcelona: Quaderns Crema, pp. 275-278.
- ROCA, Rafael (2013): «L'inici de la recuperació de Joan Roís de Corella», *Afers*, 76, pp. 741-757.
- RODRÍGUEZ, Josep (1747): *Biblioteca valentina*. València: Josep Tomás Lucas.
- ROMERO LUCAS, Diego (2003): «La traducción valenciana de las “Meditationes Vitae Christi” del cartujano Ludolfo de Sajonia: las primeras ediciones valencianas impresas», *Quaderns de Filologia. Estudis literaris*, 8, pp. 299-314.
- (2005): «El grabado en los incunables valencianos», en *Actes del X Congrés Internacional de l'Associació Hispànica de Literatura Medieval*, Vol. III. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 1405-1420.
- (2007): «Hacia la autonomía del libro impreso. Un ejemplo práctico: los inicios de la imprenta en Valencia», en *Actas del XI Congreso Internacional de la Asociación Hispànica de Literatura Medieval*, Vol. II. León: Servicio de Publicaciones de la Universidad de León, pp. 993-1002.
- RUBIÓ I LLUCH, Antoni (1889): «El Renacimiento clásico en la literatura catalana», *Discurso de recepción en la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*. Barcelona: Jaime Jesús Roviralta.
- RUBIO VELA, Agustín (2013): «El context històric de Joan Roís de Corella. Tríptic documental sobre el seu entorn», *Afers*, 76, pp. 593-615.
- (2014): «Joan Roís de Corella, el mundo de los caballeros y la guerra. Notas de archivo sobre notas de lectura», *eHumanista/IVITRA*, 5, pp. 443-466.
- SAAVEDRA, Ana (1955): «El humanismo catalán: Roís de Corella», *Clavileño*, VI, 35, pp. 43-47.

- SANCHIS SIVERA, Josep (1999): *Estudis d'història cultural*. València, Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- SERRANO MORALES, José Enrique (1898-1899): *Diccionario de las imprentas que han existido en Valencia desde la introducción del arte tipográfico hasta el año 1868*, Vol. I. Valencia: Imprenta de F. Doménech.
- SHORE, Ignatius (1998): «The *Vita Christi* of Ludolph of Saxony and Its Influence on the *Spiritual Exercises* of Ignatius of Loyola.», *Studies in the spirituality of jesuits*, 30/1, pp. 7-11.
- SOLER, Abel (2014): *Joan Roís de Corella (1435-1497). Síntesi biogràfica i aportació documental*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- SORIANO, Lourdes., AVENOZA, Gemma. i LAMARCA, Montserrat (2007): «Ludolfo de Sajonia, *Terç del cartoixà* (Valencia, ca. 1495). Un nuevo ejemplar de la edición incunable», *Gutenberg Jahrbuch*, pp. 77-89.
- TOLDRÀ, Maria (2003): *Repertori de manuscrits catalans antics (1474-1714)*. Barcelona: IEC; Universitat de Barcelona; Institut Joan Lluís Vives.
- TOLDRÀ, Albert (2011): *Asmodeu. Dona, dimoni i sexe a l'edat mitjana*. València: Publicacions de la Universitat de València.
- TORRES GIMÉNEZ, Raquel (2013): «*Ecce Agnus Dei qui tollit peccata mundi*. Sobre los símbolos de Jesucristo en la edad media», *Hispania Sacra*, LXV, pp. 49-93.
- TURRÓ, Jaume (1992): «El MS. 151 de la Biblioteca Universitària de Barcelona (*Jardinet d'orats*): descripció i estudi codicològic», *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 6/1, pp. 1-55.
- VALLDECABRES RODRIGO, Rafael (2004) [ed.]: *Veg. VIDA DE SANT ONOFRE (2004)*.
- VALLS, Esperança (2008): *Cap estrella per a Israel*. Girona: Universitat de Girona. Servei de Publicacions.
- VELASCO GONZÁLEZ, Alberto (2012): *Fragments d'un passat. Pere Garcia de Benavarri i el retaule de l'església de Sant Joan de Lleida*. Lleida: Publicacions de la Universitat de Lleida.
- VENTURA, Jordi (1993): *La Bíblia valenciana; recuperació de la història d'un incunable en català*. Barcelona: Curial.
- VILLAPLANA, David (1995): «Iconografía de los Santos Juanes en el arte Valenciano», *Saitabi*, 45, pp. 393-412.
- VINDEL, F. (1945-1954): *El arte tipográfico en España durante el siglo XV*. Madrid: Ministerio de Asuntos Exteriores, Dirección General de Relaciones Culturales, 10 vols.

3. BIBLIOGRAFIA

- WALSH, Milton (2011): «“To always be thinking somehow about Jesus”. The Prologue of Ludolph’s Vita Christi», *Studies in the spirituality of jesuits*, 43, 1, pp. 1-39.
- WILKINSON, Alexander S. (2010): *Iberian books: books published in Spanish or Portuguese or on the Iberian Peninsula before 1601*. Boston: Brill.
- WITTLIN, Curt (1993): «L’edició del 1499 del Regiment de la cosa pública. Les revisions i ampliacions al text, a l’endrega i al comiat escrits per Francesc Eiximenis el 1383», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, LXIX, pp. 441-459.
- (1995a) [ed.]: Veg. ROÍS DE CORELLA (1995).
- (1995b): *De la traducció literal a la traducció literària*. Barcelona, València: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 19-47.
- (1997): «La *Biblis*, *Mirra* i *Santa Anna* de Joan Roís de Corella», en MARTÍNEZ, T. [ed.]: *Anuari de l’Agrupació Borriana de Cultura*, VIII (=‘*Lo gentil estil fa pus clara la sentència*’. *De literatura i cultura a la València medieval*). Borriana: Agrupació Borriana de Cultura, pp. 175-189.
- (1998): «La biblioteca de la família Mercader de València l’any 1489», en HAUF, A. [ed.]: *Caplletra*, 24, Monogràfic: Roís de Corella i el seu temps. Barcelona, València: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, pp. 93-103.
- (1999): «La “Història de Josef” de Joan Roís de Corella: traducció amplificada i retoricada del text bíblic», en MARTINES, V. [ed.]: *Estudis sobre Joan Roís de Corella*. Alcoi: Marfil, pp. 315-329.
- XIMENO, Vicent (1747-1749): *Escritores del reyno de Valencia*. València: Josep Esteban Dolz.

4. EDICIÓ

La divisió del text

L'edició que presentem es divideix en subcapítols. Ni la *Vita Christi* ni el *Cartoixà* tenen pròpiament una divisió per mitjà de subcapítols, sinó que les dues obres s'estructuren per mitjà de llarguíssims capítols. Tot i això, ja des de les edicions manuscrites i incunables, els extensos capítols de l'obra llatina eren subdividits per temes, que es col·locaven en els marges exteriors, a manera d'escòlia, per guiar el lector. Juntament amb aquesta segmentació temàtica, hi havia també altres remarques als marges, com l'obra a què pertanyia una citació concreta d'algun autor (o com a mínim, el nom de l'autor) o la referència al verset d'una citació bíblica, per a facilitar-ne la localització. Algunes d'eixes remarques foren introduïdes per Rigollot en la primera edició de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia (1865), copiant la distribució de manuscrits i incunables medievals que hem descrit suara. La segona edició d'aquest autor (1870) inclou les divisions temàtiques, les quals en l'altra edició es trobaven al marge en el cos del text llatí, a manera d'intertítols, i obvia les localitzacions de citacions d'autors i de versets bíblics. La nostra edició es distribueix per mitjà d'aquests intertítols, traduïts al valencià seguint, sempre que s'ha pogut, les opcions lèxiques que hi ha en el *Cartoixà*.

Per a facilitar la identificació ràpida dels folis, s'ha decidit numerar les columnes del recte i vers dels folis, de manera que la lletra *a* indica la columna esquerra del recte; la *b*, la dreta del recte; la *c*, l'esquerra del vers; i la *d*, la dreta del vers. Abans hem comentat el problema de l'erràtica foliació pròpia de l'incunable. Per tal de facilitar a l'estudiós la identificació ràpida dels folis, hem seguit les xifres indicades en l'incunable, i en aquells casos en què es repeteix la xifra, s'indica amb un *bis* (p. ex., 38bisa)

Actualització de l'incunable

Es punctua el text segons l'ús actual, incloses cometes, guions de diàleg, etc., però respectant la dicció que suposadament reflecteix el text. També es regularitzen les majúscules i minúscules segons l'ús actual.

Es fan servir l'apòstrof i el guionet segons la normativa actual. No s'apostrofa davant essa líquida, és a dir, essa seguida d'oclusiva a inici de paraula. Les elisions i

fusions vocàliques no previstes per la normativa actual, s'indiquen amb punt volat. No es fa servir el punt volat per a indicar que els monosíl·labs *us*, *ho* o *hi* es pronuncien formant sinalefa amb la vocal anterior. També es fan servir l'apòstrof i el guionet per a unir els diversos elements dels futurs i els condicionals analítics, incloent-hi els pronoms que s'hi troben inclosos.

Es regularitza la separació de mots segons l'ús actual. Es regularitzen les dobles essos, dobles efes i dobles erres inicials de paraula, tant si en l'incunable ja es troben a inici de paraula com si queden a inici de paraula com a conseqüència de la regularització de la separació de paraules. També en posició postconsonàntica. L'única excepció serà les formes qualssevol o qualssevulla.

S'accentua i es fa ús de la dièresi segons les normes del valencià actual, però respectant la pronunciació del valencià de l'època pel que fa a la distribució sil·làbica i la posició de l'accent, si es coneixen. S'escriu dièresi i accent agut sobre la *y* com si es tractara d'una *i*: *juý*, *oýs*, *posseÿren*, *proÿsme*. No s'escriu dièresi quan una hac intevocàlica indica que la vocal següent no és semivocal ni consonant: *Cahim*, *jahia*, *ohien*. Tampoc quan una *y* precedeix la vocal *i* (*oyit*, *obeyia*). A continuació s'inclou una llista de mots que en valencià antic (almenys en certes èpoques o registres) tenien l'accent tònic en una posició diferent que en el valencià actual i que, per tant, no s'accentuen de la mateixa manera: *aureola*,¹⁰⁸ *caós*,¹⁰⁹ *enclit* (= ínclit), *entegre* (= íntegre),¹¹⁰ *esser* (infinitiu no substantivat), *filosof*,¹¹¹ *hossannà*,¹¹² *idolatra*,¹¹³ *magnífic*,¹¹⁴ *manna*,¹¹⁵ *nigromancia*,¹¹⁶ *pacífic*,¹¹⁷ *paralític*,¹¹⁸ *public*,¹¹⁹ *salmòdia*,¹²⁰ *tora/Tora*.¹²¹ Cal tindre en compte també l'accentuació de *Sényer* i *entrò*.

¹⁰⁸ Vegeu *DCVB*, s.v. *aureola*, i *DECat*, VI, 83b38-54.

¹⁰⁹ Així en el *Spill*, III, v. 7732, rimant amb *habitado[r]s*.

¹¹⁰ Vegeu *DECat*, III, 384b18-24.

¹¹¹ Vegeu *DECat*, III, 1033a27-b11. En Ausiàs March apareix quatre vegades com a mot agut (XVIII, v. 41; CV, v. 117; CVI, v. 89 i v. 143) i una vegada com a mot pla (CXXVIII, v. 157).

¹¹² Almenys així en el *Spill*, III, v. 6891 (rimant amb *entrà*); recollit en *DCVB*, s.v. *hosanna*.

¹¹³ «Ant. *idolatra*, amb accentuació plana» (*DCVB*, s.v. *idòlatra*). Vegeu *Spill*, III, v. 8046, on *ydolatres* rima amb *atres*.

¹¹⁴ Forma vulgar antiga, segons el *DCVB*, s. v. *magnífic*, que cita un cançoner de 1450-1465 on *magnífichs* rima amb *antichs*. També és forma aguda en el *Spill*, II, v. 1153, on rima amb *Gauderich*, i III, 4552.

¹¹⁵ *Magna* en la Bíblia del segle XIV, Ex 16,31.33.35.36 (CBCat 3, pp. 59-59*). Vegeu *DCVB*, s.v. *manna* i *DECat*, V, 429b7-9. Però *menà* en Bíblia del segle XIV, Ba 1,10 P.

¹¹⁶ Segons *DCVB*, s.v. *nigromància*, i el *Spill*, III, v. 3410. Vegeu també *DECat*, V, 896b29-33.

¹¹⁷ Segons la rima de el *Spill*, I, vv. 955-956, on *richs* rima amb *pacífichs*, II, vv. 379-380, on *pacífich* rima amb *certífich*, etc.

¹¹⁸ Segons Ausiàs March, CI, v. 2.

¹¹⁹ Segons *DCVB*, s.v. *públic* i el *Spill*, II, vv. 941-942, on *poblich* (amb *o*) rima amb *dich*; vv. 2919-2920, on rima amb *melich*; III, vv. 963-964, on rima amb *amich*; III, vv. 2897-2898, on rima amb *antich*, etc., i III, v. 6677, on *publica* rima amb *ynica*. Cf. *public* en *Diàlegs de sant Gregori*, f. 52r, lín. 14. Etc.

Els mots que porten accent gràfic, s'accentuen en els textos medievals amb accent agut o greu d'acord amb les normes generals de la *Gramàtica Normativa Valenciana* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (§ «5. Els signes diacrítics auxiliars»).

Se separen les dues eles que constitueixen la ela geminada per mitjà del punt volat quan l'editor considere que en l'època de l'incunable es pronunciava com a geminada (per exemple, *col·loquà*, *il·luminar*) i no com a palatal (*costella*, *aquell*, *apellar*, *nulla* 'cap'). Es transcriurà *l·l* quan la solució *ll* de l'antígraf siga interpretable com a simple variant gràfica de la geminació patrimonial habitualment representada amb *tl* (*vellant* > *vel·lant* —per *vetlant*—). Caldrà tindre en compte les formes que, independentment de la norma actual, podien presentar antigament vacil·lacions *ll/l* d'acord amb l'etimologia, per falsa etimologia o per simple hipercorrecció (*sol·lemnitat/solemnitat* <*SOLLEMNITATEM*, actual *solemnitat*; *pel·licà/pelicà* <*PELICANUM*—, actual *pelicà*; etc.), vacil·lacions a vegades ja presents en els ètims llatins (*tolerar/tol·lerar* <*TOLERARE/TOLLERARE*). Caldrà tindre en compte també els casos en què, a pesar de les solucions actuals, *ll* pugua representar efectivament una pronúncia palatalitzada (*apellar*, variant patrimonial de *apel·lar*).

Es resolen les abreviatures sense indicar, com a norma general, la part suplerta en lletra cursiva. Les lletres o breus fragments de text que l'incunable omet per error clar i que cal suplir per a una correcta lectura s'afegeixen en el text amb claudàtors. També amb claudàtors s'afegeixen lletres la manca de les quals es pot explicar per la fonètica sintàctica.

L'aparat textual

L'aparat textual, situat a peu de pàgina del text de l'obra, inclou: (a) Les indicacions necessàries perquè el lector es faça càrrec de l'estat amb què apareix el text en l'incunable; per exemple: possibles espais en blanc, raspadures, text escrit entre línies o en els marges, text omés per homeotelèton o per altres motius, etc. (b) La lliçó de l'incunable, és a dir, el fragment de text corregit per l'editor tal com apareix en l'incunable abans d'efectuar-hi la correcció, supressió o addició. (c) Notes que expliquen els errors comesos pels editors i justifiquen les correccions, addicions o

¹²⁰ Vegeu *DECat*, VI, 841a59-b4.

¹²¹ Vegeu *DCVB*, s.v. *tora*. El *DGLC* de Pompeu Fabra encara manté aquesta accentuació.

suppressions efectuades en el text editat, que suggereixen la possibilitat d'errors no corregits en el text editat, justifiquen conjectures fetes, etc.

Els lemes en l'aparat textual vénen referenciats pel número de línia de la pàgina que ocupen. Si hi ha una altra nota textual en la mateixa línia, se separa de l'anterior per mitjà d'una pleceta o barra vertical.

Les lliçons de l'incunable de l'aparat textual es transcriuen sense regularitzar el text, únicament desenvolupant les abreviatures.

Les notes

Les notes al text apareixen al final de l'obra. El text que es referencia de la *Vita Chisti* correspon a l'edició de Rigollot (1865),¹²² la qual té numerada tot el text del començament a la fi, sense que hi haja una divisió per volums. Per acotar més la referència, al costat del número de pàgina, en cursiva, posarem *a* si el text es troba en la columna esquerra, i *b* si es troba en la columna dreta.

Les notes refereixen sobretot fenòmens que tenen a veure amb la col·lació de l'original llatí i la versió valenciana, en els casos en què Roís de Corella omet, amplifica, retorca, resumeix o afegeix nou contingut. Així mateix, sempre que s'haja incorporat algun contingut del text llatí en la nota, s'ha traduït al valencià, amb la finalitat d'oferir un material a un lector especialitzat que no necessàriament haja d'entendre un llatí medieval, que a més tinga coneixements sobre teologia, i que haja adquirit coneixements sobre l'obra corellana i el seu estil, és a dir, un lector exclusivament filòleg i medievalista.

Atesa que l'única traducció bíblica que ens ha arribat de Corella ha sigut el seu *Psalteri*, i el *Cartoixà* està farcit de versets del salms, hem decidit parar una atenció especial en les notes a la comparació de la traducció d'una obra i l'altra. Per al text del *Psalteri* hem seguit l'edició de Martos (2013).

---

¹²² DE SAXONIA, Ludolphus (1865): *Vita Jesu Christi e quatuor evangelii et scriptoribus orthodoxis concinnata*. París: Palmé [a cura d'A. C. BOLARD, L. M. RIGOLLOT i J. CARNANDET]. Hi ha reimpressió d'aquesta edició en *Analecta Cartusiana*, Salzburg: Universitat de Salzburg; Institut für Anglistik und Amerikanistik, volum 241 (2006). Hi ha disponible una edició electrònica i lliure: <http://books.google.es/books?id=6i9BAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=Vita+Jesu+Christi+e+quatuor+Evangelii+et+scriptoribus+orthodoxis+concinnata&hl=ca&sa=X&ei=8OEKUAHIKY-yhAfHs4HwBg&ved=0CDUQ6AEwAQ>

GLOSSARI

Tot seguit, s'ofereix un glossari amb els mots obscurs o particulars, que Corella usa en el *Segon del Cartoixà*, alguns d'aquests s'empren també a la resta de volums que conformen el *Cartoixà*. Hem regularitzat ortogràficament els termes de les entrades i n'indiquem la categoria gramatical així com el gènere dels substantius.

acars *adv.* Per casualitat, accidentalment.

acerbitat *f.* Duresa, rigor.

agrícola *m.* Agricultor, llaurador.

allenegar *v. intr.* Esvarar, lliscar.

araut *m.* Herald.

benà *f.* Ínfula, cinta que penja de la mitra.

blandícia *f.* Seducció, afalac, adulació.

borseguí *m.* Sabata alta fins al turmell o fins prop del genoll, cordada per davant amb cordons que passen per dins d'una sèrie d'ullets.

cambrai *m.* Tela de lli o cotó molt fina i clara.

cautiri *m.* Cauterització.

cintilla *f.* Purna, guspira.

clamós -osa *adj.* Que fa clam o queixa.

coca *f.* Pastís de farina, elaborat generalment amb sucre, oli i ous, al qual se solen afegir diversos ingredients, com ametles, nous, panses, carabassa, etc.

coetern -a *adj.* Aplicat a les persones de la Trinitat, que existeixen eternament.

cognació *f.* 1. Relació de parentiu || 2. Família.

cohereu -eva *m. i f.* Persona que hereta amb una altra.

confabular *f.* Conversar.

conjutge *m.* Jutge que judica amb un altre jutge.

convenció *f.* Acord entre dues o més persones.

conxa *f.* Petxina, closca de mol·lusc.

commutació *f.* Canvi, bescanvi.

cotació *f.* Acotació, anotació al marge d'un escrit.

crifó *m.* Grifó, aixeta.

curat *m.* Rector d'una parròquia.

curvitat *m.* Deshonestedat.

derrisió *m.* Irrisió, acció de riure's d'algú o d'alguna cosa.

desaire *m.* Estat de misèria i d'abandonament.

despecte -a *adj.* 1. Menyspreat o menyspreable. || 2. Lleig, de mala aparença || *m. i f.*
3. Persona de condició social baixa o humil.

dolar *v. tr.* Picar, llevar el gruix d'una pedra amb un instrument tallant.

domèstic -a *adj.* Familiar, conegut.

donzell *m.* Planta aromàtica i medicinal que s'usa en l'elaboració de certs remeis i que és la base de l'absenta.

enfistular-se *v. intr. pron.* Una ferida, degenerar en fístula, infectar-se.

enredrar *v. tr.* Posar rígid, ert.

entregue -ega *adj.* Íntegre.

empaliar *v. tr.* Encobrir, fingir. Vegeu també paliar.

erte o ertesa *f.* Qualitat d'ert.

estranyer -a *adj.* Estranger, persona d'un altre lloc o país.

estrup *m.* Estupre, violació d'una dona verge.

esturç *m.* Estruç.

factor *m.* Autor.

fendre *v. tr. o pron.* Dividir (una cosa) en dues o més parts.

fímbria *f.* Flocc de fils nugats que els homes jueus es posaven en cada una de les quatre puntes del mantell com a recordatori de l'observança de la Llei.

fleuma *f.* Flegma, humor del cos que, segons la medicina medieval, causava malenconia o apatia.

fos *m.* Fossat, vall.

fossar *v. tr.* Furgar, alçar o remoure terra amb el morro.

genologia *f.* Genealogia.

grunyir *v. intr.* Rondinar, queixar-se en veu baixa o entre les dents.

guanyós -a *f.* Profitós, útil.

gúmena *f.* Amarra, corda grossa usada en la marina per lligar el vaixell amb l'ancoratge.

hoc *adv.* Sí.

infistolar-se *v. intr. pron.* Enfistular-se.

impudícia *f.* Dishonestedat, manca de pudor.

insipiència *f.* Insensatesa, bogeria, falta de saviesa.

jument *m.* Bèstia de càrrega.

levitat *f.* Inconstància, mutabilitat.

libent *adj.* Volenterós.

lineament *m.* Contorn del cos.

llagostí *m.* Saltamartí, llagosta.

lliga *f.* Aliatge, producte metal·lúrgic compost de dos o més metalls preparat generalment per fusió conjunta dels components i dissolució de l'un en l'altre un cop fosos.

llunació *f.* Període del cicle lunar entre dues fases idèntiques, generalment de lluna nova a lluna nova.

manal *adj.* Aplicat a l'aigua, que brolla en abundància.

martilogi *m.* Martirologi.

mealla *f.* Moneda de poc valor que equivalia a mig diner.

medrar *v. intr.* Créixer.

mena *f.* Lloc d'on s'extrauen minerals, especialment metalls.

mundial *adj.* Relatiu o pertanyent a tot el món.

muró *m.* Merlet d'una torre.

nunci *m.* Persona que anuncia la Paraula de Déu.

obtenebrat -ada *adj.* Obscur, entenebrit.

odorat *m.* Olfacte.

odorífer -a *adj.* Que emet olor, especialment bona olor.

oró *m.* Recipient gran, cilíndric i generalment bombat, fet de palma o d'espart, que serveix per a guardar el gra i altres llegums.

ostiari *m.* Clergue que havia rebut el primer dels ordes menors i era l'encarregat d'obrir i tancar l'església.

pal·liar *v. tr.* Fingir, amagar. Vegeu també empaliar.

passible *adj.* Susceptible de patir o sofrir.

pastoril *adj.* Propi de pastors.

postil·lar *v. tr.* Explicar, glossar un text a través de postil·les.

prevenient *adj.* Aplicat a la gràcia divina, aquella que precedeix la decisió de la persona i que coopera amb el lliure albir per a aconseguir la salvació.

privança *f.* Familiaritat, confiança.

progènie *f.* Estirp, nissaga.

propincat *f.* Proximitat, unió estreta amb el proïsme.

proterv -a *f.* Superb en grau extrem.

puclícia *f.* Virtut que consisteix a guardar l'honestedat en accions i paraules, ser púdic.

ras -a *adj.* Esborrat.

recol·legir *v. tr.* Recollir.

règul *m.* Senyor, cap, oficial d'un territori poc extens.

ròtol *m.* Rotlle, full o conjunt de fulls de paper, pergamí, etc., enrotllats sobre un eix.

rua *f.* Ressalt d'una superfície, encara que no siga flexible.

saial *m.* Tela de llana de corder o d'ovella de color negre.

sald -a *adj.* Fort, sòlid, ferm.

seqüela *f.* Seguiment, seguici.

silva *f.* Bosc.

subdiaconat *m.* Càrrec, dignitat de subdiaca, clergue que assisteix al diaca en l'altar i pot cantar l'epístola en la missa.

subplantar *v. tr.* Suplantar, prendre el lloc d'algú llevant-li'l deslleialment.

succint -a *adj.* Cenyit.

supòsit *m.* Substància completa i incomunicable, aplicat a la natura divina de Déu Pare i Déu Fill.

tapí *m.* Sandàlia de tela fina amb una grossa sola de suro posada entre dues altres de cuir.

tento *m.* Prudència, seny.

tímid -a *adj.* Poc animós ni atrevit per falta de confiança en u mateix.

tirany *m.* Bolina, corda de proa que permet col·locar la vela d'un vaixell de manera que navegue contra el vent.

toc *m.* Sentit corporal del tacte.

valitud *f.* Sanitat.

vericació *f.* Confirmació, verificació.

volitiu -iva *adj.* Relatiu o pertanyent a la voluntat.

vulgat -ada *adj.* Divulgat, conegut, estés.

ABREVIATURES

adj.	adjectiu, adjectival
adv.	adverbi, adverbial
art.	article
aux.	auxiliar
c., cc.	capítol, capítols
ca.	<i>circa</i> , al voltant de, aproximadament
col., cols.	columna, columnes
compl.	complement
conj.	conjunció
doc.	document
ed., eds.	editor, editors
f.	substantiu femení (en el glossari)
f.	foli (en les notes i aparat)
fem.	femení
impers.	impersonal
intr.	intransitiu
lín., líns.	línia, línies
lit.	literalment
loc.	locució
m.	substantiu masculí
masc.	masculí
núm.	número
p. ex.	per exemple
p., pp.	pàgina, pàgines
pers.	persona
PG	Patrologia graeca
PL	Patrologia latina
pl.	plural
prep.	preposició, preposicional
pron.	pronom, pronominal
refl.	reflexiu, -iva
s.v.	sub voce, sota l'entrada (en els diccionaris)
sg.	singular
subst.	substantiu
tr.	transitiu
v.	verb, verbal
v., vv.	verset, versets
val.	Valencià
VC	Vita Christi
veg.	vegeu
Vg	Vulgata
vol., vols.	volum, volums

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

ÍNDIX DE TAULES

Taula 1. Edicions incunables i post-incunables del *Cartoixà*.

Taula 2. Epítets i metàfores atribuïts a sant Joan el Baptista en el *Segon del Cartoixà* i relació amb la *Vita Christi*.

Taula 3. Exemples de recursos retòrics en el *Segon del Cartoixà*.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{195A} CAPUT XLII. DE SERVO
CENTURIONIS PARALYTICO

1. LAUS CENTURIONIS, PRAESERTIM QUIA
GENTILIS ERAT

Deinde coepit Jesus appropinquare civitati Capharnaum, quae, ut dictum est ibi, prope erat, et tunc *centurio*, seu tribunus, id est princeps centum militum, positus ibi a Romanis, pro collectione tributi et custodia Galilaeae, ne forte vellent contra Romanos, quibus tota illa terra subjecta erat, rebellare, propter quod manebat in Capharnaum, quae erat metropolis illius terrae, tunc civitas gloriosa, sed nunc valde abjecta;

[3]

[1] reputans se indignum praesentia Christi esse; sed primo per *seniores Judaeorum*, quasi per familiares et dilectos Jesu, *accessit*, quos misit ad eum, *rogans*, per eos, et dicens: *Domine*, in cuius potestate est morbus et sanitas, mors et vita, *puer meus*, id est servus et subditus, quem curialiter loquens, vocat *puerum*, ab

1-6 Comença ... theologia] *En l'incunable, en tinta vermella.*

2-3 *arromançat, corregit, esmenat y ben examinat* El sentit d'aquests mots indica un nivell d'intervenció notable en la traducció que efectua Joan Roís de Corella sobre el text llatí de la *Vita Christi*. Així, en l'article de Joan Maria Furió (2013: 689), on, tot partint de l'estudi del *Terç*, es mostra ja un conjunt d'operacions traductològiques bàsiques, que van més enllà de la transposició literal, a les quals farem referència en el present treball: «la supressió de certs passatges de l'original llatí; la inclusió, fins i tot substituint interpretacions de l'obra ludolfina, d'ensenyaments i glosses que considera més adequats; i, per últim, l'actualització de l'estil atenent a les tendències literàries pròpies i de la seua contemporaneïtat i classe: la prosa artitzada.» L'investigador valencià referit ha ampliat la casuística en els fenòmens i el caràcter que pren l'obra de Corella, arran la seua tesi doctoral sobre el *Terç* (2016). En aquest sentit, les tendències que fonamentarien la diversitat d'operacions de traducció més enllà d'una translació literal del llatí a una llengua romànica, el terme «arromançat», molt freqüent en els pròlegs i colofons de les edicions incunables de la segona meitat del segle XV, determina, segons Josep Pujol (2003: 11), no només «una simple transferència "horitzontal" d'una llengua a una altra, sinó una activitat més complexa que, en un tant per cent elevadíssim, implica un desplaçament cultural en sostreure les obres originals al nivell cultural elevat a què pertanyen –el del llatí– i lliurar-les a un públic laic que llegeix en llengua vulgar.» La resta de termes que acompanyen aquest mot, «corregit, esmenat y ben examinat», farien referència, doncs, a aquesta necessària adaptació que donarà lloc a una traducció amb un caràcter propi, aportat per Roís de Corella, que apropiaria el *Cartoixà* al que s'esdevindrà una versió de l'obra ludolfina. D'altra banda, partim del que estudiosos de l'obra de Corella com Curt Wittlin (1997), han assenyalat sobre els processos de modulació, amplificació i adaptació en determinades obres del lletraferit valencià; en aquest cas sobre la *Lamentació de Biblis*, la *Lamentació de Mirra* i la *Vida de santa Anna*. En totes aquestes obres, l'especialista referit ha observat fenòmens de traducció i adaptació que també apareixeran en el *Cartoixà*. Així mateix, Josep Lluís Martos (2003), ha assenyalat la importància de la formació clàssica en Gramàtica i Retòrica que rebé Corella, la qual no només determina les seues obres de caràcter mitològic sinó també conformarà un estil propi que culminarà en l'obra de la que ens ocupem en el ventall d'operacions de traducció abans esmentades. | 12 *romà Imperi*] Tot seguit, Corella omet un breu fragment de caràcter històric respecte *VC*, 195a, que assenyalava com aquest destacament militar romà servia per recollir els tributs i per evitar que els pobladors de Galilea es rebel·laren contra els romans que els sotmetien.

{2A} COMENÇA LO SEGON DEL CARTOIXÀ
ARROMANÇAT, CORREGIT, SMENAT Y BEN
EXAMINAT PER LO REVERENT E
MAGNIFICH MESTRE JOHAN ROÏÇ DE
CORELLA, CAVALLER, MESTRE EN SACHRA 5
THEOLOGIA

DEL SERVENT DE CENTURIÓ PARALITICH.
CAPÍTOL PRIMER

[1. DE LA LLOANÇA DEL CENTURIÓ
ESPECIALMENT PERQUÈ ERA DELS GENTILS]

Acostava's lo Senyor per entrar en la ciutat de Cafarnaüm, principal ciutat en la província de Galilea, 10 en la qual per guarda de tota la terra stava un ydolatre centurió, capità de cent cavallers per lo romà Imperi. Era lavors Cafarnaüm ciutat gloriosa.

Tenia aquest centurió un servent qui molt amava, paralitich hi ab tan gran dolor que stimava que no podia naturalment provehir en la sua vida. Hoïda la fama que Jesús venia hi la excel·lència que dels seus miracles recitaven, fermament pogué creure hi féu stima que podia procurar sanitat al servent que tant amava; 20

hi regonexent que era gentil ydolatre, no gosà per si mateix a la presència del Senyor presentar-se, mas pregà als ancians dels jueus hi pròmens, com a familiars del Senyor, que per ell hi anasen, hi de part sua lo supliquen e li diguen: «Senyor», en la potestat del qual 25 stà la sanitat y la malaltia, la mort hi la vida, «un fadrí

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

aetate vel familiaritate, potius quam conditione, contra superbos, qui dedignantur famulos, *jacet paralyticus in domo*, contra inhumanos dominos, qui de domo suaF expellunt infirmos, et ad hospitale mittunt eos; *et mole torquetur*, propter multa incommoda, quae patitur.

[2] Tria verba haec, scilicet *jacet, paralyticus, et torquetur* dicit, ut et animae suae angustias indicet, et Dominum ad misericordiam flectat.

Unde Orígenes: Accessit alienígena generatione, sed domesticus corde; alienus natione, sed proximus fide; et princeps militum, et socius Angelorum.

[3] *accessit ad eum*, fide, desiderio, et devotione, potius quam gressu corporalis praesentiae.

Iste non erat Judaeus, sed Gentilis, et ideo per seipsum, non est ausus ad Jesum corporaliter accedere,

[1]

[2]

Unde Chrysostomus: Infirmi-tatem tantummodo exposuit, sed remedium sanitatis, in potestate misericordiae ejus dimisit. *ivina autem providentia, Judaei sunt missi, ut inexcusabiles flerent, si viso miraculo, et credente Gentili, non crederent. Iste quidem Centurio, auditis Christi miraculis, firmiter credit, quod poterat sanare servura ejus, qui erat sibi charus, et moriturus nisi per Christum fuisset sanatus; et ideo de ejus sanatione erat sollicitus. In hoc ergo facto Centurionis, tantam curam et sollicitudinem pro servo habentis, discere {195b} debemus commisereri servis nostris et subditis, ac sollicitudinem et curam habere de eis. Non erat ipse sicut multi sunt hodie, qui videntes subditos suos infirman, eos negligunt: et plus de seipsis sanis, quam de subditis infirmis solliciti sunt,*

30 de les] dells.

14-15 *Acostàs ... preència* Aquest fragment apareix en VC, 195a prèviament al passatge evangèlic de Lc 7, 3 i Mt 8, 5 amb què s'inicia el capítol en 185,16-186,5. Respecte el text llatí, s'ha modificat, doncs, la seua ubicació. | 18-24 *Fàcilment ... persona*] Corella, quant a VC, 195a, introdueix aquest fragment en què comenta les aparents divergències que, respecte aquest episodi de la vida de Jesús, presenten els evangelis de Lluç (Lc 7, 3: «El centurió l'apreciava molt i, quan sentí parlar de Jesús, li va enviar alguns notables dels jueus a demanar-li que vingués a salvar el seu criat.») i Mateu (Mt 8, 5: «Jesús va entrar a Cafarnaüm. Un centurió l'anà a trobar i li suplicava.»). Corella sembla partir de la interpretació dels versets de Lc 7 3 i Mt 8, 5 que apareixen de manera conjunta en les *Postillae perpetuae in universam Sacram Scripturam* de Nicolau de Lira. La postil·la de Lc 7, 3, referint-se a Mt 8, 5, indica que el Centurió accedí a Jesús, «*sed non intelligendum in persona propria, sed quia accessit per amicos et nuncios*», és a dir, es remet als «sacerdots hi pròmens» dels quals tracta Corella. | 25-187,2 *Ordenà ... malalties*] Fragment atribuït en VC, 195a a sant Joan Crisòstom, del qual Corella n'omet la referència i, a més, el resumeix en part. D'altra banda, l'escriptor valencià afegeix, dins del text assenyalat, una citació de sant Pau, la localització de la qual tampoc no apareix en el text ludolfí i que conté, de manera sintètica i aproximada, el verset d'1Tm 5, 8: «Perquè el qui no es preocupa de la pròpia família, sobretot dels qui conviuen amb ell, demostra que ha renegat de la fe i és pitjor que un descregut.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

meu», cortesament parla, no diu servent ni catiu, contra los superbos que·ls servents maltracten, «jau en lo lit en ma casa», contra los inhumans senyors que de sa casa los malalts lancen; hi diu més: «que dolors lo turmenten.»

Tres paraules al Senyor explica que la sua benignitat moguen a misericòrdia: que jau, que és paralitich, que molt gran dolor lo turmenta.

«Acostàs al Senyor», diu lo evangelista. Diu Orígenes: «Acostàs aquell qui era stranger ydolatre, 10 domè- {2b} stich en lo cor hi en la pensa, strany en nació, en la fe propinqüe, príncep de cavallers, companyó dels àngels.»

Acostàs més per devoció hi creença, que per corporal presència.

Diu sant Luch: «Per humilitat hi tramés los ancians hi pròmens del judaych poble.» Sant Matheu diu que ell mateix hi vench en persona. Fàcilment són concordes los evangelistes: són acostumades paraules que, si trametem algú qui per nosaltres parle, diem sens 20 dir falsa: «Yo li he ja parlat de tal negoci hi mà tornat tal resposta.» O pogué ser que Centurió, après que parlaren al Senyor los sacerdots hi pròmens, que ell hi vingués en persona.

Ordenà la divina providència que·ls jueus primers 25 hi anasen, perquè fosen inexcusables, si vist lo miracle hi creent Centurió ydolatre, ells no creyen. Gran exemple de aquest capità devem pendre, que gran sollicit hi cura de la sanitat del servent lo fa cercar a Jesús, celestial metge, no esperant sanitat de les 30 terrenals medecines, contra molts qui dels servents malalts poch curen, dels quals diu sant Pau que són pijors que infels hòmens; més curen de les voluptats

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

plusque sibiipsis in voluptatibus, quam subditis in necessitatibus condescendunt.

Rogavit, inquam, affectans ut veniret ad domum suam, minus plene prae augustia servi et desiderio curae, cogitans Christi majestatem et reverentiam.

Jesus autem sciens devotionem ejus, respondit per ipsos internuntios: *Ego veniam, ecce humilitas; et curabo eum, ecce pietas.*

Venit autem potentia sanandi, non praesentia corporali.

Et ibat cum illis. Alterius modi erat iste medicus, quam sunt illi qui non pauperes, sed divites visitare sunt parati. *Et cum jam esset prope domum, Centurio plenius cogitans, et per actum fidei se convertens, ad Christi eminentiam et majestatem, accessit ante reditum aliorum, per amicos sibi magis domesticos, quos, misit ad eum, rogans ut non veniret, dicens: Domine, noli vexari; non enim sum dignus ut intres sub tectum meum.*

Non dicit palatium, non domum, licet princeps esset; sed *tectum*, prae humilitate sui, et consideratione magnitudinis Christi. Propter Gentilis vitae conscientiam, timebat offendere Christum, quem credebat Deum, si corporali praesentia intraret ad eum.

Sed secundum Augustinum, dicendo se indignum, praestitit se dignum, non intra cujus parietes, sed in cujus cor Christus intraret.

sues hi concupiscències que de les necessitats dels servents hi malalties.

Hi seguint la letra evangèlica, los principals dels jueus al Senyor afectadament pregunen que vinga a guarir lo servent paralitich a la mort ja propinqüe, dient: «Senyor, aquest centurió mereix que li atorgues aquesta gràcia, és capità que ama la gent nostra, hi ell nos ha edeficat la sinagoga.» No-ls avia dit Centurió que al Senyor pregasen que vingués a sa casa, mas que solament li diguesen com lo seu fadrí jahia paralitich hi que dolors lo cruciaven. Però no tenien tanta fe los jueus, los quals Centurió a Jesús trametia, com tenia ell, gentil, qui-ls trametia.

No tardà lo benigne Senyor als jueus respondre: «Yo hiré hi donar-li-he sanitat perfeta». Hon mostrà la sua humilitat profunde aderint tantost hi quasi obehint al que ells volien; hi mostrà la sua pietat tat hi misericòrdia, que de la sanitat del malalt los fa certa promesa.

Anava lo mansuet Senyor, hi a la casa se acostava, quant vingueren servidors hi amichs de Centurió alegres, denunciant que ja era prop Jesús, que venia. Augmentà la fe de Centurió hi scalfà's en amor de Jesús lo seu cor hi pensa, hi tramés sens tarda amichs seus caríssims que li diguesen de part sua: «Senyor, no vulles pendre fatigua, que certament yo no só digne que sots lo meu cubert entres. Solament ho digues de paraula hi serà guarit lo meu fadrí.»

O, paraules de gran excel·lència, les quals han pogut meréixer romandre perpetualment a la Sgleya santa en lo major acte, en lo major misteri de quants hi sobre quants ella, sposa del Senyor, celebra, que és en lo rebre del sacrosant sagrament de la eucaristia!

Diu-li: «Senyor, a qui lo cel hi la terra hi totes les creatures obeeixen, fet home per nosaltres, elegant, bell delicatíssim de les puríssimes sanchs de la humil verge, donzella Maria, no fatigues ni canses la delicada humanitat tua, no só digne, yo, ydolatre peccador miserable, que davall lo meu cubert entres.»

Cubert nomena la sua alta posada, grans palaus tenia, príncep capità Centurió, cent cavallers lo servien. Però pensant la majestat divina, per humilitat tem hi recela que Jesús, Déu hi home, en la sua casa entre, hi més si algunes ydoles hi tenia.

Diu sant Agostí: «Dient que no era digne, fon digne no que'l Verb divinal Jesús entràs dins les parets de la sua casa, mas dins lo retret de la sua pensa.»

²⁰ Anava] amava.

³ *Hi seguint la letra evangèlica*] Es tracta d'un típic circumloqui sovint usat per Corella per introduir un discurs. Wittlin (1999: 318) enumera les que el lletraferit valencià fa servir en la *Història de Josef* i en destaca el caràcter ampul·lós. [29-39 *O ... entres*] Aquest fragment ha estat introduït per Corella quant a *VC*, 195b. Destaca la referència a la celebració de l'eucaristia per part de l'Església i l'amplificació amb epítets sobre Jesús del verset de Lc 7, 7 («i per això ni tan sols m'he considerat digne de venir a trobar-te; digues una paraula i el meu criat es posarà bo»), que en aquest fragment del *Segon* pren la forma de «no só digne, yo, ydolatre peccador miserable, que davall lo meu cubert entres.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde et Chrysostomus: Quia indignum se fecit suscipiendi Christum in domo, dignus factus est regno.

Et ad majorem sui humiliationem adjecit dicens: *propter quod et meipsum arbitratus non sum dignum ut venirem ad te*, et internuntios submisi pro me. *Sed tantum*, sine praesentia corporali, *dic verbo*, per quod omnia creantur, reguntur et sanantur, *et sanabitur puer*, et servus *meus*.

Ipsa enim dixit, et facta sunt. Ubi sic ait Beda: Magna est fides, quae dicere, credit esse facere.

Ubi et Petrus Cantor Parisiensis: Hinc ar- {196a} gue melius esse abstinere ab ordine, a confectione, vel sumptione Eucharistiae, nisi plurimum ad hoc vel illud accedentem confortet bona conscientia; quam ordinari, vel conficere vel sumere cum conscientia, non dico laesa, quia hoc esset mortale, sed dubia, de qua dubito an sana sit, cum sic accedens potius graver quam juver. Et quia irregularitas excludit aliquem a ministerio huius sacramenti, ideo non debet ignorare ex quo incurritur irregularitas, ex quo ponit se ad talem actum, sed scire debet suum statum.

2. VIRTUTES CENTURIONIS

In opere hujus Centurionis, tres mirabiles nobis ostenduntur virtutes, scilicet: humilitas, fides, et prudentia. Magnam enim humilitatem habuit, qui cum Dominus ad eum venire paratus esset, indignum se ut sub tectum suum intraret, iudicavit.

Perfectam quoque habuit fidem, quia cum esset Gentilis, solo verbo Deum credidit posse puero reddere sanitatem.

Ni diguera ab tanta fe hi humilitat que no era digne, si no tingués primer dins lo seu cor a Jesús, lo qual recelava que entràs dins la sua casa. No fóra gran felicitat que-l Senyor stigués dins la sua posada hi no stigués dins la sua pensa.

Diu sant Crisòstom: «Perquè stimà que era indigne que-l Senyor entràs en los palaus que ell abitava, lo Senyor lo féu digne que regnàs ab ell {2d} en lo celestial Regne.»

«No és mester, Senyor, per a la sanitat que per al meu fadrí yo demane la tua corporal presència. A tot loch és present la divinitat tua hi la tua infinida potència, ab la qual guareix los malalts hi los morts rescutes. Dignes-ho tu, eterna Paraula en la qual totes les creatures són creades; digues una sola corporal paraula, hi si vols sens paraula serà guarit lo meu jove.»

Prenem exemple, que si tenim recel de alguna mortal culpa, non prengam lo sacrament de la eucaristia; quant més si no solament recel, mas si en peccat stà la voluntat nostra.

Lavors se verifica de tal pecador miserable aquell parlar de l'Apòstol, que juhí contra si beu hi menja lo qui axí indignament combrega.

[2. DE LES VIRTUTS DEL CENTURIÓ]

Diu sant Agostí: «En los actes de aquest Centurió tres mirabiles virtuts se demostren: humilitat, fe hi prudència. Gran humilitat fon la sua, que no comportà que-l Senyor entràs en sa casa, nomenant un pobre cubert, per reverència del Senyor, los grans palaus hon abitava.»

Tingué fe perfeta, que essent gentil pogué creure lo que no cregueren los jueus, qui per ell lo Senyor pregaren que vingués a la sua casa, stimant que absent no podia donar sanitat al paralitich.

1-5 Ni ... pensa] Fragment afegit per Corella quant a VC, 195b. | 12 meu jove] Tot seguit, quant a VC, 195b-196a, Corella omet un verset d'un salm (Sl 32, 9): «A una paraula seua, tot començà; a una ordre d'ell, tot existí», juntament amb dues referències a Beda el Venerable. Conserva, però, ja en el fragment que segueix atribuït en el text llatí a Pere, Cantor de París, de manera sintetitzada el contingut d'aquests textos, que versen sobre la fe a través de les paraules que han de seguir els actes. | 17-19 Lavors ... combrega] Corella, quant a VC, 196a, incorpora aquest fragment amb les paraules de l'apòstol sant Pau (1Co 11, 27) que no estaven en l'original llatí: «juhí contra si beu hi menja lo qui axí indignament combrega.» | 20-25 Diu ... abitava] Roís de Corella assigna falsament aquest fragment a sant Agustí d'Hipona, atribució que no apareix en VC, 196a, en què el text assenyalat formava part de la glosa ludolfina. | 23-25 nomenant ... abitava] Aquest breu fragment, amb caràcter explicatiu i que es deriva de part de Mt 8, 8 («Senyor, jo no sóc digne que entres a casa meua»), ha estat incorporat per Corella respecte VC, 196a. Sembla que es pretén incidir en el contrast entre el «pobre cubert» i els «grans palaus» del centurió. | 26-29 Tingué ... paralitich] Aquesta referència als jueus en contraposició als gentils no apareix en el text original de VC, 196a: «Perfectam quoque habuit fidem, quia cum esset Gentilis, solo verbo Deum credidit posse puero reddere sanitatem», és a dir, «Tingué fe perfecta, perquè, essent gentil, cregué que Déu amb la sola paraula podia sanar el jove.»

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Non parvam etiam prudentiam habuit, quia ultra carnem divinitatem latentem cognovit, et eum quem corporaliter ambulans vidit, ubique per divinitatem, esse praesentem intellixit.

Nec charitas in eo defuit, quia cum multi pro sua suorumque filiorum, ac charorum salute ad Dominum rogaturi accederent, ille pro servi tantum sanitate rogavit.

Unde adhuc in fidei constantia perseverans, ostendit quod Dominus verbo potest sanare, dicens: *Nam et ego homo sum subpotestate, altiori, scilicet Praesidis et Imperatoris, constitutus, habens sub me milites, et servos; et dico huic, militi, vade et vadit, quantum ad negotium implendum in absentia; et alio, (quod antiqua est grammatica, id est alii,) dico, veni, et venit, quantum ad officium implendum in praesentia; et servo meo, dico, fac hoc, et facit, sine resistentia.*

Ex his concludit, quod si dicto ejus, unus vadit et alius venit, et alius facit quod jubet, multo plus, si Christus Deus et Dominus dicat infirmitati, vade et vadet, et sanitati veni et veniet, et paralytico fac hoc et faciet; vel servientibus sibi Angelis, ut haec miracula faciant, et facient. Et est ratio a minori talis: Potius debet fieri verbum Dei, quam hominis subjecti; sed verbum meum fit, qui sum homo et non Deus, subjectus et non Dominus summus; ergo et tuum, qui es Deus et summus Dominus.

Si ergo ego, qui sum homo modicae potentiae, et majori subjectus, solo verbo operor per ministros meos, et possum imperare inferioribus, qui ad verbum meum mihi obediunt; multo magis, tu qui Deus es ubique praesens, et potens super omnes potestates et omnium Dominus, cui omnes potestates serviunt, cui Angeli et omnia obediunt, poteris solo verbo et sine praesentia corporali servum meum curare; et ideo non est necesse, corporaliter eundo te fatigare.

Tingú inestimable prudència, lo qual de les fonts de humilitat hi de fe brollava, que pogué conèixer la divinitat de humana carn vestida; conegué lo tresor amagat en la terra de la humanitat assumpta.

Hi entre aquestes virtuts stava principal caritat hi amor del prohisme, per la qual tingú principi tot lo discurs de la sua perfeta crehença, tenint del servent tan gran cura. Altres per si supliquen hi demanen per fills, germans hi propinquès. Aquest per un servent strany que·l servia.

Hi constant en la fermetat de la fe persevera, hi al Senyor mostra lo que a ell lo Senyor mostrava, que ab sola paraula, absent, lo seu fadrí guarir podia, dient: «Mira, Senyor, com lo pots guarir ab la tua sola paraula perquè yo, qui só home constituït sots potestat de l'emperador home, tinch sots {3a} mi servents hi cavallers als quals mane y dich a qualsevol d'ells que vaja, hi va, hi acaba en absència mia lo que yo mane. Hi a l'altre dich que vinga hi ve, hi en presència mia fa lo que li mane, hi al servent meu dich «fes aquesta faena», y tantost me obehex sens resistentia.»

»Yo, home, creatura, yo, inútil miserable, constituït sots imperi hi senyoria d'altre home, só obehit promptament de altres hòmens; tu, Déu infinit, en la paraula del qual los cels se moven hi stan quant tu vols que stigen, los àngels tremolen hi mil de cent milia, hi cent de mil milia a tu aguarden, la sanitat hi les malalties, la mort hi la vida, a tu obehexen.»

»No és mester, Senyor, digues una simple paraula, tu, eterna paraula, per mostrar que és la voluntat tua, hi lo meu servent serà de la sua greu malaltia delliure.» Ohí lo Senyor de Centurió aquestes paraules: o que per ell los qui avia tramés al Senyor les deyen, o quant ell

21 obehex] obebeex.

21 *sens resistentia*] Tot seguit, Corella omet un fragment respecte VC, 196a, sobre com si la paraula d'un home poderós es compleix també s'ha de complir la de Crist, que és encara més poderós; una idea que apareix ja en les línies prèvies. | 29-190,2 No ... deya] Aquest fragment ha estat introduït per Corella quant a VC, 196a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. ADMIRATIO CHRISTI FIDEM IPSIUS COMMENDANTIS

Audiens autem Jesus, verba Centurionis, expressiva tantae fidei, scilicet quod sub velamento carnis agnovit excellentiam majestatis: miratus est, id est ad modum mirantis se habuit, et vultum mirantis ostendit.

Admirabatur Dominus fidem Centurionis, quam cordi ejus mirabiliter ministrabat et magnalia Dei in eo laudavit, non quod ei aliquid mirandum esset, qui cuncta mirabiliter operatur; sed ut nos in beneficiis Dei, mirari et laudare doceret.

Unde Augustinus: Quia miratur Dominus, nobis mirandum esse signat, quibus adhuc opus est sic moneri; omnes enim tales motas, cum de Deo dicuntur, non perturbati animi signa sunt, sed docentis Magistri.

Centurionis ergo Dominus fidem admirans, pariter et collaudans, *sequentibus se dixit*, fidem ejus approban-
{196b} do, et in exemplum proponendo: *Non inveni tantam fidem*, id est tantae fidei signum, vel fidei facilitatem scilicet in credendo, *in Israel*, id est in populo Israelitico, scilicet hujus temporis praesentis.

6-8 *Diu ... ydolatre*] Corella atribueix aquest fragment a sant Agustí d'Hipona, quan en VC, 196a, formen part de la glossa ludolfina. En el següent paràgraf, sí que hi ha un fragment que en el text llatí s'atribuïa a sant Agustí, que Corella ometrà. | 9-14 *No ... paraules*] Aquestes paraules, quant a VC, 196a s'atribueixen a sant Agustí d'Hipona de qui Corella n'omet la referència. | 15-23 *Ni ... promte*] El lletraferit valencià, pel que fa a VC, 196a, incorpora aquest fragment sobre els deixebles d'Emmaús (Lc 24, 13-25) amb voluntat exemplificadora.

SEGON DEL CARTOIXÀ

sabé que ja venia, ell mateix exint a rebre lo Senyor, les deya.

[3. DE L'ADMIRACIÓ DE CRIST PER LA CONFIANÇA DE LA FE DEL CENTURIÓ]

«Hoint, donchs, lo Senyor paraules que de fe tan perfeta procehien, meravellà's», diu lo evangelista, «que en cor de home gentil tanta fe tingués certa posada.» 5

Diu sant Agostí: «Mostrà lo Senyor gest hi cara de home qui-s meravellava per magnificar hi donar-nos exemple de la fe de Centurió, home gentil ydolatre.

No mirava lo Senyor alguna cosa que per al seu enteniment fos nova, hi axí, dins si no prenia 10
maravella, però mostrava als qui-l seguien que de la fe de Centurió devien pe[n]dre exemple hi magnificar de Centurió les sues humils, prudents, devotes, fidelíssimes paraules.

Ni podem dir que-l Senyor, mostrant que-s 15
maravellava, en lo seu acte prometés alguna falsa. Fon semblant a la aparició que féu als dos dexebles en forma peregrina, mostrant que més avant pasava: tal se mostrà als dos acaminants dexebles com ells lo creyen; hi ara tal se mos- {3b} tra als jueus qui-l seguien, 20
perquè de Centurió aprenguen de creure, hi d'ell se maravellen perquè, ells no crehent, ell, gentil, a creure és tan promte.

Loha la fe de Centurió lo Senyor, hi diu als qui-l seguien: “En cert dich a vosaltres, no he trobat tanta fe 25
en Israel. No he trobat tals senyals de fe, tanta promptitut hi facilitat de creure.”»

Diu sant Agostí: «Aquesta fe en Centurió, qui l'à feta sinó aquell qui se'n meravella hi ja la sabia? Donchs, de què es meravella? Als altres mostra qu-es 30
maravella de la fe que Centurió confesa.»

Diu sant Crisòstom: «Començà Andreu a creure ohint de Joan Batista: “Mirau hi ateneu, aquest és lo Anyell de Déu qui los pecats del món leva.” Començà a creure Pere per lo que Andreu son germà li denuncià; 35
cregué Felip perquè lo Senyor lo cridà; cregué Nathael quant lo Senyor li dix qui era, hi absent d'ell que parlava.»

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu Orígenes: «Yharus, príncep de la sinagoga, suplicant lo Senyor per la sua filla, no li diu “digues-ho de paraula”, mas “cuytadament vine.” Nicodemus, fariseu en Israel, gran mestre, respon al Senyor quant del sagrament del baptisme li parla: “Com se poden fer aquestes coses?” Marta hi Maria plorant se dolen perquè-l Senyor no era stat present quant fon malalt son germà Làzer, dient: “Senyor, en la tua presència, qui est vida, no gosarà la mort nostre germà pendre.” Però la omnipotència del Senyor, axí com Centurió, ni creen ni confesen. Loha lo Senyor la fe de Centurió hi no li mana que dexe l'orde de cavalleria, mostrant que en aquella vida, crehent hi posant per obra lo que creya, podia atényer la vida eterna.

Gran és la excel·lència de aquest capità, cavaller insigne. Jesús Déu qui l'ha fet lo loha, hi tant lo loha que de la sua virtut se maravella, hi sobre lo seu poble de Israel lo magnifica, dient: «Certament vos dich que no he trobat tanta fe en Israel.»

Grans són les gloses que-ls doctors sobre aquestes paraules postil·len, que, si dels passats ho volem entendre, és certa {3c} cosa que Abraam hi-ls patriarques hi profetes tanta fe com Centurió tingueren, si dels presents és, hi la Senyora nostra hi los apòstols. Diu lo Senyor que no ha trobat tanta fe en Israel, prenent tota la sinagoga, que per la major part stigué en la sua maliciosa perfídia. No fon axí aquest gentil, qui perfetament crehent figurava lo que-l poble gentil a la pricació dels apòstols creuria. De la verge Senyora tenim una regla: que en alguna virtut no entra en comparació ab algun altre; hi parlant de peccats, de la santetat sua no-s pot fer alguna memòria.

Invenit enim in antiquis majorem, ut in Abraham, Isaac et Jacob, et aliis pluribus Patriarchis et Prophetis, qui fuerunt fidei nostrae principium. Excipitur autem semper beata Virgo, cum de meritis vel peccatis fit mentio. Nec tamen hoc verbum Christi, de omnibus praesentibus est intelligendum, quia excluduntur illi quibus loquebatur, scilicet Apostoli sequentes eum.

Hoc autem apparet, secundum communem usum loquendi, ut si quis intrat domum aliquam cum societate, si nullum ibi invenerit, dicit: Non inveni aliquem in domo ista. In tali enim modo loquendi non connumerat secum venientes, et redditur locutio vera, pro pluribus absentibus.

Per Abraam hi los profetes podem respondre que-l Senyor dels presents parlava, als quals portava a

1-19 *Diu ... Israel*] Corella incorpora aquests fragments sobre la fe i el baptisme que atribueix a sant Agustí d'Hipona, sant Joan Crisòstom i Orígenes que no estan en la *Vita Christi* (196b) i reprén el text llatí tot partint de nou de la citació de Mt 8, 10 («Certament vos dich...»), que es troba al final del fragment assenyalat. La citació de sant Joan Crisòstom fa referència als versets de Jn 1, 35-45 sobre els primers deixebles de Jesús: «Jo ho he vist i done testimoni que aquest és el Fill de Déu.» L'endemà, Joan tornava a ser en el mateix lloc amb dos dels seus deixebles.» Com hem explicat en la nota prèvia, Corella afeg referències a personatges evangèlics per emfasitzar la fe del centurió romà. | 12 *no li mana que dexe l'orde de cavalleria* Notem ací una actualització de l'estatus militar del soldat romà elaborada per l'autor valencià i com, ja en les línies que segueixen es mostra la possibilitat de ser cavaller i alhora de poder aconseguir la vida eterna. Se'ns presenta, d'aquesta manera, l'ideal de cavaller cristià que Corella defensarà en determinats fragments del *Segon*. | 20-21 *Grans ... postil·len*] Corella, quant a VC, 196b, amb aquesta al·lusió a les gloses sobre aquest episodi evangèlic, sembla al·ludir així a l'omissió efectuada seguidament de fragments de citacions de sant Joan Crisòstom, sant Jeroni i Beda el Venerable, el contingut de les quals subratllava la idea de la fe dels gentils en Jesucrist, representada per la figura del Centurió. Aquest personatge evangèlic, escoltant les paraules de Jesús, hi va creure, en oposició al poble jueu que, malgrat ser «el poble escollit», ara no seguia el Messies. El contingut omés explica que hi ha, però, comptades excepcions respecte aquest fet entre els jueus, com són els patriarques, els profetes, els apòstols i la Verge Maria. | 29-32 *De ... memòria*] Notem com Corella magnifica la traducció de l'original llatí en referir-se a la Mare de Déu quan en destaca la santetat i virtut (VC, 196b): «Excipitur autem beata Virgo, cum de meritis vel peccatis fit mentio.», és a dir, «A excepció de la Verge Maria, quan es parla de mèrits o pecats.» | 32 *alguna memòria*] Tot seguit, Corella elimina un fragment quant a VC, 196b, en què hi havia una glossa explicativa sobre el fet que Crist exclòia els apòstols de l'afirmació que no havia trobat tanta fe a Israel com en el centurió romà.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Vel secundum Chrysostomum, si volumus fidem hujus praeferre fidei Apostolorum, sic intelligendum est, secundum quod unumquodque bonum hominis, secundum qualitatem illius laudatur. Rusticum enim dicere aliquid sapienter, magnum est, quod de Philosopho non est mirum; sic et hic. Non enim erat aequale, Judaeum credere et Gentilem. Vel secundum eundem Chrysostomum, intelligendum est quantum ad originem credendi, quia alii pluribus signis visis crediderunt, iste vero nullo miraculo viso, sed tantum auditu credidit.

Ubi Hieronymus: De praesentibus dicit, *non inventum fidem in Israel*, non de Patriarchis et Prophetis, nisi forte in Centurione, fides Gentium praeponatur Israeli. Et Beda: Praesentibus ideo fides Centurionis antefertur, quia illi Legis Prophetarumque monitis edocti erant; hic autem nemine docente sponte credidit: haec Beda. Mirabatur ergo Jesus de fide Centurionis, Gentilis hominis, et eam laudavit, ut ex istius laude erubescant et confundantur Israelitae; et ideo tunc fidem Gentium mirabatur, quam ultra fidem Judaeorum crescere videbat. Nec solum fides Gentium et in Centurione collaudata, sed etiam praefigurata.

4. HUIUS OCCASIONE PRAEDICIT DOMINUS VOCATIONEM GENTIUM ET JUDAEORUM REPROBATIONEM

Unde occasione accepta, ex fide hujus Gentilis, concludit et praedicat Dominus conversionem et vocationem Gentilium, et ex opposito, scilicet infidelitate, reprobationem Judaeorum, dicens: *Amen*, id est fideliter, *dico*, et praedico, *vobis quod*, ad exemplum istius, in quo fides Gentium praefiguratur, *multi*, sed non omnes, quia non omnes obediunt Evangelio, *ab Oriente et Occidente*, ac etiam ab Austro et Aquilone, id est ex omni parte mundi, et ex omni genere Gentium, *venient*, ad fidem et unitatem Ecclesiae. Unde secundum Augustinum, istis duabus partibus, scilicet Oriente et Occidente, totus orbis designatur. Unde sub typo Ecclesiae, dictum fuit Jacob: *Dilataberis ad Orientem et Occidentem, ad Septentrionem et Meridiem*.

[4]

Centurió per exemple, quasi dient: «A vosaltres jueus prique, per vosaltres principalment és la mia venguda, cada dia ohiu la mia doctrina, mirau los meus excel·lents miracles, hi no he trobat tanta fe en vosaltres com en aquest gentil qui no-m conexia, ni ha lest la Ley ni ls Profetes.» 5

E si volem per los apòstols respondre que tanta fe o més que Centurió tingueren, diu sanct Crisòstom que loam los hòmens segons la condició que tenen. Hi axí, si algun ydiota diu alguna conclusió científica, diem: 10 «No u diguera més ni tant qualsevol instrohit en philosophia!», la qual conclusió si un filosof la deya, les nostres orelles, sens fer-ne admiració alguna, la scoltarien. O podem clarament expondre que fins en aquella hora en los apòstols, ni en algun altre, lo 15 Senyor tanta fe ni tanta facilitat de creure no avia trobada.

[4. COM EL SENYOR PREDIU LA VOCACIÓ DELS GENTILS I LA REPROBACIÓ DELS JUEUS]

De aquesta fe de Centurió entén lo Senyor concloure la vocació hi conversió del gentil poble, hi per lo contrari la reprobació e infidelitat de la sinagoga, 20 dient: «En cert dich a vosaltres que molts vendran de orient hi de ponent.» Hi per lo semblant, devem entendre: «De migjorn hi de tremontana, vendran a la fe hi a la unitat de la santa Sgleya.»

16-17 avia trobada] A continuació, Corella omet dos fragments atribuïts a sant Jeroni i a Beda el Venerable en VC, 196b, que tractaven de com entre els presents, jueus i gentils, Jesús només trobà fe en aquest centurió qui, a banda, no havia estat instruït pels profetes de l'arribada de Crist, com sí ho havien estat els jueus, arguments i idees ja apareguts al llarg del capítol. [24 santa Sgleya] Tot seguit, Corella omet una breu citació atribuïda a sant Agustí en VC, 196b sobre com els termes «orient» i «occident» feien referència a tota la Terra.

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et recumbent, id est feliciter requiescent, non carnaliter jacentes, sed spiritualiter pausantes, *cum Abraham, Isaac et Jacob*, quorum fidem imitati sunt; et cum aliis fidelibus et amicis meis, *in regno caelorum* {197a} et justorum, ubi lux et gloria, et longaevitas vitae aeternae, et omne bonum. *Abraham, Isaac, et Jacob* specialiter nominantur, quia istis principaliter facta est promissio de terra promissionis, per quam patria beatorum significatur. *Filii autem regni*, id est Judaei, in quibus regnabat Deus, vel *filii regni* vocatione, non electione; promissione, non consecutione; sua reputatione, non re; qui pro regno habendo facti fuerunt, sed se indignos reddiderunt, *ejicientur*, a facie et visione Dei, *in tenebras exteriores*, quia in se habent interiores; tenebrae primae sunt culpae, aliae autem sunt gehennae.

Nam secundum Gregorium, interiores tenebrae, sunt caecitas mentis; exteriores, aeterna nox damnationis. Ideo autem dicuntur ibi esse tenebrae exteriores, quia licet ibi sit ignis, tamen non lucet, ad ostendendum damnatis aliquid ad eorum consolationem, sed ad eorum desolationem.

Unde Isidorus: Ignis gehennae lucebit miseris, ad miseriae augmentum, ut videant unde doleant; non ad consolationem, ut videant unde gaudeant. *Ibi erit fletus oculorum*, ex fumo et calore ignis, eo quod mors intravit per fenestras, quia non licet intueri, quod non licet concupisci; *et stridor dentium* ex frigore quia hic gaudebant de edacitate. *Vel fletus* ex angustia animi, *stridor* ex indignantis affectu, eo quod sero poenituerunt de peccato: et in hoc ostenditur tormentorum magnitudo.

[4] Moraliter autem *ab Oriente veniunt*, qui ex consideratione propriae naturae vel nativitatibus humiliantur, vel qui poenitentiam agunt in sua juventute; *ab Occidente*, qui ex memoria mortis convertuntur, vel qui poenitentiam agunt in senectute; *ab Austro*, qui favente prosperitate, vacant operibus pietatis, et inter prospera servant temperantiam; *ab Aquilone*, qui necessitate urgente compunguntur et inter adversa servant patientiam. De his enim omnibus, aliqui salvabuntur.

«Hi seuran hi reposaran eternament ab Abraam, Ysach {3d} hi Jacob, hi ab los altres fels amichs meus en lo celestial Regne.» Aquests tres lo Senyor nomena, als quals specialment la terra de promisió fon promesa, per la qual ells entenien la eterna glòria. «Hi los fills del Regne, qui són los jueus, als quals axí com a fills yo he promés lo meu regne, seran lançats de la mia cara, de la visió de la mia essència, en les exteriors tenebres; les tenebres, que dins si tenen de culpa, los porten a les exteriors, de infern, de pena.»

Diu sant Gregori: «Les interiors tenebres són ceguedat de pensa, les exteriors són la damnació eterna. Hi ab tot que-n lo infern hi aja un foch de lum fumosa, però aquella claror scura no-ls mostra sinó coses que-ls turmenten.»

Diu sant Ysidre: «En lo foch de infern poran los damnats veure augment de la sua misèria, no algun remei de la sua pena. Allí, en les exteriors tenebres, aurà plor per la calor del foch fumosa, hi per la dolor de la culpa comesa perquè en la present vida no ploraren. De aver pecat fort se peniden, no per la divina ofensa, mas per la pena que dels pecats sostenen. Allí cruxiran les dents per fret terrible, que pasaran de les flames al gel hi del gel a les flames, hi cruxiran les dents de ira e indignació terrible contra los turments qui eternament los crucien.»

Al seny moral, de l'orient aquells vénen qui, considerant la fragilitat humana hi les gràcies que la divina bondat los atorga, se humilien hi al Senyor se acosten, o aquells qui en joventut fan penitència. De l'occident, vénen aquells qui, pensant hi recordant la mort, de pecar se dexten, hi aquells qui en la vellea, dels pecats fan penitència. Del migjorn, vénen los qui en la prosperitat fan obres de pietat hi misericòrdia hi en les coses pròspères serven temprança. De la tremontana, vénen aquells qui, per adversitats, dels pecats se lunyen hi al Senyor se acosten hi ab paciència les tribulacions sostenen.

13-15 *Hi ... turmenten*] El lletraferit valencià opta per reduir el contingut del text llatí i retorificar-lo fent servir dues imatges paradoxals: el «foch de lum fumosa» i la «claror scura», les quals apareixen de manera indirecta en VC, 197a: «*Ideo autem dicuntur ibi esse tenebrae exteriores, quia licet ibi sit ignis, tamen non lucet, ad ostendendum damnatis aliquid ad eorum consolationem, sed ad eorum consolationem, sed ad eorum desolationem.*», això és «Per això es diu que hi ha tenebres exteriors, perquè, encara que hi haja foc, no fa llum per mostrar-los res que els alleuge el dany, sinó per llur desolació.» | 27-38 *Al ... sostenen*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella pel que fa a la situació que ocupava en VC, 196b, on es trobava a continuació de la citació del Gènesi (Gn 28, 14) que trobem en 192,23-193,3, en l'inici del subcapítol 4, segons la nostra edició. D'aquesta manera, la moralitat se'ns presenta després de les diverses exegesis aportades pels pares de l'Església.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

5. SERVUS CENTURIONIS SANATUR

Et dixit Jesus Centurioni, scilicet per internuntios supradictos: *Vade*, id est securus revertaris, et *sicut* perfecto *credidisti*, sic *fiat tibi*, in sanatione servi tui; ut sicut per nuntios accessisse, sic et per nuntios reversus fuisse, intelligatur.

Ubi Rabanus: Fidei merito ostendit impetrasse salutem servo, ut fidei robur, magis in eo accresceret, quo prospiceret quaecumque vellet per illam impetrasse se posse.

Et sanatus est puer, verbo Christi absentis, *ex illa hora*, quia Christus protulit hoc verbum, *fiat*, quo etiam verbo omnia creata sunt; ut fides Centurionis verificaretur, et potentia Christi, quam Centurio confessus fuerat, ex opere subsecuto pateret. Dixerat enim Centurio, et confessus est: *Sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus*; et Christus dixit, et opere complevit.

Unde Chrysostomus: Ubi velocitatem admirare, neque enim solum curare, sed inopinatum, et in momento temporis hoc facere, virtutem Christi ostendebat. In itinere autem, verbo sanavit eum, ne putaretur ire corporaliter ob impotentiam, et non humilitatem.

Hic considerandum est quantum unicuique fides valeat propria, quando tantum valuit aliena. Nam propter fidem Centurionis, sanitas puero est reddita.

6. HUMILITAS DOMINI, HIC ETIAM NON ROGATUS, AD SERVUM CENTURIONIS IRE VOLENTIS; ET POSTEA AD FILIUM REGULI, ETIAM ROGATUS, IRE RENUENTIS.

Considera etiam hic humilitatem Domini, quia ad servum Centurionis, etiam non rogatus, ire paratus fuit; ad filium autem reguli, de quo infra dicitur, quasi pompam refugiens, etiam rogatus ire noluit. Excelsus enim, *Domini*, *humilia*, de prope *respicit: et alta*, id est superba, *a longe cognoscit*, id est contemnit.

In quo secundum Gregorium, superbia nostra, retunditur et increpatur, qui personas acceptando in hominibus, non naturam, qua ad imaginem Dei facti sunt, sed honores et divitias veneramur. Ecce de coelo venit, qui servo occurrere in terram non despicit, et tamen humiliari in terra contemnimus, qui de terra sumus. Quid vero apud Deum vilis, quid esse

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. COM EL SERVENT DE CENTURIÓ ÉS SANAT]

Hi seguint la evangèlica letra, en poques paraules mas ab {4a} complit efecte, tornà lo Senyor a Centurió tal resposta: «Vés hi alegre a la tua casa torna, axí com has tengut fe perfeta, axí sia fet segons la voluntat tua, que-l teu servent la sanitat cobre. Sia fet lo que vols, lo que desijes hi demanes.»

Hi fon guarit lo servent en aquella hora que lo Senyor dix a Centurió que fos fet lo que ell volia. Mostra lo Senyor a Centurió experiència del que primer creya, quant dix que solament ho digués de paraula hi cobraria lo seu jove sanitat perfeta.

Diu sanct Crisòstom: «Anant ans que plegàs a la casa féu lo miracle, perquè mostràs que per humilitat, no per necessitat, hi anava.»

Hi devem atendre quant aprofita la fe pròpia hon tant val la stranya; que per la fe del Senyor cobrà la sanitat lo servent paralitich.

[6. DE LA HUMILITAT DEL SENYOR, QUI VISITA EL SERVENT DE CENTURIÓ, TOT I QUE AQUEST NO LI HO HAVIA DEMANAT; I COM REBUTJA, DESPRÉS, VISITAR EL FILL DEL RÈGUL]

Considerem de Jesús la sua humilitat profunde: no-l pregava Centurió que vingués a sa casa, hi lo mansuet, benigne Senyor, per un servent hi venia, per donar exemple a nosaltres, que no miram que a ymatge de Déu són fets tots los hòmens, però miram en ells les riqueses hi mundanes pompes.

6 hi demanes] Respecte VC, 197a, Corella omet, tot seguit, una citació de Raban Maur sobre la virtut i els efectes de la fe en el centurió que veu com, fruit d'aquesta, el seu servent sana. Com s'observa, es tracta d'una idea que apareix en les línies següents («Hi fon guarit lo servent...»), per la qual cosa és possible que Corella no incorporés la citació esmentada per ser redundant. | 20 hi venia] A continuació, quant a VC, 197a, Roís de Corella omet el salm 138, 6: «El Senyor és excels, però es mira els humils, mentre que coneix els altius de lluny estant.» | 23 mundanes pompes] Tot seguit, quant a VC, 197a, s'omet una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa sobre la falta d'humilitat en els homes davant l'arribada de Déu a la terra.

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

despectius potest, quam servare honorem apud homines, et interni testis oculos non timere?

Et secundum Ambrosium, ad reguli filium noluit pergere, ne in reguli filio videretur {197b} magis divitiis detulisse; hic ipse perrexit, ne videretur in Centurionis famulo, conditionem spexisse servilem, omnes enim, servas et iber, in Christo unum sumus: haec Ambrosius.

7. IN CENTURIONE FIDES GENTIUM PRAEFIGURATUR

In Centurione fides Gentium praefiguratur, et per eum primitiae et electi de Gentibus designantur, qui quasi centenario militi stipati, virtutum perfectione sunt sublimes, credentes in Christum, et laborantes ad conversionem aliorum.

Unde Remigius: Per Centurionem designantur, qui primi ex Gentibus crediderunt, et perfecti in virtutibus fuerunt. Centurio enim dicitur, *qui centum militibus praees*; centenarius autem numerus perfectus est. Recte ergo Centurio pro puero suo rogat, quia primitiae Gentium, pro salute totius Gentilitatis Deo supplicaverunt.

Et si opponitur de Magis, qui primo Domino crediderunt; respondendum quod Centurio dicitur primitiae Gentium, quia primus credidit a nullo edoctus, nisi a Spiritu Sancto. Magi vero et si primi crediderunt, edocti tamen per libros Balaam, et per novas stellae indicium. Ipsi autem Gentibus, corporalis Christi praesentia non est exhibita, sed verbum fidei per Apostolos eis misit, et ab infidelitate sanavit.

8. IN EIUS SERVO PECCATORIS MISERIA

Moraliter, per istum puerum Centurionis, significatur peccator, propter quatuor mala quas peccator incurrit, quae designantur in quatuor conditionibus, quae de isto puero hic scribuntur:

Primum malum peccatoris est, servitus peccati, id est pronitas peccandi; et propterea dicitur de puero isto, quod erat servus. Unde Joannes: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*. Et Petrus: *A quo quis superatus est, huius et servus est*. Et Augustinus: Peccator est servus tot dominorum, quot vitiorum. Peccatum autem eum homini dominatur, facit eum pronum ad peccandum; ut ex uno peccato, ad aliud tendat. Peccatum etiam ulterius deducit ad aliam servitatem,

Diu sant Ambròs: «No volgué lo Senyor venir al fill del príncep, hi venia a un servent paralítich per mostrar que lo libert hi servent franch hi catiu són una cosa en lo seu conspecte.»

[7. COM EN CENTURIÓ ES REPRESENTA LA FE DELS GENTILS]

Al seny al·legòrich, diu sanct Remigi: «Per Centurió 5
devem entendre les primícies del gentil poble; per los cent cavallers, qui és perfet nombre. Significa la fe hi virtuts que tenien, que perfetament vingueren a creure hi la fe cathòlica ab gran fervor pricaren».

E si diem que·ls reys primer que Centurió 10
cregueren hi lo Senyor adoraren, podem respondre que Centurió cregué sens mestre. Los reys los guià la novella stel·la. No vench lo Senyor als gentils per la sua corporal presència, mas absent hi stant en lo cel segut a la dreta part de son Pare, los guarí ab la sua paraula, 15
que fon la pricació dels apòstols.

[8. DE LA MISÈRIA DEL SERVENT DEL PECAT]

Moralment, per aquest Centurió {4b} lo peccador
devem entendre, que per lo peccat quatre mals encorre.

Primer és fet catiu hi servent, dient lo Senyor en lo sagrat evangeli: «Qualsevol qui fa peccat és servent del 20
peccat.» Diu sant Pere: «Lo vençut hi sobrat és servent de aquell qui·l venç hi·l sobra.» Diu sant Agostí: «És lo peccador servent de tants servents com té vicis. Lo pecat l'ànima del peccadó senyoreja, a pecar lo fa prompte; hi de un peccat lo derroca en altre. Hi cativa'l 25
sots la senyoria del diable; és servent de Lucifer lo

5-9 Al ... pricaren] Respecte l'inici d'aquest subcapítol segons la nostra edició, l'escriptor valencià omet el contingut corresponent de VC, 197b, en què hi havia una glossa inicial amb el mateix contingut que la citació de sant Remigi, sobre la condició gentil del centurió. | 9 la ... cathòlica] L'al·lusió a la fe catòlica ha estat explicitada per Corella respecte una frase genèrica llatina en què que els gentils suplicaren a Déu per la seua acció com a model entre aquests. | 17-18 per aquest Centurió 4b lo peccador devem entendre] Notem com Corella tradueix el «Centurió», i no el fill del centurió quant a VC 197b: «per istum puerum Centurionis, significatur peccator», és a dir, «per aquest fill del centurió se significa el pecador.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

scilicet diaboli, quia superbusest servus Luciferi, avarus est servus Mammonis, luxuriosus est servus Asmodei, etc.

Secundum malum est, impotentia ad bene operandum, quod significatur per jacentem. Unde dicitur iste puer jacere in domo; jacentes enim nihil operantur, vel operari possunt. Jacet autem peccator aliquando in igne iracundiae, aliquando in luto luxuriae, aliquando in spinis avaritiae. Et bene dicitur jacere, quia nullum bonum meritorium potest operari.

Tertium malum est, timor et tremor, quia semper est peccator in timore, quod per paralytim designatur, ex qua fit dissolutio et tremor membrorum. Si enim dicatur peccatori ut det eleemosynam, aut male acquisita vel ablata restituat, timet ne sibi deficiat; si dicatur quod jejundet, timet ne esuriat; si dicatur quod confiteatur peccata sua, timet de verecundia; si dicatur quod faciat poenitentiam et satisfactionem de peccatis, timet de afflictione et incommodo corporis. Ecce quomodo iste paralyticus tremit, et ad sonitum folii pavescit.

Quartum malum est afflictio spiritus, quod signatur per hoc quod de puero isto dicitur, quia male torquetur.

Et revera, omnis peccator male torquetur in seipso, propter vermem conscientiae, qui semper pungit et rodit.

[5]

Unde et Sapientia: *Semper praesumit saeva et perturbata conscientia.*

[5] Unde Augustinus: Jussisti, Domine, et ita est, ut poena sibiipsi sit omnis inordinatus animus.

Ex alio etiam torquetur peccator, dum anxius est quomodo acquirat honores, divitias mundi, oblectamenta corporis. Torquetur inter prospera, per curam superfluum; et inter ad- {198a} versa per impatientiam. item male torquetur, quando considerat turpitudinem vitiorum, in quibus jacet, et poenas infernales, quibus aeternaliter subjacebit; nec tamen miser, per poenitentiam resilit. Sed tamen, talem quandoque curat Dominus, veniendo ad eum, suffragantibus meritis Sanctorum. Tu ergo si habes animam paralyticam, et talia mala in te sentis; roga et mitte Sanctos, ut ad Dominum intercedant pro te,

SEGON DEL CARTOIXÀ

superbo; hi lo avar, de Matmon, gran dimoni que sobre los avars té senyoria; hi lo luxuriós, de Asmon, qui sobre los carnals hòmens triünfa.»

Lo segon mal que-l pecat nos porta és perea hi dificultat a bones obres, que significa aquest malalt qui en lo lit jahia. Jau lo peccador en lo foch de ira, en lo fanch pudent de luxúria, e-n les spines de avarícia. Diem que stà gitat hi no-s pot moure, perquè no pot obrar algun bé meritori de la eterna vida. 5

Lo terç mal que-l pecat nos procura és que lo peccador tremola per la paralisia, per la qual los nirvis se desolen hi les parts del cos mal sostengudes tremolen. Tremola hi les mans no allarga quant li dien que done almoyna, que torne les coses mal guanyades, tement que no li falguen. Si li dien que dejune, ha temor que fam no-l turmente; si dien que-s confese, ha temor hi tremola de la vergonya; si dien que faça penitència, ha temor de acceptar alguna cosa que afflictí li porte. Hi axí, paralítich tremola, hi al so de una fulla se spanta. 10 20

Lo quart mal que-l pecat nos porta és turment dins nostra pensa; hi açò significa lo que dien de aquest paralítich, que dolors fort lo turmentaven.

Diu Sèneca: «És lo pecat la primera hi principal pena dels qui pequen»; hi per ço no pot tenir seguretat alguna lo qui peca, ni pot esser alguna culpa impunida per molt que la fortuna lo honre hi la {4c} prospere, perquè lo pecat dins lo pecat porta lo suplici. 25

Diu lo Libre de Sapiència: «Com tota malícia hi tota culpa sia temerosa, és donada en pena hi condemnació de aquells qui la cometen, tostemp tem hi recela hi presumex mal la culpable consciència.» 30

Diu sant Agostí: «Tu, Senyor, ho manes, hi axí és, que sia la sua pena, hi axí mateix creure qualsevol desordenat ànimo.» 35

És encara turmentat lo peccador miserable, desijant honors, riqueses, hi carnals alegries. És turmentat en les prosperitats ab sollicitut hi cura de conservar-les hi temor que no les perda. És turmentat en les adversitats per impaciència. És turmentat com pensa la viltat dels vicis hi les infernals eternes penes. Regoneix tu, cristià, si tens la tua ànima paralíticha, hi recorre als sants que per tu la misericòrdia del Senyor supliquen; hi ab Centurió al Senyor reclama hi digues: «Senyor, la mia 40

16-17 ha temor hi tremola de la vergonya] Quant a VC, 197b, sembla que Corella aporta una derivació lèxica entre «temor» i «tremola»: «si dicatur quod confiteatur peccata sua, timet de verecundia», és a dir, «si diuen que confesse els seus pecats, tremola de vergonya.» | 23 lo turmentaven] Tot seguit, quant a VC, 197b, Corella omet un breu fragment sobre com el «cuc» de la consciència afecta els pecadors. | 24-28 Diu ... suplici] Corella, quant a VC, 197b, fa servir una citació de Sèneca per referir-se a la qüestió dels pecats i les penes i càstigs que els pertocarien. No empra una de sant Agustí d'Hipona, que reubicarà dos paràgrafs després. La citació de Sèneca apareix també en p. 579,15-17 i cap de les dues no està en la *Vita Christi*. Pertanyen a les *Epistulae ad Lucilium*, 97, 14.

1. DEL SERVENT DE CENTURIÓ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sicut seniores pro Centurione, et clama ad Dominum, dicens devote cum eodem: *Domine, puer meus jacet paralyticus in domo, et male torquetur; —et non sum dignus, propter fragilitatem naturae, propter foeditatem culpaе, et multiplicatam miseriae, ut intres sub tectum meum, tam angustum, tam immundum, tam ruinosum; sed tantum dic verbo, et sanabitur, ad tuum imperium.*

Et quia istud verbum Centurionis tantae efficaciae fuit, quod, ut supra dictum est, dignum praestitit, ut in corde ejus Christus habitaret, et ad recipiendum corpus Christi in sacramento Eucharistiae nullus est dignus; ideo quando ad mensam Christi accedimus et fragilitatem nostram consideramus, verbis Centurionis edocti, dicamus singuli:

Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum, non sum dignus ut Corpus et Sanguinem tuum suscipiam in os meum; ut videlicet virtute verborum istorum digni effici mereamur.

Unde Origenes: Nunc etiam quando sancti et acceptabiles Ecclesiarum antistites sub tectum tuum intrant, ibidem Dominus per eos ingreditur, et tu sic aestimes, quasi Do- {198b} minum suscipiens, et quando Corpus et Sanguinem Domini manducas et bibis, tunc Dominus sub tectum tuum intrat, et tu ergo humilians teipsum, dicas: *Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Ubi enim indigne ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti: haec Origenes.

9. IN SENSU MORALI CENTURIO RATIONIS, EIUSQUE SERVUS APPETITUS SENSITIVI TYPUM GEREBANT.

Per istum etiam Centurionem significatur ratio, vel intellectus, cujus servus est appetitus sensitivus, qui debet obedire rationi; sed ex corruptione naturae est infirmus ad obediendum ei, propter quod homo per rationem cognoscens hanc infirmitatem, in suo appetitu sensitivo, per se et per alios debet rogare Deum, ut sanet servum suum; et sic puer ejus sanatur per Dominum.

ànima jau paraliticha en lo lit de les mies culpes, yo no só digne per la fragilitat natural mia, per la immundícia mia, per les multiplicades misèries mies, que tu entres dins lo meu cubert sítzeu hi scur hi que menaça rohina. Digues-ho tu, Senyor, de paraula; soplexca lo sagrament de penitència, ab les sacerdotals paraules, los defalts de les mies obres.» 5

Foren aquestes paraules de Centurió, axí com avem dit, de gran eficàcia, que'l presentaren digne que'l Senyor entràs dins la sua pensa. Hi perquè algú no és digne que dignament reba lo sagrament de la eucharistia, ha ordenat la santa Sgleya, conexas la fragilitat nostra, encara que mortal culpa no·ns acuse, digam aquestes paraules, per les quals lo Senyor a Centurió, confesant que era indigne, lo féu digne. 15

[9. DEL SENTIT MORAL DE LA RAÓ DEL CENTURIÓ A LA QUAL EL NOSTRE APETIT SENSITIU HA DE SER SOTMESA]

Podem encara al seny al·legòrich per aquest Centurió entendre la rahó hi enteniment nostre al qual lo a- {4d} petit sensitiu deu esser obedient hi subjecte; però per la corrupta natural condició nostra és malalt hi desobedient al que l'enteniment ordena. Hi conexas cascú de nosaltres lo seu defecte, hi mirant que les humanes forces no y basten, deu supplicar la divina misericòrdia que y suplexca, hi per la sua gràcia sane la sensualitat rebel·le. 20

5-7 *soplexca ... obres]* Aquest breu fragment sobre la penitència atorgada pel clergat ha estat incorporat per Corella respecte VC, 198a. | 15 *féu digne]* Seguidament, respecte VC, 198ab, Corella omet les paraules de l'evangeli de Mt 8, 8: «Jo no sóc digne que entres a casa meua», ja aparegudes, i una breu glossa que les acompanyava. Tampoc incorpora una citació d'Origenes en què es tracta la qüestió de rebre el cos de Crist humilment en l'Eucaristia, tenint present la mateixa humilitat que es desprén de les paraules que el centurió adreça al Senyor i que, d'altra banda, són l'eix central del contingut d'aquest subcapítol segons la nostra edició. | 20-24 *Hi ... rebel·le]* Corella incorpora un nosaltres inclusiu i retòrica la seua traducció tot aportant un to pietós i personal al fragment, respecte VC, 198b: «*Sed ex corruptione naturae est infirmus ad obediendum ei, propter quod homo per rationem cognoscens hanc infirmitatem, in suo appetitu sensitivo, per se et per alios debet rogare Deum, ut sanet servum suum; et sic puer eius sanatur per Dominum.*», és a dir, «Per corrupció de la natura està malalt per poder obeir-lo; per això l'home, sabent per la raó aquesta malaltia en el seu apetit sensitiu, ha de pregar a Déu per si i pels altres, perquè guarisca el seu servent; i així serà sanat pel Senyor.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Item sicut ille Centurio dicebat: *Nam et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: vade, et vadit; et alii: veni, et venit; et servo meo: fac hoc, et facit.*

Sicut dicit Cassianus, perfecta mens, quae per Centurionem intelligitur, sub Dei potestate constituta omnibus viribus suis dominatur, et habet potestatem cogitationes noxias depellendi, et in bonii cogitationibus immorandi. Tunc malis cogitationibus dicere possumus: abite, et abscedent; bonis vero dicere: venite, et venient; servo quoque nostro, id est corpori, quod debet servire spiritui, ea quae castitatis et continentiae sunt, similiter injungemus, et sine ulla contradictione obtemperabit, omnemque subjectionis spiritui exhibens famulatum.

ORATIO

Domine Jesu Christe, non sum dignus ut intres sub tectum carnis meae, quia puer sensualitatis jacet paralyticus, dissolutus morbo peccati in domo corporis mei, et male torquetur concupiscentiarum, motibus; sed veni per gratis infusionem, et dic verbo veritatis ut sanetur puer meus, et resurgat a peccatis.

Praesta, misericors Deus, mihi misero sub potestate tuae gratiae constituto et habenti de tua grada sub me vires et virtutes naturales: ut habeam potestatem cogitationes, et motus noxios repellendi, et in bonis immorandi, ac corpori ut spiritui serviat imperandi. Amen.

{198A} CAPUT XLII. DE CURATIONE DAEMONIACI, ET DE SOCRU PETRI.

I. CUR CHRISTUS SABBATIS PRAESERTIM DOCUERIT?

Et ingrediebatur Dominus Jesus in civitatem Capharnaum, quod interpretatur ager, seu villa pulchritudinis, et pinguedinis et consolationis: et significat animam religiosi devoti, quae debet esse impinguata pinguedine triplici, scilicet charitatis devotionis, et contemplationis. Ad istam villam

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu Johannes Casianus que axí com dix Centurió, «yo só home posat sots potestat de altre home hi tinc sots mi cavallers qui m'obehexen, hi dich a l'hu que vaja hi va, hi altre que vinga hi ve, hi al servent meu "fes aquesta faena"»,

axí la nostra pensa, quant stà en la divina obediència hi sots los manaments de Déu, humil, temerosa, mana a totes les sues potències, hi té potestat de llançar totes les cogitacions males hi dir que se'n vagen, hi cridar les bones hi dir que vinguen; hi axí tendrà obedients los cavallers, qui són la voluntat hi tots los seus actes, hi los servents, qui són la sensualitat hi totes les sues concupiscències.

ORACIÓ

Senyor Jesús, per la gràcia del sagrament del teu baptisme, havies fet temple teu la mia ànima; yo, per les mies culpes, la he feta axí imunde, que no só digne que tu, mundíssim, hi entres; hi tinch, piadós Senyor, la sensualitat mia paralitica, que a res de bé no-s pot moure, gitada en lo lit de les carnals concupiscències.

Digues, donchs, tu, eterna Paraula, una sola paraula, perquè yo, indigne, per mi, per tu, a tu dignament puga rebre, hi constituït sots la potestat de la tua gràcia, les potències hi actes de la mia ànima, en lo servey de la tua majestat, los governe. Amén.

DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT HI DE LA SOGRA DE SANT PERE. CAPÍTOL II

[I. DELS MOTIUS PER QUÈ CRIST ENSENYAVA ESPECIALMENT DISSABTE]

{5a} Entrà lo Senyor en la ciutat de Cafarnaüm, la qual se interpreta camp o vila de bellea, de consolació hi de grasea, que significa del bon religiós l'ànima devota que deu esser de caritat, de devoció hi de contemplació fèrtil hi grasa. Devallà lo Senyor en

¹ *Diu Johannes Casianus que axí com dix Centurió*] Corella atribueix la citació de les paraules evangèliques a Joan Cassià, quan en el text llatí de VC, 198b, el nom d'aquest Pare de l'Església formava part de la glossa que hi apareix unes línies més avall («axí la nostra pensa...»). | 10-13 hi] ... concupiscències] Aquesta dualitat entre els cavallers, com a símbols de la voluntat i els actes que se'n deriven, i el servents, com a elements que representen la sensualitat del pensament humà, ha estat modificada de manera destacable respecte el text de Ludolf de Saxònia (VC, 198b), en el qual es planteja que el cos ha de servir l'esperit, tot imposant la castedat per aconseguir aquesta fi: «servo quoque nostro, id est corpori, quod debet servire spiritui, ea quae castitatis et continentiae sunt, similiter injungemus, et sine ulla contradictione obtemperavit, omnemque subjectionis spiritui exhibens famulatum.», això és, «al nostre criat, el cos, que ha de servir l'esperit, li imposarem el que pertany a la castedat, i obeirà sense oposició, i mostrarà tot servei de subjecció a l'esperit.» | 15-16 per la gràcia del sagrament del teu baptisme] Aquest breu fragment sobre el sagrament del baptisme ha estat incorporat per Corella respecte el corresponent de VC, 198b. | 22-26 Digues ... governe] Corella modifica la traducció respecte VC, 198 en el sentit que afeg el verset de Mt 8, 8: «Digues-ho tu...».

2. DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

descendit libenter Christus, et ob hoc efficitur villa pulchritudinis et consolationis.

De pulchritudine, et consolatione hujus villae dicit Petrus Ravennas: Juxta sententiam cordis mei, si paradus in hac vita praesenti est, vel in claustris, vel in scholis est, quidquid enim est extra haec duo, plenum est anxietate, inquietudine, amaritudine, formidine, sollicitudine, et dolore. Hoc tamen quod dicit de scholis, intellige de divinis Scripturis, non de aliis vanis scientiis.

Unde Hugo: Nihil in hac vita dulcius sentitur, nihil avidius sumitur, nihil ita mentem ab amore mundi separat, nihil sic animum contra tentationes roborat, nihil ita hominem excitat et adjuvat ad omne opus bonum, et ad omnem laborem, sicut studium sacrae Scripturae.

Et statim sabbatis quando plures concurrebant, et ab operibus servilibus quiescendo spiritualibus vacabant, *ingressus synagogam*; ubi legis periti ad docendum, et communis populus {198b} ad audiendum legis doctrinam conveniebant, *docebat eos*. Maxime tali tempore et loco docebat Christus, quia erant congruentia doctrinae ejus, tunc enim plurimum ad synagogam fiebat conventus; sic modo quilibet Christianus tenetur diebus dominicis venire ad Ecclesiam, et audire ibi *missam* totam et integram.

Et nota quod missa est aliquo modo de lege naturali, divina et Evangelica: lex naturae vult quod quilibet aliquo tempore ris spatio vacet ad orandum Deum; lex Scripturae praecipit sabbato vacandum ad orationem; sed canones ordinaverunt ad istam orationem tempus missae, ubi Deus et homo realiter continetur.

Ideo, ut dicit Glossa, peccant mortaliter qui missam non audiunt, quia praeceptum est, nisi cogat necessitas; aliis vero diebus non est praeceptum, sed consilium.

aquesta vila hi lavors és feta vila de consolació hi de bellea.

De la consolació hi bellea de aquesta vila, diu Petrus de Ravenna: «Si parahís en aquesta present vida-s troba, o és en la claustra o en la Sacra Scribtura. 5 Hi fora de aquestes dos cases no s'i troba sinó treball, sollicitut, anxietat, temor, vergonya hi misèria.»

Diu Hugo: «No-s troba en aquesta vida alguna cosa més dolça ni més desijable, ni que de la amor de aquest món més nos aparte, ni que lo ànimo nostre contra les 10 tentacions axí arme, ni que axí us excite hi us ajude a tota bona obra, hi per a sostenir qualsevol treball, axí us valga com lo studi de la Sacra Scribtura.»

Hi tornant a la evangèlica letra, entrà lo Senyor tantost lo disabte en la sinagoga hon concorria molt 15 poble, com fem nosaltres los diumenges; hi los doctors legien hi declaraven la Ley hi los Profetes. Entrà lo Senyor en la sinagoga hi preycava hi declarava la sua deyfica doctrina en tal loch hi en tals dies que són dedicats a hojr la divina Paraula. Hi axí, qualsevol 20 cristià és tengut en los dies de les festes hojr missa complida.

Hi devem atendre que la missa en alguna manera és de ley de natura, de ley de scribtura hi de ley evangèlica: la ley de natura mana que l'home algun 25 spay de temps despenga en pregar hi fer gràcies a la bondat divina; la ley de scribtura determenava que fos lo disabte; la ley evangèlica ha decretat lo diumenge. Ha ordenat la Sgleya sacra que la {5b} missa, en la qual per nosaltres se offir Jesús, Déu hi home en odorant 30 sacrifici, sia lo temps hi la hora que regonegam a la majestat divina les gràcies que-ns ha fetes.

Hi axí, mortalment pequen aquells qui los dies de les festes no hoen missa, si necessitat no-ls ho veda; los altres dies, hojr missa és consell sobre tots saludable. 35

3-7 diu ... misèria] *En l'incunable, claudàtors a dreta i esquerra de la columna, i al marge interior: petrus rauena. | 8-13 Diu ... Scribtura] En l'incunable, claudàtors a dreta i esquerra de la columna, i al marge interior: hugo. | 19-22 hi ... complida] En l'incunable, claudàtor a l'esquerra de la columna, i al marge interior: missa festes. | 23-28 Hi ... diumenge] En l'incunable, claudàtor a l'esquerra de la columna, i reclam al marge interior: Ley. | 29-35 Ha ... saludable] En l'incunable, claudàtor a la dreta de la columna, i al marge exterior: festes consell.*

3-13 diu ... Scribtura] Fragment subratllat i amb marginàlia en l'exemplar incunable que hem pres com base per a l'edició, les quals remetens a «Hugo» (Hug de sant Víctor; Saxònia, ca. 1096 - París, 11 de febrer de 1141), en aquest cas. La resta del foli també presenta fragments de text subratllat i amb algunes anotacions per una mà anònima, que fan referència a les paraules claus del contingut assenyalat, com són «missa», «festes» o «consell». | 7 hi misèria] Tot seguit, Corella omet la part final de la glossa de Pere de Ràvena, segons VC, 198a, on s'acusa els lletrats de parlar en excés i no fer el que prometen. | 28-32 la ... fetes] D'una banda, Corella explicita l'ambigüitat del text llatí de VC, 198b, sobre el dia de la missa: «sed canones ordinaverunt ad istam orationem tempus missae, ubi Deus et homo realiter continetur.», és a dir, «els cànons ordenaren per a aquesta oració el temps de la missa, on es troben realment Déu i l'home.» D'altra, notem com s'amplifica el contingut traduït, tot destacant la funció de la missa de donar gràcies a Déu. | 33-35 Hi ... saludable] Roís de Corella omet la referència a la Glossa d'aquest fragment, la qual s'indica en VC, 198b; ara bé, en manté el contingut.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

2. ADMIRATIO TURBAE SUPER DOCTRINA EIUS

Et omnes stupebant, id est, admirabantur, super doctrina ejus, tum quia Legem et Prophetas non didicerat, et tamen clarissime docebat, tum quia doctrinam suam divinis operibus confirmabat.

Unde subditur: *Erat enim docens eos, quasi potestatem habens, quia in ostensione signorum et virtutis ocebant, et quia pro timore, veritatem non celabat, et non sicut Scribae, qui solum verbis docebant, et veritatem dicere timebant, vel quia non custodiebant, ideo discere erubescabant.*

Unde Beda: Sermo doctoris in potestate fit, cum ea quae docet operatur; nam qui factis ipse sua destruit, contemnitur. Vel ideo in potestate erat, *docens eos, et non sicut Scribae*, quoniam Scribae quae per Legem didicerant, praecepta populis dabant; ipse vero quasi auctor impletorque Legis, vel mutando, vel augendo quae minus videbantur libere substituit: haec Beda.

Quia ergo Christus doctrinam suam confirmabat per opera miraculosa, ceteri praedicatores et doctores, qui hoc non possunt, debent doctrinam suam confirmare per opera virtuosa;

et non sicut Scribae, qui dicunt, et non faciunt, ac doctrinam suam verborum jactantia affirmant et ostentant.

3. SPIRITUS IMMUNDUS CHRISTUM CONFITENS TACERE IUBETUR

Unde statim potestas Domini ostenditur per factum, cum subditur: *Et erat in synagoga eorum, forte adductus ad locum sanctum, ut ibi liberaretur, homo quidam habens spiritum immundum, id est, obsessus a daemone, qui exclamavit voce magna, dicens: Quid nobis et Ubi Nazarene? Venisti ante tempus perdere nos,*

id est, diminuere et auferre nostram potestatem nocendi hominibus; et torquere nos. Quia enim diabolus invidia motus, de salute hominum torquetur, ideo de Christi doctrina, quae erat animarum salus et medicina, dolebat, et sic clamabat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[2. DE L'ADMIRACIÓ DE LES GENTS PER LA SEUA DOCTRINA]

Maravellaven-se tots los qui lo Senyor ohien, pensant hon avia estudiat la Ley hi los Profetes, que axí clarament ho declarava, hi la veritat del que deya confermava ab maravellores obres.

Diu lo evangelista que mostrava hi la sua doctrina ⁵ pronunciava, axí com aquell qui potestat tenia, com a rey Mesies, Déu hi home, la veritat de la qual ab excel·lents miracles feya manifesta. Lo que deya posava en obra, no callava ni per themor ni amor, axí com los altres doctors, qui priÿcaven hi negaven ab les obres lo ¹⁰ que verificaven en les paraules.

Diu Beda: «Gran poder té aquella doctrina quant lo doctor posa en obra lo que priÿca; hi de aquell doctor és menyspreada la doctrina que les sues obres la ¹⁵ condampnen. O podem dir que'l Senyor pricava axí com aquell qui potestat tenia; no axí com los doctors altres qui, per singulars que sien, solament la Ley declaren. Lo Senyor, axí com actor de la Ley pricava.»

Confermava lo Senyor, axí com avem dit, ab maravellores obres la sua doctrina. Los qui de present ²⁰ priquen és mester que la confermen ab virtuoses obres.

[3. COM CRIST MANA CALLAR A UN ESPERIT IMMUND QUI EL DELATAVA]

Hi pricant lo Senyor en la sinagoga, començà a cridar un endiablal altes veus davant lo poble: «Jesús nazareu, què y ha entre tu hi nosaltres, que est vengut ²⁵ ans de temps a destrohir-nos?

Yo sé que est sant de Déu!» Increpa'l lo Senyor, dient: «Calla e hix de aqueix home, pèrdua hi ³⁰ destructió sua.»

Diu lo diable, quant li és levat lo poder, {5c} que no pot noure als hòmens; hi gran és lo turment que sent per enveja, quant veu que·ls hòmens en virtuts ³⁰ aprofiten hi la sua vida smenen.

12-19 Diu ... Confermava] *En l'incunabile, claudàtor a la dreta de la columna, i al marge exterior: beda. | 19-21 lo ... obres] En l'incunabile, claudàtor a la dreta de la columna, i al marge exterior: lo Senyor.*

6-7 *com a rey Mesies, Déu hi home* Aquesta caracterització de Jesucrist ha estat incorporada per Corella quant a VC, 198b. | 21 *virtuoses obres]* Tot seguit, el lletraferit valencià omet un breu fragment, respecte VC, 199a, que ataca els «scribae» que no fan el que diuen; de manera coherent amb l'elisió d'un fragment en p. 199,7 sobre aquesta incoherència dels lletrats. | 26-28 *increpa'l ... sua* Els versets evangèlics (Mc 1, 24-25): «Scio qui sis Sanctus Dei et comminatus est ei Iesus, dicens: "Obmutesce et exi de homine"»; «Ja sé prou qui eres: el Sant de Déu! Però Jesús el va increpar dient: "Calla i ix d'aquest home."», que corresponen a aquest fragment, no estan en el text de Ludolf de Saxònia (VC, 199a). Com s'observa, els epítets «pèrdua i destructió sua» no formen part de la citació evangèlica literal, que Corella hauria afegit amb voluntat intensificadora i literària.

2. DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Theophilus: Exire enim ab homine perditionem suam, dicebat daemonium. Immisericordes enim existunt in homines, malum aliquod pati se aestimantes, cum homines non molestant.

Scio, te quis sis, id est, vehementer opinor, scilicet sanctus Dei, id est Christus, ad salutem hominum missus. Per prophetias enim de Christo dictas, quae determinaverant tempus et modum et locum veniendi ipsius Christi, et per alias circumstantias, sciebant ipsum esse Christum in lege promissum; verumtamen nesciebant ipsum esse Deum; nec per tentationem Christi in deserto diabolus potuit scire de Christo, utrum Dei Filius per naturam esset: licet ad hunc finem tripliciter eum tentaverit.

Si enim cognovissent daemones ipsum esse Deum, nunquam induxissent Judaeos ad ipsum crucifigendum. Unde Apostolus: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.*

[6]

Ubi Beda: Non voluntatis ista confessio est, quam praemium non sequitur confitendi; sed necessitatis extorsio, quae cogit invitos. Et velut si servi fugitivi post multum temporis Dominum videant, nihil aliud nisi de verberibus suspicantur; sic et daemones cernentes Dominum in terris repente versari, ad iudicandos se venisse credebant; praesentia Salvatoris, tormenta sunt daemonum: haec Beda.

[6] Ecce quantae perversitatis sunt multi homines, qui in adversitate sua Deum blasphemant, cum tamen daemones ipsum praedicent.

Dicitur autem daemon *spiritus immundus*, ab effectu, quia facit immundum quem possidet; sicut dicitur spiritus surdus, vel mutus, quia hominem surdum vel mutum facit.

Vel secundum Chrysostomum, *immundus* dicitur propter impietatem, ac elongationem a Deo, et quia omnibus immundis et pravis operationibus se immiscet.

Ipsum quoque *immundum spiritum* Dominus licet vera de eo testificansem, jussit obmutescere, ne veris falsa misceret, et ne videretur ab ipso testimonium quaerere, maxime quia Pharisei dicebant ipsum in Beelzebub daemonia ejicere, et ne videretur utilitas crucis et passionis suae.

In quo datur nobis dogma salutiferum, ut daemonibus qui mendaces sunt, et in veritate non steterunt, non credamus, quantumcumque de- {199b} nuntiant veritatem; quia si aliquos sibi credentes invenerint, veritati mendacium miscent, et veritatem in mendacium convertunt, ac vera dicendo nituntur credentes in errorem idololatriae et peccata indiicere. Per hoc autem quod Christus increpavit daemonem,

Diu Theòfil: «Exir de l'home stimava perdició hi misèria sua. Cruels e immisericordes són los dimonis contra-ls hòmens, hi gran pena stimen quan no-ls poden noure.»

Diu més al Senyor lo diable: «Yo sé tu qui est, sanct 5 de Déu hi Rey Mesies vengut per la salut dels hòmens.» Sabia lo diable per los profetes que-l Senyor era lo Mesies, però no sabia que fos Déu hi home, ni u pogué saber quant en lo desert lo tentà tres vegades.

Que si-ls diables saberem que era Déu hi home, no 10 induhiren a la sua mort lo judaych poble. Diu lo Apòstol: «Certament, si-l conegueren nunca lo Senyor de glòria crucificaren.»

Diu Beda: «No és aquesta confessió del diable voluntària, hi per ço no n'ateny premi. Així com los 15 catius qui se'n fugen com los senyors miren alguna altra cosa, no recorden sinó les penes hi flagells que per sos mals speren, així los dimonis, mirant lo Senyor en la terra, ja pensaven si era vengut per a cruciar-los, així com speren en lo final judici; és la presència del Senyor 20 turment dels dimonis.»

Ací devem considerar quanta és la perversitat dels mals hòmens, que-n les adversitats del Senyor blasfemen, que los dimonis sanct de Déu lo confesen.

Diu lo evangeliste «sperit immunde» al diable, 25 perquè fa los hòmens immundes; així com sort hi mut lo nomena, perquè sorts hi muts fa los hòmens.

Manà lo Senyor callar lo sperit immunde ab tot que veritat deya, perquè ab la veritat no mesclàs les sues acostumades falsies hi perquè del seu adveniment no 30 volia pendre testimoni dels dimonis, dient los fariseus que en Beelzebub príncep lançava los diables.

De ací prenem ex- {5a} emple que no cregam res que-ls diables diguen, com siguen falsiosos hi pares de 35 falsia, e si en les sues falsies alguna veritat mesclen és perquè més fàcilment puguen decebre als qui les sues paraules scolten. Increpà lo Senyor al diable qui-l loava

13 *glòria crucificaren*] Tot seguit, quant a VC, 199a, reubica una breu glossa que apareixerà després de la citació de Beda el Venerable («Ací devem considerar...»). | 27 *los hòmens*] A continuació, Corella omet un breu fragment atribuït a sant Joan Crisòstom (VC, 199a), que explica els motius pels quals Crist anomena «immund» i «brut» el diable: per la seua condició d'incitador al pecat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

qui suam confitebatur potestatem et sanctitatem, imponens ei silentium docuit nos laudes turpium fugere.

Unde secundum Senecam, tam triste, et tam turpe nobis debet esse laudari a turpibus, quam si laudemur ob turpia.

4. DAEMONIACUS A DIABOLO EUM DISCERPENTE LIBERATUR

Et spiritus immundus jussus exire ab homine, projecit illum in medium, et *discerpens eum*, quantum ad afflictionem, *exiit inde, et nihil ei nocuit*, quantum ad mutilationem.

Ubi Hieronymus: Spiritus *discerpens* hominem, *exiit ab eo*. Appropinquante salute, appropinquat et tentatio. Pharaon dimissus ab Israel, persequitur Israel. Diabolus contemptus surgit in scandala: haec Hieronymus.

Sic etiam accidit spiritualiter, quia diabolus saepe in medium projicit peccatum alicujus ad ejus infamationem; et cum peccator videt se confusum, dimittit peccatum, cogiturque diabolus ab eo exire. Unde in Psalmis: *Imple facies eorum ignominia, et quarent nomen tuum, Domine*. Verecundia enim, quam habet peccator de peccato, est valde utilis ad dimittendum peccatum. Propter quod dicit Seneca, quod non dimittendus est pudor, quia quamdiu in animo duraverit alicujus, erit bonae spei locus.

Per hoc autem quod *discerpens eum exiit ab eo*, intelligitur quod nullus liberatur a diabolo, nisi discerpatur per compunctionem, et contritionem salutarem. Et specialiter hoc de carnis vitio intelligitur, quia vitium carnale non nisi carnis afflictione curatur, ut: *Per quae quis peccat, per haec et torqueatur*. De alio autem dicitur: *Et factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

hi la sua santedat magnificava, imposant-li silenci, per donar-nos exemple que fujam les lahors dels hòmens viciosos.

Diu Sèneca: «Axí devem stimar cosa trista hi vergonyosa que algú viciós nos lohe, com si de coses viciosas nos loaven.»

[4. COM L'ENDIMONIAT ÉS ALLIBERAT DEL DIABLE I RESTA VEXAT]

Manat lo diable que hixqués de l'home, lançà'l enmig dels altres hi crucià'l hi vexà'l en terrible manera, hi anà-se'n, però no li debilità alguna part de la persona, que lavors ho acostumaven los diables, quant dels còsors exien.

Diu sanct Hierònim: «Granment affigia a l'home lo diable quant d'ell se partia: quant la salut nostra se acostava, lavors més fort nos tempta.»

Spiritualment, moltes vegades lo diable en mig dels altres lo peccat del peccador per envergonyir lo descobre, perquè, o a desesperació, o a total desvergonyiment, lo porte. Hi la divina gràcia lo peccador il·lumina, que per la vergonya lo peccat dexa, hi fuig lo diable. Diu lo psalmista: «Umple, Senyor, la cara dels peccadors de vergonya, perquè lo teu nom cerquen». La vergonya que té del pecat aquell qui peca és molt útil perquè de pecar se dexe. Diu Sèneca que nodrir hi conservar devem dins nosaltres la vergonya, que tant com dura en los hòmens, no-s pert sperança que smenar hi corregir se poden.

Terriblement, affigí hi vexà lo diable a l'home quant d'ell se partia. Al seny al-legòrich nos mostra que és mester que vexem la nostra carn si volem guarir de la culpa. Majorment, dels carnals vicis és mester que sostingam la tristícia hi dolor que-l dexar tal vici porta; lo nostre cor dolor sostinga hi la carn disciplines hi dejunis: semblants a nostres culpes sien los turments nostres. Diu lo evangelista que stigué axí com si fos mort aquest home.

Permés lo Senyor que mostràs lo seu poder lo diable, perquè és de creure que l'home ho merexia hi perquè vesen quant és gran la potestat diabòlica hi major del Senyor la omnipotència, que axí-l manava;

9-11 però ... exien] Corella amplifica el text llatí de VC, 199b, en la seua traducció: «*quantum ad mutilationem*», és a dir «sense cap mutilació», que només esmentava que l'endimoniat no havia patit cap mutilació. | 12-14 Diu ... tempta] De la citació llatina de sant Jeroni en VC, 199b, Corella n'omet la part final en què es fa un símil entre la persecució dels jueus per part del faraó quan ja marxaven d'Egipte i la situació de l'home temptat pel dimoni. | 20-22 Umple ... cerquen] Psalteri (Sl 82, 17): «Umple les cares de aquells de ignominia e cerquaran lo teu nom, Senyor» (Martos 2013: 264). Notem com, en aquest cas, Corella adapta la traducció del terme llatí «*ignominia*» tot fent servir el terme «vergonya», perquè és d'aquesta qüestió sobre la qual tracten aquestes exegesis sobre els fets evangèlics del capítol tant en les línies prèvies i posteriors. | 36-203,2 Permés ... potència] Fragment moralitzant incorporat per Corella quant al fragment llatí corresponent (VC, 199b). Notem el caràcter proverbial del darrer enunciat: «Perquè és tanta del vencedor la glòria quanta era del vençut la potència». Un enunciat que correspon a la citació, adaptada, que s'atribueix a Marc Tuli Ciceró («*De officiis*, I, cap. XIX: «*Sed quo difficilius, hoc praeclarior*»): «Com major és la dificultat, major és la glòria.» Una citació de sant Gregori de Nissa que sembla l'adaptació cristiana d'aquest proverbi, la trobem en un altre fragment del *Segon*; veg. nota p. 378,16-18.

2. DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Gregorius: Velut mortuus quippe ostenditur, qui a maligni spiritus potestate liberatur; quia quisquis jam terrena desideria subjicit, vitam in se carnalis conversationis extinguit, et mundo mortuus apparet, quia possessore pravo, qui per immunda desideria se agitabat, caret. Quem multi mortuum dicunt quia spiritualiter vivere nesciunt, cum qui carnalia bona non sequitur, extinctum funditus arbitrantur: haec Gregorius.

Si ergo a maligno liberatus est mortuus, sequitur quod qui non est mundo mortuus, non est a maligno liberatus; quod est verbum terribile mundum diligentibus.

Jesus autem tenens manum ejus elevavit eum, et surrexit; ipse enim prostratis manum auxilii porrigit, ipse elisos erigit.

Ubi Ambrosius: Mystice autem qui in *synagoga habebat spiritum immundum*, populus est Judaeorum. qui innodatus diaboli laqueis simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat. Et bene spiritum immundum habebat, quia Spiritum Sanctum amiserat. Introierat enim diabolus, unde Christus exierat.

Ubi et Theophilus: Sciendum est etiam quod multi nunc daemona habent, omnes scilicet qui daemoniorum desideria implent, ut furiosi habent daemonium irae, et sic de ceteris. Sed Dominus *in synagogam venit*, cum mens hominis fuerit congregata, et tunc dicit daemone inhabitanti, *obmutesce*, et statim egreditur ab eo.

5. CHRISTUS DOMUM SIMONIS PETRI, AD REFECTIONEM SUMENDAM, INTRAT

Et protinus egrediens Dominus de synagoga, scilicet post praedicationem, et ejus confirmationem, per daemone expulsionem, *introivit in domum Simonis*, ut ibi refectionem acciperet post laborem. Salvator enim noster cum corpus pas- {200a} sibile ad nostram accepisset salutem, aliquando declinabat ad loca familiarium sibi et devotorum, ad quietem habendam

perquè és tanta del vencedor la glòria, quanta era del vençut la potència.

Diu sanct Gregori: «Mort és al món aquell del qual fuig lo diable hi mort lo stimen los mundanals hòmens, perquè ignoren la spiritual vida. Hi semblants a morts los religiosos se visten, postrats en terra, perquè en Déu comencen a viure. Però lo Senyor, prenent-los per la mà, en alt los leva en la present vida per gràcia, hi en la sdevenidora per glòria.»

Diu lo evangelista que lo benigne Senyor pres per la mà lo quasi mort home, hi levà·l, hi stigué guarit hi delluire sens lesió alguna.

Diu sanct Ambròs: «Al seny al·legòrich, és lo poble judaych dins la sinagoga aquell qui tenia l'esperit immunde, perquè havia perdut lo Sperit Sant munde. Entrà en lo judaych poble lo diable, del qual lo Senyor se partia.»

Al seny tropològich, diu Theòfil que molts dins lo seu cor lo diable tenen, hi són tots aquells qui lo que vol lo diable acaben. Vènen a la Sgleya hi, confesant les culpes, lo diable los aflegeys hi turmenta, treballant que no prenguen lo sagrament de penitència. Però mana lo Senyor al diable que se'n vaja, hi ab la mà hi ajudori de la sua gràcia, los alça hi·ls leva de les cupiditats mundanes.

[5. COM CRIST ENTRA A LA CASA DE SIMÓ DE PERE PER PRENDRE REFECCIÓ]

Hi seguint la letra evangèlica, partís lo Senyor de la sinagoga hi venc a casa de Pere, perquè après del treball prengué repòs hi refectió de corporal vianda. Home

5-9 *Hi ... glòria*] Aquesta referència a la vestimenta i el postrament dels religiosos i a la vida eterna ha estat incorporada per Corella tot partint del text corresponent de VC, 199b, de manera bastant lliure. | 9 *per glòria*] Tot seguit, Corella omet un breu fragment respecte VC, 199b, en què s'indicava que qui no està mort no està alliberat del dimoni, que assetja els qui estimen el món, allò terrenal. | 14-15 *l'esperit immunde* Corella omet un breu fragment respecte VC, 199b, sobre per què el poble jueu representava l'endimoniat: «*qui innodatus diaboli laqueis simulatam corporis munditiam interioris mentis sordibus inquinabat*», és a dir, «perquè, lligat amb llaços innumerables, tacava la puresa simulada del cos, amb sordidesa de la ment interior.» | 20-25 *Vènen ... mundanes*] Corella modifica la traducció respecte VC, 199b, en el sentit que canvia la «*synagogam*» per l'Església i introdueix l'al·lusió al sagrament de la penitència: «*Sed Dominus in synagogam venit, cum mens hominis fuerit congregata, et tunc dicit daemone inhabitanti, obmutesce, et statim egreditur ab eo.*», és a dir, «Però el Senyor ve a la sinagoga, quan s'ha reunit la ment de l'home, i aleshores li diu al dimoni que hi habitava: "emmudeix", i al moment ix d'ell.» Alhora, notem les paraules finals, retoricades per Corella, amb la imatge de la mà de Déu que salva els pecadors i els eleva, simbòlicament, d'allò terrenal. Aquestes paraules darreres podrien provenir del verset de Lc 1, 52: «derroca els poderosos del soli i exalta els humils.» Pels humils, caldria entendre els pecadors que es penedeixen dels pecats i en fan penitència.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

post laborera et fatigationem; et isto modo venit ad Petri domum, seu hospitium.

Unde Cyrillus: Aspice autem quomodo manet penes virum inopem Christus, qui spontaneam paupertatem pro nobis passus est, ut discamus cum pauperibus conversari, nec spernere depressos et pauperes.

Unde et Chrysostomus: Et nimirum excogita quales erant domus piscatorum horum, sed tamen non dedignatus est sub vilia tuguria piscatorum intrare, erudiens per omnia humanum conculcare tumorem. Et iterum: Propter hoc nunquam intravit in domum praeclaram Christus, sed in domum publicani, et principis publicanorum, et piscatoris, palatia dimittens, et eos qui mollia induunt vestimenta. Si itaque eum vis et tu vocare, orna domum tuam eleemosynis, orationibus, supplicationibus, vigiliis. Nullus itaque verecundetur domum vilem habens, si haec habuerit oportoria. Nullus dives magnum sapiat, domum habens pretiosam, sed verecundetur magis, et hanc zeletur, illam dimittens, ut et hic Christum suscipiat, et illic aeternis potiatur, tabernaculis: haec Chrysostomus.

Hic quidam dicunt, quod licet Petrus fuerit de Bethsaida, tamen ratione uxoris habebat domum in Capharnaum. Sed contra hoc videtur quod Marcus dicit: *Venit in domum Simonis et Andreae?* Ideo dicendum, secundum Stephanum, quod domus Petri non dicitur possessive; sed ad quam declinare consuevit causa vendendi pisces, et hac etiam familiaritate uxorem duxit de domo illa; quae etiam dicitur domus *Andreae*, propter inseparabilitatem illorum in piscium negotiatione.

6. SIMONIS SOCRUS SANATA CHRISTO MINISTRAT

Et mox discipulis petentibus pro socru Petri, id est, matre uxoris ejus febricitante, *stans* Dominus super *illam imperavit febrī*, ut cessaret vel recederet; *et apprehensa manu elevavit eam*, quae statim et subito liberata est, ita ut *continuo surgens ministraverit ei* et discipulis suis; vires quas accepit, quasi gratias agendo, in obsequium sui exercens Salvatoris, non remanente ut solet molestia aegritudinis, quod non nisi divina virtute potuit fieri. Natura enim non operatur in instanti; et ideo hoc proprium est medici coelestis, sed secus est in aliis, licet enim virtute naturae possit homo a febribus curari, non tamen in instanti, ac ita subito et perfecte quod possit statim opera consueta facere, sicut

9 perfums] perfuns.

8-19 *Diu ... casa*] En aquesta citació de Corella trobem divergències respecte el text llatí (VC, 200a); per una part, l'autor valencià resumeix la traducció, d'altra, fa servir referents propis contemporanis als lectors, relacionats amb els paraments domèstics, com són les «cobertes de çuros hi de cisqua», juntament amb els «strados de junchs hi bova». | 20-26 *Ab ... febra*] En aquest fragment, Corella omet la font d'aquest aclariment atribuït a sant Esteve Harding en VC, 200a, en què explica el fet que Pere tingué dues cases per la seua professió de pescador, atès que també s'hostatjava en la casa de la sogra d'Andreu, el seu germà.

SEGON DEL CARTOIXÀ

era, natu- {6b} ra humana passible havia presa, per fer a nosaltres eternament impasibles.

Diu sant Ciril: «Mira hi contempla com lo Senyor ve a posar hi pendre refectió a la casa pobra del pexcador pobre. Havia elegit humilitat hi pobrea lo Senyor per fer rics a nosaltres, hi donar-nos exemple que conversem hi no menysprehem los pobres.»

Diu sant Crisòstom: «Mira quina casa podia esser aquesta, hi quins paraments hi quins perfums tenien los pobrellets Pere hi Andreu en aquesta posada, quines cubertes de çuros hi de cisqua, quins strados de junchs hi bova. En tota la sua vida, lo Senyor, hi en tots los seus actes nos mostra menysprear les mundanes pompes. Algú no s'entenyore si té pobra casa, que si vol en loch del Senyor hi pot acollir un pobre; hi si no té aldre, donar-li una taça de aygua. Hi lo miserable rich aja vergonya ab tants paraments hi mobles, grans palaus hi cambres, que-l Senyor no entre en la sua casa.»

Ab tot que Pere hi Andreu fossen naturals de Betzayda, tenien posada en Cafarnaüm en casa de la sogra de Pere. Hi posaven en la casa los dos germans Andreu hi Pere, que millor venien lo peix en Cafarnaüm, que era principal ciutat de Galilea. Hi venia lo peix la sogra de Pere, la qual era malalta hi jahia en lo lit ab febra.

[6. COM LA SOGRA DE SIMÓ, GUARIDA, SERVEIX A CRIST]

Suplicaren lo Senyor los dexebles per la sanitat de la malalta, acostàs lo benigne Senyor hi prenent-la per la mà dix hi manà que sessàs la febra. Sens alguna tarda se levà la guarida sogra com si no hagués tengut alguna malaltia; no axí com los altres malalts guarits se leven. En instant acabà la divina omnipotència lo que no pot acabar naturalment cors de medecina; hi per ço diu lo evangelista que tantost se levà hi per gràcies del benifici, pensà en cu- {6c} rar hi dispondre que-l

2. DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

hic dicitur factum esse; ex quo ostenditur ista curatio miraculosa, ad discipulorum confirmationem in fide.

Unde Beda: Naturale est febricitantibus, incipiente sanitate lacescere, et aegrotationis sentire molestiam; verum sanitas quae Domini infertur imperio, simul tota redit. Non solum ipsa redit, sed et tanto robore comitante, ut eis continuo qui se adjuvant ministrare sufficiat. Et juxta leges tropologiae, membra quae servierant immunditiae ad iniquitatem, ut fructificarent morti, serviant justitiae in vitam aeternam.

Unde et Cyrillus: Et nos suscipiamus Jesum, cum enim visitaverit nos, et potaverimus eum in mente et corde, tunc enormium voluptatum aestum extinguet, et incolumes faciet ut ministremus ei, hoc est, ejus beneplacita peragamus.

7. HUIUS SANATIONIS ET MINISTRATIONIS IN SENSU MORALI SIGNIFICATIO

Moraliter autem per hoc datur intelligi quod ante curationem a peccato, non est gratum servitium impensum Deo; sed poenitens quam cito curatus est a febre peccati, tam cito debet se occupare, et totaliter mancipari servitio Dei, {200b} secundum illud Apostoli: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem.*

Si ergo anima tua febre vitiorum est capta, Sanctos in adiutorium tuum invoca, ut eorum rogatu gratia Dei curet te, quod possis ei et Sanctis suis gratam servitutum exhibere. In hoc etiam quod discipuli rogaverunt pro illa, datur nobis exemplum orandi pro infirmis, et necessitate aliena.

Secundum Bedam: Mystice domus Petri Ecclesia de circumsisione ejus Apostolatui commissa. Socrus est synagoga, quae quodammodo mater est Ecclesiae Petro commissae in cura et custodia. Haec synagoga

Senyor hi los dexebles tinguesen, per a la refectió corporal, lo que mester havien.

Porten los guarits malats presentalles e ymatges a les esglésies, hi aquesta beneyta devota aparellà lo dinar a Jesús, Déu hi Senyor que l'havia guarida. Hi los dexebles, qui al Senyor suplicat avien, dos guanys ne reporten: en l'ànima que la fe augmenten hi refermen; hi en lo cors, que la malalta guarida per les seues pregàries lo dinar los aparellà.

Diu Beda: «És natural cosa als qui han tengut febra que, dexant-los la febra, senten les regalies de la malaltia hi cansats, lasos hi ab molèstia romanen, però la sanitat que'l Senyor dóna tota ensemps torna, hi més complida que no era. Hi en aquesta clarament se mostra, que sens tarda pogué servir al Senyor hi als seus dexebles. Al seny tropològich, lo cors malalt, qui gitat en lo lit de culpa a la mort portava l'ànima, com lo Senyor lo toca del lit se leva hi serveix al Senyor en los seus pobres. Hi axí reviu l'ànima en la present vida per gràcia hi en la sdevenidora per glòria.»

[7. DEL SIGNIFICAT MORAL PER LA SANACIÓ I EL SERVEI DE LA MALALTA]

at d'Alacant
de Alicante

Donchs, si la tua ànima stà malalta, invoca hi prega los sancts que per tu pregunen hi per les seues pregàries la mà del Senyor te leve. Hi en loch del Senyor hi dels seus dexebles, treballa en servir los seus pobres. Hi prenem exemple en lo pregar per la malalta, que prenguem per les necessitats de nostres prohismes.

Diu Beda: «La casa de Pere és la sancta Sglésya, casa hi spona sua. La sogra és la sinagoga, malalta per enveja,

3-9 Porten ... aparellà] Corella, en la seua traducció, incorpora aquest text respecte VC, 200a, que remet al costum de portar regals a les esglésies per la curació d'alguna malaltia. | 20 per glòria] A continuació, s'omet una citació de sant Ciril en què s'exposa la idea de rebre a Crist en cor i ànima per guarir-nos dels pecats. A més, ja en el que correspondria a l'inici del subcapítol 7 segons la nostra edició, s'ha omés un altre fragment de la glossa que tracta de la necessitat moral d'aquesta sanació espiritual per poder servir a Déu. Una part de la citació de sant Pau als Romans (Rm 6, 9), que no ha estat tampoc incorporada, exemplifica en el text llatí (VC, 200ab) aquesta mateixa idea: «Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae in sanctificationem»; és a dir, «Així com vau posar els vostres membres com a esclaus al servei de la impuresa i de la injustícia i portàveu una vida indigna, poseu-vos ara com a esclaus al servei de la justícia de Déu i porteu una vida santa.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

febricitat, quia invidiae aestibus laborat, persequens Ecclesiam; cujus manum Dominus tangit, quando carnalia ejus opera in spiritualem intellectum et usum convertit, et sic erecta ministrat in spiritu.

Moraliter autem socrus Petri febricitans est caro concupiscens; cum enim homo calore concupiscentiae laborat, quasi febribus aestuat, quod potest esse tripliciter, juxta illud Joannis: *Omne quod est in mundo: aut est concupiscentia carnis aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae*; et sic triplicem habemus febrem.

Quaedam enim est ex corruptione in spiritibus; alia ex corruptione in humoribus; tertia ex corruptione in membris, et in omnibus est calor inordinatus supergrediens naturae cursus. Primam facit superbia; secundam, luxuria; tertiam, avaritia.

Ad hanc veniens Jesus videt per gratiam illuminantem, imperat per gratiam justificantem, tangit manum per gratiam adjuvantem; et sic dimittit febris in contritione, surgit sana in confessione, ministrat in satisfactione.

Moraliter autem dicitur *stans super illam*, quia nullum spiritualiter sanat, nisi eum qui sub eo est, scilicet per timorem se salubriter humiliantem. Ubi Beda: Si virum a daemonio liberatum, moraliter animum ab immunda cogitatione purgatum dixerimus; consequenter faemina febribus tentata, sed ad imperium Domini curata, carnem ostendit a concupiscentiae suae fervore per continentiae praecepta frenatam: omnis enim amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor et blasphemia, spiritus furor est immundi; fornicationem vero, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malara, et avaritiam, quae est simulacrorum servitus, iebrem illecebrosae carnis intellige: haec Beda.

Potest enim per socrum Petri, quae mulier erat, sensualitas, quae ab Augustino, mulier vocatur, significari; per Christum autem, qui est imago Patris, ratio, secundum quam homo factus est ad imaginem Dei. Igitur moraliter socrus Petri sanatur, cum sensualitas quae calore concupiscentiae febricitans jacet, per rationem ad debitum ordinem moralis virtutis revocatur. Ideo subditur: *et ministrabat eis*, quia

SEGON DEL CARTOIXÀ

qui cruelment la perseguia. Lo Senyor la toqua, leva's hi humilment serveys hi administra»;

que molts convertits del judaysme devotament lo serviren, entre-ls quals Josef de Aramathia hi Nicodemus, qui venerablement donaren lo seu cors 5
sacratís- {6d} sim a venerable sepultura.

Moralment, la sogra de Pere és la carn nostra, que té febra per les sues concupiscències hi stà malalta de tres febres. Diu sant Joan: «Tot lo que en lo món se troba és carnal concupiscència, avarícia o supèrbia.» 10

La una febra, dien los metges, és en los sperits de vida; l'altra és en les humors corrompudes; l'altra en la corrupció de les corporals artèries. La primera fa supèrbia; la segona, luxúria; la terça, avarícia.

Acosta's lo Senyor per la sua il·luminant gràcia, hi 15
per la gràcia justificant mana, hi per la gràcia adjuvant fa que del lit se leve hi dexa a la malalta ànima la febra per contrició. Leva's per confessió, serveix als pobres per satisfació.

Podem encara per la sogra de Pere, que és dona, la 20
nostra sensualitat entendre, la qual sant Agostí «dona» moltes vegades nomena. Hi per lo Senyor, qui és ymatge hi figura del Pare, la rahó hi enteniment nostre podem entendre, en lo qual la ymatge de Déu se representa. És guarida la sensualitat nostra, la qual per 25
la calor de la concupiscència tenia febra, quant lo

3-6 que ... sepultura] Fragment i referències a personatges jueus amb protagonisme al Nou Testament que no estan presents en VC, 200b i que Corella incorpora *motu proprio*, a partir de Jn 19, 38-39, sobre l'enterrament de Jesús: «Després d'això, Josep d'Arimatea, que era deixeble de Jesús però d'amagat per por dels jueus, va demanar a Pilat l'autorització per a traure el seu cos de la creu. Pilat hi va accedir. Josep, doncs, hi anà i va treure de la creu el cos de Jesús. També hi va anar Nicodem, el qui temps enrere havia visitat Jesús de nit, i portà una barreja de mirra i àloe, que pesava unes cent lliures.» La inclusió d'aquests personatges podria entendre's com una al·lusió en positiu als jueus conversos, tendència que apareixerà en el *Cartoixà* en altres ocasions. | 19 per satisfació] Tot seguit, Corella omet un fragment de VC, 200b on es comenta el sentit moral de la febre de la sogra de Pere a partir d'una citació de Beda el Venerable, en la qual s'anticipa el contingut del següent paràgraf en la nostra edició, que identifica aquesta dona bíblica amb la sensualitat i els pecats.

2. DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sensualitas reformata virtute morali ministrat, et servit rationi.

Et tunc homo peccatum, quod ante cum in eo esset non noverat, incipit agnoscere postquam ab eo exiverit. Unde Chrysostomus: Si vis discere peccati fetorem, excogita id postquam factum est, cum a desiderio ereptus fueris, cum non adhuc molestat ignis; et tunc videbis quid est peccatum. Nota etiam de quatuor infirmitatibus praemissis, quod spiritualiter per lepram potest intelligi culpa originalis; per paralytim, culpa actualis in omitiendo; per febrem, actualis in committendo; per vexationem daemonicam, culpa erroris.

8. CHRISTUS MULTA MIRACULA, AD MANIFESTATIONEM DIVINITATIS ET DOCTRINAE CONFIRMATIONEM, OPERATUR

Deinde ponuntur ad confirmationem legis Evan-
{201a} gelicae multa miracula in generali: quia, audito hoc miraculo et vespere facto, *cum sol occidisset*, id est, ad occasum venisset, *omnes qui in illa civitate habebant infirmos variis languoribus detentos, et a daemoniis vexatos, ducebant illos ad Jesum*: et offerebant ei ut curaret eos, quia tunc ad hoc poterant vacare.

Unde dicit Theophilus, quod ita tarde adduxerunt eos ad Christum, quia illa dies, erat dies sabbati, et credebant curationes non esse licitas durante die sabbati, quae finiebatur in vespere illius diei; et ideo expectabant occasum, ut curandos ad Jesum adducerent.

At ipse singulis manus imponens curabat omnes; nullius enim morbum horrebat, quod est contra medicos superbos et indignantis naturae, qui pauperes et miseros dedignantur visitare et tangere. Et eiciebat spiritus immundos verbo, in signum quod verbum Christi devote auditum, fugat daemonem de corde peccatorum.

Licet autem posset etiam omnes curare solo verbo, tamen quandoque apposuit manus; quia humanitas Christi erat quasi organum, seu instrumentum divinitatis ipsius, in miraculis faciendis. Et ideo sicut artifex mediante instrumento operatur; sic virtus divina in Christo, per applicationem humanitatis, aliqua faciebat, ut eam conjunctam deitati declararet. Miracula quidem Christi ad duo ordinabantur, scilicet: ad manifestationem divinitatis suae; et ad confirmationem suae doctrinae, per quam homines ad fidem inducebantur. Unde et ad tactum manus ejus sanabantur infirmi, curabantur leprosi, illuminabantur

enteniment la toca, la corregeix hi la ordena. Leva's, serveix hi administra a tot lo que la rahó mana.

[8. COM CRIST REALITZA NOMBROSOS MIRACLES PER MANIFESTAR LA SEUA DIVINITAT I CONFIRMAR LA DOCTRINA]

Hi seguint la ystòria evangèlica, acabà lo Senyor aquell vespre innumerables miracles. Diu lo sagrat evangeli: «Ja era vespre hi lo sol declinava, hi tots los qui tenien malalts de diverses malalties hi los vexats dels dimonis al Senyor los portaren.» 5

Diu Theòfil: «Speren lo vespre, perquè passàs lo disabte; que-ls ypòcrits fariseus mal entenen la Ley. Los pricaven que no podien rebre sanitat lo disabte.» 10

Tocava'ls lo benigne Senyor ab la sua mà potentíssima hi tots la sanitat cobraven hi los inmundes sperits dels cossos fogien. No havia fastig lo mundíssim Senyor de tocar qual- {7a} sevol inmundè malaltia, contra los superbos avars hi pomposos metges, qui no volen tocar, visitar ni veure los miserables pobres. Ab sola paraula, del cossos lançava lo Senyor los dimonis, perquè aprengam nosaltres que la divina Paraula lança los peccats del cor de aquell qui ab devoció la scolta. 15 20

Tots los malalts podia curar lo Senyor ab sola una paraula, o manant sens paraula axí com volia. Ab les mans los toca per la sua humilitat profunde, hi perquè-ns mostre que la humanitat assumpta era orgue hi instrument propinque de la divinitat ab la qual era un supòsit. Los miracles del Senyor a dos fins se ordenaven: a manifestació de la divinitat sua hi a confirmació de la sua doctrina, en la qual deya que era Déu hi home. Hi per ço, al toch de les sues mans sagrades, totes les malalties guarien, a la sua veu los 25 30

2 *rahó mana*] Corella ha omés, seguidament, una citació de sant Joan Crisòstom en què s'enumeren quatre pecats relacionats amb tantes altres malalties: la lepra amb el pecat original; la paràlisi amb el pecat d'omissió; la febre amb el pecat de comissió i la possessió del diable amb la culpa de l'error (VC, 200a).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

caeci; et ad vocem ejus suscitabantur mortui, et ejiciebantur spiritus immundi.

Per hoc autem quod vespere facto obtulerunt sibi infirmos et daemónicos, significatur quod hora mundi vespertina Christus venit daemones ejicere, et infirmitates hominum curare: et per occasum solis significatur, quod passio sua, in qua Sol justitiae occidit, futura erat medicina omnis spiritualis infirmitatis.

Unde secundum Bedam, in sensu mystico solis occubitus, passionem mortemque illius significat qui dicit: *Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi*; et sole occidente plerique daemóniaci et aegroti sanantur,

quia qui temporaliter in carne vivens, paucos Judaeorum docuit, omnibus per orbem Gentibus fidei salutisque dona transmittit.

Moraliter vero occasus solis potest dici casus mundanae prosperitatis, post quam multi sanantur, qui lucente sole prosperitatis graviter infirmantur.

Considera, quod paucis verbis multa hic miracula comprehenduntur, quae expresse fortassis incredibilia viderentur. Unde Chrysostomus: Tu autem intende quantam multitudinem curatam transcurrant Evangelistae, non unumquemque curatum dicentes nobis et enarrantes; sed uno verbo pelagus ineffabile miraculorum supervenientes, ut non rursus magnitudo miraculi incredulitatem immittat, si tantam plebem et varias aegritudines in uno temporis momento solvit, et emendavit: haec Chrysostomus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

morts resussitaven, los diables dels humans cossos fogien.

Diu Beda que a la posta de sol féu lo Senyor aquests miracles, que significa que en la vesprada, que tenebres tot lo món ocupaven per ignorància hi general ydolatria. 5

Vench lo Senyor a la ciutat de Cafarnaüm, qui és la verge donzella Senyora nostra, hi tocà hi pres la nostra carn en Adam malalta; de les sues sanchs puríssimes, tocà les nostres malalties hi foren curades. 10

Podem encara entendre que a la posta del sol lo món a la fi propinqüè, mort lo fill de perdició, Antecrist, fals Messies, entrarà lo Senyor en la sinagoga, entrarà en tots los jueus la ley evangèlica, hi rebran lo batisme, hi curaran de totes les spirituals malalties. 15

Podem encara, segons diu Beda en altra al·legoria, expondre: «La posta del sol, la mort del Senyor significa: “Tant com só en lo món, lum só del món”, dix ell, Déu hi Senyor nostre.»

Vivint lo Senyor en {7b} aquesta present vida, 20 poch lo seguiren, poch en ell cregueren. Aprés la sua mort hi passió dolorosa, als jueus hi gentils, hi a tot lo món, la ley evangèlica donà sanitat a les spirituals malalties hi a les corporals quant per testimoni de la fe era necessari. 25

Hi podem moralment expondre que en la prosperitat mundana molts spiritualment enmalalteixen hi del Senyor no-s recorden. Quant alguna adversitat los toca, a la divina misericòrdia recorren, los peccats dexten, de les spirituals malalties hi de les corporals moltes vegades guareixen. 30

Diu sant Crisòstom: «Atén hi considera com lo evangelista ab una sola paraula comprén tanta multitud de miracles, no poguera sinó en gran prolixitat particularment cascun miracle scriure; però volgué ab 35 una sola paraula dir del Senyor totes les maravellores obres que lo Senyor acabà aquell vespre.»

1-2 *cossos fogien*] Tot seguit, respecte VC, 201a, Corella omet un fragment sobre com en arribar la vesprada presentaren a Jesús diversos malalts i els curà, com a símbol de la seua arribada a la fi del món per salvar els homes; una idea que trobem seguidament en la citació de Beda el Venerable. | 3-6 *Diu ... ydolatria*] Fragment afegit per Corella quant a VC, 201a. | 7-15 *Vench ... malalties*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 201a. Hi destaca la referència a l'assimilació de la llei cristiana per part dels jueus a través del baptisme; una al·lusió que, en el context de les darreries del segle XV a València, es pot relacionar amb el moment de persecució als jueus iniciada per la Inquisició a partir de 1482, i les derivades que aquest fet tingué en la societat valenciana d'aquell temps. | 20-25 *Vivint ... necessari*] El lletraferit valencià amplifica aquest fragment respecte VC, 201a en el sentit que afeg la referència a la mort i Passió de Crist i la el testimoni dels evangelis. | 28-31 *Quant ... guareixen*] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella quant a VC, 201a.

2. DE LA CURACIÓ DE UN ENDEMONIAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Exibant autem daemonia a multis clamantia, et dicentia: Quia tu es Filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant {201b} per vehementem conjecturam ipsum esse Christum, non tamen per scientiae certitudinem.

Unde Beda: Daemonia Filium Dei confitebantur, et sciebant ipsum esse Christum, quia cum jejuniu fatigatum eum diabolus videret, verum hominem intellexit; sed quia tentando non praevaluit, utrum Filius Dei esset, dubitabat. Nunc autem per signorum potentiam, vel intellexit, vel potius suspicatus est esse Filium Dei; sed se morte illius non praevidebat esse damnandum.

Vere enim de hoc mysterio a seculis abscondito, dicit Apostolus, quod nemo principum hujus seculi cognovit: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae, crucifixissent*: haec Beda. Ideo autem non sinebat ea loqui, ne homines audientes daemonem praedicare mundo veritatem, deinceps acquiescerent sibi praedicanti falsitatem.

Unde Glossa: Ideo prohibet loqui, ne dum aliquis audit daemonem vera praedicantem, postea sequatur errantem. Irprobus enim magister vera falsis permiscet, ut sub specie veritatis, falsitatis testimonium obtegit. De hoc habes et alias causas proxime supra de spiritu immundo dictas.

9. ITERUM CHRISTUS IN DESERTUM LOCUM SECEDIT, AD VITANDOS APPLAUSUS ET AD ORANDUM

Facta autem die, et valde diluculo, egressus. Jesus de Capharnaum ibat in desertum locum, ut applausum populi fugeret, et ibi secretius oraret. In hoc dans exemplum quod praedicator et mirabilium divinum operator debet vanam gloriam et ostentationem fugere, et ad solitudinem contemplationis, ac secretum orationis, postlaborem praedicationis redire; ut Deo gratias agat de profectu praeterito, et se disponat pro futuro et sibi hauriat quod postea populis effundat.

Et secundum Theophilum, ostendit nobis quod Deo debet attribui si aliquid boni facimus, et eidebimus dicere, quoniam omne optimum desuper est, descendens a te.

Diu més lo evangeliste, que «exint los dimonis dels cossos, “tu est Fill de Déu!” cridaven, e increpava·ls lo Senyor hi no volia que parlasen. Stimaven los diables per evidents conjectures que Jesús era lo Messies, no que·n tinguesen certa sciència.»

Diu Beda: «Confesaven los diables que·l Senyor Fill de Déu era, hi stimaven que era lo Mesies. En lo desert havia vist lo diable que home era, fam tenia, però quant no·l pogué veure, si era Fill de Déu natural tingué gran sospita. Ara, mirant la excel·lència dels seus miracles, en major pensament entrava de la divinitat sua.»

No volia lo Senyor que parlasen, ab tot fos veritat lo que deyen, per les causes que en aquest capítol ja havem dites.

[9. COM CRIST S'APARTA AL DESERT PER EVITAR LES LLOANCES I PER PREGAR]

Stigué aquella nit lo Senyor en la ciutat de Cafarnaüm, hi gran matí al desert endreçà los passos per fogir la mundana glòria, hi perquè la solitud és loch dispost per a oració devota, {7c} donant exemple a nosaltres que aquell qui prica hi la divina gràcia obra en ell hi per ell maravellosos actes, deu fogir tota vanaglòria, tota mundana pompa. Hi après del treball de la pricació, de la divina Paraula, a la solitud deu recórrer, al repòs de la oració hi contemplació devota, hi regraciar a la bondat divina la utilitat que ha fet en los pobles, hi suplicar la sua infinida misericòrdia, que·n lo sdevenidor aprofite.

Diu Theòfil: «Lo Senyor nos dóna exemple que regraciem hi regonegam a la immensa bondat divina qualsevol actes hi béns nostres, hi que digam ab lo psalmista “No a nosaltres, Senyor, no a nosaltres; mas al teu nom sia donada glòria.”»

10-12 Ara ... sua] Aquest breu fragment ha estat afegit per Corella respecte VC, 201b. | 11-12 divinitat sua] Tot seguit, quant a VC, 201b, Corella omet un fragment amb la citació de l'apòstol Pau que es refereix a la condició divina de Crist recollida en 1Co 2, 8: «Cap dels qui dominen aquest món no l'havia coneguda, perquè, si l'haguessen coneguda, no haurien crucificat el Senyor de la glòria». | 13-15 No ... dites] Corella omet la referència d'aquest fragment a la Glossa i en sintetitza el contingut respecte VC, 201b. D'aquesta, elimina l'argument dels motius per què els deixebles de Crist no havien de difondre els seus miracles, fonamentats en el fet que es podria mesclar el que era real amb invencions i falsedats. | 31-32 No ... glòria] Psalteri (Sl 113, 9): «No a nosaltres, Senyor, no a nosaltres, mas al teu nom dóna glòria» (Martos 2013: 306). Corella incorpora aquest salm, atés que no es troba en VC, 201b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

In deserto ergo Christus orat, non quod ipse oratione indigeat; sed ut nobis bonae exemplificationis, operationis, exemplum et forma fieret, et ut nos tumultum fugere, et curam mundi vitare, ac secretum mentis quaerere doceret, cum eum orare, vel ei silenter loqui, affectamus.

Et turbae requirebant eum, scilicet per fidem, et venerunt usque ad ipsum, per spem, et detinebant illum per charitatem, ne discederet ab eis, ut profectum consequerentur majorem.

Ubi Chrysostomus: Gaudens autem eos suscipiebat, sed et voluit eos dimittere, ut et reliqui doctrinae ejus participes essent, et ideo sequitur, quibus ait: *Quia et aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei, id est, qualiter pervenitur ad regnum Dei, quia per poenitentiam, quae est via ad hoc perveniendi.*

Ubi Theophilus: Transit enim ad alios magis indigentes doctrina, quia non convenit in uno loco doctrinam concludere; sed ubique radios ejus extendere.

Ubi et Chrysostomus: Simul etiam considera, quod poterat in eodem loco manendo omnes attrahere ad se, non tamen illud fecit, praebens nobis exemplum ut per ambulemus et requiramus pereuntes, sicut pastor ovem perditam, et medicus accedit ad infirmum. Una enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, remove et ejice spiritum immundum a me: ne aliquo modo me valeat maculare, vel in maculis detinere; ut sim et appaream mundo mortuus, cum a possessore pravo, qui per immunda desideria nos agitat, fuero liberatus. Peto etiam Domine te medicum animarum; ut me curare digneris a febre vitiorum, quatenus surgens ab eis valeam tibi ministrare et gratam servitutem exhibere. Tu etiam Domine cura me, et omnes variis animae detentos languoribus; ut a peccatis sani et incolumes facti tibi ministremus, et beneplacita tua peragamus. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Pujà, donchs, lo Senyor en lo desert perquè pregue, no que ell aja mester pregàries, mas per donar exemple hi forma de fer oració a nosaltres, que fujam lo tumulto hi sollicituts mundanes hi entrem en lo secret de la nostra pensa, sola hi deserta de affections terrenes, 5 si volem que nostres pregàries sien acceptes, hi desijam parlar ab nostre Senyor Déu en repòs hi en silenci.

Hi seguint la ystòria evangèlica, diu que ls pobles lo cercaven per la fe que en ell tenien, hi a ell vingueren, que la sperança de la sua benignitat los guiava; hi per 10 amor hi caritat lo detenien, hi que no-s partis d'ells lo suplicaven, perquè tostemp speraven que major utilitat de la sua presència atenyerien.

Benignament lo Senyor los rebia, però no volgué a les pregàries d'ells condecendre, perquè era mester 15 pricàs hi visitàs los altres pobles, hi per ço en tals paraules los tornà resposta: «A mi cové que en altres ciutats lo Regne de Déu denuncie, que prique penitència que és la via per hon se pot atényer.»

Diu Theòfil: «Passà lo Senyor als altres pobles que 20 més havien mester la {7d} sua doctrina, que no devia la sua lum en un loch esser closa; mas que en moltes parts los seus raigs pogués stendre.»

Diu sant Crisòstom: «Podia lo Senyor sens moure's portar a la sua doctrina tots los qui en lo món eren, 25 però vol-nos donar exemple que cerquem hi acaminem com porem guanyar una ànima; axí com lo pastor la ovella perduda, hi axí com lo metge que-l malalt visita; gran és lo merit que guanya aquell qui una perduda ànima guanya.» 30

ORACIÓ

Senyor Jesús, aparta de mi hi lança lo sperit immunde: que en alguna manera ensutziar no-m puga, ni en les sues inmundícies me detinga; hi axí, Senyor, les coses de aquest món menysprehe, que al món yo 35 muyra hi en tu vixca. Hi a tu, misericordiós metge, suplique me delliures de la febra dels meus vicis, hi la tua gràcia del lit de les mies culpes me leve. Perquè agradables serveys a tu, Déu meu hi Senyor, presente, cura a mi, Senyor, hi a tots los que a tu reclamen de 40 diverses hi multiplicades espirituals malalties, perquè, guarits per la tua misericòrdia, en aquest món hi en altre lo nostre servir acceptes. Amén.

14-19 *Benignament ... atényer*] En aquest fragment, quant a VC, 201b, Corella omet la referència a la citació de sant Joan Crisòstom, però en manté el contingut. | 21-22 *que no devia la sua lum en un loch esser closa*] Corella retorica el text provinent de VC, 201b amb aquesta imatge, convertint la «doctrina» en «llum» per així poder relacionar aquest terme amb la referència als «raigs» que se'n desprenen d'aquesta, que hi segueix; «*quia non convenit in uno loco doctrinam concludere; sed ubique radios ejus extendere.*», és a dir, «no convé tancar la doctrina en un lloc, sinó estendre els seus raigs per tot arreu.» | 29-30 *gran ... guanya*] Notem la retoricació arran la repetició del verb «guanya», que no apareixia en el corresponent llatí de VC, 201b: «*Una enim anima recuperata, poterit aliquis mille delicta abolere.*», és a dir, «Amb una sola ànima recuperada, pot qualsevol esborrar mil delictes.»

3. COM RESSUSCITÀ LO FILL DE LA VÍDUA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{202A} CAPUT XLIV. DE SUSCITATIONE FILII VIDUAE.

1. MISERICORDIA DOMINI FILIUM VIDUAE SUSCITANTIS

Et deinceps, ibat Jesus cum discipulis, et turba copiosa, quae eum sequebatur, novitate operum, suavitate doctrinae, et ex sanctitatis ejus devotione, in civitatem Galilae quae vocatur Naim. Secundo milliario a monte Thabor est civitas Naim, et supra Naim mons Endor, ad cujus radicem fluit torrens Cyson. Ante hujus civitatis portam, ubi erat major concursus populi, obviavit Dominus multitudini hominum efferentium, id est, extra portantium, defunctum filium unicum viduae ad sepeliendum, quia antiquitus loca sepultura erant extra civitates, et hominum habitationes, ne cadaveribus inficerentur loca et homines.

Hoc autem sic factum est, ut evidentius esset miraculorum coram multis factum, et multi essent testes tanti miraculi. Et quia vacabant ad pietatis opus prosequendo funus, et consolando viduam et orbatam matrem, meruerunt ipsum videre miraculum.

Ubi Gregorius Nissenus, aerumnae molem, brevibus verbis explicuit: Mater vidua erat, quae non sperabat ulterius filios procreare; non habebat in quem dirigeret aspectum vice defuncti, quia unicus erat, hunc solum lactaverat. Hic solus aderat alacritatis causa in domo, quidquid matri dulce ac pretiosum, hic solus extiterat.

Unde et Cyrillus: Miseranda passio, et ad fletum et ad lacrymas potens provocare! *Quam cum vidisset Dominus sic tristem et afflictam, misericordia et pietate motus secundum quod homo super eam: tum quia vidua erat, tum quia non habebat alium filium a quo in senectute sustentan posset quam ab ipso, dixit illi verbo consolatorio et dulci: Noli flere. Quasi diceret: cito consolatur aeris, desiste quasi mortuum flere quem mox vivum resurgere videbis.*

Moerentium consolator Deus, illorum maxime lacrymas intuetur, qui aliorum miserias et peccata deflent.

Secundum Bedam, Dominus misericordia motus est, ut nobis exemplum imitandae pietatis ostenderet. Unde et Chrysostomus: Iubens ergo cessare a lacrymis qui consolatur moestos, monet nos de praesentibus

COM LO SENYOR RESSUSCITÀ LO FILL DE LA VÍDUA. CAPÍTOL III

[1. COM LA MISERICÒRDIA DEL SENYOR RESSUSCITÀ EL FILL DE LA VÍDUA]

Anava lo Senyor per la terra de Judea ab los dexebles hi molta e copiosa gent qui'l seguia per los seus innumerables miracles, per la suavitat de la sua doctrina hi per excel·lència de la santedat sua hi per contemplar la sua deyfica persona. Hi acostava's acaminant a una ciutat que Nahym se nomena, del mont de Tabor a dos milles, al peu del mont de Em-
{8a} dor situada; hi a les faldes del mont, lo torrent de Cison corre. Era lo Senyor prop de la porta, quant gent li vench a l'encontre qui portaven un jove únich fill de una vídua, fora de la ciutat a la sepultura. Tal costum tenien que, per la infectió, fora la ciutat eren los sepulcres.

Disponia la bondat divina que, perquè feyen obra de misericòrdia soterrant los morts hi aconsolar hi acompanyar la mare vídua, pogueren meréixer veure tan excel·lent miracle; e axí, ab testimoni de molts, fos provada e manifesta la veritat de tan marvellós acte.

Mirant lo piíssim Senyor les làgremes tristes de la miserable dolorada mare, mogut de pietat e misericòrdia, que verdader home era, fill de la Reyna de misericòrdia, tant quant és major la misèria, tant del misericorde és major la misericòrdia

—aquesta dona era vídua hi tenia aquest fill sens sperar-ne altre, única consolació e sustentació de la sua vida, hi sperava que les mans del fill al seu cors donasen sepultura—,

diu lo Senyor a la mare: «No vulles plorar, deixa les làgremes sobre la mort de aquell, lo qual prest veuràs tornar a viure.» No li diu lo benigne Senyor: «No plores», que és impossible la carn sensualitat nostra no-s moga, però diu: «No les mogues tu, les làgremes. No les hi convida la voluntat tua per lo enteniment regida.»

Diu sant Crisòstom: «Lo misericorde Senyor specialment ha misericòrdia de aquells qui los peccats e misèries dels altres ploren.»

Diu Beda: «Mogués a misericòrdia per la misèria de la deserta mare, e perquè nosaltres ne prengam exemple.» Diu sant Crisòstom: «Manant que les làgremes cessasen, lo consolador dels miserables nos

21-25 *Mirant ... misericòrdia*] Fragment incorporat per Corella respecte VC, 202a que prové de l'amplificació retoricada amb epítets sobre la Mare de Déu del verset de Lc 7, 13: «Així que el Senyor la va veure, se'n va compadir i li digué: No plores.» | 25 —aquesta ... sepultura—] Rois de Corella omet, respecte VC, 202a, la referència a sant Gregori de Nissa d'aquest breu incís, del qual manté el contingut en part. | 25 *diu ... regida*] Aquest fragment s'atribueix a sant Ciril en VC, 202a; Corella, com s'observa, n'omet la font. | 26-28 *Diu ... ploren*] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom, quan en VC, 202b forma part de la glossa ludolfina sense cap autoria explícita.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

defunctis consolationem recipere, resurrectionem sperantes.

Pagani et Gentiles causam habent plangendi defunctos, quia resurrectionem nesciunt; sed Christiani eam credunt, et ideo causam plangendi non habent.

Et accessit, et tetigit loculum, id est, feretrum; ut effectus salutis tactu corporis sui deveniret, et ostenderet quod corpus suum deitati unitum erat instrumentum deitatis in miraculis faciendis. *Loculus* diminutive, est mortui locus in quo jacet; cui enim viventi magna palatia, et amplae domus non sufficiebant pro loco, ei morienti parvum spatium sufficit pro loculo. Unde mortuo Alexandro dixit quidam philosophus, quem totus mundus non capiebat, hodie parva continet arca.

Hi autem qui portabant, steterunt, nec ultra progredi ausi sunt. Et ait: *Adolescens surge*, et sic eum secundum quod Deus suscitavit. *Et recedit qui erat mortuus*; quia surgens sedit in loculo in quo jacuerat prius, *et coepit loqui*, ut manifeste appareret quod erat vere et non apparenter suscitatus; et forte verba ipsius fuerunt gratiarum actiones. *Et dedit illum matri suae*; quia non suo merito, sed matris resurrexerat, ut quae de ipso tristis fuerat, in ipso consolaretur.

Accepit {202b} autem omnes timor ex stupore tanti miraculi, qui timor non fuit alicujus mali, sed reverentiae de potentia et bonitate; *et magnificabant*, id est, laudabant, *Deum*, et magnum praedicabant, quia quanto gravior est casus, tanto pietas erigentis est gratior, et spes salutis poenitentibus est certior. *Et dicebant: Quia Propheta magnus* scilicet in Lege, et Prophetis promissus, *surrexit in nobis*; imo plus quam Propheta: *et quia Deus visitavit plebem suam*, mittendo eis Salvatorem, ut eos redimeret, sicut medicus visitat infirmum, ut eum sanet.

2. QUID MYSTICE SIGNIFICENT DEFUNCTUS, EIUS MATER, PORTITORES ET LOCULUS?

Mystice iste defunctus, est homo per peccatum mortale mortuus. Ejus mater est Ecclesia, quae est universitas credentium, et cujus filii sunt credentes singuli. Peccator autem dicitur *filius unicus matris suae*, scilicet Ecclesiae, quia quemlibet ita deflet quando in peccatum cadit, sicut mater unicum filium quando decedit. Ecclesia quoque dicitur *vidua*, quia sponsi sui

21 potència] potcenia.

2-3 *certa speranza*] Tot seguit, quant a VC, 202a, Corella omet un fragment sobre com els pagans o gentils ploren per la mort dels seus difunts perquè desconeixen la resurrecció, mentre que els cristians hi creuen. | 8 *per a portar als vàrmens*] Aquesta imatge ha estat aportada per Corella respecte VC, 202a, en què es feia referència a la mort de manera genèrica. | 30-213,1 *Es ... mataren*] Notem com Corella adapta la traducció amb un sentit diferent respecte VC, 202b: «*Eius mater est Ecclesia, quae est universitas credentium, et cuius filii sunt credentes singuli.*», és a dir, «Sa mare és l'Església, la universalitat dels creients; en són els seus fills cadascun.» De la traducció corellana, destaquem l'al·lusió als jueus, que es presenten de manera negativa, com a elements actius en la mort de Jesús.

SEGON DEL CARTOIXÀ

mostrà que, encara presents los morts, devem consolació pendre de la resurrecció, tenint certa speranza.»

Acos- {8b} tà's lo Senyor e tocà lo litet hon lo portaven; diu-se litet que vol dir «lit chiquet hon los 5 cossos morts porten»; per mostrar la follia nostra, que aquells qui amples hi alts palaus en la vida no-ls basten, un chich hi stret lit los basta per a portar als vàrmens. Dix un philosoph, mort Alexandre: «Ahir tot lo món no li bastava, huy no umple un stret sepulcre.» 10

Los qui portaven lo cors segurs stiguieren, e dix lo Senyor: «Jove, a tu u dich, levà't.» E segués en lo lit viu lo qui mort jahia, hi començà parlar perquè la sua vida fos manifesta. E podem rahonablement creure que fer gràcies al Senyor foren les sues primeres paraules. Hi 15 donà'l a la mare per la dolor e misèria de la qual li havia tornat la vida, que puys de la sua mort axí era stada trista, de la sua vida fos alegra.

Spantats de tan excel·lent miracle, començaren tots a tembre de reverencial temença, atenant a tanta 20 bondat, a tanta potència; hi magnificaven e lohaven la bondat divina, que tant quant és major e més greu la misèria, tant la pietat que la releva és més agradable, e de salut porta major speranza. Hi deyen los pobles: «Lo gran profeta que la Ley e los Profetes nos promethien 25 s'és levat entre nosaltres hi lo Senyor ha visitat lo seu poble; axí com lo metge lo malalt visita, ha'ns tramés lo Salvador qui'ns delliure.»

[2. DEL SIGNIFICAT MÍSTIC DEL DIFUNT, DE SA MARE, DELS QUI EL PORTEN I DEL SEPULCRE]

Al seny moral, és lo mort qualsevol home lo qual lo pecat mortal mata. És la Sgleya la mare vídua per 30 l'absència del seu spòs, que ab ulls corporals en pròpia forma no-l mira, après que per ella los inichs jueus lo

3. COM RESSUSCITÀ LO FILL DE LA VÍDUA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

morte redempta, vel quia nunc quamdiu peregrinatur a Domino, est ab amplexibus sponsi sui privata, de qua vidua dicitur in Psalmo: *Viduam ejus benedicens, benedicam*. Effertur defunctus, cum sensus interior exiit in opus.

Quatuor portitores hujus defuncti, sunt quatuor affectiones cordis nostri, scilicet: gaudium et tristitia, spes et timor. Ista enim quatuor portant mortuum per abusum.

De quibus dicit Bernardus: Amant quod non decet, timent quod non oportet, dolent vane, et gaudent vanius. Vel isti quatuor portitores sunt amor peccati, timor poenitentiae, spes emendae, et praesumptio de Dei misericordia.

Vel quatuor portitores, sunt quatuor quae animam in peccato perseverare faciunt, scilicet: Aducia longioris vitae, quae tamen hominem saepe decipit; consideratio culpae alienae, qua homo correctionem propriam devitat; stulta spes poenitendi in futuro, et fiducia de venia quam homo concipit ex magna Dei misericordia; impunitas peccatoris, qua redditur ad peccata magis proclivus.

Possunt etiam intelligi isti portitores carnalia desideria, vel adulatorum et benedictium blandimenta, vel praelatorum mercenariorum verba ungentia, non pungentia, et quicumque verbo vel facto foventes hominem in peccato.

Porta per quam effertur seu egreditur mortuus, est aliquis de quinque corporis sensibus peccati manifestativus. Nam qui videt, vel audit, vel loquitur quod non licet, mortuus extrahitur per portam visus, vel auditus, vel oris, et sic suo modo de aliis, et ideo custodiae ad istas portas sunt adhibenda.

Unde Beda: Portam civitatis qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporis. Qui enim seminat inter fratres discordias, qui iniquitatem in excelsum loquitur, per oris portam extrahitur mortuus. *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam*, per oculorum portam, suae mortis indicia proferi. Qui fabulis otiosis, obscenisve carminibus vel detractionibus aurem libenter aperit, hanc animae suae portam mortis efficit, ceterosque qui non servat sensus, mortis sibi ipse reddit aditum: haec Beda.

Loculus est conscientia peccatoris, in quo tanquam in lecto malae conscientiae requiescit.

mataren. Plora e lamenta los seus fills quant pecant moren, e de cascú, axí com si no-n tingués altre, plora.

Porten-lo quatre affections de la sensualitat nostra: goyg, tristícia, temor hi sperança.

Diu sant Bernat: «Amen lo que no deven, temen lo que {8c} no deven; vanament se dolent e follament se alegren.» O són los quatre que-l porten: amor desordenada, sperança de smena, temor de la penitència, presumció de la divina misericòrdia.

O són los quatre: sperança de larga vida, consideració de la culpa stranya, folla sperança de penedir-se, presumtuosa confiança de la divina misericòrdia.

O podem per los quatre qui-l porten entendre les carnals delectacions, les cupiditats avars, les lahors dels qui falsament nos lohen, los prelats qui les ovelles no coregexen.

Ès la porta per hon de la ciutat lo lancen qualsevol dels cinch senys nostres, per los quals va defora de la rahó lo peccador quant peca per la vista o per la ohida, o per qualsevol dels senys altres; e per ço és mester ab gran diligència posar guardes a les nostres sensuales portes.

Diu Beda: «Qui entre-ls prohismes discòrdies sembra, lo qui follament contra lo Senyor parla, per la porta de la sua boca mort a soterrar lo porten; hi per la porta de la vista lo qui desonestament mira, e axí de tots los senys altres.»

Lo lit hon lo mort gitat stava és la consciència del peccador pudenta.

2 altre, plora Tot seguit, s'ha omés el verset de Sl 131, 15: «*Viduam eius benedicens, benedicam*», això és, «La beneiré i estaré ben proveïda, els seus pobres menjaran fins a saciar-se.» | 10-13 O ... *misericòrdia*] Corella, quant a VC, 202b, no incorpora breus glosses que seguien a cada element enumerat i, per tant, redueix l'extensió del fragment traduït respecte l'original llatí. | 24 *Diu Beda*] Tot seguit, s'omet l'inici de la glossa atribuïda en VC, 202b a Beda el Venerable: «*Portam civitatis qua defunctus efferebatur, puto aliquem de sensibus esse corporis.*», és a dir, «Que la porta per la qual treien el difunt, és algun dels sentits del cos.» Es tracta d'una idea que apareix ja en el final de la glossa immediatament prèvia. | 28 *senys altres*] A continuació, Corella omet la part final de la glossa atribuïda a Beda el Venerable en VC, 202b, que tractava de com qui fa servir acudits ociosos i versos obscens, juntament amb altres delits, obri la porta a la mort del peccador.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. TRIA SIGNA MORTIS ET RESURRECTIONIS SPIRITUALIS

Talis autem mortuus per peccatum mortale suscitatur a Deo {203a} per preces Ecclesiae. Sed quomodo resuscitatur in figura, hic docetur. Sicut enim tria sunt signa mortis spiritualis, sic tria sunt signa resuscitationis spiritualis.

Signum mortis spiritualis accipitur, secundum signum mortis corporalis. Signum autem mortis corporalis triplex est. Primum est, carentia operationis, sic carentia ad bene operandum, est signum mortis spiritualis; unde in Exodo: *Fiant immobiles quasi lapides.*

Secundum est, carentia sensus, quando percussit et non sentit, sic quando homo non sentit percussiones et admoniciones spirituales, signum est quod ipse spiritualiter est mortuus; unde in Proverbiis: *Verberaverunt me, sed non dolui; traxerunt me, et non sensi.*

Tertium est rigor, sic homo quando habet cor ita rigidum, quod flecti non potest per compassionem ad proximum, nec per obedientiam ad Deum, signum est mortis spiritualis; unde in libro Regum dicitur quod manus Jeroboam, quam extendit ad altare, exaruit.

Sic ergo tria sunt signa mortis spiritualis. Bene quippe operari tollit superbia, sensum aufert luxuria, et rigorem facit avaritia.

Et e contra sunt tria signa resuscitationis spiritualis, quae tanguntur in hoc quod *resedit, et coepit loqui, et dedit illum matri suae.* Per hoc quod dicit: *resedit* intelligitur contritio, in contritione enim homo residet et resilit a peccato; per hoc quod dicit: *coepit loqui*, intelligitur confessio, in qua homo loquitur se accusando; per hoc quod dicitur: *dedit illum matri suae*, intelligitur satisfactio. Per hoc enim quod homo solvitur et iungitur ei satisfactio, restituitur matri suae, id est, Ecclesiae, et communioni fidelium per spiritualem incorporationem, quae quidem satisfactio fit per tria, scilicet per orationem, jejunium, et eleemosynam.

4. MODUS SPIRITUALIS QUO PECCATORES RESUSCITANTUR

Sed modus iste resuscitationis tangitur cum dicitur: *Accessit et tetigit loculum.* Ad mortuum spiritualiter Salvator accedit, et appropinquat, cum aliquam gratiam praevenientem, vel desiderium propriae salutis ei donat. Loculum tangit, quando conscientiam et cor durum peccatoris ad poenitentiam emollit, et

25 signe] sigue. | 26 seu] sen. | 30 a la] als.

20 *no-s doblega*] Tot seguit, quant a VC, 203a, s'omet una breu alusió a l'episodi del Llibre dels reis en què la mà de Jeroboam queda seca (1Re 13, 4). | 31 *santa Sgleya*] Corella omet la part final de la glossa respecte VC, 203a sobre les maneres per tornar a la comunió amb l'Església i redimir els pecats: per l'oració, pel dejuni i per l'almoïna.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DELS TRES SENYALS DE LA MORT I DE LA RESURRECCIÓ ESPIRITUALS]

Resuscita'l lo Senyor per pregàries de la Sgleya santa, hi en lo resucitar de aquest jove la resurrecció spiritual manifestament se declara. Són tres senyals que la mort spiritual senyalen, e per lo contrari tres que la resurrecció demostren. 5

Los senyals de la spiritual mort segons los senyals de la mort corporal se prenen. L'ome, corporalment si és mort, no pot fer algun acte, hi axí és mort per lo peccat l'ome que no obra alguna cosa de mèrit, e per ço és scrit en l'Exodo: «Sien fets immobles axí com a 10 pedres.»

Lo segon senyal és que no té algun sentiment si-l toquen, axí lo peccador quant no sent los flagells que nostre {8d} Senyor li dóna, ni les correccions dels qui l'amonesten en presona, del qual diu Salamó en los 15 Proverbis: «Bateren-me e no-m dolia, tiraren-me y no u sentia.»

Lo terç senyal és fredor, enredrament hi hertea; axí lo peccador fret, hert hi enredrat a denguna misericòrdia no-s doblega. 20

Aquests tres senyals la mort spiritual senyalen. La bona obra leva la supèrbia; lo no sentir, la luxúria; lo star fret hi enredrat, la avarícia.

Per lo contrari són tres senyals de spiritual resuscitada vida. Primerament diu qu'és signe que la 25 contrició significa que seu lo peccador hi streny per contrició lo lit de la sua consciència; a parlar comença, confessant les sues culpes; donà'l a sa mare per satisfació de bones obres que lo confessor li ha manades, e si era scomunicat, torna a la comunió de la 30 sua mare santa Sgleya.

[4. COM ELS PECADORS SÓN RESSUSCITATS ESPIRITUALMENT]

Acostà's lo Senyor e lo lit del mort tocà, quant per la gràcia prevenient, fa que-l peccador la salut desige. Crida'l quant per la penitència la gràcia li dóna, parlar

3. COM RESSUSCITÀ LO FILL DE LA VÍDUA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

peccatorem ad sui cognitionem reducit, et tunc mortuus a peccato resurgit.

Et sciendum quod Spiritus Sanctus peccatum per mortem voluit designari, ad ostendendum quantum peccatum sic fugiendum, et quantum de eo sit dolendum, quando est commissum. Peccatum fugiendum est ut mors, et de eo dolendum est tanquam de morte, sic dolere debet qui amicum suum in peccato mortali videt, ac si eum mortuum videret; imo etiam eum plus dolere debet. Et quia sicut mortuus iste figurat peccatorem, sic ejus suscitatio figurat peccatoris conversionem; ideo sicut multum timendum est peccatum, et multum dolendum de eo commissio, sic multum desideranda est peccatoris conversio, et multum gaudendum de ipsa jam facta. Obsecra ergo, o peccator, Dominum ut resuscitet te a morte peccati, et restituat te sanctae Ecclesiae suae, in laudem et gloriam nominis sui.

Et ut ait Ambrosius: Si grave peccatum est quod poenitentiae tuae lacrymis ipse lavare non possis, flet pro te mater Ecclesia, quae pro singulis tanquam pro unicis filiis vidua mater intervenit, compatitur quodammodo spirituali dolore naturae, cum suos liberos letalibus vitiis ad mortem cernit urgeri. Viscera enim sumus de visceribus ejus.

Unde et Augustinus: De juvene illo resuscitato gavisus est mater vidua; de hominibus in spiritu quotidie suscitatis gaudet mater Ecclesia. Ille quidem mortuus erat corpore, illi autem mente.

5. MORTUOS TRES SUSCITAVIT DOMINUS, ET QUID PER HOC SIGNIFICETUR?

{203b} Moralter tres mortuos Christus suscitavit: puellam in domo clausam, id est, mortuum per consensum delectationis pravae, in cogitatione seu voluntate adhuc tectum; juvenem in porta, id est, mortuum per actum peccati in verbo, nutu, vel opere; Lazarum in sepulchro, id est, mortuum lapide, mole scilicet pravae consuetudinis peccandi pressum, male olentem, et alios fama corruptentem.

Omnes istos suscitavit et sanat Dominus, cum ad ipsum redeunt veraciter poenitendo, et tanto levius resuscitatur quisque per gratiam, quantum minus mortificatus est per culpam.

comença quant conexent la sua cobrada spiritual vida dóna a la divina clemència lahors e gràcies.

Que per la mort lo peccat mortal se entenga és rahonable y spantable semblança, ab tot que molt pijor que la mort és la mortal culpa, que eternament la miserable ànima en les flames de infern mata hi li fa perdre la gràcia, e la fa enemiga de aquell qui l'à creada e, finalment, fa que blasfeme del propi esser e del Creador que li ha donat que sia.

Diu sant Ambròs: «Si lo teu peccat és axí greu que ab les tues làgremes no penses que lavar se puga, plora per tu la tua mare Sgleya santa, la qual suplica per los fills al seu spòs, hi plora axí per cascú, com si no li'n romangués altre. Plora e suspira e de spiritual dolor lamenta, com los fills mira per spiri- {9a} tuals naffres morts en l'ànima, hi com a la eterna pena los vicis los porten, ni es maravella que ns plora. Entràmenes som de les sues entràmenes.»

[5. DELS TRES MORTS RESSUSCITATS PEL SENYOR I QUÈ SIGNIFIQUEN]

Tres morts que'l Senyor ha resuscitat legim en lo sagrat evangeli. La donzella en la cambra, que és lo peccador per consentiment e voluntat delliberada, ans que per obra a la part de fora peque; lo jove a la porta, que és lo peccador que la voluntat ha posat en acte; Làzer en lo sepulcre, qui ja podia cubert de la gran pedra per mala consuetut, donant als prohimes mal exemple.

Tots aquests resuscita lo Senyor quant a ell reclamen e dels peccats se peniden, però aquells més fàcilment la sua gràcia resuscita, que la culpa de menor mort los mata. No que a la sua divina potència sia difícil sucitar los uns més que ls altres, però és la dificultat per la part de nostre franch arbitre.

3-9 *Que ... sia*] En aquest fragment, el lletraferit valencià, resumeix el contingut respecte VC, 203a i el retòrica aportant aquestes imatges de les flames de l'infern que intensifiquen la seua traducció. | 18 *sues entràmenes*] A continuació, respecte VC, 203a, Corella omet un passatge atribuït a sant Agustí d'Hipona que fa referència al fet que l'Església gaudeix de la salvació de l'esperit dels homes, tant com la mare vídua de l'episodi evangèlic del present capítol ho va fer en veure el cos del seu fill resuscitat. | 30-32 *No ... arbitre*] Aquest fragment ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 203b. En destaquem l'al·lusió al concepte teològic del «franch arbitre.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde Dominus puellam coram paucis, de facili suscitavit, puellae dicens: *Surge*; juvenem coram pluribus, et quasi difficiliter, tangens feretrum, et dicens: *Adolescens, tibi dico, surge*; Lazarum difficillime, quia cum lacrymis, cum fremitu, cum sui perturbatione, cum magna voce dicens: *Lazare, veni foras*, et quasi cum auxilio et testimonio praesentium, dicens: *Solvite, et sinite abire*. Non quod Domino tam facilis non fuerit resuscitatio Lazari sicut puellae,

cura ut ait Augustinus, nemo tam facile excitat in lecto, quam Christus in sepulchro; sed Domini facta aliarum rerum sunt exempla. Longa enim consuetudine pressus, vix et quasi cum labore suscitatur. Qui ut suscitetur, Dominum cogit lacrymari, et ejulare; et ideo licet omne peccatum, maxime tamen peccandi consuetudinem fugere debemus, quia haec sanatur difficiliter. Unde Ambrosius: Omne peccatum consuetudine vilescit, et fit homini quasi nullum sit, sic et e converso, omnis virtus bona consuetudine fit grata et facilis, quia nihil differt assuesci sic, vel sic.

Triplex est ergo mors culpae designata in praedictorum trium morte, scilicet: peccatum cordis, peccatum operis, et peccatum consuetudinis. In suscitatione vero horum trium mortuorum ostensum est, quod Salvator potestatem habet super triplicem mortem, scilicet: naturae, culpae et gehennae; super triplicem vitam, scilicet: naturae, gratiae, et gloriae. Quartum mortuum insinuante discipulo audivit, sed ad eum ire noluit, id est ad mortuum in obstinatione, vel desperatione, seu prava peccati excusatione; de quo dixit: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*.

6. QUISQUIS SIT ANIMAE STATUS, NUNQUAM DESPERANDUM EST

Haec igitur audientes, qui stant, non praesumant, sed cauti sint ne cadant; et qui ceciderunt, non desperent, sed solliciti sint ut resurgant.

Unde Augustinus: Haec ergo, charissimi, audivimus, ut qui vivunt vivant, qui mortui sunt reviviscant. Sive adhuc peccatum in corde conceptum non processit in factum, poeniteat, corrigatur cogitatio, resurgat mortuus intra domum conscientiae. Sive jam

SEGON DEL CARTOIXÀ

La donzella dins la cambra fàcilment de la mort se desperta, dient ab poch que'l miraven: «Levát donzella.» Lo jove par que més difícilment lo resuscita; primer, toca lo lit hon lo portaven, present multitud de gran poble, diu-li: «Jove, a tu u dich, leva't.» A Làzer ab gran veu lo crida, enfellonex-se e plora, hi encara par que ajudori dels hòmens hi demana, quant los diu que'l solten. 5

Tots aquests actes no que per a la sua omnipotència mester fossen, mas per donar a nosaltres exemple quant és difícil que lo pecador abituat en los vicis vinga a penitència. 10

Tres són les morts de la culpa que per los tres morts que havem dit se figuren: en la voluntat, en la obra hi en la consuetut larga. Hi devem atendre que en lo resuscitar de aquests tres lo Senyor mostra que té sobre les tres morts potència: mort de natura, de culpa e de la infernal pena. E sobre les tres vides: de natura, de gràcia e de glòria. De un quart mort {9b} legim en lo evangeli que ni·l resuscità ni·l volgué que·l dexeble anàs a soterrar-lo, ans li dix: «Dexa que·ls morts als morts soterren.» Significa aquest mort los obstinats en mala vida, o aquells qui de la misericòrdia del Senyor desesperen. 20

[6. DE L'ESTAT DE L'ÀNIMA DE NO DESESPERAR I DE LA PENITÈNCIA]

Treballen, donchs, en spiritualment viure los que en gràcia viven; e los qui són morts per la culpa, que prestament revixquen, ans que a la sepultura fora la ciutat los porten. 25

9-12 Tots ... penitència] En aquest fragment, quant a VC, 203b, s'ha resumit el contingut de dues citacions de sant Agustí d'Hipona i de sant Ambrós corresponents, sobre la funció exemplar dels miracles dels ressuscitats contra la força del costum de pecar. Alhora, en els fragments omesos es reconeix que la pràctica de les virtuts també esdevé agradable amb el costum. | 25-218,23 Treballen ... vida] Aquest fragment està resumit a bastament respecte el que correspondria en VC, 203b-204ab i que abastaria als subcapítols 6 i 7 segons la nostra edició. Les referències a sant Agustí d'Hipona i sant Joan Crisòstom que hi havia s'han elidit i, tot partint del passatge de la resurrecció de Llätzer sobre el qual moralitza sant Agustí d'Hipona en VC, 203b, en el que seria l'inici d'aquest subcapítol, es dona lloc a una exegesi que fa referència a la necessitat de la penitència i la confessió per evitar els perills d'estar en pecat mortal. A més de les referències esmentades, també s'ha omès uns versets de l'apòstol sant Pau (1Co 13, 1): «Si jo parlés els llenguatges dels homes i dels àngels però no estimés, seria com una esquila sorollosa o un címbal estrident.» En la *Vita Christi* ludolfina, aquesta citació elidida servia per reforçar la idea de la necessària penitència amb la imatge que Corella no ha incorporat. Ateses les omissions considerables, en la nostra edició, hem optat per unir el text resultant sota un mateix subcapítol.

3. COM RESSUSCITÀ LO FILL DE LA VÍDUA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

quod excogitavit admissit, nec sic desperetur; non surrexit mortuus intus, surgat elatus, poeniteat facti, de proximo reviviscat, non eat in profunda sepulturae, non accipiat desuper consuetudinis molem. Sed forte jam illi loquor, qui jam duro sui molis lapide premitur, qui jam urgetur consuetudinis pondere, qui jam quatruiduanus putet, nec ipse desperet, profundus mortuus est, sed altius est Christus, agunt etiam tales poenitentiam. Neque enim Lazaro resuscitato post quatruiduum ullus putor in vivente remanserat; ergo qui vivunt, vivant, qui autem mortui sunt, in quacumque harum trium morte se invenerint, poenitentiam agant, accelerent, jam resurgant.

Unde et Chrysostomus: Ne audiamus qui stamus, sed dicamus nobis ipsis: *Qui se aestimat stare, videat ne cadat*; ne desperemus si cecidimus, sed dicamus nobis: *Numquid qui cadit non resurget?* {204a} Et enim multi in ipsum coeli verticem ascendentes et omnem patientiam demonstrantes, parum lapsi sunt, et ad ipsum venerunt malitiae baratrum. Alii autem rursus ad coelum inde ascenderunt, et a scena et scurrilitate, ad Angelicam sunt translati urbanitatem, et tantam ostenderunt virtutem, ut daemones abegerint, et multa signa alia operati fuerint, et horum quidem plena sunt, Scripturae, et plena vita exemplis nobis. Quemadmodum enim medici difficiliore aegritudinis libris inscribunt, et hujus emendationis raethodum, id est, doctrinam docent, ut in majoribus exercitati facile minora superant; ita utique et Deus magna peccata in medium adduxit, ut qui parva deliquerunt, per illa facilem horum emendationem inveniant. Si enim majora habuerunt sanationem, multo magis minora. Igitur armemus nosmetipsos bonis operationibus, et si advenerit aliquod delictum, abluamur, ut digni efficiamur in gloriam Dei viventes praesentem vitam, futura frui vita: haec Chrysostomus.

7. MORS ANIMAE PRAE OMNIBUS DEFLENDA

Considera hic viduam de morte filii flentem, et ita tu omnibus postpositis de morte animae tuae luge et lacrymare, ut merearis ab ipsa morte animae per tactum divinae miserationis resuscitari. Abstine a risu et cachinno, cogitans quia de cunctis actibus tuis redditurus es rationem in iudicio. Unde Chrysostomus: Nihil quippe ita conglutinat Deo, ut lacrymae illae, quas et peccati dolor et amor virtutis effundit, sive propria peccata quis, sive etiam lamentetur aliena. Cujus enim rei gratia in cachinnum laxaris ac difflluis qui tantorum sponte factus es causa moerorum, ante terribile illud Christi staturus tribunal, et summa cum examinatione rationem pro cunctis actibus redditurus? haec Chrysostomus.

Valde {204b} autem periculosum est, quod peccator in sordibus peccatorum, et in morte animae jacet, non curans se per poenitentiam purgare et resurgere. *Si enim linguis hominum loquereris et*

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Angelorum, et si tot per tuam doctrinam converteres homines quot fuerunt homines ab initio mundi, vel quot sunt stellae coeli, et teipsum per poenitentiam non mundaveris, *factus es velut aes sonans, aut cymbalum tinniens*; campana enim ad utilitatem hominum serviens, pulsando seipsam consumit. *Et si habueris omnem scientiam*, et si per tuam scientiam, et tuis discretis consiliis omnes reges mundi vel principes, imo totus mundus pacifica dirigerentur; et teipsum per poenitentiam non correxeris, nihil proficies. *Et si habueris omnem fidem*, ita quod trahas ad fidem omnes Iudaeos, haereticos et paganos; et si in peccato mortali es, *nihil tibi proderit* ad vitae aeternae salutem. Item si mille claustra faceres, et mille hospitalia manu propria aedificares, et in illis omnes mundi pauperes bonis tuis pasceres; quamdiu in peccato mortali persistis, in statu salvandorum non es.

Item *si corpus tuum* ad cremandum dares ut Laurentius, ad excoriandum ut Bartholomaeus, si crucifigeris ut Christus; et sic cum unico peccato mortali moreris, nunquam salvareris. Item si mille millia missarum pro te dicerentur, si omnes Sancti in coelo cum omnibus Angelis postrati ante Deum sanguineas funderent lacrymas, usque in diem novissimum orantes pro te; non flecterent misericordiam Dei ad miserendum tui, si decederes in peccato mortali:

et ideo peccatori in morte animae jacente plus valeret una confessio bona, quam omnia beneficia praedicta per eum facta, vel sibi impensa.

ORATIO

Domine Jesu Christe, veni in Naim, animam meam fluctuantem tentationibus; appropinqua portae cohibendo, ne per sensus veniant ad effectus, accede per gratiam, tange cor per correctionem, stent portitores occasiones peccandi et opportunitates; dic animae jacenti in peccatis, ut residat per bonam

SEGON DEL CARTOIXÀ

E, sobretot, que per mala consuetut no poden hi a tot lo món infectionen, hi pensen que, si tants miracles com los apòstols acabaven hi en flames per lo Senyor dexten la vida, si en peccat moren, a les penes de infern devallen. E si totes les misses de la sancta Sgleya per ells celebraven, hi tots los fells per totes les bones obres per suffragis los endrecen, morint en peccat res no-ls aprofiten.

És lo remey en aquesta present vida recórrer al sagrament de penitència, per lo qual la morta ànima resuscita, no solament la que de fresch per lo peccat és morta, mas encara que stiga davall la pedra de consuetut pudenta; que no fon menys viu Làzer que mort de quatre jorns podia, ni fon la sua carn viva menys neta que de aquells qui morts encara no podien. E per ço algú no s'exalce ni de si presumexca si a virtuosa hi excelsa vida ha pogut atényer, que profundament pot caure, axí com de molts stan plenes les Escritures. Hi algú no desespere de venir a la pietat divina, encara que molt pudent sia, que si dels peccats vol fer smena de qualsevol malaltia hi de totes, lo pot lavar e fer munde la piscina de penitència, y mort donar-li vida.

ORACIÓ

Senyor Jesús, vine en la ciutat de Naim, que és la mia ànima, que per tentacions fluctua; acosta't a la porta hi tu, Senyor, la tanqua, que-ls meus sentiments no hixquen defora a sentir coses que a peccar me inciten. Acosta't a mi, Senyor, per la tua gràcia, e toca lo meu cor de la temor tua. Stiguen

9-23 *És ... vida*] En aquest fragment, quant a VC, 204b, s'ha ampliat el contingut respecte una breu glossa que indicava la utilitat per a un pecador en el llit de mort d'una bona confessió, més que no els beneficis emprats en el seu nom. Destaquem la referència a Llätzer com a personatge evangèlic exemplar de malaltia i conversió, així com l'al·lusió en el text corellà al fet que «stan plenes les Escritures» de personatges que han disposat de béns materials però que han enmalaltit pels seus pecats. Es denota, d'aquesta manera, el valor que Corella atorga a l'escripturística, un aspecte que es detectarà en nombroses ocasions en el *Cartoixà*.

3. COM RESSUSCITÀ LO FILL DE LA VÍDUA

VITA CHRISTI

voluntatem, incipiat loqui per confessionem, surgat per bonam operationem: redde matri suae, gratiae nutrici, ut stet per stabilitatem; et sic plebem tuam, vires animae, affectiones, et cogitationes visitet tua veritas per cognitionem, virtus per operationem, et bonitas per conservationem. Amen.

{204A} CAPUT XLV. DE SCRIBA DOLOSO, ET DUOBUS ALIIS CHRISTUM SEQUI VOLENTIBUS.

I. CURAE PRAEDICATORI VITANDAE

*Videns autem Jesus turbas multas circum se, et se sequentes: jussit discipulos ire trans fretum, id est, ultra mare Galilaeae in locum secretum; et ivit ut cum eis transfretaren et eos a turbis sequestraret. Docens etiam praedicatorum Evangelii et omnes applausum populi declinare, et nihil ad ostentationem facere. Per hoc etiam innuit, quod curae mundi sunt fugiendae, quia turbae multae, sunt multae curae, quae turbant animam ex omni parte, ideo dicit, *circum se*. Nam impediunt a posteriori, ne posteriora recolat; ab anteriori, ne se ad meliora extendat; a dextris, ne desideret aeterna; a sinistris, ne timeat supplicia;*

vel a posteriori, ne desiderentur defectus vitae praeteritae; ab anteriori, ne considerentur pericula in statu prosperitatis; a sinistris, ne considerentur pericula in statu adversitatis.

Sicut enim faber quando vult sanguinem minuere equo, cooperit sibi oculos, et tunc percutit ubi vult: sic diabolus volens hominem percutere, {204b} operit sibi oculos per curas et sollicitudines, et tunc vulnerat per peccatum, et extrahit sanguinem virtutum; et ideo ab hac turba esset declinandum.

Haec est turba quae impediabat Zachaeum, in videndo Jesum.

2. DE SCRIBA DOLOSO AD CHRISTUM ACCEDENTE

Et in via accedens corporaliter, non spiritualiter unus Scriba, id est, Legis peritus, seu litteratus ait illi: Magister, non dicit Domine, quia causa discendi, non serviendi, venit; nec quaerens Magistrum, sed ex Magistro lucrum, sequar te quocumque ieris.

5-6 *hi ab los sacraments teus*] Corella incorpora aquesta referència explícita als sacraments respecte el text llatí de l'Oració en VC, 204b. | 17 *l'ànima torben*] Tot seguit, respecte VC, 204a, Roís de Corella omet un breu fragment amb una primera classificació dels «perills de l'ànima», segons provenen de darrere, de davant, de la dreta i de l'esquerra, que són semblants, quant al contingut, al que es diu en la classificació que segueix sobre aquests mateixos perills. | 26 *spiritual vida*] Tot seguit, quant a VC, 204b, s'omet una al·lusió a Zaquieu recollida a l'evangeli de Lc 19, 3: «Zaquieu buscava de veure qui era Jesús, però la gentada li ho impedia, perquè era petit d'estatura.» En la glossa ludolfina, aquesta referència apareixia com a exemple de la multitud de la qual cal allunyar-se per poder veure a Jesús, en sentit figurat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

mies affectiones segures, qui als peccats me porten, e digues tu, paraula eterna, a la mia ànima qui en lo lit de peccat jahia, que-s leve, hi ab speranza de la tua misericòrdia que parle per confessió contrita. Hi fes que la sua mare Sgleya santa, sposa tua, la cobre hi ab
5 los sacraments teus refectió spiritual li administre. Amén.

DEL DOCTOR FRAUDULENT HI DE ALTRES DOS QUI VOLIEN SEGUIR LO SENYOR. CAPÍTOL IIII

10

[I. DE LES CURES I LLOANCES MUNDANES]

Mirant lo Senyor moltes gents e pobles qui-l circuhien, manà als dexebles que passasen la mar de Galilea hi anasen en loch secret, que ab ells pasaria; donant exemple als qui la Paraula divina priquen que fugen la popular fama, hi per mostrar-nos que les cures
15 hi sollicituts de aquest món a la cristiana vida són contràries, que de totes parts l'ànima torben.

A les spatles, que no considere ni-s penida de les passades culpes; davant, que no spere de la divina misericòrdia; a la part dreta, que no recele los perills de
20 la prosperitat mundana; a la squerra, que no tema los perills de la eterna pena.

Axí com lo menescal lo cavall sagna, primer los ulls li cobre, axí lo diable ab sollicitut de les mundanes cures al miserable pecador cega, après lo nafra hi li trau la
25 sanch de la spiritual vida.

[2. DEL DOCTOR DE LA LLEI FRAUDULENT QUI VOLIA SEGUIR CRIST]

Hi seguint la evangèlica ystòria, anant lo Senyor, acostà's a ell un doctor de la ley dient-li «mestre», no li diu Senyor, que no venia per servir-lo. Diu-li mestre perquè sperava del seu magisteri adquerir-ne {9d}
30 guany e mundana glòria; diu-li: «Mestre, yo-t seguiré honsevulla que vages.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Iste duplici de causa volebat sequi Christum, scilicet: causa cupiditatis, et lucri temporalis, ac jactantiae, et vanae gloriae. Multitudine enim et magnitudine signorum visorum motus, volebat sequi Dominum, ut disceret signa facere propter lucrum acquirendum vel propter vanam gloriam consequendam; hoc idem considerans consequi a Domino quod Simon Magus volebat emere a Petro.

Jesus autem videns ejus animum, non respondit ad ejusverbum tantum, sed ad ejus animum dicens: {205a} *Vulpes foveas habent*, ad quiescendum et latitandum, *et volucres coeli nidos* habent ad quos ascendunt et confugiunt. *Filius autem hominis*, id est, Virginis, (ecce a parte inferiori denominat genus suum, contra gloriantes de genere suo et allegantes quod est in eo praecipuum,) non habet domicilium proprium, *ubi caput suum reclinet*, ad pausandum.

Quasi diceret: Bruta habent sua latibula, et loca ubi possunt latere et quiescere; ego autem sum ita pauper quod non habeo hospitium proprium, ubi percipiendo quietem caput reclinem, et ideo frustra venis ad me propter lucrum temporale.

Unde Chrysostomus: Aspice qualiter paupertatem, quam Dominus docuerat, per opera demonstrat, non erat ei mensa, non candelabrum, nec domus, nec quidquam talium: haec Chrysostomus. Hospitium quidem habuit Virginis uterum, reclinatorium habuit praeseptum non proprium, et crucis patibulum, sepulchrum habuit sed alienum. Hic ergo removetur cupiditas terrenorum, a volentibus sequi Christum. Audita autem Christi paupertate non institit amplius ut sequeretur.

Unde Chrysostomus: Non autem respondet, sequar te pauperem, hoc enim Dominus forsitan concessisset. Hic per *vulpes*, dolositas, et simulatio; per *volucres*, inanis jactantia et elatio signatur. Quasi diceret Dominus: Dolosistas et elatio latent in corde tuo, quia scilicet causa cupiditatis et vanae gloriae vis me sequi, et ideo te in societatem meam non recipio; quia Filius hominis simplex contra dolositatem, humilis contra superbiam, non habet in te ubi caput reclinet. Caput enim Christi Deus est, Deus autem habitat in humili et simplici, et tremante sermones ejus, et ipsa reclinatio capitis, non erectio humilitatis magistra est, quae in illo locum non habent.

In tribus ergo iste reprehenditur a Domino, scilicet: in dolositate, quia ficto animo et non simplici sequi volebat; et in cupiditate, quia eum pro quaestu sequi intendebat; et in elatione, quia propter inanem gloriam ei adhaerere cupiebat; sicut *vulpes* est animal fallax, insidiis intentum, et rapinis plenum, *avis* vero alta petens et ascendens sursum. Hic ergo sequi volebat Magistrum, non ut virtutes disceret, non ut paupertatem et humilitatem Magistri imitaretur, sed ut

SEGON DEL CARTOIXÀ

Per dos causes aquest lo Senyor seguir volia: per avarícia e per jactància e vanaglòria. Mirant los maravellosos actes que-l Senyor obrava, mirant la excelsa doctrina que pricava, volia seguint lo Senyor apendre per a guanyar pecúnies e glòria; volia del Senyor atényer lo que après volgué comprar de sant Pere Simon Magus. 5

Mirant lo Senyor de aquest la intenció no recta, no respòs a les paraules mas a l'ànimo que dins parlava, dient: «Les raboses tenen coves hon se amaguen hi reposen, e los ocells del cel niu hon los fills coven hi descansen; e lo Fill de l'home» –poguera dir Fill de Déu però de la menor part se nomena, contra aquells qui dels linatges se glorien–, «lo Fill de l'home, lo Fill de la Verge, no té hon lo seu cap recline.» 15

Respon lo Senyor a la intenció per la qual seguir lo volia, dient: «Mira quant és gran la mia pobrea, com, donchs, me vols seguir per aver riqueses? Que-ls animals tenen domicili, yo no tinch certa posada ni pròpia, hon descansar ni reposar puga.» 20

Diu sant Crisòstom: «Mira com lo Senyor seguex la pobrea que pricava hi per obres la declara, no tenia taula, no cadira, no canalobre ni alguna cosa que sua fos pròpia». Tingué un humil petit munde tabernacle: lo immaculat ventre de la sua verge Mare; tingué per strado cubert de fe lo pobrellet pesebre, e la creu en lo mont de Calvari; hi mort, lo sepulcre que li prestaren. Ohint lo doctor aquesta pobretat freturosa, no instà més al Senyor que seguir lo volia.

Diu sanct Crisòstom: «Pot esser que si instara, 30 dient: "Senyor, axí vull seguir-te, pobre", que-l benigne Senyor lo acceptara.» Podem encara les paraules del Senyor expondre, que per les raboses entengam frau, engan e si- {10a} mulada pensa; per los ocells jactància, elació e vanaglòria; quasi dient: «Elació hi engan en lo teu cor se amaguen, hi per ço delliberes seguir-me. 35 No-t vull acollir en la mia companyia, que lo Fill de l'home, simple, sens fictió contra fraudulència, humil contra supèrbia, no troba en tu hon lo seu cap recline.» Lo cap de Jesús és Déu, qui en los humils habita hi simples, hi tements les sues paraules. 40

En tres coses reprén lo Senyor aquest qui seguir lo volia: en engan, que ab ànimo ficte parlava; en avarícia, que per guany temporal hi venia; en elació e supèrbia, que per vanaglòria al Senyor se acostava: semblant en lo frau hi en la cupiditat a la robosa, hi als ocells qui alt volen en la vanaglòria. Volia, donchs, aquest seguir al Senyor no per virtuts apendre, ni per seguir la pobretat

27 li prestaren] A continuació, s'omet una breu glossa respecte VC, 205a: «Hic ergo removetur cupiditas terrenorum, a volentibus sequi Christum», és a dir, «Ací sí que es desprén l'avidesa de les coses terrenals dels qui volen seguir a Crist.»

4. DEL DOCTOR FRAUDULENT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

fictus discipulus deciperet, et sub Magistro humilitatis, et paupertatis, honorum dignitates *ambiret, et divitias congregaret.*

ni humilitat del mestre, mas fecte dexeble sots mestre humil e pobre a dignitats pogués atényer hi congregar riqueses.

3. QUI SINT HUIC SCRIBAE SIMILES?

[3. DELS QUI SÓN SEMBLANTS A AQUELL DOCTOR DE LA LLEI]

Et hunc ambitiosi et simoniaci in Ecclesia imitantur, qui cupiunt ad alta subvehi, *quaerentes quae sua sunt, non quae Jesu Christi,* non ut ministrent, sed ut ministrentur, et ideo vulpi dolosae, et volanti avi merito comparantur. Per hunc etiam significantur quaerentes intrare religionem, vel monasterium divitias habentium, non ex devotione, sed ut ex pauperibus divites, et ex contemptibilibus honorati fiant.

Molts huy los vestigis de aquest seguexen en la sancta Sgleya, hi encara en les religions opulents e riques entren; hi de pobres que en lo món eren, rics hi abundants, votada pobretat, viven. Dejectes, mansuets hi humils ans que l'àbit de la religió prenguen, elats, superbos e pomposos, après del vot de obediència,

Ideo talibus dicitur: *Vulpes foveas habent, et volucres coeli nidos,* id est, daemones dolosi et superbi habent in vobis habitaculum, sed non Christus.

als quals rectament les evangèliques paraules se endrecen, dient: «Les raboses tenen coves, los ocells del cel, niu», que vol dir que ls diables enganosos e superbos tenen en vosaltres abitacle; hi Jesús en lo vostre cor no troba posada.

Potest insuper dici, quod *vulpes foveas habent,* id est, dolosi habent cautelas, ad quas refugiunt, ne in suis capiantur malitiis, *et volucres coeli nidos,* id est, superbi quaerunt elevari in altis; *Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet,* in talibus, id est, ille qui secundum dictamen rationis vivit, talia non quaerit.

Ut ergo dicit Chrysostomus, Scriba hic non animo credendi, sed simulata mente accessit ad Dominum, unde inspector cordium et secretorum cognitor Deus, tentantem se potius, quam vere ac fideliter se qui volentem non immerito refutavit. Nam ut ait Augustinus: Videbat eum dolosa simulatione tenebrosam, et ventosa elatione jactatum, non habere locum humilitatis, ubi doctorem se innantem exciperet, quia in discipulatu Christi non illius gratiam, sed suam *gloriam requirebat.*

4. DE ALTERO, QUI ANTEQUAM CHRISTUM SEQUATUR, PATREM VULT SEPELIRE, ET CUIUS SIT FIGURA?

[4. D'UN ALTRE QUI, ABANS DE SEGUIR A CRIST, VOLIA SOTERRAR SON PARE; I DEL SEU SIGNIFICAT]

Dixit autem Dominus alteri, cujus patrem jam mortuum sciebat: *Sequere me.* Qui respondit: *Domine,* quod est reverentiae, *permitte me,* quod est obedientiae, quia de discipulis suis scilicet futuris dicitur, etsi nondum erat, *primum ire et sepelire patrem meum,* quod est opus misericordias.

Dix lo Senyor a un altre del qual sabia que li era mort lo pare: «Segueix-me», lo qual respòs: «Senyor», qui és nom de reverència, «permet a mi», hon mostra obediència, volia esser son dexeble, «que primer soterre mon pare que és obra de misericòrdia.»

Ubi Rabanus: Non discipulatum respuit, sed expleta primum paterni funeris pietate, liberior hunc se

Diu Ra- banus: «No desdenyà esser son dexeble, mas acabades les piadoses paternes obsèques,

5 *sancta Sgleya*] Seguidament, s'omet el verset de Fl 2, 21, segons VC, 205a: «Els altres busquen els seus propis interessos i no els de Jesucrist.» | 14 *troba posada*] A continuació, Corella omet la meitat del subcapítol, segons la nostra edició, respecte el text llatí de VC, 205ab, el qual incloïa una glossa arran dels versets de Mt 8, 20 i Lc 9, 58 («Jesús li respon: -Les raboses tenen caus, i els ocells, nius, però el Fill de l'home no té on reposar el cap.»), juntament amb dues glosses de sant Joan Crisòstom i sant Agustí d'Hipona sobre la falsedat i la vanagloria per part del «doctor de la llei» evangèlic, qui volia seguir sense fe a Crist, qüestió que ja ha estat tractada en els subcapítols 2 i 3 d'aquest capítol, segons la nostra edició.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

qui desiderat, sicut Eliseus, vocante se Elia: *Osculer, inquit, oro te, patrem meum et matrem meam, et sic sequar te.*

*Jesus autem ait illi, animo corripiendi: Sequere me, non obstante patris tui funere. Quasi dicat: non est de charitatis ordine minus bonum majori praeponere; et dimitte mortuos, scilicet morte culpae, sepelire mortuos, morte naturae, suos, scilicet sibi adstrictos vinculo propinquitatis vel naturae; dicens autem suos, monstrabat quoniam hic mortuus non ejus, sed aliquis infidelium erat, cujus et sepulchra per infidelitatem impietatis in anima mortuos intelligi volebat. Infideles dicuntur mortui, quia fide carent, quae vita animae est, secundum illud: *Justus ex fide vivit,**

hic ergo removetur carnalitas propinquorum; per hoc enim quod dixit ei: *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos,* ostendit quod carnalis affectus a sequentibus Christum, est totaliter dimittendus. Et est hoc argumentum contra excusantes se de ingressu religionis, propter curam parentum; item contra procrastinantes, si enim noluit retardari pro sepultura, multo minus pro expeditione diuturna.

Unde Chrysostomus: Alius intentione ficta dixit, sequar te; hic etiam sanctam rem petens non sinitur recedere, quia alii erant qui sepelirent, et hunc a magis necessariis recedere non oportebat: haec Chrysostomus.

Et vide quomodo primum dolosum et superbum, qui fecte et simulata mente accesserat, respuit; secundum simplicem et devotum, qui vere et simplici mente et puro corde quaerebat, ad sui sequelam traxit, et absque dilatione se sequi jubens nec patrem sepelire permisit, quem forte a sepultura prohibuisset, si alii qui sepelirent non fuissent. Ac si ei diceret: Venisti ad vitam, vis redire ad mortem? *Ego sum vita,* ego sum pater, et creator tuus: *Sequere me, et dimitte mortuos sepelire mortuos suos;* tu autem vade, et annuntia regnum Dei, non fabulas, non curiositates, vel aliquid hujusmodi. Non nego sepulturam esse de operibus misericordiae, nec dico opera ejus proximo non esse impendenda; sed pro majoribus esse postponenda. Annuntia regnum Dei, suscita mortuos in anima. Instruimur ergo hic ut pro majori bono minus bonum deseramus; nam si mentonum sit parentem sepelire, dignius est tamen verba vitae docere, pium quippe erat quod volebat facere, sed docuit Magister quid deberet praeponere: majus enim est animas mortuorum praedicando ad vitam resuscitare, quam corpus mortui

SEGON DEL CARTOIXÀ

libert sens alguna sollicitut, volia esser-li dexeble, semblant a Heliseu quant lo cridà Helies, que li respòs: «Prech-te que-m dexes besar a mon pare e a la mia mare, e après seguir-t'è.»

Respòs lo Senyor, corregint lo que deya: «Seguex-me», quasi dient: «No-t contrasta per seguir-me la sepultura de ton pare», car l'orde de caritat no demana que-l major bé per lo menor se dexes; «dexe los morts que-ls morts soterran, dexa que-ls morts de culpa soterran los morts de pena.» Diu que-ls seus morts soterran, quasi dient: «No són meus, que si meus fossen serien vius per gràcia, hi en lo si de Abraam sperarien la eterna glòria.»

Ací lo Senyor declara que per la carnal cognació ni affectió no deu esser dextat lo seu servici, contra aquells qui s'escusen de no entrar en religió per los pares, quant són en tal stament que sens los fills poden viure. És encara saludable exemple, contra aquells qui lo convertir-se a Déu hi smenar la vida allarguen.

Diu sant Crisòstom: «Lo primer dix que volia seguir lo Senyor ab intenció ficta; aquest de santa obra li demana licència que vol soterrar son pare, e lo Senyor no vol que d'ell se aparte, perquè altres hi havia qui soterrar lo podien.»

Mira e considera com lo primer, qui fictament venia, lo Senyor lo lança; aquest humil y simple crida e no vol que per soterrar son pare d'ell se lunye, dient-li: «Dexe los morts que-ls seus morts soterran, tu lo Regne de Déu denuncia. No-t mane que faules o curiositats denunciaries, mas lo meu Regne; no-t vede les obres de misericòrdia ni que-ls morts no soterran, però que les coses de misericòrdia, més necessàries e perfetes, primer acabes. No fall qui a ton pare done sepultura. Dexa los morts qui als seus {10c} morts soterran, hi tu pricant lo meu Regne los morts resuscita. Mira quant és diferent obra de misericòrdia als morts en l'ànima donar de present spiritual vida hi assegurar-los de la eterna, o passar los morts davall la terra. Yo t'è cridat a mi, qui só vida hi tu a la mort acamines, no-t lunye de mi l'amor de ton pare. Yo só Déu creador e Pare. Denuncia e prica lo meu Regne, que major acte és que

10-13 *Diu ... glòria]* Corella no tradueix literalment aquest fragment respecte *VC, 205b*, sinó que el modifica afegint la referència a Abraham i ometent l'al·lusió als «infideles» del text llatí. A més, omet el verset de *Rm 1, 17*: «*Justus ex fide vivit*», això és, «Viurà el qui és just per la fe.» | 38-40 *Yo ... Pare]* Aquest fragment, que correspon al verset de *Jn 14, 6*, es trobava unes línies més amunt en el text llatí de *VC, 205b*; en concret s'ubicaria abans del verset de *Mt 8, 22* («Dexe los morts que-ls seus morts soterran, tu lo Regne de Déu denuncia.»), a l'inici del mateix paràgraf del *Cartoixà*. Corella, doncs, el reubica.

4. DEL DOCTOR FRAUDULENT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

in terra abscondere; majus est praedicando unum saltem vivificare, quam omnes mortuos sepelire.

Unde Ambrosius: Cum religiosum humani corporis sepeliendi acceperimus officium, quomodo hic paterni quoque funeris sepultura prohibetur? Nisi ut intelligas humana posthabenda divinis, bonum studium, sed majus im- {206a} pedimentum; nam qui partitur studium, dirivat affectum, qui dividit curam, differt profectum; ergo prius sunt habenda quae maxima. Quomodo ergo mortui sepelire mortuos possunt, nisi geminam hic intelligas mortem: unam naturae, alteram culpae? Est etiam mors tertia, in qua peccato morimur, Deo vivimus; non ergo paterni funeris sepultura prohibetur, sed necessitudini generis, divinae religionis pietas antefertur. Illud consortibus relinquatur, hoc mandatur electis.

Unde et Chrysostomus: Inconveniens enim erat, ut qui semel Filio Dei credens, vivum et coelestem Deum patrem habere jam coeperat, de patre mortuo cogitaret; et ideo Dominus ostendit praeferendam esse fidem et cognitionem Christi, hujusmodi pietatis officii, propter quem viventes parentes jubemur relinquere. Jesus ergo prohibuit eum non jubens contemere honorera, qui est ad eos qui progenuerunt, sed monstrans quoniam nihil coelestibus negotiis magis nobis necessarium esse oportet; et quoniam cum fastidio universorum his jungi oportet, et neque parum tardare, etsi valde inevitabilia et incitantia fuerint quae attrahunt.

Et enim multo melius est regnum divulgare, et alios evellere a morte, quam mortuum, qui in nullo inde utilitatem habet, sepelire, et maxime cum fuerint qui haec universa complent. Nihil igitur aliud hic discimus, quam quoniam neque contingens tempus perdere oportet, etsi decem millia quae provocant fuerint, atque omnibus et maxime necessariis ipsis, spiritualia praepone: haec Chrysostomus.

Moraliter mortui sepeliunt mortuos, quando peccatores in peccatis suis mutuo fovendo celant, et operiunt semetipsos.

un mort en l'ànima a la vida spiritual resuscites, que si tots los morts del món possaves davall terra.»

Diu sanct Crisòstom: «Inconvenient era que aquell qui crehent tenia Jesús per Déu e Pare, del carnal pare ja mort tingués ànsia; hi per ço, lo Senyor mostrar volia que la fe hi amor d'ell, Déu e Pare, era primera, per la qual se deven oblidar los carnals pares. Clarament, donchs, lo Senyor nos mostra que amors carnals, sollicituts ni ànsies, no·ns deven retraure de volar a la religió sancta.»

Diu sanct Hierònim: «Que si·l pare e la mare en lo lindar de la porta se posen que no pugues passar sinó que ab los peus los calcigues; que gens lo passar no retardes, que tal crueldat és meritòria, puy a la vida d'ells no est necessari. “Dexa los morts –diu lo Senyor– e faràs que·ls vius no muyren, e los morts resusciten.”»

Moralment podem entendre que·ls morts los morts soterran quant los peccadors entre si los uns als altres los peccats se comuniquen, y dels bons se guarden hi recelen, hi los peccats entre si ab terrenes lahors cobren, 20 suscen hi en palien.

2 *davall terra*] Tot seguit, s'omet un fragment atribuït a sant Ambròs VC, 205b-206a, en què s'interpreta el sentit moral de seguir a Crist per deixar els assumptes mundans, simbolitzats aquests en l'evangeli del deixeble de Crist que demana soterrar el pare que acaba de morir, de què tracta aquest subcapítol (Mt 8, 21: «Un altre, un dels seus deixebles, li digué: “Senyor, deixa'm anar primer a enterrar el meu pare.”») | 10 *religió sancta*] Tot seguit, Corella omet part final de la glossa de sant Joan Crisòstom quant a VC, 206a, sobre la necessitat d'anteposar les coses espirituals a les que pareixen més necessàries. | 11-16 *Diu ... resusciten* Aquest fragment, atribuït a sant Jeroni per Roís de Corella, no es troba en VC, 206a; ha estat incorporat pel lletraferit valencià. | 21 *en palien*] A continuació, quant a VC, 206a, s'omet una reflexió final de sant Gregori de Nissa en què s'insisteix en el significat de l'episodi evangèlic referit en el present subcapítol, tot assenyalant els adularadors que inciten al pecat, identificats en sentit moral amb «els morts» que impedeixen seguir a Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde secundum Gregorium, per mortuos intelligi possunt adultores, qui peccatores fovent in peccatis, eosque amplius sepeliunt premendo terram, et terrenam adulationem super caput ipsorum, ut exerceantur in vitiis, institis ligantes pedes eorum, *ne in viis Dei ambulent*.

5. DE TERTIO RENUNTIARI HIS QUI DOMI ERANT VOLENTI, ANTEQUAM CHRISTUM SEQUATUR, ET CUIUS SIT FIGURA?

Et ait alter, ad Jesum: Sequar te, Domine, sed primum permute me renuntiare his qui domi sunt; volebat renuntiare eis, ne forte quomodo fieri solet quaererent eum, licentiando se ab eis, et dicturus valet, ac dispositurus familiae. Sic Elisaeus requisitus Eliam sequi dixit: Oro te ut osculer primum patrem meum, et matrem meam, et sic sequar te; sic hodie multi faciunt qui inutiliter ingressum religionis, vel executionem melioris vitas differunt et dicunt, disponam prius de amicis, vel de rebus meis, et postea religionem intrabo, seu vitam emeridabo.

Quod Hieronymus dissuasit cuidam, eumque ab hac periculosa dilatione revocavit dicens: Naviculae haerentis in salo funem potius praescinde, quam solve.

Unde et Chrysostomus: Ne dicam dissolvam negotia mea primum, principium desidia haec tardatio est. Quoniam vehementer instat diabolus ingressum quem Deus volens accipere, et si parvam vocationem et tardationem apprehenderit, magnam operatur pigritationem; propter hoc admonet quidam: *Et ne differas de die in diem.*

Quod etiam removetur convenienti exemplo, cum subditur: *Ait, enim illi Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, scilicet poenitentiae qua cor evertitur, ut virtutibus seminetur, mittens, inquam, poenitendo, et Christum sequi proponendo; et respiciens retro, facto vel proposito, ad statum pristinum redeundo, aptus est regno Dei, consequendo vel praedicando.*

Unde Paulus regnum Dei habiturus et ipsum aliis praedicaturus ait: *Quae retro sunt obliviscens, quasi Dominus dicat ei: Vocat te Oriens, et tu atten-* {206b} *dis ad Occidentem! Hic ergo removetur inutilis dilatio, quia cum proposito mutandi vitam parentibus revelatur, quandoque ab eis revocatur. Arator quippe retro aspiciens facit sulcum tortuosum et ineptum; sic*

[5. DE TRES QUI, ABANS DE SEGUIR A CRIST, VOLIEN RENUNCIAR ALS BÉNS FAMILIARS; I DEL SEU SIGNIFICAT]

E seguint la evangèlica letra, diu-li al Senyor un altre: «Yo-t seguiré, Senyor, però dóna'm licència que renuncié primer a les coses que tinch en casa, perquè si axí les dexe no poran saber de mos béns què n'ordene.

Dispondré, donchs, {10d} de les pecúnies e casa, e 5
après seguiré a tu sens alguna sollicitut ni cura.» Axí huy de present molts practiquen, qui lo entrar en religió allarguen, dient que de les coses de aquest món primer volen dispondre.

Diu sanct Hierònim: «En la naveta humil de la 10
religió entres per a navegar en la eterna glòria. Talla la gúmena que la deté en la riba, ans que, en lo delligar, lo viatge tardes.»

Diu sanct Crisòstom: «Tanta és la sollicitut que té lo diable que en la religió no entres, que la perea e la 15
fredor que tens quant ho dilates fa que penses que és prudència que primer de tos béns cures, perquè en aquest spay, en lo camí te pose tals obstacles, que a la religió, qui de tranquil·litat és port e torre, no y atengues.» 20

Però scolta del Senyor la resposta: «Respon lo Senyor: “qualsevol qui posa la mà a l'aradre hi atràs guarda, per al regne de Déu no és disposat ni abte.”» Aquell qui posa la mà a l'aradre de penitència, ab lo qual lo cor se laura y sement de virtut hi sembra, 25
preposant del Senyor seguir los vestigis, si atràs mira que al stament passat los ulls del consentiment gire, no és disposat ni abte per atényer lo celestial Regne, ni que per als altres lo prique.

E axí lo Apòstol, qui al Regne de Déu acaminava hi 30
als altres lo denunciava, diu que ha oblidat les coses passades. L'orient nos crida hi nosaltres envers l'occident giram la cara. Lo qui laurant gira la cara, drets los solchs no porta; axí lo qui enprén stament de

5-6 *Dispondré ... cura*] Corella, respecte VC, 206a, omet l'al·lusió a Eliseu i Elies que apareixia en el fragment llatí corresponent. | 10-11 *En ... glòria*] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte la citació de sant Jeroni en VC, 206a. Notem la derivació amb voluntat retòrica realitzada amb els termes «naveta» i «navegar». | 12 *gúmena*] Corda gruixuda usada principalment en la marina per a lligar l'àncora i altres usos (DCVB, s.v. *gúmena*). | 18-20 *que a la religió qui de tranquil·litat és port e torre no y atengues*] Aquesta imatge de la religió com a «port e torre», ha estat incorporada per Corella respecte VC, 206a. S'ha de relacionar amb la imatge prèvia de l'entrada en la religió com si d'una «naveta» es tractés, que ha aparegut en la citació de sant Jeroni, també afegida al *Cartoixà*.

4. DEL DOCTOR FRAUDULENT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

accipiens melioris vitae statum, et habens affectum redeundi ad statum pristinum, ineptus est ad regnum Dei adipiscendum.

Talis est religiosus qui mundum reliquit, sed ad mundum mente recurrit, nunc hos, nunc illos, seu prius habita vel facta in corde revolvendo, et amorem seu delectationem ad huiusmodi flectendo. Unde Maximus Episcopus: Omnis enim arans si retroaspicit, aut tortuosum et inutilem facit sulcum, aut aratrum bouum suorum vestigia vulnerabit. Ita et qui directo tramite ac spirituali vomere vitia mundana persulcans incedit ad regnum Dei, si aspectum suum ad impia et vana converterit; et juges suos, hoc est corpus atque animam vulnerabit, et optimi itineris periculosum nimis incurrit errorem.

Unde Augustinus: Apponit manum aratro, qui affectuosus est ad sequendum; retro tamen respicit, qui dilationem petit, occasione redeundi ad domum et cum amicis conferendi.

Unde et Bernardus: Si autem secuturus Dominum discipulus, qui vel domui renuntiare velit arguitur: quid fiet illis qui nulla utilitatis, nulla fidei aedificandae gratia saepius suorum quos in mundo reliquere domos revisere non timent? Hoc facit contra monachos in domibus parentum et secularium conviventes.

Unde etiam Chrysostomus: Ostendit quod qui sequi Dominum desiderat, qui manum in aratro ponit, id est, qui in spe crucis Christi Evangelica fide fundatus, seculo renuntiat, respicere retro non debeat, id est, rursus ad ea quae seculi sunt redire, ne per huiusmodi inanem seculi curam et vanam cupiditatem regno Dei efficiatur indignus. Unde non immerito Apostolus admonet ne ad infirma et egena mundi revertamur.

Unde et Bernardus: Et hoc omnino timendum est, ne quis aut corde solo, aut etiam corpore fiat apostata. Legimus enim de filiis Israel, quia corde redierunt in Aegyptum. Nam corpore reverti clausum post eorum talos rubrum mare vetabat; hoc est quod ego vereor, fratres, ne forte sint aliqui quibus si pudor negat apostasiam corporis, temor faciat apostasiam cordis, ut videlicet in habitu religionis cor seculare gerant, et quidquid secularis consolationis invenire potuerint, laeti suscipiant: haec Bernardus.

Qui ergo seculo renuntiavit, nullatenus retro respiciat, quia, ut ait Gregorius, nil Angelis charius, nil Deo acceptius, nil homini fructuosius, quam in suscepta religione persistere, juraque obedientiae observare et complere.

Et ut ait Isidorus, atrociter in discussione divini iudicii arguendi sunt, qui quod professione

millor vida, si al stat primer se gira, per al regne de Déu no porta la via dreta.

Diu sanct Agostí: «Posa la mà a l'aradre qui té affectió de seguir la perfectió evangèlica, però atràs mira aquell qui u allarga e vol tornar a casa, perquè ab 5 los amichs ne comuniquen.»

Diu sant Bernat: «Si lo Se- {IIA} nyor increpà lo dexeble qui seguir lo delliberava perquè volia tornar a casa hi de sos béns dispondre, què dirà als religiosos que en los convits seculars hi en tots los negocis, 10 donant de si mal exemple, entenen?»

Diu sant Crisòstom: «Mostra en aquest dexeble que aquell qui lo Senyor seguir desija hi posa la mà a l'aradre, que vol dir que aquell qui tota la sua sperança en la creu de Jesús posa hi a les coses de aquest món 15 renuncia, no deu atràs girar la vista, tornant a reveure hi amar les coses que ha dexades, perquè girant-se no perda la carrera que al celestial Regne-l portava. No sens causa lo Apòstol nos amonesta, que no tornem a les coses de aquest món flagues hi miserables.» 20

Diu sant Bernat: «Yo recele molt que algun monge de cor e de cors no sia apòstata, e si no és de cors per la clausura, que no u sia de pensa. Axí com los fills de Israel en lo desert de Egipte que murmurant atràs miraren hi en Egipte tornar volien, però la mar los ho 25 vedava; de açò tinch recel, germans e frares.» Diu sanct Bernat que en àbit de monges no tingau lo cor en lo setgle.

Donchs, lo qui al món renuncia en alguna manera atràs no mire; diu sant Gregori: «No y ha alguna cosa 30 als àngels més cara, ni a la divina bondat més accepta, ni a l'home més fructuosa, que en la religió perseverança.»

Diu sant Ysidre: «Gran e terrible culpa encorren aquells qui no acaben lo que votant en la religió al 35

2 *via dreta*] Tot seguit, quant a VC, 206b, Roís de Corella omet una glossa que fa referència als religiosos que miren a la vida secular amb la ment, a més d'una citació atribuïda a sant Màxim, bisbe de Torí, on es fa servir la metàfora del qui llaura la terra i mira enrere, amb el conseqüent perill que el solc es desvie, com a imatge del qui s'allunya de la vida espiritual en favor de la mundana. | 26-28 *Diu ... setgle*] Amb aquestes paraules, Corella resumeix una part de la citació llatina de sant Bernat de Claravall en VC, 206b, sobre el temor que encara que es porte hàbit de religió es tinga cor mundanal i es prenga qualsevol cosa que pugua venir d'aquesta mundanalitat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sponderunt, opere implere contempserunt; et ideo cauti esse debemus ne mundo undique retrahente, et postdorsum ut retro respiciamus strepente, seducamur, et retro cum uxore Loth, quae in statuam salis versa est, respiciamus.

Unde nota, quod statua habet figuram humanam, sed non sentit nec movetur; sic personae quae exierunt mundum, habentes cor adhuc ad negotia mundi, non habent sensum vel motum alicujus boni operis. Item terra ubi sal seminatur, efficitur sterilis; sic tales reddunt societatem, in qua sunt, sterilem. Item sal praebet saporem aliis, tamen per consumptionem sui; sic tales consumuntur in religione sine propria utilitate, et dant aliis exemplum conservationis.

Secundum Bedam, etiam manum ad aratrum mittit, qui quasi quo- {207a} dam instrumento compunctionis, scilicet ligno et ferro Dominicae Passionis, duritiam cordis sui emollit et evertit ad poenitentiam; sicque ad bonos fructus ferendos terram cordis vomere poenitentiae aperit, recolens Dominicam Passionem. Qui si ad relictia vitia desiderio rapitur, a regno Dei cum uxore Loth excluditur.

Sancti enim posteriorum obliti semper in anteriora se extendunt: juges suos, id est, corpus et animam quasi boves jugo Dei conjunctos, a jugo ejus non relaxantes, sed semper colla subdentes, ut fructum plus afferant.

Et sciendum quod quamvis sepelire patrem et renuntiare bonis vel amicis, per se non impediunt hominem a perfectione et regno Dei; {207b} per accidens tamen et propter aliqua supervenientia imminet periculum retrocedenti a via Dei, quia dum differt implere propositum, potest faciliter immutari ab eo quod proposuit propter intuitum earum quae dimisit, vel revocari a proposito, propter suasum parentum, seu aliorum quos reliquit.

Ut autem dicit Augustinus, in hoc capitulo, et hoc dicimus: quia quos voluit Dominus hos elegit, obtulit se unus ut eum sequeretur, et reprobatus est; alius non audebat, citatus est; tertius differebat, culpatus est: non sis ergo dolosus et superbus, ne cum primo reprobaberis, sed magis sis simplex et devotus, ut cum duobus alii eligi merearis.

ORATIO

Domine Jesu Christe, Magister bone, inspector cordium, et cognitor secretorum, exclude et remove a me omnem dolositatem et simulationem, et fac me

SEGON DEL CARTOIXÀ

Senyor prometen; si al món se giren, molt deven tembre, com girant-se la muller de Lot en sal fon convertida.»

Diu Beda: «La mà posa a l'aradre qui, considerant la creu de Jesús ab los claus en lo mont de Calvari, lo seu cor laura hi en ell sembra labor de penitència, que après bons fruyts e molts fructifique; però si als pasats vicis torna, en lo Regne del cel no entra.»

E {11b} devem atendre que ab tot que soterrar lo pare e no renunciar als béns hi als amichs no empachen per si, que no pugam entrar en lo celestial Regne, però gran perill porten; majorment als qui perfeta vida començar volen, que, si u allarguen, fàcilment poden mudar lo prepòsit.

Diu sant Agostí: «Aprènem en aquest capítol que Senyor elegí que seguisen aquells qui ell volia; la hu se offerí que seguir lo volia e lo Senyor lo lançà; l'altre, per humilitat no gosava e lo Senyor lo cridà; l'altre ho diferia e lo Senyor lo increpà: no vingues, donchs, ab engan e supèrbia, perquè l Senyor ab lo primer lance; sies humil, mansuet e simple, perquè ab los dos lo Senyor te elegexca.»

ORACIÓ

Senyor Jesús, mestre bo, qui los nostres cors mires e coneys los secrets de les nostres entràmenes, lança de mi tot engan, tota simulació e fraudulència, e fes-me

2-3 *fon convertida*] A continuació, respecte VC, 206b, s'omet una exegesi en què s'insisteix en la idea d'esterilitat i de càstig per no seguir Déu, associada a l'estàtua de sal en què es convertí la dona de Lot (Gn 19, 23-26), un exemple, d'altra banda, per a la salvació dels homes tot evitant el pecat. | 8 *no entra*] De nou quant a VC, 207a, de la mateixa manera que s'ha exposat en la nota prèvia, s'omet la comparació amb la dona de Lot d'aquells qui segueixen el pecat i no a Déu: «*Qui si ad relictia vitia desiderio rapitur, a regno Dei cum uxore Loth excluditur.*», és a dir, «A qui l'arravaten els vicis passats, és exclòs del regne de Déu, com la dona de Lot.» També, Corella omet una glossa ludolfina sobre les persones santes, les quals deixen allò anterior i es lliguen al «jou» del Senyor per seguir-lo.

4. DEL DOCTOR FRAUDULENT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

verum et fidelem tuum discipulum; et sine fictione sequi te veracem Magistrum. Da etiam mihi ut propter carnalem quorumcumque affectum te sequi non differam, et minus bonum majori non praeferam. Praesta mihi, Domine Deus meus, ne ad aratrum poenitentiae manum mittens, et te sequi per melioris vitae statum proponens, respiciam retro, facto vel proposito, ad statum pristinum redeundo, ut non efficiar ineptus regno Dei consequendo. Amen.

{207A} CAPUT XLVI. DE EO QUOD DOMINUS EXCITATUS IMPERAVIT VENTIS ET MARI.

I. CHRISTUS DORMIT DUM VENTIS ET FLUCTIBUS QUATITUR NAVICULA

Post haec Dominus Jesus, dimittens turbas, ascendit sero in naviculam, ad transeundum lacum Genezareth, ut in locum remotum, propter causas supra in principio praecedentis capituli dictas, cum discipulis iret.

Ut enim dicit Remigius: Tria legitur Dominus habuisse refugia, scilicet navis, montis et deserti; et quoties a turbis comprimebatur, ad aliquod istorum refugiebat.

Ubi Origenes: Cum multa magna et miranda Dominus ostendisset in terra, transiit ad mare, ut ibi excellentia opera demonstraret; quatenus terrae marisque Dominum se ostenderet.

Et ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus, transfretantes scilicet cum eo, non tantum gressus sequentes, sed magis sanctitatem concomitantes. Secuti quidem sunt eum, quia trahebantur suavitate sermonis ejus, et admiratione operis, et benigna conversatione ipsius; ita ut esset eis difficile ipsum relinquere. Et ecce motus magnus, ut majus appareret miraculum, factus est in mari, non naturaliter et ex se, sed Christi imperio et virtute; ita ut navicula operiretur, scilicet fere, fluctibus, inundantibus. Et benedicit operiretur non submergeretur, quia navicula Petri concuti potest, sed submergi non potest; cujus figura in arca Noe fuit.

Ipsa vero dormiebat in puppi, id est, in posteriori parte navis, juxta tabernaculum, super cervical ligneum, ostendens secundum Chrysostomum, suam humilitatem. Nec mirum si dormiebat, ipse enim multum de nocte in orationibus vigilabat, multumque de die in praedicationibus laborabat. Dormiebat

verdader e fel dexeble teu; e que sens fictió a tu verdader mestre seguexca. E fes-me gràcia que per qualsevol amor carnal yo no allargue de seguir-te, perquè a tu, sobiran bé, no dexe per los fictes béns miserables. E ajuda'm tu, Senyor Déu meu, que posant la mà a l'aradre de penitència a tu seguexca, augmentant ab virtuts l'estament del meu preposít hi atrás no mire, tornant a la primera vida, perquè no sia fet inàbil per atényer al teu celestial Regne. Amén.

COM LO SENYOR SE DESPERTÀ HI LA MAR E LOS VENTS LO OBEHIREN. CAPÍTULO V {IIC}

[I. COM CRIST DORM MENTRE EL VENT I LES ONES SACSEGEN LA BARCA]

Declinava lo dia al vespre, quant lo Senyor pujà en una barqua passant lo stany de Genatzaret per anar en loch secret e apartat ab los seus dexebles, per les causes ja dites en lo principi del precedent capítol.

Diu sanct Remigi: «Tres refugis legim que lo Senyor tenia: la barqua, lo desert e la montanya; hi quant la moltitud de les gents lo constrenyien, a l'hu de aquests refugis recorria.»

Diu Origenes: «Moltes e grans coses havia acabat lo Senyor en la terra, en la mar entrà, perquè ab excel-lents actes demostre com és senyor de la mar e de la terra.»

Los dexebles lo seguiren hi ensemps ab ell passaven. Tirava'ls la suavitat de la sua doctrina, les sues maravellores obres, la sua humil conversació benigna, difícil cosa stimaven que d'ell poguessen apartar-se. Hi pasant lo Senyor ab los seus dexebles, mogué's gran fortuna en la mar, que lo Senyor axí u manava, tant que la barqua les hones la cobrien hi fort perillava.

E lo Senyor dormia a la popa, tenint lo cap sobre un coxí de sayal pobre, que tals coxins los pescadors pratiquen. Ni era maravella que dormís ell verdader home, que tota la nit en oració vetlava, hi tot lo dia treballava, però la sua divinitat no dormia en presona

29-30 *mogué's gran fortuna en la mar*] La referència al terme «fortuna» amb sentit de perillositat apareix en el *Segon* en diferents ocasions, tal com anotem en nota p. 547,18. | 31 *fort perillava*] Tot seguit, quant a VC, 207a, s'omet una referència del text ludolfí identificar a l'Església com a la nau de Pere i a l'arca de Noé. | 32-34 *dormia ... pratiquen*] En aquest fragment, Corella adapta el text llatí per mostrar la humilitat del Senyor, fent ús d'un referent proper als lectors contemporanis, com és un coixí de «sayal», fet amb teles d'escàs valor, referència que no apareixia en VC, 207a: «*Ipsa vero dormiebat in puppi, id est, in posteriori parte navis, juxta tabernaculum, super cervical ligneum, ostendens secundum Chrysostomum, suam humilitatem.*», és a dir, «Dormia sobre un tros de fusta que li servia de coixí, mostrant, segons sant Joan Crisòstom, la seua humilitat.» S'omet, com s'observa, a més a més, l'atribució d'aquesta breu glossa a sant Joan Crisòstom.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quidem corpore, sed vigilabat deitate. Unde ipse in Canticis dicit: *Ego dormio, et cor meum vigilat.*

Ubi Chrysostomus: Ascendit parvam naviculam, ut navigaret illi qui totum mundum divina virtute, gubernat; dormit in somnum, qui populum suum vigilia aeterna custodit.

Voluit autem Dominus dormire multiplici de causa. Prima, ut veritatem humanae naturae in se demonstraret; in miraculis enim Christi semper aliquid ponitur ad ostendendum veritatem humanitatis, et alii-
{207b} quid ad ostendendum veritatem divinitatis. Secunda, ut discipulorum fidem probaret, non quod ipse corda eorum ignoraret, sed ut ipsi seipsos agnoscerent. Tertia, ut discipuli magis timerent, et sic eos ad orationem provocaret. Si enim, ut ait Chrysostomus, eo vigilante, tempestas facta esset, vel non timuissent, vel non rogassent. Quarta, ut veritatem divinae naturae, et suam potentiam demonstraret, quae magis claruit in eo, quod mox excitatus imperavit ventis qui ei parebant.

2. TIMOR DISCIPULORUM REPREHENDITUR

Timentes ergo discipuli, et in periculo positi, accesserent recurrentes ad eum, et suscitaverunt eum dicentes: *Domine, salva nos*, tu enim potes, et nos indigemus, quia *perimus*, et in periculo constituti sumus.

Ubi Origenes: O veraces discipuli, Salvatorem vobiscum habetis, et periculum timetis; vita vobiscum est, et de morte solliciti estis!

Et ideo quod dixerunt: *Salva nos*, fuit fiduciae; quia *perimus*, fuit pusillanimitatis; quod suscitaverunt, infidelitatis. Propter quod increpando dixit eis: *Quid timidi estis modicae fidei?* Quasi diceret: si haberetis fidem, non timeretis, sed faceretis quod velletis, et ventos et mare placaretis.

Ubi Cyrillus: In quo ostendit quod timorem non facit tentationum inductio, sed imbecillitas mentis. Sicut enim aurum probatur in igne, sic in tentationibus fides. Redarguit ergo in eis duo, scilicet: mentis pusillanimitatem, quia non debebant timere eo praesente quem viderunt tot miracula facere, et cuiqui adhaeret perire non potest; ac fidei modicitatem, quia non credebant eum tantum posse in dormiendo, quantum in vigilando, vel tantum in mari, quantum in terra.

Argumentum hinc habemus, quia modicae fidei est qui in adversitate famis, pressurae, et huiusmodi constitutus, murmurat, timet, et impatienter fert.

SEGON DEL CARTOIXÀ

del Senyor. Diu Salamó en los Càntichs: «Yo dorm e lo meu cor vetla.»

Diu sant Crisòstom: «En la petita barqua passa aquell qui ab la sua virtut tot lo món governa; adorm-se, que son tenia, aquell qui en eterna vigília guarda lo seu poble.» 5

Volgué lo Senyor dormir per moltes causes. La primera, per mostrar que era verdader home. La segona, perquè provàs la fe dels seus dexebles; no que ell ignoràs lo que ells dins lo cor tenien, mas perquè ells se coneguesen. La terça, perquè, havent temor, a {11d} oració recorreguesen, que, si ell despert la tempestat se moguera, no temeren e no-l pregaren. La quarta, perquè la sua divinitat se mostràs més clara, que despert súbitamente los vents e la mar lo obehiren. 15

[2. COM LA POR DELS DEIXEBLES ÉS REPRESA]

Temeren, donchs, los dexebles mirant com perillaven, hi acostant-se al Senyor lo desperten, dient: «Senyor, salva'ns; tu, Senyor, ho pots fer e nosaltres som en tal perill que és mester que-ns salves, que perhim, essent tu ab nosaltres.» 20

Diu Orígenes: «O pusil·lànim dexebles! Ab vosaltres teníeu lo Salvador hi temeu que us pugau perdre; ab vosaltres portau la vida, hi perill de la mort vos spanta.»

En aquest perill mostren qui eren, dir «salva'ns» fon de confiança; dient «que perim», fon de poch ànimo; e de poca fe que-l despertaren, que la sua divinitat no dormia. E per ço lo Senyor los respon hi·ls increpa: «Per què haveu por hòmens de poca fe?» Quasi dient: «No auríeu por si fe teníeu, mas placaríeu en lo meu nom los vents e les aygües.» 30

Diu Ciril·lus: «En açò aprenem que la poca fe més que les temptacions temor nos porta. Axí com en lo foch l'or, axí la fe en les temptacions se mostra. De dos defectes lo Senyor los increpa: de pusil·lanimitat, que essent ell present temien après que del seu poder avien vist tants miracles; hi de poca fe, que no creyen que dormint tant com vetlant podia fer-los delliures, o que no l'obehís la mar axí com la terra.»

De ací prenem exemple que proceex de poca fe quant algú en qualsevol adversitat murmura hi pacientment no la comporta. D'on clarament se

11-13 La ... [pregaren] Quant a VC, 207b, s'omet l'atribució a sant Joan Crisòstom d'aquesta raó per la qual Crist volgué dormir; el contingut s'hi integra, però, en la seua totalitat.

5. COM LO SENYOR SE DESPERTÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde fides maxime necessaria est in periculis: haec est enim *victoria quae vincit mundum*, id est, mundi pericula, *fides nostra*.

Ut autem dicit Ambrosius: Iconia servatur in Apostolis, ut advertas sine tentatione neminem posse ex {208a} hoc vitae curriculo demigrare, quia exercitum fidei tentatio est. Subjecti ergo sumus nequitiae spiritualis procellis, sed quasi pervigiles nautae gubernatorem excitemus.

3. TRANQUILLITAS MARI A CHRISTO REDDITA

Tunc surgens Jesus *imperavit ventis et mari*, saevientibus, sicut Dominus creaturae dixit: tace et obmutesce, et cessavit tempestas, *et facta est tranquillitas magna*, ita quod nec semita nec vestigium alicujus turbationis remaneret; sic itaque utriusque suae naturae, scilicet divinae et humanae veritatem Dominus Jesus Christus dignatus est hic commendare. Quasi enim homo navem ascendit, sed quasi Deus mare conturbat; quasi homo in navi dormit, sed quasi Deus ventis et mari imperat, et eorum furorem verbo coercescit.

Nam sentiunt Dominum mandantem, quorum tamen insensibilis natura videtur; unde dicuntur Deo obedire inanimata, quia solo verbo de his fecit quod vult, secundum quem modum loquendi solet dici materia obediens, vel inobediens medicinae.

Porro homines, secundum Hieronymum, non discipuli, sed nautae et ceteri qui erant in navi, *mirati sunt*, ex effectu virtutem deitatis ejus cognoscentes, ac etiam confitentes, et admirando dicentes: *Qualis est hic*, et quantus, id est, quam magnus, quam potens, et quantae dignitatis et potestatis! Quasi dicerent. Non est homo puras, sed verus Deus.

[7]Unde addunt: *Quia venti et mare*, quae insensibilia sunt, *obediunt ei*, ad nutum obsequendo, sicut creatura Creatori suo. In quo redarguuntur creaturae rationales, quae non obediunt Creatori, cum creaturae insensibiles obediunt ei.

Ubi Chrysostomus: Somnus hominem, tranquillitas Deum ostendebat, ideo dicunt: *Qualis est hic*: quia sicut homo dormit, sicut Deus miracula facit. Tria ergo admirantur, et hominem dormientem, et Deum imperantem, et creaturam obedientem.

mostra que la fe en los perills és necessària: ella és la nostra victòria, qui tots los perills venç hi menysprea.

[3. COM CRIST TORNA LA TRANQUIL·LITAT A LA MAR]

Levà's lo Senyor hi manà als vents e a les aygües, com Senyor a les sues creatures, dient: «Callau e no us mogau.» Hi cessà la fortuna, e fon gran tranquil·litat en lo vent hi en les aygües com si numqua fosen mogudes. Mostra clarament lo Senyor que era Déu e home, home s'enbarquà, e la {12a} mar passa, Déu fa que la tempestat se moga; home dorm que son tenia, Déu mana a la tempestat que cesse. 5 10

Los hòmens que ab lo Senyor eren, diu sanct Hierònim, que no eren los dexebles, maravellaren-se hi digueren: «Quin e qual és aquest que los vents e les aygües lo obeexen?» No solament se maravellen, mas la sua deytat confessen quasi dient: «Déu és, no és 15 solament home,

que les iracionals creatures axí l'obeexen.»

Bé's mostra que són creatures sues, que ell les ha fetes en gran vergonya dels hòmens que en lo Senyor no crehen. 20

2 *hi menysprea*] A continuació, respecte VC, 207b-208a, el lletraferit valencià ha omés una citació atribuïda a sant Ambròs sobre la constància de les temptacions contràries a la fe, que afectaren fins i tot els qui seguien a Jesús però les resistiren tot confiant en ell. | 10 *que cesse*] Tot seguit, Corella omet un fragment respecte VC, 208a en què es glossava el fet que fins i tot els elements inanimats obeïen al Senyor, com les forces de la tempesta. | 18-20 *Bé's ... crehen*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 208a. | 20 *no crehen*] Tot seguit, quant a VC, 208a, s'omet un fragment atribuït a sant Joan Crisòstom sobre el significat del somni de Crist en aquest episodi evangèlic, que ja ha estat exposat a l'inici del subcapítol: com a home, dorm; com a Déu, mana i l'obeïxen els éssers creats.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7]

Qui ergo prius miracula in terra fecit, etiam in mari facere voluit, ut Dominus terrae et maris appareat, et in signum quod tota ei servit orbis machina, et cuncta ad nutum suum sunt creata. Per hoc autem quod a discipulis excitatus et rogatus eos liberavit, ostenditur quod semper vult rogari a nobis; saepe enim exponit nos pressuris quia vult eum oremus et sic liberemur ab illis. Unde patet quod multo melior est oratio quam lectio.

Secundum Chrysostomum, Christus fecit in mari magnam turbationem, ut magna turbatio magnum discipulis inculceret timorem, et magnus timor induceret eos ad clamorosa orationem, et clamorosa oratio induceret Christum ad magnam miraculi operationem, et magnum miraculum induceret homines ad fidem et admirationem.

Unde Augustinus, ideo premuntur iusti, ut presserint, clamantes exaudiantur, exauditi glorificent Deum. Iste autem clamor non tantum debet fieri voce et corde, sed etiam opere, ut insistant jejuniis et elemosinis, et macerationi corporis.

4. MYSTICE ISTA NAVICULA TYPUS EST ECCLESIAE

Mystice istud potest exponi diversi modo.

Primo allegorice prout pertinet ad totum corpus Ecclesiae, ut navicula intelligatur Ecclesia fidelium, quae ad modum navis in principio fuit arcta, quia paucos habuit credentes; in fine etiam, scilicet tempore Antichristi, erit angusta, quia tunc pauci erunt fideles; in medio autem est lata, quia modo fides est multura dilatata. In hac navi continentur fideles qui cum Christo per mare seculi ad regnum coelorum perveniunt. Hanc itaque navem ascendit Christus per regimen et gubernationem, quia ipse est rector Ecclesiae et gubernator, in qua discipuli continentur. Hanc autem ascendio in Baptismo, quia Baptismus est janua sacramentorum.

In Ecclesia ergo tanquam in navi sumus, et Dominus nobiscum propter sua sacramenta. Sed contra Ecclesiam fiant venti varii et validi malorum, et elevantur fluctus contra eam, ut sic navicula quasi operiatur fluctibus, submergi tamen non potest. Et inter haec omnia Christus dormire videtur, et non

Volgué lo Senyor après de tants miracles que havia fet en la terra fer-ne en les aygües, per mostrar que tota la mundial màchina lo obehia. Volgué lo Senyor que-ls dexebles lo despertassen e-l pregasen, per mostrar-nos que oració deu esser en les tribulacions lo nostre refugi; hon se mostra que és millor oració que liçó. 5

Diu sant Crisòstom: «Gran tempestat féu lo Senyor en les aygües, perquè fes gran temor en los apòstols, y la gran temor los induhís a clamorosa oració e devota y la oració despertàs lo Senyor per a operació maravellosa, e lo gran miracle induhís los hòmens a maravellar-se, hi maravellant[-se] a creure.» 10

Diu sant Agostí: «Són opresos los justs, perquè reclamen, y reclamant sien hoïts hi a Déu glorifiquen. Però no basta que de boca criden, mas que la veu ab les obres acompanyen ab almoynes e dejunis, e que la carn maceren.» 15

[4. DEL SENTIT SENTIT MÍSTIC D'AQUESTA NAVETA, LA QUAL FIGURA L'ESGLÉSIA]

Podem al·legòricament expondre

que la naveta fluctuant però no perhínt és la santa Sgleya, per diverses tribulacions fins a la fi del món 20

1-6 *Volgué ... liçó*] En aquest fragment, notem el paral·lelisme sintàctic entre aquestes dues oracions arran dels termes «Volgué lo Senyor...», aspecte que no es troba en *VC*, 208a. Es tracta, doncs, d'una retoricació afegida per Roís de Corella. | 18-231,13 *Podem ... mana*] Corella sintetitza una part destacable d'aquest subcapítol, segons la nostra edició, quant a *VC*, 208ab, tot fent referència a l'episodi evangèlic de la naveta a punt de naufragar i mantenint el salm (Sl 43, 23: «Per què dorms, Senyor? Leva't e no-n's desempares»), que ocupa ara la centralitat del subcapítol. D'altra banda, s'omet una gran part del contingut d'una citació extensa de sant Joan Crisòstom sobre el significat d'aquesta barca en relació a l'Església. En el passatge resultant en el text corellà, es manté, però, els quatre sentits possibles derivats de l'episodi evangèlic, que estaven ja presents en el text ludolfí: l'al·legòric, amb el significat que pren la barca; l'històric, amb l'episodi evangèlic de Crist i la referència a la por dels dexebles; el místic, a partir del sentit exegetí del son de Jesús com a mostra de la seua providència i l'anagòic o celestial, quan es remet a la victòria front a l'Anticrist en el darrer paràgraf.

5. COM LO SENYOR SE DESPERTÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

attendere; quia secundum Origenem, patientiam bonorum, et poenitentiam impiorum expectat;

[8] Accedamus ergo ad eum dicentes: *Exurge, quare obdormis, Domine, exurge, et ne repellas in finem*

Christi enim dormitio, est divina in tribulationibus permissio, qui excitatur, quando bonorum precibus pulsatur.

[8]

Ipsae autem exurget, et imperabit ventis, id est, daemonibus qui concitant fluctus, id est, malos hujus mundi ad immittendum persecutiones sanctis, facietque tranquillitatem magnam, pacem Ecclesiae, et serenitatem mundo per cessationem tribulationis conferendo, vel patientiam tribulatis dando.

De ista navi sic dicit Chrysostomus: Non dubium est navem istam Ecclesiam figurasse, quae navigantibus Apostolis, gubernante Domino, fiante Spiritu Sancto, praedicationis verbo ubique discurrit; portans secum magnum inestimabile pretium, quo totum mundum sanguino Christi mercata est. Mare vero seculum intelligitur, quod a diversis peccatis et variis tentationibus velut quibusdam fluctibus aestuat; venti autem, nequitiae spirituales et immundi spiritus intelliguntur, qui ad naufragium Ecclesiae per diversas seculi tentationes, velut per fluctus maris desaeiunt. Dormire vero Dominus in hac navi intelligitur, cum ad probationem fidei Ecclesiam suam pressuris et persecutionibus mundi istius tentari permittit. Excitatio vero discipulorum excitantium Dominum et auxilium implorantium, ut liberentur, preces Sanctorum omnium ostenduntur. Et quamvis infestatione inimici Ecclesia vel seculi tempestate laboret, quamvis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium tamen facere non potest, quia Dei Filium habet gubernatorem. inter ipsos enim turbines mundi, inter ipsas seculi persecutiones, plus gloriae ac virtutis acquirit, dum in fide firma et indissolubili permanet. Navigat enim instructa fidei gubernaculo, felici cursu per hujus seculi mare, habens Deum gubernatorem, Angelos remiges, portans choros omnium Sanctorum, erecta in medio ipsa salutari arbore crucis, in qua Evangelicas fidei vela suspendens, fiante Spiritu Sancto

agitada, dins la qual dorm lo Senyor per special custòdia.

Hi realment per lo inestimable sagrament de la eucaristia reclamen los dexebles, dient: «Per què dorms, Senyor? Levat e no-ns desempares.»

5

Lo dormir del Senyor és la promisió de la sua providència, quant permet que la sua esposa axí sia affligida, perquè {12b} sia de martres com de robins rubricada.

Desperta's lo Senyor quant mana que les 10 tribulacions cessen, axí com manà al temps de sant Silvestre, hi manarà quant Antecrist muyra, hi en moltes tribulacions particulars sovint mana.

3-5 *Hi ... desempares*] Aquest fragment, on hi ha el verset de Sl 43, 23 («Desperta't, Senyor! Per què dorms? Desvetlla't, no ens rebutges per sempre.») ha estat rubricat per Corella quant a VC, 208b, on es trobava unes línies més avall, en el que seguiria el fragment del *Cartoixà* de «perquè {12b} sia de martres com de robins rubricada.» | 4-5 *Per què dorms, Senyor? Levat e no-ns desempares.*» *Psalteri* (Sl 43, 23): «Levat, Senyor; per què dorms fort? Levat e no-ns foragites finalment» (Martos 2013; 208). La traducció del *Psalteri* és més fidel al text llatí del salm corresponent («*exsurge quare dormis Domine exsurge et ne repellas in finem*»). En el *Cartoixà*, observem com el verset del salm apareix reduït, operació que s'esdevé, per altra banda, amb la resta del contingut del capítol que Corella també resumeix, tot donant a aquest salm, com s'ha dit, una certa centralitat. | 8-9 *com ... rubricada*] Aquesta comparació sobre els màrtirs i l'Església ha estat incorporada per Corella. Es tracta, per tant, d'una retoricació aportada per Corella. | 11-13 *axí ... mana*] Aquestes al·lusions a sant Silvestre i a l'Anticrist no apareixen en VC, 208b; són incorporades, per tant, en el *Cartoixà*. Assenyalem que sant Silvestre fou el primer papa després de la publicació de l'edicte de Milà (313 d.C.), en què es reconeixia de manera legal els cristians i es posava fi així a la seua persecució i martiri en l'Imperi romà. L'episodi històric a què remet Corella quan fa referència a sant Silvestre mostra el coneixement que, com a mestre en sacra teologia, tenia l'autor valencià sobre aquestes qüestions.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ad portum paradisi, et securitatem quietis aeternae deducitur: haec Chrysostomus.

5. ALLEGORICE TYPUS EST CRUCIS DOMINICAE

Alio modo hoc idem potest exponi allegorice, prout pertinet ad caput ecclesiae, quod est Christus, ut navicula quam Christus ascendit intelligatur arbor crucis, cum qua mare hujus mundi pertransitur sine periculis; cujusque beneficio et auxilio fideles adjuti, transfretatis et emersis mundi fluctibus, perveniunt ad littus et portum patriae coelestis.

Hanc naviculam Christus in die *Parasceves* cum discipulis suis ascendit, per quam mare praesentis seculi transivit, non quidem quod ipsi tunc passi fuerint, sed quia tunc eis exemplum patiendi reliquit.

Unde *ascendente eo in hanc naviculam, secuti sunt eum* quia omnes ad tormenta et usque ad mortem fuerunt eum postea imitati. Cum ergo Christus in cruce positus fuisset, magnus motus in mari factus est quia mentes discipulorum motae sunt, quia a stabilitate fidei {209a} corruerunt, terrae motus magnus factus est, petrae scissae sunt: et cetera signa quae tunc facta sunt, ita quod navicula operta est fluctibus, quia tota vis persecutionis circa crucem Christi fuit, et mentes omnium contra ipsam fluctuabant, et facta est crux Christi Judaeis scandalum, Gentibus autem stultitia. Sed inter has commotiones ipse dormiebat in cruce moriendo, quia suum dormire hoc loco mori est. Excitant autem discipuli Dominum, dum turbati mente maximis desideriorum clamoribus resurrectionem efflagitant, dicentes: Salva nos, resurgendo a mortuis, quia perimus, perturbatione tuae mortis. Ipse vero resurgens, et per resurrectionem excitatus, primo increpat discipulorum modicam fidem; quia exprobravit incredulitatem eorum et duritiam cordis.

Imperavit autem ventis, quia diaboli superbiam stravit; imperavit, et mari, quia vesaniam Judaeorum compescuit; et facta est tranquilinas magna, et consolatio, quia visa resurrectione sedatae sunt mentes discipulorum et gavisae;

nos vero homines videntes haec omnia, et cognoscentes dicimus: Qualis est hic, et quantus? Discipuli ergo, id est, homines fideles debent eum sequi juxta illud: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum et tollat crucem suam et sequatur me.

[5. DEL SENTIT AL·LEGÒRIC DE LA CREU DEL SENYOR]

Podem encara en altra manera al·legòricament expondre que la creu del Senyor és la naveta, en la qual devem pujar per a passar la mar de aquesta vida fluctuant, perillosa, per anar a les eternes ribes.

En aquesta pujà lo Senyor en la mar tempestuosa 5 de dolors e penes; en lo mont de Calvari pujaren ab ell los dexebles per exemple que morint per ells, que per ell morisen.

Hi après seguint a ell, tots hi pujaren. Adormí's lo Senyor en la creu hi en lo sepulcre, hi tots perillaren no 10 crehent que's despertàs hi de la temor los fes delliures; hi ab strem desig desijaven que despert viu lo poguesen veure. Despertàs lo Senyor e manà als vents, los dimonis que-ls tentaven, e a les aygües doloroses de làgremes que de la sua mort greument ploraven, que 15 cessasen, dient: «Pau sia a vosaltres, hòmens de poca fe que temfeu. Cansat de tantes penes, dolors e opprobis mester era que yo dormís, perquè despertàs sa de les mies nafres, alegre per alegrar a vosaltres.»

Fon gran tranquilitat en los vents de la pensa dels 20 apòstols que fluctuaven hi en la mar amarga que fort se dolien, e molt se alegraren quant resuscitat lo Senyor veren.

Hi nosaltres hòmens, ab tot que no siam apòstols ni dexebles, meravellam-nos de les sues deyfiques obres, 25 hi creem hi confessam que és Déu hi home creador e redemptor nostre.

1-27 *Podem ... nostre*] En aquest subcapítol, Corella resumeix i adapta aquest fragment de l'episodi evangèlic que ha estat tractat de manera prèvia al llarg del capítol, tot destacant-ne la relació al·legòrica entre la barca i la creu del mont Calvari. S'ha fet servir l'evangeli de Mt 14, 22-33, i s'ha omès les citacions evangèliques que remetien directament a l'episodi de la Passió de Crist en la creu, preses en VC, 209a de Mt 27, 51: «Llavors la cortina del santuari s'esquinçà en dos trossos de dalt a baix; la terra tremolà, les roques s'esberlaren»; Mc 16, 14: «Finalment, mentre eren a taula, Jesús es va aparèixer als Onze i els reprotxà la seua falta de fe i la seua duresa de cor, ja que no havien cregut els qui l'havien vist ressuscitat.» i Lc 9, 23: «I deia a tothom: "Si algú vol venir amb mi, que es negue a ell mateix, que prenga cada dia la seua creu i que em seguisca.»» | 20-23 *Fon ... verem*] En aquest fragment, quant a VC, 209a, s'ha omès la referència a la maldat dels jueus que apareixia en el text ludolfi.

5. COM LO SENYOR SE DESPERTÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

6. TROPOLOGICE TYPUS EST POENITENTIAE

Et quia per poenitentiam maxime crux tollitur, ideo etiam tropologice seu moraliter per naviculam poenitentia designatur, quia per ipsam homo ad portum salutis deducitur; et quicumque extra istam naviculam inventus fuerit, ad portum salutis non perveniet, sed ipsum unda infernalis involvet.

Ideo significata est per arcam Noe, quia illi qui in eam ascenderunt fuerunt salvati; qui vero non ascenderunt, fuerunt submersi. Tunc autem Jesus *naviculam hanc ascendit*, quando quis salutis suae avidus poenitentiam assumit,

et saepe contingit quod quando quis poenitentiam inchoat, gravis tentatio eum pulsatur, nec Deus ipsum liberat sed auxilium subtrahit, ideo recurrere debet ad eum per ferventem orationem, et tam perseverantes instare donec impetret Dei miserationem. Tanta autem gratia saepe eum consequitur, quod ipse etiam in admirationem excitatur.

Unde secundum Bedam, eum signo Dominica crucis imbuti seculum relinquere disponimus, navem cum Jesu conscendimus, mare transire conamur. Qui enim abnegans impietatem et secularia desideria crucifigit membra sua eum vitiis et concupiscentiis, et cui crucifixus est mundus et ipse mundo, quasi eum Domino navem ascendens, mare hujus seculi transire desiderat; sed nobis navigantibus quasi inter aequoris fremitus obdormit Dominus, quando crebrescente vel immundorum spirituum, vel hominum pravitate, vel nostrarum cogitationum impetu, fidei splendor obtenebrescit, spei celsitudo contabescit, amoris flamma refrigescit; sed tunc ad Dominum recurramus,

[6. DE LA PENITÈNCIA, SENTIT TROPOLÒGIC DE LA NAVETA]

Al seny tropològic, per la naveta podem la penitència entendre, perquè porta lo penitent al port de la salut eterna; hi qualsevol pecador que fora de aquesta navega encorre naufragi en les horribles aygues de les in- {12c} fernals penes. 5

Per l'arca de Noé figurada, en la qual sola foren salvats los qui dins eren. Puja lo Senyor en aquesta naveta quant al peccador spira que de peccar se dexe hi en lo sagrament de penitència se embarque.

Hi permet la divina sapiència que gran tempestat 10 encorre lo qui muda en bé la sua vida; hi és mester que per oració humil, clamosa hi devota, lo Senyor desperte, hi que après ell mateix se maravelle com axí, per la divina gràcia, ha mudat lo seu viure.

1-14 Al ... viure] En aquest subcapítol, segons la nostra edició, Corella segueix el contingut respecte VC, 209a fins a la citació del Gènesi (Gn 7, 23: «Per l'arca de Noé figurada...») A partir d'aquest moment, omet una extensa citació final de Beda el Venerable sobre la necessitat d'acudir a Déu, mitjançant l'oració i la penitència, com a «port» de salvació. De la mateixa manera que s'ha operat en el subcapítol anterior, segons la nostra edició, i en altres casos, el resum o l'omissió del text llatí es fa després de les primeres línies que solen contenir els versets dels passatges evangèlics que corresponen a cada capítol; s'ometen així les interpretacions dels pares de l'Església que solen abundar en el caràcter moralitzant i interpretatiu dels fets de la vida de Crist, sobretot quan aquestes s'han exposat prèviament. | 2 porta lo penitent al port] Notem el joc fònic amb els termes «porta» i «port», incorporat per Corella quant a VC, 209a: «quia per ipsam homo ad portum salutis deducitur.», és a dir, «perquè ella condueix l'home al port.» | 3-5 hi ... penes] Assenyalem en les darreres paraules de la traducció de Corella («les horribles aygues de les infernals penes»), els matisos intensificadors derivats de l'anteposició dels adjectius, que parteixen de VC, 209a i es desenvolupen ara per aportar intensitat i emoció literària: «et quicumque extra istam naviculam inventus fuerit, ad portum salutis non perveniet, sed ipsum unda infernalis involvet.», és a dir, «el qui es trobe fora d'aquesta barca, no arribarà al port de la salvació, sinó que l'envoltarà l'onada infernal.» | 14 seu viure] Tot seguit, quant a VC, 209a, s'omet una extensa glossa de Beda el Venerable sobre la necessitat de confiar en el Senyor davant els desitjos i les temptacions, identificats com la mar en tempesta del present episodi evangèlic. Seguir a Crist, segons el fragment omès, seria arribar al port de la salvació de la vida eterna.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

quatenus tempestatem compescat, tranquillitatem
refundat, et portum salutis indulgeat.

7. MORALITER TYPUS EST ANIMAE FIDELIS

Potest etiam aliter tropologice seu moraliter exponi,
ut per naviculam intelligatur quaelibet fidelis anima:
haec navicula mari exponitur, quia corpori sociatur;
vere enim corpus nostrum mare est, quia omnia opera
ejus amaritudinem habent annexam.

*In hanc naviculam Christus ascendit, eum eam per
gratiam inhabitat. Sequuntur autem eum discipuli.* id
est, virtutes tres theologicae, et quatuor cardinales, et
septem dona Spiritus Sancti. Ecce quam pulchra
Christi comitiva, quae eum semper comitabatur, et
quotidie cum {209b} in animam fidelem ascenderit
comitatur.

Sed et hanc naviculam commovent venti
tentationum, id est, exteriores daemonum impulsiones,
et undae seu procellae passionum, id est, interiores
vexationes carnales, quae frequenter insurgunt pie in
Christo viventibus; et nonnunquam est tantus
tentationum impetus, quod anima quasi *operiatur
fluctibus*, ex quibus timendum est virtutes et dona
periclitari in ea; sed Christus in ea dormit eum talia
permittit, eo quod somno nostro consopiat in nobis,
ita quod videtur nos dereliquisse, sed non est ita, imo
ipse promisit dicens: *Cum ipso sum in tribulatione, etc.*
Et ideo redeunte anima ad se, virtutes et dona excitant
Dominum, exclamantes voce grandi, et dicentes:
Domine, salva nos, perimus;

tunc Christus omnem turbulentiam sedat,
exteriores ventos daemonum compescit, fluctus carnis
contra animam se erigentis mitigat, et sic *fit magna
tranquilinas* exterius, cum tribulatio et tentatio cessat,
vel interius, cum patientiam bonam praestat; et haec
tranquillitas virtutis melior est quam tranquillitas
corporalis sicut dictum fuit Paulo: *Sufficit tibi gratia
mea;* propter quod subjunxit: *Libenter igitur gloriabor
in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.*

Tam *magna* autem *fit tranquillitas*, ita ut ipse totus
homo miretur, et dicat: *Qualis est hic,*

[7. DEL SENTIT MORAL DE LA NAVETA COM A ÀNIMA FIDEL]

Podem encara en altra moralitat expondre que la
naveta sia qualsevol ànima cristiana, la qual entra en la
mar quant dins lo cors del linatge de Adam lo Senyor
la crea. Mar és lo cors de nostra carn infecta, ple de
hones fluctuants, salades e amargues, per les quals
l'ànima perilla. 5

Puja lo Senyor en ella quant en lo bapisme li dóna
la gràcia; y ab los seus dexebles dins ella entra, que són
les tres virtuts theologals, les quatre cardinals hi del
Sperit Sant les set gràcies, que dons se nomenen. 10

Moven-se les honas de la carn, los vents de
supèrbia, los tiranys de avarícia, e lo Senyor par que
dormia: «Despertam-lo nosaltres. Senyor, guarda que
perhim, si tu no-ns socorres.»

Desperta's lo Senyor, ajudant al fel cristià que totes
les tentacions vença, hi que axí en repòs lo dexten; o per
major victòria li dóna paciència hi no les hi leva,
perquè més gloriós lo corone, axí com dix a sant Pau:
«La mia gràcia te basta, que comporta que sies tentat e
no peques hi en virtut augmentes». E per ço, diu ell
mateix, vencedor Apòstol, libentíssimament: «Me
gloriaré en les infirmitats e misèries mies, per les quals
la gràcia de Jesús en mi habita.» 15

Maravella's lo humil cristià de la victòria que-
l Senyor contra les tentacions li dóna hi de la pau que 25

2-4 *la*¹ ... *crea*] La breu referència a Adam i el seu llinatge ha estat incorporada per Corella respecte VC, 209a. | 4-5 *ple ... amargues*] Corella elabora aquesta enumeració retòrica sobre la mar i el pecat arran el fragment llatí, més genèric, de VC.209a: «*quia omnia opera ejus amaritudinem habent annexam*», és a dir, «perquè totes les seues obres porten unida l'amargura.» | 7-8 *Puja ... gràcia*] L'al·lusió al bapisme s'ha afegit per Roís de Corella quant al text ludolfí de VC, 209ab. | 11-14 *Moven-se ... socorres*] Aquest fragment és el resultat de la síntesi retoricada d'un fragment corresponent en VC, 209b, del qual es manté la referència a les imatges de la mar i el verset de Lc 8, 24 («Despertam-lo nosaltres...»). | 12 *los tiranys de avarícia*] Aquesta metàfora de les «cordes d'avarícia» apareix també en el *Primer del Cartoixà* en el mateix context marí (I, f. 103c): «Podem encara per aquesta mar entendre aquest fluctuant món ple de misèries, de treballs hi de laços: semblant a mar se infla per supèrbia, té grans tiranys de avarícia, bull per luxúria.» Com s'ha dit en la nota prèvia, el fragment en què s'inclou («Moven-se les honas de la carn, los vents de supèrbia, los tiranys de avarícia.») és una síntesi retoricada del que es correspon en VC, 209b. | 24-235,4 *Maravella's ... sdevenidora*] Considerem que aquest fragment ha sigut resumit per l'autor valencià a partir de la darrera glossa del subcapítol segons la nostra edició respecte VC, 209b. Ara bé, s'ha omés la referència als versets de Mt 8, 27 («Aquells homes, admirats, deien: ¿Qui és aquest, que fins els vents i l'aigua l'obeeixen?») i a part de Pr 8, 31 («i m'era deliciosa la companyia dels homes.»).

5. COM LO SENYOR SE DESPERTÀ

VITA CHRISTI

misericordissimus, potentissimus, et sapientissimus Dominus; *quia mare et venti*, tentationum et passionum *obediunt ei*, ad nutum? Quid igitur tam benignissimum, quam quod Deus in hanc naviculam de coelo veniens pro deliciis habet *esse cum filiis hominum*? Quid iterum tam admirantissimae utilitatis esse poterit, quam quod Deus conjunctus animae ipsam promovet ad salutem? Qui descendens in animam dormire tunc dicitur, cum subtracta gratia spirituali, motus tentationis insurgunt; vigilare vero et excitari tunc dicitur, cum spiritualis gratia jam praesens sentitur, ad cujus praesentiam omnia tentationum genera conquiescunt.

8. QUID SIT IN TENTATIONIBUS FACIENDUM?

Circa istud, Augustinus quasi de uno exemplum inducens, sic ait: Intran venti in cor tuum, utique ubi navigas, ubi hanc vitam tanquam procellosum et periculosum pelagus transis, intrant venti, movent fluctus, turbant navem. Qui sunt venti? Audisti convitium, irasceris; convitium ventus est, iracundia fluctus est, periclitaris. Disponis respondere, disponis maledictum maledicto reddere, jam navis propinquat naufragio; excita Christum dormientem, ideo enim fluctus; et mala pro malis reddere praeparas, quia Christus dormit in navi. In corde enim tuo somnus Christi, oblivio fidei; nam si excites Christum, id est, recolas fidem, quid tibi dicit tanquam vigilans Christus in corde tuo? Ego audivi, daemonium habes, et pro eis oravi, audit Dominus et patitur, audit servus et indignatur; sed vindictam vis: quid enim? Ego jam sum vindicatus cum tibi haec loquitur fides tua, quasi imperat ventis et fluctibus, et *fit tranquillitas*. Haec Augustinus: Et similiter de aliis quae nos tentant vel tribulant, intelligas suo modo, ut ex omni parte excludatur mala conditio; quia sicut modicum foramen existens in navi ponit eam in periculo nisi obstruatur, sic anima est in periculo damnationis propter unam malam conditionem nisi excludatur, et ideo dicitur in Proverbiis: *Omni custodia serva cor tuum*, et in Ecclesiastico: *Saepe aures tuas spinis, et ori facito ostia, et seras auribus*. Igitur quando tribulamur et tentamur debemus esse constantes in fide, et nihil haesitare, quia licet circa nos, et {210a} facta nostra Dominus videatur dormire, ipse tamen diligentissimus est super custodia nostra quotidie, qui etsi jam sui corporis somno non dormiat, caveamus tamen ne nostri corporis somno nobis dormiat et quiescat. Dormit enim quando ab orationibus, et bonis operibus cessamus, et suscitandus tunc est in nobis crebris et devotis precibus, et ipse facit tunc tranquillitatem, quia *facit cum tentatione proventum*; sed fatui ipsum magis obdormire faciunt, in hoc scilicet quod magis ad humanum consilium, quam ad divinum confugiunt. Unde Augustinus: Nihil tam maxime suggeritur humano cordi ab invisibiliter

SEGON DEL CARTOIXÀ

sent en la sua consciència, o de la {12d} paciència que en les adversitats li comunica, alegrant-se que tantes tribulacions per la sua gràcia sostenir puga, per les quals li augmenta la sperança de la vida sdevenidora.

[8. DEL QUE PODEM FER PER EVITAR LES TEMPTACIONS]

expugnantibus inimicis, nisi quod Deus non est adjutor; ut requirentes alia adjutoria inveniamur invalidi, et ab inimicis ipsis capiamur: haec Augustinus. Volens ergo ad servitutem Dei accedere, secundum consilium Sapientis, praeparet se ad tentationes imminentes. Cum enim quis a vitiis et peccatis se subtrahere voluerit, ut soli Deo vacare, id est, intendere possit; commotio magna fit in mari seu mundo, id est, persecutio multiplex, cujus causa est triplex, scilicet: impulsus ventorum, hoc est tentatio a diabolo; turbatio maris, hoc est tentatio a mundo; commotio tempestatis, hoc est tentatio a carne, quas tentationes contra se sentit insurgere. Procella enim tentationis ex invidia diaboli conatus viri justi a bono proposito commovere optat, aliquando pravorum persecutionibus exterius, aliquando impulsu malorum cogitationum interius, nonnunquam etiam ex propria fragilitate carnis stimulo.

Quia quanto magis quis Deo appropinquare {210b} voluerit, et in Deum profecerit, tanto amplius invenit quod durius portet; in exemplo videlicet Israelitarum qui tunc durius a Pharaone sunt afflicti, quando per Moysen et Aaron ad terram promissionis sunt vocati.

Quod Dominus etiam suo exemplo ostendit, quando post Baptismum et jejunium tentationes diaboli pertulit; saepe enim post conversionem nos diabolus acrius tentat, quos a sua servitute recedere considerat; sed ille qui *non dormitat, neque dormiet* custodiens Israel, quasi dormit in navi, cum mentem viri justi inter procellas tentationum durius permittit fatigari. Cumque sentit tentationes sua virtute superare non posse, accedit ad omnipotentiam Dei recurrens, et suscitatur hominum cum mentis devotione illi appropinquans, et suam fragilitatem humiliter recognoscit, ac divinam potentiam, et Dei misericordiam devotissime totis viribus mentis implorare non cessat, quousque in sui adjutorium divinum excitet auxilium, tunc enim surgens *imperat ventis et mari*; quia tentamenta diaboli insurgentia contra mentem viri justi conquiescere facit, et eum sibi libere servire permittit. *Fit* autem tunc *magna tranquillitas*, quia expulsis malarura tentationum radicibus, virtutes animae, et ea quae prius non sine formidine observabat, postmodum velut naturaliter per

Majors tribulacions los fills de Ysrael sentiren e més los afligí lo rey superbo, quant Moysés los promés que de la iniqua servitut los delliuraria, portant-los a la terra que·l Senyor los havia promesa.

1-4 *Majors ...promesa* El contingut d'aquest subcapítol, el darrer del capítol, se'ns presenta àmpliament reduït, atés que s'ometen citacions de sant Agustí d'Hipona, del Llibre de la saviesa (Sir 28, 28: «Mira, si encercles el teu camp amb una tanca d'espines, si tanques en lloc segur la teua plata i el teu or.») i dels salms (Sl 120, 4: «El guardià d'Israel mai no s'adorm, sempre vigila.»; Sl 118, 115 «Allunyeu-vos de mi, malfactors, que vull guardar els manaments del meu Déu.») Totes aquestes citacions i glosses elidides tracten dels perills de la temptació i de com superar-les, tal com Crist féu respecte la força de la mar i el vent en l'episodi evangèlic de què tracta aquest capítol. Només es manté pel que fa a la *Vita Christi* la referència a Ex 7, 1, la qual es fa servir com a exemple de patiment i tribulacions per seguir a Déu. Es produeix, d'aquesta manera, la mateixa operació respecte la VC que s'ha observat en els subcapítols previs segons la nostra edició, que consistiria en escurçar les diverses interpretacions dels fets evangèlics i mantenir determinats fragments que actuen com a fil conductor bàsic o com a referents vàlids per a l'exegesi construïda per Roís de Corella (Veg. el que s'ha operat en el subcapítol 4 d'aquest mateix capítol segons la nostra edició). De la resta de l'extens text llatí que segueix fins el final del capítol de la *Vita Christi* (209b-210ab), Corella únicament pren la citació de l'Èxode (Ex 7, 1: «Majors tribulacions los fills de Ysrael...»), que posarà fi a aquest capítol, uns versets que es fan servir com a exemple historicobíblic concret dels patiments i les tribulacions per seguir a Déu.

5. COM LO SENYOR SE DESPERTÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

bonam consuetudinem custodire incipit, gaudens cum Propheta et cantans: *Declinate a me maligni, et scrutabor mandata Dei mei*; sicque transnavigato mari, et hujus seculi fluctibus calcatis, ad portum feliciter pervenit paradisi.

ORATIO

[38] Domine Jesu Christe clementissime, dignare in naviculam pectoris mei ascendere, et superbiae ventositatem, ac vitiorum insurgentium procellas sedare: ne me in aliquo tentationum ventus subvertat, vel unda submergat. Da mihi in perturbatione consilium, in persecutione auxilium, in tribulatione solatium, in adversitate fortitudinem, in omni tentatione virtutem. Liberame a tempestatibus hujus procellosi maris; et perduc me ad tranquillitatem quieti littaris, dans mihi nunc pacem temporis et pectoris, et post hoc aeternitatis. Amen.

Domine Jesu Christe, impera suggestionum et tentationum flatibus et motibus: veni et gradere super cordis fluctus, ut serena et tranquilla fiant omnia mea. Requiescat in te, Deus meus, cor meum: cor mare magnum tumens fluctibus dormiat ab omnibus quae sub caelo sunt, vigilans in te, quatenus amplectar te unum bonum meum, et contempler te lumen oculorum meorum, et laetabundus cantem et dicam: *Ego dormio et cor meum vigilat*: et illud, *In pace in idipsum, dormiam et requiescam*. Amen.

{210A} CAPUT XLVII. DE DUOBUS DAEMONIACIS A LEGIONE OBSESSIS.

I. DAEMONES COACTE CONFITENTUR CHRISTUM, CUIUS PRAESENTIA TORQUENTUR

Cum autem Jesus et discipuli ejus transfretassent et Mare Galilaeae transivissent, venerunt in *regionem Gerasenorum contra Galilaeam*. Gerasa quippe est insignis civitas Arabise trans Jordanem, juxta montem Galaad, in quo Laban comprehendit Jacob; in tribu

ORACIÓ

Senyor Jesús, embarquat hi entra en la humil naveta de la mia contrita ànima. Entren-hi ab tu los dexebles, los dons e gràcies e sanctes inspiracions tues. No t'adormes tant, benigne Senyor, que ensemps ab mi 5 perexquen, mas despertat per la tua misericòrdia, que no vols que-l peccador, creatura tua, ymatge tua, muyra. Mana als vents diables que no m'impugnen, o que per la tua gràcia no-m derroquen a les honres de les mies carnals concupiscències; que no-m cobren als 10 tirans de la avarícia, que no m'acabucen. E fes-me gràcia, Senyor, que de les tues obres yo-m maravelle, hi en aquest món hi en l'altre eternament te lohe. Amén.

DELS DOS ENDEMONIATS QUE TENIEN UNA LEGIÓ DE DIABLES. CAPÍTULO VI 15

[I. COM ELS DIMONIS CONFESSEN LA FORÇA DE CRIST, LA PRESENCIA DEL QUAL ELS TURMENTA]

Passaren lo Senyor e los seus dexebles la mar de Galilea hi en la regió dels gerasareus prengueren terra. Gèrasa és ciutat insigne dellà lo flum Jordà, en la Aràbia, prop lo mont de Galaad, en lo qual atengué Laban Jacob, son gendre. Stà situada en lo trib de 20

2-13 *Senyor ... Amén*] El contingut d'aquesta oració final del *Segon* no concorda amb la que hi ha en VC, 210: «*Domine Jesu Christe, impera suggestionum et tentationum flatibus et motibus: veni et gradere super cordis fluctus, ut serena et tranquilla fiant omnia mea. Requiescat in te, Deus meus, cor meum: cor mare magnum tumens fluctibus dormiat ab omnibus quae sub caelo sunt, vigilans in te, quatenus amplectar te unum bonum meum, et contempler te lumen oculorum meorum, et laetabundus cantem et dicam: "Ego dormio et cor meum vigilat"; et illud, "In pace in idipsum, dormiam et requiescam."* Amen.», és a dir, «Senyor Jesucrist, impera sobre els impuls i moviments de suggestions i temptacions. Vine i avança tot passant sobre les ones del cor, perquè tot el que és meu es faça seré i tranquil. Descanse en tu, Déu meu, el meu cor: que el cor, mar gran que s'eleva amb les ones, dorma lliure de totes les coses que hi ha sota el cel, vetllant en tu, fins que t'abrace a tu, únic bé meu: que et contemple, llum dels meus ulls; que ple d'alegria cante i diga: "Jo dormia, però el meu cor vetllava." (Ct 5, 2); i també: "M'adorm en pau així que em fique al llit." (Sl 4, 9) Amen.» L'oració corellana, basada en els mateixos fets de la vida de Crist ressenyats al llarg de tot el capítol, presenta una major vocació d'intimitat i intensitat espiritual, esdevé més directa. Notem aquesta progressió climàtica bastida sobre les imatges de Crist i els deixebles a la barca mentre la tempesta és a punt d'ofegar el peccador que demana la salvació celestial. Així doncs, per les semblances considerables amb una oració que trobem de manera posterior, podem afirmar que l'autor valencià fa servir l'oració del final del capítol xxviii, en p. 579,19-31, per a construir l'oració del capítol actual.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Manasse, non longe a stagno Tiberiadis, ex opposito Galilaea stagno interjacente, a qua civitate denominatur regio Gerasenorum.

Et cum de navi essent ad terram egressi, *ocurrerunt ei duo homines daemonia habentes, saevi nimis*: quia in se et in alios saeviebant, non quia daemoniaci aliquid possint, nisi quantum Deus eis permittit; *ita ut nemo posset per viam illam transire*, hoc enim intendunt saevientes in nos daemones, scilicet obstruere nobis viam vitae, *exeuntes de monumentis*, in quibus habitabant; et domicilium habebant. Ideo in monumentis Gentilium, ubi corpora eorum sepulta erant, daemones habitabant tanquam habituri super corpora eorum potestatem post iudicium, super quorum animas potestatem jam habebant.

In monumentis etiam aliquando daemoniaci habitant: ut per hoc daemones terrorem hominibus de animabus defunctorum ingerant, et {210b} etiam quia in mortuis operibus, id est, in peccatis delectantur et gaudent; qui etiam vinciebantur catenis, et compedibus, et ruptis vinculis agebantur in deserto a daemonibus.

His similes sunt mali religiosi, quos vincula obedientiae, et constitutionum non possunt tenere, quin exeant de monumentis, id est, de claustris, in quibus mundo mortui debent esse, et hoc ad negotia secutaria, vel inutilia, seu etiam mala, exercenda.

Et virtutem Dei sentientes, atque ex magno timore, non ex humilitate, ante Jesum procedentes, eum adoraverunt, et clamantes scilicet coacti voce magna. Ut enim ait Hilarius: Non est voluntatis confessio, sed necessitatis extorsio, quia timent ejus praesentiam. Dixerunt ergo: *Quid nobis et tibi, Jesu Filii Dei?* Quasi dicerent: nihil est commune tibi et nobis; tu Deus, nos diaboli; tu humilis, nos superbi; tu venisti salvare, nos perdere.

Unde Apostolus: *Quae conventio Christi ad Belial*, id est, ad diabolum? Nulla certe, quia Christus omnia facit bene; diabolus omnia male. Supra dubitans dixit: *Si Filius Dei es*, hic eruditus tormentis asserit, *Jesu Filii Dei*; poena enim oculos aperit, quos culpa claudit. Non cognove- {211a} runt ex certa scientia Jesum esse Filium Dei, sed ex conjecturis quibusdam opinabantur, non tamen de hoc certi.

Unde Augustinus: Quod daemones clamant: *Quid nobis et tibi, Jesu Fui Dei?* magis ex suspicione quam ex cognitione dixisse credendi sunt: *Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloria crucifixissent.*

Istis duobus daemoniacis ex timore Domini adorantibus et confitentibus, similes sunt qui timore gehennae potius quam amore justitiae Deo serviunt; qui magis habent oculus sinistram ad gehennam, vel ad commodum transitorium, quam oculus dextrum ad coelum, et incommutabile bonum, non gratis colentes Deum. *Venisti huc ante tempus debitum*

SEGON DEL CARTOIXÀ

Manasés, no luny de aquesta mar o stany de Tiberia, a l'encontre de Galilea. De aquesta ciutat de Gèrasa tota aquella regió se nomena.

Exint lo {13a} Senyor ab los dexebles de la naveta, dos endiablats li vingueren a l'encontre, cruels hi 5 feroces contra si hi en los altres, tant que no gosava algú passar per aquella via. Aquest és lo treball dels diables, que algú no passe per la via que a salut nos porta. Hixqueren dels monuments hon habitaven; en los sepulcres tenien posada, mostrant que après lo juhí 10 possehirien los còssors dels quals ja de present possehien les ànimes.

Habiten los endiablats en los sepulcres, perquè posen terror als vius de les ànimes, les quals, si aparexen, no acostumen ni volen noure. Aquests eren 15 axí cruels e rabiosos, que rompien ligams, grillons e cadenes hi en lo desert fogien.

Semblants de aquests són los mals religiosos, que-ls ligams de obediència no-ls tenen, que no hixquen dels sepulcres que són les claustrs, en les quals morts al 20 món viven.

Sentiren aquests miserables la virtut del Senyor en la sua presència hi a ell se acosten, hi davant ell se prostren hi l'adoren, hi en alta veu criden. Diu sant Hilari: «Per força criden e confesen lo que no volien, 25 temien fort la sua deyfica vista, dien hi exclamen: “Què y ha entre tu y nosaltres, Fill de Déu? Què tenim comú? No alguna cosa: tu Déu, nosaltres diables; tu home sobre tots humil, nosaltres superbos; tu véns per salvar, nosaltres per a perdre.”» 30

Diu lo Apòstol: «Quina convenció pot esser de Jesús a Belial?» En lo principi li havia dit dubtant: “Si est Fill de Déu, digues que aquestes pedres en pa sien convertides”. Ara cruciat, que és Fill de Déu atorga hi confessa. Les penes als mals atorgar les veritats mostren; 35 la pena obre los ulls que la culpa tanca. No tingueren de la sua deytat certa sciència, mas per conjectures.

Diu sanct Agostí que-ls diables criden e diguen «què toca a tu de nosaltres, Fill de Déu?», més per {13b} sospita que per sciència tals paraules deyen; que 40 si clarament ho coneguessen, la sua mort no instaren.

Semblants de aquests són aquells qui lo Senyor adoren hi confesen per la por de les infernals penes, e per los béns de aquest món transitoris, e no per reverència e amor sua. E més al Senyor dien: «Per què 45

2 Gèrasa] Gesara. | 34 cruciat] cruciar.

6. DELS DOS ENDEMONIATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

torquere nos. Sciebant enim in die iudicii sibi futuram damnationem, et se mittendos in abyssum, et torquendos, sed jam torqueri se dicebant; quia secundum Hieronymum, presentia Salvatoris, tormentum est daemonum. Unde Chrysostomus: Etenim flagellabantur invisibiliter puncti et infixi, et intolerabilia patientes ex praesentia sola. Vel ideo torquebantur, quia suspicabantur quod exire et a laesione cessare cogerentur;

nam secundum Hieronymum, magnum tormentum est daemonibus a laesione hominum cessare, propter odium quod erga nos habent; et tanto gravius dimittunt, quanto diutius possederunt. Caveat ergo laesus a diabolo, ut cito ejus jugum disrumpat; quia tanto facilius, tanto citius ejus dominium evitatur.

2. CUR DAEMON APPELLETUR LEGIO?

Et interrogabat eos Jesus de nomine, non quia ignoraret, sed ut multitudo daemonum ex confessione eorum appareret, et magis credibile esset quod tot daemones in duobus hominibus fuissent, et ut confessa peste, virtus curantis gratior emicaret.

Unde dixerunt: *Legio mihi nomen est, quia multi sumus;* Legio autem proprie dicitur numerus determinatus armorum in exercitu, et continet sex millia sexcentos sexaginta sex, et inde dicitur Legio in daemonibus, quia militant contra nos, et quia etsi non possunt hominibus nocere in persona, saltem appetunt eis nocere in substantia: ideo *rogabant Jesum* si eos ejiceret, ne se expelleret extra regionem, id est, habitationem hominum, vel *in abyssum* et in infernum; locus enim inferni debetur daemonibus, permittuntur tamen inter homines habitare usque ad iudicium, ut gloriosior sit victoria electorum in superatione daemonum tentantium; sed mitteret eos in porcos, ut saltem sic in aliquo affligerent homines, quia ubique homines in moestitiam mittere student, et de perditione eorum gaudent.

Ecce daemonum infirmitas, quia nil possunt nisi permissi; si ergo porcis nocere non poterant, nisi permissi, multo minus hominibus factis ad imaginem Dei; oportet igitur Deum solum timere, illos autem contemnere; in quo etiam apparet eorum vilitas, quia ingredi volunt in porcos.

est vengut ans de temps a cruciar-nos?»; que ab tot que-ls diables de present sostinguen penes, però en lo Juhí final los seran augmentades. Hi la deyfica presència del Senyor fort los turmentava, e per turment prenien com no podien noure axí com volien. Hi encara recelaven que-l Senyor no manàs que dins en l'infern tantost los tanquasen. 5

[2. DEL MOTIU PER QUÈ EL DIMONI S'ANOMENAVA LEGIÓ]

Enterrogà lo Senyor al diable quin nom tenia, no perquè ignoràs qui era, mas perquè en la sua resposta ho sabessen los qui presents eren, e fos manifesta la claredat del miracle. 10

Respòs que-l seu nom Legió era, que són sis milia sis-cents sixty e sis. Tant com més eren, tant se mostrà més del Senyor la potència, que egualment li era fàcil lançar-ne hu o molts, per la sua potestat infnida. 15

E perquè l'offici d'ells és tostemps fer mal tant com permet la divina sapiència, pregunen al Senyor que, puix dels hòmens los lança, que permetés que en los porchs entrassen, que un gran ramat allí prop paxien. 20

3-7 *Hi ... tanquasen]* Roís de Corella resumeix el contingut i omet la font de les dos glosses de sant Jeroni i sant Joan Crisòstom en *VC*, 211a, que són l'origen d'aquest fragment. | 7 *los tanquasen]* Tot seguit, quant a *VC*, 211a, s'omet una citació de sant Jeroni que tracta del turment que la sola presència de Jesús provocava en els diables, els quals, com més temps posseïen un home, major resistència plantejaven a la seua expulsió. Així doncs, segons la glossa ludolfina, es deriva que convé rebutjar el pecat de la manera més immediata possible. | 12-13 *Respòs ... sis]* Corella no incorpora l'explicació militar del terme «legió» que sí apareix en *VC*, 211a. Una legió constava de sis mil soldats en època de l'Imperi romà. | 13-16 *Tant ... infnida]* El llettraferit valencià, en aquest fragment, sintetitza el contingut del corresponent en *VC*, 211a i omet una glossa que explica que els diables poden habitar entre els éssers humans fins el dia del Judici final.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. CUR DOMINUS PERMISERIT DAEMONIBUS INGRESSUM IN PORCOS?

Et permisit Dominus concedendo eis petitionem ipsorum, quod patet per sequentem effectum; nam porcorum gregem, qui juxta pascebantur invaserunt, et duo millia in stagno Genezareth, seu Tiberiadis submerserunt; et sic daemones liberati sunt et curati.

Permisit autem hoc Dominus non propter eorum persuasionem, vel ut impiam eorum impleteret voluntatem, sed propter multiplicem causam et utilitatem. Quarum prima est, quia forte homines illius terras peccatis suis illud damnum sibi fieri demeruerant!

Secunda, ut ex eventu et jacturae magnitudine appareat hominibus quam sint crudeles, et {211b} nocentes sibi subditis et obtemperantibus, et quod homines quos magis odiunt plus affligerent, si Deus permitteret et eis liceret.

Unde Chrysostomus: *Et permisit illis* volens furiam quam contra homines habent daemones, omnibus demonstrare, et quod multo pejora vellent hominibus infligere, si possent, virtute non impediti divina; et quia in hominibus hanc demonstrationem fieri ejus pietas non ferebat, ipsos in porcos intrare permisit, ut illis virtus et furor daemonum videatur.

Tertia, secundum Chrysostomum, ut addiscant omnes, quoniam neque adversus porcos audent vel possunt, nisi Deus concesserit vel permiserit.

Quarta, propter salutem hominum, ut inde hominibus salutis occasio praeberetur, et ut homines regionis illius discerent Dei virtutem, et in ejus venirent cognitionem; hujus enim occasione *pastores fugerunt et haec omnia hominibus in civitatem et in villas nuntiaverunt.*

Quinta, propter dignitatem homini ostendendam, scilicet quanto dignior sit homo bestiis, cum propter salutem duorum hominum perire permisit Deus duo millia porcorum; multum ergo peccant, qui hominem perdere, vel mutilare non formidant.

Sexta, ad contumeliam daemonum; quia porcus animal est immundum. Elegerunt enim intrare in porcos, quia hoc magis sibi permitti putabant, et hoc magis congruebat; porci enim propter immunditiam, et serpentes propter astutiam, magis eis competunt. Unde Remigius: Ideo autem non petierunt mitti in homines; quia illum cujus virtute torquebantur

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DE PER QUÈ EL SENYOR VA PERMETRE ALS DIMONIS POSSEIR ELS PORCS]

Permés la divina bondat lo que demanaven hi entraren en los porchs en nombre dos milia, que a la riba del stany staven hi en l'aygua tots los negaren.

Hon se mostra que res no poden sinó tant com lo Senyor los atorgua, que en los porchs entrar no podien 5 ni-ls podien noure, sinó del Senyor obtesa licència. Quant menys poden noure a l'home, en lo qual la ymatge de Déu stà sculpida! Y per ço devem menysprear los diables e sol a Déu tembre.

Permés lo Senyor que-ls porchs se perdesen, pri- 10 {13c} merament, perquè-ls hòmens de qui eren merexien que-ls vingués aquella pèrdua.

Segonament, perquè vesen los hòmens la inmundícia e crueldat diabòlica, que foren contents entrar en los porchs perquè-ls poguesen perdre, què 15 farien en los hòmens si Déus ho permetia.

Terçament, perquè aprenguem que-ls diables res no poden, si no u permet la divina sapiència.

Quartament, perquè-ls hòmens de aquella regió de creure en lo Senyor aprenguessen, que fogiren los 20 pastors e denunciaren a la ciutat de Gèsera tot lo que vist e hoït havien.

Quintament, per mostrar la dignitat humana, que permés lo Senyor que per salvar dos hòmens dos milia porchs perisen. 25

Sisenament, per menyspreu dels diables, que entrar en los porchs, animals inmundes, demanaren. Lo porch hi la serp és pròpia posada diabòlica; lo porch per la inmundícia, la serp per lo frau hi astúcia. Diu sant Remigi: «No demanaren entrar en altres hòmens, 30 que miraven en forma humana aquell que-ls manava;

4-9 Hon ... tembre] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 211a. | 16 ho permetia] Tot seguit, respecte VC, 211b, s'omet una citació de sant Joan Crisòstom en què es comenta el fet que Jesús, en llançar els diables als porcs, volia que els seus deixebles veieren la força i el poder dels dimonis sobre qualsevol criatura. | 17-18 Terçament ... sapiència] Aquesta raó per la qual Crist llança els diables als porcs s'atribueix, segons VC, 211b, a sant Joan Crisòstom; Corella, com s'observa, n'omet l'autoria.

6. DELS DOS ENDEMONIATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

humanam speciem gestare videbant, nec petierunt ut in pecora mitterentur, quia velut munda animalia in templo Dei offerebantur. Petierunt autem ut in porcos mitterentur, quia nullum animal immundius est porco, et daemones semper in spurcitiis delectantur.

Septima, propter mysterium, nam porci qui non habent ad coelum faciem, sed ad terram, et in luto jacere delectantur, significant illos qui Deum prae oculis non habent, sed vitiis sordidantur; et hi in potestatem daemonum traduntur et in infernum cum eis finaliter demerguntur, et nunc suffocati in aquis et voluptatibus hujus mundi, tunc suffocabuntur in abyssis et puteis inferni.

Unde Glossa: Nisi quis more porci vixerit, diabolus potestatem in eo non habebit, nisi forte ad probandum, non ad perdendum. Unde Augustinus: Certi mysterii gratia, et certa dispensatione dimisit daemones in porcos, ut ostenderet diabolium in eis dominari qui vitam porcorum gerunt.

Ubi secundum Ambrosium, clementiam Domini debemus advertere; non nullum prius ipse condemnat, sed unusquisque ipse sibi auctor est poenae. Timeant ergo libidinosi, gastrimargi, qui immundi in sordibus luxuriae et voluptatum vivunt, ne in potestatem diaboli etiam viventes, Domino jubente vel permittente, tradantur et postea cum eo in infernum demergantur.

[9]

Patet autem ex hoc quam detestabilis sit libido, gastrimargia, sicut et superbia; non enim legitur diabolium in aliquod animalis organum intrasse praeterquam porci, serpentis, et hominis.

Ubi Chrysostomus: Cum porcini homines sunt, facile capi possunt ab actionibus. Porcini sunt homines avide comedentes per gulam, pingues per luxuriam, in luto jacentes per accidiara, in terra fodientes per avaritiam, spumantes per iracundiam.

[9] Dicitur etiam quod daemones nobiliores peccata detestantur vilia, quamto magis homo debet detestari ea?

ni altres animals mundes demanaren, perquè en lo temple se offerien en sacrificis. Los porchs volgueren, que és animal sobre tots imunde, hi los diables en sutzietats e inmundícies tostemps se deliten de aquell delit que ells atényer poden.»

Setenament, per gran misteri que-ls porchs que al cel no alcen la cara, mas tostemps en terra miren e cavén. Aquells signifiquen qui a Déu nunca miren ni en les coses celestials pensen, mas en los vicis se bolquen. Hi axí, sítzeus e inmundes, permet la divina justícia que-ls dimonis los possehexen hi finalment en lo stany de foch de infern los neguen.

Diu la Glossa: «Tenen potestat los diables en aquells qui dels porchs la vida porten.» Diu sant Agostí: «Per gran misteri permés que dins {13d} los porchs los demonis entrasen, per mostrar que en aquells lo diable té senyoria, que-n vida de porchs viven.»

Diu sant Ambròs: «La clemència del Senyor devem atendre, que no condampna algú que primer la sua vida no-l condampne, mas cascú és actor de la sua pena. Agen, donchs, temor los qui en la sutzietat de la gola e de la carn se bolquen, que en potestat dels diables no vinguen hi en lo infern ab ells eternament penen.»

Clarament se mostra quant és gran lo peccat de luxúria hi de gola; no legim que sien entrats los diables sinó en serpent, qui té la gola tan ampla que majors animals que no és ella per la sua gola passen, hi en los porchs, pudents e sítzeus, hi en los hòmens.

Diu sant Crisòstom: «Fàcilment se prenen los hòmens qui en les condicions als porchs semblen. Hi són aquells qui golosament mengen, gitats en lo fanch per accídia, bolcant-se en los fems per luxúria, cavant la terra per avarícia, gronyint tostemps per ira.»

Hi alguns dien que-ls diables qui són de alta natural condició més que-ls altres, los vils e sítzeus peccats abominen; quant més detestar e abominar los deven los hòmens!

25 legim] legin. | 28 sítzeus] sutzens.

12 lo stany de foch de infern] Notem la imatge elaborada per Corella a partir de VC, 211b: «in abyssis et puteis inferni», és a dir, «en els abismes i pous de l'infern.» | 13-14 Tenen ... porten] En aquest fragment, s'ha sintetitzat el contingut respecte el que diu la Glossa en VC, 211b: «Nisi quis more porci vixerit, diabolus potestatem in eo non habebit, nisi forte ad probandum, non ad perdendum», és a dir, «Si no vius com viu un porc, el diable no tindrà potestat sobre tu; si no és per a provar-te, per a perdre't.» | 21-23 Agen ... penen] Notem la presència de diferents hipèrbatons en aquest fragment, propis del text corresponent en VC, 211b. | 23 eternament penen] A continuació, quant a VC, 211b, s'omet una glossa sobre l'avertiment dels diables «nobles» vers els pecats més vils, que es reubica unes línies més avall (Veg. nota p. 241,34.) | 26-27 qui ... passen] Aquest fragment explicatiu sobre l'amplitud de la gola de les serps no apareix en VC, 211b. Ha estat, doncs, incorporat per Corella. | 33 gronyint] Rondinar, queixar-se en veu baixa o entre les dents. Amb aquesta acceptació apareix a l'*Espill* (Peirats, 2010, v. 2263): «Gronyint flastoma.» En aquest cas, Corella parteix del text llatí de VC, 211b: «spumantes per iracundiam», és a dir, «trauen escuma per la ira.» | 34-37 Hi ... hòmens] Aquest fragment, en VC, 211b, es troba integrat en la glossa de sant Ambròs que hi ha unes línies més amunt en aquest subcapítol. El canvi d'ordre servirà per cloure l'exegesi de manera emfàtica i proposar noves interpretacions pel que fa a aquest episodi evangèlic (Veg. nota p. 241,34.) | 34-35 que-ls diables, qui són de alta natural condició] Aquesta qualitat superior dels diables —«daemones nobiliores», és a dir, «els diables més nobles» en VC, 211b—, ha de ser entesa en el sentit que foren creats per Déu per mostrar els pecats i evitar-los. Com s'observa, Corella fa servir la doble adjectivació, «alta natural», per referir-se al terme «nobiliores».

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. CONTRA DETRACTORES

Per porcos etiam significantur detractores, et referendarii, {212a} qui pascuntur de faecibus et immunditiis aliorum tanquam porci, referentes quae vident vel audiunt, rodunt vitam eorum; quos etiam daemones intrant et demergunt in infernum. Erubescere, miser, de hoc detestabili officio pacis turbamento, et discordiae seminario, et insuper time de animas periculo; quia diabolus in te potestatem, accipit, quando te ad hoc officium perduxit, et qui nunc te suffocavit in hoc vitio, postea te suffocabit in inferno. Timeat etiam et caveat auditor ne talibus consentiendo, et aures praebendo eis similis fiat; quia sicut super linguam detractoris, sic super aures auditoris diabolus sedet, et si non esset auditor, non esset detractor.

Unde Glossa super illud: *Ventus Aquilo dissipat pluvias, et facies tristes linguam detrahentem*, sic dicit: Si hilari vultu detractorem audieris, tu illi das fomitem detrahendi; si vero tristi, discit non libenter dicere quod didicerit non libenter audiri. Aufer, Domine, opprobrium talium hominum pestiferorum, a religione servorum tuorum.

5. QUID PER DAEMONIACUM MYSTICE SIGNIFICETUR?

Mystice per daemonicum significatur diabolus, qui in monumentis et montibus, id est, in foedis et superbis habitat hominibus. Nomen ejus *Legio* dicitur, quia multis in malum associatur, ejus autem ejectio per Christum, significavit daemonum multitudinem devincendam per ipsum. *Legio* quoque ab hominibus pulsa porcos ingreditur, quia daemones ab illis qui ad vitam aeternam praedestinati sunt, per gratiam ejecti, male viventibus, et terrenis intendentibus dominantur; quod tamen non faciunt nisi Jesus concedat, quia nec malos tentare possunt, nisi potentia divina permittat. Grex vero porcorum a Legione in mare projicitur, dum

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. CONTRA ELS DETRACTORS]

Podem encara per los porchs entendre los detractors, hi reportadors de paraules, qui's pexen del fanch e de les inmundícies dels altres, referint los mals que veen hi ohen, foçant davall terra per traure e rosegar les rahels de les herbes, cercant los vicis amagats dels altres; hi de aquells se pexen. Ages, donchs, vergonya, o miserable home, que no caygues en tal vici sobre tots altres contrari al pacífich stament de la santa religió cristiana. Guarden-se encara los qui u scolten, hi les orelles hi abandonen; que no sien fets tals com aquells qui u parlen, que axí stà lo diable e reposa en les orelles de aquells {14a} qui u ohen, com en la lengua de aquells qui u parlen.

Diu sant Agustí: «Si ab alegra vista scoltes aquells qui les noves reporta hi dels altres malparla, tu li dones lenya ab què lo foch encenga. Si no'l scoltes, hi que no't plau lo que diu, senyales, de callar aprén; puy mira que les sues paraules ab plaer no les scolten e axí calla, puy veu que no l'ohen». O!, piadós Senyor, leva aquest opprobri de aquests pestilents hòmens de la companyia de aquells qui a tu servexen.

14-19 Diu ... l'ohen Aquest fragment en VC, 212a s'atribueix a la Glossa, no a sant Agustí d'Hipona com apareix en el *Cartoixà*. A banda, respecte el text corresponent de l'obra de Ludolf de Saxònia, s'ha omès el verset de Pr 25, 23: «*Ventus Aquilo dissipat pluvias, et faciet tristes linguam detrahentem*», això és «El vent del nord porta pluja; criticar d'amagat, males cares.»; omissió que s'explica perquè Corella ha incorporat l'enunciat que va de «Si ab alegra vista scoltes» fins «ab què lo foch encenga», que té ja un caràcter proverbial i aporta la imatge del foc i la llenya que fonamenta el seu sentit figurat i exemplificador, en substitució del fragment esmentat. | 21 *tu servexen*] Tot seguit, s'ha omès un extens fragment (VC, 212a) sobre el sentit espiritual o místic de l'endimoniat, al qual s'anomena Legió pel fet que representa els múltiples pecats que assetgen els homes i que Crist és capaç de vèncer, tal com es demostra en el passatge evangèlic del present capítol. L'omissió d'aquest text afecta la pràctica totalitat del subcapítol que, segons la nostra edició, hauria de correspondre amb el número 5 i que, en part hem integrat al subcapítol 4, tal com s'explica també a la nota de la p. 243,1-3.

6. DELS DOS ENDEMONIATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

per daemones malorum universitas ad infernalem amaritudinem perducitur.

Non repugnat autem quod Matthaeus de duobus daemoniatis, Marcus vero et Lucas de uno loquuntur; sed secundum Augustinum, intelligas unum eorum fuisse personae alicujus clarioris et famosioris. Vel secundum Chrysostomum, aevioris et insanias majoris, pro quo illa regio maxime dolebat; quod volentes significare duo Evangelistae, solum unum commemorandum judicaverunt, de quo facti hujus fama latius praeclariusque flagraverat.

6. CHRISTUS A REGIONE GERASENONRUM DISSCEDIT

Illi autem homines de civitate exeuntes, venerunt ad Jesum.

Ubi Titus: Illos autem ad Salvatorem duxit damnati necessitas, frequenter enim Deus homines damnat in rebus possessis, et confert beneficium animabus.

Et homines Jesum ac facta videntes, conscii fragilitatis suae velut adhuc infirmi, et praesentia Domini indigni rogabant illum ex humilitate, ut a finibus eorum discederet, quia timore magno admirationis et reverentiae tenebantur. Reputabant enim se indignos tanto doctore et ejus conversatione, sicut Centurio reputabat se indignum tanto hospite, et sicut Petrus fragilitatis suae memor ait: *Exi a me, quia homo peccator sum, Domine*. Vel forte isti Geraseni ex peccatis suis territi timebant offendere praesentiam Christi, et per consequens incurrere poenam majorem praecedenti, et per eum amplius quam in amissione porcorum damnificari, sicut Oza tangens arcam Dei.

Ipsae autem ascendit navem, ut infirmos desereret, quibus oneri suam praesentiam esse videbat.

Ubi Chrysostomus: Atiende autem Christi humilitatem, postquam enim collatis a se talibus beneficiis emittebant eum, non obstat, sed discedit; et eos qui seipsos indignos sua doctrina promulgaverant,

Sant Matheu diu que dos endemoniats eren. Sanct March e sant Luch de hu scriven, qui era presona més famosa o més cruel hi més vexat del diable.

[5. COM CRIST S'ALLUNYÀ DE LA REGIÓ DE GÈRASA]

Los de la ciutat al Senyor vengueren, per lo que-ls pastors dels porchs testificaren. 5

Diu sant Agostí: «Moltes vegades lo Senyor algun dan permet e procura en los béns, en lo cors o en la fama per la salut de la ànima.»

E conextent los de la ciutat que peccadors eren, reputant-se de la presència del Salvador indignes, per humilitat lo pregaren se partis dels seus tèrmens, que meravellats hi ab gran themor de les sues obres, no stimaven fossen dignes de la sua presència, axí com Centurió, qui dix «Senyor, no só digne que dins lo meu cubert entres», hi sant Pere en lo principi de la sua conversió, dix «Vés-te'n, Senyor, de la mia barca que yo só peccador home.» Coneixien los seus pecats aquests hòmens, hi spantats temien la presència del Senyor offendre hi encórrer major pena de aquella que en la pèrdua dels porchs havien sentida, axí com lo sacerdot Oza, quant tocà l'arca com los bous entropeçaren. 15 20

Pujà lo Senyor en la naveta hi dexà aquests, que-ls veyà que no eren disposts per a la sua doctrina.

Diu sant Crisòstom: «Atén la humilitat del Senyor, com no y atura; puys no-l volen, va-se'n; però sens 25

1-3 Sant ... diable] En el *Cartoixà*, només trobem aquestes breus línies en relació al fragment llatí del subcapítol que hauria de ser el 5, segons la nostra edició. El contingut d'aquest, per tant, no s'ha incorporat tret del passatge esmentat. El subcapítol s'intitulava «*Quid per daemoniacumi mystice significetur?*», «Del sentit místic dels endimoniatos»; com que el contingut del *Segon* no coincidia amb el que proposava el subcapítol llatí hem decidit integrar a l'anterior aquestes referències als evangelis de Mateu, Marc i Lluc. Per altra part, pel que fa al contingut d'aquestes referències als evangelistes, tal com apareix en *VC*, 212a, el fet que aquests parlen d'un o de dos endimoniatos s'explica perquè volien destacar tant la fama d'aquest succés en la regió, com la potència dels dimonis i la seua crueltat sobre el personatge evangèlic. | 2-3 qui era presona més famosa] Corella omet que aquest breu fragment s'atribueix en *VC*, 212a a sant Agustí d'Hipona. D'altra banda, l'integra en el que afirmen els evangelis esmentats, quan en el text ludolfí apareixia a continuació d'aquestes referències. | 3 o més cruel hi més vexat del diable] Tal com ha ocorregut amb les paraules immediatament prèvies i expliquem en la nota anterior, l'autor valencià no assenyala que aquest fragment s'atribueix en *VC*, 212a a sant Joan Crisòstom. | 6-8 Diu ... ànima] Corella apropia falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona, atribució que en *VC*, 212a es fa a Tit de Bostra. Aquest bisbe siríà (segle iv) arriba a la patristica medieval occidental a través d'algunes lliçons que transcriu sant Jeroni en el seu *De viris illustribus*. No és probable que Corella o els seus lectors conegueren aquest autor, i per això opta per atribuir falsament aquest passatge a sant Agustí d'Hipona. Un exemple d'açò mateix és que també en el *Terç* l'autor valencià, davant una altra citació de Tit de Bostra, realitza de nou una falsa atribució, en aquest cas a sant Joan Crisòstom. | 20-21 axí ... entropeçaren] Aquest fragment, que ja apareix en el text llatí amb què es correspon, es refereix al passatge bíblic recollit a 2Sa 6, 6-7: «En arribar a l'era de Nacon, hi hagué un moment que els bous van fer decantar l'arca de Déu, i Uzà va posar-hi la mà al damunt per sostenir-la. Però el Senyor va indignar-se contra Uzà: Déu el va abatre allà mateix pel seu atreviment. Uzà va caure mort al costat de l'arca de Déu.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

dereliquit, dans eis doctores {212b} liberatos a daemonibus, et porcorum pastores.

7. DAEMONICUS INTER DISCIPULOS NON ADMISSUS, IN SUA PATRIA PRAEDICATOR EFFICITUR

Cumque Jesus navem ascenderet, rogabat illum, ex devotione, sanatus ut cum eo esset, quia gratus de beneficio sibi collato eum sequi volebat. Jesus autem non admisit, id est non recepit eum ad discipulatum, propter praecedentis passionis horrorem, et ne adscriberetur daemone, quod iste faceret si discipulus Christi esset.

Ex hoc loco accipitur, et consuetum est in Ecclesia, quod daemoniaci et furiosi post curationem non promoventur ad Ecclesiastica officia; sed Dominus eum quem curaverat secum ducere noluit, ut jactantiae causam vitare doceret, et propter fructum praedicationis ipsum ad suos remissit, ut per eum aliis procuraretur salus, et infidelibus esset exemplo ipse sanatus. Unde eum a sua sequela simpliciter non repellit, sed ipsum praedicatorum magnalium divinorum constituit dicens: *Vade in domum tuam, ad tuos quibus ex officio charitatis plus teneris, et annuntia illis quanta tibi Dominus fecit*, et tui misertus sit, sanans te in anima et in corpore.

Unde Theophilus: Vide Salvatoris humilitatem, non dixit denuntia omnia quae feci tibi, sed, *omnia quae fecit tibi Dominus*; sic tu eum bonum aliquod operaris, non tibi, sed Deo attribuas.

Unde et Chrysostomus: Licet autem aliis sanatis praecepit nemini dicere, convenienter tamen huic praecepit quod annuntiet, quoniam omnis regio daemonibus detenta sine Deo manebat.

Unde etiam Augustinus: Quod autem ille sanatus cupit jam esse eum Christo, et dicitur ei: *vade in domum tuam, et narra quanta tibi fecit Deus*, sic intelligitur, ut quisque intelligat post remissionem peccatorum redeundum sibi esse in conscientiam bonam, sicut in domum, et serviendum Evangelio propter aliorum salutem, ut deinde eum Christo requiescat. Nedom praepere vult jam esse eum Christo, negligat praedicationis mysterium, fraternae redemptioni accommodatum.

SEGON DEL CARTOIXÀ

doctors no-ls {14b} dexa, qui són los pastors hi aquells qui havia delliurat dels diables.»

[6. COM L'ENDIMONIAT NO FOU ADMÉS ENTRE ELS DEIXEBLES I ESDEVIQUÉ PREDICADOR EN LA SEUA TERRA]

E pujant lo Senyor en la barqua, pregava'l aquell principal qui romania delliure que fos son dexeble hi anàs en la sua companyia. Essent grat de tan gran 5 benefici, no volia del Senyor partir-se'n. No u permès lo Senyor ni-l volgué rebre per familiar dexeble, per horror de la precedent malaltia hi que no atribuïsen al diable los miracles que, essent dexeble del Senyor, faria.

Hi de aquest ha pres exemple la santa Sgleya, que 10 aquells qui han tengut tal malaltia no sien promoguts a sacerdotals officis. No volgué lo Senyor portar ab si aquell qui guarit havia, per donar exemple de squivar vanaglòria, hi perquè romangués en aquella regió per a pricar als altres, hi que per la sua salut procuràs salut als 15 qui l'ohirien. No-l lançà de la sua companyia lo Senyor benigne, perquè-l lançàs de la sua amor e gràcia, mas constituí'l pricador del seu evangeli, dient-li: «Vés a la tua casa, vés als ciutadans de la ciutat tua, als quals est tengut més que als altres, hi denuncia'ls quant són 20 grans coses les que-l Senyor en tu ha obrades per la sua misericòrdia, delliuran-te de tan cruel diable, guarín-te lo cors e l'ànima.»

Diu Theòfil: «Mira del Senyor humils paraules. No li diu: “Vés, denuncia lo que yo he fet”, mas, “lo que 25 ha fet lo Senyor”; axí tu, si alguna cosa bona obres, al Senyor ho deus atribuir, qui u acaba, hi que tu ho comences ell ho inspira.»

Diu sant Crisòstom: «Ab tot que-l Senyor humil e benigne manàs als altres qui guaria que no u diguesen, 30 aquest vol que u denuncie, perquè los de aquella regió, que per infidelitat era per los diables possehida, per la sua pricació fos delliure.»

Diu sant Agostí: «Gran exemple tenim en la present ystòria de treba- {14c} llar per la salut de nostres 35 prohimes. Delliure aquest del diable, ab lo Senyor reposar e contemplar en ell volia, però lo Senyor li manà e que denuncie lo miracle e la salut sua, perquè sia medecina per als altres. E per ço, algú no-s deu retraure en contemplació solitària, si pot aprofitar als 40 prohimes a temps que u han necessari; axí com aquests qui per infidelitat los diables los possehien.»

34-42 Gran ... possehien] Roís de Corella, respecte VC, 212b, tradueix aquest passatge de manera bastant lliure, tot fent referència al proïsme i amb la imatge de la «medecina» espiritual que suposaria la prèdica.

6. DELS DOS ENDEMONIATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et Gregorius: Cum enim quantumlibet parum de divina cogitatione perceperimus, redire jam ad humana nolumus, quietem contemplationis quaerentes; sed Dominus praecepit ut mens prius exsudet in opere, et postmodum refici debeat per contemplationem.

Et abiit, non mente, sed corpore separatus a Domino, *et coepit predicare in Decapoli*, id est, in regione decem civitatum, quanta sibi fecisset Jesus magnalia; et omnes mirabantur, et per eum ad fidem aedificabantur. *Ecce mutatio dexteræ Excelsi*, quia ex infideli et daemoniaco factus est praedicator fidelis et devotus operante Domino; et vere fidelis, quia ad gloriam Dei, et ad utilitatem proximi effectus est talis.

Quod vero hic dicitur de uno, intelligendum est etiam de alio qui erat cum eo, quia ambo volentes Christum sequi ad suos missi sunt, et ambo salutem sibi factam et magnalia Dei praedicaverunt; hoc quoque exemplo docetur quemquam suo proximo salutem sibi factam praedicare, et a diabolo se liberatum esse verbis, et operibus bonis demonstrare, et alios ad eandem salutem percipiendam vocare. Studeamus ergo et nos si nondum liberati sumus a diabolo liberari, et si jam nos liberatos esse cognoscimus, salutem aliis praedicemus, quam nos obtinuisse gaudemus, memores quod scriptum est: *Qui audit, dicat: Veni*. Sed multi hoc exemplum minime sequuntur; et de his quae ad corpora pertinent circa amicos suos solliciti sunt et inquirunt, sed de his quae ad salutem animarum pertinent sollicitudinem nullam gerunt.

Diu sancti Gregori: «Enganen-se alguns hi a l'oci contemplació nomenen, als quals mana lo Senyor que vagen e treballen.»

Anà-se'n, donchs, corporalment obehint lo Senyor, anà-se'n corporalment, no de pensa, e pricà en aquella 5 regió que Decàpolis, que vol dir deu ciutats, se nomena, que staven en aquella planícia situades. Pricava e denunciava los miracles del Senyor e lo que en ell obrat havia. O gran mutació feta per la divina misericòrdia! Lo qui era possehit per lo diable prica e 10 denuncia com a fel servent del Senyor les sues maravellores obres, a glòria e honor de la majestat divina e utilitat dels prohismes.

Lo que diem de aquest devem entendre de l'altre, que dos eren hi al Senyor seguir volien hi per 15 manament del Senyor pricaren. Treballem, donchs, nosaltres que siam delliures de nostres pecats e culpes, e la nostra salut denunciem als altres en laor del Senyor hi bon exemple, perquè los qui u ogen, a ell se convertexquen. Diu lo psalmista: «Mostraré, Senyor, als 20 inichs les tuas carreres e convertir-se-han a tu los impiadosos.» E de present praticam lo contrari, que de les coses corporals e temporals dels amichs tenim cura, y oblidam-nos la salut de les ànimes.

ORATIO

Domine Jesu Christe, amator hominum benignissime, supplico lacrymabiliter bonitati tuae, libera me ab omnibus peccatorum sordibus, et

ORACIÓ

Senyor Jesús, benigníssim amador dels hòmens, ab lamentables {14d} làgremes la tua bondat suplique, que de les inmundícies de mos pecats me laves, hi dels

22 praticam] pratican.

1-3 *Diu ... treballen*] Corella elabora una síntesi del passatge atribuït a sant Gregori de Nissa en VC, 212b, amb una certa elegància. Notem la reducció produïda en la forma però no en el missatge que es dedueix de la comparació respecte el text de Ludolf de Saxònia: «Cum enim quantumlibet parum de divina cogitatione perceperimus, redire jam ad humana nolumus, quietem contemplationis quaerentes; sed Dominus praecepit ut mens prius exsudet in opere, et postmodum refici debeat per contemplationem»; això és: «Quan hem rebut part del pensament diví, no volem tornar a les coses mundanes, tot buscant el descans de la contemplació; però el Senyor demanà que la ment treballés primer en obres per després adilitar-se en la contemplació.» | 9-10 *O gran mutació feta per la divina misericòrdia! Psalteri* (Sl 76, 11): «E diguí: Ara he començat a conèixer que aquesta és la mutació de la mà dreta de Déu excels» (Martos 2013: 251). Notem com el salm del *Cartoixà* ha estat emprat per Corella per intensificar el to de l'exegesi arran de l'episodi evangèlic, cosa que no resultava d'aquesta manera en la glossa ludolfina. En aquest cas, s'ha conservat el terme «mutació», que ja es trobava en el salm de la *Vulgata*: «Et dixi nunc coepi haec mutatio dexteræ Excelsi.» (Sl 76, 11.), per construir aquest salm amb voluntat exclamativa, que hem de relacionar amb una possible lectura en veu alta. En l'oració que tanca aquest mateix capítol també es fa servir, ara de manera més literal, el salm referit. Veg. nota p. 246,5. | 20-22 *Mostraré ... impiadosos*] *Psalteri* (Sl 50, 15): «Mostraré als peccadors les tuas carreres, hi ells convertir se han a tu» (Martos 2013: 217). En aquest cas, observem que l'autor valencià ha optat per la literalitat respecte el salm llatí, sobretot perquè ha mantingut els termes amb què referir-se als peccadors: «Docebo iniquos vias tuas et impij ad te convertentur.», és a dir, «Ensenyaré els teus camins als peccadors i tornaran a tu els qui t'han abandonat.» En un altre ordre de coses, aquest salm no es troba en VC, 212b, aspecte que ens porta a pensar que a Corella li semblara adient per cloure el capítol i, tot recordant-lo de memòria, l'incloués en el *Cartoixà*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

daemonum infestationibus, meque ab eis liberatum usque in finem misericorditer custodi illaesum: ut ad tuam gloriam et proximorum utilitatem valeam verbis narrare, et operibus demonstrare, quanta magnolia feceris animae meae per tuam gratiam liberate, quatenus cognoscentes ceteri, quia *haec mutatio dexterarum Excelsi*, omnes meo exemplo provocentur, et te miserante, ad meliora convertantur. Amen.

{213A} CAPUT XLVIII. DE CURATIONE PARALYTICI PER TECTUM DIMISSI

I. CUR CAPHARNAUM CIVITAS DOMINI DICTA FUERIT?

Et tunc Dominus Jesus ascendit in naviculam, ut de terra Gerasenorum rediret in Galilaeam, unde illuc iverat. Secundum Chrysostomum, navigio transierat qui poterat pede pertransire; non semper enim voluit potentiam ostendere in mirabilibus, ne Incarnationis noceret mysterio. At contra, homines hujus mundi si ullam habent potentiam, semper volunt ea uti magis quam veritate justitiae. Ideo etiam vehiculo navis transire voluit, ut nos doceret navi et suffragio poenitentiae uti in mari seculi hujus, ut in civitatem coelestem perveniamus; haec enim navis poenitentiae in civitatem coelestem deducit.

Ideo sequitur: *Et venit in civitatem suam*, scilicet Capharnaum, in qua frequentius conversari solebat et miracula operari.

Secundum eundem Chrysostomum, *civitatem suam* hic dicit Capharnaum, quam, non nascendo, sed miraculis illustrando *suam* ipse fecerat. Alia quidem eum extulit, id est, extra in lucem duxit, ut Bethlehem; alia autem nutrit, ut Nazareth; alia autem diu inhabitantem habuit, ut Capharnaum. Hanc enim civitatem magis frequentavit conversatione, et in miraculorum operatione, quia secundum Augustinum, erat quasi metropolis et insignior civitas Galilaese, ubi plurimorum concursu fides et doctrina ejus clarius pateret, et miraculis confirmata ad multos salubriter perveniret;

vel quia, ut supra dictum est, Capharnaum interpretatur *villa pulchritudinis*, et *pinguedinis*, et

SEGON DEL CARTOIXÀ

insults diabòlichs la tua misericòrdia me guarde, que no·m puguen noure: perquè a glòria tua hi a utilitat del prohisme, ab paraules e obres, mostrar puga les grans coses que per la tua gràcia en mi has fetes, delliurant del diable la mia cativa ànima, perquè·ls altres la mutació de la tua excelsa mà drete en mi, peccador miserable, coneguen, e per la tua misericòrdia smenant la vida a tu, font de pietat, vinguen. Amén.

DE LA CURACIÓ DEL PARALITICH QUI PER LO TERRAT LO POSAREN. CAPÍTOL VII

[I. DEL MOTIU PER QUÈ CAFARNAÛM S'ANOMENÀ LA CIUTAT DEL SENYOR]

Pujà lo Senyor en la naveta e partí's de la regió de Jèrasa per tornar a la Galilea, d'on partit era. «Navegava lo benigne Senyor», diu sant Crisòstom, «tenint poder ab los peus exuts passejar sobre les aygües, mas no volia tostemp mostrar de la sua divinitat la potència, perquè lo misteri de la incarnació poguesen creure. Per lo contrari, los mundanals hòmens tenen estudi de mostrar la mundana miserable potència ans que usar de veritat de justícia. Volgué encara lo Senyor passar ab naveta, perquè nosaltres aprengam passar la mar de aquest setgle en la naveta de penitència, hi axí aribar a la sua ciutat superna.»

E per ço diu lo evangeli que vench lo Senyor en la ciutat sua, qui era Cafarnaüm, en la qual molt sovint conversava, pricava hi feya miracles.

Diu sanct Crisòstom: «La ciutat que ací lo evangelista nomena "sua" era Cafarnaüm, la qual no perquè·l Senyor fos nat en ella mas, il·lustrant·la de la sua doctrina e dels miracles, l'avia feta sua. En Betlem naxqué; crià's en Natzaret; conversà molt en Cafarnaüm.» Era la principal ciutat de Galilea, hi axí los seus miracles e doctrina a molts aprofitar podien.

És enterpretada Cafarnaüm «ciutat de consolació, de grasea e de bellea», que a molts de pecar ocasió porten, e per ço, per a convertir-se, la doctrina e

5-7 perquè·ls ... coneguen] *Psalteri* (Sl 76, 11): «E digui: ¶Ara he començat a conèixer que aquesta és la mutació de la mà drete de Déu excels» (Martos 2013: 251). Aquest verset del salm ja ha aparegut en aquest mateix capítol, amb canvis en la forma, com expliquem en nota p. 245,9. | 8 font de pietat] Aquest epítet amb què es qualifica a Déu no apareix en VC, 213ab. Corella el torna a fer servir, també per referir-se a Crist, en el *Segon* en la pàgina 264,16-17. I en la resta de volums del *Cartoixà*, en nombroses ocasions. | 18-20 los ... potència] Notem l'ús repetitiu dels termes «mundanals» i «mundana», que serveixen per incidir en la condició terrenal dels éssers humans, aspecte que només s'apuntava en VC, 213a: «homines huius mundi», és a dir, «els homes d'aquest món.» | 26 Era ... podien] Aquesta explicació de tipus històric sobre la importància de la ciutat de Cafarnaüm s'atribueix en VC, 213a a sant Agustí d'Hipona, la referència del qual no ha estat incorporada per Corella.

7. DE LA CURACIÓ DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

consolationis, quae sunt occasio peccandi multis, ideo ad sui conversionem pluribus indigebat miraculis; vel sicut metropolim regionis alicujus civitatem nostram dicimus, existentes tamen de civitate subjecta illi: ita et Capharnaum metropolis Nazareth Galilaeae, sita inter Nazareth et stagnum, dicitur civitas Domini, in Nazareth concepti et nutriti.

2. OFFERTUR CHRISTO PARALYTICUS, CUIUS PECCATA DIMITTIT PRIUSQUAM EUM SANET

Et cum in domo doceret turbas, viri quatuor portantes in lecto paralyticum, invenientesque multitudine januam obturatam, et non valentes introire per eam, et illum inferre prae turba, ascenderunt supra tectum, et nudantes illud, per tequias, submiserunt illum cum lecto in medium ante Jesum; et hoc fuit signum magnum fidei ipsorum.

Unde post fidem eorum ostendit Dominus divinae potestatis actum, et super animam, et super corpus ipsum. Et hoc tripliciter; primo, in remissione criminis; secundo, in cognitione cogitationis, et haec duo pertinent ad animam; tertio, in subita curatione aegritudinis corporalis.

Nam *videns Jesus fidem illorum*, scilicet offerentium, et etiam paralytici oblatis; non enim se portari, et per tectum submitti sustinisset, nisi curationis fidem habuisset, dimisit ei peccata, dicens: *Confide, fili, remittuntur tibi peccata* {213b} *tua*, et non dicit remitto sed *remittuntur*, causa humilitatis et pietatis insinuandae. Ex hoc patet, quod fides paralytici aderat; quia licet sanitas corporalis, vel aliquid hujusmodi detur alicui propter fidem alienam, remissio tamen peccatorum non datur alicui adulto sine fide propria, et ideo bene filium vocat, quia jam credebat.

Ubi Hieronymus: O mira humilitas! Despectum et debilem, totisque membrorum compagibus dissolutum filium vocat, quem sacerdotes non dignabantur

miracles del Senyor mester havien. O pot-se dir ciutat sua, perquè el Senyor era concebut e criat en Natzaret e tots stimaven que natural de Natzaret era, qui era una petita vileta prop de Cafarnaüm. Hi aquest és lo comú stil de paraules que los nadius de alguna poca vila de la ciutat principal se nomenen. 5

[2. DEL PARALÍTIC OFERT A CRIST, ELS PECATS DELS QUAL FOREN PERDONATS ABANS DE SANAR]

Hi pricant lo Senyor dins una casa, vengueren quatre qui portaven un paralitich, hi acostaren-se a la porta; e mirant que per la gent no era possible que el paralitich dins la casa posasen, pujaren per una altra casa e descobriren una trapa del terrat de la casa hon lo Senyor pricava, hi ab cordes lo paralitich davant lo Senyor baxaren; que fon vera mostra de la gran fe que ensemps ab lo paralitich portaven. 10

E per ço lo Senyor, satisfent a la fe que tenien, volgué mostrar la sua divina potència en tres actes. Primerament, en dexar los peccats al paralitich; segonament, en la intrínseca conexença de aquells qui murmuraren; terçament, en la súbita curació de la malaltia. Los dos primers han sguart a la ànima, lo terç al cors del paralitich. 20

Mirant lo Senyor la fe de aquests qui l'oferien hi del qui axí offerir se dexava, que si no creguera no u comportara, que axí per lo terrat lo baxasen, remet-li les culpes lo Senyor, e diu-li: «Fill, confia, que los teus peccats te són remesos.» Per humilitat no diu: «Yo-ls te remet», ab tot que ell los hi remetia. En açò, clarament se mostra que la fe del paralitich ab la fe dels qui l'oferien era una; que ab tot que sanitats corporals hi altres semblants gràcies algú per la fe dels altres atényer puga, però remissió de actuals peccats sens pròpia fe no pot algú atényer, e per ço fill lo nomena, que fe tenia. 30

Diu sant Hierònim: «O humilitat admirable! A un despecte, de totes les parts del cors paralitich, gitat, 35

16 actes] actes m. En l'incunabile, l'editor inclou el caràcter ema per a justificar un buit a final de la línia, ja que la següent paraula comença amb un calderó que no hi cabia.

1-6 O ... nomenen] Corella tradueix aquest fragment de VC, 213a d'una manera particular, en el sentit que canvia l'ordre respecte el text llatí per anteposar l'explicació del lloc on Jesús fou criat, a Natzaret, prop de Cafarnaüm, al fet que se'l considerés com que era de Cafarnaüm. Notem, d'altra banda, l'ús dels diminutius en les paraules «petita vileta» per referir-se a Natzaret, que no estan en l'obra de Ludolf de Saxònia, usats ara per aportar proximitat al lector del text. | 7-14 Hi ... portaven] Corella segueix en aquest passatge evangèlic les paraules de Mc 2, 4 i no les de Lc 5, 18 pròpies en VC, 213a, pel fet que es refereix a la descoberta d'una «trapa del terrat», tal com s'explica a l'evangeli de Marc assenyalat, i no a què els portadors del paralitich retiraren «algunes teules», com es diu a Lc 5, 18, des d'on descendir-lo. | 17 Primerament ... paralitich] Sobre la presència del mot «dexar» com a sinònim de «treure» els peccats i, en conseqüència, perdonar-los, veg. nota p. 248,1.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

attingere! Aut certe ideo filium, quia dimittuntur ei peccata sua.

Et ecce quidam de Scribis, id est, legisperitis, *dixerunt intra se*, id est, cogitabant, quia extra dicere propter populum non audebant, verbum enim intrinsecum, est cogitatio mentis: *Hic blasphematur*, id est quod Dei est sibi usurpat.

Est enim blasphemare, Deo injuriam irrogare, quod fit tripliciter: vel cum Deo attribuitur quod ei non convenit; vel ab eo removetur, quod ei convenit; vel cum homo sibi quod proprium est Dei, tribuit, et hoc modo tertio iudicabant eum blasphemare, quia ipsum putabant hominem tantum, et non Deum esse, dimittere autem peccata soli Deo convenit.

Sed Christus convenienter eos redarguit, ostendens se esse Deum dupliciter. Primo, quia respondet eorum cogitationibus, quas cognoscere per certitudinem soli Deo proprium est, dicens: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* imponendo mihi falso blasphemiam, scilicet me non posse peccata dimittere; et quod Dei est, usurpare. Quasi diceret: Quia potestate cogitationes ves tras video, etiam peccata dimittere possum, quia cogitationes sunt fons boni, et origo mali.

Ideo Salvator noster cum vidisset malas Scribarum cogitationes, ne ulterius prodirent in pejus, statim redarguit eos dicens: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* dans nobis doctrinam; ut quam cito perpenderit nos mala cogitatione pulsari, statim debeamus nosmetipsos reprehendere; quasi dicerentur nobis ipsis haec Christi verba: *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?*

Deinde hoc etiam ostendit sanando paralyticum per imperium tanquam propria virtute, quod est ejusdem potestatis, sicut et peccata dimittere. Licet enim paralysis virtute naturae aliquando possit curari, non tamen subito, nec ita perfecte ut statim homo possit lectum in quo jacet portare, ut hic dicitur factum esse. Unde subjungit: *Quid est facilius*, inter duo ista, scilicet, *dicere*, *Dimittuntur tibi peccata tua*; aut *dicere*: *Surge et ambula?* hoc est, solo verbo efficere ut dimittantur peccata, an verbo efficere ut paralyticus

SEGON DEL CARTOIXÀ

miserable, fill lo nomena, hi obres de fill li mostra, que los peccats li dexa.»

Alguns doctors qui al Senyor scoltaven dins si digueren, que per lo poble no gosaren pronunciar-ho en paraules: «Aquest blasfema», que lo que és de Déu 5 propi, perdonar peccats, se apropia.

És blasfèmia a Déu voler fer injúria, que en tres maneres se pot cometre. La primera, quant aplicam a Déu lo que no cové a la dignitat sua; segonament, com li levam lo que és a la sua divinitat propi; terçament, 10 quant lo que és de Déu atribuïm a la creatura. Hi en aquest tercer modo, blasfemador lo jutjaven, perquè stimaven que solament era home, hi dexar los peccats a sol Déu convenia.

Però lo Senyor promptament com era Déu los 15 mostrà. Primerament, en la resposta; segonament, en la curació del paralítich. Primerament, responen a les cogitacions sues, que sol a Déu se sguarda, dient: «Per què cogitau mal dins les vostres pensés inculpan-me de blasfèmia, stimant que yo no puch los peccats 20 remetre? Yo us responch que axí com tinch poder de saber les cogitacions intrínseques vostres, tinch poder remetre les culpes, perquè les cogitacions són fonts d'on los béns e mals brollen perquè més avant no pasen.» 25

Clou lo senyor los crifons d'on brollaven, reprenen lo que dins si deyen, donant-nos exemple que a les nostres males cogitacions tantost obviem en lo principi, hi que digam dins nosaltres per què cogitam hi acollim mal dins les nostres {15c} pensés. 30

Mostrà après lo Senyor com és Déu per exterior efecte, e que havia pogut los peccats remetre, sanant lo paralítich, manant-ho com a Déu ab virtut pròpia. Hi perquè més atents stiguen, primer los interroga: «Què és més fácil cosa: que li aja dit que les culpes li són 35 remeses, ho que li diga que-s leve del lit hon jau e que se'n vaja? Què par a vosaltres que sia major potència: o ab sola una paraula los peccats remetre, o ab sola una paraula guarir a ell paralítich? La una curació hi l'altra infinit poder demana, però perquè dexar los peccats és 40

8 aplicam] aplican. | 11 atribuïm] atribuïu. | 29 hi? ni. | 32 e] en. *Abreviació sobrer.*

1-2 *hi obres de fill li mostra, que los peccats li dexa* El sentit del verb «dexar» en aquest passatge no és el de «romandre» o «mantenir», i no perdonar, per tant, els pecats dels paralítich, sinó el de «perdonar» els pecats d'aquest personatge evangèlic. Aquesta accepció és la que es correspon en VC, 213b: «Aut certe ideo filium, quia dimittuntur ei peccata sua.», això és: «Com a fill veritable, perquè li perdona els seus pecats». «Dexar», amb el significat de «perdonar», apareix també en diferents llocs d'aquest capítol, com expliquem en notes p. 247,17 i p. 248,1. | 5-6 *que lo que és de Déu propi, perdonar peccats, se apropia*. Notem com en aquest fragment que glossa els versets evangèlics de Mt 9, 3 («Hi havia allà uns mestres de la Llei que es deien dintre seu: "Aquest blasfema"»), mitjançant el recurs a la derivació amb les paraules «propi» i «apropia», es vol aconseguir una certa intensificació semàntica en l'expressió referida. Un recurs retòric que ja està present, a través de la repetició de la forma verbal «est», en VC, 213b: «id est quod Dei est sibi usurpat.» Corella adapta així, d'una manera reeixida, el text llatí corresponent. | 12-14 *perquè ... convenia* Sobre el sentit de «dexar» com a sinònim de «perdonar», veg. nota p. 248,12-14. | 26 *clou lo senyor los crifons d'on brollaven* Aquesta imatge relativa als «crifons» que tanquen el pas als mals pensaments no apareix en VC, 213b; es relaciona, per extensió, amb la idea esmentada en el paràgraf immediatament previ sobre com els pensaments són la font del bé i del mal, que sí estava present en el text ludolfi.

7. DE LA CURACIÓ DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

surgat sanus, et ambulet? Quasi diceret: Si vobis hoc manifestius et majus videtur, scilicet subita curatio corporum quam animarum; et possum horum primum, ergo et reliquum, quia {214a} aequalis potestatis est utrumque, et utrumque est virtutis infinitae. Unde ex hoc concludit virtutem divinitatis suae, per factum dicens: *Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico, quod verbum interponitur ab Evangelista: Surge, scilicet sanus a lecto, tolle lectum tuum, in quo diu decubueras infirmo, ut quod fuit testimonium infirmitatis, sit probatio sanitatis; et vade in domum tuam, per te non indigens ut prius portatore.*

Et fecit sic, *magnificans Deum*, qui sanavit eum. Magna virtus, ubi sine mora salus imperium coraitur, ut nemo jam dubitaret eum Paralytico dimisisse peccata, qui eundem sublato grabato ambulare praecepit.

3. MIRACULORUM TRES CAUSAE IN CHRISTO

Unde merito qui ad erant stupentes et mirantes, relictis blasphemis ad laudem convertuntur tantae majestatis; propter quod sequitur: *Videntes autem turbae, scilicet miraculum factum in paralytico, timuerunt, reverendo et admirando, et glorificaverunt, laudando Deum, qui dedit potestatem talem, scilicet dimittendi peccata, et curandi solo verbo infirmos, hominibus, ad eorum scilicet salutem.*

Vel secundum Glossam, hominem tam potenter inter homines operantem. Et hanc potestatem dedit Pater Christo causative, hominibus autem receptive.

Christus quippe tribus de causis miracula faciebat: primo, propter illorum circa quos haec faciebat utilitatem, quia eos in corpore et in anima curabat; secundo, propter aliorum conversionem, quia multi videntes ea miracula convertebantur; tertio, propter Dei gloriam et honorem: et ista triplex causa hic tangitur.

Ex hoc tamen quod dicitur; *Videntes autem turbae timuerunt*, videtur quod nec de Christo plenam cognitionem habebant, quia purum hominem esse, et posse, et hanc potestatem a Deo credebant. Unde Glossa: Spectant surgentem increduli, imitantur abeuntem, et divini operis miracula malunt timere quam credere; nam si crederent, non timerent, sed diligerent: *Perfecta enim charitas foras mittit timorem.*

effecte invisible hi curar la corporal malaltia se pot veure, perquè vejau hi cregau que és veritat que yo he pogut los peccats remetre, mirau com en instant sens discurs de temps, ni pregue, ni algun altre invoque, manant cure la sua corporal malaltia: levà't, pren lo teu lit e vés-te'n a ta casa. Levà't sa hi alegre del lit hon gitat staves. Alça lo lit e porta'l en testimoni de la sanitat tua, lo qual testificava la malaltia. Vés-te'n a ta casa, que no has mester que-t tornen los quatre que-t portaren, hi ensempls ab lo lit plega les cordes, ab les quals lo lit y a tu en lo lit davant mi posaren.»

Levàs súbitament lo paralitich hi magnificant a Déu féu lo que lo Senyor manava. Hi mirant aquesta curació manada hi súbita, no tingué algú rahó de dubtar, mas fermament creure que lo Senyor li havia les culpes remeses, e que tenia poder guarir les spirituals e corporals malalties.

[3. DE TRES CAUSIS DELS MIRACLES DE CRIST]

Hi axí mèritament tots los qui u veren, marvellats de tan marvellós acte, dexades les blasfèmies, a laor de tanta majestat se convertiren; e per ço diu lo evangeliste: «Mirant les gents tan excel·lent miracle, temeren hi ab gran reverència se marvellaren; glorificaren a Déu que tal potestat havia tramés en la terra que home pogués dexar los peccats als hòmens, hi axí guarir les malalties, manant ab sola una paraula.»

Home tan poderós havia tramés Déu entre·ls hòmens, bé·s mostrava que no era sol home.

Per tres causes obrava lo Senyor miracles: primerament, per utilitat de aquells qui sanitat en lo cors hi en l'ànima rebien; segonament, per conversió dels qui u veyen; terçament, per lahor e glòria de la majestat divina: totes aquestes causes clarament concorregueren en aquest miracle.

27-28 Home ... home] El contingut d'aquest passatge s'atribueix en VC, 214a a la Glossa. Corella n'omet la referència i, tot seguit, no incorpora un breu text sobre el fet que Déu fou la causa del poder de perdonar i curar que Crist rebé, i que ha exercit en l'episodi evangèlic referit en aquest capítol. | 34 aquest miracle] Tot seguit, s'omet un fragment de VC, 214a que explica el significat moral del verset de Mt 9, 8, que apareix a l'inici d'aquest subcapítol («Mirant les gents ... una paraula.»), sobre el fet que els seguidors de Jesús el temien per considerar-lo home i no Déu mateix. No s'ha incorporat tampoc un text de la Glossa al voltant de la idea que la fe evita la por al càstig; així mateix, l'autor valencià no ha considerat necessària la citació d'1Jn 4, 18: «L'amor, quan és complet, trau fora la por».

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. CUR PARALYTICO PECCATA REMISERIT PRIUSQUAM EUM SANAUERIT?

Considera hic quod Dominus curando paralyticum, incepit a morbo spirituali, qui erat causa et radix morbi corporalis, quia primo remisit peccata ejus quae fuerunt causa morbi; ad modum boni medici, qui primo removet causam morbi, et tunc postmodum intendit curationem.

Infirmetas autem haec fuerat inflictata paralytico propter peccata sua, ut purgarentur; et ideo Dominus primo, removet causam quia cessante causa, cessat et effectus, introductus ob illam causam. Nulla enim nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas.

Unde secundum Glossam, quinque modis infirmitates contingunt: vel ut justis merita, per patientiam, augeantur, ut Job accidit; vel ad custodiara virtutum, ne superbia tentet, ut Paulo; vel ad corrigendum peccata, ut Mariae lepra, et sicut huic paralytico; vel ad gloriam Dei, ut caeco nato, et Lazaro; vel ad initium poenae, ut Herodi, quatenus hic videatur quid in inferno sequatur.

Hic ergo, secundum Hieronymum, datur intelligi plerasque corporum debilitates evenire propter peccata. Et ide oprius peccata dimituntur, ut causis debilitatis ablatis, sanitas restituatur, et fit visibile signum, ut invisibile probetur.

Unde et Beda: Curaturus autem hominem a paralyti Dominus primo peccatorum vincula dissolvit, ut ostenderet eum, ob nexus culparum, artuum dissolutione fuisse damnatum; nec nisi his relaxatis, membrorum posse recuperatione sanari. Sed heu! nos e

2 començà la] començà ala.

2 començà la spiritual malaltia] És a dir, va començar a curar la malaltia espiritual, base de la física i corporal, tal com apareix en VC, 214a: «curando paralyticum, incepit a morbo spirituali.», és a dir, «curant el paralític, comença per l'enfermetat espiritual.» | 5-6 la malaltia] A continuació, respecte VC, 214a, Corella omet un breu fragment explicatiu sobre la qüestió que la malaltia del paralític havia de servir-li per purgar els pecats; per això, purgats aquests per Crist, cessà l'enfermetat. Una idea que ja s'ha exposat en les línies prèvies. | 11-12 O ... Moysés] Aquesta detall sobre Maria, com a germana de Moisés la qual és referida en Ex 15, 20-21, i coneguda com a Miriam en la cultura jueva, apareix en VC, 214a solament fent referència a la lepra que patí per criticar el seu germà Moisés: «Vel ad corrigendam peccata, ut Mariae lepra.», això és, «per a corregir les ofenses, com la lepra de Maria.» | 15 hi en Antioquo] Corella afig la referència a aquest personatge històric, que hem de deduir que és Antíoc IV, grec, Rei de Síria (175-164 a. C.), qui atacà Jerusalem i provocà la revolta dels macabeus, que el derrotaren, tal com apareix en el Llibre dels macabeus. A banda, aquesta guerra dels jueus contra Antíoc IV és un dels episodis recollits, en el *Flavii Josephi Antiquitate Iudaicarum*, en el Llibre XII. Una mostra de la presència d'aquest llibre a l'Edat mitjana el trobem a partir de la presència en la Biblioteca de Catalunya d'un incunable *in folio* de la traducció catalana del llibre de Josep Flavi, el *Libre de les antiquitats iudaycas*, editat a Barcelona per Nicolau Spindeler l'1 d'abril de 1482, que documenta la popularitat que degué tenir entre els estudiosos ja des dels primers temps de la impremta, especialment d'aquells dedicats a l'hermenèutica bíblica, per tal com recull versions bíbliques primitives, com la *Septuaginta*, o el Llibre dels macabeus. Un exemple més proper a Corella, el recull Serrano Morales (1898: 492) qui constata que en l'inventari de béns posterior a la mort de Hans Rix de Cura (1490) disposava tant de les *Antiquitates judaicae* com de l'obra del mateix autor *De bello judaico*. Per la seua part, Furió (2016: 733, 760) indica inclusions d'aquestes obres per amplificar determinats passatges del *Terç del Cartoixà*. | 20-21 e ... dexa] Sobre l'accepció de «dexar» com a «eliminar els pecats» o perdonar, veg. nota p. 248,12-14. | 24-251,2 Diu ... altres] D'aquesta citació de Beda el Venerable, respecte VC, 214a, s'ha omés la part inicial sobre el fet que Crist havia curat la malaltia física sanant primer els pecats del paralític; una idea que, d'altra banda, ja ha estat exposada en els paràgrafs previs.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. DELS MOTIUS PER QUÈ ELS PECATS DEL PARALÍTIC FOREN PERDONATS ABANS DE SANAR]

Hi devem atendre que el Senyor curant lo paralítich, començà la spiritual malaltia, perquè de la corporal era rael e causa; e primer li remés los pecats, qui eren causa de la sua paralisia; com ha bon metge que del mal primer leva la causa hi, après, entén en curar la 5 malaltia.

Diu ací la Glosa que en cinch maneres en nosaltres vénen les malalties: als justs, axí com Job, perquè en mèrits augmenten. O perquè les virtuts millor guarden que supèrbia no les derroque, axí com diu de si mateix 10 lo Apòstol. O perquè los peccats corregesquen, axí com en Maria, germana de Moysés, hi en aquest paralítich. O per glòria de la majestat divina, axí com en lo cech de nativitat hi en Làzer. O per començ de les eternes penes, axí com en Herodes hi en Antioquo, perquè ací 15 ja los hòmens sentir comencen les dolors e penes que-n infern los speren.»

Diu sant Hierònim: «En la curació de aquest paralítich podem clarament veure com per peccats vénen les malalties, e per ço lo Senyor primer los 20 peccats li dexa, perquè, levada la causa de la malaltia, la sanitat tinga prompta, hi per la sanitat e curació visible prové la curació e sanitat invisible.»

Diu Beda: «Gran dolor és de nosaltres, que més ànsia tenim de nostres corporals que espirituals ma- 25

7. DE LA CURACIÓ DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

converso magis satagimus de curatione corporis, quam {214b} animae, ideo saepe destituimur utrobique.

Unde Chrysostomus: Nos autem si corporaliter patiamur, satagimus nocivum abjicere; eum vero male sit animae, differimus, atque ideo nec a corporis nocivis curamur. Abscindamus ergo fontem malorum, et cessabunt aegritudinum fluxus: haec Chrysostomus.

Ergo quia constat quod propter peccata quandoque homo aegrotat, medicus aegrum visitans, primo eum ad poenitentiam et confessionem monere debet; ne peccato tanquam ferro manente in vulnere, frustra sit emplastrum apponere. Unde peccant medici, qui curam materialem adhibent corpori, prius quam cura spiritualis sit adhibita animae, ignorantes causam morbi, videlicet quod pro peccato animae, inflictus sit corpori.

5. ALLEGORICE POPULI GENTIUM FIGURAM GEREBAT HIC PARALYTICUS

Sed quia haec ipsa Domini gesta, ut dicit Chrysostomus, spiritualium in se rerum continent rationem, cujus typum paralyticus iste gerat, debemus advertere. Figuram namque in eo populi Gentilium praeostensam esse cognoscimus, qui peccatis gravibus animo dissolutus, quasi quadam insanabili infirmitate plagatus, in quatuor angulis mundi istius, velut in lecto jacebat.

Unde et in eo paralytico Evangelii, cui remissa sunt peccata, id ostensum est, quia populus Gentium, qui gravi valetudine peccatorum laborabate data sibi remissione, per medicinam coelestem, integram et perfectam sanitatem, secundum corpus et animam, aeternae salutis acceperit. Cui non immerito, post remissionem peccatorum, reddita salate, jam dicitur: *Vade* vel redi in domum tuam, id est in domum Paradisi, de qua Adam jam dudum expulsus fuerat; qui hujus infirmitatis auctor extiterat. Et merito sequitur: *Hoc videntes turbae timuerunt, et magnificaverunt Deum, qui tantam potestatem dedit hominibus.* Magnificatur enim Deus qui vel Apostolis suis potestatem dimittendi peccata donavit, vel hominibus tantam gratiam concessit, ut post remissionem

{16a} lalties, e per ço mèritament ni guarim de les unes ni de les altres.»

Diu sanct Crisòstom: «Si nosaltres tenim corporals malalties, guardam-nos de contraris hi treballam en pendre medecines. Però si malalts som en l'ànima, ni dexam les coses que-ns nohen, ni cerquam ni volem pendre les que guarir nos poden. Clogam, donchs, les fonts d'on nostres culpes brollen hi no correran les aygües de nostres penes.»

Donchs, com sia certa cosa molt sovint per nostres peccats nos vénen les malalties, lo metge qui lo malalt visita, primer lo deu amonestar a confessió e penitència; que foll és lo cirurgià que sens traure lo ferro de la nafra la ligàs e li posàs empastre. E per ço pequen los metges si al malalt, de confessió, primer no amonesten.

[5. DEL SENTIT AL·LEGÒRIC DELS GENTILS QUE PORTAVEN AL PARALÍTIC]

Al seny al·legòrich, diu sanct Crisòstom: «Lo paralitich lo poble gentil significa, qui paralitich en l'ànima sens rahó alguna, per quatre parts del món, en la ydolatria jahia.»

14-16 E ... amonesten] *En l'incunable, subratllat i reclam al marge interior.*

4-5 *hi treballam en pendre medecines*] Aquesta al·lusió al tractament amb medecines per sanar de les malalties no apareix en VC, 214b. Corella aproxima i concreta d'aquesta manera l'al·legoria que ja planteja sant Joan Crisòstom en el text ludolfí. [13 *cirurgià*] Aquest terme específic per referir-se al metge que tracta les ferides i les operacions no apareix en el text llatí corresponent. Per altra part, en l'*Spill*, segons l'edició d'Anna Isabel Peirats (2010), hi ha un fragment que va dels versos 12104 a 12117, en què Crist és presentat com a metge i, també, com a cirurgià que no demana or ni riqueses a canvi, sinó solament que el malalt confesse els seus pecats per poder guarir-lo, tal com ha estat descrit en el fragment del *Cartoixà* que ara comentem: «Ell és rich metge,/ aromatari/ he hungüentari,/ cirurgià./ De quant ell fa,/ may ne pren res./ Déu or may pres/ ni vol grans pagues;/ sols vol tes plagues/ li manifestes./ Tes desonestes/ he praves obres/ vol li descobres/ he les confesses.» Un cas destacable en què Crist se'ns descriu com a «metge» en el *Segon*, l'assenyalem en nota p. 264,9-11. [14-16 E ... amonesten] Aquesta referència a la confessió abans de la sanació ha estat incorporada per Corella quant a VC, 214b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

peccatorum per meritum fidei atque iustitiao, potestatem accipiant ad Paradisum redeundi.

Ubi et Hilarius: *Videntes autem turbae, timuerunt;* magni enim timoris res est non dimissis peccatis a Christo in mortem resolvi, quia nullus est in domum aeternam reditus, si cui indulta non fuerit venia delictorum; cessante autem timore, honor Deo redditur, quia potestas hominibus hac vita data, fit per verbum ejus, et remissionis peccatorum, et corporum resurrectionis, et reversionis in coelum: haec Hilarius.

Lo Senyor stava pricant en la casa, que no ixqué fora la terra de Judea, hoïren los gentils los evangelis e veren los actes del Senyor e doctrina que no eren de pur home. Descobriren lo terrat de la casa, los quatre evangelistes, e davant lo Senyor posaren lo paralitich, 5 car mostraren que no solament era vengut per salvar lo judaych poble, mas que era universal redemptor de tots los hòmens. No-l posaren al poble gentil per la porta, qui era la sinagoga per ha entrar en la santa Sgleya, car no era mester per a la religió cristiana servir les 10 cerimònies judayques.

Hi mirant los qui u legim dels gentils la conversió maravellosa, hi com après de l'adveniment del Senyor cessà la general ydolatria, marvellam-nos dels juhins divinals inescrutables. 15

6. MORALITER TYPUS ERAT PECCATORIS

Moraliter autem per paralyticum, qui privatus est usu membrorum corporalium, significatur homo peccator, operibus meritoriiis privatus, et turpi marcens otio. Talis enim privatur gressu meritoriae affectionis, et tactu bonae operationis, et gustu suavitatis coelestis, et visu divinae contemplationis, et auditu divini sermonis, et odoratu divinae consolationis.

Et tunc jacet in lecto, quando superveniens, tenet eum prava consuetudo; haec enim lectus dici potest hoc loco. Ipsum quoque peccatum, more paralysis, facit tremulum, per mali dilectionem; reddit insensibilem, per obstinationem; impedit loquelam per desperationem.

Ubi sciendum et considerandum est quod sicut Dominus legitur resuscitasse tres mortuos, quamvis

[6. MORALMENT, DEL TIPUS DE PECAT DEL PARALÍTIC]

Al seny moral, lo paralitich, qui de totes les parts del cors {16b} és fet inútil, l'ome peccador significa, paralitich hi inàbil per obrar obres que la eterna glòria puguen merèixer. Y és privat de anar, que vol dir que no té affections meritòries, ni té toch de operacions bones, 20 ni gust de sabors piadoses, ni vista de contemplacions altes, ni hoïda de paraules divines, ni odorat de consolacions devotes.

Jau en lo lit quant la consuetut del tot lo derroca; és fet insensible, per obstinació; ha perdut la loqüela, 25 que no-s confessa, per desesperació; tremola per horrible consideració quant del Juhí final se recorda.

Hi devem atendre que legim que tres morts resuscità lo Senyor de mort a vida, encara que molts

1-15 Lo ... inescrutables] En aquest extens fragment, no se segueix el contingut corresponent de VC, 214b. Es destaca el sentit al·legòric principal referit a la figura del paralític en relació als gentils especialment, i també respecte els jueus. Apareix la qüestió de què no sols Crist venia a salvar als jueus, com a poble escollit, sinó també als gentils, així com la referència a no seguir les cerimònies dels jueus, elements que no se'ns presenten tampoc en el text de Ludolf de Saxònia. D'especial interès és el darrer paràgraf («Hi mirant los qui u legim dels gentils...») pel fet que aporta una clau de lectura del *Cartoixà* en mostrar els gentils com a exemple de conversos per la gràcia divina; aspecte a relacionar amb l'objectiu de l'obra corellana que buscava la conversió sincera, tot adreçant-se als jueus que no ho havien fet i que haurien de fer-ho segons el propòsit teològic de Corella. Alguns jueus, com els apòstols, es convertiren al cristianisme; mentre que altres continuaren amb la religió judaica. S'ha omés, d'altra banda, una glossa de sant Hilari que es basava en els versets de Mt 9, 8: «La gent, en veure-ho, sentí un gran respecte, i glorificava Déu que havia donat als homes un poder tan gran.», verset que ja havia aparegut en aquest capítol. | 19 Y és privat de anar] Notem la particular i elegant traducció que fa Corella del text llatí corresponent en VC, 214b: «Et turpi marcens otio», això és, de manera literal, «marcint-se en oci maldestrament.» | 26-27 tremola per horrible consideració quant del Juhí final se recorda] Aquesta al·lusió al Judici final ha estat incorporada per Corella respecte VC, 214b.

7. DE LA CURACIÓ DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

multo plures sint; sic legitur curasse tres paralyticos, licet etiam plures sint, scilicet: paralyticum in domo, paralyticum juxta probaticam piscinam, paralyticum in lecto, ut in proposito. Et quia paralyticus, ut dictum est, peccatorem signat, ideo notandum quod tria sunt genera pec- {215a} catorum, scilicet: peccator occultus, publicus, et consuetudinarius. Paralyticus in domo, est peccator occultus; paralyticus juxta piscinam, est peccator manifestus; paralyticus vero in lecto, est peccator consuetudinarius; et hoc peccatum in consuetudine ductum, difficulter relinquitur, ideo paralyticus hic in lecto jacere dicitur, id est, peccatum continuare dicitur.

7. EXPORTANTES ET REPORTANTES PARALYTICUM, ID EST PECCATOREM, SUNT QUATUOR

Praedictos peccatores quatuor exportant extra domum propriae conscientiae, et etiam extra Ecclesiam, tam militantem, quam triumphantem: primum est, tepiditas boni, quando enim homo incipit ex desidia tepescere in bono inchoato, talis dimittit Deum, et per consequens dimittitur a Deo; secundum est delectatio mali quod conjungitur quasi socius ejus, cum enim Deus derelinquitur, statim anima in malo delectatur, et hi duo socii praecedunt; tertium est, mali operatio, cum delectatio ad opus ducitur; quartum est, mali operis consuetudo, cum ipsum malum frequentatur: et hi duo sequuntur portantes peccatorem extra suffragia Ecclesiae, quibus ipse privatur.

Sunt autem quatuor, quae ipsum reportant et reconciliant: primum est, vitae brevitatis, ut homo consideret quam brevis sit vita praesens, et incerta; secundum est timor poenae gehennalis, ut homo consideret ejus acerbitatem, diversitatem, et aeternitatem; tertium est, consideratio culpae, ut homo consideret quid gravedinis, quid immunditiae, quid malitiae sit in peccatis; quartum est, spes veniae, ut quamvis in multis offenderimus, nihilominus tamen veniam speremus.

Qui haec quatuor habuerit, ante Deum portabitur, et misericordiam consequetur. Vel portitores ejus, ut sanetur a Christo, sunt quatuor suae salutis procuratores, scilicet: monens secrete, praedicans publice, orans pro eo, et invitans exemplo;

altres; però de aquests tres scriven los evangelistes. Axí legim curats tres paralitichs, ab tot que n'aja curat molts altres: lo paralitich en casa, lo paralitich a la picina hi aquest en lo lit en lo present evangeli. Signifiquen lo peccador en tres maneres: amagat, public hi abituat en consuetut mala. Lo peccador amagat és lo paralitich en casa; lo manifest és lo de la picina; lo de la consuetut stà gitat en lo lit que no-s pot moure.

[7. DELS QUATRE ANUNCIADORS I PORTADORS DEL PARALÍTIC, QUI PECADOR ERA]

Són quatre los qui davant lo Senyor lo porten. 10 Consideració de la brevitat de la present vida: en qualsevol edat que sia ab la mort certa, la hora hi la manera del morir incerta. Lo segon és consideració hi temor de les infernals penes. Lo terç és la viltat del peccat que axí senyoreja, deturpa hi enleveys l'ome, 15 creatura racional a ymatge de Déu creada. Lo quart que a la majestat divina qui l'ha creat aja fet ofensa.

Va primer, qui·ls guiha, sperança en la divina misericòrdia que als penidents pecadors no lança. O poden esser altres quatre los qui davant lo Senyor lo peccador porten: lo bon amich, que secretament te amonesta; lo sermonador, qui modestament te {16c} increpa; lo qui per les tues almoynes per tu prega; la bona e santa companyia qui per bon exemple te convida. 25

8-9 pot moure] Tot seguit, ja en el subcapítol 7 segons la nostra edició, s'omet un fragment de VC, 215a sobre els significats morals dels portadors del pecador i paralític, tot privant-lo d'entrar en l'Església: el primer és la tebiesa en fer el bé, el segon és la delectació en el mal, el tercer és l'acció resultant de la delectació en fer el mal, mentre que el quart és el costum de les obres pecadores. | 21-25 lo ... convida] Corella amplifica ací la traducció respecte el text llatí corresponent de VC, 215a: «monens secrete, praedicans publice, orans pro eo, et invitans exemplo.», és a dir, «qui l'avis en secret, qui el predica en públic, pregant per ell, qui el convida amb l'exemple.» Considerem que amb aquest llenguatge de referents propers, es busca la proximitat i la intensitat catequètica amb el lector.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

et sic isti offerunt eum Christo, sollicitantes pro ipso, et ipse offertur, quando eis conformatur consentiendo, et meritis eorum nobiscum non ponendo. Christus autem fidem illorum inspicit, cum preces eorum exaudit; et paralyticus curatur quando peccatum sibi dimittitur, et donatur sibi gratia, per quam ad actus meritorios restituitur.

Et tunc suum malae consuetudinis lectum tollit, quando ab ea per exercitium boni operis recedit; et sic procedens de virtute in virtutem, vadit in domum suam, quando bonis actibus, ad coelestem festinat patriam; et populus eum glorificat de mutatione tali quoniam *haec est mutatio dexterarum Excelsi*. Illi vero qui inde murmurant, signant daemones, qui inde valde dolent.

8. SICUT PARALYTICO, ITA POENITENTI QUATUOR IMPERANTUR A CHRISTO

Christus vero curans, quatuor imperat poenitenti. Primo, ante omnia ut confidat, et spem de venia consequenda habeat, quem etiam jam filium per adoptionem vocat. Deinde volens eum sanare, jubet eum sugere et lectum tollere, et in domum suam abire; *surgere*, inquam, a peccato et mentis dejectione. In peccato enim male delectando, peccator quasi in lecto quiescit, et ex peccato ita mens dejicitur, ut nunquam possit esse laeta, quia semper praesumit saeva perturbata conscientia; tunc autem surgit, quando ista deserit. *Tollere vero lectum*, et portare, est ut peccatum quod erat sibi quieti et delectationi, incipiat sibi esse oneri et dolori. *Abire quoque in domum suam*, ut in coelum meditatione pergat, vel conscientiam suam, quae domus animae est, discutiat, et si quid ibi immundum invenerit, per os quasi per ostium, confitendo projiciat; a qua homo per multitudinem peccatorum ita alienatur, quod quasi ipsam perdat, et seipsum non cognoscat.

Homo ergo paralyticus, hoc est mollitie, et illecebris carnis, vel voluptate seculi resolutus, et torpens, ac prae turba cogitationum et causarum seculi, videre Deum non valens, postquam supra tectum carnis ascenderit, ut spiritus dominetur carni, videt Deum, et ad cognitionem Dei vere redit.

Et tunc Deus eum sanat per gratiam, ab omni quod deliquit, et vocat filium per adoptionem, et jubet

SEGON DEL CARTOIXÀ

Mira lo Senyor la fe de aquells qui per tu pregunen hi que a tu, ab tot que·n lo lit dels peccats stigues, no·t desplau que per tu santes presones pregunen. Hi tu, a la divina bondat e omnipotència, deus pregar que·t leve, que per tu miserable no·t pots moure. Però no sies 5 obstinat que no vulles que l'infinit poder del Senyor te leve; no sies tal com aquells obstinats impenidents que no voldrien que la divina potència fes en ells que no pecassen. Lo piadós Senyor ab lo sagrament de penitència soplex en tu lo que has mester per haver la 10 gràcia.

[8. DE LES QUATRE PENITÈNCIES DE CRIST AL PARALÍTIC]

Quatre coses féu lo Senyor, curant lo paralítich. Primerament, li diu que tinga sperança de vènia, dient «confia», per ço «fill» lo nomena. Aprés li diu que del lit se leve, que dexe la consuetut mala, los peccats que 15 paralítich lo tenien; que lo lit porte, que la penitència de sos peccats sobre los muscles de paciència humilment la sostinga; vaja a sa casa per consideració hi sperança de la eterna glòria, o que torne a la casa de la sua consciència hi que diligentment cerque si algun 20 peccat per confessar li resta, e que per confessió lo lance de casa.

És, donchs, lo paralítich qualsevol peccador, home gitat en les carnalitats e voluptats de la carn hi del present setgle. No·s pot moure ni acostar-se al Senyor, 25 que la gent lo y veda, que són los pensaments, turbacions e sollicituts dels vicis.

Si la divina gràcia un poch lo toca, hi puja sobre·l terrat de les carnals concupiscències, conex los seus

1-11 *Mira ... gràcia*] En aquest passatge, Roís de Corella no segueix de manera literal el fragment corresponent de VC, 215a. La principal diferència respecte el text llatí és el to directe i constant en segona persona que fa servir l'autor valencià, així com l'al·lusió a la penitència com a element de virtut, més enllà de l'obstinació amb què s'acusa els pecadors. | 10-11 *la gràcia*] Tot seguit, quant a VC, 215a, s'omet una glossa sobre el fet com el paralític, com a exemple del peccador, es cura quan fa bones obres. També s'ha omés el verset de Sl 76, 11: «La mà de l'Altíssim ja no actua com abans.» | 12-22 *Quatre ... casa*] Corella redueix la traducció quant al text llatí de VC, 215ab i la presenta ara de manera més senzilla i directa.

7. DE LA CURACIÓ DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

surgere de corpore negligentiae, et se erigere a carnalibus desideriis per poenitentiam; et corpus in cuius desideriis jacuit, ad voluptatem spiritus attolere, ac carni dominari per continentiam; et ire ac tendere per bonam operationem, et honestam conversationem, in domum suam, scilicet paradisum, quae prima fuit hominis domus, hoc est in habitationem aeternam, vel in bonam conscientiam, segregatus a terrenis, et custodiens illam, vel ne iterum peccet ad internam sui custodiam.

Ubi Beda: Spiritualiter de lecto *surgere*, est animam se a carnalibus desideriis, ubi aegra quiescebat, abstrahere. *Lectum vero tollere* est ipsam quoque carnem per continentiae frena correptam spe coelestium praemiorum, deliciis privare terrenis; ipse est enim lectus, qui per singulas noctes lavatum David,

id est pro uniuscujusque noxae maculis digno poenitentiae lumine castigatur. Sublato autem lecto *domum ire*, ad paradisum redire est; ipse est enim vera domus, quae hominem prima suscepit, non jure amissa sed fraude, tandemque restituta per eum, qui fraudulentum hosti nihil debuit.

Ubi et Anselmus: Sed et domum illam non praeteribis, ubi per regulas paralyticus, ante pedes ejus submittitur, ubi pietas et potestas obviaverunt sibi. *Fui*, inquit, *remittuntur tibi peccata tua*. O mira clementia! o indicibilis misericordia! Accepit felix remissionem peccatorum suorum, quam non petebat, quam non praecesserat confessio, non meruerat satisfactio, non exigebat contritio! Corporis salutem petebat, non animae; et salutem corporis et animae recepit. Vere, Domine, vita in voluntate tua; si decreveris salvare nos, nemo poterit prohibere; si aliud decreveris, non est qui audeat dicere: Cur ita facis? Pharisaei, quid murmuras? *An oculis tuis nequam est*, quia ipse bonus est?

Certe miseretur cui ipse voluerit, ploremus et oremus ut velit, bonis etiam operibus pinguescat oratio, augeatur devotio, excitetur dilectio, leventur purae manus in oratione, quas non sanguis immunditiae maculavit, tactus illicitus non foedavit, avaritia non exasperavit, levetur et cor sine ira et disceptatione, quod tranquillitas cedavit, pax composuit, puritas conscientiae lavit.

defalts e culpes, hi per humilitat davant los peus del confessor, qui té loch del Senyor, se abaxa, lo qual ab dolces amonestacions lo conforta hi ab sperança de la divina misericòrdia diu que-s leve; e lo {16d} cors, sobre los delits del qual gitat stava, que-l porte, donant-li discreta penitència, no-l lance. Ab ell hi en ell ha comés les culpes, ab ell hi en ell acabe la penitència, hi axí ab lo cors, en la resurrecció, entre en la sua casa de la eterna glòria sua; per la Passió del Senyor l'à guanyada hi en altra casa lo apetit de l'home no reposa. 10

Diu Beda: «Spiritualmente, aquell se levà del lit hon paralitich stava, quant la sua ànima considerà los celestials premis. Lo lit que porta és la carn que la plega hi la streny, privant-la de les voluptats acostumades. Aquest és lo lit que ab làgremes lavava lo psalmista.» 15

Diu sanct Anselm: «Davant lo Senyor, per lo terrat posen lo paralitich; pietat e potència sobre lo malalt se encontraren. Guarex-lo potència, pietat li parla: “Fill, los teus peccats te són remesos.” O maravellosa clemència! O indicible misericòrdia! O benaventurat paralitich! Pogué atényer hi rebre la remissió de sos peccats que no demanava, no-ls confessava, no-ls plorava. Remissió pren, no penitència; salut del cors demana, no de l'ànima; e liberalment lo Senyor la una hi l'altra li dóna. En la tua voluptat, Senyor, stà la nostra vida. Si vols salvar algú, no-s pot fer que no-s salve. Si fas lo contrari, qui pot dir contra lo que tu determenes? Hi respons als qui murmuren: “Fariseu, per què murmures? Inich és lo teu ull e mala és la tua vista, que yo só bo e les mies obres no poden esser males.”» 20

»Al qui vol fa misericòrdia, preguem, donchs, e plorem que u vulla hi faça accepte ab bones obres lo sacrifici de nostres pregàries, la nostra devoció augmente, la caritat se desperte, sien les nostres mans pures, elevades e plegades, sanch no les ensutzie, ni carnals ni inmundícies, ni avarícia les aja fetes aspres. Eleve's lo nostre cor sens ranquor ni ira, lo qual {17a} tranquilat amanse, pau asegure, puritat lo lave. 35

1-10 *hi ... reposa*] Aquest fragment no concorda de manera literal amb el text llatí corresponent de VC, 215b. Notem una certa relació no condemnatòria en el perdó dels pecats i en llur penitència per part del confessor, que és incorporada per l'autor valencià en altres passatges al llarg del *Cartoixà*, com l'assenyalat en la nota prèvia. Així es demostra, en aquest cas, arran de les expressions «dolces amonestacions» o «discreta penitència». Se'ns presenta d'aquesta manera un Corella catequètic, pietós i proper que adapta el contingut del *Segon* des d'un punt de vista propi. | 15 *Aquest és lo lit que ab làgremes lavava lo psalmista*] *Psalteri* (Sl 6, 7): «Lavaré cada nit lo meu lit ab les mies làgremes» (Martos 2013: 158). | *lo psalmista*] Tot seguit, s'omet la part final del passatge de Beda el Venerable en VC, 215b, on s'interpretava el sentit de què el paralític deixara el llit de malalt i tornara a casa, entesa aquesta com el paradís original perdut per engany de l'enemic pecador. | 36-37 *sanch no les ensutzie ni carnals ni inmundícies*] Quant al text llatí de VC, 215b: «*Quas non sanguis immunditiae maculavit, tactus illicitus non foedavit*», és a dir, «que no les taque [les mans] amb la sang de la sordidesa, ni les agreuge el tacte il·lícit», Corella agrupa les dues oracions del text llatí i empra ara el terme «carnals» per referir-se als actes sexuals a què remetia la *Vita Christi*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Sed nihil horum paralyticus ille legitur praemisisse, qui tamen legitur remissionem omnium peccatorum meruisse. Haec est autem ineffabilis misericordiae ejus virtus, cui sicut blasphemum est derogare, ita et hoc sibi praesumere stultissimum. Potest cuicumque vult et hoc ipsum efficaciter dicere quod dixit Paralytico: *Dimittuntur tibi peccata tua*; sed quicumque sine suo labore, vel contritione, vel confessione, vel etiam oratione sibi hoc dicendo expectat, nunquam ei remittuntur peccata: haec Anselmus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui in Passione tua naviculam crucis ascendisti, in Resurrectione transfretasti, et in Ascensione in civitatem tuam venisti; ecce timor de peccatis, de ira Dei, de periculo superveniente infirmitatis, et de incertitudine mortis offerunt tibi animam peccati morbo dissolutam. Dic tacenti in peccatis, ut confidat de gratia remissionis, resurgat per contritionem et confessionem, tollat lectum suum per satisfactionem, ambulet per profectum virtutum in domum suam aeternam beatitudinem; ut turbae fidelium videant, timeant, et glorificent Deum, qui talem potestatem dedit, ad hominum utilitatem. Amen.

{216A} CAPUT XLIX. DE HEMORRHOISSA ET ARCHISYNAGOGI FILIA.

I. CHRISTUS A JAIRO ROGATUS EUM SEQUITUR; UBI IPSIUS HUMILITAS ET CARITAS DUCENT

Post haec, *princeps unus synagogae nomine Jairus, accessit ad Jesum, tam fidei, quam corporis, gressibus; et adorabat eum, faciendo sibi reverentiam debitam, et procidendo ad pedes ejus, quibus circumportavit omnibus salutem, rogans, pro unica filia, annorum duodecim et dicens: Domine, filia mea modo defuncta est, et mortua. Hoc dixit secundum reputationem, quia enim desperabat filiam posse invenire vivam, de ea loquebatur ut jam defuncta, desiderans a Domino vel morientem sanari, vel mortuam suscitari.*

Sed Marcus dicit, quod erat *in extremis*; tamen erat morti ita propinqua, quod reputabatur mortua, unde secundum communem modum loquendi, de illo qui sic est morti propinquus, dicitur quod est mortuus, quia quod modicum distare videtur, quasi nihil

24 a la tua sancta Sgleja] Aquestes breus paraules que fan referència al poder de l'Església en la terra no apareixen en VC, 216a, on la referència al poder es presentava de manera genèrica: «qui talem potestatem dedit», és a dir, «[Déu] qui va donar un poder semblant poder». | 29 Seguint la thenor de la ystòria evangèlica] Notem el circumloqui inicial incorporat per Corella respecte el text corresponent en VC, 216a: «Post haec».

SEGON DEL CARTOIXÀ

»Però no legim alguna de aquestes coses tingués lo paralitich, lo qual pogué atényer remisió de totes les sues culpes. Aquest és lo inefable poder de la sua misericòrdia, al qual derocar és abominable blasfèmia; és omnipotent hi són los seus juhins inescrutables. A 5
qualsevol poria dir lo que dix al paralitich, però qualsevol que, sens treball, confessió e contrició hi penitència, spera que'l Senyor lo y diga, justament no ohirà del Senyor: «Les tuas culpes te són remeses», mas: «Los teus peccats te porten a les eternes penes.» 10

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui en la tua passió pugist en la naveta de la creu hi pasist la mar, en la tua resurrecció hi en la ascensió entrestist en la tua ciutat; temor de la tua ira, desig de la tua glòria, conexença de la mia culpa, 15
sperança de la tua misericòrdia, davant la tua pietat ofir en la mia ànima, per los meus peccats gitada, malalta e paralitica. Dignes-li, benigne Senyor, que confie de la tua gràcia, hi que per la tua clemència li remets les culpes. Leve's per contrició e confessió e porte lo lit per satisfació, hi vaja acaminant per virtuoses obres a la casa de la beat[i]tut eterna, perquè'ls fels pobles ho miren, temen hi a tu Déu glorifiquen, qui has donat tal potestat en la terra a la tua sancta Sgleya, en utilitat dels hòmens. Amén. 25

DE LA DONA QUE TENIA FLUIX DE SANCH E DE LA FILLA DEL PRÍNCEP DE LA SYNAGOGA. CAPÍTULO VIII

[I. DE LA HUMILITAT I LA CARITAT DE CRIST PER SEGUIR JAIRE]

Seguint la thenor de la ystòria evangèlica, acostàs al Senyor Yahirus, un príncep de la sinagoga; acostà-s'i 30
ensemps ab fe hi ab corporals passos; adorà lo Senyor prostrant-se als seus peus ab deguda reverència, los quals avien portat la salut de natura humana. Suplicà al Senyor per una filla de edat de dotze anys, qui a la mort era propin- {17b} ca, dient: «Senyor, una filla mia 35
ara és morta.» Deya que era morta perquè no sperava que pogués viure, ans creya que anant lo Senyor ja la trobaria morta, e desijava que viva lo Senyor del mal la fes delliure, o morta li tornàs la vida.

Sant March diu que era en los strems de la vida, a 40
la mort axí propinque, que segons la comuna manera del parlar se podia dir morta. «Vine, Senyor», diu lo

8. DE LA DONA E LA FILLA DEL PRÍncep

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

reputatur. *Sed veni*, et per misericordiam appropinqua, et *impone manum tuam*, adjutricem super eam, et *vivet*, sanitate sibi restituia. Duo petit propter tertium, scilicet ut veniat, et manum imponat, et sic filia reviviscat, ignorans, scilicet quod et absens liberare poterat.

Sic moraliter, cum quilibet non habeat nisi unicam animam, magis debet curare de ejus sanatione, quia si eam amittit, totum amittit. Spiritualiter autem venit Deus, per gratiam praevenientem, manum imponit, per gratiam concomitantem; et tunc anima vivit, per gratiam cooperantem.

Et surgem Jesus, sequebatur eum, et discipuli ejus, — et turba multa cum eo. In hoc datur subditis forma obediendi, ac paribus mutuo obsequendi, et praelatis animas mortuas suscitando.

Unde Remigius: Mira autem pariter atque imitanda Domini humilitas et mansuetudo! Nam mox ut rogatus est, rogantem coepit sequi. Hinc subditos et praelatos pariter instruxit: subditis, exemplum obedientiae reliquit; praelatis vero, instantiam et sollicitudinem docendi demonstravit, ut quoties audierint aliquem mortuum in anima, statim adesse studeant.

Unde et Chrysostomus: Cum rogatus esset Dominus a Jairo, ut ad suscitandam filiam ipsius veniret, non moratur; sed statim surgens, secutus est eum. Quo exemplo docuit nos, impigros in omni opere Dei esse debere.

2. MULIER HAEMORRHOICA TANGENS FIMBRIAM VESTIMENTI EIUS SANATUR

Et dum Jesus pergeret, *ecce mulier*, hemorroissa, a morbo quem patiebatur sic dicta, *ab annis duodecim sanguinis fluxum passa, quae in medicos erogaverat omnem substantiam suam, accessit retro*, et a tergo, tum quia verecundabatur de infirmitate foetida, tum quia secundum Legem reputabatur imraunda, tum quia ante faciem non potuisset accedere prae turba, tum propter mysterium confusionis, quam debet homo habere pro culpa sua. *Et tetigit fimbriam vestimenti ejus*, non {216b} solum tactu corporali, sed et devotione fidei, in quo laudanda est humilitas ejus, quia indignam se reputabat tangere pedes Domini, vel plenitudinem vestimenti. Habebat enim Christus fimbrias juxta consuetudinem Judaeorum secundum Legis praeceptum. Ecce quia non habebat Dominus janitores, vel stipatores, seu masserios, nec aliquem qui

pare, «acostàt, per la teua misericòrdia. Posa la teua mà poderosa sobre ella e viurà, cobrada per la tua virtut sanitat perfeta.» Dos coses demana per aver la tercera: que vinga e que sobre ella la sua mà pose, e axí cobrarà la sanitat perduda; ignorava lo pare que absent pogués lo Senyor donar-li vida. 5

Moralment, qualsevol home no té sinó una ànima, e per ço deu molt curar que no muira, e si és morta que resuscite. Pregue lo Senyor que vinga, que sol pot crear la gràcia, e la sua mà damunt li pose per los sacraments de la santa Sgleya. 10

Levàs lo Senyor, e seguia lo pare ab los dexebles e molta gent qui-l seguien. Donà exemple als súbdits de obediència, hi als iguals de amicícia, hi als prelats que les ànimes resusciten. 15

Diu sant Remigi: «O humilitat e mansuetut del Senyor ensemps exemplar e maravellosa! Tantost se leva e comença a seguir aquell qui-l pregava. Als súbdits e prelats, a tots instrohia: als súbdits, dexa de obediència exemple; als prelats, cura e sollicitut de les ovelles, que si hoen que alguna en l'ànima és morta, sens tarda hi vagen, 20

hon mostra en qualsevol bona obra lancem de nosaltres perea.»

[2. DE LA SANACIÓ DE LA DONA AMB HEMORRÀGIES QUI TOCÀ EL MANTELL DE CRIST]

Hi anant lo Senyor, vench una dona qui avia dotze anys que de flux de sanch tenia incurable malaltia, e tots sos béns avia despés en metges. Hi acostàs al Senyor a les spatles. No li vench a la cara per vergonya de la malaltia, que segons la Ley se reputava inmundia; hi encara que per la gent no poguera a la sua presència acostar-se, significava la confusió e vergonya que deu aver {17c} lo pecador quant se acosta al Senyor per demanar misericòrdia. A les spatles del Senyor se acostà la humil devota, abaxant-se fins en terra. Tocà solament la fimbria del manto. A la manera judayca portava lo Senyor fimbries en los cantons del manto, que eren unes vetes de color celestial, blaves. No tenia lo Rey Jesús huxers ni gent de la guarda, ni porters que 35

23-24 *hon mostra en qualsevol bona obra lancem de nosaltres perea* Aquest fragment, en VC, 216a, s'atribueix a sant Joan Crisòstom, del qual s'ha omès la referència i la primera part del contingut, en què es feia esment de l'episodi evangèlic de la demanda d'auxili per part de Jaire i la voluntat del Senyor d'ajudar-lo de manera decidida, com a exemple d'evitar la peresa. | 37 *que eren unes vetes de color celestial blaves*] Aquesta descripció sobre el color de les fimbries que, com a jueu, portava Crist no apareix en VC, 216b. Aporta realisme i expressivitat al relat del passatge evangèlic. A més, s'ha d'interpretar com la mostra d'un coneixement directe per part de Roís de Corella de la cultura religiosa jueva, base de la cristiana, tal com s'ha observat en altres ocasions.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

comprimentes eum verberaret, et ideo libere *mulier accedit, et turbae comprimunt.*

Ubi Remigius: In quo fides ejus admiranda est, quia desperans de salute medicorum, in quos *sua erogaverat*, intellexit coelestem adesse medicum, et in eo totam suam intentionem collocavit, et ideo salvari promeruit.

Unde Rabanus: Docet mulier quantum sit corpus Christi, quod in fimbria tantam demonstravit esse virtutem.

Quid ergo nos sperare debemus, qui non solum Corpus Dominicum contingimus, sed conficimus et sumimus? Illa quidem medicinam accepit ex vulnere, vae illis quibus ipsa medicina, in vulnus convertitur!

Dicebat enim intra se, firmiter scilicet credendo: Si tetigero tantum vestimentum ejus, salva ab infirmitate mea, ero; non quia vestimenta aliquam virtutem sanandi habebant, sed quia per hoc declaratur virtus illorum, quorum vestimenta sunt. Tangens autem, *confestim est sanata a plaga sua;* et est notabile quod accessit, accedens dixit, dicens tetigit, tangens curationem accepit; quia his tribus, scilicet: verbo, fide, et opere, omnis salus acquiritur.

3. SENSUS QUAESTIONIS CHRISTI SCIRE VOLENTIS QUIS EUM TETIGERIT

Et cognoscens Jesus ex se exiisse virtutem, dixit: *Quis me tetigit?* Non quiserit ex ignorantia ut doceatur; sed ut mulier sanata confiteatur, et per confessionem appareat fides ejus, et a Christo commendetur, tum propter mulieris meritum, per humilem confessionem, tum propter astantium aedificationem, tum propter Dei laudem et glorificationem, tum propter spem Archisynagogi augendam, et ejus de sanatione filise suse assecurationem.

Et dicentibus discipulis, quod turbae eum comprimerent, dixit: *Tetigit me aliquis, nam et ego novi virtutem de me exiisse*, id est effectum virtutis in curatione infirmitatis. Nam licet turbae, quae in ipsum prae devotione audiendi irruerant, eum comprimerent,

SEGON DEL CARTOIXÀ

la gent apartasen, que no-l strenguesen hi a la malalta vedasen que al Senyor no pogués acostar-se.

De marvellar és la fe de aquesta desagnada dona, desesperada de la salut dels metges, que tots sos béns en ells despesos avia. Pogué creure que celestial metge era devallat en la terra, en lo qual posà tota la sua sperança, e per ço merexqué atényer la sanitat que sperava. 5

Diu Rabanus: «Aquesta devota malalta nos mostra quant és gran la virtut del cors del nostre Déu, Senyor e mestre. Que no en lo vestiment que lo seu cors tocava, mas en la fimbria que en lo cantó del manto stava cosida, trobà virtut tanta, que súbitament li donà sanitat perfeta.» 10

«Foch», diu la Scribtura Sacra, «és lo Déu nostre, que de amor e caritat crema». Si palleta de fe verdadera s'i acosta, tantost la encén per chiqua purna que toque. 15

Quina deu esser la nostra sperança que no les fimbries, mas lo verdader cors del Senyor consegrem, sumim e oferim en odorant sacrifici sobre tots los altres a ell mateix, Déu accepte? 20

Ab ferma fe, dins si deya: «Si toque solament la sua vestidura, perfetament seré guarida»; no que per si tinguen alguna virtut les vestidures, mas declaren la virtut de aquell qui les porta. Hi tocant del Senyor la fimbria, tantost del seu mal fon perfetament curada. O, marvellós acte! Ella s'acostà, hi acostant-se dins si parlà, hi parlant tocà, hi tocant, atés lo que volia. En aquestes tres coses stà la salut nostra: acostar-nos per fe verdadera, confessar-ho per la boca, toquant posar-ho en obra. 30

[3. DELS MOTIUS PER QUÈ CRIST VOLIA SABER QUI L'HAVIA TOCAT]

Conexent lo Senyor que virtut d'ell era exida, {17d} «qui m'ha tocat?», demanà. No per ignorància, mas perquè la dona guarida la veritat confesse hi la sua fe sia manifesta; hi lo Senyor, per exemple dels altres, loar la puga en honor e glòria de la majestat divina. Hi encara, perquè augmentàs la fe en lo pare de la filla morta, hi tingués sperança que-l Senyor guarir e resuscitar la podia. 35

Responen al Senyor los dexebles: «Les gents hi los pobles strenyen a tu hi a nosaltres, hi demanen si algú-t toca?» Molts lo Senyor tocaven hi strenyien, però de aquesta en special lo Senyor parla, dient: «Yo he sentit 40

3-7 De ... sperava] Aquest fragment s'atribueix a sant Remigi en VC, 216b, referència que ara ha estat omesa per Corella. | 14-16 Foch ... toque] Aquestes paraules, que pertanyen en part a He 12, 29 («El nostre Déu és un foc que devora.»), no es troben en VC, 216b. L'analogia «Si palleta...», que parteix del verset bíblic assenyalat, tampoc no apareix en el text corresponent de Ludolf de Saxònia i és una mostra de la presència en el *Cartoixà* de referents propers als lectors contemporanis, amb la voluntat de presentar un text que els resultés més pròxim. | 25-26 O, marvellós acte! Ella s'acostà] Notem com Corella tradueix el fragment respecte VC, 216b: «Et est notabile quod accessit», tot afegint una exclamació retòrica amb voluntat intensificadora, que se suma a la concatenació següent sobre el que féu la dona malalta, ja present en la *Vita Christi*.

8. DE LA DONA E LA FILLA DEL PRÍncep

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

et in tali pressura corporaliter tangerent; non tamen tangebant eum cum tali devotione et fide, sicut ista mulier tetigerat, et de tali tactu, singulariter Dominus quaerebat. *Videns autem mulier quia non latuit*, timens corde, et *tremens* corpore ad maiestatem divinitatis, cuius virtutem in se experta fuit, *venit et procidit ante pedes illius*, ac causam tactus et sanationem, *coram omni populo indicavit*, confitendo veritatem de quantitate et prolixitate infirmitatis, et de perceptione integrae sanitatis; hoc enim Dominus sciri voluit, ad laudem Dei, {217a} et aliorum utilitatem.

Sed quaerit Chrysostomus, quare ipsam manifestat Deus, cum ipsa latenter accesserit? Et respondens, ponit ad hoc sex rationes: prima est, ut mulier sanguinaria, Christum tangens, non haberet inde conscientiae remorsum; secunda, ut muherem emendat, quoniam aestimabat hoc latere Christum; tertia, ut fidem ejus ostendat omnibus, ad exemplar celeriter credendi; quarta, ut monstraret se cognitorem omnium; quinta, ut ostendat quod ut Deus sistit sanguinis fluxum; sexta, ut in fidem dirigat Archisynagogum.

4. HAEMORRHOICA INPRIMIS PROMPTER FIDEM LAUDATUR

At Jesus conversus et vivens eam, id est approbans ipsius fidem, dixit illi: *Confide, filia, fides tua te salvam fecit*, id est hanc tibi salutem meruit. Cum enim operatio miraculosa sit supra naturam, fidei attribuit eam, eo quod fides est de his quae sunt supra naturam.

que de mi virtut és exida, que vol dir effecte de la mia virtut que ha donat sanitat perfeta, perquè no m'ha tocat solament axí com los altres, mas ab fe, devoció hi sperança.» Mirant, hoint e conexent la guarida malalta que la malaltia e sanitat sua al Senyor era manifesta, tement dins en lo cor e tremolant de fora, vench a la 5 la sua presència, la virtut de la qual havia experimentada, hi davant los peus de la sua deyfica persona se lançà. Hi la causa perquè l'havia tocat hi la sanitat que per lo tocar havia cobrada, confessà, ensemps ab lo temps e 10 gravitat de la malaltia.

Demana sant Crisòstom per què lo Senyor la manifesta, com ella secretament li agués tocada la fimbria; hi, responent, sis causes hi asigna: La primera, perquè ella, humil devota, no tingúes de aver tocat lo 15 Senyor consciència hi, guarida en lo cors, no fos affligida en la pensa; la segona, perquè aprenga com lo Senyor ho sabia; la terça, que la sua fe sia exemple als altres de prestament creure; la quarta, per mostrar que les coses corporals hi spirituals intrínseques no li són 20 amagades; la cinquena, per mostrar era Déu en lo modo com los miracles acabava; la sisena, perquè en fe hi sperança endreçàs lo pare de la filla morta.

[4. DE LA LLOANÇA PER LA FE DE LA DONA AMB HEMORRÀGIES]

Baxà lo Senyor los ulls hi benignament la mirà, hi loant la sua fe, li parlà dient: «Confia, filla, la tua fe 25 {18a} te ha guarida, la tua fe ha pogut meréixer que la sanitat que tant desijaves, hi per la qual tots los teus béns en metges de la terra havies despesos, de mi, celestial metge, l'ages cobrada.» A la fe atribuhex lo Senyor lo miracle, que és obra sobre natura, perquè la 30 fe és de aquelles coses que per rahó natural no-s poden comprendre.

1-4 *que* ... *sperança*] Corella modula aquest fragment en el sentit que el tradueix en primera persona, tot continuant les paraules de Crist de Lc 8, 46 («Yo he sentit que de mi virtut és exida.») que, en VC, 216b, formaven part de la glossa ludolfina. | 15 *perquè ella humil devota*] En VC, 217a, en la primera de les raons per les quals Crist descobreix a la dona que l'ha tocat, aquesta se'n presenta com a malalta: «*ut mulier sanguinaria*». Corella, per altra part, ens la defineix com a «humil devota», insistint d'aquesta manera en una visió pietosa i catequètica, ara que tracta un personatge femení. Tot i que en aquest cas es tracta d'un detall mínim, aquesta consideració de Corella respecte el gènere femení podria qualificar-se de filògina, un aspecte que es constata en el tractament dels personatges bíblics femenins, especialment en els capítols dedicats a Maria Magdalena o a altres dones, així com, de manera ben particular, respecte la Mare de Déu. De tota manera, el fet que els personatges bíblics femenins, sobretot els evangèlics, se'ns presenten de manera particular, aporta dades sobre part dels destinataris del *Cartoixà*: un públic burgès i laic, on s'hi inclourien també les dones de la darrera part del segle xv a partir dels seus referents i models espirituals, com les santes o la Mare de Déu. | 20 *les coses corporals hi spirituals intrínseques*] Corella, a partir del mot «*omnium*» de VC, 217a, que es correspon amb el fragment assenyalat, desenvolupa un sintagma carregat de sentit teològic, al qual afegeix una adjectivació plena. | 21-22 *per mostrar era Déu en lo modo com los miracles acabava*] En aquest fragment, de nou, com hem vist en la nota de la p. 259,15, s'evita fer referència a la malaltia de la dona, com sí apareix en VC, 217a: «*ut ostendat quod ut Deus sistit sanguinis fluxum*», això és, «per mostrar que, com a Déu, detingué el flux de sang». Respecte aquest fet, deduíem la voluntat de Corella per mostrar la magnificència de Crist i no insistir en la malaltia de la dona. | 27-29 *hi ... metge*] Respecte el text llatí de VC, 217a: «*Confide, filia, fides tua te salvam fecit*», és a dir, «Confia, filla, la teua fe t'ha salvat.» I la dona quedà curada des d'aquell moment», notem com l'autor valencià ha incorporat a la traducció la imatge de Crist, de manera pròxima, com a «celestial metge», capaç de curar les malalties físiques i, alhora, les espirituals. A nivell teològic, el sentit de «sanitat» és, doncs, ambivalent i el qui l'administra esdevé metge. Aquesta caracterització de Crist com a metge, apareixerà també en el *Segon* en 260,34-261,2, en 274,7-12 i en 413,21.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ubi Hieronymus: Non autem dixit qui fides tua te salvam factura est sed *salvam fecit*. Quasi diceret: In eo quod credidisti, jam salva facta es.

Ubi et Chrysostomus: Quia formidolosa erat haec mulier, propter hoc ait, *confide*, et filiam eam fecerat. Filiam vero vocat sanatum, fidei ratione. Fides enim Christi, Dei filiationem praestat.

Notandum etiam quod Dominus non dixit, ego sanavi te, sed *fides tua*, ut vitandam ostentationem doceat, et meritum fidei extollat. Unde secundum Chrysostomum, Dominus ait, quod fides sua ipsam sanaverat, nolens suae virtuti, sed fidei ejus sanitatis beneficium arrogare, docens per hoc in virtuosis actibus nostris, non nostram, sed Dei laudem quaerere debere, et praedicare.

Et addidit Dominus: *Vade in pace*, quae scilicet prius eras in perturbatione, propter longam infirmitatem tuam corporalem. Ubi Chrysostomus: Dicit autem ei: *Vade in pace*, mittens in finem bonorum, in pace enim Deus habitat, ut cognoscat, quod non solum corpore curata est, sed etiam a causis corporalis passionis, id est peccatis, mutata.

Et salva facta est mulier ex illa hora. Ubi Glossa: Intelligendum est *ex illa hora*, ex qua tetigit fimbriaria, non ex illa hora, ex qua Jesus conversus est ad eam; jam enim salva facta erat, ut ex verbis Domini pendere potest.

5. QUAE FUERIT HAEC MULIER? ET DE STATUA AB IPSA CHRISTO ERECTA

Ex verbis Ambrosii quibusdam, videtur quod haec mulier, Martha fuerit; qui in quodam sermone, inter beneficia Christi, quae enumerat, sic dicit: Dum largum sanguinis fluxum siccavit in Martha, dum daemones expulit de Maria, dum corpus redivivi spiritus calore, constrinxit in Lazaro. Sed ex istis verbis Ambrosii, bene habetur, quod Martha fuerit a Christo curata a fluxu sanguinis; quod autem Martha fuerit haec mulier, de qua hic agitur, non habetur ex verbis illis; et quod haec mulier non fuerit Martha, ex hoc videtur, quia de hac muliere dicitur quod omnem

SEGON DEL CARTOIXÀ

No li diu lo Senyor: «La tua fe te farà salva», mes, «te ha fet salva»; quasi dient: «Axí com has cregut, est feta salva.»

Diu sant Crisòstom: «Perquè era humil, temerosa, aquesta dona, li diu “confia”. Diu-li “filla” per la fe, la qual fills de Déu fa los hòmens, 5

dient sant Joan: “Fills de Déu són fets aquells qui en lo nom del Senyor crehen.”»

Hi devem atendre que lo Senyor no diu «yo t’he guarida», per mostrar lo mèrit de la fe hi donar-nos 10 exemple de squivar vanaglòria, hi que la fi de nostres bones obres sia honor e glòria de Déu hi utilitat del prohisme.

Diu-li més: «Vés-te’n en pau». En pau la envia lo pacífich Rey e Senyor; en pau, que és la fi de tots los béns que desijar se poden, sens la qual algun bé trobar no-s dextra, hi ab la pau hi en la pau tots s’i troben. Diu sant Agostí: «És la felicitat vida en pau eterna o pau en vida eterna.»

Fon guarida la dona en la hora que tocà la fimbria; 20 segons les paraules del Senyor mostren, ja era sana quant davant lo Senyor als seus peus se lançà hi lo Senyor li parlà.

[5. DE L’ORIGEN D’AQUESTA DONA I DE LA IMATGE AMB CRIST]

Alguns stimen que sant Ambròs opina que aquesta dona fos santa Marta; lo qual en un sermó, recitant los beneficis e gràcies que l Senyor li havia fetes, diu semblants paraules: «Larch flux de sanch secà lo Senyor en Marta, set dimonis lançà de Maria, lo cors del germà Làzer pudent féu tornar a viure». De aquestes paraules, bé podem veure que sancta Marta tingué 30 semblant malaltia; però que fos aquesta de la qual parla lo present evangeli, no u podem per les paraules de sant Ambròs concloure. Hi par que mostrar se puga que aquesta no fos sancta Marta, perquè de aquesta diu lo evangeli que tots {18b} los seus béns havia despès en 35

1-3 *No ... salva*] Corella ha omés l’atribució d’aquest fragment a sant Jeroni, segons VC, 217a. | 7-8 *dient ... crehen*] Aquesta citació de Jn 1, 12 no apareix en VC, 217a; ha estat, doncs, incorporada per Roís de Corella. | 9-13 *Hi ... probisme*] Quant al corresponent llatí de VC, 217a, Corella en resumeix el contingut i omet que una part d’aquest s’hi atribueix a sant Joan Crisòstom. | 15-17 *en ... troben*] Aquest text ha estat modificat per Roís de Corella en la seua traducció respecte VC, 217a. La darrera frase, «hi ab la pau hi en la pau tots s’i troben», remet a la salutació tradicional pròpia de les cultures cristiana, jueva i islàmica, però també al verset evangèlic de Jn 14, 27: «Us deïxe la pau, us done la meua pau. Jo us done la pau que el món no dóna.» Omet, també, l’atribució d’aquestes paraules a sant Joan Crisòstom segons el text ludolfi. | 17-19 *Diu ... eterna*] Aquesta referència de sant Agustí d’Hipona no apareix en VC, 217a. Corella la introdueix per fonamentar i ampliar, amb una citació d’un pare de l’Església, les paraules prèvies que, sobre la mateixa temàtica, acaba d’incorporar al *Segon*. Sembla remetre a les darreres paraules del següent fragment de sant Agustí d’Hipona (PL 41, col 0078) «*Incomparabiliter superna est civitas clarior, ubi victoria, veritas; ubi dignitas, sanctitas; ubi pax, felicitas; ubi vita, aeternitas.*» | 20-23 *Fon ... parlà*] Segons VC, 217a, aquest text pertany a la Glossa, la referència a la qual Corella no ha incorporat.

8. DE LA DONA E LA FILLA DEL PRÍNCEP

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

substantiam suam in medicos erogaverat, Martha autem dives erat.

Hoc etiam patet per Eusebium, qui dicit hanc mulierem fuisse quamdam Caesaræ Philippi civem. Nam secundum eum, mulier hemorrhœissa, postquam sanata est, fecit in Caesarea Philippi, unde oriunda est, statuam aeneam, in curia sua fieri, ad imaginem Christi, cum fimbriis vestimenti; ipsamque imaginem, in magna reverentia habebat, et devote adorabat. Fecit et ex opposito imaginem suam, flexis genibus, et manibus junctis ac cancellatis, quasi precaretur et supplicaret, versus quam imaginem Christi, manum extendebat.

Contigit autem quod subtus imaginem Christi, crevit herba quaedam, nullius efficaciae et virtutis, quae cum fimbriam attingebat, tantae virtutis erat, quod omnes infirmitates sanabat. Iterum dicit Hieronymus, quod Julianus Apostata, cum cognovisset quod in Caesarea Philippi esset simulacrum, quod scilicet sanguinis liberata profluvio foemina fecerat, eo deposito, suam imaginem ibi collocavit, quae fulminis ictu fracta est.

6. QUOMODO HIC COMMENDETUR HUMILITAS?

Hic habes quoddam valde notabile, ad humilitatis custodiam, sicut Bernardus hoc modo introducit, dicens: Quilibet Domino perfecto serviens, potest appellari fimbria, quasi ultima pars vestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad tantum statum pervenerit, quod sciat se a Domino exaudiri in liberandis infirmis, vel alius miraculis, non extollatur propterea; quia non ipse, sed Dominus facit. Quamvis enim haec mulier tangeret fimbriam, ad cuius tactum se liberari confidebat, et sic contigit; non tamen a fimbria, sed a Domino virtus liberationis exivit.

Et propterea ipse dixit: *Sensi de me virtutem exiisse*; nota igitur hoc bene, et nihil borii tibi in perpetuum attribuas, quia totum est a Domino.

metges, hi santa Marta béns tenia, dels quals hi ab los quals servia al Senyor hi als seus dexebles.

Opina sant Eusebi que aquesta dona fon ciutadana de Cesarea, la qual, après que fon guarida, féu en la ciutat hon vivia, a la semblança del Senyor, de metall, una ymatge ab les fimbries que'l Senyor portava, hi ella, sculpida, les mans cancel·lades, agenollada davant la ymatge, hi ab gran devoció, en un verger de la sua casa reverentment la adorava.

Hi crexien les herbes que ans no tenien virtut alguna, hi après, quant a les fimbries de la ymatge tocaven, guarien totes les malalties. Diu sant Hierònim que, sabent l'emperador Julià Apòsteta de aquesta ymatge, féu-la levar de hon stava hi posar-hi la sua, la qual un lamp la ferí hi la partí en troços.

[6. DEL SENTIT DE LA HUMILITAT]

En aquest evangeli, diu sant Bernat una tropologia de humilitat profunde: «Qualsevol qui servex a Déu en perfeta vida se pot nomenar del Senyor fimbria, que és la mínima e última part de la sua vestidura. Hi humilment pense que si a tant puja que, per les sues pregàries, los malalts guarexen hi altres maravoloses obres se acaben, no s'exalça; que no ell, mas lo Senyor és lo qui les acaba. Tocà la dona la fimbria, confiant hi crehent que seria delliure, hi axí fon com sperava; però la virtut del Senyor hi no la fimbria, li donà la sanitat perfeta.»

1-2 dels ... dexebles] Aquesta referència al suport econòmic del Senyor i els dexebles per part de santa Marta ha estat incorporada per Corella; en VC, 217a, només es diu que «*Martha autem dives erat*», és a dir, que «Marta era rica». Se'ns mostra així un detall del que devia ser l'ideal de dona rica per a Corella: aquella que sosté i beneficia els clergues i religiosos. | 7 les mans cancel·lades] Aquesta imatge, de caràcter cultista, la trobem ja en el fragment corresponent de VC, 217a: «*at manibus iunctis ac cancellatis*», és a dir, «amb les mans juntes, com una reixa.» Assenyalem que apareix també en l'obra de Corella *La visió a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*, del 1487, editada per Curt Wittlin (1995: 264), en un fragment en què Mossén Ferrando Dieç prega a la Mare de Déu de la següent manera: «ab los ulls que per devoció fonts d'aygua destilaven, les mans cancellades». Wittlin, en la referència indicada, reporta el fet que aquesta sembla una expressió pròpia de Corella. S'observa que els mots esmentats apareixen en les dues obres en relació al terme «devoció» i en una escena que representa aquesta virtut pietosa. | 8-9 en un verger de la sua casa reverentment la adorava] Aquest detall sobre la ubicació exacta de l'estàtua referida no apareix en VC, 217a. La breu explicació aportada per Corella pretén aportar verisme i intensitat a la història evangèlica. | 16 En aquest evangeli] Corella explicita la referència a l'evangeli sobre aquest episodi de la vida de Crist, mentre que en VC, 217b, apareixia un fragment de caràcter ambigu i genèric: «*Hic habes quoddam valde notabile*», és a dir, «Tens ací quelcom notable.» | 25-26 sanitat perfeta] Tot seguit, respecte VC, 217b, s'omet un fragment en què s'aportava el verset evangèlic de Lc 8, 46: «Jesús insistí: "Algú m'ha tocat; sé que una força ha eixit de mi."»; a més d'una glossa que adverteix que tot allò bo prové del Senyor, no de nosaltres, i que formava part de la present citació de sant Bernat de Claravall.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

7. ECCLESIA GENTIUM ET QUAE LIBET PECCATRIX PER HAEMORRHOICAM ALLEGORICE POTEST INTELLIGI

Allegorice mulier sanguine fluens, sed a Domino curata, est Ecclesia de Gentibus congregata, quae foedata fuit sanguinis martyrum effusione, et idololatriae pollutione, et his quae carnis et sanguinis geruntur delectatione. Quae et fimbriam vestimenti Christi tetigit, quando fidem Incarnationis Christi credidit: humanitas enim, vestimentum divinitatis est Christo. De quo dicitur quod *in similitudine hominum factus est, et habitu inventus ut homo*. Et tunc a fluxu sanguinis sanata fuit: quia fundere sanguinem catholicum destitit, et ab idololatriae, ac carnis delectatione, et sanguinis effusione sanata fuit, ac ab ejus pollutione cessavit.

Pergente autem Domino ad filiam Archisynagogi, mulier morbo sanata est, quia sic dispensata est salus humani generis, ut primo aliqui ex Israel, deinde plenitudo Gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret. Haemorrhoida autem sanata, Archisynagogi filia nuntiatur mortua, quia dum Gentilitas ad Deum convertitur, synagoga perfidiae et invidiae, recte mortua nuntiatur. Hoc etiam significatum fuit in parabola de duobus filiis, quorum senior, de conversione tristabatur junioris.

Unde Ambrosius: Quem autem putamus synagogae principem esse, nisi Legem, cujus contemplatione Dominus synagogam non penitus dereliquit? Ad hanc autem principis filiam, dum properat Dei verbum, ut salvos faceret filios Israel, sancta Ecclesia est Gentibus congregata, quae inferiorum lapsu criminum deperibat, et paratam alius fide praeripuit sanitatem. Quid autem sibi vult, quod haec principis Synagogae filia, *annorum duodecim* moriebatur, et mulier ista, fluxu sanguinis *ab annis duodecim* laborabat, nisi ut intelligatur quia quamdiu synagoga vixit, laboravit Ecclesia.

Unde et Hieronymus: Nota ergo quod eo tempore haec mulier id est Gentium populus, coeperat aegrotare, quo genus credidit Judaeorum; nisi enim ex comparatione criminum, vitium non ostenditur.

Moraliter etiam, per mulierem sanguinis fluxum patientem, persona peccatrix a longo tempore, et de

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7. DEL SENTIT AL·LEGÒRIC DE LA DONA AMB HEMORRÀGIES AMB ELS GENTILS DE L'ESGLÉSIA I DE QUALSEVOL PECADOR]

Al seny al·legòrich, la dona de flux de sanch malalta és la santa Sgleya dels gentils congregada, de la sanch dels benaventurats martres sanguinolenta y dels sacrificis de les ydoles poluta, hi de les delectacions carnals inmundas. Tocà del vestiment del Senyor la fimbria quant cregué, hi·l confesà de la sua divinitat la humana vestidura. E fon lavors guarida: que dexà de scampar la sanch dels martres, hi abominà los sacrificis de les ydoles hi les carnals delectacions mundanes.

Anant lo Senyor a la filla del príncep de la sinagoga, 10 la dona fon guarida, {18c} que axí dispensà lo Senyor la redempció humana, que primer alguns dels jueus se convertisen hi finalment, mort Antecrist, tota Israel sia salva. Curada del flux de sanch, la humil mansueta dona, denuncià al Senyor com la filla del príncep de 15 la sinagoga era morta: que la gentilitat curada hi a la santa fe cathòlica reduhida, la sinagoga en la sua infidelitat fon morta.

Diu sant Ambròs: «És lo príncep de la sinagoga la ley judayca; és la filla lo seu poble, al qual lo verb 20 divinal, Déu encarnat, principalment venia. Vench-li a l'encontre la gentilitat sanguinolenta, hi ans que·n la fi del món lo Senyor a la morta sinagoga vinga, ha rebut sanitat lo gentil poble. Dotze anys havia que la dona era malalta; hi dotze anys havia com morí la filla del 25 príncep: tant li durà lo mal al gentil poble, quant vixqué la sinagoga.»

Guarien los gentils quant los jueus en la sua infidelitat morien.

Moralment, per aquesta dona se pot entendre 30 qualsevol peccador qui de lonch temps de un peccat cau en altre; e conexas que ha despés en metges, qui lo

7 *humana vestidura*] A continuació, Corella no incorpora el verset de Fl 2, 7 («Es féu semblant als homes. Tingut per un home qualsevol.») respecte VC, 217b. | 17-18 *la sinagoga en la sua infidelitat fon morta*] Notem com Corella ha traduït aquesta analogia entre la sinagoga i el judaisme de manera més suau, no centrant-se en la maldat d'aquesta doctrina, com es caracteritza en VC, 217b: «*synagoga perfidiae et invidiae*», sinó en la infidelitat respecte el que anunciava Jesucrist. | 18 *fon morta*] Després d'aquestes paraules, l'autor valencià no incorpora una al·lusió en la pròpia glossa de VC, 217b a la relació d'aquest fragment evangèlic de la dona gentil i les exegesis que es poden extraure juntament amb la paràbola del fill pròdig (Lc 15, 32). | 28-29 *Guarien los gentils quant los jueus en la sua infidelitat morien*] Aquest breu fragment forma part d'un text que en VC, 217b s'atribueix a sant Jeroni, la referència del qual no s'incorpora en el *Cartoixà*. Ha estat resumit per Corella, però de manera inversa a com se'ns presentava en el text de Ludolf de Saxònia: «*Nota ergo quod eo tempore haec mulier id est Gentium populus, coeperat aegrotare, quo genus credidit Juadeorum*», això és, «Observa com en el temps que aquesta dona, qui representa el poble dels gentils, comença a emmalaltir, és quan cregué el poble jueu.» | 32-263,2 e ... *fortuna*] Aquest fragment no es detecta en el text corresponent de VC, 217b. Esdevé així un comentari incorporat per l'autor valencià.

8. DE LA DONA E LA FILLA DEL PRÍNCEP

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

peccato in peccatum cadens, potest intelligi; quae tamen remedium quaerit a Domino, dicens ei: *Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis, meae.*

Dominus ergo quotidie mulierem sanguine fluentem sanat, dum animam diversis vitiis corruptam per gratiam curat.

8. CHRISTUS DOMUM JAIRI INTRANS TUMULTUANTEM TURBAM PRIMO EIICIT

Deinde, cum nuntii ad Archisynagogum venis-
{218a} sent, dicentes ejus filiam jam esse mortuam; dixit Jesus Archisynagogo, eum ad fidem confortando: *Noli timere*, in fide dubitando, *ere de tantum est salva erit* a morte. *Et cum venisset Jesus ad domum principis, invenit filiam ejus jam defunctam, et tibicines conductitios carmen lugubre canentes.* Diversas enim melodiae, diversas passiones excitant in homine: aliquae enim excitant audaciam, ut patet in tubis bellicis; aliquae devotionem, ut patet in canticis Ecclesiasticis; aliquae laetitiam, ut patet in diversis instrumentis musicis; aliquae excitant fletum et devotam lamentationem, et talibus utebantur antiquitus in exequiis magnarum personarum, ut provocaretur multitudo ad fletum et luctum. Christianis tamen non convenit tales habere, quia non debent inconsolabiliter flere.

Et invenit, etiam turbam tumultuantem, in fletu, planctu, et ululatu multo, quod vocatur tumultus, quia inde causatur sonus confusus, ac etiam in praeparatione funeralium. Et dicebat: Nolite flere, non est mortua puella, id est in morte mansura, sed dormit,

fluix de sos desigs li stancasen, tots los béns de gràcia de natura e, a vegades, de fortuna, recorre a la divina clemència, dient ab lo psalmista: «Delliurà'm, Senyor, de les mies sanguinolentes culpes.»

Baxàs en terra per humilitat, e no gosà al Senyor 5
venir-li de cara, que vol dir que no li demana justícia, solament vol tocar la fimbria, lo sagrament de penitència per lo qual, hi no per sos mèrits, cobre la gràcia.

[8. DE L'ENTRADA DE CRIST A LA CASA DE JAIRE I DE L'EIXIDA PRÈVIA DELS QUI HI ESTAVEN]

E seguint la evangèlica letra, lo Senyor encara 10
parlava ab la dona com vengueren los servents del pare, dient: «La tua filla és morta. No vulles fatigar lo mestre que més avant passe.» Hoint lo Senyor aquestes paraules, dix al pare: «No hajes temor. Creu solament, e la tua filla serà guarida.» Hi venint a la casa, no 15
permés que algú {18d} entràs ab ell, sinó Pere, Johan e Jaume, hi lo pare hi la mare de la morta donzella. Entrà, donchs, lo Senyor en la cambra hon molts planyien hi ab veus de lamentables instruments lamentaven. Diverses melodies, diverses passions 20
exciten: algunes exciten audàcia, axí com les trompetes; altres devoció, axí com los òrguens; altres alegria; altres dolor e tristícia. Hi de aquests instruments versaven los jueus en les obsèques de nobles persones, perquè provocassen los hoïnts a plor, dolor e tristícia. 25

Entrà lo Senyor e manà aquesta plorosa gent exir defora, e dix que no plorasen que no era morta la donzella, mas que dormia. No era morta per a la sua infinida potència, ans dormia; que més fàcil era a ell

3-4 delliurà'm, Senyor, de les mies sanguinolentes culpes Psalteri (Sl 50, 16): «Delliurà'm dels meus peccats e homeys» (Martos 2013: 217). La traducció del Cartoixà és ara més literal respecte el salm, perquè s'adequa millor al contingut glossat en aquest capítol de la *Vita Christi*, centrat en el passatge evangèlic de la dona hemorràgica. | 5-9 Baxàs ...gràcia Corella amplifica aquest fragment, partint del passatge evangèlic de Lc 8, 47 («La dona, veient-se descoberta, s'acostà tremolosa a Jesús, es prosternà i va explicar davant de tota la gent per què l'havia tocat i com havia quedat guarida a l'instant.»). A banda de la referència al verset evangèlic, quant a VC, 217b, Corella desenvolupa la idea de la penitència i de la misericòrdia divina que hi apareix: «*Dominus ergo quotidie mulierem sanguine fluentem sanat, dum animam diversis vitiis corruptam per gratiam curat*», és a dir, «El Senyor sana cada dia a la dona hemorràgica quan cura per la seua gràcia una ànima amb pecats diversos.» | 19-20 ab veus de lamentables instruments lamentaven] S'observa com Corella reproduceix i adapta la derivació lèxica entre les paraules «lamentables» i «lamentaven» que ja estava present, amb altres termes, en VC, 218a: «*carmen lugubre canentes*», és a dir, «cantant un cant fúnebre.» | 21 les trompetes] És a dir, les trompetes per a la guerra: «*tubis bellicis*», en VC, 218a. | 22 los òrguens] Notem l'actualització dels referents musicals efectuada per l'autor valencià, que tradueix els «*canticis Ecclesiasticis*» vocals en VC, 218a, a «los òrguens»; uns instruments que cobraren especial rellevància en les esglésies cristianes al llarg de la baixa edat mitjana, que Corella devia conèixer i, segurament, admirar. | 23-24 Hi de aquests instruments versaven los jueus] En VC, 218a, no apareix cap referència explícita als jueus, sinó que es fa referència a què el costum de fer servir instruments en el vetlatori era antic: «*Et talibus utebantur antiquitus*.» | 24 obsèques] El terme remet a «exèquies», com a variant antiga d'aquest. | 25 plor, dolor e tristícia Corella tradueix aquesta breu enumeració en sentit climàtic i intensificador, és a dir, des d'allò concret a allò general, respecte el text llatí de VC, 218a: «*ad fletum et luctum*», és a dir, «al lament i el dol.» Aquests mots apareixen unes línies més amunt i també, reduïts, en 305,30-31 i en 544,35. | e tristícia] Corella ha omés, tot seguit, un breu fragment de VC, 218a, en què, arran el que s'ha dit en les paraules prèvies, s'alerta de què els cristians no han de tenir aquests instruments per tal de no plorar sense consol.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

scilicet mihi, quia ita de facili possum eam suscitare, ut de somno excitare.

Unde Beda: Hominibus mortua erat, quia suscitare nequiverant; Deo dormiebat, in cuius dispositione et anima recepta vivebat, et caro resuscitanda quiescebat. Unde mos aquod Christianos obtinuit, quod mortui qui resurrecturi esse non dubitantur, dormientes vocentur.

Et deridebant eum, putantes quod de dormitione somni diceret, et eam esse mortuam nesciret. Ecce deridetur in curiis principum, nec arguit eos, quia quanto major fuit derisio, tanto postea major virtutis ostentio.

Ubi Hieronymus: Non autem erant digni, ut viderent mysterium resurgentis, qui resuscitantem indignis contumeliis irridebant.

Quamvis autem Dominus deridebatur ab eis, non tamen destitit ab incepto. In quo instruuntur boni, quod cum deridentur a malis, non ideo debent desistere a bono inchoato.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Déu resucitar-la que a un home despertar un altre que dorma.

Diu Beda: «Als hòmens era morta, que resucitar no la podien; a Déu no era morta, en la protecció del qual hi l'ànima vivia, hi lo cors reposava. Hi de ací los crestians, qui speram la nostra resurrecció certa, diem als qui són morts que dormen.»

Scarnien lo Senyor pensant que del dormir acostumat parlava, quasi dient: «Quin metge és vengut qui no conex quant la persona és morta? Quin profeta que les coses que té presents ignora?» No·ls respon lo Senyor ni·ls increpa, mas lança'ls defora.

Diu sant Hierònim: «Perquè eren indignes, scarnint lo qui resuscitava, que vesen com resuscitava, no·s deté lo Senyor en corregir-los, que no u merexien.»

E la dolor del pare e de la mare movia a ell, font de pietat, que no tardà's lo miracle, y encara que no·ls podia ab paraules, ni coregir ni increpar millor que resuscitant aquella que ells sabien que era mort, e per ço scarnien a ell, qui deya que dormia. De ací prenem dos exemples: que no·ns torben scarns ni vituperis quant anam per acabar alguna caritativa obra; lo segon, que si en la Scribtura Sacra trobam alguna cosa que al nostre enteniment no és manifesta, stimem axí com {19a} és que la culpa és nostra, hi la Scribtura, verdadera. No siam semblants als qui lo Senyor scarnien, perquè deya que la donzella dormia.

9. DEINDE CORAM TRIBUS DISCIPULIS TANTUM PUELLAM SUSCITAT

Et cum eiecisset turbam, scilicet lamentantium, et tumultuantium, et deridentium, qui propter incredulitatem et derisionem non erant digni videre miraculum, intravit cum patre et matre puellae, quos in fide confortare tanto miraculo disponebat, ac Petro, Jacobo, et Joanne, quos specialiter instrui volebat. Hos enim quinque voluit habere testes miraculi, ut in ore duorum parentum, vel trium Apostolorum, staret omne verbum. In hoc etiam facto ostendit nobis Dominus, quia blasphemis et irrisoribus non sunt revelanda mysteria, sed fidelibus qui honorant ea.

[9. COM DESPRÉS, AMB TRES DEIXEBLES, RESSUSCITÀ LA DONZELLA]

Lança, donchs, lo Senyor les gents que lamentaven hi·l scarnien, que no eren dignes de veure lo miracle, donant-nos exemple que no revelem los misteris als qui blasfemen. Entrà en la cambra ab lo pare e la mare hi ab los tres apòstols, los quals specialment instrohir volia. Volgué tenir cinch testimonis en tan maravellosa obra, perquè la veritat stigués ferma.

24 stimen] stimen.

1-2 que a un home despertar un altre que dorma] El segon terme d'aquesta comparació amb Crist, de caràcter proverbial i proper al lector, no està en VC, 218a: «quia ita de facili possum eam suscitare, ut de somno excitare.», és a dir, «que puc despertar-la fàcilment, com del somni.» | 9-11 quasi ... ignora] Aquestes interrogacions retòriques que segueixen el verset evangèlic de Lc 8, 53 («Scarnien lo Senyor pensant que del dormir acostumat parlava»), han estat incorporades per Corella; no es detecten en VC, 218a. Destaquem la caracterització, novament, de Crist com a «metge». Sobre aquesta qüestió veg. nota p. 251,13 | 16-27 E ... dormia] Aquest fragment s'ha amplificat de manera considerable respecte el text llatí corresponent de VC, 218a, en què es feia una breu conclusió moral per tal que els bons aprenguen a ignorar els qui es burlen d'ells quan fan el bé. Corella amplifica, per tant, una glossa del text de Ludolf de Saxònia. Destaca una certa reivindicació de les Sagrades escriptures, un aspecte que és adient a la condició d'estudiós d'aquestes que tingué Corella com a mestre en sacra teologia. | 16-17 font de pietat] L'epítet «font de pietat» per referir-se a Crist, ja ha estat usat en el Segon en altres ocasions com indiquem en nota p. 246,8. | 32 ab los tres apòstols] Es refereix a Pere, Jaume i Joan, la referència dels quals sí que apareix en VC, 218a. Corella no els nomena ara perquè ja ho ha fet en el primer passatge evangèlic que trobem en el subcapítol 8, segons la nostra edició: «Hi venint a la casa, no permés que algú [18d] entràs ab ell sinó Pere, Johan e Jaume.»

8. DE LA DONA E LA FILLA DEL PRÍNCEP

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et secundum Chrysostomum, in hoc quod turba ejicitur, et discipuli solum in domum intrant, et neque hi omnes, erudit nos gloriam quae est a multis, evitare. Unde et Theophilus: Mortuam suscitans ejecit omnes, quasi nos docens absque inani gloria esse, et nihil ad demonstrationem; facere non enim humilis Christus, ad ostentationem volebat aliquid operari.

Praedictos autem tres discipulos tantum permisit Dominus interesse suae transfigurationi, item agonis sui orationi, item nuic suscitationi: primo, propter eorum dignitatem; secundo, propter signandam Trinitatis fidem; tertio, propter testium numerum sufficientem; quarto, propter omnium statuum Ecclesiae significationem, et commendationem: per Petrum enim qui uxorem habuit, significantur, conjugati; per Joannem qui virgo fuit, virgines; per Jacobum, qui nescitur virgo fuisse, vel uxorem habuisse, vidualis status. Patrem autem et matrem puella permisit {218b} intrare, propter eorum testificationem.

Et tenens manum puellae, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella tibi dico, surge. Per tactum et vocem eam curabat, ut ostenderet quod humanitas esset instrumentum divinitatis miracula facientis. Unde secundum Chrysostomum, manus Jesu vivificativa existens, mortuum corpus vivificat; vox autem, jacentem excitat. *Et confestim surrexit puella, et ambulabat:* quia nulla mora inter verbum ejus, et factum erat.

Ubi Chrysostomus: In ambulatione ejus, non solum suscitata, sed et perfecte sanata ostenditur. *Et jussit illi dare manducare,* ad demonstrandum quod eam vere suscitavit, et non ut videatur phantasma esse, quod factum est.

10. QUID IN SENSU MYSTICO PUELLA MORTUA, TIBICINES, TURBA TUMULTUANS, DISCIPULIQUE HUIUS MIRACULI TESTES?

Mystice, *puella in domo mortua*, est anima mortua per peccatum in cogitatione. Dicit autem Dominus, quod puella dormit: quia qui peccant in præsenti, adhuc per poenitentiam resuscitari possunt. *Tibicines* sunt daemones suggerentes, vel homines adultores,

Lançà los altres per mostrar-nos que en nostres bones obres squivem vanaglòria.

Acollí lo Senyor aquests tres dexebles en la sua transfiguració, en la sua oració hi en aquest miracle. Primerament, per la sua dignitat; segonament, per la fe de la sancta Trinitat; terçament, perquè tingué suficiència de testimonis; quartament, per los tres staments de la Sgleya que en ells se comprenien: per Simon Pere, qui tingué muller, los casats; per Joan, qui fon verge, los vèrgens; per Jaume, de qui no sabem que fos casat ni verge, l'estament vidual se pot entendre. Lo pare hi la mare, que eren convenients testimonis com la donzella era morta.

Pres lo Senyor la mà de la donzella hi ensemps la tocà hi ab veu la cridà per mostrar que ell era lo verb e paraula eterna, Déu Fill de Déu, cubert de nostra carn humana, la qual era instrument de les sues deyfiques obres. En semblants paraules la cridà: «A tu dich que-t leves, donzella.»

Al toch hi a la deyfica veu, sens alguna tarda se despertà la morta donzella, hi mostrà passejant que no solament era viva, mas a perfeta sanitat restituhida. Hi manà lo Senyor que a menjar li donasen, perquè manifestament vesen que no era fantasma.

[10. DEL SENTIT MÍSTIC DE LA DONZELLA MORTA, DELS MÚSICS, DEL TUMULT DE LES GENTS I DELS DEIXEBLES COM A TESTIMONIS DEL MIRACLE]

És moralment la donze- {19b} lla morta la nostra ànima, quant dins la cambra de la sua cogitació peca. Diu lo Senyor que no és morta, perquè's pot levar en lo present setgle per lo sagrament de penitència. Los qui canten hi lamenten hi endechen són los diables o mals

1-2 Lançà ... vanaglòria] Amb aquestes paraules, Corella resumeix de manera intensa dos fragments atribuïts a sant Joan Crisòstom i sant Teòfil d'Antioquia en VC, 218a, que valoren el fet d'evitar la vanaglòria, el sentit dels quals ha quedat sintetitzats a bastament en aquesta frase. | 14-18 Pres ... obres] Aquest fragment, quant a VC, 218b, ha estat amplificat respecte l'original llatí amb l'epítet «Déu, fill de Déu» i la imatge «cubert de nostra carn humana»: «Per tactum et vocem eam curabat, ut ostenderet quod humanitas esset instrumentum divinitatis miracula facientis.», és a dir, «La sanava pel tacte i la veu, per mostrar que la humanitat era instrument de la divinitat per a fer miracles.» | 20-22 Al ... restituhida] Aquest text en VC, 218b s'atribueix a sant Joan Crisòstom; Corella n'omet ara la referència. | 26 dins ... cogitació] El lletraferit valencià construeix aquesta imatge referida al pensament com a cambra a partir de la referència a la «casa» en VC, 218b: «Mystice, puella in domo mortua, est anima mortua per peccatum in cogitatione.», això és, «En sentit espiritual, la donzella morta en casa és l'ànima morta per pecat de pensament.» | 28-29 Los qui canten] En VC, 218b, apareix «tibicines», és a dir, «els qui toquen la flauta». Un altre cas de traducció no literal d'aquest terme el trobem unes línies més avall. Veg. nota p. 266,17-18.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

qui fivent mortuam, et tenent hic corpus in carnis lascivia et solatiis; quae faciliter terminantur, ad luctum inferni et desolationis. Sed nos ad patriam tendentes, mortiferos sirenarum cantus, surda aure praetereamus. Unde Ulysses fecit se ligari in malo navis, et aures suas obturavit, ne deceptus sirenarum cantibus in mare saltaret.

Turbae tumultuantes, sunt affectiones, vel amici carnales; derisores, sunt seculares, vel detractores. Turba ergo foris eicitur, ut puella suscitetur, quia anima intus jacens mortua, non resurgit, nisi prius affectiones carnales, et curae seculares de corde expellantur: haec enim impediunt, ne quis ad considerationem suae salutis se colligat. Tibicines ejici debent, qui tanquam magistri in errorem animam demulcent. Derisores quoque ejiciendi sunt, quia contemnendi, et minime curandi.

Et tunc puella suscitatur, quando Christus domum cordis ingreditur, ducens secum Joannem *gratiam*, Petrum *cognitionem*, et Jacobum *subplantationem* vitiorum. Qui vero a spirituali morte, scilicet a vitiis, resuscitatus fuerit, non solum a sordibus scelerum exurgere, sed etiam in bonis ambulare et proficere debet; et mox caelesti pane, scilicet verbi Dei, et sacramento altaris, satiari necesse habet.

Possunt autem hic notari tria, scilicet: peccatoris periculum in filia, id est in anima moriente; poenitentis remedium in principe, id est in Ecclesia Deum rogante; Creatoris beneficium, in Christo propitiante.

Periculum sic procedit: nam morti appropinquat, cum delectabile illicitum concipit; in extremis laborat, cum ad consensum accedit; sed moritur, cum consentit, et tunc opera sunt mortificata. Remedium quaeritur, cum princeps ad Christum accedit credendo, adorat diligendo, Dominum appellat metuendo. Beneficium datur, cum Christus surgit preces exaudiendo, turbam eicit peccata expeliendo, vel impediencia removendo, domum intrat gratiam infundendo: prius enim eicitur culpa, et sic ingreditur gratia.

SEGON DEL CARTOIXÀ

hòmens qui detenen l'ànima peccadora en la culpa, ab complacències e persuasions perverses. Però nosaltres, per tornar a la nostra pàtria, devem a tals cants tancar les orelles, que les mortals serenes en la mar de infern no·ns acabucen. Legim poèticament de Ulixes que, 5 essent en les mars que les serenes cantaven, manà als seus que·l ligasen a l'arbre perquè no saltàs en la mar al cant de les serenes.

Los qui ululaven e cridaven són los carnals amichs e nostres concupicències; los qui scarnien són los celerats 10 qui detrahen hi scarnexen hi les obres dels bons en mal tostemp interpreten. Lança lo Senyor primer la gent defora ans que la donzella resuscite, car del nostre cor és mester les carnals affections e sollicituts mundanes primer se lancen, ans que per la gràcia l'ànima 15 resuscite, perquè empachen que l'ànima dins si no cogita com puga cobrar la gràcia que ha perduda. Los lamentables músichs lo peccador lança, que són les dolors e tristícies que lo cor turmenten, quant se aparta de les coses que en offensa de Déu lo delitaven; deu 20 menysprear los qui·l scarnexen.

Passant avant en posar en obra lo bon preposít, entra lo Senyor en l'ànima, quant li torna la gràcia que en lo bapisme li avia donada. Entra ab Pere, Joan e Jaume: ab Pere, conexent lo benefici; ab Joan, 25 perseverant en gràcia; ab Jaume, subpla[n]tant hi enganant e calcigant los vicis. Mou-se, passeja en virtuts e bones obres, que en lo lit de peccats jahia morta, hi mana lo Senyor que menje vianda de spiritual e sana doctrina, hi prenga lo inefable 30 sacrament de la {19c} eucaristia.

Podem notar tres misteris en la present ystòria: lo perill del qui peca, lo qual se mostra en la filla morta; lo remey del peccador, en lo pare qui prega, que la Sgleya significa; lo benefici de la resurrecció, en lo 35 Senyor, qui la filla resuscita.

Ès aquest lo procés del qui peca: és malalt hi a la mort propinqüe com alguna cosa il·lícita pensa; és en los extrems de la vida com a consentir se acosta; és mort quant consentint ho delibera. Ès lo remey com al 40 Senyor se acosta per fe verdadera, adora'l per amor e reverència hi per temor Senyor lo nomena. Ateny-se lo benefici quant lo Senyor se leva hoint lo qui·l prega, lança los qui ploren, qui són los qui l'empachen, entra en la cambra quant, expel·lida la culpa, crea dins 45 l'ànima la gràcia.

2-12 Però ... interpreten] L'al·lusió a Ulisses i a com va superar el cant de les sirenes en *L'Odissea* ja apareix en *VC*, 218b, des d'on ara tradueix el fragment de manera quasi literal, tret d'algun detall que indiquem en la nota posterior. L'autor valencià es refereix a aquesta història també en el *Primer*: «Però és gran dolor de nosaltres com falsament les coses de aquest món nos enganen; és en gran perill nostra vida com los pobles nos lohen, com lo vent de la favor en alt nos leva, com les prosperitats nos alegren. Deurien los nostres ulls stíl·lar làgremes, y ab plors per los pecats nostres, contrastar al perill de les vanes alegries, axí com fabulosament scriven los poetes que ploren les serenes en la tranquil·litat de les aygües» (I, f. 116d). | 5 no·ns acabucen] Aquesta imatge del peccador que pot morir ofegat per les sirenes no apareix en *VC*, 218b, en què el fragment corresponent es parla de passar de llarg amb les orelles tapades. | 17-18 Los lamentables músichs] De nou, Corella tradueix de manera no literal el terme de *VC*, 218b: «tibicines», tal com s'ha indicat en nota p. 265, 28-29.

8. DE LA DONA E LA FILLA DEL PRÍNCIP

VITA CHRISTI

II. QUO SENSU MIRACULA PUBLICARI VETUERIT DOMINUS?

Et ad insinuandum humilitatem, docens Dominus Jesus fugere ostentationem, et inanem gloriam, *precepit parentibus, ne alicui dicerent quod factum erat*; ostendens, ut dicit Gregorius, quod largitor bonorum est, non autem cupidus gloriae, datque totum, nihil recipiens. Et tamen *exivit fama haec, in universam terram illam, scilicet provinciae Galilaeae, ad manifestandam miraculi magnitudinem, et veritatem ubique.*

Prohibuit quidem Dominus jactantiam, non miraculi {219a} manifestationem, quia res ipsa se indicabat, et manifestara faciebat. Ac si diceret: Nolite gloriam in bonis operibus vestris, sicut nec ego in eis. Ubi sciendum quod Christus publican prohibuit opera miraculorum propter mundihonorem, et laudes hominum, seu vanam gloriam; sed non ad glorificandum Deum, et ad fidem probandam, propter quae Dominus miracula faciebat, non pro- {219b} hibuit enarrare.

Unde et parentes puellae, praeceptura Domini servaverunt, propter humanum applausum, ipsum miraculum non publicando; nec contra prohibitionem Dei fecerunt, hoc ad Dei gloriam predicando. Et similiter fecerunt duo a caecitate curati, de quibus mox jungitur, et plures alii, de quibus alibi simile reperitur.

ORATIO

Domine Jesu Christe, adoro pedes misericordia et veritatis tuae: deprecor te piissime, sana tactu gratiae tuae animam meam sanguinolentam, et peccatis variis maculatam. Ressuscita eam a morte voluntatis, propositique pessimi et occulti: ac restitue me Deo et Patri tuo, cui me filium inter coheredes tuos adoptasti. Ne memineris, bone Domine, justitiae tuae, adversus peccatorem tuum; neque irae adversus reum tuum: sed memor esto benignitatis tuae, erga creaturam tuam: et miserationis tuae, erga miserum tuum, Domine Deus meus. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[II. DEL SIGNIFICAT DEL MANAMENT DEL SENYOR DE NO FER PÚBLICS ELS MIRACLES]

E seguint la evangèlica letra, mana lo Senyor al pare e a la mare aquest miracle no-l diguen, instrohint a nosaltres fogir pompa e vanaglòria. Diu sanct Gregori: «És lo Senyor donador de gràcies, no cobdiós de glòria, e res no vol rebre hi liberalment dóna.» Per tota 5 aquella província fon manifesta la excel·lència e magnitud de tan gran miracle.

Manà lo Senyor que no u diguesen per jactància sua, però no per celar la veritat y la honor e glòria de la majestat divina, quasi dient: «No vullau gloriar-vos en 10 vostres obres, que yo no cerque la mia glòria en les mies»; hon devem atendre que'l Senyor manà que no publicasen lo miracle per la honor hi glòria mundana, però no vedà que'l publicasen per la honor e lahor divina, hi fermetat e provació de la sua deyfica 15 doctrina, a provació de la qual acabava los seus miracles.

Hi axí no trencaren lo pare e la mare lo que'l Senyor manava, publicant lo miracle a honor, lahor e glòria de la bondat divina e veritat de la sua doctrina. 20 E, per lo {19d} semblant, feren los dos cechs en lo següent capítol e molts altres.

ORACIÓ

Senyor Jesús, adore los peus de la tua veritat e misericòrdia: e suplich-te, Senyor benigne, sana ab lo 25 toch de la tua gràcia la mia sa[n]guinolenta ànima de diversos peccats pol·luta. E tu, omnipotent, ressuscita a mi de la mort de mal propòsit, hi torna'm a Déu, ton Pare, que per tu hereu seu natural a mi, creatura deffectuosa miserable, me ha adobtat en fill cohereu ab 30 tu en lo teu regne. No-t recordes, Senyor benigne, de la tua justícia contra mi, peccador miserable, ni de la tua ira contra mi, ple de culpes, abominable, mas recort-te, clementíssim, de la pietat, clemència e benignitat tua, la qual vullés mostrar en mi, creatura tua, Senyor hi 35 Déu meu. Amén.

19-20 a honor, lahor e glòria Aquesta expressió es construeix en VC, 219b, a partir de «ad Dei gloriam». Se'ns presenta, doncs, amplificada per Corella qui també la fa servir en altres casos. Destaquem un d'aquests casos en el «Deo gracias» del final de l'obra, en p. 891,9. | 29-30 creatura deffectuosa miserable] Aquest epítet per referir-se a l'home pecador, no apareix en VC, 219ab. Es desenvolupa a partir de les paraules que segueixen en la mateixa oració unes línies més avall: «peccador miserable», «ple de culpes, abominable», «creatura tua». Notem així, com Corella amplifica el seu text respecte el de Ludolf de Saxònia, tot partint del que hi ha en el d'aquest darrer, amb una voluntat intensificadora i de caràcter estètic.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

{219A} CAPUT L. DE DUOBIS CAECIS, ET UNO MUTO.

I. DUO CAECI CURANTUR

Et transeunte inde Jesu, scilicet de domo principis, secuti sunt eum duo caeci, misericordiam cum clamore in via petentes, et devota oratione dicentes: Miserere nostri, Fili David. Vulgata enim erat fama apud Judaeos, quia Christus nasciturus erat de semine David, secundum carnem. Et ideo quia credebant ipsum esse Christum, ipsi David promissum, vocant sic eum David filium. Clamabant autem, quia ad litteram non videbant, quoniam prope est Dominus.

Ubi Chrysostomus: Vide autem eorum desiderium, et a clamore, et ab ipsa interpellatione. Neque enim simpliciter accesserunt, sed magne clamantes, et nihil aliud quam misericordiam postulantes. Filium autem David vocabant, quia nomen honoris esse videbatur.

Cum autem venisset domum, id est ad hospitium suum, in illa regione, interrogavit eos, si crederent eum hoc posse facere.

Quasi diceret: Confessi estis humanitatem, me dicendo filium David, si *creditis quod hoc possum facere* ut Deus, opus enim est divinitatis.

Non interrogat quasi ignorans eorum fidem, quia omnia sciebat per certitudinem, sed ut confessio exterior adderetur fidei interiori: et sic essent digniores illuminari, et mercede ampliori. Quia secundum Apostolum: *Corde creditur ad justiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Unde Rabanus Non quasi nescius interrogabat, sed ut fidem confessio promat, confessionem virtus, salusque comitetur virtutem. *Dicunt ei, fidem confitendo: Utrique, Domine.*

Ubi Chrysostomus: Non ultra filium David vocant, sed altius extenduntur, et eum Dominum confitentur, quod est nomen potestatis. *Tunc, post confessionem fidei, tetigit oculos eorum.*

SEGON DEL CARTOIXÀ

DELS DOS CECHS HI DEL MUT ENDIABLAT. CAPÍTOL IX

[I. DE LA CURACIÓ DE DOS CECS]

Partint-se lo Senyor de la casa del príncep de la sinagoga, dos cechs lo seguien, demanant hi reclamant alta veu, «misericòrdia»; dient ab pregàries devotes: 5 «Fill de David, hajes mercé de nosaltres». Era entre-ls jueus vulgada fama que-l rey Messies, fill de David seria; hi axí, fill de David lo criden, perquè speraven que lo rey Messies, promés a David, de la sua carn vendria. Grans veus cridaven que no-l veyen hi no 10 sabien si luny o prop los stava, hi no pensaven què diu lo psalmista: «Prop és lo Senyor dels qui devotament lo invoquen.»

Diu sanct Crisòstom: «Mira la devoció ab la qual al Senyor se acosten, ab quina veu criden, hi aldre sinó 15 misericòrdia no demanen. Fill de David lo nomenen, que no pensen per més honrat nom nomenar lo puguen.»

Seguiren lo Senyor fins que {20a} entrà en la casa hon posava. Enterrogà'ls lo Senyor dient: «Creheu que 20 yo puga fer lo que-m demanau vosaltres?»

Responen-li: «Hoch, Senyor», e tantost los tocà los ulls, dient: «Sia feta a vosaltres segons la fe vostra», e los ulls d'ells foren uberts. Hi menaçà'ls lo Senyor que no u diguesen, dient: «Guardau que algú no u sàpia», hi 25 aquells exint de la casa publicaren lo Senyor per tota aquella terra.

Enterroga'ls, donchs, lo Senyor quasi dient: «Cridant-me fill de David, confessau la humanitat mia. Si cre[he]u que yo puch acabar la vostra demanda, 30 confessareu que só Déu e home, que obra és de la mia divinitat que yo us torne la vista.»

No-ls enterroga lo Senyor perquè u ignore, mas perquè confessen per la boca lo que tenien dins la pensa, e axí fosen més dignes de cobrar la vista. 35

Diu sant Crisòstom: «Ja fill de David callen hi Senyor lo nomenen, que és nom de potestat e senyoria. Quant més se acosten, la fe d'ells més augmenta; hi tantost, après de la confessió, lo Senyor los ulls los toca.» 40

12-13 Prop és lo Senyor dels qui devotament lo invoquen] Psalteri (Sl 144, 18): «Prop és lo Senyor a tots los qui l'invoquen» (Martos 2013: 345). Aquest salm ha estat incorporat per Corella respecte VC, 219a. Notem com l'escriptor valencià, respecte la pròpia traducció del Psalteri, afig l'adverbi «devotament» per adequar el salm al passatge evangèlic del qual depén, en què es mostra la fe dels cechs en Jesucrist. | 22-27 Responen-li ... terra] Aquest fragment, que conté els versets de Mt 9, 28-30, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 219a, en que s'hi feia referència de manera indirecta, és a dir, a través de la glossa que ara s'ha transformat en els versets evangèlics que referim. | 35 la vista] A continuació, quant a VC, 219a, s'omet el verset de Rm 10, 10: «Qui creu de cor, rep la justícia; qui confessa amb els llavis, obté la salvació.» Seguidament, s'omet també una glossa de Raban Maur sobre el fet que Jesús demanava als seus seguidors que confessaren la seua divinitat no per ignorància, sinó per provar la seua fe; un argument aparegut en les línies prèvies.

9. DELS DOS CECHS HI DEL MUT

VITA CHRISTI

Ubi Rabanus: Confessio oris tactum meruit divinae pietatis. Felix tactus, ad quem tanta sequitur virtus! Et dixit: *Secundum fidem vestram fiat vobis*, id est sicut fides mentem illuminat, ita oculis lucem restituat. Et statim, illuminati sunt, *et aperti sunt oculi eorum*.

Ecce quanta est fides simpliciter credentium, quae meretur tot donorum collationem, et augmentum a Deo ut omnia possibilis sint credenti.

2. CIRCUMSTANTIAE CURATIONIS IPSORUM DOCENT VANAM GLORIAM ESSE VITANDAM

Non eos in via curat, ut laudes hominum, et jactantiae gloriam vitare doceat. Unde Chrysostomus: Rursus autem hoc erudit nos gloriam multitudinis expeliere; quia enim prope erat domus, ducit eos illuc singulari- {219b} ter curaturus. Unde propter humilitatem etiam *comminatur eis, ne cui dicant*: ut ad fugiendam jactantiam, et inanem gloriam, nos instruat. Ut enim dicit Chrysostomus: Justus cum laudatur in facie, flagellatur in mente.

Sed *illi caeci illuminati exeuntes*, scilicet de domo, *diffamaverunt eum*, id est famen ejus per miraculum factum divulgaverunt, *in tota terra illa*, et publico nuntiaverunt: et propter memoriam gratiae, non potuerunt beneficium tacere, sed non ingrati gratiae Dei, facti sunt ejus praecones et Evangelistae. Unde Hieronymus: Dominus quidem propter humilitatem, fugiens jactantiae gloriam, hoc praeceperat; et illi propter memoriam gratiae non possunt tacere beneficium.

Unde et Chrysostomus: Quod autem alteri dicit: Vade, et enarra gloriam Dei, non est contrarium illi hoc, sed et valde conveniens. Erudit enim nosipsos quidem, de nobisipsis nihil dicere, sed et eos qui volunt nos, propter nos laudare, prohibere; si autem ad Dei gloriam refertur, non solum non prohibere, sed et injungere hoc facere.

Ut enim supra dictum est, solum prohibet Dominus publicari beneficia ad laudem humanam, sed non prohibet haec enarrari ad Dei gloriam. Ubi sciendum quod praeceptum datur, vel ad exequendum, vel ad probandum, vel ad instruendum. Primum

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu Rabanus: «La confessió de la fe pogué meréixer que-ls tocàs la pietat divina. O, benaventurat tocament que pogué, tornant-los la vista, vessen aquell qui tants reys e profetes havien desijat veure!» E dix-los: «Sia fet a vosaltres segons la fe vostra»; quasi dient: «Axí com la fe la vostra pensa il·lumina, axí vull que-ls vostres corporals ulls il·lumine», hi, tantost, los ulls uberts e il·luminats cobraren perfeta vista.

Diu sant Crisòstom: «Mira quanta és la virtut de la fe en aquells que sens fictió crehen, que atenyen tot lo que demanen; al qui verdaderament creu totes les coses li són possibles.»

[2. DE L'EVITACIÓ DE LA VANAGLÒRIA PER LES CIRCUMSTÀNCIES DE LA CURACIÓ DELS CECS]

No-ls volgué tornar la vista en la carrera, per mostrar-nos de squivar les mundanes lahors e pompes, e per ço-ls menaça hi mana que no u diguen. Diu sant Crisòstom que-1 just quant lo lohen en la ca- ra, lo baten en la pensa.

Però los cechs il·luminats, partint-se de la casa, per tota aquella regió divulgaren la sua fama: en recort de la gràcia, no podien callar tan gran benefici hi, no ingrats de la cobrada vista, foren arauths del Senyor hi evangelistes. Diu sanct Hierònim: «Lo Senyor los havia manat per humilitat que no parlasen hi ells no podien esser ingrats, callant tanta gràcia.»

Diu sant Crisòstom: «No stimes que de aquest manament és contrari, quant lo Senyor diu a un altre: “Vés hi la glòria de Déu prica”. Instrohox lo Senyor a nosaltres que vedem als qui a nosaltres lohar volen, però si per glòria de Déu les obres que Déu fa en nosaltres lohem, los devem instrohir que les priquen.»

9-12 Diu ... possibles] Aquest fragment no s'atribueix en el text corresponent de VC, 219a a cap autor de la patristica; la referència a sant Joan Crisòstom en el *Cartoixà* és, doncs, una falsa atribució. | 14 e pompes] Tot seguit, Corella omet respecte VC, 219ab un fragment atribuït a sant Joan Crisòstom sobre el sentit d'evitar la vanaglòria en els dos cecs després d'haver recobrat la vista; és per això que Crist els porta a una casa propera per curar-los i fugir de les multituds. | 26 quant lo Senyor diu a un altre] Es tracta del passatge evangèlic recollit a Lc 8, 39, que remet a l'endimoniat sanat per Jesús, a qui demana poder-lo seguir com a deixeble («Torna a casa teua i explica el que Déu t'ha fet.» Ell se n'anà per tota la ciutat proclamant el que li havia fet Jesús.»). | 30 les priquen] A continuació, s'omet un fragment en què se'n presenten tres motius pels quals se sol donar una ordre o un precepte: per a complir-los, per a provar-nos i per a instruir-nos. El passatge evangèlic referit prèviament, en les paraules anteriors, té, com s'observa, la darrera intenció. També, se n'ha omès un altre que tracta de com la prohibició de revelar la seua divinitat era un exemple perquè evitaren la vanaglòria.

obligat ad sciendum praecepti; secundum, ad sequendum voluntatem, seu intentionem praeipientis; tertium, ad discendum aliquid ex praecepto. Et hoc tertio modo *comminatus est eis ne alicui dicerent*.

Unde non fuit simplex inhibitio dicendi; sed potius moralis instructio, ut exemplo sui, bona quae faciunt homines velint latere, sed tamen ut prosint aliis prodant inviti; et ideo isti non sunt transgressi, quia non fecerunt contra intentionem praeipientis. Unde Deus iussit taceri, non simpliciter, sed propter gloriam, sed taceri non potuit, verum est, utiliter propter aliorum salutem. Nam non posse utiliter fieri, dicitur secundum jus non posse fieri. De hoc etiam habes supra de curatione leprosi.

3. QUID ALLEGORICE ET SPIRITUALITER PER HOS CAECOS DESIGNENTUR?

Allegorice, uterque populus caecus et sine lumine veritatis erat, Domino per hoc seculum transeunte; et nisi uterque in domum, id est in sanctam Ecclesiam veniat, et verbo Dei credat, lumen non meretur recipere. In ipsa enim Eccle- {220a} sia, in quam venit Christus per carnem, illuminantur caeci per fidem Christi incarnati. Unde Remigius: Allegorice autem per hos duos caecos, duo populi designantur, id est, Judaicus et Gentilis. De utroque autem populo in se credentes illuminavit in domo, per quam intelligitur Ecclesia, quia absque unitate Ecclesiae, nullus salvari meretur. Illi autem qui crediderunt adventum Domini per universum orbem diffamaverunt: haec Remigius.

Spiritualiter etiam duo caeci sunt intellectus et affectus. Duo autem sunt oculi intellectus: dexter, fides divinitatis; sinister, fides humanitatis. Duo similiter sunt oculi affectus: dexter, amor bonitatis, sive gloriae divinae; sinister, timor iustitiae vel gehennae. Et sic est quadruplex caecitas in quatuor oculis. Prima est, error circa divinitatem; secunda est, error circa humanitatem; tertia est malignitas, contemnens

Mana lo Senyor als cechs il·luminats que no u diguen, mostrant que ell, mansuet, humil, no volia pompa ni mundana glòria de les seues obres, donant exemple a nosaltres. Hi axí lo Senyor no manà que del tot callasen mas que no parlaren a fi de pompa sua. E per ço diu lo sagrat evangeli que·ls cechs il·luminats callar no pogueren, que vol dir que no·s podia tenir secret aquest miracle per utilitat del poble; hi dien les leys que ço que útilment no·s pot fer se pot dir impossible.

[3. DEL SENTIT AL·LEGÒRIC I ESPIRITUAL DELS DOS CECS]

Al seny al·legòrich, lo judaych e gentil poble cechs eren, hi sens lum de veritat, en tenebres staven. Hoen la fama del Senyor, hi seguint vénen a la sua casa, la Sgleya santa. Toca'ls lo Senyor ab la sua mà en lo sagrament del bapisme. Interrogats primer dels articles, los quals devotament confesen, cobren la vista, hi priquen hi denuncien la veritat de la santa fe cathòlica.

Podem encara per aquests dos cechs lo enteniment e voluntat entendre. Dos ulls l'enteniment en lo front porta: lo de la part dreta la fe de la divinitat mira; lo sinistre, la humanitat asumta. Altres dos ulls té la voluntat nostra, que pròpiament affectacions nomenar se po- {20c} den: ab ull dret, ama la bondat e glòria divina; ab lo squere, tremola e tem la infernal pena. Hi axí quatre ceguedats en los miserables peccadors se troben, contra quatre il·luminacions que la divina

5-7 E ... *pogueren*] Aquesta referència a l'episodi evangèlic de Mt 9, 31 («Però ells, així que van sortir, començaren a parlar d'ell per tota aquella regió.») ha estat incorporada per Corella respecte VC, 219b. | 9-10 *dir impossible*] Tot seguit, quant a VC, 219b, s'omet una breu referència interna, com a exemple d'allò exposat en aquest capítol sobre la sanació dels dos cechs, a l'episodi evangèlic de la curació del leprós. | 11-18 *Al ... cathòlica*] Corella, a l'inici d'aquest subcapítol segons la nostra edició, ha omés una glossa sobre el fet que, en sentit al·legòric, els dos pobles cechs —els gentils i els jueus— romandran cechs si no segueixen la seua paraula i no acudeixen a l'Església, que és on podran rebre la llum que els treurà la ceguesa. D'aquesta glossa, però, Corella ha pres l'expressió «*sine lumine veritatis erat*» i n'ha omés la resta, com acabem de dir (VC, 219b). D'altra banda, el fragment que ara assenyallem s'atribueix ja en VC, 220a, a sant Remigi; Corella n'omet la referència. A més, la traducció que es fa d'aquest text llatí no és literal, en el sentit que en el text ludolfi no apareixia cap referència explícita al sagrament del bapisme, ni de les respostes devotes que s'havien de formular prèviament per confirmar la fe verdadera dels qui anaven a integrar-se en la fe de l'Església: «*Unde Remigius: Allegorice autem per hos duos caecos, duo populi designantur, id est, Judaicus et Gentilis. De utroque autem populo in se credentes illuminavit in domo, per quam intelligitur Ecclesia, quia absque unitate Ecclesiae, nullus salvari meretur. Illi autem qui crediderunt adventum Domini per universum orbem diffamaverunt: haec Remigius.*», és a dir, «Al·legòricament, diu sant Remigi, per aquests dos cechs es designen dos pobles, els jueus i els gentils. Als creients de cada un d'aquells els il·luminà en la casa, per la qual s'entén l'Església, perquè sense la unitat de l'Església ningú no mereix salvar-se. Aquells qui cregueren difongueren l'arribada del Senyor Jesucrist per l'univers món.» Tot plegat, sembla remetre al ritual de conversió al cristianisme que es vol destacar sobre el contingut llatí. | 23-24 *que ... po- {20c} den* Aquesta breu explicació teològica sobre el concepte de «voluntat» no apareix en VC, 220a.

9. DELS DOS CECHS HI DEL MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

bonitatem, sive gloriam divinam; quarta est praesumptuositas, non videns gehennam, et non timens justitiam.

4. MUTI DAEMONIACI CURATIO

Egressis autem, de domo, illis, scilicet duobus caecis jam illuminatis, ecce obtulerunt ei, homines illius terrae, hominem mutum, et quod pejus est, habentem daemonium.

Hic secundum Chrysostomum, non erat mutus a natura, sed a daemone insidiante, et linguam tenente; et ideo, *ejecto*, et expulso per Dominum *daemonio*, *locutus est*: quia amoto impedimento, habuit loquendi officium sicut prius.

In quo, secundum Hilarium, rerum ordo servatus est, nam daemonium prius ejicitur, et tunc reliqua corporis officia succedunt.

Et miratae sunt turbae, scilicet ex signorum novitate, dicentes: Nunquam apparuit sic in Israel, id est talia miracula non sunt visa inter Judaeos. Ubi ait Chrysostomus: Praeponebant quidem ceteris eum, non quia curabat solum, sed quoniam facile et velociter, et infinitas aegritudines et insanabiles sanabat.

Pharisaei autem dicebant: In principe daemoniorum, ejicit daemonia. Quasi dicerent: Non est haec potestas a se, vel a Deo; sed ad diabolo. Ubi Hieronymus: Quia virtutem negare non possunt, opus calumniantur. Et Remigius: Scribae namque et Pharisaei, facta Domini negabant, quae poterant; et quae non poterant negare, in sinistram partem interpretabantur.

Turbae namque, id est devoti et simplices, opera Dei confitebantur, et cum Dei reverentia et laude admirabantur; sed Pharisaei invidi et insidiantes, expulsionem daemonis, principi daemoniorum ascribebant, et opera Dei calumniabantur. Odium enim et invidia, faciunt interpretari facta in deteriolem partem, et perverti judicium. Pharisaei autem odiebant Christum, quia acriter arguebat vitia eorum; et ideo miracula a Christo facta virtute divina, dicebant esse

bondat los dóna: de la sua divinitat si no la crehen, de la sua humanitat si per ella no speren, de la sua misericòrdia si desesperen, de la sua justícia si no temen.

[4. DE LA CURACIÓ DEL MUT ENDIABLAT]

Il·luminats los dos cechs, partint-se lo Senyor de la casa, los hòmens de aquella regió un home mut endiablat li porten; hi lançant lo diable, parla lliberament l'ome,

que no era mut ni per natura ni per malaltia, mas per lo poder del diable, permetent-ho la divina justícia. Hon devem atendre que, permetent-ho la divina sapiència, lo diable té poder sobre les corporals creatures e axí pot moure la lengua, e movent fer-li parlar qualsevol lenguatge.

Hi és senyal manifest que és endiablat l'ome, quant parla lengua que ell ans no sabia. Per lo semblant, axí com pot lo diable la lengua moure, pot fer que no-s mogua, hi que l'home sia mut, que no parles.

Vist lo miracle, maravellaren-se los pobles, dient: «Nunca en Israel havem vist semblants actes, may tals miracles havem vist en Judea.» Diu sant Crisòstom: «No solament per los miracles als altres lo preposaven, mas per la facilitat, per la multitut, per la promptitut hi com manant los acabava.»

E los inichs fariseus deyen: «En lo príncep dels dimonis lança los altres dimonis»; ni és sua ni de Déu aquesta potestat, mas del diable. Diu sanct Hierònim: «No poden negar la obra, calumnien la potència.» Diu sant Remegi: «Los fariseus e doctors les maravoloses obres del Senyor negar no poden, però sinestrament les interpreten.»

Los pobles devots e simples les obres del Senyor magnificant confessen, hi ab temor, lahor de Déu e re-
{20a} verència se'n maravellen; hi los fariseus envejosos, insidiant al Senyor, les sues obres al poder del diable atribuïen. Hoy hi enveja axí ceguen la humana pensa hi la voluntat alteren, que la lum convertexen en tenebres hi la mel hi sucre en amargor amaríssima. Terrible hoy al Senyor portaven, perquè-ls vicis corregia

9-14 que ... lenguatge] Aquest text s'atribueix en VC, 220a a sant Joan Crisòstom, de qui Corella n'omet la referència però en manté el contingut. Per altra part, tot seguit, s'ha omés una glossa atribuïda a sant Hilari, el contingut de la qual tracta del fet que en aquest miracle es va seguir l'ordre natural: primer s'expulsa el diable i després se succeeixen els efectes corporals d'aquesta, com és que el mut recobra la parla. | 15-18 Hi ... parle] Aquest fragment sobre les evidències que testimonien la possessió diabòlica no es troba present en VC, 220a; Corella, per tant, l'ha afegit al Cartoixà. | 28 No poden negar la obra, calumnien la potència Aquesta citació de sant Jeroni segons VC, 220a és traduïda en sentit invers per Corella: «Quia virtutem negare non possunt, opus calumniantur.», això és «Com que no podien negar la potència, calumnien les seues obres.» La traducció de Corella és més coherent pel que fa a la citació de sant Remigi que apareix tot seguit. | 37-38 que ... amaríssima] Aquestes imatges referides als efectes de l'odi i l'enveja no es troben en el text llatí corresponent de VC, 220a: «Odium enim et invidia, faciunt interpretari facta in deteriolem partem, et perverti judicium», és a dir, «L'enveja i l'odi fan qui interpretem en sentit erroni». Han estat introduïdes per Corella amb una clara voluntat intensificadora.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

facta arte magica. Et eodem modo, ejectionem daemonum factam per Christum dicebant fieri virtute cuiusdam daemonis superioris, sibi familiaris et privati, quem vocabant Beelzebub, cui inferiores daemones obediebant ad mutum, de corporibus exeundo. Sed istud inferius de alio daemoniaco, rationabiliter reprobatur a Christo.

5. QUID MYSTICE PER IPSUM DESIGNETUR?

Mystice autem, in turbis confessio nationum; in Pharisaeis, infidelitas signatur Judaeorum. Et sicut in duobus caecis signatus est uterque populus, Judaeorum et Gentium; ita in homine muto et daemoniaco, generaliter signatum est omne genus humanum. Unde praedicatorum obtulerunt Domino hominem mutum, id est genus humanum, mutum a confessione fidei, daemonium habentem et idololatriae deditum. Sed *ejecto daemonio*, et ido- {220b} lolatria relicta, *locutus est mutus*, et Christum confessus.

Per istum etiam mutum, signatur quilibet homo possessus a daemone per peccatum mortale. Et dicitur mutus, quia loqui non potest meritorie. Sed Deo curandus offertur, quando justus pro eo deprecatur, et tunc daemon ejicitur, quando peccatum ipsius a Deo per infusionem gratiae relaxatur, tuncque solvitur ejus lingua, ad Dei praeconia persolvenda. Quando enim a daemone per peccatum possidetur quis, si convertatur, et ad poenitentiam redeat, mox videbis mutum loquentem, Deum laudantem, seipsum accusantem, et veritatem praedicantem.

Pharisaei autem hoc daemoniorum principi attribuentes, sunt homines maligni, bona aliorum depravare et pervertere studentes. Dominus autem non desistebat a praedicatione, propter illorum depravationem, docens nos accusatoribus nostris retribuere, non accusationes, sed beneficia.

SEGON DEL CARTOIXÀ

hi la yopresia increpava hi als pobles la feya manifesta. E per ço, deyen que ab art de nigromància feya los miracles, e ab poder de Balzebub, major diable, al qui familiar pacte tenia, lançava los menors diables, a la qual malícia respon lo Senyor en los següents capítols. 5

[5. MÍSTICAMENT, DEL SIGNIFICAT D'AQUESTS POBLES]

Al seny al-legòrich, en los pobles se figura la confessió del gentil poble; en los fariseus, la obstinació de Judea; l'ome endiablats e mut és tota natura humana. Presenten al Senyor los apòstols hi altres que la ley evangèlica pricaren tot l'umanal linatge, que mut era 10 no confessant la veritat de la fe cathòlica, possehit per lo diable per general ydolatria. Hi lançat lo diable hi les ydoles desfetes, parlà lo mut, confessant la veritat del sagrat evangeli.

Al moral seny, per aquest mut qualsevol peccador 15 se pot entendre, qui stant en peccat és possehit per lo diable. Al Senyor lo presenten aquells justs que per ell pregunen. Lo Senyor lo guareix donant-li la sua gràcia. Comença a parlar, que mut era; a Déu loha, a si matex acusa, la veritat prica. 20

Los fariseus qui blasfemen són los ypòcrits, qui tostemp contra los peccadors sónidents murmuren. Però lo Senyor no dexava per los inichs fariseus pricar e fer miracles, donant-nos exemple per excel·lència de la religió cristiana benifiquem als qui mal nos tracten. 25

Diu sant Hierònim: «O, subtil resposta hi de gran excel·lència que-l Senyor als fariseus torna! Qui deyen que-n lo príncep dels diables fe- {21a} ya les sues maravoloses obres hi axí tenia familiar amistat ab lo diable.» 30

Cascú sembla als qui familiarment practica: los diables inichs superbos, plens de hoy, ira hi malícia, com poch lo Senyor los sembla, que benifica humilment hi mansueta; hi prica hi amonesta als qui-l malahexen hi mal lo tracten. Hi continuant en ells 35

8 de Judea] A continuació, quant a VC, 220a, s'omet unes línies en què es comparava els pobles gentil i el jueu amb els dos cecs que centren el present capítol. | 13-14 confessant la veritat del sagrat evangeli] Corella explicita la referència a l'evangeli arran el text llatí de VC, 220b, que remetia a la confessió de Crist («et Christum confessus»). | 25 nos tracten] Tot seguit, Corella omet un text atribuït en VC, 220b a sant Joan Crisòstom que tractava de la resposta de Crist a l'acusació llançada pels fariseus contra ell, a qui assenyalaven com a príncep dels dimonis. Jesucrist, malgrat les acusacions, cura l'endimoniat. A més, la citació de sant Jeroni que segueix ha estat incorporada pel lletraferit valencià, amb la particularitat que presenta un contingut molt semblant al fragment omès, tot i que ara consta d'una intensitat major. | 31-273,6 Cascú ... obres] Aquesta exegesi, quant a VC, 220b, ha estat incorporada per Corella. Parteix del verset evangèlic de Mt 9, 34: «Però els fariseus deien: "Aquest treu els dimonis pel poder del príncep dels dimonis."»

9. DELS DOS CECHS HI DEL MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde ait Chrysostomus: Voluit Dominus ipso facto accusationem redarguere Phariseorum, dicentium: *In principe daemoniorum eiecit daemona*: daemon enim convitium passus, non benefacit, sed nocet eis qui eum inhonorant; Dominus autem contrarium facit, qui post convitia et contumelias non solum non punit, sed etiam nec increpavit, quinimo beneficia praestitit.

6. PRAEDICATIO ET MIRACULA CHRISTI

Unde sequitur: *Et circuibat Jesus*, hoc est contra negligentes, *omnes civitates et castella*, id est omnia loca majora et minora; hoc est contra locorum vel personarum acceptores.

Unde Theophilus: Non solum in civitatibus Dominus praedicabat, sed etiam in castellis, ut discamus parva loca non spernere, neque magnas semper quaerere civitates, sed verbum Dei in vicis abjectis et vilibus seminare. *Circuibat*, inquam, *docens in synagogis eorum*, id est in locis communibus et debitis, ubi erat conventus hominum, non in latibulis, sicut mos est haereticis; *et praedicans Evangelium regni*, id est Legem Novam, quae immediate ducit ad regnum, quod non faciebat Lex Vetus, non fabulosa, inutilia, vel curiosa; *et curans omnem languorem prolixum*, qui licet non sit multum vehemens, gravat tamen ex diuturnitate, *et omnem infirmitatem*, scilicet vehementem, quae gravat ex passionis acerbitate; ut non sermone tantum, sed et opere persuaderet.

Ex quo patent multa miracula hic in quodam generali conclusa, ad confirmationem legis Evangelicae a Christo facta. Hic enim ponuntur miracula in generali, quia Evangelistae non poterant omnia facta Christi scribere in particulari. Nam, ut dicit Joannes; *Multa alia signa fecit Jesus, quae non sunt scripta in libro hoc*. Sicut enim in Ecclesia legitur, et dicitur in Martyrologio: *Et aliorum plurimorum sanctorum Martyrum, et Confessorum, atque sanctorum Virginum*; hac scilicet de causa, quia Carolus Magnus fecit inquiri diligenter obitus et actus Martyrum, et aliorum Sanctorum, et inventum est quod diebus singulis, occurrebant plus quam trecenta festa, propter quod statutum est, ut in fine Martyrologii, addatur clausula

caritatives obres, respon clarament hi mostra que dien falsia, que ell ab lo príncep dels diables familiaritat tinga. E per ço, diu lo evangelista, quasi responnet al que ells deyen, que-l Senyor no curava del que-ls fariseus blasfemaven, mostrant que per la sua malícia 5 no dexava les sues deyfiques e piadoses obres.

[6. DE LA PREDICACIÓ I ELS MIRACLES DE CRIST]

Diu que circuïa hi acaminava totes les ciutats, castells e viles grans e pochos de Judea contra los negligents hi ociosos, que en res no aprofiten; e contra aquells qui solament en les grans ciutats priquen hi 10 grans senyors los scolten.

Diu Theòfil: «No solament en les ciutats lo Senyor pricava, mas en les viles hi aldees, per donar-nos exemple que sens accepció de presones sembrem la sua doctrina.» Circuïa e treballava pricant hi legint en les 15 sinagogues publicament, no en amagat, com acostumen los heretges, pricant del Regne de Déu evangèlica doctrina, la qual sola hi toca lo celestial Regne de Déu denuncia[r], lo que no feya la ley judayca ni alguna altra secta; ni pricava curiositats ni 20 faules, ni inútils ystòries. Circuïa les ciutats e viles, guarint totes infirmitats, langors e malalties.

En aquest parlar se comprenen molts e quasi infinits miracles que-l Senyor féu a confirmació de la sua deyfica doctrina, los quals no pogueren los 25 evangelistes particularment scriure. Hi per ço diu sant Johan: «Moltes hi altres coses féu lo Senyor que no són en aquest libre scrites.» Hi axí {21b} com en lo martilogi de la sancta Sgleya, com han dit lo martiri del sant o sants de aquell dia, acaben dient: «Hi de 30 molts altres sants, martres, confessors hi vèrgens»; hi açò, perquè lo gran rey Carles, fent cercar los triünfos e martiris dels gloriosos martres, trobà que més de tres-

13 mas en les viles hi aldees] Corella actualitza el terme corresponent en VC, 220b: «sed etiam in castellis.» | 16-17 no en amagat, com acostumen los heretges Aquesta referència en present respecte els heretges, apareix ja en VC, 220b. | 32 lo gran rey Carles] Es refereix, tal com apareix en VC, 220b a l'emperador Carlemany, rei dels francs (768-814).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

praedicta, ut saltem in generali, fiat memoria Sanctorum, in die transitus eorum. Ita similiter Evangelistae, quia non poterant omnia miracula Christi in particulari scribere, ideo frequenter multa concludunt in quadam generalitate, sicut patet hic et alibi in diversis locis Evangelii. *Circumibat ergo Jesus, non ad devorandum et perdendum, sed ad maxima beneficia eis afferendum:*

unum quidem, regni Evangelium; aliud autem, omnium aegritudinem curationem; in quorum {221a} primo salus animarum, in secundo salus corporum exprimitur; et illos quos corpore sanabat extrinsecus, etiam mente sanabat intrinsecus. Omnium quidem salutem affectabat, et bonum commune, magis quam privatam procurabat. Sed proh dolor! hodie bonum privatam, magis quam commune quaeritur, et per hoc in magna parte mundus destruitur. Hoc autem procedit ex defectu charitatis, quae *non quaerit quae sua sunt*, sed quae aliorum.

Unde Chrysostomus: Haec est perfecta gratia charitatis, quando quis alius festinat amplius utiliset lucrosus esse quam sibi.

Igitur ad tam pium Samaritanum, ad tam salutarem pastorem et medicum, in omni necessitate semper est recurrendum; et non solum animarum, sed corporum nostrae, ab ipso solo est quaerenda, et in eo tota spes nostra est ponenda, ipse enim melius novit et considerat quid cuilibet expediat.

Unde Augustinus: Bonum est ut de salute corporis non satagas, nisi ut a Deo illa petas. Si scit tibi prodesse, dabit illam; si non tibi dederit, non tibi proderat habere illam. Novit Deus quid nobis expediat, id agamus, ut sanum sit cor nostrum a peccatis. Et quando forte flagellamur in corpore, ipsum deprecemur. Haec, fratres, ideo dixi, ne quis quaerat aliquid praeter auxilium Dei: haec Augustinus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

cents eren cada dia. Per lo semblant, los evangelistes, no podent tots los miracles del Senyor particularment scriure, en una generalitat tots los scriven, axí com en aquest capítol hi en altres, dient: «Circuhia lo Senyor la terra de Judea, denunciant lo seu regne e guarint totes les malalties.» 5

O, marvellós metge, Déu hi home, que complida sanitat als còssors hi a les ànimes administra, hi no dexa les ànimes malaltes de aquells de qui guaria los còssors! La salut de tots hi en tot desijava, no curant del treball de la sua humanitat delicada. O, gran dolor del que de present se practica! No curen los prelatos hi prínceps sinó de la utilitat pròpia, oblidant-se lo bé de la cosa pública, hi per ço en mala perfectió acaben, caritat en ells no-s troba, la qual no demana les coses sues, mas les que són de Déu hi del prohisme. 15

Diu sant Crisòstom: «Aquesta és la condició de caritat perfeta, que sia més útil e més guanyosa per al prohisme que no per a si mateixa, perquè axí-s fa ella gran e augmenta quant per als altres guanya.» 20

Acostem-nos, donchs, ab devoció al nostre piadós Pare, Senyor, Déu hi metge, per atényer la salut de nostres ànimes e còssors. Posem en ell totes nostres sperances, que molt li costam e molt nos ama, e sab millor que nosaltres lo que avem necessari. 25

Diu sant Agostí: «Si est afflegit de corporal malaltia, a Jesús Déu, Senyor e metge recorre; e si no atenys lo que demanes, sies cert que per major sanitat de la tua ànima Pare és de {21c} misericòrdies.»

1 cada dia] Corella omet tot seguit la referència explícita a per què en el martirologi hi ha aquesta clàusula generalista sobre el nombre de màrtirs que ha aparegut unes línies més amunt. | 7-12 O ... practica] La caracterització de Crist com a «marvellós metge» no apareix en VC, 221a. Sobre l'atribució de Jesucrist com a metge, veg. nota p. 259,27-29. | 12-14 No ... pública] Respecte el fragment que es correspon amb aquest en VC, 221a, notem com en el *Cartoixà* hi ha una certa actualització i una major concreció dels qui no actuen de manera semblant a com ho feia Jesucrist en el passatge evangèlic referit: «*Hodie bonum privatam, magis quam commune quaeritur.*», és a dir, «Hui es demana més pels béns privats que no pels públics.» L'a-lusió a la «cosa pública» ens porta al *Regiment de la cosa pública* de Francesc Eiximenis, obra que s'edita el 1499 i que Roís de Corella, com a ciutadà valencià, devia conèixer. L'editor del *Regiment* és Cristòfol Cofman, el mateix que editarà, l'any següent, el *Segon del Cartoixà*. Sobre el ressò i la importància d'aquesta edició en la València de la segona meitat del segle xv, vegeu Wittlin (1993). Una actualització d'aquest aspecte la trobem en l'article d'Emili Casanova (2010b) «¿És de Francesc Eiximenis la carta introductòria i la conclusió del *Regiment de la cosa pública*? Què ens diu la llengua de la lletra». | 21-22 Acostem-nos ... metge] Corella omet la caracterització de Crist com a «samarità» que apareix en VC, 221a, i el qualifica amb altres termes, com a símbol de pietat i de sanació espiritual. | 29 de {21c} misericòrdies.» Tot seguit, pel que fa a VC, 221a, s'ha omés una part de la citació de sant Agustí d'Hipona sobre el fet que en cas que el cos patisca per malalties no busquem sinó l'auxili de Déu.

9. DELS DOS CECHS HI DEL MUT

VITA CHRISTI

7. CUR DOMINUS PERMITTAT HOMINES TRIBULATIONEM PATI?

Permittit quidem Deus tribulationes et tentationes advenire, et scit quamdiu debeant durare; ipse enim qui earum novit principium et introitum, novit etiam finem et exitum. Et ideo omnia patienter feramus, et ad ipsum solum recurrentes, omnia sibi com- {221b} mittamus. Unde Chrysostomus: Orationibus cum diligentia intendamus, et si non acceperimus, immoremur ut accipiamus. Ideo enim aliquamdiu, et annuere peccantibus differt, et tribulationes irruere permittit, ut continue ad ipsum refugiamus, nec ab eo aliquando discedamus. Quia si quales in tribulatione sumus, tales essemus etiam in requie, nequaquam egerimus afflictionibus eruditi. Et quid dico de vobis? Et enim omnes quicumque unquam clariores induiti sunt coronas, a tribulationibus et tentationibus induiti sunt, et famosi effecti. Quae omnia cognoscentes, ne festinemus in tempore inductionis mali, sed unum solum erudiamur, ut viriliter cuncta toleremus, nec de his quae nobis accidunt, quaestionem curiositatis moveamus. Scire enim quando oportet solvi tribulationes, permittentis est eas advenire; illatas autem, ferre cum omni gratiarum actione, nostrae est bonae mentis opus. Quod si fiet, omnia bona sequentur. Ut igitur haec consequamur, et probabiliore hic et clariores illie fiamus, omne quodcumque supervenerit, aequo animo suscipiamus; gratias agentes ei qui super omnes scit magis id quod nobis expediat, et his qui genuerunt vehementius nos diligenti; et ad singula quaeque discrimina, has utrasque excogitationes in nobisipsis, cantantes justitiam comprimamus. Glorificemus autem in omnibus Deum, pro nobis cuncta facientem, nobisque omnia providentem. Sic enim facile et eas qui virtuti opponuntur expellemus insidias, et immarcessibiles consequemur coronas: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, lumen claritatis aeternae, illumina oculos meos interiores, ne unquam obdormiam in monte animae, ut per tuam gratiam illuminatus, omnia quae agenda sunt videam, et per eamdem adjutus ad implendum quae videro convalescam: ac inde tua beneficia enarrem, ad tui gloriam et aliorum utilitatem. Aperi etiam Domine os meum mutum, peccata mea per infusionem gratiae relaxando, et linguam meam ad tua praeconia solvendo, ut loquendi gratia percepta me ipsum

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7. DELS MOTIUS PER QUÈ EL SENYOR PERMET QUE ELS HOMES PATISQUEN TRIBULACIONS]

Sab que per tribulacions e angústies entram en lo seu regne, hi ell majors que les nostres les ha sofertes, perquè y pugam entrar nosaltres. Stigam, donchs, alegres, quand de nosaltres com a fills se recorda, donant-nos medecines contra nostres carnals 5 concupiscències; hi supliquem nos done paciència, ab la qual tenim major certenitat de la glòria, quant majors dolors sentim en la present misèria.

ORACIÓ

Senyor Jesús, resplendor e claredat de la lum eterna, 10 il·lumina los ulls de la mia pensa, perquè no m'adorma en la mort de la mia ànima, mas il·luminat per la tua gràcia los teus manaments entenga, hi ajudat per la mateixa gràcia acabar los puga; hi les gràcies rebudes publique en glòria tua hi utilitat dels prohimes. Hi 15 obre tu, Senyor, la mia boca, hi perdonam les mies culpes hi desliga la mia lengua, perquè a mi peccador,

1-8 Sab ... misèria] Corella, a final de capítol, fa una síntesi del contingut del text llatí que estava format per un breu text introductori i una extensa glossa de sant Joan Crisòstom, la qual, a banda del que Corella ha resumit i mantingut, tracta en general dels premis que es rebran en la vida eterna per les tribulacions sofertes en la vida terrenal. En essència, el contingut entre ambós fragments es manté. El teòleg valencià, per altra part, ha omés l'origen de la citació.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

accusem, te Deum laudem, proximum aedificem, et praedicem veritatem. Amen.

{221A} CAPUT LI. DE MISSIONE APOSTOLORUM AD PRAEDICANDUM CUM POTESTATE CURATIONUM.

I. VEXATIO GREGIS EST SAEPE CULPA PASTORUM

Posita Evangelica legislatione, per Christi praedicationem, et descripta ejusdem legis confirmatione, per miraculorum operationem, nunc consequenter ponitur praedictae legis promulgatio, per discipulorum missionem. Ubi Chrysostomus: Attende autem opportunitatem missionis. Postquam eum viderunt mortuos suscitantem, mare increpantem, et cetera hujusmodi, et sufficienter virtutis ejus demonstrationem susceperunt per verba et opera, tunc eos emittit. Unde et Glossa: Non ab initio misit illos, sed postquam viderunt paralyticos curatos, et mortuos suscitatos. Quia ergo multi Jesum sequebantur, tum propter praedicationem audiendam, tum propter infirmitatum curationem habendam; Jesus autem ita pauper erat, quod nec domicilium, ubi caput reclinaret, habebat; ideo turbae sequentes illum, fatigati, fessi et vexati sub dio, super terram jacebant.

Propter quod *videns*, intuitu clementiae, turbas, ad se congregatas, viscera misericordiae expandens circa ipsas, *misertus*, et compassus *est eis: quia erant vexati*, labore corporali, et etiam spirituali, scilicet corporum et peccatorum, et abjecte jacentes, sicut oves pastorem, qui eos di- {221b} rigeret, non habentes. In quo pontifices Judaeorum redarguit, qui magis lupi, quam pastores erant.

[10] Considerans itaque Jesus vexationem ovium, et negligentiam pastorum, poterat dicere *discipulis suis: Messis quidem multa*, id est, multitudo praeparata, ad hoc quod per fidem colligatur, et in horreum reponatur.

Unde Hieronymus: Vexatio gregis et ovium atque turbarum, pastorum culpa, et vitium magistrorum est. Sacerdotes enim et doctores illius temporis, intenti avaritiae, non vacabant debito modo eorum doctrinae, sed erant sicut lupi rapaces, spoliantes populum bonis

SEGON DEL CARTOIXÀ

per vera confessió acuse, a tu misericordiós lohe, lo prohisme edefique hi la veritat prique. Amén.

COM TRAMÉS LO SENYOR A PRICAR LOS APÒSTOLS AB POTESTAT DE FER MIRACLES. CAPÍTOL X

5

[I. DE LA VEXACIÓ DE LES OVELLES, CULPA DELS PASTORS]

No volgué lo Senyor en lo principi de la sua pricació trametre a pricar per la terra de Judea los seus apòstols; fins que la sua doctrina fon aprovada, resuscitant morts, lançant dels còssors los demonis hi ab quasi infinits miracles, los quals, acabats en 10 presència dels apòstols, testificaven la veritat de la doctrina que ells devien pricar als pobles, donant-los potestat lo Senyor que ab semblants miracles provasen lo que prica- {21d} rien.

Mirant, donchs, lo benigne pastor que tanta gent lo 15 seguia per la sua deyfica doctrina e maravelloses obres, hi que per los camps e deserts jahè, passant molt desayre, seguint lo Senyor honsevulla que anava, volgué ell, benigníssim, provehir e curar de les sues ovelles,

hi tramés los dotze apòstols que, pricant per tota la 20 terra de Judea, donasen doctrina de la ley evangèlica, hi les messes, que ja eren per a segar, portassen a les eres de la fe cathòlica.

Mirava lo benigne Senyor les ovelles sens pastor, desolades per negligència, per rapacitat e cobdícia dels 25 sacerdots e bisbes de la sinagoga, qui eren tenguts péxer

6-14 No ... rien] Corella, en aquest fragment, elabora una síntesi del corresponent en VC, 221a a partir dels versets evangèlics de Mt 9, 35 («Jesús recorria totes les viles i pobles, ensenyant a les sinagogues, anunciant la bona nova del Regne i guarint malalties i xacres de tota mena.») i Mt 10, 1 («Jesús va cridar els seus dotze deixebles i els donà poder de treure els esperits malignes i de guarir malalties i xacres de tota mena.»), juntament amb un fragment de sant Joan Crisòstom i un altre de la Glossa que fan referència a aquests passatges evangèlics. N'omet, com veiem, les referències a les fonts esmentades. | 19 sues ovelles] Tot seguit, quant a VC, 221b, s'omet un breu fragment en el qual es presenta als caps religiosos dels jueus de manera negativa: «In quo pontifices Judaeorum redarguit, qui magis lupi, quam pastores erant.»; és a dir, «Els pontífexs dels jueus són al-ludits, més com a llops, que com a pastors.» | 20-23 hi ... cathòlica] Aquest fragment amb el verset de Mt 9, 37, ha estat reubicat per Corella, atès que en el text llatí es trobava ja en VC, 222a, en el que seria l'inici del segon subcapítol segons la nostra edició, i no en VC, 221b. | 24-27,3 Mirava ... vianda] Aquest fragment s'atribueix en VC, 221b a sant Jeroni, de qui Corella n'omet l'autoria. | 25-27,2 per² ... munyien] En VC, 221b, els «sacerdots e bisbes» jueus són presentats com a llops, no com a mals pastors, tal com ara se'n mostren. El perquè d'aquest canvi pot ser degut a què la figura principal del passatge és la del pastor, tal com veiem en les línies següents.

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

temporalibus, per malum exemplum revocantes a spiritualibus. Jesus vero tanquam pastor bonus, pascebat eos continue, verbo doctrinae suae spiritualiter, et aliquando etiam temporali subsidio corporaliter.

[11] Operarii sunt in Ecclesia, qui quaerunt opus, non otium; onus, non honorem; animas, non decimas; prodesse, non praeesse.

Sicut autem tunc, sic et hodie pro dolor! multi qui pastores dicuntur, attamen ea quae luporum sunt facere non verentur. Non solum enim non emendant subditos, sed per negligentiam et mala exempla, nocent eorum profectibus. Mittunt collectores decimarum, et confiscatores rerum temporalium, non inquisitores haereseon, et emendatores vitiorum, et ideo tot et tantae haereses, et sentes vitiorum in horto Ecclesiae jam pullulant et crescunt, quod vix eradicari et exterminari possunt. Vexatio ergo ovium, et negligentia pastorum, fuit occasio mittendi Apostolos ad prae-
{222a} dicandum populo, et sanandum infirmos, ut non esset necesse quod turbas current post Jesum tanto labore. Et quamvis primo Apostolis, et postmodum septuaginta duobus discipulis, cura eos mitteret, praecepta quaedam Dominus dederit, tamen quia fere omnia, et his et illis, et non solum ipsis, sed et eorum successoribus et imitatoribus convenire videntur: ideo in sequentibus, simul ordine congruenti ponuntur.

los pobles, dels quals squilaven la lana, e la let fins a la sanch munyien, que-ls donasen pastura de exemple de virtuosa vida, pastura de spiritual hi corporal vianda.

Los verdaders pastors de la santa Sgleya són aquells qui cerquen treball, no oci; lo càrrech de les ovelles, no les honors e pompes; les ànimes, no les dècimes; les virtuts, no la lana.

2. MESSIS MULTA ET OPERARII PAUCI, QUID IN SENSU ALLEGORICO SIGNIFICENT?

[10]

Unde et alibi dicitur: *Levate oculos vestros, et videte regiones, quia albae sunt ad messem; operarii antera pauci*, id est doctores et praedicatores veri, respectu tantae multitudinis convertendae, quia adhuc nondum praedicaverant Christi discipuli. *Messis*, est turba credentium in qua nunc sunt grana cum paleis, id est boni cum malis; sed in futura messione separabuntur.

[2. DEL SENTIT AL·LEGÒRIC: «LA COLLITA ÉS ABUNDANT, PERÒ ELS SEGADORS SÓN POCS.»]

Seguint la evangèlica letra, mirant lo Senyor la multitut dels pobles, agué'ls misericòrdia, que vexats staven, jahent com sens pastor ovelles. Dix lavors als seus dexebles: «Moltes són les messes e poch los qui les

4-7 Los ... lana] Corella afig ara un text, ja en VC, 222a, en el que correspondria al subcapítol 2 segons la nostra edició, però amb modificacions. Aquest fragment es manté també en el lloc original d'on prové: «Operarii sunt in Ecclesia, qui quaerunt opus, non otium; onus, non honorem; animas, non decimas; prodesse, non praeesse.» Notem com ha traduït el terme «operarii» com a «pastors», que remet a Mt 9, 37: «Llavors digué als seus deixebles: “La collita és abundant, però els segadors són pocs.”» Vincula, d'aquesta manera, els «pastors» de l'Església amb els «segadors» que apareixen en el passatge evangèlic referit, en un exercici teològic encertat i particular. Corella, amb aquesta operació, sembla voler aportar major coherència entre els continguts que hem esmentat, agrupant aquest fragment que tracta sobre els «pastors» de l'Església en el lloc corresponent, tot partint de la modificació en la traducció d'operarii («segadors») per «pastors». | 7 la lana] Tot seguit, Corella omet, quant a VC, 221b-222a, una extensa glossa basada en una citació prèvia de sant Jeroni sobre la qüestió que la vexació de les ovelles és culpa del vicis i els pecats dels seus pastors. Pel que fa a la resta del contingut no incorporat, hi destaca, especialment, l'omissió de la crítica, elaborada des de l'actualitat medieval de Ludolf de Saxònia, a l'avarícia dels clergues, sobretot arran del cobrament del que en les nostres terres es conegué com a delme, impost que també estava actiu en temps de Corella. Mostrem una part del contingut llatí omès: «Mittunt collectores decimarum, et confiscatores rerum temporalium, non inquisitores haereseon, et emendatores vitiorum, et ideo tot et tantae haereses, et sentes vitiorum in horto Ecclesiae jam pullulant et crescunt, quod vix eradicari et exterminari possunt.» és a dir «Envien els cobradors dels delmes i els qui confisquen béns temporals, no a inquisidors d'heretgies i esmenadors de vicis; per això, creixen i es multipliquen en l'horta de l'Església tantes heretgies, que a penes es poden eradicar i exterminar.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Dicitur enim uno modo messis, collectio hominum ad fidem; alio modo, collectio fidelium ad retributionem.

[11]

[12] Et convocatis duodecim Apostolis, dedit eis potestatem, ejiciens spiritus immundos ab obsessis, et curandi omnem languorem, corporum, et infirmitatem, animarum:

Pauci autem sunt operarii, sed multi conductitii; pauci operarii, sed multi mercenarii; pauci operarii salutem animarum quaerentes, sed multi quaestuarii, lucrum temporalium sectantes.

[13]

Rogate ergo Dominum messis, scilicet me, qui secundum quod Deus, sum Dominus messis, ut mittat operarios in messem suam,

[13] Et ideo rogandus est Dominus, ut operarios multiplicet et mittat eos, quia et si sunt qui bona audiant, desunt tamen qui dicant.

id est praedicatorum ad erudiendum populum, quia nullus fit aptus ad praedicationem verbi divini, nisi per gratiam Dei, et ab eo missus immediate vel mediate.

Ecce optima et necessaria oratio, quam quotidie debemus Deo facere, ut *mittat*, inquit, non ut ipsi se ingerant, sicut fures et latrones faciunt, *in messem suam*, id est in salutem animarum. Ad hoc enim mittuntur, sed multi convertunt falcem suam in messem alienam, scilicet in temporalia, ad quae non diriguntur.

Dominus mittere proponit, et tamen rogari vult, et hoc propter rogantium excitandam charitatem, et augendum meritum, quatenus fideles sui, non solum de operatione, verumetiam de affectu et voluntate remunerentur. Ex quo patet, quod licet Deus velit aliquid facere, vult tamen quandoque pro hoc, a justis exorari.

3. BINI AD PRAEDICANDUM MITTUNTUR

[12]

quae quidem Dominus facit potestative, sed discipuli fecerunt in ejus nomine, id est, invocatione et virtute. Unde Beda: Benignus et clemens Dominus, non invidet servis atque discipulis virtutes suas. Et

SEGON DEL CARTOIXÀ

cullen. Pregau, donchs, lo senyor de les messes que trameta qui les culga.»

E convocats los dotze dexebles, donà'ls potestat sobre·ls spirits inmundes que·ls lançassen e curasen tota langor, infirmitat hi malaltia. E són aquests los noms dels dotze: Lo primer, Simon, qui·s diu Pere, Andreu son germà, Felip e Bertomeu, Jaume e Johan fills de Zebedeu; Thomàs e Matheu, lo publicà; hi Jaume, fill d'Alfeu, hi Judes Thadeu e son germà Simon de Canà, vila de Galilea; hi Judas Scarioth.

Molts són los conduhits per ha treballar en los camps {22a} de la Sgleya, però són pochos los qui treballen. Són pochos los qui la salut de les ànimes desigen hi molts los qui guany temporal cerquen.

«Pregau, donchs», diu lo Senyor, «que y trameta obrers que treballen»,

que ab tot que sien molts los qui hoir volen, són pochos los qui la santa evangèlica ley priquen.

Pregau, donchs, lo Senyor que y trameta, car no pot algú usar de tal offici si lo Senyor no·l trameta, que d'ell o dels seus ministres actoritat prenga.

Ès aquesta òptima e necesària pregària, hi per al present temps pròpia, que·ls Senyor los trameta, no que ells s'i engerexquen, axí com robadors e ladres. Trameta'ls a salut de les ànimes, que no giren la falç als temporals béns e glòries mundanes.

Convida'ls lo Senyor que·l ne pregunen, quasi prega'ls que·l pregunen, ab tot que·ls delliberava trametre, perquè en caritat hi en mèrit augmenten. Ací podem apendre que ab tot que·l Senyor vulla donar alguna gràcia a la sua sposa sancta Sgleya, vol encara que els bons e justs lo pregunen.

[3. COM ELS APÒSTOLS SÓN ENVIATS DE DOS EN DOS PER PREDICAR]

Donà'ls poder de fer miracles, los quals a vericació de la sua doctrina ell obrava, hi ells, com a ministres

3-5 E ... *malaltia*] Aquest fragment, que correspon al verset de Mt 10, 1 («Jesús va cridar els seus dotze deixebles i els donà poder de treure els esperits malignes i de guarir malalties i xacres de tota mena»), ha estat reubicat per Corella. En VC, 222a, es trobava a l'inici del que és el subcapítol 3, segons la nostra edició. | 5-10 E ... *Scarioth*] Aquesta llista explicativa sobre el llinatge dels apòstols no apareix en VC, 221b; el lletraferit valencià l'afig *motu proprio* tot partint de Mt 10, 2-4: «Els noms dels dotze apòstols són aquests: primer, Simó, anomenat Pere, i Andreu, el seu germà; Jaume, fill de Zebedeu, i Joan, el seu germà; Felip i Bartomeu; Tomàs i Mateu, el publicà; Jaume, fill d'Alfeu, i Tadeu; Simó el Zelós i Judes l'Isariot, el qui el va traïr.» | 17-18 *que^t ... priquen*] Corella, quant a VC, 222a, reubica aquest fragment que es trobava de manera prèvia al verset evangèlic de Mt 9, 38: «Pregau, donchs», diu lo Senyor, «que y trameta obrers que treballen», això és en p. 278,15-16. | 29-32 *Ací ... pregunen*] Roís de Corella especifica i desfà en la seua traducció l'ambigüitat del text llatí (VC, 222a), tot aportant la referència a l'Església i a la pregària: «*quod licet Deus velit aliquid facere*», això és, «quan Déu vol fer alguna cosa».

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

sicut ipse curaverat omnem languorem, et omnem infirmitatem, Apostolis quoque suis, dedit potestatem, ut curent *omnem languorem, et omnem infirmitatem*. Sed multa distantia est inter habere, et tribuere; donare et accipere. Iste quodcumque agit, potestate agit; illi si quid faciunt, imbecillitatem suam, et virtutem Domini confitentur, dicentes: *In nomine Jesu, surge et ambula*: haec Beda.

Per istum numerum Apostolorum duodenarium, qui componitur ex denario et binario, significatur quod Apostoli et eorum successores, debent prae caeteris implere decalogum Legis, et duo prae- {222b} cepta charitatis.

Et misit illos binos, in signum charitatis, quae requiritur in praedicatoribus, et ut haberent mutuo solatium societatis, quia adhuc erant infirmi. Quando autem erant perfecti, scilicet post perceptionem Spiritus sancti, misit eos simpliciter, sive binos, sive solos, quia tunc erant Spiritu Sancto solidati.

Misit, inquam, *illos predicare regnum Dei*, id est Evangelium, quod promittit regnum Dei, et docet qualiter ad hoc itur et pervenitur: quia per poenitentiam. Vel, *predicare*, id est in sua praedicatione poenitentibus promittere regnum Dei; *et sanare infirmos*, corporaliter et spiritualiter.

Hoc etiam quotidie facit praedicatoribus Evangelii, si faciant quod in se est, quia dat eis potestatem ejiciendi daemones spiritualiter de cordibus hominum, et sanandi languores vitiorum.

4. DOCENTUR QUO PERGERE DEBEANT

Instruit etiam Dominus Apostolos quo pergerent, et quid facerent, quo uterentur, et a quo absterent, et a quibus caverent, et a quibus non timerent. Sicut itaque ex praecedentibus et sequentibus potest intelligi, non nisi virtuosus sunt missi; pauperes et expediti, stabiles, impigri, et benigni, non malis communicantes, nec cupidi debent praedicare regnum Dei.

Misit, ergo, *duodecim, praeciens eis, et dicens: In viam Gentium*, scilicet quae ad Gentes ducit, *ne abieritis*, ubi prohibuit eis, ne irent ad praedicandum Gentibus extra terram promissionis; *et in civitates Samaritanorum ne intraveritis*: qui Samaritani, licet essent in terra promissionis, tamen erant partim Gentiles, et partim Judaei, quia receperunt libros Moysis, et cum hoc servierunt idolis. Ideo autem Apostoli fuerunt prohibiti praedicare praedictis

SEGON DEL CARTOIXÀ

seus, perquè-l seu nom invocaven. Diu Beda: «Lo mansuet benigne Senyor, no té enveja als seus dexebles, ans los comunica les virtuts sues hi que axí com ell facen miracles. Però és gran la preminència de tenir-ho propi hi comunicar-ho als altres.»

5

Per aquest nombre de dotze, qui de deu ab dos resulta, significa que-ls apòstols e los qui a ells succehexen deven singularment entre-ls altres complir los deu manaments, hi los dos de amar a Déu e lo prohisme.

10

Volgué lo Senyor que dos anasen en senyal de caritat, que deu esser singular en los qui sermonen, hi encara perquè se aconsolasen, que la soledat no-ls portàs tris- {22b} tícia. Encara no eren pujats en vida perfeta, fins que-l Sperit Sant reberen; lavors, sols per tot lo món anaren, ja eren fermes, que res no podien tembre.

15

Aquest poder espiritual dóna lo Senyor de present als qui lo sagrat evangeli priquen, que del cor dels hòmens los peccats lancen, hi guarexen les ànimes dels vicis.

20

[4. DEL QUE ELS APÒSTOLS HAURAN DE FER]

Instrohí lo Senyor los apòstols com hirien, què farien, de què usarien, de què s'absterdrien, de qui-s guardarien hi què no tembrien. Hi axí com per la precedent evangèlica ystòria podem entendre, bons foren e virtuosos los qui-l Senyor trametia; pobres, expedit e delliures; fermes, no perheosos; benignes, no cobdiciosos, ni comunicant ab males companyies.

Tramés, donchs, lo Senyor los dotze apòstols, dient: «No aneu a pricar a la terra dels gentils, fora-ls térmens de Judea, ni entreu en les ciutats dels samaritans», los quals, ab tot que en la terra de promissió habitassen, en part com a jueus, en part com a gentils vivien; los libres de Moysés tenien, hi ensemps les ydoles adoraven. No volgué lo Senyor que-ls apòstols als gentils pricassen,

35

4-5 Però ... altres] Corella, amb aquestes paraules, resumeix un fragment de la citació de Beda el Venerable que esdevenia fosca (VC, 222a): «Sed multa distantia est inter habere, et tenere; donare et accipere. Iste quod eumque agit, potestate agit; illi si quid faciunt, imbecillitatem suam, et virtutem Domini confitentur.» És a dir, «Però hi ha molta distància entre tenir i donar, donar i rebre. Ell tot ho fa per la seua potestat; ells, si fan quelcom, confessen la pròpia debilitat i el poder del Senyor.» A continuació, Corella omet també una citació d'Ac 3, 6, que el mateix pare de l'Església emprà d'exemple sobre com els apòstols el que fan ho atribueixen al Senyor: «In nomine Jesu, surge et ambula.» | 16-17 podien tembre] Tot seguit, Corella omet un fragment respecte VC, 222b, en què es glossa el fet que Crist envià els seus deixebles a predicar l'evangeli, és a dir, l'arribada del Regne de Déu, mitjançant la conversió i la penitència.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Gentibus, quia usque ad passionem Christi non erat magnum tempus, et conveniens erat ut ejus adventus primo denuntiaretur Judaeis, quibus principaliter erat missus, ei ideo tempus quod erat usque ad passionem Christi futurum, erat necessarium ad manifestandum Judaeis, per Apostolos Christi adventum.

Et hoc est quod subditur: *Sed potius ite ad oves domus Israel, quae perierunt, propter idololatriae peccatum, et Legis praevaricationem.*

Non ergo negat quin aliquando ituri sint ad Gentes; sed potius et primo ad Judaeos, ne Judaei haberent excusationem, et causam non recipiendi Dominum et Evangelium, quia ad Gentes misit Apostolos, dicentes se, qui proprii erant, esse rejectos. Unde post resurrectionem, ascensus in coelum, dixit eis: *Euntes in mundum universum, praedicite Evangelium omni creaturae. Qui crediderit, et baptizatus fuerit, salvus erit. Qui vero non crediderit, condemnabitur.*

Ubi Hieronymus: Non est contrarius locus iste, ei praecepto quo postea dicitur: *Euntes ergo docete omnes Gentes*, quia hoc ante resurrectionem, illud post resurrectionem praeceptum est. Et oportebat prius adventum Christi nuntiare Judaeis, ne justam haberent excusationem, dicentes: ideo se Dominum rejecisse, quia ad Gentes et Samaritanos Apostolos miserit. Unde et Gregorius: Redemptor noster, prius soli Judaeae voluit, et postmodum cunctis Gentibus praedicari, ut dura illa vocata, converti renueret, praedicatores sancti ad vocationem Gentium, per ordinem venirent; quatenus Redemptoris nostri praedicatione, a propriis repulsa, gentiles populos quasi extraneos quaerent: haec Gregorius.

Mystice *in viam Gentium* non est abeundum, id est modus vivendi eorum non est tenendus; et *in civitates Samaritanorum*, per quas significantur conventicula haereticorum, non est intrandum per consensum. {223a} Sicut enim Samaritani, id est Gentiles, partim tenebant Vetus Testamentum, et partim negabant; sic haeretici, partim confitentur fidem Christi, et partim negant.

SEGON DEL CARTOIXÀ

perquè era poch lo temps que fins a la sua mort e passió restava, lo qual era mester per a pricar als judaychs pobles per los quals principalment vengut era, denunciand-los com era vengut ell, rey Messies, que ab tant desig speraven. 5

Diu-los: «No aneu als gentils, anau a les ovelles que són perdudes de la casa de Ysrael per trencar la Ley hi per lo peccat de ydolatria.»

No-ls nega que en algun temps als gentils vagen, mas ara de present que als jueus priquen, perquè no tinguen scusa de no rebre lo Senyor si, dexant a ells, als quals les promeses del seu adveniment eren fetes, als gentils primer trametia. Però après la sua resurrecció, los mana que priquen lo evangeli {22c} a totes les creatures. 15

Diu sant Hierònim: «No és contrari la un manament de l'altre. Ans de la sua mort, si als gentils agué tramés los apòstols, los jueus digueren “no l'havem conegut ni teniem rahó que Messies lo coneguéssem, e per ço, si l'avem crucificat no-s pot clamar de nosaltres. Als gentils ha tramés los apòstols, a nosaltres l'avien promés los profetes.”» Diu sant Gregori: «Volgué lo Senyor que primer pricasen en Judea com ha hereus primers del seu regne, perquè, no volent rebre la herència, justament los gentils la prenguessen.» 20

Moralment, lo Senyor nos mana que en la carrera dels gentils no sia la nostra via, seguint los seus peccats e vicis; ni entrem en les ciutats dels samaritans, ni en los seus col-legis, que vol dir que fujam les amistats e companyia dels heretges. 30

4-5 *ab tant desig speraven*] Aquest breu fragment que implica el desig de rebre el Messies per part dels jueus no apareix en VC, 222b, ha estat, doncs, incorporat per Corella. | 14-15 *los mana que priquen lo evangeli {22c} a totes les creatures* Aquest breu fragment, quant a VC, 222b, parteix de Mc 16, 15 («Els digué: -Aneu per tot el món i anuncieu la bona nova de l'evangeli a tota la humanitat.»), que ara Corella cita de manera indirecta. A continuació, Corella omet el verset (Mc 16, 16), que seguia el de Mc 16, 15: «Els qui creuran i seran batejats se salvaran, però els qui no creuran es condemnaran.» | 17 *de l'altre* Tot seguit, quant a VC, 222b, s'omet en part el verset evangèlic de Mt 28, 19: «Aneu, doncs, a tots els pobles i feu-los deixebles meus.» | 17-22 *Ans ... profetes*] El lletraferit valencià transforma la glossa de sant Jeroni en un fragment en estil directe, amb els arguments que haurien emprat els jueus si no haguessen estat el primer poble a qui Déu comunicà l'arribada del Messies. A banda, la referència a la crucifixió que apareix en el fragment esmentat no estava en el text ludolfi: Corella l'afegí. | 31 *dels heretges*] A continuació, respecte VC, 223a, s'omet un breu text en què es fa una comparació entre els gentils samaritans, que tenien en consideració una part de l'Antic Testament, i els heretges, els quals en part confessen la fe de Crist i en part la neguen.

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

5. ITEM, QUID ANNUNTIARE DEBEANT

Deinde ostenditur forma docendi, cum dicitur: *Euntes autem praedicate, dicentes quia appropinquabit regnum caelorum*. Quasi dicat: Praedicate, quia prope est, ut aperiatur janua regni coelestis, scilicet mea passio, quod regnum ante Christi adventum erat longe, quia nullus poterat illuc pervenire.

Hoc regnum, diversi mode nominatur. Aliquando regnum Dei, a regnante; aliquando autem regnum coelorum, a subditis Angelis, et Sanctis, qui coeli dicuntur. Item etiam quia prope est, ut Rex coelorum regnet in hominibus sibi subditis infide, et hominibus obedientibus.

Vel *appropinquabit regnum caelorum*, id est Christus, qui est dator regni coelorum. A praedicatione igitur regni coelorum, incipiunt Joannes et Christus, et discipuli ejus.

6. POTESTAS MIRACULA PATRANDI APOSTOLIS CONCESSA

Et quia doctrina non est efficax, nisi adsit probatio, sequitur modus conveniens ad probandum veritatem hujus doctrinae, scilicet opera facta virtute divina, cum dicitur: *Infirmos*, corpore vel mente, *curate*; *mortuos*, in corpore vel in anima, *suscitate*; *leprosos*, respersos maculis in corpore vel anima, *mundate*; *daemones*, ab obsessis, et crimina a peccatoribus, *ejicite*. Hic ponuntur quatuor genera miraculorum, ad praedicationis confirmationem. Procedit autem ordo secundum mysterium: quia infirmi sunt, qui tentationibus consentiunt; mortui sunt, qui operantur, et digna mortis opera faciunt; leprosi sunt, qui consuetudine se et alios inficiunt; daemoniaci sunt, qui contemnunt. Haec autem ideo Dominus concessit, ut ipsa miraculorum operatio, fidem sermoni eorum faceret.

Unde Hieronymus: Ne hominibus rusticanis, et absque eloquii venustate indoctis et illitteratis, pollicentibus regna coelorum nemo crederet: dat potestatem miracula faciendi, ut magnitudinem promissorum, probet magnitudo signorum. Unde et Gregorius: Adjuncta sunt autem praedicatoribus sanctis

[5. DEL QUE HAURAN DE PREDICAR]

Après los diu lo Senyor la forma com pricar devien: «Ireu hi pricareu dient com lo Regne del cel és propinque». Ja és prop que les portes del celestial Regne se obren per la mia mort e passió, qui ja se acosta. Ans lo Regne del cel luny hi tancat stava, que algú entrar no y podia.

Hon devem atendre que, del precursor bapista del Senyor e dels apòstols, fon lo principi de la sua pricació hi thema. «Lo celestial Regne se apropinca», mostrand que la fi de la ley evangèlica, la fi de la racional creatura, per a la qual ell Déu l'à creada y ab la sua mort recreada, és lo celestial Regne.

[6. DE LA CONCESSIÓ DE LA POTESTAT ALS APÒSTOLS PER FER MIRACLES]

Quina ley? Quina filosofia comença per tal principi? Hi perquè alguna doctrina no té eficàcia si bastantment no prova lo que denuncia, diu lo medi per hon la veritat de aquesta doctrina se demostra, que són obres maravellozes, passant tot cors de natura: guarir los malalts, resuscitar los còssors, mundar lebrozos, deliurar los opressos. Tots aquests maravellosos actes, com a {22d} ministres del Senyor, acabaven; hi stan axí per orde aquests miracles: los malalts en l'ànima són aquells qui a les tentacions consenten; los morts, qui u posen per obra e són dignes de mort per les sues obres; los lebrozos són aquells qui en pública consuetut a si e los altres infectionen; los endiablatos són los qui, ja obstinats, los manaments e amonestacions e tots los remeys menysprehen. Los apòstols, los miracles del cors hi de la ànima, acabaven; huy los de l'ànima en la santa Sgleya se acaben.

Diu sant Hierònim: «Perquè a hòmens rústechs ydiotes, prometent lo celestial Regne, algú no-ls volguera creure, dóna'ls lo Senyor potestat de fer miracles: perquè la excel·lència de les coses promeses prove la excel·lència de maravellosos obres.» Diu sant Gregori: «Ajustà lo Senyor a la pricació dels apòstols los

6 y podia] Seguidament, quant a VC, 223a, no s'incorpora un breu fragment explicatiu sobre el nom amb què es designa el Regne de Crist: Regne de Déu, perquè Déu hi governa; Regne del cel, ja que s'al·ludeix així als súbdits, àngels i sants. Per contra, tot seguit, Corella afig les paraules amb la referència a Joan el Baptista i els apòstols, com a «precursors» de Jesucrist. | 13-14 quina ley? Quina filosofia comença per tal principi? Aquestes interrogacions retòriques no apareixen en VC, 223a; Corella les afig tot retoricant-ne la traducció. | 17 obres maravellosos passant tot cors de natura] Notem la literarietat de la traducció elaborada per Corella arran VC, 223a: «opera facta virtute divina», és a dir, «les obres realitzades pel poder diví.» | 27-29 Los ... acaben] En aquest fragment, quant a VC, 223a, Corella afig la referència al poder curatiu de l'Església del seu temps pel que fa als pecats de l'ànima: «Haec autem ideo Dominus concessit, ut ipsa miraculorum operatio, fidem sermoni eorum faceret», és a dir, «El Senyor concedí aquests dons als apòstols, perquè la realització dels miracles donés fe del que parlaven.» | 33-34 perquè ... obres] L'autor valencià manté i adapta la correspondència lèxica entre l'enunciat de la causa i el de la conseqüència, ja present en VC, 223a: «ut magnitudinem promissorum, probet magnitudo signorum.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

miracula, ut fidem verbis daret virtus ostensa; et nova facerent, qui nova praedicarent. Et iterum: Haec autem signa in exordio Ecclesiae necessaria fuerunt, ut enim fides cresceret credentium, miraculis erat nutrienda.

Et Chrysostomus: Postea autem steterunt, reverentia fidei ubique plantata. Si autem et postea facta sunt, pauca et rara fuerunt.

7. GRATIS DARE DEBENT QUOD GRATIS ACCEPERUNT

Deinde excludens ab eis cupiditatem, subjungit: *Gratis*, et sine pretio, *accepisti*, potestatem miracula faciendi, gratiam praedicandi, et ministerium sacramenta dispensandi, et dona alia a Deo vobis collata, *gratis*, et sine pretio, *date* aliis eodem modo quo accepistis, ne desinat esse gratia, sed merces videatur; ne vilescat inaestimabile, dum pretiabile reputatur.

Quasi dicat secundum Hieronymum, ego Magister et Dominus absque pretio haec tribui, ergo et vos sine pretio date.

Unde et Chrysostomus: Ne videatur eorum beneficium, superbiam eorum comprimunt, dicens: *Gratis accepistis*, et ab amore pecuniarum eos mundos praeparat dicens: *Gratis date*. Et iterum: Quasi dicat: Nihil vos de vestro largimini suscipientibus, neque enim mercede hoc accepistis, neque laborantes in ea est gratia, *gratis enim accepistis*, ita igitur aliis date, neque enim est condignum pretium eorum invenire: haec Chrysostomus.

Haec audiant Simoniaci, haec audiant illi qui spiritalia vendere vel emere non formi- {223b} dant. Pro spiritalibus enim actibus, ut pro administratione sacramentorum, et praedicatione, vel miraculorum operatione, et consimilibus, non debet aliquid quasi pretium accipi; quia non est pretium eorum dignum invenire.

SEGON DEL CARTOIXÀ

miracles, perquè lo poder que mostraven donàs fe a les paraules, hi noves coses fesen aquells qui noves coses pricaven. Eren mester aquests miracles en lo principi de la sancta Sgleya, perquè la fe, novellament en lo cor dels crehents plantada, ab miracles regada e cultivada, 5 se fes gran e ferma.»

Hi per ço après cesaren, car perjuhí li feren si continuasen, mostrant que no era gran e radicada; ab tot que la divina providència no cessa fer-ne tants com són mester per a la sua sposa Sgleya, la qual tostamps 10 embelleix e decora de joyes, segons lo temps que embellir hi ornar la devem.

[7. DE L'OBLIGACIÓ DE DONAR DE BON GRAT I SENSE PREU EL QUE HAN REBUT]

Diu après lo Senyor, lançant d'ells tota cobdícia: «De grat e sens preu, aveu pres la potestat de fer 15 miracles, hi pricar la mia doctrina hi administrar los meus misteris. De bon grat hi sens preu, ho administrau als altres; de la manera que de mi ho haveu pres, ho comunicau als prohismes. No façau que dexe 20 esser gràcia, hi un do {23a} tan gran, qui és inestimable, possant-hi preu, lo façau vil hi despecte. Guardau que no donau res que vostre sia.

Yo, qui só mestre e Senyor, de bon grat ho he donat a vosaltres, ni treballs vostres ho merexien.

Hi per ço, és gràcia que graciosament l'aveu presa; hi axí vull que la doneu als altres, ni poseu preu en lo 25 que no és preciable».

Hogen los simoniàtics, hi scolten qui no temen les coses spiritalis comprar hi vendre. Per los spiritalis actes, qui són administració dels sacraments, pricacions hi operacions de miracles, no-s deu pendre en nom de 30 preu alguna cosa, car no-s pot trobar digne preu per al que valen.

4-6 perquè ... ferma] Notem l'amplificació retoricada en base a la imatge de la fe com a planta que cal alimentar, respecte l'original llatí (VC, 223a): «ut enim fides cresceret credentium, miraculis erat nutrienda», és a dir, «perquè la fe dels creients cresqués, havia de nodrir-se amb miracles.» | 7-12 Hi ... devem] En VC, 223a s'atribueix aquest fragment a sant Joan Crisòstom a partir del Sl 142, el qual no hi apareix de manera explícita. El seu contingut, a més, ha estat amplificat i embellit per Corella respecte el text ludolfí: «Postea autem steterunt, reverentia fidei ubique plantata. Si autem et postea facta sunt, pauca et rara fuerunt», és a dir, «Però després els miracles es detingueren, en reverència de la fe plantada en totes bandes. Si se n'han fet després, han sigut pocs i rars.» El lletraferit valencià insisteix en la imatge ja assenyalada en la nota prèvia. | 22-23 yo, qui só mestre e Senyor, de bon grat ho he donat a vosaltres Aquest fragment en VC, 223a s'atribueix a sant Jeroni. La referència en el *Cartoixà* s'ha omés i el text ha quedat integrat en el parlament de Crist, tal com ocorre en les paraules que segueixen. | 23-26 ni ... preciable] Corella ha omés ara la referència d'aquest fragment a sant Joan Crisòstom, segons VC, 223a, que d'altra banda, ha reduït en llur traducció.

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi fan perjuhí al Senyor qui de gràcia les dóna, ni són de aquells qui les administren, hi axí no les poden vendre; e per ço en moltes maneres quant les venen cometen peccat nefandíssim.

8. NIHIL FERENTES IN VIA, AB OMNI TEMPORALIUM SOLLICITUDINE LIBERANTUR

Deinde ab omni eos liberat sollicitudine, ut vacationem omnem tribuat verbo Dei, et tota sollicitudo eorum congregata, convertatur ad praedicationem Evangelii, dicens: *Nihil tuleritis in via*, euntes ad praedicandum, *neque aurum, neque argentum, neque pecuniam aliquam in zonis*, et bursis vestris, ad providendum, scilicet vobis, in via de necessariis; *neque saeculum, neque peram*, id est repositorium ciborum, ad portandum in via, *neque panem*, qui magis videtur necessarius inter alia, et multo minus cibaria delicata; *neque duas tunicas*, id est vestes superfluas, *habeatis*; quotquot enim sunt necessariae, pro una reputantur, *neque calceamenta*, scilicet integra, quia Apostoli sandaliis utebantur, *neque virgam*, quae scilicet itinerariis praebet auxilium. Qui enim Domini habet auxilium, cur baculi, vel alterius rei quaerat praesidium? Sed si prohibet virgam et quaedam alia, quae videntur necessaria, quid de equis et equorum phaleris, vel ceteris superfluis.

Ubi omnis cupiditas, et avaritiae occasio, et sollicitudo temporalium tollitur, omne superfluum amputatur, et sola necessaria conceduntur. Denique expeditur via, et fugit timor, crescit securitas. Unde non immerito poeta Juvenalis ait: *Cantabit vacuus coram latrone viator*.

Hoc ergo totum dicit, ad excludendum a praedicatione verbi divini sollicitudinem temporalium. Temporalia enim, in sui acquisitione molestant animum, et adhuc plus in sui possessione turbant eum, quia jam sunt quasi membra, ipsi habenti incorporata; et ideo magis trahunt animum hominis ad inordinatam dilectionem sui. Et quia hoc suffocat verbum Dei, ideo non debet esse in praedicatoribus Evangelii.

Igitur, ut dicit Gregorius, tanta praedicatori debet in Deo esse fiducia, ut praesentis vitae sumptus, quamvis non provideat, tamen sibi hos non defecturos certissime sciat, ne dum mens ejus occupatur ad temporalia, minus aliis provideat aeterna.

Et secundum Gregorium Nazianzenum, horum summa est, ut adeo virtuosos existant, quod non minus

[8. DE LA VOLUNTAT PERQUÈ ELS DEXEBLES S'ALLIBEREN DE LES COSES TERRENALS EN EL CAMÍ]

Amonasta'ls après lo Senyor que sien de tota sollicitut delliures, perquè algun pensament no-ls torbe hi tots stiguen intents a la pricació del sagrat evangeli; diu-los: «No porteu alguna cosa en lo camí, ni or, ni argent ni pecúnia en vostres boses, ni sach, ni sarró, ni provisió de viandes; ni pa, que és la vianda més necessària. Quant menys deveu portar viandes delicades! Ni porteu dos vestidures», que vol dir robes supèrflues; per una vestidura se entén qualsevol vestiments necessaris. «Ni porteu calciaments», no diu que anassen descalços, car los apòstols sandàlies portaven, que són avarques, que són miges çabates, «ni porteu bastó ni verga», significant que cuytadament hi expedita anassen, hi que no-s recoltsasen sobre alguna prudència humana, mas sobre lo divinal auxili. E si les coses que semblen necessàries lo Senyor veda, què dirà dels palafrens, rocins e mules hi altres superflus- hitats vanes? {23b}

Veda lo Senyor tota ocasió de cobdícia hi tota sollicitut de avarícia; hi mostra als seus dexebles confiar de la providència divina. Hi axí los expedex lo camí, dóna'ls seguredat hi temor los leva. Diu lo poeta: «Cantarà lo pobre quant acamina, sens recel ni temor de ladres.»

Diu sant Gregori: «Tanta confiança deven tenir en Déu los qui priquen lo sagrat evangeli que-ls administrarà la temporal vida, puy els als prohismes administren la eterna.»

E per ço deven esser virtuosos, que no menys aprofite la vida que la paraula.

1-4 *Hi ... nefandíssim*] Aquest text no es troba en VC, 223b; agefit per Corella, sembla una glossa moralitzant que incideix i ataca determinats membres de l'estament eclesiàstic, del qual ell mateix en formava part. | 16 *que' ... çabates*] que són avarques, que són miges çabates Aquesta explicació sobre les sandàlies n'esdevé una actualització aportada per Roís de Corella; no apareix en VC, 223b. | 26 *Diu lo poeta*] Corella ha omés, quant a VC, 223b, la referència al poeta llatí Juvenal (*Satira* 10). | 28 *de ladres*] Tot seguit, s'omet una glossa respecte VC, 223b, sobre el fet de no preocupar-se de les coses terrenals, atés que perjudiquen el predicador i el distreuen de la seua missió. | 33-34 *E ... paraula*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 223b a sant Gregori de Nazianz, referència que ara no ha estat incorporada pel lletraferit valencià.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

propter vitae modum, quam propter eorum verbum, Evangelium proficiat.

Unde et secundum Chrysostomum, hoc etiam eis Dominus praecepit, ut per habitum ostenderent quantum a divitiarum desiderio distabant. Et secundum Theophilum, ut videntes eos praedicare paupertatem, acquiescant, cum Apostoli nihil habent.

Ita autem expresse prohibuit possessionem temporalium, quia sic oportebat in primitiva Ecclesia, ut ostenderent omnia gubernari dispensatione divina, et ostenderetur virtus fidei, contra errores hominum, qui cursu siderum, vel fortuna, credebant agi omnia;

et hoc adhuc competit apostolicis viris, Apostolorum successoribus. Quidam tamen sunt qui potestati, non paupertati succedere volunt; cum tamen non potestati, sed paupertati regnum coelorum sit promissum. Tres ergo sunt rationes, quare hoc praecepit: prima, ne sint quasi cupidi et ambitiosi; secunda ne sint solliciti quasi pusillanimes; tertia, ut mittentis virtutem ostenderet, quando nihil eis deest.

Si quaeritur an alii ad hoc obligantur, dicendum quod consilium est, non praeceptum. Sed certe non aunderet aliquis utile et sanum consilium repeliere in facie ejus, quanto magis illud, quod {224a} dedit *magni consilii Angelus*; et quicumque huic consilio fiducialiter adhaereret, non dubium quin Deus sufficienter sibi provideret. Quando enim missi fuerunt Apostoli ad praedicandum, sine sacco et provisione aliqua necessariorum, fuit divinitus eis laute provisum, quia nihil eis defuit; quando vero relaxatum fuit illis providere sibi de necessariis in via, passi sunt penurias multas postea. Hoc autem fecit Deus ad dandum fiduciam pauperibus praedicatoribus, ad exequendum constanter praedicandi officium.

Ubi nota pulchrum de duobus religiosis, ultra mare ad terram sanctam profectis, exemplum. Cum enim ultra mare, et redeundo circa mare, adhuc inter ignotos essent, semper in Deo solo spem habebant, et nihil de necessariis eis deficiebat. Cum autem pervenissent ad dulce natale solum, dixit unus inter eos ad alterum:

Mana lo Senyor que pobres acaminen, perquè'l Regne del cel pricaven; hi axí mostraven quant poch stimaven les mundanes riqueses.

Segonament, perquè vehesen que era veritat lo que pricaven, que menyspreades axí les riqueses hi honors mundanes, algun desig no-ls podia convidar a dir falsia. Terçament, per mostrar la providència divina, que totes les coses governa, contra aquells qui la neguen hi no crehen que, de les coses de aquest inferior món, se entrameta.

Algú demanaria si los pricadors de present són obligats a portar semblant pobrea, als quals podem respondre que no és manament, mas consell per als qui huy priquen. Hi seria manament de present si, axí com lavors era necessari que l'apòstol féu més per no agravar ni scandalisar los gentils pobles, que pricant, de les sues pròpies mans laborava, hi de aquells treballs ell hi los qui venien ab ell vivien. Però no és de necessitat que los qui huy priquen tal pobrea porten, ab tot que, sens dubte, major utilitat farien si la portaven; que axí com no fallí res als apòstols quant pricaren, ni falliria res als qui de present lo priquen.

Hi axí sdevench a dos religiosos que, anant a la casa san- {23c} ta, fiant de la bondat divina, entre-ls enemichs no-ls fallí alguna cosa, reclamant tostemps lo divinal adjutori. Arribats a la pròpia terra, no

5 riqueses] requiees.

1-3 Mana ... riqueses] Aquest fragment s'ha construït sobre dues referències sintetitzades i ara no explicitades. Primer, a sant Joan Crisòstom segons VC, 223b: «Unde et secundum Chrysostomum, hoc etiam eis Dominus praecepit, ut per habitum ostenderent quantum a divitiarum desiderio distabant», és a dir, «Segons sant Joan Crisòstom, açò ho ordenà Déu, perquè mostraren amb la seua vestimenta com d'allunyats estaven del desig de riqueses.» També, s'ha omès la referència a un altre pare de l'Església, sant Teòfil d'Antioquia: «Et secundum Theophilum, ut videntes eos praedicare paupertatem, acquiescant, cum Apostoli nihil habent», és a dir, «Segons sant Teòfil, en veure'ls ensenyar la pobresa, l'acceptarien, tot veient els apòstols sense res.» | 9-10 se entrameta] Tot seguit, s'omet una glossa en què s'incideix en la idea de la necessària pobresa en els apòstols i predicadors. A més, en la glossa omesa respecte VC, 223b, es donen tres raons que fonamenten aquesta idea: per evitar l'ambició, perquè siguen sol·licitos i perquè mostren el poder de Déu, qui els proveirà si és necessari. Amb tot, l'estructura triple d'aquesta argumentació ha estat presa en el paràgraf present («Segonament...», «Terçament...») per a explicar els motius pels quals els apòstols havien d'evitar les riqueses; el contingut llatí, però, no s'ha incorporat. | 11-22 Algú ... priquen] Corella tradueix de maner bastant lliure aquest fragment respecte VC, 223b-224a. En concret, les darreres paraules del comentari de caràcter moralitzant: «Però no és de necessitat que los qui huy priquen ... ni falliria res als qui de present lo priquen», és a dir, en p. 284,18-22. Aquesta al·lusió a la pobresa dels predicadors en el temps de Corella no apareix en VC, 224a. | 23-24 anant a la casa san- {23c} ta Notem la traducció particular elaborada per Corella respecte VC, 224a: «ultra mare ad terram sanctam profectis».

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

modo pericula evasimus, quia jam in terra nostra, et inter notos sumus. Et cum sic ponerent spem in homine, incepterunt in necessariis deficere, et majorem passi sunt penuriam, quam ante.

9. VICTUS A PRAEDICATORIBUS ACCIPI POTEST

Et quia quodammodo nudos et expeditos, ad praedicandum discipulos Dominus miserat, severitatem praecepti in sequenti sententia temperavit, dicens: *Dignus est enim operarius*, id est praedicator, qui operatur opus Dei ad utilitatem proximi, *cibo suo*, id est, necessariis ad vitam, quia in cibo intelligitur etiam vestimentum et domicilium, sine quibus decenter non vivit genus humanum. Quasi eis dicat: Tantum accipite, quantum in victu et vestitu, vobis necessarium est. Unde et Apostolus replicat: *Ordinavit Deus qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere*. Et iterum: *Habentes victum et quibus tegamur, his contenti sumus*. Hinc est quod diaconus procedit a presbytero, quasi missus a Domino, ad praedicandum Evangelium, cui subdiaconus fert pulvinar quo liber sustentatur; quia alii debent praedicatorem sustentare.

Dignus est enim operarius mercede sua, non solum aeterna, quae debetur in patria ad remunerationem, sed etiam temporali, quae debetur in via, ad sustentationem, scilicet convenienti victu, ac vestitu, et domicilio. Hic est duplex honor, quo digni sunt qui bene praesunt. Nam secundum Gregorium, merces praedicationis hic inchoatur, et in coelo perficitur: quia uni nostro operi, duae mercedes debentur, una in via, quae nos in labore sustentat; alia in patria, quae nos in resurrectione remunerat. Ergo qui non operatur nec laborat; non manducet, nec mercedem exigit.

Ecce quare praecipit eis nihil ferre, quia omnia debentur eis pro labore. De jure enim naturali est, et divino, ac etiam humano, ut illis qui serviunt communitati in spiritualibus, scilicet in divino cultu et doctrina, provideantur a communitate in temporalibus necessaria. Non ergo prohibuit eis ferre necessaria, ad sustentationem hujus vitae, sed ut demonstraret haec eis deberi ab illis quibus praedicarent. Nec omnino et simpliciter praecipit eis illa; sed magis ad revocandum eorum affectum ab inordinato amore temporalium, ut non quaererent superflua, sed eis sufficerent necessaria; quae in eis non defectura Dominus ordinavit, dando eis potestatem sumendi ea ab his quibus evangelizabant, et sic carnalia meterent, qui spiritualia seminabant. Nec tamen inobedientes sunt, qui de suo jure cedunt.

Unde Augustinus: Apparet autem haec non ita praecipisse Dominus, tanquam Evangelistas vivere aliunde non debeant, quam eis praebentibus, quibus annuntiant Evangelium. {224b} Alioquin contra hoc praeceptum fecisset Apostolus, qui victum de manuum suarum laboribus transigebat, ne cuiquam gravis esset;

reclamaren axí la divina providència, confiant en la sollicitut e prudència humana, e sentiren gran fretura al temps que stimaven tenir major abundància.

[9. DE LA POSSIBILITAT D'ACONSEGUIR SOSTENIMENT PER ALS QUI PREDIQUEN]

Aprés que'l Senyor los ha dit que vagen axí succints hi pobres, confortà en ells la infirmitat humana, dient: 5 «Digne és lo obrer que aja lo loguer de la sua obra; digne és lo qui prica la paraula de Déu a utilitat del prohisme, que li sien administrades les coses necessàries, hi axí vosaltres pendreu lo que aureu mester per al vostre viure.» Diu lo Apòstol: «Ha 10 ordenat lo Senyor los qui denuncien lo evangeli que de l'evangeli vixquen.» Hi declara ell matex Apòstol què és lo que han mester per a viure, dient: «Tenint què menjar hi ab què cubram los còssors, és contenta nostra vida.» Aquesta sustentació significa lo sotsdiaca 15 que davant lo diaqua porta on coxí on pose lo evangeli, mostrant que deven esser sustentats los qui los evangelis priquen.

És, donchs, del seu loguer digne lo qui treballa; no solament de l'etern loguer e premi, qui és la celestial 20 glòria, mas encara de la sustentació de la present vida. Diu sanct Gregori que lo premi dels qui priquen lo evangeli ací comença hi en Parahís acaba; hi axí, la bona obra dels qui priquen dos loguers guanya: la hu en la present vida, l'altre en la eterna. Donchs, lo qui 25 no obra ni treballa no menge, ni loguer demane.

Manà lo Senyor que res no portasen, pricant lo seu evangeli, car per dret natural la necessitat de la vida los era deguda. Tots los drets disponen que aquells qui a la comunitat servexen, la comunitat los provehexca; 30 quant més aquells qui les coses spirituals ad- {23d} ministren! És rahó que de les temporals los sostinguen. Hi axí lo Senyor los provehí de les coses necessàries, donant-los dret e potestat que les prenguesen de aquells a qui pricaven; hi vedàls les supèrflues, dient que ells 35 no u portassen.

Diu sanct Agostí: «No entenga algú que donant lo Senyor potestat que prenguesen lo necessari de aquells a qui pricaven, que mane lo Senyor que u pre[n]guen, axí que encorreguessen culpa si no u prenien; que sanct 40

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sed potestatem dedisse Apostolis, in qua scirent sibi ista deberi. Cum enim a Domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientiae culpa est; cum autem potestas datur, licet cuique non uti, et tanquam de suo jure cedere: haec Augustinus.

10. QUID TUNICAE DUAE ET VIRGA IN SENSU METAPHORICO?

Et nota secundum Chrysostomum, quod Matthaeus et Lucas non calceamenta, neque baculum portare permittit, quod ostendit perfectissimum esse; Marcus vero jubet baculum assumere, et sandaliis calcari, quod dictum est permissive.

Unde et illud de duabus tunicis non portandis, exponit Hieronymus, non ad litteram, sed quod una tunica dicatur vestimentum necessarium, secunda superfluum, ne alio vestiti aliud nobis futurorum timore servemus. Sed si non propter timorem, multo minus propter ostentationem. In quo comprehenduntur, qui particas vestiunt, et arcas implent, et qui eques mutatoriis vestimentorum onerant. Unde et Augustinus: Hoc de duabus tunicis intelligendum est, ne quisquam eorum praeter eam quam esset indutus, aliam portandam, putaret sollicitus, ne opus esset, cum ex illa potestate posset accipere.

In Matthaeo etiam et in Marco, virga accipitur aequivoce; in Matthaeo enim accipitur metaphorice, ut sit sensus: *Neque virgam*, id est nec minimas res, vel non innitami subsidio temporali, sicut Corpus innititur baculo sustentante et similibus; in Marco autem, ubi dicitur: *Nisi virgam*, tantum accipitur ad litteram, per quam tamen intelligitur potestas accipiendi sumptus, qua uti potuerunt, vel non uti, secundum quod voluerint. Unde doctores Hebraeorum, in signum doctrinae, virgam in manu

10 calciaments] celciaments.

2-3 *Altra ... faça*] Corella resol de manera clara i senzilla, amb aquest enunciat distributiu, la traducció del fragment corresponent de VC, 224b: «Cum enim a Domino aliquid imperatur, nisi fiat, inobedientiae culpa est: cum autem potestas datur, licet cuique non uti, et tanquam de suo jure cedere», això és, «Així doncs, quan el Senyor mana alguna cosa i no es fa, és desobediència: quan dóna la potestat, es pot no fer servir i cedir-ne el dret.» | 4-5 *Sant ... verga*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 224b a sant Joan Crisòstom; Corella n'omet la font. | 9-13 *que ... s'entenen* Aquesta explicació sobre els diferents tipus de «calciaments» medievals i els que són recomanables per als predicadors no apareix en VC, 224b. Ha estat, doncs, incorporada per Corella en substitució de dues citacions de sant Jeroni i sant Agustí d'Hipona, on s'exposa el sentit de les paraules evangèliques de no portar més d'una túnica, com a vestidures supèrflues, més enllà del que seria necessari. L'escriptor valencià opta per un exemple més quotidià i proper als possibles receptors del *Cartoixà*. | 15-19 *sant ... refermasen*] Sobre el sentit del bàcul, sant Mateu proposa, doncs, una interpretació metafòrica; mentre que sant Marc, en les línies següents, opta per una visió de caire simbòlica. | 21-22 *axí ... theologia*] Es tracta d'una referència autobiogràfica de Corella en relació al càrrec eclesiàstic que ostentava, atès que aquest element distintiu i detallat de la vestimenta religiosa no apareix en VC, 224b. Sobre el primer testimoni documental de Corella com a mestre en teologia, Abel Soler (2014: 209) indica que Joan Roís de Corella apareix com a mestre en sacra teologia ja en els Protocols de Joan Verdansa, núm. 24126, el 16 de setembre del 1469.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Pau, quant no u prenia, no feya contra ço que-l Senyor manava. Altra cosa és donar potestat de fer alguna cosa, altra és manar que-s faça.»

[10. DEL SENTIT DE NO PORTAR DUES TÚNIQUES NI VARA]

Sant Matheu e sant Luch scriven que-l Senyor los mana que no porten ni calciaments ni verga; sanct March diu que porten verga hi sandàlies; hon devem atendre que sant Matheu e sanct Luch entenen que no portasen calciaments,

que són calces, çabates o borseguins, tapins o calciaments de semblant manera. Les sandàlies, qui solament tenen les soles hi la cara del peu roman descuberta, que són pastorils avarques, pròpiament en nom de calciaments no s'entenen.

Del no portar verga que diu sant Matheu; e sanct March, diu que-n porten; sant Matheu diu que no porten verga hon se recolsen, quasi dient que expeditament anasen, significant encara, axí com avem dit, que en les coses terrenes de aquest món no-s refermasen. Sant March diu que porten verga de doctors e mestres, que era costum en lo judaych poble; que axí com és lo barret ab lo floch blanch insígnia de mestre en theologia, axí la verga era insígnia en la ley

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

portabant: quia apud Judaeos consuetum erat provideri eis de victu a populo quem docebant. Ideo Christus voluit, quod haec eis pro alia provisione sufficeret. Per hoc enim ostendebatur, quod populis cui praedicabant providere eis debebat.

Igitur non prohibet Dominus necessitatem, sed superfluitatem; et prohibet Evangelium annuntiantibus, nimiam curam et sollicitudinem de temporalibus, ne velint portare ultra necessaria aliud, timentes quod sibi deficiat.

II. FESTINATIO AD PRAEDICANDUM NECESSARIA

Item ut sub quanta festinatione ad praedicandum pergere debeant ostendatur, adjunxit: *Et neminem per viam salutaveritis*. Non simpliciter salutationem prohibuit, sed cum mora et confabulatione, hanc fieri noluit; ne occasione salutationis impedirentur a cursu praedicationis, quominus cito salutem praedicarent auditoribus.

Vel prohibuit ne salutarent, scilicet ex curiositate, sicut quidam faciunt, qui non ex studio salutem optandi salutare consueverunt; sed non prohibuit hoc fieri ex chantate, et ad consulendum, ac studio optandi salutem. Ubi ostenditur quanta diligentia et festinatione, praedicator verbi divini debet officium sibi injunctum exercere, quia non debet ab officio hujusmodi, propter familiaritatem cum aliquo retardan. Et ideo praedicator multum debet plangere tempus, quo praetermittit fructum praedicationis; et similiter alii debent plangere tempus, quo praetermittunt spiritualia exercitia, ad eorum statum pertinentia.

II. HOSPES A PRAEDICATORIBUS ELIGENDUS, NEC FACILE MUTANDUS

Item omnium eis aperiens domos de necessario cibo, fecit eos confidere, dicens: *In quamcumque autem civitatem aut castellum, id est in quaecumque loca majora vel minora, intraveritis, interrogate quis in ea dignus sit, id est fidelis et bonae famae,*

SEGON DEL CARTOIXÀ

dels doctors e mestres. E axí podien, si volien, justament pendre de aquells a qui pricaven les coses a la vida necessàries; hi per ço volia lo Senyor que la portasen, hi açò bastava per al seu viure.

[II. DE LA DILIGÈNCIA NECESSÀRIA EN LA PREDICACIÓ]

{24a} Diu-los après lo Senyor ab quanta cuyta vol que acaminen, anant a pricar lo sagrat evangeli, dient: «No saludeu algú per la carrera.» Manà lo Senyor que no-s detinguesen en lo saludar ab cortesies de supèrflues paraules, hi axí fos dilatada la salut que a les ànimes portaven.

Veda lo Senyor curioses salutacions hi vanes, que fan aquells qui volen que-ls saludats més humilment los resaluden; però no veda salutacions caritatives hi consolatòries. Hon se mostra ab quina sollicitut vol lo Senyor que-l sagrat evangeli priquen, que no vol per familiaritat alguna se retarden. Hi per ço, deu molt plànyer lo qui prica lo temps que sens fruyt de pricació passa; hi per lo semblant, qualsevol que per oci les coses espirituals dexa.

[II. DE LA TRIA DELS HOSTES PELS PREDICADORS I DE NO CANVIAR-LOS AMB ASSIDUÏTAT]

Diu-los més lo Senyor, donant-los confiança que no-ls fallirà lo necessari: «Quant entrareu en qualsevol ciutat o vila, demanau qui és fel e digne de bona fama.»

4 seu viure] Tot seguit, Corella omet una glossa final respecte VC, 224b, que indica que Déu no prohibeix la necessitat sinó la superfluitat dels predicadors, una idea que apareix en les línies precedents del text valencià. | 11-13 Veda ... resaluden] Aquest comentari, que sembla remetre de manera crítica als usos socials amb què hagué de conuiuere Corella, ha estat matisat i aclarit respecte VC, 224b: «Vel prohibuit ne salutarent, scilicet ex curiositate, sicut quidam faciunt, qui non ex studio salutem optandi salutare consueverunt.» És a dir, «Prohibeix que no saluden per curiositat, com fan els qui acostumen a saludar no per desig de salvació.» | 18-19 hi ... dexa] Notem la claredat de la traducció de Corella respecte el text llatí de VC, 224b: «et similiter alii debent plangere tempus, quo praetermittunt spiritualia exercitia, ad eorum statum pertinentia.» És a dir, «i altres han de plorar el temps en què ometen els exercicis espirituals que correspondria al seu estat.» Es destaca, d'aquesta manera, la crítica a l'oci com a substitut dels afers espirituals, amb unes paraules més clares per al lector de l'obra de Corella. | 22 bona fama] Tot seguit, Corella omet una breu glossa respecte VC, 224b-225a, en què s'indicava la necessitat que qui acollís el predicador no havia de ser sospitós de tacar-lo, ni afectar a la doctrina cristiana, ni fer que aquesta resultés sospitosa; una idea, però, que apareix en el fragment de sant Jeroni que segueix.

et non suspectus ipse vel locus ejus, {225a} ne infamia suscipientis, fama et dignitas praedicatorum maculetur, et eorum praedicatio et doctrina deturpetur, ac tanquam suspecta impediatur.

Ubi Hieronymus: Testimonio vicinorum et per famam, eligendus est hospes, ne ejus infamia, praedicatio laedatur.

Ergo multo magis socius eligendus est dignus. Item hoc dicit, ut sciat hospes se magis gratiam accipere, quara dare.

Et in quamcumque domum intraveritis, causa hospitandi, in eadem manete, non sine honesta causa inde exeundo, nec curiose et inutiliter discurrendo, donec exeatis, transituri scilicet alio ad praedicandum.

Non est tamen intelligendum, quod per hoc velit excludere causas honestas exeundi, ut ad docendum, vel aliquid hujusmodi faciendum, cum propter hoc intraverint civitatem vel castellum, sed per hoc vult discursus vagos excludere, qui non debent esse in praedicatoribus; sed magis cessante necessitate exeundi, debet vacare contemplationi, ut ibi hauriat, quod populo postea effundat.

Item hortatur eos ad temperantiam, dicens: *Edentes et bibentes, quae apud illos sunt, id est non quaerentes, nec quaeri facientes extra domum, delicata et superflua, quae apud illos non sunt; sed manducate quae vobis sponte apponuntur et offeruntur ab illis, quamvis modica sint et vilia, non quaerentes lautiora vel plura, etiamsi apud illos sunt talia.*

Et certe quanto paucioribus et vilioribus utuntur, tanto amplius implent quod hic dicitur. Dignum est, ut ibi maneant, et ab eis consequantur terrena, quibus offerunt coelestia: *Dignus est enim operarius mercede sua, non solum aeterna in patria ad remunerationem, sed etiam temporali, in via, ad sustentationem.*

Item jubet ne de domo ad domum quadam vaga facilitate demigrent, et hospitem propter lautiora habenda non mutant, quem etiam ex hoc infamare possent.

Unde jubet hoc ideo secundum Chrysostomum, ne leves et vagabundi discussores videantur et gulosi, quibus non sufficit unius hospitis victus necessarius, et ne contemnere et injuriari, seu contristari viderentur

Diu sant Hierònim: «Per testimoni dels vehins hi per fama, deveu elegir l'oste, que per la infàmia sua la pricació vostra no reba injúria.»

Hi en qualsevol casa que entrareu, prenent posada, aturau en aquella, no exint de allí sens justa hi honesta 5 causa, ni aneu curiosament discorrent de casa en casa.

No entén lo Senyor que no ixquen de la posada hon entren, hi per a pricar, hi per a guarir los malalts, hi per acabar les coses per les quals en les ciutats e viles entraven, mas entén lo Senyor excloure visites 10 infructuoses e pasejaments inútils, de les quals coses lo pricador de l'evangeli se deu retraure; ans se deu apartar hi encloure, perquè, orant hi contemplant, pohe hi atenga l'aygua de sapiència que après regue los camps de la santa Sgleya. 15

Exorta'ls lo Senyor a temprança, que en los que priquen és molt necessària, dient: «Menjareu e beureu de a- {24b} quelles viandes que tendran aquells en les cases dels quals tendreu posada», quasi dient: «No cercareu ni fareu cerquar viandes ni vins fora de casa, 20 mas siau contents menjar lo que us posaran en taula, encara que sien poques hi pobres viandes.»

Hi per aquesta causa los ha dit lo Senyor que no muden de casa cerquant novells hostes, perquè al novell hoste comunament li aparellen novelles viandes; e 25 perquè no romanga infamat l'oste, mudant lo pricador de posada.

3 reba injúria] A continuació, com s'ha esdevingut en allò explicat en la nota prèvia, respecte VC, 225a, Corella omet una breu glossa sobre la importància d'escollir un hoste digne, pel fet que aquest rebria un favor més que no el faria. | 13-15 perquè ... Sgleya] Corella retorca la traducció amb una imatge propera i suggerent per al lector, respecte VC, 225a: «ut ibi hauriat, quod populo postea effundat.», és a dir, «perquè bega allí, el que després vessarà sobre el poble.» A més, afig la referència a l'Església. | 16-17 que en los que priquen és molt necessària] Aquest comentari sobre els predicadors no es troba en VC, 225a; ha estat, doncs, incorporat per Corella. | 22 pobres viandes] Tot seguit, respecte VC, 225a, s'omet un fragment en què es reprenia el verset evangèlic de Lc 10, 7 que havia aparegut en el subcapítol 8 segons la nostra edició: «el qui treballa, bé es mereix el seu jornal.» El contingut omès tracta de la necessitat de menjar el que s'ofereix als apòstols, més encara si allò ofert és pobre. | 27 de posada] A continuació, respecte VC, 225a, Corella omet una glossa que inclou una citació de sant Joan Crisòstom sobre la necessitat que els predicadors no canvien de casa on els acullen de manera contínua, ni que pequen de gola davant els seus hostes. Poden canviar, però, sempre que vagen a casa de gent honesta i no per interès de gola, entre altres possibilitats i recomanacions. Aquestes idees, com s'observa, es troben ja en el fragment del text valencià que ara comentem.

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

suscipientem, ut ingrati. Duo ergo hic mandantur, unum de electione hospitii; aliud de impermutatione elocti. Nec dicitur hic quin liceat praedicatori aliquando mutare hospitium, vel cum aliis comedere, maxime ut non gravet hospitem suum, dum tamen ad dignos divertat et honestos; sed prohibuit Dominus mutationem hospitii, ratione triplici: una est vitatio levitatis, quae nullo modo debet apparere in praedicatori; alia, suspicio gulositatis, quia consueverunt no vos hospites lautius procurare; tertia, declinatio infamiae hospitis, quia si dimitteretur, videretur indignus.

13. PACIS OPTATIO PULVERISQUE EXCUSSIO QUID SIGNIFICENT?

Item jubet ut cum benedictione intrent domum dicens: *Intrantes autem in domum, salutate eam*, scilicet familiam, scilicet homines habitantes in ea, ut sit lata relatio, scilicet antecedens pro continente, et relativum pro contentis, *dicentes: Pax huic domui*, id est familiae, ut qui cibum et necessaria recipiunt, salutem et pacis beneficium largiantur. Quia praedicator debet habitantibus in domo quam intrat pacem offerre et optare, et non solum optare, sed etiam Evangelium Christi, quod est Evangelium verae pacis, praedicare et eos ad pacem internam et fraternam inducere; ac salutem habitantium, bonis verbis et exemplis procurare, ut appareat eos *legatione fungi pro Christo* Jesu, qui est vera pax, et salus omnium.

Ob hoc solis vicariis Apostolorum, scilicet Episcopis praecipuis Ecclesiae sponsis, licet in {225b} principio missae salutare populum, et dicere: *Pax vobis*, pax peccatorum, pax temporis, tandem pax aeternitatis. Fit ergo introitus, cum optatione salutis; salus, cum optatione pacis.

Et haec duo sunt optanda hospitibus: salus, in amotione malorum; pax, in adoptione bonorum; salus, contra periculum damnationis; pax, quantum ad bonum reconciliationis.

Hunc autem modum intrandi et salutandi, Dominus dedit, ut ex hoc ostenderet ad quid veniret, scilicet: pacem facere, bella sedare, praedicatoris non de nugis, sed de salute animarum loqui debere; *et si quidem fuerit domus illa digna*, recipiendi pacem oblatam, id est si fuerit ejus familia ad vitam aeternam praedestinata, *et ibi fuerit filius pacis*, id est amator vel

9 apòstol] apostoll.

14-16 Pau ... àngels] Notem la traducció personal de Corella respecte VC, 225b: «*pax peccatorum, pax temporis, tandem pax aeternitatis.*» | 18-19 Aquestes són dos excel·lents joyes per als hostes qui·ls acullen] Com en la nota prèvia, s'observa l'embelliment de la traducció corellana quant a la referència general de VC, 225b: «*Et haec duo sunt optanda hospitibus.*» | 25-26 Hi ... priquen] Respecte VC, 225b no s'ha incorporat el que no han de parlar els predicadors; han d'evitar fer ús de bromes i vacuïtats: «*praedicatoris non de nugis, sed de salute animarum loqui debere.*»

[13. DEL SIGNIFICAT D'OFERIR LA PAU I D'ESPOLSAR-SE LES SABATES]

Hi mana'ls lo benigne Senyor que ab benedició, saludant, entren en la casa, dient: «Pau sia ab vosaltres», puys les coses necessàries corporals reben, que pau hi tranquil·litat los presenten. Lo pricador als abitants de la casa hon entra pau és mester que·ls offira. Pau los denuncie, pricant lo sagrat evangeli que verdadera hi eterna pau promet hi dóna; hi ell, convidat a fraternal amor hi pau, los convida, perquè en veritat se mostre que és legat hi apòstol de aquell qui l'envia, qui és verdadera salut hi pau de tot los hòmens. 10

Hi per ço los bisbes, qui són vicaris dels apòstols, s'posos specials de la Sgleya, en la missa la primera vegada que·s giren al poble, dien: «Pau sia ab vosaltres», hi axí en pau saluden lo poble. Pau dins lo vostre cor e pensa, pau en la terra ab los prohimes, pau en los cels 15 ab los àngels. Mana, donchs, lo Senyor que saluden; hi saludant, pau los denunciem.

Aquestes són dos excel·lents joyes per als hostes qui·ls acullen: salut, que algun mal no senten, pau, que tots los béns hi sien; salut contra·l perill de la damnació 20 eterna, pau quant a reconciliar-se ab Déu per gràcia e, finalment, per glòria.

Dóna'ls aquest modo lo Senyor de saludar hi entrar en les cases, per mostrar que era vengut perquè pacíficàs ab Déu l'ome. Hi de aquesta pau {24c} a salut 25 de les ànimes deven parlar los qui priquen. E si la casa, que vol dir los hòmens qui en ella abiten, de rebre la pau seran dignes hi seran fills de pau, hereus de pau,

observator vel haeres pacis, ad pacem aeternam ordinatus, *veniet*, et requiescet, *super illam pax vestra*, a vobis nuntiata, et eis optata, quia oratio vestra et praedicatio habebit ibi effectum; recipientque pacifico vestram doctrinam, et sequentur eam, quae provocat ad pacem aeternam.

Si autem non fuerit digna, id est ad vitam aeternam non ordinata, et nullus doctrinam vestram receperit et secutus fuerit, vos tamen non eritis sine fructu, nec privati merito vestro quia, *pax vestra*, id est meritum et merces optatae pacis, ad vos revertetur: nam vobis a Deo recompensabitur. Et quamvis non habeat quantum ad ipsos effectum, vos tamen habebitis mercedem inde apud Deum, a quo pro labore vestri operis reddetur vobis praemium.

Et quicumque non receperit vos, hospitio, necessaria vobis ministrando, *neque audierit sermones vestros*, vestris monitis obtemperando, *exeuntes foras de domo, vel civitate illa excutite pulverem pedum vestrorum in testimonium illis* sive signum scilicet triplex:

[14] Primum, ut dicit Hieronymus, in testimonium laboris sui, scilicet quod ingressi sunt civitatem, et praedicatio ad illos pervenit. *Excutite ergo pulverem*, id est minima itineris et laboris, quae pro illis sustinuitis exponite; et erit eis occasio majoris damnationis. — Secundum signum est, quia pulvis in pedibus, signum est laboris; excussio pulveris, inutilitatem significat laboris, inutilia enim excuti solent et abjici. Excutiendo ergo pulverem, ostendunt quia inaniter ibi laboraverunt; et ideo inexcusabiles erunt, nec injuste damnabuntur qui salutem sibi oblatam recipere noluerunt. — Tertium signum est, ut ostenderent se ab eis nil terrenum quaerere, nec etiam minimum de terrenis opibus accipere, ut nec etiam pulverem de terra sua sibi paterentur adhaerere, cum incorrecti fuerint, et Evangelium spreverint. Ergo nihil unquam, nec etiam necessaria accipiantur ab incorrectis, et a contemptoribus Evangelii et indignis.

Quoniam et Judaei signa petunt et mos fuit Judaeorum typicis et figurativis uti operibus.

[14]

19-27 *hi ... çabates*] Corella, respecte el text ludolfi, reubica i redueix aquest fragment que en VC, 225b, s'atribueix a una glossa de sant Jeroni que exposava raons per «espolsar-se les sabates» davant els jueus que no escoltaren les paraules dels apòstols: com a testimoni que la prèdica els havia arribat, que havia estat inútil i que aquest rebuig condemnaria els jueus. | 28-29 *Perquè·ls ... semblances*] Notem l'adaptació de la traducció corellana de la cita bíblica d'1Co 1, 22: «*Quoniam et Judaei signa petunt*», «Els jueus demanen prodigis». Corella opta per traduir el terme «*signa*» per «paraules exemplars ab figures e semblances», la qual cosa s'explica a penes unes línies més avall, en un fragment que no apareix en el corresponent de Ludolf de Saxònia: «perquè les veritats axí figurades movent més que les soles paraules». Suposa, doncs, una certa reivindicació del valor de les històries, dels exemples, de la literatura. Un aspecte que no sobta en un autor com Roís de Corella, coneixedor dels mites clàssics, de la tradició poètica i de les obres literàries en diferents gèneres que es conreaven o es llegien en la València del seu temps. | 30-31 *perquè ... paraules*] Aquest fragment, incorporat per Corella, per raons temàtiques i d'estructura formal i sintàctica, ens porta a relacionar-lo amb un altre de l'escriptor valencià, potser un dels més divulgats en la seua obra: «Paregué bé a tots los reys les armes fossen de aquell lo qual ab tan gentils paraules havia rahonat los mèrits de sos actes. E fon manifest quant lo gentil stil fa pus clara la justícia», del text corellà *Rabonament de Thelamó e de Ulixes en lo setge de Troya, davant Agamènon, après mort de Achilles, sobre les sues armes*. Sobre la relació d'aquesta part de les *Historia destructionis Troiae*, adaptada per Corella, amb el *Segon*, veg. nota p. 293,5. | 31 *soles paraules*] Tot seguit, quant a VC, 225b, s'omet un breu fragment en què es comenta que el rebuig a la paraula de Déu es dona fins i tot en «*hominibus perfectibus*.»

predestinats a la pau eterna, vendrà e reposarà la pau vostra sobre tals hostes, la pau en la qual los saludau hi denunciava. Entrant en la posada, aurà eficàcia la pricació vostra, la salut hi pau vostra en tals hòmens; rebran pacíficament la vostra doctrina, la qual seguint 5
lo guiarà a la pau eterna.

Si la casa hon entrareu, de la vostra salut e pau no serà digna, ni a la eterna pau predestinada, hi no rebran la vostra doctrina, no sereu sens mèrit vosaltres; ans la pau vostra, lo mèrit e premi del treball vostre, tornarà 10
sobre vosaltres, car per la culpa sua no-s perdrà lo vostre mèrit.

Hi aquells qui no us rebran, ni us donaran posada, administrant-vos les coses necessàries, ni hoiran la vostra doctrina, exint de la ciutat o casa, spolsant-vos la 15
pols de les çabates, en testimoni que no veníeu perquè béns temporals guanyàseu, que la pols deixau de les çabates,

hi en testimoni del camí e treball vostre, que avíeu sofert perquè pau e salut los portàseu, hi que en ells no 20
ha pres efecte, hi axí serà testimoni de la damnació que merexen. És la pols inútil, hi spolsant-la de les çabates era testimoni que la sua pricació en ells era stada no solament sens utilitat alguna ans encara l'avien menyspreada, per hon major damnació merexien. Hi 25
axí, puy eren incorrigibles, no volien de tals ciutats e cases portar-se'n la pols en les çabates.

Perquè·ls jueus usaven paraules exemplars ab figures e semblances, volgué lo Senyor los apòstols la pols de les çabates davant ells lançasen, perquè les veritats axí 30
figurades movent més que les soles paraules.

10. COM TRAMÉS A APRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Vel *excutate pulverem pedum*, id est levia peccata, quae solent ex talibus accidere, etiam in hominibus perfectis.

Moraliter pedes iubentur excuti in signum excussionis terreni appetitus, vel humanas laudis. Prohibentur ergo in praedicatoribus et praelatis, sarcinarum multiplicitas, victus curiositas, temporalium cupiditas, vestium superfluitas, instabilitas, et malorum communicabilitas.

14. GRAVITAS PECCATI PRAEDICATOREM REPUDIANTIAM

Et ne levis culpa videatur Apostolos non recipere, subdit: *Amen dico vobis: Tolerabilis erit terrae Sodomorum, et Gomorraeorum in die iudicii, illi civitati*, id est habitatoribus illius civitatis, quae sprevit vos et sermones vestros. Hujus ratio est secundum Hieronymum, quia illis non {226a} fuit praedicatum: huic autem cum praedicatum sit, non recepit Evangelium. Et secundum Rabanum, quia illi solum legem naturae transgressi sunt, sed isti etiam legem scriptam et dicta Prophetarum et Apostolorum. Non fit comparatio horum, quantum ad peccatum carnale, quo Sodomitas gravius peccabant, sed quantum ad peccatum inhospitalitatis, quo isti magis peccabant. De illis enim dicitur quod *egeno manum non porrigebant*; sed isti tantos post auditam veritatem repellabant, et non est dubium quod gravius peccatum est negare victum seminantibus spiritualia, quibus tenentur homines de jure naturali, divino et humano, quam manum non porrigere egeno simplici spiritualia non seminanti: *Cui etenim multum datum est, multum quaeretur ab eo*.

Unde ait Beda: Sodomitae, etsi inhospitales fuerint, inter cetera carnis animaeque flagitia, nulli tamen apud eos tales hospites, quales Apostoli reperti sunt. Et Loth quidem aspectu et auditu justus erat: non tamen ibi aliquid docuisse, aut signa fecisse, perhibetur.

Moralment, {24d} la pols de les çabates, los qui priquen, de les çabates lancen quant de si apetit de lahor e glòria pròpia bandegen. Prohebex, donchs, lo Senyor, en aquells qui priquen, en los prelats e bisbes, que no vagen ab vestidures supèrflues, carregats de mobles, ni cerquen exquisites viandes hi curiosament no muden posades, hi ab mals hòmens no tinguen companyia.

[14. DE LA GRAVETAT DEL PECAT DE NO ACOLLIR ELS PREDICADORS]

Hi perquè no stimen laugera culpa no acollir los apòstols, diu lo Senyor: «En cert dich a vosaltres més terribles serà la sentència contra aquells en lo final Judici que no serà contra Sodoma.» Diu sant Hierònim: «Serà la causa perquè als de Sodoma no-ls pricaren, hi aquests no ha[n] volgut rebre los qui venien a pricar la veritat e pau de l'evangeli.» Diu Rabanus: «Los de Sodoma la ley de natura trencaren; aquests, la ley de natura, la de Scriptura, los dits dels Profetes e la pau de la ley evangèlica lançaren.» No-s fa comparació de aquests en los carnals delictes, en los quals més greument los sodomites pecaren, però de aquells se diu que no donaven pa als pobres, hi aquests no-n donaren a tals pobres com eren los apòstols, qui corporal sanitat e spiritual portaven, ab doctrina tan excelsa hi axí ab excel·lents miracles provada. Ni-ls volien hoir ni donar almoyna, e axí no és dupte que era més greu e major delicte que dret natural. Volia que a tals hòmens no-s fos denegada almoyna e tots los drets reclamaven que a hòmens tan dignes, qui les coses spirituals los administraven, les misèries temporals no-ls denegasen; hi axí era major peccat que denegar almoyna als pobres altres. Hi ací és verificat aquell parlar del Senyor que «aquell a qui molt acomana molt li demana.» Molt acomana a Judea, trametent-hi los seus apòstols ab tal po- {25a} testat, denunciand-los la ley de gràcia.

Diu Beda: «Entre-ls altres pecats e greus delictes, hòmens foren sens caritat los de Sodoma hi que mal acollien los hostes; però no-ls foren tramesos tals ostes com los apòstols.»

3-8 *Prohebex ... companyia*] Roís de Corella matisa, a través del lèxic emprat, la traducció respecte VC, 225b: «*Prohibentur ergo in praedicatoribus et praelatis, sarcinarum multiplicitas, victus curiositas, temporalium cupiditas, vestium superfluitas, instabilitas, et malorum communicabilitas.*», és a dir, «Es prohibeix, doncs, als predicadors i bisbes, els vestits múltiples, l'exquisidesa dels aliments, l'avidesa de béns temporals, la superfluitat de les vestidures, la inestabilitat i la comunicació amb els malvats.» | 32-33 *aquell a qui molt acomana molt li demana*] Corella retòrica, buscant l'eufonia, aquest fragment traduït que correspon a Lc 12, 48: «*cui multum datum est multum quaeretur ab eo*», o siga, «Déu demanarà molt d'aquells a qui ha donat molt.» | 33-35 *Molt ... gràcia*] Aquest breu fragment no apareix en VC, 226a; ha estat incorporat per Corella. | 39 *los apòstols*] Tot seguit, quant a VC, 226a, s'omet una part del fragment de Beda el Venerable sobre la condició d'home just que tenia el personatge bíblic de Lot, cosa que no el convertia en apòstol i exculpava, en part, els sodomites per haver-lo assetjat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde et Remigius: Specialiter tamen Sodomorum et Gomorrhaeorum mentionem facit, ut per hoc demonstret, quia illa peccata sunt Deo magis odibilia, quae fiunt contra naturam, pro quibus deletus est mundus aquis diluvii, et quatuor civitates submersae, et mundus quotidie diversis malis affligitur. Unde secundum Hieronymum, videns {226b} Dominus hoc peccatum in carne, pene desiit incarnari, quia naturam quam assumpturus erat, corruperant. Summa enim munditia, talem summam immunditiam maxime abominatur, et sustinere non potest.

Unde etiam dicit Augustinus: Qui autem faciendo quod malum est, etiam mala consuetudine se implicat, ut ipsa consuetudo mali non eos sinat videre quia malum est, fiunt defensores malorum factorum suorum; irascuntur cum reprehenduntur, in tantum ut Sodomitae quondam dicerent Loth reprehendenti nequissimam voluntatem, habitare venisti, non leges dare. Tanta enim ibi nefandae turpitudinis consuetudo erat, ut jam nequitia esset iustitia, et prohibitor potius reprehenderetur, quam factor: haec Augustinus.

Quam graviter autem hoc peccatum Deus punierit, testatur mare mortuum, sive diaboli: et vere mortuum, quia nil vivum, recipit; et diaboli, quia instinctu ejus quatuor civitates, igne sulphureo concrematae, in illud submersae sunt. Unde mare maledictum etiam appellatur, semper fumans, et tenebrosum de vaporibus, quasi sit inferni caminus. Est ultra Jericho, non longe positum: dividitque Judaeam et Arabiam, et habet in latitudine septem leupas. Et licet quinque civitates fuerint destructae propter hoc peccatum, tamen duae nominantur tantum, quia majores et famosiores erant in multitudine populi, et turpitudine peccati.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui discipulos tuos ad praedicandum mittens, dedisti eis potestatem curandi, ac praecepta vivendi et conversandi: dirige pedes meos in viam pacis; et da mihi salutem mentis et corporis; et ut habeam in operibus iustitiam, in moribus disciplinam, et in omnibus tuum timorem et amorem, mortifica in me omnia vitia; meque tuis donis interius et exterius restaura: ut ea quae discipulis tuis praecepisti, pro modulo meo merear imitari, et cum ipsis aeterna gloria, de tua misericordia munerari. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sanct Remigi: «Dels sodomites fa lo Senyor menció expresa, perquè ns recordem quant aquells pecats li foren abominables, per los quals fon lo general diluvi hi Sodoma ab les altres ciutats perides, hi cada dia lo món ne sosté afflictions diverses.» Diu sanct Hierònim: «Mirant lo Senyor aquest peccat en la carn humana, la sua incarnació dilatava, perquè avien corromput aquella natura humana que ab si en unitat personal unir volia. Ell, summa netedat e mundícia, abomina summa sutzietat e immundícia.»

Diu sanct Agostí: «Los qui per mala consuetut continuen a mal viure, l'enteniment perden, que no miren los peccats e delictes que tenen, hi axí defensen les legehes en què viven; moven-se en ira contra aquells qui ls amonesten, semblants als sodomites, qui a Loth digueren: "Hoste est vengut per abitar entre nosaltres, no perquè leys no-s dones." Tanta era entre ells la nequícia, que la maldat stimaven justícia, hi que eren dignes de reprensió no los qui peccaven mas aquells qui ls reprenien.»

Quant greument lo Senyor puneix aquesta culpa, la mar Morta ho testifica. Hi verdaderament morta, que no sosté alguna cosa viva, dins la qual les ciutats se n'entraren. Primer, ab pluja de foch e sofre cremades; diu-se mar maleyta, negra, tenebrosa, fumant vapors pudentes, quasi un infern en la nostra abitabile terra. Stà dellà Jericó, no molt luny, que parteix Judea de la Aràbia. Té set legües de ample, dins la qual Sodoma e Gomorra hi tres altres ciutats per lo nefandíssim peccat perhiren.

ORACIÓ

{25b} Senyor Jesús, qui trametet a pricar los teus dexebles, los donist potestat de fer miracles e que la tua deyfica doctrina pricasen: endreça, Senyor, los meus passos en la carrera de pau, hi dóna'm salut de cors hi de pensa, perquè en les mies obres serve justícia segons la ley dels teus sagrats evangelis, hi ab la temor tua mortifica en mi tots los meus vicis e carnals concupicències, perquè ab los dons de la tua gràcia, segons la poquedat mia, puga seguir lo que has manat als teus dexebles, perquè ab ells, per la tua misericòrdia, en la eterna glòria loar te puga. Amén.

9-10 *summa ... immundícia*] Respecte VC, 226b, notem com s'ha afegit els mots «netedat» i el seu opòsit «sutzietat» per augmentar la intensitat de la imatge: «*Summa enim munditia, talem summam immunditiam maxime abominatur.*» | 26 *quasi un infern en la nostra abitabile terra*] Notem la comparació, retoricada per l'autor valencià, amb la traducció arran VC, 226b: «*quasi sit inferni caminus.*» | 40 *segons la poquedat mia*] S'observa com la traducció ofereix una solució que esdevé més pietosa que no la literal en VC, 226: «*pro modulo meo*», és a dir, «a la meua mida.»

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{226A} CAPUT LII. DE PATIENTIA IN ADVERSIIS HABENDA.

I. PATIENTIA PRAEDICATORI NECESSARIA, QUI VELUT OVIS INTER LUPOS MITTITUR

Et quia omnem sollicitudinem discipulorum abjecit, et eos signorum ostensione armavit ac ferreos quosdam operatus est et fecit, ab omnibus hujus vitae negotiis eos eruens, et ab omni temporanea sollicitudine liberans; nunc post prospera, dicit etiam illa quae debent eis contingere mala, ad praeliandum contra mundum et diabolium, eos sic praeparans, et ad patientiam contra adversa toleranda instruens. Quia, ut dicit Seneca, cuius dolori est remedium, patientia. Et haec praecipue discipulis erat necessaria. Qui enim, ut dicit Gregorius, locum praedicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare; ut ex ipsa sua mansuetudine, iram saevientium mitiget, et peccatorum vulnera in alius, ipse afflictionibus vulneratus, sanet.

Dicit ergo: *Ite*, scilicet ad praedicationis officium, *ecce ego*, Dominus et Magister vester, qui vos elegi, vos docui, *ego* Dominus omnipotens, qui vos armavi, *ego* cui nemo resistere valet, *ego*, inquam, qui Dominus sum messis, *mitto vos*, homines electos, doctores instructos, milites armatos, medicos peritos, *sicut oves* id est simplices, et innocentes, per arma vos non defendentes; ut lacte doctrinae alios nutriatis, exemplo mansuetas conversationis attrahatis, pro eis etiam corpora exponatis, *in medio luporum*, id est Scribarum et Pharisaeorum, et aliorum crudelium persecutorum et detractorum, qui dicuntur *lupi* propter rapacitatem, crudelitatem et dissimilitudinem. Quasi dicat: sicut mansueti inter crudeles, ad patiendum itis, patientiam et innocentiam custodite. Non vos defendatis, quia *oves* estis, saeviant illi qui *lupi* sunt.

DE LA PACIÈNCIA QUE HOM DEU TENIR EN LES COSES ADVERSES. CAPÍTOL XI

[I. DE LA PACIÈNCIA NECESSÀRIA DEL PREDICADOR QUI, COM OVELLA ENMIG DE LLOPS, ÉS ENVIAT]

Trametent lo Senyor a pricar los seus dexebles, volgué laugers anasen, expedit de totes sollicituts terrenes; hi armàls de forts hi saldes armes, que no temesen alguna fretura per a les necessitats de son viure, donant-los potestat de curar malalties, lançar dimonis e fer miracles. En aquest capítol los denuncia les adversitats e batalles que speraven contra lo món e lo diable, les quals devien vençre ab armes de paciència. Diu Sèneca: «De qualsevol dolor és remey la paciència», la qual era molt necessària als dexebles. Diu sanct Gregori: «Los qui la doctrina evangèlica priquen, les injúries e adversitats tol·lerar deven, perquè amansen la ira de aquells qui·ls perseguen ab la sua mansuetut e paciència; hi ab tal humilitat benigne, ells, nafrats de injúries, dels peccadors per bon exemple sanen les nafres.»

Diu-los, donchs, lo Senyor: «Anau a l'ofici de la pricació evangèlica. Teniu sment: yo, Senyor e mestre vostre, qui us he {25c} elet, qui us he instròhit, yo, Senyor omnipotent, qui us he armat, yo, a qui no pot resistir alguna potència, yo, qui só Senyor de les messes, tramet a vosaltres, hòmens elets, doctors instròhits, cavallers armats, singulars metges, tramet-vos axí com ovelles simples sens malícia, que no us defenseu ab armes; tramet-vos, perquè ab let de la vostra doctrina doneu spiritual vida als pobles, hi a la mansuetut vostra los tireu a la veritat de la vostra doctrina, hi poseu la vostra corporal vida per ells enmig dels lops, qui són los fariseus e doctors hi de qualssevol altres cruels qui perseguir los vullen.» Lops lo Senyor los nomena, per la rapacitat, crueldat e dissimilitut que ab les sues ovelles tenen, quasi dient: «Vosaltres mansuets, entre cruels vos envie, a soferir anau, servau paciència hi innocència. No us defenseu, puy sou ovelles; dexau los lops qui s'encruellexquen.»

5 *saldes armes*] Corella, respecte VC, 226a, interpreta la traducció: «*armavit ac ferreos*» amb les paraules «saldes armes», el qual apareix ja, com a primera documentació, en el text corellà *Rabonament de Thelamó e de Ulixes en lo setge de Troya, davant Agamènon, après mort de Achilles, sobre les sues armes*, en l'edició de Josep Lluís Martos (2001: 127): «Yo no ignore ni menys negue les armes de Achilles ésser gran premi, però és fet poch per demanar-les Ulixes, lo qual tant los perills tem, que los murs no li paren armes saldes.» | 10 *les quals devien vençre ab armes de paciència*] Aquesta al·lusió a les armes no apareix en VC, 226a: «*et ad patientiam contra adversa toleranda instruens*», és a dir, «i els instrueix per a la paciència contra les adversitats»; tal com ja ha aparegut en la nota prèvia, la importància de les armes i el sentit èpic d'aquest fragment provenen i semblen inspirar-se en la història mitològica corellana *Rabonament de Thelamó e de Ulixes en lo setge de Troya, davant Agamènon, après mort de Achilles, sobre les sues armes*, que alhora es basa en la *Historia destructionis Troiae* de Guido delle Collone, entre altres fonts com indica Martos (2001). Sobre la qüestió de l'ús d'un llenguatge bèl·lic per part de Corella en el *Segon*, veg. notes pp. 322,22-26, 330,1-18, 359,18, 360,20, 437,16, 526,26-527,2, 681,4-10 i 730,6-8. Per altra part, sobre la qüestió de la cavalleria en Corella i la seua reivindicació d'un heroisme cristià, veg. nota p. 392,15. Notem, a partir d'aquestes coincidències lèxiques, juntament amb la idea de l'heroisme moral cristià, com Corella relaciona les seues obres de caràcter mitològic o profanes amb aquelles elaborades en anys posteriors de caràcter religiós. Sobre aquesta qüestió, de la vinculació entre les proses mitològiques i les que són hagiografies o tenen un tret marcadament religiós, Ferrando (2013: 590) apunta que «l'estudi atent d'aquesta "obra profana" ha permès considerar-la com la manifestació primerenca d'una línia moral cristiana i d'una estètica literària llatinitzant úniques, que l'autor va mantenir al llarg de tota la seua vida. No hi hauria, doncs, un Corella "profà" i un Corella "religiós". Només es produí un canvi d'escenaris i de personatges, però no de missatges.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Mirabilis venator est Dominus, qui per agnos, sive oves, capit et devincit lupos; per patientiam, vincit potentiam. Et bene dicit, *in medio luporum*, ut patientia sit quasi centrum ad omnem injuriam circumdantem. item, *in medio*, per communem omnium conversionem, ac propter ovium unitatem in fide, et luporum pluralitatem in erroribus. Et haec unitas maxime facit vincere. Quia ut dicit Ambrosius, omnis pugna unanimiter aggressa, parit victoriam.

Dicit autem: *Ecce ego mitto vos*, ut dum mittentis potestas consideratur, periculi magnitudo non timeatur. Unde Chrysostomus: Quac igitur horum erat consolatio? Mittentis virtus. Ideoque hoc ante omnia posuit, dicens: *Ecce ego mitto vos*. Sufficit hoc ad confitendum, et nullum formidandum supervenientium; vides auctoritatem, vides potestatem, vides virtutem inexpugnabilem: haec Chrysostomus.

Mittit Dominus discipulos, *sicut oves inter lupos*; sed heu! hodie multi praelati sunt inter suos, sicut lupi inter oves.

2. PRUDENTIA SERPENTIS AB IPSO SIMPLICITATI COLUMBAE ADJUNGENDA

{227a} *Estote ergo prudentes sicut serpentes*, contra Scribarum astutiam et fallaciam, scilicet ad

SEGON DEL CARTOIXÀ

Mirable caçador Jesús, Déu e Senyor nostre, qui ab anyells hi ovelles pren hi venç lops e triges, ab paciència venç potència, no sens causa diu enmig de lops, perquè la paciència sia centre a qualsevol injúria que circuhint la tinga asetjada. En mig stiguen les ovelles unides en fe, caritat hi sperança hi aquesta unitat los farà vençre. Diu sanct Ambròs: «Qualsevol batalla ab unitat de ànimo empresa, promet victòria.»

«Yo só lo qui us tramet», diu lo Senyor, quasi dient: «Pensant la potència del qui us envia, no stimeu los perills que venir vos poden. Senyor só de la mort e de la vida; no podeu fer res en vosaltres que yo no u permeta per major bé vostre, hi que en vida immortal hi eterna en cent doblàries no us ho torne», diu sanct Crisòstom.

O, gran dolor! Tramet lo Senyor los seus dexebles entre lops, humils ovelles; hi ara, tramet Sathanàs los prelats, lops entre ovelles.

[2. DE LA UNIÓ EN EL PREDICADOR DE LA PRUDÈNCIA DE LA SERP I LA SIMPLICITAT DE LA COLOMA]

{25d} Siau prudents axí com serpents, hi simples semblants a colomes. Siau prudents contra les astúcies

1-2 qui ab anyells hi ovelles pren hi venç lops e triges] Respecte VC, 226b s'afegeix el terme «triges»: «qui per agnos sive oves, capit et devincit lupos», és a dir, «qui per anyells i ovelles mata i venç els llops»; possiblement per mostrar una oposició dual entre els diferents elements antagonics: els anyells i ovelles, per una part, i els llops i tigres, d'altra. | 11-15 Senyor ... Crisòstom] Aquest text, atribuït a sant Joan Crisòstom en VC, 226b, Corella el modula i l'exposa en primera persona tot vinculant-lo amb el verset evangèlic de Mt 10, 16 («Yo só lo qui us tramet») que hi ha a l'inici del paràgraf i la glossa que el segueix. A banda, respecte el fragment Ludolfià corresponent, s'ha fet una traducció que a penes concorda amb el text llatí: «Quae igitur horum erat consolatio? Mittentis virtus. Ideoque hoc ante omnia posuit, dicens: Ecce ego mitto vos. Sufficit hoc ad confitendum, et nullum formidandum supervenientium; vides auctoritatem, vides potestatem, vides virtutem inexpugnabilem.» és a dir, «Així doncs, quina és la seua consolació? El poder del qui els envia. Per això ha dit allò abans: "Mireu, jo us envie". Açò és suficient per tenir confiança, i no témer res del que puga sobrevénir; veus l'autoritat, veus la potestat, veus el poder inexpugnable.» Per altra part, aquest fragment, que Corella atribueix a sant Joan Crisòstom, es vincula i cobra sentit ple si el llegim en relació al següent «exemple», en el sentit que es fa referència a les «cent doblàries» en un home ric que havia mort i que, per fer almoïna en vida, les rebria en mort. Es titula «Eleemosina in centum plus redditur a Deo, CCLX - Miracle e eximpli de un hom rich qui havia fills e donà tots sos béns en almoïna als pobres, segons que recompta Jacme de Utriaco. Un bisbe preçcava una veguada, e deya que aquells qui donaven ço del lur als pobres, que Deus los ho tornava en cent dobleries. E l'om rich quant ach oyit lo dit sermó del bisbe, donà e mes en poder del dit bisbe tots sos béns; e lo bisbe donà'ls tots als pobres. E après que l'hom rich fon mort, sos fills mogueren plet e demanda contra lo bisbe per los béns de lur pare; e lo bisbe deffenie's per dret. E dins lo temps que'l dit plet se menava, los dits fills oyren en revelació que anassen a la sepultura de lur pare, e que la descobrissen, e que de dins trobarien recapte de ço que demanaven al bisbe. E tentost los fills descobriren la dita sepultura, e trobaren que lur pare tenia una carta en què havien scrites lón dels béns seus que havia donats al bisbe per donar als pobres, ans a les cent doblàries no havia haüt guardó e glòria celestial. E vistes les dites lletres, los dits fills lexaren lo plet que havien contra lo bisbe.» Aquest exemple prové del *Recull de eximplis e miracles, gestes e faules e altres ligendes ordenades per A-B-C tretes de un manuscrit en pergami del començament del segle XV, ara per primera volta estampades. Volum I*, publicat el 2005 per la Universitat d'Alacant juntament amb la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes Saavedra. Aquests tipus de reculls solien ser emprats pels predicadors. Segons Mussons (2003), que analitza aquest recull en concret, compilaven textos de diverses fonts, ja foren de tipus eclesiàstic com popular, com puguen ser els *Sermones de tempore* de Jacques de Vitry (ca. 1227-28), la *Legenda aurea* de Voràgine o diferents textos dels pares de l'Església com sant Agustí d'Hipona o sant Ambròs. Fóra possible que Corella, o bé coneixia aquest exemple de primera mà, o bé formava part d'algun dels repertoris de glosses medievals als textos bíblics que circulaven en l'etapa medieval. Ara bé, en un altre fragment del *Segon del Cartoixà*, apareix també una referència a «les cent doblàries», com és en la traducció del verset de Mt 13, 8: «Hi la una sement fructifica en cent doblàries, l'altra en sixtyanta, l'atra en trenta»; que deu ser, més enllà de la coincidència amb l'exemple abans explicada, l'origen de la referència que ara comentem (Veg. nota p. 478,30.) Per altra part, és possible també que l'al·lusió a «les cent doblàries» en l'exemple del *Recull de eximplis* provinga del verset de Mt 13, 8 que hem assenyalat. | 17-18 hi ara, tramet Sathanàs los prelats, lops entre ovelles En VC, 226b no apareix la figura de Satanàs com a responsable de la presència de mals clergues, tal com ha incorporat Corella.

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

intelligendas et cavendas fraudes et insidias, *et simplices sicut columbae*, contra tyrannorum crudelitatem et malitiam, scilicet ad sustinendas et ignoscendas laesiones et injurias. Prudentia est necessaria, in praecavendis malis; simplicitas, in faciendis bonis. Quasi dicat: sicut serpentes residuum corporis, pro capitis periculo exponunt, et caput in quo vita est, toto corpore occultando custodiunt et letale vulnus excludunt; ita et vos totius corporis periculo, caput vestrum, id est me, ac fidem, et animam, integre et incorrupte servate et custodite. Et sicut columbae sine felle et amaritudine malitiae sunt, et nulli malum faciunt; ita et vos innocentiam custodiendo, malum inferre vel referre aliis nolite, ut per prudentiam, malum devitetis, et per simplicitatem, nulli malum faciatis.

Potest etiam prudentia serpentis considerari in tribus. Veterem enim pellem ad arctum foramen deponit, corpus pro capitis salute exponit, et cum sit frigidae naturae, solem diligit. Pellis depositio pertinet ad incipientes, qui debent *deponere*, secundum pristinam conversationem, *veterem hominem, cum actibus suis*. Corporis expositio pro capite, ad proficientes pertinet, qui pro mente defendenda, quae est caput hominis, totum hominem morti tradunt. Solis dilectio, pertinet ad perfectos, qui insistent divinae contemplationi, qua et illuminantur et inflammantur. Sic enim serpens propter duo diligit solem, scilicet propter calorem, quo natura vigoratur; et propter lucem, qua illuminatur, quia cum senescit, amittit visum, sed ad radios solis, directe oculos apponens, recipit eum. In his tribus nos Dominus voluit assimilari prudentiae serpentis; sed non in venenata complexione, non in linguae partitione, non in anfractuosa deambulatione.

Simplicitas similiter columbina debet esse in tribus, scilicet: cognitionis in iudicando, habet enim blandos oculos, et dulcem aspectum; affectionis in diligendo, figitur enim in amore ad genus suum, unde et frequentat osculum; intentionis in operando, residet enim super fluentia aquarum, ut accipitris insidias caveat per umbram.

Et secundum Remigium, bene adjungit prudentiae simplicitatem, quia simplicitas absque prudentia, facile decipi potest; et prudentia periculosa est ad decipiendum, nisi simplicitate temperetur. Unde patet

e fal·làcies dels doctors e fariseus ypòcrits. Simples humils contra los tirans cruels, sofferint hi perdonant vostres mals hi injúries. La prudència és necessària per a guardar-se de mals; la simplicitat per a fer bones obres. «Ateneu», diu sanct Agostí, «de la serpent com és gran prudència: ab tot lo cors lo cap guarda, hi de tot lo cors per guardar lo cap fa un circuït de muralla. Per lo semblant, los crestians lo nostre cors hi mortal vida devem posar a tots dans, perills hi penes, per guardar que en nosaltres no muyra la fe de Jesús, cap, Déu hi Senyor nostre. Siau simples sens fel de amargor axí com a colomes; que sens malícia no pensen ni posen en obra que a dengú puguen noure.»

Podem la prudència de la serpent en tres coses veure. La primera, com passant per stret la pell se despulla; axí lo crestià, pensant aquell parlar del Senyor, que «streta és la porta per la qual aveu a passar per anar a la eterna vida», despulla's la pell dels peccats per lo sagrament de penitència. La segona, axí com avem dit, que per guarda del cap a qualsevol perill tot lo cors posa. La terça, que en la vellea pert la vista, hi mirant al sol tota se scalfa hi la vista cobra. Pert la vista lo miserable peccador quant peca, hi més la pert quant més en lo pecat continua. Mira lo sol hi scalfa's quant pensa la divina misericòrdia; hi axí, pensant que pot atényer vènia, mira hi coneix les sues culpes, hi alça los ulls a la divina clemència. En aquestes coses vol lo Senyor que tingam a la serpent semblança, però no en la condició verinosa, no en la lingua partida, no que portem tortuoses nostres sendes.

Diu sant Remigi: «Ajusta lo Senyor simplicitat a la prudència, car la simplicitat sola, de engan és perillosa, hi la prudència sola, a engan és prompta; la

33 27a) Error en la foliació. Correspon al f. 26.

5-13 *Ateneu ... noure*] Corella atribueix falsament aquest text a sant Agustí d'Hipona, la referència del qual no es troba en VC, 227a, on forma part de la glossa ludolfina. | 7 *fa un circuït de muralla*] Notem la traducció particular d'aquesta comparació amb una defensa pròpia d'un castell, de caràcter bèl·lic, que no apareix directament en VC, 227a: «*toto corpore occultando custodiunt et letale vulnus excludunt.*», és a dir, «ocultant-lo amb tot el cos, i així eviten la ferida mortal.» | 8-9 *lo nostre cors hi mortal vida devem posar a tots dans*] És a dir, exposar el nostre cos a qualsevol perill. | 16-18 *axí ... vida*] Aquest breu fragment i el verset evangèlic de Mt 7, 13 («streta és la porta...») no estan en VC, 227a; han estat afegits per Corella. | 29-30 *no que portem tortuoses nostres sendes*] Corella tradueix de manera un tant lliure aquesta oració respecte VC, 227a: «*non in anfractuosa deambulatione.*», és a dir, «no en el caminar tortuós.» | 30 *nostres sendes*] Tot seguit, quant a VC, 227a, s'omet un fragment de la glossa ludolfina sobre els tres motius pels quals s'ha de tendir a la senzillesa de la coloma: per la simplicitat dels seus pensaments, de sentiments i d'intencions.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quod astutia vulpina vituperabilis est, et similiter ruditus bovina; sed medium est tenendum, et medio modo est incedendum.

Unde et Gregorius: Utraque necessario in admonitione conjunxit, ut simplicitatem columbae astucia serpentis instrueret, et rursus serpentis astuciam columbae simplicitas temperaret.

Unde et Chrysostomus: *Estote ergo prudentes sicut serpentes*, ad intelligendas fraudes; *estote simplices sicut columbae*, ad ignoscendas injurias. Nolo vos esse semper quasi columbas, ne propter simplicitatem nimiam, per seductionem in laqueum incurrat. Nolo vos esse semper sicut serpentes, ne ex corde contra aliquem venena fundatis; sed secundum tempus et personas mutetis et mores. Et, ut breviter dicam *estote prudentes sicut serpentes*, ut omne malum intelligatis et caveatis; *estote simplices sicut columbae*, ut non faciatis ullum malum; quia intelligere malum, laudabile est, facere autem, vituperabile. Nec qui intelligit malum, ille facit malum; sed qui facit malum: haec Chrysostomus.

3. CAVENDUM A MALIS HOMINIBUS

Et subjungit aperiendo quos lupos dixerit: {227b} *Cavete autem ab hominibus*, scilicet lupis deterioribus, id est ab hominum persuasionibus, qui quaerunt fraudulenter vos decipere, et violenter pervertere. Ubi se exponendo Dominus declarat quod lupos, non bruta, sed homines dixerit.

Unde Chrysostomus, ita dixit: Attendite vobis ab hominibus, quasi a quibusdam pessimis malis, et super omnia mala malis, ostendere volens quia prae omnibus malis homo est pessimum malum. Nam si bestias eum comparare volueris, pejorem invenies eum. Bestia enim, quamvis sit crudelis, tamen quia irrationalis est, declinabitur ab homine crudelitas ejus. Homo autem crudelis, cum sit rationalis, non facile evadetur crudelitas ejus. Si comparaveris hominem serpenti, pejorem invenies eum; quoniam serpens, etsi malitiam habet, tamen et hominis habet timorem. Ideo si quidem potuerit, mordet; si autem non potuerit, fugit. Homo autem malitiam habet serpentis, et timorem non habet sicut serpens. Ideo quamdiu non habet tempus, latet sicut serpens; si autem tempus invenerit, irruit sicut bestia. Adhuc autem omnis bestia, si quidem irritata fuerit, saevit; si autem irritata non fuerit, in silentio transit. Homo autem non irritatus, insanit a quibus non fuerit irritatus. Et ut breviter

SEGON DEL CARTOIXÀ

prudència hi astúcia vulpina és vituperable hi la simple ruditat asinina.»

Diu sant Gregori: «Còmodament lo Senyor ajustà a la simplicitat la prudència, perquè instrohís la simplicitat hi tempràs la prudència.» 5

Diu sant Crisòstom: «Siau prudents axí com serpents, perquè entengau hi squiveu les diabòliques hi ypòcrites astúcies, e simples com a colomes, per a soferir per mi les injúries. No vull que del tot siau semblants a colomes, que per simplicitat no us guardeu 10 de caure en los diabòlics fraudulentos laços. Ni del tot vull a la serpent tingau semblança, que lanceu verí contra-l prohisme. Lo mal com a serpents podeu hi deveu entendre, hi deveu obrar lo bé humilment com a colomes.» 15

[3. DE LA PROTECCIÓ CONTRA ELS MALS HÒMENS]

Declara lo Senyor de quins lops parla, dient: «Guardau-vos dels malignes hòmens», qui fraudulenter pensen com vos poran decebre hi pervertir-vos ab violència.

Pijors que lops són tals hòmens, que al mal home 20 algun mal e ferocíssim animal no s'acompara; per crudelíssima que sia la bèstia per esser de rahó exemta, pots ab prudència declinar la ferocitat sua. Hi per ço, és més difícil poder-se guardar del mal home. Qualsevol animal cruel, verinós, feroce no cerca l'ome, 25 ans fuyg hi s'aparta de la potència hi prudència de l'home; hi quant fuyg hi de l'home se aparta, no li pot noure. Però lo mal home, fogint, disimulant hi apartant-se, tostemp pensa hi fabrica hi prepara lo verí mortal de la sua malícia. Hi axí, tant quant és creatura 30 racional e més noble, tant és pijor quant és mala. Té qualsevol bèstia propi verí, pròpia malícia ab la qual

10-11 no us guardeu de caure en los diabòlics fraudulentos laços] Notem la doble adjectivació, que no està en VC, 227a: «per seductionem in laqueum incurrat.», és a dir, «que no caiguen en el llaç per la seducció.» | 14-15 a colomes] Tot seguit, respecte VC, 227a Corella omet el final del fragment de sant Joan Crisòstom sobre el fet que qui entén i coneix el mal no el fa; fa el mal qui obra malament. | 20-297,21 Pijors ... hòmens] Aquest fragment s'atribueix en VC, 227b a sant Joan Crisòstom, de qui Corella n'omet la referència.

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

dicam unaquaeque bestia, unum et proprium malum habet; homo autem omnia mala habet in se.

Denique homo malus, peior est quam ipse diabolus. Diabolus enim, si viderit hominem justum, non est ausus ad eum accedere; homo autem malus, quamvis hominem sanctum viderit, non solum illum non timet, sed adhuc magis contemnit. Non enim diabolus praestat homini virtutem, sed homo diabolo; arma ergo diaboli, homo est malus. Sicut enim homo sine armis non potest aliquid facere contra hostem; sic et diabolus sine homine non valet contra Sanctos. Et iterum: Virtus diaboli, homines mali sunt, nec enim potest aliquod malum seminare in mundo, nisi per suos ministros, quia in Sanctis non invenit locum: haec Chrysostomus.

Unde et Augustinus: Si Christianus es, ipse tibi mundus inimicus est, absque privatis inimicitiiis. *Non enim est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem; sed adversus principes et potestates, et spiritualia nequitiarum*, id est adversus diabolum et angelos ejus; quia et quando patimur homines importunos, ille eos instigat, ille inflammat, ille tanquam vasa sua movet. Attendamus ergo duos hostes, quem videmus, et quem non videmus: hominem enim videmus, diabolum non videmus; hominem diligamus, diabolum caveamus; pro homine oremus, contra diabolum oremus: haec Augustinus.

Unde etiam legitur invita sancti Columbanus, quod cum ipse per opaca saltus inter devia ambularet, et librum humeris ferens, de Scripturis sacris secum disputaret, subito cogitatio in mentem ruit, quid eligeret, melius in hominum injurias incidere, an ferarum saevitiam sustinere. Cumque urgeret cogitationem illata severitas, crebro frontem signo crucis armans, atque orans inter se ait: Melius esse ferocitatem bestiarum absque alieno peccato, quam hominum rabiem sustinere, cum damno animarum. Unde interrogatus quidam a philosophis, quare horribilis homo gravior esset ei, quam quodlibet pondus, taliter eis respondisse fertur: Homo, inquit, horribilis pondus est sollus animae; alia vero pondera animas et corporis sunt. Unde Seneca: Quid est homini inimicissimum? Alter homo.

pot noure; l'ome té los verins e mals tots de totes les bèsties.

És encara lo mal home pijor que·l diable, lo qual moltes vegades als bons {27b} dexa, encara que no per bondat, mas perquè pensa que no·ls poria noure. Lo mal home als bons més perseguex e insulta. Hi axí com aquell servent és pijor que·l senyor qui li mana que mate l'ome, hi·s delita quant lo mata, hi lo senyor sens ell no·l mataria, axí és pijor lo mal home que·l diable, qui perseguex hi mata los sants martres, los quals lo diable per si matar no·ls poria. Si la spasa o coltell fos racional creatura ab franch arbitre, ab libertat de poder matar o no matar, pijor seria que l'home qui la porta. Axí és lo mal home: arma hi spasa racional ab franch arbitre, ab la qual lo diable mata. Dóna poder lo mal home hi armes al diable ab què mate; hi axí com l'ome poch o no gens pot sens armes a son enemich noure, axí lo diable sens los mals hòmens no poria ni cruciar ni matar los sancts martres; hi per ço, delliures de foch, de aygua, de feres bèsties, morien per mans de mals hòmens.

Diu sant Agostí: «Aprés de la carn hi de nostres familiars concupiscències, dos enemichs nos combaten. La hu visible, l'altre invisible, qui són l'ome e lo diable. Devem amar l'ome, guardar-nos del diable e pregar per lo enemich mal home, hi pregar contra·l diable.»

Legim en la *Vida de sant Columbanus* que acaminant per un desert li vench una disputa en la pensa: què fóra menor mal? Donar en mans de mals hòmens o en ferocitat de bèsties? Hi arguhint dins si a la una part hi l'altra, cr[e]uhant-se en lo front tres vegades, determenà que més valia sostenir ferocitat de bèsties, les quals no peccaven, que malícia e crueldat dels hòmens, en dampnació de les sues ànimes. Enterrogat un philòsof per què lo mal home li era més greu que qualsevol pesada càrrega, respòs que·l mal home era {27c} pes de la ànima. Diu Sèneca: «Alguna cosa no és més enemiga de l'home que altre home.»

6-9 *Hi ... mataria*] Aquest exemple sobre els «mals homes» no apareix en el text llatí corresponent de *VC*, 228b; ha estat incorporat per Corella. | 11-15 *Si ... mata*] La humanització de l'arma i aquest fragment sobre el franch arbitre no es detecta en *VC*, 227b. Notem, com en altres casos, apareix en el *Segon* l'ús d'un llenguatge bèl·lic lligat a qüestions religioses (Veg. nota p. 293,10). | 19-20 *delliures de foch, de aygua, de feres bèsties* Aquesta enumeració dels perills que podien sofrir els sants i els apòstols no apareix en *VC*, 227b; ha estat incorporada per Corella. | 22-26 *Diu ... diable*] D'aquesta citació de sant Agustí d'Hipona, Corella n'ha omès la referència bíblica inicial d'Ef 6, 12: «Perquè no ens toca de lluitar contra realitats humanes, sinó contra les potències i les autoritats, contra els qui dominen aquest món de tenebres, contra els esperits malignes que són a les regions celestials.» Ha mantingut la resta de la citació corresponent.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Cavete igitur ab hominibus, vos malitiose et insidiose ad peccatum tra- {228a} here nitentibus, ne vos decipiant, ne vos seducant, ne vos blanditiis et persuasionibus, ne vos minis et flagellis, a veritate deviare faciant.

4. CHRISTUS APOSTOLIS FUTURAS PERSECUTIONES PRAEDICIT

Tradent enim vos, primum *in conciliis*, id est in locis privatis, ubi convenientes conciliantur, quasi rationabiliter operentur, vos ibidem conveniendo, vel prohibendo, ne praedicetis in nomine meo, *et deinde incorrectos*, *flagellabunt vos in synagogis suis*, id est in publicis conventibus et congregationibus, ubi conveniunt, sub specie cujusdam justitiae et sanctitatis; et tandem ad magistratus, id est principes synagogae, scilicet pontifices, *et ad Reges*, id est ad majores principes, *et Praesides*, id est principes majores, scilicet Romanorum, *ducemini*, scilicet violenter, non mansuete, ut scilicet condemnemini ad mortem, quod non licebat Judaeis, quia erant subditi Romanis; *propter me*, id est confessionem nominis mei: ecce optimus titulus, et honestissima causa patiendi. Quia, ut dicit Beda, felix injuria, cui Deus est causa!

Unde et Chrysostomus: Non enim parva consolatio est, propter Christum pati, quoniam non ut perniciosi et nocivi hoc patiebantur. Et hoc, *in testimonium illis*, scilicet Judaeis de eorum perversitate, *et Gentibus*, de earum correctione; illis ad accusationem et Gentibus ad compunctionem et correctionem; *in testimonium*, quippe salvationis electorum, et *in testimonium*, damnationis reproborum, quia contra illos, et pro istis, feretis testimonium.

Unde Chrysostomus: Ante Reges et Praesides stabitis, *in testimonium illis et Gentibus*, ut dum Apostoli accusantur, dum respondent in quibusque praetoriis, Christi veritas praedicetur, Judaeorum perfidia demonstratur, et Gentibus ad salutem credentibus mysterium reveletur.

Et mors quippe justorum, bonis in adjutorium est, malis in testimonium; ut inde perversi sine excusatione

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi tornant a la letra evangèlica, diu lo Senyor: «Guardau-vos dels hòmens que ab persuasions, ab blandícies, ab lagots, donatius e promeses, ab turments e menaces de la mia veritat no us facen torçre.»

[4. COM CRIST PREDIU PERSECUCIONS ALS APÒSTOLS]

«Portar-vos-han primer en ajusts secrets, perquè 5 familiarment vos parlen, hon quasi ab madur consell e prudència vos manaran que no priqueu en lo meu nom la mia doctrina; après vos açotaran com a desobedients al que ells manen; après vos portaran a les sinagogues, hon, mostrant zel de santedat, decretaran com a 10 incorregibles que us presenten a les potestats, jutges e prínceps perquè us maten. Tot açò sostendreu per mi hi per confessió del meu nom hi de la mia doctrina.» O, maravellosa! O, excel·lent e justa causa per la qual alegrament se deu acceptar qualsevol pena! Diu Beda: 15 «O, benaventurada injúria de la qual és Déu la causa!»

Diu sant Crisòstom: «O, gran consolació de aquells qui per lo Senyor sofren! No per culpes ni delictes, mas per confessar lo seu nom los maten.» Portar-vos-han davant los gentils presidents ydolatres hi 20 testificaran contra vosaltres hi les vostres obres; testificaran contra la sua pertinàcia. Hi contra la crueldat dels jutges seran testimonis los vostres actes, que mostraran la veritat als ydolatres hi conexeran la malícia judayca. Als elets sereu testimoni de la gràcia hi 25 de la glòria, als reprovats de la culpa hi de la pena.

Diu sant Crisòstom: «La mort dels martres és testimoni als mals que per la sua crueldat e culpa

5-13 *Portar-vos-han ... doctrina*] Corella, respecte VC, 228a, no incorpora algunes breus explicacions o glosses intercalades entre els mots dels versets evangèlics de Mt 10, 17-18, sinó que mostra les paraules evangèliques de manera aglutinada. | 10-12 *decretaran ... maten*] Es dedueix la referència als jueus, no explicitada pel lletraferit valencià, que no podran matar els apòstols i els cristians per estar sota l'administració romana i aquesta en serà l'encarregada. Així, Corella, quant a VC, 228a, omet l'al·lusió a la situació de dominació administrativa dels romans sobre els jueus en el temps de Jesús. | 14-15 *O ... pena!* L'exclamació retòrica, augmentada amb interjeccions i adjectius, es deriva de l'enunciat més neutre de VC, 228a: «*Ecce optimus titulus, et honestissima causa patiendi.*», és a dir, «Mira el millor títol, i la causa més honesta per al patiment.» | 17-18 *O gran consolació de aquells qui per lo Senyor sofren*] De nou, l'autor valencià opta per una exclamació retòrica arran la citació de sant Joan Crisòstom en VC, 228a, que se suma a les dues prèvies i que tracten d'augmentar la intensitat de la narració dels fets evangèlics. | 26 *la pena*] A continuació, s'omet la primera part del text de sant Joan Crisòstom que apareix seguidament. La part no incorporada de VC, 228a tracta del testimoni de la veritat de Crist que hauran de donar els apòstols i cristians davant qui els jutgen. Així, la maldat dels jueus es descobrirà i els gentils l'escoltaran per poder convertir-se. Com s'observa, són arguments que ja trobem en la glossa que precedeix la que s'ha omés, motiu pel qual el lletraferit valencià optà per no incorporar aquest fragment.

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

pereant, unde electi exemplum capiunt ut vivant: haec Chrysostomus.

perexquen; als bons, que morir per la veritat aprenquen.»

5. SED EOS NON ESSE SOLLICITOS ADMONET DE RESPONSIONIBUS TUNC FACIENDIS

[5. COM NO HAN DE TÈMER RESPONDRE A LES PREGUNTES QUE ELS FACEN]

Futuris ergo adversis, ut praevisa minus laedant sic a Domino praedictis, quia tot terroribus auditis, discipuli turbati poterant, subiungit contra terrores consolationem dicens: *Cum autem, inducent, et tradent vos, ad iudices, adducendo oppositiones contra vos, machinando ut me negetis, nolite cogitare, et solliciti esse, vos prae sollicitudine anxiano, qualiter, aut quomodo, id est de modo proferendi quoad formam, aut quid, id est de modo inveniendi, quoad materiam, respondeatis, interrogantibus, vel loquamini, discere volentibus; dabitur enim vobis, scilicet a Patre luminum, in illa hora, scilicet ad respondendum opportuna, quid loquamini, id est sapientiam in mente, et eloquentiam in ore. Non confidatis de scientia vestra et eloquentia, sed de divina providentia, quia Spiritus Sanctus docebit vos tunc, sine praemeditatione vestra, quid loqui, oporteat. Non enim vos estis qui loquimini, id est, non ex solo ingenio vestro, procedunt verba vestra; sed ex Spiritus gratia: Spiritus enim Patris vestri est qui loquitur in vobis, ut in organis; quia sicut organa emittunt modulationem ad motum temperantis, sic bonum quod praedicator loquitur, ad voluntatem Patris inspirantis.*

Per hoc autem, ut dicit Chrysostomus, ad Prophetarum eos dignitatem reduxit, qui scilicet *Dei Spiritu sunt locuti*. Unde Gregorius: Ac si membris suis infirmantibus dicat: Nolite pertimescere, vos ad certamen acceditis, sed ego praelabor; vos verba editis, sed ego sum qui loquor. Hinc Paulus ait: *An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus?*

Securi ergo ibant, quocumque ducebant- {228b} tur. Securam enim ad praelium vadit, qui talibus armis, et sub tali principe pugnat; securus ad concilium pergit, qui tali prolocutore causam suam defendit. Unde ait Chrysostomus: *Cum autem tradent vos, nolite solliciti esse quomodo aut quid loquamini; mea est enim causa. Ideo vos mihi tantummodo personas praestate, et ego vobis sensum; nam sollicitum esse ante iudicium, non est praeparatio rei, sed desperatio de Deo. Sinite ergo, ut in causa sua Deus loquatur pro vobis, qui conscientiam interrogantis agnoscit. Non enim est possibile, ut rex qui milites suos mittit ad bellum, non praestet illis arma adversus hostem. Qui ergo sollicitus est quid loquatur, in sua sapientia sperat, quae est*

Hi perquè hoint tan grans tribulacions no temesen què porien respondre en glòria hi honor del nom del seu Déu, Senyor e mestre, lo Senyor, responnent al que ells pensar podien, los diu: «No tin- {27d} gau sollicitut ni ànsia què direu, què respondreu als presidents, reys e prínceps, ni fiu gens en vostre saber ni eloquència, donar-vos-ha lo meu Pare saber e sciència, a la qual no poran contradir ni resestir tots los vostres adversaris. No sereu vosaltres los qui parlareu, parlarà lo Sperit Sanct en la vostra boca, axí com l'orgue sona hi les sues veus dóna segons aquell qui sona.»

Diu sanct Crisòstom que en aquestes paraules los pujà a la dignitat dels profetes, en los quals lo Sperit Sanct parlava. Diu sanct Gregori: «Axí lo Senyor los parlà, com si a les parts del seu cors parlava, dient: «Parts del meu cors, no ajau temença, veniu ab mi; yo iré ab vosaltres a la batalla hi parlaré hi batallaré per vosaltres.» Açò és lo que diu lo Apòstol: «Voleu experiència de Jesús qui parla en la mia boca?»

Anaven, donchs, segurs los apòstols, car segur va a la batalla qui ab tals armes hi sots tal capità pugna; hi segur al consell davant lo jutge de qui tal advocat deffén la causa. «Prestau-me vosaltres les vostres presones, yo us daré sperit de sapiència. No us prepareu ans del Juhí pensant què poreu respondre, car no seria preparació sinó desesperació del meu ajutori. Dexau, donchs, en la mia causa que yo parle per vosaltres, qui conec la consciència de aquells qui us enterroguen. Yo só lo Rey vostre qui us tramet a la batalla, yo us daré les armes ab les quals tots vostres enemichs poreu vençre». Aquell qui és solícit, que porà per lo Senyor parlar hi respondre en la pròpia sapiència spera, que fon la primera causa de rohina; donchs,

12-13 axí ... sona] Corella aporta rima en aquesta comparació, a més de mantenir l'al·literació de les nasals que ja estava present en VC, 228a: «quia sicut organa emittunt modulatione ad motum temperantis.», és a dir, «així com els orgues donen la nota i emeten modulació segons els mou l'organista» | 25-300,3 Prestau-me ... parles] El lletraferit valencià no dóna la referència d'aquest fragment que en VC, 228b s'atribueix a sant Joan Crisòstom.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

prima causa ruinae. Nam in persecutionibus virtus Dei non requiritur, nisi praecesserit fides.

Unde et Hieronymus: Cum ergo propter Christum ducimur ad iudices, voluntatem tantum nostram pro Christo debemus offerre. Ceterum ipse Christus, qui in nobis habitat, loquetur pro se, et Spiritus Sancti in respondendo, gratia ministrabitur: haec Hieronymus. Per hoc tamen non intendit excludere meditationem respondendi, et viam providendi de responsione, si tempus et scientiae facultas adsit; sed promittitur securitas si ista deficiant. Quod frequenter contigebat in primitiva Ecclesia, quia tunc saepe fideles illitterati et simplices, subito trahebantur ad iudices et Praesides; et Deus providit illis.

Unde non debent propter hoc conturbari, si ista deficiant, quia hominibus de Deo confidentibus, Spiritus Sanctus non deficit in necessitate, cum non possunt aliter occurrere. Et item, quia in tali casu sufficit ad salutem, confiteri constanter in generali fidem, quod potest facere quilibet Christianus, quantumcumque simplex. Et patet ex praedictis quod non loquitur hic de verbis praedicatoris. Debet enim praedicator verbi divini, praecogitare qualiter debeat verbum Dei proponere: aliter tentaret Deum, si negligeret de hoc cogitare, dum tamen de hoc tempus opportunum possit habere. Hanc prohibet Dominus provisionem in dicendis, ornatum et nimiam sollicitudinem, per multum temporis. Facile est enim veritatem dicere, quae sine ornatu persuadet ut recipiatur ubique.

6. PERSECUTIONEM PATIENTUR ETIAM AB AMICIS ET PARENTIBUS

Et ne in auxilio amicorum aut parentum confidant, subiungit graviolem persecutionem, quae est ab amicis et parentibus. Quia secundum Gregorium, plus in nobis ea tormenta saeviunt, quae ab illis patimur de quibus praesumebamus; quia cum damno corporis, mala nos cruciant amissae charitatis.

Unde ait: *Tradet autem frater fratrem, pater filium, et filius parentes in mortem, scilicet infidelis fidelem.* Quia, ut ait Hieronymus, non est inter eos ullus fidus affectus, quorum diversa fides est. Unde et Chrysostomus: Nemo speret in patronis, nemo in

8 27bisa] Aquest és pròpiament el f. 27. Vegeu nota prèvia.

7 nosaltres abita] Tot seguit, quant a VC, 228b, Corella omet una part de la citació de sant Jeroni, en la qual es diu que, en les situacions de perill per la fe descrites, l'Esperit sant parlarà pels cristians. | 20-21 dexant emperò sollicitud de curiositats vanes] Corella ha resumit, amb aquest estil planer i elegant, un fragment del text ludolfi, VC, 228b, en què es recomana que els predicadors planifiquen i busquen la senzillesa de les seues paraules: «*Hanc prohibet Dominus provisionem in dicendis, ornatum et nimiam sollicitudinem, per multum temporis. Facile est enim veritatem dicere, quae sine ornatu persuadet ut recipiatur ubique.*», això és, «Aquesta provisió ha de prohibir Déu quan parlen: l'ornament, l'excessiva sol·licitud, per massa temps. Perquè és fàcil dir la veritat, que persuadeix sense ornament i és entesa en qualsevol lloc.» | 22-301,1 Diu-los ... propinquēs] Previ a aquest fragment, és a dir, a l'inici del subcapítol 6 segons la nostra edició, Corella ha omès un text atribuït en VC, 228b a sant Gregori de Nissa, en el qual es destaca la major gravetat de la persecució per part dels parents i dels amics, atesa la proximitat carnal.

SEGON DEL CARTOIXÀ

precehexca en tu crestià fe verdadera, per la qual speres en la bondat divina, per defensió de la qual respos hi parles.

Diu sant Hierònim: «Com per lo Senyor som portats davant los jutges, solament hi devem oferir la voluntat nostra, les altres coses dexem a ell qui dins nosaltres abita.» No veda lo Senyor que pensem hi {27bisa} provehixcam en les respostes, si temps hi sciència ho comporta, mas asegura'ns la sua bondat que respondrà dins nosaltres si temps e sciència-ns fallia; lo que molt sovint en la primitiva Sgleya se acostumava, que hòmens simples hi sens letres, súbitament, los portaven als presidents e jutges.

E per ço diu lo Senyor que no-s torbasen, que-1 Sperit Sant no fall als qui en la divina bondat confien. Hi encara que en tal cars basta confessar generalment la santa fe cathòlica; lo que pot fer qualsevol crestià simple. Hi manifestament se mostra que no parla lo Senyor del qui prica la evangèlica doctrina, lo qual deu studiar e dispondre com als pobles la declare, dexant emperò sollicitud de curiositats vanes.

[6. DE LA PERSECUCIÓ, A MÉS, PER PART DELS AMICS I PARENTS]

Diu-los més lo Senyor, perquè en los amichs hi parents no confien: «Liurarà a la mort lo germà al germà, e lo pare al fill, e lo fill lo pare. Los infels

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

amicis, aut in parentibus: cum etiam frater fratrem traditurus est in mortem, pater filium et filius patrem. Vide quale tunc incendium persecutionis ardebit, ut nec sibiipsi parcat natura! Quomodo autem tunc patronorum, aut amicorum fidem integram quaeras, cum videris amicitiam fraternitatis et paternitatis esse extinctam? Si enim amicitia in ipsa natura deficiet, quomodo invenietur extra naturam? haec Chrysostomus.

Et eritis odio omnibus hominibus, humana sapientibus, scilicet amatoribus mundi, qui inimici sunt Dei. Homo enim hic magis dicit vitium, quam naturam, quia multum repugnat amor Dei, et mundi: distant enim plus, quam coelum et terra. Quasi dicat: Eritis odio non solum inimicis, sed etiam {229a} amicis; non solum extraneis, sed etiam propinquis, scilicet parentibus et fratribus. Sequentes enim Christum frequenter sunt odiosi alus, etiam carnalibus fratribus. Et subditur, propter nomen meum, quod additur propter consolationem eorum, quia delectabile est propter amorem nominis Domini, esse odiosum. Quod enim habetur odio, propter nomen Christi, causa est sufficiens patienter persecutiones sustinendi; et ad hoc magnum sequitur praemium quia non martyrem feecit pcena, sed causa.

7. PRAEMIUM PERSEVERANTIBUS
REPROMISSUM

Et ne in tribulationibus deficiant, consolatur eos subjungens: *Qui autem perseveraverit usque in finem: scilicet in gratia permanendo, non finaliter succumbendo, vel secundum Remigium, qui praecepta fidei non deseruerit, et in persecutionibus non defecerit, hic salvus erit, quia finis, non pugna, coronat: non enim coepisse, sed perfecisse, virtutis est. In quo non modicam dat consolationem inter persecutiones, et in tolerantia tribulationum, quia non inchoantibus, sed perseverantibus, confertur praemium. Non enim coronatur, nisi qui legitime certaverit.*

Hoc significatur in signo *Tau*, quae est ultima littera, quo omnes salvandi signantur. Dicit enim *hic*, in signum discretionis singularitatis, et paucitatis.

liuraran los fels a la mort encara que sien propinquës.» Diu sant Hierònim: «No y ha denguna fe ni amicícia entre aquells entre-ls quals la fe és diversa.» Diu sant Crisòstom: «No spere algú en amichs, germans ni pares. Gran serà aquella persecució e cruel incendi, que natura a si mateixa no perdona!»

«Sereu en hoy a tots los hòmens qui al món amen hi a Déu no conexen. No solament sereu en hoy als enemichs, mas als amichs; no solament als stranys mas als propinchs per lo meu nom. Aquesta deu esser gran consolació vostra, que yo sia causa de la persecució vostra; hi de açò vos seguirà gran premi, que no fa lo martre la pena, mas la causa.»

[7 DEL PREMI ALS QUI PERSEVEREN]

Hi perquè en les tribulacions no defallexquen, aconsolàls, dient: «Lo qui fins a la fi tendrà perseverança serà salvat en la eterna glòria», que no-s dóna lo premi als qui comencen, mas als qui perseveren, «car no aurà corona sinó {27bisb} aquell qui fins a la fi legítimament pugna.»

3-6 Diu ... perdona! D'aquest fragment atribuït a sant Joan Crisòstom en VC, 228b, Corella n'omet a continuació unes preguntes retòriques sobre com cal desconfiar dels que són familiars i, encara més, dels que no ho són. | 7-13 Sereu ... causa] Respecte aquest fragment, Corella manté el verset evangèlic de Mt 10, 22 («Tothom us odiarà per causa del meu nom. Però el qui es mantindrà ferm fins a la fi se salvarà.»), i part de les glosses que l'acompanyen en VC, 228b-229a. En general, la resta de glosses no incorporades tractava del fet que els seguidors de Crist sovint resultaven odiosos als altres, especialment als qui els eren propers. | 14-302,8 Hi ... persevera] A grans trets respecte VC, 229a, en aquest subcapítol segons la nostra edició, Corella manté les citacions bíbliques i n'omet una part considerable de les glosses, seguint la mateixa operació que s'ha explicat, per exemple, en la nota prèvia. | 16 eterna glòria] Tot seguit, respecte VC, 229a, Corella omet una citació de sant Remigi, de la qual només manté la frase que segueix en el Cartoixà: «que no-s dóna lo premi als qui comencen, mas als qui perseveren.» | 19 legítimament pugna] Seguidament, quant a VC, 229a, Corella omet part del contingut del subcapítol segons la nostra edició. En concret, bandeja un fragment en què s'explica el significat de la lletra grega «tau», com a última lletra de l'alfabet grec, un símbol dels qui perseveraran fins el final i mantindran la fe en Crist. Per altra part, aquesta grafia representava la creu de Crist en els primers cristians i és adoptada per sant Francesc d'Assís com a senyal propi. Alhora, s'ha omés un extens fragment atribuït a sant Joan Crisòstom sobre el sentit de la perseverància, tot tenint en compte l'objectiu a aconseguir, que no és la contemplació de les obres passades, encara que siguin bones.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Chrysostomus: Quia incipere multorum est, finire paucorum, semper in principio delectatio est, in fine probatio. Cura bonae fidei, est exitus bonus, quia non incipere aliquod bonum gloriosum est, sed finire. Quod propter Deum fit, aeternum est, sicut Deus aeternus est. Cum ergo conversus fueris ad Deum, et coeperis Deo servire, et opera justitiae facere; nec aliquando acta tua praeterita recorderis, sed finem tuum cogita, quia praeteritorum operum bonorum consideratio, negligentiam vel jactantiam operatur, consideratio autem finis timorem.

Unde et Bernardus: Perseverantia est vigor virium, consummatio virtutum, nutrix ad meritum, mediatrix ad praemium, soror patientiae, constantiae filia, amica pacis, amicitiarum nodus, unanimittatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle perseverantiam, nec obsequium habebit mercedem, nec beneficium gratiam, nec fortitudo laudem. Denique non qui inceperit, sed *qui perseveraverit, hic salvus erit*: haec Bernardus.

Et nota quod duplex est perseverantia: una est continuatio in bonis operibus, haec non est in praecepto; alia est perseverantia voluntatis in proposito bene agendi, et haec est in praecepto.

8. ALIQUANDO FUGA PRAEDICATORIBUS PERMITTITUR, ALIQUANDO NON

Et quia Apostoli adhuc erant infirmi, nondum *virtute ex alto* induiti, docet eos tanquam teneros fugere, ut pluribus possint prodesse, dicens: *Cum autem persequerentur vos in una civitate, fugite in aliam*, ut amplius divulgetur nomen vestrum et vestra praedicatio audiatur, et ut vestrae infirmitati provideatur, et hostibus parcatur.

Unde ait Chrysostomus: Sciens in tentationibus infirmitatem humanae naturae: *Si quis vos*, inquit, *persecutus fuerit in civitate ista, fugite in alteram*. Non nisi contemno timidos, nec eligo tantum fortes, quia non virtutem hominum Deus considerat, sed voluntatem. Nam ille qui fugit, etsi virtute quidem dissimilis est, voluntate tamen aequalis est. Nam sicut iste ideo passus est, ne se magis videatur amare, quam Deum; ita et ille ideo fugit, ne victus in doloribus, thesaurum Christianitatis amittat. Hoc autem mandat, non ut qui steterit peccat; sed ut qui fugerit, non peccat. Infirmitati humanae consulit; non fidei promptioris virtutem excludit. Dicimus au- {229b} tem

Diu sanct Bernat: «Perseverança és fortalea de les fortalees, fi de les virtuts, conservació de mèrit, sperança de premi, germana de paciència, filla de constància, amiga de pau, nuu de amicities, ligam e vincle de humanes penses, de santedat torre. Si leves la perseverança, ni lo trebal aurà loguer, ni lo benefici gràcia, ni la fortitut glòria. Finalment, no serà salvat lo qui comença, mas lo qui fins a la fi persevera.»

[8. DE QUAN ELS PREDICADORS PODEN FUGIR DE LA PERSECUCIÓ I DE QUAN NO]

Hi perquè no eren encara los apòstols de tan perfeta vida, axí com a principiants en virtut hi tendres, diu-los: «Com vos perseguiran en una ciutat fogiu en altra, hi açò serà remey a la infirmitat vostra, hi perdonareu a la malícia dels mals, que no seran tan mals com serien posant en obra la sua voluntat perversa, hi la pricació vostra per més ciutats serà hoïda.»

Diu sant Crisòstom: «Sabent lo Senyor la infirmitat de natura humana, diu que si en una ciutat són perseguits fugen en altra, quasi dient: “No solament elegech los forts ni menysprehe los pereosos.” No considera lo Senyor dels hòmens solament los actes, mas la voluntat d'on procehexen. Aquell qui fuyg sí és dessemblant al qui no fuyg en l'acte, però en la voluntat del tot no li dessembla; que axí com aquest no fuyg sofrir mort per mostrar que més ama a Déu que a la sua vida, axí lo qui fuyg tem hi recela que per les dolors e turments lo tresor de cristianitat no perda. Mana lo Senyor que fugen; no que aquell qui no fuyg peque, mas perquè aquell qui fuyg no peque. Dóna remey a la infirmitat humana, però no condemna la virtut de la fe

8 *fi persevera*] A continuació, respecte VC, 229a el lletraferit valencià no incorpora una breu glossa sobre el doble sentit de la perseverància: de continuar en les bones obres i de mantenir-se en la voluntat del propòsit, un argument que ha aparegut ja en la citació prèvia de sant Bernat de Claravall. | 13-15 *que ... perversa*] Aquesta breu explicació teològica entre el pecat de pensament i el pecat d'obra no apareix en VC, 229a. Anticipa i prepara el que es diu unes línies més avall, amb un caràcter molt semblant: «No considera lo Senyor dels hòmens solament los actes, mas la voluntat d'on procehexen», un fragment que sí es troba en el text llatí. | 24-25 *aquest ... vida*] És a dir: «aquest no evita patir la mort».

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ad consolationem fugientium Christianorum, quoniam stare quidem fortis fidei est; magna autem humilitatis, fugere: haec Chrysostomus.

Unde et Remigius: Sicut praeceptum perseverandi in persecutionibus, specialiter ad Apostolos pertinet, et ad eorum successores viros fortes; sic licentia fugiendi satis convenit infirmis in fide. Cuilibet condescendit pius Magister, ne si se ultro ad martyrium obtulissent, fortassis positi in tormentis negarent; levius enim erat fugere, quam negare. Sed quamvis fugiendo, perfectae fidei constantiam in se non ostenderent; tamen magis meriti erant, quoniam omnia pro Christo parati erant deserere fugiendo. Nisi autem illis licentiam fugiendi dedisset, dicerent eos aliqui alienos esse a gloria regni coelestis: haec Remigius.

Ubi sciendum quod persecutio aliquando est personalis, ut quando quis quaeritur ad mortem, non quia fidelis principaliter, sed propter odium personae determinatae, et tunc est semper fugiendum, sicut Paulus quaerebatur ad mortem in Damasco. Quod patet ex hoc, quia alii fideles permittebantur ibi pacifice habitare; sed quaerebant solum Paulum interficere. Ideo dimissus a fratribus per murum, fugit persecutionem personalem; non timendo persecutionem, sed potius declinando, ut multis prodesset. Itaque non est imperfectionis fugere secundum dictamen rectae rationis ad tempus salubrius, ut salvetur fugiens ad majores fructus.

Aliquando autem non solum est persecutio personae, sed etiam fidei et justitiae; et tunc si homo percipiat probabiliter quod ex fuga sua sequatur derisio fidei et depressio justitiae, fuga est mala, et peccatum mortale; si autem non appareat hoc probabiliter, sed magis contrarium, utpote, quia ex fuga tali potest alibi fieri utilitas Ecclesiae, ex mansionem autem non habetur nisi occisio ministrorum Ecclesiae, et conculcatio articulorum fidei ab obstinatis infidelibus, tunc est fugiendum, et alibi proficiendum: qui enim non potest in uno loco proficere, debet ad alium transire.

Unde Augustinus: Faciant ergo servi Christi, quod praecepit vel permisit, sicut ipse fugit in Aegyptum. Fugiant omnino de civitate in civitatem, quando eorum quisquam specialiter a persecutoribus quaeritur; ut ab aliis qui non ita quaeruntur, non deseratur Ecclesia, sed praebeant cibaria conservis, quos aliter vivere non posse noverint. Cum autem omnium, id est Episcoporum, clericorum, et laicorum est commune periculum, hi qui aliis indigent, non deserantur ab aliis quibus indigent. Aut igitur ad loca munita omnes transeant; aut qui habent necessitatem remanendi, non

més prompta. Hi axí diem per consolació dels qui fugen que·l star e no fogir és de gran fortalea; e lo fogir, de humilitat profunde.»

Diu sant Remigi: «Lo manament de perseverar en les persecucions e penes, specialment als apòstols 5 sguarda, hi als successors de aquells hòmens per- {27bis} fets, forts hi animosos; la licència de fogir, als dèbils, qui no són en fortitut tan ferma. Lo piadós mestre als forts hi als flachs la sua doctrina conforma; als flachs la devalla que fogir puguen, perquè, ab la 10 acerbitat dels turments, negant no·l perden; hi era més lauger mal fogir que si·l negaven. Hi ab tot que fogint no mostrasen de perfeta fe constància, però fogint gran amor al Senyor mostren, que per no negar lo seu nom tots los béns de aquest món, fogint dexten. Dóna·ls lo 15 Senyor aquesta licència, perquè alguns no creguen que per fogir sien fets stranys de la glòria eterna.»

Hi devem atendre que la persecució a vegades és en la presona, la qual perseguen no per esser fel hi cathòlica, mas per ira e hoy que li tenen, hi en tal cars 20 tostemp lo fogir és loable. Hi axí sant Pau, per special hoy, en la ciutat de Domàs per matar lo cercaven hi mostra's que a ell volien, que altres cristians pacificament en la ciutat comportaven. E per ço, calant-se per lo mur ab una corda, fogí dels qui a ell 25 perseguen, declinant la ira dels malignes, perquè fogint e vivint a molts aprofitar podia. E axí no és imperfectió fogir segons que·l juhí de la rahó dicta, segons loch, temps hi modo, perquè lo qui fuig a majors fruits se guarde. 30

A vegades, la persecució no ha sguart solament a la persona, mas a la fe hi obres de aquella; hi en tal cars si lo crestià té raó de percebre que per la sua fuyta segueix scarn de la fe hi de les obres que la fe mana, en tal cars 35 lo fogir és mortal culpa. Però si raonablement tal scàndel no·s mostra, ans lo contrari, que de la fuyta ne segueix utilitat a la Sgleya, hi de l'aturar solament morts dels qui no fugen, menyspreu de la fe cathòlica, obstinació dels infels qui·ls maten, lavors lo fogir és acte saludable: que aquell qui en un loch alguna utilitat 40 no {27bis} porta, deu pasar en altre hon als prohimes aprofitar puga.

Diu sanct Agostí: «Facen los servents del Senyor lo que ell permet o mana. Seguint a ell, qui fogí en 45 Egipte, fuja aquell qui specialment cerquen, perquè la Sgleya no sia desemparada dels altres, hi los qui resten no desemparen als qui fugen, administrant·los les coses necessàries. Com la persecució és general, axí de lechs com de clergues, hi los uns han mester als altres, no·s

42 aprofitar] apranfitar.

6-7 hòmens per- {27bis} fets, forts hi animosos A partir del corresponent «*viros fortes*» en VC, 229b, Corella amplifica la traducció a base d'adjectius, un mecanisme habitual en la traducció del *Cartoixà*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

relinquantur ab eis, per quos illorum Ecclesiastica supplenda est necessitas, ut vel pariter vivant, vel pariter sufferant quod eos paterfamilias volet pati: haec Augustinus.

Sed ne dicerent: Jussisti ne ad Gentes iremus, quid ergo faciemus si omnes civitates Judaeae circumierimus, et nos abjecerint? Hoc praevenit, hunc timorem removendo, dicens: *Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israel*, praedicando scilicet ibi adventum vel fidem Christi, *donec veniat Filius hominis*, resurgendo scilicet a mortuis, quia denunciato adventu Christi ab Apostolis per civitates Judaeae, immediate passus est Christus, et a mortuis resurgens, apparuit discipulis.

Unde Rabanus: Praedicat quod non ante praedicationibus suis ad fidem perducerent civitates Israel, quod resurrectio Domini fuerit perpetrata, et toto orbe terrarum, praedicandi {230a} Evangelium potestas concessa. Vel si intelligatur de adventu Christi ad iudicium, tunc intelligenda est consummatio praedicationis Apostolorum per totum orbem, quantum ad conversionis effectum; quia ubique dispersi sunt filii Israel, secundum praedestinationem. Licet enim praedicationis Apostolorum, discurrerit per totum orbem tempore ipsorum: quia *in omnem terram exivit sonus eorum*, tamen effectus conversionis fidelium, quantum ad eos qui generaliter convertendi sunt ad fidem, habebit plenarie effectum circa mundi finem. Unde dicit: *Amen dico vobis, non consummabitis*, id est, complebitis *civitates Israel* fugiendo, vel fidem praedicando, et ad fidem convertendo, *donec veniat Filius hominis*, scilicet ad resurrectionem generalem, in gloria Patris. Non enim convertentur communiter filii Israel, donec prope finem mundi.

Unde Chrysostomus: Et quasi dicentibus eis, et quamdiu possumus fugere? Gravior est enim fuga longa, quam velox mors consolans eos; propterea Dominus ait: *Non consummabitis civitates Israel, donec veniat Filius Iuminis*. Si de Apostolis hoc tantum intelligitur dictum, non procedit intellectus, cum multo ante defuncti sint Apostoli, quam Christus adveniat. Sed omnia quae ad Apostolos loquitur, etiam ad illos loqui videtur, qui postmodum per illos fuerant credituri, usque ad exitum mundi. Ipsi enim duodecim erant capita totius Christianitatis futurae. Et quemadmodum, quod in os miseris, per tota corporis membra dispargitur; sic et Apostolis quod dicebatur, ad

29 final] *Repetit.*

22 *fe cathòlica*] A continuació, respecte VC, 230a Roís de Corella omet dues citacions: dels salms (Sl 18, 5: «el seu anunci s'escampa a tota la terra.») i del Nou Testament (Rm 6, 18: «Així, lliures de l'esclavatge del pecat, heu esdevingut esclaus al servei de la justícia de Déu»).

SEGON DEL CARTOIXÀ

desemparen. O tots fugen o tots aturen, perquè tots vixquen o tots muyren, segons que ordena la divina sapiència.»

Pogueren dir los apòstols: «Tu, Senyor, nos manes que no anem a pricar fora de Judea; si totes les ciutats nos lancen, què serà de nostre viatge?» Respon lo Senyor a la qüestió tàcita: «En cert vos dich que no aureu acabat de pricar en totes les ciutats de Judea que vendrà lo Fill de l'home resuscitat, aparexent a vosaltres»; car del temps que ls apòstols ans de la passió del Senyor pricaren, no passà molt spay fins a la sua resurrecció gloriosa.

Diu Rabanus: «Prenuncia'ls lo Senyor que no acabarien de pricar en totes les ciutats del regne de Judea que la sua resurrecció a ells s'era manifesta, après la qual pricaren generalment per tota la terra.» O si del Juhí final volem entendre, és cert que fins après la mort de Antecrist la pricació dels apòstols hi dels seus successors no pendrà effecte en lo judaych poble, los quals, scampats per tot lo món, lavors en la terra de Judea, hon seran venguts ab Antecrist, pendran tots la fe cathòlica.

Diu sant Crisòstom, quasi dient los apòstols: «“Senyor, quant durarà la nostra fuyta?” Que pijor és larga e contínua fuyta que mort desempachada; respon lo Senyor: “No aureu acabat la pricació vostra en totes les ciutats de Judea que vendrà lo Fill de l'home.” Si dels apòstols aquestes paraules volem entendre hi del final Judici, és certa cosa los apòstols {28a} tots morien, però parla als qui en pricació als apòstols succehexen,

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

totam plenitudinem Christiani corporis pertinebat. Sciebat enim Dominus quia notitia ejus tot occupatura fuerat civitates, ita ut pene omnes totius orbis terrae civitates Israeliticae dicerentur: haec Chrysostomus.

9. CHRISTUS APOSTOLOS AD TRIBULATIONES ET VITUPERATIONES TOLERANDAS EXEMPLO SUIIPSIS HORTATUR

Deinde post ostensam magnitudinem tribulationis imminens, hortatur discipulos ad ejus tolerantiam, et consolatur eos suo exemplo, et procedit a minori sic. Si in Magistro, in Domino, in patrefamilias blasphemias injecerunt, et injurias multas sine causa fecerunt, et ipse patienter et intrepide sustinuit; multo plus fiet in ipsis qui sunt ut discipuli, servi et famuli; et ipsi similiter debent patienter sustinere. Unde dicit: *Non est discipulos super magistrum, neque servus supra dominum suum*, intelligendum est donec et quamdiu fuerit discipulus, et servus. *Non est*, inquam, *super magistrum et dominum*, secundum honoris naturam; vel *non est discipulus*, id est non debet esso, *supra magistrum; nec servus* debet velle *supra dominum suum*, contraria, et quasi potentiora magistro et domino suo operando.

Quasi eis dicat: Non dedignemini tolerare vos servi et discipuli quod ego tolero vel tolerabo, Dominus et Magister: quia Dominus sum, faciens quod volo, et Magister sum, docens quod utile scio. Mea exempla vos doceant, ad me respicite, quid in me fieri videtis hoc in vobis ne formidetis. Qui me offendere et persequi non timent, vos quoque offendere et persequi non timebunt.

Unde Chrysostomus: Nunc incipit eos consolari in passionibus eorum futuris suo exemplo. Naturalis est res, si pro Deo injuriam patimur ab aliquibus indignis, irascimur et dolemus. Si vero audieremus aliquam praeclaram personam quae similiter passa est, refrigeramur, et inflatio indignationis nostrae laxatur. Dicimus enim: si vir ille qui clarior est quam ego, passus est talia, plane ego injuriae meae non debeo sentire dolorem. Quanto magis, consolabuntur discipuli {230b} in passionibus suis, cum discipuli essent et servi, recordantes Christum Dominum et Magistrum talia aut majora perpessum: haec Chrysostomus.

que en lo judaych poble no pendrà effecte totalment la pricació evangèlica fins que, après la mort de Antecrist, en les claustres hi casa de la sancta Sgleya entren.»

[9. COM CRIST AMB EL PROPI EXEMPLE EXHORTA ELS APÒSTOLS A TOLERAR LES TRIBULACIONS I ELS VITUPERIS]

Après de aver-los mostrat lo Senyor la granea de les persecucions que sostenir devien, exorta'ls a la 5 tol-lerància, hi aconsola'ls portant a si mateix per exemple, dient: «Si en lo pare de la família, Senyor e mestre han executat la sua malícia, saciant hi umplint la sua ànima de dolors, injúries hi penes, hi ell pacientment les ha sofertes, no-s deven maravellar los 10 dexebles si en ells fan lo que han fet en lo mestre, hi que axí com lo mestre, pacientment les sostinguen; car no és lo dexeble sobre lo mestre, ni-l servent sobre-l senyor.»

Devem-ho entendre, tant com lo servent és servent, 15 e lo dexeble, dexeble; quasi dient: «No us altereu vosaltres, servents e dexebles, tol-lerar ab paciència lo que yo passaré, Senyor e mestre. Yo, Senyor, a esser servent me humilie; yo, mestre, lo que deveu saber vos declare, hi si en les paraules no u voleu apendre, mirau 20 les mies obres hi no refuseu pasar lo que yo pase. Los qui no han temut perseguir a mi ni ofendre'm, no tembran perseguir a vosaltres.»

Diu sant Crisòstom: «Aconsola'ls lo Senyor de les 25 sues dolors sdevenidores, de si mateix portant-los exemple. És natural condició, si algunes persones indignes nos injurien, encara que per amor de Déu sofrim la pena, fort nos dolem, pensant d'on nos ve la injúria; però, com miram que alguna excel·lent persona sofrir axí com sofrim nosaltres, descansa la dolor e 30 tristícia nostra, hi diem dins la nostra pensa: "si persona tan excel·lent axí és atribulada, quina maravella és que u siam nosaltres!". Donchs, gran consolació era als dexebles pensar que son Déu, Senyor e mestre, semblants dolors e majors sofrir sperava.» 35

1-3 que ... entren] Aquest fragment al·lusiú a la validesa de la predicació evangèlica i a la qüestió de la conversió dels jueus al cristianisme de manera directa, apareix de diferent mode en VC, 230a, en el qual se'ns presenta unes paraules sobre els apòstols, com a caps de la cristiandat, i l'extensió de la paraula de Crist per tota la terra, considerant-se tot el món ciutats d'Israel: «*Ipsi enim duodecim erant capita totius Christianitatis futurae. Et quemadmodum, quod in os miseris, per tota corporis membra dispargitur; sic et Apostolis quod dicebatur, ad totam plenitudinem Christiani corporis pertinebat. Sciebat enim Dominus quia notitia ejus tot occupatura fuerat civitates, ita ut pene omnes totius orbis terrae civitates Israeliticae dicerentur: haec Chrysostomus.*», és a dir, «Perquè ells, els dotze, eren els caps de la cristiandat, de l'Església futura. Així com el que et portes a la boca es dispersa per tots els membres del cos, així el que es deia als apòstols pertanyia a la plenitud del cos cristià. D'aquesta manera, sabia el Senyor que la seua notícia arribaria a tantes ciutats, que quasi totes les de la terra podrien anomenar-se ciutats d'Israel.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Et ideo debent Dominum non solum patienter, sed etiam gaudenter sequi, quia; ut dicit Seneca: Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur. Et subjungit Dominus: *Sufficit discipulo*, id est, sufficere debet, *ut sit sicut magister ejus, et servo, ut sit sicut dominus ejus*: injurias suscipiens, et vindictam non quaerens; mala recipiens, et beneficia conferens, vel sufficere debet ei si non plus conculcetur et contemnatur. Perfectus autem erit si sit sicut magister et dominus ejus, ipsum in suis imitando operibus, quia perfectio est assimilatio magistri. Unde Beda: Si Magister non suas vult vindicare injurias qui Deus est, sed ipsos mavult insectatores patiendos reddere mitiores; eandem necesse est discipuli, qui puri homines sunt, ut regulam perfectionis sequantur: haec Beda. Hoc autem dictum Domini in proposito est verum, ubi de se loquitur, qui est Magister et Dominus, imo Pater omnium; se enim dicit *Magistrum* et *Dominum*, Apostolos autem et eorum imitatores usque ad finem seculi dicit *discipulum et servum*. Hujus Magistri et Domini imitatio, est humana perfectio.

Unde et Augustinus: Summa Christianae religionis est, imitari quem colis. Non autem dicit hoc Dominus de alio; si enim magister indoctus fuerit, non sufficit discipulo ignorantia magistri, et si dominus miser fuerit, non sufficit servo miseria domini. Vel secundum Chrysostomum, non secundum ea quae raro contingunt, sed ab amplioribus et ab his quae sunt in pluribus suscipit hunc sermonem. Et addit: *Si ergo patremfamilias*, id est me qui paternam gero sollicitudinem, patris habens auctoritatem, *Beelzebub vocaverunt*, id est, me operari in Beelzebub dixerunt, *quanto magis domesticos ejus*: scilicet vos in hoc etiam diffamabunt? Quod enim Apostoli facerent miracula virtute daemonis, saepe dixerunt Judaei et Gentiles, ut patet multipliciter ex Apostolorum legendis. Non ergo boni contristari debent, si forte ab aliquibus pravis hominibus sine culpa detrahatur eis, quia ad consolationem nostram sua Dominus opprobria adducere dignatus est, dicens: *Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt, quanto magis domesticos ejus?*

Sunt enim plurimi qui vitam bonorum fortasse amplius laudant quam debent, et ideo ne eis elatio de laude surrepat, permittit omnipotens Deus malos in obtrectatione prorumpere; ut si qua culpa ab ore laudantium in corde bonorum nascitur, per obtrectationem malorum ad poenitentiam revocentur. Sed inter verba laudantium et vituperantium, ad mentem semper recurrere debemus; et si in ea non invenitur bonum quod de nobis dicitur, magna tristitia in nobis generari debet; et si in ea non invenitur malum quod de nobis dicitur, in magnam laetitiam

15 volen] voleu.

2-4 No ... batalla] La traducció de la citació de Sèneca en el text corellà implementa una certa intensitat descriptiva, recolzada per la oració negativa, més enllà de la literalitat respecte VC, 230b: «Malus miles est, qui imperatorem gemens sequitur.», és a dir, «Mal soldat és el que segueix plorant al seu general.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi per ço, no solament pacientment, mas ab alegria devem {28b} seguir lo mestre; diu Sèneca: «No és bon cavaller lo qui ab gemechs e sospirs segueix lo rey a la batalla.» «Bastar deu al dexeble», diu lo Senyor, «que sia axí com son mestre, hi al servent que, axí com lo Senyor, les injúries sofrà». Hi no cerque venjança, hi 5 esser content que no sia atribulat més que-l seu rey, Senyor e mestre. Perfet serà lo dexeble si és tal com lo mestre, seguint-lo en la doctrina hi en les obres, car la perfectió del dexeble stà en semblar al mestre. Diu 10 Beda: «Si-l mestre no vol venjar les sues injúries, lo qual és Déu qui ha fet los qui l'injurien, ans pacientment les sosté per amansar los qui mal lo tracten, axí és mester que los dexebles al Senyor e mestre seguexquen, si volen la via de perfectió atényer.» Aquestes paraules se 15 deven entendre parlant del Senyor, Déu e mestre, del qual són dexebles fins a la fi del món los apòstols, hi tots los qui als apòstols succehexen, car tota la humana perfectió és seguir los seus vestigis.

Diu sanct Agostí: «Tota la perfectió de la religió 20 cristiana és seguir aquell qui adores». No u diu lo Senyor de altre mestre, qui poria esser indocte hi seria gran dan al dexeble si seguia la ignorància del mestre; hi per lo semblant, del servent, si seguia lo Senyor viciós e miserable. Diu sant Crisòstom: «Porta lo 25 Senyor exemples que comunament se pratiquen; diu més lo Senyor: “Si al pare de la família, qui só yo qui tinch general sollicitut hi cura de totes les creatures, general pare de tots vosaltres, ab plenit de potestat hi sapiència, Balzebub me criden, hi que en Balzebub 30 acabe les mies maravellosos obres, quant més difamaran a vosaltres qui sou mos dexebles?» E axí los jueus e gentils moltes vegades digueren dels apòstols que en potestat dels diables acabaven los miracles. No-s deven alterar ni contristar los bons, si los mals los difamen, 35 car per consolació {28c} nostra lo Senyor nos porta los seus oppobris per exemple, dient: «Si-l pare de la família, Beelzebub cridaren, quant més los seus domèstichs?»

Són molts qui la vida dels bons lohen més del que 40 deven, hi per ço permet la bondat divina que d'ells mal se parle, perquè humilitat conserven hi per les lahors no s'eleven. Però entre les lahors e vituperis que de nosaltres parlen, devem recórrer a la veritat dins nostra consciència; e si no trobam en nosaltres lo bé que-ns 45 lohen, devem tenir gran tristícia, que par que tenir lo deuríem; e si en nosaltres no és lo mal que-ns increpen, devem star alegres, pensant quins seríem si-l teníem, hi quanta gràcia rebem de la bondat divina que la culpa

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

resilire debemus. Unde Gregorius: In omne quod de nobis dicitur, semper taciti ad mentem recurrere debemus interiorem testem, et iudicem quaerere. Quid enim prodest si omnes laudent, cum conscientia nos accuset? Aut quid poterit obesse, si omnes nobis derogent, et sola nos conscientia defendat?

Unde Cato:

Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento;

Plus aliis de te, quam tu tibi credere noli.

Sed ut dicit Gregorius: Qui non amat gloriam, non sentit contumeliam. Et de virtutibus aliis et vitiis similiter iudicabis. Valde autem periculum est hominem in praesentia sua laudari; quia oporteret eum varde fortem in Deo esse, quod non elevaretur intus in corde, ut etiam consulit Horatius:

Quales commendes aspice, ne mox

Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Igitur loco gloriae id amplectimur, si Domino nostro in passionum conditionibus adaequamur. Quia enim in igne tribulationis peccata purgantur, ideo sicut tunc Christum qui est caput Ecclesiae fluctibus passionum Deus exposuit; sic et corpus ejus, scilicet Ecclesiam suam usque in finem seculi, ad probationem et purgationem tribulari permittit. Aspera enim et dumis ac sentibus plena et horrida est virtutis via. Sic Patriarchae, sic Prophetae, sic Apostoli, sic Martyres, sic Confessores et Virgines, et quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiere fideles; sic etiam omnia Christi membra usque ad diem iudicii pertransibunt.

Unde Augustinus: Nullus servus Christi sine tribulatione est; si ergo putas non habere persecutiones, nondum coepisti esse Christianus.

Et subjungit Dominus concludendo: *Ne ergo*, domestici et imitatores mei, *timueritis eos*, scilicet persecutores, homines fragiles et peccatores, nec eorum blasphemias; vel saevitias, omitiendo veritatem fidei propter persecutionis timorem; sed ferre patienter injurias propter Dei amorem. Ad tolerandum igitur

sia falsa que-ns imposen. Diu sant Gregori: «En qualsevol cosa que de nosaltres se diga, tostamps devem recórrer a jutge e testimoni dins nostra consciència. Què-ns aprofita que tots nos loen e la consciència-ns acuse? O què-ns offén si la consciència-ns defensa hi tots nos ofenen?»

Diu Cató: «Quant algú-t loha, recort-te que tu de tu sies jutge, e no vulles més creure de tu als altres, que a la tua consciència.» Diu sanct Gregori: «Lo qui no ama la glòria, no sent la injúria.» Molt és gran perill quant és loat l'ome en presència. És mester que si té alguns béns tots sien fundats en humilitat profunde, perquè lo seu cor no s'eleva. Sia tota la nostra laor e glòria si en tribulacions, angústies hi opprobri semblam al nostre cap, Déu, Senyor e mestre. Lo nostre cap fon coronat de spines, no és rahó que lo seu cors, qui és la sancta Sgleya, dorma en molles còceres. Hi per ço fins a la fi del món vol que tribulacions sostinga. Axí com l'or que en lo foch se purga hi los perfuns que en lo foch les sues odors exalen, aspra hi difícil és de la virtut carrera; axí los patriarques, los profetes, los apòstols, los martres, confessors e vèrgens, hi tots quants a la divina majestat són stats acceptes, per moltes tribulacions han portat la vida.

Diu sanct Agostí: «No és algun servent de Jesús que sens tribulació stiga; si penses que sens tribulació en la present via acamines, encara esser cristià no comences.»

7-9 Diu ... consciència] Si comparem el dístic de Cató en VC, 230b «*Cum te quis laudat, iudex tuus esse memento; plus aliis de te, quam tu tibi credere noli*», això és, «Quan algú et lloa, recorda que tu ets el teu jutge; més que a tu, no cregues a altres.» amb la traducció de Corella, notem com el teòleg valencià ha introduït el terme de «consciència», un concepte que ja ha aparegut línies immediatament prèvies, en la citació de sant Gregori de Nissa. Es pot deduir, així, una certa voluntat de cohesionar el discurs exeegètic de manera temàtica. | 13 no s'eleva Tot seguit, en VC, 231a, Corella omet una citació d'Horaci (*Epis. XVIII. Llibre 1*): «*Quales commendes aspice, ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem*», és a dir, «Mira a qui recomanes, no siga que després els seus pecats t'avergonyisquen». | 17 dorma en molles còceres] Aquesta imatge, que fa referència a un element quotidià, no apareix en VC, 231a; de la mateixa manera que la comparació esmentada en la nota següent. | 19-20 Axí ... exalen] Com referim en la nota prèvia, aquest primer terme de la comparació no es troba present en VC, 231a. Tant la imatge anterior com aquesta han estat incorporades pel lletraferit Corella i mostren la constant presència d'un cert detallisme en la seua obra, sobretot en aquells elements que provenen del món de les arts, com pugna ser l'arquitectura, la música, la joieria, la pintura, etc. Aquesta imatge referida a la fundició de l'or, es detecta en dos poemes d'Ausiàs March, en concret dels anomenats «Cants de mort». En el poema XCIV, segons l'edició de Pere Bohigas (2000: 302), hi ha els versos 25-28: «Axí com l'or que de la mena-l traen/ està mesclat de altres metalls sítzeus,/ e, mes al foch, en fum se'n va la liga./ lexant l'or pur no podent-se corrompre»; també en els versos 183-184 del poema XCII (*op.cit.*: 293) trobem la mateixa imatge: «ans és fornall qu'apura l'or y acaba,/ lexant-lo fi, e l'als en fum derrama.» | 25-27 No ... comences] *Psalteri* (SI 55, 2): «Hages mercé de mi, Déu, car entre peus me ha calcigat lo home; tot lo dia impugnant a mi me ha tribulat» (Martos 2013: 221). En VC, 231a el fragment s'associa de manera implícita a aquest salm, és a dir no se cita de manera literal, com tampoc no ho ha fet Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

patienter adversa, multum juvat, si quis Christum pro se passum cogitat.

Unde Augustinus: Noli esse pusillanimitas, si enim pleno corde intuitus fueris quid pro te Christus passus fuerit, nec tu pusillanimitate deficies; sed magnanimitate et tu quidquid adversi acciderit tolerabis, insuper et gaudebis, quia inventus es in aliqua similitudine passionum Regis tui. Et iterum: Si ille qui verissime dixerat: *Ecce venit princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam*, dictus est peccator iniquus, Beelzebub insanus; tu dedignaris serve audire pro meritis tuis, quod Dominus audivit nullis meritis suis? Ille venit ut praeberet tibi exemplum, quasi gratis hoc fecerit, si tu non proficis. Quare enim ille audivit, nisi eum audires, tu non deficeres? Ecce tu audis, et deficis. Frustra ergo ille audivit, non enim propter se, sed propter te audivit. Ideo enim prior ille sustinuit, ut nos sustinere disceremus; et si ille qui non habebat quod sibi objiceretur, quanto magis nos qui etsi non habemus peccatum quod nobis objicit inimicus, habemus tamen alterum quod digne in nobis flagellatur. Nescio quis furem te dicit, et non es fur; audis opprobrium, non tamen sic non es fur, ut non sis aliquid quod Deo displiceat.

Et iterum: Unusquisque considerans conscientiam suam, si mundi amator est, mutetur; fiat amator Christi, ne sit Antichristus. Si quis ei dixerit quod Antichristus sit, irascitur, injuriam sibi factam putat. Dicit ei Christus: Patiens esto. Si falsum audisti, gaude mecum, quia et ego ab Antichristis falsa audio; si autem verum audisti, conveni conscientiam tuam, et si audire times, esse plus time: haec Augustinus.

Unde et Gregorius: tunc illata convitia bene toleramus, eum in secreto mentis ad mala perpetrata recurrimus. Leve quippe videbitur quod injuria percutimur, dum in actione nostra conspicimus, quod pejus est quod meremur: haec Gregorius.

10. HORTATUR ETIAM EOS AD TOLERANTIAM EX CONSIDERATIONE DIVINI JUDICII, UBI MANIFESTABUNTUR OMNIA

Deinde Dominus hortatur discipulos ad tolerantiam, ex consideratione divini iudicii, in quo omnia manifestabuntur: quia bona et mala omnium erunt omnibus mani- {231b} festa, tale enim erit

SEGON DEL CARTOIXÀ

«No temau, donchs, –diu lo Senyor– sofferir qualsevol persecucions e penes, pensant que primer a mi han perseguit que a vosaltres.»

Diu sant Crisòstom: «No vullau esser pusil·lànim, pensau què ha sofert lo Senyor per vosaltres; mas ab 5 fort ànimo tol·lera qualsevol tribulació que per lo Senyor sostingues, hi sies alegre com penses que al teu Rey en alguna cosa sembles. Considera que aquell Anyell sens màcula, qui dix: “Ès vengut lo príncep de aquest món hi en mi no troba alguna cosa”, l’an cridat 10 peccador, menjador e bevedor, amich de mals hòmens, foll Belzebub invocador de diables; hi tu fort te indignes, servent hi dexeble, hoir per les tues culpes lo que-l Senyor ohí no per les sues? Mas perquè tu prengues exemple, lo Senyor ohí les injúries sens 15 culpa, no sens causa, perquè tu hoint no defallises. Debades, donchs, hi sens causa lo Senyor les ha hoïdes, si a tu no aprofiten, si aquell Déu e Senyor nostre, en qui peccat trobar no-s podia, tals injúries ha sofertes. Tu, miserable, te indignes quant te injurien, si és falsa 20 lo que-t dien, tens altres mals que dir te poden. E si no·ls tens, tenir los pories, si-t desemparrava la divina gràcia.»

Diu sant Gregori: «Lavors, ab paciència, les injúries se comporten, com dins nostra consciència regonexem 25 nostres culpes.»

[10. DE L'EXHORTACIÓ ALS DEXEBLES A LA TOLERÀNCIA DE LA CONSIDERACIÓ DEL JUDICI FINAL, EN EL QUAL ES MANIFESTARAN ELS BÉNS I ELS MALS DE LA HUMANITAT]

Confortà après lo Senyor los seus dexebles, ab consideració del final Judici, en lo qual seran manifests tots los mals hi béns de tots los hòmens: perquè tots

1-3 No ... vosaltres] Quant al fragment corresponent en VC, 231a, Corella n'ha reduït el contingut. | 4-23 Diu ... gràcia] Roís de Corella atribueix falsament aquest text a sant Joan Crisòstom, que en VC, 231a s'atribueix a sant Agustí d'Hipona. | 22-23 divina gràcia] Tot seguit, quant a VC, 231a, Roís de Corella omet la part final de la falsa atribució de sant Joan Crisòstom en què es glossa el fet d'estimar Crist per no esdevenir l'Anticrist, tot suportant les injúries i calúmnies. | 24-26 Diu ... culpes] Corella resumeix aquesta citació de sant Gregori de Nissa respecte VC, 231a, tot ometent-ne un fragment sobre els efectes positius de la valoració dels pecats en la consciència.

judicium quod omnibus videbitur justum; quod non posset esse nisi merita, et demerita viderentur ab omnibus manifeste. Unde dicit: *Nihil enim est opertum*, in praesenti tempore quantum ad operata quae oeculantur ex industria, *quod non reveletur*, in iudicio futuro, *et nihil est occultum*, nunc quantum ad cogitata quae oeculantur ex propria natura, *quod tunc non sciatur*; quia non solum opera, sed etiam cordis secreta quao soli Deo sunt nota, tunc erunt nobis manifesta. Quasi diceret, secundum Hieronymum, nolite timere persequentium saevitiam, et blasphemantium rabiem, neque aemulemini simulatores, quia veniet dies iudicii, in quo et vestra virtus et eorum nequitia omnibus demonstrabitur, et cuilibet secundum opera sua tam interiora quam exteriora reddetur; quia tunc patientia Martyrum praemiabitur, et nequitia persecutorum punietur.

Nolite ergo Evangelium erubescere, sed tota intentione, verbo operam date, fixa mente retinentes illum extremas retributionis diem, quo *illuminabit* Deus *abscondita tenebrarum*, *et manifestabit* omnia *consilia cordium*: tunc enim erit vobis a Deo laus, et adversariis veritatis poena manet aeterna. Consideratio hujus manifestationis debet dare magnam audaciam in veritatis praedicatione; et praedicatores monere ad praedicandum veritatem secure. Propter quod subditur: *Quod dico vobis*, scilicet modo existentibus, *in tenebris*, scilicet timoris, id est dum adhuc in timore carnali estis, *dicite*, id est, praedicate, *in lumine*, id est, in fiducia securitatis; quod et fecerunt accepto Spiritu Sancto; *et quod in aure auditis*, id est, solo auditu percipitis, *praedicate* opere complendo, existentes, *super tecta*, id est, corpora vestra, quae sunt animarum domicilia. Vel, *quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*, id est, quod auditis in mysterio, et aenigmate, praedicate apertius et manifeste; *et quod in aure auditis praedicate super tecta*, id est, quod vos erudivi in parvulo Judaeae loco, audacter dicite in toto mundo. Vel, *quod dico vobis in tenebris*, id est in locis privatis, *dicite in lumine*, id est in locis publicis et communibus; quia Apostoli postea in palam populo praedicaverunt ea quae seorsum a Christo didicerunt; *et quod in aure auditis*, id est, in secreto soli, *praedicate super tecta*, id

vegen hi {29a} coneguen la rectitut del Jutge; e per ço diu lo Senyor: «No y ha alguna cosa cuberta en la present vida, per molt que ab indústria-s cobra, que en lo divinal Juhí no sia descuberta. E no y ha alguna cosa amagada, secreta dins nostra pensa, que de present a sol Déu és coneguda, en lo Juhí a tots serà manifesta.» Diu sant Hierònim, quasi dient: «No vullau tembre les astúcies diabòliques dels fictes hòmens, ni les crueldats dels tirans, reys, prínceps e jutges, que-n lo Juhí final serà la vostra virtut manifesta, hi de vostres enemichs conexeran totes les cruels ferocitats, astúcies e malícies; hi aureu vosaltres del que aveu soffert etern premi, hi ells, de sos pecats, etern suplici.»

No ajau, donchs, temor ni vergonya pricar la veritat evangèlica, la qual lo jorn del Juhí vos donarà lo que en ella vosaltres prometeu als qui us scolten. Hi aquesta consideració granment deu moure als qui priquen, hi per ço diu lo Senyor: «Lo que ara dich a vosaltres, qui stau en tenebres per temor hi affections terrenes, pricau-ho en lum de seguredat hi confiança.» Hi axí u feren los apòstols après que-l Spirit Sant reberen. «Hi lo que yo us parle a la orella pricau-ho ab paraules hi obres, stant damunt los terrats de vostres còssors, qui són cases de la vostra ànima, que-ls tingau subjugats per sobrietat e temprança.» O podem en altra manera expondre: «Pricau en lum lo que us dich en tenebres. Lo que us dich en les tenebres de Judea, qui per la sua malícia stà entenebrada, après ho pricareu clarament per tota la universal terra; hi lo que us dich a la orella privadament parlant ab vosaltres, pricau-ho sobre los terrats de les cases», que vol dir manifestament que tots ho ogen. Era costum de aquella terra que eren los terrats plans de totes les cases, e tots se passaven, en {29b} los quals a confabular convenien, en lo hivern al

1 per] pre.

10-11 hi ... malícies] Notem la gradació de les «maldats» que elabora Corella respecte VC, 231b: «*eorum nequitia omnibus demonstrabitur*», és a dir, «es mostrarà a tots les seues maldats.» | 18 lo Senyor] A continuació, Roís de Corella omet part del verset d'1Co 4, 5 («ell farà llum sobre allò que s'amaga en les tenebres i posarà en evidència les intencions dels cors.»), respecte VC, 231b. Opta per continuar amb un altre que seguia, de Mt 10, 27: «Lo que ara dich a vosaltres...» | 24-25 que-ls tingau subjugats per sobrietat e temprança] Aquest aclariment moralitzant sobre el sentit de les línies prèvies en què es fa referència, simbòlicament, a posar els cossos sobre els terrats, no apareix en VC, 231b. | 33-310,4 en ... poble] Aquesta fragment explicatiu sobre les converses i els usos dels terrats en funció de l'estació de l'any no apareix en VC, 231b, on només s'indica que aquesta part de les cases es feia servir per fer sermons al poble, tal com trobem al final d'aquest subcapítol, segons la nostra edició. L'aclariment sobre la situació dels terrats en la ciutat tampoc no es troba en el text de Ludolf de Saxònia. Així, el fragment sembla relacionar-se amb la *Postil·la* de Nicolau de Lira a Mt 10, 27: «*ibi conveniebant homines in diebus festibus ad ludendum et confabulandum; et per hoc designat quemlibet locum publicum ubi conveniunt homines, vel secundum alios tecta dicebantur quedam deambulatoria facta circa templum, super que ascendebant doctores et inde docebant populum*.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

est publice coram omnibus, nulli abscondentes verbum, quasi quis stet super tectum, et clamet in publicum. Et loquitur secundum modum in Palaestina, ubi domus non habent tecta cacuminata, sed plana; et ibi solebant sermones fieri ad populum inferius in terra positum.

II. PIGRITIA NOSTRA MERITO REPREHENDITUR

Considera hic, quia discipuli Domini exponuntur persecutionibus, nos autem in pace pigritamus, propter quod venia digni non sumus. Unde Chrysostomus: Quo utique erimus digni, in pace molliti et pigritantes? Nullo denique bellante occidimur, nullo persequente dissolvimur! In pace salvari jussi, et neque hoc possumus! Quae igitur nobis venia? Non flagella, non carceres, non principes, non synagogae, non aliud aliquid talium imminet, sed et contrarium universum. Nos regnamus, etenim Reges pii sunt, et honores multi sunt Christianis; et neque ita superamus. Si igitur fieret praelium Ecclesiarum, et persecutio, excogita quanta estat derisio, quanta opprobria! Et valde decenter, eum enim in palaestra nullus exercitatur, qualiter in agone erit clarus? Sta igitur adversus passiones, fer utiliter dolores qui sunt mentis, ut eos qui sunt corporis sustineas. Etenim beatus Job, nisi bene esset exercitatus {232a} ante agones, non utique ita clarus in agonibus effulsisset; nisi meditatus fuisset extra omnem tristitiam esse, dixisset utique aliquid pertinax, nunc autem ad omnia stetit certamina. Hanc igi- {232b} tur fortitudinem, hanc mansuetudinem, et nos zelemus illius, qui ante legem et gratiam fuit: ut aeternis cum eo possimus communicare tabernaculis: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe clementissime, qui discipulos tuos ad praeliandum contra mundum et diabolum sicut oves inter lupos misisti, et eis consolationem in tolerantia tribulationum praestitisti, confirma fragilitatem meam, et mihi contra mundi pericula et insidias diaboli, praebe firmitatem: custodi me ab hostibus meis visibilibus et invisibilibus, et da mihi patientiam in adversis et tribulationibus, ut te meum

30 se] *Repetit.*

5-8 *Considera ... pleguen]* Aquest fragment del text, segons VC, 231b, no correspon encara a la cita de sant Joan Crisòstom que comença amb la primera de les interrogacions: «Què farem nosaltres...». Amb tot, el lletraferit valencià la inclou entre la glossa de sant Joan Crisòstom. | 13-14 *no tenim camp de milícia, com aurem corona?* Aquesta referència de tipus bèl·lic no apareix en VC, 231b; ha estat incorporada per Corella. Una mostra d'aquestes al·lusions de caràcter militar en el *Segon* es recullen en nota p. 293,10. | 22-26 *O ... tornaven]* Corella fa servir aquestes imatges del cor ferit i de les armes, que no estan en VC, 231b, per referir-se a l'evitació de la peresa, d'una manera plàstica i pietosa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

sol per scalfar-se, en l'estiu per l'ayre en les vesprades. Alguns volen expondre que aquests terrats eren uns pòrchens prop lo temple, sobre los quals pujaven los doctors quant pricaven al poble.

[II. DE LA MERESCUDA REPRENSIÓ PER LA NOSTRA PERESA]

Diu sant Crisòstom: «Considera per quin foch de 5 tribulacions, de injúries, de penes e angústies vol lo Senyor que-ls seus dexebles pasen, perquè a la eterna corona de la glòria pleguen. Què farem nosaltres, miserables? Com serem coronats si no entram en lo camp de la batalla? No y són los sacerdots de la 10 sinagoga que-ns açoten, que-ns blasfemen, que-ns condapnen, que-ns liuren als prínceps, tirans e jutges que turmentant nos maten. No tenim camp de milícia, com aurem corona?, Cristians són los prínceps; honren, lohen e magnifiquen als qui priquen Pensa què farem 15 si, axí com los apòstols, nos perseguen. A tu mateix enterroga, jutja hi examina; doma les carnals concupiscències; venç les indignacions e ires; les honors, pompes e riqueses de aquest miserable món menysprea; dispensa lo que tens als pobres; e, si no tens pecúnies, 20 sia lo teu cor misericorde hi faça a tu miserable per les misèries de tos prohismes. O, gran martiri quant, per amor, lo teu cor se nafra de les doloroses sagetes de la dolor del mal del prohisme! Armat de aquestes armes, staràs prompte per a soferir si les passades persecucions 25 tornaven. Axí com lo sanct Job en la prosperitat se acostumà en tals obres, que après pogué sostenir tantes tribulacions e penes, treballem, donchs, nosaltres en seguir aquest sant qui fon ans de la ley nostra, exercitant-nos en los actes que ell se exercitava, 30 perquè-ns armem per a les tribulacions si vénen.»

{29C} ORACIÓ

Senyor Jesús clementíssim, qui trametent los teus dexebles contra lo món e lo diable, axí com entre lops les ovelles los donist remeys e consolacions per a 35 tol·lerar les tribulacions que-ls vendrien, referma la fragilitat mia, hi dóna'm fermetat contra-ls perills del món hi aguayts dels diable[s]. Hi guarda'm de mos enemichs visibles e invisibles; hi dóna'm paciència en les tribulacions e adversitats mies, que senta que tu, 40

11. DE LA PACIÈNCIA

VITA CHRISTI

creatorem semper sentiam meum defensorem, et in praesenti vita semper a te defensus, post hanc ad te perveniam, a peccatis omnibus absolutus. Amen.

{232A} CAPUT LIII. DE MORTE NON TIMENDA, ET CHRISTO CONFITENDO.

I. DE MORTE CORPORIS PROPTER SEX RATIONES NON TIMENDA

Postquam Dominus excussit discipulis timorem persecutionum et infamiae, seu maledictionis, consequenter offert eis timorem mortis corporalis, quae est ultimum omnium terribilium in hoc mundo et finis. Et ut ait Chrysostomus, non promittit eis ereptionem a morte, sed permittit mori majora largiens quam si non fecisset hoc pati; suadere enim contemnere mortem, majus est quam eruere a morte. Evacuat autem Dominus timorem mortis sex rationibus, quae in serie litterae ponuntur.

2. PRIMA RATIO, EX CONSIDERATIONE HUMANAЕ IMPOTENTIAE

Prima est ex consideratione humanae impotentiae, quia homines non possunt laedere nisi in minimis, scilicet in corpore; et sic laesus proficit in magnis, scilicet in anima. Unde ait: *Dico autem specialiter vobis amicis meis, qui nihil terrenum cupitis, qui debetis aliis esse exemplum fortitudinis: Nolite timere eos qui occidunt corpus, id est, hominem in corpore tantum, et ad tempus, animam autem non possunt occidere, quin Deus eam corpori reddat, et ipsum corpus resuscitet.*

Ubi Chrysostomus: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, ne forte propter timorem mortis, non libere dicatis in lumine, quod audistis in tenebris; nec fiducialiter praedicetis omnibus, quod in aure soli audistis.* Sicut ergo ex his verbis ostenditur, non solum ille est proditor veritatis, qui transgrediera veritatem palam pro veritate mendacium loquitur; sed etiam ille qui non libere pronuntiat veritatem, quam libere nuntiare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor est veritatis.

Non solum ille transgressor est veritatis, qui palam denegat veritatem; sed etiam ille qui propter timorem

SEGON DEL CARTOIXÀ

creador meu e redemptor, me defenses; hi axí, defensat per tu en aquesta present vida, absolt de mos peccats en la sdevenidora, eternament te lohe. Amén.

DE NO TEMBRE LA MORT HI CONFESAR LO SENYOR. CAPÍTOL XII

5

[I. DE SIS RAONS PER NO TÉMER LA MORT CORPORAL]

Aprés que'l Senyor ha provehit hi armat los seus dexebles contra les persecucions, malediccions e infàmies, en aquest capítol los arma contra temor de la mort, que és sobre totes les coses terribles que en aquest món sdevenir poden. Diu sant Crisòstom: «No-ls promet que de la mort los farà delliures, mas permetent que muyren farà per ells sens comparació majors coses, que si de la mort los feya stalvis. Major cosa és persuadir algú que la mort no tema, que stalviar que no muyra.» La temor de la mort vol lo Senyor que perden per rahons excel·lents, les quals proseguirem en lo present capítol.

[2. DE LA PRIMERA RAÓ: DE LA FEBLESA DELS HÒMENS]

La primera és per lo poch poder dels hòmens, que no-ns poden noure sinó en mínimes coses, que és en la corporal vida; hi axí lo qui sofrir perden aquesta mísera vida guanya la eterna. E per ço, diu lo Senyor: «A vosaltres ho dich, specials amichs meus hi dexebles, que no desijeu {29a} les coses terrenes; hi deveu esser exemple de fortitut als altres. No vullau tembre aquells qui solament lo cors matar poden hi no poden matar l'ànima, ni poden fer que Déu no la resuscite hi al cors la torne.»

Diu sanct Crisòstom: «“No vullau tembre aquells qui lo cors maten”, que per temor dexeu de pricar la mia doctrina, car no solament aquell és traïdor a la veritat qui diu falsia, mas aquell qui la veritat calla o no la defén al temps qu-és mester que la defense.

6 ha provehit hi armat] Roís de Corella continua fent servir un llenguatge bèl·lic, tal com comentem en les notes prèvies del capítol anterior, característica que no es troba en el fragment que es correspon amb aquest en VC, 232a: «Postquam Dominus excussit discipulis timorem.» Així, notem com l'autor valencià incorpora una retòrica pròpia que esdevé marca del seu estil, amb origen en les traduccions i adaptacions de les proses mitològiques grecollatines, com hem comentat en nota p. 293,10. | 22 specials amichs meus hi dexebles] En VC, 232a: apareix simplement, «amicis meis». S'observa l'addició d'adjectius i substantius, tret propi de l'estil de Corella. | 30 mia doctrinā] A continuació, Corella omet part del verset evangèlic de Mt 10, 27: «Allò que us dic en la fosca, digueu-ho a plena llum.» | 32 la defense] Tot seguit, respecte VC, 232a, s'omet un fragment de la citació de sant Joan Crisòstom en què es moralitza sobre el fet que l'ésser humà calla la veritat i és capaç de permetre la falsedat per por a la mort.

eorum qui possunt occidere corpus, tacet veritatem. Et quid dico? quia propter timorem mortis tacent homines veritatem, propter miserum ventrem, et propter spem vani honoris tacent homines veritatem. Sed forte dicis: Si taceo veritatem ante adversarios, numquid consentio mendacio eorum?

Dic mihi: Si princeps aliquis Romani Imperatoris, videns civitatem Romanam ab hostibus expugnan, cum possit liberare, defendere neglexerit; num ipse videbitur tradidisse, quam potuisset liberare si voluisset? Sic et tu videns veritatem Dei ab impiis expugnari cum possis eam defendere si loqui voluisses, tacens expugnasti, per hoc ipsum quod eam passus es expugnan. Et si propter timorem eorum, *qui occidunt corpus* tacere veritatem impietas est, quomodo non sit impietas major tacere veritatem, propter miserum ventrem, et spem vani honoris; melioremque facere gratiam panis et honoris, quam {232b} gratiam veritatis Dei?

Et: *Nolite timere eos qui occidunt corpus*, quoniam corpus etsi ab impiis occisum non fuerit propter Deum, a seipso post modicum morietur propter naturam: ergo occisi secundum corpus ab impiis, nihil perdunt nisi mortis dilationem, magis autem nec ipsam dilationem. Si enim verum est, quod nec folium cadit de arbore sine praecepto Dei, et quia numerati sunt nobis dies ad vitam, credere debemus quod nec morimur ante diem, nec transire possumus diem. Ponamus tamen quoniam et ante diem moritur, qui moritur propter Deum. Si ergo et gratis post modicum morituri sumus, nulla Dei causa proposita, quare non ante modicum in causa Dei cum gloria morimur, ut fiat sacrificium voluntarium, proposita causa Dei; ut offeramus Deo pro munere, quod aliquando reddituri sumus pro debito?

Ecce si mutuo acceperis, ut puta bovem, aut equum, aut asinum, nonne assidue opus tuum operaris in eum? Dicis enim apud te, hodie aut eras tollendus est a me, quia non est meus. Et in corpore corruptibili natus, quare non ad utilitatem animae tuae uteris corporali corpore tuo, sciens quia post modicum tollendum est a te, quia non est tuum? Quae est ista insipientia nostra, odire quod nostrum est, et amare quod nostrum non est? Studere quod servare non possumus, et negligere quod in aeternum habebimus?

»Si algun capità del romà Imperi veyà la ciutat que enemichs la combatien, si podent-la delliurar no la defenia, en cert seria culpable, e porien dir que als enemichs l'à lliurada. Axí tu, si calles mirant que-ls enemichs la veritat de la santa fe impugnen, si no la defenses, en mans dels enemichs la lliures. E si és gran culpa callar la veritat per temor de aquells qui lo cors maten, com la mort sia sobre totes les altres dolors e penes, quant és gran culpa de aquells qui per lo miserable viure hi sperança de favors hi honors vanes la veritat callen! E no solament callen, mas contra la veritat parlen.

»Donchs, no vullau –diu lo Senyor– tembre aquells qui lo cors maten, lo qual si los celerats per hoy de Déu no-l maten, per si mateix ab cuytats passos a la mort acamina. Aquells cruels qui lo cors maten, als qui maten, altra cosa no-ls leven sinó algun poch spay de més viure. Hi més propi parlant, no-ls leven viure, ans baraten una mortal vida, de moltes morts circuhida, per vida immortal gloriosa. Què fem, donchs, nosaltres quant per lo Senyor dexam aquesta mísera vida? Dexam per excel·lent causa la vida, la qual no passaria molt spay que per natural força la dexaríem. O, gran folia no dexar-la ab voluntat prompta, sperant-ne tan gran premi! Puy som certs que no {30a} passa molt spay que necessàriament natura la'ns leva, ofiram, donchs, de bon grat per accepte sacrifici, la vida a Déu, qui la'ns ha donada; hi axí no-ns dexam de viure, mas de miserable viure.»

«O gran flaquea és de ànimo!», diu sanct Agostí de aquell qui més ama viure, tement de continu moltes morts incertes, que acceptar-ne una, perquè après no-n puga tembre alguna. Quant més que, si al temps qu'és mester per lo Senyor la vida no abandona, no scusa que temporalment no la perda, hi après, eternament morint, morir vulla hi no puga, perquè no volgué morir quant per amor del Senyor morir devia!

«Si alguna cosa logues o ampres, ab tota honestat treballes de haver-ne la utilitat que a tu és possible. Prestat-nos-ha lo mortal cors la bondat divina; per què tant com lo tenim, ans que natura-l cobre, no treballam en haver-ne lo premi? Un cors tan miserable, ple de dolors, misèries hi penes, càrrega que fort nos enuja, pesada rebel·le que, si volem, gran gua[n]y nos porta, hi ell tant hi guanye: que de sítzeu dejecte, sia clar, excel·lent, luminós hi admirable. O, gran insipientia nostra! Amam la vida que no és nostra hi avorrim la vida que eternament seria nostra.»

30-37 O ... *devia*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 232a. | 46 *insipientia*] El terme remet a la insensatesa o la falta de saviesa. Notem el context exclamatiu en què apareix també en el *Segon*, a la pàgina 607,1.

12. DE NO TEMBRE LA MORT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Quid est timor mortis? Non dolor exeundi de corpore, sed desperatio vitae post mortem, id est timet mortem, qui non putat se vivere post mortem, Vis scire? Ecce frequenter homines gravem dolorem patiuntur in infirmitate, et non moriuntur; et tamen magis contenti sunt gravem dolorem pati, et non mori. Vides ergo quia non dolor mortis, sed mors ipsa timetur. Et iterum: Qui malae conscientiae est, semper pusillanimitas ac timidus est: haec Chrysostomus.

Unde ait Seneca: Timidum non facit animum, nisi reprehensibilis vitae conscientia mala: haec Seneca.

Sit ergo tibi singularis et superexcessiva fiducia in Christo, et ejus promissis et verbis, in omni periculo et dubio, et in omni inopia cor ineffabiliter assecurans, ita quod si omnia castra daemonum, et tota synagoga peccantium, ac tota caterva mundanorum sapientium et principum te obsideant, habeas omnes pro fumo volatili, et pro stuppa, et pro spuma gracili et inani; et si in principio tentationis fortis fueris; postea minus vinci poteris. Unde Chrysostomus: Omnis operatio inimici talis est. In primis gravis, et fere intolerabilis est Impetus ejus; sed si quis forti animo {233a} sustinuerit eum, secundo inveniet eum infirmiore; et quanto plus reperiendus fuerit, tanto magis frigescit. Unde puto in persecutionibus Christianis, si in primis quando comprehenduntur non denegaverint terri, nullis poterunt postea vinci doloribus; quia diabolus non tantum habet in se virtutis, quantum terroris: haec Chrysostomus.

3. SECUNDA RATIO, EX CONSIDERATIONE DIVINA; POTESTATIS, QUAE SOLA TIMENDA EST

Secunda ratio est, ex consideratione divinae potentiae, quia Deus potest potestate ordinaria, non ab alio delegata vel permissa, et animam et corpus perdere, quod plus est quam corpus occidere. Unde dicit: *Sed potius eum timete, qui potest corpus et animam perdere in gehennam, quae est mors animae aeterna.*

Manum enim Omnipotentis nullus potest effugere, neque vivus, neque defunctus. Unde in Ecclesiaste: *Deum time, et mandola ejus observa: hoc, id est ad hoc, est omnis homo.* Nullum siquidem summe pius perdit; sed perdere dicitur quando non salvat, sicut *induravit*

«No vullau, donchs, tembre aquells qui lo cors maten.» Aquells temen la mort qui de la sdevenidora vida desesperen, aquell tem la mort, qui après de la mort no creu viure. Greus dolors los hòmens sofren en les malalties hi ab tals dolors encara morir no volen, 5 perquè no speren millorar de vida.

Diu Sèneca: «La mala consciència fa temorós lo nostre ànimo.»

[3. DE LA SEGONA RAÓ: DE LA POTÈNCIA DIVINA, LA QUAL SOLS S'HA DE TÈMER]

La segona raó que la mort no devem tembre és la consideració de la divina potència, la qual pot l'ànima 10 hi lo cors perdre; donchs, rahonablement aquell devem més tembre, del qual {30b} major mal podem rebre. E per ço diu lo Senyor: «No temau aquells qui lo cors maten, mas temeu molt més aquell qui pot lo cors e l'ànima perdre», quasi dient: «Si per temor de perdre lo 15 cors, feu alguna cosa, quant més deveu fer per temor de perdre lo cors e l'ànima hi que en l'infern eternament penen!»

1-6 No ... vida] Corella, en aquest fragment, redueix el contingut de la glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 232b. | 8 nostre ànimo] A continuació, respecte VC, 232b-233a, el teòleg valencià omet un extens fragment de sant Joan Crisòstom que tanca el subcapítol llatí segons la nostra edició, i versa sobre la confiança i la perseverança en Crist. | 17-18 eternament penen] Tot seguit, Roís de Corella omet una citació d'Ecc 12, 13 («Reverència Déu i guarda els seus manaments: això vol dir ser home.»); i part del verset d'Ex 9, 12 («Però el Senyor va endurir el cor del faraó.»), sobre la idea del temor a Déu, que es pot trobar també en el fragment posterior, atribuït a sant Gregori de Nissa en VC, 233a. Notem com Corella sovint no incorpora referències bíbliques existents en el text de Ludolf de Saxònia que puguen esdevenir redundants, com fóra el cas.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

cor Pharaonis, id est non emollivit, sed indurari permisit.

Ut autem dicit Gregorius, magna securitas est nihil timere praeter Deum, et stultus timor est, quo plus timetur humana indignatio quam divina. Nam, ut dicit Sapiens: *Qui timet hominem, cito corruet; qui sperat in Domino, sublevabitur*. Sed pro dolor! hodie a multis plus timetur offensa hominis quam Dei, et magis damnus corporis, quam animae. Justum enim est ut timeamus non timenda, qui timere nolumus timenda.

Unde Chrysostomus: Quia enim quae oportet non timemus, propter hoc quae non oportet formidamus. Timore igitur mundi expulso, servite Domino timore gehennae, donec *illum charitas foras mittat*, permanente casto timore, id est, reverentia sine fine Deo exhibenda. Ut enim dicit idem Chrysostomus, in natura creavit Deus timere carnalia mala, ut per timorem carnalium magis timeamus spiritualia.

Et sciendum quod multiplex est timor, scilicet: humanus, mundanus, naturalis, servilis, initialis, et filialis sive castus. Duo primi sunt vitia, duo ultimi sunt virtutes, duo medii nec vitia, nec virtutes. Humanus timor ille est quo quis a bono declinat ad malum, ut vitet corporale periculum; sicut Petrus qui ne mortem incurreret, vitam negavit, immemor ejus quod audierat a Magistro: *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere*. Mundanus timor est ille quo quis a bono declinat ad malum, ut vitet temporale incommodum sive damnus; sicut Herodes qui ne regnum perderet innocentes occidit, *illie trepidans timore ubi non erat timor*. Naturalis timor est ille quo quilibet homo naturaliter horret poenam, et timet nocuentum naturae; sicut et ipse Christus, de quo legitur quod *Jesus coepit pavere et tedere, contiistari et mcestus esse*. Servilis timor est ille quo quis timet peccare propter gehennam, et non amore justitiae, sed formidine poenae cohibet manum, sed non animura a peccato; et de tali timore legitur: *Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem*. Initialis timor est ille quo quis timet gehennam, et eum hoc Dei offensam, ac declinat a malo partim amore justitiae, et partim formidine poenae; de hoc timore legitur: *Initium sapientiae timor Domini; intellectus bonus omnibus facientibus eum*. Omnes isti timores sunt imperfecti, quia *perfecta charitas foras mittit timorem*. Sed filialis sive castus timor est ille, quo quis amore boni et virtutum succensus pure timet offendere

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sant Gregori: «És gran seguretat, sinó a Déu, no tembre; hi és gran follia quant més que Déu se temen los hòmens». Però és gran dolor que molts les ofenses dels hòmens més que les de Déu temen; hi més lo dan del cors que de l'ànima! Hi és justa cosa que temam lo que no devem tembre, puy lo que devem no volem tembre.

Diu sant Crisòstom: «Dexada la temor dels hòmens, comencen a servir lo Senyor per temor de les infernals penes, fins que amor e caritat aquesta servil temor lance, hi romanga aquella filial e casta que sens fi és duradora.»

Hi devem atendre que moltes temors los doctors posson: temor humana, mundana, natural, servil, inicial, filial hi casta. Les dos primeres són vicis; les dos últimes són virtuts; les dos d'enmig, ni virtuts ni vicis. La temor humana és aquella per la qual algú declina del bé al mal per temor de corporals perills e penes; axí com sanct Pere, qui per temor de la mort negà la vida. La temor mundana és aquella per la qual algun del bé al mal declina, per temor que algun temporal dan no encórrega; axí com Herodes matà los infants bel-lenites per temor de perdre lo temporal regne. La natural temor és aquella per la qual tem qualsevol home los mals e dans de natura; axí com temé lo Senyor hi s'entrestí en l'ort, considerant prop la sua mort dolorosa. La temor servil és aquella per la qual algú peccar hi a Déu offendre dexa per themor de les infernals penes; hi de {300} aquesta temor se deu entendre quant legim que temor en caritat no abita, ans la caritat perfeta aquesta temor lança. La temor inicial és aquella per la qual temen los hòmens les infernals penes ensemps hi la divina ofensa; hi axí de peccar se dexten, part per temor de la pena, part perquè temen a la divina majestat offendre. La temor qui-s diu filial hi casta és aquella per la qual per sola amor de Déu, de virtut hi de justícia algú tem a nostre Senyor

3 los hòmens] A continuació, Corella no incorpora un verset de Pro 29, 25 quant a VC, 233a: «Tenir por d'un altre home és una trampa, però el qui confia en el Senyor està segur.» | 7 volem tembre] Tot seguit, quant a VC, 233a, no s'incorpora una breu part inicial de la citació de sant Joan Crisòstom que insisteix en la idea del temor al que no s'hauria de témer. | 12 és duradora] Respecte el text llatí corresponent (VC, 233a), s'omet ara una breu citació de sant Joan Crisòstom sobre com Déu creà la por als pecats carnals, perquè mitjançant aquests es temés més els espirituals. | 13-14 Hi devem atendre que moltes temors los doctors posson] Amb aquesta referència a les autoritats teològiques, s'indica que, en les línies següents, respecte VC, 233a, s'ha eliminat un conjunt de part de dos salms (Sl 52, 6: «Quin esglai els cau al damunt, encara que no hi ha motius per a esglaiar-se!»; Sl 10, 109: «Venerar el Senyor és primícia de saviesa, són molt prudents els qui el veneren.»). Aquests salms servien per il·lustrar, a tall d'exemple, els diferents tipus de temor, dels quals Corella manté la classificació i una breu explicació.

Deum, et {233b} ab eo sperari, ac declinat a malo tantum amore justitiae. Iste timor est perfectus et non expellitur per charitatem, imo augetur secundum augmentum charitatis; et de isto timore legitur: *Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi.*

Prohibet ergo Dominus ne timore humano vel mundano, et propter corporale periculum, vel temporale commodum de virtute ad vitium declinemus.

De timore servili, et filiali seu casto, specialiter sic dicit Augustinus: Est timor servilis, et est timor castus. Est timor ne patiaris poenam; est alius timor ne amittas justitiam. Timor ille ne patiaris poenam, servi est. Non est magnum timere poenam, sed magnum est amare justitiam. Eam Deus innocentiam probat, qua homo non metu poenae fit innoceris, sed amore justitiae. Nam qui timore non peccat, quamvis non noceat cui vult nocere, sibi tamen plurimum nocet; et abstinens ab iniquo opere, sola tamen reus est voluntate.

Et iterum: Inaniter putat victorem se esse peccati, qui timore poenae non peccat, quia etsi non impletur foris negotium malae cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Nam quantum in ipso est, mallet non esse justitiam punientem peccata. Inimicus justitiae est qui poenae tipiore non peccat, amicus autem erit si ex amore justitiae non peccaverit. Mandatum Dei si timore potius fit poenae quam amore justitiae, serviliter fit et non liberaliter, et ideo nec fit. Non enim bonus fructus est, qui non de charitate procedit. Nemo invitus facit bonum, etiamsi bonum est quod facit, quia nihil prodest spiritus timoris, ubi non est spiritus charitatis: haec Augustinus.

Unde et Chrysostomus: Qui in timore servit Deo, poenam quidem evadit; mercedem autem justitiae non habet, quia invitus fecit bonum, propter timorem.

Unde etiam dicit Horatius:

Oderunt peccare boni virtutis amore,

Oderunt peccare mali formidine poenae.

Unde dicit Seneca: Non putes virtutem hoc effecturam, quod efficit nimia formido.

Déu ofendre; hi axí lança hi squiva tot peccat hi culpa. Aquesta temor és perfeta, hi per ço caritat no la lança ans la fa major hi la augmenta; hi de aquesta diu lo psalmista: «La temor del Senyor santa eternament dura.»

5

Prohibex, donchs, lo Senyor e mana que per temor de mals temporals ni corporals penes, dexant la virtut, no prengam vicis.

De la temor servil hi de la temor filial e casta, diu sanct Agostí: «És una temor servil, hi altra casta: és 10 temor de no sufferir pena hi temor que obrant mal virtut no-s perda. La temor de la pena és temor de servent pròpia. No és gran cosa tembre la pena, mas és gran cosa si la virtut ames. Aquella bondat lo Senyor aprova, que no per temor de pena mas per amor de 15 virtut se obra.

»Ni pense algú que del peccat ha obtengut victòria, quant per temor de la pena de peccar se dexe; ni algun amich ni senyor algun servey accepta, si creu que per temor del que ell te pot noure, tal servey li presentes; 20 quant més nostre Senyor Déu a qui los teus servirs no li freturen, ni de tu vol sinó que l'ames per utilitat tua! Puy ell primer, après que t'ha creat, morint per tu, tan gran amor te mostra. No és bon fruyt aquell qui en l'arbre de amor e caritat no-s madura. Ni algú per força 25 virtut obra, encara que sia tal acte, que seria virtuos si per amor se aca- {30d} bava.»

Diu lo poeta Oraci: «Avorrexen peccar los bons per temor virtuosa; avorrexen pecar los mals per temor de la pena.»

30

4-5 *La temor del Senyor santa eternament dura*] *Psalteri* (Sl 18, 10): «La temor de Déu santa, durant en lo setgle del setgle» (Martos 2013: 173). Corella no opta ara per la literalitat i fa servir un adverbí que manté el sentit intensificador original. | 17-27 *Ni ... aca- {30d} bava.* Aquest fragment, que continua en un primer moment la citació prèvia de sant Agustí d'Hipona, no concorda amb el contingut d'aquesta. S'observa el canvi a la segona persona que remet al sentit i el significat de la Passió de Crist, un aspecte que Corella destaca com un dels objectius del *Cartoixà*. | 27 *se aca- {30d} bava.* Tot seguit, Corella omet un breu fragment atribuït a sant Joan Crisòstom (*VC, 233b*) que tracta de la idea de fer el bé forçats per la por i no per l'amor, cosa que no evita el càstig, d'altra banda. Aquest sentit moral ja ha aparegut en les línies prèvies, en la citació de sant Agustí d'Hipona, en p. 315,25-27. | 28-30 *Diu ... pena*] Quant a aquesta citació d'Horaci, el qual no apareix qualificat com a poeta en *VC, 233b*, Corella n'adapta la traducció a la classificació de les temors que ha estat exposada unes línies més amunt; notem com la «*virtutis amore*» d'Horaci es converteix en la «temor virtuosa» corellana: «*Oderunt peccare boni virtutis amore, oderunt peccare mali formidine poenae*», és a dir, «Odien pecar els bons per amor de virtut; odien pecar els malvats per temor de penes.» | 30 *la pena*] A continuació, quant a *VC, 233b*, s'omet un text de Seneca: «*Non putes virtutem hoc effecturam, quod efficit nimia formido*», és a dir, «No penses que la virtut fa el mateix que el temor excessiu.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. TERTIA RATIO, EX CONSIDERATIONE PROVIDENTIAE DIVINAE

Tertia ratio est, ex consideratione divinae providentiae quia providentia Dei ordinatur vita et mors sanctorum, quia et irrationabilium animalium, ergo non est eis timendum: sive vivant, sive moriantur. Unde dicit: *Nonne duo passeret asse veneunt*, id est, venduntur, quia venio venis, habet sensum passivi sub voce activa; *et tamen unus ex illis*, quantum eumque sint parvi pretii et valoris, *non cadet super terram*, et in laqueum, id est non morietur, *sine Patre vestro*, id est, sine Dei Patris Providentia, in qua sunt omnia. Quasi dicat: Nolite timere mortem, quia mori non potestis sine nutu et voluntate Dei Patris; quod liquet in minoribus. Si enim passeret qui parvi et viles sunt in avibus et minimi pretii, sine Dei voluntate vel permissione non possunt mori, quanto magis vos qui pluris estis, hoc est apud Deum majoris dignitatis et pretii, quia rationales ac *empti pretio magno*, et redempti sanguine Christi, non moriemini sine ordinatione Dei? Non est enim proportio valoris infinitorum passerum ad unum spiritum; et ita patet ratio secundum appetitabilitatem.

Item potest probari secundum aeternitatem, et est sensus secundum Hieronymum, si peritura, sine Dei Providentia non pereunt, vos qui aeterni estis, timere non debetis quod absque Dei Providentia vivatis.

Ubi Chrysostomus: Si ergo passeret in voluntate Dei positi sunt, non in potestate hominis, quos Deus ad usum hominum fecit; quanto magis vos non {234a} estis in potestate hominum, sed in voluntate Dei, quos Deus ad suam gloriam fecit? Si passer eventum nec moritur, nec cadit, propter hoc ipsum quia opus Dei est; quanto magis justus homo non est in eventum positus, quia imago Dei est, sed aut a Deo traditus, aut

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. DE LA TERCERA RAÓ: DE LA PROVIDÈNCIA DIVINA]

La terça rahó que no devem la mort tembre és consideració de la divina providència, la qual, no solament en los sants hi en tots los hòmens, mas de totes les animades creatures dispon de la mort hi de la vida; hi de tot l'esser hi no esser de les que no tenen 5 vida. Donchs, puys la divina providència té cura de nosaltres, no té rahó l'ome de tembre qualsevol dan que per obehir los manaments de Déu venir li puga. E per ço, diu lo Senyor: «No sabeu vosaltres que dos pardals se venen per mealla? Però hu de aquells no pot 10 morir ni en lo laç caure sens la providència de Déu qui és Pare vostre; quant menys podeu soferir mort ni algun dan vosaltres, sinó ordenant o prometent-ho la voluntat divina per major utilitat vostra! Infinites pardals, si eren, no-s poden acomparar en vàlua a 15 l'home; donchs, si les coses de poca vàlua sens la divina ordinació, voluntat e providència morir ni perdre's no-s poden, quant menys poreu morir vosaltres, creatures racionals, fetes a ymatge hi semblança mia, remuts ab la mia vida, per los quals ab tota la mia sanch he regat 20 lo mont de Calvari!»

No l'avia encara scampada lo piadós Senyor, quant aquestes paraules deya als dexebles, però prestament sperava scampar-la. E lo que lavors dix als apòstols cada dia en lo sagrat evangeli diu a tots nosaltres. 25

Diu sanct Hierònim: «Si les coses mortals hi que naturalment perhir deven, sens la voluntat de nostre Senyor Déu no moren, vosaltres, de qui les ànimes són eternes hi la immortal vida vostra eternament duradora, stimbau que Déu, vostre Pare, comporte aquesta 30 temporal vida si ell no vol, algú la us puga {31a} tolre.»

Diu sant Crisòstom: «Si los pardals que dos se venen per mealla, en potestat de Déu stan hi no dels hòmens, los quals ha fet Déu a hús hi servey dels hòmens, quant menys seran los hòmens en potestat 35 dels hòmens, los quals ha creat Déu perquè-ls done vida eterna! Si lo pardal no mor per cars ni fortuna, ni cau en lo laç que lo caçador li para, perquè és creatura que Déu ha creada, quant més l'ome, de Déu ymatge hi semblança, no mor sens decret de la divina 40

6-8 Donchs ... puga] Aquesta consideració de tipus moral no apareix en el text llatí. Sembla que es vulga reforçar així el sentit de la providència respecte el passatge evangèlic de Mt 10, 29 que s'exposa seguidament en el text corellà: «No sabeu vosaltres que ...». | 9-10 dos pardals se venen per mealla]

És a dir, tenen poc valor. | 18-21 creatures ... Calvari! Corella fa servir una epanalepsi amb el mot possessiu «mia», per augmentar la intensitat de les paraules de Crist en relació a la seua Passió, en un fragment amplificat respecte VC, 233b: «quia rationales ac empti pretio magno, et redempti sanguine Christi.» A més, ha omés part d'un verset d'1Co 6, 20: «Heu estat comprats pagant un preu.» | 22-25 No ... nosaltres] De nou, s'observa la presència d'un fragment de text que no apareix en el corresponent de Ludolf de Saxònia (VC, 233b) amb un caràcter propi, d'actualització, que l'aproxima al temps i l'espai dels receptors possibles —«tots nosaltres»— del text corellà. La intensificació de la finalitat catequètica i moral, a partir dels textos evangèlics, té a veure amb el sentit que Corella, mestre en sacra teologia, pretenia implementar en el *Cartoixà*. A més, destaca la referència a la Passió de Crist en aquestes paraules, un dels episodis de la vida de Jesucrist a què Corella i bona part dels textos religiosos de la seua època van atorgar més importància i consideració, per la seua capacitat evocadora i propera. Es denota també una certa reivindicació i la vàlua dels evangelis, per com foren les paraules que Crist adreçà als seus deixebles. | 37-38 ni cau en lo laç que lo caçador li para] Aquesta al·lusió a la cacera d'aus amb llaç s'amplifica a partir del terme «cadit» (VC, 234a): «Si passer eventum nec moritur, nec cadit», és a dir, «Si un pardal, per ventura, no cau ni mor.»

12. DE NO TEMBRE LA MORT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

a Deo liberatus evadit? Si in passeribus nihil sine ratione agitur, quorum duorum pretium unus est assis: quanto magis in vobis sine Deo nihil agitur, quorum pretium est sanguis meus. Si sic habentur passerres, quomodo habendi sunt filii?

Ideoque non debetis timere homines, quia non est in vobis illorum potestas, sed Dei. Non enim quando volunt impii tunc possunt nocere sanctis; sed quando illis nocendi tempus concesserit, ut provideat Sanctis suis coronam. Quae est ergo sapientia illum non timere qui dat potestatem, sed illum timere qui accipit? Si ergo non es traditus, sine causa times; et si traditus es, pariter sine causa times. Deo enim liberante, homo tibi nocere non potest; Deo autem tradente, homo tibi parcere non potest, et si vult. Nescitis quomodo Pilatus volebat dimittere Christum? Sed non potuit quia Deus eum tradebat: haec Chrysostomus.

Unde dicit et Seneca: Vir bonus quidquid illi accidit, aequo animo sustinebit: scit enim id accidisse lege divina, qua universa procedunt.

Mystice secundum Hilarium, duo passerres, scilicet corpus et anima, minimo pretio venduntur, eum pro minima delectatione diabolo traduntur.

5. QUARTA RATIO, EX CONSIDERATIONE FUTURAE RESURRECTIONIS

Quarta ratio est ex consideratione resurrectionis futura, quae solum pertinet ad hominem: quia Deus habet providentiam de minoribus, scilicet de capillis, qui sunt extrema pars, et de superfluo hominis, ut corpore in debito numero redeant: ergo non est timendum de aliis majoribus, si propter Deum morti tradantur. Unde dicit: *Vestri autem et capilli capitis omnes numerati sunt* apud Deum, et in Dei praesentia; et redibunt, quantum sufficit ad ornatum corporis, in resurrectione futura, et longe magis corpus et partes corporis, etiamsi a bestiis comesta fuerint, quantum sufficit ad debitam substantiam, in resurrectione redibunt. Quasi diceret: Mori ne timueritis, quia in plenitudine resurgetis. Unde Glossa: Ut de tota taceam massa corporis, etiam minimas particulae, futurae resurrectioni servantur.

Meditatio hujus resurrectionis multum facit ad tolerantiam martyrii: quia per resurrectionem redibunt in electis, non solum illa quae sunt de necessitate humanae naturae, sed etiam ea quae faciunt ad

providència! Donchs, si en los pardals alguna cosa no s'acaba sens la voluntat de Déu vostre Pare, los quals per tan poch preu se venen, com la mort se acabarà en vosaltres sens decret e voluntat sua, lo preu dels quals és la mia sanch preciosa qui és preu infinit?» 5

»No temau, donchs, los hòmens, qui no tenen potestat sobre vosaltres. No poden los mals hòmens noure als sants quant volen, mas quant Déu vol que, per la crueldat d'ells, los seus elets atenguen la corona. Quina prudència és tembre aquell qui té la potestat 10 limitada hi acomanada, e no tembre aquell qui la dóna, qui la acomana, qui la limita, e quant li plau la leva? Hi quant la dóna, lo qui la pren ni-n pot usar ni n'usa, sinó tant quant la divina bondat ho comporta.»

Diu Sèneca: «Deu pendre lo bon home ab equal 15 ànimo qualsevol dan que li vinga, pensant que la ley de la divina providència totes les coses administra.»

[5. DE LA QUARTA RAÓ: DE LA RESURRECCIÓ FUTURA]

La quarta rahó que no devem la mort tembre és considerar ab sperança certa la resurrectió de nostres còssors, dient lo Senyor: «Los cabells tots de vostre cap 20 són en comte en lo divinal conspecte», hi-ls cobrareu tals hi tants com a la bellea del vostre cors seran necessaris; quant més lo cors e totes les parts sues: donchs, no temau ara perdre-ho, perquè tot e sens comparació molt millor se cobre, {31b} perquè 25 eternament no-s puga perdre.

A no tembre la mort, molt aprofita considerar la resurrectió gloriosa, en la qual, no solament cobrarem les coses naturals necessàries, mas aquelles que

14 *ho comporta*] Tot seguit, s'omet una referència a Pilat, presentada en VC, 234a com a exemple del poder limitat dels hòmes, sobre els quals exerceix Déu. | 15-17 *Deu ... administra*] En aquesta citació, atribuïda a Sèneca en VC, 234a, Corella adequa el sentit i opta per una voluntat moralitzant, tot explicitant el concepte de providència, el qual ha estat tractat en aquest subcapítol, unes línies més amunt, arran el passatge evangèlic de Mt 10, 29 («No sabeu vosaltres...») Notem la diferència en la traducció: «*Vir bonus quidquid illi accidit, aequo animo sustinebit: scit enim ad accidisse lege divina, qua universa procedunt.*» és a dir, «L'home bo, passe el que passe, ho supera tot amb el mateix ànim: perquè sap que li ocorre per llei divina, amb la qual totes les coses de l'univers progressen.» | 17 *coses administra*] Tot seguit, quant a VC, 234a, s'omet un fragment atribuït a sant Hilari sobre el sentit moral de les dues aus, les quals simbolitzen el cos i l'ànima lliurats al dimoni, pel poc valor dels plaers terrenals. | 26 *puga perdre*] A continuació, respecte VC, 234a, s'omet un breu fragment de la Glossa que tracta de què totes les partícules del cos, per mínimes que siguin, es guarden per a la resurrectió futura.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

decorem, cujusmodi sunt capilli. Non ergo nostrorum corporum casum pertimescamus; sed omnem curam in eum, apud quem nec capillus perit, projiciamus. Secundum Hieronymum, non dixit Salvator quod capilli omnes salvandi sunt, *sed numerati*, ubi scientia numeri demonstratur, non ejusdem numeri conservatio; quod immensam Dei erga homines ostendit Providentiam, et ineffabilem affectum significat, quia nihil nostrorum Deum lateat. Non ergo actu computationis, sed facilitate cognitionis sunt a Deo omnia numerata: quia eum cognita sunt omnia, numerata sunt omnia. Bene etiam numerata dicuntur quae servat, quia illa quae volumus servare numeramus; unde *capilli numerati sunt*, ut serventur ad resurrectionem gloriosam, sicut numeratur pecunia ut servetur.

Mystice, secundum Remigium, Christus caput est, inde prodeunt capilli, scilicet omnes justii, qui pulchre numerati dicuntur, quia nomina Sanctorum scripta sunt in {234b} coelis. Et secundum Cyrillum, caput hominis est intellectus, capilli vero minutissimae cogitationes, quae patent Deo, et discutientur in iudicio. Et bene per capillos intelliguntur cogitationes; sicut enim capilli capiti, sic cogitationes cordi adhaerent; et omnes istae numeratas sunt, ut bonae remunerentur, et malae puniantur. Omnia etiam opera nostra, sive bona, sive mala, Deo numerabilia sunt et nota, ut ista remunerentur, illa puniantur.

Deinde concludendo subjungit: *Nolite ergo timere*, scilicet mortem, *quia multis passeribus meliores estis vos*, scilicet quoad statum naturae, quia rationales et perpetui, quoad statum gratiae, quia per adoptionem filii, quoad statum futurum, quia in gloria beatificandi; et pluris ac majoris reputationis estis apud Deum, quia ad imaginem ejus facti, quod non competit creaturae irrationabili.

6. QUINTA RATIO, EX CONSIDERATIONE BEATAE RETRIBUTIONIS, CHRISTO CONFITENTE EOS QUI IPSUM CONFESSI FUERUNT

Quinta ratio est, ex consideratione beatas retributionis, quia *omnis qui confitebitur me*, et fidem meam, *coram hominibus* scilicet malis, non timendo eos apud quos confessio Christi est odibilis, non est enim magnum confiten coram bonis; *confitebor et ego eum* gloria et vita aeterna dignum, *coram Patre meo Rege summo*, *qui est in coelis* aeternae beatitudinis, ut approbet, ut recipiat, ut remuneret. Qui ergo Christum hic confitebitur, id est, simul corde, et opere fatebitur, non recusans mori pro eo, et confessione nominis

SEGON DEL CARTOIXÀ

embelliran les nostres persones. No temam, donchs, la mort de nostres còssors, dels quals los cabells tots són en nombre davant lo divinal conspecte, hi no comportarà que algú, si l'avem mester, se'n perda. Diu sanct Hierònim: «Gran sollicitut hi ànsia mostram tenir 5 de les coses que tenim contades; gran és, donchs, la amor e providència que la divina bondat en nosaltres mostra, que del nostre cap tots los cabells conta. Molt volem mostrar nosaltres que amam e guardam les coses que acomanam a conte. Té, donchs, contats lo Senyor 10 los cabells nostres, perquè vol que-ls cobrem en la resurrecció gloriosa. E per ço diu lo Senyor: “Tots los cabells del vostre cap lo vostre Pare Déu los té en conte.”»

Diu sanct Remigi: «És lo Senyor lo cap nostre, dels 15 quals los cabells procehexen, qui són tots contats en lo divinal conspecte, que-ls noms dels sants scrits són en lo libre de vida.» Diu sanct Ciril: «Per lo cap de l'home, l'enteniment se pot entendre. Són los cabells les cogitacions humanes, que són quasi infinides, però 20 manifestes hi contades en la divina sciència per al final Judici; hi si les cogitacions són contades, quant més les bones obres o males!»

«No vullau, donchs, tembre, que molt més que molts pardals val cascú de vosaltres»; primerament, 25 quant a la natural condició, que sou racionals creatures en duració perpètuas; segonament, quant a la gràcia, fills de Déu adobtius creats hi recreats per a la glòria.

[6. DE LA CINQUENA RAÓ: DE LA RETRIBUCIÓ ETERNA D'AQUELLS QUI EL CONFESSEN DAVANT ELS HOMES]

La quinta rahó que no devem la mort tembre és considerar la retribució eterna que speram en premi, 30 dient lo Senyor: «Qualsevol qui-m confes- {31c} sarà davant los hòmens cruels hi mals qui lo meu nom en hoy tenen, no dexant la mia veritat per themor de qualsevol penes, yo-l confessaré per meu davant mon Pare, en la celestial glòria, com a digne de corona. Hi 35 en lo final Juhí, quant als qui m'an confessat, crehent

5-6 *Gran ... contades]* Aquesta primera part del paralelisme entre les preocupacions dels homes i la corresponent preocupació de Déu per aquests, no apareix en VC, 234a, en què es diferencia entre tenir comptats els cabells i salvar-los en la seua gran majoria en la resurrecció. Possiblement, s'hi ha incorporat com una mostra de proximitat pietosa cap a les preocupacions i els temors de manera general pels béns temporals, que podien sentir els receptors contemporanis del *Cartoixà*.

12. DE NO TEMBRE LA MORT

VITA CHRISTI

Christi, ac mandatis ejus usque ad mortem fideliter firmiterque persistens; confitebitur et Christus eum de divino iudicio coram Patre suo pro eo attestans; ac ipso affectu remunerationem testimonii adjecit, dicens: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum.*

Non solum enim Martyres, sed et Confessores Christum confitentur. Unde Anselmus: quem olim venerandi confessores, et doctrinis sacris, et operibus justis confessi sunt coram hominibus, nunc confitentur eos coram Patre suo, et sanctis Angelis ejus. Quanto autem melior est Deus homine, tanto melior est confessio ejus confessione hominis.

7. SEXTA RATIO, EX CONSIDERATIONE FUTURAE DAMNATIONIS, CHRISTO NEGANTE EOS QUI IPSUM NEGAVERUNT

Sexta ratio est, ex consideratione futurae damnationis: quia *qui coram hominibus*, ubi debet prodesse confessio nominis mei, *negaverit me*, non audens me confiteri, et veritatem Evangelii; *negabo et ego eum coram Patre meo*, tanquam indignum consequi gloriam in coelo.

Qui ergo hic Christum negaverit corde non credendo in eum, vel ore, quia non solum corde credere est necessarium ad salutem; sed etiam confiteri ore pro loco et tempore casu recurrente, vel opere; quia qui praeceptis non obedit, etsi ore confiteatur, factis tamen negat, hunc Christus negabit in tempore, scilicet extremae necessitatis, quando dicit: *Discedite a me, maledicti, in ignem aeternum.*

Ubi Chrysostomus: Omnem rem possibilem quantum ad naturam carnalem mandaverat, nunc et poenam proponit et praemium, ut modo timore poenae, modo desiderio praemii, virtus animas adjuvetur. Sed prius dicit praemium, postea poenam: quia misericors Deus paratior est ad remunerandum, quam ad puniendum.

Igitur, ut ait Augustinus, ama quae pollicetur omnipotens Deus, time quae minatur Omnipotens, et sic vilescit omnis mundus, sive promittens, sive terrens; qui mundus secundum Augustinum, periculosior est blanditiis quam molestiis, et magis cavendus eum allicit se diligi, quam eum admonet, cogitque contemni.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi ut sic omnes cupiditates terrenas, et delectationes vitiosas despiciam,

SEGON DEL CARTOIXÀ

de cor hi confessant-ho per obres, yo-ls confessaré davant mon Pare hi davant los àngels, quant los diré: “Veniu, beneyts del meu Pare, preneu hi possehiu lo Regne que aparellat vos tenia.”»

Hi devem atendre que no solament los martres, 5
mas los confessors hi tots los sancts lo nom del Senyor confessen. Los confessors, ab sanes hi excel·lents doctrines hi ab virtuoses obres; los martres lo confessen hi moren perquè·l confessen; hi lo Senyor, davant Déu son Pare, los uns hi·ls altres confessa. 10

[7. DE LA SISENA RAÓ: DE LA DAMNACIÓ ETERNA D'AQUELLS QUI EL NEGUEN]

La sisena raó que la mort no devem tembre és considerar la damnació eterna de aquells qui lo nom del Senyor neguen, dient lo Senyor: «Aquell qui·m negava davant los hòmens, no gosant per themor confessar la veritat del meu evangeli, yo·l negaré davant 15
mon Pare com indigne de la glòria e culpable de eterna pena.»

Donchs, lo qui ací lo Senyor nega dins lo cor per no creure, o per la boca la veritat no confessa, quant segons loch hi temps és necessari, o si ab la boca lo seu 20
nom confessa hi ab les obres ho nega, negar·l·à en lo Juhí final, dient lo Senyor: «Yo no conech a vosaltres, anau-vos-ne a les eternes flames que la mia veritat no aveu confessada.»

Diu sant Crisòstom: «Tota perfectió possible a 25
virtuosos hòmens mana lo Senyor, als seus apòstols hi als qui a ells succehexen, propositant-los per acabar obres tan altes excel·lents premis; hi en lo contrari, eternes penes, perquè entre sperança hi temor la nostra via se endrece. Diu lo Senyor primer los premis, perquè és 30
misericorde, més prompte {31d} a premiar que a donar pena.

Diu sanct Agostí: «Lo que·t promet lo Senyor fermament spera, hi ages temor del que ell, 35
omnipotent, a tu menaça; hi axí tendràs en vil qualsevol cosa que·l món te prometa hi qualsevol pena que·t menace.»

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que totes les cupiditats e delectacions terrenes axí menysprehe, que no tema per 40

7-10 *Los ... confessa]* Aquest fragment s'atribueix en VC, 234b a sant Anselm, la referència del qual no incorpora Corella en el *Cartoixà*. | 37 *que·t menace]* A continuació, en VC, 234b, el text de sant Agustí d'Hipona continua unes línies més amb un fragment glossat que avisa dels perills dels afalacs, més que no tant dels impediments terrenals; Corella l'omet.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quod nihil pro tuo nomine in terris pati timeam; sed tuum nomen et tua passio sic cordi meo semper inseribantur, ut palmam victricem contra omnia adversa et prospera anima mea habere mereatur: et sic te confitear corde, ore, et opere coram hominibus in terris, quod tu secundum promissum tuum confitearis me coram Patre tuo in coelis, ubi tua pietate et misericordia cum Sanctis et electis tuis percipere merear gaudia, per te, bone Jesu, sic confitentibus repromissa. Amen.

{235A} CAPUT LIV. DE QUIBUSDAM IMPEDIMENTIS PERFECTIONIS, ET SEQUELCE CHRISTI.

I. DE IGNE IN TERRAM MISSE, PRAESERTIM TEMPORE PASSIONIS CHRISTI

Et quia Dominus Jesus valde nos dilexit, et ita etiam diligere vult a nobis, ideo vehementiam amoris quem expetit ostendens consequenter subjungit, dicens: *Ignem*, scilicet divinum, id est, fervorem Spiritus Sancti, ac charitatem Dei et proximi, *veni* per Incarnationem, *mittere in terram*, id est in homines ad consumptionem peccatorum, et innovationem animarum; *et quid volo, nisi* ut, mediante sufflatorio divinas inspirationis, vel humanae praedicationis, vel secretae meditationis, *accendantur*, id est ardeat et augmentetur,

quia charitas meretur auferri, ut aucta mereatur perfici?

Unde Gregorius: Ignis quippe in terram mittitur, cum per ardorem Spiritus Sancti afflata terrena mens a carnalibus desideriis suis concrematur. Succensa autem a spirituali amore malum quod fecit plangit, et sic ardet terra, quando accusante se conscientia, cor peccatoris in dolore poenitentiae concrematur.

Unde Beda: Ignem quippe dicit Spiritus Sancti fervorem, qui secreta cordis illuminans continuis motibus ad superna provocat, vitia concupiscentiae carnalis quasi spinas tribulosque comburit, aurea Dominicae domus vasa probando meliorat, et lignum, fenum, stipulamque consumit. Et qui ob hoc solum de sinu Patris exiit, et venit in mundum, ut homines a terrenis cupiditatibus ad coelestia desideria succendam, quid volo aliud quam ut hujus incendii jubar cunctas

SEGON DEL CARTOIXÀ

lo teu nom soferir qualsevol penes, mas lo teu nom hi la tua passió en lo meu cor axí stiga, que merexca la mia ànima palma de victòria contra totes les coses de aquest món, pròsperes hi adverses; hi ab tal fermetat lo teu nom de cor, de boca hi de obra, davant los hòmens confesse, que segons la tua promesa confesses a mi davant lo teu Pare en lo celestial Regne, en lo qual, per la tua pietat hi misericòrdia, ab los teus sants puga atényer hi possehir los goygs, que tu, bon Jesús, has promés als qui a tu confessen. Amén.

DE ALGUNOS IMPEDIMENTOS QUE EMPACHEN LA PERFECTIO E SEQUELA DEL SENYOR. CAPITULO XIII

[I. DEL FOC ENVIAT A LA TERRA, SOBRETOT EN EL TEMPS DE LA PASSIO DE CRIST]

E perquè lo Senyor molt nos ama, hi vol molt esser amat de nosaltres, en aquest capítol nos mostra la vehement e fervent amor que vol que dins nosaltres creme, dient: «Foch divinal hi fervor del Sperit Sant hi amor de Déu hi del prohisme, só vengut per la mia incarnació posar en la terra, en los cors dels hòmens, foch de amor encesa que ls peccats consumexca hi les ànimes renove; donchs, què vull sinó que s'encenga hi creme ab ayre de divina inspiració, de evangèlica pricació, de alta contemplació cre- {32a} me hi augmente?»

Diu sant Agostí: «La caritat en aquest món se augmenta perquè en Parahís se acabe.»

Diu sanct Gregori: «Lo foch lavors se pot dir que s'encén en la terra, com per ardor del Sperit Sant los carnals desigs en lo nostre cor del tot se cremen. Hi axí cremats hi la nostra pensa de spiritual amor encesa, les comeses culpes plora; lavors crema la terra quant, acusant la consciència lo cor del peccador, en dolor de contrició tot se abrasa.»

Diu Beda: «Yo só vengut posar foch en la terra». La ardor e fervor del Sperit Sanct, foch nomena, qui los secrets del nostre cor il·lumina hi als desigs celestials les nostres pensen eleva. Los vicis e carnals concupiscències, axí com a carts hi spines, converteix en cendra en recort de la nostra mort certa hi hora incerta; e los vexells d'or, que són les virtuts de la nostra ànima, purifica, hi la lenya, fenaç hi palla, dels quals lo Apòstol parla, consumeix hi crema. Per ço, del si de mon Pare –diu lo Senyor– só vengut en la terra, perquè

12 *empachen*] És destacable el verb *empatxar*, que serveix com a imatge gràfica per visibilitzar les dificultats que impedeixen seguir a Jesucrist. El títol del capítol llatí no inclou, però, cap verb (VC, 235): «*De quibusdam impedimentis perfectionis, et sequelae Christi*», és a dir, «D'alguns impediments per a la perfecció i el seguiment de Crist.» | 25-26 *Diu ... acabe*] En aquest fragment, Corella pren la darrera frase de la glossa ludolfina prèvia quant a VC, 235a: «*quia charitas meretur auferri, ut aucta mereatur perfici*» («perquè l'amor ha de créixer, perquè una vegada crescut meresca arribar a la perfecció.»), i li atribueix l'autoria de sant Agustí d'Hipona. | 34 *Yo só vengut posar foch en la terra*] Corella incorpora aquest verset evangèlic de Lc 12, 49 per vincular-lo de manera més clara a l'exegesi de Beda el Venerable sobre aquestes paraules, que hi segueix. | 39-42 *e ... parla*] Amb aquestes paraules, el teòleg valencià es refereix a la citació d'1Co 3, 12 («Sobre aquest fonament es pot construir amb or, amb plata, amb pedres precioses, o bé amb fusta, amb herba seca o amb palla»), referència que no apareix de manera explícita, amb l'al·lusió a l'Apòstol Pau, en VC, 235a.

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

mundi plagas illustret, hujus flamma devotionis, usque in finem seculi, fidelium semper augeat in corde, neque ullo infidelium, vel fluctuum, extingatur incursu vel flatu? haec Beda.

Unde etiam Hugo de sancto Victore: Homines gratiae sunt hi qui per aspirationem Spiritus Sancti sunt illuminati, ut bonum quod faciendum est agnoscant, et inflammati ut diligant: haec Hugo.

Si ergo te a vitiis purgaveris, accendes in te ignem divini amoris; si dulcedinem divini amoris in te perfecte gustaveris, de dulcedine temporali non curabis. Et subdit tempus missionis istius ignis, quia non perficitur ejus missio donec ipse passus fuerit. Unde dicit: *Baptismo autem habeo prius baptizari*, id est secundum Bedam, sanguinis proprii tinctione prius habeo perfundi, et sic corda credentium Spiritus igne inflammare, quod est dicere, antequam mitto Spiritum, dabo me crucifigendum.

Unde dicitur: *nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum fuerat per resurrectionem, et passionis victoriam, glorificatus.*

[15] Nihil enim est quod ita excitet, et accendat nos ad diligendum Deum, sicut quod passus est pro nobis, et in sanguine suo lavit nos a peccatis nostris.

Quia enim passio Christi, quam ex magna charitate pro nobis sustinuit, est maximum charitatis incentivum, ideo dicit se prius Baptismo baptizandum, Baptismum hic appellans eifusionem et tincturam sui sanguinis {235b} in sua passione benedicta, ex quo Baptismus et alia sacramenta Ecclesiae habent efficaciam. Quasi dicat: Ut ignis iste accendatur, quo a meis omnia terrena despiciantur, respersione proprii sanguinis perfundi habeo; ut baptizatus in sanguine meo alios baptizem in eo, ut eos magis in meum accendam amorem.

[15]

Ut autem dicit Ambrosius: Tanta est Domini dignatio, ut infundendae nobis devotionis, et consuramandae perfectionis in nobis, et maturandae pro nobis passionis studium sibi inesse testetur. Unde sequitur: *Et quomodo coarctor*, vel angor, et contristor, *usque dum perficiatur*, per passionem meam Baptismus et hominum salus, id est, quanto desiderio affecto orationem meam et passionem pro salute generis humani consummari! Quasi diceret: multum. Per hoc

als celestials desigs los hòmens encenga; donchs, què vull sinó que aquesta claredat encesa tota la redonea de la terra il·lumine hi fins a la fi del món dure, ni vent algú de tribulacions, de crueldat, de tirans hi mals hòmens apagar no la puguen?»

Diu Hugo: «En aquells hòmens abita gràcia qui, inflamats e il·luminats del Spirit Sant, lo bé conexen, e conexent lo amen».

Donchs, si tu en tu los teus vicis purgues, encendràs en tu lo foch de amor divina; e si la dolçor de la divina amor gustes, menysprearàs l'amor de les coses mundanes. Hi per mostrar lo Senyor en quin temps aquest foch se devia encendre, diu: «Primerament, yo seré batejat del meu bapisme.»; diu Beda: «Primerament scamparé la mia sanch, la qual batejarà lo meu cors en lo mont de Calvari, hi axí inflamaré lo cor {32b} dels qui veuran excés de amor tan excelsa que per ells ab tan gran dolor tota la mia sanch scampe. Hi après, resuscitat e segut a la dreita part de Déu mon Pare, trametré lo foch hi amor del Spirit Sant en les penses dels meus dexebles.»

Diu sant Joan: «No era encara l'Esperit Sant donat, que Jesús encara no era glorificat.»

No y ha cosa alguna que axí excite hi encenga los hòmens en l'amor divina com és pensar la mort que ha soffert per nosaltres, lavant ab la sua sanch les nostres culpes.

La sua passió, bapisme nomena, en la qual tenyí e banyà lo seu cors sacratíssim ab la sua sanch preciosa, de la qual lo bapisme e tots los altres sacraments tenen efficàcia. Hi per mostrar la gran affectió que tenia de encendre la sua amor e devoció en les nostres entràmenes, diu: «Com me streny lo desig que tinch fins que per la mia mort e passió acabe aquest meu bapisme per la salut humana!»

O transcendent amor de Senyor, Déu e mestre! Que'l desig de morir hi en mort axí dolorosa la sua sacratíssima ànima constrenyia hi aflegia, desijant la hora que morís per nosaltres! Hi per ço diu en altre

3-5 ni ... puguen] Notem respecte VC, 235a el caràcter connotatiu dels termes negatius ara emprats per Corella: «neque ullo infidelium, vel fluctuum, extingatur incursu vel flatu.»; és a dir, «i que no s'apague per cap atac, ones o vent dels infidels?» | 6 Diu Hugo] Es refereix al beat Hug de Sant Víctor (Saxònia, ca. 1096 - París, 11 de febrer de 1141). | 22-23 No ... glorificat] Corella omet en aquesta citació, quant a VC, 235a, uns breus aclariments sobre el sentit de la Passió i la Resurrecció de Crist que es trobaven entre les paraules evangèliques. | 24-27 No ... culpes] Corella canvia de lloc aquest fragment respecte la seua ubicació en VC, 235b; el qual aniria immediatament abans del text de la p. 321,36-39, ja en la nostra edició. | 36-39 O ... nosaltres] Aquest fragment s'atribueix en VC, 235b a sant Ambrós; Corella n'ha omès la referència, l'ha sintetitzat i l'ha transformat en una exclamació retòrica.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ergo intelligitur magnum desiderium ejus perficiendi nostram salutem per suam passionem. Unde alibi: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum*, ut mihi uniremini per dilectionem. Unde Ambrosius: Cum enim in se nihil habuit quod doleret, nostris tamenangebatur aerumnis, et tempore mortis moestitiam praetendebat, quam non ex metu mortis suae, sed ex mora nostrae redemptionis assumpserati.

2. DOMINUS GLADIUM, NON PACEM, MITTERE VENIT

Ut autem dicit Beda, quomodo post Baptisma suae passionis, post ignis spiritualis adventum, terra sit arsura, declarat subdens: *Nolite arbitrari*, id est, falso iudicio rationis opinari, *quia veni mittere*, id est, procurare, vel confirmare, *pacem in terra*, id est, concordiam pravae colligationis suae carnalis afflictionis. *Non veni pacem* scilicet talem *mittere*, quia guerram constituit et hominem inimicum Dei facit; *sed gladium*, id est, separationem et praecisionem ejus quae pacem inducit, et hominem Deo conjungit. *Veni separare filium adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam*,

id est, secundum Glossam: Veni privatos carnis affectus extinguere, quibus ita invicem diligunt ut Deo minus serviant, vel penitus a Dei servitio se avertant.

Unde loquitur hic de separatione spirituali, scilicet ab amore amicorum inordinato non de corporali quando est sine contumelia Creatoris et offensa; *et inimici hominis*, qui scilicet sic operatus est ab aliis, vel fide, vel religione, et moribus sunt *domestici ejus*, qui etiam ante separationem etsi carnaliter diligunt, tamen spiritualiter odiunt, dum cursum vitae spiritualis impediunt.

3. PRIMUM IMPEDIMENTUM PERFECTIONIS ET SEQUELAE DOMINI: INORDINATUS PROPINQUORUM AMOR

Deinde ostendit modum quo venit separare {236a} hominem ab amicis, et ponit quinque impedimenta perfectionis et sequelae Christi quorum primum est inordinatus amor propinquorum de quo sic ait: *Qui*

SEGON DEL CARTOIXÀ

loch: «Ab gran desig he desijat menjar aquesta Pasqua.» Diu sanct Ambròs: «Acostant-se la sua mort e passió, fort se entrestia hi s'enujava; no tant per themor de la mort, sinó quant perquè la redempció nostra tardava.»

[2. DE L'ADVENIMENT DE CRIST, ESPASA DEL SENYOR]

E seguint lo sagrat evangeli, diu Beda que volent 5 mostrar com per lo seu adveniment devia cremar la terra, diu tals paraules: «No stimeu ni vullau creure que yo só vengut per posar hi per curar pau en la terra de amistats praves, carnals hi desonestes. No só vengut perquè semblant pau conferme, de la qual naix guerra 10 entre Déu hi los hòmens, hi entre l'ome hi son prohisme, mas só vengut per posar coltell hi guerra hi separació en- {32c} tre·ls hòmens. Separació que porta pau ab Déu e ab lo prohisme. Seran cinch en una casa tots divisos: dos contra tres e tres contra dos. Lo pare 15 contra·l fill e lo fill contra·l pare; la mare contra la filla e la filla contra la mare; la sogra contra la nora e la nora contra la sogra.»

En la primitiva Sgleya lo pare infel lo fill crestià liurava hi acusava, la mare la filla, lo germà al germà; hi 20 de aquest coltell hi guerra lo Senyor parla.

Al seny moral, posa lo sagrat evangeli guerra de nostres concupiscències ab la rahó quant les senyoreja, perquè ab Déu se pacifiquen. Quina guerra té lo peccador quant ve al sagrament de penitència! Hi 25 quina pau quant ha vençut los apetits rebel·les!

[3. DEL PRIMER IMPEDIMENT PER A LA PERFECCIÓ I EL SEGUIMENT DE CRIST: DE L'AMOR DESORDENAT ALS FAMILIARS]

Declara après lo Senyor particularment quina és la separació de la sua venguda, dient: «Lo qui ama lo pare e la mare, lo fill hi la filla més que a mi, no és digne de mi», que vol dir: «Aquell qui per son pare o per sa mare 30

18 *la sogra*] A continuació, Corella omet un fragment de la Glossa sobre el fet de la vinguda de Crist en la terra per desunir els afectes dels que s'estimen més entre ells, que no a Déu. | 19-21 *En ... parla*] Aquesta explicació sobre les delacions entre els primers cristians no apareix en VC, 235b; ha estat, doncs, incorporada per Roís de Corella. | 22-26 *Al ... rebel·les*] La interpretació moral sobre el sentit del passatge evangèlic no concorda amb el proposat en VC, 235b-236a, on es tracta de la qüestió de la separació espiritual respecte els familiars propers, no necessàriament de la física. Segons el text llatí, aquests impedeixen el procés de vida espiritual, perquè estimen de manera carnal. Corella opta, com s'observa, per una imatge i un llenguatge bèl·lics, tal com ha ocorregut en altres casos (Veg. nota p. 293, 10.). Aquests esforços es vinculen ara a la penitència del pecador, qui ha de lluitar contra el costum de pecar.

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

amat patrem, aut matrem vel filium, aut filiam plus quam me, quod fit multipliciter, cum propter eos ad fidem non venit, vel acceptam dimittit, vel morale committit, vel status sui periculo se exponit; *non est me dignus*, me scilicet in mundo habere hospitem, in iudicio testem, in regno remuneratorem. Secundum enim Augustinum, peccator etiam non est dignus pane quo vescitur.

Quasi diceret Dominus: Sic veni separare hominem a patre vel amicis, non quin patrem diligat, et in parentes pietatem servet; sed ne paternam pietatem suae salutis, divina religioni, ac pietatis cultui anteponat, et ubi patri vel matri non potest servari honor aut pietas sine offensa Dei, et jactura propriae salutis: tunc odium in suos, pietas est in Deum, et salubriter relinquuntur pater et mater, quia praefendus est creaturae Creator. Caritas enim est sic ordinata, quod homo debet Deum diligere super omnia, etiam super seipsum; et ideo pro nullius quantacumque amicitia debet retardari, quin prosequatur ea quae pertinent ad honorem Dei. Sub Deo, et propter Deum quidquid amatur est amandum.

Unde Hieronymus: Hic ordo in omni affectu necessarius est. Ama post Deum patrem, ama matrem, ama filios; si autem necessitas venit ut amor parentum ac filiorum amoris Dei comparetur, et non possit uterque servari, etiam odium in suos, pietas in Deum est.

Circa hoc primum impedimentum sequendi Christum, nota hic utile exemplum. Cum enim quidam amore propinquorum detentus, per hoc a sequela Domini esset impeditus, quadam vice volens apponere remedium, convocavit eos ad convivium, et inter epulas rogavit unum ex illis quem magis sibi fidelem esse credebat praeter ceteris, ut si eum diligeret, digitum suum minimum pro eo in ignem mitteret; sed ille poenam timens hoc facere renuit, nec fidem quam simulaverat ei exhibuit. Et deinde ceteris omnibus per ordinem similiter requisitis, idem quod in primo, etiam reperit in eis. Tunc propositum suum aperiens omnibus dixit, quod ob solum amorem eorum hactenus a sequela Domini retardatus esset; sed quia fidem in eis non invenit, amplius retardari nollet, et quia ipsi minimum membrum corporis noluerunt pro eo ad horam exponere igni transitorio, nec ipse totum

o per altra amor la mia fe no accepta, o acceptada la dextera, o mortalment pecca, no és digne que de present me tinga per gràcia. Hi en lo sdevenidor, per fruïció hi clara vista no-m tendrà per oste en la present vida; ni en la eterna, per testimoni que per meu lo confesse davant lo meu Pare.» Diu sanct Agostí: «No és digne lo peccador del pa que menja». Qui ofén la majestat divina no-s deu aprofitar de algun benefici.

No diu la ley evangèlica que algú lo pare e la mare, germà hi amich desame, en la qual los enemichs se amen, però que per algú, per propinquè hi acostat que sia, mortalment no peque. Aquest és l'orde que la caritat porta: que sobre si mateix e sobre totes les coses a Déu ame; hi per ço, amor alguna ni propinquitat no deu detardar la racional creatura que no segueixca lo que és honor divina. Hi axí, sots Déu e per amor de Déu, deu amar tot lo que a- {32d} ma.

Diu sanct Hierònim: «Aquest és l'orde en nostra amor necessari. Ama, après Déu, ton Pare, ama ta mare e primer a tu mateix ama; si tal necessitat venia per la honor divina, de tu hi de tots los altres te oblida, hi la teua vida abandona. Hi aquest avorrir hi desamar és amor hi pietat excelsa.»

Hi devem atendre al prepòsit un meravellós exemple, de hu que per amor dels parents e amichs se detenia de entrar en religió hi smenar hi mudar la vida. Convidà un jorn tots aquells qui lo y vedaven, hi stant a una chimenea pregà a cascú per si, hi a tots ensemps, que per amor d'ell un dit en lo foch posasen. Hi no volent algú per ell posar lo dit a les flames, dix-los semblants paraules: «Yo, per amor de vosaltres qui déyeu que tant me amàveu hi, detardat lo meu bon prepòsit, hi veyg que no voleu per mi posar al foch un dit vostre, ni yo vull per vosaltres posar la mia ànima a l'eternal incendi, e per ço dellibere dexar l'amor vostra,

7-8 Qui ofén la majestat divina no-s deu aprofitar de algun benefici] Aquesta frase de caràcter proverbial, que interpreta en altres paraules el fragment previ de sant Agustí d'Hipona, no apareix en VC, 236a. | 19 ta mare] Tot seguit, Corella omet el breu text «ama filios» (VC, 236a), que roman diluït unes paraules després sota el sintagma «de tots los altres te oblida», en què «els altres» inclou tots els familiars. | 22-23 Hi aquest avorrir hi desamar és amor hi pietat excelsa] Notem com Corella suavitzca el text llatí en el sentiment cap als familiars (VC, 236a): «etiam odium in suos, pietas in Deum est.», és a dir, «fins i tot l'odi als seus és pietat a Déu.» De l'odi en el text ludolfi es passa al desamor en el Cartoixà. Observem, doncs, tant a partir del que hem exposat en la nota prèvia com en aquesta, un tractament més relaxat de la qüestió dels parents i dels vincles amb aquests per poder aconseguir la vida espiritual plena. | 24-25 meravellós exemple] Aquesta història, en VC, 236a, es considera, de manera més neutra i pragmàtica, un «utile exemplum.» | 31-32,2 Yo ... eterna] Notem ara un cas paradigmàtic de modulació quant a l'original llatí (VC, 236a). Corella transforma la glossa ludolfina sobre el que es responia en tercera persona a un parlament en primera persona.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

corpus et animam pro eis exponere vellet igni perpetuo; et valedicens omnibus illis, recessit ab eis.

4. SECUNDUM IMPEDIMENTUM: CORPORIS ET VOLUPTATIS AMOR

Deinde subjungit, de non diligendo corpore proprio plus quam Christum; et ponit secundum impedimentum, quod est amor carnalis voluptatis, dicens: *Et qui non accipit crucem mam, quotidie, et sequitur me, non est me dignus*: quia nec consortio per gratiam, nec meo solatio per familiarem praesentiam, nec meo convivio per gloriam. Ut enim dicit Bernardus, delicata est divina consolatio, et non datur admittentibus alienam; crucem autem accipimus, cum propter fidem Christi martyrium sustinemus, passionem Domini per sanguinis effusionem imitando; aut cum poenitentiae onus assumimus, concupiscentes carnis per ejus afflictionem reprimendo; aut cum proximis compatimur, necessitatem illius nostram compassionem putando.

In cruce enim omnia tormentorum genera designantur. Unde crux a cruciatu dicitur, et cruciari dicitur qui {236b} quolibet modo affligitur; et quotidie ac semper crucem portare debemus, ut amorem Christi ostendamus, et semper nos Christum amare doceamus. Non sunt adversa timenda, non prospera et carnalia desideria sectanda, ut crux ipsi feratur quae necessario in hac vita est ferenda.

Unde Augustinus: Crux Domini non tantum illa dicitur, quae tempore passionis ligni affixione construitur; sed et illa quae totius vitae curriculo cunctarum disciplinarum virtutibus coaptatur: tota enim vita Christiani hominis, si secundum Evangelium vivat, crux atque martyrium est.

Ubi Chrysostomus: Crucem suam tollit, qui paratus est ad omne periculum propter Deum; et si necesse fuerit usque ad mortem, magis quam relinquere Christum. Ille talis etsi misericordia Dei evadat, tamen quantum ad propositum suum quotidie cruciatur; ideo etsi nihil tale passus fuerit, tamen mercedem accipiet, voluntas enim apud Deum remuneratur, non opus: quia voluntas ex arbitrio nostro procedit, opus autem Dei per gratiam consummatur: haec Chrysostomus.

Et quia crucis acceptio posset fieri sinistra intentione, ideo additum est, *et sequitur me*, non mundum, per viam cupiditatis; non carnem, per viam voluptatis; non homines, per favorem et gloriam vanitatis. Dominum enim non sequitur, licet crucem

SEGON DEL CARTOIXÀ

per atényer l'amor de mon Déu, Senyor e mestre, lo qual és mort per mi, per donar-me la vida eterna.»

[4. DEL SEGON IMPEDIMENT: DE L'AMOR TERRENAL I VOLUPTUÓS]

Posa après lo Senyor lo segon impediment de seguir los seus vestigis, que és amor de les carnals voluptats e delectacions terrenes, dient: «Lo qui no pren cada dia 5 la sua creu hi no segueix a mi, no és digne de mi; ni de la mia amor per gràcia, ni de familiaritat mia per presència, ni del meu convit per la glòria.» Diu sant Bernat: «Delicada és la consolació divina, e no-s comunica als qui altra ne acullen. Prenem la creu 10 nosaltres quant per la fe del Senyor sostenim martiri, seguim per scampament de nostra sanch la sua mort dolorosa; o quant prenem la càrrega de penitència, afligint la nostra carn, crucificant nostres concupiscències; o quant nos condelem de les misèries 15 de nostres prohismes, que per ver- {33a} dadera compassió e misericòrdia les fem nostres.»

Diu sant Agostí: «No solament creu del Senyor se nomena aquella en la qual morí per nosaltres, mas tota la vida crestiana, si vivim segons lo sagrat evangeli, és 20 creu hi martiri.»

Diu sant Crisòstom: «La sua creu porta lo crestià, si a tot perill stà prompte, que per honor del Senyor li vinga. La voluntat al martiri presenta, no y ha cruels qui la vida li leven, a Déu la offer, qui la accepta, hi lo 25 premi de martre li guarda si, egualment no morint, axí com los martres morir volia.»

Hi perquè pendre la creu a sinistra entenció se poria entendre, diu lo Senyor: «A mi segueixca», no lo món per cupiditats terrenes, no la carn per affections 30 voluptuoses, no los hòmens per favor de vanaglòria. No segueix lo Senyor, encara que sembla que la creu

1-2 per ... eterna] Aquestes darreres paraules sobre el valor de la Passió de Crist han estat incorporades per Corella respecte VC, 236a. | 17 fem nostres] Tot seguit, quant a VC, 236ab, el teòleg valencià omet una glossa sobre el sentit d'assumir la creu de Crist com a mostra de l'amor cap a ell. | 24-27 La ... volia] Corella incorpora les referències al martiri i als màrtirs en aquest fragment, els quals no apareixen de manera explícita en VC, 236b. | 28-29 a sinistra entenció se poria entendre] Notem el recurs a la derivació emprat ara per Corella amb els termes «entenció» i «entendre», que no apareixia en VC, 236b: «*Et quia crucis acceptio posset fieri sinistra intentione.*», és a dir, «I com que la creu es podria prendre amb acceptió sinistra.»

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

ferre videatur, qui non propter Dei laudem et aeternam intentionem; sed propter inanem gloriam, et temporale lucrum, aut commodum, imitatur Domini passionem; seu affligit carnem; seu proximo carnaliter compatitur, ut culpae ejus faveat; vel etiam qui in angaria ut rota fenum crucem portat.

5. QUO SENSU ANIMA INVENITUR VEL PERDITUR IN HOC MUNDO ET IN FUTURO

Quia vero, ut dicit Chrysostomus, praecepta haec quae injungit, onerosa videbantur, ponit et utilitatem eorum maximam, dicens: *Qui invenit animam suam*, scilicet hanc praesentem vitam, quae causatur ab anima existente in corpore; et quaerit eam salvam facere, scilicet potius Christum et nomen ejus negando, vel ab amore ejus cadendo, vel quodcumque opus justitiae deserendo, vel etiam carnis desideria sectando, vel alias verbo, aut opere postponendo, quam vitam praesentem temporaliter amittendo, *perdet eam*, aeternaliter, quia perdet vitam aeternam. Unde Remigius: Qui hanc praesentem vitam et lucem, ac ejus delectationes et voluptates ad hoc desiderat, ut semper invenire possit, istam quam servare cupit perdet, et animam suam aeternae damnationi praeparat.

Sed *et qui perdiderit*, temporaliter *animam suam*, id est vitam hanc animale, et paratus est perdere eam ad mortem temporalera; *propter me*, eam pro Christo exponendo, et omnia Christi amore postponendo; *propter me*, inquam, scilicet diligendum in corde, confitendum in ore, imitandum in opere, non propter se, ut latrones; vel propter favorem humanum, ut superbi vano gloriantes; non propter temporalem mercedem, ut cupidi terrena sectantes, *inveniet eam* in futuro salvam: quia inveniet et accipiet pro transitoria aeternam.

Unde Augustinus: Quisquis propter Deum hanc vitam, quae nunc corporis vivificatione ex anima temporaliter mortali constat, libenter despexerit; in futura eadem corporis, non solum animae vitam aeternam et immortalem recipiet: haec Augustinus. Animam ergo in hoc loco pro vita praesenti posuit, quia omnis vita nostra in anima est. Anima quippe dicitur, in quantum corpus animat, sive vivificat; spiritus, dum spirat; mens, in quantum recordatur seu meminit; animus, dum vult; ratio, dum {237a} rectum indicat; sensus, dum sentit; memoria, dum recordatur; voluntas, dum consentit. Haec nomina diversa sunt animae, nec propter animae pluralitatem, sed propter

SEGON DEL CARTOIXÀ

porta, aquell qui no per laor divina ni entenció recta, mas per glòria mundana, per temporal utilitat pròpia, la sua carn aflegeix hi crucia, ha compassió del prohibisme, favorint-li les culpes ab cuberta de pietat hi misericòrdia. Hi aquell no segueix lo Senyor, qui la 5
creu semblant a Simon Cireneu per força la porta, axí com lo carro porta la fusta.

[5. DE TROBAR L'ÀNIMA I NO PERDRE-LA EN AQUEST MÓN I EN EL FUTUR]

Hi perquè parien greus los manaments que'l Senyor manava, diu les següents paraules: «Lo qui voldrà salvar la sua vida, negant lo meu nom perquè en aquest món 10 no la perda, hi axí ama la sua vida que, dexant treballs de virtuoses obres, se dóna a les delectacions mundanes, ell la perdrà en les infernals penes; hi aquell qui en aquest món pert la vida per amor mia, no refusant la mort ni qualsevol pena, ell la trobarà en la 15 vida eterna.»

Diu lo Senyor «que per mi la perda», no per sos delictes hi culpes, com fan los malfactors e ladres; no per supèrbia e pompa ni per les mundanes honors folles, mas «per mi», abandonant la vida e tots los delits 20 de aquella, a tal com aquest li serà reservada en la glòria eterna.

5-7 *qui ... fusta*] Corella explicita l'al·lusió al personatge de la Passió Simó el Cireneu, que no estava directament presentat en VC, 236b: «*qui in angaria, ut rota foenum, crucem portat*», «qui a la força, sense interès, la creu porta». Alhora, introdueix un joc fònic entre els mots «força» i «porta», que es torna a repetir en la comparació final amb les paraules «carro» i «fusta», tot retoricant el text. | 8-22 *Hi ... eterna*] En aquest fragment, respecte VC, 236b, Corella omet les referències explícites a sant Joan Crisòstom, primer, i a sant Remigi, després. No s'inclou una part de les glosses d'aquests pares de l'Església que interpretaven el passatge evangèlic de Mt 10, 39 («Qui haurà guanyat la seua vida, la perdrà, però qui l'haurà perduda per causa meua, la trobarà.»)

effectuum multitudinem. Unde Augustinus: Anima ex eo dicta est, quod animet corpus ad vivendum, hoc est vivificet; spiritus est ipsa anima, pro spirituali natura, vel pro eo quod spiret in corpore: spiritus ad substantiam dicitur, anima ad vivificationem. Eadem est substantia, sed proprietates diversa. Nam unus et idem spiritus, ad seipsum dicitur spiritus, ad corpus anima: haec Augustinus. Spiritus ergo qui est substantia nostrae animae, si desiderat ea quae sunt corporis, in his perditur totum bonum ejus: quia totum bonum spiritus nostrae animae est in advertendo se a carne; et abstrahendo se a desideriiis concupiscentiae: sic enim vincit passiones, et virtute perficitur, et contemplationi jungitur superiorum; et depuratur et mundatur, ut sit honestati subjectum, et divinae sapientiae speculum.

Qui ergo animam, id est, vitam praesentem in anima designatam, *invenit*, et amat inordinate, in ea carnaliter vivere cupiendo, unde et dicitur *animalis homo, perdet eam*; in futuro. Res enim perditur quae finem debitum non consequitur, sicut medicina perditur, eum per eam sanitas non acquiritur; et eodem modo vita praesens, quae finaliter ad consecutionem vitae aeternae ordinatur, recte perditur, quando per ipsam ad aeternam vitam non pervenitur, quod illi contingit qui inordinate ipsam diligit.

Et e contrario, *qui perdiderit*, vitam praesentem propter Christum negligendo, talis enim dicitur perdera non secundum veritatem, sed tantum secundum hominum opinionem; *inveniet eam*, accipiendo pro transitoria aeternam.

Non debet ergo homo trahi a bono, propter dulcedinem praesentis vitae, quae est brevis et transitoria, et ad merendum aeternam vitam ordinata: finis enim melior est his quae sunt ad finem, imo ea quae sunt ad finem, non sunt nisi propter finis assecutionem, ideo de ipsis non curatur, nisi quod finis

{33b} Diu sant Agostí: «Dient lo Senyor “qui perdrà la sua ànima”, entén-ho per la vida, car l'ànima al cors nostre dóna vida. Donchs, aquell qui la present vida desordenadament ama, vivint segons los sensuais apetits e concupiscències, per les quals se diu animal home, perdrà-la en lo sdevenidor setgle. Aquella cosa diem perduda, que no ateny la fi perquè és feta, axí com la medecina quant la sanitat no-ns procura. Hi per lo semblant la present vida, que per a la eterna és ordenada, rectament se diu perdre quant per ella no atenyem a la eterna glòria. Hi per ço aquells la perden, qui desordenadament la guarden.»

Hi per lo contrari, aquells que en aquest món la perden per aquesta pèrdua la guanyen, per la qual atenyen la glòria eterna; com stimaven los cruels tirans los gloriosos martres la vida perdre, quant per lo nom de Jesús axí la oferien, abandonant lo cors a tan cruels penes; com stimen los sensuais hòmens la vida perduda de aquells qui los béns hi tots los delits de aquest món per servir al Senyor menysprehen, però tals com aquests trobaran la vida en lo celestial Regne.

Foll és, donchs, l'ome que per la dolçor amarga de aquesta present vida, breu hi transitòria, perda la vida e glòria eterna, per a la qual aquesta és ordenada. Aquella és fi de aquesta hi la fi és millor que les coses que per a la fi se ordenen, les quals no són sinó perquè la fi atényer se puga. Hi per ço no és de curar d'elles, sinó en quant nos porten a la fi per la qual són ordenades.

1-6 *Diu ... setgle*] Corella atribueix falsament aquestes línies a sant Agustí d'Hipona les quals en *VC*, 237a, formen part de la glossa elaborada per Ludolf de Saxònia. Ha omés, d'altra banda i de manera prèvia, dos fragments de sant Agustí d'Hipona sobre els diferents sentits i interpretacions vinculades a l'ànima i les seues potències: la memòria, l'enteniment i la voluntat. També, tractaven de la relació entre la vida terrenal i la celestial a partir de la vinculació del cos amb l'ànima i les conseqüències que d'aquesta relació es deriven. | 13-21 *Hi ... Regne*] Corella amplifica la traducció del fragment quant a *VC*, 237a, on només es tractava de manera breu de trobar la vida eterna si es perd la terrenal per Déu. El nostre autor afig un paralelisme entre els «gloriosos martres» i els «sensuais hòmens», retoricant el text i intensificant-ne el sentit de les paraules. | 22 *dolçor amarga*] El lletraferit valencià incorpora aquesta paradoxa a partir del text llatí de *VC*, 237a: «*propter dulcedinem praesentis vitae*». Es tracta d'un tòpic de la poesia amorosa medieval, desenvolupat per Petrarca que, per exemple, es detecta en un vers de la coneguda «Cançó d'opòsits», de Jordi de sant Jordi: «E sucre dolç me sembla fel amarg.» O també en els vers 85 del poema CXIV d'Ausiàs March: «Així dispost, dolç me sembla l'amarg.» Un article d'Espadaler (2015) actualitza la relació de Petrarca sobre la poètica catalana medieval, on es detecten vincles d'aquest amb els ara referits Jordi de sant Jordi i Ausiàs March.

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

habeatur; propter quod non est curandum de vita praesenti sed de assecutione vitae aeternae.

Unde Chrysostomus: Melius est pro tempore mori, et in perpetuum vivere, quam pro tempore vivere, et in perpetuum mori. Si ille pro nobis mortuus est, qui mori non poterat, nisi voluisset, quanto magis nos pro eo mori debemus, qui etsi nolumus, mortales tamen sumus? Si Dominus pro servo mortuus est, et hoc sine praemio, justius est ut servus pro Domino moriatur, et hoc eum praemio!

Unde et Augustinus: Non habebat ille quare moreretur, et mortuus est; tu habes, et quare mori dedignaris? Dignare aequo animo pati per meritum tuum, quod ille pati dignatus est, ut te a sempiterna morte liberaret.

Circa praedictum secundum impedimentum, nota hic pro aedificatione exemplum. Nam cum quidam monachus devotione motus, vitam austeram duceret, et parentes sui hoc cognito ad eum venientes, ipsum super hoc arguerent, tale eis dedit responsum, cordi et memoriae commendandum: Tanta et talia audivi, et legi de vita aeterna, quod non curo quantum mihi constet, et quid expendam pro ea.

6. QUIS AMOR PARENTUM ET ANIMAE PROPRIAE A CHRISTO EXCLUDITUR

Quod autem dicit Matthaeus de non amare patrem, et huiusmodi, plus quam Christum, hoc referi Lucas de odire, dicens: *Si quis venit ad me*, id est, vult venire per fidem credendo, vel statum perfectionis assumendo; *et non odit pa-* {237b} *trem suum, et matrem, et uxorem, et filios, et fratres, et sorores, adhuc autem et animam suam*, id est, animalitatem, et vitam animaleam seu corporalem, eam contemnendo propter Deum, paratas eam si opus fuerit pro fide exponere, et eligens occidi potius quam in Deum peccare; ejusque acquiescendo desideriis carnalibus, *non potest meus esse discipulus*, quod valde damnosum est: quia ipse est *Veritas*, et vera docet.

Non quod propinquorum naturam odiamus, sed ea quibus nobis in itinere Dei obsistunt, et nos

SEGON DEL CARTOIXÀ

Donchs, no devem amar ni curar de la present vida sinó per atényer la sdevenidora.

Diu sanct Crisòstom: «Millor és temporalment morir per eternament viure, que viure de present hi morir en mort eterna. Si aquell és mort per nosaltres, que si no volgués morir no podia, quant més per ell 5
{33c} que ab tot que no u vullam la mort nostra nos scusa? Si lo Senyor és mort per lo servent qui no li'n dóna premi, no és més justa cosa que-l servent muyra 10
per lo Senyor ab tan gran premi!»

Diu sanct Agostí: «No tenia lo Senyor de morir causa, hi tu per ell no vols morir, tenint-ne causa? No refuses, donchs, acceptar la mort per honor sua, la qual ell ha pres per la glòria tua». Ha volgut morir en mort 15
dolorosa perquè tu vixqueses en vida gloriosa; hi per deliurar-te de la mort és mort, ell, que si no volgués morir no podia; la mort no-l cercava, ni si ell no volgués, acostar s'i podia. En l'ort la cerca, pres-la en lo mont de Calvari hi morint la mata, perquè morint per 20
ell tu no la temeses.

Legim de un devot religiós monge qui, portant aspra vida, los parents hi amichs li digueren per què portava tan aspra penitència, als quals, breument, tornà resposta digna de ser recordada: «Tals hi tant excel·lents 25
coses he lest, he hoït de la celestial eterna glòria, que puy atényer la puga no cure quant me costa, perquè tot és poch e mínim per a la sua vàlua.»

[6. DEL MOTIU PER QUÈ L'AMOR ALS PARENTS I A LA PRÒPIA ÀNIMA EXCLOUEN CRIST]

Diu lo Senyor en sanct Luch: «Lo qui ve a mi per verdadera crehença o per stament de vida perfeta hi no 30
avorreix totes les carnals parenteles, hi la temporal vida que per lo meu nom si és mester abandone, no pot esser mon dexeble; ni encara algun crestià pot esser en stament de gràcia, si no stà en preposít de avorrir e dexar qualsevol cosa ans que, peccant mortalment, la 35
divina bondat offendre.»

No diu lo sagrat evangeli que avorreixcam los parents e propinchs nostres, ans mana amar hi honrar

4-5 *hi morir en mort eterna*] Notem la derivació incorporada per Corella amb els mots «morir» i «mort»: «*et in perpetuum mori*» (VC, 237a). Sobre aquest recurs retòric, tot fent servir els mateixos termes, veg. nota p. 327,15-21. | 15-21 *Ha ... temeses*] Aquest fragment sobre el sentit de la Passió i mort de Jesús és introduït per Corella, atés que no es troba en VC, 237a. S'observa que, com s'ha assenyalat en nota p. 327,4-5, es torna a produir una derivació a partir del terme «mort». | 27-28 *perquè tot és poch e mínim per a la sua vàlua*] Aquesta frase de caràcter explicatiu no forma part de l'exemple del clergue pobre que s'addueix en VC, 237a; Corella la incorpora. | 37-328,6 *No ... probisme*] Roís de Corella amplifica aquest fragment respecte el corresponent llatí de VC, 237b, en el sentit que vincula l'amor al proïsme amb els fonaments de la religió cristiana i l'obediència als seus manaments. La referència als evangelis és també afegida per Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

impediunt, ne ad Christum, fide, et charitate accedamus. Nullus enim odio est habendus, etiamsi sit malus.

Unde Boetius: Apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquitur, nam bonos quos nisi stultissimus oderit, malos vero odisse, ratione caret: nam si uti corporum languor, ita vitiositas quidem est quasi morbus animorum, cum aegros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserendi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas: haec Boetius.

Unde excluditur hic affectio carnalis, scilicet amor inordinatus parentum et conjunctorum, et hoc est unum impedimentum supra secundum Matthaeum etiam dictum, quod obest sequelae Christi, et volentibus venire ad ipsum. Ubi Ambrosius: Etenim si propter te Dominus suae renuntiavit matri, dicens: *Quae est mater mea, aut qui fratres mei*, cur tu Domino tuo cupias anteferri? Sed neque ignorare naturam, neque servire naturae Dominus jubet; sed ita indulgere naturae, ut veneran auctorem, nec a Deo parentum amore desistas.

Unde Gregorius: Quisquis jam aeterna concupiscit, in ea quam aggreditur causa Dei, extra patrem, extra uxorem, extra filios, extra cognatos, extra semetipsum fieri debet: ut eo verius cognoscat Deum, quo in ejus causa neminem recognoscit. Amandi ergo sunt proximi, impendenda charitas omnibus et propinquis, et extraneis; nec tamen pro eadem charitate a Dei amore flectendum. Fideles quique compatiantur proximis per charitatem, et tamen de via Dei non exorbitent per compassionem.

Secundum impedimentum, etiam secundum Matthaeum supra positum, est amor carnalis voluptatis, et hoc tangitur secundum Lucam, eum subditur: *Et qui non bajulat crucem suam et venit post me, non potest meus esse discipulus*.

Nam ut ait Chrysostomus, perfectas Christi discipulus est, qui omnia mala patitur, aut pati paratas est propter Christum.

SEGON DEL CARTOIXÀ

pare e mare, hi amar los amichs e enemichs, que tots són prohismes; però que siam promptes de avorrir encara, si mester era, la present vida, per obehir lo que nostre Déu e Senyor mana, car la sacrosanta religió crestiana, en amor e caritat fundada, no pot manar hoy 5 del prohisme.

Diu lo Boeci: «En la pensa dels savis hoy {33d} no pot trobar posada, car los bons, qui-ls pot tenir en hoy si no té sobirana follia? Hi avorrir los mals raó no u acompanya; que axí fan los vicis l'ànima malalta, com 10 lo cors diverses malalties; hi als qui corporalment malalts jahen, de misericòrdia, no de hoy, los stimam dignes. Donchs, molt més no-ls devem avorrir, mas complànyer e dolre aquells l'ànima dels quals de mortals vicis stà malalta.» 15

Donchs, les paraules evangèliques exclouen carnal e desordenada amor que a seguir lo Senyor contraste. Diu sant Ambròs: «Si lo Senyor per tu à renunciat a sa mare, dient: “Qui és mare mia e qui són mos germans? Aquella és mare mia hi aquells mos germans, qui la 20 mia voluntat obehexen”; donchs, per lo Senyor, si és mester, no dexaràs ton pare, germans e mare.»

Diu sanct Gregori: «Aquell qui los eternalis goygs desija ja, emprén causa que és fora de pare, de mare, de fills e de qualsevol cosa que en aquest món amar se 25 puga, perquè millor a Déu conega hi més excel·lentment l'ome, no acollint en la sua amor alguna creatura. Amem, donchs, los parents, amichs e propinques e los enemichs, puys són prohismes, però en Déu tota nostra amor termene.» 30

Aquell és del Senyor perfet dexeble, que-ls mals per amor del mestre no-l spanten, ni-ls béns, de la sua amor l'alunyen.

16 *les paraules evangèliques*] Com ja ha ocorregut i explicat en la nota prèvia, també ara, quant a l'original llatí, s'afeg l'al·lusió als evangelis com a fonament del que es glossa en el text corellà. | 19-21 “*Qui ... obehexen*”] Corella a banda de Mt 12, 48 («Ell li respongué: ¿Qui és la meua mare i qui són els meus germans?»), que ja es trobava en l'original llatí, incorpora els versets que el segueixen, de Mt 12, 49-50 («Llavors, assenyalant amb la mà els seus deixebles, digué: ¿Aquests són la meua mare i els meus germans. El qui fa la voluntat del meu Pare del cel, aquest és el meu germà, la meua germana, la meua mare.») | 21-22 *donchs ... mare*] El llettraferit valencià, en aquest cas, resumeix el fragment llatí (VC, 237b), tot ometent la interpretació més teològica de seguir a Déu i ignorar la natura humana per simplificar la conclusió de les paraules evangèliques de Mt 12, 48 («Qui és mare mia...»). Al mateix temps, concreta el concepte «*parentum*» en «ton pare, germans e mare.» | 30 *amor termene*] Tot seguit, Corella omet un fragment de la glossa de sant Gregori de Nissa sobre el fet que els fidels es compadiscuen del proïsme per la caritat i no per la compassió excessiva. Tampoc, no s'incorpora respecte VC, 237b, la citació evangèlica de Lc 14, 27: «Qui no porta la seua creu i em segueix, no pot ser deixeble meu.» | 31-33 *Aquell ...l'alunyen* Aquest fragment s'atribueix en VC, 237b a sant Joan Crisòstom, referència que el teòleg valencià obvia en la seua traducció.

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

De his duobus impedimentis jam supra dictum est latius, simile etiam habes infra ante Domini transfigurationem, sed non est idem.

7. TERTIUM IMPEDIMENTUM PERFECTIONIS ET SEQUELAE DOMINI: INCONSIDERATA MENTIS LEVITAS

Tertium impedimentum, est inconsiderata levitas mentis, qua quis impeditur a perseverantia vitae assumptae, dum inconsiderate aggreditur viam quam non potest perficere.

Unde huic qui aggreditur viam perfectionis, necessaria est discretio, ut consideret si habeat illud quod ad hoc requiritur, quod est fortitudo animi ad relinquendum omnia, et sustinendum adversa pro Deo: ne propter indiscretionem resileat ab incepto.

Et hoc ostendit per similitudinem de volente aedificare turrim, id est, aggredi perfectionem Evangelicam, et vitae sublimitatem, per quam Christi sumus discipuli. Qui ergo Christi discipulus esse et dici desiderat, sedeat prius et computet, id est, deliberans consideret *si habeat* sumptas requisitos *ad perficiendum*;

si discipulorum vitam tenere, patientiam habere, laborem {238a} sustinere, et simul cum eis turrim virtutum aedificare, Contra hostes pugnare, et cetera quae sequuntur agere valeat.

[16]

[17]

¿Edificans ergo spiritualiter, considera si *sobrie, et pie et juste* vixeris; *ne posteaquam posuerit fundamentum*, quod consistit in observantia mandatorum, *et non potuerit perficere*, a bono proposito declinando, et in aedificio bonae operationis deficiendo, irrisorem patiatur ab inimicis scilicet malignis spiritibus, nostris bonis operibus semper insidiantibus, et ex nostris defectibus gratulantibus; *et omnes qui viderint eum deficere, incipiant illudere ei*, aut homines in vita, aut daemones in morte, aut Dominus in iudicio, et etiam Sancti qui super eum ridebunt, dicentes: *Quia hic homo coepit aedificare*, iter perfectionis assumendo, *et non potuit consummare*, in incepto perseverando.

[16] Magnam etenim turrim aedificare incipit, qui hujus mundi honores, divitias, et dignitates contemnens, omnia relinquit; et Apostolorum vitam, ac monachorum conversationem promittit; sed iste prius computare debet quam arctam et laboriosam viam aggrediatur, et quam magnum et difficile opus agere incipiat.

[7. DEL TERCER IMPEDIMENT PER A LA PERFECCIÓ I EL SEGUIMENT DEL SENYOR: DE LA LLEUGERESA I LA INCONSIDERACIÓ DE L'ESPERIT]

Lo terç impediment que seguir lo Senyor empacha és levitat e inconsideració de empendre la vida apostòlica, no considerant primer si les seues forces bastar hi poden totes les circumstàncies bé considerades.

Hi per aquest preposít diu lo Senyor la següent 5 paràbola: «Qual de vosaltres volent edificar una torre no considera primer, asegut hi en repòs, les despeses que són necessàries per acabar la torre?»

Perquè ,après que haurà llançat los fonaments hi no porà acabar la obra, lo comencen scarnir tots los qui- 10 miren, hi diguen: “Aquest home ha començat a edificar hi no ha pogut acabar la obra”».

Lo qui vol edificar la torre és aquell qui vol {34a} que la sua vida al present stament dels apòstols, seguint los consells evangèlics, puge. Deu en repòs pensar, ans 15 que u emprenga, com és alta la torre en la qual pujar desija, hi axí és mester que ab treballs e despeses seues la obre.

4 bé considerades] A continuació, pel que fa a VC, 237b, Roís de Corella omet un fragment sobre la discreció necessària en els clergues per seguir el camí de la perfecció religiosa. El contingut no incorporat del text de Ludolf de Saxònia queda sintetitzat en les paraules de Corella: «totes les circumstàncies bé considerades.», que ara hem seleccionat. | 5-12 *Hi ... obra*] Roís de Corella, en el fragment referit, aglutina els versets de Lc 14, 28-30, els quals apareixien amb breus glosses intermèdies en VC, 237b-238a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

[17] Quia secundum Gregorium, omne quod agimus, praevēnīre per studium considerationis debemus. *Sedens* igitur, id est, a vita veteri et a tumultibus mundi et passionum quietatus et quiescens, *computet* et diligenter discernat erogandam esse substantiam temporalem, et cor a cupiditatibus avertendum, et animam contra seculi adversa praeparandam. Debet etiam cogitare si habeat sumptus spirituales virtutum et bonorum operum, sumptus enim temporales potius spargendi sunt, antequam congregandi; *si habeat*, inquam, *ad perficiendum* opus intentum, id est si humilitatem, patientiam, obedientiam, et perseverantiam quae consummat, tenere et custodire valeat, sine quibus hoc aedificium perfici non potest. Sumptus quidem sunt ea quae debes Deo, tibi, proximo.

Sed quid ei cepisse prodest, si salvus non erit? Non enim qui ceperit; sed *qui perseveraverit, hic salvus erit.*

8. QUARTUM IMPEDIMENTUM: STULTA CONFIDENTIA IN PROPRIIS VIRIBUS

Quartum impedimentum est, confidentia stultae securitatis, dum quis confidit in securitate suarum virium vel meritorum, quibus violenter credit coeleste regnum obtinere, et ex meritis salvari iuste;

sed quia non potest, cum nullus meritis suis ad gloriam pertingere possit, nisi severi Iudicis sententia temperetur per misericordiam: necesse est ut praemittens legationem lacrymarum et operum bonorum, *roget ea quae pacis sunt*, et ad pacem animae pertinent; in conspectu enim ejus omnis homo imperfectus est, et nullus justus.

Et hoc ostendit per similitudinem de Rege volente *committere bellum adversus alium Regem*, qui cum non *possit cum decem millibus occurrere*, venienti cum viginti millibus, quaerit pacem. Si Rex a Rege pacem quaerit, multo magis nos infirmos cum Deo pacem habere congruit. Hic quippe accipitur *Rex*, quicumque vult aggredi statum perfectionis, quia debet bene regere operationes et cogitationes suas omnesque sensus suos

SEGON DEL CARTOIXÀ

Pense, donchs, apartat del mundanal tumulto que ha mester calç, que ab làgremes devotes se scalfe hi creme de caritat inflamada, mesclada ab arena que ab discreció tota la sua obra tempore, recordant que el seu cors miserable és de terra. Ha mester rajoles cuytes en amor del prohisme, que són obres caritatives, per les quals a la torre de contemplació puge. Ha mester los cantons forts de pedra, que és fermetat de perseverança, que ni vent de supèrbia, ni aygües de carnals concupiscències, ni la artellaria de metall de la avarícia no'l derroquen. Sia la torre murada, que ab los murons de oració elevada, dels diabòlichs combats se defena; hi entre-ls murons fins en terra mirar puga, si és mester que per obres de caritat en los prohismes de la excelsa contemplació devalle. Mire, donchs, ab gran discreció lo qui en la religió entra, perquè après, apostetant, no sia derrisió als hòmens, hi los diables en la vida hi en la mortal com aquest scarnexen.

[8. DEL QUART IMPEDIMENT: DE LA CONFIANÇA ESTULTA EN ELS PROPIS MÈRITS]

Lo quart impediment de seguir la perfectió apostòlica és quant algú de si e dels seus mèrits confia, per los quals creu e fermament stima mereix lo celestial Regne, hi que porà empendre hi acabar qualsevol stament de vida perfeta.

Hi per aquests possa lo Senyor la següent paràbola, dient: «Qual rey volent contra altre rey empendre batalla, sihent hi en repòs, primer no pensa si porà ab deu mília venir a l'encontre al rey qui ve contra ell ab vint mília? En altra manera és mester ans que a ell se acoste que li envie embaxada pregant-lo de pau e concòrdia. Axí qualsevol de vosaltres, si a totes les coses que po- {34b} sehex no renuncia, no pot esser mon dexèble.» Qui vol entrar en lo camp de perfeta vida rey se nomena, car deu bé regir les cogitacions e tots los

1-18 *Pense ... scarnexen*] En aquest fragment, Corella sembla que parteix d'un text atribuït en VC, 238a a sant Gregori de Nissa, que Corella reubica després dels versets aglutinats de Lc 14, 28-30. El lletraferit valencià opta per elaborar una imatge pròpia a partir de la descripció de les parts d'una construcció de caràcter militar tot vinculant-los a la fortalesa de la fe davant la vida terrenal d'una manera propera. Notem també l'advertiment directe final als qui pretenen entrar en la vida religiosa i el seu possible penediment, un aspecte que no apareix de manera tan directa en el text ludolfí. Així mateix, els elements referits a la construcció com «calç», «arena», «rajoles», «cantons», «murons», no estan especificats tampoc en la *Vita Christi*. Formen part del que seria el procés de la tècnica de construcció anomenada tapial, amb què es construïen les viles i castells mediterranis. Sobre la presència de termes militars com «artellaria de metall» i els referits a la defensa d'un castell, que apareixen en aquest episodi, veg. nota p. 322,22-26. | 18 *aquest scarnexen*] Corella, tot seguit, quant a VC, 238a, ha omés un breu fragment en què hi havia la citació evangèlica de Mt 10, 22 :«Però el qui es mantindrà ferm fins a la fi se salvarà.» | 23 *vida perfeta*] Tot seguit, respecte VC, 238a, Corella omet una exegesi en què s'assenyala que per aconseguir la confiança divina cal insistir en les bones obres i demanar misericòrdia.

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

interiores et exteriores; et habet committere bellum ad rapiendum sibi coeleste regnum, quia *regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud*.

Aliquis autem dicitur quasi *committere bellum cum Deo*, quando confidit se ex meritis debere ab eo salvari. Sed quasi *cum decem millibus Deo occurrit*, qui offert opera et observantiam decem mandatorum quae exterius gessit; Deus vero Rex coelestis duplicem observantiam exigit ab eo, scilicet: mandatorum et consi- {238b} liorum, quia prima non sufficit ad perfectionis statum acquirendum.

Vel secundum Gregorium, Deus Rex quasi cum duplo exercitu contra simplum venit, quia nos vix in solo opere praeparatos, simul de opere et cogitatione discutit; vel quia multo plura se pro nobis sustinuisse allegabit.

Mittamus ergo ad eum nobis placandum *legationem*, assentiendo ei in observantia consiliorum; vel offerendo ei munera lacrymarum, orationum, et bonorum operum. Sicut ergo praemeditatio est necessaria ad cavendam inimicorum irrisionem, ita est necessaria ad impetrandam iudicis misericordiam.

Unde haec similitudo eadem est quae et superior; nihil enim aliud his verbis admonemur, nisi ut ultra vires nostras nos non extendamus.

seus act[e]s, hi domar la sensualitat e les passions terrenes. Vol començar batalla per a pendre lo celestial Regne, dient lo Senyor: «Lo Regne del cel combaten hi los violents e forts lo prenen.»

Ab deu mília va a la batalla, que és dels deu 5 manaments la observància, però lo Senyor li ve a l'encontre ab vint mília, que per a pujar al stat de perfectió alta, no solament los deu manaments és mester que observe, mas los consells de la perfectió evangèlica. 10

Axí com lo jove al qual dix lo Senyor que, si volia pujar en perfeta vida, venés tot lo que tenia hi, donant-ho a pobres, seguís los seus vestigis, mou batalla contra Déu l'ome, quant de ses bones obres confia, pensant que algú dels manaments no trenca; però lo Senyor li 15 ve a l'encontre ab vint mília quant, perquè no-s perda, li presenta les perfeccions dels seus dexebles hi apòstols, hi de aquells sants qui han seguit la vida apostòlica.

Regoneix-se lo crestià per humilitat mansueta e tramet afectió devota y menyspreu de les temporals 20 riqueses, hi de totes les mundanes pompes; hi atorga que, per atènyer la perfectió evangèlica, no solament és mester serve los manaments, mas los consells evangèlics; en altra manera no segueix dels apòstols les sendes. 25

Diu sant Gregori: «Aquestes dos paràboles breument nos mostren que no empengam stament de vida que nostres forces no y basten, perquè après, tornant atràs, los que-ns miren se escandalizen.»

8-10 no ... evangèlica] Aquest fragment, que no apareix en el corresponent de VC, 238a, ha estat incorporat per Corella a partir del que, amb algunes variacions, trobem unes línies més avall, en 331,22-24. | 11-25 Axí ... sendes] Aquest fragment que fa referència a la paràbola del jove ric qui volia seguir a Jesús (Mt 19, 21: «Jesús li respongué: ☩Si vols ser perfecte, vés, ven tot el que tens i dóna-ho als pobres, i tindràs un tresor al cel. Després vine i segueix-me.»), no apareix en el fragment corresponent de VC, 238ab. La paràbola sí que se'ns presenta unes línies després en el text llatí (veg. nota p. 332,20-22), que és d'on Corella la pren, tot anticipant-la. Es fa servir ara per intensificar el sentit d'humilitat cristiana arran les paraules i els fets dels evangelis. Destaquem l'adjectivació abundant i la connotació que acompanya determinats conceptes: «humilitat mansueta», «afectió devota», «temporals riqueses», «mundanes pompes», «perfectió evangèlica.» | 22-24 no ... evangèlics] Aquest fragment ha aparegut unes línies més amunt, amb variacions mínimes, en 331,8-10. | 26-29 Diu ... escandalizen] El fragment, en VC, 238b, forma part d'una glossa final que no s'atribueix a cap pare de l'Església. Corella ha fet servir, però, la referència a sant Gregori de Nissa que apareixia en el text llatí com a autor d'una glossa el contingut de la qual no ha estat incorporada al *Cartoixà*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

9. QUINTUM IMPEDIMENTUM: DIVITIARUM AMOR

Quintum impedimentum, est amor substantiae temporalis, qui multum impedit perfectionem et sequelam Christi. Unde subjungit inferens ex similitudinibus praemissis: Sic ergo *omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*, quia non potest quisque Deo servire simul et mundo; propterea, ut ait Prosper, voluit Deus cultores suos omnibus renuntiare, ut exclusa mundi cupiditate, divina in eis charitas possit augeri et perfici.

Unde Augustinus: Disce non diligere mundum, ut discas diligere Deum, funde ut implearis, averte ut convertaris. Dilectio ergo temporalium, non possessio hic reprehenditur: quia, ut dicit idem Augustinus, non damnat Deus divitias, unde meremur coelum; sed cor appositum quod eas non expendit, sed recondit. Unde Abraham legitur multas possessiones habuisse, et tamen fuit perfectus. Non dixit ei Dominus, relinque omnia, *sed ambula coram me*, scilicet perfecte me amando, *et sic esto perfectus*. Sed quia difficile est divitias habere in arca per possessionem et non in animo per amorem, ideo consulit Dominus juveni diviti, dicens: *Si vis perfectus esse, vade et vende omnia quae habes, et da pauperibus; et sequere me*.

Hac igitur conclusione secundum Glossam, ostenditur quod *aedificare turrim, facere cum fortiori pacem*, nihil aliud est quam esse discipulum Christi; *praeparare vero sumptus*, mittere legationem, nihil aliud est quam *renuntiare omnibus*; et ideo inferi ex praedictis similitudinibus; quod sicut non potest aedificare qui non computat sumptus, nec secure occurrere qui non praemittit legationem; sic *omnis ex vobis qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*. Haec omnia sunt non solum temporalia, sed et amor proximorum, et ipsa anima, quibus omnibus Deum praeponeere debemus, ut renuntiemus temporalibus, et carnalibus propinquorum affectibus, et animalitati nostrae, ut etiam ipsam animam, vitam scilicet praesentem, pro Deo et proximo si opus fuerit, ponamus.

Unde dicit: *Omnibus*, ut innuat quod integra debet esse renuntiatio, scilicet quoad sua, quoad suos, et quoad se, secundum quod dictum est Abrahae: *Egredere de terra tua, etc.* Unde quidam ait:

Christe tuos, tua, te, gratis accepimus a te;

¹³ possessió] pesessio.

⁴⁻⁵ *mon dexeble*] Tot seguit, s'omet el següent fragment de VC, 238b, el qual glossava les paraules evangèliques: «*quia non potest quisque Deo servire simul et mundo*», és a dir, «perquè ningú no pot servir alhora a Déu i al món.» | ²⁰⁻²² *consella ... segueix-me*] Aquesta al·lusió explícita a la paràbola del jove ric (Mt 19, 21), ja ha sigut anticipada per Corella unes línies més amunt, en 331,11-25. | ⁴² *sia entrega*] Tot seguit, respecte VC, 238b, s'omet el següent text: «*Christe tuos, tua, te, gratis accepimus a te; ergo meos, mea, me, merito nunc exigis a mi*», això és, «Crist, de tu rebem gratis als teus, a les teues coses i a tu; així doncs, ara demanes el meu bé als meus, a les meues coses i a mi.» | *entrega*] Íntegra (DCVB, s.v. entregue).

SEGON DEL CARTOIXÀ

[9. DEL CINQUÉ IMPEDIMENT: DE L'AMOR ALS BÉNS TEMPORALS]

Lo quint impediment és amor dels temporals béns, que la perfecció hi seqüela del Senyor molt empacha. E per ço conclou lo Senyor, dient: «Aquell qui no renuncia a totes les coses que posehex no pot esser mon dexeble.» Diu Pròsperus: «Volgué lo Senyor que-ls seus dexebles a totes les coses del món renunciassen, perquè, 5 apartada del seu cor la cupiditat munda- {34c} na, augmentàs en ells la caritat e amor divina.»

Diu sant Agostí: «Aprén desamar lo món, perquè amar a Déu apregues. Buyda del teu cor l'amor de les temporals riqueses perquè-l pugues umplir de l'amor de les celestials promeses.» Diu el mateix sant Agostí: «No condampna lo Senyor la possessió de les riqueses mas l'amor desordenada». Que Abraam molts béns temporals possehia hi fon perfet en vida; no li dix lo Senyor «dexa les temporals riqueses», mas «en lo meu conspecte acamina hi axí sies perfet en vida, amant a mi sobre totes coses». Mas perquè és difícil tenir les pecúnies en la caixa hi que no stiguen dins la nostra pensa, consella lo Senyor al rich jove, dient: «Si vols 20 esser perfet, vés hi ven tot lo que tens hi dóna-u a pobres hi segueix-me.»

Diu la Glosa, en aquestes paraules que diu lo Senyor: «qui a totes les riqueses e possessions temporals no renuncia no pot esser mon dexeble», declara que vol 25 dir lo edificar de la torre e ab lo més fort pacificar-se; que no és altra cosa sinó que aquell qui vol pujar en vida perfeta hi del Senyor, axí com dels apòstols esser dexeble, que dexe hi renuncie a totes les temporals riqueses hi a l'amor de aquelles. Hi açò és preparar tot lo que és mester per edificar la torre hi trametre 30 embaxades al rey més fort, que pacíficament vinga. Conclou, donchs, lo Senyor dient: «Axí com no pot edificar la torre aquell qui primer no conta hi prepara lo que és mester per a tal edifici, ni pot venir segur a 35 l'encontre al qui té major potència, axí no pot esser mon dexeble lo qui a totes les temporals coses no renuncia», en lo qual renunciar no solament les riqueses se entenen, mas les parenteles e totes les affections terrenes hi la present vida, si mester era. 40

E per ço, diu lo Senyor «que totes les coses renuncie», perquè la renunciació per tot sia entrega, axí {34d} com dix al patriarxa Abraam, qui lo religiós figura: «Ix de la tua terra», per vot de pobrea que, axí

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ergo meos, mea, me, merito nunc exigit a me.

Istud quod dictum est Abrahae, potest exponi de religioso, cui loquitur Deus, dicens: *Egredere de terra*, per votum paupertatis, quia sicut lutum et pulvis adhaerens fatigat et impedit ambulantes; sic terrena cupiditas post Dominum irevolentes. *Et de cognatione tua*, quantum ad votum castitatis; in cognatione enim tangitur carnalitas, quae multum impedit castitatem. *Et de domo patris* {239a} *tui*, quantum ad votum obedientiae; quia monachus debet esse in religione *sine patre, sine matre, sine genealogia*. Ista tria significata fuerunt per munera Magorum: per aurum, votum paupertatis; per myrrham, castitatis; per thus devotae obedientiae et humilitatis. *Et veni in terram quam monstravero tibi*: spiritualiter non dederò, quia adhuc quamdiu sumus in hac vita non datur terra Paradisi; sed ostenditur.

Et nota quod secundum Bedam, distat inter renuntiare omnibus, et relinquere omnia: paucorum enim, scilicet perfectorum, est relinquere omnia, hoc est omnia temporalia, et curas mundi postponere, et solis aeternis inhiare. Cunctorum autem fidelium est, renuntiare omnibus, hoc est, sic gerere terrena, et tenere quae mundi sunt, ut tamen per ea non teneantur a mundo; sed tota mente tendant ad coelestia. Unde renuntiare convenit omnibus, eis qui licite mundanis utuntur; relinquere vero omnia, perfectorum est, ut Apostolorum et suorum sequacium. Omnibus ergo renuntiat, qui quamvis aliqua possideat, omnia tamen si necesse sit pro Christi nomine amittere non timeat.

Nam ipsi quoque Apostoli et vestimenta et calceamenta qualiacumque habebant, quibus tamen jam renuntiaverant: quoniam, si necesse esset ea simul cum ipsa vita perdere non timebant. *Habentes igitur victum et quibus tegamur, his contenti simus*, hoc enim, ut ait Bernardus, est perfectio Evangelica.

com la pols, arena hi fanch empacha los qui acaminen, axí les cupiditats empachen aquells qui al Senyor seguir volen. Diu més nostre Senyor Déu: «Abraam, hix de la cognació tua», que'l vot de castedat figura; «hi de la casa de ton pare», que vol dir lo vot de obediència, car lo religiós deu star «sens pare hi mare, sens genologia», mort en lo recort dels hòmens. Aquests tres vots significaren los dons que-ls tres reys offeriren: per l'or, lo vot de pobrea; per la myrra, lo vot de continència; per lo ensens, lo vot de obediència. Diu més nostre Senyor al gran patriarcha: «Vine a la terra que-t mostraré», que en sperit la mires, que és la eterna glòria; spiritualment la mira, perquè après realment la possehexques, car no-s pot possehir en aquesta present vida.

Hi devem atendre que altra cosa és renunciar a totes les coses o dexar-les totes: dexar-les totes a poch hi als perfets sguarda, que és de tots los béns temporals despullar-se hi de la cura e solicitut de haver-ne, e de tot lo seu cor e pensa desijar la celestial pàtria. Hi açò fan aquells que totes les coses de aquest món dexen; lo renunciar a totes les coses a tots generalment sguarda, que altrament no poden salvació atényer. E són aquells que ab tot que béns temporals posehexen hi de aquells discretament curen, e sots los manament[s] del Senyor los administren, e si era mester, tots los dexarien perdre ans que per algun peccat mortal la divina bondat ofendre.

Car los apòstols, qui per amor del Senyor totes les coses del món havien dexades, encara tenien vestiments ab los quals la nuditat del cors cobrien, que ensemps ab la vida com era mester los dexaven. Y axí portaven vida contenta, dient lo Apòstol: «Tenint aliments e cuberts nostres còssors per a-aquest món, és con- tent lo nostre viure.»

18 perfets] perfetes.

4 *castedat figura*] A continuació, Corella omet la següent frase de VC, 238b: «*in cognatione enim tangitur carnalitas, quae multum impedit castitatem*», és a dir, «doncs en el parentiu es toca la carnalitat, que impedeix sovint la castedat.» | 7 *mort en lo recort dels hòmens*] Aquestes paraules no apareixen en el fragment corresponent del text ludolfi (VC, 239a). Presenta una certa relació intertextual, ara en un context moralitzant i intensificador, amb el versos 13-16 del poema I d'Ausiàs March, segons l'edició de Pere Bohigas (2000: 77): «sí com aquell qui és jutjat a mort/ he de lonch temps la sab e s'aconorta,/ e creure-l fan que li serà estorta/ e-l fan morir sens un punt de recort.» Notem la presència en el text corellà de les paraules «mort» i «recort», que destaquen pel seu ús en la rima dels versos de March. D'altra banda, pel que fa a l'al·lusió de versos marquiens en l'obra de Corella, Stefano Cingolani (1999b), entre altres, va estudiar aquestes relacions que confronten la proposta poètica i espiritual de March amb la que se'ns presenta sobretot en els poemes i les proses mitològiques de Roís de Corella. En aquell estudi, Cingolani (*op.cit.* 253-254) destaca dues al·lusions al poema I de March («Així com cell qui en lo somni es delita.») en dues obres de Corella: en la poesia de Cèfal i Procris amb la qual s'inicia el *Parlament en casa de Berenguer Mercader*; i en la *Lamentació de Biblis*, en la frase de Biblis «E plagués a Déu en tant plaent dormir passàs ma vida!» (Martos 2001: 200). A aquestes al·lusions, se suma la que hem detectat en aquest fragment del *Segon*, fet que aporta fonament a la idea de Cingolani de la importància i atenció que dedicà Corella a aquest poema marquià, perquè en el seu temps era un dels més famosos i representatius del poeta March. | 16-17 *Hi ... totes?*] Corella omet la font d'aquestes paraules que, segons VC, 239a, s'atribueixen a Beda el Venerable. | 35 *nostre viure*] Tot seguit, respecte VC, 239a, Corella omet una breu exegesi atribuïda a sant Bernat de Claravall sobre el sentit de la veritable perfecció evangèlica que es deriva de les paraules prèvies de l'Apòstol (1 Tim 6, 8: «Tenint aliments e cuberts nostres còssors...»).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

10. DISCIPULATUS CHRISTI DUPLEX, ET QUID IN UTROQUE RELINQUENDUM SIT?

Et secundum hoc considera, quod duplex est discipulatus Christi. Unus est necessitatis, et sic in primitiva Ecclesia omnes dicebantur discipuli, qui nunc dicuntur Christiani; alius est supererogationis, quo quis Christum sequitur in consiliis Evangelicis. Primo discipulatus necessarium est renuntiare omnibus, quantum ad affectum, ne quis ita afficiatur ad bona temporalia, ut postponat aeterna, et amore temporalium superatus ordine perverso diligit creaturam super Creatorem. Secundo discipulatus necessarium est omnia relinquere, non solum quantum ad affectum sed etiam quantum ad rem in effectu, sicut Apostoli omnia reliquerunt per voluntariam paupertatem.

Non ergo omnes tenentur omnia relinquere, quantum ad effectum, nisi perfecti, qui voto paupertatis sunt adstricti; omnes vero tenentur renuntiare omnibus quantum ad affectum, ne plus afficiantur ad ista quam ad Deum. — Similiter relinquendi sunt parentes et propinqui secundum carnem, et amici secundum seculum; quia aliter non potest quis esse Christi discipulus. Quod quantum ad primum discipulatum sic intelligendum est, quod homo hujusmodi propinquos et amicos non amet nisi in ordine ad honorem Dei: et ideo si instigent ad aliquid quod sit contra divinum honorem, tunc sunt odiendi et relinquendi. Sed quantum ad secundum discipulatum, relinquendi sunt realiter, quantum ad omnem convictum mundanum, etiam in licitis; nisi quantum cedit ad honorem Dei. — Tertio, relinquendum est corpus proprium, et {239b} vita corporalis, quod significat Dominus per *animam*, secundum unum sensum, cum ait: *Ahuc autem et animam suam*; ubi, ut supra dictum est, anima accipitur pro vita animali, prout anima vivificat corpus et delectatur in eo. Et sic secundum Augustinum, anima est dupliciter odienda: uno modo, ut homo mortem pro Christo non timeat, ut cum Christo in perpetuum vivat; alio modo, ut hujus vitae delectationem respuat, ut voluptatem feliciter in regno

SEGON DEL CARTOIXÀ

[10. DE LES DUES CONDICIONS DELS DEIXEBLES DE CRIST I DEL QUE HI ABANDONEN]

Hi per ço devem atendre que'l Senyor té dos maneres de dexebles, car en la primitiva Sgleya tots los crestians se nomenaven dexebles. Hi per aquest esser dexeble és necessari que per alguna cosa temporal, peccant mortalment, no ofenam la majestat divina. L'altre modo de esser dexeble és la vida apostòlica, la qual de present los religiosos seguexen, dexant totes les terrenes e temporals coses, seguint los manaments e los consells evangèlics, offerint a Déu en sacrificis l'ànima e totes les sues potències per los tres vots:

o *religiosos seguexen*] Corella, després d'aquesta doble classificació dels «dexebles» de Crist (laics i clergues) omet, a continuació, un extens fragment final de *VC*, 239ab en què es moralitza i s'aporten referències evangèliques (Lc 14, 26: «Si algú ve a mi i no m'estima més que el pare i la mare, la dona i els fills, els germans i les germanes, i fins i tot que la seua pròpia vida, no pot ser dexeble meu»; i Lc 9, 23: «I deia a tothom: «Si algú vol venir amb mi, que es negue a ell mateix.»»), sobre el fet d'abandonar els parents i amics, la pròpia ànima i la força d'aquesta, que és la voluntat. A banda, amb el text del *Cartoixà* que segueix el fragment omès: «seguint los manaments e los consells evangèlics», Corella fa referència de manera sintètica a les cites de la patristica que no han estat incorporades de sant Agustí d'Hipona i sant Basili el Gran. A més, s'observa, a partir de l'al·lusió als vots de pobresa, castedat i obediència del final del capítol, segons la nostra edició, com el text de Corella coincideix amb el text llatí corresponent, ara bé, de manera resumida i esquemàtica (*VC*, 239b): «*Nam relictio rerum exteriorum ac etiam propinquorum, et amicorum, comprehenditur in voto voluntariae paupertatis; relictio vitae carnalis, et delectationis corporalis, intelligitur in voto castitatis; relictio propriae voluntatis, intelligitur in voto obedientiae*», això és, «Perquè deixar les coses exteriors i també els propers i amics, està comprès en el vot de pobresa voluntària; deixar la vida carnal i els plaers del cos, s'entén en el vot de castedat; deixar la pròpia voluntat, s'entén en el vot d'obediència.» L'autor valencià, així, adapta, elimina i modifica les paraules del text llatí per tal de rebaixar-ne la càrrega teològica i presentar el *Cartoixà* de manera assequible per a un lector més general.

13. DE ALGUNS IMPEDIMENTS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Dei inveniat. Et utrumque horum est necessarium, si velimus esse discipuli Christi, quantum ad discipulatuni utrumque. Nam primo discipulatu necessarium est, ut quis in causa fidei interrogatus et exactus, mori pro Christo non timeat secundum praeparationem animi, quantum ad primum; et in delectationibus corporalibus ad peccandum nullatenus acquiescat, quantum ad secundum. Secundo autem discipulatu necessarium est, ut quis etiam non exactus, cum de fide agitur, ad mortem se offerat, et hoc quantum ad primum; rursus quantum ad secundum huic discipulatu convenit, ut quis non solum non frangatur delectatione carnali, sed etiam ut corpus non nutriatur propter voluptatem, sed propter solam naturae necessitatem; nec hoc propter se, sed propter honorem divinum, ut ex hoc Deo expeditius serviatur, ita quod homo imaginetur quasi Deus sedeat in mente: expetendo corporis necessaria tanquam sui mancipii. Et sic quidquid homo de cibo vel potu sumit, per hoc intendat non solum suae necessitati subvenire; sed etiam Deo principaliter ministrare, et propinquare pro sui mancipii sustentatione. Similiter est intelligendum de quolibet commodo corporali. — Quarto, relinquenda est anima propria, accipiendo pro nobiliori vi animae, qualis est voluntas; et secundum hoc in proposito, relinquere animam, nihil est aliud quam voluntatem propriam relinquere, et eam divinae voluntati conformare. Quod contingit dupliciter secundum duplicem discipulatu: uno modo quantum ad divina praecepta, quibus homo non velit aliquantulum contraire, et hoc est necessarium primo discipulatu; alio modo, quantum ad quaevis divina beneplacita, quibus homo voluntatem suam in quantum scit, et potest, per omnia conformat: ita quod animus quasi sui, et omnium exteriorum oblitus, se totum in divinam voluntatem transformet, juxta illud verbum Domini: *Qui vult venite post me abneget semetipsum*. Ubi dicit Basilius, quod abnegatio suiipsius est totalis sui oblivio, et recessus a propriis voluntatibus; et isto modo relinquere animam propriam convenit secundo discipulatu. Et nota quod haec omnia praedicta propter Christum relinquenda, comprehenduntur in professione religiosorum, etiam hoc modo et aliter quam supra.

Nam relictio rerum exteriorum ac etiam propinquorum, et amicorum, comprehenditur in voto voluntariae paupertatis; relictio vitae carnalis, et delectationis corporalis, intelligitur in voto castitatis; relictio propriae voluntatis, intelligitur in voto obedientiae.

pobretat, castedat e obediència.

ORATIO

Domine Jesu Christe, splendor paternas gloriae, mitte in me ignem et fervorem Spiritus Sancti: ut accendatur et augeatur ac perficiatur in me charitas Dei et proximi. Da mihi affectionem carnalis propinquitatis

ORACIÓ

Senyor Jesús, resplendor de la paterna glòria, tramet sobre mi foch e fervor del Sperit Sant: perquè s'encenga, augmente hi s'acabe en mi la caritat hi amor de Déu e del prohisme. E fes-me gràcia que, per amor

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

et amorem corporalis delectationis omnino relinquere: teque super omnia diligere, ac per considerationem et discretionem in omnibus agendis habere, et nunquam in securitate virium vel meritorum meorum confidere; sed legationem lacrymarum et bonorum operum semper ad te mittere, pacemque a te petere et reportare. Da etiam mihi ut omnibus renuntiem ex affectu, et omnia relinquam in effectum, ut sic tuus verus sim discipulus. Amen.

{240A} CAPUT LV. DE CONSOLATIONE DISCIPULORUM INTER ONERA PRAECEPTORUM.

I. QUI PRAEDICATORES RECIPIT, CHRISTUM TRINITATEMQUE RECIPIT

Quia vero Dominus separat discipulos ab amicis, et temporalibus bonis, dat eis pro consolatione alios qui eos charitative suscipient, et ipsis domos suas aperient, ac necessaria ministrabunt vitae, propter spem retributionis aeternae, dicens: *Qui recipit vos, corporaliter, me recipit, spiritualiter; et qui me recipit, recipit eum qui me misit.* Simile alibi habetur, ubi dicitur: *Qui accipit si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eum qui me misit.* Quia, inquit, vos membra mea estis, et ego in vobis sum: *Qui recipit vos me recipit.* Similiter autem quia *Ego et Pater unum sumus;* et ego sum in Patre, et Pater in me est: *Qui me recipit, in membris meis recipit eum qui me misit, scilicet Patrem;* et per consequens etiam recipit Spiritum Sanctum, qui eum Patre et Filio per gratiam inhabitat recipientis mentem. Unde manifestum est, quia et Patrem et Filium totamque Trinitatem recipit, qui Dei nuntium veneratur et recipit. Qui vero Dei ministro injuriam facit, Deo omnipotenti et Trinitati inseparabili injuriam facit.

Et certe hoc magnum est praemium quod tu recipiendo hominem efficiaris totius Trinitatis habitaculum. Et per hoc hortatur eos qui discipulos suos et nuntios recipiunt, ostendens magnitudinem praemii quam habebunt. Unde Chrysostomus: Seipsum posuit in eis, ut ad susceptionem eorum omnem Christianum populum provocaret, sibi imputans acceptum quod eis foret datum: haec Chrysostomus.

Sed studeant praedicatores et discipuli Domini, ut se tales exhibeant, quod ceteri bonorum operum eorum exemplo provocati, beneficia charitatis libentius eis impendant. Unde dum quidam in predicando exclamationem non modicam faceret, de hoc quod

SEGON DEL CARTOIXÀ

de tu, tota amor de propinquïtat e tota amor carnal dexe, hi a tu, mon Déu e Senyor, sobre totes coses ame. Hi donám, Senyor, discreció e prudència que totes les mies coses, prudentment, ans que les comence les considere, hi que jamés no confie en mèrits meus, 5 virtut ni fortalea; mas que a tu trameta embaxada de pau ab làgremes contrites, que misericòrdia demanen, per les quals la tua pau atényer puga. Hi fes-me gràcia, Senyor, que a totes les coses de aquest món renuncie, totes les dexe, perquè sia teu verdader dexeble. Amén. 10

DE LA CONSOLACIÓ QUE·L SENYOR DÓNA ALS SEUS DEXEBLES ENTRE LA CÀRREGA DELS MANAMENTS. CAPÍTOL XIII

[I. QUI ELS DEIXEBLES ACULL, CRIST I LA TRINITAT ACULL]

{35b} Perquè·l Senyor dels béns temporals hi carnals, dels amichs separa los seus dexebles, doná·ls per 15 consolació altres espirituals amichs, qui ab caritat los acullguen hi les coses necessàries los administren, ab sperança de la retribució eterna, dient: «A mi acull lo qui acull a vosaltres, e qui acull a mi, acull aquell qui a mi ha tramés», quasi dient: «Com a part del meu cors 20 vos stime hi yo dins vostres pensés abite. Donchs, a mi reb qui reb a vosaltres. Mon Pare e yo som una essència hi yo són en mon Pare, hi mon Pare és en mi. Donchs, qui reb a mi, reb mon Pare, qui m'ha tramés; hi lo Sperit Sanct, qui ab lo Pare hi ab mi és una essència, hi 25 abita en les pensés dels qui·m reben. Hi axí és manifesta cosa que lo qui reb a mi reb lo Pare, Fill e lo Sperit Sant: un Déu, tres presones, una indivídua essència.»

Mira gran dignitat de hoste que, rebent un home, 30 de tota la santa trinitat sies fet abitacle. Ab gran dignitat e premi exorta lo Senyor aquells qui los seus dexebles reben. Diu sant Crisòstom: «A ell mateix diu que reben, si los seus dexebles reben, perquè a tots los crestians provoqe que als seus dexebles les portes de 35 caritat obren.»

Però pensen los pricadors hi aquells qui dexebles se dien, que sien tals que per la sua doctrina hi obres les caritats hi almoynes merexquen. Cridava un sermonador e fort exclamava, hi ab grans clamors se 40

35-36 que als seus dexebles les portes de caritat obren] Corella tradueix el text llatí de la citació de sant Joan Crisòstom fent servir una imatge pròpia («les portes de caritat»), que vehicula l'hospitalitat demanada per Crist cap als seus deixebles: «sibi imputans acceptum quod eis foret datum.»(VC, 240a), és a dir, «prenent com fet a si mateix allò que els fou donat a ells.» L'autor valencià opta per aquesta solució, atesa l'obscuritat del text ludolfi en aquest breu fragment.

14. DE LA CONSOLACIÓ ALS DEXEBLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

charitas et affectus hominum multorum ad Deum et ad Sanctos ejus defecisset, et quod Christus suam Martham in mundo jam non inveniret quae tot ut olim obsequia sibi faceret; post completum sermonem quaedam matrona devota ipsum adiit, eique quasi substomachando dixit: O frater, si Martha nunc ut olim inveniret suum Christum, utique Christus nunc quoque sicut olim inveniret suam Martham; intendens quod si quidam de praedicatoribus, essent sicut deberent, adhuc essent qui eis eum omni devotione subvenirent.

2. MERCES QUAM JUSTUS JUDEX DEUS RECIPIENTIBUS SUOS RETRIBUET

Et ut in suscipiendis discipulis unusquisque credentium Christum se suscipere arbitraretur adjungit: *Qui recipit Prophetam*, non simpliciter, sed *in nomine Prophetarum*; et *justum*, non simpliciter, sed *in nomine justorum*, id est non ex affectu carnis, seu propter consanguinitatem vel affinitatem, aut quia amicus est, seu compatriota vel hujusmodi, nec propter lucrum vel commodum temporale, quia sic non recipit eum pure in Dei vel Prophetarum seu justorum nomine; sed quia Dei minister est, ac Christi fidem prophetat et nuntiat, vel justitia opera facit, *mercedem Prophetarum, vel justorum, a Deo*, cujus Prophetarum ille est, qui hunc justificat, *recipit*.

Recipitur enim quis dupliciter: vel intuitu doctrinae suae, sic dicit *Prophetam*; vel intuitu bonae vitae, sic dicit *justum*. Merito prophetiae et justitiae mercedem accipiet, qui in {240b} tantum prophetiam et justitiam diligit, ut omnibus hominibus ex affectu serviat, in quibus prophetiam vel justitiam esse cognoscit. Nam quasi operarios in prophetia et in operibus justitiae sibi constituit, dum sua largitate eos sustentat, ne propter inopiam deficiant; qui enim spiritualia dona habentibus temporalia subsidia tribuit, in ipsis spiritualibus donis eis collaborat et cooperator existit, idcirco eum illis apud Deum praemia habebit, et particeps meriti eorum erit. Similiter qui sacerdotes pro Christi nomine, et quia sacerdotes sunt, veneratur et recipit, mercedem sacerdotii habebit.

Eadem itaque mercedem habebit recipiens de receptione, quam Prophetarum de prophetia, et justus de justitia, et sacerdos de sacerdotio; et potest esse

condolia que la caritat hi amor de Déu en los hòmens no trobava, hi que lo Senyor, de present, no trobaria la sua osta sancta Marta, hi seria solícit de cercar posada. Acabat lo sermó, acostà's a ell una devota matrona, hi diu-li: «Reverent Pare, si de present lo Senyor anava per la terra, encara trobaria la sua Marta qui l'acolliria», quasi {35c} dient: «Acollirien als qui priquen si eren tals com los seus dexeables.»

[2. DELS PREMIS QUE ATORGARÀ EL SENYOR, JUTGE JUST, ALS QUI L'ACULGUEN]

Hi diu més lo Senyor: «Qui acull un propheta, en nom de propheta», que vol dir que no l'acullga per 10 amistat ni parentela, ni per interés ni guany, mas com a nuncio del Senyor hi propheta, «aurà premi de aver acollit profeta de aquell qui tramet lo propheta; e qui acull lo just en nom de just» no per algun interés altre sinó axí com avem dit del propheta, «aurà premi de 15 aver acollit just», que vol dir de aquell qui l'ha tramés, qui és Déu qui-l justifica.

Podem encara les paraules del Senyor en altra manera expondre, que aquell qui acull lo profeta, lo just e dexeable que-l Senyor tramet perquè la sua 20 doctrina prique, aurà loguer e premi de profeta, de just hi de dexeable, que vol dir que participarà en tots los seus mèrits. Ab tan gran amor hi caritat los pot

3 *hi seria solícit de cercar posada*] Aquest concís fragment, explicatiu de les conseqüències que Crist no trobés posada, no apareix en VC, 240a; ha estat, doncs, incorporat per Corella. | 4-5 *hi diu-li*] Tot seguit, quant a VC, 240a, Corella omet un mot que caracteritzaria de manera negativa la «devota matrona», com és «*substomachando*», és a dir, «de manera malhumorada». | 11-12 *mas com a nuncio del Senyor hi propheta*] Notem la derivació nominal elaborada per Corella a partir dels verbs llatins de VC, 240a: «*ac Christi fidem prophetat et nuntiat*», això és, «profetiza i anuncia la fe de Crist.» | 17 *qui-l justifica*] Tot seguit, Corella omet una glossa respecte VC, 240ab, sobre el sentit doble de rebre a Déu: o com a profeta, atenent a la seua doctrina; o com a just, si s'opta per la vida consagrada. | 18-338,4 *Podem ... evangèlica*] En aquest fragment, quant a VC, 240ab, Corella pren alguns elements d'una glossa prèvia no incorporada com la referència a «les temporals coses necessàries». Afeg, d'altra banda, l'al·lusió a la «sacrosanta doctrina evangèlica.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

aequalitas quantum ad mercedem substantialem, si aequali operentur charitate.

Ubi Chrysostomus: Prophetae doctores intelliguntur, justi autem omnes Christiani; Prophetae ergo nomine voluit ostendere omnes praedicatores Christi; justi autem nomine omnem hominem Christianum: *In nomine Prophetae*, id est, quasi Prophetam Christi; *in nomine justi*, id est, quasi justum Christi servum. Qualem autem mercedem habet ille, qui propter Deum peregrinatur, talem mercedem habet et iste qui suscipit propter Deum peregrinantem; et fiunt arabo aequales, et ille qui propter Deum laborat, et iste qui propter Deum laborantem refrigerat. Ut pote suscepisti sacerdotem? Sacerdotis habes mercedem. Suscepisti laicum justum? Laici justi habes mercedem: haec Chrysostomus.

Si ergo omnibus sufficis, omni petenti et indigenti sine personarum electione tribue, des naturae, vel gratiae, nunquam culpas; si non omnibus sufficis, des tantum gratiae, juxta illud: *Desudet eleemosyna in manu tua, donec justum invenias*; tamen si opus fuerit, pasce fame morientem, alioquin si non paveris, occidisti.

Et secundum Hieronymum, ne quis posset se per paupertatem excusare ac causari et dicere: Paupertas me retinet quod hospitalis esse non possum, hanc excusationem levissimo praecepto delevit dicens:

Et quicumque potum dederit, non dico aliud; uni, non pluribus; ex minimis meis, non solum majoribus; calicem, non lagenam; aquee, non vini; frigidae, non calidae; in nomine discipuli, id est, intuitu isto, quia est discipulus meus et fidelis denuntians fidem Christianam; amen dico vobis, id est, fideliter et certitudinaliter promitto; non perdet mercedem, quam ex bono affectu potius meruit, quam ex actu, quia et actu meruit, et affectu; non enim, inquit, de majori obsequio, sed de minimo quoque mercedem suscipiet, quicumque in nomine discipuli vobis servierit. Hoc autem de aqua frigida dicit, ut nemo excusetur excusando se per inopiam; non enim ait aquae calidae, ne in calida et paupertatis penuria de lignorum occasione quereretur, et ideo qui non habet unde aquam calefaciat, saltem frigidam det pro Deo petenti. Quilibet ergo quantumcumque pauper potest aliqua

SEGON DEL CARTOIXÀ

administrar les coses temporals necessàries, que guanyarà tan gran mèrit com lo profeta, just e dexeble en administrar als pobles la spiritual vianda de la sacrosancta doctrina evangèlica.

Diu sant Crisòstom: «Per lo nom de profeta los 5 doctors, per lo just tots los crestians devem entendre. Volgué, donchs, lo Senyor “en lo nom de profeta” entenguésem aquells qui la sua paraula priquen, hi “en nom de just” tots los qui-l servexen. Lo mèrit que guanya aquell qui peregrinant lo nom del Senyor prica, 10 guanya aquell qui l’acull perquè prique. Hi axí són eguals en premi aquell qui per amor del Senyor treballa hi aquell qui per amor de Déu acull aquell qui per amor del Senyor treballa. Donchs, si aculls lo sacerdot hi lo doctor qui prica? De sacerdot e doctor guanyaràs 15 mèrit. Si aculls lo lech pobre? De lech guanyaràs mèrit.»

Si abundes en riqueses, dóna a qualsevol que-t demane, puys que sia pobre {35d} no mires les presones, dóna-u a la condició natural freturosa. Sia la 20 tua intenció donar-ho als qui stan en gràcia hi no als qui stan en culpa; si no pots donar a tots los pobres, treballa que als justs e bons ho dones, segons aquelles paraules: «Repose hi suhe en la tua mà l’almoyna fins que trobes just a qui la dones». Però si tal necessitat te 25 ocorria, dóna a menjar al qui de fam se mor; si tu no li’n dones, en altra manera tu-l mates.

Hi perquè algú scusar no-s puga, que en obres de caritat no s’exercite, dient: «No tinch béns, no tinc posada hon puga acollir los pobres.», diu lo Senyor: 30

«Qualsevol qui donarà a beure a hu de aquests mínims solament un càlzer de aygua freda, en nom de dexeble, certament vos dich que no perdrà lo premi.»

Diu lo Senyor «qui donarà a beure», no diu vianda; «a hu», no diu a molts; «mínim», no diu dels que són 35 majors; un «càlzer», no diu cànter; de «aygua», no diu de vi; «freda», que no ha mester foch perquè la scalfes; «en nom de dexeble», que no per altre sguart, sinó perquè és mon dexeble, «no perdrà lo mèrit»; no per la quantitat del que dóna, mas per l’afectió e voluntat ab 40 què u dóna. Donchs, qualsevol, per molt que sia pobre, de fer obres de caritat no-s scuse, car pot donar un

23-25 segons ... dones] Les paraules de la citació, que ja es trobaven en el fragment corresponent de VC, 240b, apareixen també en l’*Enarratio in Psalmos* 102, 12, de sant Agustí d’Hipona, entre altres fonts de la Patrística. | 28-30 Hi ... Senyor] Aquest fragment, segons VC, 240b, s’atribueix a sant Jeroni de qui Corella omet la referència. | 31-33 Qualsevol ... premi] Notem com Corella incorpora el verset complet de Mt 10, 42 en aquestes paraules per a, posteriorment, ja seguint el text ludolfí de VC, 240b, glossar-ne els diferents termes.

14. DE LA CONSOLACIÓ ALS DEXEBLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

pietatis opera facere, quia potest *aquee frigidae potum* dare. In his enim quae dantur propter Christum, non tantum {241a} pensatur quantitas doni quod datur, quantum pensatur quantitas bonae voluntatis ex qua datur; non quantum des, sed ex quanto, attendit Deus; utrumque quidem attendit, sed potius hoc quam illud.

Unde Chrysostomus: Vere justus iudex! Qui enim et pro verbo otioso constituit poenam, justum erat ut pro aqua frigida daret mercedem. Frigidam aquam ideo dixit, ut nec calefaciendi impendat laborem, non quia aliquid est quod dat, ideo habet mercedem; sed quia magnus est propter quem dat. Quid enim si aliquid amplius voluit dare et non potuit? Numquid justum est ut secundum modicum opus angustetur larga voluntas? Melius est ergo ut opus extendatur secundum voluntatem, quam larga voluntas angustetur secundum opus. Quomodo ergo omnes pauperes volentes benefacere confortat, ita nolentes benefacere inexcusabiles reddit; qui enim aquae frigidae mercedem constituit, puto quod sine opere nudae voluntati reddet mercedem: haec Chrysostomus.

3. HOSPITALITAS MERITUM ET COMMENDATIO

Et nota, quod triplicem recipiendorum differentiam ponit: Prophetam, et justum, et minimum discipulum. In Propheta, praerogativa doctrinae; in justo, praerogativa vitas; in minimo discipulo, praerogativa supererogationis, secundum Glossam enim, minimi sunt, qui nihil penitus ex hoc mundo habent, et ideo iudices cum Christo erunt. Ultimo autem loquitur de receptione discipulorum, quia hoc principaliter intendebant, quasi ex praemissis, concludere sic: major est imitatio discipuli ad magistrum, quam Prophetae vel justis; sed illorum receptio remunerabitur a Christo, ergo multo plus discipulorum Christi receptio. Magno ergo affectu recipiendi sunt discipuli propter Christum, qui tam minima beneficia non evacuat a mercede. Ea enim quae fiunt Christi fidelibus, reputat sibi fieri Christus; et hoc tam in factis malis, sicut ibi: *Saule, Saule, quid me persequeris*, id est, fideles meos, quam etiam in

càlzer de aygua freda. En les almoynes que per amor del Senyor se donen, la cantitat de la affectió e voluntat de qui les dóna lo Senyor mira.

Diu Sanct Crisòstom: «O, verdader justificat jutge! De qualsevol paraula ociosa diu que demanarà compte, 5 justa cosa és que un càlzer de aygua freda remunerere. Diu freda perquè no tingues treball ni hajes mester lenya per a calfar-la. Haurà, donchs, premi no perquè és gran lo que dóna, mas perquè és gran aquell per qui u dóna. Poch és lo que dóna, mas és {36a} gran la 10 voluntat ab la qual ho dóna, hi és millor que, segons la voluntat, se faça gran hi augmente la obra que si la gran obra, segons la voluntat, se feya pocha. Donchs, lo justificat Senyor, axí com a tots los pobres, si voleu fer obres de pietat, conforta, axí als qui no les fan 15 condemna. Hi rahonablement se deu creure que si per la affectió remunera al qui per amor sua dóna un càlzer de aygua freda, que no dexa sens mèrit aquell qui, si per obra no·l dóna, té affectió que si podia lo donaria.»

[3. DEL MÈRIT DE L'HOSPITALITAT I DE LA SEUA RECOMANACIÓ]

Hi devem atendre que tres maneres de ostes 20 nomena: profeta, just e mínim dexeble. En lo profeta s'entén la porogativa de la doctrina; en lo just, porrogativa de santa vida; en lo mínim, porrogativa de aquells qui per amor del Senyor res en aquest món no posehexen, los quals seran ab lo Senyor en lo Juhí 25 conjutges. Hi dels qui darrerament parla són los dexebles, perquè a la recepció de aquells principalment entenia: perquè més semblança té lo dexeble al mestre que no lo just ni·l profeta; donchs, si la recepció de aquells se remunera, molt més la recepció dels dexebles. 30 Ab gran affectió devem rebre lo Senyor en los seus dexebles, puys de tan mínimes coses nos promet guardó. Hi qualsevol cosa gran o poca, de bé o de mal que façam en los seus dexebles, axí com si en ell les féyem les stima; hi axí dix a Saül, que après fon sant 35

1-3 En ... mira] Corella resol de manera efectiva i amb elegància l'obscuritat del text llatí corresponent de VC, 240b-241a, tot eliminant-ne la darrera part: «In his enim quae dantur propter Christum, non tantum pensatur quantitas doni quod datur, quantum pensatur quantitas bonae voluntatis ex qua datur; non quantum des, sed ex quanto, attendit Deus; utrumque quidem attendit, sed potius hoc quam illud.» És a dir, «Perquè en les coses que es donen per Crist, no es medeix tant la quantitat del dot que es dóna, com la quantitat de bona voluntat amb què es dóna. Déu atén no quant dónes, sinó a partir de quant; atén les dues coses, però més açò que allò.» | 4 justificat jutge] Aquest binomi apareix ja en VC, 241a: «Vere iustus iudex!», aixó és «Verament jutge just!» D'altra banda, el sintagma «justificat jutge», ha estat emprat també en *Lo jobí de Paris* en tres ocasions (Martos 2001: 294, 296 i 305), per referir-se a Paris, com a mortal i jutge vàlid per valorar quina de les tres deesses (Juno, Venus o Pallas) és la més bella, atés que està enamorat d'Honeone: «E, per ço, de tu havem fet elecció, per singular justificat jutge, puix ames tant a Honeone, que alguna de ella no·t porà pendre, ni la tua justícia lo camí torçre.» (Martos 2001: 296-297). Aquesta expressió esdevé l'origen de la incorporació d'una de derivada, tal com s'explica en la nota p. 397,20. | 25-26 los quals seran ab lo Senyor en lo Juhí conjutges] Aquest fragment s'atribueix en VC, 241a a la Glossa. Corella n'omet ara la referència. | 35-340,1 que après fon sant Pau] Aquesta breu explicació sobre el nom propi previ a la conversió de Pau, no apareix en VC, 241a; ha estat, doncs, incorporada per Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

bonis, sicut patet hic ex praemissis, quia dicit se esse receptum in discipulis suis.

Unde Benedictus in regula: Omnes supervenientes hospites tanquam Christus suscipiantur, quia ipse dicturus est: *Hospes eram et suscepistis me*. Omnibus venientibus sive discedentibus hospitibus, inclinato capite, Christus in eis adoretur, qui et suscipitur. Pauperum et peregrinorum maxime susceptio omni cura sollicitate exhibeatur, quia in ipsis magis Christus suscipitur. Infirmorum cura ante omnia et super omnia adhibenda est, ut sicut revera Christo, ita eis serviatur, quia ipse dixit; *Infirmus fui et visitastis me*. Et: *Quod fecistis uni de his minimis meis, mihi fecistis*: haec Benedictus.

Igitur ut dicit Chrysostomus, caveamus ne si nos duri in hospitium receptione fuerimus, post hanc vitam nobis hospitia Sanctorum denegentur.

4. IN SACERDOTIBUS CHRISTUS LOQUITUR ET IN EIS CONTEMNITUR

Deinde ad commendandam obedientiam subjungit: *Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, in vobis, spernit eum qui me misit, scilicet Patrem, quia Ego et Pater unum sumus*. Hoc addit Salvator, ad ostendendum quod doctrina discipulorum ejus est devote et reverenter audienda, saltem propter reverentiam ipsius Dei, cujus principaliter est haec doctrina. Quia enim Christus in discipulis, Pater vero in Filio, et Filius in Patre est, non potest unus honorari sine alio, vel contemni.

Igitur in audiendo Evangelii praedicatores, sciat se quisque non viles personas quaslibet audire vel spernere; sed ipsum Dominum Salvatorem et suum Patrem. In discipulo enim Magister auditur, et in Filio Pater honoratur. Quicumque ergo es qui sacerdotes audire contemnis, et eorum verbis et exhortationibus acquiescere despicias, saltem Deum ipsum non parvipendas, et eum audire non fastidias.

Si despicias audire sacerdotem, audi vel Dominum in eo loquentem, per eum te admonentem, et ad vitam

SEGON DEL CARTOIXÀ

Pau: «Saül, Saül, per què-m perseguexs?», perquè perseguia los seus dexebles.

Diu sant Benet en la sua regla: «Acolliu tots los ostes axí com si fos lo Senyor l'oste, perquè speram hoir de la sua boca: "Hoste era hi acollís-me." Acolliu tots los qui van hi vénen, hi ab lo cap inclinat feu-los reverència, que honrant a ells lo Senyor se honra y en ells se adora. Acolliu als pelegrins e pobres hi del que han mester tenui soli- {36b} citut e cura. E sobretot dels malalts, axí com si al Senyor servíeu, perquè ell nos dirà en lo Juhí spantable: "yo fuý malalt e visitàs-me."»

Diu sant Crisòstom: «Guardem-nos que si denegam posada als pobres en aquesta miserale terra, que ells no la'ns deneguen en lo celestial Regne.»

[4. DELS PREDICADORS, QUE PARLEN PER CRIST, I DELS QUI ELS MENYSPREEN]

Hi per mostrar lo Senyor que la sua doctrina devia esser devotament rebuda, diu: «Aquell qui hoirà a vosaltres, a mi hou hi scolta; hi qui a vosaltres menyspreha a mi menyspreha; hi qui a mi menyspreha, menysprea aquell qui m'ha tramés, qui és Déu mon Pare; mon Pare e yo som una essència; e per ço, la doctrina vostra deu esser ab gran reverència acceptada, per la honor divina de qui principalment devalla.»

Donchs, qui los pricadors del sagrat evangeli menysprea, entenga que no menysprea vils presones, mas a Jesús Déu hi Senyor, hi a Déu son Pare, hi a l'Esperit Sant ab ells una essència, lo qual és en aquells qui lo sagrat evangeli priquen. Donchs, atén que en lo dexeble scoltes lo mestre, hi hoint lo mestre en ell, qui és Fill, honres lo Pare qui l'ha tramés perquè tu l'hojes.

Atén, donchs, tu, qui los sacerdots hi sermonadors hoir menysprehes hi les amonestacions hi exortacions

11 en lo Juhí spantable] L'al·lusió al Judici final amb aquests termes no es troba present en el fragment llatí que s'hi correspon (VC, 241a); ha estat introduïda, en conseqüència, per Corella. [e visitàs-me"] Tot seguit, respecte VC, 241a, Corella omet part del verset evangèlic de Mt 25, 40: «Tot allò que féieu a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho féieu.» | 14 celestial Regne] Quant a l'original llatí (VC, 241a), el terme a partir del qual tradueix Corella és «*hospitia Sanctorum*», és a dir, «l'hostatge dels sants.» Assenyalem la preferència pel sintagma «celestial regne», emprat per l'autor valencià en nombroses ocasions en tot el *Cartoixà*, com hem indicat en nota p. 391,10. | 15-16 Hi ... rebuda] Corella tradueix de manera particular el fragment equivalent en VC, 241a: «*Deinde ad commendandam obedientiam*», és a dir, «Després, per a recomanar l'obediència.» en el sentit que matisa els termes, que passen de la recomanació de l'obediència del text llatí a la recepció devota de la doctrina de Crist en el valencià. | 20-22 e ... devalla] Aquest fragment ha estat modulad per Corella; segueix els versets evangèlics previs de Lc 10, 16 i Jn 10, 30 que estaven també en primera persona i s'adreçaven als apòstols de Jesús. La glossa ludolfina esdevé així una continuació de les paraules directes de Crist segons els evangelis. | 22 principalment devalla] A continuació, segons VC, 241a, Roís de Corella omet un breu fragment sobre el fet que, atés que Crist es manifesta en els deixebles, el Pare en el Fill i el Fill en el Pare, no és possible lloar-ne o menystenir-ne un sense que la resta reba els efectes d'aquestes accions, una idea que se'ns presenta tot seguit, i que ja estava a la glossa ludolfina corresponent. | 25-27 hi ... priquen] Aquesta al·lusió a l'Esperit sant juntament amb el Pare i el Fill, és a dir, a la Trinitat, ha estat incorporada al *Cartoixà* per Corella respecte VC, 241a. Aquesta incorporació té a veure amb el fet que les referències a la Trinitat ja han aparegut a l'inici del capítol en el qual ens trobem, en concret a la p. 336,14-29.

14. DE LA CONSOLACIÓ ALS DEXEBLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

reducentem. In sacerdotibus enim et discipulis Christus loquitur; et in eis honoratur vel contemnitur. Unde Apostolus: *An experimentum quaeritis ejus qui in me loquitur Christus?* Noli itaque spernere discipulos et nuntios Christi, ne ad illum perveniat quod illis feceris; imo noli Deum spernere in discipulis et nuntiis suis.

Hic ergo Christus nos instruit ut praeceptis Ecclesiae et praelatorum obediamus: ne ad Deum perveniat injuria quam illis fecerimus; et ideo quilibet sic missum et propositum accipiat, ut in eo mittentem et proponentem attendat, ut in Petro Christum scilicet, in servo Dominum, in Christo Patrem scilicet, in Unigenito Genitorem; et Deo ac praelato, non in his quae expresse docent vel dicunt, sed in his quae noverit eorum praecise esse voluntatis, vel consilii, obediat.

5. MERITUM OBEDIENTIAE ET MALA PROPRIAE VOLUNTATIS

Unde Augustinus: Magna est utilitas hominis jubenti Deo, etiam incognita jussionis ratione, servire; jubendo enim Deus utile facit, quidquid jubere voluerit, de quo metuendum non est, ne non profutura recipiat; nec fieri potest ut voluntas propria non grandi ruinae pondere super hominem cadat, si eam voluntati superioris extollendo praeponat. Et iterum: Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando faciunt quod volunt, non quod jubet ipse Deus, ut divinae serviant voluntati; quando autem ita faciunt quod volunt, quamvis volentes agant quod agunt illius tamen voluntas est a quo praeparatur et jubetur quod volunt. Volens fac quod juberis; atque ita et hoc facies quod vis, et non voluntatem tuam facies, sed jubentis.

Unde Bernardus: Spiritum discretionis nihil ita extinguit sicut propria voluntas, voluntatem dico propriam, quae non est communis cum Deo et hominibus; sed nostra tantum, id est quando quod volumus non ad honorem Dei, non ad utilitatem proximi, sed propter nosmetipsos facimus; non intendentes placere Deo et prodesse proximis, sed satisfacere nobisipsis. Huic contraria charitas est, quae est Deus. Quid enim odit, aut quid punit Deus, praeter voluntatem propriam? Cesset voluntas propria, et infernus non erit.

de aquells no vols rebre; guarda que, menyspreant a ells, a Déu menysprehes. Si de hoir a ells te enuges, de hoir a Déu en ells no t'enuges; Déu en ells te parla. A Déu scolta, en ells parla, en ells se honra. No vulles, donchs, menysprear los nuncios del Senyor hi dexeables, 5 perquè lo menyspreu d'ells al Senyor sguarda; no menysprehes lo Senyor qui en ells te parla.

Instrohex-nos lo Senyor en aquest capítol que siam obedients als manaments dels prelats de la santa Sgleya, perquè la injúria que fem en ells a Déu no pervinga hi 10 axí-ls acceptem; puys nostre Sen- {36c} yor los enviha que en ells mirem hi rebam aquell qui-ls envia, rebam en Pere al Senyor qui l'ha fet son vicari; en lo servent rebam lo Senyor; en lo Senyor Déu hi home, lo Pare Déu, qui eternament lo engendra. Siam obedients al 15 que manen, encara que ignorem la causa.

[5. DEL MÈRIT DE L'OBEDIÈNCIA, I DE LA VOLUNTAT PRÒPIA]

Diu sanct Agostí: «Gran és la utilitat dels hòmens quant a Déu obehexen, encara que ignoren la causa; car pensen que obehint errar no poden hi no solament errar poden, ans tostemp erren, sinó no fan lo que 20 Déu mana. No és obedient lo servent que, si lo senyor alguna cosa mana, del seu manament li demana la causa. Quant més de nostre Senyor Déu, que no per utilitat sua, mas per benefici nostre és tot lo que-n's mana? Hi més, que les coses que Déu vol e mana no 25 han mester altra rahó de bondat ni causa, sinó perquè ell les vol hi mana, qui és bondat infinida, hi no acull ni acollir pot alguna malícia.»

Diu sant Bernat: «Res no damna los hòmens sinó la voluntat pròpia; dich pròpia quant no obra segons la 30 voluntat divina, mas per amor e utilitat sua, no per amor hi utilitat del prohisme. De aquesta voluntat pròpia és la caritat contrària, per la qual no demana algú les coses sues mas la honor de Déu e utilitat del prohisme. Hi Déu és caritat, qui aldre no puneix en los 35 hòmens sinó voluntat pròpia? Cesse la voluntat pròpia hi starà infern sens ostes.»

4 se honra] Tot seguit, respecte VC, 241b, Rois de Corella omet el verset de 2Co 13, 3 («Ja podeu anar cercant proves de si el qui parla en mi és aquell Crist»). | 15-16 Siam obedients al que manen encara que ignorem la causa] Corella tradueix de manera clara el fragment llatí que, en una traducció literal, hagués esdevingut fosc (VC, 241b): «Non in his quae expresse docent vel dicunt, sed in his quae noverit eorum praecise voluntatis, vel consilii, obediat.», és a dir, «I els obeïscia no en el que ensenyen i diuen de manera explícita i expressa, sinó en el que considere que és la seua voluntat o consell precisos.» | 17-28 Diu ... malícia] Corella tradueix de manera més sintètica i clara aquest text respecte l'original llatí de VC, 241b, que podia resultar confús i que es trobava separat en dos fragments. | 37 starà infern sens ostes] L'autor valencià, en la traducció d'aquest breu fragment, fa servir una expressió de caràcter més literari quant a l'original llatí (VC, 241b): «et infernus non erit.» Sobre l'ús de «l'infern» amb caràcter connotatiu i alligador, vegeu més avall la nota p. 342,6.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ut autem ait Hieronymus: Tantum virtuti adjicies, quantum voluntati subtraxeris; et ergo non confidas in orationibus et operibus privatis, contempto mandato superioris.

Quia, ut dicit Augustinus, citius exauditur una oratio obedientis, quam decem millia contemptoris.

Et ideo, ut dicit Bernardus, grande malum est propria voluntas, qua fit ut bona tua, tibi bona non sint.

Quando vero magis, et quando minus meritoria sit obedientia, ostendit Gregorius dicens: Obedientia aliquando side suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem si de suo aliquid non habeat, minima. Nam cum hujus mundi successus praecipitur, cum locus superior imperatur; is qui ad percipienda haec obedit, obedientiae sibi virtutem evacuat, si ad haec etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad percipienda hujus mundi prospera libidini propriae ambitionis servit. Rursum cum mundi despectus praecipitur, cum probra adipisci et contumeliae jubentur; nisi haec ex semetipso animus appetat, obedientiae sibi meritum minuit, qui ad ea quae in hac vita despecta sunt, {242a} invitus nolensque descendit.

Debet ergo obedientia et in adversis ex suo aliquid habere, et rursum in prosperis ex suo aliquid omnino non habere: quatenus in adversis tanto sit gloriosior, quanto divino ordini etiam ex desiderio jungitur; et in prosperis tanto sit verior, quanto a praesenti ipsa quam divinitus percipit gloria, funditus ex mente separatur: haec Gregorius:

Ut autem dicit Bernardus: Tria vincula debet habere vera obedientia, videlicet: celeritatem in jussione, jocunditatem in labore, perseverantiam in operis executione. Quantum vero bonum sit

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sant Hierònim: «Tanta virtut ajustes, quant de la pròpia voluntat leves; hi de les pròpies obres tues no fies.»

Diu sanct Bernat: «Gran mal és la voluntat pròpia, la qual fa que les tues bones obres, si segons lo teu 5 decret les acabes, que no sien bones; e no solament que no sien bones, mas que a tu que les obres condemnem hi a l'infern te portem.»

Diu sant Gregori: «Alguna vegada no és perfeta la {36d} obediència si la voluntat hi posa alguna cosa 10 pròpia; hi alguna vegada no és perfeta si la voluntat alguna cosa pròpia no y posa. És imperfeta la obediència si la tua voluntat vol hi apeix lo que-t manen: quant per obediència bisbats, prelatures hi lochs superiors acceptes, si la tua voluntat ho desija hi 15 ab delit ho accepta, destrohex lo mèrit de la virtut de obediència. Mira com manifestament se mostra que, perquè entra la voluntat pròpia en voler lo que li manen, se pert la perfeta obediència. Hi per lo contrari, se pert la obediència si la voluntat pròpia no y entra, 20 quant difícils coses te manen, aspres, dures, menyspreus hi vituperis, forçat hi sens delit, per sola obediència les acceptes, les quals voldries, si fer se podia, que no-t fosen manades. Atén com manifestament se mostra que no és perfeta obediència, 25 perquè la voluntat pròpia no y entra.»

»Vol, donchs, en les coses adverses, la obediència que la voluntat alguna cosa hi pose; hi en les prosperitats del tot se'n lunye, hi per sola obediència, constret, ho accepte. Hi axí tant en les adversitats sia 30 gloriosa, quant ab pròpia voluntat ateny al que li manen; hi en les prosperitats tant sia perfeta, quant la voluntat no y posa res propi, ans en alguna manera no u vol ni u accepta, sinó perquè los qui u manen volen que aquella pesada càrrega porte.» 35

Diu sant Bernat: «Deu tenir tres coses la obediència: en lo que li manen, prestea; en lo treball, alegria; en lo que accepta, perseverança.» Quant és gran

1-2 *Tanta virtut ajustes, quant de la pròpia voluntat leves*

Notem en aquesta oració el seguiment de l'estructura sintàctica llatina: «*Tantum virtuti adjicies, quantum voluntati subtraxeris.*» (VC, 241b) | 2-3 *no fies*] Tot seguit, Roís de Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona quant a VC, 241b, la qual assenyalava que Déu abans escolta una oració de l'obedient que no deu mil del qui no ho és. | 6-8 *e ... portem*] Aquest fragment sobre les repercussions de seguir la pròpia voluntat no apareix en VC, 241b. Així mateix, notem com, tal com ha ocorregut en 341,37-342,1, es busca impressionar el receptor tot fent servir la plasticitat connotativa de determinats termes i conceptes, com ara l'infern i el que s'hi associa. | 9-35 *Alguna ... porte*] En aquest fragment de sant Gregori de Nissa, Corella incorpora el concepte de «voluntat», que ha aparegut ja en aquest subcapítol, per lligar-lo al concepte d'obediència i aclarir així el text de Ludolf de Saxònia. Comparem les primeres línies corresponents amb el fragment del *Cartoixà* assenyalat (VC, 241b): «*Obedientia aliquando si de suo aliquid habeat, nulla est; aliquando autem si de suo aliquid non minima.*», és a dir, «L'obediència, algunes vegades, si té res seu, és nul·la; però algunes vegades, si no té res propi, és mínima.» | 14-15 *quant ... acceptes* Respecte VC, 241b, Corella incorpora i explicita els càrrecs eclesiàstics que es refereixen amb els mots «*cum locus superior imperatur.*» D'altra banda, també podem deduir el tipus de destinatari vinculat a la jerarquia eclesiàstica que hauria de tenir el *Cartoixà*, cap al qual s'adreçarien aquestes paraules. Un aspecte que es vincula a la condició de «mestre» en teologia que tenia l'autor valencià i que determinaria aquest caràcter explicatiu i catequètic del llibre. | 21-22 *quant ... delit*] Corella glossa, amb aquesta gradació, el fragment original llatí de VC, 241b: «*cum probra adipisci et contumeliae iubentur*», això és, «quan es mana aconseguir deshonres i injúries», tot intensificant el sentit de les paraules del *Cartoixà*.

14. DE LA CONSOLACIÓ ALS DEXEBLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

obedientia, et per oppositum quantum malum inobedientia, ostendit Augustinus dicens: Perfecte Deus evidenterque monstravit quantum sit bonum obedientia, cum hominem in paradiso positum ab ea re prohibuit, quae non erat mala. Sola ibi obedientia potuit tenere palmam, sola inobedientia incidit in poenam.

Unde et Bernardus sic habet: Inobedientia Deum offendit, Angelos alienat, eicit a communione Sanctorum, vitam aeternam amittit, gaudium facit daemonibus, aeternum meretur supplicium. Et iterum: Non dabit inobedienti copiam sui tantus amator obedientiae, qui maluit mori quam non obedire, et ne perderet obedientiam, perdidit vitam: haec Bernardus.

6. CHRISTUS APOSTOLOS AD PRAEDICANDUM MITTENS SEMETIPSUM EIS PRAEBET EXEMPLUM.

Cum ergo consummasset Jesus, sermones praedictos, praecipiens duodecim discipulis suis, modum scilicet praedicandi et vivendi praedictum, transiit inde ut doceret et praedicaret in civitatibus eorum, scilicet discipulorum, quarum Domini non erant sed in quibus nati vel enutriti, seu morati fuerant; hoc est ut praedicaret Judaeis quibus missus erat. Praedicans itaque ibidem Judaeis, non Samaritanis, non Gentibus, fecit quod docuerat et mandaverat discipulis, ut secundum promissa prius offerretur Judaeis occasio salutis.

Hic ergo dat majoribus praelatis exemplum, ut ipsi praedicare non desinant, quamvis alios destinant ad praedicandum; ne alus laborantibus otiosi fiant, et bonorum gloriosum fructum perdant. Sed heu! hodie multi praelati vicarios, non adjutores, quaerunt, et quiescere, non collaborare volunt, opinantes quod sic suae et subditorum animae {242b} requiescant in pace. Imo, quod pejus est, pro dolor! praedicationibus omissis, quidam vacant guerris et pugnis, et qui praedicando deberent animas vivificare, guerras faciendo non timent et corpora et animas perimere; et sic lotis extrinsecus manibus, sed pollutis intrinsecus cordibus ad altare accedere.

Ubi Chrysostomus: *Cum consummasset Jesus praecipiens discipulis suis exiit ad praedicandum, ne laborantibus discipulis otiosus esset Magister. Non enim vicarios operis sui illos ordinaverat, sed adjutores; et ideo festinantibus mercenariis, necesse erat ut amplius ipse paterfamilias festinaret. Nam in*

bé la obediència hi quant és gran mal la inobediència, diu sanct Agostí: «Vedà nostre Senyor Déu al primer home la fruyta que no era mala. Ab sola obediència podia vençre hi guanyar corona, ab sola inobediència fon vençut hi condemnat ell hi per ell tota la sua 5 progènie.»

Diu sant Ber- {37a} nat: «Ofén a Déu la inobediència, de Parahís bandeja los àngels, de la comunió dels sants lança los hòmens, fa perdre la vida eterna, fa alegres los dimonis. Lo verdader obedient vol 10 morir per obehir: pert la vida, perquè no perda la obediència.»

[6. COM CRIST ENVIA A PREDICAR ELS SEUS DEIXEBLES I COM ELL MATEIX HO FA PER DONAR-LOS EXEMPLE]

E seguint la evangèlica letra, après que'l Senyor hach donat doctrina de pricar e viure als apòstols, anà pricant per les ciutats, castells e viles de Judea, posant 15 per obra lo que mostrava.

Dóna als prelats exemple que ells priquen encara que a pricar trameten, perquè no stigen en oci treballant los altres hi perden lo fruyt de bones obres. Però és gran dolor del que de present practiquen: la cura 20 de les ànimes als vicaris acomanen o, més propi parlant, venen, hi no solament acomanant pequen, mas encara no miren a qui u acomanen, mas quin preu los donen. Hi alguns prelats axí del tot de la temor de Déu se obliden, que, dexant tots legítims actes, en guerres, 25 contencions hi bandos, la vida e los béns dels pobres despenen.

Diu sanct Crisòstom: «Manant lo Senyor que anasen a pricar los seus dexebles, ell se parteix perquè prique, que no stiga ociós al temps que ells treballen. 30 No-ls havia fet vicaris perquè sols treballasen, mas que al seu treball ajudasen. Hi per ço era mester que, puys

13 seguint] seguni. | 20-24 la ... donen] En l'incunable, subratllat i reclam al marge interior.

15 de Judea] A continuació, Roís de Corella omet una glossa de VC, 242a, en la qual s'explica com Jesús envià els deixebles a predicar als seus pobles d'origen; de la mateixa manera com Jesús havia predicat en primer lloc als jueus, perquè se'ls havia promès que serien el primer poble que tindria l'ocasió de poder salvar-se. | 26-27 pobres despener] Seguidament, Corella omet una glossa de VC, 242b en què, tot seguint el to crític amb el clergat de les línies previes, s'assenyala com determinats religiosos poden exercir i pujar a l'altar amb les mans netes però amb els cors bruts per les seues obres.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

secularibus qui fuerit major aut clarior, et habuerit secus se minores aut subditos, adeo omnia quaecumque necessaria fierint ipsi adiraplent; ille autem in suo honore constitutus tantummodo jussionibus praeest, et ab omni labore securus est. In spiritualibus autem viris non est ita; sed qui major est, majorem habet laborem.

Ideo praedicantibus Apostolis, amplius laborabat Christus; miserat enim illos quasi sol radios suos, quasi rosa suavitatis odores, quasi ignis scintillas suas dispersit; ut sicut sol in radiis suis apparet, sicut rosa in odoribus suis sentitur, sicut ignis in scintillis suis aspicitur, sic in illorum virtutibus Christi potentia cognoscatur. Quis enim videns discipulos suos bene instructos, non scientiam Magistri collaudet? Aut opera eorum magna considerans, non potentiam admiretur auctoris? Faciebat enim Christus miracula, faciebant et discipuli ejus; et inter mirabilium operationes major virtutum fama crescebat: haec Chrysostomus.

Exeuntes autem XII Apostoli circumibant per castella evangelizantes, non solum procuracionem recipientes et curantes in anima et corpore, non malo exemplo occidentes; et hoc ubique sine personarum acceptione. Exierunt ab arce contemplationis ad actionem praedicationis et curationis, inducendo homines verbo et exemplo, ut poenitentiam agerent de peccatis; sed heu! multi hodie exeunt a latebris perversae cogitationis, ad actionem iniquitatis, corrumpendo homines verbis et exemplis malis.

ORATIO

Domine Jesu Christe Magister bone, da mihi Prophetas, scilicet qui doctrina te praedicant, et justos qui bona vita te demonstrant, ac discipulos, et nuntios tuos, qui te quoquo modo denuntiant, sic pro nomine tuo venerari et recipere, ac eis charitatis obsequia, et beneficia impendere: ut mercedem cum eis merear, te donante, meritis eorum obtinere. Da mihi etiam, Domine Deus meus, praelatos praedicatores et sacerdotes reverenter audire, et eorum admonitionibus obediendo acquiescere: ut cum veris obedientibus valeam apud te gratiam invenire. Amen.

{242A} CAPUT LVI. DE QUAESTIONE JOANNIS BAPTISTAE, ET EJUS COMMENDATIONE.

I. PRAECURSOR DOMINI DISCIPULOS SUOS AD EUM MITTIT, UT IPSUM INTERROGENT

Joannes autem Baptista in vinculis et in carcere constitutus, cum per discipulos suos magis invidia, quam simplici corde stimulos, audisset opera et

SEGON DEL CARTOIXÀ

los logaters aaven a les messes, que-l pare de la família no romangués en casa. En les dignitats seculars hi officis, lo qui és major hi seu en la cadira als súbdits e ministres mana, apartat hi segur del que ells treballen. No és axí en les ecclesiàstiques prelatures, ans lo qui seu 5 en la cadira major treball porta.»

»Hi axí lo Senyor, trametent a pricar los apòstols, ell benigne pricar no cessava; trameti'ls axí com lo sol los seus raygs luminosos, axí com rosa les suavitats odoríferes, axí {37b} com lo foch en les sues purnes e 10 scintilles se demostra, axí en les virtuts e miracles dels apòstols la potència del Senyor era manifesta. Qui no loarà la sciència del mestre, mirant tan ben instròhits los dexeables? Hi qui no-s maravellarà de la potència de l'actor qui-ls envia, considerant les grans obres que ells 15 acaben? Feya lo Senyor miracles, hi miracles feyen los seus dexeables; hi axí entre obres tan mirables la fama augmentava.»

Ixqueren, donchs, los dotze apòstols circuhint los castells e viles de Judea, pricant lo sagrat evangeli, 20 curant les malalties hi donant sanitat als còssors hi a les ànimes sens excepció de presones. Ixqueren hi devallaren de la torre de contemplació alta a les obres de vida activa, induhint ab doctrina hi exemple que fesen penitència; però és gran dolor de present que-ls 25 hòmens ixen de les tenebres de cogitació perversa hi van en tenebres de iniques obres, corrompent los qui-ls scoltien ab paraules hi exemples.

ORACIÓ

Senyor Jesús, mestre bo, fes-me gràcia que-ls 30 profetes, qui són aquells qui la tua doctrina priquen, hi los justs, qui són aquells que en bona vida a tu demostren, hi los dexeables teus e nuncios, qui la tua vida declaren, que a tots aquests per honor del teu nom yo-ls honre, yo-ls reba, hi serveys de caritat los presente: 35 que per los seus mèrits, ab la tua gràcia, del loguer e premi d'ells participe. Hi fes-me gràcia, Senyor benigne, que los prelats, pricadors e sacerdots ab reverència scolte hi sia obedient al que ells amonesten: perquè ab los verdaders obedients la tua gràcia trobe. 40 Amén.

DEL QUE TRAMÉS A DEMANAR A JOAN BATISTA HI DE LES LAORS SUES. CAPÍTOL XV

[I. DEL PRECURSOR DEL SENYOR QUI LI ENVIA DEIXEBLES SEUS PERQUÈ ELLS MATEIX L'INTERROGUEN]

{37c} Johan Babtista, posat en lo carçre, hoïnt los 45 seus dexeables, los quals, més per enveja que per simplicitat de pensa, les obres del Senyor e grans miracles deyen, més solícit de la salut d'ells que de la

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

miracula quae faciebat Christus, plus de discipulorum salute quam de suo periculo sollicitus, *mittens duos de discipulis suis* dubitantibus, ut ipsis reversis crederetur ab aliis; quia *in ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*, — illi, scilicet Christo, per discipulos suos missos, quasi diceret, si mihi non creditis qui testimonium de Christo perhibui, vosipsi dicite ei: *Tu es qui ven-* {242b} *turus es* Christus, et Messias in Lege promissus, qui debes salvare, Israel, *an alium expectamus*, ad salvandum?

Joannes interpretatur *gratia*; Joannes ergo in *vinculis* est, cum gratiam aliquo vinculis mundi, vel carnis, vel peccati ligata tenetur ne proficiat. Heu in multis hodie Joannes tenetur vinculis! Corpus enim carcer est impediens hominem a contemplatione veritatis.

Non autem ipse Joannes dubitavit; nec dubitando quaesivit qui de Christi praesentia in utero matris *exultavit*, qui ei etiam ad Baptismum venienti dixerat: *Ego a* {243a} *te debeo baptizari, et tu venis ad me?* Et in Baptismo eum per columbam descendentem, ac per Patria vocem et testimonium agnovit, et postea digito demonstravit, qui etiam pro Christo ac fide ejus, et justitia positus est in carcere, et paratus mortem sustinere; sed morem dubitantis gerens quaesivit, ut discipulorum dubitationi consulendo, eos per Christum confirmaret, et Christi discipulos faceret, quos de Christo adhuc dubitantes noverat, ut videntes signa et correcti dictis crederent. Scandalum enim patiebantur, quia Jesum praepone et praeferrere suo magistro audierant.

Unde Augustinus: *Ite, dicite illi, non quia ego dubito: sed ut vos instruam; quod ego soleo dicere, ab ipso audite; audistis praeconem, confirmamini a Iudice.*

sua, tramés al Senyor dos dexebles de aquells qui dubtaven, perquè crehent aquests los altres creguesen hi tornant informasen los altres. Dos ne tramet perquè testifiquen que en la paraula de dos o de tres stà qualsevol testimoni. Hi diu Joan al Senyor per los seus dexebles, quasi dient: «Si a mi no volem creure, qui d'ell, Déu hi home, tantes vegades testifique, parlu-li vosaltres hi conexereu la veritat del meu testimoni; hi digau-li: “Est tu lo que venir devies, Rey hi Messies, promés en la Ley hi Profetes, perquè'l poble de Israel delliuers hi en la sua libertat lo tornes? O speram-ne altre que-ns salve?”»

No dubtà Joan; ni dubtant, qui és lo Senyor demanà, lo qual a la presència del Senyor se alegrà en lo ventre de sa mare; hi no passava molt temps que venint lo Senyor al bapisme li havia dit: «Yo és rahó que de tu prenga lo bapisme hi tu véns a mi que-t batege?» Hi avia vist sobre lo seu cap la coloma hi la veu del Pare, que deya: «Aquest és lo meu Fill que yo molt ame»; hi ab lo dit moltes vegades lo havia mostrat als pobles. Hi una de les causes per què l'avien posat en lo carçre era perquè feya testimoni que ell era lo rey Messies. Hi era prompte sostenir la mort per la veritat de aquest testimoni, mas a semblança de aquell qui dubta, per los seus dexebles li demana, per informar ells qui dubtaven; hi tenien enveja, com veyen que'l Senyor a son mestre precehia, mirant los senyals e miracles, creguesen, hoint la sua mel-liflua doctrina, mirant la sua deyfica ca presència, als peccadors benigne, mudant en amor la enveja, lo soplicasen que-ls acceptàs per dexebles.

Diu sanct Agostí: «Tramet Joan los seus dexebles», quasi dient: «No us tramet per mi, ni que yo dubte, mas per instrohir a vosaltres que vejau, pratiqueu hi conegau hi verifiqueu la veritat de les mies paraules.»

»Yo us he criat perquè d'ell fóseu dexebles, del vostre cor he adobat les meches perquè ell encenga la sua lum en vosaltres. No só yo la lum, mas testimoni de aquella. Yo só entorcha que ell, lum hi resplendor de la lum eterna, me ha encesa per fer lum a vosaltres, que

12 *que-ns salve*”] Tot seguit, Corella omet un fragment de VC, 242b, en el qual s'interpreta el sentit de Joan com a «gràcia empresonada», tot buscant l'analogia amb el cos, «que empresona la gràcia», com a impediment per conèixer el missatge de Crist. | 19-20 *Aquest és lo meu Fill que yo molt ame*] Aquest breu fragment no apareix en el text llatí corresponent (VC, 243a); ha estat, doncs, incorporat per Corella i remet a Mc 9, 7: «Aquest és el meu Fill, el meu estimat; escolteu-lo.» | 28-30 *hoint ... benigne*] Les línies assenyalades no es troben en VC, 243a; han estat incorporades per Corella per d'augmentar la intensitat pietosa, arran dels epítets («mel-liflua», «deyfica») relacionats amb les paraules i la figura de Crist. | 35 *mies paraules*] Tot seguit, Corella omet un fragment que en VC, 243a s'atribueix a sant Hilari i que tracta de com Joan el Bapista envia els seus deixebles a predicar, perquè coneguen que Crist és l'enviat de Déu, no per les seues paraules sinó pels seus actes. | 36-346,3 *Yo ... Messies*] Aquest fragment substitueix el corresponent de sant Hilari en VC, 243a, tal com s'ha explicat en la nota prèvia; el nou text incorporat es fonamenta en els versets evangèlics de Jn 5, 35: «Joan era la llàntia encesa i resplendent, i vosaltres us vaueu deixar entusiasmar un cert temps per la seua claror». Així doncs, la «*lucem vitae*» del verset evangèlic amb què s'identifica Crist necessita de l'«entorcha» del Bapista per ser transmesa als seus deixebles.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde et Hilarius: Joannes igitur non suae, sed discipulorum ignorantiae, consuluit: ut enim scirent non alium a se praedicatum, ad opera ejus intuenda discipulos suos misit, ut auctoritatem dictis illius opera conferrent; nec Christus alius expectaretur quam cui testimonium opera praestitissent.

Unde etiam Chrysostomus: Joannes in carcere sciens se esse jam in exitu constitutum, volebat discipulos suos Christo adjungere, tanquam si providus pater moriens filios suos consignet fideli tutori; desiderabat enim vivens, plenam fidem videre discipulorum suorum, et eos sine dubitatione aliqua credentes Christo. Sicut pater moriens si viderit filios suos bonis moribus ornatos, et omni sapientia perfectos, quasi securus moritur, nihil de cetero timens de illis; sic et Joannes volebat discipulos suos perfectos videre in Christo, ut jocundius moreretur. Magis autem, non sicut pater filios suos commendavit Christo quasi tutori; sed quasi paedagogus alienos filios quos ad tempus accepit ut erudiret, eruditos volebat Christo reddere, quasi proprio patri ipsorum: ideo interrogabat per discipulos suos, non ut ipse accipiens responsum a Christo audiret et disceret; sed ut missi discipuli oculi suis viderent opera ejus et crederent. Misit Joannes discipulos ad Christum ut miracula ejus viderent, qui tot fecit ut paucorum animas lucraretur, quia melior est apud Deum unus justus, quam totus mundus peccatoribus plenus: haec Chrysostomus.

Sed secundum Gregorium, quaerit Joannes per discipulos: Tu qui venisti in mundum nascendo, es tu venturas ad inferos moriendo? Et potest dici quod non simpliciter dubitavit de descensu ad inferos; sed de descensu in anima et corpore ad eos.

trobàseu lo camí que a la sua lum vinguéuseu; mirareu la sua presència, los miracles e doctrina, hi creureu hi conexereu que ell, hi no altre, és lo Messies.»

Diu sant Crisòstom: «Posat Joan en lo carçre, sabent que a la mort era propinqüe, volia com a bon pare dexar los fills sots cura dels Senyor, verdader hi universal Pare. Desijava ans de la sua mort veure los seus dexebles que fermament en lo Senyor creguesen; axí com lo pare, quant mor, si veu los fills ornats de virtuts, prudents hi savis, mor en repòs, no tement que-ls fills se perden. Per ço tramet Joan al Senyor los dexebles, no perquè ell dubtà lo que per ells demanava.»

Segons opina sanct Gregori, Joan al Senyor demanà si axí com era vengut en la terra de Judea axí als inferns devallaria. Hi perquè és cert que axí com los profetes parlen hi denunciem lo seu adveniment en la terra, axí scriuen lo seu devallar a les infernals claustrs, les quals profecies sant Joan no ignorava. Per ço alguns doctors dien que no dubtà Joan si l'ànima del Senyor hi devallaria, mas si, ans de morir, vivint delliberava visitar aquells sançts pares que tant lo desijaven.

O podem raonablement expondre, considerant dubitació en tres maneres: alguns dubten per infidelitat e {38a} malícia, axí com los sacerdots e prínceps de la sinagoga; altres per saber poch e groseria, axí com los dexebles; altres dubten per amor, pietat e benivolència, quant algú mira alguna digna hi delicada presona que a grans perills se presenta, encara que present ho mire,

12-13 *ells demanava*] A continuació, respecte VC, 243a l'autor valencià no incorpora la part final de la citació de sant Joan Crisòstom, la qual explica com Joan Baptista va enviar els seus deixebles a Crist com a mestre, per tal que, veient els seus actes, el cregueren i se'n salvaren el major nombre. | 16-22 *Hi ... desijaven*] Aquest fragment ha estat amplificat respecte l'original llatí de VC, 243a: «*Et potest dici quod non simpliciter dubitavit de descensu ad inferos; sed de descensu in anima et corpore ad eos*», és a dir, «I es pot dir que [Joan Baptista] no dubtà del descens [de Crist] als inferns, sinó de la seua baixada en cos i ànima.» La segona part del fragment, la que remet a les opinions dels doctors de l'Església pel que fa a la pregunta del Baptista, no es troba en el text de Ludolf de Saxònia. Es fa al·lusió d'aquesta manera al coneixement hermenèutic, per part de Roís de Corella, concretat ara en els debats teològics que es derivarien d'aquest episodi evangèlic. | 23-347,10 *O ... dubte*] Aquest fragment sobre la consideració del dubte i la qüestió del significat de la pregunta enviada per Joan el Baptista a través dels deixebles a Crist, ha estat incorporat per Corella; no concorda amb el text corresponent de VC, 243a. Per altra part, la citació de sant Ambròs tampoc no es troba en el text llatí.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

diu que no u pot creure, hi axí parla com si no u creya. De semblant dubitació dolça pogué Johan dir hi demanar lo que demanava, considerant les acerbíssimes penes que en la sua mort e passió lo Senyor sofferir devia.

Diu sant Ambròs: «Pogué lo piadós Joan dubtar que axí dolorosament soferís aquell lo qual ell havia mostrat Anyell sens màcula a tot lo poble, però no per defalt de fe, mas per amor hi pietat fon aquest piadós dubte.»

5

10

2. IPSIS CHRISTUS PER OPERA MIRACULOSA RESPONDET

Jesus autem amavit dubitationem discipulorum, et ostendit eis primo factis, et postmodum verbis, quia ipse esset Christus, secundum illud: *coepit Jesus facere et docere*. In quo praedicatorum et doctores instruxit, ut non solum verbis, sed etiam factis doceant. In eorum enim praesentia et multorum, qui ibi aderant, caecos, surdos, claudos, et leprosos curavit, et alia miracula fecit;

populo praedicavit, cujus Evangelium primo pauperes receperunt: quia pauperes et humiles magis credunt Evangelio, quam divites. Et per hoc respondit quaestioni Joannis, vel magis discipulorum ejus, ostendens per miracula soli divinae virtuti possibilia, quod ipse esset vere Christus et Messias in Lege promissus. Haec enim plenum perhibebant ei testimonium quod esset Dei Filius. Nam et si ante Evangelium aliqui similia egerunt, rari tamen fuerunt; et non sua auctoritate et jussione, sed ministerio et oratione haec fecerant.

Unde dicitur: *Et respondens Jesus, scilicet verbis {243b} et factis, ait illis: Ite et renuntiate Joanni quae audistis, ab aliis antequam veniretis; et vidistis praesentialiter ad praeceptum meum fieri, postquam venistis, et vos de me certificemini per eum potius quam ipse: vel quae audistis, in praedicatione, et vidistis, in miraculorum operatione. Videtis me, agnoscite me; videtis facta, agnoscite factorem. Caecos illumino, mortuos suscito, pauperes ad fidem converto, et cetera facio quae me facturum Prophetarum nuntiaverant. Ipsa opera quae ego facio testimonium perhibent de me; unde: Si mihi non vultis credere, operibus credite. Conferte opera quae in me vidistis, eum Prophetarum oraculis quae legistis, ut et me illum de quo dixerunt esse cognoscatis. Caeci vident, ut impleatur illud propheticum: Tunc aperientur oculi caecorum. — Claudi ambulant, ut impleatur illud: tunc saliet sicut cervus, claudus. — Leprosi mundantur, ut impleatur illud: Languores nostros ipse tulit, et livore ejus sanati*

[2. DE LES OBRES MIRACULOSES AMB QUÈ CRIST RESPON]

E seguint la evangèlica letra, rebé lo Senyor los dexebles de sanct Joan; ab mansuetut benigne hi ab doctrina hi maravellozes obres, mostrà que ell era hi no altre lo Messies que venir devia, donant exemple als qui priquen que ab virtuoses obres confermen lo que dien. 15 Guarí, que ells ho miraven, molts cechs, muts, paralitichs hi lebrosos.

E axí respon ab miracles hi paraules al que demanaven, dient: «Anau e digau a Joan lo que haveu hoït en la mia doctrina hi haveu vist en les mies obres», 20 quasi dient: «Mirau-me hi conexeu-me, mirau les mies obres hi conexeu lo qui les obra, hoïu la mia doctrina e conexeu lo qui la parla. Los cechs il·lumine, los morts resuscite, als sorts torne la hoïda, als muts la paraula, los coxos e paralitichs drece, tots los actes acabe que de 25 mi han dit los profetes. La doctrina que prique e los miracles que obre de mi testifiquen; si a mi no voleu creure, donau fe a les mies obres. Concordau lo que mirau en mi ab lo que de mi parlen les profecies. los cechs vehen, per {38b} complir aquell parlar del 30 profeta: ☒Los ulls dels cechs cobraran la vista, los coxos acaminen»; per complir aquella profecia: ☒com a cervo saltarà lo coxo». Los lebrosos se munden hi los malalts guarexen, per complir aquella profecia: ☒Les nostres malalties ell les ha preses hi de les sues plagues som 35

17 hi lebrosos] Tot seguit, Roís de Corella omet un fragment de VC, 243a el contingut del qual tracta de com els pobres reberen primer l'Evangeli de Crist que no els rics; i com les obres d'aquest mostraven llur condició divina. També, sobre el fet que altres personatges bíblics com els profetes, abans de l'arribada de Jesús i el seu Evangeli, també hagueren obrat miracles, es diu que ho feren per manament de Déu i per oració.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sumus. — Surdi audiunt, ut impleatur illud: et aures surdorum patebunt. — Mortui resurgunt, ut impleatur illud: Vivent mortui, interfecti mei resurgent. — Pauperes evangelizantur, id est, per Evangelium instruuntur et illuminantur, et ad fidem convertuntur, ut impleatur illud: Evangelizare, vel ad annuntiandum pauperibus misit me.

[18]

Ubi Hieronymus: Pauperes autem evangelizantur intellige, vel *pauperes spiritu,*

[18] Fit autem potius mentio de pauperibus, quam de divitibus, quia pauperes convertuntur facilius.

vel certe opibus pauperes, ut nulla inter nobiles et ignobiles, inter divites et egenos, in praedicatione distantia sit.

Narrate ergo Joanni, quae quidem audistis in Prophetis per Messiam fienda, vidistis modo per me impleta: ea enim tunc agebat Christus, quae Prophetae loquentes de tempore Messiae praedixerant eum facturum. Subtiliter ergo respondit, innuens talem rationem: Qui operatur opera omnem naturae facultatem excedentia, et quae Prophetae praedixerant de Christo, ille profecto Christus est; sed ego talia operor; ergo ego sum Christus.

Utiliter ergo ad Joannis discipulos respondit Dominus, potius per opera, quam si dixisset: Ego sum, ut ipsa opera ejus manifestarent eis quod ipse esset Messias, potius quam verba: quia testimonium quod est de rebus et operibus, credibilibus et validius est testimonio quod est a verbis; et validior est vox operis, quam sermonis. Noluit etiam apertis verbis dicere: Ego sum, propter arrogantiae vitandae exemplum; sed tamen evidentissime ostendit se esse illum de quo quaerebant eum.

3. MORALITER SEX MIRACULA CHRISTI CONTRA TOTIDEM MALA SPIRITUALIA

Moraliter per sex opera Christi mirabilia hic posita, quibus liberavit homines a corporalibus defectibus, possunt accipi sex mala a quibus quotidie spiritualiter liberat animas. Caecitas, est ignorantia, et error rationis eligentis; claudicatio, est infirmitas et curvitas affectionis moventis; lepra, est concupiscentia et immunditia concupiscentiae carnalis; surditas, est

SEGON DEL CARTOIXÀ

guarits nosaltres”. Los sorts han cobrat la hoïda, per complir aquella profecia: ¶les orelles dels sorts seran ubertes”. Los morts resusciten, per complir aquella profecia: ¶resusciten los morts hi viven”. Los pobres són convertits e il·luminats hi reben lo evangeli, per complir aquella profecia: Déu me ha tramés per denunciar e pricar lo evangeli als pobres.”

Diu sant Hierònim: «Entén pobres o de sperit o de riqueses,

hi és certa cosa que·ls pobres més fàcilment crehen, hi pexcadors pobres crehent al Senyor primer se acostaren.»

«Denunciau, donchs, a Joan vostre mestre, que presents haveu vist ab la corporal vista lo que haveu hoït que de mi han parlat los profetes; aquell que als obres acaba, que tots cors de natural condició pasen, les quals han scrit los profetes que les faria lo rey Messies, aquell és lo rey Messies: donchs, si yo, axí com mirau les acabe, yo só lo qui speràveu rey Messies.»

De gran excel·lència fon la resposta del Senyor a Joan per sos dexebles, ab les sues maravoloses obres. Major força té la veu de les obres que la veu de paraules. Fàcilment poguera dir qualsevol altre «yo só lo rey Messies»; no u volgué lo Senyor confessar ab descubertes paraules per squivar arrogància en exemple nostre. Però evidentíssimament mostrà que era aquell qui demanaven, molt més que si ab paraules ho confessara.

[3. MORALMENT, SIS MIRACLES DE CRIST CONTRA TANTS ALTRES MALS ESPIRITUALS]

Moralment, per los sis mals del present evangeli podem entendre sis mals que spiritualment guareix en nostres ànimes. Ceguedat, que és ignorància hi error de la nostra rahó per lo peccat ofuscada; coixeha és infirmitat e curvitat de affectió sinestra; lebroisia és immundícia de carnal concupiscència; sordea és durícia de pensa obstinada; mort és separació de la gràcia per

10-12 hi ... acostaren] Aquest fragment, en VC, 243b, segueix les paraules d'Is 61, 1 del paràgraf previ: «Déu me ha tramés per denunciar e pricar lo evangeli als pobres». Corella les ubica ara dins de la citació de sant Jeroni, de la qual, per altra part, no incorpora una breu glossa sobre el fet de no diferenciar entre rics i pobres a l'hora de predicar. L'al·lusió als «pexcadors pobres» no apareix tampoc en el text llatí en què es parla de «pauperes», en general. | 32 error de la nostra rahó per lo peccat ofuscada] Quant a VC, 243b: «error rationis eligentis», això és «error de la raó a l'escollir», notem com Corella proposa una traducció de caràcter literari, que busca la creació d'una determinada imatge, fent ús del terme «ofuscada», amb major força connotativa que no la que s'aconseguiria amb una traducció literal. | 33 curvitat de affectió sinestra] Com ha ocorregut amb el sintagma llatí de VC, 243b analitzat en la nota prèvia, el participi de present és substituït per un adjectiu amb major força connotativa: «curvitas affectionis moventis», és a dir, «curvitat de l'afecció al moure's». El recurs a una adjectivació connotativa i intensificadora és sens dubte un dels recursos que conformen l'estil de l'autor valencià, que s'observa ara en els casos esmentats.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

malitia et duritia obstinatae mentis; mors, est separatio animae a Deo, per morale peccatum; paupertas, est defectus gratiae et virtutum. Haec sex mala pro magna parte, nobis ex peccato primi hominis inflicta tollit fides et praedicatio Christi devote accepta. Nam ratio illuminatur, affectus certificatur, concupiscentiae ardor extinguitur, obstinatio frangitur, peccatum fugatur, et gratia confertur.

Quidam enim sunt caeci per ignorantiam: quos liberat Christus, illustrando mentem ad divinoram cognitionem. Quidam sunt claudi, in affectu pravae voluntatis, qui bene vident quid agendum {244a} sit, et quomodo derelicto mundo, Christus sequendus esset; sed nolunt, vel partim volunt sequi mundum, partim Christum, claudicantes in duas partes, id est, versus Deum et mundum: quos liberat Christus disponendo mentem ad divinae voluntatis expletionem.

Quidam sunt leprosi lepra luxuria, quae corpus et animam maculat, vel alterius peccati contagione: quos liberat Christus depurando mentem omnimodo a culpabilibus defectibus quibuscumque. Quidam sunt surdi per cordis duritiam et immisericordiam, sive ad praedicationis vocem, sive ad pauperum clamorem: quos liberat Christus inclinando mentem ad verbi Dei et pauperum obauditionem. Quidam sunt mortui per peccati mortalis obstinationem, quos liberat Christus vivificando et renovando mentem, et hominem interiore. Quidam sunt pauperes a coelestibus gratiis et virtutibus nudi et miseri, quos Christus liberat ditando mentem gratiis et eam vestiendo virtutibus.

Ista autem miracula spiritualia sunt majora quam corporalia.

Magis enim est, secundum Augustinum, justificare impium, quam creare coelum et terram; plus est justificare animam in aeternum victuram, quam suscitare carnem iterum morituram; plus est in anima reformare imaginem Dei, quam in corpore reformare materiam nostri limi.

4. NEMO IN CHRISTO SCANDALIZARI DEBET

Deinde Dominus subjungit: *Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me*, scilicet in infirmitate et humanitate mea, dubitando de deitate et divina

la mortal culpa; pobretat és defalliment de virtuts hi bones obres. Aquests sis mals hi defectes, que per gran part per lo peccat de nostre primer pare en nosaltres devallen, los guareix hi sana la fe hi pricació del sagrat evangeli. La rahó se il·lumina, la affectió se rectifica, la ardor de la concupiscència se refreda, la obstinació se doblega, lo peccat se bandeja, la gràcia torna.

Alguns són cechs per ignorància, los quals lo Senyor il·lumina il·lustrant la sua pensa en los divinals misteris. Alguns són coxos, que bé vehen lo camí que seguir deurien hi com lo Senyor seguir deven, però claudiquen hi van coxos; lo Senyor los guareix hi-ls dreça que lo que havien començat acaben.

Altres són lebsrosos per lo peccat de la carn, qui lo cors e l'ànima ensutzia; purifica'ls lo Senyor per la puritat sua. Altres tenen les orelles sordes, hi a la Paraula divina hi a l[a] veu dels pobres; hi lo Senyor, Verb divinal encarnat, fa que inclinen les orelles, hi a les evangèliques paraules hi als pobres. Altres són morts per continuades mortals culpes, los quals lo Senyor resuscita hi sperit de la gràcia en ells inspira. Altres són pobres deserts de tots spirituals béns e virtuoses obres, los quals lo Senyor, infinit rich, fa richs de multiplicades gràcies.

Aquests spirituals miracles cada dia lo Senyor acaba en les nostres ànimes, los quals són majors mals que-ls de nostres còssors.

Diu sant Agostí: «Justificar un pecador és major cosa que crear lo cel e la terra; car és més resuscitar l'ànima per lo peccat morta perquè eterna- {38d} ment vixca, que resuscitar la carn que altra vegada serà morta. Hi és més la ymatge de Déu reformar en l'ànima, que en lo cors reformar la matèria del fanch nostre.»

[4. COM NINGÚ DEU ESCANDALITZAR-SE EN CRIST]

E tornant a la tenor evangèlica, diu lo Senyor: «Benaventurat és aquell qui no serà scandalizat en mi, en la infirmitat e humanitat mia, dubtant de la mia

12-13 lo ... acaben] Quant al fragment que correspon de VC, 244a, notem una certa diferència: «quos liberat Christus disponendo mentem ad divinae voluntatis expletionem», és a dir, «Crist els allibera disposant-los la ment al compliment de la voluntat divina». Com s'observa, Roís de Corella opta per una traducció més lliure amb caràcter proverbial, semblant a la dita: «Allò que es comença s'acaba». | 15-16 purifica'ls lo Senyor per la puritat sua Notem en aquest fragment la derivació lèxica entre els termes «purifica'ls» i «puritat», creats tots dos per Corella arran del terme llatí «depurando» en VC, 244a: «quos liberat Christus depurando mentem omnimodo a culpabilibus defectibus quibuscumque», és a dir, «Crist els allibera depurant la ment de qualssevol defectes culpables.» | 18 Verb divinal encarnat] Aquest epítet sobre el Senyor no apareix en el text corresponent de VC, 244a. | 23-24 infinit rich, fa richs de multiplicades gràcies De la mateixa manera que s'ha observat en la nota prèvia, aquest epítet que es refereix a Déu com a «infinit rich», no apareix en VC, 244a. Notem, també, la derivació lèxica del propi Corella entre els mots «rich» i «richs.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

potentia, credens me purum hominem esse, quia me videt in passibili carne; beatus qui me pati viderit, et non me negabit, cujus fidei nihil tentamenti affert, crux, mors, et sepultura. Unde et latro fuit beatus, quia non fuit scandalizatus.

Quasi diceret: Licet operer ut Deus mirabilia, quia tamen, ut homo sum crucifigendus, cavendum est valde hominibus, ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur.

Et bene dixit: *in me*, non a me: quia Christus nunquam fuit causa scandali active, sed potuit esse quodammodo materia scandali et occasio. Unde et dicitur petra scandali: petra enim nullum scandalizat, quia naturae suas debitum facit; sed de petra caecus, vel incautus scandalizatur qui laeditur.

In hoc ergo Dominus internuntios Joannis qui eum Christum non credebant percutit, et a perfidias scandalo castigat. Hoc enim induxit ut Joannis discipulos ad se traheret qui de eo offendebantur, quia Joannes in operibus major clarebat. Quasi eis diceret: Videte ne scandalizemini in me, et ne in aliquo de me minus sentiatis.

5. CUR DOMINUS JOANNEM COMMENDAVERIT, ET IN ABSENTIA DISCIPULORAM EIUS?

Sicut autem praecursor intendebat amovere a discipulis dubitationem de Christo, sic Salvator vice versa a turbis depraecursore, commendans eum multipliciter turbis, quae nesciebant mysterium

SEGON DEL CARTOIXÀ

divinitat e infinida potència, crehent que yo solament só home, perquè·m mira en carn passible; benaventurat serà lo qui·m veurà morir hi de la mia mort no pendrà scàndel, mirant-me en la creu hi mort en lo sepulcre.» Hi per ço fon benaventurat lo ladre. 5

Diu sant Gregori: «Clarament lo Senyor de la sua mort e passió parlava». Quasi dient: «Mirau-me Déu, que maravelloses obres acabe, però veureu-me en la creu verdader home. Per ço, molt se deven guardar los hòmens, que si magnifiquen los meus admirables actes, 10 que la mia mort no menysprehen; que tant deven més a Déu loar los hòmens quant s'és fet home mort hi dejecte, per los hòmens.»

No dix lo Senyor: «Benaventurat és lo qui no serà scandalizat de mi», mas «en mi», car lo Senyor no 15 scandaliza, mas en ell se scandalizen. Hi per ço lo profeta lo nomena pedra de scàndel: la pedra no·s mou ni va a l'encontre perquè algú en ella se scandalize hi entropce; però los qui imprudentment acaminen, sens culpa de la pedra, entropcen hi cahen. 20

Axí en la humanitat del Senyor entropçaren los apòstols hi caygueren quant lo veren ligar e pendre e morir verdader home. Però lo Senyor a la hora de la sua mort, hon major ocasió tenien de entropçar hi caure, fon luminós e clar de excel·lents miracles: tremolà la 25 terra, los morts resuscitaren, feneren-se les roques, obriren-se los sepulcres, rompé's lo vel del temple, scurí's lo sol hi foren generals tenebres, les quals {39a} foren clares entorches que mirásseu que era Déu hi home lo qui moria. Hi axí confessà lo ladre hi 30 Centurió hi altres; hi aquells jueus qui cayguts eren, batent-se los pits, se levaren.

E seguint les evangèliques paraules, los dexebles de Joan, perquè miraven la vida de son mestre més que la del Senyor aspra, axí en lo vestir com en lo viure, no 35 volien creure que algú fos major que son mestre. Hi per ço, de la vida del Senyor en sguart de la de son mestre, se scandalizaven, a la intenció dels quals volgué lo Senyor respondre, dient: «Benaventurat és lo qui en mi no·s scandaliza.» 40

[5. DEL MOTIU PER QUÈ EL SENYOR LLOÀ JOAN EN ABSENCIA DELS SEUS DEIXEBLES]

Axí com Joan havia provehit als seus dexebles que del Senyor no rebesen scàndel, axí lo Senyor volgué provehir en los pobles que de Joan no se scandalizasen,

6-7 *Diu ... parlava*] Aquesta citació inicial ha estat introduïda per Corella quant a VC, 244a, i s'usa per connectar el fragment anterior amb el que segueix, sobre el sentit de la Passió de Crist. | 21-32 *Axí ... levaren*] Aquesta glossa de caràcter comparatiu sobre el moment de la mort de Crist i la conversió dels lladres que l'acompanyaven, del centurió i, especialment, dels jueus és introduïda per Corella, atés que no es troba en VC, 244a. Pot interpretar-se, juntament amb altres exemples que hi han aparegut, com una al·lusió a la conversió dels jueus a la València de finals del segle XV, prenent com a punt de referència la Passió de Crist, tema central del *Cartoixà*. Notem també l'apelació directa, moralitzant, a un destinatari plural arran del mot «mirásseu». | 34-35 *perquè ... viure*] Aquest fragment ha estat modificat de manera breu i amb certa elegància, respecte VC, 244a: «quia Joannes in operibus maior clarebat»; tot concretant els motius pels quals els dexebles de Joan consideraven aquest superior a Crist.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

secretum, seu causam interrogationis: ne turbæ suspicarentur Joannem male motum fuisse, et ideo discipulos misisse, ac per hoc minus crederent praeteritis testimoniis Joannis. Audientes enim quaestionem a discipulis Joannis Christo propositam, putare poterant Joannem levem in fide, et mollem in vita: quia videbatur prius dum erat liber de Christo affirmasse, quae modo in carcere quasi adversitate fractus, videtur quaerere. Levitas, ad haesitationem rationis, mollities, ad concupiscentiam voluptatis pertinet; et utraque Dominus a Joanne concludit; et eum de contrariis, et quibusdam aliis commendat.

Magis autem voluit commendare Joannem in absentia discipulorum ejus, quam in praesentia, ut ejus commenda- {244b} datio non ex favore humano, vel ex adulatione, sed amore veritatis procedere videretur; et per hoc docuit nos fugere notam adulationis in commendatione aliorum, et maxime magnorum in praesentia eorum.

Unde Chrysostomus:

Quam bene recedentibus discipulis coepit laudare Joannem! Non sicut quidam homines blanditores, qui libenter homines in facie laudant; aut quando vident amicos ejus fideles, aut domesticos ejus quos credunt nuntiaturus illi quidquid audierint. Nam qui insipientes est, gaudet laudatus in facie; vir autem sapiens quando laudatur in facie, flagellatur in corde.

Propter duas ergo causas homo in facie laudari non debet. Primum: si sapientem illum putas, graviter suscepturus est; et quare illi laudibus tuis molestiam facis? Si insipientem illum existimas, extollendus est; et quare insipientiam ejus laudibus tuis nutris? haec Chrysostomus.

6. COMMENDATUR PRAECURSOR A CONSTANTIA FIDEI ET MENTIS

Consequenter ergo commendat Joannem a multis, et primo a constantia fidei et mentis. Dicit ergo Evangelista: *Illis autem, scilicet discipulis Joannis, abeuntibus, scilicet a Christo, et revertentibus ad Joannem, coepit Jesus dicere ad turbas: Quid, id est qualem, existis in desertum videre, non modo, sed olim eum adhuc Joannes esset in deserto; nunc enim erat in carcere. Quasi diceret: Qualis creditis quod sit ille quem jam dudum ante vincula, frequenter existis videre?*

Unde Chrysostomus: Ac si diceret, propter quid civitates dimittentes, convenistis in desertum? Non plebs tanta eum tanto desiderio in eremum venisset, nisi magnumquemdam et mirabilem, et petra solidiorem se videre aestimans.

stimant que ell ignorava lo Senyor si era lo Messies: e per ço havia tramés los seus dexebles hi axí menyspreasen lo que Joan del Senyor pricava. Hoint, donchs, los pobles la qüestió que-ls dexebles de Joan al Senyor demanaven, pogueren entrar en dubte que Joan fos home moll e de laugera crehença: que essent libert havia testificat del Senyor tantes coses, hi ara, pres aflegit per lo carçre, tenia dubte del que per cert afermat havia. La levitat a l'enteniment sguarda, la mollea a la potència volitiva; e per ço lo Senyor lo lohà de coses a levitat e mollea contràries.

Hi no volgué parlar d'ell en presència de sos dexebles, per mostrar que no-l loava per lagoteria, que lo y diguesen, mas per la veritat sola; donant-nos exemple que fujam falses lahors hi verdaderes, loant los hòmens en presència.

Diu sanct Crisòstom:

«No deus lohar algú en presència que, si és discret e savi, de la tua laor pren tristícia, e axí al qui vols plaure enuges. Si és indiscret hi sens prudència, per què vols ab les tues laors augmentar la sua follia hi la {39b} tua culpa?»

[6. DE LA LLOANÇA AL PRECURSOR PER LA CONSTÀNCIA DEL SEU CARÀCTER I LA SEUA FE]

Loha, donchs, lo Senyor a Joan absents los dexebles, primerament, de fermetat e constància, dient: «Qui us pensau que sia aquest que vosaltres hixqués en lo desert a veure, dexant les ciutats hi viles vingués en lo desert, perquè-l véseu hi hoïseu, hi ara sabeu que stà en lo carçre? Pensau que sia altre del qui era?»

15-16 loant los hòmens en presència] Aquest genèric «los hòmens», de Roís de Corella, no concorda amb el que es diu a VC, 244b: «et maxime magnorum in praesentia eorum», en què es recomana no lloar els «grans» en la seua presència. | 17-22 Diu ... culpa] Respecte VC, 244b, el text atribuït a sant Joan Crisòstom ha estat reduït a la meitat per Corella, qui n'ha mantingut el sentit central. | 28 qui era? Tot seguit, Corella omet un breu fragment respecte VC, 244b, que s'atribueix a sant Joan Crisòstom, on es glossa el verset de Mt 11, 7 que hi ha al principi del subcapítol segons la nostra edició («Qui us pensau que sia...»)

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Quid existis, inquam, videre? Arundinem vento agitatum? Quasi dicat: Non fuit mobilis sicut *arundo*, ut levitate mentis et fidei de Domino ambigeret, quem antea praedicaverat; sed ita constans, quod nec timore, nec favore a veritate declinabat. Non fuit arundo Joannes, sed columna, non movebatur vento, nec prosperis erigi, nec adversis inclinari noverat; sed Inter adversa et prospera immobilis permanebat, servans in prosperis humilitatem, et in adversis patientiam. Non quatiebatur timore, nec flectebatur adulatione; nec eum blandum gratia, nec asperum ira cujuslibet faciebat; uno eodemque vultu respiciebat illos qui eum laudabant, et illos qui eum vituperabant. Sic inimicos, et amicos diligebat, sic potentes et impotentes arguebat;

arundo igitur *vento agitata* Joannes non erat, quem a statu suae rectitudinis nulla rerum varietas inflectebat.

Unde Chrysostomus: Calamus est vacuus, et nullam habens virtutem: et ideo qualisvis ventus levis flaverit super eum, huc et illuc flectit eum, sicut homo carnalis et secularis in quo fidei nulla est medulla, et virtus veritatis non invenitur in eo, qualiscumque tentatio venerit super eum, curvat eum.

Unde et Gregorius: Discamus ergo, fratres charissimi, arundo vento agitata non esse; solidemus animum, inter auras linguarum positum, stet inflexibilis status nostrae mentis; nulla nos detractio ad iram provocet, atque ad remissionem inutilis gratiae nullus favor inclinet; non nos prospera elevent, non adversa perturbent; ut qui soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moveamur: haec Gregorius.

Mystice hic Joannem laudat: ut sic ipse nec mortis timore, nec carnalis vitae amore formam justitiae deseruit; sic nec nos utilia relinquamus pro vanis, vel aeterna pro transitoriis, et crucem potius quam phaleras mundi eligamus.

7. COMMENDATUR AB AUSTERITATE VITAE ET POENITENTIAE

{245a} Secundo commendat eum ab austeritate vitae et poenitentiae: quia non fuit mollibus vestitus, nec deliciis usus. Unde dicit: *Sed quid existis videre*

17 no·ns] nous.

11-12 *los poderosos*] Tot seguit, respecte VC, 244b, s'ha omès un fragment corresponent a la glossa de Ludolf de Saxònia que concloïa, a partir d'allò acabat d'exposar, que el Baptista no era una «canya moguda pel vent» (Lc 7, 24). A més, seguidament, Corella omet una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom, en què es compara la buidor de la canya amb la de l'esser humà que no té fe. | 18-19 *edificats ... cathòlica*] Corella retorca el text derivat de VC, 224b, amb aquesta imatge de l'edifici bastit sobre la fe catòlica, que ara s'explicita. El text ludolfi era més genèric: «*ut qui soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moveamur*», és a dir, «de forma que els qui estem fermes per la solidesa de la fe, no ens moguem en absolut per la mutació de les coses transitòries». | 20 *no·ns moguen*] A continuació, quant a VC, 244b, no s'ha incorporat una breu glossa sobre el significat místic i moral de Joan el Baptista, com a exemple de justícia i fe.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Pensau que sia canya que lo vent a cada part la gira? Que ara en lo carçe dubte hi demane lo que en lo desert clarament sens themor pricava? No és canya per ayre moguda, mas columpna, qui per temor ni per favor, ni per prosperitat ni adversitat, se moga ni-s 5 decante, servant humilitat en les coses pròsperes, hi en les adverses paciència. Ni temor lo derroca, ni lagoteries lo dobleguen; ni amor lo fa moll, ni ira aspre; ab una cara mira los qui-l lohen hi los qui-l vituperen. Axí los amichs com los enemichs en Déu ama, axí 10 increpa los richs com los pobres, axí los dèbils com los poderosos.»

Diu sant Gregori: «Aprenam, germans, que no siam canya per l'ayre moguda; stiga ferma la nostra pensa per la diversitat de les lengües combatuda; no·ns 15 provoquen a ira los qui de nosaltres malparlen, ni a vanaglòria los qui·ns lagotegen; no·ns eleven les coses pròsperes, ni les adverses nos torben; edificats sobre los fonaments de la sancta fe cathòlica, la mutació de les coses transitòries no·ns moguen.» 20

[7. DE LA LLOANÇA PER L'AUSTERITAT DE LA VIDA I LA PENITÈNCIA]

Segonament, lo Senyor a Joan loha de la austeritat de la vida, de la aspredat de penitència, ab tot que de algun peccat mortal no tingués culpa, dient: «Donchs, qui pensau que sia aquest qui vosaltres hixqués en lo desert a veure? Home vestit en delicades vestidures, 25

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

hominem mollibus vestitum? scilicet per carnis curam deliciosum?

Quasi dicat: non, quia ut dictum est supra, Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, et esca ejus erat locusta et mel silvestre: ut ipso conversationis suae testimonio contemneret mundum cum bonis et deliciis suis. Ad hoc etiam manebat in deserto: ut austeram vitam duceret, non solum victu et vestitu, sed etiam ex loco.

Propter quo subditur: *Ecce qui mollibus vestiuntur, et deliciis utuntur, non in deserto; sed, in domibus regum sunt:* quia ibi vita deliciosa agitur. Ad hoc enim multi magnatibus adulantur, ut cum ipsis commorantes deliciis utantur; sed homines veritatis talia aspernantur.

Unde narrat Valerius Maximus, quod quidam dixit Diogeni olera lavanti: Si tu Dionysio adulari velles, ista non ederes. Cui respondit: Si tu ista edere velles, Dionysio adulari nolles. Et sequitur: hic veridicus veritatis annuntiator, malens oleribus sustentan, quam magnatibus adulari; sed heu! hodie multi etiam religiosi contrarium faciunt, et pro modico majoribus et etiam aliis adulari non erubescunt.

Et bene dicit: *in domibus regum*, non pontificum. Debent enim pontifices et omnes praelati Ecclesiae, et etiam eorum familia indui veste simplici et religiosa: non molli et pretiosa. Unde legitur de beato Augustino quod vestimenta ejus erant nec nitida plurimum, nec abjecta nimis. Unde et Hieronymus: Ornatus et sordes pari modo fugiendi sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet. Quomodo ergo clerici et religiosi seque mollibus et deliciis, utuntur, sicut et hi *qui in domibus regum sunt?* Sed timeant et caveant sibi, quia non coelesti sed terreno regi militant qui pro Deo perpeti aspera fugiunt; sed solis exterioribus dediti, praesentis vitae molliem et delectationem quaerunt.

Si ergo vilibus vestimentis indui virtus non esset, nequaquam Dominus Joannem de vestimenti sui asperitate laudasset; et si pretiosis indui vestimentis peccatum non esset, nequaquam de poena divitis locuturus, praemisisset: *qui induebatur purpura et bysso.* Quam vero periculosum sit uti mollibus vestibus, patet per Chrysostomum, qui dicit: Mollis vestis dissolvit rigidam animam; et si rigidum corpus assumat et asperum, facile per hujusmodi molliem, delicatum reddit et fragile. Facto autem corpore molliori, necesse est et animam participare laesionem: nam ut plurimum, operationes ipsius consonant dispositionibus corporis: haec Chrysostomus.

tenint cura que a la sua carn no ofenesen hi als ulls dels hòmens fosen acceptes?»

Era lo vestit de Johan de pèls de camells un cilici, hi lagostins hi mel silvestre era la sua vian- {39c} da. Hi axí en lo vestir e menjar clarament mirar podien quant 5 poch lo món e los seus delits stimava. Hi per ço havia pres lo desert per contínua posada, perquè portàs aspra vida en lo vistir, en lo menjar hi en lo abitacle.

«Teniu sment –diu lo Senyor– los qui vestiments delicats visten, en casa dels reys viven, delitosa vida 10 cerquen. Hi per ço als senyors lagotegen; però los hòmens qui veritat amen, tals coses menysprehen.»

Scriu Val·leri Màximo que un cortesà dix a Diògenes qui lavava herbes: «Si volgueses dir a Dionís lagoteries, no menjaries aquestes erbes»; prestament 15 respòs Diògenes: «Si volies menjar aquestes erbes no voldries a Dionís dir lagoteries.» Amava més aquest amador hi anunciador de veritat menjar aquestes erbes, que als rics dir lahors vanes. Però és gran dolor de la present Sgleya que molts, no solament lechs, hi no per 20 grans premis, mas per mínimes coses, no han vergonya als rics dir laors vanes.

Diu lo Senyor «en casa dels reys», no diu dels bisbes, los quals e tots los prelats deven ensemps ab los de sa casa esser vestits de simples vestidures. Legim de 25 sanct Agostí que lo que vestia no eren robes vils ni precioses. Diu sanct Hierònim: «Lo vestir ornat ensemps hi lo dejecte egualment lança. Les precioses vestidures mollea senyalen; les vils e dejectes, vanaglòria en santedat ficta.» E si usar de precioses 30 vestidures en qualsevol és vici, quant més en los religiosos, qui a totes les coses del món renuncien? Hi no deu esser en casa dels reys temporals lo seu abitacle, mas dins la claustra que del Rey etern és posada.

E si no fos peccat vestir robes precioses no loara lo 35 Senyor a Joan de la aspredat del que vestia, ni increpara al rich avar superbo, que·s vestia de cambray e de porpra. {39d} Que sia cosa perillosa usar de precioses vestidures, sant Crisòstom ho mostra, dient: «La molla e delicada vestidura disol hi amolleix la rígida e 40 virtuosa ànima; e si lo cors és fort hi aspre, fàcilment sots tals vestiments se fa moll, delicat e feble, en la qual fragilitat e mollea la ànima participa: car les disposicions del cors en gran part segueix l'ànima.»

32 *món renuncièn*] Tot seguit, Corella omet un fragment de VC, 245a que tracta sobre la por que han de tindre els qui serveixen un senyor terrenal, perquè busquen la suavitat de la vida present i eviten seguir els exemples cristians.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Mystice per vestitos mollibus, possunt intelligi adulatores, quod bene significatur per indumentum. Sicut enim indumentum adaptat se illi cuius est; sic adulatores adaptant se malis, ut qui timore persecutionis, vel amore laudis, peccantium vitia non redarguunt, et ut temporalia lucra vel commoda consequi possint, illis se conformare non metuunt.

Sed secundum Gregorium, Joannes sic mollibus vestitus non erat: quia peccantium vitia non blandiendo fovere, sed increpando castigare noverat.

Moraliter secundum Hieronymum, et Rabanum, docemur hic quod praedicatores veritatis declinare debent mollium palatia, quae mollibus induiti adulatores frequentant, qui vitam peccantium palpant, unguunt, et non pungunt.

Item notatur hic, quod praedicatio veritatis convenit cum durtia cibi et vestis; qui autem falsa praedicant, adulatores sunt, lucra sectantur, {245b} divitias quaerunt, deliciis affluunt. Et tales sic mollibus vestiti, *in domibus regum sunt*, id est, secundum Gregorium, ex torres regni coelestis sub jure diaboli sunt, qui sunt reges tenebrarum.

Per desertum quoque potest intelligi religio: quia sicut desertum fuit medium, et quaedam via inter Aegyptum et Terram sanctam promissionis; sic religio est quoddam medium inter coelum et mundum, et quasi quaedam via directa, qua itur ad coelum.

Per Joannem existentem in deserto, intelligitur religiosus, qui non debet esse arundo, id est, hypocrita exterius, sicut arundo virens et interius vacuus; sed exterius debet virere per honestam conversationem, et interius debet esse plenus per fidem et ferventem devotionem. Item non debet esse fragilis sicut arundo, et omni vento cedere; sed debet esse firmus, et omni tentationi resistere; et nec benedictione, nec maledictione moveri. Item non debet esse mollibus vestitus, id est adulator; sed serius ad vitia, et nullius in hoc personae acceptor.

8. COMMENDATUR A PERSONA

Tertio commendat Salvator Joannem ab excellentia personae et claritate notitiae: quia plus quam Propheta

SEGON DEL CARTOIXÀ

Podem encara al seny moral per los molls e delicats vestiments entendre los lagoters, qui ab molles paraules les ànimes dels rics visten hi a peccar les conviden.

Diu sant Gregori: «Joan aspres vestiments vestia, perquè no delliberava ab molles paraules als qui pricava complaure, mas règidament increpar los vicis.» 5

Diu sanct Hierònim que los pricadors de la veritat prenen gran exemple que ni en los palaus dels reys stiguen ni de molles vestidures usen, ni de viandes delicades, perquè ab la vida verifiquen lo que priquen, hi coneguen los pobles que la vida de aquest món no la tenen, sinó per acaminar al celestial Regne que als altres priquen. 10

Podem moralment per lo desert la religió entendre: axí com lo desert fon camí als fills de Israel quant hixqueren de Egipte per hon a la terra de promissió entraren, axí lo religiós, partint-se de les tenebres de aquest món, qui és lo Egipte, per lo desert de la religió a la terra promesa, qui és la eterna glòria, acamina. 15

Hi qualsevol religiós per Johan se pot entendre, ni de deus esser canya vert per fictes hi ypòcrites obres, e dins vana e de virtuts e veritat buyda; mas deus esser vert per conversació honesta hi dins ple de caritat devota. No deus esser fràgil que'l vent la moga, mas ferma, rekestint a les temptacions diabòliques hi humanes; hi que per adversitats ni prosperitats no-s moga ni per lagots ni vituperis. 20 25

[8. DE LA LLOANÇA DE JOAN ENTRE ELS HOMES]

Terçament, lo Se- {40a} nyor a Joan comendà de claredat de notícia, dient que era més que profeta. Fon

2-3 qui ... conviden] Corella ha resumit el text corresponent de VC, 245a, que esdevenia fosc: «Sicut enim indumentum adaptat se illi cuius est; sic adulatores adaptant se malis, ut qui timore persecutionis, vel amore laudis, peccantium vitia non redarguunt, et ut temporalia lucra vel commoda consequi possint, illis se conformare metuunt.» és a dir, «Així com la vestidura s'adapta a aquell de qui és, així s'adapten els llagoters als malvats, de tal manera que per la por a la persecució, per amor de la lloança, no denuncien els vicis dels pecadors, i per poder aconseguir les comoditats i els luxes temporals no tenen por de conformar-se amb ells.» | 7-13 Diu ... priquen] En VC, 245a aquest text s'atribueix també a Raban Maur, a banda de a sant Jeroni. | 13 altres priquen] Tot seguit, quant a VC, 245ab, s'ha omés una part de la citació de sant Jeroni, en la qual s'insisteix en la idea de la predicació com a element per mostrar la veritat cristiana, a més d'una altra exposada pel pare de l'Església que, on es troben els vestits luxosos, és a dir, en els palaus dels reis, és on es refugien els dimonis, expulsats del regne del cel.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

fuit: *Propheta* quidem, fuit, quia Christum praevideit, et praedixit, quod et alii Prophetæ fecerunt. Unde supra dictum est: *Tu puer Propheta Altissimi vocaberis.*

Item *plus quam Propheta* fuit: primo, quia a Deo per Angelum prophetatus fuit; secundo, quia in utero matris prophetare coepit; tertio, quia filius vel finis Prophetarum fuit; quarto, quia Christum ase et ab aliis praevissum et praedictum digito demonstravit, quod alii non fecerunt, nam secundum Gregorium, Prophetæ officium est ventura praedicere, sed non etiam demonstrare; quinto, secundum Augustinum et Ambrosium, est major Prophetis, quia Prophetæ Dominum venturum praenuntiaverunt, quem videre desideraverunt, et non viderunt, huic autem praestitum est quod illi quaesierunt; sexto, secundum Hieronymum, quia ad privilegium prophetale etiam Baptistæ accessit praerogativa, ut suum et Prophetarum baptizaret Dominum; septimo, quia Angelus etsi non natura, tamen, ut infra videbitur, officio dictus est; octavo, quia proximior Christo fuit, et pene cum ipso venit.

Unde Chrysostomus: Omnes quidem Prophetæ ante faciem Christi transmissi sunt, solus autem Joannes sic missus est ante faciem Christi ut pene cum Christo veniret. Quantum prae ceteris Prophetis Joannes in tempore, juxta Christum; tantum justitia prae illis proximior erat Christo.

Multae quidem stellae ante lucem praecedunt, nuntiantes lucis adventum, nulla earum Luciferi nomen habere meruit nisi una: quia cum ipsa luce procedit;

sic omnes Prophetæ ante faciem Christi praecedunt nuntiantes adventum ejus, solus tamen Joannes praecursor est appellatus; quia non solum adventum ejus annuntiat, sed etiam illum digito ostendit dicens: *Ecce agnus Dei*: haec Chrysostomus.

profeta axí com havia profetizat son pare en la sua naxença, dient: «Tu, fadrí, seràs profeta de l'Altisme, hiràs primer davant la cara del Senyor a preparar les sues carreres.»

Fon més que profeta: primerament, que fon 5 profetat per l'àngel e profetes d'ell profetizaren; segonament, que en lo ventre de la mare començà esser profeta; terçament, que fon la fi dels profetes; quartament, que-l Senyor, del qual los altres profetizat havien, Joan lo véu hi present lo mostrà al poble; 10 quintament, que los profetes lo Messies sdevenidor prometien hi Joan present ab lo dit lo senyalà; sextament, que lo Senyor del cel hi dels profetes, ell li donà lo babtisme, d'on li roman lo gran nom de Babtista; setenament, que per special privilegi sobre-ls 15 hòmens, àngel se nomena; huytenament, que, acostat al Senyor, ensemps ab ell, al món se demostrà.

Diu sant Crisòstom: «Tots los profetes davant la cara del Senyor foren tramesos, però sol Joan axí davant hi prop del Senyor venia, que ensemps ab ell, 20 axí com a camarlench prop lo Rey, lo miraven. Hi tant quant en temps al Senyor més que-ls altres profetes és propinqüe, tant en santedat de vida.»

Davant lo Senyor, denunciant lo seu adveniment van tots los profetes; sol Johan, precursor hi araut del 25 Senyor se nomena, que no solament lo seu adveniment denuncia, mas vengut en humana carn ab lo dit senyalant lo demostra, dient: «Veu ací lo immaculat Anyell, sacrifici de nostres culpes.»»

10 *al poble*] Seguidament, respecte VC, 245b, Corella omet un breu fragment atribuït a sant Gregori de Nissa sobre la funció dels profetes: dir el que ha de venir, no mostrar-ho, cosa que, en certa mesura resulta contradictori amb el que es diu en aquesta «raó» i amb la següent, la cinquena. | 11-12 *quintament ... senyalà*] En aquest cas, s'ha omès la referència a sant Agustí d'Hipona i sant Ambròs, que corresponien i donaven fonament, en VC, 245b, a aquesta «raó». | 13-15 *sextament ... Babtista*] El contingut d'aquest text, segons VC, 245b s'atribueix a sant Jeroni; Corella n'omet la font. | 21 *axí com a camarlench prop lo Rey*] La comparació de Joan Baptista com a «camarlench» de Crist, esdevé una inculturació aportada per Roís de Corella, atès que no apareix en VC, 245b. Aquest terme se'n presenta també en les darreries del capítol (Veg. nota 364,21). | 23 *de vida*] A continuació, quant a VC, 245b, Roís de Corella omet una primera part de la comparació amb Joan el Baptista i la resta de profetes, la qual remet al fet que entre totes les estrelles que precedeixen la llum, només una entre aquestes s'anomena «Lucifer». Així, sembla que Corella prefereix els termes «camarlench» o «araut», que apareixen tot seguit, i ja han aparegut unes línies més amunt, per referir-se al Baptista. En p. 523,17, també Corella es refereix al Baptista com a «araut hi rey de armes.» A més, en p. 524,1-8, detectem una glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom en què se'n ofereix una mostra dels diferents epítets amb què la patristica cristiana s'ha referit a Joan el Baptista. Amb tot, aquesta manera de referir-se al Baptista com a la primera estrella de la nit apareix en aquest mateix capítol, tal com es comenta en la nota p. 356,30. | 29 *sacrifici de nostres culpes*] Aquest epítet que segueix les paraules evangèliques de Jn 1, 36 («Veu ací lo immaculat Anyell.»), no apareix en VC, 245b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

9. COMMENDATUR AB AUCTORITATE DOCTRINAE ET AB OFFICIO

Quarto commendat eum ab auctoritate doctrinae, et officii dignitate, cum dicitur: *Hic est enim de quo scriptum est*, in Malachia, et sunt verba Patris ad Filium, Joannem commendantis et dicentis: *Ecce ego mitto Angelum meum*, id est nuntium scilicet Joannem Baptistam, qui etiam vitam duxit angelicam, *ante faciem tuam*, id est ante praesentiam tuam temporalem, et ante ejusdem potentiae manifestationem et cognitionem; *qui praeparabit viam tuam*, praedicando poenitentiam, baptizando ad assuefactionem, te annuntiando ac manifestando, ac corda audito- {246a} rum ad recipiendum te et tuam praedicationem pervia reddendo; *ante te*, id est ante ostensionem tuam ad mundum.

Sic officium praedicatum est praeparare corda auditorum, ante adventum Domini ad iudicium vel in mentem. Dicitur est autem Joannes Angelus, propter duo:

primo, propter officii dignitatem, quia nuntius. Officium enim Angelorum est, arcana revelare; sic officium Joannis arcana praedicere. Nam sicut Angelus Gabriel nativitatem Salvatoris paucis annuntiavit personis, scilicet Virgini, et Joseph, pastoribus, et Magis; ita Joannes palam illum toti mundo nuntiavit. Unde Beda: Angelus vocatur Joannes, non naturae societate, sed officii dignitate.

Quod nomine, recte appellari potuit homo ille, qui fuit missus a Deo *ut testimonium perhiberet de lumine*, et venientem in carne Dominum, mundo nuntiaret.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[9. DE LA LLOANÇA PER L'AUTORITAT DE LA SEUA DOCTRINA I EL SEU OFICI]

Quartament, lo Senyor a Johan comendà de la dignitat de l'ofici hi actoritat de la sua doctrina, dient: «Aquest és del qual parla la Scribtura en lo profeta Malachies», hi són paraules que Déu lo Pare al Fill par- {40b} la, comendant hi loant al Batista: «Mira Fill, yo 5 tramet l'àngel meu, nuncio, Johan Batista, qui portarà angèlica vida davant la tua cara, davant la tua corporal presència perquè al món la manifeste, lo qual prepararà la tua carrera pricant penitència. Hi lavarà los hòmens, acostumant-los al teu sagrat babtisme, preparant lo cor 10 dels qui l'hoiran;

que a tu Fill scolten, hi com a Fill meu, etern, natural, unigènit, igual hi coheterm ab mi, en temps fet home, rey hi sacerdot, reben.»

Aquest és lo ofici dels qui lo sagrat evangeli 15 priquen, preparar les cristianes penses que al Senyor en la present vida per gràcia reben hi per al Juhí final se preparen. Per dos coses Joan «àngel» se nomena.

Primerament, per la dignitat de l'ofici. És l'ofici dels àngels denunciar les coses secretes, hi axí com lo 20 gloriós sant Gabriel denuncià lo Senyor a la verge Mare senyora, a Joseph, als pastors hi als qui en Orient staven, axí Joan lo denuncià hi mostrà a tot lo poble. Diu Beda: «Johan Babtista, "àngel" se nomena per la dignitat de l'ofici.» 25

De quin altre nom més propi nomenar se podia aquell home tramés per Déu, perquè testificàs de la lum hi denunciàs a tot lo món que Déu havia pres carn humana?

Les steles en sos moviments denuncien que après de 30 la nit deu venir lo dia hi la stela *Sperus*, que stel de l'alba-s nomena, més propinqüe que les altres promet lo dia hi no desapareix fins que la lum clara-s mostra. Tots los profetes en la nit de la Ley vella la venguda del sol Déu Jesús prometien, però la stela de l'alba, Joan 35 Babtista, aparegué ensemps ab lo dia.

17 final] fual.

12-14 que ... reben] Aquest fragment, en el qual es presenta una sèrie d'adjectius per referir-se al Batista, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 246a. | 22-23 hi als qui en Orient staven] Amb aquesta fórmula genèrica, Corella ha omès la referència als Reis Mags entre els qui escoltaren l'anunci de l'àngel Gabriel, que sí apareixia en VC, 246a. | 26-29 De ... humana] Corella ha aportat a aquest fragment, respecte VC, 246a, el caràcter retòric de la interrogació, tot embellint-lo. | 28-29 carn humana] Tot seguit, quant a VC, 246a, el lletraferit valencià, omet un fragment sobre el fet que també els sacerdots són anomenats àngels i com, per això, cal que les dones es cobrisquen el cap en la seua presència en senyal de respecte: «*Et sacerdotes Angeli nuncupantur; unde Apostolus prohibet, ne mulieres detecto capite orent, propter Angelos Dei, id est sacerdotes.*» Així mateix, s'omet un fragment atribuït a sant Gregori de Nissa en què tracta de com també un creient pot esdevenir àngel si comunica el bé i el mal a qui peca. | 30-36 Les ... dia] Aquest fragment no es troba en VC, 246a; esdevé doncs una aportació de Corella, tot fent servir una imatge d'un cert valor estètic, com és la de la primera estrella de la nit. Notem que, d'altra banda, «stel de l'alba» és el nom vulgar de Venus. Trobem ara la identificació de sant Joan Babtista com a anunciador de Crist a partir d'aquest terme, que havia estat omès respecte el text ludolfí en una ocasió prèvia (Veg. nota p. 355,23).

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et sacerdotes Angeli nuncupantur; unde Apostolus prohibet, ne mulieres detecto capite orent, propter Angelos Dei, id est sacerdotes. Et secundum Gregorium, unusquisque fidelis, si a pravitate proximum revocat, et ad bonum exhortatur; si aeternum regnum vel supplicium erranti denuntiat profecto Angelus, id est nuntius Domini est.

Secundo dictus est Angelus propter vitae angelicae puritatem, quam duxit in solitudine, id est virginitate, in contemplatione. Unde ait Chrysostomus: Beatus Joannes, qui talem meruit habere laudatorem. Audi nunc et intellige dignitatem; puto si non esset audaciae dicere, quod gloriosior est Joannes, quia homo fuit, et propter meritum virtutis Angelus est vocatus; quam si nomine Angelus et natura fuisset. Angelus enim hoc ipsum quod Angelus est, non tantum est virtutis praemium, quantum naturae proprietatis. Iste autem mirabilis est, qui in natura humana, angelicam transgressus est sanctitatem; et hoc obtinuit per gratiam Dei, quod non habuit natura: haec Chrysostomus.

10. NEMO INTER HOMINES MAIOR
PRAECURSORE DOMINI

Et ut summam virtutum commendationis ejus Dominus breviter comprehendat, subdit: *Amen dico vobis, inter natos mulierum, non surrexit, major Joanne Baptista*. Signanter dicit, *natos*, non *natas*, ne Beatae Virgini matri Christi praeferrere, vel aequari quoad sanctitatem intelligatur, quae praelata est omnibus Sanctis, et post Christum *sanctior fuit universis*. Dicit autem, *mulierum*, non *Virginis*, ne Christo comparari videatur: quia mulier ibi non solum sexum, sed etiam corruptionem significat; secundum quem modum, beata Virgo mulier non fuit; et si *mulier* aliquando in Evangelio nuncupatur, ibi *mulier* pro faemina et sexu ponitur.

Segonament, és dit àngel per la puritat de la sua vida. Diu sant Crisòstom: «Benaventurat Joan qui ha merexcit tenir a Déu qui·l lohe. Mira, donchs, hi atén la dignitat sua. Yo pense si dir-ho no fos au- {40c} 5 dàcia, que més gloriós és Joan, lo qual essent home, per mèrits de virtuts sia nomenat àngel, que si per natural condició tingués lo nom de àngel. Que l'àngel sia àngel no li ve tant per mèrit com per natural condició pròpia. Però Joan en açò és admirable, qui, essent naturalment home, passe a la santedat dels àngels, hi aja obtés nom 10 de àngel per gràcia, lo qual naturalment no tenia.»

[10. DE JOAN COM A MAJOR MISSATGER DEL
SENYOR ENTRE ELS HÒMENS]

Hi perquè breument volia lo Senyor la suma de totes les virtuts sues comprendre, diu aquestes paraules: «En cert dich a vosaltres que entre los nats de les dones no s'és levat algú major que Joan Bapista.» No diu 15 «nades» per exceptar-ne la sua verge Mare, qui fon nada de Joachim e de la castíssima sancta Ana, diu: «nats de dones.» Aquest nom «dona» en aquest loch significa 'dona', no 'donzella verge'. E axí ell, Déu e Senyor nostre, naixqué de Verge, la qual si en altre loch se diu 20 dona és per natural condició que dona era.

Hi dient «no s'és levat», manifestament la sua puríssima verge Mare ne accepta, qui per lo peccat original no fon may cayguda.

Podem encara dir lo que diu Joannes Damacenus, 25 que no entra ab comparació ab algun sant ni sancta, perquè sobre tots los sants, reyna de Parahís, regna. E axí quant de major o menor santedat se parla, a tots sobrepuja hi en comparació ab algú no entra.

1-2 sua vida] A continuació, Corella omet una breu glossa en VC, 246a, en la qual es destaca que la puresa de la vida de Joan fou portada en solitud, des de la virginitat i la contemplació, aspectes que podien observar-se per un lector proper al lletraferit valencià com a contraris respecte la vida de l'escriptor valencià. Convé recordar que Corella tingué fills i convisqué amb Isabel Martínez de Vera, amb la qual, però, no contragué matrimoni. | 16-17 qui fon nada de Joachim e de la castíssima sancta Ana] Aquesta breu referència als pares de la Mare de Déu no apareix en VC, 246a. | 22-29 Hi ... entra] En aquest fragment, respecte el text llatí de VC, 246a, Corella opera de diferents maneres. En primer lloc, incorpora la glossa que segueix el verset de Mt 11, 11 («No s'és levat.») per tal de destacar l'absència del peccat original en la Mare de Déu. En segon lloc, el lletraferit valencià insereix la citació que atribueix a Joan el Damascé per destacar la supremacia de la Mare de Déu sobre els sants i santes, la qual deu provenir de les homilies conegudes a l'època medieval d'aquest teòleg sobre la nativitat i l'assumpció de la Mare de Déu.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Nec ceteris Prophetis, et Patriarchis, cunctisque hominibus praefertur hic Joannes; sed aequatur, vel nullus ei antepositus. Non enim statim sequitur, si alii eo meliores non sunt, ille major aliis sit. Unde non negat, quin aequalis sibi aliquando surrexit; utrum vero postea sanctorum eo aliquis fuerit, vel adhuc futurus sit, indiscussum relinquitur. Unde Chrysostomus: Scriptura quidem non dicit Joannem majorem esse ceteris Sanctis, sed ceteros Sanctos non esse majores Joanne. Coaequavit enim eum ceteris, non praeposuit.

Et iterum: Quod autem dicit tale est: Non peperit mulier isto majorem, et sufficit quidem haec annuntiatio Christi. Si autem vis a rebus ipsis discere: hic excogita ejus immensam conversationem, et mentis altitudinem.

Velut enim qui coelitus descendisset debebat in terra, fere nullam gerens curam de corpore, intellectualiter erectus in coelum, et soli Deo conjunctus, de nullo mundanorum sollicitus; sicut enim in coelo ita conversabatur, et naturae necessitatibus superior effectus, extraneam quamdam ambulabat viam, in hymnis et orationibus omne pertransiens tempus, hominum quidem nulli, Deo autem continue soli colloquens. Neque enim vidit aliquem conservorum, neque visus est alicui horum; non lacte usus est, non lectulo, non tecto, non foro, non aliquo quoque potitus est humanorum; sermo severus et levis. Nam cum populo Judaeorum viriliter et ferventer, cum rege audacter, cum discipulis leniter conferebat; nihil frustra, vel leviter, sed omnia convenienter agebat. Propter hoc dixit: *Non surrexit inter natos mulierum major Joanne Bautista*: haec Chrysostomus:

Et quia multa est Joannis cum Filio Dei collatio: ideo secundum Chrysostomum, ut copia laudum

SEGON DEL CARTOIXÀ

Eguala en aquestes paraules lo Senyor Joan als sants patriarques e profetes; no diu que ell sia major que-ls altres, mas que major que ell no n'ha algun altre. Però sant Joan Crisòstom, qui altament les laors de sant Joan ha scrites, diu aquestes paraules: «La Scribtura no diu que Joan sia major que-ls altres, però diu que majors que Joan no són los altres»; 5

mas com sia tan gran la celcitud de obres justes, que si no sol Jesús no aja {40d} pogut atényer a la sublimitat en tot hi per tot de perfeta vida, yo stime que entre si los sants, o són menors, o inferiors los dels altres, que no n'aja algú equal ab l'altre. D'on podem entendre que aquell és major que tots, qui no té major que ell algun altre. 10

«Com a home devallat del cel portava Joan la vida sobre la terra. De la sua vida tots se meravellaven, la qual stimaven angèlica més que humana, hi per mostrar la excel·lència del celestial Regne a la present militant Sgleya, diu lo Senyor: «Lo qui és menor en la triüfant Sgleya és major que Joan Babtista»; 15 20

4 qui] Aquesta al·lusió a les homilies que sant Joan Crisòstom dedica al Baptista a partir de l'evangeli de Mateu no apareix en VC, 246a. En concret, es deu fer referència a diferents textos de les *Homiliae in Mattaeum*, de sant Joan Crisòstom (PG 57), com siguen l'«Homilia XI» (Mt 3, 7), la «XII» (Mt 3, 13), la «XIV» (Mt 4, 12), o la «XXXVII» (Mt 11, 7) on es fa referència al verset de Mt 11, 11 que ara es comenta (cols. 422-425), entre altres. Corella, mestre en sacra teologia, devia conèixer-les. És possible que, per altra part, aquest text li servisca com a fórmula per justificar la no incorporació seguidament d'una glossa d'aquest pare de l'Església, tal com s'explica en la nota següent. | 7 los altres] Corella, pel que fa a VC, 246ab, a continuació no incorpora un extens fragment de la glossa de sant Joan Crisòstom, la qual reprendrà, unes línies més avall. | 8-14 mas ... altre] Aquesta aportació al debat sobre la condició dels sants entre si i respecte Crist ha estat incorporada per Corella, qui fa un incís en la glossa de sant Joan Crisòstom per reprendre-la seguidament però de manera bastant lliure quant al text llatí (VC, 246ab). | 15-17 Com ... humana] Aquest fragment esdevé una àmplia reformulació respecte la glossa de sant Joan Crisòstom en VC, 246ab, en el sentit que en sintetitza el contingut, el qual tracta de com el Baptista vivia en el desert amb l'única companyia de les bèsties, sense tenir cura de la seua humanitat. Alhora, s'omet el fet que el Baptista parlés amb els deixebles de manera suau, però seriosa i fervent amb els jueus i el rei. També, no s'incorpora la idea que justificarà després la incorporació de la citació de Mateu (Mt 11, 11: «Lo qui és menor en la triüfant Sgleya és major que Joan Babtista»), perquè, segons el Crisòstom, tants elogis a la figura del Baptista no donaren així ocasió als jueus de preferir-lo front a Jesucrist, qui governa en l'Església celestial, però com a home pogué considerar-se menor a Joan el Baptista.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Joannis, Judaeis occasionem non daret praeferendi Joannem Christo, subdit distinguendo excellentiam Christi, ab excellentia Joannes dicens:

Qui autem minor est, scilicet aetate et multorum opinione, in regno coelorum, id est in Ecclesia Sanctorum militante, major est illo, scilicet dignitate et majestate. Quod de Christo recte accipitur, qui tunc in Ecclesia militante, quae a primo justo incipiens, usque ad ultimum electum perdurat, minor a multis reputatur.

Sed secundum Chrysostomum, non putes quod comparativo se dixerit majorem Joanne. Ut enim etiam dicit Ambrosiu, salia est ista natura, nec cum humanis generationibus comparanda, non enim potest homini cum Deo ulla esse collatio. Vel, novissimus Angelorum, qui in regno coelorum, id est in Ecclesia triumphante ministrat, seu minimus Sanctorum, qui jam ibi cum Deo regnat, *major est illo*, propter statum fruitionis: quia quilibet beatus, et comprehensor quantumcumque minimus, major est actu, quam quilibet viator purus; licet aliquis viator sit major in potentia, aliquo jam beato. Unde Hieronymus: Nos autem simpliciter intelligamus, quod omnis Sanctus qui jam cum Deo est, major sit illo qui adhuc consistit in praelio. Aliud est enim coronam victoriae possidere, aliud adhuc in acie dimicare; intellige tamen quantum ad praemii securitatem, non quantum ad meriti magnitudinem.

II. COMMENDATUR A COMMODITATE TEMPORIS QUO VENIT

Deinde quasi declarando quod erat *plus quam Propheta*, commendat eum a temporis commoditate, in quo venit: quia in tempore gratiae, commodo et utili humano generi. *A diebus enim Joannis*, id est, postquam coepit Joannes praedicare consecutionem regni coelestis per poenitentiam, *usque nunc* inclusive, quia tempus gratiae, a tempore praedicationis Joannis inchoatum, semper erit, quamdiu *nunc* dici potest, et usque ad finem mundi durabit; *regnum coelorum vim patitur* a poenitentibus, *et violenti*, illi scilicet qui non videntur habere jus, sicut publicani et peccatores, *rapiunt illud*, exclusis scilicet filiis regni. A simili

que lo menor gloriós sant és major de qualsevol just en la present vida, perquè clarament mira hi fruïeix lo que aquest desija, ab tot que per gran hi sdevenidora glòria pot ésser major algú en aquesta militant Sgleya.

[II. DE LA LLOANÇA PEL TEMPS DE GRÀCIA QUE S'APROXIMA]

Continuant après lo Senyor hi declarant que era 5 més que profeta, per la sua denunciació e pricació excelsa en lo temps de gràcia, pricant als pobles penitència, sens la qual qui és lo qui salvar se puga. Diu lo Senyor: «Del temps de Joan», que vol dir dels dies e temps que Joan ha començat a pricar lo celestial Regne 10 qui s'ateny per penitència, «lo Regne del cel stà asetjat e sofrir força, e los violents e forts lo asalten hi-l prenen.» Del temps de la pricació de Joan, temps que començà la gràcia per la venguda del Senyor en carn humana, los peccadors hi publicans, qui per ses culpes en lo Regne 15 del cel dret algú no tenien, penedint-se de sos peccats, par que per força-l prenen, romanint defora los fills, los jueus qui heretar lo devien. Per lo semblant, lo Senyor

4 militant Sgleya] Tot seguit, Corella omet, quant a VC, 246b, diverses citacions de sant Joan Crisòstom, sant Ambròs i sant Jeroni que tractaven sobre la diferent naturalesa de les qüestions divines respecte les humanes i de com, per tant, no poden ser comparats entre si d'igual manera el Baptista i Jesucrist. | 7-8 pricant ... puga] Respecte la traducció en VC, 246b, s'observa que Corella adapta i concreta la utilitat de l'arribada del Baptista en temps de Jesucrist, tot incorporant la penitència com a via per aconseguir la salvació cristiana. | 17-18 los jueus qui heretar lo devien] Aquest aclariment sobre qui eren els «exclusis scilicet filiis regni» de VC, 246b, no apareix en el text ludolfi. | 18-360,2 Per ... prenia] Notem la traducció particular que fa Corella, de caràcter més bèl·lic en els termes emprats que no l'original de VC, 246b: «A simili distum est, sicut si aliquod regnum datum esset extraneis, quasi violentia videretur inferri ipsi regno», és a dir, «De la mateixa manera, si un regne fos donat a estranys, semblaria que es fa violència al propi regne». Unes línies més avall, com hem explicat en nota p. 360,11, torna a aparèixer aquest llenguatge bèl·lic, militarista, propi de l'estil de Roís de Corella, especialment en determinades obres de la seua trajectòria. Sobre aquesta qüestió en el Segon del Cartoixà, veg. nota p. 293,10.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

dictum est, sicut si aliquod regnum datum esset extraneis, quasi violentia videretur inferri ipsi regno.

Unde Hilarius: *Regnum coelorum vim patitur*, quia gloria Dei Israel patribus debita, a Prophetis praenuntiata, a Christo oblata, fide Gentium occupatur, dum per poenitentiam quam Joannes praedicavit, fideles ad coelestem patriam, quasi in locum alienum penetrantes.

Unde Chrysostomus: Vides ergo quia magnus est Joannes, in cuius tempore, tanta gratia effusa est super terram; et quod in diebus omnium Prophetarum factum non est, in illius tempore factum est, et ipse factus est gratiae {247a} hujus minister: haec Chrysostomus.

12. QUID SIT VIOLENTIA REGNUM CAELORUM RAPERE?

A diebus ergo Joannis regnum coelorum patuit poenitentibus, a quibus *vim patitur* et violenter rapitur: quia primus poenitentiam praedicavit, qua velut quadam violentia nos affligendo, et pro peccatis satisfaciendo, regnum coelorum, quasi violento, non pigri, rapimus et intramus. A quo enim per peccatum, alieni facti sumus, vi et virtute poenitentiae acquirimus; et id quod nobis de jure non debetur, labore et violentia rapimus. Quasi rapere quidem est, ubi nullum jus habemus, et quod Angelorum est possessio acquirere. Non potest enim homo natus in terra, rapere coelum, nisi sibi faciat violentiam, coercendo a delectationibus proprium appetitum, et subjugando spiritui carnem suam.

Unde Hieronymus: Grandis est violentia, nos in terra genitos esse, et coelorum sedem quaerere; possidere per virtutem, quod non tenemus per naturam. Unde Ambrosius: Et ideo faciamus vim regno coelorum. Omnis enim qui vim facit, vehementi studio properat, non torpendi lentescit affectu, et ideo vim facimus naturae, ut non ad terrena demergat, sed ad superna se subrigat. Unde Gregorius: Cum peccatores ad poenitentiam redeunt, quasi in locum alienum inrant, et violenter regnum coelorum rapiunt. Et iterum: Recogitemus ergo, fratres charissimi, mala quae fecimus, et nosmetipsos assiduis lamentis atteramus; haereditatem justorum quam non tenuimus

SEGON DEL CARTOIXÀ

parla com si alguna gent a qui no pertangués de dret algun regne lo asetjava, hi per força de armes lo prenía.

Diu sant Ylari: «Lo Regne del cel soffir força, que la glòria de Israel promesa als {41a} patriarques, prenunciada per los profetes, presentada per Jesús, rey 5 Messies, los gentils l'an ocupada; ab la penitència que Joan pricava, han fet los peccadors scala per la qual són entrats en lo celestial Regne.»

Diu sant Crisòstom: «Mira quant és gran Johan Babtista. No en lo temps dels patriarques, no en lo 10 temps dels profetes, mas en lo seu temps han après de combatre hi de pendre los peccadors lo celestial Regne, ab les armes de penitència que ell ha mostrades.»

[12. DELS QUI VOLEN PRENDRE AMB VIOLENTIA EL REGNE DELS CELS]

«Dels dies, donchs, e temps de Joan los penidents lo Regne celestial prenen, ells lo asetgen hi ab 15 violència-l prenen». Ell fon primer qui pricà penitència, ab la qual nos aflegim hi a nostres sensuais apetits fem violència hi satisfem per nostres culpes; hi axí, no ab perea, mas ab violència entram en lo celestial Regne, del qual per lo pecat érem fora; ab sforç hi artelleria de 20 penitència combatent lo tornam a pendre ¿Com pot l'ome, nat de terra, hi de terra pendre lo cel si a si mateix no fa violència, constrenyent hi refrenant lo apetit de les dellectacions terrenes hi subjugant al spirit la carn rebel-le? 25

Diu sant Hierònim: «Gran és aquesta violència que nosaltres siam engendrats en terra hi que per virtut pugam atényer lo celestial Regne, lo qual naturalment no és nostre.» Diu sant Ambròs: «Façam força al celestial Regne. Qualsevol qui ab fortitut pugna no 30 dorm, no s'allenteix, ni-s cansa. Façam força a la terrena natural condició nostra, perquè la gravitat a terra no la abaxe, mas lo nostre sforç en alt nos leve.» Diu sant Gregori: «Com los peccadors vénen a penitència, quasi en loch strany entren, hi ab violència 35 lo Regne del cel prenen. Cogitem donchs, germans caríssims, les nostres culpes, hi ab continúes làgremes lavem los nostres delictes; hi la heretat dels justs que no mereix la nostra culpable vida, prengam-la per força de

7-8 han ... Regne] Aquesta imatge de l'escala per la qual els pecadors accedeixen al regne del cel no apareix en VC, 246b; ha estat incorporada, doncs, per Corella. | 11-13 mas ... mostrades] Tal com s'ha observat en nota p. 359,18, es detecta un cert caràcter bel·licista i cavalleresc en els mots emprats que no apareix en la citació succinta de sant Joan Crisostom en VC, 246b-247a: «in illius tempore factum est gratiae huius minister», la qual és amplificada per Corella. | 20-21 ab sforç hi artelleria de penitència combatent lo tornam a pendre] De nou, tal com s'ha comentat en aquest mateix capítol, es detecta l'ús d'un lèxic propi del camp militar, derivat del que es planteja de manera genèrica en VC, 247a: «labore et violentia rapimus.» Sobre l'ús d'aquests termes, veg. nota p. 293,10. | 21-25 Com ... rebel-le] Corella incorpora la interrogació retòrica al fragment, el qual esdevenia enunciatiu negatiu en VC, 247a. | 32-33 perquè ... leve] Destaquem respecte el fragment que correspon en VC, 247a: «ut non ad terrena demergat, sed ad superna se subrigat», és a dir, «per no enfonsar-se en allò terrenal, sinó sorgir a la superfície», el fet que el lletraferit valencià inclou dos termes com «gravitat» i «sforç» que no estaven en el text ludolfí, i que aporten un matis propi a la traducció.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

per vitam, rapiamus per poenitentiam. Vult a nobis omnipotens Deus talem violentiam perpeti, nam regnum coelorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris mentis non debetur.

Unde et Eusebius: Non sine violentia fieri potest, ut unusquisque iracundiam patientia, superbiam humilitate commutet, amore paupertatis et indigentiae affluentiam superet, vinolentiam sobrietate, luxuriam castitate commutet, et homo subito in virum alterum transmutetur; et sic a talibus, per violentiam regnum coelorum diripitur. Unde etiam in collatione abbatum Abraham, sic dicitur: Regnum etenim coelorum non desides, non remissi, non delicati, non teneri, sed violento diripiunt: qui non aliis, sed animae suae praeclaram inferunt violentiam, omni eam praesentium rerum voluntate fraudantes. Isti profecto sunt laudabiles violento, qui vim faciunt perditioni suae. Homo enim, ut scriptum est, in doloribus laborat sibi, et vim facit perditioni suae. Perditio nostra, est oblectatio praesentis vitae, et executio desideriorum voluptatumque nostrarum, quas si quis ab anima sua subtraxerit, ac mortificaverit, gloriosam profecto, et utilem perditioni suae vim facit, abnegans dumtaxat ei jocundissimas voluntates: haec Abraham.

Secundum Bernardum, quidam regnum Dei mercantur, ut qui exercent opera misericordiae, eleemosynam, et hujusmodi. Quidam furantur, ut qui faciunt occultas poenitentias. Quidam compelluntur intrare, ut pauperes necessarii, non voluntarii. Quidam rapiunt, ut pauperes voluntarii, qui *pauperes spiritu* sunt.

Si autem adhuc dubitas regnum consequi, forte propter defectum meriti, vel auxilii; audi Augustinum dicentem tibi: Si quaeris quomodo istud potest fieri, quibus meritis, quibusve auxiliis, audi: Res ista est posita in potestate facientis, quoniam *regnum coelorum vim patitur*. Regnum coelorum, o homo, aliud non quaerit pretium, nisi teipsum; tantum valet, quantum es; te da, et habebis illud: quid turbaris de pretio? Christus semetipsum tradidit, ut te acquireret regnum {247b} Deo Patri: ita temetipsum da, ut sis regnum ejus, ut non regnet peccatum in tuo mortali corpore, sed Christus in acquisitionem vitae.

penitència. No li desplaui al Senyor que façam aquesta força, lo qual diu que'l Regne del cel soffir violència hi vol que'l prengam {41b} ab nostres làgremes, puy no podem ab nostres mèrits.»

Diu sant Eusebi: «No-s pot fer sens violència que algú barate la ira ab paciència; ab humilitat, supèrbia; hi que amor de pobretat vença avarícia; temprança vença gola; hi castedat, luxúria; hi que per la penitència de carnal home en spiritual se transforme, hi axí alt puge que per a pendre lo celestial Regne baste.» Legim en la *Col·lació de l'abat Abraham*: «Lo celestial Regne no'l prenen los molls, los fluxos, los somnolents, los pereosos, no los delicats hi tendres, mas los forts, violents hi aspres: qui no fan violència als prohismes, mas a la sua vida fan una preclara força quant la aparten de les coses al corporal viure delitoses. O, loable violència! A la perdicó sua fan gran força perquè no·ls perda. La perdicó nostra són los delits de la present vida, als quals devem combatre hi vençre, perquè no·ns vencen.»

Diu sant Agustí: «Si dubtes com se pot fer ni ab quins mèrits pots atényer lo celestial Regne, lo Regne del cel altres mèrits ni altre preu sinó a tu mateix demana. Dóna a tu mateix hi pren lo celestial Regne hi de aquest preu no-t spantes. Lo Senyor ha donat a si mateix, perquè a tu fes regne a Déu son Pare; donat tu a ell, perquè sies lo seu regne.»

13-14 *mas los forts violentis hi aspres*] Roís de Corella aporta els adjectius «forts» i «aspres» al «*violenti*» de VC, 247a, per tal de contraposar-los de manera més efectiva a l'enumeració prèvia dels qui, per la seua condició feble, no poden accedir al regne dels cels, segons s'exposa en aquestes línies. | 20 *no·ns vencen*] Tot seguit, quant a VC, 247a, Corella, després d'haver sintetitzat la part final de la citació de la *Col·lació* d'Abraham, en què s'insistia en la necessària violència d'allunyar les passions terrenals, no s'incorpora una citació de sant Bernat de Claravall, sobre els qui volen entrar en el regne de Déu amb obres de misericòrdia, els qui el furten amb penitències ocultes o els qui hi entren per necessitat, per la seua pobresa. | 27 *seu regne*] A continuació, respecte VC, 247b, Corella no incorpora una part de la citació de sant Agustí d'Hipona, en què s'aporta una darrera raó per a «donar-se», com és perquè no regne el pecat en el cos mortal sinó Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Et iterum: Venale habeo, quid, Domine? Regnum. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, ignominia gloria, morte vita.

Unde et Chrysostomus: Qui seipsum donavit hominibus, quomodo regni sui societatem non dabit? haec Chrysostomus. Igitur non cures quid vel quantummodo constet, et quid vel quantum de commodis seu lucris temporalibus perdas; aut quid vel quantum de incommodis seu damnis temporalibus sustineas, ut regnum illud, de quo tam *gloriosa dicta sunt*, rapias et possideas.

13. JOANNES. MEDIUS FUIT INTER VETEREM ET NOVAM LEGEM

Deinde subditur, *omnes enim Prophetiae et Lex*, quae erant de Christo venturo, duraverunt *usque ad Joannem*, id est usque ad tempus Joannis, et etiam Christi: quia Christus et Joannes fuerunt quasi contemporanei, ex tunc enim cessaverunt legalia et prophetica. Ubi Christi tempus ostenditur, ut quem illi venturum esse dixerunt, Joannes venisse ostenderet; non quod tunc Lex et Prophetia fuerint annihilata, imo impleta, et imperfectio illarum amota: quia ex tunc praedicari coepit perfectio Evangelica.

Ita Joannes initium est Evangelii, et terminus Legis et Prophetarum. Lex enim et Prophetia ibi finiunt, ubi id quod praefigurerant, et prophetaverant, adimpletur. Nam usque ad Joannem, Lex et Prophetiae figurant et promittunt; sed ex tunc in antea, figurata et promissa succedunt: quia in Lege et in Prophetis, veritas de Christo erat sub figuris et aenigmatibus; sed a Joanne est manifeste ostensa, quem enim Lex et Prophetiae venturum praedixerant, Joannes venisse ostendit, dicens: *Ecce agnus Dei*. Et quamvis post Joannem fuerunt Prophetiae, ut Agabus, et quatuor

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sanct Crisòstom: «Yo, Senyor, tinch que vendre béns mobles, ab lo qual lo teu regne compre? Ab pobretat compre riquesa, ab làgremes alegria, ab opprobis e vituperis glòria, ab corporal mort eterna gloriosa vida, que és lo teu regne.»

5

[13. DEL PAPER CENTRAL DE JOAN ENTRE LA VELLA LLEI I LA NOVA]

E tornant a les evangèliques paraules, diu lo Senyor: «Tots los prophetes la Ley e les sues cerimònies han durat fins a Johan Bapista», perquè tota la Ley e les profecies eren del Rey e per lo rey Messies, lo qual Joan ab lo dit mostrà als pobles: {41c} pintures, ymatges e 10 figures eren; raó era que cessassen mostrant aquell qui figuraven. No-s deströhien ni s'annichilaven, mas en Jesús Déu e Senyor nostre se complien.

Fon Joan fi e terme de la Ley e Profetes e principi dels evangelis. Hi per ço los dos evangelistes en Johan 15 comencen les sues scribtures; hi ab tot que en la Scribtura Sacra après de Joan tingam altres profetes, axí com Àgabus hi les quatre filles de Felip en los Actes dels Apòstols, hi l'àguila Johan en lo seu Apocalipsi, però no profetizaren lo adveniment de Jesús rey 20

1-5 *Diu ... regne*] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom, atés que en *VC*, 247b forma part i es correspon amb la citació de sant Agustí d'Hipona que hi ha en les línies immediatament prèvies. Al mateix temps, no incorpora el contingut de la citació de sant Joan Crisòstom que apareix en el text ludolfí després de la de sant Agustí d'Hipona, a més d'una glossa final. El contingut d'aquests fragments omesos tractava de com Crist, si es va donar als homes, també els oferiria el seu regne; la glossa final incloïa unes paraules al voltant de no preocupar-se per les coses terrenals per accedir al cel, a més de Sl 86, 3: «*de quo tam gloriosa dicta sunt.*», això és, «Ell diu de tu, ciutat de Déu, oracles gloriosos.» | 9-12 *lo² ... figuraven*] Aquesta imatge de Joan el Baptista assenyalant amb el dit qui era el Messies –que ja ha aparegut en altres ocasions en el *Segon*–, no es correspon amb el que es diu en *VC*, 247b: «*Ubi Christi tempus ostenditur, ut quem illi venturum esse dixerunt, Joannes venisse ostenderet.*», és a dir, «Parla del temps de Crist; Joan mostrà que havia vengut aquell qui deien que vindria.» En nota p. 687,31-32, assenyalem una nova incorporació d'aquesta imatge. D'altra banda, destaquem com Corella fa referència a les profecies, tot qualificant-les de «pintures, ymatges e figures», uns termes que ens porten a un llenguatge pictòric i suggeridor, propi de l'estil corellà. | 15-16 *Hi ... scribtures*] Aquesta referència als evangelistes que inicien els seus textos amb l'al·lusió a Joan el Baptista ha estat incorporada per Corella quant al text ludolfí de *VC*, 247b. Els evangelistes a què es refereix Corella són Marc i Joan; en concret, s'observen versets inicials sobre el Baptista en Mc 1, 2-8 i en Jn 1, 6 i Jn 1, 19-28. D'aquesta manera, es mostra el coneixement de Joan Roís de Corella sobre els evangelis, propi d'un mestre en teologia, però d'una manera especial sobre un personatge com el Baptista, a qui el lletraferit atorga un tractament especial dins el *Cartoixà*, especialment en el *Segon*, per com es vincula simbòlicament com a precursor de la figura de Crist. | 18-19 *en ... Apocalipsi*] Aquestes referències als Actes dels apòstols i a Joan, caracteritzat com a «àguila» de l'apocalipsi, no apareixen en *VC*, 247b. El verset que es correspon amb l'al·lusió a les quatre filles de Felip prové d'Ac 21, 8-9 («L'endemà partírem i vam arribar a Cesarea. Anàrem a casa de Felip, l'evangelitzador, un dels set, i ens hi vam hostatjar. Felip tenia quatre filles verges que posseïen el do de profecia.»)

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

filiae Philippi, non tamen de Christo in carne venturo sunt vaticinati, ut praecedentes, de quibus tantum est hic sermo.

Unde Beda: *Lex et Prophetiae usque ad Joannem*, quia non potuit ultra venturum prophetari, quod Joannis praeconio jam venisse clarebat.

Unde et Augustinus: inter omnes divinas auctoritates, Evangelium merito excellit. Quod enim Lex et Prophetiae futurum praenuntiaverunt, hoc redditum atque completum in Evangelio demonstratur. Non observamus sacramenta, quae in Lege et Prophetis praecepta sunt, quia mutata sunt, quia intelligamus quae ibi praedicta sunt, et tenemus quae ibi promissa sunt.

Unde etiam Chrysostomus: Ergo finis promissionis, Joannes est. Si autem finis promissionis Joannes est, et initium beatitudinis ipse est. Quaecumque enim promissa sunt seculo isti, usque ad Joannem promissa sunt. Ex illo autem jam non promittuntur futura, sed ea quae promissa fuerant, adimplentur. Usque ad eum fuit spes, ex illo autem coepit esse res.

14. EIUS LAUS ET PRAECONIA

De commendatione etiam Joannis, sic dicit Bernardus: Joannes ubique major, in omnibus singularis, mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annuntiatus est? Quis sic specialiter in matris utero, Spiritu Sancto legitur fuisse repletus? Quem legisti intra matris uterum exultasse? Cujus nativitatem vidisti Ecclesiam celebrare? Quis sic puer eremum concupivit? Quis ita sublimiter legitur conversatus? Quis poenitentiam et regnum coelorum primus ostendit? Quis Regem gloriae baptizavit? Cui se primum Trinitas

SEGON DEL CARTOIXÀ

Messies, hi per ço no parla de aquests la present evangèlica letra.

Diu Beda: «Fins a Joan durà la Ley e los Profetes, com podien més avant profetizar de aquell lo qual Joan ab lo dit mostrava?, dient: “Aquest és lo Anyell sens 5 màcula;

no-l cerqueu més tancat en l’archa de la Ley ni en los armaris dels Profetes. Moysés, qui us donà la Ley, los patriarques, reys hi profetes, més que la vida en què vivien lo desijaven veure; yo no-l vos profetize, de 10 present lo prique, ab lo dit lo senyale.”»

Diu sanct Crisòstom: «La fi de les promissions és lo Babtista. Donchs, si és la fi de les promeses ,és principi de la beatitut nostra. Qualsevol donatius e gràcies que a natura humana per la divina bondat eren promeses, 15 fins al temps de Joan són promeses. De Johan avant, ja no-s prometen les coses sdevenidores, mas acaben-se les que eren promeses. Fins a Joan era speranza, après de Johan, possessió certa. Cessaren en Joan les promeses del rey Messies hi començaren les del celestial Regne.» 20

[14. DE LA LLOANÇA DE JOAN COM A MISSATGER]

Diu sant Bernat: «En tot loch hi en totes gràcies Johan major se troba, en tot singular sobre tots admirable. Qui és stat axí gloriosament anunciat per los àngels? Ple del Sperit Sant en lo ventre de sa mare, de qui legim que s’alegrà’s dins lo ventre ans que miràs 25 la lum del dia? Stret, encarcerat hi {41d} clos en tenebres ballava, profetizava, hi profetizar feya la mare hi anunciava la lum, que en aquelles corporals tenebres spiritualment lo il·luminava. De qual altre sant la santa Sgleya la nativitat celebra? Qual sanct en 30 edat tan poca pres lo desert per domicili? Qui ha tengut la conversació tan alta? Qui ha primer pricat lo Regne del cel hi penitència? Qui ha batejat lo rey Messies, Déu hi home? A qui primer la Trinitat és stada axí clarament manifesta? A qui ha fet lo Senyor tan 35

5-6 “Aquest és lo Anyell sens màcula] Aquest verset de Jn 1, 36 precedia en VC, 247b la citació de Beda el Venerable dins la qual ha estat ubicada ara per Corella. | 7-11 no-l ... senyale” Corella incorpora *motu proprio* el fragment assenyalat, atés que no es troba en VC, 247b. L’al·lusió a l’Antic testament s’entén per les referències aportades en aquest sobre la vinguda del Messies. Una d’aquestes referències seria la d’Is 53, 6-7, amb la figura comuna a ambdós llibres de l’Anyell diví, tant de l’Antic com del Nou («Tots anàvem com ovelles disperses, cadascú seguia el seu camí; però el Senyor ha carregat damunt d’ell les culpes de tots nosaltres. Quan era maltractat, s’humiliava i no obria la boca. Com els anyells portats a matar o les ovelles mentre les esquilen, ell callava i ni tan sols obria la boca.») | 11 lo senyale” Tot seguit, quant a VC, 247b, Corella omet una citació de sant Agustí d’Hipona sobre la preferència doctrinal dels evangelis sobre la Llei vella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sic aperte revelavit? Cui tale testimonium perhibuit Dominus Jesus Christus? Quem sic honoravit Ecclesia?

Joannes Patriarcha, imo Patriarcharum finis et caput; Joannes Pro- {248a} pheta, imo *plus quam Propheta*, quia quem venientem nuntiat, digito demonstrat; Joannes Angelus, sed et inter Angelos electus, Salvatore hoc attestante, cum dicit: *Ecce mitto Angelum meum, etc.*; Joannes Apostolus, sed et Apostolorum primus et princeps, *quia fuit homo missus a Deo*; Joannes Evangelista, sed et Evangelii primus inceptor, praedicans Evangelium regni; Joannes virgo, imo virginitatis norma, pudicitiae titulus, castitatis exemplum; Joannes martyr, sed et martyrii lumen, inter nativitatem siquidem mortemque Christi constantissima forma martyrii. *Ipse vox in deserto clamantis, etc.*, praecursor Judicis, praeco Verbi. *Ipse est Elias*, usque ad quem Lex et Prophetae, *Lucerna ardens et lucens*, amicus sponsi, sponsae praeparator. Silentio transeo cetera; sic novem ordinibus Angelorum inserta est, ut etiam ad Seraphim apicem transferatur: haec Bernardus.

15. QUO SENSU FUERIT ELIAS

Deinde Dominus subdit: *Et si vultis recipere et intelligere, ipse est Elias*, non in persona, sed in spiritu; quia fuit similis Eliae, et hoc in tribus: Primo, in austeritate poenitentiae, quia de Elia scribitur quod erat vir pilosus, quia {248b} habebat vestem hirsutam et asperam, et zona pellicea accintus renibus; similiter de Joanne dicitur quod habebat vestimentum de pilis camelorum et zonam pelliceam circa lumbos. Secundo, in soliditate constantiae: de Elia enim scribitur, quod ipse constanter arguebat regem Achab, et regem Ochoziam; et similiter Joannes constanter arguebat Herodem. Tertio, in auctoritate doctrinae, quia sicut Elias venturus est, per praedicationem suam denuntians Christi adventum secundum; ita Joannes, ut supra dictum est, praevent primum.

1-2 *mare Sgleya?* A continuació, Corella omet unes línies de VC, 247b que assenyalaven el Baptista com a patriarca i fi i cap dels patriarques. | 16-18 *sinagoga ... manifestava*] Aquesta al·lusió a la sinagoga i de manera directa als jueus no apareix en VC, 248a; la traducció ha estat també lleugerament amplificada i adaptada arran d'aquesta inclusió: «*praecursor Judicis, praeco Verbi.*» | 21-22 *preparador majordom hi camarlench de les divines sposalles*] Aquests epítets que qualifiquen el Baptista de «camarlench» o «majordom», no apareixen en VC, 248a, on se'n presenta com a «*sponsae preparator*». L'ús del terme «camarlench» per referir-se al Baptista ja ha aparegut en aquest capítol, tal com s'ha comentat en la nota 355,21. | 22 *La veu me fall per a dir les sues excel·lències*] Aquesta frase ha estat retoricada per Corella respecte VC, 248a, qui ha personalitzat de manera emotiva i climàtica el text llatí que es referia a la vida del Baptista: «*Silentio transeo cetera*», és a dir, «Passà en silenci la resta.» | 25 *mel·líflues paraules*] L'adjectiu «mel·líflu» és relativament comú en el *Cartoixà* i no apareix en la *Vita Christi*. Mostra la mateixa voluntat intensificadora del discurs de què hem fet esment en la nota anterior i en altres. Caldria relacionar el seu ús amb una certa voluntat catequètica, és a dir, d'apropar el sentit dels fets de la vida de Jesucrist als receptors del text a través d'un determinat llenguatge. L'adjectiu sol acompanyar el mot «paraules» (veg. notes pp. 365,30 i 535,4; veg. també notes pp. 424,13, 474,28 i 738,1-9). | 33 *Acab arguhia*] Roís de Corella no incorpora la referència al rei d'Israel Ocozies (segle ix a. c), respecte VC, 248b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

excel·lent testimoni? A qual sant axí honra la mare Sgleya?»

»Joan és profeta, més que profeta, que ab lo dit senyalà hi mostrà aquell del qual los profetes profetaren; és àngel Joan, prenunciat per l'àngel, elet 5 entre ls àngels, dient Déu lo Pare: «Yo tramet lo meu àngel davant mon Fill perquè als pobles lo mostre»; és Johan apòstol, mas primer e príncep dels apòstols, qui diu lo evangeli: «Fon un home tramés per Déu lo nom del qual era Joan, perquè fes testimoni de la lum, qui a 10 ell havia il·luminat en lo ventre de sa mare»; és evangelista, però primer dels altres, evangelizant lo celestial Regne; és Joan verge, de virginitat norma, títol de pudicitia, de castedat exemple; fon Joan martre, lum hi guia de martiri. «Fon Joan veu alta, suau hi 15 clara, exclamant en la deserta sinagoga, despertant los jueus que rebesen lo Verb divinal d'ells hi per ells fet home, del qual ell Joan era veu qui-l manifestava». Ell, zelador de la ley, altre Helies, morí per la ley que zelava. Entorcha ardent hi clarejant, amich del spòs, 20 preparador, majordom hi camarlench de les divines sposalles. La veu me fall per a dir les sues excel·lències! Com passà e participà en tots los órdens dels àngels hi a la celsitut dels serafins se transportà!»

[15. DEL SIGNIFICAT QUE SE L'ANOMENARA ELIES]

Continua lo Senyor les sues mel·líflues paraules, 25 dient: «Si voleu scoltar hi entendre, ell és Helies», no que sia la presona de Helies, mas té lo zel hi la voluntat {42a} de Helies. Primerament, en la austeritat de penitència; legim de Helies que vestia la vestidura aspra, hi de cuyro portava sobre los loms la correja; hi 30 de Joan legim aquests mateix vestiments aspres. Segonament, és Helies en fermetat de constància; legim de Helies que constantment al rey Acab arguhia; hi Joan a Herodes, fill del gran Herodes. Terçament, per actoritat de doctrina, vendrà Helies denunciant lo 35 segon adveniment quant vendrà lo Senyor al general Judici; axí Joan ha denunciat lo primer adveniment en carn humana.

15. DEL QUE TRAMÉS A JOAN BATISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et secundum Hieronymum, hoc dictum, *ipse est Elias*, mysticum esse, et egere intelligentia, sequens Domini sermo demonstrat, dicens: *Qui habet aures cordis audiendi*, id est intelligendi, *audiat*, id est, intelligat, scilicet quia non dixit Joannem esse Eliam in persona, sed in spiritu.

Vel, *qui habet aures* ad officium audiendi exterius, *audiat* interius adhibendo diligentiam, circa ea quae dico et dixi superais. Utitur autem Christus talibus verbis, proponendo aliquod arduum vel mysticum, et hoc vel ut moveat intellectum ad intelligendum, vel affectum ad acquiescendum et exequendum.

ORATIO

Domine Jesu Christe, quoniam tu es qui venturus es ad salvandum nos, et alium non exspectamus: da nobis ut vincti tuo amore et timore exeamus de arundinetis vanitatis, et de molli vestitu voluptatis, in desertum poenitentiae. Renuntia nobis per effectum misericordiae tuae, quia tu es veritas, qua mente caeci vident: charitas, qua affectu claudi ambulat: humilitas, qua superbi leprosi mundantur: verbum, quo surdi audiunt: vita, qua mortui resurgunt, et virtus, qua pauperes evangelizantur; ut omnes ad te convertantur. Amen

{248A} CAPUT LVII. DE INCREPATIONE ET CONDEMNATIONE INFIDELIUM JUDAEORUM.

I. DOMINUS SUPERBIAM JUDAEORUM, QUOS NON MOVIT PRAEDICATIO JOANNIS, INCREPAT

Praemissa igitur commendatione Joannis, increpat et condemnat Dominus superbiam Judaeorum, qui praedicatione Joannis moti non sunt; sed et ipsius Christi praedicationem despexerunt, et comparat eorum generationem perversam et obstinatam, per quam, tam praedicantes, quam audientes comprehendit, *pueris sedentibus in foro, qui clamantes coaequalibus*, id est in partes aequales divisit, ac sibi invicem improperantibus, *dicunt: Cecinimus vobis, et non saltastis; lamentavimus, et non planxistis.*

Diu sant Hierònim que dient lo Senyor: «Qui té orelles per a hoir, hoja», mostra que vol que ab les orelles de la pensa atengam hi scoltem com diu que Joan és Helies; que no u diu perquè sia la presona de Helies, mas que té lo seu zel, aspredat de vida, fermetat de constància hi que lo seu adveniment denuncia. 5

ORACIÓ

Senyor Jhesús, certa cosa és que tu est lo qui venir devies hi est vengut a salvar-nos, hi no-n speram altre: fes-nos gràcia que plens de la amor e temor tua hixcam del canyar de vanitats mundanes hi de vestidures molles, hi entrem en lo desert de penitència. Hi il·lumina la ceguedat de nostra pensa, tu, qui est lum de la veritat eterna; dreça la nostra coxea, qui est rectitut que no-s pot torçre, hi ab la tua netedat hi mundícia neteja la nostra lebroxia. Hi tu, paraula eterna, fes que la tua veu les nostres entràmenes penetre. Hi tu, vida en la qual hi per la qual vivim nosaltres, resuscita les nostres ànimes; hi fes que nosaltres, pobres de virtuts hi mèrits, acceptem hi cregam per fe hi per obres los teus sagrats evangelis, perquè tots nos convertexcam a tu, qui est vengut per salvar-nos. Amén. 10 15 20

{42B} DE LA INCREPACIÓ E CONDEMNACIÓ DELS INFELS JUEUS. 25 CAPÍTOL XVI

[I. COM EL SENYOR INCREPA LA SUPÈRBIA DELS JUEUS PER NO CREURE EN JOAN]

Après que-l Senyor en lo precedent capítol ha parlat les excel·lències hi gràcies de Joan Bapista, increpa los jueus incrèduls, superbos, qui ni a ell havien volgut rebre, ni a Joan creure. Hi són aquestes les sues mel·líflues paraules: «A qui stimaré yo que semble la generació aquesta? Semblant és als fadrins qui stant seguts en les places hi altres eguals a ells en edat dien: «Cantat avem a vosaltres e no haveu saltat; lamentat havem hi no haveu plorat.» 30 35

5-6 mas ... denuncia] Corella amplifica aquest fragment respecte el corresponent de VC, 248b, en què es comparava Joan el Baptista amb Elies només «in spiritu». | 6 adveniment denuncia] Tot seguit, quant a VC, 248b, el lletraferit valencià omet la part final de la glossa ludolfina que tractava sobre el significat d'escoltar des de l'esperit, per a moure, en sentit místic, l'enteniment a entendre i l'afecte, o els sentits a assentir i complir. | 30-31 Hi són aquestes les sues mel·líflues paraules] Sobre l'ús de l'adjectiu «mel·líflues», incorporat per Corella atés que no es troba en el fragment corresponent de VC, 248a, veg. nota p. 364,25.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ubi sciendum quod pueri Hebraeorum, ad exercendum se in ludis honestis, inducentibus ad virtutes, et retrahentibus a vitiis, talem ludum habere consueverunt.

Dividebantur in medio civitatis, in duas partes aequales, et illi qui erant ex una parte, canebant carmen lugubre, deridentes transmutationem repentinam praeseatis vitae, et postea sibi mutuo exprobrabant, et exultantes dicebant aliis, quare sibi non gaudebant; et e contrario alii, quare sibi compatiendo non condolebant.

Et hoc fiebat ad comprimendam vanam laetitiam hominum, et defectum compassionis et amicitiae, ad invicem in hoc mundo; sicut videmus frequenter fieri in eadem civitate, imo et in eodem vico, vel etiam eadem domo, quod aliqui laetantur, et aliqui ex opposito tristantur, et quandoque modicum sibi invicem compatiuntur.

Huic negotio, simile est negotium circa Judaeos, et postea Christi tempore factum.

SEGON DEL CARTOIXÀ

És vengut Joan no menjant ni bevent, hi dien que té dimoni; és vengut lo Fill de l'home menjant hi bevent, hi dien: "Home és golfre, menjador hi bevedor, amich dels publicans e peccadors hòmens."»

Devem notar per a entendre aquesta evangèlica 5
letra que molt val per a virtut quant en la puerícia los fadrins en actes de virtuts se crien. Hi per ço és gran prudència quant en jochs honests se exerciten.

Era antich costum en lo judaych poble que·ls fadrins en les places en dos parts se partien, hi los uns 10
cantaven lamentacions tristes hi los altres responien càntichs alegres, hi après los uns increpaven los altres, dient: «Per què no us alegràveu ab nosaltres quant vos cantàvem cançons alegres?»; hi per lo contrari los altres deyen: «Per què no us entrestriheu ab nosaltres quant 15
les nostres lamentacions ohíeu hi ab nosaltres hi de nosaltres no us condolíeu?»

La fi de aquests jochs honests era recordar la fragilitat hi poca duració de béns y de mals en la present miserable vida; hi per mostrar lo defalt de la 20
amor hi amistat dels hòmens que no participen en lo bé hi en lo mal de sos prohimes, que deurien tenir per propi. Ans sovint, podem veure en una ciutat, en un carrer, en una casa, que·ls uns se alegren, los altres 25
ploren.

Aplicat al propòsit de les evangèliques paraules, era vengut Joan en {42c} lo desert en austeritat de vida, del qual diu lo Senyor que no menjava ni bevia en sguart dels altres hòmens, «hi ço que és poch», diu lo Aristòtil, que per no res se pot entendre. Hi no·l volgueren 30
creure ni per la sua pricació venir a penitència. Mirant la aspredat de la sua vida, vench après lo Senyor benigne, dolç, mansuet e misericorde, menjant hi comunicant ab los hòmens, acollint los peccadors, imposant·los poca o no alguna penitència, dient·los: 35
«Anau e no vullau més avant pecar.» Ni per ço, a devoció, ni a pietat se movien, ans en la sua obstinació perseveraren, hi la vida aspra de Joan hi la dolça benigne del Senyor en mal interpretaven.

1-4 És ... hòmens"] Aquest fragment, que correspon als versets de Mt 11, 18-19 («Perquè ha vingut Joan, que no menja ni beu, i diuen: *Él té el dimoni*»; ha vingut el Fill de l'home, que menja i beu, i diuen: *¡Aquí teniu un golut i un bevedor, amic de publicans i pecadors.*» Però les obres de la saviesa acrediten que és justa.)), ha estat afegit per Corella als dos versets previs del mateix evangelista. | 5-8 *Devem ... exerciten*] Roís de Corella adapta la traducció del text ludolfí corresponent en VC, 248a: «*Ubi sciendum quod pueri Hebraeorum, ad exercendum se in ludis honestis, inducentibus ad virtutes, et retrahentibus a vitiis, talem ludum habere consueverunt*», això és, «Els xiquets dels jueus, per a exercitar-se en jocs honestos, que els apropren a les virtuts i els allunyen dels vicis, solien jugar a aquest joc.» Per una part, s'observa com l'autor valencià converteix en recomanació explicativa i moralitzant, de caràcter pedagògic, les bondats de determinats jocs infantils, però tot desvinculant-ho de manera directa del que era un costum judaïc, aspecte que reprén ja en les línies següents. Notem d'aquesta manera com Corella s'apropia del *Cartoixà* i va introduint determinats matisos, com pugua ser aquest to moralitzant propi, juntament amb altres operacions de traducció i amplificació de diversa envergadura, que van convertint aquesta obra en una de diferent quant al text llatí. | 13-17 *Per ... condolíeu*] Corella transforma aquest fragment en estil directe que en VC, 248a es trobava en estil indirecte; és a dir, modula el contingut traduït. | 18-23 *La ... propi*] Respecte VC, 248a, Corella amplifica la traducció: els fragments llatins «*vanam laetitiam hominum*» i «*defectum compassionis et amicitiae*», esdevenen «la fragilitat hi poca duració de béns y de mals en la present miserable vida» i «lo defalt de la amor hi amistat dels hòmens que no participen en lo bé hi en lo mal de sos prohimes, que deurien tenir per propi.» | 26-39 *Aplicat ... interpretaven*] Aquest extens fragment no es troba de manera literal en VC, 248a. Sembla l'amplificació de les següents paraules del text llatí: «*Huic negotio, simile est negotium circa Judaeos, et postea Christi tempore factum*», és a dir, «Aquesta situació [de menystenir tant el Baptista com Jesucrist] ja es donava amb els jueus en temps de Joan; i després amb l'arribada de Crist.» La referència a Aristòtil ha estat també incorporada pel lletraferit valencià.

16. DE LA INCREPACIÓ DELS INFELS JUEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Multi enim Prophetarum, *sedentes* propter docendi et iudicandi auctoritatem *in foro*, {248b} id est in Ecclesia, ubi lex et iura promuntur, et canentes per gaudiorum aeternorum promissionem, monuerunt Iudaeos exultare pro spe futurorum; et exultare noluerunt. Multi etiam lamentantes, per tormentorum comminationem, monuerunt eos dolere pro peccatis; et noluerunt.

Propter hoc igitur poterant eos arguere Prophetae dicentes: *Cecinimus vobis, et non saltastis*, ad laudes Dei assurgendo; *lamentavimus, et non planxistis*, poenitentiam agendo. Id est, invitavimus vos ad exultandum pro spiritualibus bonis, et non exultastis nisi in terrenis; monuimus ad poenitentiam et non poenituistis, nec doluistis. Eo modo etiam factum est tempore Christi. Joannes enim jejunans et abstinens, invitabat eos ad ieiunium pro peccatis, et dolere noluerunt; Dominus autem comedens et bibens cum eis, invitabat eos ad exultandum pro gratiis, quia mos comedentium est exultare; et noluerunt hoc facere.

Sub similitudine ergo, eos increpat: quia nec habuerunt planctum compunctionis, ex poenitentia praedicata a Joanne; nec saltum exultationis, ex misericordia exhibita a Salvatore. Joannes enim praedicabat lamenta poenitentiae; Christus exultationem misericordiae. Sed generatio Iudaica non plorat cum Joanne plorante, nec gaudet cum Christo gaudente.

Per clamantes ergo, intelliguntur praedicantes, scilicet Joannes et Christus; et per coaequales, ipsi quibus praedicant, scilicet auditores. Nam quod ait: *Lamentavimus et non planxistis*, ad Joannem pertinet, cujus abstinencia a cibo {249a} et potu, luctum poenitentiae significabat; quod autem ait: *cecimus, et non saltastis*, ad ipsum Dominum pertinet, qui utendo cum ceteris cibo et potu, laetitiam futuri seculi et regni figurabat.

Joannes enim praecessit in typo praesentis vitae, quae debet esse in lamento; sed Christus secutus est, in

Molts profetes sient[s], que significa la actoritat de la doctrina, cantaren als jueus cants de alegria, prometent a ells la possessió hi duració de la terra que mel e let manava, per la qual se devia entendre la eterna glòria; hi spiritualment no s'alegraren ni-ls 5
cregueren, ficats en los desigs de les possessions terrenes. Cantaren après moltes lamentacions tristes, la destructió de la ciutat e temple, que la eterna damnació figurava, hi no lamentaren ni tingueren dolor de penitència. 10

Ab manifesta similitut hi practicada, lo Senyor los increpà: que ni per la vida aspra de Joan se mogueren a penitència hi a creure lo que-ls pricava, ni saltaren, ni s'alegraren per la dolçor, mansuetut e misericòrdia de Jesús, Déu hi home, rey Messies. Joan los pricava 15
lomentacions de penitència; lo Senyor hymnes de misericòrdia. Però la obstinació judayca no plorà ab Joan qui lamentà, ni ab lo misericorde Senyor se alegrà.

Joan primer plorà hi lamentà en aspredat de vida, significant la present misèria, que deu esser lamentació 20
de penitència. Lo Senyor vench après, que significa los

3-4 *prometent ... manava*] Aquest fragment ha estat lleugerament modificat per Corella respecte VC, 248b: «*et canentes per gaudiorum aeternorum promissionem*», això és, «cantaren per la promesa dels gojos eterns.» L'autor valencià concreta les promeses celestials de la terra promesa tot fent servir la imatge de la llet i la mel que raja. | 5 *eterna glòria*] Tot seguit, respecte VC, 248b s'ha omés un fragment del text llatí que contenia un verset de l'evangeli de Mt 11, 17: «Toquem la flauta, i no balleu; cantem complantes, i no us planyeu!» | 5-6 *hi ... terrenes*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella, atés que en VC, 248b, es trobava després dels mots de 8-9. | 9-10 *de penitència*] Tot seguit, Corella omet una part de la glossa corresponent a VC, 248b sobre com el Baptista convidava els jueus al dolor per la via de l'abstinència a causa dels delits comesos, mentre Jesucrist ho feia menjant i bevent amb ells, perquè s'alegraren i agrairen el que rebien. | 13-15 *ni ... Messies*] Notem l'amplificació amb voluntat intensificadora de la traducció corellana quant a VC, 248b: «*nec saltum exultationis, ex misericordia exhibita a Salvatore*»; sobretot en la caracterització de Jesucrist. | 18 *se alegrà*] Tot seguit, Corella omet un fragment de VC, 248b-249a, en què es reprén els versets de Mt 11, 17 («cantem complantes, i no us planyeu!») per identificar l'alegria amb Jesucrist i la lamentació amb el Baptista, contingut que es troba també en la glossa que segueix en el següent paràgraf.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

typo futurae, quae erit in gaudio. Unde Psalmista: *Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.*

Sed perversi Judaei, videntes austeritatem Joannis Baptistae, per hoc moti non sunt ad poenitentiam; et postea dulcedinem Christi, et tamen per hoc moti non sunt ad pietatem.

Unde Hieronymus: Dicunt ergo, *cecimus vobis*, et provocavimus vos, ut ad nostrum canticum bona opera faceretis, et nolulistis; *lamentavimus*, et vos ad poenitentiam provocavimus, nec hoc quidem facere voluistis, spernentes utramque praedicationem, tam exhortationes ad virtutes, quam ad poenitentiam post peccata: haec Hieronymus.

2. SPIRITUALITER CANTUS ET LAMENTUM PRAEDICANTIUM TRIPLEX

Doctor vel praedicator cantat quodcumque scilicet de virtutibus et aeternis gaudiis docet, vel praedicat; et tunc auditores extra vitia, et mundum, saltare debent: quandoque lamentatur, quodcumque scilicet vitia et inferni dolores detestatur, et tunc auditores plangere debent, et poenitere.

Spiritualiter, pueri sunt praedicatores et doctores, *pueri* per conversationis humilitatem, per columbinam simplicitatem, et per vitae puritatem; *sedentes in foro*, quia venditores coelestium, iudices animarum, et praecones regalium praeceptorum; *clamantes* praedicando *coaequalibus*, secundum capacitatem auditorum doctrinam temperando; *canentes* misericordiam peccatorum, gratiam justorum, gloriam beatorum exprimendo.

Triplex ergo canunt carmen, scilicet: nuptiale, pro unione Dei et animae; familiare, pro inhabitatione

SEGON DEL CARTOIXÀ

goys e alegries de la eterna glòria, dient lo psalmista: «Los qui sembren en làgremes colliran en alegria.»

Diu sant Hierònim: «Cantat havem a vosaltres, hi al {42d} nostre cant no haveu volgut obrar virtuosos actes; lamentat havem a vosaltres, hi no haveu volgut lamentar en penitència. La una hi l'altra pricació haveu menyspreada: aquella qui a bones obres vos exortava y aquella que après dels peccats vos pricava penitència.»

[2. DEL SIGNIFICAT ESPIRITUAL DE TRES CANTS I LAMENTS DE LA PREDICACIÓ]

Canta lo qui prica, quant expon hi declara los actes virtuosos, los eternals premis, la inefable alegria del celestial Regne; deven saltar los qui l'hoen per desig que de atényer ho puguen: lamenta lo qui prica, quant detesta hi reprova lo viciós viure, los eterns suplicis, les infernals perpètuas penes menaça als qui no-s convertexen; deven lamentar hi plorar los qui l'hoen per contrita penitència.

Per los fadrins los qui sermonen són entesos, fadrins per simplicitat, humilitat hi mundícia; en lo mercat hi places, sehen, encanten hi venen per bones obres lo celestial Regne; jutgen les ànimes per les sentències que en persona del Senyor los priquen; fan crida dels divinals preceptes. Aquests tres actes acostumen los hòmens en los mercats hi places; als qui són ab ells coheguals canten, que significa que lo qui prica se deu egualar ab aquells a qui prica, que sia tal la sentència e paraules com pot rebre la capacitat dels qui-l scolten.

Hi deven cantar tres càntichs: lo primer, càntich de núbrcies, per les sposalles de Déu ab l'ànima; lo segon, càntich de amicícia, que-l Sant Sperit abita en nosaltres;

2 *Los qui sembren en làgremes colliran en alegria*] *Psalteri* (Sl 125, 5): «Aquells qui sembren en làgremes, colliran en alegria» (Martos 2013: 326). | *en alegria*] A continuació, Roís de Corella omet una glossa de VC, 249a, en la qual s'insisteix en el fet que els jueus, de manera explícita, no cregueren en l'arribada de Déu fet home, ni amb l'exemple de l'austeritat del Baptista, ni amb la bondat i la pietat mostrada per Crist. | 9-11 *los ... Regne*] Corella amplifica, de manera breu però intensa, la traducció quant a VC, 249a: «*de virtutibus et aeternis gaudiis.*» Un fenomen semblant s'esdevé unes línies més avall, com s'explica en la nota següent. | 13-14 *lo ... penes*] De la mateixa manera que s'ha exposat en la nota prèvia, Corella especifica i desenvolupa els «*vitia et inferni dolores*», de VC, 249a. | 18 *per simplicitat, humilitat hi mundícia* Corella redueix ara part del text llatí en aquest fragment quant a VC, 249a: «*per conversationis humilitatem, per columbinam simplicitatem, et per vitae puritatem.*» | 24-27 *que^t ... scolten*] Respecte el fragment que es correspon en VC, 249a: «*secundum capacitatem auditorum doctrinam temperando*», això és, «temperant la doctrina segons la capacitat de l'auditori», notem com Corella explica i concreta, per una part, qui són els «coheguals», és a dir, els qui escolten la prèdica; de l'altra, el lletraferit valencià especifica que l'adequació de la predicació als oients ha de basar-se en l'adaptació del llenguatge emprat pel predicador («la sentència e paraules»). Es deriva, per tant, un cert mestratge en les paraules de Corella sobre com ha de ser la relació del qui predica amb els qui l'escolten, especialment pel que fa al llenguatge; un aspecte que es vincula a la fama que Corella adquirí en vida com a mestre en teologia i sermonador, a banda del prestigi que, com a literat, disposava. Destaquem, doncs, com Corella afig un matís propi sobre un motiu bàsic de la predicació oral medieval, com és tenir en compte els qui escolten el predicador. | 29-30 *lo segon càntich de amicícia que-l Sant Sperit abita en nosaltres*] Notem com Corella tradueix de VC, 249a: «*familiare, pro inhabitatione divinae praesentiae*», això és «familiar [el càntic], per l'hostatge de la divina presència en l'ànima», tot incorporant la figura de l'Esperit sant que ens remet al dogma de la Trinitat.

16. DE LA INCREPACIÓ DELS INFELS JUEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

divinae praesentiae; triumphale, pro consummatione victoriae.

Et non saltant mali saltu conversionis, quo ad primum; saltu devotionis, quoad secundum; et saltu contemplationis, quoad tertium. Lamentant ostendentes culpam multiplicem, miseriam praesentem et poenam aeternam;

sed mali non plangunt planctu compunctionis pro culpa, planctu compassionis pro miseria, planctu orationis pro poena.

3. JUDAEI PERVERSE AUSTERITATEM JOANNIS ET CONDESCENDENTIAM CHRISTI INTERPRETANTUR

Deinde applicando similitudinem ad propositum,

subdit increpationis duplicem rationem: quia non crediderunt Joanni, ad poenitentiam exhortanti, nec Salvatori, ad misericordiam advocanti. Nam nec praedicatio et poenitentia Joannis, eos ad luctum et poenitentiam inflexit, nec praedicatio et convictus Christi, eis placuit; sed remanserunt obstinati in peccatis, utriusque praedicationem contemnendo, et utriusque vitam in malum interpretando.

Venit enim Joannes, non manducans, neque bibens, id est in abstinentia maxima vivens: ille enim qui parum comedit, dicitur non comedere, secundum communem modum loquendi; vel, non manducans neque bibens, delicata scilicet; vel, non manducans, scilicet panem, neque bibens, scilicet vinum et siceram.

Secundum Augustinum, Joannes dictus est *non manducans, neque bibens*, quia illo victu quo Judaei utebantur, non utebantur; hoc ergo Dominus, nisi uteretur, non in ejus comparatione manducans et bibens diceretur.

Ecce unus puerorum lamentantium, id est Prophetarum, ad poenitentiam verbo et exemplo provocantium, et tamen non credunt ei Judaei; sed *dicunt daemonium habet*; quasi dicerent: More daemonum, non comedit neque bibit; vel, daemo- {249b} niacus et insanus est, austeritatem ejus daemoni-

lo terç, càntich de triünfo, per la gloriosa victòria, que ab la passió del Senyor vencen lo món, la carn e lo diable. Canten dels pecadors misericòrdia, dels justs la gràcia, dels benaventurats la glòria.

No salten los mals al sagrament de penitència, ni a oració devota, ni a contemplació elevada, ni planyen per la culpa, ni per la present misèria, ni per la eterna sdevenidora pena.

[3. DE LA INTERPRETACIÓ PERVERSA DELS JUEUS SOBRE L'AUSTERITAT DE JOAN I LA CONDESCENDÈNCIA AMB CRIST]

Aplica, donchs, lo Senyor la similitut dels fadrins al 5
prepòsit,

dient: «És vengut Johan no menjant ni {43a} bevent», que vol dir vivint en gran abstinència, no menjant axí com los altres hòmens; que ni menjà pa ni begué vi ni altres comunes viandes cuytes ni 10
aparellades: lagostins e mel silvestre era la sua vianda.

Aquest és la un cor dels fadrins qui lamenten hi als jueus a penitència provoquen, no-l crehen; ans d'ell blasfemen dient que té dimoni, car los endiablats quasi sens menjar viven hi grans hi aspres afflictions 15
comporten, quasi deyen: «Ni menja ni beu, axí com los

1-4 que ... glòria] Aquesta al·lusió a la passió de Crist com a símbol de la redempció humana i la lloança de la misericòrdia, la gràcia i la benaventurança de la glòria no apareix en VC, 249a, ha estat, doncs, incorporada per Corella. | 4 la glòria] A continuació, s'omet un fragment quant a VC, 249a sobre com els pecadors no ploren per la conversió dels seus pecats, ni la seua misèria, molt semblant al que segueix, pel que fa al seu contingut. | 5-6 al prepòsit] Tot seguit, Roís de Corella omet una part de la glossa llatina de VC, 249a, que tracta de les dues raons per reprendre els jueus: perquè no cregueren a Joan, qui els predicava la conversió; ni a Jesucrist, qui els exhortava a la misericòrdia. | 11 lagostins e mel silvestre era la sua vianda] En VC, 249a, no apareix el que menjava el Baptista, sinó el que no menjava: «vel, non manducans, scilicet panem, neque bibens, scilicet vinum et siceram», és a dir, «ni pa, ni vi, ni sidra.» A més, tot seguit, el lletraferit valencià, omet un text atribuït a sant Agustí d'Hipona que glossa el contingut del verset de Mt 11, 18 esmentat en aquestes línies («És vengut Johan...»), que el matisava, atès que deia que Joan no «menjava ni bevia» perquè no prenia el menjar comú dels jueus d'aquell temps; el Senyor sí que «menjava i bevia» perquè, com a jueu, prenia aquests aliments en companyia dels jueus. En definitiva, s'omet la condició jueva de Jesús en oposició al Baptista. | 14-16 dient ... comporten] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella; el seu contingut s'anticipa al que apareix en les línies següents.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

attribuendo. Daemoniaci enim possunt multa agere et pati, quae non possunt alii. Vel, non est hic homo a Deo, ita rigidus sibi et aliis, cum Dominus sit suavis et mitis.

Venit Filius hominis, scilicet Virginis, non hominum scilicet viri et mulieris, manducans et bibens, scilicet in mundo et in publico, cum aliis hominibus, id est communem vitam inter homines ducens; hoc enim facere debebat, quia mediator Dei et hominum erat et ideo talem vitam debuit communiter ducere, ut communiter viventes peccatores, accessum familiarem ad ipsum possent habere.

Ecce unus puerorurum gaudentium, id est Prophetarum laetitiam promittentium; et tamen dicunt, pueri generationis et Pharisaei male interpretando: Ecce homo, nil habens divinum, vorax, per aviditatem, potator vini, per consuetudinem; publicanorum, id est peccantium publice, et peccatorum, id est peccantium oculate, amicus, scilicet per malam societatem, cum illis manducans et bibens; quod tamen non faciebat ut eorum vitia amaret, sed magis ut sanaret, et eos alliciendo attraheret, et ad poenitentiam converteret. Ipse enim homines attrahebat, et victus conformitate, et familiaritatis ostensione.

Ubi Hieronymus: Si ergo jejunium placet vobis, cur Joannes displicuit? Si saturitas vobis placet, cur non placet Filius hominis? Quorum alterum daemonicum habentem, alterum voratorem nuncupastis et ebrium! haec Hieronymus.

Ecce pessima lingua, quae et manducantes iudicat, et non munducantes, et ex utraque parte scindit, quia maledicit Deum et homines; nec est enim qui se abscondat a furore ejus.

Abstinentia quidem Joannis, fuit aliis exemplum austeritatis et poenitentiae; manducatio vero Jesus Christi, fuit aliis exemplum condescensionis et misericordiae.

4. PER IPSOS DETRACTORES SIGNIFICANTUR

Per illos igitur qui utrumque in malum interpretantur, significantur detractores, bonos actus aliorum nequiter depravantes. Sunt namque quidam perversi, istis Judaeis similes, de omnibus male iudicantes. Dicunt enim, si quis studet et vacat

SEGON DEL CARTOIXÀ

diabls, no sent fam ni set, fret ni calor, ni passions humanes. Diabls lo sostenen; no és de Déu aquest home, cruel a si mateix hi aspre, car Déu és suau e misericorde.»

«És vengut lo Fill de l'home, menjant hi bevent», 5 vivint humana comuna vida, no en lo desert, mas entre-ls hòmens; hi axí devia viure lo mediador entre Déu hi los hòmens, perquè a ell los peccadors acostar se poguesen.

Hi per aquest viure, d'ell blasfemen, dient: «Mirau 10 aquest home: home és, que res divinal en ell no abita, menjador y bevedor, amich de tots los peccadors, de aquells qui publicament pequen, podeu conèixer què és per les companyies.»

Diu sant Hierònim: «Digau jueus, si us plau lo 15 dejuni, per què Joan vos desalta? E, si us plau lo menjar, per què no us plau lo Fill de l'home? A l'hu dieu que té diable, a l'altre dieu que és amador de viandes!»

O pèssima lengua! Als qui dejunen hi als qui 20 menjen, a tots jutja, a tots condemna, de tots blasfema; coltell smolat en dura pedra de obstinada malícia, que per totes parts talla!

[4. DEL SIGNIFICAT D'AQUESTS DETRACTORS]

Per aquests maleïts jueus hi fariseus se poden entendre los maldients perversos, jutjant mal de tot lo 25 que miren. Si algú en esser humil studia, dien que és ypòcrit; si en mansuetut hi paciència, que és tímido; si vol per a ell hi als altres justícia, de impaciència-l noten;

14 les companyies] Tot seguit, Corella omet una glossa de VC, 249b, en què s'insisteix en els motius pels quals Crist menjava i bevia amb els publicans: per atreure'ls amb la seua conformitat i familiaritat. | 22-23 coltell ... talla] Comparació feta servir per Corella a partir de VC, 249b: «et ex utraque parte scindit», és a dir, «que talla per ambdues bandes». Una imatge semblant la trobem en Sl 51, 3, que en la versió del *Psalteri* que féu Roís de Corella, apareix amb el mot «rahor», que significa «ganivet» segons el *DCVB*: «Tot lo dia la tua lengua cogita injustícia; axí com rahor agut has fet engan.» (Martos 2013: 217). | 23 parts talla] A continuació, Corella omet una glossa de VC, 249b sobre el fet que, malgrat les reticències dels jueus, hi hagué a qui serví l'austeritat del Baptista per a la conversió; i el menjar de Jesús, com a exemple de condescendència i misericòrdia. | 24-26 Per ... miren] Corella resumeix i simplifica el fragment llatí corresponent de VC, 249b: «Per illos igitur qui utrumque in malum interpretantur, significantur detractores, bonos actus aliorum nequiter depravantes. Sunt namque quidam perversi, istis Judaeis similes, de omnibus malis iudicantes.», és a dir, «Aquells qui interpreten de manera negativa els dos extrems [l'austeritat i l'aïllament del Baptista front a la pietat de Crist] són els detractors que deformen amb malícia els actes dels altres. Hi ha malvats, semblants a aquests jueus, que tot ho jutgen malament.»

16. DE LA INCREPACIÓ DELS INFELS JUEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

humilitati, quod hypocrita est; si patientiae et mansuetudini, timidus est; si iustitiae, impatiens est; si simplicitati, fatuus est; si prudentiae, malitiosus est; si maturitati, flegmaticus est; si jocunditati, dissolutus est; si religioni, singularis est; si societati, secularis est; si silentio et paci, melancholicus vel dissimulator est; si aliorum correctioni, turbator pacis et praesumptuosus est; si dissimulat, negligens est; si instat vigiliis et orationibus, indiscretus est; si communi dormitioni, somnolentus est; si praedicationi et aliorum salutem, appetitor laudis est; si desistit, remissus est; si habet gratiam hominum adulator est; si adulari renuit, superbus est; et similiter in multis aliis, temere iudicant, et quae bene fieri possunt, in malum interpretantur.

Qui cum talibus habitat, potest dicere illud Job: *Frater fui draconum, et socius struthionum*. Dominus ergo, et per se, et per Joannem, conatus est Judaeos, in regnum introducere; ac si cum Propheta diceret: *Quid debui facere vineae meae, et non feci?*

Et secundum Chrysostomum, fecit sicut faciunt venatores, qui per duas vias contrarias, alicui insidiantur animali, ut in alteram incidat et capiatur. Misit enim Joannem, cum vita austera; venit ipse, cum communi vita; sed ipsi renuerunt, et utramque viam salutis respuerunt, quia nec cum Joanne Baptista lugere, nec cum Christo gaudere e voluerunt. Istis Judaeis similes sunt multi, qui nec flagellis, nec beneficiis, {250a} a malo revocari, vel ad bonum provocari possunt, et ideo cum superbis et perversis Judaeis, in fasciculis simul colligati, poenas merito sustinebunt.

Et licet Christus, qui est *Sapientia Dei Patris*, sit praedicto modo reprobatus a Phariseis et legisperitis, qui Dei consilium et vitae documentum spreverunt, tamen *justificatus est*, id est cognitus, et comprobatus justus, *a filiis suis*, id est discipulis, et ab eis qui regnum coelorum fidei justificatione diripiunt, qui sunt filii Christi per adoptionem, confitentes justum sapientiae opus, ac Dei dispositionem et doctrinam.

si en esser simple treballa, per foll lo jutgen; si usa de prudència, dien que és malícia; si ab madur consell dellibera, dien que és fleuma, hi dissolt si és benigne hi afable; {43b} si la religió serva, dien que és singular entre·ls altres, que és spècia de alta supèrbia; si és 5 amigable, secular home li dien; si stà en pau hi en scilenci, que és simulat hi malencòlich; si fraternalment corregeix los altres, torbador de pau hi presumtuós lo nomenen; si u comporta, de negligent lo increpen; si diu oracions hi vetla, per indiscret lo condemnen; si 10 dorm hi reposa, dormidor hi pereós lo jutgen; si prica hi en la salut de les ànimes treballa, de vanagloriós lo noten; si no prica, home remís hi que de més en lo món porta la vida; si és en gràcia hi en amor dels hòmens, per lagoter lo sentencien; si a la gent no parla, 15 dien que és superbo; hi per lo semblant tot bé en mal enterprenen.

Hi lo qui entre semblants abita, pot dir lo que Job deya: «Germà fuy dels drachs hi companyó dels sturços.» Treballà, donchs, lo Senyor per ell hi per Joan 20 portar los jueus al celestial Regne, dient ab lo profeta: «Què he pogut fer a la mia vinya que no u aja més per obra?»

Diu sant Crisòstom: «Axí com a prudent caçador, lo Senyor havia posat laços a Judea per dues contràries 25 vies, perquè·ls pogués pendre hi portar al convit de la eterna glòria. Tramés·los a Joan en aspra vida; vench, après, ell, qui ab ells convivia, practicava hi menjava: hi ni ab Joan ploraren, ni ab ell se alegraren. Semblants són als jueus aquells qui ni per adversitats ni 30 prosperitats de pecar hi fer mal se dexten; e axí, ab ells ligats en fexos, eternament seran cruciats en les eternes penes.»

Diu après lo Senyor: «És justificada la sapiència per los fills seus», que ab tot que·l Senyor, qui és divina 35 sapiència, fos blasfemat per los sacerdots, fariseus e bisbes, però los seus fills adobtius, qui eren los apòstols, lo justificaven, que vol dir que conexien hi pricaven la sua justícia, hi conexien que ell sol era just entre·ls fills del hòmens; ell, Fill de home, fill de la Mare, Senyora 40 verge, no fill de hòmens.

5 *que és spècia de alta supèrbia*] Aquest breu fragment que fa referència a l'estament religiós ha estat incorporat per Corella, no apareix a VC, 249b: «*si religioni, singularis est*». | 26-27 *al convit de la eterna glòria*] Corella afig aquest breu fragment quant a VC, 249b, una imatge que busca embellir el text. | 36-37 *sacerdots, fariseus e bisbes* Corella actualitza el terme llatí «*legisperitis*» de VC, 250a; es tracta, doncs, d'una inculturació aportada per l'escriptor valencià. | 39-41 *hi ... hòmens*] Corella amplifica la traducció respecte VC, 250a, tot destacant-ne la maternitat divina de la Verge: «*confitentes justum sapientiae opus, ac Dei dispositionem et doctrinam*», és a dir, «[els apòstols] confessen la justa obra de la saviesa de l'obra de Déu i la seua disposició i doctrina.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

5. CIVITATUM COROZAIM, BETHSAIDAE ET CAPHARNAUM INCREPATIO

Deinde post communem Judaeorum increpationem, quasi nominatim increpat tres civitates Galilaeae, sitas in littore lacus Genezareth, quibus specialiter praedicaverat, et ubi miracula fecerat, nec tamen converti volebant. *Tunc* enim, scilicet postquam increpavit Judaeos in communi, et vidit eos obstinatos, *coepit* in speciali *exprobrare*, id est ad modum exprobrantis mala futura praedicere *civitatibus*, in quibus factae sunt plurimae virtutes ejus, ut saltem operum magnitudini et multitudini crederent; *quia non egissent poenitentiam*. Quasi dicat: et doctrinam audierunt, et miracula viderunt, et tamen credere noluerunt, sed peiores Gentibus remanserunt. Exprobrat eis Dominus ad correctionem, et comminatur eis *vae*, id est aeternam damnationem, praedicendo ventura, non optando mala; sicut et cum dicitur: Maledicam illis, qui maledicent tibi, id est, qui male facient, infligam eis poenam. Maledictio enim in Scriptura sacra, nunquam est imprecativa, sed Prophetica.

Ubi ait Chrysostomus: Deplorat autem Dominus, ad nostrum exemplum, eo quod effusio lacrymarum, et gemitus amarus super patientes, insensibilitatem doloris, non modicum antidotum est, et ad correctionem patientium, et ad remedium ingemiscientium super eos: haec Chrysostomus.

Dicit ergo: *Vae*, scilicet damnationis aeternae imminet tibi, *Corozaim*, propequam civitatem, Jordanis ingreditur mare Galilaeae, et in qua nutrietur Antichristus; *vae tibi, Bethsaida*, de qua civitate fuerunt Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes, et distat a Corozaim, quarto milliario, *quia si in Tyro et Sidone*, quae fuerunt urbes Gentilium, idololatriae et vitiis deditae, quae tantum legem naturalem habebant, *factae essent virtutes*, id est divina prodigia et miracula, *quae factae sunt in vobis* frequenter; et praedicatum eis fuisset sicut vobis, *olim poenitentiam* quam vos non fecistis, ipsi *egissent*, dolentes de peccatis *in cinere*, ex consideratione raortis *et cilicio*, ex consideratione peccati pungentis; *sedentes*, ait Lucas, id est in conscientia se humiliantes. Vel, *in cinere*, humiliatio interior, *in cilicio*, exterior designatur.

Haec addit, quia antiquitus erat mos sic agere poenitentiam. *Verum tamen dico vobis* Judaeis: *Tyro et Sidoni*, licet non sunt conversi, *remissius erit in die judicii, quam vobis*; quia minus punientur quam vos

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. DE LA INCREPACIÓ A LES CIUTATS DE CORAZÍN, BETHSAIDA I CAFARNAÛM]

Après que generalment per la general obstinació als jueus {43c} increpà, senyaladament arguëix hi increpa tres ciutats de Judea, prenunciant los mals sdevenidors que sobre elles vendrien, en les quals havia fet molts hi grans miracles, que per la multitut hi excel·lència de les obres no volgueren creure ni fer penitència, quasi dient: «Han hoït la mia doctrina, han vist los meus miracles hi no m'han volgut creure. Pijors que·ls gentils romanen.» Increpà'ls lo Senyor per corregir-los hi menaçà'ls de la maledicció hi damnació eterna, prenunciant los mals que·ls vendrien, no desijant que vinguesen. Hi axí·s deu entendre com lo Senyor diu «maledicció sia a les ciutats aquestes»; que·ls profetiza la maledicció que ell los daria, perquè no·s corregien.

Diu lo Senyor: «La damnació eterna spera a tu Corrozaïm»; prop de aquesta ciutat entra lo Jordà en la mar de Galilea, en aquesta ciutat opinen que tendrà Antecrist la sua infància; «maledicció serà a tu Betzayda», de aquesta ciutat foren naturals Pere hi Andreu, Joan e Jaume, la qual dista de Corrozaïm quatre milles; «si en la ciutat de Sidon hi de Tiro», que eren ciutats de gentils ydolatres hi donades a vicis, «fossen stades fetes les maravoloses obres, miracles hi doctrina que yo he fet en vosaltres, hi en lo meu nom los meus apòstols, hi·ls fos pricada penitència axí com a quatre milles, ells l'acceptaren hi de sos peccats se penediren, ab cendra», qui és consideració de la mort, «hi cilici», que és consideració de la culpa, que puny la contrita consciència.

Era consuetut antiga ab cendra sobre lo cap hi vestint celici portar la penitència. «Hi en cert dich a vosaltres, jueus, que lo final Juhí no hauran tan grans penes Tiro hi Sidon com vosaltres». Aquells gentils sens

¹ generalment per la general obstinació Notem la derivació elaborada per Corella entre aquests mots («generalment», «general»), la qual no es trobava en VC, 250a: «*communem judaeorum increpationem*.» Sobre l'ús dels termes «generalment» en contraposició a «stretament», fets servir per a explicar el nivell de la repremsió de Déu a les ciutats de Sidó, Tir i Cafarnaüm, veg. nota p. 373,16. | 3 de Judea] Quant a VC, 250a, Corella omet, tot seguit, la referència geogràfica d'aquestes tres ciutats, ubicades a la vora del llac Genezareth. | 14 no·s corregien] Tot seguit, Roís de Corella omet una glossa atribuïda en VC, 250a a sant Joan Crisòstom que tracta sobre com el Senyor rebutja la maledicció i els laments si aquests no han de tenir efecte sobre els qui la reben per la seua insensibilitat. | 29 contrita consciència] Corella omet, quant a VC, 250a, un breu fragment en què s'assenyala que la cendra i el cilici són símbols de la humiliació exterior i interior de la consciència.

16. DE LA INCREPACIÓ DELS INFELS JUEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Judaei obstinati, nam minus peccaverunt illi. Gentiles enim, neque Legem scriptam receperunt, neque praedicatores habuerunt, neque miracula viderunt; sed tantum legem naturae transgressi sunt. Judaei vero doctrinam audierunt, et miracula viderunt, et post transgressionem legis naturalis et scriptae, etiam legem gratiae, et signa parvipenderunt, et ideo propter ingratitude puniuntur, isti severius, et illi remissius; quia gravius est fidem auditam repeliere, quam mori in Gentilitate.

Et est argumentum, quod ceteris paribus, major erit poena Christianorum, quam infidelium; clericorum, quam laicorum; sapientum, quam simplicium; praelatorum, quam subditorum.

Nam: *Cui multum donatum est, multum quaeretur ab eo*; — et: *Potentes, potenter tormenta patientur*; — et: *Servus sciens voluntatem Domini, et non faciens, plagis vapulabit multis*.

Deinde separatim exprobrat civitati Capharnaum, quia districtius aliis judicanda, eo quod bona a Domino acceperat crebriora; item quia duas alias arguerat, de omissione poenitendi et negligentia, hanc vero de contemptu et superbia. Unde et aliis comminatus est poenam in genere, cum ait: *Vae*; huic autem in specie, quidapparet plus esse. Dicit ergo: *Et tu Capharnaum*, ponendo, ut supra, continens pro contento; *numquid secundum opinionem tuam usque in coelum exaltaberis?* Quasi diceret: non. Imo propter peccatum superbiae et ingratitude *usque in infernum descendes*. Nam: *Qui se exaltat, humiliabitur*. — *Quia si in Sodomis*, qui tamen fuerunt homines pessimi, *factae fuissent virtutes* quae frequenter factae sunt in te, *forte mansissent usque in hanc diem*, quia fecissent poenitentiam, ut Ninivae fecerunt, ad Jonae praedicationem.

Dicit autem *forte*, non ad denotandum dubitationem ex parte sua, sed ad denotandum mutabilitatem liberi arbitrii ex parte hominis. *Verumtamen dico vobis, quia terrae Sodomorum remissius erit in die judicii, quam tibi*, id est minorem poenam sustinebunt, ratione incredulitatis; sed majorem ratione enormitatis peccati et criminis.

Ley escrita, sens Profetes, sens doctrina hi miracles no pecaren tan profundament com vosaltres. La ley sola natural trecaren; los jueus, ley natural hi escrita ab inefables miracles provada tingueren, hi après la ley de gràcia, sobre totes ra- {43d} onable, ab miracles que tots los passats excel·lien. Hi per ço, la punició d'ells serà més dura, que és major culpa menysprear hi lançar la fe evangèlica, que sens haver hoït alguna ley morir en ydolatria.

Hi és argument prompte que, stant per igual les altres coses, serà dels crestians major la pena que dels infels, qui no han tengut la ley crestiana; hi major que dels lechs, la pena dels ecclesiàstichs; y dels sciens, major que dels ydiotes; y dels prelats, major que dels qui no tenen prelatura.

Après que'l Senyor ha increpat a Sidon hi a Tiro, increpa a la ciutat de Cafarnaüm, la qual encara més stretament que les altres serà jutjada, perquè majors gràcies lo Senyor li havia fetes. A les dos primeres lo Senyor arguëix e increpa que eren stats negligents no haver fet penitència; a Cafarnaüm increpa de menyspreu hi de supèrbia. E per ço a les altres menaça generals penes, hi en aquesta les especifica, dient: «Tu, Cafarnaüm, que segons openió tua fins en lo cel seràs exalçada, però no serà axí com tu stimes, ans per lo peccat de ingratitude hi supèrbia fins en lo infern seràs abaxada! Que és lo meu decret que sia humiliat aquell qui s'exalça. Si en Sodoma, ciutat pèssima, fossen fetes los miracles hi maravoloses obres que en tu foren fetes, poguera ser que encara stigueren e no foren destruhides, que feren penitència, axí com los de Ninive.»

Diu lo Senyor, «poguera ser», no per dubte de la sua presciència, mas per la libertat del franch arbitre. «E per ço, en cert dich a vosaltres que major pena tendrà en lo final Juhí Cafarnaüm que Sodoma»; quant a la incredulitat se deu entendre aquesta pena; que major serà la de Sodoma quant a la nefandíssima culpa de aquell peccat abominable.

15 *tenen prelatura*] A continuació, no s'incorporen els versets evangèlics que servien d'exemple d'allò exposat en VC, 250b: Lc 12, 48 («Déu demanarà molt d'aquells a qui ha donat molt»); Sv 6, 7 («No l'impressiona ni poc ni molt la grandesa, perquè ell ha fet tant el petit com el gran») i Lc 12, 47 («El servent que, coneixent la voluntat del seu amo, no ha preparat o no ha fet allò que l'amo volia, rebrà molts assots.») | 16-18 *Après ... jutjada*] Del fragment assenyalat destaquem el mot «stretament» que indica com el Senyor castigarà més la ciutat de Cafarnaüm que no Sidó i Tir; és d'aquesta manera que s'entén per què Corella, com hem assenyalat en la nota de la p. 372,1, incorporava el mot «generalment» per referir-se a la repressió divina a les ciutats de Sidó i Tir.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

6. QUID SIGNIFICENT HAE TRES CIVITATES QUIBUS IMPROPERAT DOMINUS?

Per istas civitates, quibus Christus frequenter praedicaverat, et miracula fecerat, significantur illi qui frequenter audiunt verbum Dei, et vident exempla virtutum, et tamen in peccatis suis obdurantur; propter quod, ceteris paribus, gravius aliis puniuntur. Specialiter autem per has tres civitates, assignantur tria in hominibus, quae maxime aggravant ingratitude in eis. Primum est, litteratura et sapientia, quod per *Corozaim*, quae interpretatur *secretum mihi*, vel *mysterium meum*. Secundum est Ordo vel Praelatio, quod per *Bethsaidam*, quae interpretatur *domus pecudum*, et *domus venatorum*, seu *domus frugum*; sunt enim domus Domini peculiares, et refugium pecudum, id est subditorum et ceterorum. Tertium est religio, quod per *Capharnaum*, quae interpretatur *villa pulchritudinis*, seu *consolationis*, vel, *ager pinguedinis*, et utinam interius sicut exterius! Et isti si inventi fuerint negligentes, seu peccatores, et Christo Jesu inobedientes, durius quam ceteri redarguentur, et acrius puniuntur. Vel, per *Corozaim*, significantur hujus seculi sapientes; per *Bethsaidam*, divites; per *Capharnaum*, *carnales*, qui specialiter Christum repellunt; sicut illae civitates fecerunt.

Ubi Chrysostomus: Considerate, Christiani, quia quaedam miracula facta sunt in Corozaim, quaedam autem in Bethsaida, alia in Capharnaum; apud nos autem Christianos, omnia facta sunt. Quae enim facta sunt in Corozaim, forsitan Bethsaida non cognoverat; et quae facta sunt in Bethsaida, forsitan Capharnaum nesciebat. Nos autem Christiani, quidquid ubique operatus est Christus, omnia, Evangelio referente, didicimus.

Si ergo sic Christus luget super illas civitates, quia poenitentiam non egerunt, quae non omnia mirabilia viderunt; putas quomodo quotidie luget super nos Christianos, qui quotidie virtutes ejus in Ecclesia legimus et audimus, et tamen poenitentiam peccatorum nostrorum non agimus? Si tempore Sodomitarum Christus venisset, et talia demon- {251a} strasset, forsitan conversi fuissent. Ili, quia Loth hominem justum non audiverunt, sulphure et igne

SEGON DEL CARTOIXÀ

[6. DEL SIGNIFICAT D'AQUESTES TRES CIUTATS A LES QUALS AMENAÇA EL SENYOR]

Per aquestes ciutats se deven entendre aquells qui sovint hoen la doctrina evangèlica hi {44a} exemples de virtuosa vida, hi stan obstinats en les sues culpes, les quals greument seran punides. Però especialment les tres ciutats signifiquen tres coses que fan major la ingratitude 5 en los hòmens. La primera és sciència, que per Corozaim se pot entendre, que s'interpreta «secret meu» o «misteri». La segona és sacerdocí o prelatura, que significa Betzayda, qui s'interpreta «del Senyor casa». La terça és religió, per Cafarnaüm, que «vila de 10 consolació» se interpreta. En aquests tres staments, los qui pequen més que·ls altres són culpables. O podem entendre, per Corozaim, los qui en aquest món se stimen savis; los rics per Betzayda; los carnals per Cafarnaüm. Aquests tres staments la doctrina del 15 Senyor no stimen.

Diu sant Crisòstom: «Considerau, crestians, que alguns miracles són fets en Corozaim, alguns en Betzayda, altres en Cafarnaüm, hi tots en la nostra sancta Sgleya. Los qui foren fets en Corozaim pot esser 20 que Betzayda no·ls sabia; hi los que foren fets en Betzayda pot esser que·ls ignoràs Cafarnaüm. Però nosaltres crestians tots los miracles del Senyor, les sues obres maravoloses, totes les miram en los sagrats evangelis.» 25

»Donchs, si deplorà lo Senyor aquestes ciutats per tals penes, los renuncià perquè no feyen penitència, les quals no havien vist tots los seus miracles, ni hoïda tota la sua doctrina, com pots stimar hi creure que vendrà sobre nosaltres, qui legim hi hoïm, hi cada dia 30 miram los seus maravolosos actes, hi de nostres peccats no volem fer penitència? Hi pot esser que si lo Senyor tals coses mostrara als de Sodoma, que de sos pecats feren penitència. Aquells, perquè a Loth, home just, no cregueren, en foch hi sofre perhiren; donchs, a 35

¹ *aquestes ciutats*] Corella, tot seguit, omet unes breus paraules respecte VC, 250b que assenyalen que Crist havia predicat sovint i fet miracles en aquestes ciutats, una qüestió que ja ha estat esmentada en el subcapítol previ, segons la nostra edició. [6 *sciència*] El lletraferit valencià tradueix amb aquest terme els mots llatins de VC, 250b «*litteratura et sapientia*», entesos com a camp del saber o obres pròpies d'una matèria determinada. D'aquesta manera, ometent aquests termes, l'escriptor valencià diferencia allò que remet a la literatura d'allò que fa referència al fet religiós o teològic, que es deriva de «sciència». [9-10 *del Senyor casa*] Roís de Corella resumeix i adapta amb aquestes paraules el text llatí de VC, 250b: «*quae interpretatur domus pecudum, et domus venatorum, seu domus frugum; sunt enim domus Domini peculiares, et refugium pecudum, id est subditorum et ceterorum.*», això és, «la qual s'interpreta "casa de ramat", "de caçadors" o "casa de fruits"; perquè els superiors o prelats de la casa del Senyor són peculiars senyors del ramat, és a dir, dels súbdits.» [30-31 *hi cada dia miram los seus maravolosos actes*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella quant a VC, 250b. Aquesta al·lusió a l'observança dels «actes maravolosos» de Jesucrist, amb un nosaltres inclusiu, formen part d'una interpel·lació directa als receptors del text, tot prenent un to de prèdica propi de Corella, centrat sobretot en els fets de la vida de Crist. En la nota següent expliquem el mateix fenomen.

16. DE LA INCREPACIÓ DELS INFELS JUEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

combusti sunt; nos quae et qualia expectant tormenta, qui ipsum contemnimus Christum?

Et vide quia non dixit: tunc impropere civitatibus; sed tunc *coepit impropere*. Si ergo tunc *coepit*, et usque nunc quotidie impropere talibus. Et quoties legitur in Ecclesia impropere, impropere his qui tales sunt in Ecclesia. *Vae ergo vobis Christianis, quibus quotidie omnes Scripturae vociferantur, et vos tanquam aspides surdae, obturantes aures vestras, non auditis voces earum. Quidam enim dicunt: Peccata nostra erubescimus confiteri. Dic homo, quid est pejus facere malum, an dicere? Si ergo ante Dei conspectum, facere malum non erubuisti; quomodo ante conspectum hominis, erubescis dicere? Ad iracundiam Deum excitare non timuisti, et ad misericordiam eum flectere dubitas! haec Chrysostomus.*

7. SCRIPTURAE SACRAE LAUS ET UTILITAS

Oportet igitur lectioni Scripturarum vacare, et intendere; ita enim peccator ad melius poterit proficere.

Unde idem Chrysostomus: Debemus Scripturas scrutari eum diligentia, et non simpliciter; poterimus salute nostra potiri, si semper eis immorabimur. Et si vehementer durus quis fuerit, et ideo si nil lucratus fuerit in alius temporibus, tempus saltem lucrabitur hoc, et suscipiet aliquam utilitatem. Quid igitur ais? Quoniam audiens non facio. Non parvum lucrum miserum vocare seipsum, non inutilis hic timor. Si ingemueris solum quoniam audiens non facis; omnino ad faciendum venies quandoque. Non enim est Deo loquentem et audientem Deum loquentem non luctari.

Et iterum: Quidquid quaeritur ad salutem, totum jam ad impletum est in Scripturis. Qui ignarus est; invenit ibi quod discat, qui contumax est et peccator, invenit ibi futuri iudicii flagella, quae timeat; qui laborat, invenit ibi glorias promissionis perpetuae vitae, quas manducando, amplius excitetur ad opus; qui pusillanimis est et infirmus, invenit ibi mediocres justitiae cibos, qui etsi pinguem animam non faciunt,

nosaltres quins turments nos speren, si no crehem lo que-l Senyor en los sagrats evangelis nos ma- {44b} na?

»Hi devem atendre que no diu lo evangeli que-l Senyor les ciutats impropere, mas “impropere començava”. Donchs, lavors començà e fins ara no cessa increpar a nosaltres, hi tancam les orelles semblants a l’aspis, sorda perquè la veu de l’encantador no li entre. Alguns dien: “Tenim vergonya de confessar nostres culpes”. Digues home, respon al que-t demane: què és pijor obrar mals actes o dir-los per la lengua? Si de fer mal no has tengut temor davant lo divinal conspecte, com tens vergonya que tan gran secret a un home-l digues? No has agut vergonya de incitar a Déu a ira, hi has vergonya demanar a Déu misericòrdia?»

[7. DE LA LLOANÇA DE LES SAGRADES ESCRIPTURES I LA SEUA UTILITAT]

Gran profit és, donchs, la contínua liçó de la Sacra Scribtura, perquè-l just en gràcia augmente hi lo peccador comence a tembre hi la sua vida smene.

Diu sanct Crisòstom: «Tot lo nostre temps deuríem dependre en legir la Scribtura Sacra. E si lo nostre cor és tan dur hi tan obstinat que no-s smene, no pot fer per mal que sia que no guanye lo temps que-n lo legir se ocupa. Si la consciència lo argüeix hi l’increpa, hi sent dolor com no obeheix al que la Scribtura mana, miserable hi malaventurat se nomena, gemeca hi sospira; hi aquesta dolor lo portarà a verdadera penitència. És impossible que, parlant ab Déu hi oint a Déu, l’ome no aprofite.»

»Tota la salut nostra trobam en la Sacra Scribtura. Lo qui és ignorant allí troba què aprenga; lo qui és peccador hi de peccar no-s dexa, allí mira lo final Judici; lo qui stà en treballs, dolors e misèries troba en la Scribtura Sacra les certes promeses del repòs de la eterna glòria; lo qui és flach hi pusil·lànim troba manaments fàcils e dolços, que li basten per esser de infern delliure hi entrar en lo celestial Regne; si és fort

2 en los sagrats evangelis] Aquesta al·lusió als evangelis la incorpora Roís de Corella arran de l’amplificació del text ludolfí de VC, 251a: «qui ipsem contemnimus Christum?», és a dir, «que menystenim al mateix Crist?» | 5-8 Donchs ... entre] Psalteri (Sl 57, 5-6): «Són-se apartats los peccadors en lo principi de lur naxença; errat han exint del ventre; parlat han coses falses. Furor tenen semblant de la serpent aspis, sorda e tapant les sues orelles, la qual no oirà la veu de aquells qui la encanten, ni de la fetillera que sàviament la encanta» (Martos 2013: 223). Ara Corella opta per la senzillesa sintàctica –tal com apareix en VC, 251a–, si el comparem amb l’amplificació que féu en aquest salm del Psalteri. | 5-6 Donchs lavors començà e fins ara no cessa increpar a nosaltres] Corella ha omès en aquest fragment, respecte VC, 251a, un fragment que feia referència a com cada dia des de les esglésies s’avisava els cristians dels pecats i no escoltaven. | 16-17 perquè-l ... smene] Aquest fragment varia respecte VC, 251a, en el qual només s’indica que la lectura de les Escriptures pot servir al peccador per a millorar («ita enim peccator ad melius poterit proficere»); Corella n’amplifica la traducció. | 19 Scribtura Sacra] Corella, quant a VC, 251a, omet unes línies d’aquesta glossa de sant Joan Crisòstom sobre com es podrà gaudir de la salvació si s’habita sempre en les Escriptures. | 30-31 allí mira lo final Judici] Quant a VC, 251a, Corella rebaixa la intensitat del to del text ludolfí: «invenit ibi futuri iudicii flagella.», això és, «[el peccador] troba els flagells del Judici futur.» | 31 lo qui stà en treballs, dolors e misèries

Corella aporta els substantius darrers al genèric del fragment corresponent de VC, 251a: «qui laborat.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

tamen mori non permittunt; qui magnanimus est et fidelis; invenit ibi spiritaliores escas {251b} continentioris vitae, quae perducent eum prope ad Angelorum naturam; qui percussus a diabolo vulneratus est in peccatis, invenit ibi medicinales cibos, qui eum per poenitentiam reparent ad salutem: haec Chrysostomus.

8. JUDICIA DEI OCCULTA

Secundum Bedam, quare non olim, his qui credere potuerunt, verum Judaeis qui credere noluerunt, sit evangelizatum, ipsius est scire *cujus* universae sunt *viae misericordia et veritas*. Quia secundum Anselmum, alio modo juste damnat malos; alio modo juste parcat malis. Nam eum damnat malos justum est, quia illorum meritis convenit; eum vero parcat malis, justum est, non quia illorum meritis, sed quia bonitati suae condecens est. Parcendo ergo malis, justus est secundum se; et misericors, secundum nos, non secundum se. Non enim ideo est misericors, quia miserum cor habeat; sed quia circa miseros, cor pietatis impendit.

Qui etiam secundum Augustinum, *cujus* vult miseretur, non in justitia, sed gratia; quem vult obdurat, non iniquitate, sed veritate vindictae. Sic tamen misericordia et veritas obviant sibi, ut nec misericordia impediatur veritatem, qua plectitur dignus; nec veritas misericordiam, qua liberatur indignus.

Deus quidem, ab aeterno sciens conversationem hominum malam futuram, et quia nec sola severitate posset salvari, nec sola misericordia pervenire ad profectum meritorum, decrevit quod in unoquoque tempore praedicandum esset, unumquemque permittens suo iudicio, id est naturali legi, quae dicit in corde: *Quod ab alio oderis fieri tibi, ne alteri facias*. Sed quia naturalis lex obtorpuerat consuetudine peccandi, praedicata est, quae refrenaret peccantes. Et, quia iterum homo non se per legis severitatem cohibet, imo per interdictum reus tenebatur, praedicata est misericordia, quas salvaret confugientes ad eam, ut

SEGON DEL CARTOIXÀ

hi magnànim, troba excel·lents virtuts heroyques que-l faran àngel per gràcia; lo qui és nafrat de greus pecats hi culpes troba saludables {44c} exemples de la sobreabundant divina misericòrdia; lo qui és obstinat en delictes mira los juhins de la divina justícia, que atarren hi spanten als qui no-s peniden.»

[8. DEL JUDICI OCULT DE DÉU]

Diu Beda: «Si algú demana per què no fon pricada la veritat als gentils, que pogueren creure, hi fon pricada als juheus qui, obstinats, creure no volien, a ell, sol Déu, saber toca, de qui totes les vies són veritat e misericòrdia.» Diu sanct Anselm: «En altra manera justament los mals damna; hi en altra manera als mals perdona. Com damna los mals fa justícia, que les sues culpes ho merexen; com als mals perdona, justa cosa és, no que ells ho mereixquen, mas perquè és decent a la bondat sua.»

Creant los hòmens, la divina sapiència dóna'ls la ley natural en les entràmenes de l'ànima sculpida. Multiplicant en peccats, dóna al judaych poble Ley e manaments saludables, dexant los gentils en la ley de natura. Obstinats los juheus après la mort sua, pricaren los apòstols als gentils la ley evangèlica. Après la mort de Antecrist, tornaran los jueus tots a la fe cathòlica, segons lo decret de la divina providència, que no puneix algú que no u mereixca. Dóna als misericordes

¹ troba excel·lents virtuts heroyques] Notem com, respecte VC, 251ab, Corella adapta la traducció cap a un terreny proper a la cavalleria i la seua condició heroica, entesa per Corella com una força de Déu i cap a Déu: «invenit ibi spiritaliores escas continentioris vitae», és a dir, «troba aliments espirituals d'una vida de major continència.» L'adjectiu «heroic» sol caracteritzar en el *Cartoixà* la figura de la divinitat feta home (Veg. nota p. 392,15). | 4-6 lo ... peniden] Aquest darrer exemple, amb un cert to acusador, dels beneficis de les Escriptures ha estat incorporat per Corella, atés que en VC, 251b, la glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom finalitzava just quan s'iniciava el fragment assenyalat. | 10-11 de qui totes les vies són veritat e misericòrdia] *Psalteri* (Sl 118, 151): «Prop est Tu, Senyor, e totes les tuas vies són veritat» (Martos 2013: 320). | 16 bondat sua] Tot seguit, Corella omet una citació que en VC, 251b, s'atribueix a sant Agustí d'Hipona, la qual tracta de com la misericòrdia i la justícia estan unides en la divinitat, de tal manera que la misericòrdia no impedisca la veritat, ni la veritat no impedisca la misericòrdia. | 17-18 Creant ... sculpida] En aquest text, Corella ha sintetitzat un fragment de VC, 251b i ha omès el fet que Déu creà els homes sabent que no podrien regir-se només amb severitat o només amb misericòrdia; per això, els atorga la llei natural i el lliure albir de cada individu. | 22-25 Après ... mereixca] Aquest fragment sobre el futur i l'Anticrist ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 251b. Es tracta, doncs, d'unes línies que fonamenten la idea de considerar el *Cartoixà* com un intent per a la conciliació social, que busca la conversió dels jueus, expressada com a idea general per Antoni López Quiles (2007). Aquest caràcter del *Cartoixà* ha estat assenyalat també per un dels autors de l'edició crítica del *Cartoixà* (Furió 2014). El fragment «que no puneix algú que no u mereixca» parteix de la traducció bastant lliure del verset de Tb 4, 15: «El que no vulgues per a tu, no ho faces a ningú.», que es trobava al text llatí corresponent.

16. DE LA INCREPACIÓ DELS INFELS JUEUS

VITA CHRISTI

excaecaret refutantes, mittens Gentes ad promissionem Judaeorum, ut ipsi Judaei saltem aemulatione Gentium converterentur. Et haec est altitudo consilii Dei, quo mira Providentia, Judaeos et Gentes reduxit ad vitam, quam omnes perdiderant in Adam.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui nos verbo et exemplo provocasti ad dolendum pro peccatis, et ad exultandum pro spiritualibus bonis: da mihi gratiam lacrymarum, et terram cordis mei aridam, irriguo coelesti fecunda, ut plangam me quotidie in omni vita mea: ita ut efficiantur mihi lacrymae meae panes die ac nocte et mens mea oblita vanitatis et miseriae, ardeat in tuo amore: ita ut saltando ad bona opera et ad laudes Dei assurgendo, nunc exultem in spe, et tandem semper te laudando, tecum gaudeam sine fine. Amen.

{251A} CAPUT LVIII. DE REVERSIONE APOSTOLORUM; AC MISSIONE ET REVERSIONE SEPTUAGINTA DUORUM DISCIPULORUM

I. APOSTOLI REVERTENTES AD JESUM NOS DOCENT QUOD POST PRAEDICATIONEM CONTEMPLATIONI INDULGENDUM SIT

Et convenientes id est revertentes Apostoli de praedicatione ad Jesum, nuntiaverunt ei quae docuerant praedicando, et fecerant miracula, operando, ostendentes quod mandatum ejus, fideliter executi fuerunt, et gratias referentes super his, quae acceperunt. Veniunt ergo Apostoli ad Jesum, rivi ad fontem, ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. — Ibant animalia de quiete contemplationis, ad laborem actionis, et revertebantur iterum ad quietem contemplationis.

Et compatiendo eis de laboribus suis, duxit eos, seorsum in desertum locum, ut post laborem {251b} quiescerent pusillum, segregati a tumultu populorum, et ut se colligerent in oratione, sicut dispersi fuerant in praedicatione; nec enim spatium edendi habebant, praeturbis quae veniebant et redibant.

Unde Beda: Ubi magna temporis illius felicitas, de labore docentium simul et discentium, studio demonstratur, quae utinam in nostro aevo rediret, ut tanta ministris verbi frequentia, fidelium insistat

SEGON DEL CARTOIXÀ

la sua gràcia per la sua misericòrdia, ab la celcitur admirable de la sua providència, en la qual totes les creatures regeys hi governa; torna los jueus hi gentils a la vida que en son pare Adam havien perduda.

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui ab doctrina hi exemples nos mostres hi amonestes que ajam dolor de nostres culpes, hi que-ns alegrem de les gràcies que tu-ns dones: dóna'm Senyor font de làgremes, hi la terra del meu cor sequa; ab lo teu ros hi celestial pluja, fes que sia fèrtil hi abundant de aygua, que-ls ulls {44d} del meu cor ploren les mies culpes tots los dies de la mia vida, tant que les mies làgremes sien lo meu pa de nit e de dia. Hi oblidada la mia pensa de les vanitats de aquest món e misèries, encesa en la tua amor, se leve hi salte a fer bones obres hi laors tues, perquè de present me alegre en sperança, hi en la tua glòria hi ab los teus sants, eternament te lohe. Amén.

COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS HI COM TRAMÉS LOS SETANTA-DOS DEXEBLES. CAPÍTOL XVII

[I. DEL RETORN DELS APÒSTOLS AMB JESÚS DESPRÉS DE PREDICAR PER LLIURAR-SE A LA CONTEMPLACIÓ]

Al Senyor tornaren los apòstols denunciant com havien pricat als pobles, hi acabades maravolloses obres, hi tot lo que manat los havia, regraciant a la benignitat sua de les gràcies que-ls havia donades; al Senyor, los apòstols; los rius, a la mar tornen. Diu lo Ecclesiastés: «Al loch mateix d'on los rius hixen tornen, perquè altra vegada puguen córrer.» Diu Ezechiél en la sua visió que anaven los animals hi tornaven; van los sants hi apòstols del repòs de la vida contemplativa a les obres hi treballs de la activa, hi après tornen, perquè en repòs contemplen.

Hi havent compassió lo Senyor dels treballats apòstols, porta'ls en lo desert, apartats dels pobles, perquè après del treball un poch reposen hi en oració se recol-legisen, perquè en lo pricar tenien la pensa scampada; que-ls pobles qui anaven hi venien no-ls donaven spay de pendre vianda.

Diu Beda: «Gran affectió de aquell temps se mostra, hi en los qui pricaven hi en los qui hoïen, que per la molta gent que scoltava no tenien repòs los qui

40 qui²] qur.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

auditorum, quae nec liberum eis curandi corporis spatium concedat! Nam quibus necessaria curandi corporis hora negatur, quanto minus illecebris animae suae carnisque studendi {252a} facultas adest; quin potius a quibus verbura fidei, et salutare mysterium opportune, importune exigitur, horum animus consequenter, ad agenda semper, et cogitanda coelestia succenditur, ne ea quae verbis docent, factis impugnent: haec Beda.

Mystice autem secundum Hieronymum, seorsum ducit Dominus quos elegit, ut inter malos viventes, mala non intendant. Et bene dicitur, ut *quiescerent pusillum*, quia pusilla requies est hic Sanctis, labor autem magnus; sed postea dicitur eis: *Ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum, sequuntur illos.*

Unde dicit Gregorius, quod tanto tunc major requies erit, quanto modo ob amorem conditoris sui, requies nulla fuerit. Et e contra intellige, o piger, quod tanto tunc minor requies erit, quanto nunc ob amorem carnis, requies major fuerit. Et ideo ut tunc gaudere possis dulcedine quietis, non ab horreas nunc gustare amaritudinem laboris, attendens verba Boetii dicentis: Dulcior est apium melle labor, si malus ora prius sapor edat.

Quiescere ergo facit Christus discipulos suos, ut discant omnes, et maxime qui praesunt, quod qui laborant in opere et sermone, requiem promerentur. Per hoc etiam ostenditur, quod praedicatores, post praedicationis discursum, redire debent ad contemplationis secretum; et opera sua coram Deo discutere et diligenter examinare, ut de bonis gratias agant, et de defectibus veniam petant. Admonemur itaque hic in Domini factis, ut aliquando ab actione quiescamus, et ad secretum contemplationis transeamus, quia in actione exteriora spatium contemplandi non habemus. Quae contemplatio, recte hic *desertum* dicitur, quia a multis deseritur, et a paucis inhabitatur, in qua *requiescimus pusillum*, quia pro nostra fragilitate, non diu divinae visioni valeamus inhaerere, nec pro necessitate proximi, illius curam diu praetermittere.

Taceas ergo ad tempus, a proximorum aedificatione, ut tacendo discas, qualiter suo tempore utiliter eloqui valeas; rogando tamen Deum quod per seipsum suppleat cordibus proximorum, interius ea

SEGON DEL CARTOIXÀ

pricaven! Plagués a Déu axí fos de present en la nostra Sgleya, que los que priquen no tinguesen spay de provehir en les neces- {45a} sitats de la vida, perquè menys tendrien temps de pensar en les carnals alegries, h[i] axí la freqüència hi devoció dels hoïnts los ocuparia que no farien tals obres, ab les quals neguen lo que priquen.»

Diu sant Hierònim: «Aparta lo Senyor los seus elets e dexebles, perquè vivint entre-ls mals, esser mals no aprenquen.» Diu lo sagrat evangeli que-ls apartà perquè un poch reposassen, car los sancts en aquest món poch reposen hi molt treballen. Aprés los dirà lo Senyor lo que diu sant Joan en lo Apocalipsi: «Ja és vengut lo temps que dels seus treballs reposen, les sues obres los seguexen.»

Diu sant Gregori que tant serà major repòs en la glòria quant majors treballs per amor del Senyor han sofert en la present vida. Entén, o pereós, que tant sentiràs majors treballs en les eternes penes quant per amor de la carn has cercat repòs en aquestes misèries! Donchs, no refuses la amargor dels treballs en la present vida perquè gustes la dolçor del repòs en la sdevenidora; diu lo Boeci que més dolça és la mel si aprés de amarga sabor se gusta.

Vol, donchs, lo Senyor que-ls apòstols reposen, perquè aprenquen hi sàpien, en special los qui són prelats hi bisbes, que tots los qui treballen en doctrina hi bones obres descans hi repòs mereixen. Aprenem encara en aquesta evangèlica ystòria que aprés de la pricació, los qui priquen, al secret de la contemplació se deven retraure; hi davant Déu examinar hi discutir les sues obres. Hí que alguna vegada, del treball pasem a la contemplació secreta, perquè en la ocupació de les exteriors obres no tenim spay que la nostra pensa contemple, la qual contemplació rectament desert se nomena, perquè poch hi entren, hi poch hi perseveren, hi molts la dexten. Diu que-ls apartà perquè un po- {45b} quet reposassen, que per la fragilitat nostra no pot esser molt lo contemplar nostre, ni encara per la necessitat del prohisme, l'amor del qual de la contemplació a les obres de pietat nos devalla, perquè aprés més alt nos puge.

Calla, donchs, algun spay e no priques, hi callant pensa hi aprén com, en lo temps degut, a parlar tornes, preguntant lo Senyor en lo spay que no parles, que per si

1-2 Plagués ... Sgleya] Corella modifica de manera subtil l'expressió llatina de VC, 251b, que tenia un caràcter de temps, d'època, més general i ho concreta a les necessitats i el moment de la pròpia Església: «*quae utinam in nostro aevo rediret*», és a dir, «Tan de bo tornés en el nostre temps!» | 16-18 Diu ... vida] Aquesta citació de sant Gregori de Nissa pot ser l'origen també del fragment de caràcter proverbial que hem detectat en una altra part del Segon (Veg. nota p. 202,36-203,2). Respecte el fragment corresponent de VC, 252a, Corella el tradueix de manera un tant lliure: «*Unde dicit Gregorius quod tanto tunc maior requies erit, quanto modo ob amorem conditoris sui, requies nulla fuerit*», és a dir, «Diu sant Gregori que tant més gran serà el descans, com menor siga ara el descans per amor del seu Creador.» | 26-27 en special los qui són prelats hi bisbes] Quant a la traducció, l'autor valencià especifica i fa visible els possibles destinataris del Cartoixà a qui ara s'adreça, com eren els membres del clergat que, en VC, 252a, apareixien de manera genèrica: «*et maxime qui praesunt*», això és «sobretot els qui presideixen.»

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

inspirando, a quibus interim te abstineas, linguam per silentium edomando.

Unde Gregorius: Nemo debet propter contemplationem Dei, omnino postponere necessitatem proximi; nec propter necessitatem proximorum, contemnere contemplationem Dei. Quid enim prodest, si amantes nosmetipsos relinquamus proximos? Vel, quid rursus prodest, si amantes vel zelantes proximos, relinquamus nosmetipsos?

2. ELECTIO LXXII DISCIPULORUM, QUI ETIAM BINI AD PRAEDICANDUM MITTUNTUR

Et post haec Dominus Jesus designavit, id est signanter elegit, et ab aliis distinxit, ac instituit septuaginta duos discipulos alios, praeter duodecim praedictos, in signum quod post Christi resurrectionem et ascensionem in coelum, fides Christi praedicanda erat Gentibus, septuaginta duarum linguarum; sicut ante duodecim tribubus, secundum numerum duodecim Apostolorum.

Prima ergo lingua, inter omnes erat Hebraica, quae postea in septuaginta duas fuit divisa. Et sicut Apostoli, formam demonstrabant Episcoporum, id est primi ordinis et majorum sacerdotum; sic et isti figuram gerebant presbyterorum, id est secundi ordinis, et minorum sacerdotum, scilicet curatorum. In primis tamen Ecclesiae temporibus, utrique presbyteri, utrique vocabantur Episcopi. Qui ergo Episcopi sunt, sunt successores Apostolorum, ideo si gaudent de apostolico honore, debent eis similes esse in labore. Septuaginta quoque consurgunt ex ductudenarii per septena- {252b} rium, ideo significan- {252b} tionem decalogi, cum septem donis Spiritus Sancti; per binarium vero superadditum, significatur maxime gemina charitas scilicet, Dei et proximi: quae omnia debent esse in praedicatoribus Evangelii.

Et misit illos binos, sic etiam secundum Origenem et duodecim bini et bini numerati fuerunt, ut in eorum catalogo Matthaeus ostendit. Misit autem binos propter septem rationes: primo, propter duos populos convertendos, Judaeorum scilicet et Gentium; secundo, propter salutem duplicem operandam, corporis scilicet et animae; tertio, propter duplex mandatam charitatis, scilicet Dei et proximi, quae debet esse in praedicatoribus Evangelii; quarto, propter geminam perfectionem,

mateix en lo cor dels pobles spire hi suplexca lo que faria per les tuas paraules.

Diu sant Gregori: «No deu algú per la contemplació oblidar-se la necessitat del prohisme, que per la necessitat del prohisme la contemplació oblide: 5 què-ns aprofita si amant a nosaltres dexam los prohismes? Hi què-ns aprofita si amant los prohismes oblidam a nosaltres?»

[2. DE L'ELECCIÓ DE SETANTA-DOS DEIXEBLES, ELS QUALS SÓN ENVIATS A PREDICAR PER PARELLES]

Designà lo Senyor après hi senyaladament elegí setanta-dos dexebles altres dels dotze apòstols; 10 significan- {252b} que après de la resurrecció hi assenció devia la sua fe esser pricada als gentils, partits en setanta-dues lengües.

Fon la primera lengua la ebrayca, la qual fon divisa en la edificació de la superba torre en setanta-dos 15 lengües. E axí com en los apòstols se mostra la forma dels bisbes, axí en los setanta la forma dels curats e menors preveres; ab tot que-n la primitiva Sgleya tots los preveres se nomenaven bisbes. Donchs, puy los bisbes són successors dels apòstols, si de la honor 20 apostòlica se alegren, lo treball dels apòstols no refusen. Set vegades deu prenen nombre de setanta, que los deu manaments signifiquen, ab les set gràcies del Sperit Sant, que dons se nomenen; hi los dos sobre setanta, amor de Déu hi del prohisme, que deven esser en los 25 qui l'avengeli priquen.

Tramés lo Senyor los setanta-dos dexebles hi manà que dos anassen, significan- {45c} que la pricació evan- gèlica los dos pobles convertir devia. Segonament, per la salut que donaven al cors hi a la ànima. Terçament, 30 per la amor de caritat en Déu hi en lo prohisme. Quartament, per la sciència hi vida als qui priquen

12-13 setanta-dues lengües] A continuació, Corella omet una breu referència a com el Senyor s'havia revetlat també a les dotze tribus d'Israel, el mateix nombre que els apòstols. | 14-16 la³ ... lengües] Aquesta al·lusió implícita a la torre de Babel no apareix en VC, 252a: «quae postea in septuaginta duas fuit divisa.»; ha estat, doncs, incorporada per Corella. | 26 l'avengeli priquen Tot seguit, Corella omet una glossa en la qual s'explica el que diu Orígenes basant-se en l'evangeli de Lc 10, 1 («els envià de dos en dos.») sobre com Jesucrist els enumerà també de dos en dos. Notem la metàtesi vocàlica en el mot «avengeli». | 29 dos pobles] Corella omet, respecte VC, 252b, l'aclariment de què aquests dos pobles eren el jueu i el poble dels gentils.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

scilicet vitae et scientias praedicatori necessariam; quinto, propter mutuam conservationem, et securitatem custodias, ut unus esset custos castitatis alterius et bonorum ceterorum; sexto, propter mutuam consolationem, et societatis emolumentum; septimo, propter confirmationem veritatis praedicandae ab ipsis, et ejus testimonium, *ut in ore duorum testium, staret omne verbum.*

Misit ergo illos binos ante faciem suam, scilicet ante praesentiam, ut adventus Christi non lateret, et ut ei viam et hospitium in cordibus hominum praepararent; in omnem civitatem et locum, quia indifferenter Christus et discipuli ejus praedicabant in civitatibus, et locis parvis et magnis, quo erat ipse venturus, scilicet in Judaeam.

Post resurrectionem tamen et ascensionem Domini, ad praedicandum etiam Gentibus missi sunt. Secundum Gregorium, praedicatio praevenit, et sic ad habitaculum mentis Dominus venit, quia verba exhortationis percurrunt, per quam veritas in mente suscipitur.

Et dicebat illis: Messis quidem multa; operarii autem pauci.

Ista et plura alia quae sequuntur, modum praedicandi et vivendi discipulorum continentia, dicta sunt supra de missione Apostolorum; et ideo hic repetere, non est necessarium.

3. REVERSIO DISCIPULORUM, QUOS CONTRA SUPERBIAM PRAEMUNIT

Expleto autem ministerio legationis suae, *reversi sunt LXXII discipuli, cum gaudio, tum de fructu praedicationis suae, per quam populum aedificaverant, tum de miraculorum operatione, quia daemones ejecerant, gloriantes, et dicentes, sibi: Domine, in nomine, et invocatione nominis Christi, non solum languores et infirmitates, non solum homines iniquos, sed etiam daemones, subjiciuntur nobis; quae tamen sunt tantae potestatis, ut non sit potestas super terram, quae comparetur eis.*

Ubi Beda: Bene quidem professi sunt, deferentes honorem nomini Christi, sed infirma adhuc fide; gaudebant in virtutibus. Et quia discipulos de signorum operatione Dominus vidit elatos, qui ex hoc nimis gloriabantur, tanquam infirmi et imperfecti, ideo hoc gloria eorum reprimatur, cum subbitur: *Et ait illis: Vidi Satanam, sicut fulgur de codo cadentem, quia praesens erat quando corruit, imo eum praecipitavit. Fulgur enim cadit celeriter, et manifeste, et cum fetore*

SEGON DEL CARTOIXÀ

necessària. Quintament, perquè la hu fos custòdia de l'altre, axí en lo cors com en la ànima. Sisenament, per consolació amigable. Setenament, per confirmació de la veritat que pricaven, car tota veritat en testimoni de dos o de tres resulta.

5

«Tramés-los davant la sua cara», que vol dir davant la sua presència, perquè no fos amagat lo seu adveniment en carn humana, «hi li aparellasen posada en lo cor dels hòmens, en totes les ciutats, lochs e viles de Judea, axí grans com poques, en les quals ell après 10 venir devia.

E diu lo Senyor: «Les messes són moltes hi pochs los jornalers per a collir-les.»

Aquestes paraules e moltes altres havem ja declarat com scrivim lo trametre dels apòstols.

15

[3. DE LA TORNADA DELS DEIXEBLES, ALS QUALS PREVÉ DE LA SUPÈRBIA]

Acabada la legació que portaven, tornaren al Senyor los setanta-dos dexebles ab goig e alegria del fruyt de la predicació evangèlica per les operacions maravellozes, hi que dels humans còssors havien lançat los demonis, gloriant-se hi dient: «Senyor, invocant lo 20 teu nom, no solament les infirmitats e malalties, mas encara los dimonis nos obhexen», los quals són de tan gran potestat, que no y ha poder sobre la terra que a ells se acompare.

Diu Beda: «Bé confessen la veritat, honrant son 25 Déu, Senyor e mestre, però encara no són perfets; perquè del que han fet axí se alegren.» E per ço lo Senyor, perquè-ls veu elats dins si e gloriosos, per reprimir la imperfectió que tenien, respon: «Yo viu a Sathanàs, axí com un lamp del cel caure.» Present era lo 30 Senyor, encara no fet home, quant Sathanàs caygué; hi ell manà que-l lanças- {45d} sen. Lo lamp cau del cel

1-2 Quintament ... ànima] En aquest fragment, Roís de Corella resol de manera senzilla i simplificada la traducció del text llatí de VC, 252b: «Quinto, propter mutuam conservationem, et securitatem custodiae, ut unus esset custos castitatis alterius et bonorum ceterorum», això és, «Quintament, per a la mútua conservació i seguretat, de tal manera que un siga custodi de la castedat de l'altre i de la resta de béns.» | 11 venir devia] A continuació, Corella omet una glossa i una citació atribuïda en VC, 252b a sant Gregori de Nissa, en què es comenta com, per una part, després de la mort o ascensió del Senyor els apòstols foren enviats també als no creients; d'altra, el fragment de sant Gregori versa sobre el fet que la predicació i l'exhortació del Senyor precedeix i propicia la rebuda de la seua veritat.

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

et inflammatione; sic daemones de coelo empyreo ceciderunt in instanti, et videntibus sanctis Angelis, et cum fetore proprii sui peccati, ad inflammandum homines per tentationem parati.

Et causa hujus ruinae fuit elatio, sive superbia de sua excellentia. Quasi diceret Salvator discipulis suis: Cavere diligenter debetis, ne ex elatione et potestate concessa super daemones, nimis elevemini, et sic corruatis. Satanae ergo exemplo deterrentur, et ad humilitatem revocantur; ut qui hunc ob superbiam de coelo recordarentur eiec- {253a} tum, multo magis se de terra editos, si superbie. rint, humiliandos; ut casum proprium hoc exemplo caveant: *Qui se existimat stare, videat ne cadat*. Et si ille propter superbiam de coelo cecidit, multo minus superbus illuc ascendet, quia ut ab aliquo dictum est: *Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*.

Unde ait Gregorius: Mire autem Dominus, ut in discipulorum cordibus elationem premeret, iudicium ruinae retulit, quod ipse magister elationis accepit; ut in auctore superbiae discerent, quid de elationis vitio formidarent. Unde Isidorus: Quisquis jam ex deteriori, melior esse coepit, caveat de acceptis extolli virtutibus; ne gravius per vanam gloriam corruat, quam prius per lapsum vitiorum jacebat. Itaque non confidas in naturae dignitate, non superbias de sapientia, non de honore, non de statu, non de potestate; quia in omnibus natura Angeli te excedit, et tamen ex superbia cecidit, et ex coelo est ejectus, et tuis pedibus subjectus.

Ut enim dicit Augustinus: Melior est in malis factis humilis confessio quam in bonis superbia gloriatio; et plus placet Deo humilitas in factis malis, quam superbia in bonis.

Humilitas tamen non illatantum laudatur, quae de conscientia peccatorum venit; sed illa quae ex virtute descendit, Deo cara est.

Igitur non debet homo gloriari in gratia gratis data, quae malis et injustis quandoque confertur, sed in gratia gratum faciente, per quam in libro vite adscribitur; et cum humilitate, in omnibus gratias agere.

súbitament, hi manifesta, hi ab pudor hi flama; axí del cel imperi caygueren los dimonis, pudents dels seus peccats abominables, inflamats per tentar los hòmens.

Hi la ocasió hi causa de aquesta rohina fon elació e supèrbia de la sua excel·lència; quasi dient lo Senyor als seus dexebls: «Ab gran recel deveu tembre que per elació del poder que yo us he atorgat sobre los dimonis, que no us eleveu en supèrbia, hi axí vingau a caure.» Per exemple de Sathanàs vol lo Senyor que temen hi esser humils aprenghen, hi recordant que si·ls àngels, qui són sperits, per supèrbia del cel caygueren, qui per la natural condició laugers eren, quant més cauran los hòmens, fets de terra? E si caygué Sathanàs per supèrbia, com hi pujarà l'ome superbo?

Diu sant Gregori: «Mirablement lo Senyor, ab Sathanàs, mestre de supèrbia, lig de humilitat, perquè aprenghen, ab exemple de la cayguda del mestre, guardar-se de caure.» Diu sanct Ysidre: «Qualsevol qui de mal esser bo comença, guarda no s'eleve per les gràcies que ha rebudes; perquè no caygua més baix, per vanaglòria, del que stava per los passats vicis». No confies, donchs, o miserable home, en gràcia ni virtut que tingues, que ni és teu ni·t pots acomparar al primer àngel, lo qual ho perdé; hi u pogué perdre perquè stimava que no u podia perdre.

Diu sant Agostí: «Millor és en los qui pequen la humil confessió de les culpes que·n los bons la gloriació superba. Més plau a Déu la humilitat en les culpes que la supèrbia en les bones obres.»

2 los dimonis] Tot seguit, quant a VC, 252b, Corella omet unes breus paraules sobre com els àngels veieren la caiguda dels dimonis. | 14 l'ome superbo? Corella omet seguidament una part del text ludolfi de VC, 253a, on hi havia una citació d'1Co 10, 12 («Per tant, qui es pense estar dret, que mire de no caure.»), i un proverbi atribuït a Ovidi: «*Turpius ejicitur, quam non admittitur hospes*», és a dir, «És més difícil expulsar que no admetre un hoste.» | 22-23 en gràcia ni virtut que tingues] Notem com Roís de Corella rebaixa el to moralitzant i acusador en aquest fragment respecte el text llatí de VC, 253a: «*non superbias de sapientia, non de honore, non de statu, non de potestate*», és a dir, «Ni tingues supèrbia per la saviesa, ni de l'honor, ni de la condició, ni del poder.» | 29 bones obres] Corella omet, tot seguit, les paraules finals de la citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 253a i una glossa posterior, les quals matisen el fet que no es lloa només la humilitat de la consciència dels pecats sinó també la gràcia de Déu, qui ho possibilita i valora les virtuts humanes.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. POTESTAS EIICIENDI DAEMONUM EST GRATIA GRATIS DATA ET PROINDE OMNIBUS DARI POTEST

Unde ait Dominus: *Ecce dedi vobis potestatem calcandi, scilicet pede spirituali supra serpentes et scorpiones, et super omnem virtutem, et multiplicia spiritualia nocumenta inimici; et omne genus immundorum spirituum, de obsessis corporibus ejiciendi; et nihil vobis nocebit.*

Secundum Bedam, serpentes dente, et scorpiones cauda nocent; serpentes enim morsu oris, et scorpiones punctione caudae venenum fundunt. Ideo *serpentes* aperte saevientes, *scorpiones* clanculo insidiantes, vel homines vel daemones significant. Vel, *serpentes* sunt qui inchoandis virtutibus venena pravae persuasionis objiciunt; *scorpiones*, qui consummatas virtutes, ad finem vitare intendunt.

Secundum Theophilum, *serpentes sunt*, qui visibiliter nocent, velut fornicationis, et homicidii daemon; qui vero invisibiliter nocent *scorpiones* vocantur, sicut in vitis spiritualibus. Insuper etiam calcare serpentem, est subjicere rationi sensualitatem, quae secundum Augustinum, significatur per serpentem; et calcare scorpiones est detestari detractorem; et calcare omnem virtutem inimici, est objicere omnem occasionem mortalis peccati.

Verum tamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus vobis infirmis subjiciantur. Nam malos spiritus arcere, et alia signa facere, aliquando concessum est, etiam malis hominibus, non propter seipsos, sed ad confirmationem fidei Christi praedicatae per eos; et aliquando non est meriti eorum qui operantur, sed potius per invocationem nominis Christi conceditur; vel ad majorem condemnationem eorum qui invocant,

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. COM LA POTESTAT D'EXPULSAR DIMONIS ÉS UNA GRÀCIA DONADA; QUALSEVOL POT, PER TANT, REBRE-LA]

«Teniu sment –diu lo Senyor– yo us he donat potestat de calcigar sobre les serpents hi alacrans, hi sobre tota la potència de l'enemich, hi res no us porà noure.»

Ací fon complida la profecia de Ysaïes, que diu: 5
«Les serpents no faran mal ni mataran en tot lo {46a} meu sant mont», car és plena la terra de la sciència del Senyor, que fon per la pricació sua hi dels seus dexebles.

Diu Beda: «Les serpents ab la boca piquen, hi los 10 alacrans ab la coha», quasi dient: «Yo us done potestat contra aquells qui palesament seran cruels contra vosaltres, hi contra aquells, axí hòmens com deables, qui, fraudulentment hi ab cauteles, treballaran en poder-vos noure.» O diu «serpents», per aquells qui 15 contrasten ab persuasions males, als qui en virtut comencen; «alacrans», aquells qui a la fi les bones obres viciar treballen, mudant si poden la intenció dels qui bé les obren.

Diu Theòfil: «Serpents són los diables quant a 20 peccats visibles inciten, axí com fornicacions hi homicidis; són alacrans quant de spirituals culpes los hòmens tenten.» O «calcigar la serpent», podem entendre quant tenim la sensualitat a la rahó subjecta; «calcigar los alacrans», per amor del Senyor menysprear 25 hi stimar poch hi no tenir ira als detractors hi qui malparlen; hi calcigar tot lo poder de l'enemich és, a tota ocasió de peccat mortal, posar obstacle.

E tornant a les paraules de l'evangeli, diu lo Senyor: «Emperò, dexebles meus, no us vullau alegrar que a 30 vosaltres hòmens los sperits vos sien subjectes». Que lançar los mals sperits dels còssors hi fer miracles, algunes vegades, als mals hòmens se atorga, a confirmació no de bondat sua, mas de la fe que priquen; hi glòria hi honor del nom que invoquen, hi 35 condemnació d'ells qui l'invoquen, perquè smenar no-s volen; hi utilitat de aquells qui, hoint hi mirant los

5-9 Ací ... dexebles] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 253a. Prové de la barreja de dos versets de les profecies d'Isaïes sobre el càstig i el perdó de Déu als jueus el dia del Judici final, en concret d'Is 27, 1: «Aquell dia, el Senyor amb la seua espasa, dura, gran i forta, castigarà Leviatan, la serp fugissera, Leviatan, la serp tortuosa, i matarà el drac que hi ha a la mar.», i d'Is 27, 13: «Aquell dia sonarà el gran corn, i vindran els qui anaven perduts pel país d'Assíria, i els qui s'havien dispersats per la terra d'Egipte, i adoraran el Senyor a Jerusalem, a la muntanya santa.» Notem la connexió que estableix Corella, com a escriptorista, entre un profeta de l'Antic testament i l'evangeli, que implica ja el compliment de les profecies amb l'arribada de Crist. | 24 rahó subjecta] Tot seguit, Corella omet una breu glossa de sant Agustí d'Hipona en VC, 253a, on s'assenyala que la serp és símbol de la sensualitat. | 25-27 calcigar ... malparlen] Corella amplifica la traducció del text llatí de VC, 253a, suavitzant-ne el to acusador, especialment amb l'al·lusió a «no tenir ira»: «et calcare scorpiones est detestari detractores.» | 36-37 perquè smenar no-s volen] Aquesta breu explicació sobre els motius de la condemna dels pecadors que, amb tot, prediquen les bondats de Déu i fins i tot obren en nom seu, no apareix en VC, 253a. Vegeu la nota següent on s'exposa una operació semblant.

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

vel ad utilitatem eorum qui vident et audiunt, in quo semper honoratur Deus, per cuius nomen miracula sunt, licet despiciantur qui faciunt.

Unde Chrysostomus: Ejicere daemones, commune opus est, inter ministros Dei, et ministros diaboli; veritatem confiten, et justitiam facere, privatum est opus tantum Sanctorum.

Ideo quem videris daemonia ejicientem, si non est confessio veritatis in ore ejus, nec justitia in {253b} manibus ejus, non est homo Dei. Si autem videris veritatem confitentem, et justitiam facientem, etsi daemonia non ejiciat, homo Dei est.

Et iterum: Non signa pete, sed animae sanitatem; si autem signa vis facere, eruaris a delictis, et omnia explisti. Etenim magnus daemon est peccatum; et si aufers, Majora decem mille daemones abigentibus operatus es;

signa enim multoties aliis profuerunt, facienti autem obfuerunt, in elationem extollentia, et vanam gloriam, vel in alio aliquo modo. In operibus vero nihil tale suspicari est; sed et participantibus eis et alus multis, prosunt. Haec itaque cum magna diligentia operemur.

Si enim ab inhumanitate, ad eleemosynam transmutatus fueris; siccam manum existentem extendisti. Si a spectaculis desistens, ad ecclesiam ieris; claudicantem pedem correxisti. Si autem destiteris oculos tuos a meretrice, et pulchritudine aliena; caecos existentes aperuisti. Si pro satanicis viis, didiceris psalmos spirituales; mutus existens, locutus es.

Haec itaque miracula sunt maxima, haec signa sunt inopinabilia. Si haec signa fecerimus et ipsi magni quidem et mirabiles per haec erimus, et perniciosos universos ad virtutem attrahemus, et futura fruemur

miracles, la santa fe cathòlica crehen hi confessen. Hi axí, tostemps lo nom del Senyor se glorifica, encara que sien mals aquells qui l'invocuen.

Diu sant Crisòstom: «Lançar los dimonis obra és dels pecca- {46b} dors hi dels servents de Déu comuna; 5 confessar veritat hi fer justes obres és obra dels servents de Déu sola.»

»No demanes potestat de fer miracles, ni donar sanitat als còssors, mas demana sanitat per a la tua ànima. No pots fer major miracle que treballar que la 10 divina gràcia te faça delliure de les tuas culpes, hi axí hauràs vençut una legió de dimonis.»

»Si donar almoyna comences hi allargues la mà als pobres, has fet miracle de fer stendre una mà qui era sequa. Si comences a conèixer les tuas culpes, als teus 15 cechs ulls has tornat la vista. Si comences a hoir la pricació evangèlica, has tornat la hoïda a les tuas orelles sordes. Si visites los malalts hi presos, has dreçat la coxea de les tuas cames. Si-t confesses hi comences a dir hores, lo que ans no acostumaves, has fet cobrar la veu 20 a la tua lengua muda.»

¹ la santa fe cathòlica crehen hi confessen] Tal com ha ocorregut en el cas assenyalat en la nota prèvia, també ara s'ha incorporat un aclariment o matisació d'un breu text de VC, 253a, que té un caràcter més general, que parla de Déu i no de l'Església catòlica en particular: «in quo semper honoratur Deus». Tots dos casos es poden entendre i es relacionen amb una clau de lectura del *Cartoixà* com a obra adreçada als qui, en l'època de Corella, s'acusava de jueus o judaïtzants, per tal que es convertiren o feren explícita la seua fe en el cristianisme. | 7 Déu sola] Tot seguit, el lletraferit valencià omet una part de la glossa de sant Joan Crisòstom en VC, 253ab, en la qual s'exposa que és home de Déu no aquell qui expulsa dimonis però no predica la veritat, ni obra amb justícia, sinó qui confessa la veritat i actua justament, malgrat no expulsa diables. | 12 de dimonis] A continuació, s'ha omès també una part de la glossa atribuïda en VC, 253b a sant Joan Crisòstom sobre els perills de la vanaglòria, que poden derivar-se dels signes de la divinitat exercida per les persones; per contra, les obres ajuden a qui les fa i a qui les reb. | 14-15 era sequa] Corella omet, tot seguit, el text llatí corresponent de VC, 253b que consideraria excessiu o poc adequat per remetre de manera directa al món del pecat i de les passions humanes: «Si a spectaculis desistens, ad ecclesiam ieris; claudicantem pedem correxisti», és a dir, «Si, abandonant els espectacles, vas a l'Església, corregeixes un peu coix.» Unes línies més avall, com s'ha indicat en nota 18, Corella afig una nova condició, relacionada amb aquesta, per evitar la «coxea» espiritual. | 15 Si comences a conèixer les tuas culpes] L'autor valencià, de la mateixa manera que s'ha exposat en la nota prèvia, opta per adaptar el text llatí, evitant la presència directa d'allò que, amb intenció moralitzant, calia evitar (VC, 253b): «Si autem destiteris oculos tuos a meretrice; et pulchritudine aliena», és a dir, «Si desterres els teus ulls d'una prostituta o de la bellesa aliena.» | 16-18 Si ... sordes] Aquesta condició per recuperar de manera simbòlica l'oïda a través de l'escolta de la predicació ha estat incorporada per Corella, atés que no apareix en VC, 253b. Convé considerar-ho una mostra de la importància que el també predicador valencià atorgava a aquesta pràctica i com, en un altre ordre de coses, el lletraferit valencià s'apropia del text llatí, amb intervencions com aquesta. | 18 Si visites los malalts hi presos] Aquesta «condició» per recuperar-se de la «coxea» no apareix en VC, 253b. Corella la incorpora per substituir el text llatí que hem assenyalat en nota 14. | 21 lengua muda] Tot seguit, Corella omet la part final atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 253b, la qual tracta de com els signes o condicions que s'acaben de referir són els senyals que portaran els éssers humans a la vida futura.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

vita: haec Chrysostomus. De hoc etiam habes supra, circa finem sermonis Domini in monte.

5. EX HOC SOLO GAUDENDUM, QUOD NOMINA SCRIPTA SINT IN CAELIS

Si ergo non est gaudendum in subiectione spirituum; multo minus est gaudendum in subiectione hominum, et adhuc minus in subiectione rerum temporalium, de quibus tamen gaudent multi, etiam qui videntur spirituales et devoti.

Ideo subjungit: *Gaudete autem, quia nomina vestra scripta, et sine oblivione memoriae tradita, sunt in coelis*, id est in libro vitae, licet deleantur tanquam malum et ejiciantur in terris, et hominum reputatione. E contra, nomina malorum scribuntur, et magnificentur in terris; et ideo non in coelis.

In libro vitae, aliquorum nomina dicuntur scripta dupliciter: uno modo, secundum praesentem justitiam, quae scriptura est deletibilis; alio modo, secundum aeternam praedestinationem, quae scriptura est indeletibilis: et utroque modo nomina eorum erant scripta in coelis; quia erant praedestinati, et cum hoc habebant gratiam Dei; quia ista gloriatio quam habuerunt de ejectione daemonum, non fuit morale peccatum.

Si autem et tuum nomen vis scribi in coelis, stude ut bonum, et non malum opereris; quia qualia opera facis, talibus nomen tuum inscribitur litteris, et ex his litteris, elicietur iudicium, quia in Apocalypsi dicitur: *Judicati sunt mortui, ex his quae scripta erant in libris, secundum opera ipsorum*.

Unde Beda: Salubriter autem intelligendum est, quod sive coelestia, sive terrestria quis opera gesserit, per haec quasi litteris annotatus, apud Dei memoriam sit aeternaliter affixus. Quaedam autem sunt quae scribuntur quidem non in vita, sed secundum Hieronymum, in terra, ut secundum hoc intelligatur duplex quaedam conscriptio: horum quidem ad vitam, illorum ad perditionem. Quod autem dicitur, de libro

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. DEL QUE S'HAN D'ALEGRAR, QUE ELS SEUS NOMS ESTAN ESCRITS EN EL CEL]

Aquests són miracles hi senyals que senyalen que-ls nostres noms són escrits en los cels en lo libre de la vida; hi de aquestes obres devem ab humilitat alegrar-nos hi fer gràcies a qui tals gràcies nos dóna. Donchs, si no-ns devem alegrar que-ls sperits a nosaltres sien subjectes, molt menys devem star alegres que tingam hòmens subjectes; hi molt menys de altres temporals coses, de les quals molts se alegren que-s mostren spirituals hi de spiritual vida.

«Alegrau-vos –diu lo Senyor– que-ls noms vostres són escrits en lo celestial Regne en lo libre de vida»; ab tot que del libre del món hi del libre de les sues pompes sien rasos. Per lo contrari, los noms dels mals hòmens y de molts reys, tirans e prínceps són escrits en lo libre de la terra hi mundanal pompa; hi són rasos hi oblidats en lo libre de vida, hi presc[r]its a la eterna pena.

Comunament, entre-ls doctors se practica que en dos maneres dien los noms {46c} dels hòmens escrits en lo libre de vida: o segons la present justícia, o segons la predestinació eterna. Segons la present justícia, és de aquells qui algun temps foren en gràcia hi finalment moren en culpa; aquests són rasos del libre de vida, en lo qual scrits foren quant foren en gràcia. Aquells qui segons la eterna predestinació scrits s'i troben, aquesta eterna scribtura no-s pot raure.

Si vols que-l teu nom sia scrit en lo celestial libre, fes en aquest món, mijançant la gràcia, tinta de bones obres, ab la qual, segons la eterna predestinació, se scriven aquelles letres. Hi de aquesta scribtura se trelladarà la tua sentència, segons aquell parlar de l'Apocalipsi: «Són jutjats los morts del que és scrit en los libres segons les sues obres.»

Diu Beda: «Saludablement devem entendre que segons les obres que algú obra o celestials o terrenes,

1-4 Aquests ... dóna] Corella ha incorporat l'al·lusió a aquests versets de Lc 10, 20 respecte VC, 253b, que unes línies més avall apareixen ja pròpiament («Alegrau-vos –diu lo Senyor– que-ls noms vostres...») | 13-15 los ... pompa] Respecte VC, 253b, notem com Corella amplifica la traducció acusant els poderosos de manera directa i concreta: «nomina malorum scribuntur, et magnificentur in terris», és a dir, «els noms dels mals homes són escrits i s'engrandeixen en la terra.» | 18 entre-ls doctors se practica] Corella fa referència al que deien les autoritats teològiques sobre la qüestió que es tracta; en VC, 253b, només apareixia un genèric «dicuntur». | 26 pot raure] Tot seguit, Corella omet una part de la glossa de VC, 253b sobre com d'ambdues maneres els noms dels apòstols estaven escrits en el cel: perquè estaven predestinats i segons la justícia present de la vida terrenal que tingueren.

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

viventium, intelligitur de his qui digni putabantur in libro Dei conscribi. Et secundum hoc fieri dicitur scripturae mutatio, quando a virtute dilabimur in peccatum, vel e contra: haec Beda.

Gaudeant ergo discipuli Christi, non de humiliatione daemonum, qui per superbiam coeli sedem amiserunt: sed de sua sublimatione, quia in locum illorum electi sunt, ut unde illi ceciderunt sublimati, illuc isti ascendant humiliati. Illud enim gaudium, vanum et temporale est; hoc autem {254a} utile et aeternum. Illud, ad vanam respicit gloriam; hoc ad gloriam spectat aeternam. Et illud quidem simul habere possunt et mali, et boni; hoc autem, non nisi boni.

6. EXSULTAT CHRISTUS ET GRATIAS AGIT DE VOCATIONE PARVULORUM AD SAPIENTIAM

Et quia regressi discipuli de duobus gaudebant: primo, quia predicationem eorum receperant illi ad quos missi fuerant, secundo, quia daemonia subijciebantur eis; ideo repressa superbia in discipulis, et audita fide eorum et illorum quibus praedicaverant verbum salutis; *in ipsa hora, exultavit, Domnus Jesus in donis Spiritus Sancti*: et gratias egit pro salute hominum Deo Patri.

Unde Theophilus: Sicut benignus pater videns filios suos dirigere; gaudet, sic Christus exultat quod discipuli tantis bonis facti sunt digni.

Unde et Cyrillus: Inspexit quidem per Spiritus operationem, quam Apostolis tradidit, plurimum acquisitionem. Unde et in Spiritu Sancto laetatus dicitur, id est in effectibus qui per Spiritum Sanctum proveniunt. Quasi enim amator hominum, gaudii reputabat materiam conversionem errantium, de quo gratias egit: haec Cyrillus.

que axí és scrit en lo libre, hi notat en la memòria del Jutge.»

Alegren-se, donchs, los dexebles, no de la subjectió dels dimonis, los quals per supèrbia lo cel perderen, mas de la exaltació sua, que pujaran per humilitat al loch del qual per supèrbia ells caygueren. Aquella és vana e temporal alegria; aquesta és útil, inefable hi eterna. Aquell goig mira a glòria vana; aquest a glòria eterna. Aquell goig bons hi mals atényer poden; aquest, sol los bons atenyen.

[6. DEL GOIG I LES GRÀCIES DE CRIST PER LA VOCACIÓ DELS SEUS DEIXEBLES CAP A LA SAPIÈNCIA]

Tornats los dexebles, de dos coses se alegraren: primerament, que havien rebut la sua pricació e doctrina aquells als quals eren stats tramesos; segonament, que-ls dimonis los eren subjectes. Hi per ço, corregida la vana alegria dels dexebles hi hoïda la fe de aquells qui havien hoït la sua doctrina, alegrà's lo Senyor; e féu gràcies a Déu son Pare per la salut de aquells qui la sua doctrina rebien, hi per les gràcies del Sperit Sant, les {46d} quals mirava sembrades en lo cor dels seus dexebles.

Diu Theòfil: «Axí com lo pare quant veu que sos fills se endrecen; se alegre, axí lo Senyor, quant veyia les virtuts créxer en los seus dexebles.»

Diu Cirillus: «Lo Senyor se alegrà en les obres que-l Sperit Sant obrava. Ell, redemptor dels hòmens, alegrava's de aquells als quals la sua redempció aprofitava.»

1-2 del Jutge] A continuació, Roís de Corella no incorpora una citació que Beda el Venerable atribueix en VC, 253b a sant Jeroni, la qual tracta de com la inscripció del nostre nom en el «llibre de Déu» pot ser tant per a la vida de virtut com per a la pena del pecat. | 19-20 les {46d} quals mirava sembrades en lo cor dels seus dexebles Aquesta imatge, de caràcter pietós, de Crist mirant la bondat dels seus deixebles, ha estat incorporada per Corella arran del verset de Lc 10, 21 que hi ha en les línies immediatament prèvies: «alegrà's lo Senyor, e féu gràcies a Déu son Pare per la salut de aquells qui la sua doctrina rebien, hi per les gràcies del Sperit Sant, les {46d} quals mirava sembrades en lo cor dels seus dexebles.» | 24 Diu Cirillus] Tot seguit, Corella omet un breu fragment del que en VC, 254a s'atribueix a sant Ciril, sobre el fet que Crist contemplà, a través de l'Esperit sant, com els apòstols havien aconseguit molts deixebles per a la seua doctrina.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Gratias ergo egit dicens: *Confiteor tibi*, id est, gratias ago, et laudo te *Pater*, per aeternam generationem, *Domine caeli et terrae*, invisibilium et visibilium, per temporalem creationem; *quia abscondisti*, per justitiam, *haec*, scilicet mysteria fidei et arcana sapientiae tuae, quae in adventu Filii sunt impleta; *a sapientibus et prudentibus*, secundum suam reputationem, et in oculis suis, scilicet Scribis et Pharisaeis et alus superbis, *sapientibus* quidem in divinis, ut in Lege et Prophetis, et *prudentibus* in mundanis, seu humanis; vel, *sapientibus*, secundum philosophiam humanam, de qua Apostolus: *Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi*. Haec autem est triplex, scilicet: *terrena*, propter affectum terrenae cupiditatis; *animalis*, propter affectum carnalis voluptatis; *diabolica*, propter affectum mundialis sublimitatis. *Terrena*, est in cupidis et avaris; *animalis*, in voluptuosis et luxuriosis; *diabolica*, in superbis et ambitiosis. *Et revelasti ea parvulis*,

id est humilibus, et intellectum in obsequium fidei captivantibus, scilicet piscatoribus et aliis simplicibus se exaltare nescientibus: ut humiles ad te veniant, et superbi a te recedant. Christus in eo quod Deus, est aequalis Patri; in eo quod homo, confitetur, id est gratias agit Deo Patri, imo individuae Trinitati. Pulchre autem *sapientibus et prudentibus*, non insipientes et hebetes, sed *parvulos*, id est humiles opposuit, ut secundum Gregorium, probaret se damnare timorem et superbiam, non acumen ingenii et sapientiam; et secundum Chrysostomum, ut erudiret per omnia nos ab elatione erui, et humilitatem zelare. Magnus honor ex hoc est humilibus veris, quia sunt de secreto consilio summi Regis, vocati et admissi ad notitiam veritatis. Ut enim dicit Beda: Humilitas est clavis conscientiae, qua ad notitiam veritatis Christi poterit perveniri. Ubi Chrysostomus: Gratias agit, quia illuminati sunt rustici et simplices homines, qui totum quidquid fecerint boni, imputant auctori; non sapientes Judaeorum qui prius sapientes videbantur in eloquiis Dei, oum non essent sapientes: sapientia enim est, non eloquia Dei scire, sed secundum eloquia Dei vivere. Tu autem ad

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi diu lo Senyor: «Fent gràcies confesse a tu, Pare, Senyor del cel e de la terra, hi a honor e glòria tua declare que aquests misteris de la fe has amagat als prudents hi savis, qui confien en la prudència e sapiència humana, hi has-los revelats als chiquets, 5 humils hi pobres.»

1-6 *Hi ... pobres*] Corella posa fi en aquest punt al subcapítol, segons la nostra edició, mentre que en *VC*, 254ab en resten encara tres quartes parts. El contingut no traduït glossa els versets evangèlics de Lc 10, 21 i Mt 11, 25, que ara apareixen aglutinats en el text que hem seleccionat. Les glosses omeses contenen textos de sant Gregori de Nissa, Beda el Venerable, sant Agustí d'Hipona i, sobretot, de sant Joan Crisòstom. En primer lloc, es reflexiona sobre el valor de la saviesa del món, la qual, en la figura dels savis, no han sabut captar la saviesa divina en les paraules i obres de Jesucrist, idea que es recolza en el verset d'1Co 1, 20, també omés («Déu ha convertit en absurda la saviesa d'aquest món!») Així mateix, es proposa una triple classificació de la «saviesa» del món: terrenal, animal i diabòlica, que es corresponen amb l'avarícia, la luxúria i la supèrbia. A més, a aquesta classificació es contraposa la Trinitat divina, a través de la qual la veritat de Déu es va mostrar als humils, per condemnar el temor i la supèrbia; i no l'enginy i la saviesa, segons sant Gregori de Nissa. Les glosses de sant Joan Crisòstom i Beda el Venerable destaquen la recerca de la humilitat, com a clau de la consciència per arribar al coneixement de Crist. Valoren també el fet no de conèixer les paraules de Déu, com feien els savis jueus, sinó l'obrar segons aquestes. Alhora, el mateix sant Joan Crisòstom matisa que no és motiu d'alegria que els jueus no descobriren la veritat de les paraules de Crist, sinó de pena. Per últim, el contingut de les glosses omeses de sant Jeroni i de sant Agustí d'Hipona versa sobre el sentit de la confessió, no com a penitència sinó com a acció de gràcies, i no privativa únicament de qui pecca, també de qui lloa a Déu. Possiblement, Corella no incorpora aquestes glosses tot tenint en compte les pròpies paraules de l'evangeli de Lc 10, 21 que ha mantingut, les quals tracten, com es pot observar, de la senzillesa dels qui reberen la paraula de Déu; un aspecte que l'autor valencià ha volgut aplicar en aquest subcapítol i que trobem en altres casos, constituint-se d'aquesta manera en una mostra de la tendència -de manera general- a la simplicitat i la reducció del *Cartoixà* respecte arguments que es repeteixen en la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia.

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

quascumque volueris personas potes dilatare tractatum; quoniam et omnibus *sapientibus*, qui secundum sensum carnis sunt sapientes et non secundum spiritum cordis, *abscondit* Deus semper mysterium veritatis et *revelat* illud *parvulis*. Sic ergo quod Judaei quoti- {254b} die meditates, legem Dei invenire non potuerunt; piscatores et rustici invenerunt, quotidie tractantes retia manibus suis: haec Chrysostomus. Non laetatur Dorainus, quia et sapientibus occultatum; sed quia humilibus est revelatum: quia hoc dignum est laetitia; illud autem moestitia. Unde idem Chrysostomus: Quid igitur in perditione laetatur? Et quia non didicerunt hoc illi? Nequaquam. Revelatum enim esse his dignum est laetitia; occultari autem ab illis non laetitia, sed lacrymis est dignum. Hoc denique et fecit lugens civitatem. Non ergo propter hoc laetatur, et gratias agit quod Dei mysteria latebant Scribas et Pharisaeos: non enim erat materia alacritatis, sed gemitus; sed quia quod sapientes non noverant, humiles noverunt: haec Chrysostomus. Accipitur ergo hic confessio, pro gratiarum actione et laude, quia ut dicit Hieronymus, confessio non semper poenitentiam, sed et gratiarum actionem significat. Unde et Augustinus: Non solius est confessio peccatoris; sed aliquando etiam laudatoris. Confitemur ergo sive laudantes Deum, sive accusantes nosmetipsos: haec Augustinus.

7. CUR PARVULI CREDUNT, SAPIENTES VERO NON CREDUNT?

Et sic patet quod causa ex parte credentium fuit eorum humilitas, quae ad sapientiam disposuit: quia ut dicitur in Proverbiis: *ubi autem est humilitas, ibi sapientia*. Et, ut dicit Ptolomaeus philosophus: qui inter sapientes est humilior, inter sapientes est sapientior. Ex parte autem non credentium, fuit eorum superbia, quae est intellectus excaecativa; sed ex parte Dei causa fuit simplex voluntas divina, et hoc est quod subdit: *Ita Pater factum est, quoniam sic placitum est ante te*, id est tibi in conspectu tuo, ante quem scilicet nihil injustum potest placere. Nullam vero aliam rationem reddere voluit Filius, quia Pater illos reprobaverit et hos elegerit, nisi solum beneplacitum ipsius Patris; in exemplum, ne secreta Dei discutiamus, et in confusionem illorum qui de secretis Dei volunt quaerere rationem.

4 és¹] ea.

4 és *sapiència*] Tot seguit, Corella omet una citació atribuïda en VC, 254b al filòsof i astròleg Claudi Ptolemeu: «*Qui inter sapientes est humilior, inter sapientes est sapientior*», és a dir, «Qui és més humil entre els savis, és més savi entre els savis.» | 14-15 en ... *entrametre*] Notem com Corella, en aquest fragment incideix en les repercussions negatives de demanar raó dels misteris divins, un aspecte que no apareix en VC, 254b: «*et in confusionem illorum qui de secretis Dei volunt quaerere rationem*», això és, «per a la confusió dels qui volen demanar raons sobre els secrets de Déu.»

[7. DELS MOTIUS PER QUÈ ELS HUMILS CREGUEREN I ELS SAVIS NO HO FEREN VERITABLEMENT]

Hi així-s mostra que humilitat és la causa per la part dels qui crehen, la qual és verdadera disposició a sapiència; diu Salamó en los Proverbis: «Hon és humilitat és sapiència.» Per la part dels qui no crehen és la causa supèrbia, que-ls enteniments cega. Per la part de nostre Senyor Déu és la sua voluntat sola, que és regla que no pot tòrcer; e per ço diu: «Aquestes coses, Senyor, se fan, que així és plahent en lo teu conspecte, al qual no pot plaure alguna cosa injusta.» No volgué lo Senyor assignar alguna altra causa, perquè lo seu Pare Déu elegeys los uns hi reprova los altres, sinó solament lo beniplàcit de la voluntat sua, donant-nos exemple que no vullam discutir los divinals judicis hi los secrets de la divina sapiència; en confusió de aquells qui a gran perill e dan de les sues ànimes se'n volen entrametre. 5 10 15

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde Gregorius: His Domini verbis exempla humilitatis accipimus, ne temere discutere superna consilia de aliorum vocatione, aliorumve repulsione praesumamus. Cum enim praemisisset utrumque, non mox rationem reddidit; sed *sic Deo placitum* dixit, hoc videlicet intendens quod injustum esse non potest quod placuit justo. In cunctis ergo quae exterius a Deo disponuntur, aperta causa rationis est, occulta iudicia voluntatis.

Unde et Chrysostomus: Non dicit, qua ratione sic ei placuit; sed tantum gratias agit Patri, quia *sic ei placuit*. Sic et tu nunquam discutias consilia Dei in operibus ejus, quid fecit, aut qua ratione fecit; sed quocumque modo rem suam voluit ordinare, gratias ei agas: sufficit tibi ad testimonium ipsa Dei natura, quia Deus sine ratione et sine iustitia nihil facit. Non enim ad discussionem suam, sed ad honorem suum creavit te; nec iudicem te voluit esse actuum suorum, sed servum praeceptorum. Boni enim Domini est, omnia providere quae ad utilitatem pertinent servi; boni autem servi est, fideliter operari, et non discutere Domini sui actos: haec Chrysostomus.

Unde et Augustinus: Quare illum trahit, et illum non trahit, noli velle dijudicare, si non vis errare.

Ut autem dicit Prosper: Deus resistentem non trahit, invitumque non compellit; sed ex invito, volentem facit, et infidelitatem resistentis inclinatur, ut cor audientis obediendi in se delectatione genita ibi surgat, ubi premebatur; inde velit, ubi nolebat: haec Prosper.

Et licet in speciali non possit assignari ratio quare illum eligat, et illum dimittat; nisi ejus simplex voluntas; quod tamen aliqui sint electi, et aliqui reprobati, bene potest assignari causa in generali, ex parte Dei, ut in electis appareat Dei misericordia, in aliis autem, ejus iustitia; quia sicut ad gloriam regis et decorem sui regni non solum pertinet aula, in qua strenui milites honorantur, sed etiam patibulum in quo malefactores puniuntur; sic ad gloriam Dei non solum pertinet praemiatio bonorum, sed etiam punitio reprobatorum.

8. MEDIUM VOCATIONIS PARVULORUM IPSE CHRISTUS EST

Et quia dictura est de vocatione humilium, consequenter ponitur hujus vocationis medium. Christus enim mediator Dei est et hominum; debitus

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sancti Gregori: «En aquestes paraules, exemple de humilitat, lo Senyor nos mostra que follament dels juhins hi secrets divinals no ns vullam entrametre; ni cercar la causa perquè als uns crida, als altres lança; que altra causa lo Senyor no y asigna, quasi dient: “No pot 5
esser injusta {47a} cosa la que plau al qui és just per essència, Déu mon Pare”. En totes les coses que la divina sapiència dispon hi obra en manifestes effectes, la causa és la sua voluntat, a nosaltres amagada.»

Diu sant Crisòstom: «No solament diu la causa, 10
perquè axí ha plagut a son Pare; mas solament perquè axí li ha plagut, li fa gràcies. Tu, miserable home, creatura sua, no vulles discutir les seues obres, mas tostamps fes-li gràcies; a tu basta que és Déu, qui no pot fer alguna cosa que sobiranament no sia bona. No 15
t'ha creat perquè les seues obres jutges, mas perquè en la present vida lo obehexques, per qui eternament lo lohes. Al bon Senyor sguarda que a la utilitat dels súbdits provehexca; hi al bon servent que, honrant lo Senyor, pose en obra tot lo que li mana, hi que no 20
demane per què u mana; que axí lo manament del Senyor detarda hi no obehex lo Senyor qui u mana, mas a la causa per què u mana.»

Diu sant Agostí: «Per què pren la hu hi no l'altre, no u vulles jutjar si no u vols errar.» 25

Diu Pròsperus: «Nostre Senyor Déu no constreny al qui no vol ni·l força; mas inclina la voluntat del qui no u volia hi convidal que u vulla, hi en lo seu cor inspira spiritual alegria perquè·s leve del lit del peccat hon gitat stava, hi comence a voler lo que no volia.» 30

[8. DE CRIST COM A MITJÀ PER A LA VOCACIÓ DELS DEIXEBLES]

Hi perquè diu lo Senyor que Déu son Pare als humils los secrets seus de la ley evangèlica revela, demostra lo medi per hon aquesta revelació passa, qui

12-13 *miserable home, creatura sua* Aquests epítets adreçats als humans no apareixen en VC, 254b. | 28-30 *hi? ... stava*] Notem com Corella retorca la traducció del text llatí de VC, 254b, sobretot en la imatge del «llit de pecat» i el joc fònic i lèxic entre «inspira spiritual»: «*ut cor audientis obediendi in se delectatione genita ibi surgat, ubi premebatur*», és a dir, «perquè el cor de qui escolta, nascut en ell el plaer d'obeir, s'alce d'on era oprimit.» | 30 *no volia*] A continuació, Roís de Corella no incorpora una glossa ludolfina de VC, 254b-255a, en què s'explica els motius pels quals Déu escull els humils i castiga els superbs, de la mateixa manera que en una cort reial, on a banda d'aquesta hi ha també el patíbul. Segons aquesta analogia, pertany a la glòria de Déu no només el premi dels bons sinó també la reprovació dels malvats.

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

autem processus est, ut ab extremo in extremum procedatur per medium; ideo omnis processus gratiae derivatur ad nos per Christum, et hoc est quod dicit: *Omnia mihi tradita sunt a Patre,*

quia secundum naturam divinam Christus habet esse a Patre, et per consequens posse, licet habeat idem esse numero, et posse cum ipso; et sic *omnia tradita sunt sibi a Patre* ab aeterno. Secundum autem naturam humanam, omnia tradita sunt in potestate Christi et Domino, a Deo Patre: uno modo, quantum ad auctoritatem, et sic sibi *sunt tradita* ab instanti conceptionis, quia eo ipso quod natura humana Verbo est unita, *omnia* creata sibi sunt *tradita*; alio modo, quantum ad effectum, et sic in iudicio omnia erunt subdita pedibus ejus, quia tunc ejus voluntas perfecte implebitur in omnibus.

Et quia secundum divinam naturam est idem cum Patre: ideo subdit: *Et nemo novit Filium, nisi Pater; neque Patrem quis novit, nisi Filius*, nec tamen per hoc excluditur Spiritus Sanctus, quia fit exceptio essentialis, non personalis; sed Spiritus Sanctus non est alterius essentialis, quam Pater.

Et quia Christus est mediator Dei et hominum: ideo notitia divinarum ad nos derivatur per Christum, propter quod subditur: *Et cui Filius voluerit revelare*, non quod isti quibus revelatio fit mediante Filio, habeant notitiam comprehensionis sicut Filius, quia hoc est impossibile creaturae; illud enim quod comprehenditur, totaliter et perfecte cognoscitur.

9. FAMILIARITER ET SECURE ACCEDENDUM EST AD JESUM, CUIUS JUGUM SUAVE

Et quia, ut dictum est, Christus est mediator Dei et hominum, ideo consequenter ostendit quod familiariter et secure ad ipsum est accedendum. Unde nos ad hoc invitans ait: *Venite*, credendo et obediendo, non pedibus, sed moribus; non corpore, sed fide. Iste namque spiritualis est accessus, quo quisque Deo appropinquat verius ad me orandum per fidem, ad me comitandum per imitationem, ad me fruendum per glorificationem: *venite* ergo, vos clausi, *ad me*, ostium veritatis; *venite*, vos aegri ad me medicum salutis; *venite*, vos naufragi ad me portum quietis. Felix terminus ad quem; sed infelix terminus a quo.

Ideo ait: *Omnes qui laboratis*, sive secundum naturam, in qua nascimur, sive secundum culpam, qua

és ell, Déu hi home, mediador entre Déu e los hòmens, per lo qual nos vénen hi pasen a nosaltres totes les gràcies. Hi per ço diu: «Totes les coses són donades a mi de mon Pare.»

Lo Senyor, en quant Déu, eternament té l'esser, 5 poder e totes les perfeccions de son Pare, igual en tot a son Pare; un mateix esser, un poder, una voluntat hi sapiència. En quant home, del {47b} instant de la sua concepció li són donades totes les coses per Déu son Pare que, essent natura humana unida al divinal 10 supòsit, totes les creatures li foren donades hi subjectes. Però mostrar fa lo effecte de aquesta donació en lo segon adveniment del final Judici, quant manifestament veuran totes les creatures hi conexeran com són als seus peus sotmeses. 15

Hi perquè en quant Déu és una essència ab lo Pare, diu lo Senyor: «No coneix algú lo Fill sinó lo Pare; ni-l Pare qui-l coneix sinó lo Fill.» No vol dir que-l Sperit Sant no-l conega, qui és una essència ab lo Fill hi ab lo Pare, hi axí una sciència, però diu-ho per les creatures, 20 qui perfetament no poden a Déu comprendre.

Donchs, no coneix lo Pare sinó lo Fill, hi aquells a qui lo Fill ho revela; no que axí com lo Fill del tot lo conegen; que lo infinit no pot totalment esser comprés per la creatura, qui és finida. 25

[9. D'APROPAR-SE A JESÚS FAMILIARMENT I SEGURAMENT, QUI ÉS JOU SUAUV]

Hi perquè la conexença de Déu hi totes les altres gràcies nos vénen per Jesús, Déu hi home, mediador entre Déu hi-ls hòmens, diu-nos: «Veniu, crehent hi obehint, no ab corporals passos, mas ab affectiones devotes; no per corporal presència, mas per fe hi 30 crehença. Veniu a mi per creure'm, a mi per acompanyar-me e, finalment, per fruhir-me. Veniu a mi los tancats per ignorància, entrau per mi, qui só de veritat porta; veniu a mi los malalts, qui só metge de sanitat perfeta; veniu a mi los qui perillau naufrag en 35 aquesta mar perillosa, qui só port segur hi tranquil-le. Benaventurat és lo terme de vostre viatge; e malaventurat lo loch d'on vos partiu e miserable.»

Hi per ço diu lo Senyor: «Vinguen a mi tots los qui treballen», quasi dient: «Veniu del continu treball al 40

7-8 *una voluntat hi sapiència*] Aquests termes, de caràcter teològic, no apareixen en VC, 255a. | 29-31 *no ... crehença*] Notem, respecte VC, 255a, com Corella amplifica i embelleix lèxicament la traducció: «*non pedibus, sed moribus; non corpore, sed fide.*» | 31 *Veniu a mi per creure'm* Corella resol la traducció del text llatí de VC, 255a de manera senzilla: «*Iste namque spiritualis est accessus, quo quisque Deo appropinquat verius ad me orandum per fidem*», és a dir, «Perquè és apropament espiritual, amb què cadascú s'apropa amb més veritat a pregar-me per la fe». L'autor valencià, a banda de la simplificació operada, fa servir la forma «Veniu», del verset de Mt 11, 28 («Veniu, crehent hi obehint...»), que hi ha unes línies més amunt. | 35-36 *veniu ... perillosa*] L'expressió «en aquesta mar perillosa» ha estat incorporada per Corella respecte VC, 255a: «*Ves naufragi ad me portum quietis.*», això és, «Vingueu, naufrags, a mi, port de quietud.» Alhora notem la derivació lèxica operada per l'escriptor valencià efectuada entre els termes «perillau» i «perillosa».

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

transgredimur: sive secundum poenam, in qua morimur: specialiter tamen loquitur hic de dolore infidelium in cultura idolorum. O tamen quantum laborat luxuriosus in voluptatibus, avarus in cupiditatibus, ambitiosus in dignitatibus *et onerati estis*, triplici onere, scilicet: Veteris Legis, Pharisaeae traditionis, diabolicas servitutis.

O Dei nostri dignatio admirabilis, o charitas ineffabilis, o verba dulcia, verba deifica! Ecce invitat inimicos, hortatur reos, allicit ingratos.

Ubi Chrysostomus: Non autem dixit, *venite* ille et ille; sed *omnes* qui in sollicitudinibus, qui in tristiis, qui in peccatis estis; non ut expetam noxas, {255b} sed ut solvam peccata; *venite*, non quoniam indigeo vestra gloria, sed quia volo vestram salutem. Unde dicit: *Et ego*, non solum exonerabo, sed etiam, *reficiam vos*, triplici cibo, scilicet: doctrinae, Eucharistiae, et gloriae. Vel, *reficiam vos*, id est interna refectio; et jocunditate saturabo et recreabo, et in praesenti per gratiam, et in futuro per gloriam.

Ubi idem Chrysostomus: Non dixit, salvabo solum, sed quod multo amplius est, *reficiam vos*, id est in omni quiete constituam. Ad ipsum quippe est veniendum, qui est quies laborantibus, sublevator est oneratis, refectio est famelicis et deficientibus; — et, *non venit vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam*.

Unde Bernardus: Mundus clamat, ego deficiam; caro clamat, ego interficiam; Christus clamat, *ego reficiam*: ad quem ibis? Jugum ergo legis ac peccati et sollicitudinis temporalium, quae vobis laboriosa sunt et onerosa, abjicite, et ita *tollite*, id est voluntate accipite, *jugum*, ajungendo dictum *jugum*, inquam, Evangelicae lectionis et eruditionis eo quod Gentes et Judaeos in unam fidem jungat; *jugum* amoris et dilectionis, eo quod homines Deo jungat; jugum crucis sive mortificationis, eo quod carnem spiritui subjiciat:

38 Lançau] lauçau.

8-12 *vosaltres ... diabòlica*] Quant a VC, 255a, Corella explicita els destinataris d'aquesta exhortació perquè, com assenyala el verset de Mt 11, 28 («Veniu a mi los qui treballau...»), «descansen» i se sumen a la fe cristiana, més enllà de la forma genèrica amb què apareix en el text ludolfí: «*Veteris Legis, Pharisaeae traditionis, diabolicas servitutis*», és a dir, «De la vella Llei, de la tradició farisea, de l'esclavitud diabòlica.» | 25-26 *eterna glòria*] Tot seguit Corella omet un fragment breu de part de la citació inicial atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 255b, en què es comenta que Crist no només diu que salvarà els homes, sinó que els sadollarà. | 27-30 *Anem ... penitència*] Aquest fragment forma part d'una glossa que en VC, 255b, s'atribueix a sant Joan Crisòstom; Corella n'omet la referència. | 34-35 *no per força*] Aquest breu comentari, que no apareix en el text llatí corresponent de VC, 255b, pren sentit si el relacionem amb l'època en què Corella traduí el *Cartoixà*, en la qual, tal com ha estat dit, es propugnava una conversió forçosa tant dels musulmans com dels jueus que habitaven els regnes cristians de la Península Ibèrica. Corella opta per la conversió voluntària però sincera. | 36-38 *a ... premi*] Aquesta imatge dels jueus i els gentils «llaurant» amb el mateix «jou» per formar part de l'Església no apareix en VC, 255b. Tampoc l'al·lusió a un premi futur en una Església unida.

SEGON DEL CARTOIXÀ

repòs tranquil·le de la mort a la vida, de la culpa a la gràcia, de la pena a la glòria. Vinguen a mi los qui tre- {47c} ballen perquè reposen. Treballen quant naxen; treballen quant pequen; treballen quant moren; treballen com pensen la pena que speren. O, quant lo 5 luxuriós en les carnals voluptats treballa, lo avar en les riqueses, lo superbo en les pompes! Veniu a mi los qui treballau hi stau carregats de pesada càrrega; vosaltres jueus, dels multiplicats manaments e cerimònies de la ley vostra, de les constitucions que·ls fariseus hi 10 sacerdots hi ajusten; hi vosaltres, gentils, de la servitut diabòlica.»

O admirable benignitat de Jesús, Déu hi Senyor nostre! O amor hi caritat inefable! O dolces, deyfiques paraules! Los enemichs convida, los culpables prega, los 15 ingrats crida.

Diu sant Crisòstom: «No diu lo Senyor vinguen uns hi no altres, a tots crida: “Veniu a mi tots los qui stau en peccats hi misèries. No us cride perquè de 20 vostres peccats me pagueu les penes, mas perquè de vostres peccats prengau vènia. No us demane per utilitat mia, mas per la salut vostra. Veniu a mi, qui no solament vos levaré la càrrega, mas dar-vos-he refectió salutífera de gràcia, de doctrina hi del meu cors en lo sagrament de la eucharistia, hi finalment de la eterna 25 glòria”.

»Anem, donchs, a ell, qui és repòs dels qui treballen, leva la càrrega als qui acaminen, dóna refectió hi vianda als qui famegen. Acostem-nos a ell, qui no als justs, mas als peccadors crida a penitència.» 30

Diu sant Bernat: «Lo món crida: “yo·t desempare”; la carn crida: “yo·t mate”; lo Senyor nos convida. Anem al Senyor benigne qui·ns diu: “preneu lo meu jou sobre vosaltres, preneu voluntàriament, no per 35 força, lo jou de la força evangèlica, jou qui ajusta los jueus hi gentils a laurar en los camps de la mia sosa, santa, militant Sgleya, perquè après en la triüfant yo·ls pague lo premi. {47d} Lançau lo jou de peccats hi de les temporals sollicituts hi ànsies. Veniu a mi, descansau en mi. Yo us donaré refectió de vianda. Preneu lo meu 40 jou que ab Déu vos ajusta. Preneu lo meu jou de la creu, que mortifique la carn vostra perquè a la rahó stiga subjecta. Meu és, preneu-lo vosaltres. Meu és, que

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

meum jugum dicit, quia prius pro nobis illud tulit primum docendo, secundo diligendo, tertio sustinendo; *tollite super vos*, ut impleatis et in honore habeatis, ne forte subtus ponentes et contemnentes, pedibus vitiorum conculcetis.

Ubi Chrysostomus: O gratissimum pondus quod magis confortat portantes! Nam pondus terrestrium dominorum atterit paulatim ministrantium vires; pondus autem Christi magis adjuvat bajulantes; quia non nos portamus gratiam, sed gratia nos; nec nos ad auxilium gratiae dati sumus, sed gratia magis ad nostrum: haec Chrysostomus.

10. DISCENDAE AB IPSO MITITAS ET HUMILITAS

Et discite a me, Magistro docente verbo et exemplo, *quia mitis sum*, exterius in moribus, interius in affectibus, *corde* et non fiete pro humanis laudibus; *mitis sum*, quia nullum laedo, et *humilis*, quia nullum decipio.

Ecce tria imitanda: mititas, in conversatione; humilitas, in cogitatione; veritas, in intentione, quibus maxime generatur ac nutritur et conservatur dilectio. Quasi dicat: *Discite a me*, quod sitis mites moribus, ut neminem laedatis; humiles mentibus, ut neminem contemnatis; corde, ut quod extra est in opere, sit et intus in corde, ne lateat serpens in specie columbae. Merito *ergo jugum* ipsius est tollendum, *quia mitis est et humilis*; libentius est enim quis sub jugo Domini mansueti et humilis, quam rigidi et superbi. Considera hic, quia Dominus inter ceteras suas virtutes specialiter ad humilitatem nos remittit, ut hanc ab eo discamus; quia omnium virtutum radix et fundamentum est.

Unde Ambrosius: Non dixit: *Discite a me* quia potens sum; non dixit: *discite quia* gloriosus sum, sed,

tot lo que us prique primer ho he mès per obra. Yo-l portaré al mont de Calvari hi, portant, lo faré lauger per a vosaltres, hi après faré que ell me porte hi ab claus me tinga, perquè sens mi no-l poríeu portar ni moure. Plomes seran lo meu cors, que fan més lauger lo pes ab 5 qui s'ajusten".»

Diu sanct Crisòstom: «O gratíssima càrrega qui als qui la porten conforta hi-ls fa més laugers que si no la portaven! O admirable càrrega que porta als qui la porten! Porta la creu del Senyor als qui la porten, hi 10 leva'ls de terra, hi fa que volen al celestial Regne!»

[10. D'APRENDRE PER JESÚS LA MANSUETUD I LA HUMILITAT]

«Apreneu de mi», diu lo Senyor, «que só mansuet hi humil de cor. Apreneu de mi, qui só mestre vostre, instruint-vos per obra hi doctrina; só mansuet en les mies obres, hi de cor, que no só ficte; a dengú no vull 15 noure; humil, que a dengú no menysprehe.»

Tres mirables virtuts a les quals lo Senyor nos convida: mansuetut en la conversació, humilitat en la cogitació, veritat en la intenció, quasi dient: «Apreneu de mi que siau mansuets en les obres, que a dengú no 20 façau calúpnia; humils en la pensa, que no menyspreheu algun home. Sia lo vostre cor simple, que sia tal dins com en la mostra, no stiga la serp amagada davall les plomes de coloma.» Considerem les paraules del Senyor mel·líflues, qu'entre les sues virtuts 25 innumerables, a seguir la sua humilitat nos convida.

Diu sant Ambròs: «No dix lo Senyor: "Apreneu de mi qui só poderós, apreneu de mi qui só gloriós"; mas:

6 qui] quis.

1-6 Yo-l... s'ajusten Aquestes referències concretes a l'episodi de la Passió de Crist no apareixen en el fragment corresponent de VC, 255b. Incorporat per Corella, manté semblances considerables amb un fragment del *Quart del Cartoixà*, obra que s'ocupa de manera especial dels capítols de la Passió, mort i resurrecció de Jesucrist (iv, f. 44bc): «Diu sant Bernat: "O, devot cristià! Si vols que de totes les tues tribulacions, dolors e angústies sia laugera la càrrega, liga-les ab la creu de Jesús e sobre tu la càrrega, que axí com les plomes fan lauger lo pes sobre lo qual se ajusten, axí la creu de Jesús fa lauger lo pes de nostres culpes e penes. Has fet tots los peccats que {44c} fer se poden; voldries que fets no fossen. Pren la creu de Jesús, en la qual, ans que tu los haguesses posat en obra, ell per tu ne havia fet la penitència tot atribulat de dolors e angústies. Pren la creu de Jesús, considera los dolors que Jesús per tu ha sofertes e les tues ajusta-les a les sues, e axí per a tu seran laugeres, puix per tu ell les ha portades."» Corella, en el *Segon*, modula aquest fragment del *Quart*, tot transformant-lo en primera persona. | 8-9 la portaven] Tot seguit, de la citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 255b, Corella omet un fragment que tracta com, a diferència de la càrrega de Jesucrist, la càrrega dels senyors terrenals esclafa a poc a poc els seus servents. | 10-11 hi leva'ls de terra, hi fa que volen al celestial Regne! Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella en substitució de la glossa final de la citació de sant Joan Crisòstom en VC, 255b, la qual tracta de com és la gràcia la que condueix al cel els cristians, i no aquests els qui la condueixen. Per altra part, l'autor valencià opta per desenvolupar la imatge de la lleugeresa de les plomes de què hem parlat en la nota prèvia de la p. 1 i que sembla correspondre amb un fragment del *Quart del Cartoixà*. | 19 la intenció] Tot seguit, quant a VC, 255b, Corella omet un breu fragment sobre com amb aquestes virtuts de mansuetud, de humilitat i de veritat s'engendra, es nodreix i es conserva l'amor, respectivament. | 24 de coloma] A continuació, s'omet una part de la glossa de VC, 255b, que tracta de com de suau és suportar el jou del Senyor, perquè és humil, en comparació al d'un home rígid i superb. Possiblement, s'ha omès perquè aquesta idea ja ha estat exposada unes línies més amunt, en p. 391,1-11.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

discite quia humilis sum; quod potestis imitari. Unde et Augustinus: Fratres mei, tota medicina nostra est ista: discite a me quia mitis sum et humilis corde. Discite, inquit, a me, non mundum fabricare, non cuncta visibilia creare, non in ipso mundo miracula facere, et mortuos suscitare, sed quia mitis sum et humilis corde.

Unde etiam Bernardus: Quid deinde auctor et dator virtutum Christus; *in quo omnes thesauri sapientiae et scientiae sunt absconditi; in quo omnis plenitudo divinitatis habitat corporaliter?* Nonne tamen ipse de humilitate tanquam summa suae doctrinae, suarumque virtutum gloriatus est? *Discite, ait, a me, non quod sobrius, aut prudens, {256a} aut aliquid huiusmodi; sed quia mitis sum et humilis corde; a me, inquit, discite, non ad doctrinas Patriarcharum, non ad Prophetarum libros vos mitto; sed meipsum vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo.*

Nescio quo pacto familiaris semper humilitati propinquare solet divinitas. Denique illa se induit, ut appareret hominibus; substantiam, formam, habitum gestavit humilem, ipsius nobis coramendans virtutis excellentiam, quam speciali sui voluit honorare praesentia.

Unde et Gregorius: Ad hoc namque Unigenitus Dei Filius formam infirmitatis nostrae suscepit; ad hoc invisibilis, non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit; ad hoc contumeliarum ludibria, et irrisorium probra, passionum tormenta toleravit, ut superbum non esse hominem doceret Deus. Quanta ergo humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine aestimatione magnus est, usque

«Apreneu de mi {48a} que só humil, hi en la humilitat fàcilment podeu seguir los meus passos.» Diu sanct Agostí: «Tota la medecina nostra, germans, són aquestes paraules: «Apreneu de mi que só mansuet hi humil de pensa, apreneu de mi no crear lo món, no 5 crear les creatures visibles e invisibles, ni en lo món fer miracles, ni als morts tornar la vida, mas que só mansuet hi humil de cor hi de pensa?»»

Diu sant Bernat: «O admirable doctrina! Lo actor hi donador de virtuts Jesús, en lo qual tots los tresors 10 de sciència hi sapiència, de virtuts hi gràcies se tanquen, en lo qual la plenitud de la divinitat corporalment habita, essent Déu hi home, specialment de humilitat se gloria, com de singular joia de totes les virtuts e doctrina: «Apreneu de mi no que dejune, no 15 que só verge, no que tinch sublimitat de les virtuts heroyques, mas que só humil de cor hi de pensa. A mi hi de mi veniu per apendre, no us remet als patriarques, no als profetes, no a la càrrega de la Ley vella. Legiu en mi, qui só de humilitat libre.»» 20

Diu sant Crisòstom: «Yo no entench per quina ley la divinitat familiarment a la humanitat se apropinca. E finalment de humilitat s'és vestida, perquè humil se pogués mostrar als hòmens; àbit humil, forma e substància de servent ha volgut pendre, hi puy la 25 humilitat per la sua presència havia tant honrada, ha volgut donar-la'ns per exemple.»

Diu sant Gregori: «Lo unigènit Fill de Déu ha pres la substància de la dèbil humanitat nostra. Ell, invisible, és volgut mostrar-se visible; hi no solament 30 visible, mas despecte; ha sufert scars, opprobris, turments hi penes, perquè mostràs humilitat als hòmens. Quant és excel·lent la virtut de humilitat entre les altres! Que per mostrar que fossen humils los hòmens, aquell qui és tan gran que no-s {48b} pot 35 stimar la sua granea. S'és fet chich fins a miserable

1-2 hi en la humilitat fàcilment podeu seguir los meus passos Notem com Corella, respecte VC, 255b: «quod potestis imitari», elabora una imatge gràfica i concreta per seguir a Jesús imitant la seua humilitat. | 15-17 no¹ ... heroyques] En aquest fragment, Roís de Corella adapta i amplifica la traducció, tot cristianitzant-la, respecte VC, 255b-256a: «non quod sobrius, aut prudens, aut aliquid huiusmodi», és a dir, «no que sóc sobri, o prudent, o qualsevol altra cosa.» Novament, destaquem l'ús de l'adjectiu «heroic» i els seus derivats en contextos en què Jesús esdevé superior a les virtuts dels herois clàssics, una mostra de la lectura teològica cristiana que l'autor valencià féu de les obres grecollatines. La resta d'aparicions de l'adjectiu en aquest volum se'ns presenten en 447,17-21, 510,19-21, 524,1-2; i també en nota p. 447,20. També Joan el Baptista apareix qualificat amb aquest adjectiu, com observem en p. 524,1-2. En el sentit de considerar l'obra profana de Corella com a una mostra d'«anticavalleria», Cingolani (1999: 109) proposa que aquest aspecte de la ideologia del lletraferit valencià s'ha d'emmarcar, més enllà de la seua biografia, «en un context més aviat cultural –i ètic com a conseqüència.» En l'obra que ara ens ocupa, el sentit «cavalleresc o bèl·lic», que es mostra en l'ús de determinats termes (Veg. nota p. 293,10), s'associa a un heroisme cristià, i és per això que les «virtuts heroyques» s'assimilen a qualitats de la divinitat feta home, ja siga en la figura de Jesucrist, ja siga en la de Joan el Baptista: s'esdevenen així models cristians masculins, com ho són Josep, de la corellana *Història de Josef i l'«strenu cavaller i martre»* personatge de qui escriu la *Sepultura de Mossén Francí Aguilar*. Cingolani (*op.cit.* 1999: 113) vincula, d'altra banda, aquesta escassa presència relativa de models masculins amb l'abundància i reivindicació de les figures femenines en la seua obra, com a representants d'un heroisme moral més proper al drama que no a les aventures pròpies del gènere cavalleresc, protagonitzades per homes. | 19-20 no a la càrrega de la Ley vella] Aquesta al·lusió a la «Ley vella», a l'Antic testament, no apareix en VC, 256a. Ha estat incorporada per Corella. | 20 Legiu en mi qui só de humilitat libre²] Corella modifica la traducció en considerar a Crist com a «llibre d'humilitat» a partir del text llatí de VC, 256a: «sed meipsum vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo», això és, «sinó que em mostre a vosaltres com a exemple, com a forma de la humilitat.» En el Segon, hem detectat algunes incorporacions que tenen a veure amb l'atribució llibresca a determinats elements, en aquest cas a Jesús (Veg. nota p. 442,14). | 21-27 Diu ... exemple] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom, que en VC, 256a forma part de la glossa ludolfina.

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ad passionem factus est parvus. Ecce quippe novimus eum de suae celsitudinis culmine, ut humano generi gloriam daret, ad ima descendisse. Quia enim originem perditionis nostrae se praebuit superbia diaboli, instrumentum redemptionis nostrae inventa est humilitas Dei. Quia igitur Redemptor noster corda regit humilium, et Leviathan rex dicitur superborum; aperte cognoscimus quia evidentissimura reproborum signum superbia est, ac contra, electorum humilitas. Cum ergo quam quisque habeat cognoscitur, sub quo rege militet invenitur; unusquisque enim quasi quemdam titulum portat operis, quo facile ostendat sub cuius serviat potestate rectoris: haec Gregorius.

Et breviter dicit Cassiodorus: Tanta fuit in sancta Incarnatione humilitas, quanta est in divinitate incomprehensibilis majestas.

Elige ergo magis sub Rege coeli, quam sub principe mundi militare; et magis sub Dei, quam sub hominis potestate servire. Et ai hoc faciendum nota hic utile exemplum. Cum enim quidam miles Domino suo, scilicet cuidam Marchioni militando, diu, ad voluntatem deservisset, tandem ad infirmitatem de qua et mortuus est pervenit. Quem et ipse Marchio in infirmitate eadem visitans, exhibuit se paratum ad omnia quae pro eo facere posset, dicens, quod nec auro nec argento pro ipsius necessitate parceret. Cui miles gratias agens, dixit, quod eum juvare non posset, quia ipse secundum medicorum iudicium morituru sesset. Deinde idem miles advocans simul in unum nobiles, et alios qui circa Marchionem erant, admonuit eos, dicens: Charissimi, quia videtis quod Dominus meus Marchio, cui diu ad nutum servivi, jam me {256b} in necessitate positum juvare non potest, quamvis etiam vellet; et sic corpus et tempus, ac servitium meum perdidit vane, quod me poenitet, rogo vos et admoneo, ut tali Domino studeatis servire, qui vobis in necessitatibus omnibus poterit subvenire.

II. PRAEMIUM SERVIENTIUM DOMINO, REQUIES ANIMAE

Deinde subjungit Dominus praemium, dicens: Et si jugum acceperitis et didiceritis obediendo, *invenietis requiem animabus vestris*, scilicet in praesenti et futuro; quae requies hic inchoatur, sed in patria perficietur.

Unde Chrysostomus: Non dixit, et *invenietis requiem*, et acuit; sed addidit, *animabus vestris*;

home, saciat de penes hi opprobriis, devallat de la celcitud de la sua divinitat per donar glòria a natura humana. Perquè lo principi de la perdicó nostra fon la supèrbia del diable, ha trobat nostre Senyor Déu humilitat per instrument de la redempció nostra. Hi 5 perquè Jesús, redemptor nostre, les penses dels humils regeix hi endreça, hi Sathanàs se diu rey de supèrbia, manifestament se mostra que-l senyal evidentíssim dels damnats és supèrbia, hi humilitat dels predestinats al celestial Regne. Hi en aquestes dos insígnies, una de 10 Jesús, altra del diable, se pot conèixer cascú sots quin rey milita. Humilitat hi supèrbia són dos títols en los quals fàcilment se mostra de qui és vassall hi súbdit, qui la hu o l'altre porta.»

Diu Casiodorus: «Tanta fon la humilitat en la 15 incarnació, quant Déu pres la carn nostra, quant és alta la divinitat hi magestat sua.»

Legim de un cavaller que bé hi lealment, en guerra hi en pau, a un senyor servit havia; hi a la mort propinquíe, vench lo senyor a la sua casa, dolent-se de 20 la infirmitat sua, hi de molt bona voluntat oferint-li tot lo que per ell fer poria, si era mester totes les sues terres vendre per restaurar la sua vida. Giràs lavors lo malalt cavaller als altres, dient: «Aquest senyor yo l'he servit tota ma vida en tot quant m'és stat possible. Tot quant 25 té vol posar per ajudar-me hi a mi res no m'aprofita, encara que per mi, axí com diu, ho despenga.» Serviu, donchs, vosaltres, a senyor que en qualsevol necessitat ajudar vos pugua, hi dels perills de aquest món hi de l'altre vos pugua fer delliures. 30

[II. DEL PREMI PEL SERVEI AL SENYOR, EL DESCANS DE L'ÀNIMA]

Diu après lo Senyor: «Prenent lo meu jou hi aprenent de mi que só mansuet hi humil, de cor trobareu repòs a les vostres ànimes.»

Diu sanct Crisòstom: {48c} «No dix lo Senyor: “Trobareu repòs als vostres còssors, mas a les vostres 35

9-10 *dels predestinats al celestial Regne*] Corella tradueix amb el terme «predestinats», un mot de ressonàncies teològiques, arran VC, 256a: «*electorum humilitas*.» | 16 *quant Déu pres la carn nostra*] Aquesta paràfrasi explicativa breu sobre la encarnació no apareix en VC, 256a: «*Tanta fuit in sancta Incarnatione humilitas, quanta est in divinitate incomprehensibilis majestas*», és a dir, «Fou tan gran la humilitat de l'encarnació, com és incompreensible la majestat en la divinitat.» | 17 *magestat sua*] A continuació, Roís de Corella omet un fragment de la glossa de VC, 256a, en què es recomana la militància sota el rei del cel i el seu poder, que no sota el príncep dels homes i del poder terrenal. | 29-30 *hi dels perills de aquest món hi de l'altre vos pugua fer delliures* Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 256b. | 33 *vostres ànimes*] Corella omet, tot seguit, quant a VC, 256b, una part de la glossa que tracta de com aquest repòs que implica seguir a Jesús s'aconsegueix en la terra i es perfecciona en el cel.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quoniam mandata Christi in hoc seculo animarum requies sunt, non corporum. Quoniam et si laborant et tristantur in corpore, requiescunt et gaudent in spiritu et in spe. Ideo alibi dicit: *Haec autem locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis*, in hoc mundo autem tribulationes.

Et ne ex jugo legis Evangelicae tanquam gravi et oneroso aliqui terreantur et timeant, et quare sub jugo Domini *requiem animabus suis inveniant*, subjungit dicens: *Jugum enim meum suave est*, sed grave erat jugum Legis propter multipliciter ceremonialium, propter austeritatem judicialium; propter defectum sacramentorum justificantium, sed non sic erat Evangelii jugum. Unde et sequitur: *Et onus meum leve*, quia sufficit charitas pro hujus oneris relevatione.

Unde Hieronymus: Nil amantibus durum, nullus labor difficilis. Amemus Christum, et facile nobis videbitur omne difficile. Unde etiam Quintilianus dicit, quod milla poena est, nisi invito; nullum habemus nisi de impatientia dolorem; et ut crudele aliquid sit, metus facit. Quaeritur autem qualiter jugum Evangelii suavius sit, quam Legis, cum in Lege adulterium, in Evangelio concupiscentia; in Lege homicidium, in Evangelio ira puniatur? Et respondetur secundum Hieronymum, quia in Lege, opera requirebantur; in Evangelio, sola bona voluntas

14-15 *caritat hi amor demane hi no vull altre sacrifici*] Roís de Corella opta per incloure aquest verset de Mt 12, 7 i no el corresponent text de VC, 256b: «*qui sufficit charitas pro huius oneris relevatione.*», és a dir, «Perquè la caritat és suficient per suportar aquesta càrrega.» | 16-32 *Diu ... nosaltres?* Corella incorpora aquest fragment que s'atribueix a sant Agustí d'Hipona, i omet la resta del capítol respecte VC, 256b, que incloua gloses de diferents pares de l'Església. Les de Sant Jeroni i Quintilià tractaven de l'amor com a eina per superar les dificultats i del càstig pels qui no estimen Jesucrist. La citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona amb què s'inicia el fragment («Amor és do en lo qual tots los altres se donen») és recollida de l'obra *De Trinitate*, Llibre V, c. xv, n. 16: «*sed amor est donum primum, in quo alia dona donantur.*» Tot seguit, fent referència a les gloses omeses, novament de sant Jeroni, de sant Agustí d'Hipona i de sant Hilari, s'hi compara la Llei vella amb la suposada «poca càrrega» que té la Llei nova, l'evangeli, com assenyala Jesús. S'hi indica, en definitiva, que el compliment de l'evangeli és «suau» per a qui estima. D'altra banda, pel que fa a aquest fragment incorporat, notem com posa fi al capítol amb una pregunta retòrica, aportant així un to climàtic al seu discurs. Sobre la qüestió del «bé», que apareix ací amb la forma «infinít bé», present en altres fragments del *Cartoixà*, com a concepte teològic en Corella, Tomàs Martínez (1996: 233), tot analitzant el *Triümf de les dones* de Joan Roís de Corella (1462), en dedueix el següent: «Com que l'enteniment diví és regit per la bondat, es pot arribar a establir una equivalència entre la voluntat (acció) divina i l'enteniment diví, de tal manera que bondat i acció divines són indistingibles. El fonament darrer del veritable amor és Déu, que mou i per amor les criatures que aspiren al Bé Suprem.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

ànimes»; car si per obehir los manaments del Senyor los nostres còssors treballen, les ànimes en sperança reposen, hi après ab los còssors reposaran en glòria.» Hi per ço diu lo Senyor en altre loch: «En mi aureu pau; hi en lo món tribulacions hi angústies.» 5

Hi perquè algú del jou de la ley evangèlica no-s spante, tement que sia greu, pesat e insuportable, hi encara per mostrar com davall lo seu jou troben repòs les ànimes, diu lo Senyor: «En cert suau és lo meu jou e laugera la mia càrrega»; pesat era lo jou de la ley per les multiplicades e quasi infinides cerimònies, per la austeritat dels judicials preceptes, per defalt dels sacraments qui·ns justifiquen. «Suau és lo meu jou hi la mia càrrega laugera: caritat hi amor demane hi no vull altre sacrifici.» 15

Diu sanct Agostí: «Amor és do en lo qual tots los altres se donen». Amor és càrrega que fa laugera la càrrega sobre la qual se carrega. Hi perquè alguna cosa més no-t convida que ames que si algú primer te ama, ha volgut Déu fer-se home per nosaltres, soferir tantes dolors e penes hi donar en mort, sobre totes dolorosa, la sua vida. Perquè si·ns enujàsem de començar de amar a ell, infinit bé, Déu hi creador nostre, no·ns fos greu ni difícil amar a ell, home semblant a nosaltres. Tota semblança majorment natural amor causa, redemptor nostre, mort per redempció nostra, perquè·ns col·loque en la sua glòria. Aquesta amor encara als jueus no l'avia mostrada, no era fet home ni mort per los hòmens. Donchs, què·ns pot manar aquest Déu e Senyor nostre, que no sia laugera càrrega, amant a ell qui·ns ho mana, qui primer ha tant amat a nosaltres? 30

17. COM TORNAREN DE PRICAR LOS APÒSTOLS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

praemium non amittit. item, cur dicit *onus leve*, cum superius dixerit, *augustam portam*, et *arctam viam*, qua; ducit ad vitam? Et respondetur secundum Augustinum et Hilarium, quod *arcta* vel *angusta via* dicitur, quia angustat in initio, grave est enim consuetudinem dimittere; sed in processu temporis, ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur, sicut stupentibus dentibus gravat in principio coraedere, sed postea delectat. Suavis ergo et levis est impletio Evangelii amanti, atque charitatem habenti, vel in progressu consuescenti, vel in respectu operum Legis, vel respectu expectatae mercedis.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi per sanctam discipulorum tuorum praedicationem sic gratia tua edoceri, quod non in vanitatibus vel quibuscumque elevationem et extollentiam mihi ingerentibus; sed in tua cruce et singulis humilitatem in me excitantibus mihi libeat gloriari. Ipsa sancta doctrina Evangelica in profunda humilitate, et in omnibus virtutibus cor meum confirmet semper et corroboret: ut a vitiis purgatus et virtutibus ornatus, merear in praesenti vita et in futura requiem animae invenire, quia inquietum est cor meum, donec requiescat in te, Jesu bone. Amen.

{256A} CAPUT LIX. DE HOMINE SAUCIATO ET VULNERATE A LATRONIBUS.

I. QUADRUPLICITER VIDERI POTEST CHRISTUS, ET QUO SENSU BEATOS DICIT ILLOS QUI IPSUM VIDERUNT

Et quia dixerat Dominus Jesus mysteria fidei et arcana sapientiae *abscondita superbis, et revelata parvulis*, consequenter ommissa Judaeorum {256b} excaecatione, ostendit discipulorum illuminationem, ut ostendat eos esse parvulos, quibus Pater adventus sui mysteria revelavit. Unde dicit eos {257a} beatos, quia in eis fuit completum quod antiquis patribus fuerat promissum.

Beati, inquit, *oculi qui vident quae vos videtis*; et per hoc beatos dicit, quia Dominum Jesum et corporaliter oculis exterioribus, et mentaliter oculis interioribus videre meruerunt. Videntes enim Christum per fidem charitate formatam, beati sunt in spe; et si perseverant, beati erunt in re. *Dico enim vobis quod multi Prophetarum*, pollentes in cogitatione, et *reges*, seu justis pollentes in sanctitate, quos enim Lucas reges dicit, Matthaeus justos appellat, quia magni reges sunt, qui tentationum

ORACIÓ

{48d} Senyor Jesús, fes-me gràcia per la santa pricació dels teus dexebles, que en alguna vanitat yo no-m glorie, mas en la tua creu, pensant que tu, Déu meu, hi est pujat per a rembre a mi, inútil miserable 5 creatura tua. Hi fes-me gràcia, Senyor, que la tua evangèlica doctrina en profunde humilitat hi totes virtuts, lo meu cor hi pensa conferme, perquè, purgat de vicis hi ornat de virtuts, trobe repòs en la present hi sdevenidora vida, que lo meu cor és inquiet fins que en 10 tu, Déu meu Jesús, repose. Amén.

DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT PER LOS LADRES. CAPÍTOL XVIII

[I. DE LES QUATRE MANERES QUE ES POT MIRAR CRIST, I DE PER QUÈ NOMENA BENAVENTURATS ALS QUI EL VEIEREN]

Perquè ha dit lo Senyor en lo precedent capítol que-ls misteris hi secrets de la divina sapiència són 15 amagats als superbos, hi als humils hi chiquets se revelen, vol mostrar als dexebles que ells són aquells chichs hi humils, als quals aquests grans secrets hi misteris se mostren, romanint los sacerdots hi fariseus en la ceguedat superba. Diu-los benaventurats, perquè 20 en ells se complien totes les promeses fetes als patriarques, reys hi profetes.

«Benaventurats són los ulls –diu lo Senyor– que miren lo que mirau vosaltres. Mirau a mi en humana presència, hi ab los ulls de la pensa per vera crehença 25 mirau la divinitat mia. Hoïu la mia doctrina, confermada per maravoloses obres. Benaventurats sou per fe en la present vida, hi si perseverau sereu

19-20 romanint los sacerdots hi fariseus en la ceguedat superba] Corella, respect el text llatí VC, 256ab: «consequenter ommissa Judaeorum excaecatione», és a dir, «mantenint, en conseqüència, la ceguesa dels jueus», ha omés la referència directa als jueus en general. | 26-27 Hoïu la mia doctrina confermada per maravoloses obres] Aquest fragment sobre l'escolta de les paraules de Crist no apareix en VC, 257a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo praesesse noverunt, *voluerunt, videre quae vos videtis, et non viderunt, et audire quae auditis, et non audierunt*, desideraverunt enim videre et audire eo modo, quo discipuli viderunt et audierunt, sed non viderunt, neque audierunt eo modo: quia non corporaliter, licet spiritualiter; sed discipuli utroque modo. Nam exterius viderunt praesentiam corporalem et miracula, conspiciendo, et interius viderunt divinitatem latentem, intelligendo; exterius audierunt vocem, doctrinam percipiendo, et interius audierunt, per fidem assentiendo.

Prophetae siquidem et reges a longe aspicientes per figuras vel visionum species, quasi per speculum et in aenigmate Christum viderunt et audierunt per fidem; sed discipuli praesentem Dominum habentes, et ab ipso quae volebant interrogantes, docebantur per ipsum aperte, non per Angelos, aut varias visionum species in aenigmate. Non beatificat eos, qui corporaliter et non mentaliter per fidem eum viderunt, ut Judaei, qui increduli remanserunt, et quem corporaliter viderunt, mentis oculis non viderunt, et ideo eorum oculi ncti beati, sed maledicti; sed eos beatificat, qui eum per fidem videbant, non solum exteriora conspiciendo, sed etiam virtutem divinitatis latentem intelligendo, quorum interiores oculi beati, per quos etiam praesentem cernere meruerunt.

Viderunt enim Apostoli gratiosam praesentiam, in assumpta humanitate, viderunt sanctitatem vitae, in ejus conversatione, viderunt ejus potestatem, in miraculorum operatione, viderunt ejus gloriam, in transfiguratione.

Beati et illi qui licet corporaliter non viderunt, per fidem tamen et mentis oculis viderunt *et crediderunt*, quod per speciem et faciem ad faciem quandoque videbunt. Utrique beati per fidem, et hoc in spe, sed illi qui non viderunt, propter difficiliorem assensum, in quo major strenuitas; isti qui viderunt, propter praesentialiorem aspectum, in quo major delectabilitas.

Ubi secundum Chrysostomum, utriusque Testamenti liquet veritas, ut quod patres Veteris Testamenti futurum praeviderunt, et videre cupierunt, hoc in Novo est completum; et ab eodem spiritu et

SEGON DEL CARTOIXÀ

benaventurats per clara visió en la sdevenidora. En cert vos dich que molts profetes, molts reys, molts justs patriarques han desijat veure lo que mirau vosaltres hi hoir lo que hoen les vostres orelles, hi no u han pogut atényer. Spiritualment me pogueren veure, hi que po- 5
{49a} guessen dir foren alegres, com vosaltres, fet home, ab los ulls corporals me veuríeu.»

«Los profetes, reys hi patriarques per figures hi semblances de luny, axí com en spill, me veren; hi per fe, crehent que vendria, hi que-ls vostres ulls me 10
veurien hi que m'hoirien les vostres orelles. Los vostres ulls present me vehen, les vostres orelles les mies paraules ohen, ab mi praticau, ab mi stau, ab mi menjau com fills ab pare, com vassalls ab senyor. Amich hi germà vostre yo só, lo qui us parle, no só 15
l'àngel qui per mi hi en loch meu parlava ab los reys, patriarques hi profetes. Sou benaventurats vosaltres, perquè mirant-me home, cre[he]u dins mi lo que vostres ulls no miren. Lo que vosaltres mirau, los incrèduls jueus miren; però no-ls ateny la felicitat 20
vostra, perquè no-ls ateny la fe vostra.»

Benaventurats foren los dexebles mirant del Senyor la presència graciosa, en la humanitat assumpta; miraren en la sua conversació la santedat de la sua vida; miraren la sua potestat en les sues maravoloses obres; 25
miraren la sua claredat en la transfiguració gloriosa.

Benaventurats foren los apòstols qui, mirant, cregueren lo que no miraven; hi benaventurats aquells qui no mirant lo que-ls apòstols miraren han cregut tot lo que ells miraren hi cregueren. Los uns hi los altres 30
atenyen benaventurança: los qui no l'an vist, per la fe que mostren en creure lo que no miren; los qui-l miraven, perquè creyen lo que no veyen, hi mirant, gran delit atenyien.

Diu sant Crisòstom: «En una mateixa fe los 35
patriarques, reys e profetes, lo Senyor spiritualment veren hi cregueren, hi que en cert vendria profetaren. Los dexebles present lo miraren hi-l cregueren.

4-5 pogut atényer] Tot seguit, quant a VC, 257a, Corella omet una breu glossa en què s'explica com Lluç anomenava «reis», i Mateu els «justos», als qui van escoltar les paraules dels predecessors de Jesucrist, perquè es considera «reis justos» a aquells que saben dominar i regir amb justícia les pròpies temptacions. | 11-17 Los ... profetes] Respecte el fragment que es correspon en VC, 257a, Corella amplifica la traducció, especialment en els actes que Crist compartia amb els seus deixebles: «sed discipuli praesentem Dominum habentes, et ab ipso quae volebant interrogantes, docebantur per ipsum aperte, non per Angelos, aut varias visionum species in aenigmate», és a dir, «en canvi, els deixebles tenien el Senyor present i li preguntaven a ell mateix el que volien; ell mateix els ensenyava obertament, no a través d'àngels o de visions i enigmes.» Notem també el canvi a la primera persona operat per Corella, tot modulant-ne la traducció. | 22-23 Benaventurats ... graciosa] Notem com Corella incorpora el mot «Benaventurats», que no es trobava en VC, 257a: «Viderunt enim Apostoli gratiosam praesentiam», és a dir, «Els apòstols veieren la graciosa presència del Senyor», possiblement amb l'objectiu d'establir un paralelisme sintàctic amb el paràgraf següent, que comença amb la mateixa forma, pròpia de Jn 20, 29, unes línies més avall («Benaventurats foren los apòstols qui...»). | 35-397,5 En ... nosaltres] En aquest fragment, respecte VC, 257a, Corella omet les referències del text ludolfí a com hi havia «veritat» en els dos Testaments, vist que el que es va profetitzar a l'Antic es compleix en el Nou. També, omet la idea que un mateix autor havia donat lloc als dos Testaments.

eadem fide antiqui viderunt futurum Christum, quem Apostoli praesentem viderunt, et nos credimus advenisse, ut eadem fides probetur in nobis et in patribus, et idem auctor, non auctores contrarii fuerunt utriusque Testamenti.

Et notandum quod quadrupliciter videtur Christus, scilicet: oculo corporali, quomodo visus est in carne; ista autem visio non beatificat, quia sic etiam eum viderunt Iudaei et infideles. Secundo, ex visione corporali oritur in mente admirabilis visio, qua ipse creditur Filius Dei; unde est illud: *Quia vidisti me Thoma*, scilicet oculo corporis, *credidisti*, videndo me oculo fidei; haec visio beata non est, sed hujus beatitudinis mercatio, qua meremur beatitudinem. Tertio, ex visione fidei oritur visio, qua Christus ipse vide- {257b} tur oculo intellectivae contemplationis; et haec visio jam est aliqua beatitudinis participatio, inde videtur et gestatur: *quoniam suavis est Dominus*. Quarta visio, qua ipse videtur sicuti est in lumine gloriae; haec visio beatificat intellectum, quemadmodum perfecta charitas, beatificat voluntatem nostram.

2. LEGISPERITUS INTERROGAT CHRISTUM DE MODO ACQUIRENDI VITAM AETERNAM

Et ecce tunc quidam Legisperitus, peritia litterali, non intelligentia spirituali, verba Legis tenens, vim autem Legis ignorans; *surrexit*, ut melius audiretur, vel ut bonus videretur, *tentans eum*, non ut addisceret, sed ut reprehenderet, *et dicens: Magister, quid faciendo vitam aeternam possidebo?*

Magistrum vocat, non Dominum: quia vult sciret, non servire; audire, non obedire. Magistrum vocat, cujus non vult esse discipulus, et significat laudatores Sanctorum, non imitatores. Et bene dicit, *quid faciendo*, quia non auditores legis, sed factores justificabuntur; et non in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

Et Dominus dixit ad eum: *In Lege*, scilicet divina, *quid scriptum est? Quomodo legis?* scilicet de habendo vitam aeternam; haec Lex divina, est lex legum, de qua fiet interrogatio in examine districti iudicii, secundum illud Apostoli: *Qui in Lege peccaverunt, per Legem judicabuntur*.

In hac ergo studere debemus, ut de ea respondere possimus, sicut vir justus, de quo in Psalmo dicitur: *Et*

Nosaltres no l'havem vist e ferm crehem que és vengut aquell qui los profetes que vendria profetizaren, hi los apòstols veheren. Hi axí és una matexa fe dels qui ans del Senyor foren hi dels qui de la sua presència se alegraren, {49b} hi dels qui venim après, nosaltres.» 5

Hi devem atendre que en quatre maneres lo Senyor se mira: o ab la corporal vista, hi aquesta no beatifica, que-ls infels lo pogueren veure; segonament, ab ulls corporals hi verdadera crehença, ab la qual sanct Thomàs lo mirava, quant dix: «Senyor hi Déu meu!», 10 car no veyà ab los ulls la divinitat que manifestament confessava. Terçament, lo Senyor miren aquells qui devotament contemplen, hi ja en aquest món quasi participen de la beatitut sdevenidora. La quarta visió és en los cels beatifica, en la qual se mira axí com és la 15 divina essència.

[2. D'UN DOCTOR DE LA LLEI QUI INTERROGA A CRIST SOBRE COM POSSEIR LA VIDA ETERNA]

E seguint la hystòria evangèlica, un doctor de la Ley, doctor de la letra, no de spiritual intel·ligència, les paraules de la Ley sabia, però la força de la Ley ignorava; levàs de peus perquè millor lo hoïsen hi 20 justificat lo jutjasen, temtant lo Senyor no per apendre, mas per reprendre, dient: «Mestre, què faré perquè atenga hi possehexa la eterna vida?»

«Mestre», no «Senyor» lo nomena. Saber vol, no servir; hoir, no obehir. Nomena mestre aquell de qui 25 no vol esser dexeble; significa aquells qui los sants lohen hi no-ls seguexen. Dient «què faré», bé diu e mostra que no los hoïdors de la Ley, mas los qui la posson per obra la Ley los justifica; car lo Regne de Déu no paraules, mas virtuts, lo guanyen. 30

Respòs lo Senyor, dient: «Com ho trobes scrit? Com ho ligs en la ley divina? Què mana per haver la vida eterna?» Aquesta és ley sobre totes les altres, de la qual serem enterrogats en lo final Judici, segons aquell parlar de lo Apòstol: «Per la Ley seran jutjats los qui en 35 la Ley peccaren.»

En aquesta deu esser lo nostre estudi, perquè aprengam les nostres respostes, axí com fa lo justificat

8 *que-ls infels lo pogueren veure*] Corella omet, com en altres casos, la referència directa i negativa als jueus i manté el genèric «infels», quant a VC, 257a: «quia sic etiam eum viderunt Iudaei et infideles», això és, «perquè també el veieren així els jueus i els infidels.» | 14 *beatitut sdevenidora*] Tot seguit, quant a VC, 257b, Corella omet el Sl 33, 9: «Tasteu i veureu que n'és, de bo, el Senyor.» | 20-21 *hi justificat lo jutjasen*] Corella opta per incorporar un joc fònic en substitució de l'equivalent en VC, 257b: «vel ut bonus videretur», és a dir, «perquè el veieren millor.» Aquesta inclusió es relaciona directament amb el sintagma «justificat jutge», que apareix en diferents llocs del *Cartoixà* i també en *Lo johí de Paris* en tres ocasions, tal com es comenta en nota p. 339,4. | 38-398,2 *axí ... pensa*] *Psalteri* (Sl 1, 2): «Té la sua voluntat en la ley del Senyor, e lo dia e la nit pensarà en la ley de Aquell» (Martos 2013: 153).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

in Lege ejus meditabitur die ac nocte. Sed ut ait Hieronymus, tanquam majora sint Imperatorum, quam leges Christi, ea amamus, Evangelia contemnimus. Et secundum Bedam, iste tentando quaesivit de vita aeterna, si forte diceret aliquid contra Moysen; et ideo Christus per verba Moysis respondendo, confudit eum: per hoc ostendens quod derisores fidei catholicae sunt confutando per illud quod tenent indiscusse, scilicet Judaei per Scripturas Hebraeorum, et Sarraceni per legem Mahumeti.

3. PRAECEPTUM DILECTIONIS ERGA DEUM ET PROXIMUM

Ille, vero, respondens dixit, quod legerat, sed nondum impleverat: *Diliges Dominum,* quia per suam potentiam te creavit, *Deum,* quia per suam sapientiam te docuit, *tuum,* quia per suam bonitatem se tuum fecit, et sic te redemit; *ex toto corde tuo,* id est ex tota voluntate tua: quia sicut ex corde oritur motus ad alias partes corporis, ita voluntas movet animae potentias; *et ex tota anima tua,* id est ex appetitu sensitivo, qui movetur, per voluntatem. Unde pars sensitiva potest hic intelligi per animam, secundum quod scribitur in Genesi: *Factus est in animam viventem,* id est, ut dicit Glossa vitam animalem, aut sensibilem corpori dantem. *Diliges, et ex tota mente tua,* id est ex toto intellectu, qui etiam movetur per voluntatem ad assentiendum his quae sunt fidei, et ad meditandum de Deo dilecto; *et ex omnibus viribus tuis,* vel ex tota fortitudine, seu virtute tua, quod idem est; per quod notantur potentiae motivae et executivae, quae etiam moventur per voluntatem ad operandum ex dilectione viriliter, et non remisse.

Ubi Maximus: Cum hac igitur intentione trinam ad *lectio Dei* Deum dilectionem lex pertractat, ut evellat nos a trina mundi habitudine, qua respicitur ad possessiones, ad gloriam, et ad voluptates, in qua etiam tentatus est Christus.

Sequitur: *Et proximum tuum,* id est omnem hominem, *sicut teipsum,* id est eo affectu quo teipsum; vel, ad quod teipsum, scilicet ad gratiam in praesenti, et gloriam in futuro.

11 mahomètica] machometica.

10-11 als jueus ab la Ley vella, als moros ab la secta mahomètica Corella, respecte VC, 257b, utilitza termes no literals en la seua traducció: «scilicet Judaei per Scripturas Hebraeorum, et Sarraceni per legem Mahumeti», és a dir, «als jueus per les escriptures dels hebreus, als sarraïns per la llei de Mahoma.» | 21-24 que^t ... eterna] El mestre en sacra teologia valencià opta ara per aquest fragment que inclou el verset de Mt 10, 39: «Qui haurà guanyat la seua vida, la perdrà, però qui l'haurà perduda per causa meua, la trobarà.» i no incorpora part d'un verset de Gn 2, 7 («i l'home es convertí en un ésser viu.»), que hi ha en VC, 257b. | 26-27 per a creure los articles de la santa fe cathòlica] Quant a VC, 257b, s'observa com Corella adequa la traducció per destacar i concretar en la fe catòlica l'estima a Déu: «qui etiam movetur per voluntatem ad assentiendum his quae sunt fidei, et ad meditandum de Deo dilecto.» és a dir, «qui també és mogut per la voluntat a assentir per les coses de la fe, i a meditar sobre l'estima a Déu.» | 30 se manen] Tot seguit, quant a VC, 257b, Corella omet una glossa de sant Màxim, bisbe de Torí, la qual tracta sobre la triple condició de l'amor divinal, contrari al triple costum de l'amor terrenal: a les possessions, a la glòria i als plaers. | 33 matex ames] Corella omet a continuació una breu glossa atribuïda a sant Basili el Gran en VC, 257b-258a, que incideix en la importància del precepte diví d'estimar el proïsme.

SEGON DEL CARTOIXÀ

home, del qual diu lo psalmista que-n la ley del Senyor la nit e lo dia pensa. Diu sant Hierònim: «Ès gran dolor de nosaltres que per les leys dels emperadors oblidam la {49c} ley evangèlica.» Diu Beda que aquest doctor temtant demanava de la vida eterna, si alguna cosa contra Moysés lo Senyor parlara; hi volgué lo Senyor ab paraules de Moysés respondre, donant-nos exemple que als qui impugnar la fe tenten, los devem respondre ab les scribtures que ells autèntiques stimen: als jueus ab la Ley vella, als moros ab la secta mahomètica.

[3. DEL PRECEPTE DE L'AMOR A DÉU I AL PROÏSME]

Respòs lo doctor dient lo que havia lest, mas no posat en obra: «Amaràs lo Senyor», qui per la sua potència de no res te ha fet que sies; «Déu», que per la sua sapiència te ha mostrat que sàpies; «teu», que per la sua bondat s'és fet teu hi ha remut perquè-l possehexques; «de tot lo teu cor», que vol dir de tota la voluntat tua, que axí com del cor procehexen tots los moviments de nostra vida, axí de la voluntat tots los moviments de nostres potències; «de tota l'ànima tua», que vol dir de tota la tua vida, que si és mester per glòria hi honor de Déu la abandones, axí com diu lo Senyor: «Qui perdrà la sua ànima per mi», que vol dir la vida en aquest món, «trobar-l'à en la vida eterna»; «de tota la tua pensa», que és intel·lectiva potència, la qual per la voluntat se mou, per a creure los articles de la santa fe cathòlica; «hi de totes les tues forces», o de tota la fortitut tua, o virtut tua, que és una mateixa sentència, comprenent totes les nostres potències hi actes, les quals per la voluntat se manen;

«hi lo prohisme», qui és qualsevol home axí com a tu matex, que vol dir ab aquella afectió hi a la fi que tu matex ames.

18. DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ubi Basilius: Est igitur Basilius in primum et praecipuum mandatum divinae dilectionis; secundum autem primi completivum, et ab eo completum, quo commonemur diligere {258a} proximum.

Ubi et Chrysostomus: Tu autem attende qualiter fere cum eodem excessu postulat utrumque praeceptum. De Deo enim ait, *ex toto corde tuo*; de proximo, *sicut teipsum*. Quod si diligenter observaretur, nec servus esset, nec liber, nec victor, nec victus, nec dives, nec pauper; nec notus unquam esset diabolus. Potius enim paleae ignis sustinerent immissionem, quam fervorem charitatis diabolus, adeo cuncta superat dilectionis constantia.

Unde etiam Gregorius: Cum autem dicatur: *diliges proximum tuum sicut teipsum*, quomodo alteri miserando pius est, qui adhuc injuste vivendo fit impius sibimetipsi?

De hac materia habes latius infra, scilicet feria tertia post Palmas. *Dixit Mi, Dominus: Recte respondisti; hoc fac*, scilicet Deum et proximum diligendo, et dicit, *fac*, quia non sufficit diligere, nisi dilectio demonstretur in opere, probatio enim dilectionis, exhibitio est operis; *Et vives*, scilicet vita perpetua; haec est enim excellentior via eundi ad vitam aeternam. Quasi diceret: Haec dicis, sed non facis; et ideo ad vitam non vadis.

4. PARABOLA SAMARITANI: GENUS HUMANUM PER VIATOREM FIGURATUR

Ille autem volens justificare seipsum, id est justum ostendere secundum apparentiam, putans se esse ante hominem, qui tantum videt exterius; et non ante Deum, qui videt interius, dixit ad Jesum: *Et quis est meus proximus?*

In quo a dilectione proximi, vacuum se ostendit, quia proximum non novit. Forsitan putabat quod Christus diceret: Judaeus est proximus tuus, et tunc responderet, Deum et Judaeum diligo; et sic appareret justus.

Diu sant Crisòstom: «Stà atent com ab una mateixa afectió par que l'amor de Déu hi la del prohisme te demana. De tot lo teu cor diu que a Déu ames, hi axí com a tu mateix ames lo prohisme. Si aquest admirable manament los hòmens servaven, no y hauria senyor ni catiu, vencedor ni vençut, rich ni pobre; ni tendria loch en lo món lo diable. Abans la palla sens {49a} cremar sostendria les flames, que la fervor de caritat lo diable.»

De aquest manament havem a parlar avant en lo dimarts après del diumenge de la real entrada: «Rectament has respòs», dix lo Senyor, «fes lo que dius hi viuràs en la vida eterna, però si u dius hi no u posses per obra, no atenyaràs al terme que desiges.»

[4. DE LA PARÀBOLA DEL SAMARITÀ: EL CAMINANT COM A FIGURA DELS ÉSSERS HUMANS]

«Volent aquell justificar-se, mostrar-se just davant los hòmens, pensant que solament era home aquell ab qui parlava, dix al Senyor: «¿Qui és mon prohisme?»»

Diu sanct Crisòstom: «En aquesta resposta se mostrà buyt de la amor del prohisme, que demanant qui és, mostrà que no-l conexia hi axí no l'amava. Pot esser que pensava que-l Senyor devia respondre: “Los jueus són tos prohismes”, hi ell tinguera prompta resposta: “A Déu hi los jueus yo·ls ame”, hi axí-s mostrara just e piadós home.»

Hi alçant lo Senyor los ulls al cel, respòs tals paraules: «Un home devallava de Hierusalem en Hiericó hi donà entre ladres, los quals lo despullaren hi encara lo feriren de naffres, hi dexant-lo mig viu se n'anaren. Sdevench-se que un sacerdot devallava aquella via; hi mirà'l hi passà avant. Per lo semblant, un levita venint prop del loch hon jahia; mirant lo passà.»

8 lo diable] Seguidament, l'autor valencià omet una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa en VC, 258a, en la qual aquest doctor de l'Església es pregunta com pot estimar el proïsme aquell qui no és capaç d'estimar-se, perquè viu de manera injusta respecte les lleis divines. | 17-23 Diu ... home] Corella atribueix falsament aquest text a sant Joan Crisòstom; en VC, 258a, apareix com a part de la glossa ludolfina, sense explicitar-ne l'autoria. | 24-400,12 Hi ... semblant] El lletraferit valencià incorpora en aquest text la totalitat dels versets de Lc 10, 30-37 els quals es troben -també- dispersos al llarg del capítol que tractem. En VC, 258a, sols es feia esment, de manera general, a la paràbola del bon samarità que Corella inclou ara de manera completa en aquest fragment.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Suspiciens autem Jesus, id est sursum aspiciens Jesus, proposuit ei parabolam de homine, qui descendens ab Jerusalem in Jericho, incidit in latrones.

Ideo sursum aspexit, quia de rebus magnis locuturus erat, unde scilicet humanum genus descenderat, dum per peccatum cecidit.

Secundum aliquos est hic parabola, secundum alios est res gesta: quia inter Jerusalem et Jericho, erat quaedam solitudo, ubi frequenter homines transeuntes spoliabantur et occidebantur alatronibus, desertum illud inhabitantibus.

Allegorice, *Homo*, iste designat genus humanum: qui in primis parentibus, *descendebat ab Jerusalem*, quae *visio pacis* dicitur, id est, a paradiso et supernae ac coelestis beatitudinis pace et visione, *in Jericho*, quae *luna* interpretatur, et mutabilitatem significat, id est in defectum et miseriam hujus vitae mutabilis et erronae, quia a contemplatione superna et vita pacifica, quam in paradiso habuisset, ad mutabilitatem hujus exilii, et terrenae miseriae per culpam corruit.

5. QUOMODO DESPOLIATUM FUIT ET VULNERATUM IN ADAMO

Et incidit in latrones, id est in potestates daemonum, seu in diabolicas, vel etiam humanas tentationes; in quos non incidisset, nisi prius intus timuisset, vera est enim sententia, dicens: *Ante ruinam exaltatur cor*; —*qui etiam despoliaverunt eum*, vestem innocentiae, et immutabilitatis, seu immortalitatis, per fraudulentiam auferendo.

Veste innocentiae, seu stola prima amissa, cognovit se esse nudum; gloriaque immortalitatis perdita

SEGON DEL CARTOIXÀ

Però un samarità, fent lo camí, vench prop d'ell, hi quant lo véu fon mogut de misericòrdia. Hi acostant-se a ell, ligà-li les naffres, lançant-li oli hi vi sobre elles; hi posant-lo damunt un jument seu, portà'l a una posada hi curà d'ell. Hi l'altre dia tragué dos monedes, e donà-les a l'hoste e dix-li: "Ages cura de aquest, hi tot lo que sobre açò que yo-t done hi despendràs, yo u pagaré a tu com torne". «Qual de aquests tres –diu lo Senyor– te sembla que sia stat prohisme de aquell qui era caygut entre ladres?», respòs lo doctor: «Aquell qui obrà en ell misericòrdia.» Dix lo Senyor: «Vés tu, hi fes lo semblant.»

Alçà los ulls lo Senyor, significant que alta era la sentència que declarava, volent parlar del decahiment del primer home.

Opinen alguns {50a} que era paràbola sola, altres que ystòria: perquè entre Hierusalem hi Hiericó és un gran desert solitari, hon sovint ladres feyen grans homeys e robatoris, en lo qual desert fon pres lo rey Sedechies quant de l'exèrcit de Nabuchadonosor fogia.

L'ome qui devallà és Adam ab tota la sua progènie. «Devallà de Hierusalem», qui vol dir pacífica, en stament pacifich, en Parahís stava, les inferiors potències a la raó subjectes, hi tots los animals a ell home; «en Hiericó devallà», que luna hi mutació significa, quant per lo peccat devallà de aquell alt stament en què vivia, en les mutacions e misèries de aquesta miserable vida.

[5. COM ADAM FOU DESPULLAT I FERIT]

Les vestidures li levaren quant per lo peccat perdé, hi la gràcia, nubcial vestidura, hi la original justícia,

19-20 en ... fogia] Aquesta explicació de caràcter bíblic ha estat incorporada per Corella, atés que no apareix en VC, 258a. Fa referència als versets de Jr 39, 2-5: «El dia nou del mes quart de l'any onze de Sedecies van obrir una bretxa a la muralla. Tots els oficials del rei de Babilònia van entrar-hi i es van instal·lar a la porta del Mig. Eren Nergal-Sarèsser, Samgar-Nebó, Sarsequim, cap dels eunucs, i Nergal-Sarèsser, cap dels mags, i tots els altres oficials del rei de Babilònia. En veure-ho, Sedecies, rei de Judà, i tots els defensors es van escapar de nit, sortint de la ciutat pel jardí del Rei, per la porta que hi ha entre les dues muralles. El rei se'n va anar pel camí de l'Arabà. Però les tropes caldees els van perseguir i agafaren Sedecies a l'Arabà de Jericó. El van fer presoner i el van conduir a Riblà, al país d'Hamat, davant de Nabucodonosor, rei de Babilònia, que li donà la sentència.» | 23-25 les ... home] Roís de Corella incorpora aquest fragment respecte el text ludolfí de VC, 258a, el qual tenia un altre significat, com s'observa: «a paradiso et supernae ac coelestis beatitudinis pace ac visione», és a dir, «del Paradís, de la pau i la visió de la felicitat celest.» | 25-26 en ... significa] Sobre el sentit del termes «luna hi mutació», veg. nota p. 404,19. | 27-28 en les mutacions e misèries de aquesta miserable vida] Notem la derivació efectuada entre els mots «misèries» i «miserable», absent del text de Ludolf de Saxònia en VC, 258a: «id est in defectum in miseriam huius vitae mutabilis et erronae.», és a dir, «al defecte i misèria d'aquesta vida mutable i errònia.» | 29 Les vestidures] Corella, quant a VC, 258a, ha omès a l'inici del subcapítol segons la nostra edició, una part del verset de Lc 10, 30 («va caure en mans de lladres»), a més d'un fragment que el glossava com a símbol de la caiguda en els pecats i les temptacions humanes. Tampoc no s'ha incorporat el verset de Pr 16, 18 («L'orgull s'encamina al desastre, l'arrogància acaba per terra.»)

18. DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

pelliceum, hoc est morale sumpsit indumentum; unde in signum mortalitatis, induit Deus primos parentes tunicas pelliceas, quae de mortuis fiunt animalibus.

Et plagis, peccatorum, impositis, et illatis, id est naturalibus per peccatum vulneratis et debilitatis, abierunt, non ab insidiis cessando, sed eas occultando; primo enim sensibilibus, in specie serpentis, diabolus decepit, sed post occulte et invisibiliter tentavit;

semivivo relicto, quia etsi immortalitas potest auferri, oculus tamen ratio- {258b} nis remanet hominum, quo Deus potest cognosci. Unde Beda: Semivivum reliquerunt, quia beatitudinem vitae immortalis exuere, sed non sensum rationis abolere valuerunt. Ex qua enim parte sapere et cognoscere Deum potest, vivus est homo; ex qua vero peccatis contabescit, et miseria deficit, mortuus idem, letiferoque est vulnere foedatus.

Unde et Theophilus: Ac semivivus dicitur homo, post peccatum, quia anima immortalis est, corpus vero mortale; ita ut medietas hominis succumbat. Unde Augustinus: Semivivus enim habet vitalem motum, id est liberum arbitrium vulneratum, quo ad aeternam, quam perdiderat, redire non sufficiebat; et ideo jacebat, quia vires ei propriae ad surgendum non sufficiebant, ut ad se sanandum medicum, id est Deum requireret.

Vel, semivivum reliquerunt, remanente vita naturae, non vita gratiae, juxta illud Apostoli: *Vivo autem, scilicet vita naturae, jam non ego, scilicet vita culpae; vivit vero in me Christus, scilicet vita gratiae.*

Fecerat enim *Deus hominem ad imaginem suam, secundum rationem; ad similitudinem, secundum dilectionem, ut per utrumque Deo adhaereret, et inhaerendo beatus esset. Sed diabolus humanae beatitudini invidens, contra duo bona praedicta, duo homini in originali intulit principalia mala. In eo namque quod factus erat ad imaginem, seu secundum rationem, vulneravit eum per ignorantiam boni; in eo vero quod factus est ad similitudinem Dei, secundum dilectionem, vulneravit eum per concupiscentiam mali. Homo ergo vulneratus, semivivus relictus est, quia etsi in humana natura possit divina similitudo, quae iri dilectione est, penitus corrumpi; divina tamen imago, quae in ratione est, non potest penitus deleri. Quamvis enim tanta malitia possit affici, ut nil diligat boni; non tamen ignorantia tanta excaecari potest, ut nil cognoscat veri.*

que tot nuu sens robes lo vestia, la qual perduda, lo vestí primer vergonya; hi après pells d'animals morts lo cobriren, significat la mortalitat que havia encorreguda.

Naffraren-lo de quatre greus naffres; en l'enteniment, ignorància; en la voluntat, injustícia; en lo concupible, carnal concupiscència; en lo iracible, dificultat a bones obres.

Mig viu lo dexaren, no que'l diable dexe de continuament temptar l'ome, però lavors lo temptà en visible forma; ara hi tostemps lo temta ab sugestions invisibles. Romàs mig viu l'ome, que ab tot agües encorregut pena que morir devia, però podia morint, guanyar immortal vida. Ni havia axí encorregut ignorància, que no pogués conèixer a Déu, qui l'avia fet a ymatge sua, hi per aquesta conexença vivia. Mig viu encara se nomena l'ome, perquè en lo cors, qui per lo peccat té necessitat que muyra, stà la immortal ànima.

Diu Theòfil: «Mig viu après del peccat se diu l'ome, perquè és immortal la una mitat, qui és l'ànima; l'altra mitat és lo cors, qui té necessitat que muyra.» Diu sanct Agostí: «És mig viu après del peccat l'ome, car té naffrat lo franch arbitre, que no podia pujar a l'eterna vida que havia perduda; gitat stava, que no tenia força de levar-se hi anar al metge, que li ligàs hi guarís les naffres.»

O podem dir que mig viu era, havent perduda la vida de gràcia, segons aquell parlar de l'Apòstol: «Vixch yo, no yo, mas viu en mi Jesús.»

Havia fet Déu l'ome a ymatge hi a semblança sua, perquè l'entengués per la ymatge hi l'amàs per la semblança, hi axí atengués la felicitat eterna. Havent enveja lo diable de aquesta beatitut que ell havia perduda, no que la tingués, mas que l'avia poguda atényer, naffrà-li l'enteniment per ignorància, hi la voluntat per malícia. Hi axí naffrat, romàs mig viu l'ome, que roman-li aquella lum de la consciència, que per alguna culpa del tot no s'apaga.

5-8 Naffraren-lo ... obres] Respecte VC, 258a, Corella ha incorporat el nombre de les quatre naffres i en què consisteixen; elements absents de la *Vita Christi*. | 12-18 Romàs ... ànima] Aquest fragment parteix del que en una citació de VC, 258b, s'atribueix a Beda el Venerable; Corella, n'omet la font. | 35-36 naffrà-li l'enteniment per ignorància, hi la voluntat per malícia] Corella omet, respecte VC, 258b, una glossa que es referia a què l'enteniment és donat per la raó, i la voluntat prové de l'amor de caritat; ambdues virtuts són, segons el text no incorporat, lliurades per Déu als homes. | 36-38 Hi ... s'apaga] L'autor valencià, tal com s'ha explicat en la nota prèvia, ha omès part de la glossa final quant a VC, 258b, en què s'explica com, malgrat la pèrdua de la imatge divina en la naturalesa humana i les culpes dels pecats comesos, aquesta imatge roman en la consciència, perquè la raó inspirada per Déu ho possibilita.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

6. QUID PER SACERDOTE M ET LEVITAM PERTRANSEUNTES SIGNIFICETUR?

Sacerdos, autem, et levita, descendentes, eodem via, viso spoliato et vulnerate, praeterierunt, et vitae praesentis statum tunc sanete vivendo pertransierunt; sed humanum genus per culpam vulneratum minime sanaverunt quia sacerdotium Legis et ejus ministerium, peccata non curaverunt, sed solum ostenderunt. Impossibile enim erat sanguine vitulorum, et agnorum, et hircorum, auferri peccata hominum. Vel, sacerdos et levita, intelliguntur Lex et Propheta, quae hominem non sanaverunt; sed peccata ostenderunt, et reprehenderunt.

7. QUID PER SAMARITANUM SUCCURRENTEM?

Samaritanus vero iter faciens, id est Christus, qui animas custodit per humanitatem, momenta vitae hujus currens, pro nobis enim factus est homo in mundo, venit secus eum, id est vulneratum, quia in similitudinem hominum factus, et habitu inventus est ut homo; — et videns eum, oculo clementiae, misericordia motus est, ex compassione. Et appropians homini vulnerato, miserationis exhibitione, alligavit vulnera ejus, quia redarguens peccata cohibuit; et vinculis gratiae ligavit, infundens oleum, mitigativum, spem veniae poenitentibus promittendo, et vinum pungitivum, terrorem poenae peccantibus incutiendo.

Alligat ergo vulnera, dum praecipit: *Poenitentiam agite*; infundit oleum, dum addit: *Appropinquabit enim regnum coelorum*; infundit vinum, cum dicit: *Omnis arbor quae non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur* et ardet. Qua in re docuit nos Dominus, qualiter infirmis, et ad poenitentiam venientibus, mederi debeamus. Vulnera enim ligamus, quando peccatorem a peccato cessare iu- {259a} bemus; oleum autem infundimus, quando misericorditer et blande consolando, indulgentiam peccatori promittimus; insuper et vinum infundimus, quando aspere et austere

SEGON DEL CARTOIXÀ

[6. DELS MOTIUS PER QUÈ EL SACERDOT I EL LEVITA PASSAREN DE LLARG]

Devallaren aquella via lo sacerdot e[·l] levita, la Ley e los Profetes, no s'i acostaren ni guarir lo podien, que no tenien los sacraments de la ley evangèlica. Los peccats hi la lebrozia miraven, no-ls guarien. No era encara la apotecaria de la sanch del Senyor en la terra, 5 ni Longí havia ubert la porta de l'Apotecari.

[7. DELS MOTIUS PER QUÈ EL SAMARITÀ EL SOCORREGUÉ]

Lo samarità, que vol dir custodi, qui a la Ley obligació no tenia, lo Verb divinal fet home, vench prop del naffrat que gitat stava, pres los defaults comuns de natura humana, però no ignorància ni 10 concupiscència. Acostàs al naffrat lo Senyor benigne, quant fent lo gran camí devallant del cel en la terra pres la humanitat nostra, mogut de misericòrdia, per la qual sola se acostà tant a natura humana naffrada, que la uní ab si en unitat de supòsit, hi ab les sues naffres sanà les 15 nostres, hi ab les teles hi sudaris que a ell mort lo embenaren, ligà les plagues del mig viu home, hi lançà-li oli del sagrament de penitència sobre les naffres, hi vi de la sua sanch en lo inefable sagra- {50c} ment de la eucaristia. 20

O podem al seny moral expondre que liga les nostres naffres quant nos diu que façam penitència. Ab oli les uncta, quant diu que·l Regne del cel se acosta; ab vi les lava, que fa coure les naffres, quant diu: «Tot arbre que no farà bona fruyta serà tallat hi lançat a les 25 eternes flames», donant als sacerdots exemple com deven tractar los qui vénen a penitència. Ligen les naffres quant los dien que de peccar se dexen; lancen-los oli quant ab mansuetut los prometen misericòrdia;

4-6 no ...l'Apotecari Sobre el que ja era un breu subcapítol llatí en VC, 258b, segons la nostra edició, Corella n'elabora una síntesi i afig aquesta referència que remet a la llegenda de Longí, el soldat que va clavar una llança al cos de Crist en la creu, que es fonamenta en els versets de Jn 19, 34: «Però un dels soldats li traspasà el costat amb un cop de llança, i a l' instant en va eixir sang i aigua.» La llegenda diu que amb la sang de Crist el soldat es curà d'una malaltia que tenia als ulls; en sentit figurat, la sang de Crist seria la medecina, «l'apotecaria» que sanaria els pecats dels éssers humans. Veg. també l'ús d'aquesta metàfora, però referida als apòstols (apotecaris) i els sacraments (els béns que dispensen) en el Primer (1, f. 77c): «Són los sacraments empastres per a les nostres spirituals nafres, los quals ha dextat lo Senyor en la botiga de la sua santa Sgleya, de la qual ha fet los sacerdots administradors apotecaris». | 16-17 hi ab les teles hi sudaris que a ell mort lo embenaren] Aquesta al·lusió a les benes i els sudaris fets servir per soterrar el cos de Jesucrist no apareix en VC, 258b; ha estat, doncs, incorporada per Corella. | 18-20 hi ... eucaristia] Aquesta referència al sagrament de la eucaristia ha estat incorporada per Corella quant a VC, 259a.

18. DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

increpando jejunare, et carnem macerare iubemus. Non sit igitur oleum sine vino, neque vinum sine oleo.

Unde Gregorius: Miscenda ergo est lenitas cumseveritate, faciendum est quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Unde et Bernardus: Semper punire, ferocitatis est, semper parcere, pusillanimitatis est; nec hoc nec illud aequitatis habere, plus amaritudinis, quam suavitatis, damnabile est; e converso commendabile, utrumque tolerabile.

Et levans, *illum in jumentum suum imposuit, adducens in stabulum, curam ejus egit*. Jumentum dicitur hic caro Christi, in qua ad nos venire dignatus est. Huic jumento sauciatum imposuit, fídem Incarnationis inspirando; et *peccata nostra, in corpore suo, super dignum portando*; et juxta aliam parabolam, inventam quae erraverat ovem, humeris suis impositam, ad gregem reportando.

8. QUID PER STABULUM ET DUOS DENARIOS PRODUCTOS?

Et duxit in stabulum, id est intra sanctam praesentem Ecclesiam collocavit, ubi deposito onere peccatorum, viator lassus reficitur; et refectus salubri pascua reparatur. Non domum, sed stabulum vocat; quo nomine, fetores et miserias hujus praesentis vitae significat, ne homo in hoc exilio, tanquam in patria gaudeat. *Et ut bonus medicus et necessarius, curam ejus egit*, quamdiu in hac vita cum eo fuit; quia circa aegrotum sollicitus fuit.

Et altera die, post per actum ministerium redemptionis, scilicet post Domini resurrectionem, quae magis splendet, quam tempus praecedens. Prima enim dies, fuit dies mortalitatis et passibilitatis; altera dies fuit immortalitatis et impassibilitatis, quando splendor lucis aeternae magis effulsit,

ab vi les naffres laven, quant mostren la pena que-ls peccats merexen.

Diu sanct Gregori: «Mesclar se deu ab benignitat la severitat de justícia. Fer de les dos una temprada medecina, perquè ab serenitat les naffres sanch no 5 córriguen, ni ab molta benignitat se infistolen.» Diu sanct Bernat: «Punir tostemp a ferocitat sguarda, hi a pusil·lanimitat que sens punir stiga la culpa. De la una hi de l'altra se deu compondre per als peccadors tol·lerable hi sanable medecina.» 10

Levà'l, donchs, de terra lo samarità hi posà'l davant lo seu jument, hi portà'l a una posada, hi tingué d'ell cura, com levà en alt ell, Déu, natura humana, deyfícant-lo en lo seu supòsit e pujant-la sobre totes les celestials speres. Hi sobre lo seu jument l'à possada, 15 prenent sobre la humanitat sua les nostres dolors, misèries hi penes. Ha-la carregada sobre la creu sua, qui és jument que primer lo Senyor portà, après a nosaltres. La carn del Senyor podem per lo jument entendre, qui-ns ha portat a ell, Déu hi Senyor nostre, del cel en 20 la terra.

[8. DELS MOTIUS PER QUÈ EL PORTÀ A LA POSADA I DONÀ DOS DENARIS A L'HOSTE]

Portà lo naffrat a una posada, la qual lo evangeli nomena stable, qui és la santa militant Sgleya, hon les pudors de nostres peccats per vera confessió romanen, dexant netes les nostres ànimes. Hi encara aquest món 25 se diu stable, per les dolors e misèries de aquesta present vida, que-ns recorden que stam en exili fora de nostra pròpia pàtria. {50d} Curà del naffrat lo piadós samarità, Déu e Senyor nostre, ab gran treball, sollicitut hi cura, present en humana forma a la nostra habitable 30 terra.

Hi en l'altre dia, après de haver acabat lo misteri de la redempció nostra. Lo primer dia fon lo temps de la sua carn passible; lo segon, la claredat de la sua resurrecció gloriosa. 35

1-2 *quant mostren la pena que-ls peccats merexen*] Respecte el text llatí de VC, 259a, Corella en rebaixa el to i s'expressa de manera més genèrica: «*quando aspere et austere increpando jejunare, et carnem macerare iubemus.*», és a dir, «quan increpant-lo amb duresa i austeritat li ordenem de jejunar i mortificar la seua carn.» | 2 *peccats merexen*] Tot seguit, quant a VC, 259a, Roís de Corella omet una breu glossa final en forma d'imatge, fent servir el vi i l'oli esmentats en les paraules prèvies del Segon: «*Non sit igitur oleum sine vino, neque vinum sine oleo.*», això és, «Que no hi haja oli sense vi, ni viu sense oli.» | 3-10 *Diu ... medecina*] En aquests fragments, corresponents a VC, 259a, el lletraferit valencià opta per unes imatges i un lèxic propis del món mèdic, que no estaven, en principi, en el text llatí. Corella les recrea a partir del terme «*exulcerentur*», («s'ulceren», «s'enfistulen») de la glossa de sant Gregori de Nissa: «*Miscenda ergo est lenitas cum severitate, faciendum est quoddam ex utroque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur.*», és a dir, «S'ha de mesclar la suavitat amb la duresa; cal fer una justa mesura entre ambdós, perquè els súbdits no s'ulceren per l'excessiva aspresa, ni es deslliguen per l'excessiva benignitat.» | 19-21 *La ... terra*] Corella incorpora aquest fragment al Cartoixà i omet el corresponent de VC, 259a que feia una breu referència a la paràbola de l'ovella perduda (Lc 15, 1-7). | 28-29 *lo piadós samarità, Déu e Senyor nostre* Roís de Corella incorpora el nom del samarità i l'equipara en una mateixa figura amb Jesucrist, un aspecte que no es troba en el fragment corresponent de VC, 259a i que mostra com el Cartoixà insisteix en posar en primer terme la figura de Déu fet home «a la nostra habitable terra», juntament amb l'exaltació de la passió i resurrecció que trobem de manera especial en el Quart. Aquest fenomen d'equiparar el samarità amb Jesús s'observa també en el Segon, com indiquem en nota p. 409,26.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

protulit duos denarios, scilicet duo Testamenta: in quibus et nomen et imago Regis aeterni continentur, et quorum pretio, vulnera nostra curantur; et dedit stabulario, quia distribuit utriusque Testamenti scientiam, et praedicandi gratiam Apostolis, quibus sensum aperuit, ut Scripturas intelligerent, ac praelatis et omnibus qui Ecclesiam gubernare debent, ut curam aegroti agerent et haberent. Qui etiam debet in hac cura aliquid supererogare, ut non solum ea quae in duobus Testamentis continentur studeant praedicare; sed et alia multa, secundum ea quae scripta sunt, laborent alius praedicatione manifestare.

Supererogat etiam, qui sine sumptibus, exemplo Apostoli, praedicat; et ab eis quibus praedicat, sumptus non accipit. Item supererogat, qui non solum praecepta, sed etiam consilia implet vel praedicat. In die autem iudicii, cum *Dominus redierit*, totura quod promiserat, tanquam debitor reddet, cum fidei servo dicit: *Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.*

9. MYSTICE PECCATORI APPLICATUR HAEC PARABOLA

Per hunc autem viatorem figuratur mystice quilibet peccator, qui peccando mortaliter, a Deo, qui est pax nostra, tanquam ab Jerusalem se avertit, et ad Jericho, id est ad culpabilem defectum se convertit; et sic a bono incommutabili, ad bonum commutabile descendit.

[19]Moraliter per Jerusalem status virtutis designatur. Et ideo per hominem *descendentem ab Jerusalem in Jericho*, designatur peccator, descendens a statu iustitiae, in peccatum mortale; qui *incidens in latronis* id est daemones, *dispoliatur* per eos gratuitis, et *vulneratur* in naturalibus, ac *relinquitur semivivas*, quia tollitur ab eo vita gratiae, remanente vita naturae.

[20]Homine autem sic lapso in latrones, et spoliato, ac vulnerate, et secus viam semivivo relicto, quid aliud restat nisi flagitare, ut Samaritanus Ille, id est custos animarum Jesus Christus, iter miserationis suae, per nos faciat, latrones fugitet, spoliatos gratia restituat, et vulnera nostra liget, semivivos in {259b} integrum habiliet, et sic demum in coelestem Jerusalem nos perducat?

[20]

[19]

SEGON DEL CARTOIXÀ

Donà dos monedes, que-ls dos testaments foren: en los quals lo nom hi la figura del Rey se mostra; hi ab lo preu de aquestes dos monedes se curen les nostres naffres, les quals donà a l'oste de la posada. Donà als apòstols dels dos testaments sciència hi en la pricació constància, hi ab tots los bons prelats de la Sgleya, hi diu-los que, si més hi ajustaran, portant al preposít de la Scribtura Sacra molts documents, exemples hi sana doctrina, tot los ho pendrà en conte, com de sos treballs los donarà lo premi als dos staments.

Ajusta aquell que sens pendre alguna cosa de aquells a qui prica, ab propis treballs, axí com lo apòstol, passa la vida; hi aquell qui sobre los manaments los consells evangèlichs acaba. Hi tots aquests, axí com han portat excel·lent vida, hauran excel·lent premi.

[9. EN SENTIT MÍSTIC, AQUESTA PARÀBOLA S'ADREÇA ALS PECADORS]

Qualsevol pecador quant mortalment pecca se partex de nostre Senyor Déu, qui és la pau nostra, hi a Hiericó devalla, qui és defalt de la culpa, hi lunació hi mutabilitat de la voluntat nostra.

Devalla, donchs, del stament de pau y justícia en la mortal culpa. Los diables lo despullen de la vestidura nubcial de la gran rebuda en lo babtisme; naffren-lo en les naturals potències, que-ls mals abits lo enteniment ofusquen; la voluntat alteren; les inferiors potències fan que sien més del que eren rebel·les; dexten-lo mig viu, levant-li vida spiritual de gràcia.

Lo pecador, axí mig viu, lançat en les cupiditats terrenes, reclame al samarità Jesús, Déu Senyor nostre, que devalle de la celcitut de justícia per lo camí de misericòrdia, hi que a la sua presència fujen los diables. Vist a lo pecador, de la sua grà- {51a} cia ligue-li les naffres ab la doctrina evangèlica, hi los sacraments de la santa Sgleya li administre per los seus ministres.

16 *excel·lent premi*] Tot seguit, Corella omet el verset de Mt 25, 21 («Has estat fidel en poca cosa; jo t'encomanaré molt més. Entra al goig del teu Senyor.»), que hi ha en VC, 259a. | 19-20 *hi lunació hi mutabilitat de la voluntat nostra*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 259a. Sobre el sentit del mot «lunació» i la seua presència en el Cartoixà, veg. nota següent. | 19 *lunació*] Període del cicle lunar entre dues fases idèntiques, generalment de lluna nova a lluna nova. El mot no s'havia documentat fins ara. Corella el fa servir amb un sentit metafòric dins del doblet sinonímic «lunació hi mutabilitat», en tant que durant la llunació la lluna muta, canvia. El mot «luna» vinculat a «mutabilitat» ha aparegut abans, en aquest mateix capítol, per referir-se a la ciutat de Jericó: 400,25. | 21-27 *Devalla ... gràcia*] Aquest fragment, en VC, 259ab, s'ubica a continuació del paràgraf següent, que acaba en la línia 34. Corella, en conseqüència, n'ha alterat l'orde segons el text ludolfí. | 28-34 *Lo ... ministres*] Com s'ha explicat en la nota prèvia, aquest fragment ha estat reubicat per Corella respecte l'ordre original de VC, 259a-b.

18. DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Sacerdos et levita transeuntes, sunt mali ministri Ecclesiae; Samaritanus est confessor et praedicator, motus ex charitate, alligans vulnera sauciati per sanum consilium, infunderes oleum misericordiae, et vinum justitiae; et imponit illum in jumentum, quia non solum mente praebet auxilium, sed etiam, prout potest corpore, quod est animae jumentum; et ducit in stabulum et domum Ecclesiae, ubi datur pabulum verbi Dei, et sacramenti Eucharistiae; et altera die, postquam duxit in stabulum, protulit duos denarios, per quos designatur gratia in praesenti, et gloria in futuro; et dedit stabulario, id est dandos denunciavit bono curato, facienti debitum suum erga peccatorem sibi subditum; et ei curam peccatoris commendavit dicens: Curam illius habe, debitum tuum exercendo, et quodcumque supererogaveris, faciendo citra debitum aliquod bonum, ad quod non teneris, reddam tibi, id est reddendum denuntio, promittens ei vitam aeternam, pro salario.

Lo sacerdot hi lo levita són los confessors aspres, semblants al[s] sacerdots del temple qui a la forca Judes remeteren.

10. QUIS PROXIMUS NOSTER?

Et interrogatus Legisperitus a Domino, quis praedictorum proximus fuisset ei qui incidit in latrones, respondit: *Qui fecit misericordiam in illum.*

Ubi Cyrillus: Neque enim sacerdos, neque levita factus fuit proximus patientis; sed ille qui est ejus misertus. Inutilis est enim sacerdotii dignitas, et legis scientia, nisi per bona opera confirmetur. Unde ait Beda: Juxta litteram, manifesta est Domini sententia; nullum riobis amplius, quam qui miseretur esse proximum. Sic huic civi Jerosolymitae, non sacerdos, non levita licet ex eadem gente, imo in eadem urbe nati et nutriti; sed externae gentis accola, quia magis misertus est, factus est proximus.

Deinde Dominus, ex Legisperiti responsione et confessione, ostendens omnem hominem misericordiam facientem esse proximum, et specialiter ipsum Dei Filium, conclusit dicens: *Vade, scilicet de virtute in virtutem, et tu fac similiter, proximo, sicut Samaritanus fecit Judaeo; quod, scilicet omnem hominem, etiam inimicum proximum reputes, et ei misericordiam affectu, afiatu, et effectum impendendo*

[10. QUI ÉS EL NOSTRE PROÏSME?]

E seguint la ystòria evangèlica, lo Senyor al doctor enterrogà, dient: «Qual te sembla de aquests tres que són prohisme de aquest qui havien naffrat hi despullat los ladres?» No tardà lo doctor respondre, dient: «Aquell qui li ha fet misericòrdia.»

Diu Ciril·lus: «No fon lo sacerdot ni-l levita prohisme del qui gitat, despullat e naffrat stava, sinó aquell qui tingué pietat de la sua misèria. Inútil és la dignitat del sacerdoti hi la sciència, si obres de pietat no la confermen.» Diu Beda: «Manifestament lo Senyor nos mostra aquell sol és prohisme qui-ns fa misericòrdia. No foren del naffrat prohimes lo sacerdot e lo levita, de una pàtria, de una ley y de la Ley ministres; mas lo samarità strany hi que al judaych poble abominava.»

Obrant en ell misericòrdia li fon verdader prohisme; de la mateixa resposta, clarament pogué lo Senyor concloure: «Qualsevol qui-ns fa misericòrdia és prohisme nostre», dient: «Vés tu, hi fes lo semblant en qualsevol home; pren del samarità exemple, hi si stà en necessitat, lo teu enemich sia ton prohisme, hi axí

1-3 Lo ... remeteren] Respecte VC, 259a-b: «Sacerdos et levita transeuntes sunt mali ministri Ecclesiae», és a dir, «Els sacerdots i el levita que passaven són els mals ministres de l'Església», notem com Corella concreta qui serien per a ell els «mals ministres» de l'Església i els acusa d'haver executat a Judes, en un exemple de la seua maldat absent del text ludolfi. Tot seguit, quant al text ludolfi que segueix, Corella n'omet la resta, que glossava el verset de Lc 10, 30-35, sobre la història evangèlica del samarità que trobà un home ferit i en tingué cura. | 10 gitat, despullat e naffrat Incorporada per Corella, aquesta gradació no apareix en VC, 259b. | 17-18 que al judaych poble abominava] Aquesta referència al fet que el samarità «abominava» del poble jueu no apareix en VC, 259b, on es diu que aquest vivia en un poble alié al dels sacerdot i el levita. | 23 samarità exemple] Tot seguit, Corella omet la següent frase de VC, 259b que incopora una referència directa a la condició jueva de l'home ferit: «sicut Samaritanus fecit Judaeo», això és, «com féu el samarità amb el jueu.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

necessitates ejus, subleves, ut te proximum diligere sicut teipsum manifestes.

Unde Chrysostomus: quasi dicat: Si quem vides oppressum, non dicas, utique nequam est, sed sive sit Gentilis, sive Judaeus, et ope indiget, non cavilleris; jus habet auxilium, quicumque mala fuerit passus: haec Chrysostomus.

11. DILECTIO UTRAQUE IN CHRISTO IMPLERI POTEST, QUI DEUS ET PROXIMUS EST

Ex responsione quoque Legisperiti, Dominus recte concludit quod propinquitas generis non facit proximum, sed opus misericordiae impensum. Ac si dicat ei: Tu ergo me dilige; et in me utrumque mandatum legis implere stude; quia sum Deus, et sum ille tuus proximus; et quidquid vales in proximi necessitate sublevanda, vel corporali, vel spirituali devotus operare, ut manifestes proximus esse. Unde dicit Bernardus: Utramque teneo dilectionem Dei et proximi, cum te amo Domine Jesu, qui meus proximus es, quoniam homo es, et fecisti mecum misericordiam: haec Bernardus.

Ex utraque ergo Domini conclusio {260a} sione Legisperitos convincitur; quia Christum Deum et hominem proximum non dilexit, qui suscipiens carnem nostram per humanitatem factus est nobis proximus; et tot misericordiae opera impendit, unde merito diligi debet.

12. MISERICORDIAE ET ONERIS MUTUA PORTATIO

Ad Dei enim dilectionem in nobis excitandam, nutriendam, et augendam, nihil ita valet sicut beneficiorum ejus frequens et diligens consideratio. Magna est igitur misericordia, quae ignotis et extraneis nos proximos facit; magna est misericordia, per quam vita possidetur aeterna! Ille quippe est proximus tibi, cui miserando appropinquas; qui vero nulli miseretur, nullum proximum habet.

In illo ergo mandato: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, Dominus proximum intelligit omnem hominem; hic autem, eum qui implet legem naturalem, ut qui facit alii, quae sibi fieri vult.

Ubi Ambrosius: Ergo quoniam nemo magis proximus, quam qui vulnera nostra curavit, diligamus eum quasi Dominum; diligamus et eum quasi

9 de] da.

1-2 *lo prohisme*] A continuació, quant a VC, 259b, el lletraferit valencià omet una citació de sant Joan Crisòstom, que incideix en el fet que si es veu algú que ho passa malament no se l'acuse de malvat, sinó que se l'ajude, encara que siga gentil o jueu. De manera coherent amb el que s'ha exposat en la nota prèvia i en altres, notem com Corella omet algunes al·lusions de la *Vita Christi* que remetent directament als jueus. | 3 *Car no fa deute*] Aquesta expressió no apareix en VC, 259b; ha estat incorporada per Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

tendràs lo manament de amar com a tu mateix lo prohisme.»

[11. DE L'ESTIMA A CRIST, PERQUÈ DÉU I EL PROÏSME ÉS]

Car no fa deute ni propincat que algú sia ton prohisme, mas la misèria de qualsevol home qui ha mester obres de misericòrdia, quasi dient: «En mi pots acabar aquests dos preceptes de amar Déu e lo prohisme: Yo só Déu hi só home, axí pobre, que en mi pots acabar de pietat totes les obres.» Diu sanct Bernat: «Tota perfectió de amor puch acabar en tu, Jesús, {51b} mon Déu, Senyor e mestre, qui est Déu hi home, 10 infinidament misericorde.»

Fon convençut lo doctor en la resposta; perquè no amava lo Senyor Déu hi home, qui prenent la carn nostra s'és fet prohisme nostre; hi tantes obres de misericòrdia ha fet en nosaltres, que mèritament deu 15 esser amat sobre tots los prohismes.

[12. DE PORTAR LES CÀRREGUES ENTRE ELS UNS I ELS ALTRES I DE LA MISERICÒRDIA]

No y ha alguna cosa que en amar a Déu més nos excite que recort dels beneficis de les misericòrdies que d'ell rebem cada dia, hi sobretot, que per nosaltres s'és fet nostre prohisme. Gran és la virtut de misericòrdia, 20 que als stranys hi no coneguts fa prohismes nostres, hi per les obres que fem en ells nos fa possehir la vida eterna! Aquell és ton prohisme en qui obres misericòrdia; hi aquell qui no fa misericòrdia no té algun prohisme. 25

Entén, donchs, lo Senyor, en lo manament de amar lo prohisme, tots los hòmens en los quals obres de pietat obrar se poden. Hi aquesta és la ley natural en tots los hòmens: que vullés fer en los altres lo que tu voldries que en tu fessen los altres. 30

Diu sant Ambròs: «No y ha dengú més prohisme que aquell qui ha ligat hi curat les nostres naffres, Déu,

18. DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

proximum, nihil enim est tam proximum, quam caput membris; diligamus etiam eum, qui imitator est Christi; diligamus eum, qui inopiae alterius corporis unitate compatitur. Neque enim cognatio facit proximum, sed misericordia; quia misericordia secundum naturam est, nihil enim tam secundum naturam, quam juvare consortem naturae: haec Ambrosius.

Ad hoc quoque faciendum, hortatur nos Augustinus dicens: Nunc eum in hac vita, id est in hac via sumus, invicem onera nostra portemus: ut ad eam vitam quae caret omni onere, pervenire possimus. Dilectionis officium est invicem onera nostra portare; nihil enim sic probat amicum, quemadmodum oneris amici portatio. Neque ulla res officiosum istum laborem, ad portandum onera aliorum, facit libenter impendi, nisi cogitemus quanta pro nobis pertulit Dominus. Hinc admonens, ait Apostolus: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu*. Huic cogitationi, accedit etiam illa, quia homines sumus; et quod aegritudinem sive animi, sive corporis, quam in homine alio videmus, etiam nos habere potuimus, aut possumus. Hoc ergo exhibeamus ei, cujus infirmitatem portare volumus, quod ab illo vellemus nobis exhiberi, si forte nos in eo essemus, et ipse non esset. Ad hoc pertinet quod Apostolus ait: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrificarem*, cogitando scilicet in eo titio se esse potuisse, unde cupiebat alium liberare.

Deinde etiam illud cogitandum, nullum esse hominem, qui non possit habere aliquod bonum, quod tu non habes, etiam si lateat; in quo sine dubio possit te esse superior. Unde Apostolus: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate mentis, alter alterum existimantes superiorem sibi; istae cogitationes deprimentes mentis superbiam, et acuentes charitatem, faciunt onera fraterna invicem non solum aequo animo, sed etiam libentissime sustineri: {260b}* haec Augustinus.

Senyor hi prohisme nostre; qui és més prohisme que-l nostre cap a les parts del cors nostre? No la propinqüitat de cognació, mas la misericòrdia fa prohisme; perquè no y ha alguna cosa més natural ni més propinca, que al semblant haver misericòrdia.» 5

Diu sanct Agostí: «Tant com som en aquesta present vida, que és la via nostra, portem les càrregues ajudant los uns als altres: perquè pugam atényer a la vida hon no portarem denguna càrrega. És de caritat lo verdader offici hi verdadera mostra de amor hi amicícia 10 portar dels amichs la càrrega, pensant què portà lo Senyor per nosaltres. Aquest pensa- {51c} ment nos farà laugera qualsevol càrrega. Devem encara pensar que som hòmens, hi qualsevol dolors hi penes que miram en los hòmens és possible passen per nosaltres. Donchs, 15 façam en ells lo que voldriem que ells fessen en nosaltres. Devem encara pensar que qualsevol home per miserable, dejecte, que sia, té alguna cosa millor que tu, qui li dónes almoyna.»

»Tots aquests pensaments bandegen la nostra 20 supèrbia, humilien la nostra pensa hi dins nostre cor caritat engendren; hi fan que libentíssimament portem les càrregues de nostres prohismes.»

3 *cognació*] Sobre l'accepció novedosa d'aquest mot per a referir-se a «família», notem que el terme, per reforçar-ne el sentit, apareix juntament amb «propinqüitat», el qual no apareix en VC, 260a: «*Neque enim cognatio facit proximum, sed misericordia.*» | 16-17 *en nosaltres*] Tot seguit, quant a VC, 260a, Corella omet la citació dels versets d'1Co 9, 22 («m'he fet tot amb tots per salvar-ne alguns, costés el que costés.»), amb una glossa que assenyalava que Jesús, estant amb els pecadors, podria haver pres alguns dels vicis d'aquest. | 19 *qui li dónes almoyna*] Aquesta referència al fet de donar almoïna no apareix en VC, 260a, on sí que es troba una crida general a l'humilitat i a evitar la vanaglòria en els versets de Fl 2, 3 que Corella no incorpora («No feu res per rivalitat ni per arrogància; amb tota humilitat, considereu els altres superiors a vosaltres mateixos.») Destaquem com l'autor valencià sintetitza i adapta a un fet propi del quefer dels cristians, com és donar almoïna, respecte les paraules de la *Vita Christi* sobre la necessitat de la humilitat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde et Gregorius: Si quisque sua incommoda, quae ab aliis portante, considerat; ea quae ab aliis sustinet, levius portat. Et iterum: Quia illa interna *pacis visio*, ex Sanctorum civium congregatione construitur, *Jerusalem coelestis ut aedificatur civitas*. Quae tamen in hac perigrinationis terra, dum flagellis percutitur, tribulationibus tunditur, ejus lapides quotidie quadrantur. Quae videlicet civitas habet hic in Sanctorum motibus, magnum jam aedificium suum. In aedificio quippe, lapis lapidem portat; et qui portat alterum, portatur ab altero. Sic nunc in sancta Ecclesia, unusquisque et portat alterum, et portatur ab altero. Nam vicissim se proximi tolerant, ut per eos aedificium charitatis surgat. Omne autem pondus fabricas fundamentum portat, quia Redemptor noster, de quo Paulus Apostolus ait; *Fundamentum aliud nemo ponere potest, praeter id quod est positum, quod est Christus Jesus*, omnia nostra tolerat; sed in ipso malum non fuit, quod tolerari debuisset: haec Gregorius.

Ex his verbis Gregorii colligitur, quod quanto plura quis pro Deo portaverit, tanto erit ipsi fundamento, scilicet Christo Jesu, propinquior; et quanto pauciora portaverit, tanto erit ab ipso *fundamento remotior*.

I 3. EXHORTATIO AD CARITATEM

Haec igitur omnia bene considera, et proximorum infirmitates, ac defectus et onera, non solum patienter, sed etiam libenter pro Deo porta et tolera. Unde Anselmus: Qui bonis alterius arridet, Sanctis consentit; qui vero invidet, diabolis. Siquidem magis puto salvationem ejus sperandam esse, qui parum boni facit, et factis aliorum favet; quam ejus qui multa, et invidet.

Et iterum: Charitas quae colligit et vivificat omnia membra Ecclesiae, eum nos viderit de alterius ruina

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sanct Gregori: «Aquesta Hierusalem superna que, axí com de pedres dolades, dels seus elets ciutadans stà edificada, les quals diversos instruments de tribulacions en aquesta militant Hierusalem primer se piquen hi s'adoben, perquè a la ciutat superna vinguen polides e lises, segons per als lochs que-l mestre de la obra, Déu omnipotent, eternament les ha eletes. Hi manifestament miram en qualsevol edifici que una pedra sosté hi porta l'altra, hi axí de multiplicades pedres, que entre si les unes sostenen les altres, la casa hi la ciutat se edifica, axí és mester los uns portem los altres, perquè façam de amor hi caritat un edifici sobre lo fonament, Jhesús, Déu hi Senyor nostre, sobre lo qual, en lo qual hi per lo qual creix tot lo nostre edefici, hi sens lo qual tot altre se adnichila hi-s derroca».

[I 3. DE L'EXHORTACIÓ A LA CARITAT]

«Un cors som tots los hòmens, conjunts a Jesús, cap, Déu e Senyor nostre. Quant algú no-s dol del mal

12 caritat] caritat.

¹ *sanct Gregori*] A continuació, Roís de Corella no incorpora part de la citació atribuïda a sant Gregori de Nissa en *VC*, 260b, la qual tracta de com, si cadascú valorés les incomoditats que provoca en els altres, portaria millor les càrregues que suporta dels altres. | 1-3 *Aquesta ... edificada*] *Psalteri* (Sl 121, 3): «Hierusalem que és edificada bé axí com a ciutat» (Martos 2013: 323). Corella afig en aquest salm del *Cartoixà* el sintagma de les «pedres dolades», («pedres tallades»), per ampliar amb aquesta imatge el sentit de ciutat «ben edificada.» La referència a les «pedres dolades» apareix en un altre fragment del *Segon*, com assenyalen en nota p. 525,11-17. Tot plegat, prové del següent passatge bíblic sobre la construcció del primer temple de Jerusalem per part de Salomó (1Re 6, 7): «L'edifici del santuari era de carreus ja preparats a la pedrera, de manera que no es van sentir ni martells ni escarpes, ni cap altra eina de ferro mentre el van construir.» | 2-3 *dels seus elets ciutadans stà edificada*] Respecte el fragment que es correspon en *VC*, 260b: «*ex Sanctorum civium congregatione construitur*», això és, «per la congregació dels seus ciutadans els sants», s'observa com Corella parla de manera general dels habitants de la Jerusalem celestial, tot referint-se als «elets ciutadans» i no als «sants». A partir d'aquest matís, es podria deduir una certa visió ciutadana que s'amplia amb els nous referents, quant al text llatí, propis de la construcció urbana que apareixen tot seguit, com són el procés de picar i preparar les pedres per polir-les i allisar-les, la caracterització de Déu com a mestre d'obra o la referència a com les pedres entre si se sostenen i constitueixen la casa que dóna forma a les ciutats; també l'esment al procés de la caiguda i el derrocament dels edificis amb fonaments defectuosos. Hem de destacar el canvi en la fesomia urbana de la ciutat de València que aquesta experimentà en els anys de vida del propi Roís de Corella, un aspecte que estaria a la base de l'ús d'aquestes imatges i referents, i que, d'altra banda, connectarien amb els receptors del *Cartoixà*, ciutadans valencians copartícpes d'aquest procés d'expansió urbana. | 16 *hi-s derroca*] Tot seguit, s'omet un breu fragment que glossa les paraules anteriors de la citació de sant Gregori, de les quals es dedueix que com més carregat s'estiga del pes simbòlic del Senyor més a prop s'estarà del seu fonament, que és Crist. | 17-409,13 *Un ... s'ajuden* Com s'observa, Corella no explicita la font d'aquests fragments que, en *VC*, 260b, s'atribueixen a sant Anselm. També, ha omès la part inicial de la citació d'aquest pare de l'Església que tractava de com l'enveja pot dificultar la salvació humana malgrat les bones obres.

18. DE L'HOME DESPULLAT HI NAFRAT

VITA CHRISTI

gaudere, statim nos praecidit de corpore. Forte igitur non dolemus de ruina proximorum nostrorum, quia praecisi sumus a corpore; si enim ibi essemus, sine dubio doleremus, quia tamdiu dolet membrum, quamdiu in corpore continetur, sin autem abscissum fuerit, non dolere poterit, nec sentire. Ex his ergo homo potest perpendere, si est membrum Christi. Et sicut dictum est de compassione, et congratulatione; ita intellige de communicatione.

Quia sicut in corpore humano, unum membrum communicat alteri indigenti suum officium, et cibum quem recipit; ita in corpore Christi, quod est Ecclesia, quilibet debet alteri communicare gratiam sibi divinitus datam ac cibum et etiam temporalia omnia a Deo recepta. Similiter intellige de consideratione, ut sicut membra inter se adunantur tanta amoris concordia, ut nulla ratione inter se valeant dissentire occasione aliqua; ita etiam sit inter vos. Similiter intellige et de supportatione, ut sicut unum membrorum supportat alterum, et sustinet laesionem pro curatione sive protectione alterius, etsi laeditur ab alio, sine ultione sustinet laesionem; sic debet esse in nobis: haec Anselmus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, custodi nos descendentes de contemplatione ad actionem, ne incidamus in latrones sensuum appetitus, nec spoliemur gratuitis, nec vulneremur in naturalibus; sacerdos et levita, superior et inferior portio rationis non descendant eadem via consentiendo in peccatum, sed potius ascendant sursum. Samaritanus vero gratia praedestinationis, secus nos appropiet, nobis vulnera peccatorum liget, infundens oleum spem veniae, et vinum timorem justitiae; imponat in jumentum, ordinando rationem supra sensualitatem;

SEGON DEL CARTOIXÀ

del prohisme és manifest senyal que és part ja fora del cors, tallada e morta; que les parts del cors nostre de son mal hi bé ensemps se alegren hi-s dolen. Donchs, si no-t dols de la dolor de ton prohisme, és senyal que no est part de Jesús, qui és cap del cors, del qual tu est part 5
morta, {51d} tallada hi seca per a les eternes flames.»

»Comuniquem-nos, donchs, los uns als altres nostres béns hi mals, axí com entre si les parts del cors se comuniquen. Cascuna, axí com stà constituïda, ab tot son poder val hi treballa per ajudar a la que és lesa; 10
hi la que és lesa no pren venja de les altres per stalvi de les quals li han donat lo cauthiri. Totes se amen, totes se volen, totes se valen hi s'ajuden.»

Hi en lo principi de la creació humana no volgué nostre Senyor Déu crear l'ome axí com los animals 15
altres, los quals crehà mascle hi femella. Hu sol crehà l'ome, de la costella del qual après crehà la dona, perquè fos major deute, major unitat la dels hòmens que no axí com los animals altres, mas de hu tots procehissen. 20

ORACIÓ

Senyor Jhesús, qui entre-ls altres opprobis que has soffert per nosaltres, los inichs jueus, samarità, com a trencador de la Ley, te nomenaren, sies-ho tu, benigne Senyor hi misericorde, qui est sol hi verdader custodi 25
nostre. Devalla, Déu infinit, de la celscitut de la tua justícia per la tua pietat e misericòrdia, verdader home, prohisme nostre; apunta les nostres naffres ab los claus que en la creu te clavaren, hi liga-les inspirant en nosaltres los manaments de la tua sancta ley evangèlica, 30
hi lança sobre elles vi de themor de la tua justícia, hi oli de sperança de la tua misericòrdia. Hi sobre lo jument de la tua creu nos porta, que no tenim virtut de nostres mèrits que-ns pugam moure.

Porta'ns al stable de nostra consciència, que 35
regonegam la pudor de nostres culpes; hi dóna al nostre enteniment dos monedes: conexença de la tua

14-20 *Hi ... procehissen*] Corella incorpora aquest fragment, absent de VC, 260b, sobre la creació de l'home, a partir de Gn 1, 27 («Déu va crear l'home a imatge seua, el va crear a imatge de Déu, creà l'home i la dona.»), per reforçar la idea de la unitat dels homes, ja expressada en el subcapítol actual. | 22-23 *qui entre-ls altres opprobis que has soffert per nosaltres*] Amb aquesta frase, Corella sintetitza un fragment de l'oració de VC, 260, la qual tracta de com, tot fent referència a l'episodi evangèlic de l'home que fou assetjat i ferit, es demana a Crist que protegisca els cristians dels perills de la sensualitat i de perdre la gràcia. | 26 *Devalla Déu infinit*] Corella, com s'ha assenyalat en nota p. 403,28, assimila la figura del samarità amb la de Jesucrist, un aspecte que no apareix en el text ludolfi i que busca l'exaltació de la figura de Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ducat in stabulum in consideratione peccatorum; altera die resurrectionis det duos denarios, stolam animae et corporis. Amen.

{261A} CAPUT LX. DE POENITENTIA MARIAE MAGDALENA.

1. CUR CUM PECCATORIBUS MANDUCAVERIT CHRISTUS?

Post haec ascendit Jesus de Galilaea in Judaeam: ubi *quidam de Phariseis*, scilicet Simon leprosus, volens se justificare, et de justitia jactare, *rogavit Dominum Jesum, ut cum illo manducaret*. Cujus tamen simulatam justitiam, benignus medicus non vitavit, sed magis curare voluit; *et ingressus domum Pharisei discubuit*.

Legitur autem Christum manducasse cum publicanis et peccatoribus, ut eos ad poenitentiam provocaret, sicut quando in domo Matthaei cum publicanis comedit; item cum justis eum diligentibus, ut eorum amorem et devotionem nutriret et augetet, sicut dicitur de Martha et Maria; item cum cognatis et pauperibus, ut eorum inopiam suppleret, sicut habetur de nuptiis, ubi aquam in vinum vertit; item cum Phariseis superbientibus, ut eorum superbiam reprimeret, et eorum vitia argueret, sicut in hoc loco facit.

Aliquando etiam humiliter, et cum gratiarum actione, cum invitabatur, recipiebat pro loco et tempore, ex paupertatis amore; quia pauper erat, et de hujus mundi substantia, parum habebat. Non immerito talis et tantus hospes est invitandus, et cum se invitat, libentius suscipiendus; *veniunt enim omnia bona pariter cum illo*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

bondat infnida hi de la nostra culpa hi misèria; de la eterna glòria hi de la eterna {52a} pena; perquè los teus prelats quant vingues te donen de nosaltres bon conte. Amén.

DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA. 5 CAPÍTOL XIX

[1. DELS MOTIUS PER QUÈ CRIST MENJAVA AMB ELS PECADORS]

Pujà lo Senyor après de açò de Galilea en Judea; hi Simó Fariseu, per mostrar-se just als hòmens, convidà lo Senyor, pregant-lo prengué refecció en sa casa. No volgué lo Senyor squivar la sua santedat simulada, mas 10 donar-li remey ab la sua presència, hi entrant en la casa segués a taula.

Legim que'l Senyor ab los peccadors e publicans menjava, axí com en casa de Matheu hi Zacheu, perquè'ls portàs a penitència; en casa dels qui molt lo 15 amaven, axí com en casa de Marta hi Maria, perquè'ls nodrís hi'ls augmentàs en amor sua; ab los parents pobres, per suplir la sua inòpia, axí com en les noces quant convertí en vi l'aygua; ab los fariseus superbos, axí com en aquest loch per reprimir la supèrbia hi 20 arguhir los seus vicis.

Algunes vegades, humilment hi graciosa, lo pobrellet Senyor ho acceptava per suplir a la pobretat sua hi dels seus pobres dexebles. Qui és lo qui no convida tal hoste? Hi si ell se convida, que alegrament 25 lo reba en lo convit, del qual tots los béns s'i conviden.

5-6 De la penitència de la Magdalena. Capítol XIX Aquest capítol presenta nombroses irregularitats respecte el corresponent de la *Vita Christi*, que consisteixen en l'omissió de fonts, referències i contingut en diversos graus, en el canvi d'ordre de determinats fragments i en la modulació i amplificació de part del text. Destaquen les relacions intertextuals amb la *Història de la gloriosa santa Magdalena* del propi Corella. Per altra part, és un dels capítols de tot el *Cartoixà* en què la presència femenina té un paper central, cosa que centra el text en el debat sobre la qüestió de la dona. Per a una informació més detallada al voltant d'aquesta controvèrsia en aquesta obra, vegeu l'article de Joan Maria Furió (2012), el qual versa, en síntesi, sobre l'objectiu catequètic que pretenia Corella a l'hora de fer ús en el *Cartoixà* de la vida d'aquesta santa, juntament amb la presència d'altres referents femenins que persegueixen la mateixa fi. En un sentit més general sobre la figura de la santa en l'obra corellana, arran sobretot la seua hagiografia, Juan-Mompó (1999) analitza les fonts i el nivell d'originalitat que la *Història de la gloriosa santa Magdalena* presenta vers diferents obres com la *Legenda Aurea* de Jaume de Varese (segle XIII), la traducció d'aquesta en les *Vides de sants rosselloneses*, els *Flos sanctorum*, els diversos evangelis que en parlen, un sermó de sant Vicent i el *Cartoixà* de Corella. Anys abans, Cantavella (1990), revisava la repercussió de la *Legenda Aurea* en les *Vides de sants rosselloneses* i, principalment, comparava les al·lusions a la santa en la *Vita Christi* (1497) d'Isabel de Villena i la *Vida de santa Magdalena en cobles* (1496) de Jaume Gassull amb la *Història de la gloriosa santa Magdalena* de Corella. Recentment, Puche (2012), compara la *Legenda Aurea* de Voràgine amb les *Vides de sants Rosselloneses*, tot destacant els canvis incorporats per la traducció catalana en l'episodi del miracle de Marsella. En el *Cartoixà*, com s'ha dit, podem assenyalar que Corella fa servir la seua *Història de la gloriosa santa Magdalena* com a material narratiu complementari i en alguns casos primari, aspecte observable en ressonàncies lèxiques i canvis estructurals que remetent directament a la *Història*. | 14 Zacheu] Aquesta referència a Zacheu ha estat incorporada per Corella; no apareix en VC, 261a. | 23 pobrellet] Aquest qualificatiu i el diminutiu que acompanya el «Senyor» no es troba en el text ludolfí; Corella l'incorpora quant a VC, 261a. | 24-25 Qui és lo qui no convida tal hoste] Corella incorpora al *Cartoixà*, quant al text llatí corresponent de VC, 261a, aquesta interrogació retòrica.

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

2. ACCEDIT AD DOMINUM MARIA
MAGDALENA, ET QUID ERGA IPSUM AGIT

Audiens autem hoc Magdalena, quae jam forte ipsum praedicantem audierat, tacta dolore cordis intrinsecus pro peccatis suis, et de eis plene et perfecte contrita, amorisque ejus igne accensa, cum *alabastris*, id est tali vase unguenti, perrexit ad locum convivii.

Ut enim dicit Beda, alabastrum est genus marmoris candidi, variis coloribus intertincti, quod ad vasa unguentaria cavare solent, eo quod optime servare incorrupta dicatur. Iste Pharisaeus, quandoque in Evangelio *Simon leprosus* dicitur, cujus lepra non sine causa memoratur. Unde Chrysostomus: Non simpliciter autem leprae Simonis meminit Evangelista, sed ut ostendat unde confidens accessit haec mulier; quia enim lepra videbatur valde immunda esse passio et abominabilis, videns Magdalena quod Jesus curaverat illum hominem, confidit quoniam et animae suae immunditiam facile expurgabit: haec Chrysostomus.

Et cum mulier ad locum pervenisset, facie inclinata, et oculis in terram demissis, ante convivas transiens, non quievit donec ad Jesum perveniret; et tunc illico *retro ad pedes ejus* prostrata, quia se ante ponere non audebat, prae peccatorum suorum verecundia, et procumbens vultu super pedes ipsos, cum quadam confidentia, quia jam intense, et super omnia eum diligebat, et in ejus amore ardebat; *coepit* fortiter fletibus et singularibus abundare; ac *lacrymis* largiter decurrentibus, *pedes Domini* balneare et *lavare*.

[2. DE MARIA MAGDALENA, QUI S'APROPA AL
SENYOR, I DEL QUE LI PORTAVA]

Hoint la Magdalena que Jesús en casa de Simon Fariseu menjava, podia esser que ja la sua pricació havia hoïda, les entràmenes del seu cor se mogueren, hi en l'espill de la sua consciència mirà les seues culpes hi volgué-les lavar en la font de misericòrdia. Però ans les 5
mès a remulla en les amargues làgremes de la sua contrita ànima; pres un vexell de alabaust ple de mixtures aromàtiques, hi entrà en la casa hon lo Senyor menjava.

No gosà la contrita Maria al Senyor venir-li a 10
l'encon- {52b} tre; recelava venir davant la sua cara conexent la sua culpa. Ab los ulls baxos, humils hi corrents làgremes, entrà. No diu res als qui seyen en la taula. Al Senyor passa, hi per les spatles als peus del Senyor se lança, suspira, jameca hi sanglota; hi dins lo 15
seu cor dos fonts brollaven: la una, de aygua amarga, abominant los peccats que havia comesos; l'altra, de aygua dolça de la amor de Jesús, que dins les seues entràmenes cremava.

3-7 les ... ànima] El lletraferit valencià, en aquest fragment, se separa del que seria una traducció directa i literal quant a VC, 261a i opta per incorporar determinat lèxic i el to pietós que s'observa en el fragment corresponent de la seua *Història de la gloriosa santa Magdalena* (Escartí 2014: 228), en aquest cas de manera més breu: «i les entràmenes del seu cor se començaren a encendre e los ulls de l'entenebrat enteniment aprengheren mirar e veure, en los retrets de l'encesa consciència, les pompes miserables e pecats dels quals la sua ànima estava deshonestament moblada. Recordant que, entre les altres excel·lències que del gran profeta Jesús ab veritat parlaven, era la profunda mansuetud e benignitat afable, ab la qual los penidents pecadors benignament rebia, e reconeixent de la sua nafrada consciència les sangonoses nafres, considerant la infinida ciència, omnipotent poder, misericorde liberalitat del clementíssim metge, deliberà als peus de la sua majestat prostrada, demanant misericòrdia, confessar de la sua contrita ànima les mortals ferides.» | 8-9 *Senyor menjava*] Tot seguit, Roís de Corella omet dues citacions respecte VC, 261a; la primera, de Beda el Venerable, explica què és l'alabastris i com es feia servir per recollir unguents. La citació omesa que seguiria aquesta s'atribueix a sant Joan Crisòstom i tracta de com els evangelis anomenen a aquest fariseu Simó el leprós, qui patia una malaltia «impura». La glossa omesa indica que Maria Magdalena, en veure que Jesucrist havia curat aquest personatge evangèlic, confiava que també sanaria la seua impuresa d'esperit. | 15-19 *hi² ... cremava*] Aquesta imatge de dues fonts que brollen pel pecat i l'amor a Jesucrist no apareix en VC, 261a; ha estat introduïda per Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde patet magnitudo contritionis, ex qua lacrymas poenitentiae sanguinem cordis fundens, tantum flevit, quod pedes unius hominis lavare potuerunt; tandem a fletu cessans, *capillis suis* pedes Jesu lotos *extersit*, et amore crescente, *osculabatur eos* saepe dulciter et amanter, nec de hoc satiari potuit.

Et quia propter itinera, squalidi et lassi erant, eos etiam unguento pretioso ungebat, ad {261b} refrigerium caloris, et mitigationem doloris, ex labore itineris. Et haec quidem quae dicta sunt agebantur exterius; quae vero revolvebat ejus intentio, multo ferventiora erant, quae solus Deus inspiciebat.

Unde Gregorius Nissenus: Indignitatem autem suam ostendens, stabat post tergum, dejectis luminibus, et effusa coma pedes amplectens, lacrymisque eos perfundens; rebus tristem animum ostendebat, veniam implorans: haec Gregorius Nissenus.

Imo ergo quod mulier *retro stat*, devotio et humilitas agnoscitur; in eo vero quod *lacrymis pedes rigat*, vera poenitentia et cordis compunctio demonstratur. Et quoniam easdem lacrymas *capillis tergendō* abscondit et delet, sese de lilis non esse ostendit *qui opera sua faciunt, ut videantur ab*

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi axí abundantment brollaven, que-n poch spay feren dins lo cor de la penident Magdalena una tal gran pisina que, sobrexint de la sua ànima, fon-li forçat obrir los crifons dels seus ulls, per los quals passava tan gran aygua que no solament lavar, mas regar, diu lo 5 evangeliste, pogué aquells peus polsosos que ab tan gran amor e devoció besava.

O, lavament de peus de excel·lència devota per als qui contemplen! Tot lo que és mester per a lavar los peus ab si, dins si, hi per si portava. No hix defora ni 10 va a poar l'aygua; dins si té les fonts que li abunden. No cerca lenya ni foch ab què la calfe; amor hi contrició fan que prestament bulga. Los ulls tanca, com n'à mester li n'administren hi damunt los peus del Senyor la lancen; los cabells li són tela ab què·ls exuga. 15

O, benaventurada Maria! Si en algun temps has tengut de alcofoll los ulls negres hi cara de fictes colors cuberta, com aquestes làgremes te laven tota, lavant de la pols los peus de nostre Déu hi Senyor hi mestre, laven de les culpes la tua contrita ànima. 20

E perquè del camí lo delicat Senyor tenia los peus lasos, per mitigar la calor, treball hi fatiga, après de aver-los lavats hi exugats, suaument los untà ab los engüents aromàtichs que en lo vexell de alabaust portava. 25

Hi perquè sumem los actes de aquesta contrita dona, en venir a les spatles, la sua humilitat, fonament de tota virtut, mostrà; e-n lo regar los peus ab {52c} làgremes, verdadera contrició hi penitència. Que ab los cabells torcant los peus cobria les làgremes, mostrà que 30

1-20 *Hi ... ànima*] Aquest extens fragment no es correspon amb el de VC, 261ab, on es narra el primer encontre entre Crist i la Magdalena. El text de Corella esdevé una reformulació, amplificada, d'una part del capítol titulat «Sabé la gloriosa santa com lo rei Jesús era entrat en casa de Simon fariseu», de la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, del propi autor (Escartí 2014: 229): «E aquesta primera nova, de la sua salut certa ambaixada, fon una flama de caritat encesa que, ja escalfant la sua volentat, començaren a regar les làgremes de penitència; les quals, destillant, llavaren los ulls de l'ànima del negre alcofoll de la transitòria miserable bellea. E, deixant de la vanitat d'aquest món les pomposes riques vestidures, ab un mantell burell coberta, pres d'aquelles en gran abundància aigües, ab mescla d'odorants aromàtiques pólvores, un veixell de gran e bella forma, ja figurant la vera contrició de profundes llàgrimes, que la sua contrita ànima, en odorant sacrifici, a nostre senyor Déu sacrificaria.» Així doncs, els mots de la *Història* «regar» -ja present en el verset llatí de Lc, 7, 38 (veg. nota següent)- la referència a les fonts de contrició i amor i la flama de caritat que fa bullir i emergir les llàgrimes de penitència en gran quantitat, l'ànima contrita i, especialment, l'al·lusió a l'«alcofoll» dels ulls de la Magdalena apareixen també, com s'observa, en el *Cartoixà* de manera amplificada respecte la *Història*. El primer fragment, que correspon al primer paràgraf seleccionat en el *Cartoixà* («Hi axí ... besava.») resulta d'una retoricació del text corresponent de VC, 261a; la resta, com hem dit, semblen derivar-se de la *Història*. | 5-6 *no ... evangeliste*] La referència al terme «regar» a què al·ludeix Corella, prové del verset llatí de Lc 7, 38: «*et stans retro secus pedes eius lacrimis coepit rigare pedes eius.*» Amb aquestes paraules, el lletraferit valencià destaca el sentit figurat del terme per sobre del genèric «mullar» o «llavar». | 16-18 *Si ... cuberta*] Aquesta referència a l'antiga condició de pecadora de Maria Magdalena no apareix en VC, 261ab, com hem vist. En aquest mateix capítol del *Cartoixà*, trobem un fragment en què s'al·ludeix de nou a la mirada de la Magdalena en aquests termes: «Los ulls que desonestament mirat avien» (veg. nota p. 415,3) i un altre en què torna a aparèixer l'«alcofoll» i els coloretcs de la cara, veg. nota p. 415,13-16. | 24-25 *alabaust portava*] Tot seguit, Corella omet un text atribuït a sant Gregori de Nissa en VC, 261b, el qual insistia en el que implicava d'indignitat que la Magdalena estigués en terra, plorant als peus de Crist i eixugant-li els peus amb els cabells.

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

hominibus. — *In osculo,* pacem, amorem, et dilectionem monstrabat; *in unguento vero,* cordis intima blandimenta et devoti obsequii affectionem significabat. Per *alabastrum,* pectus et cordis secretarium, plenum fide et charitate possumus intelligere; tale enim alabastrum, hujusmodi unguentum consuevit servare.

Ubi Gregorius: Cogitanti mihi de poenitentia Mariae, flere magis libet, quam aliquid dicere. Cujus enim vel saxeum pectus, illaehujus peccatricis mulieris lacrymae, ad exemplum poenitendi non emolliant? Consideravit namque quid fecit, et noluit moderari quid faceret. Super convivantes ingressa est, non jussa venit, inter epulas, lacrymas obtulit.

Discite quo dolore ardet, quae flere et inter epulas non erubescit. Sed quia turpitudinis suae lacrymas asjtexit, lavanda ad fontem misericordiae cucurrit, convivantes non erubuit. Nam quia semetipsam graviter erubescibat intus; nihil esse credidit, quod verecundaretur foris: haec Gregorius.

3. PEDES DOMINI MYSTICE PAUPERES SIGNIFICANT

Mystice, pedes Dominici corporis sunt pauperes, quia sunt inferior pars corporis mystici, per dejectionem; et cruci affixi, per afflictionem. Dives ergo et peccator, volens obtinere veniam in praesenti, et regni quod pauperum est gloriam in futuro, debet *secus pedes* istos stare per familiaritatis exhibitionem, et amicitiae acquisitionem; *lacrymis eos rigare,* per compassionem; *capillis extergere,* per squalorem paupertatis, et resolvere per temporalium, quae per

no és de aquells qui per ostentació fan les bones obres. En lo besar los peus, la sua intensa amor hi devoció declarà. En lo unctar significa que de les medul·les del cor procehien tots los serveys que al Senyor servia. Hi podem per lo alabaust entendre les sues entràmenes plenes de fe, caritat hi sperança.

Diu sant Gregori: «Com yo de la penitència de la Magdalena pense, més tinch per a parlar làgremes que paraules. Qual és lo cor de acer o de pedra que les làgremes de Maria per exemple no l'amollexquen? Considerà hi delliberà lo que fer volia, no pensà lo modo com ho faria. No pogué presentar a la sua pensa que alguna cosa la pogués empachar de atényer al terme que desijava; ab plors, sanglots hi làgremes en loch de música en lo convit entrà.

»Pensau quina dolor la cremava que davant los convidats plorava. Mirant dels seus peccats les sùtzies plagues, corria lavar-les a la font de misericòrdia; no havia vergonya dels qui la miraven. La dolor que dels seus peccats dins si greument la envergonyia, li feya stimar no res qualsevol altra vergonya. Millor stimava mostrar les nafres al metge que per vergonya perdre la vida.»

[3. MORALMENT, ELS PEUS DEL SENYOR SIMBOLITZEN ELS POBRES]

Al seny tropològich, los peus del Senyor són los pobres, que per la pobretat e misèria par que sien parts inferiors de la santa Sgleya; són crucificats per afflictions hi penes. Deven los richs acostar-se als peus, qui són los pobres, per familiar misericòrdia; lavar-los ab làgremes de pietat cordial hi devota hi exugar-los ab

3-4 de ... servia] El terme «medul·les», que no apareix de manera directa en el text llatí de VC, 261b: «*cordis intima blandimenta et devoti obsequii affectionem significabat*», és a dir, «significava [l'ungüent] de l'encant íntim del cor i l'afeció d'un devot obsequi», i que serveix per expressar la contrició i el sacrifici sincer de la Magdalena, ens porta novament a un passatge de la *Història* (Escartí 2014: 229): «e les medul·les de la sua contrita ànima se fregien en foc de caritat temerosa, i en l'altar secret de la sua ja munda consciència, a Déu Jesús sacrifici de llaor e glòria oferint, sacrificava.» | 9 lo cor de acer o de pedra] Corella amplia amb el mot «de acer» la traducció respecte VC, 261b: «*saxeum pectus*», això és «el pit de pedra», donant lloc a una expressió que ens remet als versos del poema cxiv d'Ausiàs March (Bohigas 2000: 418, 420): «Trist, ab delit la mort yo pendré tost,/ e ja en mi és perdut lo remey;/ fort passió abasta mudar ley/ e fer d'acer e pedra cor compost.» (vv. 33-36); «A temps he cor d'acer, de carn e fust:/ yo só aquest que-m dich Ausiàs March.» (vv. 87-88). Un poema, d'altra banda assenyalat pel seu destacat sentit religiós, propi de les obres de March en l'etapa final de la seua vida, del qual Corella sembla que pren un altre vers, com assenyalen en la nota següent. | 14-15 ab ... entrà] Si comparem aquest fragment amb VC, 261b: «*Super convivantes ingressa est, non iussa venit, inter epulas, lacrymas obtulit*», és a dir, «Entrà després dels convidats, sense ser convidada, a la meitat del menjar, i oferí llàgrimes.», notem com Corella ha amplificat la traducció amb la imatge referent a les llàgrimes de la Magdalena. El lletraferit valencià sembla que parteix dels versos 61-62 d'Ausiàs March del poema cxiv (Bohigas 2000: 419), en què hi ha també una enumeració dels efectes de la tristesa: «Lo dia clar voldria fos scur,/ udulaments e plors en loch de cants». Així mateix, a aquest poema marquà ja s'hi ha al·ludit unes línies més amunt, tal com hem indicat en nota p. 413,9. | 21-23 Millor ... vida] Aquesta frase no apareix en VC, 261b; ha estat incorporada per Corella. També en la *Història*, s'al·ludeix a la divinitat i la seua bondat vers els pecadors, fent ús d'aquest termes: «misericorde liberalitat del clementíssim metge» (Escartí 2014: 228); en altres llocs del *Segon*, també detectem aquesta caracterització de Jesucrist com a «metge»; veg. nota p. 259,27. | 26 de la santa Sgleya] Corella, respecte VC, 261b, explicita ara què implica el «*corporis mystici*» («del cos místic»), és a dir, l'Església. | 27 los richs] Tot seguit, quant a VC, 261b, Corella omet un breu fragment de la glossa ludolfina en què indica la finalitat que han de buscar els rics i els pecadors: aconseguir la vènia en el present i la glòria en el futur que és dels pobres.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

capillos designantur, communicationem, et miseriae relevationem; *osculum eis dare*, per affabilitatem, et blandam allocutionem, fraternitatisque amorem; *unguento ungere*, per miserendi hilaritatem, et cordis benigni dulcedinem, ac consolationis suavitatem.

Aliter enim, secundum Augustinum, non possunt divites dicere competenter: *Pater noster*; nisi se fratres pauperum cognoscant et exhibeant.

Sed heu! multi faciunt his contraria; et ergo cum Pharisaeo, nec gratiam merentur, nec gloriam. Unde Gregorius: Nos ergo, nos illa mulier expressit, si toto corde ad Dominum post peccata redeamus, si ejus poenitentiae luctus imitemur. Quid autem unguento, nisi bonus odor opinionis exprimitur? Si igitur recta opera agimus, quibus opinionis bonae odore Ecclesiam respergimus quid aliud in Domini corpore, nisi unguentum fundimus? Contra pedes Domini stetimus, cum {262a} in peccatis positi, ejus itineribus renitebamur; sed si ad veram poenitentiam post peccatum convertimur, jam retro secus pedes stamus, quia ejus vestigia sequimur, quem impugnabamus. Lacrymis mulier pedes rigat; quod nos quoque agimus si quibuslibet ultimis membris Domini, per compassionis affectum inclinamur. Capillis pedes Domini tergimus, quando sanctorum ejus, quibus ex charitate compatimur, etiam ex his quae nobis superfluunt, miseremur. Osculatur mulier pedes quos tergit; quod nos quoque agimus, si studiose diligimus quos ex charitate continemus: haec Gregorius.

4. QUILIBET POENITENS PER MAGDALENAM FIGURATUR

Per hanc ergo mulierem peccatricem ad Domini pedes accedentem, significatur quaelibet persona vere de peccatis poenitens, et contrita; ad quod requiritur, quod sicut Deum offendit per culpam, ita ei serviat per poenitentiam,

secundum illud Apostoli: *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem; ita exhibete nunc servire justitiae in sanctificationem, et sic fecit mulier haec poenitens.*

SEGON DEL CARTOIXÀ

los cabells, qui són los béns temporals que-ls sobren; besar-los per afable amicitia, hi untar-los ab engüents aromàtics, donant-los consolació hi confort ab dolces a- {52d} migables paraules.

Diu sanct Agostí: «Com pot dir l'ome rich lo 5 paternòster si dient «pare nostre» no té germans los pobres?»

[4. DE MARIA MAGDALENA COM A SÍMBOL DE QUAALSEVOL PENITENT]

Per aquesta contrita Magdalena se pot entendre qualsevol penitent presona, la qual deu servir la divina majestat en penitència, axí com l'à deservida en culpa. 10

6-7 *los pobres*] A continuació, quant a VC, 261b-262a, Corella omet la part final de la citació de sant Agustí d'Hipona, que era una crítica als qui no ajuden els pobres en els actes i obren, així doncs, com el fariseu. A més, no incorpora tampoc una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa, que ocuparia la meitat del subcapítol, segons la nostra edició, i que tracta del sentit de l'ungüent en el cos de Crist, de les llàgrimes i els cabells amb què la Magdalena li eixugà els cabells, com a símbols de les bones obres, de l'arrepentiment, la conversió, la compassió i la caritat. Aquesta citació de sant Gregori de Nissa, és, doncs, semblant en el contingut a la que trobem ja en el següent subcapítol, segons la nostra edició («Diu sanct Gregori: «Pres los engüents...»). Per aquesta semblança en el contingut, Corella degué bandejar-ne ací la inclusió. | 9-10 *la' ... culpa*] Notem com Corella elabora un joc lèxic arran dels significats dels termes antònims «servir» i «deservir»; verbs que no apareixien en VC, 262a: «quod sicut Deum offendit per culpam, ita ei serviat per poenitentiam.», és a dir, «perquè, així com ofengué a Déu per culpa, el servisca per penitència.» El mateix fenomen ocorre unes línies més avall, com s'explica en nota p. 415,9. | 10 *en culpa*] A continuació, Roís de Corella omet la citació de Rm 6, 19 («Així com vau posar els vostres membres com a esclaus al servei de la impuresa i de la injustícia i portàveu una vida indigna, poseu-vos ara com a esclaus al servei de la justícia de Déu i porteu una vida santa.»), que apareixia en VC, 262a.

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Gregorius: Liquet, fratres, quod illicitis actibus prius intenta unguentum sibi pro odore suae carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc jam Deo laudabiliter offerebat. Oculis terrena concupierat; sed hos jam per poenitentiam contere[n]s, flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat; sed jam capillis lacrymas tergebat. Ore superba dixerat; sed pedes Domini osculans, hoc in Redemptoris sui vestigia figebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot in se invenit holocausta. Convertit ad numerum virtutum numerum criminum; ut totum serviret Deo in poenitentia, quidquid ex se Deum contempserat in culpa: haec Gregorius.

Consimile inducit Hieronymus de beata Paula, dicens: Cumque a nobis crebrius moneretur ut parceret oculis, ut eos Evangelicae servaret lectioni, aiebat: Turpanda est facies, quam, contra Dei praeceptum, purpurisso, et cerussa et stibio depinxi; affligendum est corpus, quod multis vacavit deliciis; longus risus, perpetuo compensandus est fletu; mollia linteamina et serica pretiosissima, asperitate cilicii sunt commutanda. Quae viro et seculo placui, nunc Christo placere desidero: haec Hieronymus.

Hinc ergo habemus quomodo facienda sit poenitentia. In quo enim quis peccat, in eodem per contrarium poenitentiam agat, verbi gratia: Peccasti nimis potando, poenitentiam age a potu abstinendo; qui nimis comedisti vel pretiosiora, jejuna et comede viliora; et sic de alius suo modo. Conspice igitur bene hanc mulierem, et ejus devotionem; et super his morose meditare, quia factum hoc solemne fuit valde. Conspice etiam Dominum Jesum quam benigno eam suscipit, et quam patienter sustinet quidquid facit. Cessat et quiescit a comedendo, donec negotium compleatur; cessant et convivae, et omnes super hac novitate mirantur.

Diu sanct Gregori: «Pres los engüents ab los quals se per[f]umava hi·ns untava, hi als peus del Senyor ne fa oferta. Los ulls, que desonestament mirat avien, a làgremes de contrició li servexen. Los cabells, qui en diverses maneres havia treballat li augmentasen la 5
bellea, per axugar los peus del Senyor los scampa. La cara hi tota la presona que delicada hi superbament la vestia, prostrada en terra al Senyor ne fa humil oferta. Converteix en virtuts les culpes, que tot servís a Déu en penitència lo que li havia deservit en culpa.» 10

Diu sant Hierònim de sancta Paula, dient-li que perdonàs als seus ulls que tant no plorasen perquè·ls stalviàs per als sagrats llibres; responent deya: «Vull enlegir los ulls hi la carn que ab blanquet color hi alcofoll contra·ls manaments de Déu moltes vegades he 15
pintada; aflegir vull lo cors que delicadament lo nodria hi en molts delits lo deportava; hi ab continuat plor vull compensar les passades rialles, hi los prims lançols, vànoves hi cóceres ab l'aspredat de cilici. Axí com volguí al marit hi al món plaure, ara solament desige·n 20
què a Jesús plàcia.»

De ací aprenem com devem portar la nostra penitència, que façam lo contrari dels delits de nostres culpes. Mira, o ànima devota!, contempla hi stà atenta; considera los actes de aquesta penitent admirable 25
dona, notables són les sues obres hi dignes de la evangèlica ystòria. Mira Jesús, Déu, Senyor hi mestre, com benignament la acceptà, ab quins ulls de misericòrdia la mi- {53a} rà, ab quina mansuetut comporta tot lo que en ell acaba. Lo menjar dexa fins 30
que done fi a les sues làgremes; hi tots los de la taula cesen, miren e no menjen hi granment se maravellen.

30 lo] los.

1-3 Pres ... oferta] En aquest fragment, respecte el corresponent de VC, 262a, notem com Corella rebaixa el to de la seua traducció, en el sentit que no mostra obertament la condició de pecadora de Maria Magdalena: «Liquet, fratres, quod illicitis actibus prius intenta unguentum sibi pro odore suae carnis adhibuit. Quod ergo sibi turpiter exhibuerat, hoc iam Deo laudabiliter concupierat.», això és, «És clar, germans, que atenta abans a coses il·lícites, va fer servir l'ungüent per perfumar la seua carn. El que havia emprat per a ella torpement, ho oferia a Déu de manera lloable.» | 9-10 que ... culpa] Tal com ha ocorregut unes línies més amunt i s'ha explicat en nota p. 414,9, Corella opta per un joc amb el significat contrari dels termes «servir» i «deservir», que no apareixia en VC, 262a: «ut totum serviret Deo in poenitentia, quidquid ex se Deum contempserat in culpa.», això és, «de tal manera que servís a Déu en la conversió tant com, amb els seus pecats, havia menyspreat a Déu.» | 18-19 los prims lançols, vànoves hi cóceres Corella actualitza i concreta els termes tèxtils arran la traducció del text llatí de VC, 262a: «mollia linteamina et serica pretiosissima», és a dir, «els suaus teixits de lli i les preciosíssimes sedes.» | 23-24 nostres culpes] Tot seguit, respecte VC, 262a, Roís de Corella omet una glossa ludolfina amb un exemple de fer el contrari dels pecats, com fóra abstenir-se de menjar i beure si s'ha fet en excés. | 24 Mira, o ànima devota! Aquesta exclamació retòrica, quant a VC, 262a, ha estat incorporada per Corella per emfasitzar la grandesa de la Magdalena, tot retoricant el text. | 26-27 notables són les sues obres hi dignes de la evangèlica ystòria] Notem com, quant a VC, 262a: «quia factum hoc solemne fuit valde», això és «perquè aquest succés fou solemne verament», Corella aporta el matís de la dignitat de la història de la Magdalena en els textos evangèlics; una reivindicació, doncs, d'aquest personatge femení i dels esmentats textos. | 28-29 ab quins ulls de misericòrdia la mi- {53a} rà Com a contrapunt a la mirada que havia estat deshonestada de la Magdalena, que apareix en p. 3, se'n presenta ara la mirada misericorde de Crist, en un fragment que ha estat incorporat per Corella respecte VC, 262a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

5. INIQUA PHARISAEI REPREHENSIO

Sed *Pharisaeus qui eum vocaverat*, non tamen in vocaverat, quod melius fuisset; fallaciter justus, ac de falsa et putativa justitia veraciter superbus, nullaque compassione naturae motus, et suae fragilitatis oblitus, de hoc murmurans, *ait intra se*, contra suum hospitem murmurando dicens: *Hic si esset Propheta verus*, sciens scilicet occulta, *sciret utique quae*, in persona, *et qualis*, in vita, *est mulier quae tangit eum*; et per consequens non permetteret se tangi ab ea, *quia peccatrix est*, et ideo unguentum ejus vitare deberet.

AEgram reprehendit de aegritudine, quae po-
{262b} tius erat commendanda, quia languoris sui remedium quaerebat apud tantum medicum, quem etiam reprehendit de subventionem, de qua gratiarum actiones erant referendae; qui ipse quoque de elationis vulnere aegrotabat, et ideo nec medicum pro subventionem requirebat. Nescis, Pharisae stulte, nescis, nuper te mundavit a lepra, quem modo non credis esse Prophetam. Et Propheta quidem est, et optime scit quia peccatrix est mulier quae eum tangit. Ad hoc enim ipse venit, ad hoc ipse de coelis descendit: *Non enim venit vocare justos, sed peccatores ad poenitentiam*, hoc ipse testatur, ejus verba sunt haec. Non horret ergo peccatores, qui pro peccatoribus factus est homo.

Igitur secundum Gregorium, necesse semper est, ut eum peccatores quosque conspiciamus, nosmetipsos prius in illorum calamitate defleamus; quia fuisse in similibus, aut lapsi sumus, aut labi possumus, si lapsi non sumus.

Per istum Pharisaeum qui Christum notavit de ignorantia, et mulierem de immunditia, significatur hypocrita de falsa justitia praesumens et alios contemnens.

[21]

6. PARABOLA DE DUOBUS DEBITORIBUS

Unde Dominus Jesus non verba Pharisaei audiens, sed cogitationes inspiciens, respondit cogitationi ejus ad confutationem illius; per hoc enim quod ad ejus respondit cogitationem, quae soli Deo est nota, ostendit se plus quam Prophetam, et Dominum Prophetarum. Et proposuit ei parabolam de duobus debitoribus, ut convenientius concludat contra eum ex responsione ipsius. Cum enim de sua sententia

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. DE LA REPRENSIÓ A LA HIPOCRÉSIA DEL FARISEU]

Però lo fariseu, falsament just hi de ficta santa vida, verdader superbo, no movent-se gens a natural compassió hi misericòrdia, oblidant la fragilitat sua hi les comeses culpes, murmurant del que feya Maria hi lo Senyor comportava, parlà dins si contra l'oste qui 5 convidat havia, dient: «Si aquest fos verdader profeta, sabent les coses amagades, sabria qui és aquesta hi la sua vida; hi no comportaria que·l tocàs axí com lo toca, car és dona pecadora. Ni deuria acceptar los engüents ni·ls altres serveys que li presenta.» 10

Diu sant Agustí: «O fariseu ypòcrit! Perquè reprens la malalta del que loar la deuries, la qual conexas hi dolent-se de la sua malaltia, cercant remey és venguda al metge; hi al metge reprens perquè en la tua casa sanitat li administra. Tu no convidaves metge perquè 15 no coneys les tues plagues; ypocresia les cobre, supèrbia fa que no les mires. Aquest no és profeta axí com tu penses, és Déu que dins les tues entràmenes sab lo que tu penses; hi perquè no ignora qui és la dona qui·l toca hi sab que és pecadora, per ço vol que·l toque, perquè 20 dels peccats la cure, que per ço és devallat del cel en la terra. No és vengut perquè·ls justs cride, mas los peccadors a penitència. No avorreix los peccadors aquell qui per los peccadors s'és fet home.»

Diu sant Gregori: «Quant miram los peccadors en 25 les culpes, primer plorem les nostres passades, presents o en les que podem caure.»

[6. DE LA PARÀBOLA DELS DOS DEUTORS]

11-24 *Diu ... home*] Aquest fragment, en VC, 262ab, no s'atribueix a sant Agustí d'Hipona; apareix com una glossa més de Ludolf de Saxònia que Corella tradueix de manera un tant lliure. | 27 *podem caure*] Tot seguit, Roís de Corella omet una breu glossa i una altra citació atribuïda en VC, 262b a sant Gregori de Nissa. En el primer fragment omés s'assenyala el fariseu com a símbol de l'hipòcrita que es vanta de falsa justícia i menysté els altres. La citació de sant Gregori de Nissa indica que la veritable justícia té compassió, mentre que la falsa mostra simplement indignació. Aquesta citació de sant Gregori, ara omesa, apareix després al final del capítol, en p. 421,20-422,2, reubicada per l'autor valencià.

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Pharisaeus convincitur, quasi phreneticus funem portat cum quo ligetur.

Isti duo debitores erant, Maria Deo debitorum quingentorum denariorum, et Pharisaeus qui quinquaginta debebat, quia minus se peccasse crebebat; et ideo Maria plus diligere debebat, quia majorem remissionem acceperat; et plus re vera diligebat, ideo majora obsequia Christo praebebat. Exemplo igitur debitorum et feneratoris convincit Pharisaeum, quod haec mulier esset gratia divini amoris justificanda, et dignior amari, et peccata sibi remitti, quae plura grata Deo obtulit in hoc facto, quam superbus Pharisaeus in convivando; quia amor in humanis plerumque causatur ex donis praecedentibus, et per consequens major amor ex donis majoribus.

E seguint la evangèlica letra, respon lo Senyor a l'ypòcrit oste, dient: -«Simó, yo t'he a dir una paraula», hi ell respòs: «Digues mestre.» «Dos deutors eren a hu qui diners prestava, hi la hu li devia cinc-cents, {53b} l'altre cinquanta. Hi no tenint la hu ni l'altre d'on los hi tornasen, donà'ls lo deute. Qual de aquests dos té mes rahó de amar al qui prestat los havia?», responent Simó, dix: «Yo stime que aquell a qui més dexà.» «Rectament jutges», dix lo Senyor, hi girant-se a la dona diu a Simó: «Mires aquesta dona. Só entrat en ta casa. No m'has donat als meus peus aygua. Aquesta, ab làgremes, los meus peus rega hi ab los seus cabells los exuga. Tu no m'has besat en la boca hi aquesta des que és entrada besar-me los meus peus no cessa. No has untat lo meu cap de oli, hi aquesta ab engüent los meus peus uncta; hi per ço responch a tu dins tu, perquè conegues que só Déu. Hi axí més que profeta, que perquè yo li he dexat grans culpes ella molt me ama, que aquell a qui poch deixe, axí com a tu qui stimes que no tens culpes, poch me ama. Hi per ço, encara que m'ages acollit en ta casa, no m'has acollit com alegre hoste. No m'has lavat los peus cansats hi polsosos. No m'has besat en senyal de amicitia. No m'has unctat de oli, qui significa alegria del novell hoste. Aquesta que tu dius peccadora ha suplit ab les 25 sues làgremes, cabells hi engüents los teus defectes. Mira quant te avança. Mira quant va primera, ab quant[s] mirables actes confon la tua santetat ypòcrita. Hi per ço ara davant tu li manifeste lo que ja donat li havia hi tu no u sabies.» 30

Dix lo Senyor a Maria: «Los teus peccats te són remesos», hi començaren a dir dins si los qui staven seguts en la taula: «Qui és aquest qui a tant lo seu poder basta que remet les culpes, qui sol Déu pot

¹ E seguint la evangèlica letra] De manera prèvia a aquesta expressió, Corella omet la glossa prèvia quant a VC, 262b, que iniciaria el subcapítol segons la nostra edició, en la qual s'exposa que Jesús, responent als pensaments del fariseu, es mostra Déu, perquè només ell té eixa capacitat. Jesús proposa la paràbola dels dos deutors per concloure millor la resposta que donarà al fariseu. | 2-418,14 Simó ... perseveres] En aquest extens fragment, Corella s'allunya del text de Ludolf de Saxònia i opta per incloure en el *Cartoixà* el que correspon a aquesta paràbola de Lc 7, 40-50, que per altra banda, coincideix en part amb la *Història de la gloriosa santa Magdalena* (Escartí 2014: 230-231): «-Simó, un poc és mester que us parle. -Digau, Senyor -respòs lo fariseu. -Dos deutors devien a un home la u cinc-cents florins, l'altre cinquanta; e no tenint d'on tornar los poguessen, feu-los abduis quitis. Qual d'aquests estimau és obligat a més amar el senyor qui els ha deixat lo deute? -Jo estime -respòs lo fariseu- que aquell qui de major preu és estat absolt. -Rectament haveu jutjat -respòs lo Rei de glòria-; e per ço, ateneu: perquè jo he molt deixat a Magdalena, la condició de la qual no us pensau jo ignore, essent-me grata del gran benefici que de mi ateny, molt m'ama e mostra-ho en los seus actes; que jo só entrat en la casa vostra, e no m'havéu donat aigua per llavar-me los peus; i aquesta, ab les sues abundants llàgrimes, regant-los m'ha llavats, e ab los seus cabells torcant eixugats; vós no haveu donat pau d'alegre acolliment; aquesta no ha cessat, des que és entrada, besar-me los peus; vós, damunt lo meu cap no haveu llançat licor alguna; aquesta, ab aromàtiques licors en gran abundància ha untat los meus peus. Per les quals obres clarament se mostra que ella molt m'ama, perquè jo li he molt deixat. E tornant los misericordes ulls a la humil Magdalena diu-li, ab gest e afabilitat benigne: -Los teus pecats te són remesos. E digueren entre si los qui seien en lo convit: -¿Qui és aquest ab tan gran poder que los pecats pot remetre? I, ab cara de pietat inefable, dix a la penitent aconsolada Maria: -La ferma fe que en mi has tengut t'ha procurat salvació; veste'n ab la mia pau.» Per altra part, com indiquem en la nota següent, destaquem com Roís de Corella omet gran part de la resta del capítol, comprés entre VC, 262 i VC, 264, deixant de banda les glosses que diferents pares de l'Església han elaborat sobre els significats d'aquesta història evangèlica. Es tracta, doncs, d'una de les omissions més considerables, respecte el text de Ludolf de Saxònia, efectuades pel lletraferit valencià en el *Segon*, qui emprà una història coneguda i difosa per ell mateix, com és la vida de la Magdalena, extraent-ne la interpretació de tipus teològic, amb l'interès d'adaptar l'obra als seus destinataris i buscant exhaltar la figura de Crist i la seua misericòrdia pietosa cap a aquesta dona, que se'ns presenta de manera central, com a exemple de penitència i conversió.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

remetre?» Hi lo Senyor dix a la dona: «Vés-te'n en pau, la tua fe te ha feta salva, la fe que has tengut de la mia potència que-ls teus peccats te podia remetre. La fe que has tengut de la mia misericòrdia, que per salvar {53c} los peccadors só devallat del cel en la terra, te ha donat 5 sperança que atenyeries lo que demanaves hi has molt amat a mi, de qui tals beneficis speraves. Hi és molta rahó que molt me ames, puys yo moltes culpes te dexe hi moltes gràcies te administre; hi per ço he dit al fariseu mon hoste que molts peccats te dexava. Ara u 10 dich a tu altra vegada. Primer t'és dexat la culpa; ara tota la pena. En pau hi tranquilitat vull que vixques; dins tu hi ab mi tenies guerra. En tranquilitat hi pau vull que perseveres.»

7. PHARISAEI DEFECTUS TRES PER TRIPLICEM ACTIONEM MAGDALENÆ COMPENSATI

Unde Dominus enumerans bona peccatricis, et mala falsi justī, redarguit Pharisaeum ex defectu triplici; scilicet: pietatis, quia non dedit aquam pedibus suis, qui tamen erant fessi et dolentes ex labore itineris, ac lutosi, seu pulverizati, eo quod incedebat sine calceamentis. Unde Titus: Quasi dicat: facilis est usus aquarum, non est facilis lacrymarum effusio; tu promptis non es usus, haec effudit non prompta, lavans lacrymis pedes meos, lavit lacrymas proprias. — Secundo redarguit ex defectu charitatis; quia non dedit ei osculum, quod est signum amicitiae et dilectionis. — Tertio ex defectu hilaritatis, quae designatur in nomine olei, quo non unxit caput ejus. Tria enim praedicta faciebant olim suis hospitibus, quia primo dabant osculum in signum securitatis; deinde lavabant pedes, propter laborem itineris; postea ungebant caput unguentis refrigerativis, contra aestum caloris. Et praedicta tria, scilicet: charitas, pietas, ethilaritas, requi- {263a} runtur in hospitalitate vera et gratiosa, ex qua ad obsequium magis tenebatur Pharisaeus, quam mulier superveniens ab extra. Unde considera, quod praefertur hic devotum obsequium largitioni cibi et potus, quos credibile est Pharisaeum in domo sua Domino preebuisse. Hinc potest elici argumentum, quod cum suscipitur quis hospitio, magis meritorium est ei benigne ministrare, quam ipsum cibum et potum exhibere. Et e converso laudat Dominus mulierem, de triplici perfectione, defectibus Pharisaei opposita, prout clare patet in littera. Ex factis ergo mulieris apparet, quod Dominum multum dilexit, et ideo veniam reportans, justificata fuit; propter quod et ex peccatis *multis sibi dimissis magis in amore ejus exarsit.*

14 *que perseveres*] Tot seguit, quant a VC, 262-264, Roís de Corella omet els subcapítols del 7 al 13 segons la nostra edició; els que resten fins a la fi d'aquest capítol. Tot glossant els versets evangèlics de la paràbola dels dos deutors (Lc 7, 40-50), l'extens text omés tracta de les virtuts que, a diferència de Maria, no tingué el fariseu vers Crist en acollir-lo. També, les glosses destaquen diferents aspectes: la grandesa de l'amor i la caritat per a la penitència de la Magdalena; de Crist com a símbol del prestamista misericorde; de la fe i la recompensa justa en Maria, que havia estat pecadora; de com cal mantenir l'esperança; dels exemples de Manasés i David, pecadors penedits i perdonats per Déu i de l'esclavitud a allò terrenal que han de comportar els pecadors. Amb tot, Corella pren algun breu fragment d'aquests subcapítols omesos; també n'incorpora de nous, operacions que expliquem en les notes següents.

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

8. CUM OMNIA IN CARITATE CONSUMENTUR, JUSTIFICATUR MARIA MAGDALENA

Unde volens Dominus monstrare, quod omnia in dilectione consummantur, dixit Simoni: *Propter quod dico Ubi, remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum; — charitas, enim operit multitudinem peccatorum.* Et tu plurimum dilige, ut tibi plurimum remittatur. Unde Chrysostomus: Nam qui vehementer se ingesserunt malis, rursus et bonis vehementer insistent, conscii ad quot debita se obligaverunt. *Cui autem minus dimittitur, minus diligit*, ut scilicet, tu Pharisaeae. Sed non superbias si in paucioribus teneris, quia tu quoque venia eges; nullus enim potest, per semetipsum, a debito peccati liberari: nisi divina gratia veniam consequatur. Igitur, ut ait Chrysostomus: Opus est nobis ferventi anima: quia nihil impedit hominem fieri magnum. Nullus ergo constitutorum in peccatis, desperet; neque virtuosus dormitet. Nec hic confidat, saepe enim meretrix praecedet eum; nec ille diffidat, possibile namque est eum etiam primos superare: haec Chrysostomus. Unde et Gregorius: Quid, fratres mei, esse dilectionem credimus, nisi ignem? Et quid culpam, nisi rubiginem? Unde nunc dicitur: *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum.* Incendit plane peccati rubiginem, quia ardet valde per amoris ignem. Et si durum est valde quod coquitur, abundat tamen amoris igne, quo etiam dura consummantur. Tanto namque amplius peccati rubigo consumitur; quanto peccatoris cor magno charitatis igne concrematur. Ubi Augustinus: Hic multa commisit, et multorum debitor factus est; ille, gubernante Deo, pauca commisit. Cui deputat ille quod dimisit huic, et iste deputet quod non commisit. Nullum est enim peccatum quod facit homo, quod non posset facere et alter homo, si desit rector a quo factus est homo. Unde et Bernardus: Quis non videat quod sicut in multa peccata cecidi; sic et in multa alia cecidissem, nisi Omnipotentis pietas servasset? Fateor et fatebor: *Nisi quia Dominus adjuvit me, paulominus habitasset in inferno anima mea, videlicet cecidisset in omne peccatum anima mea.*

9. MYSTICE DEUS EST FENERATOR CUI SATISFACIENDO IMPAR PECCATOR

Mystice *fenerator* iste Deum significat, qui pro culpa poenam, et pro donis gratiarum meritum bonorum exigit. *Debitor es* dici possunt Maria, et Pharisaeus, quantum ad propositum; vel populus Gentium, et Judaicus; vel peccator notorius, et occultus; vel clericus, et laicus: et sic duo debitores sunt duo populi, vel duo status peccatorum. *Primi debent quingentos denarios*, quia plus peccant; *secundi quinquaginta*, quia minus. *Sed non habent unde reddant*, quia nullus praedictorum potest absolvi propriis viribus absque gratia; et *ideo donat utrisque*, id est, donum gratuitum dat, per quod eis debitum

dimittit: non enim sine dono Dei gratuito fit culpae remissio.

10. FIDES MAGDALENAE MUNERAQUE ET PAX IPSI COLLATA

{263b} *Dixit autem Dominus ad mulierem, remittuntur tibi peccata*, scilicet non solum quantum ad reatum et culpam, sed etiam quantum ad reatus poenam et hoc fit ex vehementi amore Dei, et horrore peccati praeteriti. O felix Maria, cui tot dantur munera! Nam primo daturei peccatorum remissio, ut hic dicitur; secundo fit spiritualiter familiaris Domino, ut in sequenti capitulo subditur; tertio fit ei Dominicae resurrectionis prima apparitio, prout infra de resurrectione Domini narratur. Et *coeperunt qui simul accumbebant* cum Domino, *dicere intra se*, in corde suo: *Quis est hic qui etiam peccata dimittit?* Hoc dicebant, quia humanitatem exterius apparentem, quae non potest peccata dimittere, tantum videbant. Sed Dominus cogitationes eorum parvipendens, dixit ad mulierem: *Fides tua*, id est, a Deo tibi infusa, *te salvam fecit*, quia ista fides charitate formata fuit, et ideo habentem dignum vita aeterna fecit. Secundum Gregorium, *fides eam salvam fecit*, quia hoc quod petiit, posse accipere non dubitavit. Spem enim jam ab illo acceperat, a quo salutem quaerebat. *Vade in pace*, id est, in quiete et cessatione a vitiis, non discordando a gratia tui amoris. *In pace* ire praecipitur, ut in veritatis itinere perseveret, et ab eo in via scandali ulterius non declinet. Unde Theophilus: Postquam autem ei peccata dimisit, non sistit in remissione peccati, sed adjicit operationem boni. Unde subditur: *Vade in pace*, id est, in justitia. Nam justitia est pax hominis ad Deum; sicut peccatum est inimicitia inter Deum et hominem. Quasi diceret: Operare omnia, quae ad pacem Dei te ducunt: haec Theophilus. In hoc ergo quod dicitur: *Vade in pace*, notatur quod ipsaivit sollicite per bona opera, et quod ipsa habuit pacem in conscientia. O verbum delectabile et suave! Quam libenter id Magdalena audivit, et quam jocunde recessit, et perfecte ad Deum conversa, deinceps honeste et sanete vixit, ac Domino Jesu et matri ejus perseveranter adhaesit! Et bene ait: *in pace*, post remissionem peccatorum, quia justificatis est pax, cum conscientia nonremordet; sed *non ex pax impiis* et existentibus in peccatis. Hic habes aperte quod charitas reformat pacem inter Deum et peccatorem; unde et beatus Petrus dicit, quod *charitas operit multitudinem peccatorum*, sine qua profecto impossibile est placere Deo, cum qua sine dubio placet quicumque; et ideo hanc praecipue debemus Deo referre. Unde Ambrosius: Quoniam nihil est quod digne referre Deo possumus, quid enim referamus pro susceptae carnis injuria? Quid pro verberibus? Quid pro cruce, obitu, sepultura? Vae mihi si non dilexero. Audeo dicere, non reddidit Petrus; et ideo plus dilexit. Non reddidit Paulus,

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

reddidit quidem mortem pro morte; sed alia non reddidit, quia multum debebat. Reddamus licet crucem pro cruce, funus pro funere, numquid reddimus, quia ex ipso, et per ipsum, et in ipso habemus omnia? Reddamus ergo amorem pro debito, charitatem pro munere, gratiam pro sanguinis pretio. Plus enim diligit, cui donatur amplius: haec Ambrosius.

II. IN HOC DOCEMUR NUNQUAM ESSE DESPERANDUM

Nemo ergo desperet, nemo de Dei misericordia diffidat. Clemens est Dominus, qui ex corde conversistam facile miseretur. Unde si quid confessio et lacrymae possunt, videre vis; vide quid fides et dilectio operatur. Parvo temporis spatio justificata est mulier, et ab omni peccato mundata, quae universis vitiis plena, et tam peccatrix fuerat, ut eam Pharisaeus videre dedignaretur.

{264a} Hanc igitur imitans peccator, peccata nunc defleat, ut ejus lacrymas quandoque Deus abstergat.

Nam ut ait Bernardus: Felices lacrymae quas benigna manus Conditoris absterget, et beati oculi qui intalibus liquefieri fletibus potius elegerunt, quam elevari in superbia, quam omne sublime videre, quam avaritiae petulantia famulari!

Unde et Chrysostomus: Sicut autem ubi vehemens imber prorumpit, fit serenitas; sic lacrymis effusis apparet tranquillitas, et perit caligo reatum. Et sicut per aquam et Spiritum purgamur; sic per lacrymas et confessionem denuo mundamur.

[21] Quia secundum eundem Gregorium, vera justitia compassionem habet, falsa vero indignationem; propter quod iste Pharisaeus arguitur de pietatis

Diu sanct Crisòstom: «Quin és stat lo poder de les làgremes de la Magdalena? La sua ànima laven hi après de lavada la reguen, hi de les carnals concupiscències la refresquen, hi fan que fructifiqui hi germini excel·lents virtuoses obres.»

»Hi axí com après de la gran pluja lo cel en serenitat se mostra, lo sol il·lumina hi scalfa, los núvols se consumen, axí après de les làgremes de la Magdalena stigué serena la sua consciència. Lo sol de caritat la scalfa, los núvols de ignorància se consumiren hi les potències de la sua ànima en pau foren tranquil·les.»

Hi guarida de les sues naffres hi plagues de la sanitat sua, enmalaltiren aquells qui digueren: «qui és aquest que los peccats pot remetre?» Dient açò negaven que fos Déu hi home. Aquest és lo costum dels superbos ypòcrits que s'enmalaltexen de la sanitat dels altres; tostemps murmuren hi reprenen la bondat e pietat divina hi la sua infinida misericòrdia, la qual en los peccadors penidents se mostra.

Diu sant Gregori: «La bondat verdadera té compassió als prohismes; la ficta, rigorosa justícia,

1-5 *Diu ... obres*] Corella tradueix de manera lliure aquest fragment a partir del que es troba en VC, 264a, en el que hauria correspost al subcapítol II, segons la nostra edició: «*Nam ut ait Bernardus: Felices lacrymas quas benigna manus Conditoris absterget, et beati oculi qui in talibus liquefieri fletibus potius elegerunt, quam elevare in superbia, quam omne sublime videre, quam avaritiae petulantia famulari!*», és a dir, «Felices llàgrimes que mullen i renten la mà benigna del Creador! I benaventurats els ulls que escolliren fer-se líquids en semblants plors, més que no elevar-se en supèrbia, que veure allò sublim, que servir amb petulància l'avarícia!» Per altra part, Roís de Corella atribueix falsament aquest text a sant Joan Crisòstom, quan, segons la *Vita Christi* seria de sant Bernat de Claravall. El text que segueix sí que pertany a sant Joan Crisòstom, com assenyalen en la següent nota. | 6-11 *Hi ... tranquil·les*] Aquest fragment segueix l'anterior respecte VC, 264a, on s'atribueix a sant Joan Crisòstom. Corella el selecciona entre tots els que omet per la plasticitat de la imatge proposada. | 12-19 *Hi ... mostra*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella, atès que no es troba entre els subcapítols omesos pel lletraferit valencià (VC, 262-264). | 20-422,2 *Diu ... justifique*] La citació i el text atribuït a sant Gregori de Nissa assenyalats s'ubiquen originàriament en VC, 262b, en la part final del subcapítol 5 segons la nostra edició. En nota p. 416,27, explicàvem l'omissió de text efectuada que ara Corella reprèn en el seu discurs.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

omissione in modicis respective, et mulier commendatur de majoribus valde.

Ubi et Anselmus: Jam nunc ingredi domum Pharisaei; recumbentem ibi Domimum tuum attende; accede cum benignissima peccatrice ad pedes ejus, lava lacrymis, terge capillis, demulce osculis, fove unguentis. Nonne jam sacro liquoris illius odore perfunderis? Si tibi adhuc suos negat pedes, insta, ora, et gravidos lacrymis oculos attolle, tuisque suspiriis inenarrabilibusque gemitibus extorque quod petis; luctare cum eo, sicut Jacob, ut ipse se gaudeat superari. Videbitur tibi aliquando quod avertat oculos, quod aures claudat, quod desideratos pedes abscondat. Tu nihilominus *insta opportune, importuneque* clama. *Usquequo, Domine, clamabo et non exaudies.* — *Redde mihi, Jesu bone, laetitiam salutaris tui;*— quia tibi dixit *cor meum: Exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram:* haec Anselmus.

12. EXEMPLUM MANASSES ET DAVID

Nullus ergo peccator debet de clementia Dei desperare, quia praesto est cunctis debita relaxare, et poenitentes ad regnum coelorum revocare. Istud Deus per Manassem regem Israel olim praefiguravit, quem propter poenitentiam ad gratiam revocavit.

Manasses infinitis Deum offenderat; Isaiam qui eum de peccatis suis redarguit, lignea per medium

SEGON DEL CARTOIXÀ

perquè no ama sinó la pròpia glòria hi reprent los altres li sembla que-s justifique.»

Prenguen exemple de la Magdalena los qui han peccat hi-s peniden. Tan famosa peccadora era, que al fariseu li semblava co- {53d} sa intolerable que un profeta comportàs als seus peus acostar-se. Pogueren tant les sues làgremes que atengué ab lo Senyor tal privança que de algun altre sant no-s troba.

Speren los peccadors ab la Magdalena misericòrdia, però seguexen los seus passos; vinguen a la santa Sgleya, que per la casa del fariseu se deu entendre. Fariseu vol dir «divís dels altres», qui són los sacerdots hi preveres. Simon, «hoïdor de plor» se enterpreta, qui és lo sacerdot qui les confessions scolta. Lo Senyor en la sua casa menja; per la potestat que li dóna, enterroga'l que parle, hi la sua sentència aprova, quant per les paraules sacramentals, sobre lo peccador pronunciades, lo absol de la culpa; hi encara per la potestat sacerdotal li dexa part de la pena; hi tota si té plenària indulgència. Hi va-se'n lo peccador en pau a pendre lo sagrament de la eucaristia.

3-6 *Prenguen ... acostar-se*] Aquest fragment sobre l'exemple de Magdalena com a peccadora que es penedeix i és perdonada per Déu, està directament relacionat amb la idea general que es desenvolupa en *VC, 264ab*, en el que seria el subcapítol 12, el qual tracta dels exemples bíblics de Manassés i David (2 Re 21, 1-18), dos casos paradigmàtics de peccadors i malvats que, penedit, foren acceptats per Déu. Veiem el fragment de *VC, 264a* que es relacionaria amb aquesta idea general aprofitada per Corella: «*Nullus ergo peccator debet de clementia Dei desperare, quia praesto est cunctis debita relaxare, et poenitentes ad regnum coelorum revocare. Istud Deus per Manassem regem Israel olim praefiguravit, quem propter poenitentiam ad gratiam revocavit.*», és a dir, «Cap peccador, doncs, ha de desesperar-se per la clemència de Déu, perquè el Senyor està disposat a afluixar les lligadures, i tornar als penidents al Regne del cel. Déu ho prefigurà en un altre temps en Manassés, rei d'Israel, a qui cridà per la conversió a la gràcia.» | 6-8 *Pogueren ... troba*] Així mateix, en aquest fragment, que no es troba en el capítol de la *Vita Christi* corresponent, detectem una certa concordança amb el següent fragment de la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, quan ja Jesús li ha perdonat els pecats (Escartí 2014: 231): «Convertida santa e il·luminada, la gloriosa Magdalena fon així d'una transcendent amor tota encesa que, après de la sacratíssima Verge Maria, algun altre sant no ha més amat a nostre senyor Déu per nosaltres fet home.» Es destaca en tots dos casos la primàcia i la proximitat de la santa pel que fa a la resta dels sants. | 9-21 *Speren ... eucaristia*] Aquest fragment, quant a *VC, 264b*, en què es reivindicava el paper de l'Església i el clergat per atendre els peccadors que es volen arrepenir, ha estat introduït per Corella. Com a conclusió final del capítol, destaca la presència del sagrament de l'eucaristia, element que confirma el penediment.

19. DE LA PENITÈNCIA DE LA MAGDALENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

desecan fecit, et tot Prophetas ipsum arguentes trucidavit, quod plateas Jerusalem sanguine Prophetarum purpuravit. Tandem ab hostibus captus est, et in exilium deductus; carceri deputatus, ubi cepit poenitere, et ex corde scelera sua defiere. Et cum lacrymis oravit Dominum, dicens: *Peccavi, Domine, super numerum arenae maris, etiam non sum dignus videre coeli altitudinem, propter iniquitatum mearum multitudinem.* Misertus autem Dominus, {264b} poenitentiam ejus acceptavit; nam de captivitate eum liberavit, et in regnum suum in Jerusalem revocavit. Per hunc peccator designatur, qui Prophetas Domini ipsum arguentes cruciat, quando praedicatores et doctores audire recusat. Et quamdiu talis perseverat in peccato mortali, tamdiu est in captivitate diaboli; si autem ex corde egerit poenitentiam, Deus paratus est eum suscipere ad gratiam. Hoc idem praefiguratum fuit in rege David, qui adulterium et homicidium perpetravit; cumque redargutus a Nathan *peccavi* diceret, statim Nathan respondit: *Dominus transtulit peccatum,* id est dimisit. O quam magna est pietas Domini, et quam ineffabilis, qui nullum poenitentem despicit cujuscumque conditionis! Non ergo propter immanitatem peccatorum nostrorum desperemus, quia diversos testes divinae misericordias habemus.

13. PECCATOR SERVUS EST

Neque ultra peccatis serviamus, quia magnam dignitatem amittunt miseri homines serviendo peccatis; quidam carnis voluptates et concupiscentias sectando, quidam aspirando ad honores et excellentias, quidam pertinaci studio quaerentes mundi facultates et divitias. Et quia pauci sunt hodie qui istum trinarium nefandum non sequantur, certe miseri merito dicuntur; illis enim rebus quae eis deberent servire et obsequi, serviunt et obsequuntur. Tales procul dubio se viles ostendunt, non nobiles non dominos; sed potius garsiones et servos. Exemplum de Diogene, de quo legitur, quod cum, quadam vice, ratione suae eminentis scientiae et sapientiae, Imperator eum visitaret, Philosophus ei assurgere noluit. Quod videns Imperator iracundia motus retrocessit, veneruntque servi ejus et dixerunt ad eum: Domine, quare sic agere voluisti; non modicum te Imperator honorabat, quia te pauperem talis ac tantus visitabat, tu vero e converso ipsum inhonorasti, quia ei assurgere noluisti. Quibus respondit: non decet dignitatem meam, ut servo servi mei reverentiam faciam. Servit iste servo meo, scilicet mundo, qui mihi servit, eo enim factus est, ut mihi serviat; non igitur decuit me signum alicujus reverentiae sibi exhibere. Bene dominabatur iste

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

mundo et imperabat; bene naturae suae dignitatem et praesidentiam observabat.

ORATIO

O Jesu bone, spes poenitentium, qui Mariae peccatrici ad tuos pedes stanti, et eos lacrymis riganti, capillis tergenti, labiis osculanti, pietatis signum aperiens peccatorum veniam tribuisti: ne despidas, Jesu misericors, me peccatorem ad clementiae tuae vestigia provolutum, rigantem lacrymis intimae compunctionis, osculantem labiis devotae orationis; et fac me audire vocem tuam pietate et clementia, suavitate et misericordia plenam, quam audire meruit et ipsa: ut dimittantur mihi peccata mea multa per tuam gratiam et ipsius merita. Amen.

{264A} CAPUT LXI. DE MINISTERIO MARTHAE, ET OTIO MARIAE MAGDALENAE

I. JESUS BETHANIAM INGRESSUS APUD MARTHAM ET MARIAM DIVERTIT

Et post haec quadam vice, *intravit Jesus in quoddam castellum*; scilicet Bethaniam, quae interpretatur *domus obedientiae*, per quod signatura est quodlibenter intrat Dominus domum conscientiae, ubi ei obeditur devote. Et venit ad domum Marthae et Mariae ad; illam enim domum frequenter divertebat, et secure, propter specialem ibi habitantium amicitiam et devotionem. Sed Marthae domus hic appellatur, cum dicitur, *et mulier quae- {264b} dam Martha nomine accepit illum in domum suam*, quia maior natu erat et curam domus habebat.

At illae sorores toto affectu Jesum diligentes, reverenter et alacriter eum susceperunt, de tanti hospitis adventu gaudentes. Et Martha quidem se in continenti ad refectionem Domino, et discipulis suis procurandam paravit; et in ministerio laboravit, ut eis convenienter provideret. Maria vero ad pedes Domini se posuit; ut diligentiam, assidui- {265a} tatem, solertiam erga auditionem ostenderet, et multam reverentiam quam ad Dominum habebat. Illa stabat et

SEGON DEL CARTOIXÀ

ORACIÓ

Senyor benigne Jesús, dels qui-s peniden sperança, qui a la peccadora Magdalena plorant als teus peus, hi lavant-los ab les seues làgremes, hi torcant-los ab los seus cabells hi besant-los, li mostrist senyals de pietat hi de 5 misericòrdia, hi dels seus peccats li atorguist vènia: no lances ni menysprehes, misericordiós Senyor, a mi, peccador miserable, prostrat als peus de la tua clemència, besant hi regant la terra ab làgremes de contrició dolorosa; e fes-me digne que hoja la tua veu 10 plena de pietat hi clemència, de suavitat e misericòrdia, aquella dolça veu, Senyor Jesús, que merexqué hoir ella de la tua mel·líflua boca, perquè-ls meus grans hi molts peccats, piadós Senyor, me dexes, per los seus mèrits hi la tua gràcia. Amen. 15

DEL SERVIR DE MARTA HI OCI DE MARIA. CAPÍTOL XX

[I. DE L'ENTRADA DE JESÚS A BETÀNIA PER VISITAR MARTA I MARIA]

{54a} Ja crexia hi augmentava en virtuts la Magdalena, quant un dia entrà lo Senyor en un castell, en una vila que havia nom Bethània, la qual significa 20 «casa de obediència», per exemple que-l Senyor de bon grat entra en la consciència de aquells qui los seus manaments obehixen. Hi vench a posar a la casa de Marta hi de Maria; sovint en la casa d'elles segurament possava, per la special amor hi devoció que en elles 25 conexia. Diu-se casa de Marta, que era major en edat hi tenia cura de la casa, hi per ço diu lo evangeli: «Una dona qui havia nom Marta acceptà lo Senyor en sa casa.»

Staven alegres les dos germanes de rebre hi acollir 30 tal hoste, hi com lo porien servir ab devota affectió pensaven. Marta, qui tenia la cura de la casa, tantost fon solícita en lo aparell de la reffeció del Senyor hi dels seus dexebles; cansat mirava lo Senyor hi los qui-ls seguien. Maria, als peus del Senyor seguida, ab pensa 35 devota tota en lo Senyor transportada, scoltava les deyfiques paraules de la sua mel·líflua boca. Marta

13 *la tua mel·líflua boca*] L'al·lusió a la condició «mel·líflua» de la boca de Jesucrist no apareix en VC, 264b; ha estat introduïda per Corella, tot fent ús d'un terme característic que ja ha aparegut en diverses ocasions en companyia de «boca» i «paraules», com s'assenyala en nota p. 364,25. | 16-17 *Del servir hi oci de Maria. Capítol XX* Com en el capítol previ, també trobem en aquest el ventall d'operacions possibles derivades de la relació entre la *Vita Christi* i el *Cartoixà*: alteracions i omissions diverses del text llatí i reestructuracions del discurs vàries conformen aquesta casuística elaborada per Corella. | 18-19 *Ja crexia hi augmentava en virtuts la Magdalena, quant un dia* Respecte el text de VC, 264a, que tenia un caràcter genèric en referir-se a allò esdevingut en el capítol previ, es busca amb aquestes paraules la concreció, tot fent referència a l'augment de les virtuts que experimentà Maria la Magdalena, després que Crist la perdonés: «*Et post haec, quadam vice*», és a dir, «Després d'açò, una vegada.»

satagebat ut pasceret Dominum, cibo utique corporali; haec sedebat et audiebat, ut pasceretur a Domino suo, cibo spirituali. Sane quanto melior est anima corpore, tanto dulcior est cibus spiritualis in mente quam carnalis in ventre.

Ut autem dicit Augustinus: Quanto humiliter sedebat, tanto amplius capiebat; confluit enim aqua ad humilitatem convallis, denatata de tumoribus collis.

Et cum Dominus more suo, nolens stare otiosus, verba vitae loqueretur aeternae, per hoc dans exemplum discipulis, ut et cum recipiuntur in domibus, suscipientes repleant sacris doctrinis; Maria oculis et auribus in eum intenta speciosissimam faciem ejus contemplabatur, et in ejus suavi sermone reficiebatur, et ultra quam dici possit in aspectu et verbis ejus jocundabatur; nec quidquam aliud cogitabat, sed tantum dulcedini verbi divini et operibus vitae contemplativae intenta erat, et de illa mensa Domini opulenta micat de verbo Domini colligebat.

Martha vero in operibus vitae activae occupata stetit, et substitit quasi fatigata et fessa labore ministerii cessans aliquantulum; et moleste ferens quod ipsa sola in necessitatibus domus laboraret, soror vero ejus otio et quieti vacaret, et Domino hoc permittenti, conquerens postulavit ab eo, ut ad laborandum secum in ministerio et juvandum illam compelleret, sed contrariam sententiam reportavit. Maria autem Martham adjuvat consiliis, opera ejus dirigendo, et suffragiis pro ipsa orando.

Ecce quod sorores istae nec servum nec ancillam habebant, qui eis servirent; nec Dominus coquum vel ostiarium qui ejus commodo providerent, ex quo habes

treballava perquè al Senyor administràs corporal vianda; Maria seya hi reposava perquè prengués spiritual refectió de la sua deyfica doctrina. Hi tant quant és millor l'ànima, tant és millor la spiritual vianda en la pensa que la corporal en lo ventre.

Diu sant Agostí: «Tant com més humil scoltava, tant més aygua prenia de aquella font que eternament brolla; devalla l'aygua a les valls baixes hi les rega hi fa que fructifiquen.»

No stava lo Senyor en oci, mas parlava paraules de vida, donant als dexebles exemple que, prenent dels ostes corporal vianda, los donen past de spiritual doctrina. Stava la devota humil elevada Maria, ab los ulls hi ab orelles scoltant, mirant hi contemplant a-^{54b}quella speciosí[ssi]ma cara, en la qual los àngels tostemps contemplen hi eternament contemplar desigen. Hi axí stava atenta, contenta hi alegre, que de corporal refectió ni per a ella, ni per als altres, ni de alguna altra cosa pensava, hi de la spiritual taula del Senyor collia les miques, de les quals la sua ànima quasi de celestial vianda paxia.

Treballava la solícita Marta en caritatives obres, que majors esser no podien, perquè prengués refectió lo Senyor hi los seus dexebles.

O, benaventurades germanes! La una lo Senyor scoltava als seus peus aseguda, de la sua presència

8-9 devalla ... fructifiquen] Corella tradueix de manera particular, amb una imatge més clara i expressiva, el text llatí de VC, 265a: «confluit enim aqua ad humilitatem convallis, denatata de tumoribus collis.», és a dir, «conflú l'aigua amb la humilitat de la vall profunda, el turó sobresurt entre les dificultats.» | 21 celestial vianda] Aquest sintagma teològic, de l'aliment espiritual, apareix també en el Segon en 719,43. A més, el trobem igualment en l'obra de Corella *La visió a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*, del 1487, editada per Witlin (1995a), en un fragment en què, de manera semblant a aquest passatge evangèlic, la Mare de Déu i Crist ofereixen menjars als qui creuen en la immaculada concepció de la Verge i als qui no hi creuen. Els partidaris d'aquest dogma mengen i gaudeixen del que els donen, mentre que els contraris no poden menjar perquè se'ls esvara entre els dits: «Com véu mossèn Dieç» Admirat de cosa de tan gran maravella, estaven rihent los de la part dreta de l'inútil treball que-ls miserables suportaven. E viu entre-ls reverents clergues passar ab devoció, que paria guiant lo[s] endreçava, hun reverent noble prevere acabadament revestit de misa. Volria dels quatre sancts doctors la riqua lengua per a poder recitar, lo infinit Déu ensemps ab la verge mare quin acolliment presentaren a l'humil devot prevere. No poguí conèixer qui era, que les spatles li mirava; però prestament les mies orelles hoyren que la senyora nostra li dix ab benigne cara: «Siau benventut, lo meu homil noble devot, mossèn Ferrando Dieç; lo fill de Déu meu e yo ja us speràvem, e per ço en la mia falda de la col·latió vos havem guardada. Menjau, fill meu devot, que Déu mon fill e yo vos dispensant que aquesta celestial vianda no us torbe que dignament no pugau celebrar, puix de la mia immaculada concepció sia la devota missa.» D'altra banda, notem en el *Cartoixà* la presència de tot un camp lèxic referent al món de l'alimentació, especialment pel que fa als productes del món de la panaderia. Sobre aquesta qüestió, veg. nota p. 515,2-3. | 22-24 Treballava ... dexebles] Corella ha reduït aquest fragment en relació a l'original de VC, 265a. | 25-426,2 O ... poguera] Aquest fragment ha estat traduït de manera bastant lliure per Corella quant al text corresponent de VC, 265a. Presenta, d'altra banda, certes concomitàncies, sobretot pel que fa a l'estructura sintàctica amb un fragment de la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, que es troba just abans del verset de Lc 10, 40 que segueix també en el *Cartoixà* («Cansada hi treballada...»): «Ab gran sol·licitud, humilitat e prudència, servia al rei del cel la beneïta Marta; e un dia, a hora que el sol ja declinava, la sua majestat entrà per la sua casa, e ab gran cura, pensament e diligència, tota sol·lícita la devota santa, treballant aparellava donar refecció corporal a aquell Déu e senyor que l'univers tot governa. E obligada la gloriosa Magdalena de les coses totes d'aquesta present vida, als peus del rei Déu Jesús contemplant reposava» (Escartí 2014: 232).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

argumentum contra superbiam praesertim praelatorum.

Martha de sorore conquerens ex illorum persona loquitur, qui adhuc divinae contemplationis ignari solum quod didicerunt fraternae dilectionis opus Deo placitum ducunt; ideoque cunctos qui Christo per contemplationem devoti esse volunt, huic mancipandos autumant.

[22]

2. TRIPLICI VICE ACCUSATUR MARIA ET PER CHRISTUM DEFENDITUR

Invenitur autem Maria accusata tripliciter: scilicet a Pharisaeo, de praesumptione et temeritate, eo quod peccatrix Christum recubentem tetigit. — A Juda, de prodigalitate, eo quod pretiosum unguentum effudit, ac caput et pedes Domini unxit. — A sorore de otiositate, sicut patet hic. Et ubique Maria tanquam patiens tacuit,

et Christus semper pro ipsa respondit, et eam excusavit, ostendens Pharisaeo quod factum Mariae non erat praesumptionis, sed devotionis; — ostendens quoque Judae, et alus discipulis, quod illa effusio unguenti non erat prodigalitatibus, sed pietatis; — ostendens etiam sorori, quod sessio Mariae non erat otiosa, sed melioribus actibus occupata.

Maria autem quae in verbis Domini quiescebat, et mira suavitate tenebatur, ad clamorem sororis quasi somno evigilans de quiete sua timuit, et facie inclinata in terra siluit; ac causam suam tanquam otiosa Iudici commisit, non parans respondendi sermonem, ne remitteret vel interromperet audiendi intentionem.

SEGON DEL CARTOIXÀ

fruhia; l'altra, ab sollicitudine hi ànsia discorria la casa hi treballava com lo Senyor servir poguera.

Cansada hi treballada, la germana Marta mirà als peus del Senyor Maria seguida hi al Senyor endreçà les seues paraules, clamant-se de l'oci de sa germana hi de la negligència del Senyor que star ociosa li comportava, 5 dient: «¿Senyor, no tens cura que ma germana me dexa sola en lo treball hi servey de la casa per donar a tu hi als teus dexebles recapte? Digues-li tu, Senyor, que a tu sguarda que lo y digues, que-s leve, que m'ajude, que-n 10 los treballs participe.»

[2. DE LES TRES VEGADES QUE ÉS ACUSADA MARTA I COM CRIST LA DEFÉN]

Tres vegades legim acusada Maria: per Simon Fariseu, de atreviment presumptuós que lo Senyor tocar presumia; per Judes, de pròdiga despenedora, que l'ungüent de tan gran preu sobre lo Senyor scampava; 15 hi de la germana Marta, de ociosa. Hi a dengú no respon Maria. Al Senyor acomana les seues causes, que per amor del Senyor tots los tres plets li mogueren.

Hi amor axí ab lo Senyor la hunia, que increpant a ella lo Senyor increpaven; d'on prenem exemple que, si 20 per amor, honor e glòria del Senyor, som en tribulacions, misèries hi penes, stigam alegres; que no és nostra la causa. Al Senyor toca que responga, la bondat {54c} del qual no comporta que nostres plets en la causa que és sua se puguen perdre. 25

Hi axí lo Senyor per la Magdalena respon, parla hi declara hi per la part sua sentència, mostrant al fariseu que acostar-se a ell Maria no era temeritat presumptuosa, mas amor e affectió devota. Respon a Judes que no era acte de pròdiga despesa, mas almoyna 30 piadosa; hi ara mostra a la germana que-l star als seus peus aseguda no és ociositat pereosa, mas acte de virtut excelsa.

11 *treballs participe*] Tot seguit, Roís de Corella, quant a VC, 265a omet una citació atribuïda a sant Jeroni que es reubicarà i apareixerà uns quants subcapítols després, en concret a 433,25-27. | 12-16 *Tres ... ociosa*] Si prenem aquestes acusacions respecte l'actitud de Corella cap a les dones, hem d'assenyalar que ja apareixen en diferents subcapítols de la *Història de la gloriosa santa Magdalena* i també en el text corresponent de la *Vita Christi*, les quals conformen un conjunt de tòpics d'acusacions contra les dones d'ara i d'abans. | 19-25 *Hi ... perdre*] Aquest fragment, de caràcter catequètic, exemplificador i moralitzant, ha estat incorporat per Corella respecte el text ludolfi. La fórmula condicional «si per amor, honor e glòria del Senyor», ens porta al *Deo gracias* final del *Segon del Cartoixà*: «A honor, laor y glòria de la Trinitat sanctíssima, acaba la segona part del *Cartoixà*», tot fent ús d'una fórmula típica de diferents textos contemporanis a aquest. | 32-33 *virtut excelsa*] A continuació, Roís de Corella omet una glossa de VC, 265a sobre com Maria va escoltar en silenci les queixes de la seua germana a Jesucrist per la vida contemplativa que aquella portava. Es dona pas, per altra part, al fragment que segueix, el qual es relaciona de manera directa amb la *Història de la gloriosa santa Magdalena*, com expliquem en la nota següent.

Et Dominus excusando Mariam, dixit ad Martham: *Martha, Martha*, repetitio nominis signum est dilectionis, vel monendae intentionis, ut scilicet {265b} audiret intentius, *sollicita es, et turbaris erga plurima*, ac circa multa es occupata; opera enim vitae activae sollicitudinem et distractionem mentis inducunt, et frequenter perturbationem ingerunt. Si ergo vis cum laetitia vivere, noli multa agere; quia in multis actionibus minor eris.

Qual contemplatiu no pensa què deia dins si Maria quant la germana Marta la reprehia hi ensemps al Senyor la sua reprensió passava? Quin recel tenia que no li digués: «Levát Maria, ajuda a la germana, que és hora que mos dexeables e yo prengam corporal vianda?», com en si deya, «Verb divinal, eterna Paraula en la qual Déu ton Pare ha creat lo cel hi la terra, respon per mi hi tens causa de respondre, que a mi per tu, hi a tu per mi increpen. No comportes Senyor que perda la suavitat dolça de contemplar la tua speciocíssima cara hi hoir les tues mel·líflues paraules, ni tinch recort de cosa que de aquest món sia, per tu hi en tu, hi dins tu, stà la mia vida, qui de tu m'aparta de la mia vida-m lunya, ja no vixch yo, tu, Senyor, vius en mi, vida de la mia vida.»

E tornant a la evangèlica ystòria, respòs lo Senyor per Maria, ara hi tostemps que la increpen, hi per ella, hi perquè a ell ensemps ab ella increpaven: «Marta, Marta, tu est solícita hi molt ocupada hi treballada en multiplicades faenes, però una cosa és necessària: Maria la millor part ha eleta, que no li serà levada.» Dos vegades Marta lo Senyor la nomena per mostrar que molt la amava y encara perquè stiga atenta, que altes són les paraules hi excelsa sentència que-l Senyor respon per Maria: «Tu est solícita hi ocupada hi torbada en obres de {54d} amor hi caritat piadoses. Bones són, singulars hi de gran mèrit, per mi les fas, per mi les obres, per mi treballes perquè a mi atengues. Yo só la fi de les tues obres, la fi posa necessitat a les coses que a la fi se ordenen.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

o Qual ... vida] Aquest fragment ha estat introduït per Corella i, com d'altres d'aquest mateix capítol, presenta relacions considerables amb determinades seccions de la *Història*, tal com es pot comprovar si el comparem amb el següent text (Capítol «Clama's santa Marta a la gloriosa Magdalena»), en què es presenta el que seria la verbalització del pensament de Maria Magdalena (Escartí 2014: 232-233): «¿Qual elevada pensa a tan alt grau atényer podria que, descrivint, acabadament pogués representar la temor e recel que la contemplant Magdalena constrenyia que, essent represa per aquell ver Déu e hom que tant amava, li fes manament que es llevàs per ajudar a la germana, e que ella perdés aquell celestial delit que, ab elevada pensa, en ell contemplant atenyia? Ab aquest temerós recel, dins lo retret del seu humiliat cor, sens parlar devotament deia: –Oh espill sens màcula, resplendor de la llum eterna, en lo qual totes les creatures representades clarament se miren, e los humans pensaments, amagats e tenebrosos, manifestes e descoberts se contemplen! A tu, saber infinit, és més que cert jo, indigna, no estic als teus peus per recelar lo treball que en servei de la tua deífica majestat m'atenyeria, mas perquè, en tu contemplant e oïnt la dolça harmonia de la tua celestial doctrina, la mia ànima així contenta reposa, que no ha tengut record de pensament que a la present transitòria vida esguarde. Si he errat, oh, pèleg d'infinita misericòrdia!, perdona'm com has acostumat, e fes-me conèixer la culpa, la qual jo ignore; que la mia consciència no em mostra que per molt amar a tu, bé infinit, jo pogués erra cometre. Parla per mi, paraula encarnada, que tant estic en contemplar tua reverent persona atenta, que no delibere, responent a ma germana, de tan alta contemplació apartar-me. Ja responia lo verb divinal Jesús, ab mansuetud benigna, quan Magdalena dins si tals paraules acabava.» Hem de parlar, doncs, d'una apropiació de parts de la *Història* per part de Roís de Corella, en funció de la voluntat de donar protagonisme a les paraules pietoses de la Magdalena, i no tant a les interpretacions i les glosses dels pares de l'Església que apareixen en la *Vita Christi*, que es redueixen en el *Cartoixà*. | 1-3 E ... increpaven] Corella amplifica el contingut del text corresponent de VC, 265a, que era breu, tot explicitant i justificant els motius pels quals Crist defensa a Maria Magdalena: «Et Dominus excusando Mariam.» | 3-6 Marta ... levada] Corella aglutina aci el versets de Lc 10, 41-42, que es troben també en subcapítols diferents de VC, 265ab; en concret, el darrer verset, forma part així mateix del subcapítol 3, segons l'edició que manegem, un subcapítol del qual Corella omet i incorpora nombrosa informació, com expliquem en les notes següents.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Porro unum est necessarium, scilicet Deo jugiter inhaerere, secundum illud: Unam petii a Domino, hanc requiram, etc. Vel, unum, scilicet ipse Deus, qui unus est prae omnibus quaerendus; vel, unum, id est unitas mentis ad Deum; quia per vitam contemplativam mens adhaeret Deo, qui est simpliciter unus, sicut e contra per vitam activam intendendo creaturis, quae multas sunt, anima dividitur, et per multa distrahitur. Et tamen multa sunt necessaria tendentibus ad unum, quod omnibus est praefendum.

3. QUO SENSU INTELLIGENDUM: MARIA OPTIMAM PARTEM ELEGIT?

Maria optimam partem elegit, securam magis et digniorem.

Quasi dicat: Non tu malam, sed illa meliorem. Ne ergo conqueraris de otio sororis; quia *major est qui recumbit, quam qui ministrat*. Sed quomodo dicitur *optima pars*, cum eam tantum sit consecutura in patria? Sed et illam optimam dulcedinis et jocunditatis

2 no serien] Tot seguit, Corella omet el verset de Sl 26, 4 («*Unam petii a Domino hanc requiram ut inhabitem in domo Domini omnes dies vitae meae ut videam voluntatem Domini et visitem templum eius*»), és a dir, «Una cosa he demanat al Senyor i la desitge amb tota l'ànima: poder viure a la casa del Senyor tots els dies de la vida, per fruir-hi de l'encís del Senyor i vetllar pel seu temple»). Ara bé, tot i haver omés aquesta citació dels salms, el text que segueix en depén, especialment per la referència a la «casa del Senyor», que Corella hauria incorporat com a «possada», un terme que trobem ja en les línies següents i que dona lloc a la imatge del camí simbòlic, que és la vida, siga l'activa o la contemplativa, per arribar-hi. Considerem, doncs, que Corella fa una traducció bastant lliure de la glossa corresponent de VC, 265b. | **2-7 Tu ...l'altre** Com hem dit en la nota prèvia, aquest fragment està directament relacionat amb Sl 26, 4, per la relació existent entre la «casa del Senyor» del salm omés i la «possada» corellana, com a objectiu a atényer. | **5-6 que ja té lo per què tu treballes]** És a dir, «que [Maria] ja té allò pel qual tu treballes». | **8-26 Poria ... obres]** Aquests fragments no són coincidents amb els que es corresponen del subcapítol llatí respecte VC, 265b-266a; Corella n'ha omés les referències a textos evangèlics de Lluc (Lc 22, 27: «qui és més important, el qui seu a taula o el qui serveix?») i Isaïes (Is 31, 9: «Ho diu el Senyor, que té un foc a Sió, una fornall a Jerusalem.») entre altres, a més de glosses de sant Agustí d'Hipona i sant Ambrós que tractaven de la diferència entre la vida contemplativa, seguida per Maria Magdalena, i l'activa, seguida per Marta, aspectes temàtics que Corella pren en essència en el seu text. Notem com ambdós paràgrafs comencem amb el verb «poder», que denota la idea de la incorporació per part de Corella dels versets evangèlics de Jn 14, 2: «En la casa de mon Pare hi ha moltes possades hi als meus elets yo-ls acomane lo que per atényer a mi millor exercir poden.», i també l'al·lusió a la paràbola del senyor que reparteix les seues riqueses entre els seus servents (Mt 25, 14), que assenyalen en la nota p. 428,24. | **8-14 Poria ... serventia]** Roís de Corella, quant a VC, 265b, opta per prendre el verset evangèlic de Lc 10, 42 («la millor part ha eleta») i amplificar la resta del fragment. | **24-25 la ... comanda]** Trobem ací una al·lusió a la paràbola del senyor que repartí els seus béns entre els seus servents, arran Mt 25, 14 («De manera semblant, un home que havia de fer un llarg viatge va cridar als seus servents i els va confiar els seus béns.») Una història evangèlica a la qual Corella fa referència de nou, com hem assenyalat en nota p. 434,14.

SEGON DEL CARTOIXÀ

»Donchs, una cosa és necessària, que és la fi qui só yo, sens la qual les altres no serien. Tu est en lo camí, Maria en lo terme; tu treballes hi acamines, Maria és ja a la possada; tu treballes perquè y plegues; bones són les tues obres però millor les de Maria, que ja té lo per què tu treballes, hi no u perdrà en aquest món ni en l'altre.»

[3. DEL SIGNIFICAT DE «MARIA, LA MILLOR PART HA ELEGIT»]

Poria algú, raonablement argüint, per Marta respondre: «Senyor, per què no dius a Marta que als teus peus stiga, puys la millor part ha elet Maria? Bon Déu, bon Senyor, bon conseller hi del gran consell àngel, per què no conselles lo que és millor a la tua creatura, a la tua osta, a la qui per tu treballa, a la tua amada serventa?»

Podia lo Senyor respondre: «En la casa de mon Pare hi ha moltes possades; hi als meus elets yo-ls acomane lo que per atényer a mi millor exercir poden. Marta granment guanya hi mereix en lo treball e servir meu hi dels dexebles; hi axí és solícita en donar-hi endreça, que als meus peus no reposaria ni contemplaria, hi axí perdria la un mèrit hi l'altre. Hi Maria, si en los treballs de la casa se ocupava, no y donaria tan bon recapte com Marta, ab lo desig que de star prop de mi tendria. Axí, la una hi l'altra me donaran bon conte dels besants que yo-ls he dextat en comanda, hi donar-los-he yo los premis, segons los mèrits de les sues obres.»

patriae jam hic praegustavit, non sicut in futuro apprehendit. Non tamen reprehenditur pars Marthae, quia et ipsa est bona; sed laudatur pars Mariae, quia optima, cujus causam subjungit: quia *non auferetur ab ea*, hoc enim elegit quod semper manebit. In hac vita incipit et augetur, in alia vita plenius perficietur; quia quod nunc *videt per speculum in aenigmate, tunc videbit facie ad faciem*. Et amoris ignis qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat viderit, in amorem amplius inardescet. *Charitas nunquam excidit*, quia una et eadem charitas hic, et in patria remanet. *Ignis est in Sion, et caminus in Jerusalem*, ita et contemplativa eadem est hic et in patria; sed hic jocunditas mentis est semiplena, et ibi erit perfecta. Non ergo contemplativa auferetur, quae, subtracta praesentis seculi lucta, perficietur; activa vero sicut et fides evacuabitur quandoque, et auferetur, quia in aeterna patria non erunt opera pietatis necessaria, in quibus ipsa exercetur. Maria ergo per Domini excusationem excusata, deinde securius sedit, et jocundius quievit. Unde Augustinus: Dominus pro Maria respondit Marthae; et ipse ejus factus est advocatus, qui iudex fuerat interpellatus. Quae sententia interpellanti respondit, et susceptam defendit. Intenta erat Martha quomodo pasceret Dominum, intenta Martha quomodo pasceretur a Domino. A Martha convivium Domino parabatur, in cujus convivio jam Maria jocundabatur. Mira enim suavitate tenebatur, quae profecto est major mentis, quam ventris. Excusata est, sedit securior. Non ergo Dominus opus reprehendit, sed munus distinxit: una est theorica, id est contemplatio Dei, cui merito universa virtutum studia postponuntur. Unde et Ambrosius: Agat te sicut Mariam desiderium sapientiae; hoc enim majus, hoc perfectius opus. Nec ministerii cura a cognitione verbi coelestis te avertat. Nec arguas eos et otiosos iudices quos videas studere sapientiae. Nec Martha tamen in bono ministerio reprehenditur; sed Maria, quod meliorem partem sibi elegerit, antefertur. Jesus enim multis abundat, et multa largitur; et ideo sapientior quod principale advertit, elegit. Denique Apostoli optimum non putaverunt *relinquere Dei verbum, et ministrare mensis*: haec Ambrosius. Itaque Mariae pars, id est contemplationis otium, Marthae ministerio praelata est, quia dignior scilicet Angelorum conversationi vicinior, et quia securior, et quia quietior, et quia jocundior, et quia diuturnior; quia *non auferetur*. Illa vero periculosior, propter lutum et pulverem pedibus activorum adhaerentem, et laborosior, propter sollicitudinem et occupationem, proximis tamen utilior, propter subventionem et adificationem. Activa autem, quaedam est praelationis et praedicationis; quaedam ministerii et vitas communis. Sicubi ergo legitur activara praeferri contemplativas, intelligendum est de activa praelationis et praedicationis; in aliquo enim excedit activa contemplativam, et in aliquo exceditur per illam.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. ACTIO DUPLEX A DOCTORIBUS DISTINCTA

Ubi sciendum, quod distinguitur duplex actio a doctoribus.

Una quae consistit in exercitio virtutum moralium, et ista disponit ad contemplationem.

Unde Gregorius: Qui contemplationis arcem tenere desiderant, necesse est ut prius in campo actionis se probent. Sedatis enim passionum tumultibus per exercitium virtutum moralium, disponitur anima ut libere possit elevari in contemplationem virtutis; ex quo patet quod talis actio ordinatur ad contemplationem sicut ad finem; finis autem melior est his quae sunt ad finem. Et ideo de tali actione concedunt omnes quod contemplatio est melior.

Alia autem actio est, quae sequitur contemplationem, procedens ex plenitudine contemplationis;

sicut est docere, et in regimine animarum laborare, et huiusmodi opera facere; et de tali actione dicunt aliqui, quod est melior ipsa contemplatione; et de ista actione non loquitur hic Christus ut patet intuentibus. Alii vero dicunt, quod etiam in ista actione contemplatio melior est, quia id quod simpliciter praeeligitur videtur esse melius absolute, quam id quod praeeligitur in casu; sed contemplado est per se eligenda, cura autem animarum in casu necessitatis fraternae est suscipienda.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. DE LES DUES ACCIONS QUE EN DISTINGEIXEN ELS FILÒSOFS]

De alta intel·ligència és la ystòria de aquest sagrat evangeli, hon tota moral filosofia stà enclosa. Totes les filosòfiques doctrines se tanquen, tota la vida humana hi virtuoses obres, en aquesta evangèlica letra se comprenen.

En les comunes vir- {55a} tuoses obres de la política vida, alguns filòsofs la felicitat posaren; axí com posa Aristòtil en lo primer de les sues *Èthiques*.

Altres en la contemplació de la primera causa hi de les espirituals substàncies; axí com scriu ell mateix 10 Aristòtil en lo dehé de les *Èthiques*.

1-11 De ... *Èthiques*] En aquest fragment, l'autor del *Cartoixà* pren en part el sentit del subcapítol llatí, quant a VC, 266a, on es diferencia, segons «els doctors», entre dos tipus d'accions: unes que consisteixen en l'exercici de les virtuts morals, i que disposen a la contemplació; unes altres que segueixen a la contemplació, però provenen de la plenitud d'aquesta, com són ensenyar i treballar en la direcció de les ànimes. Corella no incorpora les citacions atribuïdes a sant Gregori de Nissa i sant Agustí d'Hipona, que glossaven aquesta doble distinció de les accions humanes, sinó que aporta aquesta referència a Aristòtil, tot introduint-hi un referent clàssic de caràcter més «ciutadana», en el sentit que el lletraferit valencià remet de manera directa a la «política vida», més que no a la vida religiosa, que és al que feia referència el text llatí omés. Amb tot, com s'observa, Corella no deixa de vincular aquestes referències a Aristòtil amb els textos del «sagrat evangeli.» D'altra banda, destaquem la importància que atorga a aquest passatge evangèlic el lletraferit valencià, pel fet de l'elevat nombre d'operacions de canvi, incorporació, etc., que es donen respecte el text llatí i com ho manifesta de manera explícita.

[23]

5. VITA ACTIVA ET CONTEMPLATIVA PER DUAS SORORES FIGURATA

Haec duae sorores Domino dilectae, scilicet Martha et Maria, duas vitas demonstrant spirituales, quibus praesens exercetur Ecclesia. Martha activam, qua proximo in charitate associamur; Maria contemplativam, qua in Dei amore suspiramus.

Unde non Maria, sed Martha Christum suscepisse dicitur in domo sua; Maria enim non habet domum, quia vita contemplativa omnem hujus seculi spernit habere possessionem. Sufficit ei ad pedes Domini sedere, et verbum Dei semper audire, ac mentem potius quam ventrem nutrire. Sufficit ei remotis omnibus curis et sollicitudinibus lectioni et orationi assidue insistere; et in Dei contemplatione vacare, crebra quoque lacrymarum compunctione, pro peccatorum remissione, et aeternae vitae susceptione, dulcissime suspirare.

Tales enim Prophetarum fuerunt; tales et Apostolorum; tales et multi alii, omnia relinquentes, mundum fugientes, ac Domino adhaerentes, *tanquam nihil habentes, et omnia possidentes*.

[5. DE LA VIDA ACTIVA I LA CONTEMPLATIVA REPRESENTADES PER LES DUES GERMANES]

Aquestes són dos vides: activa hi contemplativa. L'activa exercia Marta, la contemplativa Magdalena; la una hi l'altra és bona hi de la celestial vida meritòria.

És veritat que la contemplativa en si és més perfeta, per moltes rahons que ls doctors hi assignen. 5

La primera, que la vida contemplativa és segons la part més noble en l'home, que són les potències intel·lectuals. La segona, que té los actes més continus, e per ço Maria està prop del Senyor asseguda. La terça, que és més delectable; diu sanct Agostí que Marta-s 10 torbava hi Maria-s delitava. La quarta, que a la contemplativa menys coses li basten. La quinta, que la contemplativa per si és elegible, hi la activa perquè la contemplativa se puga atényer. La sisena, que la contemplativa ateny una quietut repossada que a 15 Parahís té semblança. La setena, que de la contemplativa són divinals los actes, hi humans los de la activa. La huytena, que contemplar hi entendre és propi acte de l'home. La novena, que dura en aquest món hi en l'altre. La dehenca, que Déu és lo propi 20 objecte de la contemplativa.

1-434,24 Aquestes ... amaries] En aquest extens subcapítol, segons la nostra edició, Corella posa en marxa el conjunt de les operacions que efectua sobre el text ludolfi: és a dir, reprén, anticipa, modula, omet i amplifica el contingut corresponent en la pràctica totalitat, com indicarem en les notes següents. | 2-3 *la una hi l'altra és bona hi de la celestial vida meritòria* Corella tradueix de manera bastant lliure el fragment corresponent de VC, 266a i n'omet una part que es refereix a l'Església: «*duas vitas demonstrant spirituales, quibus praesens exercetur Ecclesia.*», és a dir, «representen dues vides espirituals, en les quals s'exercita l'Església present.» | 3 *vida meritòria*] Tot seguit, Corella omet un fragment de la glossa de VC, 266a que tracta de com a l'evangeli es diu que Crist fou rebut en casa de Marta (Lc 10, 38: «Mentre feien camí, Jesús va entrar en un poble, i l'acollí una dona que es deia Marta.»), mentre Maria es dedicava a la contemplació de Déu. | 4-5 *És ... assignen*] Amb aquest fragment, Corella tradueix de manera bastant lliure el corresponent de VC, 266a, que remetia al fet que, per la supremacia de la vida contemplativa, els profetes, els apòstols i molts altres ho deixaren tot i seguiren a Déu per, en paraules de 2Co 6, 10, «sense tenir res, ser amos de tot.» Hem d'entendre, en conseqüència, en els «doctors» del text corellà l'al·lusió als apòstols i profetes en la *Vita*. | 6-21 *La ... contemplativa*] El fragment amb aquestes deu raons no apareix en el text llatí corresponent de VC, 266ab; ha estat, doncs, incorporat per Roís de Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi devem atendre que la vida de Jesús, Déu e Senyor nostre és inoblicable regla de perfectió perfeta, qui portà les dos vides segons loch hi temps hi necessitat dels prohismes. Hi quant havia pricat als pobles hi-ls havia guarit les malalties hi donat corporal vianda, pujava a fer oració en la montanya; hi après tornava a donar pastura a les ovelles, exercint en los prohismes obres de vida acti- {55b} va, donant-nos exemple que aquella és contemplació perfeta, a la qual puguen per los grahons hi scala de vida activa. Hi aquelles són obres de caritat perfetes en los prohismes quant de la montanya de amor de Déu hi devallen.

Activa vero vita dicitur, quia semper in actu, semper in fatigatione et labore est, et vix aliquando in quiete potest esse. Unde hiede Martha dicitur, quia, *satagebat circa frequens ministerium*. Videmus enim multos Ecclesiarum praepositos et ministros, ac multos alios sollicito discurrere, laborare, sestuare, et multis modis fratrum et proximorum necessitatibus, et misericordiae operibus insudare; ut eos quoque non immerito *circa frequens ministerium satagere* dicamus.

Et ideo Maria sedet, quia contemplativa, pacatis vitiorum tumultibus, optata jam in Christo quiete mentis perfruitur; Martha vero stat, quia activa laboriosa desudat in certamine.

Entrà lo Senyor en casa de Marta hi en la casa Maria contemplava. No contemplara Maria, si Marta al Senyor denegara la possada; e si Marta no aparellara les viandes, Maria no poguera contemplar asseguda.

Foren figurades en lo Testament Vell aquestes dos vides per les dos germanes Rachel hi Lya. Molt treballà Jacob per Rachel, gentil, venusta e graciosa. Ab ella contractà matremoni. Ab ella se spossà, però al vespre Labam, lo sogre, Lya, qui era major, li possà en los

1-16 *Hi ... asseguda*] De la mateixa manera que s'ha explicat en la nota prèvia, l'autor valencià ha incorporat aquest fragment al *Cartoixà*, quant a *VC*, 266*ab*. Les paraules inicials, «Hi devem atendre», ens mostren l'èmfasi catequètic de Corella, que el portaria a incloure aquesta glossa que, com es pot observar, deixa ara de banda la història evangèlica de Marta i Maria, per centrar-se en la figura de Jesucrist. L'ús d'un llenguatge i unes estructures enunciatives més directes acompanyen el didacticisme moral, en benefici de l'exemple que aporta els fets de la vida de Jesucrist, una de les principals funcions que hauria de tenir el *Cartoixà*. Ara bé, com en el fragment que segueix, també aquest presenta nombroses semblances amb un altre de la *Història de la gloriosa Magdalena* del propi Corella (Escartí 2014: 233) que tracta «De la vida activa e contemplativa»: «E així ell, Déu e senyor nostre, regla de nostre ésser e viure, en si i en la sua mare gloriosa, elegí l'una e l'altra; perquè la contemplativa llavors és pus alta, excel·lent e perfeta quan la sua celsitud, per l'escala de la vida activa pujant, s'ateny. Així, lo rei de glòria, ab tot que lloàs de més perfecció la contemplació de Maria, però, la sua deífica persona en casa de Marta tenia certa posada.» El lletraferit valencià modifica el text de la *Història*, molt present en el capítol anterior i també en el que ara ens ocupem, per adaptar-lo al seu interès. | 13-16 *Entrà ... asseguda*] Notem una certa relació amb un text corresponent de *VC*, 266*b*, sobretot en el fet de la doble caracterització de les dues germanes; amb tot, el fragment del *Cartoixà* depén de manera més directa del referit de la *Història* en la nota prèvia: «*Et ideo Maria sedet, quia contemplativa, pacatis vitiorum tumultibus, optata jam in Christo quiete mentis perfruitur; Martha vero stat, quia activa laboriosa desudat in certamine*», és a dir, «Maria, asseguda, com a contemplativa, calmats els tumults dels vicis, gaudeix ja del desitjat descans en Crist; Marta està de peu; com a treballadora activa, sua en la lluita.» | 17-433,14 *Foren ... vida*] Aquest episodi del Gènesi (Gn 29, 16) sobre les germanes Raquel i Lia, no apareix en el text llatí en aquest subcapítol, sinó que s'al·ludeix breument en *VC*, 267*a*. Corella, doncs, anticipa aquesta història tot incidint en la voluntat catequètica ja exposada i aportant-hi exemples que enriqueixen aquest propòsit. Amb tot, no tradueix el fragment referit de *VC*, 267*a* de manera directa. Aquest canvi d'orde respecte el *Cartoixà* d'aquest fragment s'explica, així mateix, pel fet de trobar-se just a continuació del fragment de la *Història de la gloriosa Magdalena* que hem assenyalat en la nota prèvia. Notem ara les semblances entre aquest text del *Cartoixà* i el de la *Història* (Escartí 2014: 233-234): «Aquestes dos virtuoses vides ja en lo Vell Testament eren figurades per les dos honestes germanes, mullers del gran patriarca Jacob, Lia e Raquel: Raquel, venusta, bella e graciosa, però no molt fecunda; Lia, los ulls lleganyosos, ab fecunditat abundosa. Nostre Senyor Déu, fent-se home, per la generació de Lia pres carn humana, significant que per les bones obres de la vida activa se deixa atényer l'excelsa celsitud de la vida contemplativa.» D'aquesta manera, s'observa com Corella segueix l'ordre dels fets sobre aquests personatges evangèlics a partir del text i l'estructura de la *Història*, hagiografia que el lletraferit valencià havia publicat i per tant coneixia el seu contingut, que podia adaptar en funció dels seus interessos en el *Cartoixà*.

tàlems, la qual no era axí gentil ni venusta com la germana. Treballà aprés Jacob per Rachel que molt la desijava. Parí Lya quatre fills hi una filla, fecunda era, hi Rachel encara no paria.

Diu sant Gregori: «Qui los tàlems de Rachel desija, 5 primer és mester que passe per los tàlems de la germana Lya, qui és fecunda de piadoses obres en los prohismes. La bellea de Rachel compense ab la fecunditat de Lya. Exercite's en les virtuts morals hi caritatives obres hi aprenga tenir les potències de la sua ànima en bé 10 abituades, perquè al contemplar no li rebel·len hi de alt lo devallen, hi en cupiditats terrenes lo derroquen, axí com se sdevé en molts qui promptament volen pujar en lo mont de excelsa vida.»

Diu lo Aristòtil que sient hi reposant se fa lo 15 enteniment prudent e savi. Com pot algú reposar hi seure, si a les virtuts morals no té les potències de l'ànima habituades?

Parlant de aquestes vides, diu sanct Agostí: «Lo sanct oci demana l'amor de Déu en la vida 20 contemplativa. Lo just negociar se deu pendre per necessitat del prohisme, però si tal {55c} necessitat no ns força, en lo repòs de la contemplació deu esser la nostra vida.»

Diu sanct Hierònim, scrivint a una noble rica 25 matrona: «Quant haurà fi aquesta servitut imperfecta? Fall-li al Senyor qui done recapte als seus pobres?». Hi axí l'amonesta que dexe les obres de la vida activa, hi que passe a la vida de la contemplació solitària.

Diu sant Agostí: «Benaventurades dos germanes, 30 figura hi exemple de tota la crestiana vida; hi no és maravella que la vida tenien en casa. Excel·lent dona és Marta, major germana, en ella les bones obres comencen, al Senyor serveys, al Senyor administra, per lo Senyor treballa; hi si ella no treballava, Maria 35 contemplar no poria tals actes hi ab tal affectió podia les sues obres acabar Marta, que en lo contemplar no seria major lo mèrit de Maria.»

Però la obra en si més excel·lent era la de Maria. Ni aquell qui contempla se oblida l'amor del prohisme; a 40 Déu prega, a Déu suplica que ensemps ab ell lo prohisme salve. No s'oblidà lo mansuet capità Moysés

[23]Unde Augustinus: Otium sanctum quaerit charitas, negotium justum suscipit necessitas charitatis, quam sarcinam si nullus imponit intuendae veritati vacandum est; si autem imponitur suscipienda est, propter charitatis necessitatem: haec Augustinus.

[22]Hanc ignarorum objectionem solvit Hieronymus in epistola, in qua invitat nobilem et divitem matronam ad eremum dicens: Quando finem habebit ista servitus imperfecta? Numquid non habebit Dominus, unde alet pauperes nisi per te?

Unde Augustinus: Remanserunt ergo in illa domo, quae susceperat Dominum, in duabus faeminis duae vitae, ambae innocentes, ambae laudabiles. Una laboriosa, altera otiosa, nulla facinorosa, quam cavere debet laboriosa, nulla desidiosa, quam cavere debet otiosa. Erant ergo in domo illa duae vitae et ipse fons vitae: haec Augustinus.

1 tàlems] talents.

15-16 *Diu ... savi*] Aquesta referència a Aristòtil no es troba en *VC*, 266b; tampoc la interrogació retòrica que la segueix. Tot el fragment ha estat incorporat per Corella. | 19-24 *Parlant ... vida*] Anotem ara un cas de canvi d'ubicació pel que fa al text ludolfí. Corella pren aquest fragment de sant Agustí d'Hipona del final del subcapítol anterior, del 4 segons la nostra edició, el qual es troba en *VC*, 266a. Ara Corella el reprèn per adaptar-lo al seu discurs. | 25-29 *Diu ... solitària*] Aquest fragment, com ha ocorregut amb l'anterior, forma part d'un altre subcapítol al text llatí. En concret, trobem aquest fragment al final del subcapítol llatí 1, segons la nostra edició, en *VC*, 265a, el qual fa referència a l'entrada de Jesús a Betània per visitar Marta i Maria, inici, per tant, de l'episodi evangèlic tractat. Veg. nota p. 426,11, on s'explica la ubicació del text omés. | 30-43a,24 *Diu ... amaries*] Amb aquestes referències a sant Agustí d'Hipona, es torna a l'ordre que seguia el text valencià en correspondència amb el text llatí de *VC*, 266b, després d'un parèntesi amb incorporacions i aportacions d'altres subcapítols acabades d'esmentar. Amb tot, Corella amplifica ara les glosses de sant Agustí d'Hipona, tot per insistir en la idea exemplaritzant i didàctica pretesa per Corella sobre el significat d'aquestes figures femenines. | 39-43a,2 *Però ... poble*] El contingut d'aquest fragment ha estat incorporat per Corella després de la citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona en *VC*, 266b. La darrera oració, que parlà de com Moisés s'adreçà a Déu, està relacionada directament amb un fragment que apareix en el subcapítol 7, segons la nostra edició, en concret amb 435,34-436,1.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Hae autem mulieres prudentissimae totius Ecclesiastici exercitus duces et praeviae sunt. Has cetera turba sequitur; alii post Martham, alii post Mariam vadunt. Nulli enim coelestem illam patriam ingrediuntur, nisi qui hanc vel illam sequuntur. Sed in his necesse est, ut unusquisque vires suas consideret, et ad quod opus aptior sit. Si enim ad contemplationem sit habilior, et ad orandum devotior, tute se transferat ad eremum, pro se et aliis oraturus; nec sic abscondit talentum in terra, sed in Domino, licet non praedicet, quia talentum orationis et devotionis in q̄tio amplius valet, et meliorem se sentit, omnibus erogat; nec piger dici debet, qui totus in sancta devotione et oratione, jejuniis, et vigiliis, et lacrymis est. Et de activa similiter suo modo accipe et intellige.

6. UTRISQUE VITAE OFFICIA

Non tamen fit divisio inter has species vitae, quasi per opposita, sed per officia; conveniunt enim etiam eisdem, sed officia habent distincta. Activus enim saepe est contemplativus, et e converso; qui tamen denominatur ab altera, cujus scilicet plura et frequentius gerit officia.

Sunt autem officia activae vitae, legere, in publico praedicare, corripere, errantes revocare, nescientes docere, pauperes sustentare et alere, petentibus consilium et auxiliumdare, inopem de manu fortis eripere, infirmantis curam gerere, commissis nobis qualiter subsistere valeant providere, quae singulis quibusque expediant dispensare, opera pietatis omnia exercere.

Officia vitae contemplativae sunt, sibi et in secreto legere, in lege Dei meditari, secreto orare, suavitatem et dulcedinem patriae cum Angelis praegustare et praesentire, soli desiderio Conditoris inhaerere, exutam

SEGON DEL CARTOIXÀ

dir a nostre Senyor, en lo mont de Sinay quant li parlava, que perdonàs al poble.

Diu sanct Agostí: «Tota la Sgleya de aquestes dos germanes segueys los passos. La font de vida tenien en casa, de la qual los dos rius en tota la santa Sgleya 5 corren: vida activa hi vida contemplativa. Aquestes són dos vies per les quals al celestial Regne los crestians pugen hi si no per aquestes, per alguna altra no s'i entra. Hi cascú la facultat sua experimente hi aquella vida elegexca que a la sua condició és més conforme. Si 10 a contemplació és més prompte hi més devot a oracions hi pregàries, en lo desert se transporte, per si hi per lo prohisme pregue. Ni algú de ociós lo increpe, ni-s pot dir que-l besant amague, encara que no prique, que la oració, devoció hi contempla- {55d} ció parteix 15 ab los prohismes. Ni algú de pereós lo condemne, que orant, dejunant hi pregant tostemp treballa, hi vetla. Ni aquestes vides són contràries, mas germanes de una font de vida brollen.»

Ni en àbit hi affectió pot esser la una sens l'altra, 20 car no pot esser amor de Déu sens amor del prohisme; e si tant en Déu transportat staves, que no tingueses recort del prohisme, tostemp que-t vingués a l'encontre, en Déu hi per amor de Déu, lo amaries.

[6. DELS ACTES DE LA VIDA ACTIVA I DE LA CONTEMPLATIVA]

Són los actes de la vida activa legir, pregar, corregir 25 hi los qui van errats tornar en la via, instruhir los qui ignoren, consellar los qui de consell freturen, sustentat los pobres, delliurar los miserables, hi les obres de misericòrdia spirituals hi corporals exercir en los prohismes. 30

Los actes de la vida contemplativa són legir en secret hi estudiar la ley divina, orar hi contemplar hi

3-24 *Diu ... amaries*] Corella atribueix falsament aquest text a sant Agustí d'Hipona, quan, segons VC, 266b, forma part d'una glossa de Ludolf de Saxònia. | 4-6 *La ... corren*] Aquest breu fragment pertany a la citació prèvia atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 266b; la resta de la glossa que Corella atribueix al mateix doctor de l'Església esdevé una falsa atribució de l'autor valencià. | 14 *ni-s pot dir que-l besant amague*] Notem com Roís de Corella fa servir el terme «besant» per actualitzar el terme monetari «*talentum*» que apareix en VC, 266b: «*nec sic abscondit talentum in terra*», això és, «perquè així no amaga el talent en terra.», el qual remet a la paràbola de l'amo que reparteix els seus béns entre els seus servents (Mt 25, 14: «De manera semblant, un home que havia de fer un llarg viatge va cridar els seus servents i els va confiar els seus béns.») Una al·lusió a aquesta paràbola ha aparegut ja anteriorment, com expliquem en nota p. 428,24. | 20-24 *Ni ... amaries*] Aquest text ha estat incorporat per Corella respecte VC, 266b, tot partint de la glossa prèvia, atribuïda per Corella a sant Agustí d'Hipona. | 25-30 *Són ... prohismes*] De manera prèvia a aquest fragment, Corella omet respecte VC, 266b, una breu glossa sobre com aquestes dues maneres de viure, l'activa i la contemplativa, no són contràries entre si, si no és per la diferència dels actes que impliquen.

20. DE MARTA HI DE MARIA

VITA CHRISTI

mentem a cunctis habere terrenis, eamque quantum humana imbecillitas sinit unire cum Christo, ut nil jam agerelibeat; sed calcatis curis omnibus, ad videndam faciem sui Creatoris animus inardescat, adeo ut *conversatio* contemplativi, jam quasi *in coelis sit*, et nihil de terrenis sapiat. Contemplativus enim et vere spiritualis homo tam fidelis debet esse in tota vita sua, et in omni opere suo, ac si singulis horis judicari debeat coram Deo; et tam ardenti desiderio vivere et ardere, quasi singulis horis debeat jungi Angelorum coetibus ad fruendum Deo aeternaliter.

Et qui habet cor insupernis elevatum quando sedet, quando ambulat, quando requiescit, quando aliquid facit, cor a Deo non recedit; omnes ad Dei amorem exhortatur; deridet hujus mundi gloriam et felicitatem; miratur hominum caecitatem, et quam stultum sit in transitoriis fiduciam habere ostendit.

7. CONTEMPLATIVUS ALIQUANDO ACTIVUS FIERI DEBET ET E CONVERSO

Contemplativus tamen pro opportunitate temporis et necessitate instante, alter alterius sumat officia, sitque de contemplativo activus, et e converso, cum expedire visum fuerit Ecclesiae. Unde Cenomanensis scribens cuidam assumpto in praelatum, conquerenti ademptam sibi esse contemplationis requiem, et activae sollicitudinis {267a} sarcinam se invitum sustinere ait: Ad pedes Domini cum Maria sedebas; nunc cum Martha Domino ministras. Species Rachelis te allexit; sed nec fastidias Liam lippam, quia gignit sibi sobolem. Maria a Domino fercula sumit, Martha Domino praeprarat, et apponit; haec Deum reficit, illa a Deo reficitur; haec ministrat panem hominum, illi ministratur panis Angelorum; in mensa ejus nil fastiditur, in mensa Marthae multa. Ibi audiebas canticum Angelorum, videbas lilia virginum, rosas martyrum, violas confessorum; hic Filium Dei de coelis descendentem et dicentem: *Gaudium majus est Angelis Dei super uno peccatore poenitentiam agente, etc.*

Videtur tibi contemplativam activae debere praeponi; tamen si sollicite consideres, activa materia est ad gloriam, sicut contemplativa, non descensus ad ruinam, quarum utramque in eodem et in diversis invenies. Christus enim docens in campestribus, in monte oravit; Moyses in monte et in tabernaculo

SEGON DEL CARTOIXÀ

començar a sentir la dolçor de la celestial pàtria, portar aquesta vida per exili, per desig de la sdevenidora, axí, menyspreades les coses de aquest món com si no fossen, pensen que stan tostemp davant lo tribunal del Jutge;

5

esser present a tots los actes e vida hi a la mort e passió de Jesús, Déu hi Senyor nostre, star en la creu clavat en lo mont de Calvari hi tancat en lo sepulcre hi resuscitar ab lo Senyor al terç dia hi pujar ab ell al celestial Regne.

10

[7. DEL DEURE DE CANVIAR DE LA VIDA CONTEMPLATIVA A L'ACTIVA, SI ÉS NECESSARI]

Però deu stimar qualsevol cosa que la una o l'altra vida porta, que si tal necessitat ocorre, deu passar de la una en altra, segons veurà que és expedient a la santa Sgleya. Hi per ço un excel·lent doctor, scrivint a un gran amich, qui fort se clamava que l'havien elet en bisbe hi perdia lo repòs de la vida contemplativa, diu-li tals paraules: «Als peus del Senyor staves segut ab Maria, ara ab Marta al Senyor administres; la bellea de Rachel enyores, no desdenyes a Lya, que si no {56a} és gentil molts fills engendra. Maria pren del Senyor spiritual vianda; Marta li administrava les coses necessàries. Maria del Senyor pren vianda; Marta li'n dóna. Maria pren de Déu pa dels àngels; Marta dóna a Déu pa dels hòmens. En la taula de Maria, hous càntichs dels àngels, mires hi sents liris de les vèrgens, roses dels martres, dels confessors violes; en la taula de Marta, mires lo Fill de Déu devallat del cel en la terra, que ab los peccadors menja, dient que en lo cel de un peccador penident més se alegren que de noranta-nou justs, que no han mester penitència.

30

»Par-te que és més excel·lent la contemplativa. Si bé consideres, poràs veure que la vida activa és via per a la contemplativa. Germanes són hi moltes vegades ensemps abiten. Lo Senyor orava en la montanya hi devallava al pla per a pricar al poble; Moysés en lo mont hi dins lo tabernacle ab lo Senyor parlava, hi

35

6-10 *esser ... Regne*] Corella, en aquest fragment, opta per referir el record i la voluntat de l'home contemplatiu de tenir presents els actes de la vida i la figura de Jesucrist en la Passió, tema central del *Cartoixà*, deixant de banda la glossa ludolfina de *VC, 266b*, que tractava de com l'home contemplatiu havia d'estar sempre pensant en la divinitat, de manera més general. | 14 *un excel·lent doctor*] Segons *VC, 266b*, la glossa que segueix s'atribueix a Hildebertus Cenomanensis, doctor de l'Església. El lletraferit valencià n'omet la referència, possiblement per no fer ús d'una font poc coneguda per als lectors o per al propi Corella, amb l'objectiu d'adaptar l'obra a un públic no necessàriament especialista en teologia. | 34-436,1 *Lo ... regia*] Aquesta referència a Moysés, que es presenta en el fragment corresponent de *VC, 267a*, ha aparegut també en aquest capítol, però introduïda per Roís de Corella, tal com hem explicat en nota p. 433,39.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

loquebatur cum Domino, descendens de monte, et egressus de tabernaculo loquebatur cum populo; Petrus cui dictum est in coenaculo: *Macta, et manduca, praedicavit populo*; Apostolus raptus in paradisum, factus est doctor Gentium.

Maria legitur tantum sedisse et audisse; nec aliquando sorori discurrenti subvenisse, licet ejus auxilium quadam mentis amaritudine anxia soror postularet. Martha nequaquam legitur partem Mariae suo miscuisse obsequio, et ideo sicut Dominus testatur: *Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea*. Per Mariam ergo signantur quorum *conversatio in coelis est* ut qui dicunt: *Ecce elongavi fugiem, etc.* Per Martham, negotiosi sacerdotes reprehenduntur, in quibus turba negotiorum contemplationis excludit sacrarium et contriti cordis extinguit sacrificium. Neque enim fieri potest, ut aliquando loquatur cum Domino, qui etiam silens cum toto fabulatur mundo. Talibus occurrant inimica negotia, quorum recordatio illos sequitur usque ad sacra altaria, qui illis furantur orationum suffragia, et defraudara suis temporibus ecclesiastica officia. Martha quidem ministravit, sed Christo; discurrit, sed pro Christo. Si nobis discurrimus, quaerentes quae nostra sunt, aucupantes temporalia; nec Martha sumus, sed negotiatores.

Unde si sic discurris, justa est tibi flendi et conquerendi ratio. Ceterum si Martham simpliciter agis, bene agis; si inter Liam discurris et Rachelem,

après innumerables pobles regia. Sant Pere en èxtasi elevat stava quant li vengueren los cavallers de Corneli que anàs a donar-li doctrina. Sant Pau, arrapat fins al cel imperi, après ab les pròpies mans treballava per no carregar los qui l'hohien.»

5

»Tu has rahó de dolre't, si axí serveys ab Marta que no·t segues ab Maria. Aparellades les viandes, és de creure Marta una hi moltes vegades lo Senyor hohia, hi en lo repòs de Maria entrava; hi quant era necessari, Maria, qui al Senyor tant amava, lo Senyor servia, que 10 no tardà levar-se del strado, plorant la mort del germà Làzer, quant li dix la germana que·l Senyor la demanava.

»Si los serveys acabes de Marta, bones obres exercites; si discorres dels treballs de Marta al repòs de 15

1-3 *Sant ... doctrina*] Corella omet l'expressió explícita de part del verset d'Ac 10, 13 («Mata i menja.») que acompanya aquesta glossa en VC, 267a: «*Petrus cui dictum est in coenaculo: Macta, et manduca, praedicavit populo.*», és a dir, «Pere, a qui se li va dir en el sopar: «Mata, i menja», predicà al poble.» Per altra part, Roís de Corella afeg la referència a Corneli, el centurió romà pietós que demanà per Pere perquè el visités (Ac 10, 1-48). | 3-5 *Sant ... l'hohien* Notem com el lletraferit valencià retorca la traducció amb una imatge pròpia, la del treball amb les pròpies mans, arran VC, 267a: «*Apostolus raptus in paradisum, factus est doctor Gentium.*», és a dir, «L'Apòstol, arravatat pel Paradís, fou convertit en doctor dels gentils.» | 5 *qui ... l'hohien* Tot seguit, Corella omet una extensa glossa encara d'Hildebertus Cenomanensis en VC, 267a, que tracta sobre com Maria no atengué les demandes de Marta i com aquesta tampoc no pogué contemplar a Déu pel seu servici continu; just el contrari del que assenyalava en les línies següents que han estat introduïdes per Corella en substitució de la glossa omesa. A més, l'autor valencià, omet una altra glossa que assenyalava a Marta com a símbol dels sacerdots excessivament actius i xerraires, que no tenen temps per a la contemplació i posen en primer lloc els assumptes terrenals més que no els oficis eclesiàstics. Així doncs, veiem com Roís de Corella no incorpora al *Cartoixà* els arguments contraris cap a les dues germanes, especialment contra Marta, i equipara la seua feina de servei amb la contemplació divina; alhora, Maria, també se'ns presenta disposada al servei de Crist, tot posant ambdues germanes en un mateix nivell. Sobre l'origen del text que introdueix Corella en substitució d'aquest, veg. nota següent. | 6-13 *Tu ... demanava*] Aquest fragment, com hem assenyalat en la nota prèvia, ha estat incorporat per Corella quant a VC, 267a, per justificar el servei a Crist d'ambdues germanes. El text «hi quant era necessari, Maria, qui al Senyor tant amava, lo Senyor servia, que no tardà levar-se del strado, plorant la mort del germà Làzer, quant li dix la germana que·l Senyor la demanava», manté concomitàncies, sobretot el darrer fragment, amb un altre de la *Història de la gloriosa santa Magdalena* que tracta de la mort i resurrecció de Llätzer i la reacció de les dues germanes (Escartí 2014: 234-235): «No era entrat en la vila lo rei Déu e senyor, quan de la sua majestat venc a l'encontre la sol·lícita Marta, a la qual, ans que a la germana, pervengueren les noves de la sua venguda. Notificà la beneita santa a la notícia infinida la mort de Llätzer; e, après d'un breu raonament de gran misteri, ab gran cuita tornant a casa, diu en secret a la devota Maria: -Lo Mestre e Senyor és vengut e demana que vingues. No tardà la plorosa Magdalena llevar-se de l'estrado en lo qual, ab molta noble gent acompanyada, la mort del germà planyent deplorava.»

melais agis; si cum Maria sederis, et audieris, optime. Bonum est seminare quod illa fecit, melius est metere quod ista. Haec id circo dixerim ut magnum reputes bonum, sic alternare studia istarum, ut nunc quieti vaces, nunc proximorum utilitati. Una quippe et eadem est scala qua Jacob ascendentes et descendentes vidit Angelos.

Rachelem diligas pro specie; Liam pro prole. Neutra ergo praelato est postponenda, sed utraque amplectenda. Utram vero alteri praeponas, ignoro. Verum hoc scio, quod ut dicit Evangelista: *Duo sunt in lecto, unus assumetur, et alter relinquetur, etc.*: haec Cenomanensis.

8. CUR IN DIE ASSUMPTIONIS MARIAE HOC LEGITUR EVANGELIUM?

Haec autem historia quae hic tangitur, licet ad beatam Mariam non pertineat: tamen hoc Evangelium in die Assumptionis ejus legitur, vel quia ipsa est castellum in quod Dominus intravit, vel quia vitas et officia istarum sororum habuit. Castellum quippe fuit corpus intemeratae virginis Mariae, quod intravit Dominus Jesus in conceptione.

Quod bene dicitur castellum, propter septem, quae constituunt nobile castrum:

Primum est {267b} situs altus, ut videlicet castrum sit in alto situm, per quod spiritualiter altitudo vitae spiritualis accipitur, ut homo spiritualis sit elevatus ab inquietudine et affectione eorum qui in mundo sunt et in altitudine coelestium desideriorum, et contemplatione divinorum. Talis fuit beata virgo Maria, quae altitudinem vitae spiritualis excellentissime in se habuit, quoad omnia praedicta.

Secundum est, murus clausus et firmus, per quem intelligitur firma clausura,

Maria, de la bellea de Rachel a la fecunditat de Lya, perfeta vida portes. Stima excel·lent vida aquella que-n lo mont de la contem- {56b} plació puja hi a la utilitat del prohisme devalla. Una era la scala que Jacob en visió mirava, per la qual los àngels pujaven hi devallaven.»

Si la necessitat del prohisme no-t constreny que devalles, stà en lo repòs de Maria. Bona cosa és sembrar ab Marta, però millor és collir ab Maria.

[8. DELS MOTIUS PER QUÈ EN EL DIA DE L'ASSUMPCIÓ DE MARIA ES LLEGEIX AQUEST EVANGELI]

Grans són los misteris de aquesta evangèlica ystòria, hi senyaladament no deu passar en scilenci, que en la assumpció de la nostra Senyora se canta aquest evangeli; perquè és castell hon Déu entrà per fer-se home hi perquè aquestes dos vides en ella perfetament se troben.

És castell la verge Senyora per les condicions que fan lo castell excel·lent hi noble.

Primerament, que sia en alt lo siti, que significa la altitut hi excel·lència que ha tengut sobre totes les creatures.

Segonament, que l'altitut no li leve que aquells qui, no per combatre mas per recors, hi puguen, que no-ls sia difícil la pujada; que significa la sua misericòrdia que als peccadors scolta.

Terçament, que no-s puga minar davall terra, car fon del peccat original exemta.

5-6 hi devallaven] A continuació, Corella omet la part de la glossa final d'Hildebertus Cenomanensis en VC, 267a, que tracta sobre l'estima a Raquel per l'hermosura i a Lia pels fills; s'afirma també que el prelat no ha d'anteposar cap de les dues classes d'estima. El verset de Mt 24, 40 («Llavors hi haurà dos homes al camp: l'un serà pres i l'altre deixat»), posava fi a la glossa esmentada i tampoc no ha estat incorporat. | 7-9 Si ... ab²] Aquest fragment ha estat introduït per Corella respecte VC, 267a, en substitució de l'asseyalat en la nota prèvia. | 16-17 les condicions que fan lo castell excel·lent hi noble] En VC, 267a, s'assenyalen set raons per les quals la Verge es pot entendre com un castell; no deu, com proposa Corella tot seguit. Les raons incorporades per Corella són la segona, la tercera i la novena, tot i que en la resta tambe trobem canvis. El lletraferit valencià opta per eliminar les glosses que acompanyen cada argument, tot sintetitzant-los, mentre aporta un lèxic propi del camp de la defensa; un àmbit conegut per un noble valencià del segle xv com Corella qui, com hem vist en altres ocasions, aprofita per introduir en el *Cartoixà* elements relatius a aquest àmbit. Una presència que s'ha exposat en nota p. 293,10. | 18-20 que² ... creatures] Corella sintetitza, respecte VC, 267ab, aquest argument que en el text llatí glossava l'actitud contemplativa de l'home espiritual. | 21-24 Segonament ... scolta] Aquest argument ha estat introduït per Corella respecte VC, 267b. | 25-26 Terçament ... exemta] El tercer argument ha estat afegit per Roís de Corella, tot i que parteix del que és el segon en VC, 267b –de la muralla que vigila la integritat virginal– i que serà també el quart en el *Cartoixà*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

et vigil custodia virginalis integritatis, quae excellentissime fuit in beata Virgine, quam ita murus virginalis integritatis undique vallavit, ut nullus unquam libidinis accessus ad eam esset; nec sensus ejus sola etiam cogitatione ab aliqua tangeretur libidine, unde in ea verificatum est illud canticorum: *Hortus conclusus et fons signatus*.

Tertium est turris, per quam intelligitur humilitas, quae hominem provehit in altum usque ad coelum, juxta illud: *Qui se humiliat, exaltabitur*; et sicut turris est ad protectionem omnium qui sunt in castro; sic humilitas protegit et conservat omnes virtutes in homine. Et hoc munimentum turris humilitatis, valde conveniens est ad murum virginitatis, quae duo invicem se defendunt, et excellentissime in beata Virgine fuerunt. Quartum est fossatum, per quod intelligitur paupertas, quae omnem terreneitatem evacuat ab anima; et haec fuit in virgine Maria, de qua dicitur quod: *Non erat ei locus in diversatio*, quo suum pareret filium.

Quintum est armatura ad protectionem castris,

et confugientibus ad id necessaria, per quam intelligitur abundantia pietatis; quae est in Virgine beata, qua protegit peccatores, et ab hoste compressos fugientes ad eam.

Sextum est alimenta, sine quibus castrum conservari non potest; per quae intelligitur copia alimenti spiritualis, quam sufficientissime in se beata Virgo habuit, ipsa enim intra se continebat panem vivum et verum *qui de coelo descendit*.

Septimum est fluvius confluens, per quem intelligitur plenitudo gratiae, quae confluit in beata Virgine.

Unde ait Hieronymus: *Ceteris per partes, Mariae autem se totam infudit plenitudo gratiae*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Quartament, inexpugnable la muralla per la sua virginitat ans del part, en lo part, hi en lo part entrega.

Quintament, lo vall molt fondo, que significa la sua humilitat profunde, per la qual mereixqué esser tan alta.

5

Sextament, forniment de totes armes, que són les abundants porrogatives hi gràcies, ab les quals dels enemichs los seus devots defensa.

Setenament, artelleria de bombardes, que és la terror que-ls mals sperits tenen, que de gran spay 10 encara en la present vida acostar no-s podien.

Huytenament, abundants vitualles, ab les quals dóna refecció hi consolació als qui famegen.

Novenament, font manal que tostemp brolla, que tota l'orta de la sancta Sgleya rega.

15

Dehenament, abundància de lenya, que {56c} principalment en los castells molt se stima, perquè, de continu, foch de pietat no s'apague, hon los frets miserables peccadors se scalfen.

1-2 *Quartament ... entrega*] En aquesta raó, Corella ha omés una breu glossa que precedia la citació de Ct 4, 12 («un jardí tancat, una font segellada»), també eliminada. | 2 *part entrega*] Tot seguit, Roís de Corella omet de manera directa el que era el tercer argument en VC, 267b, el qual aportava la figura d'una torre de defensa com a símbol de la humilitat, la qual protegeix, segons la glossa no afegida, els éssers humans i els condueix, ja des d'una posició elevada que implica la figura de la Mare de Déu, a la divinitat. | 3-5 *Quintament ... alta*] Aquest argument en VC, 267b, s'acompanyava de part del verset de Lc 14, 11 («Qui s'humilia serà enaltit.»), ara omés per Corella. | 6-11 *Sextament ... podien*] Aquests dos arguments del *Cartoixà* s'articulen en un de sol en VC, 267b, en què es parla d'«*armatura ad protectionem castris*», és a dir, «d'una plaça d'armes per a la protecció del castell.» | 13 *qui famegen*] Corella omet, tot seguit, el verset de Jn 6, 51 («Jo sóc el pa viu que ha baixat del cel.»), que acompanyava aquest argument en el text llatí de VC, 267b. | 14-15 *que tota l'orta de la sancta Sgleya rega*] Aquesta al·lusió al reg de l'horta de l'Església, amb la font que prové de la Mare de Déu, no apareix en VC, 267b. En canvi, en el text llatí corresponent, es remet a un riu que junta les seues aigües en la plenitud de la gràcia de la Verge; també, s'ha omés una glossa de sant Jeroni que assenyala com la Mare de Déu rebé la gràcia tot d'una. Com expliquem en nota p. 469,30, més avant Corella emprà també aquesta imatge del reg, però simbolitzat en Crist. | 16-19 *Dehenament ... scalfen*] Aquest darrer argument ha estat incorporat per Corella, atés que no apareix en VC, 267b.

9. APPLICATUR HAEC HISTORIA BEATAE MARIAE VIRGINI

Intravit ergo Jesus in quoddam castellum, scilicet in beatam Virginem, in quam venit ipse Deus ad expugnandum diabolum; et mulier quaedam Martha nomine, id est beata Virgo, excepit illum in domum suam, id est in uterum suum; et huic erat soror nomine, Maria. Beata Virgo Martha fuit et Maria: Martha, propter studium bonae actionis, Maria, propter otium contemplationis. Martha enim et activa in Christo Filio suo fuit, quando omnia opera misericordiae et pietatis circa illum exercuit, et curam ejus obnixie sicut mater egit; in membris ejus etiam quando Elizabeth cognatae suae praecursorem Domini parienti ministravit, et ipsum praecursorem in cunabulo fovit, et in balneo lavit, aliaque obsequia utriusque humiliter exhibuit.

Fuit etiam Maria et contemplativa audiendo Angelum et Dominum, et cum eis loquendo; ac *servans et conferens* ea quae videbat et audiebat *in corde suo*, quae non nisi tempore suo aperuit, cum scilicet Evangelium scribi coepit, et tunc docuit Apostolos ea quae didicerat, in quo activa erat.

Ideo dicitur hic: *Et huic erat soror nomine Maria. Quat stetit* constans in fide, *et ait: Domine non est tibi curae, etc.* Ista Martha quae conqueritur de sorore sua, est ratio inferior, attendens et videns Filium suum ad mortem comprehendere inter haec sollicita naturali compassione, quasi *satagebat* eum liberare; sed Maria est ratio superior contemplans divinam voluntatem, et attendens totum factum esse ex Dei ordinatione, quasi, *sedens secus pedes ejus, audiebat*, ea quae filius suus praedixerat de sua passione, et conformans se divinae voluntati consentiebat quod sic fieret: ita quod quasi ratio inferior beatae Virginis conquerebatur de superiori.

Sed quid respondet Dominus, audiamus: *Martha, Martha, sollicita es, et turbaris erga plurima*, quia beata Virgo sollicita fuit, quando, Herodepersequente, in Aegyptum fugit, et quando Judaeos Filium suum persequentes cognovit; *porro unum est necessarium*, —

15 Fon] fan.

8-9 *sobre ... serviren*] Notem com Corella adapta la traducció respecte VC, 267b: «*et curam eius obnixie sicut mater egit*», és a dir, «cuidant-lo com a mare, amb total submissió.»; tot aportant referents concrets i quotidians vinculats a la maternitat i la criança. | 10-12 *Fon ... sostenia*] Aquesta al·lusió a la fugida de Maria, Josep i Jesús a Egipte per evitar la matança d'Herodes ha estat introduïda per Corella, per tal d'intensificar la imatge de la mare que protegeix i té cura del seu fill, que és la pròpia de Maria. Hem detectat que aquest fragment s'ubica posteriorment en el text llatí, en VC, 268a, del qual Corella l'extrau i li assigna una nova posició, com assenyalem en nota p. 35. | 16-18 *concordant ... mirava*] En VC, 267b, únicament es parla dels evangelis, els quals es començaren a escriure ja durant la vida de Jesucrist, segons la glossa de Ludolf de Saxònia. | 24-32 *Senyor ... tua*] El lletraferit valencià aprofita el verset de Lc 10, 40 («Martha, que estava molt atafegada per poder-lo obsequiar, s'hi va atansar i digué: "Senyor, ¿no et fa res que la meua germana m'haja deixat tota sola a fer la feina? Digues-li que em vinga a ajudar.»»), per transformar i modular la glossa de VC, 267b-268a, en un text en estil directe i en primera persona, tot aportant major verisme a l'episodi evangèlic. | 28 *la mia carn tua*] Es fa referència així a l'encarnació de Crist en la Verge. | 35 *hi penes*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa de VC, 268a, que remet al patiment que sofrí la Mare de Déu quan hagué de marxar a Egipte, perseguida per Herodes, i quan els jueus buscaven el seu fill i el perseguien per blasfem. L'al·lusió a la fugida a Egipte ha aparegut prèviament, com s'ha exposat en nota p. 10. En nota p. 441,24, s'explica com també s'omet aquesta informació en el següent subcapítol, segons la nostra edició.

[9. DE LA RELACIÓ D'AQUESTA HISTÒRIA AMB LA VERGE MARIA]

Entrà, donchs, lo Senyor en aquest castell qui fon la verge Senyora nostra per expugnar lo diable; hi acollí'l una dona qui havia nom Martha en la sua casa; en lo seu verge immaculat ventre; tenia una germana que havia nom Maria. Fon la Verge, Mare de Déu, 5 Martha hi Maria. Marta, per los treballs de la vida activa; Maria, per la celicitat de la contemplació elevada. Fon Marta, servint al Senyor, sobre totes les dides hi mares que may a dengun fill ni criat serviren. Fon Marta quant lo fogí en Egipte tantes jornades hi 10 en terra stranya ab lo treball de les sues mans lo sostenia. Fon Marta quant visità Helisabet hi la serví prenyada hi partera, hi pres lo fill Joan en les sues mans sagrades.

Fon Maria parlant ab l'àngel, contemplant hi 15 adorant son Fill, Déu hi home; concordant tota la Scribtura, Psalms hi Profetes ab los actes que de son Fill mirava; fon après Marta quant los pricà hi-ls declarà als apòstols.

Hi no sens causa diu lo evangeli que stigué, hi dix: 20 «Stigué ferma la verge Mare en constant fe, caritat hi sperança al peu de la creu en lo mont de Calvari». Hi dix Marta, qui era la part inferior de la rahó hi maternal afectió que al Fill tenia: «Senyor, no tens cura de tan grans treballs hi afflictions com passe. Verdadera 25 mare tua, delliurar te voldria o ensemps ab tu sofferir les dolors tues, hi és la major dolor perquè ensemps ab tu la mia carn tua no les passa. Digues a la mia germana, qui és la porció superior de la rahó, qui en tu tostemps contempla hi de tu no s'aparta, que devalle, 30 que m'ajude, que ab mi-s concorde a delliurar-te. Però Senyor, mon Fill, sia feta la voluntat tua.»

Respòs lo Senyor a la sua dolorada Mare: «Martha, Marta, sollicita hi treballada, gran és lo treball que suportes mirant les mies dolors hi penes, però una 35

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ut scilicet unus moriatur pro populo, et non tota gens pereat. Et Maria, scilicet ratio superior, optimam partem elegit, scilicet in omnibus consentire divinae voluntati;

et ideo, *non auferetur ab ea, quia: sic oportuit Christum pati, et ita intrate in gloriam suam.* Unde Anselmus: Hoc castellum quod intravit Jesus singulariter intemeratam virginem, ejusdem Jesu genitricem Mariam, per similitudinem accipimus. Castellum enim dicitur quaelibet turris et murus in circuitu ejus; quae duo sese invicem defendunt, ita ut hostes per murum ab arce, et a muro per arcem arceantur. Hujusmodi castello non incongrue virgo Maria assimilatur quam virginitas mentis et corporis, quasi murus ita undique vallavit, ut nulliunquam libidini esset ad eam accessus, nec sensus ejus aliqua corripereetur illecebra. Et quia virginitatem cum libido vincere non possit, solet impugnare superbia, est in eadem virginitate turris humilitatis, omnem repellens superbiam. Itaque haec duo, murus videlicet virginitatis, et turris humilitatis ab alterutro muniuntur, ut nunquam in humili Virgine fuerit nec superba virginitas, nec inquinata humilitas; sed semper in eadem permanserit et humilis virginitas, et virginalis humilitas. Duae istae Bethaniae sorores, sicut sancti patres plenissime exposuerunt, duas in sancta Ecclesia vitas designant: Martha, scilicet activam; Maria vero contemplativam. Ista laborat ad exhibenda indigenti omnia humanitatis officia; illa vacat, et videt *quoniam suavis est Dominus.* Ista circa exteriora occupatur: illa interiora contemplatur. Sicut autem Maria singularis est mater Domini, ita et effectus istarum vitarum, quarum istae duae sorores typum tenent in ea extitit singularis. Nunquam in aliqua persona imo in omnibus, Martha sic est operata; nunquam sic alias Maria contemplationi vacavit; nunquam sic alias haec

SEGON DEL CARTOIXÀ

cosa és necessària, que yo ton Fill muyra perquè tot lo món eternament no muyra. Hi axí al peu de la creu aseguda hi ab mi concorde, has la millor part eleta, la qual eternament no-t serà levada,

que al terç jorn resuscitaré, seré ab tu hi no hauràs 5
temor de perdre'm, hi après regnaràs eternament a la
mia dreta part seguda. Cessaran les obres de Marta,
cessaran les tues dolors que per mi has sofertes,
cessaran los treballs hi angústies, pobretats e misèries
tues hi mies; en lo meu Regne solament seràs Maria.» 10

Diu sant Agostí: «Pujaràs reyna sobre totes les
angèliques jerarchies, al costat del Rey ton Fill seguda.
Allí hon ell ha exalçat la humana carn que de tu ha
presa vol que seques tu, de qui l'à presa.»

5-14 *que ... presa*'] Aquest fragment, en què es remet a la Passió de Crist juntament amb la citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona, han estat incorporats per Corella respecte VC, 268a. | 14 *l'à presa* Tot seguit, Corella omet una citació atribuïda en VC, 268a a sant Anselm, la qual tracta de com la Mare de Déu s'equipara amb un castell, amb una torre d'humilitat i una muralla que n'assegura la virginitat. A més, també es parla de les dues vides que representen Marta i Maria i com ambdues es mostren una en la Mare de Déu.

vel illa quod suum est exhibuit. Alteram Martham et Mariam dico, eorum significantiam intelligo.

10. ACTIO IN BEATA VIRGINE, QUA PARTES MARTHAE EXHIBUIT

Sed jam videamus actionem hujus Marthae, deinde conjiciamus contemplationem hujus Mariae; et ut plenius id faciamus, quid alii per Martham operantur, et quid ista operata est conferamus. Alii hospitem quemlibet in domo sua suscipiunt; ista non quemlibet, sed proprium Filium Dei, quinonhabet *ubi caput suum reclinet*, non in domo, sed in utero suscipit. Alii nudum quemlibet veste mutabili atque corruptibili undelibet composita operiunt; ista Verbum Dei, quod in eadem Virgine carnem in unitate personae assumpsit, quae sine fine incorruptibilis atque incommutabilis permanebit. Alii quemlibet esurientem vel sitientem, cibo vel potu exteriori reficiunt; ista hominem Deum humanitus indigentem, non solum exterioribus cibis vel potibus pavit, verumetiam interiori suo lacte aluit.

Et ut breviter sex illa opera misericordiae percurramus, quae si uni ex his minimis fiunt, Deus {268b} sibi facta confitetur, ista non quemlibet ex minimis, sed summum Dei Filium hospitem suscipit; nudum carne, vel etiam pannis, operuit; esurientem pavit; sitientem lacte potavit; infirmum per infantiam et jacerentem non solum visitavit, sed et balneando, liniendo, fovendo, gestando frequentavit, ut merito de illa dicatur: *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*; comprehenso et crucifixo, quasi in carcere posito, affuit, sicut scriptum est: *Stabat autem juxta crucem Jesu mater ejus*.

[10. DE LA VIDA ACTIVA DE MARTA, QUE ES MOSTRA EN LA VERGE]

Diu sant Anselm: «Qui és stat en la present vida que·ls actes de les dos vides axí haja possat en obra? Marta fon la Senyora en son Fill, acabant totes les obres de misericòrdia que·ls altres en los altres pobres acaben. Los altres donen menjar e beure a qualsevol 5 pobre de exteriors viandes; la verge Mare, a Déu fet home, de la sua let li administrà la vida.

»E si breument volem discórrer les obres de misericòrdia que si en hu dels mínims pobres se acaben, lo Senyor les confessa com si en ell fossen fetes. 10 Aquesta verge Senyora, no hu dels mínims, mas lo unigènit Fill de Déu, venint en lo món, lo ha acollit hoste. Tot nuu l'à vestit de carn de les sues puríssimes sanchs texida, hi l'à cubert de robes de li e de lana, ab les sues mans filades. Hi après que de la sua let li havia 15 administrat vida, cossint, filant hi texint, governava aquell qui tot lo món governa; hi essent malalt, no per malaltia, mas {57a} per infància, no solament lo visitava, mas totes les coses que per a criar un infant són necessàries, ab més sollicitut, ab més tento e 20 prudència, ab més netedat que alguna altra, en Déu son Fill home les acabava. Possat en l'estret carçre de la creu en lo mont de Calvari, no se'n partí la dolorada Mare fins que mort lo deixà tancat en lo sepulcre.»

1-24 *Diu ... sepulcre*] En aquest text, el lletraferit valencià elimina les referències parcials a Mateu (Mt 8, 20: «però el Fill de l'home no té on reposar el cap.») i a Joan (Jn 19, 25: «Vora la creu de Jesús hi havia la seua mare.») presents en *VC*, 268*ab*, tot bastint ara un fil discursiu que posa en el centre les figures femenines, especialment la Mare de Déu. A partir d'ací, els referents que apareixen són propis del debat sobre la concepció immaculada de la Mare de Déu i que Corella manejava, per tal com s'observa que part d'aquests els podem vincular amb la primera de les «raons» que en l'obra de Corella *La visió a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*, del 1487, editada per Wittlin (1995a: 265-266) se'ns presenta: «Sia la primera raó que les mies puríssimes sanchs y sagrada carn se vestí Déu, fill de Déu, per fer-se mon fill.» Per altra part, Corella assigna falsament aquest fragment a sant Anselm, quan en el text corresponent de la *Vita* formava part de la glossa. | 1-2 *Qui ... obra*] Roís de Corella transforma en una interrogació retòrica el que en *VC*, 268*a* era una glossa amb què s'iniciava el subcapítol 10, segons la nostra edició. | 3-5 *Marta ... acaben*] Amb aquest fragment, Corella substitueix una breu glossa en *VC*, 268*a*, on s'assenyala com Marta, com a símbol de la Mare de Déu, rebé en el seu si al Fill de Déu i el vestí amb la seua carn, no com els qui reben qualsevol hoste i el vesteixen amb robes terrenals; arguments que apareixeran unes línies més avall, tot seguint el text ludolfi. | 16 *cossint, filant hi texint* Aquesta gradació ha estat introduïda per Corella respecte *VC*, 268*b*. | 19-21 *mas ... altra*] Aquestes atribucions a la qualitat de les atencions maternes que rebé Jesucrist no apareixen en el text ludolfi corresponent de *VC*, 268*b*. Corella s'està referint a part de les virtuts teologals: temperància («tento») i prudència; per «sollicitut», podríem entendre «fortitud», que és també una virtut teologal. | 24 *lo sepulcre*] A continuació, el lletraferit valencià omet una glossa de sant Anselm, respecte *VC*, 268*b*, la qual tracta de com la Mare de Déu es preocupà pel Fill de Déu, quan hagué de fugir a Egipte, perquè els perseguen i durant la passió i mort del Senyor; de la mateixa manera que ho féu Marta. En el subcapítol anterior, segons la nostra edició, hem assenyalat en nota p. 439,35, com Corella ha omés també aquests arguments.

Inter haec sollicita erat, et turbabatur cum fugeret in Aegyptum a facie Herodis, turbabatur cum Iudaeos insidiantes. et mortem ei inferre volentes, cognosceret. Ad ultimum turbata est valde, cum vidit Filium suum talem comprehendere, ligari, flagellari, conspui, spinis coronari, derideri, colaphizari, crucifigi, mori, sepeliri. Unde ei congruit quod dicitur: *Martha, Martha sollicita es, et turbaris erga plurima*. Nemo vero dubitat quin beata Maria Filium vellet de omni tribulatione eripi, et seipsam in perturbatione adjuvari a divinitate, quam eidem filio sciebat inesse per theoricam, quae est pars Mariae. Hoc est quod Martha conqueritur, *quod eam soror reliquit solum ministrare, et ejus auxilium in ministerio flagitat*. Haec dicenda de parte Marthae.

II. CONTEMPLATIO IN BEATA VIRGINE, QUAE PARTEM MARIAE EXHIBUIT

Porro de parte Mariae, quae optima praedicatur, quanta vel qualis fuerit in beata Maria, quis digne loquatur? Si talis est ut diximus, imo melior est, quam diximus in beata Maria pars Marthae, quae tamen a Domino non laudatur, sed tamen non vituperatur; qualis est pars quam optimam Maria elegit, quae sic laudatur, ut ab ea non auferri dicatur?

O quam magna multitudo dulcedinis Dei fuit in beata virgine Maria, quando Spiritus Sanctus in eam supervenit; et virtus Altissimi ei obumbravit, et de eodem Spiritu Sancto concepit! Quid de eo non sapiebat, in qua Sapientia Dei latebat, et in cujus utero corpus sibi aptabat?

Haec autem non solum, *ad pedes*, sed ad caput Domini sedens, *audiebat verbum ex ore ejus*. Haec *conservabat omnia verba Angelorum, pastorum, magorum, nec non ipsius Filii sui, conferens in corde suo*. Nemo unquam sicut ista gustavit *quam suavis est Dominus*; *inebriabatur ab libertate domus Dei*, et *torrente voluptatis* ejus potabatur. Nec mirum, quoniam apud eam, imo intra eam, erat fons vitae, de quo manabat tanta perfectio utriusque vitae.

[II. DE LA VIDA CONTEMPLATIVA, QUE ES MOSTRA EN MARIA]

E si axí excel·lentment fon Marta la nostra Senyora, digna cosa és que vejam com fon Maria, la part de la qual per millor lo Senyor aprova.

O, quina celscitut tan alta fon aquella a la qual pujà la sua ànima! Quina suavitat de dolçor inexplicable 5 gustà la sua pensa quant l'Esperit Sanct vench sobre ella, hi la cobrí la virtut de l'Altisme, hi concebé del Sperit Sanct lo Fill de Déu dins lo seu verge ventre!

No stava lavors als peus del Senyor, mas al cap aseguda, puy aquell qui tot lo món no·l pot rebre, 10 ella·l tenia clos dins la sua tanca de liris. Com era possible que una hi moltes vegades no miràs la sua mundíssima ànima la essència de aquell que en lo lit de flors del seu clos hi tancat verger se delitava? Com se podia fer no legís lo libre que dins lo seu estudi tenia? 15 Hi no begués de la aygua de vida que dins les sues castíssimes entràmenes brollava?

1-3 E ... aprova] De manera contrària a l'inici del subcapítol previ, en què Corella havia transformat el text ludolfí en una interrogació retòrica, ara, per parlar de Maria, l'autor valencià elimina la interrogació que hi havia en el text corresponent de VC, 268b. | 4-5 O ... ànima] Aquesta al·lusió a l'ascensió de l'ànima de la Mare de Déu ha estat incorporada per Corella respecte VC, 268b. | 11-14 ella·l ... delitava] Les referències a la Mare de Déu com a «tanca de liris» i com a «clos hi tancat verger», per acollir i nodrir en el seu si a Jesús, han estat incorporades per Corella quant a a VC, 268b. | 14-15 Com ... tenia] Aquest breu fragment amb la imatge de l'interior de la Mare de Déu com a llibre dins un estudi, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 268b. Una imatge de caràcter llibresc apareix més avant en aquest capítol, com indiquem en nota p. 445,14 i una altra en què Crist és un llibre d'humilitat la comentem en nota p. 392,20. També, en el darrer capítol, com indiquem en nota p. 877,28, s'ha introduït una imatge en què s'assimila el desgast de la cara de l'apòstol Pere, produïda per les llàgrimes, amb un pergami. | 16-17 Hi ... brollava] Psalteri (Sl 35, 9): «E del torrent del teu delit los daràs a beure» (Martos 2013: 194). Corella pren el verset del salm i l'adapta per referir-lo a la Mare de Déu.

No menjàs del pa de vida que dins lo seu forn ab foch de caritat se cohia? Hi dient: «*Ecce ancilla Domini*»: havia pastat la pasta.»

Circa plurima, ut Martha, occupabatur; circa unum, ut Maria, delectabatur. Porro unum est necessarium, quia plurima auferuntur, unum manet. Singulariter igitur partem Marthae peregit, singulariter optimam Mariae partem elegit.

12. SED PARS MARTHAЕ EI AUFERTUR, MAGDALENAE PARTE PERMANENTE

Sed pars Marthae ei aufertur; jam enim non erit sollicita ut ministret ei sicut puero, cui omnes Angelorum ordines ministrant sicut Domino. Jam non tristabitur fugiens in Aegyptum a facie Herodis, quia ipsa ascendit in coelum, et Herodes descendit ad infernum a facie ejus. Jam non turbabitur erga plurima, quae fecerunt Filio suo Judaei, quia omnia subdita sunt ei. Jam Filius Mariae a Judaeis vel militibus non flagellabitur, nec occidetur; *Quia Christus resurgens a mortuis, jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur.* Pars ergo Marthae aufertur; sed bono, suo, quia pars Marise ei praeficitur, *quae non auferetur ab ea.* — *Exaltata enim est super choros Angelorum;* — repletum est *in bonis desiderium suum;* — videt *Deum facie ad faciem, sicuti est;* gaudet cum Filio suo in aeternum. Haec est pars optima, *quae non auferetur ab ea;* cujus et nos participes simus, meritis et precibus ejus, per Jesum Christum Dominum nostrum. Amen. Haec Anselmus.

[12. DE LA PRESENÇA DE MARIA I L'ABSÈNCIA DE MARTA]

Hi axí si discorriem tota la sua evangèlica hi sobreangèlica vida, veuríem que totes les perfeccions, 5

Universitat d'Alacant

1-3 *No ... pasta*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella en el *Cartoixà* respecte el text ludolfi de VC, 268b. | 2-3 *Ecce ancilla Domini*: *havia pastat la pasta* La referència a part d'un verset de l'evangeli de Lluc (Lc 1, 38: «Sóc l'esclava del Senyor.»), que no apareix en VC, 268b es reforça amb un referent metafòric i quotidià, que amplia la imatge de la Mare de Déu com a proveïdora de Jesucrist. Una imatge que ens porta als versos 25-26 del poema xxiii d'Ausiàs March (Bohigas 2000: 125), els quals mostren també, si bé en una altra direcció, aquest referent de caràcter metafòric: «Sol per a vós basta la bona pasta/ que Déu retench per fer singulars dones». En el *Segon*, per altra part, trobem tot un camp lèxic vinculat al món de la panaderia que mostra la Mare de Déu com a proveïdora del «pa de vida» que esdevé Jesucrist, com assenyalen en nota p. 515,2, i que podria derivar-se del verset evangèlic de Jn 6, 35: «Jesús els diu: “Jo sóc el pa de vida: qui ve a mi no passarà fam i qui creu en mi no tindrà mai set.”» | 4-444,4 *Hi ... loen*] Aquest text correspon al resum del contingut del subcapítol 12 de la *Vita Christi* (VC, 268b-269a), segons la nostra edició; en concret, Corella sintetitza una part extensa que es refereix a l'«evangèlica vida», on es remet a diferents episodis de la vida de Crist, com és la fugida a Egipte o la persecució per part dels jueus, sempre sota la presència propera de la Mare de Déu. D'altra banda, el contingut omés a què es refereix Corella amb el terme «sobreangèlica vida» constava, en VC, 268b-269a de diverses glosses de sant Anselm i de sant Jeroni, les quals remetien a la condició «gloriosa» de la Mare de Déu, és a dir, única sobre la resta de les dones, així com sobre Marta i Maria Magdalena, centres d'atenció en aquest capítol. La resta del fragment assenyalat en el *Cartoixà* esdevé una síntesi i adaptació d'una citació de sant Agustí d'Hipona en VC, 269a: «*De hac parte optima Augustinus loquens ad eam dicit: “Ad hanc usque gloriam tu Virgo gloriosa propecta es, ut superno regi nil superius habeas in supremis, quae etiam angelicam transcendens dignitatem ad superni regis es sublimata consessum. Ubi enim Rex Filius tuus posuit quod ex te sumptum est; ibi posuit et te matrem ex qua sumptus est. Neque enim fas est credere te esse alibi, quam ubi id est quod ext te sumptum est”; haec Augustinus.*», és a dir, «Sant Agustí, parlant-li d'açò, li va dir: “Tu, Verge gloriosa, has estat transportada fins aquesta glòria, de forma que no tingues en el cel res superior al Rei, ja que sobrepassant la dignitat angèlica, has sigut elevada a seure al costat del teu Fill. Perquè on el teu Fill Rei va posar el que assumí de tu, et va posar a tu també, Mare de la qual fou pres. Ni és possible creure que estigues en un altre lloc, que on està el que de tu fou assumit.”» En realitat, el fragment que analitzem en aquesta nota presenta certes concomitàncies amb un altre de la darrera part del *Triümf de les dones* de Roís de Corella, en el sentit que la Mare de Déu és la dipositària de totes les perfeccions humanes, no superades per cap altra persona (Martínez 1996): «Per als quals respondre, si de paraules tenia fallença, mostrant la perfecció que-n les dones més abundant que-n los hòmens se troba, la mare de aquell Déu Jhesús, en qui [49v] totes les perfeccions infinidament termenen, a ells, maldients, confonent, alt sobre-l[s] cels triümfant per nosaltres parla.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ipsa etiam Virgo Maria *elegit optimam partem*, et in gratia, et gloria. In gratia quidem in vita, ista, per omnimodam virtutum superabundantiam, quia ut dicit Hieronymus: Sicut in comparatione Dei nullus homo bonus; sic in comparatione matris Domini, nulla invenitur perfecta, quantumcumque virtutibus eximia comprobetur. Ideo bene de ea canit Ecclesia:

Nec primam similem visa est, nec habere sequentem. In gloria etiam *elegit optimam partem*, illam videlicet partem, quia in coelo citra thronum Dei majestatis sublimior; quia *exaltata est super omnes choros Angelorum*; et haec pars optima *nunquam auferetur ab ea in aeternum*.

De hac parte optima Augustinus loquens ad eam dicit: Ad hanc usque gloriam tu Virgo gloriosa provecta es, ut superno regi nil superius habeas in supremis, quae etiam angelicam transcendens dignitatem ad superni regis es sublimata consessum. Ubi enim Rex Filius tuus posuit quod ex te sumptum est; ibi posuit et te matrem ex qua sumptus est. Neque enim fas est credere te esse alibi, quam ubi id est quod ex te sumptum est: haec Augustinus.

13. MORALITER HAEC HISTORIA RELIGIOSIS APPLICATA

Moraliter exponitur istud de religiosis, ut castellum sit ipsa religio; muri istius castelli est abbas et praelati ceteri; fossata sunt paupertas, quae fossata diabolus, ut castellum possit capere conatur abundantia divitiarum implere; aqua circumdans hoc castellum, est fons lacrymarum; alimenta, sunt vigiliae, jejunium, disciplinae, quibus caro attenuatur, sed anima impinguatur; turris est contemplatio. In hoc castello est Martha, scilicet officiales {269b} qui sunt solliciti et turbantur erga plurima; et Maria, scilicet claustrales in claustro circa pedes Domini residentes.

Ad istud castellum venit Jesus, quando aliquis causa hospitalitatis ad ipsam religionem declinat; Jesus enim recipitur, quando aliquis nomine ejus recipitur. Igitur Jesus in membris suis *intrat in quoddam castellum*, id est religionis locum, *et mulier quaedam Martha*, scilicet compassio, et significat quod officiales debent esse mites, benigni, et seduli circa hospitem receptionem; *et huic erat soror nomine Maria*, non domina, non ancilla, quia officiales in claustro non debent esse domini claustralium, nec e converso, sed omnes fratres,

quia magister unus est Christus, et unus est pater Christus: una mater regula. *Quae sedens secus pedes Domini*, ubi describitur officium claustralium, scilicet sedere, tacere, meditari, audire Dominum loquentem

SEGON DEL CARTOIXÀ

totes les gràcies, totes les dignitats hi preheminències en ella, Mare de Déu, se tanquen,

perquè reyna de misericòrdia, a la dreta part de son Fill totes les generacions la loen.

[13. DEL SENTIT MORAL D'AQUESTA HISTÒRIA APLICADA ALS RELIGIOSOS]

Moralment, encara podem per los religiosos aquest 5 evangeli expondre; és lo castell la religió santa. Són la muralla les retgles hi constitucions loables. És lo fos hi vall fonda la {57b} pobrea, la qual lo diable reblir treballa perquè lo castell puga pendre. Hi per ço és mester que de aygua de làgremes los religiosos lo 10 umplen. Les vitualles són dejunis, vigílies hi disciplines; viandes ab les quals l'ànima engruxa. És la contemplació la torre maestra. És dins aquest castell Marta, que són aquells qui de les necessitats de la vida tenen la cura; és-hi Maria, que són aquells qui de 15 continu als peus del Senyor en la Sgleya servexen.

Lo Senyor en lo castell entra, quant los pobres hi los hostes hi arriben. Treballar deu Marta, senyora de la casa en qui los majors se entenen, que sien bé acollits los hostes, ab pietat, misericòrdia hi alegria, hi no 20 dexten los altres los divinals officis. Hi per un bon desig hi devoció encesa clamen-se los qui ministren com axí com los altres no contemplan.

21-23 *Hi ... contemplan*] Corella sintetitza d'aquesta manera una glossa de VC, 269b, que tracta de com hi ha un sol mestre, Crist, amb una regla, que regeix la vida dels contemplatius, dels claustrals. D'aquesta manera, com que la vida contemplativa és preferible, els qui s'encarreguen dels oficis terrenals han de queixar-se dels contemplatius, com va fer Marta.

20. DE MARTA HI DE MARIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

in Scriptura, et in cordibus eorum. Sed Martha conqueritur, dicens: *Domine, non est tibi curae, etc.*, quia officiales qui sunt circa temporalia occupati, debent de claustralibus qui vacant cōtemplationi conqueri, pacem cōtemplationis appetendo, et tumultum negotiorum mundanorum fugiendo.

Unde Bernardus: Felix domus et beata congregatio, ubi Martha conqueritur de Maria! Nam Maria Martham aemulari indignum est prorsus; *Maria* quippe *optimam partem elegit*, scilicet claustrales qui vacant cōtemplationi; *quae non auferetur ab ea*, quia nullus hodie appellat contra claustralem, qui vult in claustro residere, sed bene appellatur contra eum qui vult abbas fieri; vel, *quae non auferetur ab ea*, quia vita activa cum vita praesenti deficit; vita vero cōtemplativa, post hanc vitam proficit.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui pro nobis venisti in carnem, per divinae naturae et humanae unionem: moveantur super me indignum servum tuum peccatorem et reum, viscera misericordiae tuae et illius Marthae, quae te in virginali utero suscepit hospitio, et illius Mariae, quae verba tua conservavit conferens in corde suo, scilicet illius clementissimae Genitricis tuae fide, meritis et precibus: veni et in mentem meam per gratiae infusionem, ut nil praeter te diligam, nil quaeram, nil etiam cogitare concupiscam; sed tu solus mihi sis spes et omne opus. Oro, ut et hic praelibare aliquatenus valeam consolationis tuae dulcedinem. Amen.

ORACIÓ

Senyor Jhesús, qui est vengut per nosaltres en carn humana, unint natura divina hi humana en unitat de supòsit: moguen-se les entràmenes de la tua 10 misericòrdia sobre mi, servent teu, peccador indigne, hi per los mèrits de aquella Marta qui t'ha acollit en lo seu virginal tàlem, hi per los mateys mèrits d'ella, qui fon Maria, que dins lo seu cor hi en lo archiu de la sua pensa conserva tots los teus misteris, conferint les velles 15 Scribtures ab los teus evangèlichs actes, aquesta és la clementíssima verge Mare tua, per los seus mèrits hi pregàries: vine Senyor hi pren possessada per la tua gràcia dins la mia {57c} pensa, perquè alguna cosa sinó a tu no ame, no cerque, no cogite, ni desige, perquè en 20 aquesta present vida gustar comence la dolçor tua. Amén.

8 [Jhesús]

4-6 però ...l'abadia La crítica a la situació eclesiàstica ja apareix en VC, 269b: «*quia nullus hodie appellat contra claustralem, qui vult in claustro residere, sed bene appellatur contra eum qui vult abbas fieri*», és a dir, «ningú apel·la hui contra un claustral que vol residir en el claustre, s'apel·la contra qui vol que el nomenen abat.» Amb tot, com a matís que incorpora Corella a banda de la síntesi operada, es pot observar la creació de rima consonant, a la manera d'un proverbi. | 14-15 que ... misteris] La imatge dels «archius de la sua pensa» ha estat introduïda per Corella respecte VC, 269: «*quae verba tua conservavit conferens in corde suo.*», és a dir, «que guardà les teues paraules en el seu cor.» Podem observar una certa relació d'aquesta imatge de l'interior de la Mare de Déu com a arxiu amb una altra que ha aparegut en aquest capítol, també de caràcter llibresc, segons nota p. 442,14. | 15-16 conferint les velles Scribtures ab los teus evangèlichs actes] Aquesta referència tant al Vell Testament com al Nou no apareixen en VC, 269; han estat, doncs, introduïdes per Corella.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

Departament de Filologia Catalana

Institut Superior d'Investigació Cooperativa - Institut Virtual Internacional de Traducció

(ISIC - IVITRA)

Facultat de Filosofia i Lletres

El Segon del Cartoixà de Joan Roís de Corella (1500)

Edició i estudi.

TOM 2 DE 2

Jordi Oviedo Seguer

Doctorat en transferències interculturals i històriques en l'Europa medieval i
mediterrània

Tesi presentada per a aspirar al grau de

DOCTOR O DOCTORA PER LA UNIVERSITAT D'ALACANT

Dirigida per Antoni Ferrando Francés, Catedràtic de la Universitat de València

Alacant, setembre de 2017

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

{269A} CAPUT LXII. DE MULIERE SAMARITAM.

1. JESUS ITER FACIT PER SAMARIAM, CUIUS LOCA QUAEDAM ILLUSTRANTUR

Et abiit iterum Jesus in Galilaeam, de qua venerat in Judaeam. Antequam autem veniret in Galilaeam, oportebat eum transire per Samariam regionem, non ex intentione declinandi ad Samaritanos, ne doctrinae suae videretur contrarius, qui dixit discipulis suis: In viam Gentium ne abieritis, quia Samaritani partim erant Gentiles; sed ex viae dispositione et necessitate, quia Samaria media est Inter Judaeam et Galilaeam. Venit ergo in Sichem, civitatem regionis Samariae, quae corrupte Sichar dicebatur, nunc vero Neapolis dicitur; quarto milliario a civitate quae Samaria dicebatur, nunc vero Sebaste dicitur, a qua tamen adhuc regio Samaria denominatur.

Distat vero Sichem de Jerusalem XIII leucis ad Aquilonem. Ut autem in Genesi dicitur: Jacob veniens de Mesopotamia emit agrum ab Emor principe civitatis Sichem, et ibi ad tempus habitavit juxta urbem; sed propter raptum Dinae filiae suae oc- {269b} cisi sunt habitatores illius a filis Jacob, et sic cessit in possessionem ejus. Hunc locum dedit Jacob moriens filio suo Joseph; sed tempore procedente venit ad Samaritanos et Gentiles, *Erat autem ibi fons Jacob*, id est puteus non longe a porta Sichem australi, quem ipse foderat, quando ibi habitabat; qui hactenus sic vocatus fuerat, sed ex eventu qui sequitur postea puteus Samaritanae est denominatus, super quem ecclesia fuit constructa in modum crucis, in cujus medio ipse puteus est situs, ad cujus sinistram ostenditur mansio Jacob, *et praedium quod dedit filio suo.*

Iste puteus est fons dictus, quia omnis puteus fons est; sed non omnis fons puteus. Fons enim dicitur ubicumque manat aqua de terra; sed si in superficie scaturit, fons tantum, et de propine dicitur; si in profundo scaturit, ita puteus appellatur, ut nomen fontis non omittat: hic autem fons pro puteo ponitur.

2. FATIGATUS CHRISTUS SEDIT, QUIA OMNES INFIRMITATES NOSTRAS ASSUMPSIT

Jesus ergo fatigatus {270a} ex itinere, in quo apparebat veritas humanae natura, ex infirmitate; sedebat sic supra, id est juxta fontem, seu puteum,

SEGON DEL CARTOIXÀ

DE LA DONA SAMARITANA. CAPÍTOL XXI

[1. DEL CAMÍ FET PER JESÚS A SAMARIA, ON EN UN CERT LLOC MOSTRÀ LA SEUA DOCTRINA]

Tornà lo Senyor altra vegada en Galilea d'on era partit quant anà en Judea; hi per anar a Galilea havia passar per mig de Samaria, que no era la sua intenció anar a Samaria, sinó perquè era lo camí per a la Galilea, 5 car en altra manera mostrara que feya lo contrari del que havia manat als seus dexebles: que en les terres dels samaritans ni gentils no entrasen. Vench, donchs, lo Senyor prop la ciutat de Sichar, la qual antigament Sichem se nomenava, a quatre milles de la ciutat de 10 Samaria, que ara Sebaste se nomena. Però la regió aquella, del primer nom de la ciutat, encara-s nomena Samaria.

Stà luny de Hierusalem la ciutat de Sichar tretze legües a la part de la tremontana. E, segons descriu del 15 Gènesi la Scribtura, tornant Jacob de la Mesopotània, comprà un camp de Emor, qui de aquella ciutat era príncep, hi aquí abità ab sos fills Jacob, prop la ciutat alguns dies. Mas per lo strupo de Dina, filla de Jacob, los germans mataren tots los qui en la ciutat abitaven. 20 Aquest camp, morint Jacob, donà al fill Joseph qui sobre tots amava, lo qual après tornà als samaritans que-n la terra abitaven. Era aquí, no molt luny de la porta la font de Jacob, qui era un pou que havia cavat Jacob en lo camp que de Emor, príncep de Sichem, 25 comprat havia; hi stà lo pou a la part de migjorn, qui de present se diu lo pou de la Samaritana, hon a modo de creu una sgleya fon edificada, hi stà lo pou enmig de la esgleya; hi a la part squerra se mostra hon Jacob tenia lo seu abitacle hi lo camp que donà a son fill en 30 {57a} special herència.

Aquest pou nomena font lo evangelista, perquè tot pou se pot nomenar font; puy que brolla. Però pròpiament és font, hi no pou, la qui brolla sobre la terra; la qui no-s mou ni brolla se diu cisterna. 35

[2. COM CRIST S'ASSEGUÉ FATIGAT, PERQUÈ HAVIA ASSUMIT TOTES LES NOSTRES ENFERMETATS]

Fatigat, donchs, lo Senyor, que home verdader era, segut sobre la font descansava. Era dispost loch hi apte

1 De la dona samaritana. Capítol XXI Tal com ha ocorregut en els dos capítols anteriors, detectem en aquest nombroses irregularitats respecte el seguiment i la correspondència del text de Corella pel que fa a la *Vita Christi*. En general, esdevé significatiu el fet que la major part de divergències entre ambdós textos es donen en els capítols on la figura femenina és l'eix central. [35 la qui no-s mou ni brolla se diu cisterna] Aquesta referència a la cisterna ha estat incorporada per Corella. En VC, 269b, només es fa distinció entre font i pou.

21. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

propter loci aptitudinem, ad quiescendum et docendum, ut scilicet requiescere faceret corpus, quia sessio propter laborem facta est, ut dicit Chrysostomus. Et juxta fontem erat locus aptus Christi doctrinae, apud quem est fons aquae sapientiae, gratiae, et vitae; unde etiam propter auctoritatem docendi sedebat, quia suramus doctor erat.

Hora autem erat quasi sexta. Hoc dicitur ad ostendendum causam fatigationis; quia per magnum tempus etiam praedicando laboraverat, non enim jumentum habebat. Ista fatigatio Christi hora sexta fuit signum passionis ejus futurae tali hora. Fatigatur Dominus secundum carnem, cujus fortitudine conditi sumus; fatigatur, per quem fatigati recreantur; fatigatur quo deserente fatigamur, quo praesente firmamur. Suscepit enim omnia, quae nostrae infirmitatis sunt sine peccato, ut nos a peccato liberaret, et nos quasi infirmus infirmos nutrirer. Fortitudo namque ejus nos creavit; infirmitas nos recreavit.

Assumpsit non solum naturam humanam; sed etiam defectus circa naturam, quos videlicet ipsum decuit assumere. Unde cum poenae sint exercitativae virtutis perfectae, testificativas humanae naturae,

non simulate assumpsit poenalties, tam corporales, quam spirituales, quae respiciunt nostram naturam in communi, sicut famem et sitim in absentia alimenti, tristitiam et timorem, in praesentia nocimenti, et cetera hujusmodi, ut est calor et frigus, lassitudo, et similia. Nec tamen omnes defectus assumpsit corporales, sicut sunt defectus aegritudinum multiformium; nec omnes spirituales, sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum, etc.

Christus quippe volens ostendere reverentiam humanae naturae, permittebat eam agere, et pati quae sunt propria hominis; volens etiam in se ostendere voluntatem divinae naturae, faciebat et operabatur opera Dei. Unde quando retrahebat influxum divinae naturae virtutis a corpore, esuriebat et fatigabatur;

hi per a repòs hi per a doctrina, per al treball és remey lo seure; hi prop la font que significa doctrina, prop la font stava la font de sapiència, de gràcia hi de vida.

Era quasi hora sexta, que és lo migdia, hon lo cansament del Senyor se declarà; havia portat lo camí a 5
pau fins a tal hora. Cansava's lo Senyor en quant home, en la fortitut del qual stà lo nostre esser; cansava's aquell per lo qual tots los cansats se recrehen; cansava's aquell lo qual, si les dexa, en no res tornen totes les 10
creatures. Pres lo Senyor los defectes de la humanitat nostra, los que sens peccat pogué pendre, perquè dels peccats nos fes deliure. Féu-se miserable perquè'ns deliuràs de nostres misèries; flach hi feble se féu lo Déu hi Senyor nostre per guarir nostres malalties. Ha'ns creat la sua fortalea; hi recreat la sua infirmitat hi 15
flaquea.

No solament ha pres natura humana fent-se home; mas los defalts de aquella tots los que era decent cosa que ell Déu, ab la humanitat, degué pendre; perquè les sues heroyques virtuts tinguesen exercici hi 20
testificasen com era home.

Hi per ço, no fictament, mas verdadera, pres los defalts del cors hi de la ànima de natura humana. Aquells generals hi comuns qui tota la seguexen, axí com fam, set, temor, ira hi fellonia, calor, fret hi 25
cansament, son e tristícia hi los semblants defectes que tots los hòmens senten. Però no los particulars que alguns tenen, axí com són diverses malalties, ni encara pres ignorància, que derogava a la sua sacratíssima ànima, que del primer instant de la sua creació véu 30
clarament {58a} la divina essència, en la qual véu tot lo que Déu havia creat hi creava, hi totes les coses en Déu li foren manifestes. Ni pres lo defalt que la sua carn axí com la nostra li fos rebel·le, que molt tart sens algun peccat se rebel·là hi no convenia a la sua mundícia; ni a 35
ell, font de gràcia, d'on totes les nostres gràcies devallen, hi en ell, hi per ell, hi d'ell les podem meréixer.

Volent lo Senyor mostrar la veritat de la sua humanitat assumpta, volia que obràs hi soferís lo que era propi de home, hi volent mostrar la sua divinitat 40
excelsa, com a Déu feya les obres que sol Déu acabar podia. Hi quant del seu cors retrahia la influència de la

1-2 per al treball és remey lo seure] Aquest text s'atribueix en VC, 270a a sant Joan Crisòstom; Corella n'omet la font. | 3 de vida] Tot seguit, s'ometen unes breus paraules de la glossa que en VC, 270a assenyalen que Jesús segué per l'autoritat que com a doctor suprem tenia. La causa de l'omissió tindria a veure amb la voluntat de destacar que Jesús s'assegué per la seua condició humana. | 6 tal hora] A continuació, quant a VC, 270a, s'omet un breu text de la glossa en què s'indica que aquesta fatiga, en aquesta hora, és un símbol de la Passió futura. | 20 heroyques virtuts] L'adjectiu «heroyques», en el *Cartoixà*, sol acompanyar el mot «virtuts», tot referint-se a la figura de Jesucrist que se'ns mostra, d'aquesta manera, caracteritzat d'una manera particular, amb un terme propi dels textos mitològics on la figura de l'heroi esdevé central. Aquesta caracterització l'hem assenyalada en notes p. 392,15 i 510,19. En aquest cas, prové de la traducció particular dels mots llatins corresponents de VC, 270a: «*virtutis perfectae*.» | 27-37 Però ... meréixer] En aquest fragment, Corella amplifica el text ludolfí de VC, 270a: «*nec omnes spirituales, sicut sunt peccatum, ignorantia, rebellio carnis ad spiritum, etc.*», això és «Però no [assumí els defectes] espirituals, com són els pecats, la ignorància, la rebel·lia de la carn contra l'esperit, etc.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quando vero ipsam virtutem divinam corpori exhibebat, sine cibo non esuriebat, et in laboribus non fatigabatur.

[24]

3. DE SARMARITANIS ALIQUANTISPER DISSERITUR

Et venit mulier de Samaria, regione, scilicet de ipsa civitate Sichem, tunc Samaritanorum metropoli, haurire aquam, litteraliter propter defectum corporalem; sed in mysterio, propter defectum spiritualis doctrinae et gratiae praedicto pejorem, inter quam et Christum dialogus fuit, quia plures locutiones mutuo habuerunt. Domino ergo potum petente, quasi fidem ejus sitiante, quia et sitiebat aquam propter itineris fatigationem; et salutem hominis propter ejus amorem:

[24] Iverunt autem discipuli in civitatem Sichem, ut cibos emerent. Hinc secundum Chrysostomum, Evangelista ostendit Christi humilitatem, in eo quod solus relinquebatur; etenim ita discipulos assuefecit omnem superbiam conculcare. Ubi etiam nota Christi parcimoniam; nam ita parum de cibis curabat, quod nihil comestibile secum ferebat

mulier notans eum et cognoscens ex fimbriis pallii ipsum esse Judaeum dixit Judaeos non couiti Samaritanis, quia Judaei abstinent a rebus eorum.

Ex habitu ergo quem portabat cognovit mulier, quod Judaeus esset, quia sicut erant distincti ab alus in cultu Dei, et in corporali circumcissione; ita etiam in

SEGON DEL CARTOIXÀ

virtut divina, sentia fam hi fatiga hi les altres passions humanes; però, quant en lo seu cors la virtut divina influhia, no sentia fam ni-ls altres defectes, ni per lo treball se fatigava.

[3. DE LA DISSERTACIÓ AMB LA DONA SAMARITANA]

E tornant a la evangèlica letra, vench una dona de Samaria, de la ciutat de Sichar, que lavors era la principal ciutat de Samaria, per ha poar aygua, a la qual dix lo Senyor: «Dóna'm a beure.» Set tenia lo cansat e fatigat Senyor, hi no havia menjat ni begut ab lo treball del camí, hi era ja migdia; però tenia major set spiritual de la salvació dels pobles; hi per la una hi per l'altra set li demanà a beure. Hi, com a excel·lent doctor hi mestre, volia ab les coses corporals hi sensibles instrohir la dona en les spirituals hi divines.

Diu lo evangeliste que·ls dexebles no y eren, per donar rahó per què lo Senyor a la dona demanava beure. Eren anats a la ciutat per comprar vianda, hon se declara del Senyor gran humilitat, pobrea hi temprança. Humilitat que sol romania; pobretat que no tenia diners per ha entrar en la ciutat hi pagar posada; temprança que, per a menjar sobre la font com a pobrellets qui acaminen, no podien portar sinó miserables viandes.

Respon la dona al Senyor que li demanava a beure: «Com és açò {58b} que tu est jueu hi a mi demanes a beure que só dona samaritana? No és tal vostra pràctica que useu de les coses nostres ni mengueu de nostres viandes, ni vullau en nostres vexells beure, ni accepteu res que nostres mans toquen.»

Conegué la dona que lo Senyor jueu era en la manera de les vestidures, que axí com en les coses spirituals hi legals cerimònies eren distints dels altres,

4 se fatigava] Tot seguit, Corella omet un text de VC, 270a en què, per una part, es narra com els deixebles de Crist foren a la ciutat de Sicar per aconseguir menjar i, d'altra, una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom, que tracta de la pobresa i la humilitat del Senyor en quedar-se sol. Unes línies més avall, però, ja en el subcapítol 3 segons la nostra edició, Corella reubica i modifica aquest fragment ara referit, com assenyalam en nota p. 448,15. | 7-8 a la qual dix lo Senyor: «Dóna'm a beure.» Corella, amb la incorporació del verset de Jn 4, 7 («Dóna'm a beure.»), fa referència d'aquesta manera a les paraules de VC, 270a: «inter quam et Chistum dialogus fuit quia plures locutiones mutuo habuerunt.» és a dir, «entre ella i Crist hi hagué un diàleg, ja que tingueren moltes frases mútuament.» El diàleg entre Crist i la samaritana és presentat ara per Corella, en estil directe, fent ús del verset evangèlic, com ocorre també i hem assenyalat en nota p. 25. | 12-14 Hi ... divines] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 270a. Podem deduir-hi una certa al·lusió autobiogràfica en referir-se als títols de doctor i mestre; a més del reflex d'una voluntat catequètica en la seua obra en el manteniment d'exemples i referents propers als lector i oïdors del text. Així mateix, la figura de la samaritana en aquest moment de l'episodi evangèlic es correspon amb aquesta voluntat d'adequació dels fonaments cristians als gentils i a les masses. | 15-23 Diu ... viandes] Aquest text, com hem assenyalat en nota p. 448,4, ha estat omés del final del subcapítol 2 segons la nostra edició, i reubicat ací per Corella, qui, respecte el text ludolfí, afegí la justificació de l'evangelista (Jn 4, 8: «Els seus deixebles se n'havien anat al poble a comprar menjar.») de per què Crist parlà, sense companyia, amb la dona. L'autor valencià no assenyalà que el fragment s'atribueix en VC, 270a a sant Joan Crisòstom. | 25-29 Com ... toquen] De la mateixa manera que hem indicat en nota p. 7, Corella reporta també ara en estil directe el possible diàleg que tingueren Jesucrist i la samaritana, que es correspon amb el verset de Jn 4, 9. En aquest fragment, les diferències entre els jueus i els gentils es posen en boca de la samaritana, arran del verset esmentat, mentre que en VC, 270ab formaven part de la glossa.

21. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

veste. Judaei enim habebant fimbrias in vestibus, per quas discernebantur a Gentibus.

Ergo et tu ex habitu cognoscaris esse {270b} Christianus; ex habitu et sobrietate ciborum et aedificiorum et hujusmodi clericus, vel religiosus. Sed heu! hodie vix cognoscuntur, et ab invicem discernuntur clerici a laicis, et Christiani ab infidelibus. Et sciendum hic, quod sublatis decem tribubus in captivitatem, rex Assyriorum misit proprios homines in odium Judaeorum, adincolendum regnum decem tribuum, scilicet terram Samariae, et misit Dominus leones eos devorantes; et ideo rex Assyriorum, habito super hoc consilio, misit unum de sacerdotibus captivis, ut doceret eos colere Deum. Qui consilio persuasi receperunt ob metum ferarum a Deo immissarum libros Moysis et Josue discipuli ejus, et legitima terrae, non autem prophetias; et inde illis circumeisio inerat, non tamen ab idololatria cessabant. Quia cum Lege etiam idola colebant; et sic partira erant Gentiles, et partim Judaei. Qui primo Cynae a fluvio vocati; tunc dicebantur Samaritani, quasi inter Gentiles et Judaeos medii. Hos igitur Judaei execrantur, abstinendo se a cibis et vasis eorum; supplantatoresque vocant, quia haereditatem patriarchae Jacob sibi vendicant, a quo et jam Samaritani Jacobitae sunt dicti.

Licet enim esset Judaeis praeceptum ne jungerent foedus et amicitias cum nationibus, tamen specialiter abominabantur Samaritanos; et eos habebant, tanquam excommunicatos, tum quia terram eorum pro parte occupaverant, tum quia eis multas molestias in reaedificatione templi et civitatis fecerant, tum quia idola colebant, tum quia in monte et non in templo Dei orabant.

axí en les vestidures, en special en aquelles fimbrias que portaven en los cantons del manto.

Hi ab tot que-ls jueus en manament tenien que ab los gentils no practicassen ni tinguesen amicitia, però en special tenien en gran hoy los de Samaria, perquè tenien hi ocupaven la terra de Judea. Hi entr-ells hi havia mortal inimitia, que molt eren stats als jueus contraris en la redificació de la ciutat hi del temple.

4. ORANDI LOCUS INTER SAMARITANOS ET JUDAEOS CONTROVERSUS

[4. DE LA DISPUTA PER UN LLOC D'ORACIÓ ENTRE ELS SAMARITANS I ELS JUEUS]

Respon lo Senyor: «Si tu sables lo do de Déu, qui és la gràcia del Sperit Sant, en la qual tots los dons se donen hi qui és lo qui-t demana beure, qui té poder hi és aparellat donar la gràcia als qui devotament la demanen, poria esser que tu la y demanaries.»

Diu «poria esser» per la libertat del franch arbitre; «tu la y demanaries», car no la dóna de ley comuna als

2 *del manto*] Tot seguit, Corella no incorpora un extens fragment de la glossa en VC, 270ab, en la qual s'omet, primer, un text sobre com els cristians, especialment els clergues, s'haurien de diferenciar de la resta per la seua sobrietat en el vestir, el menjar i les edificacions. En segon lloc, s'omet un text sobre l'origen històric dels gentils i les guerres que, com a poble assiri, lliuraren contra els jueus. Com que no pogueren derrotar-los, els gentils adoptaren part dels seus costums, però en mantingueren altres de propis. Es tracta, per tant, d'un text de caràcter històric que Corella degué considerar no adequat per al seu objectiu de presentar una obra accessible i per a un públic més general, on s'hi destaqués els fets i la vida de Crist, sobretot. | 9-450,53 *Respon ... beure*] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 270b i es deriva de l'amplificació i la glossa dels versets evangèlics de Jn 4, 10-15 («Jesús li respongué: "Si sabesses quin és el do de Déu i qui és el qui et diu: 'Dóna'm aigua', ets tu qui li n'hauries demanada, i ell t'hauria donat aigua viva". La dona li diu: "Senyor, no tens res per a pouar i aquest pou és fondo. D'on la trauràs, l'aigua viva? El nostre pare Jacob ens va donar aquest pou, i en bevia tant ell com els seus fills i el seu bestiar. ¿Que potser ets més gran que no pas ell?" Jesús li respongué: "Tots els qui beuen aigua d'aquesta tornen a tenir set. Però el qui bega de l'aigua que jo li donaré, mai més no tindrà set: l'aigua que jo li donaré es convertirà dintre d'ell en una font d'on brollarà vida eterna." Li diu la dona: "Senyor, dóna'm aigua d'aquesta! Així no tindrè més set ni hauré de venir aquí a pouar."»). El mateix fenomen ocorre posteriorment, com expliquem en nota p. 453,1.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

qui edat tenen, si no la y demanen. «Y ell te donaria aygua viva», qui és del Sperit Sant la gràcia, que refresca la ardor de nostra concupiscència, hi per devoció los nostres ulls uncta. Diu-se «aygua viva» en semblança de les corporals aygües, que aquelles se dien 5 «vives», qui-s continuen ab lo principi d'on naxen. L'aygua del riu que corre tota se diu viva, però si en alguna part alguna se n'aplega hi ab la del riu no-s continua, diem que és morta; hi axí nomenam aygües mortes les qui romanen en los clots, en les lagunes e 10 cisternes. Per lo semblant, la gràcia devalla en la ànima; hi per contínues bones inspiracions, del Sperit Sant tostemp brolla.

No era acostumada de spirituals {58c} paraules la samaritana, hi entén que'l Senyor parle de corporal 15 aygua hi per ço respon: «Senyor», Senyor lo nomena que ja veyia la majestat de la sua presència hi la gravitat de les sues paraules, encara que de tot no les entenia. Diu-li: «Senyor, tu no tens ab què pohes aygua de aquest pou que és aygua viva, hi lo pou és fondo que ab 20 la mà no y bastes. Donchs, d'on me pots tu donar aygua viva si ja miraculosament no la'm donaves hi no-m par que fer ho pugues? ¿Que tu no est major que Jacob lo patriarcha, qui féu aquest pou hi trobà aquesta aygua, hi ell ne begué, sos fills hi les sues ovelles, hi fon 25 content de aquesta aygua, hi la dexà a nosaltres que-n beguésem, hi no tenim altra aygua viva?»

Respon lo Senyor, mostrant que no parlava de la corporal hi material aygua, dient: «Qualsevol qui beurrà de aquesta aygua hurrà set altra vegada, car solament a 30 temps la set leva. Però qui beurrà de la mia aygua no tendrà set eternament: ans l'aygua que yo li daré se farà en ell una font que de ací saltarà en la vida eterna.»

Volia lo Senyor que entengués la dona que les coses de aquest món, ab tot que obteses, alguna contentació 35 porten; però tantost los nostres desigs no reposen, ans més avant desigen. Qui té la gràcia no-n desija altra semblant aquella, axí com aquell qui beu l'aygua desija après de aquella mateixa aygua; però lo qui té la gràcia spera la glòria que eternament tots los desigs sacia hi 40 tots los contenta. Hi per ço, li diu lo Senyor: «Lo qui beurrà de la mia aygua eternament no tendrà set. Mas l'aygua que yo li daré farà en ell una font de aygua, que de ací brollarà en la vida eterna», car per la gràcia en la present vida, atenyem la glòria en la vida eterna. 45

Respòs al Senyor la samaritana: «Senyor, dóna'm de aqueixa aygua, perquè no tinga set hi no vinga ací a poar altra vegada; {58d} hi axí seré de ardor de set hi de treball delliure.»

En aquestes paraules mostrà temprança, car los 50 golosos no voldrien la fam ni la set perdre, perquè lo delit del menjar hi del beure no perdesen; ni mengen ni beven per viure, mas viven per menjar hi beure.

21. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Cumque colloquendo cum Jesu mulier accepisset ab eo, quod quinque viros, scilicet legitimos habuerat, et sexti concubina erat, quia non erat suus legitimus vir, licet hoc ab hominibus loci illius crederetur,

ait: *Video*, scilicet per effectum, hoc est per secreti revelationem, *quia Propheta es tu*.

Quasi dicat, secundum Chrysostomum, in hoc quod mihi occulta dicis, ostenderis te esse Prophetam.

Et ideo convertit se ad interrogandum eum de quodam dubio, quod inter Judaeos et Samaritanos vertebatur, scilicet de loco debito orationis, qui apud eos alius et alius habebatur. Dicebant enim Judaei proprium locum adorandi esse Jerusalem, et templum a Salomone in monte Moria aedificatum, pro quo templo Judaei se Samaritanis praeferebant; e contra vero Samaritani montem Garizim juxta Sichem situm, juxta fontem praedictum ad dexteram, in quo patres eorum adoraverunt; quia ante templi aedificationem Judaei in montibus adorare et sacrificare consueverunt, et ideo probabile est, quod Jacob et filii ejus, qui prope locum illum manserunt, in monte Garizim orationes et sacrificia fecerunt. Ubi est adhuc fanum Jovis hospitale, de quo dicitur secundo libro Machabaeorum, ut patet intuenti. Pro hoc ergo monte Samaritani, adversus Judaeos se jactabant, qui adhuc celebris locus erat; et vocabant Samaritani patres Veteris Testamenti patres suos quia, receperant libros Moysis, et in parte erant Judaei.

Respon lo Senyor: «Vés, crida a ton marit hi torna.» No li diu açò lo Senyor perquè a son marit porte, mas perquè de la sua resposta instrohir la puga hi ella comence a entendre lo Senyor qui era, hi smene la sua vida. «No tinch marit», respòs la dona. Respon lo 5
Senyor: «Bé parles, dient que no tens marit, cinch marits has tengut, hi aquest que ara tens no és ton marit. Hi axí dius veritat, que falsia has dit fins ara dient que marit era.»

Prestament respon la samaritana: «Senyor, yo veyg 10
que tu est profeta, que sabs les coses secretes que ni has vistes ni hoïdes.

»No-t demane vanitats ni ventures, ni que per les ralles de les mans me adevines, mas cosa que és molt mester per la salut de la mia ànima. 15

»Nostres pares en aquest mont adoraren, hi vosaltres jueus dieu que en Hierusalem és lo loch hon adorar devem. De tu, qui est profeta, se deu aprendre declaració de aquest tan ardu hi profitós dubte.»

E per entendre aquesta evangèlica letra, devem 20
atendre que-ls samaritans, perquè ab los jueus no comunicassen, ni-s poguesen aprofitar de les sues offeretes, hi encara perquè en part eren ydolatres, no volien anar a Hierusalem per adorar ni offerir en lo temple, hi per altres causes que-ls ystorials hi asignen. 25
Hi per ço en lo mont de Garissim, qui allí era en Samaria, adoraven, dient que-ls antichs patriarques, los quals ells deyen pares, perquè los cinch llibres de Moysés prenien, en aquesta montanya adoraren. Que los fills de Ysrael entrant en aquella terra a Déu 30
benehiren, segons legim en lo Deuteronomino; Jacob hi sos fills allí stigueren, hi és de creure que al Senyor adoraren; {59a} Abraam, Salamó y molts altres en los monts adoraren. Hi aquesta raó al-legava la prudent dona per la part sua. 35

1-9 *Respon ... era*] Aquests versets de Jn 4, 16-18 («Ell li diu: “Vés a cridar el teu marit i torna.” La dona li contesta: “No en tinc, de marit.” Li diu Jesús: “Fas bé de dir que no en tens. N’has tingut cinc, i l’home que ara tens no és el teu marit. En això has dit la veritat.”») respecte VC, 270b, estan referits de manera indirecta i sintetitzada en la breu glossa inicial llatina amb què s’inicia el subcapítol 4 segons la nostra edició, abans del qual Corella ha incorporat els fragments previs a aquest. El letraferit valencià exposa directament els versets evangèlics referits. | 13-15 *No-t ... ànima*] Aquest fragment s’atribueix en VC, 270b a sant Joan Crisòstom. Corella n’omet la font però pren el sentit de les paraules fent referència a les «occulta», és a dir, a «les coses ocultes», de què tractava el fragment del pare de l’Església. L’operació pren sentit perquè Corella ha volgut integrar aquestes paraules, tot modulant-les, en les de la dona samaritana dins aquest passatge evangèlic. | 16-19 *Nostres ... dubte*] Corella ha incorporat aquest verset de Jn 4, 20 respecte VC, 270b, tot donant continuïtat al passatge evangèlic de la samaritana i Jesús. | 25 *hi¹ ... assignen*] Ells llibres «ystorials» a què es refereix Corella, referència que no apareixia en VC, 270b, són els coneguts com a llibres històrics de l’Antic testament, que són: Josuè, Judges, Rut, 1-2 Samuel, 1-2 Reis, 1-2 Paralipòmens o Cròniques, Esdres, Nehemies, 1-2 dels Macabeus. | 29-31 *Que ... Deuteronomino*] Aquesta referència al Llibre del Deuteronomi ha estat incorporada per Corella respecte VC, 270b. | 33-34 *Abraam Salamó y molts altres en los monts adoraren*] Aquesta referència a personatges de l’Antic Testament no apareix en el text ludolfí. En les dues notes prèvies assenyallem referències a l’Antic testament que també han estat incorporades per Corella, en una mostra de coneixement dels textos bíblics per part del nostre autor i de presentar aquest saber als lectors de l’obra, deixant de banda les qüestions de caràcter històric dels pobles jueus i gentils que proposava el text ludolfí. | 35 *part sua*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa final respecte VC, 270b, sobre la major conveniència de Jerusalem com a ciutat escollida per Déu per a l’oració i el sacrifici.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Sciendum tamen, quod locus convenientior erat in Jerusalem, quia erat a Deo electus, ut esset orationis, et sacrificii locus.

5. DEINCEPS PATER ADORANDUS SPIRITUALITER ET UBIQUE

Jesus autem, respondens, dixit tempus venisse, scilicet publicationis Evangelii, quando neque in Jerusalem adorabunt homines, quia ceremoniae cessaverunt Judaeorum, neque in monte hoc, quia similiter cultus cessavit Gentilium; sed veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.

Dicit autem Patrem, quia adoratio Legis non erat Patri, sed Domino: nos enim adoramus, ut filii {271a} per amorem; illi vero adorabant, ut servi per timorem.

Dicit etiam: *in spiritu*, per quod excluduntur figurales, et carnales ceremoniae Legis et Judaeorum. Subdit autem, *et veritate*, per quod excluditur falsitas et error idololatriae, qui erat in cultu Gentilium, quia utrumque est amotum per Christum.

A tempore enim praedicationis Christi inceptit praedicatio Evangelii, per quam introductus est verus cultus divinus; et ex Judaeis et Gentibus factus est unus populus Christianus.

9 adorareu] adoraren

2-6 Respon ... acosta] Aquestes citacions bíbliques, tant del Nou testament com de l'Antic testament, sobre la necessitat de fe en Crist (Jn 4, 21: «Respon lo Senyor...»; Is 7, 9: «Si no creheu, no poreu entendre.»; He 11, 6: «Ha mester creure lo qui al Senyor se acosta.»), han estat incorporades per Corella, respecte VC, 270b. | **9-10 lo Pare]** Tot seguit, quant a VC, 270b, Corella omet un text que assenyala que les cerimònies dels jueus i gentils hauran cessat quan es proclame la Paraula de Déu, els evangelis, juntament amb la citació de part del verset de Jn 4, 23 («Però arriba l'hora, més ben dit, és ara, que els autèntics adoradors adoraran el Pare en Esperit i en veritat.»), tampoc no incorporada. | **17-25 Però ... és²]** Pel que fa a VC, 271a, Corella incorpora aquest fragment on hi ha els versets de Jn 4, 23-24 («Vosaltres adoreu allò que no coneixeu. Nosaltres sí que adorem allò que coneixem, perquè la salvació ve dels jueus. Però arriba l'hora, més ben dit, és ara, que els autèntics adoradors adoraran el Pare en Esperit i en veritat. Aquests són els adoradors que vol el Pare.»), tot seguint el passatge evangèlic de la samaritana. | **26-28 Començava ... divina]** Corella, quant al fragment corresponent de VC, 271a, omet referir-se al fet que dels jueus i dels cristians va sorgir un únic poble cristià («et ex Judaeis et Gentibus factus est unus populus Christianus.»). Tot seguit, respecte VC, 271a, el lletaferit valencià omet la pràctica totalitat del que resta de subcapítol, en què hi havia un conjunt de glosses sobre la qüestió que Déu no necessitava llocs materials per fer-se present, sinó esperits sincers i bondadosos: com que està a totes bandes no necessita d'espais materials, siguen muntanyes o ciutats concretes, que era un dels punts del conflicte entre jueus i gentils. Els salms i les citacions omeses de sant Teofil i sant Agustí d'Hipona versaven sobre la mateixa temàtica.

[5. DE L'ADORACIÓ A DÉU I AL PARE ESPIRITUALMENT I EN QUALSEVOL LLOC]

Respon lo Senyor: «Dona, creu a mi, puy veyg la devoció tua hi que per la salut de la tua ànima demanes. Creu a mi.» Diu Ysaïes: «Si no creheu, no poreu entendre.» Diu lo Apòstol: «Ha mester creure lo qui al Senyor se acosta.» 5

Diu-li, donchs, lo Senyor: «Creu a mi que vendrà hora –la qual fon a la publicació del sagrat evangeli– que ni en aquest mont ni en Hierusalem adorareu lo Pare». 10

Diu Pare significant la ley de amor evangèlica, en diferència de la ley judayca en temor fundada.

Aquesta paraula del Senyor fon complida quant lo judaych hi gentil poble la ley del Senyor prengueren; hi los jueus dexaren les cerimònies judayques, hi los gentils la ydolatria. 15

Però perquè ans de la ley evangèlica los jueus lícita hi santament adoraven, hi los gentils eren ydolatres, hi los samaritans ydoles colien, diu lo Senyor: «Vosaltres adorau lo que no sabeu; atribuhint a les ydoles la honor divina, adorau la obra que les vostres mans han fetes. Nosaltres adoram lo que sabem per la Ley hi Profetes, hi als jueus és atorgada de Déu la verdadera adoració hi conexença, car la salut dels jueus hi als jueus se espera, mas ja és venguda la hora hi ara és.» 25

Començava la ley evangèlica del temps que'l Senyor la sua pricació havia començada, la qual mostrava hi declarava la verdadera adoració divina.

2.1. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

«Ès venguda la hora –diu lo Senyor–; hi ara és, quant los verdaders adoradors adoraran lo Pare en sperit hi veritat, perquè-l Pare tals demana qui l'adoren. Déu és Sperit. Hi aquells qui l'adoren, en sperit hi veritat és mester que l'adoren.» Quasi dient: «No 5 stimes que per a Déu qui és Sperit infinit hi incompreensible, lo qual algun loch no-l pot comprendre, en un {59b} loch més que-n altre, per raó del loch, les oracions hi ofertes li sien acceptes; hi que per adorar en les montanyes més prop li sies, que si a la 10 una part del cel te acostes, de l'altra part te lunyes. Ni és Déu més en lo cel que en la terra, ni més en Judea que en Samaria; però en Hierusalem ha volgut aquell temple, per apartar lo seu poble de la ydolatria, en lo qual lo colen hi adoren en cerimònies hi figures, no en 15 la veritat de la sua presència, la qual speren; ni en spiritual intel·ligència, que ab tot que-ls patriarques hi profetes spiritualment la Ley entenguesen, hi la eterna glòria per la terra de promissió entenien. Però lo poble, no axí spiritualment ho creya; com ho creu la ley 20 evangèlica, tota spiritual hi divina, conforme a Déu qui és Sperit; hi tals adoradors demana qui en sperit hi veritat lo adoren. Los gentils en nefandíssima falsia adoraven, colent per Déu, les creatures, hòmens, animals, metalls, hi pedres.» 25

Respon la prudent samaritana: «Yo sé, hi és entre nosaltres fama publica, que és vengut lo temps del Messies; que miram perdut lo ceptre de Judea hi tenim rey stranger en la terra. Hi en tal temps nos ha dit Jacob, qui-ns donà aquesta aygua, que vendria lo 30 Messies. Com ell vendrà, ell nos dirà hi declararà aquesta qüestió que yo-t demane, hi declarar-nos-ha totes les coses que són mester per a la salut nostra.»

Aquesta dona encara que en peccat stava, clarament mostrà que, ja ans que ab lo Senyor tingués col·loqui, 35 de l'adveniment del Messies hi de les coses espirituals se entremetia. Hi axí mirant lo Senyor la sua intenció devota, clarament li donà resposta, la qual, ab tot que trenta anys hi més passaven que era en la terra, a dengú no l'avia donada, hi lo que cinch mília anys speraven 40 patriarques, reys hi profetes, segut a la ora de la font, clarament ho diu a la ydolatre peccadora, perquè humilment saber ho volia. Hi no per curiositat, mas per salut de la sua ànima {59c} volia esser certificada de aquell lo qual stimava profeta. 45

Hi per ço no tardà lo Senyor prestament respondre: «Yo só lo Messies, qui ab tu parle; yo só, hi algun altre no és. Ans totes les creatures són perquè yo vull que

1-454,11 *Ès ... crisma*] Aquest fragment ha estat introduït per Corella, qui amplifica els versets evangèlics de Jn 4, 23-26 («Però arriba l'hora, més ben dit, és ara, que els autèntics adoradors adoraran el Pare en Esperit i en veritat. Aquests són els adoradors que vol el Pare. Déu és esperit. Per això els qui l'adoren han de fer-ho en Esperit i en veritat. Li diu la dona: "Sé que ha de venir el Messies, és a dir, l'Ungit. Quan ell vinga, ens ho explicarà tot." Jesús li respon: "Sóc jo, el qui et parla."»), tot adaptant-los a l'episodi de la conversa amb la dona samaritana sobre la qüestió dels espais sagrats de gentils i jueus. Es tracta, doncs, d'una operació d'eliminació de glosses i d'amplificació de les paraules evangèliques, tot mantenint-ne el sentit general, que ja hem observat en aquest mateix capítol, com assenyalarem en nota p. 449,9. Observem en Roís de Corella, d'aquesta manera, una certa predilecció pels textos evangèlics, més enllà de les glosses; una atracció que té a veure amb el seu coneixement directe i amb el propòsit catequètic del *Cartoixà*, a partir de l'exaltació de la figura, pròxima, de Jesucrist, ara amb un referent també proper, com és una dona pietosa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sien; hi de mi, hi per mi, hi en mi, lo seu esser tenen; hi axí só Déu hi parle ab tu, fet home, fill de Maria, verge, la qual de les sues puríssimes sanchs me ha filat aquesta humana vestidura, concebent hi parint-me home, perquè ab tu parle. Só lo Messies que Jacob hi 5 los profetes prometeren hi sobre totes les coses desijaren veure. Rey só, hi sacerdot unctat de tantes gràcies en quant home, quantes la mia humanitat ne ha pogudes rebre perquè uncte a vosaltres. Hi axí vull que-ls meus dexebles crestians se nomenen, unctats del 10 meu crisma.»

Cum ergo umbra ablata, lux veritatis fidei radiavit, apparebat non esse Deum in locis materialibus; sed potius in puris mentibus. Quasi diceret: non praefero locum loco in adorando; ubique adoretur Deus, tantum, *in spiritu et veritate*, id est, in fervore spiritus, et ex dilectione, seu charitate, quae est a spiritu; pro his quae vere sunt, id est, pro aeternis; vel, *in spiritu et veritate*, id est in intimo cordis speciali adoratione, ac veritate fidei et ejus cognitione. Nec putetis orationem esse meliorem ratione corporalis loci; sed magis ratione fervoris et desiderii. Cum enim *Deus sit spiritus*, et non corpus, spiritualement locum, scilicet cor mundum et devotum, ac puram mentem, et non fictam quaerit; non corporalem locum et montem, vel templum, in quo orandum sit, quia locus non est de substantia orationis; sed ejus templum est spiritus purus, in quo oratur de veris bonis, scilicet aeternis, non de vanis et transitoriis. Qui sicut ubique est; ita ubique adorari vult et potest. Unde David ait: *In omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino*. Unde Theophilus: Samaritanorum erat opinio, quod Deus loco concluderetur, et quod in hoc loco Deum adorare oporteat; contra quos dicit: quod, *veri adoratores*, non localiter, sed spiritualiter adorant. Judaeis vero omnia sub figura erant; et ideo dicit quod *veri adoratores* non in figura adorabunt, sed *in veritate*. Quia enim *Deus spiritus est*, spirituales adoratores quaerit; quia veritas, veros. Unde et Augustinus: O si invenirem, dicebas, montem aliquem altum et solitarium; credo enim quia in alto est Deus: magnus me exaudiet ex alto! Quia in monte es, propinquum te Deo putas, et cito te exaudiri, quasi de proximo clamantem. In excelsis habitat, sed *humilia respicit*. Prope est Dominus, quibus? Forte altis his qui obtriverunt cor? Mira res est, et in altis habitat, et in humilibus propinquat. *Humilla respicit; excelsa autem a longe cognoscit*. Superbos longe videt, eo illis minus propinquat, quo sibi videntur altiores. Querebas ergo montem? descende ut attingas. Sed si ascendere vis, ascende, noli montem quaerere. Ascensus, inquit, in corde ejus, hoc Psalmus dicit, in convalle plorationis; convallis humilitatem habet, ergo intus age totum. Et si forte quaeris aliquem locum altum, aliquem locum sanctum, intus exhibe te templum Deo. *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos*. In templo vis orare? in te ora, sed prius esto templum Dei. Et sic patet quod Christus instruxit mulierem de vero cultu divino in proximo futuro; quia

idololatriae Gentium, et ceremoniae Iudaeorum convertendae erant in spiritualem Novae Legis cultum divinum.

6. LOQUI CUM MULIERE SOLA NON CONSUEVIT DOMINUS

Et venientes discipuli de civitate, cum cibis emptis, mirabantur quia cum muliere loquebatur, non propter aliquam suspicionem; sed quod talis et tantus doctor, ac Dominus orbis terrae dignatus est alloqui unam solam mulierem pauperulam et gentilem. Non mirabantur, quod cum muliere loquebatur, quia mulieribus quandoque loqui con {271b} sueverat, et quandoque in comitatu eas habebat; sed mirabantur clementiam, qua gentilem, et alienigenam erroneam docebat,

ignorantes mysterium quod mulier ista typum gereret Ecclesiae de Gentibus futurae, quam quaerebat qui *venit quaerere, et salvum facere, quod perierat*. Unde ait Cnrysostomus: Mirabantur quidem superabundantem Christi mansuetudinem et humilitatem, quoniam ita perspicuus existens sustinuit loqui cum tanta humilitate inopi, et Samaritanae.

Nemo tamen illorum dixit ei: Quid quaeris, aut quid loqueris cum ea? scientes quod ejus locutio cum muliere, non erat inutilis et vana, quamvis hoc non viderent; quod bene ex sequenti effectu patet.

7. SAMARITANA HYDRIAM RELINQUENS QUID SIGNIFICET?

Nam, *mulier*, edocta a Christo ex fervore denuntiandi quod audierat, *reliquit hydriam suam, et abiit in civitatem*, annuntiare de Christo magnalia, monens cives egredi ad videndum hominem, qui dixit ei quaecumque fecerat, etiam occulta. Ex quo patet ejus devotio quam conceperat de Christo: quia oblita aquae necessariae ad vitam corporalem, statim currit ad denuntiandum aquam sapientiae necessariam ad vitam spiritualem; non curans de corporali commodo propter salutem. In quo etiam sequitur exemplum Apostolorum, qui *reliais omnibus secuti sunt Dominum*. Ex hoc discant evangelizaturi, prius deponere curam, et onus saeculi.

Unde Chrysostomus: Sicut Apostoli vocati dimiserunt retia; ita haec dimittit hydriam, et Evangelistarum opus facit; et non unum tantum vocat,

[6. DEL FET QUE EL SENYOR NO SOLIA PARLAR AMB UNA DONA SOLA]

Axí humilment, lo benigne Senyor ab la dona samaritana parlava, quant de la ciutat tornaven los dexebles, hi marvellats stigueren com lo Senyor, Déu hi mestre axí, ab una dona sola ydolatre, conferia; no que del Senyor algun sinestre pensament tinguessen, 5 mas no sabien que fos útil cosa Jhesús, Déu hi mestre, parlar axí familiarment ab una samaritana.

Però algú no dix al Senyor «què li demanes», ni «de què li parles», que ab tot que u ignorasen bé creyen que lo parlament no era sens causa. 10

[7. DEL SIGNIFICAT QUE LA SAMARITANA ES DEIXÀ EL CÀNTER]

Dexà lo cànter la dona ensemps hi la corda, hi a la ciutat corré. Era venguda perquè portàs material aygua per a la corporal vida, hi oblidàs la set hi l'aygua que poar volia; hi portà, sens cànter, a la ciutat aygua de vida. Hi semblant als apòstols que dexaren los filats hi 15 la barca, dexà lo cànter hi la corda.

7 una samaritana] Tot seguit, Corella omet una breu glossa que es clou amb el verset de Lc 19, 10 («El Fill de l'home ha vingut a buscar i salvar allò que s'havia perdut.»), sobre el fet que els deixebles de Crist, en veure'l parlant amb la samaritana, ignoraven que aquesta dona era el prototipus de l'Església futura, dels qui encara no creien. A més, respecte VC, 271b, tampoc no s'incorpora una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom sobre la humilitat de Crist. | 16 la corda] A continuació, Corella omet, respecte VC, 271b, dues citacions de sant Joan Crisòstom i sant Agustí d'Hipona que tracten sobre com la samaritana representa la crida de tota la ciutat, no una persona només com ho eren els apòstols. Les citacions omeses versaven la necessitat de deixar el «cànter» de la cobdícia per tal d'anunciar la veritat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sed civitatem integram. Unde et Augustinus: Oportebat autem ut Christo credens, seculo renuntiaret; et relicta hydria, cupiditatem secularem se reliquisset demonstrare. Projecit ergo cupiditatem, et properavit annuntiare veritatem. Discant qui volunt evangelizare, ut prius hydriam ad puteum projiciant: haec Augustinus.

Item ex eo patet mulieris devotio: quia non veretur fateri suam turpitudinem, ut eos adducat ad Christi praedicationem.

Unde Chrysostomus: Non verecundata autem est hoc dicere; anima enim cum ignita fuerit igne divino, ad nihil eorum quae sunt in terra de reliquo inspicit, neque ad gloriam, neque ad verecundiam, sed ad illam solam quae detinet eam Hammam.

Et dicebat: *Numquid ipse est Christus?* Quasi dicat: sic videtur per effectum; videtur enim magis Deus quam homo, quia solus Deus novit cogitationes et secreta hominum.

8. DOMINUS SAMARITANAM ET NOS AD TRIA INDUCIT, SCILICET: AD AMOREM MUNDI CONTEMNENDUM, DEUM DILIGENDUM, CHRISTUMQUE COGNOSCENDUM

Nota hic quod Christus hanc mulierem et nos in ea, ad tria induxit. Primo ad contemnendum amorem mundi et rerum quae in mundo sunt cum dixit: *Omnis qui biberit ex aqua hac, scilicet materiali, sitiet iterum, licet ad tempus sitim auferat.* Amor enim mundanorum, scilicet divitiarum, deliciarum, et honorum, sitim non extinguit, sed auget; de quibus dicitur in Proverbios: *Sanguisugae dux sunt filiae, quae semper dicunt, affer, affer.* Sanguisuga est mater superbiae; quae est causa et initium omnium malorum;

1-7 *Hi ... denuncià*] Corella amplifica el contingut de la breu glossa corresponent de VC, 271b, que destacava la devoció de la samaritana en el fet de proclamar llur ignomínia als seus veïns. | 5-7 *En ... denuncià*] Notem la contundència retòrica d'aquest fragment, a partir de l'anàfora amb les formes verbals del perfect simple, que constitueixen l'amplificació operada per Corella respecte el text ludolfi de VC, 271b. | 7 *Messies denuncià*] Quant a VC, 271b, seguidament s'omet una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en què es parla de la flama de l'amor diví que impedeix la vergonya. | 8-14 *Diu ... veure*] Roís de Corella amplifica el contingut corresponent respecte VC, 271b, arran de part del verset de Jn 4, 29: «*numquid ipse est Christus*», és a dir, «no deu ser el Messies?», i d'una breu glossa que indica com només Déu coneix els pensaments i secrets dels homes. | 15-17 *e ... venia*] Aquest verset de Jn 4, 30, ha estat introduït per Corella respecte VC, 271b. | 16-17 *ells venia*] Tot seguit, Roís de Corella, quant a VC, 271b-272a, omet de manera íntegra el subcapítol llatí que seguiria, el qual tractava sobre les tres accions a què la trobada amb Crist induí la samaritana, com indica el títol: «*Dominus samaritanam et nos in ea ad tria inducit, scilicet: ad amorem mundi contemnendum, Deum diligendum Christumque cognoscendum.*», és a dir, «El senyor convida a la samaritana i a nosaltres a tres coses: a menystenir l'amor per les coses terrenals, a desitjar l'amor diví i a conèixer a Crist.» Amb tot, un breu fragment d'aquest subcapítol es fa servir després, com comentem en nota p. 463,18, per destacar el valor de la samaritana i el nivell de coneixement progressiu que, de manera simbòlica per a la futura cristiandat, aquesta dona gentil va tenir de Jesucrist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi més dexà que ls apòstols, que dexà la honor hi fama; que per loar hi adverar que l Senyor era lo gran profeta hi Messies, diu que és mala dona, que no és son marit lo que tenia, lo que ells no sabien, hi tots honesta hi bona {59d} la stimaven. En la ciutat entrà, a tots 5 cridà, a tots convocà, a tots pricà, a tots lo adveniment del rey Messies denuncià.

Diu: «Ab lo profeta veniu, que vengut és aquell qui totes les gents desigen. Veniu, veureu un home, hu singular entre ls hòmens, qui m'ha dit totes les mies 10 obres; les secretes que algú no les sabia, hi entre les altres, que aquest que tinch no és mon marit, axí com vosaltres pensàveu. Par-vos que aquest és lo Messies. Yo axí u stime, veniu-lo a veure»,

e hisqueren los de la ciutat hi al Senyor vingueren, 15 perquè vehesen lo que deya la dona, la qual ab ells venia.

habet autem duas filias, scilicet: cupiditatem, et voluptatem, quia superbus non tantum honores ambit, sed etiam bona aliorum rapit et voluptuose vivit. Ista autem quam sint vacua et vana, in morte ostenditur Alexandri, qui cum esset totius mundi Dominus, divitiis plenus, et libidinosus; et ejus ossa in vaso aureo reposita fuissent, philosophi ibidem convenerunt. Unus ergo volens suum Dominum ostendere vanum fuisse, ait: Heri isti non sufficiebat totus mundus; hodie parva sepultura est contentas. Alius volens ostendere vanum esse aurum et argentum congregare, {272a} ait: Heri iste faciebat thesaurum de auro; hodie aurumthesaurum facit de ipso. Alius volens ostendere vanum esse corpus deliciis nutrire, dixit: Heri iste nutrebat corpus suum diversis deliciis; hodie vero comeditur a vermibus. — Secundo Christus inducebat istam mulierem, et nos in ista, ad desiderandum amorem Dei, cum ait: *Qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, scilicet de gratia Spiritus Sancti, non sitiet in aeternum*, quia amor Spiritus Sancti extinguit amorem mundanarum deliciarum, et honorum. Unde Augustinus: Qui biberit de fluvio paradisi, cujus una gutta major est Oceano; restat ut in eo omnis sitis mundi hujus penitus extincta sit: haec Augustinus. Hujus fluvii paradisi unam guttam perceperat Paulus; et statim extinxit in eo omnem superbiam, ita quod ferocem lupum mutavit in agnum mansuetura. Perceperat Matthaeus; et statim extinxit in eo omnem avaritiam, ita quod rapacem convertit in contemplatorem; nam qui prius rapiebat aliena, postmodum contempsit propria. Perceperat Maria Magdalena; et mox extinxit in ipsa omnem luxuriam, ita quod corniculam nigram convertit in columbam candidam.

[25]

Per hoc datur intefligi, quod debemus a minimis et paulatim ascendera ad majora. Iste gradus significatur in Marco, ubi dicitur: *Ultero terra fructificat; primo herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica*; hoc est secundum Glossam, timorem, poenitentiam, et charitatem; primum pertinet ad incipientes, secundum ad proficientes, tertium ad perfectos. De hoc habebis latius infra post sequens capitulum, in secunda parabola, quae est de zizania.

9. CIBUS CHRISTI FACERE VOLENTATEM PATRIS

Exierunt ergo, homines de civitate et veniebant ad Jesum, ut praesentialiter audirent eum. In quo datur intelligi, quod si ad Christum volumus ire, oportet nos civitatem exire, id est amorem carnalis cupiditatis deponere. *Interea*, scilicet dum mulier abesset, ac civibus praedicaret, et antequam Samaritani ad eum

[8. DEL MENJAR DE CRIST, QUE ÉS FER LA VOLUNTAT DEL PARE]

Acostaren-se al Senyor en aquest temps los dexebles, pregant e dient-li «Rabí» –que vol dir

1-458,5 Acostaren-se ... vianda] Corella reduex la glossa corresponent de VC, 272a, i en conserva els versets evangèlics de Jn 4, 31-33, tot presentant-los de manera directa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

venissent; *rogabant eum*, quem fatigatum videbant, *discipuli*, qui cibos attulerant ut manducaret, quia hora comedendi, et locus ad hoc aptus erat, et similiter tempus aptum ad prandium in absentia aliorum. Habita autem occasione ex cibo corporali, incipit loqui de cibo spirituali, scilicet de conversione Samaritanorum, qui per ejus praedicationem sunt ei incorporati; unde subdit: *Ego cibum habeo, ex Patris ordinatione, manducare, id est mihi incorporare, quem vos nescitis*. Quasi dicat: alius cibus, scilicet conversio Gentium plus me delectat, quam cibus per vos apportatus.

Ubi Theophilus: Hominum salutem hic cibus vocavit, ostendens quantum desiderium habet nostrae salutis. Sicut enim nobis concupiscibile est comedere; ita ei salvare nos: haec Theophilus. Dicant ergo hoc praelati Ecclesiae exemplo Domini, cum eis offerantur enxenia ciborura et hujusmodi: *Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis*, et contemnunt oblata eis, quia excaecant oculos cordis.

Et adjungit: *Meus cibus est, id est in hoc est mea refectio, et delectatio, ac firmitas et sustentatio, ut non curans de corporali comraodo propter salutem; in quo etiam sequitur exem-* {272b} *plum Apostolorum, qui relictis omnibus secuti sunt Dominum, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam et compleam opus ejus, quod scio eum velle in hominum conversione et redemptione, qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem ejus venire.*

Voluntas quippe Patris est, ut in Filium ejus credamus; opus vero Patris est, provisio nostrae redemptionis. Cibus ergo et potus, id est delectabilis refectio Christi, nostra est fides, et nostra est salus, quam ipse cum magno quaerebat desiderio;

cujus delicias sunt esse cum filiis hominum. tunc ergo Deo cibum spiritualement offerimus, quando per

SEGON DEL CARTOIXÀ

«mestre»– «menja, ora és tarda; lo loch disposat prop la font, que tenim aygua.» Respon lo Senyor: «Yo tinch a menjar vianda que no sabeu vosaltres.» Miraren-se los dexebles los uns als altres hi entre si deyen: «Poria esser que algú li aja portat vianda?»

5

Respon lo Senyor: «És la mia spiritual vianda, la qual més que la corporal stime. Hi per ço, encara que sia ora tarda, lo menjar allargue, donant-vos exemple que per la necessitat spiritual del prohisme obliden la corporal vostra. És la font disposat loch hon menge, és més disposat que a les ànimes que a mi vénen done a beure aygua viva de doctrina, que-ls done vida.»

Seran complides les paraules de Ysaïes que diu: «Poareu ab goyg les aygües que de les fonts del Salvador brollen»; hi ell mateix Ysaïes: «Brollen en lo desert les aygües hi en la solitud los torrents corren, hi la terra seca en stanys és convertida, hi la sedejant en fonts de aygües. En los lits hon los drachs habitaven, naxerà primer la verdor de junchs hi canyes».

«És, donchs, la mia vianda que faça la voluntat de aquell qui m'ha tramés, que acabe la sua obra, que m'ha tramés universal Redemptor per al gentil hi judaych poble. És la mia vo- {60a} luntat salvar tots los hòmens si ells ho volen. Hi per ço és mester que la veritat los prique hi lo camí aprenquen.»

25

5 *portat vianda*] Tot seguit, quant a VC, 272a, Corella omet una citació de sant Teòfil d'Antioquia que tracta del desig de Crist de salvar els homes; a més, tampoc no incorpora una glossa que assenyala com els prelats haurien de menystenir les ofrenes terrenals que els fan, al que aquests clergues haurien de respondre amb el verset de Jn 4, 32: «Jo, per menjar, tinc un aliment que vosaltres no coneixeu.» | 13-19 *Seran ... canyes* Aquestes dues citacions atribuïdes a Isaïes (Is 12, 3: «Poareu...»; Is 35, 7: «Brollen en lo desert...») han estat incorporades per Corella, respecte VC, 272b. | 21-23 *que² ... poble*] L'al·lusió als pobles gentils i jueus que se salvaran per la redempció de Crist no es troba en VC, 272b; ha estat, doncs, incorporada per Corella. | 24-25 *Hi ... aprenquen*] Aquest text es pot entendre com l'adaptació del verset de Pr 8, 32 («Escolteu-me, doncs, fills: feliços els qui segueixen els meus camins!»), que apareix en VC, 272b, però unes línies després de la citació d'1 Tm 2, 4 que apareix traduït en el Segon: «És la mia voluntat salvar tots los hòmens si ells ho volen.» | 25 *camí aprenquen*] A continuació, Corella omet un fragment en què hi ha una citació de Mt 6, 10 («Fes que vinga el teu Regne, que es faça la teua voluntat aquí a la terra com es fa en el cel.»); una glossa atribuïda en VC, 272b a Orígenes sobre la caritat i l'amor al proïsme; el verset d'1 Tm 1, 5 («Tota la teua exhortació ha de conduir a l'amor que naix d'un cor net, d'una consciència recta i d'una fe sincera.»); i, finalment, una glossa que tracta sobre com Crist posà en pràctica la voluntat del seu Pare, fent el bé pel proïsme i manifestant-se per la divinitat, perquè es cregués en aquesta.

21. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

praevientem gratiam ab eo salutem nostram poscimus, cum scilicet petimus: *Fiat voluntas tua, sicut in coelo et in terra*. Secundum Origenem, omnis homo qui bene operatur, ad duo debet dirigere suam intentionem, scilicet ad honorem Dei, et utilitatem proximi, quia *finis praecepti est charitas*, quae continet amorem Dei et proximi; et sic quando aliquid facimus propter Deum, finis praecepti est Deus, quando vero propter utilitatem proximi, finis praecepti est proximus. Facit ergo voluntatem Patris, docendo credere in se; facit opus ejus, manifestando mysterium Incarnationis, quousque per passionem et cetera perficiat illud et compleat.

Et quod instet tempus hoc faciendi, ostendit, dicens: *Nonne vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, et messis venit*.

Unde perpenditur, sicut in scolastica historia dicitur, quod hiemis tempore hoc factum est, et videtur quod factum sit in mense Januarii; quia in illa calida regione sunt messes tempestivae. Unde in festo Pentecostes offerebantur frugum primitiae. Quasi dicat Christus: licet tempus messis corporalis adhuc distet; tempus tamen messis spiritualis jam instat. Dicitur enim messis materialis et corporalis collectio frugum, et ad hujus similitudinem messis intelligibilis et spiritualis dicitur vocatio et collectio hominum ad fidem, per quam vocagamur in Domini horreum.

Unde sequitur; *Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, scilicet spirituales, et videte regiones*, ad fructum fidei dispositas, *quia jam albae sunt*, scilicet candore devotionis vestitae et maturae, *ad messem*, et metendum. Hoc dicebat propter Samaritanos ad ipsum venientes, quos vocavit segetes albas et paratas ad messem, id est paratos et dispositos ad credendum.

»Vosaltres dieu que són quatre mesos de ací a les messes.

»Levau los ulls hi mirau los camps que ja són blanchs, que segar se poden»; quasi dient: «Mirau los de Samaria com a mi vénen. Messes són mies que volen 5 que primer los prique, primer los segue y a la mia era-ls porte; que no menge.»

«O, piadós Redemptor nostre! –diu sant Crisòstom– Per què, benigne Senyor, no menges? Major fam tens de la salvació nostra que de la vianda 10 que-ls dexebles te porten?»

«Collireu les messes vosaltres, dexebles dels gentils pobles, que après la mia mort vendran a la mia ley evangèlica, hi haureu premi de congregar-los en los horons de la vida eterna; primer, en los camps de la 15 mia Sgleya. Lo qui sembra ensemps hi lo qui sega tots se alegren.»

«Diu lo comú proverbi que altre és lo qui cull hi altre és lo qui sembra. Hi en açò veritat parla; que yo us

¹ Vosaltres] vosaltrea.

1-2 *les messes*] Quant a VC, 272b, Corella omet, tot seguit, una glossa que explica que aquest episodi evangèlic fou en gener, en ple hivern, perquè en la zona del Pròxim Orient la collita s'inicia en la Pentecosta, quan s'ofereixen les primeres collites dels cereals. Aquesta al·lusió a l'estació en què Crist parlà amb la samaritana és incorporada després per Corella, com assenyalen en nota. p. 461,11. A més, no tradueix una glossa sobre el significat de les paraules de Crist: de com la collita espiritual esdevé la vocació i la congregació dels homes en la fe del Senyor. | 4-7 *quasi ... menge*] El lletraferit valencià, en la seua traducció, transforma i modula la glossa que apareixia en VC, 272b. | 8-460,6 *O ... romanen*] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella respecte el text ludolfí de VC, 272b. Notem com destaca la inclusió dels versets de Jn 4, 36-38, que connecten el present episodi evangèlic amb el subcapítol següent, que s'inicia amb el verset de Jn 4, 39 («Molts de la ciutat venien hi...»). Es manifesta així la voluntat de mostrar tot el passatge evangèlic de la dona samaritana.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

tramet a collir lo que han sembrat los patriarques hi profetes. Però, hi ells de sembrar hi vosaltres de collir, tots haureu premi.» No és axí en les sements terrenes, que moltes vegades los qui sembren no cullen, que altres ho seguen; hi los qui u han sembrat ho perden hi 5
sens frut romanen.

10. SAMARITANORUM CONVERSIO

Ex civitate autem illa, quae dicebatur Sichem, multi Samaritanorum crediderunt in eum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi quaecumque feci, quae etiam occulta erant. Cum ergo Samaritani, audita fama Christi, ad eum venissent, rogaverunt ut ibi maneret,

et sic ab eo instruerentur melius, et firmi in fide fierent. Ecce devotio auditorum: quia accepta fide, desiderabant per ejus doctrinam amplius informari ad suam confirmationem. In quibus omnibus e contrario arguitur duritia Judaeorum, qui in omnibus fecerunt contrarium.

[26]

Tertius autem dies, est dies gloriae, et in hoc non mansit ibidem; quia Samaritani nondum erant capaces gloriae. Sic et hodie quotidie mulier, id est Ecclesia, his qui foris sunt Christum annuntiat; veniunt ad Christum per famam, et credunt; et Christus manet per charitatem biduo apud illos, hoc est, dat eis duo praecepta charitatis, scilicet dilectionis Dei et proximi, in quibus *pendet Lex et Prophetiae*. Rogemus eum et nos, ut et nobiscum duos dies maneat, quatenus duo praecepta charitatis, duorumque Testamentorum fides, et amare, et tenere nos doceat.

Et multo plures, quam in principio crediderunt, propter sermonem ejus, quem sicut verba vitae praeferabant verbis mulieris, quia nunquam sic locutus est homo. — Et mulieri dicebant: Quia jam propter loquelam tuam non credimus, quae nihil est in comparatione ejus, quod videmus. Licet enim ex doctrina alicujus inducatur quis ad credendum, fides tamen secundum se innititur divinae veritati, seu virtuti ad id quod credit firmandum. Ipsi enim, exterius et interius audivimus sapientiae verba, ab ipso qui est Deus et homo; et scimus, firmiter credendo,

[9. DE LA CONVERSIÓ DELS SAMARITANS]

Molts de la ciutat venien hi en lo Senyor cregueren per lo testimoni de la dona, qui deya: «Totes les coses que he fetes me ha dites.» Tenia eficàcia aquest testimoni, perquè testificava contra la honor sua; hi 10
pregaren lo Senyor que aturàs ab ells dos dies.

Hi molts més cregueren en ell quant lo scoltaren, hi digueren a la dona que «no crehem en ell per les tues paraules. Nosaltres clarament conexam que aquest és Salvador del món, Déu hi home, hi per ço confessam 15
ab la boca lo que per certa hi vera fe tenim en la pensa.»

7-17 Molts ... pensa] Quant al subcapítol corresponent de VC, 272b-273a, Corella ha omés la quasi totalitat de les glosses que hi havia i n'ha mantingut únicament els versets evangèlics de Jn 4, 39-42 («Molts dels samaritans d'aquell poble van creure en ell per la paraula de la dona, que assegurava: "M'ha dit tot el que he fet." Per això, quan els samaritans anaren a trobar-lo, li pregaven que es quedés amb ells. I s'hi va quedar dos dies. Per la paraula d'ell mateix encara molts més van creure, i deien a la dona: "Ara ja no creiem pel que tu dius. Nosaltres mateixos l'hem sentit i sabem que aquest és realment el salvador del món."») Quant al caràcter de les glosses omeses, destaca l'atribuïda a sant Joan Crisòstom, en què es compara la fe i la conversió dels samaritans contra la incredulitat i el rebuig dels jueus. També, hi ha un altre fragment que versa sobre l'estada de dos dies que Crist passà amb els samaritans, perquè el tercer ja implicaria el dia de la glòria, per al qual els gentils no hi estaven preparats. Així, aquests dos dies representen la Llei i els profetes, és a dir, la Llei Vella; l'Església anuncia l'amor a Déu i al proïsme per a l'arribada del que serà la glòria eterna. | 9-10 Tenia ... sua] Aquest argument que destaca la importància del testimoni de la dona i la seua sinceritat, prové, en VC, 272b, d'una glossa de sant Joan Crisòstom, del qual Corella en pren el sentit però n'omet la font: «Unde Chrysostomus: Sic ergo solo mulieris testimonio credentes, et nullum signum videntes...», és a dir, «Diu Crisòstom: Així doncs, creient només pel testimoni de la dona, sense veure cap miracle...»

21. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

quia in fide est major certitudo adhaerentiae quam in scientia,

et quia non sufficit corde credere, sed oportet fidem confiteri ore; ideo fidem suam confitentur dicendo, *quia hic*, per eminentiam singularem, *est Salvator*, per efficaciam salutarem, *mundi*, per influentiam generalem.

11. PIA HUIUS HISTORIAE MEDITATIO

Conspice nunc Dominum Jesum, quia itinerando non utitur subjugalibus aut vecturis, sed pedibus incedebat, ne gravis esset his ad quos declinabat; et quomodo fatigatus plane et morose incedit, ac tandem ad quiescendum super puteum se ponit.

In hoc ergo quod fatigatus est ex itinere, datur nobis exemplum non refugiendi laborem pro aliorum salute; simulque datur et paupertatis exemplum, quia praedicabat et sedebat sic prout contigit juxta puteum, super nudum locum. Quasi dicat secundum Chrysostomum, non in throno, aut pulvinari; sed simpliciter juxta puteum, et ut contingebat super terram. Saepe fatigatus est Dominus Jesus, et tota vita sua in paupertate et labore fuit. Unde Psalmista in persona ipsius: *Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea*. Unde et Chrysostomus: Christus igitur in Samariam accedens, facilem et deliciosam vitam abiciens, laboriosam vero et strictam sequens, non subjugalibus utitur, sed ita valide et difficulter incedit ut ex itinere fatigetur. Ex hoc utique erudit se operatorem esse, et non superflua petere, et non multis indigere. Ita enim vult a superfluis alienos nos esse, ut et ipsorum necessariorum multa abscindamus a nobis. Propterea dicebat: *Vulpes foveas habent, et volucres coeli habitationes; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet*. Propterea et in montibus quam plurimum conversatur, non solum in die, sed et in

2-3 *na- ... sciència*] Tot seguit, Corella omet una glossa respecte VC, 273a, que tracta de com no hi ha prou de creure amb el cor sinó que cal manifestar la fe també per la boca. | 4-7 *Grans ... declara*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte el text llatí de VC, 273a. Notem el nivell d'exemplaritat que el lletraferit valencià assigna a la dona samaritana quant a la creació de l'Església, atesa la conversió dels gentils, d'una banda representats per la samaritana, i dels jueus, de l'altra, representats pels propis apòstols i també Jesús. D'aquesta alta representativitat del passatge evangèlic, es deriva la quantitat d'operacions de traducció que Corella opera sobre el text llatí que se centren en destacar les paraules evangèliques i obviar les gloses i interpretacions que puguen interferir en aquesta centralitat. | 11 *fon en febrer aquesta evangèlica ystòria*] Aquesta referència al mes de l'any en què es produí l'estada de Jesús a Samaria, havia estat omesa per Corella en el subcapítol anterior, tal com havíem indicat en nota p. 459,1; ara es reprén i se suma a les dificultats que Jesús patí com a home. | *evangèlica ystòria*] Tot seguit, Corella omet la pràctica totalitat del subcapítol respecte VC, 273ab, en el qual es proposen diferents gloses, totes de sant Joan Crisòstom, que tracten de la humilitat i la pobresa que es deriva de l'estat en què Jesús es desplaçava amb els seus deixebles. Es remet també a altres episodis evangèlics, com el de la figuera que Jesús maleeix i s'asseca (Mt 21, 18-22), on Crist ensenya els deixebles que no es necessita tant el menjar terrenal com l'espiritual. Un aspecte, el de la crítica a la gola, que trobem en una de les gloses no incorporades, el sentit de la qual, en essència, apareix en el text proposat per Corella. En definitiva, s'insisteix en la idea de la pobresa de Jesucrist qui, com a pobre, predicava l'evangeli.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Major és la certenitat que té lo crestià de la veritat de la fe cathòlica que de la veritat de la na- {60b} tural sciència.

Grans són los misteris que dins aquest sagrat evangeli se tanquen. Tota la conversió de la santa Sgleya en la conversió de aquesta beneyta samaritana se declara.

[10. DE LA PIETOSA MEDITACIÓ D'AQUESTA HISTÒRIA]

Primerament, ages compassió del Senyor que, tenint fam hi set, a peu acaminà, al migjorn fatigat no menjà, a la ora del pou és la sua possada, al fret hi a l'ayre; fon en febrer aquesta evangèlica ystòria.

nocte; et in desertis: haec Chrysostomus. Considera etiam quia discipuli non deferebant victualia; sed, hora comedendi instante, ibant ad comparandum ea. Unde idem Chrysostomus: Discimus autem Domini non solum circa itinera validum robur, sed etiam circa cibarianegligentiam. Non enim discipuli ejus deferebant victualia, sed viaticula. Et ostendit hoc alius Evangelista dicens, cum de *fermento Pharisaeorum et Sadducaeorum* eis loqueretur, *illos cogitasse intra {273b} se dicentes: quia panes non accepimus;* et cum esurientes inducit, et incidentes spicas et comedentes; et cum dicit eum ad fiscum propter esuriam venisse. Nihil aliud per haec omnia nos erudit, quam hoc, scilicet contemnere ventrem, et non studiosam ejus aestimare esse ministrationem. Intuere equidem eos et hic, neque deferentes utique quid, neque quia non portabant statim ab initio diei hujus sollicitos; sed secundum tempus, secundum quod omnes pulmentum accipiunt, escas comparantes. Non ut nos certe qui mox e lectulo surgentes prae alus haec intendimus, coquos et mensae positores vocantes, et cum multo hoc scrutantes studio, et post illa ita alia tangentes, secularia ante spiritualia facientes, et quae supervacua habere oportebat ut necessaria honorantes; propter hoc omnia sursum et inferius sunt. Contrarium enim oporteret omnium spiritualium multam facientes rationem, postquam compleverimus illa, tunc tangere haec: haec Chrysostomus. Ambulavit ergo Christus sine equis, usque ad lassitudinem; sine expensis, usque ad esuriam; ac sine servitoribus et pompis, usque ad ministrationem. Conspice etiam quomodo non dedignatur cum neglecta, et alienigena muliere loqui, monstrans quam mitis, quamque humilis sit. Non despicit personas viles et humiles, tales enim interdum capiunt arcana salutis plus quam divites et nobiles.

[27] Unde Augustinus: Esurivit qui omnes pascit, sitivit qui est fons sitientium, fatigatus est ex itinere, qui viam nobis fecit in coelum.

Diu sant Agostí: «Fam tenia aquell qui tot lo món governa, tenia set la font dels qui sedegen, era fatigat del camí aquell qui és lo nostre camí per al celestial Regne.»

O, gran confusió nostra!, que la major part de nostra vida despenem en aparell de nostres viandes. La un dia per a l'altre, ans la una setmana per a l'altra, ans la un mes per a l'altre, ans la un any per a l'altre. 5

Diu Sèneca: «Com nos ha donat la humana condició tan gran ventre? Tan ampla gola ab tan chichs còssors? Una silva a molts elefants basta, a nosaltres ni la mar, ni ls rius, ni stanys nos basten en pexos, ni en ocells los ayres, ni en animals la terra, ni dels multiplicats cochs la sciència, ni a condiments hi salses nos basten les Índies.» 10 15

1-4 *Diu ... Regne*] Corella, després d'haver eliminat quasi tot el contingut del capítol respecte el text llatí, com hem indicat en la nota prèvia, manté ara aquest fragment, que apareixia en *VC*, 273*b*, com a darrera glossa del capítol XXI, l'actual. Per tant, els fragments del *Cartoixà* que segueixen són incorporats per Corella quant al text ludolfí. | 5-464,31 *O ... crucificaren*] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella quant a *VC*, 273*ab*. | 9-15 *Diu ... Índies*] Aquesta referència a Sèneca no apareix, com s'ha dit en la nota prèvia, en *VC*, 273*ab*. Corella l'extrau del llibre de Sèneca *Epistulae ad Lucilium*, en concret de l'Epístola IX, «*Seneca Lucilio suo salutem*», o «Els anhels immoderats», segons la traducció elaborada per la Fundació Bernat Metge, el 1929, amb el títol *Lletres a Lucili*, Vol II, pp. 26-27.

2.1. DE LA DONA SAMARITANA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Item conspice quomodo intentus erat studio spirituali, quia cum esset tempus comedendi, voluit tamen differre ut intenderet praedicationi; et distulit refectiorem corporis accipere, nolens comedere antequam illis de civitate praedicaret,

quamvis jam esset *hora sexta*, et ipse etiam *ex itinere fatigatus* esset; volens prius intendere conversioni Samaritanorum, et operari ea quae erant spiritus, quam ea quae erant corporis, quantumcumque tunc indigeret. In quo dans exemplum aliis similiter faciendi, ostendit verbo et facto quantum praedicator Evangelii debet esse sollicitus de salute hominum, et postponere omne aliud negotium; et quod homo debet esse magis sollicitus de sui proximi salute spirituali, quam de propria necessitate corporali.

[25] Tertio inducebat eam, et nos in sui cognitionem. Gradatim autem mulier surrexit ad cognitionem Christi: nam primo dixit eum esse unius Dei cultorem, in hoc quod dixit eum esse Judaeum, et hoc fuit magnum; deinde dixit eum esse Prophetam, et hoc fuit majus; tandem dixit et credidit eum esse Christum, et hoc fuit maximum.

Una vegada legim que·l patriarcha Noé plantà la vinya hi del vi experimentà la força. A nosaltres ni diversitat ni multitud de vins nos basta; fallen-nos los noms per a nomenar-los, de tan luny hi diverses terres los naveguen, que no entenem als qui·ls porten ni als 5 vins entèndriem si parlaven. Hi axí los nostres ventrells, com ha no coneguts, pahir no·ls poden, hi diverses malalties nos engendren. Hi són en tan gran quantitat plens los cellers nostres, que si·ls vexells se rompien, rius de vi fins a la mar correrien. 10

Contempla lo nostre Déu, Senyor e mestre, a la font de Sichar com, segut en terra, menja, són los paraments de la sua taula algun pobret hi no prim sudari que Pere, o algú de aquells peccadors portava. Però spera, ans que no con- {60c} temples com menja; 15 mira com fatigat, ab fam hi set, perquè prique als samaritans que venien, fins al vespre no menja.

Mira après hi cogita de aquesta dona los actes. Primer coneix que·l Senyor jueu era, hi axí que un Déu colia. Après que és profeta, après que és Messies, Déu 20 hi home, que·ls secrets li adevina, que sol a Déu sguarda. Mira com totes les coses del món hi la honor hi fama oblida per honrar lo Senyor hi portar a salut lo prohisme. Mira la figura que de la Sgleya porta.

Primerament, la set que té la racional creatura, de la 25 felicitat que desija. Ve ab lo cànter que és la capacitat humana; treballa en poar l'aygua de les naturals sciències ab la corda del treball del studi. Ve-li lo sagrat evangeli a l'encontre, puy no troba la felicitat en les naturals sciències; lo Senyor li demana beure, que·l 30 sagrat evangeli sobre totes les altres doctrines a obres de caritat nos amonesta, a les quals la rahó natural nos convida.

Aprés diu que a son marit cride, que és lo consentiment del franch arbitre. Diu més, que li 35 demane aygua; que vol la divina bondat que li

1-10 *Una ... correrien*] Aquesta referència tampoc no apareix en *VC*, 273*ab*. Si la relacionem amb el text anterior de Sèneca podem deduir que sembla que Corella ha volgut moralitzar sobre els excessos del pecat de gola, fent ús d'una sèrie d'imatges il·lustradores i diverses. | 11-17 *Contempla ... menja*] Aquest fragment ha estat extret i adaptat, en un sentit general, d'una de les glosses que havien quedat omeses en *VC*, 273*b*: «*Item conspice quomodo intentus erat studio spirituali, quia cum esset tempus comedendi, voluit tamen differre ut intenderet praedicationi; et distulit refectiorem corporis accipere, nolens comedere antequam illis de civitate praedicaret.*», és a dir, «Mira com està atent a l'estudi espiritual: sent hora de menjar la volgué posposar per atendre la predicació; retardà la refecció del cos, sense voler menjar abans de predicar als de la ciutat.» | 18-22 *Mira ... sguarda*] Aquesta gradació en el coneixement de la figura de Jesucrist per part de la samaritana, prové d'un capítol anterior (*VC*, 272*a*) que havia estat omés per Corella en la seua pràctica totalitat, segons comentem en nota p. 456,16. Una gradació ascendent que en les properes línies del subcapítol actual es torna a reprendre, atesa la importància que Corella atorga a aquesta relació: de la dona samaritana que és exemple de com l'Església, els seus evangelis i els seus sacraments fan possible el coneixement de la divinitat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

demanem per major utilitat nostra lo que ell nos dóna. Hi quant segons rahó natural disponem los nostres actes ab lo nostre franch arbitre, ab la sua general gràcia, ell nos dóna aygua viva, crehant en nosaltres la verdadera fe, qui brolla en sperança de la vida eterna. 5

Diu-li més lo Senyor, que cinch marits tenia, que eren los cinch libres de Moysés en la Ley vella. No era son marit lo que lavors tenia, qui era lo colre de les ydoles. Convertida la Sgleya, los de la sua ciutat cridà, que són tots los hòmens, qu'és universal la santa 10 Sgleya, que a tots obliga, a tots convida que vinguen a veure hi creure los sagrats evangelis. Vinguen a Jesús, qui stà a les fonts del babtisme, per donar {6od} la gràcia a tots los qui vénen. Porta'ls que ligen hi scolten los sagrats evangelis, los quals legits hi hoïts, responen: 15 «Ja no crehem per les amonestacions tues, clarament entenem, crehem hi confessam que aquesta sola Scribtura conté la salvació nostra, la felicitat nostra e tot lo bé nostre.»

May scribtura ha parlat axí com aquesta, perquè 20 són paraules de Déu home, salvador de tots aquells qui volen que-ls salve; que per les paraules de una dona los samaritans en lo Senyor cregueren, hi-l pregaren entre ells aturàs dos dies. Significa la promptitut que-ls gentils en convertir-se a la fe tingueren; hi per los dos 25 dies, los manaments de amar Déu hi lo prohisme. En gran confusió del judaych poble, que mirant hi hoint la sua doctrina e les sues maravoloses obres, hi essent de la ley e generació sua, no-l pregaren que abitàs en les sues ciutats e viles, mas fora de la sua major ciutat, en 30 lo mont de Calvari, lo crucificaren.

[26] Sic ergo solo mulieris testimonio credentes, et nullum signum videntes, exierunt deprecantes Christum, ut apud eos maneret; Judaei vero miracula videntes, omnia egerunt ut a regione eorum eum abjicerent. Et Judaei quidem, etiam visis signis, incorrecti mansuerunt; hi autem et sine signis multam circa eum fidem demonstraverunt. Et acquiescens Dominus petitioni eorum, quae erat honesta et devota, mansit ibi, quia semper satisfacit devotis in oratione sua; per duos dies, propter duo praecepta charitatis, quibus instruit credentes.

Item conspice quomodo fatigatus et famelicus sedet in terra nuda, non supposito pulvinari; et reficitur cum discipulis, sicut aliquis pauper de populo communi; nec ad magna hospitia in civitate declinat, sicut nos miseri. Non enim legitur, quod civitatem tunc intraverit, ne sibi contrarius esset qui discipulis dixit: *Et in civitates Samaritanorum ne intraveritis.* Nec

14-19 *Portals ... nostre*] Notem el to pietós i catequètic fet servir per Corella en aquest fragment, en el qual la paraula de Déu ja no és només escoltada per boca de Crist, com ocorre en l'episodi evangèlic, sinó que ara es troba ja en els evangelis i pot ser llegida. D'aquesta manera, Corella actualitza el text ludolfí, destacant-hi un valor d'eina per a la conversió a través de l'exemple evangèlic i la preponderància d'aquests textos del Nou testament. El missatge corellà cobra especial valor si tenim en compte la situació de pressió cap als jueus coetanis i coterranis de l'escriptor valencià, perquè es convertiren i acceptaren el cristianisme. | 20-31 *May ... crucificaren*] Aquest fragment, amb matisos, es deriva de VC, 272b-273a, d'una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en el subcapítol anterior: «*Sic ergo solo mulieris testimonio credentes, et nullum signum videntes, exierunt deprecantes Christum, ut apud eos maneret; Judaei vero miracula videntes, omnia egerunt ut a regione eorum eum abjicerent. Et Judaei quidem, etiam visis signis, incorrecti mansuerunt; hi autem et sine signis multam circa eum fidem demonstraverunt. Et acquiescens Dominus petitioni eorum, quae erat honesta et devota, mansit ibi, quia semper satisfacit devotis in oratione sua; per duos dies, propter duo praecepta charitatis, quibus instruit credentes.*», és a dir, «Així doncs, creient només pel testimoni de la dona, eixiren de la ciutat, demanant a Crist que romangués amb ells; els jueus, mirant els miracles, feren tot el possible per expulsar-lo de la seua terra; i, vistos els signes, seguiren sense corregir-se; i aquells, sense veure els signes, li mostraren molta fe. I, tot accedint al que li demanaven, que era honest i devot, s'hi quedà, perquè sempre satisfà els devots en les seues oracions, dos dies; pels dos preceptes de caritat amb què instrueix els creients.» Notem com Corella reubica ara part del text llatí, en el sentit que l'al·lusió als jueus es troba en el *Cartoixà* al final, aspecte que marca de manera més clara l'oposició entre els gentils, que cregueren, i els jueus, que no ho feren. Com en altres ocasions, de nou es remet als episodis de la Passió de Crist, la part del *Cartoixà* que en major mesura concentra els objectius d'aquesta obra, un dels quals és mostrar la redempció de Jesucrist i augmentar el valor de la seua figura. En el següent capítol, com expliquem en nota p. 469,24, també trobem una breu al·lusió a la Passió i mort de Jesucrist, amb aquest mateix objectiu. | 31 *lo crucificaren*] A continuació, quant a VC, 273b, Corella omet una glossa sobre la humilitat i la pobresa de Crist, qui menjava el que li oferien en companyia dels seus deixebles i dels qui el seguien.

credas, quod sola hac vice in terra comedit Dominus humilis et amator paupertatis sed saepe cum ibat per mundum, comedebat extra civitatem et villam, ad aliquem rivum vel fontem; quantumcumque fatigatus foret et afflicto. Non habebat cara et exquisita cibaria, non vasa diversa vel curiosa, non pretiosa et delicata vina; sed habebat aquam puram de ipso fonte vel rivo, quae vineas faecundat, et panem tanquam pauper sedens in terra humiliter, comedebat, *qui escam omni carni ministrat*. Compatere sibi, quia vides eum fatigatum, et sic humiliatum; ac sustentatione potus et cibi corporalis indigentem, et sicut ceteros de populo his utentem.

[27]

ORATIO

Domine Jesu Christe, dives omnium bonorum, et largitor opulentissime: da mihi fatigato in hujus vites itinere cibum et potum, ut reficiar a te: fons vite et omnium gratiarum uberrimae, cor meum ab ubertate voluptatis tuae inebria: ut obliviscatur omnia ista transitoria. Panis vivus qui nunquam deficiat, da mihi hunc cibum spiritualem, ut tuam in omnibus faciam voluntatem, mane apud me duos dies: quatenus duo praecepta charitatis, duorumque Testamentorum fidem me amare facias et observare, ac tertia die, scilicet gloria, apud te semper manere. Amen.

{274A} CAPUT LXIII. DE FILIO REGULI SANATO.

I. ADVENIENTE IN CANA GALILAEAE CHRISTO, ACCESSIT AD EUM REGULUS

Deinde *post duos dies* quibus Dominus Jesus mansit apud Samaritanos, *exiit inde*, scilicet de Samaria, confirmatis Samaritanis in fide, *et abiit in Galilaeam*, ubi fuerat nutritus: per quod significatur, quod in fine seculi, confirmatis Gentibus in fide et veritate, revertetur ad Judaeos convertendos.

Venitque iterum in Cana Galileae, ubi, in nuptiis, *fecit aquam vinum*, coram discipulis suis. *Et erat quidam Regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audisset Jesum*, ad partes sibi vicinas advenisse, *abiit ad eum*, in Cana, ubi eum noverat esse, *et rogabat eum ut descenderet*, scilicet in Capharnaum, quae erat in basso respectu loci in quo Jesus erat; *et sanaret*, praesentialiter, *filium ejus*, quem diligebat, quasi non posset sanare, nisi praesens esset. Secundum Theophilum, iste Regulus interfuit miraculo facto in nuptiis, quando Christus aquam in vinum mutavit; quia tunc credidit, sed tamen Christi divinitatem perfecte non cognovit.

ORACIÓ

Senyor Jesús, de tots els béns rics, opulentíssim hi donador de aquells liberalíssim: Dóna a mi, fatigat en el camí de aquesta present vida, a menjar hi a beure de les tuesspirituals viandes, perquè les eternes desige hi les corporals menysprehe; hi perda la set de les delectacions terrenes hi lo cànter deixe, hi tots els medis ab què els poava. Embriaga lo meu cor de la abundància de la amor tua, perquè les coses de aquest món transitòries totes les oblide, hi tu, pa de vida que nunca defalls ni-t minves, donam a tu, espiritual vianda, hi stà ab mi dos dies: que de tot mon cor a tu ame, hi axí com a mi lo prohisme; hi al terç jorn, qui és de la tua glòria, en lo teu Regne eternament te lohe. Amén.

{61A} DEL FILL DEL RÈGULO AL QUAL DONÀ SANITAT. CAPÍTOL XXII

[I. DE L'ARRIBADA DEL SENYOR A CANÀ DE GALILEA, ON SE LI APROPÀ UN RÈGUL]

Passaren dos dies que stigué lo Senyor en Samaria, satisfent a la devoció de aquells pobles qui devotament pregat l'avien, los quals instrohits en la sua doctrina, partís lo Senyor per a la Galilea, hon s'era criat en la sua adolescència: significa que a la fi del setgle, après la mort de Antecrist, serà convertit tot lo judaych poble.

Vench lo Senyor a Canà, petita vila de Galilea, en la qual havia fet lo miracle de convertir en vi l'aygua. Hi sabent un príncep, qui stava en Cafarnaüm, que'l Senyor era tornat de Judea, anà a la vileta hon lo Senyor stava, hi pregà'l que devallàs a Cafarnaüm, que baix en suart de Canà stà situada, hi guarís un fill que tenia qui molt amava; no creya que'l Senyor lo pogués guarir sinó en presència. Diu Theòfil: «Aquest príncep havia vist lo miracle del Senyor en les núbies; hi lavors començà a creure, però no cregué perfetament que fos Déu hi home.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Dicitur autem Regulus multipliciter: Uno modo parvus Rex, qui parvo praeest regno, et hoc modo non accipitur hic, quia tunc temporis non erat Rex in Iudaea; Romani enim volentes frangere Iudaeorum superbiam, abstulerunt ab eis regiam dignitatem, regnum Iudaeae in quatuor tetrarchias dividentes, ad praecavendura eorum rebellionem. — Alio modo, secundum Chrysostomum, dicitur Regulus, aliquis de stirpe regia, seu generis existens regalis; nec hoc modo accipitur hic. — Tertio modo dicitur aliquis Regulus, regum officialis, et isto modo accipitur hic; quia erat officialis Imperatoris, deputatus ad custodiam Galilaeae, propter quod manebat in Capharnaum, quae erat metropolis illius terrae; vel forte aliquis de familia Herodis Tetrarchae, pollens aliqua principatus dignitate.

Regulus iste, auditis miraculis Christi, speravit ab eo impetrare sanitatem filii sui, et creditur ipsum posse sanare filium suum a quo salutem quaesivit; sed in fide dubitavit in hoc, quod praesentiam ejus requirens, non nisi praesentia corporali, et tactu eum posse sanare putavit; non enim ubique praesentem eum esse creditur, sicut Centurio, qui ait: *Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.*

2. REGULI DIFFIDENTIAM ARGUIT, SANAT TAMEN FILIUM

Agnoscens itaque Dominus cor diffidentis, arguit hominem in fide tepidum, dicens: *Nisi signa, scilicet communia, et prodigia, scilicet signa majora quae sunt sine exemplo, eo quod similia eis non sunt visa vel audita, et ideo procul a digito, id est a similibus demonstratione dicta, videretis, sicut increduli, non creditis;* nam signa dantur infidelibus ad confirmationem doctrinae, non fidelibus qui assentiuntur Scripturae.

{274b} Non reprehendit eum de petitione salutis filii sui, sed de defectu fidei. Verumtamen quia ex devotione repetit petitionem dicens: *Domine, descende piusquam moriatur filius meus, ideo exauditur a Domino.*

Jesus tamen ibidem remanens, et propter semiplenam fidem ejus se non deesse, sed ubique sicut Deum praesentialiter esse indicans, solo jussu et verbo filium absens sanat, ut pater amplius credat, dicens: *Vade, non enim voluit Jesus ire corporaliter, ut amoveret ab eo faisant aestimationem, qua putabat ipsum posse sanare tantum per praesentiam*

SEGON DEL CARTOIXÀ

Rey petit lo nomena lo sagrat evangeli, perquè era oficial, per lo emperador constituït a guardar aquella terra. Hi per ço stava en la ciutat de Cafarnaüm, que era la principal ciutat de Galilea.

Aquest, hoint del Senyor los miracles, hi més si era 5
stat en les núbies, sperà obtenir del Senyor que faria a
son fill delliure. Però no u sperava ni u demanà ab fe
perfeta, crehent que per a guarir son fill la presència del
Senyor hi era necessària. No creya axí com Centurió,
qui dix: «No és mester, Senyor, que tu y vingues, mas 10
digues-ho de paraula.»

[2. DE LA DESCONFIANÇA DE CRIST EN EL RÈGUL, TANMATEIX LI CURA EL FILL]

Conexent lo Senyor lo cor de aquest qui
perfetament no creya, corregeys-lo en semblants
paraules: «Si no mirau senyals hi prodigis» —«senyals»,
que són los comuns miracles; «prodigis», que són {61b} 15
obres maravellozes, singulars hi sens exemple nunca
vistes ni hoïdes—, «no voleu creure.»

De poca fe lo Senyor lo increpà; no perquè demanà
que a son fill guarís de la malaltia, mas que no ab
perfeta fe ho demanà. Però, perquè ab devoció replicà 20
la demanda, dient: «Senyor, devalla ans que mon fill
muyra!», volgué lo piadós Senyor ohir la sua pregària.

No volgué lo Senyor moure's de allí hon stava per
ajudar a la fe del pare, mostrant que axí absent com
present podia son fill de la malaltia fer delliure. Hi en 25
quant Déu, a tot loch present era, hi ab sola una
paraula guarí lo fill de la malaltia, hi de poca fe lo pare,

1 *sagrat evangeli*] Tot seguit, quant a VC, 274a, Corella omet diferents significats o accepcions que podien associar-se a la paraula «règul». El primer feia referència a aquell qui governa un petit regne; una situació que no es donava a Judea, atés que els romans la dividiren en quatre tetrarquies per dificultar la seua rebel·lió, com indicava el text ludolfi; un altre significat del terme «règul», segons una glossa omesa de sant Joan Crisòstom, es refereix a qui prové d'estirp reial. | 17 *voleu creure*] A continuació, respecte VC, 274a, Corella omet un breu fragment que assenyala com Crist reprén al règul, perquè no li basten els miracles que es fan als qui encara no són creients per confirmar la seua doctrina i creure-hi.

22. DEL FILL DEL RÈGULO

VITA CHRISTI

corporalem, *filius tuus vivit*, id est restitutus est perfectae sanitati, de janua mortis cui appropinquavit, *incipiebat enim mori*.

Credidit homo sermoni Jesu, quia fides requiritur ad obtinendum Dei beneficium; et ibat sine corporali praesentia Christi, credens, quia ubique esset virtus ejus ad curandum. Jam incipit. credere, quia sermone sanat; et ita eum Deum esse et praesentem ubique existere, quod non supra credebat. Ad informationem ergo nostram cessit Dominus superbo Regulo, ne iret cum eo ad filium suum; concessit humili Centurioni, ut iret ad ejus servum.

Unde Gregorius: Quid est quod Regulus rogat, ut ad ejus filium veniat, et tamen corporaliter ire recusat, ad servum vero Centurionis non invitatur, et tamen se corporaliter ire pollicitur? Reguli filio per corporalem praesentiam non dignatur adesse, Centurionis autem servo non dedignatur occurrere? Quid est hoc? Nisi quod superbia nostra retunditur, qui in hominibus non naturam, qua *ad imaginem Dei* facti sunt, sed honores et divitias veneramus. Cumque pensamus, quae circa eos sunt, profecto interiora minime providemus. Dum ea consideramus, quae in corporibus despecta sunt, negligimus pensare quod sunt. Redemptor vero noster, ut ostenderet, quia quae alta sunt homini, Sanctis despicienda sunt, et quae despecta sunt homini, despicienda non sunt; ad filium Reguli ire noluit, ad servum Centurionis ire paratus fuit. Increpata est ergo superbia nostra, quae nescit pensare homines, propter homines: haec Gregorius.

Non ergo consideremus aut pensemus, quae circa homines sunt, sed quid sunt. Multi enim negligentes quod sunt, solliciti gloriam aliunde sibi quaerunt.

Unde Chrysostomus: Nabuchodonosor itaque plurimi nunc inveniuntur imitari. Ut enim ille tunc de imagine; sic modo alii de veste pretiosa, de equis, vel curribus, de amplitudine domorum, de pulchritudine columnarum, et de picturis parietum opinantur esse meliores. Quia enim quod erant homines perdiderunt; solliciti huc illucque circumeunt, aliunde sibi gloriam {275a} colligentes omni sane irrisione plenissimam: haec Chrysostomus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

dient: «Vés, ton fill és viu; ha cobrat la sanitat que tenia, de les portes de la mort és tornat a la vida.»

Cregué lo pare a la paraula que-l Senyor li deya; en la qual augmentà la sua fe e lo fill cobrà la vida. Hi tornant a la ciutat d'on vengut era, ja creya que-l Senyor absent li podia donar lo que demanava. 5

Diu sanct Gregori: «Què és açò que-l príncep per son fill lo Senyor suplica que vinga, hi lo Senyor no lo y atorga? Hi al servent de Centurió sens esser demanat anava? Per tornar atràs la nostra supèrbia, que en los hòmens no miram lo seu esser ni la ymatge de Déu en ells sculpida, mas les honors, pompes e riqueses, no volgué lo Senyor, per exemple nostre, anar a un fill del príncep, hi volia anar a un catiu paralitich.» 10

Diu sanct Crisòstom: «A Nabuchadonosor són huy semblants los hòmens, qui volia que la inanimada stàtua adorasen; les stàtues honren, veneren hi adoren, puys les miren bé pintades, cuberts los viciosos hòmens de or, de brocats hi sedes. Són stàtues hi pijors que stàtues, les quals dins són buydes, hi ells són plens de vicis pudents abominables.» 15 20

6 *que demanava*] Seguidament, quant a VC, 274b, s'omet una glossa en què s'indica com Jesús, com a ensenyament, no anà a la casa del funcionari reial del present passatge evangèlic, però sí a la del centurió humil (Mt 5, 8-13). | 13 *exemple nostre*] Roís de Corella omet, a continuació, una part de la glossa de sant Gregori de Nissa respecte VC, 274b, que destacava com no se sol valorar allò espiritual en benefici, per contra, d'allò terrenal i superflu; els sants, en conseqüència, han de menystenir les terrenals. | 14 *catiu paralitich*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa, respecte VC, 274b, sobre considerar, de manera superba, els homes pel càrrec que ocupen. | 19-21 *Són ... abominables*] Aquesta crítica directa a les persones, com a estàtues buides, ha estat retoricada amb l'ús d'un lèxic determinat respecte VC, 274b-275a: «*Quia enim quod erant homines perdiderunt; solliciti huc illucque circumeunt, aliunde sibi gloriam colligentes omni sane irrisione plenissimam.*», és a dir, «Com que els homes perderen el que havien sigut, donen voltes d'ací cap allà amb ànsia, reunint per a ells d'altres llocs una glòria plena d'irrisió.» Notem com Corella simplifica la traducció, tot aportant-hi una intensitat considerable.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. HUIUS MIRACULI FINIS

Credidit ergo Regulus sermoni Jesu, non tamen integre, neque sane, quod ostenditur ex hoc quod sequitur. Nam eo descendente de Cana Galilaeae in Capharnaum, quae magis est in valle; cum servi sibi occurrerunt, et congaudendo filium suum sanatum nuntiarent, interrogabat horam ab eis, in qua melius habuerit. Quod fecit ad certificationem miraculi respectu sui, volebat enim scire utrum casu hoc factum esset, vel ex praecepto Christi. Et dixerunt ei: Quia heri hora septima reliquit eum febris.

Ubi Chrysostomus: Vide quahter miraculum manifestum est. Non enim simpliciter, neque ut contigit a periculo erutus est; sed repente et simul, ut appareat non esse ex naturae consequentia quod fiebat, sed ex actione Christi.

Unde sequitur: *Cognovit ergo pater quia illa hora erat in qua dixit ei Jesus auctor salutis: Filius tuus vivit, et quod in hora verbi Dominici sanatus esset; et credidit ipse et domus, id est, familia ejus tota.* Et haec est conclusio intenta; ad hoc enim factum est istud miraculum, ut Regulus cum familia sua crederet in Christum; et ex tunc perfectus in fide fuit, quia perfecte credidit. Unde secundum Augustinum et Bedam, datur intelligi, et in fide gradus esse, sicut et in alus virtutibus, scilicet initium, incrementum, et perfectionem.

Hujus ergo Reguli fides initium habuit, quando Dominum rogavit, ut *descenderet et et filium suum sanaret.* Tunc enim et credidit, et dubitavit; credidit quidem quod filium suum sanare posset, sed non credidit quod eum sanare posset, nisi et corpore praesens esset. Deinde fides ejus accepit incrementum, quando scilicet credidit sermoni Domini dicentis: *Vade, filius tuus vivit.* Sed perfectionem obtinuit, quando scilicet servi sanitatem filii nuntiaverunt, quia tunc perfecte credidit, et *domus ejus tota, secundum illud Lucae, de Zachaeo loquente: Hodie salus huic domui facta est.*

Jam ergo hic Regulus Evangelista efficitur, dum ad fidem susceptam alios inducebat. Et ideo signanter qui prius Regulus in Evangelio est vocatus, postea, crescente fide, homo est dictus; et consequenter propter perfectam fidem, pater est appellatus. Item notandum quod tribus vicibus in hoc Evangelio de vita filii istius Reguli habetur ostensio. Primo per Dominum, qui dixit: *Filius tuus vivit;* secundo, per servos, qui nuntiaverunt dicentes: *Quod filius ejus*

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DE LA REFLEXIÓ SOBRE AQUEST MIRACLE]

Cregué, donchs, l'ome al que lo Senyor li deya; hi en lo camí, devallant {61c} a Cafarnaüm, los servents li vengueren a l'encontre hi alegres li denuncien que son fill vivia, cobrada sanitat perfeta. Hi enterrogà'ls de la hora de la sua acabada milloria. Hi al senyor 5
respongueren que «ahir a set hores», que és una hora après migdia, «lo dexà la febra.»

Conegué lo pare que era aquella hora en la qual li dix lo Senyor que son fill vivia. Hi ell cregué hi tota la sua casa. Aquesta era la fi per la qual féu lo Senyor lo 10
miracle, perquè aquest príncep tingués en lo Senyor perfeta crehença, ell hi tota la sua família. Conegué que Jesús, salvador hi actor de salut, dient en absència que son fill vivia li havia donat sanitat perfeta. Hon sanct Agostí hi lo venerable Beda dien que ací podem 15
entendre que té graus la fe, axí com les altres virtuts tenen, les quals començ hi augment, hi a perfectió atenyen.

Tingué la fe de aquest, principi, quant pregà lo Senyor que per donar sanitat a son fill vingués a 20
Cafarnaüm. Lavors cregué hi tingué dubte; cregué que son fill del mal lo podia fer delliure, però duptà que u pogués fer en absència. Augmentà après la fe sua quant cregué lo que'l Senyor li dix, que son fill vivia, mas fon la sua fe perfeta quant la sanitat de son fill los servents 25
li denunciaren. Hi cregué perfetament, hi tota la sua família, pricant hi denunciand la veritat del miracle.

Fon evangelista a la sua fe, induhint los altres. Hi per ço, no sens causa, lo evangeliste primer lo nomena 30
«regulus», que «senyor» o «petit rey» significa. Após li diu «home»; após li diu «pare», perquè ja tenia fe perfeta, hi als fills, que era la família, donava spiritual vianda. Devem encara atendre que tres vegades en lo evangeli de la vida de aquest malalt se parla. La primera, per lo Senyor qui dix al pare: «Viu és ton fill.» 35
La segona, per los servents qui denunciaren al {61d} pare que son fill vivia. La terça, quant conegué lo pare

7 la febra] Tot seguit, Corella omet una glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 275a, que tracta de com el miracle es produí a l'hora en què Crist ho anuncià, per tal que no es pogués atribuir a la natura la curació del malalt. | 27 del miracle] A continuació, quant a VC, 275a, el lletraferit valencià omet el verset de Lc 19, 9 («Avui ha entrat la salvació en aquesta casa»), que remet a l'episodi evangèlic de Zaquieu (Lc 19, 1-10). | 32-33 hi als fills que era la família donava spiritual vianda] Aquesta al·lusió als fills, com a família seua, que convertien en «pare-evangelista» al règul no apareix en VC, 275a; una incorporació que, si l'observem en clau biogràfica, ens porta a la condició de pare del propi Corella, el qual no estava casat però tenia fills i, alhora, tenia un estatus particular com a mestre en sacra teologia, vinculat a l'estament eclesiàstic.

22. DEL FILL DEL RÈGULO

VITA CHRISTI

viveret; tertio pater hoc cognovit, quia illa hora, id est septima sanatus esset. Et hoc ad denotandum quod triplex est vita triplici morti opposita: prima naturae, quae habet oppositam mortem naturae; secunda gratiae, cui opponitur mors culpa; tertia gloriae, cui opponitur mors gehennae.

4. MYSTICE FILIUS REGULI HUMANUM GENUS SIGNIFICAT

Mystice iste filius Reguli, significat humanum genus vere filium Reguli quia propagatum de Adam, qui de Rege factus est Regulus, quando perdita charitate, factus est malus. Hic filius Reguli febre laborabat, quando per diversa vitia genus humanum aestuabat; cujus salus inter Cana et Capharnaum completur, ad dandum intelligere, quod de zelo misericordiae divinae, quia Cana *zelus* interpretatur, processit salus in homine qui erat in Capharnaum, hoc est, commensationibus et ebrietatibus deditus, quia Capharnaum interpretata, *pinguedo* dicitur. Horae autem septem, sunt septem illustrationes Solis justitiae, qui est Christus, scilicet:

sanctificationis naturae, in Incarnatione; visitationis homi- {275b} num, in Nativitatis humilitate; condemnationis concupiscentiae, in Circumcisione; regenerationis nostrae, in Baptismo; sanctificationis pro nobis, in jejunio; eruditionis nostrae, in praedicatione et miraculis; et Redemptionis nostrae, in Passione, quando hora septima, Sol declinavit, et infirmitas sanata fuit, et hoc significabatur in libro Regum, ubi dicitur: *Vade lavare septies in Jordane, etc.*

Jordanis enim, *humilis decursus* interpretatur, et significat per septem horas descendente ad nos Dominum, in cujus gratia lavamur ad sanitatem. Vel, horae septem, sunt septem recordationes Solis justitiae: quia in nocte, in Matutinis recolimus Domini captivitatem; in Prima, illusionem; in Tertia, productionem ad iudicium; in Sexta, sententiam; in Nona, mortem; in Vespera, sepulturam; in Completorio, positionem custodum circa sepulchrum,

SEGON DEL CARTOIXÀ

que aquella hora era stat delliure; per mostrar que de tres morts los hòmens moren, hi en tres vides lo Senyor per la sua gràcia los resuscita: mort natural, qui és separació del cors hi de la ànima; mort de culpa, qui és quant l'ànima pert la gràcia que és vida sua; la terça és 5 quant pert la glòria hi eternament stà en pena.

[4. MORALMENT, EL FILL DEL RÈGUL SIGNIFICA EL LLINATGE HUMÀ]

Per lo fill de aquest petit rey podem entendre lo humanal linatge. Fill de Adam, gran rey monarca, qui per lo peccat petit rey era; però rey, car franch arbitre tenia per a regir les passions rebel·les. Stava malalt de 10 mortal febra lo fill de Adam, qui són tots los hòmens per mortals peccats hi vicis, en la ciutat de Cafarnaüm, qui's diu vila de grasea; lo Senyor en Canà, qui zel hi amor se enterpreta, lo guareix a les set hores, qui són set misteris d'ell, sol de justícia en la sua humanitat 15 assumpta.

Lo primer, quant prenent la nostra carn santifica natura humana; segonament, quant la visita en la sua humil naxença; terçament, en la circumcisió refrenant la nostra concupiscència; quartament, en lo seu 20 bapisme, santificant les aygues perquè·ns santificassen; quintament, en lo dejuni mostrand-nos dieta; sisenament, donant-nos regiment de vida, pricant la sua deyfica doctrina. Setenament nos dexà la febra a les set hores, quant ab la sua sanch preciosa, unctà en lo 25 mont de Calvari natura humana. Set vegades dix lo profeta a Naman que·s lavàs en lo flum Jordà per guarir de la lebrozia.

És l'aygua del flum que guareix la nostra lebrozia, la qui brolla del flum de Parahís, qui tota la sua Sgleya 30 rega Jesús, Déu hi Senyor nostre. O poden esser les set hores, set recordacions que tenim del Senyor, sol de justícia: a matines, de la capti- {62a} vitat sua; a prima, com lo scarniren; a tèrcia, com de esser crucificat li pronunciaren la sentència; a sexta; com lo crucificaren; 35 a nona, com spirà hi mort feriren lo seu cors ab lança; a vespres, com de la creu lo devallaren; a completes, la sua venerable sepultura. Per recort de aquestes hores se

5-6 la terça és quant pert la glòria hi eternament stà en pena] Corella, respecte VC, 275a, actualitza la traducció: «*tertia gloria, cui opponitur mors gehennae*», és a dir, «la tercera [mort] és la de la glòria, la qual s'oposa a la mort de la gehena.»; la Gehena és el nom amb què es coneix el purgatori per al judaisme, terme que Corella ara omet. | 21 *santificant les aygues perquè·ns santificassen*] Notem el joc fònic produït arran la derivació lèxica, que estava absent en VC, 275b. | 24-26 *Setenament ... humana*] De nou, com s'ha assenyalat, per exemple, en nota p. 464,20, Corella remet a un episodi concret de la Passió de Crist i la seua mort com a acte de redempció, que no apareixia en el text ludolfí corresponent. | 30-31 *qui tota la sua Sgleya rega Jesús*] Aquesta caracterització de Jesús com aquell qui rega els seus fidels, no apareix d'aquesta manera en VC, 275b: «*et significat per septem horas descendente ad nos Dominum, in cuius gratia lavamur ad sanitatem*», és a dir, «per les set hores assenyalat el Senyor que davalla a nosaltres, en la gràcia del qual ens llavem per a la salut.» Corella, com s'observa, pren la idea del text ludolfí però en retòrica la traducció, fent ús d'una imatge, la del reg atribuït a Crist o a l'Església, que ja ha aparegut i s'ha indicat en nota p. 438,14. | 36 *com spirà hi mort feriren lo seu cors ab lança*] Notem la concreció en els detalls de la mort de Crist a partir de l'amplificació de la traducció, quant a VC, 275b: «*in Nona, mortem*», això és, «en Nona, la seua mort.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

his enim horis'perducimur ad vitam et salutem. Unde in Psalmo: *Septies in die laudem dixi tibi, super iudicia iustitiae tuae.*

5. MORALITER QUEMLIBET PECCATOREM

Mystice etiam iste cujus filius infirmabatur, non rex, sed Regulus appellatur, nam sicut in Proverbiis dicitur: *Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Qui ergo seipsum bene disponit regere, sedeat in solio iudicii discutiens omnia opera sua, ut si quid intermisceat, discretionis intuitu illud dissipet, quoniam qui regnum suum bene administrat, merito rex dicitur.

Unde Seneca: Vis habere magnum honorem; dabo tibi imperium, impera tibi. Qui vero male regnum administrat, non rex, sed Regulus dici debet. Quilibet ita peccator potest dici Regulus diminutive, quia deficit in suiipsius regimine;

et tunc ejus filius infirmatur, quando rationi sensibilis appetitus contrariatur, qui debet obedire rationi, sicut filius suo patri;

sed cum homo per rationem Christum fideliter deprecatur, tunc iste filius per virtutem Christi sanatur, per quem sensibilis appetitus sub ordine rationis collocatur. Ipsa ergo ratio rex est in regno, quae bene rex dicitur, quia totum ebrpus hominis per eam regitur, et affectus hominis ab ea dirigitur et informatur; nec non et filiae, scilicet vires animae, eam sequuntur. Sed quandoque dicitur Regulus, quando scilicet diminuitur in cognitione, et obscura sequitur inordinatas passiones, et non resistit eis; et ideo filius ejus, id est affectus, infirmatur, id est deviat a bono et declinat ad malum. Si enim ratio fuisset rex, id est fortis, filius ejus non infirmaretur; sed quia Regulus est, ideo filius ejus infirmatur. Servi rationis, sunt opera hominis; quia homo est Dominus actuum suorum, et affectus partis sensitivae, quia obediunt rationi imperanti et dirigenti. Isti autem servi annuntiant quod filius Reguli, scilicet rationis, vivit, quando relucet in opere quod vires inferiores obediunt rationi.

Per horam autem septimam in qua puer a febre dimittitur, signantur septem dona Spiritus Sancti, in quo omne peccatum dimittitur, et vita spiritualis in anima creatur, ac tota et perfecta salus mentis et corporis consistit. Horae etiam septem quibus anima de peccato per poenitentiam resurgit, possunt dici istae: una est in contritione; tres in confessione, quae

SEGON DEL CARTOIXÀ

curen nostres malalties hi viven les nostres ànimes. Diu lo psalmista: «Set vegades en lo dia he dit a tu la laor tua, sobre los juhins de la tua justícia.»

[5. MORALMENT, QUÈ SIGNIFICA EL PECADOR?]

Rey petit és cascú que dins si mateix regna hi la sensualitat hi les sensuals passions deu regir ab justícia. 5

Diu Sèneca: «Vols guanyar gran honor e glòria hi un gran imperi? A tu mateix senyoreja.»

És malalt lo fill quant lo apetit a la rahó contrasta, lo qual deu esser obedient com lo fill al pare.

Corre lo crestià hi parteix-se de Cafarnaüm, de les 10 delectacions terrenes hi puja a Canà, qui és zel hi amor divina, hi suplica lo Senyor que son fill, qui és lo apetit, li sane. Hi suplex la divina gràcia, que sens ella no podem les nostres passions tenir subjectes, que a peccat mortal, que és la mort de l'ànima, no-ns porten. Los 15 servents que la vida del fill denuncien són les bones obres de humilitat, de caritat hi de les virtuts altres que testifiquen que-l fill ha cobrat la vida; car participa lo sensual apetit en los actes que per la gràcia viven.

Per les set ores podem entendre del Sperit Sant los 20 set dons hi gràcies, en les quals stà la perfeta vida de la nostra ànima. Poden esser encara les set ores, en les quals per la penitència l'ànima cobra la vida, la primera, contrició; tres en la confessió, vera, humil hi

2-3 *Set ... justícia*] *Psalteri* (Sl 118, 164): «Set vegades lo dia he dit laors a Tu sobre los juhins de la tua justícia» (Martos 2013: 321). | 4-5 *Rey ... justícia*] Amb aquest text, Corella resumeix el contingut corresponent de VC, 275b, en què es feia una glossa que partia del verset de Pr 20, 8 («El rei, quan seu al tribunal, destría el mal d'un cop d'ull.»), de la qual l'autor valencià pren el sentit moral en essència. | 7 *mateix senyoreja*] Tot seguit, quant a VC, 275a, Corella omet una glossa on s'assenyala que es pot anomenar «règul», com a petit rei, a qui administra malament el seu regne, com el pecador, perquè no és capaç de governar-se. | 10-11 *Corre ... Canà*] Aquestes referències al cristià que corre de Cafarnaüm a Canà, amb el valor simbòlic que Corella els atorga, no apareixen en VC, 275a. Serveixen per aportar un cert caràcter dinàmic i connecten de nou el *Cartoixà* amb l'episodi evangèlic.

22. DEL FILL DEL RÈGULO

VITA CHRISTI

est vera, simplex, et integra; et tres in satisfactione, scilicet: jejunium, oratio, et eleemosyna. Ista septem horae significantur in libro Regum, ubi dicitur quod puer ab Elizaeo resuscitatus oscitavit septies, et rediit ad vitam: quia istis septem resurgitur a portis mortis ad vitam.

Ubi Theophilus: Regulus {276a} est omnis homo, non solum quia Regi universorum propinquus secundum animam existit; sed quia ipse super omnia principatum sumpsit, cujus filius, id est mens, febricitat voluptatibus pravis et desideriiis. *Accedit* autem ad Jesum et deprecatur *ut descendat*, id est ut condensu misericordiae utatur, et peccatis parcat priusquam a voluptatum infirmitate mortificetur. Sed Dominus dicit: *Vade*, id est, profectum continuum circa bonum ostendas; et tunc *filius tuus vivet*. Si autem ambulare cessaveris, mortificabitur tibi intellectus circa boni operationem: haec Theophilus.

Quotidie etiam Regulus pro filio infirmo sanando intercedit, dum praelatus quisque pro suo subdito variis tentationibus depravato, ut a Domino sanetur preces effundit. Infirmus vero sanatur, dum per culpam depravatus, per gratiam ad justitiam revocatur. Debemus ergo rogare Deum, ut a peccatis sanemur; quia nullus per se potest ad statum redire justitiae, nisi a Deo sanetur.

6. FEBRIUM ET PECCATORUM COMPARATIO

In hoc autem quod infirmabatur Capharnaum, notantur tria quae sunt causa spiritualis infirmitatis. Capharnaum enim interpretatur *ager pinguedinis*, vel *villa consolationis*, erat etiam civitas magni honoris. Ex quibus habetur quod saepe causa spiritualis infirmitatis est abundantia rei temporalis, et nimia consolatio mundana, et nimia exaltatio terrena; quia prospera plus nocent homini, quam adversa. Unde Boetius: Plus hominibus reor adversam, quam prosperam prodisse fortunam. Unde et Seneca: tunc consilia salutaria advoca, cura tibi alludit vitae prosperitas. Tunc te velut in lubrico sustinebis ac sistere; nec dabis tibi impetus liberos, sed circumspicies quo eundum sit, vel quousque: haec Seneca.

In hoc etiam quod erat filius Reguli, datur intelligi, quod nobilitas generis saepe est causa infirmitatis spiritualis, quia nobiles saepe efferuntur in superbiam, saepe exercent rapinam, saepe etiam immergunt se in lutum luxuriae, et lasciviam. Cavendum ergo in

27 sovint tals] souintlo tals.

4 la vida] Tot seguit, Corella omet una citació atribuïda a sant Teòfil d'Antioquia sobre com el funcionari reial i el seu fill representen els mals plaers i desitjos per, després atribuir a aquest pare de l'Església la glossa final d'aquest subcapítol segons la nostra edició. | 5-10 *Diu ... obre*] Roís de Corella, respecte VC, 276a, atribueix falsament a aquest Pare de l'Església la present glossa final.

SEGON DEL CARTOIXÀ

entrega; tres en la satisfacció, dejuni, oració, almoyna. Aquestes set ores foren per Eliseu significades, quant alenà set vegades en la cara del fadrí que mort jahia, hi axí cobrà la vida.

Diu The- {62b} òfil: «Cada dia lo petit rey per son 5
fill prega, quant lo prelat, per lo seu poble que-l veu
malalt de mortals culpes, lo Senyor suplica. Hi cascú
deu pregar al Senyor per la gràcia perduda. O si la té,
que la conserve, que ni la pot tenir, ni menys cobrar-la,
sens que la divina clemència no y obre.» 10

[6. DE LES PRINCIPALS CAUSES DE L'ENFERMETAT ESPIRITUAL]

En esser enmalaltit en Cafarnaüm, se deven notar tres coses, que són causa de les nostres espirituals malalties: Cafarnaüm, «camp de grasea», «vila de consolació», «ciutat honrada»; abundància de riqueses, consolacions e carnals alegries hi exaltacions mundanes 15
significa, que són gran ocasió de nostres culpes. Les coses pròspères més que les adverses a peccar nos conviden. Diu lo Boeci: «Yo stime que més aprofita als hòmens la adversa que la pròspèra fortuna.» Diu Sèneca: «Lavors has mester consells saludables, quant la 20
prosperitat te afalaga. En la prosperitat fes stima que stàs en loch que allenege. Stà segur e considera, ni lliberament te passeges, e mira en lo fondo hi pensa que allí pories caure.»

Hi encara devem atendre que aquest era fill de 25
príncep; que moltes vegades la noblea hi gran linatge és causa de la espiritual malaltia, que sovint tals nobles se

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

prosperitate hujus mundi, ne spiritualiter infirmemur, quia tunc facilius et frequentius per peccatum arripimur.

Unde Chrysostomus: Quando prosperitate perfruimur, cum in malignitate vivamus, tunc magis nobis est, ac magis dolendum. Nam semper quidem nos oportet metuere peccantes, maxime autem cum nihil triste perpetimur. Quando enim per partes ab unoquoque nostrum poenas exigit, leviolem nobis ipsam animadversionem facit; quando vero patientius nostra videtur dissimulare delicia, ad maximam nos in talibus permanentes poenam reservat.

Sanatur autem filius hora septima in virtute verbi Dei, hora enim septima declinat sol a meridie et vergit ad occasum; cum ergo vitae nostrae videmus transisse meridiem, et nos in declinatione positos, tempus est, ut in virtute divinae praedicationis relinquat nos febris, et ad Dominum convertamur.

7. FEBRIUM ET PECCATORUM COMPARATIO

Et notandum quod bene per febrem significatur peccatum, et febricitans potest dici omnis peccator. Sicut enim febricitans nunc habet calorem, nunc frigus et tremeorem; sic peccator habet modo cupiditatem, et inordinatam amorem boni transitorii, et hic est calor animae, modo habet timorem, qui est frigus ejusdem animae. Unde dicit Augustinus: quod omnia peccata duae res faciunt in homine, scilicet: timor et cupiditas. Timor facit fugere omnia quae sunt carni molesta; cupiditas facit appetere omnia quae sunt carni suavia. Et secundum haec duo duplicem poenam {276b} habebit peccator in inferno, secundum illud Job: *Ad nimium calorem transibit, ab aquis nivium*. Inter cetera etiam incommoda quae patitur febricitans, est istud, quod habet palatum inordinatum, propter quod dulcia videntur sibi amara et insipida; et e converso eodem modo peccator sic habet inordinatum palatum, quod omnia spiritualia sibi videntur insipida.

Dicitur autem febris a fervore, et ideo omnis inordinata passio, fervens igne maligno, febris est animae. Sicut autem sunt diversae species febrium; sic etiam sunt diversa genera peccatorum.

Prima est *ephemera*, quae dicitur ab ephemero pisce marino, qui eodem die quo nascitur, moritur; et significat motum inordinatae passionis, et specialiter

SEGON DEL CARTOIXÀ

alcen en supèrbia, se derroquen en rapina hi sovint se bolquen en lo fanch de luxúria.

Diu sanct Crisòstom: «Quant en prosperitat portam nostra vida hi de nostres peccats no fem penitència, tenim molt gran rahó de dolre, hi més 5 tembre quant la prosperitat sens algun flagell nos afalaga. Dissimula los nostres peccats la divina justícia, perquè merexen les infernals penes.»

Cobrà sanitat lo malalt a ora sèptima en la virtut de la divina Paraula, a tal ora lo sol declina. Quant miram 10 nosaltres que-l migdia de nostra vida passa hi a la vellea s'endrecen nostres passos, ja és temps {62c} que en virtut de la pricació divina nos dexe la febra de nostres concupiscències.

[7. DE LA COMPARACIÓ ENTRE EL PECAT I LA FEBRA]

Hi devem atendre que lo peccat pot esser entés per 15 la febra. Hi axí lo peccador tremola de fret hi ha temor de venir a penitència, hi de emprendre denguna virtuosa obra; hi té calor que l'abrassa, de cobejar hi desijar les coses terrenes. La temor lo fa retraure de les spirituals alegries, la calor li fa desijar les coses que a la 20 mísera carn deliten. Hi axí, los trists damnats sentran aquestes penes, que axí com diu Job: «Passaran de la fredor de les neus a les cremants flames.» Hi entre-ls altres mals qui sofren los qui tenen febra, tenen lo gust infecte, que les coses dolces hi saboroses los amarguen 25 hi les amargues stimen dolces; hi axí al peccador les spirituals viandes li amarguen.

Pren lo nom la febra de fervor hi calor, perquè crema; hi tota passió desordenada se diu febra de la ànima. Posen los metges diverses spècies de febra, que 30 als pecats febres de la ànima corresponen.

És la primera efímera, que pren lo nom de un peix qui ha nom *efimeron*, que mor lo dia que comença. Significa la passió de ira, que ans del sol post deu finir

[2 de luxúria] Tot seguit, s'omet una breu glossa quant a VC, 276a, que alerta del perill d'emmalaltir en esperit per la prosperitat en aquest món, pel perill de la maldat que representa. | 12-14 ja ... concupiscències] Corella respecte VC, 276a omet el darrer matís de la traducció que remet a la necessitat de conversió, potser considerat redundant: «tempus est, ut in virtute divinae praedicationis relinquat nos febris, et ad Dominum convertamur.», és a dir, «és temps que en virtut de la predicació divina ens deïxe la febre, i ens convertim a Déu.» | 19-21 La ... deliten] Aquest fragment, en VC, 276a, s'atribueix a sant Agustí d'Hipona; Corella n'omet la font. | 25-27 que ... amarguen] Quant a VC, 276b, Roís de Corella omet el terme «insipida» que era l'altre dels resultats dels qui tenien el gust «infecte». Així, potencia l'oposició entre dolç i amarg. | 30 Posen los metges] En VC, 276b, no apareix aquesta referència als metges: «Sicut autem sunt diversae species febrium.», és a dir, «Així com hi ha diferents tipus de febre.»

22. DEL FILL DEL RÈGULO

VITA CHRISTI

subitum irae motum, qui debet finire ante solis occasum, secundum illud Apostoli: *Sol non occidat super iracundiam vestram.*

Secunda febris est *tertiana*, quae uno die interrumpitur, qua laborant illi qui cum peccaverint dolent de peccato; et sic habent unum diem poenitentiae, quae est contritio, sed ad secundum diem confessionis non perveniunt, et ideo statim in idem redeunt.

Tertia febris est *quartana*, ubi duo dies absque accessione sunt. Quidam enim post accessionem peccati, duos dies poenitentiae, scilicet contritionem et confessionem assumunt: sed quia juxta sacerdotis arbitrium ad diem tertium, scilicet satisfactionis non perveniunt, ideo rursus in peccati passionem incidunt.

Quarta febris est *quotidiana*, eorum videlicet qui absque contritione aliqua frequentant mala, qui ad litteram omni die gulae serviunt, aut mendaciis et litibus, seu jurgiis vacant.

Sed hanc sequitur febris *quinta*, scilicet continua, quia frequentationem sequitur continuitas; et hac febre maxime laborant luxuriosi et invidi et avari, qui propter consuetudinem difficulter possunt curari.

Sexta febris est jam generatae consuetudinis, quae per *ethicam* intelligitur. Ethica enim dicitur, quae in morem est deducia; *ethos* namque Graece mos appellatur. Haec autem febris radicatur in membris, et naturalem humiditatem assumit et consumit, et specialiter significat seculi tristitiam quae ossa exsiccat, et mortem operatur; unde in Proverbiis, *Spiritus tristis exsiccat ossa*, id est, robur virtutum.

Septima febris est *acula*, quae est defensio consuetudinis iniquitatis, cum qua jam non erubescit, nec timet, nec pavescit facere, quae consuevit; de salute talis valde timendum est, quia in tali febre solent medici desperare.

8. QUID MYSTICE SIGNIFICET DUPLEX ADVENTUS CHRISTI IN CANA GALILAEAE?

Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, in Cana Galilaeae; ubi primo mutavit aquam in vinum, et nunc secundo sanavit Reguli filium. Quam vis enim filius Reguli, cum salvaretur, Capharnaum fuerit, Jesus tamen in Cana hoc signum fecit; quia ibi corporaliter existens, verbo eum absens sanavit.

Mystice autem per duplicem Domini adventum in Cana, significatur duplex effectus verbi Dei in mente. Primo enim laetificat, et significatur in miraculo vini, quod *laetificat cor hominis*. Secundo sanat, et hoc significatur in cura infirmi.

SEGON DEL CARTOIXÀ

en nosaltres; dient lo Apòstol: «No-s ponga lo sol en la vostra ira, no siga tal que us faça perdre la gràcia.»

La segona és terçana, que un dia reposen, hi són aquells qui quant han peccat se peniden hi aquell dia descansen. Però no plega lo repòs al segon dia que-l peccat confessen, hi per ço, peccant al terç jorn, los torna la febra. 5

La terça febra és quartana, que reposen dos dies. Són aquells que après de haver peccat, un dia de contrició hi altre de confessió descansen, però no acaben la penitència que per los peccats los han donada hi axí a peccar tornen. 10

La quarta febra és cotidiana, de aquells qui cada dia pequen {62d} e, si de peccar se dexe algun spay del dia, però no-s peniden; hi axí tostemps stan en culpa. 15

La quinta és contínua, que nunca-ls dexa; hi aquests són los luxuriosos, avars hi envejosos, qui per la consuetud ab gran dificultat curen.

La sexta és èthica, que dins les intrínseques parts del cors stà radicada, que l'umit radical consumeix hi seca. *Ethis* en grec «consuetud» significa, aquesta entresteix l'ome hi-l debilita, que de algun remey no s'ajude. Diu Salamó en los proverbis: «La tristícia deseca los ossos», que vol dir lo sforç ab lo qual les virtuts se obren. 25

La setena febra és aguda, que manifestament la mort senyala, com algú ja no té temor ni vergonya, ni de peccar se spanta; hi axí de la salut de aquest, los metges desesperen.

[8. DEL SIGNIFICAT DELS DOS ADVENIMENTS DE CRIST EN CANÀ DE GALILEA]

E tornant a la ystòria evangèlica, aquest fon lo segon miracle que lo Senyor féu, vengut de Judea en Galilea. Lo primer fon com en vi convertí l'aygua; lo segon, que allí mateix guarí lo fill del príncep, qui era malalt en Cafarnaüm. En Hierusalem havia fet altres miracles, però vol dir lo evangelista que aquest fon lo segon en Canà de Galilea. 35

Per aquests dos adveniments que-l Senyor féu en aquesta vila, significa dos adveniments en la nostra pensa. Primerament nos alegra, que la conversió de l'aygua en vi figura. Lo segon, que-ns guareix hi-ns sana, que en la curació del malalt se mostra. 40

40 vi figura] Corella omet, tot seguit, la citació de part del verset de Sl 103, 15 («i el vi que li alegra el cor.»)

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Item, per hoc significatur duplex adventus Filii Dei, scilicet primus, qui fuit mansuetudinis ad laetificandum, quia in nativitate ejus Angelus nuntiavit pastoribus, et omni populo magnum gaudium; et hoc significatur per vinum. Secundus adventus ejus in mundum, erit majestatis, quando veniet tollere infirmitates, et poenaltates nostras, et *configurare nos corpori claritatis suae*; et hoc significatur in cura infirmi.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui de Judaeae angelicae confessionis et laudis, in Galilaeam rotam hujus mundi advenisti: quoniam infirmus sum, temporalium rerum pulchritudine tentatus, et ideo incipio mori tentatione fatigatus; miserere mei priusquam moriar morte culpae, vel corporis, aut gehennae: ut virtute verbi, humilitate confessionis, jejunio, oratione, pietate, et exemplo, per gratiam tuam liberer a febre fomitibus, et aegritudine peccati, et nulli succumbam inordinatae passioni. Amen.

{277A} CAPUT LXIV. DE QUATUOR PARABOLIS DOMINI AD TURBAS, ET TRIBUS AD DISCIPULOS HABITIS.

I. E NAVI, QUA PRAEFIGURABATUR ECCLESIA, PER PARABOLAS DOCET CHRISTUS

Post haec Dominus Jesus fuit ad mare piscaturus homines in terra existentes, et prae turba ad eum congregata *ascendens* cum discipulis *in naviculam*, et sedens in ea, docebat turbas simplices et devotas in littore stantes.

Unde Chrysostomus: *Ascendit in navem*, ut post se neminem dimitteret, sed omnes auditores ante faciem haberet, et ut audiret eum populus, et videret, et visus delectaret auditum, et auditus visum.

Ubi et Beda: Praefigurabat haec navis Ecclesiam in medio nationum aedificandam, in qua Dominus dilectam sibi consecrat mansionem. Et proposuit Dominus turbis quatuor parabolas diversas diversis conditionibus hominum congruentes, ut pro varietate morborum, varia esset medicina; alii enim amaris, alii

2 per ço] preço. | 3 pastores] postors.

28-29 ab los mel·liffus filats de la sua doctrina] Aquest fragment no apareix en VC, 277a, ha estat incorporat per Corella. Sobre l'ús del terme «mel·liffu», freqüent en el *Cartoixà*, veg. nota p. 364,25. | 37-38 havia lo Senyor conseqrar la sua sposa santa Sgleya] Corella omet el terme «mansionem» de la traducció de la citació atribuïda a Beda el Venerable en VC, 277a, que el lletraferit valencià potser considerava massa oneros per referir-se a l'Església: «in qua Dominus dilectam sibi consecrat mansionem.», és a dir, «en aquesta el Senyor es consagra la seua mansió.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

Signifiquen encara los dos adveniments en la terra; lo primer, en mansuetut per alegrar-nos. Hi per ço, en la sua nativitat denuncià l'àngel als pastors gran goyg, hi alegria als reys hi a tots los hòmens; hi açò lo miracle del vi significa. Lo segon adveniment serà en majestat poderosa, quant sanarà totes nostres penalitats hi misèries. Hi vendrà per configurar-nos ab la claredat del {63a} seu cors admirable; hi açò significa la curació del fill del príncep.

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui de Judea, qui és lo cel hon los àngels te confessen hi lohen, est devallat en Galilea, que és la misèria de aquest món, prenent la nostra carn miserable: hages mercé de mi ans que muyra, que ja morir comence de la mort de culpa; guareix-me, Senyor, malalt en la grasea, pompa hi consolació de les delectacions terrenes, que·m porten a la mort de les eternes penes; fatigat hi tentat que no·m puc moure. Però tu, Jesús benigne, ab la tua paraula en lo sagrament de penitència, ab humil confessió, contrició hi satisfació, guareix la mia febra; hi fes-me gràcia que ab dejuni, oració hi almoyna en sanitat de la tua gràcia persevere. Amén.

DE LES SET PARÀBOLES. QUATRE ALS POBLES E TRES ALS DEXEBLES. CAPÍTOL XXIII

[I. DES DE LA NAU, QUE L'ESGLÉSIA SIGNIFICA, CRIST ENSENYAVA AMB PARÀBOLES]

Aprés de aquest miracle, acostà's lo Senyor a la mar de Galilea, perquè, ab los mel·liffus filats de la sua doctrina, volia pexcar hòmens, hi per la gent qui l'apresava pujà en una barca; e sient en la popa pricava a les gents simples hi devotes qui staven en la riba.

Diu sant Crisòstom: «Pujà en la naveta, perquè no dexàs algú a les spatles, mas tots los qui l'ohien la sua deyfica presència mirasen; hi les orelles en la sua doctrina, hi los ulls en la sua cara, se delitasen.»

Diu Beda: «Figurava aquesta naveta que, enmig de la mar de totes les nacions, havia lo Senyor conseqrar la sua sposa santa Sgleya.» Hi preposà quatre paraboles als pobles en similituts diverses, segons diverses condicions dels hòmens, que segons la varietat de les malalties fossen les medecines; alguns ab coses

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

dulcibus, alii austerioribus, alii lenibus delectantur cibis.

Ut enim ait Hieronymus, turba non unius sententiae est; sed diversarum in singulis voluntatum, et ideo loquitur ad eam in multis parabolis, ut juxta varias voluntates, diversas reciperent disciplinas; et quasi dives paterfamilias invitatos diversis reficiens cibis, unusquisque secundum naturam stomachi sui alimenta varia susciperet. Et sciendum secundum eundem Hieronymum, quod non omnia *locutus sit eis in parabolis, sed multa*. Si enim dixisset cuncta in parabolis, absque emolumento populi recessissent; perspicua miscetobscuris, ut per ea quae intelligunt, provocentur ad eorum notitiam quae non intelligunt.

In his autem quatuor parabolis, et aliis tribus consequenter sibi succedentibus, ponitur decursus Ecclesiae a praedicatione Christi usque ad finem mundi.

2. PARABOLA DE SEMINANTE PER IPSUM EXPLICATA

In prima parabola, quae est de semine projecto in terram, cujus quarta pars tantum fecit fructum, denotatur praedicatione Christi, et Apostolorum qui praedicaverunt Judaeis indifferenter bonis et malis; pauci comparative crediderunt, pro majori autem parte in infidelitate remanserunt.

Prima ergo est de semine, et Verbo Dei, quod exiens a Patre, quando de invisibilitate Patris mundo visibilis apparuit, seminavit in mundo, et in quatuor locis cecidit scilicet: in terram tripliciter malam nec ferentem fructum, et in terram bonam, facientem fructum triplicem.

Seminavit autem plura genera seminum. Primo seminavit legem naturalem in mente cujuslibet hominis, sicut est: *Quod tibi fieri non vis, aliis ne feceris*, et quod tibi fieri vis, aliis feceris; item seminavit per Angelos revelationes, per Moysen legem scriptam, scilicet praecepta et prohibitiones; per Prophetas promissiones et comminationes; sed nunc *exiit seminare* per seipsum legem Evangelicam omnibus fidelibus. Non cessat etiam seminare {277b} per in nostris animabus seminare, non solum cum docet, sed etiam cum creat in eis semina bona virtutum, scilicet donorum.

amargues, altres ab dolces, altres ab coses aspres, altres ab suaus hi lises.

Diu sant Hierònim: «Són de opinions diverses los pobles; segons que diverses affections los inclinen. Hi per ço lo Senyor en diverses paràboles la sua doctrina splica; hi axí com a rich pare de família dóna refectió de diverses viandes als qui convida, perquè cascú aquelles prenga que al seu gust hi ventrell són conformes.» Diu sen Hierònim: «No explica en paraules tota la sua doctrina, mas segons que ls humils hi simples millor ho podien entendre, hi als superbos mèritament fos scura.»

Diu sanct Agostí: «En la abundància de la Scribura Sacra paxem-nos de les coses manifestes hi exercitamos en les difícils; expel-lim la fam en les manifestes hi lo fastig en les difícils.»

Descriu lo Senyor en aquestes set paràboles tot lo discurs de la sancta Sgleya, de la sua pricació fins a la fi del setgle.

[2. DE LA PARÀBOLA DEL SEMBRADOR, EXPLICADA PER ELL MATEIX]

En la primera paràbola, que és de la sement de la qual solament la quarta part féu fruyt en la terra, significa los pochos jueus que a la pricació del Senyor hi dels apòstols cregueren.

És, donchs, la primera paraula com ell, paraula eterna, naxent eternament de son Pare; hi venint en la terra sembrà la sua paraula, la qual quatre maneres de terra diferentment la prengueren: en tres lochs caygué de infructuosa terra, hi la quarta part en terra bona, que donà fruyt bo en tres diferències.

Sembrà nostre Senyor Déu sement de moltes maneres. Primerament, la ley natural en nostres entràmenes, aquella clara labor hi neta: lo que no vols per a tu no u vulles per als altres. Sembrà revelacions per los àngels en los primers patriarques; sembrà per Moysés la Ley escrita {63c} en saludables preceptes; sembrà prohibicions hi menaces per los profetes; hi volgué après, per si mateix, sembrar la ley evangèlica general a tots los pobles. Hi de present no cessa sembrar en nostres penses, no solament per los qui la sua doctrina priquen, mas per les sues inspiracions, dons hi gràcies.

13-16 *Diu ... difícils*] Corella incorpora al *Cartoixà*, respecte *VC*, 277a, aquesta citació que atribueix a sant Agustí d'Hipona. | 20-23 *En ... cregueren*] En aquest fragment, respecte el text corresponent de *VC*, 277a, Corella omet una glossa en què s'indica que es predicà als jueus, ja foren bons o dolents; tampoc no incorpora una glossa que insisteix en la idea que la major part dels jueus seguiren sense creure a Jesús. | 24-25 *És donchs la primera paraula com ell paraula eterna*] Notem el joc entre els termes «paràbola» i «paraula» que introdueix Corella respecte *VC*, 277a: «Prima ergo est de semine, et Verbo Dei.», això és, «Aquesta [paràbola] tracta de la llavor, de la Paraula de Déu.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Exiit ergo Dei Filius de sinu Patris, non secundum divinitatem, quia sic est ubique, sed secundum humanitatem et carnis assumptionem.

Unde ait Chrysostomus: *Exiit* autem qui ubique est, non localiter sed Incarnatione, et per amictum carnis propinquior nobis factus.

Exiit, inquam, *qui seminal*, id est qui habet officium, scientiam, et gratiam seminandi, *seminare semen suum*, id est doctrinae verbum.

Seminator ergo proprie Christus est; praedicator enim potius est cophinus seminatoris, quam seminator.

Et dum seminat, id est doctrinam indifferenter spargit, *aliud cecidit secus viam*, id est super cor devium, per errores; vagum, per lascivias; attritum, per carnales affectiones, ac suggestionibus daemonum; et variis tentationibus vitiorum ad modum viae expositum, per carnis concupiscentias, et horum omnium sedulo transitu et frequenti meatu semen verbi conculcatur, ne germinare possit; *et volucres coeli*, scilicet aerei, id est daemones, qui volucres coeli dicuntur, sive propter aeris inhabitationem, quia per aera discurrunt, sive propter naturam coelestem, quia coelestis sive spiritualis naturae sunt, sive propter velocitatem ad malum, quia ad hoc semper intendunt,

comederunt illud, id est sua suggestionem rapuerunt; et fructum impediverunt et sic tollunt verbum et memoriam verbi de corde, ut nec memoria, nec mens teneat quod opere exercere neglexit, ut irapedito verbo impediatur fides, *ne credentes salvi fiant*, — *quia fides est ex auditu*. *Hi sunt qui audiunt*; sed in verbi virtute non afficiuntur; unde neque nascitur, quia diabolus de corde eorum tollit.

Verba ergo Dei mente retinenda sunt, et sicut semen sub terra, ita verbum Dei in memoria debet occultari ut fructificet. Quia secundum Gregorium, sicut de ejus vita desperatur qui languente stomacho alimenta non retinet; sic aeternae mortis periculum formidare debet qui verba vitae id est alimenta justitiae in memoria non tenet.

Aliud cecidit supra petram, id est supra cor petrosum et durum ac rebelle, et protervum per superbiam; *et natum* statim sole et fervore tentationis orto, *atuit*, et vigorem seu virorem fidei perdidit, *quia non habebat altitudinem terrae*, id est stabilitatem patientiae, *et humorem* devotionis et gratiae.

Hi sunt qui audiunt, et aliquo modo afficiuntur, sed non proponunt facere quod dicitur; unde non radicatur in eis verbum per bonum propositum. In cordibus enim duris quandoque cito ad horam nascitur germen compunctionis, cum verbum comminationis

SEGON DEL CARTOIXÀ

IXqué, donchs, lo qui sembla, no segons la divinitat sua, segons la qual lo cel hi la terra umple, mas segons que en aquest món pres la nostra carn humana.

Hixqué, donchs, aquell qui sembla; qui té l'offici, sciència hi gràcia que sembre; hixqué per sembrar la sement sua, que és la sua doctrina. 5

Diu sanct Crisòstom: «Lo Senyor és pròpiament lo qui sembla, lo qui prica és cabaç de la sement divina.»

Hi semblant hi scampant la sua doctrina, prop del camí caygué la primera, que vol dir sobre lo cor calcigat per affections carnals hi terrenes, per tentacions hi sugestions diabòliques, axí com lo camí és ubert tots vicis. Hi per ço·l calciguen, hi en tal loch no fructifica; ans los ocells del cel, qui són los diables, aquesta sement se mengen. Ocells del cel los dimonis se dien, perquè·s diu cel aquest nostre ayre hon ells abiten, hi perquè per l'ayre discorren, hi encara per lo seu spiritual esser, hi encara per la velocitat del seu discórrer a tot mal que acabar puguen. 15

Aquesta sement prenen hi axí fan que no fructifique. Empachen que no·l retenga la memòria, hi que l'enteniment no adereixa a la veritat que demostra; perquè, no crehent, se damnen: «La fe per la hoïda en nosaltres s'engendra». Aquests són los qui ohen, hi no u conserven, perquè ab affectió no u scolten; hi axí la sement no pot nàxer en la sua pensa, perquè·l diable, de la terra del seu cor, la se'n porta. 25

Axí com la sement per a fructificar deu esser amagada davall la terra, axí en la nostra memòria la divina Paraula. Diu sanct Gregori: «Axí com de la vida de aquell se desespera qui per lo mal del ventre no reté la vianda, axí de la eterna vida de aquell qui no reté en la memòria, la evangèlica doctrina.» 30

La segona sement caygué sobre pedra, qui és lo cor dur hi rebel·le, protervo per superbia; hi après que naxqué ab la fervor del sol, calor de les tentacions carnals hi diabòliques, secàs hi perdé la verdor de la fe hi verdadera crehença, perquè no tenia profunditat en la terra, per vera paciència, ni humor de affectió devota. 40

Aquests són los qui, hoint la divina Paraula, alguna affectió a fer bé los inclina; però en ells no pren rael de ferm preposít. En lo cor de pedra, alguna vegada, hoint

3 *carn humana*] Tot seguit, quant a VC, 277b, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom que tracta de com «isque» el que estava en tots els llocs, Déu, i per la carn s'apropà als homes; un contingut que trobem també en les paraules prèvies de la glossa. | 7-8 *Diu ... divina*] Corella assigna falsament aquest text a sant Joan Crisòstom que en VC, 277b formava part de la glossa ludolfina. D'aquest pare de l'Església, com indiquem en la nota prèvia, acaba d'ometre'n un fragment. | 33 *la² ... doctrina*] Roís de Corella transforma el fragment llatí corresponent, més general, en aquesta referència als ensenyaments derivats dels evangelis; en VC, 277b, es feia referència a les «*verba vitae*.»

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

audiunt, et statim fervore persecutionis vel cujusli-
{278a} bet tribulationis et tentationis arescit; cum per
impatientiam desolantur et deficiunt, quia verbum
praedicationis sine humore gratiae et amore virtutis
non proficit. *Et hi radices non habent, scilicet profundae*
lirmitatis et firmi desiderii, et ideo ad tempus credunt, et
in tempore tentationis recedunt, quia verbum prius
receptum renuunt.

Et sicut arbor quae saepe transplantatur, radices
fixas non habet; sic hi frequenter de bono in malum
mutantur, et in bono non radican-
tuntur. Tentatione
nempe probatur si verbum Dei radices fixerit, sicut
impetu ventorum apparet si arbor bene radicata sit.
Tales instabiles sunt de familia regis Saul, qui inter
Prophetas erat Propheta, et inter stultos stultus.

Et aliud cecidit inter spinas, id est in corda
divitiarum ambitione sollicita, et sollicitudinibus
earum lacerata, ac curis temporalibus nimis dedita per
avaritiam; et simul exortae spinae, id est multiplicatae
divitiae, suffocaverunt illud, id est impediunt fructum
praedicationis, occupando mentem, ut in ea proficere
non possent fructus spiritualis.

Hi sunt qui audiunt et afficiuntur, et proponunt
bonum facere, sed non proficiunt; quia suffocatur in
eis bonum propositum, praevaleantibus in eis curis et
divitiis et voluptatibus.

Euntes enim a loco praedicationis ad mundana,
suffocantur a sollicitudinibus, quae important avaram
acquisitionem, et divitiis quae notant avaram
conservationem, et voluptatibus vite, quae important
lascivam fructificationem; et fructum non referunt, quia haec
tria semen spirituale fructificare non sinunt, sicut
spinae ex condensatione semen immissum suffocant, et
oriri non permittunt. Divitiae quippe et honores,
spinae sunt, quia sicut spinae suis punctationibus corpus
laniant et cruentant, ac turpe et foedum in oculis
hominum reddunt; sic amor et ambitio divitiarum et
honorum, cogitationum suarum punctationibus, ac curis
et sollicitudinibus, quae sunt spes acquirendi, ac timor
perdendi, et sollicitudo conservandi animam lacerant;
et cum usque ad peccatum perirahunt, quasi inflicto
vulnere cruentant, ac miseram et infelicem coram
oculis Dei faciunt. Et tamen sub his sentibus, esse
delicias multi reputant, et quando de spiritualibus

les eternes penes, naix en ell compuncció hi temor
divina; però si tentació o tribulació lo asalta ni té
fortalea ni paciència. Hi axí la sement qui brota,
perquè no té rael's fondes, secà's hi de tot se va a perdre.
Hi aquests són los qui a temps crehen hi tantost 5
descrehen.

Hi axí com l'arbre qui molt sovint se transplanta,
no posa rael's fermes; axí aquells qui de bé en mal
sovint se muden, en lo bé no aprofiten. Les tentacions
e tribulacions proven si en lo nostre cor ha posat rael's 10
la divina Paraula, axí com los grans vents ho mostren
de l'arbre. Aquests al rey Saül semblen, qui entre-ls
profetes era profeta, hi mal hi superbo entre-ls
superbos.

La tercera sement caygué entre spines, qui són les 15
penses asetjades hi compreses de les sollicituts
mundanes, naffrades de les spines de la mísera avarícia;
ofegaren aquesta sement les spines, qui ensemps ab ella
hixqueren.

Aquests són los qui hoen la divina Paraula, hi tenen 20
affectió hi preposít de bones obres, però ab les sollicituts
hi cures hi cupiditats terrenes aquest bon preposít en
ells se ofega; que ab tants mun- {64a} danals negocis la
sement que naxia ofeguen.

Diu primerament de les sollicituts hi ànsies per 25
adquirir les riqueses; de les riqueses, que és major cura
quant són adquirides; dels delits miserables de la
present vida. Aquestes són tres coses que la sement de
la divina Paraula ofeguen, agudes spines que la nostra
ànima naffren; són la sperança de adquirir les riqueses, 30
la temor que no-s perden, la sollicitut de conservar-les.
Hi axí la mísera ànima tenen compresa, que si alguna
cosa espiritual pensa, tantost aquell bon pensament li
maten. Que les carnals voluptats sien spines, que lo cor
hi ànima hi moltes vegades lo cors naffren hi maten, 35
molts exemples ho declaren; en special, de Bersabé lo

3 ni paciència] Tot seguit, Corella omet un fragment de la glossa ludolfina de VC, 278a, que tracta de la impaciència d'aquells qui escolten la Paraula divina però no de manera ferma. [36 ho declaren] A continuació, quant a VC, 278a, Corella omet una glossa amb l'exemple d'una ovella que, en passar per un lloc amb punxes, s'hi deixa part de la seua llana, com a correlat de la preocupació excessiva pels béns terrenals, que afecta la condició espiritual dels homes. Per altra part, omet també una glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom que tracta de la diferència entre les coses mundanes, que punxen i fan malbé la vida dels homes, i les espirituals, que s'associen a una joia. [36-478,4 en ... punxa] A continuació, Roís de Corella incorpora dos «exemples» per mostrar com la prevalència d'allò terrenal afecta, «punxa», a allò espiritual. Com s'observa, inclou una primera referència a l'adulteri de Betsabé amb David, qui posà en perill al seu marit Uries en una batalla perquè morís. David serà castigat per Déu per aquestes accions. La citació de Boeci també ha estat incorporada per Corella, atés que no es troba en VC, 278a; té el mateix caràcter d'exemple que la referència a la història de Betsabé i Uries. Notem el doble coneixement que vincula Corella en aquest fragment afegit: d'una banda, el coneixement escripturístic, amb els exemples de personatges bíblics; d'altra, la referència a un autor clàssic que es fa servir com a element moralitzador.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

cogitare incipiunt, statim se temporalibus immiscent, ac suffocati et emolliti rigorem virtutum amittunt. Sicut ovis conversans inter spinas, semper ibi de lana dimittit; sic vacans curis temporalibus et mundo, multa bona spiritualia amittit.

Unde Chrysostomus: Quemadmodum spina undecumque detineatur, pungit eum qui detinet; ita et secularia undecumque detineantur, contristant eum qui constringit ea etfovet. At non quae spiritualia talia, sed margante alicui assimilantur, undecumque circumvolveris delectant oculos: haec Chrysostomus.

Vel, divitiae dicuntur spinae, quia pungunt animam in mundo, in iudicio, et in inferno. In mundo triplex est earum punctura, scilicet: laboris, in acquisitione; timoris, in possessione; et doloris, in amissione. In iudicio etiam pungent mentem, quando Dominus dicit avaris: *Esurivi, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere, etc.* Iste puncturae erunt ita poenosae, quod ipsi avari quasi cupiant non esse, quia *dicent montibus: Cadite super nos; et collibus, cooperite nos.* In inferno etiam iste spinae pungent animam perpetuo cruciatu, quia ex eis paratur ignis, quo peccatorum anima comburitur.

Et nota ordinem istorum praedictorum trium seminum non fructificantium: primum non germinat, sed conculcatur, et ab avibus comeditur {278b} tur; secundum germinat, sed non multum erigitur, quia humorem non habet; tertium vero jam in stipitem elevatur, sed non fructificat, quia aspinis suffocatur.

Aliud, scilicet quartum, *cecidit in terram bonam*, quae est nigra per despectum, pinguis per affectum, culta per virtuosum exercitium, et sic foecunda per fructum, id est inter fidelem et devotum, *et ortum fecit fructum*, bonorum operum. Ubi Beda: Terra autem bona, est electorum conscientia, quae omnibus praedictis tribus terris contraria facit; quia et commendatum sibi semen verbi libenter excipit, et exceptum inter adversa et prospera constanter ad fructus usque conservat: haec Beda.

3. DIFFERENTIA FRUCTUUM QUOS DAT TERRA BONA UNDE PROVENIAT

Matthaeus non simpliciter dicit ut Lucas quod semen *fructum centuplum fecit*; sed ponit differentiam in fructificatione, dicens: *aliud fecit fructum*

SEGON DEL CARTOIXÀ

adulteri hi de son marit Uries lo homicidi. Diu lo Boeci que les carnals voluptats semblen a les abelles quant, ensemps ab la mel, lo fibló dexen que agudament puncha.

Aquestes spines punchen en la present vida per 5 treball de sollicitut inquieta. Pucharan en lo final Juhí per verme de la naffrada consciència, hi encendran en lo infern lo foch de la eterna pena, hi serà dels damnats la major pena la spina de la consciència, recordant-se que, per sa culpa, han perdut tanta hi eterna glòria; hi 10 que stan en tanta hi eterna pena. Ni serà en son poder que aquestes spines eternament apartar les puguen, ni en lo foch de l'infern cremar se acaben; ans tostemps cremen hi nunca-s cremen, perquè en aquest món, ab foch de caritat, no les han cremades hi ab pensament 15 de la mort convertides en cendra.

Hi devem considerar les condicions de les sements que no cahen en bona terra: la primera no hix ni brota, ans la calciguen hi ocells la se'n porten. La segona naix però poch medra, que fall-li humor de la terra. La terça 20 naix hi comença a créixer, però no fructifica, que {64b} spines la maten.

La quarta sement caygué en bona terra, que és per humilitat negra, grasa per affectió devota, cultivada per virtuós exercici, hi per fruyt fecunda. Diu Beda: «La 25 bona terra és dels fels la bona consciència, que la sement de la divina Paraula de bon grat accepta, hi entre les coses pròsperes hi adverses, fins al fruyt la conserva.»

[3. DE LA DIFERÈNCIA DE FRUITS QUE PRODUËIX LA TERRA BONA]

Hi la una sement fructifica en cent doblàries, l'altra 30 en sixanta, l'altra en trenta. Aquesta diferència de

5-16 *Aquestes ... cendra*] Respecte aquest fragment en VC, 278a, Corella omet dues citacions de Mt 25, 42 («Perquè tenia fam, i no em donàreu menjar; tenia set, i no em donàreu beure.») i Lc 23, 30 («Llavors començaran a dir a les muntanyes: "Caieu damunt nostre!", i als turons: "Cobriu-nos!"»). Però, amplifica la traducció incorporant la qüestió de la memòria de la vida terrena que perseguirà els pecadors. També, el lletraferit valencià desenvolupa la imatge del foc perpetu del pecat, en oposició al foc de caritat. | 30-31 *Hi ... trenta*] Corella omet una glossa de VC, 278b sobre algunes divergències en aquest passatge per part dels evangelistes, la qual assenyalava que Lluc (Lc 8, 8), en referir-se a aquest episodi evangèlic, parlava de «*et ortum fecit fructum centuplum*», és a dir, «va créixer i va donar fruit fins al cent per u.»; a diferència de Mateu (Mt 13, 8: «unes llavors van donar el cent, unes altres el seixanta, unes altres el trenta per u.»), que esglaona el resultat, del qual Corella manté el verset evangèlic. D'altra banda, la referència al verset de Mt 13, 8 («Hi la una sement fructifica en cent doblàries, l'altra en sixanta, l'altra en trenta.»), connecta aquest fragment amb un altre del *Segon*, on s'empra el terme «doblàries», tal com s'explica en nota p. 294,11.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

centesimum, aliud sexagesimum, et aliud tricesimum. Ista vero triplex differentia fructuum potest considerari, primo quantum ad tres status fidelium, qui sunt incipientes, proficientes, et perfecti.

Incipientes sunt tanquam terra quae proferi *fructum tricesimum*, quia sufficit ut habeant fidem Trinitatis, cum impletione decalogi. Proficientes sunt tanquam terra quae proferi *fructum sexagesimum*, quia non tantum habent fidem Trinitatis, et servant decem praecepta; sed etiam exhibent sex opera misericordiae.

[28]

Iste triplex gradus, scilicet: incipientium, proficientium, ei perfectiorum, tangitur infra in secunda parabola, ubi dicitur: *Ultero enim terra fructificat, primo herbam, deinde spicam, et deinde plenum fructum in spica.*

Secundo potest considerari quantum ad tres status virginalium, scilicet: virgines, viduas, et conjugatos. Aliud ergo fecit *fructum centesimum* scilicet in virginibus.

[28] Perfecti sunt tanquam terra optima, quae proferi *fructum centesimum*, quia habent duplicem perfectionem, servant Veteris Legis praecepta, et Evangelii consilia.

Virgines enim nolunt multiplicari per opus carnale in alius; sed per opus spirituale in seipsis, et ideo significantur per cenarium, qui filii ex ducuntur denarii in seipsum. Aliud autem fecit *sexagesimum*, scilicet in viduis ei conuenientibus; sexagesimus enim censarius ex denario ducit per senarium, in quo significatur decalogus cum senario operum misericordiae. Aliud vero facit *tricesimum*, scilicet inconjugalis, propter fidem Trinitatis, cum observantia decalogi.

Ubi tanguntur tres gradus castitatis. Primus est castitas conjugalis, per quem gradum vitatur illicitas concubitus, licito iamen concubitu retento in matrimoniali actu. Secundus gradus est, castitas vidualis, per quem vitatur de cetero omnis concubitus, ut animus possit de cetero liberius Deo servire, licet possit licite matrimonium contrahere. Tertius gradus est virginalis, quae est superior istis, per quem omnis concubitus simpliciter, vitatur, ut mens ipsa tanquam sponso suo soli Deo per amorem copuletur.

Unde Theophilus: Qui in centum fructificant, sunt qui perfectam habent vitam, ut virgines et eremitae; qui autem in sexaginta, qui mediocriter se habent, ut

27 sobre] sobres.

2-3 *perfectió atenyen*] Tot seguit, Roís de Corella omet una glossa en VC, 278b, que explica el valor dels tres graus de salvació esmentats: els qui comencen tenen la fe i creuen en la Trinitat; els qui aprofiten, a més, compleixen els deu manaments i donen com a fruits les sis obres de la misericòrdia; els perfectes guarden els preceptes de la Llei Vella i els consells de l'Evangelí. Unes línies més avall, reubica aquest fragment del text. | 9-13 *En ... ordenen*] Per explicar per què les verges arriben a la perfecció, Corella empra els arguments que acaba d'ometre unes línies més amunt, com hem assenyalat en la nota prèvia. És a dir, reubica el contingut suau omès. | 19-20 *Tres vegades deu prenen nombre de trenta*] Roís de Corella incorpora aquest fragment per mantenir la coherència amb les explicacions numèriques prèvies sobre les verges i vídues. | 26 *se ocupa*] L'autor valencià, quant a VC, 278b, omet una breu glossa que assenyalava que, en l'estat de viduïtat, és lícit tornar a contraure matrimoni.

SEGON DEL CARTOIXÀ

fructificar se considera segons tres staments dels qui salven: dels qui comencen, aprofiten hi a perfectió atenyen.

Hi aquests tres staments se contenen en la paràbola que après se recita, que «la terra primer produeix erba, 5 après la spiga, après en perfectió grana.»

Poden-se encara considerar aquestes diferències segons tres staments en la present vida: casats, vídues hi vèrgens. En nombre de cent multipliquen les vèrgens;

que és nombre perfect, qui consta en deu dehenes. 10 Que significa com los deu manaments perfectament acaben ab los consells evangèlics, los quals a perfectió dels manaments se ordenen.

Los continents hi vídues en nombre de sixanta multipliquen; sis vegades deu complex aquest nombre, 15 que significa los deu manaments ab les sis obres de misericòrdia. Los de matremoni en trenta multipliquen, que la fe de la Trinitat crehen hi confessen e los deu manaments serven. Tres vegades deu prenen nombre de trenta. 20

Tres graus de castedat en aquests tres staments se contenen. Lo matremoni, per lo qual se bandeja qualsevol il·lícit acte, retenint-se lo del matremoni. Lo segon stament és viduïtat casta, per la qual qualsevol acte lícit hi il·lícit se bandeja, perquè la pensa 25 lliberament en lo servey de Déu se ocupe. Lo terç és la virginal castedat que sobre los dos primers és excelsa, per la {64c} qual l'ànima munde hi casta, per contemplació alta, en los tàlems del seu spòs Jesús reposa. 30

Diu Theòfil: «Los qui en cent fructifiquen són los qui perfeta vida porten, vèrgens hi solitaris; los de

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

continentes, et qui in coenobiis sunt; qui autem in triginta, qui parvi quidem sunt secundum propriam virtutem fructum ferentes, ut laici et qui in conjugio sunt.

Unde et Augustinus: *Centesimus fructus*, est martyrum, propter sanctitatem vite, vel contemplum mortis; *sexagenarias*, virginum, propter otium interius, quia non pugnat contra consuetudinem carnis; *tricesimus* vero conjugatorum, quia haec est aetas praeliantium, ipsi enim acriorem habent conflictum, ne libidinibus superentur: haec Augustinus.

Vel *tricesimum fructum* affert, qui detrimentum in exterioribus bonis oonstanter sustinet; *sexagesimum*, quando sustinet detrimentum etiam proprii corporis, per flagellationem et incarcerationem, et cetera hujusmodi; *centesimum*, quando contemnit etiam totam vitam per martyrium.

Unde Chrysostomus: Terra bona sunt, qui abstinent se a malis, et secundum vires suas faciunt bona, et est iste *fructus* eorum *tricesimus*; si autem et omnia bona sua contemnant, et accedant ad serviendum Deo, habent *sexagesimum*; si autem et praeceptum imperialis sententiae de morte eorum processerit, habent *centesimum*. Aut, si bona eorum percussa fuerint et filii, habent *sexagesimum*; si autem infirmitas aliqua corporis eis contigerit, et fideliter sustinuerint, habent *centesimum*.

Nam Job ante tentationem *tricesimum* habuit in facultatibus suis juste vivendo; post damna substantiae, et filiorum *sexagesimum*; post plagam autem corporis, *centesimum* fecit.

Qui *centesimum* habet in se, et *sexagesimum* habet, et *tricesimum*. E contra, qui *tricesimum* habet, *sexagesimum* non habet, et qui *sexagesimum* habet, non etiam *centesimum* habet. Semper enim majus, quod minus est in se habet; illud autem quod minus est, majus in se non habet: haec Chrysostomus.

Item, ut dicit Remigijs, semen verbi Dei *tricesimum fructum* facit, quando bonam cogitationem gignit; *sexagesimum* quando bonam locutionem;

SEGON DEL CARTOIXÀ

sixanta són los continents hi qui en les religions aprofiten; los qui multipliquen en trenta són los lechs hi los qui virtuosament en matremoni viven.»

Diu sanct Agostí: «Los qui en cent meriten són los martres, perquè la vida menysprehen, hi la mort no temen per la honor e glòria divina. Los de sixanta són les vèrgens, qui de excel·lent victòria la carn vencen; hi los de trenta són los de matrimoni.»

O podem dir que en trenta fructifiquen los qui pacientment hi constant en los béns exteriors pèrdues hi dans sostenen; sixan[ta], los qui en la presona pròpia; cent, los qui la glòria hi honor del Senyor morint confessen.

Job ans de la persecució, en trenta virtuosament multiplicava, après multiplicava en sixanta quant los fills hi béns se perderen, après en cent quant fon axí le[s]ament afligida la sua presona, que la sua vida més que mort fon dolorosa.

Diu encara sant Remigi: «La sement, qui és la Paraula divina, en nombre de trenta fructifica, quant en nosaltres bones cogitacions engendra; sixanta quant

1-2 los continents hi qui en les religions aprofiten] Corella tradueix de manera genèrica quant al text llatí de VC, 278b, referint-se a les religions: «ut continentis, et qui in cenobiis sunt.», és a dir, «els qui practiquen la continència i els qui viuen en monestirs.» | 8 de matrimoni] Tot seguit, l'autor valencià omet una part de la citació atribuïda en VC, 278b-279a a sant Agustí d'Hipona: «quia haec est aetas praeliantium, ipsi enim acriorem habent conflictum, ne libidinibus superentur.», és a dir, «perquè és edat dels qui lluiten, atés que tenen un conflicte major, per no ser vençuts per la carn.» L'omissió al conflicte de la carn que pateixen els qui es troben en el matrimoni es podria entendre en clau biogràfica en relació al nostre autor, per la particular situació que visqué, de convivència amb Isabel Martínez de Vera amb qui tingué fills però no s'hi casà. | 11-12 presona pròpia] A continuació, Corella omet, respecte VC, 279a, les causes d'aquests danys a la persona: «per flagellationem et incarcerationem, et cetera huiusmodi.», això és, «per la flagelació, la presó i penes semblants.» | 13 morint confessen] Seguidament, Roís de Corella omet una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 279a, que equipara la terra bona amb els qui s'abstenen del mal i fan el bé i n'obtenen el trenta; si rebutgen els propis béns materials, el seixanta, així com si maten els seus fills; i si esdevenen màrtirs per incomplir un precepte imperial, i sofreixen malalties incurables, el cent. | 14-18 Job ... dolorosa] Aquest fragment forma part de la citació omesa atribuïda a sant Joan Crisòstom que hem assenyalat en la nota prèvia; Corella la manté i n'omet l'autoria. A banda, amplifica allò darrer referit a les condicions doloroses de la mort de Job respecte VC, 279a: «post plagam autem corporis, centesimum fecit.», és a dir, «després de la plaga del seu cos, el cent.» | 18 fon dolorosa] Tot seguit, el lletraferit valencià omet la part restant de la glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 279a, que tracta de com, en el context del subcapítol actual, qui té el cent per cent dels fruits té també la resta de propietats i virtuts aconseguides.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

centesimum, quando ad fructum boni operis perducit. Hi ergo per terram bonam designati, *in cor de bono* quod intendit verbum Dei audire, et optimo quod intendit secundum haec operari, *audientes verbum Dei* devote, *retinent* fideliter in memoria, *et fructum adferunt in patientia*, scilicet usque ad finem, expectando praemia.

Quia secundum Gregorium, dum aequanimiter proximorum mala tolerant, et humiliter flagella suscipiunt, postmodum ad requiem sublimiter suscipiuntur.

4. TERRA MALA TRIPLICITER DISTINGUITUR, NON AUTEM BONA, QUIA UNA EST ECCLESIA

Et adverte quod bona terra habet conditiones penitus oppositas aliis in quibus semen cecidit: quia enim hi *audientes verbum retinent*, est contra eos *qui sunt secus viam*, et *venit diabolus*, et *tollit verbum de corde eorum*; quod autem *fructum afferunt*, sanctarum scilicet operationum est contra eos qui sunt *spinae suffocantes* Dei verbum; quod vero hoc faciunt *in patientia*, est contra eos *qui supra petram*, *qui ad tempus credunt*, et *in tempore tentationis recedunt*.

Terra ergo mala in loca secus viam, petrosa et spinosa distinguitur; sed terra bona non subdividitur, quia una est Ecclesia: una est columba mea, licet fructus et virtutes ejus subdividantur in centesimum, sexagesimum, et tricesimum; ita etiam et praemia diversa sunt, quia *differt stella a stella* in praemio, sicut et in merito.

De semine itaque tres partes, proh dolor! pereunt, ac una tantum salvatur et proficit; et neque hoc aequaliter, sed cum multa differentia. Quamvis enim semen divini verbi de se sit fecundum, fit tamen ut visum est tripliciter infructuosum. Unde Theophilus: Vide quomodo magi sunt plurimi, et pauci salvantur; quarta enim pars seminis salvata invenitur. Ex quo patet quod exemplo Christi, praedicator verbi divini non debet cessare a praedicatione, licet videat inde paucos proficere; quia faciens quod in se est, meritum suum non perdit.

SEGON DEL CARTOIXÀ

la nostra boca les explica; cent quant les possam en obra.» Donchs, aquells són los qui per la bona terra s'entenen, qui de bon cor vénen a hoir la divina Paraula hi ab millor cor ho volen posar en obra; hi axí, hoint ab devota pensa, retenen felment lo que hoen hi fan 5 fruyt en lo camp de paciència, que en les tribulacions de aquest món speren lo sdevenidor premi.

Diu sant Gregori: «Los qui pacientment los mals sofren, hi los flagells ab humilitat accepten, en l'esdevenidor eternament reposen.» 10

[4. DE LES TRES DIFERÈNCIES DE LA MALA TERRA; CONTRÀRIAMENT A LA BONA, QUE ÉS L'ESGLÉSIA UNIDA]

Hi devem atendre que la bona terra té les condicions contràries de aquella en {64a} la qual la sement no fructifica. Aquests hoen la paraula hi la retenen, hi és contra aquella sement cayguda prop la carrera, que ls diables la se'n porten. Aprés que la 15 retenen hi en bones obres fructifiquen, és contra aquells en los quals les spines la sement ofeguen. Aprés que han fructificat hi fructifiquen en bones obres, conserven lo fruyt hi·l retenen en paciència; açò és contra la terra pedregosa, en la qual la sement no pot 20 radicar ni créxer, hi axí lo vent de les tentacions hi adversitats la seca.

Hi devem atendre que en tres diferències se parteix la mala terra, hi la bona roman una; diu lo Senyor en los Càntichs: «Una és la mia sposa, una és la mia 25 coloma; una és la mia Sgleya.» Hi los seus fruyts són en perfeccions distintes, en cent, en sixanta hi en trenta, hi axí distints los premis: com una stela és diferent de l'altra.

Però és gran dolor intol·lerable pensar que de les 30 quatre parts de la sement, les tres se perden; hi solament la quarta part fructifica. Diversament se perden, però totes les tres se perden que, ab tot que en si la sement divina sia fecunda hi fructuosa, en tres maneres sens fruyt se va a perdre. Diu Theòfil: «Mira 35 quants se damnen hi pochés són los qui·s salven, que de quatre parts de sement les tres se perden.» Hi de ací los qui priquen prenen exemple que no dexen de sembrar la divina Paraula, encara que no fructifiquen; que puy fan lo que poden hi nos pert ni per la sua vida ni 40 doctrina, tant premi guanyen com si tota la sement fructificava.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde nota secundum eundem Theophilum, quod non dixit, quod seminans aliud projecit secus viam, et cetera; sed quod semen *cecidit*. Qui enim seminat, {279b} docet rectum sermonem, sed sermo diversimode cadit in audientes, quia semen quodlibet recipitur secundum modum et dispositionem terrae in qua seritur. Quad si sit fertilis et culta, proferi bonum fructum; si autem sit sterilis et inculta, germinat spinas et tribuios, vel etiam nullum fructum. Ita quod secundum variam dispositionem terrae, semen diversimode proficit ad fructum; sic in nobis secundum variam dispositionem cordis nostri, diversi mode recipitur semen, quod Christus verus agricola de coelo nobis adduxit.

Primum ergo debemus verbum Dei cum devotione audire, ac cum gaudio et desiderio suscipere; deinde intelligere, ac inter prospera et adversa utiliter conservare; et denique fructus facere, vel *centesimum*, vel *sexagesimum*, vel *tricesimum*.

5. PARABOLA DE ZIZANIA SUPERSEMINATA: AGER ET SEMEN CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi per ço diu lo evangelista que la sement era cayguda, mostrant que no era la culpa del qui sembra, que bé sembrava, mas de la terra qui la rebia. Car tota sement fructifica segons la condició de la terra, la qual, si és fèrtil, produeix bon fruyt hi germina. Si és mala hi 5 stèril, produeix en loch de fruyt {65a} carts hi spines. Hi per lo semblant, la sement de la Paraula divina diversament o bons o mals fruyts fructifica, segons la cultivam en les nostres espirituals entràmenes, la qual sement Jesús, verdader agrícola, la'ns ha portada del cel 10 en la terra.

Primerament, donchs, col·legint la sentència de aquesta paràbola, devem hoir ab devoció la divina Paraula hi rebre-la ab delit, goyg hi alegria. Aprés conservar-la en nostra memòria, qu'entre les adversitats 15 hi prosperitats no-s perda; hi aprés, segons la fertilitat nostra, ab lo ros de la divina gràcia, fructifique en cent, o en sixanta, o en trenta.

[5. DE LA PARÀBOLA DE LA ZITZÀNIA SEMBRADA: DEL CAMP I LA SEMENT DE CRIST]

Acabada aquesta paraula, una altra en semblants paraules lo Senyor los preposà: «Semblant és fet lo 20 Regne del cel a l'home qui bona sement en lo seu camp sembrà; hi al temps que dormien los hòmens, vench un enemich seu, hi sobre-l forment hi enmig del forment, sembrà-y zizània hi anà-se'n. Crexent lo forment hi que ja spigava, cregué ensemps ab lo forment la zizània. 25 Vengueren los servents del pare de la família hi digueren-li:

¹ *Hi per ço diu lo evangelista*] L'autor valencià, quant a VC, 279a, omet que la glossa que segueix partia de sant Teòfil d'Antioquia, mentre remet ara de manera directa a l'evangeli de Lluç 8, 4-8 en la Paràbola del sembrador: «Es reunia molta gent entorn de Jesús i hi acudien de totes les poblacions. Ell els digué, valent-se d'una paràbola: “Un sembrador va sortir a sembrar la seua llavor. Tot sembrant, una part de les llavors va caure arran del camí i fou trepitjada, o bé els ocells se la van menjar. Una altra part va caure a la roca; però, quan la planta comença a créixer, es va assecar, perquè no tenia saó. Una altra part va caure entre els cards; els cards van créixer al mateix temps i l'ofegaren. Una altra part de les llavors va caure en terra bona, va créixer i va donar fruit fins al cent per u.” I, acabat de dir això, exclamà: “Qui tinga orelles per a escoltar, que escolte.”» | ¹⁰ *Jesús, verdader agrícola* Notem, en aquest cas, la literalitat en la traducció efectuada, respecte VC, 279b: «*Christus verus agricola*». | ¹²⁻¹³ *col·legint la sentència de aquesta paràbola*] Aquesta breu sentència, que mostra una voluntat didacticomoral per indicar la síntesi del significat de la paràbola, no apareix en VC, 279b. | ¹⁷ *ab lo ros de la divina gràcia*] La imatge de la «rosada divina» que fa créixer les llavors ha estat incorporada pel lletraferit valencià respecte el text corresponent a aquest subcapítol en VC, 279b. Ara bé, unes línies més avall en el text llatí, encara en VC, 279b, apareix aquesta expressió en un fragment que també tracta de la prèdica i la rebuda de la paraula de Déu i que Corella no incorpora (veg. nota p. 483,17): «*Hic autem ager scilicet anima, sepitur fide, aratur praedicatione, compluitur pluvia gratiae et rore misericordiae*», és a dir, «Aquest camp, el de l'ànima, se l'envolta amb la fe, es llaura amb la predicació, es recull en ell la pluja de la gràcia i la rosada de la misericòrdia.» Així mateix, aquesta imatge és freqüent en la Bíblia, per exemple apareix en Gn 27, 28: «Que, de la rosada del cel i de la ufanor de la terra, Déu et done blat i vi en abundància.» Notem, doncs, la manera amb què Corella fa servir referents bíblics diversos per afegir-los allà on considera que són adients, donant testimoni del maneig i coneixement ampli d'aquests recursos per part seua. | ^{19-483,12} *Acabada ... porten*] Aquest fragment que comprén els versets de Mt 13, 24-30, corresponents a la Paràbola del blat i la zitzània, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 279b. S'observa una clara voluntat d'atorgar centralitat i importància a determinats episodis evangèlics, tal com ha ocorregut en el capítol anterior «De la dona samaritana», en què també els versets de la història evangèlica apareixien aglutinats, mentre que en el text ludolfi se'ns presentaven de manera aïllada, majoritàriament, amb glosses i citacions diverses dels pares de l'Església, que Corella obvia. | ²⁵ *cregué*] Notem que el terme és una forma antiga del perfet del verb «créixer».

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

»—Senyor, tu en lo teu camp bona sement hi has sembrada? Donchs, la zizània d'on és exida?

»Respòs lo senyor:

»—Lo enemich home l'à sembrada.

»—Prestament los servents respogueren:

»—Vols que anem hi la cullgam?

»—No —respòs lo Senyor—, que poria ser que collint la zizània lo forment arranquarien. Dexau fins a les messes que ella hi lo forment acaben de créxer, hi lavors yo diré als qui seguen que primer cullguen la zizània, hi per al foch en fexets la liguen; hi lo forment als meus orons lo porten.»

En aquesta segona paràbola, se descriu lo stament de la Sgleya après la mort del Senyor hi dels apòstols. Tingué enveja lo diable de la fe evangèlica, sembrada en lo cor dels hòmens, hi sembrà erròs en alguns fels qui l'avien presa.

In secunda parabola quae est de zizania, describitur status Ecclesiae sequens immediate post mortem Christi et Apostolorum, quia diabolus fidei in cordibus fidelium seminatae invidit, et ideo post Christi et Apostolorum dormitionem per mortem, aliquos inter fideles ad perfidiam haeresis commovit, quasi seminans zizaniam in medio tritici ad ipsius destructionem.

Potest autem omnis immunditia in segete *zizania* dici, ut lolium, sterilesque avenae, et aliahuscmodi. Sicut ergo zizania bono semini, sic haereses bonis Scripturis superseminantur, et eis se admiscunt. Unde Augustinus: Neque enim natae sunt haereses et quaedam dogmata perversitatis illaqueantis animas et in profundum praecipitantis, nisi dum Scripturae intelliguntur non bene; et quod in eis non bene intelligitur, etiam timere et audacter asseritur. Et notandum quod Christus habet triplicem agrum suum proprium, in quo seminat triplex semen bonum. Primus ager est mundus, in quo Christus seminavit semen verbi Dei, sive doctrinam veritatis. — Secundus ager est Ecclesia catholica, in qua Christus seminavit fideles homines qui sunt filii regni, id est sancti et electi viri, qui inter filios regni computantur. — Tertius ager est anima, in qua Christus seminat duplex semen bonum: primum semen est bona voluntas, et hoc semen debet proferre fructum bonae operationis, secundum semen est cognitio sui mundi, et Dei. Ex cognitione sui, quasi ex quodam semine oritur dolor, secundum illud Ecclesiastes; *Qui addit scientiam, addit et laborem* seu dolorem. Ex cognitione mundi oritur timor, quia in medio laqueorum homo ingreditur. Ex cognitione Dei oritur amor, quia ipse est creator,

16-17 *hi sembrà erròs en alguns fels qui l'avien presa.* Respecte el text llatí de VC, 279b, Corella omet els termes referits a la destrucció dels herètics, tot rebaixant-ne el to acusador: «*aliquos inter fideles ad perfidiam haeresis commovit, quasi seminans zizaniam in medio tritici ad ipsius destructionem.*», això és, «mogué [el diable] a alguns fidels a la perfídia de l'heretgia, com semblant zitzània en mig del blat, per destruir-lo.» | 17 *l'avien presa* Tot seguit, Corella omet la pràctica totalitat del text corresponent de VC, 279b-280a, el qual conté diverses glosses sobre aquesta paràbola. En primer lloc, se n'omet una sobre la relació d'aquesta paràbola amb una interpretació herètica de les Escriptures que s'acabaria barrejant amb aquestes, reforçada amb una citació de sant Agustí d'Hipona amb la mateixa intenció i sentit. Després, s'assenyala que Crist disposa d'un camp triple on sembra la seua triple i bona llavor: el camp de la paraula de Déu, la veritat, sembrada amb amor; el camp de l'Església, els seus fills; i el camp de l'ànima, on sembra la bona voluntat i el coneixement d'ell, del món i de Déu. Així, del coneixement de Crist naix el dolor (Sir 1, 18: «a més coneixement, més sofrença.»); del saber del món, la por; i del coneixement diví, l'amor. La glossa omesa indica que la mala llavor, per altra part, s'elimina de tres maneres: per contrició, confessió i desarrelament per satisfacció. La prèdica de la Paraula de Déu serveix per apropar-se al camp de l'ànima. També, Corella omet la glossa en què, a partir de la prèdica, es recollia en aquest camp al·legòric la «pluja de la gràcia i la rosada de la misericòrdia», una imatge que Corella fa servir unes línies més amunt, com assenyalem en nota p. 482,17.

redemptor, et glorificator. Primum ergo semen seminat Deus in agro affectus, secundum, in agro intellectus; sed inimicus diabolus superseminat zizaniam, scilicet errores in intellectu, et cogitationes malas in affectu. Hoc semen tripliciter extinguitur: primo, igne contritionis; secundo, per praecisionem confessionis; tertio, per eradicationem satisfactionis. Studeat ergo anima fidelis, ut semen Dei in ea germinet sanctis desideriis, et operibus virtuosis. Hic autem ager scilicet anima, sepitur fide, aratur praedicatione, compluitur pluvia gratiae et rore misericordiae. Secunda itaque parabola est de zizaniis et loliis, bono semini superseminatis, quae describit coetum haereticorum.

Simile est enim regnum caelorum, id est Ecclesia militans, seu status ejus, *homini*, scilicet Christo, qui dat regnare in coelestibus: et *cid servire regnare est*, — qui, per se et Apostolos, *seminavit in agro suo*, id est in mundo, seu in Ecclesia labore et sanguine Christi exulta, *bonum semen*, id est sanctam doctrinam et fidem catholicam, ac eos quos filios re- {280a} gni vocat.

Et nota hic quod in istis parabolis non fit comparatio personae ad personam; sed negotii ad negotium, seu facti ad factura. Ac si diceret: factum quod agitur circa regnum caelorum et circa Ecclesiam, simile est tali facto vel negotio.

[29] *Servi autem dixerunt*, id est sancti patres per orationem divinum consilium quaesierunt: *Vis imus et*

És, donchs, semblant {65b} lo Regne del cel, qui és lo stament de la militant Sgleya, a l'home qui sembra, qui és Jesús home, Déu hi Senyor nostre, que sembrà en la terra de la sua Sgleya, ab los seus treballs laurada hi ab la sua sanch regada, la sement de la sua deyfica 5 doctrina.

Après de la mort del Senyor hi dels apòstols, sembrà errós lo diable; hi encara vivint los apòstols, segons en les epístoles de sanct Pau se mostra hi en sanct Johan en la sua primera epístola, dient: «Ja de 10 present molts són fets Antechrist; de nosaltres hixqueren mas no eren de nosaltres.»

Crexent lo forment, qui és la fe cathòlica, per tot lo món començava multiplicar-se; començaren esser manifestes les heretgies qui staven amagades, les quals 15 en la persecució dels fels se manifestaren. Acostaren-se per oració devota los servents hi sancts hòmens, hi meravellant-se, al Senyor demanaren què era la causa de tals errós contra la sacrosanta ley evangèlica. Axí a la raó consona que res que li sia contra a qualsevol que 20 rahó tinga; clarament se mostra com és falsia manifesta. Respòs lo Senyor que era obra del diable, permetent-ho la bondat divina, per major fermetat de la fe cathòlica.

Respongueren los servents, qui són prelats, sancts pares hi bisbes: «Vols que-ls arranquem per 25

5-6 *deyfica doctrina*] Tot seguit, quant a VC, 280a, s'omet una glossa final que tracta de com en les paràboles referides prèviament no es comparen les persones amb les persones, sinó els fets amb els fets, a tall d'exemple. | 7-485,37 *Après ... stogen*] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella respecte el subcapítol del text llatí corresponent (VC, 279b), segons l'edició que manegem. | 7-12 *Après ... nosaltres*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella arran d'un text de la patrologia llatina, en concret d'Ermengaudus (*Liber contra haereticos*, PL 204, col. 1244bc) que parteix d'un comentari sobre sant Pau (2Jn 1, 7: «Pel món corren molts impostors: no confessen que Jesucrist s'haja fet realment home. Els qui diuen això són l'Impostor i l'Anticrist.») | 13-23 *Crexent ... cathòlica*] Aquest text, de la mateixa manera que s'ha indicat en la nota prèvia, ha estat incorporat per Corella i no es detecta en el text ludolfi de VC, 279b-280a. | 19-21 *Axi ... manifesta*] És a dir, qui raona sap que allò que no pertany a la raó no és racional. Es tracta, doncs, d'una explicació sobre el funcionament del sentit comú. | 24-485,17 *Respongueren ... malicies*] Aquest fragment ha estat incorporat, amb matisos, per Corella des del subcapítol set, segons la nostra edició, en VC, 280ab. El llettraferit valencià reagrupa els versets evangèlics de Mt 13, 28-29, que es trobaven en diferents subcapítols, tot evitant-ne les glosses. Com assenyalen en nota p. 487,15, el contingut d'aquest fragment torna a ser emprat unes línies més avall en aquest mateix subcapítol.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

colligimus ea? separando malos a communitate Ecclesiae, per excommunicationem, et {280b} tandem dimittendo justitiae seculari, exterminandos per mortem. *Et ait: non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul, cum eis, et triticum*, id est, illud quod est triticum quoad se, sicut si aliquis fidelis damnaretur sola suspicione; vel quod est triticum quoad alios, sicut si eradicatur non primo victus, tunc alii fideles scandalizantur, quia non servatur ordo juris, et sic eradicatur triticum, id est alii fideles per scandalum; vel, quod est futurum triticum, quia modo est aliquis malus, qui eras erit bonus. Ubi prohibetur eradicatio festinata, damnosa, et suspiciosa: festinata est, quam non praecedat admonitio; damnosa est, quando multitudo est in causa vel princeps, nisi fuerit causa manifesta redundans in injuriam Ecclesiae.

[30] *Sinite utraque, scilicet zizaniam et triticum, malos et bonos, crescere usque ad messem*, id est usque ad consummationem seculi et diem iudicii; et hoc est intelligendum de illis qui non sunt notorii neque pertinaces, neque per eos imminet universale damnum Ecclesiae. Hic datur poenitentiae locus, et discretionis exemplum. In hoc enim moneratur ne occultorum iudicium nobis usurpemus; sed Deo illud reservemus, qui tribuit unicuique juxta opera sua.

[31] Deinde Dominus subjungit: *Et intempore messis*, id est iudicii et finalis consummationis, *dicam messoribus, scilicet Angelis: Colligite primum zizania*, id est malos, a consortio bonorum eos excludendo, et hoc quoad poenam damni dicitur; sequitur poena sensus: *Et alligate ea in fasciculos ad comburendum*, quia ministerio Angelorum separabuntur tunc mali de medio justorum, et mittentur in infernum, qui creditur esse in centro teme, et terra vallatus undique.

[32] Deinde sequitur: *Triticum autem*, id est fideles et electos, qui in area hujus mundi sunt triturati flagellis, afflictionibus, et tentationibus variis, ita ut in eis nulla sit palea vel macula, *congregate in horreum meum*, scilicet coelestium mansionum

excomunicació, separant-los de la Sgleya hi remetent-los a la secular justícia, en la qual per mort pendran fi les errós que tenen?» Respon lo Senyor: «No, perquè ensemps ab ells lo forment, qui són los fels crestians, no s'aranquen.» Hon ab gran atenció devem atendre 5 que lo Senyor no permet que·ls heretges vixquen en la sua Sgleya, sinó en temps que sens perill dels fels separar no·s poden. Hi pot esser per dos causes: la una, quant no són bé coneguts ni distints dels altres; l'altra, quant són tant poderosos que la Sgleya no pot exercir 10 {65c} la sua justícia hi, si u asajava, posaria en perill los fills seus; que no·ls persegueixen, no·ls matasen hi altres scàndels que en la santa Sgleya seguirien. Hi axí la sancta Sgleya en aquests dos casos dissimula punir los heretges, dexant la punició a la divina justícia; mas no 15 dexa tant com pot contradir a les errors sues hi obviar a les sues malícies.

Però quant la sancta Sgleya té bé coneguts los heretges hi no té recel que sos fills perillen, ab gran zel de la honor divina los persegueix hi·ls condemna, hi a 20 la cort secular los dexa, la qual justament los crema, perquè tot lo cors de la Sgleya no corrompen.

«Dexau-los, donchs –diu lo Senyor–, fins a les messes», que en dos maneres ho podem entendre: o que la Sgleya no·ls coneix, o no u pot fer sens gran dan 25 hi pèrdua dels fills hi scàndel. O encara podem entendre que per molt que la santa Sgleya los cerque hi·ls persegueixca hi·ls arranque, no és possible que fins a la fi del món no broten.

«Vengudes les messes», diu lo Senyor, que serà a la 30 fi del setgle, «diré als segadors», los àngels, «que, primerament, cullguen la zizània»; car la separació dels mals de mig dels bons se farà per misteri dels àngels, «hi que a les flames de infern se creme.

»Hi que·l forment, que són los meus fels batuts hi 35 trillats en la era de la present vida, en los orons del meu celestial Regne los stogen.»

18-22 Però ... corrompen] Aquest fragment, de caràcter punitiu i inquisitorial, no apareix en VC, 280b; ha estat, doncs, incorporat per Corella. | 23-29 Dexau-los ... broten] El text assenyalat, amb una traducció bastant lliure, forma part del que ha estat introduït des del subcapítol set segons la nostra edició, com hem indicat en nota p. 488,4. El mateix fenomen d'aprofitament de continguts de la Vita ha ocorregut ja en aquest subcapítol i l'hem explicat en nota p. 484,24. | 30-37 Vengudes ... stogen] Aquest fragment, com s'ha indicat en la nota prèvia, pren el verset evangèlic de Mt 13, 30 («Vengudes les messes...») que formava part de dos textos diferents dins del subcapítol huit, en VC, 280b-281a, segons la nostra edició. Corella l'aglutina i el reubica, en definitiva. Després, ja no l'incorporarà en la posició que hauria de tenir respecte VC, 280b, com assenyalen en les notes p. 488,29 i 489,11.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

6. DORMITIO PRAELATORUM ET SEMINA DIABOLI

Cum autem dormirent homines, id est custodes interius, qui ad tutelam et custodiam sunt deputari; per quos significantur praelati, quorum somno id est negligentia interveniente, diabolus superseminat zizaniam, seu lolium.

Dormiunt enim praelati tripliciter: vel cum torpent inertia, vel cum resolvuntur lascivia, vel cum premuntur ignorantia sive culpa. Haec autem dormitio non solum significat superiorum negligentiam, circa custodiam gregis; sed etiam negligentiam cujuslibet, circa custodiam suae propriae personae et salutis. Utramque enim negligentiam explorat diabolus: et sic per suggestiones malas seminat zizaniam in cordibus humanis.

Cum ergo dormirent venit inimicus, id est diabolus, et super seminavit zizaniam, id est errores et sequentes iniquitates, ac eos quos filios maligni Dominus interpretatur, *in medio tritici*, id est electorum, hoc est, haereticos permiscuit electis. Zizania alio nomine dicitur lolium; et est faeminini generis in singulari, sed neutri vel faeminini in plurali. Unde est versus: *Est zizania, sunt zizania plura, niaequae*. Et dicunt aliqui quod zizania in singulari penultimam producit, sed in plurali corripit. Vigilent ergo praepositi Ecclesiae et subditi, ne per eorum negligentiam diabolus valeat zizaniam seminare. *Cum autem crevisset herba*, per profectum fidei, et fructum fecisset, per effectum operis boni, quia *fides sine operibus mortua est*; — tunc apparuerunt et zizania, per manifestationem errorum et sordium peccati, et persecutionem fidelium Christi. Et cum servi hoc Domino dicerent, ait illis: *Inimicus homo hoc fecit*.

Diabolus dicitur *inimicus homo*, quia sub similitudine rationis humanae hominem decipit; vel ex eo quod homini a principio inimicatus sit; vel ab eventu, quia hominem vicit, sicut ab Africa, dicitur Scipio Africanus, qui Africam devicit.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[6. DELS PRELATS QUE DORMEN I DE LA SEMENT DEL DIABLE]

Podem encara del temps present aquesta paràbola expondre, que-ls prelats dormen en tres maneres: o per accídia e perea; o per lascívia, gitats en les delectacions terrenes; o tenen tancats los ulls per ignorància. Hi no solament los prelats dormen, mas de cascú de nosaltres se pot entendre que dormim, hi som negligents en la custòdia de nostra pròpia persona; que la una hi l'altra negligència aguayta lo diable, perquè les sues males tentacions hi semble.

Diu-se home lo diable, perquè ab {65d} raons quasi humanes quant tenta les sues tentacions colora. Diu-se home perquè vencé a l'home; hi pren lo nom d'aquell del qual obtengué victòria; axí com se nomena africà Scipiò, perquè vencé Àfrica.

1-2 *Podem ... maneres*] Quant a l'inici d'aquest subcapítol en VC, 280a, Corella omet la citació de part del verset de Mt 13, 25 («però, mentre tothom dormia»), que es vinculava en la glossa omesa amb el somni dels prelats i clergues, que han d'estar alerta pels perills del pecat. | 3-4 *o ... ignorància*] Notem com Corella adapta la traducció respecte VC, 280a, en el sentit que adequa els verbs al camp lèxic propi de l'estat de somnolència de què s'acusa els clergues («gitats», «tancats los ulls»), quan cometen determinats pecats: «*vel cum torpent inertia, vel cum resolvuntur lascivia, vel cum premuntur ignorantia sive culpa*», això és «quan entorpeixen per la inèrcia, quan es distreuen per la luxúria, o quan els oprimeix la ignorància.» | 9 *hi semble*] A continuació, quant a VC, 280a, Corella omet un extens fragment en què trobem els versets de Mt 13, 25-26 («però, mentre tothom dormia, vingué el seu enemic, va sembrar jull enmig del blat i se'n va anar. Quan els brins van créixer i es va formar l'espiga, aparegué també el jull.»), separats l'un de l'altre amb glosses. Així, en el text ludolfí es denomina la zitzània evangèlica com a símbol dels «fills del maligne»; en el sentit que es barrejaren els heretges amb els escollits fidels. També s'omet una explicació etimològica sobre el gènere i el nom del mot llatí «*zizania*», juntament amb la citació: «*Est zizania, sunt zizania plura, niaequae*», això és, «Hi ha zitzània, hi ha moltes zitzànies, i rovell del blat [fong dels cereals].» la qual prové del *Doctrinale puerorum*, d'Alexandre Villadei; gramàtic francès i franciscà del segle XII. | 10 *Diu-se ... diable*] En aquest fragment, Corella es basa en Mt 13, 25 («però, mentre tothom dormia, vingué el seu enemic, va sembrar jull enmig del blat i se'n va anar.») per explicar la maldat de l'«enemic», qui va sembrar la zitzània en el camp de blat del present episodi evangèlic, que segons el llettraferit valencià és un «home» i «diable» pel que va fer. | 14 *vencé Àfrica*] Tot seguit, Corella omet un fragment de VC, 280a, que tracta com els prelats, com a servents, representen els Pares de l'Església primitiva, els quals, atents, combateren les primeres heretgies, que foren permeses per Déu com a prova de fidelitat.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Servi isti sunt patres antiqui, qui fuerunt in primitiva Ecclesia: qui admirantes perfidiam haeresis insurgentem in ea, accesserunt ad Deum per orationem, inquirentes unde oriretur talis perfidia, quibus fuit divinitus revelatum, quod hoc erat ex diaboli opere, Deo permitte, factum; et hoc ut stabilitas probaretur fidelium.

Diabolus quidem in mundo seminaverat tria semina pestifera, scilicet: ignorantiam obtenebrantem, culpam in frigidantem, et miseriam ignominiosam; ideo de coelo venit coelestis agricola, portans tria semina illis contraria, scilicet: sapientiam illuminantem, gratiam inflammantem, et gloriam exaltantem. Seminavit quoque Christus sanctam doctrinam et fidem catholicam; et superseminavit diabolus errores et iniquitates multiplices. Seminavit Deus in mundo pacem et fraternam charitatem; superseminavit diabolus invidiam et malam voluntatem. Seminavit etiam Deus quotidie in agro interiori, id est in mente, bona proposita; diabolus superseminat desideria carnalia. Seminavit Deus in agro exteriori, id est in corpore, munditiam et puritatem; superseminat diabolus immunditiam et carnalitatem.

Ha sembrat en lo món lo diable tres sements pestíferes: obtenebrada ignorància, culpa que ns refreda, misèria vergonyosa; és devallat del cel lo celestial agrícola, qui ha portat tres sements, a les tres del diable contràries: il·luminant sapiència, inflamant gràcia, exalçant glòria. Ha sembrat lo Senyor la sua deyfica doctrina hi la veritat de la fe cathòlica; ha sembrat lo diable errós, iniquitats hi falsies. Ha sembrat lo Senyor pau hi amor fraterna; ha sembrat lo diable enveja hi voluntat mala. Sembra lo Senyor cada dia en la nostra ànima bons prepòsits; sembra-y lo diable desigs carnals e immundes. Sembra lo Senyor en lo nostre cors puritat hi mundícia; sembra-y lo diable carnalitat e immundícia.

7. SUSTINENTUR MALI TRIBUS DE CAUSIS

[7. DE LES TRES CAUSES PER TOLERAR EL MAL]

[29]

[29] *Servi autem dixerunt*, id est sancti patres per orationem divinum consilium quaesierunt: *Vis imus et colligimus ea?* separando malos a communitate Ecclesiae, per excommunicationem, et {28ob} tandem dimitiendo justitiae seculari, exterminandos per mortem. *Et ait: non, ne forte colligentes zizania, eradicetis simul*, cum eis, *et triticum*, id est, illud quod est triticum quoad se, sicut si aliquis fidelis damnaretur sola suspicione; vel quod est triticum quoad alios, sicut si eradicatur non primo victus, tunc alii fideles scandalizantur, quia non servatur ordo juris, et sic eradicatur triticum, id est alii fideles per scandalum; vel, quod est futurum triticum, quia modo est aliquis malus, qui eras erit bonus.

Ubi prohibetur eradicatio festinata, damnosa, et suspiciosa: festinata est, quam non praecedit admonitio; damnosa est, quando multitudo est in causa vel princeps, nisi fuerit causa manifesta redundans in injuriam. Ecclesiae, unde Augustinus dicit, quod aliquando tolerandi sunt mali pro pace Ecclesiae, quando timetur de schismate;

No vol lo Senyor que aquestes males sements de nosaltres se arranquen, per exercici de virtuosa vida; axí com respòs a l'Apòstol, quant lo pregava que li levàs la tentació de la carn qui tant fort lo affligia: «La mia gràcia te basta, que si no vols mortalment no peques, que la virtut en les tribulacions se acaba.» Permet encara lo Senyor que ls scàndels hi mals de la sua Sgleya, no ls arranquen; que vol dir que per sola suspita no ls jutgem, que lavors lo forment ensems se arranca per lo scàndel que ls fels ne prenen, quant miren qui no servant l'orde de justícia axí rigorosament procehexen; hi aquell qui poria esser forment, per smena de la sua vida, com si ja fos seca zizània del tot la arranquen.

Prohebex, donchs, lo Senyor erradicació cuytada, damnosa hi suspitosa. Cuytada, si no procehex amonestació primera; damnosa, quant lo príncep o multitudo és en culpa, hi la Sgleya no té poder de portar la execució en efecte, sens gran perill, dan hi scàndel dels bons fills que governa. {66a} Diu sant Agostí que algun temps los mals se tol·leren per la pau de la Sgleya, per temor de cisma.

15-28 No ... arranquen] El contingut d'aquest fragment, en una part considerable, es correspon amb un altre que ja ha estat fet servir per Corella, segons comentem en nota p. 484,24. El lletraferit valencià ara el torna a traduir de manera bastant lliure, seguint la ubicació original del text llatí. Amb tot, la citació de 2Co 12, 9 («La mia gràcia te basta...») no apareixia en el text corresponent de VC, 28oab. A més, Corella omet directament els versets inicials de Mt 13, 28-29 («Ell els respongué: "Això ho ha fet un enemic." Els mossos li diuen: "¿Vols que anem a arrancar el jull?" Ell els respon: "No ho feu pas, no fos cas que, arrencant el jull, arrancàssem també el blat."»), dels quals s'hi fa esment de manera indirecta i simbòlica en els pecats de l'Església, tot glossant-los.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

suspiciosa est, quando non habetur certitudo de alicujus haeresi vel vitio. Tales ergo non sunt excludendi, quia in his tribus modis prohibetur hic eradicatio fieri.

[30]

[30] *Sinite utraque, scilicet zizaniam et triticum, malos et bonos, crescere usque ad messem, id est usque ad consummationem seculi et diem iudicii; et hoc est intelligendum de illis qui non sunt notorii neque pertinaces, neque per eos imminet universale damnum Ecclesiae. Hic datur poenitentiae locus, et discretionis exemplum. In hoc enim moneratur ne occultorum iudicium nobis usurpemus; sed Deo illud reservemus, qui tribuit unicuique juxta opera sua.*

Nec istud est contrarium Apostolo, qui ait: *Auferte malum ex vobis ipsis, quia hoc dictum Domini intelligitur de ambiguis; illud autem Apostoli, de manifestis.*

Hic etiam innuitur divina benignitas, et patientia dilationis; sustinet enim patienter divina clementia zizanias cum tritico, hoc est malos cum bonis. Sustinet autem eos tribus de causis: prima, ut si velint convertantur, et per bonos adjuventur; secunda, ut justis plurimum Deo regratentur, quod electi sunt per gratiam de numero pereuntium, et eorum comparatione, plus nitantur ad bonum; tertia, ut bonis proficiant, et eis merita sua augeant. Prosunt enim mali bonis purgando, ut si qua est in eis peccati rubigo, eliminetur; exercitando, ut virtus in bonis latens manifestetur; ac stimulando, ut electi in via hujus exilii segnes non efficiantur, sed ad patriam suam festinent; et coronando, quia dum tribulationes justis ingerunt, lapides pretiosos in corona coelestis gloriae apponunt. Serviunt ergo mali bonis, praedictis modis; et ideo permittuntur vivere cum eis.

8. QUID SUNT TEMPUS MESSIS, MESSORES, FASCICULI ALLIGATI ET CONGREGATIO TRITICI?

[31]

Et bene dicit, *in fasciculos*, non in uno fasce, quia unusquisque punietur pro modo perversitatis suae, et simul erunt immundi cum immundis, gulosi cum gulosis, avari cum avaris, superbi cum superbis, et sic alii impii cum suis similibus; ut qui socii fuerunt in

SEGON DEL CARTOIXÀ

Terçament, prohebex lo Senyor erradicació sospitosa, quant no tenen plena e certa notícia de la heretgia o del pecat e vici que punir volen.

En tals casos diu lo Senyor: «Dexau-los créxer, dexau los bons qu-entre-ls bons fins a la fi del món 5 vixquen.»; entén-se dels que no són notoris ni pertinaces, hi que la Sgleya no té poder sens gran scàndel punir-los. Ací lo Senyor nos dóna loch de penitència hi exemple de prudència, que no usurpem lo juhí de les coses ocultes qui a sol Déu sguarda, qui 10 dóna a cascú segons sos mèrits.

Ni açò és contrari al que diu lo Apòstol: «Levau lo mal de mig de vosaltres.»; entén-ho lo Apòstol dels mals que són manifestes, que levar se poden.

Mostrà's encara en la present paràbola la divina 15 pacient clemència, comportant ab lo forment la zizània, los mals enmig dels bons en la militant Sgleya, los quals sosté per tres causes: la primera, que tinguen camí de convertir-se hi los bons los ajuden; la segona, que-ls bons a la divina bondat regracien, que per la sua 20 gràcia no són tals com los mals entre-ls quals abiten, hi axí en esser millors tostemp treballen. La terça causa, perquè als bons aprofiten hi per la persecució d'ells los seus mèrits augmenten; hi com a limes leven si algun rovell roman en lo ferro, hi com a foch apuren l'or de 25 la liga. No fóra la sposa Sgleya dels robins hi roses dels martres axí decorada, si entre-l forment la divina bondat no agués permés la zizània.

[8. DEL TEMPS DE LES MESSES I DE RECOLLIR LA ZITZÀNIA EN FEIXETS]

Diu après lo Senyor que la zizània en feixets la cullguen, no diu tota ensemps en una càrrega; perquè 30 cascú serà punit en lo infern segons la perversitat sua. Staran ensemps los envejosos, ensemps los superbos; hi

4-11 En ... mèrits] Corella fa servir aquest fragment també en un altre lloc, en aquest mateix capítol, tal com hem indicat en nota p. 485,23. | 22-28 La ... zizània] Corella intervé respecte el que seria una traducció literal en el sentit que sintetitza en essència el contingut i amplifica determinades imatges respecte VC, 28ob, com són les referides al treball dels metalls i la sua fundició: «ut si qua est in eis peccati rubigo, eliminetur.»; és a dir, «perquè si hi ha en ells algun rovell de pecat, siga eliminat.»; i les pedres precioses: «quia dum tribulationes justis ingerunt, lapides pretiosos in corona coelestis gloriae apponunt.»; és a dir, «perquè quan imposen tribulacions als justos, afigen pedres precioses a la seua corona de glòria celestial.» Així doncs, el lletraferit valencià opta per la concreció i aproximació al lector amb l'ús d'un llenguatge detallista i preciosista, amb les al·lusions a «com a limes», el «rovell en lo ferro», el procés de treballar «l'or de la liga», etc., com en altres exemples ja exposats en el Segon. | 26 liga] Porció d'un metall que es mescla amb un de més fi, per a la fabricació de moneda o de joies (DCVB, s.v. lliga). | 29-30 Diu ... cullguen] Corella ara no inclou un fragment del text corresponent a l'inici d'aquest subcapítol segons VC, 28ob, perquè ja l'ha fet servir i l'ha reubicat, per tant, tal com hem assenyalat en nota p. 485,30.

culpa, simul torqueantur in poena. Quo ad poenam sensus, erunt plures fasciculi: sed unus erit quoad poenam damni.

Et subditur: *Ibi erit fletus*, id est dolor vehemens ex damno, {281a} scilicet pro carentia visionis divinae et exponitur pro tristitia et dolore, quia forte non erunt ibi corporales lacrymae; *et stridor dentium*, id est passio urgens ex poena sensus, et tormento, scilicet pro poenarum acerbitate. In quo signatur duplex poena inferni: una ex parte mentis, scilicet tristitia vehemens, quae significatur per fletum; et alia ex parte corporis, quae significatur per stridorem dentium. Vel *fletus*, ex calore dissolvente; *et stridor dentium*, ex frigore constringente. Unde Job: *Ab aquis nivium, transibit ad calorem nivium*.

[32]

Et tunc justii fulgebunt sicut sol, et hoc per dotem claritatis, ex gloria animae ad corpus redundante. Ubi Chrysostomus: Non quia ita solum sicut sol, sed quia hoc sidere aliud magis luculentum non noscimus, cognitis nobis utitur exemplis; haec Chrysostomus.

Comparatur autem gloria justorum soli, maxime quoad ipsorum corpus: quia anima glorificata, multo pulchrior erit sole. In sole autem quatuor dotes corporis glorificati notantur, scilicet: claritas, quia in creaturis inferioribus nihil sole est clarius; agilitas, quia exiens ab Oriente, statim apparet in Occidente; subtilitas, quia transit per vitrum illaesum; impassibilitas, quia radius ejus non laeditur, nec maculatur.

Et subditur: *In regno Patris eorum*. Ergo tanquam filii Regis accipient regnum decoris. *O quam gloriosum est regnum!* In quo sancta societas, quia *justi*; in quo perfecta claritas, quia *fulgebunt*; in quo perfecta delectabilitas, quia *sicut sol*, dulce enim lumen est et delectabile; in quo sublimis dignitas, quia *in regno*; in quo paterna charitas, quia *Patris eorum*.

axí dels altres que puys en la present vida foren semblants en la culpa, en lo infern sien acompanyats en la pena.

Allí haurà plor hi {66b} cruximent de dents. Lo plor que diu spiritual tristícia serà per la terrible pena 5 que sentran de haver perdut per sa culpa la visió de la divina essència, qui és la beatitut eterna. Ni tendran poder de apartar lo pensament que tostemps no pense aquesta intol·lerable pèrdua. Serà cruximent de dents, de la dolor axí de fret com de foch terrible, que sens 10 acabar de cremar tostemps crema.

«Lo forment, que són los meus elets», diu lo Senyor, «resplandiran axí com lo sol», per los dots que en lo cors redundaran de la ànima. Diu sanct Crisòstom: «Al sol la claredat dels sants acompanya, perquè alguna altra 15 lum per a la nostra vista en aquest món més clara no s troba.»

Usa lo Senyor parlant ab nosaltres de sensibles exemples. Al sol los còssors dels justs se acompanyen, que les ànimes molt seran més clares. En lo sol 20 clarament los quatre dots se mostren: la claredat, que en les corporals creatures no miram alguna altra més clara; en la agilitat, que súbitament d'orient a ponent il·lumina; en la subtilitat, que passa per lo vidre; la impassibilitat, que no pot rebre lesió alguna. 25

Diu més lo Senyor, que resplandiran com lo sol en lo regne de son Pare, axí com a fills del rey pendran possessió del Regne. O, gloriós Regne de tan santa companyia! És Déu lo rey qui·ls ha creats home, qui·ls ha remuts, germà dels vassalls, verdader amich hi Pare, 30 regne de caritat en companyia hi amistat perfeta, jocunditat hi alegria incogitable, eternament duradora.

7-9 Ni ... pèrdua] L'autor valencià, mentre ha omés una breu glossa en VC, 280b, que assenyalava que major seria el plor dels pecadors perquè en l'infern no podran plorar llàgrimes corporals, insereix aquest fragment que ve a assenyalat la mateixa idea: el patiment per la impossibilitat. | 9 de dents] Tot seguit, quant a VC, 280b-281a, Corella omet un breu fragment en què s'assenyala la que seria la doble pena de l'infern: la de la tristesa de la ment pel patiment continu, indicada pel plor; la del cos, pel cruixir de les dents. | 11 tostemps crema] A continuació, respecte VC, 281a, l'autor valencià no incorpora la citació de Jb 24, 19 («Com la secada i la calor eixuguen l'aigua de neu, així el país dels morts engoleix el pecador.»); com tampoc insereix el fragment que, com s'ha explicat en nota p. 485,30, havia fet ja servir i havia reubicat al final del subcapítol cinc, segons la nostra edició. | 13-14 los dots que en lo cors redundaran de la ànima] Quant a VC, 281a, Corella simplifica la traducció: «et hoc per dotem claritatis, ex gloria animae ad corpus redundante.», és a dir, «per la claredat que brolla de la glòria de l'ànima i redunda en el cos.» | 18-19 Usa ... exemples] Aquest fragment sobre la capacitat explicativa i exemplificadora de les paràboles i els evangelis ha estat afegit per Corella quant a l VC, 281a. | 29-32 És ... duradora] Corella adapta sintàcticament llur traducció respecte VC, 281a i elabora una enumeració: «In quo sancta societas, quia justii; in quo perfecta claritas, quia fulgebunt; in quo perfecta delectabilitas, quia sicut sol, dulce enim lumen est et delectabile; in quo sublimis dignitas, quia in regno; in quo paterna charitas, qui patris eorum.», això és, «En el qual [Regne] hi ha santa companyia, perquè són justos; claredat perfecta, perquè brillaran; perfecta delectació, perquè seran com el sol, i el sol és llum delectable; sublim dignitat, perquè és en el Regne; i paterna caritat, perquè és el pare d'ells.»

9. HAEC PARABOLA SECUNDUM MARCUM

Hanc parabolam secundam tangit Marcus, faciens tantum mentionem de bono semine, quod ad solos electos pertinet, qui tanquam *triticum* et frumentum, *in horreum* aeternae beatitudinis *colligentur*, quando *zizania* et lolium in *caminum ignis mittentur*. Unde comparat regnum coelorum, id est Ecclesiam, quae a Deo regitur, ethomines regit, *homini jacienti semen in terram, etc.* Per *semen* intelligitur verbum vitae, quod *homo* scilicet Christus seminavit in corda humana; et dormivit per mortem. *Exurgit*, autem semen, *nocte et die, ac germinal et crescit* post somnum Christi, numerus credentium per adversa et prospera germinavit in fide, et crevit in opere, *dum nescit ille*, hoc est nescire nos facit, quem scilicet fructum usque in finem afferat. *Et terra nitro fructificat*, quia voluntate adducitur, ut fructum faciat, *primo herbam, deinde spicam et tandem plenum fructum*. Ex semine enim isto recepto in aliquo homine, primo concipitur timor divinorum iudiciorum, et significatur per herbam, quae est quid imperfectum; et quia ex timore cessat homo a malis, et incipit se exercere in bonis, ideo secundo concipitur spes divinorum beneficiorum, quae significatur per spicam, in qua est jam spes grani futuri; tertio ex hoc datur charitativus amor, qui habet opus perfectum, et ideo significatur per plenum granum,

quia, ut dicit Apostolus: *Plenitudo legis est dilectio*. Vel, *terra fructificat primo herbam, deinde spicam, deinde plenum fructum*: hoc est timorem, poenitentiam, et charitatem. Illi qui generant herbam, id est {281b} timorem, sunt incipientes, qui debent incipere a timore; sicut enim herba est principium spicae, sic *timor Domini* est principium vitae, et *initium sapientiae*. lili qui generant spicam, id est poenitentiam duram, sunt proficientes; qui sicut delectati sunt in peccatis, sic debent se affligere in poenitentia et lamentis.

[9. D'AQUESTA PARAULA SEGONS MARC]

Aquest regne possehiran aquells en los quals la sement de la divina Paraula fructifica, que al temps qui la ohen comencen a tembre los divinals judicis, hi lavors fructifica en herba; regoneix lo peccador les culpes hi en bones obres comença. Hi axí, ab sperança 5 dels celestials premis, granen les spigues, les quals perfeta caritat les cull, les porta a la era hi lo gra, batut hi apurat, stoja.

Diu lo Apòstol que amor és plenitut en {66c} la qual la Ley se acaba. O podem dir que la terra primer 10 germina erba, après spiga, la qual a perfectió de forment porta; en temor comença, creix en penitència hi en caritat acaba. En temor comença, que axí com la erba és principi de la spiga, axí la temor de Déu és principi de nostra spiritual vida; spiguem en penitència 15 quant ab vera contrició hi cordials làgremes reguem la erba que produexca spigues; batem lo forment quant ab dejunis, vigílies hi disciplines lo cors macerem.

1-8 Aquest ... stoja] En aquest fragment, Corella obvia les gloses ludolfines que acompanyaven cada un dels versets de la Paràbola de la llavor que creix tota sola, ara segons l'evangeli de Marc (Mc 4, 26-29): «Deia encara: "Amb el Regne de Déu passa com quan un home sembra la llavor a la terra: tant si dorm com si està despert, de nit i de dia, la llavor germina i creix, sense que ell sàpiga com. La terra, tota sola, dóna fruit: primer brins, després espigues, i finalment blat granat dins les espigues. I així que el gra és a punt, aquell home fa córrer la falç, perquè ha arribat el temps de la sega."»). Com en altres ocasions, el lletraferit valencià els agrupa en la seua major part, donant prioritat a les paraules evangèliques. El contingut de les gloses omeses, respecte VC, 281a, té a veure amb entendre la «bona llavor» com a símbol dels escollits que accediran al Regne del Cel, que esdevé així graner d'aquests. L'Església és l'home que sembra i espera la bona collita, que creix dia i nit, com a símbol dels cristians que segueixen a Crist després de la seua mort. Per altra part, notem, en el fragment del Segon la importància atorgada a la «divina Paraula», els evangelis, element que ha estat incorporat per Corella. | 14-15 la temor de Déu és principi de nostra spiritual vida] Psalteri (Sl 110, 10): «Lo principi de sapiència és temor de Déu» (Martos 2013: 304). | 15-18 spiguem ... macerem] En aquest fragment, Corella adequa la traducció respecte VC, 281b, en el sentit que amplifica les imatges suggerides pel text ludolfí arran la demanda de penitència i els fruits que se'n deriven: «*Illi qui generant spicam, id est poenitentiam duram, sunt proficientes; qui sicut delectati sunt in peccatis, sic debent se affligere in poenitentia et lamentes.*», és a dir, «Els qui generen l'espiga, el dur arrepentiment, són els qui aprofiten; com que s'han delectat en plaers, han d'affligir-se en penitència i lamentes.» | 18 cors macerem] Tot seguit, l'autor valencià omet una part considerable del que restava del subcapítol segons l'edició que manegem (VC, 281b). El contingut omés parteix d'una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa que glossa el significat de l'evangeli de Marc (Mc 4, 26-29) sobre aquesta paràbola, tot incidint en la idea de la progressió en el coneixement de la figura de Déu, des de la llavor inicial, plantada per l'home en bona terra, passant pels primers brots quan es practiquen les bones obres, fins a l'obra perfecta, que suposa l'espiga i el gra madur que Déu recull per al seu graner. Es demana, però, que no es menystinga a ningú encara que no estiga del tot «madur» o preparat per al bon propòsit, atés que el blat diví comença ja en els brots per fer-se gra. En essència, el contingut omés, està present en el text que assenyalam i comentem en nota p. 1.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Illi qui producunt plenum fructum, id est charitatem, et bonorum operum plenitudinem, sunt perfecti, qui habent charitatem Dei et proximi; *quia plenitudo legis est dilectio sive charitas*, et tunc est homo dispositus ut de statu gratiae transeat ad gloriam. Et ideo Dominus tunc *mittit falcem*, id est mortem, abscindendo justos de praesenti vita, ut transferat ad gloriam, *quoniam adest messis*, id est collectio iustorum in patria. Secundum Gregorium, *semen homo jactat in terram*, cum cordi suo bonam intentionem inserit. Et postquam semen jactaverit, *dormit*, quia jam in spe boni operis quiescit. *Nocte vero exurgit ac die*, quia inter adversa et prospera proficit. *El semen germinat, et increscit dum ille nescit*, quia et cum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad profectum ducitur. Et *ultro terra fructificat*, quia praeveniente se gratia, mens hominis spontanea ad fructum boni operis assurgit. Cum ergo desideria bona concipimus, semen in terra mittimus; cum vero operari recta incipimus, herba sumus; cum autem ad profectum opus trahimus, ad spicam pervenimus; cumque in ejusdem operis perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus. Omnipotens autem Deus in productum fructum *falcem mittit*, et messem suam desecat; quia cum unuraquemque ad opera perfecta perduxerit, ejus temporalera vitam per immissam sententiam incidit, ut granum suum ad coelestia horrea perducatur. Vide ergo ne sis tantum in herba vel spica, et maturitatem expectes in purgatorii poena; non enim fructum immaturum congregat Deus in horreum suum. Nullus tamen qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum Dei ab herba incipit ut granum fiat.

10. PARABOLA DE GRANO SINAPIS, IN QUA DESCRIBITUR STATUS ECCLESIAE POST HAERESEON SURRECTIONEM

[10. DE LA PARÀBOLA DEL GRA DE MOSTASSA]

Possà lo Senyor la terça paràbola en semblants paraules: «Semblant és lo Regne dels cels al gra de mostalla que l'home en lo seu camp sembra, lo qual entre les altres sements és mínim, hi com és acabat de créixer és major de totes les ortalices, hi-s fa arbre, que-ls ocells del cel vénen hi abiten en les sues rames.» 5

In tertia parabola, qua est de grano sinapis, describitur Ecclesiae status sequens immediate post surrectionem haereseon, quia contra haereses

1-6 Possà ... rames] Corella, quant a VC, 281b, no ha incorporat el fragment inicial de presentació de la paràbola que corresponia a l'inici del subcapítol deu, segons la nostra edició. En la glossa omesa, s'assenyalava el caràcter antiherètic de la paràbola del gra de mostalla (Mc 4, 26-29), símbol de la grandesa a la qual pot arribar el Regne del Cel, en relació a les heretgies que es produïren en els inicis de l'Església. El teòleg valencià opta per afegir-hi, com s'observa, els versets de l'episodi evangèlic. Una vegada més, com ha ocorregut en ocasions anteriors, pel que fa a VC, 281b, Corella aglutina els versets evangèlics que presenten un cert caràcter narratiu, cosa que s'observa de manera especial en les paràboles, i evita les glosses que, verset a verset, els acompanyaven en el text ludolfí. D'aquesta manera, l'autor valencià acaba inserint en el *Cartoixà* fragments complets de la *Vulgata*, especialment arran dels evangelis. Un exemple d'aquest fenomen, entre altres casos, s'observa més avant, com s'assenyala en nota p. 499,1.

insurgentes, suscitavit Dominus in Ecclesia doctores sanctos litteratos, ut per rationem et Scripturam confutarent haereticos; et licet primo fuerint humiles et abjecti, tamen divina dispositione fuerunt postea exaltati. Tertia ergo parabola est de exaltatione Ecclesiae; ac praedicationis fidei et Evangelii, in qua comparatur regnum coelorum grano sinapis.

Simile est enim regnum coelorum, id est praedictio Evangelii, quae dicitur regnum, quia docet regere manum, cujus cives sunt opera, regere os, cujus cives sunt verba, regere cor, cujus cives sunt cogitationes et desideria.

Simile est grano sinapis, qui calefacit in amore; venenum expellit id est errorem, caput purgat id est mentem; *quod accipiens homo*, scilicet Christus a Patre *seminavit*, et per se et per discipulos suos, *in agro suo*, id est in mundo; *quod minimum est omnibus seminibus*, id est omnibus disciplinis, vel quia vix ei in principio creditur, vel quia docet quae in mundo minima et vilia reputantur; quia ampullositati verborum non innititur.

Cum autem creverit, per divulgationem *majus est omnibus oleribus*, id est scientiis, physicis, naturalibus, et poeticis, quae dicuntur olera, quia cito decidunt; nec fructum aeternum, sed {282a} temporalem habent, *et fit arbor alta*, per ejus sublimationem, fructifera per ejus utilitatem, *ita ut volucres coeli*, id est animae credentium coelos affectantium, *veniant*, per fidem, *et habitante per amorem*, *in ramis ejus*, id est in dogmatibus; vel, *volucres*, id est praedicatores, qui ut nubes volant, *veniant*, studendo, *et habitent*, meditando et operando, *in ramis ejus*, id est diversis expositionibus et sententiis.

És semblant lo Regne dels cels, qui és la pricació hi doctrina evangèlica, que·ns mostra regir nostra vida; les mans regir nos mostra, de les quals los ciutadans són les obres; mostra regir la boca, de la qual los ciutadans són les paraules; mostra de regir la pensa, de la qual los ciutadans són los desigs hi afections nostres. 5

És semblant al gra de la mostalla, que en amor scalfa, la error del verí foragita; lo cap, qui és la nostra pensa, purga. Aquest gra de mostalla pren l'ome, qui és Jesús qui ha pres la doctrina del Pare, sembrà-la en lo seu camp de la Sgleya ell hi los seus dexebles, la qual evangèlica doctrina paregué mínima entre totes les filosòfiques doctrines. Mínima, que no usa de pompes ni alt stil de paraules; mínima que sobre totes les altres doctrines humilitat mostra; mínima que mínims foren los primers qui la reberen; mínima que mínims foren los primers que la pricaren; mínima que les coses altes hi grans de aquest món mínimes stima. 15

Però après de sembrada, féu-se tan alta que per tot lo món divulgada és sens comparació major que totes. Cosa de gran maravella hi maravella admirable: hon és la gran pompa del estudi d'Atenes? Hon totes les altres seculars scoles, que aquests humils quatre evangelistes de tot lo món les agen bandejades? És creguda en gran arbre, per la sublimitat del celestial Regne, lo qual promet als qui la serven. És fructífera per lo fruyt de vida, lo qual collim de les sues rames. Vènen los ocells del cel qui són les devotes ànimes hi per fe, caritat hi sperança en les sues rames abiten; allí fan lo niu, hi los fills que són los bons desigs crien; allí·ls pexen ab certa sperança de tot lo que desijar poden. O per los ocells podem los doctors entendre, que les coses de aquest món menysprehen hi per alta contemplació hi estudi alt volen; en les rames abiten, possant en obra lo que studien. 20 25 30 35

5-6 mostra ... nostres] Corella opta per traduir quant a VC, 281b: «regere cor, cuius cives sunt cogitationes et desideria», és a dir, «el cor, els ciutadans del qual són els pensaments i els desitjos.», el «cor» per la «pensa», en coherència amb el fragment que segueix unes línies més avall: «Lo cap, qui és la nostra pensa, purga.» En conseqüència, els desitjos són purgats on es produeixen. | 13-18 Mínima ... stima] Notem com Corella amplifica la traducció quant al text llatí de VC, 281b: «vel quia vix ei in principio creditur, vel quia docet quae in mundo minima et vilia reputantur; quia ampullositati verborum non innititur.», això és, «perquè al principi a penes es creu en ella, ja que ensenya coses que es consideren vils i mínimes; i no atén a l'ampullositat de les paraules.» El lletraferit valencià insisteix en la repetició i la derivació del terme «mínim.» | 21-24 Cosa ... bandejades? Aquesta al·lusió a la grandesa de les obres del món clàssic no es troba present en VC, 281b, on comparava les «hortalisses» que suposaven les ciències físiques, naturals i poètiques amb l'«arbre» de l'Església, en què el gra de mostalla s'havia convertit. Corella, amb un llenguatge propi, opta per usar aquestes interrogacions retòriques per destacar la saviesa i la humilitat, derivades dels exemples fets servir en les paràboles evangèliques, en comparació amb les ciències. Amb tot, observem un determinat posicionament «ideològic» del mestre valencià contrari a la cultura racionalista clàssica o, si més no, la seua subordinació a l'ideal religiós. Com s'ha apuntat, Corella, en fer servir els clàssics literaris grecollatins, partia d'un punt de vista teològic, propi del context cultural medieval o n s'hi inseria, per altra part. Un exemple que incidiria en aquesta reacció anticlássica, el trobem unes línies més avall, com expliquem en nota p. 493,14. | 25 creguda] Participi passat antic del verb créixer. (DCVB, s.v. cregut, -uda). | 29 caritat hi sperança] Corella incorpora a la fe la resta de les virtuts teològals respecte el text llatí de VC, 282a.

Quatuor enim rami sunt: historia, tropologia, allegoria, anagoge.

Unde, *regnum caelorum*, potest hic intelligi primitiva Ecclesia: quae ratione humilitatis, paupertatis, et parvae multitudinis, quae videbatur etiam abjecta, sed virtute est magna; vel, pro fervore fidei, quae modica videbatur propter scandalum crucis, sed fervida est propter calorem dilectionis, parvo *grano sinapis*, comparatur; *quod cum sit minimum*, quantitate, tamen est magnum in virtute et calore, quae crevit in arborem magnam, quia ubique orbis est expansa, habens stipitem per spem, et ramos exaltatos per dilectionem Dei, dilatatos per charitatem proximi. Alta est, quia ad coelestia sustulit, ampia, quia totum mundum occupavit. Quam arborem ascendit Zachaeus ut Christum videret, quia nisi in Ecclesiae et fidei arbore Christus non videtur. *Et volucres coeli*, id est principes hujus mundi, alta petentes, vel alti intellectu, scilicet hujus mundi sapientes, *habitant in ramis ejus*, et ei subjecti Feguntur ejus consilio.

Vel, *volucres*, id est sancti, qui pennis virtutum in alta ascendunt, et ad premia coelestium bonorum volare contendunt, *habitant in ramis ejus*, id est in diversis ejus sententiis spiritualibus.

Rami Evangelicae arboris, sunt dogmatum diversitates, ut pro varietate morborum, varia sit medicina; in quibus unaquaqueque volucrum, id est animarum justarum requiescit. Volucres enim coeli sunt animae fideles, quae cor a terrenis levantes ad coelestia" per desiderium volant; et neglectis temporalium rerum cupiditatibus, sursum eorum habent in coelestibus; atque in sanctorum dictis et consolationibus respirant; et requiescunt ab hujus vitae fatigationibus. Unde Psalmista: *Quis dabit pennas sicut columbae, et volabo et requiescam?* Assumamus ergo et nos pennas columbae: ut ad altiora volantes possimus in ramis hujus arboris habitare, et nidulos doctrinarum nobis facere, terrenaque fugientes, ad coelestia festinare.

Té quatre altes rames aquest arbre hi de la una rama en l'altra volen: ystòria, al-legoria, tropologia, anagogia.

Poca, humil hi pobra era la primitiva Sgleya: de humils pobrellets ciutadans poblada, menyspreada hi perseguida; chiqueta-s mostrava hi era gran la virtut 5 sua; stes[a] a quatre parts del món, les rames alta, que tots los cels passa hi lo cel imperi promet en premi, hi amor de Déu és la cima stesa en amor del prohisme. En aquesta pujà Zacheu quant volgué de l'arbre a Jesús veure. Los ocells del cel, qui són los emperadós, reys hi 10 prínceps que en alt stament volen, en les rames d'aquesta abiten, sotsmetén-se a la evangèlich doctrina, hi en ella stan hi viven.

Hi los grans oradors, filosofos hi hòmens de sciència, dexant la vanitat de les mundanals sciències, han fet 15 nius en aquest arbre, contemplant, postilant hi declarant lo sagrat evangeli.

Ab gran fervor devem treballar nosaltres, cascú segons la facultat sua, que aquest arbre tostemps augmente, perquè Jesús, nostre Déu, Senyor y mestre, 20

2 *ystòria, al-legoria, tropologia, anagogia* El mestre valencià en sacra teologia reordena els quatre sentits de l'hermenèutica bíblica medieval, que en *VC, 282a*, apareixien seguint aquest ordre: «*historia, tropologia, allegoria, anagoge.*» | 5-6 *virtut sua*] Tot seguit, Corella omet un breu text respecte *VC, 282a*, que tracta de com, malgrat l'«escàndol» de la creu, la crucifixió del Senyor, l'Església és forta i, mínima com era, prengué força, tot remetent al gra de mostalla evangèlic. | 14-17 *Hi ... evangeli*] El text ludolfí corresponent a *VC 282a* parlava dels «*sancti*» que buscaven ubicar-se en l'arbre del Regne del Cel, amb les seues diverses sentències espirituals; ara, la traducció de Corella incorpora els savis en «mundanals sciències» seduïts per la paraula de Déu que representen els evangelis, amb una centralitat d'aquests textos destacable. Sembla, doncs, una certa reivindicació del saber religiós lligat al saber racional o, a la inversa. Una crítica en aquest sentit, l'hem assenyalada també en nota p. 492,21; de manera més clara, aquesta impossible separació en la cosmovisió medieval corellana, s'observa en 498,13. Així, com assenyalem en nota p. 498,26, detectem una glossa de la *Vita Christi* que seria l'origen textual d'aquestes crítiques a la possible separació racionalista entre el coneixement humà i el diví. | 17 *sagrat evangeli*] A continuació, Corella omet una glossa respecte *VC, 282a*, que tracta de com les diferents branques de l'arbre celestial corresponen a la diversitat de dogmes, on hi descansan les ànimes dels justos, tot gaudint de les fatigues terrenals. S'omet el *Sl 54, 7*: «I dic: "Oh si tinguésses les ales del colom! D'una volada aniria a aixoplugar-me"» Hi ha una darrera glossa que complementava la que detectem en el paràgraf següent del *Cartoixà*, pel fet que presenta el mateix caràcter anagògic i que parteix del salm omés; en el sentit que demana prendre les ales del colom per fer nius de doctrines en l'arbre celestial. Aquesta darrera glossa tampoc no ha estat incorporada pe Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Magnum quoque et fervens sit nobis desiderium exaltandi fidem nostram ut Dominus Jesus Christus ab omnibus timeatur, cognoscatur, et ametur.

II. PARABOLA DE FERMENTO, IN QUA DESCRIBITUR STATUS ECCLESIAE SEQUENS EXALTATIONEM SANCTORUM

In quarta parabola quae est de fermento, describitur status Ecclesiae sequens exaltationem praedictorum Sanctorum, quia per diligentiam eorum ad praedicandum, jam fides ubique est divulgata.

In hac ergo parabola comparat *regnum coelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in tribus farinae satis*. Est autem satum mensura in Palaestina capiens unum modium et dimidium.

Regnum coelorum est Ecclesia militans, in qua Deus per fidem regnat, vel doctrina fidei, quae regnum coelorum praedicat; mulier autem Dei sapientia, vel diligentia Sanctorum ad praedicandum usquequaque fidem catholicam. Tria vero sata farinae, sunt tres partes mundi, scilicet Asia, Africa, et Europa, vel tres linguae, scilicet Hebraea, Graeca et Latina. *Fermentum* autem licet in Scriptura frequentius accipiatur in malo, eo quod est corruptivum, tamen quia aliud est fermentum zizaniae, et aliud fermentum tritici, {282b} hic accipitur in bono tantum; et propter virtutem alterandi, significat verbum Evangelicum, quod ad fidem transmutavit magnam partem mundi, et adhuc amplius transmutabit ipsum.

Unde in figura, in Pentecoste, quae celebratur a Judaeis propter beneficium Legis datae, quinquagesima die ab exitu de Aegypto, quae fuit Evangelii figura offerebantur duo panes de simila fermentata.

Mulier ergo, id est Dei sapientia, vel Sanctorum diligentia, accepit *fermentum*, quod propter calorem intrinsecum et inclusum, legem Evangelicam, quae est lex amoris, et fervorem fidei, significat; *et abscondit* seu posuit *in tribus farinae satis, donec fermentaretur totum*. Hoc enim fermentum positum fuit in tribus mundi partibus a tempore Apostolorum; et amplius ponetur

SEGON DEL CARTOIXÀ

totes les generacions lo temen, lo coneguen, lo confessen hi adoren.

[II. DE LA PARÀBOLA DEL LLEVAT]

La quarta paràbola descriu lo Senyor en aquestes paraules: «Semblant és lo Regne dels cels {67a} al levat, lo qual la dona-l pren hi amaga'l en tres almuts de 5 farina, fins que tota la pasta sia levada.»

És lo Regne del cels la militant Sgleya e la doctrina evangèlica. És la dona la divina sapiència hi la diligència dels sants qui la publiquen. Les tres mesures de farina són les tres parts de la terra: Àsia, Àfrica hi 10 Europa; hi les tres lengües: hebrea, grega hi latina. Lo levat és la Scribtura Sacra, lo qual ab tot que per agror moltes vegades en mal se enterpreta, però en aquest evangeli en bé significa, que porta a saó bona la pasta, que pans de bona sabor e sanitat s'enformen. Significa, 15 donchs, la doctrina evangèlica que, per la major part, totes les tres mundials platges dispongué hi scalfà en la sancta fe cathòlica.

La divina providència, ab la diligència dels seus ministres, pres aquest levat que per la calor natural 20 inclusa significa la ley de amor evangèlica, publicada per totes les tres parts de la terra. Quina és stada de aquest poch levat la gran força, que del mont de Sion,

3-4 La quarta paràbola descriu lo Senyor en aquestes paraules] Corella, quant a VC, 282a, no incorpora l'inici del text llatí que assenyalava la relació entre aquesta paràbola i els primers temps de l'Església, de la qual es diu que a la predicació de la fe va seguir una etapa d'expansió i de puixança. | 6 sia levada] Tot seguit, Corella omet un breu fragment de caràcter històric que indica el significat i la quantitat de la mesura de farina emprada en la paràbola segons les mesures del moment en aquella terra (VC, 282a): «Est autem satum mensura in Palestina capiens unum modium et dimidium.» El modi és la mesura romana per al blat; equival aproximadament a 8'6 litres. | 14-15 que ... s'enformen Aquesta imatge dels pans que s'assaonen i donen lloc a un pa de qualitat no apareix en VC, 282b. Sobre les diferents ocasions en què es remet a elements propis del món del pa en el *Cartoixà*, veg. nota p. 515,2. | 15 s'enformen Donar forma (DCVB, s.v. *enformar*). | 16-18 que ... cathòlica] Notem com Corella fa servir aquesta metonímia marina, «totes les tres mundials platges», per referir-se al món i als tres continents coneguts en el seu temps, la qual ha estat incorporada respecte el text ludolfi (VC, 282b): «quod ad fidem transmutavit magnam partem mundi.» és a dir, «que canvià gran part del món a la fe.» | 18 fe cathòlica] Tot seguit, quant a VC, 282b, Corella omet la referència a la festa de la Pentecosta jueva, en què els jueus oferien dos pans en acció de gràcies per la Llei rebuda quaranta dies després de la fugida d'Egipte. A més, tampoc no s'incorpora un altre fragment que sintetitza allò dit en aquesta paràbola: la dona, la saviesa divina o la diligència dels sants prenen el rent, com a equivalent de la Llei evangèlica, el qual és guardat fins que és emprat i fermenta tota la pasta. | 22 la terra] A continuació, quant a VC, 282b, Corella omet una glossa que tracta de com s'afegirà més «rent», que significa l'expansió de la fe cristiana, que farà augmentar el volum de la fe en la Trinitat. Aquest fragment, però, s'incorpora, deixant de banda l'al·lusió a la Trinitat, en les línies següents, en 495,1-3.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

donec fermentetur totum, et multiplicetur fides Trinitatis per totum mundum, quia inde totum pene mundum jam fermentatum et vivificatum in Ecclesiae corpus crevisse videmus; sicut modicum fermenti magnam farinae massam transmutat in suiipsius virtutem, ac vivificat et crescere facit.

Secundum Bedam, *mulier* id est anima sancta, *abscondit* per rectam intentionem a mundi laudibus occultando *fermentum*, id est dilectionem *in tribus satis farinae*, id est in tribus modis diligendi, scilicet: *ex toto corde, ex tota anima, et ex tota mente*; vel, in tribus animae viribus, scilicet rationali, concupiscibili, irascibili, in quibus charitas sive doctrina absconditur, donec totam mentem in sui perfectionem commutat; quod quidem hic inchoatur, sed in futuro perficitur.

Secundum Hilarium, farina est plebs ex diversis collecta; tria sata, triple status fidelium, scilicet Noe, Daniel, Job, vel quia de tribus filiis Noe processit totum genus humanum, cui Dei sapientia fidem et charitatem, et sanam doctrinam commendat in praesenti, donec totum fermentetur, id est donec in fine mundi completo numero electorum, fideles ad resurrectionis gloriam perveniant, et tunc perfecta calefient chantate; modo enim est ignis parvus, sed tunc erit caminus.

12. PARABOLA QUID SIT ET DE MODO AUDIENDI DOMINUM?

Haec omnia, scilicet praedicta et talia multa, *locutus est Jesus ad turbas in parabolis*; et licet alia multa sine parabolis dixerit turbis, tunc tamen nihil sine parabolis dixit eis, ut scilicet moverentur ad interrogandura de auditis. Quia enim hominibus rudibus loquebatur de regno Dei, opus erat induci eos talibus parabolis; et rerum sensibilibus eis cognitarum similitudinibus ad divinorum arcana, ut ex his quae animus novit, surgat ad, incognita, et exemplo visibilibus, rapiatur ad

ací per tot lo món, sia stesa! Hi encara après mort de Antechrist no y haurà gens de pasta que no sia levada, car no serà algú que la sancta fe cathòlica no confesse.

Al seny moral, diu Beda: «Amaga la ànima sancta, per entenció recta de les lahors humanes, lo levat, qui és dilectió hi amor caritativa, en tres almuts de pasta, que és amar Déu de tot lo cor, de tota l'ànima, de tota la tua pensa; o en tres potències de la ànima: racional, concupiscible e iracible, fins que per contínues bones obres tota l'ànima sia levada, que res no y romanga, que alís hi no levat sia, mas tota calenta en la amor divina.»

Diu sanct Hilari que los tres almuts de farina són los tres pobles, los quals dels fills de Noé tots devallen. Àls donat divina sapiència hi do- {67b} ctrina, ab la qual la pasta dura hi enpedrida de la natural generació en Adam puguen scalfar hi amollir, per a fer pans de excel·lent sabor per a la taula de la eterna glòria.

[12. DE LES PARÀBOLES I COM ESCOLTAR EL SENYOR]

Totes aquestes coses, diu lo evangeliste, parlava lo Senyor als pobles en paràboles; hi ab tot que moltes altres coses parlàs no en similituts ni paràboles, però en aquella hora, tota la sua doctrina fon en paràboles. A poble ignorant parlava, hi de coses altes del celestial Regne portava'ls exemples de coses sensibles, baxes hi a ells manifestes; que tals diu lo Aristòtil que deven esser

1-3 *Hi ... confesse*] Com hem assenyalat en la nota prèvia, aquest fragment ha estat modificat quant a la seua ubicació en VC, 282b. A banda, la referència a l'arribada de l'Anticrist ha estat incorporada per l'autor valencià. | 9-12 *fins ... divina*] Corella retorica a bastament la traducció respecte VC, 282b: «in quibus charitas sive doctrina absconditur, donec totam mentem in sui perfectionem commutat; quod quidem hic inchoatur, sed in futuro perficitur.», això és, «en les quals [potències] s'amaga la caritat o la doctrina fins que canvien tota la ment en la seua perfecció; açò s'inicia ací, es perfeccionarà en el futur.» Pren el mateix sentit de futur possible i necessari en la fe de Crist, però fent ús d'imatges derivades de la paràbola: l'ànima que s'eleva com el pa per la calor del llevat quan ja aquest no li siga necessari, com el pa alís. | 13 *farina són*] Corella, tot seguit, quant a VC, 282b, omet la referència als tres estats dels fidels en els personatges bíblics de Noé, Daniel i Job, que representen el caràcter, la paciència i la fe en Déu. | 14 *los tres pobles los quals dels fills de Noé tots devallen*] La tradició atribueix als fills de Noé l'origen dels pobles coneguts en l'època després del diluvi: els fills de Sem repoblaren Àsia; els de Cam, Àfrica; i els de Jàfet, Europa. | 15-18 *ab ... glòria*] En aquest fragment, Roís de Corella elabora un text propi, en el sentit que obvia el text llatí de VC, 282b que tractava de la resurrecció dels fidels ja en la fi del món, on rebrien la glòria perfecta de la caritat divina. En canvi, l'autor valencià remet a la paràbola d'aquest subcapítol fent ús d'imatges del món del pa, que cobren especial relevància. Afig també l'al·lusió als fills d'Adam i no als de Noé, que han estat omesos, com s'ha assenyalat en la nota prèvia. | 23-25 *hi ... manifestes*] Notem el paralel·lisme, amb voluntat explicativa i didàctica, a partir dels mots «coses altes» i «coses sensibles», el qual no apareix en VC, 282b. | 25-496,1 *que tals diu lo Aristòtil que deven esser los exemples*] Aquesta referència a Aristòtil sobre com havien de ser els exemples ha estat incorporada per Roís de Corella, respecte VC, 282b. Unes línies més avall també n'ha incorporat una altra del filòsof grec. Veg. nota p. 498,25.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

invisibilia, ac per ea quae visu didicit, discat amare quae non novit; ut qui coelestia capere non poterant, per similitudinem terrenam audita perciperent.

παραβολα enim graece, *similitudo* dicitur Latine, per quam veritas demonstratur, et in qua aliud dicitur, et aliud rationabiliter intelligitur. Unde subdit admonitionem: *Haec dicens clamabat: Qui habet aures audiendi audiat*, hanc admonitionem addit Dominus in locis pluribus.

Nam secundum Hieronymum, ubicumque ponitur hoc verbum, designatur mysticus intellectus; quia sub verbis parabolicis, alius sensus est per intellectum requirendus. Et secundum Bedam, aures audiendi sunt aures cordis et sensus interiores, scilicet aures intelligendi, obediendi, et faciendi quae justa sunt.

Innuit ergo triplicem auditum, scilicet: sentiendi, intelligendi, obediendi. Primus est exterior in corpore, de quo dicit: *Qui habet aures*; secundus interior in {283a} mente, de quo subdit: *Audiendi*; tertius utrumque complectens, de quo addit: *Audiat*. Primus auditus est sensitive, secundus intellective, tertius, affective. De his dicitur in Psalmo per ordinem: *Audi filia*, quoad primum; *et vide*, quoad secundum; *et inclina aurem tuam*, quoad tertium. Et in Job: *Auditur auris audivi te*.

In hoc autem quod Jesus *haec dicens clamabat*, tangitur magnitudo affectus ejus in predicando. Clamor enim iste, signum erat magni affectus in ipso.

De hoc clamore Christi, dicit Augustinus: Intonuit Dominus Jesus Christus clamans, dictis, factis, voce, vita, descensu, ascensu, ut redeamus ad eum. Clamat surdis, ut audiant; clamat dormientibus, ut evigilent; clamat transeuntibus, ut attendant; clamat ignorantibus, ut intelligant; clamat errantibus, ut redeant; clamat peccatoribus, ut poeniteant. Clamavit quippe predicando, clamavit orando, clamavit Lazarum resuscitando, clamavit tandem moriendo; quotidie in

SEGON DEL CARTOIXÀ

los exemples. Hi axí les paràboles hi exemples eren scala per a pujar a les altes sales, hi aquells qui no les entenien, havien raó que l'enterrogasen.

Hi axí, ab piadosa affectió, desijant saber lo que ignoraven, se disponien per a rebre la sua doctrina; hi los sacerdots hi los fariseus superbos tenien ocasió culpable hi maliciosa en dir que no l'entenien, obstinats en la malícia axí com havia profetizat Ysaïes.

Parabola en grech, «similitut» significa, per la qual planament la veritat se demostra, en la qual rahonablement se deu altra cosa entendre del que les paraules sonen. Hi dient les paràboles cridava lo Senyor hi en alta veu deya: «Qui té orelles, de hoir hoja!» En molts lochs del sagrat evangeli diu lo Senyor semblants paraules.

Diu sanct Hierònim que designa que stigam atents al que parla, hi considerem què signifiquen les similituts e paràboles. Diu Beda que les orelles interiors demana, que són de entendre, de obehir hi possar en obra lo que les corporals orelles hoen.

Alta veu lo Senyor cridava per la gran afectió que tenia que la sua doctrina prenguesen los qui-l scoltaven, hi de la sua mort e passió se aprofitassen.

Diu sanct Agostí: «Alta veu lo {67c} Senyor entona en paraules, en obres, en veu, en vida, en doctrina, en la creu, en los inferns, perquè tornem a ell, que tots, ab nostre carnal pare Adam, fogfem. Crida als sorts, que l'hogen; als qui dormen, que-s desperten; als qui pasen, que s'aturen; als ignorants, que scolten hi entenguen; als que van errats, que no-s perden; als peccadors, que-s peniden. Cridà lo Senyor quant pricava, cridà quant resuscità Làzer, cridà en la creu quant pregava hi moria. Hi cada jorn stant en lo cel nos crida, que molt li costam hi molt nos ama: "Veniu a mi", en altes veus per lo sagrat evangeli-ns crida, "tots los qui treballau hi

1-2 *Hi ... sales*] Respecte el text llatí de VC, 282b: «*ut ex his quae animus novit, surgat ad incognita, et exemplo visibilibus, rapiatur ad invisibilia.*», és a dir, «de les coses que l'ànima coneix, podria elevar-se a allò desconegut; amb l'exemple visible ser induït a allò invisible», s'observa com Corella pren la idea de l'ascensió cap allò diví i elabora aquesta imatge sobre el poder de les paràboles per mostrar els misteris del Regne dels Cels. | 5-8 *hi ... Ysaïes*] Aquesta acusació contra els enemics de Jesucrist en la seua vida ha estat incorporada per Corella respecte VC, 282b. L'al·lusió a Isaïes correspon a Is 29, 13, la qual tampoc es troba en la glossa ludolfina: «El Senyor diu: "Aquest poble se m'acosta de paraula, m'honora amb els llavis, però el seu cor es manté lluny de mi. La veneració que em tenen és tan sols un precepte humà, una rutina apresada."» | 20 *orelles hoen*] A continuació, quant a VC, 282b-283a, Roís de Corella omet una glossa del verset de Lc 8, 8 que assenyala les característiques dels tres significats de l'oïda: el sensitiu, l'intel·lectiu i l'afectiu. S'omet també el Sl 45, 11 («Desistiu, reconeixeu que jo sóc Déu; domine els pobles, domine el món.») | 26-27 *que tots ab nostre carnal pare Adam fogfem*] Aquesta al·lusió a la fugida del Paradís d'Adam, que en representa l'expulsió de la humanitat, ha estat incorporada per Corella quant a VC, 283a. Es relaciona amb una altra al·lusió al «primer home», detectada unes línies més amunt, en 495,15-17.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

coelis existens clamat ad nos, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*. Et nos miseri adhuc tantos clamores contemnimus: haec Augustinus.

13. CUR CHRISTUS IN PARABOLIS TURBIS LOQUERETUR?

Tunc dimissis turbis, quae eum non interrogaverunt, et secedens a tumultibus, venit in domum, ut discipuli tanquam digniores haberent opportunitatem quaerendi et interrogandi eum. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, tanquam familiares, non tam corpore, quam discendi voluntate, quaerentes, quare in parabolis, loqueretur turbis, eum ipsi non caperent; et petentes ut eis parabolis exponeret.

Quia enim percipiebant Christum mystice loqui, quaesierunt intellectura, et sibi exponi. Qui respondens ait: *Vobis, credentibus, vobis humilibus, vobis obedientibus, vobis mihi adhaerentibus et dilectis, vobis mundo abjectis et odiosis, vobis volentibus, et simpliciter dignis, ac vestris sequacibus ad me accedentibus, datum est, divinitus, et ex gratia Dei, non ex merito vestro, nosse aperto sine paraboliarum involutione mysteria regni Dei, id est secreta et intelligentiam sacrae Scripturae, quae continet statuta atque decreta illius regni seu abdita, et profunditatem veritatis Evangelicae, quae ducit ad regnum coeleste. Vel mysterium regni coelorum, id est Ecclesiae militantis sive triumphantis.*

Apostoli enim erant quasi fundatores Ecclesiae post Christum; et ideo ad ipsos pertinebat scire secreta Ecclesiae, de quibus erat processus Ecclesiae usque ad finem mundi, quia ista erant futura in divina dispositione preordinata; et istud potest hic vocari *mysterium regni coelorum*, id est secretum Ecclesiae. *Ceteris autem qui foris sunt, qui clausis sensibus non curant intrare et cognoscere veritatem, scilicet vulgaribus turbis, seu etiam Scribis et Pharisaeis incredulis, non est datum neque concessum ista intelligere, et propter hoc loquebatur eis talia parabolice; ut videntes, id est videre se reputantes, non videant secundum veritatem, et audientes, id est intelligere se putantes, non intelligant, sententiam interiorum;*

nam haec est una causarum quare Dominus loquebatur in parabolis, ut scilicet veritas occultaretur malis, et boni ad inquirendum exercerentur in eis. Unde sequitur: *Qui habet, scilicet amorem verbi,*

14 lo] los.

2-5 *Hi ... riquea*] Corella amplifica i embelleix el text corresponent de VC, 283a: «*Et nos miseri adhuc tantos clamores contemnimus.*», és a dir, «I nosaltres miserables, fins i tot menyspreem semblants clamors.» Observem una enumeració dels epítets que en el *Cartoixà* solen associar-se a la divinitat. | 13 *que pricava*] A continuació, quant a VC, 283a, Corella omet una glossa que tracta de com els deixebles s'aproparen a Crist perquè els expliqués el significat de les seues paraules; un contingut que acaba de ser exposat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

portau pesades càrregues, veniu a mi, que yo us donaré refectió de vida». Hi nosaltres miserables, ab fam, ab set, cansats hi pobres, no-ns volem acostar a la font de misericòrdia, al pa dels àngels, a la aygua de vida, al repòs nostre, a la celestial riquesa.»

5

[13. DELS MOTIUS PER QUÈ CRIST PARLAVA AMB PARÀBOLES]

E seguint la evangèlica letra, dexà lo Senyor los pobles, los quals no l'interrogaren, hi vench a la possada perquè-ls dexebles tinguesen oportunitat en demanar lo que saber volien. Hi acostaren-se al Senyor com a familiars que-l seguien; acostaren-se de cors hi de 10 pensa ab voluntat de apendre. Hi per ço li demanaren per què en paràboles parlava, que no l'entenien, hi a ells que-l desijaven entendre los declaràs lo que pricava.

Respòs lo Senyor: «A vosaltres qui voleu creure, a vosaltres qui obehieu los meus preceptes, a vosaltres qui 15 seguiu los meus passos, a vosaltres humils, mansuets hi de sperit pobres, al món odiosos hi dejectes, a vosaltres qui voleu hi desijau saber la mia doctrina, hi als qui seguiran los vostres vestigis, és donat per la divina gràcia, no principalment per mèrits vostres, conèixer 20 manifestament del Regne de Déu los misteris, conèixer los secrets de la Scribtura Sacra, en la qual {67d} lo Regne de Déu se tanca, hi ab los manaments hi consells de la qual, lo Regne de Déu se troba.»

Eren los apòstols après del Senyor quasi fundadors 25 de la sancta Sgleya; hi per ço a ells convenia saber los misteris, los secrets, lo discurs fins a la fi del sergle. Als altres, incrèduls, qui ni u volen saber ni entendre, ni-ls plauria que u entenguesen, és la rahó per la sua malícia que en paràboles los parle, perquè mirant no u vegem, 30 hi hoïnt no u ogen ni u entenguen; que vol dir que «ab tot que-m miren hi m'hogen, que segons la veritat no-m coneguen», que la sua malícia los era tenebres, que lo Senyor, qui present tenien, no conegueren.

Hi aquesta és una de les causes que-l Senyor en 35 paràboles parlava, perquè-ls mals e superbos no u entenguesen; hi los humils e simples demanant se exercitassen, e axí millor ho entenien. Hi per ço diu lo

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

dabitur ei, scilicet intelligentia verbi amati, et abundabit, scilicet sensu intelligendi, quia habentibus devotionem et fidem, datus est verus sacrae Scripturae intellectus.

Dicitur enim in Luca, quod *aperuit eis sensum ut intelligerent Scripturas*; et ex abundanti revelatus est eis Ecclesiae {283b} processus. Item, *qui habet opus, dabitur ei intellectus et abundabit augmento profectus*. Item, *qui habet gratiam, dabitur ei perseverentia, et abundabit gloria*; quia *gratiam et gloriam dabit Dominus*.— *Qui autem non habet, scilicet amorem verbi, et quod habet aut videtur habere, scilicet naturali ingenio, vel litterarum studia, auferetur ab eo; quianullaverae sapientiae gaudebit dulcedine.*

Unde non habentibus fidem et devotionem ad Christi doctrinam, intellectus Scripturae Veteris Testamenti ablatus est propter eorum incredulitatem; et datus est Gentibus propter eorum fidem.

Item qui *non habet opus*; id quod videtur habere scilicet intelligentia, *auferetur ab eo, quia fides sine operibus mortua est*. Item, sicut avarus multas habet opes et nullas; sic qui non divinam sapientiam habet, nullam habet, quia secundum Hieronymum, litteras nescit, qui sacras ignorat.

Secundum Ambrosium, intelligitur, *quod habet*, id est quod se putat habere. Seorsum autem, scilicet in domo, discipulis suis disserebat omnia. Unde patet quod non solum parabolas, de quibus eum interrogabant, sed etiam alias ibidem eis exposuit, licet de aliarum expositione mentio non fiat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Senyor: «Lo qui té amor de la paraula», vol dir: “amor al que yo parle, amor a la mia doctrina”, «li serà donada intel·ligència hi abundarà en verdadera conexença»; als qui tenen devoció hi fe verdadera los inspira la divina bondat verdader enteniment de la Sacra Scribtura. 5

Axí com legim en sant Luch en lo darrer capítol, que·ls obrí hi declarà als dos dexebles la vera intel·ligència de la Sacra Scribtura; donchs, aquell simple que per fe possa per obra lo que Sacra Scribtura mana, abundarà en vera intel·ligència hi en augment de 10 bones obres. Hi aquell qui té la gràcia serà-li donat hi abundarà en perseverència, hi finalment en glòria.

«Hi lo qui no té amor a la mia doctrina, li serà levat lo que par que tinga, que és la veritat de les naturals sciències, les quals totes són falses en tot lo que 15 discrepen de la Sacra Scribtura.» Hi per ço, aquell qui alguna conclusió falsa advera hi stima verdadera, pert la sciència que studia, car de falsa no pot esser sciència ni en falsa doctrina algú pot sentir dol- {68a} çor de sapiència. Hi axí los jueus superbos han perdut del Vell 20 Testament la vera intel·ligència; hi als gentils lo Senyor l'ha donada, perquè ab humilitat hi fe són venguts a la evangèlica doctrina.

Podem encara entendre que aquell qui no té obres li serà levada la intel·ligència, car diu lo Aristòtil que 25 tot mal ignora. Hi axí com lo avar qui té moltes riqueses hi no li aprofiten, ans lo fan més ansiós e pobre, axí lo qui sab hi studia altres sciències, si no té la intel·ligència de la Scribtura Sacra.

11-12 *Hi ... glòria*] *Psalteri* (Sl 83, 12): «Que Déu ama misericòrdia e veritat; gràcia e glòria donarà Ell, Senyor» (Martos 2013: 265). | 13-20 *Hi ... sapiència*] En aquest fragment, Corella amplifica la traducció respecte VC, 283b, especialment la darrera part: «*Qui autem non habet, scilicet amorem verbi, et quod habet aut videtur habere, scilicet naturali ingenio, vel litterarum studio, auferetur ab eo; quia nulla verae sapientiae gaudebit dulcedine.*», és a dir, «A qui no té amor de la paraula, fins i tot el que té i creu que en té per talent natural o per estudi, se li retirarà; perquè no gaudirà en absolut de la dolçor de la veritable saviesa.» Destaquem la idea afegida per Corella de la impossibilitat de la separació entre el coneixement humà i el diví; un pensament sobre el qual Corella ja s'ha pronunciat en aquest mateix capítol, com s'observa en 493,14. Notem també com s'ha modulad el text, en transformar la glossa ludolfina en un parlament en primera persona («Hi lo qui no té amor a la mia doctrina...»). | 25-26 *car diu lo Aristòtil que tot mal ignora*] Aquesta citació atribuïda a Aristòtil ha estat incorporada per Corella quant a VC, 283b. En aquest capítol, el lletraferit valencià ja ha fet servir una altra referència del filòsof grec absent de la *Vita Christi*; en concret l'assenyalem en nota p. 495,25. | 26-29 *Hi ... Sacra*] En aquesta glossa, trobem un dels diferents textos respecte la qüestió de la necessària relació entre el coneixement derivat de les ciències humanes i el que es desprèn de la divinitat; de com el primer no pot desvincular-se del segon. Corella el tradueix del text corresponent en VC, 283b, d'on omet la referència a sant Jeroni: «*Item, sicut avarus multas habet opes et nullas; sic qui non divinam sapientiam habet, nullam habet, quia secundum Hieronymum, litteras nescit, qui sacras ignorat.*», és a dir, «Així com l'avar té moltes riqueses i cap, així el que no té saviesa divina, no en té cap; perquè, segons sant Jeroni, desconex les escriptures qui no coneix les Sagrades Escribtures.» Aquest fragment, podria ser-ne la font o es relaciona de manera bastant directa amb altres on es mostra aquesta voluntat d'unió dels savers expressada per Corella, com indiquem en nota p. 493,14. | 29 *Scribtura Sacra*] Tot seguit, quant a VC, 283b, Corella omet una citació atribuïda a sant Ambrós sobre el fet que Crist explicà als deixebles altres paraboles i ensenyaments, més enllà dels que s'han referit en aquest capítol.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

14. PARABOLA DE THESAURO ABSCONDITO, IN
QUA DESCRIBITUR STATUS ECCLESIAE POST
PRAEDICATIONEM APOSTOLICAM

[33] Assimilat ergo *regnum coelorum*, id est
coelestem patriam *thesauro abscondito in agro*, qui ager
omnibus venditis emitur, ut thesaurus ibidem inventus
habeatur.

Et tunc etiam in parabolis locutus est discipulis,
proposuit que eis tres parabolis alias a praedictis. In
quarum prima, quae est de thesauro abscondito in
agro, designatur status Ecclesiae sequens post
praedictum; quia divulgata fide in orbe terrarum per
praedicationem Sanctorum, multi valentes et litterati
viri, ut Augustinus et alii, ad fidem catholicam
conversi, inceperunt se exercere, et scientiam suam ad
utilitatem animarum convertere.

[33]

*Ager iste, labor est in exercitio vitae activae, et
operibus omnibus misericordiae in regimine Ecclesiae;
thesaurus autem absconditus, est praemium coeleste,*

*cujus divitiae nondum omnibus apparent
manifeste, secundum illud Psalmi: Quam magna
multitudo dulcedinis tuae., quam abscondisti timentibus
te!* Invenitur tamen iste thesaurus, etsi non ad plenum,
quoniam Sanctorum doctrina et praedicatio qualis
quantave sit, ex magna parte declaratur; hunc autem
thesaurum inventum abscondit, qui cognito qualis sit,
corde retinet et mente diligit, ejusque millo modo
obliviscitur.

*Et prae gaudio illius vadit pedibus mentis ipsum
affectando; et vendit universa quae habet, temporalia ac
voluptates carnis, et desideria terrena contemnendo; et
emit agrum illum, omnibus aliis dimissis in agro
Dominico propter coeleste praemium, laborando et
totaliter coelestibus inhiando. Contemnere ergo
secularia debet, ut totum possideat, et ut sit ei potestas
utendi thesauro eum agro; quia coelestes divitiae non
nisi damno seculi possidentur ab aliquo.*

[14. DE LA PARÀBOLA DEL TRESOR AMAGAT]

Declarà lo Senyor les paràboles als dexebles, axí
com ja havem declarades, hi proposà'ls-ne altres, dient:
«Semblant és lo Regne del cel al tresor amagat en lo
camp, lo qual l'ome qui'l troba calla, hi per goy[g] del
tresor va-se'n hi ven tot lo que té, hi aquell camp hon 5
és lo tresor compra.»

En aquesta paràbola designa lo Senyor l'estament
de la Sgleya après de les quatre paràboles que havem
recitades, car publicada la fe per tota la terra, molts
singulars hòmens hi excel·lents en seculars sciències a la 10
sancta fe cathòlica vingueren. Hi lo que sabien tot ho
despengueren en pricar, declarar hi expondre la
Scribtura Sacra, axí com sant Agostí hi molts altres
prelats insignes.

Lo camp hon lo tresor amagat stava és lo treball de 15
la vida activa, exercitant-se en obres de misericòrdia, en
lo regiment de les ovelles; lo tresor és lo celestial premi.

Aquest camp, venent tot lo que tenen, compren,
perquè lo tresor puguen atényer, car, per la magnitud
del celestial premi, totes les altres coses dexades, aquest 20
treball accepten.

Diu sant Agostí: «Cogite qualsevol religiosa
prudència, que no y ha alguna cosa en la present vida,
majorment en aquest temps, més difícil, ni de més

1-6 Declarà ... compra] Corella anteposa aquest fragment, on hi ha el verset de Mt 13, 44 («Semblant és lo Regne...») sobre la paràbola de l'home que troba un tresor en un camp i ho ven tot per comprar-lo, al que segueix, en línies 7-14, el qual ocupava en VC, 283b, la seua posició. Aquest canvi d'ordre vers l'inici de la glossa, per destacar els versets evangèlics, ja s'ha observat en nombroses ocasions, com és el cas que assenyalem en nota p. 491,2 o, en el següent subcapítol, en nota p. 500,32. | 7-14 En ... insignes] Aquest fragment s'ubicava a l'inici del subcapítol segons la nostra edició, com s'ha indicat en la nota immediatament prèvia, en un procediment ja observat en diverses ocasions que busca destacar i, aglutinar també, en primer lloc l'al·legoria proposada, a la qual se segueixen les interpretacions morals i les indicacions per als creients arran d'allò glossat. | 16-17 en lo regiment de les ovelles] En VC, 283b se'n presenta l'expressió: «in regimine Ecclesiae», és a dir, «en el regiment de l'Església.»; Corella, fent ús d'al·legories, remet a la coneguda paràbola del bon pastor (Jn 10, 1-21) per referir-se a l'acció de l'Església sobre els seus fidels. | 17 celestial premi] Tot seguit, Corella omet part del verset de Sl 31, 20 («Que n'és, de gran, la felicitat que has reservat als teus fidels!»), que tracta sobre les riqueses que impliquen l'arribada al Regne del Cel. No s'incorpora tampoc un fragment de la glossa que assenyala com el tresor s'aconsegueix escoltant la doctrina dels sants i la seua predicació. | 22-500,19 Diu ... justícia] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 283b. Destaca l'al·lusió a les dificultats i perills dels càrrecs eclesiàstics, cosa que, si ho interpretem en clau biogràfica, podem establir relacions amb la vida de l'autor valencià.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ad laudem virginum exprimitur ista parabola; et sic thesaurus in agro, est virginitas in carne. Circa istum thesaurum consideranda sunt tria: primum est, quod inveniatur; secundum, quod inventus abscondatur; tertium, quod absconditus ceteris praeponatur. Non autem invenitur in luxuriosis, non absconditur in vanigloriosis, non praeponitur in avaris.

Sic ergo habemus triplicem virtutem, scilicet: virginitatis, humilitatis, et paupertatis; virginitas novit thesaurum invenire, ut habeatur; humilitas novit thesaurum abscondere, ne amittatur; paupertas novit thesaurum omnibus praeponere, ne vilipendatur.

15. PARABOLA DE MARGARITA INVENTA, IN QUA SIGNATUR STATUS ECCLESIAE QUANDO DITATA FUIT ORDINIBUS RELIGIOSIS MAXIME CONTEMPLATIVIS

{284a} In secunda parabola, quae est de margarita, declaratur status Ecclesiae immediate sequens praecedentem; quia post statum praedictum inceperunt aliqui contemptis mundi divitis et honoribus, intendere vitae contemplativae, sicut beatas Benedictas et alii sequentes eum in diversis statibus et gradibus religionum. Et iste status figuratur per

7-8 axí com pedres precioses que a la riba de la mar se troben] Podem apuntar ací una certa relació amb la paràbola de la perla (Mt 13, 45-46: «També passa amb el Regne del cel com amb un mercader que busca perles fines: quan en troba una de gran valor, va a vendre tot el que té i la compra.»), la qual segueix ja en el subcapítol següent, segons la nostra edició. | 32-36 E ... comprà-la] L'autor valencià, quant a VC, 284a, incorpora els versets de Mt 13, 45-46 («Semblant és lo Regne dels cels...») que fan referència a la paràbola del mercader i la perla. Se segueix la disposició inicial i aglutinada dels textos amb versets evangèlics ja observada en diferents casos, a la que segueix la glossa posterior. A tall d'exemple, ho hem explicat en nota p. 499,1, fent referència al subcapítol anterior.

treball, ni més perillosa, que pendre càrrech de bisbe, de prevere o de diacha. Però en lo divinal conspecte, no n'í ha alguna més benaventurada si militen aquells qui u tenen, axí com lo Emperador mana.»

Hi per {68b} intel·ligència de aquesta paraula 5
 devem atendre que són algunes coses que nunca foren en possessió dels hòmens, axí com pedres precioses que a la riba de la mar se troben; ocells qui per l'ayre volen, qui mai foren sots alguna senyoria; hi aquestes coses, de aquell són qui primer les troba. Són algunes altres 10
 que en algun temps algú les possehia, hi tan larch temps passà que no és en memòria de qui eren, axí com los tresors antichs amagats en terra, dels quals deuria esser lo semblant com de les coses no possehides. Però, per conservar la pau entre·ls hòmens, fon delliberat que 15
 fos la mitat de aquell qui·l troba, hi la mitat de aquell de qui és la terra. Hi per ço diu que lo qui trobà lo tresor comprà la terra, perquè sobre tot lo tresor tingué justícia.

Canta la sancta Sgleya aquesta paràbola en laor de 20
 les vèrgens; hi axí podem expondre que·l tresor amagat és la virginitat amagada en la vida nostra. Hi en aquest tresor consideram tres coses: que·l troben, la primera; que l'amaguen, la segona; la tercera, que, per haver-lo, obliden hi venen tot lo que tenen. Hi per ço no·s troba 25
 en los luxuriosos, no s'amaga en los vanagloriosos, no·s stima en los avars cobdiciosos.

Tenim en aquest tresor de tres virtuts exemple: virginitat, que·l troba perquè·l possehexca; humilitat, que l'amaga perquè no·l perda; pobretat, que tot ho 30
 dóna perquè l'atenga.

[15. DE LA PARÀBOLA DE LA PERLA TROBADA]

E seguint la tenor evangèlica, una altra paràbola diu lo Senyor en semblants paraules: «Semblant és lo Regne dels cels a l'home mercader, qui cercà bones perles hi, trobada una preciosa perla, anà-se'n hi vené 35
 tot lo que tenia hi comprà-la.»

En aquesta paràbola descriu lo Senyor l'estament de la Sgleya après de aquell que ha dit en la precedent paràbola; qui foren sant Benet hi altres en diversos graus e religions devotes, qui, menyspreades de aquest 40
 món totes les coses, elegiren la vida contemplativa. És figu- {68c} rat aquest stament per la perla que·s troba

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

margaritam quae invenitur in conchiliis maris, quia religio fundatur et nutritur in humore devotionis.

Ista autem margarita dicitur una et pretiosa. *Una*, quia hominem unit; activa autem vita magis dividit, et propter hoc dicitur quod Martha erat circa multa occupata, Maria vero circa unum intenta. Dicitur etiam *pretiosa*, quia vita contemplativa simpliciter et absolute melior est quam activa, licet in casu activa sit magis fructifera; propter quod dicitur: *Maria optimam partem elegit*.

Assimilat ergo, *regnum coelorum*, id est praesentem Ecclesiam, *homini negotiatori*, quia sicut homo ille unius margaritas desiderio omnia vendit, et emit eam; sic et ista, *inventa una pretiosa margarita*, scilicet dulcedine vitae contemplativae, *vadit*, ad forum spiritualium mercationum, *et vendit omnia quae habet*, per contemptum terrenorum, *et emit eam*, per conatum et desiderium aeternorum.

Moraliter in hac parabola, proponuntur nobis tria imitanda, scilicet: officium Sanctorum, studium morum, desiderium aeternorum. Officium notatur, in negotiando; studium, in quaerendo; desiderium, in operando.

Felix qui novit negociari spiritualiter; sive quantum ad statum actionis, operibus misericordiae intendendo; sive quantum ad statum perfectionis, pro Christo omnia relinquendo; sive quantum ad statum supererogationis, per praedicationem animas Deo lucrificando!

Item felix negotiator, qui novit quaerere non nociva, sicut ambitiosi, non inutilia, sicut curiosi; sed salubria, sicut Sancti!

Item felix qui inventis bonis mercibus bene novit lucrari, qui scilicet *abiit* a se, per carnis mortificationem; *vendidit* terram pro coelo, per omnium ab renuntiationem; *et compravit eam*, per propriae voluntatis subjectionem!

SEGON DEL CARTOIXÀ

en les conches marines, car la religió se fecunda he-s nodreix en humor de làgremes devotes.

Diu-se una hi preciosa: una que uneix l'ome hi no-l scampa, axí com la vida activa; hi per ço diem que Marta en moltes coses era ocupada; Maria stava als 5 peus del Senyor aseguda. Diu-se preciosa per la excel·lència de la vida contemplativa, per la qual dix lo Senyor a Maria que la millor part havia eleta.

Diu que vené tot lo que tenia, que l'estat de la religió requir que res propi lo religiós no tinga. 10 «Semblant és –diu lo Senyor– la present Sgleya al negociador home»; que axí com aquell, per desig de aquella preciosa perla, vené tot lo que tenia per comprar-la, axí la devota presona, per desig de la dolçor de la vida contemplativa, se'n va al mercat de les 15 spirituals mercaderies, hi ven tot lo que té, per menyspreu de les coses terrenes; hi compra aquesta perla, ab desig hi sperança dels celestials premis.

Tres coses nos mostra lo Senyor que devem seguir en aquesta paràbola: lo offici de sanctes presones, studi 20 de bones obres, desig de la eterna alegria.

O!, benaventurat aquell qui spiritualment negocia, o en la vida activa per obres de misericòrdia; o en vida perfeta, dexant per lo Senyor les temporals riqueses; ajustant-hi encara la pricació evangèlica, portant a 25 Parahís les ànimes!

Benaventurat negociador qui cerca salutíferes mercaderies hi, com les troba, va-se'n, hi de si mateix se lunya per mortificació de la carn pròpia. Ven la terra perquè lo cel compra, renunciant totes les coses 30 terrenes; compre la preciosa perla, donant la sua voluntat per lo vot de obediència.

9-10 *Diu ... tinga*] Aquest breu fragment sobre la necessària pobresa dels religiosos que segueix l'al·lusió a Mt 13, 46 («... vené tot lo que tenia.») ha estat incorporat per Corella respecte VC, 284a. [26 *les ànimes*] Tot seguit, quant a VC, 284a, Corella omet una breu glossa sobre els qui defugen l'ambició i la pura curiositat en allò que busquen i no deixen de banda allò saludable, com fan els sants.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

16. PARABOLA DE SAGENA MISSA IN MARE, IN
QUA PRAESENS ECCLESIAE STATUS
DESCRIBITUR

Et quia iste status duraturus est usque ad finem mundi, ideo non ponitur alia parabola post istam, nisi illa quae finem mundi significat; quae est de sagena in mare missa.

Igitur quia sub parabola thesauri et margaritae, induxit nos ad aeternae beatitudinis amorem, consequenter sub parabola sagenae, inducit nos in timorem, ut mala caveamus et bona sectemur. Assimilat ergo, *regnum coelorum*, quod hic notat praesentem Ecclesiam, *sagenae*, quia piscatoribus est commissa, et per eam quisque ad aeternum regnum de praesentis seculi fluctibus trahitur, ne aeternae mortis profundo mergatur, *missae in mare*, id est in mundum, qui dicitur mare propter magnitudinem, et propter amaritudinem; *et ex omni genere piscium*, id est hominum, *congreganti*, scilicet bonorum et malorum, quia missa in hujus seculi fluctibus, nullum respuit, sed malos cunj bonis capit, et omnis generis homines ad veniam vocat. *Quam cum impleta esset*, quod erit in fine seculi, quando humani generis summa concluditur, et numerus electorum impletur, *educentes*, scilicet de mari et de fluctibus vitae hujus, et trahentes ad littus vitae alterius; quia secundum Glossam, sicut mare seculum, ita littus maris est finis seculi; *et secus littus sedentes*, per immortalitatem, *elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foros miserunt*. Nunc enim malos bonosque communiter quasi permixtos pisces sagena ndei continet; sed littus indicat, {284b} quos sagena Ecclesiae trahebat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[16. DE LA PARÀBOLA DEL FILAT LLANÇAT A LA MAR]

Hi perquè aquest stament durarà fins a la fi del setgle, no posà lo Senyor altra paràbola sinó aquesta, que la fi del món significa, dient:

«Semblant és lo Regne del cel al filat que dins la mar to- {68d} tes maneres de peix congrega. Quant és 5 ple lo filat o exàvega, trahen-la de l'aygua, hi seguts en la riba, elegexen los bons pexos en los seus còvens, hi los mals lancen defora. Axí serà en la fi del setgle: exiran los àngels hi separaran los mals d'enmig dels justs, hi lançar-los-han a les eternes flames, hon hi aurà 10 plor hi cruximent de dents.»

1-11 Hi ... dents] Respecte el contingut d'aquest subcapítol en VC, 284ab, Corella empra únicament els versets de l'evangeli de Mt 13, 47-50 («Semblant és lo Regne del Cel... hi cruximent de dents.») que remetent a la paràbola de la xarxa i els pescadors. L'autor valencià els aglutina directament i n'obvia les glosses que els interpretaven en diferents sentits en el subcapítol llatí. Així, la glossa omesa indicava que aquesta paràbola havia d'induir els cristians al temor de Déu i a fer el bé, en conseqüència. Per altra part, el fragment omès sobre la xarxa llançada a la mar d'on se separaran els homes justos dels dolents en el Judici final, serà emprat després per Corella, com s'observa en 503,7-14. També farà servir en el següent subcapítol, com indiquem en nota p. 504,10, una glossa final d'aquest contingut ara omès, sobre la vinguda dels àngels i el posterior penediment dels pecadors, així com dels exemples de dolor pel pecat que apareixen en les Escriptures; del temor per a la fe, en definitiva.

[34]
[35]

17. DOCTORES NON DEBENT AUDIRE TANTUM,
SED ET INTELLIGERE

Deinde ponitur conclusio principalis: ad hoc enim in praedictis parabolis praescriptus est processus Ecclesiae militantis, ut Apostoli qui erant ipsius fundatores post Christum intelligerent hujusmodi processum.

[34] Nam sicut non distinguuntur boni pisces a malis, quamdiu sagena est intra aquas; sic in Ecclesia militante permixti sunt mali cum bonis. Sed in fine mundi trahetur ad littus per apertum iudicium, quia tunc erunt manifesta abscondita cordium.

Unde subjungitur: *Intellexistis haec omnia?* scilicet parabolas praedictas. Quasi dicat: ad vos pertinet intelligere eas. Unde Glossa: Ad Apostolos fit sermo, quos non tantum vult audire ut populos; sed et jam intelligere. Et est argumentum quod non sufficit majoribus tantum audire ad faciendum, sed oportet etiam intelligere ad docendum. *Dicunt ei, etiam, scilicet, intelligimus.*

Deinde utitur exhortatione ad alios docendum, cum subditur: *Ait illis: Ideo omnis Scriba*, id est doctor, ut enim dicit Augustinus, Apostoli sunt Scribae et notarii Christi verbum ejus signantes in tabulis cordis, *doctus* et inspiratus in his quae necessaria sunt sibi et aliis, *in regno coelorum*, id est in Ecclesia militante; ubi tria dicit:

quod sit doctus, per habitum scientiae; *Scriba*, per officium doctrinae; *in regno coelorum*, per meritum vitae, *similis est homini patrifamilias*, id est mihi; et intelligitur de similitudine imitationis, non aequiparationis; *qui proferi de thesauro suo*, id est de scientia sua in corde abscondita, *novaet vetera*, id est

[17. DELS DOCTORS, QUI NO HAN D'ESCOLTAR
TANT SINÓ ENTENDRE]

Hi diu més lo Senyor als dexebles: «Haveu entés totes aquestes coses?» Responen: «Sí.» Respon lo Senyor: «Hi per ço, qualsevol doctor qui entén les Escritures és semblant en lo Regne dels cels a l'home pare de la família qui dóna del seu tresor coses noves hi velles».

Axí com los pexos, quals són bons hi als no-s conexen, hi mesclats stan tant com lo filat és dins l'aygua, axí en la present militant Sgleya los als hi bons hòmens viven fins a la fi del setgle, que ls àngels los trauran a la riba en la vall de Josafat davant lo Jutge, en lo conspecte del qual totes les cogitacions seran manifestes, hi, separats los als dels bons, seran lançats en les infernals flames.

Diu-los après lo Senyor: «Haveu entés totes aquestes coses?», quasi dient: «A vosaltres, qui après de mi sou fundadors de la mia Sgleya, és mester que sapiau lo seu procés fins a la fi del setgle.» Responen: «Sí.»

Conclou lavors lo Senyor, quasi dient: «Per ço és mester que u sapiau, e si ara no u sabeu, lo Sant Spirit vos ho mostrarà quant yo-l trametré a vosaltres; que mester és que lo doctor qui sab les Sacres Escritures, sia semblant al pare de la família, que és tengut péxer la sua gent de corporal vianda».

Axí lo doctor, del tresor de la sua sciència, deu péxer de spiritual pa los fills de la santa Sgleya; hi no tenir la sciència amagada, mas traure del tresor de la sua intel·ligència monedes noves hi velles, concordant hi declarant dels dos testaments les Escritures. Diu primer no- {69a} ves, perquè-l Novell Testament,

1-6 *Hi ... velles*] L'autor valencià aglutina els versets evangèlics de Mt 13, 51-52 («Hi diu més lo Senyor...»), els quals es trobaven al llarg del text ludolfi en VC, 284b, juntament amb diferents glosses; després, però, torna a fer servir aquests versets unes línies més avall, en 15-16. | 1 *Hi diu més lo Senyor als dexebles*] Corella, respecte l'inici d'aquest subcapítol en VC, 284b, omet una breu glossa que indicava que aquesta darrera paràbola servia de conclusió principal per als apòstols, en el procés de mostrar-los el camí de l'Església des dels seus inicis fins el Judici final. Després, com s'assenyala en la nota prèvia, es reprén aquesta idea de paràbola final, de l'aplicació directa en els apòstols de les seues ensenyances. | 7-14 *Axí ... flames*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 284b, i elaborat a partir d'un altre que havia omés de manera prèvia i que corresponia a la paràbola de la xarxa en l'abreujat subcapítol setze, segons la nostra edició. L'omissió que esmentem, l'hem assenyalada en nota p. 502,1. | 15-19 *Diu-los ... Sí*] Corella, quant a VC, 284b, fa servir ara de nou els versets de Mt 13, 51 («Diu-los après lo Senyor...») per incloure, a més, el sentit explicatiu de la glossa introductòria que hem assenyalat en nota p. 503,1. | 18-19 *Responen Sí*] Tot seguit, quant al fragment corresponent de VC, 284b, Roís de Corella omet una glossa que tracta de com els apòstols han d'entendre el que senten per poder ensenyar-ho als altres, la qual partia de la Glossa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

auctoritates Novi et Veteris Testamenti, ex quibus Testamentis contexta est Ecclesiae sagena;

vel, secundum Gregorium, *nova*, de suavitate regni, *et vetera*, de terrore supplicii, ut scilicet poenae terreant, quos praemia non invitant; vel, *nova*, per admonitionem virtutum, *et vetera*, per detestationem vitiorum.

[35] Unde subditur; *Sic erit in consummatione seculi*, id est in fine mundi, et dicitur consummatio tripliciter: vel quia tunc completus erit numerus electorum; vel quia terminabitur status meritorum; vel quia cessabit successio rerum mutabilium. *Exibunt Angeli*, de coelo empyreo ad convocandum populum iudicandum, *et separabunt malos de medio justorum*. O quam dura separatio quippe malis! quia irremediabilis, quia irrevocabilis. *Et mittent eos*, scilicet malos, *in caminum ignis* inferni, torrendos et exsiccandos, et sic Ecclesia purgata offerretur Deo Patri sine macula et ruga; tunc enim boni mittentur in vasa coelestium mansionum, malis separatis et detrusis in infernum. Sic introductis prudentibus virginibus, et exclusis fatuis, claudetur janua regni coelestis. Et subditur de poenis malorum, cum dicitur: *Ibi erit fletus*, prae ardore, *et stridor dentium*, prae frigore. tunc sero mali poenitebunt et ingemiscent, sero sibiipsis irascentur et indignabuntur quod tam pertinaci improbabitate deliquerint. Aperte in multis locis sacrae Scripturae dicitur de tormentis malorum, ne quis se excuset per ignorantiam; et toties commemorantur supplicia gehennalia, ut sitiamus et anhelemus ad gaudia coelestia.

Ex quo patet quod Episcopi, qui sunt successores Apostolorum, debent habere notitiam utriusque Testamenti, in cujus signum portant mitram in capite cum cornu duplici. Et bene comparat eum *patri familias*, quia sicut paterfamilias habet pascere filios pane corporali, sic iste parvulos fideles pane spirituali. Hortatur ergo Dominus discipulos quod parabolas intelligant; ut alios docere sciant, quia ideo similes ei erunt, si alios docebunt.

ORATIO

Domine Jesu Christe, fac me de veteri vita exire, ne semen verbi tui, quod in meo intellectu, boni propositi; quod in meo affectu, boni operis; quod et in meo actu seminasti, comedatur a volucris inanis gloriæ: ne conculcetur in via assiduitatis, ne areat in petra duræ obstinationis, et ne suffocetur in spinis sollicitudinis;

4-9 En ... replica] Corella, respecte la citació i glossa corresponent, atribuïda a sant Gregori de Nissa en VC, 284b, elabora una traducció bastant lliure, en el sentit que omet la font i remet llur contingut a les paràboles precedents. | 10-19 Diu ... dexten] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 284b. També forma part del contingut omès en el subcapítol setze, segons la nostra edició, que ara es reubica i se n'abreuja el contingut, tal com expliquem en nota p. 502,1. | 24-25 hi les benes a les spatles] L'al·lusió a les dues benes que porten els bisbes, com a símbols dels dos Testaments no apareix en VC, 284b; ha estat, doncs, incorporat per Corella i implica una actualització de la seua traducció.

SEGON DEL CARTOIXÀ

encara que sia darrer en scribtura, és primer en dignitat hi preminència.

En les precedents paràboles, lo Senyor nos encén en amor del celestial Regne. En aquesta última, nos tira per temor de les infernals penes, lo recort de les quals deu retraure de fer mal a qualsevol per obstinat que sia; hi per ço en lo sagrat evangeli molt sovint lo Senyor les replica.

Diu en la fi del setgle, que serà acabat dels elets lo nombre. Serà acabat lo stament de poder meréixer; serà acabada la generació de les coses mutables hi lo moviment de les speres. Exiran los àngels del cel imperi hi faran aquella separació per als mals dolorosa, dura, sens remey hi eternament irrevocabable. Seran lançats en les eternes flames, hon cruxiran les dents ab irremeyables làgremes. Moltes vegades les penes de infern lo Senyor en los sagrats evangelis replica, perquè los mals no tinguen scusa si de peccar no-s dexten.

Conclou, donchs, lo benigne Senyor, dient als seus dexebles que del tresor de la sua doctrina administren a les ovelles spiritual pastura, dels quals són successors los bisbes, qui dels dos testaments deven tenir sciència; hi per ço ab les dos puntes la mitra porten, hi les benes a les spatles, que posen per obra lo que saben hi als pobles priquen.

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que yo hixca defora de la primera culpable vida, hi la sement de la tua paraula, que en mi has sembrada en lo meu enteniment, de bon prepòsit, en la mia voluntat de bona obra, que no la mengen los ocells de vanaglòria: ni la calciguen les affectacions terrenes; ni-s seque en la pedra de obstinació dura; ni la ofeguen les spines hi sollicituts de avarícia.

23. DE LES SET PARÀBOLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sed potius in terra bona et optima cordis humilis, compatientis et hilaris, centesimum fructum afferut in patientia.

Fac etiam me haec omnia in parabolis dicta intelligere et facere, ac verbo, vel saltem exemplo alios docere. Amen.

{285A} CAPUT LXV. DE ADVENTU DOMINI IN NAZARETH: QUANDO LEGIT IN SYNAGOGA EORUM: ET IPSI VOLEBANT PRCECIPITARE EUM.

I. JESUS INGRESSUS SYNAGOGAM NAZARETH LEGIT ISAIÆ PROPHETIAM

Et factum est cum consummasset Jesus parabolis istas, transiit inde cum discipulis suis, et abiit per patriam illam, scilicet Galilaeam, *et docebat in synagogis eorum*, tum propter plurimum ibi convenientium utilitatem, tum propter majorem auctoritatem; *et magnificabatur*, propter doctrinae et miraculorum excellentiam, *ab omnibus*, id est pluribus, et de omni statu, non tamen ab omnibus universaliter, cum multi eum contemnerent, et sibi contradicerent. *Et venit in Nazareth, ubi erat nutritus*, licet in Bethlehem fuisset natus. *Et, die sabbati quando plures conveniebant, intravit secundum consuetudinem suam in synagogam*, quae erat locus orationis et doctrinae Legis, quibus Judaei secundum praeceptum Legis, vacare debeant in sabbatis. *Et surrexit legere*, ut non praedicaret seipsum verbo suo tantum; sed etiam testimonio sacrae Scripturae. Ergo non est legendum in Ecclesia nisi stando, psallere tamen possumus sedendo. *Et traditus est ei*, a ministris, quorum officium hoc erat, *liber Isaiæ Prophetæ*, clausus, qui de Christo loquitur apertius, et secundum Hieronymum, non tam Propheta quam Evangelista est dicendus.

Mystice autem secundum Glossam, ideo traditus est ei liber propheticus, ut ostenderetur esse qui locutus est in Prophetis; et quod omnes prophetiae ad ipsum pertinent, et in ipso implentur, et per ipsum aperiuntur. Item, ut in hoc ostenderetur quod omnes Prophetæ libros suos ei tradiderunt, id est illi ascripserunt quidquid dixerunt.

Cultiva {69b} tu, Senyor, ab la tua gràcia, la terra del meu cor, que la reba hi ab lo ros de les inspiracions tuas, prenent en paciència les tribulacions mies, fructifique a tu laors hi gràcies, qui sembres plantes hi regues, e fas que la tua terra fructifique; hi los fruyts de nosaltres miserables, acceptes, com si teus no fossen. 5

Hi fes-me gràcia que les tuas paràboles entenga, hi si no puch en doctrina, que en vida als altres per bon exemple les mostre. Amén.

DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET, COM LEGÍ EN LA SINAGOGA HI COM LO VOLGUEREN DERROCAR DE LA MONTANYA. CAPÍTOL XXIII

[I. DE L'ADVENIMENT DE JESÚS EN LA SINAGOGA DE NATZARET, ON LLEGÍ LA PROFECIA D'ISAÏES]

Acabades les set paràboles, que tot lo discurs de la Sgleya contenièn, anava lo Senyor per la sua pàtria que era la Galilea, perquè en Natzaret era estada la sua criança, que és ciutat de Galilea. Vench, donchs, a la ciutat de Natzaret, en la qual fins a trenta anys conversat havia. Hi lo disabte entrà en la sinagoga que axí u acostumava; era loch per a oració hi doctrina, que eren actes que al disabte convenien; hi levà's per legir. Hi donaren-li lo libre de Ysaïes, lo qual manifestament los misteris del Messies parla, tant que diu sant Hierònim: «Més se pot dir evangelista que profeta.» 15

Ell mateix, eterna sapiència, disponia que li fos donat aquest libre, per mostrar que ell és lo qui parlava en los profetes; hi que tots los profetes en ell hi per ell, hi d'ell hi fins a ell parlaven. 25

3-8 *Cultiva ... fossen*] Corella amplifica la traducció respecte el text ludolfi, en el sentit que fa servir referents propis del món agrícola per referir-se al Senyor, els quals, per altra part, han aparegut al llarg del capítol; notem-hi la diferència (VC, 285): «*sed potius in terra bona et optima cordis humilis, compatientis et hilaris, centesimum fructum afferat in patientia.*», és a dir, «que en la terra bona i òptima d'un cor humil, que comparteix el patiment i l'alegria, produïska en paciència el cent per cent.» | 16-26 *Acabades ... profeta*] Rois de Corella, en aquest fragment quant a VC, 285a, omet unes glosses breus que s'intercalaven entre els versets evangèlics que hi apareixen (Mt 13, 53; Lc 4, 16-17). | 27-30 *Ell ... parlaven*] Aquest fragment s'atribueix a la Glossa en VC, 285a, de la qual Corella n'obvia l'autoria. | 25 *eterna sapiència*] Aquest epítet referit a Jesús ha estat incorporat per Corella quant a VC, 285a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Et ut revoluit, id est aperuit librum, in quo intelligere dedit se illum esse qui aperiret Scripturas, invenit, non a casu, sed ex proposito, quia sciebat passus Scripturae loquentes de se, locum ubi, secundum translationem LXX interpretum, erat scriptum: Spiritus Domini super me, etc. prout patebit infra.

2. applicatio huius prophetiae christo et cuilibet praedicatori

Circa quod sciendum, quod Judaei expectant illa quae eis promittuntur in hac prophetia, impleri per Messiam, quem expectant futurum, et toti mundo temporaliter dominaturum, et educturum Judaeos de captivitate, et positurum eos in maxima gloria et honore super omnes gentes.

Sed quia tempus adventus Christi transiit; ideo Christus hunc locum convenienter de seipso exposuit dicens: *Spiritus Domini, scilicet Patris, super me, scilicet requiescit tanquam ductor et praeceptor, cujus exhortationibus semper obedio; propter quod unxit me, idem Spiritus abinstanticonceptionisplenitudinegratiae, in Regem, in Pontificem, in Prophetam, et in deitatis tabernaculum; evangelizare, id est bona nuntiare, pauperibus, id est humilibus, quibus doctrina {285b} proficit, non superbis,*

misit me, quod et ipse perfecit, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum coelorum; et per hoc, sanare, non tantum corporaliter, sed et spiritualiter, contritos corde, vulneratos a peccatis; et predicare captivis, a diabolo peccatorum cum carcere et vinculis, remissionem, scilicet ad poenitentiam eos vocando;

et visum, id est veram Dei cognitionem, caecis, id est Gentilibus excaecatis per errorem; dimittere confractos, et depressos importabili pondere Legis, in remissionem, scilicet per gratiam ovae legis alleviando;

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi pres lo libre hi obrí'l, mostrant que ell era lo qui obria les profecies. Ell les declarava, ell les complia, ell era lo gra del forment lo qual la scorça de les profecies cobrien; hi obrí lo libre no acars, mas perquè axí u volia en aquell pas de Ysaïes: «Lo Sperit de Déu és 5 sobre mi.»

[2. DEL COMPLIMENT DE LA PROFECIA EN CRIST]

{69c} Aquesta profecia speraven los jueus, hi de present ells miserables speren que en lo rey Messies deu esser complida.

Hi per ço lo Senyor, mostrant que ell era lo qui 10 speraven hi que la sua doctrina, obres hi miracles tot era concorde ab les profecies, les quals ells mal entenien, volgué aquest pas, de aquesta profecia que d'ell parlava, clarament expondre: «L'Esperit del Senyor, Déu mon Pare, és sobre mi, sobre mi reposa»; 15 hi açò significa la coloma en lo seu bapisme, «és sobre mi guiant hi endreçant totes les mies paraules hi obres, hi per ço me ha unctat de l' instant de la mia concepció de plenitud de gràcia, en rey, en sacerdot hi profeta. Ha'm tramés evangelizar hi denunciar lo celestial Regne 20 als humils hi pobres, en los quals aprofita la mia doctrina, no en los elats hi superbos.

»Ha'm tramés perquè los contrits hi naffrats en lo cor sane, per lo sagrament de penitència; donant-los la mia gràcia cure dels peccats les nafres, hi axí sane les 25 corporals hi spirituals malalties. Ha'm tramés que prique remissió als catius hi presos, presos per lo diable en la present vida en cadenes de pecats hi culpes, hi molts en los còsors en los quals abitaven diables; hi delliure dels infernals carçes los sancts pares.» 30

»Ha' m tramés a pricar als cechs lum hi clara vista, qui són los gentils obtenebrats en la error de la ydolaria, que a mi Déu hi home coneguen; segons Simeon profetizat havia que yo seria lum per als gentils ydolatres. Ha'm tramés dexar hi licenciar los sclafats hi 35 tots romputs del pes de la Ley vella que més no la porten», de la qual ley diu sant Pere en los Actes dels Apòstols: «Per què voleu impossar sobre lo cap dels crestians jou hi càrrega que ni los pares nostres l'an poguda portar ni nosaltres?» 40

2-4 *ell* ... cobrien] Aquesta imatge de Crist com a gra de forment cobert per les profecies no apareix en VC, 285a. | 9 *esser complida*] Tot seguit, Corella omet una part de la glossa sobre els jueus en VC, 285a, que tracta de com el Messies dels jueus dominaria el món, els alliberaria i els situaria en la màxima glòria respecte la resta dels pobles. | 23 *Ha'm tramés* A continuació, quant a VC, 285b, Corella omet el verset evangèlic de Mt 5, 3: «Feliços els pobres en l'esperit: d'ells és el Regne del cel!» | 33-35 *segons ... ydolatres*] Corella afeg aquesta referència a Simó Pere, tal com fa unes línies després. L'origen d'aquestes paraules es podria derivar de l'episodi evangèlic de Mt 16, 13-20, en què Pere reconeix Jesús com a Messies quan aquest puja a Jerusalem (Mt 16, 16: «Simó Pere li respongué: Tu eres el Messies, el Fill del Déu viu.») | 37-40 *de ... nosaltres*] Aquesta referència a les paraules de Pere no apareix en VC, 285b; ha estat, doncs, incorporada per Corella arran Ac 15, 10: «Ara, doncs, per què poseu a prova Déu, volent imposar als deixebles un jou que ni els nostres pares ni nosaltres no hem tingut la força de suportar?»

24. DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

predicare annum Domini acceptum, annum scilicet benignitatis, quia nunc tempus acceptabile, nunc dies salutis, iste annus est totum tempus Ecclesiae, et specialiter annus passionis Christi, in quo Dominus placatus est humano generi, soluta emenda primi peccati; et diem retributionis, extremi iudicii sententiam comminando secundum merita, ubi retribuetur unicuique secundum opera sua.

[36]

3. DE REVERENTIA ERGA LIBROS SACROS HABENDA ET DE PULCHRITUDINE CHRISTI

Et deinde plicuit librum in quo legerat, in quo intelligere dedit, quod non omnia omnibus sunt praedicanda. Hoc etiam fecit, ad ostendendum quod libri sacrae Scripturae reverenter tractandi sunt. Unde et Iudaei hanc reverentiam faciunt libris Veteris Testamenti, quod nullo modo juxta illos sederent tam alte, quam libri sunt positi; multo magis debemus nos reverentiam libris Evangelii exhibere, quod, tantae est reverentiae, ut secundum Chrysostomum, si Evangelium suscipere oporteret, non lotis manibus, non utique eligeres hoc facere.

Ex quo patet quod Christiani sunt multum reprehendendi, qui non solum libros Veteris Testamenti, sed etiam Novi et sacra Evangelia ita irreverenter tractant, et quandoque irreverentius, quam libros Gentilium damnatorum, seu vestes, et multa alia rerum transeuntium.

[36] Tanguntur autem hic sex conditiones, quas debet habere praedicator vel praelatus: prima est, miserorum consolatio, ibi: *Evangelizare pauperibus*; secunda est, poenitentium confortado, ibi: *sanare contritos*; tertia est, captivorum visitatio, ibi: *predicare captivis remissionem*; quarta est imperitorum instructio, ibi: *caecis visum*; quinta est oppressorum revelatio, ibi: *dimittere confractos*; sexta est pigrorum excitatio, ibi: *praedicare annum Domini acceptum, et diem retributionis*. Revolutum ergo librum legit, quia palam locutus est, et omnem veritatem docuit.

«Ha'm tramés que prique l'any a Déu accepte, que és l'any de la passió mia, en lo qual serà placat Déu mon Pare, fet a sufficient smena del peccat del primer Pare. Ha'm tramés a pricar lo dia de la retribució als bons hi als mals segons les obres.»

5

[3. DE LA REVERÈNCIA QUE CAL TENIR ALS LLIBRES SAGRATS I DE LA PULCRITUD DE CRIST RESPECTE AQUESTS]

Hi lestes aquestes paraules, plegà lo libre donant-nos exemple com devem tractar los libres de la Sacra Scribtura, als qual[s] fan los jueus tan gran reverència, que no solament damunt ells no seurién, mas ni al costat d'ells; que en egual d'ells comporten que stiguen. 10

En gran vergonya de aquells crestians qui irreverentment los tracten, hi més honren, decoren hi stimen los libres dels gentils filosofos hi poetes que-ls sagrats evangelis. Hi ab més actoritat hi ab nombre de cotació més certa, les opinions dels gentils al-leguen, 15 que la veritat de la Sacra Scribtura; hi los sermons embellir volen de les opinions d'ells, vanes, falses hi pomposes.

Sis condicions lo Senyor nos mostra que deu tenir lo pricador, prelat e bisbe: La primera és consolar los 20 miserables, en lo que diu que és tramés per evangelizar als pobres. La segona és confortar los penidents, en lo que diu que és tramés per guarir los contrits de cor hi de pensa. La terça és visitar los catius hi presos. La quarta és instrohir los ignorants. La quinta és 25 descarregar los oppressos. La sisena, excitar los qui dormen recordant los premis hi les eternes penes.

5 les obres] Tot seguit, Corella omet una glossa, quant a VC, 285b, on hi ha sis condicions que ha de tenir tot predicador o prelat, la qual trobem després, reubicada unes línies més avall, en 19-27. | 10 que stiguen] Seguidament, respecte VC, 285b, l'autor valencià omet una part de la glossa que segueix amb una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en la qual s'assenyala que, com a mostra de respecte, caldria rentar-se les mans abans de tocar els llibres dels Evangelis. | 11-18 En ... pomposes] Corella amplifica aquesta traducció quant al fragment corresponent de VC, 285b: «et quandoque irreverentius, quam libros Gentilium damnatorum, seu vestes, et multa alia rerum transeuntium.», és a dir, «fins i tot amb menys reverència que els llibres dels gentils que no estan en vies de salvació, o la roba, o moltres altres coses.» En el text corellà, notem una certa crítica a la prioritat de textos de «gentils» per sobre de les Sagrades Escripures, així com a l'ús d'opinions pròpies en els sermons. En clau biogràfica, aquest fragment es llegeix en correspondència amb l'ortodòxia pròpia d'un mestre en sacra teologia al final de la seua vida, bon coneixedor de la Bíblia i, alhora, dels textos clàssics grecollatins, els quals seran materials secundaris per a una cosmovisió religiosa integral, com la que es desprén del *Cartoixà*. | 19-27 Sis ... penes] Aquest fragment, com hem assenyalat en nota p. 5, forma part del subcapítol anterior, segons la nostra edició. Corella ubica ací aquest al·legat sobre les bones condicions dels predicadors i religiosos després de la reivindicació immediatament prèvia dels evangelis i de l'ús pernicios per a la prèdica de textos que no siguen d'inspiració religiosa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Et bene dicit *resolvit et plicuit*; nec dicit, aperuit et clausit, quia libri Judaeorum in rotulis sunt; *deditque ministro*, librum plicatum, quia alus tradidit evangelizandi officium, et pro {286a} captu audientium, commisit dispensandum verbum; *et sedit*, ut sedendo exponeret mature, quod stando legerat reverenter et devote. Stans ergo legit, quia dum nobis Scripturas aperuit, in carne operatus est; sed postea *sedit*, quia se superase quieti restituit.

Et instruimur hic, quia primo nobis est sedendum et flendum per humilitatem poenitentiae; deinde surgendum a vitiiis per serenitatem conscientiae; tertio legendum, id est bene operandum, praelatoque etiam praedicandum, et postea residendum, praemia quietis expectando, ut ea demum accipiamus, in quibus in aeternum quiescamus:

Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum, propter efficaciam verborum, et aspectum humilem et decorum; quia in facie ejus, quidam fulgor divinae gratiae relucebat, qui animos intuentium attrahebat. Fuit enim pulcherrimus: utpote virgo de Virgine, non *ex voluntate viri, sed ex Deo* natus. Fuit et eloquentissimus; et de utroque sic ei dictum fuerat per Prophetam: *Speciosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis*.

Et prophetiam quam legerat, in seipso impletam ostendens, *coepit dicere ad illos*: Attendite et intelligite, quia hodie impleta est Scriptura haec in auribus vestris, scilicet in meipso. Impletam dicit esse Scripturam, quia sicut illa praedixerat, sic ipse faciebat. Quasi diceret: In me impletam et videre potestis oculis, quia *Caeci vident, claudi ambulant, pauperes evangelizantur*, et audire etiam et intelligere auribus mentis, cum vobis eam exposuerim ad me esse referendam.

4. OMNIUM ORDINUM OFFICIA IN SEMETIPSO ADIMPLEVIT DOMINUS

Conspice bene Dominum quomodo humiliter suscipiens Lectoris officium, benigno et placito vultu legit inter eos. Ut enim ait Ambrosius, ita ad omnia se curavit obsequia, ut nec Lectoris quidem aspernaretur officium. Conspice etiam quomodo humiliter se

SEGON DEL CARTOIXÀ

Plegà, donchs, lo Senyor lo libre, qui a manera de ròtol stava segons la pràctica judaycha; hi donà'l al ministre, hon significa que donà als apòstols lo seu evangeli que-l pricasen; hi segué's, perquè madurament declaràs lo que de peus havia lest devotament hi ab 5 reverència. De peus, obrí hi legí lo libre, que acaminant hi treballant per la terra de Judea pricà hi declarà la sua evangèlica doc- {70a} trina; hi après la donà als seus ministres apòstols que la pricasen, hi ell segué's a la drete part de Déu son Pare. 10

Hi tenim nosaltres exemple que primer devem seure com a presones tristes que lamenten ab humilitat e penitència; après levar-nos dels vicis per serenitat de consciència hi legir hi continuar en bones obres; après tornar a seure en repòs de contemplació devota. 15

E tornant a la evangèlica ystòria, tots los ulls dels qui eren en la sinagoga en lo Senyor miraven, per la efficàcia de les paraules; hi per lo humil e bell e graciós aspecte de la sua cara, en la qual una resplendor de la divinitat relluhia, qui los ànimos de aquells qui- 20 miraven inflamava. Fon lo Senyor bell sobre tots los fills dels hòmens, format lo seu elegantíssim cors, per misteri del Sant Sperit, de les puríssimes sanchs de la verge Senyora Maria. Eloqüentíssim sobre tots los qui jamés parlaren, eterna paraula de Déu son Pare, diu lo 25 psalmista de la sua bellea hi eloqüència: «Més bell en forma que tots los fills dels hòmens; abundant és la gràcia en los teus labis.»

Dix lo Senyor a tots los qui-l miraven hi speraven que diria: «Stau atents hi enteneu que huy és complida 30 aquesta profecia en les vostres orelles. Stau atents hi mirau en mi complides les paraules de la profecia: los cechs vehen, los coxos acaminen, los pobres prenen lo meu evangeli.»

[4. COM EL SENYOR EXERCEIX TOTS ELS ÒRDENS I ELS OFICIS]

Considera, ànima devota, com lo Senyor 35 humilment ha pres de lector lo offici, que és baix en los ecclesiàstichs òrdens, hi ab quin gest tan humil e benigne ha lest la sua profecia. Diu sanct Ambròs: «Axí lo humil Senyor se abaxa a tots los officis, que no

21-25 Fon ... Pare] Notem l'ús dels superlatius que intensifiquen el discurs i que ja apareix, en part, en VC, 286a: «Fuit enim pulcherrimus: utpote virgo de Virgine, non ex voluntate viri, sed ex Deo natus. Fuit et eloquentissimus; et de utroque sic ei dictum fuerat per prophetam.» és a dir, «Perquè fou bellíssim: com a fill de la Verge, nascut no de la voluntat de la carn, no de la voluntat del varó, sinó de Déu. Fou eloqüentíssim; de les dues coses havia estat anomenat pel profeta.» Observem, doncs, com l'ús d'aquestes formes lèxiques, entre altres recursos derivats de la influència del llatí, configuren el discurs artitzat corellà. | 26-28 Més ... labis] Psalteri (Sl 44, 3): «Gentil és en figura sobre tots los fills dels hòmens; abundantment és stada donada gràcia en los teus labis» (Martos 2013: 208). | 36-37 que és baix en los ecclesiàstichs òrdens] Aquesta al·lusió al grau que tenia el lector dins l'ordre dels religiosos no apareix en el fragment corresponent de VC, 286a; ha estat, doncs, incorporada per Corella.

24. DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

manifestans dicit: *Hodie impleta est Scriptura haec in auribus vestris*. Quasi diceret: Ego sum ille de quo loquitur.

Igitur exemplo suo approbat officium Lectoris in hoc loco; officium Ostiarii, quando ejecit vendentes et ementes de templo; officium Exorcistae, daemones de obsessis corporibus expeliendo; officium Acolythi, sive Ceroferarii, se lumen mundi ostendendo et docendo. Sic ergo patet Dominum quatuor officia minorum Ordinum in quatuor suis operibus exercuisse et approbasse; propter quod nullus, quantumcumque magnus, debet dedignari minores Ordines suscipere, veleorum officia exequi et exercere; cum enim Christus ea exercuerit, nobis utique reliquit exemplum ut sequamur vestigia ejus; omnis siquidem Christi actio, nostra est instructio.

Subdiaconatum vero exercuit, quando linteo se praecinxit, et pedes discipulorum lavit; Diaconatum, quando in cama Corpus et Sanguinem suum ministravit; Presbyteratum, quando in coena panem et vinum in Corpus et Sanguinem suum mutavit; deinde ut Pontifex in ara crucis se obtulit.

5. CHRISTO TESTIMONIUM, DANT SIMPLICES, SCANDALIZANTUR VERO PHARISAEI

Et omnes, id est multi de omni populo, *testimonium illi dabant*, scilicet quod illa Scriptura esset impleta, et quod ipse esset ille de quo Isaias et alii Prophetas scripserunt; et hoc erat signum veritatis, quia ut dicit Seneca, veritatis argumentum est, omnibus aliquid videri. *Et mirabantur in verbis gratiae*, id est gratiosis, quae de ore ejus procedebant.—*Bonus enim homo de bono thesauro cordis sui proferi bona*; ergo de thesauro gratiae, verba gratiosa. In ipso autem erat thesaurus gratiae, quia *plenus gratiae et veritatis*,—*de cujus plenitudine nos omnes accepimus*.

Deinde post attestationem simplicium de {286b} Christo, subditur Scribarum et Pharisaeorum detractio et aemulatio, cum dicitur: *Et dicebant*, scilicet Scribae et Pharisei ei invidentes, dicebant, inquam, despectiva et eum deridentes: *Unde huic sapientia haec?* in doctrina et in verbis; *et virtutes?* in operibus miraculosis. Hoc dicebant, quia non viderant eum litteras discentem, nec in Lege studentem. Quasi dicerent: Non habet haec a Deo, vel exercitii studio, sed magis habet a diabolo; quod arguunt ex infirmitate et paupertate parentum, dicentes: *Nonne hic est fabri filius?* id est Joseph, qui erat faber lignarius, cujus ipse *putabatur filius*, quia eum Maria Joseph desponsata

refusa com a lector legir les profecies». Hi ab quanta humilitat los diu lo benigne Senyor, que en ell se complia aquella profecia que davant ells havia lesta.

En {70b} aquest loch exercí lo Senyor de lector lo ofici; e de ostiari quant lançà los qui venien hi compraven en lo temple; hi de exorcista quant dels còssors dels hòmens lançava los diables; hi de acòlit quant dix que era lum que en aquest món luhia. Hi axí volgué exercir hi aprovar los quatre menors òrdens, perquè algú, per gran que sia, no aja vergonya, ni de pendre'ls, ni menysprehe los seus actes.

Lo subdiaconat exercí quant, senyit ab la tela, lavà los peus als dexeables; lo diaconat, quant en la Cena ministrà lo seu cors e sanch als apòstols; lo de prevere, quant transsubstancià lo pa e vi en sanch hi carn sua; après, com a gran sacerdot e bisbe, offerí en lo altar de la creu a si mateix en sacrifici.

[5. COM ELS SIMPLICES I HUMILS DONEN TESTIMONI DE CRIST I ELS FARISEUS VERITABLEMENT S'ESCANALITZEN]

Miraven-lo tots los de la sinagoga, hi donaven-li testimoni que en ell era complida aquella profecia, hi que ell era aquell de qui Ysaïes hi los altres profetes parlaven; hi meravellaven-se de les humils, mansuetes, paraules hi abundants de gràcia que de la sua boca procehien. Lo bon home, del tresor del seu cor, produheix bones coses; quina maravella que del tresor de la gràcia procehissen paraules gracioses! Ple era de veritat hi de gràcia, de la plenitud del qual prenem nosaltres.

Aprés del testimoni dels humils hi simples, descriu lo evangelista, dels doctors hi fariseus, la enveja, los quals, menysprehant a ell hi a la sua doctrina, deyen: «D'on li és venguda a-quest la sapiència, la doctrina e lo poder en fer miracles?» Açò deyen perquè no l'havien vist en estudi hi argüir volien. «Aquest no té la sciència de Déu, ni per exercici; és de creure que lo y ha mostrat lo diable. No és aquest lo fill del fuster

3 havia lesta] Tot seguit, Corella omet una breu glossa de VC, 286a, que complementava el verset de Lc 4, 21 («los diu lo benigne Senyor...»): «*Quasi diceret: Ego sum ille de quo loquitur.*», és a dir, «Quasi dient: Jo sóc aquell de qui parla el profeta.» | 20-21 profetes parlaven] A continuació, Corella omet una citació atribuïda a Sèneca per justificar la veritat de les paraules de Crist (VC, 286a): «*et hoc erat signum veritatis, quia ut dicit Seneca, veritatis argumentum est, omnibus aliquid videri.*», és a dir, «era senyal de veritat perquè, com diu Sèneca, és argument de veritat que alguna cosa sembla bé a tots.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

genuerat; *putabatur* quidem, sed non erat. *Nonne mater ejus dicitur Maria? et fratres ejus*, id est consanguinei, et *sorores ejus*, id est cognatae, *nonne omnes apud nos sunt?* Secundum enim consuetudinem Scripturarum, consanguinei et propinqui Domini more Hebraico fratres et sorores ejus solent appellari. *Unde ergo huic omnia ista?* Quasi dicerent: Si non habet ex exercitio, vel ex genere, ergo habet ex daemone; et ideo sequitur:

Et scandalizabantur in eo, id est conturbabantur et indignabantur, considerantes generis paupertatem et humilitatem, ac si sapiens *eis* virtuosus non posset de pauperibus et humilibus procreari; cum potius oporteret propter hoc maxime obstupescere, et ipsum honorare, quia majus miraculum et araprior stupor erat quod de talibus existens, talia loquebatur et faciebat, quia manifeste apparebat quod non ex humana diligentia, sed a divina gratia erat.

Humilia enim Dominus respicit, et alta a longe cognoscit. Irrationabiliter ergo movebantur, despicientes eum propter paupertatem et humilitatem generis; et attribuentes virtuti daemonis, quod debebat attribui virtuti divinitatis.

Quia David qui fuit radix Regum, et eximius *David*, Prophetarum, fuit pastor ovium, et cujusdam agricolae scilicet Jesse filius. Sed et Moyses legislator valde a se deficientem habuit patrem, et in pluribus alus simile poteris reperire; a quibus ergo oportebat admirari Dominum, ab his qui contemnunt eum.

Unde et hoc quod veritatis est, et honoris, pro vituperio inducunt, dicentes eum *fabri filium*, seu *fabrum*. Sicut enim Pater per Filium in principio omnia fabricavit; sic ipse Filius, *per quem omnia facta sunt* omnium fabricator existit, ut vere et fabri filius, et

SEGON DEL CARTOIXÀ

Joseph?»; que-l Senyor era fill de Joseph creyen. «Hi no és Maria sa mare hi sos cosins germans Jaume hi Joseph, Simon hi Judes? Hi no stan tots hi viven entre {70c} nosaltres? Hon hi quant ha estudiat aquest, ajudant al treball hi a l'ofici de son pare? D'on li ve 5
esser profeta hi fer miracles?»

E axí diu lo evangelista que-s scandalizaven, que vol dir que prenien ira contra ell, que home axí dejecte hi de tan baix linatge pogués esser tan excel·lent en doctrina hi en obres. Hi devem atendre qua[n]t la 10
malícia los encegava hi encega als qui la tenen, que axí com argüien que per esser pobre, dejecte hi de baix linatge hi no haver conversat en estudi, no podia fer tals obres hi explicar tal doctrina, devien concloure que manifestament se mostrava que açò era per virtut 15
divina, puys rahó humana no y bastava. Majorment que tot lo que picava era contrari a tot vici; hi sobre totes les filosofies, leys e sectes, a tota raó conforme.

Pietat, honestat, humilitat, mansuetut e misericòrdia, hi totes les virtuts no solament humanes, 20
mas heroyques, los actes hi obres sues maravoloses passaven; hi excil·lien tot cors de natural filosofia, les quals testificaven la veritat del que picava. Hi era la sua doctrina axí rahonable, que encara sens tals miracles qualsevol home sens malícia la devia pendre. 25
Hi axí, los benaventurats apòstols seguiren lo Senyor en lo principi, ans de haver vist los seus miracles.

Devien encara aquests de la sua pàtria recordar-se que David, príncep en ells de la real progènie, fon pastor de les ovelles de son pare, que no era rich home, 30
hi era lo menor de tots los germans altres; hi per ço com a més dejecte lo bestiar guardava. Hi lo gran duch hi capità Moysés, quant fon pobre catiu en Egipte, axí com los altres, exel·lat sens possessió ni casa, la sua ystòria manifestament ho declara. 35

Hi axí podem concloure que aquells qui més de les obres hi doctrina del Senyor maravellar se devien hi atribuir- {70d} les a virtut divina, perquè sabien la sua pobretat, dejectió hi misèria, aquells més lo impugnaven hi-l perseguien: «Fill del fuster», hi ell 40
«fuster» deyen, hi no mentien. Però al·legaven no solament fóra de preposít, mas, com havem dit, contra

3-4 entre {70c} nosaltres Corella omet, tot seguit, quant a VC, 286b, una breu glossa que assenyalava com, segons el costum de les Escriptures, els parents i pròxims del Senyor, a la manera hebraica, s'anomenen germans i germanes. | 16 y bastava] A continuació, Corella omet el Sl 138, 6 («El Senyor és excels, però es mira els humils, mentre que coneix els altius de lluny estant.»), respecte VC, 286b. | 16-18 Majorment ... conforme] Aquest fragment sobre la superioritat moral i intel·lectual de les paraules de Jesús sobre altres savers, ha estat incorporat per Corella quant a VC, 286b. | 19-27 Pietat ... miracles] Aquest extens fragment ha estat amplificat per Corella respecte VC, 286b. S'ha omès el verset de Sl 137, 6 de manera directa: «Però es mira els humils, mentre que coneix els altius de lluny estant.» De l'operació que se'n deriva, se'n mostra un Jesucrist virtuos i humà en un sentit ampli i, alhora, poderós de virtuts «heroiques», és a dir, pròpies de la divinitat segons l'atribució corellana en el *Cartoixà*. Sobre l'ús d'aquest adjectiu, vinculat a Jesucrist, veg. nota p. 447,20. | 29 David ... progènie] Notem l'estil elegant de Corella respecte la traducció de VC, 286b: «David qui fuit radix regum.», és a dir, «David, qui fou arrel de reis.» | 30-32 que ... guardava] Quant al text ludolfí de VC, 286b, Corella omet el nom del pare de David, Jesé, i incorpora aquestes altres dades sobre la seua pobresa, per tal d'exemplificar-la i intensificar-la. | 32-35 Hi ... declara] Aquesta caracterització de Moysés com a «gran duch» i «capità» és una inculturació no present en VC, 286b, en què només se'l presenta amb el nom propi i al·ludint que tenia un pare pobre. Corella, com ha fet amb David, incorpora informació sobre la vida d'aquests dos personatges veterotestamentaris.

24. DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

faber dici possit. In illorum ergo errore veritas latet, nam utique fabri filius erat; sed non illius cuius ipsi putabant, sed Fabricatoris omnium, qui *fabricatus est auroram et solem*, id est Ecclesiam primitivam et sequentem.

Magna caecitas eorum erat, quia eum in verbis et factis illius Christum cognoscere poterant; et tamen propter generis notitiam eum contemnebant, efix parvitate generis, et infirmitate carnis, volebant ab eo excludere potentiam majestatis.

6. NULLUS PROPHETA IN PATRIA ACCEPTUS

Et quia auditis famosis miraculis, ab eo frequenter in Capharnaum factis, illi de Nazareth indignati sunt contra eum, nec credebant miracula ejus esse vera, ipse intuens eorum corda, objectionem eorum tacitam sibimetipsi objecit, ut ad eam congruenter responderet.

Unde subditur: *Et ait illis* Jesus, scilicet Scribis et Pharisaeis: *Utique dicetis mihi*, qui multos in Capharnaum curavi, *hanc similitudinem*, id est objectionem a similitudine medici corporalis ad spiritualem sumptam, *medice, cura te ipsum*, id est tuos compatriotas, quibus magis teneris impendere beneficium charitatis. Sicut enim medicus venis citius {287a} et libentius curat seipsum et alios ad se pertinentes quam extraneos, ita dicebant et ei: Si tu faceres vera miracula, citius faceres ea in civitate tua, et potius inter propinquos tuos quam inter extraneos.

Unde subjungitur: *Quanta*, miracula, *audivimus facta a te in Capharnaum? fac et hic in patria tua*, id est in tua civitate, ubi conceptus es et nutritus, tot et tanta ut credamus; quia quae facis apud alienigenas, magis debes facere apud tuos compatriotas, magis enim teneris beneficia impendere tuis compatriotis, quam alienis. Quasi dicant: Multa audivimus a te facta miracula, sed non credimus quod incerta vulgavit fama, cum apud nos nihil tale feceris; quibus convenientius talia impendenda erant beneficia quam ceteris.

Sed Dominus consequenter respondens, ostendit quod non dimittebat inter eos facere miracula propter

ço que inferir volien. «Obrer de fusta» e «fill de obrer» lo Senyor nomenen; hi en veritat consta que en ell hi per ell hi ab ell, obrà Déu son Pare tota la mundial màquina; hi lo Fill obrà, per lo qual totes les coses són fetes. Ver deyen que fill de obrer era, però no de Joseph, que obrava de fusta, mas de aquell qui ha creat la fusta hi tots los qui la obren. 5

Hi per conèixer la baxea del seu corporal linatge dexaven de creure la celscitut de la sua deyfica generació eterna. 10

[6. CAP PROFETA ÉS ACCEPTAT EN LA SEUA PÀTRIA]

Hi perquè havien hoït los de Natzaret los seus excel·lents miracles, que avia acabat en la ciutat de Cafarnaüm, staven ab ira contra ell, que·ls paria que fóra més rahonable cosa que·ls fes en Natzareth, pròpia pàtria, si era veritat que tals miracles feya. Perquè cascú ama la sua terra hi desija esser honrat en la pàtria hon l'an conegut pobre, dejecte hi miserable. 15

Hi per ço dubtaven que en Cafarnaüm agué fet les maravoloses obres que d'ell recitaven, hi mirant lo Senyor lo que dins lo seu cor tenien, respon a la qüestió que ells li pogueren respondre, dient: «Ja sé què·m direu vosaltres per los malats que he curat en Cafarnaüm, una similitut comuna al metge que los altres cura dir acostumen: "Metge, a tu mateix cura."» 20

»Per lo semblant, pensau dir-me vosaltres: «Quants miracles havem hoït que has fets en Cafarnaüm! Fes-ne ací en la tua pàtria, en Natzareth, en la qual és estat concebut hi criat, hi tants anys conversat en companyia nostra. Jamés de tu havem vist tals obres, que fóra més rahonable que les vésem nosaltres que no los stranys que no·t conexen. Hi per ço no havem rahó {71a} de creure que faces tals miracles. Més obligació tens a la tua pàtria que no a la stranya, hi més deus stimar la honor, hi més te deu esser agradable entre aquells qui·t conexen. Tots los qui en algun grau o dignitat pugén, desigen fruir de aquella en la pròpia pàtria.» 30

Respon lo Senyor que no per hoy de la pàtria, la qual per la sua concepció e conversació havia honrada, 35

4-5 hi lo Fill obrà per lo qual totes les coses són fetes] Tal com apareix en VC, 286b, assenyalen un breu fragment del Credo de Nicea-Constantinoble: «per quem omnia facta sunt.» | 7 la obren] A continuació, quant a VC, 286b, Corella omet el Sl 74, 16 («tu fixares la lluna i el sol.»); al qual seguia una glossa en què s'assenyala que també Déu creà l'Església primitiva i la posterior. | 15-17 Perquè ... miserable] Aquest fragment ha estat afegit per Corella respecte VC, 286b. La seua incorporació es podria vincular a les al·lusions a l'origen humil i pobre de David i Moisès que, unes línies més amunt, s'han observat. Per altra part, és una idea que es troba en el fonament de la paràbola que ara es presenta i que torna a aparèixer en 35-36. | 35-36 Tots ... pàtria] De la mateixa manera que s'ha indicat en la nota prèvia, aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella: el relacionem amb el que trobem unes línies més amunt, en 15-17.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

odium patriae, vel defectum potentiae; sed propter eorum incredulitatem et malitiam. Quod enim ibi miracula non faciebat non erat propter hoc quod patriam suam despiceret, quam sua conceptione et educatione honoraverat, vel propter hoc quod ipse impotens esset; sed quia ipsi indigni erant. Et ad hoc inducit sacrae Scripturae exempla. Unde sequitur: *Ait autem Jesus: Amen, id est vere, dico vobis, quia nemo Propheta acceptus est in patria sua, in qua natus est, et in domo sua, ex qua secundum carnem processit; et hoc ut in pluribus ac cum debito honore et reverentia.*

Minus enim Elias et ceteri Prophetae in suis civitatibus fuerunt honorati, quam in alius; Isaias enim sectus, Jeremias incarceratus, et ceteri vituperati.

Mos enim et pene naturale est, cives civibus invidere; et non praesentia viri opera nec virtutes considerare, sed infantiae fragilitatem recordari, quasi non et ipsi per eosdem setatis gradus ad maturam aetatem pervenerint; dum enim civis et contribulus ad alicujus virtutis vel probitatis eminentiam ascendit, ejusque fama crescit, concives et contribuli qui non sic laudantur, inde gravius sauciantur, et aestimant se contemni, si eis laude et fama probitatis, praesertim minor genere, praeferatur. Hinc habemus in Joseph exemplum respectu fratrum suorum. Unde contingit quod facilius promoventur homines in terra aliena, quam in patria propria.

Id circo igitur non curo patriam meam, quia ei acceptus non sum, et quia fidem in ea non invenio, et mihi sicut ceteri non credit; tantoque minus me cognoscit, quanto plus prae ceteris me notum habuit.

7. CUR DOMINUS NULLA SIGNA FECERIT NAZARETH?

Et quia non erat acceptus eis, necei credebant, ideo, *virtutes multas*, id est signa et miracula, ibi *facere non poterat*, non de impotentia, sed de inconvenientia; non enim conveniens fuit, quia digni non erant. Et causa statim subditur, scilicet: *propter incredulitatem eorum*, propter quam etiam Dominus, *mirabatur*, quia ipsum etiam praesentem habentes Christum, agnitionem sui, verbis et signis eis ingerentem, nihil ominis increduli perdurabant.

In hoc patet quod fides maxime cooperatur in miraculis faciendis; quia propter incredulitatem subtracta sunt illis; aliquas tamen virtutes ibi fecit,

SEGON DEL CARTOIXÀ

ni perquè li fallís poder per a fer miracles, mas perquè ells eren indignes, dient: «En cert vos dich que no y ha algun profeta accepte en la sua pàtria, ni en la casa sua, ni en la cognació sua», que vol dir entre aquells entre-ls quals se cria, hi de chich lo conexen hi-l practiquen. 5 Que ab tot que-ls parents, per lo interés propi hi per la honor que-ls ne toca, voldrien la honor hi glòria sua, però fora de aquest interés ells no l'honren.

Diu Beda: «És costum quasi de natural pràctica que-ls ciutadans, hi aquells qui ensemps abiten, entre si 10 porten enveja. Hi si algú en alguna dignitat puja, no lo present miren, mas los puerils actes de la sua infància recorden. Hi los parents los par que-ls és feta injúria, hi que dejectes romanen de la glòria de aquell qui igual d'ells stimen. Hi molt més si és menor en linatge: 15 tenim en Joseph manifesta figura hi exemple com los germans lo tractaren hi en Egipte com fon exalçat en glòria. Hi axí miram cada dia que-ls hòmens en les terres stranyes major honor e glòria atenyen.»

«No cregau vosaltres –diu lo Senyor– que yo la mia 20 pàtria menysprehe perquè ella no m'honra, mas perquè en ella fe no trobe, hi en mi, axí com les altres, no vol creure. Hi tant menys me voleu creure, quant en dies passats de mi heveu tengut major conexença.»

[7. DELS MOTIUS PER QUÈ EL SENYOR NO FÉU MOLTS MIRACLES A NATZARET]

Hi perquè no l'acceptaven, hi en ell no creyen, diu 25 lo evangelista que no podia acabar en la sua terra molts miracles; diu «no podia», {71b} perquè no convenia, perquè ells no eren dignes. Hi per ço lo evangelista tantost asigna la causa, dient que per la incredulitat sua. Hi lo Senyor se meravellava que tenint-lo present, 30 hi hoint la sua doctrina, hi sabent los seus miracles, en la sua incredulitat perseveraven.

Hi ací clarament lo Senyor nos mostra quant obra la fe en los miracles; car per la incredulitat en Natzareth, de la qual lo Senyor lo seu nom prenia, no 35 obrava miracles. Però encara volgué lo Senyor per la

8 no l'honren Seguidament, quant a VC, 287a, Corella omet una breu glossa amb els exemples d'Elies i altres profetes, com Isaïes o Jeremies que foren maltractats en les seues terres d'origen. | 9-19 Diu ... atenyen] L'autor valencià atribueix falsament aquest text a Beda el Venerable, assignació que no apareix en VC, 287a. Per altra part, la referència a la vida de sant Josep ja apareixia en el text ludolfi corresponent («Hinc habemus in Joseph exemplum respectu fratrum suorum.»), és a dir, «Tenim l'exemple de Josep i com el tractaren els seus germans.»), però Corella afegia la referència a Egipte. El lletraferit valencià va elaborar una vida sobre aquest sant, *La història de Josef, fill del gran patriarca Jacob* (1500?), a partir de la qual complementaria la breu al·lusió del text ludolfi.

24. DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

scilicet paucos infirmos fideles et devotos manibus deificis impositis curando;

quod patet ex hoc quod supra dixerunt: *unde huic sapientia haec, et virtutes?* Dicitur in Marco non *potuisse facere*, quia noluit, et revera non decuit, *propter incredulitatem eorum*; non ut negetur potentia absoluta, sed ordinata, ac congruitatis et decentiae, qua se disposuerat non facturum, quia non erat decens et congruum quod ibi miracula faceret, et {287b} multa; fides enim credentium est meritoria, de congruo, quod eis fiant miracula.

Ideo autem aliquas virtutes ibi fecit, ut fideles confirmaret, et infideles excusationem de peccato suo non haberent, dum opera divinitatis in eo viderent; *ne fecit multas*, ne infideles amplius damnarentur, id est plus punirentur, dum scilicet contemnerent.

Unde Chrysostomus: Pauca fecit signa, ne dicerent: hostis est nobis, et proprios despicit, si facta essent signa, et nos utique credidissemus. Propter hoc ergo fecit, ut quod suum estimpleat; sed continuit, ut non illos amplius condemnet.

8. EXEMPLUM SUMIT CHRISTUS IN ELIA ET ELISAEU

Ad sui autem excusationem, quare ipse Domini, nus in patria sua ubi acceptus non erat, *multas virtutes non fecit*, ostendit exemplo Eliae et Elisaei, quod similiter Prophetarum veteres in majori honore habebantur apud extraneos, quam apud domesticos; et quod plura miracula faciebant apud alienos, quam apud suos. Elias enim a Judaeis expellebatur et contemnebatur; a Gentibus autem et alienis recipiebatur et honorabatur, et ibi miracula operabatur. *Missus, enim, ad viduam in Sarepta*, urbe Sidoniae provinciae, receptus est honorifice; ibique duo miracula fecit: quia farina et oleum non defecit, et filium viduae mortuum, scilicet Jonam Prophetam suscitavit. Non ergo *in Israel*, ubi *multae viduae erant*, sed in Sidonia, operabatur miracula, quia viduae Israel non erant ita devotae, sicut illa

sua misericòrdia guarir alguns malalts, fells hi devots, possant sobre ells les sues mans deyfiques,

perquè-ls fells en la fe se confermasen, hi los infels no tinguesen scusa del peccat que tenien, perquè en ell no creyen; hi les penes de infern mèritament los sperasen. 5

Diu sant Crisòstom: «En Natzareth féu lo Senyor alguns miracles, perquè no diguesen: “Enemich és nostre, hi als seus menysprea. Per què no acabava alguna maravillosa obra davant nosaltres hi donarem fe a la sua doctrina?” Féu lo Senyor lo que a la sua infinida bondat convenia, hi no volgué multiplicar les sues maravilloses obres, perquè no augmentassen en demèrit.» 10

[8. COM CRIST FA SERVIR ELS EXEMPLES D'HELIES I D'ELISEU]

Donant rahó lo Senyor perquè en la sua pàtria 15 miracles molts no acabava, dos exemples porta de la Sacra Escritura; que-ls antics profetes en major honor hi stima eren en les nacions stranyes que en la sua pròpia pàtria, hi en los gentils obraren grans miracles: Helies, perseguit fins a la mort en lo judaych poble; 20 nostre Senyor Déu lo tramés a la vídua, a la ciutat de Sarepta, en la província de Sidònia, hon féu dos miracles: lo multiplicar de l'oli hi de la farina, hi lo resuscitar del fill de la vídua, la qual, lançat de Judea, li havia donat per refecció del camí, axí com a la porta de la ciutat arribava, d'ella hi de son fill la vida 25 {71c} posant en perill; que ella hi son fill morissen, perquè

2 mans deyfiques] A continuació, quant a VC, 287ab, Corella omet el verset de Mt 13, 54 («D'on li vénen, aquesta saviesa i aquests miracles que fa?») Tampoc no inclou una glossa que assenyala com a partir de l'esmentat evangeli de Mateu s'assenyala que Crist no féu miracles en aquell lloc per la incredulitat dels seus habitants; no perquè no els pogués fer, sinó perquè els volia realitzar de manera ordenada i profitosa, tal com s'indica també en les línies que segueixen. | 23-24 hi lo resuscitar del fill de la vídua] En aquest fragment, Corella omet el que s'indica en VC, 287b, que aquest fill de la vídua resuscitat era el Profeta Jonàs. Ara bé, tal com s'observa a partir d'1Re 17, 17-24, el fill de la vídua no té cap nom assignat («Un quant temps després d'això, el fill d'aquella dona, la mestressa de la casa, es va posar malalt, i la malaltia era tan greu que el xic es va morir. Ella va dir a Elies: “Deixa'm estar, home de Déu! ¿Has vingut a casa per recordar a Déu les meues faltes i fer morir el meu fill?” Ell li va respondre: “Dóna'm el teu fill.” Elies el va rebre dels braços d'aquella dona, el va pujar a la cambra de dalt, on vivia, i l'ajagué al seu propi llit. Després va invocar el Senyor dient: “Senyor, Déu meu! ¿Fins i tot a aquesta vídua que m'hostatja vols mal, que fas morir el seu fill?” Llavors s'estirà tres vegades sobre el xic i va invocar encara el Senyor dient: “Senyor, Déu meu! Fes que la vida torne a dins d'aquest infant!” El Senyor va escoltar el crit d'Elies, la vida tornà a entrar dintre l'infant, i l'infant va reviure. Elies va prendre el xic i el baixà de la cambra de dalt. El retornà a la seua mare i li digué: “Mira, el teu fill és viu!” La dona va dir a Elies: “Ara veig que ets un home de Déu i que la paraula del Senyor que tu pronuncies es compleix fidelment.”»). Corella, finalment, afig i ubica aquesta atribució no segura sobre qui era el fill de la vídua en 514,7-8.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

mulier Sareptana; et quia Elias persecutionem patiebatur in terra Israel, quae debuisset sibi esse grata et gratiosa.

Sarepta urbs Sidoniae est, in littore maris ante cuius portam ostenditur locus ubi Elias venit ad viduam ejusdem urbis; deinde est quaedam capella, ubi erat coenaculum in quo quievit, et ubi filium viduae suscitavit.

Quare autem oratione Eliae *clausum est coelum, et facta fames*, ostendit Basilius dicens: Ut enim aspexit ex saturitate non modicum generari Dei opprobrium, per famem illis jejunium attulit, quo culpam illorum quae in immensum crescebat, cohibuit. Non ergo nunc mirentur homines si propter eorum lasciviam fiat fames.

Elisaeus etiam a Judaeis derisus et contemptus; a Naamam Syro devotus est quaesitus, quem a lepra sua curavit, quia devotionem ejus agnovit, qui ante curationem bonus fuit, quia per illum Deus Syriae dedit; et post curationem adhuc melior ac valde gratus Deo et Elisaeo fuit. Curavit ergo alienum et Gentilem; sed non concives et consortes, propter eorum erga Deum ingratitude, quia regnum Israel declinaverat ad idololatriam, colendo vitulos aureos quos fecerat Jeroboam.

Si ergo isti famosissimi Prophetae non fuerunt accepti compatriotis suis, non propter suam, sed propter compatriotarum malitiam et invidiam; multo fortius nec minores Prophetae fuerunt accepti in patria sua. Ex quo patet verum esse quod dixerat: *Quia nemo Propheta acceptus est in patria sua*.

9. MULIER SAREPTANA ET NAAMAN IN SENSU MYSTICO

Moraliter autem vidua de qua dictum est, significat animam peccatricem, quae privata est amplexibus sponsi sui Christi; modo *multa viduae*, tales sunt in mundo, tamen ad nullam mittitur Elias, nisi ad illam

tingués refectió lo stranger profeta. Per ço ella, hi no les vídues totes de Judea merexqueren veure ni aprofitar-se dels miracles de Helies.

Sarepta és una ciutat de Sydònia, en la riba de la mar situada, hi encara se mostra a la porta lo loch hon Helies parlà ab la viuda; hi après se mostra una capella hon era lo cenacle de Helies, hon resuscità son fill, del qual opinen que fon Jonàs profeta.

Per lo semblant, Heliseu, scarnit en Judea, devotament lo vench a cercar Naaman, príncep de la milícia del rey de Síria, lo qual guarí de la leprosia. Ja era bo ans de la sanitat cobrada; hi après fon millor, regonexent a nostre Senyor Déu hi a Eliseu la gràcia. Curà, donchs, Eliseu lo stranyer mesell; hi no algun mesell de la terra de Judea, perquè eren a Déu ingrats hi malignes; havia declinat lo regne de Israel a la ydolatria.

Si donchs aquests dos famosíssims profetes no foren acceptes als de la sua pàtria, no per culpa sua, mas per la malícia hi enveja de aquells ab qui abitaven, és de creure per lo semblant dels altres profetes. É axí lo Senyor la sua conclusió determena: que no és profeta accepte en la sua pàtria.

[9. DEL SENTIT MORAL DE LA DONA DE SAREPTA I DE NAAMAN]

Significa moralment la vídua la nostra ànima, la qual, desijant lo seu spòs, cull dos bastons de lenya,

⁸ *Jonàs profeta*] Tot seguit, quant a VC, 287b, Corella omet una glossa de sant Basili el Gran sobre l'oració d'Elies i la fam que passaren els jueus per haver-se sadollat en excés. En el contingut omés es remet a Lc 4, 25: «Més encara, us assegure que en temps d'Elies, quan el cel es va tancar durant tres anys i sis mesos i una gran fam s'estengué per tot el país, hi havia moltes viudes a Israel.» | 14 mesell] Leprós (DCVB, s.v. mesell). | 16-17 la ydolatria] A continuació, Corella omet una breu glossa respecte VC, 287b, que assenyala el culte als vedells d'or fets per Jeroboam, com a mostra d'idolatria dels jueus. | 24-515,9 Significa ... pena] Roís de Corella elimina, en part, i resumeix el contingut del text llatí corresponent en VC, 287b-288a. Hi destaca en el text corellà l'al·lusió als sagraments i a Crist, com a figura central. | 25 seu spòs] Tot seguit, quant a VC, 287b, s'omet un text en què es diu que l'espòs buscat per l'ànima pecadora és Jesucrist. Tampoc no s'incorpora un text breu que assenyala que de les moltes vídues que hi ha en la Terra, Elies només escull la vídua de Sarepta. | 25-515,1 cull dos bastons de lenya que en la creu del Senyor contempla] Quant a VC, 287b, aquesta imatge dels bastons de la creu de Crist, que serviran a la vídua per preparar i rebre l'eucaristia, ha estat incorporada per Corella arran el verset bíblic d'1Re 17, 10-12 («Ell se'n va anar a Sarepta. Arribat a la porta de la ciutat, veié una viuda que recollia llenya. La va cridar i li digué: "Porta'm, si et plau, una mica d'aigua en un gerro, que vull beure." Quan anava a portar-la-hi, Elies la va cridar de lluny estant i li digué: "Porta'm també, si et plau, un tros de pa." Ella va respondre: "Et jure per la vida del Senyor, el teu Déu, que no tinc gens de pa. Només em queda al pot un grapat de farina i una mica d'oli a la gerra. Ara recollia unes branques per coure-ho per a mi i per al meu fill. Ens ho menjarem i després morirem.»») A més, aquesta imatge de les fustes de la creu apareix també en el *Quart del Cartoixà* (IV, f. 42a), en un passatge on es fa referència a la creu del Senyor i a l'episodi de la vídua de què tractem: «Diu sant Jeroni: "(...) ací és Eliseu ab lo fust e la dextra per cobrar lo ferro que era caygut en les fondes aygües -lo ferro e la dextra és natura humana engastada en Parahis terrenal en l'Arbre de Vida: caygué per lo peccat hi partís de l'arbre, hi après per les aygües del baptisme nada hi engastà en la creu, arbre de

24. DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

quae est in Sarepta Sidoniae. Sarepta interpretatur *incendium*, vel *angustia panis*; Sidonia, *venatio inutilis*, et significat animam peccatricem, quae propter hoc quod considerat quod quidquid quaeritur in mundo, est venatio inutilis, sive divitiae, sive deliciae; angustiat, quia perdidit illum panem verum quo reficiebatur, Christum scilicet qui dicit: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi*, et incenditur per contemptum terrenorum, et desiderium supernorum. Ad talem animam venit verus Elias Christus, ut eam pascat et reficiat cum filiis suis, id est cogitationibus et affectionibus suis.

Similiter Naaman Syrus significat peccatorem, eo quod peccatum sicut lepra inficiat hominem. Modo multi tales sunt in mundo; tamen ad nullum venit Elisaeus nisi ad Naaman Syrum. Naaman interpretatur *decorus*, vel *commovens me*, Syrus *sublimis*, et significat peccatorem, qui commovet seipsum per contritionem; currit ad Jordanem, qui interpretatur *rivus iudicii*, id est ad confessionem; et ibi induit gratiae decorum, et per hoc efficitur sublimis, quia per hoc elevatur ad Deum. Ad talem venit verus Elisaeus, id est Christus.

10. INDIGNATIO HABITANTIUM NAZARETH;
CHRISTUM PRAECIPITARE TENTANT

Et omnes in synagoga haec audientes, scilicet quod eos indignos reputaret inter quos miracula faceret indignati sunt et repleti ira, qui ex Christi doctrina quiescere debebant a malitia.

Per istos significantur illi qui persequuntur praedicatores et defensores veritatis, eo quod dicunt

que en la creu del Senyor contempla, hi encén foch de devoció per a coure la coca de l'inefable sacrament de la eucaristia. Hi a tal ànima ve lo verdader Elies, Jesús, Déu hi Senyor nostre.

Naaman és lo gentil poble, qui és vengut al sagrat evangeli que-l guareixa de la lebbrosia e inmundícia de les ydoles. Al flum Jordà que-s banya, lo remet la ley evangèlica; al sagrat bapisme, qui perfetament lo cura, hi de la culpa hi de la pena.

[10. DE LA INDIGNACIÓ DELS HABITANTS DE NATZARET, ELS QUALS PROVEN FER CAURE CRIST]

E seguint la tenor evangèlica: «Los de la sinagoga, hoint que-l Senyor los reputava indignes que vesen los seus miracles, molt se indignaren hi foren plens de ira». Hi axí com devien corregir-se hi dispondre's a rebre lo Senyor axí com los altres, ells augmentaven en malícia.

Aquests de Natzareth signifiquen aquells qui perseguen los qui sermonen hi les veritats defensen,

nostra vida; ací és Jonàs lançat en la mar per fortuna vàlida, hi stà tres dies en lo ventre de la balena, la qual lo porta hi-l vomita a la ciutat de Nínive; ací mires la viuda que cull e cerca dos bastons de lenya.»

1-2 *hi encén foch de devoció*] Aquest «foc de devoció» parteix de los dos fragments del text de VC, 287b-288a: «Sarepta interpretatur *incendium*, vel *angustia panis*», això és, «Sarepta significa incendi, o falta de pa.»; «et incenditur per contemptum terrenorum, et desiderium supernorum.», és a dir, «i s'incendia pel menyspreu a allò terrenal i pel desig d'allò superior.» | 2-3 *la ... eucaristia*] Aquesta idea de Jesús com a pa cuit no apareix de manera directa en VC, 287b-288a. L'exegesi de Crist com a pa s'interpreta en relació amb el pa sagramentat, una idea que es deriva de part del verset de Jn 6, 35: «Jo sóc el pa de vida», que sí es troba en VC, 287b. Aquesta traducció particular del cos de Crist, amb el terme «coca» és present també en el *Quart* (iv, f. 74b), però amb la novetat que és la Mare de Déu la que esdevé, amb la seua maternitat, una espècie de forn diví que acull Jesucrist: «O, ànima mia! de aquesta mel·líflua coca, pastada de tres almuts de la flor de la farina per la figurada verge Sarra, cuyta entre dos cendres de amarga vida e mort dolorosa, de la qual en figura menjà Helies quand se despertà davall les rames del ginebre.» Aquest fragment del *Quart* també apareix en el *Terç del Cartoixà*: (iii, f. 176a): «Aquesta és la mel·líflua coqua pastada de tres almuts de farina de la figurada Sarra, cuyta entre dos cendres de amarga vida e mort dolorosa. Aquesta és la coqua portada per l'àngel al cap de Helies, adormit ab devoció a la ombra del ginebre.» En el *Primer*, trobem un passatge en què es presenta de nou aquest tòpic (i, f. 24a): «Huy lo Pa viu, qui al món dóna vida, ha cuyt lo Sperit Sant en lo immaculat verge ventre de la humil verge Maria.» Per altra part, en el vers 3546 de l'*Espill* de Jaume Roig, en l'edició d'Anna Isabel Peirats, s'anomena el pa consagrat també amb el terme «coca»: «la santa quoca». Podem relacionar l'ús d'aquest terme amb l'expressió ja apareguda en el *Segon*: «Havia pastat la pasta», que dóna lloc a un camp semàntic relacionat amb la figura de Crist encarnat, com indiquem en nota p. 443,2. També, un terme relacionat amb aquests com és «celestial vianda» apareix en el *Segon*, i en l'obra corellana *La visió a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*, editada per Wittlin (1995a). Al voltant d'aquesta relació entre ambdues obres de Corella veg. nota p. 425,21. | 5 *gentil poble*] Tot seguit, quant a VC, 288a, Corella omet una breu glossa en què s'exposa que Naaman el leprós és el símbol de la maldat, i aquesta s'estén com si fos una malaltia. Amb tot, segons la glossa omesa, aquest personatge bíblic significa el decorós, el que commou; per això Eliseu l'acaba curant. | 7-8 *Al ... bapisme*] Aquesta al·lusió a la llei evangèlica que consagra el Bapisme no apareix en VC, 288a, on es remet a la contrició i a la confessió.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

displacencia illis. Hoc autem factum probatur verbum Christi quod dictum est supra: *Quia non est acceptus Propheta in patria sua*. Nam cum audirent Nazareni quod Prophetis Prophetam se comparabat; et quia eos de incredulitate notabat, et devotionem Gentium, quas ut canes abominabantur, devotioni eorum praeferabat, crevit zelus, crevit ira, crevit invidia. Et quod Dominus deus dixerat et testabatur verbo; hoc ipsi ostendunt et testantur facto, mala pro bonis retribuendo. Unde *surrexerunt, et illum* tanquam dignum morte, *extra civitatem* suam Nazareth *ejecerunt*, ut illum interficerent.

Unde dicit Ambrosius: Non mirum si perdidissent salutem, qui de finibus suis eiecerunt Salvatorem. Dominus autem qui docuerat exemplo sui omnibus omnia fieri, nec volentes repudiat, nec in vitos alligat, nec ejicientibus reluctatur, nec rogantibus deest.

Et duxerunt illum usque ad supercilium montis: super quem aedificata erat civitas eorum: *ut praecipitarent eum*. Nazareth quidem aedificata erat super montem, sed non in cacumine, unde extra civitatem, ad cacumen duxerunt eum ad praecipitandum. In quo, secundum Bedam, Judaei discipuli peiores diabolo magistro suo ostenduntur, quia ille verbo tentans ait: *Mitte te deorsum*; isti facto, de supercilio montis {288b} eum mittere et praecipitare conabantur.

Jesus autem virtute divinitatis, qua poterat se servare illaesum quando volebat, *transiens per medium illorum ibat*; et descendit de monte non visus ab eis quos deserebat, mente furentinm subito per Deum mutata vel obstupefacta. Etenim quando vult capitur; quando vult labitur; quando vult suspenditur; quando vult non tenetur. Quod, capitur et tenetur a paucis, voluntatis est; quod a populo non tenetur, sed transit, majestatis est.

Non ergo resistit, nec se vindicat, docens nos in hoc ut non quaeramus vindictam de injuriis nobis factis; sed *per medium* inimicorum *transiens*, canes hinc inde latrantes contemnit, malens eos sanare quam perdere, ut cassatam videntes suam nequitiam, deinde desisterent ab ejus morte. Tunc enim evadere voluit, quia poenitentiae locum adhuc illis reservabat; et quianondum hora passionis ejus venerat, nec tunc in loco passionis erat; et quia hoc genus mortis qui crucifigendus praeconizabatur, non elegerat. Adhuc ibi

29-31 *hi ... vista*] Notem com la traducció de Corella incideix i amplifica els efectes en els jueus i la meravella del que havia ocorregut; omet qualificar-los de «*furentium*» (VC, 288b): «*mente furentium subito per Deum mutata vel stupefacta*», és a dir, «es transformà en estupor de sobte, per Déu, la ment dels enfurits.» | 33-35 *més ... clavaren*] Aquesta al·lusió a la crucifixió de Jesucrist no apareix en el fragment corresponent de VC, 288b, sinó unes línies més avall, com indiquem en la nota següent. És possible que Corella l'ubique ací perquè s'està parlant de la grandesa i el poder de la figura de Jesucrist, a la qual es vincula estretament la seua Passió; una breu mostra de la presència i la centralitat dels actes de la Passió i mort de Jesús en el *Cartoixà*. | 46-517,1 *los profetes*] Tot seguit, quant a VC, 288b, s'omet un breu text en què es remetia a la mort de Crist crucificat; un fragment que ha estat incorporat unes línies més amunt, com assenyalem en la nota prèvia.

SEGON DEL CARTOIXÀ

perquè priquen coses que a ells mals desplaen. Aquests inichs, ab la sua malícia, adveraven lo que'l Senyor deya, que no era profeta accepte en la sua pàtria. Hoint que ell se acomparava als profetes hi que de incredulitat los increpava, hi que la devoció dels gentils, qui ells 5 com a cans abominaven, los preposava, lavors augmentà en ells la ira, la enveja, la malícia. Y axí volgueren mostrar en obra lo que lo Senyor deya: «Levaren-se, hi com a digne de mort fora la ciutat lo lançaren, perquè'l matasen.» 10

Diu sant Ambròs: «No és maravella si la salut perderen aquells qui lo Salvador de la sua ciutat lançaren. Però lo Senyor qui havia mostrat ab tots conformar-se, als qui'l volen no-ls lança, ni constreny als qui no-l volen, ni-s defén, ni contrasta als qui 15 lancen, ni fall als qui'l pregunen.»

«Hi portaren-lo fins a la sumitat de la montanya, sobre la qual stava la ciutat edificada perquè'l derrocasen.» Stava la ciutat edificada en la montanya, mas no en la sumitat més alta, hi en aquella altitut lo 20 portarien, perquè'l lançasen. Diu Beda: «Aquests jueus, dexebles del diable, són pijors que'l diable son mestre. Aquell, de paraula tentant lo Senyor, diu: "Si est Fill de Déu, de ací avall te lança". Aquests lançar lo volen, hi axí treballen en posar-ho en obra.» 25

Lo Senyor, per la sua divina virtut, per la qual se podia guardar de lesió tant com volia, passant per mig d'ells se n'anava, hi axí devallà de la montanya, que {72a} ells no-l veren; hi dexà'ls súbitament tots alterats hi les penses quasi fora dels còssors, per maravella com 30 s'era absentat de la sua vista. Quant vol lo Senyor, lavors lo prenen, com no vol no-l vehen; quant armats vénen, ab una simple veu los derroca; més eren aquests qui no-l pogueren pendre que aquells qui en la creu lo clavaren. 35

Anà-se'n d'ells sens fer-los restència, ni pendre d'ells venjança, donant-nos exemple que no prengam venja de nostres minves; mas que passem enmig dels enemichs ab paciència. Més stimem ab mansuetut guarir-los en l'ànima que damnificar-los en los còssors. 40 Volgué lo mansuet Senyor que vehesen que si ell no volia era vana la sua malícia; hi axí, de la ira que li tenien hi de pensar en la sua mort, se dexasen. No volgué lavors que'l prenguesen, perquè'ls reservava loch de penitència, hi la hora de la sua passió encara no era 45 venguda; no havien tal manera de mort profetizat los

24. DE L'ADVENIMENT DEL SENYOR EN NATZARET

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ostenditur locus, qui dicitur praecipitium et saltus Domini, per milliare scilicet a Nazareth, contra Meridiem, versus Jerusalem.

Ubi secundum Bedam, cum Dominus de manibus illorum elapsus per medium illorum de rupe descenderet, atque in ipsa rupe latere vellet; subito ad tactum Dominicæ vestis, saxum illud subterfugit, et instar cerae resolutum quemdam sinum quo Dominicum corpus reciperetur effecit, tantæ utique capacitatis quantæ ipsum Dominicum corpus extitit quantitatis; in quo vestigia pedum et universa lineamenta et rugæ vestis quæ a tergo Domini fuerant, veluti de manu sculptoris impressa servantur. Saxea durities sub descendente recedit; et quasi nolens laedere ei cedit, et sub pede pressa emollescit. Mira res! Lapis emollescit, et ipse homo emolliri nescit, sed lapidescit; agnoscit Dominum lapis emollitus, et ipse homo, a quo erat cognoscendus, erat fortius.

II. QUATUOR MODIS MORS CHRISTO INTENTATA

Et notandum quod quatuor modis est Domino mors intentata: quidam enim tentaverunt eum perimere gladio, sicut Herodes; quidam praecipitio, sicut hic Nazareni; quidam lapidatione, sicut in templo Judæi; quidam crucifixione, sicut in passione etiam Judæi. Adhuc etiam Christus spiritualiter crucifigitur, in nostra recidivazione; lapidatur, in nostra obduracione; praecipitatur in nostra desperatione; gladio perimitur, in blasphematione.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui sic ad omnia te humiliasti obsequia, ut nec officium Lectoris suscipere dedignareris: ac tandem post doctrinae beneficium Nazarenis humiliter impensum, mala pro bonis patienter recepisti, cum te ab ipsis praecipitare te volentibus duci sine resistentia permisisti: da mihi, bone Jesu, hanc gratiam: ut te imitando ad omnia humilitatis obsequia me curvare appetam et paratum gaudenter exhibeam; da etiam mihi injurias patienter tolerare, et de ipsis vindictam non quaerere, omnesque meos adversarios ex cor de diligere, et eis beneficia exhibere. Amen.

profetes. Encara de present lo loch se mostra, que-l salt del Senyor se nomena, a una milla de Natzareth a la part de migjorn devers Hierusalem.

Diu Beda que volent devallar lo Senyor de la montanya li donà loch la roca, hi pres lo Senyor axí mollament, com si fos cotó o lana, ho regalada cera; hi que de present se mostren los plechs de la roba del Senyor hi totes les ruhes en la pedra, axí com si fossen sculpides los liniaments del seu cors hi dels peus los vestigis. O, gran maravella! La sua presència amollen la durícia de la pedra hi no lo cor dels inichs hòmens. La pedra donava loch al seu creador que no li volia noure; hi los hòmens, ciutadans hi parents de la sua mateixa pàtria, treballaven com en les pedres hi roques li fessen dexar la vida. O, mirable cosa! La pedra sab hi aprén amollir-se; hi {72b} l'ome per malícia aprén més que pedra endurir-se. L'ome par que-s converteixca en pedra hi la pedra en home.

[II. DE LES QUATRE MANERES EN QUÈ S'INTENTA LA MORT DE CRIST]

Hi devem atendre que en quatre maneres la mort del Senyor tentaren: alguns ab coltell, axí com Herodes; alguns spenyant-lo, axí com en lo present evangeli; altres ab pedres, axí com en lo temple; altres lo crucificaren. Hi axí de present, spiritualment lo Senyor crucifiquen los qui après de la penitència a peccar tornen; és apedregat quant lo nostre cor se endureix com a pedra; spenyen lo Senyor los qui-desesperen; ab coltell lo maten los qui blasfemen.

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui axí est stat humil en tots los teus actes, que no has stimat cosa indigne l'ofici de lector pendre; hi après de la tua deyfica doctrina, en loch de fer-te gràcies, volent-te lançar de la montanya, pacientment hi mansueta, entr-ells passejaves. Fes-me gràcia, seguint los teus vestigis, que yo m'encurve hi m'abaxe a tots los humils hi dejectes servicis, hi que-ls desige hi alegrament los accepte hi-ls acabe. Hi fes-me gràcia, Senyor, que pacientment les injúries comporte; hi no'n demane ni'n cerque venjança, hi a tots los meus enemichs que en tu hi per tu yo-ls ame, hi en obres los ho mostre. Amén.

6 com si fos cotó o lana] Aquestes paraules no apareixen en VC, 288b; han estat incorporades per Corella com a exemple sensible del que indica al glossa de Beda el Venerable. | 10-15 O ... vida] Aquest fragment ha estat modificat per Corella respecte VC, 288b, qui aporta l'exclamació retòrica i l'amplifica: «Saxea durities sub descendente recedit; et quasi nolens laedere ei cedit, et sub pede pressa emollescit.», és a dir, «La duresa de la roca s'allunyà del qui descendia; no volent danyar-lo, va cedir i, pressionada pel peu, es reblanà.» | 21-23 alguns ... crucificaren] Quant a VC, 288b, s'eliminen les referències als natzareus, que eren jueus, i als jueus en general, d'entre els qui volgueren matar a Jesús: «quidam praecipitio, sicut hic Nazareni; quidam lapidatione, sicut in templo Judæi; quidam crucifixione, sicut in passione etiam Judæi.», és a dir, «alguns [intentaren matar-lo] en un penyasegat, com ací els natzareus; altres lapidant-lo, com en el temple dels jueus; altres crucificant-lo, com els mateixos jueus en la Passió.» | 33 entr-ells passejaves] Com hem assenyalat en la nota prèvia, el nom dels «Nazareni», que apareix en VC, 288, no s'incorpora al Cartoixà; tampoc en aquest cas.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{288A} CAPUT LXVI. DE DECOLLATIONE JOANNIS BAPTISTAE.

DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA. CAPÍTOL XXV

I. PASSIONIS JOANNIS BAPTISTAE MOTIVUM

[I. DEL MOTIU DE LA PASSIÓ DE JOAN BAPTISTA]

Post haec autem, imminente paschali festivitate, passio et mors Joannis Baptistae est subsecuta; et ponitur motivum continens multiplicem culpam. Herodias enim timens ne praedicatione Joannis Herodes poeniteret, et ipsam fratri redderet, cum quo non sine periculo remane- {288b} ret; ideo cogitavit modum quo interficeretur Joannes absque seditione populi, et Herodes conscius fuit ejusdem doli. Cum igitur Herodes, Tetrarcha, qui aliquando Rex dicitur, non a regia dignitate, sed a regendi officio,

Seguí's après de aquesta evangèlica ystòria la mort de Joan Batista. Tement Herodias que per la pricació de Joan, Herodes, mogut de consciència, la tornà a Felip son germà, de qui era muller legítima, ab lo qual 5
stimava que no {72c} estaria sens perill la sua vida, pensà com sens avalot del poble pogués procurar la mort de Joan Batista ab tracte hi consentiment de Herodes, Tetrarca; que a vegades rey se nomena, no que fos rey, 10
mas perquè regia la quarta part del regne de Judea que vol dir «tetrarca». *Tetra* en grech vol dir «quatre»; *archon*, «principat» significa.

diem natalis sui celebraret coram principibus et primis {289a} Galilaeae, *saltavit filia Herodiadae*, id est tripudiavit *in medio*, ut videretur ab omnibus, et hoc niit ex dispositione matris et Herodis; *et placuit Herodi*, quod tamen deberet erubescere, quia signum fuit impudicae filias et dissolutae; *et cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque ab eo peteret*.

Celebrà Herodes solemne dia de la nativitat sua a tots los principals e magnats de Galilea. Saltà la filla de 15
Herodias en lo convit davant Herodes, ballant segons acostumen de ballar o dançar les donzelles, en presència de tots los prínceps, qui en lo convit menjaven. Hi plagué molt a Herodes; hi devia-li desplaure, que senyal era de impudícia e poca 20
vergonya; hi promés-li ab jurament qualsevol cosa que li demanàs li donaria.

Secundum Hieronymum, ad hoc forte juravit, ut occasionera apparentera ad occidendum Joannem, et repriraendum populi seditonera haberet, ut videretur facere invitus, quod faciebat spontaneus. *At illa praemonita a matre*, petiit pro munere dari *in disco*, id est scutella, *caput Joannis Baptistae*.

Diu sanct Hierònim: «Per ço jurà Herodes, perquè tingué aparència de matar a Johan Batista, hi donàs raó al poble que paregués que per força del jurament lo 25
matava.» Entrà la impúdica filla a demanar a la cruel mare què demanaria, que Herodes li havia promés qualsevol cosa, encara que fos la mitat del regne: «Demana lo cap del Batista en un plat!», dix la desonesta mare. 30

Est enim in hoc loco discus, vas rotundum, desuper extensum. Quandoque etiam mensa inferior discus dicitur, et aliquando mappa seu mensale discus appellatur. Unde et animalia dicuntur Petro apparuisse in disco, qui in Actibus Apostolorum *lintheum* vocatur.

Diu sanct Hierònim: «Aquesta és antiga malícia del diable que per les dones acaba. Aquesta lançà de Parahís lo primer pare; aquesta los celestials hòmens fa anar per terra; aquesta lo humanal linatge porta a les infernals penes; aquesta a tot lo món leva la vida per lo fruyt del vedat arbre; aquesta ha mostrat la mort als 35
hòmens; aquesta ha trobat los treballs, dolors hi tristícies; aquesta procura la mort al qui nunca peccà mortalment, Joan Bapbista.»

Unde Chrysostomus: Haec est mulier antiqua malitia, quae Adam ejecit de Paradisi deliciis, haec coelestes homines facit terrenos, haec humanum genus mersitin infernum, haec vitam abstulit mundo propter unius arboris pomum, haec malum fecit quod homines inducit ad mortem, haec invenit verum laborem et pressuram, quae nunc occidit Baptistam, dejicit puritiam, perdit juventutem, allicit et inquietat mortuam senectutem.

12-13 *Tetra* en grech vol dir «quatre», *archon*, «principat» significa Aquesta explicació dels ètims grecs de la paraula «tetrarca» no apareix en VC, 288b; ha estat incorporada per Corella. | 30 *desonesta mare*] Tot seguit, Corella omet una glossa que assenyalava el significat i la presència del «disco», la safata on la dona demanà que posaren el cap, el qual prové del verset evangèlic de Mt 14, 8: «*da mihi inquit hic in disco caput Iohannis Baptistae.*», és a dir, «Dóna'm aquí mateix, en una safata, el cap de Joan.» Per altra part, la glossa ometa indica que els animals que s'aparegueren a Pere oferits per Déu anaven sobre aquest objecte, una espècie de «lintheum», de «tela», quan tingué una visió, segons s'assenyalava en Ac 10, 11-12 («Veí que el cel s'obria i que en baixava, fins a tocar a terra, una mena de gran vela suspesa per les quatre puntes.») | 31-39 *Diu ... Baptistae*] Aquest fragment s'assigna en VC, 289a a sant Joan Crisòstom; Corella l'atribueix ara a sant Jeroni. | 39 *Joan Bapbista*] A continuació, Corella omet el darrer element de l'enumeració, segons VC, 289a, que remet als efectes negatius de les dones en les tres edats de l'home, posseïdes per la maldat del diable: «*dejicit puritiam, perdit juventutem, allicit et inquietat mortuam senectutem.*», és a dir, «[la dona] destrueix la innocència, perd la juventut, sedueix i inquieta a la morta vellesa.»

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

2. CIRCUMSTANTIAE HUIUS DECOLLATIONIS

Et contristatus est rex, simulatorie, non vere, ut postea videretur implere coactus, quod disposuerat facere voluntarius. Dicitur ergo contristatus, id est tristari visus, quia secundum Bedam, dissimulator mentis suae, tristitiam praeferebat in facie, cum tamen laetitiam haberet in mente; scelus excusabat juramento, ut sub occasione pietatis magis impius fieret. Et ideo per ipsum Herodem significantur illi qui sub specie religiositatis, machinantur opus facere malignitatis; per Herodiadem vero significatur luxuria; per saltatricem, dissolutio libidinosa, per quas Joannis, id est hominis gratiosi frequenter procuratur mors spiritualis, et aliquando corporalis.

Rex vero noluit eam contristare, propter jusjurandum, quod tamen non erat observandum, quia secundum Isidorum, non est juramentum observandum, ubi malum incaute promittitur; et in malis promissis, rescindenda est fides.

Quasi diceret Herodes: Non est ex malitia quod ego facio; sed, propter jusjurandum, quod transgredi non licet, fuit enim dolosus in promittendo, et sacrilegus in sol vendo; et propter simul recumbentes, coram quibus publice juraverat, ut omnes fierent sceleris sui consortes, non correptores, non resistentes.

Ecce quam de facili peccatum transit de uno in omnes. Similiter etiam qui ludum et spectaculum illud inspiciebant, consortes sceleris cum facientibus fiebant.

Nam secundum Chrysostomum, sicut si non essent inspectores, non utique essent qui talia exercebant; ita quia sunt, et ipsi eorum quae fiunt ignem vel scandalum sentiunt. O quam multi subditi hodie periclitantur in conscientia, et anima, propter praesidentium facta minus justa!

Misitque spiculatorem, qui ex officio portabat spiculum quo amputabantur capita damnatorum; et decollavit Joannem in carcere, occulte, pro vitanda

[2. DE LES CIRCUMSTÀNCIES DEL SEU DEGOLLAMENT]

Entrestí's Herodes per lo que promés havia quant ohí lo que li demanava, però simuladament, perquè mostràs que no {72d} voluntàriament, mas per força del jurament ho complia. Hi axí, religiós hi tement Déu se mostrava, fent acte de crueldat hi iniquitat nefandíssima, la major que fer podia. Significa Herodes aquells que ab cuberta de santedat ficta no recelen qualsevol maldat cometre; per Herodias és entés lo peccat de luxúria; per la filla, la desolució hi desvergonyiment que porta. Són dos coses que perden hi maten les ànimes hi moltes vegades los còssors.

No volgué, donchs, Herodes contristar la filla en no donar-li lo que demanava per lo sagrament que avia fet de la promesa, lo qual no devia esser observat en tal demanda. Diu sant Ysidre: «No deu algú observar lo jurament ni promesa en les coses que són contra los divinals preceptes; ni en la general promesa, si enclou alguna cosa que sia mala; mas solament aquelles que rectament se poden prometre, de les quals jurant porta a Déu en testimoni.»

Fon Herodes enganós fraudulent quant ho prometia, hi sangonós cruel quant ho acabava. Hi, per aquells magnats hi senyors qui ab ell menjaven, mostrava que no per malícia mas per reverència de la veritat jurada, atorgava a la desvergonyida donzella que volia. Hi axí és de creure que per complaure'l tots los qui ab ell menjaven consentien, loaven hi aprovaven la mort del Batista, perquè los convidats semblasen al rey qui-ls convidava.

Hi ací aprenem com fàcilment de hu en los altres peccat passa. Quina paga tan gran del ballar hi del convit pagaren, consentint hi aprovant mort crudelíssima de aquell qui no y havia altre major en tots los fills de les dones!

Diu sanct Crisòstom: «Si no y fosen los qui los balls miren, no ballarien los qui ballen; hi axí encorren los uns en lo peccat dels altres. O, sobre tots los del món miserables aquells qui les corts hi palàcios seguexen! Com nefandíssimament pequen, loant, consentint hi aprovant los crims dels senyors a qui servexen, hi stimant-se benaventurats com los senyors los hi acullen!»

4-6 *Hi ... podia*] Aquest fragment s'atribueix a Beda el Venerable en VC, 289a; Corella ho omet. | 31-34 *Quina ... dones*] Roís de Corella, quant a VC, 289a, transforma aquest fragment quant a l'original llatí de VC, 289a, afegint-hi una exclamació retòrica, que exalta la figura de Joan el Baptista. Notem també la derivació lèxica entre «paga» i «pagaren». | 37-42 *O ... acullen*] El lletraferit valencià amplifica la traducció respecte VC, 289a amb noves referències: «O quam multi subditi hodie periclitantur in conscientia, et anima, propter praesidentium facta minus justa!», això és, «Quants súbdits hui perillan en la seua consciència i en la seua ànima, pels fets menys justos dels qui manen!» La referència a les «corts hi palàcios» podria entendre's com una actualització aportada per Corella a partir de l'ús de referents concrets propers als lectors del text.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

populi seditione; *et attulit caput ejus in disco*, cruentas epulas in luxuriosum convivium, et tam digno ferculo indignum; *et dedit illud puellae*, in praemium saltationis suae; *et puella dedit*, in ludibrium matri suae,

[37]Secundum Hieronymum et Josephum, Joannes occisus est Sebaste urbe Palaestinae, quae olim dicta est Samaria, ubi Herodes fecerat domum regiam; sed sepultus est in Matheronta oppido Arabiae trans Jordanem, in sorte duarum tribuum et dimidia. Sed hoc videtur contrarium Ecclesiasticae historiae, in qua dicitur quod in Matheronta fit occisus, sed in Sebaste sepultus. Caput vero fecit Herodias in Jerusalem

SEGON DEL CARTOIXÀ

Tramés lo bochí, Herodes, aquell qui los condemnats matava, que tallàs lo cap de Joan Batista, per paga del ballar de una desvergonyida fadrina.

Qui-s pot indignar de qualsevol adversitat que li vinga, pensant en la mort hi en la causa de la mort de Joan Babtista, qui era sens peccat de mortal culpa? Podia lo Senyor en edat perfeta, resuscitant morts hi fent tants y tals miracles, delliuar del carçre a Joan Babtista; lo qual dins lo carçre del ventre de Elizabet[h] sa mare lo féu alegre hi gran profeta, clos hi tancat lo Senyor dins la tanca verge dels liris de la sua intemerada Mare.

Per mínima hi injusta causa lo féu matar Herodes; però Joan per gran hi justa causa moria, per la veritat que pricava. Per la honor, lahor e glòria divina permetia lo Senyor que-l matàs Herodes. Havia dit qu-entre-ls nats de les dones algú no s'era levat major que Joan Babtista; major foren los martres, si Joan no morira martre.

Tant se alegra en lo cel Joan que l'aja mort Herodes, no per la culpa de Herodes, mas perquè és mort per la honor divina, quant se entrestex hi pena en los inferns eternament Herodes, perquè jurà hi acabà lo sacrament que inicament jurat avia!

Mana, donchs, lo rey nefandíssim al bochí que-l mate, hi que en un plat done lo cap a la impúdica balladora, la qual lo porta a la scelerada mare.

Diu lo mestre de les ystòries que fon degollat en lo carçre per temor del poble, en un castell dellà lo flum Jordà qui-s nomena Macheronta; hi lo cors soterrat en la ciutat de Sebasten, qui ans se deya Samaria. Hi lo cap manà Herodes que-n Hierusalem prop la sua

4-24 *Qui-s ... avia*] Aquest extens fragment, que relaciona Jesucrist i el Baptista ja en el ventre des de la infantesa, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 289a. | 25-27 *Mana ... mare*] Corella empra ara els versets de Mc 6, 27-28 per reprendre la història evangèlica, després de la glossa i els textos previs que ha incorporat referits en la nota anterior. | 28-521,2 *Diu ... viure*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella, atés que el pren d'un fragment posterior, ja en VC, 289b que no farà servir en el lloc corresponent, el qual s'hi atribueix a sant Jeroni i a Flavi Josep (c. 37 - Roma, c. 100). Flavi Josep, de qui Corella n'omet la referència, fou un historiador jueu que redactà, entre altres, el *Llibre de les antiguitats Judaïques*, el qual es traduí a nombroses llengües romàniques, també en català. Pel que fa a la presència i coneixement d'aquest autor i les seues obres a la Corona d'Aragó en temps de Corella, Jaume Riera i Sans (1987) assenyala que el *Llibre de les antiguitats Judaïques*, en particular, es detecta a l'inventari dels béns del monarca Joan I. A més, el 1482, Nicolau Spindeler, editor també del *Tirant lo Blanch*, preparà una edició amb el nom *Libre de les antiguitats judaycas* a Barcelona. Amb bastant probabilitat Corella devia conèixer aquest llibre, la referència del qual, en el fragment que comentem, assignarà, però, al conegut com a Mestre de les històries, Pere Comèstor. Ara bé, el francès Pere Comèstor fou l'autor del llibre *Historia Scholastica*, que tingué també una considerable divulgació en el món acadèmic i de la predicació pel seu caràcter didacticomoral. Es destaca com una de les fonts d'aquesta obra l'autor jueu que Corella havia bandejat d'assignar en el fragment que ens ocupa: Flavi Josep. És possible, doncs, que el lletraferit valencià cités al Mestre de les Històries pel seu coneixement directe, en els textos del qual es trobaven, entre altres, dades extretes de les obres de Flavi Josep sobre els inicis del cristianisme, com s'ha dit. Veg. nota p. 522,2. El fragment de VC, 289b reubicat i amb una falsa atribució per part de Roís de Corella és el següent: «*Secundum Hieronymum et Josephum, Joannes occisus est Sebaste urbe Palaestinae, quae olim dicta est Samaria, ubi Herodes fecerat domum regiam: sed sepultus est in Matheronta oppido Arabiae trans Jordanem, in sorte duarum tribuum et dimidia. Caput vero fecit Herodias in Jerusalem deferri, et ibidem juxta Herodis habitaculum caute sepeliri, timens ne Propbeta resurgeret, si cum corpore caput sepultum esset.*», és a dir, «Segons sant Jeroni i Josep, Joan fou assassinat a Sebasten, ciutat de Palestina, abans anomenada Samaria, on Herodes s'havia construït una casa règia. Però fou soterrat a Maternota, poble d'Aràbia, a l'altra riba del Jordà, en la part que correspongué a les dues tribus i mitja. El cap, el féu portar Herodias a Jerusalem i soterrar-lo allà, al costat de l'habitació d'Herodes, tot tement que el profeta resuscitara si el cap estava amb el cos.»

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

deferri, et ibidem juxta Herodis habitaculum caute sepeliri, timens ne Propheta resurgeret, si cum corpore caput sepultum esset;

ut illi mortuo illuderet, qui suum incestum reprehenderat, {289b} et ut in sua potestate linguam haberet, quae lili— citas nuptias arguebat. Ecce quatuor crudelia: magna enim crudelitas quod sanctum caput *est decollatum*, major quod *allatum* et homicidium ostentatum, et adhuc major, quod saltatrici datum, sed maxima, quod in potestatem adulterae assignatum. Convivente itaque Herode, paulo ante horam diei nonam, sanctus Joannes Baptista est decollatus in custodia, clamando voce magna: Domine Deus meus, tibi commendo spiritum meum. Et nudus sub aere admodum despectively jacuit, expositus spectaculis donec tolleretur a discipulis.

Per hoc quod in convivio jussus est Joannes decollari, ad saltatricis et suae matris adulterae petitionem, ostenditur quod multa mala fiunt propter crapulam, et mulierum malitiam. Unde in Ecclesiastico: *Vinum et mulier es, apostatare faciunt sapientes*. Secundum Remigium, in Herode minus peccatum factum est causa majoris peccati. Nam quia libidinosam voluntatem non extinxit, ideo usque ad luxuriam pervenit; et quia luxuriam non coercuit, ad reatum homicidii descendit.

3. QUO DIE FACTA FUERIT ET SEPULTURA JOANNIS BAPTISTAE

Sed contra Herodis impietatem, qui Joannem propter veritatem decollaverat, et insepultum reliquerat, commendatur discipulorum religiosa et officiosa pietas; quia hoc audito, *accedentes tulerunt corpus ejus de carcere, quod rex ipse reddi jussit; et sepelierunt illud reverenter ut decuit; et venientes nuntiaverunt Jesu, scilicet passionem Joannis, ac etiam opera et doctrinam*. In omnibus vero ostendunt discipuli devotionem suam ad magistrum: et quod *venerunt velociter, et tulerunt reverenter, et sepelierunt,*

possada lo soterrasen, perquè essent luny del cors no pogués altra vegada resuscitant tornar a {73b} viure.

Diu sant Crisòstom: «O, convit maligne! O, sanganoses viandes! O, taula indigne de tal vianda com era lo venerable cap de Joan Batista! Volgué la nefandíssima desonesta mare lo cap de aquell per scarnir lo mort, qui viu lo seu incestuós peccat reprenia, hi tenir en son poder la lengua que'l seu il·lícit matremoni pricant detestava. O, crueldats grans intol·lerables! Tallar lo cap al sant Batista, donar-lo per preu de una desonesta dança, liurar-lo en les mans de una nefandíssima adúltera.»

En lo convit fon degollat lo Batista, a petició de la filla qui ballava hi de la desonesta mare, perquè prengam exemple los convits, gola hi dones quins mals nos procuren. Diu lo Ecclesiàstich: «Lo vi hi les dones fan apostetar los savis.» Diu sant Remigi: «No contrastà Herodes a la amor desonesta de la cunyada, ans pervengué al que volia, hi finalment en tan nefandíssim omicidi»; hi per ço diu lo psalmista que un abís ne porta altre.

[3. DEL DIA QUE FOU AQUELL DEGOLLAMENT I DE LA SEPULTURA DE JOAN BAPTISTA]

Romania lo cors de Joan en terra com malfactor scelerat o ladre, lo qual per a soterrar demanaren los seus dexebles; hon se mostra la impietat de Herodes hi d'ells les piadoses obsèques. Hi après al Senyor vingueren; hi tot lo que era stat de Joan li denunciaren. Hi dexebles del Senyor foren, que stimaven major

3-12 *Diu ... adúltera*] Roís de Corella assigna falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom. En VC, 289ab no s'atribueix a cap Pare de l'Església perquè forma part de la glossa ludolfina. | 20-21 *hi per ço diu lo psalmista que un abís ne porta altre* Aquest salm (Sl 41,8) ha estat incorporat per Corella respecte VC, 289b, en substitució d'un fragment de la citació de sant Remigi que no s'ha afegit al *Cartoixà*: «*In Herode minus peccatum factum est causa maioris peccati.*», així és, «En Herodes un delit menor es féu causa d'un de major.» Veiem com el sentit del salm respecte el text llatí omés és compatible; amb tot, Corella opta pel salm. | 20-21 *un abís ne porta altre*] *Psalteri* (Sl 41,8): «Un abís de tribulacions ne invoca un altre» (Martos 2013: 205). | 22-23 *Romania lo cors de Joan en terra com malfactor scelerat o ladre*] Notem l'amplificació retoricada que fa Corella respecte VC, 289b: «*et insepultum reliquerat.*», és a dir, «el deixa sense soterrar.» | 25 *piadoses obsèques*] Corella, quant a VC, 289b, omet tot seguit una glossa breu del text llatí que assenyala que el rei donà el cos del Baptista als seus dexebles i aquests el recolliren amb reverència. El fragment omés podria oferir algun matís de benevolència en Herodes que Corella evita, no incorporant-lo.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

humaniter, *et quod, nuntiaverunt*, compatienter. Isti erant discipuli Joannis, qui ad Christi discipulatum transierunt; hujus enim pietatis officio transire in Christi societatem meruerunt.

Unde Chrysostomus: Tu autem mihi intende qualiter discipuli Joannis jam magis familiares facti sunt Jesu. Ipsi enim sunt qui nuntiaverunt quod factum est de Joanne; et universos diraitentes ad ipsum confugiunt.

[37]

quod postea revelatione beati Joannis, duo monachi invenerunt, saccis cilicinis involutum, vestibus ut aestimatur quibus in deserto fuerat indutus, et in Jerusalem inter Elisaeum et Abdiam Prophetas fuit sepultus.

Decollatus est autem Joannes, non eo die quo Decollationis ejus festivitas celebratur, sed circa dies azymorum Paschae Judaeorum, in anno passionem Christi praecedente, cum jam uno anno stetisset in carcere. Oportuit autem ut propter Dominica sacramenta passionis et resurrectionis Christi, minor, scilicet Joannes cederet majori, scilicet Christo, et ob hoc Decollationis festivitas fuit alio tempore fieri instituta, scilicet eo die quo caput ejus inventum est, sive elevatum.

Unde ait Augustinus: Factum est Joanni quod ipse praedixerat. De Domino enim Jesu Christo dixerat: *Illud oportet crescere, me autem minui*. Iste {290a} minutus est in capite; ille crevit in cruce. Secundum Gregorium, Decollatio Joannis minorationem famae illius qua Christus a populo credebatur insinuat, sicut exaltatio Salvatoris in cruce, profectum designabat fidei; quia et ipse qui prius a turbis Propheta esse credebatur, Dominus Prophetarum et Dei Filius a cunctis fidelibus est agnitus. Unde Joannes quem oportebat minui, cura diurnum lumen decrescere incepit natus est; Dominus autem eo tempore, quo dies crescere incepit.

Ubi Hieronymus: Hoc juxta litteram factum sit, nos autem usque hodie cernimus in capite Joannis Prophetae, Judaeos Christum, qui caput est Prophetarum perdidisse. Et iterum caput Legis quod

SEGON DEL CARTOIXÀ

servey ni més agradable podien fer a son mestre, segons les grans excel·lències que del Senyor pricat avia.

No fon degollat lo Batista lo dia que la santa Sgleya lo seu degollament celebra, mas prop de la Pasqua, un any ans que'l Senyor crucificasen; però perquè en aquells dies la Sgleya los misteris de la passió del Senyor celebra, ha mudat la festa lo dia que foren trobats los seus ossos.

Al seny al-legòrich, diu sant Hierònim: «Joan, qui la ley judayca significa, ha perdut lo cap, qui era Jesús, 10

2 *pricat avia*] A continuació, Roís de Corella omet una glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 289b sobre l'acció dels deixebles d'anunciar el que s'havia fet amb Joan el Baptista i de com seguien a Jesucrist. A més a més, després d'aquesta glossa omesa, en VC, 289b, hi seguia el fragment que Corella ha reubicat en p. 520,28-521,2. i ha atribuït a Pere Comèstor, l'anomenat Mestre de les històries per la seua obra més coneguda, la *Historia Scholastica* (PL 198, 1053-1722.). Com hem dit, en aquesta obra l'autor francès (Troyes, c. 1110-París c. 1178), pren dades de l'historiador jueu Flavi Josep per explicar els evangelis, així com d'altres autors amb una voluntat didàctica sobre els fets bíblics antics. És per aquest motiu que Corella assenyala a Pere Comèstor com a autor de la glossa que ha omès, i no a Flavi Josep, perquè devia manejar l'obra *Historia Scholastica*, especialment emprada en els estudis universitaris i en els sermons dels predicadors. I encara, d'altra banda, seguidament, s'omet una glossa que fa referència a la troballa del cos de Joan el Baptista per part de dos monjos a qui els ho havia anunciat el propi baptista, embolicat en uns sacs de llana de cabra. També, s'hi indicava que fou soterrat a Jerusalem entre Eliseu i Abdies. [8 *seus ossos*] Tot seguit, respecte VC, 289b-290a, Corella omet un fragment en què hi ha dues citacions atribuïdes a sant Agustí d'Hipona i a sant Gregori de Nissa. La primera tracta del compliment de la promesa que hi ha en Jn 3, 30: «Ell ha de créixer, i jo he de minvar.»; la segona, de sant Gregori de Nissa, que assenyala com el martiri i la degolla de Joan el Baptista indica la disminució de la seua fama en benefici de Jesucrist; de manera semblant a com Crist fou primer considerat profeta i després Fill de Déu. [9 *Al seny al-legòrich*] Aquesta fórmula per assenyalar el sentit no literal del fragment que segueix, ha estat incorporada per Corella, atès que no es troba en VC, 290a. Unes línies més avall, en p. 523,5, també ha incorporat una fórmula d'aquest tipus que determina el contingut del text.

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

est Christus de corpore abscinditur proprio, id est Judaico populo, et datur Gentili puellae, id est Romanae Ecclesiae; et puella dat matri suae adultera, id est synagogae crediturae in fine. Corpus Joannis sepelitur, caput in disco collocatur; littera humata tegitur, spiritus in altari honoratur ac sumitur: haec Hieronymus.

Joannem etiam incarcerat, quando quis dona gratiae quae habet, ad terrena deflectit; aufert ei caput, quando bona quae habet, de se, non a Deo habere praesumit.

4. JOANNIS BAPTISTAE INNOCENTIA

Conspice nunc Joannem reverenter, qualiter ad jussum vilis spiculatoris collum parat, humifiter genua flectit, et gratias Deo agens cervicem extendit, et patienter ictus sustinet, quousque caput totaliter abscindatur.

Sanctus ergo Domini praecursor qui ante faciem ejus Baptismum in aqua praepaiverat, baptizando; et Baptismum in lacrymis compunctionis, praedicando; modo praeparat Baptismum in sanguine passionis, moriendo.

Ecce quomodo vadit Joannes amicus intimus Domini Jesu, et consanguineus ac Dei maximus secretarius; et qualiter talis et tantus vir, imperante nequitia, ac si esset vilissimus malefactor, occubuit.

O impietas, o crudelitas! Justus decollatur, fit caput ejus pretium saltationis, in disco affertur, convivantibus apponitur; magnum quidem ferculum, sed horribile ad videndum!

Unde Chrysostomus: Hodie nobis Joannis virtus, Herodis feritas cum refertur, concussa sunt viscera; corda tremuerunt; caligavit visus; hebuit intellectus; aufugit auditus; aut quid constat in sensibus humanis quando virtutum magnitudinem operit criminum magnitudo.

7 spera] splera.

1-2 *gentil poble*] Corella omet tot seguit el que representava el poble gentil, segons VC, 290a: «*id est Romanae Ecclesiae.*», és a dir, «a l'Església romana.» | 2-3 *fer-n'à present a la mare sua cega* Aquest sintagma de «la mare sua cega» es defineix en VC, 290a de manera més despectiva: «*et puella dat matri suae adulterae.*», és a dir, «la xica li la dóna a la seua adúltera mare.» | 3-4 *quant ... cathòlica*] Respecte el text original llatí en VC, 290a, «*id est synagogae crediturae in fine.*», és a dir, «a la sinagoga que creurà al final», Corella concreta i explícita aquestes paraules, en el sentit que es refereix als jueus de manera més explícita, com a col·lectiu, i a llur conversió a la fe catòlica. | 5 *Al seny tropològich*] Corella, com ha fet i hem indicat en nota p. 522,9, incorpora, respecte el text ludolfí, aquesta fórmula que indica la moralitat que es deriva de la història evangèlica per al canvi en les obres humanes. | 14-15 *reclamant aquell qui havia batejat per la honor del qual moria*] Aquest fragment en què es remet al sacrament del baptisme ha estat incorporat per Corella quant a VC, 290a. | 17 *araut hi rey de armes*] Els epítets «araut hi rey de armes» assignats per Corella al Baptista no apareixen en VC, 290a. Sobre altres epítets per referir-se a Joan Baptista emprats per Corella, veg. p. 355,23. La forma «araut» remet a una variant antiga d'«herald» (DCVB, s.v. *herald*). | 20 *morint martre*] Tot seguit, quant a VC, 290a, Corella omet una breu glossa en què es qualifica a Joan Baptista com l'amic íntim del Senyor o el seu consanguini més proper. Es lamenta, també, la seua mort com si fos un malfactor. | 25 *lo present evangeli*] Aquesta referència a l'evangeli que tracta de la mort de Joan (Mt 14, 6-13) no apareix en VC, 290a. Corella remet així a l'àmbit de la litúrgia, a l'homília que sol seguir l'escolta de l'evangeli o dels textos bíblics en general per part de qui oficia.

Déu, Senyor hi mestre; ha'l pres la filla, qui era lo gentil poble, hi a la fi del món fer-n'à present a la mare sua cega, quant se convertiran tots los jueus a la fe cathòlica.»

{73c} Al seny tropològich, a Joan possa en lo carçre 5
aquell qui los dons hi gràcies del Senyor en terrenes
coses spera; lo cap li talla, quant los béns que té no-ls
atribuex a la bondat divina.

[4. DE LA INNOCÈNCIA DE JOAN BAPTISTA]

Tornem a considerar com lo bochi cruelment a Joan matà, com humilment se agenollà, com al 10
manament del qui-l matà stén lo coll al colp de la cruel
spasa; stén lo coll donant laors hi gràcies a la bondat
divina; pren tots los colps, fins que de tot lo cap li
tallen, reclamant aquell qui havia batejat per la honor
del qual moria. 15

Contempla, ànima devota, hi mira com lo
precursor, araut hi rey de armes, del Senyor, qui,
davant la sua fas, havia pricat bapisme de aygua hi
bapisme de penitència ab contrició hi làgremes, ara
prica bapisme de sanch, morint martre. 20

O, impietat cruel! O, crueldat impiadosa! Lo cap de
Joan per lo preu de un ballar dóna, hi per vianda als
convidats lo porten; preciosa vianda, però dolorosa hi
lamentable!

Diu sant Crisòtom: «Hoint huy lo present evangeli 25
hi considerant la santedat de Joan hi crueldat de
Herodes, les nostres entràmenes se alteren, lo nostre
cor tremola, tots los senys nostres se perden, lo
enteniment se ofusca; torna muda la lengua, quant
miram que a la magnitud de virtuts, magnitud de 30
peccats li dóna pena.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Joannes stola virtutum, magisterium vitae, sanctitatis forma, norma justitiae, virginitatis speculum, pudicitiae titulus, castitatis exemplum, pamentiae via, peccatorum venia, fidei disciplina. Joannes major homine, par Angelis, Legis summa, Evangelii sanctio, Apostolorum vox, silentium Prophetarum, lucerna mundi, praecursor Judieis, Christi mediator, testis Domini, totiusmedius Trinitatis. Et hic tantus datur incestui, traditur adulterae, addicitur saltatrici! Merito ergo concussa sunt viscera, corda tremuerunt.

Et iterum: Deus autem sustinuit; et justum amplius coronans, et his qui postea injuste patiuntur, multam derelinquens mitigationem. Audiamus igitur quicumque in virtute viventes, mala patimur a perniciosis hominibus. Etenim Deus tunc sustinuit eum qui in eremo, eum qui in zona pellicea, eum qui in cilicino vestimento, eum qui Propheta Prophetarum minor erat, eum qui nullum majorem habebat, occidit a puella incontinente et corrupta meretrice; et hoc leges defendentem divinas. Haec itaque cogitantes feramus universa viriliter quaecumque patimur.

Quis enim non utique hor- {290b} resceret, sacrum illud caput sanguine stillans, videns in coena praepositum? Si enim nos audientes haec horrescimus, quid dignum erat visum illum tunc operari, quid pati eos qui simul recumbebant noviter occisi capitis sanguinem stillantem videntes in medio convivii? Sed non iniquus Herodes, neque abominabilior eo mulier, neque sanguinis voratrix illa, passa est aliquid ob spectaculum istud: haec Chrysostomus.

Unde et Gregorius: Non sine admiratione gravissima perpendo quod ille Prophetiae spiritus intra matris uterum repletus, quo inter natos mulierum nemo major surrexit, ab iniquis in carcerem mittitur, et pro puellae saltu capite truncatur, et vir tantae sanctitatis pro risu turpium moritur. Numquidnam credimus aliquid fuisse in ejus vita, quod illa sic

18 Mirem] miren.

1-8 A ... testimoni] Observem en aquesta *enumeratio* la diversitat d'epítets que s'han atribuït a la figura de Joan Baptista des de la tradició patristica, a partir de la qual Corella els pren i els fa servir en el *Cartoixà* com asenyalem en nota p. 355,23, ja des de *VC*, 290a. | 1-2 Joan, scola de heroyques virtuts, regle de altíssima vida Notem els canvis que opera Corella respecte *VC*, 290a: «*Joannes stola virtutum, magisterium vitae.*», és a dir, «Joan, estola de les virtuts, magisteri de vida.» L'autor valencià, per una part, fa servir els termes «*stola*» i «*magisterium*» per donar lloc a l'«scola d'heroyques virtuts», usant, a més, l'adjectiu «heroyques» propi del món clàssic grecollatí, per referir-se ara a una personatge quasi diví com és el Baptista. Sobre l'ús d'aquest adjectiu en el *Cartoixà*, veg. nota p. 392,15. Per altra part, veiem com en «regle d'altíssima vida» el lletraferit valencià retòrica i varia la forma original llatina. | 4-5 peccadors guia] Tot seguit, quant a *VC*, 290a, Corella omet el sintagma llatí «*fidei disciplina*», és a dir, «disciplina de la fe»; i n'afeg, a continuació un altre: «de tota santedat retaule». | 8 *Jesús testimoni*] A continuació, Corella omet, quant a *VC*, 290a, un fragment que ubica el Baptista enmig de la Trinitat: «*totius medius Trinitatis.*» | 12-13 com la divina bondat ha pogut sostenir un tan leyg delictè] Aquesta queixa per la permissió de Déu cap al martiri del Baptista ha estat incorporada per Corella respecte *VC*, 290a. | 18-19 Mirem la cruel mort que manà en Joan executar Herodes] Amb aquest fragment, Corella resumeix i omet una part de la glossa de sant Joan Crisòstom en *VC*, 290a, sobre com Déu va patir per la mort de Joan el Baptista provocada per dues dones indesitjables, Herodies i Salomé, a banda de les carències que suportà en la seua vida al desert.

SEGON DEL CARTOIXÀ

»A Joan matà Herodes; Joan, scola de heroyques virtuts, regle de altíssima vida, forma de santedat, norma de justícia, spill de virginitat, títol de pudicitia, exemple de castedat, via de penitència, dels peccadors guia, de tota santedat retaule. Johan, major que home, 5
egual ab los àngels, fi de la Ley, principi de l'evangeli, scilenci dels profetes, veu dels apòstols, entorcha de la Sgleya, precursor del Jutge, de Jesús testimoni. La vida de aquest han donat a un incestuós delictè, a una adúltera mala dona per lo ballar de sa filla. Mèritament, 10
donchs, les nostres entràmenes se moven hi lo no- {73d} stre cor tremola com la divina bondat ha pogut sostenir un tan leyg delictè.

»Ha'l permès per fer més excel·lent de Joan la corona; hi per aquells qui injustament sofren, que 15
preguen de Joan exemple de paciència. Hogen, donchs, tots aquells qui en virtuts viven hi injúries hi penes dels mals hòmens sofren. Mirem la cruel mort que manà en Joan executar Herodes, hi qualsevol mal nostre prengam ab paciència, recordant-nos la 20
diferència de Joan a nosaltres.

»Qui no hauria horror de veure aquell venerable cap de aquell excel·lent entre tots los excel·lents sant home, que les venes sanch corrien hi en terra stil·laven? Com aquell nefandíssim convit en lamentable plant hi 25
dolorosa lamentació no-s convertia? Com totes les viandes no avorrien, mirant aquella orrible vianda que lo cruel rey los presentava? Però ni lo inich incestuós Herodes, ni la muller crudelíssima giraren los ulls, que no mirasen lo cap qui tenien en hoy, perquè·ls reprenia 30
de l'incestuós il·lícit matremoni, hi alegraven-se que miraven mort aquell qui viu reprement los matava.»

Diu sanct Gregori: «No puch cogitar, sens admiració gravíssima, que aquell qui dins lo ventre de sa mare fon ple de sperit de profecia, del qual algú no 35
és major entre·ls nats de dones, encarcerat per inichs hòmens, mort hi del seu cors tallat lo cap per lo ballar d'una fadrina; y un home axí, excel·lent entre·ls hòmens, morir per una rialla de mirar com la filla de

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

despecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccavit, qui locustas solummodo. et mel silvestre edit? Quando conversatione sua offendere potuit, qui de eremo non recessit? Quid est quod omnipotens Deus sic vehementer in hoc seculo despicit, quos sic sublimiter ante secula elegit? nisi quod pietati fidelium patet, quoniam ideirco sic eos premit in infimis, quia videt quomodo remuneret in summis; et foras usque ad despectum dejicit, quia intus ad incomprehensibilia perducit.

Hinc ergo unusquisque colligat quid illie passuri sint quos reprobant, si sic cruciat hic quos amat: haec Gregorius.

5. QUOMODO MARTYR CHRISTI FUERIT

Mortuus est igitur Joannes pro Christo, quia pro veritate. Unde Gregorius: Neque enim Baptista Joannes de confessione Christi, sed de justitiae veritate requisitus occubuit. Sed quia Christus est veritas, id circo usque ad mortem pro Christo, quia scilicet pro veritate, pervenit.

Ex quo patet quod non solum pro fide, sed etiam pro veritate justitiae martyr quis efficitur. Unde dicit Augustinus: Quod cum mors pro veritate justitiae suscipitur, martyres facit. Unde et in Ecclesiastico dicitur: *Certa usque ad mortem pro justitia*. Martyrem enim non facit poena, sed causa, id est, mors propter Christum suscepta.

Ubi nota quod multis de causis potest quis martyr fieri scilicet: pro justitia, ut Abel; pro lege, ut Machabaei; pro assertione veritatis, ut Isaïas et Jeremias; pro arguitione peccati, vel etiam assertione

Herodias ballava. Poria esset que pugam creure que en la sua vida tingués alguna culpa que merexqués aquesta mort, axí cruel hi despecta; que la sua vianda era lagostins hi mel silvestre, hi aygua sola era lo seu beure: quins altres peccats pogué cometre, que-n lo desert fon tota la sua vida? Qual és, donchs, la causa que Déu omnipotent axí en aquest món aquells menyspreha, los quals té elets en gran sublimitat per a la eterna glòria? En aquest món los abaxa, perquè en lo cel {74a} los alce.»

Legim que edificant Salamó lo temple, no sentien colp de martell, de pichs ni scarpres; de fora venien dolades les pedres, segons lo loch que devien tenir en lo temple. En aquest món les pedres per al temple de la Hierusalem superna per tribulacions hi angústies, penes hi martiris, lo Senyor les adoba, segons los graus que té aparellats als seus elets en la eterna glòria.

Però, quina serà la pena dels damnats en les eternes penes, si tanta és en aquest món dels sancts hi elets en les temporals angústies?

[5. DE LA MANERA EN QUÈ ESDEVINGUÉ MÀRTIR DE CRIST]

Morí lo gloriós Batista per aquell Anyell que ab lo dit mostrava; per la veritat moria, donchs, per Jesús moria, qui és veritat hi vida. Hi en lo seu martiri clarament se mostra que aquell qui mor per la veritat és martre.

Diu sanct Agostí que la mort acceptada per la veritat de justícia fa martre, hi per ço diu lo Ecclesiàstich: «Batalla fins a la mort per justícia.» Diu sant Agostí: «La mort no fa martre, mas la causa.»

Hi ací devem atendre que per distintes causes pot algú esser martre: per justícia, fon Abel martre; per la Ley, los Macabeus hi la mare; Ysaïes hi Jeremies, perquè la veritat pricaven; Joan Batista, perquè ab

11-17 *Legim ... glòria*] Corella afig aquest fragment sobre l'edificació religiosa del temple de Jerusalem per part de Salomó, el qual no apareix en VC, 290b. L'origen prové d'1Re 6, 7: «L'edifici del santuari era de carreus ja preparats a la pedrera, de manera que no es van sentir ni martells ni escarpres ni cap altra eina de ferro mentre el van construir.» Aquest passatge ja ha estat introduït per Corella en una altra ocasió a partir dels mots «pedres dolades», com assenyalen en nota p. 408,1-3. | 18-20 *Però ... angústies*] Aquest fragment ha estat recuperat i adaptat per Corella del final de la citació de sant Gregori de Nissa que hi ha unes línies més amunt, una vegada afegit el text sobre l'edificació del temple de Salomó. | 21-22 *Morí lo gloriós Batista per aquell Anyell que ab lo dit mostrava*] Corella actua sobre el text corresponent de VC, 290b: «*Mortuus est igitur Joannes pro Christo, quia pro veritate.*», és a dir, «Per Crist, Joan fou mort, perquè fou mort per la veritat.» El lletraferit valencià retorca aquest contingut, tot referint-se al Baptista amb la iconografia típica amb què se sol representar: amb un anyell que és Jesucrist i assenyalant al cel, com a darrer profeta del cristianisme. En p. 532,14-16, trobem un text que prové del corresponent en VC, 292, on es remet a aquesta mateixa imatge. | 22-25 *perí ... martre*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 290b a sant Gregori de Nissa; Corella n'omet la font. A l'inici de la citació, s'ha omès un fragment d'aquesta que assenyalava que el Baptista havia mort no per la confessió de Crist, sinó per la veritat de la justícia; un contingut que s'observa seguidament en la primera de les citacions que s'atribueix a sant Agustí d'Hipona, en p. 525,26-27. | 28-29 *Diu ... causa*] Aquest fragment forma part de la glossa ludolfina en VC, 290b; Corella l'atribueix falsament a sant Agustí d'Hipona. | 32 *hi la mare*] Aquesta referència a «la mare» no apareix en VC, 290b. Es deu referir a Alexandra, la mare de Mariamne I; aquesta darrera era esposa d'Herodes el Gran, el qual acabà empresonant la seua sogra, que formava part del poble macabeu.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

veritatis, ut Joannes Baptista; pro salute populi, ut Christus; pro fide Christi, ut Stephanus; pro Christo, ut Innocentes; pro libertate Ecclesiae, ut Thomas Cantuariensis.

6. PATIENTIA IN ADVERSIS MARTYREM FACIT

Et non solum mors pro veritate et aliis praedictis causis suscepta, sed etiam vera in adversis patientia, martyrem facit. Unde Gregorius: Duo quippe sunt martyrii genera: unum in mente, aliud in mente simul et actione. Itaque sine ferro martyres esse possumus, si patientiam veraciter in animo custodimus. Patientia autem vera secundum eundem Gregorium, est injurias fortiter sustinere, et postea vindictam non quaerere; sed ex corde ei qui mala irrogat ignoscere, et contra eum nullo dolore morderi. Ille enim veraciter patiens est, qui et ipsum amat quem portat; nam tolerare et odisse non est virtus mansuetudinis, sed velamentum furoris.

Ut etiam dicit Bernardus: Vera patientia est pati vel agere contra quod libeat, sed non praeter quod liceat.

In super secundum Chrysostomum, martyrium non sola sanguinis effusione, sed et abstinentia peccatorum et exercitatione praeceptorum Dei perficitur. Unde et Bernardus: Semper Christiani persecutionem patiuntur; omnia enim quae in mundo sunt persequuntur Christianum. Si comedero paulum {291a} lum, et corpusculum meum fieri robustum; sanitas corporis mei persequitur animam meam. Quocumque me vertero, persecutio mihi est. Si videro mulierem; oculus meus persequitur me, cupit enim interficere animam meam. Si videro divitias, si aurum, si possessiones, si delicias corporales, si pulchra

SEGON DEL CARTOIXÀ

veritat los peccats arguhia; hi Jesús, Déu hi Senyor nostre, per la salut del poble; per la fe de Jesús, sant Steve; hi per Jesús, los infants qui matà Herodes; per la libertat de la Sgleya, sant Thomàs de Conturberia.

[6. DE LA PACIÈNCIA DELS MÀRTIRS EN LES ADVERSITATS]

De altres martiris parlen los doctors qui en vida se atenyen. Diu sant Gregori: «Són dos maneres de martiris: hu en la pensa, altre en la obra. Podem esser martres sens naffres, si tenim en lo nostre cor verdadera paciència. És la verdadera paciència tol·lerar hi sofferir ab placat ànimo les injúries, no cercar ni demanar-ne venja; mas de bon cor perdonar als qui·ns injurien, hi que·l nostre cor no s'alte- {74b} re ni·s moga en res que·ls poguésem noure.» Aquell ateny excel·lent hi verdader grau de paciència, qui ama aquell qui li ha fet la injúria; que aquell qui té en hoy lo qui·l damnifica. Encara que u soporte hi per amor de Déu no·s venge, no té mansuetut perfeta, mas cuberta de furor amagada.

Donchs, aquell qui sos enemichs ama hi quant los mira no s'altera, hi en les sues oracions hi en los seus bons desigs los col·loca, mèritament se pot dir martre, puys ha mort per amor de Déu la sua ira.

Diu sanct Crisòstom que no solament per scampament de sanch se acaba lo martiri, mas per refrenar nostres ires hi concupiscències hi exercitar-nos en los divinals preceptes; que als crestians no·ls fallen persecucions, que sens morir poden atényer lo martiri. Dins nosaltres portam los bochins qui·ns turmenten, més cruels, més perillosos que aquells qui als martres cruciaven. Aquells, ab ferros, ab coltells hi spases, los cossos los naffraven, la carn trocejaven hi axí·ls feyen viure en la eterna glòria. Aquests, ab verins dolços, ab spases que tallen e no naffren, maten les nostres ànimes en les eternes penes; com los ulls nos turmenten, quant per ells cobejam la bellea del que mirem, encara que ofenam la bondat divina. Les orelles nos turmenten, quant hoim paraules que a pecar nos moven. Hi axí,

2-3 per la fe de Jesús sant Steve] Es considera el protomàrtir de l'Església catòlica, atés que fou martiritzat en el s. I a. C. | 5-6 De altres martiris parlen los doctors qui en vida se atenyen] En aquest fragment, respecte VC, 290b, Corella omet al·ludir a la paciència en l'adversitat, com una de les situacions que també porten al martiri; un element que apareix a penes unes línies més avall, en p. 526,7-9 i que forma part del text ludolfi. la referència als «doctors» és afegida per Corella. | 8 sens naffres] Corella tradueix de manera més aclaridora i directa el text llatí de VC, 290b: «sine ferro», és a dir, «sense el ferro» de les armes del martiri. | 19-22 Donchs ... ira] Aquest fragment, en VC 290b, s'atribueix a sant Bernat de Claravall; Corella n'omet la font i, a més, l'amplifica: «Vera patientia est pati vel agere quod libeat, sed non praeter quod liceat.» és a dir, «La veritable paciència és fer o patir contra el que t'agrada, però no fora del que és lícit.» Del fragment corellà, destaquem el to tràgic i bèl·lic emprat a diferència del text ludolfi. | 26-527,2 que ... muyra] Aquest fragment s'atribueix, en VC, 290b-291a, a sant Bernat de Claravall. Corella n'ha omés la referència i ha passat de la primera persona del singular en la citació llatina a la primera persona del plural. A més, per altra part, l'autor valencià pren únicament el tema general de les «amenaces», les temptacions, que els cristians reben des de l'exterior i passen pels sentits. Així, les imatges dels «bochins» interiors, l'al·lusió a les diverses armes de guerra, el detallisme i, en definitiva, un cert ambient bèl·lic, com a correlat objectiu dels perills del pecat, difereixen de la proposta del text ludolfi. La presència d'elements propis del món militar apareix en altres llocs del Segon, com hem assenyalat en la nota prèvia i de manera general en nota p. 293,10.

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

vestimenta; quodcumque videro persequitur animam meam.

Adolescentulum libido persequitur. Non putemus tantum in effusione sanguinis esse martyrium Christianis ac religiosis. Si ergo sunt martyria in pacis tempore; sunt et negationes. Ego hodie qui videor monachus, si rupero propositum meum, Christum negavi. Et si in pace Christum nego; in persecutione quid facerem? Hoc ergo: quia omni tempore sunt martyria, sunt et persecutiones: haec Bernardus.

7. AFFLICTIONUM ET TENTATIONUM UTILITAS

Sicut ergo patienter sufferre debemus injurias ab alius in nos delatas; ita et tribulationes infirmitatum, et poenas quae nobis eveniunt patienter sufferre necesse est. Multis enim calamitatum tentationibus mentes bonorum pulsantur et multis modis a diabolo tentantur. Sed non amplius tentat eos, quam Dei voluntas permittit; etsi nolens, tamen utilitati eorum servit, quando eos tentationibus suis non decipit, sed potius erudit. Tentat autem eos aliquando per stimulos paupertatis; et cum per stimulos paupertatis non potest eos movere, divitias adhibet ad seducendum; et dum per contumelias et opprobria non praevalet, laudes et gloriam adhibet. Si per salutem corporis non potest, aegritudines mittit; et dum per delectiones seducere eos non potest, per molestias, quae contra votum eveniunt, eos conatur subvertere. Infirmitates vero etiam quasdam adversus eos qui tentandi sunt adhibet, ut per eas pusillanimes faciens, conturbet charitatem eorum quam habent ad Deum. Sed quamvis concitetur corpus, et febribus validissimis inflammetur, insuper etiam si intolerabili contritione affligatur, quisquis est qui hsec sustines, recordare futuri seculi poenas, et aeternum ignem, et perpetua tormenta; et haec cogitans, non deficias ad ea quae in praesenti contingunt.

In super etiam gaude, quia visitavit te Deus. *Quem enim diligit Deus, corripit, et flagellat omnem filium quem recipit.* Exulta videns cui similis factus es; nam Paulo Apostolo simile donum acceperere meruisti, qui dixit: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Et rursus: *Quando enim*

tots los nostres senys contra nosaltres se rebel·len hi de continu nos combaten, perquè la nostra ànima muyra.

[7. DE LA UTILITAT DE TEMPTACIONS I AFLICCIONS]

«Batalla és la vida de l'home sobre la terra», diu Job, qui la batalla de la prosperitat hi de la adversitat sperimentat havia. Tot lo que és en lo món nos combat hi·ns asetja: los dimonis que nunca cessen, hi per si hi per los seus ministres les prosperitats nos conviden. Les adversitats nos desesperen, malalties nos aflegexen, en les quals diu sanct Agostí: «Alguns sostenen martiri. Ve la encantadora, ve lo ministre del diable, diu al malalt, que la dolor lo turmen- {74c} ta, “porta aquesta fetilla, observa aquesta superstició vana hi tantost seràs del·liure; si no, sies cert que ja est a la mort propinque.” No la pren ni la accepta, ans vol morir que a Déu ofendre. Martre és aquest que per amor de Déu elegeix la vida perdre.»

2 ànima muyra] Tot seguit, Corella omet la resta de la citació atribuïda en VC, 291a, a sant Bernat de Claravall, la qual tracta sobre la qüestió del no necessari vessament de sang per esdevenir màrtir, atés que en la vida ja es plantegen suficients adversitats. Així, segons la glossa omesa, amb el mateix sentit, també en temps de pau els cristians neguen a Jesucrist, és a dir, sense rebre pressions, i se l'abandona. [3-16 Batalla ... perdre] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 291ab. Quant al text llatí corresponent al subcapítol 7 de l'edició que manegem, l'autor valencià pren únicament el sentit sobre la utilitat del martiri i els patiments per Jesucrist, sobretot per l'efecte de malalties que afecten diferents sentits. D'aquesta manera, Roís de Corella opta per mantenir una part del sentit i ometre, d'una banda, el text ludolfi i, d'altra, incorpora referències a Job i sant Agustí d'Hipona. Entre el contingut omés, hi ha els següents versets bíblics, alguns només en part: Hb 12, 6 («Perquè el Senyor corregeix els qui estima, castiga els fills que ell acull.»; 2Co 12, 9 («Per això em gloriaré sobretot de les meues febleses, perquè repose sobre meu el poder del Crist.»); Sl 65, 12 («hem entrat a dins del foc i a dins de l'aigua»); Sl 4, 2 («Eixampla'm el cor en el perill.»); els quals s'acompanyen de les glosses corresponents que incideixen en les virtuts per al martiri que suposen les malalties corporals. Unes enfermetats que, segons s'assenyala en el text omés, serveixen per destruir els desitjos del cos i porten a reconèixer la justícia divina contra les murmuracions pel patiment.

infirmior, tunc fortior et potens sum. Si frigore, si febris castigaris, memor et esto quod Scriptura dicit: *Transivimus per ignem et aquam*, quia residuum est ut inducaris in refrigerium. Clama etiam cum Propheta: *In tribulatione dilatasti me.* Perfectus enim eris per huiusmodi tribulationes. Si forte amittis oculos, non feras graviter, extollentiae enim instrumentum amisisti; sed interioribus oculis gloriam Dei speculari stude. Surdus factus es, non contristeris quia auditum vanum amisisti. Manus tuae ex aliqua passione debilitatae sunt; sed interiores paratas habeas adversus inimici tentationes. Infirmas totum corpus tuum tenet; sed interiori homini sanitas crescit. Nihil enim aliud est aegritudo corporis, quam sanitas mentis. Si infirmas talis tibi fuerit, ut non possis stare ad orandum et psallendum, non contristeris inde; quia ipsa infirmas orat pro te. Si jejunas, non tibi invenias occasionem dicendo quia gravatus in aegritudinem incurristi; quoniam et qui non jejunant, similes aegritudines incurunt. Inchoasti aliquid boni, non revoceris per impedimenta inimici; {291b} quoniam jejunia et labores nobis constituti sunt propter turpes delectationes. Haec omnia nobis proficiunt ad destruenda corporis desideria. Quapropter discat non murmurare qui patitur, si ignorat cur patitur; et per hoc juste se pati arbitretur, quod ab illo iudicatur, cuius nunquam iudicia injusta sunt. Qui ergo in flagellis murmurat, iustitiam iudicantis accusat. Qui vero juste recognoscit a justo iudice pati quod sustinet, etiamsi causam pro qua patitur ignoret, per hoc iam iustificatur, per quod seipsum accusat, et Dei iustitiam laudat. Igitur pro Christo, pro fide, pro veritate, pro iustitia viriliter usque ad mortem certemus; et ad sufferendum pro Deo, patienter adversa, nos quotidie praeparemus.

8. MARTYRII COMMENDATIO ET MERITI CAUSAE

[8. COM S' ELOGIA EL MARTIRI I LA SEUA CAUSA]

Tenim un altre martiri de una dolor dolça, de tristícia consolatòria, quant miram hi contemplant lo nostre Déu, Senyor e mestre, crucificat per nosaltres. Hi si ensemps ab ell los seus claus nos claven, e si los nostres peus hi mans sanch no brollen, stil·len aygua 5 los ulls nostres, que del nostre cor brolle, sentint la dolor que·l nostre Déu e Senyor sentia. Aquestes són

1-529,5 *Tenim ... martres*] Com ha ocorregut en el subcapítol anterior, Corella pren el sentit general del text llatí corresponent de VC, 291b, i obvia el conjunt de referències bíbliques i citacions dels Pares de l'Església per incorporar-hi una glossa que no apareix en el text ludolfi. En aquest cas, el contingut omés parteix del verset de 2Ma 6, 30: «Eleazar, a punt ja de morir sota els cops, deia entre gemecs: “El Senyor ho coneix tot perfectament. Ell sap prou bé que, podent evitar la mort, ara patisc en el meu cos el cruel suplici de la flagel·lació. Però en el meu esperit estic content de patir tot això per la veneració que li tinc.”» En la glossa omesa es destaca la voluntat per sofrir martiri, així com la dificultat de l'obra proposada per al martiri, la promptitud amb què aquest s'accepta i la magnitud de la caritat que es fa amb aquest acte. Hi ha també tres tipus d'obres meritòries del premi que suposa el martiri: les que porten a la vida eterna, les que augmenten la gràcia en funció del tipus d'obra de martiri i les que redimeixen les penes. El lletraferit valencià, en conseqüència, omet les glosses corresponents i se centra en la figura de Jesucrist en la creu, com a màxim exponent del martiri pels humans. S'observa com recorre a la força de les imatges i a un llenguatge evocador per intensificar l'escena del suplici de Crist i aconseguir el seu objectiu en el *Cartoixà*: Crist, exemple a seguir.

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

làgremes dolces; brollen-ne après amargues però fèrtils
hi profitoses, regonexent que havem fet offensa aquell
Déu hi Senyor qui axí en la creu és mort per nosaltres.
Treballeu, donchs, vivint esser martres; encara que per
lo Senyor no muyram martres.

5

Et ideo martyres maxime commendantur, quia plura sustinuerunt propter amorem Dei, tentationes contra humanam voluntatem. Unde Eleazar dum plagis perimeretur, ingemuit et dixit: *Domine, qui habes scientiam sanctam: manifeste seis tu, quia cum a morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores; secundum animam vero propter amorem tuum libenter haec patior.* In martyrio enim non debetur praemium secundum hoc quod ab exteriori infligitur, sed secundum hoc quod pro Christo voluntarie sustinetur; quia non meremur nisi per ea quae sunt in nobis, et non per ea quae sunt extra nos, sicut nec demeremur, nisi per ea quae sunt intra nos. Quanto autem illud quod quis sustinet voluntarie, difficilius est voluntati sustinere; tanto voluntas quae propter Christum illud sustinet, ostenditur firmiter in Christo fixa esse; et ideo excellentius ei praemium debetur. Ad efficaciam quippe merendi tria valent. Primum est, difficultas operis; quod patet in martyrio, quia ut ait Gregorius, majoris meriti est adversa patienter tolerare, quam bonis operibus insudare. Secundum est, promptitudo voluntatis; quia secundum Apostolum, *hilarem datorem diligit Deus*; et secundum Augustinum, nemo invitus benefacit, etiamsi bonum sit quod facit. Tertium est magnitudo charitatis; quia ipsa charitas pondus est sanctuarii, secundum quod omnia quae in templo erant, ponderabantur. Et ideo opus tantum in conspectu iudicis ponderat, quantum amor unde procedit. Opera autem bona meritoria sunt tria, scilicet: vitae aeternae, augmenti gratiae, remissionis poenae. Primum, scilicet substantiale praeratiui, vitae aeternae, respondet radici operis, scilicet charitati. Praemium vero accidentale, scilicet augmentum gratiae, respondet generi operis, quia operibus excellentibus, et operibus supererogationis meremur magis augmentum gratiae, quam operibus aliis. Remissio autem poenae, respondet poenaltati operis; nam opera quae magis sunt poenalia, magis sunt meritoria remissionis poenae; est enim regula in theologia, quod poena poenae est resolutoria.

9. SPECULUM SPIRITUALE SANCTORUM, MARTYIUM PRAESERTIM MEMORIA

Sanctorum igitur pugnam et patientiam ante oculos ponamus, ut singula nobis adversa et contraria faciamus pro Deo libentius aut patiamur. Unde Gregorius: Labores praecedentium Sanctorum recolamus: et non erunt gravia quae toleramus. Unde et Chrysostomus: Sanctorum luctamina in corde nostro sicut in tabula describamus et assidue meditemur, contra omnem spiritualium inimicorum

[9. DE L'ESPILL ESPIRITUAL DELS MÀRTIRS]

armaturam; et eorum patientiam nobis proponamus ad exemplum invictae virtutis, ut istic aemulantes fortitudinem illorum, similiter illie eorum coronam possimus adipisci. Quantam illi patientiam in periculis corporalibus ostenderunt, tantam nos in passionibus irrationabilibus {292a} continentiam demonstramus, id est contra irara, vel avaritiam, vel inanis gloriae concupiscentiam, et hujusmodi divino timore munitis sensibus repugnantes, et consimilia fragmenta diaboli destruentes in nobis. Si enim cupiditatum et vitiorum hujusmodi ignes vicerimus, sicut lili tyrannidis ignem vicerunt, poterimus juxta ipsos pari gloria constituti similes haberi. Et iterum: Speculum est et spirituale bonorum virorum memoria, et beatae vitae ipsorum historia, et scripturarum lectio, et quae a Deo datae sunt leges. Et si volueris semel solum inspicere ad Sanctorum illorum imagines, et turpitudinem videbis mentis tuae; et videns nullo indigebis alio in liberationem sordis hujus. Etenim in hoc utile est nobis speculum, et facilem facit transpositionem. Neque enim monstrat deformitatem solum; sed transponit eam ad pulchritudinem ineffabilem, si voluerimus: haec Chrysostomus.

Unde etiam Augustinus: Christum animo atende, attende Apostolos, attende animo tot martyrum millia. Ibi videbis non solum viros, sed etiam faeminas, postremo pueros et puellas nec imprudentia decipi, nec iniquitate perverti, nec periculorum timore frangi, nec seculi amore corrumpi.

Ita te non invenientem quid excuses? Non solum praeceptorum inevitabilis rectitudo; sed etiam exemplorum innumerabilis multitudo circumdabit: haec Augustinus. Sed vae nobis miseris, qui nec flectimur praeceptis, nec monemur exemplis! Ut enim ait Gregorius. Nos plerumque a bono opere verba revocant, sanctos viros a sancta intentione frangere nec tormenta potuerunt; nos ad praecepta Dominica largiri, nostra saltem superflua, nolumus, Sancti non solum Deo suam substantiam contulerunt, sed pro illo etiam propriam carnem dederunt: haec Gregorius.

Et magna quidem alacritate hoc multi fecerunt, et illam horam tanquam ad nuptias invitati expectaverunt.

Contemplem lo Senyor com en la creu moria; mirem los seus apòstols hi tants mil·lenars de martres, hon veurem no solament hòmens, mes dones, vells, jóvens, fadrins hi donzelles; ni promeses delitoses, ni cruels turments los pogueren vençre.

5

Ans legim de molts gloriosos martres que ab gran alegria speraven la hora del martiri, sperant anar a les celestials noces.

1-5 *Contemplem ... vençre*] Aquest fragment correspon al que, en VC, 292a, s'atribueix a sant Agustí d'Hipona; Corella n'ha omés la font, com s'observa. | 1 *Contemplem lo Senyor com en la creu moria*] Amb aquestes paraules, Corella retorca l'inici de la glossa atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 292a, en el sentit que pren la idea de la contemplació que hi apareix per referir-se a la imatge de Crist: «*Christum animo attende*», és a dir, «Atén amb l'ànim a Crist.» D'altra banda, de manera prèvia a aquesta glossa, a l'inici del que seria el subcapítol 9 segons la nostra edició, Corella ha omés una extensió de text considerable del corresponent en VC, 291b-292a. S'ha omés una glossa de sant Gregori de Nissa sobre el fet de recordar els sants i màrtirs, per alleugerir la gravetat del present. I una altra, atribuïda a sant Joan Crisòstom, sobre la necessitat de combatre els vicis i semblar-se als màrtirs, que han de servir com a memòria i espill espiritual on veure reflectides tant les impureses humanes, com la perfecció de la divinitat. | 5 *pogueren vençre*] Tot seguit, quant a VC, 292a, Corella omet la resta de la citació de sant Agustí d'Hipona que glossa el fet de seguir els preceptes eclesiàstics, especialment si s'està envoltat dels màrtirs i del seu exemple de lliurament per Déu. A continuació, l'autor valencià omet una citació ara atribuïda a sant Gregori de Nissa, la qual tracta de com els sants donaren fins i tot la pròpia vida, en comparació als qui es neguen a donar alguna cosa per Jesucrist, encara que siga supèrflua.

25. DEL DEGOLLAMENT DE SANCT JOAN BAPTISTA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Isaac abbas Syriae dicit de multis martyribus, quod in hac die qua praestolabantur coronam percipere martyrii, si praesciebant, hoc est ex revelatione, vel ab aliquo amico suo, in illa nocte aliquid non gustabant; sed a sero usque ad mane stabant vigilantes in oratione, glorificantes Deum in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus; et in laetitia et exultatione sperabant horam illam, sicut illi qui sunt ad nuptias praeparati, praestolantes occubere gladio in jejunio suo. Nos quoque qui ad invisibile martyrium vocati sumus, ad recipiendas sanctificationis coronas, vigilemus; nec in aliqua parte negationis signum nostris inimicis exhibeamus: haec Isaac.

Vides ergo quia secundum doctorum consilium, debemus labores et agones Sanctorum nobis ante oculos ponere in exemplum.

10. CONDEMNATUR IGNAVIA EORUM, QUI SANCTOS IMITARI RECUSANT

Vae ergo illis qui gesta Sanctorum tanquam apocrypha exsufflantes, non solum legere nolunt, sed quantum in ipsis est, nec inter alios legi per {292b} mittunt! Et ideo tanquam illegitimi a sanctis patribus in religione Christiana degenerantes, sortem haereditatis inter filios Dei non merentur; nec merita Sanctorum, qui pro Deo passi sunt eis suffragantur.

Contra quos pulchre et congrue in quodam prologo passionis beatae Anastasiae, sic dicitur: Omnia quae a Sanctis gesta sunt, vel geruntur, si quis voluerit studiose perquirere; et sibi et plurimis aedificationis exhibet fructum; et quasi arbor fructifera non sine causa probatur terram occupare dum vivit, cum ipse suis pomis ornatur; et omnis qui ex eo fructus percipit, saginatur. Scribimus, ut in gestis invenimus, quid egerint, quid locuti, quid passi sint Sancti. Ostenditis vos esse catholicos, qui Christi victorias libenter legitis, libenter auditis. Interrogo vos, qui ista inter apocryphas litteras exsufflandas censetis; per quos stat canon Scripturarum omnium divinarum? Numquid non per eos qui pro ipso canone occidi magis optavere, quam vinci? Quid enim tenuerunt martyres? Fidem certam, quae sacris voluminibus, certo librorum numero continentur. Agunt illis gratias apices sacratissimi, quia per eorum perseverentiam perseverant; et ideo volunt eorum gesta conscribi, ut in conspectu Dei et

En quina ley, en quina secta, en quina filosofia tals excel·lències de virtut, de fortalea jamás se trobaren anar alegrement a la mort, que és lo últim hi darrer dan de tots aquells qui los vivents temen?

La certa sperança del premi los feya alegrement 5
passar la via; hi molts d'ells quant sabien que per lo matí los havien a cridar a la corona, no menjaven de vespre, dejunant ja la vigília de la sua festa, la qual, per devoció d'ells, dejunam ara nosaltres. Tota la nit vetlaven en psalms, hymnes hi càntichs, sperant les 10
spirituals eternes sposalles.

Consell {74d} és sobre tots saludable que tingam de continu davant la nostra vista los actes, les passions, los triüfnos dels gloriosos martres.

[10. DE LA CONDEMNNA ALS QUI NO VOLEN IMITAR ELS MÀRTIRS]

Malaventurats aquells qui no volen hoir ni legir 15
dels sants les santes vides, ans menysprehen los libres que les tracten. Mostren que ni lo que han fet als seus desigs conforma, ni volen seguir los seus vestigis; hi axí no merexen que ls mèrits dels sants los valguen, ni les 20
pregàries sues los ajuden.

1-4 En ... temen] El fragment assenyalat estat incorporat per Corella respecte VC, 292a. Destaca, d'altra banda, el recurs a la interrogació retòrica. | 5-11 La ... sposalles] El text ludolfí corresponent a aquest en VC, 292a s'assigna al bisbe Isaac de Síria (s. vi d. C); Corella n'omet la font en el *Cartoixà* però en manté el contingut. | 20 los ajuden] Tot seguit, Corella omet la pràctica totalitat del subcapítol 10 segons la nostra edició, corresponent en VC, 292ab, el contingut del qual remet al que es diu en un pròleg als actes de santa Anastàsia Patrícia (s. vi d. C). Els sants i els màrtirs mostren la veritat de la fe cristiana i canònica i serveixen, com es diu en el fragment omés, per a dotar de fortalea els cristians.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

hominum semper Sancti laudem tur qui in conspectu incredulorum, pro eorum defensione, tormenta immania pertulerant. Nihil ergo praeter Scripturas canonicas recipientes eorum gesta studiose conscribimus ostendentes dogma catholicum, per catholicos martyres custoditum, exemplum posteris damus; aedificationem credentibus tradimus; artem belli Christi militibus demonstramus. Constat eos quidem nolle pugnare, si necessesit, qui nolunt legere pugnatōes. Imperent silentium infideles, spectent pugiles diabolicos, qui athleta Domini spectare contemnunt; nos divinas virtutes loquimur, scribimus, praedicamus. Prohibeant aemuli, imperent silentium timidi, verberent contemnentes, legentes increpent, libenter haec audientes accusent; gloriosos faciunt milites vulnera pro Imperatoris laude suscepta, pro cuius amore etiam animas ponere libenter optamus. Triumphum Christi, ac victoriam laboriosi exercitus, de occultis foras proferimus. Scimus enim quae illi visibiliter passi sunt, invisibiliter nobis excitari quotidie; et negligenter pugnantēs acius vulnerant. Ergo ut arma pertractes, attende bellantes; damentem studiis, ut hostis incipiat te timere: haec ubi supra.

Vides ergo impudens Sanctorum detractor, et Christianae religionis impugnator, quia secundum haec dicta, tanquam arbor infructuosa, terram occupas dum vivis, et non te catholicum, sed infidelem esse ostendis; ideoque timere habes ne merito excidaris, et in ignem mittaris, ac partem cum infidelibus consequaris. Da ergo miser gloriam Sanctis, ut cum eis partem habere merearis.

ORATIO

O beate precursor et alme Baptista, et magne amice Christi Joannes; lucerna lucens et ardem: pro me misero ad Deum patrem misericordiarum, ut cor meum tenebrosum et frigidum illuminet et accendat; et ita ut te imitando pro Christo, pro fide, pro veritate, pro justitia patienter adversa sustineam; et viriliter etiam usque ad mortem certare non timeam: ut post hanc fragilem vitam, tuis meritis et precibus intercedentibus, feliciter pervenire valeam ad regales nuptias immaculati agni, quem tu almo tuo digito populo ostendisti. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

En les vides dels gentils studien, a ells lohen, a ells magnifiquen hi fins en los inferns los seguexen, hon eternament cremen e infructuosament se peniden.

ORACIÓ

O benaventurat precursor sant gloriós, bapista 5
Joan! Gran amich de Jesús Déu, Senyor nostre,
entorcha cremant de gran lum encesa: prega per mi
miserable a Déu Pare de misericòrdies, qui lo meu cor
fret hi tenebrós il·lumine hi encenga, perquè seguint a
tu per Jesús, per la fe, per la veritat, per la justícia, 10
pacientment e fort les adversitats sostinga; hi batallar
fins a la mort virilment no tema: perquè après de
aquesta fràgil vida, per los teus mèrits e pregàries,
benaventuradament atényer puga a les reals noces de
l'Anyell immaculat, lo qual ab lo teu dit sant has 15
mostrat al poble. Amén.

1-3 En ... peniden] Respecte VC, 292b, Roís de Corella modifica el text en el sentit que el sintetitza i pren la idea central del fragment llatí, que és el perill de caure en l'infern juntament amb la resta d'infidels. Aquest perill el tenen els qui menyspreen les vides dels sants i màrtirs, una idea que es troba de manera més explícita en el darrer fragment del capítol on es remet al perill del càstig als inferns per la falta de fe. | 15-16 l'Anyell immaculat, lo qual ab lo teu dit sant has mostrat al poble En nota p. 525,21-22, ha aparegut aquesta imatge que havia estat incorporada per Corella, la qual, per altra banda, és pròpia de la iconografia medieval amb què es representava el Baptista.

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{293A} CAPUT LXVII. DE REFECTIONE
QUINQUE MILLIUM HOMINUM.

I. TURBAE CHRISTUM SECEDENTEM IN
DESERTUM SEQUUNTUR

{293a} *Cum autem audisset Jesu necem Joannis, propter, doctrinam veritatis, assumptis discipulis secessit inde in navicula,—abiit transmare Galilaeae, in montem et desertum locum seorsum, devotioni et doctrinae aptum, juxta Tiberiadem civitatem Galilaeae; et ibi sedebat cum discipulis suis, et docebat eos, ut dicit Chrysostomus.*

Ascendit in montem erudiens nos a tumultibus et ab ea quae est in mundo turbatione quiescere; *secessit*, autem Dominus, et declinavit Herodis tyrannidem, non timens mortem, sed quia nondum venerat hora suae passionis,

et ut parceret inimicis, ne homicidium Domini jungerent homicidio Joannis; et ut ostenderet quod aliquando ad tempus est cedendum humanae malitiae, quodque licitum est Christi fidelibus fugere in persecutione, ut se servent pro multorum salute; et ut praeberet nobis exemplum vitandae temeritatis ultro tradentium seipsos, quia non omnes eadem constantia perseverant in tormentis, qua se offerunt torquendos.

Secessit etiam ut probaret fidem credentium, si scilicet sequerentur eum; unde sequitur: *Cum*, autem, *audissent* hoc, *turbae*, simplices scilicet et humiles ac pauperes, non sapientes hujus mundi, non potentes, non divites, *secuti sunt eum*; non in jumentis et vehiculis, sed proprio labore pedom *et pedestres*, ut ardorem mentis et desiderium suae salutis ostenderent. Erubescabant etiam Dominum pedestrem, in equis sequi et quadrigis. Minores sequebantur; sed majores persequabantur. Adhuc temporibus istis pauperes et populares magis currunt ad sermones, quam divites et potentes.

2. BENIGNITAS CHRISTI ERGA EAS MULTIPLEX

Circa eos autem benignitas, Christi multipliciter apparuit, qui viscera misericordias in eis expandit. *Cum*

DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA
HÒMENS HI COM VOLGUEREN ELEGIR LO
SENYOR EN REY. CAPÍTOL XXVI

[I. COM CRIST SE SEPARA DE LES MULTITUDS
QUE EL SEGUIEN I ES RETIRA AL DESERT]

Oint lo Senyor lo que ja sabia, que era mort Joan Baptista, pres los dexebles hi pujà en una naveta hi passà la mar de Galilea, apartat en lo desert a la montanya, loch disposat a oració hi a doctrina, prop de Tyberias, ciutat de Galilea. Hi allí segut pricava als seus dexebles, donant-nos exemple que-ns {75a} apartem del popular tumulto hi de les mundanes cures, diu sant Crisòstom.

Pujà lo Senyor en la montanya, declinant la crueldat de Herodes, perquè la hora de la sua mort no era venguda,

ni havia esser tal la sua mort com la de Joan Baptista, ni os li podien rompre, ni lo seu cap del cors tallar podien; que vol dir que per lesió corporal no podien la sua divinitat ofendre, ni podien per la mort tallar ni apartar a ell, cap, Senyor, spòs hi mestre, de la sua santa Sgleya.

Donava loch lo Senyor que tan mals no fessen que a l'omicidi de Joan tan gran mal ajustasen, com seria la mort sua; hi mostrava'ns que fogir en loch hi temps es lícita cosa, stalviant-se per a utilitat de la sancta Sgleya. Hi encara, que squivem temeritat hi audàcia de offerir-nos als turments hi penes, confiant de nostra fortalea, que no tenim experiència de la nostra constància, hi experimentam cada dia la nostra fragilitat mísera.

Partí's encara lo Senyor perquè-s mostràs la fe de aquells qui-l seguirien, hi axí augmentasen en mèrit, hi-s triasen de aquells qui no-l seguien. Conexent los pobles que-l Senyor no y era, seguien la sua via los pobres, humils hi simples, no los ríchs, potents hi de aquest món savis. A peu pobrellets lo seguien, mostraven la set, ardor hi desig que tenien de beure en la font de la sua doctrina. Vergonya tenien que Senyor, que a peu anava, a cavall lo seguisen. Los pobres lo seguien; los majors lo perseguien. Hi axí de present, los simples pobles als sermons corren, hi los ríchs hi potents ne fugen.

[2. DE LA BENIGNITAT DE CRIST CAP ALS
SEUS I COM ES MOSTRA EN MOLTES MANERES]

Mostrà lo Senyor a la sua gent pobrelleta la benignitat sua, obrint sobre ells les entràmenes de la

15-20 ni ... Sgleya] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 293a. Notem que fa referència a la mort i Passió de Crist i a la seua condició de cap de l'Església. | 35-36 mostraven ... doctrina] Notem com el lletraferit valencià retorca el text llatí de VC, 293a, amb la incorporació de la imatge de Jesucrist com a «font de doctrina» per calmar la set dels pobres: «ut ardorem mentis et desiderium suae salutis ostenderent.», és a dir, «mostrant així el fervor i el desig de la seua salvació.» | 41 a la sua gent pobrelleta] L'al·lusió als seguidors i deixebles de Jesús amb el diminutiu «la sua gent pobrelleta» ha estat incorporada per Corella, quant a VC, 293a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

enim sublevasset oculos, et vidisset eos, venientes ad se, descendens de monte, et obviam eis exiens, curialiter illos excepit; et misertus, in corcove et anima, curavit, ut plena fides statim praemium haberet; nam quoscumque in corpore salvabat; eos pariter et in anima reformabat.

Secundum Bedam, per hoc quod dicitur sublevasse oculos Jesus, datur intelligi quod oculos non erigebat huc atque illuc; sed pudice sedebat attentus cum discipulis suis. Et secundum Chrysostomum, non simpliciter et otiose sedebat, sed diligenter loquens eis aliquid, et eos ad seipsum convertens.

Quatuor autem beneficia fecit Dominus se sequentibus: excepit enim fatigatos, docuit inscios, sanavit infirmos, refecit famelicos; per hoc quantum devotione credentium laetetur insinuans.

Haec sunt quatuor beneficia, quae Dominus spiritualiter exhibet sequentibus eum: primo suscipit ad poenitentiam, operibus peccatorum fatigatos; secundo illustrat per gratiam, tenebris peccatorum excaecatos; tertio sanat per justificationem, jaculis peccatorum vulneratos; quarto reficit per internam consolationem, pondere peccatorum debilitatos et desolatos.

Sic etiam debet bonus praelatus facere subditis, scilicet eos suscipere dulciter, docere sapienter, sanare efficaciter, reficere spiritualiter.

Qui ergo inter deserta Christum quaerunt, et non fastidiunt, a Christo suscipiuntur; ac corporaliter et spiritualiter si {293b} indigent, curantur. Sed nemo cibum Christi accipit, nisi antea sanatus fuerit; quia post remissionem peccatorum tribuitur alimonia coelestis.

3. CUR EVANGELIUM DE MULTIPLICATIONE PANUM BIS IN ANNO RECITETUR?

Erat autem proximum Pascha, dies festus Iudaeorum. Istud erat secundum festum paschale; et in eo non fuit Dominus in Jerusalem. Sicut enim servando legem ostendebat se esse verum hominem de filiis Israel secundum carnem; sic aliquando praetermittendo observationem ejus, ostendebat se esse Deum supra Legem.

SEGON DEL CARTOIXÀ

sua misericòrdia. Alçà lo Senyor los seus ulls misericordes, que als dexebles mirava, hi endreçà'ls a la gent que venia, hi devallant de la montanya vench-los a l'encontre, rebent-los humilment hi mansueta, curant en ells tots los malalts, perquè tan- {75b} tost aguesen 5 premi de la fe que portaven hi a ells los portava.

Diu Beda: «En lo que diu lo evangelista que lo Senyor alçà la vista, clarament se mostra que no portava los ulls vagarosos, ni que indiferentment a totes parts mirasen, mas púdicament hi modesta la sua 10 deyfica vista temprava»; endreçant-la en aquella hora als dexebles, los quals en los divinals misteris instrohia.

Quatre beneficis acabà lo Senyor en los qui-l seguien: rebé los fatigats, instrohí los ignorants, guarí los malalts hi a tots donà vianda; mostrant quant se 15 alegrava en la devoció dels qui en ell creyen.

Aquests són quatre spirituals beneficis que lo Senyor spiritualment dóna als qui-l seguexen: primerament, reb a penitència los fatigats, cansats per los delictes; segonament, il-lumina per la sua gràcia los 20 qui en les tenebres de peccats no-s vehen; terçament, guareix hi sana per justificació aquells als quals les sagetes de peccats naffren; quartament, dóna refectió hi aconsola als qui tenen fam de la divina gràcia.

Axí deu fer lo prelat a les sues ovelles: rebre-les ab 25 dolçor benigne, instrohir-les en la Sacra Sribtura, comunicar-los lo sagrament de penitència, donar-los refectió de l'inefable sagrament de la eucaristia.

Donchs, aquells qui en lo desert lo Senyor cerquen, hi de seguir-lo no s'enugen, lo Senyor los accepta; hi 30 spiritualment hi corporal refectió hi sanitat los administra. Però primer los guareix de les malalties que no-ls dóna vianda: que primer que algú no combregue deu esser guarit de les culpes.

[3. DELS MOTIUS PER QUÈ L'EVANGELI DE LA MULTIPLICACIÓ DELS PANS ÉS LLEGIT DUES VEGADES EN UN ANY]

E tornant a la tenor evangèlica, era prop la Pasqua, 35 que dels jueus era gran festa. Aquesta fon Pasqua del segon any que-l Senyor pricava; hi no pujà lo Senyor a la festa. En quant home servava la ley judayca; hi per mostrar que era Déu, ne dexava passar alguna observança, ab tot que era {75c} scusat de no pujar a la 40 festa, perquè enamicicies capitals hi tenia, les quals qualsevol home scusaven.

11-12 *endreçant-la ... instrohia*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 293a a sant Joan Crisòstom; Roís de Corella n'omet la font. | 26-28 *instrohir-les ... eucaristia*] L'autor valencià modifica aquest fragment respecte la glossa ludolfina, atés que concreta i explicita allò assenyalat pel text llatí de manera general en VC, 293a: «*docere sapienter, sanare efficaciter, reficere spiritualiter.*», això és, «ensenyar amb saviesa, sanar amb eficàcia, restablir-se espiritualment.» | 40-42 *ab ... scusaven*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 293b. Té a veure amb la idea ja exposada en p. 533,23-24 en relació a la mort del Baptista; de com encara no ha arribat l'hora de la mort de Crist. Per altra part, Corella no incorpora una glossa de VC, 293b amb els versets de Jn 6, 4 («Era a prop la Pasqua, la festa dels jueus») i de Jn 6, 14 («Realment, aquest és el profeta que havia de venir al món»), que remetien als dos dies que es llegia aquest evangeli segons el text ludolfi: el quart diumenge de quaresma i el darrer diumenge abans de la celebració de l'Advent.

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ubi nota, quod istud Evangelium bis in anno in Ecclesia recitatur, scilicet, in quarta dominica Quadragesimae, et hoc propter principium dicti Evangelii, ubi legitur: *Erat proximum Pascha, dies festus Judaeorum et in ultima dominica ante Adventum, et hoc propter fiiem ejusdem Evangelii, ubi dicitur: Hic est Propheta, qui venturus est in mundum.*

4. FIDES TURBAE

Vespere autem facto dixerunt ad eum discipuli: Jam hora, redeundi ad propria et comedendi, praeteriit; et ideo refectio necessaria fuit. In quo ostenditur desiderium Salvatoris, quod de salute animarum habebat, qua usque ad vesperam sermonem protrahebat, et turbarum devotio, quae dulcedine sermonis Dominici tenebantur, nec propter noctem imminetent ab eo recedebant, quamvis alimenta non haberent. Tantum enim desiderabant audire Christum, quod omiserant apportare secum alimentum; propter quod necessarium erat fieri miraculum.

Ubi Chrysostomus: Turbarum fidem ostendit, quod Dominum etiam famem patientes, expectabant usque ad vesperam.

Cum ergo sublevasset Jesus oculos, misericordiae suae, et vidisset, miserationis intuitu, quia multitudo maxima venit ad eum, totius mundi significabat multitudinem concurrentem ad Christum,

[4. DE LA FE DEL POBLE]

Era ja la vesprada, hi temps que·l poble tornàs a ses cases hi la hora del menjar passava, hi la refectió era necessària. Hon se mostra lo desig que·l Senyor tenia de salvar les ànimes, que fins al vespre havia alargat les 5
sues mel·líflues paraules, les quals, axí en suau dolçor, havien detengut los pobles, que de refectió corporal no·s recordaven, ni per cercar vianda se podien partir de la sua vista. Hi tenien la nit que·ls sobrevenia, ni havien tingut recort de portar vitualles, ab la gran affectió que tenien que·l Senyor poguesen veure. 10

-Alçant, donchs, lo Senyor los seus ulls misericordes, hi mirant ab piadosa vista que multitut gran de gent a ell era venguda, significava tot lo món que al Senyor devia concórrer,

diu a Felip: «D'on comprarem pa que aquesta gent 15
menge?» Açò lo Senyor tentant a Felip parlava per instrucció sua, que bé sabia la sua resposta, mas perquè Felip hi altres aprenquesen, car lo Senyor bé sabia lo que les sues mans devien posar en obra. Respòs Felip: «Docents diners de pa no y basten que cascú un poquet 20
ne prenga.» Respon hu dels seus dexebles, Andreu, germà de Simon Pere: «És ací un fadrí qui té cinch pans de ordi hi dos pexos; però açò, què serà entre tants?» Respòs lo Senyor: «Féu la gent que·s 25
sega.» Havia-y molt fe en aquella planícia; hi seguieren-se hòmens en nombre de cinch mília. Pres, donchs, lo Senyor los pans hi après que hach fet gràcies, distribuí'ls als qui seyen, hi per lo semblant dels pexos tant com ne volien. Hi com foren plens, dix als seus 30
dexebles: «Plegau lo que ha sobrat, los troços que no·s perden.» Plegaren hi ompliren-ne dotze cofins, dels troços que dels cinch pans de ordi hi dels dos pexos sobrat ha- {75d} vien. Hi com veren aquells hòmens que havia fet lo Senyor aquest miracle, deyen que aquest verdaderament era lo profeta que venir devia. 35

4-5 les² ... dolçor] les sues mel·líflues paraules, les quals, axí en suau dolçor Com s'ha comentat en nota p. 364,25, es destaca l'ús que fa Corella de l'adjectiu «mel·líflues», que en aquest cas s'afig i parteix de la «suau dolçor», que sí estava al text ludolfí de VC, 293b. | 10 poguesen veure] Tot seguit, respecte VC, 293b, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom sobre com la fe dels qui seguien a Jesús es mostrava en el fet que no tenien fam, perquè l'escoltaven. | 11-35 Alçant ... devia] Com ha ocorregut en altres episodis evangèlics, Corella aglutina els versets corresponents, en aquest cas els de Jn 6, 5-14 («Alçant, donchs, lo Senyor...»), que es trobaven dispersos al llarg del capítol. Se'ns presenta, així, una part de la *Vulgata*, els evangelis, que reben una consideració especial per part del mestre valencià en sacra teologia.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

inceptit conferre cum Philippo de tantae taultitudinis refectione, qui secundum Chrysostomum, magis rudis fuit, et magis indigens instructione.

Et cognovit, referente Andrea, quod unus puer inter eos, quinque panes hordeaceos, et duos pisces tantum haberet, quos eo jubente in medium attulerunt; propter spiritualem refectionem, quam continue a Domino habebant, non multum de corporali refectione sibi curabant providere. In quo arguuntur successores eorum, qui de deliciis sibi providere non cessant.

Ubi Chrysostomus: Addiscimus autem in hoc discipulorum philosophiam, qualiter contempserunt escam. Duodecim enim existentes, quinque panes habebant, et duos pisces; contemptibilia enim eis erant corporalia, et a spiritualibus possidebantur.

Oportebat autem erudiri, discipulorum exemplo, quoniam et si pauca habuerimus, oportet tribuere indigentibus. Jussi namque discipuli afferre quinque panes, non dicunt, unde mitigabimus famem nostram sed confestim obediunt.

Et fecit turbas discumbere, id est ordinate ad comedendum sedere, super fenum, id est super herbam agri viridem, in quo ostenditur, quod locus erat aptus ad sedendum. Ubi innuitur probatio fidei turbarum; quia aliter non sedissent ad comedendum, nisi credidissent miraculum.

5. INTER MANUS CHRISTI MULTIPLICANTUR PANES ET PISCES

Discubuerunt ergo quinque millia virorum, perfectorum absque par- {294a} *vulis et mulieribus; secundum modum enim Hebraicum soli viri a viginti*

2-3 *conexent ... sabia*] Aquest comentari sobre la major rudesia i necessitat d'instrucció de Felip s'atribueix a sant Joan Crisòstom en VC, 293b. Corella n'omet la font. | 4-11 *Hi ... podia*] Roís de Corella ha incorporat aquest fragment en el *Cartoixà*, atés que no es troba en VC, 293b. Destaquem en aquest comentari una certa mostra de saviesa exemplificadora i de voluntat d'incidir en allò públic. | 12-13 *qui era majordom de la casa hi primer dexeble*] Aquesta informació sobre l'apòstol Andreu ha estat incorporada per Corella quant a VC, 293b. El terme «majordom» esdevé, així, una inculturació. | 14-15 *un fadrí qui opinen que era sanct Marcial criat de sanct Pere*] Tal com s'ha exposat en la nota prèvia, respecte el text de Ludolf de Saxònia de VC, 293b, també ara s'afeg aquesta informació sobre els deixebles i els qui els acompanyaven. De manera especial, en el que resta de capítol, Corella atorga una certa importància a la figura d'aquest jove –respecte el text llatí, que l'obvia–, i que prové dels versets evangèlics de Jn 6, 9: «Aquí hi ha un jove que té cinc pans d'ordi i dos peixos; però què és això per a tanta gent?». Sobre aquesta qüestió veg. p. 536,18-19 i notes pp. 540,15-16 i 543,19-20. | 18-19 *hi² ... tenia*] Com s'ha indicat en la nota prèvia, aquesta referència al qui portava els cinc pans i els dos peixos ha estat afegida per Corella quant al text ludolfí. | 27-28 *Senyor ... viure*] Aquest fragment, que aporta verisme i intensitat, ha estat introduït per Corella respecte VC, 293b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Demanà consell lo Senyor, infinida sapiència, a Felip son dexeble, conexent que no sabia tant com los altres, hi que aprengués lo que no sabia.

Hi per donar-nos exemple que ab consell devem procehir en nostres negocis hi de aquelles presones qui saber ho poden; que ab tot que Felip en les coses 5
spirituals ignorava, de les quals lo Senyor instrohir lo volia, però era natural de aquella terra. Hi si per diligència humana, al menjar del poble se poguera donar recapte, Felip, hi per esser jove hi natural de la 10
terra, servir hi podia.

Respòs Andreu, qui era majordom de la casa hi primer dexeble, que cinch pans de ordi tenien hi dos pexos, los quals guardava un fadrí, qui opinen que era 15
sanct Marcial, criat de sanct Pere.

Diu sanct Crisòstom: «Aprengam nosaltres la filosofia dels apòstols, com poch curaven de les corporals viandes. Dotze eren, hi lo Senyor, tretze; hi lo fadrí qui los pans tenia, hi tot lo que provehit havien 20
eren cinch pans de ordi hi dos pexos. Les coses spirituals a ells possehien, hi ells les temporals menyspreaven.»

Aprengam encara de aquests beneys dexebles que si tenim poch no dexem de fer almoyna. Lo Senyor mana que·ls pans li porten per donar-los al poble; no 25
responen: «Senyor, què menjaràs tu hi nos[al]tres? Senyor, tu has acostumat star sens menjar quaranta dies, però nosaltres no porem viure.»

Manà lo Senyor que fesen seure lo poble sobre lo vert fe que tota la planícia cobria, hon se mostra la fe, 30
que sobre lo fe los feya seure; car si no creguesen que·ls podia donar vianda, no segueren.

[5. DE LES MANS DE CRIST ES MULTIPLIQUEN ELS PANS I ELS PEIXOS]

Hi fon lo nombre dels qui seyen cinch mília hò-
{76a} mens, sens los fadrins hi dones; segons la

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

annis, et supra numerantur, sed parvuli et mulieres tacentur. Hoc autem dicit Evangelista, ut appareat majus miraculum. *Acceptit ergo Jesus panes*, et pisces in manibus gloriosis et venerabilibus, quae vim multiplicandi habebant, ut sacratissimarum manuum tactu multiplicarentur, ac magna munera daturus prius in coelum aspexit, ut *omne datum optimum et donum perfectum desursum* esse insinuaret, ut Patrem suum honoraret; et non virtute elementari, sed coelesti hoc factum esse ostenderet.

Deinde oravit, Patri *gratias agens*, ut ostenderet quantum de nostris profectibus gratuletur, et secundum Chrysostomum, ut informaret nos ad agendas semper Deo gratias, cum vel in carne refleimur, vel in anima; et non prius tangere mensam, donec gratias egerimus ei, qui cibum hunc nobis praebuit, et dat nobis *escam in tempore opportuno*.

Similiter etiam, *benedixit*, ut sua benedictione multiplicarentur; sic enim in principio creationis rerum, omnibus creaturis benedicens, contulit illis naturalem virtutem, ut ex se invicem naturaliter multiplicarentur, cujus benedictione semel accepta, usque hodie fructificare non cessant; in quo dat exemplum, quod in principio mensae debemus panem Deo offerre, et benedictionem supernam super ipsum elicere, et quod non debemus ad mensam accedere, vel cibum sumere, nisi praemissa benedictione. Et istam benedictionem, ut creditur, Christus aliquibus verbis expressit, quibus creaturam et sanctificavit, et multiplicavit; sed quae illa verba fuerint, Evangelistas non ponunt, quia forte secrete ea protulit.

Et fregit, in grossas partes, non scidit per minutias, ut nos doceret panem nostrum frangere debere, et dare pauperibus; et sic multiplicata est illa materia inter manus Christi frangentis, quia hoc fiebat, virtute deitatis, cujus organum et instrumentum est humanitas ejus. Secundum Chrysostomum, multiplicat panes et pisces, ad significandum, quod tam mari, quam aridae dominatur. *Fregit ergo*, et frangendo multiplicavit; *deditque discipulis suis*, scilicet panes et pisces, multiplicatos, ut ponerent ante turbas, in signum quod data sunt temporalia praelatis, propter pauperes pascendos; et sic per discipulos distribuit, id est distribui fecit discumbentibus; officium enim praelati est ministrare, et non ministrari.

6. DUODECIM COPHINI DE RELIQUIIS IMPLETI

Ipsos autem panes et pisces Dominus ita multiplicavit, ut omnes pro libitu suo comederent, et multa fragmenta superarent. Unde sequitur: *Ut autem impleti sunt*, quia omnes manducaverunt et saturati

consuetudine hebraica, que solament los hòmens de vint anys en amunt conten. Pres lo Senyor los cinch pans hi dos pexos en les sues mans sagrades, que virtut de multiplicar tenien lo que ell volia. Hi alçà al cel la sua deyfica vista, per mostrar que tots nostres béns de la divina bondat devallen, hi perquè honrà a Déu son Pare; hi per mostrar que aquesta multiplicació era per virtut divina.

Après féu oració, al Pare fent-li gràcies, hi mostrant quant se alegra de les utilitats nostres; hi per informar a nosaltres que no prengam refectió spiritual ni corporal; ni toquem ab les mans la taula, que primer no façam gràcies al Senyor, qui-ns dóna la vianda.

Donà après la sua benedictió sobre los pans hi sobre los pexos. Axí en lo principi benehí totes les creatures hi donà'ls virtut que multiplicasen, per la qual benedictió tostemp naturalment multipliquen; hi donà'ns exemple que ans de menjar sia beneyda la nostra taula. Aquesta benedictió dien alguns que dix en paraules, que los evangelistes no les scriven, que esser que les pronunciàs secrete.

Hi trencà lo pa en grans troços, instróint a nosaltres com devem trencar lo nostre pa hi donar als pobres; hi axí aquell pa ab la virtut de les sues mans multiplicava, per la divinitat de la qual era instrument la sua. Diu sant Crisòstom: «Los pans hi los pexos multiplica, significant que la mar hi la terra senyoreja.» Pres los pans en troços, hi donà'ls als dexebles que-ls posassen davant lo poble, en senyal que-ls béns temporals són donats als prelats hi bisbes per donar a menjar als pobres. És l'offici del prelat servir als pobres hi no que-ls pobres lo servexquen.

[6. DE LES DOTZE CISTELLES PLENES DEL QUE SOBRA]

Fon axí gran la multiplicació de aquesta vianda, que tant com volgueren ne menjaren, hi és de creure que troços ne prengueren. Manà lo Senyor als dexebles

10-13 hi ... vianda] En VC, 294a, s'atribueix a sant Joan Crisòstom. Corella n'omet la font i l'integra en la glossa dels versets evangèlics. | 13 la vianda] A continuació, el lletraferit valencià omet el Sl 144, 15: «Tothom posa els ulls en tu, mirant esperançat, i al seu temps els dónes l'aliment.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sunt, quod significat coelestem refectionem, in qua Sancti plene satiantur; *dixit Jesus discipulis*, ut fragmenta residua colligerent, unde postea cibum egentibus praebent; non sic dives epulo fecit, cujus reliquias canes, non pauperes comedebant, cui hodie multi sunt similes, idem vel pejus facientes. In hoc quippe quod turbam pavit, dedit nobis exemplum, ut operibus misericordias insistamus; et licet hoc sit aboriosum, tamen est multum fructuosum.

Collegerunt ergo et impleverunt, de reliquiis, *duodecim cophinos*, hoc est magnas sportas, quae circulis per quos brachia inseruntur, in dorso portantur; unusquisque enim Apostolorum implet cophinum suum, ut quolibet unum superhumerum apportante, ineffabile videretur miraculum. Hic Domini miraculum augmentatum est; magnum enim miraculum esset, si de quinque panibus et duobus piscibus quinque milli- {294b} bus hominum satiatis, nil superesset; at signum crevit juxta admirationem, quia non solum quinque millia hominum satiati sunt, sed etiam tot fragmenta remanserunt, unde duodecim cophini replerentur. Hoc ergo etiam ad evidentiam miraculi facit, quod plus remansit, quam a principio fuit. Et secundum Cyrillum, hoc factum est, ut hinc esset manifesta certificatio, quod opus charitatis in proximos, uberem vendicet retributionem a Deo; et secundum Theophylactum, ut addisceremus quantum hospitalitas potest, et quantum augentur nostra, cum indigentibus subvenimus.

7. ADMIRATIO TURBAE

Illi ergo homines, aliquidi de ratione habentes, *cum vidissent*, potentiam divinam per effectum probatam, *quod faceret signum*, alias non auditum, in quo probavit se esse Deum, quia illa multiplicatio per Eliseum facta, multum deficiebat ab ista; *dicebant*, magnificantes Deum, *quia hic est vere Propheta*, imo secundum Augustinum, ipse Dominus Prophetarum, de quo dixit Moyses: *Prophetam suscitabit vobis Dominus de fratribus vestris, tanquam me audietis eum*. Secundum Legis dictum venturus est in mundum ad ipsum salvandum; sic autem non venerunt alii Prophetae, sed solum ad denuntiandum istius adventum. Ubi sciendum quod Christus promissus erat in Lege, tanquam Propheta ceteris excellentior; et ideo viso miraculo praedicto, populus confessus est illum esse, de quo loquitur praedicta Scriptura, et sic eum confitebatur, esse verum Christum.

Conspice igitur Dominum Jesum, qualiter indigentibus misericorditer condescendi! et subvenit, ac omnia ordinate facit; et qualiter illos comedentes aspicit, et in eorum jocunditate laetatur, et quomodo

SEGON DEL CARTOIXÀ

que no dexasen perdre lo que sobra- {76b} va, perquè après ne poguessen donar a pobres. No u féu axí lo rich golafre, que los cans menjaven lo que sobrava de les sues taules; hi de present los richs molt pijor ho pratiquen. Dóna'ns exemple lo Senyor que entengam 5 en les obres de misericòrdia que són molt fructíferes, encara que ab treball se acaben.

Colliren lo que sobrava hi dotze cofins ne umpliren, hi un cofí umplí cascun apòstol hi portà'l sobre lo muscle. Hi ací-s declara y augmenta lo miracle: 10 que més sobrà dels pans hi dels pexos que no eren en lo principi; per instrucció nostra, que vejam com multipliquen les obres de misericòrdia en los prohismes, hi com ne roman molt més als qui les donen. 15

[7. DE L'ADMIRACIÓ DEL POBLE]

Mirant lo poble aquest miracle, que no podia esser fet sinó per divina potència, hi que molt distava de aquell qui féu Eliseu profeta, magnificant a Déu, deyen: «Aquest és verdaderament lo profeta, ans és Senyor dels profetes.» Diu sant Agostí: «És aquell 20 profeta que diu Moysés, que axí com a ell lo hoïsen»; lo qual delliuraria lo món de la potestat del diable, axí com ell los havia delliurat de la captivitat de Egipte. Hon devem atendre que'l Senyor era promés en la Ley al judaych poble profeta, més excel·lent que'ls altres. 25 Hi axí, vist lo gran miracle, confessaven qui aquell era lo gran profeta del qual Moysés parlava, hi axí'l confessaven rey Messies.

Atén, ànima devota, lo Senyor hi contempla ab quina dolçor, ab quina suavitat mira hi regoneix los 30 pobles com mengen, com se alegra de la refectió que ells prenen. Hi no és de creure que'l benigne Senyor

12-15 que ... donen] El contingut d'aquest fragment s'atribueix en VC, 294b a sant Ciril i a sant Teofilacte, que Corella resumeix, però n'omet la font. | 32-539,5 Hi ... menjasen] Aquest fragment sobre la beguda que també devia haver-hi en el present episodi evangèlic, tot comparant-lo amb el de les noces de Canà, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 294b.

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

illi super iste miraculo admirantur, et unus ad alterum inde loquitur, dicentes: *Quia hic est vere Propheta*, et plura alia ad laudem ejus pertinentia.

Laetantur, et cum gratiarum actione manducant, non solum corporaliter cibum sumentes, sed etiam mentaliter, saltem aliqui ex eis, refectioem percipientes.

Sta et tu a longe, famem desiderii, et miseriam lacrymis prode; manum tanquam mendicus extendere, si forte de Dei donis et beneficiis saltem modicum quid merearis accipere.

8. CHRISTI ET DISCIPULORUM EIUS PARCIMONIA COMMENDATUR

Ubi consideranda est parcimonia victus discipulorum Christi in duobus: primo, in qualitate, quia pane hordeaceo utebantur, qui est cibus jumentorum; secundo, in quantitate, quia duodecim viri, et Christus cum eis, et forte nonnulli de alius discipulis eos comitati, non nisi *quinque panes hordeaceos* habebant; in quo notatur mira inopia Christi et discipulorum, quod paucos panes habebant, et viles, unde et frequenter cum Domino passi sunt famem. In quo etiam apparet, quantum escam carnalem contempserunt, solis spiritualibus intendentes.

Unde Chrysostomus: Discamus autem hinc, qui voluptati attendimus, quae comedebant mirabiles viri illi et magni, et quantitatem eorum quae inferebantur, et vilitatem mensae eorum. Et iterum: Joannes autem panes *hordeaceos* esse dicit, non inaniter hoc enarrans: sed tumorem pretiositatis erudiens nos conculcare; talis enim Prophetarum mensa erat. Et jussit eos super fenum jacere, philosophari turbas erudiens; non enim nutrire corpora solum volebat, sed et animam erudire. Et a loco igitur et a nihil amplius panibus dando et piscibus, et ab apponendo omnibus eadem, et a faciendo communia, et a nihil alteri plus prebendo; et humilitatem, et par- {295a} cimoniam, et charitatem. quae omnia aestimarent communia, eos erudit; et quod videbatur in eremo Judaeis esse mirabile, dicebant quippe: *numquid et panem poterit dare, aut parare mensam in deserto?* hoc per opera ostendit; propter hoc et in desertum eos ducit, ut sine omni suspicione sit hoc miraculum, et nullus sestiraet ex

comportàs que no beguesen. Calla-u lo evangeliste, perquè de si és manifesta cosa, que si en les bodes que no eren sues, hi ja havien begut, no volgué que sens beure les acabasen, menys volgué ací que sens beure menjasen.

Mengen los pobles corporal hi spiritual vianda; crehen hi confessen qui era aquell qui·ls umplia lo cors hi l'ànima.

[8. DE LA CONFIANÇA DE CRIST I ELS SEUS DEIXEBLES]

Diu sanct Cri- {76c} sòstom: «Aprengam nosaltres miserables, qui en les voluptats del món param nostres 10 taules, què menjaven aquells prínceps de la Sgleya ab lo seu Déu, Senyor hi mestre. Tants eren, hi pot esser que altres dexebles hi havia, hi cinch pans hi dos pexos tenien. No pans de sémola, no pans de tritecea farina mas de ordi, més de animals que de hòmens vianda. 15 Tal acostumava esser la taula dels profetes, tals són les taules que·l Senyor multiplica, a tals viandes la sua benedictió dóna hi en semblants taules menja. A tots sobre lo fe mana que seguen, a tots egualment parteix una matexa vianda. Dóna a ells hi a nosaltres exemple 20 de caritat, de humilitat, de sobrietat hi de temperança. En lo desert los dóna vianda, perquè no puguen

8 *hi l'ànima* Tot seguit, Corella omet una breu glossa respecte VC, 294b, en la qual es parla de la necessària humilitat davant els dons de Déu. | 9 *Diu sanct*] A l'inici d'aquest subcapítol, quant a VC, 294b, Corella omet una glossa en què s'incideix en la sobrietat del menjar de Crist i els seus deixebles, així com de la fam corporal que es veia reduïda, però, per l'aliment espiritual que suposava la doctrina de Crist. | 14 *tritecea*] Derivat de la paraula llatina «triticum», «blat». El terme no es recull en cap dels principals repertoris lexicogràfics. | 21 *de temperança*] Tot seguit, Corella omet un fragment de la glossa de sant Joan Crisòstom (VC, 295a) en què es posa en boca dels jueus les paraules del següent salm (Sl 77, 19): «Malparlaven de Déu i deien: "Tindrà poder per a parar taula en ple desert?"»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

castello aliquo prope existenti, inferri aliquid ad mensam: haec Chrysostomus.

Voluit etiam in deserto hoc miraculum facere, ut significaret se esse illum, qui quadraginta annis pavit populum in deserto, qui patribus erat promissus. Item in signum futuri, quia in regione et statu multorum, ubi nec seminatur, nec metitur pascit Deus servos suos.

Unde secundum Theophilum, addiscimus ex miraculo perpetrato non fieri pusillanimes in coarctationibus paupertatis. Et bene panibus pavit hordeaceis, quia panis delicatus non hic, sed in futuro est gustandus. Quoties autem Dominum legimus ex paucis panibus multas hominum turbas pavisse, non tantum est mirandum, quantum venerandum. Non est mirum quia pavit, sed potius venerandum, quia facere voluit; qui enim ex nihilo cuncta creavit, non est mirum, si ex paucis panibus multas turbas pavit.

9. EXPLICATIO ALLEGORICA HUIUS MIRACULI

Mystice per quinque panes quinque libri Moysis; per duos pisces, Prophetas et Psalmi intelliguntur. In his enim tribus, scilicet: Lege, Prophetis, et Psalmis, totum Vetus Testamentum comprehenditur.

Per quinque autem milita virorum, Dominum sequentium, designantur activi omnes quinque sensibus interioribus et exterioribus, quae possident, bene utentes; per mulieres vero et parvulos significantur infirmi nondum pugnae idonei, qui numero sunt indigni. Hi ergo praedicti recte quinque panibus aluntur, quia tales necesse est legalibus adhuc praeceptis institui; nam qui mundo ad integrum renuntiant, quatuor sunt millia, et septem panibus refecti: hoc est Evangelica perfectione sublimes, et spiritali sunt gratia docti. Cum ergo in hoc convivio Domini tantummodo viri fuisse dicuntur, mystice monemur, ut si quam suavis sit Dominus, gustare desideramus, viri, id est fortes contra tentationes simus;

15-16 Al ... libris] Corella torna a atorgar un significat especial a la figura del jove que tenia els cinc pans i els dos peixos, tal com s'ha assenyalat en nota p. 536,14-15. Notem la relació d'aquest fragment amb el text llatí de VC, 295a, on aquest «fadrí» no té cap presència: «Mystice per quinque panes quinque libri Moysis.», és a dir, «En sentit espiritual, els cinc pans signifiquen els cinc llibres de Moisès.» | 18-22 Pans ... entendre] Corella modifica la traducció quant al text corresponent de VC, 295a, en el sentit que vincula l'Antic Testament als elements de la paràbola («In his enim tribus, scilicet: Lege, Prophetis, et Psalmis, totum Vetus Testamentum comprehenditur.», és a dir, «Tot l'Antic Testament es comprén en aqueixes tres coses: la Llei, els Profetes i els Salms.»). | 21-22 devien entendre] Tot seguit, Corella omet un extens fragment respecte VC, 295ab, en què es glossa, per una part, el contingut de Mt 14, 21: «Els qui n'havien menjat eren uns cinc mil homes, a més de les dones i les criatures.» En la glossa omesa, s'identifica els homes amb els forts, amb els qui dominen els sentits interiors i exteriors; les dones i els xiquets s'identifiquen amb els febles, no aptes per entrar en el còmput de la quantitat total dels assistents al miracle. Beda el Venerable assenjala en una part d'aquest fragment omés que els qui seuen sobre el prat reben l'aliment del Senyor, perquè «xafen» els desitjos i mortifiquen la seua carn, a partir del verset també omés d'Is 40, 6: «Proclama que els homes són tots herba.» Per altra part, també s'ha omés una glossa sobre com Crist mirà al cel per mostrar on calia adreçar la mirada de la saviesa; i dels tres impediments per fer-ho: de les qüestions terrenals, del desig corporal i de les ambicions i la supèrbia humana.

SEGON DEL CARTOIXÀ

calumpniar lo miracle que de algunes viles poguessen haver agut tants pans hi pexos.»

Essent pobre lo Senyor hi los seus dexebles, en lo desert los dóna vianda, per mostrar que era aquell qui en lo desert havia donat a sos avis quaranta anys la magna. 5

Diu Theòfil: «Dóna'ns lo Senyor sperança que no desesperem en la pobrea, que ab cinch pans de ordi donà menjar a tant poble. Hi no fon gran maravella, que ell és lo qui creà hi multiplicà les viandes, ab les quals tot lo món governa. Hi axí més devem honrar la benignitat sua quant donà menjar als pobles, que marvellar-nos de la sua potència, de la qual sabem que de no-res ha creat totes les creatures.» 10

[9. DEL SENTIT AL·LEGÒRIC D'AQUEST MIRACLE]

Al seny al·legòrich, lo fadrí humil hi mansuet era 15 Moysés hi la ley sua, qui tenien los cinch llibres; los psalms hi profetes, que eren los dos pexos, que bona sabor donaven als pans de ordi. Pans eren de ordi, vianda de bèsties, que temporals coses la Ley prometia; però los psalms hi profetes sabor hi donaven, que en les 20 temporals promeses les {76d} eternes se devien entendre.

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

vir enim a viribus dicitur, et virorum nomine illos Scriptura sancta designare consuevit, qui viriliter tentamenta vicerunt. Qui ergo coenam Domini manducant, virtute mentis et sensu viri esse debent, non in concupiscentis emolliti sicut faeminae, nec puerilem sensum habentes, sicut pueri. Per *discubitum* autem, et sessionem corporis, intelligitur quies mentis; qui enim a Deo spiritualiter pasci desiderat, oportet quod sedeat, id est a curis superfluis, et turbationibus conquiescat. Secundum Bedam quoque, *super fenum* discumbentes Dominicis pascuntur alimentis, qui per continentiam calcatis concupiscentis, audiendis implendisque Deiverbis operam impendunt. Fenum enim carnem significat, secundum illud: *Omnis caro fenum*; nec ad mensam Dei digne sedere poterit, qui carnem per servitatem spiritui non subjicit, Qui ergo vult refici pane gratiae spiritualis, congruum est ut sedeat super fenum, id est ut dominetur corpori suo, et mortificet carnem suam. Salvator autem non nova creavit cibaria, sed praesentibus *benedixit*; quia veniens in carne, non alia quam quae Lex et Prophetiae praedixerant praedicavit, et ea mysteriis gratiae gravida demonstravit. *Aspexit in coelum*, ut illuc dirigendam mentis aciem, ibi lucem scientiae doceat esse quaerendam. Sed tripliciter impeditur quis ne oculus sublevet ad Deum: primo, quando nimis oocupatur circa sensibilia, id est terrenas divitias, quia tunc oculus foedatur pulvere avaritiae; secundo, quando oocupatur circa delectabilia, id est circa carnales delicias, quia tunc oculus excaecatur igne concupiscentiae; tertio, quando oocupatur circa sublimia, id est circa ambitiones mundanas; quia tunc oculus obscuratur fumo superbiae.

Fregit quoque, et ante turbas ponendos *discipulis panes dedit*, quia clausa sacramenta Legis, et Prophetiae sanctis doctoribus, qui haec toto orbe praedicent patefecit.

Quod autem turbis supererat, a discipulis *colligi* voluit, quia secretiora intelligentiae, et sacratoria mysteria, quae a rudibus capi nequeunt, non sunt negligenter omittenda; sed a discipulis Domini, et eorum successoribus diligenter inquirenda, et illis qui idonei sunt alios docere, committenda.

Nam per *cophinos duodecim*, Apostoli et sequentes viri apostolici et doctores figurantur, foris quidem hominibus despecti, sed intus Salvatoris cibi reliquiis cumulati. Cophinis enim servilia et rusticana aguntur opera et officia; et *Deus infirma mundi elegit, ut confundat fortia*. Est autem cophinus, secundum Isidorum, vas ex virgultis factum, et de juncis vel

En les sues mans pren lo Senyor los pans de ordi, acabant los manaments de la Ley vella; trencà'ls en troços, hi donà'ls als dexebles; quant los declarà de la sua incarnació los misteris tancats hi closos dins la Ley, psalms hi profetes, manà que·ls partexquen als pobles. 5

Però aseguts sobre lo vert de la sperança dels celestials premis, los dexebles, de les mans del Senyor, ho prenen; hi als pobles ho partexen, que, rebut lo Sant Sperit, a totes les generacions priquen; hi com han donat refectió spiritual a tots los pobles, més los ne 10 roman que no·n tenien.

Dotze cofins ne romanen de la evangèlica vianda, que són dotze apòstols de spart o de vímens aspres en

6-7 Però aseguts sobre lo vert de la sperança dels celestials premis] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte la glossa ludolfina corresponent de VC, 295b. Té a veure, però, amb el contingut omés que hem assenyalat en la nota prèvia, sobre els qui seien en el prat, destinats a rebre del Regne de Déu.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

viminibus, aut foliis palmarum contextum, aptum ad portandum purgamentar, et ad servilia opera. Unde in Psalmo de Joseph dicitur: *Manus ejus in cophino servierunt*. Sicut autem pauci panes et pisces fracti, in multas reliquias excreverunt; sic cibus verbi Dei, quanto magis distribuitur, tanto magis multiplicatur.

Nec a casu, sed ex divina dispositione *impleti sunt duodecim cophini*, secundum numerum duodecim Apostolorum; nec data sunt turbae fragmenta portanda, sed discipulis, ut per hoc designaretur quod fragmenta, et reliquiae verborum Christi, per Apostolos erant per mundum portanda, et per eos corda jejuna pascenda; qui bene duodecim esse dicuntur, quia fides sanctae Trinitatis in quatuor mundi partibus, per eos erat praedicanda.

Unde Ambrosius: Hic vero panis quem frangit Jesus, mystice quidem Dei verbum est, et sermo de Christo, qui dum dividitur augetur; de paucis enim sermonibus, omnibus populis redundantem alimoniam ministravit. Dedit sermones nobis, velut panes, qui nostro dum libantur ore, germinantur: haec Ambrosius.

SEGON DEL CARTOIXÀ

lo vestir e viure. Dins plens de saborosa doctrina, que umple hi lo apetit sacia hi no enfastija.

Mana lo Senyor que guarden hi stogen lo que sobra; los grans hi profundes misteris que-ls pobles entendre no poden. Los sants doctors hi clergues que-n 5 stogen dotze cofins signifiquen, que per les tres parts del món los quatre evangelis pricar devien; tres vegades quatre són dotze.

Foren per diverses figures figurats los gloriosos apòstols: per los fills de Jacob, dotze patriarques, qui 10 han spiritualment engendrat tots los fills de Israel, cristians en la cathòlica crehença; per les dotze fonts en lo desert de Elim, regant hi fecundant la orta de la sua Sgleya; per les dotze pedres sobre les quals edificà Moysés lo altar per al sacrifici. 15

De continu portaven sobre si lo sacrifici de Jesús los gloriosos apòstols: per los dotze vedells que sobre aquest altar sacrificaren, que martiri per lo Senyor sostengueren; per los dotze pans de preposició, que de continu sobre la taula en lo temple staven, donaven pa 20 de vida los apòstols a tots los que-n volien; per les dotze pedres precioses que tenia lo gran {77a} sacerdot en la vestidura, ornaren de virtuts, miracles hi exemples tota la santa Sgleya; per los dotze prínceps hi capitans dels tribs que en la terra de promissió lo poble guiaren, 25 mostraren lo camí los apòstols per a la terra de promissió de la eterna glòria; per los dotze exploradors que la terra de promissió exploraren, regonegueren hi exploraren los apòstols la doctrina evangèlica, comunicant ab lo Senyor hi sabent del celestial Regne, 30

10 per] pet.

2 no enfastija] Corella, tot seguit, omet el fragment de la glossa que seguia (VC, 295b). No incorpora una referència a sant Isidor sobre els materials de les cistelles amb què es recolliren els pans i els peixos i aquesta part del verset de Sl 81, 7: «Li he tret el pes de les espatlles i els cabassos de les mans.» | 5-8 Los ... dotze] Respecte el text llatí de VC, 295b, Corella adapta la traducció en el sentit que els apòstols han de predicar els evangelis mentre que en el text ludolfí predicaran la Trinitat: «et reliquiae verborum Christi, per apostolos erant per mundum portanda, et per eos corda jejuna pascenda; qui bene duodecim esse dicuntur, quia fides sanctae Trinitatis in quator mundi partibus, per eos erat praedicanda.» és a dir, «els fragments i les reliquies de les paraules de Crist serien portats pel món pels apòstols, i alimentarien els cors famolencs. Són dotze: la fe de la Trinitat havia de ser predicada per ells en les quatre parts del món.» | 8 són dotze] A continuació, quant a VC, 295b, Corella omet una citació de sant Ambròs sobre com el pa que parteix Crist és la paraula de Déu que, tot dividint-se, es multiplica i es difon per la terra. | 9-543,18 Foren ... signifiquen] Aquest extens fragment sobre el sentit i el significat simbòlic dels apòstols ha estat incorporat per Corella, pel que fa a VC, 295b. Notem com el lletraferit valencià vincula, a través dels apòstols, els episodis bíblics de l'Antic Testament amb l'Església, que comença a construir-se després de Jesucrist i la difusió de la seua paraula pels primers cristians.

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

hi demanant-li què seria d'ells, puys dexades totes coses, lo seguien.

Per les dotze pedres que Josué manà del flum Jordà traure, de la fluxibilitat de aquest món alçà lo Senyor hi tirà los dotze apòstols; per los dotze bous de coure que la gran mar de metall sostenien, pricaren los apòstols a tot lo món lo bapisme; per les dotze portes de la ciutat que en visió Ezechiël mirava, tenien sacerdotal potestat los apòstols, ab la qual les portes de Parahís obrien; per los dotze leons sobre los quals la cadira de Salamó stava, aprovaran en lo Juhí los apòstols la sentència del Jutge; per les dotze hores del dia conjunts ab lo Senyor, dia, claredat hi resplandor eterna; per les dotze steles en la corona de la sposa, la Sgleya santa; per los fonaments de Hierusalem, militant Sgleya, per los dotze cofins en lo present evangeli; hi, per squivar largues paraules, dexam altres figures que los gloriosos apòstols signifiquen.

10. EXPLICATIO MORALIS

[10. DEL SENTIT TROPOLÒGIC I ESPIRITUAL DE LA MULTIPLICACIÓ DELS PANS]

Al seny tropològich, és lo fadrí la nostra consciència, la qual té una natural puritat per peccador que l'home sia, que fins en los damnats dura, que dels mals que han fet tenen conexença. Hi aquesta és la major pena que senten; aquest és lo verme que ls rosega hi foch spiritual que nunca s'apaga, quant pensen que per sa culpa han perdut la eterna glòria hi senten perpètua intolerable pena.

De aque- {77b} sta consciència parla lo Apòstol, dient: «Les gents que Ley no tenen, com les coses de la Ley acaben, ells a si mateys són ley, qui mostren les obres de la Ley en lo cor d'ells escrita, donant-los testimoni la sua consciència.»

16-17 hi, per squivar largues paraules, dexam altres figures Corella exposa amb aquestes paraules, de manera oberta i explícita, les omissions i síntesis respecte el text llatí que elabora a partir d'ací respecte el que resta de capítol. | 19-544,44 Al ... promeses] Aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella, qui pren l'estructura interna i el sentit general dels dos subcapítols corresponents en VC, 295-296 («10. Eiusdem miraculi multiplicationis panum explicatio moralis.», «10. Del sentit moral del miracle de la multiplicació dels pans»; «11. Quid sint quinque panes in sensu mystico?», «11. Del sentit espiritual dels cinc pans»). En el contingut omés s'assenyalava una considerable diversitat quant als significats al·legòrics i morals resultants de la interpretació de la paràbola dels cinc pans i els dos peixos. L'autor valencià també tracta d'aquests significats; ara bé, no coincideix amb allò proposat pel text ludolfí. Com s'ha dit, Corella redueix aquesta diversitat i fa servir, quasi de manera exclusiva, els salms com a justificació dels diferents sentits, uns textos que coneixia a bastament com a editor del *Psalteri* i que, en el fragment de la *Vita Christi* omés apareixien de forma escadussera. Hem decidit, per tant, integrar en un els dos subcapítols llatins (10 i 11), perquè no guarden relació directa amb els continguts que proposa Corella. El subcapítol resultant, com es veu, es titula «10. Del sentit tropològic i espiritual de la multiplicació dels pans.» D'altra banda, en el capítol anterior, també s'ha detectat la supressió considerable per part de Corella de continguts dels darrers subcapítols, els quals tenien també aquest caràcter interpretatiu o es fonamentaven en glosses dels pares de l'Església. El lletraferit valencià, respecte aquest tipus de textos, sembla que opta per la reducció i, fins tot, per la supressió i la incorporació d'altres que devien resultar-li més adients o més propers, en benefici de la història evangèlica de cada capítol. | 19-20 Al seny tropològich és lo fadrí la nostra consciència] Una vegada més, com s'ha assenyalat en nota p. 536,14-15, el «fadrí» que acompanyava els deixebles i que tenia els cinc pans i els dos peixos esdevé ara el centre del capítol i de part de les interpretacions al·legòriques i morals derivades de l'episodi evangèlic; una importància que no se li atribueix en el text ludolfí, per altra part. Així mateix, Corella opta per posar el focus d'atenció sobre aquest personatge evangèlic mentre que a l'inici del subcapítol, en VC, 295b, es tractava dels apòstols i la seua correspondència moral amb els prelat: «Moraliter per Apostolos, intelliguntur praelati; per quinque panes hordaceos quinque bona spiritualia.», és a dir, «Moralment, els apòstols signifiquen els prelat; els cinc pans de civada indiquen cinc béns espirituals.» | 26 perpètua intolerable pena] Notem un exemple de doble adjectivació, característic de l'estil corellà.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

De aquesta lum que no s'apaga lo psalmista parla, dient: «Molts dien: “qui-ns mostrarà de fer bones obres?”», respon l'altre vers: «Emprentada és sobre nosaltres la lum de la tua cara. Has donat en lo meu cor alegria.» Diu sant Agostí: «Senyor, lo furt puneix la ley tua hi la ley escrita en les nostres entràmenes, que la nostra iniquitat no la pot raure.» 5

Deu tenir cinch pans aquesta nostra consciència. Lo primer és consideració de la eterna pena, lo qual ab pex de temor se menja, del qual parla lo psalmista, dient: «La cendra axí com a pa menjava, pensant en la fas de la tua ira». De aquest pa les madrines menjaren quant no volgueren matar los infants que les juhies en Egypte parien; més temeren a Déu que no lo manament que Faraó manava. 15

Lo segon pa és consideració de la eterna glòria; hi aquest ab pex de amor hi desig se menja, del qual parla lo psalmista: «Ha'ls donat pa del cel; pa dels àngels ha menjat l'ome». De aquest pa menjà Abraam quant li dix nostre Senyor Déu: «Hix de la tua terra hi de la cognació tua hi de la casa de ton pare, hi vine a la terra que yo-t mostraré hon vull que abites.» 20

Lo tercer pa és de abominació de la culpa, lo qual se menja ab pex de pensar la legea que lo peccat ab si porta, que la presència del Senyor nos fa perdre. De aquest pa lo psalmista parla, dient: «Les mies làgremes me són stades pa de nit hi de dia, quant me dien que hon és lo meu Déu, qui he perdut per ma culpa». De aquest pa menjà lo fill pròdich, qui los porchs paxia, quant dix: «Levar-m'è de ací; iré a mon pare.» 30

Lo quart pa és de menys- {77c} preu de les coses mundanes, qui-s menja ab pex de consideració de la mísera present letícia. De aquest pa lo psalmista parla, dient: «Levau-vos, puys que aveu segut, que menjau pa de dolor e tristícia». De aquest pa menjà lo Ecclesiastés Salamó, quant dix: «Vanitat de vanitats hi totes les coses són vanitat.» 35

Lo cinquéu pa és de sperança, lo qual se menja ab pex de consideració de la divina misericòrdia, del qual parla lo psalmista, dient: «Lo pa lo cor de l'home conferme.» De aquest menjaren los patriarches, los apòstols, martres, confessors hi vèrgens qui morien alegres, ab la ferma sperança de les divinals eternes promeses. 40

Moraliter per Apostolos, intelliguntur praelati; per quinque panes hordeaceos quinque bona spiritualia, quibus anima a Deo reficitur in praesenti. Sicut enim in domo patrisfamilias solet esse multiplex panis, scilicet pauperum. famulorum, filiorum, dominorum

2-3 *Molts ... obres*] Psalteri (Sl 7, 7): «Molts dien: “Qui-ns mostrarà de fer bones coses?”» (Martos 2013: 156). | 11-12 *La ... ira* Psalteri (Sl 101, 10): «Que menjava la cendra axí com a pa e lo que bevia mesclava ab làgremes, pensant la potència de la ira, de la tua indignació» (Martos 2013: 286). Notem com Corella en el *Segon* resumeix aquest verset respecte el *Psalteri*. | 18-19 *Ha'ls donat pa del cel, pa dels àngels ha menjat l'ome* Psalteri (Sl 77, 25): «E pa del cel los donà. Pa dels àngels menjà l'ome» (Martos 2013: 254). | 26-28 *Les ... culpa*] Psalteri (Sl 41, 4): «Les mies làgremes me foren vianda de dia e de nit, quand me dien per scarn cada dia: «Hon és lo teu Déu?»» (Martos 2013: 205). | 34-35 *Levau-vos ... tristícia*] Psalteri (Sl 126, 2): «Levau-vos, puix haureu segut, los qui menjau pa de dolor.» (Martos 2013: 326) | 40-41 *Lo pa lo cor de l'home conferme* Psalteri (Sl 103, 14): «E lo pa conferme lo cor de l'home.» (Martos 2013: 290).

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

et amicorum; sic in Domo Dei, quae est Ecclesia, sunt diversa genera panum spiritualium. Primus est panis naturae, et abstinentiae corporalis; hic est panis pauperum id est peccatorum, hunc enim panem largitur Dominus etiam peccatoribus, qui vere pauperes sunt, de eo in Genesi dicitur: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo*, et in Isaia: *Dabit tibi Dominus panem arctum, et aquam brevem*. Istum panem debemus pauperibus communicare, si volumus quod facta nostra Deo sint grata; alias enim bona nostra opera Deo non placent, nisi eleemosynis ornata sunt. Secundus est panis poenitentiae luctualis; hic est panis famulorum, de quo in Psalmis dicitur: *Fuerunt mihi lacrymae meae panes die ac nocte*. Et iterum: *Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis, in mensura*, scilicet proportionis, id est {296a} pro modo culparum; quia quantum homo delectatus est in peccatis, tantum debet se affigere, in poenitentiae lamentis. Hunc panem dat Dominus, per praelatos poenitentibus, inducendo eos ad contritionem, et injungendo poenitentiam. Tertius est panis intellectualis et doctrinalis; hic est panis filiorum, de quo in Evangelio dicitur: *Non est bonum sumere panem filiorum*, et in Ecclesiastico: *Cibavit illum pane vitae et intellectus*. Hunc panem ministrat Dominus fidelibus, per praelatos et curatores, verbum Dei seminando, unumquemque pro modulo suo pascendo. Quartus est panis Eucharistiae sacramentalis; hic est panis dominorum, de quo in Evangelio dicitur: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi*. Et in Apostolo: *Probet autem seipsum homo; et sic de pane illo edat*. Hunc panem dat Dominus per praelatos mundis et peccato dominantibus; quia immundis et malis non est dandus. Quintus est panis devotionis internalis; hic est panis amicorum licet enim paterfamilias habeat in domo sua panem bonum, tamen amicis supervenientibus quaerit meliorem, de quo in Isaia: *Erit panis terrae nostrae uberrimus et pinguis*. Duo autem pisces dulcorantes hos panes, sunt spes veniae, et amor Dei; vel intellectus et operatio, quia sine eis nullus istorum panum est sapidus. Istis vero quinque panibus et duobus piscibus, reficit Dominus animam in praesenti effective, et praelatus ministerio. O quam felix anima est illa, apud quam inventi fuerint isti panes et pisces ut de ea dicatur: *Est puer unus hic, qui habet quinque panes et duos pisces!* Per puerum enim intelligitur fidelis anima a puritate innocentiae puer dicta, quae in quolibet fidei, etiam obnoxio peccatis, debet per poenitentiam reparari; ad quod assequendum requiruntur quinque panes, et qui habet illos, est vere puer Evangelicus. Est et panis coelestis, quem sancti manducabunt in mensa Christi, de quo in Luca dicitur: *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*. Et de ista manducatione dicitur in eodem: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo*.

II. QUID SINT QUINQUE PANES IN SENSU MYSTICO

Moraliter etiam simul et allegorice et anagogice faciamus quinque panes poenitentiae, doctrinae, et refectiois aeternae. Moraliter poenitentiae, quinque sunt panes, scilicet: panis compunctionis, exconsideratione peccati; panis afflictionis ex consideratione passionis Christi, quem ille comedit, qui considerando Christi passionem, corde et corpore, se mortificando subjicit; panis compassionis, ex consideratione defectuum, et miseriarum proximi; panis timoris et tremoris, ex consideratione futuri supplicii; et panis suspirii, et devotionis exconsideratione dilationis coelestis gaudii et praemii. Omnes isti panes sunt hordeacei, ideoque sunt cum amaritudine sumendi. Pisces autem duo, sunt spes veniae, et dulcedo vitae aeternae. Allegorice autem panes doctrinae sunt quinque libri Moysis; hordeacei, propter litterae durtiem, reficientes tamen, propter spiritualem intellectum reficientem. Duo autem pisces, sunt dulcedo Prophetiae, et dulcedo Psalmorum. Anagogice vero, refectiois aeternae sunt panes quinque ad quos suspiramus, et ex quibus reficimur in aeternis; quorum unus est praesentia Dei; secundus est, pulchritudo visionis faciei Dei; tertius est, societas Angelorum, inter quorum sortes, est sors nostrae beatitudinis; quartus est, consortium Sanctorum, qui cum Christo regnant in coelis; quintus est, dulcedo internae beatitudinis, quam hic parumper experimur. In omnibus his hordeum est, dilatio suspirantis ad ista. Dulcedo autem duorum piscium consolantium, certitudo conscientiae, et certitudo fidelitatis divinae. item, primus panis hordeaceus, qualis convenit peccatori, vere poenitenti, est contritio in corde; secundus est, pudor in confessione; tertius est, jejunium in carne; quartus est, oratio in mente; quintus est, pietas in opere. Duo vero pisces condientes hordeaceos panes sunt timor, qui capitur in salissimo mari, id est in poenis inferni; et spes quae capitur in dulcissimo fluvio paradisi, dum cogitat quia *non sunt condigna passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis*. Insuper moraliter, quinque panes significant quinque quae Dominus dat nobis ad spiritualem quinque sensuum refectionem. Primo dat praesentia; quo pane reficitur visus, dum videt omnia transitoria esse, et caduca. Secundus panis quem dat, sunt praeterita; quo pane reficitur auditus, quando audit quod omnia transeunt velut umbra, et ideo spernit ea. Tertio dat futura; quo pane reficitur odoratus, quando cogitat mortem futuram, et inferni pericula, et ideo se comprimit operibus virtuosus. Quarto dat spiritualia aeterna, scilicet bona coelestia; quo pane satiatur gustus, quando propter amorem eorum omnia contemnuntur. Quinto dat flagella; quo pane satiatur tactus, quando perflagella movetur ad dilectionem Dei, et contemptam mundi. Et pisces secundum istum modum significant cognitionem,

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

quae illuminat intellectum, et dilectionem, quae inflammat affectum. Cognitio enim tribus primis dat saporem; quia cognitio praesentia intelligit, futura praevidet, et praeterita recordatur. Dilectio similiter duabus ultimis dat saporem; quia diligens Deum prae amore, et degustatione coelestium, et in flagellis Domini delectatur.

12. CHRISTUS FUGIT TURBAM IPSUM REGEM FACERE VOLENTEM

Hoc autem facto miraculo, *statim compulit Dominus discipulos ascendere in naviculam, et precedere trans fretum* ab Bethsaidam, civitatem Andreae et Petri et Philippi Apostolorum, ut ab illo loco recederent, *donec turbas dimitteret*, sub forma alicujus benedictionis et valedictionis; volebat enim separare se a turbis, quia scivit *quod venturi erant, ut facerent eum regem*, et ideo se a discipulis, inter quos a turbis quarebatur, separavit. Coegit eos, quia non libenter recedebant absque Magistro suo, ejus societate et doctrina delectati.

Unde Chrysostomus: Cum autem dicat: *compulit*, multam discipulorum instantiam ostendit, quia non de facili ab eo poterant separari; et hoc quidem tum propter nimium affectum, quem ad eum habebant, tum quia sollicitabantur, qualiter ad eos veniret. Et Hieronymus: Quo sermone ostenditur invitos eos a Domino recessisse, dum amore praeceptoris, nec puncto quidem temporis ab eo volunt separari. Recte autem quasi inviti, et retractantes Apostoli a Domino recesserant, ne illo abeunte, naufragia sustinerent. Et quia Christus erat promissus rex futurus, ideo postquam confessi sunt eum Christum, voluerunt consequenter ipsum facere regem.

Considerabant enim quod ipse qui eos satiavit, posset eorum necessitatibus subvenire, et sub tali rege videbatur eis non posse egere. Putaverunt forsitari illum sievenisse, ut jam regnaret; et volebant praevenire tempus ejus, quod ipse apud se usque in finem seculi occultabat.

[11. COM CRIST FUIG DE LA GENT PERQUÈ VOLIEN FER-LO EL SEU REI]

E seguint la evangèlica ystòria, acabat aquest miracle, compel·lí lo Senyor los seus dexebles que pujasen en una naveta, hi pasassen primers la mar a Betzayda, ciutat de hon eren naturals Felip hi Simon Pere. Pensaren los apòstols que ell romania per licenciar 5 hi benehir lo poble. Volia lo Senyor que·ls apòstols se partissen, perquè volia altra vegada fogir sol en la montanya. Sabia que·ls pobles lo volien pendre perquè rey lo levasen.

Diu sanct Crisòstom: «Per força, diu lo evangelista, 10 que féu lo Senyor que·ls dexebles se partisen, hon mostra que no de grat se partien, dexant son Déu, Senyor e mestre, que sobre totes les coses del món amaven»; que sol un moment no volien partir-se de la sua presència. 15

Pensaven com a ells passaria, que no y veyen passatge, quant lo veurien, com romania, hi ell absent, navegar recelaven, recordant com en la fortuna vàlida lo despertaren. E seguint la tenor de la evangèlica letra, rey era promés lo Senyor en los profetes; hi puys 20 havent menjat lo havien confessat rey Messies, volgueren possar en obra lo que de cor hi en paraules confessat havien. Pensaven que aquell qui axí liberal-
{77d} ment los havia donat vianda, suau humil, mansuet hi benigne, que sots tal rey no podien sentir 25 fretura.

14-15 *que sol un moment no volien partir-se de la sua presència*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 296b a sant Jeroni; Corella n'omet la font. | 18 *fortuna vàlida*] Terme que apareix aplicat a la fortuna relacionada amb les forces de la natura i de l'oratge; s'ha d'entendre adverbs. Amb aquest sentit s'observa en altres textos de Corella, com siga la *Història de la gloriosa santa Magdalena* (Escartí 2014: 242): «En aquesta d'amor fortuna vàlida, ab tans contraris vents combatuda, girà altra vegada los plorants ulls al reconegut sepulcre»; i en el mateix text (Escartí 2014: 248-249): «Estenen als pròspers vents les blanques veles, les ribes de Proença de llur vista ja es cobrien quan l'enemic de natura humana, que als bons prepòsits tostamps contrasta, torbant les aigües mogué de la mar les profundes ones e, corrent mal temps en vàlida fortuna, los dolors del part de la fatigada reina se cuitaren.» Per altra part, en p. 227,29 i en altres ocasions del *Segon* com en p. 571,9 i p. 733,32, trobem també aquest terme. | 24-25 *suau humil, mansuet hi benigne* Aquests epítets referits a Jesucrist han estat incorporats per Corella respecte VC, 296b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ubi ait Beda: Turbae, viso tanto miraculo intellexerunt pium atque potentem; et id circo voluerunt {297a} eum facere regem, et homines namque volunt habere regem piura ad regendum, et potentera ad tuendum. Unde et Chrysostomus: Novit enira eos, quia tam faciliter multos procuravit, et ideo sub ipso otiosam et resolutam et gastrimarginosam putabant ducere vitam, qui omnibus abundarent, et nihil laborum vel irapensarum impenderent; et ideo corruptam eorum novit esse intentionem, et non consentiens resolutio otiositati et gulositati, *fugit ab eis*: quia quamvis bonura vellent, non taraen bene voluerunt.

Unde etiam Augustinus: *Fugit* Christus cura eum voluerunt facere regem. Omnia enim bona terrena conterapsit homo Christus, ut contemnenda monstraret; omnia mala sustinuit, ut nec in illis quaereretur felicitas, nec in istis timeretur adversitas.

Jesus ergo, scrutator cordium, cognoscens voluntatem eorum, postquam praecepit discipulis suis transfretare, *fugit ipse solus*, a turbis, *in montem orare*, et gratias Patri pro beneficiis agere, et nobis in hoc formam dare; ita quod illi non perpenderunt, nec eum invenire tunc potuerunt.

13. LAUS HUMANA AD EXEMPLUM CHRISTI FUGIENDA

Sequere autem tu eum a longe, si forte dignabitur te vocare, vel saltem aliquid de reliquiis refectionis et gratiae tibi impartiri.

Fugit ergo Dominus in montem, id est celeriter ascendit; noluit enim temporaliter honorari, exemplo suo nos docens, ut vanara gloriam fugiamus, et in bonis, quae agimus humani favoris retributionem vitemus. Unde Chrysostomus: Considerandum autem, quod eum Dominus magna operatur, dimittit turbas, docens nos nunquam gloriam, quae a multis est persequi, neque attrahere multitudinem. Et ut dicit Augustinus: noluit rex ab hominibus fieri, quia humilitatis viam ostendit miseris. Dedit itaque nobis exemplum humilitatis, et fugiendi honores, et acceptandi labores, quia quaesitus ad regnum et honores, fugit; quaesitus ad passionem et mortem, ultro se obtulit, ut scilicet exemplo ejus parati simus ad adversa toleranda, cauti adblandimentadeclinanda. Ne nos ideo adversa fatigando dejiciant, vel prospera

SEGON DEL CARTOIXÀ

Consideraven encara en la multiplicació dels pans la sua potència; feren stima que res no podien tembre. Tanta prudència en fer plegar lo que sobrava hi tanta pietat perquè u donassen a pobres, volien elegir tal rey, en lo qual totes les perfeccions de excel·lent rey miraven. Creyen encara passar ociosa hi voluptuosa vida, que ell los donaria bastament de viandes, sens treball de cultivar les terres.

Diu sanct Agostí: «Fogí lo Senyor com rey elegir lo volien. Tots los béns hi honors de aquest món menyspreava, per mostrar a nosaltres que·ls menyspreàsem, hi sostingué tots los mals, dolors hi oprobri, per mostrar a nosaltres que no·ls temésem.»

Lo Senyor, donchs, qui lo cor del hòmens no ignora, conexent lo que ells delliberaven, après que hach manat als dexebles que pasassen, fogí dels pobles sol en la montanya a fer oració hi gràcies a son Pare, de tantes gràcies que per ell feya en los pobles, hi donar a nosaltres exemple; partí's lo Senyor que·ls pobles no u perceberen hi axí no·l trobaren.

[12. DE FUGIR LES HONORS MUNDANES, ARRAN L'EXEMPLE DE CRIST]

Segueix-lo tu, ànima devota, que sol al mont acamina lo Senyor, qui ha creat lo cel hi la terra.

Fogí lo Senyor, diu sanct Crisòstom, les honors mundanes, perquè les fujam nosaltres hi no vullam que de nostres bones obres sia lo premi laor ni honor humana. Diu sanct Agostí: «No volgué lo Senyor acceptar lo regne, que per mostrar humilitat era vengut del cel en la terra. Àns donat exemple que honors fugíssem, treballs acceptàsem. Demanat al regne, fogí en la montanya; demanat a la mort, se presentà als qui·l demanaven, per mostrar a nosaltres que siam prompts en tol·lerar les coses adverses, hi prudents en

1-6 Consideraven ... miraven] Aquest fragment s'atribueix en VC, 296b a Beda el Venerable; Corella n'omet la font. | 6-8 Creyen ... terres] El fragment assenyalat s'atribueix en VC, 297a a sant Joan Crisòstom, de qui Corella n'omet l'autoria. | 21-549,14 Segueix-lo ... muscles] Si comparem les extenses omissions operades per Roís de Corella en els subcapítols previs amb aquest, notem com ara el lletraferit valencià manté la correspondència amb el contingut de VC, 297ab. Una explicació d'aquest fenomen és el tema tractat en aquest subcapítol, Jesucrist i la seua redempció, un aspecte central per a Corella en el *Cartoixà*. | 23-26 Fogí ... humana] Aquest fragment en VC, 297a forma part de la glossa inicial ludolfina i no s'atribueix a sant Joan Crisòstom, de qui Corella omet una citació just després.

26. DE LA REFECTIÓ DE CINCH MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

emolliendo decipiant, crebris precibus a Domino imploremus, et ejus auxilium invocemus.

Omnem ergo laudem humanam fugias, eum honore, tanquam venenum raortiferura; et omnem cogitatum suggerentem tibi appetitura cujuscumque altitudinis, sub quocumque praetextu charitatis, in ipso principio et ortu suo, velut caput draconis infernalis, tara cito mortifices eum baculo crucis. Praepara quoque teipsum ad quaecumque opprobria, quaecumque aspera, quaecumque adversa, pro Christi nomine sufferenda, et in despectu tuo gaudeas; teipsum talem vere et ex corde reputans, qui merito ab omnibus despici debeas, semper tibi Christi humilitatem et durissimam passionem revocando ad memoriam, qui regnum fugiens, crucem voluntaria {297b} rie est amplexus, omni confusione contempta.

14. ORARE COMPETIT SOLIS

Ascendit, itaque Dominus *in montem*, velut in locum coelo proximiorum, innuens ut ad sublimia vitae virtutum clivum ascendamus, et coelo proximi esse cupiamus; et *orare*, ut si bene orare velimus, mentem sursum a terrenis levemus; et *solus*, ut non in strepitu, sed in loco quieto oremus, et nos totos et vires nostras ad Deum colligamus. Et bene conjungit ista duo, scilicet *solus*, et *orare*: quia solitudo arnica, et utilis est orationi, secundura illud: *Tu autem eum oraveris, intra in cubiculum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito.*

Habemus hic exemplum triplex, scilicet: a terrenis recedendi, orandi, et nobisipsis vacandi. Et est notandus ordo: quia orationem praecedit dimissio turbarura, dimissa enim turba, scilicet tumultu horainum, affectionum et cogitationum, *ascendit in montem* ad orandura; et coraitatur solitudo, quia *solus* ascendit cura intentione orandi: et sequitur nobisipsis vacatio: quia, *vespere factus solus erat ibi.*

In quo dat exemplum, quod homo post sermonera, vel aliud opus bonura debet a turbis recedere et tumultibus, et redire ad locum solitarium, ut proprios defectus qui contrahuntur ex conversatione cura hominibus, recolligat et abstergat; profectus vero, si quos invenit, Dei gloriae adscribat. Et debet ascendere in montem ad orandum, ut Deum orando quaerat; non enim debet orans in terrenis desiderii jacere.

Nam secundum Bedam, qui de divitiis et honore seculi obsecrat, et in infimis jacet, viles ad Deum preces

fogir {78a} de les pròsperes, perquè ni les adverses nos derroquen, ni les pròsperes nos amolexquen.»

Fuyg, donchs, tota laor hi honor humana, axí com a mortals metzines, hi tot pensament que a dignitat te convida, encara que sots spècia hi cuberta de caritat a la tua voluntat se presente. Fuyg-ne com de infernal drach, tantost en lo principi hi ab lo bastó de la creu lo matà. Prepara lo cor hi la pensa a sofrir qualsevol oprobri, dolors hi penes, hi alegrat com te menysprehen, hi de tu fes stima, que mèritament tots menysprehar te deven. Hi la passió hi humilitat del Senyor sia tostemps present a la tua memòria, lo qual fogí quant rey elegir lo volien, e saciat de oprobri voluntàriament, pres la creu sobre los muscles.

[13. DE LA PERTINENÇA DE L'ORACIÓ SOLITÀRIA]

Pujà lo Senyor en la montanya, per donar-nos exemple que en la nostra oració al cel elevem la pensa hi per devoció nos façam al cel propinquies. Hi devem atendre que a la oració del Senyor preché dexar los pobles, hi sol pujar en la montanya. És amiga la solitud de oració devota, dient lo Senyor: «Quant voldràs fer oració, en lo teu retret entra hi tanca la porta, hi en secret prega a ton Pare.»

Hi devem apendre que après de la pricació, o de qualsevol altra bona obra, devem-nos apartar dels pobles en loch solitari, perquè recordem los defalliments en què som cayguts practicant ab los hòmens; hi-ls netegem hi-ls lavem de la nostra consciència; hi les bones obres atribuexcam a la bondat divina. Hi axí pujant en alt, preguem; no gitats en les delectacions terrenes.

27 netegem] netegen.

22 ton Pare] Tot seguit, Corella omet un fragment de la glossa respecte VC, 297b, que versa sobre tres ensenyances derivades del verset de Mt 6, 6 («Quant voldràs...»): allunyar-se d'allò terrenal, pregar i atendre a nosaltres mateixos. [30 delectacions terrenes] A continuació, Corella omet una citació atribuïda a Beda el Venerable en VC, 297b, la qual tracta de la necessitat de no pregar sobre aspectes terrenals sinó de fer-ho pensant en la divinitat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

mittit; debet etiam sibi vacare ut hauriat, quod postea docendo effundat, vel operando exerceat.

Hic datur intelligi, quia eum Dominus sederet in monte eum discipulis suis, et videret turbas ad se venientes, descendit de monte, et circa inferiora loca turbas pavit; et deinde fugiendo honorem regium, *iterum in montem solus ascendit*.

Unde Chrysostomus: Faciebat autem hoc, rursus erudiens nos neque turbis commiseri continue, neque fugere multitudinem semper; sed alter utrum utiliter facere.

Conspice nunc Dominum Jesum, quomodo fugit honorem, et ascendit in montem orare, videlicet docens mundi prospera fugere, et contra ea Deum invocare; et quomodo quaerit loca solitaria, et vadit ad ea; affligit se et vigiliis longas impendit, pernoctans in orationibus, et se humilians coram Patre intercedit pastor fidelis pro ovibus suis. Orat enira non pro se, sed pro nobis, tanquam advocatus noster, et mediator apud Patrem. Orat etiam ut det nobis orandi exemplum. Frequenter inde discipulos monuit, et hic opere comprobavit. Non orat in quantum Deus, quia sic ei orare non competit; sed in quantum homo, et sic ei competit, quia advocatus noster factus est, et ideo pro peccatis nostris interpellat.

ORATIO

Domine Jesu Christe, fac me oculos mentis a carnalibus deliciis, a terrenis divitiis, et mundanis ambitionibus, ad te sublevare; et super fenum carnalis voluptatis, temporalis possessionis, et mundialis gloriæ discumbere; ut merear satiari quinque spiritualium panum refectione, timore scilicet divini iudicii, horrore peccati, dolore contritionis, pudore confessionis, et labore satisfactionis; ac duobus piscibus, stabilitate scilicet propositi, et desiderio in melius commutandi et proficiendi; quos puer unus, scilicet humilitas habet, quae gratiam et gloriam mereri solet. Amen.

8 devallem] deuallen. | 24 aquests] aquestes.

10-11 a despendre] Tot seguit, Corella omet la «*meditatio*» final del capítol quant a VC, 297b, en la qual es tracta com Jesús va pujar a la muntanya deixant de banda allò terrenal, per pregar al seu Pare com a mediador amb els éssers humans. | 20 cinch pans] Corella, tot seguit, omet un fragment en què s'indica els diferents significats espirituals que impliquen els cinc pans de l'episodi evangèlic, que són: temor del judici diví, horror dels pecats, dolor de contrició, vergonya de la confessió i treball de satisfacció. L'omissió és coherent amb la no incorporació d'aquests significats per part de Corella en el capítol actual, com ja hem assenyalat en nota p. 543,19. | 22-23 que ... *prohisme*] Corella empra ara aquests dos manaments en substitució del text llatí ambigu de VC, 297, que es refereix al sentit moral dels dos peixos: «*stabilitate scilicet propositi, et desiderio in melius commutandi et proficiendi*», això és, «la estabilitat del propòsit, i el desig de canviar i aprofitar.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi devem entendre que segut stava lo Senyor ab los seus dexebles, hi devallà com véu los pobles que a ell venien, hi en lo pla donàls abundant vianda. Hi après, fogint la honor del regne, fogí tot sol en la montanya.

Diu sanct Crisòstom: «Axí lo Senyor moltes 5 vegades ho practicava, instruint a nosal- {78b} tres que ni de continu stigam ab los pobles, perquè no perdam lo studi hi contemplació devota; hi que devallem si és mester a les caritatives obres, hi après tornem a pujar a la montanya, perquè studiant hi orant guanyem per a 10 despendre.»

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que cercant a tu, de mi hi de les coses de aquest món, me oblide; hi axí, ab fam de la tua vista, vinga al peu de la tua celestial 15 montanya, en la qual, segut a la dreta part de ton Pare, te scolten hi contemplen los teus dexebles. Gira los teus ulls misericordes a mi, peccador miserable; hi fes-me reposar hi seure sobre lo vert fe de les tues celestials promeses, hi fes-me gràcia que dels cinch pans de les 20 tues precioses naffres prenga spiritual relectió la mia ànima, ab dos pexos, que a tu, Déu meu sobre totes les coses ame, hi axí com a mi lo prohisme, hi per humilitat, sia lo fadrí que aquests pans hi pexos porte. Amén. 25

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{298A} CAPUT LXVIII. DE AMBITIONE, ET QUIBUSDAM ALIIS CLERICORUM ET RELIGIOSORUM DEFECTIBUS.

I. FUGIENDA CLERICIS AMBITIO

Circa praemissa meditare et considera, quomomodo Dominus vere, et non fiete honorem regium fugit et declinavit; non sicut illi, qui ne apud homines vilescant, recusant orare quod corde desiderant. Sunt enim multi, et potissime religiosi, qui dignitates se non appetere simulant; sed cum offeruntur, manibus et pedibus promptissimi occurrunt, et laeti suscipiunt, imo et quandoque voluntarie se offerunt. Sunt etiam ex his aliqui, qui in dignitatibus positi fingunt se velle eas non habere; sed nihilominus per se, et mediatores procurant, et occasiones quaerunt sollicitè, quod possint in ipsis officiis remanere.

Non fuit hujusmodi simulatio et fictio in Domino, prout patet ex ejus facto. Misit enim discipulos per mare, nec cum eis navem intravit, ne turbare eum inter discipulos quaerent; et deinde ipsis non advertentibus, *solus in montem ascendit*, et sic manus eorum evasit. Vide cum quanto studio et cautela fugit, et declinavit honorem. Exemplum dedit nobis, ut et nos ita faciamus. Non enim pro se, sed pro nobis nigit. Cognoscebat namque quanta sit temeritatis, si ad honores aspiceremus. Honor enim de majoribus est laqueis, et gravioribus ponderibus ad subversionem animarum, sive sit honor praelationis, sive potentiae, sive scientiae, sive similitum. Vix enim fieri potest, quod qui in honore delectatur, in periculo vel praecipitio non sit; vel quod est pejus, jam praecipitio collisus. Ambitio enim est vitium pessimum, ac causa et radix multorum aliorum vitiorum.

Multos quippe haec passio sic excaecat, ut etiam ea quae multis aliis manifesta sunt ipsi non videant; sicque in foveam primae culpa, et deinde gehennae cadant. Et quid prodest eis si mundum lucrentur universum; seipsos autem perdant, et detrimentum sui faciant?

Si forte blandiuntur sibi aliqui ambitiosi sub specie lucri animarum, quasi sic melius possent intendere salutem aliorum. Quibus Bernardus respondet dicens: Utinam quisquis sic intrat, si fieri posset, tam fideliter ministraret, quam fiducialiter se ingressit. Ac difficile fortassis et impossibile est, ut ex amara radice ambitionis, suavis fructus prodeat charitatis. Sed heu! communiter hodie honor et non onus, gloria et non poena attenditur: et honoris normen non virtutis tenetur.

DE AMBICIÓ HI ALTRES DEFALLIMENTS DE RELIGIOSOS HI CLERGUES. CAPÍTOL XXVII

[I. DEL REBUIG A L'AMBICIÓ DELS CLERGUES]

Considera, ànima devota, com verdaderament e no ficta fuyg lo Senyor les honors e pompes; no axí com aquells qui fictament les fugen hi affectadament les demanen, hi verdaderament les desigen, hi en totes les vies que poden que les puguen atényer treballen. Hi quant les tenen, fengexen que no les voldrien; hi ab totes les arts que poden provehexen que no les perden, perquè ans de la vida que de tals honors se aconortarien.

Verdaderament menyspreà lo Senyor lo regne. Hi per ço tramés per mar los dexebles, perquè ell se pogués apartar dels pobles. Atén hi mi- {78c} ra ab quina prudent cautela fuyg lo Senyor les honors e pompes per exemple nostre. Sabia quant és temeritat folla desijar hi aspirar a les honors mundanes. És la honor hu dels majors laços, una de les majors càrregues per a perdre les nostres ànimes, ara sia de prelatura, o de sciència, o de temporal potència, o qualsevol altra. Tart o nunca sdevenir acostuma que l'home que en honors se delita profundament no cayga. Ambició és causa hi rael de molts nefandíssims vicis.

Axí molts cega aquest vici, que les coses als cechs manifestes ells no les miren; hi de present cahen en lo fondo de la culpa, hi après en los infernals abissos.

Alguns ambiciosos se afalaguen que guanyaran moltes ànimes, als quals respon sant Bernat en semblants paraules: «Plagués a Déu que aquell qui a bona intenció en la prelatura entra, que axí ho administre com ho comença. Però és difícil hi quasi impossible que de ambició, rael amarga, suau hi dolç fruyt de caritat ne procehexca.» Però huy és gran dolor que la honor e no la càrrega desigen; a la glòria hi no treball atenen, hi lo nom hi no la virtut amen.

5-6 no axí com aquells qui fictament les fugen] Corella no incorpora la crítica explícita als religiosos que s'assenyala en VC, 298a: «Sunt multi, et potissime religiosi, qui dignitates se non appetere simulant», és a dir, «Són molts, i molt en especial els religiosos, que simulen no tenir anhels.» | 27 infernals abissos] A continuació, pel que fa a VC, 298a, Corella omet el verset de Mt 16, 26: «Què en trauria l'home de guanyar tot el món si perdia la vida? Què no donaria l'home a canvi de la seua vida?»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde idem Bernardus: Curritur a clero passim ab omni aetate et ordine a doctis pariter et indoctis, ad ecclesiasticas curas, tanquam sine curis jam quisque victurus sit, cum ad curas pervenerit, Multi non tanta fiducia, et alacritate currerent ad honores, si esse sentirent et onera. Gravari profecto metuerent; nec, cum tanto labore et periculo, quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc vero quia sola attenditur gloria et non poena, purum esse clericum erubescitur in Ecclesia; seque viles aestimant et inglorios, qui quocumque eminentiori loco non fuerint sublimati.

Idem etiam Bernardus, quasi subsannando alloquitur ambitiosum, sic dicens: Age ergo, quoniam *durissimum iudicium his qui praesunt fiet, et potentes potenter tormenta patientur*, ascendit superbia tua semper, sequere regem {298b} tuum, omne sublime videant oculi tui; festina multiplicare praebendas, in archidiaconatum vola, deinde spira ad episcopatum, nec ibi quidem requiem habiturus, quoniam sic itur ad astra. Quo progredieris miser? An ut ab altiori gradu sit casus gravior? Neque enim sic paulatim decides; sed tanquam fulgur Impetu vehementi, quasi alter Satanus subito dejiceris: haec Bernardus.

Unde et Hieronymus: Laetamur ad ascensum, timeamus lapsum; non est tanti gaudii excelsa tenuisse, quanti terroris de excelsis cecidisse: haec Hieronymus.

Timeat ergo ambitiosus et se corrigat; ne apud homines exaltatus et ad tempus falsis florens bonis, apud Deum humilietur, et in aeternum veris pereat tormentis.

Quanto enim majori honore sublimatus qui fuerit; tanto majoris virtutis debitor erit, aut majori supplicio subjacebit. Honores enim sunt quasi quaedam ligna ad augmentandum ignem in futura poena. Unde Chrysostomus: Honoris siquidem magnitudo his, qui non digne vivunt in honore, cumulus incipit esse poenarum: haec Chrysostomus. Et tunc ambitiosus nullam requiem habebit; sicut nec in praesenti habere voluit.

Cor enim ambitiosi nunquam quiescit; sed vel honorem, quem non habet appetit, vel eum quem habet amittere metuit; et sic diabolus cor ejus semper movet et rotat, tanquam molendinum quod nunquam pausat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu ell mateix sant Bernat: «Corren tots los clergues doctes e indoctes, de qualsevol edat o condició que sien, a pendre cura de ànimes; no par que ab sola cura de la sua ànima viure puguen. No correrien ab tanta audàcia si pensaven a quin pes, a quina càrrega la sua ànima sotsmeten, hi quant són greus hi pesades les mitres que desigen.» Però solament atenen a la honor e mundana glòria, no al pes hi càrrega sots la qual és mester que treballen. 5

Hi ell mateix sanct Bernat: «Axí la inflada ambició possehex los ecclesiàstichs que en vil hi a vergonya tenen, que sens cura de ànimes o dignitat alguna porten la corona.» Hi ell mateix sanct Bernat: «Treballa, donchs, ambiciós miserable, que terrible juhi stà aparellat per aquells qui presedexen, hi poderosament seran turmentats los poderosos. La tua supèrbia, ab lo teu rey de supèrbia, Sathanàs, puja; en alt los teus ulls miren; multiplica les prebendes, sies artiaca hi treballa en pujar a bisbe hi segur no stigues; puja sobre les esteles, hon lo teu rey pujar volia, perquè de més alt caygues hi encés, com a lamp semblant a Sathanàs, súbitament al centre de l'infèrn devalles.» 10 15

Diu sant Hierònim: «Agen temor los ambiciosos qui s'alegren quant puguen; que no és tan gran cosa en alt tenir la cadira, quant és gran lo perill del caure.» 20 25

Agen temor que les honors vanes e falses a verdaderes hi eternes dolors los porten.

Nunqua lo cor de l'ambiciós reposa; o la honor que no té desija, o la que té recela perdre. Semblant és a la roda del molí que nunqua cessa. 30

¹⁷ *Sathanàs*] Corella, quant a VC, 298a, afig i explicita ara qui és el rei de la supèrbia: Satanàs, la referència del qual apareixia unes línies més avall en el text ludolfi («com a lamp semblant a Sathanàs»). | ²⁰ *puja sobre les esteles*] Aquesta frase és la traducció de «*Sic itur ad astra*» («Així s'arriba als astres.»), que es troba en el text ludolfi de VC, 298b i fou escrita per Virgili a l'*Eneida*; llibre ix, vers 641. | ²⁷ *los porten*] Tot seguit, quant a VC, 298b, Corella omet una part de la glossa i una citació de sant Joan Crisòstom que tracten sobre els perills de l'ambició.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

2. PRIMUM MALUM BENEFICIA PETENTIUM:
DEFECTUS VOCATIONIS

Et nota circa hanc materiam, quod praeter simoniam et alia mala, quae frequenter non sine gravi scandalo committuntur, sunt adhuc quaedam mala, quibus hodie multi, quasi non mala sed licita essent, implicantur. Primum malum est, quia plerique antequam vocentur, promoveri ad dignitates et curas Ecclesiasticas, per se, et per alios sollicitate quaerunt; nec vocationem humiliter expectant, sed ambitiose praeveniunt. Hi male accedunt, testante Apostolo, qui sic ait: *Nec quisquam sumit sibi honorem; sed qui vocatur a Deo tanquam Aaron.*

Quantumcumque enim sufficiens quis fuerit et virtuosus, profecto non erit dignus, si non assumatur invitus. Nam cum quis honoris primatum ambit, ex hoc solo, efficitur indignus, quia indebite praesumit.

Unde Augustinus. Status superior, sine quo republica; non regitur, etsi bene administratur, indecenter tamen appetitur. Unde et Gregorius: Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat; virtutibus vero vacuus, nec coactus accedat. De his qui sese in patrimonium Christi ingerunt, sic dicit Bernardus: Audi querelas Domini, quid super hac temeritate loquatur. *Ipsi, inquit, regnaverunt, et non ex me; principes extiterunt, et ego non vocavi eos.* Quid istud temeritatis, imo quid insaniae? Ubi timor Dei? Ubi mortis memoria? Ubi gehennae metus et terribilis exceptatio iudicii? haec Bernardus.

Unde si aliquis ad primum locum in Ecclesia eligitur, tolerabile est, licet periculosum, quia secundum Bernardum, non omnes qui vocantur ad ministerium, eliguntur et ad regnum, sicut patet de Saule in regno, et de Juda in sacerdotio electis a Deo; sed si se ingerit procurando se eligi, damnabile est et perniciosum omnino; {299a} nemo enim debet eligi, vel promoveri, seu praefici, nisi de quo Spiritus Sanctus inspiraverit, alioquin ipsi Spiritui Sancto injuria fit.

Ubi nota quod cura sanctus Ludovicus rex Franciae, a quodam devoto quaereret, cur Episcopi modo, sicut olim, sancti non essent; ille, ut creditur, nutu divino respondit, quia tunc Episcopi per invocationem et inspirationem Spiritus Sancti, ab electoribus canonice eligebantur, nunc vero per supplicationes et procuraciones alias de eis providetur; et ob hoc modo sancti non sunt, sicut olim communiter fuerunt. Quo audito rex dixit, quod de cetero nullatenus pro aliquo supplicaret. Non solum autem qui ad curas et dignitates se ingerunt, in

[2. DEL PRIMER MAL DE VOLER OBTENIR HONORS I BENEFICIS: UN DEFECTE DE VOCACIÓ]

Hi devem atendre que sens la simonia hi altres mals hi delictes que per haver les honors se cometen, n'hi ha molts altres, que ja par no sien il·lícits, tant se pratiquen. Hi és lo primer de aquells qui les dignitats hi prelatures se procuren, hi no speren que-ls hi criden. 5 Diu lo Apòstol: «Algú per si no prenga la dignitat ecclesiàstica, mas aquell qui axí com Aron lo Senyor lo cridà.»

Diu sanct Gregori que si totes les virtuts tenia, és fet indigne no solament si u demana, mas si 10 voluntàriament ho accepta. Aquell sol és de prelatura digne qui, essent virtuós, forçadament la y fan pendre.

Diu sant Agostí: «L'estat superior per a regir los altres, si decentment se administra; però indecentment se desija hi desonestament se demana.» Diu sanct 15 Gregori: «Lo virtuós forçat s'hi acoste; lo que no té virtuts encara forçat no u presumexca.» Diu sant Bernat: «Mira què diu lo Senyor en boca del profeta: "Ells reg- {79a} naren hi no eren los meus prínceps ni yo cridat los havia." Quina temeritat és aquesta? Quina 20 tan gran follia? A Déu no temen ni de la mort se recorden? En les penes de infern no pensen? Ni en lo final Judici?»

Si algú és elet en prelatura, cosa és tol·lerable, però perillosa; diu sanct Bernat, no tots los qui lo Senyor al 25 regiment crida són elets a la eterna glòria, segons clarament Judes hi Saül ho testifiquen, la hu en lo sacerdoci, l'altre en lo regne. Donchs, si dels elets se perden hi que ells no s'o procuren hi en infern profundament cahen, què serà de aquells miserables 30 que per tantes vies hi treballen?»

Legim que sanct Loýs, rey de França, demanà a un sanct home per què en lo seu temps no eren sants los bisbes; respòs lo devot home: «Perquè ara són elets per intercessió hi pregàries dels hòmens, hi en lo passat 35 temps per instinct del Sperit Sant qui als electors inspirava.» Hoint lo sant rey aquestes paraules, jamés no parlà per algú que fos bisbe. Hi no solament encorren perill aquells qui les dignitats se procuren,

7-8 axí com Aron lo Senyor lo cridà] Es refereix a Aaron qui, juntament amb Moisés, guià els israelites en la fugida d'Egipte. El Senyor el tria per parlar amb el faraó i demanar-li que deixi eixir els israelites, tal com apareix en Ex 4, 10-17. | 9-12 Diu ... pendre] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Gregori de Nissa, atés que es presenta com a part de la glossa en VC, 298b. A més, el modifica perquè inverteix el sentit del text llatí que tractava de com els prelatos esdevenien indignes: «*Nam cum quis honoris primatum ambit, ex hoc solo efficitur indignus, quia indebite praesumit.*», és a dir, «Quan hom ambiciona la primacia de l'honor, només per això esdevé indigne, perquè ho presumeix de manera indeguda.» Corella mostra, per tant de manera positiva, com s'ha de ser digne.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

periculo sunt; sed etiam qui ad eas cum delectatione accedunt, vel in eis cum delectatione perseverant.

Unde Gregorius: Unusquisque superbus rector toties ad culpam apostasiae dilabitur, quoties praeesse hominibus delectatur, ac honoris sui singularitate laetatur. Unde autem haec vitiorum radix pullulat in corde regentium nisi ex imitatione illius qui despectis Angelorum societatibus dixit: *Ascendam super altitudinem nubium; et similis ero Altissimo?* Unde magnopere curandum est, ut qui regendis hominibus praefertur, apud se penset, quia ad satisfaciendum districto Judici de sua tantummodo anima vix sufficit; et quot regendis praesto est, reddendae apud eumrationis tempore ita dicam, tot solus animas habet. Nam cui esse nunc iudicem libet, huic videre tunc iudicem non libet. Numerari enim culpae nequeunt, quae habendae potestatis amore perpetrantur: haec Gregorius.

Non dicit qui iudex est sed cui iudicem esse libet; animum videlicet, non gradum redarguens, et ad voluntatem, non ad factum vituperationem referens. Cui autem videre tunc iudicem non libet, de numero reproborum se esse non dubitet. Sicut enim electi tunc de visione iudicis gaudebunt, quia appropinquant eorum redemptioni; sic et reprobi de visione iudicis dolebunt, quia appropinquant eorum perditio.

3. MALEDICTIO CONTRA DILIGENTES HONORES PROLATA

Unde et in alio loco Evangelii Dominus dicit: *Vae*, id est aeterna damnatio, *vobis*, scilicet imminet, *qui diligitis primas cathedras*. Non dicit, qui habetis; sed, qui diligitis, non arguens eos qui hisutuntur ex officii ordine, sed eos qui haec dum habent amant, vel dum non habent affectant; quod procedit ex ambitione.

Vae quippe in Scriptura sacra, notat aeternam damnationem, et gehennae supplicium; sed *heu* hujus seculi peregrinationem, et praesens exilium. Unde et Chrysostomus: Haec dictio *vae* semper in Scripturis dicitur de his qui non possunt evadere a futuro supplicio.

Solent autem ambitiosi se excusando quandoque allegare illud Apostoli, et dicere: *Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. Quibus responderi potest, quod opus est bonum; sed desiderare est malum. Sic et dici potest: qui aurum furatur, bonam

SEGON DEL CARTOIXÀ

mas aquells qui ab delit les accepten hi ab delit en elles perseveren.

Diu sanct Gregori: «Qualsevol ambició superbo que-n regiment se delita tantes vegades, encorre peccat de apostasia quantes se delita en lo grau que té sobre 5 los altres. De hon naix la rael de aquest vici en lo cor dels qui en la cadira sehen, sinó que seguexen los vestigis de aquell qui, menyspreada la amitat, egualtat hi companyia dels altres, en lo seu cor deya: “Pujaré sobre l’altitud dels núvols hi seré semblant a l’Altisme”. 10 Ab gran recel lo prelat deu atendre, hi dins lo seu cor tremolant deu tembre, pensant que, si davant lo spantable Juhí del justificat Jutge, tremola donar conte de una sola ànima sua, què farà pensant de tantes que li són acomanades, que {79b} són totes sues? Una ànima 15 té cascun home, hi lo bisbe tantes com té súbdits hòmens. Hi aquell qui ara li plau que-l miren jutge, no li plaurà en lo Juhí final mirar lo Jutge; hi finalment no poden contar les culpes que encorren aquells que regir los altres desigen.» 20

No diu aquells qui precedexen, mas aquells qui precedir desigen; la voluntat hi affectió reprén, no lo grau de la prelatura. Hi axí no reprén lo jutge, mas aquell qui vol esser jutge, al qual en lo Juhí final no li plaurà mirar lo Jutge. Hi axí serà dels miserables jutjat 25 a la part sinestra; que axí com los elets se alegraran per la eterna glòria, axí los miserables damnats planyeran per la eterna pena.

[3. DE LA MALEDICCIÓ CONTRA ELS QUI DEMANEN HONORS]

«Maledicció serà a vosaltres –diu lo Senyor–, hi eterna pena, que voleu les primeres cadires.» No diu als 30 qui les tenen, mas als qui les amen hi desigen; no diu de aquells qui per obediència hi utilitat del prohisme les tenen, mas de aquells qui les desigen hi quant les tenen les amen; que són desigs que de rael de ambició procehexen. 35

Acostumen de al·legar los ambiciosos aquell parlar de l’Apòstol: «Qui bisbat desija, bona obra desija»; als quals podem respondre que la obra és bona, hi lo desig hi affectió mala. Hi per lo semblant podem dir: «Qui

8-9 de ... altres] Corella tradueix «dels altres» quan en VC, 299a, apareixia «*Angelorum*» («*illius qui despectis Angelorum societatibus*», és a dir, «de aquell qui menysprea la companyia dels Àngels.»). | 15-17 Una ... hòmens] Aquest aclariment sobre les ànimes de què té cura un bisbe ha estat incorporat per Corella respecte VC, 299a. | 34-35 ambició procehexen] Tot seguit, quant a VC, 299a, Corella omet una glossa sobre el sentit de la interjecció «*Vae*» del verset evangèlic amb el qual ha iniciat el subcapítol (Lc 11, 43: «Ai de vosaltres, fariseus, que us agrada d’ocupar els primers seients a les sinagogues i que la gent us saluda a les places!»). D’altra banda, s’ha omès també una glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom sobre com aquesta expressió es feia servir en relació als qui els espera el suplici etern.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

rem furatur, quia aurum bona res est, sed furari malum est. Unde Apostolus ipsum opus, tanquam bonum et fructuosum, commendat; Christus vero ipsum desiderare, tanquam malum et vanum, condemnat.

Sic ergo patet ex Christi verbis et ceteris Scripturis, quod ambitiosus non est in statu gratiae et salutis. Patet hoc etiam ex quibusdam rationibus et causis; quia intot humanis defectibus, nullus relinquitur ambitioso locus excusationis, et per hoc grave ei imminet periculum perditionis. Multi enim per infirmitatem vel ignorantiam, aut in toto aut in parte de peccatis excusantur; sed ambitiosus cui praeesse libet, per nullum horum defenditur. Non {299b} quidem per infirmitatem, quia ducatum gregis libens suscepit et tenuit, et ideo tanquam aries in grege fortis prae ceteris esse debuit; nec per ignorantiam, quia magisterium aliorum assumere et tenere sibi placuit, et ideo ignorare non debuit qui magister esse voluit.

Talem ergo scilicet ambitiosum, et caecitatem ejus valde plangere debemus; quia hominem ad Dei imaginem factum, ipsum Luciferum, ut supra per Gregorium dicitur, imitari videmus. Et quia ambitiosus in tanto versatur periculo, ideo qui scienter talem eligunt vel promovent, aut in statu suo fovent et defendunt, graviter Deum offendunt; et se participes cum eo in culpa faciunt. Unde timendum est, consentientibus ambitioso, ne cadant cum eo; sicut consentientes Lucifero ceciderunt cum illo.

Ista maledicta pestis ambitionis, totam inficit religionem Christianitatis; et scandalum toti mundo parturit, non solum in clericis, sed et in religiosis. *Vae* ergo miseris ad quos Pharisaeorum, quibus Dominus *vae* imprecabatur, vitia transierunt; qui per breve et incertum hujus vitae suae curriculum, quo peccata plangere debuerunt, ad dignitatem, et honorem aspirare, vel pro his laborare, seu etiam certare, Dei timore postposito, non metuunt.

4. SECUNDUM MALUM BENEFICIA PETENTIUM: AFFECTIO CARNALIS MINUS DIGNOS PRAEFERENS

Secundum malum est, quia saepe carnales amici in beneficiorum collatione alius melioribus, et dignioribus praeferruntur; quorum promotoribus *vae* damnationis Propheta comminatur dicens: *Vae qui aedificat Sion in sanguinibus*. Multi sunt enim qui pro amicorum carnalium promotione, et corpus et animam aeternis exponunt incendiis; qui e converso pro eorum liberatione extremum digiti vix ad horam ponerent in tormentis. Multis quidem praelatis, procurat diabolus amicorum carnalium multitudinem; ut eorum in

or furta bona cosa furta»; l'or és bona cosa hi lo furtar mala. Lo Apòstol loa la obra axí com a bona hi fructuosa; lo Senyor condemna al qui u desija.

Hi axí clarament per les paraules del Senyor hi altres Sacres Scribtures, clarament se mostra que l'ambició no stà en stament de gràcia. És encara manifest per moltes rahons hi causes; que l'ambició hi aquell qui presedir desija, entre tants deffalliments humans nostres, no li roman dengun loch de scusa, hi per ço gran perill de damnació encorre. Molts, qui per infirmitat o {79c} per ignorància pequen, en alguna part scusa tenen; però lo ambició qui presedir desija, per alguna de aquestes causes no-s pot defendre. No per infirmitat o flaquea; ell mateix fort se confessa; duch, príncep hi capità vol esser dels altres, axí com a fort moltó vol precehir les ovelles. Ni per ignorància, que magisteri demana, hi regir hi instroir los altres.

Devem, donchs, ab gran dolor plorar hi plànyer la ceguedat de l'ambició miserable, que fet home a ymatge de Déu, desija de Lucifer seguir los vestigis. Hi per ço aquells qui tal ambició elegexen, e li donen favor hi li valen greument, a Déu ofenen; hi ab ell en lo peccat participen. Hi molt devem tembre que ensemps ab ell no cayguem; axí com aquells qui aderint a Lucifer ab ell caygueren.

Aquesta ambició pestilent maleyta ha inffitat tota la religió cristiana; hi ha parit a tot lo món scàndel, no solament en los clergues mas en los religiosos. Damnació, donchs, spera a ells miserables, qui dels maleyts fariseus han heretat los vicis, als quals lo Senyor denunciava la damnació eterna; per la breu hi miserable honor de la present vida, en la qual devien plànyer les culpes, treballaren per atényer les dignitats hi prelatures, dextant a part la temor divina.

[4. DEL SEGON MAL PER VOLER OBTENIR BENEFICIS I HONORS: DELS QUI PREFEREIXEN ELS PARENTS I AMICS]

És lo segon mal en aquesta matèria que ls amichs hi parents al més amich hi propinch elegexen, als qual[s] lo Senyor en boca del profeta menaça, dient: «Maledictió eterna sia al qui en les sanchs la Sgleya edifica.» Molts perquè ls amichs hi parents a la prelatura atenguen, posson los béns, lo cors hi l'ànima a les eternes penes; que si en algun dan o perill encorrien no y posarien una mínima cosa, hi per fer-los bisbes l'ànima hi lo cors hi despenen. Multitud de carnals amichs, de parents hi nebots procura lo diable

15 *duch, príncep hi capità vol esser dels altres* Respecte VC, 299b, amb aquesta expressió, Corella aporta una inculturació, en referir càrrecs militars que no apareixen en el text ludolfí: «quia ducatum gregis libens suscepit et tenuit.», és a dir, «perquè amb gust prengué i retingué la conducció del ramat.» | 26 *ambició ... maleyta*] Notem la traducció del doblet sinonímic elaborada per Corella a partir dels adjectius que ja apareixien en VC, 299b: «Ista maledicta pestis ambitionis». | *infittat*] Atipar excessivament. (DCVB, s.v. *enftar*).

caruali affectione et promotione, obscuret dignitatem et sanctitatem. Saepe namque nepotes praelatorum, et alii caruales amici, qui ante ipsorum praelatorum promotionem non apparebant, post promotionem eorum apparere incipiunt; quasi una die, scilicet promotionis nati videantur. Sed super hoc potest Ecclesia dicere illud Isaiae: *Quis genuit mihi istos? Ego sterilis et non pariens, transmigrata et captiva, et istos quis enutrivit? Ego destituta et sola; et isti ubi erante scilicet ante praelati promotionem?*

Unde ait quidam: *Cum factor rerum privaret semine clerum: Ad Satanae votum successit turba nepotum.*

Hi tales qui in promotionibus amicos caruales praeferunt factis et operibus suis, illud Psalmistae dicunt: *Hereditate possideamus sanctuarium Dei.* Et ideo timere habent maledictionem, quae ibidem sequitur, quam non solum Ecclesia et alii; sed etiam ipsimet sibiipsis imprecantur saepius, cum orant dicentes: *Deus meus pone illos ut rotam; et sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis qui comburit silvam; et sicut flamma comburens montes. Ita persequeris illos in tempestate tua, et in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia; et quaerent nomen tuum Domine. Erubescant et conturbentur in seculum seculi; et confundantur et pereant.*

Ubi nota visionem de quodam Pontifice nimis ad caruales amicos affecto, quae statim post mortem ejus ostensa est cuidam Legato Ecclesiae in viagamposito. Quodam enim mane, cum idem Legatus excitatus a somno vellet orare ut consueverat, submissus est quidam lectus, in superficie aureis tapetiis circumseptus, in camera ubi quiescebat, in quo residere videbatur ipse defunctus, ad modum Pontificis ornatus; et {300a} in gyro ejus multi de genere suo per eum promoti, et ditati choream ducebant; et cantilenas lugubres cantantes in hunc modum proclamabant: *Maledicta promotio, et exaltatio tua, tu enim es perditionis nostrae causa. Ille vero circumquaque respiciens, maledictionem similiter eis imprecabatur dicens: Maledicti vos a Deo, quia propter vos traditus sura igni perpetuo. Et haec dicens coopertorium aureum elevavit, et flamma de lecto cum fumo foetidissimo ascendit; et sic visio disparuit. Haec autem visio praedicto Legato, Angelo sibi referente, ideo ostensa fuit, ut ipse a similibus abstineret; quia defuncti successor futurus esset.*

29 parents] partens.

10 fos bisbe] Tot seguit, quant a VC, 299b, Corella omet el següent apariat sense autoria atribuïda: «*Cum factor rerum privaret semine clerum; ad Satanae votum successit turba nepotum.*», és a dir, «Com que el Creador privà el clergat de descendència; Satanàs li donà nebots per herència.» | 11-12 *Aquells ... paraules*] És a dir, prefereixen els amics i familiars que no el valor de les paraules i les obres. | 13-14 *Posehexcam lo santuari del Senyor per herència*] *Psalteri* (Sl 82, 13): «*Posseequam per heretata nostra lo santuari de Déu*» (Martos 2013: 264). | 16-23 *Déu ... perexquen*] *Psalteri* (Sl 82, 14-18): «*Déu meu, posa aquells axí com a roda e axí com a palla davant la faç del vent. Axí com a foch que crema la silva, axí com a flama cremant los monts: axí persegueixques aquells en la tua tempestat, hi en la tua ira torbaràs aquells. Umple les cares de aquells de ignomínia e cerquaran lo teu nom, Senyor. Sien envergonyits e fort torbats tant com dure lo setgle del setgle, e sien confusos, e pereixquen*» (Martos 2013: 264).

als prelats {79d} hi bisbes, los quals ni eren ni-s mostraven ans que-l parent fos promogut a la prelatura. Lo jorn que seu, en la cadira naxen, crexen hi augmenten, perquè la santedat hi vida li denigren, als qual[s] en boca de Ysaïes pot dir la Sgleya: «Qui és 5 aquell qui aquests fills me engendra? Yo no parexch hi só stèril, transmigrada hi cativa; qui ha criat aquests qui ara-s mostren? Com yo era desemparada hi sola, aquests hon eren?», quasi dient: «Hon eren ans que son parent fos bisbe?» 10

Aquells qui en les dignitats hi prelatures los amichs hi parents elegexen, en obres hi paraules aquell parlar del psalmista adveren: «Posehexcam lo santuari del Senyor per herència». Hi per ço la maledictió que segueix devem tembre, que l'altre vers canta; hi ells 15 contra si mateys, pregant a Déu, dien: «Déu meu, posa aquells axí com una roda que nunca stà ferma. Hi axí com a silva que-l foc la crema, hi axí com la flama que encén les muntanyes, axí Senyor los perseguiràs en la furor tua, hi-ls conturbaràs en la ira tua. Umple la fas 20 de aquells de ignomínia, perquè lo teu nom, Senyor, cerquen. Sien envergonyits hi torbats tant com dure lo setgle del setgle; hi sien confusos hi perexquen.»

Morí un bisbe qui a sos parents havia promoguts a dignitats e rectories. Hi un seu artiacha qui lo bisbat 25 volia, levant-se de matí a fer oració com acostumava, véu en visió un lit cubert de brocats hi sedes, en lo qual un mort jahia ab ornaments de bisbe; hi a l'entorn molts amichs hi parents del mort cançons lamentables cantaven, los quals ell havia promogut a dignitats hi 30 prelatures; hi eren tals les cançons que lamentant deyen: «Maleyta sia la promoció hi exaltació tua, tu est de la perdicció nostra causa!». Hi lo defunt responia: «De la maledictió de Déu siau maleyts vosaltres, per la promoció dels quals {80a} yo eternament só lliurat a les 35 infernals flames». Hi dient aquestes paraules, lo cubertor de brocat levaren diables, hi mostraren-se les flames ab pudor hi fum terrible que-l miserable bisbe cremaven; hi absentàs la visió de la sua pensa, hi spantat hi temerós lo artiacha renuncià lo desig que 40 d'esser bisbe tenia.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Post haec quodam tempore, quidam Pontifex alius promotioni carnalium amicorum nimis intentus, cum ex infirmitate, in qua per medicos neglectus fuerat, morti esset propinquus, quasi de salute corporis et animae desperans, dixit pluribus circumstantibus et audientibus: Medici abstulerunt mihi corpus, et amici animam.

Ecce qualem retributionem de amicis habuit, quos sic carnaliter dilexit et promovit; sic et hodie multi religiosi carnaliter nimis sequentes, non ea quae spiritus et Dei sunt, sed quae carnis et diaboli sunt, in electionibus suis sapiunt; et magis corpori quam animae providere solliciti sunt. Multi enim potius eligunt bonum coquum, qui carnalibus voluptatibus eorum satisfaciatur, quam virum devotum qui utilitatibus animarum proficiat, ut sic simul cum illo ducant in bonis dies suos; et quasi de alia vita desperati, recipiant bona in vita sua, ac si sic iretur ad astra.

Hi tales similes illis sunt, de quibus Seneca sic dicit: Quidam voluptatibus se immergunt, quibus in consuetudinem adductis carere non possunt; et ob hoc miserimi sunt, quod eo pervenerunt, ut illis quae fuerunt supervacua, facta sint necessaria.

His etiam talibus applicari potest, quod de quodam patre factum est. Qui cum quadam vice melius solito se refecisset; nocte sequenti diabolus ibi assistens, ventrem ejus suaviter quasi manibus contrectando dilinivit, et dein quasi eum subsannando dixit: Modo bene, modo bene. Ille autem diaboli illusionem intelligens, poenitentiam de hoc excessu egit, et ad abstinentiam consuetam rediit;

istud etiam verbum, scilicet modo bene, modo bene, potest dici cuilibet in hac vita prospere vel delicate viventis. Et similiter istud Evangelii: *Et quidem in hac die tua quae ad pacem tibi; nunc autem abscondita sunt, ab oculis tuis, scilicet mala futuri temporis.*

5. TERTIUM MALUM BENEFICIA PETENTIUM: INDIGNORUM PROMOTIO

Tertium malum est, quia plerumque, causa mala movente et aluciente, indigni, et quandoque etiam mali et hostes Christi ad ecclesiastica beneficia promoventur; et magis personis quam ecclesiis, magisque utilitati privatae, quam comrauni providetur; nec fiunt clerici vel praelati Deo, sed mundo. Unde magna cura est multis, ut in domo sua officiales utiles praeficiant; sed

Legim de un altre bisbe molt solícit que a sos parents hi amichs pogués promoure, hi essent malalt deseparat dels metges hi a la mort propinquë, desesperat de la salut del cors hi de la ànima, dix en presència de molts qui-l scoltaven: «Los metges lo cors me leven, hi mos amichs hi parents l'ànima.» 5

Hi axí de present molts religiosos les carnals amicícies seguexen, hi no amen a Déu ni en Déu lo prohisme. Hi més amen un coch que delicades viandes los aparelle, que algun contemplatiu hi devot que a loar Déu los convide, perquè en aquest món porten voluptuosa vida, desesperats de la eterna; hi hogen lo que ohí lo rich golafre, quant per lo mendicant Làzer li tornà Abraam resposta: «Fill, has tengut bé en la tua vida hi ara les flames te crucihen.» 15

Diu Sèneca: «Axí-s donen alguns a les coses voluptuoses, que sens los acostumats delits viure no poden, hi axí los vicis los tenen compresos, que les coses supèrflues stimen necessàries; hi en aquesta vida són més que-ls altres miserables.» 20

Legim de un sant pare que, convidat un dia, menjà més del que acostumava; hi dormint, vench lo diable, hi tocant-li suament lo ventre li deya: «Ara stà bé, ara stà bé.» Recordà's lo sanct home hi tornà a la sua temprança, hi féu penitència de l'excés que fet havia. 25

A cascun prosperat que viu delicadament en aquesta vida se pot dir aquesta paraula: «Ara de present portes bona vida, però què serà de tu en la sdevenidora?» Axí com dix lo Sen- {80b} yor quant plorà sobre Jerosolima: «Si conegueses tu, ara que t'alegres, les dolors hi penes que-t speren!» 30

[5. DEL TERCER MAL PER VOLER OBTENIR BENEFICIS I HONORS: DE LA PROMOCIÓ DELS INDIGNES]

És lo terç mal en aquestes prelatures, que molt sovint per mala causa hi no honesta, presones indignes hi males hi del Senyor enemigues, a les ecclesiàstiques dignitats se promoven. Hi més a la presona que a la Sgleya, més a la pròpia utilitat que a la comuna sguarden; més per al món que per a Déu treballen. Tenen gran sollicitut hi ànsia que officials útils tinguen

12-15 *hi ... crucihen*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 300a. Fa referència a la Paràbola del ric i Llätzer (Lc 16, 19-31), en concret al verset de Lc 16, 25: «Abraham li respongué: ÆFill, recordat que en vida et van tocar béns de tota mena, mentre que Llätzer només va rebre mals. Ara, doncs, ell troba aquí consol i tu, en canvi, sofriments.» | 27-29 *Ara ... sdevenidora*] Corella incorpora aquesta interrogació en substitució de «modo bene, modo bene», és a dir, «ara bé, ara bé.», que també apareixia unes línies més amunt en boca del diable, en p. 557,23-24. D'aquesta manera, Corella opta per un enunciat que es vincula de manera més directa a les paraules de l'evangeli que segueixen en el *Cartoixà* (Lc 19, 42): «Si conegueses tu, ara que t'alegres, les dolors hi penes que-t speren!»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

parva cura est eis, ut in domo Dei ministros idoneos instituant, quia heu! quasi nulla ministrorum Christi est electio, cum tamen ministri hominum saepe cum magno eligantur consilio.

Proh dolor! saepe magis insufficientes assumuntur ad statum clericorum, et ad ecclesiastica beneficia etiam curata; quam ad statum mechanicorum, vel ad aliqua hujusmodi officia. Qui enim mechanicus esse voluerit, necesse est ut ad suum officium spectantia sciat, vel addiscat; sed plerumque in clericis hoc fallit. Quomodo ergo tales per ignorantiam poterunt excusari, maxime si ad dignitates et beneficia curata fuerint promoti?

Unde {300b} Bernardus: Quae ignorantia excusare possit hominem, qui se magistrum infantium, doctorem insipientium profitetur? Talium quippe dum quis promovetur, recte a diabolo supra templi pinnaculum elevatur; cui diabolus quasi subsannando tunc loquitur: *Si filius Dei es, mitte te deorsum*. Jam inter filios Dei computatus es, jam ab his qui te non cognoscunt, videris esse quod non es; fac igitur aliquid unde lauderis, unde gloriosus habearis, et unde magnus ab hominibus videaris: *Mitte te deorsum*.

Quid enim tam proprium diabolo quam suadere, ut unusquisque indignus, Ecclesiae se submittat? Et revera hi tales semper deorsum se mittunt; quia solas divitias, dignitates et gloriam quaerentes, quotidie deteriores fiunt. Promotores etiam talium in quacumque dignitate, quasi supra templi pinnaculum constituti, se ad persuasionem et consilium diaboli deorsum mittunt, quando per carnalem afectionem, vel aliam causam malam eos excaecantem, talibus condescendendo, eos promovent; vel eorum promotionibus acquiescunt. Simia quippe ponitur in tecto, et latro in scalis coram populo, non adsui honorem, sed ad derisionem; sic etiam est de indigno in Ecclesia exaltato.

Unde ait Seneca: Loco ignominiae est apud indignum, dignitas. Unde etiam dicit Gregorius: Necesse est ut is qui praeest, quae exempla subditis praebeat solerter attendat, et tantis se sciat vivere quantis praeesse. Et ideo ut idem dicit: Non debet hominum ducatum suscipere, qui nescit homines bene vivendo praeire; neque ad hoc eligatur, ut aliorum culpas corrigat, qui, quod resecare debuit, ipse committit. Et iterum: Durum quippe est ut qui nescit tenere moderamina vitae suae, iudex fiat vitae alienae: haec Gregorius.

SEGON DEL CARTOIXÀ

en casa; però poch o no gens curen que per al servey de Déu tinguen bons ministres. Los ministres de la casa ab gran consell los cerquen hi elegexen; dels qui han a servir a Déu gens no-n curen, ignorants o viciosos qualsevol que sien. 5

O, dolor intolerable! A les arts mecàniques sens madur consell algú no elegexen, hi que per primer per los majors hi artistes ne sia fet examen; als ecclesiàstichs beneficis ab cura de les ànimes, a l[e]s dignitats hi prelatures, no miren la vida; no la sciència, ni l'empachen los vicis, si tots los tenia.

Diu sanct Bernat: «Com l'ome ignorant, viciós o indigne en la dignitat puja, podem dir que sobre l'altitud del temple lo porta lo diable, al qual scarnint li diu que-s lance, puys Fill de Déu se nomena», quasi dient: «Entre-ls fills de Déu te conten, aquells qui-t 10 miren per altre qui no est te jutgen; fes, donchs, alguna cosa perquè ells vegén lo que de tu stimen; fes algun acte que n'atengues glòria hi per home excel·lent los hòmens te jutgen: de aquí hon estàs te lança.

»Cosa és pròpia que al qui és indigne en la Sgleya li 15 diga lo diable que sots ell se abaxe. Hi axí en veritat consta que tals indignes davall se derroquen, perquè en vicis cada jorn cahen. Hi los prelats, qui tals indignes promoven, baix cahen quant per causes no lícites ni honestes se baxen {80c} a elegir tals presones. La chímia 20 stà alt en la finestra hi no cobre res que tinga; hi lo delat posson en la scala no per honor sua, mas per vergonya que-l mire tot lo poble.»

Diu Sèneca: «Loch és de vergonya la dignitat a l'indigne.» Diu sanct Gregori: «Pense lo qui presedeix 25 als súbdits quins exemples dóna hi considera que tots viven en la sua vida. Hi per ço algú no deu acceptar presedir als hòmens, sinó aquell qui-ls pot anar davant per exemple; ni deu esser elet per a corregir les culpes dels altres aquell qui comet lo que reprén en los altres. 30 Dura cosa és que aquell qui no aretgle la sua vida vulla dreçar la dels altres.»

5 A ... *examen*] L'autor valencià adapta la traducció del text llatí en el sentit que fa referència a l'examen en els oficis, cosa que en VC, 300a s'assenyala de manera més genèrica: «*Qui enim mechanicus esse voluerit, necesse est ut ad duum officium spectantia sciat, vel addiscat.*», és a dir, «Qui vol ser mecànic ha de conèixer el que es refereix al seu ofici, o aprendre-ho.» | 6 *sanct Bernat*] Tot seguit, Corella omet una primera interrogació de la citació atribuïda a sant Bernat de Claravall en VC, 300b, sobre com no es pot excusar la ignorància, especialment en aquells mestres i doctors que ensenyen els infants que comencen. L'autor valencià, per compensar aquesta eliminació, afeg la qualitat dels homes que, malgrat tot, arriben a les dignitats eclesiàstiques, com es veu seguidament, en les paraules «Com l'ome ignorant, viciós o indigne.» | 15-16 *Cosa ... abaxe*] Aquest fragment en VC, 300b apareixia amb la forma d'una interrogació retòrica; ara Corella el transforma en un text declaratiu.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Sic et hodie apud multos etiam religiosos in electionibus et provisionibus, timore Dei postposito, Jesus, id est vir bonus et dignus, ac Dei amicus, qui se et alios salvare studet reprobatur; et Barrabas latro insignis, id est malus et indignus, ac Christi hostis, qui se et alios in anima perimit, eligitur. Unde qui in talibus promotionibus, faciendo vel consentiendo culpabiles sunt, ipso suo facto, velconsensu, cum Judaeis dicunt: *Non hunc, sed Barrabam*. Et ideo timeant tales, ne alienati a Jesu Salvatore, partem sortiantur cum Barraba latrone. Tales quippe sic electi sunt subditis, magis inruinam et scandalum, quam in resurrectionem et boni exemplum;

et hoc fermentum praelatorum corrumpit totam massam subditorum, quia dum caput aegrotat, cetera membra dolent. Aegrotant quidem, sed non sanantur, quia morbum noli me tangere habere videntur; et intacti remanentes, per eos quorum interest debite non corriguntur. Et ideo heu! jam apud pluresde capite facta est cauda; de priore posterior; et de magistro discipulus, et utinam Christi, non diaboli! Sed timere habent homines in his culpabiles, ne justitia per eos neglecta ad supernum Judicem querelam suam dirigat; et ille voces querimoniae ejus suscipiens, justo judicio suo vindictam suam super praevaricatores rectitudinis inducat.

Et istud in multis talibus factum novimus, et adhuc frequenter fieri videmus, sed quidam miseri sic sunt excaecati, quod nec cognoscere defectus suos volunt, unde talia *flagella procedunt; et ideo saepe graviora eis superveniunt*.

6. QUARTUM MALUM: BENEFICIORUM PLURALITAS

Quartum malum est, quia unus beneficio uno non est contentus, in aliorum clericorum praejudicium et damnum; plura occupat, et aliis esurientibus ipse se pompis et vanitatibus inebriat.

Pau- {301a} perum enim necessitatibus subtrahitur, quidquid divitum vanitatibus accedit; et multitudo servorum, multitudinem pauperum facit.

Unde est quod communiter dicitur: *Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi*. Et quod pejus est, interdum unus, ad unum etiam beneficium minus idoneus, plura occupat; et qui unicum quamvis

Hi axí de present en les elections se practica, que Jesús crucifiquen hi Barrabàs delliuren; lo sant digne e bon home lancen, hi lo celerat e mal elegexen. Qui a si hi als altres mata hi los qui en tal electió participen als jueus semblen, qui digueren: «No volem aquest, mas a Barrabam; hi aquest, que tantost lo crucifiques.» Hi per ço aquests deven tembre que, apartats de Jesús, ab lo ladre hi omicida Barrabàs, sia la part sua, los quals són elets en scàndel hi rohina del poble, hi no en resurrecció ni bon exemple.

Hi aquest levat agre dels prelats corrump tota la pasta; que, malalt lo cap, totes les parts del cors se dolent. Les parts de tot lo cors són malaltes hi no sanen perquè tenen mal de *noli me tangere*, que vol dir que dengú no-l toca, perquè lo prelat qui guarir lo deuria, ni u pot fer ni u cura. Hi per ço és gran dolor que lo cap se torna coha. Hi lo prior, que vol dir primer dels altres, és primer en culpes, darrer en mèrits, lo mestre és dexeble; hi plagués a Déu fos de Jesús dexeble hi no del diable! Hi per ço miram lo juhí de la divina justícia, que sobre tals prelats hi sobre aquells que-ls han elets devalla, perquè-s redifiquen los pobles, que de tal electió scandalizats eren.

[6. DEL QUART MAL: DELS QUI ES BENEFICIEN DE MOLTS]

És lo quart mal en aquest negoci de aquell qui de un benifet no-s contenta, en perjuhí dels altres qui no-n tenen, hi gran pobretat hi misèria passen; hi ells en pompes hi vanitats les rendes despenen.

És certa cosa que dels pobres furten tot lo que fora de les necessitats lancen; hi tants quants servidors inútils tenen, tants són los pobres que roben.

2 *Jesús crucifiquen*] En el text ludolfí de VC, 300b, Crist apareixia com a «reprobatur», és a dir, «rebutjat» mentre Corella opta per presentar-lo «crucificat», en una imatge prototípica de la Passió. En la nota següent, exposem un nou cas d'inclusió d'unes paraules sobre la crucifixió de Crist. | 6 *hi ... crucifiquen*] De nou, com hem explicat en la nota prèvia, Corella afig una referència a la crucifixió de Jesús, tot fent referència a un element central de la Passió. | 23 *scandalizats eren*] Tot seguit, quant a VC, 300b, Corella omet una breu glossa en què s'assenyala com hi ha encara moltes persones que no volen veure les situacions de corrupció, que no volen reconèixer els seus defectes, cosa que els porta a rebre càstigs i mals cada vegada pitjors. | 30 *que roben*] A continuació, Roís de Corella omet una breu dita atribuïda a Horaci en VC, 301a: «*Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi*», és a dir, «Quan els reis deliren, es castiga els aqueus.» Forma part de l'Epístola II, «Ad Lollium», del *Llibre primer d'Epístoles*. També, s'omet una glossa que indica com de vegades una persona sola, que és poc apta per als càrrecs, n'ocupa molts i en reb els múltiples beneficis.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

modicum vix officium implere sufficeret, plurimorum stipendia sibi vendicat.

Plura quidem beneficia habentibus, paratur vagandi et delinquendi materia; divinus cultus et hospitalitas in ipsis beneficiis minuitur; ecclesiarum commodis et honori detrahitur, quae per hoc in spiritualibus et temporalibus multipliciter collabuntur. Sed esto quod tales habeant dispensationem, super pluralitate beneficiorum; numquid dispensationem habere poterunt, super perpetracione praedictorum malorum? Quae quidem mala tanta sunt, quod sola ad damnationem sufficiunt; et reum in infernum detrudere possunt ubi unus ut plures in beneficiis, erit unus ut plures in tormentis.

Istos secundum Bernardum, supra montem excelsum valde diabolus ducit; quibus etiam omnia regna mundi, et eorum gloriam ostendit; et ostensa si procidentes eum adorent dare promittit; et revera postquam avaritiae suae consulendo, multa beneficia adepti sunt, eum adorant, eum colunt et venerantur, eum quasi Deum sequuntur, et post eum in tenebris demerguntur.

Ubi nota quaedam exempla de hac materia. Guillelmus Parisiensis Episcopus, in theologia regens, convocationem fecerat magistrorum. Et proposita quaestione de pluralitate beneficiorum, solerti et longa disputatione probatum est, duo beneficia, dummodo unum quindecim libras Parisienses valeret, ab uno teneri eum salute non posse. Hoc determinavit praedictus Episcopus, hoc omnes alii magistri theologiae determinaverunt; exceptis duobus, scilicet magistro Philippo Parisiensi Cancellario; et magistro Arnaldo postmodum Ambianensi Episcopo. Quid autem praedicto Philippo contigerit audiamus. Agonizantem in morte Dominus Guillelmus Episcopus tanquam bonus pastor visitavit, rogans eum ut singulari opinioni de pluralitate beneficiorum cederet, et omnia beneficia sua, uno excepto, in manus Ecclesiae resignaret. Sed renuit, dicens se velle experiri utrum esset damnabile plura beneficia ab uno teneri. Mortuus est ergo sic; et post paucos dies dicto Parisiensi Episcopo in tetra et miserabili forma apparuit, dicens inter cetera, propter pluralitatem beneficiorum se esse damnatum. Similiter aliis quidam clericus magnae litteraturae, apparens cuidam post mortem suam, dixit se damnatum ob hanc solam causam, quia duas tenuit praebendas.

Super hac eadem quaestione, Robertus Romanae Ecclesiae Cardinalis, et magister in theologia, interrogatus morti vicinus, respondit: Dico jam

Si responen que dispensació tenen, però no tenen dispensació dels mals que cometen, dels mals exemples que donen, dels pobres que-s moren, de les sgleyes que és impossible que sien servides, segons les prebendes que-n reben. Hi en tal manera viven, que tantes portes de infern tenen ubertes, per hon entren quants beneficis posehexen. Qui sol té un benefici hi mal lo dispensa per hu serà turmentat en les eternes penes; hi lo qui molts benefets mal dispensa per molts pagarà la pena. Hi axí com ell hu és molts en la renda, axí ell hu serà molts en la pena.

Diu sant Bernat: «Aquests porta lo diable sobre la excelsa montanya hi tots los regnes del món, hi la glòria de aquells los mostra; hi de tot los fa promesa si cahent lo adoren. Hi en veritat, quant per pompa, ambició, avarícia hi vanaglòria, multiplicats benefets atenyen, lo diable adoren, a ell colen hi servexen, hi seguint a ell, en los inferns se derroquen.»

Guillem, qui de París fon bisbe, regint la cancelleria, convocà tots los mestres. Hi preposàls en qüestió la pluralitat del[s] beneficis, hi après de larga e subtil disputa, fon per veritat determenada que algú, ab salut de la sua ànima, no podia tenir dos beneficis si la hu valia deu liures de aquella moneda. Açò determenà lo bisbe hi tots los altres mestres; exceptats dos qui axí no u opinaven: mestre Felip, canceller del {81a} studi; hi mestre Arnau, qui après fon bisbe. Però és al prepòsit que recitem què li sdevench al mestre Felip quant moria. Visità'l lo bisbe, com a bon pastor a la mort ja propinquè, hi amonestà'l que dexàs-hi la opinió hi los benefets que tenia, resignant-los a la Sgleya. Respòs lo miserable mestre que experimentar volia si era damnable culpa tenir molts beneficis. Morí en aquesta pertinàcia; hi poch dies après, en forma spantable aparegué al bisbe, dient que per la conclusió hi retenció dels beneficis era en les eternes penes. Hi per lo semblant un altre gran mestre aparegué dient que era damnat, perquè havia tengut dos prebendes.

Enterrogat Robert, cardenal hi gran mestre en theologia, qui a la mort se acostava, respòs en

15-16 per pompa, ambició, avarícia hi vanaglòria Corella amplifica el contingut del text llatí amb una enumeració (VC, 301a): «et revera postquam avaritiae suae consulendo.» és a dir, «i mirant per la seua avarícia.» | 19-20 regint la cancelleria] Notem la traducció que fa Corella del text ludolfi de VC, 301a: «In theologia regens.» això és «director de teologia.» | 23-24 si la hu valia deu liures de aquella moneda] Corella adapta el valor de la moneda de quinze a deu lliures, atés que en VC, 301a assenyala el següent: «dummodo unum quindecim libras Parisienses valeret.» és a dir, «com que un d'aquests valga quinze lliures parisenques.» | 26-27 mestre ... bisbe] L'autor valencià omet o no explicita les dades geogràfiques referides a aquests dos personatges, respecte VC, 301a: que Felip fou secretari de l'Estudi a París i Arnau fou bisbe d'Amiens.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

migraturus a vita, quod mortale et damnabile est, plura tenere beneficia. Hoc idem sanctae memoriae Petrus Cantor Parisiensis, et dixit, et scripsit. Hoc idem magister Guillardus Cameracensis Episcopus, verbo hujusmodi confirmavit: Nollem, inquit, pro toto auro Arabiae una nocte duo beneficia detinere, et hoc propter discrimen incertae vitae.

Super hoc etiam, narrante Bernardo quondam Domini Papae poenitentiaro, eum beatae memoriae Gregorius Papa nonus interrogaretur, si posset de plenitudine potestatis eum plurimum beneficiorum detentoribus dispensare, respondit: Non possum, inquit, nisi tantum super vexatione {301b} detinentium dispensare. Quod forte ideo dixit, quia ut visum est, plura mala ac peccata gravia et inevitabilia inde subsequuntur, super quibus faciendis dispensatio cadere non videtur; quia peccatum in nullo casu conceditur.

Quis ergo erit sapiens qui se fallat, et tanto discrimini committat? Esto quod multi dicant hoc, et multi alii in contrarium opinentur, hoc solum tamen mortale ab Augustino doctorum maximo, iudicatur, eum quis incertudinis periculo, aut mortalis peccati discrimini se committit. Sicut hodie multi religiosi non solum grangias, sed et ecclesias non sine animarum periculo sibi incorporando multiplicare solliciti sunt, exponentes se periculo reddendae rationis de animabus ecclesiarum, quarum decimas et fructus percipiunt.

7. QUINTUM MALUM: DEFECTUS RESIDENTIAE

Quintum malum est, quia plerique in beneficiis non resident, et fructus eorum percipientes debitum pro his laborem vel servitium ecclesiis non impendunt. Gaudent et se jactant, quia habent tot florenos sibi apportatos; sed timeant ne sint floreni eos ad infernum portantes. Frustra enim se jactant habere beneficium vel mercedem, cujus non exhibent operationem.

Sed esto quod tales habeant dispensationem, super absentia seu non residentia; numquid dispensationem habere poterunt super peccatis, et malis committendis, quae inevitabiliter sequuntur ex eorum absentia et

semblants paraules: «Yo us dich ara que de aquesta vida passe, que és peccat mortal hi damnable tenir molts beneficis.» Hi molts altres mestres de París aquesta veritat confirmaren. Hi mestre Girart, qui après fon bisbe, ho confirmà ab tal sentència, dient: «No voldria 5 per tot l'or de Aràbia dormir una nit ab dos beneficis.»

Interrogat Gregori papa nové, si dispensar podia ab la plenitud de la potestat sobre la detenció de molts beneficis, respòs que no, mas que dispensar podia sobre la vexació de aquells qui u demanaven, que més no-l 10 vexasen. No devem entendre que-l papa dispensar no y puga, mas perquè és quasi impossible no-s da[m]nen los qui-ls tenen, hi ja són mals quant tal dispensació demanen; hi axí, per a damnació de la sua ànima, la obtenen. 15

[7. DEL CINQUÉ MAL: DEL DEFECTE SOBRE LA RESIDÈNCIA]

Lo cinqué mal és de aquells qui en les sgleyes hon tenen los beneficis no residexen; los fruyts prenen hi los servicis que són tengut[s] no paguen. Glorien-se que portats mil florins de renda tenen, hi no pensen que aquests florins portats, a infern los porten. 20

Dispensa lo papa que absents stiguen, mas no dispensa en los dans hi mals que per la sua absència seguexen. Però deurien treballar que {81b} disp[0]sàs la

8 molts] molta.

3-4 *Hi molts altres mestres de París aquesta veritat confirmaren*] Amb aquestes paraules, Corella mostra de manera implícita l'omissió de la referència que hi ha en VC, 301a, a Pere Cantor de París, qui també escrigué sobre aquesta qüestió. | 7 *Interrogat Gregori papa nové*] Corella omet l'atribució d'aquesta glossa sobre Gregori IX a sant Bernat de Claravall, tal com apareix en VC, 301a. | 14-15 *la obtenen*] A continuació, quant a VC, 301b, Corella omet una glossa que s'atribueix a sant Agustí d'Hipona, on es considera pecat mortal l'avarícia i la retenció dels beneficis, si dona lloc a perills o a l'exposició a pecats mortals. | 18-20 *Glorien-se ... porten*] Corella incideix en la derivació lèxica respecte VC, 301b, amb els termes vinculats a «portar»: «*Gaudent et se jactant, qui habent tot florenos sibi apportatos; sed timeant ne sint floreni eos ad infernum portantes.*», és a dir, «Es vanten i es glorien, perquè tenen ja reunits per a ells tants florins, però no temen que aquests florins no els porten a l'infern.» | 21 *lo papa*] Aquesta breu referència al papa com a dispensador de permisos d'absència no apareix en VC, 301b; ha estat, doncs, incorporada per Corella. Segurament, es fa referència així a la possibilitat que atorgava una butla papal per no residir on s'estava com a beneficiat i atendre altres qüestions eclesiàstiques. Un exemple d'aquesta pràctica el trobem en un manuscrit de Pere Miquel Carbonell on s'explica que Jeroni Pau visqué a Roma entre 1485 i 1492 i ocupà la canongia i els beneficis «*de recipiendis fructibus in absentia*» de la seu de Barcelona durant el període 1485-1495 (Toldrà 2003: 33-34).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

negligentia? Et ideo bene eis esset, si haberent vicarium in tormentis, sicut excusando se dicunt habere in beneficiis. Qui enim residere nolunt in beneficiis, timere habent ne residentiam perpetuam faciant in tormentis. Et in hoc magis delinquant praelati, et curam habentes animarum, quia ex illorum absentia majus sequitur periculum.

Pauci quidem ex eis pastores, sed multi mercenarii sunt, quia non lucrum animarum, sed mercedem temporalis commodi, aut lucri, vel honoris quaerunt.

Istis bene congruit illud Bernardi ubi ait: Vae tibi, elerice, mors in olla, mors in hujusmodi deliciis. Peccata enim populi comedis, ac si propria minus sufficere viderentur. Sumptus ecclesiasticos gratis habere te reputas; sed bonum erat magis fodere et mendicare. Et iterum: Indignus lacte et lana convincitur, si non pascit oves, si non vigilat in custodia gregis. Judicium sibi manducat et vescitur. Quid tibi insipiens deliciae sapiunt? Quid divitiae illae caecos delectant oculos, quibus mereris tam grave iudicium, tam durae temetipsum obligas rationi? Universa siquidem usque ad quadrantem novissimum exigeris: haec Bernardus.

Et iterum super illo verbo Prophetarum: *Peccata populi mei comedent*, quasi dicat, ait, peccatorum pretia exigunt; et peccantibus debitam sollicitudinem non impendunt. Quem dabis mihi de numero praepositorum, qui non plus invigilet subditorum evacuandis marsupiis, quam vitiis extirpandis? Ubi qui orando flectat iram, qui praedicet annum placabilem Domino? Leviora loquimur, graviora gravius manet iudicium. Ministri Christi sunt, et serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non fecerunt: haec Bernardus.

Sunt autem quidam qui ecclesiis, et ovibus suis propriis derelictis, aliis deserviunt ecclesiis vel praedicant populis; sed per hoc de negligentia ecclesiarum, et ovium suarum non excusantur apud Deum; quia reddent rationem de omnibus usque ad *novissimum quadrantem*.

Allegant etiam quandoque non residentes, quod in ecclesiis eorum sunt rebelles tyranni, vel infideles et hujusmodi. In quo seipsos {302a} magis redarguunt,

SEGON DEL CARTOIXÀ

divina justícia que-ls vicaris stiguesen eternament per ells en les infernals penes, axí com en aquest món stan hi arrend[en] les sues cures. Los qui no volen residir en los beneficis deven molt tembre que no residexquen en les eternes flames. 5

Pochs pastors se troben, hi molts mercenaris; hi no mercenaris, mas lops famolents hi ladres, les ovelles per vexacions hi mal exemple maten, la lana hi la pell se'n porten; treballen per la santa Sgleya perquè dels béns d'ella vixquen. És d'ells tot lo treball y estudi 10 com a major preu arrendar puguen les rendes, e sia quisvulla lo qui arrenda.

A tals parlen de sant Bernat aquelles paraules: «Damnació spera a tu clergue, la mort tens en la olla, la mort tens en les delectacions mundanes. Los peccats 15 dels pobles menges, com si no-n tenies prou dels propis. Penses que axí debades prens la renda; millor te seria cavar, mendicar per les portes. La let hi la lana furtes, hi no dónes pastura a les ovelles, ni en la custòdia sua vetles, ni dels lops les defenses; com no-t 20 spantes que fins a la darrera mealla donaràs conte?»

»Entén aquelles paraules del profeta que diu: «Menjaran dels peccats del meu poble.» Les penes 25 prens dels peccats de les tuas ovelles hi no les corregeys perquè se smenen, ans te plau que pequen, perquè més 25 penses en buydar les bosses que en corregir los vicis. On són los sacerdots qui ab oracions la ira de Déu amansen hi l'any hi dia placable als pobles priquen? De Jesús són ministres hi Antecrist servexen; ab los béns del Senyor los honren, hi ells al Senyor no honren.» 30

Són alguns qui dexades les pròpies sgleyes altres ne regexen, en altres priquen. Aquests treballs no-ls scusen ans los acusen; hi als fariseus semblen, que per les constitucions sues los manaments de Déu oblidaven.

Al-leguen alguns qui en les sues sgleyes no 35 residexen, que y ha tyrans, {81c} infels hi rebel-les. Hi ells mateix se condemnen, que vehen los lops hi fugen;

5 *eternes flames*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa sobre com en aquesta qüestió de mantenir la residència, atorgada pels superiors, pequen més els prelats, perquè de la seua absència se segueix un major perill (VC, 301b). | 6-12 *hi² ... arrenda*] Corella, quant a VC, 301b, incorpora aquesta glossa sobre les ovelles i la seua llana furtades i vexades que trobem també unes línies més avall, en la citació de sant Bernat de Claravall. A més, omet un fragment que tractava de com aquests «mercenaris», que furten les ovelles, no busquen la curació de les ànimes sinó les riqueses materials. | 20 *les defenses*] L'autor valencià omet, tot seguit, una sèrie de preguntes retòriques adreçades als destinataris de la glossa de sant Bernat de Claravall, sobre les «delícies terrenals», que valen poc en funció de la riquesa divina (VC, 301b). | 20-21 *com no-t spantes que fins a la darrera mealla donaràs conte?* Roís de Corella actualitza els terme «quadrant», com a moneda romana que era, i afeg la interrogació retòrica, pel que fa a VC, 301b: «*Universa siquidem usque ad quadrantem novissimum exigeris.*», és a dir, «Perquè t'exigiran tot, fins el darrer quadrant.» | 30 *no honren*] A continuació, Corella omet unes paraules de VC, 301b, que indicaven que aquest fragment s'atribuïa també a sant Bernat de Claravall.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

quia vident lupum, et fugiunt, cum tamen pro illorum et Ecclesiae utilitate deberent tunc potius residere. Sic et hodie multi in religione curam animarum habentes, claustrum quasi carcerem fugiunt, et cum Satan circumeundo terram et perambulando eam quasi vagi discurrunt, parum timentes, quod ligatis vagis eorum pedibus projiciantur in tenebras exteriores.

Primi quidem religionis patres urbes et palatia relinquentes, solitudinem petebant, dicentes cum Hieronymo: Oppidum mihi carcer est, et solitudo paradisus; sed isti vagi solitudinem deserentes, urbes et palatia quaerunt, quasi intra se dicentes: Solitudo mihi carcer est, et oppidum paradisus.

Unde talibus bene competit, et de eis scribi posset, quod de quodam hujuscemodi post mortem ejus, quasi pro epitaphio, quidam versificator sic scripsit: *Dum fuit in mundo, per mundum vixit eundo. Haec postrema dies, haec sibi prima quies.*

8. SEXTUM MALUM: ABUSUS FRACTUUM BENEFICIORUM

Sextum malum est, quia multi fructibus beneficiorum et bonis Ecclesiasticis abuti non metuunt, ac patrimonium Christi, et res pauperum in usus superfluos et illicitos convertunt. Quantumcumque enim utiliter in beneficio quis laboret, ultra tamen victum et vestitum sibi vindicare non debet; quidquid enim amplius est, pauperum est.

Unde Bernardus: Sed esto, studiose quis et fructuose laboret, vivat de altari, ut alimenta et quibus tegatur habens, his contentus sit. Non superbiat, non luxurietur, denique non ditetur, nec ex clericatu ditior fiat, non sibi de bonis Ecclesiae ampia palatia fabricet, nec loculos inde congreget, nec in vanitate aut superfluitate dispergat, non extollat de facultatibus Ecclesiae consanguineos suos aut nepotes, ne filias dixerim nuptui tradat; res pauperum non pauperibus dare, par sacrilegii crimen esse dignoscitur.

Nec enim ordinavit Deus his qui Evangelio serviunt de Evangelio quaerere aut habere delicias, aut ornatum, sed vivere, ait Apostolus de eo; ut videlicet sint contenti alimenta corporis, non gulae irritamenta, aut incentiva libidinis, et quibus tegantur, non quibus ornetur, accipere.

Et iterum: Pauci admodum sunt qui non quae sua sunt quaerant. Diligunt munera, non possunt pariter

fugen al temps que de residir major necessitat tenen. Hi axí de present molts religiosos, abats, priors e ministres, axí com de carçre, de la claustra fugen, hi ab Sathanàs la mar hi la terra circuhexen, hi no recelen que ligats aquells peus que tant acaminen seran lançats 5 en les infernals flames.

Los primers religiosos, dexant les ciutats hi palàcios, les solituts cercaven hi lo parlar de sant Hierònim deyen: «Les ciutats hi palaus me són carçre, hi la solitud parahís delitable.» Però aquests vagabunts, dexant les 10 solituts, los palaus e ciutats cerquen, hi dien lo contrari del que diu sant Hierònim: «Les claustrs me són carçre, hi les ciutats hi palaus són lo parahís nostre.»

Pot-se dir de aquests lo que dix un poeta, scrivint un epitafi sobre lo sepulcre de hu que, vivint, jamés 15 repossat havia, hi deya lo epitafi: «Aquest en lo món jamés repossà en vida. Huy morint, és lo primer jorn que repossa.»

[8. DEL SISÉ MAL: DE L'ABÚS DELS FRUITS DELS BENEFICIS]

Lo sisén mal és que molts dels béns de la Sgleya abusar no temen; hi lo patremoni de Jesús hi dels 20 pobres en superfluitats hi coses il·lícites despenen. Hi deurien atendre, qualsevol qui bé servex hi treballa en lo benefici o dignitat ecclesiàstica, no guanya sinó per a la necessitat de la sua vida; hi fora de la necessitat sua és tot dels pobres. 25

Diu sanct Bernat: «Qualsevol qui fructuosament hi virtuosa treballa és justa cosa que de l'altar vixca hi de l'altar se cobra, hi content sia. No s'ensuperbexca, no s'exhalce, no ajuste riquees, no obre grans palaus hi cases, no tinga per sua la renda de la Sgleya, no faça 30 rics sos nebots hi nebodes, no gose dir fills hi filles; les coses dels pobres donar als qui no són pobres és gran sacrilegi.

»«Ordena la divina providència que vixquen de l'Evangelí los qui servexen lo Evangelí»; {81d} diu 35 «vixquen», mas no que riqueses ajusten, ni delectacions carnals, ni sedes, brocats hi joyes, cavalls, hi mules compren de l'Evangelí.

»Presents hi donatius prenen; a Mademon, diable de la pecúnia, servexen, a Jesús servir no poden. Mira 40

16-18 *Aquest ... repossa* Notem com Corella tracta d'adaptar, amb els mots «repossà» i «repossa», els versets alexandrins de VC, 302a que tenen rima interna i que corresponen a un epitafi sense autoria d'un personatge cosmopolita: «*Dum fuit in mundo, per mundum vixit eundo. Haec postrema dies, haec sibi prima quies.*», és a dir, «Quan estigué en el món, visqué anant pel món; aquest és el darrer dia, aquest és per ell el primer descans.» | 31 *no gose dir fills hi filles*] Respecte VC, 302a, Corella redueix la traducció, tot evitant la paraula matrimoni: «*ne filias dixerim nuptui tradat.*», és a dir, «*ni done en matrimoni a les seues filles.*» | 37 *ni ... mules*] Amb aquesta referència a les teles i ornaments i als animals de càrrega, Corella concreta el que en VC, 302a es criticava per augmentar el desig i ser exemple de superbia: «*aut incentiva libidinis, et quibus tegantur, non quibus ornetur, accipere.*», és a dir, «o [no pel que] incentive la luxúria, i amb què cobrir-se, no amb què adornar-se.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

diligere Christum, quia manus dederunt mammonae. Intuere quomodo incedunt nitidi et ornati, circumamicti varietatibus, tanquam sponsa procedens de thalamo suo; nonne quempiam talium repente eminus procedentem aspexeris, sponsam potius putabis, quam sponsae custodem? Unde vero hanc illis exuberare existimas rerum affluentiam, vestium splendorem, mensarum luxuriam, congeriem vasorum argenteorum et aureorum, nisi de bonis sponsae? Inde est, quod illa pauper inops, et nuda relinquitur, facie miseranda, inculca, hispida, exsanguis. Propter hoc non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare; non est custodire, sed perdere; non est defendere, sed exponere; non est instruere, sed prostituere; non est pascere gregem, sed mactare et devorare; dicente de illis Domino: *Qui devorant plebem meam ut cibum panis; et: Quia comederunt Jacob, et locum ejus desolaverunt:* haec Bernardus.

Sic et hodie multi religiosi bonis monasterii abuti non verentur; et divitem *purpura et bysso* indutum imitando, quaerunt ad induendum, non quod utilius, sed quod subtilius invenitur; non quod frigus expellat, sed quod superbire compellat; et cum eodem divite *epulari quotidie splendide* volunt; et pro carnibus, a quibus abstinetur, studium suum in piscibus et deliciis variis {302b} ponunt. Et secundum quod de quibusdam dicitur, plus in Salmone, quam in Salomone student; quod, secundum Prosperum, non est delicias rescicare, sed unam in aliam commutare.

Unde et Augustinus: Qui sic a carnibus se temperant, ut alias escas, et difficilioris praeparationis et pretii majoris inquirant, multum errant. Non enim est hoc suscipere abstinentiam, sed invitare luxuriam. Isti non intelligunt quod in his hamum accipiunt, quia poenam pro singulis exsolvent; et quantum se glorificaverunt et in deliciis fuerunt, tantum de tormento et luctu habebunt. Utinam multi mercenarii, et pseudopastores haec attenderent, qui plus de seipsis etiam sanis, quam de suis subditis etiam infirmis, solliciti sunt; et plus sibi in voluptatibus, quam subditis in necessitatibus condescendunt. Et ideo saepe hujusmodi mercenarii diris a Deo castigantur flagellis; sed intelligere nolunt unde haec flagella procedunt, conquereutes quandoque de percussione, sed tacentes de causa movente, secundum illud quod communiter dicitur: percutitur puer, et queritur; sed causa tacetur. Quandoque etiam justo Deijudicio tales in necessitate deseruntur ab alus, ut sicut fecerunt fiat et ipsis; et utinam haec saperent, et intelligerent, et se emendarent!

SEGON DEL CARTOIXÀ

què porten, en quins palafrens hi mules cavalquen, quines diversitats de draps hi colors visten, ornats com sposa que va al tàlem; si súbitament los encontrares, ans stimaràs que sia cascú d'ells sposa que custodi de la Sposa. D'on penses que aquesta gran aflluència de riqueses los abunda? Les taules espléndides, de argent les grans vexelles, joyes són hi béns de la Sposa, hi ella roman pobra, mendicant hi freturosa, grega, descolorida, sens arreus hi mal vestida. En loch de ornar la Sposa, la roben; en loch de guardar, la dexen perdre; axí com la deuriem defendre, la liuren; axí com la deuriem instruir en bones costums, ells la profanen; no pexen les ovelles, ans ells les menges, les devoren hi les desolen. De aquests diu lo Senyor per lo profeta: "Axí com a pa devoren lo meu poble". "Han menjat a Jacob hi la ciutat sua han desolada."

Semblants són molts religiosos que dels béns del monestir abusen; hi draps fins hi preciosos per a vestir cerquen, hi espléndidament menjar volen, axí com lo rich golafre. No que-ls draps fins sien per a vestir més útils, mas en aver los més difícils; no que més scalfen, mas perquè en supèrbia eleven. Hi axí és lo menjar d'ells hi-ll vestir semblant a l'impia dós rich golafre; per tenir la retgla, carn no menges, hi multipliquen en pexos, salses hi potages. Hi axí en cochs hi mestres de viandes, perquè ab diversitats hi sabors multiplicades, la sabor de la carn acabalen, dels quals se diu un proverbi, que més studien en lo salmó que en Salamó. Diu Pròsperus que-ll delit de la carn, qui és una vianda, en moltes altres muden; hi axí no pert la gola, ans guanya.

Diu sanct Agostí: «Aquells qui axí de la carn se abstenen hi altres viandes més difícils los aparellen, hi ab major preu les compren, més que si menjassen carn a la gola servexen.» Hi no pensen que tant hauran de pena, quant han cercat delits en aquesta mundana misèria. O, miserables, que no pensen quant a Déu ofenen! Que més sollicitut hi ànsia tenen, sans hi alegres dels seus còssors, que dels súbdits malalts, dèbils hi pobres; hi més de les sues voluptats pròpies que de les necessitats dels prohismes. Hi sovint la divina justícia encara en aquest món flagells hi persecucions los dóna, si smenar se volen; e si en lo mal perseveren, és principi de la damnació eterna.

15-16 "Axí ... desolada"] Psalteri (Sl 13, 4): «Devoren lo meu poble axí com a vianda de pa» (Martos 2013: 166). | 15-16 "Han menjat a Jacob hi la ciutat sua han desolada"] Psalteri (Sl 78, 7): «Han menjat a Jacob e lo loch de aquell han desolat» (Martos 2013: 258).

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

9. SEPTIMUM MALUM: CLERICORUM
CURIOSITAS, CUIUS PERICULA ENUMERANTUR

Septimum malum, quod praecedenti saepe malo est annexum, est maledictum curiositatis vitium, a quo tam in faciendo, quam utendo tanquam a venoso serpente est omnibus Dei servis abstinendum. Curiosa enim qui faciunt, et qui eis uti volunt, mundo vivunt et serviunt. Talia namque sunt ornamenta mundi, et blasphemia Dei. Qui vero in puritate conscientiae intendit vivere, mirum quomodo in faciendo vel utendo se audet hac fece foedare. Est enim periculosum, et est valde magnum vitium.

Primo, quia tempus ad laudandum Deum concessum perditur, et contra ipsum fin vanis expenditur. Multo enim plus de tempore occupat curiosum opus quam expedit; et hoc valde malum esse nullus sapiens ignorat. — Secundo, quia facienti est causa vanae gloriae et jactantiae.

O quoties cogitat et recogitat, ac mente revolvit, etiam quando non operatur, ac etiam quando divinis intendere debet, ut pulchrum opus faciat! O quoties illud aspicit, et inde se reputat, et apud alios reputari vult et se jactat!

—Tertio, quia etiam ei cui facit, est causa et occasio superbiae. Tali enim oleo ignis superbiae nutritur, et magis accenditur. Nam sicut rudia et grossa sunt humilitatis fomentum; sic curiosa et pulchra sunt superbiae nutrimentum.

— Quarto, quia est materia et occasio retrahendi animum a Deo. Nam, secundum Gregorium, tanto quis a superno amore disjungitur, quanto inferius delectatur.

— Quinto, quia est concupiscentia et voluptas oculorum. Ad nihil enim talia curiosa valere videntur, nisi ut inde oculi pascantur; et per consequens etiam animus ex eis distrahitur. — Sexto, quia multorum aliorum est laqueus et ruina. Nam talia respicientes multis modis offendere possunt, vel delectabiliter aspiciendo et similia concupiscendo; vel detrahendo et maledicendo; seu alus scandalum et exemplum inde trahendo.

Cogita ergo quoties Deus offendi poterit antequam illa curiositas deleta sit. De omnibus autem illis offensis ipse qui tale opus fecit, vel fieri procuravit, est in causa,

[9. DEL SETÉ MAL: DE LA CURIOSITAT DELS
CLERGUES, ELS PERILLS DE LA QUAL
S'ENUMEREN]

Lo setén mal, que ab lo que havem dit se liga, és una sollicitut curiosa: de voler totes les coses singulars, noves, eletes, exquisites. És aquest vici en los ecclesiàstichs molt abominable, que lo temps, la voluntat hi pensa tot se despenga en les coses de aquest món transitòries. Què roman de la tua vida que en lo servir de Déu dependre pugues, si en les vanitats de aquest món stà tota la tua cura? És curiositat, estudi, sollicitut hi cura de coses que alguna utilitat no porten; hi al qui les cerqua, més noure que aprofitar poden. Hi porta molts dans aquest vici als qui no se'n guarden.

Lo primer, que en va lo temps despenen, que és la cosa que en aquesta vida és de major stima, perqu'és donat per atényer la eterna glòria. Segonament, que a vanaglòria-ns excita de fer coses singulars que no les fan los altres.

Terçament, que és oli ab què sosté la làntia de supèrbia. Que axí com les coses, vils, rudes hi grosses humilitat conserven, axí per lo contrari les gentils hi curioses nodrexen supèrbia.

Quartament, que és vanitat delit hi concupiscència de la vista; hi axí distrahen la pensa que'n lo seu creador no pensen. Cinquenament, que les obres curioses són laços hi rohina de molts qui les miren; loant hi volent semblar al qui les ha fetes, ho per lo contrari, jutjant la vanitat del qui les obra.

2-3 les coses singulars, noves, eletes, exquisites Corella incorpora respecte VC, 302b aquesta enumeració sobre el pecat de curiositat. Unes línies més avall, en p. 566,8-9, en trobem una altra molt semblant en l'ús dels termes. | 6-8 Què ... cura] L'autor valencià, quant a VC, 302b, retorca la traducció del text llatí tot donant lloc a aquesta interrogació retòrica. | 16 los altres] Tot seguit, pel que fa a VC, 302b, Corella omet dues exclamacions retòriques que critiquen el temps que s'inverteix en aconseguir coses belles per vanagloriar-se dels altres. | 20 nodrexen supèrbia] Tot seguit, Corella ha omés el quart argument segons el text llatí que indicava que cal evitar la cobdícia perquè distancia l'ànima de Déu. A més, s'omet una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa, la qual assenyala que, com més es complauen les persones en l'amor inferior o en les coses terrenes més s'allunyen de l'amor superior o celestial. | 21-22 que és vanitat delit hi concupiscència de la vista] En substitució de la glossa omesa que constituïa el quart argument, es fa servir ara com a quarta raó aquest fragment, en què s'incideix en el sentit de la vista i els seus delits, que prové de l'argument «quinto» (VC, 302b). | 23-26 Cinquenament ... obra] Com ha ocorregut i s'ha explicat en la nota prèvia, aquest argument provenia de l'argument «sexto» en VC, 302b, que ara passa a ser-ne el cinqué.

et per consequens in culpa. Ecce quot mala ex tali curiositate proveniunt!

Adhuc est et aliud magnum malum valde, quia curiositas directe obviat paupertati. Et ultra omnia praedicta est hoc {303a} malum, quod levis ac vani et inconstantis animi est indicium, et superbiae in corde latentis signum.

Hoc autem malum curiositatis non solum reperitur in clericis, sed etiam in plerisque religiosis. Quidam enim eorum, relicta et quasi contempta antiquorum patrum simplicitate et humilitate, novitates seculares in multis ad usum pertinentibus ad inveniunt, et diabolum adulterantem cum suis satellitibus in religionem introducunt; unde non videntur filii religionis veri et legitimi, sed potius adulteri, quia a sanctis patribus degenerantes, adulterinas novitates et curiositates ad inveniunt, et quales sunt tali opera faciunt. Unde de eis illud vulgare dici potest: *Qualis erat mulier, tale coquebat olus.*

Ministri ergo diaboli sunt quia opus ejus faciendo sibi serviunt. Et ideo propter nullum de mundo, tale opus quis facere debet, nec velle pro se fieri, etiamsi gratis fleret; quia nulla de causa peccato est consentiendum, et ab offensa Dei est omnibus modis abstinendum. Nam, ut dicit Anselmus: Omne peccatum per praevaricationem Deum exhonorat. Si ergo peccare est Deum exhonorare, hoc homo facere non deberet, etiamsi necesse esset perire omne quod Deus non est. Mirum ergo valde quomodo homuncio, cinis et pulvis, tam audacter Deum et tantam majestatem praesumit offendere. Unde Bernardus: *Tangit montes et fumigajit*, et tam tremendam Majestatem audet irritare pulvisculus uno levi flatu dispergendus, et minime recolligendus! Et si propter nullum alium curiosa facere deberes, quanto magis offendis si proprio motu ad solam complacentiam talia

Sisenament, que és enemiga de pobrea, homeyera dels pobres, qui als pobres furta lo que despén en les vanitats curioses. Hi finalment és senyal de pensa vana, inconstant hi laugera.

Hi no solament aquest vici de curiositat en los 5
clergues se troba, mas en los religiosos, que, dexant hi menyspreant les antigues consuetuts sanes hi fermes dels antichs pares, coses noves, curioses, seculares hi vanes cerquen; hi de la humilitat hi simplicitat dels 10
passats pares se rihen. Lo diable ab los seus còmplices a
la religió presenten, degeneren hi gens no semblen als primers bons pares, qui-ls engendraren hi ab les curiositats noves que han trobat se perden; hi tals com són, tals coses obren. D'ells se pot dir aquell proverbi: «Tal com és la dona tal és la olla.» 15

1-4 Sisenament ... laugera] Roís de Corella incorpora ara aquest argument que apareixia després d'una glossa en VC, 302b, la qual tractava sobre la quantitat de mals que podia provocar la curiositat; Corella l'ha omesa i ha pres el text que la seguia, convertit ara en la raó sisena i definitiva que clou l'argumentació. Notem a més, el fet de destacar i amplificar els mots derivats de pobresa («enemiga de pobrea», «homeyera dels pobres», «als pobres furta») respecte l'original llatí: «Adhuc est et aliud magnum malum valde, quia curiositas directe obviat paupertati. Et ultra omnia praedicta est hoc malum, quod levis ac vani et inconstantis animi est indicium.», és a dir, «Hi ha també un altre gran mal, que la curiositat és contrària de la pobresa. I sobre tot allò dit és aquest gran mal, que és indicatiu d'ànim va i inconstant.» | 8-9 coses noves, curioses, seculares hi vanes cerquen Com s'ha vist en p. 565,2, trobem ara una nova enumeració derivada del fragment corresponent en VC, 303a: «novitates seculares.», és a dir, «les novetats seculares.» | 15 Tal com és la dona tal és la olla] Respecte VC, 303a, llegim: «Qualis erat mulier, tale coquebat olus», això és, «Com era la dona, així feia l'olla.» Corella pren la frase llatina i li aporta rima; amplia també la semblança en l'estructura sintàctica en paral·lel, que reforça l'analogia. | la olla] Tot seguit, Corella omet el fragment final del subcapítol segons l'edició que manegem. Així, respecte VC, 303a, no s'ha incorporat una glossa sobre com no s'ha de consentir la maldat ni ofendre Déu en les diferents maneres plantejades en el capítol. A més, una glossa atribuïda a sant Anselm insisteix en la idea que tot pecat per prevaricació ofèn a Déu. També una citació atribuïda a sant Bernat de Claravall no s'ha incorporat; tractava de la majestat i el poder diví front els homes, a partir de Sl 103, 32: «Ell fa tremolar la terra quan la mira, toca les muntanyes i s'hi aixequen glops de fum.»

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

facis, volens magis complacere creaturae, quam Creatori?

10 GRAVITAS SCANDALI A CLERICIS DATI

Ex praemissis igitur apparet aliquantulum in quali et quanto periculo sit hodie status clericorum; et quanta per eos veniunt scandala; quantamque persecutionem suscitant in Ecclesia.

lili enim vere Ecclesiam persequuntur, qui vitiis et malis exemplis persequuntur. lili acerbius sanguinem fundunt, qui Christum quantum in ipsis est in homine occidunt. Unde Bernardus: Si Dominus proprium sanguinem dedit in pretium redemptionis animarum, nonne tibi videtur graviolem suscitare persecutionem, qui suggestionem mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, avertit ab eo animas quas redemit, ab illo qui sanguinem suum fudit?

Et iterum: Quis obsecro laicorum avidius clericis acquirit temporalia, et ineptius utitur acquisitis? Cum tantum fastum videant laici in supellectili clericorum, nonne per eos potius invitantur ad mundum diligendum, quam negligendum? *Medice, cura te ipsum*, dicere possunt; si mundum praedicas contemnendum, contemne tu prius, et ad ipsum alios efficacius invitabis. Davocituae vocem virtutis, consonet vitaverbis; et statim erit in ore tuo vivax, et *efficax sermo Dei, et penetrabilior omni gladio ancipiti*.

Non sic profecto est; sed sicut populus, sic sacerdos; sicut laicus, sic et clericus; uterque cupit, uterque diligit mundum, et ea quae in mundo sunt. Laicus tamen cum labore, sed clericus sine labore volunt possidere totum mundum. Communicare volunt cupiditati et superfluitati hominum, sed non labori; peccare volunt, sed non flagellari cum hominibus, unde timendum est quod flagellentur cum daemonibus.

Quomodo seculares non expenderent substantiam suam vivendo luxuriose etiam in praesentia sacerdotum? Quomodo non intenderent vanitatibus et lenociniis hujus seculi? Quomodo non essent insolentes et elati, cum tantum fastum, tantam insolentiam videant clericorum? Nonne in praesentia eorum irreverenter abutimini eleemosynis pauperum?

De patrimonio crucis Christi non facitis codices in ecclesiis; sed pascitis pellices, impinguatis canes,

[10. DE LA GRAVETAT DELS ESCÀNDOLS PROVOCATS PEL CLERGUES]

Per tots los mals que avem recitat en lo present capítol, clarament se mostra los dans, scàndels hi roïnes que-ls clergues hi religiosos procuren a la santa Sgleya.

«Quin lech, mirant dels ecclesiàstichs los grans vicis, no pendrà exemple de mundana vida? Qui és lo lech que axí profundament peque com lo miserable damnat clergue? Qui és lo lech qui no li diga: “Metge, a tu mateix cura.” Si priques que-l món menysprehe, perquè tu primer no-l menysprees? Fes que les tues obres ab les paraules consonen hi serà la tua veu deyfica Paraula; hi com a coltell a dos parts tallant, penetrarà les entràmenes del poble.»

»Axí los clergues com los lechs pequen; hi més en los pecats se funden hi sens treballs les coses mundanes volen; les sollicituts, treballs hi ànsies als lechs les dexe; solament de aquest món los delits volen, hi axí-ls pren, hi parahís carnal en voluptuosa vida porten.

»Hi sens fre de alguna vergonya, publicament del patrimoni de Jesús no ornen les sgleyes, no donen a menjar als pobres, mas ornen les ca- ses, no

3 *santa Sgleya*] A continuació, Corella omet una glossa que assenyala els qui realment persegueixen l'Església, en sentit simbòlic: aquells qui amb els seus pecats «escampen la sang de Jesucrist». Corella, seguidament, també omet l'atribució de la citació a sant Bernat que conformarà bona part del subcapítol, la qual, en aquest cas, tractava sobre de la mort de Crist pels homes i com aquests rebran major càstig per separar més les ànimes d'aquell qui les redimí. | 17 *vida porten*] A continuació, s'omet una part de la citació atribuïda a sant Bernat en VC, 303ab, en què trobem una sèrie de preguntes retòriques sobre com els seglars malbaraten i es declinen per les vanitats terrenes si ho veuen en els religiosos, que fan servir les almoines per a l'interès propi. | 19-20 *no donen a menjar als pobres*] Aquesta referència al menjar dels pobres ha estat incorporada per Corella, atés que no es troba en VC, 303b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

adornatis equos. Et vere in capitibus omnibus omnium platearum *dispersi sunt lapides sanctuarii*.

Plateas latae sunt, et lata est via, quae ducit ad mortem. Lapidés ergo sanctuarii, id est sacerdotes sunt in capitibus, id est in introitu latorum viarum; docent enim populos per prava exempla ingredi vias latas, quae ducunt ad mortem, et demergunt in profundum inferni. Dolor capitis in membra redundat. Et merito clamat sancta Ecclesia hodie: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima*. Multa est hodie et longe gravior, quam credi possit persecutio sanctae Ecclesiae; et talis incumbit qualis non fuit a principio. Multis modis persecutus est eam diabolus, sed nunquam gravis quam hodie; quia nunquam fuit major perditio Christianorum, nec liberior aut securior transgressio divinatorum praeceptorum. Ecclesiam incipientem persecutus est per tyrannos; proficientem persecutus est per haereticos; jam laetam et florentem persequitur per motus illicitos: haec Bernardus.

Adhuc autem unum de clericis in fine subjungo exemplum. Clericus quidam in synodo Episcoporum praedicare compulsus angustiabatur non modicum, quidnam digne posset coram tot Ecclesiae praelatis praedicare. At ubi accessurus in oratione jaceret, venit ad eum diabolus, et dixit: Quid angustiaris istis clericis praedicare? Dic eis istud, et non aliud: Princeps inferni salutatur principes Ecclesiae. Laeti omnes nos eisdem referimus gratias, quia per eorum negligentiam ad nos fere totus mundus devolvitur, quia cum ipsis praelatis nobis eorum subditi pariter offeruntur. Invitus quidem tibi dico, sed Altissimi jussione coactus.

II. MONSTRUM EST CLERICUS ET RELIGIOSUS VITIOSUS

Quam vera ista sint, status procul dubio Ecclesiae monstrat, qui nullam trium malorum quae in mundo sunt, scilicet superbiae, avaritiae, luxuriae comparationem recipit in clericis et praelatis. Vide moderatores orbis, et reges magnos, vide duces, comites et barones; nihil videbis in eorum cultu et apparatu tam singulariter exquisitum, tam pomposum. Eorum avaritiam si atendas, nullam mercatorum, nullam civium talem reperies; qui tamen haeredes legitimos si haberent, tolerabilior insania videretur.

De luxuria vero eorum nihil diffinire praesumo, nisi quod illam solus noverit omnipotens, qui renum et cordium scrutator est Deus. A qua quidem luxuria valde terere deberent eos quorumdam clericorum

SEGON DEL CARTOIXÀ

solament les sues, mas de aquelles qui en laços los tenen presos; engruxen los cavalls hi mules, donen a menjar als albardans hi mals hòmens. D'ells parla lo profeta dient: «Per los cantons de totes les places stan scampades les pedres del santuari. 5

»Amplés són les places, hi ampla la via que a perdicíó porta. Los sacerdots, qui són pedres del santuari, stan en los cantons de les places, mostrant hi guiant los pobles per mal exemple, que per la ampla via de perdicíó acaminen. Hi per ço crida la sancta Sgleya: 10 «Ara que stich en pau, la persecució dels martres passada, és la mia amargor amaríssima.» Molt és de present més greu la persecució de la Sgleya que may és stada. En moltes maneres l'à perseguida lo diable, però no tan fort com de present la persegueix hi impugna, 15 licenciant los crestians que, sens los manaments de Déu, lliberament puguen viure, hi que la punició de tots sos mals en los inferns speren. Perseguí lo diable en lo principi per los prínceps tyrans la sancta Sgleya; après que ja crexia, la perseguí per los heretges; ara, 20 florida hi granada, la persegueix per carnals alegries.»

A un concili hon molts bisbes ajustats staven, devia pricar un clergue; hi stava pensant quin tema pendria per a tan gran consistori. Hi per manament de Déu, vench lo diable, e dix-li aquestes paraules: «Molt stàs 25 ansiós quin tema e què pricaràs al gran concili. Déus me ha manat que vinga hi que-t parle, que-ls digues: «Prínceps de la Sgleya, los prínceps de infern vos saluden. Hi tots alegres vos fan gràcies, que per los vostres peccats, mala vida hi negligència, a vosaltres hi 30 tot lo món guanyen. Forçat te dich aquestes paraules per obehir lo que Déu mana.»»

[II. COM ES DEMOSTREN ELS VICIS DEL CLERGUE I EL RELIGIÓS]

Que sia veritat lo que dix lo diable manifestament se mostra, que-ls tres peccats {82d} que-l món possehexen en los ecclesiàstichs tenen certa possada: 35 supèrbia, luxúria, avarícia. Mira los reys, senyors hi prínceps; no tenen comparació los seus paraments hi vexelles ab les pompes dels cardenals, prelatos hi bisbes. Si mires la eclesiàstica avarícia, totes les avarícies dels lechs passa molt més que si tenien hereus legítims, 40 cercant guanys exquisits per totes vies, tota temor de Déu oblidada.

Luxúria d'ells, sens algun terme de vergonya, coneix-la aquell qui lo cor hi-ls renyons penetra. Spanten hi error porten als qui u ohen alguns d'ells 45

1-2 *mas de aquelles qui en laços los tenen presos*] Corella es refereix d'aquesta manera a les amants, a qui també mantenen els pecadors: «*sed pascitis pellices*», «però alimenteu amants.» (VC, 303b) | 2-3 *donen ... hòmens*] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 303b. | 44 *coneix-la aquell qui lo cor hi-ls renyons penetra*] Roís de Corella omet explicitar respecte VC, 303b, que és Déu qui coneix el que ocorre a l'interior dels homes.

27. DE AMBICIÓ DE ALTRES RELIGIOSOS HI CLERGUES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

exempla, de quibus novi quosdam subito et improvise in latrina et foetore vitam suam foetidam terminasse; et quemdam in ipso actu simul cum fine operis expirasse.

Et si quaeris de gula, quae fomentum est luxuriae, invenies populum semel in anno carnis privium facere, sed clerum quotidie. In sabbato quoque deliciis affluere mos erat Judaeis veri sabbati ignaris; quos clerici in hoc satis imitantur, in festis diebus delicatius convivantes, nec aliter diem festum, nisi plus solito se ingurgitent reputantes.

Unde ait Hieronymus: Cum superbia propria sit daemonibus, sive mulieribus, luxuria, pecudicibus, avaritia mercatoribus, ex his factum est monstrum, quod est malus clericus.

Similiter et in religiosis invenire poteris unum monstrum ex hujusmodi malis compositum. Quandoque enim praesidens est superbus et ambitiosus, diligens praeesse, et quaerens modis omnibus in officio remanere. Est etiam quandoque cum hoc, concupiscentiae carnis deditus, quaerens frequenter occasiones vacandi deliciis et voluptatibus. Est insuper quandoque concupiscentia oculorum, et avaritia caecatus pro quaestu faciendo, discurrens et qualitercumque temporalia acquirens, vel acquisita recipiens.

Et quia in se habet haec tria ex quibus oriuntur omnia hujus seculi mala, nam testante Joanne: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae*, ideo expectare habet pro retributione condigna, omnia seculi alterius incommoda.

12. CONSCIENTIA QUADRUPLEX

Si quis propter praedicta mihi ea scribenti irascitur, talis de seipso quod hujusmodi sit confiteatur. Multi enim cum eis veritas proponitur indigne ferunt, et cum aliter evadere non possunt, respondent quod de talibus sibi conscientiam non faciunt; et haec est mala conscientia, quia veritati et rationi contraria. Unde notandum quod quadruplex est conscientia, scilicet duae bonae, et duae malae.

Prima est bona et tranquilla; et haec est illius qui peccata praeterita punit, et committenda diligenter refugit, de qua in Psalmo: *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum*; omne autem quod ipse non imputare decrevit, sic est quasi non fuerit.

com han finit en la vida, morint enmig de la pudor de les carnals culpes, hi sabem de hu que en l'acte del peccat se dexà de viure.

Si de la gola parles, una vegada l'any los lechs fan Carnestoltes; cada dia los eclesiàstichs. Acostumaven 5 los jueus los disabtes abundar en delits hi viandes; en açò los golosos clergues los semblen, que no passen alguna festa sens abundants hi delicades viandes.

Diu sant Hierònim: «Com la supèrbia sia pròpia als dimonis, la luxúria a les males dones, la ira a les bèsties 10 feres, als mercaders la avarícia; de tots aquests mals se compon una cosa monstruosa que és lo mal clergue.»

Per lo semblant, pots trobar en los religiosos quant és lo president ambiciós, superbo, cercant en totes maneres com puga durar en lo offici. Hi aquesta 15 supèrbia moltes vegades a la pudor de luxúria devalla, en lo fanch se bolca; hi de aquí inquerex hi cerca com puga aver pecúnia per satisfer hi sostenir los vicis.

Hi axí en ells regnen aquells tres peccats que diu sanct Johan en la sua canònica: «Tot lo que és en lo 20 món o és concupiscència de la carn, supèrbia o avarícia»; hi axí com la suma de tots los peccats del món en ells se troben, axí la suma de totes les penes de infern los speren.

[12. COM LA CONSCIÈNCIA ÉS QUÀDRUPLE]

E si al- {83a} gú contra mi pren ira perquè aquestes 25 veritats recite, lavors confessa que en ell se troben, que per les naffres que té sent la cuÿçor dels empastres. Hi són alguns que, no podent negar la veritat de les sues culpes, responen que de tals coses no-s fan consciència; hi aquesta és pèssima consciència a la veritat hi a la raó 30 contrària. Hon devem notar que tenim quatre maneres de consciència.

La primera és bona e tranquil·la; hi és de aquells qui los peccats passats ploren, hi dels sdevenidors prudentment se guarden, dels quals diu lo psalmista: 35 «Benaventurat és l'ome al qual Déu lo peccat no li imputa»; tal com aquest és, axí com si no havia comés alguna culpa.

9-12 Diu ... clergue] *En l'incunable, subratllat i reclam al marge exterior.*

10 *la luxúria a les males dones*] Notem el matís amb el mot «males» que incorpora Corella en traduir el text llatí i que serveix per a diferenciar les bones de les que no ho són (VC, 303b): «*sive mulieribus, luxuria.*», «la luxúria a les dones.» | 26-27 *que per les naffres que té sent la cuÿçor dels empastres*] Aquesta imatge, de caràcter fisiològic i mèdic, ha estat incorporada per Corella respecte VC, 304a. | 36-37 *Benaventurat és l'ome al qual Déu lo peccat no li imputa* Psalteri (Sl 31, 2): «Benaventurat és l'ome al qual lo Senyor no li ha guardat lo peccat per a venjança» (Martos 2013: 186).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

— Secunda est bona, sed turbata, quae se levat, non tamen {304b} in dulcedine, sed in amaritudine repugnante sensualitate, ita ut dura videatur ei via recta, parca vita, longa vigilia, oratio prolixa, rudis vestis, cibus agrestis, et tamen retinet se freno timoris; sed audiet iste a Christo cum Apostolis: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis; et illud Psalmi: Cum ipsosum in tribulatione.*

—Tertia est mala et turbata, quae non tantum timet peccatum, quantum deprehendi in peccato, et minus timet Dei offensam, quam peccati infamiam; de qua in Psalmo: *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Et iterum; Imple facies eorum ignominia, et quecrent nomen tuum, Domine.*

— Quarta est mala et tranquilla ac per hoc summe periculosa; ista nec timet Deum offendere, nec hominem veretur scandalizare; quae cum *venerit in profundum peccatorum, contemnit;* et ideo in peccato quiete manet. Sed nihil est quo tantum provocetur vindicta Iudicis, sicut cum securitate peccare, et non desistere a peccatis. Talis est conscientia quorundam, qui cum errant et malefaciunt, ita quod etiam Scriptura vel ratione convinci possunt, postposito Dei timore, dicunt quod non faciunt sibi conscientiam, putantes quod Deus in iudicando eorum sequatur opinionem phantasticam, et relinquat iustitiam.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui superbis resistis, et humilibus das gratiam; da cunctis statum dignitatis et regiminis pro bono obedientix humiliter et sine ambitione suscipientibus, et sic in eo perseverantibus, gratiam in praesenti, et gloriam in futuro; et resistere ambitiosis, sepiendo vias eorum spinis, ne prosperentur in eis, ita ut neque praeesse hominibus delectentur, neque honoris sui singularitate laentur, sicque tandem illuminati, et ad cor reversi, a pestifero vitio ambitionis desistant, et tales esse desinant; ut te miserante in aeternum nonpereant. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

La segona és bona però torbada, la qual no gusta dolçor ni tranquil·litat quieta, mas una amargor que a la sensualitat repugna, que li fa semblar la dreta via que és aspra hi streta, la vigília larga, la oració prolixa, la vestidura grossa, la vida agresta, però la temor de Déu lo 5
reté dins la clausura; aquests hoïran del Senyor lo que hoïren los apòstols: «Vosaltres sou los qui sou aturats ab mi en les tentacions e tribulacions mies.»

La terça és mala hi torbada, que no recela tant la culpa com la infàmia, no recela tant la divina ofensa 10
com la fama; de aquests parla lo psalmista: «És pres lo pecador en les sues culpes.» Hi en altre psalm: «Umple, Senyor, la sua cara de vergonya hi cercaran lo teu nom, Senyor.»

La quarta és mala hi tranquil·la hi summament 15
perillosa; aquesta ni tem a Déu ofendre, ni recela scandalizar los hòmens. Lo pecador quant ve en lo profunde de les culpes tota correcció menyspreha, tota temor oblida, hi axí sens algun recel pecca. Hi no és alguna cosa que més la ira del Jutge provoqe, que són 20
aquells qui sens temor segurament pequen, ni dels peccats dexar {83b} se volen, los quals responen que no se'n fan consciència, pensant que-n lo Juhí los jutjarà lo Jutge no per justícia, mas segons la sua opinió falsa.

Hi axí eternament seran punits, hi perquè peccaren 25
hi perquè dels peccats no-s feren consciència, la qual en lo infern serà verme que-ls rosegirà les entràmenes, sens utilitat ni fructuosa penitència.

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui als superbos contrastes, hi als 30
humils dónes gràcia; dóna als qui en dignitat hi regiment en la tua Sgleya presidexen, qui per obediència han acceptat lo que tenen, que humilment sens ambició perseveren; dóna'ls, benigne Senyor, gràcia en la present vida hi glòria en la sdevenidora; hi 35
per la tua pietat contrasta, Senyor, als ambiciosos, tanca ab spinoses bardices les sues carreres, perquè no prosperen, hi axí lo delit e glòria de presidar perden, perquè finalment, il·luminats hi convertits, del pestilent vici de ambició fugen, hi dexant esser los qui 40
eren sien tals que per la tua misericòrdia eternament no perexquen. [Amén.]

8 tribulacions mies] Tot seguit, s'omet el següent salm respecte VC, 304b: «Estaré vora d'ell en els perills, el salvaré i l'ompliré de glòria.» (Sl 91, 15) | 11-12 És pres lo pecador en les sues culpes] Psalteri (Sl 9, 17): «En les obres de les sues mans serà pres e ligat lo peccador» (Martos 2013: 162). Corella opta en el *Cartoixà* per la reducció del salm. | 12-14 Umple ... Senyor] Psalteri (Sl 82, 17): «Umple les cares de aquells de ignomínia e cerquaran lo teu nom, Senyor» (Martos 2013: 264). | 25-28 Hi ... penitència] Aquesta glossa final sobre el càstig diví ha estat incorporada per Corella respecte VC, 304b.

28. COM ANÀ LO SENYOR SOBRE LES AYGÜES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{304A} CAPUT LXIX. DE EO QUOD
DOMINUS SUPRA MARE AMBULAVIT, ET
PETRUM NE MERGERETUR EREXIT.

1. DIVISIO NOCTIS IN QUATUOR PARTES

Interim autem quod Dominus oravit in monte
solus, *navicula*, in qua erant discipuli *in medio maris*
jactabatur fluctibus, et laborabant in remigando, *quia*
ventus erat eis contrarius.

Ex quo adverte quam formidanda sit Christi
absentia, quia illi qui Christi societate carent
tentationibus exponuntur. Conspice igitur eos, et ipsi
compatere, quia in inagna sunt angustia et tribulatione.
Tempestas enim eos invasit; et tempus nocturnum est,
et absque Domino suo sunt. Cum autem a sero et
deinceps, quasi per totam noctem laborassent, *videns*
eos Dominus, oculis misericordia, in mari laborantes,
quarta vigilia noctis, de monte descendit; *et venit ad eos*
ambulans supra mare, eisque appropinquavit.

Dividitur autem nox in quatuor partes, secundum
quatuor excubias, seu vigiliis quas faciunt in castris
excubantes, et per vices quatuor sibi succedentes: prima
dicitur conticinium, quia tunc omnes dormiendo
conticent et tacent; secunda, intempestum, quia
nondum est tempus ad surgendum vel operandum;
tertia, gallicinium, quia tunc excitatur gallus ad
cantandum; quarta, antelucanum, quia ante lucem.
Unde quaelibet vigilia tres horas habet, quia, ut ait
Hieronymus, stationes et vigiliae militares in trina
horarum spatia dividuntur.

2. CUR DOMINUS DISCIPULOS PERICLITARI PERMISERIT

Patet ergo quod quasi per totam noctem periclitati
fuerunt, quia pene jam nocte {304b} finita, Dominus
ad eos venit; et non mox, sed demum tamen eis
succurrit, quia etsi ad horam differre videtur auxilium
tribulatis, tandem tamen eos consolari et corroborare

COM ANÀ LO SENYOR SOBRE LES AYGÜES
HI DONÀ LA MÀ A PERE. CAPÍTOL XXVIII

[1. DE LA DIVISIÓ DE LA NIT EN QUATRE PARTS]

Avem stesa la ploma en aquest capítol contra la
ambició, pestilent vici, al prepòsit com lo Senyor,
perquè no l'elegissen rey, fogí en la montanya. 5

Tornant, donchs, a la tenor de la evangèlica
hystòria, feya oració lo Senyor en lo mont, en lo qual
sol stava. Hi la naveta hon los dexebles per manament
seu passaven corria fortuna vàlida, hi ells remant
treballaven si pogueren fer via, perquè-l vent los era 10
{83c} contrari.

Mira la absència del Senyor quant la deu hom
tembre, hi com aquells qui-s lunyen de la sua
companyia les tentacions los combaten. Considera,
donchs, aquests simples humils dexebles, absents del 15
Senyor, com stan en gran angústia, hi ages compassió a
la sua tristícia. Gran tempestat los combatia, absents
del Senyor; en la nit scura, quasi per tota la nit treballat
havien; miràls lo Senyor ab ulls de misericòrdia, hi a la
quarta vigília, devallant de la montanya, anant sobre les 20
aygües, acostà's a la naveta.

Acostumen en quatre vigílies partir la nit los qui
vetlen, hi de tres en tres hores la partexen. Hi la quarta
nomenen la diana, hi és la darrera.

[2. DELS MOTIUS PER QUÈ EL SENYOR PERMETÉ QUE ELS DEIXEBLES ESTIGUEREN EN PERILL]

Hi així podem veure que tota la nit eren stats en 25
fortuna, hi en perill los mansuets dexebles, hi no
volgué lo Senyor fins a la fi de la nit delliurar-los. Diu
Theòfil: «Permés lo Senyor que-ls dexebles perillasen,
perquè aprenguesen paciència hi sperar en la sua

3-5 *Avem ... montanya*] Amb aquest fragment, que ha estat incorporat per Corella quant a VC, 304b, l'autor valencià justifica el capítol previ que s'ha desviat dels fets evangèlics per glossar els perills del pecat, especialment, per als clergues i religiosos. S'assenyala, d'aquesta manera, la represa de la història evangèlica i alhora la centralitat d'aquesta, que demana explicar, per part de Corella, els continguts propis de la *Vita* que se n'aparten. | 9 *fortuna vàlida*] Afegit pel lletraferit valencià, en nota p. 547,18, referim casos de la presència d'aquestes paraules en el *Segon* i en altres obres seues. | 22-24 *Acostumen ... darrera*] Corella, respecte VC, 304a, ha reduït el contingut del text llatí, tot ometent el caràcter militar de la divisió de la nit en grups de tres hores que apareixia en una citació de sant Jeroni, així com la denominació de cada una d'aquestes: «*conticinium*», «*intempestum*», «*gallicinium*», «*antelucanum*». L'autor valencià pren només la referència a la quarta, a la diana, en la qual es presenta Jesucrist als deixebles. | 27 *nit delliurar-los*] A continuació, respecte VC, 304ab, Corella omet una breu glossa sobre com Jesús no socorregué els deixebles de manera immediata. Amb tot, segons la glossa omesa, Crist sempre ajuda i consola els qui pateixen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

non desinit. Unde Theophilus: Permisit autem Dominus periclitari discipulos, ut fierent patientes; unde non statim eis astitit, sed per totam noctem periclitari permisit, ut doceret eos patienter expectare, ut non a principio in tribulationibus sperarent subsidium.

Et iterum: Vide quomodo non in principio periculi Dominus astitit, sed in fine; permittit namque nos esse in medio periculorum, ut certantes in tribulationibus probabiliores fiamus, et ut ad ipsum solum recurramus, qui potens est ex insperatis nos liberare. Cum enim intellectus humanus sibi providere non poterit; tunc salus divina advenit.

Considera nunc Dominum quomodo fatigatus ex vigilia longa, et oratione prolixa, solus descendit, noctis tempore, pedibus nudis, de monte laborioso et forte petroso, et vehementer ei compatere; et quomodo vadit supra mare firmo vestigio, et non infusus pedibus sicut supra terram, non quidem assumpta agilitate, sed corporis gravitate, et aquarum liquididitate manente: cognovit enim creatura suum Creatorem, cujus etiam potestati subjectae sunt omnes tribulationes mundi. Unde miraculose hoc fecit; sicut quando virgo manens, Virgo peperit; e {305a} et quando manente corporis soliditate, per clausa ostia Dominus intravit.

3. ACCEDIT DOMINUS SUPER AQUAS AMBULANS

Cum autem appropinquavit navi, *discipuli videntes eum super mare ambulans turbati sunt*, prae timore, *dicentes: quia phantasma est*, et apparitio rei non existentis, vel alicujus spiritus nocere volentis; et tamen jam viderant eum tanta miracula fecisse, quod credere deberent ipsum super aquas posse ambulare. Et quia, ut ex hoc apparet, parvae fidei erant; ideo, *eos preterire volebat*, id est ad modum volentis se habebat, eo modo sicut post resurrectionem suam ambulans cum duobus discipulis, *finxit se longius ire*, quia non cognoscebatur; tales enim apparitiones fiunt communiter secundum dispositionem interiorem ipsorum quibus ostenduntur. Ideo etiam ad horam *preterire volebat*, ut dilata gratia magis grata foret, et liberatio dulcior esset; sic et *finxit se longius ire*, ut desiderium accenderet.

At benignus Dominus amplius eos vexari nolens, ne absorberentur a timore, quia *prope est omnibus invocantibus eum in veritate*; —*statim* assecuravit eos *dicens: Habete fiduciam*, scilicet liberationis, contra desperationem tribulationis: *Ego sum*, liberator, non phantasma, *nolite timere*, quia possum vos de periculo

SEGON DEL CARTOIXÀ

misericòrdia. En lo principi, tantost no socorre, perquè conegam les imperfections nostres; hi en les tribulacions hi angústies recorregam humils hi mansuets a la sua omnipotència, que sola de tots perills nos pot fer delliures. Hi lavors tingam en ell, pare de misericòrdies, major sperança quant som desesperats de humans subsidis.»

»Mira, ànima devota, com lo Senyor fatigat de longa vigília, de oració prolixa, sol del mont devalla, acaminant descalç o mal calçat, entre les pedres. En la mar entra, hi ab los peus exuts calciga les aygües, pagament de la sua casa; pesat era lo seu cors axí com un altre home, verdadera carn humana tenia hi líquides eren les aygües: conegué la creatura lo seu creador hi fon-li obedient axí com ell manava. Axí li plagué anar sobre les aygües, essent verdader home, com nàxer de l'immaculat ventre de la sua verge Mare.

[3. COM EL SENYOR S'HI APROPA CAMINANT SOBRE LES AIGÜES]

Acostava's lo Senyor a la naveta, quant los dexeables {83d} fort se spantaren, pensant era fantasma o algun spirit que per fer-los mal venia, hi per gran temor fort cridaren. Poca fe mostraven, que après de haver vist en ell tan maravellores obres, bé devien creure que sobre les aygües pasejava. Hi per ço mostrà lo Senyor que passar avant volia, axí com après la resurrecció fengí als dos dexeables que més avant anava; seguexen les semblants aparicions la interior crehença de aquells a qui aparexen. Volgué lo Senyor fengir que passava, perquè major stimasen la gràcia, la qual per la sua poca fe allargava hi lo delliurament stimasen més agradable; hi encara, fengint que més avant passava, lo desig d'ells major encenia.

Però lo piadós Senyor no volgué més detenir la sua misericòrdia, perquè de tot no desesperasen: prop los era, encara que ells stimaven que-ls passava. Hi tostemps és prop a tots los qui de cor lo invoquen: «No hajau temor», los diu ell, benigne, «hajau confiança que yo só qui de tot perill vos puc fer delliures. No hajau temor, yo só lo vostre Déu, Senyor hi mestre, no só

7 humans subsidis] Tot seguit, quant a VC, 304b, Corella omet una glossa sobre com el Senyor permet els perills i els riscos, perquè els cristians acudisquen a l'ajuda divina, quan l'enteniment humà ja no puga suportar-los. | 12 pagament de la sua casa] Aquesta imatge ha estat reduïda per Corella respecte VC, 304b, d'on parteix: «et non infusus pedibus sicut supra terram.», és a dir, «no enfonsant els peus, com si anàs sobre terra.» | 34-35 Hi ... invoquen] Psalteri (Sl 144, 18): «Prop és lo Senyor a tots los qui l'invoquen» (Martos 2013: 345).

28. COM ANÀ LO SENYOR SOBRE LES AYGÜES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

aquae eripere. Secundum Hieronymum, non dixit quis esset, quia ex voce sibi nota poterant Magistrum agnoscere, vel ut intelligerent ipsum esse qui Moysi dixerat: *Qui est misit me ad vos.*

Ubi Chrysostomus: Non cognoscebant personam ejus propter tenebras: statim autem in voce cognoverunt eum, et timor solutus est. Ubi et Theophilus: Cum autem homines vel daemones nos per timorem nituntur movere, audiamus Christum dicentem: *Ego sum, nolite timere*, id est ego semper assisto, et sicut Deus permaneo, et nunquam pertranseo. Non perdati in me fidem, pro falsis terroribus.

4. AMBULATIO PETRI SUPER MARE

Tunc Petrus amore vehementi succensus, et stimulatus, cupiensque ad Dominum venire, et illi propinquior esse dixit: *Domine si tu es, scilicet liberator et Salvator, iube me venire ad te super aquas.* Quasi diceret secundum Hieronymum, tu praecipe, et illico solidabuntur undae; leve fiet corpus, quod per se est grave. Et innuit illi Dominus, voce et manu, ut veniret. Et confusus de Domini potentia, insiliit in mare: coepitque et ipse supra mare ambulare, ut ad Jesum posset venire.

Felix motus, quia super aquas mundanae prosperitatis per contemptum; sed felicius terminus, quia ut veniret ad Jesum Salvatorem animarum! In tantum enim desiderabat Christi societatem, quod nolebat expectare adventum ejus usque ad navem; sed volebat occurrere super aquam, oblitus prae amore Christi aquae periculum.

Ubique Petrus frequentissimae et ardentissimae fidei fuisse monstratur. Neque enim profundissimo pelago sese crederet, nisi fidem certissimam de Domino haberet. Sciebat enim Salvatorem nostrum omnia posse, et nihil minus de potestate in mari, quam in terra eum credebatur habere. Et in hoc miraculum majus apparuit, quia non solum Christus virtute divinitatis super aquas ambulavit; sed etiam Petrus eadem virtute ad ipsum venit. Sed postea Petrus *videns ventum validum* et vehementem, *timuit* ex infirmitate hominis, et titubavit; et quia parum dubitavit, parum submersus fuit. Fides ardebat; sed humana infirmitas in profundum trahebat. Supra mare Dominus eum ambulare facit, ut divinitatis suae potentiam ostendat; mergi facit, {305b} ut propriam infirmitatem cognoscat, ne putet se aequalem Deo, et superbiat.

Relinquitur ergo paululum tentationi, ut ita per orationem, augeatur fides ejus, credentis se Domini imperio posse liberari. *Et cum coepisset mergi*, statim Dominum invocavit, et *dextera Domini eum ne*

fantasma. Yo só.» Diu sanct Hierònim: «No diu qui és, que la sua veu conexien: “Yo só hi no és altre; yo só aquell qui dix a Moysés: ‘Aquell qui és tramet a tu al poble.’”»

Diu sanct Crisòstom: «No conexien lo Senyor per les tenebres; conegueren la veu, hi la temor perderen.» Diu Theòfil: «Com los hòmens o diables per temor pervertir nos volen, scoltem lo Senyor com nos conforta, dient: “Yo só, no vullau tembre; Déu só qui no passe, totes les coses me són presents hi yo present a totes. No perdau la fe per temors falses.”»

[4. COM PERE CAMINA SOBRE LA MAR]

Lavors Pere, encés de aquella amor que al Senyor tenia, la qual feya que desijàs a ell acostar-se, ab una gran fervor al Senyor parlà, dient: «Senyor, si est tu qui-ns deliures hi-ns salves, mana que a tu vinga sobre les aygües. Si tu ho manes {84a} seran fermes hi sòlides, que segurament acaminaré sobre elles.» Respon-li lo Senyor: «Vine.» Hi confiant de la sua paraula e potència, saltà en la mar Pere, hi anava sobre l’aygua, perquè al Senyor pogués acostar-se.

O, benaventurat passejar sobre les aygües de la prosperitat mundana! Hi més benaventurat terme, que a Jesús venia, Salvador de les ànimes hi dels còssors! Tant esser ab Jesús desijava que no pogué sperar que lo Senyor entràs en la barca; mas, oblidant-se lo perill de la mar, volgué exir-lo a rebre.

Gran amor, gran fe, gran sperança mostrà Pere. No-s lançara en la profunda aygua, si de la potència del Senyor no tingués fe certa. Sabia que totes coses podia, hi que no tenia menor potestat en la mar que en la terra. Hi en açò fon major lo miracle, que no solament lo Senyor, per la virtut sua, anà sobre les aygües; mas per la virtut del Senyor, Pere, lo qual, mirant un gran vent contrari, començà a tembre per infirmitat humana, hi començant a tembre, començà a entrar-se’n hi cridar: «Senyor, salvam!» La fe en alt lo levava; la humana infirmitat lo abaxava. Manà lo Senyor que anàs sobre les aygües, perquè la sua divinitat li fos manifesta. Permés que ja se n’entrava, perquè conegués la infirmitat sua, hi no s’elevàs en supèrbia, pensant que axí com lo Senyor anàs sobre les aygües, hi fes acte que-ls altres dexebles no feyen.

Permet lo Senyor que un poch se n’entre, perquè a oració recórrega, hi après, deliure, la fe li augmente. Allarga la sua poderosa mà lo Senyor hi pres-lo, dient:

16-17 Si ... elles] Aquest fragment s’atribueix en VC, 305a a una glossa de sant Jeroni; Corella n’omet l’autoria i l’inclou entre els versets evangèlics de Mt 14, 28-29 («Pere li contestà: “Senyor, si ets tu, manam que vinga caminant sobre l’aigua.” Jesús li digué: “Vine.” Pere baixà de la barca, es posà a caminar sobre l’aigua i anà cap a Jesús.»)

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

mergeretur erexit, ac navi restituens dixit ei: Modicae fidei quare dubitasti? In hoc enim parvitas fidei in Petro apparuit, quia ex quo ad praeceptum Dei super aquas liquidas ambulaverat; de vento contrario timere non debebat.

Unde Chrysostomus: Ut igitur monstraret quoniam non venti immissio, sed illius modica credulitas periculum operabatur, subditur: *Modicae fidei quare dubitasti?* In quo manifestat, quia neque ventus nocere potuisset, si fides firma fuisset. *Modicae fidei* erat Petrus, respectu ejus quae expediebat ei; magnae tamen et ardentissimae, respectu nostrae fidei.

Unde et Hieronymus: Si Apostolo Petro qui confidenter Salvatore rogaverat, dicens: *Domine, si tu es, iube me venire ad te super aquas*, quia paululum timuit, dicitur: *Modicae fidei quare dubitasti?* Quid nobis dicendum est, qui hujus modicae fidei nec minimam quidem habemus particulam?

5. INTRANTE JESU NAVICULAM, CESSAT VENTUS ET CITO APPELLUNT DISCIPULI

Intravit autem Dominus navem, *cessavitque ventus* et tempestas, et omnia sunt pacata. In hoc Christus se ostendit Dominum aeris; sicut in deambulatione super aquas ostenderit se Dominum maris. Unde datur intelligi, quod Dominus patitur nos adtempus tribulari, ut virtus nostra probetur; finaliter tamen et in necessitate non deserit, sed nobis proximus fit. *Et statim*, virtute divina, *fuit navis ad terram*, ad quam ibant, scilicet Bethsaidam civitatem, *in terra Genezareth*.

Quod autem Joannes dicit discipulos venisse trans mare in Capharnaum, non est contrarium, quia Capharnaum et Bethsaida in eodem littore sunt, et vicinae; et, forte discipuli venerunt in confinio utriusque, medium autem ab utroque extremo possumus denominare; vel vento compellente, venerunt primo Capharnaum, et postea inde Bethsaidam; et sic a deserto Bethsaidae, id est quod pertinet ad terminos civitatis Bethsaidae, in quo deserto Dominus turbas pavit, migraverunt usque ad civitatem Bethsaidae, quia inter civitatem et desertum, pertinens ad civitatem, est mare seu stagnum medium.

Pluries legimus discipulorum naviculam fluctibus et venus exagitata, sed nunquam submersam. Semper

SEGON DEL CARTOIXÀ

«Home de poca fe, per què dubtaves?»; quasi dient: «Puys feyes lo que yo manava anant sobre les aygües, per què dubtaves obeint a mi? Què podies tembre? Quin vent te podia noure manant yo que a mi vingueses? No lo vent, mas la poca fe tua feya que perillases.» 5

{84b} Diu sanct Hierònim: «Si a l'apòstol Pere, qui ab gran confiança havia pregat lo Senyor, dient: "Si tu est, mana que a tu vinga." Hi perquè a un poch començà a tembre, lo Senyor li diu: «Home de poca fe, per què dubtaves?», què dirà a nosaltres, qui de aquesta poca fe de Pere no-n tenim una partícula?» 10

[5. COM EL SENYOR ENTRA EN LA NAVETA, CESSA EL VENT I ELS DEIXEBLES RÀPIDAMENT SE LI ADRECEN]

Entrà lo Senyor en la naveta hi cessà lo vent, hi la tempestat vàlida, hi la mar fon quieta. Hi cessant lo vent, se mostrà Senyor dels ayres; hi anant sobre la mar Senyor de les aygües. Hi clarament podem veure que per exercici nostre, que siam tribulats a temps comporta; però finalment no-ns desempara. Hi promptament, perquè-l Senyor ho volia, pres terra la naveta en la terra de Geneasar, en la ciutat de Betsayda. 20

2-5 *Puys ... vingueses*] Respecte VC, 305b, Corella retorca la traducció tot afegint el caràcter interrogatiu a la glossa ludolfina. | 5-6 *que perillases*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 305b, que tracta del verset de Mt 14, 31, que apareix unes línies mes amunt en p. 574,1 i que tracta de la falta de fe de Pere. | 20 *de Betsayda*] A continuació, Corella omet una glossa en VC, 305b, que explica les divergències en els evangelis pel que fa al lloc d'arribada dels deixebles en aquest episodi. Sobre si era Cafarnaüm o Betsaida, s'assenyala que ambdues estaven a prop i que potser la naveta havia arribat a un lloc proper, a mig camí de les dues ciutats.

28. COM ANÀ LO SENYOR SOBRE LES AYGÜES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

enim Deus adest suis in tribulatione; quia promisit cum eis tunc esse.

Unde Bernardus: Quantumcumque saeviat tribulatio, non memineris te derelictum; sed memineris esse scriptum, *cum ipso sum in tribulatione*. Et ego aliud interim in tribulatione, quid requiram? Bonum mihi, Domine, tribulari dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, gloriari sine te.

6. MYSTICE PER ISTAM NAVICULAM FIGURATUR ECCLESIA ET ANIMA FIDELIS

Mystice navicula ista est Ecclesia, vel quaelibet fidelis anima, quae fluctibus persecutionum et tentationum seculi, modo in haereticis, modo in tyrannis, modo in falsis fratribus tunditur et turbatur, cum ad patriam coelestem tendere conatur. Ventus contrarius, est malignorum spirituum flatus; labor discipulorum in remigando, labores designat fidelium ad quietem patriae coelestis pervenire conantium, sed Dominus videns laborantes pietatis intuitu, corroborat, et aliquando manifesto adjutorio liberat. Non enim aufert auxilium, etsi ad tempus differat; non derelinquit, etsi quandoque pressuras exponat.

Diluculo autem {306a} appropinquante Dominus supra mare ambulans et pressuras seculi comprimens, venit ad eos; quia cum homo mentem ad superni lumen praesidii erexerit, aderit Dominus, qui sicut Lucifer matutinus omnes tenebras pellit, et periculosa tentationum cessare facit; Deo enim praesente paciflatur anima, et fit tranquilla. Quia vero haec navicula non torpentes vehit, sed fortiter remigantes, significatur quod in Ecclesia non desidiosi et molles, sed fortes et in bonis operibus perseverantes, perveniunt ad portum aeternae salutis.

Moltes vegades legim en lo sagrat evangeli perillar la naveta hon passaven los dexebles, però nunca la legim perida.

Diu sanct Bernat: «En la tribulació, per gran que sia, no stimes que'l Senyor te desempare, mas recorda 5 que, en presona sua, diu lo profeta: “Yo só ab ell en la tribulació.” Donchs, si tu, Senyor, est ab mi en les tribulacions mies, quin remey puch cercar altre? Bona cosa és a mi que en tribulacions stiga, puyts tu ab mi stigues. Més val a mi que sia en tribulacions hi 10 angústies perquè tu sies ab mi, que si regnava sens tu, si en tots los delits hi glòries del món era.»

[6. MÍSTICAMENT, PER AQUESTA NAVETA FIGURA L'ESGLÉSIA I L'ÀNIMA DEL FIDEL]

Podem per aquesta naveta entendre qualsevol ànima o la sancta Sgleya, que per honnes de persecucions hi tentacions de aquest món és 15 combatuda, per tirans, heretges hi altres qui la persegüen, perquè no plegue a la riba de la ciutat superna. Lo vent contrari, los mals sperits significa; lo remar dels apòstols, los treballs de aquells qui treballen per atényer a la eterna glòria, los quals lo Senyor, 20 mirant que axí treballen ab la sua {84c} gràcia, confortant los assegura, hi del perill los delliura. No-ls desempara, si u allarga hi sembla que avant passe.

En lo matí sobre les aygües los ve a socórrer, sobre les aygües aplanada hi calciga les causes que-ls 25 atribulaven, hi axí com la stela de l'alba alegra hi reposa les penses de la scura nit fatigades, axí lo Senyor alegra hi pacifica hi fa l'ànima tranquila de aquells qui en la naveta remen hi treballen; no dels ociosos, qui blasfemant dien: «Ell nos ha fet, a ell toca 30 que-ns salve.» Però diu sanct Agostí: «Aquell qui a tu ha fet sens tu, no salvarà a tu sens tu.»

30 Ell] ells.

1 *legim en lo sagrat evangeli*] Corella explicita la referència a la lectura del que indiquen els diferents Evangelis sobre aquest episodi; en VC, 305b es remet a un «legimus» de caràcter genèric. | 6-7 *Yo só ab ell en la tribulació*] *Psalteri* (Sl 90, 15): «Yo só ab ell en la tribulació» (Martos 2013: 276). | 17-18 *perquè no plegue a la riba de la ciutat superna*] Notem la retoricació de la traducció pel que fa a VC, 305b: «cum ad patriam coelestem tendere conatur.», és a dir, «mentre s'esforça en tendir a la pàtria del cel.» Corella elabora la metàfora marina de manera coherent amb l'episodi evangèlic. | 25-26 *que-ls atribulaven*] A continuació, Corella omet una breu glossa respecte VC, 306a: «quia cum homo mentem ad superni lumen praesendii erexerit, aderit Dominus.», és a dir, «perquè quan l'home eleva la ment a la llum de la defensa divina, el Senyor s'hi apropa.» | 30-32 *qui ... tu*] Aquest fragment, tant les paraules en estil directe com la citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 306a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

7. MORALITER PER NAVICULAM FIGURATUR POENITENTIA, VEL CORPUS HUMANUM, PER MARE MUNDUS ET PASSIONUM MOTUS

Moraliter mare mundus est; navicula vero, poenitentia vel crux Christi; motus autem maris, motus est tentationum ex flatu daemonum; discipuli sunt in navi, quia poenitentia, quae est participatio crucis et passionis Christi, non continet nisi discipulos Domini; Jesus non est in navi quia poenitentia non indiget, eo quod aquas concupiscentiae calcavit.

Haec est secunda tabula post naufragium, ut dicit Hieronymus, sine qua nullus venit ad littus solidae aeternitatis.

Jesus auctor salutis inducit tranquillitatem, quia sedat tentationem; turbae admirantur, quia nihil talis tranquillitatis in se experiuntur, *non est enim pax impiis*. Petrus ambulans super aquam, nil mali passus est ab aqua, sed a vento qui eum fere submersit; sic homines ambulando super aquam mundi, per contemptum divitiarum, nil ab eis mali patiuntur, debent tamen timere periculum venti superbiae et elationis, propter contemptum huiusmodi exurgentis. Hoc debent timere illi qui in augusta poenitentia vel in religione sunt, et terrena dimiserunt, et pedibus, id est affectionibus et desideriis quibus anima graditur, super aquas ambulant, ne vento superbiae agitentur, et submergantur. Unde primo homini dictum est: *Dominamini universis quae moventur super terram*.

Item moraliter, navis est corpus humanum, in quo anima est sicut nauta in navi, quae fluctibus passionum irae et concupiscentiae, quae in organis corporalibus sunt, frequenter impellitur, et aliquando periclitatur; nam motus passionis aliquando subvertit iudicium rationis. Sed *quarta vigilia*, quae terminatur in luce matutina, Christus venit, quia dum mens ad superni luminis claritatem oculos erigit, passionum impetus conquiescit; et tunc fit applicatio ad terram Genesareth, id est *generantis auram*, per quam significatur spiritus aerae lenis, ubi est Dominus; et sanantur infirmi a languore peccati.

Sic ergo triplex hic concurrat miraculum, scilicet: ambulatio super mare, subita tempestatis sedatio, et navis multum a terra distantis ad portum deductio: ut

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7. MORALMENT, PER LA NAVETA FIGURA LA PENITÈNCIA O EL COS HUMÀ DE CRIST; PEL MOVIMENT DE LA MAR, EL MÓN I LES PASSIONS]

Podem encara per la mar aquest món entendre; per la naveta, la creu del Senyor o la penitència; lo moviment de la mar són les tentacions contínues del món de la carn hi del diable. Són dexebles del Senyor los qui són en la naveta, que la penitència que la mort e passió del Senyor participa, no pren sinó los seus dexebles. Lo Senyor va sobre les aygües, que no ha mester penitència, que ha calcigat los defalts nostres.

Lo Senyor, Salvador nostre, és aquell sol que la tranquil·litat porta; maravellen-se'n los pobles, que la pau hi tranquil·litat de la ley evangèlica alguna altra ley hi secta nunca l'ha escrita. Hi aquesta tranquil·litat hi pau no la senten los mals hòmens. Pere anava pacíficament sobre les aygües, però lo vent lo torbava hi ja començava entrar-se'n; hi axí molts, anant sobre les aygües, calcigant mundanes riqueses, carnals delectacions hi alegries, hi portant santa hi religiosa vida, stan en gran perill que'l vent de vanaglòria hi supèrbia no-ls derroque. Açò deven molt tembre aquells qui més santa hi aspra vida porten.

Podem encara per la naveta lo nostre cors entendre, en lo qual és la nostra ànima fluctuant per les passions de la carn e sensualitat nostra. Ve lo Senyor a la vigília dia- {84d} na, quant lo peccador il·lumina hi li fa conèixer lo perill en què stava; hi promptament fa que arribe a la terra ferma de fe, caritat hi sperança, en la qual terra lo Senyor tots los malalts sana. Que vol dir que tu, peccador, prens exemple, que axí com de molts ha tengut pietat e misericòrdia, axí la haurà de tu, si en la naveta de penitència te embarques.

Hi devem sumar tres miracles en aquesta ystòria: anar lo Senyor sobre les aygües, cessar súbitament la vàlida fortuna, hi la naveta sens alguna tarda venir a la riba; perquè aprengam nosaltres que aquells qui lo

8 defalts nostres] Tot seguit, quant a VC, 306a, Corella omet una glossa atribuïda a sant Jeroni, que assenyala que la penitència és, després de Jesucrist, la segona taula de salvació del naufragi. | 13 mals hòmens] A continuació, quant a VC, 306a, s'omet el verset d'Is 48, 22: «Però la pau no és per als malvats, diu el Senyor.» | 20 vida porten] Tot seguit, respecte VC, 306a, de la mateixa manera que s'ha assenyalat en la nota prèvia, Corella no incorpora un verset bíblic (Gn 1, 28): «Sigueu fecunds i multipliqueu-vos, ompliu la terra i domineu-la; sotmeteu els peixos del mar, els ocells del cel i totes les bestioles que s'arrosseguen per terra.» | 23 sensualitat nostra] A continuació, Corella omet una breu glossa respecte VC, 306a: «nam motus passionis aliquando subvertit iudicium rationis.», això és, «perquè l'impuls de la passió subverteix sovint el judici de la raó.» | 25-30 que ... embarques] Corella modifica el text llatí de VC, 306a: «et tunc fit applicatio ad terram Genesareth, id est generantis auram, per quam significatur spiritus aerae lenis, ubi est Dominus; et sanantur infirmi a languore peccati.», és a dir, «així s'arriba a la terra de Genesaret, que genera aura, els esperits d'aire lleu, on es troba el Senyor; i es curen els malalts pel pecat.» Notem com el lletraferit valencià introdueix les virtuts teològiques i omet la referència a l'aura; a més, aprofita per adreçar-se de manera directa al pecadors, tot fent servir la imatge central de la nau que perilla d'aquest evangeli.

28. COM ANÀ LO SENYOR SOBRE LES AYGÜES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

discamus quod fideles, in quibus est Christus, tumorem mundi premuni; fluctus tribulationem calcant; et velociter ad terram viventium transeunt.

Ubi Augustinus: Attendite, seculum quasi mare; ventus validus et magna tempestas, unicuique sua cupiditas. Amas Deum; ambulas super mare, sub pedibus tuis est seculi tumor. Amas seculum; absorbet te. Amatores suos vorare novit, non portare. Sed cum fluctuat cupiditate cor tuum, ut vincas tuam cupiditatem, invoca Christi divinitatem. Disce calcare seculum; memento fidem in Christo. Et si motus est pes tuus, si titubas, si aquam non superas, si mergi incipis, dic: pereo, libera me. Dic pereo, ne pereas, Solus enim a morte carnis liberat te, qui mortuus est in carne pro te: haec Augustinus.

Ubi et Beda: Nec mirandum si ascendente in naviculam Domino, ventus cessavit; {306b} in quocumque enim corde Deus per gratiam sui adest amoris, mox universa vitiorum et adversantis mundi, sive spirituum malignorum, bella compressa quiescunt. Et ut ait Theophilus: Si voluerimus Christum in naviculam nostram suscipere, id est, in cordibus nostris habitare; statim inveniatur in terra, ad quam ire volumus, id est coelum.

8. FIDES GENEZARORUM, AD QUOS TRANSIT DOMINUS

Cum autem, Dominus Jesus et discipuli ejus, transfretassent, venerunt in terram Genezar, sic dictam a loci vicinitate. Et gentes regionis illius cognoverunt Jesum, alii rumore et fama, alii facie et praesentia. Et perquirentes infirmos universae regionis illius, adduxerunt eos ad Jesum, ut vel fimbriam vestimenti ejus, mererentur tangere, scientes quod poterat eos curare; et consequantur beneficia curationum, tam mente quam corpore, quia illos quos Christus sanabat corpore, sanabat et mente.

Ubi Chrysostomus: Nos autem non solum fimbriam aut vestimentum Christi habemus, sed etiam Corpus ejus, ut comedamus. Si ergo qui fimbriam vestimenti ejus tetigerunt, tantam acceperunt virtutem, multo magis qui totum ipsum sument: haec Chrysostomus.

Senyor per la sua gràcia porten, les supèrbies e tribulacions del món calciguen; hi prestament, que poch dura la present vida, al port de la eterna glòria ariben.

Diu sant Agostí: «Considera que és mar lo present setgle; les nostres affections són los vents hi la tempestat vàlida. Sobre la mar acamines si a Déu ames; si lo món ames, la mar hi los vents te acabucen. Aquest món no porta, ans trabuca hi fa perir als qui l'amen. Però com les tues cupiditats te abaxen, los vents de supèrbia te derroquen, los remolins de avarícia te acabucen, invoca lo Senyor que-t delliure: ell sol te pot delliurar de aquesta mort de la carn qui-t mata, qui és mort en la tua carn, perquè no-t mate.»

Diu Beda: «No és maravel·la si, entrant lo Senyor en la naveta, cessà la tempestat vàlida; en qualsevol de nosaltres que per la sua gràcia lo Senyor entre, cessa l'amor de les coses mundanes hi no tem res que li puga noure.» Diu Theòfil: «Si prenem lo Senyor en la naveta de nostra consciència, prestament nos trobarem en la terra del repòs nostre, que és la eterna glòria.»

[8. DE LA FE DELS GENEASAREUS, CAP ALS QUALS ES DIRIGEIX EL SENYOR]

En la regió de Genezar pres lo Senyor terra ab los seus dexebles. Hi saberen que'l Senyor desembarcava, hi de tota aquella província tots los ma- {85a} lalts portaren, que solament poguesen tocar del vestiment del Senyor la fimbria, hi axí tots guarien hi en lo cors hi en la pensa.

Diu sanct Crisòstom: «Nosaltres no solament del Senyor tenim hi tocam les fimbries, mas tenim, prenem hi sumim lo seu cors, la sua carn hi sanch en lo sagrament de la eucaristia. Donchs, si aquells per tocar la fimbria perfeta sanitat atenyien, què farem nosaltres dins los quals tot lo Senyor entra?»

20-21 prestament ... glòria] En aquest fragment, Corella sintetitza el text llatí de VC, 306b: «Si voluerimus Christum in naviculam nostram suscipere, id est, in cordibus nostris habitare; statim inveniatur in terra, ad quam ire volumus, id est coelum.» és a dir, «Si volguéssim rebre a Crist en la nostra naveta i que habités en els nostres cors, de seguida ens trobaríem en la terra on volem anar, el cel.» Notem com l'autor valencià unifica dues oracions llatines amb els termes «en la terra del repòs nostre.» | 22-27 En ... pensa] Corella, quant a VC, 306b, aglutina els versets de Mt 14, 34-36 i omet breus comentaris que amplificaven els versets esmentats. | 30-31 la sua carn hi sanch en lo sagrament de la eucaristia] Aquesta al·lusió a l'eucaristia ha estat incorporada per Corella respecte el text ludolfí de VC, 306b. | 32-33 què farem nosaltres dins los quals tot lo Senyor entra] Roís de Corella, pel que fa a VC, 306b, retorca la traducció del text llatí transformant-lo ara en una interrogació retòrica.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Mira fides Gerasenorum, ut non tantum praesentium salute contenti sint, sed mittant ad alios per circuitum, ut currant omnes ad medicum! Curre et tu pro quacumque infirmitate ad Jesum auctorem salutis, ut beneficium curationis consequi merearis. Hoc autem factum Domini Jesu significatur, quod praedicator Evangelii debet curare languidos spiritualiter, medicina praedicationis, et sanctae operationis.

Mystice transfretatio haec significat transitum Christi ad Gentiles per Apostolos.

Innuit ergo primo transitum Apostolorum ad Gentilium conversionem, Genezar enim interpretatur *vitium nativitatis*, et significat Gentilitatem; secundo, sequentem fidei cognitionem, quia cognoverunt eum; tertio, fidelium multiplicationem, quia ad congregandum infirmos miserunt in universam regionem.

9. ADMIRATIO HERODIS DE JESU, QUEM JOANNEM RESUSCITATUM CREDIT

Et audivit Herodes Tetrarcha famam de Jesu, id est de doctrina et miraculis ejus, ita autem et ipse, et quidam alii mirarentur in eo Joannem resurrexisse a mortuis. Et vero de mortuis surrexit, qui de morte hujus miseriae corporalis, secundum spiritum, in vitam immortalem transivit. Opinio enim omnium loquentium de resurrectione et immortalitate animae, fuit, quod post resurrectionem sit homo majoris et excellentioris potentiae et virtutis quam ante, dum adhuc gravaretur infirmitate carnis; et ideo licet Joannes Baptista non fecisset miracula in vita sua, Herodes tamen credens eum surrexisse a mortuis, assererat eum facere miracula. Unde Theophilus: Sciens Herodes quod Joannem justum existentem sine causa occiderat, credebatur eum a mortuis surrexisse, et quod ex resurrectione suscepisset miraculorum operationem: haec Theophilus.

Per hoc autem moraliter designatur, quod resurgentes de morte culpa, majora virtutum opera debent facere quam ante; ut sic ostendant se gratos de sua resurrectione. Moraliter quoque Joannem decollat, qui bonum propositum ab aliquo aufert, vel in se necat.

Herodes vero inter dubium timidumque vacillans, optabat saepius et quaerebat videre Jesum ductus magis

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sanct Agostí: «Dels generaseus fon gran fe, excel·lent hi maravellosa, que no foren contents que solament en ells lo Senyor fes miracles hi curàs les seues malalties, hi ells en ell creguesen, mas trameten per tota aquella província que tots los malalts porten. Hi axí, lo bé del prohisme hi la laor, fama hi glòria del Senyor augmenta.» 5

Significa aquest passar del Senyor hi pendre terra, la pricació del sagrat evangeli en los gentils pobles, que devotament lo Senyor acceptaren. 10

[9. DE L'ADMIRACIÓ D'HERODES A JESÚS, A QUI CREIA JOAN RESUSCITAT]

Ohí Herodes tetrarcha del Senyor la fama, los seus miracles hi excel·lent doctrina, hi stimaven ell hi altres que era resuscitat Joan Bapista, qui ell havia fet degollar en lo carçre. És la opinió de tots los qui de la immortalitat de la ànima hi de la resurrecció parlen, que 15 après de la resurrecció és l'ome de major poder, virtut hi excel·lència; hi que Johan Bapista, que en la primera vida no havia fet miracles, ara resuscitat feya aquestes maravellosos obres. Diu Theòfil: «Sabent Herodes que Joan, sanct hi just, havia degollat sens 20 causa, stimava que era resuscitat de mort a vida, hi que resuscitant havia obtés gràcia de fer miracles.»

Podem moralment entendre que lo penident, qui de la mort de la culpa en vida de gràcia resuscita, deu obrar majors virtuts que ans no obrava, fent a la divina 25 bondat gràcies de la spiritual vida. Mo- {85b} ralmente, aquell a Johan Bapista degolla qui en si o en altri lo bon prepòsit mata.

En aquesta temor hi dubte constituït Herodes, al Senyor desijava, per curiositat, de veure los seus 30

1-7 *Diu ... augmenta*] Corella atribueix aquesta citació a sant Agustí d'Hipona que parteix, però, de la glossa de VC, 306b, on no tenia cap atribució explícita: «*Mira fides Gerasenorum, ut non tantum praesentiam salute contenti sint, sed mittant ad alios per circuitum, ut currant omnes ad medicum.*», és a dir, «Mira la fe dels genesareus; no contents amb la salut dels presents, envien per altres dels voltants, perquè córreguen tots al metge!» D'altra banda, no incorpora la part final de la glossa en què s'indica la necessitat que el predicador de l'evangeli ha de curar els febles amb la medecina de la prèdica i l'actuació santa. | 6-7 *Senyor augmenta*] Corella omet seguidament una breu glossa sobre com el predicador de l'evangeli ha de curar els febles d'esperit amb la medecina de la prèdica i la santetat dels seus actes. | 10 *Senyor acceptaren*] Tot seguit, Corella omet una glossa respecte VC, 306b, sobre el sentit de «Genezar», com a símbol dels gentils conversos i de la multiplicació de la fe.

28. COM ANÀ LO SENYOR SOBRE LES AYGÜES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

curiositate videndi miracula, quam devotione, et ut si forte sic Joannem possit agnoscere; imo volebat eum occidere. Per hunc significantur curiosi qui facta miracula videre quaerunt et {307a} audire, sed non imitari. Tremebat quidem et formidabat Herodes Joannem adhuc vivum pauperem prorsus et nudum; timebat etiam et formidabat eum jam occisum et mortuum.

Unde Chrysostomus: Sed nec abscissum ejus caput secure poterat ac libenter aspicere, quia post mortem quoque Joannis in illo terror vigeat. Tanta est vis quippe virtutis, ut post mortem quoque sit viventibus fortior; adeo est imbecillis nequitia, {307b} etiamsi honore regis juvetur, etiamsi praesidio multitudinis, atque universa hujus mundi potentia fulciatur, omnes tamen quorum pectoribus inest, cunctis omnino rebus fragiliores facit. Et iterum: Peccatores enim, scientes et nescientes, quemque strepitum pertimescunt; peccatum enim, nemine arguente, hominem prodit; nemine aecusante condemnat; et timidum, et pigrum reddit delinquentem: haec Chrysostomus.

miracles; no per devoció, ni per apendre la sua doctrina; hi desijava conèxer si Joan era, hi que altra vegada li levàs la vida. Significa Herodes aquells que-ls sermons hoir hi jutjar volen, però no seguir lo que dien. Tremolava Herodes hi temia a Joan quan vivia 5 nuu, pobrellet en lo carçre; hi encara mort la temor de Joan no-l dexava.

Diu sant Crisòstom: «No pogué sens temor lo cap de Joan mirar Herodes. Tan gran és de la virtut lo poder hi força, que après la mort dels bons augmenta. 10 Axí és paura hi temerosa la iniquitat e malícia que, ab tot que mundanes prosperitats li ajuden, coronas reals la exalcen, tant quant més augmenta, tant fa més temerosa la pensa que té cativa.»

Diu Sèneca: «La major pena hi més contínua hi 15 certa dels que pequen és lo peccat que cometen, car tot peccat ab si porta lo suplici.»

ORATIO

ORACIÓ

[38]

[38] Domine Jesu Christe clementissime, dignare in naviculam pectoris mei ascendere, et superbiae ventositatem, ac vitiorum insurgentium procellas sedare: ne me in aliquo tentationum ventus subvertat, vel unda submergat. Da mihi in perturbatione consilium, in persecutione auxilium, in tribulatione solatium, in adversitate fartitudinem, in omni tentatione virtutem. Liberame a tempestatibus hujus procellosi maris; et perduc me ad tranquillitatem quieti littaris, dans mihi nunc pacem temporis et pectoris, et post hoc aeternitatis. Amen.

Senyor Jesús clementíssim, fes-me gràcia que-n la naveta del meu cor pujar vulles, hi los vents de 20 supèrbia, hi les hones de les mies voluptats hi concupiscències aseguen: perquè-ls vents de les diabòliques tentacions no-m derroquen hi los remolins de les carnals affectacions no m'acabucen. Dóna'm Senyor en les mies turbacions consell, en les 25 persecucions auxili, consolació en les tribulacions, en les adversitats fortalea, sforç hi virtut en les tentacions. Hi delliura'm, Senyor, de la mar de aquest món, treballada, fonda hi perillosa; hi porta'm al port de les tuas ribes segures hi tranquil·les, do- {85c} nant-me la 30 tua pau en la present vida, hi après en la eterna. Amén.

{307A} CAPUT LXX. DE VERBIS DOMINI, PROPTER QUEE QUIDAM RETRO ABIERUNT.

DE LES PARAULES DEL SENYOR PER LES QUALS ALGUNS SE RETRAGUEREN. CAPÍTOL XXIX

I. QUAERENDUS EST JESUS PROPTER SE

[I. DELS QUI VOLIEN JESÚS PROP D'ELLS]

Postquam ergo Dominus Jesus tranfretasset cum discipulis a deserto usque ad Genezareth, altera die

Aprés que-l Senyor hach desembarcat en la terra de 35 Geneasar ab los seus dexebles, en l'altre dia, los pobles

15-17 *Diu ... suplici*] Corella, quant a VC, 307b, incorpora aquesta citació atribuïda a Sèneca (*Epistulae ad Lucilium*, 97, 14) i omet la glossa final de sant Joan Crisòstom, la qual assenyala també la por dels pecadors per la consciència dels pecats que han comés. | 19-31 *Senyor ... Amén*] Aquesta oració presenta semblances considerables amb l'oració que trobem a la fi del capítol cinqué, la qual, per la seua part, no coincidía amb l'original llatí, tal com assenyalen en nota p. 237,2-13. Podem afirmar, per tant, que l'oració de què tractem ara és la base d'aquella. | 29 *treballada, fonda hi perillosa* Corella tradueix amb aquesta gradació retòrica el terme «procellosi» («tempestuosa»), referit a la mar en VC, 307.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

turbae quas paverat non invenientes eum in loco ubi hoc fecerat, intraverunt naves supervenientes a civitate Tiberiade, quae est juxta idem desertum;

et transfretantes *venerunt Capharnaum*, et invenientes Jesum mirabantur quomodo illuc venisset, cum solam naviculam vidissent, quam cum discipulis non intraverat; et dixerunt ei: *Rabbi quando huc venistis* qui scilicet nec discipulorum, nec aliam navem intrasti? *Respondit eis Jesus*, non ad quaestionem eorum, sed ad intentionem: *Amen dico vobis*, licet vos quasi devotos ostendatis, tamen *quaeritis* et sequimini *me*, scilicet aliqui ex vobis, etsi non omnes, *non propter signa quae vidistis*, quibus me cognoscere potuistis, non propter sermonem quem audistis, non ut mihi vel signis meis, quae facio credere velitis; *sed quia manducaste* ex panibus *et saturati estis*; hoc est, non propter me, sed propter refectionem, ne pro victu oporteat vos laborare et habere sollicitudinem. Quasi diceret, propter carnem me quaeritis, non propter spiritum, quia scilicet ut saturemini iterum; sed deberetis esse magis solliciti de cibo spirituali quo anima sustentatur, quia tanto melior est cibo corporali, quo corpus reficitur; quanto anima melior esse corpore dignoscitur.

Considera modo quantae suavitatis fuerunt panes illi quamvis hordeacei; quorum dulcedine illae turbae captae adhuc Dominum sequebantur, tam solliciti. Nec mirum, quia suavis et dulcis erat provisor et dispensator panum illorum.

Similiter quotidie multi quaerunt Jesum, non propter Jesum; sed ut bene sit eis in hoc tempore et praesenti vita; ut assequantur commoda, et vitent damna. Multi etiam conficiunt Jesum, non propter Jesum; sed propter nummum. Hic laetus obviat intransibus religionem, et assummentibus clericatum ex ignavia, ut sic otiose, et sine labore panem manducant.

Quibus ait Dominus: *Quaeritis me*, ab ambitione plurium reddituum ecclesiarum, celebratione plurium missarum, et propter alia hujusmodi, *non quia vidistis signa*, id est opera in quibus velitis me imitari, de quibus, *o Do-* {307b} *mine, fac mecum signum in bonum*, — *sed quia manducaste* ex redditibus et oblationibus, *nec tamen saturati estis*, quia secundum dictum commune: *Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae*. Ita etiam est de cupiditatis pane.

Unde Gregorius: De panibus enim fuerant saturati; et per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiam detestatur, qui per sacros Ordines ad Dominum propinquantes, non in eisdem Ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitas praesentis exquirunt; nec cogitant quid vivendo imitari debeant, sed quae compendia percipiendo satientur. Satiatos quippe de panibus Dominum sequi, est de sancta

SEGON DEL CARTOIXÀ

qui havien menjat lo cercaven hi no-l trobaven, ni sabien com era passat, ni ab quina fusta, que sens ell havien vist embarcar los dexebles.

Hi axí, en fustes que y havia de la ciutat de Tyberia, per trobar lo Senyor passaren a Cafarnaüm; hi 5
maravellats li digueren: «Senyor, com est vengut que no y havia fusta ab què vinguesses?» Respon lo Senyor no a la qüestió, mas a la intenció del que demanaven: «En cert dich a vosaltres que ab tot que par que per devoció 10
seguiu los meus passos, però la major part de vosaltres no-m seguia per la mia doctrina, ni perquè vullau en mi creure per les mies obres. No-m seguia per la spiritual, mas per la corporal vianda. E seria millor me seguïeu per la spiritual vida hi sdevenidora que per la present miserable; hi més per la vianda que l'ànima 15
sustenta, que per lo menjar que al cors dóna mortal vida. Tant quant l'ànima al cors avança, tant la vianda que li dóna spiritual vida.»

Considera la suavitat de aquells pans, encara que de ordi fossen; la dolçor dels quals axí havia pres los 20
pobles que ab tan gran sollicitut lo Senyor seguien. Hi no és maravel·la, que suau hi dolç era lo qui-ls donava, hi-ls tocava, hi-ls dispensava.

Hi axí de present molts lo Senyor cerquen hi-l consagren per utilitat de la present vida. En les 25
religions entren, perquè sens treball lo pa de Jesús hi dels apòstols mengen; a grans dignitats hi rendes aspiren, hi nunca-s farten, ans lo pa de cupiditat que {85d} mengen la fam los augmenta.

Diu sanct Gregori: «En presona de aquests, lo 30
Senyor detesta aquells qui prenen òrdens en la santa Sgleya no per obrar virtuoses obres, més per guanyar mundanals riquees; ni curen ni pensen què és lo que vivint seguir deven, mas què poden haver perquè-s farten. Seguir lo Senyor ja farts dels cinch pans hi dos 35

6 *Senyor*] L'autor valencià tradueix amb aquest terme el «*Rabbi*» que apareix en *VC*, 307a i que forma part de l'evangeli de Jn 6, 25: «Rabí, quan has arribat?» [29 *los augmenta*] Tot seguit, quant a *VC*, 307ab, Corella omet una glossa que insisteix en la idea del no sadollament dels qui busquen entrar en la religió per satisfer els plaers terrenals. També s'ha omés el Sl 86, 17: «Dóna'm un senyal del teu favor, i els qui m'odien veuran, avergonyits, que tinc en tu, Senyor, consol i ajuda.»

29. DE LES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

Ecclesia temporalia alimenta sumpsisse, et non pro signis Dominum, sed pro panibus quaerere; est ad religionis officium non pro agendis virtutibus, sed pro requirendis subsidiis temporalibus inhiare.

Unde et Chrysostomus: Discamus assistere Jesu, sed non propter dationem sensibilium, ut non exprobremur, secundum Judaeos. Et enim: *Quaerite me*, ait, *non quoniam vidistis signa*; sed quoniam comedistis ex panibus et saturati estis. Propter hoc neque continue facit hoc signum; sed secundo solum, ut erudiat eos non ventri servire, sed spiritualibus adhaerere continue. His itaque adhaereamus et nos, et quaeramus panem coelestem; et accipientes omnem projiciamus vitae hujus sollicitudinem.

Unde etiam Augustinus: Quam multi non quaerunt Jesum, nisi ut illis faciat bene secundum tempus! Alius negotiationem habens, quaerit intercessionem clericorum. Alius premittitur a potentiore, fugit ad Ecclesiam. Alius vult pro se intervenire apud eum, apud quem parum valet. Ille sic; ille sic. Impletur quotidie talibus Ecclesia. Vix quaeritur Jesus, propter Jesum.

Unde et Beda: Illi etiam qui in oratione quaerunt non aeterna, sed temporalia; quaerunt Jesum non propter Jesum, sed propter aliquid aliud. Et quia turbae in hoc operabantur, scilicet sequendo Christum propter cibum corporalem; inducit eos ad opera meritoria, ut ad reficiendum quaerant cibum spiritualem.

2. OPERANDO QUARENDS EST CIBUS SPIRITUALIS, ID EST OPUS MERITORIUM

Unde satagens eorum satiare mentes, quorum satiaverat ventres, altiore eis panem ostendit, et ait: *Operamini*, id est operando quaerite, seu {308a} operibus mereamini, *non cibum qui perit*, scilicet corporalem; *sed qui permanet in vitam aeternam*, scilicet spiritualem, qui aeternam tribuit vitam.

Cibum qui perit operatur omnis ille qui intentionem spiritualem ad temporale referi lucrum, sicut illi qui Dominum sequebantur ad hoc quod corporaliter pascerentur; qui autem laborem corporalem per intentionem refert ad spiritualia, hic *operatur cibum qui non perit, sed qui permanet in vitam aeternam*; hic autem cibum est verbi Dei et gratiae, pro cuius devotione sequi debuerant praecipue.

Opus ergo nostrum, id est principale studium et intentionem nostram, dirigamus ad quaerendum

SEGON DEL CARTOIXÀ

pexos és voler de la santa Sgleya riqueses; seguexen lo Senyor per la corporal vianda, no per los miracles; los qui en la religió entren no perquè a Déu servexquen, mas perquè al ventre provehexquen.»

Diu sanct Crisòstom: «Aprengam de seguir Jesús no 5
perquè viandes corporals nos done; hi axí com als jueus nos reprença, dient: “Vosaltres me cercau no per les mies obres, ni per la mia doctrina, mas perquè haveu menjat dels cinch pans hi dos pexos.” Hi per ço no multiplica lo Senyor moltes vegades aquest miracle, 10
perquè aprengam servir lo Senyor no per temporals, mas per espirituals premis; no servexquam al ventre, mas a la nostra ànima.»

Diu sant Agostí: «Com són molts qui a Jesús cerquen, perquè temporalment los remunere! Hi cascú 15
per los seus temporals negocis vol que santes presones per ell pregunen; hi si té enemichs poderosos, en religió entra hi a la Sgleya-s dóna. Hi cascú per les necessitats pròpies Jesús cerca; hi a Jesús per Jesús pochos lo cerquen.» 20

Diu Beda: «Aquells qui en les oracions coses temporals demanen a Jesús, no per Jesús cerquen.» Hi perquè-ls pobles ab aquesta intenció lo Senyor cercaven, diu-los que cerquen spiritual vianda en la sua doctrina, la fi de la qual sacia les nostres ànimes. 25

[2. DELS QUI BUSQUEN L'ALIMENT ESPIRITUAL, COM A OBRA MERITÒRIA]

Treballa lo Senyor en saciar les penses de aquells de qui havia fartat los ventres, hi vol donar pa del cel als qui havia donat pa de la terra. Hi per ço, lo benigne Senyor los parla, dient: «Obrau, treballau hi cer- {86a}
quau no vianda, que-s pert hi passa, corporal hi morta; 30
mes aquella qui dura en la vida eterna, hi dóna spiritual hi eterna vida.»

Aquell obra hi treballa per corporal vianda, la qual perex hi passa, qui les obres espirituals e virtuoses obra per temporals hi transitoris premis. Però aquells qui 35
temporalment en la present vida treballen per la eterna glòria, aquests treballen per vianda que no perex ni passa; ans eternament en la vida eterna dura. És aquesta la evangèlica doctrina per la qual devien lo Senyor seguir los pobles, hi no perquè-ls donàs corporal 40
vianda.

Donchs, les obres nostres, lo principal estudi nostre, deu esser en cercar aquella vianda que-ns porta a la vida

3-4 no ... provehexquen] Corella incorpora una rima de caràcter proverbial a partir del text original llatí de VC 307b: «est ad religionis officium non pro agendis virtutibus, sed pro requirendis subsidiis temporalibus inhiare.», és a dir, «el seu ofici de religió no és desitjar practicar virtuts, sinó exigir subsidis temporals.» [19 Jesús cerca] A continuació, Corella omet un breu fragment de la citació de sant Joan Crisòstom en VC, 307b: «Impletur quotidie talibus Ecclesia.», és a dir, «Cada dia l'Església es plena d'aquests.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

cibum qui ducit ad vitam aeternam, scilicet bona spiritualia. Ad temporalia autem non debemus principaliter accedere, sed accessorie solum ea procurare, ratione corporis corruptibilis, quod in hac vita oportet sustentari.

Ubi Chrysostomus: Quasi diceret: Vos exquiritis escam temporalem; ego autem corpora vestra nutrivim, ut per hoc exquireretis illam escam quae non temporalem, sed aeternam tribuit vitam.

Et iterum: Sed quia quidam eorum qui volunt pigre nutrir, abutuntur hoc verbo, necessarium est inducere id quod est Pauli: *Qui furabatur, jam non furetur; magis autem laboret manibus suis, unde tribuat necessitatem patienti.* Sed et ipse Corinthum veniens morabatur apud Aquilam et Priscillam, et operabatur. Dicendo ergo: *Ne operemini cibum qui perit*, non insinuat Dominus quod oporteat pigritari, sed quod oporteat operari et dare; hoc enim est *cibus qui non perit*. Operari autem *cibus qui perit*, est affici secularibus rebus. Hoc igitur dixit, quia illi nullam fidei curam habebant; sed solum volebant ventrem implere nihil laborantes, et hoc decenter *cibus qui perit* vocavit: haec Chrysostomus.

Quem cibum permanentem Filius hominis dabit vobis, id est paratus est dare, quia ad hoc venit in mundum missus a Patre. *Hunc enim* Filium hominis Pater signavit Deus, id est ad hoc ipsum specialiter assignavit et instituit, mittendo in mundum, ut daret vitam aeternam mundo. Unde infra dicit: *Ego ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati*; et hoc est dare cibum spiritualementem. Operam ergo date, ut possitis cibum spiritualementem habere. Quaeritis me propter aliud; quaerite me propter me, non propter aliud, qui sum cibum permanens in vitam aeternam. Seipsum enim hunc cibum insinuat, ut statim patebit.

Operamur ergo opus Dei, id est, quod ipse acceptat, et per quod consequi possumus hunc cibum qui non perit; dum per fidem veram, et bona opera nos Christo incorporamus, et efficimus eum nostrum mentis cibum, quem ipse per gratiam seipsum nobis dat, ut maneat nobiscum in aeternum. Ipse enim est cibum quo vivunt Angeli, qui permanet in vitam aeternam.

SEGON DEL CARTOIXÀ

eterna, que són los béns espirituals, vida de la nostra ànima. Als béns temporals no devem principalment atendre; són per al nostre cors corruptible necessaris, lo qual devem sustentat, perquè de la nostra ànima és abitacle.

Diu sanct Crisòstom, quasi dient lo Senyor: «Yo he donat a menjar als vostres còsors ab multiplicació maravellosa, perquè vosaltres, ab lo miracle de la corporal vianda, cregau la mia doctrina, la qual és spiritual pa de vida.

»No entén per aquestes paraules, diu lo Senyor, que siam ociosos hi no treballem per la corporal vida; car sanct Pau, ab les pròpies mans treballava per no pendre de aquells a qui pricava, encara que lícitament ho podia pendre. Però lo Senyor responia als que alguna cosa spiritual no volien ni desijaven, sinó solament umplir lo ventre; però no condemna obrar hi treballar per la corporal vianda, per a la necessitat pròpia hi per als pobres.»

Lavors la corporal se torna spiritual quant als pobres se administra, diu lo Senyor: «La spiritual vianda, que és evangèlica doctrina, donarà lo Fill de l'home a vosaltres, que per ço la tramés lo Pare del {86b} cel en la terra, perquè mostre al món la vida eterna.» Hi axí dix ell, Déu, Senyor hi mestre: «Yo só vengut en lo món perquè la veritat testifique»; hi aquesta és la spiritual vianda, hi per haver aquesta deu esser lo principal treball vostre. Vosaltres cerquau a mi, no per mi, hi axí cerquau vianda que perex hi passa. Cerquau, donchs, a mi per mi, que só vianda que dure en la vida eterna.

Obrem, donchs, obres que a Déu sien acceptes, per les quals pugam atényer aquesta vianda que eternament no passa; quant per fe hi caritat nos fem un cors ab Jesús, Déu hi Senyor nostre, lo qual en nosaltres per gràcia abita, hi axí és spiritual vianda nostra. Aquest és lo pa dels àngels en lo qual eternament viven.

1-2 vida ... ànima] Corella afig aquestes paraules quant a VC, 308a. | 12-15 car ... pendre] Amb aquestes paraules, Corella sintetiza un fragment de la citació de sant Joan Crisòstom en VC, 308a, que incloïa el verset d'Ef 4, 28: «El qui robava, que deixi de robar; que procure treballar honestament amb les seues mans i així pugui donar al qui passa necessitat.» També, de la resta del paràgraf, Corella omet les referències generals a l'arribada i l'estada de l'apòstol Pau a Corint (Ac 18, 1-22).

29. DE LES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

3. MANNA COMPARATUR EUCHARISTIAE, QUAE CHRISTUS NOBIS FIT PANIS VIVUS

Sed Judaei quasi ingrati de cibo, quem eis Dominus dederat, manna quod patres in deserto comederant praeferebant dicentes: *Patres nostri manducaverunt manna in deserto*, sicut scriptum est: *Panem de coelo dedit eis manducare*. Quasi dicerent: Tu adhuc non fecisti similia Moysi, Moyses enim dedit manna, et annis quadraginta; tu autem panem hordeaceum, et pavisti nos semel tantum. Unde Augustinus: Attendebant itaque qualia majora volebant fieri. Quasi dicant: Tu promittis cibum qui non perit, et non talia operaris qualia Moyses; panes enim hordeaceos ille non dedit, sed manna de coelo.

Et dixit eis Jesus: Moyses panem, scilicet significativum de {308b} aere, quia descendebat ut ros vel pruina, et non verum panem de coelo descendentem vobis tunc dedit; sed modo Pater meus dat vobis panem de coelo verum, ipsum scilicet Dominum Jesum, quem ille panis figurabat; nam ille panis figura erat istius panis qui veritas est. Unde non dividitur, sed distinguitur hic verum contra falsum, quia panis ille verus, non falsus fuit; sed contra figurale, et sic panis ille proprie non fuit panis verus, quia fuit figura panis substantialis dati in Sacramento, et ideo iste panis est verus, qui fuit per illum figuratus.

*Panis enim Dei verus, non figuralis est, qui de coelo descendit, et dat vitam mundo; effectus namque panis est, vitam conservare, et ideo ille est verus panis spiritualis, qui dat et conservat vitam spiritualem. Hoc autem competit Verbo incarnato, cujus egressio a summo coelo, id est a Patre; unde venit, ut vitam daret mundo. Panis corporalis non dat vitam, sed tantum praeexistentem conservat ad tempus; panis vero spiritualis ita vivificat, quod ipse dat vitam, nam anima incipit vivere per hoc, quod adhaeret Verbo Dei, et ideo ipsum Verbum Dei principaliter dicitur panis vitae. Propter quod Christus dicit: *Ego sum panis vitae*, id est dans vitam per divinitatem, *qui de coelo descendit*, per assumptam humanitatem, *ex quo si quis digne manducaverit*, ac ei fide et dilectione conjunxerit se, *non morietur* morte animae, *sed vivet* non tantum in praesenti et tunc, vita gratiae, sed etiam in futuro et in aeternum vita gloriae. Non sicut *patres eorum qui similes istis erant, manducaverunt manna, et mortui sunt* morte animae; quia quod videbant, intelligebant, quod non videbant, non intelligebant. Justi autem qui*

[3. COM EL MANNÀ ES COMPARA AMB L'EUCARISTIA, EN EL SENTIT QUE CRIST VIU ÉS PA PER A NOSALTRES]

Ingrats los jueus del pa que menjat havien, hi entenenent del pa material les paraules que-l Senyor parlava, responen: «Nostres pares la magna en lo desert menjaren, axí com és scrit: “Pa del cel los donà que menjasen”»; quasi dient: «Tu no has fet en nosaltres lo que féu Moysés en nostres pares, que-n lo desert los donà quaranta anys la magna; hi tu pa de ordi un dia.» Diu sanct Agostí: «Recordaven de Moysés les coses maravolloses hi senyaladament en la magna, hi majors del Senyor les volien veure»; quasi dient: «Tu promets 10 que-ns donaràs vianda que no perex ni passa, hi no obres tals coses com Moysés, que-ns donà la magna quaranta anys; tu pa de ordi un dia.»

Respòs lo Senyor: «Moysés vos donà pa no del cel mas de la regiò de l'ayre; hi significava lo verdader pa 15 del cel que us donà mon Pare.» Aquell pa no era verdader, mas era figura del verdader qui al món dóna vida. Lo verdader pa que al món dóna vida és lo Fill de Déu encarnat, qui eternament naxent del Pare per donar als hòmens vida ha pres carn humana. Lo pa 20 corporal no dóna vida, so- {86c} lament a temps la conserva.

Lo pa verdader qui del cel devalla, Déu, Fill de Déu en carn humana, dóna vida; car per la sua divinitat crea l'ànima. Hi axí, al cors dóna vida hi en l'ànima crea la 25 gràcia, que és la sua vida, hi après en la glòria la fa eternament viure. No-s menja aquest pa axí com vostres pares menjaren la magna, hi tots corporalment moren hi molts spiritualment en l'ànima; aquest pa

1-3 hi entenenent del pa material les paraules que-l Senyor parlava] Aquesta explicació sobre la ingratitud dels jueus, no apareix en VC, 308b, en què s'assenyala que els jueus preferien el pa que Déu els donà en el desert. | 4-5 “Pa del cel los donà que menjasen”] Psalteri (Sl 77, 24): «E pa del cel los donà. Pa dels àngels menjà l'ome» (Martos 2013: 254). | 8-10 Recordaven ... veure] Corella amplifica i posa en clar en la seua traducció el sentit de la citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 308a: «Attendebant itaque qualia majora volebant fieri.», això és, «Atenien a les coses majors que volien que es feren.» | 23-584,3 Lo ... resuscita] En aquest fragment, respecte VC, 308b, Corella en sintetitza el contingut, tot mantenint el verset de Jn 6, 33: «El pa de Déu és el que baixa del cel i dóna vida al món.» Se centra també en com aquest pa és salvador de l'ànima i li aporta la glòria eterna.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

similes istis non erant, non secundum animam mortui sunt, quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt. Unde erga devotos habebat omne delectamentum suavitatis; malis autem erat insipidus, quorum anima nauseam habebat, super cibo illo quando edebant. Sic Eucharistia digne sumentibus, est vitae spiritualis solatium; et indigne sumentibus, iudicium. Ille ergo *est* vere *panis vitae*, seu vivus, et *de coelo descendens*, qui potest praeservare a morte secundum animam, et dare vitam aeternam; talis vero panis est Verbum incarnatum, non autem datus a Moyse in deserto, quia multi qui ex illo manducaverunt, *mortui sunt* in anima, et morte aeterna.

Et tunc inter cetera dixit eis Jesus verba spiritualia de corpore et sanguine suo: *Panis*, inquit, id est signatum per panem, *quem ego summus Sacerdos dabo* sacramentaliter et spiritualiter, vel saltem spiritualiter manducanti, *caro mea est* latens sub specie panis, pro mundi totius vita sufficienter; et si in quibusdam non efficit, culpa eorum est. Et iterum: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis* vivificam ad vitam gratiae et gloriae, *et biberitis ejus sanguinem* intima aspergentem et emendantem, *non habebitis vitam in vobis*, id est pignus vitae, gratiae, et gloriae.

Et iterum: *Qui manducat carnem meam* quae pignus est vitae, quia in carne est deitas quae vivificat; *et bibit meum sanguinem* potu spirituali; qui, inquam, *manducat et bibit* ut debet, scilicet non solum sacramentaliter, sed etiam spiritualiter, *habet vitam aeternam*, quia habet principium vivificans in aeternum. Et iterum: *Caro mea vere est cibus*, in quantum est conjuncta Verbo Dei, quod est cibus quo vivunt Angeli; *et sanguis meus vere est potus*, quia totus purus, nihil habens de contrario admixtum, et cetera hujusmodi dixit tunc [309a] eis.

Qualiter autem ejus verba intelligere debeamus, ipse Dominus exponit dicens: *Qui manducat carnem meam*, ut spiritualement cibum, *et bibit meum sanguinem*, ut spiritualement potum, *in me manet* per vitae conformationem, *et ego in illo* per gratiae inhabitationem. Profecto fides in corde tuo, est Christus in corde tuo; crede ergo in eum, et manducasti. Haec fides per dilectionem operans est opus Dei, ut initium et finis omnis boni; quia per fidem veram homo incorporatur Deo.

Unde Augustinus: Credere in eum, est credendo amare, credendo diligere, credendo in eum ire, et ejus membris incorporari. Ipsa est fides quam de nobis exigit Deus, quae per dilectionem operatur. Credere ergo in eum, est manducare cibum qui manet in vitam aeternam. Ut quid paras dentes et ventrem? Crede, et

SEGON DEL CARTOIXÀ

als qui dignament lo mengen dóna la eterna vida. Donchs aquest és verdader pa de vida, qui devallat del cel a les ànimes dóna vida hi los còssors resuscita.

Hi lavors los dix lo Senyor en clares paraules: «Lo verdader pa figurat per la magna és la mia carn sots 5
spècies de pa cuberta, hi donar-la-us-he sufficientment per la vida de tots los hòmens. Los que no voldran viure en aquesta vianda serà en culpa sua. Hi per ço us dich: si no menjau la carn del Fill de l'home que dóna vida de gràcia hi de glòria, hi no beveu de la sua sanch, 10
qui purga hi fa mundes les nostres entràmenes, no tendreu vida en vosaltres, no tendreu penyora de gràcia hi de glòria.»

Hi aquell qui la mia carn menja, la qual és penyora de vida, car és a la divinitat unida, a qui pròpiament 15
pertany donar vida; hi beu la mia sanch, qui és de l'ànima spiritual or potable, té la vida eterna, perquè té lo principi per a eternament viure. La mia carn verdaderament és vianda unida al Verb divinal, qui és vianda de la qual viven los àngels, hi la mia sanch és 20
verdader vi per a beure, la qual, scampada per vosaltres, de la mia amor vos embriague.»

Aquestes hi moltes altres paraules dix lavors lo Senyor als seus dexebles. Hi ell mateix Déu, Senyor hi mestre, expon com deven esser enteses, dient: «Qui 25
menja la mia carn, spiritual vianda, hi qui beu la mia sanch, spiri- {86d} tual beure, aquest és en mi per vera amor hi crehença, hi yo só en ell per la mia gràcia.»

Diu sanct Agostí: «Creure en Déu és per amor hi caritat en ell encorporar-se, hi ell en tu per gràcia. No 30
aparelles, donchs, les dents ni lo ventre, mas amor hi vera crehença, hi axí menjaràs la carn hi beuràs la sanch de Jesús, Déu, Senyor hi mestre.» Lo cors hi carn del Senyor consideram en dos maneres: la una spiritual, hi

17 or potable] Aquestes paraules han estat incorporades per Corella respecte VC, 308b. Amb la fórmula «or potable» es denomina la solució química que segons l'alquímia medieval, com assenyala Agustí Nieto i Galán (1998: 123), «era l'«*aqua vita*», l'or potable o «elixir de la llarga vida». Aquest tenia propietats curatives, i introduïa un nou tipus de fàrmacs d'origen mineral, de gran importància a partir del Renaixement.» Notem la relació cristiana que estableix Corella entre un element «científic», profà, i un altre espiritual i religiós com és la vida eterna. | 28 mia gràcia] Tot seguit, quant a VC, 309a, Corella omet un breu fragment sobre com la fe és l'inici de qualsevol obra bona i també de Déu.

manducasti: haec Augustinus. Caro enim Christi duplex est: spiritualis, scilicet Ecclesia; materialis, quam assumpsit de virgine Maria. Comestio ergo fit duobus modis: spiritualiter scilicet, quando quis Ecclesiae unitur; et sacramentaliter, quando Corpus et Sanguis in altari sumitur. Unde panis in altari, est sacramentum Corporis Christi, quod est in Ecclesia, et quod sumpsit de Maria.

4. MURMURATIO CAPHARNAITARUM DURUM CHRISTI SERMONEM INVENIENTIUM

Et eum haec dixisset in synagoga, ubi locus communis et publicus erat docendi, docens in Capharnaum, quae erat metropolis Galilaeae; per quod ostenditur quod Christus palam docebat, sicut habens doctrinam sanam, et non suspectam; et haec dicendo charitatem suam nobis commendasset in dando Corpus et Sanguinem suum;

multi ex discipulis ejus, id est ex his qui eum sequebantur, ea tanquam carnales propter caecitatem cordis non intelligentes, sed carnaliter accipientes, et ab horrentes, murmurabant, et dixerunt, scilicet secreta apud discipulos: *Durus est hic sermo*, atque difficilis, *quis potest eum audire?* id est intelligere et obedire. Durum enim putabant, ad intelligendum; inaudibilem, ad faciendum. Hoc autem, secundum Augustinum, Dominus dispensative permisit, ut bene docentibus causam patientiae et consolationis, contra malignantes eorum dicta, praeberet, eum discipuli etiam verbis Christi detrahere praesumant.

Sciens autem Jesus qui scrutatur corda, *quia de hoc occulte murmurarent*, solvit quod illos movebat, et aperit unde fuerunt scandalizati, si tamen intelligerent. Ili enim putabant eum erogaturum Corpus et Sanguinem suum, ipse autem dixit se ascensurum in coelum utique integrum; ergo de spiritali manducatione hoc intellexit, non de carnali. *Si ergo videritis*, inquit, oculis cordis *Filium hominis ascendentem ubi erat prius quam assumeret carnem*, certe vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non consumitur morsibus, et quia non eo modo quo putatis erogatur Corpus suum. Ipsi enim intellexerunt carnem, quomodo in cadavere laceratur, aut in macello venditur; non quomodo spiritu vegetatur.

Ubi Augustinus: Filius hominis Christus ex virgine Maria hic esse coepit in terra; ubi carnem assumpsit ex

aquesta és la sancta Sgleya; l'altra és aquella qui ha pres de les puríssimes sanchs de la sua verge senyora Mare. Quant combregam, prenem hi dins nosaltres entra aquesta carn del Senyor verdadera, la qual, si dignament rebem per amor hi verdadera crehença, 5 lavors nos fem carn sua en la sancta Sgleya. Fem-nos carn hi os de la sua carn hi ossos, car som part de la sua Sgleya; hi ell, Déu hi Senyor, per gràcia se incorpora en nosaltres, perquè és cap de la sua esposa, sancta Sgleya.

[4. DE LA MURMURACIÓ QUE ESDEVIQUÉ A CAPHARNAÛM DURANT UN SERMÓ DE CRIST]

Aquestes paraules dix lo Senyor en la sinagoga en la 10 ciutat de Cafarnaüm, que era la ciutat principal de Galilea, hon se mostra que'l Senyor publicament pricava. Era la sua doctrina sana hi no sospitosa, hi mostrava la sua amor hi caritat excessiva, donant-nos la sua verdadera carn en spiritual vianda. 15

Hi molts dels seus dexebles, de aquells qui'l seguien ab carnal pensa encegats, no entenen la spirital intel·ligència de aquesta mel·líflua vianda, avorrien hoir tals paraules, hi entre si murmuraven hi secretament deyen: «Dures són aquestes paraules, qui pot hoir 20 aquest home? Dura és aquesta paraula hi difícil de entendre, hi cruel de posar-la en obra, cosa inaudita hi impossible que acabar se puga.» Diu sanct Agostí: «Prenguen exemple tots los qui priquen; ligen hi mostren que pacientment soporten si-ls impugnen que 25 la doctrina del Senyor dien que és dura {87a}, hi que hoir no la poden.»

Sabent lo Senyor, qui los cors del hòmens penetra, que del que havia dit secretament murmuraven, diu-los: «Quant veureu lo Fill de l'home que se'n pujarà en 30 lo cel, hon era ans que devallàs a pendre carn humana, lavors conexereu que no us dexa la sua carn que la mengeu a mosos en la terra, ni la squinceu, ni la trocegeu ab les dents, axí com stimau vosaltres.»

2 de les puríssimes sanchs] Aquest breu fragment sobre la puresa de la Verge ha estat incorporat per Corella respecte VC, 309a. | 3-9 Quant ... Sgleya] Corella amplifica el contingut del text llatí corresponent de VC, 309a, en el sentit que afig la referència a la rebuda digna del sagrament de la eucaristia, així com de la condició de Crist com a cap de l'Església. | 28-34 Sabent ... vosaltres] Roís de Corella se centra en els versets de Jn 6, 61-62 («Jesús, sabent que els seus deixebles murmuraven de tot això, els digué: ¿Això us escandalitza? Doncs què direu quan veureu el Fill de l'home pujant on era abans?»), i redueix el contingut corresponent de VC, 309a. | 34 stimau vosaltres] Tot seguit, quant a VC, 309ab, Corella omet dues citacions atribuïdes a sant Agustí d'Hipona i a Teòfil d'Antioquia, la primera de les quals parla de la Trinitat divina, tot i la presència i el naixement de Crist en la terra, arran allò exposat sobre el seu retorn al cel. La segona citació omesa tracta la mateixa qüestió: Crist era un mateix ésser com a Fill de Déu i de l'home.

terra. Quid ergo sibi vult quod ait: *Cum videritis Filium hominis ascendentem ubi erat prius?* nisi ut intelligamus unam personam esse Christum Deum et hominem, non duas, ne fides nostra non sit Trinitas, sed quaternitas. Sic ergo erat Filius hominis in coelo, quemadmodum Filius Dei erat in terra in suscepta carne, Filius hominis in coelo in unitate personae. Unde et Theophilus: Non ergo propter hoc putes quod de coelo corpus Christi descenderit; sed quia unus et idem erat {309b} Filius Dei et hominis.

Deinde dicit: *Spiritus est qui vivificat*, id est, verba secundum spiritualem sensum intellecta vi vivificant et vitam dant; *caro autem non prodest quidquam* sine spiritu, id est secundum carnalem sensum intellecta nihil proderunt, imo nocent. Sicut *scientia* sine charitate *inflat*, sed per charitatem aedificat; ita *verba quae ego locutus sum vobis* ad utilitatem vestram, de Corpore meo manducando, et Sanguine bibendo, *spiritus et vita sunt*, id est spiritualem habent intellectum, et spiritualiter et non ad litteram intelligenda sunt, et vivificant. *Littera enim occidit; spiritus autem vivificat*. Nam sicut palea frumentum; sic et littera tegit spiritum. Hinc enim voluit intelligere manducatores et potatores carnis et sanguinis sui, ut in illo maneat, et ipse in illis.

5. FERVIDA PETRI RESPONSIÓ

Ex hoc autem multi discipulorum ejus in doctrina ejus non perfectorum, qui ad audiendum ejus doctrinam ipsum sequentes videbantur, sed non erant vere discipuli, *abierunt retrorsum*, et retrocesserunt *et jam non eum illo ambulabant* credentes, vel per poenitentiam redeuntes. *Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid et vos quos specialiter eligi, vultis abire?* Non petit quasi ignorans, sed ut ostendat se eis non indigere; quia ponit in eorum optione eum aliis recedere.

Et Petrus qui erat principalior, et obediens ac firmus sicut petra, et in omnibus maxime ad interrogandum Dominum, eique respondendum promptus, ex fervore charitatis pro se et aliis *respondit: Domine*, in cujus ditione cuncta sunt posita, *ad quem ibimus?* quia non est dux veritatis nisi tu. Quasi diceret: Similem tui invenire non possumus; tu solus sufficis nobis, propter quem omnia reliquimus; et eum non sit similis tibi, non est a te, sed ad te eundem. Unde Augustinus: Si nos repellis a te; da nobis alterum te quem sequamur. In Petri responsione, exprimitur maxima dilectio ad Christum.

Unde Chrysostomus: Petrus fratrum amator, amicitiae conservator pro toto respondet collegio:

«Lo Sperit és aquell qui vivifica –que vol dir que les paraules spiritualment enteses donen vida–, la carn res no aprofita, que la carnal hi sensual intel·ligència més nou que no aprofita. Les paraules que yo he parlat a vosaltres de donar-vos la mia sanch a beure hi la mia carn per vianda, són paraules de Sperit hi vida –que vol dir que tenen spiritual intel·ligència hi spiritualment se deven entendre–, que, ab tot que realment hi verdadera la mia carn hi sanch entre dins vosaltres, però no perquè la mengeu ni begau axí com les altres viandes; 10 car serà la mia carn de accidents de pa cuberta hi de accidents de vi la sanch verdadera. Seran viandes no que en la vostra carn se convertexquen, axí com les altres, mas uniran hi convertiran a vosaltres en mi per gràcia.» 15

[5. DE LA RESPONSA FERVOROSA DE PERE]

Per aquestes paraules, molts de aquells qui-s deyen dexebles hi-l seguien tornaren atràs hi-s retragueren hi ab ell no anaven. Dix lavors lo Senyor als dotze apòstols: «Voleu-vos-ne anar vosaltres?» No u demanà perquè la intenció d'ells no li fos manifesta, mas per 20 mostrar que no-ls havia elets perquè li fossen necessaris, ni per la utilitat pròpia; hi que convidava hi ajudava, però no forçava lo franch arbitre.

Hi Pere, que era principal entre-ls altres, prompte a interrogar lo Senyor hi respondre, ab fervor de caritat, 25 no tardà per ell hi per tots respondre: «Senyor, a qui hirem? Senyor, en la senyoria del qual stan totes les {87b} creatures, tu sol est de veritat Mestre, hon ne trobarem altre qui semblant a tu sia? Tu sol bastes saciar-nos de tot lo que desijar poriem; hi per ço havem 30 dexat tots los béns temporals nostres, hi per ço no-ns volem partir de tu, mas anar a tu.» Diu sant Agostí: «Si de tu-ns lances, dóna'ns un altre tu qui no-ns lance.»

Diu sant Crisòstom: «Pere, qui a sos germans ama hi vol conservar la amicitia, per tots parla: "Senyor, a 35

23 però ... arbitre] La referència al «franch arbitre» ha estat incorporada per Corella quant a VC, 309b. | 33 no-ns lance] Tot seguit, respecte a VC, 309b, Corella omet un breu comentari sobre com d'aquesta resposta de Pere es deriva l'estima del deixeble a Crist. | 34-587,13 Diu ... eterna"] Corella redueix el contingut corresponent a VC, 309b, tot eliminant breus fragments que glossaven els versets de Jn 6, 68-69, amb les paraules de Pere.

29. DE LES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Domine, ad quem ibimus? Hoc autem verbum multae amicitiae est ostensivum; jam enim Christus eis honorabilior erat quam patres et matres. *Verba vitae aeternae habes*, id est verba vitae aeternae promissiva, et ad eam inductiva, quibus qui non crediderit, in aeternum peribit. Qui in ministracione Corporis et Sanguinis tui promittis vitam, etiam in verbis praedicationis tuae promittis eam, virtus enim Dei est in Evangelio; Moyses habuit verba Dei, similiter habuerunt et Prophetae, sed raro verba vitae aeternae; tu vero promittis vitam aeternam. Quid ergo aliud majus quaerimus? Exprimatur enim in Petri responsione vera confessio fidei, eum subditur: *Et nos credimus corde, et cognovimus signorum virtute, vel credimus et cognovimus*, quia de credere procedit et intelligere, *quia tu es Christus*, quantum ad humanitatem, in qua unctus es unctione deitatis ut rex et sacerdos, *Filius Dei* Patris naturalis quantum ad divinitatem, et per consequens aequalis ei in natura et potentia,

id est secundum Augustinum, quia ipsa vita aeterna tu es; et non das in carne et sanguine, nisi quod es, scilicet vitam aeternam.

qui hirem? Paraules tens de vida; vols que la mort nos trobe si-ns partim de la vida? Tens paraules de eterna vida, les quals aquells qui no les crehen perran en mort eterna. Moysés hi los profetes paraules de Déu tenien, però molt tart parlaven de la eterna vida; tu la'ns 5 promets, tu la parles, tu la'ns donaràs quant te plàcia. Donchs, com vols que cerquem algun'altra major cosa? Ans Senyor, en cert per tots te aferme, que nosaltres crehem hi conexem per la tua doctrina hi maravellores obres que tu est Crist, quant a la humanitat tua, Rey 10 sacerdot; Fill natural de Déu lo Pare, una matexa divina essència, una potència, una bondat hi clemència, tu est vida eterna”».

Hi perquè no la possehim en la present vida, dónes-nos la tua carn hi sanch en penyora de les tues eternes 15 promeses.

6. CORPUS CHRISTI SUMENDUM EST IN UNITATE ECCLESIAE ET STATU GRATIAE

[6. COM EL COS DE CRIST ES REB UNIT A L'ESGLÉSIA I EN ESTAT DE GRÀCIA]

Panem ac carnem et sanguinem suum vocat hic Dominus fidelium societatem in corpore suo, quod Ecclesia. Panem, quia Ecclesia quotidie reficit quos recipit; et in ea quousque ad plenam satietatem perveniatur, aliorum alterum verbo et exemplo pascit. Unde Dominus ad Petrum: *Pasee oves meas*. Caro autem et sanguis Christi Ecclesia dicitur, quia Incarnatione {310a} Verbi, fide et sacramentis unita, vivit de spiritu Christi. Sicut enim corpus uniuscujusque hominis vivit de spiritu suo, id est de anima sua; ita fideles animae vivunt de Spiritu Sancto. Unus ergo panis, et *unum corpus*, sive una caro et sanguis Christi, *multi sumus*. Conformitas etiam Christi et Ecclesiae, pariter et caro et sanguis Christi appellatur; eo quod sit proprius effectus Incarnationis Verbi, et finalis causa Dominicae passionis. Unde Augustinus: Hunc itaque cibum et potum, societatem vult intelligi corporis et membrorum suorum, quod est Ecclesia. Hujus rei sacramentum, id est unitatis corporis et sanguinis Christi, in Dominica mensa praeparatur, et de mensa Domini sumitur. Qui accipit mysterium unitatis, et non tenet vinculum pacis, non mysterium recipit pro se, sed testimonium contra se. Hoc est ergo manducare illam escam, et illum potum

14-16 *Hi ... promesas*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 309b a sant Agustí d'Hipona; Corella, però, n'omet la font.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

bibere, in Christo manere; et illum manentem in se habere.

Ac per hoc qui non manet in Christo, et in quo non manet Christus; procul dubio non manducatur spiritualiter ejus carnem, nec bibit ejus sanguinem, licet carnaliter et visibiliter premat dentibus sacramenta Corporis et Sanguinis Christi; et tanto rei sacramentum, *ad iudicium sibi manducatur et bibit*.

Signum ergo quia manducavit et bibit, hoc est, si manet {310b} et manetur; si habitat et inhabitatur; si haeret et non deseratur. Manemus autem in illo, cum sumus membra ejus; manet autem ipse in nobis, cum sumus templum ejus. Haec dicuntur ut amemus unitatem; et timeamus separationem. Hoc totum quod Dominus de carne et sanguine suo locutus est, ad hoc nobis valeat, ut Corpus et Sanguinem Christi non edamus et bibamus tantum in sacramento, quod et multi faciunt mali; sed usque ad spiritus participationem manducemus et bibamus, ut in Domini corpore tanquam membra maneamus, ut ejus spiritu vegetemur: haec Augustinus.

Et secundum eundem, ille sacramentaliter manducatur et bibit, qui ipsum sacramentum tantum sumit; spiritualiter vero; qui pertingit ad rem sacramenti quae est res duplex: una signata et contenta, quae est Christus integer, qui continetur sub specie panis et vini; alia res est signata et non contenta, et hoc est corpus Christi mysticum, quod est in praedestinatis vocatis, et justificatis.

Et sciendum quod nonnulli doctores aliqua de praedictis incidentaliter ad altaris sacramentum referunt; sed in continua expositione nullus, quia de sacramento altaris proprie habetur infra in coena Domini, quando hoc sacramentum instituit.

ORATIO

Domine Jesu Chiste, sufficem salutem animae meae; da mihi te solum desiderare, desiderando te propter te, non propter aliud quaerere, quaerendo invenire, inveniundo tenere, tenendo amare, amando peccata

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi devem atendre que alguns solament lo cors del Senyor sacramentalment reben, hi són aquells qui, no stant en gràcia, combreguen; dels quals diu sanct Pau que juhí contra si mateix mengem.

Reben lo sacrament hi crehen que sots spècies del 5 pa és lo verdader cors del nostre Déu, Senyor e mestre, però spiritualment no-l reben, perquè no-ls aprofita, ans los damna. Altres spiritualment lo reben quant realment no-l reben, però adorant combreguen en gràcia, hi axí-ls aprofita com si-l rebien. Altres ni 10 spiritualment ni sacramentalment, però realment lo reben; hi són aquells {87c} infels qui no-l crehen, mas axí com si fos pa verdader lo mengem.

Innumerable altres excel·lències de aquest sacrament al *Quart de les Sentències* sguarden. 15

ORACIÓ

Senyor Jesús, perfeta salut de la mia ànima; fes-me gràcia que a tu sol desige, hi desijant a tu, per tu hi no per altra cosa te cerque, hi cercant te trobe, hi trobant a

¹ *Hi devem*] Respecte l'inici d'aquest subcapítol en VC, 309b-310a, Corella ha omès una extensa glossa i una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona. La primera glossa remet a com Crist parla del seu cos, la seua carn i la seua sang, com a correlat de l'Església que aglutina els fidels cristians. Inclouia part dels versets de Jn 21, 17: «Pastura les meues ovelles»; i 1Co 10, 17: «El pa és un de sol, i per això nosaltres, ni que siguem molts, formem un sol cos, ja que tots participem d'aquest únic pa.» La citació de sant Agustí d'Hipona omesa, per altra part, remet a què el cos i la sang de Crist s'entenga com la societat de cos i membres que és l'Església. Aquest sacrament, de la unió de cos i sang de Jesucrist, es prepara en l'eucaristia, per a la qual cal tenir el «*vinculum pacis*», «el vincle de la pau» amb Déu per rebre'l de manera adient. | ⁴ *mateix mengem*] L'autor valencià, tot seguit, omet de nou una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 310ab, que tracta de la permanència de Crist en els qui prenen el seu cos i la seua sang de forma continuada més enllà de l'eucaristia. | ¹⁴⁻¹⁵ *Innumerable ... sguarden*] En aquestes línies, Corella ha reduït el contingut del text ludolfí i, d'altra banda, remet al *Quart de les Sentències* de Pere Lombard (ca. 1100-1160) mentre en VC, 310b, es feia una referència genèrica al que han dit «*nonnulli doctores*» sobre el sacrament de l'eucaristia. Destaquem la referència explícita al *Quart de les Sentències*, com a obra que el mestre en sacra teologia devia conèixer i fer servir en les seues activitats religioses, atés que fou un dels llibres més difosos per a l'estudi de la teologia en l'època medieval. El quart volum, en concret, s'ocupa de glossar els sacraments. I dins d'aquest, en el Llibre IV, en la Distinció X, que es titula *De haeresi aliorum qui dicunt corpus Christi non esse in altari nisi in signo*, es tracta la qüestió de rebre el sacrament de l'eucaristia sense fe, tal com apareix en el fragment incorporat per Corella.

29. DE LES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

redimere, redempta non iterare. Illustra quaeso, Domine, cor meum lumine tuae gratiae divina; ut te ductorem in omnibus viis meis habeam, et semper te, qui es super omnia, prae omnibus timeam et diligam, tuamque in omnibus faciam voluntatem, nec unquam a te recedam; sed semper tibi adhaeream, quia tu solus sufficis, et vitam aeternam promittis, ad quam misericorditer perducere me digneris. Amen.

{310A} CAPUT LXXI. DE TRANSITA DOMINI ET DISCIPULORUM PER SATA.

I. DISCIPULI ESURIENTES DIE SABBATI SPICAS VELLUNT, PHARISAEIS MURMURANTIBUS

Deinde cum Dominus quadam die sabbati *transiret per sata* seu blada, id est per campos ubi erant segetes, *discipuli ejus*, ut homines esurientes, *vellebant spicas* propter ciborum defectum et penuriam; *et manibus suis confricantes edebant grana*, consolando famis inopiam. Ecce fercula Apostolorum, scilicet grana spicarum; erant enim columbas, quarum est grana comedere. Esuriebant tum ex paupertate, tum ex turbarum importunitate; in quo signatur quod praedicatores et praelati debent postponere cibum corporum propter salutem animarum.

Unde Beda: Non habentes enim discipuli spatium manducandi propter importunitatem turbarum, esuriebant ut homines, sed vellentes spicas, inediam consolabantur; quod est indicium austeriorisvito, nonpraeparatas escas, sed simplices quaerere cibos.

Unde Chrysostomus: Putas quantam occupationem doctrinae habebant Apostoli, ut nec manducandi licentiam invenirent. O beati Apostoli, in quibus tunc corpus quod suum est suggererat, quando animus quid ageret non habebat! Carnales autem homines, nec tunc spiritualia curant, cum nihil habuerint carnale quod agant.

Pharisaei autem videntes reprehenderunt Dominum de hoc, quasi contra Legem agerent discipuli ex doctrina Magistri, *et dixerunt: Ecce discipuli tui faciunt quod {310b} non licet eis facere sabbatis*. Non arguebant eos agere contra Legem, quasi raperent alienum, quia secundum Legem licitum erat famelico intrare segetem vel vineam proximi et comedere, non tamen falcem mittere, seu foras ejicere vel portare; sed super eo quod spicas vellendo, et fricando die sabbati cibum praeparabant sibi, quia praeceptum erat in Lege quod

tu m'acoste, hi acostant te ame hi-t seguexca, perquè·ls meus peccats me perdones hi·m faces gràcia que a peccar no torne. Hi il·lustra, Senyor, lo meu cor de la tua gràcia, perquè los teus passos seguir puga; hi jamás de tu me aparte, ans tostemp ab tu stiga, que tu est aquell sol qui promets la vida eterna; hi tu sol est lo qui la dónes, a la qual per la tua misericòrdia te plàcia portar-me. Amén.

COM PASSÀ LO SENYOR AB LOS DEXEBLES PER LOS SEMBRATS. CAPÍTOL XXX

[I. COM ELS DEIXEBLES, FAMOLENCs, CULLEN ESPIGUES EN DISSABTE; ELS FARISEUS EN MALPARLEN]

Acaminant lo benigne Senyor per la terra de Judea, circuint les ciutats e viles, passava un dissabte per uns camps de forment les spigues ja granades. Tenien fam los pobrellets apòstols hi collien les spigues, hi fregant en la era de les pròpies mans les batién, hi axí donaven descans a la fam que·ls affigia. Aquestes eren les grans viandes, aquests los grans potatges de aquests prínceps de la terra; simples colomes eren, vianda de colomes menjaven. Fam tenien, hi per fretura hi per la pressa que·ls pobles los daven; hon los prelatos prenen exemple que s'obliden la corporal vianda per la salut de les ànimes.

Diu Beda: «No tenien los dexebles ni spay de menjar ni vianda, hi collint {87d} les spigues a la afflictió de la fam satisfeyen. Judici manifest de aspra vida és, axí com en la edat primera, menjar los fruyts sens coure, hi sens aparells ni mixtures menjar soles herbes hi fruyts de la terra.»

O, benaventurats apòstols, aquella poca part al cors donaven quant l'ànima havia acabat lo seu exercici! Los carnals hòmens encara no curen de les spirituals coses, al temps que stan ociosos.

Mirant los fariseus lo que feyen los dexebles, lo Senyor reprenen, que ab la sua doctrina los seus dexebles la Ley trencaven, dient-li tals paraules: «Mira com fan los teus dexebles coses que no són lícites de fer lo disabte.» No dien que la Ley trenquen prenent les spigues, car licència donava la Ley al qui fam tenia que en lo camp o en la vinya pogués menjar, puy no se'n portàs defora; però reprenien que, fregant les spigues,

17-18 *aquests los grans potatges de aquests prínceps de la terra*] Aquesta frase que incideix en la pobresa dels menjars dels apòstols de manera retòrica, fent ús de la ironia, ha estat incorporada per Corella respecte VC, 310a. | 26-28 *menjar ... terra*] Aquesta explicació del que significava menjar en una vida austera, ha estat incorporada per Corella quant al text ludolfí de VC, 310a. En aquest capítol, com indiquem en nota p. 590,22, també s'ha incorporat un esment a les restriccions en el menjar. | 29-32 *O ... ociosos*] El fragment assenyalat s'atribueix en VC, 310a a sant Joan Crisòstom, del qual s'ha omés la part inicial que demanava prendre atenció al fet que els apòstols no tenien temps ni de menjar, per la dedicació a la prèdica de la paraula de Déu que tenien. Corella n'ha omés la font.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

cibaria praeprarentur die praecedenti et non in die sabbati.

Ubi Chrysostomus: Judaei scientes quia discipuli quasi speculum sunt magistri, quia in discipulis magister videtur, propter hoc errorem discipulorum volentes in opprobrium Christi vertere, ista dicebant. Non propter injuriam Legis dolentes, sed detractionis occasionem invenire cupientes, ista dicebant. Nec enim poterant aliis contra Legem agentibus contristam cum ipsi quotidie in Legem peccarent. Nam qui alio peccante dolet, ipse circa justitiam multum est perfectus. Nec enim potest aliquis alteri araplus misericors esse quam sibi: haec Chrysostomus.

2. CHRISTUS DISCIPULOS EXCUSAT PRIMUM EXEMPLA CITANDO

Dominus autem confutat Phariseos, discipulos rationabiliter excusando; et quod contra Legem non faciebant ostendendo. Et primo per exemplum, in quo duplex tangitur ratio: prima est a simili, ex parte summentium, quia similis neces- {311a} sitas fuit in discipulis, quae fuit olim in David, quando comedit consecratos *panes propositionis, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant*. Si ergo David excusatur, quia comedit in necessitate, quod alias non licebat; per consequens et discipuli excusantur, quia necessitas eis imminebat.

—Secunda est a minori ex parte sumptorum, quia David in necessitate comedit sanctos panes licite, quod licebat solis sacerdotibus; ergo multo magis discipuli spicas communes omnibus. Quasi diceret: necessitas ibi legem non habuit, nec hic habere debet. Necessitas enim facit aliquid licitum, quod alias esset illicitum. Et ideo discipulis esurientibus, quod licitum non erat in Lege, factum est licitum femis necessitate; sic hodie, si quis aeger jejunium fregerit, reus non habetur. Cum ergo Pharisei illa legunt, laudant misericordiam factam in David et suis; et quando ista vident, reprehendunt transgressionem in discipulis, ex quo apparet quod non Legis injuriam defendunt, sed suam malitiam ostendunt.

19 88a] En l'incunable base d'aquesta edició, depositat a la Biblioteca Històrica de la Universitat de València (sign. BH Inc. 101(1)), ha estat tallat aquest foli, del qual en manca un taló. Prenem, doncs, com a base per a la transcripció d'aquest foli l'exemplar de la Biblioteca Valenciana (BV Inc. 1).

10-11 Però ... *prohisme*] Roís de Corella retorca la traducció del text llatí dotant-lo d'aquesta interrogació retòrica, que no apareixia en VC, 310b. | 22-24 *en² ... menjaven*] Aquest exemple concret sobre el que es podia menjar i preparar el dissabte ha estat incorporat per Corella respecte VC, 311a. Unes línies més avant, com assenyalem en nota p. 589,26, també es fan indicacions sobre les restriccions en el menjar. | 26 *pobrellets dexeables*] Aquest diminutiu sobre els deixebles de Jesús ha estat incorporat per Corella quant a VC, 311a. | 28-29 *Trencaren lo disabte si del forment grenyons ne aparellasen*] Respecte VC, 311a, aquest fragment ha estat incorporat per Corella; de nou, com s'ha explicat en la nota prèvia, es fa un aclariment sobre el menjar i el seu procés d'elaboració que no apareixia en el text ludolfí. | 29 *grenyons*] Porció arrugada de la superfície superior d'un pa ben cuit (DCVB, s.v. *greny*). En aquest fragment, Corella deu fer referència a la preparació d'un tipus específic de pa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

preparaven lo disabte lo que menjaven, que no era lícit en la ley judayca.

Diu sanct Crisòstom: «Pensant los fariseus que-ls dexeables són spill del mestre, stimaren increpant a ells deshonorar lo mestre; no que ells se dolguesen si algú la Ley trencava, la qual cada hora ells trencaven, mas 5 perquè al Senyor poguessen en alguna cosa reprendre. Ells, trencadors de la Ley, de la Ley no-s dolien. Molt és just hi perfet aquell qui-s dol quant lo prohisme pecca. Però lo peccador qui del seu peccat no-s dol, com haurà 10 dolor del peccat del prohisme?»

[2. COM CRIST EXCUSA ELS DEIXEBLES TOT CITANT UN PRIMER EXEMPLE]

Respon lo benigne Senyor scusant de culpa los seus dexeables; hi declarant com la Ley no rompien, al-legant com menjà David los pans de proposició santificats al temple, los quals no era lícit que David, ni aquells qui 15 ab ell eren, los menjasen. Donchs, quant més podien los dexeables menjar les spigues, les quals cascú menjar podia, que no era tant com menjar los pans, qui solament los sacerdots {88a} menjar podien.

Quasi dient: «Si en lo menjar de David, fon sobre 20 la Ley fam que portaven, quant més en los meus dexeables poden menjar les spigues en disabte»; en lo qual, per a menjar se podia parar una poma hi lesquar ab ganivet lo pa que menjaven. Loen los fariseus en David la sua prudent misericòrdia en ell hi en los qui- 25 seguien, hi encrepen los pobrellets dexeables que de grans de forment se paxien, perquè ab les mans ne levaven la palla. Trencaren lo disabte si del forment grenyons ne aparellasen.

30. COM PASSÀ PER LOS SEMBRATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

—Tertia ratio est a majori, quia sacerdotes, quorum interest maxime cerimonias Legis observare, violando sabbatum quandoque sine crimine sunt; ut dum in templo opera manualia circa sacrificia faciunt, animalia occidendo, excoriando, hostias lavando, carnes coquendo, et consimilia faciendo; vel etiam dum pueros circumcidunt. Ergo multo plus discipuli, qui nullius in hoc legis sunt, vel ordinis, vellentes spicas in die sabbati, et comedentes sine crimine sunt.

[39] Potentius est templum spirituale quam figurale, sed figurale potuit defendere sacerdotes sibi servientes, ergo multo plus spirituale, quod est Christus, discipulos sibi credentes; de quo templo dicit: *Solvite templum hoc*;— *quia major templo est* etc, scilicet Christus, quia est templi Dominus.

3. EXCUSAT EOS SECUNDO SEIPSUM SABBATI DOMINUM PRAEDICANDO

Deinde post auctoritates alienas, Dominus convicit eos auctoritate propria, et primo per assertionem veritatis, et est ratio talis:

[39]

— Secunda ratio est, in qua convicit eos per affectum pietatis, et est talis: Magis vult Dominus affectum misericordiae et pietatis, quam cerimonias Veteris Legis; sed pascere esurientes, est opus misericordiae, et observare sabbatum, vel victimas offerre, est cerimoniale, ergo etc. Unde magis vult Deus misericordiam, qua quis subvenit alteri, vel sibi indigenti, quam sacrificium, et opera misericordiae sunt magis accepta Deo, quam victimae; hostia enim Deo placabilis, est salus hominum.

— Tertia ratio est, in qua convicit eos per suae potestatis ostensionem, et est talis: Dominus potest disponere in his rebus quibus totaliter praest; sed Christus praest totaliter et discipulis, et sabbato, ergo potest dispensare cum discipulis de opere in sabbato. Ipse enim fecit sabbatum propter hominem, utin eo homo quiescat et Deo vacet; et non hominem propter sabbatum, et ita: *Dominus est etiam sabbati*. Et ideo secundum Ambrosium, sicut posuit sabbatum, ita potest etiam destruere. Quia ergo sabbatum propter

«E si los sacerdots hi levites —diu lo Senyor— aparellen hi cohen los sacrificis lo disabte hi no-l trenquen, perquè servexen lo temple, scorchant, tallant hi aparellant les offertes,

per què voleu que-ls meus dexebles trenquen lo disabte servint hi seguint a mi, qui só spiritual temple?»

[3. COM EL SENYOR EXCUSA ELS DEIXEBLES PREDICANT ELL MATEIX EN DISSABTE]

«Hi encara deveu atendre que en les vostres obres, les que primeres a Déu plaen són obres de pietat e misericòrdia, molt més que totes les legals cerimònies. Com, donchs, voleu que l'home a si mateix sia cruel hi al prohisme per alguna legal cerimònia? Lo sacrifici a Déu accepte és per la sua amor subvenir a si mateix, creatura sua, hi al prohisme.»

»Hi encara deveu apendre que-l Senyor, de les sues coses, pot a la sua voluntat dispondre. Yo he fet lo disabte hi totes les coses per a l'home, hi és decent cosa que a l'home servexquen perquè no-s perda. Hi lo qui ha fet la ley de la observància del disabte ha-la feta per a l'home; hi si stà en tal necessitat, que la Ley no-l perda, la qual per conservar l'ome és feta.» Diu sanct Ambròs: «Lo qui ha fet lo disabte per a l'home, més

1-4 E ... offertes] En aquest fragment, quant al corresponent en VC, 311a, Corella opta per transformar-lo en el verset de Mt 12, 5 («») i amplificar-lo amb algunes paraules més. Així, redueix el contingut de la glossa ludolfina i, per altra part, n'omet un darrer fragment sobre com els deixebles no seguien la llei dels fariseus ni eren culpables, per tant, d'arrancar les espigues i menjar-les. | 5-6 per què ... temple? En síntesi, els continguts d'aquesta pregunta suposen el primer dels arguments que Jesucrist fa servir davant dels fariseus que l'acusen pel que han fet els seus deixebles, ja en el següent subcapítol, tal com assenyalem en nota p. 591,7. Corella afig a aquests continguts la interrogació retòrica respecte el text llatí corresponent de VC, 311a. | 6 spiritual temple] En aquest fragment, que s'ubicava unes línies després quant a VC, 311a, Corella ha omès el verset evangèlic de Mt 12, 6: «Doncs jo us dic que aquí hi ha alguna cosa més gran que el temple.» | 7 Hi encara] Corella omet, a l'inici d'aquest subcapítol, una glossa que assenyalava com després que Crist referís arguments favorables a què els seus deixebles menjaren en dissabte, ara parlarà ell mateix per fer valer els seus actes. En un altre ordre de coses, el text llatí de VC, 311a d'aquest subcapítol, proposa tres arguments ben definits i marcats explícitament. En canvi, Corella opta per posar en essència el contingut d'aquests en boca de Jesucrist, fent servir la primera persona, com s'observa ja en el final del subcapítol segon unes línies més amunt, en p. 591,5-6, que és en realitat el primer dels arguments que proposa el text ludolfi. Aquest primer argument l'hem ubicat en el subcapítol previ, al final del segon, per no trencar el sentit de la interrogació retòrica que Corella havia creat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

hominem fecit, et *Dominus sabbati est*, magis curam adhiberi voluit salutì hominum, quam custodìe sabbati, permitiendo discipulos spicas vellere, et famem repeliere.

Christus itaque non subest observationi Legis, sed praeest, et eam mutare potest; et ideo non peccat qui secundum ordinationem ejus observat. Quod autem dicitur, *factus sub lege*, subjectio illa erat voluntatis, non necessitatis; ideo quandoque se subiecit, propter humilitatem, quandoque se praefuisse ostendit, propter aucto- {311b} ritatem.

Ubi Chrysostomus: Sabbatum non propter otium factum est, ut omnino in die sabbati vacent; sed ut otiantes meditentur Deum, suum esse factorem, et per vacantiam, Dei opera recordentur; ut dum vacantiae illius ratio quaeritur, Deus rerum opifex demonstratur. Ipse enim Legem dans sabbati: *Nihil facietis*, ait, praeter ea quae faciet anima; hoc est enim festum, si intendantur spiritualia, et secedant terrestria, et vacemus vacatione spirituali: haec Chrysostomus.

4. QUID IN SENSU MYSTICO DISCIPULI VELLENTES SPICAS DIE SABBATI

Mystice, per Apostolos intelligi possunt praedicatores et praelati; per esuriam, fames salutis humanae; per sata, mundus in quo sunt diversa hominum genera seminata; per diversas segotes, diversas nationes; per spicas, homines; per paleas, corpora; per grana, animae, quia sicuti in spica duo sunt, scilicet granum et palea, sic in homine corpus et anima. Discipuli ergo, id est praedicatores et praelati, esurientes hominum salutem, debent transire per sata, id est per mundum praedicando; et evellere spicas, homines a terrenis, quibus corde inhaeserant, separando; confricare manibus exemplo suae operationis ad bonum provocando, in qua separatur vitium a virtute, scilicet palea a grano; et sic manducare, Ecclesiae incorporando; et sabbato debent hoc agere, scilicet spe quietis aeternae, ad quam alios volunt invitare; et de hoc conqueruntur Pharisei, id est daemones et infideles Pharisaeorum consortes.

Ubi Beda: Vellere itaque spicas, est homines a terrena intentione, qua solum mentis quasi radice fixerant eruere. Fricare autem manibus, exemplis virtutum ab ipsa carnis concupiscentia quasi folliculis atque integumentis aristarum puritatem mentis exuere. Grana vero manducari, est emundatum quemque ab omni inquinamento carnis et spiritus per ora praedicantium Ecclesiae membris incorporari: haec Beda.

SEGON DEL CARTOIXÀ

cura té que l'home que conserve que no lo disabte. Hi per ço no li desplaui que ls dexebles ab les spigues en disabte la vida conserven.»

No era lo Senyor a la Ley subjecte, mas la Ley al Senyor subjecta, la qual per humilitat ell {88b} 5 observava, hi per actoritat alguna vegada sobre ella passava.

Diu sanct Crisòstom: «No mana per oci lo Senyor lo disabte, mas perquè en Déu pensen los hòmens hi les sues maravoloses obres recorden; cessen les 10 corporals obres hi les spirituals augmenten.»

[4. DEL SENTIT MÍSTIC QUE ELS DEIXEBLES ARRANQUEN LES ESPIQUES EN DISSABTE]

Per los apòstols podem los pricadors hi los prelats entendre; la fam que tenien significa la spiritual fam que devem tenir de la salut de les ànimes; los sembrats signifiquen lo món sembrat de generacions humanes; 15 les spigues són los hòmens; los còssors, la palla; los grans són les ànimes. Los apòstols, prelats e bisbes per los sembrats passen quant per lo món priquen; arranquen les spigues quant per la sua doctrina, de les terrenes cupiditats e delectacions, en alt les ànimes 20 leven; ab les mans les netegen de la palla quant per lo bon exemple de les sues obres a virtuts los provoquen; lo gra de virtut de la palla del vici separen; hi axí mundes, spiritualment los incorporen en la sancta Sgleya. Hi tot açò fan lo disabte, que vol dir ab la 25 sperança del repòs de la glòria eterna; los fariseus, qui són los diables e mals hòmens, murmuren.

Diu Beda: «Arranquar les spigues és tirar en alt los hòmens de les cupiditats terrenes. Fregar ab les mans les spigues és ab virtuts hi exemples triar lo gra de les 30 aristes; hi axí net, per la boca dels qui priquen en la santa Sgleya s'encorpore.»

5 *Senyor subjecta*] Tot seguit, Corella omet l'última part del verset de Ga 4, 4: «Però quan va arribar la plenitud del temps, Déu envià el seu Fill, nascut d'una dona, nascut sota la Llei.» el qual apareixia en VC, 311a. [11 *spirituals augmenten*] A continuació, l'autor valencià no incorpora la darrera part de la citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 311b, la qual tracta de com el dissabte és dia per a la celebració d'allò espiritual.

30. COM PASSÀ PER LOS SEMBRATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Item, per sata, intelligitur sacra Scriptura, quae divinarum sententiarum seminibus est seminata; per diversas segetes, diversilibri; per spicas, sententiae. item, per sata praedicatorum cum Domino ambulans, cum sacras Scripturas devote studendo et meditando investigans; esuriunt, dum in eis panem vitae pro se et aliis invenire desiderant; spicas evellunt, dum ea quae sibi utiliora videntur in eis, colligunt; collectas confricant, dum tamdiu discutunt, donec sub paleis litterae, grana spiritualis intelligentiae inveniant; grana vero ipsa manducant; cum sibi et aliis ministrando per irapleionem operum incorporant, et virtutes roborant.

Et hoc sabbato faciunt, dum a terrenis necessitatibus, et etiam turbidis cogitationibus quiescentibus, Deo vacant, secundum illud Ecclesiastici: *Sapientia scribe in tempore vacuitatis*; hoc autem Dominus sabbati, scilicet Christus, probat, sed Judaei vel adulescentes, mentis refectionem et requiem animarum nescientes, reprobant, dicentes quia quiescendum est saltem in sabbato, non intelligentes quod tunc magis debemus videre *quoniam suavis est Dominus*, et requiem coelestem quaerere operando.

5. ABSTINENTIA EXEMPLO DISCIPULORUM COMMENDATUR

Considera nunc et intueri discipulos; et in tanta necessitate constitutis compatere, quamvis ipsi gaudenter hoc faciant paupertatis amore. Quid enim est cogitare principes mundi praesente omnium Conditore, ad tam tenuem paupertatem redactos, ut tali pabulo more animalium oporteat sustentari?

Unde Chrysostomus: Tu autem admirare discipulos, qui ita erant oppressi, et nullam temporalium habebant curam; sed contemnebant carnalem mensam, et fame oppu- {312a} gnabantur continua, et neque ita desistebant a Christo. Nisi enim eos cogisset vehementer esuries, nequaquam hoc fecissent: haec Chrysostomus.

O quam dulcis erat ille cibus esurientibus, sicut et illa aqua instar mellis sitientibus obtinere videbatur; de qua dicitur: *De petra melle saturavit eos!* Aspiciebat eos Dominus, et eis compatiebatur, quia tenerrime eos

Podem encara per los sembrats entendre la Sacra Scribura, sembrada de divinals sentències en los seus distints libres. Són les spigues les verdaderes intel·ligències, cubertes de la palla de la letra, les quals los sermonadors cullen hi les mengen,

5

quant ab gran fam hi sollicitut les studien lo disabte, que significa lo repòs que ha mester lo estudi de la Scribura Sacra. Diu lo Ecclesiàstich: «En lo temps {88c} de repòs studia sapiència.» Aquest treball hi estudi lo Senyor loa hi aprova, però los lagoters hi carnals 10 hòmens ho reproveu, dient que-n los festivals dies devem cessar hi cerquar les temporals alegries; ignorants que-n tals dies devem cercar treballant lo repòs de la vida eterna, hi lo nostre oci hi repòs sia 15 treball en les festes de virtuoses obres.

15

[5. DE L'ABSTINÈNCIA EXEMPLAR DELS DEIXEBLES]

E tornant a la evangèlica letra, considera, mira hi contempla en quanta necessitat stan constituït[s] los dexebles, hi ages compassió a la sua fam, misèria hi pobrea, ab tot que ells ab alegre paciència la comporten per amor de aquell Senyor qui segueixen. O, misteri de 20 contemplació excelsa, los prínceps del món, present lo Creador de totes les creatures, devallar a tan mísera pobrea que, semblants als animals, ab spigues de forment restauran la vida! Hi encara, los qui u miraven de tal menjar los reprenien.

25

Diu sant Crisòstom: «Maravella't, ànima devota, de aquests beneyts apòstols que axí affectadament lo Senyor seguien, que de les coses corporals algun recort no tenen; hi quina fam los constrenyia que, present quasi innumerable poble, les spigues menjaven.» 30

30

O, vianda sobre totes dolça!, cuyta, recuyta hi ençucrada en la amor del Senyor, qui tant amaven. Mirava'ls lo Senyor hi complanyia'ls, hi ensemps se

10-11 però los lagoters hi carnals hòmens ho reproveu] Corella modifica la traducció del text llatí de VC, 311b: «sed Judaei vel adulescentes», en el sentit que amaga la referència als jueus que hi havia en la glossa ludolfina i opta per termes més generals. | 18-19 hi' ... pobrea] Aquesta gradació sobre la pobresa dels apòstols ha estat incorporada per Corella quant a VC, 311b. | 23-25 ab ... reprenien] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 311b. | 31-32 cuyta, recuyta hi ençucrada Aquesta gradació, que no apareix en VC, 312a, forma amb altres paraules un tòpic corellà, consistent en intensificar determinats referents amb adjectius «edulcorants» com puga ser: «mel·líflues paraules», «dubitació dolça», etc., i que es complementa amb fragments d'altres autors com el que trobem en el capítol 17: «Diu lo Boeci que més dolça és la mel si après de amarga sabor se gusta.» Sobre el sentit i la presència del sintagma «mel·líflues paraules», veg. nota p. 364,25. | 32 tant amaven] Corella, quant a VC, 312a, omet tot seguit la darrera part de Sl 80, 17: «L'alimentaria amb la flor del blat i amb la mel abundant de les roques.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

diligebat; sed nihilominus gaudebat, tam propter eos quos in hoc multum mereri sciebat, quam propter nos quibus exemplum relinquebant.

In hoc enim exemplo ad multas virtutes, proficere possumus. Nam hic mirabiliter paupertas relucet; pompa mundi contemnenda ostenditur; sumptuosa et saporosa ciborum praeparatio destruitur; et gulas voracitas cum turpi ventositate et insatiabili appetitu totaliter enervatur. Insuper et bestialitas multorum hominum hic confunditur, quia ut dicit Augustinus, appetere voluptates corporis, et vitare molestias, finae vitae actio est.

Igitur, ut ait Bernardus, ridiculum est Sanctos honorare convivii, qui Deo abstinentiis placuerunt.

6. BEATA PRIMAE AETATIS SIMPLICITAS IN VICTUS

Hic etiam renovata videtur primae aetatis beata simplicitas, in qua homines fructibus arborum, ac herbis et aqua contenti vivebant. Unde Boetius:

*Felix nimium prior aetas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inertī perdita luxu!
Facili quaxae serasolebat
Jejunia solvere glande;
Somnos dabat herba salubres;
Potum quoque lubricus amnis;
Umbras altissima pinus.
Utinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed saevior ignibus Etnae,
Fervens amor ardet habendi:* haec Boetius.

Unde et Hieronymus: Videns Deus quod diligenter appositum esset ad malitiam cor hominis ab adolescentia, et spiritus ejus in his permanere non posset, quia erant caro; opera carnis diluvio condemnavit, et avidissimam hominum gulam probans, dedit eis licentiam comedendarum carniū. Esum enim carniū usque ad diluvium ignoratum fuisse scias; post diluvium autem, quasi in eremo

SEGON DEL CARTOIXÀ

alegrava, perquè veyà lo gran mèrit que de tal pobretat, ensemps ab les spigues, collien.

Aquest mirable exemple de temprança a moltes altres virtuts nos aprofita: ací resplandeix pobrea; ací la pompa del món se menysprea; ací les cuynes hi cochs se perden, hi tota la sollicitud de preparar viandes; ací la embriaguea hi gola perexen; ací mor la bestial vida hi la spiritual resuscita.

Diu sant Bernat: «Ridiculosa cosa és en los dies dels sants praticar con- {88d} vits hi grans viandes en reverència hi honor sua, los quals ab pobra hi aspra vida foren a Déu acceptes.»

[6. DE LA SIMPLICITAT DE L'EDAT PRIMERA]

En aquests humils pobrellets apòstols, la simple primera edat fon renovada, que de fruytes, herbes hi aygua portaven vida contenta. Diu lo Boeci: «O, benaventurada edat primera, hi molt benaventurada, contenta de les viandes que-ls fidelíssims camps li donaven! Ab castanyes hi bellotes a la natural fam satisfeyen; les rames dels arbres eren les cases hi palaus qui-ls donaven ombra; hi les herbes verts florides eren lit hon reposaven; hi les clares fonts eren vins aromàtics, hi la mà servia per copes sculpides. Hi plagués a la majestat divina que-ls nostres temps en aquells primers tornasen!»

Diu sanct Hierònim: «Aprés que-l Senyor per lo general diluvi hac destròit los hòmens, volgué après atorgar les carns dels animals menjasen, per satisfèr a la

8 *spiritual resuscita*] A continuació, Corella omet una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 312a, sobre el fet de com evitant els plaers terrenals s'evita portar una vida d'animal. | 9-12 *Diu ... acceptes*] Respecte VC, 312b (*Igitur, ut ait Bernardus, ridiculum est Sanctos honorare convivii, qui Deo abstinentiis placuerunt.*), és a dir, «Com diu sant Bernat, és ridícul honrar amb convits els sants que reverenciaren a Déu amb la seua abstinència.», Corella amplifica la citació de sant Bernat de Claravall amb els dobles «convits hi grans viandes», «reverència hi honor sua» i «pobra hi aspra vida.» | 13 *En ... apòstols*] Destaquem el doblet «humils pobrellets» aportat per Corella per qualificar els apòstols. | 21-22 *hi ... sculpides*] Corella retorca el fragment de Boeci corresponent en VC, 312a: «Potum quoque lubricus amnis.», és a dir, «I la beguda, el riu que corre.» El poema, que apareixia ja en el text ludolfí, prové del llibre segon, metre 5, de l'obra de Boeci *Consolatio philosophae.* | 22-24 *Hi ... tornasen*] Respecte VC, 312a: «Utinam modo nostra redirent in mores tempora priscos!», és a dir, «Tant de bo tornaren els nostres temps als costums antics!»; notem com Corella cristianitza la traducció del poema de Boeci afegint-hi «la majestat divina.» | 24 *primers tornasen*] Tot seguit, quant al poema de VC, 312a, Corella omet els dos darrers versets: «Sed saevior ignibus Etnae, Fervens amor ardet habendi.», és a dir «Però més cruel que els focs de l'Etna, crema l'amor ardent de posseir.» | 25-595,2 *Diu ... experiència*] En aquesta citació de sant Jeroni, quant a VC, 312a, Corella fa una síntesi, tot ometent una referència a l'episodi de l'Èxode del manà i les guates (Ex 16, 1-36), en què Déu fa arribar aquesta carn d'au als jueus que fugien d'Egipte.

30. COM PASSÀ PER LOS SEMBRATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

murmuranti populo coturnices, ita dentibus nostris nervos et virulentas carnes ingestas. Vinum enim cum carnibus post diluvium dedicatum est.

Unde etiam Petrus Damianus: Post mundi nascentis exordium, per mille fere atque sexcentos annos humanum genus sine vini poculo et esu carniarum vixit; nec tamen quisquam eorum quos Scriptura commemorat languore contabuit: haec Petrus Damianus.

7. MORBORUM ORIGO EX CIBORUM VARIETATE

Tunc ergo simplex erat cibus, et morbus rarissimus; nunc autem contrarium videmus. Unde Seneca: Immunes erant ab istis malis, qui nondum se deliciis solverant. Multos morbos multa fercula fecerunt; variusque ex discordi cibo morbus est. Innumerabiles esse morbos non miraberis, coquos numera. Ex istis non singulares morbi nascuntur; sed inexplicabiles, diversi, multifformes.

Unde et Chrysostomus: Voluptas et ingluvies sanitatis nostrae stabilitatem omnem subtrahit facile. Et si iveris ad medicinalem locum, et accedens interrogaveris, omnes fere cum aegritudinum causas, illinc invenies existentes. Nam vilis quidem et parva mensa, sanitatis mater est. Propterea et medici ita, eam vocarunt, non saturan demum sanitatem vocantes; insana- {312b} tietas enim cibi, sanitas est; indigenter cibari matrem sanitatis dicentes. Si vero indigentia est mater sanitatis; manifestum est quoniam plenitudo mater est morbi et aegritudinis, et generat passiones, et ipsorum superexcedens medicorum artem. Et enim pedum dolores, et capitis gravedinem, et caliginem, et manuum dolores, et tremores, et dissolutiones membrorum, et icteritiae, febres longae et flammeae, et his multo ampliora, non ex parcimonia et philosophica diaeta; sed ex abundanti comestione et plenitudine, generant apta nata sunt. Si vero vis et animae aegritudines videre quae hinc nascuntur, aspicias quoniam avaritiae, luxuriae, melancholiae, desidia, incontinentiae, inscitiae, omnes hinc habent principium. Quae omnia excogitantes, fugiamus et ebrietatem et voluptatem; non eam tantum quae in mensis est; sed et aliam omnem quae est in rebus mundanis; et pro ea permutemus eam quae a spiritualibus est voluptatem; et secundum Prophetam, voluptemur in Domino, in his quae hic sunt, et futuris potiamur bonis: haec Chrysostomus. Voluptates ergo

humana gola; que ans del diluvi, ni de vi ni de carn, no tenien experiència.»

Diu Petrus Damianus: «Del principi del món quasi mil e sis-cents anys sens vi hi carn passaren los hòmens; hi no legim de aquell temps en algun home alguna malaltia.»

[7. DE LA VARIETAT EN ELS MENJARS COM A ORIGEN DE LES MALATIES]

Lavors hi havia poques viandes hi poques malalties; ara moltes viandes e moltes més malalties. Diu Sèneca: «Stalvis eren de tantes dolors, malalties hi penes aquells primers qui diverses viandes no acostumaven. Moltes hi diverses viandes moltes infirmitats causen; ni és possible entre si discordes en una digestió concorden.»

Diu sant Crisòstom: «Si tots los libres de medecina enterrogues, trobaràs que la gola és causa de la major part o de totes les nostres malalties. Hi axí dien los metges que la temprança de la sanitat és mare, hi no solament de la sanitat, mas de la santedat nostra.»

¹² *digestió concorden*] Tot seguit, quant a VC, 312a, omet un breu fragment sobre com a causa dels cuiners apareixen malalties inexplicables i múltiples. | ¹³⁻¹⁷ *Si ... nostra*] Corella, quant a VC, 312ab, ha sintetitzat en aquestes paraules una extensa glossa de sant Joan Crisòstom que detalla els mals, ja foren físics com espirituals, que es produeixen per la gola i la diversitat de menjar, més enllà del sadollament. Així mateix, el pare de l'Església exhortava en la citació omesa a fugir de l'ebrietat i el plaer, i a perseguir allò espiritual. Per altra part, també s'ha omès una citació al final del subcapítol segons la nostra edició atribuïda a Horaci: «*Sperne voluptates nocet empty dolore voluptas.*», és a dir, «Menysprea el plaer; comprat amb dolor, perjudica.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

corporis spernendae sunt, quia dolores ingerendo nocent.

Unde Horatius: *Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.*

8. GULA NON SOLUM CORPORI NOCET, SED ET ANIMAM OCCIDIT

Nec solum corpori nocent; sed et animam occidunt. Unde Gregorius: Dum os delectatur in condimentis, anima necatur comedentis. Et ideo qui sapiens est, voluptatem corporis in voluptatem animi commutet.

Unde Rabanus: Si dulcedinem divini amoris perfecte gustaveris, de temporali dulcedine non curabis. Unde et Seneca: Animi voluptates quisquis sequitur, et bene intelligit, omnium sensuum blandimenta contemnit.

Si ergo sic hodie fieret, prout tunc discipuli, et in prima aetate communiter homines faciebant, non indigeremus apparatu rerum, nec suppellectili varia et pomposa; in quibus genus humanum est inextricabiliter intricatum.

Unde Chrysostomus: Ubi enim coquorum ars utilis est nobis? Nusquam, sed est valde inutilis et nociva, et corpori et animae nocens, et mater est universarum aegritudinum et passionum; et lasciviam, cum multa munificentia inducit. Unde et Seneca: Si audire humanum genus voluerit, tam supervacuum sciet sibi coquum esse quam militem. Non desiderabis artifices, si quaeris naturam. Simplici cura constant necessaria, in deliciis laboratur.

Unde etiam Boetius: Si de eo quod naturae satis est replere indigentiam velis, nihil est propter quod fortunae affluentiam appetas; paucis enim minimisque natura contenta est. Cujus satietatem si superfluis urgere velis; aut injucundum quod infuderis, aut noxium erit. Quam modicis autem natura contenta sit, ostendit Seneca, qui dicit: Panem et aquam natura desiderat; nemo ad haec pauper est.

Et Lucanus:

Discite quam parvo liceat producere vitam,

1-4 *Hi ... maten*] Corella amplifica el contingut corresponent quant a VC, 312b: «Nec solum corpori nocent; sed et animam occidunt.», és a dir, «No només fan mal al cos, maten l'ànima.» | 8 *nunca passa*] Tot seguit, quant a VC, 312b, Corella omet dues citacions atribuïdes a Raban Maur i a Sèneca, la primera de les quals tracta de la dolçor de l'amor diví, i la segona de la necessitat de seguir els plaers de l'ànim i no els que produeixen els sentits. | 9-11 *De ... menjaven*] Corella retorca aquest fragment tot afegint-li la interrogació retòrica respecte la glossa de VC, 312b. | 14-15 *que ... aygua*] Aquest breu fragment sobre la condició de l'home en el Paradís, ha estat incorporat per Corella. En p. 594,13-15, en aquest mateix capítol, n'apareix un molt semblant en el contingut. | 16-17 *Si ... libre*] Quant a VC, 312b, l'autor valencià omet de la citació de Sèneca assenyalada un fragment que indica com tampoc els militars no apareixen, juntament amb els cuiners, en la natura; com són obres artificials més enllà d'allò necessari. | 19-21 *la ... pobre*] Aquest fragment s'atribueix a Sèneca en VC, 312b; Corella, però, n'omet la font. | 21 *algú pobre*] A continuació, Corella omet uns versos atribuïts a Marc Anneu Lucà (Còrdova, 3 de novembre del 39 - Roma, 30 d'abril del 65): «*Discite quam parvo liceat producere vitam, et quantum natura petat: fluvium Cereremque.*», és a dir, «Mireu amb què poc es pot passar la vida, i què demana la natura: el riu i el pa.»

[8. DEL PECAT DE GOLA, EL QUAL NO NOMÉS PERJUDICA EL COS SINÓ TAMBÉ L'ÀNIMA]

{89a} Hi per lo contrari, la desordenada gola és mare de nostres corporals hi espirituals malalties; que no solament lo cors, mas l'ànima perden hi eternament la maten. Diu sanct Gregori: «Quant lo cors se delita en les viandes, mor l'ànima del qui les menja. Hi per ço la verdadera temprança deu mudar lo delit miserable, transitori, en lo delit verdader hi durable de l'ànima que nunca passa.» 5

De quantes penes, tribulacions e misèries serien los hòmens delliures, si eren contents de la vianda que-ls apòstols menjaven? 10

Diu sant Crisòstom: «L'art hi sciència dels cochs, a què-ns aprofita? Que augmenta nostres dolors e misèries; fa nostra vida pobra, que natura condició l'avia feta rica, contenta de herbes, fruytes hi aygua.» 15
Diu Sèneca: «Si natura humana scoltes, veuràs que l'offici del coch no-s troba en lo seu libre.»

Diu Boeci: «No tembràs les adversitats de fortuna, si no desiges sinó les coses a natura necessàries», la qual de coses mínimes se contenta: pa hi aygua desija, hi per atényer açò no pot esser algú pobre. 20

30. COM PASSÀ PER LOS SEMBRATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et quantum natura petat: fluvium Cereremque.

Si vero istis famem pro condimento, et salsa addideris; miro modo sapida reperies, quae sine hac insipida videntur.

Unde Bernardus: Prudenter sobrieque conversanti, satis est ad omne condimentum sal cum fame. Qua sola non expectata, necesse est alias atque alias de nescio quibus succis extraneas confici permixtiones; quae videlicet et palatum reparent, gulam provocent, excitent appetitum: haec Bernardus.

Igitur, ut dicit Seneca, voluptatibus resistamus, quia facilius non recipiuntur, quam exeunt. Et iterum: Projice quaecumque cor tuum laniant; voluptates praecipue extirpa, et inimicissimas habe more {313a} latronum, qui in hoc nos amplectuntur ut strangulent. Et, ut idem dicit, ad rabiem cogunt venire delicis; ut quidquid non ex voluntate respondet, item evocet.

9. AD DEBELLANDUM VOLUPTATES FUGERE OPORTET OCCASIONEM

Ad debellandum autem voluptates, multum valet fugere earum occasiones. Unde idem Seneca: Debellandae sunt in primis voluptates, et nihil delicate, nihil molliter faciendum;

his cogitationibus intentum, loca seria sanctaque eligere oportet. Effaeminat animos amoenitas nimia; nec dubie aliquid ad corrumpendum vigorem regio potest.

Sed quidam excusantes se, dicunt quia debiles sunt; et quia assuetis carere non possunt.

Quibus idem Seneca respondet, dicens: Occurres hoc loco mihi illa voce, nimis dura praecipis; nos homunciones sumus, omnia nobis negare non possumus.

Seis quare non possumus ista? Quia nos posse non credimus. Nolle in causa est; non posse praetenditur.

Et iterum: Molestum est, inquis, carere assuetis voluptatibus, abstinere cibo, sitire, esurire. Haec prima abstinentia gravia sunt, deinde cupiditas relanguescit, inde morosus est stomachus; inde quibus fuit avidus, tibi odium est, desideria ipsa moriuntur. Non est acerbum carere eo quod cupere desieris. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus; sic omne incommodum magis instat cedenti et averso: haec Seneca.

Expedit autem ut non solum in delicatis, sed etiam in vilibus escis concupiscentia inordinata vitetur, ad cavendum murmur, quo Deus multum offenditur.

Diu sant Bernat: «Al qui viu ab sobrietat e prudència, la sal, ab fam, en loch de totes les salses li basta. Però si ans vol menjar que fam tinga, és mester que innumerables sabors cerque hi finalment no les trobe, hi ab sola fam totes les troba.»

5

Diu Sèneca: «Resistam a les voluptats en lo principi, que pus facil és no donar-los entrada que essent dins nosaltres lançar-les deffora. Com a ladres nos entren hi après nos maten; a rabiosa ira nos moven quant no les podem atényer.»

10

[9. DEL COMBAT CONTRA ELS DESITJOS, TOT DEFUGINT-NE L'OCASIÓ]

Provehexam, donchs, ab sobrietat hi temprança que la nostra ànima no possehexquen. Hi ab altres armes no les podem més prestament vençre que ab poquedat de nostre menjar hi beure.

Scusen-se alguns {89b} que són dèbils, hi no poden viure sens les viandes en ells acostumades.

«Sabs per què no poden?», diu Sèneca, «perquè no u volen; ni voldrien que poguesen.»

12-14 *Hi ... beure*] Aquest fragment s'atribueix a Sèneca en VC, 313a; Corella n'omet la font. | 14 *hi beure*] Tot seguit, quant a VC, 313a, Corella omet un breu fragment de la citació de Sèneca no explicitada sobre com cal escollir llocs seriosos i sants, per evitar l'excessiva amenitat. | 16 *ells acostumades*] A continuació, Corella omet l'inici de la citació de Sèneca que segueix, sobre com es fa servir l'excusa que les persones són febles i no poden estar negades a tot. | 19 *que poguesen*] A continuació, quant a VC, 313a, Corella omet la resta de la citació atribuïda a Sèneca, que tracta sobre com, progressivament, l'abstinència és acceptada pel cos, que acaba rebutjant els desitjos. Tampoc no incorpora una breu glossa sobre la conveniència d'evitar els aliments delicats.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde Augustinus: De nulla re magis Deum offendisse ille populus dictus est, quam contra Deum murmurando. Sed ut sciremus non Dei creaturam esse culpabilem, sed inordinatam cupiditatem, non propter porcum, sed propter pomum mortem primus homo invenit; et Esau primatus suos, non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Et iterum: Daniel ideo *vir desideriorum* appellatus est, quia panem desiderii non comedit, et potum concupiscentiae non bibit; quia magis Christum quam epulas desiderabat: haec Augustinus.

Et non solum corporis, sed et animi voluptates sunt debellandae; quia, ut dicit Gregorius, incassum caro atteritur, si a pravis suis voluptatibus animus non refrenatur.

10. ABSTRACTIO A REBUS MUNDANIS FIT TRIBUS MODIS

Tu ergo hoc exemplo discipulorum animatus, paupertatem totis amplectere viribus, quae sic emicuit in praefatis mundi principibus, et similiter in Domino Jesu et sua matre, et in omnibus qui voluerunt eos perfecte imitari. Spiritu autem eam complectere, et corde dilige; quia alias meritoria non esset. Laudabile quidem non est pauperem esse; sed in paupertate paupertatem amare, et paupertatis inopias propter Christum gaudenter et hilariter sustinere. Proh dolor! quia multi de paupertatis solo nomine gloriantur; sed quo pacto? Ut eis penitus nihil desit. Dicunt se amicos Dominae paupertatis; sed paupertatis sodales et amicos fugiunt toto posse, scilicet: famem, sitira, frigus, defectos, contemptum, despectum, et hujusmodi.

Et ut dicit Bernardus, volunt esse pauperes sine defectu, humiles sine despectu, patientes sine contumeliis. Tu vero nunquam pro aliqua re ipsam paupertatem laedere velis; et nihil omnino ultra necessitatem habeas, vel habere desideres. Et si quaeris quae sit illa necessitas? Respondeo tibi quod quanto intimius paupertatem dilexeris, tanto subtilius de necessitate judicabis. Illa namque necessaria sunt nobis, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea sine quibus commode {313b} potes esse; et illa nec habere, nec appetere, nec procurare, nec a sponte dantibus recipere.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sant Agostí: «De alguna cosa no fon més aquell poble culpable que del murmurar contra Déu, perquè no tenien les olles de Egipte, hi adorant lo vedell, que fon la major culpa, menjaven hi bevien. Hi perquè vejam que en lo nostre desig és lo peccat hi no en la 5 vianda, qui de Déu és creatura, no trobà la mort lo primer home perquè menjà carns porcines, mas perquè menjà un poch del fruyt del vedat arbre. Hi no perdé Esau la primogenitura per squisides viandes, mas per una scudella de lentilles. Hi Daniel “home de desigs” se 10 nomena, perquè no menjà pa desirable, ni begué vi de concupiscència, mas desijà lo Messies més que les corporals viandes.»

[10. DE LA NECESSITAT QUE ESTIGUEM ALEGRES]

Donchs tu, pren ànimo ab exemple dels apòstols, que ab totes les tues forces pobretat abrades, la qual 15 resplandien los prínceps de la Sgleya, hi en lo seu hi nostre cap hi príncep Jesús, hi en la sua verge senyora Mare, hi en tots los qui de cor volen seguir los seus vestigis. No és la pobretat loable si voluntàriament no est pobre. Poch val esser pobre si en pobretat la 20 pobretat no ames, hi les sues misèries alegrament per amor de Déu no acceptes. O, gran dolor, que molts del nom de la pobretat solament se glorien! Però ab gran cura, sollicitut hi ànsia treballen que res no·ls fallga; ni la presona d'ells de res passe fretura. Amichs de 25 pobretat se dien, hi tant com poden los amichs de pobretat fugen fam, set, fret, menyspreu hi qualsevol altre defecte que la pobretat porta.

Diu sanct Bernat: «Volen esser pobres hi que res no·ls fallga; humils, ab honor més que·ls altres; 30 patients, però que no sia algú que pense fer·los injúria.» Tu sies axí pobre, que per alguna {89c} cosa no faces lesió a la tua pobrea, que altre no desiges sinó lo que ha[s] necessari. E si demanes quines són les coses necessàries, responch que tant quant més amaràs la 35 pobrea, tant més subtilment jutjaràs quant són poques les necessitats humanes. Aquelles coses són necessàries sens les quals és impossible la nostra vida; e si est verdader pobre, fora de açò res no desiges, no u procures; ni si·t ve a l'encontre, no u acceptes. 40

2-4 perquè ... bevien] Aquest fragment no apareix en VC, 313a: la referència a les olles prové d'Ex 16, 3: «Els israelites els deien: “Tant de bo la mà del Senyor ens hagués fet morir al país d'Egipte, quan ens assèiem vora les olles de carn i menjàvem pa fins a saciar-nos! Ens heu fet sortir cap aquest desert perquè tot el poble mora de fam.”» | 8-10 Hi ... lentilles] Corella retòrica aquest fragment quant a VC, 313a: «et Esau primatus suos, non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit.», és a dir, «Esau perdé el seu dret de primogènit no per la gallina, sinó per la lletia.». Així, les «squisides viandes» era una «gallinam» en el text llatí i més que d'una «scudella de lentilles» es parla de «lenticulam.» | 13 corporals viandes] A continuació, quant a VC, 313a, Rois de Corella omet una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa sobre com cal també reprimir els desitjos de l'ànim, a més dels corporals. | 40 u acceptes] Tot seguit, el lletraferit valencià omet una citació atribuïda a Sèneca en VC, 313b, en la qual es dona major importància al que demana la natura i no a la cobdícia; a posar fre al desig i rebutjar les lloances.

Unde Seneca: Circumcide superflua, et in arctum desideria tua constringe. Considera tecum quantum natura poscat, non quantum cupiditas expetat. Impone concupiscentiae frenum, omnia quae sunt blandimenta rejice: haec Seneca.

Sed multi in iudicando de necessariis et superfluis decipiuntur, et superfluis tanquam necessariis utuntur. Unde Augustinus: Multa nos in facultatibus nostris superflua habere probamur, si necessaria sola retineamus; nam vana quaerentibus nihil sufficit, et aliorum quodam modo retentor est, qui profutura pauperibus inutiliter habet. Unde et Seneca: Quam multa supervacua essent non intelleximus, nisi deesse ceperint. Tota mihi vita mentitur; necessaria indicat quorum magna pars supervacua est, quae si quandoque necessitas abstulit, non sentimus ablata: haec Seneca. Non solum autem supervacua; sed et necessaria sunt quandoque contemnenda.

Unde iterum Seneca: Non te laudes si contempseris aureos lectos, et gemmeam supellectilem. Quae est enira virtus supervacua contemnere? tunc te admirare cum contempseris necessaria. Non magnam rem facis, si vivere sine apparatu potes; tunc te mirabor, si contempseris etiam sordidum panem, si tibi persuaseris herbam, ubi necesse est non pecori tantum, sed homini nasci.

II. ABSTRACTIO A REBUS MUNDANIS FIT TRIBUS MODIS

Et notandum quod abstractio a rebus mundanis, secundum Bernardum, fit tribus modis. Primus modus est, quod quis solum in necessariis contentetur, et tanquam advenam et peregrinum se reputans, victu et vestitu contentus, grave existimet aliis onerari; quia secundum Gregorium, hoc ipsum graviter tolerant, quod festinantes ad patriam in itinere multa portant.

— Secundus modus est, quod quis nec in necessariis delectetur, et in nullo ad temporalia sit affectus; sed tanquam mundo et mundialibus mortuus abundantiam et defectum, laudem et opprobrium aequaliter accipiat. Mortuo enim si quid defuerit, non sentit; sic anima in suis affectibus mortificata, commodum et incommodum non discernit.

— Tertius modus est, quod quis in usu necessariorum non solum non delectetur; sed potius affligatur et crucietur, ut dicere possit cum Apostolo: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*. Talis namque non solum mundo est mortuus, quia mundana non sentit; sed etiam *mundo crucifixus*, quia omnia *velut stercora arbitratur*. Tali, poena est res creatas pro quacumque necessitate prospicere; sed solum delectatur per amorem Deo dulciter adhaerere.

Però molts tant se amen, que les coses supèrflues per necessàries jutgen. Diu sanct Agostí: «Si les coses necessàries solament en nosaltres romanen, veurem quantes ne teníem supèrflues.» Diu Sèneca: «Lavors entenem quals eren les necessàries quant perdem les supèrflues; hi adversos casos tot nos ho fan perdre. Lavors conexam quant seria poch lo necessari, si cobrar ho podíem.

»Donchs, no-t glories si brocats hi sedes hi grans mobles hi paraments menysprehes. No és gran virtut menysprear lo que no és necessari, ni descarregar de la tua ànima supèrflua hi passada càrrega. Gloriàt —diu Sèneca—, hi de tu mateix pren maravella, si les coses necessàries menysprehes; si-l menjar del pa dexes, hi herbes menges, les quals no les prodohex la terra més per a les bèsties que per als hòmens.»

[II. DE LES TRES MANERES EN QUÈ HOM S'ALLUNYA DE LES COSES MUNDANES]

Diu sant Bernat que en tres maneres algú de les coses mundanes se aparta. La primera que solament les coses necessàries li plàcien, hi axí com stranger hi pelegrí en lo viure hi vestir se contente, hi li sia greu que de altres coses supèrflues se carregue; axí com aquells qui acaminen se cansen, quant alguna cosa supèrflua porten.

La segona és que algú encara en les coses necessàries no-s delite, ni alguna affectió a les coses temporals tinga; mas axí com a mort al món hi a les sues coses la fretura hi abundància, la laor {89d} hi oprobri, equalment accepte. Axí com lo cors mort que no sent alguna cosa; axí l'ànima per l'amor de Déu al món mortificada, equalment los delits hi tristícies prenga.

La terça és que-n les coses necessàries gens no-s delite; ans ab lo Apòstol diga: «Yo só crucificat al món, hi ell a mi»; hi: «Totes les coses del món axí com a fanch stime.» Aquest tal stima pena haver a usar de les corporals coses, encara que sien necessàries; car aldre no stima sinó amar a Déu de tot lo seu cor hi pensa.

4 *teniem supèrflues*] A continuació, Corella omet una breu glossa sobre com qui té més del que necessita té el que serviria als pobres | 21-23 *axí ... porten*] Aquesta analogia s'atribueix a sant Gregori de Nissa en VC, 313b; Corella, com s'observa, n'omet la font.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

12. PAUPERTATISS CHRISTI EXCELLENTIA

Nec tamen Dominum in paupertate perfecte imitari poteris quantumcumque te astrinxeris. Nec videtur quod nostra paupertas suae aequiparari possit, quantumcumque a nobis totis viribus observata fuerit.

Ad quod, omissis aliis quae reddi possunt rationibus, scilicet et quia Deus est, et quia ditissimus et omnium Dominus, et quia perfectissimus, et hujusmodi similibus, hanc specialem adduco rationem; quia ipse non solum paupertatis penuriam, sed ejus opprobrium assumpsit. Nam nostra paupertas, quia voluntario et pro Dei amore assumpta est, reputatur et est virtuosa, et ideo non opprobriosa, sed honorifica habetur, etiam apud malos;

ipsius vero non sic, non enim cognoscebatur, nec sciebatur quod voluntarie pauper esset, sed credebatur quod necessaria paupertas eum teneret; et haec opprobrium et contemptum parit. Cum esset absque {314a} domo et possessionibus et divitiis, scientibus hoc universis, magis habebatur contemptui a multis; hujusmodi enim pauperes quasi ab omnibus conculcantur. Si sapientes sunt, non eis creditur; si nobiles, nihilominus deridentur et contemnuntur; imo quod plus est, sapientia et nobilitas, et omnis virtus in reputatione hominum, in eis extincta videtur. Dejiciuntur enim quasi ab omnibus; adeo ut nec amicitiae antiquae, nec sanguinis vincula ut plurimum eis prosint, cum omnes fere tales amicos vel consanguineos habere recusent.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[12. DE L'EXCEL·LÈNCIA DE LA POBRESA DE CRIST]

Però considera que no és possible en tot la perfecció de la pobretat del Senyor seguir pugues, encara que ab totes les tues forces hi treballes.

Hi dexades moltes altres, en sola una rahó vull que manifestament ho conegues: que Jhesús, Déu hi Senyor nostre, no solament fon pobre, mas perquè era pobre fon scarnit, menyspreat hi dejecte. Hi nosaltres, quant voluntàriament som pobres, bons hi mals tots nos honren, hi de nosaltres tot lo món se maravella.

No fon axí de Jesús, Déu hi Senyor nostre, que-10
stimaven pobre, dejecte fill de una pobra dona hi de un
pobrellet menestral miserable, hi que pobres peccadors
lo seguien, gent pobra hi en lo món poch stimada. Hi
per aquesta causa, algú no pot esser axí pobre com fon
lo nostre cap, Déu, Senyor hi mestre, essent rich per 15
dret hi justícia sobre totes les creatures, no solament en
quant Déu, mas en quant home. Rey de Judea, hereu
del primer pare, Adam, qui fon monarca; Jhesús, fill
seu, li succehí sens peccat entre tots los altres, fill de la
Reyna sens peccat, verge Senyora Maria. 20

Era, donchs, al Senyor la sua pobretat en gran
menyspreu hi oprobri, que tots stimaven que no
voluntària, mas per necessitat la tenia. Hi aquesta
pobretat engendra menyspreu en lo món {90a} als qui
la miren, hi tals pobres tot lo món los calciga. Si són 25
savis, per folls los jutgen; si de noble linatge, los
scarnexen. Tota virtut, tota prudència, tota noblea en
tals pobres se menysprea; tot lo món los lança, los
amichs fugen, los parents los abominen, lo món los
bandeja. 30

10-20 No ... Maria] Quant a VC, 313b, Roís de Corella incorpora aquest fragment. Notem el caràcter, per una part, pietós del text a partir de les referències a la pobresa en la qual cresqué Jesús, i a la seua condició de ric en termes espirituals; d'altra, en el fragment destaca el fet que es valora la doble condició divina i humana de Crist, nascut entre els homes de la Mare de Déu, de qui es destaca la puresa. L'al·lusió a la genealogia de Jesús vinculada amb el primer pare dels homes, Adam, i també de sant Josep, prové de l'evangeli de Lluc 3, 21-38, quan parla del seu Baptisme i de la seua condició de fill de Déu a partir del seu llinatge: «Tot el poble es feia batejar, i Jesús també fou batejat. Mentre pregava, el cel s'obrí, i l'Esperit Sant baixà cap a ell en forma visible, com un colom, i una veu digué des del cel: "Tu ets el meu Fill, el meu estimat; en tu m'he complagut." Jesús va començar el seu ministeri quan tenia uns trenta anys i, segons creien, era fill de Josep, que era fill d'Elí, fill de Matat, fill de Leví, fill de Melquí, fill de Jannai, fill de Josef, fill de Mataties, fill d'Amós, fill de Naüm, fill d'Heslí, fill de Nangai, fill de Måat, fill de Mataties, fill de Semein, fill de Josec, fill de Jodà, fill de Joanan, fill de Resà, fill de Zorobabel, fill de Salatiel, fill de Nerí, fill de Melquí, fill d'Adí, fill de Cosam, fill d'Elmadam, fill d'Er, fill de Jesús, fill d'Elièzer, fill de Jorim, fill de Matat, fill de Leví, fill de Simeó, fill de Judà, fill de Josef, fill de Jonam, fill d'Eliaquim, fill de Meleà, fill de Mennà, fill de Matatà, fill de Natan, fill de David, fill de Jessè, fill d'Obed, fill de Booz, fill de Salà, fill de Naasson, fill d'Amminadab, fill d'Admín, fill d'Arní, fill d'Hesron, fill de Fares, fill de Judà, fill de Jacob, fill d'Isaac, fill d'Abraham, fill de Tèrah, fill de Nahor, fill de Serug, fill de Ragaú, fill de Fàlec, fill d'Éber, fill de Xèlah, fill de Cainam, fill d'Arfaxad, fill de Sem, fill de Noè, fill de Lèmec, fill de Matusalem, fill d'Henoc, fill de Jèred, fill de Maleleel, fill de Quenan, fill d'Enoix, fill de Set, fill d'Adam, fill de Déu.»

30. COM PASSÀ PER LOS SEMBRATS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Vides bene quomodo nec ejus paupertati aequiparari, nec eum imitari potes in tam profundas paupertatis et humilitatis abjectione. Et propterea pauperes mundi contemnendi non sunt, qui ipsum Dominum repraesentent. Quantum etiam nostra paupertas a Domini paupertate distet, considerare potes ex pluribus quae simul tangit Chrysostomus, dicens: Cum nasciturus erat, non exquisivit claram domum, neque matrem divitem, sed pauperem, et sponsum rectorem habentem. Et in tugurio nascitur, et in prae- {314b} sepio ponitur; et discipulos eligens, non rhetores, non sapientes, non divites, non nobiles, sed pauperes et ex pauperibus, et undique ignobiles elegit; et mensam apponens, quandoque quidein hordeaceos panes apponit, quandoque autem ipso tempore discipulos a foro emere jubet. Et sedilia faciens, de feno facit. Et vestimenta induens vilia, et a multis illo in tempore differentia circumamicitur; domum autem non habuit. Si autem transire de loco ad locum oportebat, ambulans hoc faciebat, et ita ambulans, quod fatigabatur. Et sedens non throno opus ei erat, neque pulvinari, sed pavimento. Sic ergo Christus pauper erat, qui temen Dominus omnium, Rex expectabilis erat: haec Chrysostomus.

Attendamus haec, et erubescamus nos miseri, quia talibus non contenti, Dominum contemnimus imitari. Et maxime hoc tempore malo, quo omnis qui panem habet, contentari deberet. Unde Hieronymus: Juxta miseriae hujus temporis, et ubique gladios saevientes, satis dives est qui pane non indiget; satis potens qui servire non cogitur.

Hi axí, manifestament pots veure com la nostra pobretat a la del Senyor no s'acompara, ni del tot podem seguir los seus vestigis en humilitat, dejectió hi pobrea; diu sant Crisòstom: «Naxent en aquest món de pobrelleta mare, no elegí altes ni amples cases, era 5 fuster pobre lo qui-s deya son pare. Hi dels animals amprà lo pesebre; pobres elegí los dexebles; hi pans de ordi eren les viandes de la sua taula. Pobres les sues vestidures; a peu descalç o mal calçat circuïa les ciutats, viles hi castells de Judea; ell, Rey dels reys hi 10 Senyor de tots los qui senyoregen.»

Considerem nosaltres miserables, del Senyor hi Déu nostre, la pobretat hi misèria; hi ajam vergonya, perquè no seguim los seus vestigis. Diu sant Hierònim: «Entre les presents misèries, ab tants mals, discòrdies, 15 persecucions hi guerres, rich se deu stimar l'ome si pa no li fall que menge, hi potent si de esser catiu és delliure.»

ORATIO

ORACIÓ

Domine Deus omnipotens, qui omnia quae coeli ambitu continentur, sub pedibus hominis subjectisti; ut solus homo Ubi subjectus esset totus, exteriora nempe pro hominis corpore cuncta creasti, ipsum vero Corpus pro anima, animam vero pro te, ut tibi soli vacaret, et te solum amaret; qui etiam das jumentis escam ipsorum, ac volucris coeli, et piscibus maris pastum: da mihi hujus vitae necessaria ad salutem meam, et ad laudem tuam; ut sic per te provisus, melius tibi vacare valeam: da quoque mihi in omni defectu et penuria patientiam, ne pusillanimitate fractus deficiam. Amen.

Senyor Déu omnipotent, que totes les coses que 20 dins la tanca del cel has creades, hi sots los peus de l'home vols que sien subjectes, perquè l'home a tu servexca, les coses corporals que al cors de l'home servisen, hi lo cors a l'ànima, hi l'ànima que a tu sol contemple, a tu sol ame. Tu, Senyor, qui a les bèsties 25 dones la sua vianda, hi als ocells de l'ayre hi als pexos en les aygües: dona'm en la present vida les coses necessàries per a la salut mia a laor hi glòria tua; perquè, provehit del necessari, per la {90b} tua gràcia millor en tu contemple. Hi dona'm, Senyor, en la 30 pobretat hi fretura, paciència, perquè ab pusillanimitat no deffallesca. Amén.

2 no s'acompara Corella, tot seguit omet un breu fragment de la glossa en VC, 314a, en què s'assenyala com no s'han de menystenir els pobres, perquè representen al Senyor. | 15-16 ab ... guerres] Roís de Corella elabora una gradació retòrica arran del fragment corresponent de VC, 314b: «et ubique gladios saevientes», és a dir, «amb les espases enlaire a tot arreu» | 20-21 que totes les coses que dins la tanca del cel has creades] Notem com Corella respecte VC, 314, incorpora aquesta imatge de la «tanca del cel»: «qui omnia quae coeli ambitu continentur», és a dir, «que totes les coses que es contenen en l'àmbit del cel.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

{314A} CAPUT LXXII. DE MANCO MANUM ARIDAM HABENTE.

1. CHRISTI DOCENTIS TRIA PRAECONIA

Factum est autem post haec in alio sabbato, *ut intraret Jesus in synagogam eorum et doceret*. Nam secundum Hilarium, praemissa in campo dicta sunt et gesta; et post hoc synagogam ingreditur. Sabbato intravit synagogam ad docendum, propter majorem populi frequentiam et conventum.

Unde Beda: Sabbatis praecipue Dominus in synagoga docet, operaturque virtutes, non solum propter insinuandum spirituale sabbatum; sed etiam propter celebriorem eo die populi conventum, cui tunc moris erat, quia vacare a labore per Legem jubebatur, legendis audiendisque Scripturis operam dare. Nam sicut hi quibus venandi ars est, ubi feras, ubi pisces et volucres plus abundare didicerint, ibi maxime sua retia tendunt; ita Dominus semper *docuit in synagoga et in templo, quo omnes Judaei conveniebant; — volens omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire*: haec Beda.

Ecce in Christo tria, scilicet: mentis stabilitas, quia licet Pharisei insidiarentur ei, non temen metuebat venire ubi erant, et hoc est contra pusilanimis; doctrinae verites, quia in publico docebat, et hoc est contra haereticos; zeli immensitas, quia totum hoc propter salutem animarum faciebat, et hoc est contra eos qui inde quaerunt vanam gloriam, vel temporale lucrum seu commodum.

2. HOMO HABENS MANUM ARIDAM CURATUR, PHARISAEORUMQUE MALITIA CONFUNDITUR

Et erat, in synagoga, homo habens manum aridam, et contractem; et observabant, id est dolose servabant eum Pharisei si sabbato curaret, ut illum arguerent vel accusarent. Unde interrogabant eum malitiose, si licet sabbatis curare? ut si diceret non, arguerent eum de im-{314b} *misericordia vel impotentia; si diceret sic, accusarent eum de sabbati transgressione. Ubi Beda: Quia solutionem sabbati quam in discipulis arguebant excusaverat, ipsum calumniari volentes observabant ut si in sabbato curet, transgressionis eum accusent; si non curet, crudelitatis aut imbecillitatis arguant. Ut enim ait Bernardus, in factis observatores, in verbis exprobratores, in tormentis sustinuit illusores.*

Et videns Dominus cogitationes eorum, jussit hominem infirmum surgere et stare in medio, ut

SEGON DEL CARTOIXÀ

DEL QUI TENIA LA MÀ SECA. CAPÍTOL XXXI

[1. DE LA DOCTRINA DE CRIST, DECLARADA AMB TRES SENTITS]

En lo camp, diu sanct Hylari, foren del Senyor les precedents paraules, collint les spigues los seus dexebles. Entrà après lo Senyor en la sinagoga per donar doctrina als pobles, hi senyaladament los disabtes per la major concurrència del poble. 5

Diu Beda: «Specialment lo Senyor los disabtes declarava la sua doctrina en les sinagogues, hi obrava miracles, no solament per mostrar que aquestes eren les obres en les quals se devia colre lo disabte; mas encara perquè manant la Ley que-n tal dia les servils obres cessasen, anaven tots a la sinagoga a hoir la Sacra Scriptura. Hi axí com los qui cacen, los filats stenen en loch hon més abunda la caça, hi per lo semblant los qui pexquen, axí lo Senyor, perquè tots los hòmens vol que-s salven, pricava en lo temple hi en les sinagogues perquè tots lo hoïsen.» 15

Hi atén en lo Senyor tres coses: fermetat hi constància, que ab tot que-ls sacerdots hi fariseus hi vinguesen, hi contra ell tostemp tractaven, no temia venir hon ells eren; hi açò és contra los pusil-lànims. Segonament, mostrà la veritat de la sua doctrina, que publicament hi no en amagat, axí com fan los heretges, en presència de tots la mostrava. La tercera, lo zel de la salut de les ànimes, per la salut de les quals hi pricar hi morir volia, contra aquells qui de lurs pricacions, guanyys temporals hi mundana glòria desigen. 25

[2. DE L'HOME QUI TENIA LA MÀ SECA I DE LA MALDAT DELS FARISEUS PER VEURE SI CRIST EL CURAVA EN DISSABTE]

Hi era un home en {90c} la sinagoga qui tenia la mà seca; hi los fariseus atenien per rependre'l si li guaria la mà en lo disabte. Hi per ço, maliciosament, lo enterrogaren si era lícita cosa donar sanitat en los disabtes. Perquè si donàs lo no per resposta, lo argüïsen o de poch poder o de poca misericòrdia; si deya que sí, lo increpassen de trencador del disabte. Diu Beda: «Argüir li volien perquè en lo precedent capítol, del menjar de les spigues, havia cusat los dexebles.» Diu sanct Bernat: «Sostengué lo Senyor los qui l'aguaytaven en les obres, los qui-l reprenien en les paraules, en los turments los qui-l scarnien.» 40

Hi sabent lo Senyor les cogitacions d'ells iniques, manà que l'home de la mà paralítica se levàs hi stigués

16-18 *perquè ... hoïsen*] Corella canvia l'ordre en què apareixen aquests versets d'I Tm 2, 4 («perquè tots los hòmens vol que-s salven.») i Jn 18, 20 («pricava en lo temple hi en les sinagogues perquè tots lo hoïsen.»), quant a l'ordre de VC, 314a.

31. DEL QUI TENIA LA MÀ SECA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

miraculum esset magis manifestum, et evidentius argueretur caecitas malignantium;

et quasi repetendo quaestionem ab eis motam, sub aliis verbis hoc idem quaesivit ab ipsis. Illis autem sic tacentibus, proposuit similitudinem de animali; et solvit quaestionem prius verbo, ostendens per rationem quod licitum est sanare hominem die sabbati, et est ratio telis: Magis subveniendum est homini quam animali; sed animal si ceciderit in puteum vel foveam, extrahitur et liberatur die sabbati; ergo multo plus homo qui est nobilior et melior, cum sit factus ad imaginem Dei, si in infirmitatem ceciderit, curatur die sabbati. Si enim hoc fit propter cupiditatem temporalium; multo magis debet istud fieri ubi salus quaeritur animarum. Et sic ipsi vitae communis et propriae consuetudinis vincuntur exemplo.

Unde Chrysostomus: Vobis ovem licet in sabbato salvare, et mihi hominem non licet? Vobis manibus licet extrahere, mihi nec verbo licet curare? Ecce nec medicinam conficio, nec manum meam super illum extendo. Dico verbo, et sanatur infirmus, et legem sabbati vestri non transgredior, et sine opere opus virtutis consumo: haec Chrysostomus.

Sed avari Pharisaei plus diligunt ovem quam hominem proximum; et laudant impendere subsidium in ove, et accusant beneficium charitatis in homine.

Unde Hieronymus: Sic solvit quaestionem propositam, ut interrogantes avaritiae condemnaret. Si vos, inquit, in sabbato ovem et quodlibet aliud animal in foveam incidens eripere festinatis, non animal, sed vestrae avaritiae consulentes; quanto magis ego hominem, qui multo melior est ove, debeo liberare? Unde et Rabanus: Competenti ergo exemplo solvit quaestionem eorum, ut eos ostendat sabbatum violare in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis, legem male interpretantes; qui dicunt in sabbato a bono feriandum, in quo a realis tantum feriandum est. Unde: *Omne opus servile non facietis in eo*, id est peccatum, quia *qui facit peccatum, servus est peccati*. Sic in aeterna requie a malis tantum feriabitur, non a bonis: haec Rabanus.

de peus enmig de la sinagoga, perquè fos evident lo miracle. Hi la ceguedat hi malícia d'ells, malignes, fos manifestament reprovada.

Hi lo benigne Senyor diu-los la qüestió que ells li havien moguda en altres paraules, dient: «Digau, ¿deu hom fer bé o mal en lo disabte; stalviar hi guarir l'ome o dexar-lo perdre?» Hi ells callaven. Hi lo Senyor replicà: «Vosaltres sens trencar lo disabte delliurau, si cau en lo pou, l'ase, lo bou hi la ovella, animals sens racional ànima, ¿hi voleu que yo trenque lo disabte per guarir l'ome fet a la divina semblança?»

Diu sanct Crisòstom: «Vosaltres ab les mans hi cordes delliurau del pou l'ase, hi no voleu que yo ab sola una paraula manant delliure l'ome, ymatge de Déu hi prohibisme vostre? Teniu sment que no pique ni mescle medecines, ni posse al foch empastres, ni encara stench la mia mà, perquè la sua toque. Diré una paraula; e si no la vull dir, puys yo u vulla, serà guarit l'ome. Mas vull-la dir, perquè vejau que yo-l sane, hi direu que trenque lo disabte. La vostra Ley no trenque: sens obres, maravelloses obres acabe.»

Però los fariseus avars més stimaven los animals fer delliures que la sanitat del prohibisme. Diu sanct Crisòstom: «Més amen la ovella que l'ome, loen lo delliurar de la ovella hi la sanitat de l'home increpen.»

Diu sanct Hierònim: «Si vosaltres los animals, si en algun clot lo disabte cahen, treballau en fer-los delliures satisfent a vostra avarícia; per què no voleu que yo, satisfent a la mia pietat e misericòrdia, l'ome faça delliure?» Diu Rabanus: «Lo disabte, qui és figura del repòs de la eterna glòria, deu hom cessar de vicioses obres, hi no cessar de obres a Déu acceptes.»

7-11 *Hi?* ... *semblança*] Roís de Corella introduceix directament les paraules de l'evangeli de Mt 12, 11 («Hi lo Senyor replicà: "Vosaltres sens..."»), les quals apareixien referides de manera indirecta en la glossa de VC, 314b, que per tant ha quedat reduïda en la traducció de Corella. | 14-15 *ymatge ... vostre*] Aquest epítet atribuït a l'home amb la mà paralizada ha estat introduït per Corella quant a VC, 314b. | 15-16 *Teniu ... empastres*] L'autor valencià concreta i amplifica el contingut del text llatí de VC, 314b, quant al tipus de remei mèdic que podria aplicar-hi: «*Ecce nec medicinam conficio*», és a dir, «Mireu que no prepare medecina.» | 23-25 *Diu ... increpen*] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom quan segons VC, 315a forma part de la glossa ludolfina. | 32 *Déu acceptes*] Tot seguit, Corella omet dues citacions bíbliques. Lv 23, 7: «El primer dia és per a vosaltres un dia d'aplec sagrat: no heu de fer cap mena de treball.»; i Jn 8, 34: «Us ben assegure que tothom qui peca és esclau.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

— Secundo solvit quaestionem facto, hominem habentem manum aridam sanando. Tunc enim ait illi: *Extenuae manum tuam, et cum extenderet, statim restituta est sanitati; in quo patet perfectio sanitatis. Ubi Chrysostomus: Ut propositum legis, quam Judaei non intelligunt, sanitas manifestat. Si enim Deus offenditur in opere sabbati, sine dubio infirmitas non fugatur, quia non potest injuriam Dei benevolentia sequi.*

Iste mancus, secundum Hieronymum, in Evangelio quo utuntur Nazaraei, cementarius scribitur, istius modi vocibus auxilium precans: Homo cementarius eram, manibus victum quaeritans; precor te, Jesu, ut mihi restituas sanitatem, ne turpiter mendicem cibos.

3. CUR CHRISTUS DOCUERIT ET MIRACULA OPERATUS FUERIT LIBENTIVS IN SABBATIS?

Dominus Jesus maxime in sabbatis docebat, et operabatur virtutes: primo, ut ostenderet quod Evangelicum et spirituale sabbatum, melius et fructuosius veteri sabbato succedebat; secundo, ut sabbato pluribus occurrentibus, proficeret pluribus, et Salvator mundi ex miraculorum virtute manifestus fieret; tertio, ut Dominus Legis et sabbati probaretur; quarto, ut malum intellectum Judaeorum de observantia sabbati auferret, dum bene operando sabbatum se non violare probaret, qui in sabbato curabat, et in hoc coram pluribus Legisperitis confutabat.

Circa quod sciendum, quod aliqui sunt actus boni in genere entis, qui tamen ex se non habent bonitatem in genere moris, sicut aedificare domum, vel hujusmodi; et talia non erant licita in die sabbati. Alii autem sunt actus boni in genere moris, secundum se, sicut sunt opera virtutum; et talia licita sunt in die sabbati, de quibus erat sanatio manus aridae, quia erat opus pietatis, et cum hoc erat ad gloriam Dei manifestandam, in quantum fiebat miraculose et supra naturam; et ideo talia possunt fieri in die sabbati, non solum licite sed et laudabiliter.

4. HOMO SANATUS IN SENSU MYSTICO ET MORALI FIGURA EST TOTIUS GENERIS HUMANI, CUIUSLIBET PECCATORIS, SPECIATIM TAMEN PIGRI ET AVARI

Mystice autem, secundum Bedam et Rabanum, homo qui habebat manum aridam, humanum genus indicat in bono opere arefactum, pro manu in primo

SEGON DEL CARTOIXÀ

Soltà après lo Senyor la qüestió que ells li demanaren, hi ell los demanava ab obres, puy ab paraules l'avia declarada, hi diu a l'home que la mà stenga, hi súbitament tingué la mà delliure. Diu sanct Crisòstom: «La sanitat de l'home la qüestió declara; car si fos trencar lo disabte hi a Déu offensa, no seguira lo miracle, testificant que tal obra era a Déu accepta.»

En lo *Evangelí dels Nazareus*, legim de aquest home que obrer de vila era, hi treballant en la sua art guanyava la vida, ans que tingués la mà paralítica. Hi que suplicà lo Senyor, dient: «Suplich-te, Jesús, que la sanitat me tornes, perquè vergonyosament no mendique.»

[3. DELS MOTIUS PER QUÈ CRIST PREDICAVA I FEIA MIRACLES ESPECIALMENT ELS DISSABTES]

Hi devem atendre que'l Senyor principalment en los disabtes predicava, hi obrava los miracles primerament, per mostrar que la observança de les evangèliques festes seria espiritual hi més perfeta que la figural observança de la ley judayca. Segonament, perquè lo disabte se ajustava quasi tot lo poble, volia lo universal Redemptor que de la sua doctrina e miracles molts se n'aprofitasen. Terçament, per mostrar que era Senyor de la Ley hi del disabte. Quartament, per mostrar als fariseus que mal entenien la observança del disabte.

Hi axí pricant hi obrant obres de caritat maravoloses, declarava lo que ells mal entenien, hon devem atendre que són alguns actes que bons nomenar se poden, axí com edeficar cases hi altres honestes arts de viure; però aquestes obres en si no tenen alguna bondat de virtuosa obra. Són altres actes que axí són bons hi virtuosos, que dins si porten la bondat enclosa; hi tals actes són lícits hi loables que's facen en disabte, dels quals era guarir l'ome, a lahor hi glòria de la bondat divina hi manifestació de la sua omnipotència, obrant actes que tot cors de natura excel·lien.

[4. DEL SENTIT MORAL DE L'HOME SANAT, QUI ELS AVARS REPRESENTA]

Dien Rabanus hi Beda: «L'ome qui té la mà paralítica, l'umanal linatge significa; paralítich en obrar

¹ *Soltà*] Resoldre, desfer una dificultat, un dubte, una qüestió (DCVB, s.v. *soldre*). Forma del participi passat del verb *soldre*; resoldre. El text corresponent de VC, 315a és «Secundo solvit quaestionem facto.», és a dir, «Després, resolgué la seua qüestió amb fets.» | 8-13 *En ... mendique*] Aquest fragment sobre la condició obrera d'aquest personatge evangèlic, s'atribueix en VC, 315a a sant Jeroni; Corella n'omet la font. | 35 4 ... *representa*] Sobre la traducció del títol que hem fet i la no inclusió de la referència a la pesera del subtítol llatí corresponent, veg. nota p. 605,32.

31. DEL QUI TENIA LA MÀ SECA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

parente ad pomum vetitum extensa; sed in miseratione Domini, saluti et bonorum operum fructibus, per innocentes Christi manus in cruce extensas, est restituia. Et bene manus in synagoga erat arida, quia ubi majus donum scientiae, ibi transgressor majori subjacet culpae, et gravius est periculum inexcusabilis noxae.

Sananda manus arida jubetur extendi; quia infructuosa debilitas animae, nullo melius ordine quam eleemosynarum largitate curatur. Habebat autem homo {315b} dexteram manum languidam, quia ab eleemosynis torpebat; sinistram sanam, quia suae utilitati intendebat. Sed veniente Domino, dextera sanatur ut sinistra, quia quod congregaverat avide modo distribuit charitative.

Mystice etiam in hoc infirmo manum aridam habente, docuit quatuor necessaria poenitenti: scilicet, quod *surgat* a culpa, per poenitentiam; quod *stet* in gratia, per perseverantiam; quod *in medio*, per boni exempli evidentiam; quod *extendat manum*, per bonam operationem. Extende ergo manum primo ad pauperes, in eleemosynarum largitione; secundo ad Deum, in ferventi oratione, quia secundum Gregorium, frustra pro peccatis rogaturus ad Deum manus expandit, qui eas pro posse ad pauperes non extendit.

Moraliter homo habens manum aridam, est peccator; habent enim quidam cor aridum, quia sine bona affectione, sine compassione; quidam linguam aridam, quia sine bona locutione, sine Dei laude; quidam manum aridam, quia sine bona operatione. Haec autem triplex ariditas sumitur ex similitudine arboris aridae; quia tunc est vere arida, quando est sine suco, sine foliis, sine fructu. Cor habent aridum, invidi; linguam, maliloqui; manum, avari. Iste ex obedientia divina manum debet extendere ad proximum, per eleemosynarum largitionem. Ille lingua loqui ad Deum, per devotam orationem. Alius cor elevare ad coelum, per sanctam meditationem; et sic sanatur peccator.

Item, secundum Theophilum, aridam dexteram habet manum, quisquis non operatur quae sunt dexteræ partis; quia talis est impotens ad bona, sed potens ad mala. Ex quo enim manus constituitur in operibus prohibitis, ex tunc arescit in operibus bonis. Iterum vero restaurabatur, quando in virtute stans operabitur. Per manum enim, quae est organum organorum, convenienter intelligitur opus meritorium;

bones obres per la mà del primer home, que pres del fruyt del vedat arbre, lo qual per la divina misericòrdia la sanitat ha cobrat de poder fer bones obres, per les innocents mans que'l Senyor stés clavades en l'arbre. En la sinagoga era la mà paralitica, que allí hon és la sciència, és major la culpa si no s'exercita en bones obres.»

Manà lo Senyor la mà stendre; que la infructuosa debilitat de la ànima no-s pot curar ab més útil medecina que ab liberal almoyna. Té lo peccador la mà drete seca hi la sinistra sana, que treballa en les utilitats pròpies hi oblida's los prohismes. Però del tot lo Senyor lo sana, que fa que ab la drete despenga lo que havia ajustat ab la squerra.

Aprenem moralment en aquest paralitich quatre coses al penident necessàries: que-s leve de la culpa, per la penitència; que stiga de peus en gràcia, per la perseverància; que stiga en mig, donant de si bon exemple; que stenga la mà, per virtuoses obres. Als pobres, per almoyna; a Déu, per oració devota. Diu sanct Gregori: «A Déu per oració les mans stenem debades, si per almoyna no les stenem als pobres.»

Té lo peccador la mà seca; hi més lo cor, sens umiditat de compassió hi misericòrdia; la lengua seca, que ni a Déu loa ni-ls peccats confessa, semblant al sech arbre, que lavors la sequedat verdaderament mostra quant ni té such, ni fulles, ni fruyta. Lo cor sech tenen los envejosos; la lengua, los malparlers; les mans, los avariciosos. Deu stendre lo avar la mà per almoyna. Lo qui ha tengut mala lengua, que la endrece a Déu per oració devota. Lo envejós, que lo cor en Déu eleve, hi per amor de Déu que ame lo prohisme.

23-24 *sens umiditat*] L'autor valencià incorpora a la traducció aquest sintagma per reforçar la «sequedat» que suposa la falta de compassió i misericòrdia quant a VC, 315b: «habent enim quidam cor aridum, qui sine bone affectione, sine compassione.» es a dir, «alguns tenen el cor sec, sense sentiment d'afecte, sense compassió.» | 32 *hi ... prohisme*] En aquest fragment, quant al corresponent llatí de VC, 315b («et sic sanatur peccator.»), és a dir, «i així sana el pecador.»), Corella proposa, de manera positiva, l'amor al proïsme, més que no la curació del pecat. | *lo prohisme*] A continuació, Corella omet una citació atribuïda a sant Teòfil d'Antioquia i una glossa respecte VC, 315b, en les quals s'equiparava l'home amb la mà paralizada amb els peresosos i, per tant, maldestres, especialment en servir a Déu. D'aquesta manera, hem considerat treure la referència a la peresa del títol corresponent a aquest subcapítol en el text llatí, atés que el contingut que s'hi referia ha desaparegut en el text corellà: «4. Homo sanatus in sensu mystico et morali figura est totius generis humani, cuiuslibet peccatoris, speciatim tamen pigri et avari.» Així, la traducció del títol llatí en la nostra edició resta de la següent manera: «4. Del sentit moral de l'home sanat, qui els avars representa.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

et ideo manus est arida, quae est ad hoc opus invalida, sed cum ad verbum Christi surgit per gratiam, tunc manum extendit per sanctam operationem. Potest etiam per hominem, manum aridam habentem, signari piger et otiosus, quia ad operandum est invalidus; sed cunr ad verbum Christi stat in medio virtutis, manus ejus sanatur, et in bonis operibus exercetur.

Specialiter tamen et praecipue per hunc hominem avarus signatur; cujus manus ad opera pietatis et largitatis invalida reperitur. Hujus manus sunt quinque digiti: primus, inordinatum desiderium habendi; secundus, labor acquirendi; tertius, sollicitudo conservandi; quartus, studium multiplicandi; quintus infidelitas dispensandi.

Sed ut sanetur ei per gratiam dicitur: *Extende manum tuam*; quia cum ex Dei dono ad opera pietatis extenditur, tunc sanatur. Unde Ambrosius: Audisti Domini verba dicentis: *Extende manum tuam*; communis ista generalisque medicina est.

Et tu qui putas manum habere te sanam, cave ne avaritia, cave ne sacrilegio contrahatur. Extende saepius eam, extende illam ad pauperem, qui te obsecrat. Extende, ut proximum juves; ut viduae praesidium feras; eripias injuriae quem vides injuste calumniae subjacere. Extende ad Deum pro peccatis tuis. Sic manus extenditur, sic sanatur: haec Ambrosius. Igitur, o avarus, qui manum aridam et contractam habens non vis dare, vis accipere; non vis largiri, vis praedari, extende manus tuas ut tribuas indigentibus, quia in hoc tibiipsi providebis, et thesaurizabis in coelis.

Unde ait Chrysostomus: Eleemosynam faciamus, et ne despiciamus a fame correptos. Etenim tibiipsi {316a} benefacies magis, illis benefaciens. Nam his quidem praesentia porriges; tibiipsi vero futuram gloriam praedae ponis: haec Chrysostomus. inter omnia ergo opera misericordias praerogativam habet eleemosyna, quam toties et tam atiente nobis inculcat divina Scriptura.

5. PHARISAEORUM CAECITAS ET MALITIA

Pharisaei autem, repleti insipientia, id est irrationabili iracundia, cum magis deberent esse grati de divino beneficio; *exeuntes*, de Synagoga, et de conspectu Christi, et a lumine recedentes, *statim cum Herodianis*, principis secularis satellitibus, *consilium faciebant adversus Jesum, quomodo eum perderent*;

quomodo, secundum Ambrosium, vitam perderent, non quomodo vitam invenirent. Jam ergo de morte ipsius tractabant; et hic primo loquitur de procuratione mortis Christi, pro qua tunc primo consilium

Specialment per l'ome de la mà seca lo avar se deu entendre; qui té la mà contreta per a les obres de pietat hi de misericòrdia. Té cinch dits aquesta mà seca: lo primer, desig desordenat de adquirir pecúnies; lo segon, lo treball de poder-les atényer; lo terç, la sollicitud de 5 conservar-les; lo quart, per a multiplicar-les gran estudi; lo quint, tenacitat en retenir-les.

Lo Senyor li diu: «Stén la mà tua»; hi en obres de pietat la exercita.» Diu sanct Ambrós: «Oges, peccador, les paraules del Senyor, dient que la mà stengues, quina 10 és aquesta tan gran hi comuna medecina per a totes malalties, que als pobres la tua mà stengues.»

[5. DE LA CEGUESA I LA MALDAT DEL FARISEUS]

Hoint los fariseus com lo Senyor a les sues malícies responia, encesos de terrible hoy, ira hi enveja, de la sinagoga se partiren, fogint de la lum que, si volguesen, 15 los il·luminava. Hi tingueren col·loqui ab los servents de Herodes com lo poguessen perdre.

Diu sanct Ambrós: «Tingueren consell com perdrien la vida hi no com trobar la podien. Ja de la mort del Senyor tractaven; hi aquest és lo primer loch 20 {91c} hon del tracte de la mort scriu lo evangeliste.»

12 mà stengues] Tot seguit, quant a VC, 315b-316a, Roís de Corella omet la part restant de la citació atribuïda a sant Ambrós, la qual incideix en la idea d'obrir la mà a l'almoina per als pobres i per als qui viuen sota una calúmnia injusta; com una eina per a la salvació en el Regne del cel, com assenyalava una glossa també omesa. A més a més, l'autor valencià no incorpora una citació de sant Joan Crisòstom sobre com, ajudant els més necessitats, es prepara el camí a la glòria futura.

faciebant. Magna insipientia de nece ejus tractare, cujus beneficiis plurimum indigebant, quos etiam ad hoc non ejus culpa, sed livor movebat. Magna etiam eorum fuit obstinatio, quia nec verbis Christi, nec factis, resilierunt a malo suo; sed amplius invidia permoti, remanserunt in malo obstinati.

Unde Chrysostomus: Pharisei autem consilium acceperunt, scilicet a diabolo, ut perderent eum. Invidentes enim Christo nolebant eum facere signa, ne gloriam acquireret, et discipulos congregaret; sed turpitudinem invidiae suae, sabbati defensione tegebant, ut in prima quidem facie viderentur sabbati justitiam defendere, revera autem suam exequerentur invidiam.

Jesus autem sciens machinationes eorum, quia nihil eum latebat, recessit inde, — et cum discipulis suis, ad mare recessit. Recessit autem inde propter multa: primo, ut eis parceret, et occasionem impietatis auferret, majorique utilitati Ecclesiae se servaret; secundo, quod nondum venerat tempus passionis suae praefinitum a Patre, necdum impletae erant Prophetarum Scripturae; tertio, quia non aderat locus, scilicet Jerusalem, extra quam non fuit locus passionis ejus; quarto, propter dandum suis in persecutione fugiendi exemplum, ne fuga eorum imputaretur in peccatum; quinto, propter humilitatis et patientiae indicium, et cum possit adversarios suos nutu dejicere in abyssum; sexto, ad ostendendum verae humanitatis signum, cum licet ipse mortem non timeret, tamen tanquam homo fugit a consilio malignantium. In quo etiam nos docuit, ut ab illis recedamus, quos bonis monitis semper deteriores fieri videmus; homines enim in malis obstinati, vix possunt per rationem compesci.

Unde Chrysostomus: Sciens autem Dominus consilium eorum, non diu contendit, sed una reddita ratione recessit, ne magis insaniam eorum excitaret, quia non potest fieri, ut malitia ratione placetur. Ignorantia quidem ratione placatur; malitia autem amplius excitatur. Sciens ergo paratos illos esse ad malefaciendum recessit, non quasi timidus subtrahens se ab eis; sed quasi misericors parcens eis, ne eos ad opus irapium amplius irritaret. Quamvis enim qui paratus est malum facere apud Deum jam fecit; tamen qui intelligit paratum esse aliquem opus malum facere, et

«O, gran insipiència –diu sant Gregori– tractar de la mort de aquell de qui sol devien separar la vida! Qui era e què podia les seues maravoloses obres ho testifiquen; gran obstinació d'ells se mostra tractar la mort aquell que manant los morts resuscitava.» 5

Diu sanct Crisòstom: «Consellaren-se los fariseus ab lo diable hi portaven per guia la enveja. Hi comportar no podien que-l Senyor fes miracles, adquerís glòria, congregàs dexebles; hi ab defensa del disabte, volien cobrir la envejosa malícia; hi en cert, no lo disabte, mas la sua enveja deffenien.» 10

Sabent lo Senyor lo que ells pensaven hi tractaven, partís d'ells acostant-se a la mar de Galilea. D'ells se partí per moltes causes: la primera, per donar loch hi spay a la sua malícia, que smenar se poguesen. La segona, perquè a major utilitat dels pobles reservàs la sua vida. La terça, que no era vengut lo temps de la mort sua. La quarta, que-l loch de la sua mort era Jerosolima. La quinta, per donar-nos exemple segons loch hi temps que no stimàsem fos peccat la fuyta. La sisena, per donar-nos retgla de humilitat hi paciència ell omnipotent, que podia adnichilar los seus adversaris. Setenament, per mostrar que era verdaderament home; hi mostra'ns que fujam de aquells que axí són obstinats, que les bones amonestacions los nohen. 15 20 25

Diu sant Crisòstom: «Sabent lo Senyor lo consell de aquests malignes, no volgué ab ells contendre, perquè d'ells no excitàs més la follia, que és quasi impossible tan gran malícia ab alguna raó placar se puga. La ignorància ab raó hi veritat se placa; la malícia més se inflama. Sabent, donchs, lo Senyor que per a tot mal aparellats staven, anà-se'n no per temor, mas per misericòrdia, perdonant a la sua ma- {91d} lícia, no 30

1-5 O ... resuscitava] Corella atribueix falsament aquesta citació a sant Gregori de Nissa, la qual en VC, 316a, forma part de la glossa ludolfina. | 1 insipiència] Vegeu la nota p. 312,46 sobre aquest mot, i el context exclamatiu en què apareix. | 15-17 La ... vida] El contingut d'aquesta segona raó per la qual Jesús fugí de la sinagoga ha estat incorporada per Corella quant al segon argument de VC, 316a («secundo, quod nondum venerat tempus passionis suae praefinitum a Patre, necdum impletae erant Prophetarum Scripturae.»), és a dir, «segon, perquè no havia arribat encara el temps de la Passió, preestablert pel Pare, ni s'havien acomplert tampoc les escriptures dels profetes.»). | 17-18 La ... sua¹] Aquest argument correspon al segon en el text llatí corresponent, atés que Corella n'ha incorporat un abans d'aquest, que ara passa a ser el tercer. El mateix ocorre amb els arguments restants, que ocupen una posició posterior quant a l'original llatí. | 31-32 La ... inflama] Notem el to proverbial i rimat que busca mantenir aquests trets existents ja en el text original llatí, més enllà de la traducció literal (VC 316a): «Ignorantia quidem ratione placatur; malitia autem amplius excitatur.»), és a dir, «La ignorància s'apaivaga amb la raó, la maldat s'excita més.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

irritat eum, dans ei occasionem ut compleat malum, ipse particeps est peccati ejus.

Utquid enim res mala per te exitum suum invenit? Et qui sine te fuerat periturus, aut quantum ad voluntatem suam jam perditus erat, utquid per te impleta est perditio ejus? haec Chrysostomus.

6. INFIRMIS A SE CURATIS CHRISTUS PRAECIPIENS, NE GRATIAM RECEPTAM

Et multi, infirmi, secuti sunt eum, ex eo quod viderant praedictum hominem curatum, et curavit {316b} eos omnes, remunerans fidem ipsorum, forsitan quia omnes digni fuerunt curatione. Docti ergo, visis signis, persequuntur; indocti opinione ejus ducti, amando sequuntur, et ideo curari merentur. Unde Remigius: Quem Pharisei unanimi consilio perdere quaerunt, turba indocta unanimi dilectione sequitur, unde mox sui desiderii consequitur effectum. Si vis et tu curari, si vis sanari, si vis a mortis periculo liberari, sequere et imitare Jesum, ipse enim neminem repellit; et omnes qui eum sequuntur sanat.

Per Phariseos qui *divisi* interpretantur, discoli qui dissensiones faciunt signantur; per Herodianos vero superbi, qui *gloriosi in pellibus* interpretantur.

Isti vero consilium faciunt contra Jesum, qui cum humilibus et charitatem habentibus commorantur; et ideo recedit ab illis se elongando, et humilibus eum sequentibus benefacit, beneficia salutis impendendo.

Et praecepit eis, qui curati erant, ne eum divulgarent, et manifestum facerent, ut inanem gloriam et gloriandi de se jactantiam declinaret, et ut nobis exemplum vitandi eam daret. Non prohibuit Dominus miraculorum praedicationes ad utilitatem audientium, sed in beneficiis vanae gloriae appetitum.

Unde Ambrosius: Hic mystice instituit nos, ne cum magnum aliquid facimus, laudem foris quaeramus.

Unde Chrysostomus: Ubi quidem propter alios alii curantur, non praecepit eis ut nemini dicerent, quale est ubi oculos caeci nati aperuit, et paralyticum triginta et octo annis jacentem erexit. Ubi autem non propter alios, sed propter meritum ipsius curat hominem, praecepit ei ut nemini dicat, sicut et leproso mandavit. Ideo et istis praecepit ne vulgarent eum, quia propter

SEGON DEL CARTOIXÀ

donant loch que lo mal que volien poguesen metre en obra.»

[6. DELS MALALTS SANATS PER CRIST I DELS MOTIUS PER QUÈ NO FESSEN PÚBLIC QUI ELS HAVIA CURAT]

Hi molts qui eren malalts lo Senyor seguien, mirant lo que havia fet en l'ome de la mà paralitica, a tots los donà sanitat perfeta, satisfent a la fe que portaven, hi dexà los fariseus en la malícia sua, puys ab infidelitat lo perseguien. Los simples lechs ydiotes amant lo seguien; los fariseus, doctors hi clergues, per procurar-li la mort lo perseguien. Diu sanct Remigi: «Si tu vols sanitat atényer, si vols del perill de la mort esser delliure, segueix lo Senyor qui a dengú no lança; a tots guareix los qui-l segueixen.»

Per los fariseus són entesos los ypòcrits; per los cavallers de Herodes, los qui sens temor pequen; hi los uns hi los altres lo Senyor perseguexen.

Manà lo Senyor als qui guarits eren, que no-l publicasen, per donar-nos exemple de squivar vanaglòria. No vedà lo Senyor que-ls seus miracles no-s publicuen en laor hi glòria divina, hi utilitat dels prohismes,

mas instrohex a nosaltres que si obram alguna virtuosa obra, no cerquem en premi la mundana glòria.

Diu sanct Crisòstom: «Quant per aquells qui u miraven lo Senyor feya miracles, no manava que no u diguesen, axí com en lo cech, en Làzer hi altres. Quant los feya per aquells que guaria, manava que no u publicasen, hi axí manà a-quests, qui per la fe sua la

1-2 en obra] A continuació, l'autor valencià omet la darrera part de la citació de sant Joan Crisòstom en VC, 316a, la qual tracta de com una obra de pecat pot tenir èxit si l'acabem provocant, és a dir, si induïm a què es porte a terme. | 7-9 Los ... perseguien] Notem aquest joc de paraules mitjançant la derivació amb els termes: «seguien/perseguien», que Corella manté respecte el text llatí de VC, 316b: «Docti ergo, visis signis, persequuntur; indocte opinione eius ducti, amando sequuntur, et ideo curari merentur.» És a dir, «Els doctes, en conseqüència, veient els fets reveladors, el perseguixen; els indoctes, portats per la seua fama, amant-lo, el segueixen, i així mereixen ser curats.» | 13-15 Per ... perseguexen] Corella modifica la traducció quant a l'original llatí de VC, 316b, en el sentit que els fariseus simbolitzaven els «discoli», que provoquen dissensos; els seguidors d'Herodes, que ara són cavallers, simbolitzaven els superbs. D'aquesta manera, el lletraferit valencià cristianitza la traducció, tot referint-se a la hipocresia i al pecat sense penediment. | 15 Senyor perseguexen] Corella omet, tot seguit, una breu glossa respecte VC, 316b, que assenyala com Crist habita amb els humils i els qui tenen caritat; per això, Crist s'allunya dels fariseus, per afavorir els humils amb la seua salvació. | 21-22 mas ... glòria] Aquest fragment s'atribueix a sant Ambrós en VC, 316b; Corella n'omet la font i l'integra en la glossa que segueix a Mt 12, 16 («Manà lo Senyor...»).

31. DEL QUI TENIA LA MÀ SECA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ipsos solos curaverat eos; quia non aestimationem hominum miraculis venabatur, sed credentium desiderabat salutem: haec Chrysostomus.

sanitat cobraren. No volia glòria de les seues obres, mas salut de aquells qui en ell creyen.»

7. FERVOR TURBAE AD AUDIENDUM DEI VERBUM

[7. DEL FERVOR DEL POBLE PER ESCOLTAR LA PARAULA DE DÉU]

Et veniunt ad domum quamdam ad hospitandum, et convenit iterum turba, ad audiendum Dei verbum; et tunc ita ferventer intendebant praedicationi, quod ipsi discipuli ejus non habebant tempus panem manducandi. Hoc est contra illos qui dimittunt opus praedicationis, propter curam et saturitatem comestionis.

Vench lo Senyor ab los seus dexebles en una casa hon lo acolliren, hi tantost hi arribà gran poble per hoir la sua doctrina; hi axí de continu pricava, que ni ell ni-ls dexebles tenien un poch spay de pendre corporal vianda; contra aquells qui dexen la pricació de l'evangeli, per altres sollicituts humanes.

Ubi Beda: O quam felix oecupatio Salvatoris, quam beata frequentia turbae confluentis, cui tantum studii ad audiendum verbum Dei, tantum fuit curae ad obtinendam salutem, ut auctori salutis cum his qui secum erant ne vescendi quidem hora, a solatio vitae miseris impeidendo, libera maneret! Utinam, o Domine Jesu, et in nostri temporibus aevi, tantum gratiae tuis fidelibus largiaris, quae doctores suos assiduitate discendi non solum ab appetitu carnalium voluptatum, verum etiam nonnunquam ab ipsa quoque panis quotidiani perceptione praepediat! haec Beda.

Diu Beda: «O, benaventurada ocupació del {92a} Senyor hi Déu nostre! O, benaventurat poble que axí era solícit de hoir la divina Paraula! Axí eren solícits de la salut de les ànimes, que al Mestre de la salut hi als seus ministres no-ls donaven temps de pendre refectió de corporal vianda. Plagués a tu, Senyor benigne, en los temps nostres tinguésem aquesta gràcia, que als doctors del teu evangeli axí apressasen que no-ls donasen temps de pendre delectacions humanes; hi encara lo menjar necessari, ab repòs no poguesen pendre.»

Et cum sui, scilicet Judaei, qui ex parte matris de cognatione sua erant, viderent insolitum fervorem in eo, et audirent altitudinem divinae sapientiae, quam capere non valebant, aestimabant eum mente alienatum, et in furorem versum sensu perduto loqui; et *exierunt tenere eum*, et ligare, ne sibi vel aliis posset nocere.

E seguint la evangèlica letra, mirant los parents del Senyor tant gran fervor en la pricació contínua, hi hoint paraules nunca hoïdes hi de tan alta sentència, que no les podien compendre, stimaren que la sua pensa era alienada, hi que perduto lo seny en furor alienat parlava; hixqueren perquè-l prenguesen, que ni a si ni als altres pogués noure.

Ubi Beda: Vere sicut ipse dicit alibi: *Non est Propheta sine honore, nisi in patria sua, et in domo sua.* Quem enim exteri quasi auctorem vitae et sapientiam Dei, adire et audire desiderant; hunc propinqui quasi mentis impotera esse ligandum decernunt. Allegorice autem in eo quod turba ad illum conveniente frequenti, ut furiosus a suis contemnitur, salus credentium de Gentibus approbatur, et invidia Judaeorum et perfidia notatur; de qui- {317a} bus ait Joannes: *In propria venit, et sui eum non receperunt.*

Diu Beda: «Ara-s mostra com és veritat lo que deya: “que no y ha profeta honrat en la sua pàtria hi en la sua casa”, que vol dir en la sua parentela. Aquell qui-ls stranyes pobles seguien, ab tan gran affectió hi pressa com actor e mestre de vida, que algun repòs no li donaven, los seus parents, com a home furiós ab la pensa alienada, ligar lo volien. Significava, al seny al-legòrich, que-ls jueus lo ligarien e finalment lo levarien en creu en lo mont de Calvari, hi los stranyes gentils ab gran fervor rebrien la sua evangèlica doctrina. Hi per ço diu sanct Johan en lo primer capítol del seu evangeli: «És vengut en la sua pròpia terra hi los seus no-l reberen.»

Haec Beda: Similiter et hodie qui ad sequendum Christum sunt fervidi, a mundanis hominibus insani reputantur, et per eos quantum possunt a bono

»Per lo semblant, en lo present temps insensats stimen aquells qui ab fervor lo Senyor seguexen, hi los hòmens del món retenir los volen, que tant en lo servey de Déu no treballen. O, benaventurats que una

20-21 los parents del Senyor] Roís de Corella no incorpora la informació que apareix en VC, 316b («scilicet Judaei, qui ex parte matris de cognatione sua erant.»), sobre com aquests parents del Senyor ara esmentats eren jueus, familiars de la part de sa mare, Maria. | 29 que ... parentela] Aquest aclariment sobre el verset evangèlic ha estat incorporat per Corella quant a VC, 316b. | 34-35 que-ls ... Calvari] Corella suavitza el to respecte a com es fa referència als jueus en VC, 316b: «et invidia Judaeorum et perfidia notatur.»; és a dir, «i es nota l'enveja dels jueus i la seua mala fe.» Els jueus en la traducció de Corella apareixen, doncs, com a elements actius en la Passió de Crist i, en certa mesura, com a col·laboradors necessaris en la redempció d'aquest.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

retinentur. O quantum una non dico mensura, sed gutta hujus vini valeret, quae {317b} hanc insaniam induceret! Felices qui hac laborant insaniam; ut de illis dici possit illud Sapientiae: *Nos insensati vitam illorum aestimabamus insaniam etc!* Utinam et ego miser unus de illis merear fieri, ac eum eis inter filios Dei computari, et inter sanctos sortem habere.

ORATIO

Domine Jesu Christe, rogo te per viscera misericordiae tuae: ut me mancum, ad faciendum opera bona invalidum, digneris misericorditer sanare, et ad omne opus bonum, fortem et aptum facere. Fac me stare in medio virtutum: ut te jubente et faciente, extendam ad justitiam, non ad iniquitatem, manus meas, meque in bonis exercendo, tuum beneplacitum in omnibus faciam; et in malo arescendo, ab offensa tua omnino absteineam. Da mihi, bone Jesu: ut prae omnibus divitiis et deliciis seculi, intendam verbo Dei, ac meae et aliorum salutis. Amen.

{317A} CAPUT LXXIII. DE DAEMONIACO CAECO ET MUTO.

I. CURATIO DAEMONIACI CAECI ET MUTI

Post praedicta, *oblatus est ei homo daemonium habens exesus et mutus*; sed Lucas mutum tantum, non caecum dicit, tacens quod Matthaeus expressit. Nec talia sunt in daemone formaliter, sed solum affective, quia effecerat hominem caecum et mutum; et ideo ipso ejecto, vidit, et loquebatur homo. Unde sequitur: *Et curavit eum*, in quo notatur a daemonio liberatio, *ita ut videret*, in quo caecitatis illuminatio, *et loqueretur*, in quo loquelae restitutio. Ubi Hieronymus: Tria signa simul in homine perpetrata sunt: caecus videt, mutus loquitur, possessus a daemone liberatur. Quod tunc quidem carnaliter factum est; sed quotidie completur in conversione fidelium, ut expulso daemone primum lumen fidei accipiant, deinde in laudes Dei tacentia prius ora relaxentur.

Unde et Augustinus: Daemonium enim habens, caecus et mutus est, qui non credit Deo; et subditus est diabolo, qui non intelligit, et non confitetur ipsam fidem, vel qui non dat laudem Deo.

Unde etiam Chrysostomus: Ne aliquis putet quia sufficit homini fidei cognoscere Deum, est et necessarium confiteri Deum; et ideo caecum et mutum curavit, oculos ad cognoscendum, os ad confitendum Deum. Qui cognoscit, et non confitetur, ille etsi oculos

SEGON DEL CARTOIXÀ

gota del vi de la amor de Déu axí·ls embriague, que per insensats los jutgen! Hi d'ells se po- {92b} gué dir lo que és escrit en lo libre de Sapientia: «Nosaltres érem los insensats que la vida d'ells stimàvem folla, hi ara miram qu·entre·ls fills de Déu és la part sua.» O, plàcia a Déu 5 que yo miserable u de aquells sia! Hi ensemps ab ells entre·ls fills de Déu me conten, hi entre·ls sancts sia la part mia.»

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia per les entràmenes de la 10 tua misericòrdia que a mi, paralitich hi manco, per a fer bones obres te plàcia guarir-me, hi fes-me fort hi abte per a fer tota bona obra. E fes que, enmig de les virtuts, de peus stiga, perquè manant-ho tu hi obrant-ho tu, stenga a obres justes, no a iniquitats, les mans 15 mies, hi exercitant-me en bones obres la tua voluntat en tots mos actes acabe; hi les mies mans sien seques hi no·s puguen stendre en alguna offensa tua. Hi fes-me gràcia, Senyor, que oblidats tots los delits de aquest món hi riquees, no entenga sinó en la tua evangèlica 20 doctrina hi en la salut mia hi de mos prohismes. Amén.

DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT. CAPÍTOL XXXII

[I. DE LA CURACIÓ DE L'ENDIMONIAT, CEC I MUT]

Après que del Senyor havien hoït la sua doctrina, portaren-li un home cech hi mut que·l tenia lo diable; 25 sant Luch diu que era mut, calla lo que diu sanct Matheu, que cech era. Lo diable, permetent-ho la divina sapiència, li havia privat la loqüela hi la hoïda; guarí'l tantost lo Senyor hi cobrà la vista hi la paraula. Diu sanct Hierònim: «Tres miracles en aquest home se 30 acabaren: ell cech cobrà la vista; mut, la paraula; era possehit per lo diable hi fon delliure. En aquest home se acabaren aquests miracles; hi ara cada dia spiritualment en {92c} los peccadors se acaben. Cobren la vista conexent la culpa, parlen quant los peccats 35 confessen hi loen la divina misericòrdia, hi són per la gràcia delliures del diable.»

Diu sanct Crisòstom: «No pense algú que li basta que solament en Déu crega, si per la boca hi obres no·l confessa; hi per ço lo Senyor li tornà la vista hi la 40 paraula: la vista que a Déu conega, la lengua que a Déu

37 del diable] Tot seguit, quant a VC, 317a, Corella omet una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona, la qual tracta de com qui té un dimoni és cec i mut a Déu, perquè no creu en ell.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

mentis habeat curatos, tamen adhuc mutus est. Qui ergo videns non facit praecepta Dei, et qui loquens non loquitur laudem Dei et gratiam; ille etsi loquitur, et videt quantum ad Deum, tamen et mutus et caecus est.

Non enim ille videt Deum, qui scit Deum; sed qui timet et diligit Deum. Et qui orat et psallit, et non facit quae laudat, ille corpore loquitur, animo autem tacet: haec Chrysostomus.

2. FIGURA EST HOMINIS IN PECCATO MORTALI PERSEVERANTIS

Spiritualiter daemonium ille habet, qui in peccato mortali perseverat. Quamdiu enim peccatum in homine regnat, tamdiu victus et captivus a diabolo possidetur et captivatur. Vexat autem daemonium triplex: superbia, in mente; concupiscentia, in carne; cupiditas, in rebus, quia: *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae.*

Hoc autem triplex daemonium facit mutum: nam eum loquela data sit homini ad laudandum Deum, et gratias agendum, ad loquendum veritatem, et aedificandum proximum, ad confitentendum peccatum et veniam de eo petendum, {317b} primam loquelam aufert superbia, quae quod Dei est, scilicet laudem, usurpat sibi; secundam aufert avaritia, quae soli sibi intendit, non proximo; tertiam aufert luxuria, et maxime contra naturam. Unde Sodoma interpretatur *silentium*, sive *muta*. item facit caecum, ut ad salutem suam pertirientia et sibi proficua non videat, et eam lucem, quae ait: *Ego sum lux mundi*, non sequatur; sed in tenebris ambulet. Hic daemoniacus, caecus, et mutus si Domino offeratur, si ad poenitentiam convertatur, mox Jesus curabit eum; ita ut, ejecto daemonio, videat et loquatur. Abundat daemonis malitia; superabundat divina clementia. In isto daemoniaco, malitia daemonis multum abundavit, quia eum tenebat obsessum, ipsum fecerat caecum et mutum,

[40]

3. QUATUOR BENEFICIA JUSTIFICATO COLLATA

Per hunc igitur hominem sic curatum, intelligere possumus peccatorem justificatum; cui Deus spiritualiter quatuor beneficia supradicta concedit.

loe. Donchs, si lo que veu no fa los divinals preceptes, hi lo que parla no diu laors divines, hi de les gràcies que reb no li fa gràcies, no pot dir que aja cobrat la vista hi la paraula.»

[2. DE L'ENDIMONIAT, SÍMBOL DELS QUI PERSEVEREN EN ELS PECATS MORTALS]

Spiritualment, aquell té lo dimoni qui en lo peccat mortal persevera. Tant com lo peccat en l'ome regna, tant és possehit hi vexat per lo diable. En tres maneres lo aflegex lo diable: per supèrbia, en la pensa; en la carn, per concupiscència; en la voluntat, per avarícia. «Tot lo que és en lo món –diu sanct Joan en la sua canònica– és concupiscència, avarícia hi supèrbia.»

[3. DELS QUATRE BENEFICIS QUE REBÉ AQUEST HOME]

Per aquest home axí curat, podem entendre lo penident al qual lo Senyor donà quatre gràcies. Primerament, d'ell lança lo diable. Lo peccador havia

4 la paraula] A continuació, pel que fa al que resta de la citació de sant Joan Crisòstom en VC, 317a, Corella n'omet la part final sobre el fet que no veu a Déu qui no l'ama ni el tem; tampoc, qui prega o recita els salms i no compleix amb el que demana. | 10-11 diu ... canònica] Corella, a diferència de VC, 317a, explicita la font d'aquest verset evangèlic. | 11 hi supèrbia] A continuació, l'autor valencià omet una extensa glossa en VC, 317ab, la qual tracta de com els pecats de l'avarícia, la supèrbia i la luxúria, especialment si és «contra naturam», com s'assenyala en el text ludolfi, emmudeixen l'home. També el faran cec i no podrà veure la «lux mundi», en referència al verset de de Jn 8, 12, que es presenta en la glossa omesa de la *Vita Christi*. Amb tot, segons s'hi indica, la bondat divina és capaç de sanar aquestes possessions. S'ha omés també una breu citació atribuïda a sant Joan Crisòstom, sobre com aquest endimoniat era així mateix sord, fragment que Corella reprén i reubica en p. 612,22.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Primum est, quod diabolus ab eo expellit. Peccator enim diabolus in domum animae suae inducit; sed Christus eum expellit ut eam inhabitet. Domus autem animae, tria habet solaria: unum superius, scilicet spiritum; aliud inferius, scilicet corpus; tertium medium, scilicet animam. Deus in superiori solario, scilicet spiritu, habitat, quando ipse spiritus contemplationi vacat; habitat in solario medio, id est in anima, quando ipsa intendit internae meditationi; habitat in solario inferiori, id est in corpore, quando ipsum corpus exercitatur et intendit mortificationi.

— Secundum beneficium est, quia Deus peccatori linguam aperit. Deus dedit homini linguam ad tria, scilicet: ut Deum laudet, ut proximum aedificet, ut in confessione coram Deo se reprehendat et accuset. Peccator autem quia lingua sua ad ista tria non utitur, ideo recte mutus dicitur. Cum ergo Deum incipit laudare, proximum aedificare, et se accusare, tunc loquitur, et lingua ad debita officia utitur.

— Tertium beneficium est, quando Deus peccatori lumen restituit.

[40] ac secundum Chrysostomum, etiam surdum; sed Dei misericordia in ipso abundavit, quia daemonium ab obsessio eiecit, loquelam sibi restituit, lumen reparavit, et auditum reseravit.

Signum autem quod ipse sic illuminatus est, quando videt ante et retro, a dextris et a sinistris. Ille habet oculos retro, qui considerat et cogitat peccata quae fecit, quam turpia, quam multa, {318a} quam gravia, et inde habet dolorem; ille habet oculos ante se, qui videt et cogitat de iudicio Dei futuro, et inde habet timorem; ille habet oculos a dextris qui videt et cogitat mundi prospera, quam sint caduca et vana et ad ea non allicitur per amorem, sed resilit per aspernationem; ille habet oculos a sinistris, qui videt mundi adversa, quam sint brevia et vilia, et ideo, in eis non frangitur per impatientiam.

— Quartum beneficium est, quando Deus peccatori auditum restituit. Est enim peccator surdus, quia non audit Deum admonentem, nec Deum beneficientem, nec Deum inspirantem, nec Deum comminantem, tunc autem surdus auditum recipit, quando Deum in huiusmodi audit.

4. INSINUATIO INVIDIOSA PHARISAEORUM

Et stupebant turbae, scilicet simplices divinam virtutem in Christo admirantes; et dicebant: Numquid

SEGON DEL CARTOIXÀ

acollit en la casa de la sua ànima lo diable; lo Senyor ne lança lo diable, perquè ell hi abite. Moralment, tres apar[t]aments té la nostra ànima: la hu alt, que sperit se nomena; l'altre baix, hon lo cors té possada; lo d'en mig és per a l'ànima. En lo més alt, lo Senyor entra, 5 quant l'ànima axí contempla, que fora del cors semblant a sperit quasi abita. En la possada d'en mig, lo Senyor entra, quant en les obres de misericòrdia hi amor del prohisme lo penident se exercita. En la inferior part, qui és lo cors, lo Senyor abita quant 10 l'ànima per la penitència lo cors mortifica.

Lo segon benefici que al penident lo Senyor dóna és que li torna la loqüela. Per a tres coses ha donat lo Senyor la lengua {92d} a l'home: perquè la divina majestat lohe, lo prohisme edifique, hi confessant de les 15 culpes se acuse. Hi lo penident que per aquestes tres coses no-s servex de la lengua, se pot dir que és mut hi ha perdut la loqüela. Però si loar a Déu comença, edificar lo prohisme hi acusar les sues culpes, lavors cobra la loqüela hi la lengua exercita lo seu offici. 20

Lo terç benefici és que ha cobrat la vista.

«Cech, sort hi mut era», diu sant Crisòstom.

Hi és senyal que de tot l'à cobrada quant per totes parts mira. Detràs hi a les spatles mira, quant pensa hi recorda quants són hi quant[s] grans hi abominables 25 los peccats de la sua passada vida. Hi axí, té gran dolor com se'n recorda. Davant mira, quant mira hi pensa lo final sdevenidor Judici; hi axí pensant, ha temor de offendre la majestat divina. A la part dreta mira quant veu hi pensa les prosperitats del món com són 30 variables, caduques hi vanes; hi axí pensant, les menysprea. A la sinestra part mira, lo qui mira hi pensa les afflictions hi adversitats de aquest món, quant són breus hi poch duren; hi perquè axí les considera, no troba en ell loch impaciència. 35

Lo quart benefici és com lo Senyor torna al peccador la hoïda. És sort lo peccador que no hou a Déu qui l'amonesta, ni quant lo beneficia, ni quant lo inspira, ni quant lo menaça; cobra la hoïda quant en tots aquests actes lo Senyor scolta. 40

[4. DE LA INSINUACIÓ ENVEJOSA DELS FARISEUS]

E tornant a la evangèlica ystòria, maravellaven-se los pobles, simples sens malícia, en la sua doctrina hi miracles; hi deyen: «És aquest lo Fill de David?», quasi

8-9 *quant ... exercita*] Corella tradueix de manera bastant lliure respecte el text llatí de VC, 317b: «quando ipsa intendit internae meditatione.», és a dir, «quan aquesta [l'ànima] atén a la meditació interna.» | 22 *cech, sort hi mut era*] diu sant Crisòstom Aquesta citació, reduïda per Corella i atribuïda a sant Joan Crisòstom prové del fragment omés prèviament, com assenyalem en nota p. 611,11, que ara el lletraferit valencià reubica.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

iste est filius David? Quasi diceret: sic, quia hic est Christus nobis promissus de semine David. Moraliter ejicitur daemonium, in contritione; loquitur qui prius erat mutus, in confessione; admirantur turbae, in satisfactione, scilicet quando vident bene operari eos qui non solebant nisi mala facere.

Scribae autem et *Pharisaei*, scilicet litterati et majores invidiae nequitia pleni, *audientes* turbas, scilicet ipsum confitentes esse Christum, propter evidentiam facti, *dixerunt*, in corde et cogitatione: *In Beelzebub principe daemoniorum, ejicit daemonia*; et sic in Spiritum cujus opus est daemones ejicere, et sanitates perficere contumeliam inferebant. Quia enim factum mirabile negare non poterant, ideo modum faciendi calumniabantur; et sic factum infamare conabantur, dicentes Jesum Christum per aliquem daemonem superiorera sibi, etiam familiarem et privatum, ejicere daemones inferiores de corporibus obsessorum.

Nam ut ait Chrysostomus: Invidia non quaerit quid dicat; sed solum ut dicat. Sic et hodie, multi cum non possunt aliorum verba vel facta directe reprehendere, conantur intentionem et modum eorum infamare.

Ubi Beda: Turbis autem, quae minus eruditae videbantur, Domini facta mirantibus, Scribae et Pharisaei, vel negare, vel sinistra interpretatione pervertere laborabant; quasi non divinitatis, sed immundi spiritus opera fuissent.

5. IDOLORUM ORIGO

Secundum eundem Bedam, nomina idolorum, a Belo habuerunt originem. Ninus enim rex conditor, vel potius reparator Ninivae, Belo patri suo qui fuit primus rex Assyriorum, statuam post mortem ejus consecravit, ad quam confugientes qui forfecerant, veniam merebantur. Unde ipsam statuam ceperunt venerari; et tandem instigante diabolo, divini honores sunt ipsi statuae attributi, et sic incepit cultus idololatriae.

Cujus simulachri consuetudinem Chaldaei suscipientes, vocaverunt Beel, Palaestini Baal, Moabitae Beelphegor, secundum diversitatem linguarum. Judaei autem unius Dei cultores, in derisionem Gentium Beelzebub appellabant, quod sonat *vir*, seu *princeps*

dient: «Aquest és lo Messies, Fill de David, promés en la Ley hi Profetes?» Moralment los pobles se maravellen quant miren lo peccador fer obres bones, les quals no acostumava. En la contrició foragita lo diable, en la confessió cobra la paraula, {93a} en la satisfació per virtuosas obres fa que ls pobles se maravellen. 5

Los doctors e fariseus e clergues, plens de envejosa malícia, hoint lo que deyen, que rey Messies lo confessaven per evidència dels seus actes, en lo seu cor digueren: «En Belzebub, príncep dels dimonis, lança los dimonis.»; hi axí contra l'Esperit Sanct blasfemaven, a qui és apropiat lançar los dimonis hi donar sanitat als còssors hi a les ànimes. Perquè no podien negar les sues maravellosas obres, calupniaven lo modo com les feya; hi axí infamaven los seus miracles, dient que ab algun superior familiar dimoni, los altres menors dels còssors humans lançava. 15

Diu sanct Crisòstom: «La enveja no cerca què diga; mas solament que no calle. Hi axí de present, los envejosos, com no poden infamar los bons actes, la intenció infamen.» 20

[5. DELS ORÍGENS DE LES ÍDOLES]

Diu Beda que l nom de les ydoles, de Belus hac principi, fill de Nembrot, qui edificà la babilònica torre. Belus fon pare de Ninus, lo qual amplià la gran ciutat hi torre hi la circuhí de muralla, hi començà a regnar hi senyorejar los convehins pobles. Hi per la mort de son pare, Belus edeficà una gran stàtua en honor, recort hi reverència de son pare, a la qual tots los qui atenyien havien vènia dels delictes que havien comesos. Hi axí començaren los pobles venerar la stàtua e, instigant lo diable, atribuir-li honors divines; hi hach principi la nefandíssima ydolatria. Hi pogué en les tenebres de ignorància stendre's, hi los reys hi prínceps, cobdiciosos de honors il·lícites, fabricaren en sos regnes semblants ymatges. 35

Hi perquè fon aquesta la primera, encara que altres ydoles colien, aquesta de Belus principal stimaven, la qual, segons la diversitat de les lengües nomenaven los caldeus, Beel; los de Palestina, Baal; los moabites, {93b} Belfegor; los jueus, qui sol a Déu colien, per scarn 40

3 lo peccador] Es refereix al personatge del present episodi evangèlic, a qui Jesús fa retornar la vista, la parla i la oïda. | 21 intenció infamen] Tot seguit, Corella omet una citació de Beda el Venerable en VC, 318a, la qual tracta de com les masses admiraven els fets del Senyor mentre que els fariseus i doctors tractaven de menysprear-los. | 23-24 fill ... torre] Aquesta al·lusió a l'ascendència de Belus i la torre de Babel ha estat incorporada per Corella quant a VC, 318a. | 30-35 Hi ... ymatges] Corella amplifica la traducció quant al fragment corresponent de VC, 318a, en el sentit que aporta la imatge de les «tenebres de ignorància» i la crítica als «reys hi prínceps».

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

muscarum, propter multitudinem muscarum, quae in templo ejus erant, propter sordes immolati sanguinis, quem muscae sequi solebant.

In hoc simulachro dicebant Judaei principem daemoniorum habitare; tum quia in eo fuit principium idololatriae, tum quia nullum idolum inveniebatur illo efficacius, tum quia cultus ejus erat generalior apud omnes Gentes. Licet enim quaelibet natio haberet alios Deos speciales, hunc tamen tanquam universalem Deum venerabantur omnes. Itaque in virtute principis daemoniorum, qui in hoc idolo habitabat, Pharisei Dominum facere miracula dicebant. {318b}

Unde Remigius: Beelzebub autem, ipse est Beel, et Baal, et Beelphegor. Bel fuit pater Nini regis Assyriorum; Baal dictus est, quia in excelso colebatur; Beelphegor a loco, id est a monte Phegai. Zebub, servus fuit Abimelech filii Gedeonis, qui occisis LXX fratribus, aedificavit templum Baal, et constituit eum sacerdotem in ipso, ad abigendas muscas, quae ibi congregabantur, propter nimium cruorem victimarum; Zebub namque *musca* dicitur, Beelzebub ergo *vir muscarum* interpretatur. Unde propter spurcissimum ritum colendi, dicebant eum esse principem daemoniorum. Nihil ergo sordidius invenientes, quod Domino objicerent, dicebant eum in Beelzebub ejicere daemona: haec Remigius.

Hoc autem totum ex invidia faciebant, de qua hic dicit Chrysostomus: Tale quid est aemulatio, qua non utique erit malitia alia deterior. Sicut enim porcus gurgite, et daemones jactura nostra, ita et aemulator proximi laetatur malis; et quemadmodum scarabaei nutriuntur stercore, ita et hic aliorum infortunas: haec Chrysostomus.

6. DAEMONES DIVERSIS VITIIS PRAESUNT

Ubi notandum quod daemones habent sua officia valde ordinata in malum. Est enim unus daemon, qui praeest superbiae, et vocatur Lucifer; et iste multos habet satellites qui sibi astant, et multos subjectos quibus principatur, scilicet superbos. Unde Job: *Ipse est rex super omnes filios superbiae*. Et hic expellitur per veram humilitatem cordis.

Alius est qui praeest luxuria; et iste vocatur Asmodaeus, de quo dicitur in Tobia, quod interfecit septem viros Sarae. Iste enim odit legitimum matrimonium, et ideo per hunc modum volebat trahere hanc puellam ad fornicationis vitium; et iste daemon multos habet satellites, qui sibi assistunt, et

SEGON DEL CARTOIXÀ

Beelzebub lo cridaven, que «príncep de les mosques» significa, per la sutzietat de la sanch dels animals que li sacrificaven, la qual les mosques seguien.

En aquesta ydola deyen los jueus que abitava lo príncep dels diables, perquè fon lo principi de la ydolatria; hi perquè alguna altra ydola no stimaven tan poderosa. Hi encara, perquè generalment totes les nacions la colien. Hi axí, los inichs fariseus afermaven que-n la virtut del gran diable que abitava en aquella ydola, Jesús de Natzaireth lançava los diables. 10

Diu sanct Crisòstom: «No-s pot trobar malícia més pestilent que enveja; axí com lo porch en lo pudent fanch se bolca hi los diables en la nostra pèrdua, axí lo envejós se delita los dans del prohisme; hi axí com los scaravats en la sutzietat se pexen, axí los envejosos dels mals hi dans que-ls altres passen.» 15

[6. DELS DIVERSOS VICIS QUE REGEIXEN ELS DIMONIS]

Hi devem atendre que-ls dimonis tenen en los peccats ordenats los seus officis. És un dimoni qui presedex a la supèrbia, que Lucifer se nomena; hi aquest té molts servents qui l'obeixen, e fan lo que mana, hi molts subjectes, qui són tots los superbos a qui senyoreja. Diu Job: «Ell és rey sobre tots los fills de supèrbia.» Hi aquest se lança per humilitat verdadera.

És altre demoni qui presedeix a la luxúria; hi aquest Asmodeus se nomena, del qual legim en Thobies que matà set marits de Sarra. Aquest avorreix lo lícit matremoni, hi volia induir la donzella a il·lícit acte hi a fornicació fora de matremoni; hi aquest té molts

10 *los diables*] A continuació, Corella omet una extensa citació atribuïda a sant Remigi en VC, 318b, en la qual s'explica l'origen i el significat del mot Beelzebub, que, com s'observa, ja s'ha exposat unes línies més amunt des de l'inici del subcapítol segons la nostra edició; és probable que l'escriptor valencià l'haja omesa per contenir informació redundant. [25-26 del ... Sarra] És refereix al passatge de Tb 3, 7-10, en què es relaten les desgràcies que li ocorren a Sara, filla de Tobit. La grafia amb «rr» del nom «Sarra» per referir-se a aquest personatge bíblic era comuna a l'Edat mitjana i l'Edat moderna.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

multos habet subjectos, scilicet omnes luxuriosos. Et hic expellitur per jejunium et mortificationem corporis.

Tertius est qui praeest avaritiae; et vocatur Mammona. Unde dicitur in Matthaео: *Non potestis servire Deo et Mammone*. Et iste multos habet satellites qui eum juvant, et multos subditos super quos regnat, scilicet super omnes avaros. Et hic expellitur per temporalium abjectionem, quae fit aut totaliter, sicut faciunt perfecti, qui omnia dimittunt, aut particulariter, sicut faciunt qui de sua abundantia pauperibus largiuntur.

Quartus est qui praeest immundis cogitationibus, et rancoribus, et invidiis, et malis affectionibus; et vocatur Beelzebub, id est *vir muscarum*, immittit enim muscas, id est cogitationes immundas, odia, et voluntates malas, quae dicuntur muscae, quia ad animam cito volant, et ipsam commaculant. Iste autem daemon multos habet satellites qui eum adjuvant, et multos subditos, quibus praeest, scilicet omnes invidos. Et expellitur per confessionem et sacerdotalem absolutionem.

7. DIGITO CUR COMPARETUR SPIRITUS SANCTUS?

Jesus autem, sciens cogitationes eorum, probat pluribus rationibus quod non in Beelzebub, sed *in digito* et spiritu *Dei ejecit daemonia*; et quod miracula quae faciebat, non poterant attribui spiritui maligno, sed oportebat ea attribui Spiritui divino. Comparatur autem Spiritus Sanctus digito, propter tria: primo, propter processionem, quia sicut manus et brachium procedunt de substantia corporis, et digitus de manu et brachio, et etiam a corpore; ita Filius a Patre, et Spiritus Sanctus a Patre et Filio.— Secundo, propter partitionem, quia sicut in digito sunt plures articuli distincti; ita diversa et distincta sunt dona Spiritus Sancti. — Tertio, propter operationem, quia sicut manus et brachium operatur per digitos; sic Filius per Spiritum Sanctum; Filius autem, {319a} manus et brachium Patris dictus est, quia cuncta per eum operatur.

servents qui l'aguarden, hi tots los luxuriosos que en aquest món senyoreja. Hi aquest se lança per mortificació de carn hi per dejuni.

Lo terç diable, qui presedex a la avarícia, Manmon se nomena. Hi per ço diu lo Senyor: «No podeu a Déu 5 hi Manmon {93c} fer servici.» Hi aquest té molts servents qui l'aguarden, hi molts subjectes: tots los avars sobre-ls quals té senyoria. Hi aquest se lança, o totalment per aquells perfets, qui a totes les coses temporals renuncien, o particularment per aquells qui 10 de sos béns fan largues almoynes.

Lo quart dimoni presidex a les cogitacions immundes hi a les ires, malícies hi envejes; hi aquest és Beelzebub, príncep de les mosques, qui porta dins l'ànima les sutzies mosques de les cogitacions 15 immundes. Hi aquest té servents qui l'aguarden, hi peccadors miserables en aquest món, als quals senyoreja. Aquest se lança per confessió hi per sacerdotal absolució en lo sagrament de penitència.

[7. DE LA COMPARACIÓ ENTRE EL DIT DE DÉU I L'ESPERIT SANT]

E seguint la evangèlica letra, mirant lo Senyor les 20 cogitacions d'ells iniques, per moltes raons declara que no en Beelzebub, mas en lo dit de Déu lançava los dimonis; hi que-ls seus miracles no-ls podien atribuir al sperit maligne, mas al Sant Sperit, que «dit de Déu» lo nomena; perquè axí com en lo dit hi ha molts articles, 25 axí són moltes hi diverses del Sperit Sanct les gràcies. Hi axí com per los dits la mà fa les sues obres, axí les gràcies al Sperit Sanct se atribuexen, perquè és amor del Fill hi del Pare. Hi Déu omnipotent, per sola amor hi no per deute, les sues gràcies nos dóna. Al Fill nom de 30 «braç» li apropien, perquè en ell creà lo Pare totes les creatures.

Però devem atendre que lo Pare, Fill hi Sperit Sanct una indivídua essència, una voluntat, una omnipotència, creen hi obren totes les creatures. Però 35 la Scribtura Sacra hi la santa Sgleya, per empremtar en les nostres pensades la distinció de les presones hi unitat de la essència, atribuex algunes obres al Pare, altres al Fill, hi al Sperit Sanct altres: les de potència al Pare, les de sapiència al Fill, les de amor al Sperit Sanct. 40

19 en ... penitència] Corella explicita i afig quant al text corresponent de VC, 318b, l'al·lusió al sagrament de la penitència. | 33-40 Però ... Sanct] Aquest fragment sobre el sentit de la Trinitat i de les atribucions dels tres elements que la formen ha estat incorporat per Corella respecte VC, 318b-319a, atés que no hi apareix. Destaca la referència a les Sagrades Escriptures i a l'Església, pel coneixement d'aquests textos per part de Corella i de la vinculació amb la institució eclesiàstica com a mestre de teologia.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ad cogitationes vero eorum respondit, et in hoc deitatem suam ostendit, quia solus Deus cogitationes scit; ut vel sic compellerentur credere in eum, qui cordis occulta videbat.

Nam secundum Chrysostomum, cum eorum suspicio irrationalis esset, metu multitudinis non audebant eam divulgare.

8. CHRISTUS, DUPLICI RATIONE, PROBAT QUOD DAEMON NON EST ACTOR MIRACULI

Probat ergo primo ratione tali, quia si per daemonem aliquem ejiciebat alios, sequitur quod divisio esset inter eos; et sic non posset diu stare potestas diaboli, et ex hoc sequitur adventus Christi, per quem potestas daemonis debebat auferri. Unde dixit eis: *Omne regnum in se et contra se divisum*; utpote per discordias principum, contra se alternatim pugnatium, *desolabitur*; et dissipabitur; *et omnis civitas vel domus divisa contra se* per contrarias voluntates et operationes, *non stabit*, sed dissolvetur.

Nam secundum Salustium, concordia parvae res crescunt; discordia, maximae dilabuntur.

Inductionem facit in tribus: in regno, in civitate, in domo; secundum triplicem unitatem, sub qua vivunt homines. Aliqui enim vivunt tantum sub una lege vel jure, et hi per *regnum*; alii sub una consuetudine, et hi per *civitatem*; alii sub uno victu et societate, et hi per *domum*. item a *regno, civitate, et domo*, sumit exemplum, id est a jnagnis, mediocribus, et parvis; ut per hoc rationem suam ostendat fortiolem et sufficientem. Unde Chrysostomus: Nihil est in terra regno potentius; sed tamen per altercationem perit. Quid autem dicendum de civitate, vel de domo? Sive magnum, sive parvum fuerit, contra seipsum pugnant perit: haec Chrysostomus.

Sed, si *Satanas*, per me et ad meum imperium expellit et *ejicit Satanam*, daemonum regnum divisum est contra se, et discors sibi, quia contra se pugnant; et ergo regnum et potestas malitiae ipsorum stare non potest; et ita finis mundi erit, quia usque ad finem mundi stabunt hic, ad tentandum nos.

Regnum enim Satanae, est in malis hominibus, quos sibi subditos tenet, quod ante finem mundi non

SEGON DEL CARTOIXÀ

Respon, donchs, {93d} lo Senyor al que ells pensaven, hi en açò la sua divinitat manifesta, perquè a Déu pertany les cogitacions hi secrets de nostre cor penetrar hi entendre.

[8. COM CRIST, AMB DUES RAONS, PROVA QUE EL DIMONI NO HA FET EL MIRACLE]

Que si ab un diable los altres lançava, seguex-se que entr-ells serien divisos; hi axí destròit lo seu regne hi la potestat del diable perduda, hi vengut lo rey Messies, qui devia destruir la potestat diabòlica. Hi per ço diu lo Senyor: «Tot regne divis destructió menaça, serà desolat hi del tot se va a perdre.» 5 10

Diu sant Hierònim: «Les poques coses se fan grans per concòrdia; hi les grans poques per discòrdia.»

En tres semblances fortifica lo Senyor la veritat de les sues paraules: en regne, en ciutat, hi casa; segons que en unitat qualsevol de aquestes tres coses se conserva; hi en divisió ve a total rohina. Declara per exemple com discòrdia porta desolació hi rohina en les coses grans, mijanes hi poques. Diu sanct Crisòstom: «No y ha en la terra cosa més potent que'l regne; hi per divisió se va a perdre. Què pensarem, donchs, de la ciutat hi de la casa? Qualsevol cosa gran o chica que dins si tinga discòrdia és prestament desolada.» 15 20

«Donchs, si per mi Sathanàs, hi perquè yo u mane, a Sathanàs lança, divis hi discorde és lo seu regne; hi per consegüent la sua destructió propinqua.» 25

4 hi entendre] Tot seguit, quant a VC, 319a, Roís de Corella omet una breu citació atribuïda a sant Joan Crisòstom sobre com la sospita dels fariseus sobre Jesús era irracional i, per tant, no s'atreuen a expressar-la per por a com poguera reaccionar la multitud creient. | 11-12 Diu ... discòrdia] Corella atribueix falsament aquest text a sant Jeroni mentre que en VC, 319a apareix referit a Sal-lusti. Per altra part, destaquem un cert to proverbial amb el joc de paraules «concordia/discòrdia», ja present en el text ludolfi: «Concordia parvae res crescunt; discordia maximae dilabuntur.», és a dir, «Les coses petites creixen amb la concòrdia; les grans es dissolen amb la discòrdia.» | 13-14 En ... paraules] Notem com Corella amplifica i retòrica, amb una referència de caire bèl·lic, la traducció respecte VC, 319a: «Inductionem facit in tribus.», és a dir, «El Senyor argumenta per tres coses.» | 16 total rohina] Tot seguit, quant a VC, 319a, Corella omet una breu glossa que indica com el regne es governa amb una llei; la ciutat té un mateix costum; altres formen una casa amb una mateixa companyia i aliments. | 25 destructió propinqua] A continuació, quant a VC, 319a, Roís de Corella omet una glossa que seguia el verset de Mt 12, 26 («I si Satanàs treu fora Satanàs, vol dir que està dividit i lluita contra si mateix. Com podrà durar, donchs, el seu reialme?»), la qual assenyala com el regne dels malvats estarà present fins la fi del món, per ordre de la justícia divina, per exercitar els homes i perquè s'acaben de complir les Escripures. Hi ha també una citació de sant Joan Crisòstom al voltant del poder de Satanàs sobre els homes que els converteix en súbdits.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

cessabit, tum propter divinse justitiae ordinationem, et hoc ad hominum excitationem; tum propter prophetiarum nondum impletionem.

Unde Chrysostomus: Quasi diceret: Regnum contra se intestino bello di visura, necesse est desolari; quod et in domoetin civitatividetur. Quocirca, et si Satanae regnum in seipsum divisum est, ita quod Satanus ab hominibus Satanam repellat, desolatio regni daemonum appropinquavit; regnum autem eorum in hoc est quod homines subditos tenent. Si igitur ab hominibus pelluntur, hoc non est aliud, quam regnum eorum dissolvi. Si autem adhuc in hominibus potestatem tenent, manifestum est quod regnum maligni adhuc stat, et non est contra seipsum divisum: haec Chrysostomus.

Moraliter regnum divisum, est anima hominis mali, cujus sensualitas rebellat rationi; et hoc regnum desolatur, quia Christus qui est veritas, inderecedit, et diabolus ingreditur. Item, per regnum inse divisum, signatur omnis congregatio, carens concordia et pace, in qua sunt duo Satanae, quorum quilibet nititur suam partem ampliare, ut sic possit alteri parti praevalere; et talis congregatio desolabitur, et concordia dissipabitur, quia si sint a se divisi, per contrarietatem effectuum non potest durare, sed deficit domus et congregatio eorum. Sed heu! vix inveniuntur aliqui homines, qui tantam concordiam habent in bono, quantam mali spiritus in malo. {319b} Cum enim sint infiniti et innumerabiles, omnes tamen in eo concordant, quod nihil nisi malefacere desiderant. Et utinam sic homines in bono concordarent, et ad faciendum bonum se mutuo animarent!

Deinde probat idem hoc secunda ratione, quae talis est. Ejusdem potestatis est ejectio daemonum per me et per filios vestros, sed illi, secundum vos, non ejiciunt daemona in principe daemoniorum, ergo nec ego. Unde dicit: *Et si ego in Beelzebub*, id est auctoritate principis daemoniorum, *ejicio daemona*, a corporibus obsessis, *filiis vestri*, id est exorcistae, secundum Bedam et Rabanum, vel Apostoli de eis nati, secundum Augustinum, et Hieronymum *in quo*, id est in qua potestate, *ejiciunt?* Quasi dicat: Cum non possitis attribuire ejectionem per filios vestros factam, nisi virtuti divinae, per consequens nec ejectionem factam per me. *Ideo ipsi judices vestri erunt*, scilicet exorcistae, vos condemnantes de mendacio quod dicitis contra me, quia si in virtute Dei ejiciunt, multo plus et ego, cujus oppositum mendaciter affirmatis, hoc daemoni attribuendo. Vel, Apostoli de eorum stirpe geniti, qui sibi bene conscii sunt nil malae artis a Christo didicisse, erunt judices eorum in futuro, scilicet

Moralment, diu sanct Crisòstom, lo regne en si divis és l'ànima del mal home, stan en ell la sensualitat hi la raó discordes. Va-se'n lo Senyor qui és veritat hi concòrdia hi entra-y lo diable. És encara discorde regne qualsevol congregació que no té pau hi concòrdia, en la qual hi ha dos diables, que vol cascú que la sua part prevalga; hi tal congregació ve a total rohina. Però és gran dolor que no-s troben hòmens axí en lo bé concordes, com en lo mal los dimonis, los quals, ab tot sien quasi infinits e innumerables, axí tots {94a} en fer mal són concordes, que altra cosa no desigen; hi los uns a-ltres se animen.

Prova après lo Senyor ab altra raó que no lança ab Sathanàs los diables, dient: «Ab una mateixa potestat lancen vostres fills los diables ab la qual yo-ls lance. Donchs, vostres fills, ab quina potestat los lancen? Los apòstols, fills vostres, lancen los diables; altres qui no-m seguexen en lo meu nom los lancen. En quina potestat fan aquestes obres?», quasi dient: «Com no pugau dir que ab potestat diabòlica vostres fills lancen los diables, per què dieu que ab Belzebub yo-ls lance? Hi per ço ells seran vostres jutges. Seran jutges los apòstols en lo final Judici, assessors de la mia sentència. Hi de present crehent en mi són jutges vostres, qui romaniu en vostra

1-3 *Moralment ... discordes*] Roís de Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom mentre que en VC, 319a forma part de la glossa ludolfina. Observem, com s'ha dit en la nota prèvia, que l'autor valencià no ha inclòs una citació de sant Joan Crisòstom que aniria immediatament abans del fragment de què parlem. Corella opta per mantenir la referència a sant Joan Crisòstom, però no el seu contingut. | 16-19 *Los ... obres*] Tot seguit, Corella omet un fragment en què Beda i Raban Maur feien referència a què els «fills vostres» de Mt 12, 7 eren els exorcistes, mentre que sant Jeroni i sant Agustí deien que eren els apòstols.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

assessione et approbatione iudicii; quia *sedebunt super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel*. Deinde elisa falsitate Pharisaeorum, astruit veritatem; quia ex quo non ejicit virtute diaboli, sequitur quod ejicit virtute Dei, cum aliud medium non possit dan. Dicit ergo: *Si*, id est quia, *in Spiritu vel*, ut ait Lucas, *in digito Dei ejicio daemonia*, et sic expello regnum diaboli, ut conclusum est ex praedictis, cum expulsio unius contrarii, sit introductio alterius, *profecto pervenit in vos regnum Dei*, id est ego Christus qui Deus debeo regnare in vobis, quare ergo me blasphematis? Vel, *regnum Dei*, id est tempus gratiae, ad merendum regnum gloriae, quod vobis offertur, dum per verba veritatis, et miracula potestatis praedicatur. Vel, *pervenit in vos regnum Dei*, id est aditus regni coelorum patefactus est vobis et credentibus.

9. ITEM, TRIPLICI RATIONE, PROBAT SE NON ESSE DIABOLI MINISTRAM

Probato ergo quod daemon non est actor miraculi, deinde consequenter probat Christus multipliciter, quod ipse non est minister diaboli, et prima ratio talis est: Minister non est potentior actore, sed Christus potentior est diabolo, ergo Christus non est minister diaboli.

Hoc autem ostendit sic: Non enim, *potest quisquam intrare in domum fortis, domum suam custodientis, et bona ejus diripere, nisi prius*, tanquam fortior, *alligaverit fortem et tunc eo victo domum et vasa, arma et spolia illius diripiet*, auferet, et distribuet. Diabolus fortis est fortitudine naturalium bonorum, de quo scribitur in Job, quod *non est potestas super terram, quae ei comparetur*. — *Arma* ejus sunt astutiae et doli nequitiarum spiritualium, et omnes species peccatorum; *domus et atrium* ejus, est mundus in quo principabatur usque ad Salvatoris adventum; *vasa et spolia* ejus, sunt homines obsessi vel decepti a diabolo.

Quo custodiante atrium suum, in quo sicut in domo habitabat, in pace fuerunt omnia sua, quia nemo sibi resistebat, et adhuc, *in pace sunt*, ad eum, *omnia quae possidet*, id est omnes peccatores qui ei obediunt et favent, quia secundum Gregorium, illos pulsare negligit, quos quieto jure possidere se sentit.

Sed *fortior eo*, scilicet Christus, *superveniens*, id est desuper de coelo veniens, *vicit eum*, tentationibus ejus viriliter {320a} resistendo, et passionem ab eo procuratam patienter sustinendo; eoque in infernum relegato, et sub pede Domini contrito, *universa ejus arma*, id est callidissimas versutias nequitiae spiritualis,

SEGON DEL CARTOIXÀ

infidelitat hi durícia, hi són jutges vostres que conexen la mia potestat hi la vostra malícia. Però, puyés axí que-n lo dit de Déu, que vol dir en la sua virtut, lance los diables, hi axí lance lo seu regne, que la un contrari l'altre lança, és certa cosa que-l Regne de Déu és pervengut en vosaltres, qui só yo, vostre Messies, Déu hi home, qui eternament dech regnar en vosaltres. Per què, donchs, pensau en blasfemar-me? És vengut lo Regne de Déu en vosaltres, lo temps de la gràcia en lo qual podeu meréixer lo Regne de glòria, lo qual yo us presente en la mia doctrina, confirmada ab maravoloses obres.»

[9. DE TRES RAONS QUE PROVEN QUE JESÚS NO ÉS MINISTRE DEL DIABLE]

«Per què m'enculpau que yo sia ministre del diable? Que-l Senyor no és menor que-l seu ministre».

«No pot algú entrar en casa del qui és fort hi guarda la sua casa hi pendre les sues armes hi desferra, si lo qui entra, essent més fort, no-l pren hi no-l liga. Hi lavors, pot distribuir a sa voluntat la casa hi lo moble.» Té fortitut natural tan gran lo diable, que diu Job que no y ha potestat sobre la terra que a ell se acompanye. Les sues {94b} es armes són les astúcies, los engans, les iniquitats hi malícies; lo seu palau e casa és lo món, en lo qual fins a l'adveniment del Senyor tingué senyoria; los seus mobles hi despulles són los hòmens possehits per lo diable.

Hi axí, en pau tenia la sua casa, que algú no l'impugnava ni li contrastava; hi encara té en pau los peccadors qui l'obeixen hi fan lo que ell mana. Diu sanct Gregori: «Aquells ja no aflegex ni tenta, dels quals coneix que pacíficament los senyoreja.»

És sobrevingut del cel en la terra Jesús, Déu hi Senyor nostre; ha vençut lo diable hi les tentacions sues, prenent hi acceptant pacientment la mort que ell li ha procurada. Hi ligant-lo dins en los infernals càrcers, ha-se'n portat la sua desferra; hi delliurats los

13-14 Per ... ministre] En la seua traducció, el lletraferit valencià modula el fragment de VC, 319a, posant en primera persona el que formava part de la glossa ludolfina, tot afegint-hi a més una interrogació retòrica: «*Probato ergo quod daemon non est actor miraculi, deinde consequenter probat Christus multipliciter, quod ipse non est minister diaboli, et prima ratio talis est: Minister non est potentior actore, sed Christus potentior est diabolo, ergo Christus non est minister diaboli.*», és a dir, «Després prova Crist de moltes maneres que ell no és servidor del diable. Primera raó: el ministre no és més poderós que qui li mana; Crist és més poderós que el diable, per tant Crist no és ministre del diable.»

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

in quibus confidebat, abstulit, eas compescendo et detegendo; et vasa ejus diripuit, id est peccatores diabolo subjugatos apotestate ejus eripuit; et spolia ejus distribuit, id est peccatores prius a diabolo captos, diversis officiis ecclesiasticis assignavit, quia ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, altos vero Evangelistas, alios autem pastores et doctores.

Secundum Bedam, *distribuit spolia* in regno Ecclesiae tam militantis, quam triumphantis, in diversis dignitatibus et praemiis. Et quia Christus ista fecit, sequitur quod potentior est daemonibus; et ideo non est minister eorum, nec virtute eorum egens ad ejiciendum. Ex quo etiam concluditur quod ipse sit vere Christus, quia in adventu Christi, potestas daemonis erit diminuenda et arcenda. Non ergo debemus esse securi, quia adversarius noster fortis, victorisque vocibus comprobatur; nec debemus desperare, quia princeps noster fortior illo non dubitatur.

Unde Chrysostomus: Non debet hostem timere fortem qui habet principem fortiolem. Sed vigilemus et laboremus, ne fiducia principis fortioris contemnamus adversarium nostrum. Nam si contendimus contra eum, fortiores illo sumus; si autem negligimus, ille fortior invenitur. Fortem enim diabolum, nostra negligentia facit, non illius potentia: haec Chrysostomus. Unde et Gregorius: Diabolus cum ei resistitur, est debilis sicut formica; cum vero ejus suggestio recipitur, est fortis ut leo.

Et Hieronymus: Tentamenta si ad te respicias, grandia sunt, si ad Deum bellatorem fortissimum, ludus et umbra sunt.

Deinde ponit secundam rationem, quae talis est: Minister et actor concordant in voluntate, sed Christus et diabolus habent contrarias voluntates, ergo Christus non est minister diaboli. Et hoc est quod dicit: *Qui non est mecum*, in bono conveniens meae voluntati, *contra* seu adversum *me est*. Et hujusmodi est diabolus, quia Christus vult animas salvare; sed diabolus vult eas perdere. Christus vult homines a peccatis retrahere, et

peccadors en lo món qui subjugats tenia, hi tants com volen esser delliures, ne delliura cada dia per lo sacrament de penitència. Distribueix lo Senyor les seues despulles hi mobles, que molts que'l diable possehia, qui les ydoles colien; lo Senyor los ha fet prelats, bisbes 5 hi preveres en la sua sancta Sgleya.

Diu Beda: «Ha distribuït les seues despulles, hi en la militant hi triüfant Sgleya insígnits hi decorats en dignitats diverses.» Donchs, si ha fet açò lo Senyor en les armes hi desferra del diable, segueix-se que és més 10 poderós que'l diable; hi no és son ministre, ni ha mester lo seu poder per a llançar los altres. Hi axí és lo verdader Messies, en lo adveniment del qual la potestat diabòlica devia esser debilitada. Però no devem sens recel star nosaltres, que'l nostre adversari, lo Senyor 15 qui'l venç, fort lo nomena; ni devem desesperar de la victòria, que'l nostre príncep és molt més fort que'l diable.

Diu sanct Crisòstom: «No deu l'enemic fort tembre aquell qui té molt més fort lo seu príncep. Mas vetlem 20 hi trebal- {94c} lem, perquè ab la sperança del poder del nostre príncep no siam negligents en nostra guarda. Hi té aquesta condició lo nostre adversari, que si no-l volem combatre, és sua la victòria; si-l volem combatre ab sperança en lo nostre príncep, és la victòria nostra. 25 En nostre poder tenim esser vençuts o vençre: la nostra negligència fa poderós lo diable, no la sua potència.» Diu sanct Gregori: «Lo diable, quant li resistim nosaltres, és dèbil axí com formiga; quant no li fem resistència, és més cruel que tigre.» 30

Declara més lo Senyor com no llança en Belzebub los diables, dient: «Lo ministre hi lo principal actor en les voluntats són concordades; lo diable hi yo en tots los actes som discordades. Donchs, com puch yo en ell diable llançar los altres? Qui no és ab mi, concordant ab mi en 35 bones obres, és contra mi discorde hi contrari a la

2-3 ne ... penitència] Aquesta al·lusió al sacrament de penitència i la seua capacitat per alliberar-se del mal ha estat incorporada per Corella quant a VC, 320a. | 5-6 lo ... Sgleya] Corella modifica i actualitza el verset d'Ef 4, 11 («et ipse dedit quosdam quidem apostolos quosdam autem prophetas alios vero evangelistas alios autem pastores et doctores.»), és a dir, «és ell qui ha fet a uns el do de ser apòstols, a d'altres el de ser profetes, a d'altres el de ser evangelitzadors, a d'altres el de ser pastors i mestres.»), per referir-se ara als prelats, bisbes i preveres, mentre que en el verset bíblic esmentat es remetia a com Crist, de les despulles del dimoni, les havia repartides per als oficis de l'Església: als apòstols, als profetes, als evangelistes i als pastors i doctors, dins dels quals es trobaria l'estament religiós mostrat per l'autor valencià. | 30 és més cruel que tigre] Corella, en aquest fragment, opta pel «tigre» més que no pel «leo» de VC, 320a: «est fortis ut leo.»), és a dir, «és més fort que lleó.» Un cas semblant el comentem en nota p. 294,1, on Corella també incorpora una referència al «tigre», que no estava en el corresponent text llatí. D'altra banda, en l'edició de Martos (2001: 179) de les *Lamentacions* de Corella, trobem també aquest sintagma de manera idèntica al que Corella incorpora amb la figura del tigre: «O, més cruel que tigre, més superba que leona.» Seria, doncs, una tria lèxica que connecta el *Cartoixà* amb l'obra esmentada. | que tigre] Tot seguit, Corella omet una citació atribuïda a sant Jeroni en VC, 320a, la qual tracta de com les temptacions, si es miren en els éssers humans, són grans; si es miren en el Senyor, són un joc de llums i ombres. | 32-620,11 Lo ... divina] Tot modulant el text resultant, Corella posa en boca de Jesucrist, en primera persona, el que formava part de la glossa en VC, 320a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ad virtutes revocare; diabolus ad peccata trahere, et per vitia distrahere.

Unde Hieronymus: Diabolus qui cum Domino non est, contra ipsum est; quia ille vult animas tenere captivas, quas Christus liberare desiderat.

Deinde ad idem ponitur tertia ratio talis: Eadem sunt opera actoris et ministri, sed non eadem Christi et diaboli, ergo Christus non est in operando ejus minister. Et hoc est quod dicit: *Et qui non congregat seu colligit mecum*, scilicet in fidei unitatem, in Ecclesiae sinum, in ovile supernum, *spargit sive dispergit*, sicut lupus; et hic est diabolus, qui diversas sectas et haereses, ac schismata quantum potest introducit.

Diversa enim sunt opera Christi et diaboli, quia Christus colligit dispersa; sed diabolus dispergit colligata; ille praedicat idoia, hic unius Dei notitiam; ille trahit ad malum, hic revocat ad bonum. His ergo et aliis modis diabolus est contrarius Christo, et non est secum per concordiam in voluntate et facto; et ideo non est secum, nec cooperatur sibi in ejiciendo daemones et expeliendo.

Unde Chrysostomus: Qui igitur non mecum est, neque mecum congregat, non erit mihi cooperator, ut mecum daemones ejiciat; sed magis quae mea sunt spargere desiderat.

10. QUID SUNT PECCATUM, BLASPHEMIA ET SPIRITUS BLASPHEMIAE?

{320b} Deinde post instructionem veritatis, subdit comminationem damnationis. Quia enim eos induratos sermonibus insuasibiles videt, ad comminationes, et terrores se convertit; et blasphemiam Spiritus Sancti per quam peccabant, dicentes opus Spiritus Sancti in Beelzebub fieri, asserit omnino carere venia in hoc seculo et in futuro; intellige tamen, nisi poeniteant de peccato. Unde Chrysostomus: Quia Dominus Pharisaeis excusando responderat, jam eos terret; est enim haec correctionis non parva pars, non solum excusando respondere, sed et comminari.

Dicit ergo: quia non vultis acquiescere rationibus nec operibus, imo blasphematis, *ideo dico vobis veraciter et pro certo, quod omne peccatum et blasphemia*, scilicet procedens ex humana infirmitate, vel ignorantia, *remittetur hominibus* per poenitentiam, id est remissibile peccatum est de se, quia non obviat directe principio per quod fit peccatorum remissio;

SEGON DEL CARTOIXÀ

voluntat mia. Hi aquest és lo diable. Yo vull salvar les ànimes; lo diable les vol perdre.»

Hi axí, en tot són diverses hi contràries les sues obres hi les mies, hi per ço no puch esser yo son 5 ministre. Ell no cull ni congrega ab mi a unitat de la militant e triüfant Sgleya, ans axí com a lop devora, dispargeix hi scampa; sembra cismes hi diverses hi multiplicades heretgies. Ell insta los hòmens a la ydolatria; yo·ls porte a conèxer hi colre la bondat 10 divina.

Diu sanct Crisòstom: «Qui no és ab mi, no-m pot ajudar en los meus actes, ni ab mi lança los diables; ans desija spargir lo que yo congregue.» 15

[10. DELS PECATS DE BLASFÈMIA I DE L'ESPERIT DE BLASFÈMIA]

Après que ha instroït lo Senyor los pobles, diu als fariseus ypòcrits la damnació que merexen per la blasfèmia, atribuint les obres del Sperit Sanct al diable; hi diu-los que en aquest món ni en l'altre no haurà vènia aquesta culpa. Diu sanct Crisòstom: «Aquesta és 20 correctió profitosa: primerament, ab amonestacions verdaderes; segona- {94d} ment, ab temeroses menaces.»

«No voleu creure les mies paraules ni obres, ans continuau vostres blasfèmies. Hi per ço, en cert dich a 25 vosaltres que tot peccat hi blasfèmia, proceint de infirmitat humana o de ignorància, serà per penitència remessa als hòmens»; que tal peccat de si és remissible, perquè no contrasta directament al principi d'on se pot remetre. 30

2 vol perdre] Tot seguit, Corell omet una glossa atribuïda a sant Jeroni sobre com el dimoni vol tenir les ànimes captives, i Crist vol alliberar-les. | 10-11 bondat divina] A continuació, quant a VC, 320a, Corella omet una glossa sobre les diferències entre el dimoni i Crist: com un dispersa allò unit i l'altre recull allò dispers; un atrau el mal i l'altre el bé. En definitiva, Crist no s'uneix al dimoni ni per voluntat ni pels fets. | 29-30 pot remetre] Tot seguit, Corella omet una breu glossa en VC, 320b, que enumerava els orígens de les sis classes de blasfèmies contra l'Esperit sant: desesperació, presumpció, obstinació, impenitència final, enveja de la gràcia fraterna i impugnació de la veritat. En el paràgraf que segueix les caracteritza. Més endavant, en p. 623,1-2, Corella fa referència a aquest fragment previ.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sicut obviat peccatum in Spiritum Sanctum, cuius sex sunt species, scilicet: desperatio, praesumptio, obstinatio, finalis impenitentia, invidentia fraternae gratiae, impugnatio veritatis.

Unde subditur, *Spiritus autem blasphemiae non remittetur*, id est difficile et vix remittetur, quia vix aut nunquam tales poenitent; et hoc peccatum non habet annexam excusationis rationem. Ex hoc patet differentia inter peccatum, blasphemiam, et spiritum blasphemiae; quia duo prima sunt remissibilia, tertium non. Peccatum in se vel in alterum; blasphemiam in Deum, quae si est ex ignorantia vel infirmitate, dicitur simpliciter blasphemiam, si est ex certa malitia, dicitur spiritus blasphemiae. Unde blasphemiam erat in turbis; sed spiritus blasphemiae in Pharisaeis, qui scientes Scripturas, ex invidia impugnabant opera Christi, et ex certa malitia blasphemabant Deum, dicentes falsa de ipso, quando miracula divinitus facta attribuebant diabolo, quod erat impugnatio veritatis agnitae, quaedam species peccati in Spiritum Sanctum.

III. DE IRREMISSIBILITATE PECCATI CONTRA SPIRITUM SANCTUM

Blasphemiam quippe est, per quam de Deo falsa dicuntur. Sed secundum Augustinum, raro jam inveniuntur qui blasphemant lingua, sed multi vita.

Quidam autem blasphemant ex coactione, et hi peccant in Patrem per infirmitatem, quae est contraria Patris potentiae; quidam ex deceptione, et hi peccant in Filium per ignorantiam, quae contrariatur Filii sapientiae; quidam ex studio, et hi peccant in Spiritum Sanctum per malitiam, quae est contraria bonitati Spiritus Sancti.

Primum et secundum dimittetur digne poenitentibus, quia ex aliqua circumstantia remissione dignum est, scilicet quia per infirmitatem vel ignorantiam commissum est, quae peccatum attenuant; sed tertium non remittetur, id est remissione dignum non erit, quia circumstantiam excusantem non habet. Inexcusabiliter enim meretur supplicium, qui si voluisset potuit vitare peccatum.

Unde Bernardus: Potentia ad Patrem, sapientia ad Filium, caritas pertinet ad Spiritum Sanctum. Hoc est quod alibi dicitur, peccare in Patrem, peccare in Filium, peccare in Spiritum Sanctum. Quando enim ex fragilitate peccamus, in Patrem quasi contra potentiam

Hi per ço, diu lo Senyor: «Lo sperit de blasfèmia no serà remés», que vol dir: difícilment hi quasi impossible e molt tart o nunca los qui axí pequen se peniden. Hi és diferència entre peccat, e blasfèmia, hi sperit de blasfèmia. Peccat comet lo peccador contra si mateis o 5 contra lo prohisme; blasfèmia contra Déu, la qual, si-s comet per infirmitat o ignorància, diu-se solament blasfèmia. Si-s comet ab certa malícia se diu sperit de blasfèmia. Hi axí, blasfèmia era en los pobles quant blasfemaven; e-n los sacerdots hi fariseus era sperit de 10 blasfèmia qui, sabent les Escritures hi conexent del Senyor les maravoloses obres, per enveja los actes del Senyor impugnaven. Hi a Déu blasfemaven, qui, per la sua humanitat, obrava los miracles, atribuint a 15 Belzebub les operacions divines; hi axí impugnaven veritat manifesta, que és del peccat contra lo Sperit Sant una espècia.

[III. DE LA IRREMISSIBILITAT DEL PECAT CONTRA L'ESPERIT SANT]

Alguns blasfemen per força, hi aquests pequen contra-l Pare, car per infirmitat pequen, que és contrària a la potència del Pare; alguns blasfemen per 20 ignorància, hi aquests contra-l Fill, qui és sapiència, pequen; altres blasfemen per malícia, hi aquests contra l'Esperit Sanct pequen, car contrasta la malícia a la bondat que al Sperit Sanct és apropiada.

Lo primer peccat hi lo segon se perdonen; lo terç 25 no-s perdona, perquè los dos tenen alguna circumstància de scusa per a moure a vènia la divina misericòrdia. Lo terç peccat no-s perdona, que vol dir que no té circumstància {95a} de scusa per a moure a vènia a la pietat divina. 30

Diu sant Bernat: «La potència al Pare, la sapiència al Fill, la caritat al Sperit Sanct se apropia. Hi açò és lo que-s diu peccar contra-l Pare, peccar contra-l Fill, contra-l Sperit Sanct. Quant pecam per fragilitat

4-5 de blasfèmia] A continuació, Corella no indica que les dues primeres ofenses a Déu, el pecat i la blasfèmia, es poden perdonar; però el pecat de blasfèmia no, tal com apareix en VC, 320b. Possiblement, l'autor valencià ho omet, perquè aquesta idea després torna a aparèixer en p. 621,25-30, de manera més clara. | 18 Alguns blasfemen] A l'inici d'aquest subcapítol, en VC, 320b, Corella ha omés una glossa i una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona, que tracten de com hi ha un tipus de blasfèmia per la qual es diuen falsedats sobre Déu. D'aquesta, sant Agustí d'Hipona comenta que és estrany que es blasfeme amb la llengua, sinó que se sol fer amb els actes de la vida. | 25-30 Lo ... divina] En nota p. 621,4-5, hem explicat que Corella havia omés un breu fragment que indicava quins tipus de blasfèmies es perdonaven i quines no, de tres possibles casos; ara, com apareix en el text ludolfí de VC, 320b, se'n presenta aquesta mateixa diferenciació.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

peccamus; quando ex ignorantia peccamus, in Filium quasi contra sapientiam peccamus; quando vero ex malevolentia peccamus, in Spiritum Sanctum peccamus, quasi contra dilectionem.

Et ideo peccare in Patrem et Filium, hic sive in futuro remittitur; quia qui ex fragilitate vel ignorantia peccat, sicut aliquam excusationem habet in culpa, ita etiam aliquam {321a} remissionem habere debet in poena; sive in hoc seculo, si poenituerit, ut facilius consequatur indulgentiam; sive in futuro, si in malo perseveraverit, ut tolerabiliorem sentiat poenam. Qui vero ex malitia peccant, eorum delictum nullam excusationem habet; et ideo poena eorum remissionem habere non debet, quia si poenituerint in hoc seculo, plena satisfactione mulctandi sunt; si non poenituerint, plena damnatione in futuro seculo, non quia poenitentibus venia denegatur; sed quia pleno peccato, plena retributio debeatur: haec Bernardus.

Spiritus ergo blasphemiae non remittetur homini, non quod ei negetur remissio si poeniteat; sed quia hic blasphemus, exigentibus malis meritis, sicut nunquam ad remissionem, ita nec ad poenitentiam perventurus est. Unde ait Joannes: *Est peccatum ad mortem, non pro illo dico ut roget quis.*

Secundum Gregorium, peccatum ad mortem, est peccatum usque ad mortem, pro quo non est rogandum; quia scilicet peccatum quod hic non corrigitur, ejus venia frustra postulatur.

12. HOC PECCATUM EST OBSTINATIO MENTIS EX PRAESUMPTIONE VEL DESPERATIONE PROCEDENS

SEGON DEL CARTOIXÀ

humana, diem que peccam contra-l Pare; contra-l Fill, quant peccam per ignorància; contra-l Sperit Sanct, quant peccam per malícia, que és contrària a caritat hi benivolència.

Hi per ço aquell qui contra-l Pare hi contra-l Fill pecca, li és remés o en aquest món o en l'altre; car pecca per fragilitat o per ignorància. Hi axí, com té alguna scusa en la culpa, té alguna remissió en la pena: en aquest món, si fa penitència, que més fàcilment pot aconseguir vènia; hi en l'altre, si en mal persevera, que no haurà tanta pena. Aquells qui per malícia pequen no té lo seu peccat alguna scusa, ni alguna raó d'esser mitigada la sua pena; que si en aquest món se peniden, és justa cosa plenament satisfacen; si impenidents moren, plena damnació eternament senten.»

Donchs, diu lo Senyor: «Lo sperit de blasfèmia no és remés als hòmens en aquest món ni en l'altre»; no devem entendre que a qualsevol que-s penida li sia denegada la vènia, però que los qui axí per malícia blasfemen, molt tart o nunca-s peniden. Hi per ço diu sanct Johan: «És peccat que fins en la mort dura, hi per aquest no és mester que algú pregue.»

[12. D'AQUEST PECAT, DE L'OBSTINACIÓ DE LA MENT I LA DESESPERANÇA]

Hi devem atendre que en aquesta matèria del peccat contra l'Esperit Sanct, diversament los doctors parlen; hi en moltes maneres, les profundes paraules del Senyor en aquest evangeli exponen.

Però, en summa, concorden que algun peccat no-s pot dir peccat en l'Esperit Sanct, sinó que per sola electió peque aquell qui pecca. Hi per ço, aquell qui per flaquea se desespera, ni aquell qui per amor e passió no delibera jamás apartar-se de la concubi- na, contra l'Esperit Sanct aquests no pequen.

22 *algú pregue*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa atribuïda a sant Gregori de Nissa en VC, 321a, sobre com els pecats mortals ho són fins la mort si no es redimeixen abans. | 23-623,46 *Hi ... retraure*] El contingut d'aquest subcapítol no segueix de manera literal el corresponent en VC, 321ab, sinó que pren la classificació dels sis pecats de blasfèmia que contra l'Esperit Sant es poden portar a terme, l'enumeració dels quals havia estat omesa (Veg. nota p. 620,29-30), i mostra les possibilitats de salvació que la gràcia i la misericòrdia de Déu aporten sobre aquests pecats. Notem com, amb tot, el contingut de les glosses omeses en el text llatí versa sobre part dels pecats assenyalats en el text Corellà: de la presumpció, de la desesperació i de la impenitència final. D'aquesta manera, l'autor valencià els tradueix de manera lliure optant sobretot per una estructura pròpia. Així mateix, s'observa com en les paraules de p. 622,23-29, es pot deduir la reducció sobre el contingut del text ludolfí que Corella ha efectuat. | 23-26 *Hi ... exponen*] Amb aquesta referència, afegida per Corella quant a VC, 321a, al que sobre el pecat contra l'Esperit sant han dit els doctors de l'Església, Corella sembla indicar que, quant al contingut d'aquest subcapítol, no va a seguir-lo, sinó que optarà per un discurs més clar vinculat als sis tipus de blasfèmies contra l'Esperit Sant. | 29-32 *Hi ... pequen*] Quant al text ludolfí, en VC, 321a, sobta aquesta referència, també incorporada per Corella, a l'amor i la passió per la concubina com a motiu per restar exempt del pecat mortal contra l'Esperit Sant.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

E per lo semblant, de qualsevol de les sis espècies que damunt havem nomenades. E axí, aquell pròpiament contra l'Esperit Sanct pecca, que peccant per sola electió contrasta, hi menysprea hi lança aquells remeys per los quals los peccats se perdonen. Hi són de 5
aquest peccat sis espècies: desesperació, presumció, obstinació, final impenitència, enveja de la fraterna gràcia, impugnació de veritat coneguda.

Pren-se de aquests peccats aquest nombre, segons lo principi hi remey per lo qual los peccats se remetent, lo 10
qual remey hi principi, o és per part de nostre Senyor Déu, o per part dels dons e gràcies que ell dóna, o per part de la mateixa culpa.

Per part de nostre Senyor Déu, lo remey hi principi de remetre lo peccat és la sua infinida misericòrdia; hi 15
aquest remey se pert per desesperació, axí com féu Cahim. L'altre remey és temor dels divinals judicis, per los quals lo peccador de peccar se dexa; hi aquest remey se pert per presumció, per la qual algú presumex sens mèrits atényer la glòria. 20

Per la part dels dons de nostre Senyor Déu, són dos que granment de peccar retraen. Lo primer és conexença de la veritat; hi aquest se pert quant lo peccador impugna veritat coneguda, hi axí impugnant, de si la via de salut lança. Lo segon és les gràcies que 25
nostre Senyor Déu als peccadors dóna, que de pèsims se convertexen a penitència. Hi axí, qualsevol peccador se deu alegrar quant veu que-ls altres se peniden, sperant que ell pot atényer aquesta gràcia. Aquest remey se pert quant tant augmenta del peccador la 30
malícia, que li desplaui quant la gràcia de nostre Senyor axí en los peccadors obra, que no vol que en ell vinga.

Per la part del peccat són dos coses que de peccar al peccador retrahen. La una és la turpitud hi legea de l' 35
{95c} acte, per la consideració de la qual lo peccador de peccar se dexa. Hi aquest remey se pert per la final impenitència, quant algú és de tanta malícia que elegex nunca del peccat penedir-se; hi no voldria que nostre Senyor Déu li donàs gràcia per a penedir-se. Lo segon remey per la part del peccat és consideració de la 40
brevitat del delit en qualsevol peccat en la present vida, per la qual consideració l'ome dexar lo peccat acostuma. Pert-se aquest remey per obstinació, quant l'ome fermament en lo peccat lo seu preposít ferma, ni li plau ni vol considerar alguna cosa que-l ne pugua 45
retraure.

Peccatum ergo in Spiritum Sanctum, est obstinatio vel pertinacia mentis in nequitia obduratae, procedens ex praesumptione vel desperatione. Qui enim praesumit de misericordia Dei, promittens sibi impunitatem, putans ita Deum peccata impunita relinquere, eo ipso obstinatur, id est pertinaciter in peccato obduratur, peccata peccatis superaddens. Et ita peccat contra justitiam Spiritus Sancti; qui ita misericors est in justitia, quod est et justus

1-2 E ... nomenades] El fragment a què fa referència Corella amb aquestes paraules l'indiquem en nota p. 620,29-30.

inmisericordia; qui habet cum vino, et vice versa. Qui autem propter magnitudinem sceleris desperat de misericordia Dei, tanquam magnitudo peccati sui excedat magnitudinem misericordia Dei; inde obstinatur, peccata peccatis superaddens, de peccato in peccatum effrenata libertate ruens, quousque ad cumulum damnationis veniat.

Sed quamvis tota etiam Trinitas peccata remittat; huiusmodi tamen peccatum ideo specialiter attribuitur Spiritui Sancto, quia Spiritus Sanctus amor est Patris et Filii, et benignitas utrorumque. Qui autem vel desperat, vel praesumit, specialiter facit illi injuriam, cujus benignitati attribuitur remissio peccatorum, putans eum immisericordem vel injustum; quia sicut ex misericordia peccata remittit, ita ex justitia ea impunita non relinquit. Male ergo de justitia vel misericordia Spiritus Sancti sentit, qui desperat vel praesumit. Sicut ergo morbus incurabilis dicitur, qui directe tollit remedia per quae expellitur morbus et curatur, ut cum tollit virtutem naturae vel virium naturalium, Deus tamen qui est super omnia potest curare eum; sic peccatum in Spiritum Sanctum, contemnit et excludit illa per quae peccatum debet curari et vitari, ut timorem divinae justitiae, et spem veniae, et huiusmodi, et sic ex sui natura dicitur irremissibile; Deus tamen sua benignitate, omne peccatum poenitentibus remittit. Unde dicitur irremissibile, quasi de difficili et vix remissibile. De hac materia sic dicit Augustinus: Dico charitati vestrae, forte in omnibus sanctis Scripturis nulla major quaestio, milla difficilior invenitur, in eo quod ait: Qui blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non habet remissionem in aeternum. Nonquocumque modo blasphemaverit, reus erit huius irremissibilis delicti; sed modo quodam, quem nos quaerere atque intelligere voluit, qui hanc sententiam veram terribilemque deprompsit. In Spiritu enim Sancto, quo in unum Dei populus congregatur, ejicitur spiritus immun- {321b} dus, qui in seipsum *divisus* dicitur. Contra hoc donum gratuitum, contra istam Dei gratiam, loquitur cor impenitens. Ipsa ergo impenitentia, est spiritus blasphemiae: *quae non remittetur, neque in hoc seculo, neque in futuro*. Contra Spiritum enim Sanctum quo baptizantur, quorum peccata omnia dimittuntur, et quem accepit Ecclesia, ut cui dimiserit peccata, dimittantur ei, verbum valde malum et nimis impium, sive cogitatione, sive etiam lingua sua dicit; quem patientia Dei, cum ad poenitentiam adducat ipse, secundum durtiam cordis sui, et cor impenitens, thesaurizat sibi iram in die irae et revelationis justi iudicii Dei; qui *reddet unicuique secundum opera ejus*. Haec ergo omnino impenitentia non habet remissionem *neque in hoc seculo, neque in futuro*; quia poenitentia impetrat remissionem in hoc seculo, quae valet in futuro. Sed ista impenitentia vel cor impenitens, quamdiu quisque in hac vita vivit, non potest judicari; de nullo enim desperandum est, quamdiu patientia Dei ad poenitentiam adducit; nec

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

de hac vita rapit impium, qui non vult mortem impii, quantum ut convertatur et vivat. Ideo autem omne prorsus peccatum et blasphemia remittetur hominibus; quia ubi hoc peccatum non fuerit cordis impenitentis contra Spiritum Sanctum, quo in Ecclesia peccata solvuntur, cuncta alia dimittuntur. Quoraodo autem hoc dimittetur, quod etiam remissionem impedit aliorum? Omnia ergo dimittuntur eis, in quibus hoc non est quod nunquam dimittetur, in quibus autem est, quoniam hoc nunquam dimittitur; nec alia dimittuntur, quia omnium remissio vinculo istius impeditur. Ideo peccatum omne atque omnis blasphemia dimittetur hominibus in hac congregatione, quam in Spiritu Sancto, et non adversum seipsum diviso congregat Christus. Ipsi autem spiritus illa blasphemia qua fit ut corde ira poenitenti huic tanto dono Dei usque in finem vitae istius resistatur, non remittetur. Unum ergo suffugiura est, ne sit irremissibilis blasphemia; cor impenitens caveatur, nec aliter poenitentia prodesse credatur, nisi ut teneatur Ecclesia, ubi remissio peccatorum datur, et societas spiritus in pacis vinculo custoditur: haec Augustinus.

13. SIMILITUDO ARBORIS EIUSQUE FRACTUUM

Deinde ad refellendum et corrigendum Pharisaeorum errorem, inducit Dominus sententiam sub similitudine arboris, ostendens quod miracula sua non sunt a virtute maligna et diabolica; sed a virtute bona et divina. Unde dicit: *Aut facite arborem bonam, et fructum ejus bonum; aut facite arborem malam, et fructum ejus malum.*

Loquitur vulgariter, *facite*, id est dicite, secuncundum quod dicitur, iste facit bonum; id est, dicit. Arbor autem hic accipitur principium ipsorum operum; et fructus, ipsa opera. inter arborem vero et fructum, semper est similitudo; quia arbor bona semper fructum bonum, et arbor mala fructura malum producit; ergo quia opera miraculosa quae Christus faciebat, non erant mala et vana, sicut quae flunt arte magica, sed erant bona et salubria, concludit quod principium per quod talia faciebat, erat sanctum et bonum.

Quasi diceret: Considerate fructum arboris bonae, et fructum arboris malae, ut ex fructu cognoscatis utrum sit bona an mala: *Siquidem ex fructu arbor agnoscitur.* Similiter considerate opus actoris, utrum sit bonum an malum, quia opus bonum, procedit a bono principio, et malum a malo;

et sic ex bonitate operum quae ego facio, potestis pendere quod virtus per quam {322a} ea facio, non

[13. DE LA SEMBLANÇA AMB L'ARBRE I ELS SEUS FRUITS]

Portà après lo Senyor una similitud de l'arbre, declarant com no acabava en Belzebub les seues obres, dient: «Si vosaltres dieu que és bo l'arbre, haveu a dir que la fruyta és bona. Hi si dieu que l'arbre és mal, haveu a dir que la fruyta és mala, car lo bon arbre fa 5 bona fruyta hi lo mal arbre mala»;

quasi dient: «Vosaltres clarament podeu veure que les obres miraculoses que yo acabe són bones,

⁶ *arbre mala*] Tot seguit, quant a VC, 321b, Corella omet dues glosses sobre l'analogia entre la condició de l'arbre i els seus fruits i les persones i les seues obres; una idea que desenvolupa el verset de Mt 12, 33 a què correspon el fragment immediatament previ al contingut omès: «Si vosaltres dieu que és bo l'arbre...»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

est mala, sed bona; et ex operibus quae flunt per artem magicam, cum sint mala et vana, potestis pendere quae fiunt virtute maligna. Opus ergo ejiciendi daemona, cum sit bonum, non est a malo principio, quale est daemonium; sed abono principio, quod est Spiritus Sanctus. Male ergo dicitis, quia ego in Beelzebub ejicio daemona.

Ubi Augustinus: In hoc admonuit nos Dominus ut bonae arbores simus; ut bonos fructus babere possimus. Ubi enim ait: *Facite arborem bonam et fructum ejus bonum*; est praeceptum salubre, cui obedientia necessaria est. Quia autem dicit: *Facite arborem malam, et fructum ejus malum*; non est praeceptum ut faciatis, sed monitio ut caveatis: haec Augustinus.

Deinde quasi explanando et aptando dictam similitudinem Pharisaeis, ostendit falsitatis eorum radicem. Radix enim ista erat invidia et odium; quia licet Pharisaei et Legisperiti primo cognoverint Christum, tamen quia coepit reprehendere vitia eorum, ideo conceperunt odium et invidiam contra ipsum; ex quibus excaecati, ceciderunt a prima notitia in errorem, quia talia pervertunt iudicium rationis rectum; et ex tunc inceperunt omnia facta ejus interpretari in malum, ad diffamandum ipsum. Ostendit ergo illos esse malam arborem ex mala radice, et malos fructus dare, cum intentione cordis eorum malitia abundet invidiae, dicens: *Progenies seu genimina viperarum*, id est venenati filii venenatorum Judaeorum; venenati filii venenatorum quia venenum invidiae ex vestris parentibus traxistis, qui persecuti sunt Prophetas ex invidia, et vos ex eadem ratione persequimini me patrem Christum, et matrem Ecclesiam, *quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali*? Quasi diceret: Non potestis de rae bona loqui, invidia prohibente, cum enim sitis arbor mala, non poteritis fructum bonum ferre; utilia quidem aliis possunt loqui, sed non meritoria sibi.

Ubi Chrysostomus: Non potest fieri ut alia germina producantur, nisi qualis fuerit radix in terra. Voluntas enim hominum, radix est; verba autem et opera, fructus sunt voluntatis. Ideo quale cor unusquisque habuerit, talia et verba loquitur, et opera facit: haec Chrysostomus.

14. QUO SENSU EX ABUNDANTIA CORDIS OS LOQUATUR

Et ideo subditur: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*; quia verbum exterius, est significativum interioris conceptus. Quasi diceret: Cor vestrum

SEGON DEL CARTOIXÀ

saludables, santes hi perfetes, no axí com aquelles vanes, inútils hi fictes que ab les arts màgiques se obren. Com Belzebut sia mal, com puch yo en ell obrar bones obres? Donchs, com delliurar los hòmens del poder del diable sia bona hi salutífera obra, no-s pot dir que de mal principi procehexca.» 5

Girà après lo Senyor en ells hi apropià la similitud de l'arbre, la rael dels quals mala era enveja. Hi axí eren mals arbres, hi no podien essent mals produhir bona fruyta; conegueren los fariseus hi prínceps de la sinagoga lo Senyor en lo principi, però reprenent en ell los vicis, moguts de hoy hi enveja, cegàls la malícia hi caygueren de la primera conexença en error, que-l juhí recte de la rahó los pervertia; hi tots los actes del Senyor en mal interpretaven. Mostràls, donchs, lo Senyor com ells eren mals arbres hi que de mala rael procehien, dient: «Generació de vibres! Lo verí d'enveja haveu heretat de vostres pares, los quals perseguiren per enveja los profetes, hi vosaltres a mi, qui só pare spiritual vostre, hi perseguireu après de mi vostra mare la Sgleya. Com siau mals vosaltres, no podeu parlar bones coses», quasi dient: «Vosaltres procehiu de mala rael infecta, hi les vostres paraules, de rael pèssima, que és enveja; com, donchs, poden esser bones?» 10 15 20

Diu sanct Crisòstom: «No-s pot fer que-l fruyt de la rael sia discorde; la voluntat és rael de les paraules hi obres. Hi axí, tal com és la voluntat dels hòmens, tals són los actes.» 25

[14. DE L'ABUNDÀNCIA DEL COR PARLA LA BOCA; DEL SEU SENTIT]

Hi per ço diu lo Senyor: «De l'abundància del cor parla la boca»; les paraules de fora signifiquen los interiors concebtes. Diu lo Senyor: «de l'abundància 30

3-4 Com ... obres] Corella incorpora la interrogació retòrica a aquest fragment respecte la glossa corresponent de VC, 322a. | 6 principi procehexca] A continuació, Roís de Corella omet una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona en VC, 322a, la qual glossa, de nou, el verset de Mt 12, 33 («Si planteu un arbre bo, dóna bon fruit, i si el planteu dolent, dóna un fruit dolent, perquè l'arbre es coneix pel fruit.»), en el sentit que caldria actuar com a «arbres bons», que donaren «bons fruits.» | 17 de vibres] Tot seguit, quant a VC, 322a, Corella omet un breu fragment en què es denominava els fariseus «venenati filii venenatorum Judaeorum», és a dir, «fills enverinats dels verinosos jueus.»

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

plenum est veneno, et eructat de pleno. A parte autem totum intellige, scilicet per locutionem oris, locutionem cordis, et locutionem operis. Per oris enim locutionem, universa quae actu, vel cogitatu, vel sermone de corde proferuntur Dominus significat. Nam verbum pro facto quandoque poni solet.

Unde Isaias de Ezechia: *Non fuit verbum quod non ostenderet eis*, id est res digna verbo. Ubi Chrysostomus: Et vide ad majorem accusationem malorum, et majorem laudem bonorum, quod dicit: *Et abundantia cordis os loquitur*, id est cum homo locutus fuerit verbum bonum vel malum; ne putes quia tantura boni vel mali habet in corde quantum ostendit in verbo, sed multo amplius. Ex abundantia enim boni vel mali quae est in corde, sermo procedit. Quod enim exterius dicitur, est supereffluentia ejus quod intus est. In quo eos vehementer tetigit. Si enim quod dictum est ab eis ^f ita malum est, excogita radicem verborum quam est magna: haec Chrysostomus. Et ideo ut dicit Gregorius, curandum est et omni custodia mens servanda; non enim ante oculos Dei transvolant cogitationes nostrae, et nulla momenta temporis {322b} per annum transeunt sine statu retributionis.

Et quia *ex abundantia cordis os loquitur*, ideo bene sequitur: *Bonus homo de bono thesauro*, id est de bona intentione et voluntate, quae sicut thesaurus absconditus latet interius in mente, *proferi bona* cogitationis, locutionis, et operis; *et malus homo de malo thesauro suo profert mala*, quia contrariae causae habent contrarios effectus.

Ac si dicat: Vos mali estis, ideo de thesauro cordis vestri non nisi mala profertis; secundum Glossam enim, thesaurus cordis, est intentio ex qua Deus judicat opera.

Unde aliquando minora majorem, et majora minorem habent mercedem.

Saepe enim majora in genere, minori fiunt charitate, et e converso. Sicut saepe aliquis majori charitate dat eleemosynam, quam alius cantat missam; ideoque hic magis meretur de eleemosyna, quam ille de missa.

del cor», significant que qualsevol exterior mal acte no és tan mal com lo principi d'on procehex, que és la voluntat mala. Hi devem atendre que, dient lo Senyor: «de l'abundància del cor la boca parla», no solament entén paraules, mas obres, perquè de la malícia del cor 5 no solament ne procehexen paraules, mas obres.

Hi per ço diu més lo Senyor: «Lo bon home del bon tresor dóna bones coses.» Del bon tresor, que vol dir de la voluntat hi affectió bona, dóna a la part de fora bones hi justes obres; hi per lo contrari, lo mal 10 home del seu mal tresor, que és malícia hi enveja, dóna males hi injustes obres. Car diu Boeci que dels contraris, contraris són los effectes.

Mira lo justificat Senyor les nostres obres hi les 15 accepta, hi pondera segons la quantitat que del cor procehexen, no segons que a la part de fora-s mostren.

6 mas obres] Seguidament, quant a VC, 322ab, Corella omet un extens fragment que conté part del verset d'Is 39, 2: «Ezequies els va mostrar tot el que hi havia al seu palau i en tots els seus dominis: no els va amagar res.» Tampoc no s'incorpora una citació de sant Joan Crisòstom que tractava com les paraules mostren la bondat o la maldat del cor. Finalment, una citació de sant Gregori de Nissa, també omesa, indicava com s'ha de vigilar la ment, ja que els nostres pensaments no passen desaparcebuts a Déu. | 7 Hi ... Senyor] Corella, a l'inici d'aquest fragment en VC, 322b, omet aquesta part del verset de Mt 12, 34: « Perquè del que sobreix del cor, en parla la boca.» | 12-13 Car ... effectes] Corella atribueix aquest fragment a Boeci, que apareix en VC, 322b sense autor explícit, com a part de la glossa ludolfina («quia contrariae causae habent contrarios effectus.») | 13 los effectes] A continuació, Corella omet un breu fragment quant a VC, 322b, sobre com de la malignitat dels fariseus només es podia derivar coses dolentes. També, segons la Glossa, Déu jutjarà en funció de la bona o la mala intenció, de la voluntat dels actes en definitiva, una idea que apareix tot seguit. | 17 fora-s mostren] Tot seguit, Roís de Corella evita i no incorpora un fragment de VC, 322b, en què s'indica que si qui fa almoïna ho fa amb major caritat, que qui diu la missa, es mereix més per l'almoïna que qui oficia la missa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Unde pauperula vidua dando duo minuta, parificata est diviti Zachaeo; quia Deus non pensat quantum, sed ex quanto.

De praedicta similitudine arboris et aliis jam tactis, habes etiam supra circa finem sermonis Domini in monte; ubi plura de his videre poteris.

15 DE OMNI VERBO OTIOSO RATIO REDDENDA EST

Postquam autem processit probando et arguendo, consequenter procedit comminando, ne credant parvum vitium male loqui, et mala verba non puniri. Ita ergo malus profert mala verba, quae quidem non sunt parvipendenda, *quoniam de omni verbo otioso*, non tantum pernicioso, *reddent nomines rationem*, quod erit valde difficile, quia locuti sunt sine ratione; vel, *reddent rationem*, id est solvent *in die iudicii* poenam; quod iudicium erit terribile, quia sine spe veniae.

Si autem dicitur, quod verbum otiosum est quod ratione vacuum est, ergo de eo non debet quaeri, nec potest ratio reddi; respondendum quod licet otiosum sit ratione vacuum, tamen quia verbum debuit habere rationem, ideo de ipso exigitur ratio, scilicet omissionis rationis. Et ex hoc patet quod longe magis verbum nocivum et criminis acriter punietur, et reddet homines in die iudicii condemnabiles;

quale est verbum eorum quo opera Spiritus Sancti calumniabantur, et blasphemabant, dicentes: *In Beelzebub ejicit daemonia*.

Et est sensus secundum Hieronymum, si otiosum verbum non est absque periculo ejus qui loquitur, et in die iudicii reddet unusquisque rationem sermonum suorum; quanto magis vos redditori estis rationem calumniae vestrae? Caveant ergo sibi detractores, opera proximorum minuentes vel infamantes, dicendo illa esse facta in hypocrisi, vel pro vana gloria, vel aliquo indebito fine; et ita in Beelzebub daemoniorum principe. Si enim ita iudicat Dominus de verbo otioso; quanto magis de nocivo et criminis?

SEGON DEL CARTOIXÀ

La pobrelleta viuda donà al temple dos mealles, hi no merexqué més Zacheu, qui donà largues almoynes.

[15. DE LES PARAULES OCIOSES, DE LES QUALS S'HAURÀ DE DONAR RAÓ]

Hi perquè vehesen quant seria gran la pena de les seues blas- {96a} femants paraules, diu lo Senyor: «De qualsevol paraula ociosa donaran raó lo jorn del Juhí 5 los hòmens»,

quasi dient: «Què fareu vosaltres de les blasfèmies, dient que en Belzebut lance los dimonis?»

1 La ... mealles] Es refereix al passatge evangèlic de l'ofrena de la viuda pobra (Mc 12, 41-44). | 1-2 hi ... almoynes] Es remet a l'episodi evangèlic de Jesús i Zaqueu (Lc 19, 1-10). | 2 largues almoynes] Seguidament, quant a VC, 322b, Corella omet una breu glossa amb una referència a la relació de l'analogia dels fariseus amb l'arbre i els seus fruits, respecte el discurs del Senyor en la muntanya. | 6 los hòmens] Corella, tot seguit, quant a VC, 322b, omet una glossa sobre el verset evangèlic de Mt 12, 36 («I jo us dic que, de tota paraula inútil que diguen els homes, en donaran compte el dia del judici.»), que tracta sobre el sentit de demanar raó de les paraules, encara que no en tinguen per ser ocioses i laxes, és a dir, sense fonaments. | 7-8 Què ... dimonis? L'escriptor valencià modula la traducció corresponent de VC, 322b, atés que transforma la glossa ludolfina en una pregunta en boca de Jesucrist, la qual incloïa part del verset de Mt 12, 24: «Aquest treu els dimonis pel poder de Beelzebul, el príncep dels dimonis.» | 8 los dimonis] A continuació, Corella omet una citació atribuïda en VC, 322b a sant Jeroni, la qual tracta de com Déu jutjarà de manera més directa i punitiva les paraules contra el pròxim fetes amb intenció malvada, més que no només les paraules calumnioses fetes des de la ignorància i l'ociositat.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ut autem dicit Hieronymus: *Otiosum verbum* est quod sine utilitate loquentis dicitur et audientis; si omissis seriis, de rebus frivolis loquamur, et fabulas narremus antiquas. Ceterum qui scurrilia replicat, et cachinnis ora dissolvit, et aliquid profert turpitudinis, hic non otiosi sermonis, sed criminosi tenebitur reus; ideoque in verborum pondere probatio consistit humanae vitae. Et iterum: Quidquid non aedificat audientes, in periculum vertitur audientium.

Et Origenes: Inanis est omnis sermo, in quo non est intrinsecus aliquid pro Deo, vel pro Dei mandato. Unde etiam Gregorius: *Otiosum verbum* est, quod aut ratione justae necessitatis, aut intentione piaie utilitatis caret. Et si de verbo otioso et cogitatione minutissima reddenda est ratio in die novissimo, pensandum est quanta peccata sequantur multos. Sic enim Deus unius cujusque vias consi- {323a} derat, sic gressus enumerat, ut nec minutissimae cogitationes, aut tenuissima verba, quae apud nos viluerunt, ejus judicio indiscussa remaneant. Unde et Chrysostomus: *Otiosum verbum* intelligitur, non malum, sed quod bonum non operatur, id est quod non aedificat audientem. Si ergo pro bono verbo et otioso rationem sumus reddituri, quid speramus de malo? Et si de malo verbo rationem daturi sumus, quid speramus de opere malo? haec Chrysostomus.

Et ideo cavendum est a verbis otiosis et malis.

Ex vertis enim tuis si fuerint bona, ac bonitati mentis consona, et sub debitis circumstantiis prolata, *justificaberis*, id est mereberis, vel tanquam justus remuneraberis; *et ex verbis tuis condemnaberis*, si fuerint mala, et praedictis contraria. Scriptum est enim, quia *mors et vita in manibus linguae*. Et ideo ex sermonibus tuis justificaberis vel condemnaberis, quod omnium est justissimum. Et enim tu Dominus es et dicendi, et non dicendi.

Unde Chrysostomus: Mansuetum judicium; non enim ex quibus alius dicit de te, sed ex quibus ipsem et locutus es, calculationes Judex feret; et tu Dominus es dicendi. Et iterum: Unusquisque hominum ex voluntate sua sola, aut peccator, aut justus constituitur. Convincitur autem uniuscujusque peccatoris voluntas testimoniis tribus, id est cogitationum, verborum, et operum: haec Chrysostomus.

Diu sanct Hierònim: «És paraula ociosa que sens utilitat se diu, hi dels qui la parlen hi dels qui la hoen; quant sens alguna fi narram faules hi coses vanes.»

Diu Orígenes: «Tota paraula és vana, en la qual no s'i enclou alguna cosa que endreçar se puga a honor de Déu hi utilitat del prohisme.» Diu sanct Gregori: «Paraula ociosa és aquella que no té raó de necessitat justa o de utilitat piadosa. E si de una paraula ociosa hi de una cogitació mínima lo jorn del Juhí havem a donar compte, quant devem tremolar de nostres males obres davant Jutge que alguna cosa no li pot esser cuberta!» Diu sant Crisòstom: «Paraula ociosa és aquella que no és mala, però als hoïnts no edifica. Donchs, si de la paraula que no és mala per esser ociosa havem a donar compte, què speram de les males? E si de les paraules males, què farem de les males obres?»

Hi per ço devem molt squivar ocioses hi vanes paraules.

Diu sanct Crisòstom: «O justificat Judici! No-t condemnarà lo Jutge del que de tu los altres parlen, mas del que tu parles.» Diu sanct Crisòstom: «Qualsevol home peccador o just és jutjat per la voluntat sola ab tres testimoniis: de les cogitacions, paraules hi obres.»

3 *quant sens alguna fi narram faules hi coses vanes*] Corella no inclou l'adjectiu «*antiquas*» que, en VC, 322b, acompanya a «*fabulas*», en una omisió lèxica que mostraria la vigència de l'ús d'aquestes «faules hi coses vanes», possiblement per la predicació, en oposició a l'ús de les paraules evangèliques que Corella reivindica en el *Segon*. Unes línies més avall, com assenyalem en nota p. 630,24, el mestre en sacra teologia incorpora un fragment per oposar les «paraules vanes» als escrits sagrats d'evangelistes i altres religiosos, cosa que justificaria l'omissió d'aquest terme. | *coses vanes*] A continuació, Roís de Corella no inclou la part restant de la citació atribuïda en VC, 322b a sant Jeroni, sobre el perill d'escollar bufonades i replicar-les, per ser paraules danyoses. Segons aquesta glossa omesa del doctor de l'Església, tot el que no resulta edificant esdevé un perill per als oients; una idea que apareix tot seguit en les citacions d'Orígenes, sant Gregori de Nissa i sant Joan Crisòstom, presents en VC, 322b-323a. | 17-18 *vanes paraules*] Tot seguit, quant a VC, 323a, l'autor valencià omet una glossa on s'inclou el verset de Mt 12, 37: «per allò que hauràs dit et salvaràs, i per allò que hauràs dit et condemnaràs»; i, també, part del verset de Pr 18, 21: «Mort i vida estan en mans de la llengua.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

16. QUAM DEBEAMUS OS NOSTRUM CUSTODIRE

Hic ergo docemur ut os nostrum custodiamus, ne verba otiosa vel mala loquamur; quia sicut vas quod non operitur, cito immundum fit, et quidquid est interius frigescit; sic est et de corde, nisi os quod est ejus operculum, teneatur cum discreta custodia clausum.

Et ut dicit Gregorius, ab omni rectitudinis statu pereunt, qui per noxia verba dilabuntur. Et ideo frequenter oremus, dicentes: *Pone, Domine, custodiam ori meo; et ostium circumstantiae labiis meis.* Unde Chrysostomus: Magis utique virgine aliqua custodi linguam. Equus est regalis lingua. Si igitur imposueris frenum, et docueris ambulare cum bona compositione, quiescit super eam, et desuper sedebit rex. Si autem infrenatam dimiseris ferri, et saltare; diaboli et daemonum sessio fit: haec Chrysostomus. Unde et Origenes: Eorum qui verba Dei loquuntur, os Deus aperit; illorum vero qui loquuntur mendacium, falsum testimonium, scurrilitates, turpitudines, susurronum quoque et detractorum, et eorum qui otiosa loquuntur, diabolus aperit.

Magnum ergo periculum est loqui de secularibus et vanis, cura multa sint divina et utilia de quibus loqui possumus.

Unde Ambrosius: Non mediocre periculum est, cum tanta habeamus eloquia Dei, et opera quae fecit; his praetermissis, loqui quae seculi sunt.

Et maxime a verbis detractoriis cavere debemus; ne male loquamur de aliis. Unde Augustinus: Vide quomodo irasceris alteri, quando de te male loquitur; sic irascere tibi, quando de altero male loqueris.

Et non solum cavere debemus ne verba detractoria loquamur; sed etiam ne audiamus, quia si non esset auditor, non esset detractor. Unde Bernardus: Detrahere, et detrahentem audire, quid horum

SEGON DEL CARTOIXÀ

[16. DEL DEURE DE TANCAR LA NOSTRA BOCA]

Ací prenem exemple que tanquem la nostra boca, perquè no parlem paraules ocioses ni males. Que axí com lo vexell que no-s tanca ni-s cobre, és perill que sutzietat no y entre, que tota la licor ensutzie; axí és del cor hi voluntat nostra, si no guardam la boca, que ab 5 discreta guàrdia la tingam closa.

Diu sant Gregori: «De qualsevol altra condició és perillós l'ome caure, si la sua lengua de paraules inútils hi ocio- {96b} ses no guarda.» Hi per ço de continu devem pregar ab lo psalmista, dient: «Posa, Senyor, 10 custòdia a la mia boca; hi porta en los meus labis.» Diu sant Crisòstom: «Més que una donzella verge guarda la tua lengua. Pensa que és un cavall per al Rey, si destrament lo enfrenes; si desafrenat lo cries, serà per al diable.» Diu Orígenes: «Aquells qui paraules de Déu 15 parlen, Déu los obre la boca; però aquells qui desonestament parlen, discòrdies sembren, mentint enganen hi diffamant los prohismes, lo diable en aquests mou la lengua.»

Diu sanct Ambròs: «En cert gran perill és no solament parlar paraules males, mas encara ocioses.»

Que-l Senyor haja obrat tants hi tals actes, aja dit tals hi tantes paraules, les quals han scrit los evangelistes, tantes vides hi morts de sants, confessors 25 hi martres, hi dexant parlar, legir hi recitar tals actes, en paraules inútils hi vanes, despengam nostra vida.

Hi no solament nos devem guardar que la nostra lengua mal parle; mas encara que les nostres orelles no abandonem a males paraules. Diu sanct Bernat: «No és 30

4 *que tota la licor ensutzie*] Aquesta referència al licor, quant a VC, 323a, ha estat incorporada per Corella a partir de la imatge del recipient («el vexell») en les línies prèvies, el qual, si es deixa obert, es fa malbé el seu interior. Es pretén fer més concret l'exemple, perquè pugua arribar de manera més clara al seu destinatari, com a referent quotidià i compartit. | 10-11 *Posa Senyor custòdia a la mia boca hi porta en los meus labis*] *Psalteri* (Sl 140, 3): «Posa, Senyor, custòdia a la mia boca e porta de discreció als meus labis» (Martos 2013: 339). | 19 *la lengua*] Tot seguit, quant a VC, 323a, Corella omet un breu fragment sobre com és perillós parlar de coses vanes i mundanes, si n'hi ha tantes de divines i útils, que reubica a continuació de la citació de sant Ambrós que segueix. | 23-27 *Que-l ... vida*] Corella incorpora i amplifica ací un fragment que ha omés just abans de la citació de sant Ambrós prèvia, en VC, 323a. La referència als evangelis serveix d'exemple de la centralitat dels textos evangèlics i sagrats, en oposició a altres tipus de recursos que es podrien fer servir de manera especial per a la prèdica, com indiquem en notes p. 629,3 i p. 639,28. | 27 *nostra vida*] Tot seguit, Corella omet un fragment amb una breu glossa sobre com cal evitar les males paraules i parlar mal dels altres i una citació de sant Agustí de com cal enutjar-se amb un mateix quan es parla malament d'algú altre.

32. DE L'ENDEMONIAT, CECH HI MUT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

damnabilis sit, non facile dixerim. Et iterum: Lingua detractoris, et auris auditoris, diabolus sedet super utramque.

Cavendum est etiam valde a verbis contentiosis et rixosis; quia occasionem dant multis malis. Unde Chrysostomus: Contentio, est altercatio longa. Nascitur autem ex vana gloria, quae dicitur amor victoriae. Nemo enim diu contendit, nisi qui vincere concupiscit. Gloriam tibi putas esse si viceris; sed occidisti {323b} gladio amicum et amicitiam ejus in ipso; et ideo quasi de amico occiso dabis rationem. Nam si hominem non occidisti ferreo gladio, amicum tamen occidisti gladio contentiosi sermonis: haec Chrysostomus.

17. NON EST DE PROXIMO JUDICANDUM

Multum insuper cavere debemus, ne proximum verbo vel cogitatu judicemus. Unde Chrysostomus: *Ex sermonibus tuis condemnaberis* ait: Non audis quoniam et Pharisaeus vera locutus est; sed tamen ultimam dedit vindictam. Et enim habet Judicem qui deliquit. Ne igitur capias dignitatem Unigeniti; illi iudicii thronus conservatus est. Sed si vis judicare, est tibi iudicium multum lucrum habens. Sederò fac in conscientia tua intellectum discernentem, et affer in medium omnia delicia tua; et investiga omnia peccata animae, et expete cum diligentia noxas, et dic: Propter quid haec et haec tu facere ausus es? Et si haec quidem fugerit omnia, quae autem aliorum sunt investigaverit, dic ad eam: Non pro his te iudico, non pro his intrasti te accusatum. Quid enim si ille debeat; tu cur haec et haec deliquisti? Excusantem te accusa; quae tui ipsius sunt intueri, non quae aliorum. Et continue in hanc deduc agoniam. Deinde si nihil habere dicat, sed retardatur, dilania, flagella eam vellut quamdam ancillam elatara et fornicatam. Et hoc secundum unamquamque diem constitue iudicium; et subscribe flumen ignis, vermum conscientiae venenum emittentem, alia loca tormentorum; et ne dimitias eam esse cum diabolo. Et si doluerit haec audiens, ne subtrahas manum. Non enim morietur si percusseris; a morte autem eam eripies. Et parvorum magnas expete noxas, ut neque prope magna deveniat. Si haec feceris, secundum unamquamque diem cum libera propalatione stabis secus tribunal illud terribile. Ita Paulus factus est purus, propter hoc et dixit: *Si nosmetipsos dijudicaremus, non utique iudicaremur*: haec Chrysostomus.

2 males] maler. | 8 comence] comença.

2 males paraules] Seguidament, Corella omet un breu fragment sobre com el dimoni seu sobre la llengua del detractor i l'oïda del qui escolta. | 17-24 Aparta ... agrane] Rois de Corella, respecte el text corresponent en VC, 323b, en redueix el contingut en el sentit que deixa el to d'interrogació directa a l'ànima sobre els seus pecats. A més, inclou la referència a la «sindèresi», com a «capacitat natural per a jutjar rectament» (DCVB, s.v. *sindèresi*) i la imatge de les cendres que l'enfosqueixen, com a símbol de la «llum de la casa» que esdevé la consciència.

de sentenciar fàcil cosa qual és major mal: parlar o hoir males paraules.»

Devem-nos molt guardar de contencions hi profídies; que molts dans hi ocasions porten. Diu sanct Crisòstom: «De vanaglòria procehex que a ton amich vols vençre. E si ab coltell no-l mates, mates en ell l'amistat que tenies; hi fas que en lo seu cor ira comence per la tua culpa, de la qual donaràs compte.»

[17. DE NO JUTJAR EL PROÏSME]

Devem encara molt guardar-nos que no jutgem los prohimes. Diu sanct Crisòstom: «No-t recordes que-l fariseu, dient la sua vida sancta, devallà condemnat perquè-l publicà hi altres condemnava? No prengues la judicial cadira, que sol sguarda a Jesús, Déu hi Senyor nostre. Dexa de jutjar los altres hi a tu mateix jutja, constituex casa de juhí en la tua pensa. Seg a lo enteniment en la judicial cadira, jutge hi decernexca les tues obres. Aparta les cendres dels mals àbits que tenen cuberta la sindèresi, que vol dir la cintilla de aquella lum de intel·ligència que ha creat en tu la bondat divina, hi ab aquesta lum regonex la casa de la tua consciència. Mira si tens furts, blasfèmies, fornicacions, adulteris hi altres culpes. Fes que la contrició lo teu cor turmente hi confesse-u la boca. Laven-ho làgremes hi satisfació fes que u agrane. E si axí sovint te jutges, faràs que-n lo jorn del Juhí no-t jutjarà lo rigorós Jutge, dient lo Apòstol: “Si nosaltres nos jutjàvem, no seriem jutjats.”»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

18. QUINQUE LOCUTIONIS CIRCUM STANTIAE

Moraliter autem in verbis, sive in loquendo, attendenda sunt quinque, scilicet: quid cui, ubi, quando, et qualiter dicatur. Isti sunt quinque digiti in manu linguae.

Quid, determinat Apostolus, dicens: *Sermo vester sit semper in gratia sale conditus*, id est gratus, utilis, sine otiositate. Otiosa sunt omnia quae aut inutilia, aut inhonesta aut nociva sunt. Inutilia sunt quae nec loquentibus, nec audientibus prosunt. Inhonestas, quae nec dignitati loquentis, nec audientis conveniunt. Nociva sunt, quae vel ad errorem, vel ad pravitatem ducunt.

Cui, determinat Sapiens, dicens: *Cum stulto ne multum loquaris*. Qui ergo cum alio loquitur; consideret an propter se, vel propter alium loqui habeat. Si propter illum, utrum sit talis qui sua correctione indigeat, vel qui correctionem non recipiat.

Ubi, quaedam enim sunt loca, ubi nullo modo, ut in sanctuario; quaedam ubi raro, ut in convivio; quaedam ubi moderate, ut in locutorio est loquendum.

Quando, determinat Ecclesiastes, dicens: *Tempus tacendi, et tempus loquendi*. Tacendum est, aliquando propter auditorum infirmitatem; aliquando propter vitandam praecipitationem; aliquando propter personae alterius reverentiam; aliquando propter auditorum indignitatem.

Qualiter autem vel quomodo id est quo gestu, quo sono, et qua significatione. Sit ergo gestus simplex et humilis; sonus mitis et suavis; significatio verax et dulcis. Compendium autem omnium praedictorum hoc esse videtur, ut tarde et raro quis loquatur.

Unde Seneca: Summa summarum haec est, tardiloquum te esse jubeo. Et iterum: Quidquid dicitur es, antequam aliis, dixeris tibi. Magna est res, vocis et silentii temperamentum. Et iterum: Quod tacitum esse vis, nemini dixeris, quia non poteris ab alio exigere silentium, si tibi ipsi non praestas: haec Seneca.

Sed heu! sunt aliqui non solum seculares, sed et religiosi, qui quandoque etiam sine causa rationabili aliis irati torvos oculos et vultus ostendunt; ac insuper dentibus stridendo, voces furiosas emittunt; et sic daemonem qui intus eos possidet, aliis extra produunt. Hi tales bene in hoc Daciano in Beatum Vincentium saevienti assimilantur, de quo in sermone Augustinus

SEGON DEL CARTOIXÀ

[18. DE CINCO CIRCUMSTÀNCIES QUAN PARLEM]

Devem, donchs, sumar hi atendre en lo nostre parlar cinch coses: què parlam hi a qui, hon hi quant, hi en quina manera. Aquests són cinch dits de la mà de la lengua.

Diu lo Apòstol: «Sia la vostra paraula tostemp en gràcia», que vol dir que sia agradable, útil, no ociosa. Les paraules ocioses o són inútils, o desonestes, o nocives. Ocioses són que ni als qui les hoen ni als qui les dien aprofiten. Desonestes, que als qui les dien deroguen hi fan dan als qui les hoen; nocives són, que a error o a peccat porten. E açò és lo que primer cascú considere què és lo que parla.

Segonament, a qui parla diu Salamó: «Ab lo foll no y parles largues paraules.» Donchs, aquell qui ab altri parla considere si per si, o per l'altre parla. Si per l'altre, pense si és tal que la sua correctió li freture, o si és tal que la vulla rebre.

Terçament, considere lo loch on parla: si és en la sgleya, hon no-s deu parlar sinó oració devota; si és en convit, hon no deu parlar coses aspres, mas alegres hi modestes, dolces hi amigables.

Quartament, considere quant, que vol dir en quin temps parla. Diu lo Ecclesiastés: «Ès temps de parlar, temps de callar.» Si temps de goyg o de alegria, temps de dolor o de tristícia; si és hora per a esser ohit disposta, hi per lo semblant, de les altres circumstàncies que la diversitat del temps porta.

Quintament, mira com parla, ab quin to, ab quin gest, ab quina continença. Sia lo gest umil hi simple; lo to suau hi ab mesura; la pronunciació dolça, distinta hi modesta. Hi devem atendre que de tota aquesta doctrina és lo compendi, que tart hi poch la nostra lengua parle.

Diu Sèneca: «Suma de totes les sumes és aquesta, que tart hi poch la tua lengua parle. Hi qualsevol cosa que delliberes dir a l'altre a tu mateix primer la digues. Gran cosa és sobrietat hi temprança en les paraules. Hi lo que vols que sia secret a dengú no u digues; com pots dir al qui parles que-t tinga secret lo que li acomanes, si tu no u tens secret a tu mateix, a qui en secret acomanat ho havies?»

Però és gran dolor que són molts no solament seculares, mas religiosos, que moguts de ira ab los ulls flamejants, la cara encesa, cruxint les dents, injurien los prohismes. Al cruel Dacià semblen quant lo gloriós sanct Vicent cruciava, del qual en un sermó sanct Agostí parla, dient: «Per la veu furiosa, per los cruels

11-12 E ... parla] Aquesta referència sobre pensar «què» es parla ha estat afegida per Corella quant a VC, 323b. | 20-21 hon ... amigables] En VC, 324a, s'assenyala simplement que en els convits s'ha de parlar poc; Corella afig altres elements que amplifiquen la traducció. | 38-41 com ... havies] Corella, quant a VC, 324a, retorca les paraules d'aquesta citació atribuïda a Sèneca, tot afegint-hi la interrogació retòrica a les paraules del filòsof romà. | 45-46 Al cruel Dacià semblen quant lo gloriós sanct Vicent cruciava] La referència a sant Vicent màrtir apareix ja en VC, 324a: «Hi tales bene in hoc Daciano in Beatum Vincentium saevienti assimilantur.» És a dir, «Es pareixen [seglars i religiosos] a Dacià, furios contra sant Vicent.» Corella, però, afig la condició «gloriosa» del màrtir valencià.

sic dicitur: Per furiosas enim Daciani voces, per truces oculos et minaces vultus, et totius corporis motus ille habitator ejus interior monstrabatur; et per haec signa visibilia tanquam per sui vasculi quod impleverat crepantis rimulas videbatur: haec Augustinus.

19. QUANDOQUE TACITURNITAS CULPANDA EST

Tales etiam quandoque suis linguis acutis parcunt, et se abscondentes taciturnitati insistent; ac silentium quod boni ex religionis obedientia Deo sacrificant, ipsi ex perversitatis malitia daemoniis, et non Deo, immolant.

Unde in collatione abbatis Joseph, de amicitia, sic de talibus dicitur: Illud vero quale est, quod interdum patientes esse nos credimus, quia respondere contemnimus lacessiti; sed ita commotos fratres amara taciturnitate, vel motu gestuque irrisorio subsannamus, ut eos magis ad iracundiam vultu tacito provocemus, quam tumida potuissent incitare convitia; in eo nos aestimantes minime apud Deum reos, quia nihil ore protulimus, quod nos notare hominum iudicio aut condemnare potuis- {324b} set. Ita igitur tacere nihil prodest, si id circo nobis indicimus silentium, ut quod agendum convitio fuerat, hoc taciturnitate faciamus, assimilantes quosdam gestus, quibus et ille quem curare nos oportuit, vehementiore in ardescat iracundia. Utique enim tale silentium erit aequaliter noxium, quia sicut exaggerat in alterius corde tristitiam; ita in suo non permittit extingui.

Nonnulli quoque cum tristificati fierint, vel irati, ab ipso etiam pertinaciter abstinent cibo. In quo plane sacrilegii crimen evidenter incurrunt, jejunia scilicet quae soli Deo pro humiliatione cordis, et purgatione vitiorum, sunt specialiter offerenda, pro diabolico tumore tolerantes. Quod tale est ac si orationes atque sacrificia non Deo, sed daemonibus deferant, illam quoque Mosaicam increpationem mereantur audire:

27 la²] al.

4 fenelles] Escletxa, obertura llarga i molt estreta (DCVB, s.v. fenella). | 11 Diu ... Casianus] Corella explicita quant a VC, 234a, l'autor de les *Collationes*, Joan Cassià. | 16-18 Major ... continença] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 324a. Fa referència a la bufetada que rebé Crist quan, ja pres, fou interrogat sobre els seus deïxebles i ell respongué de manera meditada i mansa. En el *Quart del Cartoixà*, a l'inici del Capítol III, *De matines*, (IV, f. 18b) apareix aquest episodi evangèlic, en el qual es destaca la paciència, la «mansuetud» que demostrà Jesucrist en respondre als enemics: «En aquest bufet se complí aquella profecia que diu: «Donarà al percuient {18b} la sua galta». Ell, però, anyell pacient, mansuet e benigne, no reté mal per mal, mas aquesta injúria axí com moltes altres ab perfeta mansuetud e paciència soferí per nosaltres, ab humilitat mansueta responen a la sua creatura servent del diable —al qual si volgués adnichilar podia—, dient: «Si mal e contra veritat yo parle e tens de què-m pugues rependre, mostra-u, e contra mi testifica. Si he parlat bé e veritat, no tens causa de rependre'm: per què injustament bats la mia cara?». Qual pot ésser resposta més justa, qual més verdadera, humil e mansueta?» | 29 psalmista] Corella, quant a VC, 324b, assigna la citació que segueix als salms, tot i que prové de Deuteronomi 32, 17: «Amb sacrificis oferts a dimonis, que no són déus, a déus que no coneixien, divinitats noves, tot just arribades, que els vostres pares no havien venerat.» Aquest verset es relaciona amb un altre dels *Salms* (Sl 106, 37): «immolant als dimonis els seus fills i les seues filles.» Per altra part, una anàlisi de les relacions entre el *Deuteronomi* i els *Salms* es pot trobar a Miller (1999). És possible, però, que Corella optés per una referència més coneguda com el *Psalteri*, i no el *Deuteronomi* o *Mosaicam*, com apareixia en el text ludolfí corresponent i com era conegut també el text referit, per creure que l'havia escrit Moisès.

ulls, per la spantable cara, per tots los gests hi moviments de la presona se mostrava lo diable, qui dins ell abitava, la malícia del qual per totes les parts del cors del cruel Dacià, axí com per ubertes fenelles, sobrexia.»

5

[19. DE LA TACITURNITAT CULPABLE]

Aquests inichs a vegades ab aquesta matexa ira callen, hi fengexen scilenci, lo qual no a Déu mas al diable sacrificuen. Hi no parlant ab gest de menyspreu hi figura, més alteren lo prohisme qui si parlant lo vituperaven.

10

Diu Joannes Casianus en la *Col·lació de l'abat Joseph*: «Stimam a vegades nosaltres que tenim gran paciència quant no responem als qui'ns injurien, hi ab gest d'escarn hi superba {97a} continència callant, los moven més a ira que si responen los vituperaven. Major fon del Senyor la paciència quant mansuetament respòs al celerat servent del bisbe, quant lo ferí en la galta, que si callant li mostrara irada continença. No és, donchs, lo callar paciència si-ls nostres moviments hi gests del cors parlen hi la lengua calla. Devem pensar que Déu, qui és nostre Jutge, dins les nostres entràmenes mira. Què'ns aprofita en les injúries lo silenci, si callant los nostres gests hi cara a major ira que si parlàvem moven lo prohisme?»

«Són altres qui injuriats axí trists romanen, que la vianda dexen hi al diable dejunen; hi los dejunis que per humiliar la pensa, domar la carn, subjugar los vicis, a Déu se offren, ells ne presenten als demonis sacrifici. Hi merexen hoir aquella increpació del psalmista: «No

25

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Immolaverunt daemoniis, et non Deo; diis quos ignorabant: haec ubi supra.

Sic ergo praedicti miseri tam perverse litigando, quam malitiose tacendo daemonibus serviunt, qui utrobique se ingerendo eis illudunt. Quorum illusiones non incurrerent, si non fictam, sed veram humilitatem et charitatem haberent; quia nec tunc ad tantam ira patientiam devenirent.

Et, quod adhuc pejus est, tales saepe absque fratris offensi reconciliatione accedunt ad altare; et sic accedentes *judicium sibi manducant et bibunt*; et insuper a diabolo excaecati, quandoque se excusando dicunt: quia nihil adversus alium habent; non intelligentes quia secundum Evangelium, attendere debent, si aliis adversus eos quid habet. Aufer Domine approbrium talium perversorum a religione servorum tuorum.

ORATIO

O vera virtus, ejice a me deemonium per contritionem! O Verbum patris, sana mutum per confessionem! O intima lux, illumina caecum per satisfactionem! Et ut fortis armatus me non possideat, universa arma ejus, scilicet vires animae meae interiores, et corporis sensus exteriores in tuum converte obsequium. Opto etiam et desidero Deus altissime; ut quotiescumque malignus spiritus abominandas cogitationes blasphemiae mihi immiserit, toties ex voto omnium desideriorum meorum ineffabilis laus et gratiarum actio tibi sit in perpetuas aeternitates, et blasphemia sua secum sit in perditionem. Amen.

{324A} CAPUT LXXIV. DE JUDAEIS SIGNUM DE COELO QUEERENTIBUS; ET DE SPIRITU IMMUNDO OLIM EJECTO AB EIS.

I. JUDAEORUM SIGNA DE CAELO PETENTIUM MALA INTENTIO

Finitis autem verbis Domini adversus blasphemiam Scribarum et Pharisaeorum, *quidam ex eis* procaciores volentes experiri voluntatem Christi, et capere eum, *responderunt dicentes: Magister, volumus a te signum videre*, scilicet non quodeumque; sed de coelo.

Reputabant enim miracula Christi parva, eo quod erant ut communiter circa inferiora, ut pote circa sanitates corporum et similia. Ideo quaerebant ab eo signa fieri circa corpora coelestia, forte manna descendere, ut tempore Moysi; vel sonare tonitrua,

SEGON DEL CARTOIXÀ

a Déu, mas al diable sacrificaren; als déus que no conexien.»

Axí, aquests miserables, o iradament parlant o maliciosa callant, se atorguen servents del diable, los quals en les irades paraules hi en lo maliciós silenci los deceben. Hi no u farien si verdadera caritat hi humilitat amaven.

Hi lo que més devem dolre és que al sacrifici inefable se acosten sens reconciliar-se ab lo prohisme; hi axí com diu lo Apòstol: «Juhí contra si mengem hi beven»; hi encegat per lo diable, scusant la sua culpa, dien que no tenen res contra son prohisme; hi no s recorden què diu lo sagrat evangeli, que pensar deven si té res contra ells lo prohisme. O Senyor! Leva aquest oprobri de tals perversos d'enmig de la religió dels humils religiosos.

ORACIÓ

Jesús, virtut verdadera, lança de mi lo demoni per contrició amarga! O, eterna Paraula del Pare, sana per confessió la mia lengua mun- {97b} da! O, lum hi resplendor infinidament clara, il·lumina la ceguedat mia, que mos peccats conega hi abomine! Hi perquè-l fort armat demoni no-m possehexca, totes les potències hi forces de la mia ànima, interiors hi exteriors, convertex-les en lo teu servici. Hi soplich-te, Senyor, Déu altisme, que si-l maligne sperit cogitacions abominables de blasfèmia dins la mia ànima empremtar volia, que tu, benigne Senyor, me socórregues, perquè totes les veus dels meus labis de cor hi de pensa, en laors hi gràcies tues, eternament se convertexquen, hi les sues blasfèmies sien eternament en perdicó hi misèria sua. Amén.

DELS JUEUS QUI SENYAL DEL CEL DEMANAVEN, HI DEL SPERIT INMUDE QUE D'ELLS EN ALTRE TEMPS LANÇAT HAVIA. CAPÍTULO XXXIII

[I. DEL SENYAL DEL CEL QUE ELS JUEUS DEMANAVEN AMB MALA INTENCIÓ]

Acabades les paraules del Senyor contra aquells doctors hi fariseus qui blasfemaven, alguns d'ells de menys vergonya hi ab més descarada pertinàcia, volent experimentar del Senyor la sua voluntat hi potència hi calumniar la sua resposta, iniquament li dien: «Mestre, algun senyal de tu voldríem veure, del cel, no de aquests baxos de la terra.»

Stimaven que eren pochos los miracles que-l Senyor acabava, perquè eren en sanitats de malalties hi semblants coses en aquesta nostra abitacle terra. Hi ells demanaven senyals en les celestials creatures, axí com

33. DELS JUEUS HI DEL SPERIT INMUDE

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sicut tempore Samuelis, quod magnum fuit in Palaestina tempore aestatis, propter defectum materiae, et potentiam agentis, scilicet solis omnes vapores consumentis; vel ignem de sublimi descendere, ut tempore Eliae: vel solem stare, sicut tempore Josue; vel retrocedere, ut tempore Ezechiae; vel alia hujusmodi, quasi non possent et illa calumnian et dicere, ex occultis et variis passionibus accidisse. Nam qui calumniatur eis quae oculis videt, manu tenet, utilitate {324b} sentit, quid facturus est de his quae de coelo venerint? Utique respondebit, et magos in Aegypto multa signa fecisse de coelo; vel calumniabitur alio modo.

Unde Chrysostomus: Cum multa signa vidissent, tanquam si nullura vidissent ita signum petebant. Vere enim nullum viderunt, quia corporali aspectu viderunt, non spirituali affectu.

Ubi sciendum quod aliqui malignantes detrahebant miraculis Christi dupliciter: uno modo attribuebant ea virtuti daemonis, ut visum est supra in praecedenti capitulo; alio modo reputando ea parva, ut dicitur hoc loco. Isti enim ac si signa ejus non vidissent, vel quasi quae viderant parva vel nulla fuissent, tentantes eum de coelo signum quaerunt; non ex devotione ut ex hoc credant, sed magis ex curiositate, et ut facilius quam primis contradicant.

Adulantes autem dicunt, *Magister*, ut blanditiis alliciant, quem convitiis blasphemaverant. Unde Chrysostomus: Hi quos oportebat admirari et obstupe scere, et credere, nunc a nequitia non desistunt. {325a} Unde autem verba et adulatione, et ironia sunt plena, putabant enim allicere per hoc. Et nunc quidem convitiantur, nunc adulantur; nunc autem daemonicum vocant, nunc Magistrum; utraque pernicioso consilio, etsi contraria sint quae dicebantur; propter hoc et eos vehementer tetigit: haec Chrysostomus.

2. EOS VITUPERAT CHRISTUS

Et quia male quaerebant, ideo non dat eis signum, sed *respondens ait illis: Generatio mala in opere, et adultera in fide; quia relicto proprio viro scilicet Deo, idolis serviebant; et si idola non colebant, tamen a vero*

fon en lo temps de Moysés la magna; hi lo devallar del foch de cel a les pregàries de Elies, o al temps de Josué l'estar que féu lo sol en lo celestial cercele, o quant tornà atràs en lo temps de Ezechies; axí com si la sua malícia no bastàs a ca- {97c} lumniar aquests actes hi remetre'ls a la potència dels diables, axí com calumniaven les maravelloses obres que'l Senyor en tan gran utilitat dels pobles acabava, hi maliciosament pogueren respondre que davant Faraó molts senyals feren los nigromàntichs. No li fall a la maliciosa enveja falses hi diverses calúmnies.

Diu sanct Crisòstom: «Aprés que havien vist molts hi innumerables miracles, com si algú no n'aguessen vist, axí senyals demanaven. Hi en veritat vist no n'havien, que no ab spiritual mas ab corporal vista-ls miraven. Hi l'ànima sens ulls pot veure, hi no los ulls sen[s] l'ànima.»

Hi devem atendre que aquests malignes en dos maneres los actes del Senyor ennegrir volien: la una, axí com havem dit, atribuint-los al poder del diable; l'altra, stimant que eren poques coses, perquè no eren senyals en les celestials speres. Hi axí demanaven senyals de alta figura, dient que de semblants algú vist no n'havien; hi per ço, tentant senyal del cel li demanen, no per devoció que en ell volguesen creure, mas per curiosa malícia, que en tots sos actes impugnar lo volen.

Hi lagotejant li dien «mestre»; ab lagots asagen si allengant lo porien fer caure, puy no l'han pogut derrocar ab injúries. Ara-l lagotegen, ara-l desondren; ara li dien «mestre», ara «endemoniat» lo criden. Hi tostemps ab frau li parlen. Hi per ço-ls torna tal resposta, hi no fa lo que demanen.

[2. COM CRIST ELS BLASMA]

«Generació mala hi adúltera», mala per vostres obres, adúltera; que dexant a Déu, serviu les ydoles. «Senyal del cel me demana per calumniar-me, axí com

¹ *la magna*] Tot seguit, quant a VC, 324a, Corella omet una glossa on es fa referència als trons i les tempestes que hi hagué en la Palestina del profeta Samuel, segons s'assenyala en 1Sa 12, 17: «¿No és ara el temps de la sega del blat? Doncs jo invocaré el Senyor, i ell farà tronar i ploure. Així comprendreu que heu ofès greument el Senyor demanant-li un rei.» | 10-11 *No ... calúmnies*] Aquesta breu glossa ha estat modificada per Corella respecte el sentit literal de VC, 324b, tot destacant-hi l'enveja: «*vel calumniabitur alio modo.*», és a dir, «[els fariseus] rebutjarien [la veritat dels miracles de Crist] de qualsevol manera.» | 16-17 *Hi ... l'ànima* Aquest breu fragment ha estat introduït per Corella quant a VC, 324b. | 21-22 *perquè no eren senyals en les celestials speres*] Aquesta frase s'ha incorporat respecte VC, 324b. | 30 *ab injúries*] Tot seguit, Corella omet un breu fragment d'una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 324b-325a, sobre com els fariseus haurien d'estimar Crist i creure'l; però, pensaven atreure'l amb compliments i ironies. | 30-33 *Ara-l ... demanen*] Aquest fragment forma part de la citació de sant Joan Crisòstom respecte VC, 324b-325a; Corella, a banda, n'omet la font.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ponso Christo se alienabant; *signum de coelo quaerit* ad calumniam contra me, quasi alia quae viderunt signa non fuerint. Vide quomodo cum Iudaei Christo convitiabantur, dicentes: *In principe daemoniorum ejicit daemonia*, mansuete eis respondet per rationes improbandi dictum eorum; hic vero cum laudando adulantur, Magistrum vocantes, aspere eos tangit, demonstrans, secundum Chrysostomum, quod utraque passione erat superior; et neque convitiis in iram conducitur, neque adulatione mollitur, in quo ostendit amplectenda esse opprobria, et adulationes vitandas.

Nam ut ait Chrysostomus, vir sapiens in faciem caeditur, quando in facie laudatur. Non sic multi majores hujus temporis faciunt, qui bona suadentes contemnunt, et eis tanquam convitiis irascuntur; sed mala suggerentes audiunt, et eorum adulatione molliuntur. Utinam attenderent consilium Sapientis, qui dicit: *Melius est a sapiente corripere, quam stultorum adulatione decipi*.

3. QUID PER SIGNUM JONAE INTELLIGENDUM?

Deinde subjungit: *Et signum non dabitur ei scilicet potestatis, et de coelestibus, quale petit ad calumniam; nisi signum Jonae Prophetae, quod fuit humilitatis et abjectionis contra eorum superbiam. Quasi diceret: Tu generatio prava, petis signum coeleste, et signum potentiae vel gloriae de sublimi; et tibi non dabitur, nisi signum terrenum et signum passionis et infirmitatis, significatum signo et facto Jonae Prophetae. Jonas enim fuit signum Ninivitis dupliciter, scilicet verbo et facto. Verbo, quia viva voce eis significavit quod perirent nisi converterentur.*

Facto, eo quod fuerit in ventre ceti, tribus diebus et tribus noctibus. Ubi fuerunt tria, scilicet absorptio, detentio, evomitio. Absorptio fuit signum mortis Christi; detentio sepultura; evomitio, resurrectionis.

Et sic dabitur eis signum, id est significatio in facto Jonae, ut scilicet convertantur et salventur. Non hoc est dictum, quasi alia signa ante mortem Christi non

SEGON DEL CARTOIXÀ

si no fossen senyals hi miracles los que en mi cada dia miren.» Però mira hi considera quant[es] injúries li dien, que-n lo príncep dels dimonis feya miracles; mansuetament los tornà resposta. Ara que-l lohen hi-l cri- {97a} den «mestre», asprament los parla, donant- 5 nos exemple que més los lagots que les injúries nos són damnosos. Hi ell, Déu hi home, mostrava que ira no-l vencia ni lagots lo amollien, ni de la vera justícia lo devallaven.

Diu sant Crisòstom: «En la cara baten l'ome savi 10 quant lo lohen. No u fan axí molts qui menysprehen los qui a virtuts los amonesten, hi-ls tenen ira, axí com si-ls injuriaven; hi accepten hi ab gran alegria reben los qui ab falses laors los lagotegen, hi a vicis los allenguen. Voldria que les paraules de Salamó 15 recordasen, que diu: "Millor és que sies corregit del savi, que si-ls folls te loen."»

[3. DEL PROFETA JONÀS, SENYAL DE JESUCRIST]

Diu après lo Senyor: «No-ls serà donat lo senyal que per curiositat demanen en les celestials creatures, mas en les terrenes, que ells tals senyals merexen. No-ls 20 serà donat sinó lo senyal de Jonàs profeta», que fon senyal de humilitat hi dejecció contra la supèrbia, ab la qual ells senyal del cel demanaven; quasi dient: «Tu, generació perversa hi prava, senyal del cel demanes, senyal de potència hi de glòria que de alt devalle, no-l 25 demanes per fe, mas per calúmnia; hi per ço no-t serà donat sinó lo senyal de Jonàs profeta, que fon senyal de humilitat hi de abjectió contra la tua supèrbia, senyal que la mia mort hi passió hi resurrecció significa. Jonàs no féu algun senyal als de Ninivé, sinó que la balena lo 30 portà en terra, hi hoint lo cregueren. Ni senyal del cel no li demanaren, hi a mi après de tants miracles me tancaren en lo sepulcre hi sagellaren la pedra perquè-m detinga.»

Fon senyal hi figura del Senyor Jonàs profeta: fon 35 senyal de la mort quant lo pres la balena; tenir-lo tres dies significava lo sepulcre; vomitar-lo als de Ninivé fon la resurrecció gloriosa, la qual per los sagrats evangelis als gentils fon manifesta.

Aquest senyal de Jonàs diu lo Senyor que-ls donà, 40 ab tot que ans de la sua mort quasi innumerables senyals hi miracles del cel hi de la terra {98a} tenien;

2-3 Però mira hi considera quantes injúries li dien] Corella omet el subjecte plural dels qui injurien Crist; els jueus, segons VC, 325a: «Vide quomodo cum Iudaei Christo convitiabantur, dicentes.», això és, «Mira de quina manera els jueus insultaven a crist, dient.» | 5-9 donant-nos ... devallaven] Aquest fragment s'atribueix en VC, 325a a sant Joan Crisòstom; l'autor valencià n'omet la font i l'íntegra en la glossa ludolfina. | 29-34 Jonàs ... detinga] L'autor valencià modula aquest fragment, en el sentit que canvia a la primera persona del singular el text de VC, 325a, posant en boca de Jesucrist els versets de Mt 12, 40 («Jonàs no féu senyal...») de què forma part aquest fragment. | 38-40 la² ... donà] Notem com Corella modifica la traducció, tot incorporant la referència als evangelis, quant a VC, 325a: «Et sic dabitur eis signum, id est significatio in facto Jonae, ut scilicet convertantur et salventur.», és a dir, «Se'ls donarà una prova significada en allò fet en Jonàs, perquè es convertisquen i es salven.»

33. DELS JUEUS HI DEL SPERIT INMUDE

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

fuerint data; sed quia mors et passio Christi fuit signum praecipuum et ultimum, et signum signorum, in quod omnia signa ducebant; ideo dandum Judaeis dicitur, quia si illi crederent salvarentur, si non crederent damnarentur; sicut Jonas fuit signum Ninivitis, ut si vellent credere, salvarentur, sin autem, subverterentur.

Non ergo dat eis signum divinitatis de coelo quod quaerebant, quia propter eorum curiositatem et malitiam videre indigni erant; sed de abyso maris, et profundo inferni, quale Jonas a cetor voratus, sed de abyso mortis liberatus; et accepit et dedit signum videlicet Incarnationis, non divinitatis; passionis, non glorificationis.

Discipulis autem suis signum de coelo dedit, quibus aeternae beatitudinis gloriam, et prius figuraliter in monte transfiguratus, ac postea veraciter coelum sublevatus ostendit. Quia enim Judaei terreni et infimi erant, ideo de terrenis et infinis signum debebant habere. Unde dat eis signum de imo suae passionis et sepulturae dicens; *Sicut {325b} enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus; ita erit filius hominis in corde terrae, tribus diebus et tribus noctibus* per synecdochen, accipiendo scilicet partem sextae feriae et totam diem sabbati, et partem diei Dominicae resurrectionis, pro tribus diebus et noctibus.

Per istos qui quaerebant signum de coelo, signantur curiosi et superbi, qui supra vires coelestia rimantur, et nimis curiose divina scrutantur; de coelo et coelestibus ac secretis divinis disputantes, vel de revelationibus et visionibus praesumentes, omissa via, scilicet praeceptis Domini et consiliis, quibus venitur ad illa, propter quod *opprimuntur a gloria*, quia per hoc aliquando labuntur in erronea documenta, vel quandoque in peccata spiritualia et carnalia, propter quod dicitur eis: *Generatio mala et adultera, etc.*, quia quaerunt quae non sunt scibilia, nec ad fidem vel mores utilia et ideo *non dabitur eis signum nisi signum Jonae Prophetae*, quem deglutivit cetus; et sic deludit et deglutit eos diabolus.

però en special aquests los donà, perquè la sua mort hi passió fon principal hi darrer senyal, per lo qual tots los altres eren, en lo qual cregué Centurió gentil hi los cavallers qui-l guardaven, hi molts del judaych poble; hi de present se damnen tots los qui no-l crehen. 5

No-ls donà senyal del cel, de la divinitat sua, que per la sua malícia hi curiositat eren indignes; mas donàls senyal de la incarnació hi humanitat sua: Jonàs lançat en les fluctuants aygües, clos hi tancat en lo ventre de la balena. 10

Senyal del cel donà a sos dexebles quant davant ells se transfigurà en la montanya. Donà senyal del cel quant los cels se obriren en lo bapisme hi entonà la veu del Pare, hi devallà sobre lo seu cap la coloma. Hi als gentils lo dimarts, après de la gloriosa entrada, donà 15 senyal del cel que tots lo hoïren com la veu del Pare dix: «Yo t'he clarificat hi yo-t clarificaré», que tots stimaren que era tro que del cel devallava. Hi en la sua mort hi passió senyals del cel foren quant se scurí lo sol hi lo món tot fon cubert de tenebres, hi tremolà la 20 terra hi los sepulcres se obriren. Però no volgué lo Senyor donar senyal del cel als qui per supèrbia hi curiositat lo demanaven, ni davant Herodes volgué fer algun senyal ni del cel ni de la terra.

Per aquests qui senyal del cel demanen són entesos 25 los curiosos hi superbos, que-s volen entremetre hi entendre les coses divines, hi los divinals judicis sobre la facultat humana. Hi encara, aquells qui de visions e revelacions molt curen, hi dexten la segura via dels manaments de Déu hi de la sancta Sgleya. Hi permet la 30 divina providència, per la sua curiositat hi supèrbia, que en diverses errors cayguen hi en spirituals hi carnals culpes. Hi per ço diu lo Senyor: «Generació mala hi adúl- {98b} tera», que no demanen saber les coses útils hi necessàries, sinó les curioses hi vanes. Lo 35 senyal de Jonàs prenguen, que axí-ls deglutirà lo diable com a Jonàs la balena.

14 cap la] cap deualla la.

2-5 per ... crehen] Aquesta referència al centurió romà i els seus cavallers ha estat incorporada per Corella; notem que el capítol primer del Segon correspon a aquest episodi evangèlic («Del servent de Centurió paralitich. Capítol primer.») Així mateix, la referència als qui en un present no creuen en la resurrecció de Crist, també s'ha afegit al text corellà quant a VC, 325a. S'ha omés, d'altra banda, la referència a què en un futur, també als jueus se'ls donarà senyal de Crist, perquè si creuen en aquest, se salven; si no creuen, es condemnaran. | 11-24 Senyal ... terra] Aquest fragment ha estat modificat a bastament per Corella en relació al corresponent en VC, 325ab, que tracta també a grans trets de la mort i Passió del Senyor. Així, en el fragment omés, hi ha una referència a la condició terrenal dels jueus, als quals calia donar una prova de la presència de Crist en aquest món, com fou la seua Passió i sepultura. La glossa no incorporada contenia el verset de Mt 12, 40 («Perquè així com Jonàs va estar tres dies i tres nits en el ventre del gran peix, també el Fill de l'home estarà tres dies i tres nits en el cor de la terra.»), per indicar que el Fill de l'home estarà mort fins que ressuscitarà el diumenge de resurrecció. Del contingut nou, cal destacar la referència al bapisme i la inclusió del verset de Jn 12, 28 («Yo t'he clarificat hi yo-t clarificaré.»), a més dels fenòmens que es produïren en la Passió de Crist i la referència a Herodes.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

4. NINIVITARUM CUM JUDAEIS COMPARATIO

[4. DE LA COMPARACIÓ ENTRE ELS JUEUS I ELS HABITANTS DE NINIVÉ]

Deinde Judaeorum malitiam, quam obstinatum et obduratam, Dominus praevidebat, exemplis quibusdam condemnatis, quia conversio Ninivitarum et factum reginas Austri ostendit istos in iudicio, quo omnes tam boni quam mali surgent, gravius puniendos; et condemnabit eos, id est ostendet condemnandos, quia ex illorum facto apparebit iusta istorum condemnatio.

Unde dicit: *Viri Ninivitae* qui sunt Assyrii, *surgent* scilicet in resurrectione generali, *in iudicio*, futuro, *cum generatione ista*, scilicet Judaica, quae similiter tunc surget, *et condemnabunt eam*, id est condemnandam ostendent, scilicet:

primo ex comparatione populi ad populum, quia ibi Ninivitae, Gentiles, et Barbari; hic Judaei, populus Dei.— Secundo ex comparatione praedicantis ad praedicantem, quia ibi Jonas Propheta purus homo; hic Christus Dominus Prophetarum, Deus simul et homo; ibi Jonas peregrinus, hic Christus concivis suus. — Tertio ex comparatione praedicationis ad praedicationem, quia ibi Jonas tantum tribus diebus; hic Christus tribus annis praedicavit; ibi Jonas nullum miraculum, hic Christus multa fecit. — Quarto ex comparatione effectus ad effectum, quia illi egerunt poenitentiam; isti vero non, sed etiam addiderunt blasphemiam.

Ubi Chrysostomus: Illi prophetam susceperunt; isti Dominum Jesum repulerunt. Illi neque in Lege instructi, neque Prophetis admoniti ad Dominum conversi sunt, cognoscentes suum peccatum; isti tot praeceptis eruditi Legis et Prophetarum, a Domino recesserunt. Illi qui semper fuerunt populus diaboli, infra tres dies facti sunt populus Dei; isti qui semper videbantur populus Dei, infra tres dies facti sunt, crucifixo Christo, populus Satanae.

Diu-los après lo Senyor, mostrant la sua obstinada malícia: «Los hòmens de Ninivé se levaran en lo final Judici ab la generació aquesta judayca hi la condemnaran», que vol dir que la mostraran condemnada.

Primerament, per comparació de poble a poble: aquells gentils hi bàrbaros; aquests jueus criats en la Ley hi Profetes. Segonament, per comparació de qui-ls pricava, qui era home profeta, ací Jesús, Déu hi home, Senyor dels profetes; allí no conegut hi stranger home, ací ciutadà de la sua pàtria hi de son linatge; allí solament pricà tres dies, ací tres anys continu; allí Jonàs no féu algun miracle, ací Jesús molts hi quasi innumerables; aquells feren penitència, hi aquests blasfemant lo Senyor mataren.

Diu sanct Crisòstom: «Los de Ninivé reberen profeta; aquests lo Senyor dels profetes lançaren. Aquells, no instròits en la Ley ni amonestats dels profetes, regonexent lo seu peccat, al Senyor se convertiren; aquests, instròits en tants manaments hi scribtures, del Senyor se apartaren. Aquells, qui tostemps eren stats poble del diable, dins tres dies poble de Déu foren; aquests que poble de Déu se mostraven, crucificat lo Senyor, dins tres dies foren poble del diable.»

«Aquells, ignorant la presona hi hoint cosa incredible, convertint-se a Déu, senyals hi miracles demanar devien, però no-ls demanaren, mas per sola fe se convertiren hi-s salvaren; aquests miraren, hoiren hi veren tants senyals hi miracles que la sua divinitat testificaven, hi no solament la sua pricació menyspreaven, mas en la sua mort conspiraren. Aquells ab dejuni hi làgremes, portant gran penitència dels seus peccats, atengueren indulgència; aquests lo Senyor la'ls donava, hi ells acceptar no la volgueren.»

¹ *Diu-los après*] A l'inici d'aquest subcapítol segons la nostra edició, quant a VC, 325b, Corella omet un fragment en què s'assenyala la previsió de la maldat dels jueus que féu Jesús i la seua condemna, amb els exemples de conversió dels gentils de la reina de Sabà («*reginas Austri*») i dels habitants de Nínive, els quals se salvaran quan arribe el Judici final. D'aquesta manera, segons el text omès, la condemna dels jueus esdevindrà així més justa, perquè tenien antecedents de la conversió, que no seguiren. | ⁹ *qui era home profeta*] Es refereix a Jonàs segons VC, 325b: «*quia ibi Jonas Propheta purus homo*», tot contraposant-lo a Jesús, qui era «Senyor dels profetes.» | ¹⁴⁻¹⁵ *hi aquests blasfemant lo Senyor mataren*] L'al·lusió a la mort de Crist pels jueus ha estat incorporada per Corella respecte el text ludolfi de VC, 325b, que els mostra com a particeps necessaris de la redempció. En el text ludolfi, només es fa referència a què blasfemaren. | ²⁶⁻³⁵ *Aquells ... volgueren*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella, fent servir la mateixa estructura d'oposició dual entre els gentils i els jueus, com si de la glossa prèvia de sant Joan Crisòstom es tractés; per això el mantenim com a part de la citació. No apareix en VC, 325b.

33. DELS JUEUS HI DEL SPERIT INMUDE

VITA CHRISTI

5. REGINAE AUSTRI CUM JUDAEIS ET CHRISTIANIS COMPARATIO

Deinde subditur: *Regina Austri*, id est regina Saba, cujus regnum erat in australi parte respectu Jerusalem, quae non dubitatur electa esse, et secundum quosdam dicebatur Sybilla, *surget*, id est *resurget*, in iudicio extremo, *cum generatione ista pessima, et condemnabit eam*, id est ostendet condemnandam; hoc est factum suo ostenditur iusta istorum condemnatio, *quia venit a finibus terrae*, id est a longinquis partibus, *audire sapientiam Salomonis*, qui tamen non fuit nisi solum forma Christi.

Ex his aggravatur Judaeorum malitia, quia illa mulier, isti viri; illa a remotis venit, isti praesentem habuerunt; illa cum labore, isti sine difficultate; illa lauda vitali enigmam, isti condemnaverunt proprium terrigenam; illa ad ipsum venit, quem sola fama cognovit; isti pro- {326a} batum miraculis contempserunt; illa ad purum hominem, isti ad Deum et hominem; illa cum muneribus, isti cum opprobriis et vulneribus.

Et ecce plus quam Salomon hic, scilicet Christus praesentialiter positus, quia hic Deus, ille homo; ille scientiam habuit terrestrium, hic omnium; ille aedificavit templum defectibile, hic indefectibile.

Ubi Chrysostomus: regina Austri cum esset Gentilis et mulier, ob tantam longitudinem itineris venire ad eum, nec propter infirmiore sexum impedita est, concupiscentia enim sapientiae infirmitati dabat virtutem; isti autem viri et sacerdotes quorum proprium esse debuerat amare Sapientiam, ante oculos suos et in medio gremio Sapientiam positam contempserunt. Illa ad hominem cucurrit; ista Deo recesserunt. Illa munera multa obtulit ut audiret; isti autem nec praemia regni coelorum accipere volunt nec credunt.

Et iterum: Regina Austri venit a finibus terrae ad audiendum Salomonem, et Christiani nolunt venire de plateis ad audiendum Christum; multi etiam de Ecclesia exeunt, et ibi Christum solum relinquunt: haec Chrysostomus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. DE LA COMPARACIÓ DE LA REINA DE SABA AMB ELS JUEUS I ELS CRISTIANS]

Diu-los més lo Senyor: «La reyna de Sabba –qui tenia lo seu regne al migjorn, devers Hierusalem; opinen alguns que fon sibil·la–, aquesta reyna se levarà en lo Juhí ab aquesta generació pèssima hi la condemnarà», que vol dir que la mostrarà justament 5
condemnada per los seus actes, «que vench dels fins de la terra a hoir la sapiència de Salamó», rey de Judea, lo qual solament era en los bons actes de Jesús figura.

En comparació de aquesta reyna, lo peccat dels jueus molt se agreuja: aquesta dona, ells hòmens; 10
aquesta ve de longinquës terres, aquells present lo miren; aquesta ab grans treballs hi despeses, aquests sens dificultat alguna; aquesta loa un rey stranger savi, aquests lo propi rey condemnen; aquesta ve tant camí per sola fama, aquests après de tants miracles lo 15
crucifiquen; aquesta ve a un home, aquests no volen rebre Jesús, Déu hi home; aquesta presents hi joyes de gran stima li presenta, aquests creu hi opprobriis hi mort li presenten.»

Diu més lo Senyor: «Aquest és més que Salamó; yo 20
só aquest qui só Déu hi home. Salamó tingué sciència de les coses terrenes hi edificà lo corporal temple; yo tinch sciència de les coses celestials hi divines hi he edificat per als meus elets lo etern celestial temple.»

Diu sanct Crisòstom: «La reyna de Sabba vench 25
dels últims térmens de la terra a hoir del rey Salamó la sapiència, hi los crestians de la plaça no volen entrar en la sgleya perquè hogen a Jesús, Déu hi Senyor, mestre qui en los seus evangelis los parla.»

20-24 yo ... temple] Corella modula aquest fragment respecte el corresponent de VC, 326a atés que canvia la traducció de la glossa ludolfina a la primera persona. | 24 celestial temple] A continuació, Roís de Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom en VC, 326a, la qual tracta de com malgrat la debilitat de la reina de Sabà per la seua condició femenina, segons el doctor de l'Església, va acudir pel seu desig de saviesa a escoltar a Salomó. Per contra, es destaca que els jueus tingueren present a Crist i no el sentiren; ni volgueren rebre els oferiments que aquest els retia. | 28-29 Déu hi Senyor mestre qui en los seus evangelis los parla] Aquesta referència als evangelis així com la caracterització de Jesús com a Déu, Senyor i Mestre ha estat incorporada per Corella quant a VC, 326a. Una vegada més, com hem indicat en nota p. 630,24, s'incorpora una referència explícita als evangelis, com a paraula de Déu, que suposa una reivindicació de la seua vàlua.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

6. QUID IN SENSU MYSTICO, TROPOLOGICO ET MORALI, NINIVITAE ET REGINA AUSTRI?

Mystice, hic damnata plebe Judaeorum, Ecclesiae mysterium secretum exprimitur, quae in Ninivitis, et in regina Austri de totius finibus orbis congregatur, et in illis fides Gentium Israelii antefertur. Duae enim sunt partes Ecclesiae, vel duo genera hominum in ea, unum quod peccavit; sed desistit per poenitentiam, et hoc signatum est per Ninivitas, de quorum peccato legitur. Alterum quod mortaliter non peccavit, et hoc signatum est per reginam Austri, de peccato cuius non legitur.

Unde Ambrosius: Ecclesia fidelium ex Gentibus collecta, quae in Ninivitis per poenitentiam praeterita peccata delet, et in regina Austri quae electa esse non dubitatur, per sapientiam cavet futura, in iudicio condemnabit generationem hanc nequam; damnabit autem non sine potestate, sed operationis exemplo, quia praefertur Ecclesia synagogae.

Ex duobus igitur constat Ecclesia, ut aut peccare nescias, aut peccare desistas; poenitentia enim peccata abolet, sapientia cavet: haec Ambrosius.

Per Ninivitas etiam signantur peccatores ad vocem praedicatoris poenitentiam agentes, et per reginam Austri simplices sapientiam Christi devote quaerentes, quorum salus secundum sententiam Salvatoris praepositur salutis eorum, qui videntur iusti vel sapientes, et de sua iustitia vel scientia praesumentes.

Ninivitas quoque interpretantur *germina pulchritudinis*; ideo etiam significare possunt juvenes existentes in statu potissimo juventutis, qui solent de facili ad vitia declinare, et ad bonam intentionem de facili poenitere; propter quod subditur, quod fecerunt poenitentiam ad praedicationem Jonae, qui *columba* interpretatur, et ideo per eum simpliciter admonens significatur.

Per reginam vero Austri, signari potest anima rationalis, quae si bene regat vires inferiores per dictamen legis naturae, simpliciter dicitur regina; sed si haec facit ex charitatis fervore, tunc dicitur regina Austri, eo quod ab Austro provenit fervor caloris signans fervorem charitatis. Et haec regina venit ad verum Salomonem Jesum Christum per devotionem, afferens ei aurum sapientiae et gemmas virtutum, et aromata bonae famae; istis utendo ad divinum honorem. Ex hoc facto igitur juvenum praedictorum, obstinati senes, ex facto animae bene et ex charitate se regentis, anima frigida et negligens, condemnabiles

SEGON DEL CARTOIXÀ

[6. DEL SENTIT MÍSTIC, TROPOLÒGIC I MORAL DELS DE NINIVÉ I DE LA REINA DE SABÀ]

Misteri profunde de la santa Sgleya lo present evangeli significa, la qual, dexats per la major part los judaychs pobles, dels gentils se congrega, que per los de Ninivé hi per la reyna de Sabba són entesos. Dos maneres de gents en la sancta Sgleya entren: los uns, que peccaren hi del peccat se peniden, hi aquests per los de Ninivé se deven entendre; los altres, que mortalment nunca peccaren, hi aquests la reyna de Sabba signifiquen, de la qual no legim peccat en la Sacra Scribtura.

«De aquests, donchs, se constituex la Sgleya: dels qui no pequen, hi dels qui de sos peccats se peniden; la penitència te absol hi perdona, la sapiència te guarda que no peques», diu sanct Ambròs.

Los de Ninivé los peccadors signifiquen que a la veu dels qui priquen fan penitència; per la reyna de Sabba se poden entendre los simples sens mortal culpa, qui devotament la doctrina del Senyor scolten.

Ninivé se interpreta «gèrmens de bellea»; hi poden-se entendre los jóvens qui en la flor de la joventut de facíl al peccat declinen, hi ab les bones amonestacions vénen a penitència. Jonàs los prica, qui és interpretat «coloma simple», que la simplicitat dels qui priquen molt edefica los ànimos dels qui hoen.

Per la reyna de Sabba, que al migjorn té lo regne, qualsevol racional ànima se pot entendre, que si per lo juhí de rahó natural regex bé les sues potències, se pot dir reyna; hi axí regint, nostre Senyor Déu li dóna la caritat hi gràcia, lavors se diu reyna de Austro, qui és lo migjorn on la calor regna. Hi ve a Salamó, Jesús, Déu hi Senyor nostre, ab calor devota porta-li pedres precioses de virtuts hi bones obres, perfums hi spècies aromàtiques de bona fama. Los jóvens, que-ls gentils signifiquen hi l'ànima per caritat calenta, als antichs hi

¹⁰ *Sacra Scribtura*] Tot seguit, Roís de Corella omet una part de la citació atribuïda a sant Ambrós en *VC*, 326a, que s'inicia en les línies següents, la qual tractava de com els gentils de Nínive esborren els seus pecats passats a través de la penitència; en el Judici final, es diu que seran posats com a exemple, perquè preferiren l'església a la sinagoga. | ¹⁸ *Senyor scolien*] A continuació, Corella omet un breu fragment quant a *VC*, 326a, que indica que la salvació dels senzills s'anteposarà a la d'aquells que semblen justos però es vanten de la seua justícia i la seua ciència. | ²⁵ *que al migjorn té lo regne*] Aquest aclariment geogràfic ha estat incorporat per Corella respecte el fragment corresponent en *VC*, 326a, tot i que ja ha aparegut en p. 639,1-2.

33. DELS JUEUS HI DEL SPERIT INMUDE

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ostenduntur; qui per generationem Judaeorum signantur.

vells judaychs pobles condemnen, frets hi endurits en la sua malícia.

7. PARABOLA DE SPERITU IMMUNDO EIECTO ET REDEUNTE APPLICATA JUDAEIS

[7. DE LA PARÀBOLA DE L'ESPERIT IMMUND, ERRANT, APLICADA ALS JUEUS]

{326b} Post haec Dominus contra Judaeos nolentes assimilari Ninivitis, quia eo poenitentiam praedicante non poenituerunt; vel reginae Austri, quia eo docente non didicerunt,

inducit exemplum ad arguendum ingratitude eorum,

Diu-los après lo Senyor una semblança, mostrant com eren {99a} mals hi tostemp pijoraven:

«Com lo sperit immunde hix de l'home, va per les 5 terres seques hi sens aygua, cercant repòs, hi no-l troba. Diu lavors: “Tornaré en la mia casa d'on partit era”. E venint, troba-la buyda, agranada hi ornada. Lavors va-se'n hi pren ab si set altres sperits pijors que ell, hi entrant en la casa, abiten en ella. Hi són fets los darrés 10 actes de aquest home molt pijors que-ls primers. Axí serà de aquesta generació pèssima.»

ostendens eos similes homini prius a daemone obesso, et post liberato, et iterum propter negligentiam plenius possesso. Nam primo diabolus habitavit in eis, quando erant in Aegypto viventes secundum ritum Aegyptiorum; qui expulsus fuit ab eis, quando in figura Christi mactaverunt agnum, et sanguine ejus liniti sunt, quando et Legem acceperunt, quae excludebat cultum daemonum, et inducebat ad colendum unum verum Deum; et sic ejectus transiit ad possidendum plenius Gentiles, sine Lege et Prophetarum oraculis viventes, et ideo eos tenebat in idololatria subjectos.

Mostrà lo Senyor en aquesta paràbola la ingratitude del judaych poble, acomparant-los a l'home primer possehit per lo dimoni, hi après delliure, lo qual, per la 15 sua ingratitude hi culpa, tornà més profundament en poder del diable. Abità lo diable en aquest poble, vivint en Egypte segons los costums del ydolatre; d'ells fon lançat quant l'anyell mataren hi celebraren la Pasca, en figura de Jesús, Anyell, Déu hi home, hi ab la sua sanch 20 untaren les portes, que no y entràs lo percucient àngel. Hi après prengueren la Ley, que-ls mostrava abominar la ydolatria hi colre un Déu, creador del cel hi de la terra. Hi axí lo diable, lançat del judaych poble, passà a possehir los gentils ydolatre ab possessió plena, qui 25 sens Ley ni Profetes vivien, hi de tot los tenia subjectes.

Sed adveniente Christi praedicatione et Apostolorum, Judaei pro majori parte increduli permanserunt; Gentiles vero devote fidem Christi acceperunt; et sic diabolus ejectus a Gentibus, reversus est ad possidendum populum Judaicum errore excaecatam; et facta sunt novissima hujus populi pejora prioribus, quia peior est modo quam a principio ante Legem datam fuerit status ejus.

Però venint la doctrina del Senyor hi del seu evangeli, los jueus per la major part en la sua infidelitat romangueren; hi los gentils devotament reberen la fe cathòlica, hi de si lo diable lançaren, lo qual tornà a 30 possehir los jueus molt més que abans possehia, encegats hi obstinats en la error judayca. Hi són pijors del que abans eren en lo temps que no havien la Ley rebuda.

Unde ait: *Cum immundus spiritus*, scilicet diabolus immundum faciens, et immunditiam diligens vel inhabitans, daemones enim dicuntur spiritus immundi, vel affectione, quia diligunt immunda, vel persuasione, quia suadent immunda, vel inhabitatione, qui inhabitant corda immunda,

Postil-lant, donchs, la evangèlica letra, és lo diable 35 sperit inunde que fa inunde lo cor d'aquell hon abita; hi si inunde-l troba, {99b} tostemp lo pijora, hi cogitacions hi affectiones sútzies e inundes li consella, hi en tals inmundícies se delita.

3 *Diu-los après*] A l'inici d'aquest subcapítol segons la nostra edició, en VC, 326b, Corella omet una glossa que assenyalava que els jueus no volien fer com els de Ninivé, a qui Crist els predicà que feren penitència, ni com la reina de Sabà. | 5-12 *Com ... pèssima*] Aquest fragment que correspon als versets de Mt 12, 43-45, ha estat incorporat per Corella, tot aglutinant-ne les diferents parts que apareixen glossades o postil·lades a partir de la p. 641,35, unes línies després. Ubica en primer lloc, d'aquesta manera aglutinats, els versets evangèlics, com s'ha esdevingut en altres ocasions. | 35 *Postil-lant*] Amb aquest terme es fa referència al comentari dels evangelis, i ha estat incorporat per Corella quant a VC, 326b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

exierit ab homine scilicet a populo Judaico, quia secundum Ambrosium, in homine totius Judaici populi comparatio est, a quo vi vente adhuc sub lege naturae immundus spiritus exierat per susceptionem legis Mosaicae, *ambulat per loca arida et inaquosa*, id est corda Gentilium prius humore gratiae et virore fidei, ac pinguedine Spiritus Sancti carentia ritum idololatriae et maculas criminum eis immittendo; *quaerens in eis requiem*, id est perpetuam mansionem, appetens ibi finaliter manere per infidelitatem et dominationem; *et non invenit*, quia adveniente Christo, et praedicantibus Apostolis, suscepta Christi fide inde ejectus fuit. Tunc *dicit*, intra se: *Revertar in domum meam*, id est ad populum Judaicum, *unde exivi*, eos dimittendo.

Et veniens invenit eam vacantem ab observantia Legis, et operibus virtutum per negligentiam, ac fide et bonis operibus vacuum, et Christum, hospitem non habentem, *et scopis mundatam* ab operibus vitiorum superficialiter, et secundum apparentiam, quia populus Judaicus habebat quamdam exteriorem munditiam, sicut enim scopa non tollit tenaces sordes, sed superficiales, ita ipsi quod deforis est scopabant et mundabant, ac munditiam exteriorem quaerebant, sed intus sordidi manebant; *et ornatam* exterius per hypocrisim et boni simulationem propter legis apparentiam, et traditionum Pharisaeorum observantiam. Tangit ergo tria quae dant locum diabolo, scilicet otiositatem, sanctitatis praesumptionem, et virtutis simulationem.

Similiter hodie timendum est Ecclesiae, ne olim expulsus ab ea diabolus eam inveniat *vacantem* ab observantia mandatorum Dei; *et scopis mundatam* secundum exteriorem apparentiam; *et ornatam*, per exteriorem cultum et observantiam humanarum traditionum. Multi enim hodie plus attendunt ad cultum ecclesiae corporalem, quam spiritualem, quia parietes ecclesiae et altaria ornantur, et de oratione et purgatione ministro- {327a} rum parum curatur. Sed e contrario in Ecclesia fuit primitiva; major enim vis fiebat in ornatu spirituali et interiori. Et ideo multum distat nunc Ecclesia in hoc tempore malo, a statu suo pristino. Unde ait Hieronymus: Christi Ecclesia prius nata, et post adulta, persecutionibus crevit, martyriis coronata est. Et postquam ad Christianos principes venit, potentia quidem et divitiis major, sed virtutibus minor est facta.

Tunc ut firmius possideat Judaeos *vadit* per conatum, *et assumit septem alios spiritus*, per quos universitas daemonum et vitiorum quibus tentat intelligitur, quia universitas hoc numero saepe

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hixqué, axí com havem dit, del judaych poble quant nostre Senyor Déu los elegí per poble hi gent sua. Anà per terra seca, sens aygua, que eren los gentils ydolatres ab los cors sechs de umor de gràcia, sens verdor de fe hi sperança, ni fertilitat de bones obres. En 5
ells cercava repòs lo diable, sperant que perpetualment los possehiria. Però venint lo Senyor, hi pricant los apòstols, perdé la possessió del gentil poble. Lavors dix entre si lo diable: «Tornaré a la mia casa, que és la gent judayca, d'on me lançaren quant la Ley prengueren.» 10

Hi venint troba la casa buyda de virtuts hi de gràcies, hi que no tenia Jesús per oste, hi agranada, que vol dir en la mostra que era neta de vicis, però dins era sùtzia de iniquitat hi malícia, que les graneres solament superficialment netegen, però no leven les sutzietats 15
que fort stan pegades. Axí los jueus hi fariseus ypòcrits, nefandíssims, sancts en la mostra, que en lo pretori de Pylat entrar no volgueren, però stant defora lo seu Rey, Déu e Senyor hi mestre, a mort condemnaren. Tres coses toquen les evangèliques paraules en lo present 20
capítol que donen loch al diable: ociositat, presumció de santedat hi virtut simulada.

Hi axí de present devem tembre en la nostra Sgleya que-l diable no la trobe buyda, que vol dir ociosa, poch curant dels divinals preceptes, agranada hi neta en la 25
exterior aparència; ornada per observança de constitucions ypòcrites. Són molts de present que més curen del corporal ornament que del spiritual de les sgleyes; les parets hi altars ornen, hi que de virtuts sien ornats los ministres, hi de vicis mundes no curen. Però 30
{99c} era lo contrari en la primitiva Sgleya; que tot lo treball era que-ls ministres en virtuts fossen insignes. Hi per ço és molt diferent la presen[t] Sgleya de la antiga. Diu sanct Hierònim: «La Sgleya del Senyor primer nada, hi après crexent hi ja gran feta, en 35
persecucions fon augmentada hi de martiris coronada. Hi après que vench en los crestians prínceps, fon menor en virtuts, major en potència.»

E tornant a la evangèlica letra, «lo diable», perquè més segurament los jueus posehexca, «pren set sperits 40
altres». En lo nombre de set tots los diables podem

2-3 *quant nostre Senyor Déu los elegí per poble hi gent sua*] Aquest fragment sobre com els jueus foren un poble escollit quan reberen la Llei de Moisés, s'atribueix en VC, 326b a sant Ambrós; Corella, com s'observa, n'omet la font. | 14-16 *que ... pegades*] Notem com aquest exemple de la granera que escombra allò superficial apareix ja en VC, 326b: «*sicut enim scopa non tollit tenaces sordes, sed superficiales.*», és a dir, «Així com l'escombra no elimina allò brut de manera tenaç, sinó allò superficial.» | 17-19 *que ... condemnaren*] Aquesta al·lusió al judici de Jesucrist per Pilat i l'actuació dels jueus ha estat incorporada per Corella, atés que no es detecta en VC, 326b.

33. DELS JUEUS HI DEL SPERIT INMUDE

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

designatur; haec sunt septem gentes pugnantes contra filios Israel. Iste autem septenarius septem donis Spiritus Sancti expellitur. Et addit, *nequiores se*, vel propter numerum, vel propter conatum, vel propter effectum quem inducunt; quia eos ad quos redeunt nequiores, quam ante, faciunt. *Et intrantes*, seu ingressi *habitant ibi*, et sic omnia cumulantur in eis vitia. Haec est enim intentio daemonum, ut non transeant ad horam vel tempus modicum; sed ut immorentur usque ad obitum. *Et fiunt novissima hominis*, scilicet populi Judaici, *pejora prioribus*, quia Judaei ante Legem datam fuerunt peccatis irretiti, et a diabolo possessi; sed post adventum Christi in peccato suo obstinati sunt pejores facti, quia eorum peccata propter ingratitude sunt quasi duplicata; deteriores enim sunt Israelitae blasphemantes Christum in conventiculis suis, quam olim fuissent in Aegypto ante notitiam Legis; quia major infidelitas est venientem non suscipere, quam venturum non credere.

Deinde similitudinem dictam, et quo tendat parabola, exponit, quodque hic quasi de uno homine per similitudinem dictum, de toto populo Judaico intelligatur, ostendit dicens: *Sic erit generationi huic pessimae*, scilicet Judaicae, prout supra dictum est de homine uno. Mala fuit generatio haec in deserto, quando vitulum adoravit, quando contra Dominum murmuravit, quando terrae promissionis detraxit; sed pejor in terra promissionis ante adventum Christi, quando filios, et filias daemoniis immolavit; sed pessima post adventum Christi, quando Dei Filium ad eam missum crucifixit.

8. EADEM PARABOLA PECCATORI RECIDIVANTI APPLICATA

Moraliter exponitur istud exemplum de homine qui post gratiam baptismalem, vel poenitentialem, recidivat in culpam sicut *canis reversus ad vomitum*. Diabolus enim ab homine exit quando in Baptismo pompis illius, et praecedentium peccatorum illecebris homo abrenuntiat, vel quando per poenitentiam et confessionem a peccatis mundatur, proponens, quod ab eis absteineat. Qui ejectus *ambulat per loca arida et inaquosa*, quia corda justorum ab omni carnalis concupiscentiae amore siccata et immunia, tentando explorat, si quos ibi nequitiae suae gressus figere possit; sed in eis, tanquam per gratiam Dei solidatis, *requiem non invenit*, quia qui pravis cogitationibus et actibus pascitur, in mentibus fidelium omnia sua tentamenta cessare perpendit.

{327b} *Et volens reverti in domum* priorem, peccator enim est domus diaboli, sicut justus templum Dei;

entendre hi tots los peccats hi vicis dels quals tenten, figurats per los set pobles que als fills de Israel pugnans contrastaren que a la terra de promissió no passasen. Diu que-ls set pijors que ell eren, hi per lo nombre, hi per la malícia, hi per lo efecte; que pijor fon lo poble 5 que no era. Hi foren pijors les obres hi vida de aquest poble après que-l Senyor crucificaren, que no ans que-l Senyor devallàs del cel en la terra; pijors són de present, blasfemant lo Senyor en les sues sinagogues, que no eren ans que-l Senyor prenguéss d'ells carn humana. Hi 10 axí són molt pijors que ans que la Ley prenguesen, que major infidelitat e ingratitud cometen, no acceptant Jesús, Déu hi home, rey Messies, que si abans que vengués no-l creyen ni-l speraven.

Conclou, donchs, lo Senyor la paràbola que ha dit 15 de un home, que u entén del judaych poble, dient: «Axí serà de aquesta generació pèssima.» Mala fon aquesta generació quant lo vedell en lo desert adoraren, mala fon quant contra Déu murmuraren, quant la terra de promissió menyspreaven hi en Egipte tornar 20 volien, hi fon pijor quant en la terra de promissió los fills e filles als diables sacrificaren; però fon pèssima quant {99d} lo Senyor crucificaren, hi de present en voluntat lo crucifiquen.

[8. D'AQUESTA PARÀBOLA APLICADA ALS PECADORS REINCIDENTS]

Podem moralment la present paràbola expondre de 25 qualsevol home qui après lo bapisme, o de la penitència, torna a peccar hi pert la gràcia. Hix lo diable de l'home quant en lo bapisme renuncia a totes les diabòliques pompes, o quant ab lo sagrament de penitència cobra la perduda gràcia. Lançat lo diable de 30 l'home per les sacramentals gràcies, cerca posada en les pensés seques, sens humiditat de concupiscència dels sants hòmens, hi ab diverses astúcies asaja si entrar hi poria.

Hi no trobant la entrada, torna en la casa que 35 primer abitava, que lo peccador és casa del diable, axí

23-24 *hi de present en voluntat lo crucifiquen*] L'al·lusió al present dels jueus ha estat incorporada per Corella respecte VC, 327a: «quando Dei filium ad eam missum crucifixit.», que apareix en el text ludolfi com a «quant {99d} lo Senyor crucificaren.» | 27 *la gràcia*] Tot seguit, l'autor valencià omet la citació del verset de Pro 25, 1: «Com gos que retorna al seu vòmit», que servia en VC, 327a com a imatge escatològica de tornar a caure en el pecat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

invenit eam vacantem a bonis actibus per negligentiam, et scopis mundatam a sordibus vitiorum, secundum apparentiam; et ornatam simulatis virtutibus, scilicet exterioribus et apparentibus, non interioribus et veris; tunc assumit alios septem spiritibus nequiores se, id est universa vitia diabolo nequiora, quia diabolus solum suggerit malum, habitus autem vitiosi intranei cum quadam violentia ad malum inclinat; et ingressi inhabitant vacantem et torpentem, a tot enim daemonibus homo possidetur, quot vitiis subjicitur; singulis enim vitiis singuli daemones praesidere dicuntur. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus, et hoc propter ingratitudinem doni et gratiae praecedentis; graviora enim sunt crimina post Baptismum, vel poenitentiam,

quia melius est, id est minus malum est non cognoscere viam veritatis, quam post agnitam retrorsum converti, id est levius est committere aliquod peccatum cum ignorantia, quam idem cum scientia quoad poenam; minorem enim pro illo patietur poenae vindictam, quia per contemptum gratiae, quam de se male vivendo pellit, deteriora supplicia meretur; et vulnus iteratum tardius sanatur.

Unde ait Chrysostomus: Haec autem non solum ad illos, sed ad nos etiam dicta esse rationem habet, si illuminati et a prioribus eruti malis, rursus ab eadem possideamur nequitia. Et enim difficilior jam erit poena posteriorum peccatorum, propter quod paralytico dixit Christus: *Ecce sanus factus es, noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Et iterum: Cum semel aliquis liberatus a malis non sobrius efficitur, multo difficiliora patietur prioribus. Etenim difficilior jam erit poena posteriorum peccatorum; hinc autem non solum poenam excogita, sed etiam infinitatem Dei longanimitatem. Sed ne confidamus, sed timeamus. Etenim Pharaon si in prima plaga eruditus fuisset, non utique accepisset experientiam posteriorum; non utique postea simul cum ipso exercitu submersus esset. Sed non rubrum mare jam per transire nunc est, sed pelagus et ignis; pelagus non tale neque tantum, sed multo majus et sylvestrius.

Ideo rogo ut compungantur sermones gehennae audientes. Nihil enim delectabilius est dispositione hac, quare hac nihil amarius. Convertit enim animas nostras, et erigit intellectum, et perniciosam concupiscentiarum captivationem, projicit, et medicina nobis haec fit. Excogitemus igitur et mittamus principium vel nunc, et ostium poenitentiae; et tangamus viam arctam. Usquequo lascivia, usquequo

SEGON DEL CARTOIXÀ

com lo just és temple on Déu abita. Troba la casa buyda hi ociosa per negligència de bones obres, agranada per ypòcrita aparència hi ornada de virtuts simulades. Entra ab altres set pijors diables, que són les males consuetuts hi àbits, que més que'l diable l'ànima 5 possehexen hi cativa la senyoregen. Hi és pijor l'ome que no era per la ingratitude de la gràcia que ha perduda; car més pecca l'ome après del bapisme e penitència, tornant offendre a Déu de qui havia rebut tan gran benefici. 10

Diu sanct Crisòstom: «No sens causa dix lo Senyor al paralitich: “Mira, la sanitat has cobrada. No vulles peccar, perquè algun mal pijor no-t sdevinga.” Hi per ço stigam ab gran recel, que si la benignitat del Senyor nos spera, que no compense la tarda ab la gravitat de la 15 pena. Si Farahó en la primera plaga se corregira, no experimentara les altres; ni en la mar ab lo seu exèrcit dexara la vida. Ajam temor nosaltres no de la Mar Roja, mas de les infernals flames, les quals de present devem cremar les nostres concupiscències, perquè 20 eternament no cremen les nostres ànimes.

9-10 *gran benefici*] A continuació, quant a VC, 327b, Corella omet una glossa que inclou el verset de 2Pe 2, 21: «Els hauria valgut més de no conèixer el camí de la justícia, que no pas de conèixer-lo i després fer-se ererere del manament sant que els havia estat transmés.» En la resta del fragment omés, s'incideix en la idea que el pecat per ignorància serà perdonat abans que no aquell fet pel menyspreu de la gràcia ja atorgada. | 21 *nostres ànimes*] Roís de Corella, seguidament, omet la pràctica totalitat de la citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 327b, tret de la darrera frase que segueix («Hi {100a} pensem...»). El fragment omés té un caràcter directe, en què el doctor de l'Església esmentat demana que s'escolten sermons de condemna, que porten a l'ànima al penediment. S'hi inclouen preguntes retòriques sobre la peresa i els béns terrenals, considerats efimers i de poca vàlua quant al camí de virtut dels béns futurs. Així, Corella obvia aquestes reflexions moralitzants però manté la imatge darrera, un *memento mori* que clou el capítol.

33. DELS JUEUS HI DEL SPERIT INMUDE

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

remissio? Non impleti sumus pigritantes, deridentes, tardantes? Non eadem rursus erunt mensa et saturatio, et superabundantia, et pecuniae, et possessiones, et fabricationes.

Et quis finis? Cinis, et pulvis, et sepulchra, et vermis.

Ostendamus itaque novam quamdam viam, faciamus terram coelum; et omnino assumamus virtutem, ut futuris potiamur bonis: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe Magister bone, fac mecum signum gratis, tuae in bonum, ut me miserum quem cetus et draco ille magnus absorbit peccatis spiritualibus et carnalibus tanquam diebus et noctibus, et hoc tribus, quia consensu, et opere, ac consuetudine, tu misericorditer de faucibus ejus digneris liberare. Fac etiam me praeterita peccata plangere, et futura cavere. Exsicca me ab humore concupiscentiae, ut quietem non inveniatur in me; munda me scopis confessionis a vitiorum sordibus; et orna me veris virtutibus, ne me a bonis vacantem inveniatur, et iterato deterius peccare faciat. Amen.

{328A} CAPUT LXXV. DE MIERE VOCEM DE TURBA EXFOLIENTE; AC DE MATRE ET FRATRIBUS DOMINI EUM QUARENTIBUS.

I. LAUDATUR CHRISTUS A MARCELLA ECCLESIAE TYPUM GERENTE

Factum est autem cum Dominus Jesus haec diceret, respondens blasphemiis Judaeorum, *ex tollens*, id est corde tollens; ac constanter et alte proferens *vocem* in Christi commendationem, et Judaeorum blasphemantium confutationem, *quaedam mulier* non dives, non potens, non nobilis, sed pauper, *de turba* et de communi plebe, et popularibus; solent enim populares devotiores esse majoribus, prorupit in laudem Christi contra vituperium Judaeorum.

Et dicitur fuisse sancta Marcella ancilla beatas Marthae, quae non potuit amplius blasphemias Judaeorum contra Christum sustinere, et contra blasphemos vocem extulit in laudem Christi et matris suae; commendans ejus conceptum, et partum corporalem, et dicens: *Beatas est venter qui te beatum portavit*, per quem omnes beatificamur; *et beata sunt*

Hi {100a} pensem que la presta fi del nostre present viure serà lo sepulcre, vérmens hi podridura.»

ORACIÓ

Senyor Jhesús, mestre bo, fes en mi senyal del cel que la tua celestial gràcia en mi devalle; hi delliura a mi, miserable, del diable que en la mia pensa ha trobat posada per la mia culpa, en la qual ha obrat tres cenacles: consentiment, obra hi consuetut mala. Hi fes, Senyor, que, per la tua gràcia delliure, los pecats passats plore, hi dels sdevenidors me garde. Hi en bones obres me ocupe, hi de virtuts verdaderes no fictes per la tua gràcia me orne, perquè tornant lo diable, en mi posada no trobe. Amén.

DE LA DONA QUE ALÇÀ LA VEU BENEINT LO SENYOR, HI DE LA MARE HI GERMANS DEL SENYOR QUI·L CERCAVEN. CAPÍTOL XXXIIII

[I. DE LA LLOANÇA DE CRIST A MARCEL·LA, LA QUAL REPRESENTA L'ESGLÉSIA]

Acabava lo Senyor aquestes paraules, responent a les blasfèmies dels jueus malignes, hi una dona no potent ni rica, no de gran linatge, mas pobra hi del poble, alçà la veu ab fervor devota, perquè altament benehís hi loàs lo Senyor, hi condemnàs dels inichs jueus les blasfèmies; acostumen los pobles hi presones baxes esser més devotes que les de alta condició hi linatge. No pogué aquesta devota callar les laors del Senyor al temps que·ls jueus lo blasfemaven.

Dien alguns que fon Marcel·la, criada de santa Marta. No pogueren les blasfèmies del Senyor més avant hoir les sues orelles, hi per ço entonà en veu alta contra los qui blasfemaven laors del Senyor hi de la sua verge senyora Mare, dient: «Benaventurat és lo ventre qui t'à portat hi les mamelles que has mamat! Per tu, benaventurat qui als teus elets dónes la beatitut eter- {100b} na, és benaventurada la Mare, qui verge te ha concebut, verge te ha portat, verge te ha parit verge.

2 hi podridura] Tot seguit, quant a VC, 327b, Corella omet un darrer fragment de la citació de sant Joan Crisòstom sobre la necessitat d'assumir la virtut per gaudir dels béns futurs. [32-35 Per ... verge³] En aquest fragment, quant a VC, 328a, Corella aporta la consideració de la virginitat de la Mare de Déu: «*Matrem beatificat et laudat ex Filio, et non e converso; quia gratia et gloria provenit principaliter ab ipso.*», és a dir, «Lloa a la mare pel Fill, i no a la inversa; la gràcia i la glòria vénen sobretot per ell.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ubera quae suxisti. Matrem beatificat et laudat ex Filio, et non e converso; quia gratia et gloria provenit principaliter ab ipso.

Ubi apparet magna confidentia, et audacia, et fides et devotio istius mulieris in duobus primo, in eo quod non silenter et in aure loquebatur, sed *extollens vocem* in altum non timuit, suavitate enim verborum Christi accensa fuit; secundo, in eo quod Scribis et Phariseis Dominum tentantibus, simul et blasphemantibus ipsa magna fiducia Dei Filium confitetur, ut et praesentium Judaeorum calumniam, et futurorum haeticorum perfidiam confundat. Nam sicut tunc Judaei blasphemantes, et eum in Beelzebub ejicere daemonia dicentes, negabant eum esse Dei Filium; ita postea quidam haeretici negabunt eum esse verum hominem, dicentes eum non veram carnem ex Maria virgine assumpsisse, sed corpus aethereum attulisse. Haec autem mulier utrosque confutat, quia et verum Dei Filium Patri consubstantialem adversus blasphemantes confitetur, cum matrem ex Filio tanquam principio, ratione divinitatis beatificat; et verum non phantasticum hominis Filium matri consubstantialem testatur, cum ventre portatum, uberibusque lactatum significat.

Spiritualiter autem ista mulier sanctam Ecclesiam signat, quae inter turbas Judaeorum, paganorum, et haeticorum credula voce Dominum Jesum Christum confitetur; cujus revera voce venter Mariae virginis beatus praedicatur, qui totius mundi Redemptorem portare meruit, sicut ipsa de se ait: *Ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*

Ubi Beda: Et nos igitur extollamus vocem cum Ecclesia catholica, cujus haec mulier typum gessit; extollamus et mentem de medio turbarum, dicamusque Salvatori: *Beatus venter qui te portavit; et ubera quae suxisti.* Vere enim beata parens, quae sicut quidam ait:

*Enixa puerpera Regem,
Qui coelum terramque regit per secula, cujus
Nomen ab aeterno, complectens omnia gyro,
Imperium sine fine manet; quae ventre beato,
Gaudia matris habens, cum virginitatis honore,
Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.*

4 la¹] lo.

1-5 *Benaventurades ... Mare]* Aquest fragment ha estat modificat per Corella respecte VC, 328a. Destaca el to familiar i «matern», que remet a la part del naixement de Jesús en el *Primer del Cartoixà*, com puga ser l'exemple extret del capítol 13 d'aquell llibre (1, f. 55c), amb el qual aquest presenta certes concomitancies, com el moment (mentre la Mare de Déu fila) o l'exaltació de Maria: «Transporta't, ànima devota, mira y contempla com fila la mare donzella, tenint lo fill de Déu en la falda. Mira que vol mamar lo infant hi plora. Dexa, alta reyna Senyora nostra, dexa la filosa. Dóna les mamelles al fill que les demana, dóna vida a la nostra vida». | 28 *diguen benaventurada]* Tot seguit, Corella omet una citació atribuïda en VC, 328a a Beda el Venerable, que incloïa el verset de Lc 11, 48 aparegut en les línies prèvies («Hi per ço és rahó, axí com ella havia profetizat, que totes les generacions li diguen benaventurada»). S'ha omés també un cant que s'atribueix al poeta cristià Seduli (s. v d.C.), que forma part del *A solis ortus cardine*, del mateix autor, un text del qual se'n prendran alguns cants per al missal romà.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Benaventurades les mamelles que a tu vida eterna, hi a tu qui dónes vida a tots los qui viven, han donat vida. Hi quant plorant les demanaves, cesava lo teu plor, gustant la dolçor de la mel·líflua let de la tua verge benaventurada Mare.

O, gran confiança! Gran sforç hi audàcia, gran amor, gran fe hi devota speranza de aquesta santa dona! No li parlà a la orella, en alta veu altes paraules entonà. La suavitat de les paraules del Senyor hi la sublimitat de la sua doctrina en alta veu la entonaren hi li donaren ànimo; que no temé dels doctors e fariseus la malícia, ans a la hora que del Senyor ells blasfemaven, ella-l confessà, lo magnificà hi l'exalçà, perquè ells hi los heretges romanguen confusos. Los fariseus hi doctors, blasfemant, que no era Déu afermaven; ella diu que és benaventurada la Mare per lo Fill, Déu, que l'avia creada axí perfeta, perquè li fos mare. Heretges après digueren que Jesús no tenia lo seu cors de carn humana, contra los quals diu la beneyta que ventre l'avia portat, hi ell havia pres let de humanes mamelles.

Al seny al·legòrich, aquesta dona la santa Sgleya significa, qui enmig dels judaychs pobles, dels pagans hi heretges, al Senyor, Déu hi home confessa. Hi axí confessant, magnifica la verge senyora Mare, qui l'à engendrat hi portat en lo seu immaculat ventre hi parit redemptor de natura humana. Hi per ço és rahó, axí com ella havia profetizat, que totes les generacions li diguen benaventurada.

34. DELS QUI-L CERCAVEN

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

2. BEATITUDO EORUM, QUI AUDIUNT VERBUM DEI ET CUSTODIUNT ILLUD

At Jesus confirmando verbum mulieris et com-
{328b} mendando laudem matris, ac fidem et
constantiam ejusdem mulieris, aliorumque similium
dixit: *Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei et
custodiunt illud.* Per quod signavit beatam Virginem se
concepisse felicius, per fidem et devotionem
spiritualiter, quam corporaliter. Ac si dicat: Juxta tuam
sententiam principaliter beata est illa cujus venter me
portavit; sed non solum ipsa beata est, imo etiam
omnes sunt beati in praesenti in spe, et tandem in
futuro in re, *qui audiunt verba Dei*, corde credentes, *et
custodiunt illud*, opere adimplentes. Beata quidem et
felix est mater mea, quae me portavit et lactavit; sed
magis ideo felix atque beata, quia verbum Dei audivit,
audiendo credidit, credendo custodivit; hoc enim nisi
fecisset, nec felix, nec mater mea esse potuisset. Unde
Elizabeth ad eam ait: *Beata quae credisti, quoniam
perficientur in te quae dicta sunt tibi a Domino.*

Beatior ergo fuit, quia Verbum spiritualiter mente
concepit, auditu fidei suscepit, memoriterque ac
studiose operatione custodivit; quia conceptio
spiritualis, qua Christus in corde concipitur, felicius est
quam carnalis. Fides enim per dilectionem operans
beatitudinem aeternam promeretur; non autem
conceptio vel portatio sine fide, quia *sine fide
impossibile est placere Deo.* Unde secundum
Augustinum, beatior fuit Maria profitendo fidem
Christi, quam concipiendo carnem Christi; et felicius
concepit Deum mente per fidem, quam corpore per
carnis assumptionem. Nihil enim Mariae materna
propinquitas profuisset, nisi illum felicius corde quam
carne gestasset.

Unde Chrysostomus: Neque concipere Christum,
neque mirabilem illum foetum parere, habet aliquam
utilitatem, virtute non existente, quoniam nulla hujus
ei utilitas, si non universa quae oportet fecerit; et nihil
partus ei profuisset, nisi valde bona et fidelis esset. Si
vero Mariae nihil prodesset sine ea, quae secundum
animam est virtute, genitum ab ea esse Christum,
multo magis nos etsi patrem, etsi filium habuerimus
virtuosum et nobilem, ipsi vero longo erimus a virtute
illius, nobis prodesse poterit: haec Chrysostomus.

[2. DE LA BEATITUD D'AQUELLS QUI ESCOLTEN LA PARAULA DE DÉU I LA CUSTODIEN]

E seguint la evangèlica letra, respòs lo Senyor
confermant les paraules de la beneyta Marcel·la hi
aprovant la laor de la sua verge Mare, hi de tots los qui
en ell per fe hi obres creyen, dient: «No solament
aquella {100c} qui m'ha portat és benaventurada, mas
aquells qui hoen la mia paraula hi la guarden, posant
per obra lo que yo mane»; quasi dient: «Tu, Marcel·la,
stimes principal benaventurança de la mia verge Mare
que m'ha engendrat, parit hi portat en lo ventre; hi axí,
sola ella seria benaventurada, ans són benaventurats
tots los qui m'hoen hi per fe hi per obres crehen les
mies paraules. Hi ella, senyora Mare mia, és més
benaventurada, perquè primer per fe me ha portat en la
pensa, que no engendrant-me de les sues puríssimes
sanchs me ha portat en lo ventre; ni-m portara en lo
ventre si, crehent en mi hi obehint los meus
manaments, primer no m'hagués portat en la pensa.»
Hi per ço li dix la sua cosina germana Elizabeth:
«Benaventurada, qui has cregut, que totes les coses
seran en tu acabades que-l Senyor te ha dites.»

Més benaventurada fon la verge senyora Mare,
quant spiritualment concebé lo Verb divinal en la sua
pensa, per la qual spiritual concepció merexqué
concebre'l en lo ventre. La fe en lo cor nostre,
concebuda obra per caritat, hi merex la beatitut eterna;
hi engendrar lo Senyor hi portar-lo en lo ventre sens fe
no merex la vida eterna, car sens fe és impossible a Déu
plaure. Diu sant Agostí: «Més benaventurada fon
Maria concebent hi confessant la fe de Jesús en la sua
pensa, que concebent la sua carn en lo ventre. No li
aprofitara la propinquïtat materna si més
benaventuradament no l'agués portat dins lo cor que
dins lo ventre.»

Diu sanct Crisòstom: «Mirablement Jesús concebre
hi portar-lo en lo ventre, hi parir-lo verge, no tenia
utilitat alguna, si fe hi virtut aquests misteris no
acompanyaven. Ni esser Mare verge li aprofitara si no
fos stada fel hi bona sobre totes les altres. Donchs, si a
la verge Senyora no li aprofitara sens virtut la
propinquïtat de ma- {100d} re, què aprofita als viciosos
que devallen de noble linatge, puy la vida no és
conforme als avis d'on se lohen?»

7 Tu, Marcel·la Vocatiu introduït per Corella, a partir del fragment glossat de VC, 328b: «Juxta tuam sententiam.», és a dir, «Segons la teua afirmació.» El mateix fenomen es dona unes línies més avall, segons indiquem en nota p. 648,1. | 9 m'ha engendrat, parit L'al·lusió a aquests dos estats de la Mare de Déu ha estat incorporada per Corella respecte VC, 328b: «est illa cuius venter me portavit.», és a dir, «és aquella que m'ha portat en el ventre.» Implica una gradació que retorca el text, tal com ocorre i s'indica en nota p. 648,4. | 14-15 de les sues puríssimes sanchs] De nou, quant a VC, 328b, com s'ha observat en la nota prèvia, aquesta al·lusió a l'engendrament de la Verge, en aquest cas tot destacant la seua puresa, ha estat incorporada per Corella. | 40-41 què aprofita als viciosos que devallen de noble linatge] El lletraferit valencià retorca la glossa de la citació de sant Joan Crisòstom, en el sentit que hi afegeix la interrogació retòrica respecte VC, 328b.

Ubi et Beda: Pulchrae attestationem mulieris annuit, non eam tantummodo quae Verbum Dei corporaliter generare meruerat, sed et omnes qui Verbum Dei spiritualiter auditu fidei concipere, et boni operis custodia, vel in suo vel in proximorum corde parere, et quasi alere studuerint, asserens esse beatos; quia et eadem Dei genitrix, inde quidem beata, quia verbi incarnandi ministra facta est temporalis; sed inde multo beatior, quia ejusdem semper amandi custos manebat aeterna. Qua sententia sapientes Judaeorum tanquam indignos beatitudine clam percutit, qui Verbum Dei non audire et custodire; sed negare et blasphemare quaerebant: haec Beda.

Et secundum eundem, tota vitae coelestis perfectio duobus his comprehenditur, ut Verbum Dei audiamus et faciamus. Quem ergo beatitudo Mariae delectat, Verbum Dei libenter audire et custodire studeat, et beatus erit. Quisquis enim Verbum Dei libenter audit, Christum concepit; si autem opere impleverit, Christum parit; quae Maria portavit corporaliter, ipse portat spiritualiter. Unde Augustinus: Qui corde credit ad justitiam, concipit Christum; et qui ore confitetur ad salutem, parit Christum. Unde Dominus alibi: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ipse meus frater et soror et mater est.*

Hac laude Christi matrisque ejus cum se audiret laudari a quadam muliere, Robertos fundans et aedificans monasterium Praemonstratense, ait ei: Et maledicta tu, et qui tibi suggestit verba Dominica, et laudem ejus in me miserum retorquere, qui etiam modica laude capi consueveram.

Verbum Domini debet audiri reverenter propter pretiositatem. Si enim aliquis haberet particulam de veste Domini, vel lacrymam quae exivit de oculis ejus, vel stillam sanguinis quae exivit de carne ipsius, valde reverenter susciperet et servaret; multo fortius verbum

4 li] la.

1-2 *Excel·lentment ... Marcel·la*] Com s'ha comentat en nota p. 647,7, Corella torna a personalitzar el nom de la santa, quan en VC, 328b diu, de manera genèrica: «*Pulchrae attestationi mulieris annuit.*», això és, «Aprovà amb la veu i el gest la bella afirmació de la dona.» | 4-5 *qui ... mamelles*] Corella aporta una gradació de la maternitat de la Verge que apareix de manera més general en VC, 328b: «*quae Verbum Dei corporaliter generare meruerat.*», això és, «que meresqué engendrar corporalment a la Paraula de Déu.» El mateix fenomen de gradació quant a la maternitat de Maria s'ha produït unes línies més amunt, com es refereix en nota p. 647,9. | 28-29 *en França*] Aquesta referència al lloc on Norbert de Xanten o de Prémontré estava construint un monestir ha estat afegit per Corella quant a VC, 329a, on s'indicava que construïa un «*monasterium Praemonstratense.*» El lletraferit valencià substitueix aquesta informació per una altra en què, ara en un exemple d'abast reduït, un possible lector del *Cartoixà* no necessitès coneixements teològics específics. | 30-36 *Maleyta ... vergonya*] L'autor valencià, sobretot en el fragment final del text assenyalat, amplifica el contingut del corresponent en VC, 329a: «*Et maledicta tu, et qui tibi suggestit verba Dominica, et laudem eius in me miserum retorquere, qui etiam modica laude capi consueveram.*», és a dir, «Maleïda tu i qui et suggerí les paraules del Senyor, i vol tornar sobre mi, jo qui solia estar pres d'una poca vanaglòria.» | 39-41 *una cintilla de la aygua o de la sang que brollà de la sua nafra*] Aquesta accepció de «cintilla» com a gota d'un líquid, és exclusiva de Corella. Prové de la traducció del text llatí de VC, 329a: «*Vel lacrymam quae exivit de oculis eius, vel stillam sanguinis quae exivit de carne ipsius.*» això és, «una llàgrima eixida dels seus ulls, una gota de sang que isqués de la seua sang.»

Diu Beda: «Excel·lentment lo Senyor atorgà les paraules de la devota Marcel·la, hi ensempls hi ajustà que no solament és benaventurada aquella verge Mare sua, qui l'engendrà hi·l portà en lo ventre, hi li donà les sues castes mamelles, mas són benaventurats aquells 5 qui per fe hi bones obres lo porten dins la pensa, hi per bona doctrina lo parexen als prohismes. La sua Mare fon benaventurada, perquè li administrà la temporal vida, però molt més benaventurada perquè hoí la sua doctrina hi la guardà en virtuosos obres, ab la qual 10 sentència als jueus condemnà hi de tota beatitut los lançà, que no solament no volien oir la sua doctrina, mas d'ell hi del que deya blasfemaven.»

Diu ell mateix Beda: «És tota la perfectió de la cristiana vida hoir la divina Paraula hi posar en obra lo 15 que mana. Donchs, aquell qui tant stima la benaventurança de Maria, Mare de Déu Verge, hoja de bon cor la Paraula divina hi pose en obra lo que mana, hi serà benaventurat en la present hi en la eterna vida. Aquell conceb a Jesús qui hou la sua Paraula; hi·l parex 20 quant la posa en obra; hi axí, spiritualment porta dins la pensa aquell qui la verge senyora Mare corporalment porta en lo ventre.» Diu sanct Agostí: «Lo qui creu de bon cor lo Senyor, conceb en la pensa; hi·l parex quant lo confessa. Hi per ço diu lo Senyor: “Lo qui fa la 25 voluntat de mon Pare, aquell és mon germà, germana hi mare.”»

Robert, un sant home qui edificava un monestir en França, dient-li una dona les paraules que dix al Senyor la beneyta Marcel·la, respòs: «Maleyta sies tu hi aquell 30 qui tals paraules ha posat en la tua boca! Les paraules hi laor divina endreces a mi, podrit miserable, qui una po- {101a} ca laor vanaglòria me altera contra aquells superbos miserables qui scolten hi s'apliquen les laors divines, los quals encara en aquest món pervenen a fi 35 de dolor hi vergonya.»

Devem hoir hi scoltar la divina Paraula ab gran reverència, perquè és preciosa. Si algú tenia una poqueta part de la roba que·l Senyor vestia, o una cintilla de la aygua o de la sang que brollà de la sua 40 nafra, ab quina reverència la guardaria, la miraria hi adorar! Molt més deu guardar la sua Paraula, que no

Domini quod non solum egreditur de ore ejus, sed de intirais cordis ipsius;

item patienter non cum taedio, vel murmure et detractatione; item obedienter, ut scilicet quod quis audit opere impleat. Mali libenter debent audire verbum Dei ut corrigantur, nam verbum Dei est medicina animae contra morbum peccati, Boni etiam, qui suut in statu triplici, libenter debent audire verbum Dei: incipientibus enim hoc convenit ut erudiantur, et illis verbum Dei est lac; proficientibus etiam convenit audire verbum Dei, ut dirigantur in via profectus spiritualis; perfectis etiam convenit audire verbum Dei, ut amplius perficiantur, quibus verbum Dei est solidus cibus. Est enim verbum Dei manna coeleste, et sapit quilibet pro suo velle.

Unde Origenes: Nunc ergo festinemus coeleste manna suscipere; illud enim manna prout quisque desiderat, talem saporem reddit in ore ejus. Tu ergo si verbum Dei, quod in Ecclesia praedicatur, tota fide, et tota devotione suscipias, fiet tibi ipsum verbum quodcumque desideras. Verbi gratia: si tribularis, consolatur te dicens: *Cor contritum et humiliatum, Deus, non despides*; si laetaris prospere, futurorum cumulat tibi gaudia dicens: *Laetamini in Domino et exsultate iusti*; si iracundus es, mitiga te dicens: *Desine ab ira et delinque furorem*; si in doloribus es, sanat te dicens: *Dominus sanat omnes languores tuos*; si in paupertate consumeris, consolatur te dicens: *Dominus allevat de terra inopem, et de stercore erigit pauperem*. Sic ergo manna verbi Dei reddet in ore tuo saporem quemcumque volueris: haec Origenes.

3. QUI FRATRES DOMINI IN SENSU LITTERALI ET MYSTICO?

Adhuc autem, Domino Jesu praedicante, et quae supra dicta sunt, ad turbas loquente, mater ejus et fratres, id est consanguinei venerunt, quaerentes eum;

solament procehex dels seus labis, mas dels secrets del seu cor hi pensa.

Deven hoir los crestians la divina Paraula ab alegria de cor devota, no ab enuyg, murmur hi perea, obeint lo que mana. Los mals deven hoir la divina Paraula, 5 perquè smenar la vida és medecina contra nostres peccats hi malícies; deven-la hoir los bons qui en bé comencen, perquè aprenghen, hi és let dolça que mamen; los qui són més avant hi aprofiten, fan-se forts hi crexen hoint la divina Paraula; hi los perfets se 10 fortifiquen, hi quasi ja tenen present lo que desigen. És celestial magna la divina Paraula, que té sabor als bons de tot lo que volen.

Diu Orígenes: «Treballeu, donchs, collir aquesta saborosa magna, que té sabor als qui la mengen de 15 qualsevol vianda. Si en tribulacions treballes, recort-te què diu lo psalmista: “Lo sperit atribulat és a Déu accepte sacrifici.” Si prosperitats te alegren, recort-te lo que diu ell mateix psalmista: “Alegrau-vos en lo Senyor los justs, hi en ell sia la vostra alegria.” Si tens ira, la 20 divina Paraula te amansa, dient: “No vullau peccar si teniu ira; no-s ponga lo sol en la ira vostra.” Si malalties te congoxen, pensa lo que diu sant Pau: “La virtut en la infirmitat se acaba.” Si pobretat te asalta, recort-te què diu lo psalmista: “Leva lo Senyor al freturós de terra 25 {101b} hi del fanch lo pobre.” Hi axí, la Paraula divina, celestial magna, a la crestiana boca presenta qualsevol sabor de preciosa vianda.»

[3. DEL SENTIT LITERAL I MÍSTIC DELS GERMANS DEL SENYOR]

E tornant a la letra evangèlica, encara pricava lo Senyor hi deya als pobles les precedents paraules, quant 30 vench la sua verge senyora Mare hi sos cosins germans, que-l cercaven.

16 qualsevol vianda] Corella, pel que fa a VC, 329a, omet un breu fragment que apelava de manera directa a escoltar amb fe i devoció la Paraula de Déu que es predica en l'Església, perquè així s'aconseguiria allò que es demanés. | 17-18 *Lo sperit atribulat és a Déu accepte sacrifici*] *Psalteri* (Sl 50, 19): «Lo sacrifici plaent e accepte a Tu, Déu Senyor, és l'ànima e voluntat adolorada» (Martos 2013: 217). Quant al salm del seu *Psalteri*, Corella tradueix ara de manera més literal i directa: «*Sacrificium Deo spiritus contribulatus.*», és a dir, «La víctima que oferisc és un cor penedit.» | 19-20 *Alegrau-vos en lo Senyor los justs hi en ell sia la vostra alegria*] *Psalteri* (Sl 31, 11): «Alegrau-vos en nostre Senyor los justificats, e hajau goig, letícia e exultació; e gloriâu-vos en Ell tots los qui teniu recta voluntat» (Martos 2013: 188). Novament, com en el salm indicat en la nota prèvia, Roís de Corella opta per traduir de manera més literal el salm de la *Vulgata* en el *Cartoixà*: «*Laetamini in Domino et exultate iusti et gloriamini omnes recti corde.*», això és, «Alegrau-vos, justos, celebren el Senyor; homes rectes, aclameu-lo!» | 21-22 *No vullau peccar si teniu ira; no-s ponga lo sol en la ira vostra*] *Psalteri* (Sl 36, 8): «Dexat de tal indignació e desempara la furor» (Martos 2013: 195). Corella afig en la segona part d'aquest salm en el *Cartoixà* el verset 6 del mateix salm, d'una manera particular: «E traurà defora, axí com a lum, la tua justícia; e lo teu juhí, axí com lo migdia» (Martos 2013: 195). | 23 *diu sant Pau*] Quant a VC, 329a, Corella elimina la citació d'un salm (Sl 102, 3: «Ell et perdona les culpes i et guareix de tota malaltia»), per incorporar el verset de sant Pau que segueix (2Co 12, 9), amb un sentit diferent al del salm del text llatí substituït, ja que la citació de l'Apòstol proposa el patiment des de la malaltia, com a element per a la glòria. Per contra, en el salm omès es presenta un Déu que remeia els pecats i les malalties; no s'explicita de manera directa el patiment de l'enfermetat com a via de glòria. | 25-26 *Leva ... pobre*] *Psalteri* (Sl 112, 7): «Levant de terra al freturós, e del fem alçant lo pobre» (Martos 2013: 305).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

[41] Fratres hic vocantur consobrini Domini, secundum morem Scripturae, quae saepe consanguineos solet fratres nominare.

licet enim Pharisei essent mixti cum turbis, tamen principaliter praedicabat propter turbas erudiendas.

Et quia faciliter eum adire prae turba non poterant, et etiam ne fructum divini verbi impendirent, *foris stabant*, et miserunt ad eum vocantes ipsum.

[41]

Et cum Dominus erat occupatus in officio praedicandi, primo unus et post illum plures de turba dixerunt ei: *Ecce mater tua, et fratres tui foris stant quaerentes te.*

Isti insidias tendebant, ac malitiose et insidiando haec dicebant, scilicet ad tentandum et explorandum, si carnis affectu praedicationem inceptam dimitteret, vel interromperet; ut si spirituali operi praeferret carnem et sanguinem, arguerent ipsum esse purum hominem, natum {329b} propter affectionem carnalem, et ut populus videns quod parentes carnales haberet, ipsum Filium Dei non crederet, cum Deus carnaliter non generet. Et ideo multas implicat circumstantias quae ipsum movere poterant ad cessandum dicentes: *Ecce mater tua*, quae praecipitur honorari, *et fratres tui*, quos et natura et lex jubet diligere, *foris stant*, expectantes te in loco exteriori, ubi verendum est stare, *quaerentes te*, quasi propter te tantum venerint; et ideo debes merito ad eos egredi.

Unde Chrysostomus: Videns diabolus quia persuadebat populo Christus, se esse Filium Dei, dicens: *Et ecce plus quam Salomon hic*; timens ne si Filius Dei cognosceretur, qui putabatur homo, ipse derelinqueretur ab omnibus; ad convincendos sermones ejus, subintroduxit parentes ipsius carnales, ut per eorum contemplationem divinitatis ejus obscuraret naturam. Ideoque venit aliquis, quasi diaboli advocatus, qui humano ore verba diabolica loqueretur, dicens: *Ecce mater tua, et fratres tui foris stant volentes loquiturcum.* Ac si dicat: Quid gloriaris, o Jesu, de coelo dicens te descendisse, qui radices habes in terra? *Ecce mater tua, et fratres.* Non potes esse Filius Dei, quem homines genuerunt; non potes in te filium abscondere, quem natura convincit: haec Chrysostomus.

Sic et hodie multis praelatis procurat diabolus propinquorum multitudinem, ut in carnali affectione obscuret eorum dignitatem et sanctitatem. Et bene dicitur *foris stant*; ad significandum, quod carnales amici clericorum debent esse remoti ab eis, vel saltem a

SEGON DEL CARTOIXÀ

Nomena'ls germans lo sagrat evangeli perquè·ls parents molt acostats comunament germans se nomenen.

Hi perquè no y podien entrar, ni a ell acostar-se per la gran gent que l'ohia, enujaren al Senyor, dient que-l speraven. 5

Hi perquè·l Senyor stava ocupat pricant al poble, hu primer hi après altres li digueren: «Mira ta mare hi tos germans, stan defora, que-t cerquen.»

Maliciosament aquests li parlen per tentar hi veure 10 si per la carnal afectió la pricació spiritual hi excel·lent obra dexaria, hi axí arguhisen que era pur home nat de dona, qui·l cercava hi com a fill lo amava, hi ell la obehia, hi ensemps ab la mare los cosins germans del mateix linatge, hi digués lo poble: «Com pot esser que 15 sia Déu lo qui té parents carnals hi mare que·l cerquen hi·l demanen?» Hi axí, aquests ab calúmnia li dien: «Atén hi mira ta mare, la qual és gran rahó que honres, hi tos cosins germans, que·l deute vol que·ls ames, stan defora, a tu speren que vages. Hi és vergonya que axí 20 defora te speren; per tu sol vénen hi speren, rahó vol que y vages.»

Diu sanct Crisòstom: «Mirant lo diable que·l Senyor deya al poble que Fill de Déu era, dient: “Més que Salamó és aquest qui a vosaltres parla”, perquè·ls 25 pobles no u creguesen mirant que·ls parents lo demanaven, volgué que en boca sua diabòliques paraules parlàs un home, dient: “Ta mare hi tos germans, perquè·t volen parlar, defora te speren”, quasi dient: “Per què·t glories que del cel devalles, tu, qui 30 tens rael en la terra? Mira {101c} ta mare hi tos germans que·t demanen. Com pot esser natural Fill de Déu aquell qui ha engendrat dona? No pots amagar lo que natura demostra.”»

Axí de present a molts prelatos procura lo diable que 35 molts parents tinguen, hi que ab affectiones carnals la sua fama en aquest món se ennegreca hi eternament se damnen. Però diu lo sagrat evangeli que defora staven, significant que·ls parents dels ecclesiàstichs deven esser

1-3 *Nomena'ls... nomenen* L'autor valencià ha reubicat aquest fragment sobre el sentit literal del terme «germà» respecte VC, 329a, on es trobava unes línies més avall, després del verset de Mc 3, 32 («Mira ta mare hi tos germans...»), en p. 650,8-9. | 2-3 *se nomenen*] Tot seguit, Corella omet un breu fragment quant a VC, 329a, sobre com Jesús predicava a tots, encara que hi hagués fariseus entre els qui l'escoltaven. | 15-17 *Com ... demanen*] Corella retorca el text corresponent de VC, 329b, ja que transforma la glossa ludolfina en aquesta interrogació retòrica.

34. DELS QUI·L CERCAVEN

VITA CHRISTI

cordibus eorum, quantum ad carnalem affectum; et tamen in multis videmus hodie contrarium.

Mystice secundum Bedam, *mater et fratres* Jesu possunt dici synagoga, et Judaei ex quibus secundum carnem est editus, qui *foris stare* dicuntur Christo praedicante, quia Gentibus Christo credentibus, synagoga cum Judaeis extra fidem mansit pro majori parte.

4. NON INTERMITTENDA OFFICIA DIVINA PROPTER PROPINQUORUM AFFECTUM

Et notandum de beata Virgine, quod tanquam pia mater Filium quaerebat parvulum, quia ejus absentiam non sustinebat, scilicet quando eum amiserat; quaerebat adultum, quia ejus praesentia satiari non poterat, ut hic patet; quaerebat Magistrum factum scilicet crucifixum, quia jam ejus praesentiam amittebat, quando *juxta crucem starbat*. Sed invenit primo in medio doctorum interrogantem; nunc in medio populorum praedicantem; ultimo in medio latronum patientem. Primo, in templo; secundo, in domo; tertio in patibulo. Ibi cupiebat invenire, et ideo laborabat et dolebat in quaerendo Filium; hic cupiebat videre, et ideo stabat foris expectans ejus aspectum; ibi cupiebat simul crucifigi, et ideo stabat juxta crucem usque ad finem suum.

Jesus autem ad requisitionem matris vocatus, praedicationis officium, propter matris affectum licet eam summe diligeret et honoraret relinquere, vel interrompere noluit, quia nobiliora sunt opera misericordiae spiritualis, quam corporalis; et utilitas matris Ecclesiae praeferenda est utilitati matris propriae.

In quo fervor Christi apparuit, quem in praedicando habuit. Unde insidiantes confutavit, et sicut qui intus pravam intentionem vidit, malignum eorum verbum rationabiliter repulit, ostendens quod spiritualis occupatio carnali affectioni, et opus Dei negotiis familiarium personarum, praeponi debet, dicens: *Quae est mater mea, et qui sunt fratres mei?* Ac si diceret matri et proximis: Nescio vos in opere spirituali; et Patris mei praedicatio non est propter vos dimittenda, {30a} seu etiam interrompanda.

SEGON DEL CARTOIXÀ

fora de les affections sues, que·l miren los parents no com a propinqües, mas com a prohismes, segons la necessitat que tenen.

Al seny al·legòrich, diu Beda: «És la Mare del Senyor la sinagoga, hi los jueus són los germans, de la generació dels quals pres carn humana. Resten defora quant lo Senyor prica, que per la major part crehent los gentils, los jueus en ell no crehen ni dins la santa Sgleya entren.»

[4. DE LA NO INTERPOSICIÓ DELS AFECTES D'AQUELLS QUI SÓN PROPERS EN ELS OFICIS DIVINS]

Hi devem atendre que la verge piadosa Mare cercà son Fill en edat poca, que no podia comportar la sua absència. Ara·l cerca doctor hi mestre, que no·s podia saciar de la sua doctrina hi presència; après lo cercarà hi·l seguirà Redemptor nostre, crucificat entre ladres. Primer lo trobà enmig dels doctors en lo temple, que·ls enterrogava hi·ls responia; ara·l troba pricant als pobles; après lo trobarà en la creu en lo mont de Calvari. Quant lo perdé la primera vegada sumament desijava trobar-lo; hi per ço ab gran treball hi dolor lo cercava. Ací·l desijava veure hi per ço defora·l sperava; en lo mont de Calvari desijava que ab ell fos crucificada, hi per ço al peu de la creu planyia.

E tornant a la evangèlica letra, ab tot que·l Senyor fos cridat per la Mare qui tant amava hi honrava, no dexà la pricació e utilitat dels pobles, per mostrar que les spirituals obres de misericòrdia deven esser a les corporals preposades; hi la utilitat de la comuna mare Sgleya no deu esser dexada per la utilitat de la pròpia corporal mare.

Mostra lo Senyor la fervor que tenia de pricar als pobles, per los quals prestament devia scampar tota la sanch hi donar la vida. Hi axí respon als qui la sua pricació volien entremetre, mostrant que·ls divinals negocis no deven esser dexats per los carnals hi propis. Hi per ço, axí respon als qui li parlaven, hi generalment a tots los altres: «Quals són mos germans?», quasi dient: «No conech ni cure de mos germans ni de la mia Mare, quant prique hi entench en les coses de Déu mon Pare.»

1-3 *que·l ... tenen*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 329b, en substitució d'un altre, més breu, en què s'assenyalava que en l'Església no es complia aquesta visió dels parents com a simples proïsmes. Notem com l'autor valencià evita la crítica i hi presenta matisos a la relació amb els parents, tot considerant-los com a proïsmes als quals cal atendre en funció de la seua necessitat. | 30-32 *Mostra ... vida*] Corella amplifica aquest fragment quant al corresponent de VC, 329b, tot afegint la referència a la redempció: «*In quo fervor Christi apparuit, quem in praedicando habuit.*», és a dir, «Es mostra ací el fervor de Crist per la predicació.» En el subcapítol següent, en nota p. 653,3, indiquem una incorporació que remet a la redempció de Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

5. AMOR SPIRITUALIS PRAEFERENDUS EST CARNALI

Et quasi ad protestandum veritatem, *extendens manus in discipulos suos* qui in circuitu ejus sedebant, *dixit: Ecce mater mea*, scilicet hi qui me in suo corde concipiunt, et me per praedicationem in cordibus auditorum pariunt; *et fratres mei*, qui opera Patris mei faciunt, et mihi in coelo cohaerentes erunt. Quasi diceret: In tantum est mihi aliquis propinquus, in quantum est spiritualibus actibus intentus. Et ille est mihi magis propinquus, qui spiritualibus operibus est magis intentus. Spirituales proximos praefero carnalibus, et utiliora opera minus utilibus; adeo ut spirituali operi vacans omnino carnales postponam affectus. Dominus se nosse matrem dissimulat, et per cognationem proximos, dicens sibi proximos esse, per spiritum conjunctos.

Quo exemplo nobis monstravit, quod verbo docuit: scilicet *qui amat patrem aut matrem plus quam me*, id est, qui operi spirituali carnales praeponebat affectus, *non est me dignus*. Qui ergo in conferendis beneficiis et dignitatibus ecclesiasticis, personas accipit, praeferebat carnem spiritui, et opus minus utili, formam a Domino praescriptam relinquit, et maxime Deum offendit.

Unde Hieronymus: Non matrem negavit, ne natus de phantasmate putaretur; sed Apostolos cognationi praetulit, ut et nos in comparatione dilectionis carnis spiritum praeferamus. Unde et Ambrosius: Nec tamen injuriose refutantur parentes, sed religiosiores copulsa mentium docentur esse quam corporum; nec putet esse aliquis offendiculum pietatis, ubi mandatum legis impletur. Unde etiam Chrysostomus: Non spernens generationem carnalem, neque erubescens humanam conceptionem, tale dedit responsum; sed volens ostendere quia praeponebat cognatio spiritualis, carnali.

Deinde Dominus Jesus, quasi rationem dicti sui reddit, quasi dicendo: nec solum discipuli specialiter, sed etiam quicumque fideles, {330b} et justi aeternaliter sunt mater mea et fratres mei. *Quicumque enim fecerit*, corde, ore, et opere, *voluntatem*, in praeceptis ac consiliis et exemplis *Patris mei qui in coelis est, ipse meus frater, et soror, et mater est. Frater et soror* credendo, quia Filius Dei est: *Dedit enim eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus; frater* quippe et soror dicitur, propter utrumque sexum qui ad fidem colligitur. Qui autem Christi *frater et soror est* credendo, *mater* ejus fit praedicando et in cordibus proximorum dicto, vel exemplo eum generando. Igitur qui filii et filiae ac haeredes Dei sunt

26 si] se.

20-21 *mas preferí los apóstols qui a ell spiritualment acostats eren*] Corella respecte VC, 330a, modifica la traducció literal: «*sed Apostolos cognatione praetulit*», és a dir, «però anteposà els apòstols al parentesc.», en el sentit que especifica quin tipus de parentesc, l'espiritual, unia Crist amb els apòstols, una idea que apareix en les línies següents.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. DE LA PREFERÈNCIA DE L'AMOR ESPIRITUAL AL CARNAL]

Hi stenent la mà sobre los dexebles qui prop li staven, protestant la veritat que deya, diu tals paraules: «Veu ací la mia mare: aquests qui en lo seu cor me conceben, hi après, pricant, en lo cor dels hoïnts me parexen; hi aquests són mos germans qui fan les obres 5 de mon Pare, hi ab mi seran hereus en lo celestial Regne. Hi aquell és ab mi més propinque qui en spirituals actes a mi més se acostà. Los spirituals prohismes als carnals prepose, hi les coses més útils a les que menys valen; hi per ço, ocupat en los spirituals 10 negocis, los carnals deutes me oblide.»

En aquest acte nos mostrà per exemple lo que ns havia dit en la sua doctrina: «Lo qui ama a son pare hi a sa mare més que a mi no és digne que yo l'ame.» Donchs, aquells qui en les dignitats hi beneficis lo 15 carnal parentesch, hi no les virtuts de les presones miren, no seguexen del Senyor los vestigis, hi granment lo Senyor offenen.

Diu sant Hierònim: «No negà la mare, perquè no diguesen que no era nat de dona; mas preferí los 20 apòstols, qui a ell spiritualment acostats eren, per donar exemple a nosaltres que la spiritual amor en tot sia primera.» Diu sanct Ambròs: «No diu lo Senyor que no amem lo pare hi la mare, mas que {102a} amem a Déu sobre totes coses. Hi no pense algú que pietat 25 ofena si obehex lo que Déu mana.» Diu sant Crisòstom: «No donà lo Senyor tal resposta, perquè refuse de esser Fill de la sua verge Mare; mas per mostrar que la cognació del sperit més que de la carn és digna.» 30

E seguint la evangèlica letra, no solament diu lo Senyor lo spiritual deute que ab ell tenien los dexebles, mas tots aquells qui los seus manaments serven, dient: «Qualsevol qui farà de cor hi obra la voluntat en los manaments, consells hi exemples de mon Pare, qui és 35 en lo cel, és mon germà, germana hi mare.» Germà hi germana són aquells qui crehen que Jesús, Déu, Fill de Déu, és devallat en terra, fet home per nosaltres; als qui axí crehen, ha donat potestat que fills de Déu sien. Diu germà hi germana, que hòmens hi dones en lo Senyor 40 crehen hi-l confessen. Hi si als prohismes lo priquen, lavors són mare que-l parexen hi en lo cor dels hoïnts lo engendren. Donchs, aquells qui són fills de Déu per gràcia són germans de Jesús hi cohereus ab ell, qui és

34. DELS QUI·L CERCAVEN

VITA CHRISTI

per gratiam, fratres, et sorores, et matres, ac cohaeredes Christi sunt, qui est Dei Filius per naturam. Hinc et jam eos et fratres, et sorores, ac matres vocat, quoniam quasi fratres, et sorores ac matres diligit.

Et his quidem verbis apertissime monstratur quod carnali amori spiritualis amor debet praeferrí; et propinquitas charitatis propinquitati consanguinitatis. Eo enim amore et matrem, et fratres, omnesque propinquos nostros diligere debemus, quo Christus matrem et fratres, suos dilexit. Diligebat enim eos, non quia magis secundum carnem propinqui erant; sed quia voluntatem Patris ejus magis faciebant. Ille ergo magis Christo est propinquior, qui est melior;

quia ut dicit Hieronymus: Non in sexibus, sed in factis discernit. Et ut ait Gregorius: Apud Dominum non gradus elegantior, sed vitae melioris actio comprobatur.

Hanc autem sententiam, secundum Chrysostomum, Dominus induxit, ut nullus de generis nobilitate, aut Sanctorum propagine sine virtute confidat, docens non in nulla cognatione confidentes virtutem negligere. Si enim Mariae nihil prodesset matrem esse, nisi virtus adesset; quis utique alius per cognationem salvabitur?

Una enim nobilitas sola est, voluntatem Dei facere; et hic nobilitatis modus est illo melior et principaliter.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi ut verbum tuum audiam fide credendo, et custodiam opere adimplendo; fac me spiritualiter per auditum portare, et per custodiam nutrire idipsum Dei verbum. Da mihi Domine Deus meus, ut occupationem spirituales omni affectioni carnali, et opus Dei negotiis humanis, ac universaliter utiliora minus utilibus, te rectore, te duce praeferam semper et praeponam. Fac me corde, ore, et opere tuam in praeceptis, consiliis, et exemplis facere voluntatem; ut mercar servitor tibi gratus fieri, et tandem inter Dei filios et haeredes per tuam gratiam computari. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Fill de Déu per natura. Nomena'ls lo Senyor germans, sors hi mares, perquè axí com a fills, germans hi mares nos ama, hi per nosaltres a dolorosa mort ha posat la sua vida.

Dóna'ns exemple que, axí com ell, amem tots nostres pares, germans hi mares hi tots los propinqües. Lo Senyor los ama, no per lo grau del deute que a ell los acosta; mas segons que més acaben la voluntat de son Pare. Donchs, aquell qui és millor, és a Jesús més propinqüe. 5
10

Diu sanct Crisòstom: «En aquesta resposta del Senyor devem apendre que no prengam elació de nostre linatge, ni en la sanctedat de nostres avis, que a nosaltres res no·ns aprofita; que a la sua verge Mare res no li aprofitara, si per les sues virtuts més que algun altre, hi més que tots justats, no li fos espiritualment pro- {102b} pinqüe ans hi après que li fon Mare.» 15

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que yo ab verdadera fe hoja la tua Paraula hi la guarde, posant en efecte lo que mana; hi fes, Senyor, que hoint la porte hi guardant la nodrexca, perquè les spirituals ocupacions yo prepose a tots los carnals negocis. Hi regint-me tu, dolç Senyor benigne, les coses menys útils a les més útils prepose, hi que en los teus manaments, consells hi exemples la tua voluntat acabe, perquè servent dels servents teus me acceptes, grat hi humil en lo teu conspecte. Hi finalment, en los teus fills hi hereus per la tua misericòrdia a mi, factura tua, en lo teu Regne aculgues. Amén. 20
25
30

3-4 hi ... vida] De nou, com hem explicat en el subcapítol anterior, en nota p. 651,30, Corella afig aquest fragment amb una referència a la redempció de Crist per les persones que no apareixia en VC, 330b. | 9-10 més propinqüe] Tot seguit, l'autor valencià omet dues citacions atribuïdes en VC, 330b a sant Jeroni i sant Gregori de Nissa; la primera, tracta de com Crist no diferencia sexes sinó fets, mentre que la segona, destaca els actes de la vida i no el grau superior o el càrrec que s'ha exercit. | 17 fon Mare] A continuació, Corella omet el darrer fragment de la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 330b), que assenyalava que l'única noblesa vàlida és fer la voluntat de Déu, qui és en el Cel, i no la que prové de la generació carnal.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

{330a} CAPUT LXXVI. DE INCREPATIONE PHARISAEORUM ET LEGISPERITORUM.

1. DOMINUS APUD PHARISAEUM MANDUCAT, NON LOTIS MANIBUS

[42] Supponendum est quod Dominus post sermonem exiens de domo, in qua hospitatus fuerat docuit, locutus est matri, decentem honorem exhibens ei;

Cum autem Dominus jam praemissa loqueretur, rogavit eum quidam Pharisaeus ut pranderet cum illo. Invitabant Pharisaei Dominum non ut reficerent; sed ut comprehenderent, accusarent, et perderent. Unde ad domum Pharisaeorum non intrabat nisi rogatus; sed ad convivium Publicanorum bene ibat etiam non invitatus.

[42]

et deinde ivit ad domum Pharisaei, magis intendens reficere, quam refici.

Unde Cyrillus: Sed Christus qui Pharisaeorum nequitiam noverat, dispensative condescendit satagens commonere eos, ad similitudinem optimorum medicorum, qui gravius infirmantibus afferunt remedia suae indu- {330b} striae.

Et ingressus, domum, *recubuit*, et requievit, id est ad comedendum se posuit. Omisit autem lavare manus, ut illorum errorem corrigeret qui credebant, quod illa lotio ad salutem necessaria esset, quasi per eam interior mundatio a peccatis fieret; et ut demonstraret quod *non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem*.

Unde Pharisaeus intra se murmuravit, et reputavit magnam esse culpam quod secundum traditiones Judaeorum non esset lotus ante prandium. Mira stultitia! Filium Dei arguit, quia praecepta hominum non servat, qui traditionibus hominum subjectus non erat.

2. PHARISAEI PERPERAM DE MUNDITIA EXTERIORI TANTUM SOLLICITI

Dominus autem cogitationi illius respondit, ostendens per hoc se esse Deum, cui nuda et aperta sunt secreta cordium; et arguit ipsos Pharisaeos, qui quod {331a} foris erat a sordibus exterioribus mundabant, et quod intus erat, a macula rapinae, et iniquitatis et fraudis non mundabant; quia de munditia exteriori in vasis et corporibus suis erant multum solliciti et diligentes, et de munditia interiori ipsius mentis negligentes, et non curantes; cum tamen merito deberet esse e converso, quia interior munditia est necessitatis, exterior autem solum modo honestatis,

SEGON DEL CARTOIXÀ

COM INCREPÀ ALS FARISEUS HI ALS DOCTORS DE LA LEY. CAPÍTOL XXXV

[1. DEL SENYOR QUE, SENSE RENTAR-SE LES MANS, MENJA AMB ELS FARISEUS]

Calla lo evangeliste com lo Senyor, la pricació acabada, vench a la sua verge senyora Mare, ab aquella honor hi reverència que sguardava a tal Fill hi a tan 5 digne Mare.

Hi pregà al Senyor un fariseu que-n la sua casa volgués pendre refectió de corporal vianda. Los fariseus lo Senyor convidaven no perquè prenguéis vianda, mas perquè ells en lo menjar lo prenguesen, hi l'acusasen, 10 hi-l perdesen. Hi per ço lo Senyor ab ells no menjava si no-l pregaven; hi ab los peccadors hi publicans sens pregar menjava.

Però lo Senyor, volent sanar la sua malícia, menjar 15 ab ells no refusava com a excel·lent metge, qui no desempara donar remey a les greus malalties.

Hi entrant lo Senyor en la casa, segué's a taula. Hi dexà de lavar-se les mans, per corregir la error que ells tenien: pensaven hi mostraven que-l lavar de les mans a 20 l'entrant de la taula a la salut {102c} eterna aprofitava, hi que les mans netes feya la consciència neta. Hi volia mostrar lo bon Senyor hi mestre que menjar ab les mans no lavades no ensutzia la nostra ànima.

Murmurà dins si lo fariseu, hi stimà gran culpa que, 25 segons les constitucions judayques, lo Senyor no-s lavàs les mans al seure de la taula. O, admirable follia! Lo Fill de Déu increpa que no serva les constitucions dels hòmens!

[2. DELS FARISEUS, NOMÉS PREOCUPATS PER LES MUNDÍCIES EXTERIORS]

Volgué lo Senyor a la sua cogitació respondre, 30 mostrant que era Déu, al qual tots los secrets del cor se descobren; hi argüeix los fariseus que mundaven les exteriors inmundícies hi no les que dins tenien: furts, iniquitats, frau, adulteris hi rapines. Hi de les exteriors inmundícies en los vexells hi en los seus còssors eren 35 diligents hi sol·lícits, hi de la netedat de la consciència gens no curaven. Hi deguera esser lo contrari: que la netedat interior és necessària, hi la exterior de una

3-6 Calla ... Mare] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella respecte VC, 330a, on apareix unes línies més avall, després del text assenyalat en p. 654,13. | 13 pregar menjava] Tot seguit, quant a VC, 330a, Corella omet un breu fragment en que s'indica que Jesús anà a casa del fariseu, més per alimentar que per ser alimentat. | 15-17 Però ... malalties] En VC, 330ab, aquest fragment s'atribueix a sant Ciril; Corella n'omet la font i l'integra en la glossa ludolfina.

35. COM INCREPÀ ALS FARISEUS HI DOCTORS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

unde non interior, sed exterior sine peccato omitti potest. Et ideo Christus exteriorem lotionem omisit, ut haberet occasionem arguendi Pharisaeos, de exteriori munditia tantum curantes, et interiorem negligentes; exterius simulantes justitiam, et sanctitatem, intus retinentes nequitiam et iniquitatem. Sed, o Pharisae, munda prius quod intus est, scilicet cor et animam a fraude et malis desideriis, ut mundum fiat quod est deforis, ut foris per opera veraciter sanctitatem ostendere possis! Qui enim utramque hominis naturam, scilicet corpus et animam fecit, utramque mundari desiderat.

Ubi Beda: Hoc contra illos qui corporalia peccata, fornicationem videlicet, immunditiam, libidinem, furtum, rapinam et cetera talia, quasi gravissima detestantur; spiritualia vero quae non minus damnat Apostolus, hoc est amaritudinem, iram, indignationem, clamorem, blasphemiam, superbiam, et avaritiam, *quae est idolorum servitus*, ut leviam contemnunt: haec Beda.

Per hoc etiam arguuntur illi qui de minoribus magnam vim faciunt, et de majoribus parum curant. Sicut aliqui religiosi plus ponderant fractionem silentii, vel aliquid ejusmodi, quam injustum gravamen proximi, vel aliam etiam transgressionem praeceptorum Dei. Pharisaeis etiam similes sunt clerici, qui bene tonso capite et rasa corona in veste alba et munda, et lotis manibus accedunt ad altare, intus pleni avaritia et iniquitate, aliisque immunditiis multifarie, ac legem Dei postponentes, et traditiones hominum in exterioribus sollicitè custodientes.

3. PER ELEEMOSYNAM CONTAGIUM CORPORIS MUNDARE DEBEMUS

Deinde Dominus, quasi bonus praeceptor, docet qualiter nostri contagium corporis mundare debemus, dicens: *Verumtamen* do vobis salutis consilium, scilicet *quod superest*, id est, de eo quod superest post aliorum restitutionem, *date eleemosynam*, quia primo debet fieri restitutio, et de eo quod remanet eleemosynarum elargitio; vel, secundum Bedam, de eo *quod superest* victui et vestitui necessario. Neque enim ita facienda jubetur eleemosyna, ut te ipsum consumas inopia; sed ut tui cura corporis expleta, inopem quantum vales sustentet. *Et ecce omnia munda sunt vobis*, quia eleemosyna magnam habet virtutem ad peccatorum remissionem.

Unde in Daniele dicitur: *Peccata tua eleemosynis redime*. Vel, *verumtamen*, consilium et remedium, *quod superest* et restat post tanta scelera, do vobis, hoc scilicet: *date eleemosynam*, scilicet ordinate, ut incipiatis

condecència, que dexar-la no és culpa. Hi per ço la dexà lo Senyor, perquè tingués ocasió de argüir hi confondre en ells la ypocresia, ab la qual defora simulaven sanctedat hi justícia, hi dins tenien iniquitat hi malícia. O, fariseu ypòcrit! Neteja primer lo teu cor hi pensa de engans, iniquitats hi malícies, hi lavors seran netes les tues exteriors obres, hi serà vera la santedat que simules. Déu, qui ha fet en cors hi ànima l'ome, vol que los dos sien mundes: l'ànima per si e lo cors per l'ànima.

Diu Beda: «Scolten aquells qui los pecats carnals stimen més greus que tots los altres; hi los spirituals quasi no res stimen: ira, blasfèmia, supèrbia, avarícia, la qual és sacrifici de les ydoles.»

Semblants de aquests són alguns religiosos, que les coses mínimes molt ponderen, un trencament de silenci hi semblants mínimes coses, hi trencar los manaments de Déu dissimulen. Hi als fariseus semblen alguns clergues que ab la corona rasa hi vestidures mundes, blanques hi netes, les mans lavades, a l'altar se acosten, hi dins són plens de iniquitat, avarícia hi altres peccats immundes; hi los manaments de Déu obliden hi les constitucions dels hòmens solícitament guarden.

[3. DE L'ALMOINA, DEURE PER MUNDAR EL NOSTRE COS]

«¿Voleu –diu lo Senyor– que sens lavar les mans siau mundes? Del que us sobra donau almoyna hi totes les vostres coses seran mundes. Del que us sobra –diu lo Senyor–, que façau almoyna; quant haureu pagat hi restituït vostres deutes, del que us sobra, donareu almoyna.» Diu Beda: «Del que sobra a la necessitat de vostra vida donau als pobres.» No mana lo Senyor que a tu mateix perdes per pobrea hi fretura, mas que tenint necessitat la tua persona, axí com pots, ajudes al pobre. E axí seran a vosaltres totes les coses mundes; gran és la virtut de la almoyna per haver remissió de les culpes.

Diu Daniel: «Rem los teus peccats ab almoynes», quasi dient lo Senyor: «Aquest és un consell saludable que per als vostres greus peccats vos done: que ordenadament façau almoyna, hi comenceu a vosaltres. Ajau pietat hi misericòrdia a la vostra misèria,

¹ condecència] Qualitat de convenient, apropiat, així com cal (DCVB, s.v. *condecens*). | ¹¹ pecats carnals] Tot seguit, quant a VC, 331a, Corella omet enumerar aquests tipus de pecats relacionats amb els pecats carnals: «*fornicationem videlicet, immunditiam, libidinem, furtum, rapinam et cetera talia*», és a dir, «fornicació, impuresa, llibertinatge, furts, rapinya i tants altres.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

a vobis. Quod dictum sic est intelligendum, ut prius homo sibi faciat eleemosynam inundando se interius per fidem et Baptismum, credendo in Christum; et si post Baptismum immunditia innocentia fuerit foedata, emundet conscientiam per poenitentiam; qui enim vult ordinate eleemosynam dare, id est misericordiam facere, a seipso debet incipere, et eam primo sibi dare. Est enim eleemosyna omne opus misericordiae. Unde in Ecclesiastico dicitur: *Miserere animae tuae placens Deo*. Nullum enim opus hominis Deo placere potest, nisi ipse prius placeat. Unde in Genesi legimus, quod Deus prius respexit ad Abel quam ad {331b} munera ejus.

Et tunc superest, ut qui propriae subvenit miseriae, subveniat et aliena dando eleemosynam procedentem ex fide et chantate; et sic per misericordiam sui et proximi *omnia munda sunt* et milla mentem inquinant, et immundam faciunt. Ergo misericordia et abolitio peccati promittitur omnibus misericordiam facientibus. Quod itaque hic dicitur, *dare eleemosynam*, ad omnia quae utili miseratione fiunt valet.

Non enim solum qui dat esurienti cibum, et cetera hujusmodi; verumetiam et qui dat veniam peccanti, atque orat pro eo; et qui corripit, et alia emendatoria poena plectit, eleemosynam dat.

Unde ait Augustinus: Facere eleemosynam, est facere misericordiam. Si intelligis, a te incipe. Quomodo enim misericors es alteri, si crudelis es tibi? Audi Scripturam dicentem: *Miserere animae tuae placens Deo*. Redi ad conscientiam tuam quicumque male aut infideliter vivis, et ibi invenies mendicantem animam tuam, invenies egentem, pauperem, aerumnosam invenies, forte nec egentem, sed egestate obmutescentem; quando inveneris animam talem intus in corde tuo, illi fac prius eleemosynam. In iudicio et charitate fac eleemosynam cum anima tua. Quid est iudicium? Displice tibi. Quid est charitas? Dilige Deum, dilige proximum. Hanc eleemosynam si praetermittis, quantumvis ames, nihil facis, quando tecum non facis: haec Augustinus.

4. REDARGUUNTUR PHARISAEI PROPTER AVARITIAM ET CUPIDITATEM

Et quia Pharisei ex hypocrisi non solum quaerebant exteriorem munditiam; sed etiam apparentem justitiam ac decimas dabant, et eleemosynam faciebant, putaverunt Christum inaniter loqui, quasi eis qui eleemosynam non facerent; et eum

SEGON DEL CARTOIXÀ

mundau-vos dins per fe prenent lo bapisme; hi si après del bapisme peccant perdeu la gràcia, treballau en cobrar-la per lo sacrament de penitència. Lo qui per orde vol donar almoyna hi fer misericòrdia, a si mateix primer comence, hi de si mateix primer aja 5 misericòrdia, que pecant eternament se va a perdre.» Diu lo Ecclesiàstich: «Si vols plaure a Déu, ages misericòrdia de la tua ànima.» No pot alguna cosa de l'home al Senyor plaure, si primer no li plau aquell qui la obra. Hi axí legim que mirà lo Senyor Abel hi a les 10 sues ofertes; primer mirà Abel, que no al sacrifici que oferia.

E no solament fa misericòrdia aquell {103a} qui dóna almoyna als qui corporal necessitat tenen; mas aquell qui perdona al qui li ha fet ofensa, hi per ell 15 prega; hi aquell qui caritativament corregeix lo prohisme.

Diu sanct Agostí: «Fer almoyna és haver misericòrdia, la qual és mester que en tu comence. Si a tu est cruel, com seràs misericorde al prohisme? 20 Regonex la tua consciència, tu, qui en peccat portes la vida, hi trobaràs com mendica la tua ànima, pobra hi freturosa, ja en punt de fallir hi perdre's. Donchs, puy dins la tua consciència axí pobra, defallida, la trobes, fes-li almoyna que no perexca. És caritat amar a Déu hi 25 axí com a tu lo prohisme. Primer a tu ama, après lo prohisme, donchs la caritat hi amor après de Déu en tu comence.»

[4. DE LA RÈPLICA ALS FARISEUS, PER LA SEUA AVARÍCIA I COBDÍCIA]

10-12 *Hi ... oferia*] Quant a VC, 331a, Corella omet que aquesta al·lusió s'extrau del *Llibre del Gènesi* (Gn 4, 4: «Abel va oferir també les primeres cries del ramat amb el greix de les víctimes. El Senyor va acollir favorablement Abel i la seua ofrena»), tal com s'indicava en el text ludolfi. | 11-12 *que oferia*] A continuació, Corella omet un fragment de la glossa en VC, 331b, que insisteix en la idea de l'almoyna més enllà d'allò material, basada també en el perdó i la correcció misericorde. | 20 *al prohisme*] Tot seguit, Corella omet la citació del verset de Sir 30, 24 que ha aparegut ja unes línies més amunt, en p. 656,7-8; és possible que Corella no l'incloua ara perquè ja ha aparegut prèviament.

35. COM INCREPÀ ALS FARISEUS HI DOCTORS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

in cordibus suis deridebant. Non solum enim triticum, vinum, et oleum, sed etiam res contemptibiles, scilicet cuminum, rutam, mentham, et hujusmodi decimabant; et de residuo eleemosynam faciebant, quod non facile facit Christianus aliquis; ut per hoc apparerent justi, quasi volendo implere mandatum Dei de decimis reddendis, etiam circa minima; ut per hoc crederentur multum voluntarii ad implendum divina mandata, cum tamen essent transgressores in majoribus; et ut de eis diceretur a videntibus quoniam omnium decimas dant, qui etiam olerum decimas dare non negligunt.

Dominus vero cogitatum eorum sciens, subjunxit dicens: *Vae*, scilicet damnationis, *vobis Phariseeis qui decimatis mentham, et rutam, et omne olus*, scilicet minuta et contemptibilia fructuum vestrorum, *et praeteritis* graviora Legis, scilicet *judicium* et *justitiam*, subvertendo, *ac charitatem*, opera misericordiae omitiendo.

Non est hoc facere misericordiam et eleemosynam: *Haec*, enim, scilicet *judicium et charitatem, oportuit facere*, primo loco, quia haec praecepta sunt ad Dei honorem; *et illa* scilicet decimam et eleemosynam *non omittite*, quae sunt ad sacerdotum et proximi necessitatem. Illa facite, et ista praeponite. Non enim per eleemosynam emitur impunitas in iniquitate manentibus. Decimantes igitur et eleemosynam facientes, exteriora mundabant; sed quia *judicium et charitatem* relinquebant, interiora non mundabant. Optime autem conjunguntur *judicium et charitas*, quia *judicium sine charitate* vergit in crudelitatem; *charitas sine iudicio* in remissionem; *charitas cum iudicio* in aequitatem.

Istud autem de decimatione potest dupliciter intelligi. Uno modo respectu sui, quia licet ministri templi acciperent decimas a populo, tamen de illis acceptis a populo, et de his quae habebant ex labore suo de- {332a} cimas reddebant sacerdoti summo; et ideo ad simulationem sanctitatis reddebant eis decimas de minimis. Hoc etiam faciebant ratione cupiditatis, ut per exemplum sui inducerent populum ad reddendum sibi decimas de omnibus usque ad minima.

Alio modo potest intelligi respectu aliorum, quos per doctrinam suam inducebant ad decimas stricte sibi solvendas. Illud etiam quod de omissione graviorum Legis additur, similiter dupliciter intelligitur. Uno modo respectu sui, quia ista quae erant magnae

Diu-los après lo Senyor, satisfent a la sua ypocresia hi sanctedat simulada: «Maledictió serà a vosaltres fariseus, qui donau dècimes de la ruda, de la erba-sana, del fenoll hi altres poques herbes, hi dexau les coses majors de la Ley hi los manaments de aquella! Dexau la rectitut del juhí pervertint la justícia, dexau la caritat no obrant obres de misericòrdia. Ab gran diligència compliu hi acabau los mínims preceptes, perquè la gent axí sancts hi justificats vos stime. No procehexen les vostres obres de caritat hi justícia, mas de pomposa hi avara ypocresia.»

No-ls diu lo Senyor que maleyts eren perquè de les mínimes herbes donaven les dècimes, mas perquè a mala intenció les donaven, per mostrar-se justificats als pobles. Hi trencaven la Ley en los principals preceptes, hi per ço diu lo Senyor: «Deveu donar les dècimes, hi no dexar caritat hi justícia.»

Aquesta paraula de les dècimes podem en dos maneres entendre. La una, que-ls sacerdots hi ministres del temple, de les dècimes que rebien del poble, pagaven dècima al gran sacerdot e bisbe; hi per lo semblant, de les coses que-n los seus vergers collien. Hi axí, de les coses mínimes, per cerimònia ypòcrita les pagaven, hi per induhir los pobles que per semblant les pagasen.

Podem-ho en altra manera entendre, que ab la sua doctrina induhien los pobles que de les herbetes hi coses mínimes pagasen dècimes. Hi per lo semblant, podem en dos maneres entendre com dexaven de acabar los principals preceptes: primerament, que ells no-n curaven, ans los actes de major virtut se oblidaven hi les mínimes coses ab gran sollicitut servaven. O

¹ *Diu-los après*] A l'inici d'aquest subcapítol, quant a VC, 331b, Corella omet una glossa extensa que indicava com els fariseus, per amagar la seua hipocresia i mostrar-se amb major santedat, donaven l'impost del delme i feien almoïna, unes idees que apareixen també en el verset de Mt 23, 23 («Maledictió serà a...») i la glossa que el segueix. | ²² *de les coses que-n los seus vergers collien*] Aquesta al·lusió als horts i jardins d'on els fariseus recollirien els productes diversos sobre els quals pagaven les dècimes ha estat incorporada per Corella respecte VC, 332a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

necessitatis facere omittebant. Alio modo respectu aliorum, quia alios ad talia observanda inducere negligebant.

Similiter hodie faciunt sacerdotes Ecclesiae et praelati qui solliciti sunt circa subjectos de redditione decimarum et similium quae eis debentur, et parum curant si in maioribus criminibus involvantur.

5. REDARGUUNTUR ETIAM PROPTER SUPERBIAM ET HYPOCRISIM

Et quia honor est praemium virtutis, et ex appetitu apparentis iustitiae, sequitur appetitus indebiti honoris; ideo consequenter arguit arrogantiam et ambitionem Pharisaeorum, comminando eis vae et poenam aeternam, dicens; Vae, id est aeterna damnatio imminet, *vobis Pharisaeis qui diligitis primas cathedras in synagogis*. Non dicit qui habetis cathedras, sed, qui diligitis; has enim appetere, ambitionis est; injunctas suscipere, charitatis. In quo reprimat omnem indebitum appetitum honoris, et instruit nos ut ambitione careamus, et primatum in Ecclesia non ambiamus. *Vae ergo miseris ad quos Pharisaeorum vitia transierunt*; qui per breve et incertum hujus vitae suae curriculum quo peccata humiliter deplangere debuerunt, ad prioratum aspirare, vel pro eo certare non metuunt.

Et non solum volebant esse doctores et magistri in synagogis, volentes vocari ab omnibus *Rabbi*; sed etiam quaerebant, *salutationes in foro*, causarum et negotiorum, ex quo videtur quod iidem erant in synagoga magistri, et in foro advocati. Sed non convenit ut litibus intendant qui divino officio manciantur; *nemo enim militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Unde Rabanus: Culpa non caret si in foro litibus intendant, qui in cathedra Moysis et Synagoga magistri cupiunt appellari.

Et quia vitia occulta punientur adeo gravius, quanto peccatores tales volunt alus praeferrere in honoribus; ideo post haec arguit eorum simulationem, comminando eis *vae poenae aeternae*, quia erant quasi sepulchra quae non apparent, scilicet exterius, qualia sunt interius, quia aliquando exterius ornantur, et foetore interius replentur; et homines ambulantes

SEGON DEL CARTOIXÀ

podem entendre que eren més solícits en pricar als pobles que acabasen aquelles mínimes coses, que en utilitat d'ells resultaven, que no los manaments que a la honor divina sguarden.

Per lo semblant fan huy los prelatos de la Sgleya, que gran sollicitut porten que les dècimes se paguen, hi ab spantables scomunicacions fulminen contra aquells qui a la temporal utilitat de la Sgleya contrasten, hi són negligents en corregir qualsevol altres nefandíssimes culpes.

[5. DE LA RÈPLICA PER LA SEUA SUPÈRBIA I HIPOCRESA]

Hi perquè honor és premi de virtut, diu lo Aristòtil; hi de l'apetit d'esser tengut per bo naix appetit de honor no deguda, après que'l Senyor los ha argüit de fictes obres, reprén-los de appetit desordenat de vanagloria, dient: «Maledictió serà a vosaltres, fariseus, que voleu les primeres cadires en les sinagogues.» No diu los qui teniu les cadires, mas los que desijau les cadires; és ambició desijar-les, és caritat pendre-les per obediència. Ací lo Senyor nos mostra de squivar tota ambició de honor e glòria, hi que no desigem esser primers en dignitats seculars ni eclesiàstiques. Hi és gran dolor de present de aquells qui als fariseus seguexen, que en aquest breu hi miserable temps de nostra vida, en lo qual deuríem los peccats plànyer, los religiosos als priorats aspiren, hi perquè-ls atenguen, en grans conflictes se possen, hi los clergues per les dignitats, bisbats hi prelatures.

E no solament volien los fariseus esser nomenats doctors hi mestres en les sinagogues; mas encara volien les primeres hi més honrades salutacions en les places, hon les causes judicials se declaren; hi axí, volien esser advocats en les places hi mestres en les sinagogues. Hi no convé als qui són dedicats al divinal ofici que-n los negocis seculars se apliquen; diu sanct Pau: «Aquell qui a Déu milita no s'embolica en seculars causes.» Diu Rabanus: «No stà sens culpa aquell qui en plets hi causes se ocupa, hi vol en la cadira de Moysés seure, hi vol que'l nomenen mestre.»

Argüeix-los de la simulació e yproesia a la qual tots sos apetits endreçaven; hi remet-los a la damnació eterna. Hi diu que són axí com sepulcres, que ornats defora no mostren la pudor hi sutzietat que dins tenen. Miren los hòmens les pintures daurades que tenen defora, hi no pensen dins com són pudents hi sítzeus.

6-8 hi ... contrasten] El fragment assenyalat, amb un caràcter connotatiu considerable, per la seua crítica, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 332a. | 11 Hi ... Aristòtil] La referència a Aristòtil no apareix en VC, 332a, on no se'ns dona informació sobre l'autoria. Amb tot, com assigna Corella, aquesta sentència forma part de l'Ètica a Nicòmac, Llibre huité, capítol xiv, d'Aristòtil. | 25-27 hi ... prelatures] Aquesta referència als religiosos i les lluites pels càrrecs que poden ocupar ha estat incorporada per Corella respecte VC, 332a. | 43-44 Miren ... sítzeus] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 332a. Notem la crítica del que podria ser un costum o una actitud vigent en el temps de Corella, contra la qual proposa la rectitud i l'austeritat material i espiritual. Un fragment on també es critica l'ostentació en oposició a les necessitats dels pobres l'hem comentat en nota p. 672,48. En la nota següent, per altra part, comentem un text vinculat a aquest per la seua crítica a allò superficial.

35. COM INCREPÀ ALS FARISEUS HI DOCTORS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

supra nesciunt qualia sunt intra. Sic quicumque decepti per Pharisaeorum et hypocritarum sententias eos imitantur, quasi supra sepulchra ignoranter gradiuntur.

Et bene comparat eos mortuorum sepulchris, quia anima mortua est in corpore hypocritae et peccatoris. Unde sepulchrum dicitur, quasi semi pulchrum, et tales sunt hypocritae exterius nitidi, et interius foetidi. Tales non sunt filii sponsae, id est Ecclesiae quae dicit: *Nigra sum*, scilicet exterius, *sed formosa sum*, scilicet interius; sed isti e contrario sunt dispositi. Hic reprehenditur quaelibet sanctitatis simulatio falsa ut absterneamus ab ea. Unde Cyrillus: Per ea quibus illos reprehendit, nos facit meliores; vult enim ambitionem carere, et non plus venari apparentiam, quam veram existentiam, quod tunc Pharisaei agebant.

Unde et Chrysostomus: Sed quod tales extiterint Pharisaei non est irabile. Si autem nos digni reputati fieri templa, fiamus repente sepulchra solum {332b} foetorem continentia, hoc est extremae miseriae.

6. ACCEPTIONEM PERSONARUM JUSTITIA CONDEMNAT

Quidam autem Legisperitus, dicta a Christo contra Pharisaeos in contumeliam Legisperitorum, retorquet dicens: *Magister haec dicens*, non tantum Pharisaeis, sed *etiam nobis*, Legisperitis, qui majores sumus, *contumeliam facis*.

Hic Legisperitos ignorabat imperitus legem veritatis, quia redargutio culpa, non est contumelia personae; et qui erubescit redargui, cesset a culpa; nec offendet eum corripientis charitas, sed propria iniquitas. Ubi Beda: Quam misera conscientia, quae audito Dei verbo, sibi contumeliam fieri putat; et commemorata poena perfidorum, se semper intelligit esse damnandam! Unde mihi meisque similibus unum superest suffragium. Domino cum Propheta supplicare: *Utinam dirigantur viae meae, ad custodiendas justificationes tuas; tunc non confundar, dum respiciam in omnia mandata tua*: Haec Beda.

Communiter Scribae et Legisperiti erant doctores Legis, quaestiones Legis solventes; Pharisaei vero, scilicet sacerdotes Judaeorum, divisi ab alius, quasi religiosi videbantur. Dominus autem liberrimus vitiorum corrector, nec Legisperitorum altitudinem

axí scolten los pobles la doctrina dels ypòcrits, daurada hi embellida de amonestacions virtuoses hi més que virtuoses, hi ells qui les priquen són plens de iniquitats hi peccats nefandíssims.

Mirablement, lo Senyor als sepulcres los compara, 5 perquè l'ànima de l'ypòcrit en lo seu cors és morta. *Sepulchrum* en llatí, quasi *semisepulchrum*, que «mig bell» significa: bell defora; leyg dins, pudent abominable. No són aquests los fills de la esposa santa Sgleya, que diu en los Càntichs: «Negra só, mas bella»: negra defora, per 10 treballs hi temporals angústies, però dins bella per netedat de consciència hi sperança del premi. Diu sant Ciril: «Per la reprensió dels fariseus instroex a nosaltres que squivem hi lancem tota simula- {103d} ció, tota ypocresia, tota santedat ficta.» 15

[6. DE QUI NO ACCEPTA LA JUSTÍCIA I LA VERITAT QUE EL REPRÉN]

Al temps que'l Senyor axí reprenia los fariseus ypòcrits, stimà un doctor de la Ley que a ells aquesta reprensió tocava, diu al Senyor: «Mestre, dient tals paraules, no solament reprens los fariseus, mas a nosaltres, qui som doctors hi decretam les 20 constitucions que tu impugnes.»

Aquest doctor ignorava que la general correctió no ofén la presona, mas la culpa; hi si algú és en culpa, corregexca la consciència hi cessa la vergonya. Diu Beda: «O, com és lesa hi miserable la consciència de 25 aquell que tantost que hou reprensió de algun vici, pensa que a ell reprenen! No té altre refugi sinó dir ab lo profeta: “Endreça Senyor les mies carreres en guardar lo que tu manes, hi no hauré por que eternament algú-m puga confondre.”» 30

Los doctors de la Ley decretaven lo que a la Ley hi constitucions sguardava; los fariseus eren religiosos divisos de la comuna vida dels altres. Lo Senyor libertament los uns hi los altres corregia: ni-ls feya

1-3 daurada ... virtuosos] Aquest fragment, afegit per Corella quant a VC, 332a, pel que fa a l'adornament de les paraules dels hipòcrites es relaciona amb el que hem indicat en la nota prèvia, pel seu caràcter crític cap a allò sumptuós. | 15 santedat ficta] Tot seguit, Corella omet una citació atribuïda en VC, 332ab a sant Joan Crisòstom, la qual tracta de com els cristians es poden convertir en sepulcres per a Déu, en relació a aquesta falsa santedat dels fariseus. | 28-30 “Endreça ... confondre” Psalteri (Sl 118, 5-6): «Plàcia a Tu que les mies vies sien endreçades per a guardar lo que tu manes, los quals justifiquen. Lavors, no seré confús quand perfetament miraré en tots los teus manaments » (Martos 2013: 311-312).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

verebatur; sed eos redarguit, quia peccata eorum publica et manifesta erant, et ideo publice eos arguendo, contumeliam eis non faciebat; prout iste Legisperitos sibi imponebat.

Sed non sic hodie nostri majores faciunt, qui in corrigendo personas accipiunt. Unde Augustinus: Nostri principes cum pauperes delinquentes publice arguant et confundant, divitibus majora peccantibus, nec nutum faciunt. Quapropter Anaxagoras leges principum telis aranearum comparabat, quae minora animalia capiunt, et majora transmittunt. Unde Chrysostomus: Si possibile esset in divites vindictam procedere, videres ex eis repleti carceres universos; sed cum omnibus suis hoc malum habent divitiae, quod in malignitate peccantes ab ultionibus eruunt.

Unde etiam Valerius Maximus narrat, quod Socrates videns unum duci ad suspendium risit, et interrogatus cur rideret respondit: Video magnos latrones ducentem parvum latronem ad suspendium. Minuta sacrilegia puniuntur; sed magna triumphis extolluntur. Unde et Augustinus: Remota justitia, quid sunt regna nisi magna latrocinia? et latrocinia quid sunt nisi parva regna? Ideo eleganter et veraciter Alexandro Magno quidam pirata comprehensus, cum ab eo interrogatus quid sibi ut mare infestum haberet? Ille libera voce respondit: Quid tibi ut orbem terrarum? Sed quia ego exiguo navigio facio, latro vocor; quia tu magna classe, imperator.

Et revera sic heu! est et hodie; nam minores et pauperes pro levi transgressione graviter puniuntur, sed majores et potentes etiam pro enormibus nihil patiuntur. Sed non gloriantur, quia in praesenti sic intacti permanent; nam in futuro poenas debitas cum usura recipient. Tunc potentibus qui hic et perperam pauperes innocentes judicabant, nullum erit consistorium, nullum tribunal; sed coram illis tunc iudicio stabunt, quos hic suo perverso iudicio nedum judicabant, sed et saepius condemnabant. O quot injustitiae flunt hodie in una civitate, de quibus non esset mirum si ipsa et tota patria redigeretur in nihilum!

Aliter enim judicant extraneo quam domestico, aliter minori quam majori, aliter per carnem conjuncto quam remoto, aliter pauperi quam diviti; quod omnino et manifeste est contra legem Dei altissimi. Nullam quippe legem scriptam in iudicando respiciunt, sed

SEGON DEL CARTOIXÀ

alguna injúria perquè publicament pecaven, no recelava la actoritat de la sciència en los doctors hi sàtrapes, ni en los fariseus la santetat simulada.

No u pratiquen axí de present los nostres prelats hi prínceps. Als pobres publicament corregexen hi 5 confonen; hi als rics, qui majors delictes cometen, solament corregir-los no senyalen. No sens causa lo filosof Anaxàgoras deya que les leys dels prínceps eren semblants a les teles de les aranyes, que-ls flachs animals prenen, hi los majors passant les rompen hi-ls 10 donen libertat passatge. Diu sanct Crisòstom: «Si era possible en los rics executar-se justícia, no y bastarien càrcers per a poder-los rebre; tenen aquest mal entre-ls altres les riqueses, que permeten als rics que liberament pequen.» 15

scriu Valèrio Màximo que mirant Sòcrates un pobre {104a} home que a penjar lo portaven començà a riure. Enterrogat per què reya, respòs: «Veyg grans ladres que un ladre chich porten a la forca! Los pochos furts se punexen, hi per los grans se atenyen grans 20 triüfos.» Diu sanct Agostí: «Levada la justícia, què són los regnes sinó grans ladrocinis? Hi los ladrocinis, què són sinó chichs regnes?» Hi axí elegantment respòs un cossari al gran Alexandre, al qual increpava perquè anava robant e feya la mar inquieta. No tardà 25 liberament respondre: «Yo la mar; tu tot lo món inquietes. Però a mi dien ladre hi cossari, perquè solament porte una fusta; a tu rey, emperador hi príncep, perquè en terra hi en mar portes gran exèrcit.»

Hi axí, de present se practica, que-ls pobres són 30 greument punits per leugera culpa, hi als majors no dien res per crims e normes. Hi per ço deven fort tembre les intol·lerables penes que-n l'esdevenidor los speren; hi staran ab terribles gemechs, sospirs hi làgremes davant aquells qui en aquest món 35 menysprearen. O, quantes injustícies se pratiquen huy en les comunitats hi regnes, que no seria maravella que-n l'abís se n'entrasen hi del tot se perdesen!

En altra manera jutgen al strany que no al domèstich, altrament al rich que no al pobre, als 40 amichs hi parents que no als qui són luny en amistat hi deute. No miren ley quant jutgen, mas les afectiões

1-3 no ... simulada] La traducció d'aquest fragment respecte VC, 332b varia: «Sed non sic hodie nostri maiores faciunt, qui in corrigendo personas accipiunt.» és a dir, «Però hui no ho fan així els nostre majors, quan corregeixen a les persones que reben.» Corella explicita i concreta així l'abast dels termes «nostri maioris», quan en el text ludolfí es tracta la qüestió de manera general. | 4-11 No ... passatge] La pràctica totalitat d'aquest fragment, tret de la primera frase s'atribueix a sant Agustí d'Hipona en VC, 332b; Corella, com s'observa, n'omet la font. | 27-29 Però ... exèrcit] Quant a VC, 332b, Corella amplifica la traducció tot aportant magnificència amb determinades paraules a la resposta del cossari: «Sed quia ego exiguo navigio facio, latro vocor; quia tu magna classe, imperator.» és a dir, «Només que, com que jo ho faig en un vaixell petit, em diuen lladre; a tu, que ho fas amb un gran exèrcit, et diuen emperador.» | 41-42 hi deute] Tot seguit, Corella omet un breu fragment respecte VC, 332b, que assenyalava que les injustícies són contràries a la llei de Déu: «quod omnino et manifeste est contra legem Dei altissimi.» és a dir, «el qual és tot contrari a la llei de Déu.»

35. COM INCREPÀ ALS FARISEUS HI DOCTORS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

secundum affectiones varias quas ad diversas per-
{333a} sonas habent, sententias varias proferunt,
dicentes, sic vel sic mihi videtur; nec dicunt, sic vel sic
in lege scriptum habetur.

Quanta autem mala injustitia inducit, patet ex
bonis quae justitia facit. De quibus Cyprianus sic ait:
Justitia regis, pax populorum, tutamen patriae, unitas
plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium
hominum, temperies maris, aeris serenitas, terrae
foecunditas, solatium pauperum, haereditas filiorum,
et sibimetipsi spes futurae beatitudinis: haec Cyprianus.

Horum omnium contraria timenda et expectanda
sunt de injustitia; quia in Lege Veteri et Evangelica,
legitur populus punitus propter mala iudicia. Et heu!
injustitia et malorum consuetudo in multis locis in
tantum excrevit, quod vix extirpari possit. Unde quia
mala consuetudo multa mala inducit; ideo apud
Longobardos communiter dici consuevit, quod melius
est in civitatem ignem ponere, quam malam
consuetudinem inducere; quia ad extinguendum ignem
omnes currunt, ad malam vero consuetudinem
ampliandam omnes intendunt. Sed utinam
gequerentur doctrinam et consilium Senecae, qui sic
dicit de consuetudine: Bona consuetudo excutere
debet, quod mala induxit.

7. REDARGUUNTUR LEGISPERITI, QUIA SIBI
INDULGENTES IMPORTABILIA ONERA ALIIS
IMPONUNT

Sicut ergo prius Phariseos, sic et Legisperitos de
multis nunc redarguit Dominus. Et primo, de
immoderata dominatione et inordinata austeritate,
comminando eis, *vae*, damnationis, quia aliis onera
importabilia imponebant; et ipsi nec uno digito
tangere sarcinas curabant, id est, aliis imposita nec in
minimis perficiebant; aliis erant severi, et sibi nimis
propitii; contra jus naturale in aliis fieri volebant quod
sibi nolebant; dicebant et non faciebant; docebant
grandia et non faciebant minora. Isti diversa pondera
habebant; aliter enim facta propria, et aliter aliena
ponderabant.

Ubi Theophilus: Quoties enim doctor facit quae
docet, alleviat fascem tradens ad exemplum seipsum.
Quando vero nil agit eorum quae docet, tunc graves
fascas videntur eis qui doctrinam suscipiunt; utpote
quae nec a doctore possunt portari. Per istos signantur

hon los tiren, hi en los carros de sos volers les leys
carreguen hi descarreguen a la casa de la presona qui
delliurar o condemnar volen. Atenen a la presona, no a
la culpa.

Quants mals fa la injustícia, mostren-ho los béns 5
que fa la justícia. Diu Ciprianus: «La justícia del rey és
pau dels pobles, defensa de la pàtria, unitat hi
concòrdia, defensa hi mur del regne, sanitat de les
malalties, goyg dels hòmens, tranquilitat de les aygües,
{104b} serenitat de l'ayre, fecunditat de la terra, solaç hi 10
repòs dels pobres, dels fills herència, sperança de la
beatitut sdevenidora.»

Los mals de tots aquests béns contraris procura la
injustícia; la qual per mala consuetut axí en molts
regnes és radicada, que és molt difícil que mudar se 15
puga. Hi per ço és verdader un comú proverbi, que no
és tan gran mal en una ciutat posar foch que creme,
que introduir-hi una consuetut mala; que al foch tots
corren per apagar-lo, hi a la consuetut mala corren tots,
perquè la amplien. Però deven lo consell de Sèneca 20
pendre, qui diu: «Lance la bona consuetut los dans que
ha portat la mala.»

[7. DE LA REPRESIÓ ALS DOCTORS DE LA
LLEI QUI, SENSE INDULGÈNCIA, CARREGUEN
ELS POBLES]

Havia redargüit lo Senyor los doctors de la Ley,
sacerdots hi bisbes, de la desordenada senyoria hi de la
aspreddat que tenien en squart dels pobles, carregant-los 25
insoportables càrregues; les quals ells ab lo dit solament
tocar no volien. Als altres eren aspres hi a si mateys
benignes, contra natural dret e justícia, que lo que no
vols per a tu no u deus voler per als altres.

Diu Theòfil: «Quant lo doctor possa per obra lo 30
que prica, pren per a si la càrrega hi alleuja los pobles.
Però quant fa lo contrari del que prica, és pessada
càrrega per als pobles agen a posar en obra lo que ll
parla, hi no practica ni s'i acosta. Hi gran és lo scàndel

1-4 hi ... culpa] Corella ha incorporat aquest fragment quant al text ludolfi. La referència als «carros» sembla una imatge construïda per retoricar el text. | 13-14 la injustícia] Tot seguit, quant a VC, 333a, Corella omet un breu fragment on es diu que tant en l'Antic Testament com en el Nou es llig que el poble és castigat per judicis dolents. | 16 Hi per ço és verdader un comú proverbi] En VC, 333a, el proverbi s'atribueix al poble longobard o llombard, dada que Corella ara omet. | 29 als altres] A continuació, quant a VC, 333a, Roís de Corella omet una breu glossa sobre com els doctors de la llei parlaven però no complien el que deien; pretenien ensenyar grans coses però no feien les menors. | 34-662,2 Hi ... doctrina] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella pel corresponent en VC, 333a, que en concret acusa els prelats que posen càrregues als fidels i ells no les compleixen. Roís de Corella opta per un text de caràcter més general sobre els «doctors» o autoritats de l'Església.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

praelati, aliis imponentes gravia et magna, et pauca facientes aut nulla.

Unde Gregorius Nyssenus: Tales sunt modo multi iudices severi peccantium et debiles agonistae; intolerabiles legislatores et debiles portitores; nec appropinquare volentes nec palpare vitae honestatem, quam irremediabiliter exigunt a subjectis.

8. REDARGUUNTUR ETIAM PROPTER SIMULATAM DEVOTIONEM ET PERVERSAS SANCTAE SCRIPTURAE EXPOSITIONES

Deinde redarguit Legisperitos, condemnando eos de simulata devotione, et falsa religione, quia ob favorem vulgi captandum simulabant se horrere et condemnare acta et peccata ac perfidiam patrum suorum, *monumenta Prophetarum quos occiderunt patres*, eorum per hypocrisim et non ex pietate, magnifice aedificando et ornando quasi de morte innocentium Prophetarum dolentes et dicentes quod si fuissent in *diebus patrum*, suorum, *non*, essent, *socii in sanguino Propheta-* {333b} *rum*, ut viderentur justiores patribus suis, qui occiderunt illos; sed ipso opere testificabantur quantum paternae nequitiae consenserint persequendo Christum Dominum Prophetarum eis promissum, et ab ipsis Prophetis praenuntiatum. Defectos aliorum videbant et non suos. Quia ut dicit Chrysostomus, alter alterius culpam facile intelligit, suam difficile. Secundum litteralem sensum hoc faciebant ut viderentur horrere crudelitatem patrum suorum; et similiter faciunt qui vitia verbis detestantur, ut ab eis immunes ab ignorantibus videantur.

Deinde redarguit Legisperitos condemnando eos de prava et perversa Scripturarum expositione; quia gloriabantur se habere notitiam Legis et Prophetarum, quam Christus vocat clavem scientiae, et per hanc notitiam potuerunt in fidem et veritatem Christi intrare; sed ipsi malitia excaecati hanc clavem abstulerunt, dicta Legis et Prophetarum, vel truncando, vel perverso intelligendo et exponendo, ac Christi dogmata et opera denigrando; ut ipsi ad intellectum veritatis et fidem non intrarent, nec alios qui intrare desiderabant, intrare permitterent, quia perversitate doctrinae suae prohibebant.

SEGON DEL CARTOIXÀ

que reben de veure los actes e vida contraris a la sua doctrina.»

Diu Gregorius Nicenus: «Tals són de present molts jutges ab gran severitat contra los que pequen; hi ells dèbils hi flachs en les sues obres, manant leys 5 intolerables; hi ells delicats hi molls, encara per a tocar-les no s'i acosten. Honesta vida ab terribles penes dels súbdits demanen, hi ells no solament a la veritat, mas a la ymatge de honestat no s'acosten.»

[8. DE LA REPRENSIÓ PER LA DEVOCIÓ SIMULADA I PER LA FALSEDAT EN EXPOSAR LES SAGRADES ESCRIPTURES]

Aprés, lo Senyor los increpà de fengida devoció hi 10 simulada, edificant hi ornant {104c} los sepulcres dels profetes qui havien mort sos pares, detestant e condemnant la crueldat de sos pares, hi dient que si en lo temps fossen stats que sos pares vivien, no foren stades les morts dels profetes. Hi ells, molt més cruels 15 hi nefandíssims que sos pares, perseguiren hi finalment mataren lo Senyor, rey Messies, Déu hi home, del qual havien profetizat los profetes. Los defalts dels altres conexien hi los seus no miraven. Diu sanct Crisòstom: «Fàcilment cascú mira la culpa de l'altre hi no veu la 20 sua.» És costum dels ypòcrits que for[t]ment hi ab rígida sentència los peccats dels altres increpen, perquè-ls pobles justificats los stimen.

Reprén-los aprés lo Senyor que falsament exponien la Sacra Scribtura. Gloriaven-se que tenien sciència de 25 la Ley hi dels Profetes, la qual nomena lo Senyor «clau de sciència», que ab aquesta clau podien entrar en la fe hi veritat de la verdadera conexença, que-l Senyor era Déu hi home, rey Messies qui speraven; hi cegats per la sua malícia, aquesta clau amagaren falsament hi 30 perversa, glosant hi enterpreta[n]t les actoritats dels psalms hi profetes, denigrant hi blasfemant les obres del Senyor, doctrina hi miracles. Hi axí, ni ells hi entraren, ni volien que-ls altres hi entrasen.

8-9 hi ... s'acosten Aquesta darrera idea, crítica quant a la relació dels jutges amb la veritat i l'honestat del que proposen, ha estat incorporada per Corella pel que fa a VC, 333a. | 28-29 que-l Senyor era Déu hi home rey Messies qui speraven] Corella incorpora aquest fragment respecte VC, 333b, tot explicitant quina és la «fe hi veritat de la verdadera conexença» amb què els fariseus hagueren pogut entendre que ell era l'enviat de Déu, ell com a Déu mateix. | 31-32 glosant hi enterpreta[n]t les actoritats dels psalms hi profetes] L'autor valencià modifica breument la traducció del text llatí corresponent, en substituir la referència a la Llei i els Profetes (VC, 333b: «dicta Legis et Prophetarum, vel truncando, vel perverse intelligendo et exponendo.»), per «les actoritats dels psalms hi profetes».

35. COM INCREPÀ ALS FARISEUS HI DOCTORS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Clavis ergo scientiae est auctoritas docendi, per quam debet intellectus verus latens interius aperiri; et ipsi e contrario clauderent perverse interpretando, et alios in errorem ducendo, ut patet circa praeceptum de honore parentum, quod per suam evacuabant doctrinam, ut etiam circa alia plura Domini praecepta, secundum Bedam. Omnis etiam doctor qui auditores quos verbo aedificat, exemplo scandalizat; nec ipse regnum Dei intrata nec eos qui poterant intrare permittit.

De praemissis redargutionibus Scribarum et Pharisaeorum habes latius infra, feria tertia post Palmas, ubi ponuntur multa similia, sed non sunt eadem, quia diversis temporibus dicta.

Era la clau de sciència actoritat de poder mostrar, declarar hi expondre la Sacra Scribtura; la clau de sciència obre a l'enteniment la vera intel·ligència del que deu entendre, closa hi tancada dins los labis de la letra de Scribtura Sacra. Hi ells aquesta veritat, perquè no fos entesa per a ells hi als altres, tancaven, fals 5
exponent los divinals preceptes, axí com se mostra en lo manament de honrar pare hi mare, hi en molts altres, diu Beda. Qualsevol doctor qui ab la sua doctrina edifica hi ab la vida scandaliza, en lo Regne de Déu no {104d} entra, hi tanca que ls altres no y entren. 10

De aquestes increpacions del Senyor en los doctors hi fariseus hi salutíferes paraules per ells mal preses, parlarem largament, quant scriurem del que féu lo Senyor lo dimarts après de la sua gloriosa entrada. 15

9. OBSTINATIO NEFANDA PHARISAEORUM ET LEGISPERITORUM

Ultimo exaggerat Pharisaeorum et Legisperitorum nequitiam et obstinationem, qui ex verbis Christi non fuerunt emendati; sed magis peyorati, quia cum, Dominus, haec, praemissa ad illos diceret, veritate offensi coeperunt doctorem veritatis persequi, et dolose sibi insidiari. Coeperunt enim haec graviter insistere, id est resistere ac instare, et os ejus comprimere, id est sermonem ejus in pluribus interrumpere, seu verba oris ejus calumnian; de multis insidiantes ei, et multa ab eo insidiose, quaerentes, ut eum terrent et stupefacerent, quia conturbati minus praevident; et sic ex variis quaesitis et objectis aliquid calumniabile de ore ejus extraherent, et in verbis eum caperent, ut accusare eum possent. Doctrina ergo veritatis fiebant deteriores, qui inde debuerant fieri meliores. Unde Beda: Quam vera perfidias simulationis et impietatis suae crimina audierint, ipsi testantur, qui tanto intonante turbine, non ipsi respiscere, sed doctorem veritatis insidiis moliuntur aggredi.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi ante prandium spirituale, scilicet ante perceptionem sanctae Eucharistiae, per confessionem puram spiritualiter baptizari et lavari, ut ab inimicorum insidiis et accusationibus, te protegente, valeam liberari. Da mihi vitare omnem hypocrisim et simulationem, omnem arrogantiam et ambitionem; ne peccem in te, vel in

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que ans que-m sega a la espiritual taula del teu dinar inefable, perquè reba lo teu verdader cors en lo sagrament de la eucaristia, que ab làgremes de contrició verdadera yo-m lave les mans de la mia consciència, perquè ab la tua protecció sia delliu de les calúmnies, acusacions hi aguayts dels meus enemichs dimonis. Hi fes-me gràcia, Senyor, que

1-2 Era ... Scribtura] Corella concreta el tipus d'ensenyament que suposava aquesta «clau de sciència» respecte el text ludolfi, on no apareixen les referències a «mostrar, declarar hi expondre la Sacra Scribtura», aspecte que ha estat incorporat pel mestre valencià en sacra teologia. | 15 dimarts après de la sua gloriosa entrada] És a dir, el diumenge de rams. | gloriosa entrada] Tot seguit, quant a VC, 333b, Rois de Corella omet el que es correspon íntegrament amb el darrer subcapítol d'aquest capítol segons la nostra edició. El contingut no incorporat tracta de l'obstinació dels fariseus i doctors de la llei a partir dels versets de Lc 11, 53-54: «Quan Jesús va eixir d'allà, els mestres de la llei i els fariseus començaren a tenir-li una rancúnia terrible i miraven de fer-lo parlar sobre moltes qüestions, parant-li trampes per agafar-lo en alguna resposta comprometedora.» S'ha omès també una citació de Beda el Venerable que incideix en la veritat de les incriminacions que féu Jesucrist als fariseus, per la qual cosa el perseguien.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

proximum meum per mendacem usurpationem perfectionis, per excellentiam singularitatis, per temeritatem injusti iudicii, vel per pravitatem cujuscumque mendacii, ne cum Pharisaeis in vanitate participem, sed te veritate me ducente, per te viam, ad te vitam misericorditer per veniam. Amen.

{334A} CAPUT LXXVII. DE FRATRE PETENTE DIVIDI HEREDITATEM, ET DE DIVITE VELENTE HORREA AMPLIARE.

I. CHRISTUS, AD ERUDIENDOS EVANGELII. PRAEDICATORES, LITIIUM JUDEX ESSE NOLUIT

Quidam autem de turba cognoscens Jesum esse justum ait ei: Magister, dic fratri meo, ut mecum dividat haereditatem. Non fuit iste expertus quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum.

Inconvenienter autem petebat, quia nec tempus, nec locus erat; et Christus temporalibus non intendebat, imo ea contemnere docebat, qui etiam tantum colligere et non dispergere venerat. Et ideo respondit dicens: *Homo*, scilicet carnalis et terrenus, humum sapiens, et secundum hominem ambulans, *quis me constituit iudicem*, scilicet litium, *aut divisorem*, scilicet facultatum, *super vos*, scilicet qui fratres estis, inter quos non iudex, sed pietas debet esse sequestra? Quasi diceret: non sum missus, sive constitutus ad iudicium terrenarum possessionum, sed coelestium. Non sum dissensionis Deus, sed collectionis, et pacis, et unitatis, qui veni homines pacificare cum Deo et Angelis, et ut multi cor unum et animam unam habeant: non ut dividantur per diversa, sed ut colligantur et habeant omnia communia; nec sit aliquis egens inter illos, sed dividatur singulis, prout unicuique opus fuerit. Ille qui non colligit mecum, est fraternitatis divisor et dissensionis auctor. Ubi Beda: Qui Magistro supernae pacis gaudia commendanti terrenae divisionis vult ingerere mota stiam, merito *homo* vocatur, secundum illud: *Cum sit inter vos zelus et contentio: nonne homines estis?*

Ubi Ambrosius: Bene ergo terrena declinat, qui propter divina descenderat. Nec iudex dignatur esse litium et arbiter facultatum, vivorum habens mortuorumque iudicium et arbitrium meritum. Non

SEGON DEL CARTOIXÀ

lance de mi hi abomine tota simulació hi yprocesia, tota ambició hi arogància, y a tu, per tu hi en tu, qui est veritat, seguexca, hi per defensar la honor tua la temporal vida pose, hi de tota vanitat, singularitat hi vanaglòria fuja. Hi endreçant-me tu, qui est veritat, per tu, qui est carrera, vinga a tu, qui est vida, no per mos mèrits, mas per la tua infinida misericòrdia. Amén.

DEL GERMÀ QUI DEMANAVA LA HERÈNCIA HI DEL RICH QUI VOLIA AMPLIAR LOS GRANERS. CAPÍTULO XXXVI 10

[I. COM CRIST NO VOLGUÉ SER JUTGE EN UN LITIGI, SINÓ EXPLICAR L'EVANGELI ALS PREDICADORS]

Atenent un jove que'l Senyor era justificat hi amador de justícia, segons lo que deya hi obrava, en breus paraules li demanà justícia, dient: «Mestre, digues a mon germà que partexca ab mi la herència.» No-s recordaven aquests germans de aquell parlar del psalmista: «O, com és bona cosa hi alegre que en unitat hi concòrdia los germans abiten!»

No demanava prudentment aquest jove, que ni era temps ni loch per a fer tal demanda; hi {105a} lo Senyor en les coses temporals no entenia, ans les menyspreava. Hi axí mostrava que poch stimar se devien, hi per ço respon: «Home», *home* pren lo nom de *humus*, que vol dir terra, quasi dient: «Home terrenal hi ab afections terrestres, qui m'ha constituït jutge hi partidior entre vosaltres de vostra herència? Germans sou, seria rahó que amor hi pietat vos unís en la herència, hi no la dividís jutge. Yo no só jutge de les terrenes mas de les celestials herències. No só vengut perquè separe, mas que unexca hi pacifique, e que de molts faça un cor hi una ànima per verdadera caritat, pau hi amicícia; hi pacifique entre si ab los àngels hi ab Déu los hòmens, hi que en la necessitat tinguen les coses comunes, perquè algú no tinga fretura d'alguna cosa que son prohibisme tinga. Hi no solament de vosaltres, a qui natural deute ajusta, mas de tots los hòmens, car tots són germans puys tenen a Déu per Pare.» Diu Beda: «Aquesta resposta merexia aquell qui al mestre, qui los goygs de la celestial pau denunciava, volia que entre ell hi son germà partís la herència.»

Diu sant Ambròs: «Ab gran rahó declina tractar les coses terrenes, aquell qui per denunciar les celestials hi divines era devallat del cel en la terra. Ni vol esser àrbitre de les miserables pecúnies aquell qui és jutge

11-12 *Atenent ... justícia*] Corella elabora aquest fragment tot embellint la traducció quant a VC, 334a: «cognoscem Jesum esse justum.» és a dir, «coneixent que Jesús era just.» Notem la relació del fragment traduït amb el sintagma «justificat Jutge», que apareix en diferents parts del *Cartoixà* i també en l'obra de Corella *Lo jobí de Paris*, com indiquem en nota p. 339,4. | 16-17 *O ... abiten! Psalteri* (Sl 132, 1): «Atteneu, quant és bona cosa e quant alegre habitat los germans en unitat!» (Martos 2013: 330). | 22-23 *home pren lo nom de humus que vol dir terra*] Aquesta explicació sobre l'etimologia del mot «home» ha estat incorporada per Corella respecte el text ludolfí de VC, 334a. | 39 *la herència*] Tot seguit, quant a VC, 334a, Corella omet part del verset d'1Co 3, 3: «Les vostres gelosies i desavinences, què són sinó comportar-se de manera terrenal i massa humana?»

36. DEL GERMÀ QUI DEMANAVA HI DEL RICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

solum ergo quid petas, sed a quo postules intuum est. Nec majoribus intento animo, putes minoribus obstrependum. Unde non immerito refutatur hic frater, qui dispensatorum coelestium gestiebat corruptibilibus occupare: haec Ambrosius.

Per hoc quod Christus noluit se intromittere de divisione haereditatis terrena, ostendit quod praedicatores Evangelii, et spiritualibus dediti, non debent se intromittere de negotiis secularibus, ob quae minus solliciti sint de spiritualibus. Sic et Apostoli ut possent vacare verbo Dei, curam temporalium a se abjecerunt dicentes: *Non est aequum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis.*

Sed heu! hodie personas ecclesiasticae litibus et causis eousque occupantur, ut his solummodo vacare videantur; utiliora postponentes, et legem Dei, avaritia ad hoc tracti et invitati. Primo quidem floruit Ecclesia in strage martyrum; secundo, crevit in persecutione haereticorum; nunc autem oorrptione falsorum fratrum litibus et inutilibus crescere non desinit.

Quamvis ergo Dominus poterat, tamen dividere nolebat; ne, sicut multi faciunt, spiritualia propter temporalia intermitteret, et ne favere videretur avarae cupiditati petentis, qui ad circumveniendum fratrem hoc petebat, et quem non tam jus, quam res et amor habendi trahebat; quique terrena et non coelestia sapiebat, sicut terreni, inter quos hujusmodi zelus, et contentio dividendae haereditatis esse solet.

2. CAVENDUM DOCET AB OMNI AVARITIA

{334b} Unde et ex hoc consequenter avaritiam quae a Deo separat, statim reprehendit, et cavere docuit dicens, tam ad turbas quam ad discipulos, quia avaritia commune vitium est tam clericorum quam laicorum; tam religiosorum, quam secularium; tam minorum, quam majorum, quia omnes avaritiae student.

Unde eos, secundum Bedam, occasione hujus stulti petitoris adversus avaritiae pestem, quae *radix omnium malorum est*, praeceptis pariter et exemplis munire satagit dicens: *Cavete ab omni avaritia*, scilicet tam interiori quam exteriori, quae consistit in cupida requisitione temporalium, et tenaci retentione eorum. Unde Beda: Dicit autem, *ab omni*, quia nonnulla

dels vius hi dels morts, de les penes hi de les glòries. E per ço no solament se deu guardar ab prudència lo qui demana què és lo que demana, però granment deu considerar a qui u demana. Mèritament lo Senyor li tornà tal resposta, perquè demanava que-l dispensador dels celestials premis se ocupàs en los terrenals negocis.»

Dónans lo Senyor exemple que aquells qui en lo estudi de la Sacra Scribtura hi pricacions del sagrat evangeli se ocupen, no-s deven ocupar en temporals faenes. Hi axí los apòstols elegiren los set diaques, dient que no era decent cosa que ells dexasen la administració de la divina Paraula hi curasen de les coses de la present vida.

Però és gran dolor en lo present temps dels ecclesiàstichs, que més que-ls altres per la terrible avarícia stan embolicats en los temporals negocis. Hi dien lo contrari del que deyen los apòstols: «No és decent cosa dexem perdre nostres rendes per estudiar la Paraula divina, que no la studien sinó pobres.» Fon primer perseguida la Sgleya, però no derrocada, en la persecució dels martres; segonament, en la persecució dels heretges; terçament, de present la perseguen mals ecclesiàstichs; però no permet la divina providència que perir puga.

Podia lo Senyor dividir entre aquests germans la herència, però volia donar-nos exemple que no dexem per aquestes temporals misèries les ocupacions celestials hi divines, per les quals speram lo repòs de la eterna glòria; hi encara per no donar loch a la avarícia de aquell qui demanava, que més per avara cobdícia que per dret, volia la partició de la herència. Hi més zelava hi amava les temporals riqueses que les eternes.

[2. DE L'OCASIÓ D'AQUEST LITIGI PER REPRESENTRE L'AVARÍCIA EN GENERAL]

Hi per ço, de aquesta avara demanda pres ocasió lo Senyor de reprendre la avarícia general, mal hi rael de tots los mals, de totes les condicions dels hòmens, dels lechs hi ecclesiàstichs, seculars hi religiosos, grans hi menors, reys, prínceps hi pobles.

Diu Beda: «Per ocasió de aquesta demanda contra la pestilència de la avarícia, rael de tots los mals, volgué lo Senyor ab manaments hi exemples mostrar als dexebles hi pobles squivar hi fogir aquesta terrible pestilència, dient: “Guardau-vos de tota hi qualsevol avarícia”, que vol dir de cobdícia de adquerir riqueses hi de tenacitat de guardar-les. “Guardau-vos —diu lo Senyor— de tota avarícia, axí en les pecúnies grans com

17-20 Hi ... pobres] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 334a. L'al·lusió a què era «lo contrari del que deyen los apòstols», remet al verset d'Ac 6, 2, que es troba unes línies més amunt en p. 665,12-14. | 35-36 mal ... mals] Incorporat per Corella quant a VC, 334b, és part del verset d'1Tm 6, 10 (« Perquè l'amor al diner és l'arrel de tots els mals. »), que apareix també unes línies més avall, en p. 665,40, on es tradueix del text ludolfi.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

simpliciter ab hominibus geri videntur; sed internus arbiter qua intentione fiant, quia cernit, dijudicat. Vel, secundum Cyrillum, dicit *ab omni*, scilicet magna et parva: *Quia non in abundantia divitiarum cujusquam vita ejus est,*

scilicet spiritualis, per quam conjungitur Deo, quia *non in solo pane vivit homo*, nec etiam corporalis, quia temporalis vita divitiarum multitudine non protenditur, imo frequenter ex sollicitudinibus animarum, et deliciis corporum, minuitur. Vita hominis temporalis non consistit in abundantia rerum, quia quandoque plus minuitur et abbreviatur in prosperitate, quam in adversitate. Vita etiam spiritualis non consistit in abundantia; imo frequenter periclitatur.

Unde Chrysostomus: Neque enim animae soli, sed ipsi corpori sunt nocivas deliciae; eo quod ex forti fit debile, et ex sano agrotivum, ex agili grave, ex formoso deforme, ex juvene veterosum. Unde et Seneca: Potest riostra providentia longiorem prorogare huic a>rpusculo moram, si voluptates quibus major pars perit, poterimus regere, et coercere: haec Seneca. Propter abundantiam quoque et superfluitatem ciborum et potuum, mors plurimum acceleratur. Plures enim ex repletionem quam ex attenuatione moriuntur. Unde dicit Hippocrates quod ex plenitudine, quaecumque aegritudines generantur. Vitae etiam pauperum nullus struit insidias; di vites autem in omni loco, cibo et potu timent eas. Unde Theophilus: Hoc dicit Dominus refellens avarorum intentiones, qui videntur coacervare divitias, quasi diu victuri. Sed numquid te opulentia longaevum efficiet? Quid igitur manifeste sustines mala tam incertae quietis? Nam dubium est an debeas attingere senium, cujus gratia thesaurizas.

3. SIMILITUDO DIVITIS HORREA DESTRUERE VOLENTIS

Et ad detestandum avaritiam, et ad suum propositum declarandum, inducit similitudinem.

Unde Theophilus: Dico quod ex affluentia opum non protelatur vita humana,

SEGON DEL CARTOIXÀ

poques, car no stà la culpa en la quantitat de les coses adquiri- {105c} des, mas en la afectió del qui les a[d]querex hi les stoja. Guardau-vos de tota avarícia –diu lo Senyor–, que no stà la vida de algú en la abundància de les coses possehides.»

Primerament, la spiritual vida, la qual ajusta ab Déu la nostra ànima, no stà en abundància de les riqueses, ans diu lo Senyor: «Benaventurats són los pobres de sperit, que d'ells és lo celestial Regne.» Ni la present corporal vida stà en abundància, ans per 10 superfluhitat hi abundància moltes malalties se engendren hi molts hòmens moren. Hi és certa cosa que-ls pobres en major libertat viven, ni metzines recelen. Hi los qui en riqueses abunden algun loch no-ls asegura; plena de recel hi de aguayts porten temerosa 15 vida.

[3. DE LA SEMBLANÇA DEL QUI VOL DESTRUIR ELS GRANERS PER LA RIQUESA]

Diu més lo Senyor perquè squivasen avarícia:

3-5 *Guardau-vos ... possehides*] Aquest fragment, que correspon al verset de Lc 12, 15, en VC, 334b, s'inseria dins una altre de sant Ciril, on s'afegia la crítica a tot tipus d'avarícia, ja fos gran o petita. | 8-9 *Benaventurats ... Regne*] Corella no incorpora part del verset de Mt 4, 4: «L'home no viu només de pa», i el substitueix per aquest del mateix evangelista (Mt 5, 3: «Benaventurats són...»). | 15-16 *temerosa vida*] A continuació, Roís de Corella omet diferents citacions atribuïdes en VC, 334b a sant Joan Crisòstom, Sèneca, Hipòcrates i Teòfil d'Antioquia, les quals tractaven de com els plaers i l'abundància d'aliments emmalaltien els homes i els portaven a una mort segura, que l'avarícia només faria que accelerar. Són arguments i idees que ja han aparegut en aquest subcapítol. | 17 *squivasen avarícia*] Tot seguit, quant a VC, 334b, Corella omet una breu citació atribuïda a Teòfil d'Antioquia sobre com la vida humana no es perllonga encara que es posseïsquen moltes riqueses.

36. DEL GERMÀ QUI DEMANAVA HI DEL RICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

«Tingué un home en los seus camps abundant anyada. Hi pensava dins si: “Què faré, que no tinch loch hon stoge tan gran[s] messes?” Hi pensà hi dix: “Açò faré: desfaré los meus graners hi fer-los-he majors, hi allí stojaré tota la mia collita, hi diré a la mia ànima: 5
‘Ànima mia, molts béns tens per a molts anys que vixques; reposa, menja hi beu en abundància de viandes.’” Però dix Déu a l’home: “O foll! Sta nit repe[r]tiran la tua ànima los diables, que per los teus peccats l’às feta sua, de qui seran les coses que tenies 10
per a la tua vida?” Axí –diu lo Senyor– és aquell qui per a si thesauriza hi ajusta, hi no és en Déu la sua riquea», que vol dir qui no té espirituals riqueses de virtuts hi bones obres.

E passejant sobre la evangèlica letra, aquest home 15
per la gran abundància entrava en sollicitut hon los fruyts stojaria. Diu Boeci: «Aquell qui més té, més ànsies li augmenten; hi la abundància de les riqueses de majors desigs e sollicituts és abundància». Y los molts fruyts de molts hi grans orons li donaven fretura. Diu 20
en si mateix: «Què faré? Ampliaré los graners hon los stoge». «Què faré?», devia dir {105d} lo rich foll home, «stojat-los-he en los horons dels pobres, smerçar-los-he a pensions de la vida eterna, sembrar-los-he en cent doblàries en la celestial terra, recollir-los-he en los 25
orons de les angèliques jerarchies.»

ad hujus fidem parabolam subdit: *Hominis cujusdam divitis uberes fructus ager atutit, id est abundantes et multo plures quam sollicito cursu consuevit; et cogitabat prae sollicitudine, quia abundantia divitiarum re volentis. Inducit sollicitudinem, et per consequens animi anxietatem, quia non suppleant indigentiam. Cogitabat, inquam, intra se dicens, non extra se proferens, ne audiretur; dives enim avarus omnem hominem timet.*

[43]

Unde Seneca: Sapiens intra se omne bonum terminabit. Et dicit idem Seneca, quod quidam capta patria et liberis amissis, cum ex incendio publico solus, et tamen beatus exiret: interroganti victori num aliquid perdidisset, nihil inquit perdidit; bona mea mecum sunt. *Et dicam animae meae, id est animilitati mese, vel mihimetipsi, secundum quod totus homo denominatur a parte digniori: Anima mea, habes multa*

1-12 *Tingué ... riquea*] L'autor valencià, respecte VC, 334b-335a, com en altres ocasions, ha optat per incloure en un mateix fragment la totalitat dels versets que conformen la història evangèlica de la paràbola del ric insensat, els quals en el text ludolfí apareixien dispersos en el subcapítols 3 i 4 segons la nostra edició, amb les seues corresponents gloses i citacions de pares de l'Església i altres fonts com sant Agustí d'Hipona, sant Gregori de Nissa, sant Ambròs, Sèneca i sant Ciril en el subcapítol 3 (Lc 12, 16-21: «I els explicà una paràbola: “A un home ric, la terra li va donar molt. Ell pensava: ‘Què faré, si no tinc on guardar la meua collita?’ I es va dir: ‘Ja ho sé, què faré: tiraré a terra els meus graners, en construiré de més grans, hi guardaré tot el meu gra i els meus béns, i em diré a mi mateix: Tens molts béns en reserva per a molts anys; reposa, menja, beu i diverteix-te.’ Però Déu li digué: ‘Insensat! Aquesta mateixa nit et reclamaran la vida, i tot això que has acumulat, de qui serà?’ Així passa amb el qui reuneix tresors per a ell mateix i no es fa ric davant de Déu.”») | 15 *E passejant sobre la evangèlica letra*] Fent ús d'aquest circumloqui amb una metàfora particular elaborada per Corella, el lletraferit valencià sembla indicar les diverses operacions d'incorporació i reubicació d'una part del text del capítol llatí corresponent que es produiran tot seguit, com expliquem en les notes posteriors, sobretot en nota p. 668,17-669,27. | 17-19 *Diu ... abundància*] Aquesta citació atribuïda per Corella a Boeci ha estat incorporada per l'escriptor valencià, atés que no apareix en VC, 334b. | 22-26 *Què ... jerarchies*] De la mateixa manera que s'ha comentat en la nota prèvia, Corella incorpora aquest fragment sobre allò que hauria d'haver respost el ric insensat. Notem el valor d'obligació de la perífrasi «devia dir lo rich foll home», propi de la llengua clàssica.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

bona, imo habebatur ab eis, *posita*, id est reposita et congregata ad observandum avare, non ad erogandum libere, *in annos plurimos*. Ubi Cyrillus: Dives igitur non parat permanentia horrea, sed caduca; et quod stultius est, vitae sibi taxat longitudinem. Sed, o dives, fructus quidem habes in horreis, sed annos plurimos unde poteris obtinere? Hic arguitur habentium redditus sibi sufficientes reprehensibilis detentio, et collectio supra annum eorum, quae singulis annis redeunt et innovantur.

4. QUATUOR MALA, QUAE GIGNIT DIVITIARUM ABUNDANTIA

Et subjungit: *Requiesce* scilicet a labore ubi pesti avaritiae pestem jungit desidiae; ut nec pro temporalibus Deum interpellat, ecce ociositas; *comede*, ecce gulositas; *bibe*, ecce ebrietas; *epulare*, splendide et superbe magno deliciarum apparatu, ubi praedictis malis etiam lasciviam et voluptatem addit, ecce comessionis celebritas. Hic ergo exprimuntur quatuor mala quae evenire solent ex divitiarum abundantia.

Haec fuit iniquitas Sodomae, superbia, in epulatione, *saturitas panis*, in comestione, *et abundantia*, in ebrietate, *et otium* in requie. Ubi Beda: Cui simile est quod in Ecclesiastico legitur: *Est qui locupletatur parce agendo, et haec est pars mercedis illius in eo quod dicit: inveni requiem mihi, et nunc manducabo de bonis meis solus; et nescit quod tempus praeteriet, et relinquat omnia aliis.*

[43] Nam secundum Augustinum, videt divitem, et aestimat praedonem; videt pau- {335a} perem, et suspicatur furem. *Quid faciam quia non habeo quo congregem fructus meos?*

6 *splendidament mençe*] A continuació, quant a VC, 335a, Corella omet part del verset d'Ez 16, 49: «La culpa de Sodoma, la teua germana, era aquesta: ella i les seues ciutats vivien en l'esplendor, l'abundor d'aliments i un plàcid benestar però no ajudaven els pobres i indigents.» També una citació de Beda el Venerable que inclou els versets de Sir 11, 18-20. | 7-16 *Diu-li ... eterna*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella quant a VC, 335a. Conté i glossa els versets de Lc 12, 20-21. | 17-669,27 *Diu ... ànima*] Aquest extens fragment, com assenyalaven en nota p. 667,15, forma part del subcapítol 3, previ a aquest, des d'on Corella l'ha l'extret per posar ara el focus d'atenció en la part al·legòrica que conformen els versets de Lc 12, 19-21, els quals s'acaben d'exposar i glossar en els fragments previs d'aquest mateix subcapítol («Diré a la mia ànima, als meus desigs hi vida: reposa. Diu-li nostre Senyor Déu: «Foll imprudent!, que no has proveït per a la sdevenidora vida. Sta nit diables se'n portaran la tua ànima. Los béns ajustats, de qui seran?» Axí és foll aquell qui béns temporals ajusta hi no·ls smerça als pobres perquè morint lo porten a la vida eterna.») | 17-669,2 *Diu ... ladre*] Aquest fragment, que com hem dit ha estat reubicat per Corella, glossa el verset de Lc 12, 17 («Ell pensava: «Què faré, si no tinc on guardar la meua collita?»»), que apareixia en el corresponent ludolfi.

[4. DELS QUATRE MALS QUE PORTA L'ABUNDÀNCIA]

Diu més lo foll rich home: «Diré a la mia ànima, als meus desigs hi vida: reposa.» Ací declara quatre mals que porta l'abundància: ociositat, hi per ço diu: «reposa»; gola, hi per ço diu: «menja»; embriaguea, e per ço diu que bega; excel·lència de viandes, hi per ço 5 diu que splèndidament mençe.

Diu-li nostre Senyor Déu, trameté-li ploplexia que·l mate: «Foll imprudent, que no has proveït per a la sdevenidora vida! Sta nit diables se'n portaran la tua ànima» –diu sant Gregori: “«Sta nit’ significa que en les 10 tenebres de infern la portaren”–. «Los béns ajustats, de qui seran?» Ací·ls dexes; no eren teus. Lo que és teu, que són los peccats, ab tu portes, hi ells a l'infern te porten. Conclou lo Senyor, dient: «Axí és foll aquell qui béns temporals ajusta hi no·ls smerça als pobres, 15 perquè morint lo porten a la vida eterna.»

Diu sanct Agostí: «Aquest rich home dins si parlava. Recela lo rich que algú l'escolte hi sàpia hon té lo seu cor, ab la pecúnia. Si veu algú que més poder que ell tinga, recela que no lo y leve per força; si veu lo 20 pobre, té por que no sia ladre.»

36. DEL GERMÀ QUI DEMANAVA HI DEL RICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

[43] Angustiabatur iste dives ex opulentia, infelix in praesentibus bonis, infelicio in futuris; ager enim ei non tam redditus, quam gemitus attulit graviores; et sollicitudo nimia crevit ei ex avaritia, et angustia ex satietate. *Destruam horrea mea et majora faciam.* Non oportebat eum horrea dilatare, bene erant horrea parata, scilicet pauperum esurientium ventres; sed non meminit communis naturae, nec sciebat cogitare, nisi de congregatione temporali, non de coelesti, cuius horrea sunt pauperes Christi. *Et illud,* inquit, *congregabo,* cum e contrario deberet dicere dispergam pauperibus, *omnia quae nata sunt mihi,* id est propter me solum, vel meo labore, *et bona mea,* in quo dicit mendacium, quia ex iniquitate dictum est meum et tuum; cum omnia jure natura essent communia.

[43] Bona sua reputant temporalia, cum tamen hominis, ut homo est, aint bona spiritualia, et non terrena: unde Gregorius: Non est hominis terrena possessio, sed coelestis.

[43] Et Ambrosius: Non sunt bona hominis, quae secum ferre non potest; sola misericordia est comes defunctorum. Unde dixit quidam philosophus, qui de incendio evaserat: Ego nihil perdidit, bona mea mecum sunt; animo enim illa porto, non humeris. Bona nostra, bona interna sunt.

Secundum eundem Bedam, non reprehenditur iste dives in eo, quod terram coluerit, et fructus servare voluerit; sed quod omnem vitae suae fiduciam in sua abundantia posuerit; fructusque natos fructus suos et sua bona computans, nihil pauperibus erogare constituerit, juxta imperium Domini dicentis: *Quod superest date eleemosynam,* sed suae in futurum eleemosynae reservare studuerit.

Sed {335b} ut dicit Basilius, dum in abscondito loquitur, eloquia ejus examinantur, unde sibi responsa proveniunt. Sequitur enim: *Dixit autem Mi Deus,* id est contrarium suae cogitationi fecit, dicere enim Dei, facere est, secundum illud Psalmi: *Ipsa dixit et facta sunt.*— *Stulte,* qui non cogitas de Dei Providentia et justitia.

Ubi idem Basilius: Audi conveniens tibi stultitiae nomen, quod tibi nullus imponit hominum, sed ipse

Diu sanct Crisòstom: «Aquest rich la opulència lo angustiava quins graners fària; malaventurat en les presents riqueses, hi molt més en les sdevenidores, més jamechs que fruyts los seus camps li portaren. No li calia ampliar per als fruyts les botigues: aparellats 5 staven los ventres dels pobres, que són celestials orons en los quals no-s podrex lo forment ni-s corca. No devia dir “congregaré”, mas “dispargiré als pobres lo que per a ells me ha acomanat la bondat divina, hi axí paxeré los seus còssors hi la mia ànima.” Diu falsia lo 10 rich com los béns que té seus los nomena. “Meu” y “teu” ha fet la malícia dels hòmens, que natural condició totes les coses ha fet co- {106a} munes.»

Hi ab tot que après del peccat de Adam stà bé que per meu hi teu sien partides, però quant lo pobre stà en 15 necessitat extrema preval la ley de natura, que les coses de aquells qui més de la necessitat ne tenen són per als pobres comunes. Hi quant los richs les tenen, als pobres les furten.

Diu sanct Ambròs: «No són béns dels hòmens 20 aquells que morint no-ls se'n porten; sola misericòrdia als defunts acompanya.» Dix un filosof, que de un incendi acampava: «Res no he perdut dels béns que tenia. Tots los meus béns ab mi porte, no sobre los muscles en pessada càrrega, mas en la mia ànima.» 25

Diu Beda: «No és représ aquest rich home, perquè cultivava la terra hi los fruyts collia; mas perquè en los fruyts possava tota la speranza hi a si mateys prometia molts anys de vida, per als quals reservava lo que cad-any de la terra collia; hi no-s recordava del que lo 30 Senyor deya: “Del que us sobra donau almoyna.” Los seus camps li tenien feultat en donar-li ab gran augment lo que ell hi sembrava, hi ell no era fel a la bondat divina que en ell sembrava, perquè u collisen los pobres.» 35

Diu sanct Basili: «Scolta rich home, Déu és aquell qui foll te nomena, dient: “O foll, que no penses en la

3-15 *Diu ... comunes* Corella, com s'observa, ha atribuït a sant Joan Crisòstom aquesta extensa glossa; en VC, 335a, d'on ara ha estat reubicat; el text forma part de la glossa ludolfina. | 4 *li portaren*] Tot seguit, quant a VC, 335a, s'omet el verset de Lc 12, 18: «Ja ho sé, què faré: tiraré a terra els meus graners.» | 8-9 *són ... corca*] La condició «celestial» dels estòmacs dels pobres, així com el fet que el forment no es fa malbé en aquests, han estat incorporats per Corella respecte VC, 335a. | 16-21 *Hi ... furten*] Aquest fragment, amb caràcter crític pel que fa a la distribució de la riquesa, ha estat modificat per Corella respecte VC, 335a. La referència al pecat d'Adam ha estat incorporada així com la referència a la llei de natura. En substitució d'una citació atribuïda a sant Gregori de Nissa, sobre com allò propi de l'home no és la possessió terrenal sinó la celestial, Corella opta per una missatge més directe. | 33-37 *Los ... pobres*] Aquest fragment sobre la fidelitat dels camps arran la seua productivitat i la referència als pobres ha estat incorporat per Corella respecte VC, 335a. | 35 *los pobres*] Tot seguit, quant a VC, 335ab, Corella omet un fragment amb una glossa de sant Basili sobre com el que aquest ric pensava Crist ho examinava d'igual manera. També, s'ha omès el verset de Sl 32, 9: «A una paraula seua, tot començà.», sobre com per a Déu és fer, no dir.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Deus, *hac nocte repetent*, scilicet exactores et daeiqnes, *a te animam tuam*, tanquam suam et sibi per peccatum venditam et obligatam, ut de cetero tempus non habeas emendandi et te redimendi.

Unde in Ecclesiastico: *Nihil iniquius quam amare pecuniam, hic enim animam suam venalem habet*. Ubi Beda: Qui multa tibi deliciarum tempora promittebas, proxima hac nocte morte praereptus aliis congregata relinques. Haec a Deo ad homines dicere est pravus ejus machinationes subita animadversione compescere. Dies enim exitus tanquam fur in nocte comprehendit, quando stultorum animas futura non praemeditantes ejicit. Unde et Gregorius: Eadem enim est nocte sublatus, qui multa fuerat praestolatus, ut scilicet qui in longum sibi subsidia colligendo prospiceret, sub sequentem diem velunum minime videret. In nocte autem ablata est anima, quae in obscuritate cordis est evulsa. In nocte ablata est, quae considerationis lucem habere noluit, ut quod pati poterat praevideret: haec Gregorius.

Quae autem parasti cujus erunt? Quasi diceret: non erunt tua, quia non portabis ea tecum, solas enim divitias virtutum portat homo secum. Unde Chrysostomus: Hic enim ea deseres, non solum nullum inde percipiens commodum, sed etiam sarcinam peccatorum portans super humeros proprios, et quae quidem a te congesta sunt plerumque in manus inimicorum pervenient; a te vero super his ratio requiretur. Unde et Ambrosius: Frustra enim congregat opes, qui se his nescit usurum; neque enim nostra sunt, quae non possumus auferre nobiscum. Sola virtus comes est defunctorum; sola nos sequitur misericordia, quae tabernacula defunctis acquirit aeterna: haec Ambrosius.

Haec quaestio, scilicet, *quae parasti cujus erunt?* potissime potest fieri personis ecclesiasticis, quae non possunt relinquere bona Ecclesiae haeredibus suis. Unde in Ecclesiaste: *Unus est, et secundum non habet, non filium, non fratrem; et tamen laborare non cessat et non satiantur oculi ejus divitiis*.

5. QUIS IN DEUM DIVES?

Et applicando ad propositum, subjungit: *Sic est, videlicet similiter stultus, et ad similem finem venturas, ac in nocte et improvise a divinis judiciis rapiendus, qui sibi, id est utilitati privata, thesaurizat, scilicet bona temporalia non distribuens pauperibus, ut ab eis recipiatur in aeterna tabernacula; talis enim in morte pauperrimus erit; quia thesaurizat, et ignorat cui congregaba ea, an tineae demolienti, an furi effodienti, an hosti diripienti, an igni devoranti; et non est in*

20 profit] profet.

41-671,1 *Ha thesaurizat hi ignora de qui seran les sues riques*] *Psalteri* (Sl 38, 7): «Ajusta tresors e ignora per a qui-ls ajusta» (Martos 2013: 200)

SEGON DEL CARTOIXÀ

divina providència ni en la divina justícia! Sta nit los execudors de la mia sentència, los diables, te pendran l'ànima." Tu per lo peccat a ells la tenies obligada, a ells venuda, ells la se'n porten.»

Diu lo Ecclesiàstich: «No y ha cosa més inica que 5 amar la pecúnia. Aquell qui ama la pecúnia, per a vendre porta la sua ànima.» Diu Beda: «Tu, qui grans delits en molts anys a tu mateys prometies, en lo dia fas les promeses hi en la nit, dexant tot lo que stojar volies, morint te porten los diables a les eternes penes.» Diu 10 sant Gregori: «En la nit pre- {106b} stament fon levada l'ànima a-quell qui molts anys delitosa vida a si mateix prometia, hi de molts anys no pogué sol un dia viure. De nit li fon levada l'ànima, que scur hi obtenebrat stava lo seu cor; no pensava hi provehia en los inferns 15 que-ls speraven».

«De qui seran –diu lo Senyor– les messes que en los graners aparellades tenies?» Diu sant Crisòstom: «Ací romanen. No les te'n portes; no te'n roman utilitat alguna. Series content que dan ni profit no-t 20 procurasen. Però les riqueses dexes hi la tua ànima se'n va carregada de culpes, que al centre de infern per lo gran pes te porten.» «Les bones obres als morts acompanyen, la misericòrdia no-ls desempara, la qual en Parais los edifica eternals tabernacles»; diu sant 25 Ambròs.

Aquesta qüestió que'l Senyor al miserable avar demana, dient: «De qui seran aquestes riqueses?», especialment als ecclesiàstichs se sguarda, que no poden tenir hereus a qui justament dexar les puguen.» Diu lo 30 Ecclesiastés: «Hu és, hi no té segon qui li succehexca; hi treballar no cessa, hi los seus ulls no-s farten!»

[5. QUI ÉS RIC PER A DÉU?]

Aplica lo Senyor hi determena, dient: «Axí sdevendrà a qualsevol que per a si tesaurisa hi no per als pobres», qui de nit, que vol dir en culpa, hi 35 súbitament e improvisa, diables li pendran l'ànima. En la mort serà pobre, perquè volgué esser rich en la vida, hi no u donà als pobres, que en Parahís en los seus tabernacles lo aculguesen. Ha tesaurizat hi ignora de qui seran les sues riqueses: o de les arnes, o dels ladres, o 40 del foch que u devore, o dels enemichs que u roben;

36. DEL GERMÀ QUI DEMANAVA HI DEL RICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Deum dives, quia vacuus bonis spiritualibus, et sine thesauro meritorum, cujus expectatio non est Dominus, nec apud Deum est substantia ejus.

In Deum namque dives est, qui transitoria contemnens pauperibus tribuit; cujus expectatio est Dominus, cujus substantia, id est conscientia fides, et possessio qua sustentatur et pascitur, est apud Deum non in sacculis et inferioribus terrae hujus. Sed, ut dicit Gregorius, tanto quisque minus dolet, quod desunt aeterna; quanto magis gaudet, quod adsunt temporalia.

Ubi Beda: Si is qui sibi thesaurizat, et {336a} non est in Deum dives, stultus est et in nocte rapiendus; ergo qui vult esse in Deum dives; non sibi thesaurizat, sed possessa pauperibus distribuatur; sic enim sapiens et filius lucis esse merebitur.

Unde bene et Psalmista, cum de avaro quolibet divite praemisisset: *Sed et frustra conturbatur, thesaurizat et ignorat cui congregabit ea*; mox ubi cordis sui thesaurum locasset aperuit, dicens: *Et nunc quae est expectatio mea nonne Dominus? et substantia mea apud te est*: Haec Beda.

6. QUI SUNT HUIC DIVITI SIMILES

Per istum ergo divitem intelligitur omnis homo congregans et conservans bona temporalia, ut inde otiose et deliciose vivat; et frequenter contingit quod tales subito moriuntur, et sic a proposito suo defraudantur. Cum isto enim divite et multi hodie dicunt apud se: Epulare, laetare, quiesce, plenus ex bonis, utere, laetus eris; non curo qualia sint post me tempora, flat tantum pax et fertilitas in diebus meis. Sed timeant tales ne subito et improvise animam ab eis rapiant daemones exactores. Unde bene de talibus et similibus, sic dicit Augustinus: Gaudet piscis quando hamum non videns escam devorat; sed cum piscator eum adducere coeperit, viscera ejus torquentur primo, deinde ab omni laetitia sua per ipsam escam de qua laetatus est, ad consumptionem trahitur. Sic sunt omnes qui de bonis temporalibus beatos se putant. Hamum enim acceperunt etcum illo vagantur, veniet tempus ut sentiant quanta tormenta cum aviditate devoraverunt: haec Augustinus.

Quis intelligens haec in divitiis spem suam ponet, cum et divitiae tam facile amittantur, et homo tam subito moriatur?. Qui enim ista bene attenderet, de facili ab avaritia caveret. Nam ut ait Hieronymus: *Divitiae ergo si affluant, noli cor apponere*; et si non

rich fon en lo món hi en Déu pobre, rich abundant de culpes, que fins en lo infern lo porten hi nunca-l dexen, pobre de virtuts hi bones obres.

Diu Beda: «Si aquell qui a si tesauriza hi en Déu adquerex riques és foll, hi de nit diables la sua ànima se'n porten, donchs lo que en Déu esser rich desija, no ajuste per a si, mas per als pobres; hi serà prudent hi savi.»

[6. DELS QUI SÓN SEMBLANTS A AQUEST RIC]

Ab aquest foll rich home, molts dins si matex dien: «Alegra't hi menja, {106c} reposa abundant de riques, no cures què serà après de la mort tua. Alegra't tant com vixques.» Agen temor aquests que una nit no-ls prenguen l'ànima los diables. Diu sanct Agostí: «Alegra's lo peix quant menja la vianda que l'am cobre; mas quant sent que l'ham lo clava hi lo pexador lo tira, les sues entràmenes se alteren, hi aquell tan breu delit de tan poqueta vianda a la mort lo porta. Per lo semblant, pexca lo diable les à[ni]mes de aquells folls que en les riques de aquest món se deliten.»

Qui és lo foll qui hoint aquestes evangèliques paraules pose en les temporals riques la sua sperança, que tan fàcilment se perden hi tan súbitament a l'infern lo miserable rich porten? Com les deu menysprear qualsevol home qui aquesta veritat considera! Diu sanct Hierònim: «Fàcilment aquell totes

6 rich] ricb.

3 bones obres] Tot seguit, pel que fa a VC, 335b, Corella omet una glossa sobre els veritables rics: aquells qui donen als pobres allò temporal i necessari. Tampoc no incorpora una citació de sant Gregori de Nissa sobre la mateixa qüestió. | 9-10 hi savi] A continuació, quant a VC, 336a, l'autor valencià omet dos versets del salm 39, 7-8 sobre els rics («trafiqueja amb coses fugisseres; es neguiteja inútilment, arplega i no sap per a qui. I ara, Senyor, quina esperança em queda? Jo confie en tu!»), que estaven integrats en la glossa de Beda el Venerable que ara acaba.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

affluent, noli sollicitus pro eis esse, ne immunda peste maculeris avaritiae. Nam, ut ait Ambrosius, omnes cupidi, omnes avari, Giezi lepram cum divitiis suis possident, et ut dicit Chrysostomus; qui avaritiae servit, et praesentibus compedibus constringitur, et futuris incendiis praeparatur. Dicitur tantum malum esse in inferno quod semper sitiant, et nunquam satientur; et hanc poenam avari jam sustinent, qui tantam cupiditatem {336b} te acquirendi divitias habent, ut nullo modo satientur.

Unde dicit Basilius de isto divite, quod horrea quidem crepabant prae copia conditorum; avarus tamem animus nequaquam implebatur. Quae est ista aviditas hominum, cum ipsius belluae modum non habeant? tunc enim belluae rapiunt, quando esuriunt; parcunt vero praedae, cum saturitatem sentiunt. Inexplebilis est avaritia hominum, semper rapit, et nunquam satiatur; nec Deum timet, nec hominem reveretur, nec patri parit, nec matrem agnoscit, non fratri obtemperat, non fidem amico servat, viduam opprimit, pupillum invadit. Quae est insania haec, acquirere aurum, et perdere coelum? Ut autem dicit Petrus Damianus, avaritia quasi biceps est coluber; utroque consuevit ore mordere, utroque pestiferum virus influere, dum aut aliena res quaeritur; aut, secundum Gregorium rapere convincitur, qui ultra sibi necessaria retinere probatur.

Unde dicit hic Basilius: An injustus est Deus inaequaliter res nobis distribuens? Cur tu abundas, ille vero mendicat, nisi uttu bonae dispensationis merita consequaris, ille vero patientiae braviiis decoretur? At tu nonne spoliatores, quae dispensanda suscepisti, propria reputando? Est panis famelici quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi conservas; discalceati calceus qui penes te marcessit; indigentis argentum quod possides; quocirca tot injuriaris, quot dare valeres.

Unde et Bernardus: Clamant nudi, clamant famelici; conquerentur, et dicunt divitibus: Nobis fame et frigore miserabiliter laborantibus, quid conferunt tot mutatoria, vel extensa in perticis, vel plicata in manticis? Nostrum est quod effunditis, nobis crudeliter subtrahitur, quod inaniter expenditis. Et nos enim Dei plasmatio, Christinos sanguino redempti sumus. Nos

SEGON DEL CARTOIXÀ

les coses de aquest món menysprea qui de continu en la mort pensa». Donchs, si les pecúnies te abunden, no y tingues lo cor, ni les stoges; hi no sies solícit en adquerir-les. Diu sanct Ambròs: «Tots los rics avars la lebrozia de Giezi ab les riqueses posehexen.» Diu sanct Crisòstom: «Lo qui servex a la avarícia, les temporals riqueses de present lo liguen, hi per a l'incendi de infern lo preparen». Una de les grans penes que·ls de infern turmenta és que tostemps sedegen; hi aquesta ja en aquest món los miserables avars senten.

Diu sanct Basili: «Los horons de aquest rich sobrexien hi no omplien los graners de la sua avarícia.» Quina és aquesta avara sedejant cobdícia dels hòmens, que passa hi venç a les bèsties, les quals com tenen fam desigen, arrapen hi devoren? Com són fartes, la rapacitat en elles asosega, sens dan dels bestiaris ab ells conversen. Insaciable és dels hòmens la avarícia, tostemps desija, tostemps devora, nunca-s farta, a Déu no tem, no ha vergonya dels hòmens, no perdona al {106a} pare, no coneix la mare, los germans no ama, no serva fe ni amicícia, a les viudes devora hi als pubils mata. O, gran follia, en aquest món tanta misèria hi en l'altre eterna pena! Diu Petrus Damianus: «És la avarícia serpent que ab dos caps pica; ab la hu injustament les riqueses guanya, ab l'altre injustament les adquirides guarda.» Diu sanct Gregori: «Fàcilment podem convençre, que furta aquell qui guarda més del que ha necessari.»

Diu sanct Basili: «Pensa algú que Déu de injustícia usa en desiguals cantitats, partint als hòmens les temporals riqueses? Per què tu en tants béns abundes hi lo teu prohisme mendica? Per ço que tu guanyes donant almoyna hi guanye lo pobre corona de paciència. Hi pots tu fogir, que no sies ladre, que t'apropies les coses que la divina bondat te ha acomanades, perquè als pobres les dispenses? Del qui té fam és lo pa que tu stoges, del qui stà despullat és la roba que tu guardes, del qui va descalç són les calces hi çabates que a tu sobren, del pobre és l'or hi l'argent que tens clos en les tues caxes. Hi axí robes als pobres si no·ls dones lo que a la tua necessitat sobra.»

Diu sant Bernat: «Criden los despullats, reclamen los famejants; hi dels rics se clamen hi dien: “Nosaltres perim de fam hi de fret en mísera vida, hi miram tantes multiplicades vestidures steses perquè no s'arenen, dormim en terra hi miram tants paraments rics hi pomposos de vostres lits hi strados. Fam nos turmenta, miram vostres botigues que sobreabunden, miram vostres gosos, falcons hi bèsties que en gran abundància mengen. O, quant cruelment nos robau lo

4-5 Donchs si les pecúnies te abunden no y tingues lo cor] Psalteri (Sl 61, 11): «Si riqueses vos abunden, no-y vullau posar lo cor.» (Martos 2013: 228) | 6-7 la ... Giezi] Guehazí fou un personatge de l'Antic Testament, servent d'Eliseu. Emmalaltí de lepra per cobdícia, com apareix en el passatge de 2Re 5, 1-25. | 13 avara sedejant cobdícia] Notem la presència de la doble adjectivació incorporada per Corella respecte VC, 336b: «aviditas hominum.», és a dir «l'avarícia dels homes.» | 48-673,2 dormim ... mengen] Aquest fragment, farcit d'elements propis de la quotidianitat dels nobles i poderosos de l'època corellana, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 336b. En nota p. 658,43, hem assenyalat unes paraules, amb un to molt semblant a les referides ara, que criticaven també el fet d'observar les riqueses exteriors i no considerar les interiors.

36. DEL GERMÀ QUI DEMANAVA HI DEL RICH

VITA CHRISTI

igitur fratres vestri; videte quale sit de fraterna portione pascere oculos vestros, vita nostra cedit vobis in superfluas copias. Nostris necessatibus detrahitur, quidquid accedit vanitatibus vestris. Duo denique mala de una prodeunt radice cupiditatis: dum et vos vanitando peritis, et nos spoliando perimitis.

Unde et Chrysostomus: Omnia quae nobis Deus dat, per nos alius dat, ut de eo quod accepimus, partem impotentibus faciamus

ORATIO

Ne revoces me, Domine, in dimidio dierum meorum, ne morte improvisa me perire permutas; sed spatium verae et fructuosa et tibi grates poenitentiae mihi concedas: ut sic valeam transitoria contemnere; et digna satisfactione in hac vita peccata delere, quatenus post hanc vitam merear sitie impedimento te videre, et ad te laetus ac securus pervenire. Tu es enim, Domine, expectatio mea, et apud te est mea substantia; *tu es pars haereditatis meae, qui restitues haereditatem meam mihi*; ubi cum fratribus meis electis tuis quiescam, epuler, et jocunder in conspectu tuo, in aeternum. Amen.

{336A} CAPUT LXXVIII. DE PROBÀTICA PISCINA, ET PARALYTICO.

I. FESTA JUDAEORUM

Post haec erat dies festus Judaeorum, scilicet Pentecostes, et hoc erat festum novorum, quia in hac solemnitate mensis primitivorum offerebantur primitiae frugum; et ascendit Jesus Jerosolymam.

Hic notandum quod apud Judaeos erant praecipue tria festa, in quibus debebat quilibet ascendere ad locum statutum a Deo, sicut erat tunc templum, scilicet: in solemnitate Azymorum, in solemnitate Hebdomadarum, et solemnitate {336b} te Tabernaculorum. Prima solemnitas scilicet Azymorum, quae vocabatur Phase, vel Pascha flebat, annuatim in primo mense, hoc est in Martio, ad commemorandum beneficium liberationis de Aegypto, quia Phase interpretatur *transitus*; istud festum spiritualiter celebramus, quando jam dimissis vitiis, ad virtutes transimus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

que a vosaltres sobra, que és nostre! O, quant follament en damnació vostra despeneu en supèrflues vanitats les vostres riqueses nostres! Déu nos ha fet axí com vosaltres, {107a} a la sua imatge; ha'ns remut ab la sua sanch preciosa, germans som vostres. Per què'ns levau 5 lo que és nostre hi la vida nostra per satisfer a les vanitats vostres? Ab lo pestilent verí de avarícia matau les vostres ànimes hi los nostres còssors.⁸»

ORACIÓ

No-m revokes, Senyor, quant yo pense viure molts 10 dies, hi no permetes que de mort improvisa hi sobtada muyra; mas atorgam temps de verdadera, fructuosa hi ab tu agradable penitència, perquè les coses transitòries menysprehe hi ab digna satisfació los meus peccats plore, perquè après de aquesta present vida, sens algun 15 impediment, a tu pugua veure, hi segur hi alegre, a tu pugua acostar-me. Tu, Senyor, est la mia sperança hi en tu és la mia substància; tu est la part mia de tots mos béns hi herència. Tu, Senyor, per la tua misericòrdia la'm tornaràs, que yo l'avía perduda, en la qual ab los 20 teus clets, germans meus, repossaré, menjaré hi seré alegre eternament en lo teu conspecte. Amén.

DEL PARALITICH HI DE LA PROBÀTICA PISCINA. CAPÍTOL XXXVII

[I. DE LA FESTA DELS JUEUS]

Seguint la ystòria evangèlica, pujà lo Senyor a 25 Hierusalem per trobar-se en la judayca festa, que era de Penthecosta.

Tres principals festes los jueus celebraven, en les quals eren obligats pujar al temple. En la festa de la Pasca, la qual lo primer mes celebraven, hi aquesta en 30 març o en abril venia, segons los mesos lunars que ells contenen, recordant lo delliurament de la captivitat que tingeren en Egipte. Aquesta se nomena- {107b} va fase, que vol dir «trànsit», que hixqueren hi passaren de Egipte per la Mar Roja hi per lo desert a la terra que 35 nostre Senyor Déu los havia promesa. Aquesta festa spiritualment celebram nosaltres quant dels vicis passam a les virtuts hi bones obres.

⁸ *nostres còssors*.] Tot seguit, quant a VC, 336b, Corella omet una citació final atribuïda a sant Joan Crisòstom sobre com tot el que Déu ens dóna, per nosaltres ho dóna als altres; per tant, del que rebem, cal donar una part a qui ho necessita. | 20-21 *tu*² ... *herència*] *Psalteri* (Sl 15, 5): «Tu, Senyor, est lo qui-m tornaràs la mia heretat.» (Martos 2013: 168) | 28-29 *de Penthecosta*] Tot seguit, Corella omet un fragment quant a VC, 336a, que indica com en aquesta festa s'ofrenava els fruits nous de la terra. | 31-32 *En ... Pasca*] Aquesta festa en VC, 336b, s'anomena «*Azymorum*», és a dir, «dels Àzims». | 33-34 *o ... contenen*] Aquest fragment sobre la variabilitat el calendari atenent als mesos de la lluna que segueixen els jueus ha estat incorporat per Corella quant a VC, 336b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

— Secundum festum, scilicet Hebdomadarum, hoc est Pentecostes, fiebat in memoriam Legis datae quae {337a} data fuit quinquagesima die ab exitu de Aegypto; hoc festum nos celebramus, cum legibus obtemperamus. — Tertium festum, scilicet Tabernaculorum, hoc est Scenopegia fiebat ad rememorandum divinum beneficium protectionis, et deductionis per desertum, ubi in tabernaculis habitaverunt, sub umbra ramorum, ad signandum quod per aridam terram deserti eos duxerit ad terram promissionis; hoc festum nos celebramus, quando per hunc mundum quasi peregrini transimus, et sic transeundo virides ramos habere, et *de virtute in virtutem ire* et proficere debemus.

Ad dies festos Judaeorum Dominus *ascendit* homo cum hominibus solemnitates celebrans, et cum eis dies festos agens, ne Legi contrarius videretur, et ut populis undique tunc confluentibus fidei doctrinam annuntiaret, et impartiretur, salutisque mysterium panderet, et veritatis lumen ostenderet; ac virtutem suam manifestaren et eos per doctrinam, et signa attraheret.

2. DESCRIPTIO PISCINAE PROBATICAE

Erat autem in Jerusalem, juxta templum, probatica piscina, in qua aquae pluviales a templo et aedificiis templi stillantes colligebantur. Et dicebatur piscina, quia aqua non habens pisces in aliqua concavitate collecta, etiam piscina, quasi per contrarium dici solet; et a πῶν Graece, quod est ovis Latine, dicebatur probatica, quasi ovina seu oviaria vel peculialis, quia ministri, scilicet Nathinaei, qui aquae bajuli in templo erant, exta et cadavera pecudum, et praecipue ovium quae ut plurimum in sacrificiis offerebantur, in ea ad sacrificium primo lavabant, et postea in luteribus in atrio sacerdotum existentibus ponebant. Cujus interpretationem ponit in Hebraico dicens: qui cognominatur Hebraice Bethsaida, id est domus pecorum, seu peculialis, quia ibi corpora pecorum in porticu jacebant donec lavarentur a ministris.

Et *habebat quinque porticus*, et aditus in circuitu, ut per plura loca possent ministri ad aquam descendere, et inde hostias abluere. *In his, scilicet porticibus, jacebat, in casulis et locis ad quiescendum paratis, magna multitudo languentium, excorum, claudorum, aridorum, et aliorum infirmorum, expectantium aquae motum.*

¹ La ... Pentecosta] En VC, 336b, aquesta festa s'anomena «Hebdomadarum», és a dir «de les Setmanes». | ⁵ Cenofegia] En VC, 337a, aquesta festa s'anomena també dels «Tabernaculorum», és a dir, «dels Tabernacles.» | ⁸ dels arbres] Corella omet, tot seguit, un breu fragment sobre el significat simbòlic de l'estada dels jueus en el desert: conduir-los cap a la terra de promissió. | ¹²⁻¹⁴ passam ... pàtria] Quant al text llatí de VC, 337a, Corella omet part («de virtute in virtutem») de SI 83, 8: «etenim benedictiones dabit legis dator ibunt de virtute in virtutem videbitur Deus deorum in Sion.»; és a dir, «Passa d'un mur cap a l'altre, fins a veure Déu a Sió.»), que feia referència a l'esperança en la pàtria celestial. En aquest capítol, també s'ha omès aquesta mateixa part del salm en dues ocasions, com assenyalen en notes p. 678,2 i p. 690,17. Amb tot, Corella l'acaba traduint i incorporant a partir de la referència que apareix en VC, 339a, com indiquem en nota p. 680,16. | ²⁷⁻²⁹ perquè-ls ... ovelles] Quant a VC, 337a, Corella resumeix ara el fragment corresponent i omet els detalls sobre qui i com rentaven les ovelles abans de sacrificar-les.

SEGON DEL CARTOIXÀ

La segona festa és de Pentecosta, en memòria de la Ley donada en lo mont de Sinaý lo cinquantén dia que hixqueren de Egypte. Aquesta festa celebram nosaltres com obeim als manaments que'l Senyor nos mana. La tercera festa és de Cenofegia, en recort del benefici que reberen quaranta anys en lo desert, tenint-los nostre Senyor Déu en protecció hi donant-los vianda, en lo qual desert abitaren a la hombra hi verdor dels arbres. Aquesta festivitat spiritualment celebram nosaltres quant, axí com a peregrins, passam en aquest món aquesta present vida sots los rams verts de la sperança de la celestial pàtria.

Pujava lo Senyor a les festivitats judayques, verdader home; les festes ab los hòmens celebrava, perquè no-s mostràs a la Ley esser contrari, hi perquè los pobles que per totes parts a les festes pujaven hoïsen la sua doctrina hi vesen los seus miracles; hi de la nit hi tenebres hixquesen a la lum del dia.

[2. DE LA PROBÀTICA PISCINA]

Era en Hierusalem una probàtica piscina prop lo temple, hon se recollien les aygües de la pluja que del temple hi dels seus edeficis decorrien. Deya's piscina, que «viver» significa, ab tot que no y agués pexos, perquè tenia semblança ab les piscines hon viven los pexos. Deya's probàtica; *pròbaton* en grech «ovella» significa, perquè-ls ministres del temple en aquesta piscina lavaven los sacrificis que en gran part eren ovelles. Diu lo evangelista que en hebraych se nomena Betzayda, que vol dir «de bestiar casa», perquè a l'entorn d'ella staven los sacrificis, fins que lavats los portaven dins lo temple.

Hi tenia cinch porches, que per molts lochs los mini- {107c} stres poguesen devallar a la aygua a lavar les ofertes. En aquests pòrchens gran multitut de malalts jahia: cechs, coxos, paralitichs hi altres malalts en diverses malalties, sperant lo moviment de la aygua.

37. DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

3. MIRACULUM QUOTIDIANUM QUOD FIEBAT AD AQUAE MOTUM: IPSIUS CAUSA ET CUIUS ERAT TYPUS

Et subditur causa: *Angelus autem Domini secundum tempus aliquod, id est in diversis temporibus per interpolationem, descendebat in piscinam, et movebatur aqua, ex descensu Angeli qui dabat virtutem sanativam aquae illi; et sanus fiebat, unus infirmus, scilicet qui prior descendebat in piscinam post aquae ab Angelo motionem, a quacumque detinebatur infirmitate.*

Quia enim incertum erat tempus quo Angelus in piscinam descenderet, et aqua moveri debebat, ideo languentes continue ibi jacebant ut parati essent; dicuntur autem languentes, diu ex quacumque infirmitate infirmati, quia languor est longus angor. Causa vero descensus Angeli et ipsius miraculi assignatur a quibusdam dicentibus quod in piscina fuit lignum Dominicae crucis, et propter ejus praesentiam et reverentiam fiebant ista; quod ibi per aquae motionem enatavit tempore convenienti, scilicet appropinquante passione Christi. Per hoc etiam ostendebatur quod natura humana a morbo peccati per lignum Dominicae crucis erat sananda.

Et quia hoc auctoritate non probatur, ideo potius est dicendum quod piscina reverentiam accepit, tum a facto, tum a mysterio. A facto autem duplici, scilicet: ab ablutione sacerdotum et hostiarum, et ab hospitalitate pauperum ibi receptorum. A mysterio autem, quia ibi Spiritus Sanctus dignitatem figuratum hostiarum ostendere voluit, propter dignitatem passionis Christi, quae in eis significata fuit; et ideo Angelus locum illum visitavit, et movebatur aqua, ut infirmi ex ipso aquae motu scirent gratiam curationis adesse. Movebatur autem forti motu et turbabatur, quia a fundo commiscebatur quod relictum fuit ex ablutione de carnibus sanctis cum aqua sanctificationis et curationis, ut Baptismus significaretur commixtus cum passione Christi qui curationem spiritualem perfectam fuit exhibiturus.

Voluit ergo Dominus expressam figuram Baptismi in hac piscina ostendere, quae conveniebat cum Baptismo in inundando et sanando virtute occulta Dei ad motionem Angeli; sicut Baptismus sub sensibili elemento mundat animam virtute occulta verbi, et aliquando cum hoc sanat corpus miraculose. Verumtamen quia figura est, deficit a figurato; ideo ista piscina non sanabat nisi corpus; et una vice non sanabat nisi unum languidum. Baptismus autem pertingit ad animam, et sanat omnes quotquot veniunt ad ipsum, nisi ponant impedimentum. Haec itaque

[3. DEL MIRACLE DE L'AIGUA QUE ES MOVIA: DE LES SEUES CAUSES I DE COM ERA]

Devallava l'àngel del Senyor en la piscina en diversos temps, segons lo temps que era plaent a la bondat divina, hi l'aygua-s movia, per la presència de l'àngel, que li donava virtut sanativa; hi guaria un malalt de qualsevol malaltia, lo qui primer devallava 5
després que l'àngel havia mogut l'aygua.

Era incert lo temps hi la hora que l'àngel devallava, hi per ço los malalts de continu en los pòrchens speraven quant veurien lo moviment en l'aygua. Asignen alguns la causa de aquest miracle que lo fust 10
de la creu del Senyor era en aquesta piscina, per la presència hi reverència del qual se feya aquest miracle, perquè la mort e passió del Senyor se acostava hi senyalava que natura humana per la creu del Senyor devia cobrar la sanitat que per lo peccat havia perduda. 15

Però perquè aquesta opinió per actoritat no-s prova, par que sia més rahonable que aquest miracle, acostant-se la redempció nostra, era figura del bapisme, lo qual pres eficàcia de aquella probàtica piscina de la font del costat de aquell Anyell sens màcula, Jesús, Déu hi 20
Senyor nostre. Tots los sacrificis que en la piscina-s lavaven, tots eren figura hi significança d'aquell immaculat sacrifici, Jesús, Déu hi home, sacerdot hi oferta; ell offerint, ell oferta; ell Déu a qui ell mateix home feya la oferta. 25

Volgué, donchs, la divina providència dispondre que, per lo que figuraven aquests legals sacrificis, donasen aquesta virtut a la aygua, figurant la virtut del sagrat bapisme, la qual havia guarit no una sola ànima, mas a totes {107d} les que vendrien a la bapismal 30
piscina. Hi encara, en la primitiva Sgleya molt sovint les ànimes hi los còssors guaria. Hi perquè no és tant perfeta com lo figurat la figura, l'aygua de la piscina solament un malalt guaria, hi no atenyia guarir l'ànima.

18-27 Però ... oferta] Corella tradueix de manera bastant lliure el fragment corresponent de VC, 337ab, que assenyalava les reverències i els precés que es feien en aquesta piscina, perquè allà es rentaven els sacerdots i també les ofrenes; així mateix es destaca l'hospitalitat dels pobres que s'hi recollien. L'àngel, continua el fragment llatí omés, acudia a la piscina per mostrar el misteri de Déu i per mostrar amb l'agitació de l'aigua la barreja del bapisme i la Passió de Crist, que portaria a la curació eterna. Per la seua part, el lletraferit valencià opta per destacar i donar centralitat al sagrament del bapisme i a la figura de Crist com a redemptor. S'afegia ara la imatge de «la font del costat de aquell Anyell sens màcula», així com l'al·lusió a la divinitat de Jesús, que s'ofereix com a home perquè és Déu.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

piscina sanans infirmitates, invisibili virtute apparuit ante Baptismum Christi, ad signandum virtutem hujus Baptismi, *quinque porticus habens*, id est aditus per quos signantur Lex, Prophetæ, Agiographa, Evangelium, et Apostolica doctrina: hæc enim quinque mentionem faciunt de Christi Baptismate, quasi ad ipsum præbentes aditum, tria prima figurativo, duo alia exhibitivè.

Per Angelum descendentem in piscinam, signatur Christus, qui dicitur, *magni consilii Angelus*. Ipse enim descendens in Jordane vim regenerativam dedit aquis tactu sanctissimæ carnis suæ. Sed quoniam divina virtus non alligatur sacramentis; ideo ad hoc significandum languidus iste de quo hic agitur non fuit sanatus per descensum in piscinam, sed per Christi sermonem cum ei dixit: *Surge, tolle grabatum tuum, et ambula*.

Multi erant ibi infirmi, sed unus sanabatur; quia solus in unitate fidei et Ecclesie, quæ unum Deum colit, consistens, justificatur: *Unus enim Dominus, una fides, unum Baptisma*. Vae ergo illis qui unitatem odliunt, et in hominibus partes faciunt.

4. SANATIO PARALYTICI AD PISCINAM JACENTIS

Erat autem ibi, quidam homo, paralyticus, jacens in grabato, et triginta octo annos habens in infirmitate sua. Iri quo ostenditur infirmi patientia, qui tot annis expectavit eripi, et non desistebat; et per hoc dignior ad sanandum apparebat. Iste enim propter peccatum præcedens infirmitatem incurrerat, et diu punitus fuerat; et quia poenam patienter sustinuerat, ideo dignum erat ut ei subveniretur. Propter quod Dominus non solum oculo corporis, sed etiam miserationis eum videns, dixit ei: *Vis sanus fieri?* Quasi diceret: in voluntate tua est; quia tu tibi per peccatum fuisti causa infirmitatis, et ideo voluntatem ad me a peccato converte, sicut ad auctorem salutis, et curaberis.

No petit quasi dubitans de voluntate; sed ut eum erigat, in spem sanitatis, de qua jam quasi desepfabat; et ut magis excitet desiderium ejus, quia per hoc dignior efficitur accipere Dei donum.

Respondit ei languidus, ostendens suum desiderium: Domine, hominem non habeo, ut cum turbata fuerit aqua, mittat me in piscinam; dum enim venio ego, alius ante me descendit. Quasi diceret: Multum desidero et

3 hi ... vella] En VC, 337b, es fa referència als «Agiographa», que es corresponen amb un determinat conjunt de llibres de l'Antic Testament anomenats també llibres sapiencials, com són el llibre de Job, el dels Proverbis, l'Eclesiastès, el Càntic dels Càntics i els deuterocanònics: el llibre de la Saviesa i l'Eclesiàstic. Corella opta per una referència de caràcter més genèric, adaptant la traducció a un lector més general.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Guareix l'ànima hi tants com lo reben lo sagrat batisme. Tenia cinch pòrchens, qui signifiquen la Ley, los Profetes hi los altres llibres de la Ley vella, los evangelis hi apostòliques doctrines; totes aquestes scribtures nos devallen al batisme: les tres de la Ley vella en figures; les dos de la ley evangèlica en clara doctrina. 5

L'àngel qui devalla en la piscina és Jesús, Déu hi Senyor nostre, lo qual Ysaïes «àngel del gran consell» nomena, qui devallant en les aygües los dóna virtut regenerativa, tocant-les ab la sua carn sacratíssima. Hi perquè la divina virtut sens los sagraments pot donar la gràcia, no volgué lo Senyor que malalt devallàs en la piscina, mas que fos guarit solament per la sua paraula, dient: «Levát, pren lo teu lit hi acamina.» 15

Molts eren los malalts qui en los pòrchens jahien, però hu la sanitat cobrà; que significa que algú no ateny la gràcia, si no és hu en unitat de fe hi en unitat de la Sgleya sacra. «Una fe, un Déu hi un batisme» és la salut nostra, hi per ço aquells són maleyts qui unitat avorrexen. 20

[4. DE LA SANACIÓ DEL PARALÍTIC QUI JAÏA PROP DE LA PISCINA]

Trenta-e-huyt anys eren en los quals aquest malalt paralitich en lo seu lit de dolor jahia, hon mostrà gran paciència, sperant la sanitat en tan lonch temps a la riba de la piscina. Hi axí, ab pascient sperança, se féu digne que lo Senyor li donàs lo que desijava. Hi per ço lo Senyor no solament ab los corporals ulls lo mirà, mas ab los ulls de la sua cordial misericòrdia, dient: «Vols esser guarit? En la voluntat tua stà que la sanitat cobres. Lo peccat és stada causa de la tua malaltia, donchs dexa lo peccat hi gi- {108a} ràt a mi, qui só actor de sanitat hi vida, hi donar-t'e la sanitat que demanes.» 25

No li demanà lo Senyor si la salut desija, perquè dubtàs si lo paralitich la desijava; mas que li relleve la sperança que tenia cayguda per lo lonch temps que sperava; hi axí lo excite que ab major afectió spere lo que desija, hi pogués còngruament meréixer la sanitat que-l benigne Senyor donar li volia. 35

Respon lo paralitich, mostrant lo desig que tenia: «Senyor, no tinch home que-m devalla en la piscina, com l'àngel devalla a moure l'aygua; com yo, Senyor, hi devalla, altre primer de mi devalla, hi axí yo romanch en la misèria de la mia malaltia.» Vol dir lo paralitich: «Yo molt desige que pogués la sanitat atényer, però és 45

37. DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

bene habeo voluntatem, sed inopia tanta est quod non habeo adjuvantem et portantem; et ego tam debilis sum, quod ita cito sicut alii venire non possum.

Peccator enim omni destituitur auxilio humano, et hoc quidem facit peccatum in homine ipso, quia tollit com- {338a} munionem Sanctorum, per quam deberet habere adiutorium ab alio; et vulnerat ipsam naturam, per quam deberet habere auxilium in seipso. Hoc autem dicebat Paralyticus, quia videbat Jesum fortem, et aptum ad portandum eum, et magnum reputaret, si in hoc ei servire vellet; sed statim contulit ei majus beneficium, videlicet sanitatem perfectam. Unde sequitur: *Dixit ei Jesus: Surge, restitutus sanitati, tolle grabatum tuum, restitutus pristino vigori, et ambula, ad declarationem divini miraculi.*

Grabatum Syriace dicitur a *graba*, quod est caput, quia est lectus portabilis, in quo tantum capiti aliquid substratum est, et solum caput in stramento requiescit, sicut pauperes infirmi habere solent.

Et statim sanus factus est, quia divina virtus infinita est, et in instanti operatur; sanitas autem quae virtute naturae restituitur, in tempore est, et non in instanti acquiritur; *et sustulit*, seu portavit *grabatum suum et ambulabat*, in signum restitutae virtutis. Et sic portat poenitens onus peccati in quo prius requievit, quando injunctam sibi pro peccato poenitentiam *suffert; et ambulat*, sicut gradu corporis, ita profectu virtutis. Grabatum enim in quo jacet peccator, est peccati delectatio, quia quamdiu homo portatur ab isto grabato, vel de eo surgere non potest, infirmus est; sed cum surgit de eo et portat eum, tunc est perfectio curationis signum. Sed heu! multoties impeditur homo ne portet grabatum suum, propter peccati consuetudinem. Sic ergo factum est miraculum, et intus in anima, et exterius in corpore. Ad litteram quippe praecepit ut surgeret, et tolleret grabatum et ambularet; ut ostenderet perfectam sanitatem homini restitutam.

In omnibus enim miraculis, secundum ipsius naturae optimum, Dominus opus fecit perfectum;

tanta la mia misèria que no puch condir home que m'ajude hi que-n la piscina devalle. Hi yo só paralitich hi axí dèbil, que no puch tan prest devallar com los altres; romanch fora de la piscina hi de la sanitat que desige, gitat en lo lit de misèria.» 5

Aquests dans causa lo peccat en l'ome, que li leva la comunicació dels sants, que no li ajuden, nafra-li les naturals potències que les hi fa paralitiques, hi axí de si no pot haver sinó dèbil ajutori. Aquestes paraules deya lo paralitich, que mirava lo Senyor de elegant 10 disposició e forma, que poguera bé ajudar-li hi devallar-lo en la piscina, hi stimara gran misericòrdia si li oferís tal ajutori. Però lo benigne Senyor tantost li donà benifici de major gràcia, que fon sanitat perfeta, dient: «Leva't guarit de la paralisia, leva lo lit ab la força 15 que ans tenies hi passeja, perquè sia manifesta la sanitat que has cobrada.»

Cobrà la sanitat lo paralitich, dient lo Senyor aquestes paraules, perquè en instant obrà la virtut divina. Les naturals causes han mester temps en les 20 operacions sues. Levà lo lit lo guarit paralitich, hi portant-lo sobre si, laugerament anava en verdader te- {108b} stimoni de la sanitat cobrada. Hi axí, lo penident peccador porta la penitència que-l sacerdot li dóna. Porta los peccats, sobre los quals gitat stava, 25 sobre los muscles de obediència, mudada la culpa en temporal pena, hi acamina en virtuosas obres. Jau lo peccador en lo lit de les culpes, detengut per les delectacions terrenes; per larga consuetut és fet paralitich, que per si no-s pot moure si la divina 30 misericòrdia no li ajuda.

Ab la virtut de les sacramentals paraules se leva; hi devem atendre que totes les sues maravoloses obres lo Senyor perfectíssimament les obrava: perfet e singular fon lo vi en lo qual convertí l'aygua, hi perfets ulls los 35

8-9 romanch ... misèria] Pel que fa a VC, 337b, aquest breu fragment que abunda en la penosa situació d'aquest personatge evangèlic ha estat incorporat per Corella. | 14-15 que mirava lo Senyor de elegant disposició e forma] Notem com Corella retorica la traducció de VC, 338a per mostrar-nos un Jesús bell i elegant: «quia videbat Jesum fortem, et aptum ad portandum eum.», és a dir, «perquè veia a Jesús fort, i apte per a portar-lo.» En el *Quart del Cartoixà* (IV, f. 85d), el cos de Jesús és descrit en diferents ocasions amb els adjectius emprats ara en el fragment assenyalat, fins i tot ja mort i resuscitat: «Veren-lo en forma de home jove, elegant, en figura de proporcionada bellea que la immortalitat de la resurrecció significava, en la qual axí com en l'àguila la joventut se renova.» | 17 has cobrada] A continuació, quant a VC, 338a, Corella omet l'explicació del sentit del terme llatí «grabatum», que fa referència a l'origen siri del llit que feia servir el malalt, un tipus de llitera mòbil per a pobres. | 39-678,1 hi ... tenia] Aquesta referència al passatge evangèlic del cec de de Betsaida (Mc 8, 22-26), a qui Jesús fa recobrar la vista ha estat incorporada per Corella quant a VC, 338a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sicut de aqua perfectum fecit vinum, quia Dei perfecta sunt opera.

Nihilominus tamen haec tria in justificatione praecepit peccatoris: primo, quod surgat, recedendo a peccatis; secundo, ut tollat grabatum, portando onus poenitentiae pro eo; tertio, ut ambulet, profiriendo in bonum, et de bono in melius, et eundo *de virtute in virtutem*.

5. PARALYTICI PATIENTIA AD PERSEVERANDUM IN ORATIONE NOS DOCET

Considera hic quod triginta octo annos iste infirmus habebat, et tamen non desperabat; in quo peccatoribus exemplum datur patientiae, et ut perseveranter instant orationi cum spe salutis consequendae ab eo qui ait: *Petite et dabitur vobis, quaerite et invenietis, pulsate et aperietur vobis*.

Unde Chrysostomus: Ostenditur patientia paralytici; triginta enim et octo annos manens hic, et secundum unumquemque annum alios quidem erutos videns, seipsum vero detentum aegritudine, neque ita recedit, neque desperavit. Et nimirum non solum praeteritorum tristitia, sed et futurorum desperatio, sufficiens erat eum, nisi jatiens esset, abigere ab hoc loco. Sed tunc quidem infirmitas impedimentum volenti curari fiebat; nunc autem potens unusquisque est accedere. Non enim Angelus est qui turbat, sed Angelorum Dominator, qui omnia operatur. Non est nunc dicere: laborantem *hominem non habeo*, non est dicere: *dum ego descendere venio, alius ante me descendit*; sed et si orbis terrarum universus veniat, gratia non consumitur, neque actio finitur, sed simul manet, et talis qualis ante hoc; et sicut solares radii per unamquamque illuminant diem, et non consumuntur, neque a multa largitione minor ejus fit lux, ita et multo magis Spiritus actio in nullo minuitur a multitudine eorum qui potiuntur ea.

Et iterum: Eru- {338b} bescamus dilecti et ingemiscamus in multa desidia. *Triginta et octo annos habebat* assistens paralyticus, et non potitus est his quae volebat, et non potiebatur, non a propria negligentia, sed praepeditus ab aliis, et vim patiens; et neque ita torpebat. Nos autem si decem diebus assiderimus studioso pro aliquo rogantes, et non potiti fuerimus, negligimus de reliquo eodem uti studio. Et hominibus tanto quidem assidemus tempore militantes, et afflicti, et in fine multoties ab ipsa spe excidentibus; Dominatori

SEGON DEL CARTOIXÀ

que donà al cech, qui de nativitat no-ls tenia. Hi axí, perfeta sanitat donà al paralitich.

[5. DEL QUE ENS ENSENYA LA PACIÈNCIA DEL PARALÍTIC EN LA PERSEVERANÇA DE LES SEUES ORACIONS]

Trenta-e-huyt anys sperà hi no desesperà aquest paralitich, donant-nos exemple que perseverem en lo que demanam ab sperança, no de nostres mèrits, mas de la divina misericòrdia, recordant-nos que demanam hi pregam aquell Déu hi Senyor nostre, qui-ns ha dit: «Demanau hi serà-us donat, cercau hi trobarau, tocau hi serà-us uberta la porta.»

Diu sanct Crisòstom: «Gran fon la paciència de aquest paralitich; trenta-huyt anys sperà, mirant cad-any altres delliures; la tristícia dels passats anys bastava que dels sdevenidors perdés sperança. Hi sperant, ab paciència pogué atényer lo que tant sperat avia. Empachava lavors la malaltia als qui a la piscina devallar volien, hi era àngel lo qui movia l'aygua. No-ns empacha ara alguna greu malaltia; si a la piscina volem acostar-nos, no mou àngel l'aygua, mas lo Senyor dels àngels, hi tostemp stà moguda per a guarir totes les nostres malalties. No-ns fretura home que-ns hi devalle; Déu hi home és lo qui-ns hi devalla; si volem que-ns {108c} hi devalle, hi que u vullam ell nos convida, no tingam recel que altre davant nos passe, que si infinits hòmens hi devallaven, perfeta sanitat atenyerien; que no disminuex ni minva la divina gràcia, axí com los rays del sol no són menys clars, perquè a molts il-luminen, ni menys calfen, perquè a molts scalfen.»

Diu sanct Crisòstom: «Ajam vergonya de nostra impaciència recordant que trenta-huyt anys sperà aquest paralitich. Hi nosaltres, si deu jorns speram hi pregam de alguna gràcia, nos sembla gran perjudí si la divina bondat no la'ns dóna. Dexam nostres pregàries, les quals si altra utilitat no-ns portaven nos porten aquesta, que parlant ab Déu, creador hi redemptor nostre, li som familiars, molt més que no érem, per los continus col-loquis. Hi per aquesta privança tenim raó

2 *al paralitich*) Tot seguit, pel que fa a VC, 338a, Roís de Corella omet una glossa en què s'assenyala que Crist ordenà tres coses de manera simbòlica en la justificació del miracle operat en el pecador malalt: que camine i s'aparte del pecat, que prenga el seu llit i la penitència i que camine tot avançant, com es diu a Sl 83, 8, «*de virtute in virtutem*». Notem que torna a ometre la referència a aquest salm com expliquem en nota p. 674,12-14. Unes línies més avall, però, el tradueix i l'incorpora de VC, 339a. [30 *aquest paralitich*] A continuació, quant a VC, 338b, Corella omet una breu glossa sobre com el paralític mantenia l'esperança de curació i no ho aconseguia, no pels seus pecats, sinó perquè els altres se li avançaven.

37. DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

vero clementi, ubi omnino est recipere retributionem multo majorem laboribus, non sustinemus assidere cum decenti studio! Et quanto haec supplicatio digna? Et si nihil suscipere esset, hoc ipsum scilicet continue ei loqui, nonne infinitis dignum bonis esset aestimare? Sed laboriosum, ais, continua oratio. Et quae tibi gratia utique esset, ut ejus rei susciperes mercedem, si non laboriosa haec res esset? Quoniam circa illa magis anima affectuose disponitur, pro quibus laboravit: haec Chrysostomus.

Considera etiam quod sicut Dominus requisivit infirmum, si vellet sanus fieri; ita nobis sine nostro consensu salutem non dabit. Et faciliter consequitur homo veniam a Deo; dummodo velit, et obicem non ponat. Et ideo inexcusabiles sunt peccatores voluntati Domini, et suae salutis non consentientes, quia, ut ait Augustinus, qui creavit te sine te, non justificabit te sine te.

6. SENSUS MORALIS SANATIONIS PARALYTICI

Moraliter probatica piscina, id est ovilis in qua oves lavabantur, quae in sacrificio Deo offerebantur, conversationem designat sanctam, religiosam; in qua lavatur anima, quae ovis debet esse per innocentiam, ut offeratur Domino per operationem bonam. *Habet* ista piscina *quinque porticus*, propter quinque sensus corporis; per quos omnis nostra actio ad effectum, seu profectum ducitur. *In his autem*, id est sensibus nostris *jacet multitudo magna languentium*, quia multiplex est corruptio sensuum corporalium. Quotquot enim in aliquo sensu illicitos appetitus quis habet; tot in eodem sensu languentes continet.

Aqua in quam languidi sanabantur significat compunctionem; Angelus vero qui movebat aquam, Spiritum Sanctum. *Angelus Domini descendebat in piscinam, et movebatur aqua, et sanabatur infirmus*; sic Spiritus Sanctus quoties in nos descendit, et in nobis excitat gratiam compunctionis, sanatur noster animus, vel sensus *a quacumque detinetur infirmitate* corruptionis.

Circa istos infirmos praedictos notatur morbi diversitas. Omne enim peccatum, aut fit per inertiam et desidiam, aut per ignorantiam, aut per infirmitatem humanam, aut per certam malitiam, aut per consuetudinem longam. Illi qui peccant per inertiam et desidiam, sunt languidi qui languent propter inopiam et defectum gratiae et boni. Illi qui peccant per ignorantiam intelliguntur per caecos, quia caeci sunt

de sperar de la sua clemència qualsevol gràcia. Si ab algun rey o temporal príncep axí parlaves cada dia, per molts anys alegre comportaries, sperant d'ell algun mínim benefici; hi del Senyor, Déu hi redemptor teu, no u comportes, del qual sol hi no de algun altre speres la eterna glòria. E si pregant no-t dóna lo que demanes, no-t leva lo mèrit que pregant guanyes. Hi axí, prega hi nunca cesses, hi no cessant no desesperes, hi pensa que si tarda és tot per utilitat tua.»

Hi devem atendre que demanà lo Senyor al paralitich si guarir volia, per mostrar que no-ns dóna la salut del cors ni de la ànima sens lo consentiment nostre. Hi podem clarament veure quant fàcilment ateny lo peccador vènia, si la demana hi a rebre la gràcia no contrasta. Hi los peccadors no tenen scusa si a la divina voluntat no consenten hi la gràcia que-ls dóna no accepten. Diu sanct Agostí: «Aquell qui ha fet a tu sens tu, no salvarà a tu sens tu.»

[6. DEL SENTIT MORAL DE LA SANACIÓ DEL PARALÍTIC]

Al moral seny, la probàtica piscina, en la qual {108d} lavaven los sacrificis, significa la sancta conversació religiosa; en la qual se lava l'ànima, que deu esser ovella per humilitat hi ignocència, perquè sia oferta accepta a la divina misericòrdia. Té cinch porches aquesta piscina, que són los cinch senys corporals nostres, hi en aquests jau gran multitud de malalts de diverses malalties; tants quants il·lícits apetits aquells senys nos procuren, tants malalts en los seus pòrchens jaen.

L'aygua en la qual los malalts sanitat cobraven significa la contrició hi compunció ab contrites cordials làgremes. Devallava l'àngel del Senyor en la piscina hi movia's l'aygua hi lo malalt guaria; devalla la gràcia del Sperit Sant en la piscina de nostra consciència hi mou l'aygua, fent-li pensar les eternes penes, la sdevenidora glòria, la mort certa hi hora incerta, hi axí de qualsevol mal appetit los nostres senys guarexen.

Per los diversos malalts devem entendre diversitat de nostres culpes. Pequen alguns per accídia hi perea, altres per ignorància, altres per infirmitat humana, altres per certa malícia, altres en consuetut larga. Los

1-4 Si ... benefici] Aquesta referència als reis i prínceps ha estat incorporada per Corella respecte VC, 338b. | 29-31 L'aigua ... làgremes Notem com Corella amplifica la traducció respecte VC, 338b: «Aqua in quam languidi sanabantur significat compunctionem.», és a dir, «L'aigua on eren sanats els malalts significa la contrició del cor.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

qui lumen fidei non habent, vel qui nec Dominum nec ejus mandata cognoscunt. Illi qui peccant per infirmitatem humanam, intelliguntur per claudos; claudi enim sunt qui firmum gressum non habent, et in semita justitiae, ac bonorum operum gressus non dirigunt, vel qui quae vident operari non possunt. Illi qui peccant per malitiam, intelliguntur per aridos; tales enim arefacti sunt ab humore gratiae et voluntatis bonae, nam aridi sunt, qui quidquid agant, sine pinguedine charitatis sunt et operantur, vel qui in bona actione, vel eleemosynarum largitione manus non porrigunt. Illi {339a} qui peccant per consuetudinem inveteratam, intelliguntur per infirmum qui triginta octo annos, in infirmitate sua habebat. Ideo autem potius sanavit istum inveteratum, quam aliquem caecum, claudum, vel aridum, ad innuendum quod si Deus aliquando justificat hominem, qui peccavit per consuetudinem longam, non debet desperare aliquis qui peccavit, aut per desidiam, ut languidus; aut per ignorantiam, ut caecus; aut per infirmitatem, ut claudus; aut per malitiam, ut aridus. Quod autem unus tantum sanatur de multitudine languidorum, signat quod pauci salvantur de multitudine vocatorum.

Qui languerat *surgit, ac grabatum domi reportat et ambulat*, cum anima a vitiis surgens, et a torpore ac prava consuetudine se erigens, peccatorum remissione curata se ad internam sui custodiam cum ipso corpore refert; ne quid iterum unde feriat admittat, ac de virtute in virtutum ambulans, et in bono opere proficiens, usque ad visionem Dei festinat.

7. INCREPATIO JUDAEORUM AD PARALYTICUM, QUIA GRABATUM TOLLEBAT IN DIE SABBATI

Erat autem sabbatum in die illo, quando fiebant ista, in quo non est licitum opera facere servilia. *Dicebant ergo Judaei illi qui sanatus fuerat: Sabbatum est*, id est dies feriatu, *non licet tibi*, propter Legis prohibitionem, *tollere grabatum tuum*. Quasi dicerent: Si sanitas non erat differenda, numquid et opus fuerat imperandum? Sic dicunt mali consilarii: Festum est, non licet tibi jejunare, aut poenitentiam facere. Isti falsum dicebant, quia opera corporalia quae ad cultum et honorem Dei sunt, in sabbato licite fieri possunt; sicut sacerdotes corporaliter operabantur in templo, ipsum templum ornando, hostias lavando et immolando, et consimilia faciendo.

Similiter portatio illius grabati erat ad magnificentiam divini miraculi; sicut et modo illi qui

SEGON DEL CARTOIXÀ

qui per accídia hi perea pequen són malalts que fredor tots encedrats los té compresos. Los qui pequen per ignorància són cechs, qui per culpa sua no saben lo que saber deurien. Los coxos són los qui pequen per infirmitat humana. Los qui pequen per malícia són 5 podrits hi cechs, que alguna humor no tenen, ni a fer algun bé les mans allargar poden. Los de la consuetut envellida són entesos per aquest paralitich, lo qual guarí lo Senyor entre·ls altres perquè algun peccador no desespere, si vol esser guarit hi demanar misericòrdia. 10 Que entre tants és hu sol lo malalt qui la sanitat cobra, significa que són pochos los qui·s salven.

Leva's lo malalt hi porta lo lit a casa hi a- {109a} camina, quant l'ànima de la mala consuetut dels peccats hi vicis se leva, hi recull-se en la casa de la sua 15 consciència, hi acamina de virtut en virtut en bones obres per lo camí dels divinals preceptes fins a la eterna glòria.

[7. DE LA INCREPACIÓ DELS JUEUS AL PARALÍTIC PERQUÈ PORTAVA LA LLITERA EL DISSABTE]

E seguint la evangèlica letra, era disabte aquell dia que·l Senyor guarí lo paralitich. Deyen los jueus al 20 guarit malalt que lo lit portava: «Huy és disabte, no és lícita cosa que lo lit portes»; quasi dient: «Si la sanitat has pogut rebre en disabte, però lo portar del lit allargar se podia, per no trencar la festa.» Aquests dels mals consellers tenen semblança, qui dien: «Huy és 25 festa, dexau la penitència.» Aquests deyen falsia, que les obres corporals eren lícites si a honor de Déu s'endrecaven, axí com los sacerdots obraven en lo temple, quant lo ornaven hi aparellaven hi oferien los sacrificis. 30

Hi axí, lo qui era stat paralitich lo seu lit portava a honor de la divina bondat hi omnipotència,

1-2 són malalts que fredor tots encedrats los té compresos] Corella divergeix a bastament en la seua traducció respecte VC, 338b: «Sunt languidi qui languent propter inopiam et defectum gratiae et boni.», és a dir, «són els qui llanguixen per falta i escasesa de gràcia i de bondat.» | 2 encedrats] Tancar, encloure (DCVB, s.v. *enserrar*). Es deu tractar d'una variant gràfica antiga de la forma del DCVB que proposem. | 16 acamina de virtut en virtut] Psalteri (Sl 83, 8): «Acaminaran de virtut en virtut.» (Martos 2013: 265) Corella ara sí incorpora aquest fragment del salm que ha omés tres vegades en aquest capítol, com assenyalem en nota p. 674,12-14. | 31-32 a honor de la divina bondat hi omnipotència] Aquest breu fragment, tot honrant Déu, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 339a.

37. DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

de carceribus et hujusmodi liberantur, portant compedes suos publico ad manifestationem suae liberationis miraculosae.

Sed tamen aliter se excusat iste sanatus, quia auctorem sanitatis suae objiciens calumniantibus et auctorem Dominicae Legis praetendens, *respondit eis dicens: Qui me sanum fecit*, et per hoc se divinam virtutem habere ostendit, *Ille*, tantae auctoritatis et virtutis, *mihī dixit: Tolle grabatum tuum et ambula*, et huic obediendum fuit. Quasi diceret: Ille qui me divina virtute sanavit, eadem virtute et auctoritate mihi praecepit, et per consequens sibi qui tantus est, et beneficium mihi tale contulit, obedire teneor, nec sum transgressor. Quare enim non acciperem jussionem a quo acceperam sanitatem?

Non cedit adversariis, nec timet praedicare cum qui eum sanum fecit. Sed quis, vel ubi est qui nunc contra saevitiam principum, vel damnum proprium eum praedicet?

8. IPSORUM INTERROGATIO AB INVIDIA PROCEDENS

Et quia curatum hominem qui per curantem se convenienter excusabat calumnian non poterant, ideo Christum curantem calumnian nitentes, quaerebant de eo,

non quidem bona intentione ut proficerent, sed maligno animo ut perderent. Et hanc eorum malitiam ipsorum verba manifestant; cum enim Dominus et sanaverit languidum, et tolli jusserit grabatum; primum virtutis divinas ostensivum, et irrefragabile signum subticent, et aliud, quod transgressio Legis videbatur, replicant, interrogando eum dicentes: *Quis est ille homo qui tibi dixit: Tolle grabatum tuum, et ambula?* Quasi dicerent: Malus homo est, qui talia praecepit.

Non calumniantur de collatione salutis, sed de portatione lecti; et sic accipiebant quod possent saltem apparenter reprehendere, {339b} non quod poterant

9 loant-lo] los.

4-10 Però ... derroca] Destaca en aquest fragment, amplificat respecte el text corresponent de VC, 339a, la combativitat i el bel·licisme: «Sed tamen aliter se excusat iste sanatus, quia auctorem sanitatis suae obijciens calumniantibus et auctorem Dominicae Legis praetendens.» És a dir, «El sanat s'excusa oposant l'Autor de la seua salut als enemics, protegint de les calúmies l'Autor de la llei evangèlica.» En nota p. 293,10, donem més referències a la presència d'un caràcter bèl·lic destacable en el Segon. | 28-29 Hon ... parles] Corella incorpora ací el verset de Jn 5, 12, quant a VC, 339a, que apareix també unes línies més avall. | 33-37 Hon ... malaltia] Quant a VC, 339a, el lletraferit valencià transforma la glossa corresponent en aquestes paraules en estil directe que els qui perseguien a Jesús haurien preguntat al malalt recuperat. | 40 faces faena] A continuació, respecte VC, 339ab, Roís de Corella omet un fragment de la glossa ludolfina que versa al voltant de com els maliciosos busquen allò que poden reprendre en els altres i callen el que podrien lloar-ne.

magnificant a Déu en tan gran miracle; així com porten los grillons hi cadenes a les sgleyes los qui per la divina misericòrdia són delliures.

Però aquest guarit paralitich altrament de les calúmies d'ells se defensa, hi lo Senyor, qui l'ha guarit, los porta a l'encontre; hi ell se posa davall la sua guarda. Hi així, dan no pot rebre, hi en ter[r]a-ls fa caure, hi la vista-ls cegua, hi turment los dóna per la iniqua enveja, loant-lo; aquell per qui l'enculpaven a si desculpava, al Senyor loa, a ells derroca, dient: «Aquell qui m'ha guarit, aquell me ha manat que-l lit porte. Aquell qui ab tanta virtut hi actoritat ha manat a la mia antiga paralisia que se'n vaja, hi manant me ha tornat la sanitat de tan lonch temps perduda, ab aquella matexa actoritat hi potència me ha manat que-l meu lit porte. Les malalties lo obehexen hi no l'obehiran los hòmens? Per què {109b} no pendre lo manament de aquell de qui la sanitat he presa? Ha'm levat del lit hon tan lonch temps malalt jahia, hi no levaré lo lit, puys ell ho mana?»

No donà loch als adversaris del Senyor ni-ls comportà, ni ha temor publicar hi pricar lo poder de aquell de qui ha rebut lo benefici. Qui és huy qui gose contra la malícia hi la tirania dels prínceps la veritat defendre?

[8. DE L'ORIGEN ENVEJÓS DE LA PREGUNTA QUE FAN AL QUI ERA SANAT]

No podent los jueus calumniar l'ome que prudentment ab aquell qui l'havia guarit se defenia, desijant inculpar lo Senyor, demanen: «Hon és aquell de qui hi per qui parles?»

No a bona entenció ni perquè aprofiten saber ho volen, mas perquè calumniar hi perseguir lo puguen. Hi manifestament en les sues malignes paraules ho demostren. No enterroguen l'ome ni li dien: «Hon és aquell qui de tu ha tengut cura hi en tu ha mostrat tanta misericòrdia, hi tan gran poder mostra que t'ha guarit així promptament de tan larga, incurable, malaltia?» Tot açò callen, hi solament perquè porta lo lit lo enterroguen, dient: «Hon és aquell qui t'ha dit que-l lit portes?», quasi dir volien: «No és bon home, que-n lo disabte mana que faces faena.»

laudare. Sic mali homines et malitiose contra aliquem agentes, frequenter notant et considerant in alus, quod possint reprehendere et accusare; ilbn quod possint laudare, et ad aedificationem trahere. Si quid boni in eis vident, tacent; et mala si qua vident, manifestant; et quandoque etiam bonum in malum convertunt.

Ubi Chrysostomus: Videamus quantum livor malum, et qualiter animae oculos excaecat, adversus ejus qui captus est salutem. Invidi enim proprie rationem non faciunt salutis, et feris sunt deteriores. Illae quidem aut cibo indigentes, aut prius a nobis exacerbatae adversus nos armantur. Hi vero et beneficientes multoties his quae sunt injusta facientium benefactores disposuerunt. Igitur feris quidem hi sunt difficiliore; daemonibus pares, fortassis autem illis deteriores. Ili enim ad nos quidem inexpiabilem habent inimicitiam; his autem quibus sunt ejusdem generis, non insidiantur. Hi vero neque communionem naturae verecundantur, neque sibiipsis parcunt; prius enim quam eorum quibus invident, suas ipsorum animas torquent, tumultu omni et tristitia implentes eas vane et inaniter.

Haec passio, et fornicatione et adulterio multum est deterior. Nam haec quidem usque ad eum qui egit stant; livor vero tyranni Ecclesias integras evertit, et orbem terrarum universum laesit.

Haec homicidii mater est: interfecit fratrem Cain, ita Jacob Esau, ita Joseph fratres, ita homines universos diabolus. Et nimirum aliis est difficilior; etsi enim misereris, etsi vigiles, etsi jejunes, omnibus sordidior factus es invidens fratri: haec Chrysostomus.

9. IN TURBA CHRISTUS DIFFICILE INVENITUR

Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat, de Jesu, quis esset scilicet genere et patria, licet sciret in persona et praesentia; et quia diu languidus jacuerat, ideo et facta Christi, et ejus famam ignorabat.

Jesus autem, nolens se jactare de miraculo, declinavit a turba constituta in loco, permittens ab ipsis suum factum examinari, ut eo absente testimonium fieret insuspicabile; dans quoque exemplum non quaerendi in bonis operibus laudem et favorem hominum, ac declinandi aliquando consortia

Diu sanct Crisòstom: «Ateneu quant és gran mal la enveja hi com la nostra vista cega. Són pus mals que les bèsties feres los envejosos, les quals o per fam, o si per nosaltres són perseguides, contra nosaltres se rebel·len, hi bé tractant-les, dexada la ferocitat, se fan mansuetes. 5 Hi lo maleyt envejós, lavors se fa més aspre quant veu obrar virtut al qui té enveja, encara que sia en utilitat sua. Semblants són hi pijor que·ls diables, los quals ab nosaltres hòmens tenen inamicícia implacable, però als altres diables ni·ls aguayten ni·ls damnifiquen. Los 10 envejosos hòmens ni als prohismes semblants a ells, ni a si mateys perdonen, que primer que als altres {109c} les sues ànimes crucien ab intolerable tristícia, que·ls ossos los deseca.

«Aquesta terrible pestilència porta la mort en 15 natura humana, hi axí és mare de omicidi. Ab lo coltell de aquesta matà Cahim Abel, son frare; Esaú a Jacob perseguia, los germans al germà Joseph veneren. Hi ab aquesta hi per aquesta y en aquesta mísera enveja persegueys lo diable tots los hòmens, hi perseguí lo 20 Salvador de tots los hòmens. Aquesta ensutzia hi ennegreix totes les tues obres, que si totes eren bones són perdudes, si tens enveja.»

[9. COM ENTRE LA MULTITUD CRIST DIFÍCILMENT S'HI TROBAVA]

E següint la evangèlica letra, l'ome que la sanitat avia cobrada no sabia Jesús qui era. Parlat li havia, però 25 no sabia ni d'on venia, ni la sua pàtria, ni la sua doctrina, ni los miracles; que trenta-huyt anys malalt no mirava sinó l'aygua de la piscina.

Lo benigne humil Senyor, mostrant-nos de fogir vanaglòria, apartàs del loch hon havia fet lo miracle, 30 que molta gent hi havia, permetent la sua obra se examinàs en la sua absència, hi per lo testimoni del guarit home se mostràs la veritat clara; hi donava'ns

5 hi ... mansuetes] Aquest breu fragment sobre el bon tracte als animals per amansir-los ha estat incorporat per Corella quant a VC, 339b. | 13-14 que·ls ossos los deseca] Aquesta referència, quasi mèdica, a l'asseccament dels ossos ha estat incorporada per Corella qui, per contra, omet tot seguit una breu glossa que assenyala que l'enveja és una passió encara pitjor que la impuresa i la fornicació, la qual afecta també l'Església, com apareix en VC, 339b. | 20-21 hi ... hòmens] Aquesta referència a la persecució de Jesús per l'enveja que tenien els fariseus ha estat incorporada per Corella quant a VC, 339b.

37. DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

calumnian volentium, et fugiendi oculos invidorum in operibus nostris; ne ex hoc invidia crescat in eis.

Postea, propalato miraculo et soluta turba, invenit eum Jesus in templo, quia ad agendum gratias de sanitate sibi collata frequentabat templum, quod est locus ad orandum. In turba positus non cognovit Jesum, sed post in templo invenit, et cognovit eum. In quo mystice datur intelligi quod Jesus in multitudine hominum, et in turbine curarum temporalium de facili non invenitur; sed in spirituali secreto, et in templo cordis, quod Deus inhabitare dignatur.

Unde Chrysostomus: Invenit eum in templo, quod maximae religionis est signum. Non enim accessit ad nundinas et circuitiones; neque voluptati aut negligentiae et remissioni dedit seipsum, sed in templo conversabatur. Jesum in turba non cognoscebat; cognovit in templo, in loco sacro. Unde et Augustinus: Difficile est in turba videre Jesum. Solitudo quaedam necessaria est menti nostrae. Quadam solitudine intentionis videtur Deus. Turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat: haec Augustinus.

In hoc ergo datur nobis intelligi, quia si gratiam Conditoris cognoscere et ad ejus visionem venire volumus, fugienda est turba cogitationum et affectuum pravorum, declinanda sunt conventicula hominum malorum; et fugien- {340a} dum est ad templum cordis nostri, et interna orationis, id est ad secretum mundae conscientiae, ut nos ipsos templum Dei studeamus facere, quos Deus invisere, et in quibus manere dignetur.

10. CUR PERICULOSIUS SIT RECIDIVARE?

Et dixit ei; instruens eum ad cautelam futurorum: Ecce sanus factus es, Dei beneficio, jam noli, id est non velis, peccare, de cetero, hoc est, habe voluntatem firmam non peccandi; quia omne peccatum ex voluntate, sicut ex radice, procedit.

Deinde ponit et ostendit quam periculosa sit recidivatio in peccatum, dicens: *Ne deterius aliquid tibi contingat, vel hic, vel in futuro, quia in recidivante novissima fiunt pejora prioribus.* Et istud periculum attenditur: primo ex parte Dei, quia recidivans graviter peccat, propter ingratitudinem, et ideo a Deo gravius punitur; secundo attenditur ex parte diaboli, quia sicut miles castrum quod semel perdidit, si postea illud recuperat, fortius munit, et cautius custodit, sic

exemple de apartar-nos de la vista dels qui-ns tenen enveja hi donar loch a la ira, perquè no-ls augmente la malícia.

Après, manifest lo miracle hi apartat lo poble, trobà lo Senyor l'ome en lo temple, qui era vengut a fer gràcies de la sanitat cobrada; és loch lo temple hon les gràcies hi oracions són a Déu acceptes. No conegué lo Senyor entre-ls pobles; en lo temple-l coneix hi en lo temple-l troba. No-s troba lo Senyor en la multitud dels pobles, ni en la sollicitud de les temporals cures; mas en lo retret hi secret de la devota pensa, en la qual per gràcia lo Senyor abita, hi és del Senyor spiritual temple.

Diu sanct Crisòstom: «Trobà lo Senyor en lo temple, que a fer gràcies venia. No anà a les places ni als ajusts de parau- {109d} les vanes; ni dexà a si matex caure en voluptats hi negligència, mas en loch sacre, en lo temple. Hi axí pogué conèixer hi trobar lo Senyor que no-l conexia.» Diu sanct Agostí: «Difícil cosa és veure hi trobar lo Senyor entre-ls pobles, mas en la solitut hi secret de nostra pensa.»

Perquè aprengam nosaltres que, si de present volem atényer la gràcia hi en l'esdevenidor la vida eterna, fujam los pobles de nostres cogitacions terrenes; fujam al secret temple de nostra consciència. Façam la nostra ànima temple sagrat per la divina gràcia.

[10. DELS PERILLS DE TORNAR A PECAR]

Dix lo Senyor al guarit home, donant-li per al sdevenidor prudència: «Considera hi mira: la sanitat has cobrada per la divina misericòrdia, ja de ací avant no vulles peccar, ages de present voluntat ferma que més no peques; car tot peccat de la voluntat axí com de rael té principi.»

Hi per mostrar quant tornar a peccar és perillosa cosa, diu lo Senyor: «No vulles peccar, perquè algun mal pijor del que has tengut no-t sdevinga en la present o en la sdevenidora vida.» E aquest perill se conta, primerament, per la majestat divina, que lo qui a peccar torna, més greu pecca per la ingratitud de la gràcia rebuda hi de la vènia atorgada; hi axí és punit de més greu pena. Segonament, per la part del diable, que axí com lo cavaller qui pert una força hi la cobra, la

27 Considera] Consideera. *Abreviatura sobrerera.*

35 *sdevenidora vida*] A continuació, Corella omet una part del verset de Lc 11, 26 («Al final, l'estat d'aquell home és pitjor que abans.»), sobre els perills de tornar a pecar en l'home sanat. Notem, però, com incorpora aquest verset unes línies més avall, en p. 683,36-37. | 40 *força*] Fortalesa; edifici fortificat, destinat a la defensa d'una plaça, d'un territori (*DCVB*, s.v. *força*). Corella fa servir aquesta variant antiga de «força» per referir-se al terme corresponent en *VC*, 340a: «castrum»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

diabolus fortius munit recidivantem, quia *septem spiritus nequiores se* ibi ponit, et ad omnia septem peccata mortalia ipsum trahit; tertio attenditur ex parte hominis, quia recidivans facilius postea in peccatum cadit, jam enim, ex quadam mala consuetudine, peccare pro nihilo ducit. In his ergo verbis suis innuit Dominus, quod propter peccata paralyticus languebat; et quod infirmitas illa propter peccata inflicta fuerat.

Unde Chrysostomus: Ubi discimus quod ex peccatis ei nata est haec aegritudo. Quia enim saepius anima in nobis aegrotante, insensibiliter nos habemus; corpus autem si parvam susceperit laesionem, omne facimus studium ut ab infirmitate liberemur; propterea Deus punit corpus pro his quae anima deliquit.

Cum his et illud discimus, quod si gravem sustineamus poenam pro prioribus peccatis, deinde in eadem inciderimus, graviora patiemur; et hoc decenter, qui enim neque supplicio factus est melior, ut insensibilis de reliquo et contemptor, ad majus ducetur tormentum. Si autem hic non omnes pro peccatis torquentur, non confidamus; nihil enim nos hic pati pro peccatis, signum est majoris illie supplicii.

Cavere ergo debemus, ne Deum in poenis contemnendo, tanquam indurati, in peccato permaneamus; vel sanati a Domino, tanquam ingrati, in peccatum relabamur; ne propter contemptum vel ingritudinem deterius nobis contingat, vel quia deteriores efficeremur, vel graviori supplicio hic, vel in futuro traderemur.

Jesus ergo sicut exterius corpore, sic interius mente paralyticum sanavit, praemonens ne iterum peccaret, et gravius iudicium incurreret. Quasi diceret: Praecedens peccatum est tibi dimissum, ne iterum peccando constituas te magis reum.

Quis enumerare sufficiat mira et *magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates ejus*; quae in materiam laudis suae, et in usum necessitatis nostrae creavit? *Vidit Deus cuncta quae fecerat; et erant valde bona*, et nihil odit eorum quae fecit. Solum peccatum, quod nihil est, odit, persequitur, et destruit. Unde cum sex diebus solo verbo cuncta creavit; annis plusquam triginta ad destruendum peccatum in mundo laboravit.

32 present] preseat.

19-20 *Yo ... penes*] Corella modula aquest fragment a partir de la glossa corresponent en VC, 340a, per aportar al text major dinamisme. | 26-28 *Diu ... procura*] Aquesta citació que el letraferit valencià atribueix a sant Gregori de Nissa ha estat incorporada respecte VC, 340a, en substitució d'una glossa que avisava dels perills de romandre en pecat malgrat els càstigs, i de tornar a pecar tot i el perdó de Déu. | 35-36 *O ... nostra*] *Psalteri* (Sl 110, 2): «Grans són les obres del Senyor, investigades e meses en efecte segons totes les seues voluntats.» (Martos 2013: 304).

SEGON DEL CARTOIXÀ

guarnex hi enforteix molt més del que era, perquè no la puga perdre, axí lo diable, cobrant lo que per la gràcia perdut havia, ab set altres pijors que ell hi entra, hi fortment lo guarda que no-l torne a perdre. Terçament, per la part de l'home, que tornant a caure per mala consuetut ja lo peccar quasi per res no stima. Declara lo Senyor clarament en les seues paraules que per los seus peccats l'ome havia tengut aquesta malaltia. 5

Diu sanct Crisòstom: «En {110a} les paraules del Senyor aprenem que per los peccats li era venguda la malaltia. Hi nosaltres, quant tenim per la culpa l'ànima malalta, no volem sentir ni lo perill ni la malaltia; hi per poch mal que-l nostre cors senta, fem gran estudi que del mal siam delliures. Per ço lo Senyor puneix lo cors, per lo mal de l'ànima, perquè treballant en guarir lo cors aprenem primer guarir l'ànima.» 15

E si cobrada la sanitat en los peccats tornam a caure, és justa cosa sentam major pena. Hi no s'engane algú, dient: «Yo he peccat hi peque, hi no tinch corporals malalties ni altres dolors ni penes.» Tant deus més tembre los divinals judicis, que certa cosa és los teus peccats hi divinals offenses no poden restar sens penes. Si en aquest món te porroguen, és senyal les eternes en los inferns te speren, és senyal de damnació eterna. 25

Diu sanct Gregori: «Com los mals en aquest món prosperen, que la prosperitat de aquest món damnació major los procura.»

Guarí lo Senyor lo paralitich hi en lo cors hi en la pensa, hi per ço lo amonesta que de aquí avant peccar no vulla, perquè no encórrega més greu pena en la present o sdevenidora vida, quasi dient: «Yo t'è dexta la culpa per la qual havies encorregut greu malaltia; no vullés tornar a peccar, perquè no sies més culpable.»

O, com són admirables del Senyor totes les obres que del principi ha creat a laor sua hi utilitat nostra! Mirà lo Senyor totes les coses que havia creades; hi eren molt bones, ni ha avorrit alguna de aquelles coses que ha creades. Solament lo peccat té en hoy la bondat divina, lo peccat destroex, lo peccat persegueix hi per destruir lo peccat ha treballat trenta-tres anys de la sua vida, havent creat en sis dies totes les creatures ab la sua Paraula. 35 40

37. DEL PARALITICH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hoc solum est quod ei displicet, quod oculos majestatis ejus offendit, quod ipsum mitem et suavem, nobis asperum et durum reddit; hoc est quod de Angelo diabolum fecit, de amico inimicum, de libero servum, de incorrupto mortalem et corruptum, de beato miserura, de cive exsulem et ejectum, de filio Dei filium diaboli; hoc est quod nunquam impunitum est relinquendum.

11. MURMURATIO JUDAEORUM, QUOS CONFUTAT CHRISTUS, RESPONDENDO QUOD PATER USQUE MODO OPERATUR

{340b} Tunc abiit ille homo, ad publicandum Christi virtutem; et nuntiavit Judaeis, quia Jesus esset qui fecit eum sanum. Ecce nunc in mente sanatus fide cognovit Dominum; et eo noto non est piger in annuntiando illum. Unde Augustinus: Nunc autem ille posteaquam vidit Jesum, et cognovit eum salutis suae auctorem, non fuit piger in evangelizando quae viderat. Iste ergo nuntiavit salutem ut sequatur, sed illi e contra persequuntur.

Unde sequitur: *Propterea persequabantur Judaei Jesum, tanquam violatorem legis divinae; quia haec faciebat in sabbato*, agens contra Deum, qui requievit in eo, opinantes quod nihil penitus esset in sabbato faciendum, sed ab omni opere hominum vacandum, quantumcumque sit utile et divinum. Male de sabbato intelligebant, quia hominem in sabbato curare, ac pietatem et misericordiam exercere, peccatum esse putabant. Judaei persequabantur Christum, opus ejus bonum pervertentes in malum, et adhuc multos habent sequaces, frequentes servos Christi propter opus bonum molestantes.

Cum ergo arguerent eum, et murmurarent de hoc quod in sabbato operabatur excusans se, *respondit eis: Pater meus*, qui est in coelis, quam vis in sabbato cessaverit ab omni opere creationis, dispositionis, et ornatus; tamen *usque modo operatur* gubernando et instaurando quod corrumpitur in opere, et propagando, et per hoc non solvit sabbatum; ergo cum et ego operor, restaurans et reparans corrupta, et sanans infirma, non solvo sabbatum; sed in operando, me Patri conformo, et sicut in principio creando, disponendo, et ornando operatus sum cum ipso, ita facio et modo. Ac si dicat: non tantum sex diebus primis, ut putatis, operatus est Pater meus, creaturas novas condendo et producendo, a quibus requievit die septima; sed *usque modo*, et semper usque in finem continue *operatur*, in esse conservando et gubernando, ut condita permaneant. Non solum enim Deus omnia fecit; sed et facta ne deficiant, in esse conservat, ita

Lo peccat és lo que li desplau hi ofén los ulls de la majestat {110b} sua, lo peccat a ell, mansuet hi suau, lo presenta a nosaltres dur hi aspre. Lo peccat ha fet, de l'àngel, diable hi enemich del seu Creador; ha fet home, de franch hi libert, l'à fet catiu miserable; de 5 de immortal, mortal; de incorrupte, podrit hi corrupte; de benaventurat, miserable; de ciutadà, bandejat; de Fill de Déu, fill del diable; hi per ço devem molt tembre, pensant que'l Senyor no dexa lo peccat sens pena.

[11. DE LES MURMURACIONS I ELS ATACS DELS JUEUS, ALS QUALS CRIST RESPON QUE ACTUA COM SON PARE]

E seguint la letra evangèlica, anà lo guarit paralitich 10 a publicar la virtut del Senyor, hi denunciar als jueus que Jesús era lo qui l'havia guarit de la sua malaltia.» Guarit en la pensa, conegué lo Senyor per vera crehença; hi no fon pereós a denunciar qui era. Diu sant Agostí: «Aquest la salut los denuncia perquè y 15 vinguen hi ells lo scolten, perquè la salut lancen hi lo Actor de la salut perseguir puguen.»

Diu lo gloriós evangelista: «Per ço lo Senyor persequien axí com a trencador de la ley divina, que tals coses obrava lo disabte», fent contra Déu, qui 20 reposà lo disabte, afermant que alguna cosa encara que fos en honor de Déu hi utilitat del prohisme no-s devia fer en disabte. Entenien mal lo colre del disabte, que guarir lo malalt en disabte hi exercir actes de pietat hi misericòrdia, no és contra los divinals preceptes. Los 25 jueus lo Senyor persequien, girant a mal seny les sues bones obres; hi encara de present són molts qui-l[s] semblen, qui als servents de Déu per les bones obres persequen.

Respon lo Senyor als jueus qui-l reprenien de les 30 bones obres que feya lo disabte, dient: «Lo meu Pare, qui és en los cels, ab tot que cessà de crear les coses del món lo disabte, però fins ara obra governant les creatures, que de no res havia creades. Hi cada dia crea ànimes en los humans còssors, hi no trenca lo disabte. 35 Hi per lo semblant yo obre, cure hi sane les malalties, hi no {110c} trenque lo disabte. Ab lo meu Pare de present obre, axí com en lo principi creant, disponent hi ornant ab ell obrava», quasi dient: «No cregau que solament obrà mon Pare en los sis primers dies creant 40 hi fent noves creatures, de la creació e factura de les quals reposà lo setén dia; ans de present tostemps obra, hi nunca cessa, conserva hi governa perquè stiga lo qui creà en lo principi. No solament Déu omnipotent crea, mas conserva lo que ha creat que no defalga; que si 45

34-35 *Hi cada dia crea ànimes en los humans còssors*] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 340b. Es tracta del postulat defensat pel creacionisme, una doctrina teològica que indica que Déu crea cada ànima humana de manera immediata i directa, en oposició a altres corrents com el generacionisme o el traducionisme en què l'ànima es transmet de pares a fills.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quod si se rebus subtraheret, et eas manu regiminis non retineret, sicut de nihilo facta sunt, sic in nihilum universa tenderent et defluerent.

Unde sic Deus intelligendus est requievisse ab omnibus operibus suis, ut jam nullam novam creaturam conderet, non ut conditas continere et gubernare cessaret; cum quo in cunctis pariter *et ego*, operatus sum et *operor*, quia sum Verbum Patris, *per quod omnia facta sunt*, et conservantur in esse; et ergo bonum est quod ago, nec mirum si hominem in sabbato sano, qui Deus cum Patre omnia semper operor.

In nullis enim quae fiunt, operatio mea deest operationi Patris; sed in omnibus simul ego cum Patre operor, cum divina potentia nihil nisi per sapientiam suam faciat. Si ergo me in aliquo quod per rae factum sit reprehendere praesunjitis, reprehendite et Deum Patrem, pariter mecum operantem; cuius vos populum peculiarem esse jactatis.

Ubi et Augustinus: Quomodo ipse Pater et Filius inseparabiles sunt, sic et opera Patris et Filii inseparabilia sunt; non tantum Patris et Filii, sed etiam Spiritus Sancti; sicut aequalitas et inseparabilitas est personarum, ita etiam opera inseparabilia sunt: haec Augustinus. Hinc autem totius Trinitatis opera indivisa, id est communia esse dicuntur; quia quidquid potentia geritur, idem sapientia moderatur, et bonitate conditur.

Unde bene in his quae facimus, vel Deum facere exoramus, commemorationem Trinitatis facimus dicentes: *In nomine Patris, et Filii et {341a} Spiritus Sancti*; vel: *In nomine sanctae et individuae Trinitatis*, ut sicut personarum indivisa est operatio, sic et earum sit inseparabilis invocatio. Et sic Christus excusatur in sabbato operando.

12. MAGIS SCANDALIZANTUR JUDAEI EO QUOD SE AEQUALEM FACIAT DEO

Sed quia ex hac excusatione sequitur quod Christus sit aequalis Deo Patri, ideo ex hoc verbo magis persequantur eum tanquam blasphemum, quia blasphemia majus peccatum est, et acrius puniunt in Lege, quam violatio sabbati.

Unde subditur: *Propterea ergo magis*, id est avidiori animo et ferventiori zelo, quam prius pro opere

26-28 *axí ... obra*] Aquest fragment, en VC, 340b, forma part de la glossa ludolfina, que ara integrem en la citació de sant Agustí d'Hipona perquè està vinculat. | 37-39 *Hi ... Pare*] Corella amplifica la traducció respecte VC, 341a, en el sentit que afegí que Crist era «Déu i Fill de Déu natural.»: «*Sed quia ex hac excusatione sequitur quod Christus sit aequalis Deo Patri.*», és a dir, «Però, com se segueix que Crist és igual a Déu Pare.» En aquest capítol, com indiquem en nota p. 687,41, també s'ha incorporat un fragment per mostrar la paternitat de Déu respecte Jesús.

SEGON DEL CARTOIXÀ

alçava la mà de la sua conservació de les coses que ha creades, axí com de no-res començaren, axí a no-res tornarien.

»Donchs, axí devem entendre que nostre Senyor Déu reposà lo disabte de les sues obres, que no-n creà 5 de noves però no dexa de conservar hi governar les que ha creades, en la qual conservació hi govern yo ensemps ab ell obre, qui só etern Verb, Paraula eterna de mon Pare, per la qual hi en la qual creà mon Pare totes les coses hi les conserva. Donchs, bona cosa és la 10 que yo acabe en lo disabte, puys ensemps ab mon Pare obre, hi no prengau maravella si done sanitat a l'home en disabte, que yo, Déu ab mon Pare, totes les coses creades conserve hi governe, hi axí tostemp ensemps ab mon Pare obre. 15

»En alguna cosa no fall la mia operació a la de mon Pare, car la divina potència no obra alguna cosa sinó per la sua sapiència. Donchs, si a mi en alguna obra mia presumiu rependre, repreneu ensemps ab mi a Déu mon Pare, qui ab mi obra; del qual vos gloriav vosaltres 20 que sou special poble.»

Diu sant Agostí: «Axí com lo Pare e lo Fill són inseparables, axí les obres del Pare hi del Fill són indivises; hi no solament del Pare hi del Fill, mas del Sperit Sant. Axí com són iguals e inseparables les tres 25 presones una essència, axí les obres comunes, indivises e inseparables, una potència, una {110d} sapiència, una bondat les obra.»

Hi per ço, decentment en lo principi de totes les nostres obres de la sancta Trinitat fem memòria, dient: 30 «En nom del Pare, del Fill hi del Sant Sperit», o diem: «En nom de la sancta e individua Trinitat», que axí com són indivises les obres de les tres persones, axí és indivisa la invocació que fem nosaltres. Per aquesta via scusa hi deffensa lo Senyor la sua obra feta en lo 35 disabte.

[12. DEL QUE ESCANDALITZÀ MÉS ALS JUEUS: NO EL QUE FÉU CRIST SINÓ EL QUE DIGUÉ]

Hi perquè en aquestes paraules clarament se mostra que-l Senyor deya que era Déu, Fill de Déu natural, equal ab son Pare, per aquest parlar, com ha blasfemador més lo persequien; que major peccat és la 40 blasfèmia, hi major punició segons la Ley merexia, que no trencar lo disabte.

Diu lo evangelista: «Per ço molt més, ab major ànimo hi ab més fervent zel que no per trencar lo

sabbati, quaerebant Judaei interficere eum; quia non solum, ut eis apparebat, solvebat sabbatum, sed et Patrem suum, naturalem et sibi consubstantialem, dicebat Deum, non ut nos, qui adoptati patrem vocamus eum; aequalem se faciens et ostendens Deo per aequalitatem naturae et potestatis, quod illi blasphemiam esse dicebant. Cum enim eum tantummodo hominem putarent, imponunt ei quod rapinam faciat, se aequalem faciens Deo, quasi non esset, cum revera esset talis, quia ipse per naturam natus est ei aequalis.

Duo quippe crimina in Lege morte punita fuerunt scilicet crimen solutionis sabbati, et magis crimen blasphemiae. Et haec duo ei imponebant, et propterea eum occidere quaerebant. Et quia excusavit se de primo, consequenter excusat se de secundo, probans se esse Filium Dei et aequalem Patri. Et ne Judaei dicerent: Tibi non credimus, nullus enim sibi testans dignus est fide, ideo ad confirmationem propositi multiplex inducit testimonium, scilicet: Joannis, et operum, ac ipsius Patris, et Scripturarum.

Dicit ergo: *Si ego testimonium perhibeo de me ipso; testimonium meum non est verum*, id est efficax secundum reputationem vestram, quamvis in se sit efficacissimum. Unde secundum Chrysostomum, hoc quod dicit, *non est verum*, non quantum ad dignitatem suam, sed quantum ad illorum suspicionem loquebatur.

13. QUATUOR VERITATIS TESTES

Nota ergo quod in testimonio sunt quatuor testes filii, quia in testimonio possunt quatuor reperiri, scilicet: veritatis demonstratio, veritatis confirmatio, veritatis immobilitas, et ipsa veritatis veritas.

Demonstratio autem fiebat per Joannem; ipse enim Joannes ad quem Judaei miserunt, et quem magis omnibus fide dignum putabant, testimonium perhibuit, non sibi, sed Veritati Christo, sicut amicus veritatis. Confirmatio fiebat per opera fortissima; quod enim caecos illuminavit, aures aperuit, ora mutorum resolvit, daemonia fugavit, mortuos resuscitavit; haec opera testimonium Christo perhibebant.

Immobilitas patebat per attestationem Patris, qui testimonium perhibuit de Christo; quia vox Patris audita est in Baptismo, et in monte, ipso Christo

disabte, lo Senyor matar volien; no solament perquè segons ells deyen trencava lo disabte, mas perquè's deya Fill natural hi consubstancial de Déu, son Pare», no axí com nosaltres, que-ns diem fills seus adoptats per gràcia, ans se deya egual ab Déu son Pare, en egualtat hi unitat de potència, sciència hi bondat, hi en totes les perfeccions divines. Hi perquè ells stimaven que solament era home, deyen que blasfemava, dient que era Déu, Fill de Déu, egual ab son Pare.

Dos crims que-n la Ley per mort lo punyien al Senyor impossaven: blasfèmia hi trencar lo disabte. Hi per ço matar lo volien. Hi perquè havia donat rahó lo Senyor del no trencar lo disabte, ara respon al que l'inculpen de blasfèmia, provant que és Fill de Déu natural, egual ab son Pare. Hi perquè los jueus no diguesen: «A tu no volem creure, que algú no és verdader testimoni en causa pròpia», porta lo Senyor en testimoni Joan Babtista, hi les sues obres, hi a Déu, son Pare, hi la Sacra Scribtura.

Hi en aquesta forma prosegueix les sues paraules: «Si yo de mi testifique, no és verdader lo meu testimoni ni té eficàcia segons la stima vostra, ab tot que en si tinga veritat infal·lible.» Diu sant Crisòstom: «Dient lo Senyor que no és verdader lo seu testimoni, no u diu derogant a la dignitat sua, mas respon a la stima que ells tenien, que ell no podia testificar en causa pròpia.»

[13. DE QUATRE TESTIMONIS DE LA VERITAT]

Hi devem atendre que-n lo testimoni del Senyor quatre testimonis concorren: demostració, confirmació, immobilitat hi veritat certa.

A la demostració fon per Joan Babtista, qui ab lo dit lo mostrà als pobles, al qual los jueus trameteren stimant lo seu testimoni més digne de tots los hòmens, hi testificà no per si, mas a la veritat féu testimoni com a verdader amich de aquella. Aquesta veritat se conferma fortíssimament per obres excel·lentíssimes; il·luminant los cechs hi dels sorts obrint les orelles, fent parlar los muts hi dels cossos lançant los diables, resuscitant los morts hi guarint los paralitichs.

Era aquesta veritat inmobile per lo testimoni del Pare, dient: «Aquest és mon Fill qui yo molt ame.»

6-7 sciència ... divines] Aquest breu fragment sobre les virtuts que compartien Déu i Crist ha estat afegit per Corella quant a VC, 341a. | 31-32 qui ab lo dit lo mostrà als pobles] Aquesta caracterització del Baptista assenyalant amb el dit a Jesucrist ha estat incorporada per Corella respecte VC, 341a. En notes p. 362,9-12 i 800,27-28, hem indicat la presència d'aquesta imatge del Baptista, que no es trobava tampoc en els fragments llatins corresponents. | 35-36 Aquesta ... excel·lentíssimes] Notem l'ús particular d'un superlatiu doble respecte VC, 341a: «Confirmatio fiebat per opera fortissima.», és a dir, «La confirmació es fa per obres de màxima força.» | 41 Aquest és mon Fill qui yo molt ame] Corella opta per incorporar aquest verset de Mateu 3, 17, que no estava de manera directa en VC, 341a, sinó que apareixia de manera indirecta, atés que es feia referència a com Déu es va manifestar com a Pare de Crist en el mont Tabor: «quia vox Patris audita est in Baptismo, et in monte, ipso Christo transfigurato.» Notem que es destaca així la paternitat divina de Jesucrist, que és, d'aquesta manera, Fill de Déu. Tal com assenyalem en nota p. 686,37, en aquest capítol, Corella ha incorporat un breu fragment que també presentava a Crist com a Fill de Déu.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

transfigurato. Veritas autem ostendebatur ex Scripturis, quae mentiri non poterant, eo quod a Spiritu veritatis processerunt;

Scripturae enim Legis quae datae sunt per Moysen et Prophetas, perhibent de Christo testimonium. Et sic penes haec quatuor, quae omne testimonium veritatis fulciunt, ista quatuor testimonia accipiuntur.

14. DURITIA JUDAEORUM AD CREDENDUM

Et quamvis essent per tot incontradicibilia inducti, et conjuncti testimonia; tamen nolebant credere in eum. Unde dicit: *Et non vultis venire ad me*, scilicet per fidem, id est non vultis credere in me, et a me quaerere veram salutem, ex sola malitia vestrae voluntatis, quia nihil aliud impedit vos, nisi odium contra me conceptum a vobis; *non vultis*, inquam, credere in me, *ut vitam aeternam habeatis*, nunc in spe, et in futuro in re, quae {341b} habetur per fidem formatam charitate; ita nec veritas vos convincit: nec promissio vitae vos trahit.

Deinde redarguit eorum duritiam et tarditatem ad credendum, dicens: *Ego veni in nomine*, et ad honorem, *Patris mei*, ut per me Pater glorificetur, quod patet per praedicta testimonia: *et non accepistis me*, nec in me creditis, sed magis persequimini, quia dilectionem Dei non habetis. Et inde poena peccati vobis haec erit: quia *alium*, id est Antichristum *in nomine suo venientem*, id est non habentem praedicta testimonia et suam gloriam propriam quaerentem *accipietis* pro Christo et vero Deo, *ut*, secundum Apostolum, *credant mendacio qui noluerunt credere veritati*.

Quasi dicat: Quia non accepisti me, id est, quia non credidistis me esse Christum, haec poena infligetur vobis ut decepti pro Christo Antichristum recipiatis.

Per hoc arguitur quod Judaei primi erunt qui ad Antichristum convertentur. Judaei enim in fine Antichristum recipient, et templum ei facient, quia faciet se circumcidi, et *primu* dicet se eis promissum; etei adhaerebunt quousque ejus falsitas detegatur

per Henoch et Eliam. Secundum Augustinum, Antichristus ceremonias Legis tentabit restaurare, ut Evangelium solvat; quae res Judaeos eum pro Christo recipere suadebit.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Aquesta veritat declaren les Scribtures hi la fan clara, les quals per lo Sperit Sant revelades mentir no poden.

[14. DE LA RETICÈNCIA DELS JUEUS A CREURE'L]

Però ab tots aquests inefragables testimonis, los jueus per la sua malícia en ell no volien creure, hi per 5
ço diu lo Senyor: «No voleu venir a mi vosaltres, ni voleu en mi creure, ni voleu de mi acceptar la salut verdadera per sola malícia vostra, que us empacha hi hoy contra mi en vostres entràmenes engendra, per la qual no voleu en mi creure perquè atengau la vida 10
eterna, de present en sperança hi en lo sdevenidor en effecte, la qual se ateny per fe verdadera, per caritat meritòria. Hi és tan gran la vostra malícia que ni veritat no us pot convençre, ni tirar-vos a mi la promesa de la vida eterna. 15

»Yo só vengut en lo nom de {111b} mon Pare hi a honor de mon Pare, que per mi sia glorificat mon Pare, segons testifiquen les mies obres. Hi no voleu acceptarme ni en mi creure, ans me persequiu, perquè amor de Déu no-s troba en vosaltres. Hi serà en pena de vostre 20
peccat que pendreu hi acceptareu altre, hi serà deguda pena vostra que, no acceptant la veritat, accepteu la falsia; pendreu Antecrist, qui vendrà en lo nom propi cercant la sua glòria, hi no testificaran d'ell los testimonis que de mi testifiquen; aquell pendreu per 25
rey Messies.

»Perquè ab tantes veritats a mi no haveu volgut pendre, bé mereix vostra culpa per les falsies de aquell lo prengau per rey vostre. No us ha pogut la veritat vençre, és justa cosa la falsia us vença.» 30

Primers seran los jueus qui, venint Antecrist, lo rebran per rey Messies, lo qual circuncís voldrà restaurar les judayches cerimònies per destruir lo sagrat evangeli. Hi axí, los jueus lo pendran per lo Messies que speren, fins que per la sua mort serà descuberta la 35
falsia e iniquitat sua.

2 no poden] A continuació, quant a VC, 341b, s'omet un fragment que fa referència a Moisés i als Profetes com a testimonis de la veritat de les paraules de Crist. | 26 rey Messies] Tot seguit, quant a VC, 341b, Corella omet part dels versets corresponents a 2Te 2, 10-11: «Tot això caurà sobre els qui van a la perdició, perquè no han acollit l'amor a la veritat que els hauria salvat. Per aquest motiu, Déu els enviarà un poder que els extraviarà i els farà creure la mentida.» | 36 iniquitat sua] A continuació, quant a VC, 341b, l'autor valencià omet una part de la glossa i una citació final de sant Agustí d'Hipona sobre com serà la rebuda de l'Anticrist per part dels jueus. La glossa assenyalava que, no la mort de l'Anticrist, sinó els profetes Enoc i Elies descobriran als jueus la falsedat d'aquest i la veritat, per tant, de Jesucrist. La citació de sant Agustí indica que l'Anticrist tractarà de restaurar les cerimònies de l'Antic Testament en substitució de les de l'Evangeli, amb la qual cosa els jueus seran persuadits de rebre'l a ell i no a Crist.

15. CAUSA HUIUS INCREdulITATIS

Deinde causam infidelitatis eorum subdit, *quia gloriam humanam ab invicem accipientes*, et acceptantes, id est ex superbia humanum favorem captantes, *gloriam quae a solo Deo est*, id est humilitatem quae est vera gloria, vel gloriam coelestem non quaerebant. Non ergo, quia non est aperta veritas non credunt; sed quia superbia eos excaecat, quae laudari, et se super alios efferre desiderat.

Ideo enim in Christum credere non poterant, quia cum superba mens eorum gloriam et laudem appeteret, et sese super alios efferret, reputabant inglorium et dedecus in Christum credere, qui abjectus et pauper videbatur, et ideo ei credere non poterant; sed ille in eum credere potest, qui cor habens humile, solius Dei gloriam quaerit, et ei placere appetit. Ex quo apparet quod multum periculosa est inanis gloria.

Unde Chrysostomus: Nihil ita deformat animam, sicut gloriam desiderare terrenam; non enim est possibile qui hanc gloriam amat, gloriam quaerere Crucifixi. Unde dicit et Tullius, quod cavenda est hominum gloria, quae aufert animi liberta totem; pro qua magnanimis viris omnis debet esse contentio. Et ideo secundum Glossam, magnum vitium est jactantia et humanae laudis ambitio; quae de se aestimari appetit quod in se non habet, et gloriam suam, non Dei quaerit. E contra vero, magna virtus est humilitas, quae se nihil reputat, et solius Dei gloriam quaerit, eique soli placere appetit. Haec est etiam causa cur mandata Dei non impleamus; quia non humiles, sed superbi et ambitiosi sumus, praesumentes de industria et viribus nostris, ut ad ea implenda nequaquam humiliari possimus.

Vel hoc impeditur Judaeos a fide Christi in parte, quia solum attendebant, et adhuc intendunt ad gloriam et exaltationem temporalem, dandam eis per Messiam. Videbant autem Christum pauperem et abjectum, et ideo non receperunt eum; non attendentes Scripturas Prophetarum, quae de ejus paupertate et abjectione loquuntur. Gloria autem et exaltatio, quae per Christum danda promittitur, illa est gloria coelestis, quam non intelligebant; et ideo

[15. DE LA CAUSA DE LA SEUA INCREdulITAT]

Diu-los après lo Senyor de la infèdilitat que tenen una principal causa: «Vosaltres no-m voleu creure perquè de aquest món cercau la glòria, hi no cercau la glòria de Déu, que ab humilitat se troba. Donchs, no us retrau de la mia crehença la veritat que no sia clara, 5 mas cega-us la vostra supèrbia que desija laor entre-ls hòmens.»

Diu sanct Crisòstom: «Per ço en lo Senyor creure no podien, que reputaven cosa dejecta hi de vergonya aderir hi creure en lo Senyor, qui era home pobre, 10 mendicant hi dejecte. Però aquells hi crehen qui, tenint lo cor humil, la glòria de Déu cerquen hi a ell sol plaure desigen. Ací podem apendre quant és perillosa en la religió crestiana la vanaglòria.»

Diu sanct Crisòstom: «Alguna cosa no fa axí 15 diforme la nostra ànima com desig de la mundana glòria; {IITC} ni és possible lo qui ama aquesta glòria, que cerque la glòria del crucifici.» Diu Tuli que molt deu hom squivar lo desig de la glòria entre-ls hòmens, que la libertat nos leva, per la qual los grans e forts 20 hòmens grans perills hi treballs sostenen. Diu sant Crisòstom: «Gran vici és la jactància hi lo desig de la mundana glòria; que vol que-ls altres stimen que ell és digne que tots lo loen, hi axí cerca no la glòria de Déu mas la sua, hi a la fi pert la una hi l'altra.» Per lo 25 contrari, és gran virtut la humilitat verdadera, que fa l'ome que de si res no stime, hi la glòria de Déu cerque, hi a ell sol desige plaure. Hi aquesta és una de les causes que no acabam los divinals preceptes; que som ambiciosos hi superbos, presumim de nostra prudència, 30 de nostres virtuts hi forces, hi no-ns volem humiliar a la humil ley evangèlica.

Hi encara de present, en gran part aquesta mundana glòria los jueus empacha, que no vénen a la ley evangèlica, atenen a la exaltació hi temporal glòria, 35 la qual speren per lo rey Messies. Miren Jesús pobre, dejecte, saciat de penes hi opprobris, crucificat entre ladres, no-l volen rebre, ab tot que de la sua pobretat, dolors, penes hi vituperis, mort hi passió dolorosa, clarament scriven los profetes. Hi la exaltació hi glòria 40 del rey Messies no volen entendre ells, tots terrenals,

8-14 Diu ... vanaglòria] Corella assigna falsament aquest fragment a sant Joan Crisòstom quan en VC, 341b forma part de la glossa ludolfina. | 13-14 Ací ... vanaglòria] Quant a VC, 341b («Ex quo apparet quod multum periculosa est inanis gloria.»), és a dir, «D'on es pot deduir que la vanaglòria és molt perillosa.», Corella afeg la referència a la religió cristiana com a àmbit on cal evitar la vanaglòria. | 21-25 Diu ... l'altra Rois de Corella, assigna aquest fragment a sant Joan Crisòstom, un text que en VC, 341b s'atribueix explícitament a la Glossa. | 31-32 hi² ... evangèlica] Quant al fragment corresponent de VC, 341b, Corella explicita i afeg aquesta referència als evangelis. | 33-690,2 Hi ... romanen] En aquest fragment, pel que fa al corresponent de VC, 341b-342a, Corella tradueix els verbs en present quan en el text ludolfi estaven en passat, tot remetent a l'episodi evangèlic del rebuig cap a Jesús. A més a més, els mots «Hi encara de present», denoten una voluntat de vincular aquest fragment amb la contemporaneïtat de Corella, marcada per les sospites i la persecució del col·lectiu jueu per part d'institucions com la Inquisició i les autoritats eclesiàstiques del moment. | 36-40 Miren ... profetes] L'autor valencià amplifica el contingut del Cartoixà respecte VC, 341b, sobretot en els detalls referits a l'estat de Crist en la crucifixió i Passió: «Videbant autem Christum pauperem et abjectum, et ideo non receperunt eum; non attendentes Scripturas Prophetarum, quae de eius paupertate et abjectione loquuntur.»), és a dir, «Veien a Crist pobre i humil; per això no el reberen, sense atendre a les escriptures dels profetes, les quals parlen de la seua pobresa i abjecció.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

gloriam quo a solo Deo est, non quaerebant, et propter hoc in infidelitate permanserunt. Ipse {342a} solus potest Christo pauperi et abjecto credere, qui non propriam, sed Dei gloriam quserit.

Ubi de vitio vanae et humanae gloriae sic dicit Beda: Hoc autem vitium caveri melius non potest, quam ut ad conscientias nostras redeamus, nosque pulverem esse consideremus; et si quid boni nobis inesse deprehendamus, non nobis, sed Deo adscribamus: haec Beda.

Ubi et Chrysostomus: Vanam gloriam fugiamus omni studio. Et qualiter eam superabimus, ais? Si ad aliam respexerimus gloriam quae ex coelis est, a qua ejicere nos haec cogit. Quae igitur nobis spes erit salutis, cum jussi esse ab his exteri, quae hic sunt; exteri a {342b} coelis sumus, et eorum quae illie sunt? Quid hac insensibilitate deterius flet unquam, cum secundum unamquamque diem, ea quae iudicii, ea quae regni audientes, eos qui sub Noe et in Sodomis erant, imitemur experientia rerum expectantes omnia discere? Et nimirum propter hoc omnia illa scripta sunt; ut si quis de futuris credit, ab his quae facta sunt manifestam et de futuris demonstrationem accipiat. Haec igitur intelligentes, et praeterita et futura, parum saltem respicimus a difficili hac servitute, et aliquam animae faciamus rationem; ut et praesentibus et futuris potiamur bonis: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, sana me languidum longo languore mole vexatum, et paralyticum diutino corpore boni gravatum: da mihi ut surgam, recedendo a peccato; ac tollam grabatum, portando onus poenitentiae pro eo; et ambulem profiriendo in bonum, et de bono in melius, et eundo de virtute in virtutem; sanus quoque factus, tuo beneficio studeam a peccatis abstintre de cetero, ne deterius mihi aliquid contingat, vel hic, vel in futuro. Da mihi etiam, bone Jesu, ut te humilem sequens humanam et terrenam gloriam contemnam, ac laudari et me super alios efferri non cupiam; sed tui solius gloriam quaeram, et tibi soli placere appetam. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

que sia en lo celestial Regne, hi axí en la sua infidelitat romanen. Aquells crehen hi a Jesús se acosten qui la glòria de Déu hi no la pròpia cerquen, hi axí la glòria de Déu hi la sua troben en lo celestial Regne.

Diu Beda: «Aquest vici de vanaglòria, en alguna 5 manera millor no-l podem lançar de nosaltres, que regonexent nostres defalts en lo retret de nostra consciència, hi considerant com som pols, podridura hi cendra; e si alguna cosa nos par que tingam bona, confessem {111d} hi conegam que és de Déu hi no 10 nostra.»

ORACIÓ

Senyor Jesús, guareix a mi per la tua misericòrdia, malalt hi vexat de larga malaltia, paralitich gitat en lo lit de les mies culpes. Fes-me gràcia que-m leve hi lo lit 15 de la mia penitència porte; hi passeje acaminant en bones obres; hi cobrada la sanitat per la tua clemència, yo-m guarde de la majestat tua offendre, perquè en aquest món o en l'altre algun dan pijor no-m sdevinga. Hi atorgam, benigne Senyor, que yo humil a tu humil 20 seguexca, menyspreant la humana hi terrena glòria, hi no desige les laors dels hòmens; mas que la tua sola glòria cerque hi a tu sol plaure treballe. Amén.

8-9 *hi* ... *cendra*] Corella retorca el fragment corresponent de VC, 342a, amb una gradació: «*nosque pulverem esse consideremus*», és a dir, «considerem que som pols.» | 10-11 *no nostra*] A continuació, Corella omet una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 342ab, la qual tracta de com cal creure en allò promés en les Escriptures perquè, d'aquesta manera, els cristians s'apropen ja al Regne dels Cels. Aquest fragment omés contenia també la referència als qui en temps de Noé i de Sodoma no cregueren i actuaren segons la seua pròpia experiència i costums. | 17 *bones obres*] A continuació, l'autor valencià omet aquesta part del Salm 83, 8: «*de virtute in virtutem*»; un salm que ja ha estat omés dues vegades més en aquest capítol, com assenyalen en nota p. 674,12-14.

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{342A} CAPUT LXXIX. DE ARBORE
INFRUCTUOSA ET MULLERE CURVATA.

I. PILATUS VIGINTI GALILAEOS
SACRIFICANTES OCCIDI JUBET

Et relictis illis in incredulitate sua, iterum abiit, Jesus, in Galilaeam. Cumque ibi maneret et doceret, *aderant eo tempore quidam, Judaei, nuntiantes*, Christo quod quosdam *de Galilaeis*, scilicet viginti viros, dum sacrificarent, et in actu in sacrificiis occupati essent *Pilatus* interfecit; *et sanguinem eorum cum sacrificiis miscuit*, quia morte cum sacrificiis concurrente, sanguis interfectorum cum sanguino sacrificiorum mixtus fuit. Secundum Cyrillum, isti erant sequaces dogmatum Judae Galilaei, cujus mentionem Lucas in actibus Apostolorum facit, qui dicebat quod illicitum erat Judaeis cognoscere aliquem Dominum praeter Deum; et multi consenserunt ei, in tantum quod prohibebant oblationes statutas a populo fieri pro salute Romani imperii.

De quo Pilatus indignatus, venit super eos sacrificantes, secundum ritum suum, et inter ipsas victimas, quas ritu legis se offerre putabant, eos occidit; ita quod sanguis offerentium, oblatis victimis misceretur. Unde ortae sunt inimicitiae inter ipsum et Herodem, quia Galilaei de Herodis potestate erant. Et quia aliqui de vulgo, illam occisionem subitam et horrendam, horribilibus peccatis ipsorum occisorum imputabant, credentes justissime eos talia passos esse, narraverunt hoc Salvatori, volentes percipere quid ei super hoc videretur.

Dominus autem non negat, sed ponit eos peccatores fuisse, et propter hoc periisse; non tamen asserit talia esse passos eos, tanquam peiores non patientibus, quia talis mors non est argumentum sufficiens quod gravius peccasset ceteris omnibus, quia frequenter Deus peccata minus gravia punit in praesenti vita, et graviora post vitam praesentem differt gravius punienda.

Mystice Pilatus signat diabolum, semper animas occidere paratum; sanguis exprimit peccatum; et sacrificia bonas actiones. Galilaei qui interpretantur *transmigrantes*, signant hujus mundi viatores; mors quoque istorum corporalis, {342b} signat spiritualem mortem eorum qui non pure offerunt sacrificia.

Pilatus ergo sanguinem Galilaeorum, cum sacrificiis eorum miscet, quando diabolus preces, eleemosynas, jejunia, ceteraque bona opera fidelium, vel mortifera carnis et sanguinis delectatione, vel odii meditatione,

DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT HI DE
L'INFRUCTUÓS ARBRE, HI DE LA DONA
CORBA. CAPÍTOL XXXVIII

[I. DE PILAT, QUI MANÀ LA MORT DE VINT
GALILEUS QUE FEIEN SACRIFICIS]

Dexats aquests de Hierusalem en la incredulitat sua, tornà-se'n lo Senyor en Galilea. Hi vingueren 5 jueus que li denunciaren com Pilat havia mort los galileus qui sacrificaven, mesclant la sanch d'ells ab los sacrificis que offerien. Diu sanct Ciril que aquests la doctrina de Judes Galileu seguien, del qual fa menció sant Luch en los Actes dels Apòstols, qui deya que no 10 era lícit als jueus algú per senyor sinó a Déu regonéixer; hi molts ab ell aderiren, hi vedava que no fessen a Déu offeretes per salut del romà Imperi.

Mogut Pilat, vench sobre ell hi los qui ab ell eren, hi matàls entre ls sacrificis, axí que la sanch d'ells 15 mesclà ab los sacrificis que oferien. Hi de ací pogué sortir la inamicícia de Pylat hi de Herodes, perquè aquest Judes era galileu sots potestat de Herodes; hi perquè alguns dels pobles stimaven aquella {112a} súbita mort hi orrenda a orribles peccats, responia al 20 Senyor ho contaren, desijant saber lo que y respondria.

Lo Senyor no negà, ans afirmà que peccadors eren, hi que eren morts per ses culpes. Però no afirmà que tal mort aguesen encorreguda perquè fossen pijors que aquells qui de tal mort no morien, que la tal mort no 25 era sufficient conjectura que fossen més peccadors que tots los altres; que molt sovint puneix lo Senyor los menors peccats en la present vida, hi los majors spera a les infernals penes.

Al seny tropològich, Pilat significa lo diable qui 30 tostemps treballa matar les ànimes. La sanch d'ells que mesclà ab los sacrificis, los peccats significa; y los sacrificis signifiquen les bones obres. Los galileus, qui «transmigrants» se interpreten, són los hòmens viadors en aquesta present vida; la mort corporal de aquests 35 significa la mort spiritual de aquells qui purament no offren los sacrificis.

Mescla Pylat la sanch dels galileus ab los sacrificis, quant lo diable les oracions, les almoynes, los dejunis hi altres bones obres mescla ab les carnals culpes, ab 40 hoys, ires hi enveja, supèrbia vanaglòria o sinestra

1] *Dels galileus que matà Pilat* En el títol que se'ns presenta en VC, 342 no apareix aquesta referència a Pilat: «*De arbore infructuosa et muliere curvata*», és a dir, «De l'arbre infructuós i la dona encorvada.» | 9-10 del ... Apòstols] La referència a aquest personatge evangèlic apareix en Ac 5, 37. | 34 viadors] Persona que va de camí; especialment, l'home vivent considerat com si caminés cap a l'eternitat (DCVB, s.v. viador).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

vel invidiae furore, vel humanae laudis ambitione, vel sinistra intentione, vel alia qualibet nefaria peste commaculat; ut quamvis oblata Domino videantur, nihil tamen prosint offerentibus, sed potius interdum fiant in peccatum. De Juda enim, qui inter sacrificia positus, prodicionem Dominici sanguinis cogitabat, scriptum est: *Et oratio ejus fiat in peccatum.*

2. CHRISTUS JUDAEOS NON MINUS SCELETATOS, NISI RESIPISCANT, PERITUROS PRAEDICIT

Et ait Dominus eis qui haec sibi nuntiabant, Judaeos non minus illis Galilaeis sceleratos; et nisi de peccatis poenituerint, similiter in corpore et anima perituros. Sola enim poenitentia liberat a periculo, quia est secunda post naufragium tabula. Illi quidem Galilaei, non solum quia peccatores fuerunt, sed et in terrorem aliorum puniti sunt; quia frequenter moventur homines ad poenitentiam ex morte aliorum horrida et repentina.

Unde Chrysostomus: In hoc autem ostendit quod illos permisit talia pati; ut viventes, alienis periculis territi, fierent haeredes regni. Quid igitur, dices, ut melior ego fiam, ille punitur? Non ideo; sed punitur quidem propter alia crimina, fit vero ex hoc videntibus salutis materia.

Deinde ponit aliud exemplum de decem et octo Jerosolymitis; qui dum aedificarent quamdam turrinam in Siloe, subito cecidit super eos et oppressit, punitique sunt instrumento suae offensionis; quam ruinam aliqui imputabant enormitati peccatorum suorum, de quo similem sententiam dicit Christus, sicut et de primo exemplo supradicto.

Unde Beda: Illi etiam Jerosolymita a ruina turris oppressi, significant Judaeos qui poenitere noluerint, cum moenibus suis esse perituros; illa turris signat illum qui est *turris* {343a} *fortitudinis*, quae merito est in Siloe, quae interpretatur *missus*; signat enim eum qui missus a Patre, venit in mundum, qui oranes super quos ceciderit, conterat: haec Beda.

SEGON DEL CARTOIXÀ

intenció de aquells qui les obren. Hi axí posa verí en la bona vianda que, ab tot que pareguen a Déu plaents sacrificis, no aprofiten als qui·ls ofren, ans moltes vegades los nohen hi spiritualment los maten si a sinistra intenció fan tals offertes de Judes, qui pensant hi delliberant la tració, combregà en la Cena, diu lo psalmista: «Sia feta en peccat la sua pregària.»

[2. COM CRIST PREDIU ALS JUEUS, ELS QUALS NO EREN MENYS PECADORS QUE ELS GALILEUS, QUE SI NO SE'N PENEDIEN TAMBÉ PERIRIEN]

E seguint la evangèlica letra, respon lo Senyor als jueus, qui no eren menys celerats que·ls galileus de qui la mort li denunciaven, que si de sos pecats no feren penitència, per lo semblant, en cors hi en ànima perrien. Sola penitència, que és après {112b} del naufragi la segona taula, del perill nos delliura. Aquells galileus no solament foren punitos perquè peccadors eren, mas per terror dels altres, que sovint se moven los hòmens a penitència per la súbita hi òrrida mort dels qui axí moren.

Diu sanct Crisòstom: «Lo Senyor permés que aquells galileus axí perisen, perquè·ls vius, de tal mort temerosos, fossen hereus del celestial Regne, de sos peccats fent penitència. Pories respondre, donchs, “serà aquell punit perquè yo-m smene?” Responch: “Aquell és punit per les sues culpes, hi la sua punició a tu convida que-t smenes.”»

Aprés diu lo Senyor una semblant ystòria de dihuyt hòmens que eren morts en Hierusalem, edificant una torre, la qual edificant en Siloe súbitament caygué sobre aquells qui la edificaven. Torre edificaven, que és defensa de la vida, hi fon per a ells pèrdua de la vida. Stimaven alguns aquesta rohina de la torre a greus peccats dels qui la edificaven; hi aquella mateixa sentència de la mort dels galileus lo Senyor sobre la mort de aquests pronuncia.

Diu Beda: «La mort de aquests sobre los quals caygué la torre los jueus significa, qui, stant en pertinàcia, ensemps ab la ciutat periren. La torre significa aquell qui és torre de fortaleza, sanct Déu, sanct fort, sanct immortal; en Siloe, que “tramés” se enterpreta, tramés del Pare, troceja hi mata aquells sobre los quals se derroca.»

1-2 *Hi axí posa verí en la bona vianda*] Aquesta imatge del peccat com a verí en les viandes que impliquen els sacrificis, ha estat incorporada per Corella respecte VC, 342b. | 7 *Sia feta en peccat la sua pregària*] *Psalteri* (Sl 108, 7): «E la sua oració sia feta en peccat» (Martos 2013: 301). | 12-13 *Sola ... delliura*] Aquesta imatge de la penitència com a segona taula de salvació després d'un naufragi s'atribueix a Tertulià, tot partint del llibre *Quinti septimii florentis Tertulliani de poenitentia liber*, Capítol IV, col. 1233b. La *Vita Christi* no assignava a aquest fragment cap autoria; tampoc Corella. | 28-29 *Torre ... vida*] Notem l'elegància de la traducció de Corella quant a VC, 342b: «punitique sunt instrumento suae offensionis.», això és «foren castigats per l'instrument de la seua ofensa.» | 37 *torre de fortaleza*] *Psalteri* (Sl 60, 4): «Torre de fortaleza» (Martos 2013: 227). | 37-38 *sanct Déu, sanct fort, sanct immortal* Aquesta enumeració d'epítets referits a Déu ha estat incorporada per Corella respecte VC, 342b-343a. Notem com s'ha fet just després del Salm 60, 4, «torre de fortaleza».

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

3. SIMILITUDO FICULNEAE INFRUCTUOSAE
POPULO JUDAEORUM, GENERI HUMANO ET
CUILIBET HOMINI APPLICATA

Super quo *dixit eis similitudinem* ficulneae fructum non facientis, et terram inutiliter occupantis, quam Dominus vineae succidi voluit, quia tertio anno fructum in ea quaerens, non invenit; sed a cultore vineae circa eam fodere, et stercora mittere volente rogatus etiam ipso anno tertio, propter spem emendationis dimisit. Concludens quod Judaei similiter essent praescindendi de vita praesenti, et puniendi, nisi fructum poenitentiae et bonorum operum facerent. In hac similitudine, quanta sit Dei patientia, quanta sit hominis negligentia, manifestatur.

Ficulnea plantata in vinea, est synagoga erecta in domo Israel et plebe Judaica; tres anni visitationis, sunt Legis edicta, Prophetarum contestationes, et coruscantis Evangelii gratia; in quibus Deus quaesivit fructum bonorum operum a Judaeis, et non invenit, nisi in valde paucis, qui quasi nihil computabantur, respectu tantae multitudinis. Et quamvis cultores ejus circa illam foderent ligone acutae invectionis eam humillando, et terrorem divinorum judiciorum sibi immittendo, ac stercora mitterent, foeditatem et abominationem peccatorum suorum ei ostendendo, per quae solent humilitas et compunctio suscitari et homines de peccatis suis poenitere; parum tamen cultores profecerunt, et ideo Judaei succidi meruerunt.

Dei etiam ager et vinea mundus dicitur; cujus arbores et vites sunt homines; et aliae quidem fructuosae, aliae vero infructuosae. Hujus vero cultores, sunt praelati et sacerdotes; sed et cujuslibet anima est arbor, vinea, hortus, et ager illius, qui illam excolere habet ut fructus faciat. Sed heu! in multis terram inutiliter occupantibus, fructus non invenitur; et ideo timere habent poenam quam eis Dominus comminatur.

Unde Gregorius: Tertio autem Dominus ad ficulneam venit, quia naturam generis humani ante Legem, sub Lege, sub gratia expectando, admonendo, visitando requisivit; sed tamen in tribus annis fructum se non invenisse conqueritur, quia quorumdam pravorum mentes nec inspirata lex naturalis corrigit,

[3. DE LA SEMBLANÇA ENTRE UNA FIGUERA
QUE NO FEIA FRUITS I EL POBLE JUEU,
APLICADA TAMBÉ AL GÈNERE HUMÀ]

Diu-los après lo Senyor la similitut de la figuera, que no feya fruyt hi la terra inútilment ocupava, la qual volgué tallar lo senyor de la vinya perquè tres anys, hu après d'altre, no fructificava. Però pregà'l lo cultivador de la vinya que la comportàs aquell any, que ell la cavaria hi la femaria, hi si no feya fruyt, seria temps de tallar-la; volent concloure que axí serien tallats hi arrancats {112c} los jueus de la present hi sdevenidora vida si no feyen penitència. En aquesta similitut se mostra quant és gran la divina paciència hi la nostra negligència.

La figuera plantada en la vinya és la sinagoga en la casa de Israel, en lo judaych poble. Los tres anys signifiquen los edictes de la Ley, los protests dels profetes, la gràcia de l'evangeli, en les quals coses ha cercat hi demanat lo Senyor fruyt de bones obres a la sinagoga, hi són stats tan poch los qui han fructificat en sguart dels altres que per no res se conten. Hi ab tot que-ls sancts, profetes hi apòstols l'agen cavada ab legons de repreensions, ab terror dels divinals judicis, hi l'agen femada, possant-li davant los fems pudents de les abominacions sues, per les quals acostumen los hòmens humiliar-se hi haver conexença hi dolor de les culpes, hi recórrer a penitència; però en los jueus poch aprofitaren, hi axí merexqueren que'l Senyor los tallàs de la sua vinya, hi arbres sechs los porten los diables, lenya per a l'infernal incendi.

És encara del Senyor tot lo món, camp hi vinya. Los ceps són los hòmens; alguns leven fruyt, altres són infructuosos. Los cultivadors són los prelats hi bisbes; hi qualsevol ànima pot esser dita vinya, camp, ort hi arbre de aquell qui és tengut cultivar-la perquè fructifique. Però és gran dolor de molts arbres inútils que la terra ocupen, que algun fruyt de bones obres en ells lo Senyor no troba; hi per ço deven tembre lo que lo Senyor als infructuosos arbres menaça.

Diu sant Gregori: «Vench lo Senyor tres anys a la figuera, que és natura humana ans de la Ley, en la Ley hi en lo sagrat evangeli. Sperant, amonestant hi visitant li ha demanat fruyt de bones obres; hi clama's lo Senyor que en los tres anys algun fruyt no li dóna, que són alguns axí perversos que ni la ley natural,

14 *protests*] Acció de protestar, d'afirmar solemnement (DCVB, s.v. *protest*). | 18-19 *Hi ab tot que-ls sancts profetes hi apòstols*] Respecte VC, 343a, Corella especifica qui són els «cultores» de l'Església de Jesucrist. | 26-27 *hi ... incendi*] Aquesta imatge ha estat incorporada per Corella respecte VC, 343a. El seu origen es deu al verset de Lc 3, 9: «Tot arbre que no dóna bon fruit és tallat i llençat al foc.» Un passatge que fa servir la mateixa idea dels infidels a la fe cristiana com a arbres secs, apareix també en el *Quart* (iv, f. 43c): «Lo Senyor és arbre verd portant fruyt de vida, en lo qual la divina sapiència permetia en ell acabassen tantes dolors e penes. Donchs, ¿què serà dels miserables que la mort li procuraven? Arbres sechs, perquè eternament en los inferns cremen. Quasi diu lo Senyor: «Si yo que no he fet peccat hi só verd e ple de totes les flors e fruyts, virtuts e gràcies, que més no-n puch portar ni rebre, ab tantes dolors e penes d'aquest món passe, ¿quins són los turments que los inichs peccadors eternament speren?». En cert, dolç Senyor, veres són les tues paraules: que si tu, arbre de vida verd, fructuós e carregat de fruytes en aquest món has sofert tantes penes, ¿què serà de nosaltres miserables, qui som arbres sens fruyt, sechs, per a l'incendi de infern aptes?». I en el *Primer del Cartoixà* (i, f. 134a), també apareix la mateixa imatge: «E, si aquell qui no fa bon fruyt serà posat al foc que nunqua s'apaga, què serà de aquell qui fa males obres? Són alguns arbres del tot sechs, que alguna humiditat no tenen: aquests són los infels e incrèduls.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

nec praecepta erudiunt, nec Incarnationis ejus miracula convertunt. Sed cum timore audiendum est quod dicitur: *Succide eam, ut quid terram occupat?* Unusquisque enim juxta modum suum, si fructum bonae operationis non exhibet, velut infructuosa arbor terram occupat: haec Gregorius.

Cultores vero sunt qui ficulneae praesunt, et ejus curam gerunt; vel, Sancti qui intra Ecclesiam orant pro eis qui extra eam sunt,

qui omnes interpellant Dominum pro ficulnea, dicentes: *Domine, dimitte illam et hoc anno*, id est tempore isto sub gratia, *usquedum fodiam circa illam*, excolendo, et vitia reprehendendo; *et mittam stercora*, per foetorem peccatorum ad poenitentiam suscitando.

Circumfodere enim, est humilitatem poenitentiae et patientiam docere, fossa namque est humilis terra; stercus autem sordes sunt, et memoria peccatorum, et fructum dant. Quid enim stercore sordidius? Et tamen si eo bene utaris, quid fructuosius?

Unde Gregorius: Ex stercore igitur ad fructum reviviscit arbor; quia de consideratione peccati, ad bona se opera resuscitat. Vel, fossio, est peccatorum recognitio; peccator enim peccata sua cooperit, sed fodiendo videbit abominationem peccatorum, et inde erubescet. Stercoratio autem, vel {343b} fimi appositio, est mortis recordatio; in morte enim homo stercus efficitur, et putredo ipsa namque mortis memoria a peccato praeservat, in bono opere sollicitat, et gratiam Dei conservat.

Per arborem etiam fici moraliter potest quaelibet persona in Ecclesia Dei ad fructificandum plantata signari, et per tres annos in quibus non facit fructum, juvenus et aetas media et senecta intelligi, propter quod meruit per mortem de praesenti vita succidi; per cultorem autem, Angelus custos hujus hominis accipitur, qui rogat ut adhuc in senio vivere dimittatur, ut per ejus diligentiam circa talem hominem se emendet, et fructificet; alioquin succidatur, et in ignera mittatur.

4. ITEM APPLICATA RELIGIOSIS

Potest etiam moraliter arbor fici dici religio; quam Dominus ejus. qui eam servat, scilicet Christus, *habebat plantatam in vinea sua*, id est in Ecclesia, scilicet per Antonium, per Augustinum, per Benedictum aliosque; *et venit quaerens fructum*, scilicet religionis et sanctitatis profectum in illa, scilicet religione; *et non invenit nisi folia tantum*, et nihil de veritate religionis, praeter verba et exteriorem habitum.

9 misericòrdia supliquen] Tot seguit, Corella omet una breu glossa i el verset de Lc 13, 8: «Senyor, deixa-la encara aquest any. La cavaré tot al voltant i hi tiraré fems.» | 30 li atorgue] A continuació, quant a VC, 343b, Roís de Corella omet un breu fragment que al·ludeix a llançar al foc la llenya de l'arbre que no done fruits, que no servisca a Crist: «*alioquin succidatur, et in ignem mittatur.*», és a dir, «per altra part, serà tallat i llançat al foc.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

ni-ls divinals preceptes, ni-ls miracles de la incarnació los convertexen. Però ab gran terror devem hoir lo que-l Senyor mana, dient: “Tallau la figuera, quin profit és que ocupe la terra?” Hi cascú pense que, si no dóna fruyt de bones obres segons lo que lo Senyor li 5 acomana, que axí com infructuós arbre ocupa la terra.»

Los cultivadors de la vinya hi que tenen cura de aquella, són los sancts hi bons qui de continu per los peccadors la divina misericòrdia supliquen.

Caven hi femen la figuera, quant humilitat hi 10 penitència priquen: lo cavar és humilitat, lo femar penitència, recordant la pudor de les culpes; no és cosa més sútzia que-l fem ni més profitosa per a fer créixer los arbres?

Diu sanct Gregori: «Ab lo fem reviu hi fructifica 15 l'arbre, quant lo penident ab consideració de la culpa fa fruyts de penitència.» O podem expondre que lo cavar és descobrir los peccats hi confessar-los, tenint vergonya de com puden. Posar-hi fem és de la mort recordar-se, en la qual torna lo cors nostre fem hi 20 pudridura. La memòria de la mort, dels peccats preserva, hi a ben obrar nos sollicita, hi en la gràcia-ns conserva.

Podem encara per la figuera entendre qualsevol presona en la Sgleya de Déu per a fructificar plantada; 25 per los tres anys, tres edats podem entendre: joventut, hi la edat mijana, hi vellea, en la qual, puys no fructifica, mana lo Senyor que-l tallen hi que muyra; lo cultivador és l'àngel custodi, qui suplica lo Senyor que-l dexe viure hi spay de penitència li atorgue. 30

[4. D'AQUESTA COMPARACIÓ APLICADA ALS RELIGIOSOS]

Podem encara la religió per la figuera entendre, plantada en la santa Sgleya; pasaren tres anys de singulars prelats hi pares, sant Antoni, sant Benet, sant Agostí hi molts semblants altres. Vench après lo Senyor hi no trobà sinó fulles, hi no fruyts de re- {113a} ligió 35 verdadera.

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Dixit autem ad cultorem vinex, scilicet ad cœtum praelatorum et doctorum; quorum officium est sarmenta amputare, spinas evellere, et cetera hujusmodi facere: Ecce tres anni sunt, scilicet tempus Antonii, Augustini et Benedicti, ex quo venio quaerens fructum, scilicet virtutum et operum, et non invenio illum, nimis enim prope viam et mundum erat, et ideo fructus usque ad maturitatem et finem servare non poterat. Sed revera omni religioso timor incutitur, cum hic dicitur: Succide ergo illam, id est, succidendam annuntia, quia est infructuosa; utquid terram oœpat? et temporalibus utitur, quia locum quem tenet, operibus bonis non exercet. Ut enim dicit Augustinus, peccator non est dignus pane quo vescitur. Et respondens, praelatus, quia praelati debet se opponere prosubditis, dixit, scilicet orando pro eis: Domine, dimitte illam et hoc anno, scilicet ut pœniteat et fructificet. Sed heu! quia concesso spatio poenitentiae multi abutuntur in superbia, se non emendando, usquedum fodiam circa illam, scilicet per increpationem humiliando, et ob amorem terrenorum revocando; qui enim fodit, terram extrahit, et fossam, id est humilitatem, facit; et mittam stercora, scilicet malorum quae fecit abominationem et foeditatem, et vilitatem ad memoriam reducendo. Sunt tamen multi qui nec sic poenitere volunt, sed murmurent contra illos qui eis peccatorum suorum abominationem ad memoriam reducunt, sive in praedicatione, sive in lectione, sive in correptione, sive in accusatione; et ideo timendum est eis ne succidantur, quia omnis arbor quae non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur.

Tres etiam anni possunt significare tria vota communia omni religioni, super quibus Dominus quemlibet nostrum interrogabit cum exactione magna quomodo fuerint observata; sed timendum est multis, ne ista vota inveniat fracta vel male observata. Cultor etiam hujus vineae potest ipsa ratio esse, quae debet fodere circa conscientiam suam, in faciendo foveam humilitatis et ipsam evacuando ab omni appetitu mundi hujus: et debet mittere circa illam stercora, considerando hujus mundi miseriam, quia omnia mundana, secundum Apostolum, non sunt nisi stercora; et istorum consideratio et fossio praedicta, faciunt ficum conscientiae religiosi fructificare.

Et bene per arborem fici, intelligitur religio. Primo, quia sicut ficus sub uno cortice multa grana

Vol que-s talle, però los sants hi bons alguns qui-s troben lo Senyor pregunen que no la talle, que ells la cavaràn, levant-li entorn la terra de cupiditats terrenes, perquè la regue l'aygua de la divina gràcia. Lançar-hi-han fem, fent-los recort de les culpes comeses. Però és gran dolor que smenar no-s volen, ans murmuren contra aquells qui-ls amonesten, hi de la religió fugen, hi si tornen no la serven; hi axí lo Senyor mana que la tallen, que no vol que ocupe la terra; que més que-ls lechs béns temporals possehexen.

Podem encara per los tres anys entend[r]e los tres vots sobre los quals la religió principalment se funda, sobre los quals al religiós lo Senyor enterroga. Lo cultivador pot esser la rahó nostra, qui cultiva la consciència que en bones obres fructifique. Fems li lança, mostrant-li com totes les coses de aquest món són fem hi podridura.

Que per la figuera la religió sia entesa, primerament se mostra que, axí com la figa té molts grans ab suau

1-10 Vol ... possehexen] Corella elabora una síntesi del text corresponent en VC, 343b, tot ometent diferents glosses breus, sobretot una de sant Agustí d'Hipona sobre la supèrbia amb què molts es mostren, i no es peneixen quan els religiosos els passen comptes per les promeses incomplides. També omet, el verset de Lc 3, 9: «Tot arbre que no dóna bon fruit és tallat i llançat al foc.» | 11-13 Podem ... enterroga] Respecte VC, 343b, notem com Corella redueix la traducció en el sentit que evita referir-se al càstig que el Senyor pot implantar sobre els religiosos que no complisquen aquests vots, que són pobresa, obediència i castedat: «Tres etiam anni possunt significari tria vota communia omni religioni, super quibus Dominus quemlibet nostrum interrogabit cum exactione magna quomodo fuerint observata; sed timendum est multis, ne ista vota inveniat fracta vel observata.» és a dir, «Els tres anys poden significar també els tres vots comuns a tot religiós; sobre aquests ens interrogarà el Senyor a cada un, amb la màxima exigència, de quina manera s'han observat; molts han de témer que no els troben mal guardats i ni observats.» | 17 hi podridura] A continuació, quant a VC, 343b, Corella omet un breu fragment que assenyalava com aquestes consideracions sobre l'evangeli de què tracta el capítol fan fructífera la consciència del religiós.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

continet in quadam dulcedine; ita religio sub uno modo vivendi, et sub una regula, multos habet homines concorditer viventes. Secundo, quia folia ficus habent quasi similitudinem manus humanae; sic verba religiosorum, quae per folia significantur, debent operibus adaequari, ut quidquid dicunt, illud faciant. Tertio quia tauri ferocissimi dicuntur mansuescere, quando ficui alligantur; sic juvenes insolentes et dissoluti mansuescunt, et Christi jugo humiliter subjiuntur, quando religionem ingrediuntur, et ceremoniis Ordinis alligantur.

Sed nota quod in Jeremia dicitur: *Quid tu vides, Jeremia? Ficus bonos, bonos valde; et ficus malas, malas valde*, quia quando religiosus est bonus, non est melior eo; et quando est malus, non est peior eo. Unde Augustinus: *Simpliciter fateor ex quo Deo servire cepi, quoniam sicut difficile expertus sum meliores, quam qui in monasteriis profecerunt; sic non sum expertus peiores, quam qui in eis defecerunt.*

5. QUID SIT TERRAM INUTILITER OCCUPARE?

Docemur ergo hic et monemur, ut non simus steriles, sicut arbor infructuosa, et terram inutiliter non occupemus; ne sine fructu bonorum operum inventi, succidamur, et in ignem mittamur. Quia ut ait Bernardus, arbori infructuosae duo debentur, securis et ignis.

Potest autem per terram sterili ficu occupatam, Ecclesia significari; quae noxia praelatorum et praepositorum umbra premitur, ne lumen veritatis videat, et exemplis eorum impeditur, ne sole dilectionis Dei caleseat; de quibus bene dici potest: *Vae vobis, Scribae et Pharisei, qui clauditis regnum coelorum ante homines.* Unde Ambrosius: *Inutiliter terram occupat qui locum quem tenet, bonis operibus non exercet; qui exemplo pravitatis, impedimentum praestat ceteris.* Sed ut ait Hieronymus: *Qui viderit se insufficientem esse, vel non proficere in loco in quo ministrare et aliis prodesse debet; tenetur cedere, ne melioris locum occupet.*

Ubi et Augustinus: *Nihil est quod sic quisque cogitare debeat, nisi ut in semetipsum oculos convertat,*

SEGON DEL CARTOIXÀ

dolçor sots u[n]a scorça; així la religió sots una manera de viure té molts hòmens, qui ab dolça concòrdia viven. Segonament, que les fulles de la figuera a la nostra mà tenen semblança; així les paraules dels religiosos, que són fulles, deven esser semblants e concordes ab les obres, que lo que dien posen per obra. Terçament, que comunament dien que·ls ferocíssims thoros se amansen, si a la figuera·ls lliguen; així, molts jóvens de alt linatge, elevats hi superbos, quant en la religió entren són fets humils, mansuets e simples.

E devem notar un parlar de Jeremies que diu: «Què veus tu, Jeremies? Figueres bones, molt bones; hi figueres males, molt males», que vol dir que si lo religiós és bo, és molt bo; hi si és mal, és pèssim. Diu sanct Agostí: «Clarament vos atorgue, del principi que comencí a ser- vir la majestat divina, que, així com ab dificultat he pogut trobar alguns que sien millors que·ls bons religiosos, així ab dificultat he trobat alguns que sien pijors que·ls mals religiosos.»

[5. DE NO OCUPAR ESTÈRILMENT, SENSE BONES OBRES, LA TERRA]

Aprenem, donchs, en aquesta similitut nosaltres, que no siam stèrils de bones obres inútilment ocupant la terra, perquè si·l Senyor sens fruyt nos troba, no mane que·ns tallen hi que al foch nos lancen. Diu sant Bernat: «A l'infructuós arbre la destrall hi lo foch dos coses li són degudes.» Hi si aquestes dos coses spera lo infructuós arbre, què spera lo que no solament no fructifica, mas per contínues males obres és tota la sua fruyta pestífera hi verinosa?

Podem encara per la stèril figuera que la terra ocupa entendre lo prelat o ignorant bisbe, stèril de prudència hi bones obres. Diu sant Ambròs: «Inútilment ocupa la terra aquell qui en bones obres no s'exercita ni pex de bona fruyta als pobles, qui dels temporals béns a ell pexen.» Diu sanct Hierònim: «Aquell qui conex la sua insuficiència hi que no aprofita en lo loch que l'han constituït en la sancta Sgleya, dexe·u als altres; perquè ell no pot fer lo que ells faran en utilitat dels pobles.»

Diu sanct Agostí: «No y ha alguna cosa que algú més dega cogitar ni veure, que la sua pròpia figura en l'espill de la sua consciència. Hi treballe que a si mateix

8-10 *axí ... simples*] Quant a VC, 344a, Corella afig epítets als joves, tot contraposant els que els caracteritzen abans d'ordenar-se als que tenen quan formen part del clergat: «sic juvenes insolentes et dissoluti mansuescunt, et Christi jugo humiliter subjiuntur.» És a dir, «així, joves insolents i dissolutos s'amaneixen, se sotmeten humils al jou del Senyor.» | 25-28 *Hi ... verinosa*] Aquest fragment que conté una interrogació retòrica ha estat incorporat per Corella quant a VC, 344a. | 31 *bones obres*] Tot seguit, respecte VC, 344a, l'autor valencià omet el verset de Mt, 23, 13: «Ai de vosaltres, mestres de la Llei i fariseus hipòcrites, que tanqueu a la gent l'entrada del Regne del cel!» | 39-40 *que ... consciència*] Corella incorpora aquesta metàfora sobre la «consciència» com a «espill», en relació a VC, 344a «nisi ut in semetipsum oculos convertat», és a dir, «sinó que torne els ulls a si mateix.»

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

se discat, se discutiat, se quaerat, et se invemat; et quod displicet necet, quod placet aptet et plantet. Cum enim se homo inanem invenerit meliorum bonorum; utquid est avidus exteriorum bonorum? Ecce quid prodest plena bonis arca, si inanis est conscientia?

Bona vis habere, et bonus non vis esse! Non vides erubescere te debere de bonis tuis, si domus tua plena est bonis, et te habet malum? Quid enim est quod velis malum habere, dic mihi? Nihil omnino. Non uxorem, non filium, non servum, non villam, non tunicam, postremo noncaligam; et tamen vis habere vitam malam! Rogo te praeponere vitam tuam caligaetuae. Omnia quae circumjacent oculis tuis elegantia et pulchra, tibi chara sunt, et tibiipsi vilis es, foedus es! Si possent tibi respondere bona, quibus plena est domus tua, quae habere optasti, quae perdere timuisti, nonne tibi clamarent: tu nos bona vis habere, sic et nos volumus bonum habere dominum? Tacita voce interpellant contra te dominum suum. Ecce tanta bona dedisti huic, et ipse malus est. Quid enim prodest quod habet: quando eum qui omnia dedit non habet? haec Augustinus.

Per haec verba praedicta quemdam lubricum a peccatis retraxit Augustinus in quodam sermone suo.

6. SANATIO MULIERIS INCURVATAE

Erat autem docens in Synagoga eorum, in loco communi, ubi conveniebant Judaei, et in *sabbatis*, in quibus homines debent intendere divino cultui ad audiendum verbum Dei; ut ibi praedictam si- {344b} multitudinem proponens, eam ad synagogam pertinere indicaret, et quod synagogam infructuosas arbori compararet.

Arboris enim succisio, significabat synagogae excisionem quo ad quosdam reprobos et damnandos; sed mulieris de qua sequitur erectio, Ecclesiae exaltationem et cujuslibet fidelis animae erectionem, sive ad fidem et gratiam, sive ad gloriam. Unde Ambrosius: Quam clemens Dominus, quam pius in utroque, cum aut miseretur, aut vindicat! In synagogae typo, arborem excidi jubet; in typo Ecclesiae, faeminam salvat.

Tunc ergo ibi erat mulier quaedam, *quae habebat spiritum infirmitatis*, id est infirmitatem a spiritu

solícitament cerque, fins que-s trobe; hi trobant-se, que-s conega; hi conexent, que-s desplaçia hi de si fort se desalte, perquè a Déu plàsia e inútil se reputa per a regir los altres. Hi si tal no-s reputa, pot dir que no-s troba ni és ell mateix lo qui cercava; mas, si coneix los seus defectes hi la sua inútil hi mala vida, pense què li aprofita si les coses exteriors hi de aquest món té bones hi la consciència mala.

»Tu no vols esser bo hi molts béns desiges! Ages vergonya que tu sies mal hi vols que les coses tues sien totes bones. Digues-me: tens alguna cosa que tu vulles que sia mala? No alguna, no la muller, no la filla, no lo fill, no lo servent, no lo camp, no la vinya, no la vestidura, no la çabata; hi vols tenir la vida mala? Carament te pregue que penses més en la bondat de la tua vida que no en la bondat de la tua çabata. Totes les coses que fora tu los teus ulls miren vols que sien elegants, gentils hi belles; hi tu vols esser leyg, diforme, abominable? Si a tu poguessen respondre totes les coses que vols que sien bones en la tua casa, les quals has temor de perdre, totes cridant te dirien: «Axí com tu vols que totes siam bones, axí que tu sies bo volem nosaltres». E si tu no fas la tua vida bona, ab tàcita veu contra tu, clamant-se de tu, al Senyor criden: «Senyor, puyes aquest és mal, per què li has donat tantes bones coses? Què li aprofita que tinga tants béns, puyes no té a tu, infinit bé, que-ls hi dónes?»

Ab aquestes paraules en un sermó convertí sanct Agostí un carnal hi voluptuos home.

[6. DE LA SANACIÓ DE LA DONA ENCORBADA]

Stava lo Senyor pricant e instroint en la sinagoga, loch comú hon los pobles convenien lo disabte per hoir la divina Paraula; hi allí en la sinagoga, dix lo Senyor la precedent similitut de la figuera, la qual significa la infructuosa sinagoga, tallada per la major part hi secada per a lenya als infernals incendis.

Aprés que-n la precedent similitut ha dit la destructió de la sinagoga, guareix una dona corba possehida per lo diable, en figura de la sancta Sgleya dels gentils congregada, hi de qualsevol ànima quant per lo sagrament de penitència del peccat la delliura, hi la dreça per la gràcia. Diu sanct Ambròs: «Just hi piados Senyor en figura de la sinagoga mana tallar l'arbre; en figura de la sancta Sgleya dreça hi delliura la dona.»

Seguint donchs les evangèliques paraules, era una dona que tenia lo mal sperit, qui era causa de la sua

18-19 *elegans ... abominable*] Corella incorpora adjectius quant a VC, 344a: «*elegantia et pulchra, tibi chara sunt, et tibiipsi vilis es, foedus es*», això és, «elegants i pulcres [les coses], per tu són volgudes, i tu ets vil per a tu, fastigós!» | 27 *infinit bé*] Aquest epítet per referir-se a Déu ha estat incorporat per Corella quant a VC, 344a. Sobre el concepte teològic que implica, veg. nota p. 394,16. | 34-35 *tallada ... incendis*] Aquesta referència a la sinagoga com a combustible per «als infernals incendis» ha estat incorporada per Corella quant a VC, 344b. | 46-698,1 *sua malaltia*] Tot seguit, respecte VC, 344b, Corella omet una glossa que explica que l'origen de la malaltia de la dona encorbada estava causada per Satanàs.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

maligno inflictam et causatam, quia erat a Satana; *decem et octo annis*, vinculo infirmitatis alligata, et more brutorum incurvata, ita ut *nec posset sur sum respicere*, in coelum, ad quod erat facta, quia terrena sapiens, et Infima requirens coelestia et superiora cogitare nondum sciebat. Cum eam videret, vocavit ad se, et sanavit; et cum manus ei imponeret, *confestim erecta est, et glonficabat Deum*, pro beneficiis acceptis; solam enim gloriam retinet Deus de operibus suis, totam vero utilitatem concedit nobis.

In hoc ostendit Dominus suam humilitatem, quia infirmos non dedignabatur tangere, quantumeumque deformem vel gravem haberent infirmitatem. Licet autem ista inclinatio mulieris intelligatur de inclinatione infirmitatis, quam, diabolo vexante, sustinebat tamen; accipimus eam moraliter sic: quod utinam omnis mulier sic haberet vultum et oculos ad terram demissos, quod in perpetuum hominem non respiceret, quia aspectus ejus valde est periculosus!

7. VITA NON SIT TERRENIS REBUS ET PECCATIS IMPLICATA

Hic erudimur ne vita nostra sit terrenis implicata, sicut mulier terrae erat inclinata. Quia ut dicit Augustinus, quanto magis quisque terrenis occupationibus implicatur; tanto magis a sui Conditoris visione praepeditur. Et ut dicit Gregorius, concupiscens visibilia, invisibiles virtutes amittit. Ille quippe homo curvus est, qui inclinatus ad culpam, sursum respicere non potest per justitiam; quia terrenis voluptatibus deditus, sola terrena et transitoria cogitat et diligit, ad coelestia contemplanda, mentis oculos non erigit, et aeternae felicitatis divitias non requirit. Hunc autem si Dominus per gratiam tangat, et suae misericordiae manum super eum ponat; statim per justificationem erigitur, et terrenorum oblitus, coelestia contemplatur.

Unde idem Gregorius: Omnis enim peccator terrena cogitans, et coelestia non requirens, sursum respicere non valet; quia dum desideria inferiora sequitur, a mentis suae rectitudine curvatur, et hoc semper videt quod sine intermissione cogitat. Et quia ad coeleste desiderium non assurgit, quasi mulier inclinata, sursum respicere nequaquam potest. Usitata

SEGON DEL CARTOIXÀ

malaltia; di- {113d} huyt anys avia, hi stava corba que gens no podia en alt levar la vista, la qual, com la miràs lo Senyor, cridà-la que s'acostàs a ell, hi dix-li: «Dona, la tua malaltia te ha dexada.» Hi posà les sues mans sobre ella, hi tantost se dreçà hi a Déu glorificava. Honor, laor e glòria són regalies del Senyor en les sues obres; les utilitats són totes nostres.

Lo benigne Senyor la sua humilitat mostrà, tocant los malalts diformes, dejectes hi pobres, opressos de qualsevol malaltia. Ab tot que aquesta corba de la dona fos malaltia inflicta per lo diable, però moralment la podem expondre, que plagués a Déu que qualsevol dona tingué los ulls hi la cara inclinats en terra, hi que no miràs algun home, perquè la sua vista és molt perillosa!

[7. DE LA NOSTRA VIDA, QUE NO S'OCUPE DE LES COSES TERRENES I DELS PECATS]

Ací prenem doctrina que la nostra vista no sia en terra inclinada, mas que alcem los ulls a les celestials promeses. Diu sant Agostí: «Tant és algú empachat de la visió divina, quant més en les terrenes sollicituts se ocupa.» Diu sanct Gregori: «Aquell que les coses terrenes, corporals hi visibles desija, pert les virtuts y gràcies invisibles. Aquell home és corp hi mira en terra qui ab la càrrega de la culpa, encurvat a les delectacions terrenes, les transitòries coses solament pensa, ama hi desija; a contemplar les celestials alegries los ulls de la pensa no leva, hi les riqueses de la felicitat eterna no cerca. Però si lo benigne Senyor per la sua gràcia-l toca hi posa sobre ell la mà de la sua misericòrdia, tantost justificat se dreça, y oblidant les delectacions terrenes, los goigs celestials contempla.»

Diu sant Crisòstom: «Tot pecador qui les coses terrenes cogita, y les celestials no cerca, no pot en alt alçar la vista; que, seguint los carnals desigs, la rectitut de la sua pensa encorba, y axí tostemp mira la terra. Hi perquè als celestials desigs no-s leva, és la dona que en alt no podia alçar la vista; cativa hi carregada la pensa de consuetut larga, que no-s pot per si {114a}

6 honor, laor e glòria Notem la presència d'aquesta fórmula a partir del fragment corresponent que apareix en VC, 344b («solam enim gloriam retinet Deus de operibus suis», és a dir, «només Déu conserva la glòria de les seues obres.») i que és pròpia de les endreces de determinades obres medievals com puga ser el *Tirant lo Blanch*. En el *Segon* es fa servir també en p. 729,9 i 891,9. | 10-15 Ab ... *perillosa*] Corella manté, respecte VC, 344b, aquest argument misogin sobre el perill de les dones; no l'elimina en el *Cartoixà*. Amb tot, notem com en l'evangeli de Lluc corresponent a aquest episodi evangèlic (Lc 13, 11-13), Crist crida a la dona, la mira i la toca per sanar-la, tal com apareix en les línies immediatament prèvies.» | 16-17 Ací prenem doctrina que la nostra vista no sia en terra inclinada] Respecte VC, 344b, en el *Cartoixà* s'ha canviat el terme «vita» per «vista»: «Hic erudimur ne vita nostra sit terrenis implicata», és a dir, «Se'ns ensenya ací que la nostra vida no s'implique en allò terrenal.» Notem que el canvi es relaciona amb l'argument contra les dones que acabem de veure en les línies prèvies, sobre no mirar-les, i amb les citacions de sant Agustí d'Hipona i sant Gregori de Nissa que segueixen. | 31 Diu sant Crisòstom] Aquesta referència que Corella assigna a sant Joan Crisòstom, en VC, 344b es vincula a sant Gregori de Nissa. El contingut de la traducció és el corresponent al text llatí.

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

etenim culpa obligat mentem, ut nequaquam assurgere possit ad rectitudinem. Conatur et labitur; quia ubi diu sponte persistit, ibi et cum noluerit coacta cadit. Si ergo jam bona patriae coelestis agnovimus; displiceat nobis quod curvi sumus. Ponatur ante oculos mulier curva, et arbor infructuosa.

Unde et Augustinus: Ergo qui sterilis est, agat poenitentiam, et faciat fructum dignum poenitentiae. Qui curvus est ut terram intueatur, terrena felicitate laetetur, et erigatur; si per seipsum non potest, invocet Deum: haec Augustinus.

8. CUR HOMO SEMETIPSUM ERIGERE DEBEAT?

Et merito se erigere debet homo; habet enim faciem ad coelum erectam, ut plus intendat coelestibus et aeternis, quam istis temporalibus et caducis.

Unde idem Augustinus: {345a} Erecta in coelum corporis forma admonet quae sursum sunt sapere. Belluas Dominus prostratas in faciem fecit, pastum quaerentes de terra; te in duos pedes erexit, tuam faciem sursum attendere voluit. Non discordet cortuum a facie tua, ut habeas faciem sursum, et cor deorsum.

Unde et Basilius: Bestiae terrestres sunt ad terram respicientes; sed coelestis arbor homo, quantum figura corporalis plasmationis, tantum et dignitate animae differt. Quadrupedum figura qualis est? Capite vel corpore ad terram respicit, super ventrem vadit; et quidquid voluptuosum est, ex omni parte prosequitur. Tuum caput ad coelum erectum est, oculi tui supeiora contemplantur; ut si quando tu passionibus carnis teipsum convitiaberisventri serviens, ethis quae sub ventre sunt, *comparatus es bestiis insipientibus*, id est non sapientibus, *et similis factus es illis*. Alia tibi sollicitudo est digna, quae superius sunt quaerere, ubi Christus est, superque terrestria esse mente; ut formatus es, ita dispone tuiipsius vitam. Urbanitatem habes in coelis; vera tua patria, quae superius est Jerusalem, et tibi cives: *Qui conscripti sunt in coelis*.

Unde et Bernardus, Curvitas animae est, quaerere et sapere quae super terram sunt. Turpe est in humano corpore, quod est erectae formae, belluinam mentem gerere. Et iterum: Corporis staturam dedit homini

levar que stiga drete. Vol-se levar hi torna caure; que puys voluntàriament és stada tant temps en la malaltia, és de justícia que per si levar no-s puga, mas que torne a caure allí hon li ha plagut tant temps star corba. Donchs, si-ns plaen los goigs de la celestial pàtria, tingam davant los ulls lo infructuós arbre hi la dona corba.»

Diu sanct Agostí: «Lo qui és stèril faça penitència hi fruyts dignes de penitència. Hi lo qui stà corp hi la terra mira, leve's pensant en la felicitat eterna; hi si no pot ab la pròpia força, invoque la pietat divina.»

[8. DELS MOTIUS PER QUÈ HOM HA D'ESTAR DRET]

Hi mèritament deu star dret l'ome; que té la figura, en diferència dels altres animals, drete mirant a la celestial spera, perquè més entenga en les altes celestials riqueses que en les terrenes, caduques hi transitòries.

Diu sant Agostí: «La nostra forma al cel endreçada, que desigem les coses celestials, nos mostra. Los altres animals prostrats en terra ha fet la divina sapiència, perquè cerquen en terra la sua terrena vida. A l'home sobre dos peus l'à fet recte, hi vol que al cel mire. Hi per ço deu fer que'l seu cor no discorde de la cara, que si la cara naturalment en alt mira, que lo cor a la terra no s'encorbe.»

Diu sanct Bernat: «La corbea de l'ànima és estudiar hi saber les coses que són sobre la terra. Leja cosa és en lo cors humà, qui té recta la forma, portar bestial ànima. Ha donat lo Senyor a l'home la forma drete, perquè aquesta rectitut exterior y corporal amoneste a

13 en diferència dels altres animals] Aquest breu fragment, que serveix per marcar la diferència entre els homes i la resta dels animals, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 344b. D'aquesta manera, s'anticipa el contingut de les glosses següents que tracten la mateixa qüestió. | 23 no ... s'encorbe Tot seguit, s'omet una citació extensa atribuïda en VC, 345a a sant Basili el Gran, la qual mostra com els homes quan serveixen les passions del ventre i del baixventre s'assemblen als animals quadrúpedes; com a humans haurien de mirar al cel. S'omet així mateix el Salm 48, 13: «L'home no dura en els honors, s'assembla al bestiar, de qui no es parla més.» La citació omesa glossa la ciutadania celestial dels homes, és a dir, dels qui «tenen el nom inscrit en el cel» a partir del verset d'Hebreus 12, 23, a què ara hem al·ludit.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Deus rectam, forsan ut ista corporea exterioris viliorisque rectitudo figmenti, hominem interiore illum, qui ad imaginem Dei factus est spiritualis suae servanda e rectitudinis admoneret; et decor limi deformitatem argueret animi. Quid enim indecentius, quam curvum recto corpore gerere animum? Perversa res et foeda, luteum vas, quod est corpus de terra, oculos sursum habere, coelos libere suscipere, coelorumque luminaribus oblectare aspectus; spiritualem vero coelestemque creaturam suos e contrario oculos, id est, internos sensus atque affectus trahere in terram deorsum; et quae debuit nutriri in croceis, haerere luto quasi unapi de suis, amplexarique stercora: haec Bernardus.

Unde Boetius:

*Qui recto coelum vultu petis, exerisque frontem;
In sublime feras animum, ne gravata pessum
Inferior sidat mens, corpore celsius levato.*

Unde et Ovidius:

*Pronaque cum spectent animalia cetera terram;
Os homini sublime dedit, coelumque tueri
Jussit, et erectos ad sidera tollere vultus.*

Nota etiam, ut dicit Aristoteles in libro de Animalibus, quod aves claudunt oculos cum palpebra inferiori; animalia vero grossa, cum palpebra superiori. Per aves intelliguntur viri spirituales, qui ad inferiora et terrena oculos claudunt, ac coelestibus et superioribus intendunt. Per animalia vero grossa, intelliguntur viri mundani, qui habent oculos clausos ad coelestia et spiritualia, et apertos ad terrestria et secularia.

9. ANIMA PECCATRIX ET MENS AVARA PER MULIEREM CURVAM SIGNANTUR

Per hanc mulierem curvam signatur peccatrix anima, et mens avara:

mulier, quia propter absentiam charitatis frigida, *inclinata*, quia longo tempore, diabolo procurante, sic ad inordinatum amorem terrenorum est incurvata, quod propter longam consuetudinem aspicere non potest superna, tanquam coeli oblita, fratres enim fuerunt Manasses id est *oblivio*, et Ephraim, id est *frugifer*;—*habens spiritum infirmitatis* quia ad spiritualia, infirma; *decem et ocio annis*, quia valde diuturna.

SEGON DEL CARTOIXÀ

la ànima, a ymatge de Déu feta, que la spiritual rectitut serve, hi la forma dreta hi bella del cors, fet del lim de la terra, argüexca e increpe la legea hi corbea de la spiritual ànima, sens comparació naturalment més bella que totes les corporals creatures. Què pot esser 5 cosa més indecent ni més leja que en lo cors dret portar encorbada l'ànima? Leja hi perversa cosa és lo vexell de terra, qui és lo cors {114b} nostre, tenir en alt la vista, lliberament mirar les celestials speres hi delitar los ulls en mirar los cels hi los celestials lums, qui lo cel hi la 10 terra il·luminen; hi l'ànima spiritual, creatura a ymatge de Déu creada, la sua afeció hi vista tenir baxa a la terra. Hi ella, que deuria desijar esser ornada hi reposar en strado de spirituals virtuts e gràcies, stiga com animal immunde bolcant-se en lo fanch de peccats e 15 vicis.»

Diu lo Boeci: «O, tu, home qui en figura dreta lo cel mires! Fes que la tua ànima no mire a la terra.» Diu lo Ovidi: «Encurvats tots los animals la terra miren, a l'home ha donat la forma dreta, perquè lo cel mire, hi 20 li mana que a les steles alce la vista.»

Diu Aristòtil que ls ocells, ab la pastanya davall, los ulls tanquen; los altres animals, ab superior pastanya. Per los ocells, los hòmens spirituals se deven entendre, que a les coses terrenes los ulls tanquen, hi a les 25 celestials los obren. Per los altres animals, los mundanals hòmens se entenen, que a les coses del cel tenen los ulls closos hi uberts a la terra.

[9. DE LA DONA CORBA, SÍMBOL DE L'ÀNIMA PECADORA I LA MENT AVARA]

Per aquesta dona corba és entesa la pecadora ànima, hi en special la pensa avara. 30

13-14 Hi ... gràcies] Corella, quant a VC, 345a, amplifica i embelleix el text corresponent amb un lèxic suggeridor: «et quae debuit nutriri in croceis.», és a dir, «i la que hauria d'alimentar-se de coses precioses.» | 22 Diu Aristòtil] Tot seguit, en VC, 345a, es cita l'obra *El llibre dels animals* d'Aristòtil com a font d'aquest fragment, que Corella obvia i no explicita.

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Secundum enim Augustinum, cum ce- {345b} tera vitia, homine senescente, senescant; sola avaritia juvenescit.

Sed Jesus eam *tangit in sabbato*, quando ejus inspiratione quiescit a peccato; et sic *erigitur* rursum per coelestium appetitum. In saijatione autem mulieris, fecit Dominus quinque: vidit misericorditer, vocavit, sanavit, tefagit, et erexit. Sic Dominus animam peccatricem perfecte curaturus: primo, videt eam per pietatem; secundo, vocat eam per internam inspirationem; tertio, sanat per peccatis remissionem; quarto, tangit per satisfactionis dolorem; quinto, erigit ad superna, per amoris fervorem.

Per Archisynagogum vero, de quo statim subditur, hypocrita qui se super alios extollit signatur; qui de hoc murmurat quando male judicat et interpretatur. Propter quod merito arguitur de murmure tali, quia cura major circa humanam naturam, quam circa animalia bruta debet adhiberi.

10. HYPOCRISIS JUDAEORUM REPREHENSIO

Per lo pes dels metalls encurvada hi per lo cavar en la terra, dins la qual stan les menes, no pot mirar la celestial spera, los sagrats evangelis, tots plens de les celestials promeses, les quals se atenyen per caritats y almoynes; stà lonch temps encorbada.

Diu sant Hierònim: «Perquè los altres vicis, envellit l'ome, ab l'ome envellexen, sola rejoyenex la avarícia.»

Lo Senyor la tocà en lo disabte per intercesiò de la sua verge senyora Mare, hi les mans damunt li posà, axí la dreçà com dreçà a Zacheu, hi a Matheu, levant-lo del camvi. En tornar la sanitat a la dona, féu lo Senyor cinch coses: primerament la mira, la crida, la guareix, la toca hi la dreça. Per lo semblant fa en l'ànima quant del peccat la cura: primerament, per pietat la mira; segonament, la inspira per la preveni- ent gràcia; terçament, la guarex remetent-li la culpa; quartament, la toca per satisfació contrita; quintament, la dreça per fervent oració devota.

[10. DE LA REPRESIÓ PER LA HIPOCRÉSIA DELS JUEUS]

Guarida la dona y donant a Déu laors y gràcies, indignat lo príncep de la sinagoga perquè'l Senyor

1-5 Per ... encorbada] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 345a, en substitució d'una glossa que parteix del verset de Lc 13, 11, que tracta de com la dona estava encorbada per la malaltia espiritual provocada pel dimoni i pel costum de mirar a les coses terrenals. El fragment no incorporat dona la referència a Manasés i Efreem com a símbols de l'oblit i d'allò fructífer respectivament. Notem, d'altra banda, en les paraules afegides per Corella una certa reivindicació dels evangelis. La imatge de la dona encorbada buscant en la terra, com a imatge de l'avarícia apareix també, de manera més genèrica, en el Segon en una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 400a, com indiquem en nota p. 886,27: «Diu sanct Crisòstom: "Si est solícit dels altres, de tu no tens cura. Semblant est de aquells qui menes de or caven y cavant se moren."» [6-7 Diu ... avarícia] Corella atribueix aquest fragment a sant Jeroni i no a sant Agustí d'Hipona com es fa en VC, 345a. [8-11 per ... camvi] Aquest fragment no es correspon amb el que trobem en VC, 345b: «Sed Jesus eam tangit in sabbato, quanto eius inspiratione quiescit a peccato; et sic erigitur rursum per coelestium appetitum.» És a dir, «Però Jesús la toca en dissabte, quan per la seua inspiració la dona descansa del pecat; i així s'aixeca pel desig d'allò celestial.» Destaquem que l'autor valencià ha incorporat part del verset de Lc 13, 13: «Li va imposar les mans i a l'instant ella es redreçà i glorificava Déu.» La referència a Zaqueu remet a la paràbola de Lc 19, 1-10; un recaptador d'impostos que va hostatjar a Jesús i aquest el va perdonar perquè li promet fer almoines: «Jesús va entrar a Jericó i travessava la ciutat. Hi havia un home que es deia Zaqueu, cap de publicans. Era un home ric. Zaqueu buscava de veure qui era Jesús, però la gentada li ho impedia, perquè era petit d'estatura. Llavors s'avançà corrent i es va enfilat dalt d'un sicòmor per poder veure Jesús, que havia de passar per allí. Quan Jesús va arribar en aquell indret, alçà els ulls i li digué: "Zaqueu, baixa de pressa, que hui m'he d'hostatjar a casa teua." Ell baixà de pressa i el va acollir amb alegria. Tots els qui ho van veure murmuraven contra Jesús i deien: "Ha anat a allotjar-se a casa d'un pecador!" Però Zaqueu, dret davant el Senyor, li digué: "Senyor, done als pobres la meitat dels meus béns, i als qui he exigit més diners del compte, els en restituis quatre vegades més." Jesús li digué: "Hui ha entrat la salvació en aquesta casa; perquè també aquest home és fill d'Abraham. El Fill de l'home ha vingut a buscar i salvar allò que s'havia perdut."» Per altra part, l'al·lusió a Mateu, «levant-lo del camvi», remet a l'antiga condició de públic d'aquest deixeble i evangelista. Per últim, destaquem la intercessió de la Mare de Déu perquè Crist intercedís per aquesta dona malalta, en una mostra d'exaltació piestosa, atribuïda a la Verge. [18 oració devota] Tot seguit, quant a VC, 345b, Corella omet una breu glossa que assenyalava com el cap de la sinagoga que apareix en aquest episodi evangèlic representa l'hipòcrita que s'alça sobre els altres i els critica; se l'acusa de ser més rebutjable que les bèsties animals. [19-702,11 Guarida ... acabava] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella quant a VC, 345b. Correspon de manera íntegra als versets de Lc 13, 14-17, que ara es presenten aglutinats i tot encapçalant el que serà la glossa d'aquest passatge en el que resta de subcapítol. Aquest procediment és comú en el Cartoixà i suposa la presència de fragments considerables dels evangelis, que mostren, d'aquesta manera, la seua centralitat en l'obra.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde sequitur: *Respondens autem Archisynagogus* id est princeps synagogae, qui ex invidia nitebatur gesta Christi decolorare, *indignans*, de hoc facto, quasi ex Legis zelo, *dicebat turbae*, quod non venirent pro cura die sabbati, sed sex aliis diebus, *in quibus licet operari*; quasi indirecte arguens Dominum, *turbae dicebat*, quia eum personaliter et directe arguere non audebat. Et respondit illi Dominus, vocans eos hypocritas, quod bene licebat mulierem ipsam solvere a vinculo infirmitatis die sabbati, quia et ipsi bovem aut asinum tunc solvunt a praesepio, et ducunt adquare.

Ubi Ambrosius: Quam dulcis parabola, facilis autem! Vinculum vinculo comparat, ut insimulatio Judaeorum actu ipsorum redarguatur. Nam cum ipsi animalibus sabbato solvunt vincula, reprehendunt Dominum, qui homines a peccatorum vinculo liberavit. Denique et Deus ab operibus mundi requievit; sed non ab operibus sanctis, cujus sempiterna et jugis operatio est, sicut Filius ait: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*, ut ad similitudinem Dei, secularia opera nostra, non religiosa cessarent: haec Ambrosius.

Archisynagogus ergo male Legem intelligebat, qui pietatis et misericordiae opera in sabbato fieri volebat. Lex enim non filiale et liberale, sed servile et noxium opus sabbato prohibebat; praefigurans tempus quo nostra secularia opera, non religiosa et laudandi Deum cessabant. In signum etiam hujus rei Dominus sabbato curabat, unde curatio et miraculorum operatio quae ordinatur ad Dei gloriam, et videntium devotionem excitandam, poterat fieri in die sabbati et convenientius in die illa, quam in aliis, eo quod dies illa erat ordinata divino cultui, et ad devotionem populi. Sed ipsi opus charitatis, scilicet sanationem hominis, non verentur

guaria los malalts lo disabte, dix als pobles: «Sis dies hi ha que podeu lícitament fer vostres obres. En aquests dies veniu a curar de vostres malalties, hi no en lo disabte.» Hi responen lo Senyor, dix-li: «O ypòcrit! Qualsevol de vosaltres no desliga lo bou hi l'ase del pesebre lo disabte hi porta'l a beure? Hi aquesta filla de Abram, que Sathanàs dihuyt anys tenia ligada, no stimes que sia ben fet que yo l'aja desligada en disabte?» Hi dient aquestes paraules, romanien envergonyits tots los seus adversaris; hi tot lo poble se alegrava en les coses les quals totes lo Senyor gloriosament acabava.

Aquest príncep de la sinagoga, mogut de enveja, no gosant per temor del poble lo Senyor reprendre, reprén los pobles perquè-l disabte venien a curar-se de les sues malalties. Hi reprenen a ells, lo Senyor reprenia, que si ells venint mal feyen, pijor feya lo Senyor que les curava. Hi per ço lo Senyor li fa tal resposta quasi dient: «Paliat ypòcrit!, què vols, que-l poble stime que per zel de la Ley parles, si la Ley té pietat a les bèsties hi no-s trenca si les desligues del pesebre hi-ls dones a beure? Com vols que yo la trenque perquè he desligat aquesta filla de Abraam, a ymatge de Déu feta, del ligam del diable?»

Mal entenía la Ley aquest príncep de la sinagoga, que les obres de pietat hi de misericòrdia vedava que-s fessen lo disabte. No vedava la Ley que obres filials, llibres hi virtuoses se obrasen lo disabte, mas obres servils, nocives hi viciosas; prefigurant que les nostres obres seculars hi temporals cessaran en lo repòs, que significa lo disabte de la eterna glòria, hi obrar-s'an obres a laor, honor e glòria de la majestat divina. Hi per ço lo Senyor lo disabte guaria los malalts hi feya miracles, perquè eren actes que en glòria de Déu redundaven hi excitaven a devoció hi a laor de Déu los qui u veyen. Hi axí, era decent cosa se fessen aquell dia més que-ls altres, perquè era dia ordenat a laor divina hi a devoció del poble. Però ells no havien temor dexar la obra de caritat, que era guarir lo prohisme, hi no dexar la obra de cupiditat hi avarícia, que era donar a

18-23 Paliat ... diable] Respecte VC, 345b, Corella incorpora i aglutina aquests versets de Lc 13, 15-16 que en el text ludolfí apareixen referits dins la glossa. | 23 del diable] A continuació, Roís de Corella omet un fragment atribuït a sant Ambrós en VC, 345b, el qual tractava de la comparació encertada que feia Crist respecte els jueus, per com ells alliberaven els seus animals els dissabtes i el reprenien, perquè alliberava els homes del pecat eixe mateix dia. S'ha omés també el verset de Jn 5, 17: «El meu Pare continua treballant, i jo també treballo.», per referir-se a com Déu té cura d'allò espiritual de manera continuada. | 39-703,1 que ... perdesen] Corella concreta amb aquest exemple el que en VC, 345b era una referència genèrica a les obres de cobdícia del seu ramat («non verentur postponere opere cupiditatis, scilicet pecoris.»)

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

postponere opere cupiditatis, scilicet pecoris; ideo bene eos hypocritas, id est simulatores vocat, quia cum magistri plebium videri appetunt, hominem bestiae postponunt.

Unde Chrysostomus: Bene dicit hypocritam principem synagogae, quia faciem habebat Legis cultoris; mens vero ejus erat versuti et invidi. Non enim turbatur propter sabbatum, quia violatur: sed propter Christum, quia glorificatur: haec Chrysostomus. Similiter hodie multi non solum seculares, sed etiam religiosi sunt tales, magis de pecore, quam de homine curantes. Unde Bernardus: Cadit asina, et est qui sublevet; perit anima et non est qui curet. Ergo qui praeponit curam equi, vel cujuscumque pecoris sui, vel etiam corporis, libentius sumptus faciendo et laborando ut liberetur a morbo, vel {346a} ab aliis periculis, quam pro anima Christiani ut sanetur et liberetur a diaboli laqueis, cum eam multo magis teneatur diligere quam corpus proprium, hypocrita est, et grave facit peccatum.

11. SABBATA QUOMODO SANTIFICANDA

Et sciendum quod quando dicitur: *Sabbata sonetices*, istud potest tripliciter accipi: primo generaliter, ut cessemus a vitiis et peccatis; secundo specialiter, ut cessemus ab operibus corporalibus, quae impediunt vacationem ad Deum et ejus cultum, ut sunt opera mechanica, et agricultura, ac mercantium, et placitantium et hujuscemodi; tertio specialissime, ut est in viris contemplativis, qui ab omnibus mundanis se separant, ut totaliter Deo vacent. Prima vacatio est necessaria, secunda est debita, tertia est perfecta.

Et cum haec diceret, erubescabant omnes adversarii ejus, confusi sua rationabili responsione, quia veritati apertae non poterant contradicere. Et omnis populus, scilicet simplices et humiles, gaudebant, in factis et dictis suis gloriosis, tanquam amatores veritatis.

12. DIETAE TRES, QUAS HERODI NUNTIARE JUBET CHRISTUS, QUID MYSTICE ET MORALITER SIGNIFICENT?

In ipsa die accesserunt quidam Pharisaeorum dicentes illi, scilicet Jesu, quidam forte bono zelo, scilicet ut sibi consuleret; quidam malo, scilicet ut probarent si timore mortis a doctrina cessaret: Exi et vade hinc, scilicet ad locum in quo Herodes partem non habet. Et ostendens se talibus non terreri, ait illis: Ite dicite vulpi illi. Per vulpem intelligitur malus princeps, vulpes enim est animal dolosum, rapax, tortuose incedens, et foetidum; sic princeps malus, qualis erat iste Herodes, est dolosus per machinationem mali, rapax aeris alieni, tortuose incedens perversitate iudicii, foetidus, per infamiam

beure a l'ase perquè no-l perdesen. Decentment los diu lo Senyor ypòcrits, simulats e fictes, que volen esser tenguts per mestres dels pobles, hi stimen les bèsties més que-ls hòmens, dels quals volen esser mestres.

Diu sanct Crisòstom: «Decentment lo nomena lo Senyor ypòcrit, que mostrava en la cara que per la Ley zelava, hi tenia lo cor ple de enveja. No s'indignava per zel del disabte, mas perquè glorificaven lo Senyor en disabte.» Per lo semblant, huy molts seculars hi religiosos més curen de les bèsties que dels hòmens. Diu sant Bernat: «Cau la somera hi troba qui de terra la leva; cau l'ànima hi algú no-n cura.» Donchs, aquell qui té més cura de les bèsties hi del seu cors propi, per la salut del qual fa grans despeses; hi perquè l'ànima del prohisme del laç del diable sia delliure, no despén ni treballa, ypòcrit és, hi comet gran culpa.

[11. DE SANTIFICAR EL DISSABTE I EL SEU SENTIT]

E devem atendre que lo santificar lo disabte en tres maneres se deu entendre: primerament, generalment que cessem de pecats hi vicis; segonament, en special, que cessem de les corporals obres que empachen la contemplació hi servitut divina, que són obres mecàniques: agricultura, mercaderia, plets hi altres negocis; {115a} terçament, se entén especialíssimament per als qui tenen la vida contemplativa, que de totes les coses de aquest món se aparten, perquè totalment en Déu contemplen. La primera vacació és necessària, la segona deguda, la tercera perfeta.

E seguint la evangèlica letra, responen lo Senyor a l'ypòcrit hi mostrand com segons la Ley no trencava lo disabte, eren confusos tots los seus adversaris, que no podien contradir a veritat axí manifesta; hi alegraven-se los pobles en les sues paraules hi glorioses obres, perquè la veritat amaven.

[12. DEL TERCER DIA; DEL SIGNIFICAT MÍSTIC I MORAL DEL QUE CRIST MANA FER SABER A HERODES]

En aquell dia, alguns fariseus al Senyor se acostaren. Pot esser que alguns a bon zel, perquè li consellaven; altres a mala intenció, per veure si per themor dexaria de explicar la sua doctrina; hi dien-li: «Vés-te'n de ací, de Galilea, que-t vol matar Herodes. Passa en loch hon ell no tinga senyoria.» Respon lo Senyor mostrand que de les paraules d'ells ni de Herodes no-s spantava, ni tenia por, com tenir no-n volia: «Anau, dieu a la rabosa aquexa». Entén-se per la rabosa lo mal príncep, que és animal ple de enganoses cauteles, pudent hi acaminant per vies tortuoses; era tal Herodes, ple de engans,

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

nominis sui. Qui etiam nititur Christum occidere in se et in suis membris, quantum in ipso est.

Unde Bernardus: Patet quantum noceat iniqua potestas, quomodo caput impium subjectos quoque suae conformet impietati. Misera plane civitas, in qua regnat Herodes, quoniam Herodiana particeps erit malitiae! Herodiana vero malitia fuit, nascentem velle extinguere religionem; si quis ergo religionis, vel sanctitatis ortum, vel profectum, vel consummationem impedit, aut persequitur, talis cum Herode Christum persequitur: haec Bernardus.

Dicite, inquam, vulpi illi: Ecce ejicio daemonia, et non possunt resistere, cum sint majoris {346b} potestatis quam Herodes, et ideo non habeo timere eum; et sanitates, scilicet in corpore et anima, perficio hodie et eras, id est paucis diebus, usque ad tempus passionis meae; et tertia die consummor, per mortem. Quasi diceret: Herodes non poterit impedire quin faciam quod intendo. Tangit autem intentionem in tribus dietis: prima constitit in daemonum expulsionem, secunda, in infirmitatum curatione, tertia, in officii sui per crucis patibulum consummatione, tunc enim consummata sunt omnia de ipso in Lege et Prophetis dicta; unde dixit: Consummatum est. Et notandum quod adverbium, hodie et eras, singulatim reddenda sunt verbis, ut sit sensus, hodie, ejicio daemonia; et eras, perficio sanitates. Primo enim est daemonum ejectio; postea, sanitatis collatio; tertio, sanitatis collate consummatio.

Mystice prima dieta fuit hostis expulsio; secunda, naturas vulneratae perfecta sanatio; tertia, hominis ad Deum reconciliatio. Moraliter prima dieta consistit in abjectione vitiorum; secunda, in collatione virtutum, et exercitio morum; tertia, in ademptione praemiorum. Unde in Osea: *Vivificabit nos post duos dies; et in die tertia suscitaba nos, scilicet ad glorificandum. Vel isti tres dies significant tres partes poenitentiae, quae sunt: contritio cum dolore, confessio cum pudore, satisfactio cum labore.*

13. PRAEDICIT DOMINUS LOCUM UBI PASSURUS EST

Et subjungit de loco passionis, ubi consummabitur per mortem, dicens: *Verumtamen oportet me, non facili necessitate, sed Patris et mea voluntate, hodie et eras, et sequenti eras, id est paucis diebus, ambulare, scilicet ad locum passionis; quia non capit, id est non convenit, absolute intelligendo, non transitive, non capit,*

SEGON DEL CARTOIXÀ

robant los pobles, anant per tortuosos vies, torcent la justícia, pudent per infàmia de les sues desonestes obres.

Diu sant Bernat: «Quant pot noure la inica senyoria que fa conformes a la sua maldat los seus ministres! Miserable ciutat en la qual Herodes regnà, la qual participà de la malícia del seu príncep! Lo pare de aquest volgué matar la Sgleya en lo principi, hi aquest no dessemblà a la iniquitat de son pare. Si algú, donchs, persegueix la santa Sgleya, prenga lo nom de Herodes.» 10

Tornà, donchs, lo Senyor als fariseus tal resposta: «Digau a la rabosa aquella: yo lance los dimonis, que restir no-m poden, que {115b} tenen major poder que Herodes, hi per ço no tinch rahó de tembre; hi sanitats en los còssors hi ànimes huy hi demà acabe», que vol 15 dir: «Yo faça miracles en aquest poch temps fins a la mort e passió mia, hi lo terç dia seré mort, hi no-m matarà Herodes, ni-m pot empachar que no faça lo que yo dellibere, axí de la mia mort com de les mies obres.» «Huy hi demà» vol dir lo Senyor los dos primers anys 20 de la sua pricació hi doctrina. Lo tercer any fon en Hierusalem la sua passió e mort acabada.

Al seny moral, lo primer dia fon la expulsió del diable; lo segon, de natura naffrada, curació perfeta; lo terç, reconciliar ab Déu l'ome. O podem expondre que 25 lo primer dia és lançar los vicis; lo segon, obrar obres meritòries; lo terç, atényer los premis. Diu lo profeta: «Vivificar-nos-ha après dos dies, hi resuscitar-nos-ha lo tercer dia.» O signifiquen aquests tres dies tres parts de penitència, que són: contrició ab dolor, confessió ab 30 vergonya, satisfació ab treball.

[13. DE LA PREDICCIÓ DEL LLOC ON EL SENYOR SOFRIRÀ LA PASSIÓ]

Declara après lo Senyor lo loch de la sua mort hi passió dolorosa, dient: «És, emperò, mester no de necessitat, mas per voluntat de mon Pare hi mia, huy hi demà hi l'altre –que vol dir en poch dies– acaminar 35 a la mort y passió mia en Hierusalem, que és loch

2-3 desonestes obres] A continuació, Roís de Corella omet un breu fragment respecte VC, 346a: «Qui etiam nititur Christum occidere in se et in suis membris, quantum in ipso est.», és a dir, «Qui s'afanya també en matar a Crist en ell mateix i en els seus membres, quan està de la seua part.» | 7-9 Lo ... pare] Aquesta referència concreta al pare d'Herodes, que fou Herodes el Gran, rei de Judea, Galilea, Samària, i Idumea des del 40 a C. fins el 4 a C., ha estat incorporada per Roís de Corella, atés que no apareix en VC, 346a. | 22 mort acabada] Tot seguit, Corella omet el verset de Jn 19, 30 en què es consuma la mort de Crist: «Tot s'ha complert.»

38. DELS GALILEUS QUE MATÀ PILAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

inquam, *Prophetam*, scilicet me, *perire*, id est occidi, *extra Jerusalem*,

ubi mei Prophetæ sunt occisi; ibi ego caput Prophetarum, de quo omnes Prophetæ scripserunt, debeo immolari, ubi scilicet non dominatur Herodes, sed Pilatus. Ex quo patet quod mors mea non est in potestate ejus; sicut nec hora, nec tempus. Quasi dicat: Bene scio locum passionis meae; sed ipse non.

Utinam et hodie prædicatores et praelati, ac fideles ceteri a doctrina et confessione veritatis, timore principum et malorum hominum non cessarent; sed Christum imitando, veritatem coram hominibus confiterentur audacter et defenderent!

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi fructum bonorum operum ferventer facere, et in eis jugiter perseverare: ne sine fructu inventus, merear succidi et in ignem mitti. Da etiam mihi, Deus meus, ut non sim deorsum inclinatus per culpam, sed sursum respiciam per justitiam; nec a mentis rectitudine curvatus, terrena et transitoria cogitem et diligam, sed ad coelestia contemplanda mentis oculos erigam, et aeternae felicitatis divitias requiram. O Domine, vide me per pietatem; voca me, per internam inspirationem; sana me, per peccati remissionem: tange me, per satisfactionis dolorem; erige me ad superna, per amoris fervorem. Amen.

convenient que yo muyra, car no cové que profeta fora de Hierusalem muyra.

»Allí són morts los altres que de mi testificaren; yo, que só cap, terme hi fi dels profetes, en Hierusalem dellibere sia la mort hi passió mia. Aquell és lo loch hi no altre hon la figura mia, lo Anyell pascal, sacrificuen, hi per ço morien allí per mi los profetes, hi après morré yo, per qui ells moriren. Hi que allí dega morir tots ho profetizaren; donchs, no tinch por de Herodes, que no serà senyor de la ciutat hon yo morir dellibere, hi axí la mia mort {115c} no és en potestat de Herodes, ni lo temps ni la hora, mas en la potestat e voluntat de mon Pare hi mia.»

Plagués a la divina bondat que los que huy priquen, hi los prelats hi bisbes hi tots los altres, no dexasen confesar la veritat hi sana doctrina per temor dels mals prínceps hi mals hòmens; mas seguint lo Senyor animosament, la veritat confessasen hi sens por la defenesen.

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que ab fervent devoció, fruyt de bones obres, fructifique, hi en tals fruyts persevere, perquè tu, Senyor, sens fruyt no-m trobes hi no manes tallar-me hi posar-me a les flames. Hi reteng'am, Déu meu, la mà de la tua potència, que no m'encorbe inclinat a la terra per culpa; mas al cel mire per rectes hi justes obres, que ni pense ni desige les delectacions terrenes, mas alce los ulls de la mia pensa a contemplar les celestials alegries hi les riqueses de la felicitat eterna. O Senyor!, mira'm hi los ulls de la tua pietat vers mi gira; crida'm per interior inspiració ab la tua gràcia; guareix la infirmitat mia, perdonant-me les culpes: toca'm per satisfació contrita; dreça'm per sperança hi fervent amor a les celestials promeses. Amén.

3-4 yo ... profetes] Respecte VC, 346b, notem l'amplificació dels atributs de Crist quant als profetes: «ibi ego caput Prophetarum.», és a dir, «on sóc cap dels profetes.» | 5-6 Aquell ... sacrificuen] Aquest fragment sobre Jerusalem com a ciutat escollida per a la Passió, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 346b. | 11 de Herodes] A continuació, quant a VC, 346b, l'autor valencià omet un breu fragment que fa referència a Pilat, com a governant de la ciutat on morirà Crist. | 24-26 Hi ... culpa] Corella modifica aquest fragment respecte l'original llatí en VC, 346, que esdevé ambigu en la primera part: «Da etiam mihi, Deus meus, ut non sim deorsum inclinatus per culpam.», és a dir, «Dóna'm també, Déu meu, que no estiga inclinat cap avall per la culpa.» | 30-31 miram ... gira] Notem com Corella resol amb una metàfora, dels ulls pietosos: «vide me per pietatem.», això és, «mira'm amb pietat.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

{346A} CAPUT LXXX. DE HYDROPICO, ET EXHORTATIONE AD HUMILITATEM ET MISERICORDIAM.

1. QUAESTIO CHRISTI AD PHARISAEOS, AN LICEAT SABBATO CURARE?

Deinde ibat Jesus per civitates et castella, docens et indifferenter praedicans, non personas accipiens. *Et factum est, ut dum intraret domum cujusdam principis Pharisaeorum sabbato manducare panem necessitatis, non delicias, non fercula voluptatis. Nomine enim panis, vite neces-* {346b} *saria, exclusis superfluis, designantur; parvis quippe erat contentus, nec receptori onerosus. Supponendum est quod intraverit ab eo invitatus, quia Dominus non venit ad convivium Pharisaeorum, nisi rogatus; qui invitabant eum, non ex devotione, sed malitiose. Ad convivium au-* {347a} *tem publicanorum, accessit etiam non rogatus.*

Pharisaei enim se justos et sanos reputabant, nec medico egere; sed publicani se peccatores et infirmos confitebantur, et medico indigere. Ideo istos, ut illuminet, praeoccupat; illos autem rogatus, ut se humiliet, expectat. *Et ipsi observabant eum insidiando, ut vel in ejus factis, viderent aliquid unde eum reprehendere et accusare potuissent. Magna malitia eorum, qui eum pascebant, et sibi insidias parabant; eum eo comedebant, et ipsum mordere volebant!*

Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum, sperans de infirmitate sua remedium. Et respondens Jesus non ad verba, quia sibi quaestio non proponebatur, sed ad cogitationes Pharisaeorum et Legisperitorum, quoniam cogitabant curationem in sabbato esse illicitam; in quo Dei sapientiam se habere monstrabat, qui corda hominum intellexit, dixit ad eos: Si licet sabbato curare? Sic interrogat, ut ex dictis propriis eos confutet.

2. IPSIS TACENTIBUS, HYDROPICUM SANAT

At illi tacuerunt. Ubi Beda: Sed merito interrogati tacent, quia contra se dictum, quidquid dixerint, vident. Nam si licet sabbato curare, quare Salvatorem

SEGON DEL CARTOIXÀ

DE L'YDRÒPIC HI EXORTACIÓ A HUMILITAT E MISERICÒRDIA. CAPÍTOL XXXIX

[1. DE LA QÜESTIÓ PLANTEJADA PER CRIST ALS FARISEUS: ÉS LÍCIT SANAR EL DISSABTE?]

Anava lo Senyor per les ciutats, castells hi viles pricant a tots los pobles, no acceptant presones. Hi entrà a menjar pa en casa de un príncep dels fariseus. Per lo pa entenem les altres ne- {115d} cessàries viandes, no supèrflues. No volia lo Senyor supèrflues ni delicades viandes: de poques hi mínimes coses se contentava, no era pesat ni enujós hoste. Hi devem atendre que entrà convidat, perquè ell en casa dels fariseus no-s convidava. Ells lo pregaven hi-l convidaven no per devoció, mas per malícia, si en alguna obra o paraula lo poguesen rependre.

Los fariseus, stimant-se justs hi sants, no stimaven que tinguesen fretura de metge; los publicans hi peccadors confessaven les malalties hi desijaven metge. Hi per ço lo piadós Senyor ab ells se convida, perquè-ls guarexca; dels fariseus, com lo pregunen, humilment ho accepta. Hi stant en taula, aguardaven los fariseus en què-l porien pendre, obres o paraules que rependre hi acusar lo poguesen. O, terrible malícia de nefandíssims ypòcrits! A menjar lo conviden hi entre les viandes aguayts li aparellen; lo arcènit de malícia cobren ab les viandes que li donen.

Hi vench un malalt ydròpic hi stigué davant lo Senyor, sperant remey de la sua misericòrdia. Respòs lo Senyor no a les paraules, que no li preposaven qüestió alguna, mas a les cogitacions del[s] sacerdots hi fariseus, que pensaven que la curació dels malalts no era lícita en disabte; hi responen a les interiors cogitacions sues, que era Déu clarament mostrava, a qui sol pertany saber les entràmenes de la nostra ànima, hi diu-los si és cosa lícita guarir los malalts lo disabte. Axí-ls enterroga, perquè ab la resposta ells mateys se responguen.

[2. DE LA SANACIÓ DE L'HIDRÒPIC, CALLATS AQUESTS]

Hi ells callaren. Diu Beda: «Mèritament enterrogats callen, perquè pensen que no poden sinó contra si respondre. Si responen que és cosa lícita, donchs, per què pensaven rependre'l, si-l guaria? Si dien que no és

1] *l'hydròpic* Persona que pateix una acumulació anormal de serositat en una cavitat del cos o en el teixit connectiu (*DIEC*). | 5 *no acceptant presones*] Notem el sentit que pren l'expressió en Corella, a partir del text llatí de VC, 346a: «*Non personas accipiens.*», és a dir «no fent accipió de persones», per tant, no fent diferència entre persones, tractant-les per igual. | 10 *no era pesat ni enujós hoste*] Respecte VC, 346b destaquem l'elegància en la traducció de Corella: «*Nec receptori onerosus.*», és a dir, «no era càrrega per al qui el rebia.» | 20 *Hi ... taula*] Aquesta referència a què Jesús estava segut a dinar ha estat afegida per Corella quant a VC, 347a. | 22-25 *O ... donen*] Quant a VC, 347a, Roís de Corella amplifica la traducció: «*Magna malitia eorum, qui eum pascebant, et sibi insidias parabant; cum eo comedebant, et ipsum mordere volebant!*», és a dir, «Gran era la seua maldat, a ell donaven de menjar i li preparaven insídies; amb ell menjaven i volien mossegar-lo!» Destaquem la imatge de «lo arcènit de malícia», com a metàfora de la maldat dels fariseus.

an curet observant? Si non licet, quare ipsi sabbato pecora curant? Tacebant ergo, quia nesciebant quid dicere debuissent. Iste hydropicus non petebat sanitatem, quia infirmitas pro eo loquebatur; vel, propter Judaeorum praesentiam, non audebat in sabbato petere curationem.

Ipsa vero apprehensum sanavit eum tangendo, ac dimisit libere sine pretio; quia per impositionem manus ipsum curavit, et postea manum retraxit. Tétigit eum, non causa necessitatis, sed humilitatis; et ut divinitatem in carne ostenderet, eum sanavit.

Ubi Cyrillus: Neglectis ergo Judaeorum insidiis, liberat a morbo hydropicum, qui metu Pharisaeorum remedia non postulabat, propter sabbatum, sed solum astabat, ut ex aspectu misertus ejus sanaret eum; quod Dominus agnoscens, non postulabat ab eo si vellet sanus fieri, sed protinus eam sanavit. Et respondens cogitationibus eorum, qui murmurando cogitabant factum illud esse illicitum, ostendit illud esse licitum, per exemplum animalis bruti; cujus periculo licitum erat, etiam secundum ipsos, succurrere in sabbato. Si enim licet tunc subvenire pecori, quod est opus cupiditatis; multo magis licet subvenire homini, propter quem facta sunt animalia bruta, et qui factus est ad imaginem Dei, quod est opus charitatis.

Unde Beda: Competenti ergo exemplo sol vit quaestionem, ut ostendat eos violare sabbatum in opere cupiditatis, qui eum violare arguunt in opere charitatis.

His Pharisaeis similes sunt hodie multi praelati, qui plus solliciti sunt pro salute bestiarum, quam hominum eis commissorum. Si patitur vel deficit bestia, statim remedia procurant; si frater vel subditus, parum curant; et multi habent de parvis curam magnam, de magnis parvam vel nullam.

Mirum autem erat quod de curationibus in sabbato eum arguebant. Habent enim in traditionibus suis determinata genera operum circiter LXX a quibus est vacandum in sabbato, inter quae non est curatio, maxime quae solo fit verbo, sicut Dominus saepe legitur curasse.

lícita, per què donaven a beure als animals que tenien en casa? Hi encara, dient que no temien los pobles, que raonablement contra ells se avolatarien, {116a} vedant que no vinguesen a pendre sens preu sanitat de les malalties.» No demanava sanitat aquest ydròpich, 5 perquè la malaltia per ell parlava; o podia esser que recelava los fariseus hi sacerdots, que deyen que no vinguesen lo disabte a curar-se de ses malalties.

Pres lo Senyor lo ydròpich y guarí'l, tocant-lo ab les sues mans sacrades. Tocà'l no perquè fos necessari, mas 10 per mostrar la sua humilitat que als malalts miserables tocava; y per mostrar la sua divinitat en la carn humana.

Diu sanct Ciril: «No curant dels aguayts que-ls jueus li feyen, sanà lo malalt ydròpich, lo qual per 15 temor dels jueus la sanitat no demanà perquè era disabte, mas davant lo Senyor stava, sperant que-l Senyor misericorde hauria pietat de la sua misèria. Conexent lo Senyor que de cor, sens parlar, lo suplicava, no li demana si vol esser guarit, mas ab les 20 sues deyfiques mans lo tocà, hi tocant lo sanà». Y no tardà a les cogitacions d'ells respondre, que pensaven que no era lícit aquell acte per esser fet en disabte, dient: «Qual de vosaltres sens tarda no trau del pou lo bou o l'ase, si hi cau lo disabte?». Hi no li podien 25 respondre.

Diu Beda: «Competent resposta lo Senyor los torna hi ab propi exemple respon a la sua malícia, e clarament los mostra que ells, per cupiditat hi avarícia de no perdre la bèstia, no trencaven lo disabte, hi 30 argüint reprenien lo Senyor que feya obres de caritat lo disabte.»

Semblants són molts prelatos als fariseus ypòcrits, que més sollicitut tenen de les bèsties que dels malalts hi pobres. Si la bèstia stà malalta, ab gran diligència en 35 la sanitat de aquella treballen; si-s perden les ànimes que tenen acomanades, ni-n curen ni y pensen. De les coses temporals, transitòries, miserables, gran sollicitut porten; de les eter- {116b} nes celestials, no se'n recorden. 40

Hi és cosa de gran maravella hi mostra de la sua gran malícia com de guarir los malalts lo Senyor reprenien; perquè tenen los jueus en les constitucions sues setanta coses que no poden obrar lo disabte, entre les quals curació dels malalts no s'hi conta. Quant 45 menyts s'i deu entendre curació ab sola paraula!

2-5 *Hi ... malalties*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 347a, en què s'assenyalava que simplement els fariseus callaven perquè no sabien què respondre. | 21-26 *Y ... respondre*] Roís de Corella opta per incorporar directament els versets de Lc 14, 5 («Y no tardà a les cogitacions...») i Lc 14, 6 («Hi no li podien respondre...»), en substitució de la glossa que feia referència de manera indirecta a aquestes paraules. Omet, tot seguit, un fragment en què es conclou que si és lícit ajudar a un animal per interès propi, molt més ho serà ajudar a un home, per caritat, creat a imatge i semblança de Déu, com assenyala el text ludolfí omés de VC, 347a. | 37-40 *De ... recorden*] L'autor valencià actua sobre el contingut, més genèric, de la glossa ludolfina, en el sentit que incorpora una divisió entre allò terrenal i allò celestial que era més ambigua en VC, 347a: «et multi habent de parvis curam magnam, de magnis parvam vel nullam.», és a dir, «i molts tenen més cura de les coses petites i poca o nul·la de les grans.» | 45-46 *Quant ... paraula*] Corella incorpora la interrogació retòrica a un contingut que apareixia en VC, 347a: «maxime quae solo fit verbo», és a dir, «sobretot la [curació] que es fa només amb la paraula.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. QUIS SIT IN SENSU MYSTICO HIC PRINCEPS JUDAEORUM, APUD QUEM MANDUCAVIT DOMINUS

Saepe Dominus in sabbato docebat et curabat: sive ut plures qui ad sabbatum conveniebant, lucrifaceret; sive ut in sabbato coelestis quietis omnes infirmitates curandas esse ostenderet; sive ut interdum a quiete contemplationis, propter salutem animarum, nos subtrahendos esse doceret.

Et ideo ad manducandum sabbato eum isto principe {3,47b} intravit, non propter cibum, sed propter animarum lucrum; ubi etiam hydropicum istum in corpore et in mente curavit.

Et non poterant ad haec respondere illi, tanquam victi et confusi ratione evidenti.

Mystice, princeps iste fuit Moyses, domus ejus synagoga; hanc intravit Christus, eum venit in mundum manducare panem, id est delectam in poenitentia Judaeorum. Unde in Apocalypsi: *Si quis audierit vocem meam, scilicet in praedicatione, et aperuerit mihi, scilicet in contritione, intrabo ad eum, scilicet in oris confessione; et coenabo cum illo, et ipse mecum, scilicet delectando in operum satisfactione.*

Istud etiam potest simili modo accipi de praelato et Ecclesia domo ejus, quam tunc intravit, et quotidie intrat Christus.

4. SEPTEM HYDROPICI PROPRIETATES SEPTEM CAPITALIA VITIA DESIGNANT

Et notandum quod proprietates hydropici sunt septem, per quae septem capitalia vitia designantur, et ideo iste hydropicus quemlibet peccatorem significare perhibetur. Habet enim hydropicus corporis tumorem, sic superbus cordis inflationem;

secundo habet spirituum compressionem, sic invidus bona comprimit, ne publicentur et veniant ad lucem;

tertio, sitis ardorem, sic avarus quanto plus de divitiis bibit tanto plus sitit; quarto, humorum indigestionem, sic iracundus per iram dimittit dies suos; quinto, pedum pigritiam, sic accidiosus pigritiam affectionum et cogitationum ad bene operandum; sexto, genitalium inflationem, sic luxuriosus

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DEL SENTIT MÍSTIC D'AQUEST PRÍNCEP DELS JUEUS, AMB QUI MENJÀ EL SENYOR]

A molts curava lo Senyor lo disabte, perquè guarís a molts en l'ànima, qui en lo disabte a hoir la sua paraula venien; hi per mostrar que en lo repòs del disabte de la eterna glòria, totes nostres malalties seran guarides; hi per mostrar-nos que dexem a temps la contemplació per obres de caritat en los prohismes. 5

Entrà, donchs, lo Senyor a menjar en la casa de aquest príncep dels fariseus, no per la corporal vianda, mas per guanyar les ànimes, hon guarí aquest ydròpich en lo cors hi en l'ànima. 10

Al seny al·legòrich, aquest príncep fon Moysés, la sua casa fon la sinagoga; entrà lo Senyor per a pendre refectió quant vench specialment a la terra de Judea. Hi axí diu lo Senyor en lo Apocalipsi: «Si algú hoirà la mia veu en la pricació hi doctrina mia, hi del seu cor per dolorosa contrició me obrirà la porta, hi per vera confessió la boca, yo entraré hi soparé ab ell, hi ell ab mi per vera sacrificació de virtuoses obres.» 15

[4. DE LES SET CONDICIONS DE L'HIDRÒPIC, SÍMBOLS DELS SET PECATS CAPITALS]

Hi devem atendre que set condicions té lo ydròpich, que·ls set peccats mortals signifiquen. Té en lo cors gran infladura, que significa supèrbia; 20

té set contínua, que significa avarícia; té la color hi la carn alterada, que significa luxúria; té les humors totes indigestes, que significa ira; té la boca fètida hi pudenta, que significa gola; té que li fall lo alé hi ab difficultat spira, que significa enveja; té los peus inflats, 25

4-6 hi ... prohismes] Respecte el text llatí de VC, 347a, Corella afeg aquesta referència a fer caritat en els altres i omet, tot substituint-lo, un fragment sobre la salvació de les ànimes, quan s'ha abandonat la contemplació de manera momentània. | 10 en l'ànima Tot seguit, quant a VC, 347b, Corella omet el verset de Lc 14, 6: «I no van ser capaços de donar-li cap resposta.», perquè, com diu la breu glossa omesa que hi seguia, els fariseus estaven vençuts per una raó tan evident com és la de la cura miraculosa del malalt. | 13 quant vench specialment a la terra de Judea] En aquest fragment, respecte VC, 347b, Corella no fa referència de manera explícita al fet que Crist anà a la terra dels jueus a complaure's de la penitència d'aquest poble: «id est delectari in poenitentia Judaeorum.», és a dir, «a complaure's en la penitència dels jueus.» El lletraferit valencià expressa aquesta idea amb el mot «specialment.» | 18 virtuoses obres] A continuació, quant a VC, 347b, Corella omet un breu fragment en què s'assenyala que es pot entendre del prelat i de l'Església la casa d'aquest fariseu, a la qual Crist entrà i entra cada dia, segons la glossa ludolfina. | 21 significa supèrbia] Tot seguit, respecte VC, 347b, l'autor valencià omet una breu glossa sobre com l'enveja provoca compressió de l'esperit, perquè aquest amaga allò bo per tal que no es conega. | 22-23 tē ... luxúria] Aquesta condició del malalt de l'episodi evangèlic present ha estat incorporat per Corella quant a VC, 347b.

39. DE L'YDRÒPIC

VITA CHRISTI

eorumdem tumefactionem; septimo, oris foetorem, sic gulosus oris corruptionem.

5. HYDROPISIS TAMEN SPECIALITER AVARITIAM ET LUXURIAM DESIGNAT

Specialiter autem hydropisis avaritiam designat, quia hydropicus quanto magis abundat humore inordinato, et quanto plus bibit, tanto amplius sitit; sic avarus, quanto est copiosior divitiis quibus non bene utitur, et quo plus divitias adeptas fuerit tanto ardentius eas concupiscit, quia ut Juvenalis dicit: *Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.*

Ferocissima pestis est cupiditas, quae eos quos capit, egenos efficere solet, dum finem inquirendi non invenit; sed ut magis quo fuerit locupletata mendicat. Et iste avarus stat ante Jesum, eum convertitur ad Deum, paratus acquisita dispensare ad honorem divinum; et sic recuperat sanitatem, quia de cupiditate mutatur in liberalitatem; et ideo ante Phariseos hydropicum curat, et mox eos per exemplum animalis bruti sic convincit, ut eosdem etiam avaritiae condemnet.

Comparatur etiam hydropicus spiritualiter ei quem fluxus carnalium voluptatum exuberans aggravat. *Hae enim sunt duae filiae sanguifugas; quae semper dicunt, affer, affer; scilicet carnis voluptas, et avaritiae cupiditas.*

6. ITEM SUPERBIAM, UNDE DOMINUS INVITATOS AD HUMILITATEM HORTATUR

Designat quoque hydropisis specialiter superbiam, quia sicut in hydropico erat turgens corporis inflatio; sic in superbo est tumens mentis elatio; et ideo coram superbis Phariseis curat hydropicum corporaliter, ut hoc exemplo ipsi discant curari spiritualiter, et per istius aegritudinem corporis, ostendit in illis aegritudinem mentis, quod enim iste in corpore, hoc illi gestabant in mente. Unde intendens *quomodo primos aecubitus*, id est primas et honorabiliores sedes in conviviis solemnibus *eligerent*, hortatur eos ad humilitatem proponens exemplum unius operis humiliter faciendi, ubi loci superioris arcetur appetentia, ut ad similitudinem ejus fiant cetera; et docens humilitatem non solum apud Deum, sed etiam apud homines esse laudabilem.

SEGON DEL CARTOIXÀ

que ab gran dificultat passeja, que {116c} significa perea.

[5. COM L'HIDRÒPIC SIMBOLITZA ESPECIALMENT L'AVARÍCIA I LA LUXÚRIA]

Però, ab tot que en lo ydròpich tots los set capitals vicis s'i entenguen, en special a l'avar se apropia, perquè lo avar tant com més en riqueses abunda tant més desija; axí com lo ydròpich, que quant més beu, més desija beure. Diu lo Juvenal: «Tant creix l'amor de la pecúnia quant augmenta la pecúnia.»

És la cupiditat ferocíssima pestilència, que als qui pren los fa pobres, hi quant és més rica és més pobra, 10 perquè ab les pecúnies augmenta. Stà davant lo Senyor lo ydròpich quant lo avar, regonexent la sua perillosa hi dolorosa vida, stà aparellat que sos béns ans que muyra en pobres dispense, hi posant-ho per obra, la sanitat cobra. Guareix lo Senyor davant los fariseus lo 15 ydròpich; hi ab exemple de la cura que tenien de les bèsties los condemna.

[6. DE LA SUPÈRBIA, D'ON EL SENYOR EXHORTA ELS CONVIDATS A L'HUMILITAT]

Hi perquè eren los fariseus avars hi superbos, que són dos vicis que specialment hi spiritual en lo ydròpich se deven entendre, après de haver-lo guarit, hi 20 donada raó com no trencava lo disabte corregint-los de supèrbia, diu lo evangelista les següents paraules: «Deya lo Senyor als convidats una paràbola, atenent com ells elegien les primeres cadires: “Com seràs convidat a les noces no-t segues en lo primer loch, que porà esser que 25 vendrà un convidat altre més honorat que tu, hi venint aquell dirà a tu que dónes loch a l'altre, hi lavors començaràs a tenir lo darrer loch ab vergonya”. Donchs, com te cridarán a les noces, seu-te en lo darrer loch, perquè venint lo qui t'à convidat diga a tu: 30 “Amich, puja alt.” Lavors serà glòria a tu en presència de tots los de la taula. Car qualsevol qui s'exalça serà humiliat, e lo qui s'humilia serà exalçat.»

7-8 *Tant creix l'amor de la pecúnia quant augmenta la pecúnia* Corella duplica el mot pecúnia de la cita de Juvenal respecte VC, 347b: «*Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.*», això és, «Creix l'amor per la moneda tant com creix la mateixa riquesa.» | 17 *los condemna*] A continuació, quant a VC, 347b, Corella omet una glossa en què es compara espiritualment l'hydròpic amb els luxuriosos, que representen l'apetit carnal i la cobdícia de l'avar i que s'acompanyava del verset de Pr 30, 15: «La sangonella té dues filles que no paren de dir: “Porta, porta!”» | 22-33 *Deya ... exalçat*] Corella, com en altres ocasions, transforma el text corresponent de VC, 347b i incorpora de manera directa els versets de Lc 14, 7-11 que en la *Vita* eren referits en forma de comentari com a part de la glossa ludolfina. Un exemple d'una operació equivalent en aquest mateix capítol el trobem explicat en nota p. 707,21.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Non enim intendebat principaliter docere quod hic dicitur ad litteram, sed mystice aliud intendebat secundum spiritua- {348a} lem intelligentiam. Monet ergo invitatos ad nuptias, ut non in primo sed in novissimo recumbat loco, juxta illud Sapientis: *Quanto major es, tanto te humilia in omnibus.*

[44] alioquin invitator principalis, {348b} scilicet Deus, a quo est omnis potestas, dejiciet eum a sua dignitate, saltem spiritualiter, sententia aeternae damnationis; aliquando etiam dejicit tales poena damnationis temporalis. Si autem humiliter et ex corde refugiens, sicut faciebant antiqui patres, ut Gregorius et consimiles dignitatem ex obedientia suscepit; et ex charitate fraterna bene ea usus fuerit, tandem coelestem gloriam obtinebit.

Ut enim ait Chrysostomus: Nihil ita Deo amicum est, ut cum ultimis seipsum numerare; hoc enim philosophiae universae principium est. Hoc autem non tantum corporaliter, sed et spiritualiter intelligi debet. Multi enim cum jactantia et superbia cordis recumbunt in novissimo loco, non nisi ut justis et humiles ab aliis videantur; et multi vere humiles recumbentes in cornu, conscientia et corde reputant se in novissimo loco esse.

Unde idem Chrysostomus: Jubet nos Dominus in ultimo loco recumbere, non solum ut corpore in novissimo jaceamus, sed etiam animo, ut novissimos nos esse omnium judicemus. Sine causa loco se humiliat, qui corde se praefert.

7. NUPTIAE SPIRITUALES ET CAELESTES

Ubi notandum quod sunt quaedam nuptiae spirituales; et quaedam coelestes.

Spirituales sunt quas facit Deus in praesenti cum anima, in thalamo conscientiae. Conjunctio autem animae cum Christo fit per fidem et dilectionem. Ex qua conjunctione venit triplex bonum, scilicet: fidei, prolis, et sacramento; bonum fidei est, ne diabolus

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi devem atendre que no entén lo Senyor principalment donar aquesta doctrina de pendre lo darrer loch en los convits hi noces, mas diu-ho de qualsevol {116a} honors, dignitats hi graus, axí seculars com ecclesiàstichs, hi mostra's en lo que diu lo evangelista que-ls deya paràbola, que és semblança quant per unes paraules se entén altra sentència. Hi axí, devem entendre que algú no-s deu ingerir ni procurar dignitat ni preheminiència alguna, mas preposar a si matex los altres, stimant que són millors que ell per a la dignitat secular o ecclesiàstica. 5

En altra manera, lo qui a les noces nos convida, qui és Déu, del qual totes les potestats devallen, lança a tal superbo de la dignitat que tenia spiritualment, que-l damna per la sua supèrbia; hi alguna vegada temporalment en la present vida. Hi aquell qui ab verdadera humilitat fuyg hi declina tals dignitats hi presidències, axí com sanct Ambròs, sanct Gregori hi semblants altres, que fugint de les dignitats hi prelatures, per sola caritat hi obediència les acceptaven, hi axí eren exalçats hi en la present hi en la sdevenidora vida. 10

Diu sant Crisòstom: «No és a Déu alguna cosa més accepta que seure en lo baix loch ab los humils hi dejectes; hi açò és principi de tota moral filosofia.» Però que no solament lo teu cors, mas que-l sperit hi sega. Molts ab jactància hi supèrbia en los darrés lochs sehen, perquè jutjats per humils sien, més honrats dels altres; hi altres verdaders humils, lavors més indignes se reputen quant en lo més alt loch los aposenten. 25 30

Hi axí, lo Senyor nos mana prengam lo més baix loch en les noces, que vol dir que-ns stimem menors de tots los altres.

[7 DE LES NOCES ESPIRITUALS I CELESTIALS]

E devem atendre que són dos noces: unes spirituales en l'ànima hi altres celestials en la glòria. 35

Les spirituales en l'ànima celebra lo Senyor de present ab nosaltres en lo tàlem de la nostra consciència per fe, caritat hi sperança. Hi de aquest spiritul matrimoni tres béns naxen, axí com en qualsevol perfet {117a} corporal matremoni: fe, fills hi 40

1-11 *Hi ... ecclesiàstica*] L'autor valencià, quant al text llatí de VC, 347b-348a, elabora diverses operacions en aquest fragment. Evita la diferència entre el sentit literal i l'espiritual de les paraules de Crist i remet a lla crítica de l'actuació del comportament de tots els tipus de càrrecs, ja siguen propis de l'Església o del govern públic. A més, incorpora la definició de paràbola, «que és semblança quant per unes paraules se entén altra sentència.» Finalment, pren el sentit general del verset de Sir 3, 20: «Com més important sigues, més humil t'has de fer.» però n'omet la referència directa i explícita. | 12-22 *En ... vida*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella respecte l'obra ludolfina, on apareixia seguidament del text de la p. 711,27-28. | 18 *axí ... Ambròs*] Quant al text llatí corresponent de VC, 348b, que remetia al que havien fet «antiqui patres», Corella afig aquesta al·lusió a sant Ambròs. | 31-33 *Hi ... altres*] El paràgraf assenyalat s'atribueix en VC, 348a a sant Joan Crisòstom; Corella, com s'observa, n'omet la font. | 38 *per fe, caritat hi sperança* Corella incorpora les tres virtuts teològals, tot partint de VC, 348a: «per fidem et dilectionem», és a dir, «per fe i estima.» | 39-40 *axí ... matremoni*] Corella, quant a VC, 348a, afig aquesta referència al matrimoni per clarificar l'analogia amb el matrimoni espiritual que segueix.

adulterum suscipiat; bonum prolis est, ut sponsa Christi per bona opera se exercent; bonum sacramenti est, ut inter sponsum et sponsam divisio nunquam fiat.

Nuptiae coelestes sunt refectio visionis divinae, ubi erit plena satietas; in nuptiis enim consueverunt omnia abundare. Via autem veniendi ad istas nuptias, est humilitas, quod notatur cum dicitur: *Vade et recumbe in novissimo loco.*

8. FUTURA HUMILIS EXELTATIO SUPERBIQUE RUINA

Et concludendo subjungit rationem: *Quia omnis qui se exultat superbiendo humiliabitur*, vel hic, vel in futuro. Non dicit, exaltabitur, quia secundum Gregorium, non potestas, sed elatio incrimine est. *Et qui se humiliat* voluntarie, non qui humiliatur quasi ex necessitate, *exaltabitur* in futuro; et quandoque etiam in hoc mundo.

Haec sententia infallibiliter est vera in conspectu Dei, in cuius iudicio superbi abjecti sunt, et humiles accepti; quamvis in iudicio hominum aliquando fit e contra, ut superbi sint in gloria, et humiles contempti. Et si superbi exaltantur in hoc mundo, humiliabuntur in inferno; et si humiles abjiciuntur in hoc mundo, exaltabuntur in coelo.

Unde Cyrillus: Hoc dicitur secundum divinum iudicium, non secundum humanam consuetudinem, secundum quam plures concupiscentes honorem, consequuntur; alii vero se humiliantes, inglorii remanent.

Unde et Theophilus: Porro non finaliter, nec omnibus hominibus est reverendus qui se honoribus ingerit; sed dum a quibusdam honoratur, alii detrahunt ei, et quandoque etiam ipsi honorantes.

Ubi nota quod cum quidam superbus per procurationem suam exaltatus audiret in Ecclesia legi haec verba Evangelii: *Omnis qui se exultat humiliabitur; et qui se humiliat exaltabitur*, hoc verum esse non reputans, et quasi in verba blasphemiae prorumpens dixit, quod si se humiliasset et non se exaltasset, ad statum illum non pervenisset; et statim in eodem loco cecidit, et a diabolo suffocatus expiravit.

sagrament. Fe, que no cometa l'ànima adulteri aderint al diable; fills, que la ànima conceba hi parexca virtuosos hi bones obres; sagrament, que entre Déu hi l'ànima per culpa mortal no-s pose divorci.

Les celestials noces són refectió de la visió de la 5
essència divina, hon hi aurà compliment de tot lo que desijar se puga. És humilitat la via per anar a les celestials noces.

[8. DE L'EXALTACIÓ FUTURA DELS HUMILS I LA RUÏNA DELS SUPERBS]

Hi per ço conclou lo Senyor la paràbola, dient: «Serà exalçat lo qui s'humilia.» 10

És aquesta sentència infal·liblement vera en lo conspecte de la majestat divina, en lo qual los superbos són abjectes hi los humils acceptes; ab tot que-n la vista dels hòmens en la present vida sembla lo contrari. Però és cert que, si en aquest món són exalçats los superbos, 15
seran abaxats hi cruciats en les eternes penes; hi los verdaders humils hi dejectes, exalçats en les eternes cadires.

Diu sant Ciril: «Açò és segons lo verdader divinal Judici, no segons les humanes stimes, segons les quals 20
molts superbos, que a les honors hi dignitats aspiren, en aquest món les atenyen.»

Legim de un superbo qui, posat en gran dignitat en la Sgleya, legint aquestes paraules de l'evangeli: «Lo qui s'humilia serà exaltat, hi humiliat lo qui s'exalça», quasi 25
blasfemant dix tals paraules: «Si yo-m fos humiliat no fóra pujat a tan alta cadira», hi caygué de la cadira acabant tals paraules; hi acabà la vida, que-ls diables lo ofegaren.

8 celestials noces] Tot seguit, quant a VC, 348a, l'autor valencià omet el verset de Lc 14, 10: «Amic, puja més amunt.» | 10 qui s'humilia Tot seguit, pel que fa a VC, 348a, Corella omet una glossa atribuïda a sant Gregori sobre el fet que qui s'humilie de manera voluntària, no per necessitat, serà exalçat en el futur. | 22 les atenyen] A continuació, pel que fa a VC, 348a, s'omet una citació atribuïda a Teòfil d'Antioquia, que tractava de com els qui reben honors terrenals, de vegades són menyspreats pels mateixos que els lloen. | 27-28 lo ofegaren] Seguidament, quant a la glossa de VC, 348ab, Corella omet un fragment sobre el fet que molts no diuen aquestes paraules de l'evangeli, que acaben d'aparèixer (Lc 14, 11: «Lo qui s'humilia...»), no amb el cor però sí amb els fets. El primer lloc per seure no es correspon, segons el fragment omès, amb el de convits i festes, sinó en les dignitats eclesiàstiques. Després, d'aquesta glossa que no apareix ací, es pren un fragment per fer-lo servir unes línies més amunt, en p. 710,12-22. I encara, a continuació no es tradueix un altra glossa final que assenyalava la necessitat d'humilitat arran Lc 14, 11, que hem referit ara, juntament amb el verset de Pr 29, 23: «L'arrogància de l'home acabarà humiliant-lo, l'esperit humil aconseguirà honors.»

Heu! quam multi hodie hoc dicunt corde vel facto, si non verbo; quasi nunquam exaltari possent, si ad hoc per se nihil facerent. Per primum ergo locum, non solum intelligitur hic honorabilior sessio in conviviis solemnibus; sed etiam quaelibet dignitas in Ecclesia, seu primatus. Addignitates enim nullus catholicus ad Christi et Ecclesiae nuptias invitatus, se debet ingerere; sed alios meliores praeponere quantum in se est,

[44]

Quia omnis qui se exultat praesumptione se dignitatibus ingerendo, *humiliabitur* modo praedicto; *et qui se humiliat* non fallaciter et fiete, sed veraciter et ex corde, *exaltabitur*; quia secundum quod dicitur in Proverbiis: *Humilem spiritu suscipiet gloria.*

9. HUMILITAS MERITORIA IN TRIBUS CONSISTIT

Ubi sciendum, quod humilitas meritoria, cui debetur exaltationis gloria, consistit in tribus. Primo, in propriae aestimationis annihilatione; et haec inducit contemptum sui, ita ut homo nihil reputet seipsum, et omnium quae habet recognoscat datorem esse Deum. *Quid enim habes*, inquit Apostolus, *quod non accepisti.* — Secundo, consistit in dignitatum vilipensione, et haec inducit honorem Dei; et haec habetur quando homo in magnis virtutibus, donis, et honoribus constitutus inde non extollitur, sed totum illi infundit et integrum restituit, a quo omne bonum fluit. — Tertio, consistit in aliorum sibi praelatione; et haec inducit proximi appetitionem.

Quomodo servare poterimus quod dicit Apostolus: *Honore invicem prevenientes*, nisi alios digniores nobis in virtutum meritis aestimemus? Homo enim illum quo se digniorem aestimat, vix honorat; sed potius contemnit. Potest et hoc quod dictum est de dignitate, etiam accipi de meritorum praesumptione.

Unde Beda: Mystice quisquis nuptias Christi et Ecclesiae invitatus adierit, membris Ecclesiae per fidem conjunctus non se extollat quasi sublimior ceteris, gloriando de meritis. Dabit enim locum honoratiori post invitate, cum illorum qui se in Christo secuti sunt, agilitate praeitur. Et cum rubore novissimum locum tenet quando de aliis meliora cognoscens, quidquid de sua operatione celsum sentiebat humiliat.

Sed recumbit aliquis in novissimo loco secundum illud: *Quanto major es, tanto te humilia in omnibus.* Veniens autem Dominus, quem humilem invenerit, amici nomini beatificans superius ascendere praecipiet.

[9. DE LA HUMILITAT VERDADERA, LA QUAL CONSISTEIX DE TRES PARTS]

Stà en tres coses la humilitat verdadera: la primera, que l'home a si mateix no stime hi regonega que no té alguna cosa que sia pròpia; mas que totes la divina bondat les hi presta. Diu lo Apòstol: «Què tens home que teu sia?» Segonament, que si abunda de virtuts, 5 gràcies hi privelegis, tant menys stime les honors hi dignitats mundanes, hi més regonega la {117b} sua insuficiència hi la bondat divina, que tantes spirituals gràcies li ha donades; hi més se convertexca a tota laor hi honor de la majestat divina. Terçament, que més 10 que a si a tots los altres stime,

pensant que, si tenien les gràcies que nostre Senyor Déu li ha donades, millors que ell en tot hi per tot serien; diu Beda.

11 *altres stime*] Tot seguit, Roís de Corella omet una glossa juntament amb una extensa citació atribuïda en VC, 348b a Beda el Venerable. La glossa inicial parteix de Rm 12, 10: «Estimeu-vos afectuosament com a germans, avanceu-vos a honorar-vos els uns als altres.», per assenyalar la dignitat necessària per respectar el proïsme. La citació de Beda el Venerable, de la qual es manté el nom i el sentit general en essència, com s'observa en el següent paràgraf del *Segon*, comenta el significat místic o espiritual del convidat, que representa a qui s'apropa a Crist i ho fa de manera humil. Diferents versets bíblics justifiquen les paraules d'aquesta glossa: (Sir 3, 20) «Com més important sigues, més humil t'has de fer, i llavors el Senyor et donarà els seus favors.»; (Mt 18, 4) «Així, doncs, el qui es faça petit com aquest infant és el més important en el Regne del cel.»

Quicumque enim humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno coelorum. Pulchre autem dicitur, tunc erit tibi gloria, ne nunc quaerere incipias quod tibi servatur in fine. Potest etiam et hoc in hac vita intelligiquia quotidie Dominus suas nuptias intrat superbos despiciens, et humilibus saepe tanta sui spiritus onera praestans, ut, discumbentium coetus eos admirando glorificet. Qui enim se de meritis elevat humiliabitur a Domino, et qui se de beneficiis humiliat exaltabitur ab eo: haec Beda.

10. CUR LOCUS PRIMUS NON APPETENDUS

Cum ergo invitatus fueris, a Domino per praedicatores suos ad nuptias spirituales, quae consistunt in conjunctione Christi et Ecclesiae; ad quas nuptias invitati sunt omnes Christiani, quorum quidam ceteros dignitate praecedunt; alii vero merito virtutum, et excellit unus una virtute, et excellitur alia; alii vero excellunt sacra intelligentia; *non discumbas in primo loco,* aut meritorum tuorum praesumptione, aut bonorum mundanorum ambitione, aut appetitu inanis gloriae.

Quare autem primus locus non sit ambiendus, probat ex tribus. Primo, ex comparatione dignioris, *ne forte honoratior,* id est, dignior majori honore, *sit invitatus ab eo,* et talem debes tibi praeponere. Dignior enim majori honore est virtuosior, et ideo {349a} quilibet quantacumque dignitate polleat, habet incitativum fugiendi honorem, si attendat quod in congregatione esse potest aliquis eo honoratior. Non enim dignitati debetur excellentia honoris, nisi quia ipsa attestatur excellentiam virtutis.

— Secundo, hoc idem probat ex indigni ejectione, quia locus sublimis indigno non est stabilis, sed saepe inde ejicitur, unde dicitur: *Et veniens,* per effectum, *qui te invitavit et illum, dicat tibi,* facto scilicet te humiliando, et alium tibi praeferendo: *Da huic locum,* quo reputabas te dignum. Hoc saepe evenit, quod qui putabat se dignum honore, ejicitur asua cogitatione, et expellitur in de.

— Tertio, hoc idem probat ex confusione quae sequitur; unde subditur: *Et tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere,* erubescens scilicet, quando qui de te majora praesumpsisti, incipies humiliari, quasi dejectus in animo tuo, aut ejectus de tuo officio, aut dejectus post mortem in inferno.

[10. DELS MOTIUS PER QUÈ NO HEM DE DESITJAR EL PRIMER LLOC]

«Com te conviden los qui priquen a les espirituals noces, les quals són en sposalici de Déu ab la Sgleya, a les quals lo Senyor tots los crestians crida, en les quals diversitat de hòmens entren, que en distintes gràcies los uns als altres excel·lexen, no-t vulles en lo primer loch seure, o presumint de tos mèrits, o desijant honors y glòries mundanes.»

Asigna lo Senyor tres causes, perquè algú no deu voler la primera cadira: primerament, per comparació de altre més digne, lo qual tu discretament lo deus preposar al teu seure. Hi pensa que la honor pròpiament a la virtut és deguda; hi axí, raonablement deus fer stima que, ab tot que en lo convit hi aja pobres miserables hi dejectes, y que no tenen dignitat alguna, però que són més que tu virtuosos, a qui mèritament la honor és deguda.

Segonament, no deus voler en lo primer loch seure, perquè lo loch alt no és stable, y molt menys a l'indigne, tal com és mester que tu a tu mateix reputes. E per ço, si est superbo, est fet indigne que en tal loch segues, y és raó que devalles, y lo que és digne puge. Y axí, molt sovint encara en aquest món devallen molt baix los qui molt se stimen, y miren molt primers los qui ells poch stimaven.

Terçament, açò mateix lo Senyor prova per la confusió y vergonya que reb aquell qui per manament del senyor de la casa al loch baix devalla. E per ço diu lo Senyor: «Lavors començaràs tenir lo inferior loch ab vergonya tua, qui grans co- ses presumies. Humiliar-t'às en lo teu ànimo, o seràs lançat de la dignitat tua en aquest món, o en l'infern en miserable vida.»

12-14 hi ... alguna] Aquesta referència als pobres i miserables sense dignitat de càrrec ha estat incorporada respecte VC, 349a, en què s'hi insistia en la idea de virtut de manera més general («si attendat quod in congregatione esse potest aliquis eo honoratior.») | 20-21 E ... puge] Corella opta per aquest text en substitució del verset de Lc 14, 9 («i llavors vindria el qui us ha convidat tots dos i et diria: "Cedeix-li el lloc", i tu hauries d'anar a ocupar el darrer lloc, tot avergonyit.»), que apareixia breument glossat en VC, 349a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

II. CUR AUTEM NOVISSIMUS APPETENDUS?

Deinde ostendit quid sit observandum ei qui vult honorem acquirere, quia debet humilia de se sentire. Unde dicit: *Sed cum invitatus fueris, vade*, non te excusa, et *recumbe in novissimo loco*, minorem te aliis reputando; et te esse in omnibus in imo merito, etsi forte sis excellentior dignitate vel originis nobilitate.

Et notandum, quod triplex distinguitur *novissimum*, scilicet: *statuum*, *graduum*, et *locorum*. Inter status locus novissimus est incipientium, medius proficientium, supremus perfectorum. Inter gradus locus novissimus est subditorum, medius praelatorum minorum, supremus majorum. Inter loca novissimus est inferni, medius mundi, supremus coeli. Recumbe ergo aut in novissimo primo, scilicet in statu incipientium te reputando per humilitatem; aut in novissimo secundo, scilicet in gradu subditorum per Dei timorem; aut in novissimo tertio, scilicet in inferno per jugem meditationem.

Et adducit tria, propter quae novissimus locus est eligendus. Primum est, quia ex hoc habetur gratia amicitiae: *Ut cum venerit*, mentes visitando, vel merita post mortem discutiendo, *qui te invitavit ad nuptias dicat tibi: Amice*, scilicet propter tuam humilitatem. — Secundum est consecutio loci dignioris, *ascende superius*, et in praesenti per gratiam, et in futuro per gloriam; quia te humiliasti, et quia etiam amicus. — Tertium est honoris gloria quae sequitur dignitatem, tunc *erit tibi gloria honoris coram simul discumbentibus*, in eadem fide vel in eadem beatitudine quiescentibus; tum quia humilis, tum quia amicus principis, tum quia alto gradu sublimatus.

Et nota quod Dominus non intendit hic dicere, quomodo, acquirere debeamus humanam gloriam; sed exemplo acquirendi gloriam istam humanam docet nos acquirere gloriam coelestem; ita quod sicut humilitas est necessaria ei qui cupit exaltari honore ecclesiastico, sic est necessaria ei qui cupit exaltari honore gratiae et gloriae. Sed differentia est: quia quicumque se humiliat

SEGON DEL CARTOIXÀ

[II. DELS MOTIUS PER QUÈ HEM DE DESITJAR EL DARRER LLOC]

Declara après lo Senyor què deu observar aquell a qui justament la honor és deguda: que deu stimar de si coses mínimes hi baixes. Hi açò vol dir que-n lo convit en lo més baix loch se aposente, que vol dir que menor que tots se stime en virtuts hi mèrits, encara que stiga 5 constituït en dignitat excelsa.

E devem atendre que-l loch més baix se pot entendre o en virtuts, o en la present Sgleya, o en lochs hon los hòmens abiten. En virtuts, lo més baix és dels qui comencen, lo d'enmig, dels qui aprofiten, lo més 10 alt, dels qui en perfectió viven. En la present Sgleya, lo més baix és dels subjectes, lo d'enmig dels qui tenen menors prelatures, lo més alt dels grans prelats hi bisbes. Dels lochs, és infern lo més baix; en lo centre, lo d'enmig, la nostra abitabile terra; lo més alt, la celestial 15 spera. Primerament, en lo menor loch te aposenta ab los qui en virtuts comencen, stimant-te menor que-ls altres; segonament, súbdit hi ab los súbdits te stima, encara que en dignitat pugues, pensant que no est digne de esser major que-ls altres; terçament, ab los de infern 20 te abaxa, pensant que les tues culpes ho merexen; hi de continu pensa quant és gran la divina misericòrdia, que de tal loch te faça delliure.

Porta lo Senyor tres causes per les quals se deu pendre loch en les més baxes cadires. La primera és 25 l'amistat que-t mostra lo qui a les noces te convida, hi per ço «amich» te nomena, dient: «Amich, puja». La segona causa és atényer loch més digne, que-t diu que més alt pugues. La tercera causa és honor e glòria, que diu lo Senyor que «aquest pujar te serà glòria davant 30 tots los qui stan en la taula»; donchs, perquè est {117d} humil hi has volgut lo menor loch en lo seure, est fet amich del príncep qui-t convida, hi atenys alta cadira, y honor y glòria de tots los qui-t miren.

Hi devem atentament veure que-l Senyor no entén 35 en aquesta doctrina mostrar-nos com devem atényer la humana glòria, mas per similitut y paràbola d'aquesta mísera mundana glòria, vol que aprengam de guanyar la eterna; que axí com és mester humilitat per adquerir honor en la militant Sgleya en dignitats hi officis, axí és 40 mester al qui vol esser exalçat en la verdadera honor de gràcia, hi après de glòria. Però tenen entre si aquestes humilitats differència, que aquell qui s'humilia perquè

3-4 *Hi ... aposente*] El lletraferit valencià no incorpora ara de manera directa el verset de Lc 14, 10 («Més aviat, quan et conviden, vés a posar-te al darrer lloc.»), que apareixia en VC, 349a, sinó que opta per referir-lo indirectament. | 8-9 *o' ... abiten*] Corella tradueix aquests graus de manera més concreta, tot amplificant-los, que el text llatí de VC, 349a: «*statuum, graduum, et locorum.*», és a dir, «en l'estat, en el grau, i en lloc.» | 16-23 *Primerament ... delliure*] L'autor valencià amplifica la traducció respecte VC, 349a: «*Recumbe ergo aut in novissimo primo, scilicet in statu incipientium te reputando per humilitatem; aut in novissimo secundo, scilicet in gradu subditorum per Dei timorem; aut in novissimo tertio, scilicet in inferno per jugem meditationem.*», és a dir, «Així doncs, posat en el darrer lloc, dels qui comencen, jutjant-te amb humilitat; entre els súbdits amb temor de Déu; en l'infern per la meditació.» Notem, doncs, com es manté l'estructura però es varia el contingut i la seua extensió.

ut exaltetur promotione ecclesiastica, peccat, est enim falsa humilitas, in qua latet immunda superbia; qui vero se humiliat ut exaltetur donis gratiarum et praemio gloriae, habet rectam intentionem. Quia ut dicit Hieronymus: Sancta superbia est virtutes appetere.

Ultimo autem Dominus assignat rationem dicti, quantum ad omnia praemissa: *Quia omnis*, sive laicus, sive clericus, sive religiosus, *qui se exaltat*, scilicet superbiendo, *humiliabitur* sponte vel necessario, hic, vel in futuro; *et qui se humiliat* voluntarie, non qui humiliatur quasi ex necessitate, *exaltabitur*, vel hic, vel in {349b} futuro, et hoc aut in officio, aut in merito, aut in praemio.

Humiles dicti sunt ab humo cui prostrati sunt, eo quod nihil inferius se nisi humum reputant, et se conculcandos omnibus exhibent, et propter hoc exaltari merentur; et ideo homo qui factus est de humo humiliari debet, et exaltatio non debetur ei nisi per humilitatis meritum; et talis humilitas ducit ad laetabundum gaudium. Unde Bernardus: Semper in corde tuo debes habere, quod sis peccator vilissimus, et omni dono et gratia Dei indignus; nec ad hoc aliquo modo aptus, ut Deus orationem tuam exaudiat. Multum ergo debemus fugere superbiam, quae nos derisibiles et inimicos Deo et hominibus constituit; et amplecti humilitatem, quae nos desiderabiles et amicos eisdem facit.

Unde Chrysostomus: Ne timeas honore tuo destructo si humiliaveris teipsum. Ita enim magis extollitur gloria tua, ita major efficitur. Haec regni est janua. Si vulerimus magni apparere, non erimus magni; sed et omnibus dehonorable. Qui enim derisibiles sunt, et omnibus inimici, et ab inimicis facile captabiles, et immundi; apud Deum hi maximi omnium sunt. Quid autem humilibus est delectabilis, aut beatius, cum humiles Deo sint desiderabiles? Sed et ea quae ab hominibus est gloria hi maxime potiuntur; et omnes eos veit patres honorant, sicut fratres salutant, sicut propria membra amplexantur: haec Chrysostomus.

l'exalcan en dignitats e officis, granment peca hi ab la pell de ovella té cuberta leonina supèrbia. Lo qui verdaderament se humiliat, conexas los seus defalts hi poquea, dispon-se a rebre la gràcia, que és aygua de l[e]s fonts del Salvador que dels monts devalla hi les valls hi planícies baxes rega; hi aquest tal, mijançant la gràcia, virtuts atényer desija; que diu sant Hierònim que és sancta supèrbia.

Conclou lo Senyor lo tema de la sua paràbola, dient: «Qualsevol lech, clergue o religiós que per supèrbia se exalça serà abaxat, o penedint-se per sa voluntat pròpia, o per força en aquest món o en l'altre; hi lo qui ab verdadera humilitat se abaxa, serà exalçat en mèrit hi en premi.»

Diu-se humilitat de *humus*, que vol dir terra, que és cosa més baxa; stan los humils prostrats en terra stimant que són pols hi cendra. Hi de ací pren lo nom «home», qui fon fet de la terra, perquè tostemp se recorde d'on fon lo seu principi hi que axí se abaxe, com la sua mare la terra; e sia content que-ls peus dels altres lo calciguen, hi serà exalçat en les celestials cadires. Diu sanct Bernat: «Tostemp deus tenir present en la tua pensa que est peccador vilíssim, indigne {118a} dels dons hi gràcies que-l Senyor te dóna, hi que no est digne que la tua oració sia oída.» Fugam, donchs, supèrbia, que-ns fa a nostre Senyor Déu hi als hòmens odiosos; hi abracem humilitat, que a la divina bondat nos fa acceptes hi amichs dels hòmens.

Diu sanct Crisòstom: «Si tota la tua honor se perdia, no ages themor si ab veritat te humilias: humiliant-te se fa major la tua honor e glòria. És porta la humilitat del celestial Regne, recta via per a la eterna glòria. Quina cosa més que humilitat és delitable? Quina cosa és de major benaventurança? Atenyen los humils la glòria de Déu hi dels hòmens, lo Senyor los accepta; los hòmens los amen, com a fills hi germans los abracen, com a pares los honren, com a parts del propi cors los ajuden.»

1-2 *granment peca hi ab la pell de ovella té cuberta leonina supèrbia*] Aquesta imatge de la pell d'ovella amb què s'amaga la supèrbia «leonina» ha estat incorporada per Corella respecte VC, 349a: «est enim falsa humilitas, in qua latet immunda superbia.», és a dir, «així doncs, és falsa humilitat, en la qual s'amaga la supèrbia immunda.» | 2-8 *Lo ... supèrbia*] Respecte el text ludolfí, Corella amplifica i retòrica la traducció, tot incorporant aquesta imatge de la font de gràcia del Salvador: «*Qui vero se humiliat ut exaltetur donis gratiarum et praemio gloriae, habet rectam intentionem. Quia ut dicit Hieronymus: Sancta superbia est virtutes appetere.*», això és, «Qui veritablement s'humilia per ser elevat en els dons de la gràcia, té intenció recta; perquè, com diu sant Jeroni: és supèrbia santa voler les virtuts superiors.» | 20 *com la sua mare la terra*] Aquesta referència a la «mare terra» ha estat incorporada per Corella, quant a VC, 349b, per retòrica el text. | 32-33 *recta ... glòria*] Aquest epítet que caracteritza la humilitat ha estat afegit per Corella quant a VC, 349b («*Haec regni est janua.*») | 32-33 *eterna glòria*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa en VC, 349b, sobre com els que volen semblar grans són enemics de tots i cauen fàcilment en el pecat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

12. CHRISTUS INVITANTES AD MISERICORDIAM ERGA PAUPERES HORTATUR

Et quia Dominus instruit invitatos ad humilitatem, nunc instruit invitantes ad misericordiae pietatem et ad pauperum ac debiliū potius quam amicorum et divitum invitationem, ut convivia faciant, non propter homini favorem et vanitatem, sed propter charitatem et pauperum necessitatem;

arguens per hoc Phariseos, quia faciebant convivia, non moti pietate, sed magis cupiditate, intendentes per hoc consequi utilitatem, seu honorem temporalem. Unde Dominus, ut pro refectioe corporali rependeret spiritualem, scilicet documentum pietatis, *dicebat ei qui se invitaverat*, et per hoc etiam alios assidentes qui erant in hoc culpabiles arguebat: *Cum facis prandium, aut coenam, noli vocare amicos*, id est, propter amicitiam secularem, *neque fratres tuos*, id est, propter consanguinitatem, *neque cognatos*, id est, propter affinitatem, *neque vicinos*, id est, propter familiaritatem, *divites*, id est, propter aliquam utilitatem consequendam; haec ultima determinatio scilicet *divites*, omnibus praedictis videtur debere subintelligi; et ita fratres, et cognatos, et amicos, et vicinos pauperes, sicut et alios egenos vocare potero, ut eis sicut et aliis pauperibus distribuam pro Deo. Et subditur causa, cum dicitur: *Ne forte te et ipsi reinvitent*; haec enim est consuetudo carnalium hominum scilicet reinvitare invitantes se; *et fiat tibi retributio*, ab homine non a Deo, in presenti non in futuro; ista namque reinvitatio intelligitur cujusque boni temporalis recompensatio.

Unde dicit Ambrosius, quod hospitem remuneraturus esse, affectus avaritiae est. Sciendum tamen, quod si vocentur praedicti ad convivia propter

SEGON DEL CARTOIXÀ

[12. COM CRIST DEMANA ALS QUE L'HAVIEN CONVIDAT QUE TINGUEN MISERICÒRDIA ALS POBRES]

Après que l'humil Senyor de humilitat los ha donat salutífera doctrina, al príncep dels fariseus, qui l'avia convidat, endreça les sues paraules, donant-li document de pietat hi de misericòrdia, que sobre lo fonament de humilitat és la principal en la sacrosanta ley evangèlica. 5

Per la corporal refectió lo Senyor li torna spiritual salutífera vianda, hi ab tot que al príncep dels fariseus endrece les paraules, a tots parla, qui ensemps ab ell eren culpables: «Com tu fas convit o de matí o de vespre, no vulles cridar a tos amichs ni a tos germans, ni los parents, ni vehins, ni-ls ríchs, perquè porà ésser que ells après te convidaran hi auràs retribució de haver-los convidat. Mas, com fas convit, crida los pobres, los débils, coxos hi cechs, hi seràs benaventurat, que aquests no tenen per a retribuir-te lo que fas per ells, mas hauràs la retribució quant los justs resuscitaran!» 15

Arguhia lo Senyor los fariseus avars, ypòcrits, que feyen los convits no per pietat hi misericòrdia, mas per avarícia, en- {118b} tenent atényer dels convidats alguna utilitat o glòria. «No vulles cridar –diu lo Senyor– los amichs per la temporal amicícia, ni los germans perquè-n la sanch te són propinquès, ni los altres parents per la consanguïnitat hi afinitat que ab tu tenen, ni los vehins per la familiar amicícia, ni los ríchs perquè utilitat ne speres; no-ls convides aquests, perquè no speres que ells te reconviden.» Entén-se per aquest tornar a convidar qualsevol remuneració temporal o utilitat en recompensa. 30

Però devem atendre que si algú crida als parents, vehins hi amichs per caritat hi amicícia, la qual entre-ls

1-6 *Après ... evangèlica*] Quant al corresponent llatí de VC, 349b, es detecten alguns canvis: de nou, es destaca ara la humilitat, com a virtut evangèlica i s'omet, per altra part, la referència a la necessitat de convidar els pobres i malalts com a mostra de caritat veritable. | 7-18 *Per ... resuscitaran*] Respecte VC, 349b, Corella incorpora aquest fragment que inclou una breu glossa introductòria i els versets de Lc 14, 12-14 («Com tu fas convit o de matí... los justs resuscitaran.») | 28 *te reconviden*] Seguidament, Corella omet una breu glossa en VC, 349b, sobre com el fet de convidar tot esperant que els altres et conviden és comú entre les persones, però no serveix a Déu, ni en el present ni en el futur. | 31-717,5 *Però ... ordena*] Aquest fragment s'atribueix a sant Ambrós en VC, 349b-350a; Corella n'omet la font. A banda, s'eludeix la darrera part de la citació esmentada, que assenyalava com aquest tipus de convit, per cortesia, sí es podia fer, sempre que no fos del patrimoni de Crist, que ha de gastar-se en els pobres. Notem que aquesta darrera part omesa ha estat reubicada per Corella i apareix unes línies més avall, en p. 717,14-23.

charitatem mutuo nutriendam, meritorium est; si autem ad lasciviam vel ad gulam exercendam, vel ad inanem gloriam, peccatum est, et invitans sustinebit poenam; si autem ad reinvitandum, recepit mercedem suam; si autem ad benevolentiam seu liberalitatem, indifferens est, et potest bene fieri et male, prout ad finem ulteriorem ordinatur, qui potest esse bonus vel malus.

[45]

Sed cum facis convivium, motus pietate, voca pauperes, censu, qui non habent de suo ad vivendum; et debiles conatu, qui potentiam non habent ad laborandum; et claudos gressu, qui ire nequeunt ad mendicandum; et caecos visu, qui non vident ad aliquod artificium operandum. Et beatus eris, scilicet in praesenti beatitudine spei, et in futuro beatitudine rei, quia invitati non habent retribuere illi; et ideo Deum nunquam obliviscentem habebis debitorem: Pietas enim ad omnia utilis est, promissionem habens vitae quae nunc est et futurae.

[45]Unde haec invitatio permittitur, nisi de patrimonio Christi, quod totum debet in {350a} usus pauperum expendi; sicut de testamento mihi commissio ad faciendum eleemosynam, non possum in alios usus expendere quidquam.

Ubi Chrysostomus: Non ergo turbemur cum non recipimus beneficii recompensationem; sed cum recipimus. Quoniam si receperimus non ampias recipimus illie; sed si minime retribuit homo, tunc tibi Deus retribuet. Unde sequitur: *Retribuetur enim illi, scilicet a Domino, in resurrectione justorum*, quia secundum Bedam, etsi omnes resurgant, singulariter tamen, et quasi proprie non immerito *resurrectio justorum*, dicitur, qui in ea immutandi sunt, et se beatos esse futuros non dubitant.

Ubi Gregorius Nyssenus: Non ergo negligas jacentes, quasi nullo sint digni. Cogita quid sint, et pretiositatem eorum invenies. Salvatoris induerunt imaginem, futurorum bonorum haeredes, regni clavigeri, aecusatores et excusatores idonei; non loquentes, sed inspecti a Iudice.

Ubi et Chrysostomus: Deceret ergo eos sursum in solarium suscipere. Si non placet saltem deorsum, ubi sunt subjugalia et famuli. Christum suscipias, fiat saltem pauper edituus. Ubi est eleemosyna, non audet

parents hi amichs és bo que dure, cosa és honesta hi meritòria. Si aquests convits se fan per gola y voluptat disoluta, peca lo qui-ls convidat y los qui y mengen; si-s fan per una liberal cortesia, és acte indiferent, bo o mal segons a quina fi se ordena.

5

Quant faràs convit, que pietat te moga, crida los pobres, que béns temporals no tenen; crida los dèbils, que no tenen força; crida los coxos, qui ab gran dificultat acaminen; crida los cechs, qui no tenen vista. Hi seràs benaventurat hi en aquesta vida hi en la eterna. Diu lo Apòstol que la pietat és útil a totes coses, tenint repromisió de la present vida hi de la sdevenidora.

És consuetut dels hòmens tornar a convidar aquells qui-ls conviden. Hi axí, lo qui-ls ha convidat ha la retribució dels hòmens hi no la spera de nostre Senyor Déu en immortal vida. Hi ab tot que, axí com avem dit, als amichs per bona amistat administrar se puguen, però guarden-se los ecclesiàstichs que dels béns dels pobres sinó als pobres no conviden. Patrimoni és de Jesús; sinó en usos dels pobres no-s pot despendre, axí com si algú dexa tots los seus béns en almoyna, no pot lo marmesor en altres usos despendre'ls.

at d'Alacant
de Alicante

Diu sanct Gregori: «No-t {118c} oblides los pobres encara que en terra los mires jaure, ni penses que sien de poca stima, que tant quant te sembla que menys valguen són més preciosos. De Jesús salvador porten la ymatge, hereus són de la eterna glòria, les claus tenen del celestial Regne. Acusadors hi advocats nostres, ni és mester que parlen, mas que stiguen davant lo Jutge.»

30

Donchs, seria justa cosa que-ls levases de terra hi en la tua cambra, en lo teu strado, reposasen. E si la tua pietat a tant no basta, acull-los dins lo cubert de la tua casa. Sia lo pobre guardià y statger de la tua casa hi no

12 repromisió] Repromesa (DCVB, s.v. repromissió). | 14-23 És ... despendre'ls Aquest fragment pertany, com expliquem en nota p. 716,31, a una glossa de sant Ambròs. L'autor valencià l'ha reubicada ací. | 23 usos despendre'ls Tot seguit, quant a VC, 350a, Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom i una de Beda el Venerable sobre el fet de no preocupar-se per no rebre premi per una acció meritòria, atés que es tindrà en compte en la resurrecció, tot seguint el verset de part de Lc 14, 16: «i Déu t'ho recompensarà quan ressusciten els justos!». | 31-718,6 Donchs ... seure] Aquest fragment s'atribueix en VC, 350a a sant Joan Crisòstom; Corella, com s'observa, n'omet la font.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

intrare diabolus. Etsi secum condeas, mitte ei de mensa fercula. Et iterum: Sed dicis: immundus est pauper et sordidus; lava eura et fac tecum in mensa sedere. Si vestes sordidas habet, mundum indumentum exhibeas. Christus accedit per eum, et tu frivola loqueris! haec Chrysostomus.

13. MORALITER DE CONVIVIO SPIRITUALI ET DE PANE REGNI DEI

Moraliter *cum facis convivium*, id est, cum accedis ad orationem, ut reficiaris pane lacrymarum et inebrieris vino compunctionis, *noli invitare amicos*, id est, noli orare tantum pro amicis et consanguineis tuis, et pro divitibus, id est, pro justis qui sunt divites in virtutibus; sed pro ini- {350b} micis et peccatoribus, qui vere pauperes sunt.

Unde subdit: *Sed voca pauperes*, id est, associa in tua oratione peccatores; et subdividit eos in tria genera peccatorura, dicens: *debiles*, id est, peccantes ex infirmitate, *claudos*, id est, peccantes ex malitia, scilicet qui habent pedem intellectus sanum, sed pedem affectus infirmum, *et caecos*, id est, peccantes ex ignorantia. Praedicator etiam verbi divini facit spirituale convivium; sed si facit hoc propter honoris vel lucri temporalis consecutionem, non habebit Deo mercedem; si vero facit propter animarum salutem, recipiet cum justis vitam aeternam.

Ex eo autem quod Dominus hic ait: *Retribuatur in resurrectione justorum; quidam de simui discumbentibus, rudis et carnalis, motus verbis Christi, credidit quod resurrectio futura esset ad vitam cibis corporalibus indigentem, et quod Christus promitteret escas corporales in regno coelorum; ideo dicit ei: Beatus est qui manducabit panem in regno Dei.* Unde Cyrillus: Homo iste animalis erat, non diligenter percipiens ea quae Christus protulerat; putavit enim corporeas esse remunerationes Sanctorum.

Sed quidam dicunt, quod per panem iste intelligebat beatitudinem veram quae consistit in visione et fruitione deitatis Christi principaliter, et humanitatis secundario, qui vocat se panem vitae.

SEGON DEL CARTOIXÀ

y porà entrar lo diable, que no poden star ensemps lo diable hi almoyna. Si dins, «és sítzeu lo pobre, squinçat e inmund, no vull que ab mi sega en la taula», discretament parles, mester és que-l neteges, que-l vistes hi l'aconsoles, perquè ab tu a la taula puga 5 seure.

[13. DEL SENTIT MORAL DEL CONVIT ESPIRITUAL I DEL PA DE DÉU]

Al seny moral, tu fas convit hi gran cena com te acostes a fer oració devota, perquè la tua pensa menge hi s'embriague ab lo Senyor en la sua última Cena, hi l'acompanye en tots los actes e misteris de la sua mort 10 hi passió dolorosa. Ab lo Senyor muyra, ab ell resuscite, d'ell no-s partexca fins al mont Olivet, hon lo Senyor en aquest món dexà los seus darrers vestigis.

En aquest convit de aquesta oració elevada, per los peccadors hi per tos enemichs prega, qui són veraders 15 pobres: débils són aquells qui per infirmitat pequen; coxos qui stan en lo peccat hi per la affectió que al vici tenen no acaminen al sagrament de penitència; cechs són los qui la consuetut axí cegua, que no miren ni scolten, ni volen algun remey com de peccat se 20 abtinguen. Podem encara expondre que-l pricador fa convit al poble de les excel·lents viandes de la Sacra Scribtura; si prica per pompa, per honor e glòria, per utilitat temporal pròpia, no-n pot atén- {118d} yer celestial premi; si per la salut de les ànimes, aurà ab los 25 justs la vida eterna.

Hi devem atendre que lo Senyor diu: «Qui convidava los pobres haurà la retribució quant los justs resuscitaran, no perquè los mals no resusciten, mas perquè la dels justs serà resurrectió gloriosa.» Stimà hu 30 dels convidats qui ab lo Senyor menjaven que la sdevenidora vida serà en viandes corporals necessàries per al viure, hi que aquesta retribució prometia lo Senyor en lo celestial Regne. E diu-li: «Benaventurat és Senyor lo qui menja pa en lo teu Regne!» Diu sant 35 Ciril: «Sensual era aquest home, no percebent lo que-l Senyor deya; pensava que les remuneracions dels sancts eren en corporals viandes.»

Altres opinen que aquest convidat home, lo menjar de aquest pa, entenia la beatitut verdadera, que és la 40 visió hi fruhició de la divina essència, hi secundàriament, en la vista de la humanitat del Senyor,

5-6 puga seure] Tot seguit, quant a VC, 350a, Corella omet un breu fragment final de la glossa de sant Joan Crisòstom, ara sense atribució per par tde Corella, que critica el fet de dir «frivolitats», com és malparlar de l'aspecte dels pobres, quan és el propi Crist qui s'hi apropa en la figura d'aquests. | 9-13 en ... vestigis] Tant la referència al sant sopar com les que remetien a la mort i Passió del Senyor han estat incorporades per Corella respecte VC, 350a. A més, s'omet un fragment que assenyalava que no es convidés els amics, ni es pregués pels amics i parents, tampoc pels qui ja són rics en virtuts. | 17-18 coxos ... penitència] Notem com Corella modifica la traducció respecte VC, 350b en introduir l'al·lusió a la penitència: «claudos, id est peccantes ex malitia, scilicet qui habent pedem intellectus sanum, sed pedem affectus infirmum.», això és, «coixos, qui pequen per maldat, que tenen el peu de l'enteniment sa, però el peu de l'afecte malalt.» | 18-21 cechs ... abtinguen] En aquest cas, l'autor valencià amplifica el text llatí corresponent explicant el sentit del terme ignorància (VC, 350b): «et caecos, id est, peccantes ex ignorantia.», és a dir, «i cecs, que són els qui pequen per ignorància.» | 36 Sensual era aquest home] Notem com Corella opta pel terme «sensual» i no usa el que correspondria de manera literal, segons VC, 350b: «Homo iste animalis erat.», això és, «Aquest home era home animal.»

Unde Augustinus: Vel quasi in longinqua iste suspirabat, et panis iste, scilicet quem desiderabat, ante illum discumbebat. Quis enim est panis regni Dei, nisi qui dicit: *Ego sum panis vivus, qui de coelo descendi*. Noli parare fauces, sed cor: haec Augustinus.

Beatus igitur qui hunc panem, qui refectio animarum est, manducabit in regno Dei, videndo scilicet et fruendo, de quo dicitur in Ecclesiastico: Qui edunt me adhuc esurient, non propter famis inedia; sed propter fastidii absentiam. Unde Beda: Panis qui manducatur in regno Dei, non corporalis intelligendus est cibus, sed ille utique qui ait: Ego sum panis vivus qui de coelo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum, id est, si quis meae Incarnationis sacramento perfecte incorporatus, meae divinae majestatis visione frui meruerit, hic perpetua vite immortalis beatitudine gaudebit: haec Beda.

ORATIO

Domine Jesu Christe, manu misericordia tuae apprehende, et protege: ne praevalcat in me hydropisis carnalis voluptatis, vel avaritia, aut superbia; et da mihi ut per veram cordis, oris, et operis humilitatem in novissimo loco recumbam minorem me aliis reputando, et per misericordiam indigentes invitare non obmittam, eorum necessitatibus pro posse succurrendo. Largitor opulentissime Deus, da mihi misero panem cœlicum, qui tu ipse es, manducare in regno Dei; pro quo pane Ubi Domine quotidie militamus, pro quo tota die mortificamur, ut in tua vita vivamus. Amen.

{350A} CAPUT LXXXI. DE INVITATIS AD CENAM MAGNAM.

I. PARABOLA DE INVITATIS AD COENAM MAGNAM, ID EST AD BEATITUDINEM

Et quia nonnulli terrenis vel voluptatibus mundi hujus dediti, hunc panem de quo dictum est, fidenter quasi odorando percipiunt, dulcedinem vero attingere veraciter gustando fastidiunt; ideo ad ostendendum talium teporem coelestibus epulis non esse dignum, subjungit Dominus parabolam, in qua demonstrat divinae lar- {350b} gitatis affluentiam, et arguit

31 eternament] erernament.

8-10 mirant ... gloriosa] Respekte VC, 350b, Roís de Corella amplifica la traducció: «videndo scilicet et fruendo.», és a dir, «mirant i gaudint.»

hi que aquest és lo pa que ell entenia, perquè lo Senyor diu: «Yo só pa de vida.» Diu sant Agostí: «Aquest de luny mirava hi suspirava lo pa de vida, hi davant lo tenia hi ab ell menjava. Havia dit lo Senyor: “Yo só pa de vida que del cel devalle; tu qui menjar lo desiges, no y apelles la boca, mas la pensa.”» 5

Serà, donchs, benaventurat lo qui menjarà aquest pa en lo seu Regne, mirant ab los ulls de la pensa la divinitat sua hi fruhint de aquella, y ab los corporals ulls la sua humanitat gloriosa. «De aquest pa –diu lo 10 Ecclesiàstich– los qui mengen a mi encara tenen fam.» No u diu perquè famegen, mas perquè menjant no s'efastigen. Diu Beda: «Lo que-n lo celestial Regne mengen no és pa de corporal vida, mas aquell qui dix: “Yo só pa de vida qui del cel devalle; qui menjarà de 15 aquest pa, viurà en vida eterna”, que vol dir: “Aquell qui en lo misteri de la mia encarnació, per vera fe hi crehença, {119a} spiritualment se encorpora, fruhirà de la mia essència, hi perpetualment en beatitut immortal serà alegre.”» 20

ORACIÓ

Senyor Jesús, pren-me ab la mà de la tua misericòrdia, hi guarda'm que la ydrosesia de carnal concupiscència, de avarícia, hi supèrbia contra mi no prevalga. Hi fes-me gràcia que ab verdadera humilitat 25 de cor hi de obra en lo més baix loch me sega, stimant-me menor que-ls altres. Hi que per amor tua hi no per altre respecte convida los teus pobres, hi les necessitats d'ells subvinga. Hi tu, donador opulentíssim Déu meu, lo pa celestial de vida, qui est tu mateix, dóna'l a mi 30 miserable, que en lo teu Regne eternament lo menge, per lo qual pa militam a tu en aquesta mísera vida, hi per lo qual nos mortificam cada dia, perquè vixcam en tu, qui est la nostra eterna vida. Amén.

DELS CONVIDATS A LA GRAN CENA. 35
CAPÍTOL XL

[I. DE LA PARÀBOLA DELS CONVIDATS A LA GRAN CENA]

Perquè alguns hòmens donats a les delectacions terrenes, aquest pa del qual havem parlat en lo precedent capítol, per fe de luny lo senten, però a la sua dolçor verdaderament no y atenyen, ni atényer hi 40 volen, lo Senyor, per mostrar que poch desig de menjar de aquest pa tenien hi molta perea de acostar-se a les celestials viandes, hi per ço són fets indignes que s'i acosten, diu-los una paràbola, en la qual mostra la liberalitat hi aflluència de la bondat divina, hi argüex 45

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

multiplicem Judaeorum ingratitude[m], qui prae ceteris Gentibus fuerunt invitati ad coelestem beatitudinem: primo per Prophetas; secundo, per ipsum Christum; tertio, per Apostolos; et tamen renuerunt venire per fidem, et ita vocati sunt Gentiles.

Dicit ergo: *Homo quidam*, id est, Christus verus homo {351a} et verus Deus; qui dicitur *homo* ratione veritatis naturas humanae, *quidam*, ratione singularitatis personae respectu aliorum, *fecit coenam magnam*, id est, praeparavit futuram gloriae et vitae aeterna refectionem, et coelestem seu aeternam beatitudinem, quam sanctis animabus ab aeterno praeparavit Dominus. Quae vocatur coena, eo quod est refectio ultima, quia sicut *coena*, paratur declinante die, post quam nulla refectio sequitur; sic vita aeterna datur per diem praesentis vitae, ubi nihil aliud expectatur. Item dicitur *coena magna* imo sic maxima, ut ejus immensitas in cor hominis non possit ascendere.

Et vocavit multos, quia *vult omnes homines salvos fieri* et beatos. Vocavit Dominus quosdam per Angelos, quosdam per patres, quosdam per Prophetas, quosdam per seipsum, quosdam per Apostolos, quosdam aliorum praedicatorum verbis, quosdam inspirationibus internis, quosdambeneficiis et prosperis, quosdam flagellis et adversis.

Et misit servum suum, id est, praedicatorem Evangelicum, et licet plures sint servi personarum, statuum et habituum diversitate, *unum* tamen debent esse fidei et charitatis unitate; *hora coenae*, id est, ultima aetate et tempore gratiae. *Hora coenae* est finis seculi, scilicet ultima aetas. Nam etsi homines in aliis aetatibus ad coenam invitabantur, nullus tamen recipiebatur ad coenam; sed omnes ad limbum descendebant.

Misit, inquam, *dicere invitatis ut venirent*, id est, ad veniendum per bona opera se praeparent; *quia jam parata sunt omnia*. Ante adventum Christi, nondum erat coena Christi parata, quia nullus poterat ingredi vitam aeternam; sed agno Christo immolato, apertus est coelestis aditus, et tunc missi sunt Apostoli ad quos

SEGON DEL CARTOIXÀ

dels jueus les ingratitude[m] multiplicades, los quals en special de totes les altres generacions foren convidats a la celestial Cena: primerament, per los profetes; segonament, per lo Senyor, Déu verdader hi home; terçament, per los apòstols; {119b} hi no volent venir, 5 los gentils vingueren.

Diu lo Senyor: «Un home –qui és ell mateix, Déu hi home; diu-se hu, singular, per la singularitat de la sua deyfica presona– féu una gran cena.» Preparà la refectió de la eterna y sdevenidora glòria, la qual ja 10 eternament per als sants tenia preparada. Diu-li «cena», perquè és la refectió última que-s dona a la fi del dia de la present vida; diu-se «gran», y tan gran, que no y ha pensa humana que stimar la puga.

Cridà a molts que vinguen, que vol que tots los 15 hòmens a salvació vinguen, si ells ho volen. Cridà'ls lo Senyor los uns per àngels, los altres per los patriarques, los altres per los profetes, hi per si mateix; hi après per los apòstols, hi per pricacions contínues, hi alguns per inspiracions divines; uns per prosperitats hi beneficis, 20 altres per flagells hi coses adverses.

Hi tramés un servent seu que vinguesen, qui és lo qui prica lo sagrat evangeli. Diu-se «hu», ab tot que molts sien, en diverses staments, religions hi àbits, però deven esser hu per unitat de fe, caritat hi sperança; «a la 25 hora de la Cena», que és en la edat darrera hi temps hi ley de gràcia, que ab tot que en les altres edats fossen los hòmens convidats a la Cena, però no y entraven, que en lo si de Abram speraven quant a la taula seurién.

Deya'ls lo servent que vinguesen, que per bones 30 obres a venir se preparasen, que totes les coses eren aparellades. Ans del Senyor, Anyell sens màcula, no era del tot aparellada la Cena, que no podia algú entrar en la vida eterna fins que fon sacrificat ell, Anyell immaculat, per les nostres culpes. Lavors foren ubertes 35 de Paraís les portes, hi lavors foren als jueus enviats los apòstols, als quals eren stats primer tramesos los

4 per ... home] Corella explicita la doble condició humana i divina de Jesús, que els jueus posaven en dubte, quant a VC, 350b: «per ipsum Christum.» Aquesta idea apareix en la *Vita* unes línies després, en VC, 351a («Christus verus homo {351a} et verus Deus»), que Corella tradueix en el *Cartoixà* com a «qui és ell mateix, Déu hi home», en p. 720,7-8. | 16 si ells ho volen] Aquesta breu condició perquè els homes desitgen la salvació que els ofereix Crist no apareix així en els versets de Lc 14, 16 i 1 Tm 2, 4 de VC, 351a: «Et vocavit multos, quia vult omnes homines salvos fieri et beatos.» és a dir, «I en cridà a molts, perquè vol que tots se salven i siguén feliços.» Corella arriba a aquesta traducció substituint el sintagma «et beatos»; ara bé, no implica el mateix desitjar la felicitat que, d'altra banda, aquesta puga ser escollida. A nivell teològic, Corella remet al lliure albir. | 25 hi sperança] Corella afig aquesta darrera virtut teològica respecte VC, 351a. | 29 que en lo si de Abram speraven quant a la taula seurién] L'autor valencià incorpora aquesta referència a Abraham quan en el text llatí corresponent no hi apareix, sinó que es fa referència als llímbs, amb el mateix sentit d'esperar a Jesucrist (VC, 351a): «sed omnes ad limbum descendebant.» és a dir, «però tots descendien als llímbs.» En el verset de Lc 16, 22, en la paràbola del ric i Llätzer, es fa referència al si d'Abraham («El pobre va morir, i els àngels el portaren al costat d'Abraham.»), que és d'on l'afig Corella en aquest fragment. En el següent capítol, Corella incorpora també una referència a Abraham, com indiquem en nota p. 730,10, que s'ha incorporat del mateix passatge evangèlic referit. | 36-721,1 hi ... profetes] S'explicita en aquest fragment respecte VC, 351a qui són els destinataris, els jueus, de la predicació dels profetes i dels apòstols: «et tunc missi Apostoli ad quos ante fuerant Prophetæ missi.» això és, «i llavors foren enviats els apòstols a aquells a qui abans s'havia enviat els profetes.»

40. DELS CONVIDATS A LA GRAN CENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ante fuerant Prophetæ missi. Sicut enim Christus missus fuit a Patre ut invitaret ad coenam, ita ipse servos suos Apostolos suos misit, et mittit prædicatores, ut dicant nobis: Venite ad coenam, *quia parata sunt omnia*. Consistit autem illa coena in tribus, scilicet: in beata visione divinarum personarum, in societate Angelorum, et in consortio Sanctorum; quæ *omnia* ut hic dicitur *sunt parata*.

2. CONUPISCENTIA TRIPLEX RATIONES EXCUSATIONIS INVITATIS SUPPEDITAT

Et coeperunt se simul omnes excusare, id est, per mala opera se retrahere; quia plus dilexerunt terrena et corporalia, quam coelestia et spiritualia. *Omnes simul* se excusant, etsi non verbo, saltem cogitatu vel facto. *Omnes* dicit, id est, pro majori parte; quia, secundum Gregorium, pauci respective salvantur. Multi vocantur, sed pauci veniunt, quia multi qui per fidem ei subjiuntur, male vivendo ejus convivio contradicunt. Sed vae nobis, quia, secundum eundem Gregorium, ecce homo dives invitat, et pauper occurrere festinat; ad Dei invitatur convivium, et excusamus. Dominus clementer omnes invitat, sed qui venire nolunt excusant; et sic æternum convivium quod Deus non rogatus sed gratis offert volentibus, sibi intercludunt.

Excusatio enim ista est indispositio voluntaria, qua alii cadunt in superbiam, alii in avaritiam, alii in luxuriam. Primi signantur per villam emptam videntes; secundi, per juga boum empta probantes; tertii, per uxorum ducentes; et omnes isti ad coenam Dominicam sunt inepti. Unde consequenter excusantium causæ subduntur, cum dicitur: *Primus dixit: Villam emi, et necesse habeo exire, et videre illam*. Ubi notantur superbi amatores mundi, in quibus est ambitio dignitatum et hujusmodi. In villa enim empta dominatio notatur et superbia, quia superbi volunt aliis dominari. *Et alter dixit: Juga boum emi quinque, et eo probare illa*. Ubi intelliguntur avari et cupidí quinque sensibus et terrenis nimis intenti; in quibus est cupiditas terrenorum et mundanorum, per boves enim qui terram versant terrena signantur. *Et alius dixit: Uxorem duxi, et ideo non possum venire*. Ubi notantur carnales et luxuriosi deliciis carnis dediti; in quibus est amor voluptatum carnalium, uxor enim ad voluptatem carnis pertinet.

Dicit autem secundum Basilium, *non possum venire*; eo quod intellectus humanus vergens ad humanas illecebras, debilis est ad agendum divina. Omnes ergo prædicti sunt indigni coena nuptiarum

profetes. Axí com lo Senyor fon per lo Pare Déu tramés convidar a la Cena, axí ell tramet los servents seus apòstols, hi·ls altres que·l sagrat evangeli priquen, que·ns di- {119c} guen: «Veni a la Cena, que totes les coses són aparellades»; qui són tres principals entre les altres: visió hi fruïció beatífica de les tres presones, una individual essència; la vista de la humanitat de Jesús, Déu hi Senyor nostre; la pau hi concorde companyia de tots los sançts hi angèlichs òrdens.

[2. DE LES TRES RAONS DE LA CONUPISCÈNCIA DELS CONVIDATS]

Hi començaren ensemps tots los convidats scusar- se, retraent-se per males obres de anar al convit de la gran Cena, perquè amaren més los delits terrenals, transitoris hi miserables que·ls eterns goigs hi alegries. Tots se scusen, e si no u dien en paraules, manifesten ho en obres. Diu tots per la major part, que pochi són los qui·s salven, diu sanct Gregori. Molts són los cridats hi pochi són los qui vénen; molts qui per fe en ell crehen, vivint mal, al seu convit no entren. Diu ell mateix sanct Gregori: «L'ome rich convida hi lo pobre miserable al convit cuyta; Déu nos convida, hi perquè no y anem, cerquam scusa.»

Aquesta scusa se entén la indisposició de la voluntat nostra, los uns per supèrbia, los altres per avarícia, los altres per luxúria. Diu lo primer: «Una vila he comprada»; aquests són los superbos amadors de les mundanes pompes, que volen senyorejar los altres. Dix l'altre: «Vaig a provar cinch parells de bous que he comprat perquè lauren»; aquests són los avars hi cobdiciosos, intents en les coses sensuales hi terrenes, que per los cinch senys la nostra voluntat les desija. L'altre dix que muller havia presa, hi que no li era possible anar a la Cena; en aquest són entesos los hòmens carnals y luxuriosos, donats als carnals vicis.

Diu que no li és possible que y vaja, perquè aquest peccat y lo cors hi l'ànima debilita. Tots aquests són fets indignes per a venir a la gran Cena, hi de açò stan

7 una ... essència] Aquesta referència a la unitat de què es compona la Trinitat ha estat afegida per Corella quant a VC, 351a. | 20 cuyta] Corella elabora aquesta forma verbal a partir del sintagma que apareix en VC, 351a: «et pauper occurrere festinat.», és a dir, «el pobre s'afanya per satisfer-lo.» | 21 cerquam scusa] Tot seguit, quant a VC, 351a, Corella omet un breu fragment sobre com els qui s'excusen de la invitació de Crist no entraran en el convit de la vida eterna. | 29 intents] Aplicat, posat atentament a un afer (DCVB, s.v. intent). | 34-35 Diu ... debilita] Aquest fragment s'atribueix en VC, 351b a Basili el Gran; Corella, però, n'omet la font.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Agni. Unde sunt versus isti: *Villa, boves, uxor, coenam clausere vocatis, Mundus, cura, caro, coelum clausere renatis.* Ad ista vero tria vitia, reducuntur omnia a beatitudine coelesti excludentia. *Quia* ut ait Joannes: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae.*

Unde Augustinus: O vos, qui ad coenam Dei venitis: *Nolite, diligere mundum, neque ea quae in mundo sunt.* Amor rerum terrenarum, viscus est spiritualium pennarum quoniam omnia quae in mundo sunt, concupiscentia carnis, sunt, et concupiscentia oculorum, et ambitio seculi. Concupiscentia carnis: *uxorem duxi*; concupiscentia oculorum: *quinque juga boum emi*; ambitio seculi, *villam emi.* Tollamus ergo de medio excusationes vanas, et malas; et veniamus ad coenam, quia intrinsecus saginabimur. Non nos impediatur extollentia; non superbia extollat; non nos teneat curiositas illicita et avertat a Deo; non nos impediatur voluptas carnis a voluptate cordis. Veniamus et saginemur: haec Augustinus.

Secundum Chrysostomum, quamvis, videantur rationabiles excusantium occasiones esse, tamen hinc discimus etsi necessaria fuerint quae detinent, omnibus prima facere spiritualia. Excusatur quippe omnis qui plus terrena, quam coelestia diligit; etiamsi se ad coelestia tendere dicit. Quod hodie clericis et religiosis multis objici potest, qui curam et sollicitudinem tantam habent de terrenis et omnibus quibus laici occupantur, ut nulla differentia inter hos et illos videatur.

Unde Gregorius: Sed ecce inter haec pensare possumus, quid sibi corda nostra respondeant. Occultis enim fortasse sibi cogitationibus dicant: Excusare nolumus, ad illud enim supernae refectionis convivium et vocari et venire gratulamur. Loquentes nobis talia, mentes nostrae verum dicunt, si non plus terrena, quam coelestia dilligunt, si non amplius rebus corporalibus, quam spiritualibus oocupantur: haec Gregorius.

3. REPROBATIO JUDAEORUM ET GENTILIUM PAUPERUMQUE ELECTIO HIC FIGURATA

Et reversus servus, nuntiavit haec Domino. Praedicatorum exeunt ad praedicationem; revertuntur ad

SEGON DEL CARTOIXÀ

scrits versos: «La vila, los bous hi {119d} la muller han tancat als cridats a la Cena», que vol dir: «Lo món, la avarícia hi la carn als batejats del cel tanquen la porta.» Diu sanct Joan: «Tot lo que és en lo món ho és concupiscència de la carn, o concupiscència dels ulls, que és avarícia, o supèrbia.» 5

Diu sant Agostí: «Los qui veniu a la Cena no vullau amar lo món, ni les coses que en ell abiten. L'amor de les coses terrenes és visch de les espirituals penes. Dexem, donch[s], scusacions nocives hi males, perquè vingam a la Cena, en la qual seran les nostres ànimes saciades.» 10

Diu sant Crisòstom: «Ab tot que les scusacions de aquests semblen rahonables, hi de si no sien coses il·lícites, però la desordenada sollicitud hi cura empacha als qui acaminen a la eterna Cena.» Hi senyaladament de present se pot dir contra los eclesiàstichs e religiosos, qui tanta hi major cura de les coses temporals tenen que no aquells qui en la vida comuna viven. 20

Diu sanct Gregori: «Ab gran prudència devem cogitar nosaltres, si dins en nostra pensa, encara que no u pronunciem defora, prenem scusa de anar al convit de la gran Cena, amant més les delectacions carnals hi terrenes que no les alegries de la vida eterna.» 25

[3. DE LA REPROVACIÓ ALS JUEUS I ALS GENTILS I DE L'ELECCIÓ DELS POBRES]

Tornà lo servent e féu relació al Senyor de les scuses que-ls convidats deyen. Hixen los pricadors quant lo

1-3 *La ... porta*] Roís de Corella, respecte aquest text de caire monacal, que apareix versificat i rimat en VC, 351b, no en manté la forma poètica i opta per una versió de caràcter explicatiu («*Villa, boves, uxor, coenam clausere vocatis, / Mundus, cura, caro, coelum clausere renatis.*») | 9 *spirituals penes*] Tot seguit, Corella omet una part de la citació de sant Agustí d'Hipona que reprén el verset de 1Jn 2, 16 que apareix unes línies més amunt («Tot lo que és en lo món ho és concupiscència...»). Tampoc no incorpora els símbols de cobdícia arran la paràbola de què tracta el capítol actual: cobdícia de la carn, el casament; cobdícia dels ulls, els bous comprats; ostentació de les riqueses, la casa adquirida. | 11-12 *ànimes saciades*] A continuació, quant a VC, 351b, Roís de Corella torna a ometre un nou fragment d'aquesta citació de sant Agustí d'Hipona, la qual tracta de com l'arrogància, la supèrbia i el plaer de la carn no impedisquen el plaer del cor, que suposa la comunió en Crist, segons el text omès. | 15-16 *però ... Cena*] Amb aquesta frase Corella resumeix el fragment corresponent de VC, 351b, que tractava de tendir a allò celestial malgrat que allò terrenal ature els fidels. Qui fa ús d'aquestes excuses és, segons la citació omesa, perquè estima més allò terrenal que no allò celestial. | 27-723,1 *Hixen los pricadors quant lo sagrat evangeli priquen*] La referència a l'evangeli ha estat incorporada per Corella respecte VC, 351b: «*Praedicatorum exeunt ad praedicationem.*», això és, «Els predicadors ixen a predicar.»

40. DELS CONVIDATS A LA GRAN CENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Dei contemplationem; nuntiant quid egerunt per interiorum confessionem. Tunc *iratus paterfamilias*, scilicet Christus, cujus familia sunt omnes Angeli, omnes electi fideles, contra suae coenae contemptores; ira non affectus sed effectus, quia punit ut iratus. Nam secundum Augustinum, ira Dei est vindicta peccati. Et juste irascitur Deus de negligentibus hominum, quod paratam pro eis aeternae vitae coenam contemnunt, et vilibus cibis mentem implent.

Iratus, inquit, *dixit servo suo*, scilicet praedicatori Evangelico: *Exi cito*, scilicet ab ostio studii et contemplationis, ad publicum actionis et praedicationis, *in plateas et vicos civitatis*. Per vicos et plateas civitatis, quae scilicet clausuram habent, intelligitur vocatio Judaeorum qui clausi erant legalibus observantibus, et quasi Dei {352a} cives, utpote ejus Legem tenentes; quorum quidam erant *in plateis*, id est in lata via prosperitatis et voluptatis, quidam *in vicis*, id est in angustia adversitatis et tribulationis; vicus enim arctior est quam platea.

Subjungit autem: *Et pauperes* propter defectum gratiae et virtutis, *ac debiles*, propter defectum bonae operationis, *et cateos*, propter defectum veras cognitionis, *et claudos*, propter defectum rectae affectionis et intentionis, hoc est humiles, qui se tales reputant, et intrare desiderant, *introduc huc*; tales enim vult Dominus ad poenitentiam vocari, et ad suum convivium introduci. Nam principibus et sacerdotibus, ac Legisperitis Judaeorum, propter ingratitude et superbiam dimissis a Deo et relictis, humiles, simplices, et publicani illius populi sunt vocati; ut patet in Apostolis et pluribus aliis ex decursu Evangelii.

Unde Gregorius: Quia ergo venire superbi renunt, pauperes eliguntur; quia *infirmi mundi eligit Deus, ut confunda fortia*, peccatores humiles eliguntur; hos itaque elegit Deus, quos despicit mundus, quia plerumque ipsa despectio hominem revocat ad semetipsum. Pauperes ergo et debiles, caeci et claudi, vocantur, et veniunt, quia infirmi quique atque in hoc mundo despecti, plerumque tanto celerius vocem Dei audiunt, quanto in hoc mundo non habent ubi delectentur.

Unde et Augustinus: Et qui venerunt nisi mendici, debiles, claudi, caeci? Illi autem non venerunt divites, sani, quasi bene ambulantes, et acute cementes, multum de se praesumentes; et ideo tanto despectiores, quanto superbiores. Veniant mendici, quia ille invitat

sagrat evangeli priquen; tornen quant en Déu contemplen, hi per interior confessió a Déu ho denunciem. Irat lo *paterfamilias*, qui és lo Senyor del qual tots los àngels són família hi tots los hòmens fon la sua ira contra aquells qui havien menyspreat lo 5 convit de la sua gran Cena. No és la ira de Déu semblant a la nostra. Diu sant Agostí: «No és en interior afecte, mas en exterior effecte. És la ira de Déu justa punició de la culpa, justament se indigna nostre Senyor Déu contra les negligències dels hòmens que 10 {120a} la gran Cena, aparellada de les celestials hi eternes viandes, menysprehen, hi de vils sútzies umplen la pensa.»

Dix lo Senyor al servent seu, qui és lo pricador evangèlich: «Hix tantost defora de la contemplació del 15 teu studi a la pricació de l'evangeli, en los carrers hi places.» Per los carrers hi places, que tenen clausura, los jueus se entenen, qui staven tancats dins los legals preceptes hi ciutadans de Déu eren, tenint la ley divina. Staven los uns en les places, en la amplea de 20 prosperitatis hi voluptats mundanes; en los carrers strets, staven los altres en adversitatis hi pobres.

«Crida –diu lo Senyor– los pobres de virtut hi gràcia, debils per defalt de bones obres, cechs per defalt de vera conexença, coxos, que no tenen intenció recta.» 25 Tots aquests, si ab humilitat los seus defalts conexen, lo Senyor los crida. Si entrar hi desigen, vol que y entren per la porta de penitència; que los sacerdots, fariseus hi prínceps de la sinagoga per la ingratitud hi supèrbia restaren defora; los humils peccadors e simples 30 entraren, hi publicans peccadors, hi altres que-ls sacerdots menyspreaven.

Perquè los grans hi superbos venir no y volen, los pobres hi entren. Elegex lo Senyor aquells los quals lo món menyspreha, que moltes vegades lo menyspreu del 35 món revoca l'ome a conexença de la sua culpa, hi a si matex lo tornen. Los pobres, debils, cechs hi coxos lo Senyor los crida, hi vénen; que los menyspreats hi despectes en aquesta present vida tant més lo Senyor hoen quant no tenen en aquest món en què-s deliten. 40

Diu sanct Agostí: «Qui són los qui vénen? Debils, pobres, cechs hi coxos. No vénen los sans hi que de la sua virtut hi força presumen, hi que stimen que dins la sua consciència tenen bastament de viandes; de la sanitat dels quals tant com més són super- {120b} bos, 45

19 *hi ciutadans de Déu eren*] L'autor valencià afirma la ciutadania divina dels jueus, mentre que en VC, 351b-352a aquesta no és del tot completa: «et quasi Dei cives.», és a dir, «i quasi ciutadans de Déu.» | 33-40 *Perquè ... deliten*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 352a a sant Gregori de Nissa; Corella, com s'observa, n'omet la font de què prové. | 34 *hi entren*] Tot seguit, Corella omet el verset d'1Co 1, 27: «Déu, per confondre els savis, ha escollit els qui el món té per ignorants; per confondre els forts, ha escollit els qui són febles als ulls del món». Amb tot, notem les semblances en el contingut de la citació que segueix, que ja estava present en la glossa ludolfina de VC, 352a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

qui propter nos factus est pauper, cum dives esset; ut illius paupertate mendici ditaremur. Veniant debiles, quia *non est opus sanis medicus, sed male habentibus*. Veniant claudi, qui ei dicant: *Dirige gressus meos in semitis tuis*. Veniant caeci, qui dicant: *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte*: haec Augustinus.

Et ait servus: Domine factum est ut imperasti; sed etiam eo modo ut imperasti, et sic notatur perfecta obedientia, scilicet in opere et in modo, et adhuc locus est. Quasi dicat: Multos introduximus de Judaeis, sed adhuc est locus ubi recipiantur Gentiles; hoc etiam ideo dicitur, quia Ecclesia plures recipere semper est parata. Et ait Dominus servo: Exi cito in vias et sepes, id est extra Judaeam discurrendo ad Gentilem populum; per vias enim et sepes intelligitur vocatio Gentilium, qui tanquam agrestes in viis et sepibus erant dispersi et direptioni hostium expositi in viis, scilicet mundanae prosperitatis, et sepibus adversitatis; et compelle intrare instantia et importunitate praedicationis. Vocantur enim, qui a malo retrahuntur ferventibus exhortationibus; compelluntur, qui trahuntur duris comminationibus.

Unde Judaeos monet vocari, et Gentiles compelli, quia Judaeos tanquam Legem et Prophetas habentibus, levior vocatio debebat sufficere, quae non {352b} sufficiebat Gentibus, *ut impleatur domus mea*, scilicet coelum et coelestis patria, ubi fit aeternum convivium debito numero praedestinatores; qui numerus non remanebit inexplētus. Vel, compelluntur intrare haeretici, qui per Ecclesiam puniti resipiscunt; vel quicumque alii, qui hujus mundi adversitatibus fracti, ad Dei amorem redeunt.

Felix necessitas, quae ad meliora compellit! Multi enim qui insecurity et prosperitate mundo vivunt, instante adversitate et periculo, ad Deum figiunt. Unde Chrysostomus: Multo laboriosius est in security concupiscentias vincere, quam in periculo divitias posse contemnerē. Ipse enim timor periculi adjuvat animum, et facile vincitur delectatio corporalis. Quot enim sunt qui in security non fuerunt contenti pauperes esse; et tamen videntes persecutionem, magis

SEGON DEL CARTOIXÀ

tant més se deu perdre la speranza. Vinguen, donchs, los pobres, que aquell los convida, que essent infinit rich per nosaltres s'és fet pobre, perquè de la sua pobrea nos enriqueissem. Vinguen los dèbils, que los malalts, no los sans, han mester metge. Vinguen los coxos, hi al 5
 Senyor diguen: "Senyor, guiau los nostres passos en les vostres sendes." Vinguen los cechs hi diguen: "Il·lumina, Senyor, los ulls nostres, que·n la hora de la mort no s'adormen."

Respon al Senyor lo servent: «Ja és fet lo que 10 manes, hi loch hi sobra», quasi dient: «Molts dels jueus són entrats en la Cena, hi encara per als gentils prou loch hi resta, que la Sgleya tostemps per a rebre convidats stà aparellada.» Dix lo Senyor al servent: «Hix tantost per los camins hi bardices, discorre fora de 15 Judea al gentil poble.» Per los camins hi bardices la vocació dels gentils és entesa, com a hòmens agrests en los camins hi exara, perquè·ls enemichs, qui són los diables, los prenguesen sens alguna resistència en los camins de prosperitat hi en les adverses bardices; 20 constreny-los, que entren ab importunitat e instància de la pricació evangèlica. Molt sovint de mal se retraen los peccadors per pricacions, exortacions, hi menaces de les eternes penes, de les sentències e juhins de la divina justícia. 25

Als jueus mana lo Senyor que·ls criden; als gentils, que·ls constrenguen, perquè, instrohits los jueus en la Ley hi Profetes, no era mester ab tals menaces a entrar en lo convit los constrenguesen. «Constreny los gentils que entren –diu lo Senyor–, perquè sia plena la mia 30 casa, que és la casa celestial pàtria, en la qual yo celebre la mia eterna Cena ab lo nombre de aquells qui predestine, que no·s pot fer que imperfet romanga.» Constreny encara la santa Sgleya los heretges que entren hi {120c} tornen a la casa d'on fogits eren; hi 35 constreny lo Senyor a molts que al convit de la penitència hi de la sua gràcia vinguen per adversitats hi tribulacions, regonexent les sues culpes, hi axí al Senyor se acosten, dels quals diu lo psalmista: "Constreny-los, Senyor, ab fre hi ab cabestre." 40

Diu sant Agostí: «Benaventurada és aquella necessitat que·ns constreny a fer bones obres! Molts qui en prosperitat al món servexen, en la adversitat, a nostre Senyor Déu se convertexen.» Diu sant Crisòstom: «Molt és major treball en la prosperitat les 45 concupiscències vençre que en la adversitat; quant elles nos dexten dexar-les, elles se'n van. No és tan gran treball no seguir-les, com és, quant les possehim, lançar-les. Són molts qui en la prosperitat no foren

6-7 *Senyor, guiau los nostres passos en les vostres sendes Psalteri* (Sl 16, 5): «Endreça hi acaba los meus passos en les tues sendes» (Martos 2013: 168). | 8-9 *Il·lumina ...s'adormen Psalteri* (Sl 12, 4): «Il·lumina los meus ulls perquè jamás no m'adorma en la mort» (Martos 2013: 166). | 18 *exara*] Bosc de mates i arbusts (DCVB, s.v. *aixara o xara*). | 39-40 *Constreny-los, Senyor, ab fre hi ab cabestre Psalteri* (Sl 31, 9). «E Tu, Senyor, ab cabestre e ab fre de tribulacions, constreny e refrena la sensualitat de aquells qui a Tu no s'acosten» (Martos 2013: 187-189). El verset està traduït de manera molt lliure; de fet, no es troba en VC, 352b; però és molt semblant al verset de Lc 14, 23 («Constreny-los que entren...»), que es glossa en el mateix paràgraf on apareix el salm; Corella adapta la forma i el contingut del salm al verset evangèlic esmentat. | 41-44 *Diu ... convertexen*] Corella atribueix falsament aquest text a sant Agustí d'Hipona, que en VC, 352b forma part de la glossa ludolfina.

40. DELS CONVIDATS A LA GRAN CENA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

contenti fuerunt bona sua dimittere, quam perire! Illos tales sciens Deus, frequenter praecidit divitias eorum, ut a sollicitudinibus relevati, securius et melius permaneant Deo: haec Chrysostomus.

Liquet ergo, ut ait Gregorius, quod alii vocantur, et venire contemnunt, ut qui donum intellectus accipiunt, sed eundem intellectum operibus non sequuntur; alii vocantur et veniunt, ut qui acceptam intellectus gratiam operando perficiunt; alii intrare compelluntur, ut quos Ecclesia temporaliter punit.

4. PREEDESTINATI TANTUM AD COEAM CAELESTEM RECIPIENTUR

In fine autem concludendo, subjungit: *Dico autem vobis*, cujus dicere infallibile est, *quod nemo virorum illorum qui vocati sunt* et se excusantes venire noluerunt, *gustabit coenam meam*, imo nec videbit; sed Sancti gustant et vident etiam in praesenti, secundum illud Psalmi: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus*. Implenda est enim domus Dei numero praedestinatorum; sed superbi peccatores qui vocati venire noluerunt, seipsos irrecuperabiliter excusarunt:

haec sententia Domini, ut ait Gregorius, valde timenda est. Nemo ergo venire contemnat, ne dum vocatus excusat, cum voluerit intrare non valeat. Et certe qui non intraverit, famelicus et inanis a refectioe divina efruitionis et visionis remanebit. Ecce quam periculosum est contemnere invitationem Jesu Christi! Tales enim a refectioe ejus in praesenti per gratiam, et in futuro per gloriam merentur excludi. Haec igitur omnia, et ad quae vocati sumus, diligenter consideremus; et praesentia despicientes, ac futura nos praeparemus.

Unde Chrysostomus: Permaneamus igitur custodientes eam quam initio suscepimus dignitatem et futura quotidie regna quaeramus; omniaque praesentia, umbras esse prorsus ac somnia judicemus. Neque enim si Rex terrenus aliquis, assumens te pauperem ac mendicum, repente sibi adoptaret in filium; tu jam ad turgurii tui respiceres vilitatem. Ita nunc igitur nihil praesentium putes esse pretiosum. Longe quippe majora sunt ad quae vocatus es capessenda: haec Chrysostomus.

contents esser pobres, qui en la adversitat pacientment porten la pobrea; hi per ço ordena la divina providència que perden les riqueses, perquè, dexada la sollicitut, a Déu se acosten.»

[4. DELS ELEGITS PER A LA CENA CELESTIAL]

Donà lo Senyor conclusió a la paràbola, dient: «En 5 cert dich a vosaltres que algú dels cridats qui no són volguts venir, puys yo-ls cridava, no menjaran en la mia Cena. Umplir-se-ha la mia casa hi los meus elets hi entren, hi ja de present comencen gustar de la mia 10 Cena, dient lo psalmista: “Gustau hi mirau, que suau és lo Senyor.” No y entraran los peccadors impenidents superbos, no y entraran, que ab gran negligència hi menyspreu se excusaren.»

Diu sanct Gregori: «Molt és de tembre aquesta sentència. No tarde algú venir, puys lo Senyor lo crida; 15 no se scuse, perquè no y puga entrar quant vulla. Hi en cert, aquell qui no y entra, no solament famejant roman defora, mas és condemnat a les eternes penes. Considerem, donchs, ab diligència qui és lo qui-ns convida hi quant és gran la Cena per a la qual nos 20 crida; hi menyspreant les delectacions presents, breus {120d} hi miserables, preparem-nos a les eternes.»

Diu sanct Crisòstom: «Stigam fermes hi guardem la dignitat de fills de Déu que havem pres en lo bapisme, hi cerquem de continu lo celestial sdevenidor Regne; hi 25 stitem totes les coses presents que són ombres y somnis. Si un rey de la terra a tu, mendicant miserable, en fill te adobtava, no tornaries a la misèria hi pobrea de la tua casa. Nostre Senyor Déu en fill te adobta per al celestial Regne; no penses, donchs, en tornar a les 30 presents misèries.»

4 se acosten] Tot seguit, respecte VC, 352b, s'omet una citació de sant Gregori de Nissa sobre el fet que a uns se'ls crida i reben el do de l'enteniment, però no l'apliquen en les seues obres; altres el reben i sí que ho fan, i a altres se'ls obliga a entrar en l'Església. | 10-11 Gustau hi mirau que suau és lo Senyor] Psalteri (Sl 33, 9). «Gustau e mirau, que suau és lo Senyor» (Martos 2013: 190). | 11 lo Senyor] A continuació, quant a VC, 352b, Corella omet un fragment de la glossa ludolfina que assenyala com la casa del Senyor es plenarà amb els predestinats. | 23-24 Stigam ... bapisme] La referència al bapisme ha estat explicitada per Corella respecte el fragment llatí: «*Permaneamus igitur custodientes eam quam initio suscepimus dignitatem.*», és a dir, «Romanguem guardant la dignitat que reben en el principi.», on s'indica la necessitat de mantenir la dignitat que els cristians tenen des que són batejats, tal com mostra l'autor valencià.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui omnes homines volens salvos fieri, refectionem coelestis beatitudinis omnibus praeparasti, et multos ad eam multis modis vocasti; ne me miserum excludas ad illa gratia generali, quam omnibus venisti impartiri; et da mihi calcare omnem superbiam et ambitionem, avaritiam et cupiditatem, concupiscentiam carnis et voluptatem; ne haec vel alia impediencia, mihi aeternum intercludant convivium; sed qui sum pauper in gratia et virtute, et debilis in bona operatione, ac caecus in vera cognitione, et claudus in recta affectione, me misericorditer introducat in idipsum. Amen.

{353A} CAPUT LXXXII. DE SCENOPEGIA FESTIVITATE JUDAEORUM.

I. QUID SCENOPEGIA?

Post haec ambulabat et manebat adhuc Jesus in Galilaeam docendo in synagogis eorum; non enim volebat in Judaeam ambulare, quia Judaei quaerebant eum interficere. Licet enim posset inter eos sine documento esse, voluit tamen aliquando ante tempus passionis, se ab eis subtrahere. Primo, ratione sui; quia nondum venerat tempus quo volebat occidi. Secundo, ratione nostri; ut nostram consolaretur infirmitatem, dando nobis exemplum, quod possumus aliquando declinare persecutionem. Tertio, ratione Judaeorum; ne manens in medio eorum, magis eos incitaret in odium.

Erat autem in proximo dies festus Judaeorum Scenopogia, id est festivitas Tabernaculorum, quando habitabant filii Israel in tabernaculis septem diebus, sub umbra ramorum, in similitudinem et memoriam tabernaculorum, in quibus habitaverunt patres eorum, cum educti ex Aegypto peregrinarentur in eremo; velut reminiscences beneficia Domini, qui erant Dominum occisuri.

Et est Scenopogia dictio graeca, composita a ~~XXXX~~ vel ~~XXXXXX~~, quod est umbra, et ~~XXXXXX~~, quod est comedere; quia in umbraculis comedebant, durante illa festivitate. Et celebrabatur, collectis fructibus anni, in Septembri mense septimo; quia illo tempore quo uvae erant colligendae, exiverunt de eremi tabernaculis, et venerunt in terram promissionis, unde explorato res portaverunt in vecte uvae. Et tunc Judaei habitabant in umbraculis; quia patres eorum per quadraginta annos habitabant in tabernaculis.

26 incitàs] incitats.

41 *que dos hòmens lo portaven*] En VC, 353a, no s'assenyala que foren dos homes els qui portaven aquesta barra o vara, sinó que apareix de manera genèrica; es fa referència a «*exploratores*». Tampoc, en el text ludolfi, no apareix la referència a Moisés que incorpora Corella. Tot seguit, Corella omet una breu glossa que explica com els jueus en temps de Jesús vivien en aquests habitacles els dies de la festa, perquè els seus pares hi habitaren durant quaranta anys.

SEGON DEL CARTOIXÀ

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui volent que sien salvats tots los hòmens los has preparat refectió en los cels de la eterna Cena, hi a molts hi en moltes maneres hi has cridat que y vinguen, no lances a mi, miserable, de aquesta 5 general gràcia, per la qual hi perquè la prenguésem est devallat del cel en la terra. Hi atorga'm, Senyor, que yo calcigüe tota supèrbia, vanaglòria, avarícia, cupiditat, voluptat y carnal concupiscència, perquè aquests impediments ni altres no m'empachen de anar al convit 10 de la tua eterna Cena; mas a mi, de virtuts pobre, dèbil de bones obres, cech de verdadera conexença, coxo de affectió recta, la tua misericòrdia m'i porte. Amén.

DE CENOFEGIA. CAPÍTOL XLI

[I. DE LA CENOFEGIA]

Après de aquests actes, stava lo Senyor hi anava per 15 Galilea pricant hi mostrant en les sinagogues; no volia anar en Judea, que los jueus matar lo volien. Hi ab tot que podia, si volgués, star sens perill entre ells hi no li podien noure, però volgué per algun spay, ans del temps de la sua passió, d'ells apartar-se. Primerament, 20 que no era de la sua mort {121a} venguda la hora. Segonament, per amor de nosaltres; per aconsolar la nostra flaquea, donant-nos exemple que podem declinar segons loch hi temps les perfetes obres. Terçament, per donar loch a la judayca malícia; que 25 stant entre ells incitàs major la malícia que li tenien.

Hi era temps que s'acostava la festa dels jueus, Scenofegia, que és la festa dels Tabernacles, en la qual set dies menjaven los jueus davall rames, recordant com eren stats quaranta anys en lo desert de Egypte; rebent 30 de la divina bondat tants beneficis. Matar lo volien hi recordaven los seus beneficis!

És nom grech Senofegia: *scenos* vol dir «ombra», *fagin* «menjar» significa, perquè menjaven en ombra de rames. Hi celebraven aquesta festa après de collides les 35 messes, en lo setén mes, qui entre-lls era setembre; en aquell tems que·ls rahims se cullen, en lo qual, exint del desert los jueus, en la terra de promissió entraren. Hi en aquell mes de setembre portaren los exploradors que tramés Moisés dels fruyts de la terra, hi portaren lo 40 gran rahim en la barra, que dos hòmens lo portaven.

2. AMICORUM CARNALIUM CONSILIUM NEQUAM

[2. DEL CONSELL PERJUDICIAL DELS PARENTS]

Imminente igitur Scenopegia, *fratres*, id est consanguinei Domini, non Apostoli, sed alii propinqui ejus cognatione ex parte virginis Mariae; quia viderunt ipsum non esse paratum ad ascendendum, invitabant eum ut ad diem festum in Jerusalem, quae caput regni est, ascenderet, ibique gloriam miraculorum ostenderet, et se manifestaret. Christus enim habebat quosdam cognatos secundum carnem, qui more Judaeorum *fratres* dicebantur. Et *dixerunt ad eum: Transi hinc, et vade in Judaeam*, hoc est Jerusalem Judaeae metropolim, *ut et discipuli tui*, id est turbae te sequentes, seu alise undecumque illuc convenientes, *videant opera tua et miracula quae facis*.

Ac si, secundum Bedam, dicant: Tu signa facis; et pauci ea vident. Transi ergo ad regiam urbem ubi sunt principes, ut in visis signis laudem consequaris ab eis. Carnales amici gloriam ejus quaerentes, ut illius participes fierent, et per miracula ejus magnificarentur, carnale consilium dabant, quo Salvator noster mundi gloriam acquireret, et suum nomen longius dilataret; ideoque non in occulto et abscondito, sed palam et in convento multorum, miracula Dominum Jesum facere admonebant. Est namque proprium inanis gloriae cupidorum, ut quidquid gloriosum suum vel suorum extiterit, ostendatur in publico.

Neque enim fratres, id est consanguinei *ejus* humanam et mundanam gloriam requirentes, fideliter *credebant in eum*, aestimantes eum vane gloriosum, et gloriae hominum amatorem et cupidum. Facis, inquit, miracula, sed in abscondito; innotesce et appare hominibus, ut {353b} laudari possis ab hominibus. Putabant enim quod laus et favor mundi esset fructus virtutum, et miraculorum suorum. Et quia suggerebant ei malum, scilicet gloriam mundanam quaerere; ideo recusavit, et eis non acquievit, ut daret nobis exemplum non quaerendi gloriam hujusmodi.

Dixit enim: Tempus meum, id est gloriae meae manifestandae, *non dum advenit*, quia post resurrectionem manifestanda erit; *tempus autem vestrum*, scilicet mundanae gloriae, quo et mundi laude, hominumque favore et vana gloria decipiimini, *semper est paratum*, id est mundi gloria quam affectatis

9 Vés] vees.

3-4 *hi per part de Joseph qui stimaven que era son pare*] Aquesta al·lusió a la paternitat de Josep sobre Jesucrist i als familiars que per part d'aquest tenia Jesucrist ha estat incorporada per Corella respecte VC, 353a. | 5 *la festa*] Tot seguit, quant a VC, 353a, Corella omet un breu fragment en què s'indica que Crist tenia familiars, que a la manera jueva s'anomenaven «germans.» Després, com indiquem en nota p. 727,21, recupera i afig aquest contingut. | 11 *sinagoga*] Notem com aquest breu fragment, que destaca la capitalitat religiosa de Jerusalem, ha estat amplifcat per Corella respecte VC, 353a, a partir de «*hoc est Jerusalem Judaeae metropolim.*» | 13-20 *Los ... demostre*] Aquest fragment que glossa l'episodi evangèlic, en VC, 353a s'atribueix a Beda el Venerable; Corella n'omet la font. A l'inici del fragment, se n'ha omès un de breu sobre com els familiars de Jesús li demanaven que anés a Jerusalem per mostrar els seus miracles i adquirir fama. | 21-22 *que^e ... nomenen*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella quant a VC, 353a; es trobava a l'inici d'aquest subcapítol, com hem indicat en nota p. 727,5.

Acostant-se aquesta festa, los parents del Senyor, no los apòstols, mas altres, que molts ne tenia per part de la sua verge senyora Mare hi per part de Joseph, qui stimaven que era son pare, mirant que no s'aparellava lo Senyor de anar a la festa, dien-li: «Passa de ací hi vés 5 en Judea, vés a Hierusalem, que és la principal ciutat del regne, perquè·ls teus dexebles hi los pobles veguen los teus miracles, hogen la tua doctrina hi·t coneguen. Ací fas miracles hi pochs ho miren. Vés a la ciutat règia hon són los grans doctors fariseus, hi sacerdots hi 10 prínceps de la sinagoga, hi axí atenyeràs gran honor e glòria dels teus maravellosos ac- {121b} tes.»

Los parents hi carnals amichs del Senyor desijaven la sua glòria, per la part que a ells ne tocava. Sinestrament lo consellaven que cercàs lo Senyor la 15 glòria mundana hi dilatàs lo seu nom e fama; hi per ço no volien que en amagat, mas en public hi en conspecte de multitud de pobles, fos la sua pricació hi miracles. Hi açò és propi dels vanagloriosos, que qualsevol acte singular publicament se demostre. 20

Diu lo evangeliste que sos parents, que a la manera judayca germans se nomenen, qui la humana glòria desijaven, no creyen en lo Senyor axí com devien, stimant que solament era home hi cobdiciós de mundana glòria, hi per ço li dien: «Ací en amagat 25 acabes los teus miracles, mostrà hi fes-te conèxer als hòmens perquè tot lo món te loe.» Stimaven aquests que la laor hi favor del món fos lo fruyt de les sues virtuts hi miracles. E perquè mal li consellaven, no acceptà lo que li dien, perquè·ns donàs exemple de no 30 cercar aquesta miserable glòria.

Hi tornà's resposta, dient: «Lo temps meu de manifestar la mia glòria no és vengut encara, que serà après de la mia resurrecció gloriosa. Lo vostre temps és 35 aparellat per a vosaltres, que desijau glòria, favor, honor hi laor dels hòmens, les quals coses tostemps stan aparellades per a enganar-vos, hi vosaltres per a elles. Lo món les té aparellades hi si no les vos dóna, però

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

et quaeritis, semper est parata vobis. Ea enim quae omnibus horis mundus exhibet quaeritis, scilicet: honores, divitias, et delicias; et ideo sicut vos tempori parati estis, ita tempus paratum est vobis.

Mundani ergo habent tempus gloriae paratum, quia eadem amant quae mundus, et mundo consentiunt, et ideo quod quaerunt, semper inveniunt; Sancti vero, qui quaerunt gloriam spiritualem, non habent hic tempus paratum, quia vituperant quae mundus amat, et mundum contemnunt.

Et ideo dicit: *Non potest mundus*, id est mundani, *odisse vos*, quia cum mundo convenitis, et de amatoribus ejus estis; et similitum in voluntate, et voto, et opere non est odium, sed amor et amicitia.

Unde Chrysostomus: Qualiter eos mundus odit, qui eadem cum mundo volunt et pro eo student?

Me autem et meos *odit* propter dissimilitudinem quae est in voluntate, voto, et opere; quia opera ejus mala non appribamus, sed magis redarguimus.

3. GLORIA ET FESTUM DUPLEX

Sicut autem duae gloriae, ita et diversa sunt festa. Mundani enim habent festa temporalia, scilicet gaudere, epulari, et hujusmodi delicias exteriores; Sancti vero habent festa spiritualia, quae consistunt in delectationibus spiritus.

Et ideo bene subdit: *Vos*, qui gloriam mundi et festa vers. 8, gaudiorum mundanorum quaeritis, *ascendite ad diem festum hunc*, in quo videri et videre in vanitate et concupiscentia vultis, id est ad festum laetitiae temporalis, ubi laus humana et voluptas quaeritur, ubi carnalia gaudia extenduntur; *ego* qui talibus non delector, *non ascendam*, scilicet vobiscum, *ad diem festum istum*, et hoc modo sicut vos vultis, scilicet quaerens gloriam; *quia tempus meum*, id est gloriae meae secundum humanitatem, ad quam perveniendum est, implefe prius humilitate, *nondum est impletum*, non enim nisi impleta humilitate passionis, sequitur tempus gloriae et immortalitatis.

Vel, *vos ascendite ad diem festum hunc*, id est ad principium solemnitatis hujus, quia Judaei magis vacabant epulis et laetitiae in principio festi, quam in fine; *ego autem non ascendam ad diem festum istum*, scilicet primum, *quia tempus nondum est impletum*. Tempus enim aptum doctrinae veritatis, propter quam

SEGON DEL CARTOIXÀ

stan promptes, perquè per vosaltres sien desijades hi cercades honors, riqueses, delits, hi festes, hi mundanes alegries; hi axí, vosaltres stau aparellats per al temps, hi lo temps per a vosaltres.»

Los mundanals hòmens lo temps aparellat tenen, 5 perquè amen lo que-l món ama, hi axí tostemps troben lo que cerquen; e si no u atenyen, per a cercar hi desijar ho {121c} troben. Los sancts hi bons hòmens, qui la spiritual glòria cerquen, vituperen hi menysprehen lo que-l món stima, hi per ço no és lo temps aparellat per 10 a tals hòmens, mas és aparellat per a nosaltres.

«No-s pot avorrir lo món, que ab ell conveniu en les coses desijades, en les affections hi obres. Hi axí, entre-l món hi vosaltres no y pot haver inamicícia, mas tota amor e concòrdia. 15

Per la concòrdia hi semblança de vostres voluntats concordes, a mi té lo món en hoy hi als meus dexebles, perquè avorrim e increpam les sues obres.»

[3. DE LES DOS GLÒRIES I LES DOS FESTES]

Hi axí, com hi ha dos glòries, axí dos distintes festes. Los mundanals hòmens colen les temporals 20 festes: menjar hi beure, hi alegries mundanes, hi exteriors honors hi pompes; los sants hòmens tenen hi colen espirituals festes ab elevades celestials alegries.

Hi per ço diu lo Senyor: «Vosaltres, qui cercau la mundana glòria hi les festes de les mundanes alegries, 25 pujau a la gran festa, en la qual voleu veure y esser vists en vanitats, voluptats y pompes. Yo no y pujaré, qui en tals festes no-m delite. No y pujaré ab vosaltres, ni axí com desijau vosaltres, per cercar honor e glòria, perquè no és vengut lo temps de la mia glòria, no és vengut lo 30 temps de la glòria de la corporal humanitat mia, a la qual he de passar per la humilitat de la mia mort hi passió dolorosa.»

O podem en altra manera expondre: «Vosaltres pujau a la festivitats aquesta en los primers dies, los 35 quals despeneu en menjar, solaços hi alegries; yo no y pujaré en lo principi, que no és vengut lo temps que yo y puge», quasi dient: «No és dispost temps en los primers dies per a pricar ni donar doctrina als pobles, axí com seran passats los quatre primers dies, que seran 40 ja cansats de les mundanes festes hi seran més disposts

15-17 amor ... concordés] Notem la derivació lèxica amb la repetició de les paraules «concordia» i «concorde», la qual no apareix en la glossa de VC, 353b. | 15 e concordia] Tot seguit, quant a VC, 353b, Corella omet una breu i ambigua citació de sant Joan Crisòstom que es pregunta de manera retòrica com podria odiar el món als qui busquen les mateixes coses terrenals que hi ha en aquest. | 35-36 los quals despeneu en menjar solaços hi alegries] Corella omet en aquest fragment la referència explícita als jueus i com celebraven de manera més intensa els primers dies de la festa que no els darrers (VC, 353b): «qui Judaei magis vacabant epulis et laetitiae in principio festi, quam in fine.» | 38-729,7 No ... dexaseu] Els fragments en estil directe presents en el text seleccionat han estat modulats per Corella, atès que en VC, 353b, apareixien de manera indirecta, glossats i referits per Ludolf de Saxònia.

Salvator venerat, non erat sic in principio solemnitate propter praedicta, sicut circa finem; quia tunc paratiores sunt omnes ad doctrinam. Dicendo autem, *vos ascendite*, non consulit nec praecipit, nec eos ad talia invitat; sed praedicit et praemittit, et ostendit quid ipsi quaerebant qui mundana adhuc tantum sapiebant.

Isti semper {354a} volebant esse in festo, et non in vigilia, qui semper volebant habere mundi laudem et voluptatem, et nullam ferre mundi molestiam. Similes sunt multi in praesenti vita, qui semper volunt habere festa, et ideo in futuro facient vigiliam; volunt enim modo esse in commessatione, et ebrietate, ac risu et vanitate; et ideo semper erunt in fame, et siti, et fletu, et tribulatione.

Istud autem festum diabolicum triplici de causa non est faciendum. Primo, quia haec vita est vigilia, ideo debemus jejunare, et peccata nostra plangere, ut possimus ad festum coelestis patrias pervenire; unde Matthaeus: *Beati qui lugent, ecce vigilia, quoniam ipsi consolabuntur*, ecce festum. Sed vani homines volunt hic festum facere, et ideo venient ad vigiliam; unde Lucas: *Vae vobis qui saturati estis, ecce festum, quia esurietis*, ecce vigilia.

— Secundo, quia ista vita est exilium, et stultus esset peregrinus qui in exilio positus vellet facere festum, sed debet expectare quousque ad patriam suam redeat; patria autem nostra est, regio coelestis, quae nos expectat, et quia peccatores de hoc exilio patriam faciunt, ideo a patria coelesti exules et banniti semper erunt.

— Tertio, quia ista vita est locus laboris, et ideo servi Dei sunt in labore continuo, et de labore veniunt ad quietem; vani autem homines volunt esse in otio, et ideo de otio veniunt ad laborem. Hic ergo ostenditur discretio seu distinctio bonorum a malis: tempus enim gloriae malorum semper est in praesenti, ubi dies mali sunt, et mali florent; tempus vero gloriae bonorum erit in futuro, quando cum Christo regnabunt, ad quam gloriam per passiones et tribulationes perveniunt.

per a hoir y aprofitar en la mia {121d} doctrina. Pujau-hi, donchs, vosaltres.» No devem entendre que'l Senyor los ho mane, que ab tal intenció de adquirir mundana glòria hi pugen; mas diu-los lo que ells en la intenció tenien, quasi dient: «Puys voleu hi desijau honor hi glòria mundana, pujau vosaltres al principi de la festa, però millor seria que tal intenció dexàseu.»

Aquests tostamps volien esser en la festa, mas no en la vigília, car volien tostamps tenir laor, honor hi glòria, hi no sentir alguna molèstia. Semblants són molts en aquesta present vida, que tostamps volen viure en festa, hi és gran perill que'n l'altre món no tinguen la vigília; volen tostamps star en convits, delits hi alegries, perquè stiguen en l'altre món en fam, set, plors, dolors hi angústies.

De aquesta festivitats devem fogir nosaltres per tres causes. Primerament, perquè aquesta present vida és vigília, hi per ço devem dejunar hi plànyer les nostres culpes, perquè merexcim atényer la festa en la eterna glòria; diu lo Senyor: «Benaventurats són los qui ploren —açò és la vigília—, que ells seran aconsolats —açò és la festa.» Però los vans hòmens ací volen la festa, perquè en l'altre món tinguen la vigília; diu lo Senyor en sanct Luch: «Maledictió serà a vosaltres qui stau farts —açò és la festa—, que famejareu —açò és la vigília.»

Segonament, devem fogir aquesta festa pensant que la nostra present vida és exili, hi és foll lo qui acamina hi en lo camí celebra les festes, que spera ab gran goig, repòs hi alegria celebrar en la pàtria. Lo cel és la nostra pàtria, la qual nos spera, per la qual, acaminant tot lo temps de nostre viure, los mals hòmens de aquest exili fan pàtria, perquè eternament sien exellats de la eterna glòria.

La terça causa és que aquesta {122a} present vida és loch de treball hi fatiga, hi per ço los servents de Déu són en continu treball hi milícia, perquè a l'etern repòs vinguen; los vans hi folls hòmens en oci volen viure, perquè en turments hi penes eternament treballen. En la veritat de aquest evangeli entre'ls mals hi bons se mostra la diferència: que'l temps de la glòria dels mals és en la present vida, en la qual los mals floren; lo temps de la glòria dels bons serà en la vida sdevenidora, quant regnaran ab Jesús, Déu hi Senyor nostre, al qual Regne és mester per tribulacions hi angústies hi passen.

24 vosaltres] vofaltres. | 36 continu] con continu. *Abans i després del canvi de línia.*

9 *car volien tostamps tenir laor, honor hi glòria* Notem com Corella incorpora el sintagma «laor, honor hi glòria» respecte VC, 354a: «*qui semper volebant habere mundi laudem et voluptatem.*», és a dir, «que sempre volien tenir glòria i plaer mundà.» Sobre l'ús d'aquesta fórmula de caràcter literari i administratiu, veg. nota p. 698,6. | 16 *De ... festivitats*] Corella omet qualificar de festa «*diabolicum*» les festivitats mundanals, com apareixia en VC, 354a. | 38 *perquè ... treballen*] Corella retorica intensifica la traducció quant a VC, 354a: «*et ideo de otio veniunt ad laborem.*», és a dir, «de l'oci vinguen al treball.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. TEMPUS MUNDANORUM SEMPER EST PARATUM, TEMPUS VERO ELECTORUM NONDUM EST PARATUM

Dicant ergo devoti aliis ad convivia et lascivias eos invitantibus: *Vos ascendite ad diem festum hunc*, nos qui talia non appetimus, non ascendimus. Non enim debet servus Christi in talibus delectari; quia delicatus miles est, qui vult simul gaudere cum seculo, et regnare cum Christo, cum dictum sit: *Vae his qui in bonis ducunt dies suos; quia in puncto horae descendunt ad inferni novissima*, receperunt enim bona in vita sua.

Unde Augustinus: Simus recti corde, tempus gloriae nostrae nondum venit. Dicatur amatoribus hujus seculi, quales erant fratres Domini: *Tempus vestrum semper est paratum, tempus nostrum nondum venit*. Audeamus enim et hoc dicere et nos. Et quoniam corpus Domini nostri Jesu Christi sumus, quoniam membra ejus sumus, quoniam caput nostrum granter agnoscimus, dicamus prorsus, quoniam propter nos et ipse dignatus est dicere, quando nobis insultant amatores hujus seculi, dicamus eis: *Tempus vestrum semper est paratum; tempus nostrum nondum venit*: haec Augustinus.

Tempus etiam divitum semper est paratum, quia est in bursa eorum; si enim est frigus, bene se induunt, vel aliter calefaciunt; si est calor, habent domos frigidas, vel subventiones alias; et similiter in alus defectibus corporura, promptum habent remedium, et ideo *tempus eorum semper est paratum*. Pauperes vero totum habent contrarium; sed aliter erit *in alio seculo*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. DEL TEMPS DELS MUNDANALS, SEMPRE PREPARAT; DEL VERITABLE TEMPS DELS ESCOLLITS, ENCARA NO PREPARAT]

Diguen, donchs, los devots hi bons als altres qui als convits hi goigs de aquest món los conviden: «Pujau vosaltres a la festivitat aquesta. No y pujarem nosaltres, perquè no desijam ni volem lo que voleu hi desijau vosaltres.» No deu lo servent de Jesús delitar-se en tals coses; delicat és lo cavaller que vol ab lo rey alegrar-se de la victòria sens haver portat les armes ni haver exercit los actes de milícia. Maleyts són aquells qui en prosperitat porten tots los dies de sa vida hi en un punt als inferns devallen, als quals Abram torna resposta quant cremen en les flames: «Recordau-vos que haveu agut delits en vostra vida!»

Diu sanct Agostí: «Tostemps és aparellat lo temps de aquells qui en les pecúnies abunden; en la bossa porten hi aparellen lo temps que volen. Si és yvern, bé-s visten hi-s forren, hi a les chimenees se calfen, hi axí lo hyvern en stiu convertexen; si calor tenen, cerquen los jardins, fonts hi humits ayres hi fresques ombres, hi a tots los corporals delits provehexen, hi lo temps per a ells aparellat tenen a tot lo que volen. Dels pobres és lo contrari; hi axí com en la present vida són diversos, vol justícia {122b} que u sien en la sdevenidora.»

2 hi goigs de aquest món] Destaquem com Corella modifica la traducció, tot evitant referir-se a la luxúria de manera directa (VC, 354a): «et lascivias eos invitantibus.», és a dir, «els conviden a la luxúria.» | 6-8 delicat ... milícia] Respecte l'original llatí de VC, 354a, Corella actua sobre el text resultant, en el sentit que incorpora part dels referents propis del món cavalleresc que no apareixien en la glossa ludolfina («rey», «victòria», «armes», «actes de milícia»): «quia delicatus miles est, qui vult simul gaudere cum seculo, et regnare cum Christo.», és a dir, «delicat fóra el soldat que vol gaudir amb el món i regnar amb Crist.» Sobre la presència de l'element cavalleresc i militar en el Segon, veg. nota p. 293,10. | 10-12 als² ... vida] Aquesta referència a Abraham ha estat incorporada per Corella respecte VC, 354a, en què apareixia solament la glossa ludolfina «reperunt enim bona in vita sua», després del verset de Jb 21, 13 («Maleyts són aquells...»). Aquest fragment es correspon amb el verset de Lc 16, 25, en la Paràbola del ric i Llätzer, en què un ric, ja mort, demana pietat a Abraham en els inferns («Abraham li respongué: "Fill, recordat que en vida et van tocar béns de tota mena, mentre que Llätzer només va rebre mals. Ara, doncs, ell troba aquí consol i tu, en canvi, sofriments.»»). En el capítol anterior, com assenyalen en nota p. 720,29, també Corella ha incorporat una referència a Abraham. | 12 vostra vida] Quant a VC, 354a, Corella omet un fragment atribuït a sant Agustí d'Hipona que glossava el verset de Jn 7, 6: «El meu temps encara no ha arribat; el vostre, sempre és a punt.» Es destacava el reconeixement de Crist i la seua unió, com a cap de l'Església, amb els seus servents, els cristians. | 13-22 Diu ... sdevenidora] Corella atribueix falsament aquest text a sant Agustí d'Hipona, del qual ha omès el contingut d'una citació immediatament prèvia al fragment seleccionat. Per altra part, Corella incorpora respecte VC, 354a els elements i els detalls quotidians per a escalfar-se durant l'hivern i protegir-se de la calor estiuenca, tot amplificant llur traducció.

41. DE CENOFEGIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

5. CHRISTUS, SECRETO VENIENS AD FESTUM, QUID NOS DOCEAT?

Haec cum dixisset Jesus, mansit in Galilaea, ex ratione supradicta. Ut autem ascenderunt fratres ejus, duobus diebus transactis, latenter ascendit sine eis. Sicut enim noluit esse in principio festivitatis, ne fratribus suis malum persuadentibus videretur favere; sic noluit se omnino subtrahere, nec doctrinam salutis omittere, quam venerat docere.

*Ascendit ergo ad diem festum; sed non ad {354b} illum ad quem fratres ejus ascenderunt; nec ut illi, scilicet manifeste et cum magna comitiva, nec ut videretur ab hominibus, nec occasionem majoris invidiae daret Judaeis, quia non cupiebat gloriari temporaliter, sed aliquid docere salubriter, homines corrigere, de festo aeterno admonere, amorem ab hoc seculo avertere. Sed ascendit non manifeste, quasi in occulto, in hoc condescendens fidelibus, qui timore mortis occultandi erant, et ne se hominibus ostendens, favorem humanum quaereret; quia dies festus Domini non exterius, sed interius, non facie, sed in mente agitur; de quo in Psalmista dicitur: *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi; et reliquiae cogitationis diem festum agent tibi.* Sic ergo age diem festum, si ad tuam festivitatem vis venire Jesum.*

Qui enim agunt in manifesto, et *ut ab hominibus videantur, receperunt mercedem suam.* Ubi Beda: *Mystice autem designatur quod singulis quibusque carnalibus, hurmanam gloriam quaerentibus, Dominus manet in Galilaea, quae interpretatur transmigrationis facta, id est in membris suis, quae transmigrant de vitiis ad virtutes, et in eis proficiunt. Postmodum vero Dominus ascendit; quia membra Christi non hujus vitae, sed aeternae gloriae quaerunt; occulte autem Dominus ascendit, quia omnis gloria ejus ab intus, id est de corde puro, et conscientia bona, et fide non ficta: haec Beda.*

Nota quia Dominus doctus miracula, imo in omnibus magnis operibus potentiae et virtutis suae gloriae fugit, nolens socios habere, vel nuntios praecambulos, ut patet hic et in pluribus aliis. Quasi diceret: *Quanto major es; humilia te in omnibus.* In operibus vero humilitatis, turbam comitem habuit, veniens ad passionem; et discipulos praemisit, ut sibi asinam et pullum adducerent. Etiam comesturus agnum paschalem praemisit qui praepararent locum;

[5. DE L'ANADA EN SECRET DE CRIST A LA FESTA I DEL QUE ENS ENSENYA]

Après que-l Senyor a sos parents torna del pujar a la festa resposta, stigué en Galilea per les rahons que havia dites. Però après que ells hi pujaren, passats tres dies, pujà lo Senyor en secret a la festa. Axí com no volgué pujar-hi los primers dies, perquè no mostràs que feya lo 5 que ells no ab recta intenció li consellaven; axí no volgué del tot abstinir-se de pujar-hi, per no dexar de sembrar la sua doctrina per la qual era devallat del cel en la terra.

Pujà a la festa, però no axí com los parents volien; 10 no pujà en los primers dies ni acompanyat de gran poble, no volia que tots lo vesen, perquè no donàs ocasió de major enveja si ab molta gent pujava, puys no volia la mundana pompa, mas volia ab la sua doctrina portar los hòmens al desig de la eterna 15 celestial festa. Pujà, donchs, quasi en amagat dels pobles, volent a les nostres infirmitats condescendre si per temor de la mort nos amagam dels qui-nos perseguexen. Hi que tu aprengues que la festivitad del Senyor celebres dins lo retret de la tua pensa, si vols 20 que-l Senyor hi puge.

Aquells qui en publich, perquè-ls hòmens ho vegem, les celebren, en aquest món ne reben lo premi. Al seny moral, diu Beda: «Roman lo Senyor en Galilea hi pugem a la festa los carnals hòmens. Galilea 25 “transmigració” significa. Roman lo Senyor en los servents seus, qui de vicis en virtuts passen, hi en aquells qui en la present vida axí com a exel-lats hi transmigrats viven. Pujà après a la festa, significant que après de la present transmigració pujaran los seus 30 servents a la festa de la eterna glòria. En amagat lo Senyor hi pujà; diu lo psalmista que dins és tota la sua glòria, de cor pur hi neta consciència, e {122c} fe recta, no ficta.»

E devem atendre que-l Senyor en totes les sues 35 grans obres de doctrina hi miracles ha fogit la mundana glòria, quasi dient: «Tant com est major, sies humil en tots los teus actes.» Però quant vench a la sua passió hi mort dolorosa, volgué venir acompanyat de quasi innumerable poble, perquè fos la sua mort més 40 humil e dejecta. Hi quant vench a la sacrosanta última

12-13 *perquè ... pujava*] Corella evita referir-se als jueus, qui sentirien l'enveja (VC, 354b): «*nec occasionem maioris invidiae daret Judaeis.*», és a dir, «per no donar ocasió de major enveja als jueus.» | 21 *hi puge*] Tot seguit, l'autor valencià omet el Sl 75, 11: «Els enemics més furients et lloaran, es vestiran de sac els supervivents d'aquella fúria.» | 32-33 *dins és tota la sua glòria*] *Psalteri* (Sl 44, 14). «Tota la sua glòria de la filla del rei és en les parts interiors» (Martos 2013: 209). Es tracta d'una traducció del salm bastant lliure, que pren una part del verset per adaptar-lo a la glossa ja en VC, 354b. | 40-41 *perquè ... dejecta*] Aquest breu fragment ha estat afegit per Corella quant a VC, 354b. S'ha omès, d'altra banda, fer referència a com Crist abans de la Passió va demanar que els deixebles portaren un ase i un pollí.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sed hoc fecit in tanti sacramenti mysterium, quod non debet sumi, nisi cum magna praeparatione virtutum et bonorum operum.

6. QUARENTIUM DOMINUM INTENTIO DIVERSA

Judaei ergo communiter quaerebant eum in die festo antequam ascenderet, quia non viderant eum adesse cum fratribus; et dicebant: Ubi est ille? scilicet talis et tantus praedicator, et miraculorum operator. Non nominant eum nomine proprio, tam quaerentes eum animo bono, quam malo. Quidam enim quaerebant Deum desiderio addiscendi, ut ejus doctrinam devote audirent; alii desiderio malignandi, ut eum interficerent; alii vana curiositate, ut eum viderent. Ii ergo qui quaerebant eum ex odio, dedignabantur eum nomine proprio nominare, quia nomen suum fuit eis grave. Sed illi qui quaerebant eum ex devotione, non audebant eum nominare, vel ita reputabant eum famosum et authenticum quod non oportebat nomen proprium exprimere. Vani autem non curabant de suo nomine. Et murmur multum erat in turba de eo, et dissensio propter contrarietatem opinionum de eo; quidam enim, scilicet qui pia intentione quaerebant eum, dicebant: Quia bonus est, approbantes ejus doctrinam et miracula; alii autem, scilicet qui mala intentione quaerebant eum, dicebant: Non, sed seducit turbas, dicta ejus persequentes et opera.

Ubi Chrysostomus: Illam quidem aestimo opinionem multitudinis esse; hanc vero principum et sacerdotum. Vides utique principatum corruptum, eos autem qui principatui subjiuntur sanos iudicio. *Nemo tamen, scilicet illorum qui dicebant quia bonus est, palam loquebatur de eo propter metum Judaeorum, scilicet principalium, ne extra synagoga, gogam et congregationem fieret aliorum. Ex quo patet quod principes populi illius dicebant eum seductorem; et major pars dicebat contrarium. Seducit turbas, clarius sonabant; sed bonus est, pressius susurrabant. Ecce quantum deprimitur veritas, et extollitur falsitas. Quidam erant ibi formidolosi et timidi qui in Christum credebant, sed veritatem dicere non audebant, et ideo in veritate peccabant.*

Tribus enim modis, secundum Chrysostomum, in veritate quis peccare potest: aut veritatem prae timore tacendo; aut ipsam veritatem in mendacium commutando; aut ipsam veritatem non defendendo.

2-3 *que-ns preparem a rebre lo inefable sagrament de la eucaristia*] Corella explicita el sacrament de rebre a Jesucrist, de l'eucaristia, que no es presentava en el text ludolfi de VC, 354b. Ahora ha optat per referir-se a la «sacrosanta última Cena» i no al menjar de l'«*agnum paschalem*», com s'indicava en la glossa ludolfina. | 8-10 *Hon ... nomenar-lo*] Roís de Corella incorpora aquest fragment respecte el text llatí. La glossa que ocupa aquesta posició en VC, 354b ha estat reubicada per Corella i correspon a les paraules unes línies més avall, en p. 732,16-18.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Cena, través primers los dexebles que la preparasen per donar-nos exemple que-ns preparem a rebre lo inefable sagrament de la eucaristia.

[6. DE LES DIVERSES INTENCIONS DELS QUI BUSCAVEN AL SENYOR]

E seguint la evangèlica letra, cercaven los jueus lo Senyor lo dia de la festa. Veyen que sos parents hi eren, hi demanant los uns als altres, deyen: «Hon és aquell?» No-l nomenen aquells qui l'amaven hi aquells qui l'avorrien. Los bons deyen: «Hon és aquell tan gran, tan famós, tant excel·lent en vida hi miracles que no-ns fretura nomenar-lo?» Los mals a ell hi al seu nom avorit tenien, hi per ço lo seu nom callaven. Altres simples per themor dels jueus no gosaven dir clarament lo seu nom davant lo poble. Altres cercaven lo Senyor ab desig de apendre hi hoir devotament la sua deyfica doctrina. Altres per terrible malícia, hi que pendre hi matar lo poguesen. Altres per curiositat vana, per veure les sues maravellozes obres hi hoir la sua excel·lent doctrina. Hi havia gran murmur hi discensió en lo poble per la contrarietat de les opinions que del Senyor tenien; aquells qui piadosament lo cercaven deyen que «bo és», aprovant los seus actes hi doctrina; los altres malignes, qui a mala hi perversa opinió lo Senyor cercaven, deyen: «No és bo, ans engana los pobles.»

Diu sanct Crisòstom: «Yo stime que la primera opinió hi heritat era dels pobles; hi aquesta segona dels sacerdots hi prin- {122d} ceps; hi clarament se mostra per què deyen “engana los pobles”: Mirà corromputs los qui regien, hi mirà la sana intenció dels regits pobles.» Però algú dels que deya que bo era no gosava palesament parlar-ne, per themor dels sacerdots hi prínceps, perquè no-ls lançasen de la sinagoga, de la comuna congregació dels altres. Hi axí, manifestament se mostra que-ls prínceps eren los qui deyen que enganava los pobles; hi la major part era dels que deyen lo contrari. Però los que deyen que era mal, publicament ho adveraven; los altres que deyen que era bo, entre si hi secretament ho deyen. Mira hi considera com la veritat és perseguida, hi la falsia exalçada! Alguns hi avia temerosos que en lo Senyor creyen, però la veritat confessar no gosaven; hi aquests tals contra la veritat pequen.

En tres maneres, diu sanct Crisòstom, algú contra la veritat pecca: o quant per temor la veritat calla; o quant la veritat muda en falsia; o quant dexa la veritat

41. DE CENOFEGIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

De primis dicitur: *Alii dicebant: Quia bonus est; nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judaeorum.* Ut dicit Augustinus: Uterque est reus apud Deum, et qui veritatem tacet, et qui mendacium dicit; ille quia prodesse non vult, iste quia nocere desiderat. De secundis subditur: *Alii autem: Non, sed seducit turbas;* de talibus dicit Apostolus: *Commutaverunt Dei veritatem in mendacium.* De tertiis dicitur: *Multum murmur erat de eo in turba;* murmurabant quidem de eo quod Pharisaei Christum persequerentur, sed tamen eum non defendebant; nec aperte resistere audebant, cum tamen dicat Sapiens: *Usque ad mortem certa pro justitia.*

7. QUAM COMMUNIS DETRACTIO

De omnibus servis Christi, hoc idem dicitur. Sed non mirum si de eis iniqui homines aliquando male loquuntur; cum de ipso Dei Filio talia loquerentur.

Unde Augustinus: De omnibus servis ejus intelligendum hoc dicitur modo. Quicumque apparuerit in aliqua gratia spirituali: alii dicunt: *Bonus est;* alii: *Non, sed seducit turbas.* Quod dictum est ergo de Domino, valet ad consolationem nostram, de quocumque hoc dictum fuerit Christiano: haec Augustinus.

Sed si bene consideras, haec malorum derogatio commendatio est. Unde Gregorius: Stultum valde est si illis placere quaerimus, quos non placere Deo scimus. Perversorum autem derogatio, vitae nostrae approbatio; quia jam ostenditur aliquid justitiae nos habere, si illis displicere incipimus, qui non piacenter Deo.

In omni igitur quod de nobis dicitur, semper tacite recurrere ad mentem debemus, interiorum testem et iudicem quaerere. Quid enim prodest si omnes laudent, cum conscientia accuset? Ad quid poterit obesse si omnes derogent, et sola conscientia defendat? Unde et Boetius: Itaque nihil est quod admireris, si in hoc vitae salo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est pessimis displicere.

Unde etiam Seneca: Tam turpe est laudari a turpibus, quam laudari ob turpia, vel esse turpem. Et iterum: Nemo mihi plus videtur aestimari virtutem, nemo illo magis devotus, quam qui boni viri famam

defendere.» Dels primers se diu que deyen que era bo; però algú per temor dels jueus palesament d'ell no parlava. Diu sant Agostí: «Abduys davant Déu són culpables: hi lo qui la veritat calla hi lo qui diu falsia; la hu perquè no vol aprofitar al prohisme, l'altre perquè li vol noure.» Altres del Senyor deyen: «No és bo, mas engana los pobles.» De aquests diu lo Apòstol: «Mudaren la veritat de Déu en falsia.» Los altres murmuraven contra ls fariseus hi contra los sacerdots que lo Senyor perseguien, però no l defensaven; ni resestien, ni clarament ne parlaven, com diga lo savi: «Fins a la mort pugna per la justícia.»

[7. DE LA DETRACTIO PER PART DELS COMUNES]

Axí com del Senyor parlaven, axí de present dels servents del Senyor parlen; hi no és meravella que diguen {123a} mal dels hòmens, que del Senyor, Déu hi home, que era mal palesament deyen, hi no gosaven respondre los qui creyen hi sabien lo contrari.

Però si diligentment consideres, lo mal dir dels mals és dels bons laor e glòria hi testimoni de bona vida. Diu sanct Gregori: «Molt és folla cosa si als mals desijam plaure, los quals sabem que a Déu no plaen. Hi axí, quant los mals nos deroguen, la nostra vida loen; car mostra's que té algun bé lo nostre viure, si començam a desplaure a aquells qui a Déu no plaen.

Donchs, en totes les coses que de nosaltres parlen, recorregam al secret testimoni de nostra consciència hi lliberament per la part nostra la veritat testifique. Què t'aprofita si tot lo món te loa, hi la consciència te acusa? Hi què t pot noure si tot lo món te acusa, hi la consciència sola te defensa?» Diu lo Boeci: «No-s deu algú meravellar, si en la tempestuosa mar de aquesta exel-lada vida, los bons són agitats de vàlida fortuna, en los quals és radicat hi ferm preposít que als mals hòmens puguen desplaure.»

Diu Sèneca: «Axí és leja cosa que mals hòmens te loen, com si de vicis te loaven.» Hi ell mateix Sèneca: «A mi sembla que no és algú que la virtut més stime, ni més devot li sia, que aquell que no cura de perdre la

16-17 *hi² ... contrari²*] Corella afig aquest breu fragment quant a VC, 355a, que es vincula amb el verset de Jn 7, 13: «Però ningú no parlava obertament d'ell, per por dels jueus.» | 17 *lo contrari²*] A continuació, quant a VC, 355a, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona sobre com els cristians, en general, han de veure un consol en les paraules que a Jesucrist, fill de Déu, adreçaren els qui el buscaven. | 18-19 *lo ... vida*] Quant a VC, 355b («haec malorum derogatio commendatio est.»), és a dir, «aquesta negació dels dolents és una recomanació.»), Corella amplifica i aclareix el significat de la glossa ludolfina. | 32 *válida fortuna*] Aquest sintagma apareix en diverses ocasions en el Segon i en altres obres de Corella, com a sinònim d'incertesa i dificultats. Veg. nota p. 547,18.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

perdidit ne conscientiam perderet. Honesta turpitudō est pro bona causa: haec Seneca.

8. DIE FESTO MEDIANTE, CHRISTUM PALAM LOQUENTEM JUDAEI APPREHENDERE VOLUNT

Jam autem die festo mediante, id est in medio solemnitate, scilicet die quarta, quando etiam Deus ab initio mundi coruscare fecit lumen in coelis, ascendit Jesus in templum publice, quia ibi erat locus communis aptus doctrinae; et docebat, quia in principio festi his quae festi erant magis intendebant, et ideo postea Christum attentius audiebant. Evangelistae quandoque more Judaeorum dies septem, quibus celebritas durabat, diem festum propter unam festivitatem appellaverunt. Octavus autem dies de integritate scenopegiae non erat; et tamen totus celebris manebat. Fiebat enim in eo collecta ad opus pauperum; et in {355b} necessitates fabricas et utensilium ejus.

Et quidam de turba dicebant eum vere Prophetam et Christum. Alii dicebant eum habere daemonium, quod patet manifeste falsum, quia daemones expellebantur per ipsum. Dominus autem non turbatus, sed tranquillus non reddidit maledictum pro maledicto; sed tranquille ad omnia respondit. In quo secundum Bedam nobis patientiae reliquit exemplum, ut quoties nobis ab aliquo falsa objiciuntur convitia, patienter toleremus; et vera quae possumus non objiciamus, sed salutaria monita praedicemus.

Et quaerebant apprehendere eum ad occidendum, sed repressi sunt divina virtute; et nemo misit manus in illum, quia nihil ei facere poterant, nisi quantum et quando ipse permittebat; nondum enim venerat hora ejus, id est ab eo ordinata de captione sua. Voluit enim praemissa longa serie praecorum, opportuno tempore nasci; et similiter praedicato Evangelio opportuno tempore mori. Quidam autem de turba, humiles et pauperes, praedicatione et miraculis ejus moti, credebant in eum, verba et facta ejus glorificantes. Non dicit de principibus; quia quanto majores erant, tanto magis insaniebant.

Audientes autem principes et Pharisei turbam de illo bona secreto murmurantem, et eum glorificantem, quia turbae non audebant confiteri palam; et propter contrarias de eo opiniones dissensionem in turba factam, invidia commoti miserunt ministros, scilicet satellites Praesidis, quos ad hoc conduxerunt, ut eum apprehenderent.

11-12 hi ... festa] L'autor valencià evita assenyalar, quant a la glossa ludolfina de VC, 355a, que era un costum dels jueus parlar d'un dia de festa, tot i que n'eren set. | 24-25 hi no callem les salutíferes pricacions dels evangelis] Roís de Corella incorpora aquesta referència als evangelis que no apareix en VC, 355b, on es remet, de manera genèrica, a donar advertències saludables. | 37-38 No ... prínceps] Corella amplifica el significat dels «principibus» a què es feia referència en el text llatí de VC, 355b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

fama de bon home, perquè no perda la veritat de la recta consciència; honesta vergonya és quant ve per bona causa.»

[8. COM, ENMIG DE LA FESTA, CRIST PARLA ALS JUEUS QUI EL VOLEN PRENDRE]

E seguint la evangèlica ystòria, en lo mig de la festa, que era lo quart dia, féu lo Senyor la gran lum del sol resplandir en la spera, entrà lo Senyor palesament en lo temple, que era loch comú a la doctrina hi dispost per a pricar al poble; hi manifestament lo Senyor pricava, hi los pobles lo scoltaven, que ja havien donat loch en los primers dies a les alegries de la festa. Durava aquesta festivitad set dies, hi axí lo evangeli- {123b} ste tots los set dies nomena una festa. Hi lo huytén dia, ab tot que no fos del nombre de la Scenofegia, però tot lo huytén dia era solemne, en lo qual se feya col·lecta per a les necessitats dels pobres; hi per a refer hi adobar les coses que servien al temple.

Deyen alguns del Senyor que era profeta; altres que era lo Messies. Altres que tenia demoni, que era manifesta falsa, que ell lançava los dimonis. Hi lo benigne Senyor no-s torba de les injúries, ni s'altera ni-ls malaex, encara que ells lo malahexen; mas respon a tots ab tranquil·litat mansueta. Diu Beda: «A nosaltres dóna exemple que tol·lerem ab paciència quant falsament nos vituperen; hi no callem les salutíferes pricacions dels evangelis.»

Volien pendre lo Senyor perquè-l matasen, però foren detenguts per la virtut divina; que algú no posà les mans en ell per a pendre'l, perquè en ell no podien fer alguna cosa, sinó tant com ell permetia; hi no era venguda encara la hora que ell havia decretada que-l devien pendre. Axí com volgué que fos la nativitat sua après de largues hi multiplicades profecies, axí volgué fos la mort sua, après de la sua deyfica doctrina, ab multiplicats excel·lents miracles. Alguns del poble humils hi pobres, moguts de la vivífica pricació sua de les sues admirables obres, en ell creyen, glorificant los seus actes hi doctrina. No diu dels fariseus, sacerdots hi prínceps que, tant quant majors eren, tant més de la veritat se lunyaven hi a la veritat més eren contraris.

Hoint, donchs, los prínceps hi fariseus les virtuts que en secret d'ell los pobles murmuraven, hi com los seus actes glorificaven, moguts de terrible enveja, trameteren los ministres oficials del president, conduhits que-l prenguesen.

Non sunt ausi ire personaliter ad capiendum Christum timore turbarum; sed *miserunt ministros*, tanquam periculis expositos quia tales personae pleni pretio non timent se periculis exponere. Ipsi quidem majores stantes in littore, non timent alios submergere. Insani! audito murmure quod Christus a turba glorificaretur, et tanta bona de ipso dicerent, doluerunt valde, et quaerebant eum occidere.

9. QUARENTES ET NON INVENIENTES CHRISTUM

Dixit ergo eis Jesus, erudiens ad salutem etiam pertinacium pervicaciam: *Adhuc modicum tempus vobiscum sum*, quid festinatis me interficere? Parvum tempus, scilicet septem mensium, expectate, quod modo facere vultis, facturi estis, non modo, quia jam nolo. Quasi diceret: Non modo implebitis quod vultis, quia adhuc modico tempore volo manere in populo, ad docendum, et miracula faciendum. In vanum laboratis et vos et principes vestri, quia non in vestra sed in mea potestate est ut me apprehendatis. Expectate dum tempus adveniat, cito vos relinquam, et perfecto opere Redemptionis, propter quod vobiscum sum, *vado* quasi spontaneus, scilicet per passionem et mortem *ad eum qui misit me*, scilicet ad Patrem. Implere debeo meam dispensationem, praedicando scilicet et miracula faciundo; et sic pervenire ad meam passionem, completo dispensationis officio.

Quaeritis me et non invenietis, hoc secundum Augustinum, fuit post Christi ascensionem, quando multi Judaei compuncti ad praedicationem Apostolorum crediderunt. Istud autem quotidie accidit; quia Christum multi quaerunt et non inveniunt, quia quaerunt eum non ibi ubi est, sed ubi non est. Christus non est in deliciis, nec in divitiis, nec in honoribus; et ideo non ibi invenitur. Unde in Job: *Non invenitur in terra suaviter viventium*, quantum ad deliciosos; *abyssus dicit: non est in me*, quantum ad avaros, quorum cupiditas non habet fundum; *et mare loquitur: non est mecum*, quantum ad superbos, qui semper sunt tumidi et inflati.

Invenitur autem in humilitate, paupertate, {356a} et asperitate; quia ibi est. Ista enim tria Christus in hunc mundum veniens secum portavit, et cum istis nasci voluit. Unde in Luca: *Inventais infantem*, ecce

Presonalment ells no y vingueren perquè temien los {123c} pobles; trameteren-hi aquells asoldats hòmens que per lo preu que-ls donen a tot perill se possen. Hi ells, qui són majors, stant en la riba, enuen los altres que-s neguen. O, insensats hi folls hòmens! Hoint lo 5 murmur del poble que lo Senyor glorificaven hi les excel·lències que deyen, conceberen dolorosa enveja hi pariren iniquitat hi malícia, la qual criaven manant-lo pendre perquè-l matasen.

[9. DELS QUI PREGUNTEN PERÒ NO BUSQUEN A CRIST]

Respon lo Senyor, instroint a salut la sua pertinàcia: 10 «Encara stich un poch temps ab vosaltres, per què cuytau en voler-me pendre? Sperau un poch spay, que serà set mesos; lavors fareu lo que no podeu fer ara. Un poch temps vull star entre vosaltres, perquè vejau los meus miracles hi hojau la mia doctrina. En va treballau 15 vosaltres hi aquells qui us hi trameten, car no stà en potestat vostra, mas en la mia, que-m pugau pendre. Sperau que vinga lo temps que té ordenat la divina providència; prestament vos dexaré hi-m partiré de vosaltres, acabada la obra de la redemció vostra. 20 Voluntàriament vayg per la mia mort a mon Pare, qui m'ha tramés a vosaltres. Acabaré la mia pricació hi miracles; hi axí vendré a la mia mort hi passió dolorosa.»

«Cercar-m'eu hi no-m trobareu.»; diu sanct Agostí: 25 «Açò fon après de la ascensió del Senyor, quants molts jueus per la pricació dels apòstols en lo Senyor cregueren hi al Senyor desijaren veure, hi cercaren hi abraçaren la sua doctrina.» Molts de present lo Senyor cerquen hi no-l troben, perquè allí hon no és lo 30 cerquen. No és en les delectacions carnals, ni en les riqueses, ni en les pompes. Diu Job: «No-s troba en la terra dels qui suaument viven. L'abís diu: "No és en mi"; la mar parla e diu: "No és ab mi."» Són los carnals los qui suament viven, és lo abís {123d} la avarícia, que 35 no té fi ni may lo troba; és la mar ab les grans honas la supèrbia.

En humilitat, en pobretat hi aspredat lo Senyor se troba. Diu sanct Luch als pastors qui trobar lo volien: «Trobareu lo infant», hon la sua humilitat mostra; «en 40 draps embolicat», declara la pobrea; «reclinat en lo

39 als] ala.

7-9 *conceberen ... matasen*] Respecte el text llatí, Corella incorpora aquesta imatge de la concepció, la gestació i la criança de l'odi que tenien els fariseus contra Jesucrist (VC, 355b): «*doluerunt valde, et quaerebant eum occidere.*», és a dir, «es dolgueren molt i buscaven matar-lo.» | 26-29 *quants ... doctrina*] Aquest fragment sobre la conversió dels jueus com a primers cristians i l'èmfasi amb què ho feren ha estat amplificat per Corella respecte VC, 355b: «*quando multi Judaei compuncti ad praedicationem Apostolorum crediderunt.*», és a dir, «quan molts jueus convertits creieren per la predicació dels apòstols.» en el sentit que s'afegí el desig i l'assimilació fervorosa de la doctrina de Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quanta humilitas; *pannis involutum*, ecce quanta paupertas; et *positum in presepio*, ecce quanta asperitas.

10. SEPTEM FESTA CORDIS

In novissimo autem die festivitatis, scilicet die septimo, qui sicut primus erat celeberrimus, et in quo major erat populi concursus; vel, *in novissimo*, id est in octavo, quia peractis septem diebus festivitatis Tabernaculorum, in octavo die erat festum coetus vel collectae; et dicebatur illa dies sanctissima in Lege, quia figurabat congregationem Sanctorum in superna felicitate, *stabat Jesus*, firme, qui se nunquam deflectebat a rectitudine, et constanter *clamabat*, predicando verbum Dei publice. Vocat Dominus Jesus non utcumque loquendo, sed clamando vocis intentione, ut omnes possent eum audire. In quo ostendit sui fervoris desiderium, et affectus magnitudinem, ad nostram informationem et salutem.

Secundum Chrysostomum, primo die laudibus et sacrificiis dediti erant, intermediis diebus epulando coram Domino voluptati vacabant, in ultimo die ferventius audiebant, ut doctrinae aliquid secum recedentes portarent; et ideo illo die Dominus magis doctrinae instabat; et quasi viatica salutis in doctrina dabat, quae percipientes secum meditarentur usque ad aliud festum, quo iterum doctrinam perciperent.

Septem autem isti dies, significant septem festa cordis, quae Domino agimus, in quorum primo sacrificium laudis offerimus, quinque autem sequentibus refectioes coram Domino accipimus: primo quidem in pane lacrymarum pro peccatis; secundo, in confortatione conscientiae, et refectioe virtutis; tertio, in pane serenatas conscientiae a peccatorum reliquiis; quarto, in refectioe desiderii; quinto, in consolatione Spiritus Sancti; sexto, in refectioe sacramenti; septimo die surgit Jesus, reficiens in pane verbi.

11. CHRISTUS ET SPIRITUS SANCTUS FLUMEN AQUAE VIVAE

Quid autem docebat, subditur: *Si quis sitit*, scilicet intus, id est desiderat aquam gratiae, doctrinam vitae, et gratiam Spiritus Sancti, neminem compello, sed si quis multum desiderat, et fervens desiderium habet, hunc ego voco; generaliter loquitur *si quis*, nullum excipiendo, cujuscumque status et conditionis, quilibet secundum suam sitim potum inveniet apud Deum.

SEGON DEL CARTOIXÀ

pesebre», l'aspredat del viure manifesta. Ab aquestes tres coses volgué lo Senyor nàixer hi venir en la terra.

[10. DEL SETÉ DIA DE LA FESTA]

E seguint la evangèlica hystòria, en lo darrer dia de la gran festa, que era lo huytén dia, qui's nomenava «dia de Congregació hi Col·lecta»; passats los set dies tots se ajustaven, hi deya's en la Ley «santíssim» aquell dia, que figurava la congregació dels sanets en la superna glòria après de esser stats peregrins en lo desert de aquesta exel·lada vida; stava de peus lo Senyor, significant la rectitut hi fermetat de la sua constància, que no podia tòrcer de la retgla de justícia, hi cridava, pricant la sua deyfica doctrina. Cridava perquè tots lo hoïsen, mostrand lo desig que tenia de la salut dels hòmens.

Diu sanct Crisòstom: «En los primers dies eren ocupats en ofertes hi sacrificis, en los altres en festes hi alegries, e-n lo darrer dia ab més devoció hi fervor la pricació hoïen, perquè tornant-se'n, alguna cosa de sana doctrina, se'n portasen. Hi per ço lo Senyor en aquell dia ab gran vehemència pricava; quasi donant los de salut virtualles.

[11. DE CRIST I L'ESPERIT SANT, UN RIU D'AIGUA VIVA]

Quines eren les paraules que'l Senyor pricava, diu lo evangelista: «Si algú té set interior hi desija aygua hi doctrina de vida, hi del Sperit Sanct la gràcia, yo no-l constrench que vinga, mas si ferventment ho desija, yo-l cride.» Generalment lo Senyor parla, dient: «Si algú, presona non excepta, de qualsevol stat o condició que sia, cascú segons la set que porta trobarà en lo Senyor vivificant {124a} aygua.»

1-2 Ab ... terra] Quant a VC, 356a, aquest breu fragment s'ubica abans de la citació del verset de sant Lluç, en p. 735,38-39. Corella el reubica. | 21 salut virtualles] Tot seguit, quant a VC, 356a, Corella omet una extensa glossa sobre el significat dels set dies de festa a què es fa referència en aquest episodi evangèlic: en el primer es lloa el Senyor; els cinc següents, es reb la seua refecció pels pecats, la consciència i la virtut, pel desig, de l'Esperit Sant, de la refecció dels sacraments; el seté, Crist ressuscita i alimenta amb la seua paraula.

Si quis, inquam, sitiit, veniat ad me, fontem aquae vivae; veniat autem, non corporis, se fidei formatae passibus, non pedibus sed affectibus, non migrando, sed me amando et ab amore mundi recedendo; et bibat, abundanter aquam sapientiae salutaris, et Spiritum Sanctum, non solum ad sufficientiam, sed etiam ad redundantiam;

et tunc, *flumina aquae vivae, purgantis mentes, ap vivificantis, et semper agentis, scilicet doctrina sacra, et dona gratiarum, ac benevolentia, quae vult consulere proximis, fluent abundanter de ventre ejus, interioris hominis, scilicet conscientia cordis ad alios per redundantiam, quia fides et bonitas unius fidelis debet ad alios derivari; non enim fluunt aquae vivae de ejus ventre, qui quod bibit, putat sibi soli sufficere. Si autem proximo consulere festinat, ideo non siccatur, quia raanat. Propter quod admonendo dicit Petrus: Unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes.*

Dominus vocat illos sitientes qui sunt vacui ab amore mundi, ad aquas gratiae, scilicet ad amorem Dei. Unde Augustinus: Si habitat amor mundi in te: non est quo intret amor Dei in te. Vas es, sed plenus est; funde quod habes, ut recipias quod non habes; funde {356b} amorem seculi, ut amore Dei implearis: haec Augustinus.

Vocatur autem secundum Chrysostomum, Spiritus Sanctus flumen, quia sicut flumen non revertitur, nec stat, sed semper currit; sic et illi qui habent Spiritum Sanctum, non revertuntur ad peccata, nec stant per otium, sed semper currunt ad fortia; dicitur quoque Spiritus Sanctus aqua viva, quando aliquis habet gratiae continuationem et perseverantiam, sine qua nihil valuerent omnia praecedentia:

Unde Bernardus: Tolle perseverantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo.

12. MINISTRI SERMONES DOMINI ADMIRANTES REVERTUNTUR, IPSUMQUE DEFENDIT NICODEMUS

Ministri ergo sermonibus ejus delectati, et doctrinae suae verbis capti redierunt, se excusantes et dicentes: quia nunquam sit locutus est homo sicut hic homo loquitur. Quasi dicerent: Ita bene loquitur, quod non videtur homo purus, sed plus; propter quod temerarium esset ponere super eum manus; utinam et vos praesentes fuissetis! utinam et vos ejus verba audissetis, nunquam fortasse ulterius adversus eum aliquid ageretur!

«Lo qui té set –diu lo Senyor– vinga a mi, font de aygua viva»; no ab corporals passos, no ab los peus del cors, mas ab afections de l'ànima en fe, caritat hi sperança; no passejant, mas amant a mi hi oblidant lo present setgle. Bega abundantment del Sperit Sant aygua, aygua de saludable sapiència, no solament a suficiència, mas a redundància.

«Hi lavors brollaran del seu ventre rius de aygua viva.» De les entràmenes calentes de caritat brollarà salutífera doctrina, pricant a vostres prohismes hi donant-los a beure d'ella, aygua viva, que és la gràcia del Sperit Sant qui dóna la vida eterna. No brollen rius de aygua viva del ventre de aquell qui pensa que lo que beu solament a ell basta, ans és mester que pense que més en ell abunda quant als altres la comunica. Hi per ço sant Pere nos amonesta, dient: «Qualsevol, axí com pren la gràcia, axí en los prohismes la administre.»

Crida lo Senyor als qui sedegen, que ja són buyts de la amor de aquest setgle hi la amor de Déu desigen, que a les fonts de gràcia vinguen perquè s'umplen hi abunden. Diu sant Agostí: «Si l'amor del món en tu abita, l'amor de Déu no té loch que en tu entre. Vexell est, però est ple; lança lo que tens perquè lo que no tens pugues pendre; lança l'amor de aquest setgle, perquè l'amor de Déu pugues rebre.»

Diu sant Gregori: «L'Esperit Sant "riu" se nomena, que axí com lo riu no stà segur ni atràs torna mas tostemps corre; axí aquell qui del Sperit Sant té la gràcia no deu tornar atràs per alguna mortal culpa, ni star segur per oci, mas córrer per contínua perseverança. Hi per ço·s diu aygua viva, per continu moviment de bones obres.»

[12. DELS MINISTRES QUE, SORPRESOS PER LES PARAULES DEL SENYOR, SE'N TORNEN; I DE NICODEMUS, QUI EL DEFENSA]

Los ministres, qui eren venguts perquè·l penguesen, foren presos per lo delit de hoir les sues mel·líflues paraules, hi axí tornaren scusant-se per què no·l portaren, dient: «Nunca ha {124b} parlat axí home com aquest parla.» Dir volien: «Nosaltres anàvem per pendre home, les paraules de aquest havem hoïdes són més que de home; hi axí fóra gran temeritat pendre'l; hi tenim crehença que si vosaltres presents hi fósseu hi·l scoltàseu, no pensaríeu en voler-li noure.»

3-4 mas ab afections de l'ànima en fe, caritat hi sperança Corella incorpora a la fe la resta de les virtuts teologals, respecte VC, 356a: «se fidei formatae passibus.», és a dir, «sinó de passos de fe formada.» | 26-32 Diu ... obres] L'autor valencià atribueix falsament aquest text a sant Gregori de Nissa, que en VC, 356b, forma part d'una glossa de sant Joan Crisòstom. | 32 bones obres] A continuació, quant a VC, 356b, Corella omet una citació de Bernat de Claravall sobre com la perseverança és necessària per aconseguir bones obres.

Diu sanct Crisòstom: «Los fariseus hi doctors, mirant los seus miracles hi legint les Escritures, lo manaven pendre; hi los ministres, que res de açò no sabien, ab sola una paraula foren presos. Hi anant perquè·l ligasen, ligats tornaren, no ab cordes, mas ab 5 les sues mel·líflues paraules. Hi no digueren: “No l’havem pogut pendre per lo poble”; ans priquen als prínceps, qui·ls trametien la sua sapiència, dient: “Nunca home ha parlat axí com aquest parla.”» Diu sanct Agostí: «Aquest axí parla perquè és Déu hi 10 home.»

Diu sanct Crisòstom: «No solament nos devem meravellar de la sua prudència, que sens veure miracles, per la sola doctrina foren presos. Hi mostra’s que no digueren: “Nunca home ha fet tals miracles”, mas: 15 “Nunca home ha parlat axí com aquest parla.” Mas devem-nos molt meravellar de tanta fermetat hi constància; que als fariseus hi prínceps qui·ls havien tramesos, quant los demanen per què no·l porten, en laor del Senyor tals paraules responen: “Nunca home 20 ha parlat axí com aquest parla”, hi no havien hoït larch sermó ni multiplicades paraules. Com la pensa stà simple sens malícia, per a convertir-se no li fretura larga doctrina.»

Pharisaei ergo invidia moti reputabant eos seducios, sicut et turbam, quae de facili potest seduci per ignorantiam, quos et maledictos dicunt, secundum illud Deuteronomii: *Maledictus qui non permanet in Lege*. In me, ut dicit Augustinus, sit ista maledictio. Ita etiam et nunc est in Ecclesia, quod simplices et laici, sunt aliquando devotiores, quam alii, secundum illud Isaiae: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus praesepe Domini sui; Israel autem me non cognovit.*

Et quia Christi doctrina, ministrorum praeconia, populorum fides Pharisaeos a sua malitia non traxerant, surgit ad hoc Nicodemus, qui ad Jesum nocte venerat, qui et unus ex ipsis erat, et Legis auctoritate nititur eos a persecutione et captione Christi compescere, ac Christum in quem occulte credebat excusare ex Lege,

Respongueren los fariseus perseverant en la sua 25 insaciable malícia: «Donchs, axí és que sou decebut vosaltres? Digau: creu en ell algú dels prínceps, ni dels fariseus, ni dels doctors de la sinagoga? Mas aquest poble maleyt que la Ley ignora.» Falsia deyen, que molts dels qui ells nome- {124c} nen en ell creyen, però 30 confessar no u gosaven perquè no·ls lançasen de la sinagoga. Maleyt deyen lo poble qui la Ley ignora, segons aquell parlar [del] Deuteronomino: «Maleyt és aquell qui en la Ley no persevera.» Axí de present és en la Sgleya, que·ls lechs hi simples més devots se troben, 35 que·ls grans clergues hi prínceps. Diu Ysaïes: «Conegué lo bou aquell qui·l possehia, hi lo pesebre de son Senyor conegué l’ase; hi Ysrael no·m volgué conèixer.»

Hi perquè la doctrina del Senyor, ni lo testimoni dels ministres, ni la fe dels pobles, ni la excel·lència dels 40 seus miracles no podia dels fariseus amansar la malícia, levàs Nicodemus, aquell qui era vengut al Senyor una nit per hoir la sua doctrina, hi era hu del consell. Hi diu·los ab actoritat de la Ley; asaja retraure·ls de perseguir hi pendre lo Senyor, de qui ell era amagat 45 dexeble; diu·los, donchs, lo doctor Nicodemus:

1-9 *Diu ... parla*] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 356b. Notem la centralitat del sintagma «mel·líflues paraules», el qual esdevé un senyal estilístic propi de Corella que, entre altres casos (veg. nota p. 364,25), l’autor valencià emprà unes línies més amunt en p. 737,34-35. | 9-11 *Diu sanct Agostí: «Aquest axí parla perquè és Déu hi home* Aquesta breu citació atribuïda a sant Agustí d’Hipona ha estat incorporada per Corella respecte VC, 356b. | 12-24 *Diu ... doctrina*] De la mateixa manera que hem assenyalat en la nota prèvia, aquesta citació atribuïda a sant Joan Crisòstom ha estat incorporada per Corella respecte la glossa ludolfina de VC, 356b. | 25-29 *Respongueren ... ignora*] Corella modifica la traducció de la glossa del text llatí de VC, 356b, sobre la reprensió dels fariseus als seus enviats, en el sentit que opta per presentar els versets de Jn 7, 47-49 de manera directa. | 29-32 *Falsia ... sinagoga*] Aquest fragment sobre la fe en Crist de part dels qui assistien a la sinagoga, però temien confessar-ho, ha estat incorporat per Corella, quant a VC, 356b. | 34 *persevera*] Tot seguit, Corella omet una breu citació referida a sant Agustí d’Hipona sobre com aquest pare de l’Església assenyalava que en ell està la maledicció de què es tracta de manera immediatament prèvia. | 35-36 *que·ls ... prínceps*] Roís de Corella especifica qui representa el segon terme de la comparació, en el que sembla una crítica als poderosos, respecte VC, 356b: «*quod simplices et laici, sunt aliquando devotiores, quam alii.*», és a dir, «que els senzills i llecs són de vegades més religiosos que els altres.»

41. DE CENOFEGIA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

dicens: Numquid Lex nostra hominem iudicai; nisi prius audierit ab ipso, et cognoverit quid faciat? Nemo enim secundum Legem condemnatur, nisi ex se confessus, vel ab aliis convictus, et praesens, non absens, quia in damnatione hominis non leviter est procedendum. Nam etiam secundum leges civiles diligens inquisitio debet praecedere sententiam; sed illi volebant perverse ante esse damnatores, quam cognitores.

Credebat Nicodemus, si tantum modo Dominum Jesum vellent patienter audire, quod verbum Christi esset tantae efficaciae quod forte similes fierent illis, qui ad tenendum eum missi fuerant, et ad verba ejus conversi sunt in eo facto ad quod missi erant, et crederent, sicut illi crediderunt. Et ideo volebat per hoc eos inducere ad audiendum Christum, ut converterentur per verba ejus, sicut etiam ipse fuit conversus. Pharisei vero invidia et iracundia agitati non recipientes de veritate persuasionem, sed magis Nicodemo contradicentes,

tandem rever si sunt confusi in domum suam, et in propria, nullo perfecto negotio, vacui fide, et fraudati a malo desiderio suo, vel, in domum suam, id est in propriam cordis malitiam, scilicet in infidelitatem et impietatem suam, valde dolentes, quod facere non potuerunt voluntatis suae propositum, quia consilium eorum per divisionem fuit dissipatum.

13. CONSUETUDO CHRISTI IN BETHANIAM REVERTENDI

Jesus autem, qui misericordiae visceribus abundabat, perrexit in montem Oliveti, in cujus latere Bethania erat, et domus Marthae, in qua hospitari

«Digau, doctors insignes, ¿la Ley nostra algun home condemna, si primer no l'enterroga hi no-l scolta, hi axí sàpia lo que jutja?» Contra quin home la Ley justament sentència pronuncia, si no li és manifest lo crim per lo qual lo condemna? O per confessió de la sua boca, o per evidents testimonis, no devem laugerament procehir en la condemniació de un home. Hi axí les leys civils dien que diligent inquisició deu precehir la sentència; però ells, plens de iniquitat hi malícia, primer volien condemnar que conéixer.

Stimava Nicodemus que si ells ab pau lo Senyor scoltasen, les sues paraules eren de tan gran eficàcia que axí-ls convertirien com als qui per ells eren venguts a pendre'l. Hi per ço treballava induir-los que lo Senyor hoïsen, que axí ell, perquè l'havia hoït, era son dexeble. Però los fariseus, plens de ira hi de enveja, no podien ni la veritat conéixer, ni amansar la ira, ans iradament li responen: «Tu, a- {124d} xí com ell, est de Galilea?», quasi dient: «Tu est de la sua seqüela hi son dexeble? Gira les Escritures, que bé-s mostra que no les studies, hi veuràs que no-s leva profeta de Galilea».

Quasi dient: «No leva profetes Galilea, mas hòmens ignorants, pexcadors ydiotes.» Falsia dien, que Elizeu, Thobies hi Dèlbora profetisa foren de Galilea, hi pot esser que altres. Hi del gran profeta Messies diu Esaïes que «nazareu» se diria, hi és cert que Nazaret és en Galilea, hi per ço ells deyen que galileu era. No gosà Nicodemus respondre, perquè recelava que de la sinagoga no-l lançasen; los apòstols temien, qui li eren més conjunts que Nicodemus.

Finalment diu lo evangeliste que se'n tornaren cascú a sa casa. Diu sant Crisòstom: «No acabat lo negoci, buyts de fe hi de caritat, plens de malícia hi de iniquitat, fraudats del que desijaven, cascú se'n tornà a sa casa, a la corporal casa hi a la spiritual, qui és la pròpia malícia, dolent-se com no havien complit lo seu preposít.»

[13. DEL COSTUM DE CRIST DE TORNAR A BETÀNIA]

Partí's d'ells lo Senyor, les entràmenes del qual oli de misericòrdia sobrexien, hi passà per lo mont Olivet a la vila de Bethània, que stà a les falde del mont

3 Contra] coutra.

3-5 *Contra ... condemna]* Aquesta pregunta retòrica, molt semblant a Jn 7, 51 («Digau, doctors insignes...»), que es troba en les línies immediatament prèvies, ha estat incorporada per Corella respecte VC, 356b. | 8-9 *Hi ... sentència]* En aquest cas, l'autor valencià tradueix de manera literal (VC, 356b): «*Nam etiam secundum leges civiles diligens inquisitio debet praecedere sententiam.*», és a dir, «També, segons les lleis civils, una diligent investigació ha de precedir la sentència.» | 18-21 *Tu ... Galilea]* Corella incorpora aquest verset de Jn 7, 52 i la seua glossa quan en VC, 356b, només es deia que els fariseus van contradir a Nicodem. Amb el verset s'explicita com aquests van contradir a aquest personatge evangèlic. | 22-30 *Quasi ... Nicodemus]* Aquest fragment sobre els profetes que isqueren de Galilea ha estat incorporat per Corella respecte VC, 356b. L'al·lusió a què Crist es diria «nazaré» segons els profetes, prové de Mt 2, 23: «i se n'anà a viure en un poble anomenat Natzaret. Així es va complir allò que havien anunciat els profetes: "Li diran Natzaré.»» | 32-37 *Diu ... preposít]* Corella atribueix falsament aquest text a sant Joan Crisòstom el qual en VC, 356b forma part de la glossa ludolfina. | 38-39 *les ... sobrexien]* Corella afig aquesta referència a l'oli de les entranyes de Jesús quant a VC, 356b: «qui misericordiae visceribus abundabat.», és a dir, «ple d'entranyes de misericòrdia».

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

solebat; nam Dominus hanc sibi consuetudinem fecerat, ut per diem, quando Jerosolymis erat in diebus festis in templo praedicaret, signa et miracula ostenderet; et in sero revertebatur in Bethaniam, ut ibi hospitando quiesceret.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi corde et desiderio ascendere ad diem festum solemnitatis aeternae; et me semper ad illam praeparare, ut cum tempus visitationis tuae advenerit, ad contemplandum te facie ad faciem merear illuc feliciter pervenire. O fons aquae vivae, sitio et desidero ego miser gratiam tuam, vento et suspiro ad te toto affectu requirens eam: da ergo mihi bibere, et tam abundanter de ea percipere, ut, dona gratiarum et mihi sufficiant, et per benevolentiam a me ad proximos fluant, eisque proficiant: ut tu videns in me opus misericordiae, movearis ampliore gratiam mihi infundere. Amen.

{357A} CAPUT LXXXIII. DE MULIERE IN ADULTERIO DEPREHNSA.

I. DUM PHARISAEI CORAM CHRISTO MULIEREM ADULTERAM ACCUSANT, IPSE IN TERRA SCRIBIT

Sequenti autem die, *iterum diliculo venit Jesus in templum*, in quo ostenditur in eo zelus animarum, *et omnis populus venit ad eum*, in quo patet devotio audientium; *et sedens docebat eos*, de salute animarum.

Scribae vero, qui habebant notitiam; Scripturarum, *et Pharisei*, qui videbantur prae aliis religiosi invidentes et insidiantes ei, qui sciebant eum mansuetum, et misericordiae praedicatorum, et ob hoc habere populi gratiam et favorem, *adduxerunt ei mulierem in adulterio deprehensam*, et ob hoc secundum Legem lapidandam; *et statuerit eam in medio*, ut omnium ore condemnaretur ad mortem; tentando, expectantes Christi sententiam,

et quaerentes quid de ipsa faciendum esset, ut si eam lapidari judicaret, quasi crudelem et contrarium misericordiae eum irriderent, et non habentem misericordiam quam populo praedicabat, propter quam etiam populus eum diligebat; si autem dimitti decerneret, quasi contrarium justitiae, et praevaricatorem Legis, quae adulteram lapidari praecipit, cum ipsa adultera reum mortis judicarent.

17 los] las.

18 *infinis misericordiae*] Epítet afegit pel lletraferit valencià quant a VC, 357. | 34-37 *li ... determenes*] Roís de Corella incorpora aquests versets de Jn 8, 4-5 que en el text ludolfí de VC, 357a, apareixien només glossats, és a dir, no de manera directa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Olivet, de Hierusalem a una legua. Vench a casa de la solícita Marta, hon lo Senyor posar acostumava. Era costum del Senyor los dies de festa pricar tot lo dia en lo temple, guarir los malalts hi fer miracles; hi al vespre venir a pendre corporal refectió en Bethània. 5

ORACIÓ

Senyor, fes-me gràcia que de cor yo desige pujar a la solemne festa de la eterna glòria; hi perquè y puge, de continu en aquesta present vida me prepare, perquè venint lo jorn de la tua visita me faces meréixer que per la tua gràcia yo y atenga. O, font de aygua viva! Yo, mi- 10 {125a} serable, sedege hi desige la tua gràcia, a tu vinch hi a tu de tot lo meu cor suspire: dóna'm, benigne Senyor, a beure, hi en tan gran abundància que los dons de la tua gràcia me sobreabunden, que per caritat 15 hi benvolença, per honor e glòria tua, als meus prohismes los comuniqua, hi en ells aprofiten: perquè tu, infinit misericorde, mirant en mi obres de caritat hi de misericòrdia, de la tua gràcia me abundes. Amén.

DE LA DONA PRESA EN ADULTERIO. 20 CAPÍTOL XLII

[I. DELS FARISEUS QUE, DAVANT CRIST, ACUSEN LA DONA ADULTERA I DEL QUE AQUEST ESCRIGUÉ A TERRA]

En lo següent dia, gran matí, tornà lo Senyor en lo temple, hi los pobles venien a hoir la sua mel·líflua doctrina. Hi asegut, instrohia'ls del celestial Regne.

Los doctors de la Ley, qui sabien les Escritures, hi 25 los fariseus, que entre'ls altres eren religiosos qui al Senyor per enveja com lo pogueren pendre aguaytaven, pensant que ell era mansuet hi benigne pricador de misericòrdia, hi per ço molt lo amava lo poble; portaren-li una dona presa en adulteri, la qual per la 30 Ley merexia esser apedregada; hi en mig la possessaren, perquè ab sentència de tots fos condemnada, sperant del Senyor la sentència.

Hi en semblants paraules li demanen: «Mestre, aquesta dona ara és stada presa en adulteri, en la Ley ha 35 manat Moysés que sia apedregada. Donchs, tu què'n determenes?» La Ley li recorden, que si delliurar la volia, no-s pogués scusar que la Ley no li recordava. Hi si jutjàs que la delliurassen, fent contra la Ley, ensemps ab la dona condemnar lo poguessen; si a mort la jutjava, 40 com a cruel hi sens misericòrdia perdés la amor dels pobles, qui per la sua benignitat lo seguien.

Putabant Deum vel immisericordem esse in iudicando, vel injustum. De justitia facienda non curabant; sed Christum in sermone capere volebant. Ipse autem utramque calumniam prudenter evitavit, quia et justitiam in iudicio servavit, et a misericordia non declinavit. Protulit enim justum iudicium salva misericordia; et sic suum sermonem temperavit, ut et Legi non contradiceret, et pietatem non amitteret. Non tamen statim iudicavit; sed prius *inclinans se*, humiliter a rigiditate justitiae, *digito scribebat in terra*, tanquam secundum Augustinum illos tales in terra scribendos significaret non in coelo.

Secundum Alcuinum, per terram cor humanum ostenditur, quod bonarum vel malarum actionum solet reddere fructus; per digitum autem qui articulorum compositione flexibilis est, sublimitas discretionis exprimitur. Nos ergo instruit ut auditis malis proximi, non statim ea temere iudicemus, sed prius ad conscientiam cordis humiliter reversi digito discretionis ea sollicitè disquiramus; nos etiam ipsos si sine peccato sumus, intus discutiamus.

Judex igitur qui audit accusantes, non debet statim dare sententiam, sed discutere; et ea quae audit debet in corde scribere, id est discrete inquirere, et quae agenda sunt videre. *Digito* quidem Dominus *in terra scribebat*; ac si eis diceret: Vos Legis mei testimonia affertis, et Legis verba narratis, qui Legem ipsam non intelligitis; hic est digitus ille qui quondam ipsam Legem scripsit in lapide. *Praecipit enim Lex mulierem hujusmodi lapidari*; sed non sicut vos intelligitis, neque a talibus quales vos {357b} estis; praevaricatores Legis Legem implere cupiebat.

2. PRUDENTIA RESPONSIONIS CHRISTI

Unde, *cum* in temeritate *perseverarent interrogantes eum, erexit se*, ad eorum importunitatem reprimendam; et proposuit eis sententiam justitiae, dicens: *Qui sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat; sine peccato*, id est sine crimine, potest enim aliquis sine crimine esse, sed vix sine peccato. Quasi diceret: Ascendat unusquisque tribunal mentis suae, et inveniet se peccatorem esse. Aut ergo istam dimittite, aut simul cum illa poenam Legis accipite; puniatur peccatrix, sed non a peccatoribus; impleatur Lex quam allegatis, sed non a Legis praevaricatoribus. Prius justi sitis; postea ream puniatis. Ecce plena justitia, ut justus mala puniat non reus.

Pensaven que en aquest juhí ell avia esser jutjat o per injust o sens misericòrd- {125b} dia. Pogué lo Senyor delliuar-se de la una hi de l'altra calúmnia: en lo juhí servà justícia hi no declinà de la misericòrdia. Hi en la casa de misericòrdia pronuncià justícia, hi axí temprà la 5 sua justa sentència, que, no contradint a la Ley, pronuncià justa misericòrdia. Però no promulgà tantost lo que sentenciava, ans primer humilment, inclinant-se, scrivi ab lo dit en terra. Diu sanct Agostí: «Significava que aquells celeratíssims en terra hi en los 10 béns de aquest món scrits los tenia, però no en lo celestial Regne, en lo libre de vida.»

Diu Alcuinus: «Per la terra lo cor de l'home se pot entendre, que dóna fruyt de bones o males obres; per lo dit, la discreció hi prudència ab la qual devam discutir 15 primer que no sentenciar los mals de nostres prohimes; hi que dins nosaltres cerquem hi jutgem com stam de nostres culpes.»

Mire, donchs, lo jutge ans que done la sentència, hi examine los testimonis; hi primer en la sua pensa scriva 20 hi discretament dellibere ans que pronunci. Scrivia lo Senyor ab lo dit en terra, quasi dient: «Vosaltres me portau la Ley en testimoni, qui no la servau ni la voleu entendre. Aquest dit que ara mirau qui scriu en terra és de aquell qui scrivi en lo mont de Sinay les vostres 25 taules. La Ley mana que dona presa en adulteri sia apedregada; mas no mana que tals trencadors de la Ley ni la acusen, ni la sentencien, ni la porten a juhí ab tal intenció com la portau vosaltres.»

[2. DE LA PRUDÈNCIA EN LA RESPOSTA DE CRIST]

Perseveraven los inichs en acusar la dona hi ab 30 importunitat lo Senyor enterrogaven. Alçàs lo Senyor hi volgué a la sua importuna malícia respondre, hi en semblants paraules pronuncià la sentència: «Lo qui és sens peccat entre vosaltres tire primer la pedra», quasi dient: «Puge cascú hi sega en lo tribunal de la sua pensa 35 hi trobarà que no és sens culpa. Donchs, o dexau aquesta {125c} dona, o ensemps ab ella soferiu lo que segons la Ley merexeu per vostres culpes. Sia punida, mas no per los peccadors, la peccadora; la Ley que al·legau sia complida, mas no per aquells qui la Ley 40 trenquen. Treballau primer que siau just; y après puniu los culpables. Aquesta és perfeta justícia, que lo just los mals punexca.»

4-7 *Hi ... misericòrdia*] Aquest fragment és traduït per Corella de manera bastant lliure ja que presenta diferències amb el seu corresponent text llatí de VC, 357a: «*et sic suum sermonem temperavit, ut et Legi non contradiceret, et pietatem non amitteret.*», això és, «Moderà en semblant manera les seues paraules, perquè no contradiren la Llei i no perderen la pietat.» | 9-12 *Diu ... vida*] Corella amplifica la traducció respecte VC, 357a: «*Tanquam secundum Augustinum illos tale in terra scribendos significaret non in coelo.*», això és, «Segons sant Agostí, que a ells se'ls havia d'escriure en la terra, no en el cel.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Ubi Augustinus: Non dixit: non lapidetur, ne contra Legem dicere videretur; absit autem ut diceret lapidetur, venit enim non perdere quod invenerat, sed *quaerere quod perierat*: haec Augustinus.

Si quis ergo in mortali est, neminem judicare debet; quia qui alium judicat de illo vel consimili, quo ipse tenetur obnoxius, seipsum in hoc damnat, vel damnandum ostendit; ergo antequam aliquem judicemus, conscientiam nostram videamus, et justa examinatione dirimamus. Rigor enim divinae justitiae exigit, ut nemo alium de crimina arguat, accuset, testimonium ferat, judicet, si de pari vel de majori redarguendus est. Sed nos hunc rigorem nimis temperamus, et magis quam justum est relaxamus. Audi de hoc Senecam: Te primum exhibe bonum, et sic quaere alterum similem tui. Vide si adhuc malus es, et similibus parce: haec Seneca.

3. QUID ITERUM ATQUE ITERAM IN TERRA SCRIPSERIT DOMINUS?

Quid autem Dominus in terra scripsit, ad litteram incertum est. Augustinus tamen dicit, quod scripsit illud quod voce expressit et eis respondit, scilicet quod *qui sine peccato est vestrum, primus etc.* Et sic ipse secundum modum judicialem suam sententiam primo scripsit, et secundo protulit. Hieronymus autem, in quadam epistola videtur velle eum scripsisse: Terra, terra, absorbe viros istos abdicatos. Vel, secundum Ambrosium, terra, terram accusas! Vel, secundum quosdam, primo se inclinans scripsit verba haec: Terra, terra, terra, *mea est aequitas, meum est iudicium*, meum est judicare illum vel illum; secundo vero se inclinans scripsit: Terra terram accusat; *meum autem est iudicium*. Vel, secundum Glossam, scribebat peccata eorum, ut eos ostenderet ineptos ad hujus sententiae executionem, quae illi legentes prae verecundia exierunt.

Et erat illa scriptura tantae virtutis, quod quilibet eorum cognoscebat in ea peccata sua. Non scribebat per singula, sed potuit facere vir- {358a} tute divina quod in aliqua figura ab eo protracta quilibet eorum videret sua propria peccata, et non alia.

Et iterum se inclinans scribebat, eadem denuo, in terra. Quasi diceret: Si ista est peccatrix, et vos similiter estis peccatores. Eadem denuo inclinatus scripsit, ut ostenderet majorem sententiae suae firmitatem, et eos sua visione indignos esse. Unde cum eos zelo justitiae percussisset, non est dignatus eos attendere; sed obtutum ab eis avertit. In qua docet nos, sicut prius

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sant Agostí: «No dix lo Senyor: “No sia apedregada”, perquè no paregués que contra la Ley determenava; ni menys diu que l’apedreguen. No era vengut per perdre lo que trobava, mas per cercar lo que perdut era.»

Donchs, aquell qui és en mortal culpa a dengú no jutge; que aquell que jutja del pecat del qual ell és culpable, a ell matex condemna, hi al Senyor mostra com lo condemne. Donchs, regonegam la nostra consciència ans que jutgem los altres. La rigor de la divina justícia demana que algú de crim no increpe, no acuse, ni testifique, ni jutge, si de semblant crim o de major és culpable. Diu Seneca: «Fes primer que tu sies bo, hi après cerca altre que en la bondat te semble. Però si est mal, als mals perdona.»

[3. DEL QUE ESCRIGUÉ EL SENYOR EN TERRA]

Què scrivi lo Senyor en la terra no u diu lo evangelista. Diu sanct Agostí que scrivi lo que après pronuncia ab la boca: «Lo qui és sens peccat primer tire la pedra.» Hi axí lo Senyor, segons judicial modo, primer scrivi que no pronuncia la sentència. Sanct Hierònim, en una epístola, par que vulla que'l Senyor scrivi: «Terra, absorbeys aquests scelerats hòmens.» Diu sanct Ambròs que scrivi: «Terra, a la terra acuses.» Altres opinen que primer scrivi: «Terra, terra, terra, mia és la equitat; meu és lo juhí, a mi pertany jutjar los hòmens.» Après, inclinant-se altra vegada, scrivi: «La terra, la terra acusa; a mi pertany lo juhí, a mi sguarda.» Diu la Glosa que scrivi los peccats que ells tenien, perquè ells mirasen hi vesen com eren indigues per acusar algú de culpa, hi ells, legint la scribtura, per vergonya se n'anaren.

Hi era de tal virtut la scribtura, que vey cascú en ella sos peccats quant la mirava. Pogué fer lo Senyor per virtut divina una tal figura que miràs en ella cascú les sues culpes, hi no les dels altres.

Primer scrivi la sentència que dix ab la boca, après scrivi aquella mirable figura, en la qual cascú tots los

¹³ és culpable] Tot seguit, Corella omet una breu glossa que critica el fet de no mirar abans els pecats propis a l'hora de jutjar els altres, sense tenir en compte aquest principi que s'acaba d'exposar (VC, 357b): «Sed nos hunc rigorem nimis temperamus, et magis quam justum est relaxamus.», és a dir, «Però nosaltres temperem aquest rigor i ens relaxem més del que és just.»

42. DE LA DONA ADÚLTERA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ante correptionem alterius, ita et post nosipos humiliter investigare, ne idem vel aliquid simile in nobis sit.

Inclinavit se, et vultum alio vertit benignus Dominus etiam pro aemulis et adversariis suis, quasi dissimulans ut a stultitia sua declinarent, et ut earum verecundias consulens liberam exeundi facultatem eis daret; quos citius exituros quam plura interrogaturos praevidebat. Si enim eos intueretur in facie, magis erubescerent exire; fac simile, ac confusis condole, et in faciem noli respicere.

4. QUILIBET, ANTEQUAM ALIOS JUDICET, TRIA DISQUIRERE DEBET

Hic instruimur ex Christi actione qualiter in iudicandis proximorum defectibus fidelia quisque debeat se habere.

Ad quod sciendum quod primo debet homo ante oculos cordis peccata et defectus proprios scribere, ut sic seipsum iudicet; et tunc dignior sit alios iudicare. Quaestio: Utrum peccator possit iudicare, et reprehendere alius? Ad quod dicendum quod iudicans aut est irretitus solum communibus peccatis et levibus, et tunc ad corripiendum non redditur indignus; aut eodem peccato vel majori de quo corripit alium, et tunc aut peccatum corripientis est manifestum, aut occultum; si manifestum, tunc non potest corripere propter proximi scandalum; si occultum, aut poenitet, et tunc potest cum humilitate corripere alios, ut et ipsi de suis peccatis poeniteant; aut non poenitet, et tunc nullo modo dignus est alios reprehendere. Talis enim correctio non procedit ex charitate, vel vitii detestatione, quia alias prius detestaretur in se quam in alio, nec homo debet plus diligere proximum quam seipsum; imo in hoc casu in quo ipse alium iudicat, seipsum condemnat. Ex hac autem propriorum defectuum consideratione innascitur humilitas, et haec humilitas docetur in inclinatione Domini deorsum usque ad terram.

— Secundo debet etiam homo antequam alium corripiat cum summa discretione disquirere duo: primo personae dispositionem, an scilicet sic sit dispositus ut ex hoc emendetur, aut non; secundo facti qualitatem et circumstantiam, an scilicet factum quod reprehendit in alio, sit secundum se malum, et tunc debet corripere; aut ad utrumlibet, ut scilicet bene fieri possit et male, tunc est in meliorem partem interpretandum.

seus peccats mirava, donant-nos exemple, quant corregim los altres, primer examinem nostres culpes.

Baxà los ulls en terra lo Senyor benigne, no-ls volgué mirar en la cara, ab tot que fossen sclerats hi sos adversaris; no volia envergonyir-los, ans donava comport a la sua vergonya, hi quasi dissimulant donava loch hi facultat llibera que se n'anasen hi prenguesen consell com se corregisen; que si lo Senyor los miràs en la cara, major vergonya tingueren de anar-se'n.

[4. DE TRES MANERES EN QUÈ HEM DE CORREGIR EL PROÏSME]

Ací prenem benigne hi marvellós exemple quin modo devem tenir en la correctió de nostres prohismes.

Primer, lo qui corregex hi jutja deu scriure dins la sua consciència tots los seus defectes, tots los seus peccats hi culpes, ans que al prohisme jutge. Moven quèstió los doctors sobre aquesta evangèlica ystòria si pot lo peccador reprendre o jutjar los altres, hon fan diferència que si'l peccador jutge és detengut en publiques culpes hi de aquelles o majors corregeix hi jutja, que pecca quant corregeys o jutja, perquè és gran scàndel als qui miren que tal home qui deu esser jutjat jutge; si té secretes les sues culpes, encara si no se'n penit, pecca, hi jutjant l'altre a si mateix condemna, perquè qualsevol peccador que del peccat se recorda hi no se'n penit, pecca per peccat de omissió hi negligència. Quant més que jutjant lo prohisme si en peccat no-s penit, a si mateix condemna lo qui en peccat corregeix o jutja. No proceheix tal juhí de caritat ni justícia, car primer deu corregir a si que no los altres, que més és tengut hi primer amar a si que no al prohisme. De aquesta primera consideració de sos defectes hi vicis naix humilitat, fonament de totes virtuts e gràcies, la qual en los juhins lo Senyor nos mostra, quant se inclina scrivint en terra.

Segonament, deu aquell qui corregex hi jutja ab molta discreció inquirir dos coses: la primera, la disposició hi modo de la presona, si spera que per la correctió se smene. Hi deu compensar hi mirar la calitat hi circumstàncies de la culpa, hi lavors que-l corregexca. E si és acte que en bé o en mal enterpretar se pugà, que en la millor part lo enterprete.

1-2 donant-nos ... culpes] Corella incorpora aquesta aplicació moralista que no es trobava en VC, 358a. Notem l'ús de la primera persona del plural que busca implicar el lector del text. [6 comport] Acte de comportar o sofrir; tolerància (DCVB, s.v. comportar). [14-15 Moven quèstió los doctors sobre aquesta evangèlica ystòria] L'al·lusió al debat teològic que suscitaria aquesta quèstió ha estat incorporada per Corella respecte VC, 358a, on es s'hi feia referència de manera genèrica a una «quaestio».

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

—Tertio debet disquirere propriam intentionem, an scilicet ex charitate, movebatur ad talem correptionem, vel ex propria ostentatione, vel ex passione, vel suspicione; de talibus judiciis temerariis dicitur alibi: *Nolite iudicare, ut non iudicemini*.

5. CHRISTUS MULIEREM ADULTERAM MISERICORDITER DIMITTIT

At illi, omnes *unus post alium exhibant*, quia omnes peccatores se esse sciebant, quod et ipso abscessu de se confessi sunt; *incipientes a senioribus*, tum quia gravioribus implicati erant peccatis et criminibus, tum quia melius cognoscebant aequitatem sententiae praelatae, et evanuerunt eorum astutiae.

Et remansit Jesus solus, scilicet ab illis calumniatoribus, quia discipuli et multitudo populi manserunt cum eo; *et mulier stans in medio*.

Relicti sunt duo, scilicet Jesus misericordia, et mulier miseria. Et merito remansit misericordia cum miseria, quia miseriae necessaria est miseri- {358b} cordia.

Posito ergo timore justitiae, consequenter Christus ipsum temperat dulcore misericordiae.

Nam confitatis calumniatoribus, *erigens se iterum Jesus dixit: Mulier, ubi sunt qui te accusabant?* Quasi diceret: Qui venerant ad quaerendum justitiam, fugati sunt iudicio justitiae. Dia autem qui adversarios repulerat lingua justitias, levans in illam oculos mansuetudinis, interrogavit eam, dicens: *Nemo te condemnavit? Quae respondit: Nemo, Domine*; jam enim recesserant, et quilibet eorum se similiter inquinatum sciebat. Unde Augustinus: Ideo enim liberavit Dominus peccatricem, quia non erat qui juste mitteret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? haec Augustinus.

Et quia mulier territa poterat timere ne ipse qui sine peccato est, eam puniret, et timens ei dicere: *Nemo quippe me condemnavit, tu autem qui sine peccato es si vis potes, quia tibi soli peccavi*, ideo subditur Christi absolutio.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Terçament, deu discutir la sua intenció dins la sua consciència si per caritat o per vanaglòria, ira o supèrbia, se mou a corregir lo prohisme.

[5. COM CRIST DEIXA ANAR, AMB MISERICÒRDIA, LA DONA ADÚLTERA]

E seguint la evangèlica ystòria, anaren-se'n los inichs acusadors la hu après de l'altre, que tots dins si 5 conexien que peccadors eren, hi que axí anant-se'n ho atorgaven, hi més veyen que-l Senyor sabia los peccats que tenien. Los vells primer se partiren, que més envellits en los peccats staven; hi millor conexien la veritat de la sentència, hi axí les astúcies d'ells contra lo 10 Senyor foren vanes.

Romàs lo Senyor sol ab la dona. Sol devem entendre dels qui la acusaven, que-ls dexebls del Senyor hi eren hi gran multitud de poble; hi en mig stava la acusada dona. 15

Diu sanct Agostí: «Dos romangueren: Jesús hi misericòrdia, la dona hi misèria. Hi mèritament romàs la misericòrdia ab la misèria, perquè a la misèria és necessària la misericòrdia.»

Pronunciada la sentència contra los calumniadors 20 ab rigor de justícia, ara pronuncia delliurant la miserable dona ab dolçor de misericòrdia.

Hi dreçant-se lo Senyor hi levant {126b} los ulls de terra, diu a la dona: «Hon són los qui t'acusaven?»; quasi dient: «Los qui venien instar per justícia, justícia 25 ha fet que se'n vagen. Donchs, si yo ab paraules de justícia he procurat que-ls teus acusadors no y sien, ara ab paraules de mansuetut benignament te enterroque. Dignes, no t'à condemnat algú dels qui t'acusaven?» Respòs la temerosa dona: «Senyor, no dengú.» Respòs 30 lo Senyor: «Ni yo-t condemne, qui no tinch peccat hi justament condemnar te poria. Però só vengut perquè los pecadors salve, no perquè-ls condemne.» Diu sant Agostí: «Delliurà lo Senyor la peccadora, perquè no y havia qui justament li tiràs pedra. Com li tiraren 35 aquells qui dins si conexien que les pedres tan justament com la dona los seus peccats les merexien?»

Podia ella temerosa tembre que no la condemnàs aquell qui sens peccat vivia, hi dins si dient pensava: «Misericorde Senyor, dengú no-m condemna. Tu, que 40 est sens peccat, justament pots condemnar-me. A tu sol he peccat, tu sol me pots punir, o haver misericòrdia.»

3 lo prohisme] Tot seguit, quant a VC, 358a, Corella omet el verset de Mt 7, 1: «No judiqueu, i no sereu judicats.» | 16-19 Diu ... misericòrdia] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Agustí d'Hipona quan, en VC, 358ab, formava part de la glossa ludolfina. | 30-33 Respòs² ... condemne] Aquest breu fragment, que conté el verset de Jn 8, 11 ha estat afegit per Corella quant a VC, 358b. | 41-42 A tu sol he peccat, tu sol me pots punir Psalteri (Sl 50, 6): «Contra Tu, que sol me pots punir, he peccat.» (Martos 2013: 216).

42. DE LA DONA ADÚLTERA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Audivimus ergo supra vocem justitiae; audiamus nunc vocem misericordiae. Nam *dixit ei Jesus: Nec ego te condemnabo*, a qua forte te damnari timuisti, quia in me peccatum non invenisti; nec mirum, quia veni peccatores salvare non condemnare. Noli timere, sed secur ra sis, crede tantummodo meis consiliis; non abjicio peccatores, sed suscipio poenitentes. Quasi diceret: illi dimiserunt te indamnatam propter peccata sua; et ego te absolvo ex misericordia mea. *Vade*, absoluta a culpa et a poena, *et jam amplius noli*, id est non velis, *peccare*, hoc est non sit tibi voluntas peccandi. Magnum ergo peccatum est voluntas peccandi. Facta segura de praeterito, cave de futuro; delevi quod commisisti; observa quod praecepi, ut invenias quod promisi.

Ergo et Dominus damnavit, sed peccatum, non hominem, salvando enim naturam, damnavit culpam; qui ergo amant in Domino mansuetudinem, timeant et veritatem: etenim *dulcis et rectus est Dominus*.

6. QUAM INEFFABILIS BONITAS CHRISTI!

Erectus itaque dedit sententiam justitiae in accusantes, et iterum erectus sententiam misericordiae circa accusatam; quia hoc utrumque facere divinae est potentiae,

et aequae utrumque proprium est Deo, punire scilicet et parcere; et aequae justum est servare misericordiam sicut justitiam. Punit juste, et parci pie. Et sicut primo protulit iudicium justitiae, salva misericordia; sic secundo protulit iudicium misericordiae, salva justitia, scilicet ut misericors peccata praeterita dimittens, et ut justus ne amplius peccaret interdicens; nam *universa viae Domini misericordia et veritas*. Sic ergo liberata est miseria, iubente misericordia. Licet autem Deus sit justus, sit et misericors, tamen dicitur *ei proprium esse potius misereri*, quam justum esse, quia nihil requiritur ad complendum opus misericordiae, nisi voluntas ejus

Diu sant Crisòstom: «Havem hoït contra-ls inichs paraules de rigorosa justícia; scoltem paraules de pietat que parla a la peccadora dona: “No ages temor, stà segura, creu les mies paraules, los peccadors no lance, ans com se peniden, los accepte. Aquells per los seus peccats te han dexat hi no-t condemnem, yo t’absolch per la mia pietat hi misericòrdia. Vés-te’n absolta de la culpa hi de la pena, hi ja no vullés més peccar, que vol dir: no tingues de present voluntat que més avant peques. És gran peccat voluntat de peccar. Puy dels peccats passats est segura, dels sdevenidors te guarda. Lava ab contrites làgremes la culpa que has comesa hi observa lo que yo-t mane; hi yo donar-t’è lo que promet als qui los meus manaments serven.”»

Dient lo Senyor: «No vul- {126c} les peccar», lo peccat damna, hi a[b]sol la peccadora; salva la sua creatura, condemna la culpa. Temen, donchs, en lo Senyor la justícia los qui amen la misericòrdia; diu lo psalmista: «Dolç hi recte és lo Senyor.»

[6. DE LA INEFABILITAT DE LA BONDAT DE CRIST]

Stant dret donà sentència de justícia contra aquells qui la acusaven, hi stant dret donà sentència de misericòrdia, absolent la peccadora; que tot ho pot fer rectament la divina potència.

Axí és propi a Déu punir per justícia com perdonar per misericòrdia; hi axí fa justament com perdona per misericòrdia quant fa justament. Quant poneix per justícia, justament punex, piadosament perdona. Axí com pronuncia primer justícia, salvant misericòrdia; axí aprés pronuncia misericòrdia, salvant justícia. Com a misericorde li perdona les passades culpes, com a just li mana que peccar no vulla; diu lo psalmista: «Totes les vies del Senyor són veritat hi misericòrdia.» Foren los inichs condemnats per justícia, fon la miserable delliuada per misericòrdia; hi ab tot que-l Senyor sia just hi misericorde, diem que li és més propi esser misericorde, perquè no ha mester sinó la sua voluntat

13 que^e] quet.

1-14 *Diu ... serven*] L'autor valencià atribueix falsament aquest text a sant Joan Crisòstom, mentre que en VC, 358b forma part de la glossa ludolfina. | 1-3 *Havem ... dona*] Notem com Corella retorica i amplifica la traducció respecte l'original, tot afegint-hi qui eren els acusadors i qui era l'acusada en aquest cas (VC, 358b): «*Audivimus ergo supra vocem justitiae; audiamus nunc vocem misericordiae.*», és a dir, «Hem escoltat més amunt la veu de la justícia, escoltem la veu de la misericòrdia.» Unes línies més avall, en p. 745,20-23, trobem un fragment que presenta un paral·lisme sintàctic i de contingut considerable amb aquest, el qual podria ser l'origen dels canvis aportats per Corella ara assenyalats. | 15 *No ... peccar*] Corella, quant a VC, 358b, afig aquest fragment que forma part de Jn 8, 11. | 19 *Dolç hi recte és lo Senyor*] *Psalteri* (Sl 24, 8): «Dolç e dreturer és lo Senyor» (Martos 2013: 179). | 20-23 *Siant ... potència*] Aquest fragment, que apareix en VC, 358b, es relaciona, per l'estructura i el contingut, amb un altre que l'ha precedit, tal com indiquem en nota p. 745,1-3. | 31-32 *Totes les vies del Senyor són veritat hi misericòrdia*] *Psalteri* (Sl 24, 10): «Totes les carreres del Senyor són misericòrdia e veritat.» (Martos 2013: 179). | 32-34 *Foren ... misericòrdia*] Corella, quant a VC, 358b, insisteix en el paral·lisme sintàctic plantejat en nota p. 745,1-3; així mateix, concreta les conclusions de caràcter moral sobre la justícia i la misericòrdia en la figura dels personatges que apareixen en l'episodi evangèlic: «*Sic ergo liberata est miseria, iubente misericordia.*», és a dir, «Així fou alliberada la misèria, manant-ho la misericòrdia.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

tantum; sed ad complendum opus justitiae requiritur etiam aliquid ex parte hominis, scilicet exigentia meritorum.

Unde Anselmus: Occurrat jam nunc memoriae mulier illa in adulterio deprehensa, et Jesus rogatus sententiam ferre; quid egerit, quod dixit recordare. In terram oculos jecit; ne forte accusatam respiciens nimis confunderet. Cum enim scribens in terra terrenos eos, non coelestes, prodidisset, *qui sine peccato*, inquit, *est vestrum, primus in illam lapidem mittat.*

O mira et ineffabilis Christi bonitas! Quam condemnare juste potuit, adverte quam pie, et quam caute liberavit! Cum enim omnes sententia terruisset et expulisset de templo imaginare quam pios oculos in illam levaverit, quam dulci et suavi voce sententiam absolu- {359a} tionis ejus protulerit.

Putat quod suspiraverit, quod lacrymatus fuerit cum diceret: *Nemo te condemnavit, mulier, etc?* Felix, ut ita dicam, haec mulier, in adulterio deprehensa quae de praeteritis absolvitur, securam efficitur de futuris! O bone Jesu! *te dicente: Nec ego te condemnabo*, quis condemnabit? Deus est qui justificat, quis est qui condemnet? Audiatur tamen de cetero vox tua: *Vade, et jam amplius noli peccare*: haec Anselmus.

Et quamvis Dominus Jesus mulierem a culpa absolvendo; et ne amplius peccaret interdicens, nullam aliam injungeret ei poenitentiam seu poenam; tamen hoc factum Christi non est trahendum ad consequentiam et in consuetudinem, ut exemplo Domini aliquis absque confessione, et poenae inflictione quemquam absolvat; quia Christus excellentiam in sacramentis habuit, et potuit conferre effectum sacramenti sine sacramento, quod nullus purus homo potest; imo debent sacerdotes in foro poenitentiali imponere poenitentiam, secundum conditionem peccantis, et peccati, quia non habent talem potestatem remittendi.

Poterat etiam Christus illi mulieri tantam contritionem {359b} dare quod sufficeret ad deletionem totius culpas et poenae, et illam contritionem cognoscere; non sic autem alius sacerdos potest, qui nec movet cor, nec videt.

SEGON DEL CARTOIXÀ

per acabar actes de misericòrdia; hi ha mester per als actes de justícia les culpes hi demèrits dels hòmens.

Diu sanct Ancelm: «Tingam present en la nostra memòria aquesta inefable evangèlica ystòria. Abaxà lo Senyor los ulls a la terra, perquè mirant no envergonyís la dona acusada, hi contra ells terrenals escriví la sentència en terra, mostrant que afectacions terrenes iniques tenien, hi res que fos del cel no pensaven. O, admirable sentència! “Aquell qui és sens peccat de vosaltres primer tire la pedra.”

»Mira bondat inefable! Ab quina pietat hi prudència delliurà aquella que justament condemnar podia! O, força de justa rigorosa sentència, contra-ls inichs qui ab inica intenció la acu- {126d} saven, que a tots los pogué lançar del temple!

»Considera après com lo piadós Senyor alçà aquells ulls misericordes de terra hi ab quina pietat los endreçà a la peccadora, ab quina suavitat de paraules li demanà: “Dona, hon són los qui t’acusaven?” Yo stime que suspirà lo Senyor hi ab làgremes li dix: “Yo no-t condemne.” Pense yo, benigne Senyor, que absoltent-la de les passades culpes hi dient que més avant peccar no vulla, que li dónes gràcia que en l’esdevenidor mortalment no peque. O, bon Jesús! Qui la condemnarà si tu no la condemnes, qui est Déu qui justifiques? Però no-ns oblidem les tues darreres paraules: “Vés, hi ja peccar no vulles.”

Hi devem atendre que, ab tot que-l Senyor sens penitència dels peccats passats absolgué la peccadora, però no deven los confessors aquest acte del Senyor portar-ho en conseqüència, que sens imposar als penidents alguna penitència los absolguen; car lo Senyor tingué aquesta potestat de excel·lència, que pogué donar de tots los sacraments, sens los sacraments, complidament tots los effectes, la qual potestat a dengun home no és comunicada, mas sol ell la tenia, Déu hi home. Hi per ço los confessors deven, segons les condicions de les culpes, imposar als penidents discretes penitències.

Pogué encara lo Senyor donar tanta contrició a la dona que bastava a la culpa hi a la pena, hi podia lo Senyor aquella contrició dins lo seu cor veure; lo que a qualsevol confessor és impossible, qui no la pot donar ni veure.

3-4 Tingam ... ystòria] Notem la síntesi i la rima entre les paraules «memòria» i «ystòria», absent en VC 358b: «Occurrat iam nunc memoriae mulier illa in adulterio deprehensa, et Jesus rogatus sententiam ferre; quid erigit, quod dixit recordare», és a dir, «Recorda ara a aquella dona sorpresa en adulteri i a Jesús, a qui demanen que done la seua opinió; què va fer, què va dir.» | 8-9 O ... sentència] Aquesta interrogació retòrica ha estat afegida per Corella quant a VC, 358b. | 21-24 Pense ... peque] En aquest fragment, Corella valora en primera persona els actes i les paraules bondadoses de Crist cap a la dona d’una manera personal i intimista respecte VC, 359a: «Felix, ut ita dicam, haec mulier, in adulterio deprehensa quae de praeteritis absolvitur, securam efficitur de futuris!», això és, «Benaventurada, per dir-ho així, aquesta dona presa en adulteri, que és absoluta d’allò passat i es mostra segura per al futur.» Podem assenyalar aquests detalls com una mostra de pietat cap a les dones o com una prova més de la filogínia catequètica que traspua el *Cartoixà* en diferents sentits.

42. DE LA DONA ADÚLTERA

VITA CHRISTI

7. QUID MORALITER SIGNIFICAT DIMISSIO MULLERIS ADULTERAE?

Simili modo quotidie Dominus recipit adulteram, cum per gratiam recipit quamlibet animam a diabolo corruptam per culpam.

Per mulierem enim in adulterio deprehensam, significatur quaelibet persona Christo per fidem desponsata, sed postea per mortale peccatum cum diabolo adulterata; per Scribas vero et Pharisaeos significantur daemones qui dicuntur hic Scribae, quia peccata nostra retinent memoriter tanquam firmiter scripta; et Pharisaei, id est *divisi* recte dicuntur, quia a Christo et Sanctorum consortio separantur. Hi mulierem ad iudicium adducunt, quia damnationem hominum sollicitè quaerunt.

Et quia Dominus *non vult mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat*; ideo ei dicit: *Vade, et amplius noli peccare*, quia tibi sufficit vera poenitentia de praeteritis, et cautela contra recidivam pro futuris.

ORATIO

O Jesu clemens, qui deprehensam in adulterio clementer ab accusatoribus liberasti, et a te in condemnationem in pace misericorditer dimisisti; stat coram te anima mea adulteratrix, quae toties a te vero sponso recessit, quoties suggestionibus adulterantis inimici consensit; accusat conscientia, accusat opera et actio prava; non intres Domine in iudicium cum ea, ne memineris iniquitatum ejus antiquarum, libera ab accusatoribus peccatricem et ream, dimitte in pace sibi conscientiam a tuo tremendo iudicio absolutam; quia tibi proprium est misereri semper et parcere; et non est numerus tuae misericordiae. Amen.

{359A} CAPUT LXXXIV. DE QUIBUSDAM VERBIS DOMINI, PRO QUIBUS VOLEBANT EUM JUDAEI LAPIDARE.

I. CHRISTUS LUX EST MUNDI

Quia vero, secundum Alcuinum, Jesus mulierem absolverat a crimine; ne aliqui dubitarent, an ille quem videbant verum hominem, posse peccata dimittere, dignatur ipse apertius divinitatis suae potentiam demonstrare. Unde dicitur: *Iterum ergo locutus est eis Jesus dicens: Ego sum lux mundi*, scilicet totius, non particulariter gentis unius. Et ideo accedens ad eum

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7. DEL SIGNIFICAT MORAL DE DEIXAR ANAR LA DONA ADÚLTERA]

La dona presa en lo adulteri significa qualsevol presona per fe ab Jesús sposada, la qual se mescla ab lo diable quant mortalment pecca. Per los fariseus hi doctors, los diables se deven entendre, qui scriven hi recorden los peccats dels hòmens; fariseus, qui són ⁵ divisos de Jesús hi de la sua gràcia hi {127a} del consorci dels bons àngels; presenten al juhí la dona, que de continu aquest és lo seu ofici, que a damnació los hòmens porten.

Hi perquè'l Senyor no vol la mort dels qui pequen, ¹⁰ mas que vixquen hi-s peniden, respon al peccador qui ve al sagrament de penitència: «Vés, hi més avant pecar no vulles.»

ORACIÓ

Clementíssim Jesús, qui la dona presa en adulteri ¹⁵ piadosament has delliurada de aquells inichs que la acusaven, hi delliure, que se n'anàs en pau li donist licència, davant tu stà la mia ànima adúltera, que tantes vegades de tu, son spòs, s'és partida, quantes ha consentit a l'enemich diable. La consciència la acusa, ²⁰ los diables que l'an tentada la acusen; no entres Senyor en juhí ab ella, no-t recordes de les sues iniquitats passades, mas recort-te que en ella has sculpit la tua figura; fes-la delliure, per la tua clemència, dels qui la acusen hi a la tua justícia culpable la presenten. Dexe ²⁵ la en pau hi aconsola la sua consciència, que no tremole, mas que s'alegre en lo teu juhí spantable; que a tu, Senyor, és propi perdonar hi haver misericòrdia; hi per ço no tenen nombre les tues misericòrdies. Amén. ³⁰

DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR PER LES QUALS APEDREGAR LO VOLIEN. CAPÍTOL XLIII

[I. DE CRIST, LLUM DEL MÓN]

Absolent lo Senyor del crim la dona, podien alguns tenir dubte, diu Alcuinus, com podia los peccats ³⁵ absoldre aquell qui miraven verdader home; plagué a la sua bondat mostrar la divinitat sua. Diu lo evangelista que'l Senyor los parlà altra vegada, dient: «Yo só lum de aquest món, no de una part sola, {127b} mas de tots los hòmens qui en lo món abiten. Hi per ço, los qui ⁴⁰ per verdadera hi meritòria fe a mi se acosten yo-ls

¹ La dona] Respecte l'inici d'aquest subcapítol en VC, 359b, segons la nostra edició, Corella omet un fragment que indica que el Senyor reb cada dia a la dona adúltera, quan acull qualsevol ànima pecadora.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

per fidem et devotionem, ab eo illuminatur ad salutem; ab eo vero recedens, obtenebratur ad gehennam.

Christus secundum utramque naturam, dicitur lux, quia secundum divinitatem illuminat intus animam, et secundum humanitatem informat exterius vitam, et hoc tripliciter, scilicet: miraculis, praedicationibus, et exemplis; et primum est potentiae, secundum sapientiae, tertium bonitatis. Ipse quippe est lux, *quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, quia ipse universaliter omnes illuminat, et est solus lux per essentiam, quia ab ipso omnis notitia derivatur, cujus participatione alii ab hac luce illuminati dicuntur lux, sed non per essentiam ut ipse, quia ipse est Verbum a Patre progredivens, sicut lux a luce.

Unde secundum Augustinum, lux mundi a Patre egrediens nube carnis tegitur; et sic temperata tolerando hominibus efficitur, ut per hominem veniatur ad divinitatem. Illa ergo luce illuminante, illuminamur modo colyrio fidei, qui de Adam caeci nati sumus; et sequitur tam verbis quam exemplis obediendo, ut exclusis ignorantiae, vel peccatorum tenebris, in {359b} futuro manifesta visione deitatis illuminemur.

Itaque subjungit: *Qui sequitur me*, scilicet credendo, amando, et imitando, *non ambulat in tenebris*, scilicet ignorantiae, quia *ego sum veritas*; nec culpa, quia *ego sum via*; et per consequens non venit ad tenebras gehennae, quia *ego sum vita*. Fructus autem hujus lucis subditur, *sed habebit lumen vitae*, nunc et in futuro, quia habebit Christum Dei sapientiam, qui est lumen indeficiens et inextinguibile, hic per fidem, et ibi per speciem. Unde hoc quod dicit, *qui sequitur me*, pertinet ad meritum; quod vero dicit, *habebit lumen vitae*, pertinet ad praemium.

Ubi Augustinus: Ergo fratres mei, quoniam Dominus breviter ait: *Ego sum lux mundi; qui me sequitur non ambulat in tenebris; sed habebit lumen vitae*, quibus verbis aliud est quod jussit, aliud quod promisit, faciamus quod jussit, ne impudenti fronte desideremus quod promisit; ne dicat nobis in iudicio suo: Fecistine quod jussi, ut expetas quod promisi? Quid igitur jussisti, Domine Deus noster? Dixi tibi ut sequaris me. Ergo modo faciamus, sequamur Dominum, solvamus compedes quibus impedimur. Sequamur Christum lumen mundi, ne ambulemus in tenebris; tenebrae metuendae sunt, sed morum non

SEGON DEL CARTOIXÀ

il·lumine de lum de gràcia hi de glòria; hi los qui de mi se aparten acaminen en tenebres de culpa a les tenebres de pena.»

És Jesús segons Déu, hi segons home, lum de nostra vida. En quant Déu, crea dins la nostra ànima la lum de la sua gràcia; segons home, en tres maneres il·lumina la nostra vida: ab miracles, los quals la sua humanitat com a instrument conjunt a la divinitat obrava; en la sua doctrina, hi en los exemples del seu perfectíssim viure. La primera lum és de potència; la segona de sapiència; de bondat, la terça. És lo Senyor lum que il·lumina tots los hòmens qui en aquest món vénen; és lum universal qui a tots universalment il·lumina, hi és lum per essència, d'on totes les lums hi notícies hi intel·ligències devallen. Tots de aquesta lum participen, però ell és lum sola per essència, que és lo Verb divinal per generació eterna, naxent del Pare, axí com lum de lum.

Diu sanct Agostí: «La lum del món, naxent del Pare, del núvol de la nostra carn se cobre; hi axí temprada la poden mirar los hòmens, que per la humanitat poden a la divinitat atényer.» De aquesta lum il·luminant són il·luminats los hòmens ab lo col·liri de la fe, qui los nostres ulls, cechs del peccat de Adam, purifica; obeint a les paraules del Senyor hi als exemples, perquè de present lançades les tenebres de peccat hi de ignorància, en eterna glòria vejам clarament la lum de la sua divina essència.

Diu més lo Senyor: «Lo qui segueix a mi, crehent hi amant hi seguint los meus vestigis, no acamina en tenebres de ignorància, que yo só veritat manifesta; ni acamina en tenebres de culpa, que yo só via qui en lo camí l'endrece; ni acamina en les tenebres eternes, que yo só vida. Y done als qui·m seguexen la vida eterna; donchs, lo qui·m segueix haurà lum de vida ací per fe, hi en l'esdevenidor per clara conexença.»

Diu sanct Agostí: «Ateneu germans meus, breument ha dit lo Senyor: “Yo só lum del món, qui segueix a mi no acamina en tenebres, mas haurà lum de vida”, en les quals paraules és altra cosa lo que promet, hi és altra cosa lo que mana. Desigem lo que promet hi façam lo que mana, car si no fem lo que mana, desvergonyidament desijam lo que promet. Sperem que·l Senyor nos diga: “Si has fet lo que yo·t mane, lo que t'és promés spera.” Què·ns has manat, Déu, Senyor nostre? Que seguexcam los teus vestigis. A tu seguirem Senyor benigne, los ligams dels nostres peus desliga. A tu seguirem, lum de nostra vida, perquè les tenebres no·ns prenguen, les quals molt devem tembre. No les tenebres dels ulls nostres, mas de nostres obres; no les

7-9 los ... obrava] Aquest fragment que es basa en la doble condició de Jesús com a home i com a Déu per poder obrar miracles ha estat afegit per Corella quant a VC, 359a. | 36-37 clara conexença] Tot seguit, quant a VC, 359b, Corella omet una breu glossa que relaciona el verset de Jn 8, 12 que hi ha aparegut («lo qui·m segueix haurà lum...»), amb el mèrit i amb el premi del qui segueix a Crist en primer lloc, i del que aquest rebrà en el Regne del cel.

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

oculorum, et si oculorum, non exteriorum sed interiorum, unde discernitur non album et nigrum, sed justum et injustum: haec Augustinus.

De superexcellèntia autem istius luminis nobis promissi dicit idem Augustinus: Tanta est jocunditas lucis aeternae, ut etiamsi {360a} non liceret in ea amplius manere quam unius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vitae pleni deliciis, et circumfluentia bonorum temporalium recte meritoque contemnerentur.

2. COGNOSCI NOLUIT CHRISTUS, UT CRUCIFIGERETUR

Deinde post aliqua, jam incipiens ad certamen passionis Judaeos provocare, dixit eis: *Cum exaltaveritis*, scilicet in cruce, *Filium hominis*, id est *Filium Virginis*, secundum cujus carnem debebat pati, et exaltari in cruce, in qua fuit extensus, et exaltatus in aere, propter quod et exaltatus est a Deo Patre; tunc *cognoscetis*, scilicet aliqui ex vobis per fidem, *quia ego sum*, scilicet vere Christus, *ego sum*, sub carne Deus absconditus; ubi praedicat quosdam de eis post passionem suam cognituros quis esset et credituros in eum, praenuntians eis per quae debeant pervenire ad fidem, quia per suam passionem.

Unde Augustinus: Difiero cognitionem vestram, ut impleam passionem meam; hoc oportebat impleri per manus eorum, qui postea fuerant credituri. Quare hoc? Nisi ut nemo desperaret in quocumque scelere male sibi conscius, quando videt eis donari homicidium qui occiderant Christum: haec Augustinus.

Tribus modis nos offendimus Deum, et ipsum humiliamus, scilicet: malis cogitationibus, malis verbis, et malis operibus. Quando vero conterimur, confitemur, et satisfacimus; tunc ipsum exaltamus in anima, ipsum super omnia diligendo; et per consequens cognoscimus, ipsum super omnia venerando. Si ergo vis cognoscere Deum, exalta eum tribus modis praedictis, scilicet: cordis contritione, contra malas cogitationes; oris confessione, contra malas locutiones; et corporis satisfactione, contra malas operationes.

tenebres de la nostra corporal vista, mas de la nostra pensa. Ab la exterior vista se jutja què és blanch hi què és negre; la vista interior jutja qual és justa o injusta obra.»

De la sobreexcel·lència de aquesta lum a nosaltres promesa, diu sant Agostí: «Tanta és la jocunditat hi 5 alegria de la inefable lum eterna que solament per un dia que l'home la pogués veure, deuria oblidar de aquesta present vida tots los delits, goigs hi alegries, 10 aflluències, honors hi riqueses que atényer se puguen.»

[2. COM CRIST FA SABER QUI ÉS, PER QUÈ EL CRUCIFIQUEN]

Diu-los après lo Senyor, ja provocant-los a la batalla de la sua mort hi passió dolorosa: «Quant haureu exalçat lo Fill de l'home»; lo Fill de la Verge diu «Fill de l'home», que segons la humana carn soferia; diu 15 «exalçar», perquè en alt lo levaren stés en la creu, levat en l'ayre, per lo qual exalçament fon exalçat per Déu, son Pare, «lavors conexereu que yo só Crist Messies, Déu sots la carn humana.» {127d} En aquestes paraules los prenuncia que alguns d'ells, après la sua passió, 20 devien creure hi conéixer qui era, mostrand que la sua passió los portaria a la vera crehença.

Diu sant Agostí: «La vostra crehença allargue, perquè la mia passió acabe, la qual se acabarà per mans de molts, qui après, crehent en mi, se penedirán de les 25 sues culpes. Perquè algú, per qualsevol crim per gran que sia, no-s desespere mirant que-l Senyor era prompte per donar als qui-l mataren.»

Offenem nosaltres a Déu en tres maneres: ab males cogitacions, ab males paraules, ab males obres. Quant 30 tenim contrició, quant nos confessam, quant satisfem, lavors exalçam Déu en la nostra ànima, amant-lo sobre totes coses, hi aquesta és la nostra verdadera conexença. Donchs, si vols conéixer a Déu, exalça'l en aquestes tres coses: ab contrició de cor, contra les cogitacions males; 35 ab vera confessió, contra les males paraules; ab corporal satisfació, contra les males obres.

9-10 tots los delits, goigs hi alegries, aflluències, honors hi riqueses Corella elabora aquesta enumeració i concreta els termes genèrics que no apareixien en VC, 360a, en què es parlava dels «*innumerabiles annis huius vitae pleni deliciis, et circumfluentia bonorum temporalium recte meritoque contemnerentur.*», és a dir, «dels anys innumerables d'aquesta vida plena de delícies, i estar envoltat dels béns temporals.» | 11-12 ja provocant-los a la batalla de la sua mort hi passió dolorosa) L'autor valencià omet referir-se al destinatari de les paraules de Crist, que són els jueus (VC, 360a): «*iam incipiens ad certamen passionis Judaeos provocare.*», és a dir, «ja començant a provocar els jueus per a la lluita de la Passió.» | 25-27 Perquè ... mataren] Aquest fragment és la resposta a una breu pregunta omesa en VC, 360a («*Quare hoc?*», és a dir, «Per què açò?») sobre el fet de retardar fins la passió de Jesús el fet que era fill de Déu. | 26-27 mirant que-l Senyor era prompte per donar als qui-l mataren] Notem la diferència respecte VC, 360a: «*Quando videt eis donari homicidium qui occiderant Christum*», és a dir, «Quan veja els que mataren Crist com es lliuren a l'homicidi.» En el fragment del *Cartoixà*, és Crist el centre de l'oració mentre que en el text ludolfi ho són els qui el mataren i el seu càstig.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. VERITAS LIBERAT A SERVITUTE PECCATI, QUA NON EST DURIOR

Deinde quibusdam Judaeis, tunc in se credentibus, dicebat: *Si vos manseritis in sermone meo*, id est si perseveraveritis usque in finem in fide, quae in vobis coepit esse per sermonem, a doctrina et disciplina mea non recedendo, nullisque tentationibus cedendo; tunc, *vere discipuli mei eritis*. Hoc dixit quia aliqui eorum fide credebant, et isti veri discipuli non erant; *et vos cognoscetis veritatem*, quae modo carne tecta loquitur vobis, et latet vos, vel, veritatem doctrinae quam ego doceo, et fidei quam modo creditis; *et veritas cognita, liberaba vos*, id est liberos faciet, quia in praesenti liberat a servitute culpae, et dat libertatem gratiae, et tunc vera libertas inchoatur; et in futuro *liberabit* a servitute miseriae, et dabit libertatem gloriae, et tunc vera libertas perficietur.

Responderunt, alii non credentes; et jactando dixerunt se esse *semen Abrahae, et nemini unquam servisse*, quasi liberi essent, et liberatione non indigerent. Sed manifeste patet dictum eorum falsum esse, quia primo in Aegypto fuerunt in magna servitute, et iterum in Babylone. In terra etiam sua servierunt regi Assyriorum, et nationibus aliis; et iterum Romanis, solventes tributa eis.

Dominus autem proposuit eis servitutum difficiliorem quam hominum, dicens: *Amen dico vobis, quod omnis qui facit peccatum, cujuscumque conditionis ille sit, sive nobilis, sive ignobilis, Judaeus vel Graecus, dives vel pauper, Imperator vel mendicus, servus est peccati*. Unde Chrysostomus: *Omnis qui diaboli sequitur voluntatem, servus est, etsi sit liber. Qui autem Deo obedit, ille verus ingenuus est, etsi fuerit servus. Ingenuitatem enim spiritalem non sordidat servitus corporalis; nec turpitudinem spiritalem honestat corporalis libertas. Servitutum enim non Dei dispositio, sed humana violentia introduxit. Omnis enim homo liber creatus est, {360b} quem Deus in libero arbitrio posuit, nisi ipse se fecisset servum.*

Unde et Augustinus: *Bonus etiamsi serviat, liber est; malus autem, etiamsi regnet, servus est, nec unius hominis, sed quod est gravius, tot dominorum, quot vitiorum. Servus essem utinam hominis, non peccati! Et iterum: Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. O miserabilis servitus! Plerumque homines cum*

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DE LA VERITAT, QUE ALLIBERA DE LA SERVITUD DEL PECAT]

Deya après lo Senyor als jueus alguns qui en ell creyen: «Si vosaltres stau fermes en la mia paraula, en la fe que en vosaltres té principi per la mia doctrina, hi fareu lo que yo us mane, verdaderament sereu mos dexebls.» Açò deya perquè alguns fictament en ell 5 creyen, hi aquests no eren veraders sos dexebls. «Hi conexereu la veritat de la mia doctrina, hi la veritat de la mia fe vos farà delliures de present de la servitud de culpa, hi donar-vos-ha libertat de gràcia, en la qual la perfeta libertat comença; hi après vos delliurà de 10 misèria hi donar-vos-ha perfeta libertat de glòria.»

Respongueren alguns qui no creyen, hi quasi jactant-se del linatge, digueren que sement eren d'Abraam, hi que a dengú jamés servit havien, quasi dient: «No havem mester que tu-ns delliures!» Hi 15 manifestament se mostra que dien falsa, que primerament foren en subjecta servitud en {128a} Egipte, hi après en Babylònia. Hi stant en Judea a diversos reys hi nacions serviren; hi lavors als romans servien. 20

Respon lo Senyor, preposant-los servitud més cativa hi més subjecta que la dels hòmens, dient: «Ans vos dich en cert que és servent del peccat qualsevol qui pecca, de qual condició que sia, gran senyor, rey o príncep; grech, latí, jueu; o qualsevol altre rich, 25 mendicant o pobre.» Diu sant Crisòstom: «Qualsevol qui segueix la voluntat del diable, encara que sia libert, de corporal cativeri és servent catiu del diable. Lo qui servex al Senyor és verdader libert hi de tota captivitat delliure, encara que sia catiu carregat de ferros. La 30 servitud corporal no leva ni ensutzia la spiritual franquea; ni la libertat corporal fa delliure lo miserable catiu del spiritual cativeri. En libertat ha creat nostre Senyor Déu tots los hòmens; l'ome-s fa catiu quant pecca.» 35

Diu sant Agostí: «Lo bo és libert encara que servexca; hi lo mal, encara que sia rey, és servent hi catiu de tants senyors com té vicis. Plagués a Déu que fos servent no de tants peccats, mas de algun home! Car servent és del peccat qualsevol qui pecca de 40 servitud terriblement miserable. Moltes vegades los

18-19 *Hi ... serviren*] Corella omet referir-se al rei dels Assiris sota els quals estigueren els jueus, com s'indica en VC, 360a («In terra etiam sua servierunt regi Assyriorum.») | 24-25 *gran senyor, rey o príncep* Corella incorpora aquesta gradació respecte VC, 360a, on es distingia entre «nobilis sive ignobilis.», això és, «siga noble o vulgar.» | 30 *encara que sia catiu carregat de ferros*] L'autor valencià aporta aquesta imatge per referir-se a l'estat de servitud o d'esclavatge (VC, 360a): «etsi fuerit servus.», és a dir, «encara que siga esclau.» | 34 *los hòmens*] Tot seguit, quant a VC, 360a, s'omet una breu part de la citació atribuïda a sant Joan Crisòstom que fa referència a l'estat de lliure albir en què encara es trobaria l'home, si no fos pels pecats que ha comés: «quem Deus in libero arbitrio posuit.», és a dir, «seguiria en el lliure albir.» | 40-41 *Car ... miserable*] Roís de Corella aglutina el verset de Jn 8, 34 amb l'exclamació retòrica que el seguia, tal com s'observa en VC, 360b: «Omnis qui facit peccatum servus est peccati. O miserabilis servitus!», és a dir, «Us ben assegure que tothom qui peca és esclau. Miserable esclavitud!»

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

dominos malos patiuntur, venales se petunt, non quaerentes Dominum habere, sed saltem mutare.

Servus peccati quid faciat? Quem interpellet? Apud quem venalem se petat? Deinde servus hominis aliquando sui Domini duris imperiis fatigatus fugiendo requiescit. Servus peccati quo fugit? Secum se trahit quocumque fugerit. Non fugit seipsam mala conscientia, non est quo eat; sequitur se, imo non recedit a se. Peccatum enim quod facit, intus est; fecit peccatum ut aliquam corporalem caperet voluptatem, voluptas transit, peccatum manet; praeteriit quod delectabat, remansit quod pungat. Mala servivitus! Ad Christum omnes fugiamus, contra peccatum Deum liberatorem interpellemus; venales nos petamus, ut ejus sanguino redimamur. Liberat ergo ab hac servitute solus Dominus; qui illam non habuit, ipse de illa liberat; solus enim in hac carne venit sine peccato: haec Augustinus.

Peccator ergo, ut dictum est, servus est tot dominorum, quot vitiorum. Unde legitur de Diogene Philosopho, quod cum Alexander diceret se dominatorem orbis, ille ait: Nequaquam es Dominus, sed servorum meorum servus. Superbia enim, domina tua et ancilla mea, te circumducit, ego autem eam suppeditavi; carnalis concupiscencia et gula sunt dominae tuae, et ancillae meae, quae te ducunt et tibi dominantur, ego autem eas suppeditavi et vici; et ideo tu es servorum meorum servus.

Deinde ostendit poenam hujus servitutis, dicens: *Servus autem, scilicet culpae, non manet in domo*, id est in Ecclesia, *in aeternum*, licet modo a tempus in quantum est de numero fidelium; quia modo sunt admixti mali cum bonis, et in futuro ab invicem separabuntur, sicut oves ab hoedis; *Filius autem, scilicet Dei naturalis, manet in aeternum*, quia solus est sine peccato, et sic habet potestatem alios liberandi a peccato, faciendo eos filios Dei per gratiam adoptionis, ut secum maneant in domo libertatis.

Et hoc est quod concludit, dicens: *Si ergo Filius qui vere liber est, et potens in domo libertatis, vos liberavit a servitute culpae, vere liberi eritis*, non a barbaris, sed a diabolo; non a corporis captivitate, sed ab animae iniquitate, ut peccatum non dominetur in vobis, quia in hoc consistit vera libertas. Unde dicit Gregorius: Quem conscientia defendit etiam inter accusatores liber est. Unde et Boetius: Liber est qui habet liberam conscientiam.

carius, quant stan en servitut de cruels hòmens, treballen que altres los compren perquè de la gravitat de la servitut alleujar puguen.

»Lo servent del peccat, a qui cercarà que del peccat senyor seu lo compre? Lo servent de l'home fuyg-se'n alguna vegada, hi fogint, ateny libertat en altra terra; lo servent del peccat, honsevulla que fuja, ab si hi dins si porta lo senyor qui nunca-l dexa. Catiu stà dins la presó scura hi temerosa de la sua mala consciència; lo peccat lo liga, lo peccat lo acusa, lo peccat lo condemna. O, servitut dura que-n aquest món comença hi en infern acaba! De aquesta servitut sol aquell nos delliura que és vengut sens peccat en la carn nostra, perquè {128b} de la servitut de peccat delliuràs a nosaltres.»

És, donchs, lo peccador servent de tants senyors com té vicis. Legim del filosof Diògenes que respòs al rey Alexandre, que lo món senyorejaba, que era servent dels servents que ell tenia; que la supèrbia, la gola hi concupiscencia, ira hi enveja que senyorejaven Alexandre, Diògenes les senyorejaba, hi eren serventes sues, hi serventes hi catives les lançava de sa casa.

Mostra'ls après lo Senyor la pena que los de aquesta servitut porten, dient: «Lo servent del peccat no atura eternament en la casa, que és la mia Sgleya, encara que de present hi stiga, perquè és en lo nombre dels meus en aquesta militant Sgleya, en la qual los mals mesclats ab los bons viven. Però en la fi seran separats axí com les ovelles de les cabres; lo Fill de Déu natural eternament stà en la casa de son Pare, perquè ell és sol sens alguna culpa, hi per ço té potestat en delliurar del peccat los altres hi fer-los fills de Déu, adobats per gràcia, perquè stiguen ab ell en casa de son Pare en libertat eterna.»

E per ço conclou lo Senyor, dient: «Si, donchs, lo Fill, qui és verdaderament libert hi poderós en casa del Pare, vos delliura de la servitut de culpa, lavors sereu franchs en libertat verdadera. Franchs hi liberts no de nacions bàrbares, mas de major cativeri, que és del diable, de la iniquitat de la ànima, dels pecats hi culpes que us senyoregen; hi aquesta és la libertat verdadera.» Diu sanct Gregori: «Aquell al qual defén la sua conscientia, encara que molts lo acusen, franch és hi delliure.» Diu Boeci: «Aquell és libert qui té líbera la conscientia.»

8-10 *Catiu ... condemna*] Aquesta imatge del peccat com a presó de la consciència de l'home i les que es deriven d'aquesta situació han estat incorporades per Corella respecte VC, 360b. [17-21 *que' ... casa*] En VC, 360b, el text corresponent es trobava en primera persona, en estil directe, com si fossen les paraules de Diògenes. Corella les reporta de manera indirecta.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Patet ergo quod mundana libertas, de qua gloriabantur, non est vera libertas; nec carnis nobilitas, est vera nobilitas. Sed hodie heu! sunt multi qui de carnali nobilitate et libertate quaerunt extolli; non verecundantes de servitute peccati.

Secundum Augustinum, qui ex amore peccat, non ex languore naturae, nec ex ignorantia levi, servus est peccati; alia enim sunt peccata infirmitatis, alia imperitiae, alia malitiae. Infirmitas et imperitia contraria sunt virtuti et sapientiae; malitia contraria est bonitati.

4. JUDAEI NON IMITANTES FACTA ABRAHAЕ, NEC IPSIUS ERANT VERE FILII

Deinde ostendit Dominus Judaeos istos non esse filios Abrahae, de quo gloriabantur; sed potius degeneres, quia eum operibus fidei non imitantur. Vera enira filiatio declaratur per imitationem paternae conditionis; Judaei autem non imitabantur facta Abrahae, quia quaerebant eum interficere, quod Abraham non fecit, ex quo Salvator concludit quod ejus vere filii non erant, quamvis ab eo carnaliter descendissent. Unde erant filii Abrahae tantummodo carne, sed non operum et fidei imitatione; caro quidem illorum ex ipso erat, sed vita non erat.

Ex hoc patet quod frustra quis gloriatur, quia secundum habitum est filius Augustini, vel Benedicti, seu alterius Sancti; nisi opera ipsius secundum suam possibilitatem studeat imitari.

Videntes autem Judaei quod ex operibus filiationem arguebat, ideo dixerunt se filios Dei, cujus Legem et caeremonias servabant, non sicut alii idololatriae dediti; unde dicunt ei: *Nos, unius Dei cultores, ex fornicatione, scilicet spirituali Gentilitatis, quae fornicatur eum multis diis, non nati sumus, idola colentes sicut ipsi, sed in fide unius Dei; fornicationem*

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi axí clarament se mostra que la libertat mundana de la qual falsament se gloriaven, encara que la tinguesen, no és libertat verdadera; ni la noblea del linatge que per Abram al·legaven fa liberts los qui la tenen, ni·ls fa nobles, puys peccant són fets catius del diable. Hi axí són folls aquells qui, essent catius del peccat, se glorien en la corporal noblea.

[4. DELS JUEUS, QUE NO EREN VERITABLES FILLS D'ABRAHAM, PERQUÈ NO N'IMITAVEN LES OBRES]

Mostra'ls après lo Senyor com no són fills de Abram, perquè no·l seguien en les obres. La verdadera filiació per similitut se demostra: major és la espiritual que no la corporal semblança. Hi si un home en lo cors en tot desembra a son pare, tothom aferma que aquell no és son pare, mas algun altre a qui en tot hi per tot sembla. Donchs si algú en l'ànima hi en les sues obres en tot sembla al diable, raonable cosa és que tots afermen que és fill del diable. «Que sou fills de Abram –diu lo Senyor– vos gloriau vosaltres, hi treballau en matar-me, en guardó de tantes bones obres com vos he mostrades en utilitat vostra. No us digau fills de aquell al qual desembrau tant en les obres.»

Mirant los jueus que per les obres de qui eren fills cercava, lavors responen que fills de Déu eren, que la sua Ley hi cerimonies servaven, que no eren ydolatres,

3-4 ni la noblea del linatge que per Abram al·legaven] Aquesta referència al llinatge d'Abraham referida pels jueus ha estat incorporada per Corella respecte VC, 360b. S'anticipa al subcapítol següent, segons la nostra edició. | 7 corporal noblea] A continuació, quant a VC, 360b, s'omet una citació de sant Agustí d'Hipona que diferencia entre el pecat per ignorància o debilitat lleu i el d'aquell qui peca per servitud i estima del pecat. Aquestes raons s'oposen a la virtut i la saviesa, i a la bondat, respectivament. | 8-9 Mostra'ls ... après Rois de Corella, pel que fa al text ludolfi, omet referir-se als jueus i qualificar-los com a «degenerats» (VC, 360b): «Deinde ostendit Dominus Judaeos istos non esse filios Abrahae, de quo gloriabantur; sed potius degeneres, quia eum operibus fidei non imitantur.», és a dir, «El Senyor mostra després que aquests jueus no eren veritables fills d'Abraham, de qui es gloriaven, sinó degenerats, perquè no l'imiten en les obres de la fe.» | 9-20 La ... obres] En aquest fragment, quant a VC, 361a, Corella ha eliminat la referència a què els jueus eren fills d'Abraham no per les obres sinó per la Llei. Així mateix, s'ha omès una glossa que assenyalava que no té sentit gloriar-se de ser fill, - s'entén segons l'hàbit de l'orde- de sant Agustí o de sant Benet, si no es treballa en imitar les seues obres. Per altra part, afegí l'exemple de la comparació del pare amb el fill per semblança corporal, per explicitar la força de la relació de caràcter espiritual. Així mateix, també incorpora la semblança amb el diable amb algú d'ànima dolenta.

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

enim vocant idololatriam, sicut et frequenter nominatur in sacra Scriptura, quia anima separatur a Deo per eam; *unum patrem spirituales habemus Deum*, quem colimus, quia non colebant pluralitatem deorum, sicut Gentiles.

Sed hanc paternitatem Salvator excludit; et Deum non esse eis patrem ostendit, quia non diligunt, nec cognoscunt ejus Filium, scilicet ipsum Christum ab eo missum; nam dilectio et notitia Christi, est signum filiationis Dei; eorum enim quae ab uno procedunt mutua est dilectio in illo a quo procedunt.

5. CHRISTUS EOS OSTENDIT ESSE FILIOS DIABOLI

Deinde ostendit cujus sint filii, et dicit eos ex patre diabolo esse, non creatione, sed imitatione, qui desideria patris sui, scilicet diaboli, volunt perficere, et innocentem occidere; quod probat consequenter, conditiones diaboli explicans, et postea ad ipsos applicans. Unam autem conditionem diaboli primo tangit dicens: *ille homicida erat ab initio mundi*, et conditi hominis, primos homines malis suasionibus occidendo, et eis immortalitatem auferendo.

Homo enim in specie humana reponitur per animam; et ideo magis proprie est homicida qui animam per peccatum mortale occidit, quam ille qui occidit corpus, per quod homo eum brutis convenit.

Ubi Augustinus: Noli te ergo putare non esse homicidam, quando fratri tuo male persuades. Si fratri tuo male persuades, occidis;

et ut scias quod occidis, audi Psalmistam: *Filii hominum, dentes eorum arma et sagittae, et lingua eorum machaera acuta.*

Alia conditio diaboli tangitur, eum subditur: *Et in veritate operis et justitiae non stetit*, id est in debita obedientia ad Deum; *quia non est veritas in eo*. Res enim dicuntur verae, in quantum conformantur veritati primae, a qua veritate deviavit diabolus per peccatum superbiae; et deseruit ordinationem naturae suae, quae erat ut Deo subjiceretur continue; *nec stetit in veritate vocis et loquelae, quia mendax est, et pater*, id est inventor *ejus*, scilicet mendacii, sicut Deus pater est

un Déu colien; quasi dicit: «No som engendrats per fornicació de ydolatria.»

Respon lo Senyor lançant-los de aquesta spiritual filiació que falsament se aplicaven, perquè no amaven a ell, qui era Fill de Déu natural tramés a ells per son Pare. Si ells eren fills de Déu per gràcia, com volien matar lo Fill de Déu, gemrà d'ells en la humanitat assumpta?

[5. DE CRIST, QUI DIU ALS JUEUS QUE SÓN FILLS DELS DIABLE]

Diu-los après lo Senyor qui és son Pare, dicit: «Vosaltres fills sou del diable, seguint les sues obres hi acabant lo que ell desija, volent matar a mi, innocent sens culpa. Aquell fon omicida en lo principi, portant la mort als primers pares, induint-los a mortal culpa, matant-los primer l'ànima, d'on és venguda la corporal mort en natura humana.»

Diu sanct Agostí: «Més és mort l'ome quant per la culpa és morta l'ànima, que no quant mor lo cors per la separació de la àni- {128d} ma; car l'ome per l'ànima és home, hi lavors lo ateny la mort verdadera quant mor per culpa aquella sua principal part qui'l fa esser home.»

Diu sanct Crisòstom: «No penses que no est omicida si conselles mal a ton prohisme. Lavors lo mates com a peccar lo convides.»

Diu-los més lo Senyor altra condició del diable, que no stigué en la veritat que l'havia creat la bondat divina, la qual veritat era que li fos obedient creatura, perquè li donàs la eterna glòria. Falsió és hi pare de falsia; axí com Déu de la veritat és Pare, axí és pare de la falsia lo diable. Hi ell ha procurat que aja pogut dir

2 de ydolatria] Tot seguit, respecte VC, 361a, Corella omet una glossa sobre el sentit de la «fornicació» que en les línies prèvies s'ha associat a «idolatria», perquè se separa així l'ànima de Déu. | 6-8 Si ... assumpta] L'autor valencià aclareix el significat d'aquest fragment, quant al corresponent llatí de VC, 361a, que se'n mostrava obscur: «nam dilectio et notitia Christi, est signum filiationis Dei; eorum enim quae ab uno procedunt mutua est dilectio in illo a quo procedunt.», és a dir, «perquè l'amor i el coneixement de Crist és senyal de la filiació de Déu; en els qui provenen d'un, l'amor és mutu, en aquell de qui procedeixen.» | 9-15 Diu-los ... humana] Pel que fa al text llatí corresponent de VC, 361a, Corella el redueix i mostra de manera directa part del verset de Jn 8, 44, que apareixia referit de manera indirecta. | 16-21 Diu ... home] Aquest fragment, segons VC, 361a, forma part de la glossa ludolfina mentre que Corella l'atribueix a sant Agustí d'Hipona, de qui sí s'assigna el fragment que hi ha unes línies més avall, en p. 753,22-24, que Corella ha atribuït, d'altra banda, a sant Joan Crisòstom com indiquem en la nota següent. | 22-24 Diu ... convides] Com hem indicat en la nota prèvia, el fragment assenyalat s'atribueix a sant Agustí d'Hipona en VC, 361a; Corella l'atribueix falsament a sant Joan Crisòstom, com s'observa. | 24 lo convides] Tot seguit, quant a VC, 361a, Corella omet un breu fragment que contenia part del verset de Sl 56, 5: «les seues dents són llances i fletxes, la seua llengua, una espasa esmolada.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

veritatis. Ante ipsum non erat mendacium; ab ipso, et per ipsum est factum, ut sit *omnis homo mendax*. Ille quidem dicitur mendax, non tantum pater mendacii, qui mendacium ab aliis in mentem refert; sed mendax est et pater mendacii, qui non solum refert illud, sed et facit; et propter haec diabolus dicitur *pater mendacii*, quia primum mendacium adinvenit dicens mulieri: *Nequaquam moriemini*.

Hanc ergo proprietatem, hanc nefariam hereditatem filiiis suis diabolus dereliquit, ut mentiantur et patrem suum diabolum mentiendo sequantur. Cum {361b} enim mentiuntur a diabolo accipiuntur, et eum imitantur. Attendant mendaces illud verbum Christi dicentis: *Ego sum via, veritas et vita*; quia recedendo a veritate, recedunt avia et vita. Tales ergo tanquam illegitimi in religione Christiana merito sunt habendi; quia a Deo Patre degenerantes facti sunt filii diaboli.

O quam multi sunt hujusmodi filii diaboli etiam religiosi, et quam plenus est de eis mundus! Et utinam omnes tales characterem patris sui diaboli in fronte gestarent ut cognoscerentur, ne alii per eorum mendacia deciperentur! Sed heu! aliqui habent frontem meretricis, et parum erubescunt de mendaciis. Ut quid terram occupant tales pestiferi seductores, errantes et in errorem mittentes, ac sic patrem suum qui universum orbem seducit imitantes? Mendax ergo in loquendo, et mendacia fingendo, proprietatem diaboli assumit male vivendo.

Unde dicit Augustinus, quod diabolus non speciale nomen est, sed commune; et in quocumque opera diaboli fuerint inventa, diabolus est appellandus, operis enim nomen est, non naturae. Erubescere ergo, o Christiane, et maxime tu religiose, de hoc nomine; et ab omni mendacio abstinere, quia in quolibet Christiano debet esse veritas tanta, ut inter juramentum et simplicem affirmationem nulla sit differentia.

6. SIGNUM EX QUO COGNOSCITUR QUI EX DEO EST, VEL NON

Et quia solent innocentes antequam subeant iudicium passionis, expetere iudicium examinationis; ideo Dominus noster sciens Judaeos in mortem suam conspirasse, iudicium examinationis ab eis expetiit, ad ostendendam suam innocentiam, et Judaeorum malitiam, et ad convincendam apertius eorum iudiciariam injustitiam. Quamvis enim ultro mortem pati voluerit; ipse tamen Christus suam innocentiam omnibus manifestam esse voluit. Unde dicit: *Quis ex*

SEGON DEL CARTOIXÀ

lo psalmista: «És falsió qualsevol home.» Falsió és aquell qui la falsa recita; pare és aquell qui la troba, hi per ço lo diable és pare de falsa, qui dix a la dona: «No morràs encara que del fruyt menges», que fon la primera falsa. 5

Aquesta propietat, aquesta herència ha dextat a sos fills lo diable: que menten, hi que mentint lo confessen pare. Miren los falsiosos què diu lo Senyor nostre: «Yo só vida, veritat hi carrera»; hi axí, lunyant-se de veritat, se lunyen de la carrera hi de la vida. Donchs, los que 10 menten, mèritament per fills borts los deu stimar la religió crestiana; perquè de Déu, son Pare, degeneren, hi fills del diable a qui semblen.

O, quants són huy fills del diable, mentint axí com son pare! No solament lechs, mas religiosos, com ne stà 15 plena la militant Sgleya! Plagués a la bondat divina que tots aquests portasen en lo front, axí com porten en l'ànima, lo caracte de son pare lo diable, perquè fossen coneguts hi no decebesen los altres! O, com aquests fictes scelerats tot lo món ocupen hi tot lo món 20 enganen seguint los vestigis de son pare!

Diu sant Agostí: «Aquest no és special, mas general nom de tots los que mal obren. Ages vergonya, o crestià!, que dient falsies aquest {129a} nom no t'apropies. En qualsevol crestià tanta veritat deu esser 25 trobada que no y aja diferència quant jura o quant sens jurament lo que diu aferma.»

[6. DEL SENYAL PER RECONÈIXER O NO QUE ÉS DÉU]

Hi perquè acostumen los innocents sens culpa demanar juhí de examen ans que ls sentencien; sabent lo Senyor que ls jueus en la sua mort conspiraven, 30 demana que primer les sues obres examinen, per mostrar la sua innocència, per mostrar la judayca malícia, y perquè manifestament demostre dels jueus, qui a la mort lo condemnaren, la judicial injustícia. Y

1 És falsió qualsevol home] Psalteri (Sl 115, 2): «Tot home és mentirós» (Martos 2013: 308). Corella adapta el salm a la resta del fragment, fent servir la paraula «falsió». | 19-21 O ... pare] Roís de Corella sintetitza i transforma el que era una interrogació retòrica en VC, 361b, en una exclamació retòrica: «Ut quid terram occupant tales pestiferi seductores, errantes et in errorem mittentes, ac sic patrem suum qui universum orbem seducit imitantes?», és a dir, «Per a què ocupen la terra aquests seductors, que erren ells i aboquen a altres a l'error, imitant al seu pare, el diable?» | 34 judicial injustícia] Corella tradueix de VC, 361b («iudiciariam injustitiam») aquestes paraules derivades.

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

vobis, coram quibus palam docui, et miracula feci, arguet et reprehendere potest, *me de peccato?* Quasi diceret: vos vultis me interficere, ostendite peccatum quo meruerim mortem; quod si non poteritis, manifestum erit, quod me innocenter occiditis.

Secundum Gregorium, pensanda est mansuetudo Dei qui venerat peccata relaxare, quia non dedignatur ex ratione ostendere se peccatorem non esse, qui etiam ex virtute divinitatis poterat peccatores justificare. Et ideo cum non possitis me de peccato arguere, *si*, id est quia *veritatem dico vobis*, quoniam scilicet dico me Filium Dei, *quare vos non creditis mihi* et in me, ex quo non sum peccator sicut ceteri? Et subdit causam dicens: *Qui ex Deo est* non natura, sed fide, non ore, sed amore, et per conformitatem voluntatis, *verba Dei audit*; et hoc aure cordis, non solum corporis, audit ea libenter et amat; quilibet enim libenter audit doctrinam ad quam affectum habet, quia quasi connaturalis est. Ille enim qui veraciter in Deum credit, ac veraciter Deum timet et diligit, *Dei verba libenter audit*; qui vero non habent fidem nec amorem, sicut Judaei erant, verba Dei audire non possunt.

In his verbis Domini unusquisque conscientiam suam probare potest, utrum ex Deo sit an non: qui enim verba Dei, et coelestem patriam desiderare, carnis desideria et mundi gloriam contemnere, aliena non appetere et propria largiri, et alia hujusmodi jubentis libenter audit, et libentius opere complet; nullo modo se ex Deo esse dubitet. Qui vero vecors et durus verba Dei audire contemnit, vel si hoc aure corporis audierit, et tamen nullo studio vel labore in opus mittere conatus fuerit; profecto se ex Deo non {362a} esse ostendit.

Et tales erant isti quibus concludendo a Domino hic dicitur; *Propterea vos non auditis*, id est non recipitis verba Dei ex ore meo, et mihi non creditis, *quia ex Deo non estis*, propter vitium quod a Deo non est, sed a diabolo suggeritur, et a mala voluntate perficitur. Et quia non estis ex Deo, non habentes fidem nec amorem; sequitur quod sitis ex diabolo non per creationem, sed per imitationem.

Unde Augustinus: Cum dicit: *Ex Deo non estis*, nolite attendere naturam, sed vitium; ex Deo quidem sunt secundum naturam, sed ex Deo non sunt vitio et prava affectione.

ab tot que voluntàriament a la mort venia, volgué a tots fos manifesta la sua innocència, dient: «Qual de vosaltres me arguhirà de culpa, davant los quals és stada la mia doctrina hi acabats los meus miracles? Mostrau-me per quin peccat decretau que muyra.» 5

Diu sanct Gregori: «Molt deu esser la mansuetut del Senyor stimada. Ell, qui era vengut per donar als nostres peccats vènia, encara per raó vol mostrar que no té culpa, lo qual en quant Déu los peccadors justificar podia.» Diu lo Senyor: «Si no podeu de peccat reprendre'm, donchs, si dient que só Fill de Déu veritat vos parle, per què no-m voleu creure? Però yo us diré quina és la causa: aquell qui és Déu per fe, amor hi voluntat ab Déu concorde, les paraules de Déu solta; no solament ab les corporals orelles, mas ab les de la pensa. Cascú hou aquella sciència a la qual natural amor lo inclina: aquell qui té en Déu verdadera crehença, aquell qui a Déu ama, de bon cor hou les sues paraules. Però aquells qui en Déu no crehen ni-temen, ni l'amen, no volen hoir la sua doctrina.» 20

En aquestes paraules del Senyor cascú prove si és de Déu o no dins la sua consciència. Diu sanct Gregori: «Aquell qui la doctrina evangèlica solta hi lo que ella diu, posa en obra desijar la celestial pàtria, sospirar en aquest miserable exili, no desijar les temporals riqueses, donar de {129b} les pròpies, pendre per sues les misèries dels prohismes; que tal com aquest sia de Déu, en alguna manera no-s dupta. Aquell qui de mal cor hi quasi per força hou la crestiana doctrina, hi no cura posar en obra lo que han hoit les sues corporals orelles, sia cert que no és de aquells que nostre Senyor Déu té en lo seu compte.»

Hi tals eren aquests jueus ab qui lo Senyor parlava, als quals lo Senyor deya: «Vosaltres, perquè no sou de Déu, no hoïu la mia doctrina, no preneu les mies paraules, les quals de la boca de Déu, mon Pare, les pronuncie. Hi perquè no sou de Déu, no-m voleu creure; lo peccat vos té catius hi presos, hi fa que no pugau a Déu acostar-vos; hi lunyant-vos de Déu, vos acosteu al diable.» 40

Diu sanct Agostí: «No entengues que no sien creatures de Déu a ymatge sua creades, però no són de Déu, mas del diable, per los vicis.»

5 *que muyra*] Tot seguit, s'omet un breu fragment de la glossa ludolfina de VC, 361b, sobre com si els jueus no poden atribuir cap pecat a Jesús el maturan com a innocent. | 19-20 *Però ... doctrina*] Corella, respecte VC, 361b, omet referir-se directament als jueus en aquest fragment, per remetre de manera general als qui no creuen en Crist: «*qui veri non habet fidem nec amorem, sicut Judaei erant, verba Dei audire non possunt.*», és a dir, «els qui no tenen fe ni amor, com eren els jueus, no poden escoltar les paraules de Déu.» | 22-32 *Diu ... compte*] El lletraferit valencià atribueix falsament aquest fragment a sant Gregori de Nissa quan en VC, 361b, forma part de la glossa de Ludolf de Saxònia. | 23-25 *Aquell ... exili*] Quant a VC, 361b: «*qui enim verba Dei, et coelestem patriam desiderare.*», això és, «qui amb plaer escolta les paraules de Déu que mana desitjar la pàtria celestial.», notem que Corella amplifica la traducció i afeg determinats elements, com són la referència a la doctrina de l'evangeli, les obres que han d'acompanyar-la i l'al·lusió a la vida terrenal com a «miserable exili.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

7. MALE AFFECTORUM GRADUS TRIPLEX

Est autem, secundum Gregorium, triplex gradus male affectorum. Nam sunt nonnulli qui praecepta Dei nec aure corporis, id est exteriori auditu percipere dignantur; quidam vero percipiunt, sed nullo mentis desiderio complectuntur, non habentes voluntatem implendi quae audiunt; quidam autem libenter audiendo compunguntur, sed post lacrymas tribulationibus pressi, aut deliciis allecti ad iniquitatem revertuntur; hi profecto verba Dei non audiunt, quia exercere in opere contemnunt. Licet ergo omnes sint filii Dei per naturam, illi tamen ex diabolo per vitium sunt, qui verba Dei non diligunt. Qui vero ex Deo generationis adoptione renati sunt, audiunt verba Dei et custodiunt.

Dum terra est sub tecto et non compluta, latet quos fructus sit ferre apta; sed si est sub aere nudo et compluta, patet quis fructus veniat ex ea.

Igitur si divinus sermo sit tibi gravis, et quasi sarcinat aures, time ne sis praescitus cum Judaeis quos imber verbi compluit, et ipsi spinas et tribulos exercuerunt; quo patuit quod terrae maledictio proxima erat, quam ignis devastare debuit.

8. QUID RESPONDERIT CHRISTUS JUDAEIS EUM VOCANTIBUS SAMARITANUM ET DAEMONIACUM?

Et quia Judaei convicti sunt non esse filii Abrahae vel Dei, sed diaboli; ideo nescientes contradicere veris, contradicunt injuriis, et ingerunt convicia, quia resistere non possunt ex veritate aliqua. Modus enim hominum qui nesciunt rationabiliter respondere, est ad convitia se convertere; et ideo Judaei non habentes quid rationabiliter Christo responderent, ad convitia se convertunt.

Unde contradicentes dicunt eum Samaritanum esse, et daemonium habere; licet enim Christus esset genere Judaeus et non Samaritanus, tamen vocant eum *Samaritanum* ex causis pluribus. Samaritani enim qui erant Gentiles, Judaeis infesti et odibiles erant, eo quod terram eorum possidebant; et ideo vulgare erat apud Judaeos, quod homines malos et eis odibiles, etiamsi Judaei essent, vocabant Samaritanos; talis autem erat Christus secundum opinionem eorum, quem

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7. DE LES TRES MANERES DE MALES PERSONES]

Diu sanct Gregori: «Són tres maneres de mals hòmens: són alguns que les divines paraules ni ab les corporals orelles solament hoir les volen; alguns les hoen, però ab alguna devota affectió no les abracen, no tenint voluntat de posar en obra lo que dien; alguns són qui devotament les accepten hi ab contrició delliberen obedir lo que manen, però après, o per tribulacions temporals o delectacions mundanes, a peccar tornen. Aquests no podem dir que les paraules de Déu hogen, perquè no posen en obra lo que elles manen. Ab tot, donchs, que tots sien fills de Déu per creació creats a ymatge sua, són fills del diable, per lo peccat, aquells qui no hoen la Paraula divina.»

La terra que stà cuberta, que no pot rebre sol ni pluja, no-s pot conèixer quins fruyts donaria; mas quant és sots lo cel ab sol hi a la pluja, lavors se mostra com fructifica. Axí és dels hòmens en sguart de les divines paraules.

Donchs, si la paraula és greu [129c] hi pessada a les tues orelles, ages temor hi pensa que no sies tal com los jueus, als quals lo Senyor parlava. Sobre ells plovia hi rosava la sua deyfica doctrina, y donava'ls lo sol claredat hi calor dels seus excel·lents miracles, hi la terra d'ells perversa produhia carts hi spines, hi axí era terra maleyta produint ab què poguesen encendre les infernals flames.

[8. DEL QUE RESPONGUÉ CRIST ALS JUEUS QUAN LI DEIEN QUE ERA SAMARITÀ I ENDIMONIAT]

Hi perquè los jueus veyen com lo Senyor maravellosament los provava que ni eren fills de Abraam ni de Déu, mas del diable; no sabent què respondre, giren-se a injúries, seguint lo costum de aquells qui fallint-los resposta corren a injuriar als qui responen.

Hi axí, aquests scelerats sens vergonya al Senyor responen que és samarità hi que té diable. Ab tot que lo Senyor fos jueu segons la sua carn humana, dien-li samarità per moltes causes. La primera, perquè-ls samaritans eren gentils hi la terra dels gentils ocupaven, hi eren molt als jueus odiosos; hi los jueus vulgarment acostumaven que-ls mals hòmens hi que ells en hoy tenien, encara que fossen jueus, samaritans los deyen. Hi axí del Senyor stimaven hi creyen que per hoy los

13 *Paraula divina*] Tot seguit, Corella omet el següent fragment (VC, 361b): «*Qui vero ex Dei generationis adoptione renati sunt, audiunt verba Dei et custodiunt.*», és a dir, «Però els qui han renascut de Déu per l'adopció de la generació escolten les paraules de Déu i les compleixen.» | 21-23 *Sobre ... miracles*] En aquest fragment, quant a VC, 362a, Corella afig la referència de la rosada de la doctrina de Crist i incorpora la imatge de la claredat i el calor del sol que representaven els seus miracles.

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

credebant arguere eos propter odium, ideo vocabant eum Samaritanum, et quasi adversarium. Vel, quia Samaritani partim Legem servabant et partim non servabant, videntes Judaei Christum in aliquo Legem servantem et in aliquo dissolventem, vocabant eum Samaritanum, quasi a Lege divina alienum. Vel, a Samaritanis cum quibus conversatus erat, eum Samaritanum quasi peccatorem vocabant; quia peccatores illos reputabant, nec eis couiti volebant.

Dicebant etiam eum *daemonium habere*, propter mirabilia quae faciebat, quae magicis artibus imputabant. Vel, quia cogitationes et secreta eorum revelabat et frequenter dicebat; quod daemioni attribuebant, cui tamen cordium occulta sunt abscondita. Vel, quia aliquando quaedam alta, et subtilia loquebatur quae non intelligebant, credebant quod quasi daemonio plenus loqueretur, et eum arrepticium reputabant.

{362b} Dominus autem hic, sicut et ubique, ad patientiae et mansuetudinis exemplum nos provocat; quia mansuete injuriam declinat. Accepta injuria non irascitur, neque conviciis convicia reddit, et, ut dicit Petrus: *Cum malediceretur non maledicebat*. Et attende quod licet Dominus Judaeos saepe docendo, vel corrigendo dure et aspere reprehenderit; tamen dura verba vel facta inferentibus, nunquam vel hic vel alibi dure aut aspere respondit, erudiens nos, secundum Chrysostomum, quae ad Deum pertinent, vindicare; quae vero ad nos despicere.

Unde cum in veritate eis respondere posset, vos daemonium habetis; tamen noluit, sed malum quod in eis esse cognovit, patienter tacuit, imitabilem nobis patientiam ostendens, ut quoties a proximis injurias patimur, eorum etiam vera mala patienter taceamus ne forte talis correptio non ex dilectione, sed ex odio nata videatur. In his ergo, secundum Gregorium, superbia nostra confunditur, quae si exagitata vel leviter fuerit, atrociores injurias reddit quam acceperat; facit mala quae potest, et minatur facere quae non potest.

Duo quippe ei illata fuerant: unum negavit, et aliud tacendo consensit. Tacuit quod recognovit, et patienter repulit quod dictum fallaciter audivit. Daemonium se non habere respondit, sed tamen Samaritanum non esse negavit. Quia enim Samaritanus interpretatur *custos*, et ipse praecipue custos noster est: *Non enim dormitat qui custodit Israel*; ideo se Samaritanum esse non negavit. Negavit autem daemonium habere, diabolus enim honori Dei resistit;

increpava, hi ells terriblement lo avorrien. Segonament, los samaritans en part tenien la Ley hi en part la trencaven; mirant los jueus que-l Senyor la Ley observava hi en part la trencava, segons ells mal entenien, com a trencador de la Ley «samarità» li 5 deyen. Terçament, perquè sabien que ab los samaritans conversat havia, la comunicació dels quals los jueus reputaven indigna e profana; hi per ço semblant a ells samarità peccador lo cridaven.

Deyen que tenia dimoni per los maravellosos actes 10 que obrava, que a màgica sciència ho atribuïen; hi perquè-ls adivinava hi sabia los secrets de les sues penses, que stimaven que lo y revelava lo diable, hi és regalia que a sol Déu sguarda. E perquè deya algunes coses axí subtils hi altes que no les {129d} entenien, 15 creyen que endiablats era, y que en ell lo diable parlava.

Però lo Senyor, axí com acostumat havia, donant-nos exemple de paciència, ab benigne mansuetut declina la injúria. No-s mou a ira, ni ab injúries respon a injúries; diu sant Pere en la sua canònica: «Nunca 20 malahí com lo malahien.» Hi devem atendre que ab tot que-l Senyor ab rigor hi asprament, axí com merexien, coregís los jueus moltes vegades, però als qui de mans hi paraules lo injuriaren hi en la creu lo clavaren may los tornà aspra resposta; diu sanct Crisòstom: 25 «Donava'ns exemple de zelar la honor divina y les coses que a Déu sguarden; hi oblidar les nostres injúries.»

Podia lo Senyor ab tota veritat respondre: «Vosaltres tenui dimoni segons les vostres obres»; però volgué pacientment callar los mals que en ells conexia, 30 mostrant-nos excel·lent paciència que, quant los prohimes nos injurien, encara que delliberem corregir-los, callem los mals que tenen, perquè no-s mostre que no de caritat, mas de ira procehex la correctió nostra. Diu sant Gregori: «En aquests actes se confon la nostra 35 supèrbia, que per poch que-ns toquen responem agres y terribles injúries; y tot lo que podem possam en obra, y lo que no podem en menaces.»

Dos injúries al Senyor digueren: la una negà mostrant que era falsa. A la primera no volgué 40 respondre, perquè manifestament mostrava la falsia, y per ço, callant millor li donava repulsa hi donava loch a paciència. Hi encara perquè samarità se interpreta «custodi», y ell és Déu hi Senyor nostre, custòdia nostra, dient lo psalmista: «No becarà ni s'adormirà lo 45 que a Israel guarda.» Respòs lo Senyor que no tenia diable. A la honor de Déu contrasta lo diable; lo qui la

13-14 hi és regalia que a sol Déu sguarda] Aquest breu aclariment sobre la coneixença dels pensaments humans per part de Jesucrist i Déu ha estat incorporat per Corella respecte VC, 362a. A banda, notem el terme «regalia», que és propi de l'àmbit jurídic, ja siga del nobiliari o reial, ja siga de l'eclesiàstic. | 20 en ... canònica] Corella afeg al Segon, quant a VC, 362b, aquesta referència a l'obra de Pere com a «canònica», atés que el llibre de la 1a Carta de Pere fomava part del cànon d'obres del Nou Testament, a diferència d'altres obres vinculades en certa manera a l'Apòstol, com les denominades Evangeli de Pere i Apocalipsi de Pere, que n'han restat excloses. | 23-24 però ... clavaren] Aquesta al·lusió a la mort de Crist de mans dels jueus en la creu ha estat incorporada per Corella; en VC, 362b, es feia referència als qui per paraules i obres l'acusaven. | 45-46 No ... guarda Psalteri (Sl 120, 3): «Attén, que no becarà ni dormirà lo qui té en custòdia a Israel» (Martos 2013: 322).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

qui ergo honorem Dei quaerit, alienus a diabolo est, et ideo Christus qui honorificat Patrem suum, scilicet Deum, daemonium non habet.

9. GLORIAM SUAM NON QUAESIVIT DOMINUS

Unde ait: *Sed honorifico Deum Patrem meum*, declarando ejus virtutem in miraculis, et omnia ei attribuendo, pro cuius honore *vos me inhonorastis* per falsa opprobria, et quod virtuti divinae attribui debet, daemone ascribendo. Imo in hoc quod inhonorastis, me, inhonorastis et Patrem meum; qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui misit illum. Item habens daemonium, qui est rex super omnes filios superbiae, superbus est;

et se extollit quaerendo gloriam suam: *Ego autem non sic*, non enim *quaero gloriam meam*, sicut simulatores, qui se ostendunt, et quaerunt videri quod non sunt. Et vere non quaerit, qui *semetipsum exinanivit formam servi accipiens*. Non quaesivit in isto mundo gloriam, nec ullam magnificentiam; venit enim ut doceret oranem mundi gloriam contemnendam. In quantum homo est loquens dicit: *Ego non quaero gloriam meam*, solus enim Deus est, qui potest gloriam suam quaerere absque culpa et peccato; alii autem non nisi in Deo. Sed *est qui quaerat* veram et debitam gloriam meam *et iudicet*, scilicet iudicio discretionis, id est a gloria vestra humana, et secundum seculum discernat et separet, scilicet Pater meus qui me et glorificantes me remunerat et vos et omnes qui me non glorificant damnat.

Cum itaque Filius Dei multa signa faceret, et virtutes multas ostenderet, gloriam suam non quaesivit, ut nos ejus exemplo instructi discamus de bono quod agimus non gloriari; et cum a Patre omne iudicium, sibi datum esset, illatas injurias Patris iudicio servavit, ut nobis insinuaret quantum nos esse patientes debemus, dum se ulcisci non vult et ipse qui iudicat. Accepta ergo contumelia, meditemur in opere vocem Domini illam: *Ego non quaero gloriam meam; est qui quaerat et iudicet*.

{363a} Et quia, secundum Gregorium, cum malorum perversitas crescit, non solum praedicatio frangi non debet, sed etiam augeri; ideo Dominus postquam habere daemonium dictus est, praedicationis sua beneficia largius impendit.

In quo ostenditur magna Christi benignitas, quia illis a quibus tantum receperat convitium, non negavit

SEGON DEL CARTOIXÀ

honor de Déu cerca, apartat hi lunny és del diable. Donchs, lo Senyor, qui en totes les sues paraules hi obres a Déu son Pare honrava, no tenia diable.

[9. COM EL SENYOR NO BUSCA LA SEUA GLÒRIA]

Y per ço tornà tal resposta: «Yo no tinch diable, mas honre {130a} a Déu, mon Pare, declarant lo seu poder en los miracles, atribuint a ell totes les mies obres. Hi per aquesta honor que en les mies obres y doctrina yo done a Déu, mon Pare, desondrau-me vosaltres ab falsos oprobrijs, atribuint al demoni les obres que per mi hi en mi fa mon Pare. Y desonrant a mi desonrau a mon Pare; lo qui desonra lo Fill desonra al Pare qui l'ha tramés a vosaltres.» Lo diable és rey sobre tots los fills de supèrbia.

«Sabeu que yo no cerque la mia glòria. Vosaltres qui la cercau hi aquells que la cerquen ne poden esser jutges: tota la mia vida y obres és menysprear les coses mundanes hi aquelles totes les quals vosaltres teniu en alta stima, hi donar laor y glòria a Déu, mon Pare, qui m'ha tramés a vosaltres, lo qual me glorifica hi remunera als qui-m glorifiquen, y damnarà als qui-m desonren, entre-ls quals, si no us penediu, sereu vosaltres. Mon Pare Déu jutjarà si yo cerque la mia glòria, a ell dexe lo juhí de les mies injúries, ab tot que ell me aja donat la universal judicatura.»

Gran és lo exemple que ací prenem de pacientment comportar nostres injúries, que aquell qui justament pot jutjar les sues hi és universal Jutje no vol tal judicatura, perquè no-s puga dir que per venjança les jutja. Quant, donchs, algú-ns injuria, tingam present en la nostra pensa aquestes mel-lífles paraules: «Yo no vull la mia glòria, és altri qui la cerca hi jutja, que és Déu, qui cerca la glòria de aquells qui per la honor hi glòria divina menysprehen la pròpia.»

No dexà lo benigne Senyor per les injúries que li deyen donar-los salutífera doctrina, per exemple nostre, que no dexem la pricació evangélica per moltes injúries que-ns diguen.

Continua, donchs, lo Senyor les sues deyfiques paraules, dient: «En cert dich a vosaltres: aquell qui

14-24 *Sabeu ... judicatura*] Respecte el fragment corresponent en VC, 362b, Corella omet la citació d'aquesta part del verset de Fl 2, 7: «prengué la condició d'esclau i es féu semblant als homes.» D'altra banda, modula el text quant a l'original llatí, transformant la glossa en una intervenció de Crist en primera persona, tot continuant el verset de Jn 8, 50 inicial («Sabeu que yo no cerque la mia...»). | 32-33 *qui ... pròpia*] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella quant al text ludolfi de VC, 362b. | 34-37 *No ... diguen*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 363a a sant Gregori de Nissa de qui Corella n'omet la font. | 38-759,2 *Continua ... vida*] Corella redueix el contingut del fragment corresponent en VC, 363a, i aglutina el verset de Jn 8, 51 («En cert dich a vosaltres...»).

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

suae doctrinae beneficium; unde dicit: *Amen, amen*, id est fideliter *dico vobis; si quis sermonem meum servaverit*, non solum fide, sed etiam vita et opere *mortem non videbit*, id est non experietur, *in aeternum*, hoc est aeternae mortis amaritudinem, sed vitam habebit aeternam.

10. CHRISTI DIEM VIDIT ABRAHAM ET GAVISUS EST

Illi autem ex his verbis Domini volentes ostendere eum habere daemonium, dixerunt: *Abraham mortuus est et Prophetas*, sed fundabant rationem suam super falsum, scilicet quod Christus dixisset de morte temporalis, qui tantum intellexerat de morte aeterna.

Et post pauca subjungit: *Si ego*, scilicet solus, sine Patre meo, *glorifico meipsum*, scilicet inaniter, et quaero gloriam meam praeter regulam divinae veritatis, ut vos mihi imponitis; *gloria mea*, quam dicitis meam, *nihil est* et falsa, quia falsum est non ens, et nihil. Gloria mundi nihil est, quia est fumus transiens, et ventus tumens, et ad nihil culpae et ad infernum deducens. Sed gloria mea est a Deo Patre a quo nullum falsum potest esse: *Est enim Pater meus* substantialis, *qui glorificat me* voce et per miraculorum operationem, et postea glorificabit per resurrectionis, et ascensionis gloriam, *quem vos dicitis: Quia Deus noster est*, per operum imitationem;

sed hoc est falsum, quod probat dicens: *Et non cognovistis eum*, scilicet per fidem formatam, in qua consistit Dei filio per adoptionem.

Et quia dicentes: *Numquid tu major es patre nostro Abraham?* reputabant Dominum eo minorem, ideo ostendit se esse majorem, quam Abraham, quia Abraham ab eo tanquam a majore bonum

SEGON DEL CARTOIXÀ

servarà la mia parau- {130b} la per fe hi per obres, no veurà la mort en la eterna vida.»

[10. D'ABRAHAM, QUI VEIÉ EL DIA DE CRIST I N'ESTIGUÉ CONTENT]

No tardaren los inichs sclerats respondre: «Ara conexem manifestament que tens diable, perquè dius manifesta falsa. Abraam és mort hi los profetes, hi tu 5
dius que aquell qui servarà la tua paraula eternament no gustarà la mort. Est tu major que Abraam pare nostre, qui és mort, hi los profetes qui tots moriren? Qui stimes tu que sies? Dius que no cerques la mundana glòria hi dius que est major que Abraam lo 10
nostre gran patriarca.»

Respon lo Senyor: «Si yo a mi matex glorifique, cercant la glòria del món, axí com me imposau vosaltres, no és res la mia glòria, que vol dir que és falsa hi vana. És no res ço que és falsa. Però és mon Pare 15
qui-m glorifica en la operació dels meus excel·lents miracles; hi après me glorificarà per la resurrecció hi ascensió gloriosa, lo qual Déu, mon Pare, vosaltres dieu que és Déu vostre, dient que obehiu lo que ell vos 20
mana. 20

»Hi no-l conexeu, segons mostren vostres obres, qui són totes diformes als manaments que-n dóna. Però yo-l coneix, qui só Fill natural seu, hi ell és mon Pare, y és una matexa sciència la sua y la mia. E si yo deya que no-l coneix diria falsa, axí com vosaltres dient 25
que-l conexeu dieu falsa. Yo-l coneix, que és una la mia sciència ab la sua, hi en quant home, de l' instant de la mia concepció tinch plenitut de sciència. Yo-l coneix y en les mies obres ho podeu conèixer, que acaba tot lo que ell mana. 30

3-30 No ... mana] En aquest fragment, respecte VC, 363a, Corella aglutina els versets de Jn 8, 52-56, tot ometent les breus glosses que els hi acompanyaven. Aquest fenomen s'ha pogut observar ja en diferents ocasions i demostra una certa preferència pels textos evangèlics en l'autor valencià. De les paraules assenyalades, destaquen les finals, les que segueixen el verset de Jn 8, 55 («Hi no-l conexeu, segons mostren...»), que han estat incorporades per Corella quant al text ludolfi i remetent a la coneixença -la «sciència»- de Déu i a la unitat de Crist des del moment de la seua concepció. | 21-30 Hi ... mana] Corella amplifica el fragment corresponent en VC, 363a, i incorpora aquesta referència a la «sciència» compartida i la unitat de Déu i Crist des de la concepció. El terme «sciència» és equivalent al concepte teològic de «presciència», el qual remet al ple coneixement de Déu sobre totes les coses, compartit entre Déu Pare i Déu Fill, perquè els dos tenen la mateixa essència, substància o natura divina, tal com apareix en el fragment referit. Un cas semblant d'incorporació d'aquest concepte teològic l'expliquem en nota p. 799,4.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

redemptionis expectat sibi promissae. Unde dicit: *Abraham pater vester, secundum carnem, de quo scilicet gloriimini, credens exultavit in spiritu sperando, ut videret diem meum* intelligendo et cognoscendo tantum mysterium, quia desideravit cognoscere tempus adventus Christi, quod est videre Christum in spiritu;

et vidit in figuris et fide diem aeternitatis, et diem futurae temporalis me nativitatis quando in figura trium Angelorum, sibi apparentium, cognovit Trinitatis mysterium; et quando dictum est ei: In semine tuo benedicentur omnes gentes terrae; et in oblatione Isaac, in loco qui ideo dictus est Dominus videt, quia Dominus fecit Abraham videre occultum Christi mysterium; et gavisus est, propter beneficium a me ut a majore sibi promissum. Ineffabili namque gaudio exultare potuit, quando et Verbum apud Patrem manens, et idem aliquando in carnem venturum, non de Patris gremio recessurum perspexit; quando eum de stirpe sua nasciturum praevidebat, per quem non solum ipse salvaretur, sed etiam totus mundus redimeretur, et facta ejus de Christo repromissio impleretur.

Et cum Judaei solam in eo aetatem carnis non divinam naturam pensantes, et de verbis suis mirantes

¹ que¹] qui.

4-32 *Véu ... pregàries*] Aquest extens fragment sobre els quatre dies que veié el profeta Abraham, la figura i el sentit de Jesucrist, ha estat incorporat per Corella respecte *VC*, 363a. El que sí coincideix a grans trets amb el text ludolfí és la relació que s'estableix entre Crist i Abraham. La citació de Sl 109, 3 ha estat emprada per Corella en substitució de Gn 22, 18 («Tots els pobles de la terra es valdran del nom de la teua descendència per a beneir-se, perquè has obeït el que jo t'havia manat.») | **9-11** *Yo ... glòria*] *Psalteri* (Sl 109, 3): «Ab tu só principi en lo dia de la tua virtut, en la claredat dels sants» (Martos 2013: 303). El verset del salm i l'altre que segueix formen part d'un mateix en el *Psalteri*, ara separat per Corella en dos. Cap de les dues citacions apareix en la *Vita Christi*, per tant han sigut incorporades a discreció de Corella. | **11-13** *Del ... creatures*] *Psalteri* (Sl 109, 3): «Del ventre ans de Lucifer yo he engendrat a tu» (Martos 2013: 303). Aquest salm no apareix en *VC*, 363a, com hem dit en la nota prèvia. Notem el sentit de la traducció de «Lucifer» per «*luciferum*», que en llatí vol dir «el matí, l'aurora». | **34-761,1** *Cosa ... passen*] Quant a *VC*, 363a, destaquem com Corella tradueix de manera particular el verset de Jn 8, 57, especialment en la referència al nombre d'anys transcorreguts des d'Abraham: «Llavors els jueus li digueren: "Encara no tens cinquanta anys i has vist Abraham?"» Ara bé, aquesta al·lusió apareix ja en el text llatí, però Corella la duplica: «*Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? qui scilicet ante mille annos est mortuus.*» Veg. nota p. 761,4.

SEGON DEL CARTOIXÀ

»Al que dieu si major só yo que Abraam, vostre pare, responch que Abraam se alegrà per veure lo meu dia, hi quant lo véu fon molt alegre.»

Véu Abraam del Senyor quatre dies: lo dia de la sua eterna generació, quant véu tres àngels que stant a la 5 ombra de l'arbre li aparegueren. Tres ne véu, que les tres divines presones significaven: adora'n hu, tres presones, una indivídua essència. De aquest dia parla lo psalmista, quant diu lo Fill {130c} al Pare: «Yo só ab tu principi, en lo dia de la resplandor dels sants en la 10 glòria.» Respon lo Pare: «Del ventre de la mia fecunda m[e]mòria t'è engendrat ans de Lucifer, eternament, ans de totes les creatures.»

Lo segon dia véu Abram de la sua temporal 15 incarnació, Déu fet home de les puríssimes sanchs de una verge donzella de la generació sua. Aquest dia véu quant tramés a Eliezer, majordom seu, per cercar muller a son fill Ysach, hi·l féu jurar fent-li possar la mà davall la sua cuxa. Ja li havia dit nostre Senyor Déu que en aquell qui de la sua sement exiria serien totes les 20 gents beneytes. De aquest dia, parla Jeremies, dient: «Dies vendran hi yo sucitaré David, just germe.»

Lo terç dia véu Abram de la sua liberal comunicació en lo sagrament de la eucaristia, hi aquest dia véu 25 quant lavà los peus als àngels hi·ls aparellà la gran cena. De aquest dia, parla Joel profeta quant diu: «En aquell dia stil·laran dolçor les muntanyes.»

Lo quart dia véu Abram de la sua mort hi passió odorant sacrifici, quant volgué sacrificar Ysach, son fill, en la montanya. D'aquest dia, Ysaïes parla: «En aquell 30 dia la rael de Jessé, qui serà possat en senyal dels pobles, totes les gents li offerran pregàries.»

Perquè havia dit lo Senyor que Abram havia vist lo seu dia, ells responen, quasi dient: «Cosa dius

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

dicerent ad eum: *Quinquaginta annos nondum habes, et Abraham vidisti?* qui scilicet ante mille annos est mortuus; quasi dicerent: hoc est impossibile.

Volens eos ab intuitu carnis ad deitatem trahere respondit eis: *Antequam Abraham fieret*, scilicet temporaliter generatione, *ego sum*, aeternaliter manens; non dicit Abraham esset, sed *fieret*, quia Abraham creatura fuit; nec dicit ego fio, sed {363b} *ego sum*, quod est verbum substantivum, quia non creatura, sed Creator est omnium. Ubi ostenditur ejus aeternitas coniungendo verbum praesentis, scilicet *ego sum*, cum verbo praeteriti, scilicet *antequam fieret*; quia aeternitas omni tempori assistit.

Unde Deus solus habet esse perfectum, quia illud perfectum est, cui nihil deest extra ipsum; et ideo divinum esse cum totum simul sit, nec quidquam de illo praeterierit aut futurum sit, perfectissimum est; nostrum autem esse quia habet aliquid extra se imperfectum est, deest enim nobis aliquid quod de nostro esse jam praeteriit, vel quod futurum est. Quantum ergo ad substantiam divinitatis Christus est ante Abraham; sed secundum naturam assumptam fuit post Abraham. Unde Christus vidit Abraham oculo

impossible: de Abram fins ara dos milia anys passen, que ell aja vist a tu ni tu a ell és impossible.»

Poria algú qüestió moure com lo Senyor solament trenta-tres anys tenia, com li ajusten tan gran nombre. Era afligit lo Senyor de treballs, dejunis e penitència, hi la sua delicada humanitat més dies dels que avia mostrava. Hi encara per lo cinquanta, que del jubileu era nombre que ells tenien en gran reverència, quasi dient: «Encara no has pogut un jubileu veure, com ha plegat fins Abram la tua vista?»

No creyen ni {130d} creure volien los jueus que-l Senyor fos Déu hi home, hi axí com a pur home li responen. Hi per ço lo Senyor, per mostrar que Déu era hi etern era lo seu esser, respon: «En cert dich a vosaltres que ans que fos fet Abram yo só», hon se mostra la eternitat sua, dient: «Yo só», que temps no li passa.

Diu sant Agostí: «Per mostrar que és Déu, diu: “Yo só”, de Abram diu que era fet, perquè és creatura. Recorda’ls lo Senyor que ell és aquell qui dix a Moysés: “Digues que aquell qui és te tramet per deliurar lo poble.”» Diu lo psalmista: «Totes les coses com a vestiments seran e[n]vellides; tu est aquell matex hi los teus anys no passen.»

3-10 Poria ... vista] Aquest fragment sobre l'aspecte vell de Jesucrist ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 363ab. Un fragment del *Quart*, també remet a l'elevada consideració que els jueus tenien dels cinquanta anys que implicaven el jubileu (iv, f. 121ab): «E devem atendre que-l Senyor sperà deu dies après de la sua ascensió l'Esperit Sant trametre, perquè ab oracions e dejunis devotament millor se preparassen; e après la resurrecció cinquanta dies; que, axí com lo judaich poble cinquanta dies après que de Egypte foren deliurats la ley de temor en lo mont de Sinay reberen, axí lo cristià poble, de la captivitat de la mort deliures, en lo mont de Sion la ley de amor han rebuda; e axí com en lo {121b} jubileu, que era l'any cinquanta, los juheus la llibertat e les heretats cobraven e los deutes se absolien, axí en aquest dia lo poble cristià ha cobrat la llibertat perduda e la heretat de la vida eterna, y per la gràcia és absolt dels peccats y spirituals deutes.» | 4 com ... nombre] El «tan gran nombre» s'entén pel verset de Jn 8, 57, que Corella tradueix molt lliurement: «Llavors els jueus li digueren: “Encara no tens cinquanta anys i has vist Abraham?”» Eixos 50 anys Corella els ha traduït en 2000 unes línies més amunt, des de l'època de Crist fins a Abraam. | 11-24 No ... passen] Corella adapta el fragment llatí corresponent a VC, 363ab, en el sentit que pren l'essència o la idea general del contingut, que és remetre a la perdurabilitat de Crist i a la seua condició perfecta front a la mutabilitat d'Abraham com a humà. Incorpora, per altra part, la citació que atribueix a sant Agustí d'Hipona així com els versets d'Ex 3, 15 («Diques que aquell...») i el Salm 101, 27 («Totes les coses com a vestiments...») | 22-24 Totes ... passen] *Psalteri* (Sl 101, 27): «E Tu-ls mudaràs axí com a roba que hom se muda, e seran mudats; e Tu est Aquell mateix immutable, e los teus anys no passaran.» (Martos 2013: 287-288).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

divinitatis, et Abraham vidit Christum oculo cordis, fide videlicet illuminatus.

11. JUDAEI LAPIDIBUS, QUOS TOLLUNT UT JACIANT IN CHRISTUM, SIMILES

At infideles insensati Judaei considerantes quod aeternitas non nisi Deo convenit, et quod se per aeternitatem Deum esse profiteretur et ostenderet, istaque aeternitatis verba intelligere et sustinere non valentes, reputabant ea blasphemiam, quodque pro tali blasphemia esset lapidandus,

et ideo secundum Legis mandatum eum tanquam blasphemum lapidare volentes, *tulerunt lapides ut jacerent in eum*, sicut in blasphemum et mortis reum.

[46] Ubi Augustinus: Tanta duritia quo curreret, nisi ad lapides sibi similes?

Quia enim non valebant sapientiae quae loquebatur resistere, nec sciebant verbis ejus rationabiliter contradicere loquendo; ideo convellentibus se ad lapides contradixerunt corporaliter persequendo, et quem intelligere cujusque sermone resistere non poterant, eum lapidibus obruere quaerebant. Lapidibus enim cordis contra veritatem, ac duri et inflexibiles ad credendum erant; et eorum animus facto eorundem consonabat. Unde ad hoc significandum lex scripta est in tabulis lapideis per Dominum.

[46]

12. QUID NOS DOCEAT FUGA ET ABSCONSIÓ CHRISTI?

Sed Dominus qui solo verbo eos superare poterat, vindicare se noluit, quia pati venerat, et hostes suos non potestate sed humilitate vincere; et ideo *abscondit se* ut homo et ut humilis, *et exivit de templo*, quia commendanda erat patientia, non exercenda potentia. *Abscondit se*, non timore mortis, neque impotentia resistendi eis, sed cedens furori eorum usquedum

SEGON DEL CARTOIXÀ

[11. DELS JUEUS, QUE SÓN COM LES PEDRES QUE AGAFAREN PER LLANÇAR-LES A CRIST]

Hi perquè no podien contradir a la veritat de les seues deyfiques paraules, prengueren pedres, perquè axí com a blasfemador que's feya Déu lo apedregasen.

Diu sant Agustí: «Ab los cors indurits de pedra, a les pedres semblants a ells corregeren.» 5

Hi manifestament se mostra que per enveja, no servat orde de justícia, contra lo Senyor procehien, sens acusar-lo davant jutge hi après condemnat. No en lo temple, mas fora la ciutat manava la Ley que fos la execució de la sentència; no era venguda la hora de la 10 sua mort, decretada per la sua divina providència per la redempció humana, publicada per los profetes; ni devia esser ni ab pedres ni en lo temple.

[12. DEL QUE ENS ENSENYA LA FUGIDA DE CRIST]

Hi per ço lo Senyor se amagà de la sua vista,

¹ *Hi perquè*] Respecte l'inici d'aquest subcapítol segons la nostra edició, en VC, 363b Corella ha omés un fragment en què s'assenyala que els jueus només consideraven l'eternitat de Déu i, per tant, pensen que Jesús blasfema. | 4-5 *Diu ... corregeren*] Corella reubica aquesta citació de sant Agustí d'Hipona quant a VC, 363b, que es trobava després d'una glossa omesa al final d'aquest subcapítol, segons la nostra edició. | 6-13 *Hi ... temple*] Aquest fragment sobre les condicions fora de la llei amb les quals volien jutjar a Jesucrist, així com la inadequació de la seua mort redemptora, ha estat incorporat per Corella respecte el text ludolfí de VC, 363b. | 14 *Hi ... vista*] De la glossa inicial del subcapítol 12 segons la nostra edició, corresponent a VC, 363b, Corella pren només part del verset de Jn 8, 59: «Però Jesús s'amagà», i omet la glossa corresponent que tractava de la humilitat de Crist malgrat la seua potència, tot esperant la Passió.

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

veniret hora passionis, et docens nos furorem hostium quandoque et pro tempore declinare;

[47] Secundum eundem Augustinum, non abscondit se in angulo templi quasi timens, aut in domunculam fugiens, vel post raurum aut columnam divertens; sed coelica potestate se invisibilem insidiantibus constituens, per medium illorum exivit; a suis tamen discipulis videbatur, quia illi eum sequebantur.

et exivit de templo ab eis, designans de relictionem Judaeorum, et transitum ad Gentes.

Notandum autem quod Dominus aliquando fugiebat, aliquando occurrebat, aliquando se occultabat. Fugiebat quidem honores, ut quando *venturi erant ut facerent eum regem*; occurrebat suis crucifixoribus, quando volebant capere eum; abscondebatur se, sicut hic patet, a Judaeis furentibus, ut occasionem furenti subtraheret ab eis. Per ista tria exempla, dat nobis tria salutaria documenta, scilicet ut fugiamus mundi prospera; desideremus pro Christo pati adversa; et vitemus jurgia. Nos autem contrarium facimus, quia honores appetimus et procuramus; adversa iugimus et vitamus; et litigiis nos immiscescimus.

Considera hic, ut ait Gregorius, Salvatoris nostri mansuetudinem et humilitatem, qui cum potentia divinitatis nutu tacitae mentis suos persecutores posset subito in poenas mortis obruere, tanquam pavidus humiliter *se abscondit*. Hoc autem fecit propter tria: primo, quia tempus mortis suae nondum advenerat; secundo, quia tale genus mortis non elegerat; tertio, ut daret nobis {364a} intelligere, quod liceat persecutores declinare, et hoc quando est persecutio personalis, secundum illud quod dixit discipulis: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*.

Sed quando non est persecutio personalis: tunc praelatis non licet fugere, ut patet de mercenario et pastore. Ideo etiam abscondit se ab eis corpore, quia non merebantur eum videre mente. Unde Gregorius: Illis ipsa veritas absconditur, qui ejus verba sequi contemnunt, quia eam quam non invenit humilem

per la sua virtut divina, passant entre-lls que no-l veren; hi veyen-lo aquells beneyts dexebles qui-l seguien.

Hixqué del temple, significant que per la sua ceguedat hi dura malícia los dexaria en lo temple de les 5
sues mortíferes cerimònies, hi passaria als gentils, qui devotament lo rebrien.

Diu sanct Gregori: «Considera la gran mansuetud del Salvador nostre, que, podent fer caure hi adnichilar los seus adversaris, axí com a temerós humilment d'ells 10
se aparta. Mostra'ns que declinem los qui-ns perseguexen quant és la persecució en la nostra pròpia preso- {131a} na, axí com largament havem dit quant tramés a pricar los seus dexebles, dient: "Si en una ciutat vos perseguexen, fugiu en l'altra."» 15

Mas quant la persecució és general al poble, deu lo pastor per les sues ovelles posar la vida, axí com diu lo Senyor del pastor bo, en diferència del marcennari, qui mira lo profit propi hi no cura del dan de les ovelles. Diu sanct Agostí: «Amagà's de la sua corporal vista, 20
perquè no-l merexien veure, que no-l miraven ab los ulls de la pensa.» Diu sant Gregori: «Amagà's la veritat

1-3 per ... seguien] Aquest fragment forma part d'una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona que ha estat ara reubicada per Corella respecte VC, 364a, tal com assenyalam en nota p. 764,5, tot i que no ha estat presa en la seua totalitat: «sed coelica potestate se invisibilem insidiantibus constituens, per medium illorum exivit; a suis tamen discipulis videbatur, quia illi eum sequebantur.», és a dir, «sinó que fent-se invisible pel poder celestial als qui el perseguien, isqué pel mig d'ells; però era vist pels seus deixebles, perquè el seguien.» | 4-6 significant ... cerimònies] Quant a VC, 363b, notem com Corella amplifica la condició d'haver abandonat a Crist per part dels jueus: «designans de relictionem Judaeorum.», és a dir, «tot assenyalant l'abandó dels jueus.» | 7 lo rebrien] Tot seguit, respecte VC, 363b, Corella omet les glosses que assenyalaven com Crist podia haver vençut els jueus amb una sola paraula, però es mostrava humil com a home; per evidenciar que sovint calia evitar el furor dels enemics. També, s'omet referir-se a com de vegades Crist sí que es va mostrar als qui el perseguien, quan anaven a crucificar-lo. Es dona, així mateix, tres recomanacions: fugir les prosperitats mundanes, desitjar patiments per Crist i evitar les discòrdies, el contrari, diu la glossa del que se sol fer. | 13 axí com largament havem dit] Amb aquesta expressió, es mostra l'omissió de les raons per evitar els qui perseguixen a Jesucrist i als cristians, tal com s'indica en el fragment omés de VC, 363b: perquè no havia arribat el temps de la seua mort, ni era aquest el tipus de mort escollida i per mostrar que era lícit evitar els perseguïdors. | 20-22 Diu ... pensa] Corella atribueix falsament aquest text a sant Agustí d'Hipona, el qual en VC, 364a forma part de la glossa: «Ideo etiam abscondit se ab eis corpore, quia non merebantur eum videre mente.», és a dir, «També s'ocultà d'ells en el cos, perquè no mereixien veure'l amb la ment.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

veritas fugit mentem. Et Augustinus: Tanquam homo a lapidibus fugit; sed vae illis a quorum lapideis cordibus Deus fugit.

[47]

Hoc ergo exemplo suo Dominus nos instruit ut locum irae demus; et ut persecutorum ac malorum saevitiam quantum sine fidei periculo fieri potest fugiamus.

Unde Gregorius: Quid autem nobis hoc exemplo loquitur? nisi ut etiam eum {364b} resistere possumus, iram superbientium humiliter declinemus. Quanta humilitate iram proximi fugere debeat perpendat homo, si furores irascentium abscondendo se declinavit Deus! Nemo ergo se contra acceptas contumelias erigat; nemo conviciis convicium reddat. Imitatione etenim Dei gloriosius est injuriam tacendo fugere, quam respondendo superare: haec Gregorius.

Sunt autem multi qui Judaeorum duritiam reprehendunt, sed suam minime attendunt. Unde idem Gregorius: Quam multi sunt hodie, qui Judaeorum duritiam detestantur, quia praedicationem Domini audire noluerunt, et tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales ipsi sunt ad operationem! Praecepta Dei audiunt, miracula cognoscunt, sed converti a suis pravitatibus renuunt: haec Gregorius.

Conspice hic Dominum Jesum bene, et eum vehementi dolore, quomodo volens Judaeorum furori cedere abscondit se; et intueri ipsum ac discipulos tanquam imbecilles moeste et inclinato capite recedere; et eis ex corde compatere.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui ad audiendum verbum Dei nos invitas; doce nos contumelias et injurias sufferre propriam gloriam non quaerere, veritatem vitae, justitiae et doctrinae propter scandalum vitandum non omittere; propter iteratam contumeliam et injuriam a praedicatione non desistere. Jesu Christe summa veritas, bonitas, justitia, misericordia, largitas,

SEGON DEL CARTOIXÀ

d'aquells qui no crehen ni obe[e]xen les seues paraules. Fuyg la veritat de la pensa dura hi superba.» Diu sant Agostí: «Com a verdader home fuyg de les pedres; però són maleyts aquells dels quals fuyg lo Senyor perquè tenen lo cor de pedra.»

5

Dexa'ns lo Senyor exemple que donem loch als qui'ns perseguexen; hi fujam la crueldat dels mals hòmens segons loch hi temps, seguint la evangèlica prudència: prudents com a serpents, simples com a colomes.

10

Són molts crestians qui de present reprenen dels jueus la durícia, hi no atenen a la sua. Diu sant Gregori: «Molts són en la militant Sgleya que la durícia dels jueus abominen, perquè les paraules del Senyor hoir no volien, hi tals com eren aquells en lo creure, són ells en posar en obra lo que crehen! Los manaments de Déu hoen, los miracles conexen hi los peccats no dexen.»

15

Mira ara, o devota ànima mia!, mira hi contempla ab dolorosa tristícia lo mansuet Senyor hi benigne, com volent donar loch a la furor dels jueus inica se amaga, no que en algun loch se amague, mas passà per ells que no-l veyen. Mira lo teu Senyor com fuyg de les seues creatures; mira com los pobrets dexebles lo seguexen com a hòmens indefensos, los caps baxos hi ells trists hi temerosos. Ages-li compassió, hi ab devota pensa segueix lo teu Senyor honsevula que vaja.

25

ORACIÓ

{131b} Senyor Jesús, qui a hoir la tua paraula nos convides; mostra'ns de soferir les injúries hi de no cercar la pròpia glòria, hi de no dexar per algun scàndel la veritat de vida, de justícia hi de doctrina, hi que per multiplicades injúries no dexem de pricar lo teu sant evangeli. Senyor Jesús, veritat sobirana, bondat, justícia, misericòrdia, liberalitat, mundícia, sobrietat,

35

5 de pedra] A continuació, Corella omet una segona citació de sant Agustí d'Hipona que assenyala com Jesucrist no s'amagà en un cantó del temple sinó que es féu invisible per als seus perseguidors i present per als seus deixebles que el seguiren. Una citació que Corella reubica, en part, en el fragment inicial del subcapítol, en p. 762,14-763,3. | 8-10 seguint ... colomes] Aquesta «recomanació» evangèlica ha estat incorporada per Corella respecte VC, 364a. Prové de part del verset evangèlic de Mt 10, 16: «sigueu astuts com les serps i innocents com els coloms.» | 9-10 a colomes] A continuació, quant a VC, 364ab, Corella omet una citació de sant Gregori de Nissa sobre la necessitat de no respondre a la ira ni a la supèrbia, perquè és més honorable no fer-ho. | 19-27 Mira ... vaja] L'autor valencià amplifica i retòrica la traducció del text llatí en el sentit que incorpora lèxic valoratiu que pretén augmentar la intensitat de la imatge respecte VC, 364b: «Conspice hic Dominum Jesum bene, et cum vehementi dolore, quomodo volens Judaeorum furori cedere abscondit se; et intueri ipsum ac discipulos tanquam imbecilles moeste et inclinato capite recedere; et eis ex corde compatere.», és a dir, «Mira bé ací al Senyor Jesús, i contempla amb dolor vehement, com volent cedir al furor dels jueus s'amagà. Mira als seus deixebles i a ell, com febles cedeixen a la fúria dels jueus i es retiren, capbaixos i tristos; i tingues pietat d'ells de tot cor.»

43. DE ALGUNES PARAULES DEL SENYOR

VITA CHRISTI

munditia, sobrietas, humilitas, charitas, qui lapidaris, et absconderis a mendacibus et malitiosis, injustis, impiis, cupidis, immundis, luxuriosis, superbis et odiosis; ne exeas a templo animae meae; redde me corrigibilem et tecum per omnia concordantem. Amen.

{364A} CAPUT LXXXV. DE CAECO A NATIVITATE ILLUMINATO.

I. CAUSA CAECITATIS IN HOMINE ILLUMINATO NON FUIT PECCATUM IPSIUS AUT PARENTUM, SED MANIFESTATIO GLORIAE DEI

Et praeteriens inde Jesus, in exitu templi vidit hominem caecum a nativitate, qui ibi sedebat mendicans eleemosynam ab ingredientibus in templum; et diligenter intuitus est eum Jesus, ut dicit Chrysostomus, quasi vellet aliquid agere circa eum, ut ex hoc se misericordem ad miserum ostenderet, et discipulos in admirationem, et ad quaerendum provocaret; et ideo discipuli moti sunt ad quaerendum de causa caecitatis ejus dicentes: Rabbi, quis peccavit hic, aut parentes ejus, ut excus nasceretur? in vindictam scilicet talis sui, vel parentum peccati. Putabant enim poenam sine culpa non infligi; et ideo crediderunt quod peccatum ipsius, vel parentes ejus essent causa hujus caecitatis.

Jesus autem non negat simpliciter ipsum peccasse, vel parentes ejus; sed solum ad id de quo est interrogatus, respondet, dicens: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus*, scilicet ut ideo caecus nasceretur. Quasi diceret: Neque peccato proprio caecus natus est, quia ante nativitatem peccare non potuit, in quo apparet quaestio Apostolorum simplex quantum ad hanc partem; nec mirum, quia adhuc rudes erant ante Spiritus Sancti receptionem.

Vel, potest esse sensus talis: *Rabbi, quis peccavit, etc.* hoc est, utrum peccatum originale hujus, an peccatum actuale in parentibus fuerit causa caecitatis istius? Omnes enim *filii irae* nascimur; filius autem irae merito punitur. Et si objicitur quia sic quilibet puniendus esset, eum quilibet in originali concipiatur, dicendum quod misericordiae {364b} divinae est, quando alicui parcitur; justitiae autem est, quando aliquis punitur. Unde in Threnis: *Misericordiae Domini multae quia non sumus consumpti*; et in Apostolo: *Omnes peccaverunt, et egent gratia Dei*; et sic quaestio ad hanc partem fuit bona.

SEGON DEL CARTOIXÀ

humilitat, caritat, pietat mansueta, qui est apedregat hi t'amagues dels falsiosos, maliciosos, injusts, impiadosos, cobdiciosos e immundes, luxuriosos, superbos, dels plens de hoy hi envejosos; benigne Senyor, no hixques del temple de la mia ànima; fes 5 Senyor que yo-m corregexca, hi obeint los teus manaments, de tu, sola beatitut mia, nunca m'aparte. Amén.

DEL CECH DE NATIVITAT. CAPÍTOL XLIIII

[I. DE LA CEGUESA DEL CEC DE NAIXEMENT, LA QUAL NO PROVENIA DE PECAR O DELS SEUS PARES, SINÓ DE LA GLÒRIA DE DÉU]

Passant lo Senyor quant exia del temple, véu un 10 home cech de la nativitat sua, qui stava segut demanant almoyna als qui venien al temple. Diu sant Crisòstom que ab pietat lo Senyor hi girà la vista, quasi mostrant que volia en ell obrar alguna cosa, mostrava's misericorde al miserable; hi axí mirant, pogué moure 15 los dexebles, que li demanaren: «Mestre, ha peccat aquest o sos pares, que axí sia nat cech del ventre de sa mare?» Pensaven que no pot esser pena sens culpa; y axí que per lo peccat d'ell o de sos pares aquella ceguedat tenia. 20

Respon lo Senyor a la intenció que ells demanaven; hi no diu que aquest no agués peccat ni sos pares, mas que lo peccat d'aquest ni lo peccat de sos pares és stat causa que aquest sia nat cech del ventre de sa mare, quasi dient: «No és nat cech per pròpia culpa, que ans 25 de nàxer peccar no podia», hon se mostra la simplea dels apòstols qui demanaven si aquest era nat cech per sa culpa, que és {131c} cert que ans de nàxer peccar no podia. Hi no era maravella, que ans de haver rebut lo Sant Sperit ignorants eren. 30

O ab raó demanar podien si-l peccat original de aquest, o lo peccat actual dels pares era causa de la ceguedat sua. Tots naxem fills de ira; hi mèritament pot esser punit lo fill de ira. Hi si algú argüir volia per què, donchs, tots no naxen ab alguna special pena, podem 35 respondre que lo qui no és punit és per la divina misericòrdia; que algú tinga pena és per la divina justícia. Diu en los Trens Hieremies que tots no siam consumits és per la divina misericòrdia; diu lo Apòstol que tots han peccat hi an mester la divina gràcia; hi axí 40 pogueren haver raonablement demanat los apòstols.

4-7 *benigne ... mia*] En aquest fragment, quant a l'original llatí de VC, 364, Corella afig els epítets «benigne Senyor» i «sola beatitu mia» per referir-se a Déu. | 38 *los Trens*] Es fa referència d'aquesta manera al Llibre de les Lamentacions, l'autoria del qual s'ha atribuït a Jeremies.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Neque peccato parentum hoc contigit, licet peccaverint. Ubi sciendum quod est duplex poena, qua homines puniuntur: una spiritualis, quantum ad animam, qua nunquam filius pro patre punitur, quia anima filii non est ex patre, sed a Deo, scilicet per creationem; alia corporalis quantum ad corpus, qua filius, eum quantum ad corpus sitres quaedam patris, pro patre punitur temporaliter, hoc est malus pater in filio, ut filium videndo torqueatur.

Sed haec causa caecitatis hujus, scilicet: ut manifestentur opera Dei in illo, in ejus illuminatione mirabili. Ac si dicat: Non est caecus natus ad punitionem peccati; sed potius caecitas ista est dispensativa, ut manifestato opere mirabili, in ejus illuminatione Filius Dei manifestetur, et divina ejus virtus declaretur; et sic ad fidem homines aedificentur.

Ubi considerandum quod egrediens de templo studiose venit ad opus sui manifestativum. Ipse enim vidit caecum, et non caecus accessit ad eum. Unde dicit Chrysostomus: Quod exiens de templo curavit caecum, et absentatione furorem mitigans, et per operationem signi duritiam et insanabilitatem eorum molliens, et his quae dicta sunt fidem faciens.

2. QUOMODO IPSI CHRISTUS VISUM CONTULIT?

Et *expuuit in terram*, ut ostenderet quod virtus sanativa quodammodo erat {365a} ab ejus humanitate, in quantum est organum divinitatis, saliva enim fluit a capite; *et fecit lutum ex sputo*, ut ostenderet se esse illum, qui formavit primum hominem de limo; *et linivit lutum super oculos ejus*, sic et homo excaecatus per peccati delectationem apponere debet pro remedio, peccati vilitatem; et misit eum *in natatoria Siloe*, ad lavandum, ut caecus transeundo sic per civitatem linitus luto, a multis videretur, et per consequens miraculum magis divulgaretur et firmaretur, *quod interpretatur missus*; hoc addit Evangelista volens interpretari nomen Hebraicum, et ad designandum mysterium Christi, missi ad salutem hominum.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Respòs, donchs, lo Senyor que ni per lo peccat propi ni per lo peccat de sos pares aquesta ceguedat li venia; hon devem atendre que en dos maneres de pena són punits los hòmens: la una spiritual, en l'ànima, hi de aquesta nunca és punit lo fill per lo pare, car l'ànima del fill no és del pare, ni la y dóna lo pare, sol Déu és lo qui la crea; és altra corporal pena, la qual alguna vegada lo fill soffir per lo pare, perquè ha pres lo cors del pare, hi ell per lo cors és cosa del pare, hi axí soffir pena en lo fill lo pare, quant veu que'l fill algun mal passa.

Però la ceguedat de aquest no venia per alguna de aquestes causes, mas perquè les obres de nostre Senyor se manifestasen en lo admirable cobrar de la sua vista; quasi dient: «No és nat cech per punició de alguna culpa; mas perquè lo Fill de Déu se manifeste en les sues maravolloses obres, hi la virtut divina se declare, perquè'ls pobles en ell creguen.»

No sens causa, exint lo Senyor del temple, volgué obrar aquest gran miracle: ell mirà lo cech, lo qual mirar no'l podia ni a ell acostar-se. Lo benigne Senyor s'acosta, lo toca, lo gua- {131d} rex hi li torna la vista. Fa aquest maravellós acte per adverar lo que havia pricat en lo temple. Per amansar la malícia dels qui injustament lo perseguien, exint del judaych poble, als gentils venia; cechs de nativitat eren sens Ley ni Profetes.

[2. COM CRIST TORNÀ LA VISTA AL CEC]

Scopí lo Senyor en terra, per mostrar que de la sua humanitat procehia la virtut sanativa de nostres malalties, com a instrument hi orgue conjunt a la divinitat sua, hi açò significa la saliva que del cap devalla; féu fanch ab la saliva, per mostrar que era aquell qui del primer fanch creà lo primer home; unctà del fanch los ulls del pobre; hi dix que anàs a lavar-se a un çafareix o bassa de la aygua de la font de Siloé. Volgué anàs axí per la ciutat lo pobre, perquè tots lo mirasen hi fos manifest lo miracle, perquè vingués a la fe lo simple poble, que en perseguir lo Senyor no tenia culpa. Diu lo evangeliste que aquell çafareix «tramés» se interpretava, per declarar lo misteri de Jesús, Déu hi Senyor nostre, tramés per Déu, son Pare, del cel en la terra per guarir les nostres malalties.

6 ni ... pare²] Aquest aclariment sobre com no és el pare qui atorga l'ànima al fill sinó Déu quant el crea ha estat afegit per Corella quant a VC, 364b. | 23-26 Per ... Profetes] Respecte VC, 364b, Corella omet l'atribució d'aquest fragment a sant Joan Crisòstom, tal com apareix en el text ludolfi. | 25-26 cechs ... Profetes] Corella modifica aquest fragment quant a VC, 364b: «et per operationem signi duritiam et insanabilitatem eorum molliens.», és a dir, «i tot realitzant el miracle assuaví la duresa incurable [dels jueus]». Afig la referència als gentils com a cechs de naixement així com el fet que no havien rebut l'Antic Testament ni els profetes. | 33 del pobre] S'omet, tot seguit quant a VC, 365a, una breu glossa sobre com l'home cegat pel pecat ha de rebaixar-se pels seus pecats. | 34 çafareix o bassa de la aygua de la font de Siloé] Notem com Corella amplifica la traducció del verset de Jn 9, 7: «in natatoria Siloe.», és a dir, «en la piscina de Siloé.» | 38-39 se interpretava] Corella, seguidament, omet un breu fragment en VC, 365a en què s'indicava que l'evangelista havia traduït de l'hebreu el mot «Siloé», com a «Enviat».

44. DEL CECH DE NATIVITAT

VITA CHRISTI

Abiit ergo et lavit et venit videns, non virtute luti vel aquae; sed virtute divina, qua fuit illuminatus. Est autem Siloe fons ad pedem et radicem montis Sion descendendo in vallem Josaphat, qui non jugibus aquis, sed incertis horis per concava terrarum ebullit, quia non singulis et continuis, sed interpolatis diebus, ter vel quater in hebdomada dulces aquas ex visceribus suis emittit;

de quibus eum exciperentur, quasi stagnum non longe a fonte constructum erat, quam collectionem modo *piscinam*, modo *natatoria* Scriptura vocat. Ibi est et fons virginis Mariae, de quo ipsa aquam pro se, et pro suo filio hauriebat, et suos pannos lavabat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Anà lo cech a lavar-se, lavà's y atés la vista que may avia tenguda, no per virtut del fanch, que tenint lo fanch no s'i veyá, ni per virtut de la aygua, que ell hi altres cechs s'i lavaven; mas per la virtut divina. Aquella mateixa virtut que l'havia creat sens vista, aquella quant li plagué li donà vista. És Siloé una font que stà al peu del mont de Syon, que en la vall de Josafat devalla, la qual no brolla de continu, mas algunes hores hi dies, dolces hi bones aygües.

Tornà lo mendicant pobre a casa, portant per almoyna excel·lent y bella vista. Los veïns y molts altres, que molts lo conexien perquè publicament acaptava, y demanant és de creure que la sua natural ceguedat los proposava, quant lo veren, deyen: «Digau, no és aquest lo qui seya al temple y acaptava?» Alguns deyen: «Sí, aquest és»; altres deyen: «No·s pot fer que ell sia, mas {132a} molt li sembla.» Los ulls porten en gran conexença de la cara de l'home; hi axí los ulls, los quals ans no tenia, li mudaven la cara, que no·l conexien sinó los veïns qui contínuament lo miraven. Però ell a tots responia: «Yo só lo cech qui no tenia vista, y acaptava.» Responen-li: «Si tu est, qui t'ha ubert los ulls? Com has cobrat la vista?» Hi ell no·l tardà respondre, dient: «Aquell home que li dien Jesús ha fet fanch y ha'm untat los ulls, y ha'm dit: "Vés a la natatòria de Siloé y lava't". Só anat y sóm lavat, hi veyg hi tinch bona vista.» Ab quanta prudència respon lo guarit cego, no diu que ha fet lo fanch ab saliva, perquè ell no u veyá; mas diu lo que testificar podia. Demanen-li hon és aquex home, respon: «No u sé, ja serà partit lo Senyor del loch hon era.»

2-4 no ... lavaven] En aquest fragment, quant a VC, 365a («non virtute luti vel aquae», és a dir, «no per virtut del fang ni de l'aigua»), Corella afig les explicacions de per què ni l'aigua ni el fang havien sanat el personatge de l'episodi evangèlic. | 4-6 Aquella ... vista] Aquest breu fragment ha estat incorporat per l'autor valencià respecte VC, 365a. | 9 bones aygües] Tot seguit, quant a VC, 365a, Corella omet un fragment on s'assenyalava que, segons les Escriptures, s'havia construït una espècie de bassa per recollir l'aigua d'aquesta font. També, que en eixe lloc estava la font de la Mare de Déu, on aquesta treia aigua per a ella i el seu fill, i hi rentava la roba. | 10-31 Tornà ... era] Aquest fragment ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 365a. Es correspon amb els versets de Jn 9, 8-12, amb algunes breus glosses intercalades, que presenten la reacció popular al miracle que s'havia esdevingut en el cec («Els veïns i els qui sempre l'havien vist captant comentaven: "Aquest, ¿no és el qui s'asseia a demanar caritat?" Uns deien: "Sí que és ell." Altres contestaven: "No és pas ell: és un que s'hi assembla." Ell digué: "Sóc jo mateix." Llavors li preguntaren: "Doncs com és que se t'han obert els ulls?" Ell respongué: "Aquell home que es diu Jesús ha fet fanch, me l'ha estès sobre els ulls i m'ha dit: 'Vés a Siloé i renta-t'hi.' Jo hi he anat, m'he rentat i ara hi veig." Li digueren: "On és, aquest home?" Respongué: "No ho sé.»).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. CONSTANS VERITATIS PRAECO FUIT CAECUS ILLUMINATUS

Erat autem sabbatum quando haec fiebant, et ideo Pharisaei haec cognoscentes reprehendebant; sed errabant, quia opera ad Dei magnificentiam ordinata licite in sabbato fiebant.

Unde Augustinus: Ipse potius sabbatum custodiebat qui sine peccato erat. Sabbatum enim observare spiritualiter est non habere peccatum; et hoc admonet Deus, quando commendat sabbatum, *omne opus servile non facietis in eo*. Quid sit opus servile, a Domino audite: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*; sed isti sabbatum carnaliter observabant, spiritualiter violabant: haec Augustinus. Ecce quomodo hi traditionibus suis innitebantur, ut nullo modo violari eas permetterent; et mandata Dei magis necessaria omittebant, *excolantes culicem, camelum autem glutientes*. Sic et hodie multi suas traditiones et instituta magis sequuntur et observant, quam Dei mandata, similes in hoc Pharisaeis in opere; sed timeant ne etiam in mercedis retributione.

Et cum schisma et dissensio inde fieret, caecus illuminatus constanter et viriliter etiam contra majores Judaeorum partem Domini defendit. In quo gratitudo ejus magna apparuit; et per hoc etiam ostendit quod quilibet grater et constanter beneficium divinum recognoscere debet. Constans athleta et immobilis confessor veritatis, aperte fatetur beneficium, ne incurrat ingratitudei damnum. Annuntiat gratiam, evangelizat et confitetur libere veritatem ad gloriam Dei et laudem: hoc non nisi a Domino, nec a discipulis nisi Deus esset in eis, fieret.

Unde Chrysostomus: Vides praeconem veritatis; vides quanta audivit ex initiis, et quanta passus est, et

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DEL CEC IL·LUMINAT, QUI MISSATGER DE LA VERITAT ESDEVINGUÉ]

Quant tornà ab la vista lo pobre, portaren-lo als fariseus, los qui contra lo Senyor malignaven que disabte era, quasi dient que trencava la festa, que avia fet fanch en disabte hi li havia donat la vista.

Enterrogaren los fariseus com se veyà, y ell prudentíssim los tornà breu resposta y tal que calumniar no la podien, dient: «Fanch me ha possat sobre los ulls, sóm lavat y veyg-me.» No-l nomena perquè sabia que odiós los era, hi que a mala intenció lo enterrogaven; y per als bons era tan conegut que no freturava nomenar-lo, ni altre sinó ell feya miracles. No diu que ha fet fanch, perquè li pogueren respondre: «Tu no t'í veyes, com sabs si ell o altre feya lo fanch per a unctar-te?» Diu lo que sabia, perquè ell demanà qui l'unctava y digueren-li que Jesús era, y per aquesta obediència pogué meréixer ab la divina virtut cobrar la vista.

1-774,0 Quant ... malicia] A grans trets, en aquest llarg fragment de tres subcapítols segons la nostra edició, Corella ha optat per incorporar de manera directa i presentar aglutinats els versets de l'evangeli de Joan (Jn 9, 13-41), que és la base d'aquest capítol, tot deixant de banda les citacions de la patristica i les referències a altres evangelis. Així doncs, respecte VC, 365ab-366a, l'autor valencià manté alguns versets de l'episodi evangèlic referit, mentre incorpora els que unrien aquests, els quals es presentaven en el text ludolfí de manera aïllada quant als previs i els successius. | 1-2 Quant tornà ab la vista lo pobre portaren-lo als fariseus] Roís de Corella incorpora aquest fragment al *Cartoixà*, que correspon a Jn 9, 13 («Dugueren als fariseus el qui abans era cec.») a partir de la glossa ludolfina de VC, 365a que es referia a aquest verset de manera indirecta («quando haec fiebant.») | 4 la vista] Tot seguit, quant a VC, 365a, Corella omet una citació de sant Agustí d'Hipona sobre el fet que Crist curà el cec del present passatge evangèlic en dissabte, sense cometre cap pecat. En aquesta citació hi havia inserits part dels versets de Lv 23, 7: «El primer dia és per a vosaltres un dia d'aplec sagrat: no heu de fer cap mena de treball.»; i de Jn 8, 34: «Us ben assegure que tothom qui peca és esclau.» A més, s'ha omés una glossa sobre com els fariseus exigien complir les tradicions i no els manaments de Déu, fent servir com a justificació evangèlica el verset de Mt 23, 24: «Guies cecs, que coleu un mosquit i us empassen un camell!» | 5-770,36 Enterrogaren ... doctrina] Aquest extens fragment que va de Jn 9, 15 a Jn 9, 27, com s'ha dit, ha estat incorporat per Corella. El contingut dels versets esmentats, en essència, el trobem glossat i resumit en un text ludolfí corresponent de VC, 365a, on s'assenyala que arran de les paraules del cec es produí una discussió fervent entre aquest i els notables jueus. En el fragment ludolfí referit, el personatge evangèlic, des de la seua condició humil i de gratitud, es presenta com a «constans athleta et immobilis confessor veritatis», és a dir, «com a atleta ferm i confessor constant de la veritat», pel testimoniar el miracle que havia operat en ell Jesucrist, front a les preguntes malintencionades dels sacerdots de la sinagoga. A partir d'aquesta text que glossava el passatge evangèlic, Corella opta per explicitar-ne els diferents versets i donar lloc a un discurs propi, on el personatge del cec cobra una rellevància destacable per com respon els jueus i per com se'ns presenta, com a valedor, des de la humilitat, de la veritat de Crist. | 16-17 la vista] Tot seguit, quant a VC, 365ab, Corella omet un fragment amb una citació de sant Joan Crisòstom i una glossa sobre la valentia del cec per defensar la veritat del miracle que Jesús havia operat en ell i la debilitat de la mentida dels fariseus.

44. DEL CECH DE NATIVITAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

per verba, et per opera, et qualiter testatus est; non enim verecundatus de priori caecitate, neque formidavit furorem plebis, neque renuit ostendere seipsum, ut praediceret benefactorem: haec autem scripta sunt, ut et nos imitemur. Et iterum: haec veritatis est natura, per quae putatur insidias ab hominibus pati, per haec fortior fit; per haec claret, per quae obumbratur. Mendacium vero sibiipsi obviat; et per ea per quae laedere veritatem videtur, per ea clariorem eam ostendit, quod et nunc factum est, secundum eumdem Chrysostomum. Ex ista caeci con- {365b} stantia apparet, quam forte quid sit veritas, quae si despectos assumpserit, claros et fortes eos facit, et ostendit; et quam imbecille quid sit mendacium, quod etsi eum fortibus fuerit, imbecilles eos monstrat, et reddit.

Hoïda la relació de l'il·luminat cego, alguns dels fariseus digueren: «No és de Déu aquest home, que no guarda lo disabte.» Aquests mentien, axí com largament havem declarat en los precedents capítols; altres, volent ma- {132b} gnificar tan meravellós acte, 5 deyen: «Com se pot fer que home peccador tan maravellosos senyals acabe?» Y axí entre ells y avia cisma.

Dien al cech altra vegada: «Tu què dius? Què te'n par de aquell qui t'ha ubert los ulls hi t'ha donat la vista?» 10 Açò li demanen aquells qui per la part del Senyor eren, hi per ço li recorden la cobrada vista. Prestament los torna resposta, dient: «Yo dich que és lo profeta, aquell qui ha dit Moysés que vendria.»

No cregueren los jueus de aquest que fos stat sens 15 vista y que l'agués cobrada, fins que trameteren per lo pare hi mare; hi en tals paraules los enterroguen: «Aquest és fill vostre, lo qual dieu que cech és nat, com donchs ha cobrat la vista?» Cautelosament los enterroguen per induir-los que la veritat neguen. 20

O, nefandíssims scelerats, la vista del cech los cegava! Lo cech avia trobada la natural vista que nunca avia tenguda; aquests perden la vista natural que per a veure la veritat tenen les racionals creatures. Al pare y la mare enterroguen, dient: «És aquell fill vostre?», 25 quasi dir volien: «Digau que no és fill vostre. Vosaltres sou bons hi no naxeria fill cech de vosaltres. Dieu que fill és vostre, perquè l'aveu criat en casa; dieu que és nat cech del ventre de sa mare, perquè li facen almoyna.»

Respongueren lo pare y la mare confessant la 30 veritat, encara que-n sperasen vergonya: «Nosaltres sabem que aquest és fill nostre y que és nat cech, que may ha tengut vista ni u volem celar; encara que sia oprobri. Com se veu ara y té bona vista, no u sabem nosaltres, ni qui li ha ubert los ulls que tancats los 35 tenia. A ell enterrogau que responga; edat té per a respondre ell mateix, que si és trobat, de si parle.»

Per temor dels jueus lo pare hi la mare axí parlaren, que decretat avien que, si algú confessava que Jesús era lo Messies, fos lançat de la sinagoga; que era entre-ls 40 jueus gran oprobri.

Pensaren los malignes que, puys no avien pogut {132c} conduir lo pare hi la mare que la veritat negasen, volien provar si lo fill porien decebre ab dolces paraules, hi altra vegada-l criden. Hi ja no l'enterroguen, que fort recelaven lo que respondria, 5 mas en tals paraules, quasi benignament lo amonesten: «Dóna glòria a Déu com a devot hi bon home; Déu omnipotent te ha donat la vista. Nosaltres sabem que és peccador aquest home, hi ab art màgica fa les sues obres.» 10

No tardà lo il·luminat cech respondre: «Si és peccador yo u ignore. Bé sé una cosa: que yo era cech hi ara tinch bona vista, hi veyg bé hi mire a vosaltres», quasi dient hi scarnint lo que ells dien: «Yo done glòria a Déu perquè la veritat confesse. Vosaltres dieu que és 15 peccador aquest home, yo no u sé ni és raó que saber ho puga; donchs, com voleu que u atorgue? Lo que sé ja u confesse, hi axí a Déu loe: que no tenia vista hi aquest home sobre natura miraculosament la m'ha donada. Gran recel tinch que-l fanch que yo m'é levat 20 dels meus ulls no l'aja mes sobre-ls vostres.»

Torbats staven, que ira hi enveja los aflegia, hi altra vegada li dien: «Què t'è fet? Com te ha ubert los ulls hi tens bona vista?»

Començàs a burlar d'ells en laor de Déu lo 25 il·luminat pobre, que ells ho merexien, mirant com la enveja los cruciava; hi en semblants paraules los tornà elegant resposta: «Ja us ho he dit, hi la veritat haveu hoÿda, per a què la voleu hoir altra vegada? Que la veritat si mil vegades se recita, tostemps és una. Mas 30 sabeu què pense hi raonablement stime? Si voleu esser dexebles seus vosaltres, doctors de gran sciència, religiosos hi justificats hòmens, que ab tan gran sollicitut hi exquisitament demanau los seus miracles, hi no sou contents hoir-los una vegada, com a presones 35 molt affectades a les sues obres y doctrina.»

En lo cor los ferí la sageta de aque- {132d} stes paraules, hi ab herba de enveja, la qual ells hi posaren, matà les sues naffrades ànimes, hi plens d'ira lo malahiren, hi li responen: «Tu sies son dexeble!» Diu 40 sant Agostí: «Sobre mi sia aquesta maledictió beneyta, que yo sia son dexeble.»

«Sies tu son dexeble! Nosaltres de Moysés som dexebles», en cert deyen falsa, perquè les obres de Moysés no seguien hi la Ley sinestrament 45 enterpretaven; «que a Moysés ha parlat Déu sabem nosaltres, hi no sabem d'on és vengut aquest home, perquè ajam stimar les sues obres.»

Bé sabien lo Senyor d'on era hi de quina pàtria venia, però no sabien que fos de tal stima que pogués 50

Tandem post longam concertationem maledixerunt ei, secundum suam reputationem, licet magis esset benedictio, secundum veritatem; et dixerunt: *Tu discipulus ilius sis*. Unde Augustinus: Maledictum est, si cor discutias, non si verba perpendas. Tale maledictum sit super nos, et super filios nostros.

Et sequitur: *Nos autem Moysis discipuli sumus*. Moyses praedicavit servantibus Legem, fertilitatem, et bona temporalia, et propter hoc habet plures discipulos quam Christus, qui praedicavit paupertatem, et similia;

37-46 *En ... enterpretaven]* En aquest cas, el fragment assenyalat es correspon, amb canvis, a l'equivalent llatí de VC, 365b. Però, la imatge de les paraules del cec com a sagetes, així com l'al·lusió a «l'herba d'enveja» han estat incorporades per Corella. Així mateix, també s'ha afegit, respecte el text ludolfí, el raonament contrari al que els jueus diuen que són dexebles de Moisés. En el text llatí, per altra part, es diferencia entre Moisés i Crist pel fet que el primer prometé riqueses i fertilitat als qui guardaren la Llei, mentre que Jesús els predicà la pobresa. | 46-48 *que ... obres]* Aquest fragment que conté el verset de Jn 9, 29 ha estat afegit per Corella quant a VC, 365b. | 49-771,35 *Bé ... diga]* Aquest fragment ha estat incorporat per Corella quant a VC, 365b i conté els versets de Jn 9, 30-34 amb breus textos que amplifiquen els versets evangèlics referits.

44. DEL CECH DE NATIVITAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

fer tals obres. No-ls tardà respondre, argüint-los fort ab les sues matexes paraules, dient: «Cosa és de maravella que vosaltres, sacerdots, religiosos, grans hòmens de sciència, no sapiau d'on sia aquest tan excel·lent home qui m'ha donat la vista. Vosaltres vos condemnau de gran negligència.» Hi és cosa admirable hi no acostumada que-ls jueus senyals demanen; a senyals atenen, hi axí a Moysés cregueren. «Hi aquest, qui tan grans senyals acaba, no sabeu d'on sia? Hi sabeu de què tinc gran maravella? En un matex temps me dieu que no sabeu d'on és, mas que peccador és aquest home, hi deuríeu saber d'on és per los miracles que acaba, hi com no és pecador, mas excel·lent sobre-ls altres hòmens.

»Tots sabem, encara que no ajam tant lest com vosaltres, que Déu als peccadors no scolta per a fer les maravoloses obres que aquest en testimoni de la sua doctrina obra, mas aquell qui a Déu honra hi fa lo que mana; tal com aquest hou la bondat divina hi li dóna lo que demana. Del principi del món no han hoït orelles que algú aja ubert los ulls del qui és nat cech del ventre de sa mare. Si aquest no fos tramés per Déu a nosaltres, no poria fer algú {133a} de aquests actes que passen hi excel·lexen tota facultat de natura.»

No tenien què respondre los celerats hi mals hòmens, hi per ço li tornen injúries per resposta, dient: «En peccats est nat tot, en cors hi ànima, que bé u mostra la seguedat que has tret del ventre de ta mare, y vols esser nostre mestre?»

O, ceguedat maliciosa! O, malícia cegua! Per dir-li oprobri la ceguedat atorguen, dient que és nat en peccat hi culpa; hi no volen atorgar que Jesús l'à guarit de la ceguedat que per culpa li imposen. Hi si tots los peccats tenia, prenguesen la veritat que-ls deya, la qual deu esser presa de qualsevol que la diga.

Lançaren-lo defora, excomunicant-lo, perquè los miracles del Senyor confessava.

et injuste condemnantes, *ejecerunt eum foras*, extra synagogam, id est extra societatem Judaeorum, tanquam excommunicatum et reprobatum, quod apud eos erat maximum opprobrium, sicut apud nos excomunicatio et ejectione a societate et communione Christianorum. Ob confessionem quidem veritatis, et quia Domino adhaesit immobilis, ejectione est foras a Judaeis; ipse ne Deum contemneret, voluit contemni ab hominibus; nos vero ne ab hominibus contemnamur, Deum contemnimus.

Ohí lo Senyor que lançat l'avien. Ab tot que totes les coses mira ans que sien, però hoí ab les corporals orelles que-ls jueus lo avien lançat defora; hi trobà'l lo Senyor, perquè trobar lo volia, hi diu-li: «Tu creus en lo Fill de Déu?», quasi dient: «Est aparellat creure en lo Fill de Déu qui t'à donat la vista?» Hi ell respon prompte per a creure: «Qui és, Senyor, perquè en ell

36-37 *Lançaren-lo ... confessava*] Aquest verset sí apareix en VC, 365b. A continuació, respecte el text llatí assenyalat que servia de glossa de l'esmentat verset, s'ha omés un fragment sobre com el fet d'expulsar el cec de la sinagoga suposava un acte tan greu en els jueus com l'excomunió per als cristians. S'assenyala que, per haver confessat la veritat de Crist i que ell l'havia il·luminat, el cec fou menyspreat pels homes. | 38-772,8 *Ohí ... parla*] Els versets de Jn 9, 35-37 que inclouen aquest fragment han estat incorporats per Corella respecte VC, 365b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

crega? Qui és, Senyor, lo Fill de Déu qui m'ha donat la vista?, que aparellat stich en ell creure.» No conexia a Jesús, que fins a lavors vist no l'havia; hi per ço qui és lo Fill de Déu qui l'ha guarit demana ab desig que-l puga veure, conéixer hi en ell creure. Hi axí pogué 5 meréixer que la veritat li fos revelada.

No tardà lo Senyor respondre: «Tu l'às vist hi de present lo mires: hi és aquell qui ab tu parla.»

4. RECIPIENDO FIDEM ET INTUS ILLUMINATUS FUIT

Deinde cum caecus curatus foras a Judaeis eiecit esset, et ad Jesum venisset, ab eo interrogatus et instructus etiam lumen fidei recepit; et fidem suam quam corde credidit, ore confessus est dicens: *Credo, Domine*; et opere protestatus, quia *procidens adoravit eum*, adoratione et servitute patriae.

Per hoc ejus divinam virtutem ostendit, verbo etiam opus adjungens, nam prostratio et adoratio debetur soli Deo et Creatori, in signum quod manu ejus de nihilo sumus erecti; sicque eum credidit, et confessus est verum Deum et hominem. Quem ergo Judaei repellebant hunc Christus recipiebat; quanto magis enim quis propter Deum ab hominibus contemnitur, tanto magis a Deo diligitur; et quanto amplius ab illis ejicitur, tanto amplius ab ipso recipitur. Unde Chrysostomus: Qui propter veritatem et Christi confessionem injuria opprimuntur, hi maxime honorantur; quod in caeco factum est. Ejecerunt enim eum ex templo Judaei; et invenit eum Dominus templi et eum suscepit, sicut agonotheta atletam multum laborantem, et coronavit: haec Chrysostomus. Christus itaque hunc totum sanat, extra oculos, et intus cor aperiens. Jam Dominus agnus missus ad tollenda peccata Joan. i. mundi, lavat inuncto faciem cordis, jam mentis oculos illuminat; et ille confitetur non tantura Filium hominis, sed etiam Dei.

Et commendando caecum ex devotione, et fidei illuminatione, dixit ei Jesus: In judicium, scilicet discretionis non damnationis, ego in hunc mundum, qui complectitur bonos et malos, veni, scilicet pen assumptionem carnis, ut simplices et humiles, qui non vident, id est se non videre reputant et confitentur, ac

[4. COM EL CEC REBÉ LA FE I FOU IL·LUMINAT]

Tantost cregué a la veu de aquesta deyfica paraula hi pogué atényer la vista de l'ànima que may avia 10 tenguda, hi confessà per la boca la fe que dins lo cor tenia, dient: «Yo crech, Senyor; hi prostrant-me en terra, te adore Déu hi home, rey Messies, tramés en la terra per la redempció nostra.»

Respon lo Senyor: «En aquest meu primer 15 adveniment só vengut {133b} en la terra, perquè los qui crehen se aparten dels qui no crehen; y los qui són

13-14 te ... nostra] Aquest breu fragment ha estat afegit per Corella quant a VC, 365b; amb tot, la idea de la doble condició humana i divina de Crist, així com la seua funció redemptora, apareixen en el fragment de la *Vita* que segueix i que ha estat omés per Corella, com indiquem en la nota següent. Corella, doncs, pren aquestes idees en essència i les inclou com una amplificació de les paraules de Jesús en Jn 9, 38. | 14 redempció nostra] Tot seguit, quant a VC, 365b, Corella omet una glossa extensa i una citació de sant Joan Crisòstom que tracten de com els oprimits per confessar la veritat de Crist són rebuts i honorats per Déu qui, en la seua condició humana i divina en la figura de Crist, va sanar aquest malalt. | 15-773,8 Respon ... pertinàcia] En aquest fragment, el lletraferit valencià sintetitza i modula una glossa quant a VC, 365b-366a, sobre el sentit dels gentils, qui veurien la veritat de l'arribada del Messies i els jueus, qui el veieren però no el cregueren i romangueren cecs, per tant. La modulació prové del fet que integra la glossa en l'estructura i la forma en primera persona del verset de Jn 9, 39 («Llavors Jesús afegí: "Jo he vingut en aquest món per fer un judici: perquè els qui no hi veuen, hi vegem, i els qui hi veuen, es tornen cecs.») Per altra part, el lletraferit valencià omet en el final del subcapítol ja en VC, 366a, un text sobre el sentit d'aquesta primera arribada de Déu, que no tenia el caràcter de condemnció i premi que s'espera de la segona arribada, en el Judici Final. S'insistia en diferenciar entre els creients i els no creients, com a avís del que haurà de venir segons la glossa omesa.

44. DEL CECH DE NATIVITAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

medicum requirunt, *videant* et illuminentur per fidem, et veritatis cognitionem; *ac* Legisperiti et sapientes superbi *qui vident*, id est se videre praesumunt et jactant, ac medicum non quaerunt, *caeci fiant* amplius, id est in sua caecitate permaneant, et indurentur per infidelitatem, et quantum ad intuendam veritatem, nolentes sustinere veritatis lucem; ut patet impletum in hoc caeco nato, et in Apostolis, qui propter suam humilitatem a Christo sunt illuminati, sacerdotes autem et Legisperiti, propter suam superbiam sunt excaecati. Item, exponitur hoc de {366a} illuminatione Gentilium, per fidei susceptionem, et obtenebrationem Judaeorum, per fidei refutationem; quia ante reputabantur Gentiles caeci, et Judaei videntes, modo e converso Gentiles vident, et Judaei caeci sunt.

Unde non accipitur hic iudicium condemnationis et praemiationis manifestum, quod in secundo adventu expectatur futurum; sed iudicium discretionis credentium, et non credentium occultum, quod in primo adventu est factum. Quasi diceret: In hoc quod te illuminavi, intellige quod ego veni separare pauperes spiritu a superbis, ut illi illuminentur; isti caecentur. Et notat hic causam, quia ad hoc non venit finaliter, ut aliquis excaecaretur; sed notat terminum, quia adventus ejus fuit ad hoc terminatus; sicut boni medici operatio in desperatis terminatur ad mortem.

5. PECCATUM PHARISAORUM EO MAIUS QUOD VIDENTES NON CREDIDERANT

Et audientes Pharisei repugnaverunt dicentes: *Numquid et nos caeci sumus?* qui religiosi et litterati in Lege sumus, et spiritualement visum illuminatum habemus. Sed ex eorum responsione eos confutat dicens: *Si caeci essetis*, id est ignorantes Scripturas et prophetias de me, *non haberetis peccatum*, scilicet tantum quantum habetis; *nunc vero quia dicitis, videmus*, id est reputatis vos intelligere Scripturas, *peccatum vestrum manet*, id est aggravatur, et magis punietur.

Ex quo patet quod scientes Scripturas, et non observantes eas gravius delinquent, et graviolem poenam incurrunt, secundum illud: *Servus qui scit voluntatem Domini sui et non facit vapulabit plagis multis*. Potest etiam exponi de corporali visione miraculorum et operum Christi, quia si ea non vidissent, haberent aliquam excusationem de hoc quod ei non crediderunt; nunc autem quia viderunt, ideo peccatum eorum aggravatur et magis puniendi sunt. Vel, *si caeci essetis* vestra reputatione, id est si ex

lechs y simples y que no tenen sciència me coneguen, hi los doctors y scientes no-m coneguen; los cechs me vegem, hi los qui vehen sien fets cechs y no-m vegem; los gentils sens Ley, sciència ni Profetes, qui no m'auran vist, vendran a la mia conexença; los jueus ,qui m'an vist hi han hoït la mia doctrina, acompanyada de tants miracles, seran fets cechs per la sua inica pertinàcia.»

[5 . DEL PECAT MÉS GRAN DELS FARISEUS: VEURE I NO CREURE]

Hoïren aquestes paraules alguns dels fariseus qui ab lo Senyor eren, hi tots carnals pensaven que'l Senyor corporal ceguedat los menaçava; y axí li responen, quasi dient: «Falsia dius, que bona vista és la nostra», hi per ço li dien: «Donchs, que cechs som nosaltres?» De la qual resposta lo Senyor justament los impugnà: «Si fósseu cechs, no tendríeu culpa. Si fósseu cechs, ignorant les Scribtures, los psalms y Profetes que de mi parlen; si no aguéseu hoït la mia doctrina, vist los meus excel-lents miracles, no tendríeu lo peccat que teniu, que en mi no voleu creure.

20

17-18 si ... miracles] Aquesta referència a l'escolta de la doctrina de Crist i els miracles, pròpies dels fets evangèlics, ha estat afegida per Corella quant a VC, 366a, per fer referència també al Nou Testament, a banda de les al·lusions prèvies a les «Scribtures, los psalms y Profetes», que conformen l'Antic Testament. | 19 voleu creure] Tot seguit, quant a VC, 366a, Corella omet un text amb el verset de Lc 12, 47 («El servent que, coneixent la voluntat del seu amo, no ha preparat o no ha fet allò que l'amo volia, rebrà molts assots.»), juntament amb una glossa sobre el fet que era pecat no creure en Jesús, ja que es veïen les seues obres miraculoses.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

humilitate vos caecos adverteretis, seu reputaretis, recognoscentes per humilitatem peccatum vestrum, et currentes ad veniam et medicum, *non liaberetis peccatum*, quia ego veni auferre peccatum, quod remittitur per gratiam, quae non datur nisi humilibus et de se non praesumentibus;

nunc vero quia superbe *dicitis, videmus*, id est vos videre reputatis, ac veniam et medicum non quaeritis, *peccatum vestrum manet*, id est non remittitur, et in caecitate infidelitatis vestrae permanetis.

6. HIC CAECUS MYSTICE GENUS HUMANUM SIGNIFICAT

Mystice caecus iste a nativitate, humanum genus est, habens caecitatem ab Adam, unde secundum mentem caeci nati sumus; haec enim caecitas, contigit in primo homine per peccatum, de quo omnes originem traduximus, non solum mortis, sed etiam iniquitatis. Caecus etiam ideo nascitur omnis habens peccatum originale, quia privatus est Dei visione. Caecum ergo a nativitate, id est omne genus humanum, Dominus in hunc mundum veniens illuminavit.

Sputum in terram, deitatem associans naturae humanae; ac de saliva et terra *lutum fecit*, contemperando terram sapientiae divinae, id est, Deus homo factus est; per sputum enim, quod est saliva de capite descendens, significatur Verbum, quod a Deo capite omnium rerum procedit, et sapientia quae ex ore Altissimi prodiit, saliva enim est humor salsus. et sal sapientiam significat; per terram vero caro et humanitas, quampro nobis suscepit. *Linivit* autem seu unxit *oculos*, scilicet cordis ipsius caeci, id est generis humani, per fidem Incarnationis Christi, quando fecit catechumenum, quod interpretatur *instructus*, qui fidem habet, sed nondum baptizatus est;

et ideo mittit eum {366b} ad piscinam, ut levetur et illuminetur, id est baptizetur, et in Baptismo plenam illuminationem recipiat. Unde secundum Dionysium, Baptismus dicitur *illuminatio*, quae piscina vocatur Siloe, quod interpretatur *missus*; quia quicumque baptizantur, oportet quod baptizentur in Christo, qui est missus a Patre, et tunc eum illuminat; nisi enim ille fuisset missus, nemo nostrum esset ab iniquitate dimissus. Qui ergo de limo terree hominem formavit,

»Ara dieu que teniu vista, gloriand-vos que sou doctors de la Ley, religiosos hi hòmens de sciència; hi per ço lo vostre peccat se agreuja, puys ab tan bona vista, més que si fósseu cechs, caheu en la fossa que ha cavat la vostra malícia.»

[6. D'AQUEST CEC QUE SIGNIFICA EL GÈNERE HUMÀ]

Al seny al-legòrich, cech és lo humanal linatge, devallant del primer pare, indigne de veure la visió de la divina essència. Hix del temple lo Senyor devallant del cel, axí com ell mateix testifica, dient: «Yo só exit de mon Pare hi só vengut en la terra.»

5

Mesclà la saliva que del cap devalla, que és lo Verb divinal, la divina sapiència, la qual se abaxa a pendre la terra de nostra carn humana; y lavors guarí la ceguedat y altres mals que de nostre primer pare teníem, que per la sua incarnació poguem meréixer totes les gràcies 10 {133c} que atényer se poden. Gran fon lo engüent hi medecina nostra, quant aquell qui-ns havia creat se féu home creatura per nosaltres.

Manà al cech que anàs a lavar-se, que vol que-ns lavem en los sacraments de la sancta Sgleya, per virtuts 15 dels quals cobrem la gràcia; hi que-ns aparellem a la disputa y persecucions, oprobri hi penes de aquells qui la sacrosanta ley evangèlica impugnen. Y spant algú ni

o *gloriant-vos ... sciència*] Corella retorica i amplifica aquest fragment quant a VC, 366a: «*id est vos videre reputatis*», és a dir, «i penseu que veieu.» | o *caheu ... malícia*] De la mateixa manera que s'ha indicat en la nota prèvia, aquest fragment ha estat retoricat per Corella, ara amb la imatge d'una «fossa de malícia», pel que fa a VC, 366a: «*et in caecitate infidelitatis vestrae permanetis*», és a dir, «continueu cecs en la vostra infidelitat.» | 1-775,6 Al ... *impugnaven*] Corella tradueix de manera bastant lliure el fragments corresponents en VC, 366ab, en el sentit que destaca directament la idea de l'arribada de Déu fet home i la capacitat del baptisme per guarir els pecats. | 1-5 Al ... *terra*] Aquest fragment, quant al corresponent de VC, 366a, ha estat modificat per Corella. D'una banda, afegí el verset de Jn 9, 39 («Yo só exit de mon Pare...»); d'altra, omet referir-se a la «ceguesa espiritual» dels homes, com a conseqüència del pecat original. | 11-13 Gran ... *nosaltres*] Corella redueix amb aquest fragment el text corresponent de VC, 366a, que tenia, en essència, el mateix contingut.

44. DEL CECH DE NATIVITAT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

per idem genus luti humanum genus reformavit, et reformando significavit; unde pulverem massans de sputo, linivit super oculos caeci; quasi dicat ei: Ego sum qui pulverem de terra accipiens hominem plasmavi. In facto etiam hujus caeci illuminati significatur modus curationis cujuslibet peccatoris justificati, qui bene per caecum intelligitur; peccatum enim mentis oculos obtenebrat et obscurat.

temor no-ns spante, que la sancta fe que havem pres en lo babtisme no la confessem quant nos enterroguen en honor e glòria de Jesús, Déu e Senyor nostre. Y de aquest cech prengam exemple, lo qual més sforçadament responia, quant los fariseus més lo 5 impugnaven.

Al seny moral, aquest misteri significa lo peccador cech per la mortal culpa. Hi més, per consuetut larga mendica a la porta del temple, quant spirituals almoynes demana als qui entren en lo temple, qui són 10 les bones hi sanctes presones, qui per ell pregunen. Lo Senyor lo mira ab la sua prevenient gràcia, que en moltes maneres al peccador toca; posa-li fanch damunt la vista, que mire la viltat de les sues culpes y que-s vaja a lavar-se a la piscina de penitència. Lancen-lo de sa 15 companyia los amichs carnals, qui als peccats lo acompanyaven, hi les carnals concupiscències, que ja no les vol complaure. Y lo benigne Senyor lo troba y li parla, hi l'aconsola.

Aquest cech de nativitat fon après bisbe, qui anà en 20 companyia de santa Magdalena, de sancta Marta y de Làzer quant de Hierusalem los lançaren, y per dos noms lo nomenen: sanct Restituït o sant Celidoni; té singular gràcia per a la vista.

7. TRES CAECITATIS SPIRITUALIS CAUSAE, TRIAQUE NECESSARIA AD ILLAM DEPELLENDAM

Ubi notandum quod caecitas spiritualis causatur tribus modis: primo, a pulvere cupiditatis terrena; secundo, ex igne carnalis concupiscentiae; tertio ex tumore superbiae. Plerumque etiam peccator, vel ex consuetudine peccandi, vel ex obstinatione mentis, vel etiam ex obeacatione diaboli, peccatum suum non videt, quia videre non vult; nec peccatum, reputat peccatum. Unde Gregorius: Cum in gravi peccato miser homo labitur suadet ei diabolus ne pœniteat, ne

7-24 Al ... vista] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 366ab. Per una part, es tracta d'un resum del significat del passatge evangèlic, que substituïrà el contingut dels que serien els subcapítols 8 i 9 que Corella omet en el *Cartoixà*, com indiquem en la nota següent. Per altra part, destaca l'al·lusió al futur sant Restituït o sant Celidoni, vinculat a Maria Magdalena, com a seguidor de Jesús. Segons la llegenda medieval sobre aquest cec, que és recollida en la *Història de la gloriosa santa Magdalena* de Corella, aquest personatge curat per Crist en el present episodi evangèlic, fou embarcat i expulsat pels jueus amb Maria Magdalena (Escartí 2014: 246): «No pogueren los inics prínceps de la sinagoga comportar claredat de tan excelsa doctrina; semblants a miserables òlives, que del sol la llum no poden veure. Prengueren los obstinats malignes la devota santa, ab la germana e lo resuscitat Llätzer, e aquell sant Celidoni, qui fon il·luminat, cec de la sua naixença, en sant Maximí, u dels setanta deixebles, e santa Marcel·la, criada de santa Marta, qui dix al Nostre Mestre e Senyor "Beatus venter qui te portaviit", e altres devots crestians. Posats dins una fusta, sens veles, rems, timó ni altres aparells de navegar, deixaren-los a la mar perillosa, dient per escarn que s'acomanasen a Jesús crucificat, lo qual ab tanta devoció pricaven.» El lletraferit valencià afig aquesta referència al sant pel seu coneixement directe de la *Història*, que ell havia redactat; una dada més que demostra la centralitat que Corella atorga a aquest relat evangèlic i als personatges que l'integren i la relació del text hagiogràfic amb el *Cartoixà*, on com hem vist en els capítols XX i XXI, hi ha dependències nombroses entre aquestes dues obres que afecten el contingut i l'estructura quant al text ludolfí. | 24 la vista] Tot seguit, Roís de Corella omet la resta del capítol ludolfí, que abastaria dos subcapítols més segons l'edició de la *Vita* que manegem. El contingut omés, a grans trets, tracta de les diferents causes de la ceguesa espiritual, a partir de diferents citacions de sant Gregori de Nissa, sant Bernat de Claravall i sant Agustí d'Hipona: la cobdícia terrenal i carnal i la superbia, que es poden curar amb el «fang» de la misericòrdia, juntament amb la confessió contrita de la veritat de Déu i dels pecats. Els senyals de la il·luminació divina consisteixen en conèixer a Déu i a un mateix, que produeix la necessària humilitat per al bé i evita el mal. Així doncs, tot partint de citacions de sant Joan Crisòstom i Sèneca, en VC, 367ab, s'urgeix a emprar l'escàs temps disponible en servir a Déu i lloar-lo i menystenir les banalitats, més enllà d'allò necessari. Es tracta de subcapítols que s'allunyen de la narració i la centralitat dels fets evangèlics i se centren en interpretacions i debats teològics derivats, que Corella va obviar.

confiteatur peccatum; leve et modicum in corde affirmat, misericordiam praedicat, longum spatium vitae promittit, ut permaneat in peccato suggerit; ut sic eum in contemptum Dei, et desperationem sui inducat, et perdat. Ad hujus caeci illuminationem tria necesse est concurrere: primum est, divinae gratiae praeventis respectio; secundum est, cordis de peccatis compunctio; tertium est, pura peccatorum confessio; haec tria per ordinem designavit Dominus in curatione istius caeci. Primum significavit in eo quod dicitur, quod vidit caecum, oculo scilicet misericordiae et gratiae praeventis, quae ante omnia praeexistit, ad conversionem peccatoris; homo enim per se potest in peccatum labi, sed per se resurgere non potest sine auxilio gratiae Dei. Nisi ergo Dominus peccatorem oculo misericordiae respiciat, resurgere non valebit. — Secundum designavit Dominus per hoc quod expuens in terram, fecit lutum ex sputo, quo linivit oculos caeci. Per sputum vel salivam, quae a capite in eos defluit, intelligitur divina sapientia, quae ex ore Altissimi prodiiit; per terram autem intelligitur corpus humanum, quae duo commixta fuerunt in Christo, scilicet: Verbum aeternum, quod per salivam, et caro humana, quae per terram intelligitur. Et hoc benedictum lutum est remedium caecitatis nostrae, si tamen super oculos cordis nostri liniatur; quod fit quando peccator ad considerationem Dei per peccatum offensus, ad recognitionem vilitatis suae, propter peccatum, inducitur; tunc enim nobile lutum Christi, supra vile lutum peccatoris ponitur, ex quo compunctio causatur. Praedicto igitur luto suo, tunc Deus luteos oculos peccatoris linivit, quando eum ad considerationem suae offensae, et vilitatis peccati, ac miseriae sui status instigat et inducit. Ut autem peccator plene illuminetur ad rectam cogitationem, et veram compunctionem, oportet quod ex gratia Dei consideret haec septem. Primo, ut consideret peccatum quod commisit, ut possit videre peccati multitudinem, et omissionem boni, et commissionem mali cogitatione, locutione, et operatione quinque sensibus, contra decem prae- {367a} cepta, contra septem sacramenta, in operibus misericordiae; et tunc dicat: *peccavi super numerum arenae maris, etc.* Itera, consideret peccati magnitudinem, quod tam magna peccata fecit, et contra tam magnum Dominum, et dicat: *Pater, peccavi in caelum et coram te; et non sum dignus, etc.* item, consideret peccati turpitudinem, quod tam turpia peccata fecit. Secundo, ut videat tempus quod amisit; vide ergo quot dies, quot menses, quot annos inaniter consumpsisti, et quia secundum Bernardum, omne tempus perdidisti in quo de Deo non cogitasti! Tertio, ut videat pulchritudinem animae, quam polluit, quae pulcherrima fuit et dignissima, quia ad imaginem Dei creata; et quod se sic turpiter vilificavit. Quarto, ut videat gratiam quam amisit, et quanta bona per peccatum perdidit. O quam multam gratiam multi negligunt! Deus enim semper paratus est dare, sed pauci volunt accipere. Quinto, ut videat iram

Dei, quam provocavit; et quod beneficiis Dei ita ingratus fuit. Sexto ut videat poenam, quam meruit, quae est «terna, amara, et diversa. Septimo, ut videat gloriam, quam perdidit, quae est infinita, pro cuius gustu ad unam horam, secundum Augustinum, contemnenda esse omnia. His septem consideratis bene durum et lapideum cor haberet homo, qui non amara contritione compungeretur de peccatis suis. — Tertium, quod est pura peccatorum confessio, designavit Dominus per hoc quod istum caecum sic linitum misit lavare se per confessionem apud sacerdotem. Quamvis enim Deus dimittat peccatum ad contritionem peccatoris; obligat tamen eum ad confessionem homini vice Dei faciendam. Et talis absolutio facta in confessione, secundum Augustinum, reducit hominem ad Baptismi puritatem. Praemissis autem tribus peccatis, tunc incipit peccator videre; et sic a sua caecitate divina gratia curatus procidat humiliter, et adoret suppliciter gratias agens Deo. Signum vero est quod peccator sic illuminatus est, quando clare videt et cognoscit. Illa autem cognitio in duobus consistit, scilicet: in cognoscendo Deum, et in cognoscendo seipsum. Cognoscere Deum in praesenti est cognitio suae potentiae et suae bonitatis. Cognitio autem potentiae generat in nobis timorem, qui timor facit recedere a malo; cognitio bonitatis generat in nobis amorem, qui amor ducit nos ad bonum faciendum. Cognitio autem nostri generat in nobis humilitatem, quae est mater omnium virtutum. Et sic patet quod haec duplex cognitio, scilicet Dei et nostri, est causa totius nostrae salutis; nam cognitio potentiae Dei generat timorem, qui facit vitare malum; cognitio bonitatis Dei generat amorem, qui facit operari bonum; cognitio nostri generat humilitatem, quae nos conservat in evitacione mali et in operatione boni.

8. BENE UTENDUM EST TEMPORE

Tempus igitur observemus et ab intemperaneis abstinemus; ne cum caecis Judaeis illud in vanitatibus consumentes, cum ipsis in caecitate maneamus. Unde ait hoc loco Chrysostomus: Dedit tibi vitam Deus ut se coleres, tu eam incassum et inutiliter consumis. Quaeris quod sit damnum? Si parum argenti temere consumpseris, id omnino damnum appellas; si totos dies in diaboli operibus consumpseris, nihil amisisse opinaris. Opus est in sacrificiis et orationibus vitam omnem impendere; tu ad clamores, perturbationes, obscoena verba, contentiones intempestivas, voluptates magicas vitam tuam temere consumis, et in tuum convertis detrimentum; et cum haec commiseris, quod damnum acceperis interrogas, neque intelligis, omnia potius amittenda quam tempus! Aurum amittis, poterit recuperari; amissum tempus difficulter. Breve nobis in praesenti vita praestatur, quo nisi in necessariis utamur, quid illuc migrantes faciemus? Dic quaeso si cui

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

filiorum tuorum praeciperes, ut aliquam artem disceret, ille autem vel domi vel alibi tempus frustra consumeret, possetne apud magistrum excusari? Nonnec diceret: convenimus, tempus statuisti. Si tibi non curae est, ut apud me arti incumbat filius, quomodo eum erudiemus? Et qua gratia nobis breve tempus praescripsit Deus? O stultitiam, o insipientiam, pro quo maximae gratiae habendae sunt, quod labores nobis et sudores minuit, quod requiem nobis et aeternitatem largitur, id reprehendis, et molesto fers animo! haec Chrysostomus. Unde et Seneca: Etiam si multum superesset aetatis, parce dispensandum erat ut sufficeret necessariis; nunc quae dementia est supervacua discere in tanta temporis egestate? Eo magis itaque indignor aliquos, ex hoc tempore quod sufficere ne ad necessaria quidem potest, etiam si custoditum diligentissime fuerit, in supervacua majorem partem erogare. Non tam benignum ac liberale tempus natura nobis dedit, ut scilicet ex eo vacet perdere. Et vide quam multa etiam diligentissimis pereant. Aliud valetudo sua cuique abtulit, aliud suorum; aliud necessaria negotia, aliud publica occupaverunt. Vitam nobiscum dividit somnus. Ex hoc tempore tam angusto et rapido et nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum? haec Seneca.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui illuminasti oculos caeci nati; illumina quaeso oculos cordis mei, ne in tenebris offendam, vel unquam in morte obdormiam. Deus vite meae, quam vane consumpta sunt, quam infructuose lapsa sunt tempora mea, quae dedisti mihi ut facerem voluntatem tuam in eis, et non feci! Quot anni, quot menses, quot dies, quot horae perierunt apud me, in quibus sine fructu vixi coram te! Fiat, amande Pater, hoc residuum temporis mei intuosum et sanctificatum in gratia tua; ut in diebus aeternitatis inveniatur locum, et computabile sit ante te. Amen.

{367A} CAPUT LXXXVI. DE PASTORE OVIUM.

I. SIMILITUDO OVILIS ET EIUS OSTII CHRISTO APPLICATA

Et quia caeci et increduli Pharisaei et Judaei non accedentes ad lucem Christum, qui est *via, veritas, et vita*, nec intrantes in ovile ovium ut {367b} oves Domini fierent, jactabant se videre sine Christo, et per consequens posse ad veritatem pervenire sine eo, ideo Christus qui supra incepit {368a} disputare contra superbiam et jactantiam eorum, nunc ut hanc magis

SEGON DEL CARTOIXÀ

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui al cech de nativitat has il·luminat donant-li perfeta vista; il·lumina, Senyor, los {133d} ulls de la mia pensa, perquè anant en tenebres no entropce, y en la mort de culpa no m'adorma. Senyor 5 Déu de la mia vida, com vanament e infructuosa he despés lo temps de mon viure que m'havies donat, perquè fes la voluntat tua, lo que no he fet per ma culpa! Quants anys, quants messos, quants dies, quantes hores són passades, en les quals he vixcut sens 10 fer algun fruyt de bones obres! Fes-me, donchs, gràcia, Pare de misericòrdies, que lo temps que-m resta fructifique en la tua gràcia. Amén.

DEL PASTOR DE LES OVELLES. CAPÍTULO XLV

15

[I. DE LA SEMBLANÇA APLICADA A CRIST I LA PORTA DE LES OVELLES]

Perquè-ls cechs e incrèduls jueus hi fariseus, no acostant-se a Jesús, lum verdadera, via hi veritat infal·lible, ni volent entrar en lo corral de les sues ovelles, stimaven per la sua supèrbia que sens ell podien

12 Pare de misericòrdies] Notem el matis propi en la traducció de Corella respecte VC, 367: «amande Pater.», és a dir, «Pare digne de ser estimat.»

45. DEL PASTOR DE LES OVELLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

retundat, proponit contra eam similitudinem humilitatis de ovili et ostio ejus, quorum utrumque est humile, nec admittit nisi humillantes se. Ac si eis diceret: Si vultis intrare per humile ostium in humile ovile ovium, oportet ut vos humilietis, nec tam alta de vobis sentiatis. Et non tantum inducit hanc similitudinem ad humilitatis insinuationem; verumetiam ut ostendat per quod ostium in ovile ovium sit intrandum; et exprimitur in ea distincta conditio furis et pastoris ovium, propter diversum ipsorum ingressum et officium.

Dicit ergo: *Amen, amen dico vobis: Qui non intrat per ostium in ovile ovium, ille fur est et latro*, non enim venit propter bonum, ideo quaerit indebitum ingressum; *qui autem intrat per ostium, pastor est ovium*, quaerens bonum earum. *Huic ostiarios aperit*, quia scit eum ovibus benevolum; *et oves vocem ejus audiunt*, id est cognoscunt, quia bruta animalia suos benefactores recognoscunt; *et proprias oves vocal nominatim*, quia distincte eas cognoscit, quod alienus non facit; et educit eas ad pastum vitae huic necessarium; *et cum proprias oves emiserit, ante eas vadit*, quia communiter solent pastores praecedere greges, et ad pastorum gressum oves diriguntur. Ideo subditur: *Et oves illum sequuntur, quia sciunt et cognoscunt vocem ejus; alienum autem, id est furem, non sequuntur*, sed fugiunt ab eo, quia non noverunt vocem alienorum pastores se mentientium.

Ostendit itaque Christus Pharisaeis, quia nec sapientia, nec observatio Legis, nec bona vita quidquam valet nisi per eum; et quod impossibile est eos videre sine Christo, et ad veritatem pervenire sine eo, dicens: *Qui non intrat per ostium*, id est per Christum, *in ovile ovium*, id est in Ecclesiam et congregationem fidelium; *ille fur est et latro*, quales sunt omnes infideles, et etiam mali fideles. Ubi Augustinus: *Intrat per ostium, qui intrat per Christum, qui imitatur passionem Christi, qui cognoscit humilitatem Christi.*

Qui autem intrat per ostium, id est per fidem Christi, et humilitatem, et alias ejus virtutes, *in ovile ovium* ad pascendum eas, *pastor est ovium*, secundum veritatem. Non omnis qui intrat per ostium pastor est, quia et oves intrant; verumtamen unitas universitatis Ecclesiae verbo et exemplo pascit quotidie. *Huic scilicet pastori ostiarius Spiritus Sanctus revelando aperit ostium veritatis ad recte intelligendum, et justitiae ad bene operandum, ut oves pascere possit;*

et oves vocem ejus audiunt, id est doctrinam recipiunt; *et vocat eas nominatim*, condescendendo

la veritat atényer, lo Senyor, per argüir la sua jactància, supèrbia y vanaglòria, en aquest capítol exemple de humilitat los presenta, quasi dient: «Si voleu entrar per la baxa porta en lo corral de les mies ovelles, mester és que us humilieu y que no stimeu alguna cosa de vosaltres, y que entreu per la porta de humilitat en lo corral de les mies ovelles.»

»Y axí, certament dich a vosaltres, que aquell qui no entra per la porta en lo corral de les mies ovelles és robador hi ladre; no ve per lo bé de les ovelles, y per ço no entra per la deguda entrada. Lo qui entra per la porta és lo pastor, hi ve per la utilitat de les ovelles. Hi lo qui té la porta li obre, que sab que ama les ovelles y per la utilitat d'elles entra; hi elles la sua veu hoen, que-ls animals los seus benefactors conexen, hi ell a cascuna per son nom la nomena, que distintament les coneix totes, que no u fa lo qui no és pastor propi de qui no són les ovelles. Porta-les a la pastura, perquè tinguen lo que han mester per a la vida; va primer per mostrar-los la via. Hi elles seguexen los seus passos, que hoen y conexen la sua veu quant les crida; del qui és strany hi ladre fugen, hi la sua veu no conexen, encara que-l nom de pastor prenga.»

Mostra lo Senyor als fariseus ypòcrits que observància de la Ley, ni la sapiència, ni aspra vida, res no aprofita sens ell, per qui és tot nostre mèrit; ni sens la sua lum pot alguna veritat esser coneguda. Donchs lo qui no entra per Jesús, qui és la porta, en la sancta Sgleya, robador és hi ladre; tals són tots los qui no crehen, hi los qui crehen hi mal obren. Diu sant Agostí: «Per Jesús entren, qui és la porta, los qui la sua passió seguexen, qui la sua humilitat contemplen hi treballen en seguir los seus passos.»

Donchs, aquell qui en la fe sancta per los vestigis del Senyor entra és pastor qui ve a péxer les ovelles. Aquell qui en vida hi doctrina dóna past spiritual, hi si és mester corporal, a les ovelles, a tal com aquest lo Sperit Sanct li obre, revelant-li totes les veritats que ha mester per a la doctrina hi per a la vida, que puga pàxer les ovelles.

Hi les ovelles la sua doctrina hoen, y ab devoció la scoltien; hi per son nom les nomena, que vol dir que-l

6-7 y ... ovelles] Corella modula aquest text que en VC, 368a no apareixia en primera persona, sinó com a glossa explicativa sobre el sentit d'humilitat d'aquesta al·legoria evangèlica. | 17-18 que ... ovelles] L'autor valencià amplifica la traducció per clarificar-ne el sentit respecte VC, 368a: «quod alienus non facit.», és a dir, «la qual cosa no fa l'estrany.» | 29-30 tals són tots los qui no crehen hi los qui crehen hi mal obren] Quant a VC, 368a, notem com Corella incorpora la relació als qui creuen però no obren en conseqüència: «quales sunt omnis infideles, et etiam mali fideles.», això és, «com ho són tots els infidels, i també els mals fidels.» | 35 les ovelles] A continuació, respecte VC, 368a, Corella omet una breu glossa sobre el fet que, a l'Església, no tots els qui entren per la porta són pastors; amb tot, la glossa indica que la unitat de l'Església universal alimenta les seues «ovelles» amb la paraula i l'exemple.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

familiariter subditis singulis, ut ex familiaritate unicuique det ausum veniendi ad se, et educit eas per instructionem de tenebris erroris in lumen veritatis, et ex moerore servitutis in regnum libertatis; *et cum proprias oves emiseric*, de tenebris ignorantiae ad lumen vitae, et de carcere culpae ad libertatem gratiae, *ante eas vadit*, per exempla bonorum operum et vitae; *et oves illum*, ac vestigia ejus *sequuntur* per imitationem et rectam operationem, *quia sciunt vocem ejus*, id est cognoscunt et in ea delectantur; *alienum autem* voce et vita, *non sequuntur*, recipientes ejus doctrinam vel exempla, quia verba inducunt ad errorem, et exempla ad malum, *sed fugiunt* ab eo, tanquam a latrone et inimico, *quia non noverunt*, approbando, *vocem* et doctrinam *alienorum*, quia alieni aliena loquuntur, et ideo non cognoscuntur.

2. OVILE CHRISTI EST ECCLESIA CATHOLICA

Ovile ergo ovium commune est Ecclesia catholica, sub uno pastore Christo; ecclesiae autem {368b} congregationes particulares continentis sunt etiam ovilia et caulas ovium: sicut conventus religiosorum et ecclesiarum conventualium et parochialium, in quibus fecit Deus accubare suas oves, hoc est fideles simplices et mansuetos, subjectos et humiles.

Qui ergo non intrat per ostium, hoc est qui per principia religionis Christianae non venit; sicut per principia veritatis non venit haereticus, per principia gratiae non venit simoniacus, per principia libertatis non venit potenter vel armatis precibus intrusus, per principia simplicitatis non venit dolosus;

sed ascendit aliunde: quidam enim ad intrandum desuper per scalas ascendunt, sicut ambitiosi cum Lucifero ac cum Datan et Abiron, quos propter ambitionem vivos terra absorbit; quidam parietem irrumpunt, sicut avari eum Simone Mago; quidam fundamenta suffodiunt, sicut haeretici cum Ario. *Ille ideo fur est et latro*, qui in hoc differunt, quia *fur est* qui in furvo, hoc est in nigro, id est in tenebris, ignorantibus scilicet hominibus, alienam rem contrectat, invito Domino; *latro autem est* qui violentiam infert et manifeste contrectat, Domino invito.

Et ideo *fur est* qui ovile ovium suffodit, ac oves et utilitatem ovium clam, invito Domino, contrectat; et iste est occultus et subdolos, vel hypocrita, vel haereticus, quia uterque oves et utilitatem ovium furatur. *Latro autem est* qui violentiam facit ut rapiat; et tales sunt qui potenter se intrudere volunt. *Fur ergo et latro* per ostium non intrat, quia vel ambiciose

SEGON DEL CARTOIXÀ

bon pastor familiarment ab cascuna d'elles practica, hi los súbdits ab mansueta benignitat aconsola, hi axí-ls dóna ànimo que en les tribulacions a ell recórreguen. Trau les sues ovelles de les tenebres de ignorància a la lum de verdadera doctrina, del plor d'aquesta present vida a la sperança de la eterna glòria; trau-les del carçre de culpa a la libertat de la gràcia. Va primer, per exemple de bones obres, hi les ovelles seguexen los seus passos, la sua veu conexen, {134b} hi hoint se deliten, perquè tostemp les crida a past hi refectió de vida. Lo qui és robador hi ladre fugen d'ell les ovelles, ni la sua veu seguexen, ni l'exemple de males obres.

[2. DEL RAMAT DE CRIST, QUE ÉS L'ESGLÉSIA CATÒLICA]

Lo corral comú de les ovelles és la Sgleya sancta, sots un pastor, Jesús, Déu hi Senyor nostre; són altres particulars sgleyes, com és cascun bisbat o paròquia, los covents hi religions aprovades. En cascuna de aquestes té lo Senyor les sues ovelles, que són los seus fels mansuets, humils hi simples.

Donchs, lo qui per la porta no entra, que vol dir per los principis de la religió crestiana, que són los articles, principis de veritat infal·lible, és heretge; si per principis de gràcia hi virtuts no entra, és simoniàtic; si entra per potència és *intrusus*, que vol dir que y entra per força; si no entra per principis de humilitat verdadera, és serpent enganosa.

Però són alguns qui entren per alt ab scales; hi aquests són ambiciosos, qui ab Lucifer entren, hi ab Datan hi Abiron, qui per la sua ambició vius los begué la terra. Alguns les parets foraden; són los avars, ab Simon Magus. Alguns los fonaments caven, perquè tot caygua; axí com Arrius hi altres heretges. Tots aquests són robadors hi ladres; però és aquesta diferència, que aquell pròpiament és ladre qui de nit hi en tenebres, a la hora que-ls hòmens dormen, entra, hi tot lo que pot se'n porta. Robador és aquell qui furta ab força y violència manifesta.

Aquell és ladre qui lo corral de les ovelles forada, hi les ovelles hi la utilitat de aquelles amagadament se'n porta; hi aquest és lo ficte, enganós, ypòcrit heretge. Lo robador és qui les pren ab manifesta violència; hi aquests són qui ab favors hi ab potències entren en les dignitats de la sancta Sgleya. Donchs lo robador hi-l ladre no entren per la porta, que o per ambició

26-27 si ... enganosa] L'autor valencià retòrica la traducció respecte VC, 368b («per principia simplicitatis non venit dolosus», és a dir, «ni el seductor per la simplicitat.»), amb la introducció de la imatge de la serp, animal associat a la seducció.

45. DEL PASTOR DE LES OVELLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

ascendit aliunde, vel dolose suffodit occulte, vel violentia irrumpit manifeste, ut intrudat se.

Qui autem intrat per ostium in catholicam vitam et dignitatem, pastor venis est ovium, et iste introitus est veritatis, libertatis gratuitae bonitatis, et simplicitatis. Intrat autem ostium veritatis per catholicam fidem; intrat ostium libertatis per supernam vocationem; intrat ostium gratuitae bonitatis, nulli propter hoc faciens aliquam promissionem; intrat ostium simplicitatis, non obtinens per aliquam dolositatem.

Christus autem est ostium veritatis et libertatis et gratuitae bonitatis et simplicitatis. Si vero aliquis aliter intraverit, dicetur ei illud: *Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?* Et ejicietur extra oves in tenebras exteriores.

Huic vero pastori ostiarius aperit, qui est triplex: Christus quidem exemplo, Scriptura doctrina, et Spiritus Sanctus inspiratione; isti enim sunt ostiarii Ecclesiae. Christus dat claves, hoc est ligandi et solvendi potestatem; Scriptura docet claves volvere, et seras reserare, unde etiam una clavium est auctoritas discernendi, quae est scientia; Spiritus autem Sanctus dignitatem et idoneitatem confert ad intromittendum, sicut janitor fidelis, cui committitur custodia rerum.

Talis ergo ostiarius exemplo Christi, doctrina Scripturae, et dignitate Spiritus Sancti, aperit tali pastori: aperit autem ostium humile, ad quod superbi impingunt, vero pastori humili, ut non impingat; aperit ostium arctum, per quod avari intrare non possunt, pauperi paupertate spiritus, ut non constringatur; ut humilem et constrictum in vita recipiat, et alios repellat.

Hic etiam nota quod tribus modis munera captantur in officiis ad quae aplerisque festinatur. Est enim munus a corde scilicet, favor et gratia; munus ab ore, scilicet popularis adulatio; munus a manu, scilicet praemii donatio. Qui ab his se excusserit, et sine horum intentione intraverit, beatus erit; qui autem horum intentione ingreditur, *fur est et latro.*

pugen en alt per scales, o ab engans amagadament entren, o per força, ab violència que tothom ho pot veure.

Lo qui entra per la porta en la cathòlica vida o dignitat eclesiàstica és verdader pastor de les ovelles, hi aquesta és entrada de veritat, de llibertat, de bondat, de simplicitat hi gràcia. Entra per la porta de veritat per los principis hi articles de la sancta fe cathòlica; entra per la porta de llibertat, quant nostre Senyor Déu li mana que y entre; entra per la porta de virtut hi bondat, quant per canònica electió, sens que no fa alguna promesa; entra per la porta de simplicitat, quant sens algun engan ho accepta.

És lo Senyor la porta per hon entren aquells qui per virtuts entren; e si algú en altra manera entra, lo Senyor li dirà: «Com est entrat ací, amich, no tenint nubcial vestidura?» Hi lançar-l'à fora de les ovelles, en les exteriors tenebres.

Al pastor que ab caritat, humilitat y simplicitat entra, tres portes li obren: Jesús, Déu hi Senyor nostre, per exemple; la Scribtura Sacra per doctrina; lo Sperit Sanct que l'inspira. Lo Senyor li dóna la potestat de les claus que ligue hi desligue; la Scribtura Sacra li mostra com obra hi tanque; lo Sperit Sanct li inspira que ab caritat hi amor de les sues ovelles cure.

10-11 *quant nostre Senyor Déu li mana que y entre*] Respecte VC, 368b, notem el matís que explicita la vocació com a voluntat divina que cal complir: «*intrat ostium libertatis per supernam vocationem.*», és a dir, «entra per la porta de la llibertat amb vocació d'allò suprem.» | 15-16 *per^t ... entren*] Corella no explicita quant a VC, 368b, les virtuts dels qui passen per la porta de Crist: «*veritatis et libertatis et gratuitae bonitatis et simplicitatis.*» En la nota següent, apareixen, però, les virtuts que ara ha omés, tot reubicant-les. | 19 *ab ... simplicitat*] El lletraferit valencià afig aquestes virtuts que no estaven en el text corresponent de VC, 368b, les quals deuen provenir de les virtuts omeses unes línies més amunt, com hem explicat en la nota prèvia. | 21 *per doctrina*] Amb aquestes paraules, Corella tradueix el fragment de VC, 368b: «*unde etiam una clavium est auctoritas discernendi, quae est scientia.*», és a dir «per això hi ha una autoritat per discernir, que és la ciència.» | 25 *ovelles cure*] Tot seguit, Corella omet un fragment final en VC, 368b, que, d'una banda, equipara a Crist com a «porta» per evitar el pas dels superbs i facilitar el pas als humils. Per altra part, una segona glossa omesa assenyala i classifica com es busquen les recompenses en els oficis religiosos: del cor, el favor i la gràcia; de la boca, la lloança popular; de les mans, el do i el premi. Qui busca aquests premis és lladre i bandit; qui entra sense aquestes pretensions negatives, però, serà lloat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

3. CHRISTUS EST OSTIUM, QUIA PER IPSUM INGRESSUS EST AD FIDEM ET EGRESSUS AD GLORIAM

{369a} *Hoc proverbium dixit eis Jesus; proverbium enim dicitur, quando verbum pro verbo ponitur, sic est in parabola, quando per vocem unam rem significantem, aliud designatur.*

Et quia ipsi non intellexerunt, consequenter hoc eis proverbium exponit dicens: *Ego sum ostium ovium*, per doctrinam et exemplum, per quod ostium est intrandum.

Omnes quotquot venerunt, non per me, et non intrantes per ostium, sed praeter me, praeter divinam auctoritatem et suspitionem, non cum intentione divinae gloriae quaerendae, non a Deo quippe missi, sed propria sponte ingerentes seipsos impudice; fures sunt, alienum scilicet oves Dei sibi usurpando, et latrones, malo exemplo et perversa doctrina quantum in se est occidendo.

Sed non audierunt eos oves, id est fideles in ovili Ecclesiae permanentes, illi scilicet de quibus dictum est: Cognovit Dominus qui sunt ejus. Deinde probat se esse ostium, quia officium ostii est salvare ea quae sunt intra domum, et quod per ipsum fit ingressus et egressus; sic autem est de Christo quia per ipsum fideles servantur et salvantur, et similiter per ipsum est ingressus ad fidem et egressus ad gloriam.

Per Christum enim qui solus est ostium, *si quis introverit, et perseveraverit, salvabitur,*

quia: *Non est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri; — et ingredietur, hic ad fidem et Ecclesiam, et egredietur ab ista miseria ad gloriam et vitam aeternam, a fide ad spem, a credulitate ad contemplationem; ingredietur etiam per studium contemplationis, et secretum orationis, et egredietur per exercitium boni operis, et exemplum bonae actionis; et sic inveniet in aeterna refectione pascua viriditatis, scilicet mel divinitatis,*

[48] et ideo dicit *pascua* in plurali; vel, in Ecclesia militante *inveniet pascua*, scilicet doctrinae et gratiae, et in Ecclesia triumphante, scilicet gaudii et gloriae.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[3. DE LA PORTA DE LES OVELLES, QUE ÉS CRIST, PER LA QUAL S'ACCEDEIX A LA FE I A LA GLÒRIA]

E seguint la evangèlica letra, perquè deyen que no entenien aquesta similitud de les ovelles, diu lo Senyor: «Yo só la porta, per doctrina hi per exemple de vida; per aquesta porta hi no per altra és mester que entren los qui bé entren, los meus vestigis seguexquen. 5

En altra manera, robadors són hi ladres.

Per mi han a entrar les ovelles, a mi han a seguir si volen abundants pastures,

que tots los apetits sacien en la militant Sgleya per gràcia, en la triüfant per glòria.» 10

¹ E ... letra] A l'inici d'aquest subcapítol segons la nostra edició, l'autor valencià omet una part del verset de Jn 6, 10: «Jesús els va proposar aquesta comparació.» També no incorpora una breu glossa amb el significat del concepte «proverbi», que és, segons VC, 369a, quan es fa servir una paraula per una altra; de la mateixa manera que en la paràbola, quan pel nom que significa una cosa se'n designa una altra. | 6 En ... ladres] Corella redueix el contingut del fragment corresponent en VC, 369a, a aquest verset, de Jn 10, 8, tot eliminant la glossa que l'acompanyava sobre els falsos profetes i els qui eren mals exemples i de doctrina perversa. | hi ladres] Tot seguit, Corella omet un fragment que glossa part del verset de Jn 10, 8 («però les ovelles no se'ls escoltaven.»), en què hi ha també una part del verset de 2Tm 2, 19: «El Senyor coneix els qui són seus.» A més, no s'ha incorporat una altra glossa en què Crist es mostra, alhora, com a porta per entrar a la fe i per eixir a la glòria. | 8 abundants pastures] A continuació, el lletraferit valencià omet una glossa sobre el verset previ de Jn 10, 9 («Per mi han a entrar...»), en la qual hi havia la citació d'Ac 4, 12: «La salvació no es troba en ningú més, perquè, sota el cel, Déu no ha donat als homes cap altre nom que puga salvar-nos.» El contingut omés ampliava la idea que apareixia en l'omissió assenyalada en la nota prèvia: s'entra a l'Església per la fe i s'ix de la misèria a la glòria de la vida eterna; de la contemplació i l'oració s'eixirà amb bones obres. | 9-10 que ... glòria] Aquest fragment, abreujat, ha estat reubicat per Corella quant a VC, 369a, on es trobava unes línies més avall, en el que seria el fragment posterior a p. 783,3-4.

45. DEL PASTOR DE LES OVELLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

et lac humanitatis quia beati reficiuntur interius in aspectu Divinitatis, et exterius in aspectu humanitatis Christi, per quem sunt salvati,

[48]

Unde Augustinus: Quamvis ergo et hic in ipso ovili non desint pascua; *invenient* tamen *pascua*, ubi saturentur, qualia invenit cui dictum est: *Hodie mecum eris in paradiso*.

Fur non venit ad populi salutem, sed magis ad ejus destructionem, scilicet *ut furetur*, quod non est suum sibi usurpando, non de praeceptis Christi suos sectatores instruens, sed suis exemplis eos vivere suadens; *et mactet* pravo exemplo, et mala doctrina ad malum trahendo; *et perdat* in aeternam damnationem mittendo. *Ego veni* noa sicut fur, sed pro hominum salute missus a Patre, *ut* ingredientes in ovile, *vitam gratiae habeant* in praesenti per fidem in spe, quia *justus ex fide vivit*; et egredientes de corpore, *vitam glorias abundantius habeant*, in futuro per spem in re, quia gloria est gratia consummata.

Unde Gregorius: Oves ergo ejus *pascua invenient*, quia quisquis illum corde simplici sequitur, aeternae viriditatis pabulo nutritur. Attendamus ergo animum, fratres, inardescant ad superna, nostra desideria. Ab aeternae solemnitatis gaudio, nulla nos adversitas revocet; quia si quis ad bonum propositum ire desiderat, ejus desiderium quaelibet viae aspeirtas non immutat. Nulla nos prosperitas blandiens seducat, quia stultus viator est, qui in itinere amoena prata conspiciens, obliviscitur quo tendebat.

Ut si coelestis pastoris veraciter oves sumus, quia in via delectationis non figimur, aeternis pascuis in perventione satiemur: haec Gregorius.

Pexen les ànimes sanctes mirant hi fruint la divina essència; pe- {134d} xen los glorificats còssors en la vista de la humanitat assumpta que totes les bellees passa.

O, quina pastura promés lo Senyor al ladre quant li dix!: «Huy seràs ab mi en la glòria.» 5

Allí fon Parahís, hon fon lo Senyor divendres a la vesprada; allí paxqué les sues ovelles, les quals del principi del món per ell, porta de Parayís, eren entrades. Aquelles ovelles creyen que ell vendria; hi nosaltres 10 crehem que ja és vengut, hi tornarà al final Judici per portar totes les sues ovelles a la eterna pastura.

Diu sanct Gregori: «Trobaran, donchs, les ovelles del Senyor la pastura. Qualsevol qui ab simplicitat de cor segueix los seus passos, paxerà en los prats de la 15 eterna glòria. Apliquem, donchs, germans, lo nostre ànimo a les celestials alegres pastures, hi de aquestes sperances adversitat alguna no-ns revoque; que si algú va camí per atényer cosa que molt ama, no dexe per l'aspredat del camí lo viatge. Ni alguna prosperitat 20 temporal nos engane, que foll és lo qui acamina que si algun delit en lo camí troba, dexe lo principal viatge, en la fi del qual spera que tots los delits lo speren.»

Diu sanct Crisòstom: «Si verdaderament seguim al celestial pastor nostre hi no-ns aturam en lo camí per 25 les delectacions terrenes, ell nos paxerà hi-ns saciarà en los prats de la sua eterna pastura.»

5-6 O ... glòria] Corella sintetitza i retorica amb una exclamació el text que en VC, 369a s'atribueix a sant Agustí d'Hipona, del qual Corella n'omet la font. | 6 la glòria] Seguidament, Corella omet una glossa respecte VC, 369a, que amplifica el verset de Jn 10, 10 («El lladre només ve per robar, matar i fer destrossa; jo he vingut perquè les ovelles tinguen vida, i en tinguen a desdir.») | 7-12 Allí ... pastura] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 369a. En el *Quart del Cartoixà* (iv, f. 65d-66a), apareix aquesta idea de Jesucrist com a porta d'entrada, mitjançant la seua Passió, a la glòria de Déu, en aquest cas a partir de la nafra en la costella que li féu el soldat romà Longí: «Diu sanct Agostí: “Studiosament e no sens causa ha dit lo evangelista no que lo costat del Senyor fos nafrat, mas ubert ab lança. Obrir és propi no de nafra, {66a} mas de porta, per mostrar que allí era la porta de nostra vida de hon lo sacraments procehien, sens los quals algú no entra en la vida eterna. Dos principals sacraments del costat del Senyor emanaren: la sanch en lo sacrament de la eucharistia, en lo qual cada dia aquella preciosa sanch offerim a ell mateix Déu en remissió de nostres culpes e penes; l'aygua sguarda al sacrament del baptisme, en lo qual som fets nets e mundes de totes les nostres spirituals taques.”» | 23 en la fi del qual spera que tots los delits lo speren] Notem la particular traducció i la derivació lèxica («spera», «speren») elaborada per Corella respecte VC, 369a: «obliviscitur quo tendebat.», és a dir, «si hom oblida on anava.» | 24-27 Diu ... pastura] En VC, 369a, aquest fragment forma part de la citació prèvia de sant Gregori de Nissa; Corella l'atribueix, en canvi, a sant Joan Crisòstom.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

4. VERUS EST ETIAM PASTOR, CUIUS
CONDITIONES IMPLET

Deinde ostendit se etiam esse pastorem; hoc {369b} autem patet per hanc rationem, quia sicut per pastorem grex gubernatur, et pascitur, ita etiam per Christum fideles reguntur, et spirituali cibo, ac etiam Corpore et Sanguine suo reficiuntur;

sed ad differentiam mali pastoris, et furis, addit *bonus*, bonus quidem non solum in natura et gratia, sed in pastoralis cura, quia implet boni pastoris officia. Unde Chrysostomus: Pastorem seipsum, et ostium, indifferenter praedicat. Quia enim adducit nos Patri, ostium se dicit; quia vero procurat, pastorem.

Et ponit conditiones boni et mali pastoris, quia bonus et verus pastor, qui attendit ad praemium gloriae, debet habere affectionem ad gregem in tantum, quod pro eo, si necesse est sustineat mortem. *Bonus enim pastor animam suam* propriam, id est vitam corporalem, *dat*, cum opus est, semper autem paratus est dare, *pro ovibus suis*, et earum salute.

Si haec est descriptio boni pastoris et signum; valde timendum est de paucitate bonorum pastorum. Cedit enim bestia proximi, et multi eam sublevant; cedit anima iusti, et non est ex omnibus charis ejus qui eam relevet, cum tamen quilibet plus teneatur diligere animam proximi, quam corpus proprium. Sed quomodo pro ea corpus meum ponam, qui nec rem temporalem dare volo ut eam a peccato eripiam?

Et nota quod mori pro grege Dominico potest esse tripliciter: aut pro ipso de bono in melius promovendo, et sic est supererogationis, quantum ad omnes praelatos, sed ad opera supererogationis nullus tenetur, nisi voto se astrinxerit; aut pro ipso ab imminente periculo liberando, et sic tenetur quilibet praelatus, quia suscipit curam Dominici gregis, et de manu ejus requiretur sanguis; aut pro ipso in extremo articulo necessitatis constituto, qui non potest evadere damnationem, nisi homo morti se exponat, et sic est necessitatis, sicut vendere sua, et dare pauperibus in extrema necessitate existentibus.

[49]

si vero est persecutio personalis, et ipse solus quaeritur, tunc licet fugere persecutionem, exemplo Christi, qui a facie Herodis fugit in Aegyptum, et exemplo Pauli, qui dimissus fuit per murum, oves namque Pastori in coelo sedenti orationibus commendabat, se autem utilitati earum fugiendo

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. DE LES CONDICIONS DEL BON PASTOR]

Diu après com ell, Déu hi Senyor nostre, és bon pastor que les seues ovelles pex hi guarda; hi ab la sua sanch hi ab la sua vida dóna, perquè no-s perden.

Hi aquest és lo propi senyal del bon pastor qui ama les seues ovelles: que pose la sua vida, perquè no-s 5 perden.

Aquest és senyal que-ns spanta hi que en pochos pastors se troba. Cau la bèstia del prohisme, hi molts li ajuden hi la leven; cau l'ànima del prohisme, hi no-s troba qui li ajude; hi és certa cosa que la caritat orde- 10 {135a} na amar més l'ànima del prohisme que no lo cors propi. Mas, com per la sua ànima donaràs lo cors propi, que, per stalviar-lo de peccat, part dels temporals béns no li donaries?

Hi devem atendre que morir per les ovelles se 15 considera en tres maneres: o perquè elles de bé en millor aprofiten, hi açò no és necessari; o perquè stan en perill de perdre's, hi per delliurar-les de aquest perill és tengut qualsevol prelat posar la vida, car de la sua mà demanarà nostre Senyor Déu la sanch de les seues 20 ovelles; o stan les ovelles en tan perillós stament de perdre's hi en necessitat tan extrema, que spiritualment se perdrien, si-l prelat no oferia a mort la sua vida. Hi axí no solament lo prelat, mas qualsevol home és tengut offerir-se a la mort per stalviar la mort de 25 l'ànima del prohisme; axí com és de necessitat donar almoyna al qui de fam se morria, si no li'n donaves.

Però devem considerar en les persecucions una diferència: que si la persecució és a la presona, hi a ella sola perseguexen, pot lavors fogir sens culpa; hi del 30 Senyor nostre té exemple, que fogí de Herodes en Egipte; hi de l'Apòstol, quant per fogir de la ciutat de Domàs ab una corda per lo mur lo devallaren. Fogint acomana les ovelles ab oracions al bon pastor, qui stà segut guardant lo seu bestiar en la celestial cadira. Hi 35 fogint, per a la utilitat d'elles se stalvia, hi en aquest

3 no-s perden] A continuació, quant a VC, 369b, Corella omet un fragment en què hi ha una glossa que incideix en el fet que Jesús s'anomena «bon» pastor en contraposició a dolent. Una citació de sant Joan Crisòstom, que no s'ha incorporat tampoc, assenyala com Crist es denomina igualment «porta» i «pastor»; com a porta obri el camí a Déu, com a pastor cuida els fidels. | 4-6 Hi ... perden] L'autor valencià sintetitza amb aquestes paraules el contingut d'una glossa en VC, 369b, sobre la diferència entre el bon pastor i el dolent, tal com ha ocorregut i hem indicat en la nota prèvia. | 12-14 Mas ... donaries] Roís de Corella, respecte VC, 369b, canvia la primera persona del singular a la segona del singular, com s'observa.

45. DEL PASTOR DE LES OVELLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

servabat; hinc ait Dominus: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.*

[49] Sed sciendum quod si est persecutio generalis, quae populo indicitur, tunc debet pastor se opponere, et animam suam ponere, ne totus grex dispergatur;

Aliquando autem debet fugere, nec animam suam ponere, sed patienter expectare; quando scilicet tantum lana, id est temporalia diripiuntur, non personae.

5. CUR MERCENARIUS PASTOR DICHI NON POTEST?

Mercenarius autem a mercede dictus, vel quia mercede conductus est, vel quia mercedem terrenam sperat, *et qui non est proprie pastor* quia non attendit ad praemium gloriae coelestis, sed ad commodum rei temporalis; talis enim, secundum Gregorium, merito nomen pastoris perdit, eo quod terrenam substantiam plus quam oves diligit, et ideo ejus, *non sunt oves propriae*, sed tantum usurpative, quod probat per effectum, quia *videns lupum venientem*, scilicet diabolus, ut oves rapiat, vel haereticum ut decipiat, vel tyrannum ut corporaliter affigat, et timens damnum rerum vel corporis, incurrere, *dimittit oves*, direptioni patere, *et fugit*, tacendo, non resistendo, et auxilium debitum subtrahendo. Dum enim sola exteriora commoda requirit, interiora et etiam exteriora gregis damna negligenter patitur, et contra haec nullo zelo accenditur, nullo {370a} fervore dilectionis excitatur; *quia mercenarius* est, solum curans de mercede a lucro et commodo temporali, *et non pertinet ad eum*, id est ad ejus curam, *de ovibus*, de quarum perditione non sollicitatur et curat, quia non amore earum, sed pro sua mercede temporali laborat; nam secundum Augustinum, non diligit in ovibus Christum, sed lac et lanam; *et lupus rapit*, ad malum et periculum pertrahendo, *et dispergit oves*, ab unitate chartatis et Ecclesiae separando, vel affligendo.

13 Gregori] gregorl.

3-5 Però ... puga] Aquest fragment sobre el que han de fer els prelats quan la persecució és general contra els cristians ha estat reubicat per Corella; en VC, 369b, apareixia unes línies més amunt, en p. 784,28-29. | 6-9 Axi ... dexeables] L'al·lusió a aquest episodi de la Passió de Jesucrist ha estat incorporada per Corella respecte VC, 369b. En canvi, omet un fragment que tractava de com en determinades circumstàncies cal esperar i no exposar la vida pròpia, sobretot quan el que està en risc són béns temporals i no persones. | 12 què-n spera] Corella afig aquesta interrogació retòrica quant a VC, 369b. | 23 sues ovelles] A continuació, quant a VC, 370a, Corella omet part de la citació de sant Agustí d'Hipona, que al·ludia a com el mal pastor no estima Crist en les ovelles sinó per la llet i la llana. Així mateix, no s'incorpora una breu glossa en què s'indica que el mal separa aquestes ovelles de la unitat i de la caritat de l'Església.

prepòsit dix lo Senyor: «Si en una ciutat vos perseguexen, fogiu en altra.»

Però quant la persecució és a les ovelles hi al pastor perquè les guarda, deu pacientment sperar qualsevol dan que venir li puga.

Axí com sperà lo Senyor, hi no solament sperà, mas vench-los a l'encontre quant lo vingueren a pendre; hi quant lo prenien hi permetia que-l prenguessen, delliurava los dexeables.

[5. DEL QUE CALLA EL MAL PASTOR]

Lo logater hi mercenari, de qui no són les ovelles, 10 qui {135b} no les ama ni les té per pròpies sinó per lo loguer hi utilitat temporal, què-n spera? Diu sant Gregori: «Mèritament aquest lo nom de pastor deu perdre, perquè no ama les ovelles»; hi mostra-u per effecte, mira com ve lo lop, qui és lo diable o lo 15 heretge, que-n l'ànima les mate, o lo poderós tirà, que la vida hi los béns temporals los leve, fuyg hi dexa les ovelles; fuyg encara que corporalment no se'n vaja, callant, dissimulant los mals dans del seu poble. No atén sinó als profits temporals propis, entre·ls quals lo 20 major és la sua vida; dexa les ovelles a tots los mals que seguir los poden, puys ell ne sia delliure. Diu sanct Agostí: «No ama Jesús en les sues ovelles.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Sed bonus pastor, adversus praedictos lupos animam suam ponit: quia resistit tentationibus diaboli, arguendo et increpando vitia; resistit fallaciis haereticorum, predicando vera; resistit persecutionibus malorum, orando et implorando coeleste beneficium. Bonus pastor quaerit utilitatem ovium; sed raalus pastor et mercenarius, commodum proprium. Bonus pastor videns lupum venientem id est tentationem diabolicam, deceptionem haereticam, vel saevitiam tyrannicam, opponit se, subditos contra hunc lupum triplicem tuetur et defendit;

sed malus pastor fugit et dimittit oves, nec adversariis resistit. Unde in Zacharia: O pastor, et idolum derelinquens gregem! Quasi diceret: Non es pastor, sed similitudinem et idolum geris pastoris;

bonus pastor non quaerens, quae sua sunt, sed quae Jesu Christi, supra gregem suum sollicitate vigilat, cogitans quotidie quam rationem de commissis Deo reddat. Unde Augustinus dicebat: Et pertinetis ad curam nostram, ut rationem de vobis bonam reddamus; tota autem ratio nostra, quae est scitis. Domine, seis quia dilexi, seis quia non tacui, seis quia ex animo dixi, seis quia flevi cum dicerem et non audiret; ipsa puto quod integra ratio mea est: haec Augustinus.

Mercenarius vero, sua, non quae Jesu Christi quaerens supra gregem non vigilat; nec de grege sollicitus cogitat quam rationem de eo reddere valeat, quia non propter Deum, sed propter mercedem temporalem, quam hic recipit, Deo militat.

Unde Gregorius: Mercenarius quippe est qui locum pastoris tenet, sed lucra animarum non quaerit. Terrenis commodis inhiat, honore praelationis gaudet, temporalibus lucris pascitur, impensa sibi ab hominibus reverentia laetatur. Ista sunt etenim mercedes mercenaria ut pro eo ipso quod in regimine laborat, hic quod quaerit inveniat; et ab hereditate gregis in posterum alienus existat: haec Gregorius.

6. SIGNA TRIA BONI PASTORIS IN CHRISTO VERIFICATA

Deinde quod dixerat probat per signa dicens: *Ego sum pastor bonus, et subditur signum hujus, et cognosco oves meas, non solum scilicet notitia visionis, qua*

SEGON DEL CARTOIXÀ

Lo bon pastor possa en los perills la sua vida per les sues ovelles; resistint al diable, corregint, increpant los vicis ab salutífera doctrina hi vida exemplar de bones obres. Resestex a les fal·làcies herètiques, legint, pricant ab continu estudi en la Sacra Scribtura. Resestex a les potestats tiràniques ab increpacions salutíferes, ab oracions hi làgremes.

Lo mal pastor fuyg hi dexa les ovelles, hi no resestex als adversaris, dels quals diu Zacaries: «O pastor! Ydola qui dexes les ovelles!», quasi dient: «No est pastor, mas est de pastor ydola hi semblança.»

Lo bon pastor de les coses pròpies no cura, mas de les que'l Senyor li acomana; sollicitament vetla hi de continu pensa quina raó donarà a Déu de les acomanades ovelles. Diu sant Agostí: «A nosaltres sguarda haver cura de vosaltres, perquè donem bona raó de vostra vida. Vosaltres sabeu los treballs nostres, hi tu, Senyor, sabs que yo ame les tues ovelles, sabs que plore quant per elles te pregue.»

Diu sanct Gregori: «Logater és aquell que no cura de la salut de les ànimes. Per los profits temporals treballa, alegra's en les honors e glòries mundanes. Aquests són los loguers los quals desija, hi axí per lo premi de la eterna glòria, hi serà cruciat en les infernals penes.»

[6. DELS TRES SENYALS QUE MOSTREN COM CRIST ÉS UN BON PASTOR]

Demuestra après lo Senyor com és bon pastor per los senyals que al bon pastor acompanyen, dient: «Yo só

2-7 resistint ... làgremes] Notem com Corella amplifica la traducció respecte VC, 370a: «quia resistit tentationibus diaboli, arguendo et increpando vitia; resistit fallaciis haereticum, praedicando vera; resistit persecutionibus malorum, orando et implorando coeleste beneficium.» és a dir, «resisteix les temptacions del diable, acusant i denunciant els vicis; resisteix els enganys dels heretges, predicant la veritat; s'oposa a les persecucions que fan els malvats, pregant per ells, perquè Déu els faça el bé.» De la traducció de Corella, destaca la «resistència» a diverses temptacions, fonamentada en la lectura i l'estudi de les Escriptures Sagrades. | 19 te pregue] A continuació, pel que fa a VC, 370a, l'autor valencià omet un fragment en què s'assenyala com és el pastor mercenari o assalariat: busca el seu interès i no el del ramat o de Jesucrist. Aquests arguments, d'altra banda, apareixen seguidament en la citació de sant Gregori de Nissa. | 23-25 hi ... penes] Roís de Corella tradueix el text ludolfí de manera més connotada, amb l'al·lusió directa al càstig etern, respecte VC, 370a: «et ab hereditate gregis in posterum alienus existat.» és a dir, «i roman alié a l'heretat del ramat en el futur.»

45. DEL PASTOR DE LES OVELLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, sed etiara notitia approbationis et dilectionis, qua cognoscit solum dignos vita aeterna promissa eis; cognoscit etiam Christus oves suas per imaginem et similitudinem suam, quam eis impressit, per arma et vestimenta virtutum, quibus fideles ornavit, per signa bonorum operum quibus eos decoravit, per doctrinam suam, et specialiter per charitatem ad invicem, qua eos informavit: quae omnia in eis invenit. *Et cognoscunt me meae*, quia vere fideles cognoscunt Christum, notitia per dilectionem operante, et ideo decipi non possunt; beneficia quoque ejus manifeste cognoscunt.

Boni ergo pastoris signum est, mutua cognitio ipsius et ovium suarum; quod provenit ex hoc, quia pastor frequenter et sollicito oves suas visitat, et sic particulariter cognoscit eas, et individualiter et conditiones earum, ac diligit; et oves ex frequenti imaginatione beneficiis pastoris ipsum attendunt, et specialiter recognoscunt, ac diligunt. Sic autem est de Christo et vere fidelibus, et ergo est pastor bonus et verus. — Secundum signum boni et veri pastoris est, affectio quam ostendit ad oves, quae non potest esse major quam se expone repro ovibus; sic autem est de Christo et fidelibus, et ideo subdit: *Et animam meam pono pro ovibus meis*; solis enim ovibus Christi, proficit passio ejus.

Unde Petrus Ravennas: Ecce pastor bonus animam suam pro ovibus suis dat, quod utique facit vis amoris, quia nil durum, nil amarum, nil grave, nil letale computat amor verus. Quod enim ferrum, quae vulnera, quae poena, quae mortes amorem praevalent superare perfectum? Amor est impenetrabilis lorica, respuit jacula, insultat periculis, mortem ridet: haec Petrus.

Sed cum homo habeat tria, scilicet: res, propinquos, et personam propriam, ista tria pro ovibus sunt ponenda. Sua autem pro ovibus non ponunt, qui temporalia eis non tribuunt; suos non ponunt, qui consanguineos insuficientes promoveri faciunt; personam non ponunt, qui malis non resistunt. Christus autem ista tria pro ovibus posuit, unde in Jeremia: *Reliqui domum et familiam meam*, scilicet Angelos; *dimissi hereditatem meam*, scilicet coelestem

bon pastor, hi coneche les mies ovelles; no solament de la conexença que coneche totes les creatures, mas de aquella que coneche hi aprobe los que ame. Coneche-les per la ymatge mia que porten sculpida, coneche-les per la humilitat que porten vestida, coneche-les per la caritat hi amor que tenen al prohisme, que-s despullen perquè-ls visten. Hi conexen a mi les mies ovelles, hi conexent me amen, hi a mi seguexen.»

És, donchs, senyal del bon pastor que les ovelles lo conegen hi ell a les ovelles, perquè aquesta conexença se causa quant lo pastor sovint les visita, les regonex y les mira, hi de les necessitats d'elles té sollicitut hi ànsia, tant que axí les ama que per elles posa la vida. No pot esser de amor més verdadera mostra que per lo que amau posar la vida. Hi per ço diu lo Senyor: «Yo pose la mia vida per les mies ovelles»; a les sues ovelles dóna vida la mort sua.

Diu Petrus de Ravenna: «O, bon pastor que dóna la vida per les ovelles! O, gran força de amor que amolex les coses dures, fa laugeres les pessades, dolces les amargues, no stima les naffres ni la mort per les nafres, no acer, no ferro, no carçre, ni penes, no crueldats de tirans crudelíssims poden sobrar ni vençre amor verdadera! Com lo nostre cor de amor se arma, no tem sagetes, no tem darts ni lances, ni qualsevol fort artelleria, la mort menyspreha, que és la més fort de totes les coses terribles.»

Té l'ome en aquest món tres coses: los béns, los parents hi la vida; hi aquestes tres coses deu posar per les ovelles. Aquells los béns temporals no posen per les ovelles, qui de les rendes que reben no-ls ajude[n] ni suplexen a les necessitats sues. Aquells los parents no dexten, qui a les dignitats hi prelatures en dan de les ovelles los promoven. Aquells no y posen la vida, qui al dany de les ovelles per temor reseedir dexten. Aquestes coses dexà lo Senyor per les ovelles, dient ell mateix per Jeremies: «He dexat la mia casa, la mia

1-7 no ... visten] Com en altres ocasions, el lletraferit valencià transforma la glossa ludolfina de VC, 370a, en una ampliació de les paraules de Crist presents en els evangelis, és a dir, elabora modula la glossa afegint-hi la primera persona, tal com s'observa en aquest fragment. | 13-15 No ... vida] Corella omet referir en aquest fragment quant a VC, 370b, que aquest és el segon senyal pel qual el Crist és bon pastor dels seus fidels. | 18-27 O ... terribles] En aquesta citació de Pere de Ravenna, Corella retorica el text llatí tot intensificant-ne el sentit i la intensitat, a més d'afegir les referències a l'armament militar que no poden combatre la força de l'amor de Jesucrist (VC, 370b): «*Ecce pastor bonus animam suam pro ovibus suis dat, quod utique facit vis amoris, quia nil durum, nil amarum, nil grave, nil letale computat amor verus. Quod enim ferrum, quae vulnera, quae poena, quae mortes amorem praevalent superare perfectum? Amor est impenetrabilis lorica, respuit jacula, insultat periculis, mortem ridet.*», és a dir, «Mira, el bon Pastor dóna la seua vida per les ovelles, cosa que realitza la força de l'amor, perquè l'amor veritable no jutja res dur, res amarg, res greu, res letal. Quin ferro, quines ferides, quin càstig o quines morts poden véncer a l'amor perfecte? L'amor és una llòriga impenetrable, rebutja les sagetes, es burla dels perills, es riu de la mort.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

substantiam; *dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum.*

Tertium signum, boni et veri pastoris est, quia oves omnes ad ovile deducit. Unde Christus ne crederetur quod pro solis Judaeis mori deberet, subjungit: *Et alias oves habeo*, jam in praedestinatione ex Gentibus mihi credituras, *quae non sunt ex hoc ovili*, scilicet de synagoga Judaeorum, sed de populo Gentium; *et illas oportet*, id est opportunum est *me adducere*, in fidem et Ecclesiam cum populo Judaeorum: quod factum est per praedicationem Apostolorum, Christo principaliter operante in praedicatione eorum. Secundum Chrysostomum, hoc quod dicit, *oportet*, non est necessitatis demonstrativum, sed confirmativum ejus quod omnes oves suas salvas faceret. Subdit autem: *Et vocem meam audient*, et ad fidem venient, quia Gentiles ad praedicationem Apostolorum devote fidem receperunt; *et fiet unum ovile*, et fidelium receptaculum, id est una Ecclesia ex Judaeis et Gentibus collecta, *et unus pastor*, qui in coelo est Christus, quia *ipse est pax nostra qui fecit utraque unum*, in terra autem est Papa Christi vicarius.

7. OFFICIA BONI PASTORIS, QUI DEBET OVES PASCERE, AMARE, DEFENDERE

Bonus etiam pastor gregem suum pascere debet, unde et a pascendo nomen accepit; hinc et ait Dominus Petro, quando pastorem Ecclesia eipsum post passio, nem, instituit: *Pasce oves meas*. Secundo debet ipsum diligere; ideo Petrus, quando debuit praefici Ecclesiae, fuit examinatus de charitate: *Petre, amas me?* Tertio debet gregem a lupo custodire et defendere; unde Dominus ait Petro: *Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos*, scilicet contra quorumque luporum turbationes.

Haec autem tria per quamdam excellentiam facit nobis Dominus noster, ut merito bonus pastor dici debeat: etenim nos pascit, nos diligit, nos defendit.

SEGON DEL CARTOIXÀ

família, que són los àngels; he dexat la heretat mia, lo celestial Regne, y en mans dels enemichs he dexat la mia vida.»

És altre senyal del bon pastor que al corral porta totes les ovelles; hi per ço lo Senyor, perquè no creguesen que sol per los jueus moria, diu aquestes paraules: «Yo tinch altres ovelles en la predestinació mia, dels gentils qui en mi deven creure, que no són de aquest corral de la sinagoga. Hi aquelles és expedient que porte, hi entren en la fe de la mia Sgleya ab lo judaych poble. Hoiran la mia veu quant en la pricació dels apòstols scoltaran la mia doctrina; hi serà un pastor hi un corral de ovelles»; una Sgleya dels jueus hi dels gentils congregada, un pastor, Jesús, Déu hi Senyor nostre, qui és la pau nostra, pedra angular qui ajusta les dos parets del temple, hi és en la terra un pastor, lo papa, son vicari.

[7. DELS OFICIS DEL BON PASTOR, QUI HA DE PÉIXER LES OVELLES, ESTIMAR-LES I DEFENSAR-LES]

Deu lo bon pastor péixer les sues ovelles, que lo nom de «pastor» ho significa; dix lo Senyor a sanct Pere, quant lo instituhí pastor de la sua Sgleya: «Pex les mies ovelles.» Deu amar a Déu hi en Déu les ovelles; hi per ço li dix lo Senyor: «Pere, ames a mi?» Deu guardars dels lops les ovelles; hi per ço li dix: «Als teus germans conferma quant los perseguiran lops mals hòmens, ypòcrits hi heretges.»

Aquestes coses fa lo Senyor en nosaltres, perquè lo nom de bon pastor és seu propi: Ell nos dóna pastura, ell nos defén, ell nos ama, que la vida donà per nosal- {136a} tres.

11 *judaych poble*] Tot seguit, quant a VC, 370b, s'omet una citació de sant Joan Crisòstom que matisava les paraules prèvies de p. 788,9-11. El fragment omés indica que no és per necessitat que han d'entrar totes les ovelles a l'Església, sinó per confirmar que Crist vol que totes les seues ovelles se salven. | 15-16 *pedra angular qui ajusta les dos parets del temple*] Quant a VC, 370b, Corella incorpora aquesta referència a Crist com a «pedra angular.» En el *Primer del Cartoixà* (1, f. 102a), detectem un fragment on també apareix Crist amb aquesta atribució, que haurà d'unir els pobles gentil i jueu: «Entre-ls tèrmens dels gentils hi dels juheus stà la ciutat de Cafarnaüm situada, hi fon decent cosa la pricació del Senyor allí tingués principi, perquè Jesús venia per salvar lo gentil hi judaich poble. Gentils y juheus habitaven en Galilea, hi convenia que la pedra angular que la sumitat del temple devia cloure, Jesús, Déu, Senyor hi mestre, començàs la sua doctrina en loch que juheus hi gentils ohir-lo poguessen.» L'origen d'aquesta imatge es troba ja en la Bíblia, en concret parteix del verset d'Is 28, 16: «Escolteu, doncs, què diu el Senyor, Déu sobirà: "Pose a Sió una pedra, una pedra angular, preciosa, ben assentada perquè servisca de fonament: el qui crega no s'esfondrarà.» Jesús, per als cristians, representa eixe fonament sobre el qual construir la religió catòlica. En el *Segon*, una imatge semblant, de Jesús com a «muntanya sens mans tallada», l'hem comentada en nota p. 847,1. | 28-29 *que la vida donà per nosal- {136a} tres* Aquesta breu al·lusió a la redempció dels homes per Crist ha estat incorporada per Corella respecte VC, 370b. | 28-29 *per nosal- {136a} tres* A continuació, quant a VC, 370b, Roís de Corella omet una glossa que indica com es mostra que Crist és la porta per la qual accedit al regne del cel i també com a bon pastor; per això, es demana seguir-lo i escoltar els seus consells prudents.

45. DEL PASTOR DE LES OVELLES

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ostendit itaque Christus sub metaphora praedicta quod per eum tanquam per ostium sit intrandum, et quod ipse pastor bonus sit sequendus. Bonum ego pastorem Christum sequamur; sub ejus disciplina maneamus; et vocem praeceptorum, ac consiliorum ejus audiamus, ut ab ipso pasci mereamur!

Quanta vero fuerit hujus piissimi pastoris ad perditas oves sollicitudinis cura, quantaque clementia, ipse bonus pastor alibi in parabola pastoris et ovis centesimas perditoe, multa- {371a} que cura quaesitae, ac tandem inventae et in humeris cum gaudio reportatae, pia metaphora indicat; sed hic sermone expresso aperte declarat cum dicit: *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.*

Et in eo illud propheticum vere et perfecte implotur: *Sicut pastor gregem suum pascet;* nam propter hoc labores, lassitudines, et in medias passus; inter Pharisaeorum insidias et pericula multa, evangelizando regnum Dei, civitates circuibat et caste; noctes ducebat in oratione pervigiles; nec Pharisaeorum veritus murmur et scandalum, publicanis se praebebat affabilem, asserens propte male habentes se venisse in mundum; ad poenitentes quoque paternum praetendebat affectum, apertum eis ostendens divinae misericordias sinum.

8. EXHORTATIO AD PASTORES UT DIVINUM PASTOREM IMITENTUR

Audite haec pastores, et ab uno Pastore boni pastores esse discite; quod ipse fecit, hoc et vos si necesse fuerit, facite.

Ut autem Hugo dicit, animam pro ovibus ponit, qui periculosum regiminis locum ascendens, clauso silentii ostio claustralium gregem in pace custodit; animam ponit, qui solus inter mundana pericula exteriora negotia curans, necessaria quaerit; animam ponit, qui ad sustinenda jurgia rei familiaris exit, qui inter adulantium et detrahentium linguas medius incedit, qui pro infirmis laborat et laborantes pascit, consolatur pusillanimes, et cum superbis increpando contendit. Haec Hugo.

Nempe ad onus curae pastoralis portandum, et salutem proximorum quaerendam, hortatur Bernardus ad quemdam Abbatem, sic scribens: Pascas verbo, pascas exemplo, pascas et sanctarum fructu orationum.

Quant treball, quanta sollicitut porta lo Senyor de les sues ovelles manifestament ho declara en la paràbola de la perduda ovella, com la cerca, com la troba, com la porta sobre los muscles; però ací clarament ho declara, dient: «Lo bon pastor la sua ànima dóna per les 5 ovelles.»

[8. DE L'EXHORTACIÓ ALS PASTORS PERQUÈ IMITEN LA DEÏTAT DEL PASTOR]

Hoïu los treballs, les angústies hi finalment la mort de aquest pastor per qui sou pastors vosaltres, hi apreneu de fer lo que ell ha fet per vosaltres ovelles sues!

Diu Ugo: «Possa lo pastor la vida per les ovelles qui, pujant en lo loch perillós de regir los altres, ab la sollicitut y cura sua, té en pau les sues ovelles. La sua vida posa, quant entre·ls perills hi seculars negocis, procura lo que han mester les sues ovelles. La sua vida 15 posa quant sosté les discòrdies, los tumultos de la família. La sua vida posa quant ab equal hi quiet ànimo no s'altera ni dels qui·l lagotegen ni dels qui·l vituperen; per los malats treballa, peix los qui treballen, los pusil·lànimis aconsola, los superbos 20 corregeix e increpa.»

Diu sant Bernat als qui tenen lo pastoral offici: «Peix les tues ovelles de doctrina, peix·les de exemple

5-6 les ovelles] Tot seguit, el lletraferit valencià omet el verset d'Is 40, 11, del qual en VC, 371a, n'apareix la primera secció: «Vetla com un pastor pel seu ramat.» La glossa que segueix, també omesa, assenyala que per això mateix, com a pastor atent, Crist reb amenaces i pateix perills, vetla en oració, es mostra afable amb els publicans i ofereix misericòrdia als qui l'escolten. | 7-8 Hoïu ... pastor] Corella amplifica aquest fragment quant a VC, 371a: «Audite haec pastores», és a dir, «Escolteu açò, pastors.» Es destaca la mort i la redempció de Crist pels humans. | 12-13 ab la sollicitut y cura sua té en pau les sues ovelles] Respecte VC, 371a, Corella amplia i generalitza la traducció i no remet únicament a la cura dels qui tenen sota la seua potestat monjos enclaustrats: «clauso silentii ostio claustralium gregem in pace custodit.», és a dir, «tancada la porta del silenci, custodia en pau el ramat dels claustrals.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Manent itaque tria haec: verbum, exemplum, oratio, major autem his est oratio; nam etsi vocis virtus sit opus, operi tamen et voci gratiam efficaciamque promeretur oratio. Quid causaris te aliquorum, qui tecum sunt, magis gravari consortio, quara frui solatio? Denique in quantum gravaris, in tantum lucraris; et in quantum juvaris, in tantum tua tibi praemia minuis: elige ergo quos eligas, an qui gravando juvant, an qui juvando gravant. Hi tibi promeritores, illi fraudatores meritorum existunt. Nam qui socii laboris, procul dubio et mercedis participes erunt. Sciens ergo te missum juvare, non juvari, illius te et agnosce vicarium, qui *venit ministrare, et non ministrari*.

Beati si sic permanserimus usque in finem; semper et ubique quaerentes non quae nostra sunt, sed quae Jesu Christi: haec Bernardus. Sed ad haec facienda necesse est habere cor bene sibi conscium, et conscientiam securam. Unde idem Bernardus: In omnibus actis vel dictis suis, nihil suum quis quaerat, sed tantum aut Dei honorem, aut salutem proximorum, aut utrumque. Nec pure valet Dei, vel proximi quaerere lucra, qui propria non contempserit. Boria oblivio si teipsum nescias, ut proximo prosis! Sane in tanta oblivione sui necesse est cor bene esse conscium sibi, quo se in lucra securius foras extendat, cum securam intra se conscientiam. *Quid enim prodest homini si mundum universum lucretur, anime vero sus detrimentum patiatur?* Sea et ordinis exigit ratio, ut qui ad sui mensuram proximaum jubetur diligere, prius seipsum diligerenorit. Itaque duo sunt, quae post peccata {371b} bonam reddunt conscientiam: poenitere de malis, et abstinere a malis; hoc est, ut verba loquar beati Gregorii, et commissa flere, et flenda non committere, horum neutrum sufficit. Utriusque virtutis bene conscius animus, secure jam seipsum deserat, et quodammodo perdat, ut alios lucrifaciat: haec Bernardus.

9. QUAM GRAVIA CULPAE ET SCANDALA PRAELATORUM!

Caveant autem pastores et praelati ne subditos scandalizent, vel eis occasionem ruinae praebeant.

SEGON DEL CARTOIXÀ

de vida, peix-les de oració devota. Què dius, que alguns qui en lo teu ofici te ajuden són més greus de comportar que-ls altres? Pensa que si t'ajuden te minven lo premi, si t'enugen en més alt mèrit te augmenten. Aquells qui ab tu treballen en lo mèrit 5 participen, hi tant quant del treball te alleugen, tant del teu mèrit minven. Recort-te que est vicari de aquell qui dix que no era vengut perquè-l servisen, mas perquè ell servís los altres.»

[9. DE LES GREUS CULPES I ESCÀNDOLS DELS PRELATS]

Guarden-se, donchs, los prelats que no scandalizen 10 les ovelles.

¹ *oració devota*] Corell omet un breu fragment de la citació de sant Bernat en VC, 371a, sobre com la paraula o la doctrina i la vida o l'exemple necessiten de l'oració. | ⁹ *los altres*] Tot seguit, pel que fa a VC, 371ab, Corella omet una nova glossa de sant Bernat de Claravall sobre la necessitat de buscar en les obres i paraules pròpies no res més que l'honor de Déu o la salvació dels homes. Així, amb aquest sentit, apareixia el verset de Mt 16, 26: «Què en trauria l'home de guanyar tot el món si perdia la vida? Què no donaria l'home a canvi de la seua vida?» La mateixa glossa omesa indicava com cal estimar el proïsme com a un mateix; d'aquesta manera, per millorar la consciència de la pròpia ànima després de pecar, es proposen dues accions: penedir-se'n i abstenir-se del mal o, en paraules de sant Gregori de Nissa també omeses, plorar allò fet i no cometre el que s'haja de plorar. | ¹⁰⁻¹¹ *Guarden-se, donchs, los prelats que no scandalizen les ovelles* Corella opta pel terme amb sentit figurat «ovelles», referit als «súbdits» dels prelats o els seus deixebles, tal com se'ns presenta en VC, 371b: «*Caveant autem pastores et praelati ne subditos scandalizent.*», és a dir, «Que es guarden els pastors i els prelats que no escandalitzen els seus súbdits.» | ¹¹ *les ovelles*] Tot seguit, quant a VC, 371b, Roís de Corella omet un fragment en què hi havia el verset de Mt 18, 7: «Ai del món, on tants fan caure en pecat! Això no es pot evitar, però ai dels qui fan que els altres caiguen en pecat!»

Vae enim aeternae damnationis homini illi imminet, per quem scandalum venit, et animarum pericula procedunt.

Nam secundum Gregorium, tot mortibus praelati digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt; et secundum Augustinum, qui animas ad peccandum inflammant, et Deo subtrahunt, magis peccant, quam qui carnem Christi crucifixerunt; et secundum Isidorum, qui exemplis vitam moresque bonorum corrumpunt, deteriores sunt his qui substantias aliorum praediaque diripiunt. Non praesumant tales de quibusdam justitiis et operibus suis, nec sperent salvari, aliis neglectis. Nam ut ait Gregorius: Nihil ei sua justitia suffragatur, de cuius manu anima pereuntis exigitur.

Unde et Chrysostomus: Sacerdos etsi propria bene dispensaverit vitam; aliorum vero non cum diligentia curam habuerit, cum perniciosus in gehennam vadit: haec Chrysostomus. Attendant etiam pastores, quia subditorum culpas Deus per ipsos levius vindicat; sed praelatorum mala per semetipsum gravius damnat.

Unde Gregorius: Qui modo subditorum culpas per praepositos ulciscitur, tunc praepositorum mala per semetipsum saeviens damnat. Attendant autem subditi ne propter negligentes et malos pastores, a cursu certaminis sibi propositi deficiant, sed aspicientes in Jesum totius boni speculum, etiam talium iudicium patienter suscipiant; quia tunc postmodum non habebunt aliud iudicium, cum non puniat Deus bis in idipsum.

Unde super illud verbum Isaiae: *Numquid tota die arabit arans, ut serat etc.?* dicit glossator Hervaeus: De milio autem et vicia non dicit textus an trituretur: quia subjecti quotidie de suis actibus infirmis, per praelatos iudicantur.

Et si praesens iudicium patienter susceperint, ac de caetero mores suos emendaverint, non ultra iudicabuntur; alioquin et ipsi iudicabuntur. Attendant etiam subditi et humilientur, quia defectus et negligentia pastorum, saepe provenit de meritis

Diu sanct Gregori que de tantes morts són dignes, quantes ànimes maten per lo seu mal exemple. Diu sanct Agostí: «Aquells qui les ànimes ma- {136b} ten més pequen que aquells qui la carn del Senyor crucificaren.» Hi pijors són aquells qui ab exemple de mala vida corrompen les obres hi costums de les sues ovelles, que no aquells qui los béns temporals los roben. Ni stime algun prelat salvar-se per la sua sancta hi aspra vida, si de la vida de les sues ovelles no cura. Diu sanct Gregori: «Poch li valdrà la santedat sua, quant lo Senyor, de les ànimes perdudes de les sues ovelles, li demanarà conte.»

Diu sanct Gregori: «Stimen los prelats y pensen que ab les sues malícies hi peccats puneix nostre Senyor los peccats dels pobles, hi après per si mateix eternament punirà les sues culpes. Hi los súbdits pensen que per sos peccats permet la divina providència que tals prelats tinguen; hi per los peccats d'ells lo camí de Paray's no dexten, que per molt que sien mals los prelats hi bisbes no desempara lo Senyor la sua sposa Sgleya santa, en la qual tostemp se troba tot lo que és mester per a la salut eterna.»

Hi los discrets hi prudents súbdits lavors deven més corregir hi smenar la vida hi humiliar-se, quant pijors prelats tenen, pensant que per sos peccats no permet la divina providència; hi perquè ells merexen que tals sien. Hi no solament per los peccats dels pobles permet la divina providència que sien mals los reys, prelats hi bisbes, mas encara permet que-ls bons pequen, perquè-ls peccats dels pobles ho merexen, axí com en

5-8 *Hi ... roben*] En el text ludolfí de VC, 371b, aquest fragment s'atribueix a sant Isidor; Corella, com s'observa, n'omet la font. | 12 *demanarà conte*] A continuació, quant a VC, 371b, Roís de Corella omet una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom que avisa que si un sacerdot ha malbaratat la seua vida i no l'ha aprofitada en els altres, serà castigat a l'infern juntament amb la resta de pecadors. A més, hi ha una breu glossa també omesa que indica com Déu considera amb major gravetat els pecats dels prelats que no els dels seus deixebles. | 18-22 *hi ... eterna*] Corella modifica la traducció quant a VC, 371b, en el sentit que afeg la idea de no abandonar «lo camí de Paray's» i la referència a què el Senyor, malgrat els mals prelats, té cura de la seua Església. | 22 *salut eterna*] Tot seguit, respecte VC, 371b, Corella omet un fragment en què hi ha el verset d'Is 28, 24: «Tots sabeu que el camperol, quan vol sembrar, no llaura tot el dia, remouent la terra i fent-hi solcs.» El sentit del verset remet a com Déu no castigarà novament els pobles que ja hagen sofert mals prelats. També omet una referència a «glossator Hervaeus» sobre el judici diari dels prelats cap als súbdits. | 27-792,3 *Hi ... poble*] Aquest text, amb la referència al Llibre dels reis, ha estat incorporat per Roís de Corella quant a VC, 371b. L'al·lusió a David prové de l'episodi bíblic en què aquest elabora un cens dels israelites pel qual Déu el castiga. David dedicarà un altar a Déu perquè el perdone. Es recull a 2Sa 24, 1-25 i a 1Cr 21, 1-26.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

subditorum, et a Deo ide irco permittitur, quia bonos pastores habere non merentur.

Unde Gregorius clero Mediolanensi, pastorem ab eo postulanti, inter cetera scribit: Verumtamen quia antiquae meae deliberationis intentio est, ad suscipienda pastoralis curae onera pro nullius unquam misceri persona; orationibus prosequar electionem vestram, ut omnipotens Deus talem vobis pastorem praebeat, in cuius lingua et moribus exhortationis divinae pascua valeatis invenire. Sed quia juxta meritum plebium solent superno iudicio personae provideri pastorum; vos spiritualia quaerite, coelestia amate, temporalia et fugitiva despiciate, et certissimum tenete, quia placentem Deo pastorem habebitis, si vos in vestris actibus Domino placetis: haec Gregorius.

ORATIO

Domine Jesu Christe pastor bone, qui pro ovibus tuis posuisti animam tuam in pretium, carnem in cibum, et sanguinem in potum; qui factus es nobis ostium in ecclesiam militantem et triumphantem, ut per te ad salvandum introeamus ad te; cognosce me inter oves tuas, et misericorditer nos respice, in viam salutis dirigendo, ut cognoscamus te, et tibi conformemur, te imitando. Non audiamus vocem alienorum, scilicet mundi, carnis et diaboli; sed tantum tuam, obediendo tuis praeceptis et consiliis: ut vitam habeamus gratiae, et abundantius habeamus gloriae, et apud te pascua inveniamus refectionis aeternae. Amen.

{372A} CAPUT LXXXVII. DE ENCAENIIS, IN QUIBUS VOLUERUNT JUDAEI JESUM LAPIDARE.

I. TRIPLEX FUIT DEDICATIO TEMPLI JERUSALEM

Facta sunt autem encaenia in Jerosolymis, et hiems erat. Encaenia dicuntur ab ENX , quod est in, et ENXENX , quod est novum, interposita EN , vel ENXENX syllabica adjectione et sonat innovationes, quando scilicet aliqua res nova suo usui applicatur, vel aliqua res acommuni usu, ad celebrem et divinum usum dedicatur; quod enim Latinus dicit dedicationem, Hebraeus vocat

SEGON DEL CARTOIXÀ

los Llibres dels Reys recita la ystòria que peccà David contant lo poble, d'on vench la gran pestilència sobre lo mateix contat poble.

A la ciutat hi poble de Milà scriu sant Gregori, quant li demanaven bisbe: «No és la intenció mia 5 provehir-vos de alguna presona, sinó de aquella de la qual vosaltres fareu electió canònica; però ab con- {136c} tínues oracions suplicaré la bondat divina tal pastor vos atorgue, que us done salutifera pastura en vida hi doctrina. Però perquè acostuma la divina 10 providència proveir de pastor segons mèrits dels pobles, sien les vostres obres tals que al Senyor puguen plaure, hi la sua bondat donar-vos-ha tal pastor hi bisbe, que ab lo exemple del qual li poreu més plaure.»

ORACIÓ

Senyor Jesús pastor bo, qui per les tuas ovelles has possat la tua vida en preu de la redempció nostra, hi has donat la carn per vianda hi la sanch a beure; hi est porta per a nosaltres peccadors, per la qual entram en la tua sancta militant hi triüfant Sgleya, car si no 20 entram per tu, porta de gràcia, no podem a tu, porta de glòria, atényer. Coneix-me Senyor, benigne pastor, bo entre les tuas ovelles, hi mira'm ab los ulls de la tua misericòrdia, hi en la via de salut me endreça. Fes-me gràcia Senyor que a tu conega, ab tu-m conforme, los 25 teus passos seguexca, la veu de mos enemichs no scolte, que són lo món, la carn hi lo diable, mas la tua veu Senyor obehexca, los teus manaments hi consells acabe, perquè finalment me aculgues en la pastura de la tua eterna glòria. Amén. 30

DE LA FESTIVITAT DE LES ENCENNIES, EN LA QUAL VOLGUEREN APEDREGAR LO SENYOR. CAPÍTOL XLVI

[I. DE LES TRES VEGADES QUE FOU CONSAGRAT EL TEMPLE DE JERUSALEM]

Celebrava's una festivitiat en Hierusalem que-s nomenava Encennia, que «innovacions» significa, 35 quant alguna cosa nova a la servitut del perquè és feta se aplica, que en nostre vulgar de la valenciana lengua «strenar» dir se poria, axí com {136d} lo primer jorn

20-22 car ... atényer] Corella embelleix la traducció quant a VC, 372: «ut per te ad salvandum introeamus ad te», és a dir, «perquè per tu entrem a tu, per salvar-nos.» Remet a una imatge de Crist com a porta d'entrada i d'eixida que ja ha aparegut en aquest capítol. | 22 benigne pastor] Aquest epítet sobre el Senyor ha estat afegit per Corella quant a VC, 372. | 36-793,1 quant ... strenada] L'explicació filològica sobre el nom «innovació» s'amplia en VC, 372a a partir dels components grecs que conformen el mot «encaenia», que Corella ara omet. També omet el sentit que els hebreus donaven al terme, que era el d'«innovació» o «incoació d'ús nou», a diferència del terme cristià «dedicació», sobre les celebracions religioses. D'altra banda, el lletraferit valencià afegí el sintagma «en nostre vulgar de la valenciana lengua».

inchoationem usus novae rei, seu innovationem. Unde et usus habebat hoc verbum, ut si quis nova veste indueretur, encaeniare diceretur. Est igitur encaenio, as, are, id est initiare et aliquid de novo facere; unde vestem novam encaeniat, qui primo eam vestem portat; et Episcopus Ecclesiam encaeniat, quando eam dedicat. Hic igitur encaenia vocantur festum dedicationis templi, quia in dedicatione templi applicatur divino usui, quod festum annuatim solemniter celebrant Judaei.

Et dicitur encaenia encaeniorum in plurali, quia istud festum per plures dies solebat agi, hoc autem non ad primam, neque ad secundam, sed ad tertiam spectabat dedicationem. Legitur enim triplex dedicatio templi facta a diversis temporibus. Prima a Salomone decima die Septembris, quae celebrabatur eadem die quotannis, usque ad eversionem templi factam a Babyloniis. Secunda, tempore Esdrae a Nehemia et Zorobabel, et ab his qui redierunt de Baby Ionica captivitate, reparato templo; ab eis facta est duodecima die Martii, et eadem die quotannis celebrabatur, quousque illud polluit Antiochus, ponens in templo idolum Jovis. Tertia propter hanc contaminationem, facta est a Juda Machabaeo, qui templum profanatum a Gentibus mundavit, quinta decima die Decembris, et eadem die exinde celebrata est quotannis; et haec dedicatio tempore Christi celebrabatur, unde hic agitur.

Tunc, *ambulabat Jesus in templo, scilicet, in porticu Salomonis*, id est in porticu templi, ubi Salomon adorandum stare solebat: nomine enim templi non solum corpus ipsius, sed etiam porticus, et atria seu loca circumstantia, et ad domum Domini pertinentia intelliguntur,

[50]

ubi rex Salomon sibi oratorium fecerat, quod hic appellatur *porticus*, in quo oratorio die dedicationis columnam, seu basem aeneam, habentem quinque cubitos longitudinis, et tres cubitos latitudinis, et tres cubitos altitudinis erexit, super quam genibus flexis oravit; qui locus etiam Regis oratorium dicebatur.

[50] in quibus populus stabat ad orandum, non in templo; non enim licebat ingredi templum, nisi solis templi ministris. Alii autem orabant extra in porticibus, seu atriis templum cingentibus;

Ubi Theophilus: Satagas tu quoque dum hiems imminet, id {372b} est, vita praesens turbinibus iniquitatis concussa, spirituales encaenias tui templi celebrare, semper renovando te ipsum, et ascensiones in corde tuo disponens; tunc Jesus erit praesto in porticu Salomonis, pacificum statum tibi tribuens sub regimine proprio; in seculo autem futuro nemo renovationis solemnia perfleere poterit.

que algú vist la roba diem: «Huy l'à strenada.» Hi de ací passam a les coses divines: quant alguna cosa se aplica al divinal servici, aquell dia diem que és dedicada, aplicada al servey de la majestat divina; hi açò és lo conseqrar que dien de les sgleyes, hi après 5 cad·any celebren festa com en tal dia fon conseqrada.

Aquesta festivitad diu lo evangelista que en Hierusalem celebraven, hi que en hivern era, hon devem atendre que tres vegades fon dedicat o conseqrat lo temple: primer, per Salomon rey de Judea, a deu dies 10 de setembre. La segona dedicació fon per Zorobabel, Esdràs e Nemias, tornats de la captivitat babilònica, hi aquesta fon en març a dotze dies. La terça fon per Judas Machabeu, quant netejà hi féu munde lo temple pol·lut hi profanat per los gentils hi per Antíoch, qui 15 havia possat en lo temple la ydola de Júpter, hi aquesta celebraven a xv dies del mes de deembre. Hi de aquesta parla lo evangelista, hi per ço diu que hyvern era.

Hi en aquesta festa era lo Senyor en lo temple, hi passajava's per un porche, que'l porche de Salamó li 20 deyen.

En aquest porche havia fet lo rey Salamó de metall a manera de un strado, que de larch tenia quinze colses, hi tres de alt, hi tres de ample. Hi sobre aquest strado, agenollat Salamó, offeria les sues pregàries. 25

En la casa del temple solament hi entraven los ministres, però sens la principal casa hon entraven los sacerdots hi levites; hi havia defora places hi pòrchens, hon feyen oració los lechs hi tot lo poble.

26-29 En ... poble] Aquest fragment que explica la ubicació de l'anomenat temple de Salomó, fora de l'espai sagrat i reservat del temple, ha estat reubicat per Corella; quant a VC, 372a, apareixia unes línies més amunt, en p. 793,20-21. | 29 lo poble] A continuació, respecte VC, 372ab, s'omet una citació atribuïda a sant Teòfil d'Antioquia que adverteix de com, en arribar l'hivern a la vida, és a dir, les dificultats, els cristians cal que s'apropen al temple on Crist els hi espera, per renovar la seua fe.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

2. OPERA CHRISTI TESTIMONIUM DE IP SO PERHIBEBANT

Circumdederunt eum ergo Judaei, comprimentes, animo circumveniendi et persequendi, ut citius eum in verbis caperent, et dicebant ei: Quousque animam nostram tollis, id est crucias, dimittiendo nos in suspenso dubitationis; certificandi enim sumus de te. Adulatorie loquuntur, volentes per hoc ostendere se esiderare scire veritatem deipso. Quasi dicerent: Anima nostra est in suspenso desiderii, quamdiu vinctos nos derelinquis? Spes quae differtur affligit animam; per hoc innuentes quod vellent ejus dicto stare, et eum libenter sicut Christum recipere, eum tamen contrarium haberent in corde. Si tu es Christus, id est Rex et unctus; quem enim nos regem dicimus, Judaei appellant Christum, id est unctum, quia unctio debebatur regibus; dic nobis palam, ut sciamus quem sequamur, palam enim annuntiandum est de veritate. Quasi dicerent: Peccamus si tu es Christus et Messias in Lege promissus, et tibi non credimus.

[51]

Unde Glossa: Non veritatem desiderabant, sed calumniam praeparabant;

[51] Insidiose haec ab eo quaerebant, ut si se Christum diceret, quasi se regem faciens, Caesari contradiceret, et mox teneretur, Romanorumque ministris occidendus traderetur.

[52] Sic ergo temperavit responsum, ut nec illis sit calumnias locus; et fidelibus propter quos haec referuntur, manifeste appareat quod ipse sit Christus, non homo tantum, ut illi {373a} putant, sed Verbum Patris, et Dei Filius.

et quia dolo loquebantur, ideo responsum temperavit dicens: *Loquim vobis* ut Verbum Dei, et dico vobis veritatem, et qui sim probo per opera, *et non creditis mihi. Opera quae ego facio in nomine Patris mei, et ad gloriam ejus, confitendo eum, et gloriam ejus, non aliam ubique quaerendo, eique omnia tribuendo, haec testimonium perhibent de me, et de mea deitate; quia scilicet non possunt nisi a Deo fieri, et ideo manifeste apparet quod a Deo veni. Quasi dicat: Vultis a me audire si ego sum Christus; et ego respondeo vobis, quod non oportet ut ego dicam verbis, quia opera quae ego facio, illa testimonium perhibent de me. Et si operibus non creditis, qualiter verbis creditis? Et*

6 139a] Error en la foliació. Correspon al f. 137.

3-12 *Jn 10 24 ... mana*] En aquest fragment, quant a VC, 372b, Corella omet breus glosses intercalades entre el verset de Jn 10, 24 i el transforma, tot modulant-lo, en un text en primera persona, en boca dels jueus qui demanaven a Jesús que els digués si era el qui esperaven. Corella no incorpora una part del verset de Pr 13, 12: «L'esperança que es retarda afligeix el cor.» També, elimina una glossa que explicava com els jueus anomenen «Crist», és a dir, «Ungit» a qui els cristians anomenen «Rei.» | 13-14 *Diu ... vida*] Aquest fragment s'atribueix en el text ludolfi de VC, 372b a la Glossa; Corella, però, l'atribueix a Orígenes, com s'observa. | 15-18 *Y ... contradia*] Les següents paraules han estat reubicades per Corella; en VC, 372b apareixien unes línies més amunt, en p. 794,11-12. | 19-23 *Però ... home*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella respecte el text de Ludolf de Saxònia (VC, 372b-373a) en què apareixien unes línies més avall, en p. 794,25. | 22-23 *Déu ... home*] Corella, quant a VC, 373a, afeg aquesta referència a la doble condició humana i divina de Jesús. | 24-25 *sciència infinida*] El qualificatiu de Jesús com a «sciència infinida» ha estat incorporat per l'autor valencià quant a VC, 372b. Sobre aquest concepte en el *Segon*, veg. nota p. 759,21.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[2. DE LES OBRES DE CRIST, TESTIMONI D'ELL MATEIX]

Circuhiren lo Senyor los jueus que parlar li volien hi pendre'l en paraules, perquè'l poguesen pendre: «Fins a quant tendràs la nostra ànima, la nostra vida, sospesa? Per lo gran desig que tenim de saber de tu que manifestament nos digues, y no en paràboles ni figures, 5 si est lo rey {139a} Messies, l'ànima quasi nos leves hi del cors la'ns tires, sperant que tu clarament nos parles la veritat, tant per nosaltres desijada. És raó clarament la digues a nosaltres, qui som doctors de la Ley hi del trib de Judà, d'on se spera lo rey Messies. Si tu est, gran 10 pecat cometem si no t'acceptam, axí com Moysés nos mana.»

Diu Orígenes: «No desijaven la veritat ni la volien, mas feyen-li aguayts a la vida.»

Y ab engan lo enterrogaven, perquè si digués que 15 era lo rey Messies, davant lo president lo acusasen, axí com lo jorn de la sua mort lo acusaren, dient que-s feya rey hi a Cesar contradia.

Però axí temprà lo benigne Senyor la sua resposta, que no tingué loch la sua calúmnia; hi per als humils hi 20 fels que en ell volen creure, no solament diu que és lo rey Messies que demanaven, mas Fill de Déu, Déu hi home.

Respon, donchs, Jesús, Verb etern del Pare, sciència infinida: «Yo us parle hi no-m voleu creure. Per què 25 voleu que us diga que yo só lo rey Messies? Per què voleu que u diga en paraules? No és més que u dien les mies obres? Car les paraules porien mentir sens les obres, hi les obres mentir no poden. Elles de mi

sic non dixii expresse se esse Christum, quod quaerebant; sed dixit aliquid aequivalens, vel majus, quod tamen eis non sufficiebat, ut veritatem responderet, et calumnias malitiam excluderet.

[52]

Illi enim Christum purum hominem credunt venturum, sed prae omnibus regnaturum; non ergo propter illos tantum respondit eis, sed et propter posteros fideles.

Alia testimonia quod sit verus Deus, et verus homo, ponit Joannes dicens: *Tres sunt qui testimonium dant in coelo: Pater, Verbum, et Spiritus Sanctus. Et tres sunt qui testimonium dant in terra: spiritus, aqua, et sanguis.* Quod enim Christus fuerit coelestis, id est verus Deus, testimonium dedit Pater, quando dixit: *Tu es Filius meus dilectus*; testimonium dedit Spiritus Sanctus, quando in specie columbae super ipsum baptizatum descendit; testimonium dedit ipse Filius, quando dixit: *Ego et Pater unum sumus.* Quod autem fuerit terrestris, id est verus homo, tres testes sunt, scilicet: spiritus, id est, anima quam in cruce emisit; aqua, quae de ejus latere; et sanguis, qui de ejus venis effluxit.

3. CAUSA INCREDULITATIS JUDAEORUM DETEGITUR, MYSTERIUMQUE SANCTISSIMAE TRINITATIS ASSERTITUR

Causa autem incredulitatis eorum subditur: *Sed vos non creditis, quia non estis, nec esse vultis, ex ovibus meis, id est innocentes et humiles; sed superbiet maligni, et ideo Dei judicio excaecati. Oves meae, id est, humiles quibus revelatur veritas a me, vocem meam audiunt, credendo corde, et obediendo opere; et ego cognosco eas, non solum notitia visionis, sed etiam approbationis; et sequuntur me, imitando hic in praesenti per gratiam, et in futuro per gloriam. Ideo sequitur: Et ego vitam aeternam do eis, hic in pastu mei Corporis et Sanguinis, et in futuro in dulcedine fruitionis; et ideo non peribunt in aeternum, quia praedestinatio de eis frustrari non potest; et, ideo, non rapiet eos quisquam de manu, id est potestate mea, per violentiam hic trahendo ad culpam, vel in futuro ad poenam.*

testifiquen, a les quals, si no volem creure, com dieu que donareu fe a les paraules?»

Speren los jueus lo Messies solament home, però que serà rey sobre tots los altres. Hi per ço lo Senyor no solament a ells torna resposta, mas a tots nosaltres, qui havien a creure com és lo rey Messies, prenunciat per los profetes Déu hi home.

Tres testimonis porta sanct Joan en la sua canònica que'l Senyor és Déu hi home, dient: «Tres són qui donen testimoni en lo cel: lo Pare, lo Verb hi lo Sanct Sperit. Hi tres són qui donen testimoni en la terra: lo sperit, la sanch hi l'aygua.» Que'l Senyor fos Déu donà testimoni lo Pare, dient: «Aquest és lo meu amat Fill.» Donà testimoni lo {139b} Sperit Sant, quant en semblança de coloma devallà sobre lo seu cap en lo bapisme. Lo Verb etern, Fill, dient: «Mon Pare hi yo som una cosa, una essència.» Que sia verdader home donà testimoni l'Esperit, la sua ànima, com la tramés del cors en la creu, morint verdader home; donà testimoni l'aygua, quant hixqué de la sua nafra aygua verdadera, miraculosament creada, per mostrar que dels quatre elements era compost lo seu cors axí com dels altres hòmens; hi la sanch, qui dins lo seu cors de home romanía.

[3. DE LA CAUSA DE LA INCREDULITAT DELS JUEUS I DEL MISTERI DE LA SANTÍSSIMA TRINITAT]

Aprés diu lo Senyor la causa per què ells no creyen: «Vosaltres no-m creheu, perquè ni sou ni volem esser ovelles mies, humils mansuets hi simples; mas inichs malignes hi superbos, hi per ço teniu la pensa obtenebrada. Les mies ovelles, a qui yo les veritats revele, la mia veu ohen, crehent de cor y obeint per obres; e yo les conech, no solament axí com a vosaltres, mas conexent les ame; seguexen-me, de present per gràcia. Hi en lo sdevenidor yo-ls done la vida eterna, hi aci-ls done spiritual vida, donant-los en vianda la carn hi sanch mia, hi après dolça fruhició en la mia vista. Y per ço eternament perir no poden, que en fe hi bones obres yo les tinch predestinades; y no les pot pendre per força algú de les mans mies ni en aquest món, que muyren en culpa, ni en l'altre, que stiguen en pena.

5-7 mas ... home] El lletraferit valencià amplifica la traducció quant al fragment de VC, 373a («non ergo propter illos tantum respondit eis, sed et propter posteros fideles.»), és a dir, «[Jesús] respon no només per ells [els jueus], sinó també pels futurs fidels.»), en el sentit que aporta un «nosaltres» que actualitza el text llatí, a més de la referència a la doble condició humana i divina de Jesús com a Messies. | 21-23 miraculosament ... hòmens] Aquest fragment sobre l'aigua que brolla de la nafra de Crist en la Passió i que remet als quatre elements naturals de què estava format l'home segons la cultura clàssica grecollatina, ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 373a. | 27-28 humils, mansuets hi simples, mas inichs, malignes hi superbos Corella incorpora un parell d'adjectius respecte l'original llatí de VC, 373a: «id est innocentes et humiles; sed superbi et maligni.»), o siga, «és a dir, innocents i humils; sinó superbs i malignes.» Com en altres ocasions, l'adjectiu «inic» sol acompanyar la referència als jueus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Quod probat dicens: *Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est*, id est Deitas, quam habeo a Patre; quia omnia excedit in infinitum. Unde Augustinus: Dedit mihi, ut sim Verbum ejus, ut sim Unigenitus Filius ejus, ut sim splendor lucis ejus. Et nemo potest rapere de manu Patris mei per violentiam, cum sit infinitae potentiae, ergo nec de manu mea continente eas et conservante. *Ego enim et Pater unum sumus*, scilicet in virtute et potentia, sicut in deitate et essentia.

Notandum autem, quod ex hoc verbo Salvatoris: *Ego et Pater unum sumus*, excluduntur duo errores contradi circa articulum sanctissimae Trinitatis. Sabellius enim posuit in Deo unitatem personae, sicut et essentiae, et hoc removetur cum dicitur: *Ego et Pater unum sumus*, si enim Pater et Filius essent una persona, dixisset sum in singulari. Arius autem e contra posuit diversitatem essentiarum sicut et personarum, et hoc excluditur cum dicitur: *Unum*, si enim Pater et Filius haberent diversas essentias, non diceret *unum* neutraliter, sed plura;

igitur per: *Ego et Pater sumus*, discretio et aequalitas personarum exprimitur; per: *Unum*, unitas divinae substantiae intelligitur. In theologia enim per neutrum genus dicitur substantia divina, per masculinum personae, per faemininum notio. Unde patet, quod non debe tinhyrano cantari: Unus Patri cura Filio, sed *unum etc.*; quia Pater et Filius non sunt unus in persona, sed una in substantia.

Unde Augustinus: Utrumque audi, *unum sumus*; quod dixit *unum* liberat te ab Ario, quod *sumus*, liberat te a Sabellio. Si, *unum*, ergo non diversum; si, *sumus*, ergo Pater et Filius.

4. SIGNA QUATUOR OVIVM DEI

Oves ergo Dei per signa quatuor cognoscuntur, quae hic per ordinem tanguntur.

Primo, per bona opera quae faciunt, cognoscuntur; quia oves {373b} Christi sunt. Istud signum ponit Dominus de se, qui est pastor, cum dicit: *Opera quae ego facio, testimonium perhibent de me*. Notandum tamen est, quod sunt quaedam opera quae hominem sanctum ostendunt, sed non faciunt; sicut sunt opera miraculorum, quae etiam aliquando mali faciunt virtute fidei. Alia sunt opera quae sanctum faciunt, sed non ostendunt; sicut est simplicitas et humilitas

SEGON DEL CARTOIXÀ

»Perquè ço que m'ha donat mon Pare és cosa major que totes les altres, que és la divinitat que tinch de mon Pare»; que excel·lex en perfectió totes les altres coses. Diu sant Agostí: «Ha'm donat que sia la sua eterna interior Paraula, que sia unigènit Fill seu, que sia 5 resplandor de la lum sua. Hi algú no pot per violència pendre les mies ovelles de les mans de mon Pare per la sua infinida potència, ni de les mies; perquè'l Pare hi yo som una cosa en virtut hi potència, axí com som una {139c} divina essència.» 10

E devem atendre que per aquestes paraules se exclouen dos errors contra lo article de la Trinitat santa. Sabeli posa: «Una presona axí com una essència.» Contra aquesta falsia, diu lo Senyor: «Lo Pare hi yo som.» Si lo Pare y Fill fossen una persona, no dirà 15 «som», que és plural nombre. Àrrius possa distinció d'essències, axí com de presones; hi per excloure açò diu: «Som una cosa.» Si lo Pare hi Fill tinguesen distintes essències, no diria «som una cosa.»

Diu sant Agostí: «Hou la hu hi l'altre scolta: "som" 20 y "una cosa". Dient "som" te delliura de Sabeli; "una cosa" te delliura de Àrrio.»

[4. DELS QUATRE SENYALS DE LES OVELLES DE DÉU]

Les ovelles del Senyor per quatre senyals se demostren, los quals per orde en lo present evangeli se reciten. 25

Lo primer és per les obres, les quals demostren lo qui les obra. Hi són algunes obres que no fan l'ome sanct, mas sant lo demostren; axí com los miracles los quals la veritat de la vida del sant testifiquen, però no-l fan sant los miracles. Altres obres són que fan sant 30 l'ome, però sant no-l demostren; axí com humilitat hi les virtuts altres que davant Déu l'ome santifiquen, hi a

13 Sabeli] L'herètic Sabel·li de Líbia (s. III, d. C), com s'indica en aquest fragment del *Cartoixà* (VC, 373a), defensà que el Fill i l'Esperit Sant no eren sinó manifestacions de l'únic Déu. | 19 una cosa] A continuació, quant a VC, 373a, Corella omet una explicació de caràcter teològic sobre el que designen els gèneres: el gènere neutre remet a la substància divina (una cosa), el masculí a les persones (Pare, Fill i Esperit sant) i el femení a la noció (substància, essència). Així, s'explica el verset de Jn 10, 30: «Jo i el Pare som u.» com a substància divina que són ambdós. | 27 les obra] Seguidament, respecte VC, 373b, Corella omet el verset de Jn 10, 25 («Les obres que jo faig en nom del meu Pare donen testimoni a favor meu.»), que assenyalava com Crist havia actuat seguint les paraules de Déu en els seus actes.

46. DE LES ENCENNIES

VITA CHRISTI

sanctorum hominum, et ceterae virtutes eorum quae faciunt hominem sanctum coram Deo, sed saepe reddunt despicabilem coram mundo. Alia sunt opera quae hominem sanctum faciunt, et ostendunt; sicut sunt opera pietatis, quae ex charitate fiunt.

Secundum signum est, quod oves Christi sunt, quando vocem ejus audiunt; unde subditur: *Oves meae, vocem meam audiunt*. Quatuor autem voces iste pastor dat ovibus suis: prima, est exterior exhortatio; secunda, interior inspiratio; tertia, est beneficiorum elargitio; quarta, est corporalis flagellatio.

Sed multi sunt qui istas voces non audiunt; ideo Dominus conqueritur, dicens: *Vocavi, scilicet per exteriorem exhortationem, et renuistis; extendi manum meam, multa bona faciendo, et non fuit qui aspiceret; despexistis omne consilium meum quo vobis bona proposita inspirabam, et increpationes meas neglexistis, per quas aliquando vos arguebam, et flagellabam; ideo subditur magna comminatio: Ego quoque in interitu vestro ridebo.*

Tertium signum est, quod aliqui sint oves Christi, quando Christus qui est pastor eas cognoscit; unde sequitur: *Et ego cognosco eas*. Cognoscit autem, ut etiam supra dictum est, fideles suos per imaginem et similitudinem suam, quam eis impressit: per arma virtutum, quibus eos ornavit; per signa bonorum operum, quibus eos decoravit; per charitatem ad invicem, qua eos instruxit.

Quartum signum est, quod sint oves Christi, quando ipsum verum pastorem sequuntur; unde subditur: *Et sequuntur me*, mali autem nolunt sequi Christum, sed ab eo fugiunt et se avertunt; boni vero sequuntur ipsum per imitationem bonorum operum. Christum etiam quidam sequuntur ficte sicut hypocritae; quidam lente, sicut trepidi et negligentes; quidam solliciti, sicut amore Dei ferventes.

SEGON DEL CARTOIXÀ

vegades en lo món, dejecte hi menyspreat lo presenten. Altres obres són que fan l'ome sant hi sanct lo manifesten; axí com són les obres de misericòrdia, que de caritat hi gràcia procehexen.

Lo segon senyal que sien ovelles del Senyor se 5 mostra que la sua veu scolten. Ab quatre veus crida aquest benigne pastor les sues ovelles: primerament, per exterior pricació hi exortació salutífera; segonament, per inspiració intrínseca; terçament, per liberalitat de gràcies y beneficis; quartament, per flagells 10 y temporals penes.

Lo terç senyal que les ovelles del Senyor tenen, que són per ell conegudes per special cura que té de aquells qui l'hoen hi-l scolten.

Lo quart senyal, que-ls seus passos seguexen. Los 15 mals hòmens del Senyor se aparten, del Senyor se lunyaen, del Senyor fugen; los bons al Senyor se- {139d} guexen per humilitat y bones obres. Alguns fictament lo Senyor seguexen, axí com los maleys ypòcrits; alguns lentament lo seguexen, axí com los negligents hi 20 tèbeus; alguns fervents en amor, caritat hi gràcia lo Senyor seguexen, hi seguint lo troben, hi trobant no-l perden.

6 veu scolten] Tot seguit, quant a VC, 373b, com ha ocorregut a l'inici d'aquest subcapítol, Corella omet de nou el verset de l'evangeli de Joan corresponent (Jn 10, 27): «Les meues ovelles escolten la meua veu.» | 8 per ... salutífera] Corella amplifica la traducció quant a VC, 373b: «per exteriorem exhortationem.», tot afegint la referència explícita a la predicació. | 11 temporals penes] A continuació, respecte VC, 373b, Roís de Corella omet un fragment que es fonamenta en Pr 1, 24: «Jo cridava i heu fet el sord, estenia la mà i no heu parat atenció, tant se us en dóna, dels meus consells, i no feu cas de la meua exhortació. Però quan us toque la desgràcia seré jo qui riurà, jo, qui escarnirà quan us agafe el pànic.», que s'usa per criticar com molts no escolten la veu de Crist, a què s'al·ludeix en el text immediatament previ de la glossa. | 13 ell conegudes] Com ocorre en les quatre «raons» del present subcapítol per les quals Crist coneix els seus deixebles, pel que fa a VC, 373b, s'ha omés el verset de l'evangeli de Joan a partir del qual cada una d'aquestes s'articulava. En aquest cas, no s'ha incorporat de manera directa la segona part del verset de Jn 10, 27: «Jo les conec», al qual seguia una breu glossa que Corella ha reduït en el Segon a les paraules «per special cura que té de aquells qui l'hoen hi-l scolten.» La glossa omesa assenyalava com Crist coneixia els seus fidels, perquè els havia creat a imatge seua, per les armes de virtut amb què els armà, per les bones obres i l'exemple de caritat que reberen. | 15 passos seguexen] Com s'ha assenyalat en la nota immediatament prèvia (nota p. 797,13), pel que fa a l'omissió de versets evangèlics en la classificació en quatre punts d'aquest subcapítol, l'autor valencià no incorpora ara el verset de Jn 10, 27, origen d'aquesta glossa; en aquest cas, se n'omet la darrera part de la referència evangèlica esmentada: «i elles em seguexen.» | 21-23 alguns ... perden] Corella amplifica aquest text respecte VC, 373b: «quidam solliciti, sicut amore Dei ferventes.», és a dir, «altres amb sol·licitud, com els fervorosos en l'amor a Déu.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

5. RESPONSIO DULCIS CHRISTI AD JUDAEOS EUM LAPIDARE VOLENTES

Haec autem praedicta Domini verba quando dixit; *Ego et Pater unum sumus, Judaei*, cetera ferentes, jam non tulerunt; sed *lapides sustulerunt*, et hoc durissima intentione fecerunt, scilicet, *ut lapidarent eum*, sicut blasphemum, moti livore invidiae, non amore justitiae, quia absque Legis ordine; quia enim duri erant, et profunda Domini verba intelligere non poterant, lapidibus similes ad lapides currebant.

Respondit eis Jesus, dulciter eos reprimendo: *Multa bona opera ostendi vobis*, ad vestram utilitatem, *ex Patre meo*, hoc est virtute Patris mei facta, scilicet veritatem docendo, infirmos curando, et alia miracula faciendo; *propter quod ideo horum operum, me lapidatis*, cum tamen ob hoc me honorare deberetis?

Ubi sciendum, quod sunt qui reddunt mala pro malis; et istud est prohibitum, quia Deus vindictam sibi reservavit, ut dicitur: *Mihi vindicta, et ego retribuam*. Alii sunt qui reddunt bona pro bonis; et istud est quoddam naturale debitum, et non meritorium, quia *et publicani hoc faciunt*. Alii sunt qui reddunt bona pro malis; et istud est perfectae charitatis indicium, sic fecit Christus, et docuit suos discipulos. Alii sunt qui reddunt mala pro bonis; et istud est valde iniquum, et tales efant Judaei circa Christum, {374a} et ideo eos arguit dicens: *Multa bona opera, etc.*

6. PROBAT CHRISTUS SE ESSE FILIUM DEI SCRIPTURA SACRA ET OPERIBUS

Responderunt ex Judaei, dicent es: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Asserens enim se esse unum cum Patre, innuit se esse Deum; non autem ipse se ipsum fecit Deum, sed Pater generans eum, fecit ipsum Deum. Dominus autem volens eorum furorem

31 est] ests.

7-8 *No-s mogué lo Senyor benigne que si no volia no li podien noure*] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 373b. El seu contingut presenta una certa semblança amb el verset de Jn 10, 39: «Llavors van intentar novament d'agafar-lo, però se'ls escapà de les mans.», en el sentit que es mostra la mateixa idea de poder de Crist sobre el propi destí que li esperava. | 17 *lo¹ ... evangeli*] Aquesta referència a què la prohibició de tornar amb mals allò que s'ha rebut bé es prohibeix a l'evangeli ha estat afegit per Corella quant a VC, 373b («*et istud est prohibitum.*») | 18-19 *la prenga*] A continuació, quant a VC, 373b, Roís de Corella omet el verset de Rm 12, 19: «A mi em toca de passar comptes, jo donaré la paga.» | 27 *lo volien*] Tot seguit, quant a VC, 374a, Corella omet el verset de Jn 10, 32, amb el qual Jesús recrimina els jueus: «M'heu vist fer moltes obres bones, que venien del meu Pare. Per quina d'elles em voleu apedregar?» | 29-30 *que hòmens som que amam justícia*] Aquest fragment, que mostra, malgrat tot, els jueus com a homes justos, ha estat incorporat per l'autor valencià, respecte VC, 374a. | 32-34 *Diu ... Pare*] Roís de Corella atribueix falsament aquesta citació a sant Agustí d'Hipona quan en VC, 374a forma part de la glossa ludolfina.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[5. DE LA DOLÇA RESPOSTA DE CRIST ALS JUEUS QUI VOLIEN LAPIDAR-LO]

No pogueren més avant comportar los jueus, quant lo Senyor dix: «Mon Pare e yo som una cosa», mas portaren pedres que axí com a blasfemador lo apedregasen, moguts de terrible enveja, no per zel de justícia; durs eren hi ab lo cor de pedra; a les pedres 5 semblants a ells corrien.

No-s mogué lo Senyor benigne, que si no volia no li podien noure, mas respon-los dolçament, amasant la sua ira: «Moltes bones obres vos he mostrades a utilitat vostra, de les quals me deurieu haver gràcies, 10 obres de Déu, mon Pare, que mostraven que ab la virtut hi poder seu les obrava, pricant veritat, guarint malalts, resuscitant morts hi acabant molts hi excel·lents miracles; per la qual de aquestes obres delliberau apedregar-me en paga de tants beneficis?» 15

Hi devem atendre que són alguns qui mal per mal tornen; hi açò prohebex lo sagrat evangeli; hi lo Senyor se atura per a si la venjança hi no vol que altre la prenga. Altres són qui bé per bé tornen; hi açò en quant és un natural deute no és meritori; los gentils hi 20 publicans ho practiquen. Altres són que bé per lo mal tornen; hi aquest és de perfeta caritat manifest judici, axí u féu lo Senyor, hi que axí ho practiquasen ho mostra als seus dexebls. Altres són qui mal per bé 25 tornen; hi aquests són plens de terrible inica malícia, hi en sguart del Senyor eren tals aquests jueus qui apedregar lo volien.

[6. DE LES SAGRADES ESCRIPTURES I LES OBRES DE CRIST, LES QUALS PROVEN QUE ERA FILL DE DÉU]

Respongueren los inichs y digueren: «Nosaltres no t'apedregam de alguna bona obra, que hòmens som que amam justícia, mas volem-te apedregar per 30 blasfèmia, que blasfemes; fas-te Déu hi est home, dius que est una {138a} essència ab Déu, ton Pare.» Diu sanct Agostí: «Ateneu jueus, no-s fa ell Déu, mas Déu lo engendrà Déu, son Pare.» Volent temprar la sua

temperare, *respondit eis*, se non esse blasphemum, dicendo se esse Deum, vel Dei Filium naturalem.

Quod probat primo per Scripturam, quia Scriptura sacra, cum sit inspirata, non potest esse falsa; et haec tribuit hominibus sanctis, et Prophetis deitatem participative, ergo multo magis, *quem Pater sanctificavit*, id est sanctum ab aeterno genuit secundum deitatem, et jam sanctificavit, id est plenitudine gratiae replevit quantum ad humanitatem, *et misit in mundum*, ad salvandum et sanctificandum ipsum, sicut erat per Prophetas dictum, potest dici Deus proprie; cum tamen dicatur homo Deus, et Verbum Deus dissimiliter: quia homo adoptione, Verbum naturaliter. Si, inquit, adoptivi filii dii dicuntur, quare naturalis Filius, Deus non dicatur? Scriptura quidem sacra attribuit hominibus sanctis deitatem participative dictam, sed Christo attribuit deitatem propriam dictam.

Secundum enim Augustinum, tribus modis dicitur Deus: natura, ut Deus omnipotens; adoptione, ut particeps deitatis, de quibus in Psalmista dicitur: *Dii estis*; opinione, seu nuncupatione, ut idola et daemones.

Deinde hoc idem ostendit per rationem, scilicet ex operibus Patris quae faciebat. Omnia enim, secundum Philosophum, determinantur proprio opere, et ideo per propriam operationem certificamur de natura rei; Christus autem faciebat opera divinitatis propria, scilicet miracula, totam facultatem creaturae transcendentia, et virtute propria, non solum obsecrando divinam potentiam, sed aliquando imperando; ex quo concluditur, quod in eo vere erat natura divina, et per consequens non erat blasphemus dicendo se esse Deum, vel Filium Dei. Ac si diceret: Non tantum per verba me esse Filium Dei credatis, sed etiam per opera, quae et modo quo ea facio, et facto ipso ostendunt in me naturam et virtutem Dei esse.

Si non vultis credere verbis, fidem adhibete *operibus*, ut merito fidei, amplius cognoscendo opera, veniatis ad fidem deitatis; *ut cognoscatis et credatis quia Pater in me est*, per naturae inseparabilitatem, et sui consensus voluntatem in omnia facta mea; *et ego in Patre*, sicut a quo habeo naturam et veritatem, et opera, in eo est Pater, et ipse in Patre, in quantum est una

furor, no tardà lo Senyor respondre, dient que per dir que era Déu, Fill de Déu natural, no blasfemava.

Prova-u primer per la Sacra Scribtura, la qual per Déu inspirada no pot dir falsa; atribueix la Sacra Scribtura als hòmens sancts hi profetes divinitat no natural per essència, mas per participació de sciència hi bones obres. Donchs molt més aquell qui ha santificat lo Pare que, segons la divinitat, eternament sant lo engendrà; hi en quant home li ha donat plenitut de gràcia, hi àl tramés en lo món, perquè·l salve hi santifique, axí com havien prenuñciat los profetes. Aquest, Fill natural, etern Verb engendrat del Pare, és Déu, una essència individua ab son Pare. Hi per ço no blasfema si Déu se nomena, axí com no erra ni pot errar la Scribtura, quant nomena déus als hòmens no per natural essència, mas per filial adobció de gràcia. Axí és lo Fill de Déu natural Déu per essència, com los fills adobtius per participació «déus» se nomenen.

Diu sant Agostí: «En tres maneres algú “déu” se nomena. O per essència: Déu omnipotent, Pare, Fill hi Sant Sperit; un Déu, tres persones. O per adobció hi participació de bones obres, dels quals diu lo psalmista: “Yo he dit: Déus sou vosaltres.” Terçament, per denominació y opinió falsa, axí com les ydoles hi los diables.»

Mostrà·ls après lo Senyor com és Déu per les sues obres. «Totes les coses –diu lo Aristòtil– se determenen segons los propis actes. Hi axí, per les operacions pròpies nos certificam de la natural condició de aquell qui les obra.» Jesús feya obres de la divinitat pròpies, que eren los miracles, que passaven tot poder e facultat de natura. Hi no axí com los sants altres, mas ab virtut pròpia, manant los acabava; hi axí mostrava que verda- {138b} der Déu era, los quals miracles no podien esser testimoni de falsa y testificaven lo que ell deya hi pricava. Hi eren testimoni d'aquella veritat entre les altres que·ls afermava, com era Déu hi home.

Y axí, no blasfemava, dient lo qui era: «Les obres que yo acabe –diu lo Senyor– la mia divinitat demostren. Si a les mies paraules no voleu creure, creheu a les obres; hi conexent les obres creureu que és en mi mon Pare una individua essència, una voluntat,

4-7 atribueix ... obres] Corella amplifica aquest fragment respecte VC, 374a: «et haec tribuit hominibus sanctis, et Prophetis deitatem participative.» És a dir, «aquesta [la Sagrada Escritura] atribueix als homes sants i als Profetes de manera participativa la divinitat.» Incorpora l'al·lusió a la «sciència», de manera semblant a com ha estat exposat en nota p. 759,21. | 20-21 Pare, Fill hi Sant Sperit; un Déu, tres persones Aquesta referència a la Trinitat ha estat incorporada per Corella respecte VC, 374a. | 23 Yo he dit: Déus sou vosaltres Psalteri (Sl 81, 6): «Yo diguí: Vosaltres sou déus» (Martos 2013: 263). | 26-27 Mostrà·ls après lo Senyor com és Déu per les sues obres Roís de Corella omet referir-se a l'argument de la raó que s'aportava en VC, 374a per explicar la condició divina de Crist: «Deinde hoc idem ostendit per rationem.» És a dir, «Després prova açò mateix el Senyor per la raó.» | 27 diu ... Aristòtil] En el text ludolfí de VC, 374a («Omnia enim, secundum Philosophum, determinantur proprio opere.»), no s'explicitava de quin filòsof es tractava; Corella atribueix aquest argument a Aristòtil.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

natura amborum, sicut una operatio. Qui ergo magis diligit, vel credit, amplius cognoscit.

7. CHRISTUS EXIT DE MANIBUS JUDAEORUM IN EUM MAGIS INSANIENTIUM

Vide hic mirabilem Judaeorum insaniam! Ipsi volebant scire si esset Christus; et quia verbis et operibus hoc probabat, eum lapidare volebant. Ipsi vero nec verbis, nec operibus inducebantur ad credendum; sed tanquam obstinati, *quaerebant*, studiose, *eum apprehendere*, non bona apprehensione, scilicet ad credendam et intelligendum, sed mala, scilicet ad saevendum et occidendum. Tu apprehendas ut habeas; illi apprehendere volebant ut non haberent.

Jesus autem exivit de manibus eorum, virtute divina transiens per ipsos, sicut alias fecerat, ut ostenderet se non posse detineri, nisi quando vellet; et ut daret nobis exemplum declinandam malorum saevitiam, quando sine fidei periculo fieri potest. Non enim apprehenderunt, quia manus fidei non habuerunt.

Et relicta Judaea, propter incredulitatem eorum, *abiit iterum trans Jordanem, in locum ubi Joannes primum baptizaverat; et ibi* ad tempus cum discipulis suis, *manebat*, ut populi venientes ad ipsum, recordarentur de testimonio Joannis, et de testimonio Dei Patris, et de aliis ibi factis et dictis, et sic habita primorum et novissimorum collatione, confirmarentur in fide ipsius. Conspice igitur tam eum, quam discipulos suos maestos recedere, et eis toto posse compatere. *Et multi venerunt ad eum*, non tam corpore, quam mentis devotione, et crediderunt in ipsum, ex corde. Ecce isti apprehenderunt permanentem, ut haberent; sed iniqui Judaei apprehendere voluerunt discedentem, ut non haberent.

Mystice autem, secundum Theophilum, recedens ab Jerosolymis Dominus, hoc est, a plebe Judaica, ad loca fontes habentia se transfert; id est, ad Ecclesiam ex Gentibus, quae habet fontem Baptismi, per quem multi ad Christum accedunt, quasi transeuntes Jordanem.

SEGON DEL CARTOIXÀ

una potència. Hi yo só en mon Pare, de qui tinch la essència, la potència, la voluntat hi tot lo que obre.»

[7. DE CRIST, QUI FUIG DE LES MANS MALICIOSOS DELS JUEUS]

Mira dels jueus admirable follia! Volien saber si era lo rey Messies; hi, perquè ab paraules hi obres ho demostrava, apedregar lo volien. No volien saber qui era, perquè en ell creguesen; mas volien que digués lo que ells volien, perquè·l matasen. Hi axí, mèritament a la fi no·l conegueren, perquè no·l volien conéixer. Nosaltres lo tenim, perquè l'havem volgut pendre, per confessar hi adorar-lo Déu hi home; ells lo volien pendre, perquè no·l tinguesen, hi axí l'han perdut hi encara·l cerquen, hi en loch seu Antecrist speren.

Hixqué demig d'ells mostrand que Déu era, hi si no volia no·l podien pendre, passant per ells que no·l veyen axí com havia fet altres vegades, significant la ceguedat sua que·l practicaven, que·l miraven, que l'ohien hi no·l conegueren. Hi nosaltres gentils l'avem conegut hi los nostres ulls no·l miraren. Dóna'ns exemple de fogir la crueldat hi malícia dels mals hòmens, quant se pot fer sens injúria de la sancta fe cathòlica. No·l prengueren, perquè ab mans de malícia hi no ab mans de fe pendre·l volien.

Hi dexada Judea per la incredulitat sua, anà·se'n dellà lo flum Jordà, hon Joan Bartista avia celebrat lo bapisme; y allí stava ab los seus dexebles, perquè venint a ell los pobles se recordasen del testimoni de Joan, quant ab lo dit lo mostrava al poble, y de les maravelles que en lo seu bapisme eren stades, hi com ab la sua pricació hi miracles totes concordaven; hi axí los pobles en ell creguesen, romanint los sacerdots fariseus en la sua obstinada malícia.

Diu Theòfil: «Partí's lo Senyor de Jerosolima, que vol dir del judaych poble, hi anà a la terra que abundava de aygües; que significa la Sgleya que dels gentils congregar se devia, en la qual tenim les fonts del bapisme.»

1-2 de ... obre] Corella resumeix amb aquestes paraules el contingut de la glossa corresponent en VC, 374a, quant a les virtuts que comparteixen Crist i Déu. | 9-12 Nosaltres ... speren] Corella amplifica la traducció del text llatí corresponent, en el sentit que aporta l'al·lusió a com els jueus encara esperen l'arribada de l'Anticrist (VC, 374a): «Tu apprehendas ut habeas; illi aprendere volebant ut non haberent.», és a dir, «Tu pren a Jesús, perquè el tingues; ells el volien prendre per no tenir-lo.» | 15-18 significant ... miraren] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 374a. | 27-28 quant ... stades] La referència a la imatge de Joan el Baptista mostrand a Crist amb el dit, així com l'al·lusió al seu bapisme, han estat incorporades per Corella respecte VC, 374b. En nota p. 687,31-32, hem assenyalat altres incorporacions d'aquesta imatge de Joan assenyalant Jesús en el *Cartoixà*, la qual es troba present en la iconografia medieval del Baptista. | 30 ell creguesen] Tot seguit, quant a VC, 374b, Corella omet un fragment de la glossa sobre la necessitat de compadir-se de Crist i la manera com els deixebles marxaven capbaixos. | 35-36 del bapisme] A continuació, quant a VC, 374b, s'omet un breu fragment sobre com molts s'apropen a Crist mitjançant el bapisme, com si travessaren el riu Jordà.

46. DE LES ENCENNIES

VITA CHRISTI

8. QUINAM INTER CHRISTIANOS JUDAEIS SUNT SIMILES?

Sciendum est hic, quod mali Judaei sunt, non solum illi qui litterae Legis et circumcissioni carnis innitentes Christum blasphemant, sicut isti de quibus hic dicitur; sed etiam omnes mali Christiani, qui solo nomine Christiani sunt, et solum nomen habent Christi, a quo appellantur Christiani, qui *verbis confitentur Christum, factis autem negant*, de quibus etiam verificatur quod hic dicitur: *Quia sustulerunt lapides, ut lapidarent Jesum.*

Unde Ambrosius: Quod fecerunt tunc Judaei persequentes, hoc vere faciunt hodie mali Christiani male viventes; Christum enim lapidant et occidunt. Quid est Christus? Veritas, pax, et justitia. Qui ergo pro falsitate veritatem derelinquunt, pro discordia odiunt unitatem et pacem, pro temporali pretio relinquunt justitiam, nil aliud facere videntur quam lapidare, crucifigere, et occidere Christum, quia ipsius dona extinguunt in seipsis: haec Ambrosius.

Et tales sunt in triplici genere: quidam enim lapidant Jesum corde, quidam ore, et quidam manu:

primi sunt, corda sua pravis cogitationibus et malis voluntatibus, indurantes; secundi sunt, verba blasphemiae in Deum et Sanctos proferentes, vel praeceptis majorum et praelatis suis recalcitrantes; tertii sunt, per oppressionem violentiae proximos laedentes.

9. SUNT LAPIDANTES EUM CORDE PER MALAS COGITATIONES

Primi ergo lapidant Dominum Jesum; quaelibet enim mala cogitatio, et mala voluntas, est unus lapis qui jacitur contra eum. Unde Beda: Quotquot malas cogitationes quis assumit, quasi tot lapides in Christum mittit. Et ideo beatus Ambrosius nos admonet dicens: Videte fratres ne per opera, vel cogitationes malas, lapidatis Jesum.

Sed dices, quomodo tam grave iudicatur peccatum cogitationis, si ad opus non procedit? Ad hoc dicendum, quod tota ratio peccati est in corde; actus autem exterior non aggravat peccatum, nisi extensive. Et quia Christus habet domicilium suum in corde, dicente Apostolo: *Vos estis templum Dei vivi;*

hinc est quod sicut Christus invitatur ad templum suum, per cogitationes et voluntates bonas, ita

SEGON DEL CARTOIXÀ

[8. DELS QUI ENTRE ELS CRISTIANS SÓN SEMBLANTS ALS JUEUS]

Hi devem ab temor atendre que són jueus no solament aquells qui de present lo Senyor blasfemen, mas encara los mals crestians qui lo nom de crestians porten, qui ab soles paraules lo Senyor confessen hi ab les obres lo neguen, dels quals se pot dir que prenen 5 pedres, perquè'l Senyor apedreguen.

Diu sant Ambròs: «Lo que los jueus lavors feren fan ara los crestians qui mal viven; lo Senyor apedreguen hi-l maten. És lo Senyor veritat, pau hi justícia. Aquells qui per falsia la veritat dexen, la unitat hi pau per 10 discòrdia, hi per béns temporals la justícia, aquests lo Senyor apedreguen; hi en los seus dons hi gràcies que dins si mateys tenen lo crucifiquen.»

Hi de aquests n'hi ha en tres maneres: los uns de cor, los altres de boca, los altres de mans lo Senyor 15 apedreguen.

[9. DELS QUI APEDREGUEN EL COR DE CRIST AMB MALS PENSAMENTS]

Los primers li tiren pedres de cogitacions perverses; és cascuna mala cogitació una pedra que stà en mà de la maliciosa pensa, perquè contra lo Senyor la tire. Diu sanct Ambròs: «Teniu sment, germans, no apedregueu 20 lo Senyor ab les vostres cogitacions males.»

Diria algú, com pot esser tan gran peccat la cogitació, encara que sia mala, sens obra? Fàcilment hi verdadera, podem respondre que tota la causa del peccat stà en lo cor nostre; hi la exterior obra res no y 25 {138a} ajusta, sinó perquè la voluntat augmenta. Hi perquè lo Senyor té en lo nostre cor domicili, dient lo Apòstol: «Temple de Déu viu sou vosaltres.»

Hi axí com lo Senyor entra en lo cor per cogitacions bones, axí se'n va hi-s partex per les males. 30

1-2 que ... blasfemen] Seguidament, l'autor valencià modifica i actualitza el fragment referit a la Llei i els costums dels jueus en VC, 374b: «quod mali Judaei sunt, non solum illi qui litterae Legis et circumcissioni carnis innitentes.», és a dir, «són dolents els jueus no només els qui es recolzaven en la lletra de la Llei i la circumsció de la carn.» | 9 És ... justícia] Quant a VC, 374b, Corella transforma la interrogació retòrica del text ludolfi en aquest fragment enunciatiu. | 15-16 Senyor apedreguen] Tot seguit, quant a VC, 374b, Corella omet una triple descripció dels qui fereixen Crist: els qui endureixen el cor amb mals pensaments; els qui blasfemen contra Déu i els sants i provoquen els majors i prelats; i els qui fereixen el proïsme amb violència. | 19 la tire] S'omet, seguidament, una citació de Beda el Venerable en VC, 374b que tracta sobre la idea de com més mals pensaments s'assumeixen, major nombre de pedres es llancen a Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

expellitur per malas. Et secundum hoc, quaelibet mala voluntas, est quasi lapis quo Dominus Jesus lapidatur, et expellitur de templo suo.

O quam detestabile est Dominum domus lapidare, et ejicere de hospitio suo! Nam sicut subdit Apostolus: *Quis consensus templi Dei cum idolis?* Quid autem aliud sunt cogitationes quas quis format in corde quamdam imaginationem contrahonorem Dei, nisi quaedam idola? Et cum talibus idolis, Christus in eodem templo {375a} habitare dedignatur.

Unde ad conservandam Christi praesentiam in templo suo, hortatur nos Apostolus Petrus: *Dominum, inquit, Jesum sanctificate in cordibus vestris.* Ille Dominum Jesum in corde suo sanctificat, qui nihil nisi quod sanctum, et Deo placitum est, in corde versat.

10. SUNT LAPIDANTES ORE PER BLASPHEMIAM

Secundi lapidant Dominum Jesum multipliciter, secundum quod blasphemia in Deum multis modis committitur.

Primo enim committitur, quando Deo negatur quod sibi convenit, sicut qui negaret in Deo omnipotentiam, et omnem scientiam, vel providentiam, etc. Et ad hanc speciem blasphemiae pertinent illi qui in adversis successibus dicunt in animo suo: Vere Deus non curat res humanas, vel similia; de quibus dicunt Augustinus et post eum Bernardus: Qui vellent Deum peccata sua vel vindicare non posse, aut nolle, aut ea nescire. Vult ergo eum non esse Deum, qui quantum in ipso est vult eum aut impotentem, aut injustum, aut insipientem esse. Crudelis plane, et omnino extranea malitia, quae Dei potentiam, justitiam, sapientiam perire desiderat!

Qui autem vult Deum esse injustum, vult Deum non esse Deum; et qui Deum desiderat non esse, nonne quantum in se est Deum lapidat et occidit? haec Bernardus.

Secundo modo, blasphemia in Deum committitur quando Deo attribuitur quod sibi non convenit; sicut illi qui dicunt Deum esse auctorem peccati. Ad quam speciem blasphemiae pertinent illi qui peccata sua in Deum retorquent, dicentes: Deus sic voluit ut adulterarer, furarer, vel occiderem, et ut sic confunderer

3 Sanctificau] sanctificat.

2 *cogitació mala*] A continuació, quant a VC, 374b-375a, Roís de Corella no incorpora una glossa en què hi havia el verset de 2Co 6, 16: «Quin acord es faria entre el temple de Déu i els ídols?», a partir del qual s'indica que els mals pensaments s'esdevenen ídols en el temple sagrat que suposa Crist, que són rebutjats pel Messies. | 13-15 *No ... paraules*] Corella amplifica la traducció del fragment llatí corresponent (VC, 375a), tot concretant el contingut del sintagma «*vel similia*»: «*Vere Deus non curat res humanas, vel similia.*», és a dir, «Déu no cuida de les coses humanes, o coses semblants.» | 15-21 *dels ... sciència*] Respecte aquest fragment, l'autor valencià ha omès donar la referència de l'autoria conjunta atribuïda a sant Agustí d'Hipona, tal com s'indica en VC, 375a. | 20-21 *ni sciència*] A continuació, quant a VC, 375a, Corella omet una part de la citació de sant Bernat de Claravall sobre com aquell qui considera injust a Déu el nega, i com, d'aquesta manera, l'apedrega simbòlicament. | 24 *majestat sua*] Tot seguit, quant a VC, 375a, Corella omet un breu fragment en què s'indica un exemple d'aquest tipus de blasfèmia: dels qui diuen que Déu és l'autor del pecat.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hi per ço és una pedra que al Senyor lança del temple qualsevol cogitació mala.

Diu lo apòstol sanct Pere: «Sanctificau lo Senyor Jesús en los cors vostres.» Aquell en lo seu cor al Senyor santifica, que no pensa sinó coses santes, hi que a ell li plàcien. 5

[10. DELS QUI APEDREGUEN LA BOCA DE CRIST AMB BLASFÈMIA]

Segonament, lo Senyor de boca apedreguen los qui en moltes maneres blasfemen.

Primerament, se comet blasfèmia quant neguen a nostre Senyor Déu lo que convé a la majestat sua, axí com omnipotència, sciència, providència hi les altres perfeccions divines. Hi en aquesta spècia de blasfèmia són aquells qui en la adversitat dien: «No cura Déu de les coses humanes, miran a qui acomana los regnes, les sgleyes hi semblants altres paraules», dels quals diu sanct Bernat: «Són alguns qui voldrien que Déu no pogués punir les sues culpes, o no les volgués punir, encara que tingué la potència, o que les ignoràs hi axí no les puniria. Tals com aquests volen que Déu no sia Déu, puy volen que no tinga potència, justícia ni sciència.» 10 15 20

Segonament, se comet blasfèmia quant se atribueix a nostre Senyor Déu alguna cosa que no convé a la majestat sua. En aquesta spècia pequen aquells qui los peccats en Déu los tornen, dient: «Déu axí u volia, ja u 25

et turbare, et ita omnia fato adscribunt. Ad hanc etiam pertinent lusores, qui eum non ad votum prosperantur, Deo maledicunt, et convitia in Sanctos proferunt; similiter et illi qui jurant per Deum verbis execrabilibus et vituperosis, scilicet: per nares Dei, per jecur Dei, vel per brachia Dei, et similia, quae sunt execrabilia auditui.

Tertio modo, blasphemia in Deum committitur, quando illud quod Dei est, aliquis sibi vel alteri creaturae attribuit; sicut illi qui sibi divinum honorem usurpare praesumpserunt, ut Simon Magus et omnes idololatrae. Et ad istam speciem pertinent ambitiosi, ac superbi, et vane gloriosi, qui sibi gloriam attribuunt, quasi eam ex seipsis et meritis suis habeant, eum tamen gloria sit Dei propria. Item ad hanc partem pertinent iracundi, qui sibi usurpant vindictam quae propria est Dei. Similiter et illi temerarii, qui praesumunt et volunt de aliorum cordibus judicare, eum hoc sit proprium Dei tantum.

Praeter haec, est et aliud blasphemiae genus, quod committitur in Sanctos regnantes eum Christo, et in quibus regnat Christus. Unde in eis Christus laudatur, ac etiam blasphematur; et in praelatos qui serviunt Deo in subditis, et vice Dei supra subditos positi sunt, ac per hoc in eis Deus honoratur, ac etiam blasphematur.

II. SUNT ET LAPIDANTES OPERE PER QUODLIBET PECCATUM

Tertii similiter lapidant Dominum Jesum, sicut Judaei lapidaverunt Stephanum; sic enim mali Christiani spiritualiter nunc lapidant Stephanum, imo ipsum Christum, quando vi opprimunt et affligunt proximum. Lapis enim dicitur a laedendo; et ideo eum proximus qui est membrum Christi laeditur, ipse Christus in membro suo lapidatur. Sed saepe tristitia taliter oppressorum convertitur eis in gaudium; sicut lapides quos mittebant Judaei contra Stephanum ad

sabia, perquè no feya que yo per a pecar no tingués franch arbitre.» En aquesta spècia blasfemen los qui, jurant, moltes nefandíssimes paraules contra Déu lancen, hi aquells qui per les parts del cors del Senyor desvergonyadament juren.

5

Terçament, se comet blasfèmia quant algú a si o a creatura altra aplica les honors divines, qui a sol Déu sguarden, {139bisa} hi aquests són los ydolatres. Hi en aquesta spècia pequen los superbos vanagloriosos, qui en títols, paraules, reverències, les divines honors se apliquen. Y encara aquells qui per ira de sos enemichs volen pendre la venjança que a sol Déu sguarda. Hi aquells temeraris que volen jutjar de les coses sdevenidores hi dels intrínsechs cors dels hòmens, que són de Déu pròpies regalies.

15

Altra spècia de blasfèmia se comet en los sants qui ab Déu regnen, en los quals lo Senyor regna hi en ells se loa hi-s blasfema. Hi encara en los prelats se comet aquesta blasfèmia, qui per nostre Senyor Déu regexen y en lo seu loch seen hi per ell administren los sacraments de la santa Sgleya, hi per ço en ells lo Senyor se honra hi-s blasfema.

[II. DELS QUI APEDREGUEN EL SENYOR QUAN PEQUEN]

Alguns altres lo Senyor apedreguen, axí com los jueus lo Senyor apedregaven apedregant a sant Steve; axí los mals crestians apedreguen al Senyor en los seus pobres, quant nohen hi damnifiquen los prohimes, los quals si en paciència ho prenen, atenyen corona que sembla a martiri. Gran fon la corona que la triüfant

25

8 139bisa] Aquest és pròpiament el f. 139. Veg. nota p. 794,6.

1-2 perquè no feya que yo per a pecar no tingués franch arbitre] Corella adequa la traducció del fragment llatí en el sentit que opta per fer referència al lliure albir (VC, 375a): «et ita omnia fato adscribunt.», és a dir, «i tot ho atribueixen al destí.» | 2 franch arbitre] A continuació, s'omet, pel que fa a VC, 375a, un fragment que fa referència als «jugadors», que maleeixen a Déu i injurien els sants. | 5 desvergonyadament juren] Corella omet explicitar els exemples d'aquest tipus de blasfèmia sobre el cos de Déu, respecte VC, 375a, ja foren els narius o els braços de Déu, entre d'altres. | 8 los ydolatres] Tot seguit, Roís de Corella omet la referència a Simó el Mag com a exemple d'idòlatra, tal com apareix en VC, 375a. La història evangèlica d'aquest personatge, considerat el primer heretge del cristianisme, apareix en Ac 8, 9-23 («Feia temps que un tal Simó practicava la màgia en aquella ciutat i tenia bocabadats els samaritans. Es feia passar per un home amb molts poders...») | 9-10 qui en títols, paraules, reverències Aquest breu fragment que caracteritza els vanagloriosos, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 375a. L'entenem com una crítica actualitzada als superbs amb què hagué de conviure el nostre autor. | 14-15 que són de Déu pròpies regalies] Notem el matís elegant i curialesc que aporta el mot «regalies» ('Privilegi o excepció privativa que té algú en alguna cosa', DCVB, s.v. *regalia*), quant a la traducció: «cum hoc sit proprium Dei tantum.», és a dir, «[que el coneixement del cor dels homes] és propi només de Déu.» | 20-21 hi per ell administren los sacraments de la santa Sgleya] Aquest breu fragment sobre l'administració dels sacraments en l'Església ha estat incorporat per Corella respecte VC, 375b. | 26 los prohimes] Tot seguit, quant a VC, 375b, s'omet una explicació del terme «lapis» ('pedra') que provindria de «laedendo» ('ferir'); així, diu la glossa, quan es fereix el proïsme, com a membre de Crist que és, també es fereix al Messies.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

afflictionem carnis, dulces illi fuerunt ex gaudio mentis, et convertebantur in lapides pretiosos ad coronam capitis; quia *posuit Deus in capite ejus coronam de lapide pretioso, etc.*

Posset etiam dici, quod universaliter homo Christianus in omni peccato mortali lapidat Christum.

Unde Ambrosius: O quam pauci sunt in tanta multitudine Christianorum, qui Jesum non persequantur et lapident et occidant! Hujusmodi etiam lapidatio sic deciaratur.

Cum enim Christus sit advocatus noster, et propitiatio pro peccatis nostris, qui interpellat pro nobis apud Patrem, idcirco ipse de peccatis dolet et luget; sicut e converso de nostra conversione gaudet. Quotiescumque enim peccamus, Christum contristamus et laedimus; ac per hoc eum quodammodo lapidamus.

Et intelligenda sunt haec sane non quod Christus in corpore suo jam glorioso laedatur sensibiliter, eum corpus illud sit impassibile; vel, quod in ipsum, vel partem sensitivam cadant passiones animae; et quasi sic peccatis nostris lapidetur. Sed hujusmodi lapidatio est metaphorica, sicut et crucifixio, quemadmodum dicit Apostolus de quibusdam baptizatis et prolapsis: *Rursum crucifigentes in semetipsis Filium Dei.*

Ubi Glossa: Non quod crucifigant Filium Dei, sed quia similes sunt crucifixoribus; crucifigunt autem in semetipsis, id est, quantum in ipsis est.

Sic in proposito quando mortaliter peccamus, Christum lapidamus et laedimus et contristamus, quia quantum in nobis est, eum gaudio quod ipse de nobis expectat privamus. In quo etiam sensu loquitur Bernardus in persona Christi sic alloquens peccatorem: Nonne propter te vulneratus sum? Numquid non pro iniquitate tua afflictus sum? Utquid addis afflictionem afflictus? Magis aggravans me vulnera tua peccati, quam vulnera corporis mei: haec Bernardus.

Sed vae omnibus istis Dominum Jesum lapidantibus! quia abscondit notitiam suam talibus, et

SEGON DEL CARTOIXÀ

Sgleya fabricà a sanct Steve de les pedres ab les quals lo mataren, de la sua sanch en rochicler smaltades, puy la scampava per aquell qui primer per ell l'avia scampada.

Encara universalment dir poríem que al Senyor apedrega qualsevol qui mortalment pecca. 5

És lo Senyor en quant home advocat nostre, és propiació per los pecats nostres y enterpel·la per nosaltres a son Pare, hi plora hi·s dol de les nostres culpes; axí com per lo contrari se alegra dels nostres mèrits. Hi cada vegada que peccam contristam lo 10 Senyor, advocat nostre, hi axí li tiram pedres.

Però devem entendre aquestes paraules sòbriament hi methafòrica hi per una moral semblança, que certa cosa és que Jesús, Déu hi Senyor nostre, ni s'entresteix 15 ni·s pot entrestir après la sua resurrecció gloriosa, ni lo seu gloriós cors pot rebre pedrades. {139bisb} Hi axí, aquest matar, crucificar hi apedregar lo Senyor, hi en lo cel la sua tristícia, són paraules methafòriques, que spiritualment per sensibles similituts deven esser enteses, axí com diu lo Apòstol dels qui havien pres lo 20 bapisme y tornaven a caure, que altra vegada lo Senyor crucificaven.

Hi axí, al nostre preposít, quant cometem mortals culpes, diem que al Senyor tiram pedres. Hi en aquest 25 seny, sant Bernat en presona del Senyor als peccadors parla: «No penses com per amor de tu me han naffrat, hi que per les tues iniquitats me han afligit? Per què tu ajustes afflictions a l'afligit? Més les naffres dels teus peccats, que les naffres del meu cors me agreugen.»

Maleyts són tots aquests qui al Senyor apedreguen, 30 de la vista dels quals lo Senyor se amaga y se'n va de les

1-2 lo mataren] A continuació, s'omet part del Salm 20, 4: «li poses al cap una corona d'or.» | 2-3 de ... scampada] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 375b. Sobre el mot «rochicler» i el seu origen francès, Colon (1993: 169-170), indica que penetrà en el castellà sota la forma «rosicler» a través del català, llengua on es documenta ja en el segle XIV, fenomen que es produí en mots de determinats camps lèxics com els referits a la cort o la religió. Per altra part, aquest adjectiu apareix també en l'obra de Roís de Corella *La visió a la porta de la Senyora nostra de Gràcia*, del 1487. De la mateixa manera que en el *Cartoixà*, en *La visió*, el terme s'acompanya amb la paraula «smalts»: «d'esmalts de rochiquer» (Wittlin 1995a: 263). | 5 mortalment pecca] A continuació, Roís de Corella omet una citació atribuïda en VC, 375b a sant Ambròs, en la qual aquest pare de l'Església s'exclama dels pocs cristians que no perseguen Crist ni l'apedreguen en el seu cor. | 6 en ... home] Corella, quant a VC, 375b, afeg aquesta referència sobre la condició humana de Crist. | 11 advocat nostre] Aquest epítet per referir-se a Crist ha estat afegit per Corella quant a VC, 375b; amb tot, havia aparegut ja unes línies més amunt, en p. 804,6. | 12-13 Però ... semblança] Notem com Corella amplifica, amb voluntat explicativa i anticipatòria, aquest fragment respecte l'original llatí (VC, 375b): «*Et intelligenda sunt haec sane.*», és a dir, «Hem d'entendre aquestes paraules correctament.» | 18-20 que ... enteses] Com hem explicat en la nota prèvia, també ara Corella, quant a VC, 375b, afeg aquest fragment sobre com calia entendre en sentit figurat i simbòlic les paraules del passatge evangèlic d'apedregar a Crist. | 21-22 Senyor crucificaven] Tot seguit, s'omet un text atribuït a la Glossa en VC, 375b, que tracta de com els apòstols no crucificaren directament a Déu, sinó que són semblants als qui ho feren; el crucificaren en ells mateix perquè en ells s'hi trobava.

46. DE LES ENCENNIES

VITA CHRISTI

exit de templo cordium earum; manifestat autem se amatoribus suis, et habitat in illis.

ORATIO

Domine Jesu Christe, fac me encaenia et innovationes in templo cordis mei spiritualiter celebrare, semper meipsum renovando, et ascensiones in corde meo disponendo. Da mihi bona opera facere, quae testimonium perhibeant de me; ac vocem tuam audire credendo corde, et obediendo opere, teque per imitationem bonorum operum sequi, et inter oves tuas a te misericorditer cognosci. Custodi etiam me, Domine, ne unquam malis cogitationibus et voluntatibus, aut locutionibus vel operibus, quasi lapidibus te a me expellam; sed semper te per gratiam in me habitare sentiam. Amen.

{376A} CAPUT LXXXVIII. DE TRADITIONIBUS PHARISAEORUM, ETIAM CONTRA DEI MANDATUM.

I. VANA PHARISAEORUM REDARGUTIO, ET QUINAM SINT IPSIS SIMILES?

Quia vero Scribae qui putabant se habere perfectionem scientiae, et Pharisei qui simulabant se habere perfectionem vitae, Dominum Jesum in templo reprehendere non potuerunt, venientes ab Hierosolymis in Galilaeam eum insequuntur. In quo nimia apparet malitia eorum, quia descendentes ab Jerusalem civitate sancta, relinquentes templum sequebantur eum; et quia seniores populi et Legis doctores erant, et non ad sciendum, sed ad reprehendum Dominum venerant, observando et insidiando ut eum eaperent in sermone vel facto.

Unde ut saltem ex discipulis Magistrum tanquam contemptorem doctrinae seniorum arguant, et sic eum populo odiosum reddant, videntes discipulos ejus communia Gentilibus, non lotis manibus manducare; quia Judaei communia Gentilibus immunda reputabant, ei dicebant: *Quare discipuli tui*

SEGON DEL CARTOIXÀ

sues penses; hi manifesta's als qui l'amen, hi en ells abita.

ORACIÓ

Senyor Jesús, innova hi strena hi dedica per la tua gràcia lo meu cor que sia temple, en lo qual tu abites 5 per los teus dons hi gràcies. Renova Senyor en mi, sùtzeu abominable, la gràcia que-m donist en lo bapisme, y neteja la mia ànima de les ydoles de les mies cogitacions males. Hi guarda'm, Senyor, que yo ab les mies iniquitats, malícies, cupiditats, ires hi enveges 10 no t'apedregue, mas ab los teus pobrellets dexebles te seguexca; hi nunca, Senyor, de tu m'aparte, hi ajudat per los mèrits d'ells, eternament te loe. Amén.

DE LES CONSTITUCIONS DELS FARISEUS CONTRA LOS MANAMENTS DE DÉU. 15 CAPÍTOL XLVII

[I. DE LA REFUTACIÓ VANA DELS FARISEUS I DELS QUI ELS SÓN SEMBLANTS]

Los doctors de la Ley, qui stimaven tenir perfectió en sciència, hi los fariseus en santetat de vida, pensant que en lo temple no havien pogut lo Senyor en alguna cosa rependre, partint-se de Hierusa- {139bisc} lem, lo 20 Senyor en Galilea seguexen. Hi en açò mostren la sua insaciable malícia: hòmens ancians, doctors hi religiosos dexten la ciutat hi lo temple hi lo Senyor seguien, ans lo perseguen. Seguien lo Senyor, no perquè n'apreguesen, mas perquè-l repreguesen; 25 pendre'l volien, no apendre; aguayten lo benigne Senyor, si en alguna obra o paraula lo porien pendre.

Hi mirant que-ls dexebles sens lavar les mans se posaven a taula, pensaren que reprenten los dexebles reprentien lo mestre qui no-ls corregia. O poguera esser 30 que-l Senyor, axí com los seus dexebles, sens lavar-se les mans se posàs a la taula. Hi semblants paraules al Senyor endrecen: «Per què los teus dexebles les

6-9 *Renova ... males*] Corella modifica la traducció respecte VC, 375b («Da mihi bona opera facere, quae testimonium perhibeant de me; ac vocem tuam audire credendo corde, et obediendo opere, teque per imitationem bonorum operum sequi, et inter oves tuas a te misericorditer cognosci.»), és a dir, «Concedeix-me fer obres bones, que donen testimoni de mi. Fes-me escoltar la teua veu, creient de cor, obeint amb obres; perquè imitant-te de fet, et seguísca; i que et siga reconegut pietosament entre les teues ovelles.») Els canvis provenen de la referència al Baptisme, així com de l'al·lusió als mals pensaments com a ídoles en el temple que representa Crist. | 11 *pobrellets dexebles*] Aquesta referència en diminutiu sobre els apòstols i deixebles de Jesús ha estat afegida quant a VC, 375. | 23-26 *hi² ... apendre*] La derivació lèxica entre les paraules: «seguien», «perseguien»; «apreguesen», «reprenguesen» i «pendre», «apendre» es presenta en VC, 376a, tot i que Corella la desenvolupa: «Sequebantur eum; et quia seniores populi et Legis doctores erant, et non ad sciendum, sed ad reprehendum Dominum venerant.»), és a dir, «I el seguien; i perquè eren els ancians del poble i els lletrats de la llei, no el segueixen per saber, sinó el veneren per acusar-lo.» | 27 *porien pendre*] Tot seguit, quant a VC, 376a, s'omet una breu glossa que indica com els sacerdots i fariseus volien acusar Jesucrist de què menystenia la doctrina dels majors i fer-lo rebutjable al poble. | 29-30 *pensaren ... corregia*] Aquest argument contra Jesucrist, quant a VC, 376a, per part dels sacerdots forma part de la glossa omesa que hem assenyalat en la nota prèvia. | 32 *la taula*] A continuació, quant a VC, 376a, Corella omet una breu explicació sobre com els jueus consideraven impur tot allò relacionat amb els gentils.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

transgrediuntur iraditiones seniorum? Non enim lavant manus, eum panera manducant.

Ubi Beda: Spiritualia enim Prophetarum verba carnaliter accipientes, quae illi de cordis et operis castigatione praecipiebant dicentes: *Lavamini, mundi estote*; et: *Mundamini qui fertis vasa Domini*; isti de solo corpore lavando servabant. Superstitiosa ergo hominum traditio ob manducandum panem praecipit crebrius lavare; sed necessarium est eos qui panem de coelo descendente participare desiderant, crebro elemosynis, lacrymis, et aliis justitiae fructibus sua opera purgare: haec Beda.

Isti gerunt typum eorum qui plus zelat transgressionem humanarum traditionum quam divinarum praeceptorum, plus decretalium quam Evangeliorum, plus consuetudinum quam utilitatum.

Per istos etiam multum sollicitos de munditia exteriori et modicum de interiori, signantur hypocritae et simulati; arguentes alios de levibus, eum tamen sint infecti gravibus, videntes festucam in alterius oculo, et non trahem in suo.

His quoque similes sunt multi, qui volunt habere exteriora pulchra, interiora autem habent foetida.

Discipuli autem Domini instructi ea quae virtutis tantum sunt operari, non lotis manibus manducabant; quia hoc non pertinere ad veritatem vitae intelligebant. Unde Chrysostomus: Ideo autem discipuli non lotis manibus manducabant, quia jam superflua despiciabant, ea solum quae sunt necessaria attendentes; et neque lavari neque non lavari pro lege habentes, sed ut contingebat alterutrum facientes. Qui enim et ipsum necessarium cibum contemnebant, qualiter circa hoc studium haberent?

SEGON DEL CARTOIXÀ

constitucions dels doctors hi ancians trenquen? No-s laven les mans quant se posen a la taula.»

Diu Beda: «Les espirituals paraules dels profetes, ells, carnals, carnalment prenien, hi lo que ells de la ànima hi consciència parlaven, dient: “Lavau-vos, siau mundes los qui portau los vexells en lo temple”, ells de corporals lavaments entenien, perquè axí u volien entendre; o supersticiosa observància que mana que per menjar la corporal vianda sovint se laven. Mas aquells qui lo pa de vida devallat del cel en la terra menjar desigen, sovint se deven lavar la consciència ab contrites làgremes, ab almoynes hi caritat per les làgremes dels prohimeses.»

Semblants de aquests són aquells qui molt més zelen les constitucions humanes, legals o canòniques, que-ls divinals preceptes; més les decretals, que-ls evangelis; més les consuetuts, que les utilitats del poble.

Ypòcrits nefandíssims, molt solícits de les exteriors mundícies, hi poch de les interiors malícies! Als altres arguhexen de laugeres hi mínimes culpes, hi ells són plens de iniquitats scleratíssimes; miren la busca en l'ull del prohisme, hi en l'ull propi no senten la biga.

Los dexebles del Senyor, de les verdaderes obres de virtut curaven, hi la sollicitut que tenien de servir los divinals preceptes los feya oblidar lo que no era necessari. Curaven de les coses necessàries; les supèrflues dexaven, perquè veyen que a la veritat de perfeta vida poch aprofitaven. Diu sant Crisòstom: «Sens lavar les mans menjaven los dexebles, perquè ja menyspreaven les coses supèrflues, atenent solament a les coses necessàries; hi egualment lo lavar hi lo no lavar miraven, hi per ço alguna vegada les mans se laven, altra vegada sens lavar mengien. Seguint lo Senyor, moltes vegades se oblidaven de les coses necessàries a la corporal vida, y axí no era maravel·la si de les que no eren necessàries a la corporal y a la espiritual vida, se oblidaven.»

E devem atendre que dexar lo Senyor de lavar les mans y los seus dexebles no solament no era alguna culpa, ans era cosa meritòria, per declarar hi mostrar als pobles la veritat de la error que-ls doctors y fariseus tenien, dient que lo lavar de les mans era mundícia espiritual en l'ànima, y lo no lavar feya l'ànima inmunda. Hi aquesta intel·ligència era falsa hi reprovada, ab tot que lavar o no lavar les mans a la Ley no derogava. Hi ells, avars celerats ypòcrits, ab aquesta

¹⁵ *legals o canòniques*] Aquest aclariment sobre les normes humanes ha estat incorporat per Corella respecte VC, 376a. | ²² *la biga*] Tot seguit, pel que fa a VC, 376a, Corella omet una breu glossa sobre el fet que els qui no veuen les culpes pròpies són com els qui volen tenir allò exterior hermós i bell, mentre tenen l'interior fètid i brut. | ²³⁻²⁸ *Los ... aprofitaven*] Corella, en aquest fragment quant a VC, 376a, omet referir-se a què els deixebles de Jesús consideraven superflu el costum de rentar-se les mans abans de menjar i destaca el que és necessari, de manera general. | ³⁷ *se oblidaven*] Tot seguit, respecte VC, 376a, Corella omet un breu fragment sobre com els deixebles menystenien fins i tot el menjar, més enllà del que era necessari. | ^{38-807,5} *E ... avarícia*] Corella amplifica aquest fragment respecte l'equivalent en VC, 376a, que presentava la mateixa idea de la importància de les lleis de Déu i no les dels homes: «*Et quia haec traditio, scilicet jubere manus lavari, non erat contraria Legi; ideo Dominus aliam traditionem Legi contrariam ducit in medium.*», és a dir, «I, com que aquesta tradició de rentar-se les mans no era contrària a la lei, el Senyor els presenta una altra tradició contrària a la llei.»

47. DE LES CONSTITUCIONS DELS FARISEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et quia haec traditio, scilicet jubere manus lavari, non erat contraria Legi; ideo Dominus aliam traditionem Legi contrariam ducit in medium;

et quasi clavum clavo retundens dicit eos deficere, quia jaciebant transgredi mandatum Domini propter mandatum hominum; quod non erat faciendum,

quia secundum Bernardum, nihil placet Deo quodeumque ei obtuleris, neglecto eo quod teneris.

2. PERVERSAE PHARISAEORUM TRADITIONES LEGI CONTRARIAE

Unde, *respondens ait illis: Quare et vos transgredimini mandatum Dei, propter traditionem vestram?*

Quasi diceret secundum Glossam, si vos contemnitis {376b} mandata Dei pro traditionibus hominum, quare arguitis discipulos meos, qui mandata hominum dimittunt ut praecepta Dei custodiant? Et Dominus quidem non reprehendit munditiam corporalem; sed hoc reprehendit, quod relicta munditia interiori, putabant sufficere tantum exteriorem.

Deinde hoc quod dixit probando subdit: *Nam Deus dixit: Honora, scilicet necessaria dando, et reverentiam exhibendo, nam honor iste non solum intelligitur reverentia, sed etiam necessarium administratio, patrem et matrem, in quibus etiam proximus quilibet intelligitur, sed illi nominantur quibus obligamur; et: Qui maledixerit patri vel matri, non tam verbo vel signo, quam facto, morte moriatur.*

Dominus enim imbecillitati et penuriae parentum consulens, hoc per Moysen praecepit, et ideo vae illis qui parentes debiles vel pauperes contemnunt, et debitis obsequiis, scilicet reverentia et necessarium exhibitione defraudant!

Hanc autem legem Pharisei cupidi per suam doctrinam falsam subvertentes ut suae avaritiae consulerent, et sub nomine pietatis impietatem inducerent, docebant filios parentum, et dicebant quod

constitució de lavar les mans, que als manaments de Déu no era contrària, sinó perquè ells a mal seny la donaven entendre, altres constitucions hi mesclaven als manaments de nostre Senyor Déu contràries, propícies a la sua avarícia.

Hi per ço los respon, ab un clau lançant-ne altre: «Vosaltres increpau los meus dexebles, perquè pasen les constitucions vostres, les quals passant no ofenen la ley divina.

[2. DE LES TRADICIONS PERVERSES DELS FARISEUS, CONTRÀRIES A LA LLEI]

Per què no increpau a vosaltres, qui trencau la ley divina per tenir les constitucions vostres?»

Diu la Glosa: «Si vosaltres menyspreau los manaments de Déu per les constitucions de les quals repreneu los meus dexebles, qui dexten los manaments dels hòmens, perquè los manaments de Déu no trenquen; si no lavar-se les mans fos culpa, la raó del Senyor no seria vàlida», que pogueren ells respondre {140a} que era mal hi no lavar-se les mans, hi lo que ells feyen. Però lo que ells feyen era peccat nefandíssim, hi reprenien en los altres lo que no era culpa.

Declara lo Senyor com la Ley pervertien y profundament peccaven, dient: «Nostre Senyor Déu ha dit: “Honra lo pare”, en lo qual manament se entén administració de les coses necessàries, hi: “Qui malahirà lo pare hi la mare, muyra.”»

Aquesta ley los fariseus pervertien per la sua insaciable avarícia, hi sots zel de religió hi de pietat cruel impietat, los consellaven, dient que era pietat hi

7-9 Vosaltres ... divina] Pel que fa a VC, 376a, el lletraferit valencià modula la glossa ludolfina presentant-la ara en primera persona. | 8-9 ley divina] Tot seguit, quant a VC, 376a, s'omet una citació atribuïda a sant Bernat de Claravall que assenyala com desagrada a Déu que es pose en primer lloc un manament humà que no un de diví. | 12-17 Si ... vàlida] Notem, respecte VC, 376ab, com Corella amplifica el contingut de la traducció: «Si vos contemnitis mandata Dei pro traditionibus hominum, quare arguitis discipulos meos qui mandata hominum dimittunt ut praecepta Dei custodiant?»: és a dir, «Si vosaltres rebutgeu els manaments de Déu per les tradicions dels homes, per què increpeu els meus dexebles, els quals deixen els manaments dels homes per guardar els preceptes de Déu?» | 17-20 que ... culpa] Corella retorca la traducció d'aquest fragment respecte VC, 376b, en què s'assenyala de manera més directa com el Senyor no els reprén per la neteja corporal, sinó perquè, pendents d'aquesta, oblidaren la interior. El lletraferit valencià presenta el que podrien haver respost els fariseus al que Crist els argüïa. | 21-22 Declara ... dient] Notem com Corella adapta la traducció i afig acusa els fariseus de pecadors, cosa que no apareixia en VC, 376b, que és de caràcter més neutre: «Deinde hoc quod dixit probando subdit.», és a dir, «Després prova allò que havia dit.» | 25 mare muyra] A continuació, l'autor valencià omet una glossa, derivada del verset previ de Mt 15, 4 («Nostre Senyor...»), que assenyala com Déu, per la debilitat que observà en els primers pares, imposà aquest manament de la mà Moisés en els orígens de la seua religió.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

melius erat bona parentibus administrando Deo favere et offerre; tum quia est pater principalis et spiritualis, tum quia licet per talem oblationem parentes sustinerent detrimentum corporale, consequentur tamen bonum spirituale, in quantum illud quod erat in eorum necessitatem convertendum, Deo offerebatur, ut ita parentibus suis ab eis necessaria exigentibus ea negare possent, et ditiores frequentius offerrent; ex quo parentes egeni fiebant, et oblatio filiorum sub praetextu religionis in lucra sacerdotum cedebat.

Unde instruebant filios quid egenis parentibus responderent, et hoc est quod Salvator dicit: *Vos autem*, scilicet adversative, *dicitis*, id est, in traditione vestra alios instruitis, falso scilicet exponendo mandatum Dei pro lucro vestro: *Quicumque dixerit*, id est, dicere poterit, *patri vel matri*, o pater et mater, qui indiges et petis munus a me, *munus quodeumque est ex me*, id est, ex mea devotione Deo scilicet consecratum et oblatum, *tibi proderit*, scilicet ad utilitatem animae, magis quam si darent tibi, quia tunc prodesset soli corpori. Vel, potest legi interrogative sic, *munus quodeumque est ex me*, id est, ex meis rebus jam devotum Deo, *tibi proderit?* Quasi dicat: Quod vovi Deo vis tuis usibus applicare, et tibi prodesset? Absit, quia sacrilegium faceres, si acciperes. Sic dicebant parentibus, ut illi timentes accipere quod Deo videbant mancipatum, et sacrilegii crimen incurrere, inopem magis vellent vitam ducere quam de sacramentis comedere. Et est hic constructio defectiva. Unde est sensus: *Quicumque dixerit, etc.* scilicet licite; et bene potest dicere illud, et implet praeceptum divinum et legem, et est dignus vita aeterna et regno coelorum; quod tamen est falsum, quia secundum veritatem est transgressor praecepti. Et hoc est quod subditur: *Et sic per vestras suasiones filius postea, non honorificabit patrem suum et matrem*, illud quod erat sibi debitum subtrahendo, et, ita {377a} *irritum fecistis mandatum Dei*, de parentibus scilicet; honorandis et sustentandis, *propter traditionem vestram*, quae vestrae servit avaritiae. Quasi diceret: Mandatum pietatis deseritis propter cupiditatem impietatis. Sed vide ne hac auctoritate, ut plurimi faciunt abutaris, supra modum de rebus Ecclesiae et pauperum erogans parentibus.

Ad majorem autem intellectum est considerandum, quod pater per se tenetur filiis providere; quia est causa eorum quantum ad esse, et ideo debet eis nutrimentum et documentum. Filiis autem tenetur providere parentibus, de necessariis per accidens, scilicet si illi

SEGON DEL CARTOIXÀ

gran mèrit oferir a Déu en lo temple les coses necessàries al pare y a la mare; encara que de fam perisen, dient que Déu és principal Pare; y que al pare y a la mare més los aprofita, encara que de fam muyren, perquè-ls aprofita en l'ànima. Hi puys aquella oferta ja a Déu és dedicada, no seria lícita cosa, ans seria sacrilegi si al pare la donaven. 5

«Hi axí, per la vostra nefandíssima avarícia, augmentant vostres offertes, feu que-ls fills sien homicides, ans patricides, que vol dir “matadors de sos pares”; hi axí trencau aquest tan gran manament de subvenir lo pare y la mare per les vostres constitucions nefandíssimes, y increpau los meus dexebles, perquè les mans no-s laven, que no és denguna culpa. Mostrau que és gran peccat de aquells qui les vostres constitucions trenquen, no perquè de la constitució del lavar les mans tingau molta cura, mas perquè ab aquesta constitució, que par honesta, fortifiqueu les que satisfan a les nefandíssimes cupiditats vostres.» 15

Y per ço volgué lo Senyor sens peccat la trencafen los seus dexebles, perquè fos manifest als pobles quant eren scelerats hi pèssims en les constitucions que ordenaven. Hi lo Senyor los tornà tal resposta que fos manifesta la sua malícia hi com portaven enganats los 20

5 en l'ànima Corella, quant a VC, 376b, omet tot seguit el següent fragment que critica l'enriquiment dels sacerdots que reben les ofrenes: «et oblatio filiorum sub praetextu religionis in lucra sacerdotum cedebat.», és a dir, «i l'ofrena dels fills amb el pretext de la religió cedia en benefici dels sacerdots.» | 8-19 Hi ... vestres] En aquest fragment, quant a VC, 376b-377a, Corella pren el contingut essencial de la glossa ludolfina, que versa sobre la qüestió de com els fariseus justificaven els donatius al temple, malgrat la pobresa dels pares, per convertir-la en un suposat parlament de Jesús contra la hipocresia i la falsetat de les seues raons. Per tant, es dóna lloc així a un fragment modulad, que parteix principalment dels versets de Mt 15, 5-6 que apareixen inserits en la glossa llatina: «Però vosaltres afirmeu: “El qui diga al pare o a la mare: ‘Consagre a Déu els béns amb què us hauria d'ajudar’, ja no té cap obligació d'honrar els seus pares.” Així, en nom de la vostra tradició, invalideu la paraula de Déu.»

47. DE LES CONSTITUCIONS DELS FARISEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

indigeant, et ipse sit potens. Et ideo si pater jam necessitatem incurreret, bona de quibus filius potest ei administrare, jam sibi debita sunt. De alieno autem nullus potest Deo facere sacrificium,

et ideo talia offerre non est licitum, quia hoc est transgredi praeceptum de honore parentum; secus autem si filius bona sua vovisset antequam parentes in necessitate positi essent, quia tunc non esset licitum de eis providere parentibus.

3. HYPOCRISIS PHARISAEORUM DAMNATUR

Deinde redarguens eos de sanctitatis simulatione subdit: *Hypocrite, bene prophetizavit de vobis Isaias dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me;*

quia ostendebant sanctitatem in verbis et exteriori conversatione, cum tamen corrupti essent mala intentione. Hoc potest dici de illis qui bene docent, et male vivunt; labiis enim et non corde Deum honorare, est bene loqui, et male vivere.

Sine causa, et frustra, *colunt me*, non habentes fructum inde; sicut enim medicina dicitur frustra et sine causa propinari, quae nori conferi sanitatem, sic cultus divinus qui non ducit ad felicitatem; *docentes doctrinas et mandata hominum*, et per haec transgredi Dei mandatum, propter avaritiam et lucrum.

Et confutatis superbis et superstitiosis Scribis et Phariseis, qui ad partem videntur sibi praedicta contra discipulos dixisse, convertit se ad turbam humilem et simplicem, volens eos a falsa doctrina Phariseorum revocare; et convocatis eis dixit: *Audite*, exteriori aure corporis, *et intelligite*, interiori aure mentis; *audite* vocem, *et intelligite* virtutem. *Non quod intrat in os corporis, scilicet cibus corporalis, coinquinat hominem spiritualiter, scilicet in anima et apud Deum, nisi in quantum per delectationem male afficitur quis adeibum, vel alias esset sibi prohibitum, quia non intrat in cor ejus, hoc est in animam, quae causa estomni immunditiae spiritualis; unde corporales*

pobles: «E deveu atendre que si lo pare stà en la necessitat, lo fill est tengut de proveir al pare. Hi axí lo que té ja no és seu, ans del pare; {140b} hi algú, del que no és seu, no·n pot fer almoyna, ni oferir al temple la vida de son pare.»

5

[3. COM LA HIPOCRÉSIA DELS FARISEUS ELS OFÉN]

Increpa'ls après lo Senyor de santedat simulada, dient: «Ypòcrits!, bé ha profetizat de vosaltres Ysaïes, dient: "Aquest poble ab los labis me honra, però lo seu cor luny és de mi."»

Sens causa, que vol dir 'sens fruyt', me colen hi 10 m'honren; que dissimuladament y a perversa intenció fan totes les sues obres, per simulada santedat e ypocresia.» Hi no és aquesta la causa de servir la bondat divina, mas per atényer la felicitat eterna, que és amar hi fruir a Déu, infinit bé nostre. 15

E increpats los fariseus hi doctors, qui maliciosament los seus dexebles increpaven, gira's als pobles humils hi simples, hi diu-los que s'acosten per revocar-los de la falsa hi perversa doctrina que-ls doctors y fariseus pricaven. Hi començà lo benigne 20 Senyor en tals paraules: «Hoïu, ab les corporals orelles la veu mia, hi ateneu, ab les orelles de la pensa a la veritat que us parle. La vianda que dins lo cors de l'home entra no l'ensutzia de spiritual immundícia, sinó quant l'ome desordenadament s'i delita. Y aquest 25

1-5 E ... *pare*] Aquesta citació, que pren la forma de resposta de Jesús als fariseus, no apareix en l'evangeli de què tractem; amb tot Corella la refa a partir dels versets de Mt 15, 4-6 («En efecte, Déu ha dit: "Honra el pare i la mare". I també: "Qui maleisca el pare o la mare serà condemnat a mort." Però vosaltres afirmeu: "El qui diga al pare o a la mare: 'Consagre a Déu els béns amb què us hauria d'ajudar', ja no té cap obligació d'honar els seus pares." Així, en nom de la vostra tradició, invalideu la paraula de Déu.» D'aquesta manera, com s'ha fet en altres ocasions, es transforma la glossa ludolfina en un text en què Crist parla en primera persona. | 5 *son pare*] Tot seguit, quant a VC, 377a, Corella omet un fragment que tracta de l'excepció que suposa el vot que haja pogut fer un fill de lliurar els seus béns al Senyor, abans que els seus pares tingueren necessitat d'aquests béns. | 9 *de mi*] A continuació, quant a VC, 377a, Rois de Corella omet una glossa que assenyala com aquests als quals es refereix la citació d'Is 29, 13 («Aquest poble ab los labis me honra...») estan corromputs per la mala intenció, de la mateixa manera que ho estan els que ensenyen bé i viuen malament. | 13-15 *Hi ... nostre*] Aquest fragment no concorda de manera directa amb el corresponent de VC, 377a, que incloïa part del verset de Mt 15, 9: «*Sicut enim medicina dicitur frustra et sine causa propinari, quae non confert sanitatem, sic cultus divinus qui non ducit ad felicitatem; docentes doctrinas et mandata hominum, et per haec transgredi Dei mandatum, propter avaritia et lucrum.*», és a dir, «Així com la medecina que no sana és en va, d'aquesta manera el cult diví que no dóna felicitat; ensenyen doctrines humanes i amb aquestes a transgredir el manament de Déu, per avarícia i guany.» Sembla que Corella omet part del text ludolfi i en proposa una traducció de caràcter més positiu, basat en l'amor diví. Notem l'epítet sobre Déu, «infinit bé nostre», que conforma un concepte teològic al qual fem referència en nota p. 394,16.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

sordes non coinquant spiritualiter, et ideo non est curandum utrum lotis vel non lotis manibus, corporalis accipiatur cibus; *sed quod procedit ex ore cordis*, et ab interiori radice voluntatis, *hoc coinquant hominem*, scilicet verba malas cogitationis, quae sunt malitiae interioris significativa, quia ex cibo secundum se non est culpa, sed ex his quae procedunt ex ore cordis et corporis; et ideo os ipsum est diligenter custodiendum.

Et quia non sufficit custodia humana, petenda est custodia divina; sicut petebat Propheta dicens: *Pone, Domine, custodiam ori meo, etc.*

4. DE CAECO DUCATUM CAECO PRAESTANTE.

Tunc, scilicet, quando audierunt illorum religionem evacuari, *accesserunt discipuli*, simplicitate moti, *et dixerunt ei: Seis quia Pharisaei*, quorum magna est religio in cibus, *audito hoc verbo*, quod scilicet evacuata discretionem ciborum, et traditionem seniorum, *scandalizati sunt*, id est indignati, vel offensi.

Istud non erat scandalum activum, quia neque ex facto, neque ex dicto minus recto; sed potius passivum, quia audito {377b} verbo veritatis, pietatis, et aequitatis scandalizati sunt, quia oculis aegris odiosa est lux. Unde non dicunt, tu scandalizasti, sed *scandalizati sunt*. Et propter tale scandalum aliorum, veritas vitae, iustitiae, et doctrinae non est dimittenda; quia procedit ex ipsius scandalizati malitia.

Unde Gregorius: Si de veritate scandalum oritur, rectius oriri permittitur quam quod veritas relinquatur. Ideo Dominus *respondens ait: Omnis plantatio*, traditionum humanarum, id est doctrina ab homine inventa, quae legi Dei non est consona, *quam non plantavit Pater meus coelestis*, imo consuluit tepiditas carnalis, *eradicabitur*, cum plantatoribus suis; et hoc a fundamento Christo, per reprobationem; a fidelibus, per separationem; a terra viventium, per privationem, quia non habet firmum fundamentum et radicem.

Sinite illos, in praecipitium damnationis ire, et doctrinam illorum evitate; *caeci sunt*, in se carentes vero intellectu Legis, *et duces caecorum*, in regimine aliorum, quia alios suo errore excaecant, et eos ad praecipitium ducunt. *Caecus autem*, ut praelatus, *si caeco*, ut subdito, *ducatum praestet, ambo in foveam*

35 hi²] hl.

6 males obres] A continuació, quant a VC, 377a, Corella omet un fragment en què, com que la voluntat humana no és suficient per a controlar les passions terrenals, es presenta el Salm 140, 3: «Posa'm, Senyor, una guarda a la boca, posa sentinelles a la porta dels meus llavis.» Sobre l'omissió d'un nou fragment en què es remetia a aquest salm, veg. nota p. 816,11-15. | 30-33 perquè ... flames] Corella modifica la traducció respecte VC, 377b, la qual esdevenia fosca: «*et hoc a fundamento Christo, per reprobationem; a fidelibus, per separationem; a terra viventium, per privationem, quia non habet firmum fundamentum et radicem.*», és a dir, «[arrancats] del fonament, Crist, per la reprovació; dels fidels, per la separació; de la terra dels vius, per la privació, perquè no té fonament ferm ni arrel.» L'al·lusió a aquesta imatge de la llenya per al foc eterna prové, entre altres, del verset de Lc 3, 9: «Ara la dretal ja és ran de la soca dels arbres, i tot arbre que no dona bon fruit és tallat i llençat al foc.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

peccat no-l causa la vianda, mas la voluntat pròpia; y axí les sutzietats corporals no ensutzien ni taquen l'ànima. Hi per ço no tingau cura, si lavades les mans o no lavades, vos sieu a taula; mas lo que procehex del cor, de la voluntat hi pensa ensutzien l'ome, que són les 5 cogitacions, affections y males obres.»

[4. DEL CEC GUIA DE CECS]

Acostaren-se los dexebles al Senyor, hi moguts de ignorant simplicitat, li digueren: «Mestre, ¿sabs que-ls fariseus, los quals observen gran religió en les viandes, hoint la tua doctrina, que desfà los statuts y 10 constitucions per ells aprovades, són scandalizats de les tues paraules, indignats y ofesos?»

Aquest scàndel no era ni podia esser del Senyor alguna culpa, mas era culpa d'ells, qui-s scandalizaven, per terrible malícia, de les paraules del Senyor 15 verdaderes, plenes de pietat, de equitat hi justícia, {140c} perquè als ulls malalts la lum los és odiosa. Hi per ço los apòstols no dien: «Tu, Senyor, los scandalizes», mas: «Ells se scandalizen». Hi per tal scàndel no deu esser dexada la veritat de vida, de 20 justícia hi de doctrina; perquè tal scàndel procehex de la malícia de aquell qui-s scandaliza.

Diu sanct Gregori: «Si de la veritat naix scàndel, rectament se deu permetre hi que la veritat no sia dexada.» Respòs lo Senyor als seus dexebles: «Tot arbre, 25 tota planta que no ha plantat lo meu celestial Pare serà arrancada. Tot arbre, tota planta de les constitucions dels hòmens sclerats ypòcrits, que a la ley divina no són consones, ab rael de avarícia, serà arancada aquesta planta ab aquells qui la planten, perquè no és 30 plantada en la terra de la mia sancta Sgleya, hi per ço de la terra dels vius serà arrancada per a lenya de les eternes flames.

»Dexau-los caure en lo fondo de la damnació que merexen, hi fogiu d'ells hi de la sua doctrina; per sa 35 culpa no s'i vehen, stan sens lum de la vera intel·ligència de la Ley que no volen entendre. Cechs hi guia de cechs, la ceguedat sua porta en error los altres. Si lo cech al cech guia, abduys en la fossa caen; si lo

47. DE LES CONSTITUCIONS DELS FARISEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

cadunt, sicut obliquitas lineae procedit ex obliquitate regulae.

Unde Gregorius: Cum pastor per abrupta vitiorum graditur, consequens est ut grex in praecipitium ducatur. Et Bernardus: Ridicula res est, imo magis peliculosa, speculator caecus, doctor inscius, praecursor claudus, praelatus negligens, praeco mutus. Sed heu! quia sicut claudi volunt praecire, ita fatui praeesse.

5. PECCATA IN CORDE GENERANTUR

Deinde Petro exigente, exposuit discipulis parabolam praedictam:

Quia, omne quod in os intrat, id est, aliqua pars de omni quod intrat in os, *in secessum*, per evacuationem tanquam superfluum *emittitur*; et aliud tanquam necessarium retinetur, et neutrum istorum coinquinat hominem spiritualiter.

Et iste modus loquendi frequens est in Scriptura, ut in Michaea: *Omnes sanguini insidiantur*, id est de omnibus multi; et similia.

Quae autem procedunt de ore, intus nascuntur, et de corde exeunt, id est, de cordis immunditia, sicut fumus de igne, et foetor de latrina;

et ea hominem, jam inquinatum cogitatione prava, *coinquinant*, id est, simul et magis inquinant locutione sordida, quia sunt conceptua mentis et malae cogitationis significativa. Ex cogitationibus enim malis proveniunt, et mala verba, et mala facta; et in actu interiori principaliter est culpa, cujus ea quae extra apparent sunt testimonia. Unde subjungit: *De corde enim*, in quo est sedes animae, et de libero arbitrio, *exeunt cogitationes malae*, sicut principia malitiae; et ex cogitationibus malis, mali actus, et verba procedunt ulterius, scilicet: *homicidia, adulteria, fornicationes, furia, falsa testimonia, blasphemiae, — avaritia*, in quantum aliqua injuste detinentur; *nequitia*, cum

6 talaya] talayla.

1-2 se perden] L'autor valencià omet tot seguit una breu analogia (VC, 377b): «*Sicut obliquitas lineae procedit ex obliquitate regulae.*», és a dir, «així com la inclinació de la línia procedeix de la inclinació de la regla.» | 6 talaya cega] Respecte el text de VC, 377b: «*Speculator caecus*», és a dir, «l'observador cec», Corella opta pel terme «talaya cega», amb el qual fa referència al concepte d'estudis sense intuïció, però amb la metàfora d'una torre de guaita que té la finestra tapiada. Notem el caràcter defensiu i militar del terme emprat pel lletraferit valencià. En una altra obra de Corella, *La sepultura de Mossén Francí Aguilar*, s'empra també l'element central d'aquesta imatge: «Endrecí la vista, dels altres sentiments talaia, a aquesta part, d'on la oïda jutjava que tan suaus veus ressonant venien.» (Escartí 2014: 289). | 10-14 Respòs ... parle] L'autor valencià amplifica i incorpora aquests versets de Mt 15, 15-16, a partir de la glossa que els referia de manera indirecta en VC, 377b: «*Deinde Petro exigente, exposuit discipulis parabolam praedictam.*», és a dir, «Després, tal com li ho exigia Pere, explicà als deixebles la paràbola.» | 17-18 ensutzia l'ànima] Tot seguit, s'omet una breu glossa amb aquesta part del verset de Mi 7, 2: «Tots estan a l'aguait per vessar sang.», la qual tracta de com sovint en les Escriptures apareix aquesta manera de parlar de tipus escatològic i corporal. | 18 Mas, sabeu què ensutzia l'ànima? Aquesta interrogació retòrica ha estat incorporada per Roís de Corella respecte VC, 377b. | 19-22 Les ... blasfèmies] Corella, respecte VC, 377b, aglutina aquests versets de Mc 7, 21-22 que en el text ludolfí apareixien glossats.

prelat o pastor cech guia les ovelles, hi ell hi elles se perden.»

Diu sant Gregori: «Si lo pastor va per los spenyadors dels vicis, seguint a ell les ovelles, ab ell cahen hi-s perden.» Diu sanct Bernat: «Cosa és 5
ridicula, ans en cert perillosa, la talaya cega, lo doctor ignorant, lo correu coxo, lo prelat negligent, lo qui fa la crida mut. Però és gran dolor que los coxos volen anar primers, hi los imprudents presedir sobre los altres!»

[5. DELS PECATS GENERATS EN EL COR]

Respòs al Senyor Pere: «Declarà'ns, mestre, aquesta 10
paràbola que has dita.» Respòs lo Senyor a Pere, qui per tots ho demanava: «Encara sens enteniment stau vosaltres? Tant ha que hoïu la mia doc- {14od} trina, hi no enteneu lo que yo parle?

»No enteneu que la vianda que per la boca entra, 15
après que lo cors ne pren la part sua, l'altra part lança? Hi ni la part que roman, ni la que defora lança ensutzia l'ànima; mas, sabeu què ensutzia l'ànima?

»Les coses que del nostre cor, de nostra voluntat, procehexen, que són cogitacions males, omicidis, 20
adulteris, fornicacions, furts, falsos testimonis, blasfèmies.

»Aquestes coses y semblants són les que fan l'ome imunde; que menjar ab les mans no lavades no ensutzia l'ome, car si les viandes encara que no sien 25
netes no ensutzien spiritualment l'ome, ni tanpoch lo ensutzien, perquè les mans no lavades les toquen. Trencar los divinals preceptes, los peccats hi vicis, los

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

malum affectamus, et implere non possumus; *dolus*, qui consistit in deceptione proximi; *impudicitia*, in cogitationibus, in verbis, in aspectu, in tactu, et quantum ad quamlibet corruptionem mentis et corporis; *oculus malus*, id est odium et adulatio; nam qui odit, oculum invidum et malum habet ad eum quem odit, et adulator non recto oculo videns quae sunt proximi, ad malum ipsum deducit; *superbia*, in verbis, factis, vel signis; *stultitia*, cum scit malum, et non cavet, vel stultitia est cum non recte sentitur de Deo; contrariatur enim sapientiae, quae est divinarum rerum cognitio.

Omnia *haec* mala, et huiusmodi transgressiones praece- {378a} ptorum Dei, in corde generantur, et ab intus a corrupta voluntate procedunt, ac spiritualiter *coinquinant hominem*, id est, immundum et impurum reddunt. Hoc enim in culpam homini imputatur, quod in sua potestate existit; talia autem sunt quae procedunt ab interiori voluntate, per quam homo est actuum suorum dominus; et ideo causa immunditiae spiritualis non est nisi mala voluntas. Igitur Scribarum et Pharisaeorum verba maledicta, quae ex iniqua voluntate contra Christum et discipulos ejus procedunt, illa eos coinquinant.

Non lotis autem manibus manducare, et huiusmodi transgressiones superstitiosarum traditionum, *non coinquinant hominem* immunditia spirituali; nec faciunt impurum. Quasi diceret: Ex quo nullus cibus coinquinat spiritualiter hominem, ergo a minori *non lotis manibus manducare non coinquinat* eum; et sic ostendit quod spiritualia litteraliter intelligi non debent. Unde quando praecipitur in Scriptura lotio absolute, magis de spirituali quam de corporali intelligendum est lotionem.

Sed ut dicit Chrysostomus: Videmus multes ut intrant Ecclesiam lavantes manus et os; qualiter autem mundam offerant animam, curam nullam facientes.

Marcus pro *non lotis*, ponit *communibus*; et pro *coinquinat*, ponit *communicat*, juxta Hebraeorum idioma, qui commune immundum dicebant. Judaei enim partem se Dei esse jactitantes, communes cibos vocant quibus omnes utuntur homines, quos ideo quia in Lege prohibiti erant, immundos judicabant; commune ergo quod ceteris hominibus patet, et quasi de parte Dei non est, immundum appellant.

2-3 que ... sua¹] Corella, quant al text corresponent de VC, 378a («*quae procedunt ab interiore voluntate, per quam homo est actuum suorum dominus*»), és a dir, «que procedeixen de la voluntat interior per la qual l'home és senyor dels seus actes.» opta pel terme teològic «franch arbitre.» En aquest capítol, més avant, Corella incorpora un fragment on es fa referència de nou a aquest concepte, tal com indiquem en nota p. 813,13. | 6 *spirituals inmundícies*] Tot seguit, Corella omet una glossa quant a VC, 377b-378a sobre com les males accions i els pecats procedeixen de la voluntat de l'home, per la qual cosa aquest és senyor dels seus actes. Així, les paraules dels fariseus, que provenen de la seua mala voluntat contra Crist els contamina a ells. | 11 a ... *morta*] En VC, 378a, el terme equivalent és «*litteraliter*», que té a veure amb el sentit gramatical d'allò que es diu o s'escriu. El significat de l'expressió «letra morta» és el de cosa escrita que no es compleix (DCVB, s.v. *lletra*). | 18 *contrició lavada*] A continuació, quant a VC, 378a, Roís de Corella omet una glossa sobre el verset de Mc 7, 2: «i s'adonaren que alguns dels seus deixebles prenien els aliments amb les mans impures, és a dir, sense haver fet la cerimònia de rentar-se-les.» La glossa omesa indica el sentit del mot «*communibus*» del verset, que és com anomenaven els jueus als «aliments» que usaven tots els homes. Per a aquests, el terme «impur» esdevé equivalent als aliments que prohibia la Llei.

SEGON DEL CARTOIXÀ

quals de voluntat impura procehexen, ensutzien l'ome; que procehexen del seu franch arbitre, hi stan en potestat sua. Hi per ço la sua inmundícia se causa de la voluntat sua, per la qual l'ome és senyor dels seus actes. Hi axí la mala voluntat és causa dels vicis hi peccats, 5 que són spirituals inmundícies.

«Donchs, que vosaltres, dexebles meus, mengeu ab les mans no lavades, no són per tal menjar les vostres ànimes sutzies, mas la ira y enveja, la avarícia hi malícia d'ells los ensutzia hi·ls cega, que la lum no poden 10 veure. Hi axí, apreneu vosaltres com no a la letra morta les coses spirituals se deven entendre; hi com la Sacra Scribtura de lavaments corporals parla, principalment ho entén de les spirituals mundícies.»

Diu sant Crisòstom: «Gran ànsia tenen molts quant 15 en la Sgleya entren que sien nets hi les mans se laven; hi poch curen que offren a Déu l'ànima que sia ab làgremes de contrició lavada.»

47. DE LES CONSTITUCIONS DELS FARISEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

6. DE MALIS COGITATIONIBUS IPSARUM ORIGO

Ex eo autem quod dictum est: *De corde exeunt cogitationes male, etc.*, colligitur quod etsi diabolus quandoque immittit homini cogitationem mali, cogitationem tamen malam non potest immittere, quis mala fit tantum per consensum qui est in corde.

Unde quando dicitur: *Cum misisset diabolus in cor Judae;*

et in Psalmista: *Immissiones per Angelos malos, immissio accipitur pro suggestione; aliter enim non potest illabi animae.*

[53]

[54] Unde et Augustinus: *Internas animae cogitationes diabolus non videre certi sumus; sed motibus eas corporis et affectionum indicium, ab illo colligi experimento didicimus. Secreta autem cordis solus novit ille ad quem dicitur: Tu solus nosti corda filiorum hominum: haec Augustinus.*

[53] Ubi Hieronymus: *Ex hac sententia arguendi sunt, qui cogitationes a diabolo immitti putant; et non ex propria nasci voluntate. Diabolus adiutor et incensor malarum cogitationum esse potest, auctor esse non potest. Si autem semper, insidiis positus, levem cogitationum nostrarum scintillam suis fomitibus inflammat, non debemus opinari eum cordis quoque occulta rimari; sed ex corporis habitu et gestibus aestimare, quid versemus intrinsecus. Si verbi gratia, pulchram mulierem nos crebro viderit aspicere; intelligit cor amoris jaculo vulneratum.*

[6. DELS MALS PENSAMENTS I DELS SEUS ORÍGENS]

E devem atendre que diu lo Senyor que del cor hixen les nostres cogitacions males hi los altres peccats hi vicis, que ab tot que'l diable incita l'ome a cogitacions males, a peccats hi vicis, no·ns és comptat en culpa sinó quant de nostre cor, de nostra voluntat procehexen; que vol dir quant hi posa lo decret lo nostre franch arbitre, que peccat no pot esser peccat si no és voluntari.

Hi axí, deven esser enteses totes les actoritats de la Scribtura Sacra, quant dien que'l diable posa dins en lo cor de l'home cogitacions hi affectacions males, axí com en lo cor de Judes.

Devem entendre que'l diable tenta hi instiga a tota mala obra, però la sua maldat no hix en efecte sinó quant hi consent hi posa lo decret lo nostre franch arbitre. Ni pot entrar ni saber lo delliber nostre sinó per exteriors senyals y conjectures, hi no que entre en les entràmenes de la nostra ànima, car penetrar la nostra ànima a la divina potència sguarda hi no a dengun altre.

Diu sanct Agostí: «Les interiors cogitacions de la nostra ànima és certa cosa que'l diable no les pot veure; però per indicis dels moviments nostres, hi per experiència de les affectacions nostres, los secrets de nostre cor conjectura. Però sol Déu és aquell al qual diu la Sacra Scribtura: “Tu, Senyor, est aquell sol qui coneix lo cor dels hòmens.”»

Diu sant Hierònim: «Dignes són de esser represos aquells qui stimen que les males cogitacions no pro[ce]hexen de la malícia del cor nostre. És lo diable ajudador, no factor, de les nostres cogitacions males. Stà tostemp posat en aguayt contra nosaltres, hi per poca scintilla que mire surtir del forn del cor nostre, tantost la encén hi porta lenya, perquè del tot se creme; hi axí no devem pensar que ell la nostra voluntat penetre, mas en los moviments, paraules hi gests nostres pensa los nostres interiors actes, hi per conjectures adevina. Si mira que·ls nostres ulls sovint alguna dona miren, hi de nostra lacívia té experiència,

6-8 que ... voluntari] Aquest aclariment respecte el sentit de les paraules prèvies, que es refereixen al lliure albir, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 378a. | 9-10 Hi ... Sacra] Amb aquesta expressió, que no apareix en VC, 378a, l'autor valencià sembla referir-se de manera indirecta al salm omés que assenyalam en la nota següent. | 12 de Judes] Tot seguit, quant a VC, 378a, s'omet una part del verset de Sl 77, 49: «Tot un estol d'àngels malèfics». En la nota prèvia, indiquem que Corella sembla anticipar la supressió d'aquest verset del salm, fent ús de l'expressió «Hi axí, deven esser enteses totes les actoritats de la Scribtura Sacra.» | 13-20 Devem ... altre] Aquest fragment sobre el lliure albir ha estat amplificat per Corella respecte VC, 378a, d'on es deriva arran d'unes paraules breus que Corella presenta sobre l'entrada del mal i el pecat i que seguien el salm previ omés: «immissio accipitur pro suggestione; aliter enim non potest illabi animae», és a dir, «s'entén la suggestió; d'una altra manera [el diable] no pot entrar en l'ànima.» D'altra banda, en aquest mateix capítol, també s'ha afegit ja una referència a aquest concepte teològic, segons indiquem en nota p. 812,2. | 21-814,2 Diu ... dellibera] L'autor valencià, respecte el text ludolfi de VC, 378a, inverteix l'ordre d'aquestes dues citacions; la de sant Agustí d'Hipona seguia la de sant Jeroni en la Vita. | 38-814,2 Si ... dellibera] Roís de Corella actua sobre la traducció respecte VC, 378a: «Si verbi gratia, pulchram mulierem nos crebro viderit aspicere; intelligit cor amoris jaculo vulneratum.», és a dir, «Si, per exemple, veu que mirem amb freqüència a una dona bella, entén que el cor ha estat ferit per la sageta de l'amor.» Notem com l'opció de Corella se centra en la interpretació teològica de com el diable observa l'acte lasciu i del dimoni d'aquest sobre la pròpia voluntat, i no incideix ni fa servir la darrera imatge llatina, que remet, en sentit clàssic, a l'enamorament.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

[54]

Solet quippe diabolus antequam veniat praemittere sui adventus praecursorem, scilicet mali cogitationem; quam si quis in corde susceptam nutrierit, diabolus in corde suo habitaculum praeparavit. Et quamvis diabolus quandoque sit adiutor, et occasio malarum cogitationum, non tamen omnium, quia quandoque procedunt ex nobis tantum.

Unde idem Augustinus: Non omnes mali cogitationes nostrae, a diaboli instinctu excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu emergunt; bonae autem cogitationes semper a Deo sunt.

7. QUOMODO COGITATIONIBUS MALIS RESISTENDUM

Qualiter autem cogitationibus malis {378b} resistendum sit, docet Anselmus dicens: Quomodo autem pravam voluntatem, aut malam cogitationem a vobis excludatis, hoc parvum consilium quod vobis do, intelligite et tenete. Nolite litigare cum perversis cogitationibus, vel perversa voluntate; sed cum vobis infestae sunt, aliqua utili cogitatione et voluntate mentem vestram, donec illae evanescant, fortiter occupate. Nunquam enim expellitur cogitatio vel voluntas, nisi alia cogitatione vel voluntate, quae non concordat illi.

Sic ergo vos habete ad inutiles cogitationes, ut toto nisu intendendo ad utiles mens vestra dedignetur eas saltem recordari, vel aspicere. Cum autem vultis orare, aut in aliquam bonam meditationem intendere, si vobis tunc importunas sunt cogitationes quas non debetis suscipere, nunquam propter illarum importunitatem, bonum quod incepistis velitis dimittere; ne instigator earum diabolus gaudeat, quia vos ab incepto facit deficere; sed eo quem dixi modo illas contemnendo, eas superate; neque doleatis, nec tristimini de illarum infestatione, quamdiu illas, sicut dixi, contemnendo nullum eis assensum praebetis, ne occasione tristitiae, iterum redeant ad memoriam, ut suam importunitatem resuscitent.

Hanc enim habet mens hominis consuetudinem, ut hoc unde delectatur aut contristatur saepius ad

fàcilment conjectura {141b} lo que nostra voluntat dellibera».

Y acostuma lo diable tremetre corredors primers, ans que vinga, que són les cogitacions males. E si veu que tu les acullis hi no les lances, ell spera que en lo teu cor prenga possada, les quals cogitacions males, ab tot que tostemps que pot los diables les procura, però sovint de nosaltres procehexen; hi la terra de nostra carn infecta, per la maledictió primera, prodohex carts hi spines.

Les nostres cogitacions bones és certa cosa que de la divina bondat devallen.

[7. DE COM RESISTIR ELS MALS PENSAMENTS]

Com devem resecstir a les cogitacions males, sant Ancelm nos ho mostra, dient: «Com resecstireu a la mala affectió o mala cogitació vostra, preneu aquest consell breu hi saludable: no vullau litigar ab elles, fogint d'elles millor les poreu vençre. Ocupau lo enteniment hi voluntat vostra ab gran vehemència en alguna santa hi virtuosa obra, fins que elles, mirant que no·ls responen, se'n vagen, hi axí ans se partran de vosaltres, que si·ls deyen que se n'anasen. No se'n va may la cogitació o affectió mala sinó per alguna altra bona, que dos coses axí discordes no poden star en una possada.

»Lo propi vençre de les cogitacions males és divertir hi aplicar lo cor hi pensa ab gran sforc en virtuosos obres, hi que no·ns girem a pensar ni recordar de les males. E si volem dir hores o entendre en alguna contemplació devota, hi les males cogitacions nos atribulen hi ab importunitat nos combaten, no dexeu lo que haveu començat per la importunitat d'elles, perquè·l diable no s'alegre que us ha fet dexar lo vostre bon principi. Menyspreau·les si les voleu vençre; no prengau tristícia, perquè fort vos combaten; perquè la tristícia no les resuscite, tornant·les a la vostra memòria.

»Té aquesta consuetut la humana pensa, que la memòria li presenta qualsevol cosa {141c} de plaer o de

8-10 hi ... spines] Aquest breu fragment ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 378a. Es basa en el versets evangèlics de Mt 13, 7 («Unes altres llavors van caure enmig dels cards; els cards van créixer i les ofegaren.»); o en els equivalents de Lc 8, 7 i Mc 4, 7. | 11-12 Les ... devallen] El fragment assenyalat s'atribueix en VC, 378a a sant Agustí d'Hipona, del qual s'ha omés una part sobre com no tots els mals pensaments els excita el dimoni, sinó que depenen de la voluntat, del lliure albir, una idea que s'observa també en el paràgraf del *Cartoixà* immediatament previ a aquest, motu pel qual és possible que Corella no incorporés l'esmentat fragment. | 21-24 No ... possada] Quant a VC, 378b, Corella retorca i amplifica la traducció en el sentit que incorpora aquesta imatge de la «possada», per exemplificar allò dit: «Nunquam enim expellitur cogitatio vel voluntas, nisi alia cogitatione vel voluntate, quae non concordat illi.», és a dir, «Perquè mai no s'expulsa un pensament o voluntat si no és amb un altre pensament que no hi siga concordant.» Unes línies més avall torna a aparèixer aquesta imatge, en p. 815,14. | 25 divertir] Dedicar-se, aplicar-se a cosa diferent de la que ocupava abans l'atenció (DCVB, s.v. divertir). | 28 E si volem dir hores] Respecte l'original llatí, notem com Corella concreta el tipus d'oració (VC, 378b): «Cum autem vultis orare.», és a dir, «Quan vulguem pregar.»

47. DE LES CONSTITUCIONS DELS FARISEUS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

memoriam redeat, quam hoc quod negligendum sentit aut cogitat. Similiter se debet habere persona in facto proposito studiosa in quolibet motu indecenti in corpore vel anima, sicuti est stimulus carnis, irae, invidise, vel inanis gloriae. tunc enim facillime extinguntur, cum et illos velle sentire, aut de illis cogitare, vel quid eorum suasionem facere dedignamur; neque timeatis quod hujusmodi motus, vel cogitationes vobis ad peccatum impudentur, si nullatenus voluntas vestra se illis associat;

quoniam: *Nihil damnationis est his qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant. Secundum carnem enim ambulare, est carnis voluntati concordare. Carnem autem vocat Apostolus omnem vitiosum motum in anima, vel in corpore, cum dicit: Caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem.*

Facile quippe hujusmodi suggestiones extinguimus, si principium earum secundum praedictum consilium conterimus; difficile vero postquam caput earum, intra mentem admittimus: haec Anselmus.

Unde et Hieronymus: Ad peccatum quod opere perpetratur nunquam pervenies, si incentiva vitiorum statim in mente jugulabis,

et parvulos Babylonis ad petram allides, in qua serpentis vestigia non reperiuntur, et tandem Deo promittis: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero:* haec Hieronymus.

Ad vitandum etiam cogitationes malas, multum habere valet cor unitum cum Deo; quia hoc ipse a nobis praecipue requirit. Unde Hugo: In omni creatura quae sub coelo vanitatibus humanis occupatur, nihil humano corde sublimius, nihil nobilius, nihilque Deo similis reperitur; quare nihil aliud quaerit a te nisi cor

tristícia; hi de aquelles se oblida, que ni la entrestexen ni li porten alegria; hi de les coses que no fa stima, tart o nunca li recorden. Hi axí, la presona qui a perfectió acamina deu fer poca menció dels moviments de nostra carn malalta, mas girar ab gran affectió tot lo seu intent en alguna obra virtuosa, hi axí fàcilment lo foch se apaga, com ni l'encenen ni y pòsan lenya. Hi no·ns cal tembre que tals moviments, cogitacions hi delectacions nos sien imputats a culpes, si la voluntat nostra no·ls acompanya.

»Fàcilment podem les nostres males cogitacions excloure si en lo principi, segons lo consell que havem dit, les lançam de nosaltres. Però és molt difícil si comportam que entren, hi molt més difícil si comportam que dins la nostra pensa tinguen posada.»

Diu sant Hierònim: «No plegaria a tu lo peccat en obra, si tu mataves tantost en lo principi les spies de les males cogitacions que·t tramet lo món, la carn hi lo diable».

És special remey per a lançar les cogitacions males tenir lo cor unit ab la voluntat divina. Diu Ugo: «En totes les creatures que dins lo circuit del món se contenen, no és alguna més alta, més noble, que lo cor de l'home, ni alguna creatura que a Déu més semble; hi nostre Senyor Déu altra cosa de tu sinó lo cor no

5-6 mas ... virtuosa] Aquesta recomanació moral ha esta incorporada per l'autor valencià en substitució de l'enumeració dels pecats que afecten l'ànima, a banda dels pecats de la carn (VC, 378b): «*irae, invidiae, vel inanis gloriae.*», és a dir, «la ira, l'enveja o la vanagloria.» | 6-7 axí ... lenya] El lletraferit valencià retòrica la traducció, amb la imatge del foc i la llenya, respecte VC, 378b: «*Tunc facillime extinguntur, cum et illos vere sentire, aut de illis cogitare, vel quid eorum suasionem facere dedignamur.*», això és, «S'extingeixen amb major facilitat, quan no se senten verament o no es pensa en ells, ni tampoc es fa res perquè puguen persuadir-nos.» | 9-10 no·ls acompanya] Tot seguit, quant a VC, 378b, Corella omet les citacions sobre el pecat de la carn de Rm 8, 1: «Ara ja no pesa cap mena de condemna sobre els qui viuen en Jesucrist.», i de Ga 5, 17: «Perquè els desigs terrenals són contraris a l'Esperit, i l'Esperit és contrari als desigs terrenals.» | 14-15 hi ... posada] De nou, com s'ha assenyalat en nota p. 814,21, Corella incorpora aquesta imatge de la ment associada a una posada, que no apareixia en VC, 378b: «*difficile vero postquam caput earum, intra mentem admittimus.*», és a dir, «és difícil quan ja han ficat el cap en la nostra ment.» | 17-18 les^t ... cogitacions] Corella retòrica en la seua traducció el sintagma llatí corresponent de VC, 378b: «*incentiva vitiorum.*» | 18-19 lo diable] A continuació, l'autor valencià omet dues referències als salms. La primera remetia de manera indirecta a Sl 137, 7-9, sobre el lament de la destrucció de Jerusalem («Recordat, Senyor, com parlaven els d'Edom el dia que caigué Jerusalem: Arraseu-la, arraseu-la arran dels fonaments! Babilònia, com seràs devastada! Felix el qui et farà el que tu ens vas fer a nosaltres! Felix el qui et prendrà les criatures per esclafar-les a la roca!»). El segon salm omés correspon a aquesta part de Sl 18, 14: «que no s'apodere de mi; així seré irrepressible.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

tuum. Et universaliter in omni tentatione remedium salubre est Deo inhaerere.

Unde Augustinus: Cum inhaesero tibi exonero me, et omnino nusquam erit mihi labor et dolor.

8. MORALIS INSTRUCTIO EX INCREPATIONE PHARISAEORUM HAURIENDA

Moraliter autem in hoc Evangelio ponit Dominus quaedam ad increpationem Pharisaeorum, quaedam ad instructionem discipulorum. Increpat vero Pharisaeos, de tribus principaliter: primo, de impietate, cum dicitur; *Quare et vos transgredimini*; secundo, de simulatione, cum {379a} subditur: *Hypocritae, bene prophetavit de vobis Isaias*; tertio de superstitione, cum subjungitur: *Et convocatis turbis*. In primo suggillantur tyranni, qui mala statuta faciunt; in secundo falsi fratres, qui simulant exterius quod intus non sunt; in tertio haeretici, qui prohibent homines a cibis quos Deus creavit, et non abstinere {379b} a falsis Doctrinis, quibus se et alios corrumpunt. — Circa secundum ponit triplicem instructionem: unam in destructionem gulositatis, cuius dicit: *Omne quod in os intrat*; aliam in refrenationem oris, cum subdit: *Quae autem procedunt de ore*; tertiam in custodiam cordis, cum subjungit: *De corde enim exeunt, etc.*

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi sic mandata Dei sine transgressione servare, ut ea omnibus et singulis praeferam; et ab eis quacumque occasione non recedam. Da etiam mihi in omni quod in os corporis intrat gulositati resistere, ac interiori cordis munditiae praecipue intendere; et os cordis ac corporis diligenter custodire. Et quia non sufficit custodia humana nisi ad sit divina, ideo te, Domine, suppliciter peto; pone tu custodiam ipsi utrique ori meo, ne aliquid in illud intret vel inde procedat, quod me spiritualiter in anima et apud te maculare valeat. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

demana. Hi per ço, acostar-se a Déu és general remey de totes les tentacions nostres.

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que axí los teus manaments serve que per alguna cosa no'ls trenque, hi de vanes hi supersticiosos observàncies me aparte; hi que ab contrites làgremes lave les mans de la mia consciència, quant me sega a la taula de l'inefable sagrament de la eucaristia, hi que de mi no procehex- {141d} quen cogitacions, paraules ni obres que la mia ànima ensutzien. Tu, Senyor, l'às feta munde en les fonts del teu sant baptisme; lava-la, benigne Senyor, de les comeses culpes, ab l'aygua que a la hora de nona brollà de la porta de Paraís la tua uberta naffra, per a lavar totes les nostres culpes. Amén.

2 tentacions nostres] Tot seguit, quant a VC, 378b-379a, Corella omet una breu citació de sant Agustí d'Hipona, sobre la necessitat d'adhesió espiritual al Senyor. A continuació, no incorpora en la seua totalitat el que seria el subcapítol llatí 8 segons la nostra edició, sobre els ensenyaments morals possibles del present episodi evangèlic, en què es reprén els fariseus per la impietat i la hipocresia que demostraven. Aquesta acusació s'estén també als tirans que fan lleis dolentes, als falsos germans que simulen el que no són i, per últim, als hereges, que proposen falses doctrines. D'altra banda, en el fragment omés, es destaca com Crist aconsella els deixebles perquè, arran Mt 15, 17-18 («¿No compreneu que tot allò que entra a la boca passa al ventre i és tret fora del cos? Allò que ix de la boca ve del cor, i això sí que fa impur l'home.»), eviten els pecats de gola, loquacitat i obediència al cor. | 11-15 Tu ... culpes] Aquest fragment no concorda amb el corresponent de l'Oració en VC, 379, sobretot en el fet que s'ha omés un fragment que remetia a Sl 140, 3: «Posa'm, Senyor, una guarda a la boca, posa sentinelles a la porta dels meus llavis.», que ja havia estat omés prèviament, com indiquem en nota p. 810.6. Les referències a l'eucaristia -en la primera part de l'Oració-, al bapisme i a la nafra de Crist han estat incorporades per Corella quant al fragment llatí corresponent.

{379A} CAPUT LXXXIX. DE MULIERE
CHANANAEA, ET EJUS FILIA.

I. ACCEDIT AD JESUM MULIER CHANANAEA,
ANIMAE PECCATRICES FIGURA

Et relictis Scribis ac Pharisaeis calumniatoribus, propter ingratitude eorum, *egressus inde Jesus*, scilicet a partibus Judaeorum, abiit et *cessit in partes Tyri, et Sidonis*, ut Tyrios Sidoniosque curaret, et Gentibus beneficeret. Tyrus enim et Sidon urbes fuerunt Chananaeorum, et Gentilium, sitas tamen in terra promissionis, prope montem Libani in corde maris; quia filii Israel non potuerunt totaliter expellere, et exterminare Gentiles de terra promissionis.

Et ecce cum ingressus esset quamdam domum causa quietis ex labore vise, accessit ad eum *mulier* Gentilis non edocta per Prophetas et Legem, *Chananaea* natione, Syrophoenissa genere; Chananaei quandoque Syriam et Phoenicem tenebant, ut dicatur Syrophoenissa, quia a Syris et Phoenicibus descenderat; Syria quippe est nomen generale provincias, Phoenis nomen cujusdam specialis contractas, in illa provincia sitas, et ideo componitur Syrophoenissa, id est, de tali contracta oriunda;

a finibus illis egressa, non solum a civitatibus pro peccatorum dimissione, sed a finibus per elongationem, et occasionum vitiationem, quia istud in finibus gestum est Gentilium ubi mulier sequebatur Jesum. *Mulier a finibus illis*, scilicet Gentilium et peccatorum, *egressa*, significat animam peccatricem, a finibus peccatorum per poenitentiam se avertentem. Non enim sufficit homini a peccatis se avertere, nisi etiam exeat a finibus peccatorum, qui sunt occasiones peccandi et causae. Unde Augustinus: Fines peccatorum exire, est causas peccatorum excindere, et eorum suggestionibus aditum non indulgere. Ubi notandum, quod quando supra dixit Dominus: *In viam Gentium ne abieritis*, scilicet ad praedicandum, istud verbum prohibet invitationem, non receptionem, si venirent; unde Dominus mulierem exterius non invitavit, sed venientem recepit, et hoc significatur in adventu Magorum, quia Domino sunt recepti quasi primitiae Gentium.

DE LA DONA CANANEA. CAPÍTOL XLVIII

[I. DE LA DONA CANANEA, SÍMBOL DE
L'ÀNIMA PECADORA]

Dexà lo Senyor los doctors hi fariseus qui mal lo acollien, hi partís d'ells per la sua ingratitude hi malícia, hi vench en les parts de Sydon hi Tirus, dos ciutats en les quals gentils habitaven, situades a la marina, a les 5
faltes del mont Líbano; no havien del tot lançat los fills de Israel los gentils de la terra de promissió, quant la prengueren. Per la malícia dels jueus lo Senyor als gentils passava, perquè prenguesen dels seus beneficis.

Hi entrà per reposar en una casa, verdader home 10
cansat venia hi a peu acaminava; acostàs al Senyor una dona ydolatre qui la Ley hi los Profetes ignorava, natural cananea. Diu sanct March: «Dona dels gentils, sirofenisa, la generació sua era de Síria, qui és gran província dins la qual stà Fenícia.» La generació, 15
donchs, de aquesta dona era de Fenícia, hi ella gentil entre-ls gentils cananeus habitava, hi per ço sant Matheu «cananea» la nomena.

Diu sant March que entrà lo Senyor en una casa hi
que no volia que sabesen la sua venguda, per donar 20

8-9 Per ... beneficis] Aquest comentari sobre els motius pels quals Jesucrist marxava del territori dels jueus ha estat incorporat per Corella respecte VC, 379a. Ara bé, en el text llatí, hi havia un breu fragment («ut Tyrios Sidoniosque curaret, et Gentibus beneficeret.»), és a dir «per curar i ajudar els gentils.» que seguiria a 817,4, en el Segon i que Corella omet, que podria ser l'origen d'aquest fragment ara afegit. | 13-15 Diu ... Fenícia] En VC, 379a no apareix la citació literal de Mc 7, 26 («Dona dels gentils...»), sinó una al·lusió a aquest verset. Corella, però, la tradueix directament del text bíblic, tal com s'explica arran d'una mateixa situació, unes línies més avall, en nota p. 817,19. | 18 la nomena] Respecte VC, 379a, Corella omet tot seguit una glossa sobre el fet que aquesta dona, en eixir del seu territori per seguir Jesús, significava el pecador que fugia dels seus pecats i aconseguia la conversió. S'ha omés també una citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona sobre la destrucció del pecat, tot evitant-ne les causes. Tampoc no s'ha afegit una glossa que assenyalava com Crist no havia cridat a la dona, com a gentil que era, sinó que l'havia rebuda quan venia buscant-lo; de la mateixa manera que, segons el text ludolfi, ocorregué amb els mags que ofrenaren a Jesucrist en el seu naixement. | 19 Diu sant March que entrà lo Senyor en una casa] Tal com s'ha assenyalat en nota p. 817,13, no hi ha en el text ludolfi corresponent cap referència a aquest verset de sant Marc (Mc 7, 24). Tampoc la glossa que segueix al verset referit es troba en VC, 379a. Tot el fragment ha estat afegit per Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

exemple de humilitat als seus dexebls, que anant a pricar no cercasen pompa ni mundana glòria; però no pogué ser que-ls malalts no sabesen la venguda del metge.

2. FIDES ET CONFESSIO HUIUS MULIERIS

Ista enim mulier famam et miracula Jesu audiverat; ideo firmiter credebat quod filiam suam sanare poterat. Unde *clamavit dicens ei: Misere mei*, quia misera sum; et in hoc quod dicit, *mei*, patet vehementia affectus sui, quia malum alienum, scilicet filias reputat suum,

sic debet facere praelatus quilibet; *Domine*, propter {379b} naturam divinam, *fili David*, propter humanam, sed simul: *Domine fili David*, propter personam in duabus naturis unitam. Quasi diceret: Ex divina habes potestatem, quia potens es, Domine; ex humana voluntatem, quia David mansuetudinem; ex unione commissionem, quia ideo Deus factus est filius David, ut nos salvet. Filium autem David appellat; quia Christum promissum Judaeis descendere de genere David audiverat. Magna fides Chanasae hic notatur, quia verum Deum, et verum hominem Jesum confitetur: Deum credit, ubi Dominum vocat; hominem credit ubi filium David dicit. Nihil ex merito postulat, sed solum Dei misericordiam efflagitat dicens: *Misere mei, etc.* Quasi diceret: Non allego meritum, non peto iudicium, non obliviscor defectum; sed postulo beneficium, et ideo: *Misere mei*.

[2. DE LA FE I LA CONFESSIÓ DE LA DONA]

Hi axí, aquesta dona ydolatre, hoïda del Senyor la fama hi sabent la sua venguda, entrà en la casa hon lo Senyor era. {142a} Misericòrdia demana, que una filla sua malament és vexada per lo diable. No volgué lo Senyor hoir aquesta dona, per les rahons que direm, proseguint la evangèlica ystòria. Exint lo Senyor de la casa hi partint-se de la ciutat de Sydon, seguia lo Senyor la devota cananea, hi en altes veus cridava: «Ages mercé de mi, Senyor, fill de David! Ma filla malament és vexada per lo diable!»

Diu Orígenes: «Mira prudència de aquesta dona; a fetilles no recorre, no cerca supersticions vanes, mas dexant la cultura de les ydoles, a Jesús reclama.» Però considera en lo Senyor gran misteri, hi cosa en ell no acostumada: la cananea crida, lamenta hi plora, hi Jesús, amador dels hòmens, Redemptor general de natura humana, no li respon sola una paraula.

8-10 No ... ystòria] Corella incorpora aquest fragment en què hi ha part de Mt 15, 23 («No volgué lo Senyor hoir aquesta dona»), així com una espècie d'excusa dels motius pels quals Jesucrist no respongué a la dona i que s'assenyalaren després. | 10-14 Exint ... diable] El lletraferit valencià incorpora aquest fragment, on es troba aglutinat el verset de Mt 15, 22 («Ages mercé... lo diable!»), que es glossava en un text omés tot seguit, com hem indicat en la nota següent. | 14 lo diable] Tot seguit, s'omet una glossa extensa sobre el significat dels mots amb què la dona anomenà a Jesucrist «Senyor, fill de David» arran del verset de Mt 15, 22 («Una dona cananea, que era d'aquell territori, vingué a trobar-lo i es posà a cridar: "Senyor, Fill de David, tingues pietat de mi. La meua filla està endimoniada i sofreix molt.»») La glossa omesa destaca la doble natura, tant humana com divina, de Crist, és a dir, la unió amb la divinitat. «Fill de David», l'anomena com a Messies, perquè als jueus se'ls havia promés que aquest provindria del seu llinatge. Es mostra així mateix, segons la glossa, la fe que tenia aquesta dona gentil mostrant-lo com a Déu i suplicant-lo de manera misericordiosa. Unes línies més avall, en p. 819,3-4, Corella reprén aquesta idea de la doble condició de Crist. | 15-21 Diu ... paraula] Aquest fragment, tant la citació atribuïda a Orígenes com la glossa posterior, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 379ab. Sobre la relació entre les dones i la fetilleria per a guarir els fills, Toldrà (2011: 86) indica un parell d'exemples de la literatura religiosa medieval, com són Eiximenis i sant Vicent Ferrer que rebutgen aquests remeis i demanen acollir-se a Déu per sanar els fills. Referim el text de sant Vicent Ferrer esmentat: «Perquè si ton pare, ta muller o altra persona és malalta, o si és en tribulació, o si has perdut res, no vajes per res a adevins, mas a Déu [...] E vosaltres, mes filles, per degun mal de vostres fillets no façats fetilles, ne anats a fetilleres, car més vos valrie que fossen morts.» (Ferrer 1932-1988, II: 64 i 218).

48. DE LA DONA CANANEA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Chrysostomus: *Miserere mei. Domine fili David.* O praeclara confessio! Evangelista fit mulier, deitatem ejus, et dispensationem annuntians; confitetur enim et dominationem, et Incarnationem ejus: *Miserere mei.* Vides philosophiam mulieris dicentis: *Miserere mei.* Non, inquit, habeo conscientiam bonorum operum, nec rectas vitas fiduciam. Ad misericordiam confugio, ubi cessat iudicium, ad misericordiam confugio, ubi ineffabilis salus est: *Miserere mei.* Modicus sermo, sed immensum benignitatis continet pelagus; ubi enim misericordia postulatur, ibi universa comprehensa sunt bona: haec Chrysostomus.

Et ut magis eum ad compassionem movjset, totum ei dolorem enarrat dicens: *Filia mea,* non ancilla, non extranea, sed filia, quod est mihi gravius; *male vexatur,* non quocumque dolore, sed *a demonio,* quod est ei periculosius. In quo vulnera medico detegit, et magnitudinem et. qualitatem morbi qui premit.

3. SILENTIUM CHRISTI AD CONSTANTIAM EIUS PROBANDAM PERSEVERANTIAMQUE DOCENDAM

Jesus autem non respondit ei verbum,

Diu sanct Crisòstom: «O, clara hi admirable confessió de excel·lent evangèlica dona denunciant del Senyor com és Déu hi home!, dient-li: “Senyor”, Déu lo confessa; “fill de David”, verdader home. Breu oració li endreça: “Ages misericòrdia de mi”, quasi 5 dient: “No tinch sperança en rectitut de vida ni en virtuosos obres, però vinch a la tua misericòrdia, al port dels peccadors tranquil·le. Vinch a la misericòrdia, perquè cesse rigor de justícia; vinch a la misericòrdia, hon inefable salut se troba: Ages mercé de mi.” Breus 10 paraules, però de maravellosa eficàcia; allí hon se demana misericòrdia, infinits béns s’i comprenen.»

[3. DEL SILENCI DE CRIST A LA CONSTANÇA I LA PERSEVERANÇA DE LA DONA]

No respon lo Senyor a la tribulada cananea.

Diu sant Agustí: «Com lo Senyor nostres demandes tarda, no les denega; mas vol que stimem lo que-ns 15 dóna. Les coses desijades ab gran dolçor se possehexen, hi no-ns par que sien tan grans les que sens dificultat hi tantost se atenyen. Demana tu hi no-t canses, que pregant hi demanant augmentes per atényer més del que demanes. Per a tu {142b} guarda lo Senyor lo que 20 tantost no-t dóna, perquè tu aprengues granment desijar les grans coses; hi per ço és mester que tostempes pregues hi jamés no-t canses.»

Diu sant Crisòstom: «Ha volgut lo Senyor que li demanem nosaltres, perquè lo que no podem acabar 25 per humana prudència atengam per la sua gràcia. Als altres animals ha donat naturals comoditats hi defenses; ha fet l’ome delicat, feble, miserable, perquè, conextent la infirmitat sua, recórrega a la bondat divina.»

Diu sanct Gregori: «No respon lo Senyor a la 30 suplicant cananea, perquè-ls apòstols per ella pregunen; hi aprengam nosaltres pregar los sancts que per nosaltres pregunen.»

3-4 dient-li ... home] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 379b. Les paraules sobre la doble condició humana i divina de Crist reconeguda per la dona cananea, havien estat omeses en un fragment d’aquest subcapítol, com hem assenyalat en nota p. 818,14. | 7-8 al ... tranquil·le] Corella afig aquesta imatge per referir-se al Senyor, a qui la dona cananea s’adreça. En p. 389,35-36, apareix aquesta mateixa imatge de Crist com a «port segur hi tranquil·le», que provenia del text llatí de la *Vita «portum quietis.»* | 12 s’i comprenen A continuació, quant a VC, 379b, s’omet un fragment en què es parteix d’una secció del verset de Mt 15, 22 («La meua filla està endimoniada i sofreix molt.»), per indicar com la dona cananea buscava despertar la compassió divina. | 13 tribulada cananea] Tot seguit, quant a VC, 379b-380a, Corella omet una glossa en què s’assenyala els motius pels quals Jesucrist no responia a la dona: per provar la seua constància, perquè es manifestés la seua fe en la súplica i per una devoció més digna; uns arguments que es relacionen de manera bastant directa amb els que apareixen unes línies més avall en p. 820,1-6, on Corella sembla que els ha ubicat dins la citació que atribueix a sant Joan Crisòstom. | 14-33 Diu ... pregunen] Aquestes citacions atribuïdes a sant Agustí d’Hipona, sant Joan Crisòstom i sant Gregori de Nissa han estat incorporades per Corella respecte VC, 379b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

non propter indignationem; sed ut ejus constantiam probaret, et probatam manifestaret, et ut ex perseverantia in prece ostenderetur fides ejus, et devotio dignior ex auditione.

Et in illo silentio, secundum Augustinum, Christus exivit domo cum discipulis, quos mulier sequens in via nihilominus instabat et perseverabat clamans, in tantum ut et discipuli mysterii ignari, misericordia moti importunitate mulieris victi, rogarent pro ea, dicentes: *Di-* {380a} *mitte eam*, quam tenes non exaudiendo, *quia clamat post nos*, prae angustia quae eam tenet premedo. Fac quod ipsa petit, et sic recedat; moti enim erant ad hoc, videntes ejus fidem et devotionem.

Jesus autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oves domae Israel, id est, ad Judaeos, *qui perierunt*, scilicet per infidelitatem a Deo recedentes; ad illos potius venire debuit quibus promissus fuit. In hoc vitat scandalum Judaeorum quantum est in se, et reddit eos inexcusabiles.

Loquitur de sua missione ad praedicandum in persona propria, quia non fuit missus nisi ad Judaeos primo et personaliter, sed ex consequenti et per Apostolos, ad Gentes; et ideo Judaeis tanquam eorum Apostolus principaliter missus, in propria persona tantum praedicavit, et miracula fecit, nisi in casu ex aliqua causa speciali etiam circa alios hoc ageret, ut scilicet Ecclesiam in fide Gentium esse fundandam ostenderet, sicut habetur hic, et supra ubi Christus praedicavit Samaritanis devote eum recipientibus;

post mortem autem Christi praedicata est fides publico Gentilibus.

4. CHANANAEAE HUMILITAS

At illa misera misericordiam sequitur, repulsa non erubescit, importune clamat, Salvatorem adoratione patriae adorat, dicens: Domine, adjuva me; se adjuvari

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sanct Crisòstom: «Tardava lo Senyor respondre, perquè sabia la devoció de la humil perseverant cananea; hi per ço, en la casa no li volgué atorgar lo que sol·licitava. Lo benigne Senyor, puys sabia com a Déu la sua perseverança, volia que axí com a ell a tots fos manifesta per exemple nostre.» 5

Fatigats los dexebles de les miserables hi ploroses veus de la devota cananea, hi moguts de pietat humana, al Senyor se acosten hi-l supliquen, dient: «Senyor, dexa aquesta dona que seguint a tu reclama; dexa-la Senyor, que tu la tens, puys no li dones lo que ab tan altes veus te prega. Si li atorgues la gràcia que-t suplica, callarà, tornarà a sa casa hi no-ns cridarà a les spatles. O si no vols fer lo que demana, digues-li que se'n vaja hi no fatigarà a si mateixa, a hi tu hi a nosaltres; però, benigne Senyor, seria cosa nova a la misericorde condició tua.» 10 15

No tardà lo Senyor respondre: «Yo no só tramés sinó a les ovelles de la casa de Israel que són perides; a elles me han promés los profetes, d'elles he pres carn humana, d'elles só apòstol, a elles prique, hi fora de la terra de promissió los meus peus no calci- {142c} guen.» 20

Diu sant Hierònim: «No entengam que-l Senyor diga que solament sia tramés al judaych poble, mas als jueus primer, hi axí-l prometien los profetes; hi après als gentils clarament lo promet Ysaïes. Y per ço, perquè-ls jueus per la major part no-l reberen, justament als gentils tramés lo seu evangeli.» Diu sanct Ylari: «Specialment a la salut dels jueus lo Senyor venia, perquè a ells pricàs en pròpia presona.» 25 30

Hi axí diu sanct Pau, quant los pricava: «A vosaltres convenia pricar hi denunciar primer lo celestial Regne, mas, puys lo lançau hi feu-vos indignes de la vida eterna, girarem als gentils la pricació evangèlica.» 35

[4. DE LA HUMILITAT DE LA CANANEA]

Acostà's al Senyor la constant cananea, hi passà davant los apòstols; hi als peus del Senyor se lançà hi Déu omnipotent lo adorà, hi ab plorosa veu lo suplicà,

1-6 *Diu ... nostre*] El contingut d'aquesta citació, en essència, es correspon amb el del fragment omés a l'inici d'aquest subcapítol, tal com hem assenyalat en nota p. 819,13. Ara Corella l'atribueix a sant Joan Crisòstom, una referència que no apareixia en *VC*, 379b. | 6 *exemple nostre*] Tot seguit, quant a *VC*, 379b, Corella omet un breu fragment atribuït a sant Agustí que indicava que la dona seguia a Jesús quan aquest havia eixit de la casa. | 14-17 *O ... tua*] Aquest fragment ha estat afegit per Corella quant a *VC*, 380a. Notem l'apel·lació dels apòstols perquè el Senyor siga pietós amb la dona. | 18-23 *No ... guen*] En aquest fragment, Corella elabora alguns canvis quant al fragment corresponent de *VC*, 380a. Omet fer referència explícita als jueus i com s'allunyaren de Jesús per la falta de fe, així com un fragment que indica que Jesús evita l'escàndol dels jueus perquè no tinguen excusa de seguir-lo. D'altra banda, el fragment «d'elles só apòstol, a elles prique, hi fora de la terra de promissió los meus peus no calci- {142c} guen», ha estat incorporat per Corella quant al corresponent ludolfí. | 24-31 *Diu ... presona*] Aquest fragment, quant a *VC*, 380a, esdevé resumit i, a més a més, Corella afig les referències d'autoritat a sant Jeroni, Isaïes i sant Hilari, que no apareixien en la glossa ludolfina. | 32-35 *Hi ... evangèlica*] Aquest fragment, incorporat per l'autor valencià quant a *VC*, 380a, sembla inspirat en Rm 1, 16: «Perquè no m'averkonyisc de l'evangeli, que és poder de Déu per a salvar tots els qui creuen, primer els jueus, i després els dels altres pobles.» Alhora, s'observen dependències en l'amplificació d'unes paraules al final del subcapítol llatí segons la nostra edició: «*post mortem autem Christi praedicata est fides publico Gentilibus*», és a dir, «després de la mort de Crist, la fe es predicà públicament als gentils.»

48. DE LA DONA CANANEA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

postulat, infirmitatem enim filiae suam reputat, et per consequens etiam sanitatem. Quasi diceret: Si usque modo non fui, tamen modo volo esse ovis Dei, in signum hujus adoro te sicut ovis pastorem; et ideo *Domine, adjuva me*, sicut pastor adjuvat ovem suam debilem et infirmam.

Qui respondens ait: Non est bonum, quia est contra ordinem juris, et etiam naturae *sumere*, et auferre *panem*, id est verbum Dei et salutis, seu doctrinam et operationem miraculosam,

filiorum, id est Judaeorum; quia promissa sunt Judaeis, tanquam spiritualibus filiis propter cultum unius Dei; *et mittere canibus*, id est, dare Gentilibus, qui ante conversionem dicebantur canes, ratione immunditiae, ratione idololatriae et ratione saevitiae in Sanctos.

At illa dixit, ecce humilitas mulieris, quae tanto plus magnificatur, quanto major fuit oburgatio, quae quanta fuit patet ex tribus: quia non filia, non pane digna, sed potius canis est dicta; et ipsa concessit omnia, unde sequitur: *Etiam, Domine*. Quasi diceret, verum dicis quia sum canis. Canem me vocas, canis tuus esse volo; ergo me canem tuum nutri, quia non possum relinquere mensam Domini mei. Domini canes non expellunt; et si expelluntur per unam portam, ipsi revertuntur per aliam. Si ergo sum canis, non debes me expellere a te; et si expellis me a te, protinus redibo ad te: *Nam et catelli edunt de micis quae cadunt de mensa dominorum suorum*. Quasi diceret: Domine, non peto panem sed micam, quia istud quod peto est tibi quasi mica parva; et quia consuetudo est quod Domini dant canibus et catellis suis saltem micas, ergo da mihi istam micam quam peto, scilicet filiae meae curationem.

Vel, *etiam, Domine*, id est, bonum est in casu: unde non est contrarietas in verbo Christi et mulieris, quia verbum Christi est intelligendum, quod non erat

dient: «Ajuda'm, Senyor!», quasi dient, «Lo teu infinit poder hi basta, la misèria mia justament ho demana, la tua misericòrdia ho acabe. Ma filla és per qui pregue, no és a mi presona stranya. Ajuda'm, Senyor, que les sues dolors són mies, hi més que pense que per haver-la mal criada la vexa lo diable.» 5

Les entràmenes de pietat se movien de tots los qui la miraven, hi aquell qui obrava la pietat en los altres paria que no-s movia, per augmentar lo mèrit hi la devoció de aquella qui-l pregava. 10

Hi per ço li respon donant-li en paraules repulsa, dient: «No és bona cosa pendre lo pa dels fills y donarlo als goços.»

Diu sanct Agostí: «Fills los jueus nomena, engendrats hi nodrits sots lo culto hi Ley de un Déu, 15 que entre les altres generacions specialment los amava; los gentils nomena goços, per les viandes, per la crueltat que en los sants tenien; hi per les ydoles, en la ydolatria de les quals en alguns sacrificis carn ab sanch menjaven. Pa és lo evangeli, la doctrina {142d} del 20 Senyor hi miracles.»

1-6 *Lo ... diable*] Corella modula la traducció respecte VC, 380a, en el sentit que transforma la glossa ludolfina en aquest fragment en què reproduïx el que podrien ser les paraules de la dona a Crist. Alhora, omet un fragment en què la dona cananea es mostrava fidel i humil com una ovella davant del seu pastor, Crist. La imatge del fragment omés, de Crist com a pastor que cuida les seues ovelles, es fa servir posteriorment, com assenyalem en nota p. 822,12-823,4. | 7-10 *Les ... pregava*] Aquest fragment de caràcter pietós ha estat incorporat per Corella respecte VC, 380a. Hi trobem ara un dels arguments sobre els motius per què Crist no contestava a la cananea, que s'ha assenyalat també a l'inici del capítol, en p. 818,8-10. | 11-13 *Hi ... goços*] Corella aglutina ací el verset de Mt 15, 26 («Jesús contestà: «No està bé de prendre el pa dels fills i tirar-lo als gossets.»»), que en VC, 380a, apareixia inserit en part en una glossa que el comentava. | 14-22,4 *Diu ... reben*] Roís de Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Agustí d'Hipona, quan en VC, 380a formava part de la glossa ludolfina. | 18-21 *hi ... miracles*] Aquesta referència a la pràctica de sacrificis i rituals per part dels gentils ha estat incorporada per Corella respecte VC, 380a. De la mateixa manera, la idea de l'evangeli com a «pa» de fe també ha estat afegida a aquest fragment del Segon. | 21 *hi miracles*] Tot seguit, Corella omet dos fragments que glossen els versets de Mt 15, 25-27 («Però la dona vingué a prosternar-se davant d'ell i li deia: «Senyor, ajuda'm!» Jesús contestà: «No està bé de prendre el pa dels fills i tirar-lo als gossets.» Ella digué: «És veritat, Senyor, però també els gossets mengen les engrunes que cauen de la taula dels seus amos.»»). El comentari ludolfí se centrava en mostrar a aquesta dona gentil com a correlat dels «gossos» que reben el que sobra dels seus amos, qui destinen l'aliment principal als seus fills, que serien els jueus.

regulariter et universaliter bonum, cum Christus esset Apostolus Judaeorum; sed verbum mulieris intelligendum est in casu, scilicet propter petentis devotionem, et ut ostenderet Ecclesiae Gentium futuram foundationem: *Nam et catelli edunt, etc.* Quasi diceret: Si catelli aliqua modica, scilicet micas cadentes de cibo filiis concesso percipiunt; ita etiam Gentiles aliquid saltem modicum de beneficiis Christi percipere debent. Unde sic intel- {380b} ligi potest: *Nam et catelli*, id est, Gentiles immundi et miseri, *edunt*, id est, edere debent, *de micis*, id est, de reliquiis, *quae cadunt de mensa dominorum suorum*, id est, Judaeorum; quibus mensa Scripturae et fercula miraculorum et alia quae ad salutem nostram pertinent posita sunt. Quasi diceret: Debemus habere aliquam micam tuae largitatis. Unde et si non vis facere nobis sicut Judaeis varia miracula; saltem unum fac, sana filiam meam. Non peto panem integrum cum filiis in mensa patris; sed micas et reliquias sub mensa ejus cum catulis. Quasi diceret: Non in dignitate mea; sed tantum in misericordia tua confidens gratiam tuam peto. In me servetur ista similitudo panis et canis; et si indigna sum ut panem integrum praebeas, vel micam tribue, filiam meam sanando, quod quasi mica reputabitur respectu mirabilium quae fecisti.

Diu que no és bona cosa pendre lo pa dels fills hi lançar-lo als goços, pricar als gentils hi mostrar-los de la incarnació los profundes misteris, fins que-ls jueus, qui són fills, no u reben.»

Staven tots atents hi meravellats de les respostes del Senyor no acostumades, en les quals mostrava la devoció de la perseverant cananea hi dels jueus la pertinàcia, que no volgueren pendre ço que-ls gentils ab tan gran devoció, ab tan gran instància, demanaven.

No-s torba la cananea, no s'altera, no desespera ni-s causa, ans prestament respon, atorga, suplica hi spera, dient: «Ver dius, Senyor, però los gocets mengem de les miques que de la taula dels senyors cahen. Tu, pastor, ho has dit als teus dexebles, que no est vengut sinó a les ovelles de la casa de Israel. Yo, Senyor, bé conech que no só ovella, però en lo bestiar los pastors goços hi porten hi no-ls lancen; hi no com a ovelles, mas com a goços los pexen, los guarden hi-ls acullen. Hi no comporten que-ls enemichs mal los tracten, hi contra-los lops los armen hi-ls defensen. Ver és, Senyor, que yo no só goça gran hi de tal casta que sia per defensar dels

1-823,4 *Diu ... caen*] Corella afig aquests fragments en substitució dels que es correspondrien en *VC*, 380ab que, com hem indicat en la nota prèvia, glossen els mateixos versets del present episodi evangèlic. | 12-823,4 *Ver ... caen*] En aquest fragment en què hi ha el verset de Mt 15, 27: «Ella digué: “És veritat, Senyor, però també els gossets mengem les engrunes que cauen de la taula dels seus amos”», trobem la imatge que usa Corella de Crist com a pastor que cuida de les seues ovelles front els perills, que s'ha pres d'una glossa omesa assenyalada en nota p. 821,1-6. Així mateix, la identificació de la dona cananea amb una gossa que es manté propera al seu amo per recollir el que resta del menjar, apareix en diversos fragments de *VC*, 380ab, dels quals Corella considera aquesta identificació en sentit general sense una correspondència directa i literal mentre omet els continguts restants. Els textos omesos versen sobre la condició gentil representada per la cananea front als jueus, que, com a pobles escollit, havien de rebre i escoltar primer a Jesucrist. La dona cananera representaria, segons la glossa omesa i com s'ha dit, el poble gentil que constituirà l'Església més enllà del temps de Jesucrist. | 15-823,4 *Yo ... caen*] En aquest fragment, destaquem els referents quotidians i propers amb què la dona cananea s'adreça a Jesús, així com l'actitud pietosa i submissa d'aquest personatge evangèlic.

48. DE LA DONA CANANEA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Ubi Chrysostomum: Vide mulieris patientiam et humilitatem, Deus enim vocat Judaeos filios, et illa dominos; nec doluit de inimicorum laudibus, nec de suo molestata est convitio, imo amplius se humiliavit. Nam Deus Gentiles vocat canes, et ista catellos; ille panem, haec mensam dixit.

Unde et Hieronymus: Mira sub persona mulieris Chananitidis Ecclesiae fides, patientia, humilitas! Fides, qua credit sanari posse filiam suam; patientia, qua toties contempta precibus perseverat; humilitas, qua se non canibus sed catulis comparat. Scio me, inquit, filiorum panem non mereri, nec sedere ad mensam cum patre; sed contenta sum reliquiis catulorum, ut per humilitatem micarum ad panis integri veniam magnitudinem: haec Hieronymus.

5. PETITIO TRIPLEX CHANANAEA TRIPlici GRATIAE EFFECTUI RESPONDENS

lops les tues ovelles; ni só tal que ab mi los pastors ni mos senyors puguen matar caça. Só una goceta que los peus de mos senyors lepe hi bese, sperant les miquetes que de la taula caen.»

Diu sanct Crisòstom: «Mira prudència de aquesta 5 dona. A les paraules del Senyor no contrasta, ni-s mou perquè la desonra, ni pren tristícia perquè lo Senyor, desonrant a ella, los jueus honra. Tot lo que diu lo Senyor atorga, hi la sua demanda fortifica. Lo Senyor diu: “No és bona cosa”; ella respon: “Veritat és, 10 Senyor”. Lo Senyor los jueus «fills» nomena; ella senyors seus los confessa; lo Senyor li diu goça, ella ho {143a} atorga, quasi dient: “Senyor, tu dius que só goça, prou me basta que sia de la tua casa. Dóna’m de les miques com a goça, que no-m partré may davall la 15 tua taula.”»

Diu sant Hierònim: «Admirable és de aquesta dona la fe, la humilitat, la paciència! La fe, creent ab tan gran fermetat que lo Senyor podia guarir la sua filla; la paciència, que no scoltada, lançada hi desonrada, en les 20 pregàries persevera; la humilitat, que no solament atorga esser goça, mas inútil goceta, quasi dient: “Yo, benigne Senyor, só certa que no merexch lo pa que-ls fills mengen, ni merexch seure ab ells a la taula, ni tinch boca que grans bocins menjar puga; però ab les 25 miques que de la taula de tos fills caen me faré tan gran que après poré menjar dels troços.”»

[5. DE LES PETICIONS DE LA CANANEA]

Diu sant Remigi: «No són a les paraules del Senyor contràries les de la cananea. Lo Senyor diu que no és bona cosa pendre lo pa dels fills hi lançar-lo als goços; 30 “és veritat”, respon la cananea. Però no és inconvenient, farts hi contents los fills, del que sobra hi lo que-ls fills no volen, los goços mengen.»

Quasi deya la prudent devota: «Los jueus, fills teus, qui tant temps a tu speren, ovelles tues dins lo corral de 35 la tua Ley tancats hi closos, molta raó és que primers menjen del pa de la tua deyfica doctrina, dels teus miracles, de les tues maravolloses obres; hi per ço yo no demane de aquells grans excel·lències que en ells ha acabades. Dóna, benigne Senyor, a nosaltres goços, de 40 les miques que als teus fills sobren hi ells les dexten; dóna’m una mica, que en sguart de la tua potència

6-11 A ... *Senyor*¹] Aquest fragment sobre la condició humil i fidel de la dona cananea ha estat incorporat per Corella respecte VC, 380b. | 13-16 *Senyor ... taula*] Corella modula i amplifica aquest fragment quant a la glossa ludolfina de VC, 380b. | 24-25 *ni² ... puga*] Aquest breu fragment ha estat afegit per Corella quant a VC, 380b; notem com serveix per intensificar el missatge de la dona gentil, tot incidint en la seua submissió i fe cap a Jesús. | 28-824,3 *Diu ... nostre*²] Aquest extens fragment que tracta sobre el sentit concordant de les paraules de la dona cananea quant a les de Jesús, així com la referència del Senyor no com a Pare sinó com a Creador, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 380b, mentre que ha omès la totalitat del subcapítol llatí segons la nostra edició. El contingut corresponent omès tracta del que demanà la dona cananea i el que representava: com a pecadora primer demana pietat, després ajuda per alçar-se i, per últim, sol·licita suport per poder millorar. Les gràcies divines del perdó, de l'acció i de la consolació es corresponen amb aquestes demandes, segons la glossa no afegida a la traducció corellana, que feia referència a Mt 15, 25-27.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Et nota hic triplicem mulieris petitionem. In prima, petit liberari dicens: *Miserere mei, Domine fili David*; in secunda, petit adjuvari dicens: *Domine adjuva me*; in tertia, petit satiari dicens: *Nam et catelli edunt, etc.* In prima confitetur se miseram, ideo ait: *Miserere*; in secunda infirmam, ideo addit: *Adjuva me*; in tertia mendicam, ideo superaddit: *Nam et catelli, etc.* Quasi diceret: Et si a mensa, non tamen a micis excludas. Hic enim est ordo: primo fit homo miser per peccatum, secundo impotens ad resurgendum, et tertio mendicus ad relevandum. In illis ergo petitionibus significatur ordo effectuum gratiae. In prima petit gratiam remissionis; et haec pertinet ad gratiam justificantem; in secunda gratiam operationis, et haec ad gratiam operantem; in tertia gratiam consolationis, et haec ad gratiam consummantem.

6. EXAUDITUR, SANATIONEMQUE FILIAE PER FIDEM ET PERSEVERANTIAM MERETUR

Et quia sic prudenter habuit se, ideo tandem benignum audire responsum meruit. tunc enim, *respondens Jesus ait illi: O mulier, magna est fides tua, quod patet ex verbo et facto suo, quia non fuit retardata a fervore petendi:*

primo propter taciturnitatem, nec postea propter ejus negativam responsonem, nec propter illatum convitium. Jam te non voco canem, sed mulierem fidelem; quia tanta est fides tua, quod me superavit et vicit, et ideo: *Fiat tibi sicut vis.* Quasi diceret: Fides tua hoc meretur, quod patet ex facto cum subditur; *Et sanata est filia ejus ex illa hora, ex qua scilicet Dominus dixit: Fiat tibi sicut vis.* Dicere enim Dei est facere, quia

menys és que mica. Delliura ma filla del diable: no som fills teus, som goços; creatures som tues, si no est nostre Pare, est Creador nostre.»

[6. DE LA SANACIÓ DE LA FILLA PER LA FE I LA PERSEVERANÇA]

No pogueren les misericordes entràmenes del Senyor més avant allargar la gràcia a la devota {143b} 5 cananea; girà los grifons de les fonts de la sua misericòrdia hi umplí lo gran vexell que de fe portava. Diu sanct Agostí: «Mira quant és gran lo vexell de fe que a la font de misericòrdia portes, que la divina pietat no solament lo umple, mas vol que sobrexca, 10 donant-te més que no li demanes.»

Staven tots sperant, hi més que tots la cananea, del benigne Senyor la resposta. Gira aquells seus piadosos ulls a la agenollada lacrimant cananea hi benignament li parla, lo que vol li atorga hi en gran excel·lència la 15 comenda, dient: «O dona, gran és la tua fe! Sia fet tot lo que demanes hi axí com ho demanes. Per la fe tua, la qual ab gran constància confesses, és exit lo dimoni de la tua filla.»

1-3 *Delliura ... nostre*²] De la formulació d'aquesta petició, que com la resta del subcapítol corellà no es troba en la *Vita Christi*, destaca el caràcter colpidor, intens i directe. | 4-16 *No ... dient*] Aquest fragment de caràcter marcadament pietós ha estat incorporat per Corella respecte el text ludolfi. Notem una certa semblança respecte un fragment en p. 411,10-412,25, del capítol en què es tracta de l'episodi evangèlic de la trobada amb Maria Magdalena. Les concordances provenen d'aquest ambient pietós referit i d'alguns termes que són coincidents, com és la referència als «grifons» de les «fonts» que plenen el «vexell» de misericòrdia. Així mateix, la dona cananea agenollada també és un element que uneix el fragment assenyalat amb aquest. | 18-19 *és ... filla*] Aquesta referència a l'expulsió del dimoni de la filla de la dona gentil per la curació de Jesús ha estat afegida per Corella quant a VC, 380b. | 19 *tua filla*] Tot seguit, Corella omet la glossa que seguia el verset de Mt 15, 28 («O dona, gran és la tua fe!...»), que tractava de la prudència i humilitat de la dona cananea i de com la fe en Crist permeté que aconseguís la salvació de la seua filla.

48. DE LA DONA CANANEA

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

enim a fervore petitionis non refriguit, sed perseveravit et valde se humiliavit; ideo divina pietas se amplius continere non potuit, quae semper in orationem humilium respexit, et preces eorum non despexit. Igitur quia magnam fidem habuit, hoc quod petiit impetravit; imo plus obtinuit quam postulavit. Nam postulavit filiaesuae corporis sanitatem; {381a} et non solum hanc ei obtinuit, sed etiam mentis justificationem et sibiipsi plenam conversionem. Saepe enim propter magnam fidem petentis, Deus plus exaudit, et plus concedit quam ille petit.

Unde Chrysostomus: *O mulier! magna est fides tua;* non vidisti mortuum suscitatum, nec leprosum mundatum, nec Prophetas audisti, nec Legem meditata es, neque mare in divisionibus scindi vidisti, nihil horum contemplata es; insuperet despecta et contempta es a me, et non recessisti, sed perseveraste petendo; et quia *magna est fides tua*, copiosa effusa est gratia.

Et sanata est, inquit, *filia ejus ex illa hora*, non ex qua venit mater in domum ejus, sed ex qua Domini sermo processit. Et iterum: Chananaeam mulierem magno dono impletam remisit. In hoc evidenter ostendit, quoniam Deus etiam illa quae nobis parata non sunt dare possit, si vehementius postuletur: *Non est*, inquit, *bonum tollere panem filiorum et dare canibus;* et tamen dedit, quia illa vehementer exegit. Judaeis vero e regione monstravit, quia desidiosus nec illa quidem tribuat, quae eis fuerant praeparata. Denique illi nihil acceperunt, imo etiam propria perdiderunt. Et ideo quia minime quaesierunt, ne sua quidem acceperunt; illa vero quia vehementer incubuit vindicare, et rem filiorum accepit canis; tantum quippe bonum est fides sedula et deprecatio perseverans!

O, gran dignitat de aquesta contrita dona! Qui és lo qui la loa, quant la loa hi de què la loa? Jesús, Déu hi Senyor, qui l'avia creada, la recrea hi la loa, hi quasi meravellat de la virtut sua diu: «O dona!», de gran fe la loa, fonament de totes les virtuts nostres, sens la qual 5 algú a Déu no pot plaure. De aquesta beneyta cananea, clarament les paraules de l'Apòstol se deven entendre: «No és loat aquell qui ell mateix se loa, mas aquell qui Déu loa.» Diu sanct Agostí: «Senyor, ara la nomenaves 10 “goça”, ara la nomenes “dona”. Mires tu les entràmenes nostres, les affections nostres, lo nom li mudes, perquè ella les affections muda.»

Diu sanct Crisòstom: «O dona, gran és la fe tua! No has vist com Jesús los morts resuscita, guarex los lebbrosos, no has estudiat en la Ley ni has hoït los 15 profetes, ni has hoït les sues antigues maravellores obres, hi tantes vegades lançada, desonrada hi menyspreada, has perseverat en lo que demanes. Perquè és gran la fe tua, sia copiosa la gràcia que-t done, sia fet tot lo que demanes.» 20

Diu sanct Bernat: «Gran fe mereix abundant gràcia.»

1-12 O ... muda] Aquest fragment ha estat incorporat per Corella respecte VC, 380b-381a. Pel que fa a la citació atribuïda a l'Apòstol, a sant Pau, no es correspon amb cap verset del Nou Testament de manera directa; s'aproxima, però, al verset de l'apòstol Pau, He 5, 5: «Tampoc Crist no es va atribuir a ell mateix la glòria de ser gran sacerdot, sinó que l'ha rebuda del qui li va dir: “Tu ets el meu Fill; hui jo t'he engendrat.”» | 20 que demanes] Tot seguit, quant a VC, 381a, s'omet la darrera part del verset de Mt 15, 28: «I des d'aquell mateix moment es posà bona la seua filla.», el qual es fa servir després i de manera lliure en p. 826,8. També, s'ha omés una glossa que seguia el verset sobre com Déu pot concedir els seus dons si se li demana amb esforç, tal com féu la dona gentil, en contraposició als jueus, qui no reberen el que Crist portava per a ells, segons la glossa omesa.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Et iterum: Tu autem intende qualiter Apostolis victis et nou perficientibus, ipsa perficit; tam magnum quid est instantia orationis! etenim pro nostris noxiis a nobis vult magis rogari, quam ab aliis pro nobis: haec Chrysostomus.

7. SIDON ET CAPELLA EIUS

De Sarepta ad duas leucas est Sidon civitas, ante cujus por tam ostenditur una capella, in loco ubi locutus est Dominus Chananaeae, et deinde sanavit filiam ejus in via, quae ducit Caesaream Philippi in Ituraeam.

8. ALLEGORICE MULIER CHANANAEA EST ECCLESIA DE GENTIBUS

Sicut autem fides matris cooperatur filiae, sic fides Ecclesiae parvulis qui baptizantur in ejus fide.

[55] Allegorice autem secundum eumdem Remigium, haec mulier sanctam Ecclesiam signat de Gentibus congregatam. Per hoc enim quod Dominus relictis Scribis et Phariseis venit in partes Tyri et Sidonis, signat quia relicturus erat Judaeos, ac transiturus ad Gentes. Est autem haec mulier egressa a finibus suis; quia sancta Ecclesia recessit a pristinis erroribus et vitiis.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu {143c} sanct Crisòstom: «Considera que los apòstols no u impetren y a la cananea ho atorga. Gran és lo poder hi força de instant oració contínua, hi per nostres culpes, quant humils hi de contrit cor són les nostres pregàries, més lo Senyor les stima.» 5

[7. DE LA CAPELLA DE SIDÓ]

Davant la ciutat de Sydon se mostra una capella en lo loch hon suplicà la cananea. Fon guarida la sua filla en aquella hora que lo Senyor li atorgà la gràcia.

[8. DE LA DONA CANANEA, AL·LEGORIA DE L'ESGLÉSIA DELS GENTILS]

Diu sanct Remigi: «Al seny al·legòrich, significa aquesta dona la sancta Sgleya, que dels gentils devia ser congregada. Partí's lo Senyor dels jueus hi vench en los tèmens de Sidon hi de Tirus, significant que·l seu evangeli, partint-se dels jueus per la sua pertinàcia, passaria al gentil poble. Hixqué aquesta dona fora de la sua ciutat hi casa; que·ls gentils, acostant-se a la ley evangèlica, se partiren hi dexaren les errors de la ydolatria.» 10

De les miques los gentils se paxqueren, dels miracles hi doctrina dels apòstols, que del Senyor eren miques; hi dexaren la crosta del pa, la letra de la Ley, al judaych poble.» 20

Diu sanct Agostí: «Al seny tropològich, és qualsevol peccador aquesta contrita cananea. Al Senyor reclama, "goça" la nomena, hi com a goça, si per la una porta la lança, per l'altra torna. Si la lança per la porta de justícia ab lo bastó de repulsa, entra per la porta de misericòrdia, que la sua pietat la crida. Però deu exir dels tèmens de les ciutats hon abitava, que los peccats dexen hi les ocasions que a peccar lo inciten.» 25

1-2 *Diu ... apòstols*] Aquesta citació atribuïda a sant Bernat de Claravall ha estat incorporada per Corella respecte VC, 381a. | 2 *impetren*] Obtenir a força de prec (DCVB, s.v. *impetran*). | 8 *en aquella hora que lo Senyor li atorgà la gràcia*] Corella fa servir la darrera part de Mt 15, 28 («I des d'aquell mateix moment es posà bona la seua filla.»), en substitució del text ludolfí corresponent (VC, 381a): «*Et deinde sanavit filiam eius in via, quae ducit Caesaream Philippi in Ituraeam.*», és a dir, «I després sanà a la seua filla en el camí que porta a Cesarea de Filip i a Iturea.» | 9-17 *Diu ... ydolatria*] Aquest fragment atribuït a sant Remigi ha estat reubicat per Corella quant a VC, 381a. Formava part de la citació de sant Remigi que hi ha unes línies més avall, i es trobaria a continuació de les paraules de p. 827,6. | 9 *Diu sanct*] A l'inici d'aquest capítol segons la nostra edició, quant a VC, 381a, Corella omet un breu fragment sobre com la fe de la dona gentil va fer que la filla sanés, de la mateixa manera que ho fa l'Església amb els qui es bategen en la seua fe. Després, com expliquem en nota p. 827,3, el lletraferit valencià pren aquesta idea i la reubica unes línies després, en parlar del baptisme. | 18-21 *De ... poble*] El fragment assenyalat ha estat introduït per Corella respecte el text llatí de VC, 381a. Destaca la imatge de la «crosta del pa» per a referir-se a la «letra de la Ley», que caldria entendre-la com el compliment o la superposició dels costums i les tradicions judaiques als fets evangèlics i la doctrina cristiana que s'hi proposa. | 22-29 *Diu ... inciten*] Aquesta citació atribuïda a sant Agustí d'Hipona ha estat incorporada per Corella respecte VC, 381a. El seu origen aproximat el podem trobar en una glossa omesa en VC, 380a, en el subcapítol 4: «*Verum dicitur quia sum canis. Canem me vocas, canis tuus esse volo; ergo me canem tuum nutri, quia non possum relinquere mensam Domini mei. Domini canes non expellunt; et si expelluntur per unam portam, ipsi revertuntur per aliam.*», és a dir, «Verament dius que sóc gossa. Em dius gossa i ho vull ser; perquè em cuides com a gos teu, no puc deixar la taula del meu Senyor. Els senyors no expulsen els seus gossos; i si els expulsen per una porta, entren per una altra.»

Unde secundum Remigium, datur hic exemplum catechizandi, et baptizandi infantes, ut fideles pro suis parvulis Deo fidem promittant; quatenus sicut fide istius mulieris sanata est filia ejus, ita et fide catholicorum virorum peccata parvulis relaxentur. Per fidem enim Ecclesiae, et confessionem seu responsionem offerentium in Baptismo liberantur a daemónio parvuli, qui necdum per se sapere, vel aliquid agere possunt boni aut mali.

[55]

Rogat quoque pro filia, id est, pro populo suo nondum eredente, ut et ipsi absolvantur a fraudibus diaboli. Et si ad primam petitionem Ecclesiae Dominus salutem animae differt dare, non est desperandum, vel a petendo cessandum; sed magis precibus insistendum, et ad Deum, et ad Sanctos recurrendum, et tunc perficietur oratio, ut sequatur effectus, quantum eumque fuerit Chananaeus, Gentilis, canis et immundus.

Merito autem *magna* dicitur *fides* Ecclesiae de Gentibus; quia cum Gentes nec Lege fuerint imbutae, nec Prophetarum vocibus instructae, ad praedicationem mox Apostolorum, in auditu oris obediunt; ideoque salutem impetrare meruerunt.

Diu sanct Remigi: «De la fe de aquesta dona ha pres la santa Sglésia exemple que ls padrins responen per los qui bategen; que axí com en la fe de aquesta mare fon guarida la filla, axí en la fe hi confessió dels espirituals pares són los infants guarits de la original culpa hi deliures del diable.» 5

Diu sanct Agostí: «Fon gran la fe de aquesta dona, hi gran la {143d} fe de la Sgleya dels gentils que ella significa; no havien hoit la Ley ni ls Profetes, no havien hoit del Senyor los maravellosos actes; ohint lo sagrat evangeli, obehiren als apòstols.» 10

9. MORALITER FILIA EIUS EST QUAE LIBET CONSCIENTIA POLLUTA

Moraliter autem filia est anima, vel conscientia cujuslibet, intra Ecclesiam diabolo mancipate; pro qua mater Ecclesia orat, vel ipse homo pro foedata conscientia. Unde Rabanus: Si quis conscientiam habet alicuius vitii sorde pollutam, filiam habet a daemónio vexatam. Et si quis bona quae gessit, peccatorum peste foedavit, filiam habet immundi spiritus furiis agitatum. Ideoque necesse est, ut ad preces lacrymasque confugiat, Sanctorumque intercessionem et auxilia quaerat.

[57]

Sed forsitan dicis: Non habeo filiam quae daemónio plena sit; sed habes animam peccatis refertam. Dico et tu: *Miserere mei, Domine, quia anima mea male a demonio vexatur*; grandis enim

1-6 *Diu ... diable*] Aquesta citació de sant Remigi ha estat reubicada per Corella respecte VC, 381a, en què apareixia a l'inici del subcapítol, després del fragment que assenyallem en la nota següent. En definitiva, s'anteposava a la resta de la citació de sant Remigi que hi ha a l'inici del present subcapítol. | 3-4 *que axí com en la fe de aquesta mare fon guarida la filla*] Aquest breu fragment apareix en VC, 381a a l'inici del subcapítol, segons correspon en p. 826,9, sense formar part de la citació de sant Remigi on ara s'hi troba. | 6 *del diable*] A continuació, quant a VC, 381a, Roís de Corella omet una glossa sobre la necessitat d'insistir en les oracions a Déu al marge de quina siga la condició de qui prega: ja siga de Canà, gentil, «gos» o impur. La citació de sant Agustí d'Hipona que segueix, atribuïda falsament a aquest Pare de l'Església, forma part d'aquesta glossa omesa. | 7-11 *Diu ... apòstols*] Aquest fragment s'atribueix falsament a sant Agustí d'Hipona quan en VC, 381a, forma part de la glossa, una part de la qual ha estat omesa, com assenyallem en la nota prèvia. | 11 *als apòstols*] Corella, tot seguit quant a VC, 381ab, no incorpora el text corresponent a la pràctica totalitat del contingut del novè subcapítol llatí segons la nostra edició, que tracta del significat moral de la filla de la cananea, com a exemple de consciència impura, tant pel que afecta als homes de l'Església com a la resta de fidels. El text omés conté tres citacions: de Raban Maur, sobre la necessitat de pregar si s'ha pecat; de sant Joan Crisòstom, que demana seguir la dona cananea per demanar pietat i sanar els pecats de l'ànima; i de Teòfil d'Antioquia, qui proposa la humilitat per rebre el pa de Déu com a pecadors. El subcapítol 9 de la nostra edició correspondria al 10 de l'edició llatina que manegem, a la qual hem afegit els intertítols.

daemonpeccatum est: haec Chrysostomus. Male autem vexatur anima, quando vexatio non sentitur; pejus, quando morbus desperatur; pessime, quando medicus contemnitur. Secundum Theophilum quoque, unusquisque nostrum cum peccat, mulier est anima ejus peccatrix, id est fragilis, infirma; cujus filia est operatio prava, quae filia a daemone est possessa, quia actus pravi daemonum sunt. Peccatores nos autem existentes, nuncupamur catelli impleti immunditiis; propter quod non sumus digni panem Dei recipere, aut participes fieri immaculorum mysteriorum Dei. Si vero cognoscentes nosmetipsos per humilitatem esse catulos, humiliter confiteamur peccata nostra, tunc sanatur filia; quia deletur operatio prava.

10. ALIA SIGNIFICATIO ALLEGORICA MULIERIS CHANANAEAE, ET EXHORTATIO AD IPSAM IMITANDAM

[57] Unde et Chrysostomus: Imitare Chananaeam vir mulierem.

Secundum vero Augustinum, per mulierem Chananaeam potest intelligi ratio superior, quae legibus aeternis inspiciendis et consulendis intendit; per daemonem autem intelligendum est ipsa sensualitas, quae etiam per serpentem signatur. Sic ergo pariformiter filia mulieris Chananaeae vexatur, quando per sensualitatem, inferior ratio ad consensum peccati mortalis impellitur, cujus sanatio per matrem, id est rationem superiorem a Domino petitur; nam ratio superior ad optima deprecatur.

Et sicut Dominus distulit exaudire petitionem mulieris Chananaeae, ut ejus fides clarius appareret;

sic et Dominus aliquando dimittit impulsam rationis inferioris per sensualitatem diutius protrahi, ut augeatur meritum tentati; propter quod Paulo petenti stimulum carnis a se auferri dicit Dominus: *Virtus in infirmitate perficitur*.

Imitemur ergo, et nos Ecclesiae filii, hanc mulierem, quae de Gentibus credendo mater nostra in fide effecta est; quia de gentilitate venimus. Habeamus fidem, ut unum et trinum Deum credentes, quicquid juste ab eo petimus, nos impetrare posse credamus. Habeamus constantiam, ut si divina dispensatio preces nostras tardius exaudierit, tamdiu preces precibus

[9. D'UNA ALTRA INTERPRETACIÓ AL·LEGÒRICA DE LA DONA CANANEA, I DE L'EXHORTACIÓ A IMITAR-LA]

Diu sant Crisòstom: «Gran exemple tenim de perseverança en la humil cananea».

Allargà lo Senyor hoir aquesta dona, per augmentar lo seu mèrit hi que la sua fe fos a tots manifesta.

Treballem, donchs, nosaltres, fills de aquesta, seguir los seus passos; mare és nostra, que la nostra mare Sgleya significa. Tingam fe y sperança que atenyarem qualsevol cosa que sia utilitat nostra. Tingam

1-2 *Diu ... cananea*] Aquest fragment parteix, no de manera literal, de l'única referència que s'ha mantingut respecte el subcapítol omés assenyalat en la nota prèvia (VC, 381b): «Unde et Chrysostomus: "Imitare Chananaeam vir mulierem."», és a dir, «Segons sant Joan Crisòstom: "Imita, home, a la dona cananea."» Hem considerat integrar-lo en aquest subcapítol, i no en l'anterior, el 8, per la semblança temàtica amb el subcapítol present. | 2 *humil cananea*] Tot seguit, pel que fa al text llatí equivalent al subcapítol des de VC, 381b-382a, Corella omet una glossa i una citació de sant Agustí d'Hipona, sobre com es podia considerar a la dona cananea com a una raó superior, que s'ocupa de veure i consultar les lleis eternes. A aquesta s'oposa la sensualitat, que es considera una raó inferior que turmenta la filla de la cananea, la qual esdevé símbol del poder del diable. | 3-4 *Allargà ... manifesta*] Després d'aquest breu fragment, s'omet una glossa sobre com de vegades es permet que la raó inferior de la sensualitat tempte els homes i, així, en l'adversitat s'enfortisca la fe, tal com es remet en VC, 381b, des de 2Co 12, 9: «En la teua feblesa actua el meu poder.» | 7-8 *Tingam ... nostra*] Roís de Corella omet la part del text ludolfí que al·ludia a la creença en la Trinitat (VC, 381b): «Habeamus fidem, ut unum et trinum Deum credentes, quicquid juste ab eo petimus, nos impetrare posse credamus.» és a dir, «Tinguem fe, creient que Déu és un i tres; tot allò que li demanem de manera justa, considerem que podem aconseguir-ho.»

48. DE LA DONA CANANEA

VITA CHRISTI

jungamus, quousque hoc quod petimus impetremus. Et si ad impetrandum nos idoneos non sentimus, spiritualium fratrum orationis adiutorium quaeramus; ut sicut ista mulier Apostolis pro se intervenientibus, quod petebat promeruit, ita et nos communibus precibus magis quam singularibus et propriis adjuvari credamus. Habeamus humilitatem, ut aliis de nobis majora existimantibus, nos minores judicemus, exemplo hujus mulieris, quae cum a Domino canibus comparata esset, ipsa de se humilius sentiens, catellis se coaequavit.

Hanc humilitatem in corde habebat, qui despectus ab aliis dicebat: *Ludam et vilior fiam plus quam factus sum, et ero humilis in oculis meis.* Oremus instanter Dominum, ut sanet filias nostras; oremus, ut sanet a peccatis, ut liberet nostras animas quae male a daemoniis et vitiis vexantur.

{382a} Clamemus humiliter et perseveranter ad eum, dicentes cum Chananaea: *Miserere mei, Domine fui David;* et: *Domine, adjuva me.* Illa enim anima a daemonio vexatur, quae peccare non cessat, et in crimine perseverat; quae si bene conversa fuerit et de Christi misericordia non desperaverit, dicitur ei a pissimo Domino: *Fiat tibi sicut vis. Et sanabitur ex illa hora, quia peccator quacumque hora conversus fuerit et ingemuerit, vita* {382b} *vivet et non morietur.*

Noli ergo desperare, vel a petendo cessare, quia si corde integro, fidei et puro, in oratione perseverans, coram Deo tuo humiliaveris, reputans te indignum omni beneficio suo; certissime credas, quod quaecumque petieris obtinebis. Et sicut Apostoli rogaverunt pro Chananaea, sic et Angelus pro te rogabit, et orationem tuam Deo onerens utilitatem tuam procurabit.

ORATIO

Domine Jesu Christe, te rogo et obsecro, miserere mei, et adjura me in meis necessitatibus, ac tentationum et tribulationum vexationibus, et si, Domine, quia canis sum, et apud te vix ut canis, non sum dignus integrum a te panem, id est magnitudinem donorum tuorum recipere; saltem da mihi micas parvulas, id est aliquantulum de gratia tua, sine qua anima mea male a daemonio vexatur, cum ipsa vero

SEGON DEL CARTOIXÀ

constància, que si les nostres pregàries se allarguen, ajustem pregàries a pregàries. Ajustem de oracions les scales fins que pugen acceptes en lo divinal conspecte, hi conexent nostres culpes, recorregam als sancts que per nosaltres preguen. Siam humils stimant qualsevol és millor que nosaltres. 5

Aquesta humilitat mostrava David rey de Judea, quant davant l'arca ballava cantant dolces psalmòdies, responen a la muller superba qui l'increpava: «Yo m'humiliaré més del que m'humilie, perquè davant seu sia accepte.» 10

Cridem ab la cananea: «Ages mercé de mi, Senyor, fill de David! Senyor, ajuda'm! La mia ànima malament és vexada per ma culpa hi possehida per lo diable per la mala consuetut mia!» E si tu, peccador, ab contrita veu 15 lo Senyor supliques hi no-t canses, respondrà a tu lo que respòs a la cananea: «Vés, que la tua ànima del peccat és delliure.» Diu lo profeta: «En qualsevol hora que-l peccador gemeca, lo Senyor li perdona.»

ORACIÓ

Senyor Jesús, a tu humilment suplique ages mercé de mi; ajuda'm, Senyor, hi cuyta en ajudar-me en les necessitats mies, en les tentacions mies, en les tribulacions hi vexacions {144a} mies. Só goç, Senyor, hi menys que goç en lo teu conspecte per la mia culpa, 25 hi no só digne que puga pendre dels teus grans dons hi gràcies; dóna'm, Senyor, una mica de la tua gràcia, que no pot esser tan poca que no delliure la mia ànima del

2-3 *Ajustem ... conspecte*] Aquesta imatge de l'escala construïda amb oracions perquè arriben al cel ha estat incorporada per Corella respecte VC, 381b. Pot tenir el seu origen en el verset de Jn 1, 51 («I afegí: "Us ho ben assegure: veureu obert el cel, i els àngels de Déu pujant i baixant sobre el Fill de l'home."») | 7-9 *Aquesta ... l'increpava* Corella concreta i amplifica el contingut de qui és el personatge humil que en VC, 381b apareix sense especificar: «*Hanc humilitatem in corde habebat, qui despectus ab aliis dicebat.*», és a dir, «Aquesta humilitat tenia aquell qui, menysprea pels homes, deïa.» | 11 *sia accepte*] Tot seguit, quant a VC, 381b, Corella omet una breu glossa sobre com cal demanar a Crist que sane les filles pels pecats comesos. | 18-19 *Diu ... perdona*] En VC, 382a es dóna la referència al profeta Ezequiel (Ez 18, 9): «Segueix els meus preceptes, observa els meus decrets i els posa realment en pràctica. Aquest home just certament viurà. Ho dic jo, el Senyor, Déu sobirà». Notem com Corella tradueix de manera bastant lliure, de tal manera que esdevé difícil identificar el verset bíblic esmentat amb la citació ludolfina. | 19 *li perdona*] A continuació, quant a VC, 382b, Corella omet una glossa final sobre la necessitat de no desesperar i de perseverar de manera pura i humil davant Déu. De la mateixa manera que els apòstols intercediren per la dona cananea, els àngels propiciaran, segons la glossa omesa, l'arribada de les oracions.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quantumcumque parva fuerit, a peccato et demonio liberabitur. Nam gratia tua existens in anima, et delet omnia peccata, et Deo facit animam filiam adoptivam. Amen.

{382A} CAPUT XC. DE SURDO ET MUTO A DAEMONE POSSESSO.

I. SANATUR SURDUS ET MUTUS A DAEMONE POSSESSUS, PER QUEM GENUS HUMANUM FIGURATUR

Et iterum exiens Jesus de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galilaeae inter medios fines Decapoleos. Decapolis nomen est regionis decem urbes continens, et dicitur a ~~XXXX~~, quod est decem, et ~~XXXX~~; quod est civitas; et hujus regionis una pars est ultra Jordanem, et alia citra. Igitur mare Galilaeae, quod est quidam lacus per quem transit Jordanis fluvius, respicit utriusque partis regionis praedictae fines, et terminos.

Et adducunt ei, per fidei suae devotionem, surdum et mutum. Non erat iste talis a nativitate, nec ab infirmitate superveniente, sed a daemone ipsum obsedente, ac ejus auditum et loquelam impediens;

et in ipso tria miracula concurrunt: quia auditus et affatus fuit ei redditus, et a daemone fuit liberatus. Et deprecabatur eum, ut imponat illi manum omnipotentem quae condiderat eum; efficax est enim manus Christi ad salvandum. Sanatur quem tangit Jesus, sanatur quem tangit Salvator, quia ipse est salus et vita; non aliunde quaerit herbas, ipse est et medialis, et medicina. Tangit, et sanat; respicit, et medetur.

Moraliter omnis Christi actio, nostra est instructio; si ergo tu vis curari, sequaris exemplarem instructionem medici. Exeas de Tyro, id est, de peccato, per contritionem, interpretatur enim *angustia*; venias per Sidonem, id est confessionem, interpretatur enim *venatio*, et confessio venatur circumstantias peccatorum; ad mare autem Galilaeae transmigrando per satisfactionem, a delectationibus carnis ad opera satisfactoria, per medios fines Decapoleos, observando scilicet decem praecepta, conducant te timor et amor.

Et apprehendens eum Jesus de turba seorsum, misit digitos suos in auriculas ejus, et expuens tetigit sputo linguam ejus.

[58]

et suspiciens in coelum ingemuit, ex compassione, ut quaerens a Deo auxilium, ostenderet se verum hominem; et ait: *Ephphetha, quod est, adaperire*, scilicet

32 staves] statues.

20-21 que devoció a ells los portava] Aquesta breu glossa del verset de Mc 7, 32 («Suplicaven lo Senyor...»), sobre els motius pels quals s'aproparen els familiars del sord, ha estat incorporada per Corella respecte VC, 382a. | 42 suspirant ... hòmens] Aquest breu fragment sobre la pietat de Jesús vers el patiment dels homes ha estat afegit per Corella quant a VC, 382a.

SEGON DEL CARTOIXÀ

diable, lo qual malament me vexa. Hi si la tua gràcia, Senyor, dins mi entra, no és possible lo diable hi ature; fes donchs, Senyor, que y entre, perquè'l diable se'n vaja. Amén.

DEL SORT HI MUT POSSEHIT PER LO 5
DIABLE. CAPÍTOL XLIX

[I. DE LA SANACIÓ DEL SORD I MUT POSSEÏT PEL DIMONI, PEL QUAL EL GÈNERE HUMÀ S'INTERPRETA]

Partint-se lo Senyor de Tirus e Sidon, axí com avem dit en lo precedent capítol, vench a la mar de Galilea per mig dels tèrmens de una regió que Decàpolis se nomena, que vol dir que deu ciutats hi staven situades: 10 *deca* vol dir «deu»; *polis*, «ciutat». En lo mig de aquesta regió stà lo stany qui's diu mar de Tiberia, per la qual lo flum Jordà passa.

Portaren un sort hi mut al Senyor, sperant en la sua pietat hi clemència que'l faria delliure. No tenia aquest 15 mal naturalment, ni per malaltia, mas per lo diable qui en ell habitava, hi li havia levat la paraula hi la hoïda.

Hi axí concorregueren tres miracles: cobrar la hoïda hi la lengua, hi esser delliure del diable. Suplicaven lo Senyor aquells qui'l portaven, que devoció a ells los 20 portava, que ab les sues mans tocàs aquell malalt miserable, ab les mans que l'havia creat lo fes delliure; potentíssima és la mà del Senyor per salvar-nos. Guarex aquell qui toca, ell és la salut nostra; als que vol resuscita; ell és la nostra vida; no cerca herbes per a 25 guarir los malalts qui li porten; ell és metge, ell és medecina.

Moralment, tots los actes del Senyor hi vida són per instrucció nostra; si vols que'l Senyor de {144b} les 30 tues culpes te cure. Hix de Tiro, qui s'interpreta «angústia»; hi de Sidon, que s'interpreta «caça», que pres staves en angústia hi en lo laç del diable; hi vine a la província de la regió que Decàpolis se nomena, que vol dir que'ls deu manaments observes, a la mar de Galilea, que «transmigració» significa, transmigrant hi 35 passant de vicis a virtuoses obres.

E tornant a la evangèlica letra, pres lo Senyor lo malalt hi apartà'l dels pobles. Hi possà los seus dits en les sues orelles, hi ab la saliva tocà-li la lengua.

Hi mirant al cel gemecà, per compassió que del 40 malalt tenia, mirà al cel mostrand que era verdader home, suspirant hi condolent-se dels altres hòmens hi

49. DEL SORT HI MUT POSSEHIT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

tam in vinculis aurium, quam in vinculis linguae, ut audias et loquaris perfecte. In quo ostendit se esse {382b} verum Deum, curando per imperium. Hoc uno sermone curavit eum, quia *statim* ad ejus imperium, *apertae sunt aures ejus*; et soluta est lingua ejus, et loquebatur recte.

[58] Christus aliquando sanavit infirmos tangendo eos corporaliter, ut ostenderet humanitatem suam esse deitatis instrumentum, quia per humanitatem faciebat miracula instrumentaliter, sed per deitatem principaliter;

Mystice per surdum, et mutum accipitur genus humanum, quod monita salutis non audierat, et a laude Dei cessabat, pro quo deprecabantur Patriarchae et Prophetae Incarnationem Christi desiderantes, ut imponat illi manum misericordiae, quae hominem sanat per adventum ejus in carnem;

sed et varia peste, et omni fere morbo in primo parente percussus est genus humanum. Caecatur, dum videt non videnda; surdus fit, dum audit non audienda; dum odorat, emungitur; obmutescit, dum loquitur; mancus fit dum manum erigit, et ad vetitum pomum extendit; incurvatur, dum superbia erigitur; hydropticus fit, dum concupiscit; claudus fit, dum progreditur; lepra suffunditur, dum virtutibus nudatur; daemone impletur, dum deitatem appetit; moritur, dum audacter peccatum excusat.

2. HUIUS SANANDI MODUS EXPLICATUS

Circa sanationem istius languidi, plura hic tanguntur. Primum est, ejus adductio ad Deum, per preces patrum sanctorum. — Secundum est, apprehensio, ut enim genus humanum liberaret, naturam nostram apprehendit. — Tertium est, ipsius a turba sequestratio, ut doceret nos fugere inanem gloriam, in actibus nostris. — Quartum est, digitorum immissio, ut doceret in ejus membris divinitatem habitare; licet potens esset etiam verbo sanare. Digiti etiam, qui in aures mittuntur, dona Spiritus Sancti sunt, de quo dicitur: *Digitus Dei est hic*. Et ita digitos in aurículas mittit, cum per dona Sancti Spiritus aures cordis ad intelligendum verba salutis aperit, et praeceptis suam gratiam obediendi tribuit. — Quintum est, tactus linguae ejus cum saliva, ut

demanant a Déu auxili, hi diu-li: «*Efetà*», que vol dir: «Sies ubert!»; en la boca, que parle; hi les orelles que hogen. Hi axí com en lo sospirar hi mirar al cel serà mostrat home, axí manant al mal hi al diable, esser Déu clarament declara. Hi tantost al manament del Senyor se obriren les orelles; hi fon solta la lengua, hi parlà delliure. 5

Alguna vegada lo Senyor tocant los malalts guaria, per mostrar que la sua humanitat era instrument de la divinitat sua, qui principalment obrava los miracles. 10

Per lo sort hi mut podem entendre lo humanal linatge, que los manaments de Déu no ohia hi les sues laors callava. Suplicaven a nostre Senyor Déu los patriarques hi profetes, que les mans sobre lo malalt pose, prenent natura humana, fent-se verdader home. 15

Stretament tocà hi abraçà Déu natura humana, fent-la ab ell un supòsit, d'on són guarides totes les nostres spirituals hi corporals malalties en tots aquells qui esser guarits volen. Mostrar-s'è aquesta general hi perpètua sanitat dels seus elets en la vida eterna. 20

[2. DE COM EL SORT I MUT RECOBRÀ LA SALUT]

La sanitat de aquest malalt conté grans misteris. Lo {144c} primer, les pregàries dels sancts qui al Senyor lo porten. Lo segon, com lo Senyor lo pren, fent-se home. Lo terç, que l'apartà del poble per exemple que fujam vanaglòria. Lo quart, que li posà los dits en les orelles, 25 per mostrar que a totes les parts del cors la sua divinitat era conjuncta, ab tot que podia donar-li sanitat ab una simple paraula. Los dits en les orelles signifiquen los

3-4 *Hi ... home*] Aquesta al·lusió a la condició humana de Jesús ha estat afegida per Corella pel que a fa a VC, 382a. | 8-10 *Alguna ... miracles*] El fragment que assenyalam ha estat reubicat per Corella respecte VC, 382a, on era una glossa que seguia el verset de Mc 7, 33, que apareix unes línies més amunt («pres lo Senyor lo malalt hi apartà'l dels pobles. Hi possà los seus dits en les sues orelles, hi ab la saliva tocà-li la lengua»). En el *Cartoixà*, hauria d'anar, si seguís la correspondència amb la *Vita Christi*, a continuació de p. 830,39. L'autor valencià opta així per mostrar seguits, sense aquesta glossa ara reubicada, els versets de Mc 7, 33-34. | 16-20 *Stretament ... eterna*] Corella sintetitza el fragment corresponent en VC, 382b, on apareixen un conjunt de malalties que afecten els sentits i el cos humà provocades per pecats diversos, els quals remetent a diferents episodis evangèlics, entre altres: de la supèrbia, la dona encorvada; d'acceptar la poma prohibida, la mà seca; de la cobdícia, la hidropesia, etc. Per altra part, quant al darrer fragment ara indicat (p. 831,19-20), la referència a la vida eterna, ha estat incorporada per l'autor valencià.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

ostenderet quod omnia membra sacri corporis ejus divina existunt et sancta, et etiam sputum quod vinculum solvit, etenim omne sputum superfluitas quaedam est; sed in Domino omnia sunt divina. Saliva etiam ex capite in os defluens divina Sapientia est, quae vincula labiorum solvit. Et sic expuens linguam tangit, cum ad fidei confessionem et praedicationem sapientiam dat, et ora re- {383a} laxat. — Sextum est, aspectus in coelum, ut inde cunctis infirmantibus medelam, ac omne remedium quaerendum esse ostenderet, et in coelum thesaurum cordis nostri erigere, et ad Deum intentionem nostram semper dirigere doceret.—

Septimum est, gemitus, non quia ipsi opus esset cum genitu aliquid petere a Patre, qui cuncta petentibus dat cum Patre; sed ut gemere nos doceret, et gemendi exemplum nobis daret, cum pro nostris seu aliorum excessibus et erroribus, vel desiderio patriae coelestis, supernas pietatis presidia invocamus. Ingemuit etiam, nostram causam suscipiens in seipso, ac naturas misertus humanas; et compassus miserias tantarum infirmitatum, in quas genus humanum incidit propter peccatum. — Octavum est, Christi imperium, cum ait: *Ephphetha*, quod est hebraeum, et idem quod *adaperire*, imperativum passivi verbi, id est, sis apertus; quod licet proprie loquendo ad solas aures referatur, tamen per verbum istud Dominus intellexit, quod utraque infirmitas curaretur, quod patet per effectum subsequutum.

Ubi secundum Bedam, utraque, natura unius et ejusdem Christi est manifeste distincta. *Suspiciens enim in coelum*, quasi homo Deum precaturus, *ingemuit*, sed mox uno sermone, quasi potens divina majestate curavit.

Aures denique infirmi ad audiendum aperiuntur, et lingua ad loquendum solvitur; dum surdus qui praeceptis divinis aures cordis non commodat, et mutus qui clausa in divinis laudibus ora tenet, per gratiam Dei justificatus utrumque operatur. Vinculum quoque linguae solvitur, quando ad orationem, ad proximi aedificationem, ad peccati confessionem, et ad Dei laudem lingua utimur.

SEGON DEL CARTOIXÀ

dons del Sperit Sanct dins la nostra ànima. Siquenament, ab la saliva li tocà la lengua, que demostra totes les coses del seu cors divines y santes; devalla del cap la saliva a la boca, que la divina sapiència desliga los labis dels qui priquen, hi toca'ls la 5
lengua, donant-los verdadera sapiència. Sisenament, mira al cel per mostrar-nos que tota la sanitat de nostres malalties de la divina bondat devalla.

Setenament, jemeca, no perquè li fos mester sospirar ni gemecar per haver lo que volia de son Pare; 10
ans ell, ab lo Sperit Sanct hi ab lo Pare, dóna a tots lo que devotament li demanen, mas perquè aprengam nosaltres, ab sospirs y gemechs, demanar remissió de nostres culpes; hi encara, perquè nostres pregàries sien totes finalment per lo desig que tenim de la superna 15
glòria, per la qual sospiram en aquesta mísera vall de làgremes; gemeca com a home que tenia experiència de la mísera natura humana que ab si havia unida, hi havia compassió de les nostres calamitats hi misèries que ns aflegien per lo peccat de nostre pare. 20
Huytenament, lo Senyor mana, dient: «Sies ubert!»: sia uberta la boca que parle hi les orelles que hogen.

Diu Beda: «Lo Senyor la sua humanitat hi divinitat manifestament mostra; mirant al cel, com verdader home prega hi suspira, hi com Déu verdader mana.» 25

1 *nostra ànima*] S'omet, tot seguit quant a VC, 382b, el verset d'Ex 8, 19: «Ací hi ha la mà de Déu.» | 6 *verdadera sapiència*] A continuació, quant a VC, 382b, Corella omet les funcions que atorga aquesta divina sapiència, com són ajudar a la confessió i a la predicació de la fe. | 11 *ab lo Sperit Sanct hi ab lo Pare*] Aquesta al·lusió a la Trinitat ha estat incorporada per Corella respecte VC, 383a. | 17-20 *gemeca ... pare*] Aquest fragment que versa sobre la condició humana de Jesús i de la compassió pels mals que aflegeixen els homes ha estat afegit per Corella quant a VC, 383a. En aquest capítol, s'ha afegit dos fragments que destacaven la humanitat de Jesús, com hem indicat en notes p. 830,42 i p. 831,3. | 21-22 *Huytenament ... hogen*] Respecte aquest fragment en VC, 383a, Corella omet l'explicació sobre el significat en hebreu i llatí de l'expressió que apareix ja en Mc 7, 33: «'Efatà!», que vol dir: "Obre't!" | 25 *verdader mana*] Tot seguit, quant a VC, 383a, Corella, en primer lloc, omet una glossa sobre com, per la gràcia divina, el sord ajusta l'oïda del cor als manaments de Déu i, amb les paraules, el lloa. Així, la llengua s'allibera per pregar, pel bé del proïsme, per la confessió del pecat i per la lloança divina. A continuació, en segon lloc, l'autor valencià com ha ocorregut en altres casos, elimina la totalitat del subcapítol llatí que seguiria, que tractava el sentit moral d'aquest episodi evangèlic. El fragment omés conté citacions de Beda el Venerable i de sant Gregori de Nissa sobre la necessitat d'apropar Déu als pecadors i pregar per ells, perquè, com a pecadors no poden escoltar-lo. Com que no el lloen, són muts. Aquesta doble condició dels pecadors, com a sords i com a muts, es fonamenta amb el verset d'Is 50, 2: «He cridat, i ningú no m'ha respost.», que també hi apareixia.

3. SURDUS ET MUTUS MORALITER

Hinc igitur docemur, ut quoslibet peccatores quotidie per praedicationem nostram Deo adducere studeamus, et pro illis jugiter exoremus. Deprecatio enim adducentium, significat Ecclesiae intercessionem. Unde Beda: Surdus et mutus est, qui nec aures habet audiendi verba Dei nec eos aperit pro loquendo; quales necesse est, ut hi qui loqui jam et audire divina eloquia didicerunt, Domino salvandos offerant. Unde et Gregorius: Sed cui aures cordis ad obediendum apertae fuerint, ex subsequenti procul dubio etiam linguae ejus vinculum solvitur, ut bona quae ipse fecerit, etiam facienda alius loquatur. Unde et bene subditur: *Et loquebatur recte*. Ule enim *recte* loquitur Dominum confitendo, vel alius praedicando, qui prius obediendo fecerit, quae loquendo admonet esse facienda. Quilibet etiam peccator, quoad Deum surdus est; qui obturat aures suas ne audiat Deum sibi loquentem, sive per praedicationem, sive per Scripturam, sive per instinctum internum: his enim tribus modis Deus loquitur nobis, et surdi sunt qui eum non audiunt. Sunt etiam muti, qui Deo per multa beneficia eos ad se vocanti, non respondent per gratiarum actionem, et debitam recognitionem. Quantum ad utrumque defectum conqueritur Dominus per Isaiam dicens: *Locutus sum, inquit, et non audierunt; vocavi, et non erat qui responderet*. Surdus igitur est inobediens et mutus, laudes debitas Dei omittens, et nec aures, nec os ad Dei verba audienda et pronuntianda aperiens; sed tactu Christi utrumque tollitur impedimentum, quia cum Christus sua gratia tangit cor hominis, fit humiliter obediens, et devote Deum laudans; talis vero adducitur et sanatur in provincia, ubi sunt decem urbes, decalogum significantes.

4. SANANDI PECCATOREM MODUS

Qualiter autem peccator de utroque defectu, per di-
{383b} vinam clementiam curari debeat, processus sanationis hujus infirmi declarat, in quo plures concurrunt circumstantiae signanter attendendae:

primo enim infirmus ad Salvatorem adducitur; secundo, Salvator pro illius salutatione rogatur; tertio, infirmus a Salvatore comprehenditur, et a turba sequestratur; quarto, Salvator digitos in auriculas ejus mittit; quinto, linguam ejus saliva sua tangit; sexto, in coelum suspicit; septimo, gemit; octavo, dicit, *ephphetha*, et sic nono infirmus perfectam sanitatem recepit. Et haec omnia circa sanationem hujus infirmi

[3. DE COM VA SANAR EL PECADOR]

E devem atendre que totes les coses que·l Senyor féu en {144d} aquest mut que·l diable poss[e]ia, obra en qualsevol peccador quant li dóna la gràcia.

3 la gràcia] Tot seguit, quant a VC, 383b, Corella omet una llista succinta sobre les circumstàncies que es donen en aquesta sanació, com a mostra de la pietat divina, i que tot seguit seran represes i ordenades seguint la glossa ludolfina, però amb determinades omissions.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

gesta corporaliter, explentur in salvatione cujuslibet nostrum spiritualiter.

Primo, ergo ad salvationem peccatoris exigitur, ut Salvatori adducatur, quod fit pluribus modis; aliquando virtute praedicationis; aliquando correptione infirmitatis, et praecipue cum timetur ne sit ad mortem; aliquando hoc fit exemplo alterius vitam praeteritam corrigentis; aliquando fit eleemosynarum largitione; aliquando ductu proprie conscientiae. — Secundo, Salvator rogatur, nam saepe precibus Sanctorum salus alicui impetratur; Deus enim vult rogari, licet tamen velit facere.

Tertio, infirmus a turba sequestratur, quod fit cum Dominus quemlibet impium justificans de societate male viventium dividit, vel a consuetis malis moribus evocat et retrahit, quia secundum Hieronymum, seorsum semper a turbulentis cogitationibus, et actibus inordinatis sermonibusque incompressis, quasi de turba educitur qui sanari meretur. Hic datur documentum poenitentibus, abstrahendi se a pravis mundanorum hominum societatibus. Sed quia non omnes qui per poenitentiam adducuntur ad Deum, possunt se segregare a turbis fuga corporali, saltem hoc debent facere abstractione mentali, et sufficit ad salutem.— Quarto, Salvator digitos suos in aurículas peccatoris mittit; quod fit quando Deus considerationem peccatorum suorum ei immittit, quasi omnia peccata sua in corde suo digito Dei scripta videat.

Quinto, Salvator saliva sua linguam hominis tangit, cum ipsum ad confessionem instruit. Et recte cognitionem veritatis digito Dei per aures immissam, debet sequi confessio, quae per tactum linguae significatur. Est autem triplex confessio, scilicet: peccatorum, fidei, et laudis divinae. Sexto, Salvator in coelum suspicit, docens per hoc peccatorem conversum oculos intentionis et desiderii, sursum ad coelestia debere erigere. Quid enim prodesset a terrenis fore ereptum, sed non animum habere ad coelum erectum? — Septimo, Salvator ingemiscit infirmum sanandum, docens per hoc nos gemere debere pro incolatu praesentis miseriae, dicendo cum David: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est!*

Praemissis septem peractis, dixit Salvator *ephphetha*, quasi per hoc verbum dans peccatori plenam absolutionem, apoena et culpa; unde mox sequitur: *Et statim aperte sunt aures ejus, et solutum est vinculum*

Primerament, al Senyor lo porten, que-s pot fer en moltes vies: per pricació salutífera, per correctió fraterna, per bon exemple de vida, per almoynes a bones presones qui per ell preguen, per remordiment de la pròpia consciència. Segonament, al Senyor 5 preguen, que significa que les pregàries dels sants molt valen; diu sanct Jaume: «Molt val la pregària del just contínua.»

Terçament, lo aparta: grans dans fan males companyies, desonestes col-loquis als qui volen venir a 10 penitència. Quartament, li posa los dits en les orelles quant li scriu en lo cor totes ses culpes, inspirant-lo que vinga al sagrament de penitència.

Quintament, li toca la lengua, quant lo inspira que les sues culpes confesse. Sisenament, al cel mira, que 15 vol dir que tinga lo peccador sperança que del cel li vendrà la gràcia. Setenament, lo Senyor gemeca, significant que ab cor contrit se penida.

:Diu après lo Senyor: «Sien ubertes les tuas orelles hi la tua lengua, sies desligat hi absolt dels ligams de les 20 tuas culpes», hi lavors parla lo penident rectament hi

7-8 diu ... contínua] Quant a VC, 383b, aquesta referència de part de Jm 5, 16 («La pregària insistent d'un just és molt poderosa.»), ha estat incorporada per Corella en substitució d'una breu glossa en què s'assenyala com Déu vol que se li pregue, tot i que estiga disposat a fer el que li demanen. | 9-10 males companyies] A continuació, quant a VC, 383b, Corella omet una citació atribuïda a sant Jeroni sobre com qui mereix ser sanat és apartat de mals pensaments i d'ocasions de pecar. | 15 culpes confesse] Tot seguit, respecte VC, 383b, s'omet una glossa on s'assenyala que la confessió ha de tenir una estructura triple: dels pecats, de la fe i de la lloança a Déu. | 18 se penida] Seguidament, Roís de Corella omet el Salm 119, 5, que en VC, 383b apareixia de manera parcial, sense les referències a Mèixec i Quedar: «Ai de mi, que he de viure a Mèixec, exiliat als campaments de Quedar!» Unes línies més avall, en p. 835,1-3, l'autor valencià incorpora el Salm 50, 17, que no apareixia en el text ludolfi.

49. DEL SORT HI MUT POSSEHIT

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

linguae ejus; et loquebatur recte. Et sic peccator restitutus est perfectae sanitati et non restat ei nisi evolare.

delliure aquelles paraules del psalmista: «Has ubert, Senyor, los meus labis, hi la mia boca anunciarà laors tues.»

5. PRAECIPIENDI NE CUI DICERENT CAUSAE

Et praecepit eis, non praecepto observationis, sed instructionis, ad humiliandum se in factis exemplo ipsius, *ne cui dicerent,* et per hoc non jactare bona sua discerent; quia jactantiam in omni opere bono prohibuit.

Praecepit ne cui dicerent: primo, ut doceret non esse gloriandum in virtutibus, sed in cruce et humiliatione; secundo, ut doceret quod beneficia largientes, de eis laudem propriam non debent quaerere. Sed quia {384a} accipientes convenit laudare benefactores, ideo bene subditur: *Quanto autem ex abundantiore humilitate eis praecepiebat, tanto magis praedicabant gloriam ipsius et dilatabant;* quia humilitas semper gloriam praecedit. Per hoc autem ostenditur, quod beneficiatus de beneficiis debet se gratum ostendere, et benefactorem laudare, quamvis hoc benefactor non quaerat, aut velit.

Unde ait Theophilus: Docemur autem et hoc, cum alicui beneficia elargimur, minime applausus et laudes appetere; cum vero accipimus beneficia, benefactores praedicare et laudare, quamvis nolint. Per hoc etiam monemur, ut frequenter praedicemus Christi gloriam, qui ab ipso mandatum habemus, dum eos quibus datum erat praeceptum silentii, praedicasse conspicimus. Unde Augustinus hoc habet: Sciebat ille qui omnia novit antequam fiant, quia magis praedicarent; sed hoc praecipiendo pigris voluit ostendere quanto studiosius, quantoque ferventius praedicare debeant, qui jubentur ut praedicent; quando quidem illi qui prohibebantur tacere non poterant.

Et quantum ipse ex humilitate non dilatari praecipiebat, *eo amplius admirabantur dicentes,* et eum laudando praedicantes: *Bene omnia fecit,* et facere

[4. DE LA PRESCRIPCIÓ PERQUÈ NO DIGUEREN LES CAUSES DEL MIRACLE]

Seguint la evangèlica letra, mana lo Senyor que lo miracle no diguen, per exemple nostre que squivem 5 vanaglòria, hi en nostres bons actes cerquem la honor divina hi no la pròpia.

No-ls obligava aquest manament que fent lo contrari peccasen. Volia lo Senyor donar-los exemple que ell no volia la mundana glòria. Hi per ço dien los 10 doctors que no era aquest manament de observança, mas de humilitat exemple, y perquè és gratitut que aquells qui reben benefici los benefactors loen. Diu lo evangeli {145a} que tant quant més humilment manava que no u diguesen, tant ells més lo seu nom hi 15 glòria pricaven. Diu sant Gregori: «Seguex la glòria a la humilitat verdadera; y als qui reben les gràcies guarda, encara que per humilitat los benefactors no u vullen, magnificar les sues virtuoses obres.»

Diu Theòfil: «Prenem doctrina de aquesta 20 evangèlica ystòria, quant obram algun virtuós acte, que no desigem les honors mundanes; e los qui reben les gràcies, no cessem loar los benefactors nostres, ab tot que ells no u vullen. En lo loar de aquests, aprenem nosaltres que no cessem de les laors divines tot lo 25 temps de nostre viure. Aquests tenien manament que no-l loasen, hi quant més los ho manava, més lo loaven.» Quant més lo devem loar nosaltres, qui tenim manament que laors sues sia tota la vida nostra, dient lo psalmista que-l loem ab totes les veus hi instruments 30 que loar se puga. Diu sant Agostí: «Sabia lo Senyor, que sap totes les coses ans que sien, que ells publicarien lo miracle, ab tot que-ls digués que no u diguesen; però volgué lo Senyor que-ls ingrats hi pereosos aprenghen com deven pricar hi manifestar la honor divina; que 35 aquests axí la publiquen, manant lo Senyor que no u diguen, no u podien callar.»

Quant miraven ab tanta potència, humilitat tan profunde, pricaven hi deyen: «Ha fet bé totes coses hi

9 donar-los] donanar.

1-3 *Has ... tues*] *Psalteri* (Sl 50, 17): «Senyor, obriràs los meus labis e la mia boca anunciarà gràcies e laors tues» (Martos 2013: 217). En *VC*, 383b, no apareix aquest salm, el qual ha estat incorporat per Corella en substitució d'un fragment un tant particular: «*Et sic peccator restitutus est perfectae sanitati et non restat ei nisi evolare.*», és a dir, «I així, el pecador és restituït a la perfecta salut; ja no li queda sinó eixir volant!» | 10-12 *Hi ... exemple*] Aquesta referència directa als «doctors» sobre la conveniència d'aquest «manament» com a exemple d'humilitat, no apareix en *VC*, 384a; ha estat incorporada pel lletraferit valencià. | 16-19 *Diu ... obres*] Corella atribueix falsament aquest fragment a sant Gregori de Nissa quan en *VC*, 384a, forma part de la glossa ludolfina. | 29-31 *dient ... puga*] *Psalteri* (Sl 97,5-6): «Cantau alegrement al Senyor en la cýthara, en la cýthara e ab veu de psalm, en trompetes fabricades de martell e ab veu de trompa de corn» (Martos 2013: 282). Aquesta referència als salms ha estat incorporada per Corella quant a *VC*, 384a. D'altra banda, el verset referit no concorda de manera literal amb el que li hem assignat de Sl 97, 5-6; tot i això, considerem que els assenyalats són els més propers, a partir dels quals Corella afegiria aquest en el *Cartoixà*.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

probavit; quia, *et surdos fecit audire, et multos loqui*, quotquot voluit et sibi placuit. Licet enim hic non exprimat nisi unum surdum et mutum esse curatum, tamen plures fuerunt surdi, et muti, ac caeci, et claudi, aliique infirmi curati, ut patebit in capitulo sequenti; sed inter illos erat unus, cujus cura fuit mirabilior inter ceteros, quia in ipso, secundum Hieronymum, tria concurrerunt miracula, scilicet: in reparatione auditus et loquelae, ac liberatione a daemone.

6. VITANDA VANA GLORIA

Et notanter dicitur: *Bene omnia fecit*, quia non sufficit bona facere, nisi bene fiant; bene autem fiunt, quando Dei adiutorium postulatur, et quando humana gloria fugitur. Hic ergo docemur vanam gloriam fugere, et hominum jactantiam declinare. Qui si aliquid dignum laude aliquando fecerimus; hoc non ad vulgi favorem extollere et praedicare, imo humiliter abscondere et celare debemus. Et hoc totum vertitur in contrarium: quia plus laudantur illi qui facta sua abscondere volunt, quam illi qui ea pro vana gloria manifestare contendunt. Si gloriam mundi fugis, ipsa te sequitur; et si eam sequeris, ipsa te fugiet.

Unde Augustinus: Virtutes habenti magna virtus est contemnere gloriam, quia contemptus ejus in conspectu Dei est, iudicio autem non aperitur humano. Et qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspicantium temeritatem. Neque est vera virtus, nisi quae ad eum finem tendit ubi est bonum hominis quo melius non est.

Unde et Chrysostomus: Versuta est et vana gloria, et ad ea quae valde sunt manifesta, excaecat mentem ebrum, qui ab ea capiuntur. Ebrietas enim quaedam profunda est, ideoque difficile reducibilem eum, qui captus est facit haec passio. Haecorum quae capiuntur animam abscindens a coelis, terrae affligit, et lucem respicere veram non dimittit. Haec passio avaritiam genuit, livorem, accusationem, insidias; haec eos qui nihil mali passi sunt, adversus eos qui nihil mali

SEGON DEL CARTOIXÀ

bé-s mostra: los sorts han cobrat la hoïda y los muts la lengua, hi tot lo que vol acaba.» Hi ab tot que sanct March solament de un sort hi mut parle, molts altres foren, segons sant Matheu recita. Però en aquest, diu sant Hierònim, foren fets tres miracles: «Cobrà la paraula hi la hoïda, y fon delliure del diable.»

[5. D'EVITAR LA VANAGLÒRIA]

No sens causa diu lo sagrat evangeli que féu bé totes coses, que algunes coses se fan bones hi no bé si per vanaglòria se acaben. Prenem, donchs, exemple declinar hi fogir les laors humanes hi la {145b} mundana fama. Y si la divina gràcia fa en nosaltres que obrem alguna cosa digna, humilment la amaguem de honors vanes hi miram experiència manifesta; que la glòria acaça aquells qui ab veritat la fugen.

Diu sant Agostí: «Al verdader virtuós gran virtut és menysprear la glòria. Aquell qui menysprea les laors dels hòmens, menysprea, per lo semblant, hi los vituperis hi los falsos juhins de les humanes sospites. Aquella sola és verdadera virtut que a Déu s'endrega, hon tot lo nostre bé hi bé infinit se troba.»

Diu sanct Crisòstom: «Gran ceguedat és la vanaglòria; cega la pensa de aquells qui té presos. Embriaguea és profunde, difícil per a esser coneguda, no dexa que l'ànima la lum celestial mire, del cel la luna, hi fa que-n la terra-s bolque, engendra enveja, ira provoca contra aquells de qui no ha rebut dan ni injúria, si veu que prosperen. Si veu que-ls actes d'ells de laor són dignes, no coneix amicícia, no té fermetat

2-3 *Hi ... March*] Aquesta referència a l'episodi evangèlic present recollit a l'evangeli de Marc ha estat afegida per Corella quant a VC, 384a. El mateix fenomen d'al·ludir al tractament que fa l'evangelista d'un determinat passatge de la vida de Jesús, l'hem explicat en la nota següent. | 4 *segons sant Matheu recita*] Corella, amb aquesta referència, a sant Mateu remet al següent capítol, el cinquanta, en què es parteix dels versets de l'evangeli de Mt 15, 29-31 (Jesús se'n va anar d'allí i arribà vora el llac de Galilea, pujà a la muntanya i s'assegué. Llavors anà a trobar-lo molta gent que portava coixos, cecs, esguerrats, muts i molts altres malalts. Els van deixar als seus peus, i ell els va curar. La gent, en veure que els muts parlaven, que els esguerrats quedaven curats, els coixos caminaven i els cecs hi veien, se'n meravellava i glorificava el Déu d'Israel.». Notem la diferència respecte com s'indicava en VC, 384a: «*ut patebit in capitulo sequenti*.», és a dir, «com es veurà en el següent capítol.», on no s'al·ludeix a l'evangeli de Mateu. Ens trobem ara amb un breu detall en la traducció corellana a partir del qual es destaca el paper central dels evangelis, com és propi de la tradició de les *Vitae Christi* per altra part. En la nota prèvia, hem explicat el mateix fenomen d'inclusió de la font evangèlica del passatge evangèlic. | 20 *bé infinit*] Aquest epítet per qualificar la divinitat ha estat aportat per Corella arran de la traducció de VC, 384a: «*Neque est vera virtus, nisi quae ad eum finem tendit ubi est bonum hominis quo melius non est*.», és a dir, «No hi ha virtut veritable, sinó la que tendeix a la fi on està el bé de l'home, el millor de tots.» Amb un rerefons de concepte teològic, apareix també, entre altres ocasions, en p. 862,16.

49. DEL SORT HI MUT POSSEHIT

VITA CHRISTI

fecerunt armat, et irritat. Neque amicitiam novit, qui in hanc aegritudinem incidit; non verecundari ob aliquem universaliter scit, sed ab animo ejus ejiciens bonum, ad omnes bellatur, instabilis et sine amicis existens.

Vigilemus itaque dilecti; et sumamus sensum humilitatis nobis a Deo datae. Contemnamus multorum gloriam, nihil enim ita derisibilem et dehonorablem facit ut haec passio, nihil ita confusione plenum; quoniam gloriam quidem cupere ingloriatio est, gloria autem vera est hanc despiciere, et nullam ejus facere curam; sed ad id quod Deo placet, omnia dicere et facere. Ita enim poterimus et mercedem recipere, ab eo qui nostra videt diligenter, cum eo solo contenti fuerimus inspectore. Nos vero talem habentes Dominum, precor alios ne inquiramus inspectores, qui prodesse quidem nobis nihil, nocere vero ex inspectione eorum possunt, et omnem evacuare laborem nobis. Sed unde habemus mercedes suscipere, hunc vocemus laudatorem eorum quae fiunt, hunc inspectorem. Nihil nobis et humanis oculis sit. Si enim volumus et hac potiri gloria, tunc hac fungemur, eum eam quae a Deo est quaerimus solam: haec Chrysostomus.

ORATIO

Domine Jesu Christe, qui finaliter malos deseris: veni per Sidonem praedicationis, ad mare contritionis, Galilaeae confessionis; satisfactionis, et transmirationis, inter medios fines Decapoleos charitatis in decalogo proficientis, et apprehende nos seorsum a turba tentationis multiplicis. Mitte digitum discretionis in auriculas nostri intellectus, et gustum sapientiae in os nostri affectus: ut ad confitendum solvantur vincula linguae nostrae, et loquamur rede, verbo et opere non discordante a voluntate, vitemusque laudes hominum: ut et surdi audiant per conversionem, et muti loquantur per confessionem. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

ni constància. Lo vent de la miserable glòria lo leva hi l'abaxa, lo roda hi gira, hi axí inquiet lo porta a la fosa, la terra fa star segur lo seu cors sens ànima, que ensemps ab l'ànima lo inquietava la vanaglòria.

»Vetlem, donchs, germans, hi ab verdadera humilitat prostrem-nos en terra, que aquest vent de aquesta vanitat no-ns leve, perquè despuys nos abaxe. Endrecem nostres obres a la vista de aquell qui per la sua misericòrdia les remunera, lo qual les entràmenes del nostre cor penetra, ab rectitut inoblicable jutja hi als humils perdona. Fujam los falsos inútils juhins dels hòmens. No solament que-ls devem fogir virtut nos ho mostra, mas la falsa laor e glòria mundana, que molt sovint los vicis loa, les virtuts calla, hi en aquest món sovint dóna la paga als miserables que per la glòria de aquest món treballen.»

ORACIÓ

{145c} Senyor Jesús, qui a la fi los mals desempares: vine per Sydon en la tua pricació evangèlica, caçant les nostres ànimes a la mar de Galilea per contrició de nostres culpes; per mig de la regió de Decàpolis, que acabem los teus deu manaments, transmigrant de vicis en virtuoses obres; aparta'ns, Senyor, dels pobles, qui són les multiplicades tentacions nostres. Posa los dits de les tuas inspiracions santes en les orelles de la nostra consciència, hi lo gust de la tua sapiència en la voluntat nostra: hi desliga los ligams de la nostra lengua, que les comeses culpes confesse hi rectament parle laors tuas, hi ab les obres no discorde, perquè los sorts hogen les magnificències tuas y los muts les parlen hi tota la glòria sia tua. Hi dóna'ns, Senyor, humilitat que fujam la mísera mundana glòria. Amén.

¹⁶ treballen] treballlem.

¹ *Lo vent de la miserable glòria*] Aquesta imatge del «vent de vanaglòria» (que torna a aparèixer unes línies més avall en p. 837,6-7) ha estat incorporada per Corella respecte el text ludolfí de VC, 384b, tot retoricant-ne la traducció: «*Haec eorum quae capiuntur animam abscindens a coelis, terrae affligit, et lucem respicere veram non dimittit.*», és a dir, «Aquesta arrenca del cel l'ànima dels qui domina, els clava en terra, i no els deixa veure la llum vertadera.» La mateixa imatge ha estat emprada per Corella en el *Primer del Cartoixà* (1, f. 129d): «Qual és lo més sant home que-n lo servey de Déu no tinga perea, que no s'eleve en supèrbia, que lo vent de vanaglòria no-l toque, que no parle alguna vegada mal del prohisme, que alguna cosa no coberge, que ab ulls dissoluts no mire.» | 31-32 *Hi ... glòria*] Aquesta darrera referència a la humilitat ha estat incorporada per Corella quant a VC, 384.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

{384A} CAPUT XCI. DE REFECTIONE
QUATUOR MILLIUM HOMINUM.

I. MIRACULA MULTA SIMUL OPERATA

Deinde ascendens Jesus in montem, et desertum locum sedebat ibi, ad quiescendum, et tunc, accesserunt ad eum turbae multae, quia de multis civitatibus, et castellis, et villis venerant ad impetrandum sanationem infirmorum, habentes secum mutos, claudos, caecos, ac debiles, et alios multos infirmos, quod addit Evangelista ad includendum omnia infirmitatum genera, quae hic non {384b} sunt nominata; et projecerunt eos ad pedes Jesus, ut fidem et devotionem non solum verbo, sed et facto ostenderent.

Felices pedes Jesus! ubi peccata purgantur, ut ibi: *Stans retro secus pedes Jesus, etc;* ubi morbi curantur, ut hic; ubi verba sancta discuntur, ut ibi: *Quae sedens secus pedes Domini, etc;* ubi gaudia renovantur, ut ibi: *Accesserunt et tenuerunt pedes ejus. Et curavit eos, solo {385a} verbo. Ille enim solo verbo poterat curare, qui totum mundum solo verbo de nihilo potuit creare, ita ut turbae mirarentur, videntes omnes sanatos, et glorificabant Deum Israel;*

quia secundum Chrysostomum, multitudo eorum qui curabantur, et facilitas sanationis eos in stuporem mittebat. Hic enim in quodam generali multiplicantur multa miracula, et diversorum generum, quae propter multitudinem in particulari describi non poterant, quia si in particulari explicarentur, unum magnum librum implerent; propter quod dicit Joannes, quod si omnia facta Christi essent scripta totus mundus non posset capere libros, qui scribendi essent.

Ponit ergo hic multipliciter infirmorum, et specialiter tangit quatuor, scilicet: *mutos, claudos, caecos, et debiles.* Spiritualliter *mutos* habemus, ex defectu boni sermonis; *claudos*, ex defectu boni operis; *caecos*, ex defectu verae cognitionis; *debiles*, ex defectu bonae voluntatis. Et notandum, quod secundum Origenem, primo est debilitas in voluntate, deinde sequitur calcitas in ratione, et sic claudicat in operatione, et ex

SEGON DEL CARTOIXÀ

DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA
HÒMENS. CAPÍTOL L

[I. DE MOLTS MIRACLES FETS ALHORA]

Pujà lo Senyor, après de haver curat aquest mut hi molts altres, en la montanya per reposar, que verdader home era hi cansat stava. Hi vingueren al Senyor los pobles en gran multitud de les ciutats convehines, dels castells y viles, per impetrar diverses hi multiplicades gràcies. Portaven malalts de moltes hi grans malalties, tantes que no les nomena totes lo evangelista, sinó que après que n'ha nomenat algunes, diu-li'n «molts altres»; hi davant los peus del Senyor los malalts dexaren, mostrant la fe hi devoció que tenien.

O, benaventurats peus hon los peccats se perdonen! Als peus del Senyor stava la Magdalena, quant merexqué hoir que-ls seus peccats li eren remesos. Benaventurats peus hon lo Senyor se hou hi contempla! Als seus peus stava la Magdalena, {145d} quant ohia la sua paraula y Marta treballava. Benaventurats peus hon los goigs y alegries se troben!: Los peus del Senyor tingueren les Maries, quant resuscitat lo adoraren. Benaventurats peus hon totes les malalties se curen! Axí com en lo present evangeli, tots los guarí ab sola paraula, manant a les malalties que-ls dexasen; ab la sola paraula havia creat lo cel y la terra, no era molt guarir ab la sola paraula aquells qui creats havia. Maravellaren-se los pobles de la multitud de les guarides malalties, y de la manera que, manant com a Déu, los guaria, hi a Déu magnificaven.

Hi entre molts hi multiplicats malalts, quatre maneres de malalties nomena: muts, coxos, cechs y dèbils. Són muts espirituals als qui fallen bones paraules; coxos, per defalliment de bones obres; cechs, per defalt de de verdadera conexença; dèbils, per defalt de voluntat bona. Diu Orígenes: «Primer se debilita la voluntat nostra, de aquí segueix ceguedat en la pensa, y

4-5 *que verdader home era hi cansat stava*] Aquesta breu glossa sobre la condició humana de Crist no apareix en VC, 384a; ha estat incorporada per Corella. | 14-21 *Als ... adoraren*] En aquest fragment, els versets que remetien als episodis evangèlics de la rebuda de Jesús en casa de Maria Magdalena i de Marta, així com quan les trobà en la seua resurrecció, ja apareixien en VC, 384b. Amb tot, no hi havia les referències explícites al nom de les dues dones, ni tampoc la repetició de «Benaventurats peus.» | 28 *hi ... magnificaven*] Corella omet la referència a Jesús com a rei d'Israel, com apareixia en VC, 385a: «*glorificabant Deum Israel.*» | *Déu magnificaven*] A continuació, Corella omet una citació atribuïda a sant Joan Crisòstom en VC, 385a, sobre la multitud de miracles que operà Jesucrist; es fa referència a la impossibilitat d'escriure'ls, tot recolzant-se en el verset de Jn 21, 25, al qual s'al·ludia en el text ludolfi: «Jesús va fer encara moltes altres coses. I si algú volgués escriure-les una per una, em sembla que els llibres que es podrien escriure no cabrien en el món sencer.»

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

his sequitur mutitas a divina laude, sed hic ordinantur secundum magnitudinem nocuenti.

Ubi Glossa: Muti autem sunt, qui non laudant Deum; caeci, qui non intelligunt viam vitae; claudi, qui per devia boni operis, et non recte euntes; debiles sunt, qui infirmi sunt in bonis operibus. *Mutos ergo curat, cum eorum linguas in laudem sui Creatoris soluit; caecos illuminat, cum ignorantibus cognitionem suae salutis infundit; claudos sanat, cum in via iustitiae gressus eorum dirigit; debiles fortificat; cum pigros et accidiosos operari bonum viriliter facit. Turbae vero mirantur et Deum glorificant, cum ex talibus mutationibus quae sunt dexterarum Excelsi Deum laudant.*

Ubi et Rabanus: *Ascendit autem in montem, ut scilicet auditores suos erigat ad superna et coelestia meditanda; sedebatque ibi, ut demonstraret non nisi in coelestibus requiem esse quaerendam. Eo autem sedente in monte, id est in coelorum arce, accedunt turbae fidelium devota mente illi appropinquantes, ducentes secum mutos, et caecos, et alios infirmos, et eos ad pedes Jesu projiciunt; quia peccata confitentes ipsi soli curandos subjiciunt. Quos ita curat, ut turbae mirentur et magnificent Deum Israel, quia fideles quando viderint eos qui spiritualiter aegrotaverunt, diversis operibus virtutum ditatos, laudem Deo decantant.*

2. MISERATIO DOMINI SUPER TURBAM EUM SEQUENTEM

Cum ergo turba multa esset cum Jesu, nec haberent, quod manducarent, convocatis discipulis, loquebatur cum eis de hoc quod facturus erat

Secundum Glossam, prius Christus infirmorum debilitates abstulerat, postea vero sanatis cibos offert; quia prius removenda sunt peccata, et postea anima verbis Dei nutrienda.

Voluit autem Dominus prius discipulos convocare, et cum eis loqui pluribus de causis: prima, secundum

aprés les nostres obres són coxes hi la nostra lengua és muda en les laors divines.»

Diu la Glosa: «Són muts los qui a Déu no loen; cechs los qui no vehen lo camí de vida; coxos los qui no acaminen per lo camí dels divinals preceptes; dèbils los pereosos. Guarex los muts, com fa qui les sues lengües laors divines parlen; los cechs il·lumina, quant als ignorants dóna conexença de la salut sua, hi·ls tira de les tenebres del peccat hon staven; guareix los coxos, quant en la via de virtuts endreça los seus pasos; los dèbils fortifica, quant als pereosos hi qui stan en oci los dóna sforç y virtut que virilment obren. Maravellen-se los pobles hi donen laors y gràcies a la divina clemència, quant miren que·ls peccadors se convertexen.»

Diu Rabanus: «Pujà lo Senyor en la montanya per mostrar als hoïdors que la evangèlica doctrina eleva les pensés als celestials misteris; segue's lo Senyor com fon en la montanya, {146a} per mostrar que dengú no deu pendre repòs sinó en la sperança de la superna glòria. Pujant lo Senyor en la ascensió gloriosa y segut en la cadira a la dreita part de son Pare, vénen los gentils pobles, cechs, paralitichs, sorts y coxos, hi als seus peus se lancen, a la doctrina del sagrat evangeli. Accepta'ls lo Senyor hi dóna'ls la sua gràcia, que·ls convertits del judaysme se meravellaven y a nostre Senyor donaven laors hi gràcies, com axí en los gentils aprofitava lo sagrat evangeli.»

[2. DE LA PIETAT DEL SENYOR CAP A LA MULTITUD QUE EL SEGUIA]

Gran gent lo Senyor seguia, hi no havien menjat ni tenien vianda, ni en lo desert comprar ne podien, hi molts pobres, que no tenien diners que comprar ne poguesen; cridà lo Senyor los seus dexebles y parlà ab ells del que delliberava.

Diu la Glosa que·l Senyor primer guarí en los malalts totes les malalties, après los donà vianda. Primer deven esser guarides les culpes ab lo sagrament de penitència, hi après que prenga refectió l'ànima de l'inefable sagrament de la eucaristia.

Volgué lo Senyor primer parlar hi comunicar ab los seus dexebles per moltes causes: la primera, diu sant

8-9 hi·ls ... staven] Aquesta imatge de que oposa la foscor del pecat amb la llum de la salvació de Crist ha estat afegida per Corella quant a VC, 385a. | 14-15 quant ... convertexen] Corella tradueix de manera més concreta, sobre la capacitat de conversió dels pecadors, el que en VC, 385a era un fragment de caràcter més general sobre els miracles operats per Déu: «cum ex talibus mutationibus quae sunt dexterarum Excelsi Deum laudant», és a dir, «quan el lloen per aquests canvis, fets per la destra de l'Altíssim.» | 24 a la doctrina del sagrat evangeli] Aquesta referència a l'evangeli i la que hi ha unes línies més avall en p. 839,27-28, no apareixen en VC, 385a; totes dues han estat incorporades per Corella. | 24-28 Accepta'ls ... evangeli Roís de Corella modifica la traducció del fragment llatí corresponent, de manera especial pel que fa al verset de Mt 15, 31: «La gent, en veure que els muts parlaven, que els esguerrats quedaven curats, els coixos caminaven i els cecs hi veïen, se'n meravellava i glorificava el Déu d'Israel.» Notem la divergència entre meravellar-se del Déu d'Israel, que assenyala el verset, a què ho feren els convertits que havien estat jueus. | 29-32 hi ... poguesen] En aquest fragment, quant a VC, 385a, Corella amplia el contingut del text ludolfi, mostrant la fe i la pobresa dels qui seguien a Crist: «nec haberent, quod manducarent.», és a dir, «res no tenien per menjar.» | 36-38 Primer ... eucaristia] L'al·lusió als sacraments de penitència i d'eucaristia han estat incorporats per Corella respecte VC, 385a, en què es feia referència a retirar els pecats i després alimentar l'ànima amb la paraula de Déu.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Hieronymum, ut magistris tribuat exemplum non semper spernere cum minoribus consiliari, et de agendis quandoque eos consulere; secunda, secundum eundem, ut ex colloctione intelligant signi magnificentiam; tertia, ut ostendatur magnitudo misericordiae suae, quae diutius intrinsecus latere non potuit.

Et ait illis: *Misereor super turbam*. Ecce verbum mirae dulcedinis et amoris, procedens ex intimis cordis medullis, et pertingens suo vigore usque ad intima nostra. Neque enim aliis est qui nostris miseriis sit sic miserator, quemadmodum Conditor noster, *Cujus miserationes super omnia opera ejus*. Hoc verbum {385b} dixit Apostolis, ut eorum animos ad pietatem et misericordiam induceret et inclinaret. Secundum Glossam, compatitur ut verus homo, pascit ut Deus.

Et subjungitur ratio miserationis duplex, scilicet: longanimitas: *Quia ecce jam triduo sustinent me*, pro curatione suorum quos attulerunt expectando, et perseverant me cum, me sequendo, verba mea audiendo, miracula videndo; alia vero ratio miserationis est necessitas, quia *non habent quod manducent*, et tamen non sollicitantur, et ideo congruit eis providere.

Ex quo patet eorum devotio, et quanto ei adhaerebant desiderio, audientes suavem doctrinam, contemplantes gratiosam faciem, videntes ejus opera mirabilia, ad quae in tantum afficiebantur, ut quasi extra se rapti, de alimoniae defectu solliciti non essent,

et per tres dies ad loca propria non redirent, manentes cum Christo in loco deserto, et sub dio ac sine cibo; sed non poterant in victu deficere, quia erant cum Jesu Salvatore. Cibaria quippe quae de domibus suis apportaverant, jam consumpta erant, et in deserto

SEGON DEL CARTOIXÀ

Hierònim, perquè aprenguen los mestres que no menyspreen comunicar y consellar-se ab sos dexebles, encara que sien menors que ells en sciència; segonament, diu sanct Crisòstom, perquè parlant ab ells clarament los fos manifest lo miracle; terçament, 5 perquè mostrant la sua misericòrdia ells aprenguen d'èser misericordes.

Hi diu-los: «Gran pietat tinch de aquest poble.» O, paraula de dolçor admirable, de viceral amor a les sues creatures! Paraula que procehia de les medul·les de les 10 sues misericordes entràmenes y deu penetrar les nostres, hi axí scalfar-les, que totes regalen en amor de Jesús, Déu hi Senyor nostre. No és altri qui de nosaltres tinga misericòrdia sinó ell, creador hi recreador nostre, redemptor nostre, vida nostra, 15 misericòrdia nostra. Verdader home, té compassió hi {146b} misericòrdia de la misèria del poble; com a Déu los dóna vianda, guarex la sua misèria y porta en effecte la sua misericòrdia.

Asigna lo benigne Senyor dos causes que a tanta 20 pietat lo moven; la primera, dient: «Tres dies ha que-m speren, per aver sanitat dels malalts que porten, sperant hi crehent que yo-ls curaria; han perseverat seguint a mi hi scoltant la mia doctrina. Hi axí, tals com aquests merexen, puys seguint a mi perseveren, que tinga cura 25 de la sua fam y misèria, que per devoció mia la tenen.» La segona causa declara per la necessitat hi fretura de viandes, dient: «Són en loch que haver no-n poden, hi per la amor que-m porten de si mateys se obliden, hi de la sua vida sollicitut perden. A mi sguarda, puys tant me 30 amen, que y provehexca; a mi toca provehir per miracle, hon no basta la prudència humana, y més en les necessitats que per mi encorren.»

Gran és la devoció que aquests beneyts pobles portaven; gran era lo desig que de acostar-se al Senyor 35 tenien per hoir la sua deyfica doctrina, les sues mel·líffues paraules, la sua presència graciosa, les sues maravellofes obres, les gràcies y beneficis que rebien. Axí sospesos, contemplant en lo Senyor, fora de si staven, que no-s recordaven de viandes ni del viure, que 40 en ell vivien hi en ell volien viure.

Tres dies avia que eren partits de ses cases, en lo desert dormien y staven, ja havien despeses les virtualles, però no era possible que defallisen, que ab ells tenien lo pa de vida. No volgué lo Senyor lo primer dia ni-l 45

4-5 *segonament ... miracle*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 385a a sant Jeroni; Corella l'atribueix, però, a sant Joan Crisòstom. | 8-13 *O ... nostre*] Notem com l'autor valencià amplifica i retorica el contingut corresponent de VC, 385a: «*Ecce verbum mirae dulcedinis et amoris, procedens ex intimis cordis medullis, et pertingens suo vigore usque ad intima nostra.*», és a dir, «Mira quina paraula plena de dolçor i estima, que procedeix de les entranyes íntimes del cor, i arriba amb la seua força a allò nostre més íntim.» | 14 *ell creador*] Tot seguit, quant a VC, 385a, Corella omet el Sl 145, 9 («El Senyor és bo per a tothom, estima entranyablement tot el que ell ha creat.»). | 14-16 *hi ... nostra*] Aquesta enumeració d'epítets sobre el Senyor ha estat incorporat per Corella respecte VC, 385a. | 16-19 *Verdader ... misericòrdia*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 385b a la Glossa; Corella n'omet la font. | 20-33 *Asigna ... encorren*] En aquest fragment, respecte VC, 385b, Corella amplifica el contingut més enllà del verset de Mc 8, 2 («Sent una gran compassió per aquesta gent, perquè ja fa tres dies que no es mouen d'ací amb mi i no tenen res per a menjar.») i de breus glosses que l'acompanyaven. | 44-45 *lo ... vida*] Aquest epítet ha estat afegit per Corella quant a VC, 385b, on es qualifica el Senyor com a «*Jesu Salvatore.*»

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

loco victum acquirere non poterant; et ideo prima die vel secunda, hoc miraculum non fecit, tum quia alimenta adhuc habebant, tum quia miraculum magis apparuit quando eis victus omnino defecit.

Et si, ait, dimisero eos jejunos, sic labore et fame affectos, deficient in via, et ideo refectio est eis necessaria. Tanta est Creatoris virtus, quod si creaturam desereret, omnino deficeret. Quidam enim ex eis de longe venerunt, et a domibus suis longe distabant, qui forte die praecedenti etiam parum comederant; fama Christi a remotis diffusa erat, et ideo multi de longe venerant.

3. RESPONSIO DISCIPULORUM PLENA DIFFIDENTIAE

Et dixerunt ei discipuli: Unde istos poterit quis hic saturare panibus in solitudine? Quasi dicerent, locus est desertus et multum distant villae; et ideo non possumus per humanam providentiam necessaria habere.

Ipsi hoc infirma cogitatione dixerunt; non enim adhuc intelligebant, neque virtuti ejus propter priora miracula credebant.

Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Non interrogavit Dominus quasi nesciens quid haberent; sed ad hoc, ut cum *septem* responderent, quo pauciores panes dicerent, eo magis miraculum diffamarent, et notius fieret; et ut ex eorum responsione de modo provideret. *Qui dixerunt: Septem, quod erat quasi nihil respecta tantae multitudinis; et paucos pisciculos, non multos, nec magnos, quia pauci erant in numero, et parvi in quantitate. In quo apparet sobrietas et temperantia discipulorum, quia non utebantur carnibus, sed piscibus, et illis non magnis, sed parvis, et ipsis paucis.*

Omnia ista dicuntur ad majorem declarationem miraculi, quod ex tam parvo cibo potuerit tanta multitudo satiari; et hoc fuit per multiplicationem cibi in manibus Christi.

4. CHRISTUS PANES ET PISCICULOS BENEDICTIONE SUA MULTIPLICAT

Et praecepit turbae discumbere super terram.

segon donar-los vianda, perquè si encara tenien alguna cosa de les que portat havien, no-s mostrara així manifest lo miracle.

Diu lo Senyor als seus dexebles: «Si yo dexe anar hi licencie sens menjar aquests pobles, ja treballats hi sens vianda, defalliran en lo camí ans que a ses cases pleguen, y per ço és necessari que-ls donem que mengem.» És tan gran la virtut del Creador, que {146c} defallex la creatura tantost que ell la desempara. Alguns d'ells de luny venien, era tan gran la fama del Senyor hi de les sues maravoloses obres, que en parts que luny distaven se ohia, hi los pobles cridava.

[3. DE LA RESPOSTA DESCONFIADA DELS DEIXEBLES]

Respongueren los dexebles: «D'on se porà fer que algú puga donar vianda ací en la solitud deserta a tants pobles? Luny són les poblacions hi viles; no y basta prudència humana que puguen haver vitualles, y així no tenim consell a cosa impossible.»

Encara los dexebles perfetament no entenien, ni pensaven, ni recordaven del Senyor los grans miracles; hi per ço tornaren aquesta fràgil resposta, car devien respondre: «Dóna'ls a menjar tu, Senyor, que la tua potència més que açò basta, puys la tua pietat t'i convida.»

Replica lo Senyor hi demana'ls quants pans tenien. No-ls enterrogà perquè ignoràs lo que-ls demanava, mas perquè de la sua resposta, dient que set pans tenien, fos manifest lo miracle hi lo Senyor dispense lo que farien. Eren quasi no res set pans per a multitut tanta, hi uns poch de pexos; poch hi chiquets eren, chiquets en quantitat hi poch en nombre, hon se mostra la sobrietat hi temprança del Senyor hi dels seus dexebles, que no portaven carn, mas poch y chics pexos.

[4. DE LA MULTIPLICACIÓ DELS PANS I ELS PEIXOS AMB LA BENEDICCIÓ DE CRIST]

Manà lo Senyor que seguesen en terra.

20-23 hi ... convida] Aquest fragment, amb la resposta que haguera calgut dels deixebles, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 385b. | 32-33 chics pexos] A continuació, quant a VC, 385b, el lletraferit valencià omet una breu glossa sobre el significat dels fets evangèlics referits, que pretenen mostrar, amb la multiplicació dels pans i els peixos, l'obra de revelació de Crist. | 34 en terra] Tot seguit, quant a VC, 385b, s'omet un fragment en què s'assenyala com, segons Orígenes i altres doctors de l'Església, aquest episodi evangèlic es produí durant l'hivern perquè no hi havia herba sobre la qual seure.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

In alia pastione circa Pascha, herba super terram erat, nunc autem jam herba defecerat, quia secundum Origenem, et plures alios, in hieme, scilicet in die Epiphaniae hoc miraculum factum est, quando et plura alia miracula per Dominum sunt facta.

Et accipiens septem panes et pisciculos, ut multiplicaren tur contactu manuum beatarum, et gratias agens, in quo dedit nobis exemplum gratiarum actionis, ostendens nos differre a bestiis; ut cognoscentes a quo, et quiddatur, gratias Patri luminum referamus, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum — benedixit, ut benedictione sua crescerent, et fregit per mi- {386a} nutias, ad distribuendum inter plures, sed modo unus solus totum colligere conatur, quod in omnes indigentes a Christo frangitur; et dedit discipulis, non ut sibi retinerent, sed ut tanquam ministri distribuerent, et turbae apponerent.

Et manducaverunt quatuor millia hominum, absque mulieribus et parvulis, *et saturati sunt*; nec mirum, quia bonum provisorum habuerunt. *De fragmente quoque residuis sustulerunt discipuli septem sportas plenas, ut darent pauperibus; in quo bene apparet eos fuisse saturatos. Ecce quantum valet eleemosyna, et communicatio mutua, quia res distribute crescunt et superabundant, coacervate vero putrescunt, et inopiam faciunt!*

Et dimisit eos; magna namque suavitate verbi, et admiratione vehementi virtutis Christi detinebantur, ita ut nisi Christo jubente non redirent.

5. EX HOC MIRACULO NECESSITAS GRATIAE DECLARATUR

Mystice hoc miraculo designatur, quod viam vitae praesentis aliter incolumes, transire nequimus, nisi nos gratia Redemptoris nostri alimento suo misericorditer reficiat.

Triduo autem turba Dominum sustinet, quia tertium tempus est quo fidei Christianae gratia data est: primum tempus est ante Legem; secundum, sub Lege; tertium, sub gratia. Et quia restat quartum, quo ad coelestem Jerusalem venturi sumus, dicit se turbam reficere, ne deficiant in via; in praesenti enim vita quasi in via sumus, qua ad patriam pergimus. Ne igitur fideles in via deficiant, per praelatos et doctores pane Eucharistiae et doctrinae pascendi sunt; quo septiformis gratia Spiritus Sancti augetur.

Et quia ad hoc turba sustinuerat Dominum, ut infirmos sanaret, ideo si infirmitates tuas spirituales vis

Hi pres los pans hi los pexos, perquè ab lo toch de les seus sacratíssimes mans se multiplicasen; féu gràcies, donant-nos exemple que regonegam qui-ns dóna vida, en diferència dels altres animals que no u conexen; façam gràcies a Déu qui la vida corporal nos dóna hi vol que sperem la eterna. Trenca los pans lo Senyor hi dóna'ls als seus dexebles; que·ls donen hi·ls partexquen, no que·ls se tinguen.

Hi menjaren abundantment tant com volgueren, en nombre de quasi quatre milia hòmens, sens los {146d} fadrins hi dones. Hi sobrà del que menjat havien set sportes, hon se mostra que en gran abundància havien tengut vianda, axí dels pans com dels pexos. És gran la virtut y poder de la almoyna, que augmenta hi sobreabunda les coses donades en los qui les donen, hi la mísera avarícia les fa podrir hi perdre, hi pert hi damna los qui les retenen!

Donà licència lo Senyor als pobles que tornasen a ses cases; que jamés d'ell se partiren si ell no·ls ho manara, que la dolçor hi suavitat sua los detenia.

[5. DE LA NECESSITAT DE LA GRÀCIA ESPIRITUAL DECLARADA PER AQUEST MIRACLE]

Significa aquest miracle la peregrinació nostra en la present vida, en la qual defalliríem carregats de nostres culpes, si no-ns donava spiritual refectió la divina misericòrdia.

Ara som en lo tercer dia, que rebem la excel·lent vianda de l'inefable sagrament de la eucaristia. No reberen aquest menjar de vida en lo primer dia los de la ley de natura; ni en lo segon, que fon la ley judayca. Donchs perquè los seus fels no defalguen en la via, via és lo present viure per anar a la eterna glòria, dóna'ns los prelats, qui de nosaltres pensen, hi los sagraments, qui són vida de la nostra ànima, nos administren.

Sperem tres dies: lo primer contrició, lo segon confessió, lo terç satisfació, en lo qual prengam lo seu

6 la eterna] A continuació, s'omet aquesta part del verset de Jm 1, 17: «Tot el que rebem de bo, tot do perfecte, ve de dalt, baixa del Pare de les llums.» | 28 ley judayca] Seguidament, s'omet, quant a VC, 386a, un fragment de la glossa ludolfina que indica com falta el quart dia, en què s'arribarà a la Jerusalem del Regne del Cel. | 32 nos administren] A continuació, Corella omet una breu fragment quant a VC, 386a («quo septiformis gratia Spiritus Sancti augetur.»), sobre com amb el pa de l'eucaristia creix la gràcia septiforme, els sagraments, de l'Esperit sant, que reubica unes línies més avall, en el fragment que hem indicat en la notae següent. | 34-843,2 en ... gràcies] Corella reubica i adapta aquest fragment quant a VC, 386a, on es trobava unes línies més amunt, com hem indicat en la nota prèvia.

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

sanari, exemplo turbae sustine Dominum triduo: ut primus dies sit dolor contritionis; secundus, pudor confessionis; tertius, labor satisfactionis.

Istud est triduum quo in desertum itur, ut Deo gratum sacrificium offeratur. Vel, secundum Glossam, turba per triduum Dominum sustinet, cum multitudo fidelium peccata sua per poenitentiam declinans, ad bonum se in opere, in locutione, et cogitatione convertit.

Invenitur nihilominus triduum multiplex, scilicet: poenitentium, operantium, contemplantium, praelatorum, praedicatorum: poenitentium, contritio, confessio, satisfactio; operantium, cogitatio sancta, locutio vera, actio bona; contemplantium, meditationis, lectionis, et orationis; praelatorum, discretio in intellectu, zelus in affectu, iustitia in effectu praedicatorum, paupertas, castitas, et obedientia. Quidam autem de prope veniunt, ut qui baptismalem innocentiam servaverunt; quidam de longinquo, ut qui post multa flagitia poenituerunt, quia quanto plus quis erravit, tanto longius a Deo quis recessit.

6. PANIS ANIMAE COGNITIO VERI, QUI PER PRAEDICATIONEM ALIIS MINISTRARI DEBET

Sed discipuli reputabant quasi impossibile quod quis eos saturaret panibus, qui non inveniebantur in solitudine. Ubi moraliter notandum, quod cum panis animae sit cognitio veri, et amor boni, in rei veritate non invenitur in solitudine praesentis seculi, unde quis esurientem animam pascit, et satiari possit.

Panis enim veritatis mundatnae scientiae multis est admixtus erroribus; quia *Diminutae sunt veritates, a filiis hominum*. Rursus panis amoris creaturae multas habet amaritudines. Unde Augustinus: Miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium; et dilaniatur cum eas amittit. Nec est igitur hic panis cognitionis, nec amoris, qui animam nostram satiari possit.

Et cum Dominus cognosceret discipulos habere *septem panes et paucos pisciculos, accepit eos in manus suas, in quo ostendit se panem, et om-* {386b} *nium Dominum et factorem, quia in manu ejus sunt omnes fines terrae;—et gratias egit* Deo Patri a quo sibi potestas est, ut et ipse quantum de salute generis

cors sacratíssim, viva vianda, de la qual sobreabunden y sobren set sportes, que són del Sperit Sant set gràcies.

Trobam encara aquests tres dies en diversos staments dels hòmens; dels penidents són los que havem dit tres dies: contrició, confessió y satisfació, 5 parts de penitència; dels qui en virtuts aprofiten són cogitació santa, locució verdadera, obra virtuosa; dels qui contemplen són meditació alta, liço de la Scribtura Sacra, oració devota; dels prelats són los tres dies discreció, zel hi afectió de justes obres; dels pricadors 10 són pobretat, castedat y obediència. Alguns {147a} de prop al Senyor vénen, hi són los qui la innocència hi gràcia babtismal conserven; altres de luny, qui après de molts hi greus peccats se peniden.

[6. DE LA CONEIXENÇA DE LA VERITAT, PA DE LA NOSTRA ÀNIMA, EL QUAL S'HA ADMINISTRAR PER LA PREDICACIÓ]

E devem atendre que-ls dexebles reputaven cosa 15 impossible que-n la solitud deserta algú pogués a tanta gent donar vianda; que significa que-n la present vida no té pa la nostra ànima que la farte; conexença de veritat hi amor de felicitat és lo pa de la nostra ànima.

Primerament, la veritat de les sciències mundanes 20 ab moltes errors y falsies stà mesclada, tant que la major veritat d'elles és conèxer que són falses. Hi la amor de les coses creades tantes dolors hi amargors la acompanyen, que lo major bé que en ella-s troba és conèxer com és amarga, perquè cerquem hi sperem la 25 spiritual vida que tots los nostres apetits contente.

Pres lo Senyor los pans hi los pexos en les sues mans sagrades, mostrand que és Senyor hi Creador de totes les creatures, les quals en les sues mans crexen y augmenten, hi si les dexa, a no res tornen. Prenent los 30 pans, a Déu son Pare féu gràcies, mostrand que ell lo

2 set gràcies] Tot seguit, quant a VC, 386a, Corella omet un fragment de la Glossa sobre com els fidels van suportar tres dies al desert, tot penedint-se dels pecats i convertint-se a obrar el bé de pensament, paraula i obra. | 21-22 tant ... falses] Corella, quant a VC, 386a, tradueix de manera bastant lliure aquest fragment que parteix de Sl 11, 2: «Entre els homes ja no hi ha fidelitat.» | 22-26 Hi ... contente] De la mateixa manera que hem indicat en la nota prèvia, la traducció respecte VC, 386a, en què aquest fragment s'atribueix a sant Agustí d'Hipona, esdevé allunyada de la literalitat i se'ns presenta de manera lliure: «Unde Augustinus: Miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium; et dilaniatur cum eas amittit. Nec est igitur hic panis cognitionis, nec amoris, qui animam nostram satiari possit.» és a dir, «Segons sant Agustí: És miserable tot ànim tractat per l'amor de les coses mortals; es trenquen quan es deixen. No és aquest el pa del coneixement, ni de l'amor, que pot sadollar la nostra ànima.» | 29-30 les² ... tornen] Psalteri (Sl 94, 4): «Que en la sua mà són tots los fins de la terra.» (Martos 2013: 279). Com ha ocorregut amb el salm assenyalat en nota p. 843,21-22, també en aquest cas, quant a VC, 386b, no hi ha una traducció literal del salm corresponent i s'opta per un text amb semblances considerables però també amb diferències.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

humani congaudeat ostenderet, et nos ad agendas Deo semper gratias de omnibus a Deo datis informaret.

Deinde *benedixit*, in quo virtutem multiplicationis eis dedit; quia vero *fregit*, cum dare vellet discipulis, apertionem designat sacramentorum, quibus nutriendus erat mundus; vel etiam, *fregit*, ut multiplicationem panum sua virtute fiendam ostenderet. In eo autem quod *dedit discipulis*, ut turbæ apponerent, eos honoravit, significans quod spiritualis dona scientiæ tribuens Apostolis, per eorum ministerium voluit Ecclesiæ suæ per orbem vitæ cibaria distribui. Et hoc signatum est in distributione panum, ut hic; et supra insolutione mortuorum, ut ibi: *Solvite eum et sinite abire*; et in adductione vehiculorum, utibi: *Solvite et adducite mihi*.

Eorum enim ministerio, et fit adductio ad fidem, et solutio ad reconciliationem, et distributio ad refectionem. Dedit panes, quia panis est cibus quo sustentatur vita; pisces vero dedit in condimentum cibi, ad ostendendum quod panis verbi Dei addendum est condimentum boni exempli; magis enim suadent opera, quam verba.

Et apposuerunt turbæ, in qua appositione creverunt per novæ materiæ creationem, et ad illos additionem; non enim creverunt per rarefactionem, quia tunc corpus illorum fuisset subtilius et rarius corpore aliorum. Unde Augustinus: Nil absurdius quam dicere, quod aliquid crescat nullo superaddito, et non rarescat.

Studeamus ergo et nos acceptum panem divinæ scientiæ, per prædicationem aliis apponere; *ne* per nostram negligentiam *in via deficiant*, et fame pereant. Conversi namque peccatores in præsentis vitæ via deficiunt, si in sua conscientia sine doctrinæ pabulo jejuni et vacui dimittantur. Ne igitur lassentur in hujus peregrinationis itinere, pascendi sunt sacra admonitione.

7. DISCRETIO HUIUS MIRACULI A CONSIMILI MIRACULO ALIBI FACTO

Hoc vero inter hanc refectionem, et illam de quinque panibus et duobus piscibus discat, quod ibi per quinque panes significatur doctrina Veteris

SEGON DEL CARTOIXÀ

havia tramés del cel en la terra, perquè-ns donà[s] vida; que per lo peccat, la nostra vida espiritual hi corporal era morta.

Benehí los pans y los pexos, perquè multiplicasen. Com los trencà hi-ls donà als dexebles, significa que a 5
ells manifestà los sagraments hi secrets misteris de la
santa Sgleya, que ells los pricasen y declarasen hi
administrasen als pobles. Honrava als seus dexebles,
que volia que a tot lo món distribuïsen les spirituals
viandes, que desligasen los peccadors dels ligams de les 10
culpès, quant los dix que al resuscitar Làzer desligasen;
hi que a ell los portasen, quant los tramés per lo pollí
hi la somera.

Per la pricació dels apòstols los gentils a la sancta fe
cathòlica vingueren, hi foren solts dels laços dels 15
diables y relectió de vida prengueren. Donà'ls pa, que
és principal vianda ab {147b} la qual sostenim la nostra
vida; y lo pex, perquè ab suavitat de bona sabor
menjassen, donant exemple als qui priquen que ab lo pa
de doctrina donen als pobles exemple de bona vida, 20
que més conviden a ben obrar les obres que les
paraules.

Treballen, donchs, aquells qui han pres lo pa de
sciència que'l partexquen als pobles; que per
negligència de no donar-los espiritual vianda, no 25
defalguen en lo camí de aquesta treballada vida, si-ls
dexaven dejuns de doctrina en la sua natural
consciència; y per ço és mester los donen relectió de
admonestacions saludables.

[7. DE LA DIFERÈNCIA ENTRE AQUEST MIRACLE I UN ALTRE SEMBLANT]

Ha-y diferència entre aquesta relectió de set pans y 30
poquets pexos, hi en la de cinch pans y dos pexos.
Aquella en los cinch pans los cinch llibres de la Ley de

11-13 al ... somera] En aquest fragment, hi ha referències als versets evangèlics de Jn 11, 44 («Deslligueu-lo i deixeu-lo caminar.») i Mt 21, 2 («Deslligueu-la i porteu-me'ls.»), que apareixien de manera parcial en VC, 386b, sense fer referència explícita a la resurrecció de Llätzer ni al passatge evangèlic del pollí i la somera. Corella ara omet els versets evangèlics i remet directament als passatges evangèlics referits, per fer més entenedora i visible l'analogia entre el present episodi evangèlic de la multiplicació dels pans i els peixos i els episodis evangèlics suara referits. | 14-16 Per ... prengueren] L'autor valencià modifica la traducció respecte VC, 386b, tot remetent de manera directa als gentils i a la fe catòlica, així com afegint-hi la imatge de l'alliberament dels llaços dels diables: «Eorum enim ministerio, et fit adductio ad fidem, et solutio ad reconciliationem, et distributio ad refectionem.» És a dir, «Pel seu ministeri s'arriba a la fe, es dona l'absolució i la reconciliació, i la distribució dels aliments.» | 21-22 les paraules] A continuació, quant a VC, 386b, s'omet una glossa sobre com els deixebles repartiren el menjar i el guany espiritual que en ells es produí, juntament amb una citació de sant Agustí d'Hipona que justifica aquest creixement espiritual. | 31 en la de cinch pans y dos pexos] Es refereix a l'episodi evangèlic que en el Capítol xxvi del Segon porta per títol «De la relectió de cinch milia hòmens y com rey elegir lo volien», en p. 533,1-3.

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Testamenti secundum quinque libros Moysis; per septem panes doctrina Novi Testamenti, in quo plenius, et revelatur et datur septiformis gratia Spiritu Sancti. Item, propter septem beatitudines, et propter septem sacramenta, et propter septem virtutes, scilicet: tres theologicas et quatuor cardinales; illi propterea hordeacei, isti triticei erant, quia deliciosior, sapidior, et manifestior est doctrina Novi Testamenti quam Veteris.

Ibi per duos pisces, duae personae quae populum pascebant, intelliguntur, scilicet rex et sacerdos qui ungebantur; hic per paucos pisciculos intelliguntur Sancti fluctibus seculi tunsii, qui de turbulentis fluctibus erepti, refectionem nobis internam exemplo suae vitae, ac sopore mortis ac patientiae praebent, doctrinamque Novi Testamenti tanquam panem condiunt; quorum ipsa Scriptura fidem, vitam, et passiones continet, qui dicuntur pisciculi, propter humilitatem; sed pauci, propter perfectionem, quia: *Stultorum infinitus est numerus, et: Multi sunt vocati, pauci vero electi.*

Ibi super fenum, sed hic non jam super fenum sed super terram discumbit; ad ostendendum quod in Veteri Lege terrena promittebantur, sed in Nova Lege illa contemni, et subjugari docentur, quia convivae Novi Testamenti, divitias et delicias, ac etiam ipsam carnem, quae fenum est, calcare et relinquere jubentur; quos omni cupiditate aeter -{387a} nali remota, spei permanentis firmitermentum, tanquam terrae sterilitas nullo feno interposito continet.

Ibi fuerunt quinque millia hominum, juxta numerum panum, et juxta numerum quinque sensuum quibus inhaerebant; hic quatuor millia, qui significant spirituales, propter quatuor Evangeliorum perfectionem, vel propter quatuor cardinalium virtutum, quibus in hac vita spiritualiter vivitur,

Moysés significa, ab psalms y profetes; aquesta en set pans la evangèlica doctrina, ab los chiquets pexos en humilitat fundada, en la qual los set dons y gràcies del Sperit Sant se donen, set sacraments de la sancta Sgleya, set virtuts: les teologals tres hi cardinals quatre; aquells de ordi, aquests de forment dolços y saborosos; dolça y saborosa és la ley santa evangèlica, ley d'amor, ley de sperança, suau y benigne. 5

Allí menjaren sobre vert herba, ací seguts en la terra. Coses temporals prometia de verdor transitòria, que poch dura y prestament passa; la ley evangèlica promet los goigs y alegries eternes, vol que menysprehem y calciguem les terrenes hi que per humilitat stigam sobre la terra, conexas la poquetat nostra. Hi axí, molts sants se feyen posar sobre la terra, quant de aquesta mísera vida pasaven a la refectió y cena eterna. 15

Allí segons lo nombre dels pans, foren cinch mília hòmens, per los cinch senys nostres, ab los quals sentim hi desijam les coses temporals sensibles; y quatre mília per los sagrats quatre evangelis, que dels 20

1 ab psalms y profetes] Roís de Corella incorpora aquesta referència als textos bíblics indicats quant a VC, 386b. | 7-8 ley d'amor, ley de sperança, suau y benigne Aquest breu fragment per referir-se a la doctrina evangèlica ha estat incorporat per Corella respecte la glossa ludolfina de VC, 386b. | 8 y benigne] A continuació, respecte VC, 386b, Corella omet una glossa sobre el sentit dels dos peixos en la paràbola corresponent: en l'Antic Testament, suposaven les dues persones que calmaven el poble, com eren el rei i el sacerdot; en el Nou Testament, els peixos menuts són el símbol dels sants sacsejats per les ones del món que, amb el seu exemple, basteixen la nova doctrina evangèlica. Dos versets complementen la glossa omesa (Coh 1, 15): «El que és tort no es pot adreçar; amb el que manca, no hi pots comptar», sobre com hi ha pocs sants entre tanta multitud de peixos. L'altre verset omés té el mateix sentit (Mt 20, 16): «Així, els darrers passaran a primers, i els primers, a darrers.» | 15-17 Hi ... eterna] Aquest fragment sobre la manera habitual en què eren dipositats sobre el terra alguns sants ha estat incorporat per Corella respecte VC, 387a. Un exemple d'aquest tipus d'enterrament humil es troba a la *Vida de sant Onofre*, hagiografia impresa per la vídua de Lope de Roca a València el 1501, en un fragment de la qual hi apareix el següent text sobre l'enterrament del sant amb la particular ajuda de dos lleons: «E après que yo haguí molt plorat e feta oració, stant age[no]llat en terra, leví de peus e acostí'm als leons e diguí'ls tals paraules: Yo só cert que tots los hòmens fan servey a Déu, e encara per los animals és temut e servit e dóna a tots sperit de vida. E, per tal, vosaltres, leons, sou açí venguts: perquè ab vostra ajuda, ab mi ensemps, soterram e honrem aquest sanct cors. E de part del creador e salvador de totes coses, vos man que us leueu e que ab mi ensemps façau ço per què sou açí venguts.» E dit açò, prenguí un bordó que tenia e senyalí en terra, defora la cova, lo loch hon devia ésser la fossa e sepultura. E, tantost, los leons començaren ab lurs ungles a cavar la terra molt fortment e a gran pressa. E yo despollí'm la vestidura que tenia e emboliqué en aquella aquell sant cors e besí-li los peus. E après posí'l en la fossa que los dos leons havien feta e, com haguérem soterrat lo cors, los dos leons se humiliaren en terra e partiren-se de aquí e anaren al desert de hon eren venguts.» (Escartí 2015: 209). | 21-846,1 que dels béns celestials nos informen] Amb aquestes paraules, Corella embelleix la traducció respecte el fragment corresponent en VC, 387a, que tracta de les quatre virtuts cardinals, que són béns propis del Regne del Cel: «vel propter quator cardinalium virtutum, quibus in hac vita spiritualiter vivitur, exercitationem», és a dir, «O per la pràctica de les quatre virtuts cardinals, per les que es viu en aquesta vida espiritual.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

exercitationem. Per quatuor etiam millia hominum, qui Christum sunt secuti, significatur multitudo credentium in Christum, de quatuor mundi partibus.

Erant autem tot, exceptis parvulis et mulieribus, qui non numerantur in Lege; neminem enim dimittit Christus jejunum, sed omnes vult sua gratia saturare.

Ibi cophinos aequales discipulis fecit, ut sicut duodecim erant Christi Apostoli, sic duodecim fragmentorum cophini; hic vero panibus, ut sicut fuerant septem panes, sic septem sportae. Quod autem turbis saturatis, Apostoli fragmenta colligunt, et septem sportas implent; triplici de causa factum est. Primo, propter mysterium, quia sunt altiora perfectionis praecepta et consilia, quae communis turba nequit servando et implendo attingere, quorum executio respicit viros spirituales proprie;

et ideo Apostoli sustollunt et implent septem sportas, id est, perfectos septiformis Spiritus gratia illustratos, et tamen turba saturata esse memoratur, quia etsi sua relinquere nequeunt, tamen audiendo mandata ad vitam sempiternam proficiunt.

Secundo, propter exemplum, ut ea quae nobis supersunt, vel quae jejunando nobis subtrahimus, pauperibus erogemus.

Tertio, propter documentum, ut ex hoc instruamur, quod illis qui sunt pauperibus misericordes, bona temporalia multiplicentur. Unde datur intelligi, quod pauperes magis pascunt eleemosynarios, quam e converso, vel spiritualia bona eis impetrando, vel bona temporalia multiplicando.

Quamvis autem, ut visum est, haec refectio a superiori in phiribus distet, tamen utraque in monte celebrata est; quia utriusque Testamenti Scriptura recte intellecta, altitudinem nobis coelestium praeceptorum

SEGON DEL CARTOIXÀ

béns celestials nos informen; signifiquen encara que de quatre parts del món vendrien al sagrat evangeli.

No s'i conten {147c} los chichs y les dones; per mostrar que la divina clemència, perfets e imperfets, a tots accepta, que universal és la sacrosanta ley 5 evangèlica.

Set sportes ne plegaren los apòstols, qui specialment en los set dons lo Sperit Sanct reberen. Però farts y contents romanien los pobles, que ab tot que a la perfectió dels consells evangèlics no atenguen, 10 però servant los manaments en la cena de la vida eterna entren.

Hi tenim exemple que als benefactors seus los pobres més los donen que no prenen, o en temporals riqueses, o en spirituals gràcies, que de la divina bondat 15 los impetren.

E devem atendre que en lo mont de Tabor celebrà lo Senyor la una refectió hi l'altra; que la una ley hi l'altra bé entesa a celestials promeses nos eleva: manifestament la ley evangèlica, sots temporals 20

1-2 *signifiquen ... evangeli*] Aquest fragment ha estat amplificat per Corella respecte VC, 387a, en el sentit que incorpora la referència explícita a l'evangeli: «*significatur multitudo credentium in Christum, de quator mundi partibus.*», és a dir, «se significa també la multitud dels creients en Crist de les quatre parts de la Terra.» La nota següent fa referència al mateix fenomen, d'inclusió de referències directes a l'evangeli. | 5-6 *que universal és la sacrosanta ley evangèlica*] Tal com ha ocorregut en el fragment corresponent a la nota prèvia, l'autor valencià modifica ara també la glossa ludolfina amb aquesta remissió al caràcter universal dels evangelis, mentre que en VC, 387a, es fa referència a com Jesucrist «*omnes vult sua gratia saturare*», això és, «vol que a tots els sadolle la seua gràcia.» | 5-6 *ley evangèlica*] Tot seguit, quant a VC, 387a, Corella omet una glossa que assenyalava que en l'episodi evangèlic dels cinc mil homes alimentats, es recolliren dotze cofins, atenent el nombre d'apòstols. També, s'omet una classificació de tres motius pels quals els apòstols recolliren el que va sobrar. El primer argument, omés, tracta del misteri diví que implicava aquest fet evangèlic; per això, es va encarregar als apòstols que ho recolliren, per la seua condició d'homes espirituals, que atienien els consells de Crist. | 11-12 *eterna entren*] A continuació, quant a VC, 387a, Corella omet el segon dels arguments perquè els apòstols recolliren el sobrant del menjar, com a part d'una classificació omesa que hem comentat en la nota prèvia. La raó és ara per l'exemple de donar als pobres el que sobra o del que es dejuna. | 13-16 *Hi ... impetren*] Quant a VC, 387a, aquest fragment es correspon amb el tercer dels arguments omesos indicats en les dues notes prèvies, sobre el fet que els apòstols revolliren set cabassos plens del menjar sobrer. | 17 *en lo mont de Tabor*] En VC, 387a, no apareix aquesta referència explícita al mont Tabor; ha estat, doncs, incorporada per Corella. | 20-847,1 *manifestament ... judayca*] Aquest aclariment sobre el sentit i la validesa de la llei cristiana i de la llei dels jueus ha estat incorporat per Corella respecte la glossa ludolfina de VC, 387a.

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

et praemiorum docet, et altitudinem Christi, qui est mons in vertice montium, consona voce praedicat.

promeses la ley judayca; y la una hi l'altra a Jesús, montanya sens mans tallada, nos porta.

8. HOMINES MIRACULOSE REFECTI SIGNANT EOS QUIBES GRATIA IMPERTITUR

[8. DELS QUI S'ALIMENTAREN PEL MIRACLE, SÍMBOL D'AQUELLS QUE COMPARTeixEN LA GRÀCIA]

Considera nunc hic quos Dominus pascere dignatur, et quibus gratiae suae alimentum impartiat. Utique qui in deserto eum quaerunt, et cum eo triduo perseverant; quod fit cum fideles Trinitatem credentes, ac contriti et confessi pro peccatis suis secundum posse satisficientes, se ad Deum in cogitatione, locutione, et opere convertunt; ac Dei bonitatem expectantes necessitate tentationis imminente non recedunt.

Considera hi contempla qui són aquells a qui lo Senyor pex de la sua gràcia, qui en lo desert lo cerquen apartats de les sollicituts mundanes, tres dies perseveren; qui una essència hi tres presones crehen hi confessen, hi contrició hi confessió hi satisfació de sos peccats porten. Al Senyor se acosten en la pensa, en la boca hi en les obres; en lo Senyor speren, hi per alguna necessitat ni tentació no se n'aparten.

Quorum miseretur Deus, et pascit eos septem panibus, id est septem donis Sancti Spiritus, ne deficiant in via mundi hujus; quibus et septem dotes per septem sportas remanentes significatae, reservantur post hanc vitam dandae, quae sunt: clara Dei visio, fructio, tentio quantum ad animam; impassibilitas, agilitas, subtilitas, claritas quantum ad corpus.

Dóna'ls lo Senyor relectió que no desfallesquen del Sperit Sanct: spirituals set gràcies en la present vida y set excel·lents dots en la eterna: clara visió de la sua essència, fruhició jocundíssima y fermetat del que possehexen, són aquests los dots de la benaventurada ànima; impassibilitat, agilitat, subtilitat, claredat, dots dels gloriosos còssors.

Unde Ambrosius: Gratiae coelestis impartitur alimentum, sed quibus impartitur adverte. Non otiosis, non in civitate quasi in synagoga, vel seculari dignitate residentibus; sed inter deserta quaerentibus Christum. Qui enim pon fastidiunt, ipsi excipiuntur a Christo. Dividit ergo escas Dominus Jesus. Et ille quidem vult dare omnibus, negat nemini; dispensator enim est omnium. Sed cum ille panes frangat et det discipulis, si tu manus non extendas tuas ut accipias tibi escas, deficies in via. Nec poteris in eum culpam referre, qui miseretur et dividit. Sed his dividit qui cum eo etiam in deserto permanent, qui primo et secundo die, et tertio non recedunt. Non vult jejunos dimittere, nec vult ut deficiant in via. Noli ergo

Diu sant Ambròs: «Mira hi considera a qui parteix lo Senyor les sues gràcies: no als ociosos, no als ocupats en los temporals negocis, no als qui de la sua prudència fien; mas als qui de si mateys, seguint lo Senyor, hi de la sua vida se obliden, no-s cansen, no

1-2 *Jesús, montanya sens mans tallada* Quant a VC, 387a, notem l'opció de Corella: «Christi, qui est mons in vertice montium», és a dir, «Crist, qui és muntanya al cim de les muntanyes.» L'expressió «sens mans tallada» de Corella ha de ser entesa en el sentit que no hi ha mediació humana en l'engendrament de Crist, sinó de la intervenció divina, tal com explica el mateix Corella en el *Quart del Cartoixà* (iv, f. 81cd): «Aquesta pedra les parets del temple ajusta hi en ella prenen son terme; és Jesús, Déu e Senyor nostre, pedra de la qual Daniel parla: "Tallada sens mans de la Ver- {81d} ge pedrera, Senyora nostra, del poble judaich e gentil ha closa e acabada una Esgleya. Fon lo pertret la sanch preciosa e lo sacratíssim cors les pedres"». En el *Primer* (i, f. 55a), amb una relació més directa amb el que ara comenten, trobem el següent fragment: «Aquesta general rohina de les idoles significava aquella stàtua que véu lo rey Nabuchodonosor quand dormia, la qual una pedra de hun mont, sens mans tallada, rompé, trençà y féu menuda, y la convertí en pols y terra. Y après fon aquesta pedra una molt gran montanya. Fon Jhesús, Déu y Senyor nostre, aquesta pedra, fet home sens mans d'hòmens per obra del Sperit Sanct de les puríssimes sanchs de la verge senyora Maria, per a destrohir tota la ydolatria; hi la sua fe per tot lo món dilatada, y ell, Déu hi Senyor tan gran que té per scabell dels seus peus totes les angèliques jerarchies.» Josep Guia (2010: 90-91) assenyalava la presència d'aquesta expressió en relació amb l'*Espill*, on apareix en els vv. 13782-13804, amb el mateix sentit esmentat. Sembla que la imatge parteix dels versets de Daniel 2, 34-35: «Mentre la miraves, una pedra es va desprendre, sense que ningú la toqués; va topat amb els peus de ferro i argila de l'estàtua i els va fer pols. En un instant, van quedar esmicolats alhora el ferro, l'argila, el bronze, la plata i l'or; van quedar com el pallús de l'era a l'estiu, i el vent se'ls va emportar sense deixar-ne ni rastre. Però la pedra que havia topat amb l'estàtua es va tornar una gran muntanya que omplí tota la terra.» Una cas semblant, s'ha comentat en nota p. 788,15, per referir-nos a l'epítet de Jesús, «pedra angular»; indiquem que, en aquest supòsit, l'origen bíblic d'aquestes paraules el trobàvem en un verset d'Isaïes 28, 16: «Escolteu, doncs, què diu el Senyor, Déu sobirà: "Pose a Sió una pedra, una pedra de toc, una pedra angular, preciosa, ben assentada perquè servisca de fonament: el qui crega no s'esfondrarà."» | 19 *als ociosos*] Tot seguit, Corella omet un breu fragment sobre com Crist no reparteix la seua gràcia ni en la ciutat ni en la sinagoga (VC, 387a): «Non in civitate quasi in synagoga.» D'altra banda, Corella tradueix la resta de la citació de sant Ambròs de manera bastant lliure quant a VC, 387ab, centrant-se sobretot en la devoció dels qui segueixen a Crist.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

deficere in disciplina Dei, neque fatigeris cum ab eo increparis; ne fatigeris nunc, ne postea fatigeris: haec Ambrosius.

Considera etiam vilitatem et parcimoniam mensae eorum, et voluptatem sperne; quia inimica est et corporis et animae. Unde Chrysostomus: Nihil ita corpori inimicum et nocivum est ut voluptas, nihil enim ita rescindit et suffodit, id est corrumpit. Et primum pedes punit, qui portaverunt nos ad pernicioosa illa convivia; deinde manus quae ministrant ventri ligans, quia talia et tanta attulerunt cibaria. Multi autem et ipsum os perverterunt, et oculos et caput: haec Chrysostomus.

Unde et Horatius: Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas. De aliis ad meditationem pertinentibus patet supra, in alia pastione de quinque panibus.

9. SIGNIFICATIO MYSTICA SEPTEM PANUM ET DUORUM PISCICULORUM

Adhuc autem hic per septem panes, intelliguntur septem poenitentiae partes: primus panis, est malae vitae sollicita emendatio; secundus, vera et humilis defectuum accusatio; tertius, contra excessum commissum jugis indignatio; quartus, non relabendi anxia trepidatio; quintus, amplius proficiendi affectio; sextus sanctorum virorum imitatio; septimus, suorum malorum et aliorum punitio.

Istae sunt septem spicae, pullulantes in culmo uno; isti sint septem gradus in scala, per quam in coelum ascenditur, septem peccatorum mortalium culpa

SEGON DEL CARTOIXÀ

se'n tornen, ans perseveren, als seus peus se lancen, les culpes li confessen, en poder seu tot lo seu esser posen.»

Diu sanct Crisòstom: «Considera la sobrietat hi temprança de aquesta taula, hi lança de tu voluptat golosa, enemiga del cors hi de la ànima; los peus te liga de puagre qui als convits te porten; hi les mans, hi la boca hi los ulls moltes vegades se alteren, y majors dans són que dins l'ànima passen.»

[9. DEL SIGNIFICAT MÍSTIC DELS SET PANS I ELS DOS PEIXOS]

Podem encara per los set pans entendre set circumstàncies de verdadera penitència: lo primer és solícita cura de smenar la passada mala vida; lo segon, humil hi verdadera acusació de sos defectes; lo tercer és fellonia contra si mateix per ses culpes; lo quart, ansiós recel de no tornar a caure; lo quint, solícita afectió de aprofitar en bones obres; lo sisé, dels benaventurats sanets seguir los vestigis; lo seté, temor de les eternes penes y sperança de la felicitat eterna.

Aquestes són set spigues que naxen y crexen en la terra de la nostra ben cultivada consciència; aquests són set escalons de la scala ab la qual los penidents en lo cel pugén y, fent violència a les sues concupiscències, lo prenen; aquestes són set vires ab les quals los set pecats

3-5 *Considera ... ànima*] Aquest fragment, en VC, 387b, forma part de la glossa ludolfina, prèvia a la citació de sant Joan Crisòstom on ara s'insereix. | 5 *la ànima*] Corella omet les primeres paraules de la citació de sant Joan Crisòstom segons VC, 387b, que assenyalen la condició perjudicial que té el plaer per al cos. | 7-8 *y majors dans són que dins l'ànima passen* Aquesta referència als danys que provoca el plaer no només en el cos sinó també en l'ànima ha estat incorporada per Corella respecte VC, 387b, on es parlava de «Multi autem et ipsum os perverterunt, et oculos et caput.», és a dir, «Molts malbarataven fins i tot el rostre i els ulls i el cap.» Corella va traduir «ànima» per «cap.» | 8 *l'ànima passen* A continuació, l'autor valencià no incorpora una citació d'Horaci (VC, 387b): «Sperne voluptates, nocet empta dolore voluptas.», és a dir, «Menysprea el plaer, danya el plaer aconseguit amb dolor.» | 16-17 *lo ... eterna*] Corella incorpora quant a VC, 387b la referència a l'esperança de la felicitat eterna: «septimus, suorum malorum et aliorum punitio.», és a dir, «seté, el càstig dels seus mals i els d'altres.» | 21-849,2 *y ... posen*] Aquest fragment ha estat retoricat per Corella respecte VC, 387b: «septem peccatorum mortalium culpa diluitur, septiformis Spiritus Sancti gratia infunditur, et virtutum septenarius acquiritur.», és a dir, «s'esborra la culpa dels set pecats mortals, s'infon la gràcia dels set dons de l'Esperit sant, i s'adquireixen les set virtuts.» La retoricació la detectem en les imatges de les «set vires» que «maten» els pecats i els «set florits rams» en què es converteixen. La imatge dels «florits rams» presenta una certa ressonància amb alguns versos del «Plant d'amor» de Corella: «Sol pel desert, fugint la primavera, / en ram florit no prendré mai posada / ab plorós cant; en aigua reposada / nunca beuré, en font ni en ribera.» (Escartí 2014: 313). D'altra banda, el terme «vires» (tipus de sageta) remet al lèxic militar i cancelleresc que el lletraferit valencià coneixia. En un fragment de *La istòria de Leànder y Hero* (Martos 2001: 165), apareix aquest mot de ressonàncies bèl·liques: «O, cosa de gran maravella inefable! Que, semblant a vira de fort ballesta empesa, vench lo seu cos, pesat de la salada aygua, en la rriba de Cestos, al peu de la torre.»

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

diluitur, septiformis Spiritus Sancti gratia infunditur, et virtutum septenarius acquiritur.

Sed cum istis panibus erant pisciculi pauci, saltem duo, qui significant timorem et amorem, qui cum istis panibus debent edi. Primus piscis, est timor poenarum inferni, et iste capitur in aquis inferni; secundus piscis est amor et desiderium aeternorum, et iste capitur in fluvio paradisi; et dicuntur pisciculi, non pisces, quia timor est parvulus, eo quod hominem parvulum et humilem reddat, et amor ratione status, quia parvus est respectu amoris futuri seculi.

mortals maten; són set florits rams sobre los quals set dons del Sperit Sant se posen.

10. SEPTEM PANES INCIPIENTIUM

Insuper sciendum, quod sunt septem panes mystici cujuslibet status, scilicet: incipientium, proficientium et perfectorum; de quibus Dominus pascit fideles secundum diversitatem statuum eorumdem. Primos septem panes beatus Bernardus proponit claustralibus, qui gerunt formam incipientium, quantum ad initium suae conversionis. Primus est panis verbi, in quo vita hominis est, quia: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Et ut taceamus de verbo vocali, quo Deus aliquando locutus fuisse legitur Moysi, Abrahae, et alius, sive per Angelos, sive per se, sive alio modo; ad praesens dicere possumus quod verbum egreditur ex ore Dei dupliciter. Uno modo immediate, quando videlicet Deus loquitur per instinctum ad cor hominis, inspirando ei quid facere debeat; hoc modo Deus loquitur peccatoribus et hominibus mundanis, instigando eos ad poenitentiam. Alio modo loquitur Deus per aliquem hominem, scilicet praelatum vel praedicatorum, vel doctorem, vel aliquem amicum, per quem quasi per referendarium Deus verba sua transmittit ad aures hominis. Est et tertius modus quo Deus loquitur hominibus praecipue claustralibus, scilicet per Scripturam, quae ad omnia recipienda sunt, sicut {388a} verba Dei, cujus inspiratione sunt scripta, ad pascendum videlicet legentes pane vitae spiritualis. Secundus panis, secundum eundem Bernardum, est obedientia, qui bene comitatur primum; quid enim prodest verba Dei audire, nisi quis eis velit et secundum ea vitam suam

^{2 se posen]} Tot seguit, quant a VC, 387b, Corella omet una darrera glossa d'aquest subcapítol, segons la nostra edició, que tracta de com hi havia dos peixos de l'episodi evangèlic que representaven l'amor i el temor. Així mateix, els set pans representaven els pans místics de cada estat: els qui comencen, els qui aprofiten i per als qui són sants. D'altra banda, el lletraferit valencià deixa de traduir el text llatí de la *Vita* i omet els tres darrers subcapítols (VC, 387b-389b), que tracten diferents glosses sobre el significat dels set pans de la història evangèlica. El primer dels tres subcapítols omesos, el desé, indica el significat dels set pans per als qui s'inicien en l'ofici religiós i parteix de dues citacions de sant Bernat de Claravall i de sant Agustí d'Hipona. Així, els sets pans representen la paraula, l'obediència, la meditació, les llàgrimes dels qui preguen, la penitència, la unanimitat social i l'Eucaristia. El subcapítol onzé versa sobre els qui aprofiten i progressen a nivell espiritual. Es parteix també de sant Bernat de Claravall, en una nova classificació dels set pans: de la preservació dels pecats, de la dissimulació de Déu amb el pecador, de la pietat, del perdó dels pecats, de la contenció de pecar, de la gràcia de merèixer i de l'esperança. En el darrer subcapítol omés, el dotzé, es mostren els set dons de l'Esperit sant, figurats pels set pans de l'episodi evangèlic de què tractem: el temor filial a Déu, el do de la pietat, el de ciència, de fortaleza, consell, d'enteniment i de saviesa. En aquest darrer subcapítol omés, trobem també referències a sant Joan Crisòstom i a sant Gregori de Nissa. Notem, doncs, com Roís de Corella ha deixat de banda la incorporació d'aquests continguts pel seu caràcter interpretatiu; també, perquè s'allunyen del que és la narració dels fets evangèlics, com ha ocorregut en altres ocasions.

dirigere? Tertius panis est meditatio, et hic bene comitatur duos praecedentes; nam postquam verba Dei commendata sunt cordi, et eis homo statuit obedire, necesse est hominem continue meditari qualiter vitam suam secundum Dei beneplacitum disponat. Quartus panis est orantium lacrymae, qui panis bene adjungitur praecedenti; cum enim meditari peccatorum suorum sarcinam, praesentis incolatus miseriam, et vitae aeternae gloriam, suam imbecillitatem, et Dei erga se bonitatem, in tali meditatione exardescit ignis devotionis, et resolvitur cor in lacrymas compunctionis; et tunc recurrit ad praesidium orationis. Quintus panis est labor poenitentiae, et hic panis utique necessarius est incipientibus, etiam post alios praemissos; quia secundum Augustinum, non sufficit mores in melius commutare, et a malis factis recedere, nisi et de his quae facta sunt satisfacias Deo per poenitentiam, laborem et dolorem. Sextus panis et jocunda unanimitas socialis, et hic bene dicitur panis, quia pascit et confortat in vita spirituali viventes in congregatione quantum ad claustrales, etiam viventes in communione Ecclesiae, et quantum ad alios incipientes. Septimus panis est Eucharistia; et de hoc pane satis dicitur alibi in diversis locis.

II. SEPTEM PANES PROFICIENTIUM

Prolatis septem panibus incipientium, consequenter degustandi sunt alii septem proficientium. Ubi sciendum, quod sicut dicit Apostolus: *Non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei*; oportet enim currere volentem in via profectus spiritualis, totaliter inniti divinae misericordias, et de bonis jam praestitis misericordias Domini cum gratiarum actione jugiter ante mentis oculos habere; et sic semper ad meliora poterit proficere. Propter quod beatus Bernardus omnes miserationes Domini erga se recogitans, reducit eas ad septem panes, quibus eum Dominus misericorditer reficere, dignatus fuit. Et nos de eisdem panibus vesci debemus, si in vita spirituali proficere velimus, ut dicamus cum Psalmista: *Veniant mihi miserationes tuae, et vivam*. Primus panis, vel prima misericordia, secundum Bernardum est praeservatio a multis peccatis, in quae incidisset si eum Dei misericordia non custodisset. Hujus panis secundum eundem Bernardum tria sunt fragmenta; tribus, inquit, modis a peccatis me memini conservatum: occasionis subtractione, resistendi data virtute, et affectionis sanitate. Secundus panis est, pia Dei dissimulatio circa peccantem, qui atardabatultionem, et indulgentiam cogitabat; habet et hic panis tria fragmenta, videlicet: longanimitatem, quam exhibuit, electionem praedestinationis, quam impleri voluit, et *charitatem nimiam, qua dilexit nos*. Tertius panis est miseratio, qua convertit ad poenitentiam. Hic etiam panis habet tria fragmenta; quia cor concutit, excitans illud ut advertat suorum

vulnera peccatorum, et vulnerum dolorem sentiat; terret, deducens ad portas inferi, et praeparata mihi supplicia monstrans; et spem dat intelligentiae. Quartus panis est indulgentia peccatorum, quod videlicet Deus poenitentem eum misericorditer suscepit. Et hic panis habet tria fragmenta, quia ut dicit Bernardus, sic ex toto Deus indulsit, et tam liberaliter omnem non donavit injuriam: ut jam nec damnet ulciscendo, quod est primum; nec confundat impropere, quod est secundum; nec minus imputando, quod est tertium. Quintus panis est continentia a peccando, seu virtus continendi et emendatius vivendi, ne recidivum pateretur. Et hic panis etiam habet tria fragmenta; nam haec continentia habet tres oppugnatores, scilicet: carnem, mundum, et malignum spiritum, quibus resistere nostra virtute non valemus; sed pane isto divinae misericordiae confortati, habemus in Domino hanc virtutem. Sextus panis est gratia promerendi, qua videlicet minus bonae conversationi indulget. Quam gratiam dicit Bernardus, in tribus maxime constare, tanquam fragmentis, videlicet: in odio praeteritorum malorum, in contemptu bonorum praesentium, et desiderio futurorum. Septimus panis est spes obtinendi, qua Deus donat homini indigno et peccatori de sua toties experto bonitate usque ad coelestia speranda praesumere; cujus etiam tria, secundum Bernardum, fragmenta; tria, inquit, considero, in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis.

12. SEPTEM PANES PERFECTORUM

Refecti duobus septenariis panum, a beato Bernardo nobis appositis, videlicet incipientium, et proficientium; festinemus nunc utrumque gustare septem alios a Spiritu Sancto nobis proponendos, quibus reficiuntur animae perfectorum, qui panes sunt septem dona Spiritus Sancti; felix anima quae his saturari meruerit! Et bene haec dona nomine panum describuntur, quia delectabiliter reficiunt animam in praesenti, et satiant in futuro. Primus panis est timor Domini, timor, inquam, servilis; nam timor servilis incipientium est. Et hic est timor castus, quo quis ex timore timet a Deo separari, et ideo declinat a malo, quod contrariatur Deo. Sed quia oportet etiam benefacere, sequitur secundus panis, qui est donum pietatis, quo monet* nos Spiritus Sanctus, ut operemur bonum ad laudem Dei, et ad utilitatem omnium proximorum; et haec est *pietas* quae *ad omnia utilis est*, et procedit ex pio corde, quo Deus tantum invenitur; corporalis autem exercitatio, scilicet sine pietate ad modicum utilis est. Tertius panis est donum scientiae, hoc donum comitatur duo praedicta, quia ut dicit Chrysostomus, nemo potest cavere malum, nisi cognitum, neque bonum facere quod ignorat; et hoc datur per donum scientiae, quo datur homini rectum

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

habere iudicium de istis inferioribus, ad cognoscendum quid noxium, et quid expediens sit ad salutem. Quartus panis est donum fortitudinis, et bene fortitudo sequitur scientiam; nam cognito per donum scientiae quae mala cavenda sunt, et quae bona prosequenda, opus est Spiritu fortitudinis, quo possit prosequi, quae cognovit tamen vincendo mala, quam in aggrediendo bona. Hoc dono dotati fuerunt sancti martyres, quos nulla tormenta poterant superare. Quintus panis est donum consilii, per quod homo dirigitur, quasi consilio a Deo accepto, in his ad quae humana ratio non sufficit. Et bene consilium sequitur fortitudinem, quia secundum Gregorium, valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur, quia quo plus se posse conspicit, eo virtus sine moderamine in praeceptis ruit; et mens quae intus sedem consilii perdidit, foras se per desideria innumerabiliter spargit. Sextus panis est donum intellectus, et illud donum intellectus; et sequitur donum consilii, et duo bona facit {389a} in anima: primum, quia illustrat intellectum ad sane capiendum consilium Spiritus Sancti speculative; secundum, quia depurat affectum ad agendum practice consultum. Septimus panis est donum sapientiae quod sequitur donum intellectus, et omnia dona alia, quae sine sapientia nihil sunt. Sapientia est cognito suavitatis divinae per experientiam habita; unde dicitur sapientia, quasi sapida scientia. Nam per donum sapientiae juvatur homo, non solum ad cognitionem divinorum, sed etiam ad gustationem eorumdem.

SEGON DEL CARTOIXÀ

ORATIO

Domine Jesu Christe, miserere super turbam poenitentium, et incipientium justorum, et proficientium, perfectorum

ORACIÓ

Senyor Jesús, qui est pujat en lo mont de Tabor de la celestial spera, segut en repòs a la dreita part de Déu, ton Pare, y ab tu los teus apòstols y dexebles, en tu hi per tu benaventurats, fruïnt la tua divina essència, baxa 5 Senyor los ulls de la tua infinida misericòrdia a nosaltres miserables, qui peregrinam hi perillam en aquesta mísera {148a} vall de làgremes. Coxos, cechs, dèbils, sorts, muts hi paralitichs no podem per nostre franch arbitre sens la tua gràcia levar-nos, carregats de 10 peccats per nostra culpa.

et contemplantium per triduum contritionis, confessionis et satisfactionis:

per victoriam mundi, carnis, et diaboli: per visionem corporalem, imaginariam et spiritualem

Fes-nos gràcia tu, piadós Senyor, que per contrició, confessió hi satisfació te seguexcam tres dies.

2-853,4 *Senyor ... Amén*] Aquesta oració no concorda respecte la que apareix en VC, 389, la qual es fonamentava en la triple distinció entre els penitents i els justos que s'inicien en la religió catòlica, els que progressen i aprofiten per a aquesta i els qui arriben a la perfecció dels dons de l'Esperit sant. Aquesta triple classificació formava part dels tres darrers subcapítols omesos; així, de manera coherent, l'autor valencià no inclou aquests continguts en l'oració final que ara tractem, sinó que opta per elements que sí ha mantingut en el *Segon* respecte el text ludolfi. Per altra part, l'únic element concordant amb l'oració de la *Vita Christi* és el fragment que hi ha en p. 852,12-13. La resta ha estat incorporat per Roís de Corella *motu proprio*.

50. DE LA REFECTIÓ DE QUATRE MÍLIA HÒMENS

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

expectantium veniam, gratiam, et gloriam. Refice primos per discretam sollicitudinem, cautelam, indignationem, timorem, desiderium, aemulationem, et vindictam. Refice secundos per spiritum timoris, pietatis, scientiae, fortitudinis, consilii, intellectus, et sapientiae. Refice tertios per tres animas, et quatuor corporis dotes, in prxenti quidem spe quae superexrescat in septem sportas in futura beatitudine. Amen.

{389A} CAPUT XCII. DE FERMENTO CAVENDO, ET COECO BETHSAIDAE ILLUMINATO.

I. RESPONSIO CHRISTI AD JUDAEOS ITERUM SIGNUM DE CAELO PETENTES

Et post miraculum de passione ostensum, *dimissa turba*, statim, *ascendit*, Jesus eum discipulis, *in naviculam*, fugiens turbae applausum et reverentiam, et ut a turba remotus doctrinae vacaret discipulorum, dans in hoc nobis simile faciendi doctrinam et exemplum. *Et venit in fines*, seu partes, *Magedan*,

seu *Dalmanutha*, quod secundum Augustinum, idem est secundum rem et eadem terra dupliciter vocata; sed secundum alios sunt duae regiones distinctae, sed in extremitatibus conjunctae; et ideo existens in confinio utriusque dicitur esse in fine istius vel illius; et in tali loco erat Jesus.

Et accesserunt ad eum non tanquam devoti et simplices, ut addiscerent, sed tanquam invidi et insidiantes ut ipsum tentarent, *Pharisaei et Sadducaei tentantes*, si possent scilicet eum capere in aliquo; *et rogaverunt eum ut ostenderet eis signum de coelo*, declarando, scilicet tempus adventus sui, ex aliquo coelesti signo. Ac si dicant: Si de coelo venisti, proba in hoc quod signa de coelo ostendas.

Ubi advertendum, quod aliqui Scribae et Pharisei, omisso studio Legis et Prophetarum, studebant in astrologia, unde et usque hodie aliqui eorum in hoc sunt valde curiosi; et quia astrologi aliquando per considerationem astrorum volunt judicare de

Hi prostrats als teus peus, ab la tua poderosa paraula nos guarexques, perquè dignament pugam menjar a tu, pa de vida, en lo inefable sacrament de la eucaristia. Amén.

DEL LEVAT QUE HOM SE DEU GUARDAR 5
HI DEL CECH IL·LUMINAT EN BETZAYDA.
CAPÍTOL LI

[I. DE LA RESPOSTA DE CRIST ALS JUEUS QUE DEMANEN UN SENYAL AL CEL]

Après que-l benigne Senyor hac licenciat los pobles, pujà en una naveta, fोगint la mundana glòria dels pobles, donant a nosaltres en tota la sua vida de 10 humilitat exemple; hi pres terra en los fins e tèrmen de Magedan.

Hi acostaren-se al Senyor, no ab devoció ni ànimo simple, los fariseus hi saduceus, plens de malícia y enveja, tentant si en alguna paraula lo pogueren 15 pendre, pregant-lo que-ls mostràs del cel algun senyal, algun miracle, quasi dient: «Si est vengut del cel, axí com afermes, del teu adveniment algun celestial senyal nos mostra.»

E devem atendre que alguns doctors de la Ley y 20 fariseus, dextat lo studi de la Ley hi Profetes, en astrologia estudiaven, y encara de present los jueus en aquesta sciència studien hi en les coses d'ella són molt curiosos. Hi perquè-ls astròlechs volen jutjar algunes vegades y atribuir la diversitat de leys hi sectes a la 25 concurrència hi moviment de les planetes, hi axí aquests per les steles volien jutjar lo adveniment del Messies. Hi era impossible, que no-s pot stendre a tals

11-12 de Magedan] Corella, quant a VC, 389a, tot seguit omet una citació de sant Agustí d'Hipona que assenayala que Magedan i Dalmanuta són el mateix lloc; segons altres fonts, indica la glossa omesa, serien dos regions diferents i Jesús es trobaria en els límits entre una i altra. | 22-24 y ... curiosos] Notem respecte VC, 389a com Corella al·ludeix directament a la figura dels jueus: «Usque hodie aliqui eorum in hoc sunt valde curiosi.», és a dir, «D'ací que fins hui alguns d'ells són molt curiosos en aço.» El lletraferit valencià fa referència així a l'estudi de l'astrologia, en el qual els jueus foren especialistes per diferents motius. Un exemple d'aquesta tradició astrològica ens l'aporta Valls (2008), qui mostra els fonaments d'aquest saber i anàliza la presència d'astrònoms jueus en la cort d'Aragó en el segle xv, en els regnats de Pere el Cerimoniós (1336-1387) i Joan el Caçador (1387-1396).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

inchoatione legum et sectarum diversarum, ideo isti per astra volebant praenosticare de adventu Christi; quod erat impossibile, quia ad talia non se extendit virtus coeli, licet se extendat ad pranosticandum de futura dispositione aeris, ut siccitate, et pluvia, et hujusmodi.

Vel ad cognoscendum ipsum esse Christum in Lege promissum, petebant de coelo signum majestatis suae, ut fulgura et pluvias, vel hujusmodi simile, vel quod in exemplum Moysis manna coelitus emisso, omnem populum reficeret multo tempore, vel quod solem stare faceret sicut Josue, vel retrocedere sicut Isaías, vel quod daret ignem de coelo sicut Elias.

Dominus vero *respondens* et eos redarguens *ait illis: Facto vespere dicitis*, id est aliquid de futura temporis dispositione praedicere per considerationem coeli potestis, videlicet: *Serenum erit, rubicundum est enim coelum*, quia talis dispositio in vespere frequenter est signum serenitatis futura, licet impediatur quandoque; *et mane*, scilicet dicere potestis: *Hodie tempestas erit, rutilat* {389b} *enim coelum*, quia hoc ut plurimum est tempestatis signum. Et est ratio talis: Ex signis coeli in quibus non estis edocti, scitis judicare tempora praenosticando de serenitate vel pluvia; multo magis ex Scriptura Legis et Prophetarum, in qua estis edocti, debetis cogitare me esse Christum ab eis promissum. Unde sequitur arguitio eorum. *Faciem ergo coeli*, id est dispositionem aeris, *dir judicare nostis* praenosticando de futuris per signa, quae tamen sunt fallibilia; *signa autem temporum*, scilicet adventus mei a Prophetis praedicta, a me in effectu exhibita, primus enim et secundus adventus Christi sunt quasi duo tempora *non potestis scire*, facultatem vobis haeresi et invidia

SEGON DEL CARTOIXÀ

juhins l'astrologia, encara que a juhins naturals se stenga, com són eclipsis, sequedats o pluges, hi semblants {148b} coses, en les quals fan moltes errades com les jutgen, perquè la primera causa, Déu omnipotent, per voluntat sua llibera axí com li plau les despensa. Hi axí, tots los astròlechs erraren lo comú cors que'l sol fa cada dia, en lo temps de Josué, duch y capità de Judea, y en lo temps del justificat rey Ezechies. Y erraren lo eclipsi sobre natura del sol, a hora sexta, lo divendres que'l Senyor en la creu soferia, a temps que naturalment menys eclipsar se podia.

O demanaven aquests inichs maliciosos algun celestial miracle, ab lo qual ells coneguesen que ell era Fill de Déu natural, axí com ell adverava. Del cel algun senyal volien, semblant a Moysés qui-ls donà quaranta anys en lo desert la magna; semblant a Josué, qui féu star segur lo sol en lo cercle; semblant a Ezechies per qui tornà atràs lo sol deu hores; semblant a Elies, qui del cel féu devallar flames.

Respòs lo Senyor reprehent-los del que demanaven en semblants paraules: «Quant és vespre dieu: “Royg està lo cel, lo temps serà sens pluja.” De matí, segons la disposició del cel hi ayre, jutjau de tempestats hi pluges; hi axí per los senyals del cel jutjau lo que stimau que vinga, hi solícits en tals judicatures prenosticau los temps, serenitats, tempestats hi pluges; hi lo meu adveniment no-l sabeu conéxer per la Scribtura Sacra, que ab senyals infal·libles de mi parlen. La malícia, avarícia hi enveja vos leva que no u podeu conéxer. Per les mies maravoloses obres hi per lo que han dit los profetes, bastantment podeu veure si yo só

3-11 en ... *podia*] Aquest fragment ha estat afegit per Corella quant a VC, 389a. Destaca el fet de fonamentar la invalidesa de la predicció astrològica front al poder diví, en la concreció de diferents episodis bíblics que els astròlegs no pogueren preveure. En el paràgraf del *Segon* que segueix, hi ha també exemples bíblics del poder de Déu sobre els astres, que ja estaven en la *Vita*. La referència a Josué es deriva de Jos 10, 13: «I el sol es deturà, i la lluna es va parar, mentre el poble castigava els enemics. Així ho diu el Llibre del Just. El sol es va aturar al bell mig del cel i va ajornar la seua posta tantes hores com té un dia.» L'al·lusió a Ezequies es correspon a l'episodi bíblic d'Is 38, 1-8, sobre la malaltia i guarició d'Ezequies, en concret en Is 38, 8: «“Mira, faré recular deu graons l'ombra del sol en les escales que porten a la cambra alta d'Acáz.” I el sol tornà enrere dels deu graons que havia baixat.» Corella, en el fragment suara afegit anticipa i amplifica els exemples que ja es trobaven en el text ludolfíx. Cal indicar que la qüestió de la validesa de l'astrologia per a predir els destins dels humans va tenir detractors també entre els jueus. El principal representant d'aquest corrent anticabàlistic fou Maimònides (1135-1204), qui segons Valls (2008: 111-112) «sostenia que Déu és qui té el poder del coneixement i no ens hem de basar en citacions aïllades d'algun rabí de l'antiguitat per donar validesa a l'astrologia. Segons el seu criteri la creença en aquesta “superstició” entre els antics va fer que es destruís el Temple i el poble anés a l'exili.» | 7 cors] Recorregut, curs (DCVB, s.v. cors). | 7-8 Josué duch y capità de Judea] Quant a VC, 389a, destaquem la incardinació que suposa la qualificació de Josué amb el càrrec de «duch y capità de Judea.» | 17 Ezechies] En VC, 389b, s'aporta la comparació amb Isaies, no amb Ezequies. El canvi s'explica en què segons Is 38, 1-8, on s'explica la malaltia i guarició d'Ezequies, és el profeta Isaies qui és present durant aquesta, però el retrocés del sol és el senyal amb què Déu sana i allarga la vida a Ezequies. | 29-30 La ... conéxer] Notem el matís en la traducció de Corella, qui omet la referència a la condició herètica dels jueus, tot i que els atribueix altres característiques més centrades en els pecats capitals que es pogueren cometre (VC, 389b): «*facultatem vobis haeresi et invidia auferente*», és a dir, «us ho impedeix l'heretgia i l'enveja.»

51. DEL LEVAT HI DEL CECH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

auferente. Ex dictis enim Prophetarum et visis miraculis, quae nemo alius fecisset, Salvatoris adventum cognoscere debuerunt, et iudicare quod ipse esset Christus in Lege promissus.

Moraliter hic reprehendit Dominus istos, qui per signa apparentia in coelo quae sunt fallibilia, de futuris iudicabant; et ex his quae habebant in Scripturis de Christo, quae quidem sacrae Scriptura sunt infallibiles, iudicare nesciebant; et significant illos qui de factis aliorum se intromittere volunt, et de propriis conscientiiis in quibus possunt legere non iudicant.

Unde Hieronymus: Vix invenies qui irreprehensibilem vitam suam exhibere velit, ut libenter non reprehendat alienam; tamque hujus mali libido mentem hominum invasit, ut etiam qui procul ab alus vitiis recesserunt, in illud tamen quasi extraneum laqueum diaboli incidant. Istud etiam dicitur contra illos qui solliciti sunt futuram aeris, vel aliarum rerum qualitatem considerare, et de tempore suae mortis vel futuri iudicii nolunt cogitare. Sed ut dicit Augustinus laudabilior est animus, cui nota est infirmitas propria, quam qui coelorum constellationes, et terrarum fundamenta scrutatur.

Moraliter, vesper est hominis senectus, mane juvenus, rubor est fervor charitatis, serenitas tranquillitas mentis. Quando ergo in mane juvenutis rubet coelum, signum est futura tribulationis; unde in Ecclesiastico: *Fili accedens ad servitutem Dei, sta injustitia, et timare; et praepara animam tuam ad tentationem.*

Quando vero in sero et in fine rubet charitas, signum est serenitatis futura, quae sequitur tempestatem; unde in Tobia: {390a} *Post tempestatem tranquillum facis*; et in Salomonis Proverbiis: *Extrema gaudii luctus occupat*, et e converso; et in Joanne: *Tristitia vestra vertetur in gaudium*. Similiter quando est serenitas pro speritatis in vita praesenti, signum est poenae et tempestatis in vita futura; et e converso quando est serenitas in vespere et tarde, scilicet in vitae fine, signum est serenitatis, et consolationis vitae futurae.

lo vostre Messies, axí com han conegut, sens que no tenen sciència, los qui ab simplicitat de cor a mi se acosten.»

Mèritament aquests merexien esser represos, que per los senyals del cel y de l'ayre, que fallir poden hi sovint fallen, jutjaven les mutacions {148c} del temps hi dels ayres; hi per la Sacra Scribtura, la qual legien hi estudiaven; hi per los miracles excel·lents hi multiplicats que en lo Senyor veyen, no volien veure que ell era lo Messies. Semblants són de aquests los qui dels fets hi culpes dels altres molt se entrameten, hi de les pròpies consciències, en les quals legir hi estudiar poden hi deven, no se'n curen.

Diu sant Hierònim: «Pochs són qui no vullen ans reprendre la vida dels altres que smenar la sua. Hi axí, aquest desig de reprendre, totes les humanes pensés té compreses, que en alguns que són mundes de altres vicis, de aquest laç del diable quasi no-s poden defendre.» Semblants de aquests fariseus són altres que són molt solícits de jutjar hi saber les coses sdevenidores, hi en lo Juhí final hi en la sua mort no pensen, ni a ben morir la vida preparen. Diu sanct Agostí: «Més és de loar aquella pensa que conex la intimitat pròpia que no aquella qui coneix lo cors hi moviments de les planetes.»

Moralment, lo vespre de l'home és la vellea, hi lo matí la joventut florida; hi la fervor de caritat és la color vermella, hi la serenitat és la tranquil·litat de la pensa.

Quant los hòmens en lo jovent en obres de caritat se exerciten, speren serenitat hi repòs en la vellea hi en la fi de aquesta vida. Hi encara que entropocen hi cayguen, les obres de caritat hi les pregàries de aquells qui benifiquen los releven, e finalment en serenitat de bona consciència finen.

1-3 axí ... acosten] Aquest breu fragment sobre la manca de «sciència» i la humilitat dels qui s'apropen a Jesús ha estat incorporat per Corella respecte VC, 389b. | 24-25 que ... planetes] Corella, amb la referència al «cors hi moviments», amplifica la tradició respecte els termes «coelorum constellationes» de VC, 389b: «Quam qui coelorum constellationes, et terrarum fundamenta scrutatur.», és a dir, «Que el qui examina les constel·lacions del cel i els fonaments de la terra.» | 26-27 hi lo matí la joventut florida] En VC, 389b apareix el terme «mane juvenus», és a dir, «el matí, la joventut.»; notem com Corella embelleix la seua traducció. | 28-29 la pensa] Tot seguit, quant a VC, 389b, Corella omet una breu glossa i el verset de Sir 2, 1, que servia per mostrar les dificultats que esperen a la joventut: «Fill meu, si et proposes de servir el Senyor, prepara't per a la prova.» | 30-35 Quant ... finen] L'autor valencià, quant a VC, 389b-390a, elabora una traducció amb sentit divergent respecte l'original llatí, on es considerava el matí rogenic de la joventut com un senyal de tribulacions en el futur. Corella, per la seua part, desenvolupa la glossa que equipara el vermell amb la caritat i assenyala que, si durant la joventut aquesta virtut es practica, malgrat les dificultats, es podrà arribar a vell i morir amb la consciència neta. El text ludolfi, d'altra banda, assenyala que, quan a la vesprada de la senectud el cel esdevé rogenic, és un símbol de la serenitat futura després de la tempesta (Tb 3, 22). Els versets de Pr 14, 13 («L'alegria acaba en tristor») i Jn 16, 20 («La vostra tristesa es convertirà en alegria.») servien per reforçar aquesta idea en la glossa reduïda i omesa en part.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

Et, Dominus, ingemiscens spiritu quia sicut de hominum salute laetatur, ita super eorum dolet erroribus, *ait: Generatio mala* quoad morum perversitatem, *et adultera*, quoad fidei violationem, recedens a Deo vero sponso animarum, per infidelitatem, *signum quaerit* quoad majestatis indicationem; *et signum non dabitur ei, nisi signum Jome Prophetae*, id est signum infirmitatis, de quo Psalmista dicit: *Fac mecum signum in bonum, etc.* Hoc enim est signum passionis, per quod omnis homo est adjutus, et consolatus. Simile habes supra, ubi plura de hac videas materia.

Et tanquam obstinatos relinquens Phariseos et Sadducaeos, quoad corporis praesentiam et gratiae effectum; *et ascendens iterum navem*, cum discipulis suis, *abiit*, ab illis, *trans fretum*, id est ultra stagnum Genezareth, relicto strepitu mundano.

2. DISCIPULI OBLIVISCUNTUR PANES ACCIPERE; HUIUS OBLIVIONIS CAUSAE

Et cum venissent discipuli trans fretum, obliti sunt panes accipere, id est fragmenta panum septem sportarum; *et non habebant, nisi unum panem.*

Causa autem hujus oblivionis potuit esse multiplex: una, prohibido sollicitudinis de crastino;

alia, occursus pauperum quibus reliquias dimiserunt; tertia, spes de Domino, quia jam visis miraculis certi erant quod nihil eis deficeret; quarta, interna dulcedo unius et veri panis habentis in se omne delectamentum, quem secum habebant, illo enim capti, de exteriori pane non cogitabant.

Unde Beda: Unus panis quem secum habebant in navi, mystice ipsum panem vitae Dominum, videlicet Salvatorem designat; cujus amore, quia semper intus reficiebantur in corde, minus de terreno pane, quo corpus pasci solet, curabant: haec Beda.

In quo ostenditur in eis fervor et desiderium supernae doctrinae, et contemptus deliciarum mundi hujus, cum etiam circa vitae necessaria parum fuerunt studiosi; et eorum devotio ad praesentiam Christi, quia sic inseparabiliter adhaerebant ei, quod necessaria vitae fuerant obliti; et quam modicam carnis curam habebant in reliquis necessariis, qui nec viaticum sumpserunt intentione Dominici comitatus.

SEGON DEL CARTOIXÀ

E seguint la evangèlica letra, gemecà lo Senyor dins la sua pensa entrestint-se, que verdader home s'entrestia de la malícia de aquests sclerats ypòcrits, hi de la sua pèrdua, hi diu-los: «Generació mala per vostres obres perverses, hi adúltera, que tostemp

5 haveu dextat a Déu, spòs de les vostres ànimes, ajustant-vos ab lo diable, senyal demanau de la celestial spera; hi {148d} no us serà donat sinó lo senyal de Jonàs profeta, qui és senyal de la mia mort y de la mia sepoltura, hi de la mia resurrecció gloriosa.» Aquestes paraules

10 largament havem ja damunt declarades, hi per ço de present no curam altra vegada declarar-les.

Axí com a obstinats hi de la sua presència indignes, lo Senyor los dexà hi embarcàs en una naveta, hi ab ell los seus dexebles, hi passà aquell stany qui-s diu mar de

15 Galilea, que molt sovint lo Senyor de la una riba a l'altra passava.

[2. DELS DEIXEBLES QUE OBLIDEN EMPORTAR-SE EL PA I DE LES CAUSES D'AQUEST OBLIT]

Oblidaren-se los dexebles que sinó sol un pa no portaven.

Havien donat als pobres les set sportes que dels set

20 pans hi dels pexos eren plenes, hi altra provesió sinó un pa per al Senyor hi per a ells no tenien. Lo Senyor obehien qui·ls havia dit que de l'endemà no curasen; en lo Senyor tenien la sua sperança, en ell la sua pensa; de les coses de la temporal vida se oblidaven.

25

Ab si portaven lo pa de vida, de altre pa no podien sentir fretura. Pa que totes les sabors en si contenia, hi totes les suavitats hi dolçors que stimar se poden, puy lo portaven hi·l miraven hi·l contemplaven; aquesta dolça sabor los feya oblidar totes les altres.

30

Diu sanct Crisòstom: «La gran fervor hi desig de la deyfica doctrina del Senyor mostren los apòstols, hi com les coses de aquest món menysprehen, que lo pa a la vida necessari se obliden. Axí staven a la presència del Senyor atents, conjuncts e inseparables, que les

35 coses a la vida necessàries se oblidaven; hon se mostra quant poch de les supèrflues curaven.»

8 Jonàs profeta] Tot seguit, Corella omet aquesta part del Salm 85, 17: «Dóna'm un senyal del teu favor.» | 10-12 Aquestes ... declarar-les] Aquesta declaració d'abreujament es troba ja en VC, 390a: «*Simile habes supra, ubi plura de hac videas materia*», és a dir, «De manera semblant, hem parlat més amunt, on hi ha molts exemples d'aquesta matèria.»; destaquem però, l'elegància de la traducció corellana. | 16-17 que ... passava] Corella omet el text corresponent de VC, 390a («*relicto strepitu mundano*», és a dir, «lluny de l'estrèpit mundà.»), per aquest que remet als diferents episodis evangèlics on hi apareix aquest llac. | 18-19 no portaven] Tot seguit, quant a VC, 390a, Corella omet una breu glossa que afirma que hi hauria múltiples causes perquè els apòstols només portassen un pa amb ells, com pogués ser la prohibició que portassen alguna cosa amb ells. | 26-30 Ab ... altres] En VC, 390a, el fragment s'atribueix a Beda el Venerable; Corella n'omet la referència i afeg les al·lusions a Crist com a «pa que totes les sabors en si contenia» i a la «dolça sabor» d'aquest. | 31-37 Diu ... curaven] Corella assigna falsament aquest text a sant Joan Crisòstom; en VC, 390a forma part de la glossa ludolfina.

51. DEL LEVAT HI DEL CECH

VITA CHRISTI

Unde Remigius: Tanto enim amore Magistri detinebantur, ut nec etiam ad punctum vellent ab eo recedere. Animadvertendum est ergo, quantum alieni essent ab appetitu deliciarum, cum tam parvam haberent de necessariis curam, ut etiam obliti sint panes accipere, sine quibus humana fragilitas subsistere non potest: haec Remigius.

Horum ergo discipulorum exemplo, et tu magis cura de cibo mentis, quam ventris; et magis de virtute animi, quam viatico corporis.

Nam secundum Chrysostomum, hoc loco, virtutis possessio omnem tristitiam et sollicitudinem expellit, ac laetitiam et spem magnam immittit; ideoque et hominibus acceptabiles facit.

3. QUO SENSU INTELLIGENDA VERBA CHRISTI: CAVETE A FERMENTO PHARISAEORUM?

Et dixit eis, Jesus: Intuemini, per diligentem considerationem mentis, et cavete, per fidei puritatem, a fermento, id est a corruptione et doctrina corruptente, Pharisaeorum et Sadducaeorum; fermentum enim quandoque propter corruptionem significat doctrinam malam, ut hic; quandoque propter calorem inclusum significat fervorem fidei, ut supra; et a fermento, et corruptione Herodis, scilicet a parvis moribus.

Et sic habetur triplex fermentum: primum, Sadducaeorum, qui dicunt non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Christum, Prophetas spernunt, praesentium Deo serviunt; secundum, Pharisaeorum, qui decreta Legis divinae traditionibus hominum postponunt, Legem praedicant verbis, et impugnant factis, in quorum doctrina duo erant, scilicet perversitas doctrinae, et simulatio vitae; tertium est Herodianorum, quod est adulterium, homicidium, temeritas jurandi, simulatio religionis.

Primum est erroris; secundum, simulationis; tertium, pravi moris. Primum corrumpit rationem; secundum, intentionem; tertium, operationem. De his tribus dicit Apostolus: *Non in fermento veteri*, quantum ad primum; *neque in fermento nequitiae*, quantum ad secundum; *et malitiae*, quantum ad tertium.

Vel, secundum quosdam, *fermentum Herodis* vocat etiam doctrinam corruptivam Herodianorum, dicentium Herodem Christum. Isti Herodiani, secundum eos fuerunt quidem Judaei, fingentes quamdam sectam novam, dicentes de Herode Ascalonita, quod erat Messias, moti falso intellectu

10 umplen] vmblen.

11-12 *Ací ... alegria*] Aquesta darrera frase s'atribueix a sant Joan Crisòstom, segons VC, 390a; Roís de Corella, però, n'omet l'autoria i la íntegra en la glossa de Ludolf de Saxònia.

SEGON DEL CARTOIXÀ

Diu sanct Remigi: «Tan gran amor del Senyor hi mestre los detenia, que sol un punt aconortar no-s podien que en ell no pensassen. Quant[a] poca cura dels delits de aquest món portaven, que tan poch pensaven de les coses a la vida necessàries, que-l pa se 5 oblidaven, sens lo qual no-s pot sostenir nostra vida.»

Ab exemple de {149a} aquests beneys apòstols aprengam tenir més ànsia de les spirituals viandes que a la nostra ànima donen vida, que de les corporals, que-ns umplen lo ventre. 10

Ací aprenem de perdre sollicitut e tristícia hi guanyar sperança hi alegria.

[3. DEL SENTIT DE LES PARAULES DE CRIST PERQUÈ TINGUEM CURA DEL LLEVAT]

E dix lo Senyor: «Mirau hi pensau ab diligent pensa, y guardau-vos ab fe pura hi ferma del levat agre hi corrompuda doctrina dels fariseus hi saduceus 15 ypòcrits.» Lo levat, alguna vegada, per la agror hi podridura significa error hi mala doctrina, axí com en lo present evangeli; a vegades, per la calor que té inclusa, fervor de fe, com havem dit en los precedents capítols. «Hi guardau-vos –diu lo Senyor– del levat de 20 Herodes, dels seus peccats hi vicis.»

Tres maneres de levat podem entendre: lo primer, dels saduceus, que resurrecció neguen, ni crehen que y aja àngels, ni speraven lo Messies, ni legien los profetes, per les coses temporals a Déu servien. Lo segon levat és 25 dels fariseus, que les constitucions sues més que-ls manaments de la Ley stimaven: magnificaven la Ley en paraules hi en obres la impugnaven; dos coses de excel·lent maldat tenien: perversa doctrina hi simulada vida. Lo terç levat és de Herodes: omicidi, incest, 30 adulteri, ab jurament folla promesa, religió simulada.

Lo primer levat és de error herètica; lo segon, de simulada vida; lo terç, de praves costumes. Lo primer corromp la raó; lo segon, la intenció; lo terç, la operació. De aquests tres, diu lo Apòstol: «No celebren 35 la Pasca en levat de la Ley vella», aquest és lo primer; «ni en levat de nequícia», hi aquest és lo segon; «ni en levat de malícia», hi aquest és lo terç.

És ver que alguns opinen que-l levat de Herodes se deu entendre per alguns qui opinaven que lo gran 40 Herodes Scalonita, qui matà los infants betlenites, era

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

illius, quod dicitur in Genesi: *Non auferetur sceptrum de Juda, etc.*; ubi dicitur quod ablatio regni a tribu Judae erat signum adventus Messiae.

Iste autem Herodes obtinuit regnum illud, cum tamen alienigena, quia pater ejus fuit Idumaeus, et quia Messiam promissum intelligebant illi regnare temporaliter, nec videbant alium tunc regnare in Judaea, nisi Herodem; ideo dixerunt eum esse Messiam, cum tamen prophetia Jacob praedicta esset, secundum veritatem, de Christo tempore Herodis nato, intelligenda. Ab his ergo omnibus monet discipulos cavere, ne in his consentiant, vel haec in eis approbando, vel in his eos imitando.

Non enim vivendum est *in fermento veteri*, quantum ad perversam doctrinam; *neque in fermento malitiae*, quantum ad morum pravitatem, *et nequitiae*, quantum ad simulatam justitiam; *sed in azymis sinceritatis*, quoad vitam et intentionem, *et veritatis*, quoad doctrinam.

4. ERROR APOSTOLORUM DUPLEX REFUTATUR

At illi, id est discipuli dictum Domini intelligentes de pane fermentate et materiali, *cogitabant intra se dicentes*, quodam occulto murmure; quia hoc ideo dicit, *quia panes non accepimus*; non vult quod de pane Pharisaeorum fermentate accipiamus. Putabant enim se esse tacite notatos de panum oblivione, et quod ad litteram de pane fermentate loqueretur, ne ab eis acciperent; eo quod panes secum non accepissent.

Errabant Apostoli in duobus: quia et de panura defectu *Apostolorum* dubitabant, eo quod panes non attulerant; et quia verbum Domini de fermento ad litteram capiebant. Primo ergo arguuntur de primo, scilicet quod timebant panis defectum materialis.

Sciens autem Jesus, cogitationes eorum tanquam Deus, arguit eos de fidei modicitate, quia eo praesente et cum eo timebant posse egere, dicens: *Quid cogitatis modicae fidei, quia panes non habetis*, et me dixisse de panibus terrenis, de quibus dubitare non deberetis? Panem vitae, quae est causa omnium panum, secum

SEGON DEL CARTOIXÀ

lo rey Messies, mal ente- {149b} nent la profecia de Jacob gran patriarca, que lo regne de Judea seria perdut quant vendria lo Messies.

Era stranger Herodes hi gran rey, hi de gran potència enteni en aquests sinestrament la profecia, la qual diu que seria perdut lo ceptre de Judà quant lo rey Messies vendria; hi axí vench en lo temps de rey que no era natural de Judea. De aquests tres levats amonesta lo Senyor als dexebles que-s guarden.

[4. DE LES DUES REFUTACIONS DELS ERRORS DELS APÒSTOLS]

Hoïdes aquestes paraules, los mansuets dexebles del pa material ho entengueren, hi dins si pensaren, y deyén: «Perquè no portam pa, avisa'ns que no prengam del pa dels saduceus hi fariseus, levat hi agre. Perquè no havem tengut cura que de pa nos provehísem, ara-ns mana que dels saduceus ni fariseus no-n vullam pendre.»

Entenen lo Senyor lo que dins si pensaven, Déu verdader que les nostres ànimes penetra, primerament de poca fe los increpa, après lo que entén del levat declara: «Hòmens de poca fe! Pensau que yo us repte, perquè no haveu portat pa per a la corporal vida? Dels pans del cors pensau que yo us parle?, dels quals no deveu duptar que fallir vos puguen, puy teniu ab

1-3 mal ... Messies] Quant a VC, 390b, Corella empra aquesta al·lusió a Jacob, mentre que en el text llatí apareixia directament el verset de Gn 49, 10 («El ceptre no serà mai pres de Judà.»), on el profeta anuncia el futur d'Israel com a poble escollit que rebrà el Messies. Alhora, en el següent paràgraf del *Cartoixà*, com expliquem en la nota que segueix, Corella fa servir aquest verset de Gn 49, 10 («seria perdut lo ceptre...»). | 6 seria ... Judà] Com indiquem en la nota precedent, es fa servir aquesta citació de Gn 49, 10 que apareixia en el paràgraf previ del *Segon*. | 9 que-s guarden] A continuació, quant a VC, 390b, Roís de Corella omet un fragment en què es glossa el verset d'1Co 5, 8, que ja ha aparegut en un altre fragment del *Segon* (p. 857,35-38: «No celebren la Pasca en levat de la Ley vella»), per recomanar viure no amb el vell llevat de la malícia, sinó amb els pans sense llevat de la sinceritat. | 15-16 vullam pendre] Tot seguit, pel que fa a VC, 390b, Corella omet una glossa que assenyala com els deixebles erraven de dues maneres en prendre de manera literal les paraules evangèliques de Crist sobre aquest episodi: dubtaven per la falta de pa i pel fet de no acceptar el rent dels fariseus. | 18-20 primerament ... declara] Quant a VC, 390b, aquest fragment s'ubicava en una glossa prèvia, en p. 858,15-16. Corella l'ha integrat entre el verset de Mt 16, 8 «Entenen lo Senyor...» | 23-859,2 puy ... vida] Corella modula aquest fragment en el sentit que ara el presenta en primera persona, tot continuant el verset de Mt 16, 8 en VC, 390b, el text ara modulad formava part de la glossa ludolfina.

51. DEL LEVAT HI DEL CECH

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

habebant; et ideo de panum defectu dubitare non debebant.

Hoc autem, secundum Chrysostomum, Dominus facit, ut sollicitudinem escarum ab eis abiciat. Quasi diceret: Et factis meis praecedentibus et doctrina debetis sic esse illuminati, quod verbum meum intelligeretis non de pane materiali, quia de hoc possum vobis sufficienter providere. Quod probat duplici exemplo, in quo magnam {391a} multitudinem satiavit parvo cibo. Unde subdit: *Nondum intelligitis*, scilicet mysterium; nam si per panes intelligitur doctrina sana, necessario per fermentum intelligitur corrupta; *neque recordamini*, scilicet virtutis in multiplicatione panum, unde sequitur, *quinque panum*, scilicet distributorum, *in quinque millia hominum, et quot cophinos sumpsistis*, de residuo; *neque septem panum*, scilicet distributorum, *in quatuor millia hominum, et quot sportas sumpsistis* fragmentorum? Reducit eos ad memoriam miraculorum de quinque et septem panibus, ut confidant quod ipse pascet eos qui pavit turbas. Quasi diceret: Non est vobis timendum, cum de tam paucis panibus, tantas feci abundare reliquias.

Unde Chrysostomus: Per hoc in memoriam eis reducit ea quae praeterierunt, et ad futura attentiores facit. Deinde arguuntur de secundo, scilicet quod habebant defectum intellectus spiritualis, cum dicitur: *Quare non intelligitis*, scilicet, *quia non de pane dixi vobis?*

Quasi diceret: Non est vobis dubitandum de pane materiali, quia ita possum eum multiplicare sicut vidistis; nec de illo ego sollicitor, nec loquor vobis, ideo potius de alio pane et fermento intelligere debuistis, scilicet doctrinae perversas, quae more fermenti, se veri panis substantiam simulat habere. Sed revera totam substantiam ejus cui admiscetur corrumpit, et ad saporem suum trahit.

Hoc est de quo Apostolus dicit: *Modicum fermentum totam massam corrumpit*. Ab isto ergo sicut a nocivo cibo summe est cavendum; unde Ambrosius: Cibus corporalis nocivus cum magna sollicitudine cavetur, quanto magis spiritualis? tunc *intellegerunt, quia non dixerat cavendum a fermento panum*, scilicet materialium; sed a doctrina Pharisaeorum et Sadducaeorum, quae ratione praedicta vocatur fermentum.

vosaltres a mi, qui só pa de vida, qui de tot lo pa só causa, hi sens pa puch donar vida.»

Diu sanct Crisòstom: «De les mies obres hi doctrina deuríeu apendre que del pa material no parle, que de tal pa fàcilment vos ne puch provehir en 5 abundància; pochs dies passen que n'haveu vist experiència. No us recordau de la multiplicació dels cinch pans hi dos pexos en cinch mília hòmens, hi que dotze cofins ne sobraren? Hi de la multiplicació de set pans hi poquets hi chiquets pexos com ne sobraren set 10 sportes? Donchs, per què teniu recel que, essent yo ab vosaltres, pa fallir vos puga?

»Hi axí no deveu entendre que del pa material yo us parle, mas del levat agre que és la herètica hi {149c} perversa doctrina dels saduceus hi fariseus heretges, que 15 axí com lo levat corromp tota la pasta, axí la error tota la sana doctrina.»

Diu lo Apòstol: «Poch levat corromp tota la pasta.» Diu sanct Ambròs: «Lo arcènit, lo verí e qualsevol vianda que mata, ab gran sollicitut la apartam de 20 nosaltres, hi no-ns apartam de la spiritual mortífera vianda que la ànima immortal mata.» Entengueren los dexebles que no deya lo Senyor que-s guardasen del levat de la material pasta, mas de la doctrina dels saduceus hi fariseus herètica. 25

3-12 Diu ... puga] El lletraferit valencià, quant a VC, 391a, tradueix de manera sintètica el fragment llatí, tot fent servir els versets de Mt 16, 9-10 («¿Encara no ho compreneu? ¿No recordeu el fet dels cinc pans i dels cinc mil homes, i quantes cistelles vaucollir de les sobres? ¿O el fet dels set pans i dels quatre mil homes, i quantes paneres vaucollir del que havia sobrat?»), i ometent-ne les glosses intermèdies. | 12 vos puga] Tot seguit, pel que fa a VC, 391a, Roís de Corella omet una citació de sant Joan Crisòstom que recorda els fets passats als apòstols per la seua incredulitat i els preveu per al futur. | 14-15 la ... heretges] En aquest fragment, quant a VC, 391a, Corella afig les referències a la condició herètica de la doctrina dels saduceus i fariseus. | 19-21 Lo ... nosaltres] Roís de Corella amplifica el fragment assenyalat, tot concretant la traducció dels «aliments nocius» respecte VC, 391a: «Cibus corporalis nocivus cum magna sollicitudine cavetur», és a dir, «Així com s'evita l'aliment corporal nociu.» | 24-25 la doctrina dels saduceus hi fariseus herètica] El qualificatiu d'«herètica» ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 391a: «sed a doctrina Pharisaeorum et Sadducaeorum.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

5. ILLUMINATIO CAECI BETHSAIDAE PRIMUM IMPERFECTE VIDENTIS

Et veniunt Bethsaidam, ubi adducunt ei caecum, et rogabant ut illum tangeret, firmiter credentes quod ad tactum ejus sanus fieret. Et apprehensa manu caeci, eduxit eum extra vicum, id est extra vicinitatem et tumultum malorum; et expuens in oculos ejus, impositis manibus super oculos interrogavit eum, si quid videret. Et aspiciens, id est aspiceret incipiens, ait: Video homines velut arbores ambulantes. Non enim distinguere poterat lineamenta humanorum corporum, videbat obscure corpora eorum moveri de loco ad locum: et postea perfecto illuminavit eum. Nam iterum manus super oculos ejus imposuit, et clare omnia vidit.

[59]

Certum est enim quod Christus poterat eum statim perfecte illuminare; sed per talem modum voluit facere, ut designaret discipulos adhuc in parte obscuratos caligine ignorantiae, et ad clare intelligendum indigere majori illuminatione.

Unde et post resurrectionem suam *aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas.*

[59] Per hoc arguitur ignorantia discipulorum facto, quod ipsis praesentibus illuminavit caecum, primo imperfecte, et postea perfecte.

Alii dicunt illuminationem hujus caeci successive factam, propter parvitatem fidei hujus caeci et fragmentum ipsum Christo; et potest esse quod ista causa et praedicta concurrerunt ad istum effectum in ipso. Per hoc etiam si- {391b} gnatur quod Dominus aliquando dat suam gratiam augmentando priusdatam.

Et mittens illum in domum suam jussit, ut nemini diceret, ad vanitatis jactantiam, ut mundi gloriam nos doceret fugere; sed tamen dicere poterat et debuit, ad praedicationem laudis divinae; hoc nondum intelligunt, qui omnia opera sua, ut ab hominibus

[5. DE LA CURACIÓ D'UN CEC A BETSAIDA, QUI VEIÉ PRIMER DE MANERA IMPERFECTA]

Hi arribaren a la ciutat de Betzayda, hi portaren al Senyor un cec, pregant-lo que ab les sues deyfiques mans lo toque; fermament creyen que al toch de les sues mans guarria. Hi pres-lo per la mà lo Senyor, hi portà'l fora del carrer hon stava, separà'l de males companyies; hi scopí-li en los ulls, hi posà-li les mans sobre la vista, hi après lo enterroga si veu alguna cosa. Hi començant a mirar, deya: «Veyg los hòmens axí com arbres, hi sembla que-s moguen.» No podia distinguir encara los liniaments dels humans còsors, però podia scurament veure com se movien. Posà-li lo Senyor les mans sobre los ulls altra vegada hi començà clarament veure, hi cobrà perfetament la vista.

Podia lo Senyor sens tal discurs tornar-li perfeta vista; però volgué en la vista d'aquest mostrar la ignorància de sos dexebles, que havien mester més clarament veure.

Hi axí, los profetes en les coses sensibles moltes vegades declaraven les sues profecies: portava Jeremies en lo coll cadenes de fusta, significant que axí seria portat en Babilònia lo judaych poble. Axí malahí lo Senyor la figuera, significant la maledicció de la stèril sinagoga.

Hi ací, per lo semblant, volgué ab discurs de temps guarir lo ceguó, significant la ignorància dels seus dexebles, los quals no promptament la lum de la vera intel·ligència devien pendre, fins al dia de Pentecosta, que perfeta lum pendrien.

Altres dien que fon per la poca fe sua hi de aquells qui al Senyor lo portaren; hi pot esser que la una causa y l'altra concorregueren, que'l Senyor axí volgués acabar aquest miracle. Hi encara, per mostrar als penidents hi chechs en l'ànima, donà hi augmentà la sua gràcia.

Dix lo Senyor al cec qui ha cobrada la vista: «Vés-te'n a ta casa hi a dengú no u digues.» No entenia lo Senyor que no u pogués dir la laor y glòria de la majestat divina, mas mostrava que no volia la mundana glòria, axí com largament havem dit en los precedents capítols. Però no u entenen ni u volen entendre aquells que fan totes les sues obres perquè-ls

10 *liniaments*] Línia que indica una forma o contorn (DCVB, s.v. *lineament*). | 18-23 *Hi ... sinagoga*] Aquest fragment ha estat amplificat per Corella respecte VC, 391a, tot partint del verset omés de Lc 24, 45 («llavors els obrí el cor perquè compreguessen les Escritures.») Corella opta per exposar directament diferents exemples extrets de les Escritures a què el verset omés remetia, com són les referències a Jr 27, 2 («Això diu el Senyor: "Prepara't uns lligams i uns jous. Posa-te'ls al coll."»), o, per altra part als diferents episodis evangèlics plantejats de la figuera maleïda i la curació d'aquest cec. La qüestió diferencial, però, aportada per Corella en aquest fragment, és l'al·lusió al poble jueu, tant en la referència de l'Antic testament com amb l'episodi evangèlic de l'arbre maleït. | 24-28 *Hi ... pendrien*] Aquest fragment ha estat reubicat per Corella quant a VC, 391a, on es trobava unes línies més amunt, abans de «Podia lo Senyor...» (p. 860,14). Així mateix, la traducció ha estat amplificada amb la referència als apòstols i a la Pentecosta, que esdevé la llum de l'arribada de l'Esperit sant sobre aquests: «Per hoc arguitur ignorantia discipulorum facto, quod ipsis praesentibus illuminavit caecum, primo imperfecte, et postea perfecte.», és a dir, «Es demostra la ignorància dels deixebles; amb ells presents il·luminà el cec, primer de manera imperfecta i després perfectament.» | 39-40 *axí ... capítols*] Aquesta referència a allò dit prèviament ha estat afegit per Corella quant a VC, 391b. Un exemple sobre aquests continguts que alerten d'evitar la vanaglòria, al qual es podria referir el lletraferit valencià, es pot trobar en els subcapítols 4 i 5 del capítol 49 del *Segon*.

51. DEL LEVAT HI DEL CECH

VITA CHRISTI

videantur, faciunt, de quibus Dominus ait: *Receperunt mercedem suam.*

Ne ergo hic recipias mercedem, et recipiendo perdas aeternam, vitiositatem tuam potius enarra, quam virtutem, exemplo Apostoli dicentis: *Qui fui blasphemus, et persecutus sum Ecclesiam Dei.* Unde Augustinus: Vis virtutes tuas augeri proderere noli, fuge videri quod esse meruisti. Quod manifestando potes amittere, tacendo custodi.

6. MYSTICA HUIUS MIRACULI APPLICATIO

Ubi Beda: Cuncti qui a Domino curantur languores, spiritualium sunt signa languorum, quibus anima per peccatum aeternae morti propinquat.

Sicut enim in surdo et muto a Domino sanato, sanatio mentis insinuat eorum, qui neque audire verbum Dei, neque loqui noverant, et mox in refectioe turbae esurientis, quae Dominum secuta fuerat suavitas figuratur illa qua diligentium se et quaerentium solet corda nutrire; ita in hoc caeco paulatim curato a Domino, illuminatio designatur cordium stultorum, ac longe a via veritatis aberrantium.

Rogabant autem eum ut illum tangeret, scientes quia tactus Domini, sicut leprosum mundare, ita etiam caecum illuminare valeret. Tangimus autem Dominum nos, cum ei fide integra et sincera adhaeremus; tangit nos, cum mentem nostra in afflatu sui Spiritus illustrat, atque ad cognitionem nos propriae infirmitatis studiumque bonae actionis accendit. Apprehendit manum caeci, ut eum ad excusationem bonae operationis confortet. Educit extra vicum, ut a vita vulgari segregatus, voluntatem sui Conditoris, quo illuminari meretur, liberius sedulo corde scrutetur. Quisquis enim lumen aeternitatis videre desiderat, non exempla turbarum, sed ducatum necesse est semper sui Redemptoris sequatur. Ideo autem caecum hunc paulatim, et non repente curat, quem mox uno verbo, si vellet, poterat curare, ut magnitudinem humanae caecitatis ostenderet; quae quasi pedetentim, et per quosdam profectuum gradus, ad lucem divinae visionis solet pervenire.

Sputum quippe ab intus de capite Domini procedit; manus vero sunt membra corporis, exterius posita. Expuens ergo in oculos caeci, Dominus imponit

SEGON DEL CARTOIXÀ

hòmens ho miren, als quals diu lo Senyor que en aquest món atenyen de sos treballs lo premi.

Donchs, perquè aci no-l rebes hi en l'altre món perdes la eterna glòria, confessa les tues culpes hi les virtuts amaga; digues ab lo Apòstol: «Yo só stat blasfemador, he perseguit la Sgleya.» Diu sanct Agostí: «Vols que les tues virtuts augmenten? No vulles que-ls hòmens les miren. Si merexs que sies en stima de virtuós home, no desiges que-ls hòmens ho stimen. Lo que pots perdre si u manifestes, treballa callant que u guardes.»

[6. DE L'APROPAMENT MÍSTIC D'AQUEST MIRACLE]

Diu Beda: «Tots los qui lo Senyor corporalment guareix hi cura, les nostres spirituals malalties senyalen, per les quals l'ànima a la eterna mort se acosta.

»L'ome sort hi mut la sanitat de la nostra pensa significa, en aquells qui ni hoir ni parlar volen la divina doctrina. Hi aquells qui, seguint lo Senyor, prengueren refectió de suau hi saborosa vianda signifiquen la suavitat spiritual que atenyen aquells qui lo Senyor amen hi-l seguexen, hi no-s can- {150a} sen. Hi en aquest qui axí cobrà la vista són entesos los insensats hi folls qui de veure hi conèxer lo Senyor se lunyen.

»Pregaren lo Senyor que posàs sobre ell les sues mans sagrades, pensant que axí com havia mundat lo lebrós de la lebrozia, axí li tornaria la vista. Tocam nosaltres lo Senyor com nos acostam a ell ab fe sancera; hi lo Senyor nos toca, quant la nostra pensa ab lum del Sanct Sperit il-lustra, fent-nos conèxer les infirmitats pròpies, encenen en nosaltres affectió hi estudi de bones obres. Pren-nos la mà, quant les bones affections nos fa posar en obra. De la gent nos aparta; mester és per a cobrar la vista que del tumulto de la gent hi de nostres cogitacions males hixcam defora; hi és tan mísera hi fràgil la condició nostra, hi consuetut mala, que no la podem cobrar perfetament.

»En un prompte en los ulls li scup hi ab les mans lo toca, que lo misteri de la sua inefable incarnació significa. Devallà del cap la saliva, que la divina sapiència significa, a la segona presona, Fill hi Verb etern apropiada. Ab les mans los nostres ulls toca,

26 fe sancera] Corella reduceix la traducció amb un únic mot respecte VC, 391b: «fide integra et sincera», és a dir, «fe íntegra i síncera.» | 36-38 En ... significa] Tant el verset de Mc 8, 23 («En un prompte en los ulls hi ab les mans lo toca.») com la referència a l'encarnació han estat incorporats per Roís de Corella respecte VC, 391b. | 37-38 que ... significa] Aquesta explicació teològica sobre l'acte de Jesús ha estat afegida per Corella quant a VC, 391b. | 38-862,5 que ... eterna] D'aquest fragment, quant a VC, 391b, Corella afig les al·lusions al Fill de Déu i al Verb divinal, així com la referència al pecat original d'Adam.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

manus suas ut videat, qui caecitatem generis humani, et per invisibilia divinae pietatis dona, et per exhibita foris sacramenta assumptae humanitatis abstersit.

Quod autem eum in domum ire praecepit mystice admonet omnes qui cognitione veritatis illustrantur, ut ad cor suum redeant; et quantum sibi donatum sit, sollicita mente perpendant, donatis collatisque sibi beneficiis, digna operum executione respondeant. Quia vero eum, sicut et multos alios quos sanavit, sanationem suam silentio tegere jubet, exemplum suis tribuit, ne de his quae faciunt mirandis, favorem vulgi requirant; sed divinis tantum aspectibus, ubi et merces restat, sint placere contenta: haec Beda.

ORATIO

Domine Jesu Christe, fac mecum signum infirmitatis et passionis tuae in bonum: ut inde per te me adjutum gaudeam et consolatum.

O panis vitae, da mihi semper tuo amare refici: ut minus sollicitus de pane vel quocumque solatio temporali. Da mihi, ut a fermento perversae doctrine, ac simulatae justitiae, et actionis pravae caveam; et in his nec active nec passive te offendam. O splendor paternae gloriae, illumina cor meum lumine tuae gratiae divinae: meque de omnibus erroribus et laqueis erue, ac dirige in viam veritatis et justitiae, ac salutis aeternae. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

quant lo Verb divinal pres la carn nostra, guarint lo humanal linatge de la general ceguedat, que per lo peccat del primer pare no promptament cobrà la vista, perquè en aquest món la cobram per gràcia, hi perfetament en la glòria eterna.» 5

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que ls teus actes hi miracles me basten hi ab ferma fe me facen creure que est verdader Messies, Déu hi home, mort posat en lo sepulcre hi resuscitat lo tercer dia. 10

Hi fes que la mia ànima prenga refectió de tu, pa de vida, que del pa material no sia solícita ni de algun altre delit en aquesta vall mísera. Hi guarda'm tu, Senyor, que no menge del levat podrit hi a- {150b} gre de errònea doctrina, hi simulada vida, hi reprovades 15 obres; perquè a tu, bé infinit, no faça offensa. O, resplendor de la paterna glòria! Il·lumina lo meu cor de la lum tua, hi de les errors hi diabòlics laços me delliura, hi endreça'm en la carrera de veritat, de justícia hi de la lum eterna. Amén. 20

5 *glòria eterna*] Tot seguit, quant a VC, 391b, Corella omet un darrer fragment de la glossa de sant Bernat de Claravall sobre el fet que Jesús envie el cec guarit a casa i no conte el seu miracle, com a mostres espirituals de penediment pels pecats i agraïment del que li ha estat donat. | 7-10 *Senyor ... dia*] La traducció d'aquest fragment respecte l'original llatí esdevé bastant lliure, però mantenint i explicitant la referència a la Passió i mort de Jesús (VC, 392): «*Domine Jesu Christe, fac mecum signum infirmitatis et passionis tuae in bonum: ut inde per te me adjutum gaudeam et consolatum.*», és a dir, «Senyor Jesucrist, fes amb mi un senyal per al bé, el senyal de la teua debilitat i de la teua Passió, perquè puga gaudir-ne, ajudat i consolat per tu.» S'afeg i es destaca la demanda de fe per creure els actes i miracles de Crist, i la seua condició de fill de Déu que resuscità. | 16 *bé infinit*] Aquest epítet amb què es qualifica a la divinitat ha estat incorporat per Corella respecte VC, 392. Ha aparegut en altres ocasions, com per exemple en p. 836,20.

VITAE JESU CHRISTI DOMINI
NOSTRI SECUNDA PARS.

{393A} CAPUT I. DE CONFessione
VERAE FIDEI, QUAM PETRUS FECIT PRO
OMNIBUS.

DE LA CONFESSIÓ DE VERDADERA FE, LA
QUAL PERE CONFESSÀ PER TOTS LOS
ALTRES. CAPÍTOL LII

I. SCOPUS SECUNDAE PARTIS

Prima pars libri hujus, quae praecedit, nullam de passione mentionem expresse facit; secunda vero pars, quae hic sequitur, frequenter de passione facit mentionem, et totam continet passionem, eorum quae ultra sunt seriem.

5

2. URBIS CAESAREAE PHILIPPI SITUS

Post praemissa ergo venit Jesus tanquam Salvator, ubique lumem doctrinae spargens, ubique perditos quaerens, ubique poenitentes salvans, *in partes* et fines civitatis, quae *Casareae Philippi* vocabatur, sed nunc Paneas dicitur. Philippus enim Tetrarcha frater Herodis civitatem illam renovavit et ampliavit, et ex tunc eam Caesaream Philippi, in memoriam sui nominis, et in honorem Tiberii Caesaris, qui ei quartam partem regni dederat, appellavit. Et est sita in pede montis Libani, ubi hinc inde in declivi latere montis oriuntur duo fontes, Jor et Dan dicti, qui post modicum, ad radicem et pedem Libani confluentes, efficiunt Jordanem, qui post longos circuitus ingreditur mare Galilaeae, prope Corozaim civitatem.

Dicitur etiam Caesarea Philippi, ad differentiam Caesareae Palaestinae, ubi Centurio Cornelius dicitur habitasse. Est et alia Caesarea, metropolis Cappadociae, quae est in regione Turciae. In ista autem civitate, scilicet Caesarea Philippi, et in confinibus ejus, habitabat Gentium populus; et ideo ex hoc quod Christus mysterium suae Incarnationis hic revelare

[I. DE LA CIUTAT DE CESAREA DE FELIP]

Vench après lo Senyor axí com ha general Salvador, lum verdadera qui tots los hòmens il·lumina, stenent per totes parts los seus raigs luminosos, cercant tots los qui perduts eren y salvant tots los qui's penedien. Vench en les parts hi térmens de la ciutat que Cesarea de Felip se nomenava, hi ara de present Paneas se nomena. Felip tetrarcha, germà de Herodes, renovà hi amplià aquesta ciutat en honor sua hi de Tiberi Cesar, hi volgué que Cesarea de Felip la nomenasen; havia-li donat Tiberi Cesar la quarta part del regne de Judea. Aquesta ciutat antigament Lachis, hi après Dan, se nomenava, per los fills de Dan que la tenien. Stà al peu del mont Líbano, entre dos fonts, la una Jor l'altra Dan, situada, les quals après, a les faldes del mont, se ajusten hi lo flum Jordà comencen, lo qual passa per lo stany qui's diu mar de Galilea, hi entra-se'n en la mart Morta, hon les cinch ciutats periren.

Cesarea de Felip se diu aquesta en diferència de la Cesarea que stà en la Palestina, hon centurió Corneli abitava. És altra Cesarea en la Turquia, qui és la metropolitana ciutat de Capadòcia. En aquesta ciutat de Cesarea, hi en los seus térmens, abitaven gentils pobles; hi volgué lo Senyor en aquest loch de la sua encarnació revelar lo misteri, per mos- {150c} trar que per la major part, no dels jueus, mas dels gentils, devia

15 Cesar] casar.

3 *Capítol lii*] A l'inici d'aquest capítol, en VC, 393a, hi ha una glossa que indicava el final de la primera de les dues parts en què es dividia la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia segons l'edició de Rigollot que manegem. El contingut no incorporat assenyalava que en aquesta segona part serien ja més freqüents els episodis i la referència a la Passió de Jesucrist, tot seguint els fets evangèlics que n'esdevindrien. Corella, d'altra banda, sí que ha fet menció en constants ocasions a la Passió i mort de Jesucrist en aquest volum, que és un dels objectius del projecte cristocèntric que desenvolupa en en el *Cartoixà*. | 7-8 lum ... *luminosos*] Corella retorca la traducció respecte VC, 393a amb l'ús de la derivació amb el terme «llum»: «*ubique lumem doctrinae spargens.*», és a dir, «espargint per tot arreu la llum de la seua doctrina.» | 16-17 *Aquesta ... tenien*] Aquesta referència històrica a la ciutat veterotestamentària de Laquix, com a origen de la ciutat de Cesarea de Felip ha estat incorporada per Corella respecte VC, 393a. | 22 *hon les cinch ciutats periren*] Corella, quant a VC, 393a, opta per afegir l'al·lusió a les ciutats que foren destruïdes juntament amb Sodoma i Gomorra, en substitució de la glossa ludolfina que assenyalava que aquesta ciutat de què tractem estava a prop de Corozaim. | 28-864,2 *hi ... radicada*] L'autor valencià incorpora la referència a l'exclusió dels jueus de l'arrelament i el fonament de l'Església sobre els quals tracta la glossa ludolfina (VC, 393a): «*Et ideo hoc ex quod Christus mysterium suae Incarnationis hic revelare voluit, ostenditur quod fundamentum Ecclesiae in fide Gentium fit.*», és a dir, «l per això Crist volgué revelar ací el misteri de la seua encarnació, per mostrar que el fonament de l'Església es feia sobre la fe dels gentils.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

voluit, ostenditur quod fundamentum Ecclesiae in fide Gentium fit.

Haec enim civitas est Phoenicis regionis Gentium, et terminus Judaeae ad Septemtrionem, ad quam tributum census capitis deferebatur, pro quo sub Caesare Augusto universus orlas descriptus dicitur. Congruum autem fuit, ut in loco in quo orbis tributum solvit, Rex regum et Dominus orbis tributum fidei exigeret, quod solvitur de capite animae, id est de mente.

3. CHRISTUS DISCIPULOS INTERROGAT

Et cum esset solus orans in via, interrogabat discipulos suos, non quia dubitaret, vel ignoraret, et ut aliquid disceret; sed ut eos veritatem instrueret et doceret, et errorem hominum per responsionem discipulorum eliminaret. Item, ut eis occasionem merendi daret; et nos fideli eorum confessione, in fide solidarum. Item, ut fidem {393b} illorum per sequentem approbationem et promissionem in ipsis fortius confirmaret, ac differentiam Apostolorum et populorum confirmando ostenderet.

Exploraturus autem fidem discipulorum prius vulgi sententiam inquirat; quia confirmaturus eos in fide, prius opiniones et errores aliorum a mentibus eorum removere voluit, ut de veritate eos melius informaret. Sic doctor Evangelicus debet errores destruere; ut melius possit veritatem adstruere.

Volens ergo Dominus errores exponi, ut eis expulsis, discipuli veritatem proferant, non vulgi opinione, sed ex Domini revelatione, *interrogabat eos dicens: Quem dicunt homines*, et turbae vulgares, *esse Filium hominis?* id est Virginis. Hoc soli Christo convenit: Adam enim fuit filius terrae, alii filii hominum, quia ex utroque gignuntur parente; sed solus Christus fuit filius unius hominis, quia non nisi unum parentem habuit in terra, sic unum in coelo.

Vocat se etiam non solum Filium Dei, sed hominis, ratione humilitatis; quod est contra illos, qui semper volunt se a digniori nominare, et majores suae parentelas, tacitis ceteris, allegare.

Secundum Hieronymum, non dicit: Quem me dicunt esse homines? Licet de se intelligeret, ne jactanter de se quaerere videretur;

SEGON DEL CARTOIXÀ

la sua Sgleya esser congregada, hi en los gentils la santa fe cathòlica radicada.

Aquesta ciutat és de Fenícia dels gentils, hi de Judea terme a la part de la tremontana, a la qual portaven les pecúnies del tribut que a l'Imperi romà pagaven per general vasallatge. Hi fon decent misteri que en lo loch hon lo tribut se pagava, lo Rey dels reys hi Senyor del cel hi de la terra prengué hi exegís lo tribut de la fe hi vasallatge de Pere, per tots los altres qui en ell devien creure.

[2. COM CRIST INTERROGA ELS DEIXEBLES]

Stant en los térmens de Cesarea, enterrogà los dexebles, no perquè ignoràs lo que demanava hi aprengué lo que ja sabia; mas perquè en la resposta que farien los instròis del que devien creure hi tinguesen per la resposta ocasió de poder meréxer, confessant la veritat, com era Déu hi home. Y lo Senyor responnet, los confermàs en la veritat que confessaven, hi reprovàs la error dels qui no u creyen hi altre del qui era opinaven; hi en ferm y segur posàs la fe hi confessió nostra. Hi encara, per mostrar la diferència dels seus apòstols als pobles.

Volent, donchs, examinar la fe dels seus apòstols, primer demanà la sentència hi opinió dels pobles; perquè, volent en la fe confermar-los, primer vol les opinions errònees dels altres raure de les sues penses, perquè de la veritat millor los informe. Axí, lo doctor evangèlich deu primer destrohir les opinions falses, perquè en les penses dels hoïnts la doctrina evangèlica millor sembre.

Y per ço, en tals paraules los enterrogà què dien los hòmens, què dien los pobles: «Qui dien que és lo Fill de l'home?», lo Fill de la Verge. Sol a Jesús, Déu hi Senyor nostre, és propi dir-se Fill de l'home; Adam, fill de la terra; los altres són fills dels hòmens, pare hi mare, qui en la generació {150a} d'ells concorren. Lo Senyor és Fill de l'home: en quant Déu té un Pare, en quant home una Mare.

Molt sovint lo Senyor se nomena Fill de l'home, perquè de humilitat nos done exemple, contra aquells qui tostemps prenen lo nom del que en ells stimen més noble, per molt que de lunny los vinga, hi los majors de son linatge al·leguen hi los menors callen.

8-9 *hi vasallatge de Pere*] Aquesta referència a la fidelitat i el «vasallatge» de Pere vers Jesús –l'apòstol és el personatge evangèlic central del present capítol–, ha estat incorporada per Corella respecte VC, 393a, on es tractava del tribut de la fe a Jesús de manera genèrica. | 16 *com ... home*] Aquesta al·lusió a la doble condició humana i divina de Jesús ha estat afegida per Corella quant a VC, 393a. | 28-29 *perquè ... sembre*] Corella amplifica la traducció quant a VC, 393b («ut melius possit veritatem adstruere.»), és a dir, «perquè edifique millor la veritat.»), en el sentit que afeg la referència a la doctrina evangèlica i a la seua sembra en els pensaments dels qui l'escolten. | 42 *menors callen*] Tot seguit, quant a VC, 393b, Corella omet una citació de sant Jeroni en què es glossa el fet de la humilitat de Jesús en la pregunta que planteja sobre el que diuen els altres d'ell, i no el que ell diu.

sed dicit, secundum Chrysostomum, *Filium hominis*; quia dispensationem Incarnationis credi vult, et in confessionem devenire.

Similiter praelati ac doctores et magni homines, deberent inquirere de fama sua a collateralibus suis; quia bona fama doctoris et praesidentis, multum facit ad doctrinas et aedificationis fructum; mala ad detrimentum. Unde Origenes: Interrogavit Christus discipulos, ut nos semper scrutemur qualis opinio sit apud homines de nobis, ut si quid ipale dicitur de nobis, occasiones illius praecidamus; si quid autem boni, ejus occasiones augeamus. Sed et discipuli Episcoporum, Apostolorum instruuntur exemplo, ut qualescumque opiniones audierint foris de Episcopis suis, referant eis. In hoc autem quod Dominus ab Apostolis quaesivit de fide turbarum, dedit intelligere quod praelati reddituri sunt rationem de fide subditorum.

4. VARIAE TURBARUM OPINIONES DE CHRISTO

Et quia de Christo erant variae opiniones in populo, ideo discipuli {394a} responderunt dicendo, quod alii dicerent eum esse Joannem Baptistam, qui in utero matris positus sentiebat Domini praesentiam, et propter Baptismum et vitae eminentiam; cujus opinionis fuit Herodes, et sui sequaces. Unde Theophilus: Multi namque putabant quod Joannes a mortuis surrexisset sicut et Herodes credebat; et post resurrectionem suam miracula perpetrasset.

Alii vero dicebant eum esse Eliam, propter zelum veritatis quem habuit; et propter potentiae evidentiam, quia ignem de coelo posuit; et quia ad coelum raptus, creditur inde esse venturus. Alii Jeremiam, pro sanctitate, qui sanctificatus fuit in utero matris, et propter patientiam in adversis, et propter beneficium misericordiae, quia populi peccata planxit, et lamentatus fuit. Alii autem unum de Prophetis, scilicet Eliseum, propter excellentiam sapientiae, habuit enim duplicem spiritum Eliae; vel, quia surrexit unus alius de antiquis Prophetis prioribus. Et sic patet divisio erroris habitus de Jesu, a diversis;

sic adhuc hodie variantur homines inquirendo salutem, sive beatitudinem. Unusquisque enim ponit beatitudinem in eo quod diligit, et hoc pro Deo colit, quia secundum Augustinum, hoc ab homine colitur, quod prae ceteris diligit.

Diu sant Crisòstom: «Lo misteri de la incarnació volia que·ls apòstols confessasen, hi per ço Fill de home se nomena.»

Hi axí, los doctors hi aquells qui presedexen, dels seus col·laterals deurien enquirir la fama hi smenar hi donar rahó de la sua vida, que no scandalitze; que la bona fama del doctor molt fa a la doctrina y utilitat dels pobles; hi per lo contrari, gran nocument procura en los hoïnts hi súbdits la mala fama. Diu Orígenes: «Enterrogà lo Senyor los dexebles, perquè aprengam nosaltres demanar quina opinió de fama és la nostra, perquè levem les ocasions, si de nosaltres malparlen; hi augmenten les causes de bé, si és bé lo que de nostra vida pensen. Hi los dexebles dels bisbes aprenguen referir als prelats sens lesió dels qui parlen, dient en general lo que d'ells se parla.» Hi en demanar lo Senyor als apòstols de la fe dels pobles, mostra que·ls prelats són tenguts donar conte de la fe de les sues ovelles.

[3. DE LES DIVERSES OPINIONS QUE SOBRE CRIST TENIEN ELS POBLES]

Hi perquè diverses opinions del Senyor entre·ls pobles corrien, responen los dexebles: «Alguns dien, Senyor, que sou Joan Babtista, mort, resuscitat en vida per les sues grans dignitats hi excel·lències», de la qual opinió fon Herodes hi los qui Herodes seguien. Diu Theòfil: «Molts pensaven, dels quals era Herodes, que·l Babtista resuscitat feya los miracles que no havia fet en la primera vida.»

Altres deyen que Elies era, per lo zel de la veritat que sens temor pricava; hi per lo poder de acabar {151a} excel·lents obres, hi sabien que fos Elies arrapat y elevat en lo carro. Altres deyen que era Jeremies, qui fon sanctificat en lo ventre de sa mare; miraven la sanctedat de la sua excelsa, perfeta, vida, la sua indicible paciència, la sua pietat e misericòrdia, que planyia los peccats dels pobles. Altres deyen que era hu dels profetes: Eliseu, qui fon excel·lent profeta, o algú dels altres que era resuscitat hi vivia. Hi axí clarament se mostra la error de aquells qui del Senyor parlaven.

8 *nocument*] Dany, mal que es rep o s'infereix (*DCVB*, s.v. *nocument*). | 21 *Joan Babtista, mort, resuscitat en vida* Corella, quant a *VC*, 394a, omet l'argument de la glossa que aportaven els que creien que Jesús era el Baptista: que en el si de la mare sentí la presència del Senyor. Incorpora, d'altra banda, la referència a la resurrecció. | 29-30 *hi ... carro*] Aquest fragment que fa referència a l'ascensió d'Elies al cel es troba en 2re 2, 1-18. | 30-31 *Altres ... mare*] La referència a la vocació primerenca de Jeremies es troba en Jr 1, 4-5. | 37 *Senyor parlaraven*] Tot seguit, quant a *VC*, 394a, Corella omet una glossa que tracta de la variació en les atribucions sobre qui era Jesucrist, com a mostra que cada persona posa la felicitat en allò que estima. Així, segons una citació de sant Agustí d'Hipona també omesa, l'home lloa el que més estima.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

5. RESPONSIO PETRI CHRISTUM ESSE FILIUM DEI CONFITENTIS

Deinde exigit a discipulis propriam de se confessionem, dicens: *Vos autem*, ab aliis discreti, qui non estis de turba, sed mei discipuli *quibus datum est nosse mysterium regni Dei*, — *qui estis lux mundi*, — *quibus omnia quaecumque audivi a Patre meo nota feci*, — *quem me esse dicitis?* Quasi diceret: Si alii errant opinione falsa de me; vos tamen non debetis errare, qui tandiu mecum fuistis; et meam doctrinam audistis, et miracula tanta vidisti.

Respondit autem Petrus pro omnibus, scilicet pro se et pro aliis, quia omnes unum sciebant, et idem sentiebant; licet alii Apostoli etiam scirent, iste tamen tanquam senior, ac princeps et caput aliorum, fit os totius collegii; ac prae omnibus et pro omnibus respondit, qui omnibus praesse et prodesse debuit. Ex quo patet quod praecipue ad Petri successorem pertinet certificatio dubitationum de fide, et pertinentibus ad eandem.

Petrus igitur non a parentibus, sed a Patre coelesti edoctus, Dei filium et hominem videns, utrumque complexus est; ac veritatem divinae et humanae naturae, id est verum Deum et hominem, in eodem supposito confite tur dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Quasi dicat: *Tu es Christus*, id est homo secundum quod unctus es oleo gratiae *prae participibus tuis*, et sic confitetur ejus humanitatem, in qua unctus est oleo gratiae prae aliis; et es *Filius Dei* naturalis scilicet, et non adoptivus sicut alii, et per consequens ejusdem naturae cum Deo Patre, et sic confitetur ejus divinitatem; et addit *vivi*, id est incommutabilis, et aeterni, quia Hebraei consueverunt vocare Deum vivum, ad differentiam et distinctionem falsorum deorum, qui non vivunt, quos scilicet Gentes, vel de mortuis hominibus, vel de insensibili materia et substantia sibi instituerunt.

6. PROMISSIO IPSI FACTA

Respondens autem Jesus Petro, et in Petro omnibus, mercedem verae confessionis, *dixit ei: Beatus es Simon Barjona*, id est filius Joanna;

Bar enim idem est quod *filius*, *Jona* autem ponitur per diminutionem, pro Joanna, subtracta media syllaba; unde *Barjona* hic accipitur. ac si filius Joannis diceretur, et propter hoc etiam Petrus, quandoque Simon Joannis dicitur.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[4. DE LA RESPOSTA DE PERE A CRIST A QUI CONFESSA FILL DE DÉU]

Après lo Senyor demanà als dexebls què és lo que ells ne crehen, dient: «Vosaltres, qui sou distints hi separats dels pobles, dexebls meus hi apòstols, als quals és donat conèixer del Regne de Déu los misteris, qui dieu, qui stimau que yo sia?», quasi dient: «Ab tot 5 que-ls altres de mi falsament opinen, vosaltres ja-m deveu conèixer; tant ha que-m praticau, me hoïu hi mirau les mies obres.»

Pere respon per tots los altres, tots sabien hi creyen una cosa; però com a més vell, Pere, príncep hi capità 10 dels altres, fon boca que per tots parlava, e singular entre tots, hi per tots no tardà respondre. Hi ací-s mostra que als successors de Pere sguarda determenar de les coses de la santa fe cathòlica.

Doncs, Pere, instròit del celestial Pare, no del pare 15 corporal ni de la mare, mirant Jesús home, Déu hi home-l confessa, dient: «Tu est Crist, Fill de Déu viu. Tu est Crist, home, unctat de sobreadundant oli de gràcia, no ab límits de mesura unctat sobre tots los altres. Est Fill de Déu natural, no adobtiu, com són los 20 altres hòmens; est una essència ab Déu, ton Pare», hi axí la sua divinitat confessa. Diu: «Fill de Déu viu», etern, incommutable; los jueus a nostre Senyor Déu, Déu viu nomenen, en diferència de les ydoles, factures de les mans dels hòmens, qui no viven. 25

[5. DE LA RESPOSTA FETA A SI MATEIX]

Respòs lo Senyor a Pere, y en {151b} ell a tots responia, donant-li guardó de la confessió verdadera que d'ell hi a ell havia feta: «Benaventurat es Simon, fill de Johan.»

4 *los misteris*] A continuació, quant a VC, 394a, Corella omet parts dels versets de Mt 5, 15: «Vosaltres sou la llum del món», i de Jn 15, 15: «Us he fet conèixer tot allò que he sentit del meu Pare.» | 19-20 *sobre tots los altres*] *Psalteri* (Sl 44, 8): «Sobre totes les intel·lectuals creatures» (Martos 2013: 209). | 29 *de Johan*] Tot seguit, quant a VC, 394a, Corella omet una breu glossa sobre com Pere és anomenat per Jesús «Fill de Jonàs», a partir de l'etimologia dels termes llatins «*bar*» i «*jona*», la qual parteix del verset previ de Mt 16, 17: «Feliç de tu, Simó, fill de Jonàs.»

Secundum Chrysostomum, hoc dicit, ut ostendat quoniam ita {394b} naturaliter est Christus filius Dei, sicut Petrus, filius Joannae, ejusdem substantiae eum eo qui genuit.

Beatus, inquam, *es*, propter confessionem verae fidei, quae ducit ad beatitudinem, *quia caro et sanguis non revelavit tibi*, id est non parentes tui, vel homo mortalis, aut humana doctrina istam veritatem, et tantum arcanum fidei te docuerunt; *sed Pater meus qui est in coelis*, et per consequens tota Trinitas, quia indivisa sunt opera Trinitatis.

Ubi Chrysostomus: Sermo iste convenit et ad omnes, ut singulis quibusque dicatur: *Beatus es*, quoniam *caro et sanguis non revelavit tibi; sed Pater meus qui est in coelis*. Tu dicis, et verum dicis, quia ego sum *Christus Filius Dei vivi*. Et ego qui sum veritas immobilis, cujus dicere est facere, *dico tibi* pro te et pro sociis tuis: *Quia tu es Petrus* a me Petra dictus,

id est confessor verae petrae, qui est Christus, ac fide fortis, et doctrina stabilis. Merito propter fidei fortitudinem, et fidelem Christi confessionem hoc nomen Petrus accepit, qui in petram Christum credidit. Simon quippe antea vocabatur; sed hoc nomen *Petrus* a Domino ei impositum est, ut Ecclesiam significaret. Quia enim *petra Christus*, *Petrus* est populus Christianus.

Ideo addit: *Et super hanc petram*, quam modo confessus es, et quam tu modo in fidei fundamento posuisti, id est super Christum, *aedificabo ecclesiam meam*.—*Petra enim erat Christus*, super quod fundamentum etiam ipse aedificatus est. Huic sententiae Apostolus concordans ait: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, praeter id quod positum est, quod est Christus Jesus*. Ac si dicat: Non est aliud fundamentum, nisi illa petra, quam Petrus posuit fundamentum, cum diceret: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Super hanc enim petram aedificatur tota Dei Ecclesia.

Item, *super hanc petram*, id est super hanc fidem et confessionem, seu hujus fidei et veritatis firmitatem, tanquam supra fundamentum firmum, *aedificabo Ecclesiam meam; et portae inferi*, quae sunt suggestiones daemonum, delectationes vitiorum, doctrinae haereticorum, tormenta ac blandimenta persecutorum, ac prava malorum opera, colloquia, et exempla, quae

Diu sanct Crisòstom: «Açò diu perquè mostre que axí és ell Fill de Déu natural, com ell fill de Johan, son pare.»

«Est benaventurat, perquè confesses qui só yo en fe verdadera, que porta a la beatitut eterna. Carn ni sanch 5 no t'an revelat aquest misteri, mas lo meu celestial Pare. No u han revelat a tu aquells qui t'engendraren, ni algun mortal home, ni alguna humana sciència, mas lo meu celestial Pare, hi per consegüent tota la Trinitat santa, que les sues obres són indivises: egualment lo 10 Pare, lo Fill hi lo Sperit Sanct obren.»

Diu sanct Crisòstom: «Aquesta paraula no solament a Pere s'endrega, mas a tots los qui la veritat de la fe confessen, a cascú dona lo Senyor aquesta resposta: "Tu est benaventurat que a mi hi de mi la 15 veritat confesses, carn hi sanch no t'an revelat aquest misteri, mas lo meu celestial Pare. Tu dius veritat, Pere, que yo só Crist, Fill de Déu viu. E yo, qui só veritat infal·lible, dich a tu, per tu hi per los qui en tu hi ab tu-m confessen, que tu est Pere, que vol dir 'de pedra', 20 hi prens lo nom de Pere de mi, qui só pedra.»»

Fon confessor de la pedra Pere, hi fort en la fe, hi ferm en la doctrina. Hi mèritament per la fermetat de la fe, hi per la confessió fidelíssima lo Senyor li donà aquest nom de Pere; que Simó era lo seu nom ans que- 25 Senyor lo nomenàs Pere, que pren lo nom de pedra, que la Sgleya significa: lo Senyor és pedra, Pere la Sgleya. Diu sanct Pau: «Jesucrist és pedra», donchs, los crestians, que de Crist lo nom prenen, són Pere, que prenen lo nom de la pedra, qui est Crist, Déu hi 30 Senyor nostre.

Diu lo Senyor: «Tu est Pere, de pedra, hi sobre aquesta pedra que ara confesses, la qual ara en lo fonament de la fe poses, edificaré la mia {1510} Sgleya.» Jesús era la pedra sobre lo qual fonament fon edificat 35 Pere hi tota la Sgleya. Diu lo Apòstol: «No pot algú posar altre fonament, sinó aquell qui és ja posat, Crist Jesús», quasi dient: «No y pot haver altre fonament, sinó aquella pedra la qual confessà per fonament Pere, quan dix: "Tu est Crist, Fill de Déu viu.»» Sobre 40 aquesta pedra tota la Sgleya de Déu és edificada.

Podem encara expondre, dient: «Sobre aquesta pedra, sobre aquesta veritat de la fe que tu confesses, edificaré la mia Sgleya, lo qual fonament és creure que yo só Déu hi home; hi les portes de infern, que són 45 sugestions diabòliques, les delectacions dels vicis, les doctrines dels heretges, los turments dels tirans reys hi

34 fonament] fanament.

10-11 *egualment ... obren*] Aquest aclariment sobre les obres de la Trinitat ha estat incorporat per Corella respecte VC, 394b. | 28 *Diu ... pedra*] Corella afig quant a VC, 394b que aquest verset és de l'apòstol Pau (1Co 10, 4). En el text ludfolí, apareixia el verset sense atribució explícita. | 47-868,1 *los ... prínceps* El lletraferit valencià amplifica i concreta la traducció respecte VC, 394b, en els qui abusen del poder: «*Tormenta ac blandimenta persecutorum.*», és a dir, «Turments i lloances dels perseguidors.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

iter perditionis ostendunt, et ad tartara ducunt; *non praevallebunt adversus eam*, scilicet Ecclesiam sic firmatam, quia a fide et charitate Christi non separabunt eam. Ex quo patet quod Ecclesia consistit in illis personis in quibus est notitia et vera confessio fidei et veritatis.

7. QUID SUNT CLAVES REGNI CAELORUM

Deinde claves regni coelorum se Petro daturum Dominus promisit, sed tunc non dedit; quia si statim dedisset, nunquam in Petro pravitas confessionis, de qua statim subditur, vel error negationis, de quo in passione dicitur locum invenisset.

Sicut autem pro omnibus Apostolis Petrus respondit, ita in eo omnibus claves regni Dominus promisit, dicens: *Et tibi*, qui prae ceteris confessus es, *dabo claves*, id est iudicii potestatem, *regni coelorum*, id est Ecclesiae praesentis, quae dicitur regnum coelorum, quia ad usum potestatis ejus digne ministratum sequitur aditus vel clausio regni coelorum.

Unde ait Beda: Claves autem ei non modo dantur, sed promittuntur; necdum enim fabricatae sunt super incudem crucis, nec in eo sanguine temperatae. Ego quoque earum ministerio, cum in actu perfectionis fuerint, adhuc in ardentis passionis fornace, primo latroni et homicidae aperiam janua paradisi; ut et tu in eo exemplo publicanos et meretrices intrare permitias. Tu enim super eos iudicium exercebis, qui confitebuntur culpam, et expectabunt {395a} poenam. Et ideo habebis ordinariam jurisdictionem, et iudicariam potestatem, ad quod duo requiruntur: auctoritas cognoscendi vel arbitrandi de culpa; et potestas absolvendi vel etiam iudicandi, quae duo sub nomine clavium tibi dabo: haec Beda.

Claves ergo regni caelorum ipsam discretionem, et potentiam nominat: discretionem, qua dignos vel indignos discernat; potentiam vero, qua liget vel solvat. Clavis quippe est potestas quaedam spiritualis supernaturaliter a Deo data et infusa, non innata et acquisita.

Et dicit hic Glossa, quod duae sunt claves, scilicet: scientia discernendi, ac potestas ligandi et solvendi.

SEGON DEL CARTOIXÀ

prínceps, les praves obres hi mals exemples de pèssims hòmens, que lo camí de perdició y la via de infern porten; no prevaldran contra la mia Sgleya, que no la separaran de la fe hi caritat mia; que tostemp hi haurà fèls presones que staran en la fe hi confessió de la mia veritat fermes.» 5

[6. DE LES CLAUS DEL REGNE DEL CEL]

Promet lavors lo Senyor les claus a Pere, no les hi dóna; que si les hi agués donades, no diguera que n lo mont de Tabor fessen tres tabernacles, ni en casa del príncep dels sacerdots lo negara. 10

Hi axí com respòs per tots los apòstols Pere, axí pres les claus per tots los altres. Diu lo Senyor: «A tu, que entre ls altres me confesses, te donaré les claus del celestial Regne, donar-t'è potestat que l Regne del cel judges», que és la present militant Sgleya, que Regne celestial se nomena, perquè, segons la potestat de la santa Sgleya, si dignament se administra, se obren o tanquen les portes del celestial Regne en la triüfant Sgleya. 15

Diu Beda: «Ara li promet lo Senyor les claus, però no les hi dóna; encara sobre la enclusa de la creu no les havia fabricades, ni ab la sua sanch temprades. {151d} «Yo primer les asajaré –diu lo Senyor–, noves hi del forn de la mia passió calentes quant a un omicida ladre qui penident me confessarà, fògint tu hi los altres, li obriré de Parayís la porta; y tu pendràs exemple que als publicans y pecadors qui s peniden hi a mi confessen, les portes de Parayís los obren. Yo-t done potestat que conegues hi que arbitres la culpa, hi que la absolgues o la condemnes.» A la judiciària potestat dos coses s'i requiren: actoritat de conéxer hi potestat de condemnar o de absoldre; hi aquestes dos coses sots lo nom de “claus” se contenen.» 20 25 30

Són, donchs, les claus del celestial Regne, la una, és potestat de conéxer; l'altra, de sentenciar en la causa. 35

8-9 no ... tabernacles] Aquesta referència al mont Tabor i als tabernacles ha estat incorporada per Corella respecte VC, 394b. Remet a l'episodi evangèlic de la transfiguració de Jesús (Mt 17, 1-13), on aquest s'acompanya de Jaume, Joan i Pere. En concret, el que Corella ara afig es troba en Mt 17, 4: «Pere digué a Jesús: “Senyor, és bo que estiguem aquí dalt. Si vols, hi faré tres cabanes: una per a tu, una per a Moisès i una altra per a Elies.”» | 33 se contenen] Tot seguit, quant a VC, 395a, Corella omet un fragment sobre com les dues claus de Déu referides s'associen d'una banda a la discreció, per diferenciar els dignes dels indignes, i al poder, d'altra, perquè els lligue o els allibere. La clau és, a més, una potestat espiritual infusa per Déu. | 34-35 Són ... causa] En VC, 395a, aquest text s'atribueix a la Glossa; Corella n'omet la referència.

Unde sciendum quod sicut in sole potentia liquefaciendi et indurandi una est in radice, sed duae in effectibus; sic tantum una est clavis in radice, sed duae in effectibus. Clavis enim dicitur potestas iudicandi in foro animarum, non corporum; potestas autem iudicandi ex duobus integratur: ex potestate discernendi in causae examinatione, et potestate diffiniendi in causae determinatione, per sententiam condemnatoriam vel absolutoriam.

Prima potestas dicitur hic scientia, non ut est habitus cognitionis, sed auctoritas et potestas discernendi et iudicandi per scientiam praehabitam. Alia dicitur potentia admittendi ad regnum, vel excludendi, secundum verum iudicium praehabitu; quia debent indigni excludi, et digni recipi. Unde Bernardus: Petrus claves accepit in scientia et potestate sibi data desuper, et hae claves sunt potestas aperiendi et claudendi, atque inter admittendos et excludendos discretio.

Deinde subiungit: *Et quodcumque ligaveris super terram*, id est ipso super terram vivente, *erit ligatura et in coelis*, id est coelestis curia approbabit et confirmabit. *Et similiter quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis*. Hoc est secundum Glossam, quemcumque indignum remissione iudicaveris dum vivit, indignus apud Deum iudicabitur; et quemcumque solvendum iudicaveris dum vivit, remissionem a Deo consequetur.

Haec autem solvendi atque ligandi potestas, non soli Petro sed et ceteris Apostolis data est a Domino; et non tantum Apostolis, verum etiam Episcopis et presbyteris, omnique Ecclesiae. Ita tamen quod potestas auctoritatis est in solo Deo, qui aperit per gratiae infusionem; potestas excellentiae in Christo, qui aperit per passionis meritum; potestas ministerii in praelatis Ecclesiae, qui aperiunt per sacramentorum ministerium.

Hi mostra's clarament en lo assessor hi jutge. Lo assessor coneix, perquè és doctor en sciència, lo jutge sentència; hi pot esser que hu sia assessor hi jutge. Hi axí és en aquests spirituals judicis, que lo mateix sacerdot és assessor hi jutge, que dicerneix la causa hi la sentència. Hi ab tot que en plural nombre «claus» se nomenen, podem dir que la potestat és una, la qual és poder conèixer y pronunciar sentència; axí com lo sol ab una sola potestat lo fanch seca y regala la cera.

E devem atendre que aquesta potestat, o clau de sciència, no és àbit adquisit de theologia o de altra sciència, si no, seguir-s'ia que ls ignorants no la tendrien. Mas és la potestat sobrenatural que Déu los dóna de conèixer en la causa, per a l'ús de la qual és mester discreció, prudència hi sciència, més o menys segons los casos que ocorren. Diu sanct Bernat: «Pres les claus Pere que'l Senyor li dóna del celestial Regne; són aquestes claus potestat de obrir hi tancar, hi discernir a qui deu esser uberta o tancada la porta.»

Diu-li après lo Senyor: «Qualsevol cosa que ligaràs sobre la terra, que vol dir vivint tu en aquesta present vi- da, serà en lo cel ligada, serà per la celestial cort en la triüfant Sgleya decretada. Y qualsevol cosa que soltaràs sobre la terra serà solta en la triüfant Sgleya.» Diu la Glosa: «Qualsevol qui jutjaràs de remissió digne serà remés en lo divinal conspecte; hi qualsevol qui jutjaràs indigne serà condemnat per la divina justícia.»

Aquesta potestat de condemnar hi de absoldre no solament fon donada a Pere, mas a tots los apòstols; y no solament als apòstols, mas a tots los bisbes hi preveres en la santa Sgleya. Però devem axí entendre que la potestat de actoritat és de sol Déu pròpia, qui de Paray's nos obre la porta, creant hi infundint-nos la gràcia; potestat de excel·lència és en lo Senyor en quant home, lo qual la porta del cel nos obre per lo mèrit de la sua passió dolorosa; potestat ministerial és en los preveres, qui administrant los sacraments, de Paray's obren les portes.

1-9 Hi ... cera] Aquest fragment ha estat modificat per Corella respecte VC, 395a, sobretot en el que remet a la comparació amb un assessor i un jutge; d'aquesta manera, aconseguix explicar de manera clara el significat de les paraules prèvies. Per altra part, l'analogia entre aquest poder espiritual únic però alhora doble, en relació amb el poder del sol que seca el fang i desfà la cera, es trobava a l'inici del paràgraf segons la nostra edició. Corella ara ubica aquest fragment ací amb l'objectiu d'exemplificar de manera més efectiva i sintètica allò exposat («Unde sciendum quod sicut in sole potentia liquefaciendi et indurandi una est in radice, sed duae in effectibus.», és a dir, «Com en el sol el poder de fer líquid i d'endurir és un mateix pel que fa a la seua arrel, però dos en els efectes.») | 10-16 E ... ocorren] Roís de Corella ha adaptat llur traducció respecte VC, 395a: «Prima potestas dicitur hic scientia, non ut est habitus cognitionis, sed auctoritas et potestas discernendi et iudicandi per scientiam praehabitam. Alia dicitur potentia admittendi ad regnum, vel excludendi, secundum verum iudicium praehabitu; quia debent indigni excludi, et digni recipi.», és a dir, «El primer poder s'anomena ciència, no com a hàbit de conèixer, sinó com a autoritat i potestat de discernir i jutjar per aquesta. L'altre és el poder d'admetre o d'excloure al Regne, segons el veritable judici; perquè s'ha d'excloure els indignes i rebre els dignes.» Així, Corella equipara «l'hàbit de conèixer» a la teologia, i en trau una conclusió pròpia; afig també la referència a com és aquesta és una capacitat sobrenatural que demana una sèrie de virtuts, per diferenciar els qui són jutjats per poder entrar en el Regne del cel o no, en funció de les circumstàncies. | 33-35 qui ... gràcia] Corella amplifica la traducció amb l'al·lusió a l'obertura de les portes del cel, que és la funció pròpia de sant Pere, quant a VC, 395a, que esdevenia ambigua: «qui aperit per gratiae infusionem.», això és «que obri per la infusió de gràcia.» | 38-39 qui ... portes] Com s'ha explicat en la nota prèvia, ara també s'amplifica la traducció amb la referència a l'obertura de les portes del paradís, quant a VC, 395a: «qui aperiunt per sacramentorum ministerium.», és a dir, «que obrin pel ministeri dels sacraments.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

8. CUR PETRO SPECIALITER CLAVES REGNI CAELORUM ET PRINCIPATUM JUDICIARIAE POTESTATIS PROMITTUNTUR?

Sed ideo Petrus specialiter claves regni coelorum, et principatum judiciariae potestatis accepit, ut omnes per orbem credentes intelligant, quia quicumque ab unitate fidei vel societate illius quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolvi, nec janua regni coelestis ingredi possunt.

Et secundum Glossam, specialiter eam potestatem Dominus Petro concessit, ut ad unitatem nos invitaret. Ideo enim eum principem Apostolorum constituit; ut Ecclesia unum principaliter Christi haberet vicarium, ad quem diversa membra Ecclesiae recurrerent, si forte inter se dissentirent. Quod si diversa capita essent in Ecclesia, unitatis vinculum rumperetur.

Hic ergo Petrus eligitur Ecclesiae praelatus; sed postea cum alus Apostolis hanc promissam potestatem accepit, ubi Apostoli Episcopi sunt ordinati, quando post resurrectionem suam, Dominus insufflans in eos dixit: *Accipite Spiritum Sanctam, etc.* Sed pastorem omnium fidelium et Apostolorum principem, ac suum vica- {395b} rium in tota Ecclesia praefecit cum ei dixit: *Pasce oves meas.*

Haec praedicta Episcopi et praelati audiant, de munere gaudeant, de potestate non superbiant! Si enim sic ligaverint ut Petrus, si ita solverint ut Petrus; quidquid ligaverint ligatum erit, et quidquid solverint solutum erit. Imitentur ergo illum in discretionem et injustitia, quem imitan volunt in ligandi ac solvendi potestate. Ideo enim haec soli Petro dicta sunt, ut omnes alii se in illo quasi speculo videant, sic vivendo, sic ligando, sic solvendo, et a pace et concordia non recedendo. Non praesumant quidquam contra justitiam et veritatem, attendentes verbum Apostoli dicentis: *Non enim possumus aliquid contra veritatem, sed pro veritate.*

Et secundum Origenem, sit irreprehensibilis qui alterum ligat vel solvit, ut inveniatur dignus ligare vel solvere in coelo. Quodcumque ergo ligaverint vel solverint in terra juste et discrete, ac utraque clave cooperante et non errante; ligatum et solutum erit et in coelo. Si tamen injuste agit praelatus, sententia illius etsi ligat quoad Ecclesiam militantem, non tamen quoad triumphantem. Sed sive juste sive injuste proferatur, semper sententia pastoris timenda est, ne forte culpa quae non fit ex opere, fiat ex elatione.

SEGON DEL CARTOIXÀ

[7. DELS MOTIUS PER QUÈ ATORGÀ A PERE LES CLAUS DEL REGNE DEL CEL I LA POTESTAT PRINCIPAL JUDICIÀRIA]

Diu la Glosa: «Specialment atorgà lo Senyor aquesta potestat a Pere perquè convidàs a unitat tots nosaltres, hi constituí'l príncep dels apòstols perquè la Sgleya tinga un principal vicari en loch del Senyor, cap nostre, al qual, com és mester, totes les parts del cors puguen recórrer, car si diversos caps tenia la santa Sgleya, lo vicle de unitat se rompria.»

Foren fets tots los apòstols preveres en la Cena per a poder congregar hi transsubstanciar lo pa en lo cors del nostre Senyor, Déu hi mestre. Foren acabats sacerdots hi bisbes après la resurrecció, lo jorn de Pasca, quant los dix: «De aquells de qui dexareu los peccats seran remesos.» Príncep dels apòstols hi special vicari en tota la cathòlica Sgleya constituí lo Senyor a Pere, quant li dix: «Pex les mies ovelles.»

Hogen aquestes potestats los prelat hi bisbes, no s'ensuperbexquen, mas alegren-se de tanta gràcia; hi {152b} si justament ligen hi solten, seran en los cels les sentències d'ells decretades. Treballen, donchs, en seguir a Pere en discreció hi en justícia, puys lo volen seguir en la potestat judiciària. A ell lo Senyor tal potestat li donà perquè·ls altres, axí com en spill, en ell se miren. Alguna cosa no tenten que sia contra justícia, recordant aquelles paraules de l'Apòstol: «No podem contra veritat alguna cosa.»

Diu Orígenes: «Sia irreprehensible lo que l'altre liga perquè la sua sentència sia digna que·n lo cel la decreten.» Aquell, donchs, qui justament hi discreta liga en la terra, no errant la clau de potestat ni de sciència, lo juhí en lo cel serà posat en registre. E si lo prelat injustament jutja en la militant Sgleya, la triüfant no u aprova, a la qual la veritat no pot esser amagada. Però justament o injusta, la sentència del pastor deu esser temuda.

1 *Diu la Glosa*] A l'inici d'aquest subcapítol, quant a VC, 395a, Corella ha omés un fragment en què s'assenyala que Pere reb les claus de l'Església per mostrar als fidels que els qui se separen de la unitat de la fe i de la seua companyia no poden ser absolts dels lligams del pecat, ni entrar per la porta del Regne celestial. Notem la diferència d'aquest fragment omés pel seu to dur, front al més conciliador que presenta el de la Glossa que segueix després i que Corella sí manté. | 8-10 *Foren ... mestre*] Aquesta referència al sant sopar i la funció de preveres dels apòstols ha estat incorporada per Corella respecte VC, 395a. | 12-13 *De aquells de qui dexareu los peccats seran remesos*] En aquest fragment, quant a VC, 395a, Roís de Corella fa servir el verset de Jn 20, 23 («A qui perdonareu els pecats, li quedaran perdonats; a qui no els perdoneu, li quedaran sense perdó.»), en substitució de Jn 20, 22 («Llavors va alenar damunt d'ells i els digué: "Rebeu l'Esperit Sant."»)

52. DE LA CONFESSIÓ DE FE

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Unde Gregorius: Sub magno moderamine pastores Ecclesiae, vel solvere studeant, vel ligare. Sed utrum juste vel injuste obliget pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est; ne is qui subest, et cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suae sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare; is autem qui sub manu pastoris est, ligari timeat juste, vel injuste, nec pastoris iudicium temere reprehendat, ne etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidae reprehensionis superbia, culpa quae non erat, fiat: haec Gregorius.

9. CUR APOSTOLIS PRAECIPIT CHRISTUS NE CUI REVELENT HANC PETRI CONFSSIONEM?

Tunc post confessionem discipulorum de Filio Dei factam in Petro dicente: *Tu es Christus Filius Dei vivi; praecepit Jesus discipulis suis*, ut nemini dicerent et revelarent *quia ipse esset Jesus Christus* ut secundum quod ipsi de Christo intellexerant, aliis non praedicarent. Hoc praecepit Christus causa humilitatis, quia de se non magna, sed humilia praedicaCri voluit; et causa non impediendae suae passionis, quia si praedicaretur, et crederetur Christus, non crucifigeretur; et causa non scandalizandae suae congregationis, quia si primo immortalitas, et magna de eo praedicata fuissent, et postea pusilli, et adhuc infirmi in fide eum flagellari, crucifigi, et post multa ignominiosa morte mori vidissent, scandalizati de eorum praedicatione fuissent.

Unde ista prohibitio fuit ad tempus, scilicet usque post resurrectionem; ne si ante passionem praedicaretur, irritaretur fides in cordibus credentium, propter futurum scandalum passionis, sicut patet factum in ipsis Apostolis. Instabat enim tempus passionis, tempus ignominiae et ostendendae infirmitatis, sed post resurrectionem habita perfecta victoria mortis, erat tempus praedicandi gloriam suae majestatis. Quando enim cessavit causa, scilicet scandalum passionis, cessavit et effectus.

Unde Chrysostomus: Quia si manifeste esset agnitus Filius Dei, nemo ausus fuisset manus in eum

Pense aquell contra qui-s pronuncia que, si no u merex per aquell delictes, en altres delictes és culpable. Hi tema lo prelat que indiscretament no absolga ni ligue. Hi lo súbdit recele que justament o injusta no-l liguen hi lo juhí del prelat follament no reprenga, 5 perquè, si injustament lo pastor lo jutja, per la reprensió superba comence tenir culpa, e si en lo passat no u era, de present comence a esser culpable.

[8. DELS MOTIUS PER QUÈ CRIST ADVERTEIX ELS APÒSTOLS QUE NO REVELEN AQUESTA CONFESSIÓ DE PERE]

Après de la confessió de Pere, per ell hi per tots los apòstols dient que-l Senyor era Crist, Fill de Déu viu, 10 lo Senyor los manà que a degú no diguesen ni revelasen que ell era aquell qui ells confessat havien. Per la sua humilitat profunde hi per exemple nostre, aquest manament lo Senyor los donà, perquè no empachasen la sua mort hi passió dolorosa, pricant ell qui era, hi 15 axí, pogueren dexar de no crucificar aquell qui creurien rey Messies; hi perquè molts simples qui en ell creyen no rebesen scàndel, que, la sua {152c} immortal divinitat hoïda, après lo vesen morir a tants oprobri hi penes subjecte, de la pricació d'ells rebrien gran 20 scàndel.

Ni açò és contrari al que havem dit en los precedents capítols, quant tramés los dexebles que-l seu adveniment pricasen. Lavors denunciaren lo seu adveniment de home sant hi profeta, que Déu lo 25 trametia, però la sua divinitat callaven. Volia lo benigne Mestre que per les coses més fàcils començassen a creure; hi axí, en la sua catòlica fe los mestres apòstols procehisen, com se procehex en les naturals sciències, com diu lo Aristòtil: que proceim de les coses que són 30 més clares hi manifestes a les que són subtils y altes. Però après la sua resurrecció, vençuda la mort y les altres corporals penes, volgué que la sua divinitat clarament fos publicada.

Diu sanct Crisòstom: «Si manifestament fos 35 conegut Déu y home, no gosara algú posar en ell les

2 delictes] dilectes.

1-8 *Pense ... culpable*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 395b a sant Gregori de Nissa; Corella, com s'observa, n'omet la referència. | 22-31 *Ni ... altes*] L'autor valencià modifica la traducció respecte VC, 395b, en el sentit que, d'una banda, coincideix amb el text ludolfi en assenyalar que els apòstols predicaren del seu Mestre la condició d'home sant, però no la seua divinitat a ells manifestada, per tal de no impedir la consumació de la redempció. Malgrat aquesta coincidència, Corella opta per incorporar el fragment que tracta de la necessària progressió en l'aprenentatge i la prèdica dels apòstols, respecte la figura de Jesucrist. La referència a Aristòtil, també incorporada per Corella, esdevé un fonament per aquesta idea i mostra la condició aplicada de «mestre» de Roís de Corella.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

injicere, et neque crucifixus fuisset, neque resurrexisset a mortuis; propterea adhuc infernorum regnum esset in terra, et dominatio diaboli, totum mundum teneret.

Unde et Ambrosius: Multis ex causis jubet tacere discipulos: ut fallat principem, ut declinet jactantiam, doceat {396a} humilitatem; simul ne rudes et imperfecti adhuc discipuli majoris praedicationis molibus opprimantur.

Prohibentur ergo discipuli eum evangelizare Dei Filium, ut evangelizent postea crucifixum. Haec est fidei gloria, si vere intelligas crucem Christi. Aliae cruces nihil mihi prosunt; sola crux Christi mihi utilis est. Et vere utilis, *Per quam mihi mundus crucifixus est, et ego mundo!*

Si mihi crucifixus est mundus, scio quia mortuus est, et non diligo eum, scio quia praeterit, et non concupisco eum, scio quia corruptela consumithunc mundum; et quasi foetidum vito, quasi levem caveo, quasi nociturum relinquo: haec Ambrosius. Modum autem alloquendi, et ad Ecclesiam ac fidem vocandi, sive Gentiles sive Judaeos describit hoc loco idem Ambrosius dicens:

10. GENTILIUM ET JUDAEORUM MODUS DIVERSUS

Cum aliqui ex Gentibus vocantur ad Ecclesiam, ita praeceptorum seriem formare debemus, ut primo unum Deum auctorem mundi omniumque esse doceamus: *In quo vivimus, et movemur, et sumus; cujus et genus sumus*, ut non solum propter munera lucis et

SEGON DEL CARTOIXÀ

mans per matar-lo, que Pilat molt temé quant ohí que ell deya que Fill de Déu era. Hi si no fos mort, no resuscitara, hi lo regne de infern encara fóra en la terra, hi lo diable no perdera lo món que possehia.»

Diu sanct Ambròs: «Per moltes causes lo Senyor 5 mana als apòstols que no u diguen, perquè engane lo diable hi no dexe lo negoci que tenia de procurar que-l matasen; hi ja u dexava, començant-lo a conèixer, quant per instigació sua tramés la muller a Pylat que no s'entrametés de aquest just home. Hi encara, no volia 10 lo Senyor que u diguesen per squivar jactància hi esser humils aprenquesen; hi perquè los ignorants y simples no podien encara pendre liçó de tan alta sciència.

»No vol, donchs, lo Senyor que ara Déu, Fill de Déu, lo publiquen, perquè los jueus lo crucifiquen hi 15 los apòstols crucificat lo priquen, hi ab veritat puga dir lo Apòstol: «Nosaltres pricam a Jesús crucifi- {152d} cat», y ell mateix Apòstol: «No he stimat saber alguna cosa entre vosaltres sinó Jesús, hi crucificat», ni poguera dir que la sua glòria era en la creu de Jesús, per la qual 20 lo món a ell era crucificat hi ell al món.»

[9. DE LES DIFERENTS MANERES EN QUÈ ELS GENTILS I ELS JUEUS SERAN CRIDATS A LA FE]

Descriu sant Ambròs excel·lentment lo modo de cridar los infels, gentils o jueus, a la fe cathòlica, dient: «Com alguns a la sacrosanta fe volem que vinguen, és mester que tingam aquest orde que-ls preposem: un 25 Déu, factor hi creador de totes les creatures, en lo qual és tot lo nostre esser, lo nostre moviment y la vida. Pregam per fonament infal·lible aquell parlar del

1-2 que Pilat molt temé quant ohí que ell deya que Fill de Déu era] Aquesta referència a la por que tenia Pilat del que deia Jesucrist ha estat incorporada per Corella respecte VC, 395b. Unes línies més avall, en p. 872,8-10, trobem una nova al·lusió a Pilat i a la seua muller. | 7-10 hi ... home] Aquest fragment ha estat afegit quant a la glossa ludolfina. De nou, com hem assenyalat en la nota prèvia, trobem aquesta referència a Pilat, que no apareix en VC, 395b. | 16-19 hi ... crucificat] Aquestes dues primeres citacions de sant Pau (1Co 1, 23: «Nosaltres pricam a...»; 1Co 2, 2: «No he stimat saber...»), no estan en el fragment corresponent de VC, 396a. Han estat, doncs, incorporades per Corella. | 21 al món] A continuació, quant a VC, 396a, Corella omet una glossa en què, en primera persona, hi ha una queixa pel coneixement de la mort del crucificat, que representa el món, front a la qual situació es rebutja allò terrenal. | 24 Com ... vinguen] Corella introdueix un matís en la traducció de la persona del verb, que passa d'«ells» a «nosaltres», quant a VC, 396a: «Cum aliqui ex Gentibus vocantur ad Ecclesiam.», això és, «Quan alguns gentils són cridats a l'Església.»

vitae, verum etiam propter cognitionem quamdam generis diligendus a nobis sit.

Deinde opinionem illam quae est de idolis destruamus, eo quod non possit auri argentique vel ligni materia, vim in se habere divinam. Cum unum Deum esse persuaseris, tunc iudicio ejus astrues per Christum nobis salutem datara, incipiens ab illis quae gessit in corpore, etiam divina describens, ut plus quam homo videatur, victam hujus virtute mortem, mortuumque ab inferis resuscitatum. Paulatim enim fides crescit, ut cum supra homines fuisse videatur, Deus esse credatur. Nam nisi probaveris quod facere illa sine divina virtute non potuit, quemadmodum potes probare in eo vim fuisse divinam? Tali Athenienses informavit praecepto Apostolus; talis nobis apud Gentiles ordo servandus est. — At vero cum Judaeos alloquerentur Apostoli, ipsum Christum esse dicebant, qui prophetis nobis esset promissus oraculis; quem non prius cum auctoritate sua Dei Filium nominabant, sed virum justum, virum a mortuis suscitatum. Illum virum de quo dictum est in Prophetis: *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Ita ergo, et tu ad ea quae difficile creduntur auctoritate divini sermonis addisce; et promissum ejus adventum Prophetarum voce designa; resurrectionem quoque multo ante compertam Scripturarum testimoniis edoceto, non usitatam cum ceteris, ut in ipsa suscitati corporis assertionem aeternae testimonium divinitatis acquiras. Cum enim ceterorum corpora corruptionem probaveris subiisse post mortem, hunc utique de quo dicitur: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, cum probas humanae fragilitatis expertum, probas humanae conditionis merita supergressum, Deo magis, quam hominibus conferendum. — Quia si ad sacramenta fidelium tendens catechumenus imbuendus sit: dicendum, quia unus Deus est, *ex quo omnia*, et unus Jesus *per quem omnia*, non duos Dominos esse dicendos; perfectum quidem Patrem, perfectum esse Filium, sed unius Patrem et Filium esse substantiae;

psalmista: «No-ns som fets nosaltres, mas a'ns fet lo Senyor, Déu nostre.»»

1-2 *No-ns ... nostre*] *Psalteri* (Sl 99, 3): «Sapiau que lo Senyor, Ell, és Déu; Ell nos ha fet e nosaltres mateixs no-ns havem fet: los qui sou poble seu e ovelles de la sua pastura» (Martos 2013: 283). Quant a VC, 396a, Corella ha incorporat aquest verset dels salms, que remet a l'acció creadora de la divinitat i que es relaciona pel seu contingut amb les paraules de la glossa omesa corresponent del text llatí: «*ut non solum propter munera lucis et vitae, verum etiam propter cognitionem quamdam generis diligendus a nobis sit.*», és a dir, «així que hem d'estimar-lo [a Déu] no només pels dons de la llum i de la vida, sinó també per cert parentesc de llinatge.» Hem d'entendre, doncs, que el lletraferit valencià opta per usar un salm amb un contingut molt semblant a la glossa ludolfina corresponent que ha omés. | 2 *Déu nostre*] Tot seguit, quant a VC, 396a, l'autor valencià ha omés el que restava de la citació de sant Ambrós que arribava fins la fi del subcapítol actual, el nové, la qual tractava en síntesi de la capacitat dels fets i les paraules de Jesucrist per atraure els no creients a l'Església, una idea que trobem en essència en les paraules afegides per Corella en substitució d'aquestes, com expliquem en la nota següent. Així, s'han omés també els versets de Sl 2, 7 («Tu ets el meu fill; hui jo t'he engendrat») i Sl 16, 10 («no abandonarà la meua vida enmig dels morts.»), que acompanyaven la glossa ludolfina.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Verbum aeterni Dei, non quod profertur, sed quod operatur, ex Patre genitum, non voce editum: haec Ambrosius.

Donchs, rahonable cosa és que ames, honres y adores aquell qui raó natural te mostra, de qui tens tot lo teu esser; hi tens raó de creure que aquell qui t'ha fet cura de conservar-te, hi no solament en lo cors, axí com totes les coses provehex y conserva, mas en l'ànima, en la qual experimentes un apetit a benaventurança, que alguna cosa de aquest món no pot contentar-te; ans quant atenys lo que en aquest món desiges, majors desigs te desperta, y no benaventurat ans te fa miserable, que més desigs hi menys reposes.

Raó, donchs, natural te mostra que cerques alguna ley, alguna secta, sobre rahó natural que t'endrece, hi que la tua ànima los teus desigs contente hi repose. Fes, donchs, comparació de totes les leys hi sectes ab lo sagrat evangeli, discorre los actes hi vida de Jesús de Natzaret, gran profeta, hi no penses encara que Déu sia, sinó que és home; hi studia hi mira si may tal doctrina hi vida de algun altre, tant a raó natural és conforme.

Diu sanct Crisòstom: «No y ha dengú qui lija los sagrats evangelis que, si no és mal abituat de alguna secta, que tantost a la evangèlica veritat no aderexca. Digueren {153d} los gentils: "Aquest Jesús nosaltres no·l conexem ni sabem la sua venguda, però les sues obres bé conexem que són bones hi santa la sua doctrina. Hi que si ell no és Déu, no podem negar que les sues paraules hi actes Déu los endreça; hi si no era digne que axí com a Déu lo adorasen, no merexia que en creu lo levasen.»

Aprés que generalment auràs mostrat a l'infel quant sobre les altres és raonable la evangèlica doctrina, devalla als particulars actes que·l Senyor obrava; hi mira si may algun sant profeta ni algun altre, axí manant, acabava los miracles sens nombre; tants com volia hi mester eren, axí per als còssors com per a les ànimes. Deya que era Déu, Fill de Déu, hi per a provar lo que deya feya miracles. Donchs, veritat parlava; que si digués falsia, no testificara Déu en maravoloses obres la sua falsia.

Mostra après a l'infel lo discurs de la sua resurrecció y ascensió, y lo principi de la sua militant Sgleya, qui són los qui la comencen. Mira com la testifiquen, mira què priquen, què obren, com moren; hi après morts, com resplandexen per miracles, mostrant per què morien.

1-875,20 *Donchs ... altres*] Quant a VC, 396a, aquest extens fragment ha estat incorporat per Corella. En primer lloc, notem el caràcter directe i moralitzant, basat en els fets evangèlics i la condició d'exhaltació de la figura de Jesús que se'n desprén. Així mateix, destaca l'ús del concepte de «raó natural» per justificar la fe en Jesús com a home i com a fill de Déu: com a home que era va viure entre els homes i amb els fets miraculosos que propicià i amb la seua vida, passió i resurrecció es demostrà que era de condició divina. El fets evangèlics demostren de manera natural, és a dir, des de la raó dels sentits i de l'experiència que se'n deriva, la veritat de la doctrina cristiana. En conseqüència, la lectura dels passatges evangèlics és una mostra de la veritat de la doctrina i obres de Jesús. En aquest sentit, Corella segueix els plantejaments de sant Agustí d'Hipona en què raó i fe són elements complementaris per arribar a la veritat cristiana. Sobre la presència de l'obra de sant Agustí en els nostres territoris, veg. Medina (2001).

Diu Ricart de Sancto Víctore: «Plagués a Déu los gentils y jueus pensasen ab quanta seguretat de consciència porem al Juhí final los crestians acostarnos. Porem dir a Déu ab tota confiança: “Senyor, si error havem tengut nosaltres de tu, a tu venim a clamar-nos, perquè les coses que havem cregudes y confessades, y per confessar-les són morts de nosaltres hòmens de excel·lent santedat, les nos han pricades, la veritat de les quals han provat ab maravoloses obres que tot cors de natura pasen. Tu, Senyor, les obraves; tu, veritat infal·lible, feyes testimoni al que ells nos pricaven, y ab senyals admirables confermaves lo que ells deyen. Y axí, que ajam cregut lo sagrat evangeli no·ns pots rependre, per la qual fe hi crehença havem dexat y oblidat totes les delectacions terrenes, partit ab nostres prohismes nostres béns hi robes, hi abandonada la vida hi la temor natural de la mort perduda. Hi és stada la fi de nostre creure menysprear y avorrir a nosaltres, y a tu, qui·ns has creat, donat laor, honor y glòria sobre totes les generacions altres.”»

11. CHRISTUS APOSTOLIS PASSIONEM PRAEDICIT

Ut autem Apostoli melius tenerent praeceptum Domini, ne ante resurrectionem evangelizarent, simulque ne horrerent mortis periculum, si regni gloriam diligenter, praedixit eis tunc passionem suam, ostendens *quia oporteret*, id est conveniens esset, secundum ordinationem divinam, *Filium hominis*, scilicet *eum, ire Jerosolymam* ad operandum salutem in medio terrae; quia praedestinatum erat a Deo Patre, quod ibi completeretur mysterium redemptionis nostrae. Unde istud *oportet* opem portat, opes apportat. Oportet, inquam, non propter sua, sed propter nostra peccata;

et ideo a Psalmista dicitur: *Quae non rapui, tunc exsolvebam*.

Et est notabile, quod ipse loquens de sua passione nominat se *Filium hominis*, non *Filium Dei*; quasi vellet dicere quod passurus erat, non secundum naturam divinam, sed secundum humanam.

Modus autem nostrae redemptionis subjungitur cum dicitur: *Et multa pati*, factus enim *fasciculus myrrhae*, id est cumulus amaritudinis, quia ex multis passionum generibus compositus est myrrhae fasciculus. *Multa*, inquam, *pati*: quia comprehendi,

[10. COM CRIST PREDIU LA PASSIÓ ALS APÒSTOLS]

E tornant a la evangèlica letra, après que·l Senyor los ha mostrat com és Déu hi home, mostra·ls com, segons que home, és mester segons la sua infal·lible providència que muyra. Hi per ço a Hierusalem puja, per acabar la salut nostra enmig de la terra, hon Hierusalem stà situada, hon deu morir per les nostres culpes, no per les sues.

Nomena's no Fill de Déu, mas Fill de home, que devia sofferir hi morir segons la humanitat assumpta. Hi diu·los que per rembre natura humana era mester anar a Hierusalem hi soferir moltes penes y oprobri dels ancians, doctors, prínceps dels sacerdots hi bisbes, hi que·l matarien hi lo terç dia resuscitaria.

Soferí lo Senyor moltes dolors y penes, y per ço en los Càntichs li diu la sposa que és un fex de myrra amarga, fet hi compost de amargors amaríssimes. Soferí lo Senyor com lo prengueren, com lo bateren en lo coll

21-22 E ... *home*] Amb aquestes paraules, Corella resumeix el fragment corresponent llatí de VC, 396a, que tractaven de com Jesús va comunicar als apòstols que moriria i que no havien d'evangelitzar fins que no resuscités. El lletraferit valencià destaca però la doble condició humana i divina de Jesús. | 27 *les sues*] A continuació, quant a VC, 396b, Corella omet el verset de Sl 68, 5: «¿M'obligaran a tornar allò que no he pres?» | 30-33 *Hi ... resuscitaria*] Corella afeg respecte VC, 396b aquest fragment, on hi ha el verset de Mt 16, 21 («Jesús començà a explicar als deixebles que calia que anés a Jerusalem i que patís molt de part dels notables, els grans sacerdots i els mestres de la Llei, i que havia de ser mort i de resuscitar el tercer dia.») | 34-35 *y² ... sposa*] Corella explicita que el verset que segueix forma part de Càntics (Ct 1, 12: «El meu estimat és per a mi un saquet de mirra, s'adorm entre els meus pits.»)

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

colaphizari, conspui, accusari, denudan, flagellari, et reprobati; *a senioribus*, qui debebant habere praecminentiam vitae, *et Scribis*, qui videbantur habere praerogativam scientiae, *et principibus sacerdotum*, qui habebant excellentiam auctoritatis et potentiae, quia ab istis judicatus est ad mortem et Praesidi traditus; *et occidi* in cruce a Gentibus, quae eum crucifixerunt propriis manibus; *et tertia die resurgere* tanquam virtute propria, non suscitari potestate aliena, quod dixit, ne nimis de ejus morte tristarentur, etsic spe resurrectionis confortarentur. Ad hoc ignominiam suae passionis, et suae resurrectionis gloriam praedixit, ut suo exemplo timorem passionis tolleretur, et eos ad considerandum suae resurrectionis gloriam elevaret.

Ubi Hieronymus: Est autem sensus: tunc me praedicate, cum ista passus fuero; quia nunc non prodest Christum publice praedicare, et ejus vulgare in populis majestatem, quem post paululum flagellatum visuri sunt et crucifixum.

12. QUO SENSU PETRUS VOCATUR A CHRISTO SATANAS ET SCANDALUM?

Et assumens eum Petrus seorsum, et ducens separatim, ne coram aliis videretur arguere Magistrum, *inreparavit eum* amantis affectu dicens: *Absit a te, Domine* sic pati; *non erit tibi hoc*, scilicet quod intereat Filius Dei vivi. Quasi diceret: Indecens est quod tu Dominus majestatis, tam ignominiose patiaris.

Inreparavit Petrus Dominum potius quam ceteri, quia non vult confessionem suam destrui, nec putat Filium Dei posse occidi vel mori; vel potius, propter fervoris amorem hoc fecit, quo prae ceteris ardebat. Et bene assumpsit eum Petrus secreto relinquens nobis exemplum similiter arguendi majorem, quia inferior non debet in publico arguere superiorem.

Dominus autem conversus, id est facie versa ad Petrum quem praecedebat, ut sic conversus eum aspiceret et efficacius argueret, *dixit ei*, arguendo ipsum; *Vade post me* conformitate voluntatis; *et retro*, non contra me, *Satana*, id est adversarle et contrarie; quia meae voluntati et viae salutis communis adversaris, et contraria loqueris; *Satanas enim interpretatur adversarius sive contrarius*. Quasi diceret: Non adverseris mihi, sed applica voluntatem tuam

SEGON DEL CARTOIXÀ

hi en la cara, com lo scopiren, lo despullaren hi l'açotaren. Totes aquestes doloroses penes les procuraven los ancians, qui devien esser prehemiments en santa vida; los doctors, qui devien tenir prehemència en saber la Scribtura Sacra; los prínceps dels sacerdots, qui tenien actoritat hi potència, aquests lo jutjaren a mort hi a Pylat lo liuraren; hi los gentils ab les pròpies mans lo crucificaren. Diu-los après com resuscitarà lo tercer dia, no que altre-l resuscite, mas ell resuscitarà ab virtut pròpia. Ensemps ab la mort, de la resurrecció parla, perquè la tristícia de la sua mort ab la sperança de la resurrecció tempren.

Diu sant Hierònim: «És la sentència de aquest evangeli: "Aprés la {153d} mia mort hi resurrecció poreu la mia divinitat pricar als pobles; que ara seria scàndel y no aprofitaria pricar a les gents la divinitat mia, hi que prestament me vegem crucificat en lo mont de Calvari.»

[11. DEL SENTIT QUE PERE SIGA ANOMENAT PER CRIST «SATANÀS» I «ESCÀNDOL»]

Aprés de aquestes paraules que la sua mort hi passió manifestaven, Pere, qui molt al Senyor amava, pres lo Senyor, hi apartà'l dels altres, que no paregués que a son mestre mostrava, hi ab gran amor hi afectió, diu-li tals paraules: «Lo que dius Senyor no sia per alguna via que tu aquestes dolors soffires, hi que lo Fill de Déu viu muyra. Ni és cosa que comportar se puga que tu, Senyor de majestat tan excelsa, tan ignominioses penes soffires.»

Inreparà al Senyor Pere entre-ls altres, que no volia que la sua confessió se anàs a perdre y no podia entrar en la sua pensa que Fill de Déu viu muyra; hi que algú matar lo puga. Y encara li deya Pere aquestes paraules, perquè ardentment lo amava, y més stimava la sua vida que tot quant bé per la sua mort venir li podia. Apartà'l dels altres Pere, per donar-nos exemple com devem parlar als majors y senyors nostres, que no deu lo menor argüyr lo major en publica plaça.

Anava lo Senyor primer, quant Pere li parlava, hi gira's a ell, perquè ab la vista y ab les paraules lo arguhís ab major eficàcia, e increpa'l y diu-li: «Vés-me a les spatles hi no-m vingues a l'encontre, Sathanàs! Adversari y contrari a la voluntat mia hi a la salut comuna! Coses contràries parles y contrastes a la redempció humana.»; Sathanàs «contrari» se interpreta. Quasi dient: «No-m contrastes, mas concorda la tua voluntat a la mia; hi no vulles empachar la mia mort hi

4-5 los ... Sacra] Notem com Corella actua sobre la traducció quant a VC, 396b, tot concretant els coneixements que haurien de tenir els «doctors» i posant en valor els coneixements de l'escripturística: «*Et Scribis, qui videbantur habere praerogativam scientiae.*», és a dir, «pels doctors, que tenien el coneixement de la ciència.» | 15-18 que ... Calvari] Respecte VC, 396b, Corella modula la traducció, en el sentit que transforma la glossa de sant Jeroni en un text en primera persona en boca de Jesús. | 17-18 en lo mont de Calvari] Aquesta referència al lloc on fou mort Jesús ha estat introduïda per Corella quant a VC, 396b on no hi apareixia.

meae voluntati; et noli impedire passionem meam, sed magis sequere, et post me eundo vestigia mea imitare.

Ubi Origenes: Beatus autem ad quem convertitur Chri stus, etiamsi corripiendi causa convertitur! Et subjungit Dominus: *Scandalum es mihi*, id est *Scandalum* das mihi occasionem offensionis, et me offendis, quia in isto facto *non sapis ea, quae Dei sunt*, dispositionem Dei de mea passione considerando, *sed ea, quae hominum*, qui praesentia appetunt humane pro me zelando, et me affectu humano diligendo.

Ergo sapere debemus non humana, sed {397a} divina; non carnalia, sed spiritualia; non terrena, sed coelestia. Ut dicit Origenes: *Omnem discipulum peccantem, scandalum sibi appellat.*

Petrum autem, quem Dominus ante ita magnificaverat, Satanam vocavit, eo quod propter amorem carnalem quem ad Dominum habebat, dissuasit ei de sua passione, ut non neret. Maximi namque ardoris et amoris legimus fuisse Petrum in Dominum Salvatorem nostrum. Ut enim legitur in itinerario Clementis, Petrus adeo afficiebatur ad Christi corporalem praesentiam, quam ferventissime dilexerat, quod post Christi ascensionem quotiescumque dulcissimae praesentiae ac societatis et allocutionis Christi, et sanctissimae conversationis memor erat, totus in lacrymas resolvebatur; ita ut genae ejus adustae lacrymarum fluxu viderentur.

Ex zelo igitur Christi volebat impedire ejus passionem; et quia iste zelus erat indiscretus, nam Christi passio erat a Deo praeordinata ad humani generis salutem, ideo duram meruit reprehensionem. Quia ergo affectum non regulavit, ut vellet quod Christus volebat; et voluntatem suam non conformavit voluntati divinas, cui adversari videbatur, merito reprehenditur, et *Satanas*, id est adversarius appellatur:

hoc ergo exemplo Domini habeas et tu {397b} pro adversariis omnes qui pro corporali alleviatione et consolatione a bono et exercitio spirituali te vellent retrahere. Sicut autem Petrum quem ante probavit hic

passió, redempció tua, mas vine a les mies spatles seguint los meus vestigis.»

Diu Orígenes: «Benaventurat és aquell a qui lo Senyor se gira encara que l'increpe.» Diu-li més lo Seny- {153d} or a Pere: «Tu est a mi scàndel, que vols 5 empachar la redempció de natura humana. Yo no puc entropçar ni caure, hi per consegüent no puch scandalitzar-me. Però tant com és, tu me poses al davant obstacle que a la mia mort y passió no passe, hi no sabs ni vols asaborir les coses que són de Déu, mas 10 les dels hòmens. La mia humana presència hi vida ames, hi no penses lo que ordena la divina providència, hi la mia mort hi passió a què és ordenada.»

Diu Orígenes: «Devem saber hi amar les coses divines, no les humanes; les spirituals, no les carnals; ni 15 terrenes, mas les celestials hi eternes.»

A Pere, que axí havia magnificat lo Senyor, increpa hi Sathanàs lo nomena, perquè la sua deyfica sacratíssima carn amava. Què dirà a nosaltres miserables, que amam les carns corruptes plenes de 20 peccats y culpes? Hi amant-les, som fets nosaltres sítzeus abominables. Axí ardentment Pere lo Senyor amava, que-n lo itinerari de sant Climent se recita que, après de la ascensió del Senyor gloriosa, tostemps que sanct Pere-s recordava, hi tostemps se'n recordava de la 25 presència del Senyor hi de les sues paraules hi conversació dulcíssima, axí tot se resolía en làgremes; que rústegues y cremades com a pregamins staven les sues galtes.

Volia, donchs, Pere, per zel y amor que al Senyor 30 tenia, empachar la sua mort hi passió dolorosa; y perquè aquesta amor era indiscreta, que la passió hi mort del Senyor era per Déu ordenada a la redempció de natura humana, merexqué del Senyor esser increpat Pere; perquè no arreglava la afacció que tenia, volent lo 35 que-l Senyor volia, y no conformava la sua voluntat ab la voluntat divina, ans amant lo Senyor y contrastava. Mèritament de reprensió és digne, y lo Senyor, {154a} Sathanàs, que vol dir «adversari», lo nomena.

Apregam per exemple del Senyor nosaltres que 40 tingam per adversaris aquells qui ab temporals consolacions y carnals amicícies dels spirituals treballs hi exercicis nos volen retraure. Hi axí com lo Senyor increpa a Pere qui abans loat havia, per ço algú no stime que si en temps ha obrat bones obres que puga 45

6-13 Yo ... ordenada] L'autor valencià, pel que fa a VC, 396b incorpora aquest fragment que recrea les paraules prèvies de Jesús, que són del verset de Mt 16, 23: «Tu est a mi scàndel...». | 14-16 Devem ... eternes] Quant a VC, 396b-397a, Corella assigna falsament aquest text a Orígenes, que formava part de la glossa ludolfina. D'altra banda, el lletraferit valencià omet, en canvi, el següent text d'Orígenes que continuava la glossa: «*Omnem discipulum peccantem, scandalum sibi appellat.*», és a dir, «A qualsevol deixeble que pecca, el Senyor l'anomena com a escàndol seu.» | 16 mas ... eternes] Corella afig un adjectiu per crear un doblet lèxic quant a VC, 397a: «*sed coelestia.*» | 19-22 Què ... abominables] Aquest fragment, amb la interrogació de caràcter retòric, ha estat incorporat per Roís de Corella respecte VC, 397a. | 28-29 que ... galtes] Corella incorpora una imatge de caràcter llibresc, que retòrica el text, diferent a la que s'observa en VC, 397a: «*Ita ut genae eius adustae lacrymarum fluxu videretur.*», és a dir, «De tal manera que les seues galtes semblaven solcades pel fluxe de les seues llàgrimes.» Com expliquem en notes p. 442,14 i 445,14, el lletraferit valencià ha incorporat també altres imatges que remetien a referents llibrescs.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

inrepat; sic nemo ob bona prius facta immunis sit a correptione, propter mala quae facit.

SEGON DEL CARTOIXÀ

star sens repreusió, si après obra tals actes, de repreusió sien dignes.

13. IN CRUCE DOMINI GLORIANDUM

Non est ergo in cruce Domini verecundandum, sed potius gloriandum, quia est nostrae salutis signum, et bonorum nostrorum principium. Unde Chrysostomus: Ut coronam, ita circumferamus crucem Christi. Etenim omnia quae secundum nos sunt, per ipsam perficiuntur; et si regeneran oporteat, crux accedit; et si pasci mystico illo cibo, et si consecran, et quodcumque aliud facere, ubique symbolum, id est signum victoriae nobis assistit. Propter hoc et in domo, et in muris, et in januis, et in fronte, et in mente cum multo inscribimus id studio; salutis enim quae pro nobis est, hoc est nostrum signum. Quando igitur signaris, excogita omnem conditionem crucis, vel causam; non enim simpliciter digito insigniri eam oportet, sed cum multa fide; et nullus prope te stare poterit immundorum daemonum, videns ensem et gladium in quo plagam et pestiferum vulnus accepit, et arma per quae omnem virtutem ejus Christus solvit.

ORATIO

Domine Jesu Christe, quem beatus Petrus verum Dei Filium est confessus, te quoque ego indignus toto corde et ore confiteor: quia tu es Christus Filius Dei vivi aeterni; et rogo te, Domine clementissime, da mihi ut opere te confitear, et factis non negando fidelis inveniar: quatenus benedictionem tuam consequar cum Petro, ac firmus in fide et opere permaneam cum ipso. Da etiam mihi, Rex meus et Deus meus, ut conformitate voluntatis te sequendo beneplacitum tuum in omnibus perficiam, omnimode ab offensa tua absterneam; et sic usque in finem, te largiente, perseverem. Amen.

{397A} CAPUT II. DE EXHORTATIONE AD SEQUENDUM CHRISTUM, ET SUAE PASSIONIS EXEMPLUM.

1. INVITUM NON VULT DOMINUS

Postquam Dominus discipulis mysterium suae passionis secreto praedixit, convocat turbam cum eis; et tam ipsos discipulos quam omnes, ad sui imitationem, et passionis tolerantiam invitat. Quasi diceret: Nolite

ORACIÓ

Senyor Jesús, lo qual Fill de Déu viu verdader, natural, ha confessat lo benaventurat Pere, hi yo, 5 peccador indigne, de tot mon cor hi boca, que tu est Crist, Fill de Déu etern, confesse; hi tu, benigne Senyor, fes-me gràcia que per obres te confesse, hi axí sia fel en los fets com en les paraules, perquè ab Pere atenga la benedictió que als teus fills dones. Hi tu, Déu 10 meu, Rey meu, fes que la mia voluntat ab la tua sia conforme, hi los teus manaments tostemps acabe, hi al qui tu manes en res no contraste; hi axí fins a la fi perseverere. Amén.

DE LA EXORTACIÓ DE SEGUIR LO 15 SENYOR EN LA SUA MORT HI PASSIÓ. CAPÍTOL LIII

[1. COM EL SENYOR NO VOL QUE NINGÚ EL SEGUISCA FORÇAT]

Aprés que-l Senyor lo misteri de la sua mort hi passió en secret ha dit als seus dexebles, convida a tots generalment que-n les sues dolors lo seguexquen; que 20

2 *sien dignes*] Tot seguit, Corella omet el darrer subcapítol llatí respecte VC, 397b, on es parteix d'una única glossa de sant Joan Crisòstom sobre el fet de retre glòria al Senyor en la creu, com a principi i final de la salvació i el bé dels homes. També, el fragment no incorporat tracta de com cal tenir present la creu per espantar els dimonis amb el senyal de Crist, que els foragità de la terra. | 12-13 *hi?* ... *contraste*] Aquest breu fragment ha estat afegit per Corella quant a VC, 397. Remet a l'autoritat dels qui segueiren a Pere com a caps de la cristiandat i a la seua fidelitat.

prohibere passiones quia oportet sustinere eas omnes salvari volentes; et ideo hic ad omnes generaliter loquitur et omnes hortatur, quia imitatio passionis ad omnes pertinet, vel per martyrium, vel per poenitentiam. Unde ait: *Si quis*, quod notat varietatem, *vult post me venire* per affectum interiorem, per imitationem exteriorem, ad Patrem superiorem; et bene dicit *vult*, quia neminem cogit, sed consulit, et unumquemque suo arbitrio relinquit, ut servitium sit gratius Domino, et praemium sit gratius servo.

Unde Chrysostomus: Cum autem Salvator sit pius et benignus, nullum invitum aut coactum habere vult famulum, sed spontaneos et gratias agentes ei pro famulatu. Et ideo neminem cogendo, aut necessitatem imponendo; sed persuadendo et beneficiando universos volentes attrahit. Et iterum: Si quis aurum daret, aut thesaurum exponeret omnes currerent; multo magis ad ea quae sunt in coelis: haec Chrysostomus.

Et subdit Dominus: *Abneget semetipsum* per propriae voluntatis renuntiationem; non tantum sua vel suos, sed suum intellectum, suum affectum, suum sensum; *et tollat crucem suam* per mortificationem corporis sui, per compassionem pro- {397b} ximi, et si necesse fuerit, per sustentiam martyrii; *et sequatur me*, scilicet me habens lucem in intentione, contra favorem humanum; me sequens ducem in operatione, contra errorem diabolicum; me expectans mercedem in remuneratione, contra temporale commodum.

Rectus ordo ut qui vult sequi Dominum primo *abneget semetipsum et sic tollat crucem*, ut primo voluntas ejus sit prompta ad omnem miseriam sustinendam. Et notandum quod primus homo tria perdidit per peccatum, scilicet: libertatem, felicitatem, et dignitatem, quae tria docet hic Dominus per tria recuperare: libertatem, cum dicit: *Abneget semetipsum*; felicitatem, cum subdit: *Et tollat crucem suam*; dignitatem, cum addit: *El sequatur me*.

Vel, *abneget se* in prosperitate; et malum declinando *tollat crucem suam* in adversitate, et bonum operando; *et sequatur me* vitae conformitate, et in Deum omnia ordinando.

In verbis autem Domini praedictis excluduntur sex genera poenitentiae inutilis: et est prima violenta contra quod dicit: *Si quis vult*; secunda diminuta, quando scilicet homo dat sua Deo, et se mundo, contra quod dicit: *Abneget semetipsum*; tertia delicata, quia sic volunt aliqui facere poenitentiam, ut nullam sentiant afflictionem, contra quod dicit: *Tollat crucem*;

no pot algú salvació atényer sinó seguint lo Senyor en la sua mort, penes hi oprobriis, o per martiri o penitència. Hi per ço a tots generalment parla, a tots insta, a tots amonesta, dient: «Si algú vol seguir a mi per interior affectió hi exteriors obres, si vol seguir a mi qui vayg a mon Pare»; diu: «Si algú vol», no tira dengú per força, mas convida hi consella, hi a cascú en lo {154b} seu franch arbitre dexa, perquè lo servey nostre a ell sia més agradable, hi a nosaltres lo premi. 5

Diu sanct Crisòstom: «Com sia lo Senyor piadós hi benigne, no vol dengun servent catiu ni per força, mas que de bon grat lo servexquen hi li facen gràcies, que per servents los accepta; hi persuadint, consellant hi beneficant a tots, si volem, nos tira. Hi nosaltres no y volem córrer, hi correríem si algú a pendre temporals tresors corruptibles nos cridava, y los celestials eterns no·ls volem acceptar ni pendre.» 10 15

Diu lo Senyor: «Si algú vol seguir a mi, a si mateix negue, renunciant la sua voluntat pròpia, a la sua affectió hi a tot lo que ama; hi prenga la sua creu per mortificació de la carn, per compassió del prohisme, hi si és mester per martiri; hi seguexca a mi, la mia lum mire per intenció recta y no la favor humana; seguint a mi en operació justa contra la error diabòlica; sperant a mi que li done lo premi y a mi per premi.» 20 25

Aquest és lo verdader orde dels qui lo Senyor seguir volen. Primerament, que a si mateix neguen hi que la creu prenguen, que vol dir que tinguen la voluntat prompta per a sostenir qualsevol misèria. E devem atendre que lo primer home per lo peccat perdé tres coses: la libertat, la felicitat hi la dignitat. Hi ací lo Senyor nos mostra com les devem cobrar nosaltres: la libertat, per obediència, dient que a si mateix negue; la felicitat, com diu que prenga la creu de penitència; la dignitat, dient que al Senyor seguexca. 30 35

En aquestes paraules del Senyor se excloen sis maneres de inútil penitència: la primera, forçada, y per ço diu: «Si algú vol»; la segona, partida, quand algú les sues coses dóna a Déu, hi a si matex al món, y per ço diu: «A si matex negue»; la terça, delicada, volen alguns fer penitència hi que alguna afflictió no senten, hi per 40

8 franch] frauch.

15-17 hi ... pendre] Notem els doblats lèxics «temporals tresors corruptibles» i «celestials eterns» elaborats per Corella quant a VC, 397a: «Si quis aurum daret, aut thesaurum exponeret omnes currerent; multo magis ad ea quae sunt in coelis.»; és a dir, «Si hom donés or, o exposés un tresor, tots correrien cap a ell; molt més a les coses que estan en el cel.» | 35 Senyor seguexca] A continuació, quant a VC, 397b, Corella omet una glossa que versava sobre el significat de Mt 16, 24, que apareixia unes línies més amunt («Diu lo Senyor: “Si algú vol seguir a mi...”»). El fragment omés tracta de la necessitat d’obrar el bé i sotmetre la vida a la voluntat divina.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quarta mutuata, quando aliqui gloriantur de passionibus patrum, vel fratrum suorum, ipsi vero nihil talium faciunt, contra quod {398a} dicit: *Suam*, non alienam; quinta momentanea, quando aliqui una die abstinent, et aliis diebus deliciis vacant, contra quod dicit: *Quotidie*; sexta simulate, quae est hypocritarum, contra quod dicit: *Et sequatur me*, non favorem mundi.

2. PRIMA PERFECTIO VITAE CHRISTIANA: ABNEGATIO

Si quis etiam vult post me venire, hoc est, si quis vult attingere perfectionem vitae Christianae faciat ea quae sequuntur, scilicet: *Abneget semetipsum et tollat crucem suam, et sequatur me*. Ubi tria exprimentur, in quibus perfectio vitae Christianae consistit. Primum est, sui abnegatio; secundum est, crucis portatio; tertium, vitae Christi imitatio.

Quantum ad primum, sciendum quod ad sequendum Christum oportet hominem tria abnegare, scilicet: sua, secundum illud: *Qui non renuntiat omnibus quae possidet, non potest meus esse discipulus*; et suos, secundum illud: *Si quis venit ad me, et non odit patrem, etc., non potest meus esse discipulus*; et semetipsum, secundum quod hic dicitur: *Abneget semetipsum*, scilicet vetustatem et peccata abjiciendo, et ad meliora mutando, ut desinat esse quod erat, et incipiat esse quod non erat, et alter ex altero efficiatur; ac voluntatem propriam abnegando, quod plus est, quam abnegare res ipsas, et abjicere.

Unde Prosper: Quid eis prodest quod facultates suas abjiciunt, qui voluntates proprias non relinquunt? Cura sit longe praestantius voluntatibus propriis renuntiare, quam rebus hujusmodi; ergo abnegatio debet fieri, omnibus desideris carnis, et mundi concupiscentiis perfecte reluctando, et in bonis actibus nullam complacentiam propriam vel humanam captando, sed solum divinum honorem in omnibus quae agimus intendendo, ut sic veraciter possimus dicere cum Christo: *Veni, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me*.

3. SECUNDA PERFECTIO: CRUCIS PORTATIO

Quantum ad secundum, sciendum quod crucem tollere tripliciter potest intelligi, scilicet: per carnis mortificationem, per proximi compassionem, per martyrii sustentiam.

5 diu] deu.

27 *la riquesa*] Tot seguit, quant a VC, 398a, Roís de Corella omet una glossa sobre la necessitat de lluitar contra els desitjos de la carn i cobdícies del món per aconseguir l'honor divina en tots els actes. | 32 *de martiri*] A continuació, Corella omet un fragment d'extensió considerable respecte VC, 398ab, en què a partir de citacions de sant Hilari, el bisbe Màximus, sant Agustí d'Hipona i sant Gregori de Nissa, es mostra la necessitat de la mortificació i l'abandonament que suposa portar la creu de Jesucrist de manera simbòlica. La glossa omesa es clou amb el verset d'1Jn 2, 16: «allò que pertany al món són els desigs carnals, l'afany de posseir, les ostentacions.»

SEGON DEL CARTOIXÀ

ço diu: «Que la {154c} creu prenga»; la quarta, que la volen prestada, que altres per ells la porten; y per ço diu: «La creu sua»; la cinquena, que la volen presta hi que no dure, hi per ço diu: «Cada dia»; la sisena, ypòcrita ficta, hi per ço diu: «Seguexca a mi», no la favor hi glòria mundana. 5

[2. DE LA PRIMERA PERFECCIÓ DE LA VIDA CRISTIANA: L'ABNEGACIÓ]

«Si algú, donchs, vol seguir a mi –diu lo Senyor– si algú vol atényer la perfectió de la creu sua hi a mi seguexca'm.» Són tres coses en les quals stà la perfectió de la creu sua: la primera és que a si mateix negue; la segona és que la creu porte; la terça és seguir del Senyor los pasos. 10

Quant a la primera, és mester que l'home a tres coses renunci. Primerament, a les temporals riqueses, dient lo Senyor: «Lo qui a tots sos béns no renuncia no pot esser mon dexeble.» La segona, que los carnals parents hi amichs dexe, dient lo Senyor: «Si algú ve a mi, hi no avorrex son pare y sa mare, no pot esser mon dexeble.» La terça és «que a si mateix negue», vol dir que dexe los peccats y vicis hi la passada vida, hi dexe esser lo qui era hi comence esser lo qui no era; la sua pròpia voluntat negue, que és més que dexar totes les altres coses. 20

Diu Pròsperus: «Què-ls aprofita aquells qui als béns hi facultats pròpies renuncien, hi les voluntats pròpies no dexen? Com sia major perfectió renunciar a la voluntat pròpia que no a la riquesa, hi ab lo Senyor diga: “No só vengut per fer la voluntat mia, mas del qui m'ha tramés, mon Pare.”» 25

[3. DE LA SEGONA PERFECCIÓ: PRENDRE LA CREU]

Quant a la segona, que és la creu pendre, se pot fer en tres maneres: per mortificació de la carn, per compassió del prohisme, per tol-lerància de martiri. 30

Unde Hilarius: Sequendus est Dominus cruce assumpta etiam passionis etsi non sorte, tamen voluntate comitandus est. Secundum Maximum Episcopum, duo abstinentiae et crucis sunt genera: unum corporale, scilicet a delectationibus, et ab alus quae decipiunt sensus viriliter revocare, ac violenter abstrahere et coercere; aliud spirituale, quod est speciosum et sublimius, scilicet motus animi regere, et perturbationes illius placare, Impetus vitiorum refrenare, et contra ea quotidie litigare, ac rixam quodammodo, cum interiori homine conserere: haec Maximus. Hoc etiam de cruce tollenda potest et aliter exponi dupliciter. Uno modo de cruce corporali, et sic convenit martyribus, et per hanc crucem intelligitur omne genus martyrii, scilicet mortis; et cujuslibet alterius poenae vel periculi pro Christo sustinendi animi tentatio et praeparatio. tunc enim, secundum Augustinum, crucem nostram tollimus, quando poenalitates quaslibet pro Christo voluntarie assumimus. Alio modo exponitur de martyrio spirituali, quod convenit religiosis, et perfectis, de quo martyrio dicit Apostolus: *Mihi mundus crucifixus est, et ego mundo*, id est, secundum Glossam, mundi concupiscentiae non habent in me dominium, nec mundus jam mihi se ingerit, et ego contra eum sum fortis. Et nota quod non sine causa utruaque dixit, scilicet: sibi mundum crucifixum, et se mundo. Plerumque enim contingit ut homo mundum non teneat, sed tamen mundus eum in suis ocepationibus astringit; et mortuus est homo mundo, et mundus eum quasi {398b} vivus concupiscit, dum in alio intentum in suis actibus rapere contendit. Sed secundum Gregorium nec Paulus a mundo gloriam quaerebat, nec ipse a mundi gloria quaerebatur; ideo bene et se mundo et sibi mundum esse crucifixum gloriabatur. Sunt autem tria in mundo, quae nobis debent esse crucifixa, et nos eis; quia ut dicit Joannes: *Omne quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae*.

Horum trium crucifixio fit per tria vota religiosorum, qui vere martyres sunt spirituales: primum ergo martyrium consistit in temporalium voluntaria relictione; secundum in concupiscentiae carnis reluctatione, et quanto fortior fit ista pugna, tanto gloriosior victoria martyrii; tertium in propriae voluntatis abdicatione,

Prenen la creu los religiosos contra los tres enemichs contínuus: lo món, la carn hi lo diable. Morint al món lo vencen hi-l maten, quant pobretat voten; la carn sacrificuen, quant castedat voten; lo diable vencen per lo excel-lent vot de obediència, quant 5 la pròpia {154d} voluntat renuncien.

Lo enteniment hi totes les potències, lo franch arbitre y tots sos actes, en mans del prelat posen, no tenen res propi, de si mateys se desposehexen. Y açò no-s pot acabar sinó prenent una creu de martiri contra 10 les nostres inclinacions males, contra los nostres

2 lo¹ ... diable] Corella afig aquesta enumeració dels enemics dels religiosos quant a VC, 398b, atés que estaven en la glossa omesa immediatament prèvia i ara són necessaris per articular el discurs que segueix. | 7-882,2 Lo ... insten] Aquest fragment sobre el lliurament i l'obediència a allò espiritual per part dels religiosos i els perills de pecat a què s'exposen ha estat incorporat per Corella respecte VC, 398b.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

quia secundum Gregorium per obedientiam mactatur voluntas propria, et per victimam caro aliena; et ideo *Obedientia dicitur melior quam victima*.

4. TERTIA PERFECTIO: IMITATIO CHRISTI TRIPLICI, QUA NOS PRAECESSIT, VIA

Quantum ad tertium, de vitae Christi imitatione, sciendum quod Christum sequi nihil aliud est quam ejus vestigia imitari, et ejus vitae conformari. Ipsum autem imitari debemus triplici via, qua nos praecessit, videlicet: paupertatis, humilitatis, et asperitatis. Christus enim in suo ingressu nobis reliquit exemplum sincerrimae paupertatis, in progressu exemplum profundissimae humilitatis, sed in egressu exemplum acerbissimae poenalitatis;

et quia in his tribus debemus Christi vestigia sequi, ideo ad jugem eorum memoriam nos invitat, dicens: *Recordare paupertatis meae*, quantum ad primum; *et transgressionis meae*, id est profundissimae humilitatis, quantum ad secundum; *et absinthii et fellis*, id est amarissimae passionis, quantum ad tertium. Et nota quod omnia in quibus devoti sectatores perfectionis Evangelicae Christum debent imitari, et ejus similitudini conformari, possunt et hoc modo ad tria reduci, scilicet secundum tria bona quae a Deo recepimus: ut sunt res exteriores, corpus proprium, et ipsa anima; quae omnia oportet relinqui propter Deum, si volumus ipsius Christi esse perfecti imitatores.

Perfectus enim Christi imitator, primo debet relinquere mundum, et omnes res temporales; et etiam cum hoc omnium terrenorum occupationem et sollicitudinem penitus debet postponere. Hoc autem fit per voluntariam paupertatem, quam Christus altissime servavit, quia in tota vita sua pauperrimus fuit. — Secundo debet relinquere corpus, quod quidem relinquitur tribus modis: primo, per carnis macerationem, per quam corpus vigiliis, jejuniis et orationibus atteritur, ne caro lasciviat, et contra spiritum se erigere pertinaciter non praesumat; secundo, per temporalis commodi abjectionem, quia *qui nimis delicate nutrit servum suum*, scilicet corpus suum, *postea sentiet eum contumacem*, et ideo debet semper in rigore teneri, ut magis subjiciatur spiritui; tertio, per poenalitatum voluntariam perpeccionem, sicut Apostoli et martyres, qui pro Christo voluntarie sunt passi; et omnia ista Christus fecit, et seipsum in exemplum dedit.—Tertio, debet relinquere animam suam, per propriae voluntatis abdicationem, ut voluntatem suam divinae voluntati conformet, quod nihil aliud velit, nisi solum illud quod divinae voluntati

SEGON DEL CARTOIXÀ

adquisits mals àbits, hi contra los carnals hi spirituals enemichs nostres, que a mal tostemps nos insten.

Diu sanct Gregori: «Per lo vot de obediència se mata la voluntat pròpia, hi per lo sacrifici, los animals distints y stranys de nosaltres; hi per ço diu lo Senyor 5 que més val obediència que sacrifici.»

[4. DE LA TERCERA PERFECCIÓ: DE LES TRES IMITACIONS DE LES PASSES DE CRIST]

Quant al terç, devem seguir del Senyor los seus passos per tres vies, en les quals és anat davant nosaltres: de pobretat, de humilitat, de aspredat. En la sua entrada nos ha dextat de perfeta pobretat exemple; 10 en lo discurs de la sua vida, de humilitat profunde; en la exida, de acerbíssima pena.

Hi perquè devem seguir lo Senyor en aquestes tres vies, continuament les devem tenir en nostra pensa, diu-nos lo profeta en presona sua: «Recordet de la 15 pobretat mia, de la humilitat mia, del donzell y fel», que són coses amaríssimes que la sua mort y passió signifiquen. Y atén hi considera que totes les coses en les quals han seguit lo Senyor les devotes presones, a tres poden esser reduhides, segons tres béns que rebem 20 en aquesta present vida: los temporals béns hi riqueses, lo cors propi hi l'ànima nostra; totes aquestes coses dexten aquells qui lo Senyor perfetament seguir volen.

Los béns temporals dexten, la sollicitut; la affectió en Déu transporten per lo vot de pobrea, la qual lo Senyor 25 tingué en tot lo discurs de la sua paupèrrima vida. Segonament, devem dextar lo cors propi, lo qual se dexta en tres maneres: per maceració de la carn en dejunis, vigílies, oracions hi disciplines, perquè la carn ab pertinàcia contra lo sperit no-s leve. Segonament, per 30 temprança, sobrietat y abstinència; {155a} aquell qui delicadament al catiu la vida aministra, après lo troba rebel-le, y axí devem nodrir lo cors en tal retgla que al sperit sia subjecte. Terçament, per voluntària acceptació de penes, axí com los gloriosos martres. De totes 35 aquestes coses en si mateix nos dóna lo Senyor exemple. Deu après dextar l'ànima sua renunciant la voluntat pròpia, conformant-la en tot a la voluntat divina, que alguna cosa no vulla sinó que a la voluntat de Déu sia plaent y conforme; açò féu lo Senyor quant, 40

4-5 los ... nosaltres] Notem el doblet lèxic elaborat per Corella arran VC, 398b: «*caro aliena*», això és, «la carn aliena.»

53. DE SEGUIR LO SENYOR

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

beneplacitum fuerit; hoc enim fecit ipse Christus, qui dixit: Veni, *non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.*

Unde ad voluntatem divinam ita habeas regulam et mensuram omnium actionum tuarum, sic quod in omnibus actionibus et desideriis tuis, nihil concupiscas, {399a} nisi quod honor Dei in te amplietur, et in omnibus aliis creaturis.

5. MORS SPIRITUALIS, AD CHRISTI EXEMPLUM, GRADIBUS QUINQUE PERFICITUR

Sed est sciendum, quod nullus potest vivere vita Christi, nisi etiam moriatur morte Christi; ideo sicut Christus, per hoc quod ex nimia charitate se assumptioni nostrae carnis inclinavit, seipsum exinanivit, et per consequens claritati divinas qua Patri consubstantialis existit, quodammodo mori voluit; ita quilibet ad istam perfectionem tendens debet per veram humilitatem et plenarium contemptum sui mori sibiipsi, seipsum usque ad nihil deiciendo, et seipsum nihil reputando, ut vivere possit soli Deo. Homo enim ad perfectionem tendens, debet seipsum, hoc est quod videtur habere a seipso, nihil reputare; quod autem habet a Deo, puta dona Dei, quibus conformatur vitae Christi, debet summe reputare, et cum summa diligentia custodire, ut vere possit dicere cum Apostolo: *Vivo autem, jam non ego, vivit vero in me Christus.*

Unde de talibus mentibus perfectis sic mortuis sibi ipsis, dicit Apostolus: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Christo, in Deo.* Signanter autem dicit: *Et vita vestra abscondita est cum Christo, in Deo,* quia vita illa qua mens per amorem continuum et beatificum perfecte unitur Deo in patria, illa est in praesenti abscondita; quia propter necessitatem mortalis vitae, talis amor continuus, et non interruptus, in praesenti vita haberi non potest. Sed hoc evidenter apparebit in vita beata, ubi objecto beatifico continue fruemur, et in solo Deo jugiter delectabimur, propter quod bene subditur: *Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc et vos cum ipso apparebitis in gloria.*

Est autem sciendum quod mors ista spiritualis, qua homo per contemptum sui moritur sibi, quibusdam gradibus perficitur: primus est, quod homo per humilitatem reputet se omnibus viliozem; secundus est, quod hoc verbis propriis fateatur; tertius est, quod etiam ab aliis dici aequanimiter patiat; quartus est, quod homo aequanimiter ferat cum ab aliis contemptibiliter tractatur; quintus est, quod homo non solum non doleat, sed etiam diligat, quod ab aliis

pregant en l'ort, dix a Déu son Pare: «No-s faça lo que yo vull, mas lo que tu vols hi manes.»

[5. DE LA MORT ESPRITUAL, PER EXEMPLE DE CRIST, LA QUAL S'ACONSEGUEIX EN CINCS GRAUS]

Però stà atent y mira, que algú no pot la vida del Senyor viure, sinó que de la mort sua muyra; que axí com lo Senyor per caritat immensa se humilia, prenent en unitat de supòsit natura humana, en la qual pogué morir hi morí per aquella mateixa caritat per la qual s'era fet home, axí qualsevol qui perfetament lo Senyor seguir desija és mester que s'humilie, que a si mateix muyra, que per mort y per no res se stime, atorgue los dons hi gràcies que Déu li dóna. Hi axí sol Déu serà la sua vida, hi porà dir ab lo Apòstol: «Yo vixch, però ja no vixch yo, mas viu en mi Jesús», que viu en aquells qui en ell viven.

Diu, hi ell mateix Apòstol: «Vosaltres sou morts hi la vostra vida ab Jesús Déu és amagada.» E no sens causa diu: «La vostra vida és amagada», que aquella vida per la qual per amor contínua y beatifica l'ànima perfetament se unex ab Déu en la celestial pàtria, ara de present amagada és a nosaltres; que per los defalts y necessitats de aquest nostre mortal viure, aquesta amor contínua no-s pot atényer en aquesta present vida, mas en aquella benaventurada en la qual contínuament veurem hi fruïrem la divina essència, hi no haurà terme la nostra alegria. Y per ço diu lo Apòstol: «Com se mostrarà Jesús, qui és la nostra vida, lavors nosaltres nos mo- {155b} strarem ab ell en la glòria.»

Però atén hi considera que aquesta mort spiritual, de la qual per menyspreu de si mor a si matex lo perfet home, per alguns graus se pot atényer: lo primer, que per humilitat se repute lo més dejecte de tots los hòmens; lo segon és que de veritat ho atorgue; lo terç, que ab quiet ànimo comporte que-ls altres ho diguen; lo quart, que sens moviment de ira accepte com los altres vituperosament lo tracten; lo quint, que solament no se'n dolga, mas que li plàcia que-ls altres

² *hi manes*] A continuació, quant a VC, 398b-399a, Corella omet una glossa del final del subcapítol segons la nostra edició, on es destaca la necessitat de tenir la voluntat divina com a regla de les pròpies accions, amb l'objectiu d'ampliar l'honor de Déu en un mateix i en la resta de criatures. | **13-14** *que viu en aquells qui en ell viven*] Aquesta breu glossa que segueix el verset de Ga 2, 20 («Yo vixch, però ja no vixch yo...»), ha estat incorporada per Corella respecte VC, 399a. Té una certa relació en el contingut amb el verset de Jn 12, 26: «Allí hon só yo, serà lo meu servent hi ministre.», que el lletraferit valencià també ha incorporat unes línies més avall, en p. 884, 18.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

contemnatur. Et omnes isti gradus propriae despectionis perfecte relucebant in Christo.

Sequamur ergo et imitemur non diabolium, ut ambitiosi et superbi; non mundum, ut cupidi et avari; non carnalem appetitum, ut voluptuosi et lubrici; sed Dominum Jesum Christum. Qui enim Deum non sequitur, ei quidem neque se abnegare, neque crucem tollere prodest. Vis sequi Christum? Sis Deo obediens, et proximum diligens; ac propter Deum omnia sustineas et facias; et malum declinando, circa virtutes insistas: hac enim via Christus incedit; per hanc ergo viam ambula, si vis eum sequi in vita praesenti, et cum eo gaudere in patria. Sed heu! Pauci hodie Dominum sequi volunt; et tamen multi ad eum pervenire cupiunt.

Unde Bernardus: O quam pauci post te volunt ire Domine, cum tamen pervenire ad te nemo est qui nolit! conregnare cupiunt, sed non compati; non curant quaerere, quem tamen desiderant invertire; cupiunt te consequi, sed nolunt sequi; optant extrema justorum, non curantes principia eorum.

6. ANIMA PERDENDA, UT TOLLATUR PRIMUM PERFECTIONIS IMPEDIMENTUM

Et quia Dominus monuit ad sustinendum pro confessione fidei martyrium, consequenter tollit hujus confessionis triplex impedimentum.

Et primo primum, quod est nimius amor suiipsius, dicens: *Qui enim voluerit animam*, id est animalitatem suam, scilicet vitam praesentem alimoniis indigentem, *salvum facete*, id est in praesenti cus- {399b} todire, martyrium declinando, vel corpus in poenitentia non macerando, hoc est potius salvare tempore persecutionis quam me confiteri, scilicet eligens potius Deum offendere, quam pro eo mori, vel tempore pacis delicate servare, potius quam per poenitentiam affligere; *perdet eam* in futuro, scilicet vitam vel animam, et pro vita momentanea incurret mortem aeternam.

Unde fugiendo mortem, incurret mortem, et servando vitam, amittit vitam. *Qui autem perdiderit animam suam*, id est animalem et praesentem vitam,

SEGON DEL CARTOIXÀ

lo menysprehen. Tots aquests graus de perfectió excel·lentment en lo Senyor resplandien.

Treballeu, donchs, en seguir no lo diable, lo qual seguexen los superbos hi ambiciosos; no lo món, lo qual seguexen los avars hi cobdiciosos; no la carn, la qual seguexen los carnals voluptuosos; mas a Jhesús, Déu hi Senyor nostre. Qui no segueix del Senyor los passos, no li aprofita ni que a si mateix negue, ni que la creu porte. Mas si vols seguir lo Senyor per les sues sendes, sies obedient al que ell mana, hi axí com a tu ama lo prohisme; per amor del Senyor sosté qualsevol penes hi per lo camí de humilitat acamina, perquè totes les virtuts te acompanyen. Per aquest camí lo Senyor acamina; per aquest camí, passant per la sua mort hi passió, ama a son Pare y stà segut a la dreta part sua. Si per aquest segueix tu los seus pasos, arribaràs al terme de la eterna glòria, dient ell, Déu hi Senyor nostre: «Allí hon só yo, serà lo meu servent hi ministre.» Però és gran dolor que de present molts lo Senyor desigen, hi poch seguir lo volen.

Diu sant Bernat: «O, com són poch, benigne Senyor, los qui seguir te volen, y són molts qui dien que a tu desigen! Ensemps ab tu regnar volen, però ensemps ab tu soferir no volen; a tu desigen atényer y no volen seguir {155c} los teus passos, los quals seguint fins a la eterna glòria a tu trobarien. La fi e terme dels justs aconseguir volen, hi del camí d'ells se lunyen.»

[6. DEL QUE DESTRUEIX A L'ÀNIMA I DELS IMPEDIMENTS PER A LA PRIMERA PERFECCIÓ]

E tornant a les paraules evangèliques, perquè'l Senyor los havia amonestat per la confessió de la fe a sostenir martiri, levà'ls tres impediments que tal confessió empachar porien.

Lo primer és de si matex amor desordenada, dient: «Aquell qui voldrà de present guardar la sua vida, fोगint al martiri, no gosant confessar-me al temps que seria necessari per zel de la honor mia hi de la utilitat de la mia sposa santa Sgleya, perdrà en l'esdevenidor la vida que ací haurà guardada. Hi per lo semblant, la perdrà aquell qui, delicadament vivint, trencant los meus manaments, la guarda; perdrà en l'esdevenidor l'ànima hi la vida, hi entrarà en la mort eterna per guardar ací una breu miserable y momentanea vida.»

»Y aquell qui en aquest món la sua vida abandona per la honor mia, y encara, aquell qui s'aflegeix en

9-10 Mas ... sendes] Corella no tradueix la interrogació retòrica amb què es presentava aquest text en VC, 399a: «Vis sequi Christum?» | 14-15 per^t ... sua] Aquest fragment que remet a la Passió de Crist ha estat incorporat per Corella respecte VC, 399a. | 18 Allí ... ministre Aquest verset de Jn 12, 26 ha estat incorporat per Corella respecte VC, 399a. En nota p. 883,13, el relacionem amb una glossa prèvia que podria vincular-se amb aquest. | 40-41 hr² ... vida] El lletraferit valencià incorpora el doblet «breu miserable» respecte VC, 399b, per intensificar l'oposició entre la vida terrenal i la vida eterna: «Et pro vita momentanea incurret mortem aeternam.», això és, «per la vida d'un moment, incorrerà en la mort eterna.»

perditioni et morti si necesse est exponendo, eligens potius pro Deo mori, quam eum offendere, vel per poenitentiam se affligendo, eligens potius sic Deum placare, quam se delicate fovendo ipsum magis irritare; et hoc non propter mundi vanitatem, vel erroris defensionem, aut desperationem, sed *propter me*, id est antequam contra mea faciat mandata, *inveniet eam* in futura gloria, et pro vita mortali inveniet aeternam.

Istud dictum Domini de anima et vita salvanda, et perdena, simile est secundum Gregorium, ac si diceretur agricolae: Frumentum si servas, perdis; si seminas, reno vas. Igitur, ut dicit Cassianus: Vae carni, quae hic superata non fuerit! nam quae in hac conversatione vincitur, illie sine dubio coronatur.

Unde Bernardus: *Qui voluerit animam suam salvam facere perdet eam*. Et quidem prudentius eam perdis ut custodias, quam custodis ut perdas. Quid hic vos dicitis observatores ciborum, morum neglectores? Hippocrates et sequaces ejus docent animas salvas facere in hoc mundo; Christus et ejus discipuli, perdere. Quem nam vos ex duobus sequi magistrum aut servum eligitis? Epicurus atque Hippocrates, alter corporis voluptatem, alter bonam habitudinem praefert; meus Magister utriusque rei contemptum praedicat. Quid enim tibi aliud sonuit cum clamatum est: *Qui amat animam suam, perdet eam?* Perdet autem dixit, sive ponendo ut martyr, sive affligendo, ut poenitens.

Quanquam martyrii genus sit, spiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra caeduntur ferro; horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius: haec Bernardus.

7. LUCRUM TERRENUM DETESTANDUM, UT TOLLATUR SECUNDUM

Deinde tollit secundum impedimentum, quod est nimia cupiditas lucri et desiderii terreni, dicens: *Quid enim prodest homini, si univsum mundum lucretur*, de quo nihil secum moriens portare poterit nisi peccatum; imo quanto plus acquisivit de mundo, tanto plus acquisivit de inferno. Unde in Apocalypsi dicitur: *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum; — animae vero suae detrimentum*

penitència y avorrex totes les delectacions terrenes, y açò per mi, no per la mundana glòria, trobarà la vida que per mi en aquest món ha abandonada en la eterna glòria.»

Diu sanct Gregori: «És semblant com si al laurador 5 lo Senyor deya: “Tu perts lo forment si-l guardes; si-l sembres, lo renoves hi l’augmentes.” Diu Casianus: «Maleyta sia la carn que ací no-s dexa vençre, que en l’altre món no és coronada, mas sens dubte eternament cruciada.» 10

Diu sant Bernat: «“Lo qui en aquest món vol guardar la sua vida en l’altre la vol perdre.” Major prudència, donchs, és que la perdes perquè la guardes, que no que la guardes perquè la perdes. Què-ns responeu ací vosaltres, que tant studi teniu en guardar- 15 vos de viandes per conservar la present vida? Hi no curau ni us recordau de guardar-vos de vicis {155d} per conservar la vida eterna? Ypocràs hi los seus dexebles vos mostren com guardareu la present vida; Jesús y los seus dexebles com la deveu perdre. Qual voleu seguir: 20 Ypocràs dexeble o Jesús mestre? Epicurus, les corporals delectacions sobre totes les coses stima; Ypocràs, la bona valitut del cors a tots los béns preposa; lo mestre meu, Jesús, la hu hi l’aldre menysprea, dient: “Perdrà la sua ànima, la sua vida, aquell qui en aquest món la 25 guarda; hi si la pert, o per martiri o per afflictio de penitència, trobar-l’è en la eterna vida.”»

[7. DE REBUTJAR ELS LUXES TERRENALS, ELS QUALS IMPEDEIXEN LA SEGONA PERFECCIÓ]

Levà après lo Senyor lo segon impediment de voler acceptar lo martiri, que és la gran cupiditat de les utilitats y riqueses terrenes, dient: «Què aprofita a 30 l’home, si tot lo univers món guanya?, del qual alguna cosa com mor no se’n porta sinó la culpa que a l’infern lo porta; hi tant com més ha adquirit de mundanes riqueses, tant ha perdut de celestials alegries hi guanyat

7-10 Diu ... cruciada] Corella proposa una traducció pròpia per aclarir una certa ambigüitat del text llatí corresponent (VC, 399b): «Vae carni, quae his superata non fuerit! nam quae in hac conversatione vincitur, illie sine dubio coronatur.», és a dir, «Ai de la carn que no haja estat vençuda ací! Perquè la que haja sigut vençuda en aquesta vida present, serà coronada en aquella.» | 14-18 Què-ns ... eterna] Corella amplifica la traducció respecte el fragment corresponent de la citació de sant Bernat de Claravall en VC, 399b: «Quid hic vos dicitis observatores ciborum, morum neglectores?», és a dir, «Què dieu els qui vos fixeu en els aliments i no ateneu els costums?» | 18 Ypocràs] Antropònim que en l’edat mitjana es donava al metge grec Hipòcrates, del qual deriva el nom del medicament o beguda cordial que s’usava per a guarir diverses malalties. | 27 eterna vida] Tot seguit, quant a VC, 399b, Roís de Corella omet el darrer fragment d’aquesta citació de sant Bernat de Claravall sobre com el fet de mortificar les obres per l’esperit de la carn és una classe de martiri més suau, però més molest que aquell en què s’amputen membres.

patiatur, scilicet amittendo gloriam, incurrando poenam aeternam, et perdendo humanam substantiam? Quasi diceret: Nihil proficit, imo per talia multum perdit, scilicet id quod est immortale et divinum in eo; et ideo anima cum sit immortalis, praeponenda est omnibus corruptibilibus et transitoriis; nam anima rationalis, imagine Trinitatis insignita, preciosior est cunctis terrenis et ideo stultus est qui plus pecuniam quam seipsum diligit, quod facit qui propter illam tormentis aeternis se exponit.

Unde nimis stultus est avarus, imo peior quam diabolus, quia avarus plus diligit nummum, quam animam suam vel aliorum; sed diabolus plus diligit unam animam, quam totum mundum. Qua propter dixit Christo praesumens decipere eum: *Haec omnia tibi dabo, scilicet mundum istum, si cadens adoraveris me.*

Et ideo ut dicit Origenes, duobus propositis, magis est eligendum ut mundum perdamus, et lucremur ani-
{400a} mas nostras.

Unde et Ambrosius ait: Valde timendum est ne propter avaritiam pecuniae, vel propter amorem carnalis vitae salutem animarum quaerere negligamus; quia nihil prodest lucrificare temporalia, si perdantur aeterna.

Et dat Chrysostomus exemplum: Si egens in ultimis malis positus videres, servos in lascivia agere, quod lucrum aestimares te eorum dominum esse? Sic quid lucratur anima tua misera, carne lasciviente, si futuram damnationem expectat? Sed magna heu! hodie caecitas et amentia in hominibus reperitur; quia secundum Augustinum, si quis argentum auro praeponit, dementissimus judicatur, si vero aurum Deo praeponit, a nullo reprehenditur. Exponit etiam praedictum Domini verbum de iilis qui animas aliorum lucrari volunt, et suas negligunt. Unde Chrysostomus: Si alterius sollicitus contemnas te, similis es eis qui metalla fodiunt et necantur.

Et quia posset aliquis dicere: Etsi animam perdam, tamen ex multis quae lucrabor eam redimam, quod falsum est, subjungit: *Aut quam commutationem, id est redemptionem, dabit homo pro anima sua scilicet damnata? Quasi diceret: Si pro ea totus mundus daretur, non per hoc liberaretur. Et ideo non potest*

les infernals penes.» Diu sant Joan en lo Apocalipsi: «Tant com s'és glorificat en los delits, tant li donau més turment y pena.» Què, donchs, li aprofita que tot lo món guanye y la sua ànima perda? Hi per ço és foll lo qui més ama la pecúnia que a la sua ànima; l'ànima 5 immortal, en la qual la ymatge de la sancta Trinitat stà sculpida, vol que eternament en les infernals flames creme.

Pijor és lo avar que'l diable; lo avar més ama la pecúnia que la sua ànima; hi lo diable més ama que tot 10 lo món una ànima. Hi per ço, tentant lo Senyor, li dix: «Donar-t'és tot lo món, si caent me adores.»

Diu sanct Ambròs: «Molt devem tembre que per avarícia, o per amor de la present vida oblidem la salut de nostres ànimes; poch nos aprofita guanyar les 15 míseres coses transitòries hi perdre les eternes.»

Què guanya la tua trista, miserable ànima, stant en delits la carn tua, spe- {156a} rant prestament la damnació eterna? Diu sanct Agostí: «Gran ceguedat y demència és huy la dels hòmens! Si algun home or per 20 argent dexava, per foll dementíssim se jutjaria; y si l'or a Déu preposa hi més que a Déu lo ama, dengú no pensa en reprendre'l.» Expon sanct Agostí aquesta evangèlica paraula de aquells qui volen guanyar les ànimes dels altres, y de les sues no-s curen. Diu sanct 25 Crisòstom: «Si est solícit dels altres, de tu no tens cura; semblant est de aquells qui menes de or caven y cavant se moren.»

E si algú deya: «Yo perdré l'ànima, però ab lo que guanyaré la poré rembre», respon lo Senyor: «Quina 30 comutació, quin preu, quina redempció donarà l'ome per la sua ànima a les infernals flames eternament

4-8 *Hi ... creme*] La imatge final de les flames de l'infern ha estat retoricada per Corella respecte l'original llatí (VC, 399b), de caràcter més genèric: «*Et ideo stultus est qui plus pecuniam quam seipsum diligit, quod facit qui propter illam tormentis aeternis se exponit.*», és a dir, «És un neci el qui estima més els diners que a si mateix i s'exposa als turments.» Unes línies més avall, en p. 886,31-887,1, torna a incorporar aquesta imatge. | 4-5 *Hi ... ànima*] Corella reubica aquest fragment a penes unes línies d'on es trobava en VC, 399b, que seria després del fragment de p. 886,6-7. | 12 *me adores*] Tot seguit, Corella omet una breu glossa atribuïda a Orígenes en VC, 399b-400a, sobre com, si se'ns presenten les dues possibilitats plantejades en les línies prèvies, s'ha d'escollir perdre el món i guanyar l'ànima. | 17-19 *Què ... eterna*] Aquest fragment s'atribueix en VC, 400a a sant Joan Crisòstom; Corella, com s'observa, n'omet la font. | 27-28 *semblant ... moren*] L'autor valencià concreta el tipus de metall de què tracta respecte la citació de sant Joan Crisòstom (VC, 400a): «*similis es eis qui metalla fodiunt et necantur.*», és a dir, «Semblant ets dels qui desenterren metalls que els maten a ells.» Aquesta imatge d'aquells qui busquen en la terra com a símbol de l'avarícia, s'ha fet servir ja en el *Cartoixà*, com indiquem en nota p. 701,1. | 31-887,1 *quina ... condemnada*] L'autor valencià amplifica la traducció i incorpora de nou a aquest fragment de Mt 16, 26, com hem vist en nota p. 886,4, la referència a les «infernals flames.» (VC, 400a): «*Id est redemptionem, dabit homo pro anima sua scilicet damnata?*», és a dir, «Com la redimirà, si ja ha condemnat la seua ànima?»

comparari lucrum mundi ad detrimentum animae, per quod homo perdit eam et vitam aeternam. Nam perditis divitiis, possunt per alias divitias compensari, et si mors infligitur, potest compensari per vitam immortalem, quae in resurrectione expectatur; sed si anima per culpam perdat, non expectes in alia anima recompensari, quia non poteris aliam animam, sed neque aliquid aliud, quasi commutationem pro ea dare, ut liberes eam de aeterna morte.

Deus autem pro animabus hominum dedit commutationem, sanguinem Filii sui pretiosum. Perdenda est igitur anima et vita praesens, in hoc seculo propter Dominum; non salvanda propter lucrum et desiderium terrenum. Quapropter, ut ait Augustinus, voluntarie nunc pro Christo postponamus quandoque dimittenda, ne, quod absit! pro transitoriis amittamus aeterna. Si enim tibi diceretur: Sis toto hoc mense dives et potens, et fac quidquid velis, utere carnis voluptatibus sicut placet; ea tamen conditione, ut oculi tui postea eruantur, omne solatium tollatur, totoque tempore vitae tuae in fame et siti, in omni cruciatu et omni miseria vivas; numquid illud tale bonum hoc tenore susciperes? Et quidem tota haec vita nec mensis est, nec unius diei vel horae spatium, ad illius aeternae infelicitatis comparationem, cuius miseriae neque finis est, neque poena similis invenitur.

Unde Isidorus: Si haberes sapientiam Salomonis, si pulchritudinem Absalonis, si fortitudinem Samsonis, si longitudinem Enoch, si divitias Croesi, si potestatem Theboinam; quid prodesset tibi si tandem caro daretur vermibus, anima daemonibus, cum divite crucianda sine fine? Quasi diceret: Nihil.

Duo quippe sunt tempora Ecclesiae: unum persecutionis, et tunc antequam Deum negemus ponenda est anima, et praesens vita; aliud pacis, et tunc frangenda sunt desideria terrena et lucra contemnenda. Nulla ergo mundi adversitas animam tuam frangat, nulla prosperitas alliciat, nulla fallacia seducat a praeceptis et mandatis Dei, et a charitate quae est in Christo Domino nostro.

condamnada?»; quasi dient: «Si tot lo món donava, no la poria fer delliure. Totes les coses se poden comutar hi rembre sinó l'ànima. Si perts riqueses, pots-ne cobrar altres; si perts la present vida, pots-la comutar per la eterna. Però si perts l'ànima per la mortal culpa, no speres que de les eternes flames delliurar la pugues.»

Mira al Senyor quant li costa la tua ànima perquè tu no la perdeses: dóna tota la sua sanch preciosa; donchs, al Senyor, qui l'à creada hi la t'ha donada, tan car li costa, hi tu, per tan poca cosa, la vols perdre. No ames, donchs, tant la present vida, que al Senyor desames per lo seu nom; per la sua honor la abandona, perquè ell la torne en eterna glòria. Diu sanct Agostí: «Si algú-t deya: “Tot aquest mes seràs alegre, poderós, rich, abundant en delits hi pompes, hi hauràs tot lo que desiges, però ab aquest pacte: que passat aquest temps de trenta dies perdràs la vista hi lo restant de ta vida viuràs en fam hi extrema dolor y misèria; qui seria lo foll qui acceptàs aquesta breu alegria per tanta sdevenidora misèria? Sens {156b} comparació és més foll aquell qui per un miserable hi breu delit spera eternament esser cruciat en les infernals intol·lerables penes.»

Diu sanct Ysidre: «Si tenies de Salamó la sapiència, de Absalon la bellea, de Samsó la fortalea, de Enoch la larguea de vida, de Cesus la riquesa, la potència del romà Imperi, què t'aprofita quant la tua carn se mengen vèrmens, hi l'ànima eternament la crucien los diables?»

Corren dos temps en la santa Sgleya: la hu és de persecució tirànica, y lavors és de posar la vida per la fe sancta cathòlica; l'altre és stament de vida pacífica, hi en aquest és lo spiritual martiri contra los carnals desigs, voluptats hi vicis. No sia, donchs, alguna adversitat que-ns derroque, ni prosperitat que-ns allengue que façam res contra los divinals preceptes, ni algun poder no-ns luyne de la amor hi caritat que tenim en Jesús, Déu hi Senyor nostre.

36 preceptes] preceptes.

5-6 no ... pugues] De nou, com hem indicat en la nota prèvia, Corella fa servir la imatge concreta de les «eternes flames» quant al corresponent llatí de caràcter més genèric en VC, 400a: «ut liberes eam de aeterna morte.», és a dir, «per a alliberar-la de l'eterna mort.» | 7-8 Mira ... perdeses] Aquest fragment, de caràcter apel·latiu, ha estat incorporat per Corella respecte VC, 400a. | 8-10 dóna ... perdre] Corella, quant a VC, 400a, usa la segona persona, mentre que en la glossa ludolfina el fragment se'ns presentava de manera impersonal. Com en el breu fragment incorporat en les línies immediatament prèvies, també amb aquesta persona es pretén apel·lar el receptor, tot destacant el sacrifici i la redempció de Crist pels homes, com a model espiritual a seguir. | 10-13 No ... glòria] Aquest fragment forma part de la citació de sant Agustí d'Hipona que segueix, respecte VC, 400a: «voluntarie nunc pro Christo postponamus quandoque dimittenda, ne, quod absit! pro transitoriis amittamus aeterna», és a dir, «Deixem voluntàriament ara per Crist les coses que en algun temps s'han de deixar, per tal que, Déu ens lliure, no perdem per allò transitori allò etern.» Corella la ubica ací i canvia la persona de la primera del plural del text llatí a la segona del singular, tot cercant l'apel·lació directa al lector del text, de la mateixa manera que s'ha indicat en la nota prèvia. | 26-27 la potència del romà Imperi] El lletraferit valencià prefereix referir-se a la força de l'Imperi romà i no al que s'assenyala en VC, 400a sobre l'Imperi de Tebes, possiblement per la major proximitat en el coneixement del món romà dels lectors del Cartoixà: «Si potestatem Theboinam.» | 28-29 los diables] Tot seguit, quant a VC, 400a, Corella omet la resposta negativa a aquesta interrogació retòrica («Quasi diceret: Nihil.») | 38 Senyor nostre] A continuació, quant a VC, 400a, Corella omet una darrera glossa sobre la necessitat de com cal sempre fer el que agrada a Déu i abstenir-se d'ofendre'l.

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

Omnibus modis et in omnibus debemus semper bene placitum Dei facere, et ab offensa ejus abstinere.

8. PUDOR SEculi AMOVENDUS, UT TOLLATUR TERTIUM

Deinde tollit tertium impedimentum ad confitendum fidem Christi, quod est pudor seculi.

Nam secundum Gregorium, saepe ex humana {400b} verecundia praepedimur ut rectitudinem quam servamus in mente, nondum exprimere valeamus in voce; et tanto Dei faciem ad justitiae defensionem negligimus, quanto humanas facies contra justitiam veremur.

Et secundum eundem, sunt qui dicunt: Nos non erubescimus Deum confiteri, sed ad professionem fidei non sufficit vox professionis Christiani, dum verentur a proximis despici, dum dedignantur injurias tolerare, dum erubescunt si jurgium contigerit, priores satisfacere.

Hoc ergo impedimentum tertium tollit: primo, ex fructu; secundo, ex poena, quia Christus confitentes confitebitur et recognoscet, et erubescens erubescet, id est non cognoscet eos de suis, in secundo suo adventu et iudicio: *Cum venerit in maiestate sua*, scilicet humana, id est in forma humana glorificata, *et Patris*, id est maiestate divina, quae sibi et Patri est communis, quam tamen habet a Patre suo, *et sanctorum Angelorum*, qui apparebunt cum eo. Tunc enim erubescet infideles, ignorabit fatuas virgines, objurgabit immisericordes.

Unde patet quod non solum iudicabit Filius in forma deitatis; sed etiam Pater et Filius, et Spiritus Sanctus, quorum est una maiestas, in forma tamen visibili solus Filius apparebit, ut ex hoc solus Filius hominis iudicare dicatur. Indivise itaque iudicant Pater

[8. DE LA VERGONYA DEL PRESENT SEGLE, LA QUAL IMPEDEIX LA TERCERA PERFECCIÓ]

Diu après lo Senyor del terç impediment que-ns empacha de confessar la fe cathòlica, qui és vergonya del present setgle.

Diu sanct Gregori: «Molt sovint la humana vergonya nos empacha que la rectitut que guardam dins nostra consciència, no la gosam manifestar per la boca; hi tenint la part de justícia, menyspream la vergonya en lo divinal conspecte, hi temem la vergonya obrant virtut en lo conspecte dels hòmens.»

Per la mundana vergonya venjam les injúries, exercint crueldats inhumanes: les bèsties feroçes maten als qui-ls insulten; los miserables hòmens per la falsa honor mundana degollen hi maten als fills per los pares, als uns parents per los altres; hi axí, per la humana vergonya, terribles delictes acaben. Qui pot dir, per la vergonya de esser pobres, quins fraus, quines rapines, quins robatoris cometen?

Aquests per vergonya de no confessar al {156c} Senyor se damnen, als quals diu lo Senyor tals paraules: «Aquell qui-m confessarà davant los hòmens, yo-l confessaré per servent meu en lo cel davant mon Pare. Hi aquell qui-m negarà davant los hòmens, yo-l negaré en lo cel davant mon Pare. Diré que no-l coneix, ab les vèrgens folles, hi serà lançat en les eternes flames.»

9 dels hòmens] Tot seguit, Roís de Corella omet un fragment en VC, 400b, sobre com no hi ha prou en professar que s'és cristià, si es tem ser menystingut o no es rebutgen les ofenses en una discussió. | 11-18 Per ... cometen] Aquest fragment sobre la «mundana vergonya» ha estat incorporat per Corella quant a VC, 400b. Destaquem com s'ataca els qui busquen «la falsa honor mundana» i, en conseqüència, no busquen el que haurà de ser la glòria de la veritat eterna. Per altra part, notem també la interrogació retòrica amb què es clou el fragment referit. | 19-24 Aquests ... Pare] En aquest fragment, quant a VC, 400b, el lletraferit valencià pren les idees sobre el Judici final i el paper de jutge de Crist en aquest, presents en el text llatí corresponent, i opta pels versets de Mt 10, 32-33 («A tot aquell qui em reconega davant els homes, també jo el reconeixeré davant el meu Pare del cel. Però al qui em negue davant els homes, també jo el negaré davant el meu Pare del cel.»). Així, fa servir aquests versets, de manera directa, en substitució d'una glossa en què hi havia el verset de Mt 25, 31 («Quan el Fill de l'home vindrà ple de glòria, acompanyat de tots els àngels, s'asseurà en el seu tron gloriós.»). | 24-25 Diré ... flames] Corella modula el fragment corresponent de VC, 400b, tot transformant-lo en un text en primera persona, que segueix els versets de Mt 10, 32-33 immediatament previs. | 25 eternes flames] Tot seguit, Corella, respecte VC, 400b, omet una glossa sobre el Judici final, de com en aquest no només jutjarà el Fill en forma de divinitat sinó també el Pare i l'Esperit sant, amb una única sabiduria per al discerniment del Judici.

et Filius nec non et Spiritus Sanctus. Verum quia potentia sapientiae cedit in discretione iudicii, ubi aequitas magis est examinanda, et considerandum quid cuique debeatur pro meritis, quamvis et potentia sit exercenda, nec bonitas subtrahenda; ideo specialiter discrimen iudicii attribuitur sapientiae, quia iudicium est per sapientiam divinara, sapientia autem tota communicatur Filio, et ideo etiam solus Filius dicitur iudicare.

Tempore ergo persecutionis non erubescat Christianus fidelis pro Christo affligi, et si opus fuerit morte affici, ac substantiis nudari, et honoribus dejici. Tempore vero pacis cum vitia maxime subrepunt, carnem refrenet ne lasciviat, et pro Christo non vereatur a proximis despici, injurias verborum pati et prior proximo satisfacere, ut veraciter probetur sequi hurailtatem capitis sui, et ipsum confitens mereatur ab eo recognosci.

9. CHRISTUS DISCIPULOS CONSOLATUR IPSIS PRAEDICENDO QUIA TRISTIBUS LAETA SUCCEDENT

Et ne ad abnegandum se, et tollendum crucem auditores terreantur, ideo tristibus laeta subjungit dicens: *Filius enim hominis*, id est Virginis, qui ita se vocat propter sui humilitatem, propter carnis veritatem, propter matris puritatem, sive integritatem, *venturus est* ad iudicandum orbem *in gloria Patris sui, cum Angelis suis*, in forma gloriosa iudicabit. Qui prius venit humilis, venturus est per manifestationem gloriae et virtutis; *et tunc reddet*, sine temporis dilatione, *unicuique*, sine personarum acceptione, ubi non personas, sed opera considerantur; unde sequitur, *secundum opera sua*, sine diminutione, justis quidem praemium, scilicet gloriam animae et corporis; aliis autem supplicium, scilicet poenam utriusque.

Hic est locus merendi et liberandi animam; ibi mittendi et recipiendi, secundum merita. Ambula hic dum lucem habes, ne ibi tenebrae te comprehendant. Suscipe hic mortem, ut ibi suspicias vitam immortalem. Noli timere, quia tristibus laeta succedunt. Times mortem, audi gloriam triumphantis;

Donchs, lo crestià, per temor si és mester, no dexe acceptar la mort hi qualsevol pena, perdre los béns, sofrerir desonors, dolors hi oprobriis. Hi en lo temps que la persecució tirànica cesa, la carn d'ome que al sperit no rebel-le tant que a peccat mortal lo porte, les injúries pacientment sofrirà. No aja vergonya, si-ls altres lo menyspreen, hi perquè servex al Senyor poch lo stimen. En tots aquests actes, lo Senyor davant los hòmens confessa, hi spera que-l Senyor lo confessarà en lo cel davant son Pare.

[9. COM CRIST CONSOLA ELS DEIXEBLES PREDINT-LOS QUE A LA TRISTESA SEGUIRÀ L'ALEGRIA]

Hi perquè aquestes coses no-ls semblen amargues, hi a nosaltres, qui après d'ells les legim en los sagrats evangelis, recorda'ls lo Senyor lo premi hi les penes, dient: «Lo Fill de l'home en cert vendrà en la glòria de son Pare ab los seus àngels, hi lavors tornarà a cascú segons les sues obres. Hi dich-vos en cert que són ací alguns de vosaltres qui no gustaran la mort fins que vegem lo Fill de l'home venint en lo seu regne.» Diu-se lo Senyor «Fill de l'home», Fill de la Verge, axí-s nomena per la sua humilitat, per la puritat de la Mare, per la veritat de la carn nostra, vendrà Jesús en forma humana gloriosa a jutjar los hòmens; hi lavors, sens dilació alguna, donarà a cascú, sens accepció de presones, segons les sues obres, tenint justa balança: als bons lo premi, glòria inefable en lo cors hi en l'ànima; als mals, etern intol-lerable suplici.

Ací és lo loch de meréixer hi de fer l'ànima delliure; allí serà lo loch de collir hi de rebre segons los mèrits. Acaminem, donchs, ací tant {156d} com la lum nos dura, perquè allí les tenebres no-ns comprenquen. Accepta ací la mort, si per lo Senyor la't donen, perquè allí ell te done la eterna vida. No vulles tembre soffèrir

3 *soferir ... oprobriis*] Corella amplifica aquest fragment quant a VC, 400b: «*et honoribus dejici.*», és a dir, «i rebutjat en la seua honor.» | 12-13 *hi ... evangelis*] Aquesta referència a la lectura i la recepció dels evangelis, que actualitza la traducció corellana, ha estat afegida quant a VC, 400b. | 14-18 *Lo ... regne*] L'autor valencià, quant a VC, 400b, ha incorporat, aglutinats, aquests versets de Mt 16, 27-28 a l'inici del subcapítol segons la nostra edició, per després donar lloc a la glossa ludolfina, com ha ocorregut en altres ocasions. | 24 *tenint ... balança*] Corella retòrica la traducció, amb la imatge de la balança com a símbol de justícia, tot partint del text corresponent llatí de VC, 400b: «*justis quidem praemium.*», és a dir, «amb premis justos.» | 26 *als ... suplici*] El llettraferit valencià dona lloc a un doblet sinonímic quant a VC, 400b: «*aliis autem supplicium, scilicet poenam utriusque.*», és a dir, «i als altres el suplici, el càstig d'ambdós [del cos i l'ànima].» | 30 *comprenguen*] Invadir (qualcú) un accident físic, un sentiment, etc.; apoderar-se'n (DCVB, s.v. *comprendre*).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

vereris crucem, ausculta Angelorum ministeria. Atiende et hic verbum Bernardi, qui dicit: Vis scire quae debeas Jesu Christo? Debes ei vitam tuam; quia ipse vitam suam posuit pro tua.

Et quia rudes erant Apostoli, ne {401a} eum sic venturum dubitarent, et fatigati expectatione deficerent, promittitur in praesenti consolatio, ut citius credant de futuro. Unde bonus Magister ne discipuli desperatione frangantur, aut taedio, subjungit eos consolando: *Amen dico vobis*, ut securi de hoc sitis, *sunt quidam de hic stantibus* discipulis, *qui non gustabunt mortem* temporalem quae est quidam gustus respectu mortis aeternae, vel gustus dicitur, quantum ad bonos, qui non permanent in morte; *donec videant* oculis corporalibus, *Filium hominis venientem in regno suo*, id est in ea claritate regni, quam habebit cum ad judicandum veniet, ut qualis est venturus postea, praesenti quoque tempore demonstratur et apparet: hoc est donec videant similitudinem gloriae quam corpora electorum, qui eum nunc confitentur, habebunt in Ecclesia {401b} triumphante, ut per hoc speretur aeterna futura in re.

Unde secundum Glossam, in corpore mortali ostendit eis non immortalitatem, sed claritatem futurae immortalitati similem; et ita sensus est, donec videant regnum Dei, id est imaginationem gloriae regni Dei. Cum Christo hic stantes sunt in statu gratiae, qui pro ipso patienter passiones sustinent; et isti mortem culpas vel gehennae non gustant, sed cum ipso ad gloriam aeternam transeunt.

Hanc piam promissionem eis fecit, ut per visam gloriam futurae resurrectionis, et contemplationem gaudii manentis, adversa transeuntis seculi fortius ferenda animaret. Visionem autem promissam distulit, ut eam vehementius desiderarent, et desideratam magis acceptarent, et gratam haberent.

ORATIO

Domine Jesu Christe, da mihi ut meipsum sic abnegem, quod in prosperitate et in omnibus quae temporaliter delectante a malo declinem, et nihil nisi honorem tuum quaeram; meaeque voluntati renuntians, tibi et propter te omni creaturae obediam. Da etiam mihi, ut tollam crucem meam, afflictiones et

1 dolores] dolosr.

16-22 *Perquè ... vida*] Corella tradueix de manera bastant lliure quant al text corresponent llatí de VC, 401ab, en què es tracta de com Crist regnarà en la glòria eterna amb aquells qui el seguisquen. Notem també el destinatari d'aquestes paraules que és la segona persona del plural («a la vista de vosaltres», «tingau ferma esperança»), que ha estat afegit també per Corella. | 22 *present vida*] Tot seguit, respecte VC, 401b, Corella omet un fragment atribuït a la Glossa que tracta de com Crist mostra el seu cos mortal als deixebles però no la immortalitat, sinó una claredat semblant a la futura immortalitat, és a dir, com a imatge de la glòria eterna. | 34-35 *hi ... tua*] Corella amplifica aquest fragment quant a VC, 401 («et nihil nisi honorem tuum quaeram», és a dir, «i no busque res més que el teu honor»), en el sentit que incorpora la fórmula a «laor, honor hi glòria», de la qual tractem en la nota següent.

SEGON DEL CARTOIXÀ

aquestes poques dolors hi tristícies per aquelles eternes alegries. Diu sant Bernat: «Vols saber de què est deutor a Jesús, Déu hi Senyor nostre? Deus-li la tua vida, que ell per la tua ha posat la sua.»

Hi perquè ignorants eren encara los dexebles, 5 perquè no dubtasen de la sua gloriosa venguda de la qual ell los parlava, promet-los que molt prestament los mostrarà part de la sua glòria, hi per ço-ls diu: «En cert vos dich que alguns de vosaltres no gustaran la mort.» Per als mals se diu gustar aquesta present mort, que 10 poch dura en sguart de la mort hi pena eterna. Per als bons se diu que la gusten y no s'i aturen, que passen a la vida eterna. «No la gustaran alguns de vosaltres fins que vejau lo Fill de l'home venint en lo seu regne», que vol dir en aquella clara luminosa majestat que tindrà 15 com vinga a jutjar lo setgle. Perquè de present a la vista de vosaltres tal se mostre com en lo Juhí final se spera, hi que tingau ferma sperança que seran tals aquells qui en aquest món lo confessen, ab ell regnaran, a ell semblaran, ell cap, Senyor y Mestre, faran ab ell un 20 cors los qui en fe hi obres lo hauran confessat en la present vida.

Aquesta piadosa promesa donà lo Senyor als seus dexebles, que sperant que tals com ell serien, tinguesen 25 sforç hi ànimo per a sofferir les dolors hi penes de aquesta breu miserable vida. No volgué tantost vesen lo que-ls prometia, perquè més ho desijaren, ab major fervor ho sperasen, hi stimasen més la gràcia que-ls donava.

ORACIÓ

Senyor Jesús, fes-me gràcia que yo a mi mateix negue, que per la prosperitat y per totes les coses que tempo- {157a} ralmente deliten, yo la tua majestat no ofena, hi que la fi de totes les mies obres sia laor, honor hi glòria tua; hi renunciant a la mia voluntat pròpia, a 35 tu hi per amor de tu sia obedient a tots los teus ministres. Hi fes-me gràcia, Senyor, que prenga la creu

53. DE SEGUIR LO SENYOR

VITA CHRISTI

poenalitates per me voluntarie assumendo, et ab aliis illatas patienter sustinendo, ac proximis in necessitatibus compatiendo, et in omni adversitate bonum facere non desistendo. Da etiam mihi, ut te sequar, vestigia tua imitando; et tuae vite me conformando, post te veniam ad supernam patriam pertingendo. Amen.

SEGON DEL CARTOIXÀ

mia, affligint la mia carn per salutífera penitència, hi les injúries que-m {157b} seran fetes, pacientment les sostinga, hi aja dolor hi compassió de mos prohismes, hi alguna adversitat no-m faça los teus manaments rompre. Hi axí, seguint a tu, acamine per los teus passos; que atenga a mirar, contemplar hi veure la tua deyfica speciosa cara. Amén.

DEO GRACIAS

A honor, laor y glòria de la Trinitat sanctíssima, acaba la segona part del Cartoxà, traduhida de latina 10 lengua en valenciana prosa per lo molt reverend e magnífich mestre en sacra theologia, mossén Joan Roïç de Corella, y per aquell diligentment ans de la mort sua corregida hi examinada, la qual fon après ab gran vigilància effigiada y empremtada en la ínclita 15 metropolitana ciutat de València, en lo any jubileu de la nativitat jocundíssima de nostre Senyor Déu Jesucrist mil cinch-cents.

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

3 compassió] compaisso.

6-7 *que ... cara*] Quant a VC, 401, Roís de Corella modifica la traducció («et tuae vite me conformando, post te veniam ad supernam patriam pertingendo.»), és a dir, «i configurant-me amb la teua vida, et seguisca i aconseguisca la pàtria eterna.» i opta per destacar el rostre «deyfic» i «speciós» de Crist. | 9 *A ... glòria* Sobre aquesta fórmula de caràcter literari i administratiu, veg. nota p. 698,6. Amb un sentit de lloança divina, ha aparegut unes línies més amunt en p. 890,34-35. | 11 *en valenciana prosa*] Sobre aquest terme Ferrando (1993a: 27), després d'haver revisat la seua presència i d'altres semblants en diferents obres de la segona meitat del segle XV i la primera del XVI dels diversos territoris del nostre àmbit lingüístic, conclou que «l'expressió "valenciana prosa" no fou, per als escriptors i públic coetanis, sinó una forma cultista de dir llengua valenciana». Més enllà de l'ús d'aquest terme com a etiqueta historiogràfica per qualificar determinades obres d'un període, basada en prejudicis ideològics i visions fragmentàries del fet literari, el mateix estudiós proposa el terme «estil artitzat». També, entre altres referències, sobre l'acarament dels diferents textos en què apareix aquest sintagma, Nadal i Prats (1982-1996), no consideren que aquest terme remeta a «decadència» o «barroquisme». | 13-14 *ans de la mort sua corregida hi examinada*] La mort de Corella, per tant, va ser un fet relativament proper a l'aparició d'aquest volum, en concret el 1497, tal com ja indicà Miquel i Planas (1913: IX), qui es referia al fet que la impressió del *Segon* havia pogut començar «sots sa personal direcció, y que la mort no li permetria veure'l enllestit.» Per altra part, aquesta és una de les poques dades biogràfiques explícites sobre Joan Roís de Corella que es detecten en el *Cartoixà*, tret de les que consten en les paraules del *Primer* adreçades al dedicatari de l'obra. Deduïm, d'altra banda, que Isabel Martínez de Vera i els fills de l'escriptor s'encarregarien de gestionar la publicació del *Segon*, ja que, com indica Riquer (1964: 258), després de la mort de Roís de Corella el 6 d'octubre de 1497, aquests en reben l'herència i la gestió: «La seua germana i hereva universal, Dalfina, el 10 d'octubre d'aquell 1497, davant el notari Jaume Albert, fa donació *inter vivos* de l'herència del seu germà, "amb plena llibertat i espontània voluntat" a l'honorable Isabel Martínez de Vera». | 15 *effigiada*] El *DCVB* no recull aquesta accepció ni aporta documentació. El participi s'inclou dins del doblet sinonímic «effigiada y empremtada», per la qual cosa pren el valor d'«impresa». Potser, el significat en el *Cartoixà* és una interpretació metafòrica a partir del verb «efigiar», que el mateix diccionari aporta amb l'accepció de «retratar» (en el segle xv, segons el *Diccionari Aguiló*).

SEGON DEL CARTOIXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

{157C} CAPÍTOLS DE LA SEGONA PART
DEL CARTOXÀ

- Del servent de Centurió paralitich. Capítol primer. A
cartes II.
- De la curació de un endiablât hi de la sogra de sant Pere 5
guarida de febra. Capítol II. Cartes V.
- Del fill de la viuda resuscitat a la porta de Naÿm. Capítol
III. Cartes VIII.
- Del doctor fraudulent hi dels altres qui lo Senyor seguir
volien. Capítol IIII. Cartes X. 10
- Com lo Senyor se despertà y la mar hi los vents lo
obehiren. Capítol V. Cartes XII.
- Dels dos end[e]moniats que tenien una legió de diables.
Capítol VI. Cartes XIII.
- De la curació del paralitich que per lo terrat possaren. 15
Capítol VII. Cartes XV.
- De la dona qui tenia flux de sanch y de la filla del príncep
de la sinagoga. Capítol VIII. Cartes XVII.
- Dels dos cechs y un mut. Capítol IX. Cartes XX.
- Com tramés lo Senyor a pricar los apòstols. Capítol X. 20
Cartes XXII.
- De la paciència que hom deu tenir en les coses adverses.
Capítol XI. Cartes XXV.
- De no tembre la mort hi confessar lo Senyor. Capítol XII.
Cartes XXX. 25
- Dels impediments que la seqüela del Senyor empachen.
Capítol XIII. Cartes XXXII.
- De la consolació que'l Senyor donà als seus dexebles entre
les càrregues dels manaments. Capítol XIIIII a cartes
XXXV. 30
- Del que tramés a demanar al Senyor Johan Bartista.
Capítol XV a cartes XXXVIII.
- De la increpació y condemnació dels jueus. Capítol XVI a
cartes XXXXII.
- Com tornaren de pricar los apòstols hi com tramés los 35
setanta-dos dexebles. Capítol XVII a cartes XXXXV.
- De l'home despullat hi naffrat per los ladres. Capítol XVIII
a cartes XLIX.
- De la penitència de la Magdalena. Capítol XIX a cartes LI.
- Del serv de Marta y oci de Maria. Capítol XX. {157d} A 40
cartes LIIII.
- De la dona samaritana. Capítol XXI. A cartes LVIII.
- Del fill de Règulo. Capítol XXII a cartes LXI.
- De les set paràboles: quatre als pobles, tres als dexebles.
Capítol XXIII a cartes LXIII. 45
- De [l']adveniment del Senyor en Natzaret hi com lo
volguren derrocar de la montanya. Capítol XXIIIII a
cartes LXIX.
- Del degollament de Joan Bartista. Capítol XXV a cartes
LXXII. 50
- De la refectió de cinch milia hòmens y com rey elegir lo
volien. Capítol XXVI a cartes LXXV.
- De ambició hi de altres defalliments de religiosos hi
clergues. Capítol XXVII a cartes LXXVIII.

46 De] Ded. | 50 LXXII] *En l'incunable, a continuació, nota manuscrita: vide de aurea.* | 54 LXXVIII] *En l'incunable, a continuació, nota manuscrita: vide virba hiero.*

CAPÍTOLS DE LA SEGONA PART DEL CARTOXÀ

VITA CHRISTI

SEGON DEL CARTOIXÀ

- Com anà lo Senyor sobre les aygües hi donà la mà a Pere.
Capítol xxviii. Cartes lxxxiii.
- De les paraules del Senyor y com alguns se retragueren.
Capítol xxxix. Cartes lxxxvi.
- Com passà lo Senyor ab los dexebles per los sembrats. 5
Capítol xxx. Cartes lxxxviii.
- Del qui tenia la mà seca. Capítol xxxi. Cartes lxxxx.
- De l'endemonià, cech hi mut. Capítol xxxii. Cartes
lxxxxii.
- Dels jueus qui senyal del cel demanaven hi del sperit 10
inmunde que havia lançat d'ells en altre temps.
Capítol. xxxiii. Cartes lxxxvii.
- De la dona qui alçà la veu beneynt lo Senyor hi de la Mare
hi germans del Senyor qui'l cercaven. Capítol xxxiiii.
Cartes c. 15
- Com increpà als fariseus hi als doctors de la Ley. Capítol
xxxv. Cartes cii.
- Del germà qui demanava la herència hi del rich que volia
ampliar los graners. Capítol xxxvi. Cartes cv.
- Del paralitich hi de la probàtica picina. Capítol xxxvii. 20
Cartes cvii.
- Dels galileus qui matà Pilat hi de l'infructuós arbre y de la
dona corba. Capítol xxxviii. Cartes cxii.
- {I 58a} De l'ydròpich hi exortació a humilitat e
misericòrdia. Capítol xxxix. A cartes cxvi. 25
- Dels convidats a la gran Cena. Capítol xl. A cartes
cxviii.
- De Cenofegia. Capítol xli. A cartes cxxi.
- De la dona presa en adulteri. Capítol xlii. A cartes cxxv.
- De algunes paraules del Senyor per les quals apedregar lo 30
volien. Capítol xliii. A cartes cxxvii.
- Del cech de nativitat. Capítol xliv. A cartes cxxxi.
- Del pastor de les ovelles. Capítol xlv. A cartes cxxxiii.
- De la festivitat de les Encennies en la qual lo Senyor
apedregar volien. Capítol xlvi. A cartes cxxxviii. 35
- {I 58b} De les constitucions dels fariseus contra los
manaments de Déu. Capítol xlvii. A cartes cxxxx.
- De la dona cananea. Capítol xlviii. A cartes cxxxvii.
- Del sort hi mut possehit per lo diable. Capítol xlix. A
cartes cxxxviii. 40
- De la refectió de quatre mília hòmens. Capítol l. A cartes
cxxxvi.
- Del levat que hom se deu guardar hi del cech il·luminat
en Betzayda. Capítol li. A cartes cxxxviii.
- De la confessió de verdadera fe que Pere confessà per tots 45
los altres. Capítol lii. A cartes cl.
- De la exortació de seguir lo Senyor en la sua mort hi
passió. Capítol liii. Cartes clvii.

FINIS